

DOMINICI

MACRI
HIEROLEXICON.

M A C R I
HIEROLEXICOM
DOMINIC

298

D O M I N I C I
M A C R I
M E L I T E N S I S

Equitis Aurati, Comitis Palatini, Protonotarii Apostolici,
Cathedralis Ecclesiæ Viterbiensis Canonici Theologi, ac
Sacræ Congregationis Indicis Consultoris,

HIEROLEXICON,

S I V E

SACRUM DICTIONARIUM;

IN QUO ECCLESIASTICÆ VOCES, EARUMQUE

Etymologiæ, Origines, Symbola, Cæremoniæ, Dubia, Vocabula bar-
bara, atq; Sac. Scripturæ, & SS. Patrum phrasæ obscuræ elucidantur.

OPUS FIGURIS ORNATUM, ET A CAROLO MACRO
*Authoris Fratre, Bibliothecæ Alexandrinæ in Archigymnasio Urbis Præfecto,
maximè locupletatum.*

ACCEDIT INDEX CRITICUS, AC SYLLABUS GRÆCARUM

Vocum, de quibus agitur; necnon CONTRADICTIONES APPARENTES
Sacræ Scripturæ, ab eodem DOMINICO conciliatæ, & ex ipsius Schedis
in hac novissima editione plurimum ampliata.

VENETIIS, MDCCXXXV.

Ex Typographia Balleoniana.

SUPERIORUM PERMISSU, AC PRIVILEGIIS.

17

EDWARD NIGI

M A C R I

M. C. L. E. S. I. S.

MIBRORLIXION

7ACIUM DITINUM

...

...

...

...

...

...

...

...

PROMULSIO OPERIS.

UOD nil cultius, ac gloriosius Religionis ministerio existat in terris, nil emicet in Orbe clarius; Natura dictante enodatur, quæ à Mundi exordio externis signis Creatorem venerari fideis axiomatibus à summo Cœlorum mortales astruit. Quin & ipsamet Divina Majestas cæremoniarum copiam in Levitici libro dictaverat; ideo sacrosancta Mater Ecclesia divinitus afflata, altissima mysteria, piissimæque significata externis cæremoniis condidit, ut iis ad Summi Monarchæ obsequium mortalium mentes dirigantur; & ut Tridentinæ Synodi effatis utar: *Cùm natura (inquit) humana ea sit, ut non facile queat sine adminiculis exterioribus ad rerum divinarum meditationem sustolli, propterea pia mater Ecclesiarum quosdam, ut scilicet, quædam submissa voce, alia verò clariore in Missa pronunciarentur, instituit; cæremonias item adhibuit, ut mysticas benedictiones, lumina, thymiamata, vestes, aliaque id genus multa, ex Apostolica disciplina, & traditione, quo & Majestas tanti Sacrificii commendaretur, & mentes fidelium per hæc visibilia religionis, & pietatis signa ad rerum altissimarum, quæ in hoc Sacrificio latent, contemplationem excitarentur.* a

Quibus tamen nedùm Fidelium corda ad divinum obsequium excitantur, verùm & durissima Adversariorum pectora lacesuntur. Quid, quæso, Valentis perfidi in Arianismo Imperatoris lenivit animum, nonnè ejus stupor in Sacris cæremoniis à Divo Basilio ritè ac piè administratis? b Quid, inquam, ad poenitentiam reduxerat satellites à Justina Augusta, eodem Arianismo infecta, in Divi Ambrosii trucidationem intra veneranda thalami penetralia missos, an non hic Sacer obsequii Ritus ab eis inspectus? c Exalter siquidem Israel magnalia Dei, quia in clangoribus, ac vociferationibus Jerichuntina moenia corruere dedit eis. At nos divinos favores commemoramus, per quos absque Christianorum strepitu, aut vociferatione, sed unico verbo *Amen* fiducialiter pronuntiato, innumerabiles fidei hostes corruere d; non clangoribus, sed devotis, Ecclesiasticisque cantibus durissimum in Manichæismo Augustini cor expugnatum siquidem fuit, & pro catholica fide inexplu-

a Concil. Trid. sess. 22. cap. 5.

b Baron. an. 370. numer. 44.

c D. Ambr. epist. 32. ad Marcellam Sorore m

d Vide hic in fine dictionis Amen.

gnabile propugnaculum renovatum est ; en ipsiusmet in suis Confessionibus verba : *Voces illæ (de cantu Ecclesiastico suæ conversionis instrumento loquens) infuebant in auribus meis , & eloquebatur veritas pietatis in cor meum , & ex eo astuabat affectus pietatis , & cornebant lacrymæ , & benè mihi erat cum eis . e*

D. Aug.
lib.9. Confess.
cap.6.
& 23.

f Vide hic
in dict.
Aqua Bene-
dictæ.

Quid ergo Synagoga, divina protectione viduata, de antiquis altisque portentis pro se gloriatur, forsàn de Ægyptiorum in Erythræo mari submersione ? En quòd absque tanta aquarum copia, idem Deus solis aquæ benedictæ guttis aspersis in pilulis plumbeis Catholicorum hostes prosternere fecit . f Vastus sanè aperiretur mihi campus, si cæremoniarum exempla, corda & vires infidelium deprementia, liceret congerere.

At dum mente, anima, & viribus coli jubet Deus; tota, scilicet, mente, quoad pretium, & indefinitam existimationem: *Ex tota anima, idest, affectu super omnia intenso: Ex omnibus viribus, nempe, promptè, ac sollicitè; istis tamen actibus triplex mortalium genus adversatur vitiis. Primi enim sunt, qui erronea mente Catholica dogmata pertinaciter negantes sectarii fiunt, divinique cultus, & cæremoniarum irrisores; superstitiosas adinventiones eas esse, & irritamenta potiùs in Dei conspectu, quàm meritorias asserentes. Nec mirum si dedecus Novatorum instituti, quod à desperatione principium sumpserat, aliis armis, quàm solis calumniis tueri nequeat; at Hæreticorum aries fortissimum fidei murum infringere non potest, nam: Veritas quæstionibus ventilata clarescit, species aromatica pistillorum tunsione fragrascit, Ecclesia oppressione malorum crescit. g* Audiant ergo calumniarum fabricatores, quòd: *Apud nos inconcussis radicibus vivat antiquitas, cui decreta Patrum sanxere reverentiam. h* Audiant inquam, & excogitent, an nervosam, triplicatamque Tertuliani funem rumpere facillè possint, qui sic ait: *In summa si constat id verius, quod prius; id prius, quod ab initio; id ab initio, quod ab Apostolis: pariter utique constabit, id esse ab Apostolis traditum, quod apud Ecclesias Apostolorum fuerat sancitum. i* Si ergo Orientalis, Occidentalisque Ecclesiæ, licèt diù, & per tot sæcula inter se divisæ, easdem prorsus cæremonias jugiter observent, quomodo negari posset eas non fuisse ab initio & ab Apostolis institutas? Itaque jure optimo cæremoniarum impugnatores in Tridentina. Synodo k damnantur, ubi habetur: *Si quis dixerit, cæremonias, vestes, & externa signa, quibus in Missarum celebratione Ecclesia utitur, irritabilia impietatis esse magis, quàm officia pietatis, anathema est.*

g Petr. Cellen. lib.5. epist. 4.
h Can. Contra Statuta 15. qo. 1.

i Tertul. lib. 4. advers. Marcion. c.5.

k Concil. Trid. sess. 21. Can. 7.

l Jacobi epist. cap. 1.

Secunda vitiosorum hominum species est irreverentium, & improborum Christianorum, qui tantùm ex majorum instituto, frivola quadam assuefactione labiis solummodo Deum honorant, quorum confabulandi potiùs gratia, quàm orandi est ad Ecclesias accessus: quos sanè cum Jacobo Apostolo monendos censeo: *Si quis putat se religiosum esse, (idest pium Christianum) non refranans linguam suam, hujus vana est Religio: l* quod præsertim in Ecclesia existitur, in qua decet sanctitudo, & devotio, in qua erit cultus iustitiæ

silens.

Silentium. in Cessent (clamat Gregorius Papa) *vana, & multò fortius*
scæda, & profana colloquia, Cessent confabulationes qualibet. Sint postre-
mò quæcumque alia, quæ divinum possunt turbare Officium, aut oculos di-
vinæ Majestatis offendere, ab ipsis prorsus extranea: ne ubi peccatorum est
venia postulanda, ibi peccandi detur occasio, aut deprehendatur peccata
committi &c. n Merito igitur sanctus Damasus Papa o ab Ecclesia
hujusmodi vaniloquos expelli sancivit. Sed quid de his dicendum,
quorum arrogantia terminus in abutendis sacris habitibus in bac-
chanalibus, & scenis excurrit? Certè eadem pœna commererentur
puniri, qua Comicus ille, qui in eadem scena, ubi pluviali Ec-
clesiastico indutus recitabat, ibi repente expiravit. p

Tertium denique genus Ecclesiasticorum est, qui negligentia la-
befacti, mente distracti, & cæremoniis parùm, aut nihil intenti;
in Choro, vel in Altari inconsideratè orant: (quidquid in hoc
Theologi aliqui recentiores asserant) certè dediscere haud debemus,
quòd Monachus ille mulctatus fuerat, quia in Choro ad verba
salutifera: **ET VERBUM CARO FACTUM EST**, genuflectere
negligens, quem Dæmon, post alapæ percussione, sic arguerit:
Si, Verbum Dæmon factum est, diceretur; utique omnes nos infernales spi-
ritus usque ad terram prostræmur. Vel considerare sufficeret, quòd
propter negligentiam inclinationis capitis ad Gloria Patri, arctè in
purgatorio quidam detinebatur; aut si id, quod de sancto Severino
beatus Petrus Damiani refert, credere oporteret, nempe, quòd
propter anticipatam Officii recitationem, ut expeditius populorum
negotiis incumberet, idèò in eisdem cruciatibus delictum hoc Se-
verinus purgabat. Hæc & similia formidanda exempla novis quo-
rumdam doctrinis omninò adversantur. Nec fas esset asserere, quòd
si Deus de rebus leviter neglectis puniret, pœna hæc ultra debi-
tum esset: nam licèt culpæ leves videantur, fiunt tamen graves ob
reliqua mala, quæ secum trahunt. Negligentia enim sacros Ritus
in primis debilitat, ut rectè Tertullianus q advertit: Omninò (in-
quiens) res Christiana sancta antiquitate stat, nec ruinosa rectius repara-
bitur. Negligentia insuper ordinem pervertit, & confusionem parit:
At si (ajebat ille r) à Choro, à navigio, ab exercitu ordinem sustuleris,
confusionem induxeris inamænã, remque perdidideris; sic Templorum sacra
mysteria, nisi ordinem & disciplinã habuerint, nec decora esse possunt,
nec utilia satis, & religiosa. Quasi diceret: Quid si exubitor, &
speculator, qui vigilat in exercitu, dormiret tantisper? Aut nauta,
qui ad carbasã, seu gubernaculum invigilat, ordinem parùm negli-
geret? Hæc tamen transgressiones licèt reverà leves essent; quia verò
modica illius negligentia confusionem ex inimica aggressione, &
navis ruinã istius omisso causarent; hinc valdè puniendi essent:
sic rituum observantiæ, ex negligentis leviter commissis, relaxatio
gignitur irreparabilis. Non ergo solum fragilitati consulitur humana, sed
etiam sacris ministeriorum Dei providetur sollicitudine, conclamabant
Concilium Toletanum Patres s. Zelo igitur tanta venerabilis Observan-
tiæ pro Ecclesiasticis hoc opus non modico labore aggressus sum,

m I(2. c. 31.

n Can. De-
bet Domù
Domini de
immun.
Ecclesiæ in
sexto.

o Apud Ba-
ron. anno
382. n. 20.

p Petr. Da-
mian. lib. 1.
epist. 8. ad
Eugenium
II.

q Tertull.
cõtra Mar-
cion. c. 3.

r Cresolius
in Mysta-
gog. lib. 3.
cap. 20.

s 7. quest. 1.
Can. Nihil
contra.

ut Sacrorum Rituum splendor per Etymologias, Historias, My-
 steriorum significatus, modosque exercendi divinum cultum colli-
 mando, rectius operetur. Ecclesiasticis enim inquit Dominus, *Vo-
 bis datum est nosse mysterium Regni Dei, cateris autem in parabolis. Est
 namque duplex genus hominum (inquit Blesensis) t Pedisequum, &
 quoddam Deividum. Pedisequam hominum genus est, qui Deum non possunt
 cognoscere per intelligentiam Scripturarum, sed vestigia ejus quomodo inda-
 gant; per visibilia enim hujus mundi invisibilia conspiciunt Dei. Huic genus
 hominum predicta non proponuntur, sed Deivido, qui, scilicet, Deum videt
 per intelligentiam Scripturarum. Et alibi idem: u Deividos dicimus Mi-
 nistros Ecclesie, quibus credita sunt eloquia Dei, quibus dictum est: Vo-
 bis datum est nosse mysteria &c.*

Hujus igitur operis intentio alia non est, nisi, quod in Eccle-
 siastico sacra ministrando; *Adsit.* (ut Hieronymus aiebat x) *omnis
 congregatio sanctarum cogitationum, ut quid sit Pontifex, quid unctio,
 quid indumentum ejus, conferens intra Sacrarium cordis sui possit adver-
 tere. Tandem tibi Lector prebeo in hoc opere æternum illud
 VALE, quod est: Omnium habere notitiam, & penitus in nullo pec-
 care, quod divinitatis est magis, quam mortalitatis. y Et sic,
 Vade, Vale, Cave ne titubes, mandataque frangas. z*

• Petr. Ele-
 sen. serm. 8.

• Idem Ele-
 senf. ser. 18.

x 8. quæst.
 i. can. licet
 ergo.

y In Dan-
 declarum
 Præf.
 z Horatius
 epistol. ad
 Vinnium
 Anselmum.

AUCTORIS VITA

A Marco Argolo breviter descripta.

Quantum Eruditorum, aut modestia ipsorum, aut quies operit, & subtrahit famæ, ut eorum ingenii fecunditas posteritati sterileseat, memoriæque pereat infructuosa! *Ἀκαρπῶτος*, namque moriendo sua aliis cedere coguntur; sed qui eruditionum scripta posteritati relinquunt, hæreditant potius post obitum, quàm hæredes constituent, dum æternum nomen acquirunt: talis siquidem gloriæ Dominici Macri extat memoria, nedum ex ejus scriptis, sed (quod dignius est) ex integerrima ipsius vita, ac pietate, ut meri-

tò de eo, id quod de Lycurgo agebat ille, a fateri liceret, quòd, nempe, *Nil a Justia. Hist. lib 3.*
lege ulla in alios sanxit, cujus non ipse primus in se documenta daret. Unde non incongruè visum est hujus Authoris hinc vitam præferre, ut antequam pius Lector eruditionum copia informetur, Auctoris ejus quoque vitæ ædificetur exemplis.

Igitur de anno MDCIV. Quinto Kal. Aprilis in Insula, cui ab Apum melle nomen inditum fuerat, ortum habuit Dominicus Macrus Aloysii & Sufannæ jugalium filius, in Civitate Valtetæ, & in Parochiali fonte Sanctæ Mariæ Portus Salutis IV. Nonas ejusdem mensis & anni baptizatus est; divinoque deinde timore, ac litteris instructus, ad decimum sextum suæ ætatis annum, nempe IV. Nonas Septembris anno MDCXX. à bonæ memoriæ Balthasare Cagliaresio Melivetano, ac piissimo Episcopo in quadam Episcopali Villa, de illius nomine *Monte Cagliaresio* appellata, minoribus Ecclesiæ ordinibus initiatus fuit: at quia fortè in eò loco superpellicium, ut indueretur ad suscipiendos ordines, Dominicus non repererat, contigit, ut idem Episcopus usum alterius ejus Rochetti concedere debuisset, & in ea ordinatione de Præfulis vertice super Juvenis caput ceciderat mitra, ex quo actu idem Episcopus talem Juvenem Episcopalem dignitatem consecuturum fore vaticinatus est: quod reverà præfagium verificatum fuisset, si ex parte susipientis non obstisset voluntas, ut referam inferiùs. Degebat tunc Panormi Julius Casaurius maternus Juvenis Avunculus, ibi primarius Juris Lector, qui processu temporis in Belgio Cardinalis Hispaniarum Infantis Generalis Auditor extitit, ad quem Avunculum, dum Panormi lecturæ Cathedram tenebat, à Genitore studendi causa Dominicus directus fuit; quod tamen studii libamen cum minimè Juveni arideret, obtenta per epistolam Patris licentia, Romam ad Philosophiæ studia se contulit, ubi illis nondum peractis, occasione obsequii erga Alexandrum Cardinalem Ursinum, tunc Maronitarum Protectorem, specimen suæ idoneitatis ostendit; ideòque præfatus Cardinalis, annuente tunc Urbano Octavo Pontifice, ad Antiochenum Patriarcham dirigendum Dominicum disposuit. Negotii autem emergentia hæc erat; Patriarcha ex dolosa nonnullorum relatione, quòd malè ejus Diœcesani Romæ tractarentur, strenuebat proinde studendi causa ad Collegium Maronitarum ampliùs illos dirigere. Igitur Dominicus XIX. suæ ætatis anno, nempe, pridie idus Septembris MDCXXIII. Roma Melitam versùs solverat, ut ibi navigii transitum ad Orientem expectaret: sed vix superatis Charybdis, Scyllæ, aliorumque marium fluctibus, ad patriam perductus, ibique fluctuationes majores Domestitorum, scilicet, per tot menses, in quibus dum navis transitum expectabat, patienter sustinere coactus est; nam propter inopinatum ejus adventum, stu-

diis adhuc minimè peractis, non modicè indignati erant ejus parentes; quorum exprobrationes eò magis in eum augebantur quotidie, præsertim quia rationem hujus immaturi adventus investigare nequiverant: quiniò torquebat eos non modica ingentis mali suspicio, quia per totum illud tempus nonnisi cum Mahumetanis de rebus, regionibusque Orientalium continuò confabulari reperiebatur; ex eis enim Agarenis itineris ordinem, locorum nomina internoscere, ac turcica vestimenta emere opus habebat Dominicus, de quibus latebris malè apprehensis incessanter dum conviciabatur ille, summa nihilominus patientia, ac hilaritate cuncta sustinendo, variis æquivocis parentum indignationem mitigare satagebat. At quando de transitu navigii ad Orientem certior factus est, statim Patrem rogavit, ut secum extra domum iret, & in via veniam, & benedictionem postulans, causam sui discessus ei patefecit, quem etiam precatus est, ut penes Genitricem, & domesticos excusaret, si ad evitandos fœminiles ejulatus, licentiam sui discessus non poposcerat, in quorum igitur piis preceationibus per Patrem se commendans, vale dixit. Vix tamen in orientalem terram è navi descenderat, ut statim in sui necis infortunium inciderit, dum enim noctu campestre agebat iter, in quemdam Æthiopum militem occurrerat, qui ira motus, gladium evaginavit, ut Dominicum occideret; sed innocens de causa tanti motus aggressorem blandè interrogavit: quia non fuisset ab eo salutatus, respondit: protinùs se excusavit Dominicus, se non parùm cæcitate præsertim in noctis caliginè; intelligebat namque de cæcitate ignorantia in moribus regionis, de quo usu deinde instructus, quòd, scilicet, similes milites, si in campestri via priùs non salventur, statim de inimicitia suspicantur; itaque excusatione mitigatus miles ille, & de via interrogatus, se humaniter præbuit. Alia vice ob similem morum regionis ignorantiam periclitatus est mortem; extat siquidem non mediocris zelotypia Orientalium erga eorum mulieres, ut nec propriis fratribus eas confident, quin & nuptiarum festivitates, ac comestationes uterque sexus separatim celebrat: quod nesciens Dominicus, die quadam curiositatis gratia inspicere voluit, casu in mulierum mansionem ingressus erat, quod agrè ferentes viri, armis, & fustibus illum aggressi sunt: quare ut periculum evitaret, statim advenam esse, ac proinde illius ritus ignarum factus est; & ad Governatorem loci conductum, accusaverunt esse Christianum latinum, atque Turcicarum regionum speculatorem. Interrogatus verò à Governatore, qua de causa ad Turcicum imperium accesserat? Respondit se esse medicum, ac proinde medendi Orientalium modum addiscere cupidum accessisse (sciebat enim quanti æstimantur Physici in illis partibus.) Nec verà ille mentitus erat, quia jam Romæ physicæ studuerat. Unus autem ex principalibus ibi assistentibus rogavit illum, ut vellet ejus natam febre laborantem curare, accessit ad ægrotantem Dominicus, at quia ibi ipsi Medici propriis manibus pharmaca componunt, ipse quandam herbam in agro casu repertam miscuit cum terra S. Pauli, quam secum ferebat ex Crypta ejusdem Sancti, quæ in Melita maxima veneratione colitur, *Gratia S. Pauli* vulgariter nuncupata, & ægrotanti ad bibendum porrexit, ac Deo jubente, puella statim convaluit, & ita fictus Medicus persecutionis periculum evaserat. Similem effectum hujus *Gratia S. Pauli*, dum in illis partibus morabatur, expertus est. Mater enim ejus, quæ in Melita pro incolumitate filii Deum rogare nunquam cessabat, dum quadam nocte in oratione dormitaret, filium morbo laborare somniaverat, & à Divo Apostolo interea curari: quando verò in Melitam rediit Dominicus, Mater ei somnium retulerat, quod verè evenisse confirmavit filius, inquit, se febre decubuisse, qua postea in quartanam conversa, non alio antidoto, quàm ejusdem S. Pauli terra convaluisse. Multa quidem in hac Orientali peregrinatione sci-

tu digna occurrerent referre, sed brevitatis gratia omittuntur, de quibus tamen non pauca tum in ejus Itinerarii tractatu bis Viterbii impresso, in quo nempe, de Turcarum moribus, de locorum originibus, quos in ejus transitu vidit, ac aliis, satis eruditè referuntur: tum etiam in hoc presenti volumine in dictione *Maronita*, dict. *Graci*, ac alibi de eorum ritibus, ac moribus ab ipomet visis, disertè agit. Fœliciter igitur cum Maronitarum Patriarcha completo negotio, ut in mandatis habuerat, navem conscendit, quæ per Melitam erat transitura. At interea ejus Matri pro filii incolumitate precatrici incessanti accidit, ut quadam die dum illa ad imaginem Divi Sacræ Virginis Sponsi eadem intentione preces lacrymânter, ut ei solitum erat, funderet, ceciderit imago illa appensa: tunc statim devota mulier ad Maritum lætabunda cucurrit, dicens, ad se accessisse D. Josephi imaginem, in signum annunciationis adventus filii; quam tamen Maritus de levi, atque fœminili credulitate arguens; avertat, inquit, Deus, quòd filius noster in hac valida maris tempestate navigare contingat; (erat enim tunc magna tempestas) at illa fudicialiter non dubitare respondit, quod qui tale fœlice nuntium ei attulerat, fore ut à cunctis periculis illum liberaret. Rectè: post horam Parentes de adventu filii certiores facti sunt. In Melitam igitur reversus Dominicus, à Magno Magistro, ejusque Concilio decretum favorabile obtinuit, ut in futurum omnes Maronitæ in eorum transitu per eam insulam, expensis communis ararii victu, hospitio, vestimentis, ac viatico providerentur. Romam accedens, & ad osculum Pontificis pedum admittus, atque benignè susceptus, retulit ejus bonum commissionis successum penes Patriarcham Antiochenum. In Urbe deinde longo annorum curriculo studia Philosophiæ, ac Theologiæ, cæterarumque liberalium artium, præsertim linguæ græcæ, & orientalium professus est, & sacerdotio ordinatus, ad patriam rediit, ex qua iterum pro interpretatione versionis Bibliæ in Arabicam linguam à bo: me: Cardinali Palleotto vocatus, Romam venit, qua occasione contradictionum Apparentium ejusdem Sacræ Scripturæ opusculum composuit, quod tertid impressum, & auctum in calce hujus Operis nunc prodit.

Fuit autem in concionando valdè gratus, & per cunctas Civitates, in quibus hoc munere functus est, varia devotionis exercitia cum animarum fructu exererat; utpotè, Agonizantium Confraternitates, D. Philippi Nerii Sacerdotum Congregationes, Ecclesiasticorum in Sacris Rubricis Academiæ, ac hujusmodi varia: tanto enim ardebat Divinæ legis zelo observantiæ, ut nunquam sufferre potuerit de die festivo opera servilia exerceri, pro qua re videns semel quendam servum in publica via pro ignis pabulo in die solemnibus festivitatis frangere ligna, statim ardore commotus ejus dominum adivit, illumque de publico scandalo ex ejus jussione commissio redarguit.

In quadam Civitate viderat de nocte meretrices quasdam, quæ pretextu postulandi elemosynam, viros in via tentabant ad fornicandum, quas peccandi occasiones apud Superiores loci prohiberi curavit. In Civitate Melitæ, Victoriousa nuncupata, in qua reperitur Hebræorum carcer, obrinuerat, ut ad spem illorum conversionis, in quolibet sabbato eis concionari posset; sed impeditus ab hoc exercitio per quendam virum potentem, pecunia (ut fama erat) ab illis corruptum, cui Dominicus dixerat, Tu quidem validus es Hebræorum protector, sed vigor iste tuus non diu duraturus erit; & rectè non post inultum tempus vita ille cessit. Nec minor erat ei Rubricarum observantiæ ardor, ut quoties reperiebatur in aliqua solemnitate, si aliquem Altaris Ministrum in notabili caremonia errare vidisset, peracta solemnitate, vel caremoniarum Directorem, vel errantem de commissio errore admonere. Sequenti bus recentiorum opinionem, quòd, nimirum, absque pec-

cari scrupulo posset Sacerdos ante Matutinum celebrare Missam, respondere solebat, quod hoc nonnulli Sancti Ecclesie Doctores sub mortali observari cogunt, & ubi est dubium mortalis commissionis, tutius est sequi strictiorem opinionem: & eisdem instantibus, quod ob varia negotia occurrentia excusari debuissent Sacerdotes, respondebat, talem excusationem non sufficere, quia ob dubium futuri negotii, posset Matutinum recitari in vespere, & nocte præcedenti, atque ipsum nunquam celebrasse ante Matutinum fatebatur. Quin etiam quando privatim persolvebat horas canonicas, semper eas divisim recitabat, sicut in Choro fieri solet.

Omni verò ejus spem semper in Cœlicolis reponebat, & præsertim in Sancto Melitæ Protectore Paulo, & dum in ea Insula de anno MDCXLIX. erat tanta annonæ penuria, itaut in piæ Conversionis ejusdem Apostoli frumentum non amplius, quam pro integra hebdomada reperiri vociferaretur, in eo autem die Dominicus de manè concionabatur in Cathedrali Ecclesia sub ejusdem Sancti titulo consecrata, de cujus protectionis confidentia orabat ad populum, ab eodem Apostolo naufragante in fide Christiana institutum, atque ex præteritarum, crebrarumque in cunctis necessitatibus subventionum comprobatione, Insulanos spem firmam habere hortabatur; unde asseveranter, & fiducialiter promiserat in ea concione Dominicus, quòd non transiret sanctus, ac tam Melitensibus devotus ille dies sine aliqua frumenti subventionem; & ita quidem accidit. Nam ad Vesperas illius diei, præter spem humani adjumenti, ingens navis frumento onusta ad aliam regionem directa, in Melitensem portum vi ventorum ingredi compulsa est, in quo penuriæ tempore, quia non reperiebatur panis, siliquam ille pauperibus distribuebat. Multoties verò Romam variis occasionibus adire coactus fuit: de anno MDCL. à Melitensi Episcopo de quodam Ecclesiastico beneficio provissus, atque pro eodem beneficio ab Apostolico proviso citatus, ad Urbem rediit; ubi ab Eminentissimis Cardinalibus Congregationis de Propaganda fide ad officium Secretarii ejusdem Congregationis Innocentio Papæ X. renunciatus fuit; tunc enim illud officium non erat prælatitium; sed Pontifex pro illa succumbentia aliquem de Ecclesiastico dominio velle respondit: nihilò tamen feciùs per ejus Palatii Auditorem bis vacantium tunc Diœcesum notam ei obtulit, ut de vacantibus Episcopatibus unum ad ejus placitum Dominicus eligeret, de qua tamen oblatione retulit ipse gratias, inquit, se ad tantum onus subeundum non esseabilem. At Eminentissimus Franciscus Maria Cardinalis Brancatius Eruditorum infatigabilis promotor, habita de Dominico notitia, canonicatu Cathedralis Viterbiensis Ecclesie, ubi Antistes tunc existerat de Anno MDCLIV. eum providit, quem canonicatum, ut lites, in quibus ille implicitus erat, evitaret, libenter acceptavit; ac interea idem Cardinalis illius consultationibus in rebus gravibus, & in provisionibus beneficiorum continuò utebatur: quare non raro ab amicis Dominicus impulsus erat, ut dum pro aliis ab eodem Provissore beneficia obtinebat, deberet sanè pro se ipso aliquam pinguem provisionem impetrare, de qua re subsannans ille, se sufficienter provissum fuisse respondere solebat. Ad penetralia ejusdem Cardinalis liberum habebat aditum, quorum colloquia semper non nisi de variis, ac sacris eruditionibus fuerant, & licèt aliquando inter sese locis distarent, nunquam de eisdem materiis adinvicem scribere intermittebant. Tempore pestis idem Dominus Cardinalis regimen Claustralium Monialium Sanctæ Rosæ Viterbiensis ei commisit, ubi ad mœstitiæ levamen inter alia exercitia, explicationem Hymnorum Breviarii Romani vulgariter exposuit, qui tractatus sub Auctoris nomine anagrammatico *Nicodemo Grima*, id est, *Domenico Magri* bis Viterbii impressus fuit.

De anno MDCLXI. Romæ gravissima febre infirmatus est, quem idem Dominus

minus Cardinalis penes se maxima charitate, ac liberalitate curari jufferat; ad quem in extremis laborantem pro commendatione illius animæ accesserant Religiosi viri, quorum nocturnas, diurnasque fatigationes conspicens Dominicus, qui intermissivè deperditam loquelam reassumebat, tunc eis sæpè de incessanti fatigatione gratias agens, ne tam incessanter laborarent eos rogabat, quia pro illa vice se non moriturum certò sciebat: quod ita fanè evenit; convaluit enim, & ad Alexandri Papæ VII. pedes admittus, gratias illi retulit de concessione indulgentiæ in mortis articulo ei largita: subridens proinde Pontifex, inquit: Lætatur te propriæ valetudinis divinatorem fuisse; itaque supervixit postea ultra decennium; in quo temporis spatio ab ejus centenario Genitore, ut ejus accessu illum ante obitum consolaretur, exoptatus, obediit filius, & ad Melitam transmeavit: unde eidem Cardinali longissimam epistolam eruditionibus, & auctoritatibus refertam de virtute portionis, quam vulgò *Kafe* vocant, direxit, quæ hodie bis impressa circumfertur, addita in ejus fine *Periocha de victus & exercitii ratione* (maximè in senectute) *observanda ad S. D. N. Paulum III. Pont. Max.* ex Andrea à Lucana Segobien. Doctoris Medici *manuscriptis decerpta.*

In Conclavi, in quo renunciatus est Pont. Max. recens S. D. N. CLEMENS X. fuit à Conclavistis præfati Cardinalis Brancatii, ubi ad fallendum illud longum temporis rædium, Academiam variarum eruditionum excitaverat, quæ ÆÆ. Purpuratorum præsentia decorata erat, atque in ea Quadragesima Conclavistis ipse concionatus est; pro qua re Eruditissimus Franciscus Grisendi talis Epigramma composuerat:

*Fama refert, & fama simul mihi gaudia præstat;
 Quòd bona, quòdque etiam tu benè verba facis.
 Si Domini eloquium pandis, tantummodò noscit
 Eloquium Domini pandere Dominicus.
 Porta angusta poli est; igitur quis Ductor eunti
 Nunc erit angusta ad limina? MACRUS erit:
 Dum loqueris, dulci quisquis dependet ab ore:
 Namque Melitensis mellea verba parit.
 Quisque tua celebrat sophia miracula; nempè
 Sub docto famulus Principe doctus ades.
 En tua lingua homini docta benè prædicat arte;
 En etiam benè te prædicat omnis homo.*

Tandem die 4. Augusti de anno 1671. ægrotaverat, & in ea infirma semestri superviventia, carnem in diebus ab Ecclesia prohibitis gustare nunquam voluit, semperque summa patientia, ac hilaritate cunctas morbi afflictiones divinæ voluntati unitus sustinebat. Febribus jugiter aggressus, currentem divini officii recitationem per alium libenter audiebat, ac ingenti animi ardore ad spirituale lecturam porrigebat aures continuò usque ad ejus obitum, quem vitæ periodum salutaribus animæ præsiis munitus, maxima cum circumstantium ædificatione, ac amicorum dolore IV. Non. Martias terminavit, & in Ecclesia Cathedrali Viterbii humatus est, ad cujus effigiem in Bibliotheca ejusdem Capituli depictam, hoc Elogium appositum fuit.

OMACER ILLUSTRIS! GRATIS TAM DIVES ALUMNIS;
EN OPERUM SERIES TOTO CIRCUMSONAT ARCTO.
OMNIS TE PROCERUM COETUS, TE PURPURA, ET OMNIS
BIBLIOTHECA COLIT, VULTUMQUE REPONIT AMICUM.

Ad ejus Monumentum.

DOMINICO MACRO MELITENSI,

Equiti Aurato, Comiti Palatino, Protonot. Apostolico, Cathedr.
Eccl. Viterbien. Canonico Theol. Sacrarumque Inquisi-
tionis, & Indicis Congregationum Consultori.

Qui

XIX. *Ætatis ejus anno pro S. Sedis negotiis in Orientem missus,
Itinerarium edidit.*

*Romam pro Arabica Sac. Scripturæ translatione denud accitus,
Perutiles ejusdem Contradictiones Apparentes collegit, ac conciliavit.
Ecclesiæ Ritus studiosissimus, cujus Opera testantur.*

*In Sacris Profanisque Scriptoribus germanæ lectionis cupidus,
LATINI LATINI fragmenta, variis in Bibliothecis dispersa,
Magno labore, ac studio perquisita,*

*Litterariæ Reipub. unâ cum illius epistolis obtulit rediviva.
Multa alia Opuscula sparsim composuit.*

*Cautione Sapientiam, Humilitate Doctrinam, Silentio Facundiam
Obtexit.*

*Pietate Deo, synceritate Hominibus, omnibusque beneficentia complacuit.
Cunctis S. R. E. Purpuratis benevisus,
Amplissimoque Sapientum Mecænati,*

FRANCISCO Mariæ Card. BRANCATIO summè charus.

Obiit Viterbii IV. Non. Mart. An. Dom. MDCLXXII. Æt. Suæ An. LXVIII.

Carolus in Archigym. Alma Urbis Sapientiæ Bibliotheca Alexandr.

Præfatus, & Joseph J. V. D. Germani Fratres. M. M. lap. Posuere.

P. JACOBI LUBRANI
E SOCIETATE JESU,
In Laudem Auctoris

O D E.

O PIMA Macri nomina doctior
Duc in triumphum Calliope novam;
Det Fama bigas, & curuli
Anteeat famulata plausu.
Audire Pindum jam videor suis
Altè canorum rupibus exchi;
Festoque respondere cantu
Saxa notis, etymisque vocum
Incisa. Sacri lux Onomastici
Emersit umbris. Nulla Aboriginum
Commenta Patrum, nulla Grajo
Sphinx, Latiorve recalva vultu
Fallit legentes: scilicet horrido
Inculca si quid barbaries stylo
Chartis inussit: si quid atas
Implicuit rudis obsoleto
Sermonis usu: si quid inertibus
Scripsere normis Mystologi absonum,
Obscurum, inauditumque tersis
Ingeniis, patet evoluto
Impunè sensu. Zoile lividum
Exerte dentem ringeris? ò pudet
Rosis characterum lituris
Quisquillas, Apinasque putri
Crepare bucca, & grammatica novas
Ex sæce furtim promere vocular.
Supina ne stertant vel Acci
Carmina, vel gravioris Enni;
Ne potius olim quæ Cato tussit
Semesa, tandem dispereant, in hoc
Desudat anceps syllabarum
Hæc Marathon malè feriatis.
Abite Momorum oria. Quid iuvat
Fregisse glandem, & linterula brevi
Morsum recudisse, atque biatu in-
genti acidas vomuisse bullas?

Divinorum arcana voluminum
 Discenda solers pietas docet,
 Cælestis indagare Stoæ
 Prima suis elementa formis.
 Quid senticosa * Tullius Africa
 Obliquè acutis rictibus egerat:
 Quid Gothica pressi notarint
 Illuvie Chronici labores.
 Sepulta pigro biblia pulvere
 Jam viva comit Gratia. Stat Venus,
 Honosque sopitis in umbra
 Rebus, * Anastasique pandet
 Minerva peplum candida. Novimus
 Sylvestrium deserta vocabula
 Asceticis cantata spelun-
 carum adytis, nemorumque Mystis.
 Reducta spes est mentibus abditos
 Nili susurros, atque Arabum gryphos,
 Ritusque, & intercisa certis
 Verba loqui Solymæa punctis.
 Quacunque Romæ sanxerit arbitra
 * Cortina, inoffenso legimus pede.
 In plana reductæ residunt
 Jam salebræ, facilemque cursum.
 Impexa librorum emicat omnium
 Labore Macri synthesis. O potens
 Supra Oedipos! ò multiformis
 Phosphore non obituro lingua!
 Obliviosa non ego te feram
 Pallere Lethen. Nominis & tui
 Dicere vindex, & Theori
 Eloquii meritis triumphos.
 Te prima doctæ gloria Turpuræ,
 * Brancatorum gloria fascium,
 Orbique Præsul sat regendo
 Sæpè oculis leget eruditus.
 Non ille, quamquam pro fide Romula
 Legum verendarum arbitriis vacat,
 Te negliget, prudens in omnes
 Palladis invigilare curas.
 Te litterati sedulus otii
 Volvet τᾶπερρον, cum Latiis modum
 Subsellis ponit, suisque
 Totus amat cecinisse Musis.
 Quò nitor andax? non humilis decet
 Heroa cantus, quem Polyhymaia
 Summa coronandum thiara
 Dulce canet melioris plectro.

* Tertul-
lianus.

* Biblio-
thecarius.

Congre-
gatio Rit.

* Francis.
Maria
Cardinal.
Brancat.

T Y P O G R A P H U S

L E C T O R I.

Hoc Opus, Authore vivente, ter Italico idiomate editum, desiderio tamen alienigenæ utilitatis quartò extra Italiam latino sermone divulgatum fuit. Verùm cum latina illa editio non fuerit juxta ultimam Italicam impressionem, quæ verborum copia notabiliter aucta reperitur; ideò, Eruditorum stimulo, hæc novissima à CAROLO MACRO Authoris Fratris ex recentiore Italica translata, scatet correctæ, meliùsque coordinata, ac ampliata, cujus Additiones hisce notulis: FR.: ||: designantur. Quantæ autem utilitatis sit hoc Opus, supervacaneum esset hìc referre, dum suomet splendore diù jam se commendavit. In hoc enim HIERO-LEXICO non nuda tantùm verba explicantur, sed pertinentibus ad ea Etymologiis, Mysteriis, Rubricis, scholasticis, moralibus, controversisticis, canonicisque Quæstionibus, & concionabilibus conceptibus adornantur; necnon Legum obscuræ, & barbaræ dictiones, scientiarum termini, ac similia declarantur. Ut autem in me arrogantia notam caveam, Tuæ sapientiæ, benigne Lector, quantum hoc Opus exterorum muniat ingenia, augeatque pietatem, denuntiandum committo, & enixè exoro. Vale.

NOI REFFORMATORI

Dello Studio di Padova.

HAvendo veduto per attestato del Segretario nostro, nel Libro stampato in Roma nell' anno 1677. intitolato , *Hierolexicon, sive sacrum Dictionarium* , non esservi cosa alcuna contro Principi, e buoni costumi, concediamo licenza, che possa essere stampato, osservando gli ordini in materia di Stampe, e presentando le solite copie alle pubbliche Librerie di Venezia, e di Padova.

Dat. 6. Agosto 1704.

(Ferigo Marcello Proc. Reff.

(Marin Zorzi Reff.

Agostino Gadaldini Segret.

INDEX CRITICUS AUCTORUM, SEU CODICUM,

Qui in hoc Opere notantur.

- R.** Abraham Aben-Ezra . Vide *Theoraphin* .
Abrahamus Bzovius . Vide *Mansur* .
Acta Apostolica , cap. 15 . Vide *Suffocatus* .
Ado Viennensis à Baronio colligitur . V. *Placoton* . Sed defenditur ab Auctore . V. *Platonìa* .
Adrianus , seu Franciscus Junius . Vide *Cippas* . *Diæcenismus* . *Dominica Orthodoxia* . *Exocotocæli* . *Protonotarius* .
S. Agnetis passio . V. *Superdico* .
S. Agobardus Abbas . V. *Saccatum vinum* .
Alba spina . V. *Viaticum* .
Albertus Canalis . V. *Francia* .
Albertus Castellanus . V. *Anchona* .
Albertus Krantzzius . V. *Palmarum festum* .
Albinus , sive Alcinus . V. *Gloria in Excelsis Deo &c* .
Aldhelmus . V. *Cruciola* . *Fibramen* . *Inormis* . *Taborum* .
Aloysius Lipomanus . V. *Primicerius* .
Alphonfus Ciacconus . V. *Draconarius* .
Alphonfus Tostatus . V. *Satrapa* . *Scenopogia* . *Euangelium* . *Suffocatus* .
Amalarius Trevirensis . V. *Compegi* .
D. Ambrosius . V. *Benedictio* . *Dignitofus* . *Gyrum* . *Hofanna* . *Libera* .
Ambrosius Calepinus . V. *Ascopera* . *Afprum* . *Chrysocolla* . *Conniventia* . *Helix* . *Hero-Hofanna* . *Lanista* . *Lista* . *Manico* . *Nympha* . *Nyffus* . *ObriZum* . *Opinosus* . *Pancrefta* . *Penula* . *Postumo* . *Prasfnus* . *Spoliarium* . *Strigofitas* . *Subverbustus* . *Suffocatus* . *Superdico* . *Testitrahus* . *Thallophorus* . *Tbirsi* . *Trica* . *Trogulus* . *Tzacon* .
Voratrinus . Zeta . Zetarius . Zizania .
Anast. Biblioth. Vide *Antarta* . *Antipentum* . *Clamaterius* . *Cypsinus* . *Eno-*
photius . *Exafoci* . *Fastella* . *Lithoparius* . *Machinor* . *Mausoleum* . *Paler-*
gium . *Panaclystus* . *Paschnion* . *Solarium* . *expositionis* . *Spheristerium* . *Tra-*
cala . *Triafata* . *Trimma* . *Princis*
loco Principis . V. *Velum* . *Umbilicus* .
Votarea .
Andreas Alciatus . V. *Agapa* . *Peraqua-*
tor .
M. Angelus Accarifus . V. *Archigeron-*
tes . *Calo* . *Limenarcha* .
Angelus de Nuce . V. *Synelites* .
Angelus Rocca . V. *Birrus* .
D. Anselmus . V. *Pariatio* . *Penula* .
Antiochus . V. *Causon* .
Antonius Augustinus . V. *Ergasterium* .
Antonius Bosius Melitenfis , quem Ro-
manum ejus Operum impressores fal-
sò fuisse asserunt . V. *Cæmeterium* .
Antonius Dadinus . V. *Gyrum* . *Pastel-*
lus . *Surtaria* . *Tenor* . *Trepedica* .
Antonius Salmafius . V. *Periodentis* .
Seu .
Arnobius . V. *Lancino* . *Salapitta* .
Appion Grammaticus . V. *Sabbatum* .
Arnoldus de Villanova . V. *Inquisitio* .
Audomarus Talæus . V. *Strigofitas* .
D. Augustinus . V. *Cælestis* . *Carago* ;
Confessio . *Epiurus* . *Herodion* . *Homou-*
ffion . *Hymnus* . *Jejunium* . *Minutala-*
rius . *Montanus* . *Pariatio* . *Piurus* .
Prinus . *Pisticus* . *Polytheja* . *Propo-*
larius . *Propolium* . *Sacellum* . *Subito* .
Suffocatus . *Theopropia* . *Typhus* . *Ver-*
bosinor . *Vigilia* . *Vinhauria* .
B Aldus . V. *Homologus* .
Bartholomæus Cassaneus . V. *Can-*
cellarius .
Bartholomæus Gavantus . V. *Stola* .
S. Basilius . V. *Viaticum* .
Beda . V. *Oftava* . *Peregrinor* . *Ejus Inter-*
pres . V. *Familia* . *Tebeth* .

Bernardinus Morellus . V. *Symbolum*.
 Benedictinorum Regula . V. *Mixtum* .
Sympactes . *Temporius* .
 Benvenutus Imolenfis . V. *Nicolaita* .
 Bibliæ Sacræ Arabicus , Græcus , & Syria-
 cus Textus . V. *Penula* . Ecclesiast. cap.
 24 . V. *Dyroix* .
 Bibliothecæ Sanctorum PP. Auctor . V.
Suffocatus .
 Bigonius . V. *Farinarium* .
 S. Bonifacius . V. *Caragus* .
 Boninus Mombritius . V. *Togala* .
 Bracarense Concilium . V. *Granus* .
 D. Birgittæ vita . V. *Grunna* .
 Bullar. Casinense . V. *Telonem* .
 Burcardus Vormatiensis . V. *Suffocatus* .

Cæsar Cardin. Baronius . V. *Alaba-
 strum* . *Camelus* . *Candaces* . *Catatum-
 ba* . *Cœmeterium* . (Idem malè intelle-
 ctus . V. *Eulogia* .) *Fidicula* . *Herma* .
Hermogeniani . *Hypante* . *Iconomachus* .
Mitra . *Palmatina* . *Parifim* . *Penula* .
Pedibulum . *Psachnion* . *Scholaces* . *Suffo-
 catus* .

S. Cæsariæ Regula . V. *Vibrinus* .
 Cæsarius Heisterbarhensis . V. *Levator* .
 Camaldulensium Regula . V. *Mixtum* .
 Eorum Chronica . V. *Discapia* .
 Camillus Peregrinus . V. *Arcatura* .
 Caninus . V. *Camelus* .
 Canones . V. *Diptychum* . *Mollities* .
 Carolus Guyetus . V. *Annotinum pascha* .
 Caroli Magni Constitutiones . V. *Copula* .
 Carolus Sigonius . V. *Fidicula* . *Tracala* .
 Carulephi Vita . V. *Fabana* .
 Catellianus Cotta . V. *Camelus* . *Cosma* .
Epitimum .
 Cedrenus . V. *Dialogus* .
 Cencius Camerarius . V. *Fialarius* .
 Christianus Lupus . V. *Pastellus* .
 Christophorus Marcellus . V. *Pallium* .
 Chronica Cameracen. Ecclesiæ . V. *Di-
 scapia* .
 Chronica Casinensis . V. *Katapapa* . *Sy-
 nelites* .
 Cicero . V. *Laguncula* . *Caprarius* .
 Claudius Salmastius . V. *Albula* .
 Codex de Vet. Jur. Euclean. V. *Para-
 titulum* .
 Codex ejusdem Justiniani . V. *Septimum* .
 Codex in L. unica de Pistoribus . V. *Man-
 cipium* .

Codex in L. unica de statu Urb. Rom. V.
Gracitas .
 Codex Theodosianus . V. Theodosianus
 Codex .
 Cæremoniarum Magistri . V. *Amen* . *Tu-
 nicella* . *Velum* .
 Concilium Antiochenum . V. *Hyperbe-
 retæus* .
 Concil. Aurelianen. V. *Suffocatus* .
 Concil. Bracaren. I. V. *Granus* .
 Concil. Constantinop. Quintum . V. *Me-
 saulium* .
 Concil. Illiberitan. V. *Superpositio* .
 Conclavistæ recentiores . V. *Cornuta* .
 Cornelius à Lapide . V. *Pisticus* .
 S. Cyprianus . V. *Clydomenus* . *Delibra-
 tus* . *Mollities* . *Pejerarium* . *Stantes* .
Strator . *Subcissus* .
 S. Cyrillus Hierosol. V. *Suffocatus* .

Daniel Propheta . V. *Sigma* . *Somnia-
 lia* .
 S. Damasus . V. *Cantus* .
 R. David kimhi . V. *Theraphi* .
 David de Pomis . V. *Papa* . *Paradisus* .
 Decretalium lib. 5. de regul. jur. V. *Que-
 stio* .
 Desiderius Erasmus . V. *Montani* .
Trice .
 Dionysius Carthusianus . V. *Lithostrotos* .
Peregrinor . *Scrutum* . *Theraphim* .

Epiphanus Anachoreta . V. *Mon-
 tani* .
 Eugenii Papæ Bulla . V. *Majorissa* .
 Eusebius Cæsariensis Apocryphus , &
 Arii propugnator . V. *Suffocatus* .
 Eusebius Emiffenus , ejus scripta . V.
Halabarches . *Extaticum* .

Ferdinandus Ughellius . V. *Exarcha-
 tus* .
 Flavius Blondus . V. *Judex* . *Papa* . *Secun-
 dicerius* .
 Flodoardus . V. *Efox* . *Lancino* . *Pignoram* .
 Floravantes Martinellus . V. *Schola Græ-
 corum* .
 Franciscus Junius . V. Adrianus Junius .
 Franciscus Lucas . V. *Pisticus* .
 Franciscus Petrarcha . V. *Zarabotta-
 na* .
 Franciscus Quaresimus . V. *Laura* .
 Franciscus Card. Tolet. V. *Jejunium* .

Franciscus Maria Torrigius. V. *Argasterium*. *Cappa*. *Sanguitta*.
Franciscus Turrianus. V. *Benedictio beatica*. *Suffocatus*.
Franciscus Card. Zabarella. V. *Cancellarius*.
Fœlix Fœlicius. V. *Zizania*.
Fœlix Nicolius. V. Hieronymus Romanus.
Fulbertus Carnotensis. V. *Falcastrum*.
Fulgentius. V. *Enaticus*.

Gabriel Prateolus. V. *Lolliardi*.
Georgius Venetus. V. *Paradisus*.
Gerardus Jo: Vossius. V. Joannes Vossius.
S. Gildæ Vita. V. *Lanna*. *Prorsus*.
Glossa Bibliæ ordinaria. V. *Peregrinor*.
Glossator Canonum. V. *Annulus*, *Apo-
crisarius*, *Cardinalis*, *Carena*, *Cæmeterium*, *Chrisma*, *Confessio*, *Corporale*,
Crimen, *Degrandinor*, *Dextera*, *Dia-
cesis*, *Diptycum*, *Dogmatizo*, *Dogma*, *Er-
gasterium*, *Fabule*, *Fidicula*, *Gageria*,
Garena, *Gazophylacium*, *Goliardus*,
Heptateuchon, *Judicium peregrinum*,
Missa, *Mollities*, *Nicolaitæ*, *Neophytus*,
Nobilissimus, *Ordo*, *Origeniani*, *Papa*,
Pastellus, *Personatus*, *Plegaria*, *Pre-
dium*, *Protonotarius*, *Questio*, *Quinqua-
gestina*, *Reddo*, *Regia*, *Sacellum*, *Siclus*,
Simultas, *Subtilitas*, *Ticulus*, *Velum
professionis*, *Viaticum*.

Glossator Juris Civil. in l. i. Cod. de excuf.
art. V. *Petalergos*. *Sajo*. *Siliqua*.

Gordianus. V. *Francia*.

Græci Scriptores. V. *Dialogus*. Græcus Ri-
tus. V. *Epiphania*. *Sticarium*. *Suffoca-
tus*. *Viaticum*.

Grammaticorum recentiorum error. V. *Pascha*.

Gratianus Monachus. V. *Capitulum*. *Co-
repiſcopus*. *Palea*. *Papa*. *Phylacteria*.
Prefatio. *Subdiaconus*.

D. Gregorius Papa. V. *Aſceterium*. *Ca-
raxo*. *Colatum*. *Conduma*. *Elogium*. *Eu-
logia*. *Hastula*. *Heptateuchum*. *Jastula*.
Oratorium. *Polyptycum*. *Sabanum*.
Sparta. *Testamenti pagina*. *Thia*. *Ty-
phus*.

Gregorius Papa III. V. *Suffocatus*.

Gregorius Turonensis. V. *Concides*. *Con-
dium*. *Epilepticus morbus*. *Pignera*.

Gulielmus Budæus. V. *Hero*. *Laccus*.
Gulielmus Durandus. V. *Cæmeterium*.
Collecta. *Landes*. *Thremus*.
Gulielmus Tyrius. V. *Mega heteriarcha*.
Gulielmus Xilander. V. *Aspaticum*.

Heretici Recentiores. V. In Prolu-
sione Operis, §. At dum mente,
Adgeniculer. *Ætiani*. *Figura*. *Globuli*.
Litania. *Pœnitentiarius presbyter*. *San-
dalia*. *Sellare*. *Sufurrium*. *Theophorus*.
Tractatum. *Trophæophorus*. *Vestes
Sacre*.

Haymon. V. *Penula*.

Henricus Spelmanus. V. *Samitus*. *Ta-
borum*.

Henricus Canisius. V. *Grunna*.

Henricus Stephanus. V. *Dioryx*. *Revadio*.
Spatialium.

Hermolaus Barbarus. V. *Zeta*.

D. Hieronymus. V. *Camelus*. *Colimpha*.
Curatio. *Diaconus*. *Gehenna*. *Gloria Pa-
tri* &c. *Golgotha*. *Herodion*. *Labena*.
Penula. *Phariseus*. *Publicanus*. *Spathi-
ster*. *Trossulus*.

Hieronymus Dandimus. V. *Nolarium*.

Hieronymus Fabri. V. *Cubiculum*. *Exar-
chatus*. *Pallium*.

Hieronymus Herculianus. V. *Christianus*.
Semixius.

Hieronymus Romanus, sive Fœlix Nico-
lius. V. *Matutinum*.

Hieronymus Rubeus. V. *Exarchatus*.

Hilarius. V. *Hosanna*.

Honorius. V. *Synelites*.

Honufrius Panvinus. V. *Campana*. *Ze-
phorus*.

Hugo Cardinalis. V. *Lithestrotos*. *Para-
ſceve*. *Peregrinor*.

Hugo Menardus. V. *Suffocatus*.

Jacobus Albèrtus. V. *Homologus*.

Jacobus Billius. V. *Pœnitentiarius
presbyter*.

Jacobus Cujacius. V. *Halabarches*.
Zeta.

Jacobus Dalecampius. V. *Cantabrum*.

Jacobus Pamelius. V. *Christianus*. *Cippus*.
Erogo. *Febricitas*. *Pallium*. *Pejera-
rium*. *Pendere sententiam*. *Spatialium*.
Thamnus.

Jacobus Sirmondus. V. *Cervula*. *Homun-
cionista*. *Psachionis*.

Jacobus Thuanus. V. *Haliæctus*.
 Janfenius. V. *Palmarum festum*.
 Joachim Abbas. V. *Firmaculum*.
 Joannes Andreas. V. *Cauterium*.
 Joannes Balæus. V. *Globuli*.
 Joannes Beleth. V. *Threnus*.
 Joannes Bollandus. V. *Pedibulum*.
 Joannes Bapt. Paulinus. V. *Schola Graecorum*.
 Joannes Card. Bona. V. *Completorium*.
 Joannes Cassianus. V. *Jejunium. Mandata. Monazantes. Paracaragmum. Theoreticus*.
 D. Joannes Chrysoft. V. *Penula. Synoris*.
 Joannes Citrius. V. *Archidiaconus*.
 Joannes Dalleus. V. *Theophorus*.
 D. Joannes Damascen. V. *Ansityphon*.
 Joannes Diaconus. V. *Epitimiium. Heptateuchum. Niblatus*.
 Joannes Drufius. V. *Gehenna*.
 Joannes Frontonus. V. *Duplex*.
 Joannes Garzias. V. *Gramalla*.
 Joannes Glandorpius. V. *Tracala*.
 Joannes Hesturgus. V. *Pifticus*.
 Joannes Ludovicus de la Cerda. V. *Gannaturâ. Gutteria. Indentor. Inflo. Interribitis. Paxillo. Praefectini. Thymelicus. Trepedica*.
 Joannes Mabbilon. V. *Nymphaem*.
 Joannes Meursius. V. *Acupiftile. Boja. Monobambylum. Panagia. Solea. Taborum*.
 Joannes Nauclerus. V. *Communio*.
 Joannes Picus Mirandulanus. V. *Sadducæus*.
 Joannes Satiberienfis. V. *Noctiluca*.
 Joannes Spondanus. V. *Thamus*.
 Joannes Stephanus Menochius. V. *Linguata*.
 Joannes Vosius. V. *Colliftrigalis. Difconfitura. Marcharizatus. Marritio. Secularitas. Spatalium. Trepedica*.
 Joseph Maria Suarezus. V. *Tracala*.
 Joseph Scaliger. V. *Onocrotalus*.
 Joseph Vicecomes. V. *Narthex*.
 Ifaaciuf Cafaubonus. V. *Albulâ. Antidoron. Biothanatus. Litania*.
 Ifaciuf Aubertus. V. *Asterifcus*.
 Ifidorus. V. *Bardariota. Cupha. Dorsenus. Epiurus. Hydraulus. Netorium. Nibita. Norax. Paxamatium. Phagoliodorus. Tegularia. Ticinyña*.
 D. Juliani Acta. V. *Cifellium*.

Julius Papa Primus. V. *Thyphus*.
 Ivo Carnotensis. V. *Eunuchizo. Ptoobrotrophium*.
 Justinianus Imp. V. *Homologus. Græcitas*.
 Justus Lipsius. V. *Lanifta. Majurna*.

L Ampridius. V. *Penula*.
 Latinus Latinus. V. *Thamnus*.
 Laurentius Surius. V. *Cantabrum. Ceranobola. Communio: Primicerius. Surtaria*.
 Laurentius Valla. V. *Fidicule*.
 Leo Alatius. V. *Schinus*.
 Leo Oftienfis. V. *Ambo*.
 Leo Papa primus. V. *Regenerandus*.
 Lex de obligat. votor. & l. universo. V. *Obriziati*.
 Lex Salica. V. *Collocare solem. Verteboolum*.
 Lex in ff. ver. tom. i. lib. 19. tit. 2. l. 34. sive 31. V. *Hero*.
 Lex si quis servus, de manumifs. V. *Impans*.
 Lex si contigerit, qualiter quis se defendere debet. V. *Confabulatus*.
 Lex Visigothorum. V. *Novocupulum*.
 Lex Divus, ff. de bon. Dan. V. *Ventralis*.
 Liturgiæ S. Marci Interpres. V. *Asparicum*.
 Lucas Holstenius. V. *Puduclo*.
 Lucifer Calaritanus Episc. V. *Coamens. Gracolonus. Monela*.
 Ludovicus Cælius Rhodiginus. V. *Mitra. Zeta*.
 Ludovicus Gomefius. V. *Cancellarius*.
 Ludovicus Paramus. V. *Inquisitio*.
 Luitprandus. V. *Drungarius. Tzacon*.

M Agdeburgenses. V. *Reliquia. Sufocatus*.
 Magister in ejus regula monastica. V. *Manuariolum*.
 Magistri Cæremoniarum. V. *Cæremoniarum Magistri*.
 Marculphus Monachus. V. *Elitigatus*.
 Marcus Vitruvius. V. *Hero*.
 Marcus Vvelferus. V. *Euva*.
 Martini Papæ I. Bulla. V. *Theatrapus*.
 Martinus Luterus. V. *Suffocatus*.
 Martyrologium Roman. vetus. V. *Synoris*.
 Matthæus Parisius. V. *Corrad. wn. Opirus. Trogulus, Vuarda*.

Matthæus Raderus. V. *Buricus*.
D. Maximi Vita. V. *Endorvs*.
Melchior Canus. V. *Pœnitentiarius presbyter*.
Michael Justinianus. V. *Schinus*.
Micrologus. V. *Gloria in excelsis Deo*.
Minutius Fœlix. V. *Suffocatus*.
Modestinus. V. *Epitimum*.

Nicetas. V. *Paradisus*.
Nicolaus Lyranus. V. *Hypocrita*.
Peregrinor. Quaternio. Theraphim.
Nicolaus Salderus. V. *Necorus*.
Nicolaus Pagaomenus. V. *Schinus*.
Nonnus. V. *Congener Christi*.

Odericus Rinaldus. V. *Cœnobium*.
Conceptio B. M. V. Ordo.
Ordo Officii. V. *Octava. Hymnus. Responsorium. Symbolum*.
Ordo Romanus. V. *Heptaticum*.
Origenes. V. *Camelus*. Qui duos Origenes extitisse malè crediderunt. V. *Adamantius*. Ejus opus malè traductum. V. *Periarchon*. Terminus ipsius à recentioribus Hæreticis malè interpretatus. V. *Figura. Spathister*. A Græcis corruptus. V. *Suffocatus*.

D Pachomius. V. *Pavula*.
D. Palea, in dict. *Palea*.
Palladii Interpres. V. *Grutaria*.
Pandolphus Cardinalis Pifanus. V. *Secundicerius*.
Paralipomenon; lib. 2. cap. 2. V. *Arceuthinus*.
Paris de Grassis. V. *Cœnobium*.
D. Paulinus. V. *Diatreta*.
Paulus Diaconus à Baronio correctus. V. *Placoton*. Sed defenditur ab Auctore. V. *Platonis. Scritoboni. Strator. Tubracus*.
Paulus Jovius. V. *Esox*.
Petrus Blefensis. V. *Scufa. Sudarium*.
Petrus Bulingerius. V. *Confessio. Regia*.
Petrus Canisius. V. *Grunna*.
Petrus Chrysol. V. *Heptalismus. Septemplico*.
Petrus Damianus. V. *Echina. Manico. Noo. Sinstris*.
Petrus Lombardus. V. *Acolutus. Symbolum*.

Pharazzes Intespres. V. *Monobambylum*.
Philastrius. V. *Herodiani*.
Philippus Labbè. V. *Palea*.
Philo Hebræus. V. *Paradisus*.
Pictorium error. V. *Clavatium*.
Plinius. V. *Esox. Gabbara. Hero. Ejus textus mendosus, ubi Uva pro Vulva, atque Pancratium pro Panchrestos*. V. *Panchresta. Staete. Synelites. Zeta*.
Plutarchus. V. *Sabbatum. Scenopegia*.
Polidorus Virgilius. V. *Bulla. Campana. Canonizatio. Hida. Horæ Canonice. Papa*.
Pompejus Ugonius. V. *Scala gemonia*.
Postillator Canonum. V. *Nicolaitæ. Paradisus*.
Præconium Paschale. V. *Pascha*.
Prudentius. V. *Dittochaum*. Ejus Correctores: V. *Hymnista*. Prudentius perperam à Lipsio objurgatus. V. *Lanista*. Prudentii codex mendosus. V. *Nama. Seps. Virginal*.
Psellius. V. *Paradisus*.

Quintilianus. V. *Fidicula*.

R Abbinus. V. *Camellus*.
Radulfus Flaviacen. V. *Breviarium. Capitulum*.
D. Raymundi Nonnati lectiones. V. *Cardinalis*.
Regula Monachalis. V. *Puducto*.
D. Remigii Rhemensis Episc. Testamentum. V. *Pedatura*.
Rhenanus. V. *Autumna. Cantabrum. Paganus. Verna*.
Robertus Cardin. Bellarminus. V. *Hermana*.
Robertus Capalis. V. *Francia*.
Robertus Greygton. V. *Monobambylum*.
Robertus, sive Rupertus Stephanus. V. *Cyprus. Dioryx*.
Robertus Valturius. V. *Zarabotana*.
Robertus Mendex Silva. V. *Rumigerulus*.
Rogerius Anglicanus historicus. V. *Prorosebastus*.
Relfviedus. V. *Langus*.
Ruffinus. V. *Periarchon*.

S Alomon Svveigerus . V. *Epigonation*.
 Schelmonis Jarbi Rabbinus . V. *Theraphim*.
 Scriptores in genere . V. *Reliquia*.
 D. Sebastiani Martyris Acta . V. *Cliotharium*.
 Sebastianus Salces . V. *Neophytus*.
 Sex. Pompejus Festus . V. *Tracala*.
 Sidonius Apollinaris . V. *Defruto* . *Trebax*.
 Sigibertus . V. *Palmarum festum* . *Papa*.
 Sigismundus Gelenius . V. *Schinus*.
 Simon Metaphrastes . V. *Primicerius*.
 Smaragdus Abbas . V. *Sympastes* . *Vesperere*.
 Sozomenus . V. *Alleluja* . *Pœnitentiarius presbyter*.
 S. Stephanus Papa IV. V. *Sartaria* . *Strabo* . V. *Stacte*.

Tertullianus . V. *Crepidulum* . *Delibratus* . *Epulis* , in diët. *Voratinus* . *Effrico* . *Exautoratio* . *Febricitas* . *Gabbatha* . *Illiberi* . *Inuxora* . *Libacunculum* . *Oppassus* . *Paredrus* . *Cruditando* , pro eructando . V. *Ortyometra* . Ejus Interpretes . V. *Salapitta* . *Subcissivus* . *Rupex* . *Suffocatus* . *Voratinus*.
 D. Theodoræ Virgin. & Mart. Acta . V. *Togala*.
 Theodosianus Codex . V. *Encaustum* . *Strator*.
 Theophylactus . V. *Gebenna* . *Penula*.
 Theophylus Raynault . V. *Dominica mediana*.

Theophrastus . V. *Penula*.
 Thesaurus Lingux latinæ . V. *Anquina* . *Posthumo*.
 Thomas Stilianus . V. *Versus leoninus*.
 Thomas à Vio Card. Cajetanus . V. *Palmarum festum* . *Quaternio*.
 Troilus Malvetius . V. *Canonizatio*.
 Typographorum error . V. *Conceptio* . *B. M. V. Hymnus*.

B Veronicæ Vita . V. *Tragmata*.
 Victor Uticensis Episc. V. *Mappalia*.
 Vigilius Tapsensis Episcop. V. *Confessor*.
 Vincentius Bellovacensis . V. *Togala*.
 Ulpianus . V. *Epistomium* . *Ermodicum* . *Exautoratio* . *Opisthographum*.
 Ulysses Aldrovandus . V. *Chryfocolla* . *Tetrao*.
 Vocabulati Ecclesiastici Auctor . Vid. *Abyssus* . *Agonisma* . *Alipta* . *Anaglypha* . *Annulus* . *Apocryphus* . *Areopagus* . *Armillausia* . *Babem* . *Biothanatus* . *Boanerges* . *Catomis* . *Pagoliodorus* . *Onocrotalus* . *Ortyometra* . *Rheuma* . *Sicera* . *Symbolum*.
 Vernerus Rolevink . V. *Papa*.
 Vlgaris Romanorum Traditio , quòd Edes DD. Columnarum fuissent Balnea Constantini Magni . V. *Constantis Imperatoris Palatium*.
 Vvolsius . V. *Protosebastus*.

Z Achariæ Papæ epistola . V. *Suffocatus*.
 Zozimus Comes . V. *Tracala*.

HIEROLEXICON, S I V E SACRUM DICTIONARIUM.

A

Est nota comminatoria in Sacra Scriptura, & apud ejus Expositiones, ut exempli gratia: [Dispone domui tuæ &c. Isajæ cap. 28. Adhuc quadraginta dies &c. Jonæ cap. 3.] ubi littera A, præposita, à Græcis ἀπειλή, idest, comminationis vocatur. FR. Vide latius lib. 3. Biblioth. Sanctæ Sixti Senensis. A, est etiam nota imperfectionis. Vide Ephron. Item signum absolutionis. Vide *Pandecta*.

AB. FR. dicitur quintus mensis hebræorum. Sherlogi Diatriba antiq. hebraicæ. lib. 2. dist. 4. sect. 5. num. 29.

ABACTUS. FR. qui gregem abigit, vel patrem gregis. Gloss. in rubricam Gratian. post Can. Nullus introducitur, 4. quæst. 4. S. Inscriptio.

ABASCANTUS, vox græca ἀβάσκαντος significat scripturam, vel breve, quod ad collum appensum ferebatur, & proprie rem absque malignitate, seu invidia sonat: hæc voce usus est Tertull. in opprobrium Valentianorum hæreticorum, [Hi nimirum (inquiens) cum animæ de corporibus excefferint, & per singula tabulata cœlorum de recepto despicere cœperint, & interrogari arcana illa hæreticorum sacramenta, tunc confitendum apud veras potestates, & veros homines, Tales, scilicet, & Abascantos, & Acinetos Valentini: advers. Gnost. cap. 10.] Ubi per *Tales*, & *Acinetos* fabulosa numina Valentianorum intelligit, qui felicitatem, ac beatitudinem in certis numericis proportionibus reponebant, quas *Æones*, idest, sæcula appellabant; nam *αἰών* græcè sæculum significat. Harum Valentianorum divinitatum idem

Hierolexicon Magri.

Tertullianus longum catalogum texuit, quem videre licet penes Pamelium in ejus annot. ad d. Tertull. & nos brevitate gratia relinquimus. Vide *Bulla*.

ABAUDIO. Inobedio, & audire renuo. [Nec præceptum vestrorum Tyrannorum principum exaudio, imò abaudio. In vita S. Nicephori mart. 9. Febr.]

ABBAS. Dignitas Monastica, quæ etiam hodie est inter Clericos sæculares, ab hebraica voce, *Abba*, idest, Pater. Antiquitus magna solemnitate anniversarium Abbatis penes Monachos celebrabatur: [Una autem die anniversaria, quando ordinatus est Abbas Monasterii, de quo suprâ diximus, misit Abbas unum de Fratribus ad Paphnutium, ut invitaret eum ad anniversarium Abbatis. In vita S. Euphrosynæ.] Usus miræ quo tempore inter Abbates habuisset principium, de hoc varii varia scripserunt; aliqui volunt tempore Urbani II. Papæ de anno 1091. S. Petro Cluniacensi Abbati primò concessam fuisse mitram; qui tamen ob humilitatem ea uti noluit. Alii multò antè, nimirum, S. Justinæ Patavinæ Abbati à Leone Nonno Pontifice de anno 1040. concessam tradunt, quando, scilicet, ille Pontifex à sua Montis Gargani peregrinatione rediisset, tunc in transitu Casinensis Monasterii, ibique in Dominica Palmarum Sacrum Pontificaliter celebrans, ejusdem loci Abbati, & successoribus sandaliis, dalmatica, chirothecisque in solemnibus celebrationibus induendi facultatem concessit, ut Author est Leo Ostien. lib. 2. cap. 82. FR. Antiqui tamen hæc facultas in Bullar. Casin. tom. 1. const. 2. num. 2. reperitur, ibi enim legitur, quòd IV. Kalendas Maji anno D. XLIII. Theodorus Papa ad instantiam Rotharich Longobardorum Regis, & Gudibergæ Reginæ hoc

privilegium Bobiensi Abb. confirmavit, quod antea ab Honorio I. concessum fuerat: || Nonnulli tamen existimant Abbatialem Mitræ usum anno millesimo cœpisse, cum à Silvestro II. Placentino Sancti Savini Abbati indultum fuisset; nihilominus hoc verum est, quòd Blesensis Petrus, qui floruerat anno 1200. valde admirabatur, Vvilelmum in Sicilia Monachorum Abbatem Pontificalia indumenta usurpasse: Retulit mihi (inquiens epist. 90.) quidam Nuntius vester, qualiter Dominus Papa vos Mitra proprii capitis, & aliis ornamentis Episcopalis insignivit. De benedictione gaudeo, sed insignia Episcopalis eminentiæ in Abbate nec approbo, nec accepto. Mitra enim, & anulus, sandalia in alio, quàm in Episcopo quædam superba elatio est.] Ex quibus aperte colligitur Pontificalia indumenta non fuisse illo ævo omnibus Abbatibus communia. Uti tamen debent baculo Abbates pendente velo, ad distinctionem Episcoporum. FR. Singulare est etiam Cisterciensis Abbatis indutum, qui est concessione Innocentii Octavi sub die 9. Aprilis 1489. potest sacros Ordines conferre, Subdiaconatus, scilicet, & Diaconatus. Abbas Sancti Pauli Romæ ex privilegio Innocentii Tertii sub 13. Junii 1203. Honorii Tertii sub 15. Maji 1218. Gregorii Noni 25. Februarii 1236. quando ordinatur Sacerdos à Papa, habet facultatem canendi Missam Pontificaliter in Patriarchico Altari ejusdem Basilicæ. Abbas non potest esse ex Presbytero, vel Diacono seculari Ecclesiæ. D. Greg. in Regist. lib. 3. cap. 11. || Abbates, qui habent usum Mitræ ex consuetudine à Sancta Sede approbata, ut graves adduunt Doctores, possunt nedum sacras res, in quibus sacra unctio non adhibetur, benedicere; sed & calices, patenas, & Altaria portatilia consecrare. Quin cum licentia Ordinarii, & cum speciali privilegio Apostolico possunt conferre Confirmationis Sacramentum. In collatione tamen minorum Ordinum sac. Concilii Congreg. 23. Novembris 1641. facultatem tantum ad eorum subditos limitavit, addiditque suspensionis pœnam ordinantibus, & dimissoriales concedentibus. Diana par. 7. tract. 11. r. solut. 42. FR. Hæc tamen Abbatum facultas ordinandi à VII. Synodo concessa, ab Innocentio Tertio in cap. 11. de arat. & qualit. ordin. confirmata fuit, atque de ea fit mentio in cap. 1. distinct. 19. in prima decret. parte; ibique Gloss. || Limitantur etiam Abbatum facultates quoad benedictionem paramentorum, & similia, nempe illa tantum, quæ propriis eorum Ecclesiis inservire debent. Sac. Rituum Congreg. decretum à Gavanto sub die 24. Augusti 1609. relatum, quod ad instantiam Spoletani Episcopi innovatum sub 30. Septembris 1628. Inò eadem Congregat. 28. Augusti 1629. consuetudinem, à Tamburino tom. 1. disp. 22. quæst. 2. num. 1. adductam, peni-

tus derogavit. Abbates, qui habent usum Baculi, & Mitræ, non possunt Ecclesias profanatas reconciliare, nisi cum aqua ab Episcopo benedicta. Idem Tambur. disp. 23. quæst. 10. In sacris solemnibus hæud debent in Altari habere septem candelas accensas, cum hoc solum Episcopi concessum sit. Sac. Congreg. Rit. 29. Januarii 1628. Vide *Candela*. Eademque denuò die 27. Septembris 1659. coram sel. mem. Alexandro Papa VII. habita ad instantiam bo. mem. Cardin. Brancatii, & septima jam dicta candela eis ablata, & minutè Pontificaliter celebrandi modus præscriptus fuit, pluribus abusibus ablatis. FR. Eruditissima quidem præfati quondam Domini mei Cardinalis Eminentia piè, & laudabiliter in mellifluis Div. Bernardi verbis fundavit instantiam, qui epist. 42. ad Hæmericum Senonen. Archiep. sic Monachos Abbates objurgat: [Verùm aperte indicant quidam horum quid cogitent, dum multo labore, ac pretio Apostolicis adeptis privilegiis, per ipsa sibi vendicant insignia Pontificalia, utentes & ipsi more Pontificum, mitra, anulo, atque sandaliis: sanè si attenditur rerum dignitas, hanc Monachi abhorret professio; si ministerium, solis liquet congruere Pontificibus &c.] Abbates exempti, qui habent usum mitræ &c. Mitris tantummodò aurifrisiatis, non tamen aureas, vel argenteas laminas, aut gemmas habentibus uti possunt. Non exempti verò simplicibus, & albis planis utantur, de privil. in sexto, cap. 6. Quoad eorum præcedentiam, dicendum est eos habere locum post Episcopos tam in sessionibus, quàm in subscriptionibus; licèt Vener. Beda in histor. Angl. lib. 3. cap. 4. referat, nimirum: [Habere autem solet ipsa Insula Rectorem semper Abbatem Presbyterum, cujus juri & omnis Provincia, & ipsi Episcopi ordine instituto debeant esse subjecti.] Hoc tamen privilegium S. Columbanii Abbatis successores habere meruerunt, ex eo quia Britannia Apostolus ille fuerat. Vide *Baculus*. In Canone Missæ non fit mentio de Abbate. Vide *Canon Missæ*.

ABBATIALI mensæ debita recognitio. Vide *Canonicum*.

ABBATISSA, inter Moniales superior est Ordinis Monastici, quæ ex decreto sac. Conc. Trident. debet habere annos quadraginta, sess. 25. de regul. cap. 7. Nequit sub pœna excommunicationis, seu aliarum censurarum subditis præcipere, c. nova, de pœnis, & remiss. Idè nec in virtute sanctæ Obedientiæ, AA. penes Dianam. Potest tamen ad instar aliorum regul. Superiorum subditis facultatem concedere alienandi, & remunerandi usque ad summam decem scutorum eo fine, scilicet, quo notat Dian. Quod verò limitat Suarez, summ. tom. 2. lib. 7. cap. 19. num. 44. Quando, nimirum, non obster consuetudo in contrarium, vel Prælati prohibitio. Dicitur Antistita. Vide *Anistola*. Etiam *Episco-*

pia, vide suo loco, dicitur Archimandrita. Vide *Archimandrita*, *Hegumenus*, *Majorissa*, *Velum Prælationis*.

ABBATIOLA. FR. membrum, seu villa jurisdictionis Abbatie. Aimon. lib. 5. cap. 24.

ABBATIZO, munus, & exercitium Abbatiale exerceo: [Abbas Claravallensis, eò quòd contra statuta Ordinis Cisterciensis privilegium impetravit perpetuò abbatizandi, ignominiosè depolitus est. Paris. an. 1257.

ABBREVIATIO SCRIPARUM. Vide *Abbreviator*, *Signum*.

ABBREVIATOR, sunt septuaginta duo ministri in Cancellaria Apostolica constituti, qui hoc nomine appellantur, à *summaris supplicationum*; nam extendunt, & incumbunt ad Bullarum pectata: ex quibus duodecim dicuntur, de *parco majori*, funtque Prælati, quorum habitus est violaceus; alii viginti duo vocantur, de *parco minori*; reliqui omnes appellantur *Examinatores*; invigilant enim in collatione Bullarum: possunt esse laici, & uxorati. Vide *Hypomnison*, *Applumbarius*, *Bulla*, *Protonotarius*. *Abbreviator*, in dict. *Breve*, *Exceptor*.

ABBREVIATUS. Vide *Breviatus*.

ABDEROLOGUS, garrulus, loquax, ita Tatianus Syrus de Demetrio Aberdria ait: [Quid dicimus? Nisi juxta communem *Abderologus* est homo iste *Aberdis* natus.] Erat Antiquorum Adagium ἀβδερλόγος, pro garrulo, & mendace; nam *Abdera* erat Thraciæ Civitas, quæ inventrix multarum fabularum fuit, & concinnè *Arnobius* lib. 5. advers. *Gen.* inquit: [*Abdera*, *Abdera*, quàm has mortalibus irridenda, talis si apud te fabula constata.]

ABECEDARIUS PSALMUS. Vide *Psalmus*.

ABELIANI, seu *Abelonii*, Hæreticorum secta. FR. ab *Abel* denominari affectant *Adami* filio, quem imitari asserebant, dum continentés in utroque sexu vivebant, nec debitum matrimoniale reddentes, omnia conjugatorum paria marem, & feminam adoptabant, illosque hæredes, & successores declarabant: de his mentionem fecit *D. Augustin.* in epist. ad *Quodvult-deum*.

ABHORRICATIO, horror internus. [In *Monasticis regulis*, de *Magistro*, cap. 8.]

ABIATICUS, seu *Aviaticus*, nepos ex parte filii, aut filix, nimirum, filius filii, aut filix, cujus *rhymon* est nomen *Avus*; aliquando est substantivum, & aliquando adjectivum, & tunc rem *Avo* pertinentem significat, ut *hereditas aviatica*, seu *abiatica*. FR. de quo vocabulo fit mentio in legib. de feudis, lib. 3. de beneficiis, & in *Bullario Casinen.* tom. 2. constit. 52. scribitur etiam *Habiaticus*.

ABJECTUS, qui promissiones non observat. Vide *Placitum*.

ABIGEUS. FR. fur, qui gregem seducendo furatur. [*Quia* de re maximus apud Græcos *Orator Demosthenes*, sic ait: *Quantitas discernit furem*

ab abigeo; nam qui suem unum surripuerit, ut fur coerceretur, qui gregem, ut abigeus, can. Aut facta, de pœnit. dist. 1.] Vide etiam ff. de abigeis lib. 1. Dicuntur item *Abacti*. *Gloss.* in c. *Abacti*, 4. quæst. 4.

ABIGO, as. FR. seduco. [*Te* per *Arianos* abigavit *coluberjille*. *Lucifer Calarit.* lib. de non parcen.]

ABJURO. Vide *Purgator*, *Purgo*.

ABOCELLUS, semicæcus. [*Non* parcas pauperi, ne munera exoculent te, & faciant senem abocellum. *Blesen.* ser. 43.] & alibi dem *Ecclesiasticis* *Judicibus* ait: [*Noli* sequi retributiones, ne faciant te senem abocellum, serm. 18.]

ABOLESCO. FR. in significatione transitiva, & activa. [*Utique* continentiam indicens, & compescens concubitum, seminarium generis abolescit. *Tertull.* de exhort. cast. cap. 6.] ubi *abolescit*, est loco abolescat, vel abolet.

ABRA, famula, vox græca ἀβρα. [*Prætereunte* ejus *abra* cum laterna. In vita *S. Gudulæ*;] de quo vocabulo sæpè fit mentio in *S. Scriptura*, [*Cum* *Abra* meæ, *Judith.* 8.] FR. [*Vocavit* *Abram* suam. *Abra* suæ ascoeram, *Judith.* cap. 18. *Ipsa*, & *Abra* ejus. *Abram* suam liberam, ibidem cap. 10.] Aliqui ramen falsò existimant fuisse nomen proprium.

ABRAHAMICUS. FR. patronymicum nomen ab *Abrahamo*: [*Hæc* *Abrahamicus* ille senex, verè *Osius*, idest, sanctus, & sensus, & scripsit. *S. Sanctus Athanasius* advers. *Arian.* orat. 1.] de *Osio Corduben.* Episc. scribens.

ABRAXAS, hoc vocabulo *Basilides* hæresiarcha appellatus est, qui CCCLXV. Cælos asserebat græcis *arithmetica* considerationem numerus totius anni dierum continebatur. FR. hæc refert *D. August.* in lib. unic. ad *Quodvult-deum*. Fortasse ab *Ægyptiis*, & Græcis illi didicerant, qui nomen *Nili* fluminis in ejus characteribus symbolicè numerum anni dierum comprehendendi affirmabant; hoc pacto ΝΕΤΛΑΟΣ, idest *N.* continens 50. E. 5. I. 10. A. 30. O. 70. Σ. 200. qui numeri simul collecti faciunt summam 365. *Divus Hieronym.* censuit, *Abraxas* significare *mithram*, idest, solem, qui dies anni mensurat. Vide *D. August.* de *Civit. Dei*.

ABSAGI, populi. FR. de quibus *Anastasi*us egit, & videre est hic in dict. *Zichachorium*: habitant ad *Caucasi* radices, à quibus scætet *Absari* flumen, quod per *Armeniam* deinde transit, ut author est *Plin.* lib. 6. cap. 4. & 9.

ABSALOM. FR. Pax patris interpretatur. *D. Greg.* in præem. 7. *Psal.* *Pœnie*.

ABSCONSA, latera à *Latendo* dicta. [*Tunc* accensa *condela* in *absconsa* unus eorum in dormitorio debet circuire lectos omnium. *Lanfranc.* in decret. cap. 4.] Vide *Baccha*.

ABSIDA, & *Apfis*, ea lateralis in Ecclesia pars post *Altare* hemispherica. *Paulin.* epist. 12. ad *Sever.* *Gregor. Turonen.* in vita *Gregor. Legen.* Episc. *August.* epist. 203. *Hanc* *Isidorus*, lib. 5.

cap. 8. Originum de partibus ædificiorum, sic explicat: [Absidia græco sermone, latine interpretatur Luciada.] Vvalfridus Strabo de reb. Eccles. cap. 6. ait, quod Absidia dicitur: [Eo quod lumine accepto per arcum resplendeat,] sed utrum Absidam, vel Apfidem dici debeat, videant Eruditi; nam quidam diversimodè dicendum existimant. Ejus synonyma. Vide *Concha*, *Tribuna*, *Parapsis*. Cujus tamen etymon à dictione græca *αψίς*, provenit, quæ propriè arcum significat. Aliquando etiam pro Episcopali Sede accipitur, quæ in medio ejusdem tribunæ collocari solet; inde *Tribunal* à *Tribuna*, seu vice versa. Vide *Tribuna*. In cujus sensu hæc apud Ecclesiasticos Scriptores habentur: [Dicebam ego, quibus poteram, qui nos in apsidem honoratiores, & graviores ascenderant. August. ad Albin.] Absis gradata dicebatur Pontificalis Sedes, utpotè eminentior ob multitudinem graduum: [Transsit honor hujus sæculi, transit ambitio. In futuro Christi iudicio nec absidia gradatæ, nec cathedræ velatæ, &c. Idem August. epist. 203. ad Max.] Vide hic *Cathedra*. Solebat enim velari Episcopi thronus, ut scribit S. Pacianus contra quendam hæreticum Episcopum, & intrusum, inquit: [An Novatianus, quem absentem epistola Episcopum finxit, quem consecrante nullo, linteata sedes excepit, epist. 11. ad Symphor.] Dicebatur Sedes Episcopalis etiam *Exedra*, quæ vox quidem græca est *ἔξεδρα*. FR. Quod tamen vocabulum diversæ significationis apud antiquos erat; nam Vitruvius in Quinto, ait, Exedras collocari in tribus porticibus, Speciosas habentes sedes, in quibus Philosophi, Rhetoresque sedentes disputabant, & Cic. in 3. de Oratore inquit: [Tunc dedita opera quiescentibus aliis in eam jam exedram venisse, in qua Crassus posito lectulo requievisset.] Ac idem in primo de Nat. Deor. inquit: [Offendi enim sedentem in exedra, & cum C. Vellio disputantem.] Atque D. Hieronymus ad Eustoch. inquit: [Si quis cœperit ægrota-re, transferatur ad exedram latiore, & ranto senium ministerio consoveatur, ut nec delicias urbium, nec matris querat affectum.] Et Vitruvius denuò habet in 7. [Peristylliis, aut exedris, aut cæteris hujusmodi locis, quo sol & luna possit radios suos immittere.] In hoc sensu solet intelligi Vulpianus in 1. Si verò plures, post princip. ff. de his, qui dejec. & effud. licet Glossator ibi exedram pro fenestra intellexerit, ubi aliqui cum diphthongo, alii verò absque eo in secunda syllaba scribunt; nam vocabulum ab *hærendo* deduci existimant, ut in dict. *Exedra* dicitur, & ac aliqui mutata dictione vocabulum barbarum reposerunt: Alexander tamen ab Alexandro lib. 5. genial. cap. 11. putat hoc in loco *exedram*, non sedem, sed cubiculum designare, columnis fultum, & epistylliis, pluribus exiis spatiis, quibus prospectus in viam

erat. Alii *Exedras* pro stallis in Choro, ubi Canonici, & psallentes sedent, sæpè intellexerunt. At nonnulli asserunt nec fenestras, nec cubiculum, nec sedem Episcopalem, aut stalla Canonicalia, ut recentiores significare crediderunt. Nam *Exedra* extra Ecclesiam erant, ut ex can. Præcipiendum, 13. quæst. 2. demonstrant, in quo canone sic disponitur: [Prohibendum est etiam secundum majorum instituta, ut in Ecclesia nullatenus sepeliantur (id est cadavera) sed in atrio, vel in porticu, aut in exedris Ecclesiæ. Intra Ecclesiæ verò, aut propè Altare, ubi Corpus, & Sanguis Domini conficitur, nullatenus sepeliantur,] ubi Glossa: [Exedra dicitur quædam voltæ, quæ exterius adhærent parietibus Ecclesiæ.] Sed hic canon, licet intelligat de sedilibus lapideis fortasse, quæ solent extra Ecclesiam collocari, non tamen excludit, quod intra eam alia sedilia non possent inveniri.

ABSOLUTIO, est deprecatio brevis in fine Psalmorum cujuscumque nocturni ante lectionum recitationes; ita dicta, quia tunc terminabatur nocturnum; & quando erant tria nocturna in Officio, tunc psallentes ter discendebant à Choro ad quiescendum; & idèò tribus absolutionibus dividitur Matutinum. *Absolutio* enim terminum, & finem denotat. Vel talis *Absolutio* ita dicta, quia in ea à Domino munditia cordis ad rectè lectiones percipiendas postulatur, ex Hugone in Spec. cap. 3. Absolutiones verò in horis canonicis postæ dicuntur, scilicet, ad Primam, duæ sunt; una, quæ *Absolutio Capituli* dicitur; altera verò *Absolutio lectionatica*, seu *brevis*, quia finita Prima, solebant congregari in Capitulo Monachi, ubi audiebant aliquam Sacræ Scripturæ brevem lectionem, post quam Auditores à Capitulo discendebant, obtenta Superioris benedictione, quod quidem hodie in Choro fit, & *lectio brevis* dicitur, estque tamen illius antiquæ, & longioris lectionis particula. *Absolutio* tandem dicitur illa, quæ profertur circa cadaver, vel tumulum, in qua à Deo infernalis pœnæ absolutiones pro defunctis precantur. Dubitabatur olim in hac functione, quando incensandum erat cadaver, vel tumulus, an thus debuisset more solito prius benedici; sed nunc per Rubricam Missalis ab Urbano Octavo recognitam declaratur fieri juxta morem cum benedictione. *Ab illo benedicaris*, &c. Nam illa thuris sumigatio ad depellendos demones adhiberi vult Durandus, lib. 1. cap. 9. Quin ad designandum rogationes, quæ in thure denotantur, pro defunctis esse proficuas; ac tandem cum Baronio, ann. 38. num. 312. dicimus, quod in honorificentiæ debitum illis fit, qui in signum fidei præcesserunt.

ABSPES, absque spe, desperatus, spe destitutus. [Abspes etiam vitæ, ut vix habitum in corpore sentirem remanere. In vita S. Oauphris, cap. 10.

ABSTENTUS, vox D. Cypriano familiaris, quæ

juxta Pamelii expositionem, excommunicatum significat. Sed verisimilius Latino Latinio ab Ecclesiasticis functionibus suspensionem intelligendum videtur. [Accipiat sententiam, quam prior dicit, ut absentem à nobis sciat, ep. 38.] *Abstineo* enim, & *Abstineo* pro suspendere, & suspendi à Sacris, & *Abstentio* ipsamet suspensionis censuram sæpè apud eundem Auctorem denotat. Ac in regulis Patrum, cap. 5. §. 2. habetur: [Dignè correptus tandùm abstinetur, quandiù, vel culpæ qualitas poposcerit, vel se pœnitendo humiliaverit.] FR. in codicibus Floriacense, & Corbenfe corrèctis, in eodem significato *Abstineo* pro suspendere legitur.

ABSTULTUS, usurpatus, ac indebitè ablatu, seu derentus. Vox quidem barbara: [Excepto Ducatu Denteleni, qui ab Australis iniquiter abstultus fuerat. In vita S. Sieberti Franc. Reg.]

ABUNDANTIA. FR. pro excessu, nam ubi nos legimus in Psalm. [Ego dixi in excessu meo, omnis homo mendax,] legit D. Ambros. [Ego dixi in abundantia mea, can. Imitare, 6. quæstion. 1.]

ABUTOR, pro non uti, & abstineri. [Est autem & sancta superbia, & humilitas iniqua; nam & iustificator superbia, quæ huic mundo superbit, & contemnit hoc sæculum, omnibusque magnis ejus, & dulcibus, & speciosis abutitur, intenta celestibus rebus. Paulin. cap. 21. Idemque in altera epistola *Abusio* pro abstinentia ponit, dum Victricium laudat, qui à rebus licitis se abstinere; sic [Tua sanctitas non solum de abusione licitorum, & abstinentia commodorum usibilibus Christianæ paupertatis divitem gloriam tenet, epist. 27.]

ABYSSUS, à græca voce *βυρσις*, fundum, & a', particula privativa, idest, absque fundo. FR. erat tamen Auctor Vocabularii Ecclesiastici, dum hanc dictionem significare, ait, *absque base, & absque bysso*, idest, sine lucis candore; nam à S. Basilio, qui græcus fuerat, contradicitur, dum *Abyssum* ita definit: [Abyssus copiosa aqua, ad cujus fundum non facilè penetrari potest teorsum versus.] Idem S. August. super Psalm. 41. affirmat, ubi: [Abyssus (ait) est profunditas impetrabilis, incomprehensibilis, &c. quæ penetrari usque ad fundum non potest.] Inde *Abyssus* dicitur in Euangelio damnatorum locus, ubi rogaverunt Christum dæmones expulsi: [Ne imperaret illis, ut in abyssum irent. Luc. 8. 31. || Metaphoricè deindè capitur pro re incomprehensibili, ut [Judicia Dei abyssus multa. Psalm. 35.] Vide *Hypobrychium*.

ACACIA, græcè *Ἀκανθία*, innocentia. [Hanc corruptibilem habeam semper induere in domo Domini, quam acacia pollicetur. Tertull. de cultu sœm. cap. 6.] Sumitur pro involuero pergameno, quod loco sceptri ferebat Byzantinus Imperator, adinstar antiqui codicis, pulvere sartum, in memoriam ejus mortalitatis cum cę-

teris hominibus communis, quo utebatur, quando solemniter, & imperialiter indutus incedebat; inde hujus generis sceptrum *Acacia*, seu *Innocentia* dicebatur; nam mortis recordatio una ex novissimis est, quæ innocentiam cordis in homine conservat.

ACANTICA. Vide *Callus*, *Schinus*.

ACATHISTUS HYMNUS, solemnissima vigilia in Sabato quintæ heptomadæ Quadragesimæ in honorem B. Virginis, quam Ecclesia græca observabat, ob memoriam diversarum liberationum ab invasionibus Barbarorum, quæ eadem Deipara pro Civitate Constantinopolitana intercesserat apud Deum; quæ vigilia *Ἀκαθιστος* dicebatur, quod *sine sessione sonat*; nam tota illa nocte stando celebrabatur, dum in honorem ipsius Deiparæ hymnos, ac laudes incesanter canebantur; quod colligitur ex quibusdam Bibliothecæ Bavaricæ verbis apud P. Gresserum hujus tenoris: [Civitas verò illæsa permanens, intercessione Deiparæ quorannis ex illo tempore hymnum gratiarum agendam causa concinit, diem illum Acathiston, quasi sessionis expertem nominans.] FR. Hic corrigendus est Franciscus Junius, qui censuit hanc vigiliam institutam fuisse in itineris memoriam Mariæ Virginis, unà cum ejus Divo Sponso Josepho, ad Betlehem; ex Græcorum namque Triodio aliter apparet.

ACATUS, navis genus, quæ velis, & non remis utitur, ut ipsa græca dicitio, *ἄκατος*, declarat. [Quamobrem pontice nauclere, si nunquam furtivas merces, vel illicitas in acatus tuas recepisti. Tertull. lib. 5. advers. Marcion. c. 1.] Aliquando pro vase cavo ad cymbæ similitudinem, & pro calcamine ejusdem figuræ accipitur.

ACCA, hodie in Syria Civitas, antiquitùs Ptolomæis dicta. Vide *Sichus*.

ACCARON, Civit. & *Accaronita*, incolæ. FR. de quibus in Sac. Scriptura sterilis, & steriles interpretatur D. Gregor. lib. 3. in 1. Reg. cap. 5. & 7.

ACCENSATOR. FR. qui in emphyteusim, seu in censum alicui dat immobilia; adhuc enim in Sicilia, & in Melite Insulis *census* dicitur. [Quæ lege omnes cultodes astringantur, ut donator accensator, venditor, honore perdat, ca. Non liceat Papæ, 12. q. 2.]

ACCEPTOR, accipiter, avis rapax. [Qui acceptorem de arbore furaverit, in l. g. falica, titul. 7. §. 1.] Reperitur etiam ejus adjectivum *Acceptoricus*, ad denotandum quodlibet rapacitatis animal: [Qui canem acceptoricium occiderit.]

ACCEPTUM, apoca. [Quindecim ei libras, accepto ab eodem suscepto, dare modis omnibus debeatis. D. Gregor. lib. 6. cap. 35.] idest, accepto chirographo de argento suscepto. Vide Latinum in Greg. ad calcem. Oper.

ACCIDTOR, negligens sum, & accidiosus. [Si ille dormire vult, hic accidatur. Petr. Damian.

lib. 2. epist. 3.] *accidia*, & *acedia* etiam dicitur *pigeitia* vitium apud *Cassianum*, ex græco *ἀκνδία*.

ACCLAMATIONES, *Patrum antiquorum* in Conciliis. Vide *Kyrie eleison*, *Polychronion*.

ACCOMODO. FR. pro consentire. [Devotè si tibi accommodare non denegeret. S. Gregor. in Regist. lib. 7. cap. 44. Nostrum in his accommodamus consensum. Idem, lib. 6. epist. 60.]

ACCUBITA, cœnaculum erat, ubi Romanus Pontifex in aliquibus festivitatibus solemnibus epulum Clero dabat: hujus loci fit mentio apud *Anastaf. Biblioth.* in Leone IV. qui hoc ædificium à Leone III. ejus antecessore erectum restauraverat, cujus vestigia unà cum tribuna in musivo depicta adhuc extant à latere posteriori Domus Pœnitentiariæ Lateranensis Basilicæ, ex diligentia Eminentiissimi Cardinalis Barberini sacrarum Antiquitatum vigilantissimi restauratoris, ac græci, latinique prisca ritus studiosissimi, & litterarum Mœcenas perdurant. De præfato igitur cœnaculo, seu accubitibus Ordo Romanus refert, quòd in Paschæ festivitate, antequàm Pontifex à cœterva famularetur ad Vesperarum celebrationem in Lateranensi Basilica, [Descendebant Primates Ecclesiæ ad accubita, invitante Notario Vice-dominì, & bibebant ter.] In Aula Constantinopolitana etiam reperiebatur locus appellatus *Novemdecim accubita*, ex *Luitphrand. lib. 6. hist. cap. 3.*

ACCUBITOR. Vide *Concubitor. Paracimomenus*.

ACCUSATOR FALSUS, tribus modis detegitur. Vide *Prævaricator, Colludium, Inludium, Tergiversator*, & ibi diversitates pœnarum ei præscribuntur.

ACŒMETÆ, Monachi nonnulli Byzantini, ita vocati, quia per totam noctem, ac diem continuò in variis classibus divisi ad canendas divinas laudes occupabantur, ita ut una classis alteri succederet, à voce græca *Ἀκοίμητος*, quæ vigilantes sonat, appellati: & acutè D. Gregor. Nazianz. *ἀκοίμητον* conscientiæ vermem dixit, quæ nunquam quiescit; sic Græci vocant *ἀκοίμητα*, lumina continuò ad Sanctissimum ardentia. Relati igitur Monachi etiam *Studiæ*, dicebantur à quodam nobilissimo viro nomine *Studio*, illius Monasterii fundatore, multique deinde Sancti hujus loci alumni *Studiæ* appellati sunt; ac sanè locus iste Doctorum, Sanctorumque Præsulum græcæ Ecclesiæ seminarium fuit, ex quo etiam pro Apostolica Sede acerrimi defensores exstiterè, præsertim contra *Acacium Constantinopolitanum Episcopum*, qui cum depositus, & excommunicatus fuisset in Concilio Romano sub Felice III. ac nollet sententiæ succumbere; ad cœsus Pallium Pontificale, & ad pectus ipsius, cum Pontificaliter ille incederet, zelo motus quidam hujus Monasterii alumnus, præferam sententiam affixit. *Metaphrastes* in vita *Marcelli Acœmetæ*

rum *Archimandritæ* scribit *Alexandrum Abbatem* hujus Instituti fuisse Authorem, quod deinde in variis Orientis partibus dilatarum fuit. FR. hos alumnos, qui Byzantii eruditionum causa alebantur, Doctores Oecumenicos appellat *Zonaras* in Leone, tom. 5. pag. mihi 85. Item *Acœmetæ* latine *Insomnes*, seu *Vigiles* significat, quare *Evagrius* in hist. Eccl. lib. 3. cap. 19. hunc titulum habet, *De Cyrillo Monachorum, qui insomnes vocantur, Præfatio &c.* In textu verò scribit: [Cyrillus, qui Monachis quos *ἀκοίμητους* vocant &c.] ac idem habet in cap. sequenti.

ACEPHALI, hæreticorum secta, *Ἀκεφαλοί*, idest, sine capite, non enim caput, seu hæresiarcham habebant. FR. dicuntur *Acephali* etiam Clerici, qui Superiorem cognoscere nolunt, can. 8. dist. 93. A. Item *Acephalum* dicitur Concilium, seu Conciliabulum, absq; Pontificis Romani facultate congregatum, cum sit ille totius militantis Ecclesiæ caput. Hæretici itaque illi *Hæresitantes*, idest, dubios dicti fuerunt post Chalcedonense Concilium, Cyrillum Alexandrinum, & Joannem Antiochenum Patriarchas non sectantes. FR. dicuntur etiam *Acephalite* prædicti hæretici. Nullus enim eorum reperitur author, ex quo orti sunt. Ii trium Chalcedonensium Capitulorum impugnatores, duarum in Christo substantiarum proprietatem negant, & unam in ejus persona naturam prædicant, 24. quæst. 3. canon. 39. Item *Acephalum Concilium* dicitur conciliabulum absque superioris licentia convocatum, can. submittitur, dist. 21.

ACERRA, incensivavivula. [Quam quidem, & ipsum proinde examinatorem Christianorum adhiberi ut focalium, & acerram oportebat. Tertull. advers. Gentil. cap. 9.] Diripiabant, suisque ornamentis spoliabant, multas quidem amulas sacras, sive vasa historialia, & aspergilla ex puro auro, quàm plurimos etiam calices, & acerras. *Agarius*, lib. 3.] quæ *Pyxis* etiam dicitur. [Pyxidem, qua thus habetur, in manu ferens. Ordo Rom.] ubi qui illam Pontifici porrigit, Custos, vel Princeps Ecclesiæ appellatur; ministerium namque hoc ad Ecclesiæ illius Titularem spectabat: hodie tamen ad Decanum pertinet, & quando non celebrat Papa, tunc primi Presbyteri hoc munus erit. Ejus synon. Vide *Colimpha*, *Chelandium*, *Hannapus*, *Incentorium*, *Pyxis*.

ACETABULUM, scutula, vasis genus. [Acetabulum argentum pondus centum triginta siclorum. In testam. S. Remig. num. 7.]

ACERVUS MERCURII. FR. phrasis quidem intellectus difficilis. [Sicut qui mittit lapidem in acervum Mercurii, sic qui tribuit insipienti honorem. Proverb. cap. 26.] pro cuius intelligentia sciendum est, Phornicum de Natur. Deor. cap. 1. de Mercurio, hæc scripsisse. [In viis collocatur, ac triviis, & Dux dicitur, &c.]
dein-

deinde lapides accumulant Mercurii, quisque ex prætereuntibus unum adjiciens, sive id tanquam utile quiddam, ac commune ob ipsum faciens, ut via purgetur, sive testans Mercurium, aut ut ei honorem significet, si nihil habeat aliud, quod ei offerat, sive ut Mercurii collocationem prætereuntibus faciat manifestiorem, ut innuat ex parvis partibus profendam constitui orationem.] Similem actum faciunt Mahometani peregrini ad sepulchrum superstitiosum eorum Pseudoprophetæ; ibi enim ad puteum, nempe, in quo absconditus fuerat Sergius Monachus apostata, & hæreticus ex secta Basilidis, seu Manichæi; nam illi hæretici dicebant non Christum, sed Simonem Cyrenæum crucifixum fuisse, quem angaria verunt Judæi, ut Christi crucem tolleret. August. lib. ad Quodvultdeum, & de fide contra Manichæos. Quod idem asserit Alcoranus ab ipso Sergio confarcinatus. In hoc, inquam, puteo lacebat iniquus ille Monachus, dum ibi propè Mahometum prædicabat, quando columba, quæ sæpè ad eam ejus granum frumenti capessere rostro erat assueta, dimissa fuit. Post tale apparens miraculum, ne id cognosceretur ex opera humana pattatum, jussit falsus ille Propheta, ut unusquisque illius multitudinis, quæ seducebatur, projiceret lapidem in puteo, ne deceret amplius (ut ajebat) quemquam tali puteo, unde Spiritus Sanctus in columbæ specie prodicarat, uti, vel ingredi; & sic miser ille apostata mahometico dolo lapidibus obrutus fuerat: quare usque ad hæc tempora Mahometani peregrini ex supersticiosa illa veneratione lapidem projicere solent, & vocatur puteus ille *bir semsem*, quod sonat arabicè *puteus resonans*. Similiter plebs Terræ Guadagnoli propè Palum in Diocesi Tiburtina, solet ante ingressum illius Terræ injicere lapidem in acervum, ubi traditur quendam viarum crassatorem humatum fuisse. Igitur ex Phornuti fabula de Mercurio aliqui Salomonis phrasim intelligunt, quod sicut frustraneus est lapidis jaetus in Mercurii culmen: [Sic qui tribuit insipienti honorem.] Aliquis tamen mihi in hoc moralis sensus occurrit de insipientibus, qui gloriæ tributum à posteris exigunt, se se tanquam librorum auctores divulgando, cum reverà non nisi Descriptores sint aliorum Auctorum: isti (inquam) nil aliud faciunt, quam mittere lapides in acervum Mercurii, scientiarum numinis, ac frustraneos libros in utiliter in bibliothecis coacervant. Potest hæc Salomonis phrasim trahi ad alium sensum, ex eo, nimirum, quod de lapidibus scribit Orpheus, qui in hymno de Mercurio, cum ad studia homines adhortaretur, speluncam Mercurii ait, esse omnium bonorum, & commodorum plenam, cujus versus, juxta Natalis Comitii versionem, lib. 5. cap. 5. Mythol. circa finem, sic interpretantur.

At quemcumque virum ducis prudentia cordis;
Mercurii ingredier speluncam, plurima ubi ille
Deposuit bona, stat quorum prægrandis acervus,
Ambabus valet hic manibus sibi sumere,
& illa
Ferre domum: valet hic vitare incommoda cuncta.

Hunc fortasse Orphei de lapidibus Mercurii grandem acervum, & scientiarum cumulum insinuare Salomon voluit, scilicet, ad honorabilem studiosiorum cumulum mittendum non esse stultum, qui est tanquam lapis insensatus. Nam studio, & labore acquiritur ibi scientia: quod idem Poeta, Perdrierio interprete, subjungit circa finem hymni: [Ego verò mihi obtemperantibus, thesauros meos despondeo, longè divite auro præstantiores, demonstraturus hominem strenuum, & patientem laborum, qui instituitur, & peritos interroget. Siquidem absque labore, & sudore copioso, Saturno genitus artes non concedit; veluti ad occasum equi per æthera splendentes respirantes curru Phœbum perducunt.] Idem, negligentes toto cælo diverso, & quantum dilatatus ab occidente, inverso ordine ad comparationem studiorum proficiunt; quod de vera sapientia etiam Rex ille sapiens affirmavit, cum ait: [Homo sanctus in sapientia manet sicut Sol, & stultus ut Luna mutatur. Eccles. 27. Nam: In facie prudentis lucet sapientia, oculi stultorum in finibus terræ. Proverb. 17.] In finibus terræ, ait, idest, ad occasum, quia [Sic unus & stulti & meus occasus erit. Eccl. 2. Stultus enim in tenebris ambulat. Ibidem.] Et quod cecinit Orpheus de bivio, & trivio Mercurii sapientiam largiente, à Salomone furatus est, ubi de insipienti peccatore sic loquitur, terram ingrediente duabus viis. Eccles. 2.

ACHARIS. *Αχαρις* græcè, sonat sine gratia, insipidus, ingratus. [Homo acharis, quasi fabula una. Eccl. cap. 20.] FR. unde dicitur *Acharisius*, beneficii accepti ingratus, & immemor: *Acharisista* ingratitude, & *Acharisista* medicamenta dixit Celsus, idest, ingrata, vel etsi salutifera, ingrata tamen sunt sensibus, ut ajebat Cicero, quod; [Nulla remedia, quæ vulneribus adhibentur, tam faciunt dolorem, quam quæ sunt salutaria.]

ACHEROPOETA, appellabatur mirabilis Imago illa Salvaroris, *Αχαιοποιος* græcè, quod nos *Non manufactam* dicimus, quæ Romam translata magna veneratione conservabatur. [Stephanus procedens in Litania cum sanctissima Imagine Jesu Christi, quæ Acheropœra nuncupatur. Anastas. in Steph. III.] In vetustis Basilicæ Lateranensis monumentis habetur hanc venerabilem Iconam à Divo Luca inchoatam, & ab Angelis perfecte absolutam fuisse, quod

confirmatur ex Joanne Lateranense Diacono apud Honuphrium Panvinum in opusculo M.S. in quo de hac Basilica egit, cujus hæc sunt verba: [Super hoc Altare est imago Salvatoris mirabiliter super quadam tabula depicta, quam Lucas Evangelista designavit, sed virtus Domini Angelico perfecit officio,] & Angelicus Doctor in 3. par. quæst. 25. ait: [Unde & B. Lucas dicitur depinxisse Christi imaginem, quæ Romæ habetur.] Ex M.S. Cæremoniali Benedicti Sancti Petri Canonici in Angelica Sancti Augustini de Urbe Bibliotheca conservato legitur, quod in die Paschæ, antequam Papa ad Basilicam Sanctæ Mariæ Majoris pro solemni Missa celebranda transferebatur, Capellam S. Salvatoris ingrediebatur, ubi album Pluviale deponerat, & unâ cum Diaconibus, & Cardinalibus paratis, suscipiebat sacra paramenta usque ad Dalmaticam, ac mox hanc figuram Salvatoris detegebat, ejus pedes osculando, & alta voce dicebat; [Surrexit Dominus de sepulchro, Alleluja,] ac se ponebat in sede; deinde Diaconorum Prior osculabatur eosdem figuratos pedes, & ad Papam accedens pro susceptione Pacis, Papa proferebat, Surrexit Dominus verè, tunc Prior, [Et apparuit Simoni,] respondebat. Idem Diaconus, Cantorum Primitierius, Basilicæ Prior, & cæteri in dicta relatione nominati, faciebant. Quo finito, Pontifex induebatur Planeta, & pallio, cum Mitra in capite, & ad dictam Marianam Basilicam peregritabat. In vigilia verò Assumptionis Deiparæ ejusdem Redemptoris Iconem, herba ocymo, & aqua ad pedes lavabat Pontifex, ac illum processionaliter ad eandem Basilicam propriis suis manibus deferrebat. Qui cæremoniæ usus, usque ad Beati Pii Papæ V. tempora (ut Sebastianus Fabrinus in tractatu de Jubilæo Anni Sancti 1600. cap. 18. testatur) duravit. De significato hujus lotionis dicitur infra in dict. *Aqua benedicta*. Creditur esse hunc eundem Iconem, qui nunc in Sancta Sanctorum conservatur, ubi non possunt fœminæ habere ingressum, & antiquitùs solus Papa ingrediebatur ad celebrandum. FR. Identitatem hujus imaginis Acheropætæ conatur probare Benedictus Millinus in tractat. de Oratorio Sancti Laurentii, cui apologeticè, & eruditè respondet Franciscus Grisendus. Causa hujus æquivoci fuisse puto, quia Basilica ipsa Lateranensis, non S. Joannis, ut modò appellatur, sed S. Salvatoris dicebatur, & S. Joannis Ecclesia erat solum illa, quæ Baptisterium Constantini dicitur. Vide hic *Constantiniana Ecclesia*.

AGNETUS. Vide *Abscantis*.

ACOLYTHUS, seu *Acolythus*, unus ex quatuor Ordinibus Minoribus: ex græco verbo ἀκόλυτος, idest, prohibeo, & ex negativa particula ἀ. componitur nomen *Acolythus*, quod non prohibitus sonat. FR. *Acolythus* græcè, latinè co-

mes, sive *minister* intelligitur; ita Valentinus Forsterus de jurisdic. Rom. par. 2. tit. de Ecclesiasticis functionibus, num. 30. ||. Cùm non omninò à sacro ministerio exclusus sit, debet enim & sacra vasa præparare, imò antiquitùs sustinebat patenam involutam, sicut modò Subdiaconus facit. [Accipit Archidiaconus, à Subdiacono, patenam involutam, quam Acolythus tenuit involutam, & oscularam dat uni ex Diaconibus tenendam, ad contractionem in ea faciendam. Microl. de Eccl. Observat. cap. 18. Acolythus infra Canonem patenam involutam tenet. Gem. de Antiq. Ritu Missæ, lib. 1. c. 48.] Eodem quoque tempore gestabat fistulam in manu, per quam attrahebat populum tunc temporis Christi sanguinem. [Acolythum patenam, & fistulam habentem.] Acolythorum officium est ferendi etiam cereos accensos in celebratione Missæ, Alii & meliùs etymon deducunt à verbo græco ἀκόλυτος, quod sequi significat; nam ejus officium est cum cereo accenso Diaconum sequi, quando ad canendum Evangelium incedit; at juxta hanc significationem deberet scribi *Acoluthus*. Quod minus nisi ab ordinato in hoc gradu exercendum erit, ut Concil. Trident. sess. 23. cap. 17. de reformat. disponit, ubi vehementer in hoc inculcatur Ordinarii; & idè Sac. Congregat. prohibet Laicos, & Novitios Regularium à tali exercitio, quando caret hoc ordine; quin & Nicephorus, lib. 8. hist. cap. 18. ait, quod ejus ævo incurrebat in irregularitatem, qui non ordinatus hoc munere fungi audebat. Refert Codinus, Præfectum Barangium, idest, militum, Byzantiæ Cohortis imperialis appellatum fuisse *Acoluthum*. FR. Petrus tamen Lombardus dist. 24. lib. 4. docet hanc vocem significare *Cerofervarium*; sed potius officium, quàm etymon Acolythi explicavit. Romæ tria genera Acolythorum reperiebantur; *Palatini*, qui nimirum inserviebant Pontifici; *Stationarii*, qui assistebant in Ecclesiis, ubi stationes celebrabantur; *Regionarii*, qui administrabant cum Diaconibus in Urbis Regionibus. Vide *Ambo*, *Anagnosa*, *Archiacoluthus*, *Cerofervarius*, *Corbicularius*. Acolythus antiquitùs patenam in Missa sustinebat. Vide *Patena*.

ACRA, vox germanica *AcKer*, territorium arabile, & ad cultivationem aptum significat. [Jugerum terræ concedimus præterea eis Pincherosore cum duabus acris. In vita S. Alb. Abb.] FR. [Cùm ejusdem Villæ Dominus viginti acrasterræ frugiferæ velit ad usum Sacerdotis conferre, lib. 3. tit. 48. cap. 3. decretal.] Ubi Glossa notat, quod *Acra* sit mensura terræ juxta vulgare Anglorum; idè Alexander Tertius Anglico termino utitur in citat. cap. Decretal. nam Eboracensi Archiepiscopo scripserat.

ACRIMONIA. FR. excommunicatio. [Qui verò præmissas inhibitiones animo petulantia contem-

temperint, præter processum ordinarium, & deputandorum ab ipsis, divinæ ultionis, & nostræ poterunt acrimoniam formidare, donec suum contesti reatum, à similibus firmato proposito deliberaverint abstinere, tit. 23. cap. 1. in 6.] & ibi Glossa inquit [*Acrimoniam*, idest, acrem pœnam, & dicitur quasi acris monitio, vel, idest, pœnam excommunicationis, quasi à gremio Ecclesiæ expellentem.] Sed potius *Acrimonia* dicenda est ab *Acrifia*, idest, *absque & extra iudicium*, ut hic immediatè sequitur.

ACRISIA, nomen græcum *ακρῖος*, quod iudicium sonat, cui præposita negativa particula *α*, significat absque iudicio; & propriè de iudicio erroneo dicitur, ut duobus illis Discipulis ad Emmaus euntibus evenit, haud discernentibus fuisse Salvatorem Mundi, qui cum ipsis associatus in via fuerat, peregrinum esse existimantibus. [Hospitalitatis fuit meritum, quòd duo Discipuli euntes in Emmaus acrisia sublara in fractione panis Dominum cognoverunt. Blesen. epist. 29.] Itaque erroneum iudicium significat.

ACROSTICHIA. FR. [Alius quidem psalmos David canat, populus verò initia versuum, quæ dicuntur Acrostichia, succinat. Constit. Apost. lib. 2. cap. 57.] *Ακροστιχίς* enim initium versuum significat. Cœl. Rhodig. Antiq. lect. lib. 13. cap. 39.

ACTA, littus maris arenosum. [Quæ non in *acta*, nec in litoribus, sed in Atlantici maris profundum feruntur. S. Ambrosii lib. 5. Examer. cap. 11.] ubi de monstruosis ceris loquitur; græcè enim *ἀκτὴ*, littus significat. FR. Virgil. Encid. 5.

In sola secretæ Troades *acta*

Amissum Anchisen febant. Servius, ibid. Unde *Attica*, seu *Asiæ* regio ab *ἀκτὴ*, idest, littore dicta fuit; scribit enim lib. 6. Strabo hanc regionem magna ex parte littoralem esse, quod Plinius etiam lib. 4. cap. 7. sic confirmat: [In ea prima Attica antiquitè *Acta* vocata.]

ACTIO MISSÆ, Canon Missæ, S. Dionysius de Hierar. Eccl. cap. 1. inde *Infra actionem* dicitur totum id, quod infra canonem est, cuius partes explicantur minutè in suis locis. Vide *Canon Missæ*.

ACTIONARIUS, Exactor, & Usurarius. [Ab Actionariis publicis mutuo accipiunt, & gratia commoda pro eodem beneficio persolvunt. S. Greg. in Regist. lib. 1. cap. 42.] FR. Distinguit autem *Auctionarius* ab *Actionario*; nam primus usurarium, & negotiatorem denotat; secundus verò, de quo in Bullar. Casinen. tom. 2. constit. 2. 10. 12. 13. 15. & clariùs ibid. constit. 3. 17. 20. significat actorem, agentem, ac negotiorum gestorem. Locum igitur D. Greg. supra *Actionariis*, alii corrigant *Auctionariis* ab augendo; ita enim usurarii di-

cendi sunt, quia sortem principalem lucrando augent.

ACTOR, idem ac *Actionarius*, supra in secunda significacione, [Si quis erga Episcopum, vel Actorem Ecclesiæ quemlibet querelam habere crediderit.] In Capitul. Ludovici Imp. cap. 12.

ACTORES TEMPLI. Vide *Exorcista*.

ACTUOSA, Epithetum Ecclesiæ ab Ambrosio attributum, de interpell. David. FR. Calepinus autem in dist. *Actin*, idest, radius solis, *Actinosa* pro *actuosa*, citatum locum Ambrosii legit in hoc sensu, *Actinosa* Ecclesiæ dicta, idest, radiata, seu illuminata potius, quàm luminosa, ut frater meus expresserat, cum ipsemet etiam fateatur, hanc dictionem ab *ἀκτὴ* vocabulo provenire: ergo non *actuosa*, sed *actinosa* dicenda cum Calepino. Nora, quòd D. Ambrosius in Psalmum 41. sic ait: *Hæc est actinosa, quæ Græcè ἀκτίνος dicitur, quòd fide operibusque respiciat &c.*

ACUANITAB. FR. heretici, quorum seductor Acuas Manetis discipulus fuerat; qui cum Manichæis conveniebant. Baron. ann. 277. num. 42.

ACUPICILE, Phrygium opus, quod acu pingitur, Italicè *Ricamo* dicitur, in Lege Francorum, lib. 5. cap. 75. ubi mendosè *Acubicule*, & Meursius *Acubitula* à græco *ἀκὺβερτον* punxit. Sed *Acupicile* dicendum, ut ex textus sensu clarè apparet, ubi sic habetur: [Fæminæ in die Dominica opera textilia non faciant, nec capulent vestitus, vel acupicile fiat.] FR. contra hanc legem militat Recentiorum opinio, qui tenent penicillo, & acu pingere in die festo non esse prohibitum.

ACUS. FR. portam intellexerunt aliqui, ubi Christus Matthæi 79. & Lucæ 18. dixerat, [Camelum facilius esse per foramen acus transire &c.] Pro cuius rei difficultate nonnulli foramen acus dixerunt posterulat fuisse in Jerusalem. Ita Paschasius Rathbertus, lib. 8. in cap. 19. Matth. Vide *Camelus*.

ACUTUS, clavus, aculeus, seu ligni cuspis. Colligitur ex Palladii verbis: [Sicuti impossibile est navim fabricari sine acutis, lib. 5. num. 48.]

ACYROLOGIA, vox græca *ἀκυρολογία*, impropriam locutionem significat: [Itiusmodi nugis, & acyrologiis omnis ejus scætet oratio. D. Hieron. lib. 2. advers. Ruf.]

ADAM. Vide *Ambro. Cinerum dies. Formentum. Golgotha. Inconscilio. Insuper. Kabala*. Qua hora creatus fuerit. Vide *Horæ Canonice*, S. sexta verò hora. Item vide *Arctoplafius*. In quo hebdomadæ die peccaverit. Vide *Psalmus*. Ejus generationes. Vide *Sabbatum Henoch*. Quando ejus lapsus celebrat Ecclesiæ. Vide *Septuagesima*. Primus prævaricator. Vid *Prævaricator*.

ADAMANTIUS, sic appellatus fuit Origenes,

ob ejus argumenta, ut scribit Photius in Biblioth. cujus hæc sunt verba: [Origenem Adamantium cognominatum ex eo tradunt, quod rationes, quas collegerat, adamantinis quibusdam quasi vinculis non absumis viderentur.] Indè sumpta occasione aliqui Scriptores crediderunt, duos fuisse Origenes; tales fuere D. August. Sophronius Jerosolymitanus Episc. S. Epiphanius secuti. FR. Sophronii opinio adducitur à Photio in ejus Biblioth. tit. 231. |||: At Photius causam æquivocationis ostendit; nimirum ex verbis Constantinopolitanæ Concilii V. appellati, c. 9. ubi condemnatur Origenes his notis: [Anathema & Origeni, qui Adamantius.] Ex quo inferitur, Patres in illo Concilio, præter Adamantium, alium Origenem Catholicum cognovisse.

ADAMATICA ARBOR, scilicet illa, quæ in terrestri Paradiso erat, cujus fructus Adam contra divinum præceptum gustaverat. [Antè Zachæus ascendit arborem, quàm crucem Dominator ascenderet: hinc est, quod dicitur ei, festinans descende; si sapias, festinans descende ante Dominum de Adamatica arbore, ut post Crucem Dominicæ passionis ascendas. Petr. Chrysol. serm. 54.]

ADAMIANI, Hæretici. FR. ita appellati, quia [Adæ nuditatem imitantur. Unde & nudi erant, nudi inter se mares, & sæminæ conveniunt, nudi lectiones audiunt, & celebrant sacramenta, & ex hoc paradysum suam arbitrantur Ecclesiam, 24. quæst. 3. can. 39. & D. August. de Civit. Dei, cap. 23. & lib. 1. in Gen. contra Manich.]

ADAR. FR. duodecimus Hebræorum mensis. Vide Auctores citatos in dict. *Elul*.

ADARESILD. FR. dictio Longobarda, quæ significat aggressionem, factam in aliquo vico, l. si homines, & ibi Gloss. de aggressionem in Vicofacta, & l. relatum, eod. tit.

ADELINGUS, de familia nobili, dictio Longobarda. [Omnes Reges illi fuerunt Adelingi, idest, de nobili prosapia, quæ apud illos dicitur Adelinga. Gotofred. Viterb. in Chron.] A Saxonica voce *Aden*, idest, nobilis, & *Ling*, imago, seu filius. [Rex verò Edovardus Edgarum filium eorum secum retinuit, & quia cogitabat hæredem eum facere, nominavit *Adeling*, quem nos dicimus Domicellum. In legibus S. Odoardi Regis, & Conf. M. S.]

ADCOGNITO, manifesto, seu promulgo. [Exemplar Dominationis vestræ transmittito, ut jubeatis venire fideles vestros, dicentes, quia eis ad cognoscere vultis. Hincmar. in epistol.]

ADELPHATUM, fraternitas, ab ἀδελφῆ, græcè frater. [Ilenium omnes etiam fruuntur rursus iis, quæ sibi ad sunt, præfecturis, & œconomis, & ministeriis, ac muneribus, & officiis, quæ illis ad sunt, quæ dicuntur adelphata. Balsam. can. 37. in Trul.] Recentiores Græci

Congregationes, & Confraternitates sæcularium *Adelphaton* vocant. In donatione m. s. facta Monasterio Casinensi à Tertullo, ubi fit mentio de ejus fratre Faustino, hæc habentur: [Unà cum Faustino nostro ex adelpho charissimo.]

ADELFIANI. Vide *Euchæa. Precatores*.

ADEXTERO, asfocio, & ad dexteram alicujus simul eo, de quo verbo sæpè in suo Cæremoniali m. s. Cencius Camerat. & *Adextratores*, idem appellat Papalis Mitræ delatores, quia ipsi ad Papæ dexteram incedebant, quando equitabat ad visitandam aliquam Ecclesiam. Reperiebatur etiam *Adextrariorum Schola*. Vide *Dextera. Dextero*.

ADFATIMO, & *Adfatimus*. Vide *Afatonia*.

ADGENICULOR, genuflector. [Presbyteris advolvendi, charis Dei adgeniculari. Tertull. cap. 9. de pœnit.] En quàm insana sit Hæreticorum nostri temporis subsannatio, qui nostras genuflexiones ad pedes Christi Vicarii exhibitas derident, si tam ab antiquo omnibus etiam Sacerdotibus præstita fuerat, aut ex relatis Tertulliani verbis manifestatur, ubi fit mentio de publicis Pœnitentibus, qui ad Ecclesiæ fores, ad Sacerdotum pedes prostrabantur. [Charis Dei,] de illis, scilicet, loquitur Tertullianus, qui in tormentis fidem Christianam confessi fuerant, & tanquam martyres habebantur, de quibus S. Cyprianus, [Deo charos domo privas, Epist. ad Demetr.] dixerat. Itaque de prostratione, quam exhibebat D. Epiphanius populus, refert D. Hieronymus: [Pedes deosculans, & snibriam vellens, in Epist. ad Panmach.] FR. Quin & S. Jo. Chrysof. homil. 14. in epist. ad Timoth. populum ad hanc erga Religiosos venerabilem exhibitionem hortatur: [Accede (inquens) tange sacros pedes; longè enim honorabilis est illorum pedes, quàm aliorum caput tangere.] Hæc eadem reverentia à Patribus vocalibus S. Dominici devotè observatur; statim enim ac electus est eorum Generalis, dum suam possessionem capit in sessione ejus stalli ad Chorum, omnes pedes ejus osculantur: |||: De hoc antiquissimo ritu habetur etiam in actibus S. Susannæ M. ubi agitur de adventu Maximi, his verbis: [Qui osculatis Caji pedibus, de Susanna aperuit Diocleriani concilium.] Nec præ superbia (ut calumniantur Novatores) verum humilitatis causa figuratas cruces in calceamentis Romani Pontifices gerunt, ut, nimirum, advertantur Christiani, non Pontificales pedes venerari, sed salutiferum illud signum: de quo usu veteratè agam diffusius in verbo *Sandalia*, ibique curiosissimam, ac antiquissimam hujus generis figuram demonstrabo.

ADHOC; in antiquis Codicibus pro *Adhuc* sæpè invenitur. [Quod enim adhuc sis post tanta funera tua superbiens: Lucifer Caralit. lib. 2. de Regib. Apostat.]

ADHOCAMENTUM. FR. dictio Longobarda, significat personalem, aut realem obligationem. Bull. Casin. tom. 2. const. 177. 239. num. 2. Dicitur etiam *Adhocamentum*, ibid. const. 172. n. 5.

ADHON. Vide *Adonidis plantus*.

ADIAPHORUM, græca vox *Ἀδιαφορ*, res ad bonum, vel ad malum indifferentis, ut sunt divitiæ. [Quæ extrinsecus sint, & Philosophis quoque Mundi adiaphora. Sanctus Hieronymus, epist. 34.

ADJOCATIO, jocandi actus, lusio. [Et plausus, & adjocatio cum pueris, vexillum, & signum puerorum arripens, jucundabatur. In vita S. Caroli Comitis.]

ADIURNO, in judicium ad præfixum diem voco, seu intimo, ex quo derivatur nomen *adiurnatus*, idest, citatus ad diem &c. hoc à voce gallica *adiurner* desinitur [Pro nimia reclamatio- ne, quæ ad nos venit de hominibus Ecclesiasticis, qui non erant adiurnati, in cap. Caroli Magni, lib. 1. cap. 151.]

ADIURNATUS. Vide *Adjurno*.

ADMALLO, in judicium voco, ad agitandas lites. [Eo quod propter simplicitatem suam, causas suas minime possit prosequi, vel admallare. Marculph. lib. 1. formular. cap. 21.] Reperuntur etiam verba *Mallo*, & *Remallo*. Item nomina *Mallus*, quod locus judicii, & *Mallenses*, quod litigantes, seu ad judicium citatos significant. [In crastinum verò mallensibus undique ad senioreni confluentibus jubet reum adduci. In vita S. Geraldii, lib. 1. cap. 19.] Rectè Mallenses, qui obstinationis mallio percuciendo, & se ipsos, & adversarios offendunt. Vid. *Vitium litigiosus*. FR. Ex legibus Longobar. lib. 2. tit. 52. l. 1. 2. & 3. Item tit. 52. l. 11. [Advocati eorum in mallo publico ad præsentiam Comitum veniant, & ibi legitimum terminus &c.] Hinc *Mallum*, & *Placitum* idem sonant, nempe, locum judicii. Ibidem lib. 27. tit. 56. & l. 1. tit. 47. [Nullus ad Mallum, vel ad Placitum, &c.] Vide Vossium de vitis ferm. [In placito heroici Judicis Beneventani. Chron. Casinen. cap. 39. lib. 1. In placito Marforum Comitum, ibidem lib. 2. cap. 4. & cap. 16. In placito Marchionis Andree. In placito Termulenti. Et lib. 3. cap. 41. Cùmque ad placitum res producta fuisset.] Item *Implacitare*, litigare, judicio experiri significat. [Ordinavit, quod nullus in Curia Regis implacitaret, nisi in gallico. Robertus Holkot in lib. sap. cap. 2.] Italicè *Piatire*, & *Piatro*; Hispanicè *Pleitar*, & *Pleyto* dicitur. Vide *Mallare*. *Mallum*. *Implacito*. *Placitum*.

ADMENTUM, sagittæ genus. [Hæc & similia admenta hereticorum. Tertull. de Scorp. cap. 1.] à nimia violentia ita dicitur, quia chorda in arcu usque ad mentum trahitur.

ADMINICULATOR, officium in Ecclesia Romana antiquum pro defensione viduarum, pupillorum, aliorumque hujusmodi destitutorum erectum; sicut hodie pauperum Advocati faciunt. [Ste-

phanum Adminiculatorem,] quam post Cardinales Primicerium: & Secundicerium nominat Luitprandus lib. 6. hist. cap. 6. Vide *Defensor Conclamator*.

ADMIRATUS. Vide, *Amiras*.

ADMODIO, modico, corrigo, emendo aliquod imperfectum. [Me autem penitenter incautè, & minus exalto sensu, vel impolito sermone styllum exarasse; unde offensam sanctæ animæ vestræ potueram incurere, nisi vestra bonitas admodiasset. Palladius Episcop. ad Desider.]

ADMODUM, Salvianus loco *Propemodum*, seu *Penè* abutitur. [Jubet Deus, ut cuncti egentibus sua tribuant; cuncti admodum aliena pervadunt. De Providentia, lib. 3.]

ADMONITOR, Magister Cæremoniarius, eò quod omnied, quod agendum sit, admonere debet; ita in ordinationibus Conciliorum non rarò appellatur.

ADNUMIASTA, ille erat, cui incumbere milites in libello signare, quæ nota *Adnumium* dicebatur.

ADNUMIUM. Vide *Adnumiasta*.

ADONAI, hebraica vox quæ Dominum meum significat, ab *Adon*, idest, Dominus; qui titulus ita est in sacris Scripturis Deo attributus, ut nunquam aliis creaturis detur; & Hebræi quando incidunt in nomen Dei ineffabile *Iehova*, ejus loco pronunciant *Adonai*. Vide D. Thomam, par. 1. quart. 13. art. 11. & hinc *Tetragrammaton*.

ADONIDIS PLANTUS. Vide *Astarte*. *Palambona*. *Thammus*. FR. *Adhon* hebraicè alnum significat, ac græcè suavitatem denotat. Fulgentius, lib. 3. Mythol.

ADOPTIVA, quæ dicitur. Vide *Agapite sorores*.

ADORATIO, tribus modis dicitur, *Laurie*, *Dulie*, & *Hyperdulie*. Vide *Dulia*.

ADOREA, gloria, adoratio. [Pulchris patientiæ adoreis albicantem verè dignum, ut Dominus habitaret templum. In vita S. Genulphi Episcopi.]

ADPLANE, plenè, completè. [Cùmque ad diversa studia, quibus sæculi potestate studere solent, adplanè in omnibus disciplinis politus esset. In vita S. Leodegarii Episc.]

ADRHAMO, dejurando spondeo. [Unde tale sacramento per suam festucam visus est adhramire. In lege Salica, cap. 30. tit. 39] A voce gallica *Arramir*, quæ promissionem jurandi, seu fidejussionem significat. In formulis antiquis reperitur etiam nomen *Adhramitus*. [Ipse homo sacramentum intra ipam causam Dei, vel ipsius Abbatis habuisse adhramitum.]

ADRHAMITUS. Vide *Adhramo*.

ADRIATICUM MARE, per Clavum Christi mitigatum fuit. Vide *Clavatum*.

ADSALIO, aggredior. (Me malo ordine adsalivit, & livoravit. Form. Rom. De verbo

Livoro. Vide suo loco. [Quasi nos nulla manent causa in via ad saliteris, & graviter livorasseris. In formul. Marculphi Monachi, lib. 1. cap. 29.

ADTRACTUS, acquisitus, assecutus. [De comparato, vel de quolibet adtracto. Marcul. in antiq. char.

ADVENA. Vide *Allophylus*. *Philisthæi*. *Transverea*.

ADVENTUS, sacrum tempus ante Nativitatis Christi factum, ab ipsomet Apostolorum Principe institutum, ut docet Durandus, lib. 3. cap. 2. Quod incipit à proximiori Dominica S. Andreae festo. Antiqui Christiani in hoc tempore, sicut hodiè aliquæ Religiones, & Ecclesia Orientalis observant, ab esu carnis, & lactinorum abstinere solebant, licèt non jejunarent. Græci verò incipiunt Adventum à die 14. Novembris, quod etiam antiquitus penes Latinos observabatur; ideòque S. Martini Quadragesima appellabatur, ut Baronius notavit. In Concil. Maficonen. stabilitum fuit jejunium per hoc tempus in feria secunda, quarta, & sexta. Quod in Gallia primò à Ruperto Episcopo Turonensi introductum fuerat, ut in ejus histor. lib. 10. cap. 31. liquet. Deinde ex devotione Christianorum particularium quotidie in hoc tempore jejunabatur; & Odoric. Rinal. in Annal. Ecl. anno 1270. num. 21. refert, quòd Urbanus V. sui Pontificatus initio omnibus Clericis in Curia existentibus hoc quotidianum jejunium observari iusserat, & biduo etiam ante quartam feriam Cinerum jejunium celebrari statuerat. Hoc temporis spatium aliqua peculiarari moestitia ob memoriam secundi Adventus Christi in die Judicii veneratur, propterea in Missa non dicitur *Gloria in excelsis Deo*, nec *Te Deum* in Matutino, licèt de anno 1140. in Rituali M. S. Petri Canonici Vaticanæ Basilicæ in Bibliotheca Angelica conservato, habeatur, quòd in Dominicis Adventus *Gloria in excelsis*, & *Te Deum*, solitum fuisset recitari. Diaconus, & Subdiaconus planetis plicatis parantur. Vide *Cassila*. At propter memoriam alterius, ac salutiferi Adventus Christi, scilicèt, Incarnationis, aliquòd lætitiæ signum hoc tempore admisceat Ecclesia; & ideò non relinquatur *Alleluja*: quæ lætitiæ præcipue in Dominica tertia ejusdem Adventus ostenditur, permittendo nempe, Diacono, Subdiaconoque runcellis indui, & Cardinalibus à violacis coloribus ferari, & rosacis vestiri; imò antiquitus in hac Dominica ipsemet Pontifex solemniter celebrare solebat. Item *Dominica vacans* dicebatur quarta Adventus in Sacramento S. Gregorii; nam cum officio præcedentis Sabbati continuabatur, in quo ordinationes celebrabantur. Microlog. de Ecclesiast. observ. cap. 29. ubi eandem rationem reddit de omnibus Dominicis post quatuor tempora: [Hæ autem Dominicæ (inquiens) antiquitus

ab officio vacabant, quia celebratio ordinationum juxta decreta Sanctorum Patrum tam serò fiebat, ut potius Dominicæ, quàm Sabbato adscriberetur.] Qui ritus ab omnibus hujus materiæ Scriptoris confirmatur, ac od eandem rationem, idem D. Greg. *Dominicam vacantem* secundam Quadragesimæ appellavit; celebrabantur enim ordinationes noctu circa principium sequentis Dominicæ diei, ut Diotiforo Alexandrino Patriarchæ scribit D. Leo Papa, iniquens: [Ut non passim diebus omnibus sacerdotalis, vel lætitiæ ordinatio celebraretur, sed post diem Sabbati ejus noctis, quæ in prima Sabbati lucefcit, exordia delignantur, epist. 81. cap. 1.] Ideò usque ad præsens in Missa illius Dominicæ solemnis repetere Evangelium Sabbati, sumendo Introitum, Graduale, & Communio feriæ quartæ. Itaque hoc patio antiquitus, ordinationibus celebratis, in Dominica continuabatur officium, & Sabbati jejunium. Hodie verò ob difficultatem continuationis jejunii usque ad Dominicam, ut notat Durand. lib. 6. cap. 39. ordinationes de mane in Sabbato habentur. Ideò posse Episcopum in Dominica quatuor Tempora sequente sacros Ordines conferre affirmant communiter Canonistæ, si continuare ei liberit Sabbati jejunium. Vel *Dominica vacans* ex eo dicebatur, quia in ea Papa à stationibus vacabat, jam ob præcedentes ordinationes defessus; constat enim ex gestis Pontificum, solitas ab eo ordinationes in mense Decembris habitas fuisse. Alii denique existimant, fuisse dictam *Vacantem* Dominicam illam, quia tunc Pontifex, relictiis aliis occupationibus, solum in largiendis elemosynis incumberebat. Vide *Sabbatum vacans* in dict. *sabbatum*. Propter hanc fixam vocationem, si vigilia Nativitatis in hac Dominica occurrerit, non læctio non legitur de homilia Dominicæ, neque Evangelium ejusdem dicitur in fine Missæ, ut fit in aliis omnibus anni Dominicis, quia in præcedenti Sabbato jam dicta fuere. Quare in Adventu consuetæ commemorationes in Officio non dicantur. Vide *Commemoratio*. Qua e appelleret *Hebdomada de excepto*. Vide *Hebdomada de excepto*. In Hispania cooperiuntur Imagines. Vide *Icona*.

ADVERSARIA, commentaria alicujus textus, seu scripturæ, quia hæ notæ fiebant in eo libro, ex parte opposita textui. De la Cerda, cap. 80. num. 2. Qui Auctor idè suum librum *Adversaria sacra* appellavit, quorum eruditionibus magna ex parte hi nostri labores elucet.

ADVERSARIUS. Vide *Gasacho*.

ADULTER. Vide *Machus*.

ADULTERIUM. Vide *Machia*.

ADUMERO, obscuro. Ut est bono alio comparatur, & alio adumbratur; nam omnia remaneat in boni nomine. Tertull. de Exhor. cast. cap. 3.]

acidemalibi: [Petulantiam à modestia adumbratam, de Spect. cap. 9.]

ADVOCATIA. FR. genus feudi. [Advocatio Imperii, Chron. Casin. lib. 4. cap. 35. Bonifac. in hist. Tarvis. & in Comment. de feudis Venetis, pag. 65. & 71. leges feudales de pace tuenda, §. quinque Advocatiam.]

ADVOCATIO, penes Tertullianum, non raro consolationem significat, quod à verbo græco *ἀδελφωσις* trahitur, quod simul consolationem, & advocacionem significat. [Itaque talibus & advocatio, & risus promittitur, lib. de pœnitent. cap. 11.] Eodem sensu usus est verbo *Advoco*, ut lib. 3. advers. Marc. cap. 14. ubi legimus: *Advocate languentes*. In Jure Canonico *Jus advocacionis* dicitur, quod nos *Jus patronatus* appellamus, & *Advocatus* is etiam dicitur, ad quem spectat presentare, vel nominare, scilicet, patronus ipse. Vide de Advocatis in aliis significacionibus in verbo *Defensor*. *Conclamator*. *Adminiculatior*. *Mamburgium*. *Paraclitius*. *Scholasticus*. *Tanganus*.

ÆDIFEX. Faber murarius, seu Architectus. [Antè enim fuit deliberandum ex similitudine prudentissimi ædificis illius, qui prius sumptus operis cum viribus suis supputat. Idem Tertull. de Idol. cap. 12.] ER. putarem hic potius de fabricæ domino sensum esse, eo modo, quo de eodem Christus Lucæ 14. dixerat: [Quis enim ex vobis volens turrim ædificare, non prius sedens computat sumptus, qui necessarii sunt, si habeat ad perficiendum, ne postquam posuerit fundamentum, & non potuerit perficere &c.] Non enim ad Fabrum, aut Architectum *operis sumptus*, sed ad dominum fabricæ cum suis viribus spectat supputare. Unde ædifax qui ædificat, nempe, & ædificare facit proprie dicitur, licet promiscuè de utroque possit intelligi, sicut fabricatoris nomen utriusque adaptatur: sed Tertulliani sensus hic ad parabolam Christi adductam alludit, nempe, de eo, qui propriis sumptibus ædificare facit.

ÆGINUM TALENTUM. Vide *Talentum*.

ÆGYPTII, quid significare intendebant per sphingis simulacrum. Vide *Sphinx*. Quid per Serapim. Vide *Sporteolus*. *Seraphim*. Ægyptiaci dies. Vide *Strena*. Primi ad tendendas Monialium comas. Vide *Tonsura*.

ÆNEA. FR. dicebatur Jerosolymis quædam Ecclesia, fortasse quia æneas valvas, aut tectum habebat. [Præterea pervenit ad me, quia in ea Ecclesia, quæ ænea dicitur, sæpè in Jerosolymorum Urbe vestræ Ecclesiæ jurgia nascuntur. S. Gregor. lib. 9. cap. 40. ad Isacium Jerosolym. Episc.]

ÆNEUS SERPENS. Vide *Nobestian*.

ÆNIOLUS. FR. Lebes, ænulum, seu æneolum. [Ænioli ferventibus aquis desuper pendebant. In vita S. Aldegundis Abb.]

ÆONES. Vide *Abascanus*.

ÆPHONOTROPHIUM, Cantorum Collegium.

[Fecit ad S. Stephanum æphonotrophium, ubi Primitivus, & Cantores manerent. In Greg. Magno Petrus Mallius in sua hist. sac.] à voce græca *Εὐφωνοτροφείον*, quæ locum, ubi Cantores aluntur, significat; idè rectè scribendum erit EU, in principio, idest, *Æphonotrophium*.

ÆQUALENTIA. FR. hæreditaria inter fratres æquali portione divisio. Marculph. lib. 11. cap. 14.

ÆQUIVOCOR, idest, habere æquale, ac simile vocabulum, quod in sensu scholastico potius *univocor*, diceretur. [Nec parvipendendum patrocinium hujus pœnitentis (scilicet, Mariæ Magdalene) quia sicut æquivocatur Beatæ Virgini in vocabulo, sic etiam confertur ei quodammodo in exemplo. Petr. Blesens. serm. 23.] Sic etiam *æquivocationem* idem dixerat pro nomine univoco. [Æquivocationi vestræ toto corde gratulor, nec reor hoc accidit sine dispensatione divina, ut nobis esset uniformitas nominis, quos à pueritia fecerat uniformes identitas voluntatum, epist. 77.] Repertur etiam in hac significacione ejus adjectivum *æquivocus*. [Itaque postquam Ludovicus ab æquivoco filio suo restitutus est in Regnum. Flod. l. 2. hist. Remen. cap. 20.] De æquivoco filio dixerat, quia Ludovicus etiam sicut & pater vocabatur. Quod clarè VVarnefridus, cum singulos Caroli magni liberos recensuerit: [Secundus (inquit) Pipinus fratri, atque avo æquivocus;] constat enim ejus avum vocatum fuisse Pipinum, sicut & frater ex Himiltruda genitus. FR. [Moxque palàm Domini Papæ Benedicti VII. qui sic vocabatur, ex numero præcedentium æquivocorum obnixè perit auxilium. In Chronica Ditmari Episcop. lib. 3.] Vide *Anagogia*.

ÆR. Vide *Velum*.

Æra, vox familiaris sacris Conciliis, & Ecclesiasticis Scriptoribus, ad denotandum annorum computum. De origine hujus nominis est questio inter Etymologos. Aliqui existimantur à voce *Æs* derivari, cum in ære signato nota currentis anni imprimebatur. Alii probabilius censent hanc dictionem compositam esse ex literis A. FR. A. idest, Annus erat Augusti; nam hujus Imperatoris tempore cœperat hæc annorum computus. At Cardinalis Baronius in Not. ad Martyrol. Roman. adherens Dierici Cassio, opinatur ab ære collato hoc vocabulum sortitum fuisse; nam Augusti temporibus ex Hispania tam ingens copia monetarum collecta fuerat, quæ nedum pro triumpho, sed & ad resarciendam Romanam urbeni, ac ædificia fuerat sufficiens, atque ab hac copiosa nationis Hispanicæ contributione cœperat *Æra* denominari annorum computus ob hoc memorabile factum; idèoque nota hæc in Hispanicis Conciliis

cillis frequenter reperitur . FR. quæ triginta octo annis ante Christi adventum incœperat, in Consulatu, scilicet, Apii Claudii, & Norbani Flacci: hinc est, quod quando in Tolerano Concilio contra Priscillianistas congregato, habetur celebratum fuisse anno 438. non nisi anno Christiano 400. intelligendum est. Qui calculandi modus cessavit in Regnis Hispaniæ, in Aragonia, scilicet, anno 1358. in Castella 1383. ac in Lusitania tandem anno 1415. Æra autem Christi cœpit apponi anno 527. ut ibi notat Baronius in Annal. quando, nimirum, post Justinianum Imperatorem facti Consulares defecerant: primusque fuit Dionysius Exiguus, qui privatim à Nativitate Domini annos cœperat numerare, hoc est, eodem anno, quo supra 527. & post Justinianum, qui obiit anno 525. numerabatque anni ab Incarnatione; ita Dominicus Mazzochius in supplemento Civitatis Castellaniæ. Paulus verò Diaconus multò prius ab Incarnatione suum computum, lib. 17. notaverat, idest, ab anno 492. qui ibi sic ait: [Cessante jam Romanæ Urbis Imperio, utilius, aptiusque mihi videtur, ab annis Dominicæ Incarnationis supputationis lineam deducere.] Notat Glossa in extrav. cap. unico, de Summa Trinit. Pontificis datam ab Incarnatione immemorabiliter in usu esse, congesta per Gloss. in Clement. de Summa Trinit. §. Ex tempore: sed Bononiensis Academia postea introduxerat à Nativitate subscriptionem, fortasè ea inducta ratione, quod computus ab Incarnatione, novem menses postponit Christi ætati, ut notant Baldus in l. nuptæ, §. Senatores, ff. de Senator. Arcin. consil. 71. visa ad finem. In calculatione verò à Nativitate, unica tantum dies, in qua natus est Christus, excluditur, l. à Caligato, C. de nuptiis: |||: Hoc tamen vocabulum in neutro genere, & plurali numero apud D. Ambrosium debitum contractum significat; [Et gravis æra contraxit; de Joseph, cap. 5.] ubi de Protoplaste loquitur. Item premium sonat aliquando: sic idem Doctor Judam Magdaleniæ murmurantem argutè irridet: [Trecentorum (iniquis) æra crucis insigne declarat, lib. 6. in Lucam, cap. 8.] Alludit ad primam litteram dictionis *Trecentorum*, quæ ad modum crucis formatur. Vide *Aureus numerus*, *Epaëta*, *Indictio*. Æra Mahumetanorum. Vide *Hegira*. Æra planta qualis sit. Vide *Zizania*.

ÆRATUS ORBIS. FR. scutum. [Rex locutus: Licet pectus meum lorica vix deferat, & assidue manum orbis æratus includat, necnon latus muniat ferri præsidium. Ennodius in vita B. Epiphaniï Ticinen. Episc.

ÆREOLA moneta. Vide *Talentum*.

ÆROMANTIA. Vide *Hydromantia*.

ÆSTIMARIA. FR. juridica æstimatio. Bullar. Casinen. tom. 2. consil. 36. n. 6.

ÆSTIVALES. Vide *Bora*. Æstus maris. Vide *Le-*

do. Æstiva cœna. Vide *Thamnis*.

ÆTERNITAS, quare ab hominibus mereatur in præmium, sive in pœnam. Vide *Infernum*. *Æternari* cupiunt homines in terra. Vide *Sepulchrum*.

ÆTHIOPS. Vide *Elembus*, *Campana*, *Confessio*, *Hebdomada major*, *Monophysitæ*, *Sabbatum Henoch*. Æthiopes adhuc antiquum ritum præbendi infantibus lac, & mel observant in baptismo. Vide *Baptismus*.

ÆTIANI. FR. Hæretici ab Ætio appellati, aspernantes oblationes, & sacrificia pro defunctis, 24. qu. 3. cap. 39. (à nostri sæculi Novatoribus denuò excitatus error:) atque ab Eunomio Ætii discipulo *Eunomiani* deinde vocati sunt, Socratis hist. Eccl. lib. 2. cap. 28. Theodorici hist. Eccl. lib. 2. cap. 24. Sozomeni hist. Eccl. lib. 6. cap. 26. & 27. Nec à prædictis Novatoribus pœnitentiam negantibus valde differebant; nam asserabant, in fide viventes, pœnitentia haud indigere, cum essent impeccabiles. Dissimilitudines autem in divinis somniabantur, Paris à Filio, atque ab hoc Spiritu Sancti. Ibidem. Vide *Anomæi*, *Trinitas*.

ÆVOSUS, antiquus, vetustus. [Vir meus Æmilius vetulus sit, ac in ævofo ejus corpore frigidus extet circum præcordia sanguis. Hincmar. in Remigio.

ÆFA, vox græca Αἴφ᾽, quæ pulverem significat. [Ægyptium video in Æfa volutantem. In vita SS. Propertii, & Felicis.] Pæstricam artem alludit; nam luctatores oleo uncti in arena involvuntur, nè facile ab adversario amplexari, & prostreri valeant. Hic autem de demone fabulatur in forma Ægyptii apparente.

ÆFATOMIA. FR. Donatio, seu forma tradendi possessionem. In lege Salica, tit. 48. Dicitur etiam *Assatimia*. [Ideo pensantes causam consanguinitatis, dono vobis per hanc assatimiam, pro omni portione in pago illo, centena illa. Marculf. in suo Formul.] Reperiuntur in eadem significatione *Adfasimo* verbum, & *Adfasimus* adjectivum.

AFFIRMATIO. Vide *Diffinitio*.

AFFINITAS spiritualis contrahitur inter Confessarium, & pœnitentem. Vide *Pœnitentialis*.

AFFICTUS. FR. Locatio, conductio; [Affictuum, & pensionum possessio poterat tibi restitui, de rest. spol. cap. 19.

AFFRONTATIO, confinium, seu conterminatio; nam termini quasi frontibus inter sese objiciuntur: [Quantum istæ affrontationes includunt, atque terminant. In vita B. Oldegerii Episcopi.

AFRICA, quando ab Arabis capta. Vide *Taxatus*.

AGALMA, vox græca Ἀγάμμα, de qua fit mentio in secundo Concilio Nicæno, statuat aliquid ant-

animalis significat, ad differentiam imaginis rationalis, quæ dicitur *Icona*. Vide suo loco. FR. Idem vocabulum, sed diversæ significationis, in vita S. Gisleni legitur. [Corpus in sindone mundo diligentissimè involutum, & sub agalmatis clave firmissimè obseratum, in eadem urna deponitur.] Aliqui arcam intellexerunt, sed græcè rem lætitiæ, & consolationem afferentem sonat.

AGAMUS, græca vox *ἄγμος*, idest, Cœlebs: *ἄγμος* enim nuptiæ dicuntur; unde *Agamus* sine nuptiis, idest, innuptus. [Primus Adam monogamus, secundus agamus. Qui bigamiam probant, exhibent tertium Adamum bigamum. D. Hieron. contra Jovin.] Quare cœlebs fœmina, quæ Deo se dedicabat, ut est Monialis, & similis, *Agame* appellabatur. De *Monogamo*. Vide suo loco.

AGAPE, sacra convivia erant, quæ in primitiva Ecclesia fiebant, græca vox *ἄγαπη*, idest, Amor, & Charitas, nam frequentantur amoris & charitatis gratia: quæ tripliciter fiebant, scilicet, occasione nuptiarum, in quibus invitatur ipsemet Episcopus, dicebanturque *Agape connubiales*. Alia celebrabantur in festivitibus Sanctorum Martyrum, & appellabantur *Agape natalitiæ*, quæ erant in Ecclesia. Alia tandem convivia in exequiis præbebantur, & *Agape funerales* nominabantur. Vide *Cansicia*. De his admonuit Clericos S. Clemens, inquit, [Qui in exequiis mortuorum ad convivium funebre invitati estis, ordine & timore Dei epulamini, ut possitis preces pro defunctis exhibere Deo, lib. 8. Const. Apost. cap. 44.] Mos erat invitandi præter Clericos, etiam pauperes, amicos, & affines, ut observavit Origenes in Job, lib. 10. FR. Ex Concilio Gangrensi in Graciani decreto, dist. 42. cap. 1. habetur, [Si quis despicit eos, qui fideliter agapes, idest, convivia pauperum exhibent, & propter honorem Domini convocant fratres, & noluerit communicare hujuscemodi convocationibus, parvipendens, quod geritur, anathema sit;] Alciatus verò, lib. Prætermissorum, 1. in dist. Agapes, malè opinatur *Lapinas* hic legendum, & non Agapes. [Ad convivium, quod agape dicitur, & Evangelista *sexulæ* appellavit. Const. Apost. cap. 28. lib. 2.] ubi pro omnibus Ecclesiæ gradibus quomodo dividendæ sint portiones disponit: ||||: Ac Sanctus Paulinus Aletio scribens, ejus magnificentiam in funeralibus agapis pro Rufina uxore in Basilica Vaticana celebratis, valdè commendat; sic enim ait: [Patronos animarum nostrarum pauperes, qui tota Roma stipem meritant, multitudinem in Aulam Apostoli congregasti. Pulcro equidem tanto operis tui spectaculo pascor. Videre enim mihi videor tota illa religiosa miseranda plebis examina, illos pietatis divina alumnos tantis influere penitus agminibus in amplissimam gloriosi Petri Basilicam, ut pro ja-

nus atrii, & pro gradibus cœmpi spatia coarctentur, epist. 81.] Solebant celebrari etiam post sanctissimam Communionem, [Aniquitatis mos erat post communionem divinatorum mysteriorum copulationes, & computationes fieri, divitibus epulas suppeditantibus, ac præterea pauperiores invitantibus. Zonar. in can. 74. Trull.] De Agapis solemnius pro Ecclesiarum dedicationibus D. Gregorius loquitur, lib. 1. epist. 14. ubi Petro Subdiacono necessaria pro similibus conviviis ad dedicationem cujusdam Oratorii committit. Abusiones deinde ex hisce conviviis in Ecclesiis exorta, prohibita fuit à SS. Præfulibus, præcipuè in Conciliis Laodicenf. cap. 28. FR. In decret. Gratian. dist. 42. cap. 3. habetur: [Non oportet ministros Altaris, vel quoslibet Clericos ad agapem vocatos partes tollere propter injuriam, quæ ex hac occasione Ecclesiastico ordini poterit deputari. Laodice. Concil. Item in eodem decret. Gratiani notatur ex Carthaginense Concilio IV. quòd: [Nulli Episcopi, vel Clerici in Ecclesia conviventur, nisi forte transcuntes hospitiorum necessitate illic resciantur: populi ab hujusmodi conviviis (quantum fieri potest) prohibeantur, dist. 42. c. 5.]: ||||: Constantinopol. VI. cap. 74. ubi Charitates appellantur, & penitus suppressæ à S. Ambrosio, ejusque exemplo à D. Augustino, qui ab Ecclesia Africana eas expellere curavit, cum deperdita jam prospiceretur cana illa Christianorum simplicitas. Cui reformatori, ut suavius tales moderaret abusus, Aurelius Carthaginensis Episcopus scripserat, scilicet; [Magis docendo, quàm jubendo, magis monendo, quàm minando, ep. 64.] Hæc agapeja immoderata convivia ob nimiam, licentiosamque disfluetudinem in Christianis reprehendit etiam Tertullianus, [Apud te (inquit) agape in cacabis ferret, fides in culinis calet, spes in ferculis jacet, lib. de j. jun. advers. Psych. cap. 17.] FR. [Non oportet in Basilicis, seu in Ecclesiis agapem facere, & intus manducare, vel accubitus sternere non licet,] sunt verba Canonis, 4. dist. 43.: ||||: Tempore autem præfati Tertulliani, cum nimirum adhuc non erant agapes à Conciliis prohibita: idè ipsemet piorum hæc Christianorum convivia laudavit, quæ tamen non erant immoderata, sicut illa, de quibus superius reprehenderat, quare de moderatis sic ait: [Cæna nostra de nomine rationem sui ostendit. Vocatur *ἄγαπη*, id quod dilectio penès Græcos est. Quotiescunque sumptibus constet, lucrum est pietatis nomine facere sumptum. Siquidem inopes quoque refrigerio isto juvamus. Nihil vilitatis, nihil immodestia. In Apolog. cap. 34.] Catechumeni verò ad hæc convivia non admitebantur, nam adhuc habiles non erant ad communionem; sic nec Pœnitentes publici, qui eam recipere nequebant. In Orientali tamen Ecclesia, usque ad præ-

præfens, hæ agapes durant, ubi festivitatum, & funeralium occasione sæpè interfui, quamvis non intra Ecclesias, sed penès ipsa sub dio, vel in privatis domibus, juxta id, quod D. Gregorius, lib. 9. epist. 71. Anglicis noviter ad fidem conversis præscripserat; permittendo eis, scilicèt, ut non longè ab Ecclesiis, in tuguriis videntibus frondibus fabricatis, talia convivia recolerentur. Itaque inter alia convivia, in quibus sibi præfens fueram, sumptuosissimum illud erat non minus, ac devotissimum Montis Libani, quando de anno 1624. pro sanctæ Sedis Apostolicæ negotiis ad Patriarcham accesseram; ibi enim in festivitate Patriarchalis Ecclesiæ, quæ sub titulo Deiparæ Assumptionis est, convivium celebratum fuit, in quo interfuerunt Episcopi non pauci, magna Clericorum cæterva, & innumerabilis populorum concursus: non enim in hoc venerabili Cœnobio, excepto hoc solum diæ, carnes manducare, nec unquam animalia mastare licet, quod pro hac die extrà clausuram permittitur. At Patriarcha cum cæteris Monachis, & Episcopis ejusdem Ordinis seorsim comederunt; eorum enim regula, quæ est D. Antonii Abbatis, nunquam carnes manducare permittit. Unde Maronitæ Monachi, licèt ad prælaticias dignitates ascendant, observant nihilominus hanc carnium abstinentiam, sicut & reliquas Antonianas constitutiones. In ruralibus Insulæ Melitenis Ecclesiis, quum aliquod festum celebratur, solent post Vesperam solemnitatem, buccellas unà cum fructibus populo distribuere; Græci verò placentas, & subcinericios panes distribuunt, at in exequiis dant granum frumenti coctum, & benedictum, quod condimentis, ut bellariorum, & id generis adulare solent, quæ κέλυβα, idest, Coliva, latinè bellaria vocamus. FR. græcè tamen κολίφια, & Coliphium latinè ipsum panem subcinericium dicitur. Plaut. Coliphia mihi ne incocta detis: & Juvenal. sat. 2.

Luciantur paucæ, comedunt coliphia paucæ.

Item Martial. l. 7. epig. 66.

Quum Coliphia sexdecim comedit: || || : Esculentum hoc frumenti cocti originem duxit ex capitali in Christianos Juliani Apostaræ odio: dum ipsi Constantinopolis Quadragesimam observabant, jussit ille, ut publicè comestibilia vendentes, non nisi contaminata, & Idolis imolata exponerent, ad cogendos, scilicèt, Christianos, ut aut illa comederent, aut fame perirent: verum in visione à Sancto Theodoro admoniti, ut loco panis coquerent frumentum, quod actum fuit per integram hebdomadam, sollicitè egenis ditiores subveniendo, & hoc pacto imperialis intentio frustrata, edictum revocavit: ob hanc igitur tanti facti memoriam continuarunt deinde Constantinop. fideles in gratiarum actionem illius S. Martyris, ad anniversarium ejusdem, ea coquere, atque

amygdalis, uvis passis, nucibus à corticibus demembratis, granis mali punici, foliisque apii breviter tritis hoc granum commiscere solebant, quæ compositio symbolicè varias Sanctorum virtutes denotat, & pauperibus elargiri solet: narrat omne id Nestarius Episcopus à Baronio in annum 362. relatius. Qui ritus à Græcis in Melita introductus, observatur ibi solum in funeralibus, & Coccia etiam vocatur; Moschi tamen appellant Coccia panem illum benedictum, quem in Ecclesia pro mortuorum suffragio dispensant. FR. Casalius in aliquibus Galliæ, & Hispaniæ locis Agapes adhuc in usu esse ait, & colligitur ex lapide S. Ildephonsi Altaris in Ecclesia Hispanorum S. Jacobi Romæ. Vide Doche.

AGAPETÆ SORORES, vox græcæ Ἀγαπῆται, idest, in charitate sorores, seu sorores spirituales. Hieronymus tamen eas vocat *Adoptivas sorores*, epist. 27. ad Eustoch. sic etiam Pallad. in Dialogo, & *Sorores devotæ* ab aliis nominantur, quas consuevere homines timoræ conscientiæ in contubernio spirituali retinere; at temporis processu talis charitas in vitium degeneravit, idcirco præfatus D. Hieronymus loc. cit. [Novum concubinitus genus] appellavit, ac zelo ardens, exclamat: [Unde in Ecclesiis Agapetarum pestis introit.] In Constantinopolitana namque Urbe, cum Clericis sub eodem tecto prætextu rectæ charitatis vivebant; quæ petra scandali per Divum Joannem Chrysostrum initio possessionis ejus curæ remota fuit, & à SS. PP. ac sacris Conciliis prohibita, & condemnata fuit.

AGARENUS. Vide *Saracenus*.

S. AGATHÆ MISSA, quare incipiat *Gaudemus omnes*. Vide *Introitus*.

AGELLUM. FR. parvus ager. [Si quis sanè Clericorum agella, vel vineas sibi fecisse probabitur, 3. decretal. tit. 25. cap. 5.

AGENDA, sacra, quæ pro defunctis celebrantur. [In Agenda plurimorum defunctorum. Graduale D. Greg. M. S. in Angel. Biblioth. S. Augustini de Urbe conservato. Agenda vespertina, vel matutina. In lectionar. S. Hieronymi. Per omne Sabbatum à Presbytero loci illius, agenda illorum solemniter celebrantur. Bedæ in vita S. Augustini Angliæ Apostoli.] Dicitur *Agenda* insuper tam Sacrum, quàm Officium pro defunctis, quia in iis agitur, & effectuatur testatoris mens, sic ab executione illius mentis *Exequiæ* dicuntur. FR. [Sed ne Mauri quondam Episcopi Anniversitas, seu Agenda celebraretur. Anast. Biblioth. in Leone II. Si quis Presbyter inconsulto Episcopo Agendam in quolibet loco noluerit celebrare. Capitular. Caroli Magni, tit. 224. Tandem luctuosa oratione finita, Agendam incœpi. S. Petrus Cluniacens. Abb. Epistolæ. lib. 2. ep. 17. in Bibl. Cluniacens.

AGGER. Vide *Chomatius*.

AGGRESSIO. Vide *Inexpresa*.

AGIASMUS. Vide *Aqua benedicta*.

AGIOSIMANDRUM. Vide *Campana*.

AGISULFUS LONGOARD. REX, quando cum Romanis compositus fuerit. Vide *Introrsus*.

S. AGNES. Vide *Superdico*.

AGNIFERUS. -FR. Epitheton Præcursoris Domini. [In honorem, & gloriam Omnipotentis Dei, & Gloriosæ semper Virginis Mariæ, necnon Agniferi Præcursoris D. Jo. Baptistæ. In præfatione Missalis Hierosolym. Equitum Argentorati 1405. impressi, qui in Commenda Frisburgensi conservabatur; hodie tamen in amplissima D. mei Card. Brancatii Bibliotheca conservatur.] Agniferus Baptista ex eo dicitur, quia in pictura fert secum Agnum in signum illius immaculati, quem monstravit, ut mox diceret. D. Joannis manus, quæ Agnum Dei indicaverat, antiquitûs Antiochiæ conservabatur, ubi quotannis in die Exaltationis S. Crucis populo admirabili prodigio exponebatur; nam quando hæc sacra manus aperta cernebatur, annum fertilem indicabat, & è contrario, si clausa inveniebatur, sterilitatem præfagebat. Quæ reliquia Rhodiani Equitibus à Bajazetto Turcaram Tyranno dono missa, hodie in Conventuali Ecclesia Melitæ magna veneratione asseveratur: de quo miraculo in Menæo Græco ad 7. Januar. fit mentio. An liceat hunc Domini Præcursori cum Agno ad latus depingere. Vide *Agnus Dei*.

AGNOËTÆ, ἄγνοῦται, hæretici ita dicti, quia asserabant Christum ignorantem se esse confesum, dum diem judicii finalis nescire dixerat. FR. de his habetur 24. q. 3. c. 39. ubi *Agnostæ* juxta sonum græcæ vocis, & *Gnostæ* dicuntur. Quos hæreticos ex Nestorianis produisse D. Greg. in Regist. lib. 8. ep. 43. testatur.

AGNUS. Vide *Velum*.

AGNUS DEI, precatio in Missa à Sergio Papa ordinata. FR. ita Albinus Flaccus, & Vualfrid. cap. 22. [] Quæ tamen in Divi Petri Liturgia antiquior reperitur. Fortasse Author in hoc idè Sergio communiter existimatur, quia ter Agnus Dei in Missa proferri statuit, cum antea semel tantum diceretur. Baron. ann. 701. Ter quoque *Miserere nobis* in fine repetebatur; at ob continua schismata, & Ecclesiæ tribulationes, Joannes quidem XXII. edixerat, ut in tertia, ac ultima voce *Dona nobis pacem* diceretur. Tamen usque ad præsens omnium Ecclesiarum Mater Lateranen. Basilica retinet adhuc canum ritum, ubi nedum ejus Presbyteri id observant, tertia vice *Miserere nobis* pronuntiando; sed & externi Sacerdotes ibi celebrantes: Ecclesia enim hæc cælestis patriæ est symbolum, & inde ab omnibus tribulationibus immunis censetur. Alb. de off. Miss. Dur. cap. 53. Innoc. III. lib. de miss. Missæ. Pacem enim non

Hicrollexicon Magri.

expectat, dum summè fruitur. Omissio *Agnus Dei* in Sabbati Sancti Missa, silentium trium SS. Mulierum, quæ fuerant ad monumentum Redemptoris, ac ejus non adhuc divulgatam in Mundum peccatorum redemptionem denotat. Durand. lib. 6. cap. 85. In prolotione *Agnus Dei*, qui sunt in Choro debent genuflecti. Vide *Genuflexio*. In ritu Ambrosiano solum in Missis pro defunctis dicitur. Numismata sacra ex cera confecta, propter Agni figuram in symbolum Christi patientis, etiam solent vocari *Agnus Dei*, quorum usum cum tali figura impugnant aliqui, allegantes sextam Synodum, in qua prohibetur Christum depingi sub figura Agni, quod confirmatum fuit ab Adriano Papa. FR. scilicet, in can. sextam Synodum, de consecr. dist. 3. Hanc objectionem etiam tangit Vincentius Bonardus in opusculo de hisce *Agnus Dei*; sed non responderet ad objecta, solum hoc utitur ad probandum, fuisse, nimirum, illo ævo talia numismata. Quare ad objectionem satisfacimus, primò Surii auctoritate, qui in notis ad hanc Synodum, hæc verba profert: [Demptis tamen quibusdam, qui putantur supposititii, vel Græcorum temeritate depravari.] Et Baronius ad annum 681. ostendit Theodorum Constantinopolitanum Patriarcham Monotelitam hanc sextam Synodum adulterasse. Franciscus Turianus in Explic. lib. 7. Clementis Romani de vita Christiana, hæc habet: [Illos verò 103. canones, qui sextæ Synodi fuerunt &c. Patres non ediderunt, sed alii post 24. annos, ut Theophanes Tarasii Constantinopolit. Patriarchæ Syncellus, & Anastasius Biblioth. eum sequuntur, Hincmarus quoque Archiep. Rhemensis, qui floruerat tempore Nicolai I. testantur, nullos canones sextam Synodum præter sex fecisse.] At quomodo res se habuerit, vide in can. Habeo, dist. 16. & ibi Gloss. vide etiam ad ann. 692. apud Baronium, num. 1. & seqq. & hic quoque in dict. *Penetres*. Canon igitur prædictæ Synodi, in quo Agni pictura prohibetur, nedum contaminationis suspectus est, sed præterit falsus, cum in ordine sit 82. & præfati PP. non nisi sex canones condidere, ut supra ostensum fuit. Secunda responsio est, quòd, nempe, etiamsi pro hagiographo talis canon concedatur, etiã ejus verba importent, mox videbimus. In hac itaque sexta Synodo, quæ fuit Concilii Constantinop. III. sub Agathone Papa, & Constantino Romano Imper. IV. quod asseritur à Leone II. Orientis Pontifice fuisse in parte confirmatum, & à Clemente IV. in parte etiam acceptum, can. Clementis, dist. 16. talis est ejus dispositio, in can. 82. [Igitur per nonnullas venerabilium imaginum picturas Agnus Dei, qui digito Præcursoris monstratur, depingitur, qui ad gratiæ figuram assumptus est, verum à nobis per legem Christum Deum nostrum præmonstrans. Antiquas ergo figuras, & umbras, ut veritatis

tis signa, & characteres Ecclesiæ traditos amplectentes, gratiam, & veritatem præponamus, eum, ut legis supplementum, suscipientes. Ut ergo, quod perfectum est, vel oculorum expressionibus, omnium oculis subjiciatur, ejus, qui tollit peccata mundi, Christi Dei nostri instar hominis characterem, etiam in imaginibus deinceps pro verò Agno statui ἀγνος (quod legendum est ἀγνος) jubemus, ut per ipsum verbi Dei humilitatem mente comprehendentes, ad memoriam quoque ejus in carne conversationis, ejusque passionis, & Salvatoris mortis deducamur, ejusque, quæ ex eo facta est mundo, redemptionis.] Ubi nil de numismatibus cereis Agnus Dei. Imò in quadam Theodori epistola penes Baronium ann. 814. ibi ad confusionem Græcorum, qui Imagines sacras negabant, inter alia argumenta pro se dictum canonem affert, additque Chrysostomi verba, inquit: [Vox Chrysostomi est, Ego ex cera amo picturam pietatis ergo factam.] Et Petrus Valerianus, lib. 10. prædictum canonem latine in sensu affirmativo traduxit. Tertiò respondetur per Adrianum Papam in epist. ad Tharastum Patriarcham, dist. 3. can. Sextam Synodum, & clarius apud Baronium ad ann. 785. fol. 370. lit. A. & seqq. impress. Vaticanæ. Canonem præfactum amplectitur Papa Adrianus, ubi dicitur: [Etiam in imaginibus &c.] per quam particulam, cum ex sui natura conjunctiva, & ampliativa, non verò taxativa, & exclusiva ea sit; idè non intelligitur excludi Agnum Dei depictum. Quartiò dicimus non esse ibi sermonem de hujusmodi *Agnus Dei* ex cera &c. sed de illis ad latus Præcursoris depictis. Nec sane credibile esset, Synodum talia sacra numismata prohibuisse, in quibus semper, & ab antiquo magna devotio extitit; legimus enim apud Zucchium in historia Megoniæ, Gregorium Magnum Theodolindæ Regis Agulsi uxori bina numismata sacra Agnus Dei misisse auto alligata, quæ adhuc in ea Civitate conservantur. Paschalem item primum, qui regnavit ann. 817. idest, post sæculum circiter ipsius Adriani, non tam recemer. jusse tales figuras Agni Dei formari, sicut adhuc in multivo effigiatæ videntur in Transiberina S. Cæciliæ Ecclesiæ, & in Sacello S. Prædixis sui Cardinalatus titulo, ubi Jesu Christi Columna colitur, in qua alligatus, & flagellatus fuerat. Refert prædictus Bonardus, sextam Synodum idè hoc prohibuisse, ne cogrentur fideles judaizare; sed tale periculum in illo sæculo extitisse, nulli legitur; benè tamen hoc periculum in primitiva Ecclesiâ fuisse noticimus. Nec majus esset moivam, Christum sub typo Agni, quàm Spiritum Sanctum sub figura Columbæ prohibere d'pingi; vel idem scrupulum esset Agnum d'pingere, ac in Missa proferre *Agnus Dei qui tollis &c.* Quandoquidem

utroque modo deciperentur idiotæ: sicuti cuidam rudi semel accidit, qui dum non poterat addiscere aliquam partem salutarionis Anglicæ, fuit instructus vulgari sermone recitare hanc precem, nempe, *Agnus Dei, qui tollis peccata mundi, miserere mei*: elapso verò anno non amplius dicebat *Agnus*, sed *Aries Dei*, stultè obstinando, quòd post annum non poterat amplius dici *Agnus*, sed *Aries* potius, dum anniculus jam erat. Quo verò ad ritum consueverat numismata hæc sacra distribui antiquitus, ut Amalarius scribit, infra Octavam Paschæ, ac variè in variis temporibus conservabantur, ut habetur penes dictos Bonardum, Tobiam Coronam, Josephum Pamphilum, Honuphrium Panvinum, & Josephum Mariam Suaresium, qui omnes de hac materia egerunt. Sed hodie Papa solet hæc numismata cerea primo anno sui Pontificatus benedicere, deinde in quolibet septennio ad Octavam Paschæ. Rev. tamen Sacrila auxilio Clericorum, & Religiosorum ea ante annum præparat, ac Pontifex in feria tertia Paschæ indutus amictu, alba, cingulo, stola, & mitra aquam benedicit, infundens balsamum, & chrisma, dicitque aliquas preces in Cæremonialibus præscriptas, deinde linteo præcinctus, cum Cardinalibus similiter assistentibus, immergit illa in aqua benedicta, ac extracta, extenduntur supra munda mantilia, ut exsiccentur, ibique Papa ea denuò benedicit. Postèa in capsis reponuntur, & conservantur usque ad Sabbatum in Albis, quo die, dicto in Missa *Agnus Dei*, & præfacta communione, tunc Subdiaconus accedit ad ferendum pollubrum his numismatibus refertum, præcedente Cruce, & ad portam Sacelli Pontifici perveniens, alta voce hæc verba intonat: [Pater Sancte, isti sunt Agni novelli, qui annuiciaverunt vobis Alleluja; modò veniunt ad fontes, repleti sunt charitate, Alleluja.] Eadem verba replicat in medio Sacelli, & tertiò tandem ante solium Pontificium: quæ postmodum Papa Cardinalibus primò distribuit, qui intra eorum mitras ea recipiunt, & successivè donantur Episcopis, aliisque Prælati. FR. Has cæremonias S. Gregorium instituisse narrat Vvalfridus, cap. 22. quarum significaciones exponit Albinus Flaccus, de divin. Offic. ||| Virtutes verò hujus Agnus Dei in his versibus referuntur, quos unà cum tribus similibus numismatibus Græcorum Imperatori dono misit Urbanus V.

Balsamum, & munda cera cum chrismatibus unda,

Conficiunt Agnum; quod munus do tibi magnum.

Peccata frangit, ut Christi sanguis, & angit. Prægnans servatur simul, & partus liberatur.

Dona desert dignis, virtutem destruit ignis.

Portatus mundè, de fluctibus eripit undæ.

In sacris solummodò constituti possunt ea rangere, Azor cap. 9. quæst. 31. eaque coloribus ornare sub pœna excommunicationis, ex Const. Greg. XIII. de anno 1572. prohibetur. Imò nec vendi ex decreto Cardin. Vicarii à Ricciullo relato, lib. 1. Lucubr. Eccles. cap. 9. num. 8. Vide *Numisma sacrum*.

AGON, græca vox ἀγών, quæ conflictus actum, locum, & aliquando ejus spectatorem significat. [Omnis, qui in agone contendit, ab omnibus se abstinere, 1. Cor. 9.] Sic etiam dicebatur luctator *Agonista*, & *Agonotheta*. Nos *Agonizantes* vocamus constitutos in ultimo conflictu separationis animæ à corpore, pro quibus piæ Sodalitates utriusque sexus introductæ sunt, in eorum spirituale auxilium, quæ pietas esset ab omnibus amplectenda; dum illo tandem auxilio omnes indigebimus. Antiquitùs Missa, quæ nunc *Defunctorum* dicitur, in agonizæ statu dicebatur. Vide *Offertorium*.

AGONISTICI, hæreticalis ramus Donatistice sectæ in Africa, qui pervagantes ad Castella, & loca per diversas nundinas, fingendo se justitiæ ministros esse, varia scelera committebant. [Præcones per vicina loca, & per omnes nundinas misit Circumcelliones Agonistici nuncupans. Optat. Milev. lib. 3. [Vocati fuerunt Montenses, præcipuè Romæ, quia eorum Ecclesia erat in montibus; Item dicti sunt Circuitoires, Coropitæ, Catropitæ, Catopifci, & Coropitæ. FR. Sed hæc duo postrema nomina potiùs à Scotopifcis corrupta sunt, qui sectæ Bonosianæ erant. Vide *Bonosiani* ||| Circumcelliones etiam *Monachi errantes* dicebantur. Ibid. lib. 2. de Eccles. Vide *Circelliones*.

AGONISMA, FR. vox græca ἀγωνισμα, palmam, & præmium in conflictu acquisitum, haud quidem conflictum significat, ut existimavit Vocabul. Eccles. Auctor; potest tamen per translationem intelligi Triumphus, & Victoria.

AGONOTHETES, græca vox Ἀγωνοθέτης, Præsidentem, & Judicem Athletarum significans. [Agonothetes Deus vivus est: Xyltarches Spiritus Sanctus. Tertull. in epist. ad Martyres,] & alibi idem; [Contra de nobis dicitur, sic currite, ut comprehendatis: non est invitus Agonotheta noster, nec alterius palmam alteri parat ignominia: omnes athletas suos desiderat coronari.] FR. dicitur etiam latine Agonotheta; ita Spartianus in Adriano Cæsare, de eo inquit: [Multa in Atheniensibus contulit, & pro Agonotheta resedit.]

AGRARIUM, scilicet, tributum de agris solvendum. [De colonis, vel servis Ecclesiæ qualiter serviant, vel qualia tributa reddant, hoc est, agrarium, provideat hoc Judex. In

constit. Bavariz, cap. 1. tit. 3.] Hoc tamen nomen penes Græcos imperatoriam navem significat. [Remiges, qui in eo dromio ex agrario Imperatoris erant. Const. de admin. Imp. cap. 51.

AGRIMENSOR. FR. Geometra, qui campos mensurat, & dividit. [De finibus quæstionem, agrimensoris definitionem, illam prospeximus finiendam. De Præscriptionibus, cap. 9.

AGUTTANIA. FR. pro Aquitania Galliz provincia. In privileg. Caroli Magni penes Torrigium de Vatican. Crypt. in secunda impress. pag. 507. & seqq.

AGYRTÆ, Circulatores, Circumforanci, Mendici, & similes vulgivi: vox græca, Ἀγύρται, quæ formatur à verbo ἀγύρω, quod congregare, & adunare significat. [Viles enim de plebe homines agyrtæ: Alerius Amaseæ Episcop. homil. in festo. Kalen. FR. Calepinus etiam prestigiatores significare docet.

AHORI, inmutata morte extincti, græca vox ἄχορι, quæ immaturè, & ante tempus significat. [Itaque invocantur Ahori, & Bioæthannati. Tertull. de anim. cap. 57.] De Bioæthannatis. Vide suo loco, in quo etiam sensu. Vide. *Orama*.

ALA. FR. tabella, in qua juxta Græcorum ritum erat forma ordinationum scripta, quæ incipit: Divina gratia &c. [Patriarcha verò manu sinistra alam accipiens legit. In Archieratico, part. 7.]

ALABARCHES. Vide *Halabarches*.

ALABARUM. Vide *Labarum*.

ALABASTRUM, in Matth. cap. 26. non significat marmoris genus; hoc enim non frangitur, sicut Magdalenz alabastrum: quare S. Epiphanius putat fuisse vitreum vas sine ansis, nam ἀλάβαστρον sonat græcè sine ansis: ansas ipsi vocant λαβῆς; unde particula negativa ἀ præposita, non ansatum significat. Confirmatur ex græco Rituali, ubi dum agit de Chrismatis Sacramento, ait, [Primus Sacerdos unguentum illud gestans in alabaastro, idest, vase vitreo minimè ansato.] FR. confirmatur ulterius ex versione ejusdem S. Epiphani, qui græcè urceolum vitreum habet. Quare existimanda est manifestè apocripha traditio illa à Baronio ex Svida relata ad ann. 32. num. 29. quod Magdalenz vas ex alabaastro Imperatori Constantino Magno traditum fuisset, & post eum deinde in Constantinopolitano foro; dum clarè ex Marco habemus fractum illud fuisse, cujus fractionis significatum explicat, Gloss. in cap. Quantunlibet, dist. 1. de pœnitentia, ubi sic ait: [Fractio alabastrum significat fractionem Corporis Christi in cruce per passionem, cujus odor totam domum, idest, Ecclesiam universalem implens, mortuos vivificat, quia fama passionis per totum Orbem diffusa, peccatores credentes justificat.]

Hoc nomen variè scribitur, scilicet, *Alabastrus*. Vulpian. in l. argumento, S. mundus, ff. de aur. & argento legato. Item *Alabastrum*. Martial.

Quot Cosmi redolent alabastra, forique Deorum.

Item Alabastrites. Plin. lib. 36. cap. 8. [Hunc aliqui lapidem alabastriten vocant, quem cavant ad vasa unguentaria, quoniam optimè servare incorrupta dicitur.] & cap. 10. lib. 37. Idem [Alabastrites nascitur in Alabaastro Ægypti, & in Syriæ Damasco] Alabastron Civitas in Ægypto, deindè *Arfinoe*, & postea jam *Memphis* dicta, ut testatur idem Plin. cap. 9. lib. 5. Reperitur etiam flumen in Græcia Alabastron vocatum, ibidem cap. 3. Item latinè lapis prædictus dicitur etiam *Alabastrer*. [Quibus etiam Alabastrer plenus unguenti putrescere videtur, ut etiam refert Nonius Cic. in Academ. 2.] Itaque pro lapideo Magdalene alabaastro facerent tum Plinii, tum Ciceronis auctoritates, quam antiqui pro unguenti conservatione uterentur, sicut peccatrix illa eo usa est, nardo pleno; unde idem Plinius, cap. 2. lib. 13. ait benè nardum in alabaastro conservari. Vide *Pisficus*.

ALALAGMUS, ἀλαλαγμός, vox lætitiæ, quo vocabulo Origenes, homil. 7. in Joan. utitur ad significandam acclamationem Militum, ut ea animositate, & vigore in conflictu confirmantur, à græco verbo ἀλαλάω, quod fremere, & stridere sonat, adinstar Turcarum, in terrorem adversariorum. FR. *Elelegmus* fortassè scribendum est potius. Nam Eleleis erat mulier bacchans. Ovid. 4. fast.

Nunc feror, ut Bacchi furis Eleleides actæ,

Quæque sub Idæo tympana colle movent.

Et Eleleus unum ex Bacchi cognominibus ab ἐλελεω, & non ἀλαλάω, græco verbo fit, quod vociferari significat. Calepinus in dict. *Eleleis*, & *Eleleus*. Ejus antithesis. Vide *Olygmus*.

ALANI. FR. sunt feroces illi populi Europæ devastatores, quideinde cum Gothis conjuncti, ac eorum reliquiæ in Catalaunia reductæ: ab eis regio illa tale nomen habuit, idest, *Gothalani*, & corruptè *Catalauni*. Blon. decad. 1. lib. 7. Originale Alanorum regionem in Dacia collocat Julius Capitolinus, in Scythia ad Imaum Ptolomeus, in appendicibus Caucasii montis ex parte Orientalis oceani Anastasius. Vide *Zichachorium*. De Gothis fusè Jo. Ludov. Vires in præfat. ad Comment. in D. Augustin. de Civit. Dei.

ALAPA. Vide *Salapista*.

ALARE, verbum nauticum. Vide *Olygmus*.

ALASTOR. Atrogans, & superbus, græca vox Ἀλάτωρ. [Etiam catelli, ὁ Αλάτωρ,

comedunt micæ, quæ cadunt de mensa dominorum suorum. Asterius Episc. hom. de divite, & Laz. ita illum superbum Epulonem appellans. Item penes Græcos Reum propriè significat, apud Plurarchum furia est: idco Del Rio agens de variis malignorum spirituum nominibus, utitur hoc vocabulo *Alastor*, ad significandum dæmonem in destructionem, & vindictam paratum.

ALBA, sacrum indumentum, vocatum etiam *Camissia*, *Poderis*, à græco vocabulo ποδῖνος, quia ad pedes usque extenditur. Item dicitur Tunica linea, Supparum, linea Dalmatica, eò quia ex lino albo confici debet. Græci tamen ex serico vario colore, ferèque cœlesti utuntur, & præcipuè eorum Episcopi. Vide *Sticharium*. Quo colore ex antiquis Romæ multis picturis apparet etiam Papam usum fuisse; sed revera erat hæc tunicella ab alba distincta, quæ albæ superinduebatur, ut suo loco dicemus. Ante amictum Ambrosiani, & Maronitæ, albam induunt. De alba nigri coloris habetur in Sacerdotale Alberti Castellani, ubi in die Parasceve talia disponit: [Parantur etiam quatuor Sacerdotes, vel duo ad minus induti camissis nigris cum amictu & cingulo ejusdem coloris.] Antiquitè adsuebantur textilia frusta in manicis, in pectore, humeris, & fimbriis albæ, quem usum adhuc retinent Regularium Ecclesiæ, & Pontificia Cappella, quod etiam ponitur in amictu à Regularibus. S. Bonifacii Ferentinensis Episcopi alba, in Cathedrali Viterbien. asservata, habet hæc frusta atalica, ac etiam in ejusdem amictu similiter, in quo gothicis litteris, minutissime margaritis pulchrè *Tetragrammaton* efformatur, nomen illud, scilicet, Dei ineffabile, alludens ad id, quod summus Judæorum Sacerdos in fronte gerebat. Quo ad varia ejus mysteria. [Poderis vulgò alba dicta, perseverantiam significat. Alcuin. de divin. offic.] Alludit ad vestem candidam, qua delusus fuerat Christus in conspectu Herodis. D. Thom. quæst. 40. art. 7. & Innoc. III. lib. 1. de myst. missæ, cap. 51. [Hanc vestem (ait) in veteri Sacerdotio strictam fuisse describitur, propter spiritum servitutis in timore, in novo larga est propter spiritum adoptionis.] FR. An Poderis sit idem, ac Polyris. Vide *Polyris*. Etiam apud Gentiles reperiebatur tunica, *Alba* appellata, ut apud Trebellium Pollionem in vita Claudii Imper. inter alia, quæ idem Claudio, antequam ille imperasset, Valerianus ejus antecessor subministrabat Albam subsericam unam. Poll. in vita Claudii, ubi extat epist. Valerian. ad Zozim. Item Alba gemma sic appellata. Vide *Albulæ*.

ALBAVERE, candidissima gemmæ circulis aureis devinctæ, [Rete totum gemmis albaveris,

ris, & bullis aureis. Anastas. Bibliothecar. in Benedict. III.] Ab albedine ita dictæ. Vide *Albula*.

ALBERANUM, pergamena charta, ab albedine ita appellata. [Alberanum verbis sequentibus inscriptum invenitur. In vita S. Jacobi Episc. Trantafien.] Hodie tamen per Alberanum scriptura partium conventionis communiter intelligitur.

ALBERGARE. FR. Hospitare significat, dicitur etiam *Aripergare*. Bull. Casinen. tom. 2. conf. 60. & 68.

ALBERGARIA. FR. Solutio ex pacto debita pro comestationibus. [Aliis, quæ pro sua voluntate transferre præsumunt, fodrum, albergarias, regium, & similia, tanquam à propriis rusticis ab Ecclesiis extorquentibus, de Jurapatron. cap. Præterea quoniam. Vide *Collecta. Censur.* Fodrum est collecta quædam ab Ecclesiarum patronis imposita, quæ in Lombardia frequentabatur. Gloss. in d. cap. præterea. Regium est Regibus debitum. Gloss. ibidem. Item Albergaria est obligatio hospitandi milites. Sigon. de Regno Italiæ, lib. 7. In Bullario tamen Casin. tom. 2. conf. 6. quodlibet diversorum intelligitur. Reperiuntur etiam in eodem significato *Aripergare*, *Aribergari*, *Aribergaria*, & *Aripergare*.] Bull. Casin. tom. 2. conf. 68. & 71. Sed verba sunt corrupta ab *Albergare*, & *Albergaria*. Vide *Pandochaum*.

ALBERGIA, idem vocabulum ut supra, quod *Diverforium*, seu *Refectorium* in statutis Equitum Hierosol. significat. FR. quæ refectoria sunt septem in Melitensi Conventu, separatim pro septem nationibus, quas septem linguas vocant. Prima pro Provincialibus Galliæ; secunda Alvernæ, & Delphinatus; tertia Franciæ dicitur, in qua Aquitani, & Campani Galliarum ingrediuntur; quarta Germaniæ, quam ex gratia Poloni participant; quinta Italiæ; sexta Aragoniæ, cui Catalani & Balearici afficiuntur; septima Castellæ, & Lusitanæ simul. In prædictis Albergiis unaquæque Lingua, seu Natio, nedum ad comedendum, sed ad reliqua eorum negotia consultanda congregatur. Sicutiam habent Cappellas in Ecclesia Conventualis separatim, in quibus accedunt segregatæ hæ Nationes ad præstanda eorum vota pro electione M. Magistri in Conclavi.

ALBULA, quædam gemma à colore ita appellata, fortasse Beryllus. [Tres annulos transmisit, duos cum hyacinthis, & unum cum albula. S. Greg. in Reg. lib. 12. ep. 7.] Vide *Albavere*. FR. apud Ælium Lamprid. hæc gemma *Alba* dicitur: [Pisum cum aureis &c. fabam cum electris, orizam cum albis exhibens. Albas præterea in vicem piperis, piscibus, & tuberibus consperfit. In Eliogabalo.] Ubi Casaubonus has albas gemmas margaritas fuisse existimat, & pro *se Tertullianum* adducit, dicentem: [Ruben-

Hierolexicon Magri.

tis maris grana candentia:] quæ verba non suffragant. Item Salmastius ibid. contra seipsum, Anast. Biblioth. in Nicolao I. adducit, agentem: [Paternam purissimam cum diversis lapidibus albis, prasinis, & hyacinthis.] Margaritæ enim nequeunt lapides appellari. De gemmis candidis, quæ multæ reperiuntur. Vide Plin. lib. 37. cap. 10.

ALBUM. Vide *Asprum*.

ALBUM PRÆTORIS. FR. [Adinstar edicti in albo prætoris. Clem. de judiciis, cap. 1.] Locus erat dealbatus, ubi edicta prætoris affixa erant. Gloss. ibidem.

ALCHIMISTÆ. FR. [Spondent, quod non exhibent, pauperes Alchimiæ. Extrav. comm. de crimine falsi.]

ALCHIMITUS. FR. [Et non aliàs alchimitum fornacis ignem vulgum ignorantem eludant. Extrav. comm. de crimine falsi.]

ALDERMANNUS, vox Saxonica Senatorem significans. In vita S. Inæ Saxonæ Regis: [Ego Ina Dei gratia Saxonum Rex exhortatione Episcopi mei, & Aldermannorum meorum.] Senem propriè significat.

ALDIA. FR. Mulier subdita. [Tradimus cum omnibus &c. servis, & ancillis, Aldiis, & Aldiabus, colonis, & coloniabus. In quodam privil. Caroli M. apud Torrigum de Vatic. Cryptis, impress. 2. pag. 507.] Ubi idem Torrig. notat *Aldium*, & *Aldiam* in conditione differre à servis, seu mancipiis, & colonis; vult tamen eosdem esse ac clientes, & comites, italiçè *Massari*, & *Soccie* dicti. Vide quæ nos in dict. *Catapanus* notavimus. Vide etiam l. Aldiones. Qua lege Aldiones, & Aldiæ vivere debent, l. si Aldia, de furtis, & Bull. Casin. tom. 2. conf. 49.

ALDIANA. Vide *Aldius*. FR. Item reperitur. *Aldiantia*, & *Aldialis*. Bullar. Casin. tom. 2. conf. 20.

ALDIUS, & *Aldio*, servus factus liber, cum hypotheca aliqua servitutis erga dominum, cujus filius *Aldio*, & filia *Aldia*, & *Aldiana* dicebantur: omnia hæc nomina in donatione Henrici I. pro Navarræ Ecclesia leguntur. [Cum servis, & ancillis, aldionibus, & aldianis. Baron. an. 1014.] FR. Tu verò Lector, an Torrigus, seu hic F. meus meliùs hanc vocem explicaverit, judica, & consule præter adductas auctoritates, l. si quis per murum, de furtis, l. Aldiones, & Bull. Casinen. passim. Vide *illaciones*. Dicitur etiam *Aldiaricia*, & *Aldiaricius*. Bullar. Casinen. tom. 2. conf. 5.

ALEXANDER PAPA VII. Vide *Birrus. Calix*.

ALEXANDRUM MAGNUM sub aquis in profundum maris fuisse, Hieronymo incredibile videtur. Vide *Colimpha*.

ALIAS. FR. pro *Aliò*, frequentèr apud Cypr. præcipuè de Stell. & Mag. [Delusum se Herodes conqueritur, cum Magos aliàs comperit divertisse.] Idem de Ablut. ped. [Et

quasi extastiteneat eos, vel mens aliàs rapta.
ALIENIGENA. FR. sumitur nonnunquam pro hæretico, can. cave. 28. qu. 1.

ALIPTA, græca vox ἀλιπτός, qui oleo Athletas ungebat; & per translationem hoc vocabulo usus est eleganter Nazianzenus, quando tali epitheto Sanctes Confessores celebravit, qui pro fide variis tormentis cruciati fuerant, ac tandem vivi evaserant, quorum exemplo, & exhortatione cæteri fideles ad martyria sustinenda confortabantur, animoque inducebantur: [Hanc Athletarum nostrorum plerique superarunt, alii ad mortem usque dimicantes. idè, videlicet, relictæ, ut victoriæ suæ essent superstites, nec in ipso certamine animam efflarent, sed aliis virtutis aliptæ, vivi Martyres, spirantes columnæ, tacitæque præconia relinquenterent. Orat. in laud. S. Basilii.]
FR. hoc encomiastico epitheto à Græcis Andreas Cretensis Archiep. celebratus est, propter compositionem illius magni canonis, quo peccatores ad poenitentiam confortavit, & ad superandos spirituales confictus exhortatus est. Idèquæ in feria v. post Dominicam v. Quadrag. ut Rituale Græcorum præscribit, legebatur, & *Triodium* dicebatur. Aberrat ergo Vocabularii Eccles. Auth. qui hoc nomen *Plagarum sanatorum* interpretatus est. Vide *Dominicam Orthodoxiæ*. In quo sensu Vopiscopi in Saturnino dixerat: [Qui se Christi Episcopi dicunt. Nemo illic Archisynagogus Judæorum, nemo Samarites, nemo Christianorum presbyter, non Mathematicus, non Aruspex, non Alipites.

ALITHYNUS. Vide *Alythinus*.

ALLEGATIO. Vide *Prosecutio*.

ALLEGRO, pro eligere: [Nisi is, quem Deus allegisset, cuique manus per Catholicos Episcopos fuisset imposita. Lucifer Caralit. Episc. pro D. Athanasio.]

ALLEGORIA, græca vox ἀλληγορία, sensum diversum significat, nempe, dum aliter ac sonat verbum intelligendum illud est, sic exempli causa in Exodo; sanguis super utrumque possem, & in superlinamentis positus, liberationem fidelium à diaboli servitute per sanguinem Christi veri agni immaculati significat. Vide *Anagogia*.

ALLELUJA, hebraica vox, quæ *Laudate Deum*, seu *Laus Deo* significat: nam *Allelu*, laudate cum jubilo; & *Jah* est unum ex Dei nominibus, quod *Qui erit* sonat. Tempore Damasi Papæ in latina Ecclesia introductum fuit ex Ierosolymitana, & non ex græca Ecclesia, sicut aliqui petperam existimant, id Gregorio Magno attribuentes, qui tamen ab ista calumnia, lib. 7. ep. 63. se defendit, contra nonnullos dicentes ipsum in Romanam Ecclesiam græcanicos ritus introduxisse: licet verum sit, quod ipse nedum quidem tempore Paschali, sed per totum annum cantari decrevisset, ut

refert Baronius ad ann. 384. num. 27. & non semel in anno, ut Sozomen. lib. 7. hist. Eccl. cap. 19. errando dixerat: imò in funeralibus quoque *Alleluja* canebatur, ut ex epist. D. Hieronymi ad Oceanum missa liquet: ubi de exequiis Fabiolæ scribens, ait: [Sonabant psalmi, & aurata testæ Temporum in sublimi quætebat *Alleluja*.] Quod retinetur in funeralibus adhuc Græci. Unde & in funeralibus Agapiti Papæ in Urbe Constantinopolitana celebratis ex quodam m. s. Biblioth. Vatic. num. 1538. conservato, habentur hæc verba: [Aderant diversarum provinciarum numerosissimi Episcopi, & Sacerdotum, Monachorumque chori penè Urbem impleverunt. Tota ad funus ejus Byzantium turba convenit: sacrilegium putabat, qui non tali Pontifici ultimum reddidisset officium: sonabant psalmi, & excelsa testæ domorum reboans in sublime *Alleluja* quætebat.] Celebratur hic Pontifex præcipue propter depositionem à Patriarchatu Antimi hæretici, in cuius loco propriis manibus consecraverat Mennam, cum anno 536. ad Justinianum Imperatorem pro pacis tractatu cum Theodorico Italiæ Rege ivisset. Itaque hunc solum Pontificem suis manibus Patriarcham consecrasse legimus. In Officio Gothico, seu Mozarabico adinstar Græcorum ritus haberetur in exequiis *Alleluja*. Idem Gallicanam Ecclesiam observare ait Baron. ad ann. 590. Nunc verò latinus ritus in signum mœstitiæ simile canticum omittit, de consecr. dist. 1. & Concil. Toler. XIV. can. 10. sicut & jam ex Alexandri II. iussu non dicitur à Septuagesima usque ad Sabbatum sanctum; nam in hoc tempore mœsta primi Protoplasti memoria incipit, c. hi duo. de consecr. dist. 1. Vide *Septuagesima*. Eumdem Pontificem bis replicari ad Vespæras præcedentis Sabbati Dominici Septuag. ordinasse. Baron. ad ann. 1073. refert. Item nec dicebatur in Circumcisionis die. Vide *Circumcisio Domini*. Quando *Alleluja* omittitur, in antiphonis habentibus *Allel.* in fine, ejus loco dicendum est, *In æternum*, Jo. Belet. de divin. off. cap. 79. Quod tamen non observatur in Officio privato. [In Africanis autem regionibus (Isidorus ait) quòd non omni tempore, sed tantum Dominicis diebus, & quinquaginta post Domini Resurrectionem *Alleluja* cantatur pro significatione Resurrectionis, & lætitiæ, lib. de divin. offic. cap. 13.] seu, ut eruditè Beda, ad denotandum communem fidelium consensum confessionis Christianæ in hac vita, & in futuro pacem, atque concordiam. Vide *Laus tibi, Domine &c.* Quare Ecclesiæ, & Nationes totius universi, quæ linguis tam variis Creatorem celebant in officis, ac ritibus diversis, hanc hebraicam vocem nihilominus tenaciter conservant. [Quod idèd fit (subjungit Beda) ut per talis consonantiam devotionis, omnis ad moneatur Ecclesia, quia & nunc in una fidei

confessione, & dilectione Christi consistere debeat, & ad illam in futuro patriam festinare, in qua nulla est diversitas linguarum, homin. in 1. Dom. post Pentecost.] Tandem hebraicè canitur, ut in Missa adhibeantur tres illæ linguæ, Hebraicæ, scilicet, Græcæ, & Latinæ, quibus scriptus fuit titulus in Cruce Domini, Gem. de antiq. rit. Missæ, lib. 1. cap. 91. Non additur *Alleluja* in antiphonis B. M. Officii, quod canitur in choro tempore Paschali, Congregat. Rit. 29. Martii 1626. Benedictini Monachi antiquitus tantum tempore Quadrages. omittebant *Alleluja*. Hodie tamen ritui Romano in hoc conformantur. *Allelujaticum melos* appellavit B. Victor Africanus, lib. 1. de persecutione Vandalica: [*Leſtor unus pulpito sistens Allelujaticum melos canebat.*] Primæ die Januarii ex decreto Concil. Tolet. cap. 10. non canebatur *Alleluja*; nam in hoc die jejunabat Ecclesia, ac celebrabat Litanias, ut Gentilibus sese opponeret, qui tunc ad crapulas, & oblectamenta incumbant. Ex eadem causa forasſe non canunt Græci *Alleluja* in bacchanalium hebdomada ex Triodii dispositione, exceptis fer. III. & VI. in Sabbato sancto, celebrante Pontificaliter Episcopo, Subdiaconus præſtaſt epistola, ante osculum manus, dicit [Reverendissime Pater annuncio vobis gaudium magnum, quod est *Alleluja*.] Inde Episcopus juxta rubricam ter intonat *Alleluja*, Cæremon. Episc. lib. 2. cap. 27. In tribus antiph. III. Noct. & signanter in Apostolorum nocturno tertio additur *Alleluja*, ad denotandum tertium Evangelicæ gratiæ statum, ita Amalarius, cap. 59. de Ord. Antiph. Quare in Dom. III. Adventus dicatur *Alleluja*. Vide *Adventus*. Scribit Sanctus Epiphanius, ubi de vita, & moribus Prophetarum agit, quod primus ad canendum *Alleluja* fuerat Aggæus Proph. quando, nempe, completem viderat structuram novi Templi. In primitivis Ecclesiæ temporibus non solum hoc jubilationis canticum intrâ Ecclesias, sed extrâ in sæcularium ore etiam audiebatur, ac de festivis nautis Sidonius lib. 2. epist. sic cecinit:

Curvorum hinc chorus felicitiorum,

Responsantibus *Alleluja* ripis,

Ad Christum levat amicum Celestium.

Ubi *Celestium* nauticum canticum subaudit: ac de Agricolis: [*Arator stivam tenens, Alleluja decantat.*] D. Hieron. epist. ad Marcell. inquit: Britanni anno 492. nuda fide armati, à Germano Episcopo ita instructi, non aliis armis parati, sed sola triplici prolatione cantici *Alleluja* profuderant, & superaverant inimicorum exercitum. Polyd. lib. 3. Ante notarum usum solitum erat Monachos hoc Cantici signo ad chorum pro divinis precibus conclamari. [Post *Alleluja* cantatum, quo signo vocabantur ad collectam, nulli residere licitum

erat. Hieron. ep. 27. ad Eustoc.] FR. Franciscus Alvarez in suo Itinerario, cap. 41. refert monasterium in Æthiopia inventi hoc titulo *Alleluja*, nuncupatum, quia in diversorio illo Eremita quidam non modicæ sanctitatis audiverat ab Angelis hoc canticum: inde Superiorem Monasterii illius, quod tunc de novo erigebatur, ut illud *Alleluja* appellaret, rogavit.

ALLIAMENTUM. Alliatum condimentum, [& pro varietate gustus nostrorum quoque condimentorum allimenta delectant]. Hieron. epist. 151.

ALLOCES. Intervalla digitorum in pedibus. [Dum licis olei liquore deliburis, digitorum articulos, & palmarum pollices obvolvunt: simulque pedum alloces tructer adnectentur. Aldhelm. cap. 19. de S. Basilica.] Græca quidem vox ἀλοκεις, quæ sulcos significat.

ALLODIUM. FR. prædium, l. ut Episcopis de prohibitiis nuptiis. Vide *Alodis*.

ALLOPHYLUS. Exoticus, Peregrinus, seu Alienigena. Ἀλλόφυλος, diversæ nationis. Usus est hac voce Hieron. in epist. S. Paulæ. Tertullianus verò Philisthæos, aliasque infidelium nationes ita vocavit: [Nam temporibus Machabæorum Sabbatis pugnando fortiter fecerunt, & hostes allophylos expugnarunt, advers. Jud. cap. 4.] FR. *Allophylli* dicuntur etiam *Gargangi*, l. omnes gargangi, de Adventis. Allophyli populi. Vide *Philistai*.

ALMA REDEMPTORIS. Antiph. in honorem B. V. composita ab Hermanno Contracto, qui floruit anno 1054. Durand. lib. 4. cap. 22. & Romæ in Ecclesia E. M. V. illam primò cecinit. Quando Offic. in B. M. Purificatione transferretur, prædicta Antiph. continuatur etiam per totam Octavam: hoc fiet, ubi cum Octava celebrabitur; Octava enim est ejusdem festi continuatio. Ita Sac. Rit. Congreg. 1606. in Officio pro Carmel. Discalc. approbato. In subjunctâ oratione, quæ dicitur post Nativitatem, omittitur clausula consueta, Qui tecum vivit &c. ad denotandum Christum non in sinu Æterni Patris, sed in brachiis maternis tunc existere. *Alma* penes Hebræos inter cætera Virginitem, & latinè Sanctam, felicemque significat.

ALMITAS. Sanctitas, ac Beatitudo. [Erat siquidem carne nobilis; sed nobilior moribus, plenus Dei sapientia, sed opere non vacuus, pulchra facie, sed dignior almitate. In vita S. Aldhardi.] Legitur etiam *Almificus*; id est, sanctificans, quod ex sequentibus verbis colligitur: [Dum hic legitur almitate conversatione decertat, placuit supernæ pietati virtutem sui militis evidentibus ostendere signis. Flooard. lib. 1. hist. Remen. cap. 3.]

ALMOTIUM, seu *Almucia*, insigne indumentum Canonici, seu Beneficiati in aliquibus Cathedra-

dralibus, & Collegiatis; corrupta vox ab *Armo*, idest, humero, quamvis *Armus* de animalibus, & *Humerus* de homine dicatur; sed aliquando armus in homine dictus fuit; inde *Almutium* potiùs dicendum, ex eo quòd super armos feratur. Molanus tamen lib. 3. de Canon. cap. 5. & 8. putat à Theutonicis ita nominatum; lingua enim eorum *Vlde-musen*, Pileum seniorum sonat. Almutii usus antiquissimus à quinque jam sæculis est, quod ex hist. Tornacensi colligitur, in qua fit mentio antiquissimæ picture ejusdem Liberti Canoniceorum Decani cum almutio super humeros; floruit hic anno 1050. FR. Erat almutium nigrum etiam Cardinalium insigne, vide per me addita in dict. *Clocca*, ubi falsi testes contra Alexandrum III. asserbant illum ex Conclavi exivisse in habitu Cardinalitio, & inter alia cum nigro almutio, quod venerat in anno 1159. ||| Fertur itaque almutium super humeros, adinstar Græcorum Monachorum, quando deregunt caput. FR. Sed Advocati Consistoriales, Auditores Rotæ, & similes in Cappella Papali, gestant illum in utroque humero ||| Antiquitus Canonici tempore divini officii ejus capucio caput tegebant, quod colligitur ex Concil. Basiliens. [Et Ecclesiasticis ingredientibus, non capucia, sed almutias, vel byreta tenentes in capite.] Sic etiam perspicitur in sepulchralibus lapidibus, præcipuè Romanæ. Imò usque ad præsens in Gallia est in usu hæc cæremonia. Quare moris esse in aliquibus locis ait Jo. Connatus hist. Torn. tom. 3. cap. 51. quòd quando novellus Sacerdos est primam Missam celebraturus, tunc accedit ad Altare cum almutio in capite. Hodie tamen Cæremoniale Episc. lib. 1. cap. 18. præscribit, quòd: [Qui solent gestare almutium, cum assurgunt, à scapulis ad brachia dimittant.

ALOARIUS. FR. Alicujus facti approbator, Galli *Alover* dicunt.

ALODIS, & *Alodium*, hæreditas ab antenatis possessa. [Tam de alode, quam de comparato. Marculf. lib. 2. cap. 7.] Clariustamen Hincmarus penes Flodoardum: [Cupiens cavere, ne census ipse deperiret, & villa in alodem verteretur.] Aliqui putant esse Belgicam vocem *Al-out*, quæ ea lingua per longum tempus possessionem sonat; sed propriè significat liberam possessionem sine recognitione feudi, quæ alienabilis est, absque laudemii solutione, quod *Lod* Galli dicunt; Juris enim periti *bona allodialia* vocant illa, quæ sunt Principi hæreditaria, seu emptio libera ab ipsomet facta, ad distinctionem feudaliæ. Vide *Allodium*.

ALOGUS, græca vox ἀλογος, equus, idest, sine discursu. [Concedimus omnia indumenta, sed & dignitatem regionum alogorum. In Constantinensi denotat.] In rigore quodlibet animal significaret. FR. Unde *Alogator* Equitum Præfectus, ut *Protalagator* Equitum Dux di-

cutur ||| Dicti etiam fuere *Alogi*, seu *Allogi*, idest, sine verbo, hæretici, qui verbum Divinum negabant, idè nec Evangelium Joannis admittentes, nec Apocalypsim, lib. 24. quæst. 3. cap. 39.

ALTARE, seu *Altarium*, ædificium lapideum incremento sacrificio destinatum, ita dictum quasi *Alta Ara*, seu *Ara*. Dicitur etiam *Ara*. Sed in rubricis *Ara* propriè sacrum, & portatile altare significat. [*Aram* quidam vocatam dixerunt, quòd incensæ victimæ arderent, alii à precationibus, quas Græci aras vocant. Valaf. de exord. Eccles. cap. 6.] seu [*Ara* dicitur quasi arida; quæ enim cremantur, arefunt in cineribus. Bless. serm. 4.] FR. *Altare* ab altitudine dictum, & penes Antiquos differentia erat inter *Altare*, & *Aram*; nam illud in superficie erat sacrum, hæc verò per omnia latera. Calep. in dict. *Altare* ||| Significat Christum, idè debet erigi in eminentiori Ecclesiæ parte. Gen. lib. 1. de rit. miss. cap. 122. Valaf. de reb. Eccles. cap. 6. Beda, lib. de tabernac. Rupert. de divin. off. cap. 30. Antea ad significandam unitatem Christi, unicum erat in Ecclesiis *Altare*; id colligitur ex SS. PP. præcipuè ex S. Ignatio Martyri in epist. ad Philadelph. idè Eusebius in Encomio pro Paulino Tyri Episcopo, lib. 10. hist. Eccles. cap. 4. *Vnigenitum Altare* appellavit. Laudabilis tamen mos est erigendi plura Altaria in qualibet Ecclesiâ; nam tredecim in una erant tempore S. Gregorii, ut habetur ex ejus epist. 50. lib. 50. ad Pallad. Episc. *Altare* debet esse lapideum, can. *Altaria* si non fuerint lapidea, de Consecrat. dist. 1. *Denudatio Altaris* in Fer. v. Cæn. Dom. nudratem Christi in passione denotat. *Altare* de divin. off. Ordo Romanus de quadam mysteriosa cæremonia, quæ fiebat in fer. vi. Parasceve, mentionem facit, scilicet, ad illa verba Evangelii passionis [Partiti sunt vestimenta mea;] tunc duo Diaconi auferebant Altaris mappam, in quo sic denudato consumebatur Eucharistia à sepulchro delata. *Canus* ille abusus, quo à Sacerdotibus implorabatur divina vindicta, de quo Greg. Turon. de glor. Martyr. lib. 1. cap. 79. derogatus fuit in Concil. Tolet. XIII. can. quicumque 26. quæst. 1. *Denudabantur* enim Altaria, extinguebantur luminaria, ac tandem deserebantur divina Officia. In Ecclesiâ Ambrosiana denudantur Altaria in fer. 6. parasceves; cooperiuntur parietes velis sanguinei coloris. In prædicta feria v. lavantur Altaria hyssopi herba, vino, & aqua; hyssopus enim est symbolum unctionis Magdalenzæ Christo exhibitæ, vinum, & aqua, sanguinem, & aquam de latere Crucifixi emanatam significat; & idè Rupertus existimat meliorem observantiam esse illorum, qui diem mortis Christi imitantes, Altaria la-

vant in feria vi. Romæ tamen in Basilica Vaticana, & Dominicani observant hoc in feria v. In Ecclesia græca Patriarcha solus hanc ceremoniam facit, & Metropolitanus in eorum Ecclesiis, lavant Altaria prius cum aqua benedicta, postea cum aqua rosacea ex præscriptione Euchologii. Aspersio autem Altaris, quæ aqua benedicta fit in Dominicis per annum, baptismum Salvatoris representat; quæ tamen relinquenda est, quando expositum ibi erit Eucharistiæ Sacramentum; sic pariter nec Cruce signatur Altare in principio Euangelii Joannis in fine Missæ, cum ipsemet Auctor benedictionum ibi addit. Gavant. par. 4. tit. 19. in Rubr. Miss. Semper Altare osculatur Sacerdos antequam populum salutet, seu pacem tribuat; pax enim à Christo Domino in Altari effigiato sumenda est. In Altari, ubi Episcopus Diœcesanus celebravit, pro illa die nemini celebrare licebit absque ejus licentia, ut Sac. Concilia definiverit; quod esset grave peccatum secundum Canonistas, licet aliqui tantum intelligant, quando, scilicet, Diœcesanus solemniter celebrasset. Hanc observationem Græci extendunt etiam quoad simplices Sacerdotes, ita ut in eodem die ad unicum Altare duo Presbyteri nequeant Sacrum facere; quod approbatum per diversas ordinationes Pontificias censetur, quæ Latinos Episcopos admonent, ne Græcos in eorum ritu impediant. In majoribus Altaribus quatuor Basilicarum Urbis Patriarchalium nemini licet præter Papam celebrare, quod solus Jacobus quidam S. Pauli Abbas ex privileg. Bonif. VIII. sub anno 1301. in epist. 98. hanc facultatem pro Altari majori ejusdem Basilicæ habuerat, & illi Abbates hac facultate gaudent, qui Sacerdotii ordinem à Pontifice susceperint, ut dictum est in verbo *Abbas*. Et pro qualibet vice Cardinales specialiter habilitantur, si super unum ex præfatis Altaribus celebrare velint. Imò antiquitus in Sabbato quatuor temporum Decembris, quando Pontifex celebrabat in Altari S. Petri pro conferendis sacris ordinibus, 2b hoc ad aliud Altare deducebatur: [Descendit Pontifex ab Altari (scilicet majori) & vadit ad S. Andream, ibi facit consecrationem, facta consecratione revertitur ad Altare, quia in hoc Altare nulla, consecratio debet fieri, nisi de Romano Pontifice. Benedic. Can. S. Petr. Cæremonial. M. S. in Bibliothec. Sanct. August. de Urbe.] Expositio Sanctissimi non debet fieri nisi in Altari Majori, quia [Maxime decens est, ut in Altari, ubi Sanctiss. Sacrament. situm est, Missæ non celebrentur. Cæremon. Episcop. lib. 2. cap. 12.] Quod non de privatis, sed de solemnibus sacris intelligendum, ut in Romæ Collegiatis, aliisque Ecclesiis per universum observantibus diligenter attenditur. In Altaribus pro Defunctis privilegiatis eorum Missa non est celebrandum in

duplicibus: Sac. Congreg. Rit. 24. Aprilis 1627. Prius mos erat illud Altare circuire, ubi Sanctorum Reliquiæ requiescunt. [Postquam sacra Martyrum loca venerabiliter circiivit. In vita Sancti Fulgen. Basilicam Sancti Galli ingressus, cum orando Altaria circuiret. In act. S. Othon.] FR. In Melitæ Conventuali Ecclesia, magna veneratione Icon B. M. V. *Philermi* nuncupata conservatur, quæ opus Divi Lucæ creditur, ac de illa traditur, quod in Rhodo insula, ubi prius erat, in quodam, scilicet, monte non longè ab Urbe, cum quidam Juvenis ardens Puellæ amore, qua nullibi frui poterat propter parentum custodiam, eam admonuisset; ut matrem deciperet, ac secum hoc Templum devotionis prætextu peteret, dumque ibi Mater orasset, ejus licentiam postularer, ut sola Altare illud devotè circuiret, ibique ab ipso Amante expectaretur. Quod sane ita executum fuit. At Mater cum diu in Ecclesia expectasset, tandem ad posteriorem Altaris partem accessit inquirens filium, quæ in proci amplexibus, ambos tamen extinctos advenit. Inde Imago hæc B. M. & mons ille *Philermos*, idest *Amoris infelicis*, à Græcis appellari sunt ||| Itaque antiquitus, ad exercendam devotionem hanc, Altaria à muro erant separata, ut in vetustis Ecclesiis aspiciuntur, atque renacissima cani ritus Graja natio, usque ad præsens, sic separata adhuc erigit Altaria: quod reverè tanta revèrentia colit, ut ad illud accedere nusquam Laicis permillum sit. Quocirca jure Latinos reprehendit Balsamon, qui nedum Laicis quidem viris, sed etiam foeminis hoc permittunt. An non ille magis stupeat, si depravatos nostri sæculi mores admiraretur? Siquidem hodierna muliebris invercundia tam audax effecta, ut ad larus quoque sacrificantis sedere non solum, sed & cornicari delectetur, ubi nimirum, cum timore, & tremore cœlestes ipsimet Spiritus assistunt. Quod tamen Ecclesiasticorum negligentia merito imputetur, dum immemores Sancti Ambrosiani Zeli se ostendunt, per quem imperatoria ipsa Majestas à presbyterio exclusa fuerat. Sed redeundo, unde jam digressi sumus; mysteriosa erat cæremonia illa, quæ in nocte Natalis Domini fiebat: tribus nempe velis cooperatebatur Altare, idest, rubro, albo, & nigro; nigrum velum auferebatur in fine primi nocturni, & significabat obscuritatem temporis ante legem: album velum in fine secundi nocturni, & id in signum erat temporis legalis: rubrum in fine tertii, & ultimi nocturni, atque legis gratiæ symbolum erat: Jo. Belet. in rat. div. offic. cap. 69. Durand. lib. 1. cap. 3. Eadem cæremonia iterabatur ad matutinum Paschæ post quamlibet lectionem, cum non nisi unicum nocturnum tunc habeatur. In Hispania per totum quadragesimale tempus extenditur velum ante majorem aram, dum in feriali-

bus recitantur horæ, & canitur Missa, nec retrahitur, nisi quando canitur Evangelium, in elevatione Hostiæ, & Calicis, & ad postremam super populum orationem. At in feria iv. majoris hebdom. penitens aufertur ad illa verba Evangelii: [Et velum templi scissum est.] Diximus supra, Altare debere esse lapideum, ex eo, quod lapidem angularem Christum significet, ex decreto S. Silvestri Papæ, ante cuius tempora ob continuas Ecclesiæ persecutiones ex ligno erat formatum, licet idem Sanctus in Basilica Lateranensi collocasset ligneum Altare illud, in quo Apostolorum Princeps celebraverat; eamque est ad Successoribus, ne ulli liceret, nisi soli Pontifici Romano, ibi celebrare. Si non erit Altare omnino lapideum, sufficeret altariolum, seu lapis sacratus, quod Ordo Rom. *Tabulam inierariam* appellat. Bonifacio VIII. cap. ult. de privileg. & cap. 12. in 6. *Platicum*, & Balsamon *Antimensium* ad Concil. 6. can. 1. sive 31. vocant. Hæc postrema vox græca est *ἀντιμίσθιον*, idest, vice mensæ. [Antimensia non in omnibus mensis poni necesse est, verum in iis tantum, de quibus nescitur, an sacrata sint, an non. Antimensia enim locum obtinent Altarium, quæ idem consecrata sunt Antimensia. Ubi scitur Altaria consecrata esse, non opus est Antimensis. Man. Patr. in resp.] FR. Quæ tamen apud Græcos ex tela erant sancta, ex illa, scilicet, quæ cooperiebatur Altare in die consecrationis Ecclesiæ, & super quam continuo per octavam celebrabatur; deinde Episcopus in partes dividebat, Presbyteris distribuens, ut in defectu consecrationis Altarium antimensis uterentur. Quorum consecrandi forma præscribitur in Euchologio græco. Sed aliquando pro corporalibus accipiuntur, vide *Corporale*. Altariolum igitur Latinorum ab Episcopo consecratum, erit lapideum cum Martyrum reliquiis, sine quo celebrare nemo potest, nisi Pontifex dispenset, qui inter alia privilegia Missionariis Propagandæ Fidei, in casu necessitatis absque tale Altariolo sacra consecrare indulget. Debet ulterius hoc portatile Altare habere commodum spatium pro capacitate saltem Calicis, & Hostiæ; aliter esset peccatum mortale, secundum Paludanum in 4. dist. 13. qu. 2. art. 3. concl. 1. Ang. Verbo Altare, Navarr. in Manual. cap. 25. num. 3. Alii tamen habent opinionem limitant, affirmantes sufficere, si capacitem haberet ad sustinendas majores partes Hostiæ, & Calicis. Syl. Verbo Altare, Toler. lib. 2. cap. 2. num. 6. Azor. par. 1. lib. 10. cap. 27. quæst. 7. Suar. tom. 3. dist. 8. sect. 5. Præterea quaeritur, utrum Reliquiæ de essentia, an de præcepto imponendæ sint: utraque opinio suos habet fautores. Verum advertendum est, si ex dispensatione Apostolica Reliquiæ non fuerint ibi appositæ, celebrans osculando ante Introitum Altare, deberet tunc omittere illa verba: *Quorum Reliquiæ hic sunt*; &

tunc osculatur, quando dicit: *Indulgere digneris*. Gavarr. par. 2. tit. 4. in Rub. Miss. Cum hoc Altare portatile sit symbolum unitatis personalitatis Christi; ideo illud in duas partes divisum in modum libri Sacro inservire nequit. Vasquez, tom. 3. disp. 233. cap. 2. num. 16. Fagund. lib. 1. cap. 22. num. 9. Ob eandem rationem ablato sigillo Reliquiarum consecratio deperditur. Si Ecclesiæ consecrata rueret, quamvis perderet consecrationem, non tamen amitterent consecrationem Altaria stabilia, & multo minus portabilia. At si Ecclesiæ remanet polluta ob emissionem sanguinis, aut humani seminis, tunc & Altare fixum pollutum existimatur; secus verò portatile, cum illud, & non istud sit Ecclesiæ pars. Er è contra, si sanguis super portatile spargeretur, tunc cum eo tota Ecclesiæ polluta remaneret, in qua valet dici, verè effusionem accidisse. FR. Sed eam. Si motum, de consecr. dist. 1. diversimodè disponit, ubi sic dicitur: [Si motum fuerit Altare, denuò consecratur Ecclesiæ; si parietes mutantur, & non Altare, salubus tantum exorcizetur, & c. can. de fabrica ibidem (inquit:) Arque in Ecclesiæ combustis cum tabula consecrata, idest, Altari portatile licet celebrare, can. concedimus ibidem ||]. Antiquitus sicut nos celebramus anniversarium Dedicationis Ecclesiæ, ira etiam solemnizabatur Altaris anniversarium, quod colligitur ex August. serm. 252. de tempore. Culiber Altari assistit Angelus. Sophronius. cap. 4. Prati spirit. Pridiè quàm pateretur S. Lucianus, ob Altaris carentiam supra proprium pectus consecravit. Et Theodoretus Cyri Episcopus ob eandem necessitatem, & ad instantiam cujusdam Sancti Anachoretæ supra Diaconorum manus Sacrum consecravit, de quo in vita Patrum hæc habentur: [Cum autem longo tempore desiderasset videre offerri spirituale, & mysticum Sacrificium, rogavit, ut divini doni illic fieret oblatio: Ego libenter paravi, & iussi Sacramenta offerri; pagus enim haud longè aberat, & pro Altari usus Diaconorum manibus, mysticum, divinum, & salutare obtuli Sacrificium.] In quodam M. S. Pontificali antiquo *Metalium* Altare lapideum appellatur, ex co quia hæc vox se extendit ad omne id, quod è visceribus terræ excavatur, cujus orationis verba sunt: [Supplices tibi Domine Deus Pater preces effundimus, ut metalli hujus expolitæ materiam supernis sacrificiis imbuendam & c.] FR. An non poterat esse ex reali, ac solido metallo Altare illud? Sed quia hic nescitur ubi, & quale hoc M. S. ceremoniale sit, ut ex contextu posset foras se colligi materię qualitas, ideo in sola conjectura sisto. Altare aliquando significat Ecclesiam, seu decimas. Gloss. in lib. 3. tit. 25. cap. 3. decretalium. Vide *Prothesis*, in altaro.

ALTARISIA, particularis Canonicus Basilicæ Vaticanæ, cui incumbit curam habere majoris
Al-

Altaris ejusdem Ecclesiæ, & conservare pallia ei ab Apostolico Subdiacono tradita, illaque in vigilia Apost. Petri, & Pauli ad Altare illud superimponere, ubi deposita Apostolorum Principum corpora requiescunt; quæ pallia postmodum Archiepiscopis conceduntur. Vide *Pallium*. Idem *Altarista*, fidem facit Episcopis ad limina sacra venientibus in quolibet triennio, seu pro Ultramontanis Præsulibus in quolibet lustro, ad quem etiam ter in hebdomada ad minùs cuncta illius Ecclesiæ Altaria spectant invisere. Inò facultatem habet ab Urbano V. & Innocentio VI. concessam, quòd possit eandem Basilicam cum aqua ab Episcopo benedicta reconciliare, quando per effusionem sanguinis, seu pollutionem ea vitata fuerit. Ex nonnullis M. S. in Archivio ejusdem Ecclesiæ conservatis apparet, quòd de anno 1482 vocabatur *Altarius Canonicus*. FR. Hic successit in loco Assisiorum, ut dicemus in dict. *Assisi*. Altaris pallium. Vide *Antiperasma*, *Chorus*, *Sacramensa*, *Superaltare*.

ALTARAGIUM. Vide *Alteragium*.

ALTATUS, sublevatus, & in altum subvectus. [Jam ver decedit ætati, & per lineas sol altatus extremas, in ænem scythicum porrigitur. Sidon. lib. 2. epist. c. 2.] describit, scilicet, solstitium æstivum.

ALTERAGIUM, oblatio super Altare posita. [Assignabatur sexta pars illius existimationis in obventionibus alteragiorum. Matth. Paris. in vita Guliel. Abb.] Alii verò probabilius *Altarium* legunt.

ALTERNITAS. Alternativa. [Qui unica fervens in eum amoris charitate gaudebat, & dolebat mutua amici alternitate. In vita S. Adelardi Abb.] FR. Eadem phrasi usus est Accius apud Nonnium, atque *Vicissitas* pro vicissitudine dixit.

ALTEGRADA. FR. Volucris Epitheton. [Ut bestia magis, quam avis licet pennata, brevi capite, protracta cervice, cætera altegrada. Tertull. de Veland. Virg.] Alii *Altegradiam* legunt. Quam aliqui Fulicam, alii Ciconiam, alii Ibis putant. Hæc avis, seu bestia credit se esse tutam à venatoribus, si caput abscondat: quod applicat Tertullianus ad illos, qui in Ecclesia loquuntur, & palmæ manu faciem abscondunt, putantes nullum eos videre.

ALIPETA, quidquid ex sui natura petit in altum. [Levitas enim omnis alipeta est. Paulin. epist. 21. ad Amand.] FR. eodem modo Cic. Alti-volans ait, lib. 2. de Div. [Servat genus Alti-volantium,] & Plinius, cap. 19. lib. 10. *Alti-volum* dixit. Sed *Alti-volans*, & *Alti-volus* de omni volucre prædicatur. Alipeta verò habet generalius prædicatum; nam etiam res inanimatas, ac leves comprehendit; ut ex Paulino supra citato liquet.

ALVEUS. Vide *Curia Romana*.

ALYTARCHES. FR. græca vox ἀλυτάρχης, præsidens

ad spectacula: Sacerdos erat Antiochiæ; cujus officium *Alytarchia* dicebatur, Codex Theodos. lib. 10. tit. 1.

ALYTHINUS. FR. Solidus, indissolubilis, à græco ἄλυθω, solvo, præposita particula α, privativa: [Simulque, & vela serica alythina quatuor. Anast. Bibl. in Zacharia Papa. Item ibi ipsam fecit vestem de fundato alythino, habentem in circuitu periclisin de olivero. Idem in Paschali I.]

AMA, *Amula*, *Hama*, *Hamula*, italicè *Ampollina*, vas ad usum Altaris Sacrificii. FR. Urceolus, quem notabimus in dict. *Orzoli*, Græci Acratophorum vocant |||. In oratorio amulas superauratas. Anast. in Greg. Amam unam ex argento. Idem in Benedict. III. Amulas Sacras, sive vasa historialia, & aspergilla ex puro auro. Agathias in vita Justiniani Imper. Archidiaconus amulam Pontificis cum vino sumit de Subdiacono, & refundit super colum in calice Ord. Rom.] Ex hoc vocabulo Græci fortassè ἀμα vocant vinum pro Sacrificio destinatum, composita vox ex ἀμα, in significans, & αμα, idest, *Urceolus*, ac si in urceolo positum dicerent.

AMAGABARI. FR. Pedites milites, arabica vox *Mghabbar*, quæ pulvere plenum, pulverulentum significat; unde Hispani, qui multa arabica vocabula retinent, *Amagabar* dixerunt peditem militem ex pulvere, quem progrediendo in se exsuscitat. Sic exercitum fugientem, Virg. 12. Æneid. descripsit, inquitens:

— Versique vicissim

Pulverulenta fuga Rutuli dant terga per agros.

Itaque de Ranzerio Regis Aragoniæ Petri genitore, refert Nicephorus Gregora, lib. 7. cap. 153. habuisse in suo exercitu: [Mille amagabaros, quos Latini pedites vocant.] Quo vocabulo usus etiam est Jo: Villanus.

AMAHALOTH. Quid hebraicè significet. Vide *Psalms*.

AMALECITA. FR. de quo vocabulo sæpè in Sacra Scriptura: Amalec, *populus lambens* interpretatur à Div. Gregor. hom. 36. in cap. 54. Lucæ.

AMARO. Amarum aliquid reddere, vel sapere. [Amarat enim nimieras, quod poterat condire mensura. Chrysol. serm. 125.] Item *Amarico*, in eodem significatu. [Quia amarica verunt me ipsi, & patres eorum. Lucifer. Caralitan. lib. de non part. in Deum delinq.] FR. Item *Amaresco*. Palladius. [Amygdalus si rodatur, amarescit.] Item *Amaricor*. [Facit amaricari ventrem. Apocalyp. cap. 1.] Et *Amaricatus*. Ibidem [Amaricatus est venter meus.] Eumque à me tristem, amaricatumque repuli. Div. Gregor. in Regist. lib. 12. epist. 30. Item *Amarior* comparativum. [Inveni amariorum morte. Eccles. cap. 7. num. 27.]

AMARTIGENIA, & *Hamartigenia*, ἀμαρτιγένεια, græca vox, quæ peccatorum originem significat: sic intulavit quandam suam compositionem Prudentius, ut Vincen. Belovacen. in speculo historiali ex Gennadio de Prudentio ait: [Composit & libellos, quos græca appellatione prætitulavit Apotheosis, Sychomachia, Hamartigenia, idest, de divinitate, de compugnantia, de origine peccatorum.]

AMBAR, ambarum. FR. Græci teste Actio ἀμβαρ etiam vocant, Itali *Ambracane*, odoramentigenus, vide Avell. lib. 1. cap. 27. |||. Revulsoque Sarcophagi operculo mirificè virtutis ambare suaviter redolentis viri-faciem demonstrans. In Actis S. Sebast. Mart.

AMBASCIATOR, & *Ambassiator*, legatus Principis, ex voce Longobarda *Ambascia*, quæ iter ad operandum significat, ut colligitur ex constitutionibus Burgundiæ: [Quicumque afinum alienum, extra domini voluntatem præsumperit, aut per unam diem in ambascia sua.] *Ambasciator*, & *Ambasciator*, frequentissimè penes Eccl. Scriptores reperiuntur.

AMBIGENA, persona utriusque sexus, hermaphroditus. [Ambigena non generat teste Hippocrate. Blesens. epist. 90.]

AMBITUS. FR. Quamvis Quintilianus asserat hanc vocem pro ambitione aliquando accipi, Sulpitius tamen in sua hist. lib. 2. cap. 48. illa usus est in sensu gloriæ soleinnis pompæ, quæ in Crucis inventionem celebrata fuerat, sic inquit: [Crux reperta, dignoque ambitu consecrata,] idest, dignoque honore, & pompa.

AMBO, *Ambon*, vel *Umbo*, pulpitum. [Obsecrans, supplicans, exoptulans, in pavimento ipsius vestigiis provolutus, quo nihil horum super ambonem contra Catholicam Dei Ecclesiam prædicaret. Anast. Biblioth. Collectan. in Epist. S. Maximi Abb. ad Petrum Illustrem à Sirmondo edita. Diaconus stat in ambone. Liturg. S. Chrysof.] FR. Fl. Blondus in sua Roma inclinara, lib. 1. decad. 2. ubi de Leone Papa III. loquitur, qui cum vellet à calumniis impositis se defendere, sic inquit: [Quo audito Pontifex Leo, ambonem conscendens, dixit se prædecessorum suorum vestigiis incedentem, objectis postridie responsurum.] Et eadem decad. 2. lib. 7. de Gregor. VIII. ex Comitum nobilissima familia Rom. agens: [Ubi ambone conscenso orationem habuit ||| Etymon Valfridus de exordio rerum Eccl. sic deducit: [Ambo ab ambiendo dicitur, quia intrantem ambit.] Sed multò meliùs explicatur ab Honuphrio Panvino de Eccl. vocibus verb. *Amb*, qui deducit hoc nomen à verbo græco ἀμβύω, idest, ascendendo. FR. Mihi tamen Valasi opinio magis arridet; nam umbo pars etiam togæ dicitur, ex eo quia ambit, ut ostendam in dict. *Umbo*: ergo sicut pars illa vestis Umbo ab ambiendo denominatur, ita hic etiam erit dicendum. Quòd si ab ascendendo deducitur, ety-

mon potius hoc scalis pulpiti, quàm ipso pulpito applicari deberet, sicut gradus à gradiendo. Quare idem esset, ac si diceremus à verbo *Ambo*, derivari latinum verbum *Ambulo*, quæ verba græcè, ac latinè motum, & non quietem sonant; at *Ambo* contrarium significat. Imò Ulpianus per *Ambones* calices intellexerat. Vide Calepinum dict. *Ambones*. Insuper verbum ἀμβύω, apud græcos accedere, & ingredi proprie significat, quod barbaricè hodie ἔμβω Græci dicunt. Etiam Arabes *Mambar* Cathedram vocant, & in illo Euangelii loco, ubi nos legimus, *Super Cathedram Moysi sederunt*, &c. super *Mambar* illi habent, præponendo litteram M, iuxta eorum grammaticam, quæ docet in loci, & instrumenti significacione, litteram M, præponi M, sicut *Achaat* sedit; *Machaat*, locum sedendi dicunt ||| [*Ambo* (inquit Div. Hieron. in theor.) figuram lapidis sancti monumenti designat, quem Angelus cum evolvisset ex ostio monumenti, proclamabat resurrectionem Domini.] Dicitur *Pulpitum*. Vide *Pulpitor*. Item *Analogium*. Bellarminus, lib. 2. de Missa, c. 16. & Valaf. loco cit. inquit: [*Analogium*, quòd in eo verbum Dei legitur, & annuncietur, λόγος enim græcè verbum, vel ratio dicitur.] Ac de Diacono Euangelium legente, dicitur: [*Acolytorum officium est ante Diaconum ferre cereum accensum cum ceroferario usque ad Analogium, & tenere debent, dum legitur Euangelium. Steph. de Sacr. Alrar. c. 4.*] Græci tamen recentes ἀναλόγιον, pluteum illud, & repositorium, in quo ponitur liber sustentandus, dum legitur (Italicè *Legio*) intelligunt. *Pulpitum* item vocat D. Cypr. lib. 2. epist. 5. Et *Tribunal* idem, lib. 4. epist. 5. Ac *Differium* Basilus Seleuc. Atque *Leſtorium*, & *Lampium*, S. Ihd. Tandem *Leſtricum* Rupertus. Vide *Leſtricum*. Vide etiam *Bema*. FR. Item *Suggestus* dicitur. Vide *Suggestus*. Insuper & *Pyrgus*, quia est ad modum turris, unde corrupto vocabulo Italicè *Pergamo*. In quodam antiquo pulpito Ecclesiæ Metropolit. Ravennæ hæc inscriptio legitur: [*Servus Christi Agnellus Episcopus pyrgum fecit,] ut restatur Hieronymus. Faber in suis Sac. mem. Raven. par. 1. pag. 4. ||| At communiter Ecclesiastici Scriptores *Leſtorium* vocant. FR. In hist. Casin. Leon. Ostien. lib. 3. cap. 20. hæc habentur: [*Sed & gradum, &c. in ammonis modum.*] Legendum in *Ambonis modum*. Reliqua synonyma. Vide *Bema*. *Pulpitum*. *Thymele* in dict. *Thymelicus*.*

AMBOLEUM. Vide *Amiſtus*.

AMBOLOGIUM. Vide *Amiſtus*.

AMERO, devorator. [*Quam teres vertigo cœli in modum rotantis fundibuli circumgyrat rudis possessor lucis ambronibus, & labris luronibus veritatem degustans alimoniam in gastrimargiæ voraginem crudeliter cecidisset. Aldhel. lib. 3. de Virg. cap. 5.*] Item de nostro *Protoplaste* idem cecinit.

Dum vitium ligni malum decerperat ambro. FR. *Ambrones* Gallia populi, qui subita inundatione maris quum sedes suas amisissent, rapinis se alere coeperunt; hos cum Cimbris, Teutonicisque Marius deleuit. Hinc factum est, ut rapaces, ac devoratores ambrones dicantur; ita Festus, de quibus etiam Livius in Epitom. lib. 68. & Plutar. in vita Marii. Strabo verò, lib. 4. ait Ambrones ad Ostium Rhodani fluminis extitisse, qui à transeuntibus flumen illud, vestigialia exigebant: à Massiliensibus victi, ex quibus victores immensas opes compararunt. Ex hac fortasse exigentia, & rapacitate pro devoratoribus usurpantur. Plinius verò *Ambalates*, lib. 4. cap. 19. illos vocat, & in Aquitaniz Provincia collocat. Vide *Vorarinus*.

AMEROSIANUM. In Regula Sancti Benedicti significat hymnum *Te Deum*, à Divo Ambrosio in parte compositum, ubi loquendo de Marutino dicitur: [Inde sequatur Ambrosianum.] Et clarius in vita Sancti Caroli Comitis [Hymnum Ambrosianum Te Deum laudamus cum ipso antiphonatum decantare cepit.] De Ambrosiano verò ritu. Vide *Agnus Dei*, *Alba*, *Altare*, *Amen*, *Amictus*, *Baptismus*, *Benedictio*, *Breviarium*. Crotala in dict. *Campana*, *Candela*, *Cantharus*, *Cantus*, *Christophoria*, *Cinerum dies*, *Confractorium*, *Continentia*, *Corporale*, *Diaconissa*, *Dominica nova*, *Dominus vobiscum*, *Embolismus*, *Epistolella*, *Feria*, *Festum*. Psalmellus in dict. *Graduale*. Authentica in dict. *Hebdomada major*, *Hebdomada de excepto*, *Hebdomada*, *Jejunium*. Ingressa in dict. *Introitus*, *Kyrie Eleison*, *Lectio*, *Litania*, *Lucernarium*. *Missæ*, *Oblatio*, *Officium*, *Ambrosianum*, *Oleum Sanctum*, *Parascève*, *Passio*, *Psallenda*, *Sabbatum*. Sabbatum in traditione Symboli dicebatur Sabbatum ante Dominicam Palmarum, & quare. Vide *Scrutinium*, *Transitorium*. Lucernarium in dict. *Vesperæ*.

AMBUCLACRUM. Vide *Embolus*, *Imbolus*, *Lobium*, *Oriolum*.

AMBULATORES, idest, Visitatores. Vide *Perriodenta*.

AMBULATRES. Vide *Ambro*.

AMEN. Hebraica vox, in veritate, seu veraciter denotat, qua clausula in fine precum Sacerdoti populus respondebat, in signum confirmationis, & comprobationis. [Ubi sic ad similitudinem cœlestis tonitruum Amen reboat. Hieronym. lib. 2. cap. 2.] Ad clerici responsionem in Missa, *Sed libera nos à malo*, Celebrans concludit, *Amen*, quod significat incertitudinem in hac vita quam habemus esse liberos à peccatis. [Ideò finit dicendo Amen ad indicium certitudinis: sed quia quando hie sumus, ad certitudinem non pervenimus; ideò tacite dicitur, & submissè à Sacerdote. Bonavent. in cap. 11. Lucæ.] Idemque intelligendum ad

confessionem ejusdem, quando Clericus explicat *Miseretur*, & in fine *Suscipiat*, Celebrans *Amen* respondit. *Amen* respondebant in communione fideles ad verba Sacerdotis. Unde Ambrosius inquit: [Ergo non otiosè cum accipis, tu dicis, Amen, jam in spiritu confiteris, quòd accipias Corpus Christi: dicit tibi Sacerdos, Corpus Christi, & tu dicis, Amen, hoc est, verum: quod confitetur lingua, teneat affectus. De Sacrament. lib. 4. cap. 4.] quod est in usu ritus Ambrosiani. Invehitur contra Christianorum plausum in theatris Tertullianus, inquit: [Ex ore, quo Amen in Sanctum proculeris, gladiatorum testimonium reddere, lib. de spectaculis.] Tam abominabile erat ad spectacula interesse, ut in aliquibus Ecclesiis, cum solitis abrenuntiationibus in baptismo faciendis, hæc etiam addeatur: *Et spectaculis*. Ita Salvian. de prov. Dei cap. 6. Refert mirabile factum idem Tertullianus de quadam fœmina, quæ dum in spectaculo aderat, à Dæmone aggressa, & obfœta fuerat: & interrogatus in exorcismo malignus spiritus, quare ausus fuisset Christianam extorquere? Respondit: [Justissime feci, in meo enim eam inveni, lib. de spectaculis cap. 26.] In die Paschæ celebrans solemniter Papa, ad illa verba ante Dominicalem orationem posita: *Per omnia secula seculorum*, Chorus non debet respondere *Amen* juxta solitum: [In hac die postquam Papa dicit: *Per omnia secula seculorum* ante Pater noster, non responderet Amen; sed Papa continuat, *Oremus*, præceptis. Cærem. Rom. lib. 2. sect. 2. cap. 1.] De hac mystica significatione apud nullum legi; puto tamen hoc in signum lætitiæ fieri; nam lego in Innocent. III. illud *Amen* trium plantum mulierum ad monumentum pro Christo significare. [Quòd mulieres lamentabantur fleantes Dominum. Chorus quasi lamentando respondet Amen, de mist. Missæ, cap. 12.] In Apocalypsi pro substantivo nomine accipitur, & significat veritatem ipsam essentialiter, idest, Deum: [Hæc dicit Amen, cap. 3.] idest, ipsamet essentialis veritas. Sigibertus Dagoberti Galliz Regis Filius, dum à S. Amando baptizaretur, ad omnes preces clara voce respondebat *Amen*, cum non haberet infans, quàm xi. dies ætatis suæ; quod prodigium à diversis etiam Scripturibus illius sæculi refertur, & signanter à Sigiberto in Chron. ad ann. 633. In detestabili Talmud notantur tres species vitiosorum *Amen*. Primum, quod appellatur *Amen pupillum*, & est quando, scilicet, aliquis respondet ad orationes, quas non intelligit. Secundum *Amen subreptivum*, & est quando respondetur extra tempus. Tertium *Amen scissile*, quando, nempe, respondetur mente distracta, & quasi divisa. Ingeniosa est consideratio illa Abbatis Joachimi in cap. 1. Apocalyp. ubi ait, quòd semper Deus in prin-

principio periodi incipit cum hac dictione, *Amen*, ut clarè in multis Sacræ Scripturæ locis patet; at nos mortales semper in fine *Amen* pronunciamus. Et ratio est, quia Author veritatis, imò veritas meripsa est Deus. Nos verò veritatis pedisequi, & discipuli sumus. Neque tandem percipere quoniam pacto, aut fundamento, aliqui cæremoniarum Romæ Directores, dum solemniter induitur Episcopus, ad quamlibet orationem, *Amen*, respondere faciant. Hoc enim diametraliter Rubricis Pontificalis, Missalisque opponitur, quæ præscribunt, nonnisi in ultima oratione esse pronunciantium, & praxis ipsa in Missis privatis tam Episcoporum, quam aliorum Celebrantium hoc idem docet. FR. in Sacris Scripturis *Amen* aliquando significat, *scilicet*. [Et respondit Banajas filius Jojadæ Regi, dicens, Amen, 3. Reg. cap. 1.] Quandoque nominaliter sumitur. [Hæc dicit Amen testis fidelis. Apocalyp.] Quandoque verbaliter, ut 3. Reg. sup. Quandoque adverbialiter pro *verè*, sicut in Evangelii: [Amen amen dico vobis.] Ita Dionys. Carthus. in lib. 3. Reg. cap. 1. art. 1. Vide Gloss. in can. Hoc quoque, de consecr. dist. 1. Vide *Selah*.

AMENTO, ligare, stringere, significat. [Cui famulatum videns Pharisæorum cupiditatem, amentavit hanc sententiam. Tertull. lib. 4. advers. Marcion. cap. 33. Alii tamen melius hoc verbum fulminare intelligunt, quod magis textui conformatur, desumpta metaphora ex sagitta, quæ eò violentius paratur ad arcus chordam, quæ *amentum* dicitur, quando ipsa metter chorda ad mentum protrahitur. FR. Tertull. phrasi Ciceroniana usus est. Cic. enim de Oratore, [Amentatas hastas ab illo accipere, easque oratoris viribus, lacertis torquere,] metaphorice dixit, pro argumentis aliunde petitis, quasi tela, quibus utitur Orator.

AMERCIAMENTUM. Vide *Marciamentum*.

AMICTUS, dicitur etiam *Ambolagium*, *Anabolagium*, *Anagolagium*, & *Humerale*, indumentum sacrum est, à D. Hieronymo *Anaboleum* appellatum. In Theat. rer. Eccl. à græco verbo ἀναβολή, idest, induor. Antiquitus ponebatur supra caput, eodem modo, quo à Religiosis hodie observatur, perplicando illum super planetam. [Caput amictu cooperimus, dum pro spe cælestium Deo servimus. Gem. de ant. rit. mis. cap. 201.] Quoad ejus significata. [Amictus est primum vestimentum nostrum, quo collum undique cingimus, in collo est namque vox; idèque per collum loquendi usus exprimitur. Per amictum intelligimus custodiam vocis. Amal. de Eccl. off. lib. 2. cap. 17. Sacerdos in officio altaris, capitis sui, scilicet, Christi, cujus membrum est, personam gerit, qui amictu caput suum obnubit, donec super os casula illum involvat. Veniens enim ad saluationem Mundi Dei filius, Angelus ma-

gni consilii, nube amictus est, dum divinitatem suam, quæ est caput, & principium, in nostra carne abscondit. Hoc ergo carnis labibulum prima vestis Sacerdotis, idest, amictus significat. Rup. lib. 1. de divin. offic. cap. 10.] Prætered velum, quo in passionis nocte milites Redemptoris faciem velabant, & spineam coronam ejus capiti impositam designat. D. Thom. 3. par. q. 8. art. 5. Maronitæ, Græci, & Ambrosiani super albam induunt amictum, & quamvis hodie Græci amplius non utantur hujusmodi indumento; satis tamen colligitur ex quadam Soletinorum Archidiaconi Epistola ad Episcopum Molphetæ directâ, in qua minutatim Græcorum sacra vestimenta refert, & ibi etiam mentione facit de amictu inter Græcos olim usitato. Amictus, aliaque sacra, seu benedicta indumenta ad profanum usum converti nequeunt, sed ea consumpta comburantur, ejusque cineres projiciantur in sacrario; nec possunt pretio commutari, nisi in casu necessitatis, aliis Ecclesiis. Facund. lib. 3. cap. 22. & 23. Communiore opinio, & magis approbata censet peccare mortaliter Sacerdotem, si absque amictu, vel aliquo sacro indumento celebraret, quamvis aliqui cingulum exceperent, quod antiquitus in aliquibus Ecclesiis non erat benedictum; idèque cogente necessitate posset uti non benedicto; necessitas tamen censenda esset in urgentia præcepti audiendi Sacrum, seu Viaticum conferendi, quo casu stola pro manipulo, seu hoc pro illa indui dispensatur, dummodò tamen non fiat in contemptum. Posset etiam Sacerdos, ad evitandam sibi mortem comminatum, absque aliquo ex Sacris indumentis, non quidem omnibus, celebrare; sine omnibus enim id fieri non posset, etiam si periculum vitæ immineret. Facundez loc. cit. In Romana Ecclesia prius Amictus Levitæ Cardinalis strictior erat, latior verò Cardinalis Presbyteri, ita colligitur ex Davantriæ Cæremoniali m. s. qui vixerat ad ann. 1325.

AMICTUS. Vide *Spudiasfes*.

AMIRAS, vox Arabica *Amir*. Dominatorem significat, & *Amiræus*, idest, Prætor. [In Regno Saracenorum quatuor Prætores statuit, qui Amiræ vocabantur. Sigiber. in Chron.] Hodie tamen titulus *Amir* pro Duce, & Principe usurpant Arabes; inde latinè *Admiratus*, *Amiratus*, *Admiralius*, & Italicè *Amiraglio*. Hispanicè *Almirante* dicitur, at penes aliquos Scriptores Græcos corruptè *Amirumnis* legitur, quod deberet secundum vim arabici vocabuli *Amir almunim* scribi, idest, caput, seu princeps creditum; Epitheton per multa tempora à Mahometi descendentibus, & successoribus usurparunt, qui deinde *Kalipi* cognominati sunt, idest, ejusdem Vicarii, & hæreditarii successores. Vox igitur *Amiralius* Arabico-græca est, nempe, *Amir* Arabica, & ἀμις, maritimus. Inde Admiralius Generalem maris, ac Ducem vocamus. Chronica Casinen. lib. 3. cap. 44.

Vide Frecciam de feudis. Vide hic *Cadmus*.
AMMA, quamvis græcè *ἀμμή* dicatur, est tamen Orientalium vocabulum *Amme*, quod matrem significat, sicut Abbas quoque orientalis vox est: ita adinstar nominis Abbatis, *Amma* spirituale matrem apud Ecclesiasticos Scriptores sonat. [Vos estis fatuæ; nam hæc & vestra, & mea est amma. Pelag. lib. 18.]
AMMIANUS ALEXANDRINUS, ex Bajulo fit eximius Philosophus. Vide *Saccas*.
AMMONITES. FR. de quo vocabulo sæpè in Sac. Scriptura: populus mæroris interpretatur à Div. Gregor. in 1. Reg. cap. 11. exposit. lib. 5. cap. 1.
AMODO, pro *modo*, *brevisiter*; de quo sæpè in Sac. paginis.
AMOENO. FR. oblector, & oblecto, verbum Cypriano, Sidonio, Ennodio, Salviano, & Petro Chrysologo familiare.
AMOND. FR. Servus manumissus, l. Si quis servum, la 1. §. 8. Longob. de manumissionib. & in Bular. Casin.
AMOR ARGENTI, idest, avaritia. Vide *Phylargiria*, & *Phylargirus*.
AMOR PROPRIUS. Vide *Philantia*.
AMORTIZATIO, gallicum vocab. *Amortissement*, quod translationem bonorum in Ecclesiasticorum potestatem significat. Et Canonista: *In manus mortuas* dicunt. Vide *Manus mortua*.
AMPHIBALUM, *Amphibolum*, & *Amphimallum*, vox græca ἀμφιβάλον, tunicam hirsutam, & pilosam significat. [Nec mora Sanctus paupere non vidente intra amphibalum sibi tunicam latenter eduxit. Sulp. in vita S. Mart.] Vestis propriè erat ex parte interiori, exteriorique hirsuta, ac ex verbis testamenti S. Remigii peculiarem Episcoporum vestem colligitur fuisse, cujus hæc formalia verba sunt: [Futuro Episcopo amphibalum album paschale relinquo.] Eiusdem opinionis fuit Marianus Victorius D. Hieronymi Commentator, in epist. 28. qui ait Gauzupinam tunicam utrinque villosam fuisse: & confirmatur; nam eadem vestis habebat caputium. [Lacrymarum ei gratia in Sacro non deerat officio, ut amphibali summitas, quo caput tegebatur, ex profusione eadem madida videretur. In vita Sancti Bonifacii Episc.] Sed an de amictu loquatur, dubium est. FR. *Amphimallum* an sit idem, ac *Amphibulum*, pro affirmativa sententia dici possèt primò, quòd propter affinitatem pronunciationis B. cum M. ex *Amphimallum* corruptè pronunciatum sit postea *Amphibulum*. Secundò, quia utraque vestis villosa erat. Sed clare ex Plinio habemus *Amphimallum*, nempe, ex uno tantùm latere villosum fuisse, & quæ ex altero latere erat hirsuta *Heteromallum* dicebatur: at *Gausapina* tunica à Hieronymo suprà memorata, seu *Gausapa*, non erat eadem cum *Amphimallo*, sed quidem similis, quæ Romæ temporibus Plinii patris cœperat introduci, cujus hæc sunt ver-

ba: [Patris mei memoria cœpere amphimalla nostra, sicut etiam villosa ventralia. Nam tunica lati clavi in modum gausapinae texti nunc primùm incipit, lib. 8. cap. 48. An deinde hæc vestis ab una ex insignibus Græcæ Civitatis, *Amphimalla* appellata; teste Plin. lib. 4. cap. 12. vel ex græca propositione *Amphi*, & *Mallos*, idest, utraque lana dicatur, vel speculatoribus iudicandum relinquo. Ulteriùs etiam clarè constat *Gausapina*, seu *Gausapina* vestes diversas fuisse. [Antiquis enim totus è stramento erat, qualiter etiam nunc in castris gausapæ. Plin. lib. 8. cap. 48.] & Marcial. lib. 14. epig. 29. ea utebatur extra domum, & in theatro Pompeii ob defensionem aeris; & jocosè lib. 7. epig. 59. dixerat:

Mense vel Augusto sumere gausapinas?

Et de *gausapa villosa*, vel *manile*, lib. 14. epigr. 138. Item de *penula gausapina*, ibidem epigr. 145. Erat etiam *Gausape quadratum*, idem ibidem, epigr. 152. Item *Cubicularia gausapina*, idem ibidem epigr. 147. Et *gausapatum* gausapina indurum. Senec. epist. 54. [Mirro me in mari, quomodò psychrolutrem] idest cum frigida aqua corpus suum lavat) decet gausapatus. [Vide hic: *Cocula*, *Endromis*: præterea consule Bayham de re vestiar. ac Ferrarium de re vest. lib. 2. cap. 14.]

AMPHIDROMIUS dies: apud Gentiles qualis erat. Vide *Baptismus*, §. solebant Gentiles.

AMPHITAPA, ἀμφιτάπητος. FR. erat etiam vestis genus, l. vestis, §. vestimenta, de aur. & arg. l. Varro tamen in Mario indicat fuisse culcitram, dum ait: [Alterum benè acceptum dormire sub amphitapa benè molli.] Et Lucilius, Sartyr. 3.

Pfise, atque amphitapæ villis ingentibus molles &c.

In aliquibus pandectis legitur *Amphitapha*, & *Amfitapa*, sed corruptè, Marcellus ait. Vide *Gramalla*.

AMPHITHEATRI PORTÆ. Vide *Sanavivaria*.

AMPHITHYRON, januæ velum, Italicè *portiera*. Evagrius, lib. 6. cap. 22. ait, Chosroam Gregorio Antiocheno Episcopo dedisse *Amphithyron unicum*; ἀμφιθύρον autem propriè locum ambarum portarum significat: erat igitur velum, quod ex utroque latere aperiebatur, ut comprobat Symonetta Græcus Author de eodem velo loquens, dum ait: [Unicum, quod utrinque aperiretur, lib. 5. cap. 14.] Eodem modo Chrysofomus appellavit velum illud, quod trahebatur ante portam Sanctuarii tempore consecrationis. Vide *Velum*, *Velothyrum*.

AMPULLA. Vide *Vrccolus*.

ANULA. Vide *Ama*.

AMULETA. Vide *Periapsa*.

AMUSTHIA, quædam textura, Italicè *Saja* appellata, lana, inloque contexta: vox gallica *Amorice*, ex qua pro Monialibus infirmis conficiebatur indusia. [Non obstantè, quòd propter infectionem ægritudinis totus pannus involvens suum

suum corpus, & tunicæ, & amulthiæ. In vita B. Coletæ.

ANABASIS. Vide *Cerealis*.

ANABATHRA. Thronus, ubi Imperator Constantinop. sedebat, græca vox *Ἀνάβηθρα*, quæ significat Ascensorium. [Rursumque ad anabathram veniens, sedet Imperator. Codin. de offic. aul. Constantinop.]

ANABATISTÆ, seu *Anabaptismi*. FR. Hæretici, qui non nisi adultis Baptismi Sacramentum conferunt; necessarium enim existant, baptizandum proprio ore fidem confiteri debere. Hunc tamen errorem, qui Eunomianorum, & Donatistarum quoque erat, jam Africanum Concilium damnaverat. Primus hujus hæresis Author Hilarius Diaconus fuit. Hi in dubium revocant historiam, & Magorum adorationem. Vide Baron. ad ann. 362. num. 24. Vide *Anomiani*.

ANACARA, Italicè *Naccara*, crepitaculi, seu tympani genus, quod ex una tantum parte est pelle coopertum, ex alia verò in convexitate definit, inservitque equitatu militiæ, ac præcipuè Orientalibus, & Theutonicis. [Tympanis, anacaris, & aliis similibus instrumentis horribiliter resonabant. In vita Ludov.] FR. Alii *Anacana* dixere; hodie *Maccaris* appellari ait Meursius, fortassè non ipsius, sed typographi error est, cum debuerit N, pro M, interpungere. Cur opalata refert, quòd ante prandium per Civitatem progrediebatur Græcus Imperator cum tubis, & anacaris, ut populus ad recursum commoneretur, sed hæc signa in postmeridiano egressu non dabantur. [Ne (ut inquit idem Author) quis ebrius incompotè, & temerè ad Imperatorem accederet, cap. 5.]

ANACHORESIS, *Ἀναχόρησις*, secessus, dilatio, & ab aliis separatio. [Alii anachoresim necessariam, idest, remotionem, & Eremita secreta censuerunt, Cassian. coll. 2. cap. 2.] At si aliquis objiciat aliquem ex Patribus post peccatam pœnitentiam, & longam anachoresim, propter religionem suam raptum fuisse ad Episcopatum. Fulbert. Carnoten. epist. 61.

ANACHORETA. *Ἀναχόρητος*, qui in anachoretæ statu degit. Differt autem ab Eremita; nam, ut ait Isidorus, [Genus est Eremitarum, qui procul ab hominibus recedentes, deserta loca, & vastas solitudines sequi, atque habitare perhibentur, ad imitationem, scilicet, Eliæ, & Jo: Baptistæ. Genus est Anachoretarum, qui jam cœnobiali conversatione perfecti, includunt semetipsos in cellis, procul ab hominum conspectu remotis, nulli præbentes accessum, sed in sola contemplatione divina viventes, lib. 1. de Eccles. off. cup. 15.] Maronitæ Arabico vocabulo *Hhabis* anachoretam, idest, carceratum dicunt; nam Arabicè carcer, *Hbas* vocatur. FR. de Monachis Anachoretis egit Baronius, an. 328. num. 26.

ANADIMA, FR. *Ἀνάδιμα*, Fascia, seu corona, Le-

xicon Scapulæ: ab *ἀνάδιμα*, corono, cingo, circumligo, exorno. Idem sic ait *ἀνάδιμα*, corono, cingo, circumligo; unde *Diadema* dicimus. In verbo *ἀνάδιμα*. [Quemadmodum cum qui in caeva multa vulnera accepit, ac sanguine conspersus est, post anadematè capiti addito. Chryf. hom. 2.] Vide *Diadema*.

ANAGLYPHA, *ἀναγλύφα*, supersculpta, seu vasa cum sculptura parum relevata, quod sculpturæ genus ab Italis *di basso rilievo* dicitur. [Anaglypha græcè, latine cælaturæ: cælatæ autem sunt vasa aurea, vel argentea, signis eminentioribus extrâ, intusque expressa. [Hæc alio nomine sculpta vocantur anaglypha vasa dicta. Eucher. lib. 3. Reg. cap. 17.] Ac alibi. [Ut emerens speciem argenti anaglyphi. Anast. Biblioth. in vita S. J: Alexandr. cap. 27.] Ambrosius usurarios, qui ad eorum capitale, lucrum superaddunt. [Anaglyphos usurarum, lib. de Tob. cap. 13.] vocavit. FR. quare Vocabularii Ecclesiastici Author aberrat, dum existimat tali vocabulo sculptorem nominari, cujus error clarè ex eadem Sac. Scriptura convincitur, ubi habetur: [Et in ingressu Oraculi fecit ostia, &c. Et anaglypha valdè prominentia, 3. Reg. cap. 6.] ||| componitur hoc nomen ab *ἀνά*, *super*, & *γλύφα*, *calo*, *sculpo*.

ANAGLYPHITICUM. FR. cælaturæ opus. Sidon. lib. 9. ep. 13.

Geruli caput plicantes
Anaglyphiticum metallo,
Epulas superbiores
Humeris fuerant onustus.

ANAGNOSTES, *Ἀναγνώστης*, Lector; unus ex quatuor minoribus Ordinibus: At cum de hoc solo Ordine minori in Euchologio expressè habeatur, aliqui proinde dubitarunt, an Ostiarius, Exorcizatus, Acolythiisque ordines fuerint apud Græcos; non enim hodie hos tres ordines conferunt explicitè. At non est dubium in cana Græcorum Ecclesia prædictos fuisse. Nam de Ostiario sic loquitur Sanctus Dionysius: [Ministorum hi quidem ad januas templi clausas consistunt, alii verò aliud quid proprii muneris exequantur, de Eccles. Hierar. cap. 3.] De Exorcistis Div. Ignatius Martyr; [Saluto Lectores, Cantores, Ostiarios, Exorcistas. Epist. ad Antiochenos.] De eisdem Laodicen. Concilium: [Non debere exorcizandi munus assumere ab Episcopis non proelectos, can. 26.] Imò Recentiores Græci sub *Deputati*, seu *Ceroferarii* nomine Acolytum intelligunt. Uteriùs tanquam obsoletum esse inter Græcos Acolyti officium admiratur Symon Thessalonicensis, iniquens: [Sunt & alia Deputati, & Ceroferarii officia, quæ ante ordinationem Lectoris celebrantur, quæ sanè, nescio, cur non exercentur. In Ecclesia verò Thessalonicensium paulò antè in usu erant, & in antiquis Ritualium exemplaribus scripta reperiebantur.] Romæ in Ecclesia Sancti Athanasii Græcorum Collegii expertus sum
hæc

*hæc antiqua ritualia in praxi ab Episcopis illius ritus observari, ac eosdem Episcopos egomet vidi acolythi ordinem à Subdiaconatu separatim conferre. Apud Ethnicos Scriptores reperitur hoc vocabulum *Anagnosi*, Lectorem mensuræ denotantem. [Nemo in convivio ejus aliud acroama audivit, quam anagnostem. Cic. ad Att. ep. 16.] FR. de numero Anagnostarum fuisse Julianum Apostatam testatur Theodoretus, lib. 3. Vide *Lector*. Item Lectura, confabulatio, seu recitatio, *Anagnosma* dicebatur.*

ANAGNOSTICUM, ἀναγνωστικόν, Scripturæ, Epistola, lecturæ, vel lectio. [Item in Anagnostico ante longum tempus, dulcissima mihi vestra Excellentia, Neapolitano quodam juvene veniente, mandate curaverat. D. Gregor. in Registr. lib. 7. cap. 126.

ANAGOGIA, ἀναγωγή, derivatur à verbo ἀνάγω, idest, sursum duco, itaque *Anagogia* latine sonat sursum ductio, Rhetoricorum figura est, quando, scilicet, præter dictionis significatum apparentem, aliud quid significat. Ut, exempli gratia, *Jerusalem* non solum quidem illam terrenam Civitatem; sed etiam cœlestem in Scripturis Sacris intelligimus, qui sensus *Anagogicus* dicitur. Sensus igitur Scripturæ quadrupliciter assignari solet, nempe, *Litteralis*, *Allegoricus*, *Tropologicus*, & *Anagogicus*, qui à Lyrano hoc distinctio comprehenduntur.

Littera gesta docet, quid credas Allegoria,

Moralis quid agas, quid speres Anagogia.

Itaque illud nomen *Jerusalem* secundum litteralem sensum Judææ Civitatem; secundum *Allegoriam* Ecclesiam; secundum *Tropologiam*, idest, moralitatem, fidelem animam denotat; tandem secundum *Anagogiam*, mens nostra sublevaritur ad cœlestem patriam contemplantam. In epist. ad Galatas, cap. 4. omnes quatuor hos sensus Doctor Gentium eleganter insinuavit, sic inquit: [Abraham duos filios habuit, unum de ancilla, & unum de libera:] En sensum *Litteralem*, ubi nudam historiam exponit. [Hæc duo testamenta,] Vide *Allegoricum*, dum in duobus Abrahami filiis, utrumque testamentum allusivè demonstrat, [Sed quomodo tunc is, qui secundum spiritum, ira & nunc.] Vide *Tropologicum* sensum, cum per hoc ambos liberos colluctationem spiritus, & carnis subaudiat. [Illa autem, quæ sursum est *Jerusalem*, libera est, quæ est mater nostra.] En tandem *Anagogicum*. De his figuris vide spatium hic in suis locis.

ANAGOLAGIUM: Vide *Amicus*.

ANALECTA. FR. aliquando librum Collectaneorum significat, Lexicon Græco-latium Budæi Tufani, & Constantini excusum à Joanne Crispino 1562.

ANALICIUS, micro; de quo vide apud Matthæum Parisium.

Hierolexicon Magri.

ANALOGIUM. Vide *Ambo*.

ANALPHABETUS. FR. Illiteratus, epithetum Justiniano Imperatori attributum, ac si neque alphabetum didicisset. Ex Suida Baronius, ad ann. 529. n. 2. Vide *Bulla*.

ANANEHEL. FR. de quo in Sac. Scrip. Gratia Dei interpretatur à D. Gregorio, lib. 25. moral. c. 8. in c. 34. Job.

ANAPHORA, ἄναφορὰ. Elevatio; à diversis SS. PP. pro Sacrificio Missæ accipitur, & significat à D. Basilio. In hoc enim Sacrificio ad elevandam mentem admonemur per illa verba *Sursum corda*. Anast. Sinaita in orat. de Synaxi. Deinde quia ad thronum divinæ misericordie hæc oblatio sublimatur; & quia tandem in Missa elevatur Salvatoris nostri corpus, & sanguis. De qua cæremonia ab Hæreticis irridemur, & tamen hæc actio prædicta fuit à Psalmista. [Erit firmamentum in terra in summis montium, psal. 71.] Quod à Rabbiniis Sacrificium Missæ intelligitur. Legunt enim ex Hebræo. [Erit placenta in capita Sacerdotum.] Insuper si cum aliis intelligimus dictum vocabulum significare *auxilium*, seu *subsidium*, nulla certe pro vivis, ac defunctis potestis experiri majora auxilia, & subsidia quam per Missæ Sacrificium. FR. *Anaphora* rigorosè oblationem significat. [Porro in præfatis sanctis Ecclesiis cum ipsa sancta patina non tam anaphoram, idest, oblationem exaltant. Humbertus Cardinalis in Appendice tom. XI. Baronii.

ANARCHOS, ἀναρχος, sine principio. [Dedit etiam creaturæ infirmitatem, ne anarchon, ne increatum, & divinæ consortem substantiæ crederemus. S. Ambros. lib. 1. Hexam. cap. 3.

ANARGYRI, ἀναργυροί, Absque argento, à Græcis ita appellati sunt Sancti Cosmas & Damianus, quia absque argento, ac ulla mercede, sed sola charitate mori, debebant infirmos; quin & alii Sancti Medici, cum hoc titulo encomiasti in S. Chrysostomi Liturgia commemorantur.

ANASTASIMUS, ἀναστασιμὸς, dies resurrectionis. Vide *Dominica*.

ANASTASIS, ἀνάστασις, Resurrectio. [Anastasis Dominica chirographatur:] Scripsit Adelmus, de resurrectione Domini loquens. FR. Baronius, ad ann. 159 ait, quod S. Pius Papæ I. decreverat celebrari Pascha die Dominico, quod fecerat ad corrigendas aliquas Ecclesias, quæ judaizabant, ut ex Eusebio in Chronicon colligit: sed quia Autho: hic à Galatio inter apocryphos reputatur, suspecta erit ejus attestatio, & eodem magis, quia idem Pius, in can. nosse, de consecrat. dist. 3. affirmat non fuisse institutorem hujus solemnitatis in die Dominico, nam ait ibi: [Omnes eadem servare debere, quia & nos servavimus, nec debetis à capite quomodo discedere.] Ex quo confirmatur, ante Pium Romæ semper, die Domini

nico Pascha observari solitum fuisse. Ad dubium verò Baronii de miraculo Hermetis Pii fratris, quòd, scilicet, Angelus eidem Hermeti apparuerat, ac instruxerat, ut die Dominico Pascha celebrari debuisset, de quo idem Cardinalis videtur dubitare, nam Pascha die Dominico ante Pium, tempore, scilicet, Clementis celebrabatur. Respondetur, quòd Pius in d. can. non narrat hanc visionem in ejus Pontificatu Hermeti accidisse, sed tempore transacto, inquit: [Ihs enim temporibus Hermes Doctor fidei, & Scripturæ esultit inter nos.] Atque Clemens vixerat in Pontificatu usque ad an. 102. Pius verò Ecclesiam rexerat ab anno 158. itaque anni 56. intercesserat, quare non est mirum, si Pius fratris ejus miraculum narret, quod fortasse tempore Clementis acciderat. Ratio ergo decreti à Pio promulgati non propter judaizantes fuit, sed propter eos, qui in feria V. Cœnæ Domini Pascha celebrare solebant, ita Glossa in d. can. nosse. Vide hic *Hermes*, ubi dubitatur, an fuerit Pii frater, & ad confirmationem supradictorum, Vide *Dominica nova*.

ANASTASIUS. FR. filium resurrectionis significat. Petr. Damian. Serm. de S. Anast. Monacho & Martyre.

ANASTROPHON, ἀναστροφή, inversio, revolutio, & significat propriè periodì translationem; quando ultimo loco dicitur id, quod deberetur in principio pronuntiari; [Ut anastrophon locorum causa sequentium factum. In vita S. Deicol. Abb.

ANATHEMA, Oblatio Diis facta, quæ suspendebatur in Templo, vox græca, ἀνάθημα. [Anathema id dicitur, quod Deo est dicatum, atque destinatum, & in communem usum amplius non convertitur. Just. Martyr. ad qu. 121.] In hoc sensu legitur Judith spolia Holofernis dedicasse. [Porro Judith universa vasa bellica Holofernis, quæ dedit illi populus, & conopæum, quod ipsa sustulerat de cubili ipsius, obtulit in anathema oblivionis, cap. 16.] FR. S. Jo. Chrysof. hom. 16. in epit. ad Rom. & S. Andreas Cæsareæ Cappadociæ Episc. in cap. 21. Apocalypsis, docent nomen *Anathematis* intelligi in bonum, & malum sensum, ut dicemus in dict. *Devotamentum*. Divus autem Gregorius, lib. 21. moral. c. 4. in cap. 31. Job inquit, quòd *Anathema* sit idem ac alienatio. Nicæta, lib. 20. fragment. Thesauri Orthodoxi, *Anathematismum* vocat abjectionem illam Hebræorum, quæ ab eis *Chorma* dicitur: [Et percusserunt simul Chananæum, qui habitabat in Sephat, & interfecit eum, vocatumque est nomen Urbis Chorma, idest, Anathema. Judic. 1.] Consule Abulensem, in lib. 1. Reg. & in Numer. cap. 1. ¶ Itaque ex eo quia nefas erat oblationem illam tangere, seu in aliud usurpari; inde excommunicatus *Anathema* dictus fuit,

cùm sit à fidelibus evitandus, & abominandus; seu sicut oblationes illæ suspendebantur in Templo, ita pariter, qui vitandi erant, eorum nomina in tabella scripta erant ad Ecclesiæ columnas, seu ad alia publica loca suspensa. Alii tamen melius hanc vocem deducunt à dictione græca ἀνάθημα per e, scripta, quæ abominabilem, execrandumque significat, in quo sensu sunt Apostoli verba: [Cupio Anathema esse pro fratribus meis] FR. Gloss. in extrav. de sent. excom. cap. 1. ait ab *Ana*, & *Thema* esse dictionem hanc compositam. *Anathema* est major excommunicatio. Can. Engeltrudam. 3. quæst. 4. & ibi Glossa, & can. Nemo Episcoporum, 11. qu. 3. [Cùm Portuensis Episcopus sub excommunicatione hoc prohibuerit, & alter sub pena anathematis idem deereverit observandum, rit. de locat. & conducto, cap. 1. Anathema nihil aliud significat, quàm à Deo separationem, can. certum est, 24. quæst. 3.] *Anathema*, & *Catathema*, idem est. Vide *Catathema*. *Marantha*.

ANATHEMABILIS, abominabilis, detestabilis. [Ut anathemabilis Manichæus somniacus est. Arnob. in psalm. 120.

ANATHEMATISMUS, ἀναθεματισμός, abominatio, & detestatio. Nicæta, lib. 2. sup. cit. Thesaur. Orth. FR. Anast. Biblioth. Collect. in exil. S. Martini Papæ, & Mart. à Sirmundo, in 8. edit. pag. 103. [Propter anathematismum in novos factum hæreticos.

ANATHEMATIZO, græcè ἀναθεματίζω, abominor, detesto. FR. & *Anathematizator* detestator. can. nullus anathematizatorum, & can. omnes, 3. quæst. 4. Vide *Excommunico*. *Noto*.

ANAVIVAZON. Ascendens, à græco verbo ἀναβιβάζω. Astrologi ita appellant planetam, sub quo aliquis vel concipitur, vel nascitur. [Procefferit jam in notitiam, quando voluit, quando potuit, quando hora fatalis advenit, fortasse enim anavivazon ei obstat. Tertull. lib. 1. advers. Marc. cap. 18.

ANAVOLEUM, ἀναβόλαιον, succinctorium. Vide *Rebrachiatoria*. *Epigonation*.

ANAX. FR. Vas, seu poculum, germanica vox *Anapem*, quæ idem significat. [Quatuor ex his per fugam lapsi pateram, & urceum, quianax dicitur, in patriam deserunt. Greg. Turon. de Mirac. lib. 2. cap. 8.] Quare corrigendus esset textus Greg. Magni in Regist. lib. 4. epit. 40. ubi ait: [Unam vero anatem cum duobus parvulis atticis pro vestri amoris gratia transmittere præsumpsi.] Donum, nempe, Theodoro Medico missum, itaque *Anacem*, & non *Anatem* legendum, sic etiam apud Anast. Biblioth. in Greg. IV. ubi habetur: [Vela modica ubi supra deolovero decem habens unumquodque eorum anates.] Lege, *Anaces*.

ANCHONA. FR. Corruptè pro *Icona* Albertus Castell-

Castellanus in ejus Sacerdotali, tit. de benedictione imaginis, cap. 8. ubi sic habet: [Ut Anchonom hanc in qua gloriosissimæ Imagines &c. antequam quicumque ob devotionem, ad ipsam adorandam, se devotè inclinaverit &c.

ANCHORATUS, liber S. Epiphaniæ Constantiæ, sive Salaminae in Cypro Civitatis Episc. ita inscriptus, eò quia ceu anchora stabiliēbat fideles, ne à falsorum dogmatum undis transportarentur.

ANDERINEUM, deambulacrum, seu transitus de uno ad alium locum. Antonius Petri in suo m. s. de Joanne XXIII. scribens, ait. [Die Luna decimà quinta dicti mensis Junii 1411. D. N. Papa Joannes XXIII. fecit incipere murare, & fieri facere murum, & anderineum de palatio Apostolico, usque ad Castrum S. Angeli per multos Magistros.

ANDIGO. FR. Obligo, promitto, in legibus Longobardorum frequenter, & signanter, l. si liberras, de successioneibus.

ANDRONA, græca vox ἀνδρών, locus in Ecclesia pro viris destinatus. [Dum quendam pauperem in angustis andronarum recessibus à Vestipillonibus inveniri mortuum contigisset. Jo: Diacon. in vita S. Greg. lib. 2. cap. 29.] Locus iste erat ex meridionali parte; cum antiquissimus sit mos separatim in Ecclesia viros, & mulieres orare, quod rigorosissimè ab omnibus factis in Oriente observatur, ubi mulieres in parte remotiore, ac strictim per cancellos separatae, cum earum janua peculiari seponuntur. Ratio verò, & significatus hujus usus ab Amalario, lib. 3. de Eccles. off. cap. 2. traditur, inquit: [Masculi stant in australi parte, & feminae in boreali, ut ostendatur per fortiosem sexum firmiores Sanctos semper constitui in majoribus tentationibus ætus hujusmodi: & per fragiliorem sexum infirmiores Sanctos aptiori loco, sicut dicit Apostolus: Fidelis Deus, qui non permittit vos tentari supra id, quod potestis.] FR. Ritus hic etiam penes Hebræos erat, ut colligitur ex Ezechiele, cap. 8. num. 14. [Et introduxit me per ostium portæ Domus Domini, quod respiciebat ad Aquilonem: & ecce ibi mulieres sedebant plangentes Adonidem.] Idèd per Synecdochen in Jeremia cap. 1. habetur: [Ab Aquilone pandetur omne malum] ibi enim continens pro contento intelligit; nam ut lib. Ecclesiastici, cap. 25. dicitur: [Omnis malitia, & nequitia multatis,] & [Brevis omnis malitia super malitiam mulieris, ibidem.] Vide *Transenna*.

ANEMONEN. Vide *Orhone*.

ANETA. FR. Anser. [Si quis anserem domesticam, vel anetam furaverit, l. Salica, tit. 7.] Vide *Auca*.

ANGARIO, cogo, græcè ἀγγαρίω, Persica vox; *Angari* enim Tabelliones regi Persica lingua dicuntur, & quia concedebatur eis brachium

regium ad sumendos ubique equos, naves, & cogendos etiam subditos vehi, auxiliari, & similia, idèd ab istis *Angaris Angaria* dicta fuit ipsa coactio. [Et quicumque te angariaverit mille passus, vade cum illo alia duo. Matth. 3. Hunc angariaverunt, ut tolleret crucem ejus. Idem cap. 27.] Ac lepidè Æschylus in tragœd. ἀγγαρίων ὄνη, ignem illum vocavit, quo solent littorales turres pro signo uti, & in instanti occurrentia nunciare, ac si cursorem ignem diceret. Eadem phrasi Barchlajus in sua Argenide etiam usus est, *Angaros ignes* dicens.

ANGARIA, publica impositio, quam alii *Engariam* dixerunt. FR. Bullar. Casin. tom. 2. constit. 60. & alibi, l. ut servi, de defensione Aldorum. Adnor. in hist. Longobard. lib. 3. cap. 16. [Hoc est, neque angariis Presbyteri, aut Diacones, neque aliquibus fatigantur indictionibus, can. quia, 10. qu. 3.] Item *Parangaria*. Gloss. in can. nullus Episcopus gravamen. 1. quæst. 1. Dicitur tamen aliquando *Angaria* à *Parangaria*; nam illa est obsequium personale, & propriis expensis exequendum; *Parangaria* verò est in persona, quæ servit cum aliorum expensis. Gloss. in can. non minus, de Immunit. Eccles. Angaria propriè gravamen significat, can. quàm sit 8. quæst. 2. ubi habetur: [Et monasteria Ecclesiasticis conditionibus, seu angariis, vel quibuslibet obsequiis secularibus &c.] Et inferiùs: [A cunctis gravaminibus &c.] *Angaria* significat etiam pensionem. Vide *Calcaria*.

ANGELMUNDI. Vide *Gingixia*.

ANGELUS, ἀγγελος, Nuntius, seu missus; hoc nomine vocatus etiam fuit *Mercurius* à Græcis, cum putaretur esse Jovis Nuntius; item *Iris*, quæ serenitatis, & *Aurora*, quæ solis nunciæ sunt. FR. Concilium Laodicenum, can. 35. per *Angelos* Dæmones fortassè intelligit, dum prohibet eorum adorationem; seu si de cœlestibus loquitur, noluerat forsàn, ut eo cultu adorarentur, quo hæretici, Angelici dicti, eos venerabantur, de quibus mox dicitur. In Apocalypsi per Angelum Episcopus intelligitur, can. Episcopo scribit Joannes 9. quæst. 3. ex Beda. Item *Angelus faciei*, de quo Isaias, cap. 63. Aliqui illum intelligunt, qui in forma nubis, & igneæ columnæ populū Israeliticum præcedebat. Dicitur faciei, quia representabat divinum vultum tanquam ejus Vicarius. Angelorum Synonyma. Vide *Desfer*. *Egrigorus*. *Prærubans*. *Volatile*. *Seraphim*.

ANGELICI, hæretici ita appellabantur ob eorum rigorosam, ostentatamque continentiam, seu à loco *Angelina* nominato, seu tandem à peculiari cultu Angelorum. FR. [Angelici hæretici, ita vocati, quia Angelos colunt: Apostolici hoc sibi nomen ita sumpserunt, quòd nihil possidentes proprium, nequaquam recipiant illos, qui aliquo in hoc

- mundo utantur, 24. quest. 3. can. 39.] Vide *Apostatici*.
- ANGELOPTES**, Ἀγγελόπτες. FR. Epitheton S. Joannis Ravennatis Archiepiscopi, ob continuas Angelorum apparitiones sibi à Deo concessas, vox composita ex *Angelo* & *Optes*, quarum postrema à verbo græco ὄπω, idest, *video*, derivatur, & sonat latinè *Videns Angelum*.
- ANGISTRUM**, Hamus. Vide *Cuspa*.
- ANGLICANA ECCLESIA**. Vide *Kyrie eleison*.
- ANGLICUS**, monetæ Anglicanæ species. [Filium argenteum duos Anglicos valentem, pro munere tibi apportabis. In vita S. Donatiani Episc.
- ANGLIA**, appellata est Saxonia. Vide *Saxonia transmarina*.
- ANGLIÆ REGUM profapia**, unde oriunda. Vide *Forestarius*.
- ANIME AGITATIO**. Vide *Sigillarius*.
- ANIMADVERSUS**, necatus. [Qui quibusdam in locis animadversis cœlestes coronas de Domini clarificatione verserunt. Cypr. lib. 4. epist. ad Floren. & alibi.
- ANIMATIO**. Vide *Enthymesis*.
- ANIMETTA**, palla est, quæ calicem tegit, ita dicta, quia quasi anima in Corporale plicato includitur, & conservatur. Joseph. Vicecomes, lib. 7. cap. 5. Ideo græcus Author *Psychiam* vocat, à ψυχή, idest, anima. Vide *Corporale Palla*.
- ANITERGIUM**, panniculus ad tergendum aliquid. [Materias congererat, quibus ad requisita naturæ necessaria fratribus anitergia ministrabat. Petr. Dam. lib. 1. epist. 9. ad Nicolaum H.
- ANNALE**, in Gallia ita festum primæ classis, ac secundæ classis *Semiannale*, dicitur.
- ANNISUS**, substantivum nomen. FR. conamen significat: [Turæ executionis annisu noxia commenta non sentiant. can. 2. dist. 87.
- ANNIVERSITAS**. Anniversarium Ecclesiæ, seu Episcopi, vel etiam Defunctorum. Vide *Agenda. Missa Defunctorum*.
- ANNO DOMINI**. Vide *Aera*. Annus climatericus. Vide *Climatericus*.
- ANNONO**. De alimonia providere ad diuturnum tempus significat. [Unusquisque autem se annonabat, prout poterat, & volebat. In vita S. Mariæ Ægypt.] Ubi de Monachis, qui tempore quadragesimæ ad solitudinem se abdicabant, pro quo temporis spatium secum ferebant necessariam victus provisionem.
- ANNOTATIONES**, quid sint. Vide *Leges 5. motu proprio*.
- ANNOTINUM PASCHA**; dicebatur respectu Neophytorum, qui post annum sequentem eorum baptismi, scilicet, in die Paschæ, ad Ecclesiam cum oblationibus accedebant, magnaue solemnitate anniversarium eorum baptismi celebrabant. [Romani annotinum Paschæ, quasi anniversarium Paschæ dicunt, quia antiquitus

apud illos, qui in priori pascha baptizati erant, in sequenti anno eodem die convenere, suæque generationis anniversarium diem cum oblationibus solemniter celebrabant. Microl. de Eccles. Observat. cap. 56.] Hoc tamen *Annotinum* ratione Octavæ post Dominicam in Albis agebatur; sic in nonnullis m. s. Sacramentariis reperitur post dictam Dominicam specialiter Missa assignata, cujus titulus est *Missa in Pascha annotinum*. Quod inadvertenter Eruditissimus Carolus Guyetus in sua Heterologia hoc festum celebrari solitum fuisse scripsit in ea anni sequentis die, qua mobilis Paschæ transfacti occurrerat.

ANULUS, seu *Annulus*: Episcoporum, Animarumque Pastorum sacrum ornamentum, quem tamquam Sponsi suarum Ecclesiarum gestant. Operat. Milevit. lib. 1. contra Parmen. & Genin. inquit: [Pontifex ergo anulum portat, ut se sponsum Ecclesiæ agnoscat, & pro illa animam, si necesse fuerit, sicut Christus, ponat, mysteria Scripturæ à perfidis sigillet, secreta Ecclesiæ resignet, ete. Antiq. Rit. Miss. lib. 1. cap. 216.] Aureum esse debet, gemmaque pretiosa ornatum, sine figura, seu celatura aliqua. Duran. lib. 2. cap. 9. Solet in dextero indice ferri; quia, ut idem scribit Author, cum silentii sit symbolum index, consequenter sub sigillo secreti divina mysteria propalare non debet, nisi merentibus, ac dignis. Aliud symbolum in hoc ornato indice Canonistæ assignant, nimirum, quod cœlestibus doctrinis salutis viam ovis suis spiritualis Pastor indicare teneatur. In Pontificali verò celebratione ponitur anulus in anulati digito. Carem. Episc. lib. 1. cap. 7. in quo digito continuo ferri invaluit hodie usus. Igitur quoad reliqua anuli significata; [Prælati (ait Hugo à S. Victore) quasi anuli obsignare studeant fideles imagine Christi; nam requirit ipse Dominus animas de manu eorum.] Et Hugo Card. [Unde Prælati debet esse anulus, alios signando exemplo suo, & debet esse rotundus propter æternorum contemplationem.] At sanè ponderatione dignæ sunt profundissimæ significationes illæ anuli, quas Innocent. III. refert in ejusdem anuli traditione Fulconi Corbiensi Abbati, cui sic scribit: [Inter ceteros ornatus Prælati Ecclesiarum conceditur anulus, qui est signaculum fidei, juxta quod pater filio revertenti dare anulum in manu præcepit, ut, videlicet, Ecclesiam sibi commissam Prælati ipsius intemerata fide custodiat, ad quam fideliter observandam per visibilem speciem jugiter admonetur.] Symbolum est ulterius anulus militiæ, libertatis, potestatisque, qui etiam in consecratione Virginum, benedictus eis conceditur. Pontif. Episcop. Atque Abbasibus quando benedicuntur, Galliæ Regi quando ungitur à Rhemeni Episcopo traditur; item Sponsis in conjunctione matrimonialis Sa-

tramenti, ac in anulari sinistrae manus ponitur, can. foeminae, 30. quaest. 5. Ut erga sponsum admonetur sponsa affectum cordis praestare, siquidem in eo anulari digito venula quaedam exerat, quae cordi conterminatur. [Unde & quarto anulus idem inferitur, quod in eo vena quaedam, ut fertur, sanguinis ad cor usque perveniat. Ibid. lib. 2. de Off. cap. 19.] Doctorum anulus sacer non est, benedictionem enim caret. *Anulus piscatoris* est, quo Romanus Pontifex in cera rubra brevia signat, ita vocatus à figura D. Petri in actu piscationis, & est unum ex tribus Papae sigillis. Aliud *Bulla* dicitur, quo in Cancellaria Apostolica plumbeae Bullae signantur; habet ex una parte amborum Apostolorum capita, quibus interposita est Crux; ex altera vero parte ponitur regnantis Pontificis nomen. Tertium sigillum dicitur *Signum*, in quo aliqua Sacrae Scripturae sententia inciditur. Vide *Bulla*. Prohibetur Protonotariis non participantibus, & Doctoribus celebrare cum anulo. Sac. Congregat. Rit. 11. Feb. 1623. Item & Cathedralium Canonis, eadem Congreg. 20. Novembr. 1628. sub quo nomine intelliguntur etiam Canonicales Dignitates. *Gavant.* part. 2. tit. 1. in Rubric. Missi. FR. Penes Ethnicos omnibus dignitatibus prohibitus erat. Inde cecinit 4. Fast. Ovid.

Anulus in digitis, nullus in sacris. ||: Quando Pontifex dat novo Cardinali titulum, ponit ei anulum sapphiro gemmatum, pro quo assignata scuta solvit, quae à Gregorio XIII. assignata fuisse Collegio Germanico de Urbe, postea vero à Sixto V. derogata, tandem Congregationi de Propaganda fide per specialem Bullam Gregorii XV. applicata sunt. FR. Anulus nonnunquam fibulam significat, sic intelligenda, ait Baronius, verba epist. Joannis, cap. 2. agentis: [Si introierit in conventum vestrum vir aureum anulum habens in veste candida. Baron. ad ann. 34.] Erat ergo Anfula, qua infibulabatur candida vestis, adducitque pro se Cardinalis, Josephi hebr. locum, ubi ait: [Misit ei virtutis ergo fibulam auream, quod gestamen solis cognatio Regis concedebatur, lib. 13. antiq. cap. 8.] Cui adderem Virgillii versum 1. Aeneid.

Aurea purpuream subnectit fibula vestem. Idem confirmatur ex primo Machabaeorum. cap. 10. ubi habetur: [Et misit ei fibulam auream, sicut consuetudo est dari cognatis Regum.] Hic etiam obiter notandum, vocem *Candida* in Joann. epist. supra cit. non significare album colorem, sed resplendentem, idem graeca lectio habet *καυκρός*. Et latine *Ferrum candens*, idest, ignitum, & resplendens; unde *Candidatus* pro illustribus dicimus, & *Candidata vestis* ignei, & purpurei coloris, ut supra Virgilius intelli-

Hierolexicon Magri.

gendus potius est, & clarè Horatius, lib. 2. sat. 6.

rubro ubi cocco

Tincta super lectos canderet vestis eburnos. *Anulus fidei* est sponsalitiuus: [Et postquam artis sponfam sibi sponsus per digitum fidei anulo insignitum desponderit. 30. quaest. 5. can. nostrates.] Ubi advertendum est Glossam per vocem *Ligaturam* intelligere anulum; sed anulus non ponitur in capite, ut ibi expressè. [Nostrates tam mares, quam foeminae non ligaturam auream, vel argenteam, aut ex quolibet metallo compositam in capitibus deferunt, sed post sponsalia.] Haec igitur ligatura est vitta, de qua in can. foeminae ejusdem, quaest. qua *Anadema*, *Vinculum*, *Vitta*, *Semimitra*, *Redimiculum* latine, graecè *Mitrex* dicitur. Vide *Mitra* in significato ligaminis. Item dicebatur *Crocuphantium*, *Anaclyperium*, quae inferebantur ad sustentandum velum sponsale, de quo in cit. can. Nostrates, ait. [Sicque demum benedictionem, & velamen caeleste suscipiant.] Quia deponendo terrestre velum sponsa recipiebat sacramentaliter mysticum, & caeleste velum, quae caeremonia habetur in subsequenti canone sibi: quod, scilicet, materiale velum sponsae à parentibus, vel paronymis ei auferebatur ex capite. Igitur ligamen illud *Cupha* Hebraei vocant, ut Elias Thesb. in Ruth. 3. & Lyranus, ibidem explicant. Vide Franc. Balduinum, in lib. 6. Optati Milev. Atque inde nuptiae dictae sunt, ut habetur, 30. quaest. 5. can. nec illud: ubi sic habetur. [Inde enim & nuptiae dictae sunt, quod pudoris gratia se puellae obnuerent.] Vide *Mavortes* in dict. *Maphorium*. Anulus ergo tam in sponsalibus, quam in conjugio clarè à vitta, seu ligamine distinguitur, in dic. can. foeminae, 30. quaest. 5. ||: Anulus etiam Imperatori traditur in ejus coronatione. Vide *Insula*. Anuli gemma. Vide *Vmbo*.

ANNUNCIATIO DEIPARE. Vide *Cheritismus*. *Evangelismus*. *Festum*. Utrum veniente hoc festo in feria vi. Parasceves teneantur Fideles assistere ad caeremonias illius diei. Vide *Parasceve*. Quid significant verba Gabrielis annunciantis. [Spiritus Sanctus superveniet in te.] Vide *Spiritus Sanctus*.

ANOEXIUM. V. Encænia.

ANOMOEI. FR. sic appellabantur puri Ariani, Graecè *ἀνομοιοι*, id est, dissimilis; quia Verbum divinum à Patre dissimile asserbant. At Semiariani, quamvis negarent consubstantialitatem; in Divinis tamen consimilitudinem admittebant. Itaque *Anomoi*, (qui & *Aetii*, seu *Aetiani* dicti sunt. Vide *Aetiani*) Verbum Divinum *Anomoeuston* appellabant à nomine Graeco *ἀνομοιόστον*, id est, in substantia dissimilis. Sed ab Eunomio Sozomenus, lib. 4. cap. 13. & 28. ac lib. 6. cap. 26. eos provenisse asserit, quos idem *Eunomianos* appellat, item

& *Anabaptismi*, quia unica immersione baptizabant. Vide *Eunomiani*. *Anabaptista*.

ANOMONIANI. Hæretici, id est, absque lege, vel regula, quia ita vivebant; particula enim *a*, ut sæpè diximus, negationem significat; *vipus* verò normam sonat, & legem.

ANQUINA. [Funis in navi est, quæ ad malum antennæ constringitur. *Isid. lib. 19. etym. c. 14.*] Quare perperam in *Thefauro ling. Lat. Ancora* scribitur, & rectè, ut apud Nonnium, *Anquina* legendum est, ita exigit *Lucilii* versus *Anquina soluta*, non *Ancora soluta*, ut mendosè aliqui putant. *FR. locus Isidori, lib. 19. etym. cap. 14.* in nonnullis codicibus *Anquina* pro *Anquina* habet; sed error prorsus non est, nam *Anguina*, seu *Angina* est morbus, quo fauces anguntur & strangulantur. Italicè *Scaranzia* & medici barbarè *Squinanciam* dicunt. *Plaut. Molt. scena 3. act. 1.* [*Vellem me in anginam verti, & huic ancilæ fauceis præoccuparem*] *Anguinam* dixit & *Lucilius, lib. 3. fat.*

Insperato abiit, quam una anguina abstulit hora.

Quare translative funis, quæ collum mali in navi stringit, *Anguina* vel *Anguina* utroque modo à strangulando, & stringendo dici potest. Nam *Angueo*, & *Angueo* pro coerceo, ango, & stringo veteres dixerunt.

ANSTRUTIO, fidelis minister. [Propterea per præsens præceptum decernimus, & jubemus, ut deinceps memoratus ille in numero Anstrutio computetur. *Marculf. lib. 18. cap. 18.*] Ejus derivatio ex vocabulo *Trustis* est, quod fidelitatem, seu vassallagium significat. Vide *Arimaria*.

ANTARTA, Adversarius, Persecutor, Tyrannus, & aliquando Rebellis intelligitur: Græca vox ἀνταρτης. [*O Alexander antarta Christianorum. In vita S. Martinæ.*] Itaque mendosè aliqui *Intartam* legunt; ex hoc nomine formatur verbum *Intartizo* ex vi græcæ significationis, & non *Intartizo*, ut corruptè apud *Anastasium* *Bibl. in Deus* dedit *Papa* legitur, scilicet. [*Hujus temporibus Mazentius, qui erat in Sicilia cum exercitu orientali, qui intartizavit, & arripuit regnum.*] *FR. Camillus* verò *Peregrinus* de Principib. *Longobard. tit. Finis Ducatus Benevent. ad merid. pag. 33.* hæc habet: [*Exemplum referam Anastasii Bibliothec. in Deus dedit, ut ea è mendo expurgem, & explanem, Eleutherius, inquit, Patricius, & Cubicularius egressus Roma, venit Neapolim, quæ tenebatur à Joanne Compfino intarta (scribo intarta ut habet Abbo Floriacensis, quæ vox ab aliis non intellecta sonat rebellem, unde apud eundem Anastasium in Theodoro Intartizare.) Qui Eleutherius pugnando ingressus est Neapolim, & interfecit Tyrannum. Vide Festum, in verbo Antarium, & ibi Scaliger.* & *Glossas* quoque citat ab *Henrico. Stephano.*

ANTECESSIVUS, Logicæ terminus apud *Tertullianum*, & significat universalitatem, quo ipse demonstrat nomen mulieris generale esse tam virgini, quàm compressæ. [*Subjectum igitur est generali speciale, quia generale prius est, & subjectivum antecessivè.* *Tertull. de Virgin. Vel. cap. 4.*

ANTECESSOR, hoc titulo *Spiritum Sanctum* vocat *Tertullianus*, quo non prioritatem temporis, vel naturæ significat in divinis, sed autoritatem, ac doctrinam respectu creaturarum. [*Non enim ab se loquitur, sed quia mandatur à Christo. Hic solus Antecessor, qui solus post Christum, de Virg. Velud. cap. 2.*] Ita etiam idem *Antecessores* vocavit *Apostolos*, id est, magisterio, & autoritate præditos: ac *Justinianus Imp. Legisperitos Antecessores* appellat. *FR. eodemque pacto in nonnullis Academiis Antecessores* dicuntur *Lectores* jubilati.

ANTELIVS, Idolum ad domorum fores expositum, græca vox ἀντίλιος, id est, ante solem positus: [*Antelios Dæmones ostiorum præfides* legitur. *Tertull. de Idololat. c. 5.*

ANTESTO. *FR. Impedio*, obijcio, in *I. Longobard. l. si servus de furtis*, in quo sensu *Cicero* *Inv. inquit*: [*Omnibus corporum viribus antesteterunt.*] *Et Gell. lib. 12. c. 4.* [*Quæ in re quantò universi me unum antestatis.*

ANTHRAX, rumor, carbonculus, bubo, à græco vocabulo ἀνθραξ, quod carbonem denotat. [*Cùm hæc ferent, divino quodam consilio enatus est ei anthrax in glande. Pallad. in Lausac. cap. 39.*] De sensuali luxuriæ dedito loquitur, ut liquet ex sequentibus verbis; [*Et tempore semelstri, usque aded ægrotauit, ut ejus virilia membra computruerint.*

ANTHROPOMORPHITE, ἀνθρωπομορφίται. Hæretici ita appellati, quia in *Christo* puram humanam naturam confitentis, divinam omnino negabant. *Anthropiani* etiam dicebantur. *FR. Item ab Audeo eorum hæresiarcha Audiani* denominati, quos *Augustinus Vadianos* vocat. [*Anthropomorphytæ dicti pro eo, quòd simplicitate rustica Deum habere humana membra, quæ in divinis scripta sunt, arbitrantur* ἀνθρωπος græcè, latinè homo interpretatur, 24. quæst. 3. can. quidam autem.] Quorum errores *Gregorius Papa, lib. 32. moral. cap. 6. in cap. 40. Job* refert.

ANTHROPOPATHOS, ἀνθρωποπάθος. *FR. figura Rhetoricæ*, quando, scilicet, tribuitur Deo id, quod hominibus convenit. *Gloss. in cap. forus, de verborum significat.*

ANTICHRISTUS, ἀντίχριστος, futurus in fine Mundi seductor populorum, de quo *Apocalyp. cap. 13. num. 18.* ubi *D. Joannes* per cabalisticos numeros ejus proprium nomen his verbis indicat, [*Numerus ejus sexcenti sexaginta sex.*] Scripsit enim græco idiomate, cujus characteres formant numerum 666. & idèd non

non est per combinationem possibile ejus verum nomen divinare, licet Irenæus, & Hippolytus *τίται*, idest, Gigantem; Ticinius *λαμπέτις*, idest, Illustrem; Aræta, *λαπένιος*, idest Obscurum; & Primarius, *ἀντιμύς*, idest, Contrarium vocant; in his enim nominibus notæ arithmetice summam 666. facientes, continentur. Major Sanctorum Patrum, & Sacræ Scripturæ Expositorum opinio existimat ex Hebræis de tribu Dan eum nasciturum. Ex Siblyllinis monitis habetur, quod lini virtute ille extinguendus erit, idest, (ut interpretatur ab Autoribus) per apologeticos libros, quorum chartæ ex lini materia conficiuntur, & præcipuè à Religiosis illius sæculi. Demum Antichristi nomen passim à Sacris Scriptoribus contra Ecclesiæ persecutores applicatur. FR. Quid autem prædicaturus sit, vide can. pervenit. de consecrat. dist. 3. & ibi Glossa.

ANTICIMENON, græcè *ἀντικίμενον*, oppositio, repugnantia, titulus libri S. Bertarii Casinen. Abb. nam in eo quæstiones, & controversiæ utriusque testamenti continentur, de quo Leo Ostien. lib. 1. cap. 32. Petrus Diacon. de viris Illustr. Casinen. Quod opus recenter studio, ac diligentia Canonici Jo. Bapt. Marii unâ cum ejusdem eruditissimis Annotationibus emanavit, quod tamen sub Anonymi Auctoris titulo Colonix Agrippinx de anno 1533. impressum fuisse idem Commentator narrat. Vide *Apologia*.

ANTICRISIS, *ἀντικρίσις*. FR. pro contradictione, vel contradictorio judicio accipitur, Ulpian. l. 4. §. cum præter, ff. ne vis fiat ei, qui in possess. missus est.

ANTIDICOMARITÆ. FR. Hæretici, sed *Antidicomarianitæ*, ex græco vocabulo *ἀντιδικομαρεινῶν* scribendum est potius; nam hi asserunt post partum incarnati Verbi Mariam cum Josepho carnaliter convenisse; vocabulum ergo *Mariæ Adversarios* significat, de quibus hæreticis habetur in 24. quæst. 3. c. 39.

ANTIDORON, græca vox *ἀντιδωρον*, Panis benedictus, ex cujus parte in medio situata, quæ Cruce obgnata est (secundum græcorum ritum) aufertur à Sacerdote pro consecrationis materia, residuum verò populo post Missam distribuitur. FR. in lateribus hujus panis hæc verba sunt impressa *Jesus Christus vicit*. :||: *Antidoron* dicitur, nam *δώρον*, latinè *donum* significat, idest, *loco muneris*; qui enim ad recipiendam Eucharistiam indispositi reperiuntur, participes efficiuntur hujus panis benedicti. FR. observant tamen Græci, quod si aliquis jejunos non invenitur, pro crastino die ad illum suscipiendum conservat, vel alicui jejunanti ad suscipiendum tradit. S. Germanus in mysticæ Liturgiæ explicatione hunc panem, ait, esse figuram Deiparæ corporis, quod, qui veri Christi corporis non sunt participes effecti, Mariæ tamen figuratè gustant. :||: Itaque

fuit Casauboni error, qui hunc panem *καταύλας*, appellari dixit; hæc namque erat alia panis species, & benedicebatur ad vesperas festivitatum, ex quibus pro qualibet pentade quatuor sibi assumebat Sacerdos, & quintam populo distribuebat.

ANTIGRAPHUS, græcè *Ἀντίγραφος*, idest, qui contrâ scribit. [Deputatis ut diximus Honorato Diacono sedis nostræ, & Sebastiano glorioso antigrapho, S. Greg. in registr. lib. 2. cap. 46.] Idem Pontifex Aristobolo Imperiali antigrapho inter alia hæc scripserat; [Præterea si prolixam epistolam ad interpretandum accipere fortasse contigerit, rogo non verbum ex verbo, sed sensum ex sensu transferre, quia plerumque dum proprietates verborum attenditur, sensus virtus amittitur. Idem lib. 1. indict. 9. cap. 28.] FR. Antigraphe potius descriptorem, Italicè *Copista* interpretandum puto; nam, ut lexicon græcolatinum habet in dict. *ἀντι*, nedum significat contra, sed etiam Antiqui pro æquali usurpabant. Itaque Antigraphe *æqualiter scriptor* interpretandus esset, qui nempe æquè, & conformiter scribit, quod clarè ex citato textu D. Gregorii colligitur; dum Antigraphe rogat, ut non de verbo ad verbum transcribat, seu transferat, sed sensum attendat in describendo, & *Antigraphum* idem, quod originalis scripturæ copia, denotat, & nos Italicè etiam dicimus *la Controscritta*, desumpta metaphora à speculo, quod figuram contrapostici originalis in se continet, quæ *ἀντίτυπος*, idest contra, vel æqualis figura vocatur. Vide *Appar.*

ANTIMENSIUM. Vide *Altare*.

ANTINOMUS, græca vox *ἀντινομος*, idest legi contrarius, quo titulo hæretici Joannis Agricola sectatores appellati sunt. Rainald. in Annal. Eccl. an. 1529. qui docuit inutilem esse divinam legem, ad cujus observantiam Evangelicis homines non tenebantur.

ANTIOCHIE varia Epitheta. Vide *Theopolis*.

ANTIPELAGESIS, græca vox *ἀντιπελάγησις*, compensatio, retributio; quo vocabulo S. Basilus, hom. 6. in Hexam. usus est.

ANTIPEMPTO. [Fecit aquæ manus antipempto deauratas. Anast. Bibl. in Leone III.] corruptè tamen, legendum *Antipente*, ex græco *ἀντι*, *oppositum*, & *πέντε*, *quinque*, idest, quinque vasis alia quinque opposita fecit.

ANTIPEASMA, græca vox *ἀντιπέπασμα*, Pallium Altaris, in quo antiquitus Cruces effigiare solebant.

ANTIPIHATUM, donatio sponsi sponsæ facta intuitu violationis, à græca voce *ἀντίφατον*, ab *ἀντι*, idest, pro, atque *φατός*, fama, scilicet, honestatis, & vocatur vulgè *dotarium*, seu *antidotarium*. FR. fortasse ex verbo græco *ἀντιφώνω* σου, spondeo, promitto, *Swidas*, vel ex dictione *ἀντίφερα*, idest, antenuptialis, l. ult. C. de donationibus ante nuptias, l. ex morte, C. de

paſſis, de qua Horom. in obſervat. ad vet. nupriar. rit. c. 7. cætera verò bona mulieris *Receptiſſia*, id eſt, extra dotem dicuntur, l. maritus, ſc. ad l. ſalcidiam. Vide *Hypobolon*. Jurifconfulti tamen maximam differentiam agnoſcunt inter bona *dotalia*, *paraphernalia*, & *receptiſſia*.

ANTIPHONA, græca vox *Ἀντιφώνη*, reciproca voceiferatio; ſecundùm verò pſalmodiæ rubricam verba illa intelliguntur, quæ in pſalmi principio intonantur, ad quorum tonum uterque Chorus proſequitur. [Ignatius Antiochiæ Syriæ tertius poſt Apoſtolum Petrum Epifcopus vidit Angelorum viſionem, quomodo antiphonas Sanctæ Trinitati dicebant, & hymnos; iſque modum viſionis Antiochenæ tradidiſſe probatur Eccleſiæ, & ex hoc ad cunctas tranſiit Eccleſias. Valaf. de reb. Eccl. cap. 25.] Theodoretus, & Suidas hujus alternatæ cantionis primos inventores Flavianum, & Diodorum Monachos fuiſſe aſſerunt, qui Conſtantii Imp. tempore vixerant; ſed iſti fortaiſe reciprocum tantùm in pſalmodiam introduxerant, ut ex Theodoreti verbis colligitur, ſic aſſerunt: [Hi enim primi pſallentium choro in duas partes diſiſo, hymnos Davidicos alternis canendo inſtituerunt.] Monachi enim, ut reſert Caſſianus, lib. 1. de inſtit. cœnob. cap. 5. ſolebant in medio Chori ſedere, magnaque devotione, & attentione unum ex eis totum pſalmum legentem audire. Itaque [Ambroſius Epifcopus ritum canendi antiphonas in Eccleſia primus ad Latinos tranſtulit à Græcis, apud quos hic ritus jam inoleverat ex inſtituto S. Ignatii Antiocheni Epifcopi. Sigiber. in Chron. cap. 12.] Quod etiam D. Aug. lib. 9. Confefſionum, cap. 6. & 7. clare affirmat, additque S. Ambroſium ad ſimilitudinem Orientalis Eccleſiæ ad fidelium conſolationem, qui tunc Juſtinæ Valentiniani Imp. matris, Arianz ſectæ ſautricis perſecutione vexabantur, hujusmodi reciprocum cantum inſtituiſſe. Quod deinde Damafi Papæ decreto confirmatum fuit, ex qua Pontificis Conſtitutione, inadvententer aliqui pro primo inſtitutore Damafum faciunt, quod ex Ambroſiano inſtituto fuiſſe, ſuprà maniſeſtavimus. Quo verò ad ſignificationem reciproci iſtius cantus Gregorius, hom. 3. in Ezech. ait: [Ideò pſalmus alterna modulatione cantamus, quia amor ſi non ſit mutus, jucundus eſſe non poſteſt.] Idemque ſentit Amalarius, lib. 4. cap. 4. Antiphonæ in ſolemnibus feſtivaribus duplicantur, quia charitas tunc magis debet ſerveſcere, ac in aliis diebus principium tantùm antiphonæ canitur ante pſalmum, in cujus fine integre replicatur: nam charitas, ait Hugo à S. Victore, in hac vita incipit, & in futura perfectionatur. Ab uno ſolo initiatur antiphona, quæ à canentibus reaſſumitur, quia charitas, quæ à

Chriſto tanquam fonte ſcatur, in ejus membris, nempe, fidelibus diramatur; ideò tempore Paſchali in maturino pauca antiphonæ recitantur, quia tunc ſupponitur abundantius augeſi in nobis charitatem, ob memoriam recentem eſuſi Agni ſanguinis, ut nobis vera tribueretur pax. Andegavenſis Eccleſia in aliquibus ſolemnitatibus ante Miſſæ Evangelium canebat antiphonam ad *Benediſtus* illius diei aſſignatam, quæ *Ante Evangelium* dicebatur. Septem illæ Antiphonæ, quas tempore Adventus ad *Magnificat* ante ſeptem dies Nativitatis Domini Univerſalis Eccleſia incipit canere, dicuntur *maiores*. At in Eccleſia Pariſien. ſunt novem, ut in ſuo Paraſcevaſtico, præl. 7. Theoph. Raynaud. teſtatur, quæ ait ter replicari. excepta ſexta *Antiph.* quæ in honorem S. Thomæ Apoſtoli dicitur, nempe, in principio, & in fine cantici *Magnificat*, tertio poſt *Gloria Patri*, atque nona Beatae Mariæ Virgini eſt dedicata. In Hiſpania autem ex ſingulari privilegio Gregorii XIII. hæ ſeptem *Antiph.* incipiunt à die 16. Decembris, nam ad 17. vacant propter ſolemnem celebrationem expectationis virginalis partus, quæ ibi maxima veneratione colitur. Ideo igitur duplicantur hæ *Antiphonæ*, quia denotant reiteratas Sanctorum in limbo Patrum preces, ideòque, ac propter portentum incipiunt cum nota, O, ut ait Durandus. [Per illud, O, voluit cantor intimare verba ſequentia pertinere ad aliquam mirabilem viſionem, quæ plus pertinet ad mentis raminationem, quàm ad concionatoris narrationem, lib. 6. cap. 15.] Extraordinaria ſiquidem erat cæremonia illa à Pariſio de Graſſis in ſuis Diariis relata, nempe, quòd quando in Sabbato præcedenti Dominicæ III. Adventus Papa in Baſilica Vaticana canebat ſolemnes Veſperas, tunc dicebantur *Antiphonæ* ad Laudes; ac ſuggerendo Primicerius intonationem Pontifici illius primæ *Antiph.* *Juſte &c.* tunc Papa à Camerario ſumebat auream moneta, & in ore Primicerii illam imponebat. Advertendum tandem, quòd dum per Octavam Paſchæ ad horas Canonicas canitur *Hæc dies &c.* omnes debent ſe erigere, ſic praxis omnium Urbis Baſilicarum aſtruit, FR. *Antiphona*, quæ in principio tertii Noſturni B. Mariæ canitur, aliquam difficultatem continet in illis verbis: *Cunctas hæreſes ſola interemiſi in univerſo mundo*. Nam revera Beata Virgo nec oretenus unquam cum hæreſicis diſputaverat, nec eorum falſa dogmata ſcriptis conſutaverat. Attamen hoc verificari in B. Virgine, Vega, cap. 12. in Apocalyp. com. 1. ſect. 2. num. 9. oſtendit, quia ipſa eſt vexillum veræ fidei; nam major hæreſum pars contra myſterium Sanctiſſimæ Trinitatis, & Verbi incarnati decertat. At nos Catholici, qui in profeſſione fidei ſub vexillo Deiparæ inconcuſe militamus, per eam nobis vera, & pu-

& pura Trinitatis, & Incarnationis revelatio explicatur. Potest etiam encomium hujus Antiphonæ in Virgine verificari, quia ipsam mysteria, & acta Redemptoris, in quibus Apostoli non interfuerant, eos docuisse piè credimus, ut sunt Annunciatio, Nativitas Salvatoris, Magorum adoratio, & similia. Sed potior ratio est, quam Baronius in annal. 233. adducit, quia sub ejus invocatione, & patrocinio Ecclesiæ Doctores hæreses cunctas interemerunt, ut de SS. Gregorio Thaumaturgo, Cyrillo Alexandrino, Dominico, & aliis legitur. Est etiam alia difficultas in illa eisdem Virginis Antiphona, quæ inter consuetas officii commemoraciones habetur, super verba, *Intercede pro devoto femineo sexu*, ac si sexus alius devotus non esset? Respondetur tamen, hoc nomen *Devotus* hic non significare piam, seu teneri cordis erga Deum personam, sed quæ Deo se devovit, ut sunt Moniales, & similes; quæ Antiphona desumpta est ex D. Aug. in serm. 21. Annunciationis. Cujus mens fuerat distinguere Clerum, & Moniales à Populo, juxta Ecclesiæ universalis consuetudinem in Feria sexta Parasæve, ubi de eisdem habentur distinctæ orationes: in hoc etiam sensu D. Agatha dixerat: *Soror mea Lucia Deo devota*: quia voto perpetuæ Virginitatis se Deo dedicaverat. Ita pariter in Concil. Tolet. can. 16. habetur: [Devotam peccantem non recipiendam in Ecclesiam.] De hac voce *Devota* in eodem sensu. Vide *Agapetæ Sorores*. *Devota*:||: Item dicitur Antiphona Introitus Missæ. Vide *Introitus*. Dicitur etiam Antiphona Invocatoria. Vide *Invitatorium*. Vide *Regina Celi*. In quo differat Responsorium ab Antiphona. Vide Rabanum in dict. *Responsorium*.

ANTIPHONARIUM, volumen, in quo Antiphonæ totius anni continentur, à S. Gregorio in Rom. Ecclesia ordinatum fuisse Bernus, cap. 1. refert, & ab eruditissimo Elifsgaro Presbytero in Gallicana Ecclesia introductum testatur Amalacius.

ANTIPHONATIM, adverbium, quod alternatim significat. [Hymnum Ambrosianum Te Deum laudamus cum ipso antiphonatim decantare cœpit. In vita S. Caroli Comitis.]

ANTIPHRYGIUM: ἀντιφρύγιον. Vide *Mitra*.

ANTIPOLIS, appellata fuit Transyberis Romæ Regio, ejusque incolæ *Antipolitani*. Vide *Esox*.

ANTIQUARIUS, descriptor librorum, de quo in dictione *Antigraphus*: ita Ambrosius, Aug. & Hieronymus, qui etiam Sanctus *antiquariam* artem scriptoris professionem appellavit, ac ita librarii dicti sunt ante typographiæ inventionem. [Qui videt litteras in codice optimè scripto, & non novit legere, laudat quidem antiquarii manum. Aug. Ser. 44. de verb. Dom.] Vide *Architæx*.

ANTIQUUS. Vide *Olianus*.

ANTISPIRITUS, Dæmonium. [Hoc modo super culmen templi Christus erat in spiritu sciens, quod antispiritus affectaret, & hosti se de vana gloria pulsaturus opportunitatem parabat. D. Cypr. de Scjan. & Tentat. Christi.] Vide *Dæmon*.

ANTISTA. Vide *Abbatissa*.

ANTISTATUM. Vide *Antisto*. *Episcopium*.

ANTISTES. Vide *Episcopus*. *Antisto*.

ANTISTO, antecello, de quo frequenter Tertullianus. [Sed accepisti homo ad devorandum, atque potandum, cur non potius ad prædicandum Deum, ut etiam hominibus antistes, lib. de Resurrect. car.] & clarius idem, cap. 3. [Nos autem puro multis passeribus antistamus.] FR. in eodem sensu Cato, cap. 156. dixit. [Brassica est, quæ omnibus oleribus antistat.] Dicitur etiam *Antesto*. Ex quo verbo *Antistes*, idest, Episcopus deducitur, ut notat Gloss. in Clement. de sepulcris, cap. 2. reperitur *Antistes*, *Ancistia*, & *Antistatum*, idest, superior, superiora, & superioritas.

ANTI TRINITARI. FR. hæretici, qui pullularunt circa annum 1570. tres personas divinas non subsistere in sese, sed tantum in unica personaliitate asserentes.

ANTI TYPON; ἀντιτυπον, à Clemente, lib. 7. cap. 26. & ab aliis Græcis Patribus Eucharistia significatur. Damascenus verò, lib. 4. Orthod. fid. cap. 14. existimavit denotare panem, & vinum ante consecrationem: quam explanationem rejicit Eminentiss. Card. Bellarion; itaque secundum Turrianum non significat figuram, sed veritatem ipsam rectam, in quosensu S. Cyrillus Hierosol. appellavit Baptismi Sacramentum *Antitypon*, non quia sit mortis Christi figura, sed quia realiter ea representatur. *Antitypon* igitur Eucharistia dicitur, nempe, figura vicaria, quia veritas figuram expulit, & ejus locum obtinuit; seu quia est figura cælestis, & æterni convivii, in quo sensu explicari possent Damasceni verba, loc. cit. ut ex S. Maximi Dionysii discipuli explanatione comprobatur, in quæntis [Sancta munera superiorum, & veterum sunt symbola.] Tandem dici potest, quod Eucharistia sit figura sacrificii Christi in Cruce, sed haud diversa à figurato, in quo sensu Chrysothomus ait: [Hoc sacrificium typus illius est; eundem enim semper offerimus, non modo quidem alium, modò verò alium, sed semper eundem. Hom. 17. in Epist. ad Hebr.] Alii deinde dixere, quod idem esset *Antitypon*, ac *Jositypon* apud Basilium, quia præpositio *anti* aliquando æqualitatem significat, ut sæpè supra dictum fuit.

ANTI THIA, græcè ἀντιθεια, erga Deum contrarietas. Theophyl. in c. 18. Lucæ.

ANULUS. Vide *Annulus*.

APABAREUS, & *Apalarea*, discus, vox græcò barbarà. Ἀπάραρις enim cocleare significat; alii

alii existimant significare umbraculum, à græco *σῶν τῶ ἡλίου*, cujus beneficio à solis radiis regimur. [Pro vera benedictionis causa diximus vobis apalareum unum. In epist. Pontif. à Grefero edit. Hic posuit in apsia Basilicâ superscriptâ super sedem apalaream argenteam pensantem libras centum viginti. Anast. Bibl. in Sergio.] FR. apud Isidorum in ejus Gloss. *Ablaros*, & *Applare* reperitur, de quo vocabulo Turnebus, lib. 27. Adversar. cap. 10. &, lib. 28. cap. 5.

APARIBUS, hoc titulo sæpè D. Greg. in Regist. in principio Epistolarum utitur, personis in communi scribens. Vide *Paritas*.

APELLITÆ. FR. Hæreticorum secta, à quodam *Apelle* ita dicti; Angelum quendam Dei superiorem asserentes, quem *Deum Igneum* appellabant, Israelitarum Legislatorem, & Christum non in veritate esse Deum, sed hominem in phantasia apparuisse. 24. quæst. 3. cap. 39.

APERTULARIUS, Vide *Directarius*.

APEX. FR. sumitur pro vertice capitis, & ornamento ejus, quo Flamines utebantur; aliquando tamen pro mitra. Vide *Mitra*. Intellegitur etiam pro sophisticis Juristarum allegationibus, seu eorumdem subtilitatibus. [Apices juris non attenduntur, ubi agitur de salute animæ. Archid. in cap. scriptum 6. quæst. 3. Decius in c. cum dilecto, ad fin. Gloss. in verbo procuraticem, de consir. util. vel inutil. Bald. in l. 5. in 2. col. verb. & si tu quæris. C. de confessis, ac alii apud Cotram in suis Memorial. Juris, verb. Apices Juris. Apices juris in foro conscientie non excusant. Ibid.] Cujus contrarium. Vide *de Plano* in lit. P. & synonymum. Vide *Subtilitas*. Aliquando pro extremitatibus accipitur, sic pro epistolarum extremitatibus, ubi sigillo signari solet, seu de pendulo sigillo in bullis Pontificiis appenso dicitur: [Nunquam Apostolicæ Sedis modus fuit absque signatis apicibus undequaque legationem suspicere: 97. dist. can. 3. & in extrav. com. de elect. cap. 1.]

APHOPLISTA, vox barbaro-græca ἀφοπλιστής.] Aphoplistas vocant eos, qui privatis hominibus arma habere non concedunt, ne rapinas, aut cædes faciant. Julium. Ante. consir. 15.

APHYRTODOCITÆ, Hæreticorum Secta, qui dicebant Christi carnem esse incorruptibilem, & ab omnibus passionibus penitus liberam, ut ex Etymologia nominis Ἀφάρτοδοκίται colligitur, qui etiam nominati sunt *Phantasiastæ*. FR. Phantasiastes cum Apellitis convenire videntur, qui Christum humanitatis phantasticam habuisse figuram asserabant, de quibus vide *Apellitæ*.

APICULARE. FR. Apum alvearium, de quo in Longobardorum legibus.

APOCALYPSIS, ita liber visionum D. Jo: Euang. appellatur; in hoc enim libro futuri Ecclesie

eventus continentur. Multæ revelationes, seu Apocalypses antiquitus circumferebantur, sed omnes apocryphæ censentur, idest, S. Petri, quem librum Eusebius damnatum fuisse refert in Chron. lib. 3. cap. 14. Sozomenus tamen, lib. 7. cap. 16. affirmat illum in Palæstina feria 6. in Parasceve legi fuisse solitum. FR. Ἀποκάλυψις, latinè revelatio dicitur, à verbo græco ἀποκαλύπτω, idest, *revelo*. Id verò, quod Eusebii autoritate asseritur, non relevat, quia, ut in Catalogo Ecclesiasticorum scriptorum Bellarminus testatur, Eusebiana opera in Concilio Lateranen. apocrypha declarata fuisse: quamvis Baronius an. 302. n. 11. & seqq. doceat multos rationibus usquequò sequendus fuisse doctor: || Item circumferebantur alii libri Apocalypsis, scilicet, *S. Pauli*, ut testatur Nicephorus, Sozomenus, & Eusebius, l. 3. cap. 3. Item *Apocalypsis Adami*, de qua Epiphanius. Item *Apocalypsis Esdræ* ex Nicephoro. Item *Elie*, Baron. An. 44. n. 49. Tandem Gratianus in Decretal. tres refert, nempe *D. Thomæ*, *D. Stephani*, & *Moyseis*, de postremo loquitur etiam Cassiodorus. Vide *Epopsia*. Quomodo per notas arithmeticas in Apocalypsi Antichristi nomen describitur. Vide *Antichristus*.

APOCARTERESIS, mors est inedia, vel laqueo accelerata, à verbo græco ἀποκαρτερέω.] Hypocrita, ut apocarteresi probat se Marcionitam. Tertull. lib. 1. Contr. Marc. Lycurgus apocarteresim optavit, quòd leges ejus Lacones emendassent. Idem in, lib. 1. advers. Gent. cap. 46.] Vide *Abori*. *Biothanatus*. *Orama*.

APOCHA, græca vox ἀποχή, cautio. [Validas contra te apochas invenerunt, invitas securitates illis dedit calamitas tua. Cassiod.] Vide *De suscepto*, *Susceptum*. *Testamenti pagina*.

APOCRISARIUS, Minister Papæ apud Imperatorem, vox græca Ἀποκρισάριος, idest, Responsalis, idèd in Registro à D. Gregorio *Responsalis* vocatur, ita etiam negotia ejus. [Responsa Apocrisarii vocantur, qui Sanctissimarum Ecclesiarum negotia curant. Justin. Novel. 6.] Alio nomine Legati Sedis Apostolicæ dicuntur, qui tunc apud Græcum Imperatorem residebant, ac tales fuerunt ante Pontificatum Gregorius Magnus, Vigilus, Paschalis, Sabinianus, Bonifacius, & alii Pontifices, qui titulo Diaconatus graduati erant. [Quod permanere in Palatio juxta antiquam consuetudinem Apostolicæ Sedis Diaconum vestra serenitas non invenit, non hoc meæ negligentia, sed gravissimæ necessitatis fuit. S. Gregorius epist. 43. ad Focam Imp. lib. 11. indict. 6] Quos deinde (ut passim) ad pontificalem apicem illis temporibus Orientalium Imperatorum favor dirigebat. FR. *Apocrisarius* mittebantur etiam ad Patriarchas: [Martinus Papa Primus, ejus Apocrisarii, quos ad Paulum Patriarcham

cham miserat, cum illum, ut respiceret, urgerent, Constantii jussu in diversas insulas relegati sunt, quod cum audisset Pontifex, Synodum 105. Episcoporum Romæ congregavit. Blondus decad. 1. lib. 9.] Nimis quidem frivola videtur definitio Glossatoris in 1. quæst. 7. c. convenientibus, qui deducit hoc nomen ab *Apos*, id est, græcè Nuntius, & *Chrysos*, aurum; quasi deaurati Nuntii, quod præter impropiam applicationem, nullibi etiam invenitur, Nuncium, seu Missum græcè *Apos vocari*, bene tamen *Ἀπόστολος*. *Missus*, & *Ἀποστολὴ*, *Missio*. Melius Glossator in cap. significasti, de electione, & electi potest. ubi sic: [Apocrypharii dicuntur Nuntii Papæ, quasi Secretarii, nam CrYSIS quandoque secretum, quandoque aurum, quandoque judicium significat.] Inde hunc versum tradit.

Aurum judicium, secretum dat Crisis ista. Unde *Crisis* dicitur judicium, quod Medici faciunt ex aliquo signo ægroti. Etymologia supra à meo fratre tradita non est impropria, quia *Ἀποκρίσις*, præter alia significata, etiam responsum denotat. Adriani Junii Lexicon græc. in eodem verbo: & sic *Apocrypharii* bene Responsales dici possent. :||: Cæpit hoc munus à Constantini Magni temporibus exerceri. Hincmar. epist. 3. cap. 13. & 14. Et tunc per Episcopos hæc delegatio exercebatur; at processu temporis ad Diaconos Cardinales pervenit, nam Presbyteri ad residentiam eorum titulorum astringebantur, ut in dist. *Cardinalis* demonstrabitur. Itaque D. Gregorius Episcopo Leandro scribens, in præfatione, quod ad effectum hujus legationis Diaconus Cardinalis ordinatus fuisset, conqueritur. FR. Hodie ramen Prælati mittuntur, quos *Nuntios* appellant, & ferè cum titulo Patriarchatus, vel Archiepiscopatus in partibus infidelium. Inde valdè dubito, quodd vox *Diaconus* hinc non sit Sacri Ordinis titulus, sed potius legationis; *Διακονος* enim græcè, latinè *Minister* dicitur, & Ministros Papæ, seu Principum Legatos, & Nuncios vocamus. Vide *Delegatus*. :||: Aliqui Apocrypharium, pro Apocryphario scribunt. [Habes Thomam apocrypharium. Cœnob. Masch. cap. 88.] In regio Gallicæ Palatio Dignitas cum titulo Apocrypharii reperiebatur, quæ alio titulo Regius Cappellanus, & Custos dicebatur, qui nedum Clericorum Palatii præfecturam exercebat, sed & omnia Ecclesiastica negotia deferebat Regi, ut Hincmarus scribit. FR. In quodam privilegio à Carolo Calvo Monasterio Glanensi concessio Archiepiscopus dicitur. [Venerabilis Vir Ebroinus Episcopus, Sacrique Palatii nostri Archiepiscopus adiens culminis nostri serenitatem deprecatur est.] Hic Ebroinus in Concilio Viennen. celeb. an. 892. Archiepiscopo Sennonensi præcedit; nam hæc dignitas erat Metropolitanis superior, ad quam specta-

bant causæ Ecclesiasticæ totius regni, & ideo ab Hincmaro *Responsalis negotiorum Ecclesiasticorum: Magister Ecclesiasticorum* à Beato Servato Lugo, & à Deo electus *Pater*, & *Magister* à Frotario Tullense Episcopo vocatur, quam dignitatem amovibilem fuisse ex epitola 97. B. Servati Lupi colligitur; sed adverendum est istum Ebroinum recentioreni fuisse ab illo, de quo Baronius ad an. 668. nu. 6. & seqq. an. 671. an. 685. num. 11. & seqq. & An. 687. num. 6. in quo obiit. Item *Apocrypharius Orientalium Sedrum*. can. Actione 22. qu. 4. dicebatur.

APOCRYPHA. VIRGO. Vide *Apocryphus*.

APOCRYPHUS, græcè *Ἀποκρυφός*, occultus, à verbo *Ἀποκρύπτω*, celo, occulto; cujus antithesis *Hagiographus* est. Libri ergo, qui canonici non sunt, *Apocryphi*, seu occulti dicuntur. Nam, ut docet Origenes in epistola ad Julianum Africanum, similes compositiones occultæ tenebantur, ne essent authenticæ, sic Chrysostomi interpres in hom. 4. in Matth. *Secretioribus libris* vertit, quod D. Th. in *Catena Apocryphis libris* legit. FR. Unde *Apocryphæ* dicuntur *Virgines*, quia in cameris solent abscondi, & secretò morari. Jo. de Fan. Inde est, quòd Virgo in hebræo dicitur *Ngalmah*, græcè *Apocrypha*, latinè *Secreta*. Gloss. in cap. 2. dist. 15. :||: Apocryphi vocabulum aliquando intelligitur de illo libro, qui authenticus non est, non tamen prohibitus, sed de suppositio Auctore dubitatur. Aliquando verò rigorosè accipitur pro libro, scilicet, qui falsa, ac nostræ fidei contraria continet. FR. Quo sensu ait Gloss. in cir. cap. 2. dist. 15. [Scilicet, cujus Author ignoratur: non tamen ab Ecclesia recipitur, sed reprobatur, quasi dicat non in Ecclesia, sed remotè ab ea, & secretè est legendus.] Auctor Vocabular. Eccl. malè excogitavit *Apocryphum* significare *obscurum*; quanvis enim obscurum, & secretum improprie assimilentur, non tamen sunt synonyma; nam secretum potest revelari, & patèri, at obscurum non sic.

APODIATIO. Vide *Peribolus*.

APODIPNON. Vide *Completorium*.

APOLLINARISTÆ. FR. Hæretici, qui nomen trahunt ab Apollinare, qui docebat Christum carnem, & non animam in incarnatione sumpsisse. 24. quæst. 3. can. 39. Vide *Dimarita*. *Oeconomia*.

APOLOGIA, *Ἀπολογία*, defensiva responsio, inde *apologeticus liber* dicitur ille, in quo Sanctæ Ecclesiæ defensio continetur. S. Gregorius in ejus Sacramentario *Apologeticas* vocat aliquas orationes, quia in eis precibus propriæ culpæ, & imperfectiones confitentur; in divino enim tribunali nulla est major defensio, quàm propriæ conscientia accusatio, & reum se confiteri. Eadem ratione D. Ambrosius tractatui, in quo Prophetæ peccatum manifestat.

stat. De *Apologia David* titulum posuit. FR. sic dist. 76. cap. scire debet. S. Item in *Apologia David*. Vide *Auticimenon*. *Hoplothesca*. *Prologus galeatus*. Arca,

APOPHORETA. Arca, fortasse ex græco verbo *ἀποφέρειν*, quod ferre, & portare significat. [Ossa evellens è cineribus nuperrimè defunctorum hominum, sic impostis in diversis apophoretis, venditabat apud plurimos pro Sanctorum Martyrum, & Confessorum reliquiis. Radulph. lib. 4. cap. 3.] FR. An potius Ferrerum, & Sandapilam significet? Cum ex allegatis Radulphi verbis, tum etiam ex epist. 39. D. Ambrosii tale quid manifestari videatur, qui Sanctus Præsul Bononia rediens Martyrum corpora Vitalis & Agricolæ transferens, ait: [Nam secum referre consueverunt; ita nos ex convivio Bononiensi apophoreta gratiæ, & sanctitatis plena nobis reservare curavimus.] Inducor primò ad affirmandum hoc; nam *Ferrerum* nedum baram, capulum, catalitium, seu sandapilam significat, sed etiam, ut ait Calepinus in hoc verbo, *Ferrerum* dicebatur, in quo fercula &c. gestabantur: eodem modo Ambrosius synonymicè ad convivium, & ad cadavera ferenda inservire nomen *Apophoreta* suprà ostendit. Inducor secundò, quia etiam ex etymologia suprà allegata à verbo *ἀποφέρω*, tollo, aufero, Libanius *ἀποφέρει δὲ ἢ νόσος τὸν ἀνθρώπον*, idest, *agriendo hominem auferit*. Sic etiam dixerat Plinius, lib. 24. cap. 5. de cedri succo. [Defuncta corpora avis servat, viventia corrumpit; mira differentia, cum vitam auferat spirantibus, defunctis pro vita fit.] Itaque hoc nomen à ferendo etymon habet.

APORIA, & *Aporiatio*. Vide *Aporio*.

APORIO, græcè *ἀπορίω*, depauperari significat; apud græcos tamen semper est in sensu transitivo, & latinè etiam in passivo utuntur. [In omnibus tribulationem patimur, sed non angustiamur: aporiamur, sed non destituimur 2. Cor. 4.] Et in significatione activa. [Lupus autem, ut amoveat te à defensione, pedes tuos perforabit, idest, domesticos tuos, qui ad negotia tua discurrunt, agredietur, & eorum alios aporiabit, idest, pauperabit. Blesens. ser. 41.] Dicitur *Aporia* etiam nomen, *ἀπορία*, & significat penuriam, derelictionem, & in eodem sensu *Aporiatio*. [Quoniam quidem ipse de aporiatione conceptus, atque prolatus. Tertullian. lib. de præscriptione ad vers. Hæres. cap. 49.]

APOSPHRAGISMUS, græca vox *ἀποσφραγισμός*, sigilli impressionem denotat. [Præcipiat Episcopus ostium retrusionis cellulæ aposphragismo suo sigillare. In Regul. solit. cap. 15.]

APOSTATA. *Rebellis*, *desertor*, ex græca voce *ἀποστατός*. FR. Quod tripliciter accipitur, vel ob infidelitatem, quando, nempè, aliquis fidei desertor evaserit, vel ob inobedientiam,

& transgressionem præceptorum Dei, vel tandem ob fugam Regularis à sua Religione. Gloss. in cap. ex litterarum, de Apostatis. Et in can. placuit. dist. 50. inquit: [Apostatæ dicuntur retrò abeuntes à fide, religione, vel Clericatu. 26. quæst. ult. c. non obseveris.] In secundo sensu D. Gregorius intelligit verba Ezechielis à Deo prolata. [Mitto te ad gentes apostatrices. In Ezech. lib. 1. hom. 9.] Reliqua Apostatæ Synonyma. Vide *Desertor*. *Rebellis*. *Satan*. *Lapsus* in dict. *Stantes*. *Fœmina* autem desertrix fidei &c. *Apostatrix* dicitur.

APOSTATICI, Hæretici. Vide *Angelici*.

APOSTATO, as. FR. [Hi, qui post sanctam religionis professionem apostatant. can. hi, qui post dist. 50. Apostatavit ab his omnibus, & factus est Episcopo suo quasi clavus in oculum. Ulbert. epist. 34.]

APOSTATRIX. Vide *Apostata*.

APOSTOLEUM, Ecclesia erat prope Chalcedonem, SS. Petro, & Paulo dicata. Vide *Prophetæum*.

APOSTOLATUS, aliquando non Discipulorum Christi dignitas, sed Pontificatum, & Papatum significat. Penè totus nobis orbis undique ad limina, seu Sedem Apostolicam consuevens referebat, absentibus quoque idipsum nostro scribentibus apostolatui. Nicol. in epist.] Etiam pro Episcopali dignitate accipitur. [Decursis litteris Apostolatus tui. Steph. Presbyt. ad Amantium Episcopum.]

APOSTOLICANUS. FR. sic legitur in quodam privilegio Casimiri Dalmatiæ, & Croatiæ Regis pro S. Joannis Evangelistæ Monasterio Insulæ Zun. [Anno Incarnationis Jesu Christi omnium dominantis 1059. abeunte, indict. decima elabente, Beatissimo Papa Nicolao universaliter apostolicante.]

APOSTOLICUS, hæc vox ita absolutè pro Pontifice Romano sumitur, de qua sæpè in Ecclesiasticis historiis, & Ecclesia in Litanis pro eodem sic intercedit: *Ut Domnum Apostolicum &c.* quod in Sede vacante, unà cum oratione, seu commemoratione pro Papa relinquunt. De Papa Benedicto Petrus Damian. loquens, ait: [Apostolicus igitur iste, quem diximus, dum adjuvaret beatum virum, affectuose dilexit. In vita S. Odilæ. cap. 19.] Sæpè etiam rem papavi spectantem connotat, ut de Pontificiis habitibus Anastasius. [Cum Apostolicis infulis celebrantem, in Adriano II.] Antiquitus omnes Episcopi hujusmodi titulo exornabantur. [Ille Rex viris Apostolicis fatis nostris. Marculf. lib. 1. cap. 2.] FR. [Ab hac enim Sancta Sede, & à Sanctis Apostolicis tueri, & defendi, & liberari Episcopi jussi sunt. can. quilibet. 8. quæst. 5. Apostolici vocabantur quidam Hæretici. Vide *Angelici*.]

APOSTOLUS, Ἀπόστολος, Missus, Nuntius,

ab Atheniensibus ita vocabantur hi, quos tanquam Provinciarum Vifitatores ad necessitatibus subditorum consulendum Respub. mittebat: sic quoque pro animarum salute Apostoli in univ'ersum Mundum à Redemptore nostro missi fuerant. Epiphanius hæresi 30. ait Hebræos Apostolos etiam habuisse, qui ab eis in magna veneratione postsumum Sacerdotem habebantur, & Baronius ad ann. 32. putat, quòd pecuniarum collectores fuissent pro Templi sustentatione, atque in observatione Mosaicæ legis tanquam Legati jurisdictionem haberent; de quorum numero creditur fuisse Saulum, & Paulum postea dictum, qui obtinuit epistolas à Principibus Sacerdotum, ut si inveniret Christianos, quos Hebræi hæreticos, & legis destructores existimabant, victos duceret in Jerusalem. Unde non absque mysterio ejus ad Galatas epist. his verbis incipit: [Paulus Apostolus, non ab hominibus, neque per hominem, sed per Jesum Christum.] Ac si diceret, jam non amplius Apostolus sum à Synagoga deputatus, sed Jesu Christi delegatus. Hæc potestativa dignitas in Hebraismo usque ad Theodosii Imperatoris tempora exitit, qui eisdem in C. de Judæis, titulum, & potestatem hujus apostolatus publico edicto prohibuit. Aliquando pro Apostolo delegatus sæcularis intelligitur: Luitprandus enim refert, Regis Bulgariæ Oratorem in Aula imperiali Constantinopolitana ex privilegio speciali inter reliquos Oratores præcedentiam obtinuisse, propter sui Regis cum Imperatore affinitatem; nam ejus filiam duxerat in uxorem. [Scripta juramento confirmata sunt, ut omnium gentium Apostolis Bulgarorum Apostoli præponantur.] In eadem Constantinopolitana Ecclesia vocabatur *Doctor Apostoli* quædam dignitas, ad quam in publicis concionibus Pauli Apostoli epistolas explicare spectabat. Romæ verò *Sub Apostolis* appellabatur Aula Lateranensis Palatii ex pictura Apostolorum in ejus pariete effigiata, ideo Anastasius Biblioth. refert Nicolaum I. Synodum habuisse *Sub Apostolis*. FR. *Sub Apostolis* Aulam ipsam Lateranensem Ecclesiam intelligo ex Panvino, qui ait Aulam Dei hanc Ecclesiam vocatam fuisse. Vide hic *Lateranensis Ecclesia*, sub Apostolis dicebatur, vel quia ibi existebant Apostolorum Principum capita, vel quia mos erat capita eorumdem Principum in Conciliis collocare, ut in Concil. Florentino factum fuisse refert Severinus Binius. tom. 8. Concilior. pagin. marg. 424. vers. super altare. Et pag. marg. 418. vers. cæterum. Victorellus in addit. ad Ciacon. tom. 2. col. 1155. lit. A. & lit. E. Item in foro Eccles. dicuntur *Apostoli* expeditiones quædam, quæ quinquuplicis speciei sunt, nempe, *Apostoli Conventionales*, *Testimoniales*, *Declaratorii*, *Refusatorii*, & *Reverentiales*. Gloss. in, lib. 2. tit. 15. in sexto, :||

Sed ad relatorum Salvatoris nostri Apostolorum propositum nos redeuntibus dicimus, quòd ejus festum in cano. ævo ad Kalendas Majas celebrabatur. [Festivitas Sanctorum Jacobi, & Philippi, & omnium Apostolorum, Microlog. cap. 55.] Hæc tamen festivitas penes Græcos celebratur die 30. Junii, idest, post Apostolorum Petri, & Pauli solemnitatem. FR. In Mistali citato in dict. *Agniferus* reperitur sub die 16. Julii commemoratoria Missa, quando Apostoli ad prædicandum per Orbem divisi sunt sub hoc titulo *Diviso Apostolorum*. Apostolos Dionysius Areop. *Initiatores* vocat. [Divinos nostros in sacris Initiatores, de Eccles. Hierar.] Vide *Dicenses*. In Bullar. Calinen. tom. 2. Constit. 195. num. 2. habetur. [In commemoratione omnium Sanctorum, & solemnitate omnium Apostolorum.] Item *Apostolus* dicitur Epistola in Missa. Vide *Epistola*. SS. Apostolorum antiquæ picturæ cum volumine in manu, quid significant. Vide *Rotula*.

APOTELESMA, græcè *ἀποτέλεσμα*, Astrologorum judicium juxta constellationem, & planetarum aspectum, de quo vocabulo Gregorius Nazianz. Vide *Anavivazon*. Vide etiam *Astrologorum termini*.

APOTHEOSIS, græca vox *ἀποθεωσις*, Deificatio, quo titulo librum inscripserat Prudentius poeta christianus, defensionem Divinitatis contra Infideles continentem. Vide *Amarsigenia*.

APPANAGIUM. FR. vox gallica, firmamentum panis denotat, seu pensio, quæ pro minoribus filiis relinquitur.

APPAR, transumptum, seu copia Scripturæ.] Apparem ipsius donationis per eundem Eucherium adscribi faciens ipse Christianissimus Rex Francorum. Anast. in Steph. III.] Vide *Ansigraphus*.

APPERSONO. FR. Concedere, vel personaliter tradere possessionem alicui in aliquo officio, vel dignitate. [Gylbertum de Cymati præsentaverunt postulantes, ut prædictam Ecclesiam ei concederet, & eum appersonaret. Matth. Paris. in vit. Abb.]

APPETITUS. FR. [Aurelius Episc. dixit, servata forma disciplinæ non extimabitur appetitus, can. si quisquam. 11. quest. 1.] Ibi Glossa Appetitus, idest, injuria læssitatis exponit.

APPODIATUS, innixus. [Per summum eujusdam scælæ brachio Crucis appodiatur. In Epist. Jo: Papæ ex Chron. Boem. cap. 10.] Unde *Podium* dicitur, quod Itali *Poggio* vocant, & *Pogium*. Vide *Pogium*. FR.

An quoniam podii meliore in parte sedentes.

Prudentius, lib. 2. contra Symmachum de Vestalibus loquens.

APPLUMBARIIUS, Officialis Palatii Apost. qui sigilla plumbea in Bullis apponere curam habet.

APsis. Vide *Abida*. *Parapsis*.

APULIA, vocabulum à Tertulliano usitatum, quod

quod secundum eruditissimi Latini explicacionem in observationibus præfati Authoris obrectum locum, & à pluvia securum significat, eo modo, quo latine *Compluvia*, & *Sympluvia*: sic *Apluvia*, apud Africanos Scriptores dicitur, additque *Apuliam* Regni Neapolitani provinciam inde appellari ob aquarum, & pluviarum penuriam, sed Pamelius oriri à græco vocabulo *ἀπλῦν* docet, & significat extra portas, vel columnas. FR. La Cerda verò extra portum in additione Calepini significare astruit: verba Cypriani sunt hæc; [Quòd Deus etiam extra cameras, & gradus, & apulias oculos habet, lib. de spect.] Sed cum Latini opinione concurrendum potius existimo, nam ab Horat. lib. epod. *Siculoſa Apulia* dicitur.

APYRUS, Vide *Opyrus*.

AQUA BAPTISMALIS. Vide *Baptismus*.

AQUA FALLAX, seu *Mendax*. Vide *Baptismus*.

AQUA BENEDICTA, à S. Matthæo Apostolo instituta, ita Clemens Papa in constit. apost. lib. 8. cap. 35. Alexander Papa Primus hanc cæremoniam confirmavit, can. Aqua sale, de consecrat. dist. 3. Hoc sacramentale elementum unionem Christi hypostaticam significat; Sal enim infusum est Sapientie increatae mysterium, aqua verò humanæ naturæ symbolum, humana enim natura [Ut aqua dilabitur. 2. Reg. 14. 14.] In illa autem aqua, quæ pro benedicendis Ecclesiis fit, miscetur vinum, & cinis, allusivè ad vinum, & cinerem vitulæ rubræ, quibus Moyses jubente Deo instrumenta Tabernaculi benedixerat. Benedicitur populus aqua benedicta in Ecclesia latina diebus Dominicis, in memoriam lavacri regenerantis, quod in sola Paschæ Dominica conferebatur. Ruper, lib. 7. cap. 30. commemoraturque etiam Christi Baptismus, ideo trina asperſione benedicitur Altare, quod tamen non fit, quando est Sanctissimum expositum, & ut Gavantus admonet. Græci verò in qualibet prima mensis Dominica renovant aquam benedictam, & populum aspergunt, quam cæremoniam *Ἀγίασμα*, idest, *benedictionem*, aut *sanctificationem* vocant, & desistunt in duobus mensibus, Januarii, scilicet, ob solemnem benedictionem Epiphaniæ, in qua Baptismus Christi celebrant, & Septembris, in quo hanc benedictionem transferrunt ad decimam quartam diem ejusdem, propter festum Exaltationis Sanctæ Crucis, & solent in asperſione aquæ benedictæ loco aspergilli uti frondibus ocymni; nam, ut ajunt, super telluris spatium, ubi Crux Christi erat sepulta, ocymnum oleſcebat, ideo *Βαυμάδος*, idest, *Regia*, vocatur hæc herba, quia evulsa fuit jussu D. Helenæ Crucis inventricis. Nos verò in benedicendis Ecclesiis, & in purificandis Altaribus in feria v. hebdomadæ majoris hyssopo utimur, tum quia in veteri testamento eandem herbam in benedictionibus adhibebant, tum

etiam quia hac planta monemur nostras conscientias purificare; nam, ut Ambrosius inquit: [Hyssopus herba humilis est, & in petris nascens: humilitas Christi significatur per hanc herbam. Et D. August. in psal. 50. Aspergeris hyssopo, humilitas Christi te mundabit. In Epist. ad Hebr. cap. 9.] atque Ivo Carnot. [Quòd autem hyssopus huic asperſioni miscetur, hoc significatur, quia in fide mortis Christi peccata mundantur, unde Apostolus: Fide mundans corda eorum, quia cum sit herba humilis firmiter hæret in petra, Serm. de Sacram. Neoph.] Hac igitur aqua in Ecclesiæ ingressu lustramur, ut mundo corde ante Divinam Majestatem preces nostras effundamus. Quo verò ad virtutes ejus, ex benedictionis verbis satis colligitur, valere, nempe, ad fugandas dæmones, morbosque pelendos &c. quæ à Baronio in Annal. dist. se demonstrantur. FR. scilicet anno 44. num. 60. & 88. an. 57. num. 110. an. 63. num. 164. an. 132. num. 13. & 14. an. 389. num. 108. an. 537. num. 11. & seqq. an. 855. num. 24. & seqq.: || Sed ejus principalis effectus est delere venialia ex opere operantis, ut docet Angelicus Doctor, quem multi Auctores sequuntur à Suarez citati; quamvis non desint, qui teneant per aquam benedictam ex opere operato deleri venialia. Cæterum quoad valorem hujus elementi benedicti contra visibiles inimicos aliqua exempla ex multis referam. Leo VI. Græcorum Imperator in suo tractatu de bellî apparatu hac aqua ante aggressionem inimicorum Duces monet exercitum aspergere; & nostris temporibus contra hæreticos milites in loricis supersticiosa quædam verba ferentes, ne offenderentur, valida fuere Catholicorum plumbæ glandes in aqua benedicta prius immerſæ. De Frutuoso Tudertino Episcopo etiam legitur, hac benedicta aqua Gothi militis fractam tibiam sanasse, dum reliqui ejus confectores Arriani hujus sancti Elementi virtutem, adinstar nostri sæculi novatorum, ridiculam existimant. FR. Gulielmus Bibliot. à Turrigo de Cryptis Vaticanis impressi. secunda pag. 118. relatus, narrat Stephanum Sextum Papam ob magnam locustarum copiam campos, & vineas Romanas instantium, hanc piam asperſionem ordinasse, & ubi aqua ista pervenerat, nec ullum simile animal postea visum fuisse, ex qua miraculo consuevere postea fideles suos campos, possessionesque hac aqua benedicta lustrare. || Est quæstio inter Auctores, an aqua non benedicta cum benedicta admixta eandem benedictionem participet. Pro affirmativa adducitur Alexandri Papæ III. sententia in can. quod in dubiis, de consec. Eccl. Quod tamen intelligendum est cum D. Thoma in 4. dist. 12. qu. 1. art. 1. dummodo, nempe, non benedicta aqua sit minoris quantitatis; bene tamen eadem uno iteratis vicibus novæ semper aquæ fieri posset, dummodo

modo semper sit minoris quantitatis. Laym. lib. 5. tract. 9. cap. 15. de Sac. Ordinis. Vide *Benedictio*. Et idem dicendum de Oleis Sanctis. Reliquas ex originali digressiones, quæ hæc desunt, propriis suis locis aprabimus, præsertim in dict. *Aquarii*. *Aspersus*.

AQUA BAPTISMALIS. Vide *Baptismus*. S. Quo verò ad ejus materiam.

AQUA IN SACRAMENTO. Vide *Consecratio*.

AQUÆ MANILE, & *Aquimanile*. Guttus, vas æquarium pro lavandis manibus, de quo sæpè in Ord. Rom. de Subdiaconatu, ac Isidorus hæc in eodem proposito habet: [Hi igitur cum ordinantur sicut Sacerdotes, & Levitæ manus impositionem non suscipiunt, sed patenam tantum, & Calicem de manu Episcopi, & ab Archidiacono scyphum aquæ cum aquæmanile, & manutergio. lib. 2. de Eccles. Off. cap. 10.] Græci verò in Subdiaconatus ordinatione post impositionem manuum cum solita forma ab Episcopo facta scyphum, aquæmanile, & manutergium accipiunt, cui Episcopo deinceps in lotionem manus, Subdiaconus jam ordinatus in prima ordinis executione ministrat. Vide *Hydromista*.

AQUÆ VIDUÆ. Vide *Vidua aqua*.

AQUA FORTIS, vulgare nomen. Vide *Chrysolca*.

AQUA IN CALICE. Vide *Aquarii*.

AQUARUM MIRACULA. Vide *Epiphania*.

AQUAGIUM, Aquæductus, seu Canalis. [Semper quippe quasi aliquod aquagium manabant ex eis lactymæ. In vita S. Adelardi Abb.] Vide *Docia*, *Dogus*.

AQUALICULUS. FR. Ventrículus. Cornutus ait, quoddam proprie significat porci ventriculum, sed per translationem etiam hominis ventriculum intelligitur. Hinc Persius, Satyr. 1.

— nugaris quum tibi calve
Pinguis aqualiculus propenso sesquipede
extat.

[Ne putent sanctæ portioni miscere cibum, qui per aqualiculos digestus in secessum diffunditur. can. tribus, de consecrat. dist. 2.]

AQUANUS, aqueus. [Carne terrenam sanguine aquanam. Tertull. de Car. Christi. cap. 9.]

AQUARI. FR. hæretici, ita appellati, quia solam aquam in calice offerrebant. 24. quæst. 3. can. 39. :||: Quæ hæresis jam extincta, excitata denuo fuit in secundo sæculo ob timorem, ne ab odore meri in communione sanguinis Christi, Christianos se esse agnoscerentur, & ided aquam puram in calice offerrebant, cui errori remedium adhibuit Africanum Concilium. His contrarii sunt Armeni, quippè qui Monothelitarum errore infecti, vinum sine ulla aquæ gutta in calice offerunt; nam oblatio vini, & aquæ in calice præter alia significata unionem hypostaticam in Christo Divinæ, & humanæ naturæ denotat, quam Monothelitæ negabant. Guttas verò aquæ vino mixtas ided nos ponimus in calice, quia

piè credimus, ut notat Cyprianus, epist. 36. hoc idem & Christum in ultima cœna fecisse, quod à Conciliis Sexto Constantinop. can. 32. Carthaginense Tertio, can. 24. Bracarense, can. 1. Florentino de Sacram. Euchar. Tridentino, sess. 22. cap. 7. confirmatur, & sic tenent SS. Patres, præsertim Irenæus, lib. 4. cap. 49. & Justinus Martyr Apologia 2. contra Arianos. Quoad significata, præter hypostasim in Christo, etiam hæc mixtio unitatem fidelium cum Christo denotat, & ided prius benedicitur aqua. [Quando autem in calice vino aqua miscetur, Christo populus adunatur, & credentium plebs ei, in quem credit, copulatur, & conjungitur. Cyp. epist. 63.] Parva ponitur quantitas, quia pauci sunt electi. Durand. lib. 4. cap. 30. In Missa defunctorum non benedicitur aqua prædicta, sicut nec etiam benedictio datur populo in aqua figurato, quia tunc illa aqua Purgatorii animas repræsentat, quæ, ut jam electæ, non indigent benedictione. Græci præter aquam, quam ponunt in calice in Missæ principio, quæ denotat æquam ex latere Christi emanatam, infundunt etiam post consecrationem aliquas guttas aquæ calidæ ante communionem, ad significandum, ut eruditissimus Simon Thessalonicensis notavit, quoddam scilicet, etiam in Corpore Christi jam mortui remanserit. Divinitatis calor, seu ut idem subjungit, [Ut labiis admotis, & sanguini communicantes, ita afficiamur, quasi è vivifico illo latere biberemus.] Qui verò ex officio hoc facere tenebatur *Camisatus* dicebatur, fortasse à Camisia, quæ est alba, seu superpellicium clericale indumentum. [Camisati ferendis ab Altare carbonibus, & sacris leberibus calefaciendis occupati sunt, ut illic more solito aqua fervens sacris calicibus tempestivè infundatur. Citrinus à Novar. citatus, lib. 5. cap. 8. sacror. elector.] Vide *Camisatus*, *Oblatio*. Aquarii hæretici. Vide *Hydroparasta*.

AQUARITIA, liquidorum mensura, de qua sæpè Cencius Camerarius in suo M. S. Rituali, qui etiam aliam minorem mensuram refert *Aquariolam* appellatam.

AQUILA, Bibliæ interpret ex Christiano fit Hebræus, & quare. Vide *Phariseus*.

AQUILEJENSIS SEDIS PRIVILEGIA. Vide *Patriarcha*.

AQUILUS, idest, Dæmon. Vide *Dæmon*.

AQUIMOLUM, & *Aquimola*, molendinum aquæ, in privileg. vel concessione Jo. XIX. ad favorem Ecclesiæ, seu Episcopatus Sylvæ Candidæ sub anno 1026. FR. potius Jo. XX. nam secundum Baron. Jo. XIX. obiit 1009. & Jo. XX. cœpit regnare anno 1024. & obiit 1033. Sed error calculandi Pontificum tempora etiam apud antiquos scriptores non raro accidit, ac de nomine Joannis præcipue XIX. & XX. quomodo inter historicos irrepserit. Vide *Ciacconum*.

AQUITANIA. Vide *Aguitania*.

AQUITANICUM PALLIUM. Vide *Bigerriga*.

ARA. Vide *Altare*, *Thymelinus*.

ARABICI. FR. hæretici à regione, unde infurrexere, ita appellati, asserentes animam rationalem esse mortalem; sed resurecturam in die iudicii unà cum corpore. 24. quæst. 3. can. 39. Arabes quando Africam cæpere. Vide *Taxatus*.

Arabica aliqua vocabula retinent Itali, & innumerabilia Hispani. Vide *Versus Leoninus*.

ARAMEI, sive *Arimi* populi. Vide *Syri*.

ARATRI PARS. Vide *Plonum*.

AREALISTA, Balista. [Tapeta & culcitra suspendentur, ne funda, & arbalistis forsan percuterentur intrinsecus. In vita Beati Caroli Comitis.

ARBERGARE, & *Arbergaria*. Vide *Albergare*.

ARETRIUM. Vide *Propositum*. *Autexufion*. *Liberum arbitrium*.

ARBOR, terrestris Paradisi. Vide *Adamitica*.

ARCA. Vide *Corbona*.

ARCARIUS, Thesaurarius, seu Depositarius. [Hic ultra consuetudinem Arcarius Ecclesie Romanæ efficitur. In vita S. Agathonis Papæ.] FR. [Salutat vos Erastus Arcarius Civitatis. Rom. 16. Et per semetipsum causam arcariæ disputavit emittens, videlicet, de suscepta manu sua obumbrata. Anast.] idest, Chirographum cautionis manu propria scriptum.

ARCAPURA. FR. palorum sepe significat in publicum, privatumque commodum structam, ad arcendam, & constringendam fluminis aquam. Camill. Peregrin. de Princip. Longobar. tit. Castigationes in Falconem Beneventan. pag. 154. Sed ex verbis Falconis arcuatum pentis significare videtur, qui sic ait: [Ad frangendam, ut ita dicam, arcaturam ivit. Cùmque Comestabulus sic frangentes eos flumen Sabbæi vidisset. In Chron. an. 1115.

ARCELLULA, idest parva arca. [Qui dum diversâ respicerent, ait, in hanc arcellulam solius erat pater meus nominata anni congerere. Greg. Turon. lib. 2. cap. 4.] Apud Anast. Biblioth. reperitur *Arcella* in eadem significatione.

ARCESSIO. FR. significat mortem. [Ut si quis post arcessionem meam abs te pacem petierit, des in nomine meo. S. Cyprian. epist. 22.] Aliqui legunt *Arcessium*. Et alii fortasse melius *Arcessum*.

ARCEUTHINUS, *arceuthinus*, Juniperinus. [Sed & bene cedrina mitte mihi, & arceuthina, & pinea de Libano, 2. Paral. cap. 2.] Significat juniperi lignum, à voce græca *arceuthos*, idest, *Juniperus*. Nec mirum est; nam Vetrurius, lib. 2. cap. 9. hoc lignum optimum ad fabricandum esse ait, & Plinius refert ex eodem ligno in Hispania Dianæ templum constructum fuisse. Idèd corrigendi sunt Codices in quibus mendosè *Arcentina* legitur. Hebræa tamen lectio habet *Algumin*, idest, *Abies*.

ARCHÆUS. Stultus, simplex, & ineptus, vo-

cabulum græcum *αρχαῖος*, de quo Hieronymi Dial. in Pelag. Vide *Baburrus*.

ARCHIACOLUTHUS, *Ἀρχιακόλυθος*, Acolythorum caput. [Stephanus archiacoluthus cum omnibus acolythis, & regionalis. Luitpr. lib. 6. hist. cap. 6.] In Ecclesia Metropolitana Capura erat Canonialis dignitas, ad quam in festo SS. Innocentium ordinare officium spectabat, ita Michael Monachus in Sanctuar. illius Civitatis.

ARCHIATER, & *Archiatros*: *Ἀρχιάτρος*. Proto-medicus. [Aduit Reovalis Archiater. Greg. Turon. cap. 15. lib. 19.] FR. [Quia B. Petri Apostoli Vicarius æstimatur, prohibetis Archiatrum ejus afferri medicinam. Ennodius Ticinen. Episc. in Apologet.] Appellat Pontificem Petri Vicarium, qui revera Christi est, sed hoc Ennodius ex assertionem Schismaticorum loquitur, nam ex sequentibus ejus verbis, satis videtur illum pro Christi Vicario prædicare, dum ait: [Non nos B. Petrum, sicut dicitis, à Domino cum Sedis privilegiis, vel successores ejus peccandi judicium licentiam suscepisse. Ille perennem meritum dotem cum hæreditate innocentie misit ad posteros: quod illi concessum est pro actum luce, ad illos pertinet, quos par conversationis splendor illuminat.] Ubi Petri Successores, & hæredes Pontifices appellat, & parimodo à Deo illuminari probat.

ARCHICANTOR. [Jo: Archicantor Basilicæ Vaticanæ, & S. Martini Abbas, tanquam delegatus apost. ad Synodum Anglicanam, ab Agathone Papa an. 679. missus, Britannorum cantum juxta Vaticanum ritum docuit. Beda, lib. 4. cap. 18.] Vide *Archiparaphonista*. *Præcentor*. *Baculus*. *Cantor*. *Primicerius*.

ARCHICLAVIS, Ecclesiastica Dignitas. Regentem, seu Governatorem Ecclesie, vel Monasterii denotat, de qua dignitate sæpe in antiquis scripturis, ubi Archidiaconalem præcedere videtur, legitur enim hoc ordine in subscriptionibus. [Signum Arnulfi Archiepiscopi, signum Guarilonis Archiclavi, signum Jona Archidiaconi.] FR. Legitur etiam *Archiclavus* sumpta metaphora à Governatore navis, qui clavum, seu temonem regit, qui navis gubernator, & regens est, sic de Summo Pontifice Ennodius Ticinen. Episc. in Apologetico dixit. [Deo gratias, qui hanc providentiam indidit ei, cui rerum humanarum summa commisit. Spescerta quietis est, & salutis, perfecta in gubernatore sapientia. Puppis cujus Magister ad clavi regimem intellectus dote præparatur, ubique stationem, ubiq; portum habet in fluctibus.]

ARCHIDIACONUS, *Ἀρχιδιάκονος*: canonicæ dignitas, idest, Diaconorum caput, cujus maxima erat authoritas, ut sacri testantur canones. Sæpe oculus Episcopi dicitur, cujus actionum testis erat. [Inter quos, videlicet, adversarios unus est nomine Lythardus, olim quidem Archidiaconus, qui cum esse deberet oculus Episcopi sui, dispensator pauperum, catechizator insipientium, apostatavit ab his omnibus, &

factus est Episcopo suo quasi clavus in oculum, prædo pauperibus, dux erroris insipientibus. Fulbert. Epist. 34.] Archidiaconus Ecclesiæ Romanæ sedebat coram Pontifice. Baron. ann. 1097. Imò Vicarius ejusdem erat in Ecclesiasticis causis, nam non solum eas Clericorum regionalium, ubi non residebat proprius, Diaconus regionalis iudicabat, sed etiam ob non benè administratam justitiam à Diaconibus regionalibus in gradu appellationis ad eum recurrebatur, ut ex Ordine Romano, cap. 7. de Offic. Archid. & 25. dist. can. perfectis liquet. Item exercebat de jure officium Dararii, ut eodem cap. 7. colligitur. Vide *Circumillustrator*. Sed hoc an abusive, vel de jure ageretur. Vide can. distum est, dist. 94. & ibi Glossa. Archidiaconus verò Ecclesiæ Constantinopolitane inducitur sacerdotali casula in die Crucis Exaltationis, ut Cypollata notavit; quia tunc Archidiaconi officium Sacerdotis ex ordine *Exocatacalorum* exercebat. Vide *Exocatacali*. FR. Antiquitus ex gradu eorumdem Diaconorum Archidiaconus eligebatur. D. Hieronym. Epist. 83. ad Evagrium in 2. Esdr. cap. 11. num. 22. Item Archidiaconus appellatur *Episcopus Levitarum*. Qui ad Sacerdotium deveniens, Archidiaconatum dimittebat, quod usque ad præsens in græca Ecclesia observatur; idè S. Gregorius Salonitanum Episcopum reprehenderat, qui suum Archidiaconum Sacerdotem fieri cogebat, ut ea dignitate illum spoliaret, dum is nec ad renunciandum gradum suum, nec Sacerdotium sumendum inclinabat. In sede Episcopali vacante ad Archidiaconum capitularis Vicariatus spectat. Zerol. in praxi Episcop. part. 1. Archid. & idè ab Ostiensi *Vicarius natus* appellatur; & ex eo quia de jure Archidiaconus Episcopi Vicarius erat, cap. 7. de offic. Archid. idè ei Archipresbyter subordinatus erat, ut habetur in cap. 2. de offic. Archipresbyt. idèque in multis Cathedralibus omnes dignitates Archidiaconus præcedit. Hujus dignitatis prerogativa arrogantiam nutrit, ut ea præditi, Sacerdotis gradum tamquam eis inferiorem suscipere recusabant; unde Hieronymus azebat [Injuriam putat, si presbyter ordinetur. In Ezech. Quare Urb. II. & Alex. III. temporibus hujusmodi dignitas derogata fuit, cepitque *Diaconorum prioratus* appellari. Fallitur Jo. Citrius, dum lib. 5. Jur. Orient. Resp. 1. asserit Archidiaconatus titulum antiquiori Diacono solum fuisse tradi, constat enim per electionem hoc fieri consuevisse; sic de Alexandro legimus. [Qui cum adolefcens esset, Choro Diaconorum præfuit. Theodor. lib. 1. historiar. c. 16.] Et clarius de hac Archidiaconi electione. [Quemadmodum si exercitus Imperatorem faciat, aut Diaconi eligant de se, quem indurium noverint, & Archidiaconum nuncupent, Hieronym. Epist. 55. ad Evagrium.] Quod habetur, in can. legimus, dist. 93. FR. Archidiacones erant Oeconomi Ecclesiæ, & Episcopatus Vicedomini; unde à Gregor. Papa Anatolius Diac. constituitur

Hierolexicon Magri.

Vicedominus, dist. 89. can. Diaconum. Et quoad Oeconomiam S. Stephanus Diacon. Protomart. fuit Primitivæ Ecclesiæ Oeconomus. Vide *Oeconomus*. Item de S. Cornelio Papa, in lib. de Romanis Pontificibus habetur, quòd omnia bona Ecclesiæ Archidiacono Stephano tradidisset; qui Stephanus deinde jam Papa, ante suum martyrium, omnia vasa Ecclesiæ, & pecuniæ arcam Xisto Archidiacono dederat. Idem postea sanctus Xistus jam Papa, & futurus martyr Archidiacono Laurentio thesauros Ecclesiæ commendavit. Ad Archidiaconum spectat Cereum Paschale, & Agnos Dei benedicere. Vide *Cereus Paschalis*. Antiquitus erat officium Magistri Cæremoniarum. Vide *Cæremoniarum Magister*. *Protodiaconus*.

ARCHIEPISCOPUS, *Ἀρχιεπίσκοπος*, cui totius provinciæ cura incumbere, 9. qu. 3. c. 2. & seqq. Dicitur etiam *Metropolitæ*, & *Metropolitanus*, quia in provinciæ *Metropoli* residebat, quam Latini *Civitate* provinciæ *primariam* appellabant, unde & *Primas* Archiepiscopus dictus est, item & *Patriarcha*. Balsamon, & alii. Sed multiplicatis jam in eadem provincia *Metropolitibus*; *Primas* deinde dictus est, qui cæteris *Comprovincialibus* præest. FR. Ad constituendum Archiepiscopum in aliqua provincia debet decem, vel undecim *Civitates*, & unum *Regem*, decem, vel undecim *Episcopos* suffraganeos habere, & tunc provincia dicitur, can. Scitote, 6. quæst. 3. *Canones* etiam, & *Authores* Episcopum, qui *Metropolitano* non subest, *Archiepiscopum* appellant, quæ consuetudo etiam apud *Græcos* reperitur, Balsamon & alii. *Maronitæ* *Moran*, idest, *Metropolitam*, ex vulgi abusu etiam *Episcopos* *Metropolitibus* subjectos vocant. Vide *Autocephali*. *Archiepiscopus* ab alio *Archiepiscopo* debet ordinari, can. perdena, 24. quæst. 1.

ARCHIEROSINA. FR. Pontificalis dignitas, vox græca *ἀρχιερωσύνη*: nam *Archierus*, *ἀρχιερός*, Pontificem significat, ab *ἀρχός*, idest, *Princeps*, & *ἑρως*, *ministerium*, ac si *Primus ministrans* diceretur. In consequenda *archierosyna* ille sic potior, qui patriæ plura præstiterit, nec tamen à temporum cultu observatione *Christianitatis* abscesserit. Cod. Theod. lib. 12. tit. 1.

ARCHIGALLUS, primus inter Eunuchos custodes ad regium foeminarum conceptum, Principisque libidinosum seminarium. [Et tamen calicem non dieo venerarium, in quo mors aliqua ructarit; sed fœtrici, & archigalli, vel gladiatoris, vel carnificis spiritu infectum. Tertull. de Resurrect. carn. cap. 16.] FR. quò vocabulo etiam usus est Julius Firmicus. Mathes. lib. 3.

ARCHIGERONTES, l. 6. Cod. de Episc. aud. Ubi jubetur, quòd hi officiales sint Christiani. FR. significant Principes senum. Alciat. in C. de Episc. & Cler. ab *ἀρχός*, & *ἑρως*, unde *ἡσπυριανῶν*, *gerontocomium*, senum hospitale. Vide suo loco. || Accursius tamen existimavit Archipresbyteros fuisse, qui pro confessionibus ad metalla damnatorum audiendis deputati erant,

archi Archipresbyteri fuissent, non erat necesse in eo Codice conditionem religionis ponere; nam eo ipso, quod Archipresbyteri essent, Christiano fuisse omnino supponendum erat. Alii Praefectos imperialis mensis eos existimarunt, sed Decanos senum famularum palatii destinatarum, ex vocabuli significatu, satis fuisse colligitur.

ARCHILEVITA. Vide *Archidiaconus*.

ARCHIMANDRITA, Ἀρχιμάνδριτης, Princeps ovium. FR. Gloss. in c. dispensationes, 1. q. 7. Inter Latinos eccles. dignitas adhuc Messanae viget, quae prius Monachorum Basilienfium erat, nunc vero in comendam à Catholicæ Rege Clericis saecularibus conceditur, & est maximi honoris, ac proventus. Aliquando tamen tribuitur Archiepiscopo hic titulus. [Qualiter Beatus Archimandrita Severus ejus sepulturae fuisset divinitus destinatus. In vita S. Severi Archiepisc. Ravennatens. quæ M. S. conservatur in Bibliotheca S. Mariae Vallicellæ de Urbe. Hoc prohibent dilecti Dei Episcopi, & Archimandrita. In Novell. Justinian. 5.] Abbarissa Monialium etiam *Archimandrita* dicitur: in Constitut. Caroli Magni. Vide *Mandra*. *Mandrita*. In Capella Pontificia à Protonotariis praeceditur. Vide *Protonotarius*.

ARCHIMARGIRUS, Annonæ, seu Coquinæ praefectus. [Earum Archimargirus defecisse stipendium victus promittit. In vita S. Vincentii Presbyt.] Vox quidem corrupta, cum Archimargirus secundum græcam dictionem ἀρχιμάρτυρος legi debuisset, id est principalis coquus: FR. Hoc nomine LXX. in c. 36. Gen. *Pusipharem* nominant, qui Josephum emerat; ubi Vulgata *Princeps exercitus* habet, quia in rigoroso graio sensu *Archimargirus* *Principem occisorum* sonat, id est eadem vulgata *Principem exercitus* habet, & LXX. *Principem coquorum* interpretarunt. Utraque tamen lectio in hoc convenit, quod tam ille, quam iste occisorum Princeps est; hominum ille, & hic animalium. Lectio autem hebraica cum vulgata concordat.

ARCHIMIMUS, ἀρχιμῖμος. FR. Principalis comicus, seu Comediarum director. [In Africa SS. Marculæ Archimimi &c. Martyrol. Rom. 29. Martii. Vide *Tribunus*, *Thymelicus*.

ARCHIOENOCBUS, Major à poculis minister, ex graeco vocab. ἀρχιοινός, quo D. Hieronymus in Genes. utitur, & in hoc sensu pariter explicat. FR. dicitur etiam ἀρχιοινός, nam οἰνοφόρος, *Vinifer* græcè intelligitur, item & ἀρχιοινός à voce οἰνός, quod idem est, ac *potillator*.

ARCHIOTA, vox græca ἀρχιότης, Archimista. [Hi quoque, qui custodes ædium, vel archiote. Dig. lib. 50. tit. 4. lib. 18. §. 10.] FR. græcè significat propriè *Antiquarium*, quia in Archivio scripturæ antiquatæ conservantur. Valentinianus Imp. septem Antiquarios, ac peritissimos transcriptores in ejus Bibliotheca constituerat, quatuor, nempe, Græcos, & tres Latinos, ut colligitur ex Theodosiano Codice, l. 2. de stud. librar. Urb. Ro. De eisdem mentionem facit D. Greg. c. 4. Dial.

Vide *Antiquarius*. *Charophylax*. *Scriminarius*. **ARCHIPARAPHONISTA**, principalis Cantor, cui oblationis tempore in sacrificio aquam præbere incumbere, nam Cantores propter occupationem canendi, non erant astricti sicuti reliqui assistentes ad offerendū panem, & vinum; id est à vicino fonte aquam ferebant. [Deinde descendit Subdiaconus sequens scholam, & accipit fontem de manu Archiparaphoniste, & defert Archidiacono, & ille ex amula intundit, faciens crucem in calice. Ord. Rom. Etymon græcū ἀρχιπαράφωνιστής, quod in rigore *Primum acclamatorem* significat, qui in Cærimonialibus antiquis *Præcantor* vocatur, quia ad ipsum pertinebat Missæ introitum intonare, quod incipiebat per signum egressionis Papæ à Sacratio; is enim ad januam attendens, cum Pontifex à Sacratio egredere, statim reliquis ministris alta voce *Accedite* dicebat; quæ cærimonialis praxis in Andegavensi Ecclesia adhuc durat, ubi *Præcantor* ante introitum, eodem verbo ingressum Chori denunciat, & in aliquibus festivitatibus processionaliter aquam pro sacrificio ex Sacristia defert in vasculo absconsio sub velo ab humeris pendente, præcedente Subdiacono, sicut Ordo Rom. præscribit. Vide *Archicantor*. *Paraphonista*. *Schola Cantorum*.

ARCHIPHYLAX, græca vox ἀρχιφύλαξ, primarius Custos; sic appellabatur in Monte Carmelo Generalistotius Ordinis Carmelitanorum, qui titulus penes eosdem anno 1121. cessavit, quando, nempe, Aimerichus Antiochenus Patriarcha in terra sancta generale Capitulum congregavit, ubi ad generalatum B. Bertoldus Latinus nominatus fuit, & tunc relicto cano titulo, totius Ordinis Antilitates ad usum occidentalium Generales Priores nominari cœperunt, à Bertoldo, nempe, primo eorum Latino Generali. Ejus Synonyma. Vide in dict. *Theofaurius*.

ARCHIPRESBYTER, ἀρχιεπίσκοπος, qui à Græcis *Protopapas* vocatur. [Sunt Archipresbyteri in Episcopio Canonico curam gerentes. Valaf. de reb. Eccles. c. 31.] Unaquæque ex tribus Patriarchalibus Romæ Basilicis suum Archipresbyterum Cardinalem habet, & horum Vicarii sunt Prælati, quibus ex decreto Apostolicæ Visitationis, jussu Alexandri VII. medietas proventus Canonialis Archipresbyteri assignatur. In Ritualibus antiquis, & Diaribus hi tres Archipresbyteri *Priores* vocantur, sic etiam tria Ordinum capita in sacro Collegio dicebantur; nimirum, *Prior Episcoporum*, *Prior Presbyterorum*, & *Prior Diaconorum*, quos alio nomine horum ordinum *Decanos* nunc dicimus. Quilibet ex his purpuratus Archipresbyteris excepto Vaticanæ Basilicæ in Anni Sancti principio portas Sanctas eorum titulum aperit; Pontifex verò Portam in S. Petri Ecclesia positam aperit, ac quartam ad S. Paulum Cardinalis Ostiensis referat. Archipresbyter dicitur etiam *Archisacerdos*. *Protopresbyter*. *Protopapas*.

ARCHISTERIUM, Manfio, seu Monasterium primarium, græcè ἀρχιστήριον. [Ad interiorius Archisterium

rium propter asperitatem itineris ire non poterant, in vita S. Antonii, c. 53.] Existimant aliqui *Asceterium* dicendum, nam græcè ἀσκητήριον locum ad aliquod exercitium destinatum significat; in Monasteriis enim Religiosorum virtualia opera, ac meritoria exercentur. Aliquando tamen per Synecdochen pars pro toto accipitur, & sic *Archisterium* Sedem episcopalem denotat, cum sit primariæ Ecclesiæ in Diocesi mansio, quod colligitur ex S. Severi Ravennæ Archiep. vita, quæ M. S. in Biblioth. Vallicellana de Urbe conservatur, ubi sic. [Quod uxoratus ad Archisterium Ravennæ accesserit,] fortasse ædes Pontificis intelligit, quæ tamquam principalis Præfulis mansio consideratur.

ARCHISTRATEGUS, Ἀρχιστρατηγός, Princeps militiæ, ita Græci Archangelum Michaellem vocant, cujus festivitate illi ad diem sextum Septembris, ex Emmanuelis Imperatoris constitutione, & Menologiò celebrant; quare perperam aliqui existimant hunc titulum fuisse aliquod Aulae Constantinopolitanae officium, de quo vocabulo Curopalata loquitur; nam idem Auctor vexillum in quo erat S. Michaelis effigies, *Archistrategon* appellavit. Vide *Trotostrotator*.

ARCHISUBDIACONUS, antiquum in Ecclesia Romana Officium, de quo sæpè Ord. Rom. [Archisubdiaconus levat calicem, & dat eum Archidiacono.]

ARCHISYNAGOGUS, Ἀρχισυναγωγός. FR. fuit ita appellatus Alex. Severus Imper. quia Hebræos protegebat. Baron. Ann. 224. n. 9. Vide *Synagoga*.

ARCHITRICLINUS, Ἀρχιτρικλίνος, Præfectus convivii, idest, trium clinaminum, seu lectorum Præfectus, in quibus declinantes Antiqui comendebant. Locus ubi duo declinatoria erant *Biclinium*, ubi tres *Triclinium*, ubi quatuor *Tetraclinium* & ubi sex *Hexaclinium* dicebatur. Affirmat D. Gaudentius, quod Hebræorum mos erat Triclinium in nuptiis constituere ad evitandas rixas, clamores, & immodestias, quod etiam sentit Baronius de hoc Architriclino, seu Triclinarcha scribens: de hoc etiam Architriclino loquutus est Sapiens, quando dixerat: [Rectorem te posuerunt noli extolli, Proverb. c. 32.] Ordo hujus convivioli hoc pacto constituebatur, ad tria, nempe, latera quadratæ mensæ tria accubitoria ponebantur, relinquendo quartum mense prospectu, ad inserviendum liberum; idèd triclinium communiter cœnaculum appellatum fuit, & quia, ut Varro à Gellio, lib. 13. c. 11. adductus, convivantes, nec minus trium, nec plus quam novem excedere monebat, allusivè, scilicet, & superstitionisè denotando tres Charites, vel novem Musas. Quando autem novem erant invitati, tunc terni in quolibet ex tribus lectis acclinabantur. FR. Dicitur etiam *Symposiarcha* à Græcis, à Latinis verò *Magister Convivi*, *Rex Mensæ*, *Modiperator*, *Arbitrator*, *Disfator*, & *Convivi Dominus*. Aliqui etiam existimant ad Architriclinum referri *Cœnæ Patrem*, & *Parochum*; vocabula, apud Horat. lib. 2. Satyr. 8. de Nasidieno cœnante.

In primis lucanus aper leni fuit austro,

Captus, ut ajebat cœnæ pater.

Et ibidem.

Tum Parochi faciem, nil sic metuentis, ut acres Porores.

Quo verò ad Triclinii locum, & mensam. Vide Cic. lib. 13. ad Atticum in fine epist. De his etiam hæc habet Macrobius. [Domus ornata fuit, triclinia lectis uberneis strata fuerunt, duobus tricliniis Pontifices cubuerunt, in tertio triclinio mulieres, lib. 2. Satur. cap. 23.] & Horatius 1. Serm. Satyr. 4.

Sæpè tribus lectis videas cœnare quaternos.

Vide Baronium, An. 34. n. 40.

ARCHIVISTA. Vide *Antiquarius*, *Archista*, *Bibliothecarius*, *Chartophylax*, *Cancellarius*.

ARCHIVUM. Vide *Arcebum*, *Chartophylacium*, *Chartaceum*, *Fenolum*, *Serinium*.

ARCHONIUM. FR. Acervus, Congeries, Cumulus. Nam ubi vulgata in Ruth. cap. 3. num 7. legitur. [Ifferetque ad dormiendum juxta acervum manipulorum,] legunt alii: *Juxta archonium*, & ad postillam Hugo Card. [Archonium est acervus gallinarum in imo latus, & in summo acutus.] Vide *Gelina*.

ARCHONTICA, ἀρχοντικά. [Officia autem Ecclesiastica dicuntur archontica, can. 7. in Trull.

ARCHONTIAGI, seu *Arcontici*. Hæretici ἀρχοντιῶν, idest, Principes, quia universitatem, quam Deus condidit, opera esse Archangelorum defendebant. FR. 24. quæst. 3. can. 39.

ARCIBUM, Archivum. [Tanta Serenissimi Ludovici Augusti autoritate, quæ Senonis in arcibo Ecclesiæ Episcopi servatur fulvus, apud incertum Auctorem.] Item in eadem significatione invenitur *Arcepes*, quod ex sequentibus colligitur. [Dignum est, ut gesta ex hoc conscripta tibi tradantur, ut in arcibus publicis memoranda serventur. Marcus, lib. 2. form. c. 28.] FR. In antiquis formularibus reperitur quoque *Arcepes publici* :: Dicitur etiam *Archivum* à græco ἀρχῆον, quod scripturarum conservatorum significat. Romanum autem Archivum quam copiosum fuisset, ex eo colligi possit, quod cum Chindasvindu Hispaniæ Rex (*Tajonem* scribit Baronius ad ann. 649. num. 81. & seq. *Tajonem*, ut Torrigius in Crypt. Vatic. 2. impress. pag. 182. ex lapid. monum. habet:) Cæsaraugustanum Episcopum ad quærendas primam, & secundam Moralium S. Gregorii partes Romam misisset, & ob magnam copiam librorum Archivi Lateranensis impossibile fuit Præsuli illas reperire, quod per recursum ad auxilia supernaturalia, in Basilica S. Petri miraculosè eas tandem invenit, de qua re disertè citati Auctores. Ingeniosè siquidem beatus Martyr Ignatius, epist. 9. de Jesu, & ejus Cruce talia prodit [Jesus mihi pro Archivis est, quem nolle audire manifesta pernicies est. Illibatam mihi est Archivum Crux ejus.] Archivum dixerat pro testimoniali, & authentico. Vide *Chartophylacium*.

ARCTURUS, ἀρκτικός. FR. est signum cœleste ex septem stellis compactum, de quo in cap. 9. Job,

sic habetur: [Qui facit Arcturum, & Oriona, & Hyadas &c.] Ubi Greg. Papa sic exponit [Arcturus, quod septem stellis componitur, Oriones, quippe, in ipso pondere temporis hiemalis, suo quoque ortu tempestates excitant, & maria, terraeque perturbant, lib. 7. Moral. cap. 6. in cap. 9. Job. Hyades juvenescere verno ad Caeli faciem prodeunt, & cum jam Sol caloris sui vires exerit, ostenduntur. Illius quippe signi initium inhaerent, quod sapientes sæculi Taurum vocant, & quo augeri Sol incipit, atq; ad extendenda diei spatia ferventior exurgit &c. Ibid.

ARCATUS morbus. Vide *Anrugo*.

ARCS triumphalis. Vide *Manus*.

AREA, & *Arenaria*. Vide *Cameterium*.

ARENARIUS. FR. qui in arenam ad pugnandum descendit. Glos. in can. si testes, 4. quæst. 2. & 3. S. si res exigit. Vide *Asceterium*.

AREOPAGUS, Ἀρεοπαγος, Athenarum vicus à templo Martis ita appellatus. Seneca, c. 3. de tranquill. seu quia credebatur ibi hasiam suam Martem plantasse, ut Hellaricus refert. In hoc celebre Athenarum Collegio residebant Judices integritate, & fama celebres, qui ad hunc magistratum post rigorosissimum idoneitatis examen admittabantur. Nocturno autem tempore, & in obscuro (ne aspectu reorum commoverentur) cum maximo silentio, & in scriptis eorum propriam sententiam ferebant, inde dicebatur adagium illud, *Areopagita taciturnior*, & *Areopagita tristior*, ad denotandum hominem cautum in loquendo, & tetrum in meditando; & ad exaggerandam veram in aliquo rectitudinem absolute aiebant, *Areopagita est*. Hoc Tribunal anno ab Orbe condito 3649. ex Eusebii Chronica per Solonem erectum fuisse constat. Erant quidẽ Sacerdotes Idolorum, ad quorum jurisdictionem causæ religionis, & cultus spectabant, horumq; fuit Dionysius ab Apostolo ad fidem illuminatus, quem Græci Θεωσοφος, *Theosophum*, id est, divinum sapientem vocant. Hic Divus antea Atheniensis Episcopus deinde Galliarũ Apostolus extiterat, ubi tandem prodigiosè martyrio triumphavit, cui in Episcopatu Atheniense Publius Martyr successerat, qui antea Melitæ Princeps, ab eodem Apostolo Paulo, & ad fidem conversus, & ejusdem Insulæ Protoepiscopus ordinatus est, ut Apostolorum Acta, & Baronius An. 58. n. 173. in annot. ad Martyrol. 21. Januar. & alii affirmant. FR. Perperam Ecclesiastici Vocabularii Auctor hoc nomen *Areopagi* Martis visum significare existimavit.

ARETINUS. FR. Integer, à Græco nomine ἀρετή, quod integritatem significat. [Custodienti illud, quod Dominus in Aretino paropside tinnit panem. In vita S. Cæsarii, lib. 1.

ARGA. Villis homo, vox theutonica *Arg*. Alii à græca etymologia ἀργός, id est, piger, deducunt. [Inutilem dixeris, & vulgari verbo arga vocaveris. Paul. Diac. lib. 1. de gest. Longobar. c. 24. l. 6. c. 24.

ARGASTERIUM. FR. Officina, in qua ars aliqua exercetur; sic in quodam lapide S. Nicolai in Carcere de Urbe, ubi incipit, *Ego Romanus pres-*

byter, quam inscriptionem integrè affert in suo tractatu de Crypt. Vatican. edit. secunda, pag. 321. Franc. M. Torrigius. *Argasteria* IV. &c. quod idem Auctor *Ergasteria* corriggit, sed utrumque rectè dici potest; nam *Argates*, & *Ergates* operarius dicitur. Vide *Ergasterium*.

ARGENTEI, triginta pro quibus Prævaricator Judæ ejus Magistrum Jesum prodiderat. Quantum valebant. Vide *Siclus*.

ARGUMENTARIUS, Cani venatico solet epithetum hoc applicari, & præcipuè cani leporario.

ARGUMENTOSUS; FR. ingeniosus, accipitur aliquando in bonam partem, ut de S. Cæcilia canit Ecclesia: [Quasi apud argumentosa Domino deservisti.]: Aliquando in malam partem pro cavilloso, & fraudulento. [Vocatur à nobis propè simularis amator, atq; argumentosus. Luit. in legat. ARIANI. Vide *Arriani*.

ARIES. Dicitur Testiculus, Laniculis Reciprocicornis. Vide *Testiculus*.

ARIMANIA, Dominatio, facultas, vassalagium: [Veniens tibi in palatio nostro unà cum arimania sua in manu nostra trustum, & fidelitatem nobis visus est conjurasse. Marculf. lib. 1. formul. cap. 18.] *Trustum* autem fidelitatem, & vassalagium cum juramento promissum significat.

ARIMANNA. FR. Hera, Domina, l. Reminiscimur de præscriptionibus.

ARIMANNUS. FR. Dominus, l. de servo fugitivo, de furtis. Legitur in eodem sensu *Arimannus*.

ARIMI, seu *Arameni* populi. Vide *Syri*.

ARIOLI. Vide *Hydromantia*.

ARIMINENSES. Vide *Tracala*.

ARIPPENUS. Mensura agraria. [Statutum fuerat, ut possessor de propria terra unam amphoram vini pro aripennum redderet. Greg. Turon. lib. 5. cap. 28.] Ab aliquibus *Aripennis* appellatur, gallicè *Arpent*.

ARIPERGARE. Vide *Albergare*.

ARISCADA. FR. pœna, multa, l. de his, de Episcopis, & Clericis.

ARISTATON. FR. Culcitra, qua cadavera cooperiuntur. [Si quis Aristatonem, id est, sllapulum super mortuum capulaverit, aut mortuum inde spoliaverit. In lege Salica, tit. 57. S. 3.

ARITHMETICA. Vide *Assumatus*. *Numerarius*. Numeri accipiuntur aliquando pro litteris. Vide *Litteratura*. Arithmetica Charact. à D. Jo: Euang. nomen Antichristi describitur. Vide *Antichristus*. *Aureus numerus*.

ARITMUS, ἀριθμός, numerus, unde *Arithmetica* numerandi scientiam dicitur. [In Arithmis cum divertisset Israel apud Sethim, abeunt libidinarum apud filias Mohab. Tertull. lib. ad vers. Gnost. c. 3.] In *arithmis*, id est, in libro numeri, titulus quarti libri Thoræ, seu Pentateuchi.

ARITMANNARIUM. FR. genus impositionis. [Ab omnibus similiter Albergariis, Aritmannariis, Angariis &c. Bullar. Casin. tom. 2. constit. 218.

ARITMANNUS, Vide *Arimannus*.

ARMA SACERDOTALIA, idest, paramenta sacra. [Hora verò diei tertia arma sibi deferantur sacerdotalia, quæ induet extra chorum. In quodam M.S. Codice Roldi Abbatis.] Vide *Flammificatus*. Jurare ad arma sacra, in dict. *Iuramentum*.

ARMAGEDON. FR. Hebraicum vocabulum.] Et congregabit illos in locum, qui vocatur hebraicè Armagedon. Apocalyp. cap. 16. n. 16.] Aliqui Interpretes existimant provenire hoc vocabulum ab *Armon*, quod hebraicè Palatium, seu amplam mansionem significat, & *Gedon*, idest, Congregatio; arbitantes insuper hoc de Valle Josaphat intelligi, ac voluerunt proinde, quòd in Mundi fine ibi judicium tremendum, & universale à Deo exercendum sit; sed ex vi hujus verbi non videtur Deum in ea Valle astringi ad judicandum; bene tamen in *Armagedone*, idest, in spatiofissimo situ omnibus præeritis, præsentibus, ac futuris usque ad illum diem hominum generationibus capacissimo. Interim, qui copiosam eruditionem super hoc verbum desiderat, legat Ludovicum Alcafar Societatis Jesu in Apocalypsim, qui affert diversas notaciones, & præcipuè in Nota 4.

ARMARIOLUM. Tabernaculum, in quo Corpus Christi conservatur. Vide *Cophinum*.

ARMARIUM. FR. In Instituto Cisterciensium, Bibliothecam significat, quæ erat inter Ecclesiam, & Capitulum aulam. [Quod si aliquis necesse habuerit divertere alicubi, librum suum in Armario reponat. Par. 1. cap. 71.]

ARMARIUS, dicebatur Monachus Oeconomus Monasterii. [Sergius namque Armarius Monasterii. In vita S. Petri Abb.] Hodie tamen à commestibilibus custodiendis *Cellerarius* dicitur. Vide *Cellerarius*.

ARMENIA. Lazul, dicta. Vide *Chrysocolla*. Armenorum ritus. Vide *Evangelismus*, *Iejunium*, *Patena Hydroparastæ*, *Staurolatra*. In eorum Ecclesiis quo musicali instrumento utantur. Vide *Basillus*.

ARMIFACTOR. Faber, qui ferrea arma fabricat. [Et quia Marianus armifactor erat. In vita S. Deogratias Episc.]

ARMILAUSA, Monachorum scapulare, quod ab armis, scapulis, & humeris pender, & vulgariter *Pasientia* dicitur; sed librariorum inscitia transcurata fuit littera C; nam *Armilausa* scribendum est Isidorus docet. [Armilausa vulgò dicta, quòd antè, & retrò divisa, atque aperta est, in armos tantum clausa, quasi armilausa, C. littera ablata, lib. 19. Orig. cap. 21.] FR. Auctor Ecclesiastici Vocabularii suo more erroneus vestem brevem significare asserit. Vide *Scapulare*.

ARMILLÆ. Vide *Viria*, *Viriola*.

ARNALDISTÆ, hæretici. Vide *Gazarii*.

ARNALDUS. Vide *Filius arnaldus*.

ARNOLPHORUM terra. FR. Spoleti Ducatus, ab Arnulphis Ducibus ita appellatus. [Igitur gravia nocumenta, quæ nonnullis Civitatibus, Terris, Castris intra Patrimonium B. Petri in Tuscia, Comitatum Sabinæ, & terram Arnulpho-

rum constitutis eidem Ecclesiæ Rom. subjectis &c. Extrav. de majorit. & obed. cap. unico.]

ARQUITUS, Toxophorus, Sagittiferus, Sagittarius. [Funduntur populi, præcedunt arquites pueri. In transl. S. Marcelli Papæ & Martyr.]

ARQUATUS MORBUS. Vide *Aurugo*.

ARRERAGIUM. In statutis Equitum Melitensium significat contractum, & antiquatum debitum, seu administrationis residuum, quod ad commune Ærarium pertineat.

ARRIANI, sive *Arriani*. FR. Hæretici Arrii Alexandrini presbyteri sequaces, qui Verbum Divinum Patri non esse æquale asseriebant, nec in Divinis eandem substantiam admittebant. 24. qu. 3. can. 39. Vide in Prohisione Operis. Vide *Anomæ*, *Duliani*, *Gloria Patri &c. Scriptorii*, *Styllita*, *Thalia*.

ARRIGARE. FR. ab arra deductum, obligare, pronittere, & donare significat. I. si libertus, de successioibus.

ARRIPERGARE. Vide *Albergare*.

ARTABA. Persica frumenti mensura. [Et impendebantur in eos per dies singulos similia artabæ duodecim. Daniel cap. 14. num. 2.] FR. ab *Artabazo* Pharadidis filio Parthorum Duce, vel ab Artabano Hystaspis filio, & Xerxis Patruo, hoc mensuræ nomen deductum. [Ita hujus regionis potentia terram Asiæ partem æquiparat, & ejus principatus (quam Satrapiam Persæ vocant) omnium principiorum longè est optimus, adeò ut Tritæchmæ Artabaz filio, qui pro Rege tributum hoc exigebat, (legunt alii, quem Rex huic tractui præfecerat) singulis diebus singulæ argenti plenæ artabæ ponderentur. Est autem artaba mensura Persica capaciore, quam Atticus Medimnus, tribus Chœnicibus Atticis. Herodotus, lib. 1.]

ARTERIE pulsatio. Vide *Diapopton*.

ARTICULARIS MORBUS. Vide *Gutteria*.

ARTIPEX. Vide *Bonaufus*.

ARTIGRAPHUS, scripsor. Vox latino-græca.

ARTOPHONION. Vide *Pyxis*.

ARTOS. Vide *Fermentatum*.

ARTOTYRIÆ, Hæretici, græca vox Ἀρτοτύριαι, nempe, ἄρτος, quod panem, & τυρίς, caseum significat. FR. [Ab oblatione vocaris panem enim, & caseum offerunt, dicentes à primis hominibus oblationem à fructibus terræ, & à fructibus ovium fuisse celebratam. 24. qu. 3. cap. 39.]

ARTUATIM, adverb. membratim. [Is cum comperisset Isidem uxorem incesti fratris cupiditatibus esse corruptam, occidit Osirim, artuatimque laceravit. Jul. Firmicus, cap. 2.]

ARTUS. FR. nodi in corpore, sed translataè pro Episcopis ab Ecclesiasticis Scriptoribus accipiuntur. Gloss. in can. Advocavit. 24. qu. 1. [Artus dicuntur Episcopi, qui viriliter sustinent Ecclesiam.]

ARURA ἀρῦρα, agraria mensura Ægyptiorum [Aruræ autem erant ei trecentæ uberes, & valde optimæ. Evagr. in vita S. Anton. cap. 2. Inflantem annum significantes quartam aruræ partem]

pingunt. Est autem arura terræ mensura centum completens cubitos. Herapol. lib. 1. cap. 5.

ASBESTOS, ἀσβεστος, græcè inextinguibilis, à verbo σβίνωμι, quod extinguo significat, est lapis genus ita vocatus. [Asbeston, Arcadiæ lapidem, propterea sic vocari, quòd accensus feniel junon possit extingui. S. Aug. lib. 21. de Civit. Dei cap. 5.] FR. Plinius verò, lib. 31. c. 10. in Arcadiæ montibus nasci scribit coloris ferrei.

ASCETA. Monachus, vel Gladiator. Vide *Asceterium*.

ASCETERIUM, ἀσκητήριον. Monasterium: à verbo græco ἀσκέω, exerceo, laboro, disco &c. [Ad Monasteria, & Asceteria, idest, loca, in quibus se exercent, prompto, & alacri venient animo, Metaphr. in vita S. Martini.] Significat etiam Palæstram, & *Asceia*, ἀσκήσις, tam Monachus, quam Athleta subauditur, nam ille luctam spiritualem, & hic corporalem exercent. Collegium Funerarium, in quibus octo Moniales, & tres Acolythi ad sepeliendos mortuos se exercebant, quod ab Anastasio Imperatore fuerat fundatum, etiam *Asceterium* dicebatur, ut ex confirmatione ejusdem à Justiniano facta, sic habetur: [Redditio funeribus destinatum à Divæ memoriæ Anastasio Imperatore confirmavit, & funeribus deputavit, & dedit singulis cadaveribus, five singulis lecticis unum Asceterium, idest, octo Sanctimonialia, & tres Acolythos. Julian. Antecessi. Novell. 13.] Vide *Metanasa*.

ASCETICON, ἀσκητικόν, exercitium, sic appellatus fuit quidam Mesalianorum hæreticorum liber, quem Concil. Ephesinum damnavit; horum errores in voce *Precatores* referentur.

ASCETRIA, ἀσκητήρια, Monialis, à verbo græco ἀσκέω, quod exerceri significat. [Omniibus autem, qui in sæcularibus versantur, & iis maxime, qui scenicè tractant viris, ac mulieribus, atque etiam his qui præfunt interdicimus, ne Monachi habitu, vel Ascetria utantur. Balsam. in can. 63. Trull.] Quare in, epist. 54. lib. 11. D. Gregorii mendosè *Assistria* habetur. FR. *Ascetria* aliquid aliud à Moniali distinctum videtur significare, quia illam D. Gregorius à Diaconissa, & Monacha, quam Monastriam vocat, distinguit inquires: [Si quis contra aliquem Clericum, Monachum, aut Diaconissam, aut Monastriam, aut Ascetria habet actionem, &c. can. de persona. 11. q. 1. ubi Gloss. habet, Ascetria, idest, inclusam. In Indice Critico d. D. Gregor. Papa notatur *Asceterium*, sed debebat imprimi *Ascetria*.]

ASCITÆ, Hæretici. [Ascitæ ab utre sic appellati sunt, ἀσκήσις enim græcè, latinè uter dicitur, quem perhibentur inflatum, & opertum circumire bacchantes, tanquam ipsi sint Evangelici utres novi, vino novo repleti. Aug. lib. 6. de hæres.]

ASCLIPIDIOTUM. Vide *Scordium*.

ASCOPERA, uter, ex græca voce ἀσκήσις fit ἀσκητήρια. [Imposuit Abræ sur ascoperam vini. Judich cap. 11.] FR. Quare non bene intellexit Calepinus hoc vocabulum, licet sit compositum ex ἀσκήσις,

quod uter sonet, & ἀσκήσις græcè sacculum significans, non idem saccus est, ut ipse asserit, sed uter ad modum sacci, ad distinctionem conceptaculi, quod *uter*, *uterus*, & *uterum* etiam dicitur. Insuper *Ascoperæ* synonymum est *culeus*, vel *culleus*. [Nisi culleis mihi deportaretur oleum, cras faxo culleo deportare in pergula: dixit Plautus in Pseud. Scena 2. act. 1.] Inde de Nerone, cap. 4. ait Suetonius, quod inter probra in eum scripta, hoc fuit unum, nempe, in collo statua ipsius [Ascopera ligata, simulque titulus; Eo quid potuit? sed tu culcum m. aruisti.] Igitur *Ascopera*, & *Culeus*, sunt hic manifestè synonyma, quibus alluditur pœna, quam Nero ob matricidium meruerat, nam patricidæ in culleo cum cane, simia, gallo, & serpente inclusi in mari projiciebantur; unde affabre Juvenalis inquit:

Quis tam

Perditus, ut dubiter Senecam præferre Neroni?

Cujus supplicio non debuit una parari

Simia, nec serpens unus, nec culcus unus. Ex dictis ergo fit duplex contra Calepinum illatio, prima, scilicet, ex Juditha, & Suetonio, quòd in sacris, profanisque scripturis idem sit *Uter*, & *Ascopera*. Secunda, quòd synonyma sint *Uter*, *Ascopera*, & *Culeus*, vel *Culleus*.

ASCUS. FR. Cymba. [Si quis navem, vel ascum de intro clavem furaverit. In lege Salica, tit. 23. §. 3. an. 42. n. 33. an. 201. num. 21. & 22.]

ASINARI, dicti sunt Christiani. Vide *Baron*. an. 42. n. 33. an. 201. num. 21. & 22.

ASINO, verbum, FR. significat super asinum iter facere. [Asinando, equitando, ambulando. Luitpr. in legat.]

ASIONGABAR. FR. Civitas, quæ Beronica, Veronica, seu Berenice dicitur. Vide *Hemeroissa*.

ASISA. Vide *Assisa*.

ASOMATOS, ἀσώματος, incorporeus, impalpabilis. **ASOTIA**, ἀσώτια, luxuria, lascivia, intemperantia, ita dicta à verbo ἀσώτίζωμαι, luxu diffuso, sumpto ab Alostorum populo, quòd esset luxu & confessionibus infamis. De his Cicero agit 3. de Finibus: [Nolim enim mihi fingere Alostas, ut soletis, qui in mensas vomant, & de conviviis auferantur.]

ASPATICUM, ἀσπατικόν, saluatorium, mansio, diversorium Ecclesiæ contiguum, seu Sacrarium, in quo Episcopus sacris indumentis vestiebatur pro solemnibus celebrationibus, ibique à Clericis obsequio, & ejus manuum osculatione salutabatur. Ideo *Saluatorium* locus hic appellatus est: Vide suo loco. [Postquam Theodosius venit ad templi ambitum, non ingressus est in divinum Templum, accedens autem ad Ambrosium Pontificem in aspatico, eum rogavit. Theod. lib. 5. hist. cap. 18.] Ac quia in eadem mansione hospitabantur Peregrini (ut in verbo *Saluatorium* dicitur) ideo *Matatorium* dictum fuit, quod Xilander super illa verba Cedreni: [Per dexteram partem ivit in metatorium] in ejus ad dictum Auctorem notis, num. 235. non intelligere hujus vocabuli significatum fateatur. FR. Hoc quippe non est novum in Guliel-

mo Xilandro, nam uti heretico, in multis impostore, ac à piis Catholicorum monumentis averfo, idèd ejus scripta in Indice prohibitorum librorum interdìcta sunt. *Metatorum* igitur est spatium in agro dimensum, seu area ad constructionem designata, inde Metatores dicti sunt exercitus Præcursores, & Prædomi, qui italicè *Foieri* dicuntur: hinc Vegetius inquit: [Metatores in castris dicuntur, qui præcedentes, locum castris idoneum eligunt, lib. 2. cap. 7.] Et Opratus Mileviran. ait: [Nam cum missos ante venturos milites metatores, (ut fieri solet) mitterentur, lib. 3.] Ubi notat Franc. Baldoinus: [Et in iis ascribit, quos in Codice constitutionum dicitur potius fuisse mensurum, lib. 1. & 5. de metat. Metata dicuntur in jure civili hospitia, quæ provinciales præbere jubentur militibus, & metatores ipsi hospites, qui excipiuntur, lib. 9. C. de metat. Sed Opratus ita vocat eos, qui præmittuntur, ut hospitia prius designent in commentario Suidæ dict. *metatō*.] Sic eodem pacto *Mensor*, *Metator*, *Metatorium*, & *Mensorium* hinc diversorii, & mansionis locus appellatur, & nos *Præparatorium* dicemus; aquè igitur mansio pro militibus, vel peregrinis hospitandis eodem vocabulo appellata fuit, & quia synonymicè eadem mansio *Præparatorium* erat, hinc pro Sacrario, in quo instrumenta ad sacra conficienda, & ipse celebrans ad ritè celebrandum præparantur, *Præparatorium*, *Mensorium*, & *Metatorium* promiscuè appellabatur: ||: Sidonius Apollinaris, lib. 8. cap. 11. [Huic quodam tempore Burdegalium invivens, Metatorium paginam quasi cum multa prævia misi.] De prævia epistola dixit. FR. De præcedentibus lacrymis S. Victor Uticensis dixerat: [Quòd jam homo Dei metantibus lacrymis miserat Legatum in Cælo. De persecut. Vandalica, lib. 3.] ac de gaudio præcurso idem Sanctus lib. 2. [Fit strepitus gaudio metante irrevocabilis populorum]: ||: *Metatus*, hoc est diversorium, seu Hospitale. [Velociter ad metatum vadit, inventique infirmum febre plenum. Greg. Turon. lib. 6. cap. 7. Mundabuntur enim longo tempore sacrificii domus, sanctitatis hospitium, metatus Metatoris Christi. Chrysol. Serm. 91.] Item græcè *Diaconicum*, vel *Diaconion*, id est, ministratorium dicitur: [Post dictam Tertiam, & Sextam, vadit sanctissimus Patriarcha in metatorium, sive Diaconicum, & exit ad sanctum Altare. Eucharolog. Græcum. Quoniam non oportet in sacros ministros licentiam habere in secretarium, quod Græci Diaconion appellant, ingredi, & contingere vasa dominica. Concil. Agath. can. 66.] FR. In Liturgia, quæ circumfertur sub nomine S. Marci, habetur, quòd Sacerdos in fine Missæ dicat: [Sit nomen Domini benedictum &c. Sacerdos orat in Diaconico.] Ubi ejus Interp. malè adjunxit hæc verba: [Hoc est sacro Armario, seu Sacristia.] Parùm de Græcorum ritu informatus; nam Græci Sacerdotes in fine Missæ antequàm populum benedicant, descen-

dant de Altari, & ad sacrarium semoti orant; non autem ad Sacristiam eunt, ut malè Interpres intellexerat. Apud Græcos *Diaconion* intelligitur etiam liber, in quo continentur preces à Diacono in Missa, & in Horis canonicis cantandæ, vel administrationis liber. Igitur *Aspaticum*, *Metatorium*, *Metatus*, *Diaconicum*, seu *Diaconion*, & *Salvatorium*, promiscuè pro Sacrario, & Hospitio peregrinorum, & infirmorum accipitur. *Metator* verò significat Præcursores, ut supra visum est, & in præallegata Chrysologi verba *Metatoris Christi*, de ejus Præcursores Joanne Baptista intelligitur. Vide *Meta* in significatione tèrmini.

ASPERGILLUM, asperforium, quo aqua benedicta porrigitur, vel aspergitur. [Aspergilla ex puro auro, quamplurimos etiam calices, & aceras, & quæcunque mysticis ceremoniis peragendis erant consecrata, spoliantes, propriis suis possessionibus ascribebant. Agathia, lib. 2. feu 3. hist.] De Hysopo, & Ocymo, quando illis loco aspergilli utendum sit, diximus supra in dict. *Aqua benedicta*. Aspergillo non porrigitur aqua benedicta Superiori, vel Ecclesiæ Titulari, sed illud osculando in manu ipsius traditur: sic etiam indicens est, ubi adest in ingressu Ecclesiæ Clericus, vel Sacerdos, quòd aliquid secularis porrigat aspergillum Magnatibus, cujus rei Hispani rigorosi observatores se ostendunt. Cæterum. Vide *Aqua benedicta*. *Spargillum*.

ASPERGO. FR. pro dissamo. [De Leone Fratre, & Coepiscopo nostro sinister rumor asperferat. 2. qu. 5. can. Habet.

ASPRATUS, res quæ scabit, & erodit. [Si quid intus metrica produxerit, non minus forti, & asprata lima poliri. Sidon. l. 4. Epist. 8.] Apud eundem *Aspredo*, & *Asprindo* pro asperitate invenitur.

ASPRUM, Album; græcè ἀσπρον: unde *Asprum vestimentum* album significat. In Græcia moneta quædam *Asprum* dicitur propter argenti albedinem, quod nomen apud Turcas hodie remanet, æquivaleretque monete Etruscæ, quæ *gratia* vocatur, id est, sex Romæ quadrantes. [Dedit ei ex vestigalibus frumenti asprorum quinquaginta millia. Phranz. lib. 3. cap. 29. FR. Penes Latinos *Asper*, & *Asprum* dicebatur. Persius:

— Quid asper utile nummus habet?

Et Suetonius in Nerone: [Exigitque ingenti fastidio, & acerbitate nummum asprum.] In quo vocabulo Calepinus denormat, inquit: [Asper nummus dici putatur, qui recenter cufus, significusque est, quod plusculum asperitatis habeat, quàm ille, quòd jam manibus eritus est] An non manifestum est Persio supra vilem nummum fuisse? & ex Suetonio, quod fastidio ingenti, & acerbitate nequiter ille alium nummum, quàm vilem asprum exigere? *Asper* igitur nummus idèd sic dicitur, quia ex Thracia incusus proveniebat, Græci enim *Thracæ*, id est, *Aspros* appellabant, & res aspra ἄσπρος, & *Asprus*, temerarius, ferox, unde *Asprum*, Thracia dicitur. Cæterum potest etiam asprum analogicè ex albedine dici, ut Aristoteles ait laetem cum saccharo convenire in albedi-

ne; unde æquè dicimus album ut lac, vel ut facturum; sic per albos Traces, eo modo, quo per nigros Æthiopes, vel Libyos interiores intelligimus. Vide *Diasprum*. Ejus antithesis. Vide Aquilus in dict. *Dæmon*.

ASSARTUM, Campus dicitur à gallico vocabulo *Essarter*, quod arbores cadere significat, sic *Assartum* ubi jam cæsis plantis, seminarium liberum fit. [Assartis factis in illis boscis post illud tempus. Matth. Parisius an. 12 15.]

ASSERTULA, levis assertio. [Vide etiam ne tuæ assertulæ inediali nuditate laborent. Fulb. Carnor. epist. 79.]

ASSESSOR. Vide *Paredrus*.

ASSIDEI. FR. Hæc non fuit secta inter Hæbræos, ut aliqui autumant; sed ita appellabantur Mosaicæ legis observatores, ad distinctionem Apostatarum. Vox enim *Cassidim* hebraicè sonat justos, ac pios.

ASSIDUATUS, habituatus. [Flagello Domini pulvis excutitur, quem ad deformationem animæ iniquitas assiduata congestit. Petr. Blesens. epist. 31.]

ASSIS, moneta. Vide *Dipondium*.

ASSISA, vel *Assisa*, & *Assisa*, statutum, præfixum tempus, redditus, tributum, à gallico vocabulo *Assis*. Unde *Assisores* tributorum exactores dicuntur. In Melita hoc vocabulum adhuc durat in significatione taxæ, seu gabellæ Principi solvendæ. FR. [Eodem anno Rex fecit generaliter acclamari, ut legalis assisa panis sub poena colligiali observaretur. Marh. Paris. ad an. 1203. Secundum Assisiam, quæ consuevit fieri. In extrav. commun. de decimis.]

ASSISTENTES in Missa. Vide *Ministri Altaris*.

ASSISIUS. FR. Beneficiatus. [Absentes canonicos, & Assisios revocatos ad residendum in Ecclesia. De Præbendis, & dignit. cap. cum ad hoc, de Cler. non residentibus.] Ubi Gloss. [Assisios vocat beneficiatos &c. Dicuntur Assisii, quasi assidui: in multis Ecclesiis sunt plures tales, qui mansionarii dicuntur. Et Antonius Nebrisen. in suo Vocabulario. [Assisii dicuntur vulgò Mansionarii, eò quòd assiduè ministrant Ecclesiæ, sunt beneficiati, & non Canonici.] Hoc officium Canonico Altarario, vel Altaristæ in Basilica Vaticana à Sixto IV. translatum fuit, qui inter alias obligationes, singulis diebus, vel saltem qualibet hebdomada visitare Altaria ejusdem Basilicæ teneret, ut ex Bulla ejusdem Pontificis apud Torrigium de Cryptis Vatic. impress. secunda pag. 529. apparet.]

ASSUMENTUM, junctura panni, seu alterius textilis, quæ in additionem alicujus vestis consuitur: [Nemo assumentum panni rudis assuit vestimento veteri. Marci, cap. 2.]

ASSUMMATUS, computationis numericæ in summam reductus. [Summa debitorum ad sexagintas marcas assummata. Paris. in 1. Vitis Abb.] Vide *Arithmetica*.

ASSUMO. FR. Eligo. *Assumptus*, electus. *Assumptior*, Elector. De Electione in sexto, cap. 17.

ASSUMPTIO DEIPARÆ. Vide *Pamagia*. *Pansatio*.

ASSUMPTOR. FR. Elector. de Elect. in sexto c. 17. **ASSURGO**. Audeo, præsumo, frequenter in Regist. S. Gregorii: [Sed quoniam hoc facere non assurgit, lib. 10. c. 24. Causam Clerici sui, aut noluisse, aut non assurgeret definire, l. 3. cap. 25.]

ASTARTHÆ. FR. Sidoniorum Dea. [Colebat Salomon Astarchen Deam Sidoniorum, 3. Reg. 11. nu. 5. & 13.] Hæc juxta Antiquorum fabulas, Venus erat, & simul Libitina, illa luxuriæ, at hæc defunctorum Dea, ut significarent, quòd libidinis intemperantia accelerat mortem. Vide *Salambona*. *Thammus*.

ASTERISCUS, stellulam denotat, quæ interpungitur pro signo in Biblia sacra, & in aliis Codicibus, ad significandum, quòd ibi aliquid translationis, seu explicationis deficiat, atque in margine textus ad supplementum contra signatur. Ad instar enim stellæ claritudinem ingerit textili verbo aliàs obscuro; idèò *Signum radians* à Hieronymo vocatur. Græcè autem *ἀστερίσκος* nedom hoc signum, sed etiam aurea, vel alterius metalli stellula significat, quæ ponitur super patenam ad sacra dona tegenda cum pusilla Cruce in vertice, quod fit, ut velum, quo patena cooperitur, elevatum sustentetur, ne Eucharistia Sacramentum in patena positum tegat; hæc enim caremonia stella felicis omnis denotatur, quæ Magos ad Regem Regem duxit, superstititque, ubi ille erat; quod ex verbis Sacerdotis, dum ponit hanc stellam super patenam, colligitur; sic enim ait, [Et veniens stella astitit super, ubi erat puer positus.] Devius igitur in observationibus ad Euchologium fuerat Ifacius Haubertus, quando Asteriscum, quo sacra dona cooperiuntur, velum fuisse stella ornatum asseruerat. Est præterea aliud signum Asterisco contrarium, & *Obeliscus* dicitur, ad formam acus, qui à Græcis *ὀβελός* dicitur, à quo provenit denominativum *ὀβελος*, quo signo notatum significatur esse in textu superfluum. FR. Hujusmodi signum à Quintiliano *Virgula censoria* appellatur. De hujusmodi signo D. Gregorius inquit: [Sed is, qui loca aliqua esse hæretica signo contra posito ostendit. In Regist. 1. 5. epist. 14.] At de utroque signo ad Augustinum ita Hieronymus scripserat: [Et ubicunque virgulæ, idest, obelisci sunt, significatur, quòd septuaginta plus dixerint, quam habetur in Hebræo, ubicunque autem asterisci, idest, stellulæ prælucentes, ex Theodotionis editione ab Origene additum est.] Vocem autem hanc ita prægnantem reddidit sensus, ut sub eadem nomenclatura ingentes illæ Aegyptiorum pyramides concipiantur, & *Obelisci* vocentur, quorum multi Romæ à Sixto V. crecti non sine admiratione ex integro lapide conspicuntur variis hieroglyphicis effigiati, & signanter obeliscus Agonalis platur Inuocentii X. jussu crectus; in eo liquidem ad honorem Numinis Triformis scultra fuisse hieroglyphica Athanasius Kirker Societatis Jesu explicat, quòd Symbolum esset Sanctissimæ Triadis.

ASTROLABIUM. FR. licet hæc vox (quæ græcè astronomi mensuram significat) denotare solet astronomicum instrumentum, quo positio stellarum dignoscitur; tamen in Canonibus pro aspectu siderum ab Astrologis contemplato accipitur, seu figura positionum planetarum, ex qua superstitiosè divinatur. [Sed ut inspectione astrolabii furtum ejusdem Ecclesiæ posset recuperari, 5. decretal. tit. 21. c. 3.]

ASTROLOGIÆ termini, & pertinentia. Vide *Anavirazon. Apotelesma. Collyra. Aureus numerus. Epacta. Coluri. Collyra. Genorbliacus.* Propter Astrologiæ studium Aquila ab Ecclesia expulsum est, & Judæus efficitur. Vide *Pharisæus. Theraphim.* Judicaria hæresis est. Vide *Zodia.* Quid sit Arturus, Oriona, Hyades, & Taurus. Vide *Arturus.*

ASTROLOGUS. Vide *Remediator.*

ASTRONOMIA. Vide *Missæ Natalis Domini.*

ASTUTUS. Vide *Trebax.*

ASUR. FR. de quo vocabulo sæpè in sac. Script. hebraicè ligatum significat. Calep. Passerat. in dict. *Evinctus.* Arabes autem *Isyr* dicunt, hoc est, Mancipium.

ASYNDETUS, ex græco *douidems*, disjunctus, distinctus. *Mercurius Asyndetus.* Sidonius, & de eodem vocabulo Polycarpus in acta S. Sebastiani.

ASYNODUS, adject. nomen; rem disjunctam, & alienam significat apud Hieronymum. contra Rufinum, lib. 2. cujus Antithesis est *Synodus.*

ATERGO. Vide *Opisthographum.*

ATHANASII adjutor in translatione latina ejus symboli. Vide *Symbolum.*

ATHENÆ. Vide *Lingua.*

ATHENOGERON, *ἀθηνωγράφος*, senex studens. [Neque athenogeronta nium scutica, & plagis litteras docere contendo. D. Hieron. l. 3. ad vers. Ruf.] Componitur ab *ἀθῆναι*, quod græcè Minervam significat, & *γράφω*, quod senem sonat.

ATHERA, Esculentum ferculum frumento, & lacte compositum, græcè *ἀθήρα*, de quo Cassianus, Collat. 15. cap. 11. Plinius tamen *ἀθήρα* vocat, ac Ægyptiacum vocabulum esse asserit. Alii ex græco *ἀθήρ*, id est, arista. FR. Sed aristam hordei, non frumenti *ἀθήρ*, ex Galeni autoritate esse docet Ruellius, lib. 1. c. 2. Ideo potius portio hordeacea, quam galactoporiatio esset dicenda, quam etiam Plinius ex hordei farina componi asserit, nec lactis ingredientem refert; sic enim lib. 22. cap. 25. inquit: [Olyram &c. Hac decocta fit medicamentum, quod Ægyptii atheram vocant, infantibus utilissimum; sed & adultos illinunt eo. Farina ex hordeo &c.]

ATHEUS, *ἀθεός*, absque Deo, sic appellatur impius, qui nec credit adesse Deum, nec spem futuræ vitæ habet. Atheitæ tamen sunt diversæ speciei: aliqui, nempe, qui omnem divinitatem negant, & de his Psalmista; [Dixit insipiens in corde suo, non est Deus, psalm. 10.] explicat Hilarius ibi. In corde, nam si veli verbis oris hoc eloqui, furtum esse, sicuti est, publici assensus iudicio arguitur.] Alii sunt, qui mendacia numina

colunt. Alii, qui verum Deum adorant, sed superstitioso ritu, ut sunt Hebræi & Mahumetani. Alii denique imbeliter credunt, factis autem negant, ut sunt improbi Christiani. In Ecclesiæ Catholice exordio à Gentilibus Athei vocabantur Christiani; non enim Deo vero nomen indiderant, ideoque sine Deo habebantur, unde Justin. Mart. inquit: [Atheos quidem, & sine Deo, impiosque nos non esse, qui conditorem hujus mundi colimus. Apolog. 2.] Cum autem rebus, & personis ad contradistinctione nomina imponantur, Deum siquidem non habentem alium præter seipsum, inde nequit nisi ineffabilibus attributis nominari, & sanè nulla humana sapientia ad instar Attali Martyris divinitus inspirati, tam rectè potuisset affari, qui de Dei sui nomine interrogatus, sic stupendè respondit: [Qui plures sunt, nominibus discernuntur: qui unus est, non indiget nomine.]

ATHISCA, Crater, poculum. [Libatoria argentea duo millia quadraginta, athiscæ argenteæ triginta, lib. 3. Efdr. c. 2.]

ATHLETA. Vide *Arenarius, Asceterium.*

ATHOMUS. Vide *Insubstantivus.*

ATRIARIUS, seu *Atriensis*, atrii, & porticus curtos, & mundator.

ATRIUM. Vide *Cameterium.* Atrii velum. Vide *Velum.*

ATTACHIATUS, nomen, ligatus. Et *Attachior*, verbum, ligor, à gallico vocabulo *Attacher.* Inde *Attachiantes*, Satellites dicuntur.

ATTACUS, *ἀτακος*; est locustæ species, modicis alis, qui & *attelabus* ab aliquibus dicitur, de quo in Levit. c. 11. sic habetur: *Quidquid autem ambulat quidem super quatuor pedes, sed habet longiora retrò crura, per que saltis super terram, comedere debetis, ut est bruchus in genere suo, & attacus.*

FR. de hac ave Horatius in epodon sic inquit: Non atragen jonicus

Jucundior.] de eodem Suidas, Aristophanes, Plin. lib. 10. c. 46. Gellius, lib. 7. c. 16. Dicitur etiam *Attagen*, & *Attahona*: Italicè *Francolino.*

ATTAGEN, & *Attagena.* Vide *Attacus.*

ATTALUS, pergamenæ chartæ introductor. Vide *Pergamena.*

ATTAMINO, gusto. S. Ambrosius, & Cassianus, in collat. 21. c. 26. gallicè *Entamer* dicitur.

FR. etiam Arabes; *Asham*, gustare, & cibare dicunt.

ATTEGIA, tectum, tegmen, [ut atregias fenestras, & vicini Dormitorii tabulas aggressus diriperet, eorum ignibus sibi prandium præpararet. Jo. Diacon. in vita S. Greg. Papæ.] Propriè Tugurium significat.

ATTICA REGIO. Vide *Acta.*

ATTICUM TALENTUM. Vide *Talentum.*

ATTITULO, titulum impono. [Ex his præcipuè libris, quos Periarchon attitulavit. Ruff. in Apolog. pro Origene. Vide *Periarchon.*

ATTRIBUTA DIVINA. Vide *Opera.*

AVARITIA, & *Avarus.* Vide *Philargyria*, & *Philargyrus.*

AUCA, Anser, volucris aquaticus domesticus, & sylvestris, nomen gallicum *Auca*. [Oves quadraginta, auca octodecim. In Codice M. S. Fuldensium traditionum, & Marculf. lib. 1. formul. c. 1.] Vide *Aneta*.

AUDIANTI, hæretici. Vide *Anthropomorpha*.

AUDIENTES, publici pœnitentes. Vide *Hyemantes*.

AUDIENTIA, apud Prudentium, sensum auditus significat. [Surdis reddere audientiam.] Aliquando auditorium sonat. Vide *Adjutorium*.

AUDIENTIA LITTERARUM. FR. Secretaria, seu Cancellaria. [Factæ in audientia litterarum notarum, Extrav. comm. de dolo, & contumacia.] Vide *Zeta*.

AUDIENTIALIS CHARTA. FR. Cedulam citationis ad comparandum significat, in formulario Marculfi.

AUDIENTIUM DOCTOR. FR. qui catechumenos instruebat. [Optatum inter lectores Doctorum Auditorium constitutum. Cyp. epist. 24.] Officium erat magnæ æstimationis, quod Origenes, Pantenus, Clemens, Dionysius, aliique gravissimi viri Alexandriæ exercuerunt. Vide *Zetarius*.

AUDITIO, pars in Ecclesiæ spatio. Vide *Ecclesia*, *Narthex*.

AUDITORES ROTÆ. Vide *Rota*. Sunt Subdiaconi Apostolici. Vide *Subdiaconus*.

AUDITORIUM, Monialium loquutorium, ubi sæpe inania verba expenduntur, idè Auscultatrice deputantur: dicitur etiam *Saluatorium*. Vide suo loco. FR. etiam locum in Palatio ad audientiam destinatum significat. [Sicut Canonici Curienfes in nostro Auditorio reulerunt, cap. veritas. De dolo, & contumacia.] Ibiq; Glossa. [Auditorium est locus, ubi causæ tractantur.]

AUDITUS. FR. informatio. [Et in judicio Episcoporum deiciatur auditus, can. si quis Episcopus, 10. quæst. 3.] Auditus sensus. Vide *Audientia*.

AVE MARIA, Utrum dicatur in principio Vesperarum omnium defunctorum. Vide *Vesperæ*. Quis instituit illam recitandam ante concionem. Vide *Concionator*. *Salutatio Angelica*.

AVENTER, Avidè. [Raptim subducere, anelantibus angustis, & contubernio nostro aventer infertus fallis dementicissimo recessu inclementiam canicularum. Sidonius, lib. 2. epist. 2.] Ubi de amici discessu conqueritur, quem in diebus canicularibus Sidonius avidè hospiteraverat.

AVERIA, fortunæ bona, quæ Itali *thavere*, Galli *Avoir*, Hispani *Azjenda* dicunt.

AVERIUS, aurigarius equus. Galli *Ouvrier* operarium quum appellant, de quo Paris in vitis Abb.

AVERUNCO, Erunco, Extirpo, Evello, à verbo *Runco*, *as*, compositum. [Procul ut dicitur, averruncentur amentia. Arnob. lib. 3. Namque hæc mala, quibus uror, terreor, gestio averruncare clementia. Ibid.] FR. Prisci etiam hoc verbo usi sunt. [Placuit ad averruncandam Deum iram victimas cædi. Livius 8. ab Urb.] & *Averruncasso*, pro eodem Lucilius, lib. 26. [Dii maluerint meliora, atque amentiam averruncassint tuam.]

Unde *Deum Averruncum* habebant Romani, qui mala expellebat, Herculem, nempe, à Græcis *Alexicacum* appellatum, & malorum expulsores sonat, ac ejus Templi magnæ venerationis in Melita colebatur. [Alexicacus verò Hercules, hoc est expellens mala, ut interpretatur Macrobius & Hercules Alexicaci Hesyclus meminit, qui in Melita colebatur, unde etiam Melitis vocabatur. Greg. Gyr. lib. de Diis gentium. Syntag. 10.]

AVERTA. Budæus in Annat. postea. Lora latiora fuisse putat, quæ per terga equi jugalis excurrunt sub alisejus succincta: in græco textu ille fundatur, quem translatur *ἄποδχαλος*. FR. Accursus verò *Avertam* Equorum pectorale putat, ita dictum, quòd avertum collocetur; sicut *Possilena* à Plauto incurvum illud corium dicitur, eo quòd *possellam* sit. Alciatus ait ornamentum equini capitis esse, in quo habenæ figuntur, & id quoque ab avertendo, quod equi per eam vertantur ad sefforis libitum, ¶ Sed cum in eodem textu à Budæo traducto sexaginta librarum fuisse ponderis dicitur; idè inverisimile aliquid ex dictis equinis ornamentis videtur intelligi posse; quare Panciroli opinio magis arridet, qui in suo Thesuro docet bulgas esse, quas equitans ad jumentis clunes alligare solet; quare prædicto vocabulo usus est græcus textus.

AUGURES. Vide *Hydromantia*.

AUGUSTALIA PRÆCEPTA. FR. privilegia dicuntur. Bullar. Casinæ. tom. 2. consist. 65.

AUGUSTINIANI Religiosi. Vide *Baculus*.

AUGUSTINUS SANCTUS. Vide *Doctor Libycus*. Ejus conversionis causa. Vide in promulsiione Operis. Communiter habetur fuisse illum à D. Ambrosio baptizatum. Vide *Te Deum laudamus*. B. Valerii Successor. Vide *Inthronizo*.

AUGUSTUS. Vide *Porphyrogenitus*. *Nobilissimus Imperator*.

AVIATICUS. Vide *Abiaticus*.

AULA LATERANENSIS, quare sub *Apostolis* dicebatur. Vide *Aposolus*. Item Aula Dei. Vide *Lateranensis Ecclesia*.

AULICUS. Vide *Loliatus*. *Zizania*. Aulicis negabatur Pax in Misa, quare. Vide *Pax*. Vide *Herlininus miles*.

AURA levaticia. Vide *Tempestarii*.

AUROCLAVATUS. Vide *Chrysoclavus*.

AUREUS NUMERUS, de quo in rubricis, ita dicitur, quia Athenis numerus occurrens in quolibet anno aureis litteris scribebatur, & circulum lunare XIX. annorum significat, infervitque ad invenendam Epactâ anni currentis, ut in d. *Epacta* dicitur. Regula verò, quæ facit aureus numerus inveniatur, talis est. Fit additio unius numeri ad annos Christi currentes, quòd per 19. dividatur, & id, quod indivisibile remanet, erit numerus aureus: exempli gratia huic anno 1676. scribatur 1677. quæ combinatio 1677. divisa per 19. ejus

19 1677

809 177

6. A

quæ

quotiens erit 8. Quare divisum, residuum erit 6. positum ad lit. A. & hoc assignatur pro numero Aureo anni 1676. Quando verò peracta divisione, nil residui remanet, tunc in illo anno aureus numerus erit 19. Cur autem addenda sit unitas ad numerum annorum currentium, ratio est, quia in anno Nativitatis Christi aureus numerus erat 1. Concilium Nicænum ad invenendum faciliter diem paschalem acceptavit hunc aureum numerum, quem, *ἑννὰ δεκάτης*, idest, decem novale appellavit. [Hunc circulum Enneadecateris nuncuparunt. Ambros. Epist. ad Æmil.] Errant qui putant Eusebium Pamphilum Aurei numeri inventorem fuisse; composuit tamen in Circulum Paschalem commentarium.

AURICABEONES. FR. sunt Longobardorum leges, ab eisdem ita appellatæ. Adnotat in hist. Longobard. lib. 4. cap. 44. & Gloss. Isidori. At leges Gothorum *Beilagines* dicuntur. Ibidem.

AURICALCUM. Vide *Oboloneus*.

AURICULARE, pulvinar. Senensis *Origliere Galli Oreillier* vocant, ex eo quia auris ibi quiescat. [Nam pro consolatione attulerunt ei quoddam auriculare. In vita B. Coletæ.] Vide *Capitale Pulvillus*.

AURILEGULUS, is, qui in arena aurum colligit, non verò ex cuniculis, leg. 2. C. de metal. & met. Vide *Balluca*.

AURIPHRYGION. Vide *Mira*.

AURORA. Vide *Lencoshea*. Quando incipere intelligitur. Vide *Missæ*. S. Aurora.

AURUGO, morbus regius, ictericus, & arquat, italicè *Zafara* dicitur, & est quando fel per membra dispergitur, & ita appellatur ex auri colore, quem patiens in corporis cute, & in oculis præsertim præfert. [Fames si orta fuerit in terra, & pestilentia, ærugo, & aurugo, 2. Paralip. cap. 6.] Græca lectio *ἰκτερός*, habet, quod felleus humor significat. Gloss. Isid. lib. 4. cap. 8. FR. *Isternus* etiam Avis marina est, quæ & *Charadrius*, quam; ut Plinius, lib. 30. cap. 11. exiimat, à Latinis *Galgulus* dicitur, & idèd *Isternus* dicitur, teste Æliano, nam eam aspicientes, qui icterico morbo laborant, sanantur. De *Charadrio* fit mentio in Levit. c. 11.

AURUGINO, icterico morbo laboro. [Qui redundantia fellis auruginant, anarescunt omnia. Tertull. de anima, cap. 17.] Ab aurugine ita dicitur.

AURUM. Vide *Balluca*. *Obryxum*. *Ophir*.

AUSPICIA. FR. Exordia litis, Gloss. de causa possessæ, & prop. c. 5.

AUSTRALIS Ecclesiæ latus quid significat. Vide *Introrsus*.

AUSUS. FR. audacia. [Donec peracta pro ausibus, vel errore à me definita tibi met poenitentia. can. Miror. 17. q. 4.]

AUTEXUSION, græcè *αὐτεξίσιον*, liberum arbitrium. [Hæc erit vis diviæ gratiæ, potentior utique natura, habens in nobis subjacentem

sibi liberam arbitrii potestatem, quod autexusion dicitur. Tertullian. lib. de Anima, cap. 21.]

AUTHENTICA. Vide *Hebdomada major*.

AUTOGRAPHUM, *αὐτογράφον*, propria manu scriptum. Unde autographa vocantur originalia, manus ipsius Auctoris exarata. Antigrapha verò rescripta dicuntur. Apud sacros Auctores istæ voces occurrunt, dum de alicujus Hagiographi autographo mentio habenda.

AUTOMATA, *αὐτόματα*, instrumenta ita fabricata, ut per se moveri videantur, qualia sunt horologia, hydraulica, & alia similia. Nam *automaton* dicitur spontaneum, seu ultro neum, & etiam fortuitum: & idèd fortuitò evenientia, automata vocantur.

AUTONOMUS, *αὐτόνομος*, qui suis legibus vivit, & nullius imperio subest: Tales sunt illi qui sunt liberi, ut civitates liberæ, vel Respublicæ.

AUTOPATHIA, *αὐτοπάθεια*, innatam passionem significat, ab *αὐτός*, ipse, & *πάθος*, passio: quasi natura talis individui sit ipsa passio. Passiones nimis radicate autopathiæ dicuntur, quasi innatæ, & in ipsam naturam transisse videantur.

AUTOPHOROS, *αὐτόφορος*. Vox ista sonat deprehensum, manifestum; & à Jurisperitis fur in ipso furto deprehensus, autophoros appellatur. Item *autophoros* dicitur etiam de quibuslibet aliis in scelere deprehensis.

AUTOCEPHALI, Archiepiscopi dicuntur, superiores Patriarchas non habentes, sicuti est Cypri Archiepiscopus ex Concilii Ephesini decreto, quia fortasse Sancti Barnabæ Apostoli illius Cathedralæ fundatoris intuitu à jurisdictione Antiochenæ Ecclesiæ Cypri Metropolis exempta fuerat; & ex Balsamonis attestatione eadem prærogativa gaudet Bulgarorum Archiepiscopus. Igitur hoc vocabulum græcum est *αὐτοκέφαλος*, ex quo deinde *Autocephalia* formatur, idest, dimembratio ex capite. [Hujus temporibus Ecclesiæ Ravennatium, quæ se ab Ecclesiâ segregaverat causa autocephaliæ, denudè se pristinæ Sedi Apostolicæ subjugavit. Anast. in Damaso.]

AUTOCHEANI. FR. Hæretici, qui asserbant Christum esse Deum per se, haud à Patre procedentem.

AUTUMNA, Autumni spatium; [Revolvuntur hyemes, & æstares, & verna, & autumnia. Tertullianus de resur. carnis, cap. 10.] Rheno autem inusitata visæ sunt voces *Autumna* & *Verna*, sed in Sancto Cypriano legitur. [Nec sic verna de temperie sua læta sunt, nec adèd arboreis sætibz autumnia fœcunda sunt;] quibus adjectivis substantiva subaudiuntur, scilicet, tempora. FR. Ovid. eleg. 2. lib. 3. Trist. [Quam verna de nive vernat aqua.] Et Suetonius in Nerone: [Et tamen non defuerunt qui per longum tempus vernis, æstivisque floribus tumulum ejus ornarent, cap. 57.] Et pro autumnia-

tumnali adjectivo *Autumnus*, a, um, dicitur. Gell. lib. 19. c. 7. sic ait: [Mollis quodam temperatis autumnæ die.] Vide *Verna*.

AXIOMATICUS, græcè ἀξιοματικός, dignitate clarus. Adrian. Jun. Lexicon. Græco-lat. [Plerique in equo, cujus sessione Sanctissimus Papa Nicolaus ad Sanctum Petrum pergens usus fuerat, eum cum Pontificali pallio impositum, præcedentibus axiomaticeis, & subsequente reliqua turba, in Urbem redire, Patriarchiumque subire, conspexerant. Anast. Biblioth. in Adriano. Cunctis Episcopis, Presbyteris, Diaconibus, aliisque Axiomaticis aurum erogabat. Jo. Diacon. in vita S. Gregorii, lib. 2. c. 25.] Vide *Dignitosus*.

AXUNGIA. Calciamenti fibula, quasi *Axi-jungia*, quia axes auriculares calcei adjungit, ac stringit, quæ *axilla*, id est, pusillæ alæ dicuntur; idèo aliis placet *Axiungiam* legere. [Et calciamenta, in quibus non axiungæ deerat. In vita S. Bern. 26. Aug. apud Surium.] Possset etiam hic intelligi de adipe, quo calcei unguuntur.

AZUL. Vide *Chrysocholla*. *Prasinus*.

AZYMA, & *Azymus*. Vide *Lautia*. *Zyma*. *Azymus* à voce græca ἀζυμος provenit, quæ absque fermento significat. || Prima dies Azymorum dicebatur *Sabbatum secunda primum*. Vide *Sabbatum*. Azymorum dies, an fuerit quando passus est Christus. Vide *Pentecostes*.

AZYMITE, Christiani Latini ritus ira ex contemptu à Græcis appellabantur, quia in azymo consecrarentur. [Cessate subsannando azymitas vocare. Leo IX. in Epist. cap. 20.] FR. Et ejusdem Pontificis legatus Humbertus Cardinalis Sylvæ Candidæ Episc. idem habet apud Baronium in Appendice tom. 11. Item S. Algerius in tract. de Sacram. lib. 2. cap. 10. in Biblioth. SS. Patrum, tom. 6. col. 520. lit. B. Edit. Paris. de anno 1585. hæc habet: [Utrum ergo ex azymio, an ex fermentato pane Corpus Christi confici debeat, inter Latinos & Græcos magna concertatio est, in tantum, ut illi istos Azymitas, & isti illos Fermentarios quasi cujuslibet hæresis notent vocabulo: cum tamen, ut multis bonis Catholicis videtur, non sit contra fidem Christianam, seu azymum, seu fermentatum sanctificetur.] De Fermentariis. Vide *Fermentum*.

B

ABURRUS, stultus, ineptus. Isid. lib. 10. Etym. Vide *Archæus*.

BABYLONIUM TALENTUM. Vide *Talentum*.

BACCA. Ansa, catenæ anulus. [Statimque in ejus vocabulis orante

B. Euphronio Episcopo de muro Civitatis contra Basilicam, dissolutæ sunt manus ejus, &

omnes bacca catenatum contractæ ceciderunt.] Greg. Turon. lib. 1. c. 23.] FR. [Descendente mox catenarum bacca franguntur. In vita S. Germani.

BACCALAUREUS, gradus, titulusque in studiorum Universitatibus, & præsertim inter Religiosos usitatus, à bacis laureis, quibus studentes graduati coronabantur; idèo *Laureati* etiam dicuntur. FR. Sed Rhenano magis placet *Baccularios* appellari, à baculo in signum gradus tradito; fortasse quia sicut ait Gellius, lib. 15. cap. 27. testamentum (idest, testimoniale) emancipationis familiæ, æs, & libra adhibebatur; sic à schola discipulus emancipatus, tradebatur ei baculus, sub quo erat subjectus, in signum etiam potestatis docendi alios, ac corrigendi ||: Idèo forassis à Justiniano in præcæm. *Lya* dicitur, à græco vocabulo λυσις, quod *Solubilem* significat, ex verbo λύω, quod *Solvere* denotat, nam à Magistris disciplina solvitur; hinc *Licenciando* Hispanicè dicitur, quod vocabulo *Licenciati* Trident. Concil. utitur. FR. Bacca laureus *Subdoctor* etiam dicitur. Item *Proscholus*, Scaliger in Aufonium, lib. 1. c. 15. Sed hoc nomen potiùs *Pædagogum* significat. [Nobis apud Mediolanum constituitis, tam pauper, ut Proscholus esset Grammatici. Aug. Ser. 23. de verb. Apost.] Qui à D. Gregorio *Collector* appellatur. [Quidam qui in magna Civitate Alexandrina medicinali arte erat ambitus, collectorem se apud sophistam suam habuisse perhibuit summæ pravitatis puerum. In Regist. lib. 11. Epist. 46.] à colligendo pueros fortasse.

BACCAUDA. Vide *Baganda*.

BACCA, laterna, quæ in extremo portus promontorio collocatur, ibique fax accenditur, ut index sit pro ingressu navigantium tempore nocturno, & *Pharus* dicitur. [Bacchas lingua solebant vocare, prorsus erigi venit. In vita B. Caroli Comitis.] Flandri *Bake* eam vocant. FR. An à Baccho potiùs *Baccha* dicatur? Nam festa hujus Numinis Gentiles noctu cum facibus celebrabant, seu quia Bacchus sol credebatur; hinc Virgilius 1. Georg.

— Vos ò clarissima mundi

Lumina labentem cælo quæ ducitis annum Liber, & alma Ceres.

Lunam enim Cererem existimabant. Et Orpheus in Hymnis:

Primus it in lucem, ac Dionysus dicitur idem.

Immensum circa cælum quod volvitur altè.

Ac idem in carminibus.

Sol clarus Dionysum, quem cognomine dicunt.

Et Eumolpus in Bacchicis carminibus.

Flammiferos inter radios Dionysus Olympi. Itaque sicut fax cœli diurna Bacchus nominabatur, sic portuosa fax etiam *Baccha* appellata fuit. Vide *Abfonsa*.

BACCHANALIA . Vide *Carnis primum* . *Cervula* . *Charivarium* . *Circumciso Doinini* . *Crobylus* . *Fugalia* . *Homophagia* . *Masca* .

BACCHUS . Vide *Nysus* . Idem ac *Osiris* . Vide *Helucus* .

BACELLUS , baculus , scripio , cui fenēs innituntur . [At ille moratus , adrepro bacello , adminiculante puero , sanctum ingressus est locum . Greg. Turon. lib. 2. Mirac. cap. 22 .

BACONES , Porcinarii , qui porcinam carnem sale condiunt , Germani *Bacons* Lardum dicunt .

BACUCEUS , vel *Bacucus* , Fanaticus . [Alios ita eorum corda , quos ceperant inani quodam tumore vidimus infecisse , quos etiam bacuceos vulgus appellat , ut se ipsos ultra sui proceritatem corporis erigentes . Cassiod. Coll. 7. c. 32 .] A verbo *baucio* , *inebrior* ; vel potius *baucio* , *insanire* , *bauchare* , quod immoderatis gæxiibus agitur .

BACULO , *as* , baculo cedo , verbero , vapulo . [Ligavit fortem , & vasa ejus diripuit , baculavit eum , qui habebat mortis imperium . Petr. Blesen. Ser. 1 .

BACULUS EPISCOPALIS , qui *Cabuta* dicitur .]

Argenteam cabutam figuratam . Flodoard. lib. 5. cap. 8 . [Item *Gambuca* etiam appellatur . Faciat crucem cum gambuca in limine superiori , & inferiori . Durand. de consecrat. Eccles.] Item *Ferula* etiam dicitur . [Ad Domini Leonis Papæ pedes ipsiusque Imperatoris idem Benedictus (scilicet Antipapa) concite procidens pallium sibi abstulit , quod simul cum Pontificali ferula , quam manu gestabat , Domino Leoni reddidit . Luitpran. lib. 6. hist. c. 11 . Leo Apostolicus coadunata multorum Episcoporum synodo , eundem Benedictum Romanæ Sedis invasorem judicio omnium ab in valo gradu deposuit , & Pontificale pallium , quod sibi impoferat , abscedit , ferulamque Pastoralem confregit .

Appendicum Notator Regionis ad ann. 964 .] Item dicitur *Virga Pastoralis* , atque *Croccea* , idest , baculus subalaris , sic in quadam Bulla Martini V. ad favorem Ecclesiæ Maceratenensis , quam *Crozzia* , & *Stampella* italicè dicunt . FR. etiam latinè nomen *Crocceæ* usurpatum fuit .

Quod sine baculorum sustentaculo , quæ croccea dicuntur vulgariter , non poterat ambulare . In vita B. Finæ Virg.] Vide *Fulcinatorium* : ||

Hodie Episcopi , & Abbates græci baculo ejusdem formæ utuntur in Pontificalibus , qua solet dipingi pro S. Antonii Abbatis in signe , nempè , ad modum T. majusculi . Vide *Protopapas* . Latini verò Episcopi baculum Pastoralem in vertice curvatum (ut mox dicemus) gestant . Maronitarum autem Episcopi in summitate baculi globum aliquando chry stallinum , & sæpè gemmatum cum cruce superposita ferunt , quæ forma etiam à Latinis antiquitus gerebatur . [Hic baculus ex osse , & ligno efficitur , chry stallina , vel deaurata spherula conjungitur , in supremo capite insignitur , in extremo ferro acuitur . Hist. c. 219 .] Ac eodem modo S. Gregorii baculus fuerat , ut in subjecta figura ostenditur . Abbates non possunt uti baculo pastorali absque velo , ut

dictum est in dict. Abbas . Græci verò Abbates baculo utuntur , ab Episcopali diverso , eo modo , quo suprâ diximus in forma T . Antiqui Monachi Ægyptii baculum ferebant ad imitationem Elisei Prophætæ , de quo sic Cassianus :

[Cujus gestatio spiritualiter monet , nunquam debere eos inter tot oblationum vitiorum canes , & invisibiles nequiciarum spiritualium bestias inermes necedere , lib. 1. de Instit. Renunt. cap. 9 .] De hoc etiam mentionem facit Isidorus Pelusiota , Epist. 92. lib. 5 . Ad quorum imitationem etiam Eremitani Ordinis S. Augustini similem baculum , teste Jordano de Saxonia , lib. 1. ferre solebant , qui juxta Gregorii IX. constitutionem , quæ incipit *Dudum oportuit* , quinque palmorum esse debebat . Deinde Innocentius VI. & Alexander IV. eis indulserunt , ne in posterum baculum ferre tenerent . FR. Maronitarum Ecclesiastici , quàm sæculares , ex eo quia stantes in Ecclesiâ orant , subaxillari baculo ibi sustentantur : ||

In Oriente ab Episcopis , & aliis quibus Sacerdotibus , teste Baronio ad An. 44. n. 83. baculus Pastoralis ferebatur . Aliam speciem baculorum , seu virgarum . Vide *Toni* . In Conventuali Melitensium Ecclesiâ quatuor Cantores in diebus solemnibus pluvialibus induci assunt in Choro cum baculis argenteis ad formam baculorum peregrinantium , sed crassioribus ; quod etiam in Gallia observatur . In Sicilia ac Melitæ Cathedralibus reperitur canonialis dignitas , quam *Ciantar* vocant à voce gallica *Chanter* , idest , Cantor , qui fert baculum , seu potius virgam argenteam . FR. Quod à Stephano IV. institutum erat . [Fecit Xenodochium S. Gregorii juxta gradus S. Petri , & statuit tres Cantores cum Primicerio , qui jugiter officiant Missam ad Altare S. Petri , indutus pluvialis mitra , & virga , & staret juxta Altare , & probeneficio haberent , sicut in privilegio ejus legitur . In M. S. Benedicti Varicani Canonici à Turrigio in ejus Crypt. Vaticanis allato pag. 189. impressi. secunda] : ||

[Dum Evangelium legitur , baculi de manibus deponuntur , quia prædicante Evangelio legalis observantia deponebatur . Secundum hunc morem Cantores in officio Missæ baculos tenere noscuntur . Gem. lib. 1. cap. 24 .]

Pastoralis autem baculi institutum , ab Ecclesiæ primordio fuisse constat ; adhuc enim baculum S. Saturnini Apostolorum Discipuli Tolosæ conservatur , cum hac inscriptione .

Curva trahit , quos virga regit , pars ultima pungit .

In Valencia Civitate Hispaniarum S. Augustini eburatus baculus , teste Gavanto , ostenditur . FR. Sed Baronius , An. 504. ex Sigiberto , & Mariano Scoto ait baculum S. Augustini unâ cum ejus corporale in Sardiniam translatum , quod corpus tandem denuò Papiam delatum fuisse , idem ad Ann. 25. num. 1. & seqq. refert . Alios antiquos baculos reperiri traditur , nempè , Bononiæ S. Isidori , in Patriarchali Aquilejensi Ecclesiâ S. Hermagore D. Marci discipuli .

Ufus

Ufus autem baculi, ut Philostratus, lib. 3. testatur, antiquitus Episcopis, & aliquibus orientalibus Sacerdotibus communis erat, qui mitra etiam, & anulo utebantur. In Missis defunctorum baculus non adhibetur. Cærem. Epist. lib. 2. cap. 11. Baculo non utitur Summus Pontifex. FR. Gregorius IX. ait: [Licet Romanus Pontifex non utatur baculo Pastoralis, tum propter historiam (aliàs meliùs Postillator ibi corrigit. Secundùm Hostiensem) tum propter mysticam rationem; tu tamen ad similitudinem aliorum Pontificum poteris eo uti, lib. 1. decretal. tit. 15. de Sac. Unct. cap. unico. §. licet.] Ubi Glossa subdit: [Propter historiam, Marcialis unus de Discipulis Petri, quem posuit Dominus inter Discipulos, cum dixit, nisi efficiamini sicut parvulus iste, non intrabitis in regnum Cælorum &c. quem postea Petrus cum alio, scilicet, Matthæo ad prædicandum misit in Germaniam, cum iret, mortuus est, & rediit collega ad Petrum, & Petrus ait: Accipe baculum, & tangens eum, dic, in nomine Domini fergat, & prædicet, & ivit; & die XL. à tempore mortis terigit eum, & resurrexit, & prædicavit, & ita Petrus removit à se baculum, & dedit subditis.] Idem refert Baronius Ann. 74. n. 15. Atque Angelicus Doctor sic ait: [Dicendum, quod à Rom. Pontifex non utatur baculo: quia Petrus dedit ipsum ad resuscitandum quendam Discipulum suum, qui postea factus est Episcopus Trevirensis, & ideo in Diœcesi Trevirensi Papa baculum portat, & non in aliis locis, vel etiam in signum, quod non habet eorundem potestatem, quod curvatio baculi significat. In Supplem. 3. par. q. 40. art. 7. ad 8. respons.] : || Et ideo Patriarcha Constantinopolitanus in signum subjectionis, quando consecratur, recipit baculum ab Heraclæ Metropolitano, sub quo Byzantii Episcopatus erat antiquitus subiectus. Durandus in Rationali; c. 15. lib. 16. ait, quod Innocentius Papa III. scripsit in Ecclesiæ speculo, quod B. Petrus misit baculum suum Eucharistio, sive Frontoni primo Trevitorum Episcopo, quem unà cum Valerio, & Materno ad prædicandum Evangelium genti Theutonicæ destinavit, cui successit in Episcopatu Maternus, qui per baculum Petri de morte fuerat suscitatus, quem baculum usque hodie cum magna veneratione servat Treviren. Ecclesia: & ideo Papa in illa Diœcesi utitur baculo, & non alibi.] Sed contrarium, tum ex historia Benedicti Antipapæ in hac dict. allata S. Ferula, tum ex subiecta figura S. Gregorii Magni apparet, quæ ex monumentis Alphonfi Ciacconii à D. Laurentio de Mariis Romano mihi donata fuit. FR. Aliam pistoram Gelasii Papæ II. cum baculo pastorali apponemus in dict. *Mitra*. Tandem baculi significaciones exprimi solent per hos versus:

Attrahe, sustenta, stimula, morbida, lenta. Seu:
Attrahe per primum, medio rege, punge per
imum;

Attrahe peccantes, rege justos, punge vagantes.

Gloss. in d. c. Cùm venisset de Sac. Unctione. : ||. Alia mytheria etiam in pastorali baculo contemplantur, nempe, [Episcopi Pastores gregis Domini sunt, ut Moyses, & Apostoli fuerunt; ideo baculum in custodia præferunt: per baculum, quo infirmi sustentantur, autoritas doctrinæ designatur; per virgam, qua improbi emendantur, potestas regiminis figuratur. Baculum ergo Pontifices portant, ut infirmos in fide per doctrinam erigant; virgam bajulant, ut per potestatem inquietos corrigant, quæ virga, vel baculus est recurvus, ut aberrantes à græge, docendo ad pœnitentiam trahat; in extremo est acutus, ut rebelles excommunicando retrudat, hæreticos vel lupos ab ovili Christi potestative exterreat. Gem. de Antiqu. rit. Missæ, lib. 1. cap. 218.] Vide etiam Isidorum dicto cap. 219. Baculus Decanorum Monasterii. Vide *Canibus. Fulcinatorium. Nartben. Potentia*.

BAD. Vide *Ephod*.

BADUINUS. Rusticus, ex Arabico *Badui*, id est, Villicus.

BADUS, & *Batus*, Hebræorum mensura, de qua scriptum est in sac. Scrip. & continebat 72. Sextarios, ut docet Budæus de Allie; erat decima Cori pars, id est, quatuor modii, seu sex, ut alii existimant, quod esset Tumulus Apulix, qui correspondet eidem antiquo græco: itaque 120. lib. grani continet *Batus*.

BAGVADA. Facinorosus, rebellis. [Aut quid aliud etiam nunc agitur, quam tunc actum est, id est, ut qui adhuc Bagvadæ non sunt, esse cogantur. Salian. de Guber. lib. 5.] Apud Divum Hieronymum *Bacanda* legitur; sic etiam habet Eusebius, iniquens: [Diocletianus consortem Regni Herculeum Maximianum assumit, qui rusticorum multitudine oppressus, quæ factioni suæ Bacaudarum nomen indiderat, pacem Gallis reddit. In Chron. In ejus etiam Græco textu *Braudæ* habetur, ex quo vocabulo formatur nomen *Bacaudicus*, & apud Eumenium: [Latrocinio Bacaudicæ rebellionis obfessa.] Censent Salvan. & alii ex dict. hebraica *Bagvadin* hanc vocem derivari.

BAHES, seu *Bain*. [Coronam auream, & bahem, quam misistis, accepimus, 1. Macab. cap. 13.] Vocabulum valdè obscurum. FR. Ex Josepho Antiquit. Judaic. lib. 13. cap. 8. habetur exemplar epistolæ Demetrii Nicanoris, de qua in Machab. loc. cit. cujus verba sunt ex epistola ejusdem Demetrii. Sic itaque Josephus ait de Jonathan Symonis fratre, quod à Demetrio per litteras accitus: [Ille non intermissa oppugnatione cum senioribus populi, & Sacerdotibus aurum, & argentum, vestem, aliaque xenia deferens, venit ad Demetrium, & hac munificentia mitigavit Regis animum &c.] & inseriis refert Demetrii diploma, ubi inter alia hæc continebatur: [Remitto quidquid solebant ante me Reges accipere à sacrificantibus Hierosolymis, aliaque tributa pro fructu terræ, atque arborum, præterea salinarum vectigal, & aurum coronarium, neque quicquam eorum exigetur in posterum.] Cum quo sacra Scriptura loco citato concordat, dicens: [Et elegit Simon viros, & misit ad Demetrium regem, ut faceret remissionem regioni &c.] & mox in epistola Demetrii: [Rex Demetrius Simoni Summo Sacerdoti &c. Coronam auream, & bahem, quam misistis, accepimus, & parati sumus facere vobiscum pacem magnam, & scribere præpositis Regis dimittere quæ indulsimus.] Et post aliqua verba sequitur: [Remittimus quoque ignorantias, & peccata usque in hodiernum diem, & coronam, quam debebatis, & si quid aliud erat tributum in Hierosalem, jam non sit tributum &c.] Sed suspendunt adhuc animum Ciceronis verba in primis, qui in orat. pro I. agraria inquit: [Quod ad quemque pervenerit ex præda, ex manubiis, ex auro coronario.] Et Plinius [*Æs* Cypro coronarium, lib. 33. cap. 9.] dixit. Sed Gellius omne planè dubium enodat, lib. 5. cap. 6. iniquens: [Triumphales coronæ sunt aureæ, quæ Imperatoribus ob honorem triumphii mittuntur; id vulgò dicitur Aurum coronarium.] Itaque Coronam auream coronarium dicitur, & *Bahem* xenia, seu munera, quæ Demetrio Regi de Hebræis triumphanti Machabæi miserant. Arabicè *Mel-be* dicitur, id est, *Mimus*, atque Chaldaicæ lectio habet *Selibuso*, id est, missio. Cæterum *Behem* pollicem manus appellant etiam Arabes. Vocabularii Ecclesiasti-

ci Auctor hoc vocabulum græcum existimat, & ineptè columnam interpretatur; nam esset extra materiæ sensum, de qua in epistola Demetrii prædicta agitur. Cedrenus *Bajon* vocat donum Imperatori tribui solitum, de quo etiam Luitprandus, lib. 3. cap. 5. Meursius in Glossa Græco barb. & in citato Machabæorum capite de auro coronario. LXX. *Bain* vertunt ex Hieronymi lectione, quam secutus est Lyranus ibidem. Multæ item analogiæ sunt inter *Bajon*, & *Donum*, *Bajon* enim significat palmam, ut infra in dict. *Baja*, atque palma denotat præmium, donum, triumphum, & ipsam arborem: dactylus autem manus digitum, & fructum palmæ; & *Bahem*, ut supra vidimus, pollex manus arabicè dicitur. Item *Manus* arcum triumphalem significat, ut in dict. *Manus* dicemus, & alia similia. De *Auro coronario*, & de *Argento chrysfargyro* scripsit Baron. Ann. 330. num. 36. 37. & 38. Synonymum Bahem. Vide *Fodrum*.

BAJA, græca vox *Bais*, ramus palmarum. [Cubile eis de foliis palmarum, quas bajas vocant, contextum erat. S. Hieronymus contra Jovin. cap. 9.] Græci Dominicanæ Palmarum *Baiopórov* *ieprw*, id est, *palmiferum festum*, seu *Beior* dicunt. Vide *Dominica Palmarum*. *Palmarum festum*. FR. Aliqui perperam damnant Meursium, quia *Bajum* dixerat *donum* significare; putantes hoc vocabulum non nisi palmæ ramum denotare: sed Meursius minimè erraverat; nam in dict. *Bahem* diximus *Bain*, & *Bajon* græcè, latine *Bajum* tam donum, quam palmam importare, hinc Cedreni, & Luitprandi autoritatem positam in originali sub hoc vocabulo *Baja* in significatu muneris, transposuimus in dict. *Bahem*, nam Auctor ibi fatetur vocem illam non percepisse; idèò æquivocaverat &c.

BAIN, & *Bajon*. Vide *Bahes*.

BATRA. FR. Barium Apuliæ Civitas.] Tandem ingressus navem, Bairam civitatem Sancti Nicolai pervenit. Alfoferius Monachus in Hist. de Guelphis Princip. in cap. de Hermerico Duce, qui factus est Monachus, apud Canisium.

BALTHOSÆI. Vide *Sadducei*.

BAJULUS, morum director, cui filii Principum committuntur. [Regibus nostris maturos, ac prudentes, atque fibrios bajulos, singulis constituit. Hincmar. Epist. 11. cap. 11. FR. Italicè, ac hispanicè *Ajo* dicitur: ||: & *Bailia* directio intelligitur. [In testamento relictus sub bailia Urbani IV. Anonym. de investit. Episcop. Reg. Theuton.] Orator Venerus in Constantinop. Civitate ex antiquo usu dicitur *Ballius*, id est, negotiorum director: FR. seu potius ex gerulo, qui onera gerit, *Bajulus*, id est, Orator diceretur. Cicero enim 2. de Orat. inquit: [Remigem aliquem, aut Bajulum nobis Oratorem descripseras.] Tempore græci domini Venerus Orator *Mpailus* vocabatur. [Magistratus verò, qui certis temporibus eò mittuntur, Venerum *Mpailus*, sive Curator Pisanorum, & Genuensium Potestas appellatur. Nicephor. Gregoras, Hist. Rom. lib. 4.] Vide

de *Balivus*. Bajulus, idest, gernlus. Vide *Saccas*. *Sagmarius*. *Onoriferus*.

BALAM. FR. nomen simoniaci Prophetæ in Sac. Pagina significat vanum populum, seu præcipitantem eos: [Sed & nomen ipsius Balam, qui vanus populus, seu præcipitans eos interpretatur, ex Beda in Decreto 2. quæst. 7. can. fecuti sunt.] At D. Hieronymus de nominibus Hebr. vèritatem populi ait significare.

BALDACHINUM. Coneopum, seu umbella, quæ ad tegendum tabernaculum, & Altare, & ejusdem Sacramentum per viam unâ cum Sacerdote illud ferente, infervit. Item ad thronum Episcopi, & Principis absoluti domini, ac in aulis magnatum, & in eorum pro audientia camera ponitur. Item feretra clarorum virorum Baldachino condecorabantur: [Feretrum coopertum fuit Baldachino, quod Ecclesiæ reliquerunt. In M. S. Annalibus Colomariensibus. Anno 1276.] FR. Idem mos erat in Civitatibus Italiæ: de Senense enim, & Bononienſe Urbe narrat Cherubinus Ghirardaccius in sua Hist. Bononien. ad an. 1260. his verbis. [Mori parimente Guglielmo Guido zagni famoso Cavaliero &c. e fuori della Città nella Chiesa &c. con gran pompa funerale, e col Baldachino sù sepolto, secondo che era in quei tempi costume farsi à simili huomini letterati, e famosi. In due modi, & in varii tempi s'usava in Baldachino ai morti. Alle volte si portava il corpo all'uscir di casa vicino alla sepultura. Altre volte s'usò in questo modo. Ponevasi il corpo in mezzo della strada sopra un' alto Carafalco tutto di nero addobbato, e sopra il capo si poneva un Baldachino]: ||: Nomen hoc originaliter sericum textile significat, & variè in Codicibus *Baldachinum*, *Baldekinum*, *Baldequinum*, & *Baldicum* scribitur. Rex veste deaurata facta de pretiosissimo Baldachino. Marth. Paris. in Henr. III. Vestis ergo, & non tegumentum in primævo significatu erat, de quo supra. [Baldicum auleum pretiosum paganicis operis. Tom. 1. hist. Germanicarum.] FR. Dum ergo paganicum, sericum textile erat, dicendum, quòd fortasè sicut hujusmodi textile ex serico *Damascum* à Damasci Civitate vulgò vocatur, sic *Baldaquinum*, à Baldaquino Damasci Regulo, quem Balduinus Gothifredi Bulonis frater, & in Regno Hierosolymorum successor vicerat, ut Blondus decad. 2. lib. 5. de an. 1130. refert: ex sericis ergo inter ejus spolia repertis nomen hoc inditum fuisse censendum est, seu potius *Baldachinum* à Baldao, ex quo ad Damasci Civitatem sericum mittebatur. Vide *Sameria*. *Fastigium*. *Mappula*. *Pendens*. Baldachinum pro processione quando deferitur Eucharistia, semper debet esse album. Vide *Velum*.

BALISTA Instrumentum bellicum. Vide *Arx*. *lista*. *Diasphendon*.

BALIVUS, idem ac Bailus supra. FR. Curator, & Administrator. Inter Equites Melitenses, & S. Stephani Florentinos dignitas est. At quia in Italia præsertim in Neapolitano Regno pro Curso-

re, & Mandatario usurpatur; idè in dicto Regno obtinuerunt à Concilio Conventus ipsi Melitenses Equites, ut *Priores*, & non *Balivi* vocentur. Italicè *Balio* dicitur, quod commune est cum cursoribus: ideoque Equites S. Stephani Florentiæ variant corripiendo ultimam syllabam, ac ultimam litteram demendo, *Bali* pronunciant, ut à *Balio*, idest, Curfore distinguantur. Dicitur etiam *Ballivia* hæc dignitas. cap. 10. de offic. Archidiaconi.

BALLEMATIUM, saltationis genus, à græco verbo βαλλω, *tripudio* deductum. [Dicta autem cymbala, quia cum ballematiis simul percuntur. Ita enim Græci cymbala ballematica. Isid. lib. 3. Ethym. cap. 22.] Reperitur græcè, & latinè etiam verbum *Balo* in eadem significatione: [Sacerdotes admeant viros, & mulieres, qui festis diebus ad Ecclesiam conveniunt, ne balando, & turpia verba decantando choreas teneant, & ducant. Romana Synod. sub Lothario cap. 31.] Item *Balaris* ipsa saltatio. Illas verò balationes, & saltationes, canticæque turpia, & luxuriosa. In capitulis Caroli Magni, lib. 6. cap. 19.

BALLUCA. FR. Auri fragmenta, & ejus arena, quæ in canis colligitur. Theodosianus Codex, lib. 10. tit. 19. Ubi quantitatem arario publico à metallorum fossoribus solvendam limitans, sic ait; [Quatuordecim uncias Balluca pro singulis libris.] In textu græco pro *Balluca* χρυσάκιον legitur; nam χρυσός, aurum, άκρος (corruptè pro άκρος) arenam significat, & sic *Chrisammos* legendum esset. Vide *Aurilegulus*.

BALNEO, lavare, madefacere significat; verbum barbarum, quo usus est Gulielmus in suo tractatu de terra sancta apud Canisium in Promptuario ecclesiastico. [Irrigatur hic hortus quodam fonte parvo in ipso existente, in quo Virginem Mariam puerum Jesum balneasse asserunt Christiani.]

BALNEUM, vile genus potus Monachorum, & Penitentium [Soli mense assidunt nudæ paxamatiis sibi apponentes, balneæque tunc vitro permodico non bibentes, sed forbillantes. Luitprand. in legat.] Vide *Paxamatum*.

BALATIO, & *Balo*. Vide *Ballemarium*.

BALSAMUM, *Chrisma* intelligitur aliquando. Vide *Chrisma*.

BALTEUS. Vide *Cingulum*.

BANAUSUS. Artifex, qui in igne in ejus exercitio utitur, græcè βαναυος, cujus significatio ad omnes deinde artes mechanicas translata fuit. [Ut taceam de iis, quos Græci Banautos vocant. Hieron. lib. 1. ad vers. Pelag.] A quo formatur nomen *Banauisiz*, quod prodigialitatem significat, de quo vitio agit D. Thom. 2. 2. quæst. 135. ar. 1. ad 2. quando, scilicet, aliquis de opere suo citra valorem solutionem exigit, vel prodigialiter emptor illud solvit.

BANCALIUM. [Bancalia sunt panni, qui super sedes, vel bancas in Choro ponuntur. Durand. in rational.] Vide *Dorsale*.

BANCUS; scamnum. [Dum iter pergens, in quadam Ecclesia hospitatus fuisset, & festus super bancum quiesceret. Sifridus presbyter, lib. 1. Epist.] Facit etiam mentionem de hoc vocabulo Pontificale Rom. de ordinatione Sacerd. ubi sic habetur. [Presbyteri verò ordinati, retrò Pontificem, vel hinc, & inde, ubi magis commodum erit, in terra genuflexi habeant libros coram se super scabellis, vel bancis ordinatis.]

BANDERASIUS, seu *Branderasius*. FR. Vexillarius, significat: sic enim antiquitus Romæ vocabantur regionarii primates, hodie vulgò *Caporioni* appellati. [Nam Romæ datus singulo semestri à Pontifice, Senatorius dicebatur, & Urbis custodia totius administrationis Banderasii gerebant curam, ea regiminis forma inchoaverant &c. Disti sunt Banderasii à vexillis gallico, vel potius germanico verbo Bandis, longè prius in Italia appellatis ab Urbano IV. Blond. decad. 2. lib. 10. in Greg. IX. Totamque Reipub. administrationem, & curam Banderasii tunc gerebant. Plarina in eod. Greg.] Vide *Bandoforus*, *Banderarius*, *Bandularius* in dict. *Bandum*. *Bandones* in dict. *Banerium*. Vide *Brandem*. *Regionarius*.

BANDUM, Vexillum. [Dedit signa sua, & banda S. Silvestro. Constant. in donatione.] Et clariùs Suidas: [Bandum Romani vocant Vexillum militare.] FR. [Misit ad eum primiores bandorum, Presbyterosque, ac Diaconos, & Reverendos signorum Custodes. In Collect. Anast. Biblioth. per Sirmondum in 8. edit. pag. 188.]: Inde *Bandoforus*, & *Banderarius*. Cencius Camerarius *Bandularium* vocat. In Melita equestris Vexillarius *Bandoliero* adhuc vocatur. Vide *Tufa*.

BANERIUM, Vexillum. [Rex hoc auditio statim banerium suum super turrim Ecclesiæ Spirensis constituit. Albert. Argent. an. 1349.] Unde Vexillarii ab aliquibus scriptoribus *Bandones* dicuntur.

BANLEGUA. FR. exilium per distantiam unius leucæ.

BANNIO, & *Bannior*, publicè in exilium mitto, vel mitto. [Ut nullus ad placitum banniatum, in Constit. Caroli Magni.] FR. [Insuper etiam Sancta Synodus decrevit, ut nulla judiciaria potestas licentiam habeat sua autoritate Christianos ad placitum bannire in supradictis diebus &c. can. Placita, 15. q. 4.]

BANNUM, & *Bannus*, edictum, & edicti poena. [A Junioribus Ecclesiæ iussit bannos exigi, pro eo, quod in exercitu non ambulasset. Greg. Tiro. non. lib. 5. cap. 26. Mandat illi ex autoritate Dei, & Sanctæ Mariæ, & Sancti Remigii, & sua episcopali, nec non ex banno Regis. Flooard. lib. 3. cap. 26. Si quis per hanc Sancti Concilii definitionem inventus fuerit corrupisse bannum ab Episcopo impositum, quadraginta dierum castigatione corripiatur tantum in pane, sale, & aqua. Clem. I. Epist. ad Jacob.] FR. [Consuevit recipere annuatim, insuper & commestiones, banna, placita, forisfacta, de præscript. cap. ad audientiam.] Ubi Glossa: [Bannum, idest, iudicandi bannum, vel edictum.] Sæpè in Annor.

Hieroglexicon Magri.

Hist. Longobard. in c. 20. l. si quis pro fida, de faldosis. l. de his, qui, de eo qui fraudulenter alienaverit. Bullar. Casinen. tom. 2. const. 70.

BANUS. FR. Dignitas erat in Dalmatia, & Croatia, cui gubernum totius provinciæ incumberebat, ac sæpè Regis fratibus, ac liberis committebatur, & Ducatus titulo aequiparabatur, cuius substitutus *Vicebanus* dicebatur. Ita Jo: Lucius in tract. de Tragur. In Borono interioris Libyæ regno *Banu* nummos significat.

BAPHIUM, *Βαφειον*. FR. officium, in qua purpurinus color serico, & lanæ dabatur. l. 2. & l. Privata, C. de Murileg. Græcè enim *βαφι* tinturam significat. *Procuratores Baphium* vocabantur hujus officinæ Præfidentes, ex his fuerat Dorotheus eunuchus, qui in Civitate Tyri ad hanc officinam Præfidentis erat, dein Antiochenus Sacerdos ordinatus, ac tandem imperante Juliano Apostata ad diem 5. Junii Martyrii palmam obtinere meruit, quo tempore sericum non extrahebatur per aquam ferventem, ut modò fit; sed officio pectinis, ac fusi.

BAPTISMALIS, appellativum ad res hujus Sacramenti concernentes; sic *Dies Baptismales* dicebatur tota Paschæ octava, in qua Neophyti in albis indulti ad divina officia intromittebantur. Baptismalis Ecclesia. Vide *Parochia*.

BAPTISMUS, græcè *Βαπτισμὸς*, lavacrum, immersio; antiquitus enim in memoriam triduanæ Christi sepulturæ triplici immersione baptismus conferebatur, quem ritum Ecclesia Græca, & Ambrosiana adhuc retinet. [Alii trinam immersionem volunt in similitudinem triduanæ sepulturæ, ut in canonibus Apostolorum statum habemus, & Romanorum consuetudo observat. Alii unam propter divinitatis unitatem contendunt, ut in Concilio Toletano plenissimè habetur. Valaf. de rebus Ecclesiæ. cap. 26.] Quæ unica immersio in Hispania primò fuerat introducta, ne coincideretur cum hæresi illorum, qui tres substantias in tribus personis divinis affirmabant; ideo de hac immersionis diversitate Leander Hispalensis Episcopus interrogatus, respondit: [Quia in una fide nihil officit Ecclesiæ consuetudo diversa. Nos autem, quod tertio mergimus, triduanæ sepulturæ sacramenta significamus, ut dum tertio ab aquis infans educitur, resurrectio triduanæ temporis exprimitur, lib. 1. epist. 4.] FR. Rationem cur inter Latinos deserit caremonia baptizandi per immersionem, puta fuisse ob varias inconvenientias, quarum prima ex can. pervenit 30. quæst. 1. colligitur; ubi narratur, quòd Hispali in Hispania tempore Deusdedit Papæ propter inuitudinem populorum, parentes infantes eorum nudos post immersionem nesciebant recognoscere: idemque accidisse Isauriæ Ephesiorum, Hierosolymis, & in aliis Ecclesiis, temporibus Julii, Innocentii, & Cælestini Pontificum, ibidem refertur; ideo conjuges in poenitentiam separari cogebantur à copula. Secunda ratio, quia multoties, ut alibi dicemus, Infantes sacrum

E lava-

lavacrum stercorabant, vel urinando illud scædabant. Tertia denique causa fuit, ne amplius pueri baptizandi in aqua immergerentur, ob periculum, puta, ne Sacer Minister in irregularitatem incurreret, quia aqua rigiditate in ea immersione, maxime hyberno tempore, expirare periclitabantur tenelli infantes.] Romana Ecclesia in duobus tantum anni temporibus Sacramentum hoc administrabat, in utroque, scilicet, Sabbato Dominicæ Resurrectionis, & Pentecostes præcedente: at in mortis periculo omni tempore conferebatur. [Quia verò secundum Apostolum in morte Salvatoris baptizatur, & ipse Dominus intraturus regno Cælorum ex aqua, & Spiritu Sancto renasci debere præmonstrat; congruè à Præsulibus Romanorum hæc duo tempora sola ad celebrationem præfixa sunt baptizatis, idest, Pascha, & Pentecostes, quorum uno passio Domini, & resurrectio, altero adventus celebratur Spiritus Sancti. Valaf. de reb. Eccles. cap. 26.] Sic D. Augustinus in Paschæ festiuitate baptizatus fuerat, unà cum ejus amico Alipio, filioque ejus naturali Adeodato ætatis XV. annorum, de cujus ingenii acumine ejus pater dixerat. [Horrori mihi erat illud ingenium, lib. 9. Confess. cap. 6.] In die verò Paschæ, dum Summus Pontifex ad S. Mariam Majorem iter capiebat, Scriba ei omnium Baptizatorum numerum referebat in via. [Die Resurrectionis Dominicæ procedente Pontifice ad Sanctam Mariam cum Ordinibus suis; Notarius stat in loco, qui dicitur Merulanus, & salutato Pontifice, dicit: In nomine Domini Jesu Christi baptizati sunt externa nocte in Sancta Genitrice Dei Maria infantes masculi numero tot, feminae tot. Ord. Rom.] Merulanus erat locus inter Lateranensem, & Sanctam Mariam majorem, ubi nunc est S. Matthæi templum. Igitur in die Sabbati Sancti ante benedictionem fontis Pontifex dabat primo Cardinali Presbytero benedictionem, dicens: *Ite, baptizate omnes gentes*; tunc Presbyteri Cardinales ad inaspeculares titulares Ecclesias equitabant, ad benedicendas fontes pro baptismo exercendo, ut Cencius Camerar. in suo M. S. Ceremoniali refert. Præsertim temporibus post Baptismum, tam Adultis, quàm Infantibus conterebatur Eucharistia Sacramentum, qui etiam coronabantur. [Elevant baptizatos ad Altare, eisque edant mysticam Eucharistiam, & fertis coronat eos Sacerdos. Sever. Alex. lib. de Sacram. c. 20. Illud autem de parvulis providendum est, ut si aliquam baptizati fuerint, ullum cibum accipiant, neque lactentur sine summa necessitate antequam communicent Sacramento Corporis Christi. Alcuinus.] Et de abusu introducto idem conqueritur, quod propter periculum in infantibus Sanguinem Christi rejiciendi, eis dabatur non consecratum vinum, quod fiebat ad evitandum in circumstantibus scandalum: qui tamen Author in simili periculo nullum potabile talibus infantibus porrigendum esse consulit. In quodam Graduali M. S. quod in Biblioth. Angelica

de Urbe reperitur, summo perè inculcatur hæc Eucharistia contributio his D. Greg. verbis: [Illud autem de parvulis providendum est, ut postquam baptizati fuerint, nullum cibum accipiant, nec ablaentur, antequam communicent Sacramento Corporis Christi.] Imò Adulti quotidie per totam Paschæ Octavam Eucharistia reficiebantur, ut in eodem Graduali præscribitur. [In omnibus diebus septimanæ Paschæ ad Missas præcedant, & offerant in ipsâ, & communicent.] Post eandem communionem, tanquam recenter in spiritu genitis, porrigebatur insuper eis lac, & vinum.] Porro autem miscetur lac vino dulci. Hier. in Isaja. cap. 55. In quo opinor significari, quòd dulcior sit libertas gratiæ in lacte misericordie, quàm in vino justitiæ legis austeritas. D. Paulinus, Epist. 4. ad Sever.] Alii tantum dare eis solebant lac, & mel, de quo ritu Tertullianus de coron. milit. cap. 4. hæc scripserat: [Inde suscepti lactis, & mellis concordiam prægustamus.] Et Hieron. advers. Lucif. [Veluti in lavacro ter caput mergitare, deinde egressos lactis, & mellis prægustare concordiam ad infantiam significationem.] In quo sensu intelligenda sunt verba in actis Sanctæ Sufannæ, ubi dum fit mentio de baptismo à Sancto Pontifice Cajo administrato, talia habentur. [Obtulit pro illis sacrificium in eadem domo, & consecravit corpus, & sanguinem Domini Jesu Christi, & lac, & mel, & fontem; participavitque cum omnibus mysterium Dei.] De hoc fortasse allusionem habuit D. Agnes in illis verbis ab Ambrosio, Ser. 90. registratis. [Lac, & mel ex ore ejus sumpsi.] Vide *Infanto*. Quod etiam usque ad præsens Æthiopes observant. Induebantur baptizati vestibus albis per totam Paschalem Octavam, quæ idè in *Albis* dicitur, & D. Paulinus, Epist. 12. ad Sever. sic cecinit:

Inde parens sacro ducit de fonte Sacerdos

Infantes niveos corpore, corde, habitu.
FR. Et Prudentius lib. 1. contra Symmachum.

Concilium senum gestire Catonum
Candidiore toga niveum pietatis amictum
Sumdere, & exuvias deponere Pontificales.
Jamque ruit paucis Tarpeja in rupe relictis
Ad sincera virum penetralia Nazareorum. :||
Ex illa miraculosa apparitione à Barone anno 419. num. 106. relata; quando, scilicet, supra vestes baptizatorum cruces apparuerunt, usus penes Moschos obtinuit, ut baptizatis imponatur ex auro, seu alio metallo Crux ad collum pendens, quæ, ut refert Jo. Corona, sive Stephanus Menochius in ejus Storeis, tom. 1. cap. 95. non debet descendere infra pectus, ac deferretur per totum vitæ tempus; ita ut si absque ea quis inveniatur in morte, sacra ejus corpori sepultura non conceditur. Imò cum Moschi sint tam luxuriosi; non tamen audent carnalitatibus peccatum committere, dum secum Crucem ferunt. Est quæstio inter Scriptores, an per *Siliquis decem*, quæ baptizatis dabantur, moneta, vel fructus intelligatur, de quo vide eundem Jo. Coronam,
seu

feu Stephanum Menochium; loc. cit. cap. 9. Hæc de variis ritibus in hoc Sacramento. Quo verò ad ejus materiam, *Aquæ mortuæ* dicebantur illæ, quibus Cherinthi Hæresiarchæ sequaces, & vita absque baptismo decelso baptizare intendebant; baptizando, scilicet, aliquem vivum loco defuncti; contra quos Apostolus 1. Corinth. 15. inquit: [Quid facient, qui baptizantur pro mortuis, si omnino mortui non resurgunt?] Alii verò eodem mortuos baptizabant, quod in Concilio Carthaginensi IX. damnatum fuit, & Nazianzenus ait; [An tu etiam expectas, dum mortuus abluaris; non jam misericordiam tuam magis, quam odium movens? Orat. 11.] Idem & Marcionitæ faciebant, teste D. Jo. Chryssostomo in 1. Corinth. hom. 40. FR. *Aqua fallax*, & *Aqua mendax* appellatur Baptismus Arianorum à S. Victore Uticense, lib. 3. de persecut. Vandalorum; quia divinitatem Verbi negantes, non rectè in nomine Sanctissimæ Triadis Sacramentum conficiebant; sed hoc intelligendum de Arianis Thracibus, qui Eunomiani dicebantur. Baron. Ann. 419. nu. 109. nam SS. Patres baptismum reliquorum Arianorum non reprobant. Idem Baron. An. 506. n. 15. & An. 601. n. 25. Reprobata etiam fuit baptizandi forma Montanistarum, & Bonosianorum. Baron. ibidem. Item *Aquas viduas* Tertullianus, lib. de Baptismo appellavit Gentilium lavacrum, quod gratia regenerationis carebat, inquit; [Nationes extraneæ ab omni intellectu spiritualium potestatum, eadem fiducia Idolis suis subministrant, sed viduis aquis mentiuntur.] Eodem modo baptismus Agarenorum existimandus est, de quo Baron. An. 1148. n. 46. ||: Aquæ verò miracula pro hoc Sacramento in Pascha celebrando divinitus comprobantur; narrat enim Lilybenfis Episcopus Paschasius in Epist. ad Leonem Papam, quod in nocte Paschæ, tempore baptizandi, ex se spontè sacra fons replebatur aqua, ac Catechumenorum peracto baptismo, denuò in instanti siccabatur. Idem accidisse in Lucania, Cassiodorus, lib. 8. cap. 35. testatur, ac de alio fonte in Lusitania fidem facit Greg. Turonen. lib. 2. cap. 24. de glor. martyr. Ac in Lyciæ Villa Soraba appellata idem miraculum quotannis aspiciebatur Joanne Mosco teste, sic ajente: [In eo Baptisterium est, quod in sanctis Epiphaniis sudat, qui sudor per tres horas continuis incrementis augetur, & post baptismum peractum decrefcere incipit, & tribus aliis horis sensim deficit, c. 214. ita ut de anno ad 417. dum celebraretur Pascha die 25. Martii per errorem in Occidente, tunc in fonte aqua non apparuerat, sed in die 22. Aprilis, quæ erat vera Paschalis dies. Baron. in eodem anno. Simile miraculum narrat Sigibertus in Chronica accidisse de anno 573. quando inter Gallos, & Hispanos orta fuit quæstio de vera die Paschæ. Cæterum quo ad mysteria hujus Sacramenti, Tertullianus baptizatos *Pisces* appellavit, de quo vocabulo difertè Jo. Corona, sive Stephanus Menochius, tom. 1. cap. 23. egit. Sed existimo diverso myste-

rio Tertullianum hoc vocabulo usum fuisse; nam græcè ἰχθύς, quamvis pisces significet, eodem tamen nomine hic Doctõr Christum vocavit; hi enim characteres sequentium vocabula formant, nempe I, Ἰωάννης, Jesus: X, Χριστός, Christus: Θ, Θεός, Dei: Υ, υἱός, Filius: Σ, Σωτήρ, Salvator. Baptizati candido lino induebantur ob significatum, ut ait D. Hieronymus: [Præceptis Dei lavandi sumus, & cum parati ad indumentum Christi tunicas pelliceas deposuerimus, tunc induemur veste lineæ, nihil in se mortis habente, sed tota candida, ut de baptismo confluentes cingamus lumbos veritatis. Epist. 128. ad Fabiol.] Per septem dies ferebatur, ad significanda septem Spiritus Sancti dona. Fortun. lib. 4. de Eccl. Off. cap. 24. quæ c. 25. addit, quòd peractis his septem diebus hujusmodi vestes propè baptisterium deponebantur, sic inquit. [Et hodie revertuntur ad fontes, ut exuant se albis.] Velum etiam ponebatur in capite, de quo Alcuinus. [Mystico tegitur velamine, ut intelligat, se diadema regni, & Sacerdotii dignitatem portare, de divin. Off.] In quo velo erat filum purpureum, Dominicæ passionis hieroglyphicum. Durand. lib. 6. de Divin. Off. Hoc velum *Chri smale* dicebatur. Vide suo loco, quia baptizati caput tegebat, quod chrismate unctum erat à Sacerdote. Uterius myrto, seu palmis coronabantur, ut ex Æthiopico Rituali, & Severo Alexandrino colligitur. Item accensus cereus baptizato dabatur, ut significaretur illius animam Christi sponsam effici. [Et sponiales lampades nobis donante. Cyrill. Hieros. Patriar. ad Baptiz.] Quem gestabant accensum per illam toram hebdomadam in divinis officiis. [Angelicæ castitatis habitu, & luminibus claritatis sanctis assistere sacrificiis solent. Alcuin. in Epist. ad Carolum Magnum.] Calceamentorum in adultis baptizatis significatum exponit Rupertus inquit: [Proculdubio calceamenta accipit in pedibus, calceamenta namque de mortuis animalibus fiunt, & hæc manifestè Dominicæ mortis insignia sunt. lib. 6. cap. 7.] FR. Quando baptizatur Episcopus, non debet saliva tangere baptizandi labia, ut Parochis Rituale præscribit; sed tantum nares illius. [Propter gloriam muneris, & operis non os tangit Episcopus, sed tantum nares, ut bonum odorem accipiant pietatis æternæ. De consecrat. dist. 4. can. 67.] Solebant Gentiles die quinto à nativitate infantibus cursim circum focum nomen imponere, qui dies *Amphidromius* dicebatur, quæ superstitione adhuc inter aliquos rudes Melitenses viget; solent enim in die Nativitatis S. Joannis agere crepundia ex cucurbitis verrucosis, quæ ab Italis *Cedrolis*, sive *Cedrolis* dicuntur. Quas etiam Cic. de Clar. *Cerulus* appellat. Hæc siquidem pomis adornatæ à pueris Melitensibus, & sericis frustillis involutæ tanquam infantuli, per flammam cursim ad manus projiciuntur, & dant nomen Jo. Baptistæ. ||: Patrinarum ritus censetur ab Apostolis introductus, nam Dionysius Areopagita, qui Apostolorum discipulus ex tere-

rat, eos *ἀναδέχους*, quasi *Fidei iussores*, Justinus *Offerentes*, Tertullianus *Sponsores*. Augustinus *Fidei Doctores* (nam spirituales filios Christiana doctrina instruere tenentur) Nazianzenus *Iniriatores*, Orat. 40. *Concilia Compadres*, atque Hyginus Papa *Patrinos* vocant, & in quodam Parisiensi Concilio, & alibi *Patroni* dicuntur, idest, defensores. Parabant lautum convivium Patrini sacris Ministris, quod prohibitum, seu potius limitatum fuit deinde in Concilio Moguntino II. cap. 16. De aliis nonnullis hujus Sacramenti caeremoniis. Vide *Verex. Christma. Consecutio. illuminatio*. Pontifex antiquitus tres infantes baptizabat in Sabbato Sancto. Vide *Brachialia. Telejasis*. Adultis ante baptismum, jejunium trium dierum sine ullo cibo, vel potu imponebatur. Vide *Biduanum*.

BAPTISTERIUM. Fons, in quo baptizatur, à S. Dionysio dicitur *Mater adoptionis*. In eo enim regeneratur Christianus. Ab aliis *Fons Sacer*, & *Sacrarium regenerationis* vocatur. Vide etiam *Concha, Antitypon*. FR. Manifestavit autem Deus divina sua ultione, quam venerabilis sit fons iste baptisimi; nam ut in S. Marcelli Papæ actis penes Surium, tom. 1. 16. Januar. legitur, Carpius Imperialis Vicarius, cum exequisset Sanctorum necem in domo S. Cyriaci, quam ab Imperatore impetraverat, & fontem baptisimi à S. Marcello Papa consecratum in balneum vertisset; exiens de balneo cum focis statim corruir extinctus. ||: Antiquitus in qualibet civitate majori Ecclesiæ propinqua erat cappella Baptisterii. FR. [Basilicæ appendix piscina forinsecus, sive si græcari mavis Baptisterium ab oriente connectitur. Sidonius Appollinaris. lib. 2. Epist. 2.] ||: Sic Romæ propè Lateranensem Ecclesiam adhuc extat antiquum Baptisterii facellum, in quo Magnum Constantinum baptizatum fuisse traditur. Florentiæ juxta Cathedralem Ecclesiam est fontis baptisimalis cappella, & sic per omnes Tusciæ Civitates similia adnexa Cathedralibus extant adhuc facella. FR. Metropolitana Ravennatis Ecclesia adnexam etiam habet Cappellam sub titulo S. Joannis in Fonte. ||: Quod propter Episcoporum commodum erigebatur, qui in primævis sæculis ipsimet hoc Sacramentum administrare solebant. Inde Edessæ Clerum Photio Patriarchæ supplicem libellum porrexisset legimus, ut restitutionem eorum Episcopos, ad Carechumenos in die Paschæ baptizandos, impetrarent: sic Francorum Legati ad Justinianum Imperatorem pro Dacii Mediolanensis Episcopi restitutione directi fuere, cui inter alias narrationes, hanc adduxerant, scilicet, [Immensa populi multitudo sine baptismo moritur.] Sic etiam pro Blandi Hortani Episcopi liberatione ad Ravennæ Exarchum scripsit D. Greg. lib. 1. epist. 32. his verbis: [Ecclesia sine Rectore, & populus quasi sine Pastore, grex deperit, & ibidem infantes sine baptisinate moriuntur.] Igitur baptizandi munus solius Episcopi fuerat, & extra Matricem Ecclesiam baptisterium erigebatur, quia per baptis-

imum unusquisque ad sacrosanctam Ecclesiam insinuatur. Greg. Turon. lib. 5. cap. 11. Durand. lib. 1. cap. 19. Quod deinde Clodovei Francorum Regis temporibus intra Ecclesiam ad lavam illius decretum fuit constitui. Greg. Turon. de mirac. S. Martini, lib. 2. cap. 21. Baptisteria item ponebantur in loco profundo, ubi per gradus descendebatur, ut videtur in prædicto Laterani fonte, ad denotandum Christi sepulchrum, cujus typus est Baptisimus, Apostolo dictante: [Consepulti enim sumus cum illo per Baptisimum. Ad Rom. 6.] In primitiva Ecclesia in fluminibus baptizabatur, ut ex Apostolicis Actis, & sacris historiis colligitur; hinc Tertullianus, lib. de Baptismo, cap. 1. inquit: Neque quicquam refert inter eos, quos Joannes baptizavit in Jordane, & Petrus Tybere tinxit.] Quidam Christiani Bosræ provinciæ, quæ ad sinum Persicum extat, ad diem Dominicum in Jordane superstitione, & absque debita forma rebaptizantur, quibus Discalceati Carmelitæ, Apostolicique Missionarii ostendunt eorum errores, eosque ad Catholicum ritum reducerunt. Ambrosianus ritus benedictiones fontis in Sabbato Sancto, & Pentecoste non permittit in Parochialibus Ecclesiis fieri; sed in Metropolitana Ecclesia tantum, à qua deinde Parochi processionaliter ad suas Ecclesias eam deferunt, & comiscunt, aliam addendo aquam; sic etiam per Mediolanensem totam Diocesim observatur, deferendo, scilicet, omnes Parochi hoc sacratum elementum ad sua baptisteria ex Matricis Ecclesiæ fonte. Vide *Concha. Illuminatorius*.

BAPTIZANS. Vide *Immersor*. Baptizans dicitur Artifex Trinitatis. [Nobis verò nullus de postibus frontium valebat evellere, quod in uno baptisinate Artifex Trinitatis dignatus est titulare. S. Victor Africanus, lib. 3. de persec. Vandal.

BAPTIZO. Vide *Tingo*.

BARA. Vide *Guanilo*.

BARAROTI, Bononiæ Hæretici. Vide *Obedientes*.

BARANGI. Officiales, qui custodiebant claves portarum civitatis, ubi morabatur Imperator. Catacuzen. lib. 1. c. 1. Vocabulum Anglicum est illius ævi, teste Curopalata; nam custodes illi Angli erant etiam cameræ imperialis Custodes, ferentes securim; idèd *Securigeri*, & *Barangi* dicebantur. In historia Annæ Connenæ hos *Barangas* ex insula Thulæ, quæ hodie Island appellatur, solum erat deferre. Eorum Præfectus dicebatur *Acoluthus*. Vide *Acoluthus*.

BARBACANUM, antemurale: etiam nunc sic antemuralia aggere refecta *Barbacani* nomen servant. Lepidè quidem Hispaniæ Rex gubernatori suo, qui Civitatem inimicis cesserat, hispanicè dixerat: Perdiste mi Villa, y guardaste la barbicana;] æquivoce ad eam gubernatoris barbaram alludens.

BARBANUS, Patruus: vox Longobardæ. [Func Korkloman germanus ejus obviam veniens Carolo Regi barbano suo. Andr. Presbyt. in hist. Longobard.] Sic hodie *Barbam* Patruum in multis

Lombardiæ locis vocant. FR. Vide, l. si vir. de raptu, l. si quis ex parentibus, qualiter quis se defenderit &c.

BARBARICINUS. FR. Africanus ex Barbaria, vulgè dicta, cum Africa à Vandalis occuparetur; ex ea enim regione multi Sardiniam fugientes, ibique habitantes *Barbaricini* appellati sunt, [Scripserunt enim mihi, quòd eo pacto cum Barbaricinis facere pacem disponitis, ut eosdem Barbaricinos ad Christi servitorem adducatis. D. Greg. lib. 3. Epist. 14. ad Zabardam Sardinia Ducem;] ad quos convertendos idem Papa miserat Cyriacum Episcopum. Baron. An. 594. n. 9. Ac monetæ ab eisdem in Sicilia, & Sardinia adductæ *Barbarinae* appellatae fuere. [Mille solidos barbarinorum. Gofrid. Vindoc. lib. 1. Epist. 20.] de quibus D. Antoninus Florent. Archiepisc. in vita S. Gregorii Magni, tom. 2. tit. 12. c. 3. §. 5. & idem D. Greg. lib. 3. epist. 23. 26. & 27. & lib. 9. ep. 67.

BARBARICUM, græcè *Βαρβαρικόν*, Armamentarium. [Fabricarum insignia, & barbaricorum. In Zenonis Imp. rescripto, l. i. C. de propof. arg. in reb.] FR. Opifices armorum *Barbaricarii* dicebantur, & Milites armati. Vide *Barbutus*.

BARBERINA MONETA. Vide *Barbaricinus*.

BARBATOR. Barbitorum. [Regis enim curiam sequuntur assidue histriones, candidatrices, aleatores, dulcorarii, nebulatores, mimi, barbatores. Petr. Blesen. epist. 14.

BARBATORIA, vocabulum penes Greg. Turon. fortasse velum significat, quod Moniales sub mentum ligare solent, quod subjugulum dicitur; Belgici *Barbettam* vocant. Turonensis enim Gregorius hoc vocabulo utitur, dum mulierum vanitatem reprehendit. Vide *Bavara*. In lexico græco verb. *βαρβατορία*, latinè *Barbatoria* vertit. Aliqui instrumentum ad radendos pilos esse existimant, quo feminae etiam utuntur.

BARBATUS. Religiosus, qui ex instituto barbam nutrit. [Frater quidam ex his, quos barbaros dicitur. In vita S. Erminoldi.] FR. dicitur etiam miles: [Si quis cum militibus, vel privatis barbatis etiam secelestam inierit factionem, can. si quis, 6. qu. 1.] & est idem ac *Barbutus* infra.

BARBIRASIUM. FR. qui barbam rasam ferunt: [Ecclesiarium planè quoque Rectores, quibus perissimum hujus rei cura debuisset incumbere, tanto mundanae verriginis quotidie rotantur impulsu, ut eos à secularibus barbiraesium quidem dividit, sed actio non discernit, nec sacrarum meditantur eloquia scripturarum, sed scita legum, & forense litigium. Petr. Damian. lib. 1. ep. 15.

BARBOTA. FR. navis genus, ita dicta ab ejus rostro ferrato. [Targias multas, & galeas cum barbotis, & navibus aliis Christicolæ rapuerunt. Math. Paris. An. 1219.

BARBUTUS. FR. Eques armatus, idem ac *Barbutus* supra. [Quam ob rem Archiepiscopus Joannem Aulegium Vicecomitem cum barbuto quinque millibus (sic enim tunc bene armatos equites appellabant) in Etruriam misit. Blond.

Hierolexicon Magri.

decad. 2. lib. 10. in Clemente Papa VI.] Quo vocabulo usi sunt Cotius. & Jo. Villanus. Vide *Barbaricum*. *Bardariotæ*.

BARCANIO. FR. cergiverfor, ex Gallico vocabulo *Barguigner*, quo abundanter feminae: [Quia & feminae barcaniare solent. In constit. Caroli Magni, tit. 28.

BARCUS, & *Bargus*. Arbor. In l. Salica, tit. 69. §. 1. Quare etiam nunc in Italia arbuta, & viridaria *Barco* appellantur.

BARDARIOTÆ, milites Prætoriani, græcè *Βαρδαριώται*; quorum Præfectus *Primivirgius* dicebatur, quia quando Imperator equitabat, hi milites virgas in manibus ferebant ad arcendum populi impetum: colligitur ex Isidoro, cujus textus his verbis corrigendus. [Primivirgius clavarius, quòd primus est militiæ in virgis.] FR. Fortasse iidem erant, ac Barbuti supra in dict. *Barbutus*. De Primivirgio. Vide suo loco.

BARDESANITÆ. FR. Hæretici, à Bardesane antea acerrimo fidei defensore, deinde in Valentiniannam hæresim lapsi, ita denominati. Baron. An. 175. n. 16. & seqq.

BARDUCIUM, teli genus. [Basilius enim insequutus imp. ratorio barducio pergit. Cedren.

BARDUS. FR. græcè *βραδύς*, tardus, ineptus, stultus, otiosus, vagabundus. [Nimis audentem, nimisque tardum. Cic. pro Cecin.] Dicitur etiam *Bardiacus*. Martial. lib. 4. epigr. 4.

Lassi bardiaci os, quod evocat.

Et Juvenal. Sat. 9.

Bardiacus judex datur hæc punire volenti. In sensu comparativo usus est Tertullianus. [Pistor te bardior non est. Advers. Hermog.] FR. Dicitur etiam *Baro*. [Nos Barones stupemus. Cic. lib. 2. de Finibus. Ille baro reparabat quæsiturum. Idem Epist. ult. lib. 9.] Quare Itali *Barones* vocant otiosos, & vagabundos. Item Bardus apud Gallos vates erat, & poeta: unde Lucanus cecinit:

Plurima securi fudisti carmina Bardi.

Et in eodem sensu apud Amianum Marcellin. lib. 15. ex Athenæo, lib. 6. Unde perperam Calesius Philoſophos intelligit. Item isti Poeta, qui fortia virorum illustrium facta heroicis disposita carminibus, cum dulcibus lyrae modulibus decantabant, etiam *Barones* dicebantur. [Apud Peronem, & reliquos Barones te in maxima gratia posui. Cic. ad Atticum, lib. 5.] Itaque qui laudabantur carminibus heroicis, etiam *Herodes*, & *Barones* dicti sunt, & nomen Baronis nobile evasit deinde.

BARILLUS, & *Barilus*, doliolum, cadus, vas vinarium ex ligno: Italicè *Barile* dicitur: [Misit barillos lapidibus, & sabulone repletos. Marth. Paris. in vitis Abb.] FR. [Monstravit quod ei objectum fuit, quòd in Ecclesia Deo ven. canonicum non habuisset ingressum, quia promississet unicuique parochianorum quinque barillos vini remittere, c. 10. de testibus, & attestat.] Item *Baryllus* est instrumentum libratorium aquæ. Vide *Hydroscopium*.

BAR JONA. FR. hoc vocabulo à Christo Domino appellatus est Apostolorum Princeps. Matth. cap. 16. quod nomen ex duabus vocibus Chaldaicis formatur, nimirum ex *Bar*, hoc est, filius, & *janna*, Columba; unde fit *Bar jann*, scilicet, Filius columbæ. Vide *Trinominus*.

BARIUM, Apuliæ Civit. Vide *Baira*.

BARMERACCUS. FR. Canis venaticus, Italicè *Bracco* dicitur. [Qui occiderit canem acceptoricium, vel braconem, quem barmeraccum vocant, l. Frison. tit. 4. §. 3.]

BARO. Vide *Bardus*. *Casipanans*, *Sagibaro*.

BARONCELLUS. FR. Dynasta, sæpè de hoc titulo in Diplomatis Pontificum. Vide *Casipanans*.

BARRATI, ita appellati fuerunt Religiosi Carmelitæ, & eorum Cœnobium *Barratorum* Parisiis per aliquot tempus nominatum fuit, quod Gallicè *Le Convent des Barèes* dicebatur, quæ denominatio originem habuit hoc pacto. Cum Saraceni, occupata jam Terra Sancta, cappam candidam his Religiosis prohibuissent, nam color hic pro nobilitatis signo inter illos habetur; coacti idèd fuerunt Carmelitæ quedam pallia variegata ad usum orientalium deferre, & cum tali habitu in Occidentem demigrando, *Barrati* appellati sunt, ubi processu temporis album indumentum reassumpserunt, teste Trithemio, lib. de laudib. Carmelit. cap. 6. Qui auctorum opinionem, asserentium album pallium eis ab Honorio IV. concessum fuisse, confutat; fortassè error invaserat, quia hujus Pontificis consensu reassumptum fuerat album pallium.

BARYLLUM, græcè *βαρύλλον*, instrumentum ad librandas aquas. Vide *Barillus*. *Hydroscopion*.

BASILÆ, græcè *Βασίλεια*, libri regum. [Habes tertium Basiliarum. Tertull. lib. 4. advers. Marcion. c. 21.] Vide *Vasileus*.

BASILICA, græcè *Βασιλική*, id est, regia, erat diversorium apud Gentiles ad negotia peragenda. [Fremiit judiciorum Basilicæ resonant. Senec. lib. 3. de Ira, cap. 33.] FR. Erat etiam locus ad jus dicendum. [Sedebant Judices centum, & octoginta (tot enim quatuor consiliiis conscribuntur) ingens utrinque Advocatorum, & numerosa subsellia, astantium corona, latissimum judicium multiplici circulo ambibat. Ad hoc stipitatum tribunal, atque etiam ex superiore Basilicæ parte, qua foemina, qua viri, & audiendi, quod erat difficile, & visendi studio imminabant. Plin. Jun. lib. 6. Ep. 33.] Quas Christiani postea in templorum usum converterunt. [Basilicæ prius vocabantur Regum habitacula, unde & nomen habent: nunc autem idèd Basilicæ divina templa nominantur, quia ibi Regi omnium Deo cultus, & sacrificia offeruntur. Id. lib. 5. orig. Basilicæ olim negotiis plenæ, nunc votis pro tua salute susceptis &c. Aufon. in Grat. act. pro suo consulatu.] FR. Dicitur etiam *Basilica*, quæ Templum etiam Gentilium prius erat, & postea Deo vero consecrata. [Veni ergo piissime Domine, & ad consecrationem operis tui plenus illabere,

vice humani per baptismum pectoris purgentur hæc templa turpi hætenus dedicata patrocinio. Ennodius in dedicatione Basilicæ Apostolorum, ubi templum fuit Idolorum. Dist. Sac. 2.] Et D. Aug. de Civit. cap. 7. Templum Vaticanum *Basilicam amplissimam* appellavit. Vide etiam Gloss. in extrav. de poenit. & reniss. cap. 1. Item Vaticana Basilica dicitur *Basilica Major*. Vide *Vaticana Basilica* :|| Romæ principales Basilicæ sunt quatuor, quæ Patriarchales appellantur Lateranensis, scilicet, Vaticana S. Pauli, & Sanctæ Mariæ Majoris. FR. *Basilica* dicitur legum Codex, cujus Leo Philosophus (teste Balsamone) Auctor fuerat.

BASILICANUS. FR. Ecclesiæ Custos. Gloss. in can. Perlectis, dist. 25.

BASILICARIS, ad Basilicam pertinens. [Quos ex voto basilicari dictioni subdidit. Greg. Turon. lib. 1. mirac. cap. 91.] sic etiam *Basilicaris Diaconus* dicebatur.

BASILICUS, herba. Vide *Aqua benedicta*.

BASILIDIANI. FR. hæretici Basilidis sequaces, qui inter alias blasphemias, Christum non passum fuisse ajebant, 24. qu. 3. can. 39. & 1. quæst. 1. can. Marcion, & Basilides. Ac loco Christi monem Cyrenæum passum fuisse ajerebant. Baronius, An. 120. n. 8. Quem errorem sequutus est Machometes. Vide *Abraxas*.

BASSINUM, Polubrum, ex gallico vocabulo *Bassin*. [Coram Papa flexis genibus reneat bassinum argenteum, in quo sunt cineres. In Cæremonial. M. S. Davantriæ;] ubi de die cinerum agit. Vide *Batiolum*.

BASSUS, & *Bassallus*. Vide *Vassus*.

BASTAGIA, sarcina, onus. [Jubemus eos non ad sollicitudinem Bastagiæ, non ad functionem navicularium devocandos, l. soluta de Cohort.] Quare in Theodosiano Codice legendum est *Vastagiæ*, & non *Vastagæ*. [Item, Bastagma, *βάσταγμα*, onus, gestamen, sarcina, latinè interpretatur.

BASTAGIARIUS, qui curam habet deferendi sarcinas. [Æternam finimus legem, ne unquam Bastagiarius militiam deferere liceat, l. æternam 8. de murile.] In Sicilia, & in Regno Neapolitano *Bastaso*, & *Vastaso* vocant Bajulum, qui onera portat.

BASTARIUS, in Palatio Apostolico officium, & gerebat curam fabricandi candelas, & præparandi ellychnia pro lampadibus. Ex antiquis cæremonial. M. S. FR. Dicebatur etiam *Vastarius*, Turrigius de Cypris Vatican. impress. secunda, pag. 554.

BASTERNA, vehiculi genus. [Deuteria verò cernens filiam suam adultam valdè esse, timens, ne eam concupiscens Rex, sibi adsumeret, in basternam positam indomitibus bobus conjunctis, eam de ponte precipitavit. Greg. Furon. lib. 3. cap. 24.] Aliquando pro lectica sumitur. Quos imitaræ matronæ complures operis capitibus, & basternis per latera Civitatis cuncta discurrent. Amian. lib. 14.

BASTONICUM, ex gallico verbo *Bastilla*, Carcer. [Postmodum verò ante eos à Coniite adducatur, ut in bastonico retrufus, usque dum nobis placuerit, pœnas luat. In Constitut. Caroli M. lib. 6. cap. 96.]

BATHIN, ex voce græca *βαθιν*, fundum significat: [Et vela holoserica maiora sigillata, habentia pericylin, & crucem de bathin, seu fundato. Anast. in Leone III.] Id est, Crux de fundo aureo in atralica textura, seu serico villoso, secundum Torrigii explicationem in Tract. de Crypt. Vatican.

BATILLUM, foculare instrumentum: [Fuscinas, ac tridentes uncinos, & batilla. Numer. c. 4.] FR. diminutivum à nomine *Barulo* quasi *Parulo*: est igitur instrumentum hoc ad similitudinem palæ, quo cinis, & prunæ colliguntur, de quo Plinius: [Batillis ferreis candentibus ramento argenti inposito, quod candidum permaneat probatur, lib. 33. c. 8.]

BATILLUS, musicale instrumentum ex metallica materia, ad baculi formam, anulis ex eodem metallo refertum, qui percussi concinnè armoniam efficiunt in ecclesiastico cantu inter Armenos, in eorum Ecclesiis egomet sæpè audiui, de quo vocabulo Abdias Babylonicus, lib. 9. hist. apost. inquit: [Erant autem virgines cum lyris canentes, alii cum tympanis, alii cum batillis, & thuribulis.]

BATIOLUM, Pollubrum. [Batiolum aureum octo pondo habebat. D. Greg. lib. 1. Epist. 42.] Reperitur etiam *Batiola* in eodem significatu. Vide *Bassinum*.

BATTO, percutio. [Nec lanam carpere, nec limum battere. In Capitol. Caroli Magni, lib. 1. cap. 81.]

BATTULIA, percussio, confictus, militia, à dicto verbo *Batto*, inde italicè *Battaglia* confictus dicitur, & *Battuglia* excubiæ, quæ noctu per vias Civitatis vigilando incedunt.

BATTOLOGIA, vana locutio: [Dum interim apud energumenos fistulæ instar personam meras nugas, & battologias. S. Antioch. hom. 99.] *Βαττολογία*, propriè significat loquelæ impedimentum in balbutiendo, & quia balbutientes loquendo replicant verba; idem multiloquium, seu vaniloquium *Battologia* etiam dicitur.

BATTOLOGUS, Vaniloquus. [Orantes, inquit, ne sitis battologi, sicut Gentiles. Greg. Nyssen. de orat. in c. 6. Marth.]

BATULO. Vide *Batillum*.

BATUS. Vide *Badus*.

BATUTILIS. Lamina mallei percussione extensa. [Argentum in fastigium batutile. Anast. Biblioth. de Constantino Magno agens] *Lege Fastigium*. Vide *Fastigium*.

BAVARA, velum ad jugulum tegendum, quo moniales mentum constringunt. [Sibi, quam sacrae Virgines bavaram vocant, deposcit. In vita B. Catharinæ Bononien.] Vide *Barbatoria*.

BAVARUM LATUM. FR. Dicitur mozetta prælatiua: [Quæ preces de mandato Sanctissimæ

Dom. N. Papæ in Sac. Rit. Congregatione positæ fuerint, eadem Sac. Rit. Congregatio censuit dicto Abbati Generali Congregationis Montis Virginis posse concedi usum dictæ mozettæ, seu bavari lati cum caputio, sine bireto, & in terris, & locis tantum suæ jurisdictioni subjectis. Bullar. Casinen. tom. 2. Constit. 571.] Eius synonyma. Vide *Mozetta*.

BAUCALIS. Vide *Baucus*.

BAUCUS, & *Bauca*, guttus, vas, quo aqua ad lavandas manus versetur. [Baucas inauratas tres: in Leon. IV. & Benedict. III.] Reperitur in eadem significatione *Bucale*. [Bacile cum bucali pro manibus ablucendis. Ordo Rom.] FR. Item *Baucalis* in eodem significatu. [Si quis igitur gillonem fictilem, quem bucalem nuncupant, casu aliquo fregerit. In Constit. Monachal. §. 5.] Vide *Gillo*.

BAZAN, Agnina pellis nigri coloris, quæ aliàs *Cordubensis*, & italicè *Cordovano* dicitur. Ex gallico sermone *Bazane*, id est, nigra pellis. [Ocreis de cure, quam vulgus Bazan appellat. Matth. Paris. in vita Abb.]

BAZIUS, vas. Vide *Garalis*.

BDELLIUM, gemmæ species. [Ibi invenitur bdellium, & lapis onychinus. Genes. c. 2.] Hoc Rabbini existimant margaritam fuisse, inter quos Rab. Moyses Barcefa de Parad. par. 1. c. 21. Alii chrysellum putant; alii denique lacrymæ speciem gummosam, quæ tanquam chrysellum, & succinum ex arboribus sudet, quod simili textu, cap. 11. Numer. confirmant, ubi dicitur: [Erat autem man, quasi semen coriandri coloris bdellii.] FR. Et ad objectionem, quod succinum sit flavum, mannæ verò constet fuisse candidam; responderet ex Plinio, lib. 35. c. 3. etiam succini candidi speciem inveniri: Textus verò Arabicus in utroque capite *Zulu*, id est, margaritam legit.

BEATI, in gloria quare æternaliter remunerentur. Vide *Infernus*.

BEBRINOS. Vestis, seu aliud ex castoris pelle. [Vestimenta lucida, vel nigra, vel cum purpura, vel bebrina, numquam in usu habeant. In Regula S. Casarii, c. 7.] FR. Vox quidem ex latino vocabulo derivata; nam *Fiber* Castor dicitur, & gentile *Fibrinus*; Plinius enim inquit: [Fibrina pelle detegunt, lib. 17. cap. 28.] Itali *Bevero*, & *Bivaro* dicunt teste Felice Felicio in suo *Onomast. Castore* dict. Germani autem *Biber*.

BECLAS. FR. nomen à Phorio fictum, qui cum esset in Patriarchali Constantinopolitana Sede intrusus, à Basilio Imp. deinde eiectus, & in exilium relegatus; ad captandam denuò Imperatoris gratiam, antiquam historiam characteribus Alexandrinis, de nobili Basilio genealogia fictè scripserat, & inter fabulosas illas narrationes, eidem Imperatori hoc nomen *Beclas* tribuebat; qui liber deinde Theophanis opera in bibliotheca imperiali positus est, & post aliquod tempus idem Theophanes Imperatoris finxerat, se inter studendam, ibi sibi librum inintelligibilem invenisse,

quem aiebat, præter Phorium: tales inintelligibiles characteres noscere neminem posse; qui ab exilio revocatus, vocem illam *Beclas* interpretatus est, atque pro qualibet litteræ personæ nomen exposuit, hoc pacto: B. *Basilius*, idem, nempe, Imperator. E, *Eudocia* Augusta ejus uxor. C, *Constantinus*. A, *Alexander*. S, *Stephanus*, omnes isti Imperatoris filii erant, quibus bonum omén auguratur. Itaque tali arte Imperatoris benevolentiam, & post Ignatii Patriarchæ mortem, sedem illam reasumpfit.

BEDA. Vide *Venerabilis*.

BEGINA, Monialis, seu Virgo Deo dicata. [Inter Beginas degent. In vita S. Geltrudæ.] Vide infra *Beguina*.

BEGINAGIUM. Monachus. Vide infra *Beguinalgium*.

BEGUARDI. FR. Hæreticorum secta, quæ in Germania cœperat, ann. 1294. Rinald. Annal. Eccl. ibid. n. 26. Ita viri illius sectæ appellabantur, nam mulieres *Beguina* dicebantur, quæ hæresis Petrum Joannis Olivi habuit auctorem, idem Rinald. An. 1312. n. 18. & 19. Dicebantur etiam *Bizochi*, & *Fraticelli*. Idem An. 1297. n. 56. Item *Vacasoti*. Sed Petrum Colutii de Corbario Antipapam Authorem facit Blondus, in tract. de Piceno; ubi de Fabiano scribens, sic ait: [Tulitque ipsius oppidi fors, ut adulterini Pontificis reliquiæ pestiferi dogmatis in eo fuerint punitæ, quod quidem memorabile facinus non abs re censimus referendum. Quum Joan. XXII. Pont. Rom. Ludovici Bavari adulterini Imperatoris importunitati, ac insolentia constanter resisteret, veniens Romam ipse Bavarus quandam Petrum Colutii de Corbario Reatinæ Diocesis Minorum Ordinis in Antipapam profanari curavit: qui miser factæ de se clectioni quum esset assensus, Anticardinales creavit, & complicitibus in vesania, impietateque sua coactis, pro viribus est conatus scindere Dei Ecclesiæ unitatem; & tamen interim Joanna Mathæi filia de Corbario repetit in judicio eundem maritum suum, qui secum annis quinque priusquam ad fratres minores inhabilis confugisset, matrimonialiter fuerat copulatus, fuitque per Episcopum, servato juris ordine, in Petrum sententia reintegrandi matrimonii promulgata. Sed cum Petrus ipse in Idolum profanatus, à Bonifacio Comite Pisano captus, & ad Rom. Pont. Avenionem perductus esset, ibidem in carceris pedore obiit. Nec tamen semper postea defuerunt illius vesaniæ sectatores Fraticelli de opinione vulgariter appellati, asserentes nec Jo. XXII. nec quempiam illius successorem jure, & ordine creatum fuisse Pontificem: quod malum adeo diffusum est, ut in multis, magnisque Italiæ Civitatibus atque per oram Græciæ, præsertim in Athenarum urbis reliquiis multi hæctenus sint inventi Romanis Pontificibus eam ob fatuitatem animis, & conventiculis clam initis adversantes &c.] Ibi que omnes eorum errores idem Author recensens, sed vitæ Clementis V. in calce Clemen-

tinæ scriptor Dulcinum, & Margaritam hujus hæresis Authores facit; hos Hæreticos multis nominibus appellat Joannes XXII. in sua extrav. de relig. domibus, nempe, *Fraticellos*, *Frates de paupere vita*, *Bizochos*, *Beguinos* &c. Qui asserere privilegium obtinisse à Cælestino, ut ibidem habetur: horum historiam refert Glossa, in cap. 4. extrav. de verb. signif. Nec valde differens est hæc secta à recentiorum nostri temporis Hæreticorum erroribus, ut habetur in Clement. de hæreticis, cap. 3. illi enim jejuni, & isti omnem poenitentia necessitatem negant; illi carnalitate sanctificabant, hi verò cœlibatum damnant; politicam obedientia summisionem illi, isti verò spirituale recusantes: ad quorum extirpationem, nedum ecclesiastici Superiores, sed etiam sæculares Principes, non tantum ob Religionis zelum, sed & pro eorum ratione status, omnes incumbere tenentur. Novatorum enim intentio ficto religionis velo ab omni subjectione sese eximere semper tendit, ac utramque libertatem affectat, perquirique. Itaque Beguardi Ecclesiastica Sacramenta despiciant, ac conceptus proprios Patrum definitionibus anteponebant, dict. extrav. de relig. dom. quibus recentiores hæretici in his erroneis opinionibus prosumas affilantur.

BEGUINA. FR. hoc nomen sumitur in bonum, & in malum sensum, in malum, scilicet, quando de femina, quæ in hæresi supra relata vivit; in bonum cum rectè sentiat de fide, & piè illa vivat, Extrav. Joannis XXII. de relig. dom. Vide *Begina*.

BEGINAGIUM. FR. etiam accipitur pro hæresi Beguardorum, & Beguinarum. Clement. I. de relig. domibus. Aliquando verò rectè intelligitur pro pia, & sancta Congregatione Catholicarum Beguinarum, seu Beginarum, ut dictum fuit in dict. *Beguina*.

BEHEMOTH. Hebraicum nomen. [Ecce Behemoth, quem feci, tecum sænum quasi bos comeder. Job cap. 40. n. 10.] Aliqui interpretes per antonomasiam elephantem, sicut etiam per *Leviathan* balenam intelligunt, cum ille inter terrestria animalia, & hæc inter aquatica majores sint. FR. Alii verò crocodilum interpretantur. Glossa tamen in can. principium, de poenitentia dist. 2. immundam bestiam explicat. Sed allegoricè dæmonium significat. Cachinnum sanè excitant Talmudi fabulæ, præsertim, ubi de ambobus hisce bestiis nugantur Rabbini, quod, nempe, *Behemoth* in primis masculinum animal à Deo eunuchatum fuisset, ne generaret; nam ejus proles, si multiplicaretur, mundum destrueret; jusque verò femina pro justorum Hebræorum cibo in Messia tempore adhuc viva conferretur, pro quibus Leviathan etiam caro falsa præservatur, unde unusquisque Hebræus pro quolibet ingenti pretio hanc suam portionem somnizati sæculi minime commutaret.

BELLAGINES. Vide *Auricabones*. *Bellagines*.

BELISARIUS, aliàs *Gulifarinus* appellatus. Vide

Velum. Primus inventor molendinorum in Tyberim volventium. Vide *Machinor*.

BELITRANUS, seu *Bellitrannus*. FR. pro Velitrano, can. temporis 7. quæst. 1. [Joannes Episc. Civit. Beliternæ,] subscribitur. Vide Animadversiones in Concil. Lat. Latiniæ, tit. *Decreta Greg. I.* & [Pontiano Belliternensi Episc. [ibidem, tit. *Concilium Lateranense*.]

BELLAGINES. FR. Leges Gothorum. Adnot. in Hist. Longobard. lib. 4. c. 44. Ex Jornade de reb. Geticis, & Gloss. Ibid. *Auricabeones*.

BELTIS, instrumentum ad preces, & orationes Dominicales, salutationesque Angelicas dinumerandas, sicuti cum corona, seu rosario hodie calculamus. De hoc vocabulo in quadam Synodo fit mentio, ubi exequiæ pro defuncto Episcopo præscribuntur, hoc pacto habetur: [Singuli fervorum Dei jejunc, & 30. diebus canonicis horis explero synaxeos, & 7. beltidum Pater noster pro eo canetur, & hoc expleto trigesima item die obitus sui.] FR. septem beltidum puto vices significare, quod ab Hispanis *sette bueltas*, Italicè *sette volte*. id est, septem vices à *volvendo* verbum vulgariter deductum.

BEMA, FR. *Bēma*, pulpitum, sive gradus. Item significat festum Manichæorum. [Vultis ergo, ut & vos dicamini in mense Martio Martem colere? illo enim mense bema vestrum cum magna festivitate celebratis. Eugesippus Abb. Africanus, lib. 1. cap. 67.] Et clariss. D. August. contra Epist. Manichæi, cap. 8. sic inquit: [Cùm sæpè à vobis quærerem illo tempore, quo vos audiebam, quæ causa esset, quòd Pascha Domini plerumq; nulla, interdum à paucis tepidissima celebrare frequentaretur, nullis vigiliis, nullo prolixiore jejunio indito auditoribus vestris, nullo denique festivo apparatu, cùm vestrum bema, id est, diem, quo Manichæus occisus est, quinque gradibus instructo tribunali, & pretiosis linteis adornato, ac in promptu posito, & objecto adorantibus, magnis honoribus prosequimini.]

BENEDICTINI MONACHI. Vide *Abbas. Alleluja. Ordo Nigrorum. Camelancium*. Gratianum in dict. Canon. *Collecta. Completorium. Mixtum*. Quid in eorum regula significant psalmi fortiores. Vide *Psalms*.

BENEDICTIO. FR. in veteri Testamento elevatis manibus precabantur. [Et benedixit Esdras Domino Deo magno, & respondit omnis populus. Amen, Amen; elevans manus suas, & incurvati sunt, & adoraverunt Deum proni in terram. 2. Esd. 8. num. 6. Quod fiebat in signum invocandi Altissimum: sic etiam in juramentis. [Cùm elevasset dextram, & sinistram suam in Cælum, & jurasset per viventem in æternum. Daniel. cap. 12. n. 7.] Sæpè in sacra Scriptura de similibus actibus in conferendo benedictiones. :||: Idèò Christus Dominus ascendens in cælum elevatis manibus benedixit Apostolis. Lucæ 24. Inter Christianos deinde, ex Apostolorum traditione, manu extensa Crucis signo datur benedictio. Vide *Chirotonia*, quam cæremoniam, piè

credendum est à Christo Domino in præfata Ascensionis die initium habuisse, ad cujus similitudinem præfata Missa benedictio populo confertur. [Etenim Dominus ante ascensionem in cælos, duxit Discipulos in Bethaniam, ibique benedixit eis, & ascendit in cælum. Hunc morem tenet Sacerdos, ut post omnia sacramenta consummata benedicat populo, a quo; salvet; deinde revertitur ad Orientem, ut se commendet Domini Ascensioni, dicitque Diaconus, *Ite Missa est. Amalar. lib. 3. de off. c. 36.*] At hæc benedictio à Sacerdote dabatur immediatè post communionem, ut ex adducta autoritate, & ex aliis Auctoribus colligitur: soli enim Pontifici Romano licitum erat in fine Missæ benedicere populo. Radulph. propof. 23. Itaque reliqui celebrantes sacrum finiebant ad orationem illam, *Placeat tibi &c.* quod ex sequentibus verbis patet, nempe: [Finitis omnibus osculatur Presbyter Altare, dicens: *Placeat tibi, sancta Trinitas. Deinde sacris vestibus se exuens. Ordo Rom.*] Idem legi in quodam cæremoniali M. S. antiquo Abbatii Mileri de anno 1509. exarato. Sic etiam observant Carthusiani, qui non dant benedictionem in fine Missæ, nec dicunt Evangelium sancti Joannis in fine: idèò enim benedictio post communionem dabatur, ut qui Eucharistiam non susceperant, saltem cum illa benedictione discederent. Microl. c. 21. Sicut aliqui Sacerdotes hodie laudabiliter, quando post Missam, vel extra eam communicare solent, dant benedictionis signum in fine illius communionis pro non communicatis. In præfati Parisiensis Archiepiscopus solemniter celebrans, post communionem Missæ populo benedicit. Quando coram Legato Apostolico, vel loci Ordinario celebratur; Celebrans tunc antequam det populo benedictionem, summis se inclinatur, quo signo ostendit à superiore petere licentiam, sicut in Rubrica ordinatur; & hoc fit quia antiquitus, ut dictum est supra, Sacerdotes in Superiorum præfata nequibant hoc agere ex prohibitione Leonis, & Gelasii Pontificum. Microl. c. 2. Coram Papa celebrans genuflexè hanc licentiam postulat, ut in eadem Rubrica. At quando Missa coram præfatis Prælati solemniter celebratur; tunc ipse Prælati, & non celebrans benedicit populo. In quadam antiquo Missali de anno 1533. impresso benedictionem à modo consueto diversam legi, nempe: *In unitate Sancti Spiritus benedicat vos, Pater, & Filius*. Ac in Missis pro defunctis dabatur benedictio sub hac forma: *Deus vos vivorum, & resurrectio mortuorum benedicat vos in secula seculorum*. Quod Missale conservatur in Biblioth. Cathedr. Viterbiensis. Item *Benedictio* significat etiam precationem, qua aliqua sanctitas confertur, hæcque duplex est secundum Cajetanum in 2. 2. quæst. 7. art. 1. Prima enim dicitur *Constitutiva*, qua personæ, seu aliæ res ad divinum cultum destinantur, veluti sacre vestes, quarum benedictiones ad Episcopum spectant, & hanc benedicendi potestatem non potest

Episcopus alii delegare. Congreg. Rit. 14. Novemb. 1615. Potest tamen licentiam concedere benedicendi Ecclesiis, Oratoria, eorumque primos fundamentales lapides. FR. Et in hoc sensu collatio sacrorum ordinum benedictio dicitur. Gloss. in can. Quamvis Chorepiscopi. dist. 68. ||: Altera *Benedictio invocativa* appellatur, ut sunt fructuum, candelarum, aliarumque rerum, quæ in Rituali Rom. notantur: hæc à quolibet Sacerdote exerceri possunt, superpelliceo tamen, & stola induto, quæ debet esse violacei coloris in omnibus benedictionibus, ubi exorcismi habentur, vel saltem coloris currentis diei, ut in Rituali præscribitur. In omnibus Dominicis per annum asperzione aquæ benedictæ benedictio datur, ut dictum fuit dist. *Aqua benedicta*; id est, ante solemnis, & conventualis Missæ principium, Altare prius ter, nempe, in medio, in Evangelii cornu, & in cornu tandem Epistolæ aspergendo: quæ tamen Altaris asperio (ex Missali Ambrosiano de 1618. edito, & per Gavantum relato) omittitur, si Sacramentum Eucharistiæ ibi erit expositum, in quo casu censet idem Author, non debere Diaconum, nec asperforium, nec Sacerdotis manum osculare: Rubricæ enim generales à similibus oculis abstinentiam ordinant, præsentem Eucharistiæ Sacramento. Clerus tamen, & populus asperguntur aqua benedicta, qui, ut in Episcoporum cæremoniali advertitur, debent tunc caput inclinare. Canonici verò non sicut Clerus, & populus asperguntur simul, sed singuli unus post alterum. Gregorius XIII. sub die 30. Decembr. 1616. statuit, Episcopos, seu aliam principalem personam non posse hanc asperionem exercere in Dominicis diebus, sed hujusmuneris exercitium ab alio Sacerdote fieri debere, superpelliceo, & stola induto; sic Praxis Archiepiscopalis testatur Romæ impressa de eodem anno 1616. Gavantum tenet, quod Sacerdos antequam aspergat Altare, debeat Antiphonam *Asperges me* intonare, quamvis videatur Rubricam contrarium disponere; ratio est, quia in ea Antiphona fit mentio de actione futura, in qua versiculus *Gloria Patri* omittitur, quando in Introitu non debet dici, ut in Dominica Passionis &c. cum hæc cæremonia sit Missæ principium. Notantur imprudentiæ Sacerdotes, qui ad benedicendum populo cum Eucharistiæ Sacramento, expectant id agere, quando, nempe, Chorus cantat verba hymni, *Sis & benedictio*; nam sensus illius verbi *Benedictio* non refertur ad nos, seu ad populum; sed ad Sanctissimam Triadem, ubi *Benedictio* laudem propriè sonat, & sic ridiculè populus loco Trinitatis sub illis verbis benedicitur. Abusus quidem est non dissimilis illi, qui in Ecclesia Africana tempore D. Augustini reperiebatur, ubi quoniam percutitur pectus ad verba, *Confiteor &c.* idem faciebant Africæ Christiani, quando in Evangelio pronunciare audiebant. *Confiteor tibi Pater, quia abscondisti &c.* In quibus verbis se impeccabilem esse Filium Dei, non verò peccata ille confessus

est; ideo Patri ejus reddidit gratias. Inde Augustinus Africanus reprehendens, ajebat: [In hoc ipso, quod sonuit Confiteor, pectora tutudistis. Tundere autem pectus, quid est nisi arguere quod later in pectore, & evidenti pulsu occultum castigare peccatum? Quare hoc fecistis, nisi quia audistis Confiteor tibi, Pater? Confiteor audistis; qui confitetur, non audistis. Nunc ergo advertite, si Confiteor Christus dixit, à quo est longè omne peccatum, non solius peccatoris, sed etiam laudatoris. Serm. 8. de verb. Domini.] Ita imperitis dici posset, qui dictum verbum *Benedictio* non intelligunt; Audistis benedictio; sed qui benedicitur, non audistis. Nunc ergo attendite cui dirigitur benedictio, Sanctissimæ namque Trinitati dirigitur: ergo laudem, & glorificationem significat. Nam, ut D. Ambrosius concludit, [Deus benedicitor, cum laudibus dignis extollitur. Homines autem sic benedicir Deus, ut donum gratiæ suæ impertiat, in Epist. ad Ephesios, cap. 1.] Licet eruditissimus Latinus Latinus in observationibus ad Sanctos Patres, de S. Ambrosio loquens, neget hæc Commentaria ab ipso composita fuisse. An Diaconus possit benedicere. Vide *Ceræ paschalis. Diaconus*.

BENEDICTIO BEATICA. FR. In Conciliis, & penes Patres *Viaticum* intelligitur. [Jubemus verò in infirmitate positus, ut beatiam benedictionem percipiant. Conc. Barcinon. can. 9.] Ubi de publicè pœnitentibus loquitur Concilium, qui ob infirmitatis impedimentum, injunctam eis pœnitentiam complere nequiverant. Et clarius sub iisdem verbis in Concil. Gerunden. de eisdem pœnitentibus habetur hoc pacto: [Si verò, qui in ægritudinis languore depressus, pœnitentiæ Benedictionem (quam viaticum dicimus) per communionem acceperit &c. apud Gratian. can. Si verò, distinct. 50.] Idem clarius habetur in can. qui recedunt. 26. quæst. 6. Ergo ista benedictio ægrotis pœnitentibus non neganda, viaticum intelligitur, quæ *Beatia* dicitur, quia ex pœnitente beatorum facit, & in gratiam illum reddit. Item alibi synonymicè: [Excommunicatos esse decernimus, ut si quid eis &c. humanitatis spatium advenerit, benedictione viatici non priventur, can. tanta. dist. 86.] Vide *Viaticum*. ||: Item benedictio *Elemosynam*, & *Eulogiam* significat; vide in suis locis, & dict. *Octava*. Item alicujus Sancti Reliquia. De his duobus postremis significatis, reperitur passim in Regist. D. Gregorii. Vide *Canola*. Non verò significat hoc vocabulum indulgentiam, ut perperam Franciscus Turrianus credidit, contra quem Latinus Latinus eruditè in ejus epistolis scripsit, quas in duobus tomis dividas edidimus. Quod insuper evidenter confirmatur; nam idem Gregorius *Benedictionem* appellat dona ei ab Alexandrino Patriarcha missa, qui sanè auctoritatem non habebat concedendi Summo Pontifici indulgentiam: atque hæc sunt Greg. verba: [Suscepimus autem benedictionem S. Evangelistæ

Marci, lib. 6. Epist. 37.] FR. Ego verò puto hanc benedictionem S. Marci, fuisse reliquam ejusdem Sancti; nam reliqua benedictio etiam dicebatur: [Parré thymiamatis, & sabanum (idest sindonem) pro benedictione. Bonifac. Ep. 10.] Vide *Reliquia* . : || : Benedictiones insuper significant Canticum trium puerorum. [Benedictiones, & laudes &c. In Regul. Sancti Benedicti, cap. 12. append. 4.] Ultimam vocabulum significat Psalmum *Laudate Dominum de calis*, cum duobus sequentibus; ideo *Laudes* vocantur, una, nempe, ex horis canonicis, quæ post Matutinum recitatur, & in eodem significatu in Regula Tetradii, cap. 21. habetur: licet per errorem in numero singulari *Benedictio* legatur. *Benedictiones* dicitur etiam canticum illud trium puerorum, quia in eo benedicitur Creator universaliter per varias creaturas. S. Athanasius in tract. de Virgin. de eodem cantico loquens, ait: [Illucescente die benedicite omnia opera Domini Domino.] Benedictio aquæ in Calice, Vide *Aquarii*. Benedictio significat collectam. Vide *Collecta*, quod idem sonat, ac *Elemosyna*, ut dictum est supra. Item *Benedictio secunda* quid sit. Vide in eadem dict. *Collecta*.

BENEDICTIO SOLEMNIS. FR. secundum Glossam in Clement. de privil. & excess. privil. cap. 2. §. Benedicat. Est illa, quando Episcopus dicit, [Sic nomen Domini benedictum,] ex quo sequeretur Episcopos in Missis privatis uti non debere prædicta verborum forma.

BENEDICTIONALIS, liber, in quo benedictionum formulæ continebantur, quæ populo in Missa precabantur, nam varix antiquitus erant, juxta festivitatum diversitates, ut in D. Greg. Sacramentario legitur. [Statim Episcopo dicente, Per omnia sæcula sæculorum, Diaconus accipiat benedictionalem librum, & conversus ad populum dicat: Humiliate vos ad benedictionem; & Clero respondente, Deo gratias, porrigat Episcopum librum. Ord. Rom.

BENEDICTUS, idem ac Christianus. Vide *Christianus*.

BENEDICTUS QUI VENIT &c. Verba hæc à S. Ignatio martyre in Missa addita fuerunt. Remig. Episc. in exposit. Missæ. Et cani debent post elevationem Calicis juxta expositionem Episc. Cærem. l. 2. c. 8. Hoc etiam in Missa defunctorum observandum erit; hæc est enim praxis Papalis Cappellæ in qualibet Missa. Vide *Hofanna*.

BENEDICTUS, canticum. Vide *Canticum*.

BENEFICIUM, & *Beneficiatus*: Per beneficium antiquitus feudum intelligebatur, & *Beneficiari* in feudare (ut ajunt) significabat. [Postea Imperator seditione facta, coactus Valentianus Balduino Comiti beneficiavit, ut sibi contra morus suorum auxilio esset. Sigib. in Chron. An. 1007.] FR. Etiam Papa feudum Ecclesiæ beneficium appellat. [Injungentes eidem, ut ibi non tanquam tibi, sed tanquam Ecclesiæ, Rem. (cujus auctoritate debes percipere, cujus etiam propter prædicta beneficia vassallus existis) sine difficultate per-

solvat. De præscriptionibus, cap. 13.]: ||: Apud Romanos officium erat honoris: inde dicti sunt *Beneficarii*, & *Beneficiarii* officiales. Tertullianus utitur hoc nomine ad sigillandos Publicanos, qui vestigalia exigebant; imò aliquando de justitiæ ministris, & exploratoribus, italicè *Spie* appellatis, intelligebatur, quia à plebeis gravaminibus erant exempti: [Nescio dolendum, an erubescendum sit, cum in Matricibus beneficiorum, & curiosorum inter tabernarios, & lanios, lenones Christiani quoque vestigales continentur. Tertull. de fuga, cap. 13.] Idem habetur in Novell. 13. & ibid. Cuiac. [Tamen ne, vel à beneficariis, vel aliis quibuscumque contumelias, injurias, molestias, & turbationes pati cogantur, his etiam litteris tuam animi magnitudinem admonendam curavi. Euseb. de Christian. lib. 8.] FR. Atque in eodem sensu Spartianus in Adriano Cæsare scripserat: [Pedibus iter faciens, ejusdem Serviani Beneficarium atvenit.]: ||: Hodie tamen per *Beneficium* præbenda ecclesiastica intelligitur cum onere recitandi officium, vel alterius obligationis, ut ad Missas celebrandas &c. Antea enim Clerus suum menstruum stipendium recipiebat, deinde verò eis Episcopi vita durante Ecclesias concesserunt, quæ *Beneficia* dicta sunt, quia, ut in Epistola ad Cæsarium Arelantensem Episcopum Symmachus Papa scribit, benemeritis tantum concedebantur, atque Pontifex hic beneficiorum usum inter Ecclesiasticos introduxerat, quos D. Cyprianus *Clericos postulantes* appellavit. Dicitur etiam *Præsimonium*, seu *Præsimonialis portio*. Item *Personatus*. *Portionarius*. Vide suis locis. Valdè laudabilis erat Nicolai III. in beneficiorum distributione methodus; habebat enim idoneorum Catalogum diligentissimis inquisitionibus notatum, & statim ac beneficium vacabat, illud uni ex idoneis, antequam à magnatorum intercessione præoccuparetur, conferebat. Odericus Rinal. in Ecclef. Annal. an. 1280. num. 27. Beneficia enim Ecclesiastici stipendia sunt pro virtutum alimento, vel pro psallendo in Choro, aut sacrificando fundata. FR. Non est minus ponderanda D. Bernardi redargutio in conferentes nobilibus filiis beneficia adhuc pueris, & incapacibus. Vide *Principio*. Item beneficandi, præter prohibentem vitæ, debent habere notitiam legendi, construendi, & canendi. Gloss. in Clement. de concess. præbendæ. §. Reputamus. : ||: Beneficiorum pluralitas in una sola persona communiter damnatur, & præcipue à Gulielmo Parisiense, quod in Collegio Eruditissimorum Theologorum unanimiter comprobatur fuerat, non posse, scilicet, quemquam duo beneficia simul possidere, quando unum ex his excedat valorem congruæ sustentationis: quod Collegium habitum fuit de anno 1238. Sed quia Philippus Cancellarius huic opinioni, ob multipliciter beneficiorum, quæ possidebat, succumbere noluerat; ideo ad æternas pœnas illum damnatum fuisse post mortem, & eidem Gulielmo apparuisse refert

refert in Epirom. Annal. Ecclesiast. Spondanus. Abusus hic originem habuit in temporibus mortalitatum maximo numero ingruentium, quando Episcopi ob penuriam Clericorum, ne beneficia deperderentur, singulis Ecclesiasticis in commendam, & œconomiam plura beneficia concedere cogebantur, donec Clerici idonei reperirentur. At sensim postea de commendam cum ingenti clericalis status detrimento ad veram, & realem possidendi actionem res transiit. Sacra hæc namque famæ, percipere minimè curat Apostolica illa monita, quod alius quidem esurit, alius autem ebrius est: ac frequenter accidit, ut semper digni esurientes, & inanes dimittantur, & ignari præbendis replentur bonis: quapropter Melliflui sententiam, uti verissimam, Angelicus Doctor & Theologiae Magister amplectitur, nimirum: Qui non unus, sed plures est in beneficiis; non unus, sed plures erit in suppliciis. In quodlibet. 9. art. 15. FR. Utrum Episcopus possit Clerico dispensare in pluralitate beneficiorum, vide Gloss. in can. si quis jam 21. quæst. 2. ||: Cæterum Beneficiatus tenetur in Officio commemorationem facere illius Sancti, sub cuius titulo beneficium possidet, & similiter de pluribus singillatim, si plura possidet. Vide *Commemoratio*. Item in die festi Ecclesiæ, si est Beneficiarii titulus, tenetur recitare Officium in ritu duplici primæ classis, cum Octava; licet ab ea Ecclesiâ longinquè moretur: si verò propria Ecclesiâ fuerit jam diruta, & ejus titulus ad aliquod alterius Ecclesiæ Altare translatus fuisset: Beneficiatus tunc, si in Officio Sanctus ille non habet novas Lectiones, recitare debet sub ritu semiduplici, ut in praxi Canonici Vaticanæ Ecclesiæ recitant Officium S. Blasii semiduplex, quoniam Capitulo huic unita sunt emolumenta Ecclesiæ illius Sancti jam diruta. At si titulus beneficii in lumine foundationis in aliquo Ecclesiæ Altari erectus fuerat; tunc ordinem Officii habere debet Beneficiatus juxta Kalendarii præscriptionem, & non aliter. Gavarr. de Rub. Brev. c. 12. sect. 3. Clerici itaque ad Celebrandum alicujus Ecclesiæ adscripti tenentur se conformare in recitatione Officii illius Ecclesiæ, licet ab ea sint absentes. S. Congr. Rit. 8. Septembris 1602. Item Beneficiatus, qui alicui loco est addictus ad celebrandum, & idcirco recipit stipendium, non potest pro applicatione ejusdem sacrificii: aliam elemosynam recipere. S. Concilii Trident. C. 23. p. penes Gavantum. Celebrans verò alibi, qui alicui mæxio Altari addictus est; licet peccaret mortaliter, ad restitutionem tamen non teneretur, si juxta restatoris mentem Sacrificium applicaret. AA. apud Bonac de Euchari. disput. 4. q. ult. punct. §. 4. Advertendum insuper est Cappellani alicui Altari ad celebrandum addictis, cum intentione libera applicandi sacrificium, quod eadem Sac. Congreg. sub die 18. Aprilis 1629. apud Gavantum noviter impress. declaraverit licere illos Sacrificii applicandi gratia aliam elemosynam accipere: &

quavis cum aliis Diana contrarium sentiat, sequendus non est, quia non de hoc postremo decreto, sed tantum de superiori sub die 13. Julii. 1630. noticiam habuerat, in quo, nempe, de Beneficiatis Cappellanis, & aliis Sacerdotibus, qui celebrant ad intentionem obligantis, agitur, cuius intentio non satis constat, an voluisset Celebrantis liberam intentionem relinquere. Hæc itaque decreta, quæ contraria videntur, in prædicto sensu Eruditiss. Præsul. Caramuel in ejus Theol. moral. §. 426. & meus quondam Præceptor Eminentiss. Card. de Lugo tract. de Euchari. disp. 21. sect. 1. n. 21. conciliant. Diana nihilominus, p. 11. tract. 8. resol. 67. de præfarto favorabili Cappellani decreto mentionem facit, sed dubium non deliberat. Beneficii, & Beneficiati obligatio, ac synonyma. Vide *Assisij. Cappellanus. Commenda. Officium. Præsimonium*.

BENEFICIO, as; Beneficium confecto. Matth. Parisius.

BENIVOLUS. FR. [Ut tam Regem, quam Regnum favore benivolo prosequamur. Extrav. comm. de privil. cap. 2.

BERENCE. Vide *Hemorossa*.

BERG In lege Salica, germanicum nomen, propugnaculum, defensionem, & receptaculum significat, inde *Vsbergo* loriam Itali vocant, ex eo quia pectoralis defensio sit. Vide *Brunia*.

BERONES. Vide *Hero*.

BERSO, telo perfodio, ac ferio. [Suspecti, vel soliti ad intrandum boscos, parcos, vel forestas causa bersandi. Matth. Paris. in vita Abb.] Unde Itali *Bersagliare* dicunt.

BERTISCA. FR. propugnaculum. Bullar. Casin. tom. 2. Conflit. 4. & Conflit. 74.

BERZELAI. FR. nomen viri. Genes. cap. 31. Ferrum mæum hebraicè significat. Petrus Damian. Epist. 31. ad Desider. Abb. & Card. lib. 2. qui deinde fuit Papa Victor III.

BESENTERICUS, morbus. FR. effluxio sanguinis, quæ communiter *dysenteria* dicitur. [Besentericus morbus Gallias præoccupavit. Thotomagi Chron. lib. 4. cap. 79. apud Canisium in tom. 3. Antiq. lect.

BESSA. FR. Ligo, nis; instrumentum rusticum ad fodiendum terram. [Desiderio occultandi opus accensus, die festivo illucescente, fossorium, quod bessam dicunt, fumit. In mirac. S. Maximi Abb. à vocabulo gallico *Besche*, & prima littera mutata in M. *Masche* arabicè idem sonat.

BETHILICA, FR. Provincia Bætica à Bæte flumine ita appellata sub diocesi Hispalensi, can. in decima 18. quæst. 2.

BETHLEHEM. Vide *Thammus*.

BETHPHAGE. FR. *Donus buccæ* hebraicè significat. Petr. Damiani homil. in Dominica Palmarum.

BETHSAIDA. FR. Hæc vox, quæ Civitatem in Euang. Joan. c. 5. significat, ex duobus Chaldaicis vocibus componitur, ex *Beth*, idest *Domus*, & *Hesda*, hoc est *Misericordia*, ex quo fit *Bethhesda*, nempe, *Domus misericordiæ*.

BEUDUM, terræ, seu rabulæ planities à germanica voce *Bodem*: [Et in beudo suo pulvis manducasset. In lege salica, tit. 49. Hic mensam denotat, super quam comeditur.]

BIARCHUS, & *Biarcha*, græca vox *βίαρχος*, idest, victui præfectus, *Bios* enim Græcè victum significat. De hoc officio D. Hieronymus ad Pammach. mentionem facit.

BIARCHIA, Biarchi dignitas, l. i. C. de off. mag.

BIBER, Potorium vini. [Septimanarii autem ante unam horam refectiois accipiant supra statutam annonam singulos biberes, & panem, ut hora refectiois, sine murmuratione, & gravi labore serviant fratribus suis. In Reg. S. Benedicti, c. 25.]

BIBLEA CRATIS, Storea juncis, stirpibus, aut virgultis contexta; sic appellata, quia involvitur ad instar voluminis; nam sicut à volvendo, *volumen* dictum fuit à Latinis, sic *Biblea* à græcis. [Super Bibleam Cratem nudam somni quietem caperet. In vita B. Petri Damiani.]

BIBLIA; græca vox *βιβλία*, quæ volumina significat, & per antonomasiam Sacram Paginam denotat, quæ ab Ecclesiasticis semper studiosè vendenda est. FR. & non, ut impudenter Lutero placuit, ab idiotis, ac etiam mulierculis interpretanda; Biblia enim sacra veritatis janua, ac Cæli porta, seu clavis est, per quam veritatis janua nobis aperitur; unde Dominus noster, unam ex clavibus Regni cælorum, quas Petro, & successoribus tradidit, figuratè interpretationem S. Scripturæ ait, Gloss. in S. Decretales itaque, dist. 20. merito intelligit; ideo arcanus Sacræ Scripturæ sensus nonnisi ab habente potestatem aperiendus est. Qualia autem Bibliæ exemplaria, Hebræorum, scilicet, vel Græcorum, aut Latinorum meliora sint, vide hanc quæstionem agitam à Glossatore, in can. ut veterum, dist. 9. Est itaque Sacræ Scripturæ sensus quadripartitus, nempe, *Anagogicus, Historicus, Tropologicus*, seu *Moralis*, & *Allegoricus*. Exempli gratia hæc dictio *Hiernsalem* in Sac. Biblia *Moraliter* animam, *Anagogicè* cælestem patriam significat. Vide meliùs de his sensibus singillatim in suis locis, & gloss. in can. Jejunium 4. S. Anagoga, dist. 76. Qui quatuor significatus in quatuor Baldachini baculis denotantur. Vide *Mappula*. Item Biblia dividitur in libros *Legales, Historiales, Sapientiales, & Prophetiales*. Dionys. Carthus. in Proœm. Josue. Libri ergo Sac. Scripturæ quinque primi, qui *Thora* hebræice dicuntur. Vide *Pentateuchon*. At his quinque additi alii duo libri, nempe, Josue, & Judicum: dicuntur omnes septem *Hebræateuchon*. Vide suo loco. Liber Numeri. Vide *Arithmus*. Libri Regum. Vide *Basilias, & Vasleus*. Utrum liber Sapientiæ sit Canonicus. Vide *Pseudoepigraphus*. Falsa Bibliæ interpretatio. Vide *Talmud*. Chaldaica interpretatio. Vide *Targum*. Alia ad Bibliam Sac. spectantia. Vide *Asteriscus, Desicus, Deuteronomium, Ecclesiastes, Ecclesiasticus, Epopisa*, idest Apocalypsis. *Exodus*, idest, exitus. *Exateuchum*, in dict. *Extaticum, Genesis, Hexapla,*

Vide *Dicthœum, Lucianca, Paralipomenon, Præxon, Prologus galeatus*.

BIBLIOTHECA, librorum conservatorium. Vide *Armarium, Bibliothecarius*.

BIBLIOTHECARIUS, Bibliothecæ custos. Officium in Rom. Eccle. quod Cardinali conferretur, & antiquitus erat Archicancellario Imperiali annexum, qui appellabatur *Archicancellarius Imperii pro Italia, & Apostolica Sedis Bibliothecarius*. FR. de anno 1113. in Bulla Paschalis II. pro Episcopatus Aurasienfis erectione, hoc officium penes Cardinalem fuisse apparet; ubi sic subscripserat, *Per manum Joannis S. R. E. Diaconi Cardinalis, ac Bibliothecarii*. [Constantiopolim duodecim Bibliothecarii erant in custodia illius Bibliothecæ, quam Magnus Constantinus erexerat, ubi tercentum, & tria millia volumina extabant, Baron. Ann. 726. Hi Bibliothecarii pro eorum eximia eruditione, adeo magni æstimabantur ab Imperatoribus, ut absque eorum oraculo nil decerneretur; unde Leo Isaurus impius, Sacrarumque Imaginum insectator, omni conatu ad suam perfidiam eos attrahere conatus est; at spe frustratus, Bibliothecarios, unà cum Bibliotheca præfata, incendio consumpsit, in qua inter alios admirabiles codices, intestinum draconis extabat viginti pedum, in quo Homeri Ilias, & Odyssea erant descriptæ, ut Zonara, Constantinus, & Glica illius ævi historici testantur. Non desuerunt tamen, qui scripsere, in hac Bibliotheca septies centena millia volumina extitisse; quamvis tempore scilicet, Basilisci Tyranni anno 476. alia vice incendiū passa sit, & tunc centum, & viginti millia libri reperiebantur. Synonyma. Vide *Archivum, Armarium, Theotrapus*.]

BIBLISTÆ. FR. Hæretici, ita appellati, quia in Ecclesia tantum bibliam legendam, & in scholis eam solum explicandam prætendebant.

BIBLUS, Syriæ Civitas, hodiè *Bairuth*, ubi plangebant Adonidem mulieres. Vide *Thammus*.

BIBONES, muscæ sunt, & metaphoricè suggestiones diabolicas, Petrus Blesensis, serm. 23. intelligit, inquit: [Novit enim unusquisque nostrum, & in libro experientiæ didicit, quam veneniferas porciones ferat in alveolo mentis nostræ serpens antiquus; quam varias, & inutiles rerum imagines in thalamo cordis nostri depingat, quæ tanquam minutissimi bibones in oculis ipsius mentis involant, imò & ministros Dei usque ad Altare Domini virtutum prosequuntur, ut brevem ibi memoriam Christi in Cruce pendens abiciant, vel conturbent.]

BICASSA. FR. In diariis cæremoniarum Præceptorum canistrum, seu corbis est, corio instructa, quæ pro abaculo inservit, ut in ea panis, fructus, & similia imponantur, & intronitur in Conclave Cardinalium cibatus tempore. *Bicassa* fortasse ita appellata, vel quia bipartita erat, vel quia primitus ad modum bulgarum (Italice *Bisaccie*) erat, cui tamen aliud corruptum, & inhonestum nomen *Conclavista* indiderunt,

runt, vocant enim hodie *Bagascia*, quæ vulgarem feminam Italicè sonat, fortasè non sine mysterio, quia longissimæ carcerationis tædio affecti Conclavistæ, & in spei macello detorti, *Bagasciam* appellarunt, quia adulterata ea est, & non amplius juxta canonum statuta, sed palatui delitiosa nimis jam intromittitur, cujus causa Vocales diuturnè morari non curant in Conclavi. Vide *Bissacius*.

BIDELLUS, officialis Universitatis Studiorum, qui curam habet exequendi commissiones ad studia spectantes. Vocabulum corruptum: cum potius dici deberet *Pedellus* à pedo baculo, quem in manu gestabat, sicut Romæ Mandatariorum, & Cursorum mos est. Alii melius putant hoc nomen à verbo Saxonico derivatum, idest, *Bydel*, quod Præconem sonat; nam per *Bidellum* Lectoribus, ac Studentibus Universitatis ordines intendantur. Quod ex verbis cujusdam M. S. confirmatur, ubi sic dicitur: *Episcopi sum Dei bidelli*, nam Episcopi divini Præcones sunt. FR. *Pedum*, *di*, Pastoralis baculus est, & non *Bidelli*, idè nullibi usitatum nomen *Pedelli* legitur. *Bidellus* igitur Longobardorum nomen est, & primariò locum publicum (ut est platea, atrium) significat. Corius in hist. Mediolanèn. ann. 1311. sic ait. [Il prossimo Marte nel bidello di Santo Salvatore à Pavia fu giurata la obisione di Piacenza &c.] Idè Atrii, seu Bidelli universitatis officialis *Bidellus* etiam dictus est; nam ibi tempore Studiorum invigilare tenetur, ne rixæ, & aliæ inconvenientiæ interim succedant; sicut Ostiarius ab ostio, & Janitor à janua, dicuntur. Vide *Haga*.

BIDUANUM, hoc est, jejuniium duorum dierum. [Biduanas omnes faciant tam Episcopi, Monachi, & Monachæ, quam Canonici. Ord. Rom. lib. 5. c. 136.] De quo ritu Rabanus sic ait. [Biduanum morem jejunii inde sumptum reor, quòd Apostoli jejunaverunt illo biduo, quo Dominus passus, & sepultus est, lib. 2. instit. Cleric. c. 26.] FR. De biduanis jejunii, idest, in feria quarta & Parasceve, nempe, feria sexta, ex traditione Apostolica in Canonibus Apostol. can. 68. ita sancitur: [Si quis Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, aut Lector, aut Cantor sacram Quadragesimam Paschæ, aut quartam feriam, aut parasceve non jejunaverit, deponitur, præterquam si imbecillitate impediatur corporis. Sin Laicus sit, communiore privetur.] De biduanis, verò, & triduanis jejunii, ita Chrysostomus; [Non ratione jejunii, quo enim pacto etiam panem, & aquam tantum in cibum sumas, idque post biduum, & triduum? lib. 2. de provid. Dei] Ex quo colligitur, *biduanum*, ac *triduanum* jejunium non fuisse illud, quod in can. Apostol. supra allatum est, nempe, bis, aut ter in hebdomada; sed quum per biduum, aut triduum nil commestibile, aut portabile gustabatur. De hujusmodi jejunii sit mentio in passione S. Cecilie, ubi de ea narratur, quòd: [Biduanis, & triduanis jejunii orans se commendabat Domino.]

Item baptizandis adultis antiquitus hoc triduanum jejunium dicebatur, ut ex Actis S. Getulii apud Sur. tom. 3. 10. Junii & Augusti, de morib. Eccles. cap. 33. habetur.

BIGAMUS, Latino-græca vox à *bis*, & *γᾶμος*, idest, matrimonium. FR. Gloss. in c. una tantum, dist. 26.: [Et absolute græcè *διγάμος* dicitur is, qui ad secundas nuptias transierit, cujus antithesis *Monogamus* est, & qui nullam uxorem habuit *Agamus*; item *Polygamus*, qui plures uxores habuit, dicitur; quæ omnia vide suis locis. FR. *Bigamus* propter quatuor causas ab ordinum susceptione excluditur, nempe, propter defectum Sacramenti, quia non est ibi Sacramentum imitatis, cum Bigamus carnem suam dividerit in plures; Secundò propter prærogativam ordinum; Tertio propter signum incontinentiæ, ex eo quòd de una transivit ad aliam; Quarto, quia non habet frontem hortandi viduitatem. Gloss. in cap. sequitur, dist. 26. Quæ exclusio ex traditione Apostolorum est, ut in epist. 1. ad Timoth. cap. 5. unius uxoris vir, d. cap. sequitur, dist. 26. An Bigamus reputetur, qui ante baptismum habuerit unam uxorem, & post baptismum aliam. D. Hieronymus apud Gratianum can. oportet Episcopum 28. q. 3. negat talem Bigamum dici. Sed Innocentius Papæ contrarium testatur, ibidem. Item D. Ambrosius, apud eundem Gratianum, can. unam tantum, eadem dist. 26. & ex Augustino, can. Acutius, eadem dist. Bigamus etiam dicitur per Glossin can. Nemo ad Sacrum, dist. 32. qui ignoranter corruptam duxerit; item si primò corrupti virginem, & postea eam desponsaverit. Ibidem. Bigami quinque modis dicuntur. Gloss. in cap. super eo; de Bigamia. Vide Baronius Ann. 5. 8. num. 26. & 27. Ann. 216. n. 2. Ann. 456. n. 14. & seqq. [Græci vocant Bigamos Episcopos, qui de una Ecclesia ad aliam transeunt; nam secundum Græcos canones isti tales Episcopi non possunt obtinere Patriarchatum Constantinopolitanum; hæc tamen regula dispensata fuit in Gregorio Nazianzeno. Vide Baron. ad Ann. 382. Eusebius verò quia sine causa ab Ecclesia Beryti ad Niconiensem transierat, in Concilio Alexandrino *Adulter* appellatus fuit.]

BIGERRICA. FR. genus vestis rufæ, & hispidæ. *Bigerrones* Aquitani populi sunt teste Cæsare de Bello Gallico, lib. 3. sic ajente: [Maxima pars Aquitaniæ sese Crasso dedit, obfidesque vitro misit, quo in numero fuerant Trabelli, Bigerrones &c.] Ex quo Bigerrigæ vocabulum censetur provenire. Quare D. Gregorius *Aquitanicum palium*, in Regist. lib. 6. epist. 36. hanc vestem vocat. [Et proximus tabernis bigerrigan vestem brevem, atque hispidam, quinque comparatam argenteis, rapit, atque ante Martini pedes iratus exponit. Sulpit. in vita S. Martini Episcopi, c. 4.] Alii tamen *Bigericam* legunt. Vide *Bivinus*.

BIGLA, græcè *βίγλα*, excubitor, speculator, vigil: quamvis inter Græcos usitatum hoc nomen sit, tamen latinum videtur esse; nam litteram V, latinam

tinam in B, Græci non raro pronunciant; unde *Bigla* seu potius *Bigil* pro *Vigil* exprimi videntur. In Constantinopolitana Civitate officialis erat, qui *Drungarius biglæ* dicebatur. Vide *Drungarius*.

BIGLOSSUS, dictio latino-græca, idest, bilinguis: *ἑτάρα* enim linguam græcæ significat. [Sanctæ, ac venerandæ memoriæ Laurentius Amphitranæ Sedis Archiepiscopus, qui potens in litteris, ac biglossus græcæ noverat, & latinè. In vita S. Odilonis Abb.]

BILICUS. Vide *Vmbilicus*.

BIMA. Vide *Chorus*.

BIMATUS. FR. ætas duorum annorum. [Mittens occidit omnes pueros, qui erant in Bethlehem, & in omnibus finibus ejus, à bimatu, & infra. Matth. cap. 2.]

BIMYXION, Græcè *δύμυξιον*, duorum ellychniorum. [Lucernam bimyxion obtulit. Anast. in Constantino Magno.] Vide *Myxum*.

BIOZHANATUS, ex græcis vocibus *βίος*, idest, *vis*, *violencia*, & *θάνατος*, *mors*, significat eos, qui violenta morte rapiuntur. Tertullianus, cap. 57. de anima. Et in Actis S. Getulii de septem Martyribus, sic habetur. [Altera autem die Adrianus præcepit corpora Sanctorum in foveam altam projici, & Pontifices templorum posuerunt nomen loci illius ad septem Biozhanatos.] Cum enim violenta mors insanis habeatur; Gentiles tamen ignari, quàm gloriosum sit mori pro Christo, hinc vocabant Christianos Martyres per contemptum, & horrorem *Biozhanatos*; nam *Biozhanati* malefactores ut plurimum intelligi solent, ut potè violentè extincti; & idè Ecclesiæ pro malefactoribus tanquàm excommunicatis non orabat. [Extraneus ab Ecclesiæ societate inter biozhanatos reputabitur. Aldel. lib. de Virg. cap. 16.] Sic de quodam Monacho, qui voluntariè se occiderat, Cassianus ait; [Vix à Presbytero, & Abbate Paphnutio potuit obtineri, ut non inter biozhanatos reputatus, memoria, & oblivione pausantium judicaretur indignus. Col. lat. 2. cap. 2.] Nomen autem *Pausans* est Biozhanato significationis contrariæ, ac de illo intelligitur, qui in communione Ecclesiæ, & in Domino quiescit. *Pausans* enim quiescens sonat; unde ab apum examine in D. Ambrosii ore quiescens ait Aldelmus. [Ex improvise examen apum ora, labræque sine periculo pausantis complevit, lib. de Virgin. cap. 13.] Inde componitur verbum *Pausio*, ut habetur in Revelationibus S. Methodii Martyris, ubi de occisione fit sermo: [Ab eis mansueri conterentur, & pausabunt sub eis.] Provenit à græca voce *παύσις*, quietem significante, & fit etiam verbum *Pauso*. Vide suo loco, quæ vocabula per translationem, justorum mortem denotant, ac quasi dederit tunc Deus dilectis suis somnum. Igitur *Biozhanatus*, idest, violentè extinctus, cum ferè nedum in actu, sed etiam post mortem horrorem excitet, ut spectra, & phantasmata repræsententur, idè per *Biozhanatum* phantasma aliquando intelligi-

tur. [Sed expellas omnem umbram, omnes machinationes Diaboli, sive spirituum immundorum, sive biozhanatorum, sive errantium. Exorcismus pro benedict. Aquæ in Vigil. Epiphaniæ. in quodam M. S. Rituali Abbatiae Mileri.] De hoc horrore reddit rationem Tertullianus, loc. cit. cap. 33. inquit: [Itaque vocantur Ahoi, & Biozhanati sub illo fidei argumento, quod credibile videatur eas potissimum animas vim, & injurias facere, quas per vim, & injuriam sævus, & immaturus finis extorsit, quasi ad vicem offensæ Dæmones operentur sub obtentu earum.]

FR. Vocabularii Eccles. Auctor, juxta solitum erraticus, hujus nominis significatum debilitat asserens bis mortuum denotare; at quis non rideret? Eodem vocabulo usus est Lampridius de *Heliogabalo*, sic inquit: [Et prædictum eidem erat à Sacerdotibus Syris, biozhanatum se futurum. Paraverat igitur funes blata, & serico, & cocco intortos, quibus, si necesse esset, laqueo vitam finiret. Paraverat & gladios aureos, quibus se occideret, si aliqua vis urgeret. Paraverat & in ceraneis, & hyacinthis, & smaragdinis venena, quibus se interimeret, si quid gravius immineret. Fecerat & altissimam turrim, substratis aureis, gemmatisque ante tabulis, ex qua se præcipitaret; dicens, etiam mortem suam pretiosam esse debere, & ad speciem luxuriæ, ut diceretur, nemo sic perisse. Sed nihil ista valuerunt. Nam (ut diximus) & occisus est per scurras &c.] Miror in hunc locum adnotantem Casaubonum, virum aliàs in utroque idiomate tam eruditum, hoc vocabulum *Biozhanatus* nedum intellexisse, inquit, quòd hæc vox est magica vanitatis. At quamvis horrores sit hæc vox; non tamen ex magica vanitate, sed ex nece violenta; imò erravit non percipiendo latinum Lampridii sensum; clarè enim ille scripserat, quòd, nempe, nequam ille Imperator ex insaulta Sacerdotum Syrorum præmonitione, eum, scilicet, *Biozhanatum futurum*, idest, violenta morte periturum; idè omnia supradicta enumerata ad violentum vitæ finem instrumenta Imperator paraverat. De hujus vocabuli synonymis. Vide *Apocarteresis*. *Ahoi*.

BIROTA, & *Birotis*, currus cum binis rotis. [Sanctorum corpora birotis, idest, plaustris superposita. Martyrol. Rom. II. Martii. Et per noctem in birote perduxit ad castellam suam. Ibidem 13. Jun.] FR. In morte S. Felicis inserta ad vitam SS. Nerei Achillei &c. Martyrum 12. Martii apud Surium, habetur, *In Birote*.

BIRETUM, seu *Birretum*. Vide *Camelaucium*. *Cosia*. *Cuphia*, Bireti etymon. Vide *Viriola*.

BIRRUS, *Birrum*, & *Burrum*, vox græca *βύρρος*, quæ rubrum colorem significat; unde *Lacerium birrum* exomistunica Cardinalitia est, quæ vulgò *Mozzetta* dicitur. [Aliquando tamen offeratur mihi birrum pretiosum, fortè deceat Episcopum. Aug. ser. 50.] Ac de reverentia Prælati debita Concilium Gangrense ait. [Si quis amictu pallii utitur, & eos, qui birris utuntur despiciat, Anathema est, c. 12. Exiit birrum inde tuni-

cam, & sic in linea expectavit spiculatorem. In Act. S. Cypriani Martyr.] FR. Mombricius tamen, qui ex antiquo Passionario in pergamento M. S. in Archivio Lateranensi conservato acta Sanctorum descripsit, & tempore Sixti IV. typis mandaverat, sic de S. Cypriano habet: [Et ita Cyprianus Episcopus, & Martyr se lacerno birro, & dalmatica expoliavit, & Diaconibus tradidit, & linea stetit, cœpitque spiculatorem sustinere.] Ubi etiam manifestatur, quod *Lacernum birrum* supra dalmaticam induebatur, quia in ordine primum exiit D. Cyprianus: atque infertur, quod habitus prælatitius habuisset semper eandem formam, & ordinem, dum per *Lacernum birrum*, quod vulgò *Mozettam*, per Dalmaticam, seu Tunicam, quam *Mantelletum*, & lineam, quam *Rochettum* dicunt, demonstratur. Item Clericos birro, & lacerna indui usos fuisse Severus Sulpit. dial. 1. cap. 14. testatur. Vide *Clericus Dalmatica*. Vide etiam Baron. An. 261. num. 40. & seqq. ||: Idem usus in Orientali Ecclesia erat; Palladius enim S. Athanasium Alexandriæ Episcopum cum tunica, & birro discessisse scribit: & Fortunatus, ubi de S. Germano Parisiensi Præfule loquitur, *Birrum* hunc *Palliolum* vocat. Romæ solus Pontifex fert birrum, seu mozettam super lineam, sive rochetum, ut ajunt, absque mantelletto, quod per Tunicam, & Dalmaticam intelligi diximus, quod est signum jurisdictionis: nam cum aliquis domi propriæ moratur, ei non est opus mantello uti. Idemque Pontifex in hebdomada in albis, birro albo induitur. Cardinales in Ecclesiis eorum tituli, in Congregationibus habitis in eorum palatiis, seu ibidem solemniter visitati, & in Sede Vacante utuntur birro, & rochetto, absque mantelletto, quia tunc jurisdictionem exercent. Episcopi extra eorum Diœcesim non possunt ferre mozettam, excipiuntur tamen Episcopi Regulares, qui in eorum Religione utebantur capucio, & hoc potius ex abusu; nam talem facultatem eis concessam nullibi apparet. Angelus Rocca in quodam M. S. Bibliothecæ Angelicæ de Urbe post longam disquisitionem, tandem concludit posse Episcopum in sua Diœcesi ferre mozettam coram Legato, seu Cardinali, quod Julii II. & Pii II. exemplis confirmat, quos in eorum itinere, Diarii referunt, Episcopis in eorum Diœcesibus morantibus usum mozettæ, & rochetti mantelletto cooperiti concessisse: assert infuper Sac. Episcoporum. & Regular. Congreg. decretum pro Governatore Macerateni, qui cum esset Afculanus Episcopus, ab Ordinario loci impidebatur mozettam deferre; tenor autem Decreti sub die 8. Decemb. 1579. est talis Macerateni Episcopo directus. [S'è trattato in Congregatione longamente del dubio, che V. S. haveva: se Monsignor d'Ascoli Governatore di quella provincia poteva portare la mozetta senza pregiudicio della Jurisdictione di lei; e sù presa resolutione di riferire il tutto à N. Signore, il quale inteso il fatto propostogli, rispose à questo modo, cioè

che Monsignor d'Ascoli porti la mozetta con il rochetto coperto dal mantelletto, e che V. S. porti il rochetto scoperto con la mozetta, come sogliono usare tutt'i Vescovi nelle Chiese loro. Sarà bene, che si disponga à credere, che quell'habito non l'è pregiudiciale; mà anco ad acquietarsi affatto coll'animo, sotto il parere di Sua Beatitudine.] Contra quam opinionem alii decretum Congreg. Rituum asserunt; sic: [Mozetta, seu rochetum discoopertum non potest deferri ab Episcopo, præsentè Legato Perusino. 1. Octobr. 1601.] Habetur infuper pro affirmativa sententia exemplum D. Caroli, qui iusserat ejus suffraganeis Episcopis, ut coram ipso deferrent mozettam, eo modo, quo supra diximus. FR. Dicendum nihilominus allata ambarum Congregationum Decreta non esse inter se repugnantia, cum quibus concordant etiam casus relati de duobus Pontificibus, & D. Caroli: & primo de postremis casibus, ubi mozettæ ab Episcopis non delatæ fuerunt, nisi post concessionem Pontificum, & D. Caroli; nam de jure, & propria auctoritate absque tali permissione utique Episcopi illis cum mozetta coram Superioribus non erat licitum incedere, de quo rigore loquitur Rituum Congregatio in relato ejus decreto; non tamen private superioris facultatem intelligit, qui urbanitatis gratia, seu ob aliam gratificationem inferiori Episcopo concedere facultatem minimè possit, deferendi, nempe, in ejus præsentia insignia, de quibus agitur. Circa verò Sac. Congreg. Episcoporum rescriptum, dicendum etiam est, quod cum de cetero illa saperet gratiam pro Governatore Macerateni, & cum hujusmodi gratiæ soli Papæ sint reservatæ: ideò optimè illa censuit, factò prius verbo cum Sanctissimo, rescribere, cujus tenor, licet modestissimus, manifestat nihilominus, sic censuisse Pontificis Beatitudinem, quod idem est, ac jubere. Infuper verba illa: *Quell' habito non l'è pregiudiciale*, ponderanda sunt; nam Maceratenis Episcopus deferrebat rochetum discoopertum in signum jurisdictionis, quod gubernatori non erat concessum. Cæterum ad prædictorum corroborationem duos actus in praxi vidi in Melita; primum Fabij Chisij, qui postea Alexander VII. in Papam appellatus est (sanctæ, & gratæ memoriæ) erat ille tunc Neritonensis Episcopus & Melitæ Delegatus Apostolicus, in quo inter cæteras dotes summa modestia emicabat, ob quam, licet haberet Breve favorabile deferendi mozettam extra suam Diœcesim; voluit nihilominus ab Episcopo loci, sine tamen participatione Brevis, hanc permissionem obtinere, cui cum loci Ordinarius in hoc durum se præbuisset, tunc de facultate sibi à Pontifice concessa eum Fabius notificavit: unde colligitur, quod factum fuit illa etiam gubernatori Macerateni ex voluntate Pontificis largita. Secundus casus acciderat bo: me: Cardinali Trivulzio etiam in Melita, ad quem prima vice obsequii gratia accedens loci Episcopus, quem statim, ac sine

mozetta Cardinalis respexerat, iussit, ut domum ad eam deferendam mitteret; ac ea delata suis manibus urbaniter Episcopum induit, cum qua postea semper in Eminentissimi præsentia continuavit; ex quo etiam colligitur secundò, quòd continuata comparatio inferioris Episcopi coram superiore post ejus permissionem (sicut fuit hæc mox relata, & illæ aliæ coram Julio II. Pio II. & Sancto Carolo supra ex citato Rocca adductæ) non idèd præscribitur, quòd actus reverentiæ coram digniori non sit semper exhibendus, quoties novus casus e venerit: sicut perperam Angelus Rocca supra asseruit, quòd Episcopi omnes possint semper extra eorum jurisdictiones, & in superiorum præsentia deferre mozettam, ex eo quia semel, vel bis ex permissione pro illis tantum vicibus, aliquibus particulis Episcopis concessum fuerat; reverentiæ enim actus semper superiori exhibendus est, eorum urbanitatis excessu non obstante, & à particulari ad universale non valet illatio. || Color violaceus vestimentorum in Prælati antiquissimus est, imò eodem colore Ecclesiastici omnes utebantur, ad instar Pontificis familiarium in præsentia, caudatariorum Cardinalium, & Clericorum in Episcopaliibus Seminariis, qui color fertur ob reverentialem consimilitudinem vestis Domini Nostri Jesu Christi, quæ, ut Nonnus super rexum D. Joannis, cap. 19. refert, *ovrona* erat, idest, *vinacei coloris*, inter rubidum, & violaceum trahentis; sic Plinius, lib. 5. cap. 6. violaceum vinum in specie appellat. In Monasterio Carthusianorum sub titulo S. Mariæ de Arriago Diocesis Vallisoleri venerabiliter particula ejusdem sacræ vestis conservatur, Henrico Castellæ Regi ab Emanuele Paleologo Græcorum Imperatore dono missa cum præclara græco idiomate authentica bulla, ac in latinum traducta, ubi Interpretes agens de ejus colore vertit, color blavus, idest, cæruleus; Valentia quoque particula præfatæ vestis, & coloris reperitur. Scherlog. tom. 3. in cap. 5. Canticæ. Vide *Bigerri*.

BISACUTUM, bipennis, securis utrinque habens aciem; [Ut farculum sibi cum bisacuto, & frumento deferret. In vita S. Anton. Abb.] Vide *Francisca*.

BISANTINUS, FR. moneta. [Quod cum G. Clericus ei duos bisantinos nomine Ecclesiæ de statera se annuatim soluturum. De Jurejurando, cap. 10.] De *statera*, idest, justiponderis. Ex quo colligitur non monetam auream fuisse.

BISOMATOS, vel latino græca, quæ adhuc in multis sepulchralibus lapidibus legitur, ac denotat, quòd in tumulo illo duo corpora continentur, nam *σδμα* græcè corpus significat; sic etiam *Trisomatos* in aliis epitaphiis legitur, idest, trium corporum. Vide *Difomum*.

BISSACIUS, bulgæ, idest, bisfaccus. [Quæ scriinia in quadam pochia, seu bisfacio. In vita Venerab. Mariæ de Miliaço 28. Mart.] Vide *Pochia*. *Scrippum*. *Sitarchia*.

Hierolexicon Magri.

BISSEXTUS, Annus bissextilis, in quo unicus dies in Februarii mense intercalatur; idèd sic appellatur; nam in eo mense tunc dicitur *Bis Sexto Kalendas*, quæ additio in quolibet quadriennio inclusivè fit; nam *Iulianus annus CCCLXV.* dierum, & VI. horarum spatium constat, quæ horæ in quolibet quadriennio integrum diem componunt; sed quia illæ sex horæ integræ non sunt, deficiunt enim minuta undecim, consequenter spatium CXXXI. annorum faciunt summam integri diei; idèd in Calendario Gregoriano ordinatur, quòd in quatuor sæculorum cursu ter bissextus relinquatur. Itaque cum in anno MDC. occurreret intercalario bissexto, hinc tria sequentia sæcula, nimirum MDCC. MDCCC. & MCM. in eis bissexti non erunt, benè tamen in sæculo MM. FR. de Bissexto institutione. Vide Gloss. in Clement. de Reliquiis, & veneratione Sanctorum, S. Certam diem.

BISULCA. Vide *Pngula*.

BITERVUM. FR. Viterbium Etruriæ Civitas. [Apud Civitatem Bitervum advenit. Falco Bevent. in Chron. ad an. 1137.]

BITHALASSUS, latino græcum, nam græcè propriè *Βιθαλασος* dicitur, & latinè *Bimarvis*. Metaphoricè tamen pro mente hinc inde agitata accipitur. [Noli ergo tu te ipse tibi bithalassum dubietatis, ac duplicitatis in corde tuo miscere. Fulbert. Carnot. epist. 27.] Vide *Dithalassus*.

BIZANTHEUS. Vide *Ianshinus*.

BIZOCHI. Vide *Beguardi*.

BLACHERNE, *βλαχέρνας*, Constantinopolis suburbium, ubi sumptuosissimum B. M. V. Templum erat, à Leone Imper. ædificatum, dicebatur *βλαχέρνας*. Vide *Visitatio B. M. V.*

BLADUM, seges, italicè *biada*. [Quemadmodum si triticum, aut aliquam bladi speciem cernas in cribro. Chrylost. hom. 38. in cap. 21. Matth.] Reperitur etiam verbum *Imblado*, idest, segetes sero. Et *Imbladatus* pro seminata segete. FR. In Actis Innocentii III. *Bladum* frumentaria mensura significat; ibi enim narratur, quòd in penuria tempore de anno 1202. vendebatur frumenti bladum viginti, ac etiam triginta solidis. Item significat frumentum ex gallica voce *Blad*. [Ne Prælati, aut Clerici, seu Personæ Ecclesiasticæ &c. neque ipsis bladum molant, coquant panem, de Immun. in sexto, cap. 5.] Vide *Blava*.

BLASPHEMIA, *βλασφημία*, detractio famæ; hodie ræmæ apud Christianos impia loquela contra Deum, & Sanctos ejus significat. FR. [Si quis per capillum, vel caput Dei juraverit, vel alio modo blasphemia contra Deum usus fuerit, can. si quis per capillum, 22. quæst. 1.] Reperitur etiam *Blasphemium* in eodem sensu.

BLATIN. Vide *Blattum*.

BLATO, *is*, insipienter, & variè loquor. Tertull. de Pallio.

BLATTUM, & *Blatta*, seu *Blatin*, purpura, *βλατίν* græcè Conchylivus significat. [Vela serica ornata blatto concylium quoque pendencia. Anast. in Gregorio III.] Unde formatur adjectivi nomen

- Blatteus**, idest, purpureus. [In Basilica S. Martini tunica blatea indutus est. Gregor. Turon. lib. 2. hist. cap. 38.] Vide *Chrysoclavus*. *Triblarton*. *Pallium*. *Brappus*. *Fundatum*.
- BLAVA**. FR. Seges. Italicè *Bladum*, dicitur: [Domina Mathilda &c. abstulit torani blavam unius anni hominibus illis. Bullar. Casin. tom. 2. Constit. 123.] Vide *Bladum*, & *Blavus* in dict. *Birrus*.
- BLAVIUS**, lividus. [Accidit ei color alienus, ac blavius jam astantibus apparuit. In vita S. Catharinz Suec.] Ex Teutonica voce *Blauve*, quæ propriè cæruleum colorem indicat. Vide *Blavus*, in dict. *Birrus*.
- BLAVUS**, color in Christi vestimento, vide *Birrus*. *Blavius*.
- BLUTO**. FR. spolio, evacuo. [Si casam cujuscunque blutaverit, aut res eorum tulerit. In legibus Longobard. lib. tit. 18. l. 1. Blutare casam. ibidem tit. 8. l. 1.]
- BLEMBUS**. FR. Æthiops. [Et frequentibus adversus Blembos expeditionibus quædam eremi contigit. Sulpic. Dialog. 1. c. 15.] S. Jo. Chrysof. *Βλαμυτις* vocat, & Palladius. [Blemnyorum, sive Æthiopum Episcopum servari prope locum, qui Syrene vocatur.] Ita appellati à *Ble-mo* quodam, qui in illis regionibus cum Dionysio militavit. De his populis fabulosè dicitur acephalos esse, & habere oculos in pectore: hinc Melitenses *Blembum* vocant semifatum, & inepum, ac si oculos in mente non habentem.
- BOANERGES**. FR. Syriaca vox, nam Hebraicè teste Hieronymo, *Benearcha* dicitur. [Et Jacobum Zebedæi, & Joannem fratrem Jacobi, & imposuit eis nomen Boanerges, quod est filii tonitru. Marc. cap. 3. nu. 17.] Aliqui *Boanerges* pronunciant malum; lingua enim Hebræorum post Babylonicæ captivitatis reditum Syriaca, seu Chaldaica commixta fuit; & Christus Dominus eodem modo loquebatur, ut passim ex Evangelii colligitur. Itaque filii tonitru dicti sunt hi duo fratres, idest, tonantes, sicut *Filius pacis* in Sacra Scriptura pro pacifico sumitur; seu ut Baronius, an. 32. notavit *filium tonitru* fulmen esse, sicut *filius pharetræ* sagittas intellexerat Jeremias; ita fulmina cognominavit Jacobum, & Joannem Christus. Author autem Vocab. Ecclesiast. *Boanerges* filium Dei interpretatur, ignarum tamen nedum hebrææ linguæ, sed & latinæ se demonstrat, dum Marci textum satis clarum non intellexerat.
- BOCHETURA**. FR. impedimentum transitus. [Gloss. in l. si quis roborem. De Damno, & Injuria.]
- BOETHUS**, supplementum, auxilium: sic vocabatur ille, qui in officio pro aliquo infirmitate de-tento successus erat; vox quidem græca *Βοηθη*, de qua in civilibus legibus fit mentio.
- BOGA**. Vide *Boja*.
- BOJA**, vinculi genus, ligni, seu ferri, Festus, & Plautus in Capt. act. 4. scen. 1. Afin. act. 3. scen. 2. quod Martyrum collo jungebatur, de quo in
- Adonis Martyrol. habetur: [Tolle bojam de collo meo, & impone ei. In S. Alexandro Papa.] FR. Hæc reliquia venerabilis Caroli Magni iusu in Ecclesia Sancti Salvatoris, propè S. Petrum in Vaticano, collocata fuit. [Et bojam de collo Alexandri V. Papæ, & de capillis ejus, quantum pugillo capere potest. In Diploma ejusdem Caroli apud Torrigium de C. ypr. Vatican. secunda impress. pag. 513.] Appellatus est Alexander Quintus, quia quintus post Sanctum Petrum in cathedra sedit. Vide Microlog. cap. 46. & Marfilium Columnam de Aqua benedicta. Alii tamen *Bogam* scribunt. [Cui Alexander ait: noli filia has meas osculari catenas, sed bogas Sancti Petri diligenter inquire, quas devotè oscularis, recipies sanitatem. Quirinus igitur, ubi Petrus detentus fuerat in carcere, bogas diligenter inquire fecit, easque cum invenisset, filiz suæ osculanda dedit, illa mox ut osculata est vincula; sanitatis est integrè beneficium affecta. Apud Mombricitum de S. Petro ad Vincula. tom. 2.] :||:
- Carcer illigato duris
Colla boys impedit.
- Prudentius.
- Ethymon hujus vocis à bove deductum, ex ejus, scilicet, jugi similitudine; unde *Imbojans* dicebatur, qui sub hoc vinculo ad instar bovum oblitritus erat, sicut in vita S. Theodori Papa, tom. 2. Conciliorum legitur. Aliquando tamen metaphoricè *Stola* intelligitur. Vide *Collistrigalis*. Item, pro *Fascia* accipitur, quæ in principalissimis, & liberis Civitatibus in signum gubernandi jugi, Magistratus sibi super humeros imponit. In Sicilia Ecclesiastici DD. super cortam, seu rochetum ad modum stolæ nigri coloris deferunt, quæ græco vocabulo *γῆ*, idest, *Sulcus* appellatur. In Melita tamen solis Theologis superimponitur. Vide *Taraga*. Legi in quibusdam M. SS. antiquis, in primordio Equites de Alcantara tulisse aliquas fascias latas ex panno, quas castellano idiomate *Chias* appellabant. Itali autem à strangulando *Boja* appellant carnificem. Vide *Imbojo*.
- BOLLUCA**. FR. fructus sylvestris species. [Parvulorum pomorum, quæ Eremus illa ferebat, quæ etiam bollucas vulgò appellant, vesceretur. In vita S. Columban Abb.] Fortasse Glans erat, quæ græcè *βόλων*, hispanicè *Bellota*. Et in Melita *Ballud* dicitur; acque Latini genericè *Balanum*, undè *Myrobalanum* *Balusum* dicunt.
- BOMBARDA**. Vide *Zarabotana*.
- BOMBIZO**, à bombo, fusturo, de apibus propriè dicitur. Cæsius, lib. 9. mirac. cap. 8. Etiam reperitur græcè *Βομβίξο*.
- BOMBUS**. FR. non tantum de apibus, sed de echo, & armonia quoque dicitur. Prudentius de Natura Animæ.
- Concipit, aut ille est presso modulamine parcus,
Aut tumidum largo sublimat flamine bom-bum.

BOMOLOCHIA, *Βομολοχία*. Est scurrilitas, vitium diametraliter eutrapielæ oppositum, & jocus scurrilis ab Aristotele vocatur.

BONÆ MEMORIÆ. FR. vel *Felicitis Recordationis*. Defunctorum epithetum, quod Papæ, Episcopo, Presbytero, & Diacono Cardinali vita sanctis solum convenit, cæteris improprie tribuitur; Regibus verò, ac Principibus *Clara*, seu *Inclite Memoria*, Imperatoribus olim *Dive Memoria* dicebatur, Gloss. in Extrav. de Schismatibus; titulus autem *Dive Memoria* Imperatoribus defunctis dabatur ab ipsismet Pontificibus, can. placuit huic sanctæ. 16. quæst. 3. S. Maximus Martyr Imperatorem Heraclium jam mortuum *Piæ Memoria* appellavit, non quia illum pro catholico pronunciare voluisset; sed quia tunc erat in usu Imperatores non publicè de hæresi damnatos pios appellare. Vide Baronium, An. 640. n. 10.

BONAVENTURA. FR. græcè *Eutychnus* dicitur; ita Latinus in ejus Correct. in Trithem. S. *Ensfachius*.

BONGOMILI. FR. Hæretici, quorum blasphemias refert Euthimius apud Baron. An. 1118. n. 27. quorum Author quidam Bassilius Medicus fuerat. Ibidem. Apud Mysios *Bongomilus* misericordiam Dei implorantem significat.

BONISCVLUS. FR. diminutivum à bono. [Quod eos bonisculis parentum (sicut asserit) reliquit extorres, can. Irreligiosum. dist. 87.]

BONONIA, Italica Civitas. FR. ejus etymon, ac studia. Vide Glossam in Clementin. de Magistris, c. Inter. S. Bononia. Ex ea Academia inceptum fuit An. Dom. à Nativitate ejusdem num. erari. Vide *Æra*.

BONOSIANI. FR. Hæretici Bonosi Episcopi Discipuli; contendebant Christum non verum, sed adoptivum filium Dei esse. 24. quæst. 3. can. 39. Et cum Circumcellionibus, seu Scotopicis conveniebant. Ibidem.

BOOZ, robur, & fortitudo. Vide *Dextra*.

BORBORITE, *Βορβοριται*. Hæretica secta ex Gnosticis, qui, teste Augustino, ex sordidissimorum actibus tale nomen meruerunt; *Βορβορος* enim græcè lutum significat.

BORDINATUS. FR. erant quindecim Ecclesiastici ultramontani à Carolo Magno in Ecclesia S. Salvatoris prope S. Petrum in Vaticano erecti, qui *Guidones*, seu *Duces* dicebantur. Vide *Guido*; nam inter alias obligationes ad sancta Urbis loca Peregrinos conducere tenebantur. [Itaque stabili jussu decrevit nostra Auctoritas in prædicta Ecclesia tres presbyteros, & duodecim clericos scholasticos, litteras scientibus, tonsuris comissis illis cum presbyteris ibidem Deo famulantibus. Sicque de Regnis nostris colligimus quatuor per trium partium in figura Sanctæ Trinitatis, & quatuor Evangelistarum. Sic in honore duodecim Apostolorum eligimus quatuor de Francia, & quatuor de Aquitania, quatuor de Gallia, ut ibi serviant Deo &c.] Et mox eorum obligationes declarat, scilicet: Colligant fratres peregrinos, qui migraturi sunt in ipsius partibus

Romæ &c. Vocatur denique Prior scholæ &c. Ut ubicunque in istis partibus de ultramontanis partibus, si casu accidit migrandi, inquirant, ut sepeliant, deducendum ad jam dictam Ecclesiam &c. Ut per Bordinatos, qui fuerint in ipsis locis prædictis, per ipsorum nunciatorum manus destinentur ducendis in jam prænotato loco, sicut nostra præceptali sanctione decrevit jussio, atque ibi servientibus nulla impediatur causa necessitatis. Præcipientes præcipimus commorantibus ibidem, alium servitium exhibeant Deo & nostræ Serenitati. Idcirco, quoscunque causa orationis de ultramontanis partibus venerint, ipsi sint ductores eorum ad orandum per limina Sanctorum. De allata munera, quod datur pro unaquaque Ecclesia, quos pro eorum ductiones mittuntur, ut duas partes prædictis Ecclesiis detur; tertiam vero ipsi Ductores accipiant. Tantummodò hac prænotatione veteri Scholastici, unà cum presbyteris supradictæ Ecclesiæ S. Salvatoris de Regnis Franciæ, & Aquitaniæ, seu Burgundionis, Alemania, & aliis numerosis regionibus, ut de Saxia, Frisia, omnibus aliis regionibus ipsi ducant oratores, & hospitent, sepeliant omnes &c. Diploma Caroli Magni apud Torrigium de Crypt. Vatic. Secunda impress. pag. 503. & seqq.

BORITH, herbæ species, qua lana purgatur, & maculæ deterguntur. [Si laveris te nitro, & multiplicaveris tibi herbam borith, maculata es in iniquitate tua. Jerem. cap. 2.] FR. *Launiam* hanc herbam vocat Plinius, vulgariter *Saponaria*; Romæ *Risculi*, seu *Barba di Becco* dicitur, ibique cocta comeditur, at cruda inter digitos trita cutis aspritudinem detergit, levaturque eodem modo, quo sapo facit: in oriente ejus cinere saponem fabricant, idèd *Saponaria* in Sicilia vocatur: ejus forma ad instar equinæ caudæ est.

BORMA. Vide *Steuca*.

BOSCI, *Βόσκη*, Eremitarum genus. Vide *Laura*.

BOSOR. FR. dictio hebraica, & craneum, sive in tribulatione positum significat. can. sicuti sunt. 2. quæst. 7.

BOSTARIA, bovinum stabulum. In hist. Matth. Paris.

BOTA, ocrearum genus. [Conversi in grangiis botas non habeant. Constit. Cisterciens. cap. 19.] à verbo gallico. *Botte*. FR. [Æstivalibus largis, aut botis altis pro calciamento utantur. Clementina de Statu Monach. cap. 1.] Ibi Glossa. [Æstivalibus in vulgari vocamus stivali, & sunt calceamenta corii, quibus in æstate utor, & optima fiunt apud Sanctum Severinum. Botis alius, quæ capiunt supra talos, & aliquid de crure, & ligantur quandoque, & hos vocat infra sutilares corrigiatis. Vide *Sutillares*.

BOTANOMANTIA, *Βοτανομαντεία*, divinatio per herbam; à dictione Græcæ *Βοτανή*, herba, & *μαντεία*, divinatio. In hac divinationis specie Circen, & Medeam ferunt excelluisse. Sed has potius ad magiam, quam ad divinationem herbis usas fuisse crediderim. Fateor tamen, etià herbis,

sicut aere, igne, terra, & aliis similibus, divinationem perfici posse. Sic botanomantia ad primum, vel secundum divinationis genus, prout de pyromantia, geomantia, & aliis dicitur, reducenda est.

BOTRIO, botrus, græcè *βότριος*, racemus uvarum, & aliquando aliorum fructuum. [Benè autem culta iustitia Dei generat bottrionem, idest Christum, Chrysof. hom. 34. in cap. 20. Matth.] Sic in sacro Epithalamio, cant. 1. 3. dicitur, *Botrus Cyprî dilectus meus mihi in vineis Engaddi*. Septuaginta quoque legunt *βότριος τῆς κίτρου*, idest, *botrus Cyprî*; & Textus Hebraicus *escob hacopher*, quasi diceret botrus *copher*, quod multi nomen proprium opinantur alicujus loci. Aliàs per Cyprum multi aliquam arborem odoratam intelligunt, quæ *copher* hebraicè dicatur: & ut ait Tirinus, potest intelligi balsamum, arbor instar vitis, quæ odoris præstantissimi botros producit. Aut certè arbor alia interpretanda, quæ latinè ligustrum, flosculos germinans odoratissimos in botros efformatos. Utraque arbor in vineis Engaddi frequens visitur, in amœna illa regione prope lacum Asphaltitem.

BOSPHORUS, *βόσφορος*, à *βῆς*, bos, & *φῆρα*, fero. Alii dicunt *βόσπος*, à bos, & *πόσις*, transeo, trajicio, aut *πόσις*, transitus, ita ut transitum bovis sonet, ut Plinius, lib. 6. cap. 1. observat. Sic vocatur ante Constantinopolim illa pars maris, ita coangustata ut vix dimidium milliarius in latitudine superet, & Bosphorus Thracius appellata. Ubi ferunt fabulæ Io Inachi filiam, & in vaccam commutatam, in Asiam pertransisse, & inde nomen sinum illum accepisse. Est alius Bosphorus dictus Cimmericus, à Cimmericis populis, per quem palus Mæotica in Pontum fluit. De quo autem Bosphoro agit Scriptura, satis dubium est, dum ait Propheta Abdias V. 20. *Transmigratio Ierusalem, quæ in Bosphoro est, possidebit civitates Austri*. Septuaginta legunt *Transmigratio Ierusalem (ἡ ἐν Εὐφρατῇ) usque ad Euphrata*. Et possidebit Austrium. Textus verò hebraicus sic habet, *Transmigratio Ierusalem quæ est in Sepharad (Bispharad, possidebit civitates Meridies, seu Austri*. In his Textibus nulla Bosphori mentio: imò Sepharad Hispania passim intelligitur, uti etiam nunc ab Hebræis vocatur. Sed nostro Textui vulgato inhærendo; loquitur de Judæis, à variis Principibus è sua patria in alias regiones transmigrare jussis. Et aliqui Bosphorum Thracium, ut S. Hieronymus, & Rabbini interpretantur: quibus subscribitur Emmanuel Sâ, explicans de illo prope Constantinopolim, quò partem Iudæorum ajunt Hebræi esse translatam à Chaldeis. Alii Bosphorum Cimmericum intelligunt, ubi terminus erat imperii Chaldaei: & plurimi etiam accipiunt pro illo maris sinu inter Hispaniam & Africam, eui sententiæ Cornelius à Lapide suffragatur.

BOTTONATA VESTIS. FR. quæ orbiculis vestiaris nexa est. Clement. de Statu Monach. cap. 1. ex italico *Bottoni*.

BOTULUS, inter Latinos lucanica intelligitur communiter; sed apud Tertullianum sanguinem in cibum apertum significat. [Denique inter tentamenta Christianorum botulus etiam cruore distentos admovetis. In Apolog. advers. Gent.] In illis enim primis sæculis abstinabant Christiani à sanguinis commissione, sicut usque ad præfens Christiani Orientales observant, juxta Apoitolicam abstinentiæ à suffocatis admonitionem. Vide *Suffocatus*.

BOZANARIUS. FR. plaustrarius. [Episcopo bozanarium expectanti deferunt, & integra omnia, & sana ostendunt. Junius de mirac. S. Galli, cap. 5.

BRACHERIOLUM. Fascia ex ferro, seu alterius materiæ ad sustentanda intestina, seu alium vitiosum humorem in testiculorum sacculum descensum, quod *Succingulum lumbare*, & *Fulcrum enterocolicum* latinè dicitur. [Sic tumore magno in testiculis gravabatur, quod sine bracheriolo manere non poterat. In vita B. Justinæ.] Nomen diminutivum fortallè à longobarda voce *Brak* derivatum, quæ rupturam significat. Italicè etiam *Braghiero* hæc fascia vocatur.

BRACHIALIA, manicæ cera circumlinitæ, quibus in Sabbato Santo Pontifex baptizando utebatur, ne paramenta sacra inficeret, quia tunc immersione baptizabatur. [Hoc factio revertitur ad eandem Ecclesiam, ibique exiit se pallio, & planeta, induit brachialia cerata, & revertitur ad fontes, & baptizat tres pueros. Caremon. M. S. Cencii Camerar.] Etiam nunc Græci in qualibet sacra functione induuntur semibrachialibus non ceratis, sed fericis, & comprè ornatis.

BRACHMARUM. FR. gladii genus. [Nullus quoque per viam portare præsumat venabulum, ensem, brachmarum, aut hujusmodi gladios invasivos. Histor. Cisterciens. 3. part. cap. 4.

BRABIUM. Vide *Bravium*.

BRACILE, cingulum monachale. [Cingulum, quod vulgò brabile vocatur, inter manus trahentium invenit, & monasterii vestitio deditur. In vita S. Germani Abb. & Marr.

BRACTEA. FR. Lamina; sed Laurentius Val-la de subtili lamina intelligit. Ovid. 3. trist.

Aspice, quàm tenuis bractea ligna tegat. [Auri laminæ, idest, bractæ, mira tenuitate tunduntur, Hieronymus in, epist. ad Fabiolam: Superhumeralis, &c. incidit; bractæ aureas, extenuavit; in fila, ut possent terqueri cum ptiorum colorum subtegimine. Exod. 39. 3.] Ubi dictio *subtegimine* trama intelligitur. Sic Ulpianus dixit, quod: [Purpuræ appellatione omnis generis purpuram, & subtegmen factum contineri nemo dubitat, si si cum lana. de legat. 3. ad calcem.] Vide *Chara*.

BRAIDA, & *Brayda*. FR. Possessio, territorium.

In legibus Longobard. & Bullar. Casin. tom. 2. Constitut. 10. 17. 73. 120. 154. 164. Dicitur etiam *Bradia*. ibidem Constit. 138.

BRAMOSUS. Vide *Erumosus*.

BRANDERASII. Vide *Banderasii*.

BRANDEUM, velum ad sacras Reliquias devotionis causa applicatum; priscis enim temporibus Pontifices extractionem Reliquiarum non permittebant ab Urbe. [Cognoscat autem Dominus, quia Romanis consuetudo non est, quando Sanctorum Reliquias dant, ut quidquam tangere præsumant de corpore; sed tantummodo in pyxide brandeum mittitur, atque ad sacratissima corpora Sanctorum ponitur. D. Greg. epist. 30. lib. 3. ad Constantinam Aug.] Ubi idem S. Pontifex testatur, quod S. Leo Papa ob incredulitatem aliquorum Græcorum, brandeum, ad corpus S. Petri impositum, coram ipsis incidit; ex qua incisione sanguis emanavit. FR. quod etiam à D. Antonino Florentiæ Archiepisc. cap. 1. tit. 11. & à S. Germano in epist. ad Hormisdam Papam, lib. 1. Epist. Pontificum, pag. 524. refertur. Atque Torrigius de Cryptis Vatican. impress. secunda part. 2. cap. 4. simile miraculum eidem D. Gregorio evenisse narrat, & assert inscriptionem in marmore adhuc extantem, his verbis: [S. Gregorius brandei particulam super Altare B. Petri positam cultello pupugit, cujus punctione sanguis protinus emanavit.] ||: Dicitur etiam idem Brandeum, *Sanctuarium, Sudarium, Velum, Orarium*. Item *Prandeum* apud Landulphum pro fascia, & linteolo usurpatur. [Habebat comas prolixas valde, atque perplexas, vinctas prandeis.] Isidorus per Brandeum zonam intelligit. Tandem pro corporali, seu aliquo simili. [Et sic brandeum Altaris, quo consecratum corpus Domini involvetur, particulatim dividebat. Sigiber. in Chron.] Vide *Branderasii*.

Velamen. Palliolum. Patrocinium. Umbilicus.

BRASIUM, cervisia, siccra, potio inter Ultramarinos usitatissima; à verbo gallico *Brasser*, quod coquere cervisiam denotat, sive à verbo *βρασω*, idest, serveo, ebullio. Vide *Braxo*.

BRAVIUM, *Βραβειον*, præmium; sed communiter pro palæstrico præmio sumitur. [Omnes quidem currunt, sed unus accipit bravium, 1. Corinth. 9.] Tertullianus verò, græcam orthographiam sequutus, in cap. 3. ad Matth. *Brabium* scripserat.

BRAXO, ex græco *βρασω*, idest, ebullio, ut dictum est in dict. *Brasium*. Hic tamen cervisiam coquere significat. Mulier quædam, quæ Ecclesiæ Apostolorum pro sua mercede braxare consueverat. Cæsarius de militia, cap. 62.] Item *Braxatrix* dicitur mulier, quæ talem artem exerceat. [Mira fides femine, mira & virtus Apostolorum, qui propriam Ecclesiam ex parte concremare permiserunt, braxatricis domum in mediis flammis positam, non sine admiratione multorum, illasam fervare curaverunt. Ibidem.]

[Exceptis brennio, & duobus panibus. Matth. Paris. in Histor.

BREPHOTROPHIUM, græcè *βρεφοτροφειον*, locus pro infantium educatione. FR. C. de Sacrosancta Eccles. l. sancimus 2. cujus verba etiam registrantur in 23. q. 8. can. 21. scilicet; [Sancimus res ad venerabiles Ecclesias, vel Xenones, vel Monasteria, vel Pochotrophia, vel Brephotrophia, vel Orphanotrophia, vel Gerontocomia, vel si quod est aliud tale consortium, &c.] ibi Gloss. [Xenones, Xenodochium, est locus venerabilis, ubi pauperes peregrini recipiuntur. Pochotrophium, est locus, ubi pauperes pascuntur. Gerontocomium, est locus, ubi senes, & valetudinarii, & propter senectutem solam infirmi homines curantur. Orphanotrophium, est locus venerabilis, in quo pueri parentibus orbati pascuntur. Brephotrophium, in quo infantes pauperum aluntur.] Ac alia Glossa hoc distincto breviter supradicta explicat.

Pascitur in Brepho, Geron, Orpha, Noso, Xenoque, Infirmus, vetulus, puer, infans, & peregrinus.

Vide *Nosocomium. Orphanotrophium. Xenodochium. Curotrophium. Vrephotrophium*.

BREVE, Apostolica Epistola, vel quia breviori stylo formatur, vel à germanico vocabulo *Brief*, quod epistolam significat. Dicebatur etiam *Brevigerulus, Breviculum, & Breviarium*. Atque *Pitacium*. Penes Opratum Milev. lib. 1. significat mobilium, & stabilium inventarium. [Brevis auri, & argenti sedenti Cæcilio, sicut delegatum fuerat, à Mansurio traditur.] FR. [Ex quibus Abbas brevem teneat. In Regula S. Benedicti.] ||: [Ut tam ministeria Ecclesiarum, quam etiam usuale argentum, vel quidquid aliud est, idem brevis à vobis conscriptus veraciter rerum facta inspectione contineat. D. Greg. in Regist. lib. 2. cap. 80.] Unde componitur verbum *Imbrevio*, idest, inventarium conficere. FR. *Breve* tamen in Synod. Carthag. can. 37. dicitur *Breve capitulum*. Quod penes Græcos usitatum invenies, sed Theodoros Balsamus à Latinis desumptum fuisse hunc modum dicendi demonstrat, & commemoratorium vocat. [Senioribus comendavit commemoratorium factum.] ||: Et ante ipsum Opratum Milev. D. Aug. D. Greg. eodem vocabulo in eadem significatione usi sunt: Cassiodorus tamen pro commemoratorium, regium mandatum intelligit; Lampridius verò matriculam, in qua nomina registrantur; eodemque significato in Justiniani Cod. l. inter chartulas, de Conven. fisci debet. Vide *Commemoratorium*. Primarius in brevium officio Protonotarius Abbreviator dicebatur. Vide *Abbreviator. Matricula. Capibrevium*.

BREVIARIUM, liber, in quo psalmodia, seu horæ canonicæ continentur; breve enim Sacræ Scripturæ compendium est. FR. In Decretali, lib. 3. tit. 21. cap. 3. Alexander IV. quandam Presbyterum, qui calicem, & medietatem Breviarii Ecclesiæ pignorerat, ad restitutionem obli-

gavit; unde, cum verisimile non sit, quod rem tam minimam, medietatem, nempe, Breviarium, restituere obligetur; idem credibile est, quod per hanc medietatem Breviarium aliquid aliud majoris momenti intellexerit Pontifex ille; non verò de Breviario in quo Officium recitatur. :||; Nullum autem ante Micrologum, qui ann. 1080. vixerat, hoc vocabulo in significatione Officii divini usum fuisse legimus. Dicitum autem fuit *Breviarium*, (ut vult Radulphus cap. 22.) quia in Cappella Lateranensis Palatii officium conpendiosius præ cæteris Urbis Ecclesiis recitabatur, ab Innocentio III. collectum, quod *Officium Cappellare* tunc vocabatur, ad quam recitationem conformabantur Franciscani. Ab hoc igitur tempore liber huc *Breviarium* vocari cœpit. Postmodum anno 1280. Nicolaus III. erecto jam ab ipso Vaticano Palatio, ibique inhabitans, ordinaverat, ut Franciscanorum Officio omnes Urbis Ecclesiæ uterentur. FR. Quamvis Ptolemæus Lucensis, ab Oderico Rinaldo ad anno 1280. num. 25. relatus, dicat Vaticanum Palatium à præfato Pontifice hoc anno ædificatum fuisse; nihilominus amplius, & ornatum ab eo potius dicendum est; constat enim ex Anastasio Biblioth. Symmachum Papam de anno 498. primò ex utroque Basilicæ Vaticanæ latere Episcopium, & deinde anno 810. Leonem III. ex eodem Authore Palatium Archipresbyteratus fabricasse, & juxta ejusdem Basilicæ gradus ad partem dextram atrii, domum à fundantis mira magnitudine, & pulchritudine decoratam, in qua accubitus collocasse &c. :||; Itaque Jacobum, sive Gaium Fratrum Minorum Generalem de anno 1141. in Pontificatu Gregorii IX. Breviarium eo modo, quo nunc utimur, reformasse asseritur. At Radulphus citatus, acriter conqueritur, quòd præfatus Papa Nicolaus ad recitandum Minorum Fratrum Officium Ecclesiasticos compulisset, in quo multa officia novem Lectionem continentur, per quæ diminuuntur seræ. FR. In can. convenit. de consecr. dist. 5. ex Concilio Agathensi habetur, quòd ordo officii divini ex tunc idem erat per illa verba, *Sicut ubique fit*. Cæterum quo ad id, quod Radulphus citatus asserit: ex can. In die Resurrectionis, de consecr. dist. 5. de errore manifestè convincitur; nam multò ante Innocentium III. Gregorius VII. ibi ita fanciverat: [Illi autem, qui in quotidianis diebus tres tantummodo Psalmos & tres Lectiones non ex regula Sanctorum Patrum, sed ex fastidio, & negligentia comprobantur hæc facere. Romani vetò diverso modo agere cœperunt: maximè à tempore, quo Theutonici concessum est regimen nostræ Ecclesiæ. Nos autem & ordinem Romanum investigantes, & antiquum morem nostræ Ecclesiæ, imitantes antiquos Patres, statimur fieri sicut superius prænotavimus.] Ubi prænotatum ordinem nihil à recenti differre videre licet. Radulphus ergo malè de officio ordinis Romani intellexerat. Pro officio contra Radulphum D. Hieronymi

auctoritate responderi posset, a gentis: Numquid verborum multitudine slecti Deus, ut homo, potest? Non enim verbis tantum, sed corde orandum est Deus: quapropter melior est quinque Psalmorum decantatio cum cordis puritatem, ac serenitatem, ac spiritali hilaritatem; quam totius Psalterii modulatio cum anxietate cordis, ac tristitia, apud Gratianum in can. Non mediciter errant. de consecr. dist. 5. :||; In Græcorum atque Ambrosianæ Ecclesiæ Breviario ferè quadragesimalia sunt privilegio exceptæ, ut nunquam pro quocumque festo relinquuntur. Tandem Rom. Breviarium Decr. Concilii Trident. restitutum, & successivè per alios Pontifices reformatum, & recognitum fuit. Certum tamen est, quòd ante D. Hieron. Lectionarium, nullus orandi modus in Dei Ecclesiæ præscriptus erat: cujus synonyma. Vide *Cursus Missalis*. BREVIATUS, abbreviatus. [In quorum arcem, sive suggestum subiecta porticu sensim breviatis, angustisque gradibus ascenditur. Sidon. lib. 2. epist. 3.

BREVICULUM. FR. Libellus, in quo Ecclesiastici festa mobilia annotabant, & populo post Evangelium in Missa solemnè publicabant. can. placuit. de consecr. dist. 3.

BREVIGERULUS. FR. Brevis, seu literulæ allator. [Mito itaque tibi cum brevigerulo tuo cursorem istum. Ivo Carnot. Epist. 134.

BRIA, vasis genus. [Date quæso immortalibus Diis ut bibant scyphos, brias pateras, sympiviaque depromite. Arnob. lib. 7.] Inde *Ebrius* nomen deducitur, quia mensuram *briæ* excedit, & à contrario *sobrius* dicitur, quia infra eandem mensuram parcius bibit.

BRITANNI. Vide *Alleluja. Bordinatus. Saxonia transmarina*.

BROCCA, sive Broca. FR. Vasis genus, Italicè *Brocca* etiam dicitur; sed hic pro vinaria mensura accipitur. [Vinum nostrum vendere ad tabernam, sive, ut vulgò dicitur, ad broccam; in Nomen. Cister. p. 1. cap. 50.] Ad Broccam; scilicet, ad minutam mensuram: ejus ethymon. Vide *Embriocha*.

BROCARIUS. FR. Proxenetæ, intercessor, interventor, Italicè *Sensale*. Skeneus in, l. 2. ff. de Proxenetis.

BROLIUM. FR. Atrium, receptaculum, vivarium, locus pro Principis venatione retentus. [Concessit cervum, quem is in suo brolio venaretur. In Lege Longobar.] *Brolum* tamen legitur in textu. Veneti *Brolio* dicunt locum ad contractandum destinatum. Vide *Bidellus*.

BRUCHUS, græcè *ἄσχος*, vernis species, quæ herbam erodit, de quo sæpè in Sacr. Script. [Venit locusta, & bruchus. Psal. 104.] Quæ bina insecta eadem sunt. [Una plaga locusta, & bruchus, quoniam altera est parens, & altera est factus. D. Aug. ibid.] Idem & Hugo Card. sensit.

BRUCTO. FR. Spurco. In legib. Longobar. l. si quis. de seditione.

BRUDATUS, acu pictus, ex Gallico idiomate

Brode. [In primis octo sectas, quarum prima brudata, unam casulam, tres tunicas, pannum, frontellum. Abbas Gualterius de Monyton, ad ann. 1343.] Ubi dictio *Sectar* incisionem significat, & *Frontellum* velum Altaris est, Italicè *Frontale*; nam ad Altaris frontem ponitur.

BRUMOSUS, foetidus, puidus. [Cùm forte-
ret brumosa aqua. Ruf. lib. 3. cap. 36.] S. Ze-
no *Bramosus* in eodem significatu dixit; fortasse
ex librariorum inadvertentia, ita enim habet:
[Quis non intelligit fratres Pascha non esse, sed
bramosum latronis cruenti convivium. cap. 8. in
Exod.

BRUNIA, lorica; alii verò galeam intelligunt,
& juxta vim nominis Saxonicè *Brunn* rectè arma-
turam significat. [Constitutum est, ut neque
Episcopus, neque Abbas, vel quilibet Rector
Ecclesie bruniam, vel gladium sine nostro per-
missu cuiilibet homini extraneo, aut dare, aut
vendere præsumat. In consit. Caroli M. lib. 3.
cap. 75.] Vide *Berg*.

BUBO, tumor. Vide *Anthrax*.

BUCALE. Vide *Baucus*.

BUCCADURUS. FR. de equo propriè dicitur, qui
rediniibus non obtemperat, cap. 16. decretal. lib.
5. tit. 12. translate tamen de eo, qui dum infirmatur,
difficiliter, & obstinatè medicamenta per
buccam sumit.

BUCELLATUM. Vide *Buccellarius*. *Paxamatium*.

BUCCUS, caper. [Si quis buccum furaverit. In
lege Salica, tit. 5. §. 1.] quæ lex pro it. habet,
De furtis caprarum. Et Greg. Turon. *Buccus oli-*
us dixit; inde Italicè *Becco* appellatur.

BUCELLARIUS, militaris exercitus, seu legio in
Oriente ita appellata, quia panem bucellatum,
seu biscoctum secum ferebat, quem Græci
Βυκελλᾶτες vocant; unde & *Βυκελλᾶσιος*, miles, de
quo supra, quo vocabulo in eadem significatione
usurunt etiam Latini: [Dum Valentinus Impe-
rator concionaretur ad populum, Ocylla bucel-
larius Aetii, ex adverso veniens, eum gladio per-
fodit. Greg. Turon. lib. 2. cap. 8.] Ac Palladius
de D. Macario Alexand. loquens inquit: [Cùm
fregisset bucellatam, quod habebat.] Sic etiam
Leo Imp. in suis Constitutionib. FR. [Triginta
dierum frumentum ad usum diurnitatem excoc-
tum, bucellatum vocant, humeris militum
imposuit. Ammian. Marcellin. lib. 17.

BUCETUM, bonum pasuum. [Inter greges tintin-
nabulatos per depasta buceta roboant. Sidon.
lib. 2. epist. 2.] FR. *Bucula* habet Gloss. Isidori.

BUDA, thorea. [Videns autem Ægyptius vesti-
tum mollibus, & budam de papyro, & pellem sub
ipso. Pelag. lib. 10. nu. 76.] Unde perperam pro
buda thorea, *Bistoriam* aliqui legunt.

BUFONES. Vide *Goliardus*.

BUGIA, instrumentum argenteum, in quo ponit-
tur candela accensa ad præbendum Prælato lum-
men in celebratione, ut commodè legere possit.
Gall. cæ tamen candelam ipsam denotat, ac hic
contingens pro contento sumitur. In quodam
antiquo Glossario *Scorula* dicitur, fortasse à

voibus græcis *σκότος ἰλαύνω*, idest, tenebras
expello. Moraliter verò significat Prælatum non
debere tantum lumini suæ cognitionis fidem præ-
stare, sed alterius testimonio uti. Papa utitur
hac candela, sed absque hujusmodi instrumen-
to, fortasse quia ipse cognitionis lumen alio
terreno fulcimento non indiget.

BUL. FR. Octavus Hebræorum mensis, qui &
Merhesuan dicitur. Vide Auctores citatos in dict.
Etul.

BULLETELLUM, Vannus, cribrum. [Et in bulle-
tellum obulus. March. Paris. in histor.

BULEUTES quid græcè significet. Vide *Sanhedrim*.

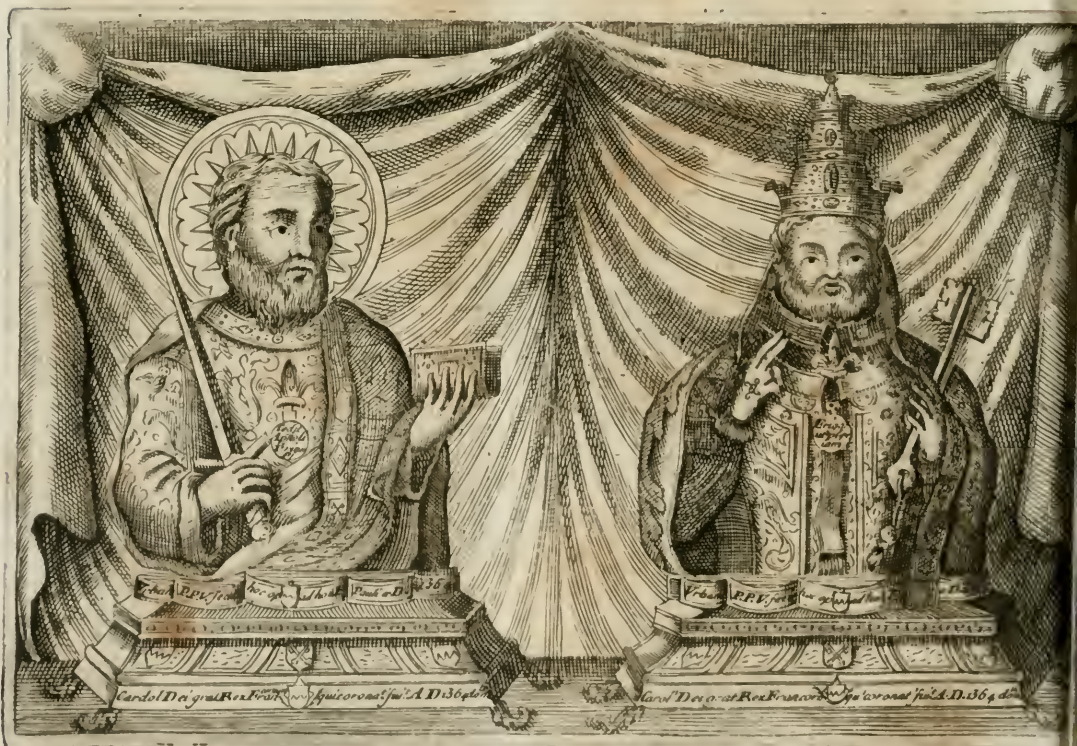
BULGAROCOTONUS, *Βυλγαροκότος*. FR. Bulgaro-
rum occisor: quo titulo Basilus Græcorum
Imperator appellari voluit, ob stragem Bulgaris
illatam, nam græcè *κτείνω* occidere significat. Ita
vice versa *Romeofonus* denominari voluit Carlo
Joannes Bulgarorum Rex, idest, Græcorum oc-
cisor; nam Græci *Romes* dicti sunt.

BULGIÆ. Vide *Bissacius*. Hippoperæ in dict.
Hippaglus.

BULLA, Pontificum, seu imperiale diploma, &
quælibet publica attestatio. Apud Latinos *Bulla*
lamina rotunda erat, intusque cordis figura signa-
ta, ad infantium collum superstitiosè ligata con-
tra fascinoes. Vide *Agnus Dei*. Inde quia dip-
lomati aureum, seu plumbeum, aut certum sig-
illum appenditur, ab hac appendice litteræ illæ
Bulla aurea (quæ græcè *Chryso Bulla*) & *Bulla*
plumbea vocantur. Igitur quatuor modis sigil-
lum, seu bulla imperialis formabatur. In auro,
scilicet, quando Regibus, & similibus scribebat
Imperator, qui cinnabaro subscribebat. Grego-
rius, lib. 4. Niceta, lib. 2. Et in frontispicio ejusdem
diplomatis tres rubras Cruces in signum confir-
mationis tenoris litterarum figurabat. Eisdem
Magnatibus aliquando argenteum sigillum, seu
bullam in litteris appendebat; ejus autem Ma-
tri, Uxori, Filiis, Despotæ, Patriarchæ, Se-
bastocratori, atque Cæsari scribens, plumbea
Bulla utebatur, ita Bodinus in tract. de illius Au-
læ officiis. Tandem vulgaris Bulla erat in cera ru-
bra, aut viridi. Patriarchæ liquidum plumbea,
vel cerea viridi permixtum erat sigillare, & in sub-
scriptione caruleo colore utebatur. Catacz. lib.
3. cap. 36. Sigillum, quo imprimebatur, *Tympa-*
num dicebatur. [Præfens privilegium per ma-
num Alexandri Notarii nostri scribi, & bulla
aurea tympano impressa roboratum nostro sigil-
lo Justinus decorari. Robertus Montensis in Sup-
plem. Sigiberti.] Quod tamen vocabulum po-
tius torculum, sub quo imprimebat sigillum
ex dicto textu intelligi crediderim, ibi enim
tympano bullam impressam sigillo dicitur, ita
ut à sigillo tympanum diversum intelligatur; ac
eò magis, dum usque ad præfens Typographi
tympanum vocant instrumentum illud, per quod
sub torculari immediate impressum in formellæ
comprimitur. Dubitatur inter Scriptores,
quid per bullam *δυναστεων* penes Balsamoneim
intelligatur, idest, bulla duabus ceris sigillatis:

Aliqui existimarunt diplomata habuisse duo cerea sigilla appensa, alii verò (cum quibus concuro) putant unicum fuisse sigillum cereum ex utraque parte signatum, eo pacto quo plumbea Papæ sigilla fieri solent. Hunc imprimendi modum solius Imperatoris, & Patriarchæ idem Balsamon de privil. Patriarch. solum fuisse scribit. Hodie Papa bullas expeditionum, & collationum in plumbo signat; sed cum hac differentia, quòd expeditiones in forma dignum, ut ajunt, ex funiculo, rubro, & flavo colore contorto plumbum pender. Errat tamen Polidorus Virgilius, asserens Stephanum III. obsignare incœpisse in bulla plumbea; conservatur enim adhuc Aretii cum prædicto plumbo bulla S. Sylvestri Papæ, & in S. Angeli Arce de Urbe eodem modo reperiuntur Bullæ Leonis Primi, Gregorii Magni, & aliorum Pontificum ex relatione Rinaldi olim ejusdem Archivi Custodis, qui tamen Pontifices antecessores præfati Stephani III. fuere, ac idem Rynaldus stylum plumbei sigilli à S. Syl-

vestro incœpisse opinatur. Pontificis Bullæ aurea illa dicitur, qua Imperator confirmatur, nam in auro cuditur. FR. Aurea Bulla erat Clementis VII. in qua Henrico VIII. Gallix Regi titulum Defensoris fidei contulerat. Similiter aurea fuit illa, qua Franciscus Primus Galliarum Rex fœdus inter ipsum, & præfatum Henricum firmaverat, in quo sigillo ex uno latere hæc verba erant impressa: *Plurima servantur fœdere, cum cæta fide.* :||: Collocatio autem, quæ in eo plumbo, & in variis antiquis picturis habetur, scilicet, à parte dextra D. Pauli, & à sinistra D. Petri, ex antiquo usu provenit, quia tunc dignior lava habebatur, de qua re disertè Leo Allarius, lib. 1. de Eccles. Occident. & Orient. perpet. consens. cap. 6. FR. Sic etiam eorumdem Apostolorum capita in antiquis, argenteisque statuis supra Ciborium Lateranensis Ecclesiæ adhuc extant conservata, ita ut S. Petri effigies ad sinistram, & S. Pauli ad dextram collocatæ sint, eodem profus modo, ac forma ut subjectæ figuræ demonstrant.

Uſque ad præſens maximæ æſtimationis habetur ſiniſtra inter Græcos, & nos priùs ſiniſtrum Altaris cornu, quàm dextrum incenſamus. Lepida quidem fuit non minus, quàm ingeniſa Ottonis tit. S. Nicolai in carcere Cardinalis, Apoſtolicique Legati inventio, ad ſedandam præcedentiæ differentiam inter duos Angliæ præci-

puos Episcopos in Concilio Londinensi de anno 1237. ortam, ubi Eboracensis Præsul à gravamine præcedentiæ se appellaverat, quia Cantuariensis Compræsul ad dextrum ejusdem Legati latus se collocarat: is amborum Archiepiscoporum differentiam sedavit, eleganter eis ostendens, quòd in bulla Papali Petrus ad Pauli sinistram

fram collocatur in signum humilitatis, quod præcipuè imitari Ecclesiastici debent, ita ex Matth. Paris. Odoric. Raynaldus refert. In Eccles. Anal. anno suprâ cit. :|: In Bullis Pontificiis Consistorialibus, quæ manu ipsiusmet Papæ, & à cunctis Cardinalibus, seu à majori parte firmantur; præter plumbum jam dictum, depingitur Crux, circa quam aliquod præclarum dictum, seu aliqua Sacræ Scripturæ sententia juxta Pontificis libitum circumscribitur. FR. Exensipi gratia.

Lucii Papæ III. erat hoc signum: ✠ Adjuva nos Deus salutaris noster. Bullar. Casinen. tom. 2. constit. 195. in ult. versu, & constit. seqq.

Urbanus III. signabat: ✠ Ad te Domine levavi animam meam. Ibidem constit. 204.

Alexander III. ✠ Vias tuas Domine demonstra mihi. Ibid. constit. 182.

Clemens III. ✠ Doce me Domine facere voluntatem tuam. Bull. Basin. tom. 2. constit. 207. 209.

Cælestinus III. & Honorius III. ✠ Perfice gressus meos in semitis tuis. Bullar. Casin. ibid. constit. 213. & constit. 235.

Gelasius II. ✠ Deus in loco sancto suo. In Commentar. ejusdem vitæ apud Constantinum Gajetanum, pag. 103. & 105.

Gregor. IX. ✠ Fac mecum Domine signum in bonum. Bullar. Casin. tom. 2. constit. 248. 250. 251. quibus verbis usus fuerat etiam Innocentius III. Bullar. Casin. ibid. constit. 223.

Paulus III. ✠ Confirma hoc Deus, quod operatus es in nobis. Bullar. Casin. tom. 1. constit. 170.

B. Pius V. ✠ Urinam dirigantur viæ meæ ad custodiendas justificationes tuas. Ibidem constit. 192.

Urbanus VIII. ✠ In Domino sperans non infirmabor. Ibid. constit. 306.

Gulielmus Siciliae Rex signabat his verbis: Dextera Domini fecit virtutem, dextera Domini exaltavit me. Bullar. Casin. tom. 2. constit. 187.

Innocentius X. ✠ Da servo tuo cor docile, ut populum tuum judicare possim.

Alexander VII. ✠ Providebam Dominum in conspectu meo semper, q. 2. d. e. m. n. c. idest, quoniam à dextris est mihi ne commovear.

Clemens IX. ✠ Benedicam Dominum in omni tempore, semper laus ejus in ore meo.

Clemens X. ✠ Jesu, tibi sit gloria.

DE INNOCENTII XI. Regnantis signo dicemus in verbo *Papa*, quia dum hæc imprimuntur, non adhuc aliqua ejus Consistorialis Bulla emanavit. :|: Antiquitus duo fratres Cistercienses Conversi ad eudendas bullas applicari erant, qui *Fratres plumbi*, seu *de plumbo* vocabantur, ita ut transiens hæc incumbente ad sæculares, hi in processione cum aliis Cancellariæ Officialibus incedentes, habitum laicalem Cisterciensium ferebant. Vide *Anulus Piscatoris*, in dict. *Annulus*. Vide *Applumbarius*. *Abbreviator*. *Sigillum*. *Numisma sacrum*. FR. Signa ad dignoscendas Bullarum falsitates notantur in 5. decretal. tit. 20. cap. 5. & seqq. Quomodo bullam signabat Papa non consecratus. Vide *Papa*, S.

Papa nondum consecratus. Bulla. Vide *Syrium*.
BULLA IN COENA DOMINI. FR. quæ *Processus generalis* dicebatur. Clement. de Judiciis, cap. 1. quia excommunicantur generaliter omnes Hæretici, & contumaces, Gloss. ibi: cuius tenor, & casus ibi Papæ reservati, aliquando in parte pro Pontificis libitu variantur, & in feria quinta Coenæ Domini ad manè ab ultimo Diacono Cardinali publicè, atque voce legitur, astante cum cæteris Cardinalibus, & Episcopis Pontifice, qui peracta lectura, saculam accensam in plateam projecit in signum fulminationis contra excommunicatos.

BULLA MOTU PROPRIO. Vide *Leges*.

BULLARE, in plumbo signare. [Plumbo bullavit chartam illam. In vita S. Joannis Eleemosynarii, cap. 51. Hanc Epistolam græcis litteris, hinc inde munire decrevimus, & Anulo Ecclesie nostræ bullare censuimus. In epist. Ratbodi Treviren. Episc. à Sirmondo allata.

BULLATUS, signatus: ut *bullata littera*. [Extant litteræ integræ, & bullatæ. D. Bern. epist. 230.

BULLARIUM, liber continens diversorum Pontificum bullas, cui nuper adductus est tomus quartus in typographia Camerali impressus.

BULLATORIUM, sigillum. Vide *Charophylax*.

BUNDE. Termini, seu confinia, & limites: anglica dictio *Bondes*, quæ idem sonat. [Quibus metis, & bundis circumdantur. Matth. Paris. its Hist.

BURDATIO, rustica pensio, seu tributum à villicis exactum. [Cognovimus etiam rusticos burdationem, quam jam ab eis exactam Theodosius minime persolverat, iterum dedisse, ita ut in duplo exacti sint. S. Greg. lib. 1. epist. 42. Concede mihi servo tuo, ut tollam onus duorum burdonorum de terra, 4. Reg. cap. 5.] Puto vocabulum à *Burdo*, quod est Mulus, derivari. Inde Muliones in Sicilia vocantur *Burdonarii*; etiam inter Latinos *Burdonarii* appellati sunt. [Porro Burdonarii, Burdonesque viso Leone, timore correpti sunt. Jo. Moscus, cap. 25.] à græco nomine *Βυρδώνια*, quod mulos significat. Inde *Burdicus*, sexiguus mulus. D. Ambrosius, epist. 10. FR. Sed Dionys. Carth. in exposit. super 4. Reg. loco cit. art. 7. facit differentiam inter mulam, & burdonem, inquit: [Burdones sunt animalia genita ex equo, & asina; quemadmodum muli ex equa, & asino.

BURDO. FR. Verbum, sustibus dimico rusticorum more, de quo Matth. Paris. Significat etiam animal, quando est nomen, ut suprâ. Vide *Burdatio*.

BURDUNARIUS. Vide *Burdatio*.

BURGEMOTUS. FR. Villicorum coadunatio, & aggregatio ad negotia peragenda. [Et habetur in anno ter burgemotus, & schiremotus bis, nisi sæpius sit, & intersit Episcopus, & Aldermannus, & doceant ibi Dei rectum, & sæculi. In legibus Cantii Regis, cap. 44.] Vocabulum verò *Schiremotus*, adunationem rusticorum significat.

BURICUS, Equuleus, seu asellus: [Longè dispari cultu macro illum, & viliori asellis burico sedentem. Paulin. epist. 10.] Vox quidem barbaro-græca, atque Hispani asellum *Borico* etiam appellant. Inde *Burichalium* hujus jumenti instratum, seu dorsuale, dicitur. [Sedentibus ipsis in burichaliis. In vita S. Arici Episc.] Igitur devius Raderus in hoc vocabulo fuit, dum genus navis esse putarat.

BURNETUS, pannus laneus. [Nullus utatur tunica de burnetto. Matth. Paris. in vita Abb.] Aliquando Capucium denorat, ab Arabico idiomate *Barnus*.

BURSA, locus, marsupium, ubi corporale imponitur, in Chronica Moguntina *Pera* vocatur. Ante Remense Concilium minimè in usu erat; ibi enim, cap. 5. corporale in libro conservari ordinatur. At propter periculum in terram cadendi, visum fuit decens, ut in burfam imponeretur. Pius V. Hispanos dispensavit, ne in burfam illud ponerent, Hieron. Cantonus in ejus Ordinario divin. off. ex quo inferitur non posse hoc fieri sine speciali privilegio. *Bursæ* synonyma. Vide *Bursa*, *Epigonation*. *Funda*. *Presbyterium*.

BURSARII FR. dicti sunt Seminariorum Alumni in hist. Eccles. nam eos Episcopi de Ecclesiæ bursa sustentant.

BUSCA, Cremia, ramalia. [Et in busca tres denarios. Matth. Paris. in hist.] Ex angla denominatione *Busches*.

BUSCUS. FR. Nemus, sylva, italicè *Bosco*, Bullar. Casin. tom. 2. constit. 158.

BUSCALIA. FR. Arboretum, italicè *Boscaglia*. Bulla. Casin. tom. 2. const. 61. 73.

BUSTUARIA, altaria gentilium, ubi in sacrificio superstitioso, ac diro humanæ creaturæ comburebantur. [Ubi Bustris, & bustuaria altaria. Tertull. lib. de pall. cap. 4.]

BUSTUM. FR. id, quod igne combustum est. [Orabam, ne tantæ Urbis, vel potius totius Italiæ busto supervivrem. D. Ambros. in Decreto Gratiani, 23. quest. 8. can. convenior.] Ubi Glossa. | Bustum dicitur, cum res est exusta; rogas, cum comburitur: pyra est congeries lignorum ad comburendum.

BUTICULARIUS, meri dispensator. [Post eos verò sacrum palatium per hos ministros disponebatur: per Camerarium, videlicet, & Comitum palatii, senescalum, Buticularium &c. Hincmar. epist. 3. cap. 16. Portabitur cuppa cooperta, & non fiet sibi proba, nisi in buttego per buticularium suum. In cæremoniali Davantrix.] Ubi de convivio Regi Navarræ à Benedicto VIII. exhibito loquitur. Vide *Canava*.

BUTINA, serica, seu dolium. | Reponatur in butina sic, ut mel citria plurimum excedat. Jo. Dam. de condim.] græcè *βύτινον*; sed vox quidem nimis barbara.

BUTTO, græca dictio *βύττω*, scyphus, seu vas

concaum: [Obtulit in Basilica Sancti Petri buttonem de argento purissimo. Anast. Biblioth. in Leone IV.] Patinæ, & pensiles lampades erant aliquantum concavæ. [In venerabili Monasterio S. Sabæ fecit buttonem argenteum. Idem in Leone III.] Quorum formam hîc apposuimus, deprehensam ex antiqua pictura, quæ in vaticana porticu S. Petri olim extrabat cum tribus pensilibus buttonibus, ac alia cum unico buttone ex antiquis etiam figuris excerpta.

FR. Apud Gentiles Latonæ noctis Deæ lampades tantum accendebantur. Ita Orpheus in hymno Noctis. Vide *Cicendela*.

BUXTULA, pyxidula. [In buxtola lignea recondita fuerunt. In vita S. Mauri Abb.] Aliqui *Buxulum* legunt, sed rectius tortasse *Buxtula* à buxo ligno pro similibus urnis aptissimo dicitur.

BURSA, faccus, corruptè à *Bursa*. [Si furnum, molendinum, balneum, stateram, modios, & buras ad vinum, oleum, vel mel mensurandum facere voluerit. Guliel. Tirus, lib. 12. cap. 25.] à vocabulo græco *βύρα*, quod corium significat, ex quo *butra*, seu marsupia conficiuntur. Vide *Bursa*.

C

Littera erat signum condemnationis.
Vide *Pandecta*.

CABALA. Vide *Kabala*.

CABALLICO, equito. [Videntem autem istellam, dixit unus ad alterum: caballicate bene, ecce nostrum signum. Haymon. de trib. Magis.] Ex hoc verbo nomen *Caballicata* formatur, quod equitationem significat. [Et caballicatas (ut vulgò ajunt) circum circa dirigeret. Luitprandus, lib. 3. histor. cap. 14. & l. si quis caballum, de Furtis.

CABIDARIUS, vox barbaro-græca *Kabidarios*, at forsasè corruptè, & *Lapidarius* potius legendum. Hoc vocabulum in *Lausica* Palladii reperitur, ubi de *Macarii senioris* vita agit.

CABIMENTUM. In statutis Melitenis Equitum Commenda est. FR. quæ in concursu jure antiquitatis, & benemerentiæ confertur, ad differentiam aliarum Commendarum, scilicet, *Commendæ melioramenti*, (quam Canonistæ *Opionem* vocant) & *Commendæ gratiæ*, quam *Magnus Magister* in principio sui magistratus & in quolibet quinquennio, ingreditur, ut ajunt, *in gratiam*, id est, habens tunc facultatem ex quocunque Prioratu eligere unam sibi benefisam commendam, quam deinde titulo benemerentiæ Equiti pro servitiis Religionis præstitis conferre solet. ||: *Cabimentum* à verbo gallico *Cabire*, quod aliquam rem in assignationem suscipere significat.

CABISCOLA, subcantor, ecclesiasticum officium, seu potius *Primicerius Scholæ Cantorum*. Vide *Primicerius cantorum*; nam *Cabi* caput significat, in *Hist. Sardinia*.

CABLICIA, Arborum rami vento dissipati, dictio gallica *Cable*, quæ idem significat: [Inquiratur, qui acceperint profectum de cablicis. Matth. Paris. in vita Abb.

CABREUM. In statutis Equitum Meliten. significat inventarium bonorum stabilium alicujus commendæ cum illius *Ichnographia*, scilicet, arearum, & formarum descriptionibus, statisque antiqui, & recentis relatione, unà cum attestatione authentica melioramentorum &c. quod omnes Priores, Balivi, ac Commendatarii in quolibet XXV. annorum spatio renovare, & præsentare tenentur, cum tribus consimilibus *Cabreis*, ad reponendum unum in Archivio Commendæ, aliud in Archivio Conventuali illius linguæ, & tertium in Archivio Prioratus. Vox quidem corrupta à *capibrevio*. Vide *Capibrevium*.

CABUS, mensuræ pondus, vox græca *καβος*, quatuor sextaria continens, at sextarium sexdecim uncias pendit; itaque cabus quinque librarum ponderis est cum IV. uncis. FR. aliqui sextarium duarum heminarum capax esse asserunt.

CABUTA. Vide *Baculus Pastoralis*.

CACCABATUS, fuliginosus, vel fumo denigratus; à verbo græco *κακαβος*, quod ænum, cabum, seu ollam significat. [Et poenitebit te desiderii, & exactionis tuæ, cum ædificia, quæ immaculata adhuc operis tui gratia splendent, obscurata nanius insipientiæ meæ, & (ut digno meis versibus verbo utar) caccabata ridentibus, vel nauseantibus, confusus aspicias. Paulin. Appenderetur in collo meo caccabatas ollas. Ex vitis Patrum.] FR. locus Paulini *Ædificia caccabata*, immaculata, & spurcata significare videtur; nam dixerat supra *Ædificia immaculata*, cujus contrarium maculata, & fædita erit proculdubio: *Cacabulum* enim stercoreis locum significat: ||: Dicitur etiam *Caccabacius*: inde S. Zeno serm. 6. Neophytos recenti, & albo pani æquiparans, ait: [Cerrè caccabacii non sunt, non verusti, non ulsi, non crudi, non mucidi: lacteus illis color est, lacteus sapor est.] Atque contra *Hermogenem*, qui materiæ motum suæ ferventi comparabat, lepidè *Tertullianus* quæ respondit: [Si æqualis momenti; jam turbulentus, nec caccabaceus; sed compositus, & temperatus, cap. 12. ad vers. *Hermog.*] Ab aliquibus tamen *Cacabius* legitur.

CACODOXIAS, sinistra opinio, ex græco vocabulo *κακοδοξία*, quod nomen penes Sacros Scriptores *Hæreticis* attribuitur. FR. cujus oppositum *Orthodoxia* dicitur: [Ut Sanctorum Patrum orthodoxia, quam nos prædicamus, per amplius manifestetur, & propria cacodoxia in omni loco, & regione publicatur, & arguitur. Anast. Apocris. Epist. ad Theod. Presbyt. in Collect. Anast. Bibl. per Sirmondum in 8. edit. pag. 203. Bonum enim veraciter, est paternam, ut dixi, manifestare, & confirmare; hæreticam verò cacodoxiam publicare, & redarguere, &c. ibid.] Vide *Heterodoxus* in dict. *Orthodoxus*.

CACOLOGIA, imperfecta loquutio. Vide in dict. *Pantologia*.

CACTUS; herba spinosæ speciei, aliqui putant esse carduum sylvestrem, qui aculeis abundat, inter quos *Athenæus*, lib. 2. qui copiosè in Sicilia reperiri refert. FR. idem affirmat *Plin.* lib. 21. c. 16. ex quo colligitur mastiche acanthica, ut in dict. *Schinus* dicemus. ||: [Eradicato omni aconito hostilitatis, & cacto, & rubo subdola familiaritatis. *Tertull.* de *Pall.* cap. 2.] Perperam ergo aliqui dictionem hanc corrigendam censent.

CACUMEN, colliculus, qui sub pedibus Sanctarum Imaginum antiquitus depingi solebat, quarum multæ adhuc *Romæ* extantes perspicuntur. [Ædificavit Ecclesiam cum apsidâ amplissima, & cacumina mirifica de musivo. Anast. Biblioth. in *Leone III.*

CADAREDA. FR. consuetudo, stylus. In *Legib.* Longobard. l. si duo fratres, de successione.

CADIVUS, malus, seu cadens, quod ad animi, corporisque defectus transfertur. [Constat me vobis vendidisse servum, non furem, non fugitivum, neque cadivum; sed mentem, & omni corpore

fanum. Marculf. lib. 3. hist. cap. 14.] fortasse idem, ac *Caducarius*, infra.

CADMUS, vox corrupta ab Arabica *Cadi*, quæ Judicem significat. [Adducti sunt procurator Civitatis, qui lingua eorum Emir dicebatur; & Juridicus, qui Cadmus appellabatur. Matth. Paris in hist.] Dicitur Emir Arabica etiam est, & Præfectum, atque Arabum Tribunalum, Principemque eorum lingua denotat; unde addito articulo *Al*, seu *el al* emir, Itali, & Hispani *Almirante* dixerunt, ut visum est in dict. *Amirus*.

CADUS, liquidorum mensura. [Quantum debes Domino meo? at ille dixit, centum cados olei. Luca 16.

CADUCARIUS, qui morbo comitiali laborat. [Isti homines caducarii sunt, quo nomine vulgò apud nos vocantur. D. Aug. de vita beat.

CÆREMONIA, actio sacra, cum exteriori religionis cultu: à *Cære* Etruriæ Civitate, ut vult Festus; ad quam, Roma à Gallis capta, sacrum ignem ferentes, confugerunt Vestales, ut Val. Max. lib. 1. cap. 1. n. 10. narrat; inde omnis divinus cultus à Romanis cæremonia dictus fuit. Livius, lib. 4. FR. At D. Augustinus, lib. 2. Retract. cap. 38. à verbo *Cære* etymologiam deducit, inquit: [Cum agerem de observationibus Judæorum, à quibusdam eisdem secundum legem abstinentium, dixi, quarundam escarum cæremonia, quod nomen non est in usu litterarum sanctarum; idè congruens mihi visum est, quòd à cærentia appellatas cæremonias, quasi cæremonias memoria tenebant, eo quòd observantes cæreant his rebus.] Idem sensit, lib. 6. cap. ult. Isidorus in suo Etymolog. Junius verò Camerar. decur. 3. cap. 4. ait. [Quasi gerimonia dicitur, à gerendo, sicut à gemendo gemonias scalas fecerunt, & à querendo gerimonia; ut indicarent ea, quæ in sacris reri ritu solemniter deberent.] Vossius scribi tamen vult *Cærimonia*. Alii tandem *Calmoniam* à cælestibus rebus vocem deductam scripsere. ¶ Itaque differt *Cæremonia* à cultu, sicut aqua à lavacro; nam *Cæremonia*, juxta Sac. Theod. Concilii sensum, est ipsa actio; *Ritus* autem est modus præscriptus, quo actio ipsa sacra faciendâ sit.

CÆREMONIOR. FR. Aliquo exteriori signo colo, & adoro. [Gallienus dixit Cypriano, jussurunt te Sacratissimi Imperatores cæremoniarum. Mombritius in Actis S. Cypriani.] Cogebantur enim Christiani ad Idolis thurificandum. Vide *Cruciola*. *Thurificatus*.

CÆREMONIARUM MAGISTER. Vide *Admonitor*. *Deputatus*. *Designator*. FR. antiquitus enim erat Archidiaconi officium, ut in Extrav. in cap. 2. & seqq. de officio Archidiaconi colligitur. Vide *Hieronymum*. *Hypominimon*. *Memorialis*. *Rememoratorius*. *Suggestor*. *Teletarcha*.

CÆSAR. Vide *Nobilissimus Imperator*.

CÆSARISTA. Vide *Sebastocrator*.

CÆSIS, vel *Causis*, græca dictio *καῖσις*, incendium significans. [Et si est sub terra tartari carcer, si est cassis ardens, si est infernus sine fine crucians, si

est apparitor istic, qui nos ad ista rapiat post seculi labores, quid stupemus ubi sumus? quæ est ista, quæ nos tenet oblivio lethalis? Chryf. ferm. 124.

CAINANI, seu *Cayni*. FR. ita appellati sunt quidam Hæretici, qui Cainum Adami filium adorabant, 24. quæst. 3. can. 39. Ita *Sebhiani*, qui Seth alium Adami filium Christum esse asserbant. Ibidem.

CALABER. FR. ex Calabria provincia, & dicitur *Calaber*, *calabri*, & *calabridis* in genitivo. [Cum Siculis, & Calabridis. Falco Benevent. in Chron. ad an. 1132.] Item Calabrus etiam dicitur Columel. lib. 12. cap. 49.

CALAMUS. Vide *Siphon*. *Communio*. *Pugillaris*. *Confirmo*. In sacra autem Scriptura extensorum mensuram sæpè significat.

CALAPHATES. Vide *Naupegus*.

CALATIBELLIOTTA. FR. pagus in Sicilia. [Vvilelmus novus Regulus, dimisso palatio matri recepit in castrum munitum, quod dicitur Calatibelliotta. Anonym. Monach. Casin. Chron. an. 1194.

CALCARIA, fornax, ubi calx coquitur, §. 48. tit. 19. l. 8. Et in vita S. Gregorii Papæ II. [Hic in exordio sui Pontificatus calcaria decoqui jussit.] Vide *Calcfurnium*. FR. item significat conculcationem, & translative impositionem taxæ, seu gabellæ, angariam, & pensionem. [Excepta antiqua consuetudine hoc responsarium solum, & angarias, & calcarias simul, & ad dominos suos angarias, & pensiones secundum antiquam consuetudinem. In capitulare Sicardi, cap. 14. apud Camillum Peregrinum. In hist. Princ. Longobar.

CALCEAMENTUM. Vide *Ficones*. *Folleo*. *Hosa*. *Poulainia*. *Zancha*.

CALCEARIUS, futor. [Afferat ad calcearium puerorum quadraginta solidos. S. Greg. lib. 1. epist. 37.] FR. Plautus *Calciolarium* appellat. [Propolæ, Lintrones, Calciolarii, in Aul.

CALCEI. Vide *Ficones*. *Folleo*. *Hosa*. *Poulainia*. *Sandalia*. *Zancha*.

CALCIDICA. Vide *Tribuna*.

CALCFURNIUM, Calcis fornax. Bedæ Martyrol. x. Kal. Septemb. Vide *Calcaria*.

CALCO, pro transcurro. [Dum voce depromi calcatur, quod expressius corde clamatur. Vigilius Tapsensis Episc. lib. 3. contra Euthyc.] In aliquibus Codicibus mendosè *Palpatur* pro *Calcatur* legitur. FR. verbum *Calcatur* non est hic præter suam veram significationem positum, nam *Voce depromi calcatur*, supponitur, denotat: *Calco* enim, *Supprimo*, synonyma sunt.

CALCULUS. [Dabo illi calculum candidum & in calculo nomen novum. Apocalypf. cap. 2.] Ubi Arator pro calculo candido, illum intelligit, per quem forte luctatorum paria extrahebantur; sed sensus hic non facit ad rem, ubi de peccata victoria loquitur, scilicet, *Vincenti dabo*. Debet igitur intelligi pro *Candido calculo*, cum quo rei absolvebantur, & innocentes declarabantur; sicuti per nigrum calculum damnabantur.

bantur. De justificatione igitur, & peccatoris contritione Sacra Pagina loquitur, qui post penitentiam à reatibus absolvitur, & amicus Dei declaratur. FR. Nigrum, & album pēnes Græcos per translationem malum, & bonum intelligitur, de qua phrasi sæpè Homerus, unde à vocabulo μέλας, quod græcè nigrum; inde, quia Apocalypsim græcè scripserat Joannes, hinc ejusdem linguae phrasibus usus est, in quo idiomate passim observatur *Calculus* pro forte; quare per nigrum, & album calculum, mala, vel bona fors literaliter intelligitur; hac etiam signa latini poetæ sæpè utuntur. In malum, nempe, sensum prius d:

— Et populum nigros efferre maritos.
Juvenal. Satyr. 1.

— Nigrum in candida vertunt.
pro quocumque malo. Idem Satyr. 3. Et de malo homine. Horat. Sermon. lib. 1. Satyr. 4.

— Hic niger est, hunc tu Romane caveto.

Ac idem, lib. 1. serm. Satyr. 9.

— Huccine solem

Tam nigrum surrexe mihi!
idest, tristem, & exitiosum: sic è contra album, & candidum pro bono. *Novit quid album, quid nigrum*, idest, quid bonum, & quid malum, Apulejus, & Quincilianus, lib. 11. A Græcis desumptum, seu à Thracibus, qui diem fortunatum, vel infaustum albo, & nigro lappillo signabant, atque pro felici die Catullus cecinit:

Fulsere verè candidi tibi soles.

Inde Judicium *calculi* non propter colorem, sed ab effectu, *nigri*, & *albi* dicebantur, ut notat Adrianus Junius in suo Lexico græco in dict. φήρος, inquit: [Erant autem duplices φήρος, hoc est calculi; qui condemnabant τριταίβια, μέλαινα, ἀγαθήα, περυσινίβια dicebantur terti, nigri, lethales &c.] non quia rales erant calculi; sed ab effectu sic dicebantur: & è contrario ibidem: [Rursus, qui absolvebant ἀρωπι, δόκη, σάβουα, & ἐλίσουα, idest, salutare, candidi &c.] Et usque ad præsens solet *album*, & *nigrum pascha* imprecare Græci, quod nos bonum & felix, seu malum, aut infelix Pascha dicemus: item *Nigra mors* pro infelici, quod etiam apud Homerum sæpè nigrum, pro calamitoso, & infortunato legitur. Igitur *Vincenti dabo calculum candidum*, de forte Justorum sermo esse videtur, de qua Apostolus inquit: [Gratias agentes Deo Patri, qui dignos nos fecit in partem fortis Sanctorum in lumine &c. Ad Coloss. c. 1. nu. 12.] De calculis coronæ pro precibus fundendis. Vide *Globuli*.

CALDARIUM. Vide *Portus*.

CALDELLUS, vas, in quo cervisia absorbebatur. [In ætate binos caldello. In regula S. Cæsarii, cap. 16.

CALENDE. Vide *Neomenia*.

CALENDARIVM. Vide *Kalendarium*. *Catalogus*. *Martyrologium*.

CALEFACTORIVM, Hypocaustum. [Jussit in ca-

lefactorio ignem fieri. Cæs. lib. 4. cap. 6. CALIBRE, seu *Calybe*. FR. manica ex ferro astitoria. [Posuerunt in scamno, indutum calibus, & catenis. Exilium S. Martini Papæ, & Marr. in Collect. Anast. Biblioth. à Jacobo Sirmundo in 8. edit pag. 96.

CALIENDRUM, vox græca καλῆδρον, sive καλλιπτερον, velum, quo semine caput tegunt. [Et stollam, & supparum, & crepidulum, & caliendrum. Tertull. lib. de pall. cap. 4.] de quo ornamto Arnob. contra gent. lib. 6. Alii *Calian-drum* legunt.

CALIGÆ, tibialia breviora, quibus in Pontificalibus Episcopus induitur. [Prius tamen quam sandalia pedibus imponantur, caligis induitur usque ad genua protensis, ibique contractis, quia prædicator pedibus suis rectos debet facere gressus, & genua debilia roborare. Ivo Carn. serm. de signifi. indum.] Quæ antiquitus erant coloris cærulei. [Caligæ quoque hyacinthini, idest, ærei coloris, & cælestis denotant, quod cælestes debent habere pedes. Duran. lib. 3. cap. 8.] At illæ quibus Summus Pont. utebatur, ex panno purpureo erant simul cum sandaliis, in quibus ex corio signata erat pusilla Crux, ex testimonio Cæremonialis Davantriæ, qui anno MCCCXXV. floruit. FR. aliquando tamen Pontifices Rom. nisi sunt caligis clavis signatis, vide *Sandalia* !! Significant etiam non raro sandalia. [Calcea te caligas tuas. Act. cap. 12.] Ubi græca lectio σὺν ἀλίδου habet: quare D. Hieronymus, in cap. 20. Isai. sic restatur: [Dissipatis calceamentis, quæ à Septuaginta sandalia, idest, caligæ vocantur.] Hinc apud Scriptores sacros, & sæculares caligæ calciamenta quædam militaria intelliguntur; atque Cajus Cæsar, qui cum nasceretur in exercitu, ibique enutritus, ut Sex. Aurelius Victor scribit, ab his militaribus caligis, quibus à pueritia usus erat, vel ut Tacitus inquit, ad conciliandos militum animos, *Caligula* appellatus fuerat. D. Hieronymus, epist. 47. de quadam Virgine parùm honesta loquens, sic ait: [Caliga quoque ambulantis nigella, ac nitens stridore ad se juvenes vocat.] At clarius D. Greg. in Dial. cap. 4. de Equitio Abbate agens, ait: [Ecce Vir Dei clavatis calceatus caligis.] Nam calceamenta clavata erant. FR. Caligas tempore hyberno, & caligulas in æstate ferebat D. Fulgentius: vide ejus vitam in principio sui Operis.

CALIX, vas sacrum, in quo Christi Sanguis consecratur, atque offertur, ita appellatus, quia more antiquorum in ipso calida absorbebantur, ad quod Cassiodorus, in Psal. 15. alludens, inquit: [Calix à calida dictus est porione; quoniam sicur ille cor hominis exhilarat bibitus, ita hic sanctas animas perpetuò jucundat haultus.] Ubi de consecrato calice in Sacrificio loquitur; qui antiquitus non collocabatur celebrationis tempore post hostiam, sicut ad præsens fit; sed ab ipsius latere dextero ponebatur, ad denotandum emanatum sanguinem cum aqua mix-

mixtum à Christi latere dextro in cruento Calvarie Sacrificio, ut in dict. *Hestia* dicemus. [Calix cum vino, & aqua in dextra locatur, quia sanguis cum aqua de latere Christi manasse prædicatur. Gem. lib. 1. c. 46. Ita autem juxta Rom. ordinem in Altari componenda sunt, ut oblata in corporali posita, calix ad dextrum latus oblata ponatur, quasi sanguinem Domini suscepturus, quem de latere Dominico profluxisse credimus. Microl. de Eccles. Observ. cap. 10. Calix involutus sudario porrigitur ad Altare, quod sudarium ponitur in cornu Altaris, Calix in latere oblatae in Altari componitur, non post tergum. Amalar. in præf.] Prius enim corporali tegebatur, ut adhuc Carthusiani observant; sed nos pro operculo parva palla utimur ex Innocentii Papæ III. ordinatione, in lib. 2. de myst. Missæ, cap. 56. vide Suarium, disp. 81. sect. 6. Hujusmodi enim Calicis situationem in antiquo Rituali sæpè citato Abbatie Mileti delineatam vidi, & Græci veterum rituum tenacissimi observatores adhuc servant. Calix priscis temporibus non elevabatur; sed Diaconus in prolatione Sacerdotis, *Per omnia secula &c.* illum aliquantulum elevabat. [Dicente Sacerdote (Per omnia secula sæculorum) Diaconus venit, calicem coram se sustollit, cum sanone partem ejus cooperit, in Altare reponit, cum corporale cooperit, præferens Joseph ab Arimathea, qui Corpus Christi deposuit, faciem sudario cooperuit. Gem. lib. 1. cap. 46.] De Fanonis significatu. Vide *Fanon*. In festo Transfigurationis, scilicet, die VI. Augusti, mos erat recens vinum consecrare; si verò non reperiebatur, tunc in mero permaturato intra Calicem posito parum uvæ exprimebatur, in mysterium cælestis regni in Christi transfiguratione significari, de quo ille in ultima cœna affatus est: [Amodò non bibam de hoc genimine vitis, donec bibam illud novum in Regno Patris mei.] Et in eo die uva novella benedicebatur. Durand. lib. 7. cap. 22. De priscis Calicibus sic respondisse S. Bonifacium in can. observ. prop. 23. Radulphus refert: [Ecclesie Martyr, & Episcopus Bonifacius interrogatus, si liceret in vasis ligneis Sacramenta conficere? Respondit: quondam Sacerdotes aurei lignis Calicibus utebantur; nunc è contra lignei Sacerdotes aurei utuntur Calicibus.] FR. Sunt verba Concil. Tribur. cap. 18. ubi sic habetur: [Vasa quibus factos sancta conficiuntur mysteria, Calices sunt, & patenæ, de quibus Bonifacius Martyr, & Episcopus interrogatus, si liceret in vasculis ligneis Sacramenta conficere? respondit: quondam Sacerdotes aurei ligneis calicibus utebantur, nunc è contra lignei Sacerdotes aurei utuntur calicibus. Zephrinus XVI. Romanus Episcopus, patenis vitreis Missas celebrari constituit; tum denique Urbanus VIII. Papa omnia ministeria sacra fecit argentea.] Quod in c. vasa, de consecr. dist. 1. à Gratiano, & à Valfrido Strab. de Reb. Eccles. c. 24. refertur. Quare illis beatis

Christianorum sæculis bene Liviana verba ad præparari possent, quod superstitiosè tamen ille de primitiva inter Romanos idololatria introducta, lib. 3. decad. 1. scripserat iniquens: [Celebrabanturque religiones piè magis, quàm magnificè.] Discere profecto debuissent Ecclesiastici nonnulli, quorum propensitas, dum ad Ecclesie ornamenta tota versatur, à commiseratione tamen paupertatis avertatur, ita ut obsequium Deo se præstare putent, quando testatores ad legata pia (ne dicam impia) pro eorum Ecclesiis cedere sudent, uxoris tamen viduitate posthabita, ac filiorum, cæterorumque affinium indigentia. Contra similem Ecclesiasticam, sic D. Ambrosius invehitur, iniquens: [Quid enim dices? timui, ne templo Dei ornatus deesset: respondet (Deus,) aurum Sacramenta non quaerunt, neque auro placent, quæ auro non eniuntur. Ornatus Sacrorum est redemptio capivorum, apud Gratianum, 12. quæst. 2. can. Aurum Ecclesia habet.] Nam ut Augustinus quoque ait, qui hæredem filium relinquit, Christus donat, cujus hæc sunt verba: [Si quis irascitur filio suo, & moriens exhæredat eum, si viveret nonne eum placemus, nonne ei filium reconciliare deberemus? Quomodo ergo cum filio volo ut habeat pacem, cujus appeto hæreditatem? Sed planè sic faciat sæpè quod hortatus sum; qui unum filium habet, putet Christum alterum: si duos habet, putet Christum tertium; si decem habet, undecimum Christum faciat, & suscipiat. Serm. 2. de vita Clericor.] Atque concludit idem S. Doctor: [Quicumque vult exhæreditari filio, hæredem facere Ecclesiam; quaerat alterum, qui suscipiat, non Augustinum: in id Deo propitio neminem inveniet, apud Gratianum 17. quæst. 4. can. Quicumque vult.] At quid dicendum de Religiosis illis, qui divitum juvenum voluntatem blanditiis, & persuasionibus extorquent, ut religiosum habitum suscipiant? De Religiosis nostri sæculi non scribo, quos à hoc turpe interesse alienos agnosco; verum de antiquis, & temporibus valdè remotis degentibus, de quibus Concilii Moguntini PP. pronunciantur talia: [Non in fructum animarum, sed in avaritiam, & turpe lucrum inhiantes, homines circumvenientes, condunt, & res eorum tali persuasione surripiunt.] Illi enim taliter illesti, si tractu temporis perseverare cogantur, bona eorum hæredibus reddenda sunt, ut in can. constituit. 21. quæst. 3. disponitur; atque jure optimo Bullam edidit Alexander Papa VII. in qua prohibet unigenitos divites absque Genitorum consensu, habitum Religionis suscipere. Calicis purificatio. Vide *Purificatio calicis*. Vide *Ministras*. Calix non potest tangi, nisi à solis Ministris in sacris constituitur. Vide *Ministerium*. Cæremonia adhibenda in Calicis offeritorio. Vide *Offeritorium*; ubi etiam narratur, quòd antiquitus elevabatur Calix cooperitus ad offeritorium, juxta ritum Græcorum. ¶ In Calicibus igitur vitreis consecrare ordi-

narat Sanctus Zephyrinus Papa, ex quibus mihi unum videre contigit, quem eximia veneratione penes se Virgilius Spada Innocentii X. Eclecmofynarius adseruabat; cui duæ ex eadem materia collaterales ansæ adjunctæ erant, juxta vetustum morem: [Levat cum offertorio calicem per ansas, & tenet, exaltans illum juxta Pontificem. Ord. Rom.] De Archidiacono, dum Pontifici celebranti ministrat, agit; atque S. Exuperii Toletani Episcopi spirituales divitias exaltans, epist. 4. ad Rust. circa finem D. Hieronymus, ait: [Nihil illo dicitur, qui corpus Domini canistro vimineo, & sanguinem portat in vitro.] Usus hic usque ad Divi Urbani Papæ, & Martyris tempora perduravit, qui deinde ex auto, vel argento fieri stabilivit, in quibus, ut Tertullianus narrat, Christum cum ovicula aberrante in ejus humeros delata cælere solebant, inquiring: [Patrocinabitur pastor, quem in Calice depingitis. De pall. c. 10.] FR. Calices hujusmodi etiam facile frangi, idem commemorat. lib. de Pudicitia, cap. 27. ubi Pamelius calices vitreos tunc fuisse doctissime animadvertit. Nam si Urbanus I. aureos, & argenteos Calices fieri constituerat, qui post Tertulliani tempora Pontifex extiterat; sequitur, quod c. 10. de pall. cir. non de aureis, & argenteis, sed de vitreis calicibus Tertull. loquatur. Vetitus autem fuit vitreus Calix ob fractionis periculum, & Dominici sanguinis versionem, sicut cuidam Laurentii nomine Mediolanensis Ecclesie Diacono; ex Gregorii Turonensis de Glor. Mart. cap. 16. testimonio accidit, qui processu temporis ejusdem Ecclesie Episcopus extitit, ut ex Sirmondo in Notis ad Ennodium. lib. dies sacr. 1. & ex Baronio, An. 489. & seq. colligitur. Insuper similem Calicis fractionem, & S. Donati precibus reintegratam S. Greg. Mag. lib. 1. Dial. cap. 7. refert, qui Donatus Episcopus Aretinus flourerat, anno 394. Baron. in hoc An. n. 48. ex quibus infertur etiam post Pontificatum S. Urbani in pauperibus Ecclesiis Calices vitreos per bina saltem sæcula durasse. Itaque non usus Calicis, & patenæ vitreæ prohibitus fuit à S. Urbano; sed omnia sacra ministeria fecit argentea, ut supra ex Concil. Tribur. constat. Imò taxativè ex lib. de Rom. Pontificibus sic habetur: [Hic fecit ministeria sacra omnia argentea, & patenas argenteas viginti quinque apposuit.] Unde non prohibuisse, sed fecisse, & apposuisse colligit Urbanum. Quin temporibus S. Xisti Papæ, & Mart. erant sacra vasa aurea, ut ex Actis S. Laurentii Protomart. per S. Ambros. lib. 2. cap. 48. & Prudentium in hymno 8. S. Laurentii constat; Sixtus enim Urbanum per CXXIV. annos præcesserat; nam Sixtus anno Dom. CXLII. martyrio coronatus fuit, & Urbanus cepit suum Pontificatum, An. CCXXVI. Prohibicio vitreorum Calicum re vera in Concil. Rhemenfi, can. 6. emanaverat, ut habetur in can. ut calix, de Consecr. dist. 1. ubi ligneos, vitreos, æreos, vel ex auricalco fieri Calices prohibuit, ::] Marmoreo usum fuisse calice S. Theodo-

rum Atchimandricam in ejus vita Gregorius Presbyter refert; ex ære verò Gallus, & Columbanus Abbates, cujus materiam Sac. Canonibus ob nauseosum gustum, atque odorem, sic etiam ex zurichalco, prohibuerunt. Calicem, quo in ultima cœna Christus Dominus consecraverat, argenteum fuisse, Baron. An. 34. refert, & Bedæ temporibus Hierosolymis ostendebatur, ut ipsemet, lib. de Loc. Sanc. cap. 3. sic testatur: [In platea, quæ Martyrium, & Golgotha continuat, exedra est, in qua Calix Domini seriniolo reconditus per operculi toramen tangi solet, & osculari, qui argenteus calix hinc inde duas habet ansulas, sextarii mensuram capit, in quo illa est spongia Domini potus ministra.] Valentia verò Hispaniæ alium Dominicum Calicem achata lapidis conservari, hom. 26. affirmat Carthagensis; fortasse plures in sac. cœna contactu, & dispensatione sanguinis Salvatoris nostri consecrati fuisse. Igitur Calicis materia ex Rubricarum præscriptione auri, argenti, seu aurati cupri esse debet. Imò Rhemense Concilium in egestatis statu etiam stanni calicem concedit, quem etiam extra casum necessitatis insignes Doctores adhiberi posse affirmant. FR. nam ex Plinii auctoritate, [Stannum illitum aeneis vasibus saporem gratiosiore facit, & compefcit æruginis virus, lib. 24. c. 17.]: Quæritur inter DD. utrum Calix non consecratus, & à Sacerdote in Missa ob ejus malitiam, seu inadvertentiam adhibitus, an consecratus remaneat? Nonnulli affirmant, ex ea potissimum ratione, quia sicut à pari Ecclesia semel polluta, si in ea postea celebretur, tunc non indiget amplius alia benedictione: sed rectè de Lugo, in tract. de Euchar. dist. 20. sect. 4. contrariam opinionem amplectitur, & ad argumentum contrariæ sententiæ, ibidem respondet, quod si verum esset, ut contrarii à pari asserunt Ecclesiam semel pollutam per celebrationem Missæ consecratam existimari; sequeretur, quod Ecclesie, in quibus Missa peragitur, consecratæ dicerentur; quare licet Ecclesia polluta, & in ea semel Missa celebrata, amplius ut reconcilietur, benedictione non indigeat; sic etiam Calix semel consecratus, & postmodum pollutus, seu denuò auratus, rectè nova consecratione non indiget; at tamen Calix nunquam consecratus non efficitur consecratus per solam celebrationem Missæ in eo peractam; bene tamen in vestibus sacris, & similibus, in quibus unctio non adhibetur, statim ac cum ipsis celebrabitur, jam benedicti censeantur. Consecrationem amittit Calix, si cuppæ pars à pede separetur; secus verò si cuppæ clavulum tornatilem habeat supplantatum. Item cuppæ est denuò consecranda, si iterum inaurate illam contigerit, non verò si paulatim inaurationem deperdat, nisi ex vi, & data operæ inauratio eradat: ita Suarez, & Vasquez concordant penes præstatum de Lugo, qui tamen contrarium sensit, nimirum, non esse opus nova consecratione, quando denuò inauratur. Debet autem Calix percussus ita ut formam, & consecrationem

nem deperda, si Aurifici ad inaurandum, vel liquefaciendum tradatur; ita nonnulli Doctores docent; sed præ valet usus hodiernus leviter percuriendi, ne deteratur, quo irreverentiæ signo patefiat ejus consecrationis amissio. Sacerdotibus mortuis antiquitus nedum inhumatis ponebatur Calix inter manus, ut adhuc in usu est; sed etiam humatis relinquebatur. [Ejus deinde corpus cum ad digniorem locum transferendum esset, aperto sepulcro, inventum est integrum cum duplici stola, & insula rubra, cum panno serico, atque cum Cruce ex metallo confecta pectori ejus imposita, denique cum Calice ad umbilicum ejus posito. In vita S. Bivini Episc. apud Sur. tom. 6. die 3. Decembr. qui obit anno 604.] FR. *Calix marmoreus*, dicebatur urna ad modum vasis, seu Calicis formata, ut est illa, quæ in atrio S. Cæcilie de Urbe, & SS. Apostolorum in atrio illius Conventus, de qua Joannes III. apud Torrignum de Cyp. Vatican. impress. secunda, pag. 314. [A via, ubi est Calix marmoreus;] dixit. Reliqua quoad Calicem, Vide *Caucus*. *Purificatio Calicis*.

CALIX MINISTRALIS, dicebatur ille, cum quo ministrabatur populo Dominicus sanguis, quando sub utraque specie communicabatur; ut in dict. *Communicatio* dicitur; de his calicibus vastioribus fit sæpè mentio in vitis Pontificum. S. Remigius Rhemenfis Archiepiscopus in calice ministrali Ecclesie oblat, hos versus à se compositos incidere iussit:

Hauriat hinc populus vitam de Sanguine Sa-
cro

Injecto, æternus, quem fudit vulnere Christus;
Remigius reddidit Domino sua vita Sacerdos.

CALLIBLEPHARUM. FR. ex græco *καλλιβλεφαρον*, medicamentum oculorum, quo palpebræ venustantur, insectis pilis. [Calliblepharum, vellerumque tincturas inter cætera docuerunt. Tertull. de cultu feminarum, c. 10.] quo vocabulo usus est etiam S. Proclus Constant. Patriarch. Orat. 19. Hujus etymon disertè exponit Vinc. Riccardus in præfatam Procli orat. variasque tum ex Plinio autoritates, tum aliis expendit.

CALLICULA, ex verborum sensu arramenarium significare videtur. [Ante conspectum suum ponit super mensam calliculam; unde tribus digitis mortem hominum scribit, aut vitam: Imperfectus, hom. 54. in c. 15. Matth.] Ubi de finali judicio loquitur, quamvis ab aliquibus hæc homilia D. Chrysostomo attribuantur. FR. fortasse *Caliculum* scribendum erit, quod parvum calicem significat: [Hunc in eo loco factum aliquando ministrum à caliculis in curam promptuarii. In vita S. Bercharis Abb.] Ministrabat, nempe, Monachus potum.

CALLIGRAPHUS, ex græco *καλλιγράφος*, idest, accuratus, scriptor. [Interca Calligraphus quidam Alexandria venerabilis vir. Paul. Diac. lib. 17.]

CALLOSITAS, antiquitas, vetustas. [Quid igitur vis homo de humanis sententiis litterarum tuarum exisse hanc in usus communes callositatem? Tertull. de test. animæ, c. 3.]

CALO, qui frangit, seu fert ligna: à verbo græco *καλον*, idest, lignum. [Josue usus est Cabonitis laxis, & calonibus. Chrysof. in psal. 14.] FR. significat servum, seu mancipium, quod in exercitu ducitur, ad ferenda, & ministranda ligna, seu lignea instrumenta: à *Caladis*, ita appellatum existimat Porphir. quia eo die mensura cibaria accipiebat; vel secundum Accursium à *Calendo*, idest, vocando, quia ad ministeria hujusmodi servi vocabantur. Hoc vocabulo usus est Cæsar in 2. lib. Belli gallici, in r. belli civilis, atque Livius ubique; unde apparet, quàm perperam senserit Accursius, in l. sed & si quid la. 1. in princip. superallegata; licet in codicibus impressis Ulpiani *Calum* habeatur. Nec per *Calonem* ligna frangens intelligitur, ut alii sensere; nam talis operator *Calocopus*, & *Hylæcopus* dicebatur. Amalt. Onomast. in hac dictione, à vocabulo græco *καλον*, quod lignum significat. Hinc *Calones* etiam dicti sunt calcei ex ligno, Festus; quæ *Calopedia*, *Socum*, & *Soccoli* dicuntur. Vide suo loco. Italicè *Zoccoli*. Livius isdem prorsus vocabulis, lib. 3. belli Pun. usus est iniquens: [Impedimenta subsequi iussit, calones, laxisque, & invalidos milites vallum ferre; & Horat. 1. sermon. Satyr. 2.]

Hic se præcipitem recto dedit: ille flagellis

Ad mortem cæsus, fugiens hic decidit
acrem

Prædonum in turbam: dedit hic pro corpore
nummos;

Hunc perminxerunt calones.

Et de eodem vocabulo Curtius: [Huic agmini &c. lixarumque, & calonum greges vehebantur, lib. 3. c. 3.]

CALOGERUS, *καλόγερρος*, ad verbum sonat bonum senem. Fit enim à *καλός*, bonus, & *γέρων*, senex. Omnes tamen Græci Religiosi, seu Monachi, ita solent à vulgo nuncupari: eò quod videret antiquitus apud Græcos, ad Monachorum superiores, senes quantumvis laici, seu nullatenus in sacris Ordinibus constituti, assumebantur, qui Calogeri nuncupati. Et hinc temporis decursu omnes ipsorum Monachi, etiam Diaconi, qui & Hierodiaconi, atque sacerdotes, qui & Hieromonachi, Calogeri nominis significato ad officium, statum, aut dignitatem translati, sunt appellati. Sicuti apud Latinos omnes Sacerdotes dicti presbyteri, idest seniores, quamvis juniores existant. Talis est vocis *Calogerus* apud Græcos origo. Si quis autem à *γέρων*, idest dignitas, munus, honor, deducere vellet, tunc calogerus quemlibet bona, aut pulchra dignitate, honesto munere, egregio honore, vel aliquo simili insignitum subindicare posset.

CALVARIUS MONS. Vide *Cranium*. *Golgotha*. *Venerarium*.

CALVARIUM. FR. erat ignominiosa penitentia. Glossa, in can. de benedicto. 32. quest. 1.

CALVINIANI, seu *Calvinistæ*, recentiores Hæretici. Vide *Companatores*. *Hugonotus*.
CALUMNIOR. Vide *Impostur*. *Prevaricor*.
CALUMNIATOR. Vide ejus synonyma in dict. *Accusator*.
CALYBÆ. Vide *Calibe*.
CALYBITA, græcè καλυβίτης, tugurii habitator. Ita Sanctus Joannes, qui in insula Tiberina diu in tugurio permanit, hoc vocabulo cognominatus est.
CALYPTRA, Græcè καλύπτρα. FR. Diadematis genus, ab eo, quod fert Venetus Dux, non diffi-

mile: [Calyptram in capite panno, purpura, & auro intexam circumdatam gestaret; quatenus sursum vergit, & ad pyramidem superficiei funditur. Nicephor. Gregor. hist. lib. 5. & 7. Joannes rubra talaria cum pyramide margaritis distincta, in cujus summitate purpureus lapis fulgebat, (ea Regum sunt insignia) mox despotica dignitate à Rege muneratur. Georg. Logoth. in Chronico. Constantinop.] Cujus figuram ex æneis valvis templi Vaticani hic immediate describi curavimus. Calyptræ synonyma. Vide *Camelaucium*. *Camescans*. *Mitra*. *Pileus*.

CAMALDULENSIS, Religiosi. Vide *Laura*. *Mixtum*.

CAMEUS, gemma, in qua figura aliqua cælata, seu incisa est. [Nobilibus lapidibus insculptis, quos camæos vulgariter appellamus. Matth. Paris. in hist.] ex gallica voce *Cameyen*. In Ecclesia Messanenſi duo cum cappis ad canonicalem Missam cantatam assistentes, *Camei* appellantur, fortassè, quia tanquam duæ statuæ astantes, & nihil agentes, reperiuntur; inde nomen hoc illis inditum fuerat.

CAMBA, distio Germanorum vetusta, quæ officinam, ubi cervisia coquitur, significat. [Carisolum cum terris cultis, & incultis, molendinis, cambis, sylvis. Privilegii Caroli VII. Ecclesie Camaracensis concessi. registr. in Chronica Camaracen. lib. 1. cap. 52.] FR. puto legendum potiùs; [Cum terris, campis, sylvis &c.] Idem tamen vocabulum legitur in quadam Eugenii III. epistola ad Episcopum Atrebatensem. [Molendinum aliud cum duobus furnis, & *camba*.

Hierolexicon Magri.

CAMAURUM. Vide *Camelaucium*.

CAMBARICUS, qui cervisiam vendit.

CAMBIO, verbum, & *Cambium*. Vide *Concambio*.

CAMBORTA, extremitates, seu margines. [Camborta, quæ septem desuper firmant. In lege Salica, tit. 39.] idest, circuitus virgarum, quibus in extremitate sepimentorum ob firmitatem vincuntur.

CAMBUCA, baculus Pastoralis, quo Episcopus in sacris functionibus uritur. [Cum præcibus reliquiis, & cambuca Sancti longius processerat. In vita S. Vinoci Abb. cap. 13.] Ab aliis *Camboca* scribitur. [Baculum ipsius, quem vulgò *Cambocam* vocant, per manum Diaconi transfuderunt. Valfrid. in vita S. Galli, lib. 1. cap. 26.] Vide *Baculus*.

CAMELAUCIUM, *Camelaucium*, *Camelaugum*, *Camelaucus*, & *Camelausum*. Bireum monachale Græcorum, & Benedictinorum, cujus limbus binas appendices parabolicis figuris

desinentes habet, quæ faciei tempora contegunt; sed Benedictinorum breviores sunt; futuræ autem hujusmodi bireti tantum in quatuor partes æquales sunt, quæ aliquantum elevatae, quatuor Crucis angulos efformant. Eadem forma papale biretum est; sed ex purpureo holoserico raso proferitate, & villosa armellina pelle subfuto in hyme fertur. [Apostolicus Pontifex cum camelauccio solitus est Romæ procedere. Anast. Biblioth. Vox quidem græca *καμηλαύκιον* ut Leo Allatius, ubi de habitu Monachali loquitur, ex eo; quia Camelorum pilis intexti erant, ita dici opinatur. Alii etymologiam deducunt ex Græcis dictionibus *καίμα* *εκαίειν*, quæ calorem producere significant; inde *Σιταύκιον* vocari existimo. FR. Ego tamen contrarium puto, nempe, à Canauro camelaucium derivari; nam *καμαρίς*, capitis muliebri ornamentum erat, & ita appellatur, quia per id *καμαρίον*, idest, cerebri pars defenditur; unde *Camelaucium* per synopen à *καμαρίς*, & *λαρίς*, restigmina panai. Vide Junii Lexicon in his dictionibus; nec mirum si Canaurum à muliebri ornamento nomen sumpsit, nam Tiara, quæ est Papæ ornamentum, & Mitra etiam ornamenta erant, quibus antiquitus formina utebantur.]: [Super caput autem gestat pileum in modum parvuli camelaucii, seu castidis, quod extenditur super summitatem, Beda de tab. lib. 3. cap. 8.] Igitur Tiara, quæ vulgò appellatur *Triregnum* Summi Pontificis, *Canaurum* dicitur, de quo vide *Epanoclystus*, *Mitra*; vel quia super tale biretum imponebatur, ut in antiquis picturis conspicitur, vel quia Canaurum à Camelauccio diversificatur, & est idem cum *Tiara*, & *καμαρίς*. Recentiores Græci vocant *Camelephibi*, sed ex sententia ejusdem Allatii, in dist. tract. lib. 3. cap. 9. Cucullum vocari deberet. Ex figuris sepulchralibus colligitur etiam clericale biretum illius camelaucii formam antiquitus habuisse; sed processu temporis, solida tela subfuta, illi quatuor anguli in modum Crucis aliquantulum sublevati sunt ad formam Clericorum Hispanorum, & Gallorum. Soli Itali unico angulo submisso tres ad honorem Sanctissimæ Triadis elevant, & nihilominus figura Crucis retinetur. Multæ Religiones adhuc formam antiquam Camelaucii retinent, nempe, cum forma verticalis Crucis absque solido tela fulcimento.

CAMELUS. [Facilius est Camelum per foramen acus transire, quàm divitem intrare in regnum caelorum. Matth. cap. 19. n. 24. Marci, cap. 10. n. 25. & Luca, cap. 18. n. 25.] ubi S. Hieronymus, & Origenes, Camelum animal intelligunt; sed melius Christi parabola ad rem faceret, & litteraliter sensus esset, si æternam Sapientiam de fune, & non de dromedario intellexisse diceremus; nam græcè *καμήλα* etiam animal, quàm funem significat. FR. quod confirmatur, quia originalis hebraicus textus non reperitur, unde non implicat credere, quòd mediante græca lectione Evangelia in latinum fuissent translata, & anti-

quorum nullus fide dignus ocularis testis est, qui hebraicè dictionem hanc vidisse fateatur; imò nec Evangelia, si enim aliquis esset maximè diligentissimus, & fide dignissimus testis, Hieronymus censendus esset: at quid ille in hoc referat ad Damasum Papam scribens, attendamus, ubi de variis latinis Evangeliorum codicibus inter se discrepantibus sic inquit: [Si enim exemplaribus fides est adhibenda, respondeant quibus? Tot enim sunt exemplaria penè, quot codices. Sin autem veritas est querenda de pluribus: cur non ad græcam originem revertentes ea quæ vel à vitiosis interpretibus malè reddita, vel à præsumptoribus imperitis emendata perversius, vel à librariis dormitantibus, aut addita sunt, aut mutata, corrigimus?] & inferius: [Sic illa vera interpretatio, quam Apostoli probaverunt. De novo nunc loquor testamento: quod græcum esse, non dubium est, excepto Apostolo Mattheo, qui primus in Judæa Evangelium Christi hebraicis litteris edidit.] Sed neque ad Hieronymianas manus hebraicum Matthei Evangelium pervenit; quod ex ejusdem Doctoris verbis inferius ibidem colligitur, ubi sic fateatur: [Igitur hæc præfens præfatiuncula pollicetur quatuor tantum Evangelia, quorum ordo est iste, Mattheus, Marcus, Lucas, Joannes; codicum græcorum emendata collatione, sed veterum, quæ ne multum à lectionis latinæ consuetudine discrepant, ita calamo temperavimus &c.] Mirum ergo non esset, si nomen illud *Cameli* in græco textu positum, quod funem in eodem idiomate etiam significat; perperam aliqui animal intellexissent, ejus nominis significationem analogicam tam ad dromedarium, quàm ad funem habere minimè advertentes. Sic etiam Jo. Bapt. Jona paucis abhinc annis Romæ in sua Evangeliorum hebraica translatione dromedariū transpuxerat. Ad id verò, quod pro suæ intentionis comprobatione afferit D. Hieronymus ex Talmudistis Rabbini se didicisse, inter eos, nempe, solitam fuisse hanc parabolam de dromedario per *acum transire* affirmantibus; tripliciter responderi posset. Primò, quòd cum hoc invidium genus Evangelium Filii Dei tam odiosè infectet; idè congruè credendum est, ut impropiū æternæ veritatis sermonem impostores Rabbinii redderent, hanc falsam eruditionem pio Doctori suadere conati sint; nam hæc aliquid lucri in veteris testamenti oceano eorum commercio assequi valeat; in Evangelico tamen salutaris portu, nil spei boni erit cum eis. Respondendum secundò, quòd Rabbinii isti caecientes in talmudicis nugis, quæ nonnisi impropria, & nauseantia facta, dictaque continent; hinc eorum fabulosi loquendi modis, ac parabolis ex illa foetida Talmudi lacuna fortasse explicatis, nulla fides præstanda erit. Tertio dicendum Rabbino æquivocatos fuisse de una phrasi ad aliam; nam penes Hebræos proverbium erat exaggerativum *Camelum deglutire*, & non *Camelum per acum transire*; quo loquendi modo Salvator noster usus est. Matth. 23. n. 24. inquit: [Duces cæci, & excolentes culicem, camelum autem

autem glutientes.] Quare Baronius ann. 33. Caninium sequens, elephantem per acum transire, antiquum adagium fuisse, sine exemplari fulcramento afferit; necnon Hierosolymitanam angustam portare; *Foramen acus* appellatam refert; sed re vera nonnisi ignotum per ignotius, sine ullo documento probante referte videtur. Igitur rectius Suidæ credendum, qui *καμάδος* græcè funiculum crassum significare docet. Et *Calepinus Camelum* latinè etiam funem dici astruit, in dict. *Camelus*, ubi sic habet. [*Camelus* funis nauticus, quo anchoræ religantur, de quo aliqui intelligunt illud in Evangelio, quod facilius est Camelum per foramen acus intrare &c.] Vide hic *Acus*. *Circuba*.

CAMERA APOSTOLICA. Vide *Patriarchium*.

CAMERA PAPAGALLI. FR. Camera sic appellata in Vaticano palatio, ubi habebatur Consistorium secretum [Consistorium secretum celebratur in Aula aliqua Palatii Apostolici remotiori (Camera papagalli, quæ est in Vaticano, appellant) sed Pontificalis parieti adhæret, in medio surgit à solo sine thalamo &c. Cæremom. Rom. lib. 1. sect. 9. c. 3.]

CAMERARIUS, Cardinalis, qui Camera Apostolicæ proventus curam habet, & in Sede vacante per illos dies, in quibus adhuc conclave non celebratur, magnam jurisdictionem habet, & monetam cum gentilitiis ejus insigniis cudit, qui Cardinalis si Sede vacante decedere contigerit, ex facultate Bullæ Clementis V. ipsi Cardinales in eadem dignitate alium substituere debent.

CAMERATUS, arcuatus, fornicatus, testudinatus. [Super columnas in quadrifido cameratas musivo, pulchrisque metallis decoravit. Analt. biblioth. in Paschali.] FR. latinum est nomen, unde *Camero*, & *Concamero* dicitur. [Dinocrates Architectus Alexandri Artinoes templum concamerare inchoaverat. Plin. lib. 34. cap. 14.]

CAMERLENGUS, idem ac *Camerarius*; dicitur etiam *Oeconomus*. Vide suo loco.

CAMESANEUS. FR. appellativum nomen indumenti. [Constantino Pontifice ad octavam lapidem Constantinopoli appulso, Tiberius Justiniani Imperatoris filius, & ipse Imperator, cum patritiis, & omni nobilitate, Cyrusque Patriarcha cum Clero obvii processerunt: Pontifex Rom. camefaneum papalem amictum indutus solemniter totius Constantinopolitanæ Urbis pompa in Regiam est profectus. Blond. decad. 1. lib. 10.]

CAMILABO. FR. pannus urrinque dependens à pileo Patriarchæ. Lexicon græcum.

CAMINATA. FR. Regio, Vicus in legib. Longobard. & Bullar. Cælinen. tom. 2. Constit. 122.

CAMISATUS, Clericus, qui curam habebat infundendi aquam calidam in calice post consecrationem juxta ritum Græcorum, qui *καμίσωτος*, ab ipsis appellatur, de quo Curopalata. Vide hic *Aquarii*. FR. ita Menfii Glossa.

CAMISIA, Alba, vestis sacra. [Indutus camisia lineæ, quæ communi nomine dicitur alba, Bles.

fer. 41.] Aliquando pro superpelliceo, seu rochetto accipitur: ita intelligenda sunt verba Cæsarii de pio illo Episcopo loquentis, qui pauperis plagam curaverat, ubi sic ait: [Cumque adhiberet partem camisæ suæ, quæ de panno erat satis subtilis, lib. 8. cap. 32.] Certum quidem est Præsulem hunc in tali incidentia rochetum, & non albam adhibuisse. De Alba diximus suo loco.

CAMIUM. Vide *Concambium*.

CAMPANA, instrumentum convocatorium, idè à Turcis prohibicum, ne ejus sono signum aliquod rebellionis detur. Ejus synonymum est *Codion*, à verbo græco *κώδιν*, idèst, papaver, à cujus calicis forma ad campanam similitudinem eodem nomen inditum fuit: sic *κωδωνοφόρος*, tintinnabula gestans Budæus interpretatur. FR. quòd per nomen *Codion* papaver intelligatur, vide Ruellium, lib. 2. c. 100. unde Diacodion Plin. lib. 20. cap. 18. papaveris medicamentum appellat. Item dicitur *Clocca*. Vide suo loco. Item *Cymbalum*, & *Crotalum*. [Quos neque hercule ego, neque supercilium tuum, neque collegæ tui cymbala, ac crotala fugi. Cic. in Pisonem.] Et Plinius in præf. ad Imp. Vespasianum refert Apponem Gram. à Tyberio *Mundi cymbalum* vocari coarsuevisse, quia ejus fama divulgata per universum erat. ¶ Sed *Crepitaculum*, & *Crotalum* ligneum potius instrumentum est ad strepitandum, à verbo græco *κρόταλον*, ex verbo *κρέω*, quod strepitare, & pulsare significat. In Missali autem Ambrosiano *Crotola* est illud ligneum instrumentum, quo in tribus diebus majoris hebdomadæ, quando non pulsantur campanæ, utimur in Ecclesia, ad convocandum ejus strepitu populum. Campana etiam *Nola* dicitur, quia in Civitate Nolæ à Divo Paulino ejus Episcopo inventa fuerat, ut plerique existimant; inde à Campana provincia Campana communiter denominari existimatur. Nihilominus Quintilianus, qui ante Divum Paulinum vixerat, iisdem vocabulis utitur. Et penes Gentiles erat antiquum adagium, *In cubiculo nola*, ad significandum aliquem delatorem, ac divulgatorem intra domesticos parietes reperiri, qui secreta negotia divulgare potuisset, quod alio modo, *Murus habet aures*, dicebatur. Præterquam, quod Baronius, an. 58. n. 104. clarè demonstrat similia tintinnabula apud eosdem Gentiles antiquissima fuisse: nec valet dicere eundem Episcopum in grandiori forma talia instrumenta auxisse; nam ex eodem Baronio constat ibidem etiam ea in magna forma penes Gentiles existisse. Errant insuper Polidorus Virgilius, lib. 6. cap. 12. & Honuphrius Panvinus in vitis Pontificum asserentes campanarum inventorem fuisse Sabinianum Papam: nam D. Hieronymus, qui per bina sæcula ante hunc Pontificem floruerat, de campanis mentionem fecerat, in cap. 33. de regul. Monach. ubi sic ait: [Ad matutinas excubias media nox vos præparet. Nullum ex vobis dormientem reperiat campanilis sonitus.] FR. Adagium de nola

in cubiculo à Quintiliano, lib. 8. cap. 6. referatur, qui tamen fatetur enigma esse, nec illud nisi interpretetur, intelligas. De tintinnabulis, præter supra allatos, mentionem faciunt Martialis lib. 17. epigr. 163. inquit:

Redde pilam: sonat æs thermarum, ludere pergis.

Juvenalis Satyr. 6.

Tot pariter pelves, & tintinnabula dicas

Pulsari.

Lucilius:

Tintinnabulum abest hinc, sirpiculæque oletarum.

Vide Hadrianum Junium, lib. 3. Animadvers. c. 15. In vaticana Basilica primum nolarium, constat ab Heraclio Imp. erectum fuisse; refert enim Torrigius de Crypt. Vaticanis, quod quando de anno MDCX. demolitum fuerat nolarium, in ejus fundamentis Heraclii Imp. numisma reperiuntur, & cum Sabinianus ultimum diem suum clausisset de anno DCV. Heraclius autem (juxta Baronii computum) de anno DCX. cæperat imperare; ergo hoc postremo tempore pro erigendis campanis campanaria turris in Vaticano ædificata fuit, potest tamen esse, quod præf. Papa campanarum usum in Ecclesia sanxisset, & Heraclius post lustrum pro Campanis campanarium constitui curasset. Cæterum in tom. Concil. ubi de vita hujus Pontificis agitur, de eo hæc asseruntur: [Sabinianus Papa campanarum usum invenit, jussitque, ut ad horas canonicas, & in Missarum Sacrificiis pulsarentur in Ecclesia.] Sunt qui putant etiam *Petrasum* fuisse campanæ nomē, sed ex verbis Varronianis à Plinio, lib. 36. cap. 13. allatis, eos errasse colligitur; ubi de fabuloso Porfense Hetrurix Regis Labyrinthum per eundem Varronem somniato, sic Plinius ait: [Sed cum excedat omnia fabulofitas, utemur ipsius M. Varronis in expositione ejus verbis: sepultus est, inquit, sub urbe Clusio, in quo loco monumentum reliquit lapide quadrato: singula latera pedum lata tricennum, altera quinquagenum: inque basi quadrata intus Labyrinthum inextricabilem, quod si quis improperet sine glomere lini, exitum invenire nequeat. Supra id quadratum pyramides stant quinque, quatuor in angulis, in medio una, in imo latæ pedum septuagenum quinum, altera centum quinquagenum: ita fastigiata, ut in summo orbis æneus, & petrus unus omnibus sit impositus, ex quo pendeant excepta catenis tintinnabula, quæ vento agitata, longe sonitus referant, ut Dodone olim factum, &c.] Ex quibus verbis factis manifestatur, quod quinque *Petasi* non nisi sustentacula tintinnabulorum erant, quæ vento agitata resonabant, fuisseque ingentis magnitudinis, dum catenis excepta erant, & longè sonitus referbant. ¶ Igitur in Occidentali Ecclesia usus instrumenti ad convocandos fideles prius cæperat; nam Orientales sicut in præfenti, etiam & antiquitus ligneis instrumentis usi sunt; legimus enim in septima Synodo, quod quando Cæsaream translata fuerant

D. Anastasi Martyris reliquæ, cum hujusmodi instrumentis obviam processum fuerat, ubi sic habetur: [Cum Sanctæ Civitatis reliquæ appropinquassent, omnibus ea res fuit declarata, & significata. Itaque lætitia magna profusi omnes surgentes subito, lineæque sacra pulsantes invicem obviam facti sunt.] De his etiam ligneis instrumentis Cæsarius, lib. 1. cap. 4. mentionem facit, quod aliqui putant in funeralibus tantum fuisse solum adhiberi, ut ex eodem Cæsarii textu videtur colligi, ubi sic ait: [Percussaque tabula, cum tam Abbas, quam cæteri fratres ad ejus exequias convolassent.] Græci recentiores, alixque Christianæ nationes sub tyrannide Turcica degentes simile instrumentum loco campanæ adhibere coguntur, quod *Symandrum* & *Agiosymandrum* graja voce appellant. Æthiopes in eorum Ecclesiis lapideis campanis haud sono inæratum utuntur, sic mihi ejusdem nationis in Propaganda Fide Alumni retulerunt, inter quos quidam Aspha Maria, qui cum eisdem Sacra Congregationis in illis regionibus Missionarius extitisset, & cum Hæreticis, ac Schismaticis coram illorum Imperatore pro fide catholica acerrimè disputasset, ob eandem veritatis professionem martyrium obtinere meruit. [Apud quosdam tabulis, apud nonnullos cornu, horæ prodebantur. Vvalfridus de Eccl. Obser. cap. 5.] De instrumentis Orientalium Christianorum pro convocandis illis ad sacras preces, loquitur. Cæperat ergo usus campanarum in Oriente, de anno 865. ubi Baronius, num. 101. ait: Michaeli Græcorum Imperatori ab Urso Patriarcho Venerum Duce alique campanæ missæ fuere. FR. Blondus verò non Michaeli, sed Basilio Imperatori campanas missas fuisse ait; cujus verba decad. 2. lib. 2. hæc sunt: [Eodem anno illi (*idest Saraceni*) Creta insula egressi Dalmatiæ oram invaserunt, & non solum maris exposita loca, sed facta plerisque in locis excursionem, mediterranea vexarunt. Qui Gradum usque delati, oppugnata diu Urbe; idè non sunt potiti, quod Veneti vicinæ Urbis periculo excitati, laborantibus præsidium attulerunt, & fugatos inde Saracenos mari quoque supero expulerunt: in cujus fortissimi facinoris gratificationem, Basilii Imperatoris Constantinopolitani Apocrifarii Dalmatiæ administrantes, Ursum Patriarcham Ducem Venetum Protospatharium imperialem declaraverunt: is Dux accepti muneris gratias relaturus, campanas XII. magni ponderis Basilii Imperatori dono misit, easque campanas constat primas fuisse, quas Græcia alicubi habuerit.] ¶ Solent benedici campanæ, quod aliqui abusive *baptizari* dicunt; sex eo, quia Episcopus nomen alicujus Sancti illis imponit: & quamvis Joannes XIII. de anno 968. eximiam campanam Basilicæ Lateranensis benedixerat, eiq; suum nomen imposuerat, non tamen ab eo hæc cæremonia initium habuerat, cum Alcuinus Caroli Magni Præceptor, qui in octavo sæculo floruerat, de eadem cæremonia mentionem faciat.

In Monasterio Ferrariensi S. Bartholomæi adhuc antiqua nola reperitur, *Calcar*, seu Italicè *Sperone* appellata, cujus nominis causa hæc fuit; nempe, cum ad venationem pergeret Comitissa Mathildes, & apud idem Monasterium diversata esset, raucam campanam audierat pulsare, Monachos interrogavit, cur non illam resarcire curarent? cui ob eorum inopiam, id fieri nequisset, responsum fuit; ar illa ejus aurea calcarea gemmis ornata statim diffusulavit, & ad illius operis indigentiam Abbati donavit: inde in munificentie memoriam eidem nolæ restauratæ nomen *calcar* cum his versibus insculptum est,

Nola hæc Mathildis ære, quam fudit faber,
Calcarei aureo muneris dato, vocat
Fratres, ut orbis concinar landes Patri
Tergo sonanti calcar impressum gerit,
Donique, munerisque par vestigium.

Hæc quoad campanæ etymologiam, atque historias. Nunc de ejusdem mysteriis, atque cum Geminiano dicimus loco Sacerdotalium tubarum veteris Testamenti institutas fuisse in Ecclesia Dei campanas, sic ille, cap. 142. quem sequitur Valaf. c. 5. necnon Apostolorum prædicationem significant, & idèd sicut in Salvatoris Passione præ timore illi tacuerunt; ita in triduo majoris hebdomadæ in moestitiæ signum non pulsantur campanæ. [Notum est autem primos hujusmodi præcones (scilicet Sanctos Apostolos) non solum conticuisse, sed etiam relicto eo omnes fugisse: igitur ea hora, qua Dominus traditus est, signis Ecclesiæ silentium indicimus, Christumque solum torcular calcantem in ligno Crucis extenso corpore tympanizantem testimonium veritati humili, ac solitaria voce perhibentem ligneo malleolo in tabula suspenso, & personante populum ad Ecclesiam invitantem significamus. Rup. lib. 5. de divin. off. cap. 29.] Hic obiter monendum est, quòd in Sabbato Sancto non sunt pulsanda campanæ pro *Gloria in Excelsis*, ante Ecclesiæ Matricis signum, sub poena centum ducatorum ex Conclit. Leonis Papæ X. edita de an. 1518. quæ prohibitio respectivè ad Parochiales Ecclesias extenditur, imò ad hanc observantiam etiam Regulares teneri declaravit Sac. Congr. Rit. sub 19. Febr. 1608. Cessatio autem pulsationis campanæ in Ecclesia Ambrosiana incipit de mane, lecta expiratione Christi in Evangelio Passionis. Pulsatio verò earum in tanta veneratione antiquitus erar, ut Concilium Colonienfè, par. 3. cap. 31. Clericum superpelliceo indutum id facere sanciverit, & D. Carolus Borromæus Mediolanensis Ecclesiæ Vigilantissimus Præsul in ejus Dioecesi id semper observari studuit. Pulsatio item campanæ in elevatione Missæ Sacrificii, & quando contingit ad egrotos Eucharistiam deferre, instituta fuit ab Abbate Guidone Cardinali, dum Legati Apostolici munusungebatur Colonie Agrippinæ pro confirmatione electionis Ottonis Imperatoris, ut populus hoc signo ad adorationem Christi Sacramentati commoveretur; quòd pium institutum postea in universali Lati-

Hierolexicon Magri.

norum Ecclesia introductum fuit, Cæsar. lib. 9. c. 51. FR. Blondus tamen, lib. 7. decad. 2. aliter narrat, ubi de persecutione Federici Anobarbi Imperatoris loquens, sic ait: [Quum interea Pontifici, (idest, Gregorio Nono) satis, supraque esset ejus caventi insidias, rem ecclesiasticam reformare. Eo enim tempore decrevit Salve Regina, certis divinæ rei horis addi, campanasque ad Eucharistiæ confectioem, & Laudes Virginis Dei Genitricis speciali oratione in matutinalibus celebrari, quibus ecclesiasticis rebus, ad rerumque suarum salutem necessariis intentus fuit.] Idemque narrat Odericus Rinaldus, ad an. 1238. num. 73. Campanæ Lateranensis Ecclesiæ festivo more in omnibus anni diebus pulsabantur, & quare. Vide *Lateranensis Ecclesia*: In Papali Sacello ad elevationem Hostiæ, & Calicis non pulsatur campana; nec in Missa privata ejusdem Pontificis ad *Sanctus*: id etiam observatur, quando privatim idem Pontifex audit Sacrum. FR. Pro reis morte puniendis campana non est pulsanda, nisi eo fine, ut moneatur populus pro noxii anima Deum precari. Diana, par. 6. tract. 7. resol. 37. Quo verò ad campanæ pulsationis effectus, his versibus explicantur.

Laudo Deum verum, plebem voco, congrega
Clerum,
Defunctos ploro, nimbum fugo, festaque
honoro.

Gloss. in extravag. de off. cust. c. 1. : Alii campanæ effectus prodigiosi etiam narrantur, sicut de campana cujusdam loci Villulæ nomine Cæsaraugustanæ Dioecesis, quæ ex se sola solet pulsari ad præfagiendam aliquam Christianis futuram ærumam, ut testantur Antonius Tarraconensis Archiepisc. Numism. dial. 6. Hieron. Zurrita, lib. 10. c. 93. Marrin. del Rio, lib. 4. c. 3. quæ. 2. & alii, ut etiam accidit in prædatione Urbis tempore Clementis VII. Campanulam super portam capituli Dominicanorum Conventus Salerni, pariter ex se sola tunc pulsari narratur, & experientia jugiter comprobatur, ante obitum alicujus ex dicto Conventu, ut testatur Angelus Rocca, in tract. de campana, c. 7. In Collegiali Ecclesia Arcis Amatoris Galliarum, (ita appellata, quia ibi corpus S. Amatoris Christi Discipuli veneratur, ibique etiam famosus ensis Orlandi *Durlindana* nominatus conservatur) reperitur campana ex se pulsatrix, quando, scilicet, navigantes, tempestoso mari agitati, intercessionè illius Sancti invocant; & tunc illius Ecclesiæ Canonici ad precandum pro incognitis Sanctum invocantibus congregantur, ac simul campanæ pulsationis tempus, & horam connotant, ut à redeuntibus postea, & votibus naufragantibus verificetur gratia illius Sancti Tutelaris &c. FR. in Chronica M. S. Monialium S. Cæcilie Transtiberinæ Urbis legitur, quòd quando Cardinalis Paulus Æmilii Sfondratus, illius Ecclesiæ bene merentissimus, in Civitate Tusculana, quasi de repente accidisset animam, eodem momento cecidisse malleum campanæ, quæ *S. Cæcilie* in eodem

Monasterio vocatur, ex quo actu Moniales de Benefactoris morte suspicantes, statim plorantes ad Chorum accesserant; ut pro ipsius anima Deum precarent. Reperitur etiam *Campanum* vocabulum: [Cumque Tanco Monachus Sancti Galli campanum optimum conficere, & ejus sonitum Cæsar non mediocriter miraretur, lib. 1. de gestis Caroli Magni apud Canisum in primo tom. Antiquæ. Reliqua. Vide *Carroccinum. Claficum. Clocca. Index. Mura. Nola. Molarium. Scella. Scilla. ScKella. Signum. Tintinnabulum. Campana Græcorum. Vide Semanzerium.*

CAMPACES, & Campenses. Vide *Montani.*

CAMPAGIÆ. Vide *Compagi.*

CAMPANILE. FR. notissima turris, in qua campanæ suspenduntur. [Quidam Monachus ad deponendam de campanili campanam &c. c. 15. decreta. lib. 5. tit. 12.] Vide *Nolarium.*

CAMPIO. FR. Pugnator, pugil: italicè *Campione* dicitur, l. 1. Si quis cum altero, de testibus. Dicitur etiam *Camphio*, l. nullus Camphio, qualiter quis se defendere debeat, in lege Longobard. tit. 113.

CAMPITELLI, Romæ Ecclesiæ titulus. Vide *Schola græca.*

CAMPO. FR. verbum, contendo, ac etiam modum purgandi se à calumnia, seu perjurio significat, l. de furto, qualiter quis se defendere debeat.

CANALIS, & Canarium, via publica in Civitate Constantinop. quæ ad Imperiale palatium ducebat, etiam græcè *καλλιων* appellata. [Quod ita demum completi possit, si unusquisque nostrum, qui in canali est constitutus &c. Concil. Sardicen. can. 9. cap. 55.] ubi prohibentur Episcopi ad ambitiosam aulae frequentationem accedere; quæ explicatio confirmatur ex alia editione græca, in qua *καλλιων* legitur, quod viam ad aliquem determinatum, & publicum locum conducentem significat.

CANANEA. Vide *Syrophanissa.*

CANAVA. FR. Isidori Glossa cameram post cœnaculum significare ait, quæ italicè *Canova*, seu *Dispensa* dicitur, teste Felice Felicio in suo Onomast. dict. *Dispensa.* Sed cellam vinariam Ennodius intelligit in illo Epigrammate, cujus titulus est *Ante Canavam*, & Epigramma est tale.

Sobria cella cadis vinum quod servat onustis,

Corpora confirmat gressibus acta suis.

Infundunt multas irarum pocula flammæ.

Mitescunt nostro bellica corda mero.

Idè *Canavaro* italicè dicitur, qui vinum distribuit. Vide *Buticlarium. Cavena.*

CANCELLARIA. Vide *Canicium. Audientia litterarum.*

CANCELLARIUS. Dignitas Ecclesiastica, ita appellata à *Cancellis* intra quos, qui hoc munereungebatur, populum audiebat, ne à multitudine gentium conculcaretur. [Respice quo nomine nuncuperis, latere non potest, quod inter cancellos egeris, tenes, quippè, lucidas fores, claustra patentia, fenestras januas, & quamvis studiosè claudas, necesse est, ut te cunctis

aperias. Cassiod. lib. 11. Var. Lect.] Ex quo patet, quàm perperam asseruerunt, qui *Cancellarius* nominis à *Cancellando* etymon traxere; nam aliquando absolute etiam à *Cancellis* appellabatur; sicut Henricus Monachus in vita Germani cecinit, inquires.

Voluntarius erat præcelso nomine quidam

Urbis Patricio, toti dilectus & urbi,

Atque à Cancellis præco de more minister.

Imò & ipsum Tribunal, *Cancelli*, dicebatur. [Nulla prætoria observo, cancellos non adoro, subellia non contundo, jura non conturbo, causas non elatro, non judico. Tertull.] FR. Non sunt tamen arguendi, qui nomen Cancellarii à cancellando deducunt, Lucam à Pen. in l. neminem, C. de decur. lib. 10. & Gulielmum de Bened. in cap. Rainutius, n. 193. de testam. sequentes, qui Policratici verba citant, æsentis: [Hic est, qui leges Regni cancellat iniquas, Et mandata pii Principis æqua facit.] Antiquum fuisse hoc officium penes Reges à Porsenæ Tuscorum Reges temporibus, ex verbis Tit. Livii arguitur, qui lib. 2. de Cn. Mutio eundem Regem occidere cogitante, mentionem faciens, sic ait: [Cum militibus stipendium fortè daretur, & scriba cum Rege sedens, pari ferè ornatu, multa ageret,] & paulò post: [Scribam pro Rege obruncat.] Cancellarius enim idem ac Scriba etiam apud antiquos promiscuè intelligebatur, sic apud Fl. Vopiscum legimus fuisse urbis præfectum à Carino Imperatore creatum unum ex ejus Cancellariis, & ab Imp. Honorio, & Theodosio sancitum, quòd; [Nullus judicum ad provinciam sibi commissam quemquam secum ducere audeat, cui Domestici, vel Cancellarii nomen imponat &c. l. nullus, C. de Attes. Dom. & Cancell.] Ita etiam *Cancellarius Imperialis Parisiensis*, & similes dicuntur, de quibus nostrum non est instituire tractatum; nam de Ecclesiastico tantum verba facimus. De illis tamen aliqua tangemus in dict. *Logotheta*. || Titulus autem hic in Ecclesia Romana suppressus fuit, quum Cardinalis, qui hac dignitate fungitur, *Vicecancellarius* appelleretur. De hujus suppressionis causa varia asseruere, sed vanè quidem, & absque ullo fundamento; nam aliqui dixerunt, quòd Cancellarius quidam superbia, & arrogantia intumescens, se contra Pontificem jactare præsumebat, idèque Pontifex hunc titulum in Vicecancellarii vocabulo diminuit. Alii verò scripserunt, quod ex eo quia D. Laurentius Protomart. primus S. R. E. Cancellarius fuerat, idè cæteri successores propter illius reverentiam Vicecancellarii vocari inalerunt. Tandem non pauci Gomehus secuti in procemio Reg. Cancell. dixerè, quòd idè Vicecancellarius appelleretur, quia solus Papa in Ecclesia Dei Cancellarius est. FR. At respondendum est contra primam opinionem: falsum esse unquam Cancellarios cum Pape potestate competisse, nullibi enim tale successum legitur; benè autem de Cancellariis urbis æqui vocari, & de Archidiaconis, ut supra in dict.

Archidiaconus dictum fuit, quæ dignitas distincta semper fuit à Cancellariatu, licet semel, aut bis in Hildebrandi persona unica fuerit, ut notat Baron. ad an. 1061. num. 31. & in Federico, qui deinde Pontifex factus, Stephanus X. appellatus fuit, ut infra dicemus; sed æquiuocum Cardinalis Zabarellæ equidem fuit super Clement. in cap. Ne Romanis, de Elect. scribentis, cui alii adhæserunt, & fortasè inde error sumptus fuerat, quia de hoc Hildebrando legerat penes Petrum Damianum versus illos de Papa, & Hildebrando, præcipuè ubi ille ait:

Vivere vis Romæ, clara depromito voce:

Plus Domino Papæ, quàm Domno pareo Papæ.

Ubi significare Damianus voluerat, quod magis Hildebrando, (qui propter ejus singulares virtutes prædominium in Pontificem habebat) obedire cogebatur, quàm ipsimet Domno Pontifici; hoc tamen idèd luserat, quia Alexander Papa II. facultatem Damiano dederat discedendi à Curia, qui nihilominus jussu Hildebrandi detinebatur: idemque de Papa, & Hildebrando in alio lutorio disticho hæc cecinit.

Papam ritè colo, sed te prostratus adoro;

Tu facis hunc Dominum, te facit ipse Deum.

Quam historiam uberius Baron. loc. cit. n. 31. & seqq. narrat. Meritò igitur Zabarellæ, & adhærentium opinio, tanquam somnium, & fabula à Gomesio loco cit. rejicitur. Respondendum secundò ad secundam opinionem, quòd S. Leuita Laurentius Archidiaconus S. R. E. fuerat, & non Cancellarius, & tanquam Archidiaconus ad illum spectabat Ecclesiæ œconomia, & non Cancellaria, ut visum est suprâ in dist. *Archidiaconus*. Respondendum terciò ad tertiam opinionem, quæ est Cassanæ in Catalogo Glor. Mun. par. 7. confid. 7. & aliorum, quos sequitur etiam Gomes loco cit. Quod cum omnes Cardinalitæ Sacri Collegii Dignitates sint Ecclesiæ Dei, cujus Vicarius est solus Papa; hinc non videtur qualis sit major ratio, cur dicatur *Major Penitentiarius*, & non Vicepenitentiarius; *Camerarius Cardinalis*, & non Vicecamerarius; *Archidiaconus*, & non Vicearchidiaconus, & sic de singulis, cum omnes istæ Dignitates in plenitudine potestatis Papæ primario resideant, & eò fortis de Majori Penitentiario, qui majorem, & spiritualem potestatem exercet, quàm Vicecancellarius, atque Archidiaconus, qui latinè primum ministrum Ecclesiæ sonat, & tamen in rigore primus minister Ecclesiæ Dei ipsemet Pontifex est. ¶ Hæc igitur ultima opinio magis allegorica, quàm vera, & realis est; in Archivo enim nostræ Cathedralis Viterbiensis egomet legi nonnullas bullas consistoriales, atque originales Innocentii II. & III. Alexandri IV. & aliorum Pontificum propriis eorum, & Cardinalium manibus firmatas cum hac subscriptione ultimo loco notata: *Datum per manus N. Cardinalis S. R. E. Cancellarii*.

FR. Legimus etiam penes Baronium, an. 1054. n. 1. Federicum Goffredi Etruriæ Ducis fratrem à Leone IX. Archidiaconum, & Cancellarium S. R. E. declaratum fuisse, & ad Papatum deinde assumptum, Stephanum X. appellatum. ¶ Inrer Melitenses Equites reperitur quoque Dignitas Magni Cancellarii, quæ ad Primate[m] lingue Castellæ, & Lusitanie spectat, eique Vicecancellarius substituitur. Vide *Cansleum*. Cancellariæ Romanæ Officiales. V. *Abbreviatores Jannizari*.

CANCELLI, erant in Ecclesia ante Altare, quibus Presbyteri à Laicis dividebantur; in Cæremionali artem Cencii Camerarii *Rigæ* vocantur. [Vadit usque ad rigas Capellæ.] de Papa loquitur. Item sedes in choro. Vide *Chorus. Cisterium. Solarium expositionis*.

CANCELLO, in modum Crucis S. Andreæ decussate significat; [Orarium, quod & stola dicitur, super collum geris, cujus brachia ad minus extenduntur usque ad genua, & cancellari debent per medium pectus in modum Crucis. Bles. ferm. 41.] FR. etiam apud Antiquos eundem significatum habebat, unde *Cancellare brachia*, idest, per modum litteræ X. complicare, quod *Decussare* propriè dicebatur: [Duas regulas in speciem græcæ litteræ X. decussavimus. Colum. lib. 3. cap. 13.] Vide *Caraxo*. Extra Cancellos, & intra Cancellos scribere quid sit. Vide *Protonotarius*.

CANCER, morbus. Vide *Carcinome*. Cancer marinus, ejus affluta. Vide *Diptychum*.

CANCERATIO. Vide *Cancero*.

CANCERO, putrefio, à cancro morbo deductum. [Nec potes dicere non Arrii cancerasse sermonem, cum fetor cancerationis suæ ad omnem pervenerit regni tui locum. Lucif. lib. de non convenien. cum Hæreticis.] Vide *Fætorosus*.

CANCINDELA. Vide *Cicendela*.

CANDACES. FR. [Et ecce vir Æthiops, Eunuchus, potens Candacis Reginae Æthiopum. Act. 8. n. 27.] Quare Baron. ad an. 35. n. 24. inquit. [Eodem constat Auctore (scilicet, Strabone, lib. 7.) ad sua quoque tempora feminas in Æthiopia regnare consuevisse, easdem esse Candaces appellatas; quæ verò sua ætate viveret, virilem sanè fuisse mulierem, altero tamen oculo captam.] Verùm si Strabonè exarminemus, unam Candacem tantum apud eundem inveniemus, & non plures, sicut Baronius existimavit. Sic igitur ille loco citato ait: [Ex iis erant etiam Duces Reginae Candacis, quæ per nostra tempora Æthiopicibus imperavit, virilis sanè mulier altero oculo capta.] Et hæc eadem Candaces Regina fuit, cujus Eunuchus à Philippo baptizatus est: quod manifestè probatur; nam baptisimus hic, juxta Baronii comparum, anno Christi 35. acciderat, & per eundem Baronium Tiberius Imperator usque ad annum Christi 39. regnaverat: at hanc Candacem Reginam cum multis hominum millibus præsidium aggressam, Petronius cum auxilio antevertit. Strabonibidem;] Et paulò post sequitur: [Cærem

Invenunt in Syriam progredi parantem, & Tiberium in Armeniam. Ibidem.] Ad Syriam fuisse Cæsarem annum Christi 19. ait Baronius; ergo eandem Candacen supervivisse per alios sexdecim annos probabilissimum erit, nimirum, usque ad annum Christi 35. quando ejus Eunuchus à Philippo baptizatus fuerat. Iraque intentio Baronii, quòd multæ Reginae Æthiopiæ *Candaces* vocarentur, ex Strabone non probatur: bene tamen Plinii auctoritate hoc probari potuisset, qui ait, [Regnare feminam Candacen, quòd nomen multis jam annis ad Reginas transit, lib. 6. c. 29. circa finem.

CANDELA. Cereus fimiculus, à verbo *Candeo*, qua in ejus functionibus utitur Ecclesia. In primis enim distribuitur in festo Purificationis B. M. V. quam solemnitate Albinus Flacus apud Baronium, an. 701. n. 3. & in Noris ad Martyrol. 2. Febr. ait Sergium Papam I. processionem instituisse in hoc festo à S. Adriano ad S. Mariam Majorem, idemque Ordo Roman. affirmat; sed hoc de processione illius diei, non verò de cæremonia distributionis candelarum in hac die intelligendum; in quodam enim S. Eligii Sermone, qui anno 665. obiit, fit mentio de hac cæremonia. Id autem, quòd circa institutionem festivitatis Purificationis sensit Baronius impugnat in dict. *Hypomne*. Igitur ad candelarum historias, dicimus illas in exequiis accendi ex antiquissimo Christianorum more, atque ab Apostolorum tempore: in funeralibus enim B. M. Virginis accensas fuisse candelas, lib. 2. c. 22. refert Nicephorus, ac junger in obitu S. Cypriani, cujus acta hoc testantur: [Inde cum cereis, & scholaribus in arca ejusdem Candidi procuratoris magno triumpho sepultum est,] de qua cæremonia passim penes SS. PP. fit mentio. Nec obstat, canon. 34. Concilii Eliberini, ubi caveatur, ne animas Sanctorum candelis inquietentur; nam ibi loquitur de supersticioso ritu ad instar Gentilium, qui in sepulchris accendebant candelas, ut refert Suetonius, ad vocandas, & sollicitandas defunctorum animas, sicut stultè credebant; seu, ut Ferdinandus Mendoza verba prædicti canonis explicat. [Inquietandi enim Sanctorum spiritus non sunt.] nempe, voluit præfactum Concilium ad Sanctorum Martyrum sepulchra candelas non accenderent fideles, ne luminum indicis persecutores Ecclesie Sacrorum Sepulcherorum localiter in cognitionem venirent, & deturbarent illorum Sanctorum memorias, atque nova Tyrannorum persecutio in Ecclesia excitaretur. FR. De validitate hujus Concilii Baronius, an. 57. n. 118. & 119. valdè dubitat; sed pro legitimo sentie admisso, sicut tenuis de eodem idem Cardinalis, an. 305. n. 39. & seqq. loquitur, dicendum eo modo, quo illis novemdecim Patribus, canone 36. visum fuerat Sanctorum Imagines prohibere, non verò de picturis in tabulis portatilibus eos intellexisse, ut explicent illius Concilii fautores, sicut in prædicto an. 57. n. 119. refert Baronius; sed tanquam de ima-

gnibus Sanctorum ad muros depictis loquutum fuisse Concilium ob zelum, ne, scilicet, morales Sanctorum imagines ad contemptum Gentilium exponerentur: ita pari modo dicendum, quòd eodem zelo Patres illi moti, candelas ad sepulchra Martyrum accendi prohibuissent, ne daretur persecuentibus ansa ad opprobria Sanctorum Reliquiarum mediante lumine candelarum. ¶ Constantinopolitanus Imperator in solemnitatibus ad Ecclesiam eundo, associabatur cum duobus accensis cereis, eosque ferentes *Lampadarii* vocabantur. Patriarcha autem unico cereo associabatur; quod ex privilegio Archiepiscopi Cypri, Bulgariae, alicui Metropolitæ in eorum Diocesi, Balsamone teste, ferebant; hodie tamen hoc privilegio omnes Græci Episcopi abutuntur; his autem manifestum degradationis signum erat, quando prædictum lumen auferebatur: sic in depositione Arsenii Patriarchæ Pachimeras, lib. 2. cap. 13. refert: [Missis ad eum certis, qui Pontificum litum, & candelabrum ab eo reciperent.] Qui mos apostolicus videtur; nam contra Ephesinum Præsulem habetur: [Movebo candelabrum tuum de loco suo. Apocalyp. cap. 11.] Inde Expositores non pauci *Septem candelabra* in eadem Apocalyp. memorata septem cathedrales Asiæ Ecclesias à Divo Joanne Evangelista fundatas significare existimant; quæ cæremonia in verbis Christi nititur, ubi dixerat: [Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona &c.] cum Superior quasi candelabrum in sublime positus sit. In Ecclesia verò Turonensi hoc privilegium adhuc in usu est, cujus Archiepiscopus ex Sacratio in solemnitatibus ad celebrandum exiens, ei præcedit Thesaurarius cum candelâ accensa. FR. etiam in Metropolitana Mediolanensi Ecclesia, quando è sacristia ad canendam Missam progreditur Sacerdos, præcedit Subdiaconus in manu accensam tenens candelam, *Cansharum* appellatam. Vide *Cansharus*; altera verò manu thuribulum defert, eandemque cæremoniam facit Subdiaconus, quando canitur Evangelium; non enim in Ambrosiano ritu utuntur Ceroferariis. ¶ Varia prodigia candelarum referuntur, aliqua tamen nobis hic sufficiat referre. In Atrebatum Civitate, quæ hodiè vulgò *Arras* nuncupatur, magna veneratione S. Lamberti Episcopi candelâ custoditur, quam Beatam Virginem, an. 1105. ei præbuisse dicitur, idque prodigiis confirmatur; ejus enim guttæ stillantur in aquam, quæ ab agrorum hausta, à variis languoribus illos liberat, & nihilominus per quinque sæculorum spatium semper eandem formam ex attestatione oculata Joannis Alberti, à Menochio in ejus *Stoires*, centur. 4. cap. 92. allata. Simile miraculum refertur à Petro Cluniacensi, & à Gregorio Turonense de candelis, scilicet, accensis in vigilia Assumptionis, & in Missa ejusdem festi apud S. Mariam Majorè Romæ; ita ut peracta solemnitate, prioris ponderis reperirentur candelæ, postquam per totum solemnis Missæ spatium existerant accensæ: quod

quod miraculum per integrum sæculum duraverat. Curiosissimam cæremoniam sui temporis, lib. 8. cap. 16. narrat Cæsarius, quòd, scilicet, quando aliqua matrona devotionis gratia aliquem ex duodecim Sanctis Apostolis in Advocatum eligere cupiebat, in duodecim candelis nomina eorum singillatim scribere curabat, quæ candelæ à Sacerdote prius benedictæ, & super Altare positæ, atque accensæ; absconsis eorum nominibus, ita ut legi ea non potuissent. Mulier deinde illa unam ex prædictis candelis forte capiebat, ac juxta nomen illius Apostoli eum in Protectorem invocabat. FR. est majori curiositate digna alia Apostolorum invocatio per duodecim candelas exacta, quæ in lapide duodecim palmorum circiter ad Sacrificium S. Salvatoris in Lauro de Urbe legitur, qui lapis cernitur in muro Sacrificiæ ad viridarium respectivè: ubi de quodam Petro Catalauno Pontificis quondam Aulico, cujus patentes, cum per longum temporis spatium steriles vixissent, ad invocationem duodecim Apostolorum recurrentes, duodecim liberos obtinuerunt: tenor autem inscriptionis talis est: [Petrus Mates U. J. D. Cubicularius, & Miles Apostolicus Barchinonen. Civitate Cathalonix Citerioris Hispaniæ ex Joannæ Mares, & Catharina Verdaguerris honestis, & Catholicis Civibus legitimis conjugibus XXIX. Januarii An. Dom. 1474. (voto parentum jam octo annis conjunctorum, prolem non habentium, prius domi, deinde in capella S. Severi Ecclesiæ Barchinonen. cùm Missa solemn. ibi in honorem XII. Apostolorum ardentibus XII. cereis cuilibet Apostolo subscriptis devotissimè, cum vita, & moribus religiosi essent, propterea celebraretur, promissioque utriusque sexus filii, si eis divina pietate nascerentur, nomen Apostoli impo- nent, quique interdecim annis octo masculos, & quatuor foeminas filios habuerunt, & cuilibet nomen Apostoli imposuerunt, nec plures, cùm adhuc essent juvenes, conceperunt) legitimè natus, & superstes, cùm omnes ante multos annos mortui sint, & quilibet prope festum sui Apostoli decesserit, quique primo &c.] Superstitiosa tamen censenda est cæremonia, quam verula quædam Andronico Imperatori monstraverat, dum ei omnes liberi brevis vitæ essent, ut, scilicet, duodecim candelas accenderet, & nomen unius Apostoli in qualibet inscriberet, & notaret qualis ex illis candelis consumatis ultima extaret, & nomen illius Apostoli in superstitè candelâ appositum, ejus partui imponderet; quod credulus Imperator exequi mandaverat, ac ultima fuit in qua S. Simonis nomen inscriptum erat; quare foeminam ex Imperatricis partu habitam, Simonidem appellaverat, idque Pachimeras historicus in Andronico refert: || Concilium verò Tridentinum superstitiosum candelarum numerum prohibuit. In Gallia aliquæ Ecclesiæ vocant *Festum septem Candelaborum*, id est, festum primæ classis, & *Quinque Candelaborum festum secundæ classis*. Quando tamen solemniter celebrat

Episcopus, ponuntur in Altaria septem candelæ, alludentes septem illa candelabra, quæ Joannes vidit ante Thronum Dei, Apocalypf. 1. 12. & ad denotandum, quòd Præsul septem Sancti Spiritus donis ornari debeat. Quod cautum est in Abbatibus etiam munitis, Sac. Congr. Rit. 29. Januarii 1628. & dictum fuit in dict. *Abbas*. In Papali Missa solemniter celebrata, nedum septem candelæ in Altari ponuntur, sed etiam septem cereis accensis septem Acolyti inserviunt. Reliquæ quæ ex originali hic desunt. Vide *Cereus Paschalis*. *Cereolus*. *Scolæes*.

CANDELABRUM. Vide *Cerosevarium*. *Cerosevarius*. *Cerostata*. *Circumcisio Domini*. *Polycandelus*.

CANDELAPITES, semigræca vox *Κανδελίτις*, Sacristas sed propriè de eo dicitur, qui lampades, & candelas Ecclesiæ accendere, & præparare tenetur. Maronitæ verò, *Kandalaphi* Sacrificiâ vocant.

CANDIDATRIX, Lortix, quæ fullonicam artem exercet. [Regis enim curiam sequuntur affidè histriones, candidatrices, aleatores, dulciarii, caupones, nebulatores, ninaï, barbitores. Petr. Bles. epist. 14.

CANDIDUM, prolucente. Vide *Annulus*.

CANIBUTA, baculus, quem Monasterii Decanis præbebant Abbates, in signum auctoritatis supra reliquos Monachos.

CANICLEUM, Arx Constantinopolis, seu Palatium ibi imperiale ita appellatum, cujus Governator *Præfectus Caniculis* dicebatur, conferri solebat Consecro Imperatoris, & quando ipse Imperator progrediebatur, Præfectus hic non incedebat pedibus sicut cæteri; sed ut ait Codinus: [Canicleo Consecro Imperatoris præerat, atque vehebatur.] Gulielmus tamen Tyrinus, lib. 22. cap. 6. *Caniclinum* vocat. [Totius factionis optimi, Manuel senioris Andronici filius, Alexius quoque Protostrator, insuper Logothetes, qui caniclini utebatur officio. Ibidem.] Gunterus verò, lib. 8. hanc dignitatem eandem esse, ac Camerarii, existimavit, inde cecinit:

Hinc Caniclinus erat, nobis Camerarius idem. Radevicus Frisigenis Canonicus, lib. 1. de rebus. Federici Imperatoris, cap. 47. putat Cancellarium fuisse, inquiring: [Unus de servis Palatii Caniclinus, videlicet, quem nos Cancellarium dicere possumus, Principi suo fraudem molitus est.] Itaque juxta sensum istius postremi Authoris, Canicleum, Cancellaria intelligitur.

CANOLA, fistula, seu tubus argenteus, vel alterius metalli, in quo conservabantur Reliquiæ, quas Pontifex alicui Principi mittere solebat. [Sed cum ejus famam lucidissimam, vitamque sanctissimam veram reperisset, cum in tantum honoravit, ut & canolam Sancti Petri Apostolorum Principis in signum amicitie præcipui tribuere dignaretur, in vita S. Chrysolii Mart.] In hoc tubo non aliud esse debuerat, nisi scabem catenæ ejusdem S. Petri juxta morem sæculorum illorum, quando scabem ejusdem catenæ Pontifices in clavo ponebant, & alicui Principi devotivè ergo mittebant, quod donum *Benedictio S. Petri* dice-

dicebatur, ut ex Gregorio Magno in ejus epistolis colligitur, & nos in dict. *Benedictio* diximus. In aliquibus tamen M. SS. Bibliothecæ Vaticanæ in neutro genere hoc nomen legitur, ubi de numeribus, & donis diversorum Pontificum, præcipuè Nicolai III. sic habetur: [Canolum argentum ad conservandum Corpus Christi.] Vide *Cinerarium*. Item Canola significat Siphon, quo exorbebatur Sanguis Christi. Vide *Siphon*.

CANON, pensio, tributum, aut alia similis obligatio. Vide *Colonisium*. *Libellarius*. *Libellus*. *Homocanon* à voce græca *καὶνός*. Arabes quoque *Canum* dicunt. [Si ergo eorum templa repetitè diruamus, metu se in fugam conjiciant, & perdemus tantum canonem. Mar. Diac.] Significat etiam legem, seu regulam, cum sint canones observationis onera. FR. ita in can. canon græcè, dist. 3. ibique Glossa. [Habet autem canon sub se quatuor species, 25. quæ st. 2. can. si quis dogmata.] :||: Inde *Textus Canonici* dicti sunt, quia in eis regulæ, & leges, seu decreta Sanctorum Patrum, & Conciliorum continentur, quorum primus collector Dionysius Monachus fuit, Exiguus appellatus; deinde Ferdinandus Carthagenensis Diaconus, post quem Marinus Bracarenensis Episcopus; deinde Cresconius, qui majorem decretorum copiam collegit. Baron. an. 527. n. 72. & an. 865. n. 5. At progressu temporis Isidorus Mercator in eodem canonico textu epistolas Pontificias, & litteras decretales inseruit, quod tamen opus ab Hincmaro Juniori Lugdunensi Episcopo augmentatum est, quem deinde sequutus est Burcardus; tamè Gratianus ultimam perfectionem Decreto apposuit eo modo, quo nunc utimur. FR. Gratianus Monachus Niger, idest, Benedictus an. 1151. Bononiæ in vita S. Felicis, seu ut alii malunt ad S. Proclum residens, scribere incœperat, qui cum Rolando Papatone, scilicet, Alexandro Papa Tertio in eadè Universitate Concathedralibus fuerat. Ghirardaccius in Hist. Bononiæ. p. 1. lib. 2. in hoc anno. Et per decennium in eo opere laboravit, ac in claustro Monasterii, ubi manserat, reperitur in lapide hæc descriptio.

Hanc Aulæ partem Lector reverenter adito:
Namque loci Monachus Decretum hic condidit hujus

Divinum Gratianus opus, quantumlibet arcto
Contentus septo.

Ghirardaccius, ubi suprâ, part. 1. lib. 3. ad annum 1161. idem affirmant Baronius an. 1151. num. 6. Unde non debent in scenis permitti histriones sub nomine Gratiani Bononiensis, & in habitu nigro significante Gratianum Monachum Bononiæ Lectorem ordinis nigrorum. :||: Legimus quendam Cardinalem nomine Laborantem anno 1180. summa diligentia canones collegisse. FR. etiam Ivonem Carnotensem Episcopum de anno 1100. teste D. Antonino Florentiæ Archiepiscopo, decretum scripsisse dicitur: vide Gratia in vitam in principio ejus Decreti allatam; sed fabulosam quidem in parte, præcipuè ubi narratur ex adulterio natum fuisse; nec ibi facis nega-

tur Petrum Lombardum, & Petrus Comestorem Germanos ejus fuisse, ex eo, quia primus, nempe, de anno 1120. secundus de anno 1140. tertius anno 1160. claruissent; nam suprâ vidimus, primum, scilicet, Gratianum de anno 1161. hoc opus terminasse; Petrum Lombardum usque ad an. 1179. vixisse, secundum Baronium in hoc anno, n. 13. Itaque hos fuisse fratres melius negat Baron. an. 1164. num. 52. Nec Gratianum fuisse ex Germania, ut in dicta vita habetur; sed ex Civitate Clusi in Tuscia: vide Latinium in ejus Correct. ad Xystum Sen. S. Gratianus: falsò etiam in ejus vita Monachum *Classensem* eum fuisse asseritur, nullibi enim hoc religionis nomen legitur: idè *Cassinensem* corrigendum est: ejus itaque patria, & religio habentur expressè apud Baronium an. 1151. num. 6. De additione in Decreta post Gratianum, vide in dict. *Palex.* :||: Ob eandem rationem officium Divinum horæ canonicæ dicuntur. Vide *Horæ canonica*. Item Canon dicitur regulata psalterii distributio. [Cum implebis psalmodiæ canonem loqueris, præter canonem verò tacebis. Jo. Moschus, cap. 43.] FR. Canones alii dicuntur *Generales*, alii *Personales*, alii *Locales*, alii *Causales*, & alii *Temporales*, vide Gloss. in cap. Canonum statuta, de Constitutionibus: Item Canon officium divinum penes Græcos significat. [Si quis non occurrat adesse canoni; in constit. S. Basilii Magni.] Reliqua, quæ ex Originali desunt, habentur in dict. *Horæ Canonica*.

CANON MAGNUS. Vide *Aliptra*. *Dominica Orthodoxie*.

CANON MISSÆ, ita appellatur secreta oratio, quæ in Missa incipit à *Te igitur*. Canon dicitur, quia est regula consecrationis; idè *Regula* à D. Ambrosio vocatur, ab Oprato *Legitimum*, à Vigilio Papa *Ordo precum*, à D. Basilio *Secretum*, à D. Dionysio *Actio*; nam [Canon eadem actio nominatur, quia in ea est legitima, & regularis Sacramentorum confectio. Valaf. cap. 23.] Properterea orationes illæ, quæ incipiunt *Communicantes*, & *memoriam venerantes* &c. ante consecrationem positæ, dicuntur *infra actiones*, quia infra canonem recitantur, ex quo vocabulo colligitur hanc precationem fuisse à temporibus Dionysii Areop. qui canonem hunc *Actionem* appellabat. Vide *Actio Missæ*. *Communicantes*. Quamvis aliqui putent hujus canonis Auctorem quemdam nomine Scholasticum fuisse, quæ opinio in epit. 63. lib. 7. D. Gregorii fundatur, ubi preces Scholastici super oblata dicendas esse monet; sed de porzione illa Canonis intelligitur, quæ super oblata profertur, incipiente *Per quem hæc omnia Domine bona creas* &c. Nam revera Missæ canon antiquissimum institutum fuisse constat; Vigilius enim Papa, qui Gregorio I. in Pontificatu præcesserat, canonem Missæ ex traditione Apostolica acceptare fatetur. Idem affirmat Innocentius III. Archiepiscopo Lugdunensi scribens, cap. cum Marchæ, de Celebrat. Missarum. Idè multi opinantur S. Clementem cano-

canonem hunc ordinasse, licet deinde successive aliquid aliud addidere Pontifices. Neque illud nomen Scholastici est proprium viri, sed professionis, & Doctoratus, Advocati, seu Assessoris; unde D. August. lib. de catechiz. rud. [Sedulo admonendi sunt Scholastici] dixerat. Sic etiam idem Gregorius varias epistolas Paulo Scholastico, Marcello Scholastico, Martino Scholastico, & similibus scribit. Incipit autem canon à *Te igitur Clementissime Pater*, quæ sunt verba consequutiva Præfationis: nam sicut *Per Christum Dominum nostrum* Divinam Majestatem laudant Angeli (ut Præfatio refert) ita *Igitur* per eundem nos Clementissimum Patrem supplicamus. Atque T. primam canonis litteram, Crucem representare, Innocentius III. ait. Sunt verò synonyma verba illa: *Hæc dona, hæc munera, hæc sancta Sacrificia*, seu ut sensit Honorius *Hæc dona* refertur ad panem consecrandum, *Hæc munera* ad vinum, *Hæc sancta Sacrificia* ad utrumque simul. Item alii explicant, quod *Hæc dona* referuntur ad panem, & vinum, quatenus nobis à Deo concessa, *Hæc munera*, quatenus de eisdem donis, ac datis eidem largitori offerimus, ita Rupert de divin. off. lib. 2. cap. 6. Nam, ut ait Hugo Cardinalis, de Eccl. off. lib. 7. cap. 29. [Donum enim, quod à Superiori datur; munus, quod ab inferiori.] Dicitio *Illibat a* ad utramque materiam refertur, quod immaculata significat: verbis verò *Pro Ecclesia tua sancta*, Africani addebant, *quæ est una*, ut ex Oprato Milevitano, lib. 2. colligitur, ubi ait: [Nam quis dubitet vos illud legitimum in Sacramentorum ministerio præterire non posse? Offerre vos dicitis pro Ecclesia, quæ est una. Hoc ipsum mendacii est pars, unam te vocare, de qua feceris duas.] Mentio, quæ de Pontifice Romano fit in canone, est antiquissima consuetudo, nam in lib. 8. constitutionem Apostolicam, quæ S. Clementis Papæ communiter censetur, cap. 18. hunc ritum observari ordinatur, ac ipsomet Clemente celebrante, dicere solebat; [Adhuc obsecramus te pro me, qui nihil sum.] Hodie tamen Pontifex hæc verba proferre solet: [Unâ mecum indigno famulo tuo. Innoc. III. de celebrat. Miss. cap. 3.] In Liturgia sub nomine S. Marci, qua utitur Ecclesia Alexandrina totius Orientis primaria, primo loco de Romano Pontifice hoc tenore mentio fit. [Sanctissimum, ac Beatissimum Papam N. quem præsevisti fore, ut sibi Sancta sua Catholica, & Apostolica Ecclesia omnium suffragiis eligeret; nec non Sanctissimum Episcopum N. conservans &c.] Quæ tamen verba à Schismaticis adulterata fuerunt. Nominatur subsequenter Episcopus ordinarius loci, ubi celebratur; ac Romæ nullius Episcopi fit mentio. Bellarm. lib. 2. de Missa, cap. 21. In Abbatis, quæ sunt nullius diœcesis, non de Abbate, sed de viciniori Episcopo fit mentio, ad quem pro ordinationibus solet recurri. Gavant. in Rubr. Miss. par. 3. tit. 8. Tertio loco fit Regis mentio in illis provinciis, in quibus reperitur tale privilegium, ita Innocent. III.

semper in suo canone Regem nominat. Neque possunt Religiosi eorum Generalem Superiorem in canone addere. Sac. Congr. 12. Novembr. 1615. Et si quis loco Episcopi Superiorem nominaret, secundum Dianam tract. 14. de celebr. Miss. Resol. 40. peccaret mortaliter. Aliqui Abbatem Montis Casini exceptuant, qui post Papam à subjectis Sacerdotibus in ejus quali episcopali jurisdictione nominatur in canone. Angelus de Nuce Rofanen. Archiep. in notis ad Chron. Casinen. lib. 1. cap. 4. In *Memento* habentur hæc litterarum notæ N. N. nam antiquitus recitabantur nomina Offerentium in Missa. Innocent. I. epist. 1. FR. adhuc in Missis cantatis Defunctorum, quæ quolibet anno Romæ à locis piis circulariter per Ecclesias exequi solent, recitantur alta voce omnia nomina Defunctorum, qui legata ad celebrandum reliquerunt. ¶ Verba illa *Vel qui tibi offerunt*, intelliguntur nedum pro ipsis tantum offerentibus, sed etiam pro circumstantibus; ipsi enim eorum precibus cooperantur in partem Sacrificii. Tandem possunt intelligi pro illis, qui eorum elemosynis celebrari curaverunt. Azor. lib. 10. cap. 36. quæst. 13. Qui insuper, cap. 22. quæst. 3. docet, quia cum in *Memento* sit precatio privata, restè posset Sacerdos pro Infidelium, Hæreticorum, ac Schismaticorum conversione ad gloriam Dei intercedere. Oratio *Communicantes* non significant Sanctorum Communionem, ut aliqui putant; sed fidelium, quod ex sequentibus verbis, *Et memoriam venerantes* colligitur. Microl. cap. 12. Quæ Canonis pars à Siricio Papa composita fuit an. 389. ex sententia Radulphi, & Durandi; alii tamen Lino Pontifici hæc tribuunt. Cæterum antiquissima est Sanctorum memoria, quæ in Canone fit, cum apud Divos Clementem, Dionysium, Augustinum, Hieronymum, & alios reperitur; in quo Canone Sancti Martyres solummodo nominantur; nam illis præcis temporibus non solebat Ecclesia Confessores venerari; sed solum eos, qui proprii sanguinis effusione Christi Passionem imitabantur, de qua in Sacrificio fit mentio: additque insuper Innocentius III. lib. 3. cap. 20. de Myst. Missæ, quod Ecclesiæ antiquitus tantum in honorem Sanctorum Martyrum dedicabantur. Non fit inter Apostolos de S. Matthea mentio in Canone, ex eo quia post Christi mortem in Collegio Apostolico associatus fuerat; Christus enim verum cruentum sacrificium fuit, & ob eandem rationem de hoc associato Apostolo fit mentio post consecrationem; excipitur tamen Doctor Gentium, qui licet post Christi mortem ad Apostolatam divinitus vocatus fuerit, nihil tamen minus à charissimo collega Petro Ecclesia in omnibus ejus precibus illum nunquam separat, ut bene notat Bellar. lib. 2. de Missa, cap. 26. In Græcorum Liturgia offertur Sacrificium pro Sanctis, id autem non intelligitur orare pro Sanctis, sed pro eorum honore offerre, & in gratiarum actione eorum gloriæ, qua gaudent, ita explicat Cabasila, cap. 33. eodem modo, quo

quonos Latini post communionem dicunt illa verba: [Sumpſimus Domine ſancta myſteria, quæ ſicut Sanctis tuis profunt ad gloriam; ita nobis quæſumus proficiant ad medelam.] Quod de Sanctorum accidentalī gloria illis auſta per fidelium celebrationem, Innocentius d. cap. cūm Marthæ, de celebrat. Miſſi. intelligi exponit. Poſt mentionem Sanctorum, qui in Canone notantur, ſolent aliquæ Eccleſiæ addere hæc verba: [Et eorum, quorum ſolemnitas hodiē in conſpectu tuæ Maieſtatis celebratur.] Quæ à Gregorio III. anno 731. addita fuerunt, ut Valfridus, Radulphus, & Sigibertus teſtantur. Verba autem hæc igitur oblationem &c. tribuuntur Gelafio ab Alcuino, ſeu S. Leoni Magno à Radulpho. Precaſio illa, *Diesque noſtros in tua pace diſponas &c.* uſque ad *Quam oblationem*, à S. Gregorio M. addita fuit, in qua ſunt aliqua verba difficilis intelligentiæ, nempe; *Et in Electorum tuorum iubeas grege numerari*; nam Electorum numerus nec augeri, nec diminui poteſt; quare ſecundum præſentem iuſtitiam intelligunt aliqui, poſtulando, nimirum, à Deo gratiam illam, qua mediante rectè operando, inter Electos numeremur; ſed verius Gabriel Biel. lect. 33. inquit, quod per dicta verba æternam gloriam poſtulamus, quam medianibus noſtris orationibus Deus nobis concedere decreverat. Dum autem hæc oratio dicitur, extenduntur manus ſuper oblata, ut ita Sacerdotem Aron imitemur, Levit. 1. & ſignificamus etiam, quod hæc myſteria abſconſa, & occulta iſtis Angelicis Spiritibus ſint. Ruper. lib. 2. cap. 57. Ubi advertendum eſt obiter in hac manu extenſione, cancellari debere ambos pollices in modum crucis, ut in ſuo Cæremoniali notat Alcocer, ſupponendo, ſcilicet, ſiniſtrum dextro in ſuperiori parte manuū, ſicut Petrus Reyna in ſuo Cæremoniali ex Rotali Decreto advertit. Sequitur explicanda dictio *Adſcripſam*, nempe, quod hoſtia, oblatioque ſit connumerata, & adſcripta inter acceptas, & Divinæ Maieſtati gratas. Azor. lib. 10. cap. 37. Dictio *Ratam*, ideſt, certam, ac ſtabilem mutatione ſubſtantię corruptibilis in incorruptam denotat. *Rationabilem*, cum ſit oblatio rationabilis obſequii noſtri, & non animalium, ut ait Apoſt. in epilt. ad Rom. cap. 12. num. 1. Verba autem, *Qui pridie quam pateretur*, à Sancto Papa Alexan. Iro adjecta fuiſſe Auctores affirmant. Verba *Myſterium fidei* in conſecratione Calicis. Vide *Myſterium fidei*. Cruces quæ ſignantur ſuper Euchariſtiam poſt conſecrationem, non ſunt benedictiones; ſed ſigna, & memoriæ Paſſionis Chriſti. Ab Hæreticis autem calumniata fuerunt illa verba, *Supra quæ propoſio, ac ſereno vultu reſpicere digneris &c.* aſſerentes Sacerdotem intronitici tanquam mediatorem inter Patrem æternum, & Chriſtum eſſe Filium, ita ut oret Sacrificium illud eſſe acceptabile. Quod falſo aſſeritur; nam, ut ſit acceptabile in quantum ad effectum, & in ordine ad Eccleſiam, intercedit Sacerdos coram Deo, ut oſtendatur, nimirum, erga nos ejus miſericor-

diæ, ac pietas, peccata admittendo; hoc Sacrificio mediante, quod eſt ex ſe, & ratione dignitatis perſonæ ſacrificatae jam acceptum, & non aliter. *Sanctum Sacrificium, & Immaculatam Hoſtiam*, verba ſunt à Sancto Leone addita. Diſtiones illæ: *Tube hæc perferri per manus Sancti Angelis tuis*, non faciunt ſenſum de Sacrificio, ut corpus, nempe, Chriſti per Angelum ad cælum; ſed ut preces noſtræ in conſpectu Altissimi per manus Angeli proferantur, ſicut preces Tobię delata fuerunt, implorare Celebrantem intelligitur. Elevat vocem Sacerdos, quando dicit: *Nobis quoque peccatoribus*; ad denotandos gemitus, & clamores pœnitentiæ cauſa ſuorum peccatorum. *Per quem hæc omnia ſemper bona creas, &c.* hæc verba, ut dictum eſt ſuprà, à Scholäſtico addita fuere, quæ à recentioribus Novatoribus impugnantur tanquam gratis ſuper Corpus Chriſti prolata; ſed malè ſignificatum interpretantur, qui non alius eſt, niſi quod realiter ſuper ſacramentatas ſpecies proferantur, cum hoc ſono, nempe, *Per quem*, ideſt, per Chriſti merita, *ſemper bona creas*, creando, ſcilicet, & conſervando ſpecies illas. *Sanctificas*, quia de puris creaturis tranſubſtantialiter in admirabiliſſimum Sacramentum creat Deus. *Vivificas*, hoc eſt, eas permutando in carnem, & ſanguinem Chriſti viventis. *Benedicis*, cumulo gratiarum. *Et præſtas nobis*, quippe, in cibum. *Præceptis ſalutaribus, &c.* hoc breve præmium ante Dominicalem orationem à Gregorio Magno additum fuiſſe Radulphus ait; alii tamen S. Cyprianum faciunt auctorem. Errant verò, qui putant orationem Dominicalem ex Gregorii juſſu appoſitam fuiſſe in Miſſa: cum Apoſtolorum inſtitutum ſit, ut ex eodem Gregorio colligitur, qui ait in primitiva Eccleſia Sacrificium ſolum conſecratione, & dominicali oratione conſtaſſe; fortasſe Pontifex hic determinaverat tempus, quando eſſet dicenda in Miſſa, nempe, ante communionem; verum tamen eſt iſſum compoſuiſſe orationis appendicem, quæ incipit, *Libera nos quæſumus, Domine.* Gem. lib. 1. cap. 9. ac manifeſtè ex S. Andrea, ejus peculiaris Advocati invocatione, ſuam compoſitionem eſſe colligitur, quæ Emboliſmus à Græcis dicitur. Vide *Emboliſmus*. Et in feria VI. paraſcæve alta voce proferitur, ut manifeſtè deſcenſus Chriſti ad inferos ad liberandos ſanctos Patres manifeſtetur. Duran. lib. 4. cap. 49. FR. Tandem dicendum, quod antiquitus per totum canonis Miſſæ tempus excluderentur à Sacrificio Catechumeni, Eurgementi, & Pœnitentes. Ranzovius in, epilt. ad Calixtum.

CANONARCHA, græca vox *Κανονάρχης*, monachale officium, ideſt, regulæ Præfectus. [Cūm quadam nocte ſurrexiſſem, ut pulſarem ſignum, e2 quippe cura mihi, ut Canonarchæ, inſuncta fuerat, ut excitarem fratres ad collectam. Moſch. in vita Patrum, lib. 10. cap. 50.] De eodem officio mentionem facit S. Dorotheus Abbas, ubi de ejus laboribus pro monaſterio ætis inquit: [Adventabat interea modico intervallo hora vigi-

vigiliae, & cum paululum quippiam obdormissem, excitabar à Canonarcha nostro. Doct. 11.] Hodie tamen inter Grecos *Canonarcha* vocatur ille, qui suggerit legendo de uno ad alium periodum Cantoribus, qui ob librorum penuriam, vel legendi inscitiam memoriter recitare, & canere coguntur; sic ex utroque Choro duo Canonarchæ, idest, directores ad suggerendo successive prolationem versuum incumbunt, quorum Superior *Protocanonarcha* appellatur.

CANONIA, canonicalis præbenda, pro cuius definitione, vide *Præbenda*. [Hoc anno Dominus Papa vestro interventu privilegium suum Ecclesiæ nostræ indulxit, in quo specialiter expressit canonicas, seu præbendas &c. Petrus Cellensis. lib. 8. cap. 15.] Sic passim penes antiquos Scriptores, quæ etiam dicitur. *Communitas. Visuæ*. Item significat canonicam habitationem, in qua Canonici simul morabantur. Vide *Canonicus*. FR. dicitur etiam *Canoniam Regularium domus*: [In aliquo Monasterio, vel regulari canoniam. can. Dux sunt. 19. quæst. 1.] De ordinatione verò sæcularium Canoniconum simul habitandi sic habetur: [In unoquoque Episcopatu simul manducant, & dormiant, ubi his facultas id faciendi superpetit, qui de rebus ecclesiastici stipendia accipiunt, in uno claustris maneant &c. can. In omnibus, de Consecrat. dist. 5.] Ubi de Canoniconum institutione agitur.

CANONICO. FR. verbum, Canonicum facere significat. [Qui verò tales (ut dictum est) canonicare præsumperit, à suis beneficiis suspendatur. de filiis Presbytr. cap. 16.] Vide *Canonicor. Excanonicor*.

CANONICOR. FR. regulor in modo vivendi. [Super paupertatem spiritus offerenda est voluntas canonicari volentis. Petrus Blesens. serm. 32.] posset etiam significare, habitum regularem sumere.

CANONICARIUS, qui canonem exigit, vide *Canonicus*.

CANONICUS, græcè *κατοικηδς*, idest, regularis; Canonici enim antiquitus vocabantur Clerici, qui simul cum Episcopo communiter, & regulariter ad similitudinem primitivæ Ecclesiæ vivebant, ut dictum est in dict. *Canonica*, & usque ad præsens eorum habitationes Cathedralibus contiguæ videntur. Canonici ergo ex vita regulari ita appellatus fuit, & non ab obligatione exigendi ecclesiasticum proventum, eo modo, quo non puzci faciunt, qui meritò arguuntur his verbis ab Alcuino: [Est namque canon vita, ut dictum est, & est canon pecuniæ, videlicet, alicujus pensionis certæ. Unde solet dici, solve mihi canonem meum, idest, pensionem meam. Eja ergo ò Canonicè inveniamus à quo derivaris, idest, à canone pecuniæ, non à canone vitæ, idest, à canone regionis, non à canone religionis, hom. de Zizania.] FR. Canonici etiam dicitur, qui canonem solvere tenentur; [Deinde, sacramento mediante, Comitibus Jordani fidelis, & canonicus effectus est. Falco Bene-

ventanus apud Camillum Peregrinum,] quem Camillus in ejus castigationibus, pag. 166. sic exponit:] Canonicus, idest, tributarius: nam pensio passim olim dicta reperitur canon: quoniam, scilicet, juxta canonem, & certam regulam penderetur; unde ex Cassiodoro, lib. 2. epist. 25. solidi canonici, & lib. 12. epist. 13. alii que in locis sunt Canoniciarii, qui tales canones exigebant. Deque iis etiam vide Cujacium in Novell. Justiniani 128.] Angelus de Nuce Rosanen. Archiep. in notis ad Chron. Casinen. lib. 3. cap. 69. num. 1546. eruditè Canonicos reprehendit, à quo consulendi sunt Canoniciatum possessores, seu cupidi. :: Quid autem per *Canonicorum fornicationes* intelligat D. Basilus Amphilochio scribens: ita explicat Balsamon: [Canonicos eos dicit, qui in canone numerantur, scilicet, Clericos, Monachos. In aliquibus Belgicis Civitatibus reperiuntur *Canonicisse*, scenninæ, scilicet, à Guidone illius provincie olim Comite institutæ, quæ tenentur in Ecclesia recitare Officium divinum, quarum receptio ex Honorii IV. constitutione, epist. 144. non poterat fieri sine attestate septem nobilium virorum super nobilitate earum ex ambabus parentum lineis; sed idem Pontifex cognita sæpè falsitate testium in hujusmodi examiniibus, ne esset causa tanti mali, ac perjurii, eandem constitutionem revocaverat deinde. In Concil. Lateranense de anno 1069. celebrato, reperitur decretum ad instantiam Petri Damiani, pro quo Alexandro Papæ scripsit: in eo enim decreto ordinatur, quod Clerici communem vitam simul agant: quod intelligendum de illis Clericis, qui in Collegiatis Ecclesiis inserviunt, & ideo Canonici dicuntur. FR. multi Imperatores, ac Reges in signiti sunt titulo Canoniconum Vaticanæ Basilicæ, ita Carolus Magnus à Leone III. ut testatur Torrigius de Crypt. Vatican. secundæ impress. part. 2. cap. 7. Federicus Imperator à Papa Nicolao, ibidem cap. 5. Henricus IV. & Carolus V. Imp. ibidem cap. 2. Princeps Poloniæ ab Urbano VIII. ibidem cap. 5. & hoc fuit propter arduam prohibitionem sub censuris, ne quis præter Vaticanæ Ecclesiæ Canonicos posset ascendere ad visendum Sanctissimum Veronicæ Sudarium; sub quo titulo Imperatores prædicti aditum habuerunt approximandi ad dictam Sacram Reliquiam. :: Quo autem ad Canoniconum cæremônias, primarius locus Canonico hebdomadario deferenti sacra paramenta debetur. Congreg. Rit. 22. Aug. 1626. Imò in Romæ Basilicis, & Collegiatis est usus cedendi hebdomadario Canonico primum stallum, quamvis paramenta sacra non deferat, sic etiam Beneficiato hebdomadario inter ordinem Beneficiorum. Eadem præcedentia datur Episcopo titulari, si Canonicus sit. Sac. Congreg. Rit. in una Cõpostellana 11. Julii 1617. Hanc etiã proximè observari expertus sum in Vaticana Basilica, in qua aliqui Canonici sunt titularès Episcopi, qui cum rochetto, & mantelletto divinis officiis interfunt supra omnes Canonicos.

Præscribit Cæremonialis ad Chorum incedere Canonicos ordine binario, sed in solis solemnitatibus hoc intelligi declaravit Sac. Congreg. Rit. 12. Junii 1628. Canonici, qui habent rocheti, & cappæ usum, iis uti non possunt in administratione Sacramentorum; tunc enim debent deferre superpelliceum, & stolam, d. Congreg. ibidem. Non tenentur Canonici Episcopo Pontificaliter celebranti inservire in aliis Ecclesiis; sed tantum in Cathedrali, d. Congreg. 20. Jul. 1592. Quod ramen de Ecclesiis extra Civitatem intelligitur; nam in iis, quæ sunt intra Civitatem, ubi Cathedralis reperitur, ad dictam assistentiam teneri declaravit Sac. Congreg. Concil. ad cap. 12. sess. 24. de Reformat. Quando jam in Choro inceptum sit recitari officium, ac veniat interea ad Ecclesiam Episcopus; debent ei obviam ire quatuor ex Choro Canonici, d. Congregat. Rit. 15. Martii 1608. Similiter, si à Choro Præsul discederet non peractò officio, quatuor Canonici usque ad portam Ecclesiæ eum famulari debent, d. Congreg. Rit. 4. Jul. 1615. Romæ observatur hæc cæremonia in adventu Cardinalium, & Pontificis, cui etiam non plusquam quatuor Canonici à choro obviam discedunt, remanentibus aliis ad proseguendam officii recitationem, & pertransiente Papa per Chorum, recitantes Canonici non moventur à propriis locis; sed tantum transiente Pontifice genuflectunt, cujus cæremoniæ usus oculus testis sum. Allociando Cardinale Episcopus Canonici, civilem pallium ferentes, debent ante, & non post illum incedere, d. Congreg. 4. Julii 1626. Non pertinet ad Canonicos assistentes auferre biretum ex capite Episcopi, aut se ex id facere potest, d. Congreg. 21. Aug. 1604. Neque manum Episcopi osculare teneret Subdiaconus Canonicus peracta lectione. Vide *Lectio*. Reliqua vide Beneficiati in dict. *Beneficium*. *Cappa*. Canonicus absens à Choro de distributionibus non participat, quamvis Episcopo inserviat. Vide *Visuale*.

CANONICUS SIMPLEX. FR. Dicitur Canonicus Collegiatæ. [Quod H. præpositus quondam simplex Canonicus ejusdem Ecclesiæ, de ipsa in majori Ecclesia in Canonicum est electus. de concess. præbendæ, cap. 9.

CANONICURUS. FR. exactor canonum Regiæ Camerae debitorum. l. final. C. de exactor. tribut.

CANONIZATIO, cæremonialis actio Summi Pontificis, qua aliquem Dei Servum Universali Ecclesiæ pro Sancto haberi, & inter Sanctorum Kalendarium connumerari declarat. *Canonizatio*, & *Canonizatio* à Canone dicitur, seu à Catalogo, qui Canon appellatur, in quo inscribentur nomina Sanctorum, quos Ecclesia approbat prævia rigorosissima inquisitione; mos enim hic laudatissimus semper fuerat in Ecclesia, & ab antiquo non approbantur Martyres à Tyranno occisi ante declarationem Ecclesiæ; quod hoc modo fiebat; Episcopus sub cujus Diocesi aliquis martyrini passus erat, Provinciæ Primatem

certiorem faciebat, qui post maturam consultationem declarabat, an Martyris cultus illi occiso deberetur. Ita fecisse Tagastensem Episcopum refert D. Augustinus, quod nempe, Mansurio Carthaginensi Episcopo, ac Primati Martyrum acta exhibuit Tagastensis: & Lucillam famosissimam, ac ditissimam feminam Hispanam, atque Donatistarum sauricem redarguit Cæcilianus Carthaginensis Archidiaconus, ut Opreatus Miletitanus refert, quia ipsa ante communionem adorabat, & osculabatur reliquias ejusdem Martyris, qui adhuc canonizatus non erat, qui sic inquit; [Os nescio ejus hominis mortui, si Martyris, nondum ramen vindicari, admovent.] Quæ reprehensione femina illa irritata, omnes copiosas facultates suas insumpsit ad insequendum Cæcilianum jam Episcopum Carthaginensem consecratum. *Martyr vindicatus* is dicebatur, qui post canonicam approbationem adorari poterat. Vide *Vindico*. Hodie ramen ad solum Pontificem Universalis Ecclesiæ hæc functio spectat. Vide gloss. in sexto, lib. 3. tit. 24. cap. unico. Errat siquidem Polydorus Virgilius, qui, lib. 6. cap. 8. primam canonizationem Sanctorum ab Alexandro III. celebratam fuisse asserit; constat enim S. Suviberti processum canonizationis ad instantiam Papini Francorum Regis inchoasse Stephanum Papam III. Baron. ann. 754. nu. 10. & canonizatum fuisse à Leone III. idem Baron. an. 804. n. 2. & c. Sur. 1. Mar. Bellar. Contr. de Eccel. Trium. lib. 1. c. 8. Adrianus I. Albanum Angliæ Protomartyrem ad instantiam Regis Offæ anno 744. canonizavit. [Offa Rex Romam tandem perveniens optata Apostolorum limina visitavit, & diversorum loca Sanctorum pia devotione percurrit. Deinde Adriano I. Summo Pontifici causam sui adventus denuntians, & de loco simul, & B. Albano canonizando, cænobiocque construendo, devotè preces porrigens; petitioni suæ Romanam de facili curiam inclinavit, & ex hoc præcipuè, quod Martyris inventio cælestis sic edocta. Math. Vestmonasteriensis Florilegus appellatus, qui vixit anno 1300. in sua Historia, quæ flores Historiarum dicitur, pag. 287.] Joannes XV. S. Udalricum Augustanum Episcopum. Baron. An. 993. n. 1. & seq. Joannes XX. post lustrum S. Romualdum, qui obiit anno 1027. idem Baron. ad Ann. prædictum nu. 13. Leo IX. an. 1052. SS. Ronaldum Cameriensem, Amicum Rambaonensem, Guidum Pompejanum, Firmannum Firmensem, & Ardoinum. Baron. in d. anno n. 7. & anno sequenti idem Pontifex S. Gerardum Leucorum Episcopum, idem An. 1053. num. 4. Paschalis II. S. Petrum Anagninum Episcopum, post annos quatuor ab ejus obitu, idem an. 1105. num. 13. Eugenius III. Henricum Imperatorem, idem an. 1152. num. 4. in Sanctorum numerum retulerunt. Quæ functio solet in Conciliis Generalibus fieri à Pontifice, vel absque Bulla, vide eundem Baronium an. 1161. num. 1. & aliquando idem Pontifex alicui Primati sanctionem hanc delegare consueverat: sic enim legitimus

Urbanum II. anno 1088. Byzantio Trānensi Archiepiscopo per specialem Bullam facultatem dedisse adscribendi in Catalogo Sanctorum S. Nicolaum cognomento Peregrinum, in cuius honorem dedicatum fuit sumptuosissimum in ea Metropoli templum. Quibus veridicis narrationibus manifestè Novatorum calumniæ conyuncuntur, qui novum ritum Sanctorum canonizationem esse falsò asserunt. Fabulosa etiam Troili Malvezi narratio habenda in tract. de Canoniz. to. 14. dub. 4. num. 46. ubi ad demonstrandam hanc cæremoniam fuisse antiquissimam, ait Sanctum Apollonium græcum Anachoretam fuisse primum ex Sanctis canonizatis, qui nato Christo primus fuerat ad prædicandum Pastoribus Messisæ adventum, & ideo à Judæis ligneis clavis confixus, ac processu temporis per divinam revelationem Nicolaus I. illum canonizaverat, quod ex narratione eujusdam M. S. Authoris Anonymi asserit; de hoc enim Apollonio Anachoreta mentio nullibi reperitur; melius tamen hujus antiquitatem Bellarminus, cap. 7. loc. cit. ex Testamento veteri originem duxisse probat; Ecclesiasticus enim Enochum, Noëmmum, Abrahamum, Isaacum, aliosque justos canonizavit, inquit; [Laudemus viros justos, &c. Ecclesiast. cap. 44.

CANONIZO. Vide *Vindico*.

CANOLA. Vide *Communio. Fistula. Syphon*.

CANSTRISIVS, Græcè *Κανστρίσιος*, qui sacra Patriarchæ paramenta custodiebat, & eundem ad induendum coadjuvabat, thuribulum deferrebat, populumque aqua benedicta aspergebat. Existimant aliqui à nomine græco *Κανστρίσιος*, idest, *incensæ navicula*. sive à *Κανστρίσι*, *canistrum*, hoc vocabulum derivari, in quo vestimenta Patriarchalia porrigebat. Hoc officium in Ecclesia Romana Vestiarum erat.

CANTABRUM, militare signum. Hinc perperam Rhenanus Terrullianum corrigere existimavit, ubi de militaribus vexillis loquens, *Candelabrorum* dixerat, correxit ille *Labarorum*. Quare melius Latinus Latinus in ejus Bibliotheca Sacra ad Tertull. *Cantabrorum* restituit; sicut in Codice Theod. lib. 4. tit. 7. cap. 2. de Colleg. legitur. *Cantabrum* enim est diversum à *Labaro*. Vide Baronium, An. 312. nu. 33. & 34. Item furfur significat; [Jussitque eos tota die terram fodere, & cantabrum edere ad vesperam: Surius in vita SS. Nerei, & Achillei. S. His litteris acceptis. [Qui tamen Auctor herbani fuisse existimando erravit; nam apud Cæsum Aurelianum, lib. 2. cap. 19. apud Adoneum in suo Martyrol. Isidorus in Gloss. & alios in significatione furfuris legitur, ac clarus in Vita S. Romualdi Abb. hæc verba leguntur: [Ita ut à farinæ siligine cantabrum separetur. [FR. Plinius, lib. 25. cap. 8. à Surio pro se citatus, sic inquit: [In eadem Hispania inventa est cantabrica per D. Augusti tempora à Cantabris reperta. Nascitur ubique caule junceo pedali, in quo sunt flosculi oblongi, velut calathi: in his femem perquam minutam.] Jacobus Dalecampius in ejus ad Plinium observationibus cantabricalli

Escorzoneram esse purat. Sed nil ad rem, quis enim unquam putaret Tyrannum Sanctis Martyribus *Escorzoneram* ad edendum dedisse: Hinc formatur nomen *Cantabrus* adjectivum [Cantabro pane cum hellena aqua vescendo. In Vita Petri Damiani.] Qui Author etiam adjectivo nomine *Cantabricus* utitur, opuscul. 15. cap. 14.

CANTARIUM. Vide *Cantharus. Candela*.

CANTATORIUM, Liber pro candela Missa, & Graduale hodie communiter appellatur, de quo suo loco. [Postquam legerit Cantor, cum cantatorio ascendit, & dicit responsum graduale. Ord. Rom.

CANTERMA, maleficium opera diabolica provocatum. [Maleficio, quod vulgo canterma dicitur, quosdam didicit maculatos. S. Gregor. in Registr. lib. 12. epist. 13.

CANTHARUS, seu *Cantarium*, ex græca voce *κάνθαρος*, quæ candelabrum significat, & *κρίσταρος* *κάνθαρος*, candelæ sustentaculum sonat. FR. In Missali Ambrosiano *Cantarium* dicitur; ubi disponitur, quòd in Missis cantatis Subdiaconus in una manu thuribulum ferat, & in altera *Cantharium*, idest, candelabrum cum accensa candela; quæ praxis in Metropolitana Mediolani Ecclesia tantum viget, ac idem facit Subdiaconus, dum canitur Evangelium: in his enim functionibus, Ambrosiani non utuntur Acolytis; || Item sumitur aliquando in significatione candelæ tantum. Vide *Candela*. Item *vas*, in quo aqua benedicta conservatur. Item *Lychnum* pensile significat, ut dictum est in dict. *Butto*. Sed diversæ figuræ, ut in muro ab ingrediente S. Clementis de Urbe templum parte sinistra similes antiquæ picturæ adhuc cernuntur, necnon in manibus decem Virginum, quæ opere musivo in externa S. Mariæ Transyberinæ templi fronte super porticum adhuc configuratæ perdurant, cujus figuram hic subjicere curavimus.

CANTHELIUS, Vasis genus. [Portabat canthelium capientem amphoras decem. Jo. Mofc. cap. 107.] Græcè tamen *καυθελίος*, grande jumentum propriè significat, & inde metaphorice pro ingenti vase accipitur.

CANTHUS, *καυθός*. FR. [Tales autem rotæ erant quales solent in curru fieri; & axes earum, & radii, & canthi, & modiolus, omnia fusilia. 3. Reg. cap. 7. vers. 33.] Quam dictionem exponit ibi Dionys. Carth. art. 11. inquit: [Canthi verò extrema rotæ, quæ per terram circumvolvuntur, seu partes circumferentiæ, quæ intra radios collocantur; modiolus autem est illud rotundum, quod est in medio rotæ. Item circulus, hoc est angulus oculi, canthus, Galen. Cæl. lib. c. 3.]

CANTICUM, quod differt à Psalmis; hic enim musico instrumento psalterio appellato canebatur. Vide *Psalmus*. Canticum verò sola voce promebatur. Psalmus autem bona opera, canticum verò gratiarum actionem denotant. Durand. lib. 5. cap. 4. Primus sacrorum canticorum Author Moyses fuit, quando cum populo electo mare rubrum jam transierat. Itaque psalmo antiquius est canticum. Decem sunt cantica, quæ in psalmodia recitantur, septem, scilicet, ex antiquo testamento excerpta, & per septem hebdomadæ dies ad Laudes distributa; alia verò tria ex Evangelio desumpta, nempe, *Benedictus Dominus*, quod etiam dicitur in matutinalibus Laudibus, quia in eo de Præcurfore Christi fit mentio, qui tanquam aurora veri solis justitiæ annunciatrix fuerat. Secundum canticum est *Magnificat*, & dicitur ad Vesperas, quæ nobiliores Laudibus sunt, cum festivitatis sint principium, & quia hoc canticum vesperarum tempore fuerat compositum, tunc enim ad Elisabeth domum Maria Virgo pervenerat. Benzoni in *Magnificat*, cap. 20. lib. 1. Tertium Evangelicum canticum est *Nunc dimittis*, quod idè in Completorio recitatur, quia ad modum commendationis animæ est, quæ Deo porrigitur ante somnum æternitatis symbolum; ita Amalar. Hæc postrema tria cantica Evangelica appellantur, quia ex Evangelii textu sunt desumpta; idè in eorum recitatione stando omnia recitantur, quinimò aliqui initio prolationis eorum laudabiliter solent cruce signati, sicut in Missa ad Evangelii principium observatur. Jo. Belet. cap. 40. Cærimoniale enim Episcoporum, lib. 2. cap. 1. Episcopum in vesperis pontificalibus ad *Magnificat* principium cruce signari disponit, & Romana præcis idem comprobatur.

CANTICUM DRAMATIS. FR. Officii Antiphona. [Dulcia cantica Dramatis.] Cantum gesticulatione associatum significat; nam *δραμα*, æthologiam, gesticulationem, representationemque significat. Sic Philo Hebræus in Opusculo de vita contemplativa de Essæorum ritu loquens, ait: [Religiosis gestibus, & accentibus, modò stantes, modò retrorsum gradum moventes, utcumque res postulat.]

CANTILENOSUS, cantabilis. [Quod meas nu-

gas, seu confectas opere profario, seu Poetarum stylo cantilenosus. Sidon. lib. 4. epist. 1.]

CANTOR, Ecclesiastica dignitas in Cathedralibus Siciliæ præcipuè, ac Melitæ, quam utrobique *Cianro* vocant, à vocabulo gallico *Chanre*; Chori cantui præest, & ad eum Antiphonas, Lectiones, ac Prophetas canendas, spectat distribuere, Cong. Rit. 6. Decembr. 1613. Quare autem baculum deferat, dictum est in dict. *Baculus*. Advertit Durandus, lib. 2. cap. 2. falli eos, qui *Cantoratum* ordinem esse dixere; quia nomen est officii, non autem ordinis. Concilia verò, & Sacri Canonis, ubi dicunt Cantorem ordinem minorem esse, intelligendi ibi non de Canonico, sed de Clerico primæ tonsuræ initio, quem *Cantorem* Concil. Toletan. appellat, & Græci *Psalterem*, vel *Psalmistam* vocant. Vide *Psalmista*. *Confessor*. *Notarius*. In Cathedrali Lugdunensis Ecclesiæ, in qua omnes Canonici gaudent titulo Comitum, maximè inter eos præfertur Cantoris dignitas; nam quando in Choro recitatur officium, quod ibi rigorosa disciplina, gravitate, ac modestia singularissima persolvitur, si contigerit ibi aliquis error in recitando committi, statim Cantor dat manu signum, tunc omnes silentio profundo à Choro discedunt, & in aliquam Ecclesiæ Cappellam se se reducant, ibique privatim remanentem officii partem subsequuntur, quod in Choro tam rigorosè recitatur, ut Canonici pro silentio, modestiaque quasi immobiles statum appareant; neque enim ad Chorum admittuntur, nisi postquam memoriter didicerint psalterium, hymnos, & antiphonas totius anni, quia in Choro nec libri, nec lumina afferuntur: imò ad matutinum, quod semper nocturno tempore canitur, in Altari candelæ non accenduntur, sed permittitur unicum tantum lumen in laterna absconditum, quo utuntur tempore lectionum. In multis Galliæ Ecclesiis vocatur *Festum Cantoris*, festum primæ Classis; quia tunc ad Cantorem spectat officium ordinare: sic *Festum Succentoris*, significat festum secundæ classis; nam tunc succentor officium ordinare tenetur. In Melita Canonicus Cantor in solemnitatibus, ac processionibus in manu defert argenteam virgam, ut dictum est in dict. *Baculus*, & ipse præintonat Episcopo in Pontificalibus; reliqua vide *Archicantor*. *Archiparaphonista*. *Baculus*. *Bardus*. *Cappellaris*. *Fabarius*. *Majusculus*. *Paraphonista*. *Succentor*.

CANTUS, in Ecclesiâ antiquissimus, ab ejus, nempe, primordio. [Componentes vosmetipsos, psalmis, hymnis, & canticis spiritualibus, in gratia cantantes in cordibus vestris Deo. Epist. ad Colossen. cap. 3.] Cantus autem alternatus in Choro à S. Ignatio Martyre in Oriente introductus fuit. Quod in visione didicerat gloriosus ille Martyr, in qua Angelos alternatim Sanctissimæ Trinitati laudes canere audierat, quem ritum universalis Ecclesiâ imitata est deinde: & Sanctus Athanasius in suam Alexandrinam Ecclesiâ figuratum cantum introduxerat, quem

Græci *ἁρμονιστῶν*, idest, coloratum vocant; at postea disuetudinem animadvertens, ut D. Augustinus refert, alium cantum simplicem, ac planum ordinaverunt; ita ut potius recitatio, quam cantus videretur; idemque Aug. addit, quod Mediolanensis Ecclesia sub D. Ambrosio à græca Ecclesia mollem, suavemque canendi modum apprehenderat; sed Romana Ecclesia medium tenuit, nam nec ad simplicitatem alexandrinam, nec ad græcum, & suavem concentum inclinavit; sed utrumque modum contemperavit, suavitatem, nempe, gravitati commisit, de quo Baron. An. 60. num. 25. & seqq. Apocrypha autem sunt illa scripta, quæ sub nomine Damasi Papæ circumferuntur, ex quibus nonnulli inducti, Ecclesiam Romanam asseruerunt ab orientali canendi modum suscepisse, nam à principio suæ fundationis usa est cantu, licet verum sit, quod Damasus ex Oriente, nimirum, à Hieronymo Hierosolymorum incolæ non canendi ritum, sed psalterium secundum Septuaginta Interpretum versionem accepit. Anglicana Ecclesia à Romana ad canendum instructa fuerat. Baron. ad An. 639. num. 8. Et ab eadem Romana Gallicana in canendo correctæ. Idem Baronius An. 754. num. 7. Solebant antiquitus omnes fideles simul canere in Ecclesia, quod cum potius confusio nem, quam devotionem excitaret, inde sancitum postea fuit, ut tantum aliqui Clerici, ad hoc deputati, canere debuissent, qui *Cantores Canonici*, idest, Regulares, seu ordinati dicebantur. [Non oportet præter Canonicos Cantores, qui suggestum ascendunt, & ex membrana legunt, aliquos canere in Ecclesia. Concil. Laod. can. 15.] Ubi Zonara notat, quod ex tunc Subdiaconi, qui prius ad portas Ecclesiæ, & Lectores ad legendas sacras lectiones destinati erant, ad canendum postea electi sint. S. Gregorius Cantorum Romæ Collegium restauraverat, quod *Schola Cantorum* dicebatur, & tenebantur ad canendum adire, ubi Pontifex solemniter celebraturus erat; atque idem Sanctus reformator illius cantus fuerat, qui ab ejus nomine *Gregorianus* dicitur; sed processu temporis jam vitatus, à Leone II. Siculo hujus scientiæ peritissimo denuò in pristinum splendorem restitutus fuit. Singularissimo studio ad ecclesiasticum cantum, excitantem modestiam, ac devotionem, SS. Patres admonitis incumbebant, ac memoratu dignum erit S. Ambrosii documentum, ubi, lib. 1. cap. 18. sic ait: [In ipso canendi genere prima disciplina verendum est.] Ideo immodeste canentes legere deberent, can. 75. sextæ Synodi, & Extrav. Jo. XXII. in cap. unico, de vita & honest. cleric. ac D. Hieronymus, in cap. 5. ad Ephes. Græci verò sunt laudibus digni, qui in cantu admonitionem S. Jo. Chrysostomi, hom. 1. de verbis Isaïæ sequuntur, ubi ait, quod cantus debet habere [Placidam, & contractam, moderatamque vocem] Concil. Trident. modestiam in cantu commendat, & Auctores existimant committere peccatum mortale, qui profanum cum sacro cantu

in Ecclesia miscnt. Cajet. 2. 2. quæst. 1. art. 1. & in Cæremoniale Rom. lib. 1. cap. 28. hæc verba habentur: [Cavendum autem, ne sonus organi sit lascivus, aut impurus, nec cum eo profertur cantus, qui ad officium, quod agitur, non spectent, nedum profani, aut ludicri, nec alia instrumenta musicalia, præter ipsum organum addantur. Debent ergo Cantores consonis vocibus, & suavi modulatione concinere, quatenus animos ad devotionem Dei valeant excitare, Innocent. III. de Myst. Missæ, cap. 2.] Ac D. Gregorius in Concil. Rom. can. 1. hujus prohibitionis causam reddit, inquit: [Dum blanda vox queritur, quæri congrua vita negligitur, & Cantor minister Deum moribus stimulat, cum vocibus populum delectat.] Aliam rationem reddit Card. Bellarminus in Psal. 40. dicens: [Nam sicut qui intelligenter, & devotè cantant, animos audientium rapiunt; ita, qui theatralis modulos in Ecclesiam invehant, de domo Dei scenam mundi faciunt.] FR. Sed pro defensione recentiorum Cantorum dicendum, quod sicut apes, & serpentes ex eodem flore humorem lambentes, illæ mel, & isti venenum trahunt, sic ex modulationibus, quæ aliquibus apparent lascivæ, per easdem sæpè vidi pios, ac devotos ad spirituales meditationes excitari. [Fieri enim potest, ut sine aliquo vitio cupidinis, vel voracitatis pretiosissimo cibo sapiens utatur; insipiens autem sædissima gula flamma in vilissimum olus ardeat,] & inferius inquit: [Nam in omnibus hujusmodi rebus, non ex earum rerum natura, quibus utimur; sed ex causa utendi, & modo appetendi, vel probandi, vel improbandi, quod facimus, can. qui quis rebus, dist. 41.] Itaque cum notæ musicales in se indifferentes sint, ex subjectis verbis canendis denominationem boni, vel mali accipiunt, & ad id, quod Boerius in d. Extrav. Jo. XXI. allatus ait, nempe: [Non enim frustra Boerius: Lascivus animus, vel lascivi oribus delectatur modis, vel eosdem sæpè audiens emollitur, & frangitur.] Respondemus hoc per accidens ex mala animi præparatione in lascivi aures succedere; non quia, ut supra ostendi, modulatio ex se talis sit; sed ex prava audiens apprehensione; nam si ex hoc capite prohibenda esset delicatissima recentiorum musica, prohibendum etiam esset, exempli causa, aurum, argentum, gemmæ, & reliquæ res pretiosæ, quibus Ecclesia ad honorè Dei utitur, quia ea avidus inspiciendo posset actum avaritiæ excitare, & pro se appetere. Ergo sicut Theologi morales docent, mulierè se exuere non teneri ornamentis, ex eo quia ab aliquo lascivo admonita, quod propter talia ornamenta excitatur ille ad eam libidinosè concupiendam, cum illa ad delectationem sui mariti adornetur; sic cantu, & cæteris ornamentis Ecclesia Dei sponsa ad delectationem & cõtemplationè anime utitur, licet peccator, qui videbit, seu audiet, passionibus fremat. Si verò an iquo canendi stylo uti cogemur in Ecclesia; utique a cū Propheta continud cõqueri debuiss. r, quod: [Vix Sion lugent, eo quod

non est, qui veniat ad solemnitatem,] nam imbecillitas humana cantu, & concentibus cum novitatibus concentuum, & conceptuum attrahitur. Scrupulosi erant SS. Patres ad introducendum Organum in Ecclesiam, ne convenirent cum secularibus sonis: tandem hodie ejus sonus non nisi spirituales meditationes excitat, & sic cum Augustino cogimur dicere: [Rogamus pro illis, ut qui delectabiliter organum audiunt (& nos addamus recentem miscam) delectabilius audiant vocem Dei, in Psal. 98.] Quare dicendum, SS. PP. & Concilia de cantu theatralibus, & immodestis verbis mixto prohibere intellexisse, vel secundum temporum illorum exigentiam, ne cantus Ecclesiasticus à Gentilibus calumniaretur, id cavisse, ut de Organo cæterisque musicalibus instrumentis refert Baron. An. 60. num. 36. Cæterum Beda in tractatu de Musica quadr. seu mensur. ait eam esse merè spiritualem, & ad rectum deducentem, cujus [Utilitas magna est, & admirabilis, & virtuosa valde, quæ fores Ecclesiæ ausa est subintrare: nulla enim scientia ausa est intrare fores Ecclesiæ &c.] Ad cantus pertinentia. Vide *Antiphona. Contracium. Exodium. Hoquetus. Musica. Neuma. Planicantus. Solfiso. Toni. Tropus, Versus, missa, sol, la.* Quæ hic ex Originali desunt. Vide in dict. *Organum.*

CANTULLA, barbara vox, quæ penes Anastas. Bibliothec. in Leone IV. videtur significare vas. [Obtulit cantullam argenteam unam] fortasse incensæ navicula, ex voce græca *κωνθύλια*, quæ canistrum significat, in *Cantulla* diminutivum nomen, ut *Cistella, Fiscella* &c.

CAOS. Vide *Chaos*.

CAPA. Vide *Cappa*.

CAPELLO. FR. depilo, capillos extirpo, vello. Bullar. Casinen. tom. 2. const. 138. l. h. Caballo, de damno, & injur. Hoc, nempe, secundum nonnullorum expositionem; sed alius placet intelligere, quod cappellam, casulam, seu turgurium construere significet; verba enim textus sic habentur in cit. Const. 138. ubi Mathildes Comitissa in concessione territorii &c. concedit Monachis, quòd nempe, illi possint: [Piscatorem unum habere, pascere, capellare, & similia facere &c.

CAPERO, Capucii genus, italicè *Capparone*, quod villicii ferre solebant: hodie tamen Capucinatorum Novitii id deferunt, & est maxima ignominia in illa Religione, quando Professus imponitur, est enim quasi infamæ puniçio. [Caperonem usque ad cingulum. Marth. Paris. in hist.] à voce galliçæ *Chaperon* derivatur.

CAPISA, olei mensura. Vide *Capsaces. Sauma*.

CAPIBREVIUM, scripturarum fascis, ubi breviter capita bonorum notantur, ex quo vocabulo Equites Melitenfes Cabreum dixerunt. Vide *Cabreum*.

CAPICERUS, idem ac Primicerius, Latini enim dicere solebant *In prima cera, In secunda cera, In ima cera*, sicut nos dicimus in prima charta, seu pagina, &c. quia, ut ait Sueton. in Cæsare, scribebant illi in tabulis ceratis, hinc dicti fuerunt *Capicærius, Primicerius, & Protocærius*. Vide

Primicerius, quia in capite, ac principio ante alios in cerata pagina notabatur; eodem modo *Secundicærius*, qui in secunda ceræ tabella erat notatus. Vide etiam *Tertiocærius*.

CAPISCHOLA. FR. In Hispania sic vocatur Canonici Theologali Præbendæ Cathedralis Ecclesiæ.

CAPISTERIUM, Clibanum significat, seu vas, quo granum frumentum purgatur: [Si enim adhuc puerulus ita capisterium reparavit, ut ne scissura quidem appareret. Odo serm. de S. Bened.

CAPIT, verb. impersonale, & significat idem ac *Licer*: [Quam etiam Petrum dici capiat. Tertull. de resur. carnis, cap. 26. Talia capit opinare eos. Idem ad vers. Hæres. cap. 44.

CAPITALE, pulvinar, seu cervical oblongum, quod *Capezzale* Itali vocant: [Sit ergo beatæ animæ culcitra conscientie suæ puritas, sit capitale tranquillitas, sit opertorium ejus securitas, ut in hoc strato dormiat delectabiliter. S. Bern. serm. 2. in festo omnium Sanctorum.] Dicitur etiam *Capitulum*. Vide *Capitulum*.

CAPITANEUS. Vide *Capitanus*.

CAPITELLUM. Vide *Capitulum*.

CAPITE nudato etiam in primitiva Ecclesia orabant Christiani. Vide *Collecta*.

CAPITERGIUM, linteum, seu fascia, qua Episcopi caput ligatur, dum oleo sancto ungitur in ejus consecratione. Davantria in Cæremonial. M. S.

CAPITIARIUS, tributorum exactor, qui per hominum capita tributa exigit. [Constituas tibi alium Thesaurarium, & Capitiarium de bonis Clericis. Fulbertus Carnot. epist. 103. Vide *Capitularium*.

CAPITILAVIUM. Sic Dominica palmarum dicebatur, quia in hac die lavabantur puerorum capita, qui præparabantur pro sequenti Paschæ festo ad eos baptizandos. [Vulgus autem eum diem capitilavium nominat, quia tunc moris est lavandi capita infantium, qui ungenti sunt, ne observatione quadragessimæ fordidata, ad unctionem accedant. Isid. lib. 6. Etymol. cap. 18. & Raban. de Instit. Cleric. lib. 2. c. 35.] Quamvis Durandus *Capitilavium* diem feriæ V. in Cœna Dom. appelleret, qui etiam dicebatur *Magnus dies Jovis, Viridis dies Jovis*, nam in eo die reconciliabantur poenitentes. Seu *Albus dies Jovis*, quia tunc distribuebatur pauperibus panis albus, & usque ad præsens in quibusdam Galliæ locis eadem elemosyna fieri solet, & vocant hanc diem *Jendi blanc*. Dominica verò palmarum dicebatur etiam *Petitum Paschas, sive Competentium*, quia in hac Dominica baptizandis Symbolum fidei prebant. Vide *Catechumenus*; sed ne daretur idiotis occasio existimandi illam lotionem eandem esse, ac Baptisum, abrogata idèd fuit anno 813. in Concilio Moguntino. FR. In Ord. Rom. ex Albino Flacco legitur *Capitilavantium*, sed Latinius *Capitilavium* mavult legi. Vide in ejus Animal. vers. ad Ord. Rom. tit. Albinus Flaccus.

CAPITIUM. Vide *Cappa*.

CAPITOLIUM, & *Capitulum*; locus ad congressum Monachorum: [In celebribus locis eorum, ut in Templo, & Synagoga, & Capitolio, non sit aliqui, qui inhabitet. Haymo in Psalm. 64.] ubi in græco textu eodem modo legitur *καπιτόλια ἢ μοναχῶν*, id est, *Capitola monachorum*. Pallad. de Monach. Ægypt. Solent Religiosi in hoc loco eorum culpa propalare, ac pœnitentiam postulare; sic in vita S. Dominici legitur, Dæmonem secum per conventum circumambulantem Sancto ostēdisse diabolica lucra in omnibus locis ex fratrum spiritali damno percepta; noluit tamen nequissimus spiritus ad Capitulum cum Patriarcha ingredi ex odio illius loci, quia, ut ipse factus est, quidquid in aliis locis lucrari solebat, in eo loco perdere cogebatur.

CAPITULARIUM, liber, in quo tributa notata continebantur: [Gaiso verò Comes ejusdem temporis accepto capitulario, quod anteriores scriptores fecisse commemoravimus, tributa cœpit exigere. Greg. Turon. lib. 9. c. 30.] Et inferius: [Ostendens Capitularium, in quo tributa continebantur.] Inde *Capitularii* Exactores dicebantur. Vide suprâ *Capitularius*, & in Regist. S. Greg. Papæ, lib. 7. cap. 8. *Capitulare* vocatur. FR. Capitularis dicitur liber, in quo statuta continentur; [Nec non & qui de cætero servari fecerint statuta edita, & consuetudines introductas contra Ecclesiæ libertatem, nisi ea de capitularibus suis intra duos menses post hujusmodi publicationem sententiæ fecerint amoveri, decretal. lib. 5. tit. 39. cap. 49.] Simile verbum habes ibidem, c. 53. & penes Glossam, in can. omnes undecima quæstione prima.

CAPITULATA, vas genus: [Capitulatam, & lucernam argenteam. D. Aug. epist. 165.] Baronius tamen in Notis ad Martyrol. & in Annal. an. 58. n. 75. fuisse lucernarium, seu candelabrum multorum capitum censet. Vide *Butto*.

CAPITULUM, brevis Sacræ Scripturæ lectio, quæ post psalmos in omnibus horis canonicis recitari solet: Radulphus autem, & Gratianus *Collationem* vocant; sed Suarez, lib. 4. de horis can. cap. 2. n. 19. *Collectionem* corrigis; ab Hugone vero *Capitulare*, & ab aliis *Capitellum* dicitur: [Ad cuius tumulum B. Maximus cum ad orationem venisset post effusas preces, dicto etiam Capitulo, ait: Benedic, inquit, mihi vir Dei. Greg. Turon. de Vit. Sanctor. c. 4. Et ingressus in oratorium, me postposito, ipse capitellum unum, atque alterum, & tertium dicit. Idem lib. 9. cap. 6.] Dicitur etiam à nonnullis *Leffinacula*, ac in Regulis Benedictinis *Leffio*. Item *Versus* dicitur. Tandem in ritu Ambrosiano Epistolella appellatur. Vide *Epistolella*. Auctor hujus lectionis ad Tertiam, Sextam, & Nonam fuit D. Ambrosius, quod deinde Concil. Agathense decrevit post psalmos recitari, can. convenit. de Consecrat. dist. 5. Non postulat benedictio in ejus principio, sicut fieri solet in aliis lectionibus, quia serè à Superiore dici consuevit. Amal. lib. 4. c. 3. Neque recitatur eorum Auctor, quia conveniens Clerus ad ho-

ras, supponitur habuisse notitiam Auctoris. Hugo, lib. 2. de offic. cap. 3. Propter eandem rationem in ejus fine non dicitur *Tu autem Domine &c.* quibus verbis petitur venia de erroribus in legendo commissis, quia Hebdomadarii, cum sit Sacerdos, supponitur errores non committere. Capitulum in Laudibus, ad Tertiam, & ad Vesperas solet esse idem in festivitatis, quia in illis diebus solet populus reperiri, præsertim ad Tertiam, post quam immediatè canitur Missa. In Completorio dicitur capitulum post hymnum, quia hymnus cum sit victoriæ symbolum, & Completorium statum Electorum significet, in quo statu exhortationibus non amplius opus est ad victoriam consequendam, dum ea consequuta jam sit. Hug. in Spec. cap. 3. In triduo hebdomadæ majoris relinquuntur capitulum, cum à Superiore, seu Hebdomario dici deberet; sed quia is personam Christi repræsentat, qui in tempore ejus passionis obmatur, sic ad ejus imitationem Superior tacet. Amal. lib. 4. c. 21. Propter eandem rationem non dicitur capitulum ad horas tempore Paschali, quia supponitur esse adhuc nobiscum Christum conversantem, & ubi major est, minor, nempe, Minister, cessare debet. Relinquuntur etiam in Officio Defunctorum in memoriam Christi mortis. In Pontificalibus Vesperis, & ad Tertiam cum debeat solemniter Episcopus Missam celebrare, Capitulum canitur à Subdiacono in loco, ubi canenda est Epistola. Cærem. Episc. lib. 3. cap. 1. Sed si Episcopus tantum assistit pluviali, & mitra paratus; tunc Capitulum ab aliquo Cantore, sicut fieri solet in Cappella Papali, canendum est. Cærem. lib. 2. cap. 2. Vide *Responsorium*.

CAPNICUM, datium solvendum pro quolibet camino, seu habitatione, à voce græca *καπνῆ*, quæ caminum significat.

CAPPA, sacra vestis, qua Cantores indui solebant. Cappa propria vestis est Cantorum. Gemin. lib. 1. c. 127.] Quo ad ejus significationes, & mysteria, sic Rupertus inquit: [Cappa quoque in majoribus festis superinduimur, ut amplius in Deo gloriemur, aspicientes in futuram resurrectionem, quando omnes electi, (quibus nunc post depositionem carnis in anima tantum remuneratis singulæ stolæ albæ datæ sunt) binas accipient stolas, scilicet, requiem animarum, & resuscitatorum gloriosam immortalitatem corporum. Quæ cappæ bene ab anteriori parte parulæ sunt, & omnino præter solam necessariam fibulam inconsutæ, quia perfectò immutata jam, & immortalia corpora nullis animam obcludent angustis, corda non contegent, nec obsistent internæ Trinitatis contemplationi, lib. 3. de divin. off. cap. 24.] Dicitur etiam *Pluvialis*, quia à pluvia defendebat, & idè ex posteriori parte capacium habet pendens; nam in processionibus solet etiam deferri. Non benedictio, cum sit paramentum omnibus ecclesiasticis ordinibus commune, nec ad sacrificium Missæ ordinatum sit. Nomine *Cappæ* intelligitur etiam Cappa magna, seu longa cû capucio, pellibus, vel serico, secundum tempo-

rum exigentiam subfuta, qua utuntur Cardinales, Episcopi, & in multis Cathedralibus etiam Canonici; Romæ verò in Ecclesiis Patriarchalibus Beneficiari quoque cappa magna utuntur; sed differt à canonice in colore pellicie, nam Beneficiatorum est cinericeæ coloris, Canonicorum verò candidi armellini. Cappa hæc ab habitu Monachalis forma desumpta fuit, quando hi Ecclesiam gubernarunt, & dicitur *Cappa Choralis* à Mattheo Parisio. Vide *Forratus*. Igitur cappa significat sacerdotalis dignitatem eminentiam. Rupert. in cap. 1. Apoc. Caudæ verò longitudo denotat, quòd usque ad diem extremum Judicii sit dignitas sacerdotalis duratura; defertur tamen hæc cauda sub brachio involuta, & plicata, quia dignitas ecclesiastica manifestari non debet nisi urgente necessitate, ad Dei honorem, & animarum salutem. Pellis quæ in collo ejusdem, & circa pectus subfuta est, Prælarum meminit peccatorem esse. D. Aug. contr. mendacium, cap. 10. seu ut Origeni placet, ob mortis memoriam. Pisis Canonici ex immemorabili privilegio cappam rubream in hyberno tempore, & ejusdem coloris mozettam supra rochetum in ætate deferunt, quòd privilegium à Pio IV. anno 1560. illis confirmatum fuit, eodemque privilegio gaudent etiam viginti Mediolanensis Cathedralis Canonici, Cardinales appellati. Capuani Canonici in aliquibus solemnitatibus etiam rubras cappas deferunt. Antiquitus tamen Canonicorum Cappa erat nigri coloris ad instar Religiosorum, ex parte anteriori aperta, & unita tantum inferiùs, eo modo, quo à Nicolao III. in aliquibus Constitutionibus M. S. Ecclesie Vaticanæ his verbis refertur: [A Vigilia, scilicet, omnium Sanctorum, usque ad Sabbatum Sanctum, superpelliceas lineas deferant, cappas nigras de sagia simplices; vel, si voluerint, foderatas à cingula, vel circa ex parte interiori, fixas inferiùs, & apertas.] FR. Secundum textum in Clement. de Strat. Monach. cap. Ne in agro, § cum verò, scribendum esset unico P. & ibi Glossa rationem etymologiæ à *Capite* deducens *Capa* scribendum asserit. Cappam nigri coloris deferebant Vaticanæ Ecclesie Canonici etiam tempore Innocentii III. ut apud Torrig. de Crypt. Varican. secundæ imp. l. s. pag. 308. in ejus Bulla pro ejusdem Basil. Canonici; ubi sic: [Extra septa verò Canonice sine cappa, vel toga nullus appareat.] Qui Torrigius, pag. 310. ait, quòd cappa erat similis illi Canonice Regularium Lateranensium, quæ in multis codicibus antiquis Vaticanis Archivi depictæ videtur. Vide *Clecca*. Caterum cappa violacea cum pelle à Nicolao V. de anno 1454. Canonice Vaticanæ Basilicæ, & Beneficiariis concessa fuerat. Torrig. ibidem, pag. 384. Sed Beneficiari præter differentiam pellicie coloris, ferunt cappam sædequaque clausam, ac solum apertam, ut possint manibus emittere, ad instar cappæ Advocatorum Consularium, & rochetum gerunt sine manicis. Eodemque modo erant Cardinalitice cappæ, ut ex antiquis picturis, & numis-

matibus apparet; in diebus autem mœstitiæ, præsertim à feria quarta majoris hebdomadæ, usque ad Sabbatum Sanctum, Cardinales Cappis pellicie cinericeis utebantur. Davantria in suo Cærem. M. S. FR. imò in via, seu in conclavi ferebant pellem nigri coloris. Vide Radevicum Frisingen. hinc in dict. *Croccia*. Pontifex in diebus mœstitiæ fert cappam rubram ex saja armellino subfuta, & ex anteriori parte aperta, quæ in ceremoniali Mantum, *Chlamys coccinea*, *Chlamys rubea* appellatur. In nocte verò Nativitatis intervenit ad matutinum cum cappa ex serjico villosa, eodem modo, quo à Bonifacio IX. institutum fuerat. FR. Si Mantum idem est, ac Cappa, ex Radevico Frisingen. cit. hic in dict. *Croccia*; constat Cardinales nigrum mantum tempore Alexandri III. solitos fuisse deferre: ergo bene inferitur, quòd etiam Cardinales utebantur cappis nigris cum nigra pellice: Extravagantem cæremoniæ aliquarum Ecclesiarum refert Durandus; ubi Sacerdos in Missa cantata post elevationem hostiæ, & calicis, per manus Clerici inducatur ordine inverso cappa canonice, cujus cauda ad collum applicabatur, & capucium ad pedes, & ut ipse ait: [Ad designandum, quòd caput, idest, Judæi expectantes Messiam, idest, Christum, cum jam venerit, transversum est in caudam. In Rational. lib. 3. cap. 46. Igitur Canonice Cappæ utriusque testamenti populum significat. Tandem advertendum, quòd Cappa penes Auctores *Caputium*, & *Capitium* dicitur. Vide *Mandyas*.

CAPPELLA, est parva Ecclesia, quæ differt ab Oratorio. Vide *Oratorium*: hodie tamen pro Ecclesie parte accipitur. [Antiqui enim nobiles Ecclesiolas in itinere de pellicibus caprarum factas habebant, Gem. lib. 1. cap. 128.] Aliam etymologiam idem Auctor asserit, nempe: [Capenum dicitur domus, ad quam pauperes ad postulandam elemosynam confluunt. Inde diminutiva cappella dicitur, in qua Christiani pauperes spiritu ad postulandam animæ elemosynam conveniunt. Ibid.] In Festo Sancti Titularis cappellæ dicitur officium sub ritu in Calendario Rom. ordinato. Congreg. Rit. 28. Aprilis 1628. Celebratur tamen Missa cum Gloria, & sine Credo, ut in Rubricis; sed si cappella erit titulus antiquus illius Ecclesie, vel titulus alterius Ecclesie jam destructæ; tunc recitatur officium Titularis, ac si esset semiduplex; ita observari expertus sum à Canonice Vaticanæ Ecclesie in die S. Basilii, cujus Ecclesia jam diruta, eorum Basilicæ unita fuit, ibique ad hujus Sancti memoriam fuit postea Altare erectum. Synonyma. Vide *Confessio*. *Oraculum*. *Oratorium*. *Sacellum*.

CAPPELLÆ PAPALIS CÆREMONIÆ. Vide *Papales cæremonie*. Quando cooperiuntur ibi imagines. Vide *Icona*.

CAPPELLANTUS, cujus etymon, non à cappella, sed à cappa Sancti Martini deductum fuit. [Dicti sunt primitus Cappellani à cappa Sancti Martini, quam Reges Francorum ob adiutorium

victoriae in praeliis, solebant secum habere, quam ferentes, & custodientes cum ceteris Sanctorum Reliquiis, Clerici Cappellani coeperunt vocari. Valaf. de reb. Eccl. cap. 31. Hujus cappa Francorum Regibus ad bella euntibus pro signo anteferebatur, & per eam hostibus victis, victoria potiebantur. Unde & Custodes illius cappae, usque hodie Cappellani appellantur. Honor. in serm. S. Martini.] Hoc tamen nomen in praesenti ad quemlibet Sacerdotem extenditur, qui habet annexam obligationem celebrandi Missas. Qui tamen hodie hoc facere tenentur, at si ex negligentia omittant, mortaliter peccant; non vero qui causa infirmitatis, frivola devotionis, seu qui similis, can. significatum, de praebendis. Nec in tali casu per alium Sacerdotem, ejus omissionem satisfacere tenentur, nisi tamen expressè in fundatione sit haec clausula *Per se, vel per alium* apposita. Alii tamen communiter hoc non obstante posse semel in hebdomada à celebratione vacare affirmant, in quo tamen die non potest pro aliis celebrare. Quamvis posse quater in anno talem Sacerdotem pro se, vel pro aliis id facere indulgeant nonnulli; nam hoc non videtur contra aequam Testatoris mentem. Ant. Nald. verb. Missa, cap. 11. Cappellanus Monialium, quae Breviario Romano non utuntur, potest celebrare Missam illius Sancti, de quo illae festum agunt; sed uti debet Missali Rom. Sac. Ric. Congreg. 20. Novembr. 1628. Cappellanus sub ritu duplici nequit festum ejus tituli celebrare; sed juxta Calendarii praescriptionem. Gavant. in Rub. Brev. sect. 3. c. 12. Cappellanus cum intentione in applicatione Sacrificii. Vide *Beneficium*.

CAPPELLANI PAPE. Vide *Rosa*.

CAPPELLARI, res ad cappellam pertinens, ita Radolphus Clericos Cappellares vocat Cantores Papalis Cappellae, & *Cappellare Officium* habere dixit, qui munere canendi in Papali Cappella fungitur. Vide *Crolylus. Cubicularius*.

CAPRED. FR. In legib. Longobard. delictum significat, l. si quis feram, de his, qui sine volunt.

CAPPELLO. Vide *Capello*.

CAPRA SYLVESTRIS. Vide *Dorcas*.

CAPRARIUS. FR. sic mendose habetur in Cic. contra Ver. sed *Cappa arrius* legendum Hernoulas Barbarus docet.

CAPSACES, ex graeco vocabulo *καυδύκτος*, liquidorum vas; [Haec dicit Dominus: Fidelia faris non deficiet, & capsaces olei non minuatur. S. Cyprian. de Elem. lib. 2. epist.] Siculi autem mensuram olei *Caphisim* vocant.

CAPSARIUS, Custos vestimentorum in Balneo.

CAPSUM. [Fenestras in altario triginta duas, in capso viginti columnas. Greg. Turon. lib. 2. hist. cap. 14.] Latitudinem Ecclesiae intelligit Lacerda in Adversar. Sac. cap. 31. num. 4. Sed proprie vas, & Ecclesiae capacitatem denotat.

CAPTIOSAE. FR. idest, cautè. Glossa in cap. Abraham 22. quæst. 2.

CAPTIOSUS. FR. ambiguus; [Lex non debet esse *Hierolexicon Magri*.

obscura, vel capiosa, 5. decretal. tit. 40. cap. 25.] Idem habetur, dist. 4. can. crit autem.

CAPTIVUS. Vide *Priso*.

CAPUCCIUS, mozetta in M. SS. Brocardi Diar. ac Paris. de Grassis, apud quem *Capucius, & Capucius Spatularius* legitur, quæ M. SS. in Biblioth. Em: Dom: mei Card. Brancaii conservantur.

CAPULO, ex integro panno vestes primò relectae significat, quòd Itali *Scapexzare* dicunt. Foeminae opera textilia non faciunt in die Dominico, nec capulent vestitus. Bruchar. lib. 3. cap. 28.] Vide *Aristaton*. Aliquando mutilare significat. [Nasus ei capuletur, in leg. Longobar.] ex verbo gallico *Couper*, quod dimembrare sonat. [Delatori, aut lingua capuletur, aut convicto caput amputetur. Hincmar. Rhemensis.

CAPULUM, Receptaculum, quo vocabulo usus est Tertullianus ad denotandum corpus esse animae receptaculum, inquit: [Deus verò animae suae umbram, spiritus sui auram, oris sui operam vilissimo alicui commiserit capulo, de resurrect. carnis, cap. 7.] Idem Auctor, cap. 32. loquens de Jona in ventre ceti, ait: [Et utique triduo coquendo carni viscera ceti sufficissent, quam capulum, quam sepulchrum.

CAPUT SOLIDUM. Vide *Heribanus*.

CAPUTIOR, tegor caputio. [Verum tamen hunc ordinis rigorem, quasi jurejurando professionis sancitum quaedam vitia latentem emolliunt, maxime si vitium curiositatis ebulliat, quæ, quod deterius est, sola esse non potest. Erubescitis est viro manifesta curiositas, quo circa caputiari se appetit, nè vilescat. Bleten. serm. 50. ad Monach.] Religioso quidem optima admonitio est finem scire, per quem ferat capucium, ad fugendam nempe curiositatem oculorum, tam animae damnosam.

CAPUTIUM. Vide *Birrus. Cappa*.

CARABUS, navicula; [Ecce ego ascendo in carabum. Jo: Mosch. in Prat. spirit. cap. 76.] Quod cymba genus sic ab Hydoro, lib. 18. cap. 1. describitur. [Carabus parva scapha ex vimine facta, quæ contexta crudo corio genus navigii praebet.] Hodie tamen Arabes *Careb* genus longi navigii vocant; fortasse à vocabulo *Cabro* Arabice, & *καρβύς* graecè, idest, papyrus cancer. In S. Greg. Dial. lib. 4. cap. 57. significat navigii cymbam remos habentem, inquit: [Post navem carabum regebat, rup.que fune cum eodem carabo, quem regebat, inter undarum cumulos repente disparuit.

CARACALLA, graecè *Καρακάλλιον*, vestis talaris, Romæ ab Antonino Imperatore introducta, qui idem *Caracalla* cognominatus fuit. Eucher. de veste, sic eam describit: [Est velut in caracallæ modum; sed sine cucullo,] quam in primitivo Ecclesiae statu Clerici coeperunt in signum decoris huius. [Se Caracalla, qua vestiebatur, indutus militibus exhibuit. Beda, lib. 1. cap. 7. Hist. Angl.] ubi de martyrio Albani loquitur. De eadem veste D. Hier. cum de habitu sacerdotali loqueretur, ait: [Efficietur palliolum miræ pulchritudinis

præstringens fulgore oculos in modum caracalarum, sed absque cullis.

CARAGUS, Incantator. D. Aug. serm. 241. de remp. à D. Bonifacio, epist. 132. sic citatus: [Et Sanctus Augustinus dixit, nam qui prædictis malis, id est, caragis, & divinis, & auspiciis, vel phylacteriis, & aliis quibuslibet auguris creditur, etsi jejuret, etsi oret, etsi jugiter ad Ecclesiam currat, etsi largas elemosynas faciat, etsi corpusculum suum in omni afflictione cruciaverit, nihil ei proderit, quando sacrilegia illa non dereliquerit.] Quod vocabulum à græca dictione *καράγος* derivatur, quæ strepitum, & stridorem sagarum significat, fortasse, quia verba strepitantia, atque tetra in earum superstitionibus proferre solent. Latinus Latinus in ejus Correct. ad D. Aug. existimat non esse talis Auctoris hunc sermonem, & pro *malis*, legit *magis*. Eadem dictio in Constitutionibus Leonis Imp.; sed cum accentu in fine reperitur sic, *καράγος*, & exteriores munitiones pro militari defensione erectas significat, ubi sic habetur: [Caragus dicitur curruum, & aliorum machinamentorum confinium, & affinitas ad tuitionem exercitus comparata,] inde dictum fuit *Carroccium*, quod vide suo loco. FR. In Concilio Arelaten. cap. 5. & Narbonen. cap. 14. *Caragus* legitur ex supplemento eruditissimi Antonii Augustini ad significandum præstigiatorum, quod vocabulum inter Gallos, & Hispanos adhuc durat, atque Africanum nomen à D. Augustino usitatum in Hispaniam, & ex hac in Galliam translatum existimat Philescus. Vossius tamen opinatur ex caractere corrupte derivari; nam magi characteres formare superstitiones solebant.

CARAUNOEVLVS. Vide *Ceraunobula*.

CARAXO, scribo. [Nec non terrificos palmarum celestis articulos, flexis litterarum apicibus, in quadrata parietis pagina caraxatis, Aldhel. cap. 1c. de Virgin.] ubi de caractere visus in muro contra Regem Balthasarem miraculosè scriptis loquitur. [Ecclesiastica historia: liber, à Rustino caraxatus. Idem cap. 16.] Quare perperam aliqui in epist. 40. lib. 5. D. Greg. Papæ excarpatum pro *Caraxatum* legunt; sic etiam in Sacramentario ejusdem habetur: [Sicut in illo superiori ordine excarpatum est.] legendum *Caraxatum* est. Aliquando delere scripturam, seu cancellare significat, quia solebat cassatio hac X. figura fieri. Vide *Cancello*, & à *Caraxare*, italicè *Cassare* dicitur: [Quia notitia ejusdem donationis non esset de polyptychis charaxata. Idem D. Greg. in Registr. lib. 7. cap. 40.] Debet post primam litteram aspirationem poni propter verbi græci etymologiam. Item *Caraxatura* ipsam scripturam significat. [Et ut pagina hujus testamenti in disceptationem venire non possit, si quæ litteræ, caraxaturæ, adiectiones, superditiones sive factæ, nos eas fecimus, & facere justissimus. Marculf. Monach. lib. 12. formular. c. 17.] In eodem sensu usus est Flodoardus, lib. 1. cap. 18.

fortasse à verbo græco *χαράσσω*, quod scribere, & arare significat, ac apud Latinos exarare pro scribere etiam usurpatur.

CARBONARIUS, ludus gladiatorius, qui Neapoli erat in usu, & à Joanne XXII. de anno 1327. sub pœna excommunicationis prohibitus fuit, ut ipsemet Geroldo Capuano Archiepiscopo scribit.

CARBUNCVLVS, tumor: vide *Anthrax*. *Chodchod*.

CARCER. Vide *Dacaria*. *Immuratio*. *Ergastulum*.

CARCINOMA, *καρκινωμα*, cancer, morbus ulcerosus, & incurabilis: [Hisigitur, & similibus rationibus sanare poterimus ista carcinomata contraria inter se, nimirum, desperationem, & præsumptionem. In vita S. Syncreticæ.]

CARDIACVS COLOR, color pallidus ex stomachi debilitate causatus: *καρδια* enim cor, & stomachum apud Græcos significat, & apud Arabes *Calb* dicitur cor, & etiam stomachus. Igitur de S. Gregorio Joannes Diaconus in ejus vita ait: [Colore aquilino, & livido, nondum, sicut & postea contigit, cardiaco.]

CARDINALIS, Ecclesiastica dignitas. [Sicut cardine totum regitur ostium; ita Petro, & successoribus ejus totius Ecclesiæ deponitur enolumentum. Unde Clerici ejus Cardinales dicuntur, cardini utique illi, quo cetera moventur, vicinius adhaerentes. Leo IX. in epist. ad Constantinopolit. Imperatorem, cap. 32.] vide Gloss. in cap. ministerium, de off. Archiepresb. Alii tamen existimant, quod vox *Cardinalis* significet principalem, in quo sensu appellantur quatuor principales virtutes cardinales, & cardinales etiam dicuntur quatuor principales venti, seu mundi plagæ. De hoc nomine *Cardinalis*, prima mentio apud Stephanum I. invenitur, qui regnavit de anno 257. FR. In legibus vocatur etiam Patritii. Vide Gloss. in Extrav. cap. unic. de Constitut. Item Cardinalis idem est, ac Episcopus. Vide *Incardinatio*. Innocent. IV. in Concil. Lugdun. eis pileum rubrum anno 1243. concesserat. Vide *Galerus*. FR. Bonifacius VIII. vestes eius purpureas dedit an. 1249. ad imitationem Consulium Romanorum, quibus in consulari anno tantum uti permissum erat; inde Ennodius Ticinensis Episc. in suo Apologet. hæc scripserat: [Penè jam terreni magnificentia triumphum divinum mereatur affectum, & hoc ad Christi gratiam proficit, quod mundo studeatis esse venerabiles, mentioni, nisi gena agmina consularatus vestri in subsidio miseriarum præstolentur adventum; etenim purpura vestra, qua annui vocabulum nobilitatis, supurbientem miseris vestimentorum largitate pellit algorem.] Itaque si Cardinales ex eorum vitalicia purpura decorantur, bene arguitur, quod Consules perpetui sint. Gregor. XIV. an. 1591. pileum rubrum etiam Cardinalibus regularibus indidit. Mendosus tamen in Gloss. facult. Regen. §. Considerates, verb. Cardinales, vers. Paulus deinde, ac alii à Ratta de Cardin. dignit. & off. cap. 3. ad fin. relati, Paulum II. habitum purpuræ, mozzettam, mitram sericam

albam, biretum rubrum, & clavam argenteam ante se Cardinales deferre, referunt concessisse. Cardinalibus Columnensibus hanc dignitatem, quam Bonifacius VIII. derogaverat, Benedictus XI. restituit, cum conditione, ut per aliquod spatium temporis rubrum pileum non ferrent. Blond. dec. 2. lib. 9. Card. S. R. E. in Consistorio tempore

Pauli II. non tegebantur bireto, sed galero, eodemque profus modo, quo nunc in equitatu solemniter utuntur, ut ex plumbeo numismate in bulla ejusdem Pontificis, qua de anno 1467. bona cujusdam Monasterii Capitulo Cathedralis Viterbien. univerat, quæ servatur in Archivio ejusdem Cathedralis; ut in subjecta figura.

Idem etiam apparet in alio numismate metallico ejusdem Pontificis, in quo ex una parte Judicium universale, ex altera Consistorium publicum cælatum est, quod apud bo: me: Dom.

meum Card. Brancacium conservatur, cujus figuræ Consistorii partem hinc adjicimus cum eadem magnitudinis mensura.

Item alia similis figura in frontispicio antiqui Pontificalis in eadem Cathedrali conservatur. Etiam in Conciliis Cardinales eodem modo pi-

leati interveniebant, ut in fig. posita in dist. Ca-lypra. De propriis Cardinalium vestimentis. Vide Cohellium, cap. 1. §. sed videamus. ||: Idem

Paulus II. mitram ex serico albo vulgò *Damasco* eidem purpuratis concessit, nam bombacinam antea ferebant, ut ex Vespassiano Florentino in vita Cardinalis Julii Cæsarii colligitur, ubi sic ait. [I Cardinali colle mitrie di bombagino bianco.] Cardinalium numerus excedere non debet septuaginta ex Bulla Sixti V. ad imitationem septuaginta Sapientum, quos juxta præceptum Dei ad populum suum gubernandum Moyses elegerat, quòd idè in decreto Joannis VIII. bis in hebdomada ad quàmdam Ecclesiam Cardinales congregari sancitur, ut informationes de Clericorum vita susceperent, & laicorum Ecclesiastici status causas terminarent, adinstar septuaginta Senatorum mosaicæ legis. Hodie tamen pluries in hebdomada à diversis purpuratis Congregationes habentur pro diversis negotiis, nedum ad dominium Ecclesiæ temporales spectantibus, sed etiam pro recurso totius Christiani Orbis. Basiliense Concilium, sess. 22. numerum Cardinalium usque ad viginti quatuor præscripserat, qui ætatem triginta saltem annorum, gradumque Jurisprudentiæ, vel Sac. Theologiæ habere deberent, inter quos tertiam partem Theologorum ad minus esse in ejus assertis decretis contulerat. Sacrum hoc Collegium ex tribus Ordinibus, Episcoporum, nempe, Presbyterorum, & Diaconorum constat. Septem prius erant Episcopi Cardinales, nempe, Hostiensis, qui habet usum pallii, de quo vide in dict. *Pallium*, Portuensis, Prænestinus, Albanensis, Tusculanus, Sabinus, & Sanctæ Rufinæ, & Secundæ, seu Sylvæ Candidæ etiam dictus, qui tamen Episcopatus hodie est suppressus. Hi enim septem Episcopi, septem Angelicos Spiritus representabant, qui in conspectu Dei assistunt, seu septem aurea candelabra, in quorum medio filii hominis Majestas residet, ut in Apocalypsi narratur; eodemque modo septem illi Episcopi summo Christi Vicario in gravioribus Ecclesiæ negotiis continuò tenebantur assistere, & ipsi erant, (ut Petrus Damianus, in epist. ad Cado-laum Antipapam ait) septem oculi super petram, hoc est, Ecclesiam Romanam, ut Zacharias Proph. inquit: [Super lapidem unum septem oculi sunt, cap. 3.] quem septenarium numerum ob continentiam in se variorum mysteriorum Pontifex restituere debet; substituendo, scilicet, alium Episcopum loco Sylvæ Candidæ, qui à Calisto II. anno 1120. Portuensi Episcopatu unitus fuit, & hodie in pagum locus hic redactus est sub proprietate Hospitalis Sancti Spiritus in Saxia. Joannes XIX. & Victor. II. multa privilegia, atque amplas jurisdictiones in Vaticana Basilica, & per totam Leoninam Civitatem Episcopo Sanctæ Rufinæ concesserant; imò Pontifex in secunda Paschæ die post ejus solemnem celebrationem in eadem Basilica, chirothecas, cum quibus celebraverat, eidem Episcopo donabat, & ad eundem Episcopum spectabat sustinere stantiam, quando Pontifex equitabat. Inter hunc Episcopum, & Portuensem super jurisdictione

Lycæoniæ insulæ contentio orta fuit, quam deinde Leo IX. in Synodo Lateranense ad favorem Portuensis terminaverat. Similis contentio in Consistorio sub Clemente V. inter Hostiensem, & Sabinensem Episcopos agitata fuit, ad quem, nempe, illorum in absentia Summi Pontificis Imperatorem coronare spectaret, quando, scilicet, Henricus Romanorum Rex Romæ coronari debuerat, & in favorem Arnoldi Pelagruæ Sabinensis Episcopi decretatum fuit. Odoarius Raynal. in Annal. Eccles. ad an. 1311. num. 6. Hi ergo Episcopi cum sint Romæ proximiores, Ecclesiæ Romanæ uniti, & Pontifici assistentes, idè appellantur Cardinales, de quibus antiquior mentio in Concilio extat à Stephano IV. celebrato, ubi Anastasius Biblioth. eorum functiones refert his verbis: [Ut omni Dominico die à septem Episcopis Cardinalibus hebdomadariis, qui in Ecclesia Salvatoris observant, Missarum solemniam super Altare B. Petri celebrentur.] Vicissim ergo in Dominicis per annum ad S. Petrum, in gyrum autem, per hebdomadæ dies prædicti VII. Episcopi Cardinales in Lateranensi Eccl. Sacrum conficiunt; & idè appellabantur Episcopi Lateranenses, Collaterales, & Hebdomadarii. Baron. an. 1577. num. 19. Itaque in hac Ecclesia die Dominico celebrabat Hostiensis, die lunæ Episc. Sylvæ Candidæ, Martis Portuensis, Mercurii Sabinensis, Jovis Prænestinus, Veneris Tusculanus, Sabbati Albanensis. FR. Imò hi septem Episcopi Cardinales vocabantur Episcopi Romani, ut in Chron. Casinen. lib. 3. cap. 30. ubi de Consecratione illius Ecclesiæ ab Alexandro Pontifice facta, ita habetur: [Quo libertius annuente, Hildebrandum quoque Archidiaconum ejus, ceterosque Cardinales, ac Romanos Episcopos, deque Urbanis Clericis, ac Nobilibus plurimos affectu familiarissimo convocavit.] Quod autem Episcopi Cardinales, tanquam Pontificis Collaterales, Romæ residerent, constat ex diplomate Honorii anno 1219. his verbis: [Hinc est, Venerabilis Frater, quòd cum Episcopus Tusculanus Episcopatus habitaculum in Urbe non habuerit, hæctenus opportunum, his volentes tam tuis, quam successorum tuorum incommoditatibus, quæ ex hoc provenire poterunt, obviare, Ecclesiam S. Mariæ de Monasterio, de consilio Fratrum nostrorum, episcopatu tuo jure concedimus &c. Datum Viterbii 13. Kal. Decembris. Ex Ughel. tom. 1. Ital. Sac. Provinc. 1.] Cardinales Presbyteri à Dionysio Papa instituti. Vide *Diacresis*. S. Quo verò. A quinti sæculi tempore, Simplicii, nempe, Pape per hebdomadam administrabant Baptismi Sacramentum, & audiebant penitentium confessiones in Ecclesiis deputatis: [Simplicius, qui constituit, ut per hebdomadas Presbyteri Cardinales manerent propter penitentes, & Baptisimum ad S. Petrum, ad S. Paulum, ad S. Mariam Majorem, & ad Sanctum Laurentium. In M. S. Petri Mallii apud Torrigium de Crypt. Vatican. impress. pag. 446.] Cardinales

omnes dicuntur Episcopi Glossa in can. relatio. 2. 1. quæst. 2. Sed errat quidem Glossa; nam ibi in corpore Gregorius Papa Episcopo Terracineni Fundanam Ecclesiam concedit; licet ibi, & in can. seq. *Tarracensem* pro *Terracinese* ex librationum incuria scribatur; quia Tarracensis Episcopo in Hispania non poterat simul Fundanam Ecclesiam in Italiæ Campania concedere Pontifex, dum utramque ille administrare nequisset. Facilius ergo credendum erit Terracineni Episcopo utramque Ecclesiam concessisse Papam ob ambarum Ecclesiarum viciniam. Hi ergo Episcopi Romæ convicini sæpè Cardinales constituebantur, quibus tamen non dabatur titulus Cardinalis. Vide *Titulus*; ||||: Cardinales Presbyteri in festis solemnioribus concelebantur solebant cum Pontifice, à quo accipiebant Eucharistiam, ut imitarentur Christum in ultima cœna cum Sanctis Apostolis celebrantem. Amalar. lib. 1. de Off. Missæ, & Innocent. III. lib. 4. de Sacrif. Missæ cap. 2. r. qui casulis, & Cardinales Episcopi pluvialibus, induebantur; hi enim assistebant tantum, & non celebrabant. FR. Tempore Alexandri III. Episcopi Cardinales admissi sunt ad electionem Pontificis; nam antea non eligebant, sed tantum habebant facultatem acceptandi, vel rejiciendi electum. Baron. ann. 1130. n. 9. De Episcopis Cardinalibus antiquior mentio reperitur de anno 769. Baron. ibid. num. 12. atque primus Episcopus in numero Presbyterorum cooperatus fuit Conradus Archiep. Mogunrinus, Cohelius, cap. 5. §. ult. in Notitia Cardinal. Antiquum Card. Episc. munus in oblationibus. Vide *Oblatio*. De antiquis Cardinalium Ecclesiarum titulis. Vide in dict. *Dioecesis*, & in dict. *Titulus*; in quibus tamen Titulis Presbyteri Cardinales habent jurisdictionem Episcopalem. Baron. an. 1148. num. 39. ||||: Imò tales purpurati Presbyteri in aliquibus reb. Episcopis totius Ecclesiæ præferuntur. Idem Baron. ann. 431. num. 83. & seqq. Et præcipue quia sunt principalia membra Ecclesiæ capiti ejus unita; propterea Cardinalis infirmus nequit sanguinem emittere ex vena absque licentia Papæ, si commode imperari possit. Perez in Pentateuch. fid. tract. 3. cap. 8. nu. 81. & ratio à Diana afferunt par. 5. tract. 2. resol. 33. quia Cardinales cum Papa incorporantur, & in Concil. Ephesino inter tres Papæ Legatos præcedebat semper Presbyter Cardinalis, reliquis duobus Legatis Episcopis non Cardinalibus, qui Presbyter Cardinalis ante omnes se subscripserat. FR. & quamvis Phileasus contrarium asserat ex verbis D. Bernardi in Epist. 188. ubi habetur: [Dominis Patribus Reverendis Episcopis, & Cardinalibus, qui sunt de Curia] non tamen ex hoc satis probat; nam D. Bernardum Episcopis, qui Cardinales erant, scripsisse dicimus, scilicet, illis septem Episcopis Pontificis continuo assistentibus, ut supra diximus; & idem subjunxerat *Qui sunt de Curia*, & non dixerat, qui sunt *in Curia*, sed *De Curia*; atque eundem ri-

tum in Ecclesia græca observari legimus; ejus enim Cardinales, qui Evocata cœli dicebantur, reliquos Episcopos præcedebant. Vide *Evocata cœli*; ||||: Quod etiam ex vitis Pontificum clare constat; nam quando fit mentio de ordinationibus ab eis habitis mense Decembris, secundum consuetudinem illorum temporum, semper primo loco dicitur: [Creavit presbyteros tot, & Diaconos tot] qui erant Cardinales, deinde ponuntur ordinari Episcopi per diversa loca. Quando igitur Canones docent Cardinalitio gradui Episcopatum esse majorem; loquuntur de ordine, non autem de dignitate; sicut Archidiaconus, quamvis non sit Sacerdos, respectu ordinis est Sacerdoti inferior; sed quo ad dignitatem præcedit Sacerdotes etiam canonicos, ex declaratione Eugenii IV. in quadam Epistola ad Henricum Cantuariensem Archidiaconum, ubi sic inquit: [Nec casuatur quispiam, quod ordo Episcopalis presbytero major sit; quoniam in hujusmodi prælationibus officium, ac dignitas, sive jurisdictio præponderat ordini, quemadmodum jure cautum est, ut Archidiaconus non Presbyter suæ jurisdictiois obtentu Archipresbytero præferatur.] FR. Vide AA. apud Cohelium, lib. 5. cap. 7. §. Interim, & cap. 8. §. Est autem, §. Verum quia, §. Quænam verò, §. Sequuntur, §. Tandem, §. Ex quibus, & cap. 16. privil. 9. Multoties sub unico titulo reperiebantur plures Cardinales. Idem Baron. an. 559. num. 3. Et tenentur residere in eorum titularibus Ecclesiis; idem Anastasius tituli Sancti Marcelli Cardinalis, quia per quinquennium suam Ecclesiam reliquerat, in Conc. Rom. sub Leone IV. excommunicatus, ac titulo privatus fuerat. Idem Baron. an. 873. num. 9. ||||: Presbyteri Cardinales ante Concilium Tridentinum in eorum Titularibus Ecclesiis conferbantur primam tonsuram, & minores ordines, quæ facultas ab eodem Concilio revocata fuit; quamvis aliqui Auctores doceant hac revocationem non intelligi quo ad eorum familiares. Azor. tom. 2. lib. 4. cap. 3. quæst. 16. Diana, part. 5. to. 2. resol. 5. imò Barbosa de potest. Episc. par. 2. alleg. n. 19. hanc doctrinam Rotæ decisionè 3. Decembris 1582. confirmat. FR. amplia, quod servientes in Ecclesia Titulari censentur familiares Cardinalis titulari, & sicut Abbates habent facultatem conferendi suis subditis minores ordines; multo magis, & à fortiori non censetur ablata facultas Cardinalium conferendi eosdem ordines eorum subditis in Ecclesia proprii Tituli ministrantibus; ||||: Diacones verò Cardinales antiquitus erant septem Baron. an. 112. num. 9. an. 324. num. 125. ad imitationem septem Diaconum, qui fuerant ab Apostolis electi. Nunc autem juxta Urbis regiones quatuordecim sunt, qui revera nullum Ecclesiarum titulum habent; sed solum præfecturam in Ecclesiis Diaconalibus, ita appellatis, quia in eis distribuebantur elemosynæ pauperibus illius regionis. [Diaconi non intitulantur à suis cappellis. Petr. Episc. Urben.] Hinc corrigendum est Notariorum abusus, qui Diaconibus

Cardinalibus tribuitur Ecclesiarum titulus; nā Titulus, & Parochia idem significant, & Diaconorum Ecclesie *Diaconie* appellantur; sic etiam recenter Cameralis Typographus erravit in frontispicio officii S. Raymundi Nonnati, ubi inscripsit, S. R. E. *Cardinalis Diaconi Tituli S. Eustachii*, quia, præterquam quod Sanctus hic creatus Cardinalis Romam nunquam accesserat, & consequenter Ecclesie titulum obtinere non poterat absens; Ecclesia insuper Sancti Eustachii non est titulus, sed Diaconia. FR. Diaconus Cardinalis, ex antiquo stylo, sic verbi gratia se subscribere debet. [N. miseratione divina S. Marie in Dominica Diaconus S. R. E. Cardinalis.] Quæ In Dominica à Græcis Cyriaca dicitur ab illius Ecclesie fundatrice nomine sumpto, & vocatur etiam S. M. in Navicula. [A. S. Georgii Diaconus Cardinalis, de in integrum restitit. c. 2. G. S. Angeli Diaconus Cardinalis. Ibid. cap. 5. Coram dilectis filiis nostris R. tituli S. Anastasie Presbytero, & P. S. Lucie Diacono Cardinalibus. In Decretal. de exceptionibus, c. 6.] Ubi manifestè videtur differentia inter Presbyterum, & Diaconum Cardinales; nam de primo dicitur *Tituli &c.*, non verò de secundo. Sed obijcit ex Concilio Lateranensi sub Alex. III. celebrato; ubi cautum fuerat, quod nec Diaconus, nec Presbyter sine titulo ordinetur, ubi habetur in decretali de præbendis, & dignit. c. 4. & ibid. c. 2. ibi ex canone apostolico: ergo Diaconus Cardinalis titulum habere licet. Ad quod respondetur, ibi non loqui de titulo Cardinalatus; sed de titulo, quo quis ad Sacros Ordines sit promovendus; ita tamen, ut si Ecclesiam, vel beneficium non obtineat, possit sub titulo patrimonii ad sacros ordines promoveri, ut in c. 23. de præbendis, & dignit. & ibi Gloss. Ecclesia autem Diaconibus Cardinalibus assignata, *Diaconia* appellatur, id est administratio, ubi munus suum administrare debent, de quo satis dictum est supra. Et Diacono Papa non intendit rectoriam, vel dignitatem, sed tantum simplex beneficium providere de præbendis, ibid. c. 38. Quæ verò differentia sit inter Titulum, & Diaconiam. Vide in dict. *Titulus* 1. Usus tamen obtinuit Cardinales Diaconos cum titulo earum Ecclesiarum subscribi, ut videtur est in Bullar. Cafinen. to. 2. confert. 150. 152. 157. 168. 170. 179. 182. 183. 185. 186. 190. 198. 202. & passim ibid. Itaque Cardinales Episcopi, & Diaconi carent titulis Ecclesiarum; nani solis Presbyteris Cardinalibus conceduntur; ita Cohelius cap. 6. De Cardinalat. Notitia, & Gregorius Magnus [Diaconum sedis nostræ] absque alio titulo Diaconum Cardinalem appellabat. Vide in dict. *Bibliothecarius*, atque apud eundem Cohelium, c. 7. invenies Diaconorum subscriptiones absque Ecclesiarum titulis. Ordo Rom. [Patrem *Diaconie*] appellat Cardinalem Diaconum. Ad Diaconos Cardinales manuum papalem electo Pontifici spectat imponere. Baron. an. 1159. num. 29. de quibus Diaconis aliqua diximus in dict. *Apocrifarius*, & in dict. *Archidia-*

conus. Item duobus Cardinalibus Diaconis spectat Imperatorem associare. Vide *Lectio*. Cardinalis Diaconus debet auferre, & imponere stolam Pontifici. Vide *Stola*. Cæterum nomen *Cardinalis* commune erat Episcopis, Presbyteris, & Diaconis cujusque Ecclesie, ut ex epistolis S. Gregorii colligitur, & Joannes VIII. Photium Neophytum à Nicolao ejus prædecessore depositum, cum in Sede Patriarchali Constantinopolitana restituisset, sic tribus Augg. Basilio, Leonis, & Alexandro scripserat: [Ut post mortem Photii fratris nostri, nullus ex dignitate ad pontificalem honorem ascendat; sed ex Presbyteris Cardinalibus, aut ex aliis Sacerdotibus, qui sub Ecclesia Constantinopolitana consistunt]: Canonici Compositellani etiam Cardinales intitulantur. Baron. an. 1104. n. 18. Sic etiam Salernitanis, & Neapolitanis Canonici, atque nonnulli ex Metropolitana Ecclesia Mediolanensi. Item Salsburgensis Archiepiscopus, qui fert rubrum galterum super ejus insignia, & *Cardinalis natus* appellatur. FR. necnon Aquileje Patriarcha purpureis vestibus, ac bireto, non autem galero tegitur, & in tempore, quo inde debet violaceis vestibus, fert tunc etiam biretum ejusdem coloris: Hoc igitur *Cardinalis* nomen jam antea diversis Ecclesiis commune, remanet solum hodie Clero Romano peculiare: nam ut scribit Petrus Episcopus: [Multitudo Presbyterorum, & Diaconorum forensium ad Urbem concurrentium causam dedit, ut urbani Presbyteri, & Diaconi ab eis distinguerentur nomine Cardinalis.] FR. Atque Pontificem Pium V. anno 1568. 13. Kal. Martii prædictarum Ecclesiarum privilegia (si quæ sunt) suo diplomate abrogasse testatur citatus Cohelius c. 2. §. Et ideo. De S. R. E. Cardinalium privilegii multa idem Cohelius concessit c. 16. Auctoritatem in c. final. de penit. & remiss. Cardinalibus concessam, eligendi, scilicet, pro se, ac ejus familia Confessarium, non fuisse à Trident. Conc. derogaram censet Azor. to. 2. lib. 1. c. 3. qu. 16. Insuper in iocinere potest celebrare, seu celebrari facere in portatili Altare ante aurooram, & post meridiem. Sor. in 4. dist. 13. qu. 1. art. 2. Item Cardinalem Religiosum posse esse patrum in Baptismo, quamvis hoc Monachis sit prohibitum, docet Barbosa, & non potest tamen Cardinalis sine speciali derogatione Pontificis ferre signa cardinalitia, frui redditibus ecclesiasticis, & ad functiones intervenire ante succedunt Sacerdotium; nam expressè hoc cautum est ab Urbano IV. lib. 1. Epist. 37. Nec super insignia gentilitia coronam, seu aliud secularis signum ferre possunt Cardinales, sed sint ipsi [Solo pileo de pretioso Christi sanguine rubente insigniti, ac decorati. Constit. Innocentii X. quæ incipit Militanti Ecclesie, sub anno primo ejus Pontificatus,] quam observationem in Cardinales promoti jurare tenentur. Item titulum *Eminentie* eis, unà cum Imperii Electoribus Ecclesiasticis, ac Magno Magistro Melitensi, Urbanus VIII. concessit, qui titulus antiquitus Urbis Præfecti, &

Proconfulibus Provinciarum à Gregorio Magno tribuebatur, ut ex ejus Registro liquet; unde meritò Cardinales præfatos eleganter Joannes Sirinus *Principes pileatos*, & Hincmarus *Cardinarios*, idest, in cardine eminentes, epist. 7. c. 22. appellant. FR. Idem titulus etiam Episcopis dabatur. [Per hunc gerulum visitantes Eminentiam vestram, in epist. Radulphi Episc. Rossensis ad Lullum Archiepisc. Mogunt.] Item à Pontifici dabatur, [Ideò hæc ad aures Eminentiarum vestrarum Reverende Pater communi deploratione deferimus. Richardus Archiepisc. Cantuar. ad Alex. III. epist. 68.] Cardinalis Legatus novem habet privilegia. Gloss. in extrav. c. unic. de præben. & dignit. Vide *Legatus*. Tandem non est prætermittenda Lateranensis Quinti Concilii admonitio Cardinalibus commendata, nempe, quòd [Domus Cardinalis patens hospirium portusque, ac refrigeriù proborum maximè, & doctorum virorum, & pauperum nobilium, honestarumque personarum esse debet. fest. 9.] De reliquis Cardinalium dignitatibus. Vide *Archipresbyter*. *Archidiaconus*. *Camerarius*. *Cancellarius*. *Pœnitentiarius*. De modo creandi Cardinales. Vide *Incardino*. Cardinalium indumenta. Vide *Crocea*. *Galerus*. Instratum primò album habebant, & postea rubrum. Vide *Mappula*. *Stola*.

CARDINO. FR. ordino. [In tua Ecclesia Syracusana eum providimus cardinandum, sive ut officium Diaconatus expleat. Greg. in regist. lib. 3. cap. 14.] Vide *Incardino*.

CARENA, tempus determinatum pro injuncta pœnitentia, quæ propriè *Quarantena* à quadraginta dierum spatio appellatur, & de qua sæpè in Indulgentiis fit mentio. Dicitur etiam corruptè *Carantena*. FR. Hinc originem habuisse Indulgentiam XL. dierum, quam concedere possunt Episcopi in eorum Diocesis, norat Philefacius, & Gloss. in cap. accepisti, de sponsa duorum, ait: [Carenam aliàs carentenam vulgare est Italicorum, & dicitur Carena à carentia hominum, vel etiam ciborum; nam in illis XL. diebus includuntur in aliquo loco secreto juxta Ecclesiam, ubi non habent consortium hominum.]: Alii ramen *Carina* scribunt. [Quadraginta dies in pane, & aqua, quod theutonicè carina vocatur. Burcardus, lib. 19. cap. 5.] FR. At quamvis ibi corruptè legatur *Carina*; in Decretali nihilominus assertur idem Auctor lib. 30. ubi perfectè *Carena* scribitur, sic: [Et XL. dies in pane, & aqua (quod Carenam vocant) cum seprem sequentibus annis pœniteat, in d. cap. accepisti illam, de sponsa duorum. Miles quidam Bononiensis Henricus nomine tempore quodam quadagesimali carenam fecit apud nos. Cæsarius, lib. 4. hist. cap. 57.]: Equites Melitenses *Quarantenam* appellant pœnitentiam, quæ delinquentibus Equitibus imponitur, qui per quadraginta dies equestri toga induti, quam *Manto di punta* vocant, ac genuflexi conventuali Ecclesiæ Missis cantatis horisque canonicis durantibus ad scamnum incumbentes, mulstantur. *Carena* corruptum

vocabulum ex quadragena. Vide *Quadragena*

CARENUM, condimentum dulce, à voce græca *Καρυω*, quæ culmen, & summitatem significat, quia summè inter cibos delectat gustui. [Panis ibi opicus pro similia, pro careno sapa. In Vita D. Bernardi Abb.

CARITAS. Vide *Charitas*. Item *Caritas*, idest, penuria victualium. Vide *Educlitas*.

CARMELITANI. Vide *Archiphylax*. *Barrati*. Infra octavam Paschæ dicunt Kyrie eleison ad Vesperas, loco *Deus in adiutorium* &c. Vide *Vesperæ*.

CARNALIS. FR. idest, humanus, seu temporalis, [Sed cum furas (Deo largiente) victorias non carnali providentia, sed magis orationibus prævenitis. can. Si non ex fidei. 23. quæst. 4. Si apud carnales dominos in minimis fideles fuerint. can. Si apud, 23. quæst. 5.

CARNIFEX. Vide *Questionarius*. *Boja*. *Sajo*. *Scurio*. *Sorrentialis*.

CARNISPRIVUM, sic à Mattheo Parisio in sua hist. vocantur quinquagesimæ Dominicæ, nam in hac die relinquebatur carnis comestio, cum in illis sæculis inciperet abstinentia carnis à feria secunda post hanc Dominicam, sicut mos est adhuc Orientalium Christianorum, & aliquarum Religionum in Europa; ideòque in Missali Mozarabico vocatur *Dominica ante carnes tollendas*, & à Theodoro Studita *Dominica excarnaliorum*, serm. 40. dicitur. Vide *Quinquagesima*.

CAROLINUS ROMANUS, species monetæ. Vide *Siliqua*.

CAROPITÆ. Vide *Agnostici*.

CAROSTIUS, lapis, seu gemma, quam nonnulli ita appellatum putant ex loco, ubi invenitur: alii ex verbo græco *καρστος* derivari existimant, quod stuporem significat; quia ob ingentem splendorem hujus gemmæ stupor excitatur: alii tandem *Carystæa* legunt. [Anno autem sequenti mittit Eudoxia Imperatrix columnas, quas erat pollicita, quæ erant magnæ, & admirabiles, numero triginta; duæ verò vocantur carostix, quæ quidem sunt in S. Ecclesia lucentes tanquam smaragdi. Marcus Diaconus.

CARPHIA, græcè *καρφία*, clavicali qui confgebantur sub soleis calceamentorum militum, de quibus Isidorus, lib. 19. Orig. cap. ult.

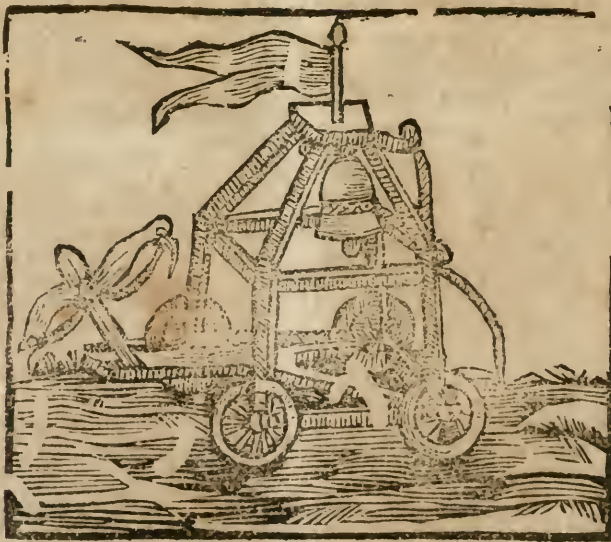
CARPOCRATIANI. FR. Hæretici Carpocratis discipuli, qui Christum virtute humana genitum, ac natum fuisse blasphemabant. 24. q. 3. can. 39. Vide *Baron. an. 35. n. 20. 21. & an. 120. n. 35.*

CARRAIM, quid inter Hebræos significet. Vide *Sadducæus*.

CARROCIUM, currus; ejus etymon, vide *Caragus*. [Armatorum autem se circiter quinque millia circa carrocium coadunant. Godefr. Monach. in Annal.] qui currus ferebatur in exercitu, ad modum nolarii portatilis, in quo pendebat noxa, eratque à militibus maxima virtute in conflictu circumdatum, ac defensum, nam pro magno dedecore habebatur ejus amissio; campana autem pro pulsandis signis piarum precum, &

convocationum militum inserviebat, cujus figuram in fine hujus dictionis adjiciam ex Antonio Campo pictore Crenonensi, qui narrat Crenonenses de an. 1081. prædictam machinam *Bertam* appellasse, sive *Bertaciolam*, quia Bertæ Augustæ intercessione cives illi hujus machinæ usum ab Imperatore Henrico obtinuerant. FR. sed Corius in hist. Mediol. part. 1. ait multo post tempore Clem. V. ab Eriberto (seu Ariberto) Mediol. Archiep. inventam fuisse, & sic describit: Curtus erat quatuor rotis, super quem erat tribunal erectum panno rubro coopertum, in cujus medio altus malus dirigebatur, qui à multis hominibus per funes sustentabatur, in cujus summitate Crux aurea erat imposita, sub qua ventis brandeum album cum cruce rubra explicabatur, quem currum quatuor bovum paria trahebant, atque boves dextrorsum rubro, & sinistrorsum albo colore tegebantur. Magister hujus artificii à Repub. vir eligebatur magnæ æstimationis, & famæ, unâ cum sacerdote, qui quotidie ante carrocium Missam celebrare tenebatur, cum stipendio quotidiano quinque solidorum, & septem denariorum; erant insuper octo tibicines, & totidem milites eodem modo stipendiati. Idem re-

serunt Carolus Sigonius, Veslius, qui *Carrochium* scribit; Joseph Laurentius, in *Amalthea Onomast. Placidus Pucinellus, part. 2. Zodiaci Eccl. Mediol. in vita Sancti Dionysii sub fine*; Jo. Petrus Gluffianus in *vita D. Caroli, lib. 7. c. 14.* Cherubinus Ghirardaccius in *histor. Bonon. part. 1. lib. 3. sub ann. 1160.* qui tamen citat Merulam, lib. 20. de antiquitate Gallie Cisalpinæ, apud quem non inveni citaram allegationem; & idem Ghirardaccius ibidem sub ann. 1170. asserit figuram Bononiensis Carrocii parum distinctam à Carrocio Mediolanensi, de quo Cerius supra. Quare figuram infra positam Antennii Campi cum campana credendum potius fuisse machinam pro construendo Altare ad celebrandum ante carrocium, cum A. A. citari non faciant ullam mentionem de campana in caroccio posita; imò contrarium deducitur, dum tibicines ibi statuunt, quorum signa ad convocandos milites, & ad alia militaria exercitia inserviebant; tùm etiam, quia machina hic adducta non videtur disposita ad vestandos tot tibicines, milites, ministros, ac malum funibus sustentatum, ut prædicti Historici narant, & simul campanam. Figura autem carrocii ab Antonio Campo allata hæc est.

CARROPERA, opus, seu vestatio curru facta: [Carroperas, & manoperas inter tot circulos quinquaginta. S. Remigius in Polyp.] Ubi de operibus manufactis, & curru agit.
CARRUATA. FR. Terræ spatium. [Ut de duabus cartuatis terræ, quas in dominio suo Monachi tenent, cap. veniens, de transact.] Vide *Familia*.
CARRUCA. FR. aratrum. [Donum Ecclesie cum omnibus hospitiis, & cum terra ad duas cartucas. Jvo Carnot. epist. 206.
CARSAMATIUS, Eunuchus, cui genitalia cum memb. o virili amputantur, à dict. barbaro-græca

καρσαμάτιος; cujusmodi sunt custodes in clausura venerea Turcarum Imp. [Obtuli mancipia quatuor Imp. nominatis omnibus gratiosiora. Carsamati autem Græci vocant amputatis virilibus, & virga Eunuchum. Luitpran. in legat.] Vide *Eunuchus*.
CARTHAGO, studis asperissima belli, arietem bellicum invenit. Vide *Testistrabus*.
CARTHUSIANI. FR. ad quos inter non mendicantes, mendicantes possunt tantum transire. Extray. de regular. transeunt. ad rel. g. c. 1 Cætera verò, que spectant ad hanc Religionem. Vide *Benedictio. Birrus. Calix. Corporale. Crux. Epistola. Geni-*

Genusflexio. Laura. Linostima. Officium B. M. Siphon. Symbolum.

CARTULARIUS. FR. homo servus factus liber per chartam Regis. Gloss. in l. homo denarialis, de Manumiss.

CARYSTÆ. Vide *Carosius*.

CASA IRATA. FR. Caferta Campaniæ Civitas: [Landulfus frater Landonis Casam-iritam cepit. Herempertus, an. 886.

CASATUS. FR. Vassallus Ecclesiæ; [Præterea casati Ecclesiæ. Ivo Carnot. ep. 105. Vide *Cassatus*.

CASELLA, parva casa, can. casellas, 10. q. 2.

CASINDIUS. FR. Regis familiaris, seu de familia Regis, l. reclinus, §. de casindiis, de homic. liberi hominis.

CASSATUS, ejectus, cancellatus, spretus. [Hac Domini responsione cassatus ostendit ei omnia regna mundi. S. Max. hom. 20.] Aliquod vassallum significat. [Terram quinque cassatorum. In vita S. Euvini Episc.] Et ideo *Cassatorum* legendum potius à casa, seu familia. FR. puto semper significare subditum, & vassallum, atque sensus S. Maximi est irrisorios contra diabolum, qui universorum Domino regna mundi promiserat; inde irridet subditum Deo in ejus vana oblatione universorum Domino facta.

CASSIDILE, pera reticularia ad modum peræ venatorum: nam *Cassis* rete significat. [Protulit de cassidile partem jecoris. Tobias, c. 8.

CASSIDUM, quid hebraicè significet. Vide *Affixi*.

CASSULARIUS, Thesaurarius, vocabulum sapissimè in Caroli Magni constitutionibus replicatum. Vide *Theaurarius*.

CASTALDIO, & *Castaldus.* FR. Gloss. in can. Salvator prædicit, 1. quæst. 3. sic explicat: [Castaldus, qui habet curam externarum rerum, qui dicitur aliàs Majordomus, 89. cap. volumus,]: hoc tamen non in multis Italiæ locis cursorum, seu mandatarium significat. Vide *Cursor*. Castaldia verò Castaldi officium significat, quod antiquitus in magna æstimatione erat. FR. Erat officium etiam ecclesiasticum, & ideo non sine simoniæ scrupulo emelatur. Gloss. in 1. qu. 1. can. si quis Episcopus per pecuniam. Etymon autem Castaldi ab arabico vocabulo *Chasendar*, quod provisorum domi significat, provenire putat. Vide *Gastaldus*.

CASTIMONIALIS; Monialis. [Invenere matres, quæ de castimonialibus fecerunt mulieres. Opr. Miles. lib. 2.] ubi de stupris, & sacrilegiis à Donatistis commissis loquitur.

CASITAS NUPTIALIS. FR. Vide can. Deus masculum, 31. qu. 1. & Gloss. ibi, & in can. non mœcaberis, 32. quæst. 6. S. Castitas. Ejus encomium. Vide *Scotomaticus*.

CASITIUM: mansio, seu pagus, & proprie domorum copulatio intelligitur. [Mansio cum casa, & aliis castitiis. In quodam pervetusto M. S. S. Germani Parisien.

CASTORINATUS, pellibus Castoris reclusus. [Non libenter incedunt armati ad epulas, albati ad exequias, pelliti ad Ecclesias, pullati ad qu-

ptias, castorinati ad litanias. Sidon. lib. 5. epist. 7.] Vide *Vibrinus*.

CASTRENSIANUS, palatii Imperialis minister, palatium enim illud *Castrum* appellabatur: fit de hoc vocabulo mentio in vita S. Macedonii, & in Codice Theodosiano.

CASTRIFERI. FR. Flagelliferi. Amalath. Onomast. ex Glossa.

CASTRIMARGIA. *γαστριμαργια.* FR. ventris intemperantia, gula, gulositas, à græca voce *γαστρι*, idest, venter, seu ventriculus. Odyss. 12. & 18. & *μαργες*, edax, infanus, immoderatus. Odyss. 16. & 23. & quamvis *Gastir*, Græci scribant, & latini *Castri* pronuncient; id enim sæpè accideret observatur in littera R. quæ à Latinis anticipatur vocali, dum posticipatur à Græcis, ut *Proserphone* græcè, latinè *Proserpina* scribitur, & his similia. Itaque multi *Castrimargia*, & non *Castrimargia* legunt; sic Marcus Eremita, de Lege spirit. Castrian. Instit. Cœnob. lib. 5. Chrysol. hom. 34. ad pop. Vide *Gastrimargus*.

CASTRUMDOLORIS; Cenotaphium, seu tumulus pro mortuorum exequiis, qui desuncti cadaver repræsentat; ideo Sacerdos, qui preces recitat, & Subdiaconus cum cruce debent se collocare in eodem loco, in quo secundum rubricas sistere deberent præsentè cadavere.

CASTUS, est quæstio inter Expositores de hujus vocabuli significatione apud Tertullianum, qui cap. 16. advers. Psych. sic ait: [Casto Isis, & Cybele eas adæquas.] legunt aliqui juxta quosdam antiquos codices, *Sacro Isidis*; alii *Castum* legendum malunt, quod rem castam significat; sed communis opinio primam sectionem amplectendam, nempe, *Castus*, contendit, idque cæremoniæ, ritumque significare docet ex græca voce *καστεν*, ejusdem significationis: Scaliger enim Varronis, Festi, Nonii, & Suidæ auctoritate ostendit idem esse dicere *Castus* græco, ac ritu græco, & ita apud Varronem synonymicè *Religiones*, & *Castus* inter se reperiuntur convenire.

CASUBULA, Planeta Sacerdotalis. [In celebratione proinde Missarum casubulam, quæ induebatur, lacrymis humectabar. In vita S. Peponis Abb.] In præsentî hoc nomen *Casubule* in Sicilia conservatur.

CASULA, *Planeta*, *Casubula*, *Penula*, *Superhumeralis*, *Phelonium*, quæ synonyma vocabula, vide in suis locis. Casula etymon à Rabano sic explicatur. [Septimum Sacerdotale indumentum est Casula, quæ sicut casa quædam alia omnia regit.] Antiquitus plebejam velleam, ac vilem significabat. Orig. lib. 19. cap. 24. D. Aug. lib. 22. cap. 8. de Civit. Dei. FR. Aliquando tamen velleam monasticam significat. [Frater ergo de Monasterio habebat fratrem sæcularem, & postulavit eum, dicens: casulam non habeo; fac charitatem, erue mihi. Jo. Diacon. in vita S. Gregorii, lib. 2. cap. 45.] Ita & clericalis vestis intelligitur in Synodo sub Carolo Magno, anno 741. celebrata.] Decrevimus quoque, ut Pres-

byteri non sigis laicorum more; sed casulis utantur ritu fervorum Dei.]: Erat igitur casula rotunda, & clausa ex omnibus partibus, eo modo, quo adhuc utuntur Græci, qui eam *φελόνιον* appellant, ut videre est in apposita figura.

Quæ formæ adhuc in antiquis picturis conspiciuntur, ac in Episcoporum ceremoniali eoprorfus modo describitur, nempe: [Mox surgit Episcopus, & induitur ab eisdem planeta, quæ hinc inde super brachia aptatur, & revolvitur diligenter, ne illum impediatur. lib. 2. cap. 18.] Itaque paulatim loco revolvendi illam, recisa lateraliter fuit, ut non amplius casulæ, sed monachalis & pularis formam præferat. In hoc tamen sunt commendandi Græci, in sustentando ejus antiquam formam, de quibus Vespasianus Florentinus, in vita Juliani Cardinalis Cæsarin, de Concilio Florentino loquens, sic ait: [Non ponendæ quæ una lode grandissima de Græci, che mai non hanno mutato abiti, così i temporali, come i spirituali, sono passati anni mille, e più.] Præterquam quod antiquæ casulæ figura majestatem, & mysteria non pauca continebat; hinc Petrus Blesensis inquit: [Planeta, quæ & casula dicitur, totum te circumdat, & protegit, & cæteris supereminet. Hæc est Charitas, ser. 41.] Alcuinus verò inquit: [Casula, quæ super omnia indumenta ponitur, significat charitatem.] Item unitatem Ecclesie, vestemque Christi inconfutibilem denotat, quæ tamen hodie recisa hos significatus retinere æquit. Item vestem coccineam: [Phelonium ostendit purpuram coccineam. S. German. & Simon. Thessalon.] FR. hoc indumentum in antiquis picturis commune fuisse personis utrius-

que sexus, in musivo tribunæ S. Cecilie translyberinæ regionis conspicitur.]: Solent Græci Episcopi in eorum planetis intexere ad modum Crucis quadruplicatè litteram Gamma, eodem modo, quo in duplo aureo gallico quadruplicata recenter incuditur littera L. eo pacto, quo in supra allata figura; quam vestem *φελόνιον* appellant, idest, plurium crucium, seu à littera Gamma *Gammadium*, de quo. Vide suo loco. Est igitur crucibus casula plena, ad significandam gloriam Christi crucis per universum dispersam, & angularis figura eundem Christum angulatam lapidem denotat, ita Balsamon. FR. Idemque Balsamon Metropolitanus Crajos reprehendit, qui Gemmadii abutuntur, cum Patriarchæ solium conveniant, qui sic ait: [Quemadmodum igitur Episcopis non conceduntur ea indumenta, quæ Patriarchis concessa sunt, ut saccus, & polytaurion, vestis Crucibus unde quaque conspicua; ita nec ea privilegia, quæ Episcopis concessa sunt, ad Sacerdotes transferri non possunt, tom. 1. Juris Græci-Romani.] Apud Arabes *Ghammad* cooperio significat.]: Antiquitè cum sola casula celebrabatur, ut ex Actis S. Fulgentii, & ex vita S. Martini colligitur, qui vestem sub planetam positam, ut eam pauperi donaret, exiit, & ideò nudis brachiis postea comparuit. FR. Mirum ergo non est, si Græci, cani ritus tenaces, non utantur Alba, ut dictum est in dict. *Alba*, nam ex S. Martini vita constat illum albam sub casulam non habuisse, ac propterea elargita casula, nudis brachiis remansisse.]: Tempore Adventus, & Quadragesimæ Diaconus, & Subdiaconus utuntur casulis plicatis. [Non ergo Diaconus dalmaticam, nec Subdiaconus tunicellam in diebus jejuniorum in officio Missæ portant; sed casulas super humerum sinistrum complicatas gestant, non replicatas à dextris, & sinistris, sicut facit Sacerdos; sed ab anteriori parte super brachia elevatas. Durand. lib. 2. cap. 9.] Quæ verba formam antiquæ planetæ denotant, ut dictum est supra. At Diaconus, & Subdiaconus planetis indui non debent ad Tertiam, quando celebrat Episcopus, sed in Missæ principio; quo instanti sumant manipulos, Cærem. Episc. lib. 2. c. 17. Subdiaconus lecturus Epistolam, planeta exuatur: nam [Ministri casula se exuunt, quando Lectoris, vel Cantoris officium assumunt. In Lectoris, & Cantoris officio aliquid genus militiæ exprimitur. Amalar. lib. 3. c. 15.] Non enim Subdiaconus in illis temporibus, sed lector (ut ex Ord. Rom. colligitur, & inferius clarius patebit) epistolam legebat, quod exactè à Græcis observatur, inter quos Lector tempore Missæ Epistolam canere solet. Diaconus verò Evangelium cantaturus plicat casulam super sinistrum humerum, ad denotandam promptitudinem prædicandi verbum Dei. Gem. cap. 23 1. In aliquibus tamen Ecclesiis Diaconus exiit casula, in cuius locum orarium ponit aliquanto latius; sed in papali Cappella eadem casula plicatur. Id etiam in aliquibus Ecclesiis antiquitè faciebat Sacerdos. [Secundò

in Euangelio, quod non in Altari, sed in affere, vel aliquo lectorio versus aquilonem legi oportet, plicata in humero casula, quod Diaconi fungatur officio. Jo. Beleh. in Rat. div. Off. cap. 37.] idest, quando sine Ministris canit Missam Sacerdos, qui Author anno 1153. floruit. In diebus ramen Jejuniorum excipiuntur Dominica IV. Quadrag. Dominica III. Adventus, & Vigilia Nativitatis, in quibus Diaconus, & Subdiaconus non utuntur casulis; sed dalmatica ille, ac tunica illa.

CATABANITA. Vide *Stafte*.

CATABARBARA, ex voce græca κατά, idest, propè, seu apud; sic sæpè Cyprianus in citandis Euangelii habet: *Cata Mattheum &c.* locus in Exquilino Urbis monte, ubi Ecclesia erat S. Andree, qui hodie in S. Antonii Abbatis Hospitali inclusus est: ita appellabatur à quadam nomine Barbara Patricia, de quo vocabulo Anastasius Biblioth. mentionem facit: apud eundem Bibliothecarium reperitur etiam *Catagalla*, idest, propè locum Gallæ Matronæ Rom.

CATABOLICUS, græcè καταβολή, idest, calumnia, seu oppressio, inde *Catholicus*, spiritus maligni species, & sonat calumniatorem, seu oppressorem, qui solet ad terram projicere, & vexare energumens: eo modo, quo ille Lucæ cap. 9. obsessum exagitat. [Scimus enim magiam elicere explorandis oculis, carabolicos, & paredros, & hyrthyonicos spiritus. Tertull. de Anima, cap. 28.]

CATABULUM, stabulum, à dictione græca καταβολή, quæ mansionem significat. [Qui dum multis diebus servire in tabulo. Anast. Biblioth. in S. Marcello Papa.] Inde *Catabulenses* stabularii. [Præfenti admonitione declaramus, ut memora, quæ de domo Pinciana constat esse deposita, ad Ravennatam Urbem per catabulenses vestra ordinatione dirigantur. Cassiod. lib. 3. epist. 10.] FR. Καταβολον significat etiam opporium, seu nundinas.

CALACLISTUS, græcè κατακλιστός, idest, absconditus, & occultus. Tertullianus de pavonis pulchritudine, in tract. de pallio, cap. 3. loquens, sic ait: [Quamquam & pavo pluma vestis, & quidem de cataclistis, imò omni conchylio depressor, qua colla florent, & omni patagio inaurator,] idest, quòd Pavonis vestis pretiosa est, sicut ea, quæ pro festivis diebus in arca absconditur, & conservatur. Alii tamen, *Cataclisis* legunt, quæ vox posset etiam derivari à græco nomine κατακλις, quod collum significat: ubi tamen adverendum, quòd Pavo in sensu Tertulliani sit datus casus, dum ab eo Pavo in casu recto declinetur. Insuper dicitio *Depressor* lustrior significat, nam vestes eo lustriores, & splendidiores redduntur, quò magis deprimuntur. Tandem *Patagium* erat aureum ornamentum circa collum matronalium vestium, & Artifices hujus operis *Patagiarum* dicebantur.

CATALIZA, alicujus vasis fundum, à græco verbo κατακλύζω, quod in profundum demerge-

re denotat. [Veruntamen calicem non communit, quia cataclyza in ipso fuerant solidata. Greg. Turon. cap. 63.]

CATACUMBÆ. Vide *Cameterium*.

CATAGALLA, Vide *Catabarbara*.

CATALOGUS SACER. Fr. Clericorum matricula, [Etsi de sacro catalogo fuerint, hos deponi præcipimus, si verò laici, vel Monachi, ex communicari, can. quoniam, 18. qu. 3. Item *Matriculam. Martyrologium. Breve. Commemoratorium. Necrologium*, significat. Vide suis locis.]

CATAMANE, propè, vel antè mane, id est, in aurora: [Et faciet Sacrificium super eum catamane. Ezech. cap. 46.] vel quotidie manè significat.

CATAMITHUS, Ganymedes. [Catamithus rapitur deliciarum futurus, & poculorum custos. Arnob. lib. 4. Eodem etiam epitheto illum Prudentius contra Symmachum, lib. 1. appellat: [Compressum immundè miserum affigens catamithum.] Κατάμιθος enim græcè scortum significat.]

CATANEUS. Vide *Catipannus*.

CATAPANUS. Vide *Catipannus*.

CATAPHRYGÆ. Vide *Cathari*.

CATASTA, tabulatum, super quod Sancti Martyres ad patibulum ascendebant: [Ad pulpitem post catastam venire, illic fuisse conspicui gentilibus, hîc à fratribus conspici. Cypr. lib. 2. epist. 5.] Ubi de Confessoribus loquitur, qui antea in sustentatione tormentorum, in tabulato inter Tyrannos, & Gentiles, & postea in pulpito inter Fideles canere Euangelium visi sunt.

CATATHEMA, conversatio cum excommunicatis, ex græca voce κατάθεμα, quæ maledictionem propriè denotat. [Catathema autem est eorum, qui se pacto anathematizantibus, & execrantibus conjungunt. Justinus Mart. qu. 121.] FR. Verba Justiniani non videntur definire, quid sit *Catathema*; sed tantum ait esse *Catathemam* eum, qui se anathematizantibus, & execrantibus conjungit; puta blasphemantibus, cujusmodi sunt hæretici, & similes, ut in textu Euàngelii habetur: [Cæpic anathematizare,] scilicet, execrare; igitur ex vi nominis idem est anathema, ac *catathema*, & fortasse plusquam *Anathema*, nam in excommunicationibus Patrum in Conciliis sæpè legitur *Anathema sis, & Catathema*, & dum ultimo loco *catathema* ponitur, signum est, quòd fortius aggravet. Sit *anathema*, ac *catathema* cum Patre, & Filio &c. Collatio S. Maximi Martyris cum Theod. Episc. apud Anastasium per Sirmondum in 8. edit. pagina 189.

CATATUMBA. Vide *Cameterium*.

CATECHISMUS, instructio, à verbo græco, κατήχισμα, idest, instruo, & *Catechista*, græcè Κατηχιστής, instructor in rebus fidei: à Græcis aliquando pro patrino baptismi sumitur, quod idem esset, ac instructor; Patrinus enim in conscientia spirituales filium instruere teneret. In Ecclesia Constantinopolitana erat magnæ æstimationis hoc *Catechistæ* officium, ut dictum est in dict. *Baptismus*, & in dict. *Audientium Doctor*.

CATECHUMENIUM, Κατηχηματιον, locus in Ecclesia pro Catechumenis separatus, alii *Catechumenium* legere malunt. [Fuitque illi mater spiritualis Sancta Domina Romana Diaconissarum, quæ accipiens eam ascendit in catechumenum. In vita S. Pelag. c. 8.] Vide *Nartex*. Item aliquando domum pro Catechumenis destitutam denotat, ubi catechisti in rebus fidei eos instruant, ubi etiam Clericos indisciplinatos Patriarcha Constantinop. includebat. Romana pietas duas mansiones, unam pro viris, alteram pro foeminis ad hunc finem erexit.

CATECHUMENUS, græcè Κατηχημενος, qui baptismum postulat, ita appellatur; quia quasi Auditor est veri Dei, & idèd *Audientes*, seu *Auditors*, Isid. lib. 2. de off. Eccl. c. 21. eos vocat. Qui Auditores duplicis speciei erant, & alii proprie Catechumeni dicebantur, qui in rebus fidei instruebantur, alii verò vocabantur *Competentes*, hi enim erant, qui instantèr petebant baptismum. FR. Quod ex D. August. sermon. 116. de temp. his verbis habetur expressè: [Competentes non possunt aliquid intelligi nisi simul petentes.]: Atque Catechumeni compellebantur ab Ecclesia exire statim, ac peracto Evangelio. Competentes verò discedebant immediatè ante consecrationem, dum pro ipsis aliquantulum à fidelibus preces funderentur. [Duo sunt ordines catechumenorum. Hi enim nuper accesserunt, & ut imperfectiores post Scripturarum, & Evangeliorum auditionem statim exeunt. Illi verò jam pridem accesserunt, & perfectiores facti sunt. Unde & orationem, quæ fit super catechumenos, expectantes, in ea genita slectunt. Quando autem pronunciatum fuerit: Catechumeni procedite; tunc & ipsi exeunt. Synod. Neocæsar. can. 5.] Qui canon à Græcis exactè observatur in eorum Missa. Itaque clarè colligitur, quòd expulsio Catechumenorum ab Ecclesia per Diaconum facta, de Competentibus intelligenda sit, super quos oratio dicta fuerat. Eandem ceremoniam latina Ecclesia observabat. [Tempore enim, quo Sacerdos incipit consecrare corpus Dominicum; dicendum est à Diacono post Evangelium: si quis catechumenus est, procedat foras. Alcuin. de Divin. Off.] Quando in Liturgia S. Clementis fit Illuminandorum mentio, de Competentibus jam baptismo propinquis intelligendum est; nam ibi declaratur, quòd priùs dimittebantur Catechumeni, secundò Energumèni, & tertio Illuminandi, his verbis à Diacono pronunciat, [Discedite Illuminandi.] Catechumeni verò non immediatè post Evangelium dimittebantur; nam audiebant etiam sermonem, qui post Evangelium agebatur, ut ex D. August. serm. 237. colligitur, nempe, [Post sermonem fit Missa Catechumenis.] Ex quibus demonstratur, quòd post spirituale in sermone dimittebantur, remanentibus Competentibus ad audendam Symboli recitationem; ut D. Ambros. epist. 33. restatur, inquit: [Divisus catechumenis Symbolum aliquibus Competentibus trade-

bam.] Vide *Scrutinium*. FR. Item sermo, & oratio super Catechumenos in can. 5. præfatæ Synodi Neocæsar. idem sunt. Tandem Augustini verba: [Fit Missa Catechumenis,] intelligenda sunt de Catechumenorum Missa, & hoc fiebat in Dominica Palmarum, ut ex Agathen. Concil. apud Gratian. dist. 4. de Consecrat. can. 54. ubi sic habetur: [Symbolum etiam placuit ab omnibus Ecclesiis una die, idest, ante octo dies Dominicæ Resurrectionis, publicè in Ecclesia Competentibus prædicari.] De hac Ivo Carnotèsis, epist. 75. agens duplici vocabulo Missam dividit, nempe, in *Missam Catechumenorum*, secundum unam partem, & secundum aliam in *Missam Sacramentorum*, in qua soli fideles interesse digni erant: || Catechumenis, in dicendo Dominicalem orationem, non licitum erat proferre verba *Pater noster*, quia adhuc sine baptismo erant, & consequenter non erant adhuc adoptivi filii Dei, inde D. Ambrosius baptizato agebat: [Ergo attolle oculos ad Patrem, qui te per lavacrum redemit, & dic, Pater noster, lib. 5. de Sacram. c. 4.] & D. August. hom. 24. eisdem Catechumenis de Dominicali oratione etiam dicebat: [Tenete ergo orationem hanc, quam reddituri estis in die Sabbati novissimi, quo baptizandi estis.] Catechumeni etiam dicuntur *Novitii*. Vide suo loco. Tempus verò Catechumenatus antiquitus trimestre erat, S. Clemens, epist. 3. sed postea ad quadraginta dierum spatium redactum fuerat. [Qui baptizandi sunt super quadraginta dies, publicè iis tradamus sanctam, & adorandam Trinitatem. Hier. epist. ad Pamach.] Al quòdo tamen per multos annos prorogabatur, ut magno Constantino factum fuerat, quem absum quidem ab eruditissimis Ambrosii, Basilii, atque Nazianzeni scriptis extirpatum fuisse Baron. an. 377. refert. FR. Judæi ad fidem conversi per octo menses inter Catechumenos detinebantur, can. Judæi, de consecrat. dist. 4.: || Ceterum id, quod D. Chrysostomus, hom. 3. in epist. ad Philippenses, docet, non esse, nempe, licitum pro defunctis catechumenis orare, sed tantum aliquam elemosynam pro eis erogare; intelligendum est de Sacrificio Missæ, & de publicis Ecclesiæ precibus; non tamen de privatis orationibus; & hoc sancitum fuerat in pœnam eorum dilationis ad se baptizandos usque ad ultimum vitæ periodum, ut ex Concil. Bracarense primo colligitur, ubi habetur: [Item placuit, ut Catechumenis sine redemptione baptismi defunctis, simili modo, nec oblationis factæ commemoratio, nec psallendi impendatur officium.] FR. Oritur quidem difficultas ex verbis illis in can. 7. Conc. Constantinop. contentis, ubi de Catechumenis loquens, sic ait: [Primo quidem die ipsos Christianos facimus, secundo Catechumenos, deinde tertio exorcizamus,] ubi videtur perversionem ordinis fieri; nam id, quod exercendum est ultimo loco, ponitur ibi in primo, nempe *Christianos facere*. Pro c. ijs intelligentiæ, sciendum est, non effectivè, se d. designativè ibi loquutos fuisse PP. nempe, quòd I primo die inter Chri-

Alianos designandos esse Catechumēnos, ac notandos, & tanquam Christianorum sequaces, & tyrones; sicut Novitios Religioforum largo modo Religiosos vocamus, qui quamvis professi non sint, gaudent nihilominus Religioforum privilegiis. Itaque primo die Catechumeni tanquam Crucifixi aeternae cruce signabantur; secundo verò die inter Catechumēnos, & Auditores ad instructionem mysteriorum fidei annumerabantur, &c. quod ex D. Aug. in tract. super Symb. ad Catechum. lib. 4. cap. 1. patet, ubi sic inquit: [Dum per Sacratissimum Crucis signum vos suscepit in utero Sancta Mater Ecclesia, quæ sicut & fratres vestros cum summa læticia spiritualiter pariet, nova proles futura tantæ matris, quousque per lavacrum sanctum regeneratos veræ luci restituat, congruis alimentis eos, quos portat, pascat in utero, & ad diem partus sui lætos læta producat.] Vide *Exorcista*, *Regenerandus*.

CATERNIO, idest, quaternium, libellus quatuor foliorum. [Transmittimus librum canonum, inerat caternio novus habens canones. Greg. Turon. lib. 5. hist. cap. 18.

CATHALANA. FR. Cathalaunia. [Nos Cathalana Episcopo, & ejus Collegis dedimus in mandatis. In Decretal. de Sentent. & Judic. c. 2.

CATHARI, à græca *καθάρσις*, idest, purus, sincerus; quo titulo denominatæ sunt variae hæreticorum sectæ. [De his, qui se nominant cathari; si aliquando venerint ad Ecclesiam Catholicam, placuit Sancto, & Magno Concilio, ut impositionem manus accipientes, sic in cleto permanerent, Concil. Nicæn. can. 5.] Eodem vocabulo appellati sunt Novatiani, quia condemnabant tanquam impuras secundas nuptias, quos irridens D. Cyprianus, epist. 76. ait. [Et nomina adulterata fingentes.] FR. Vide Baron. An. 254. n. 106. || Hoc nomen affectati sunt etiam Hæretici in Provincia Patrimonii Sancti Petri, alias *Pataveni* denominati, qui prædicabant, quod per eorum manuum impositionem, & orationem Dominicalem proferendo super moribundos, reddebant eos omnino à culpis innoxios, quam cæremoniam *Consolationem* vocabant. Eorum seductor quidam Robertus fuerat, qui tandem divina gratia illuminatus, ab ea dementia respiciens, habitum Sancti Domini suscepit, ac magno ardore illius erroris impuginator evaserat, qui Viterbii, Corneti, & in diversis Patrimonii prædicti partibus evagavit. FR. ita Odroricus Raynald. Annal. Eccl. ad Ann. 1203. & seqq. & Ann. 1207. n. 3. & seqq. Vide *Pataveni*. Item *Aristeri* à græca dictione *ἀριστήριος*, idest, siniter, & *Cataphrygæ* à Phrygia Provincia, in qua multum prævaluerant, denominati sunt, quorum Magistri Montanus, Prisca, & Maximilla fuere, ac inter alios errores asserabant, ipsos, & non Apostolos accepisse Spiritum Sanctum, 2. q. 9. can. 39. & 1. q. 1. can. si quis confugerit. Ubi notandum est, quod hi Montani ab aliis hujus nominis antiquis tribus diversi sint, ut suo loco dicetur.

CATHARTICUS, purgativus, à græca voce *καθαρίζω*. Hierolexicon Magri.

καθαρίζω. [Dabo catharticum impuritati Scauri. Tertull. de pall. cap. 5.] Credidere aliqui Scaurum fuisse hunc, de quo Sallustius loquitur; sed probabilius videtur esse eum, de quo Tacitus, qui Tyberio imperante ad mortem damnatus, propriis manibus sibi eam anticipavit.

CATHEDRA, FR. græca vox *καθῆδρα*, idest, sedes & *ἐδρα*, idest, sponda, quasi spondata sedes. Gloss. in Clement. cap. 2. de Sepulturis, ubi tale distichum adducit:

Retx solium, Doctor cathedram, Judexque tribunal

Possidet, ac sedem Præsul, Prætorque curule.

Et in Extravag. de Sepulturis, cap. 2. Romana tamen Cathedra *Nutrix Pontificii* dicitur. [Mundi caput Romam per vestras intentiones esse prostratam, & nutricem Pontificii cathedram, quasi ultimum videre sedile despectam. Ennod. Ticin. Episc. in Apologet.] Vide *Abisdia* in S. Absis gradata. *Apalareus*, *Archisierium*, *Sella*, *Sellare*, *Sedes Episcopalis*. Festum Cathedræ S. Petri Romæ sub die 18. Januar. de anno 1576. Gregorius XIII. ad infantiam Antonii Cardinalis Carafæ statuit, ut tanquam festum de præcepto observaretur: Franc. Torrigius de Crypt. Vatican. edit. 2. pag. 570. Dicitur etiam *Thronus*. In qua parte Ecclesiæ collocari debeat. Vide *Introitus*, *Vestellum*.

CATHEDRATICUM, hoc nomen recognitionem significat Episcopo debitam. FR. quam solvebant Presbyteri Ecclesiarum pro Episcopi anniversariis, seu aliis annis solemnitatibus, eo, scilicet, modo, quo à Presbyteris cum Episcopo tempore dedicationis Ecclesiæ pacto conventum fuerat, 10. quæst. 3. post can. 5. Cathedratium, atque oblatio erat Episcopo pro concione debita, quam in die illius festivitatis agebat. Vide *Eulogia*. Differt tamen à pensione, quæ *Synodicum* dicitur, quia Synodicum est id, quod ratione Synodi Episcopo debetur: Cathedratium verò pro cathedraliter solemnizanti Episcopo solvendum est. Vide *Synodicum*: omneque id, quod per cathedratium intelligitur, taxatum fuit ab Honorio Papa III. in cap. conquerente, de offi. Jud. & consistebat in duos solidos, can. cum placuit, can. inter cætera, & can. illud. 10. quæst. 3.

CATHEDRA SANCTI PETRI, Romæ materialis, ejus antiquitas. Vide *Sella gestatoria Apostolica*.

CATHALAUNI. Vide *Alani*, *Cathalana*.

CATHEMERION, græca vox *καθημερινόν* exercitium quotidianum significat: hoc vocabulum Prudentius pro titulo apposuit aliquibus ejus hymnis in diversis diei horis recitandis.

CATHENATICUM, proventum, quod ratione capturæ, & carcerationis solvendum est factellibus, & carceris custodibus. [Hi qui reos capiunt, aut custodiendos accipiunt, ab his, quos in custodiam miserint innocentes, catenatici nomine nil requirant. Nisigot. lib. 7. tit. 4. leg. 4.

CATHISMA, græca vox καθίσματα, pausa, seu divisio. Græci autem, qui psalterium in viginti dividunt partes, seu pausas, eas *Cathismata* vocant.

CATHOLICUS, græca vox καθολικός, idest, universalis, ac de Christiano dicitur, qui universæ Ecclesiæ dogmata sequitur. FR. [Si eos putas à consorcio mutuo dissociatos, quos fibula religionis pio mordens dente conjungit, procul te ab æstimatione catholica culparum duxit affectus. Mandati cœlestis habitatio aut misceat, aut separet, non interest quæ intervalla nos segregent, si uno in supera mansione conclave retineamur. Ennod. Ticin. Episc. in Apologet. Vide *Orthodoxus*.] Item epistola dicitur *Catholica*, quæ circulariter universali Ecclesiæ scribitur, in quo sensu Tertullianus, lib. 4. advers. Marcion. cap. 9. appellavit Christum [Catholicum Patris Sacerdotem,] idest, universalem Sacerdotem. Item *Catholicus* dictus est Fiscalis Imperatoris Procurator, quia universalis erat ad totum Imperium: ob eandem rationem idem dicebatur etiam *Catholicarius*. Hodie verò titulus Catholicici soli Hispaniarum Regi tribuitur, quem ab anno 638. consequutus est, quando, nempe Concilium Toletanum VI. ordinaverat, ut nemo in Regem acclamaretur, nisi juravisset prius se neminem permitturum in suo dominio, nisi Catholicos; idèd *Catholicus Rex* vocatus deinde fuit; seu quia Alphonus à Ricaredo descendens, qui *Rex Catholicus* cognominatus fuerat, sic etiam ille se Catholicum Regem appellari in dicto Concilio postulaverat, quem speciosissimum titulum à Successoribus diu relictum, Ferdinandus deinde Rex à Julio Papa II. reasummi postulavit; quare eidem, & successoribus concessum fuit. FR. Ecclesia *Catholica* dicitur, quia est una ac sola. Gloss. in Clement. cap. 3. de Hæreticis, ubi in §. Ecclesiæ, diversas ponderationes super hoc lectu dignas exponit in Extrav. de Majoritate, & Obed. cap. 1. Item *Catholici* dicti sunt Azymitæ, & quare. Vide *Azymitæ*. Synonyma. Vide *Ecclesia Christianus*. *Melchira*. *Orthodoxus*. *Pileosora*. *Psychicus*. *Romanus*. Item *Catholicus* dicitur Judex in rebus fidei, can. Catholicus, 2. quæst. 6.

CATIGERA. FR. Doctor, & Magister. [Dat etiam liberalissimus Catigera in ipsa dilecti discipuli ordinatione dulcissimum pignus, & memoriale perpetuæ dilectionis suæ, casulam, videlicet, purpuream. In vita S. August. Episc. Cantuar.

CATIPANUS, græca dictio composita ex *κατ*, & *παν*, quæ latino idiomate significat, secundum universum, & idem sonat, ac Generalis Dux; alii interpretantur *Super omnia*, sed Gulielmus Apulienfis, lib. 2. de success. Normandorum sic vertit.

Cui Catapan factò cognomen erat Bagianus, Quod Catapan Græci, nos juxta dicimus omnes,

Quisquis apud Danaos vice fungitur hujus honoris.

Dispositor populi, parat omne, quod expedit illi,

Et juxta, quod cuique dari decet, omne ministrat.

Quod nos *Plenipotentiarium* dicimus. FR. Officium itaque magistrale, magnæque æstimationis fuisse Blondus de cad. 2. lib. 3. testatur, sic inquitens: [Gregorius imperialis Catipanus (id Magistratus est nomen) Mel alter Catipanus imperialis primo impetu Apulia penè omni expulsi] idest Drogum Gulielmi Normandi Apulienfis Comitris filium. Et inferius idem Blondus: [Bubalganus Meli suffectus Imperatoris Constantinopolitani Catipanus:] ||: Carolus Sigonius, lib. 7. de Imper. Orient. de an. 979. ait Basilium, & Constantinum Imp. Saracenorum auxilio Apuliam, & Calabriam occupasse, atque [Eas sæviore post impetio, novo Catipani magistratu imposito habuerunt.] Jo: Lucius diligens, & eruditus nostrorum temporum historicus, lib. 2. c. 8. de Dalmatiæ Regno, hanc affert memoriam. [An. 1067. Indict. 4. Epacta 3. concurrenti 7. regnante D. Constantino Duce magno Imperatore, prioratum verò Jaderæ retinente D. Leone Imperiali protospathario, & totius Dalmatiæ Catipano &c. Et eod. lib. 2. c. 9. Quamvis Imperium ad Constantinum Monomachum reducto, is Maniacum Carapanum misisset, qui res in Italia reparavit.] In vita S. Vitalis Abb. natione Siculi, Basilii Darii Gubernator Carapanus appellatur. Lupus protospathar. in ejus historia sæpè de Carapano, & Protocatapano, mentionem facit. Hinc multi Capiranei nomen à *Capirano*, seu *Catapano* deducunt, cujus argumenti ratio est, quòd in Neapolitani Regni Provincia *Capiranata* hodiè corruptè dicitur, in qua, ut supra dictum est, Imperatores Græci generalem Catapanum mittebant, & idèd *Capiranata* dicebatur. Hodie in utriusque Sicilia Regnis, ac in Melita hoc Catapani nomen perdurat; sed officium inferioris æstimationis evasit, nam præest pretiis rerum commestibilibium, ponderibus, taxis, & similibus. Ab hoc etiam nomine *Catipanus* credunt aliqui *Casanei* dignitatem provenire, de quo titulo sæpè in Jo: Villano, Bernardino Corio, aliisque illorum sæculorum Scriptoribus fit mentio: sed Sebastianus Covarrujas in Theatro linguæ castellanæ à dictione græca *καταπαινω*, provenire asserit, quæ largè dispensare significat. Titulus hic à Federico OEnobarbo Imp. nimis in Italia amplius est, ut gentes istius nationis, ad sui favorem traheret, quos *Gebellinos* appellabat. FR. Quibus, ut Jo: Villanus refert, signum Aquilæ Imperialis pro stemmate concessit, ac deinde multi in Caraneos ab Henrico Imperatore, Comitissa Matilde, & ab Ulfone horum avunculo insigniti sunt, de quibus Ghirardacius in Histor. Bononien. par. 1. lib. 4. ad an. 1196. *Guelphis* verò, qui Ecclesiæ partes favebant, ait idem Villanus, quod Papa ejus insignitio etiam concesserat. Igitur de Capiraneorum titulo sit prima mentio in nono sæculo, in sede, nempe, vacante Stephani Papæ IX. hi enim re-

belles extiterant, & contra Sacri Cardinalium Collegii votum, Episcopum Velitrensem in Sedem Sancti Petri immisere; [Vix dum exequiæ Pontificis celebratæ &c. Romani potentiores Oppida, & Castella in Urbis terris possidentes (capitaneos appellabant) Pontificem ex factione sua creare constituerunt. Primus autem omnium Gregorius de Tusculano ex gente patricia Romanus, Minicium Velitrensem Episcopum in vitis, atque reclamantibus Cardinalibus, & Clericis, qui Romæ tunc erant, in Pontificem Romanum acclamari, & haberi obtinuit, quem Benedictum voluit appellari. Blond. decad. 2. lib. 3. & in extrav. de majoritate, & obed. c. unico.] Arque idem Blond. decad. 2. lib. 5. [Primarii Urbis, quos nunc Barones, tunc Capitaneos appellabant, Imperatori obsequentes, omnia consilia Pontificis evertebant.] Rursus ibid. lib. 4. [Barones Urbis nonnulli, capitaneos tunc appellabant, studio partium se conjunxerant Senatori.] Quos tamen Sigonius, de Regn. Italiæ, lib. 7. Caraneis subordinatos fuisse censet; sed ego purarem cum Blondo Capitaneos, Caraneos, & Barones idem antiquitus significasse secundum temporis, & regionis diversitates, circa quæ sciendum, quod Romani tempore Bellisarii, sicut Blondus notavit, præcipue nobiles, & divites, ut liberarentur à Gothica invasione, ab eo Duce ad Regnum Neapolitanum missi fuerant, ubi per longum tempus remanserant, proinde Neapolitanum idiomata apprehenderant; itaque post aliquod sæculum nobilium Romanorum oriundi ad Urbem reversi, eandem loquelam per multa sæcula retinere, sicut usque ad tempus historici Vitæ Nicolai de' Laurentio, Cola de Rienzo, vulgò appellato, atque alios illius duodecimi sæculi scriptores legimus Neapolitano idiomate scribentes. Igitur sicut supra dictum est, eo modo, quo Regniculi nomen Catapanum in Capitanum vertere, sic etiam Romani ex eodem Regno redeuntes usi sunt, & sicut prisca Romani ab Oscis, & Cæcis gloriabantur originem duxisse, qui populi erant magnæ Græciæ, sic Romanorum progenies noviter ex eadem magna Græcia iterum provenisse noscebatur; sed quia Bario Apuliæ Civitas, Catipanatæ sedes erat, ut supra visum est, hinc Romani in Urbe nobiles ex ea regione iterum regressi, *Barones* appellabantur, ad distinctionem aliorum advenarum Romæ incolentium, qui non erant ex illis nobilibus à Bellisario ibi missis, & processu temporis Romam reversis; idem enim erat dicere Catipanus, ac ex Catipania, & Baro ex Bario, idest, antiquus nobilis Romanus ex refugis ibi tempore belli gothici progenitus. :||: At Longobardi, qui solent abbreviare verba, illisque syllabas diminuire, pro Catapano, seu Capitano, *Carano* dixerunt, ut & Henricus Spelmanus asserit, eodem prorsus modo, quo Catalia pro Capitalia, & Catella pro Capitella dixerunt. Quare Jostredus inquit: [In Tuscia verò, & Lombardia appellabantur Caranei, quasi Capitanæi, de libell. par. 5. rub. de Vass.] Eiusdem opinionis fuerunt Sci-

pio Ammiratus in tract. de nobilit. Florent. Gauden. Merula, lib. 3. de Antiquit. Cisalp. Castell. vet. in Polit. Arist. & alii: hi, nimirum, qui, ut supra diximus, factionis Gibellinæ erant, & ab Imperatore in feudum Castella, ac Terras habebant; & idèd prædictis speciosis titulis decorabantur; Quæsi verò, qui Romanæ Ecclesiæ erant fautores, titulos *Baroncelli*, & *Domicelli* assumentes, quamvis processu temporis Catanei titulus etiam inter Ecclesiasticos exerceretur. [Præcipue hoc nobilitati tuæ debemus, qui & nos ter es Parrochianus, & Ecclesiæ nostræ caraneus, in epist. Ivonis ad comitem, apud eundem Spelman. epist. 129.] Aliqui censuerunt Comitem esse eundem, ac Cataneum. Vide Corram in suo Memorial. Juris in dict. *Comes*. Vide etiam hic in eadem dictione, & dict. *Gravio*. De hac materia consule Camillum Peregrinum de Principibus Longobard. parte prima, pag. 18. & seqq. & pag. 36. Itaque hodie in locis Siciliæ Catapanus idem est, ac apud recentiores Romanos Extraordinarius, quem Latini Peræquatorum appellabant. Vide *Peræquator*.

CATOMIDIO, verbum, appendere deorsum caput significat. Vide *Catomis*.

CATOMIS, & *Catomodo*, adverbia, de quibus non raro in Martyrologio, significat vertice deorsum; à voce græca *κατωμωδόν*, sive *κάτωμος*, quæ propriè humeris inversis denotat. [Tyrannus Afræ virgini minavit dicens: catomis nudam te cædi jubebo. In vita S. Afræ. Quodam tempore venerabilem senem in publica facie catomis cæciderunt. Victor. de persecut. Vandal. lib. 1.] idest, in posterioribus partibus juxta Latini Latini sensum, quod per modestiam ait Victor *In facie publica &c.* Quadrat in hoc opinio illorum, qui huic vocabulo significationem dederunt de modo pueros verberibus in scholis corrigendi; suspendendo, scilicet, illos super humeros alterius; nam verbum græcum *κατωμωδόν*, super humeros sustinere significat, quod ex Josepho Hæbreo, lib. 5. Antiq. Judaic. cap. 10. confirmatur, ubi de Samsonè loquens, quod super humeros Gazaræ vestes detulisset, hoc vocabulo *κατωμωδόν* usus est. FR. circa ignominiosum genus hujus Martyrii clarius ex ipsomet Victorio, iidemque vocabulis, lib. 3. habetur: [Mulieres, & præcipue nobiles contra jura naturæ nudas omnino in facie publica cruciabant.] De hoc vocabulo fuisse egit Jo. Steph. Menochius in ejus *Stoicis*, par. 4. centur. 7. cap. 57. Errat itaque Vocabularii Ecclesiastici Auctor, qui hoc vocabulum virgas ferreas significare ait.

CATOPISCI. Vide *Agnostici*.

CATOPITÆ. Vide *Agnostici*.

CATORTHOMA, *κατόρθωμα*. Est opus virtutis rectè, & egregiè factum, præclarum facinus, res benè gesta, perfectum officium, ut explicat Cicero, lib. 1. off. c. 2. dicens à Græcis vocari *Catorthoma*: *Est rectum quod sit id perfectum officium esse definiant*. Fit à verbo Græco *κατόρθω*, egregiè, rectè, & cum virtute aliquid facio. Et D.

Ambrosius, lib. 1. off. cap. 11. de recto virtutis opere ait: *Hoc est perfectum officium, quod κατ'εὐδοκίαν dixerunt Græci.*

CAVALCATA. FR. Equitatus, seu equitatio. [Sicut nec illæ, quæ in Villis tuendis fierent, in guerris, seu etiam cavalcatis, in Extrav. comm. de decim.]

CAUCULUS, vox quidem valdè obscura, quæ in sensu de la Cerdæ pædagogum denotat, ut ex seq. verbis colligitur. [Nonnisi cum sex parvulis, & uno cauculo eduxerunt nos ex Urbe. In collect. Anast. Biblioth. de exilio S. Martini Papa, & Marr. per Sirmondum in 8. edit. pag. 79.] Sed in legibus Caroli Magni *cauculator* circulatorum significat, ubi lib. 1. cap. 64. sic ait. [Ideò præcipimus, ut nec caucultores, & incantatores, &c.] à Germanico vocabulo *GaukKuler*, quod idem significat. Alii incantatorem interpretantur, qui *Coclearius*, à Germanica voce *Choler*, dicitur. Penès Græcos *καυκῆλος* infirmitatis speciem denotat, quæ solet pedes accipitris affligere: quare metaphoricè fortassè Pædagogum significat, qui tormentum in pedibus puerorum affert, dum eos libertate privat, ad libitum ubique spatiansi.

CAUTIO. Vide *Recantium*.

CAUCUS, calix, seu crater, græcè *κῆυκα*, Salmaf. in Spart. de Pescen. c. 10. sed barbara quidem vox, [Erectis stipitibus, & æreos caucos suspendi jubet. Beda, lib. 2. Hist. Eccles. c. 16.] FR. hoc vocabulum barbarum non est, dum apud bonos Auctores legitur, nam de Diogene Hieronymus, inquit: [Quodam tempore habens ad potandum caucum ligneum, vidit puerum manu concava bibere, & elisisse fertur ad terram, dicens, Nesciebam, quòd natura haberet poculum, lib. 1. ad Jovin.] Item Spartianus in Pescenno, ait: [Tantæ fuit severitatis, ut cum milites quosdam in cauco argenteo expeditionis tempore bibere vidisset, iusserit omne argentum submoveri de usu expeditionali, addito eo, ut ligneis vasis uterentur.] Item apud Trebellium Pollionem in epist. Valeriani: [Cauci, & scyphi unà junguntur;] sed fecit insolitus vocabuli usus, ut passim variis modis corrumperetur; nam apud Spartianum, & Pollionem *Caucos* editum est: *Caucum* apud Hieronymum: apud Ennodium epigram. 29. de *Cauco*. At veteres libri rectè ibidem, & epigram. 25. de *Cauco* habent. || Eodem modo *Caucalium*, *καυκάλιον* in Lausiaca Palladii habetur. [Tenens caucalium aquæ,] & [Caucium apud nos, calix apud doctos. Suidas.]

CAUDICARIUS, publicus conductor, qui obligat pistoribus subministrare frumentum. Codex Theodos. l. 1. de pistor. & carab.

CAVEA THEATRI. FR. [Caveam Theatri Senatum constituere molientem, ab hac dispensatione, & cupiditate compefcuit. D. August. lib. 1. de Civit. Dei, cap. 31.] ubi S. Doctor loquitur de Scipione Nasica. *Locus verò Theatri, quia velis cooperatus erat, ita ut cavea videretur esse, apud profanos*

Scriptores denotat locum ibi populo assignatum.

CAVENA, cellarium, in aliquibus religiosorum communitatibus *Canava* dicitur. [Quæ cellarium, sive cavænæ. In Regul. S. Cesariæ Virg.] Aliquando pro cella vinaria accipitur. Et *Cavenaria*, Cellaria dicta fuit. [Accipiant, & cavenariæ tradant. In eisdem Regul.] Vide *Armaris*, *Canava*, *Cellarius*.

CAVILLO, apud Tertullianum hoc verbum caveo, & cautum se reddere significat. [Omnibus modis cavillandum, ne quid adversus Deum committatur, de corona milit. cap. 11.]

CAUMA, græcè *καύμα*, Arabicè *Ghouime*, latinè calor, seu ardor. Aldhelmus, cap. 2. Blond. decad. 2. lib. 2.

CAUPONA, idest, Taberna. Vide *Albergaria*, *Pandochaum*. FR. item *Caupona* pro Rhetore usurpatur. [Athenis enim expertus linguatam Civitatem, cum omnes illic sapientiæ, atque facundix cauponas degustasset. Tertullian. lib. de Anima, cap. 3. Vide *Pandoxo*.]

CAURINUS. FR. mercator usurarius: sic enim Itali in Anglia appellati fuere. [Invaluit his diebus adeò caurinozum pestis abominanda. Match. Paris.]

CAUSAS PRÆSTARE, rationem reddere; phrasis adhibita in Concil. Illiberit. cap. 1. n. 53. & in decretis Julii I. dicitur *Causas dare*.

CAUSATOR. FR. Causidicus, seu Actor. I. similiter, de debitis, & causimonis, I. si qualiscunque, qualiter quis se defendere debeat.

CAUSON, & *Causos*, græcè *καύσος*, febris, & ardor, quare perperam in Antiocho, hom. 16. Claufonem aliqui legunt, cum *Causonem* legere deberent. [Temeraria illa, & impudens loquendi libertas videri possit similis causoni magno.]

CAUSTICUS, græcè *καυστικός*, adjectivum, idest, res quæ habet comburendi virtutem. [Graviora vulnera caustico medicamento, vel admoto igne curantur. S. Ambros. in Psal. 38.]

CAUTERIZO, græcè *καυτηρίζω*, comburo. [Quodam ferro parvo, & calido cauterizant se. In vita B. Oderici.]

CAUTERIUM. FR. ita dictum, quasi [Cautè urens, ut vis morbi ardentèr sicetur: Jo. Andreas in Glossa, cap. ea quæ, de statu Monach.] Sed potius dicendum à *Causerizo*, idest, comburo; nam igne hoc stigma formatur.

CECROPIA. FR. græca eloquentia à quodam Athenarum viro *Cecrope* appellato. [Sola deerat interpretandi bilinguis pericia, & facundissima virgo Cecropia, quæ secundum suæ mentis acumen, Varrone cœlibatum suum auferente, Latinis tradiderunt: Jo. Diacon. in vita S. Gregor. lib. 2. cap. 14.]

CEDRORUM LIQANI DESCRIPTIO. Vide *Transfiguratio Domini*.

CEDULA CITATIONIS. Vide *Indiculus*.

CELEUSMA, & *Celeuma*. Vide *Allehija*, *Seeno-peja*.

CELLA, hoc vocabulum nonnumquam pro toto

monasterii ambitu sumitur. [Qui essent brevi ex eadem cella morituri. S. Greg. lib. 4. Dialog. cap. 26.] & clarius idem, lib. 2. ibid. [Honorato etiam, qui nunc adhuc cellæ ejus, in qua prius conversus fuerat, præest.]

CELLARIUS, inter monachos officialis in dispensa, & officium *Cellarium* dicitur. Item qui inter eos pro victu invigilat tenetur. [Exclamat hoc viso cellarius, stupore percussus. Greg. Turon. lib. 9. cap. 34.] FR. [Missis litteris per ibidem Sancti Bernardi cellarium, sicut ipse nobis retulit, solemnem provincialibus penitentiam injunxit. Cæsius, lib. 7. cap. 3.] Aliquando Monasterii Procuratorem denotat. De præbendis, & dignit. c. 25. :|| Ab aliis *Cellarius* dicitur. Vide *Paracellarius*. *Subpulmentarius*. Item *Cellarium*, custodiam, & carcerem significat, qui in Laterano reperiebatur, cujus custos *Cellarius* dicebatur. [Eum in teterrima custodia inclusit, quæ vocatur ferrata, in cellario majore Patriarchii. Anastas. Biblioth. in Steph. III.] FR. Sed ex verbis Anastasii colligitur custodiam ferratam appellatam, fuisse positam, seu contiguan ad majorem cellarium, seu dispensam Lateranensem Palatii, de qua dispensa dicitur in dict. *Lardarium*. Cæterum. Vide *Armarius*. *Cavena*. *Canava*. *Lardarii*.

CELLIOTA, intus in Aula Imperiali Constantinopolitana cubicularius, quem Græci *Κελιωτός*, vocant.] Hoc quoque mos tenet, ut cellioæ Imperatoris ad sepulchrum ejus, usque ad prima sacra funeralia, sive iusta perseverent. Phranz. in Chron. lib. 2. cap. 1. Hi Cubicularii ædium claves habitationum Despotarum Imperatoris filiorum conservabant, ut ex improvise ingredi, inspicere, ac referre possissent, an aliquid in personam patris illi machinarentur, seu conjurarent. FR. Hinc speculatores Scamæ dicti sunt. Vide *Scamæ*: || Item *Celliota*, Monachus cellæ incola aliquando intelligitur.

CELLULANUS, contubernalis; dicitur etiam *Syn-cellita*, *Syncellus*, *Prosyncellus*, & contubernium *Syncellitas*. Vide suis locis. Item *Concellaneus*. Vide suo loco. FR. Cellulanos penes se retinere, à Pontifice, aut Romana Synodo Episcopis, & ab istis eorum Presbyteris, Diaconisque ordinatum fuisse, Sirmondus in eo capite Ennodii notavit, cui titulus est, [Præceptum quando iusti sunt omnes Episcopi cellulanos habere.] Ex quo colligitur hujus ordinationis motivum fuisse, ut scilicet à calumniis Ecclesiasticis redderentur immunes, quibus calumniis idem Symmachus Papa, tunc non modice laceratus fuerat, ut apud eundem Ennodium legitur, qui hujus contubernii ordinationis rationem reddit, inquiens, [Nemo Dei oculos, quàm hominis, iudicat plus timeri; errorem creditur fovere solitudo, & profundam nequitiam incomitatus admittere, quasi cælo facinora penetrabilibus inclusa non pateant, & vindicare malum non queat, quod homo non respicit, credentes, quòd rem studii possint deputare necessitati: & dū homo homini custos est &c.]

CELLES, scalpellum. [Vel celte sculpanitur in *Hierolexicon Magri*.]

Glice. Job. cap. 19.] Dicitur etiam *Simlaria*, seu melius *Simlia*. Vide *Culpha*.

CEMELIUM, vel *Cimelum* à græca dictione *κεμήλιος*, quæ Sacristiam significat; inde *Cimeliarcha* Sacristiæ Præfectus, vel Sacrarum rerum *Theaurarius* dicitur, & est dignitas in Metropolitana Mediolanensi. FR. Antiqua ibi dignitas, ut in Mediolanen. hist. Corii legitur, qui in an. 1172. sic scribit: [Era allora Cimeliarcha del templo un certo Algisio Pirovano] :|| *Cimeliarcha* verò Neapolitanæ Ecclesiæ in celebrationibus divinatorum officiorum, & in Processionibus fert baculum. Sac. Cong. Rit. 19. Januarii 1619. FR. Accipitur etiam pro Oeconomo. [Nec viros Reverendissimos Oeconomos, vel Cimeliarchas S. Ecclesiæ, in qua pecuniæ deponuntur. Cod. de bonis, aut jud. l. cum apud, S. sin. autem.] Et paulò post. [Præsentibus non tantum tabulariis: sed Reverendissimo Cimeliarchæ, apud quem superflue pecuniæ deponendæ sunt] :|| *Cimelium* propriè thesaurum significat: [Scire te volumus, quòd in te omnia districtè quæsituri sumus, si non ea, quæ propriæ Ecclesiæ, vel quæ diversis Ecclesiis cimelia sunt collecta, sub omni nunc sollicitudine, & fide serventur. D. Gregor. in Registr. lib. 1. Epist. 10.] FR. Textus autem hic in Decretalibus Gregorio III. attribuitur, atque diversimodè assertur in cap. 3. de offic. Archiep. nemy: [Scire verò te volumus, quòd à te districtè quæsituri sumus, quia vel propriæ Ecclesiæ, vel ea, quæ de diversis Ecclesiis Ciminilia sunt collecta, non sub omni sollicitudine, & fide servantur.] Ubi Gloss. per *Ciminilia* vasa Ecclesiæ intelligit. Simile verbum, in 5. decretal. tit. 40. c. 29. S. verum, habetur; [Necnon, quæ, in ciminili ponuntur.] & in significatione thesauri, Cyril. Alex. homil. Ephesi in Nestorium habita in Concil. Ephes. II. act. 1. inquit. [Salve à nobis Deipara Maria venerandus totius Orbis thesaurus] in græco textu *Κεμήλιον* habetur. Sic etiam S. Proclus orat. 1. de Laudib. V. Mariæ, & S. Ignatii Mart. in, epist. ad Hieronem, ubi Interpretes vertit: [Virgines serva, ut sacer Christi thesaurus.] Tandem cimelia pro sacris vasibus, Cyril. Alexandr. in, epist. ad Dominum Balsamon. in Melet. de off. Chartophylacis, to. 1. juris græc. tom. lib. 7. & Justinian. in Novell. 74. inquit: [Reponat chartam venerabilis illius Ecclesiæ Defensor in ejusdem Sanctissimæ Ecclesiæ Archivis, & ubi Cimelia servantur.] :|| Quod donatum erat Ecclesiæ, in cimeliis Ecclesiæ non reposuit. Conc. Chalcedon.] quare corrigendus est Anastasii Biblioth. textus in Severino, ubi ait. [Vestiarium Ecclesiæ, sive cymbilia Episcopii] lege *Cimelia*. Item apud præfatum Gregorium reperitur *Cimeliarchium* pro repositorio supellectilium Ecclesiæ, [Res autem, quæ apud eum inventæ sunt, in cimeliario Ecclesiæ ruz servari modis omnibus studebis.]

CENICUS. FR. in lege salica tit. 32. lutosum, ut Bigonius in notis ibi; at in Glossario monoculum significare astringitur.

CENODOXIA, græcè *κηνοδοξία*, vanagloria.

- Cassianus, & SS. PP.** ubi de monachorum vitiis agunt.
- CENSEO**, pro stabilio. [Atque omnia illic, quæ pro animarum salute scripsimus, censeantur. D. Greg. in Regist. lib. 7. cap. 112.] FR. hoc verbum nonnunquam pro *Iubes*, & *sensensati* vè *profero* usurpatur. Glossa in Clement. de concess. præbendæ, cap. unic. §. censemus.
- CENSURA ECCLESIASTICA.** Vide *Clasura. Pres. fura.*
- CENSUS**, retributio: [Exhibere ergo aliquam ex reus apostolicus census Ecclesiam. Tertull. lib. 2. adverb. Marc.] Elegantiùs autè vim hujus significatus manifestat idem alibi inquit: [Quis alius Dei census, quàm æternitas? Contr. Hermog. c. 4.]
- CENSUS IGNORANTIE.** FR. cujus causa impositionis nescitur. [Census ignorantie, nec diuinis, nec humanis legibus, invenitur: oportet, quippe, ut omnis census, ad quid, & quando persolvi debeat, præficiatur, c. pervenit, de Censib. & Exaction.
- CENSUS DE NOVO IMPOSITUS.** FR. Quatenus tributum, & recognitionem significat. Gloss. tam. n. c. significavit nobis, De Censibus, diversimodè exponit, nempe, Censum novum appellari, vel quia non fuerat ab initio in fundatione Ecclesiæ ille impositus, vel ejus recognitio per longum tempus neglecta fuerat, vel tandem novus dicitur, ex eo quia post Concil. Lateranense impositus erat. De variis Censuum exactionibus. Vide *Albergaria. Collecta. Fodrum. Regium.* Censum pro emphyteusi. Vide *Accensator.*
- CENTENA.** FR. Populus Oppidi, seu Villæ, vel Villa ipsa, l. si quis cum altero, de testibus.
- CENTENARIUS, & Centenario, onis,** qui in centena, nempe, Oppido, aut Pago præest. [Centenarii, qui & Centenariones, vel Vicarii, qui per pagos itacuti sunt, Presbyteri plebium, qui baptismales Ecclesias tenent, & minoribus Presbyteris præfunt. Valaf. de reb. Eccl. c. 31.] Eodem modo vocantur Judices, Advocati, & Vicedomini Oppidorum, l. de Advocatis, & Vicedominis, à *Centena* suprà notata. Vide *Judices.*
- CENILIUS.** FR. pro Gentili, sed perperam: Vide *Primicerius.*
- CENTONIUM.** Vide *Embrinium.*
- CENTURIO.** Vide *Discipulanus. Hecatonarebus.* Centurionum insigne vitis erat. Vide *Vitem dare.*
- CEPHAL,** caput, ex græcâ dict. κεφαλή. Adhelm. de Virg.
Sed contrita toris extollit vipera cephal,
Et rursus rufat tetrum de fauce venenum.
FR. idèd Apostolorum Princeps à Christo Domino *Cephas* vocatus fuit, quia torus Ecclesiæ caput ab eodem constitutus fuerat. Extrav. de pæn. & remis. cap. 1. ubi de hoc Primatu Petri agit. Sed veram etymologiam. Vide in dict. *Cephas.*
- CEPHALAGIA,** capitis morbus: Etenim cum arcem corporis, id est, caput vis nonii humoris obfederit, cephalagiz procreat passionem. Cassiod. collat. 14. cap. 15.

- CEPHAS.** FR. nomen à Christo Domino Simonî Petro impositum: Jo. c. 1. à Chaldaico vocabulo *Kipha*, quod *petram* significat, unde *Petrus*. In alia significatione. Vide *Cephal. Trinomius.*
- CERAGIUM,** cereæ proviso pro Ecclesiæ servitio: [Si Ecclesia petat ceragium. Matth. Paris. in additam.] Significare potest collectam, seu tributum in ceras Ecclesiæ destinatum. FR. legitur etiam *Cerasium*, nempe, solutio pro cereo sigillo, & qui hanc curam habebant *Cerasii* dicebantur. Item solutio pro cera, & quarta funerarium. In Novell. 59. cap. 2.
- CERATAULA,** Buccinator, Cornicen, ex græcâ voce κερατάυλος. [Centum salpictas uno crepitu concinentes, & centum cerataulas. Salmastius in Vopisc. de Carin. cap. 19.]
- CERANOBOLA,** Legionis Christianæ sub Marco Aurelio militantis cognomen, id est, fulminatrix, quia miraculosè subita tempestate contra barbaros vicioriam à Deo obtinuit: hinc malè ex Metaphraste Surius in vita S. Polieucti *Ceranobolos*, scripsit; nam vocabulum hoc à dictionibus græcis κεραυρός, & βολός, (id est, fulmen torquens) etymon trahit.
- CERCITA,** excubiolorum nocturna lustratio, italicè *Ronda*, seu *Banuglia*, à græcâ dictione κίρσιτα, unde formatur italicum verbum *Cercare*, id est, inquirere. Gloss. Isidor. FR. Verbum Italicum *Cercare* à latino *Circuire* potius provenire videtur, ac propriè inquirere significat. Vide *Regia.*
- CERDONIANI.** FR. hæretici, à quodam eorum Magistro Cerdone appellato: qui duo contraria principia asserbant, 24. quæst. 3. can. 39. cum quibus in hoc conveniebant Marcionita. Vide suo loco. Duo, nempe, principia asserbant, Deum justum legis, & Prophetarum unum; & alterum bonum, & Patrem Verbi Increati, quod humanam carnem suscepisse negabant: immò nec mortuum; sed patri, & mori simulasse. Hanc ultimam partem in suo Alcorano amplexus est *Mahometus.*
- CEREALIS,** Cursor, & Nuntius. [Idcirco ne Cereales, & Anabasi tui per diversas Provincias concurrerunt? D. Hieron. lib. 3. contra Ruff.] Ubi dictio *Anabasis* etiam cursorem significat à græco verbo ἀναβαίω, quod ascendere significat; nam cursor equum ascendere solet; significat hæc vox etiam publicum ministrum frumentarium à Cerere, quæ pro grano frumenti capitur. FR. *Cerealis*, item Cervisiam, genus potus denotat, quæ cerealis, seu frumentalis est. [Cerealem amphoræ potum infundebar. In vita S. Bracharii Abb.] In prima significatione. Vide *Cursor.*
- CEREOLUS,** parvus cereus. [At ego in vita B. Aniclitii confusus, unum ex cereolis transmittit per puerum, dicens: Accendite illum coram eo, & in contemplatione luminis orationem fundat ad Dominum. Greg. Turon. de Mirac. S. Martini, cap. 2. lib. 2.]
- CEREUS PASCALIS,** qui antiquitus in nocte Sabbati Sancti benedicebatur, cujus benedictionis

nis Authorem fuisse D. Ambrosium, Gem. lib. 3. cap. 102. & Durand. lib. 6. cap. 80. existimant, quæ incipit *Exultet jam &c.* sed hoc præconium, dempto principio, multum ab Ambrosiano differt. Ac in Missali gothico vetustissimo in VI. tomo Bibliothecæ Patrum impresso habentur hæc verba: [Benedicito cerei B. Augustini Episcopi, quam adhuc Diaconus cum esset, edidit, & cecinit.] FR. Hæc benedictio cerei à quolibet Diacono variè componebatur: Ennodius enim Ticinensis Episcopus duo præconia in suo opere ab eo composita in suo Diaconatu habuit. :||: Inò Prudentius Ambrosii synchronus in ejus opere hymnum pro hoc præconio composuerat. Amalar. verò, lib. 1. cap. 18. & Valaf. de reb. Eccl. benedictionem hanc cerei à Zosimo Papa institutam fuisse putant; alii verò faciunt Authorem Theodorum I. At hic in pontificatu anno 641. assumptus fuerat, & consequenter hi duo Pontifices posteriores ætate Ambrosii, ac Prudentii fuerant. Constat enim ex Baronio D. Ambrosium anno 397. obiisse; Zosimum verò regnare coepisse anno 417. Quare idem Baronius putat Zosimum potius hanc æremoniam ampliassè; ubi enim prius in Basilicis majoribus tantum celebrabatur, Papa hic & reliquæ Ecclesiæ hujusmodi functionem agere indulsit; nam in libro Gestorum Pontificum de eo narratur: [Et per Parochias concessit licentiam benedicendi cereum paschalem. Apud eundem Baronium, an. 418. n. 76.] Nonnulli asserunt Diaconum non verè cereum benedicere, & ided hæc oratio *Præconium* dicitur; nihilominus contrariam sententiam sequimur, tum ex illis verbis *Verè dignum & iustum est &c.* tum etiam ex titulo præfati Missalis, nempe, *Consecratio cerei*. Et hanc opinionem amplectitur Jo. Beleh. cap. 106. de div. off. ubi inquit: [Cereum à Diacono benedici, & consecrari oportet, non autem à Sacerdote, vel Episcopo, etiam si sint præsentès, quantumvis minoris sit ordinis, & dignitatis.] Et Gulielmus Durandus in suo Ration. lib. 6. cap. 80. inquit: [Benedicitur quidem etiam præsentè Episcopo, vel Sacerdote, à Diacono, qui est minoris ordinis. [S. Gregorius Papa de hoc ritu mentionem facit, inquit: [Et preces, quæ super cereum in Civitate Ravennati dici solent, lib. 9. Regist. epist. 19.] Nec talis ritus in Diaconis insolitus est; legitimus enim in ordine Rom. quòd Archidiaconus benedicebat cereos Agnos Dei, eosque populo distribuabat, ac idem referunt Alcuinus, & Amalarius; quinò Beleh citatus de Diacono ait in die S. Stephani; [Nocturnos, & universum officium crastinum celebrabant Diaconi, quòd Stephanus fuerat Diaconus, & ad lectiones concedunt benedictiones, de div. off. cap. 70.] FR. Et eo fortius aliqui probant Diaconum habere potestatem constitutive benedicendi, quia S. Leo Papa ait Chorepiscopos, id est, Archiepiscopos, posse minores ordines tribuere. [Leviticam autem, aut Sacerdotalem benedictionem non valent præstare, dist. 63. can. 4.] Sed, ut

Glossa ibi notat, pro *Benedictione* ordinatio intelligitur. Igitur canit hoc præconium Diaconus præsentè Sacerdote; nam ad inferiorem spectat Resurrectionem Dominicam annunciare, ut Apostolis Mulieres Resurrectionis annunciatrices destinatae fuere, quæ inferiores sexus sunt. Ruper. lib. 6. cap. 30. Durand. lib. 6. cap. 80. :||: Diaconus ipsemet debet ex una triangulari candelâ cereum accendere, illamque ad cereum inclinans, ad denotandum Sanctissimæ Triadis consensum in Christi resurrectionem, ac præcipuè Verbi, qui densò animam corpori univit. Gavant. part. 4. rit. 10. Lumen verò sumitur ex novo igne ante fores Ecclesiæ accenso, ac benedicto, & ex lapide excusso, quia veritatis lumen à Redemptore trahitur verus Ecclesiæ angularis lapis, ita Prudentius in hymn. cerei Pasch. cecinit;

Incusu silicis lumina nos tamen

Monstras sexigeno semine quætere.

Hoc signas opere Conditor inclyte

Lumen veridicum mentibus omnium

In Christo Domino quætere egiger,

Quem petram loquitur Doctor egregius.

Antiquitus tamen ex lumine in feria V. majoris hebdomadæ conservato accendebatur cereus, ut habetur in quodam M. S. Graduali S. Gregorii in Biblioth. Angelica de Urbe asservato, cum notis musicalibus more Græcorum, seu potius Latinorum, ut refert in suo tract. de cantu Cramuel, in eoque M. S. hæc rubrica habetur: [Deinde venit Archidiaconus ante Altare accipiens lumen, quod quinta feria absconditum fuit, faciensque crucem super cereum, & illuminans eum, ac benedicens, dicens ipso, Lumen Christi, respondent omnes, Deo gratias,] verba autè illa, *Faciensque crucem super cereum*, de Cruce granis incensis formata intelliguntur. Accendebatur tunc cereus super candelabrum lapideum in forma columnæ, ut Scriptores illius sæculiarrant, & adhuc hujusmodi candelabra in antiquis Galliæ Ecclesiis, ac Romæ videntur, ac in S. Paulo extra muros columna est, quæ inserviebat pro cereo; hodie extra hujus Ecclesiæ portam ex parte tribunæ crucem sustentans erecta perspicitur, in cujus basi hi versus leguntur:

Arbor poma gerit, arbor ego lumina gesto,

Porto libamina, nuntio gaudia; sed in die festo

Surrexit Christus; nam talia lumina præsto. In S. Cecilia transyberis adhuc extat pro sustentaculo cerei alii similis columna; nam cereus accensus significat columnam igneam, quæ Israeliticum populum præcedebat, dum parimodo Catechumenis nostris per baptismatis æquam ad promissionis terram transiuntibus symbolica hæc ignita columna modò præcedit. Durand. ubi supra. Magnum Constantinianum ingenies cerei columnas, ut in paschæ nocte arderent, fabricari iussisse, in ejus vita Eusebius scribit. Etiam antiquitus præter cereum paschalem, deserebantur processionaliter in Sabbato Sancto duo alii minores cerei, ex cereo majori accensi, ad denotandum

dum quod Apostoli à Christo illuminati per totum mundum Euangelii claritudinem diffudissent. Alcuin. de divin. off. cap. de Sabbato Sancto. Non reperitur penes Scriptores tempus præfixum, usquequo accensus durare debeat cereus, nam ex Ord. Romano tantum colligitur, quod per octavam Paschæ accendebatur. In Annalibus Fratrum Minorum anno 1263. decretatum fuit hanc accensionem in Missis saltem solemnibus usque ad Ascensionem continuari debere. Tandem Sac. Rit. Congreg. 19. Maji 1607. accendi stabilivit in tribus Paschæ diebus, in Sabbato in Albis, & in omnibus Dominicis, Missa cantata, Vesperisque durantibus, & ad libitum secundum regionum usum, ad quem se remittit pro tempore horarum Canoniarum. Romæ tamen laudabiliter per totam Paschæ octavam accenditur (cum sit ejusdem festi continuatio) ac in omnibus Dominicis (quæ Resurrectionis repetitiones sunt) usque ad Ascensionem, quod fit incipiendo à Sabbati Vesperis, & extinguitur in fine Euangelii dei Ascensionis, ut in fine illius Euangelii Rubrica Missalis admonet. In Ecclesia verò Turonensi à Sabbato Sancto remanet continuè accensus usque ad secundas Paschales Vesperas, & in aliis diebus Maturini, Missæ, & Vesperarum tantum tempore ardet; idè ad hunc effectum ibi ingens cereus, ac durabilis formatur. Solebant item veteres Christiani in appensa ad cereum tabella annum currentem creationis Orbis, & Incarnationis notare. Duran. lib. 6. cap. 80. quæ tabella symbolum erat tituli Sanctissimæ Cruci superpositi. In præsentis Cisterciensis observant annm Incarnationis, Epactæ, Indictionisque in cereo pernotare. De cereo paschali mentionem facit etiam D. Hieronym. in epist. 19. ad Præsidium Diaconum Placentinum, de qua tamen aliqui an sit hujus Doctoris epistola dubitant. FR. Quo verò ad reliquas virtutes hujus cerei citatus Ennodius in suo primo Præconio hæc memorix reliquit. [Et si quis hinc sumpserit, adversus spiritum procellarum, tua iussa faciens, sit illi singulare profugium, sit murus ab hoste fidelibus &c. Cum post concretas hyemali torpore glebas, & infranata glacie fulmina, novellas frondium tunicas gemma confendit, & cum Authore germinum Domino nobis omnia reviviscunt &c.] Et quoad symbola ibidem. [In quo species trino compaginata consortio, societatis propemodum mysticæ glutino conjungatur. Quarum ceram paravit nectareis parvibus foera virginitas; papyrum ad alimenta ignium lymphæ transmisit; lumen adhibetur è Cælo.] ||: Cæterum sedente Leone Papa X. anno 1519. disputatum fuerat, quomodo deberetur cani solita Imperatoris acclamatio in dicto præconio annotata, cum Cæsar vita functus erat: aliqui relinquendam existimaverunt; sed post maturam discussionem refert Paris de Grassis Cæremoniæ Director, hoc consilium præbuisse, ut, nempe, mutarentur illa verba, sic; [Respice etiam ad Romanum Imperium, cujus tu Deus

fidelium vota prænosces &c.] quæ opinio à præfato Pontifice approbata fuerat. Ac in simili casu de anno 1658. cum incidissent, dubitantibus de omissione hujus Cæremoniarum Magistris, resolutionem prædictam præbui, quam ex M. SS. Angeli Rocca in Bibliotheca Angelica asservatis desumpseram, & ab Alexandro VII. tunc regnante, approbata, & à Sac. Rit. Congregatione observari mandatum fuit, nec non pro die ferix VI. in Parasceve dicendum esse, *Oremus & pro Romano Imperio, us tu Deus &c.* Vide *Candela*.

CERINTINIANI, & Chiliaſta. FR. Hæretici Cæriathi sequaces: qui inter alios errores, Circumcisionem observabant: & quod mille annis post resurrectionem carnalitatibus suis sperabant; idèd *Xindſai*, idest, *Millenarii* appellati sunt, 24. quæst. 3. Can. 39.

CEROFERALIUM, candelabrum cum lumine accenso. [Illis verò ceroferalia deportantibus, atque corusco lumine diem augentibus. In Actis S. Sebastiani Mart.] Vide *Cerofata*. *Ceroferarius*.

CEROFERARIUS, unus ex minoribus ordinibus Ecclesiasticis, idem ac Acolythus, de quo vide supra in dict. *Acoluthus*. [Cum enim ab ipso rerum nostrarum initio ordinem fuisse constet in Ecclesia Ceroferariorum Clericorum, qui & Acolithi dicebantur. Baron. tom. 1. Annal.] Alii tamen putant hanc vocem *Ceroferarius* non significare Acolythum, sed candelabrum, ex Hincimari verbis, qui in vita S. Remigii hæc habet. [Accensisque super cruces cereis, atque super ceroferariis &c.] Et elarius Flodoardus eandem processionem describens, inquit: [Accensisque super cruces cereis, atque ceroferariis, dant vocem in canticis, lib. 1. Histor. Remens. cap. 19.] In Ecclesia Ambrosiana Ceroferarii, idest, Acolythi non reperiuntur. Vide *Candela*.

CEROMA, imago in cera impressa: sic appellata fuerat SS. Cosmæ & Damiani cerea, ac densa imago, quam infra brachium suspiram ferebat Constantinus. Laodicen. sexta Synod. act. 4.

CEROSTATA, candelabrum, à dictione græca *κεροστῆς*. [Supra cerofata pharum unam Anast. Biblioth. Belisarius B. Petro cerofatas argenteas deauratas majores duas. Idem in Vigilio Papa.] FR. figura antiquarum Cerofatarum demonstratur à Pancirollo in tractatu de imperiali dignitate, ubi de signis Præfecti agit. Ordo tamen Rom. *Cerofatum* vocat.

CERVISIA. Vide *Brasium*. *Bravo*. *Cerealis*. *Carmi*. *Cycon*.

CERUSSA. Vide *Psymisthium*.

CERVULA, & Cervulus, genus ludi. [Si adhuc agnosceris aliquos illam sordidissimam turpitudinem de hinnula, vel cervula exercere, ita durissimè castigate, ut eos pœniteat rem sacrilegana commisisse. D. Aug. serm. 2. 15. de tempore.] A Gentilibus hujusmodi ludi in Kalendis Januar. exercabantur, larvales animalium facies ge-
sta-

stribus, quæ inobservantia adhuc per totam Europam in bacchanalibus transfusa toleratur. *Cervulam* fortasse antiqui appellabant, ex cervæ personatu. [Non enim caperis ludicris, ac ludibriis dæmonum non attendis, aut inhiis spectandis cervulis. S. Nilus Abb. epist. 81. ad Gaudenr. Silenciarium.] Qui ludi in Concil. Antisidor. can. 1. prohibiti fuere hoc decreto. [Non licet Kalendis Januarii vetula, aut cervulo facere.] Ubi Sirmondus *Vetula* pro *Vetula* correxit: sed prima lectio retinenda, verbum enim *Facere* repræsentare, non autem sacrificare significat. Quod confirmatur ex Faustini Episcopi verbis apud Bollandum, tom. 1. in Act. Sanctorum, ubi in fern. 3. ejusdem Faustini talia leguntur: [Quis enim sapiens credere poterit, inveniri aliquos sanæ mentis, qui cervulum *facientes* in serarum se velint habitus commutare?] Et clarius in Codic. Andegavensi, pœnitentiam hujusmodi transgressoribus præscribente, sic habetur: [Si quis in Kalendis Januariis in cervulo, & in *Vetula* vadet, tribus annis pœniteat, quia hoc dæmoniacum est.] Quantum autem contra tales transgressiones se opposuerint antiqui fideles Christiani. Vide *Bacchanalia*. *Charivarium*. *Circumcisio Domini*. *Masca*. *Teasrao*. *Talamasca*. *Torneatrix*. FR. Quod hic abusus à Gentilibus provenisset, ex Dionysio Halicarnasico colligitur, qui lib. 7. Hist. Rom. sic ait. [Apparatus autem erant illis quidem, qui Silenos repræsentabant, tunica villosa, quas nonnulli *χρηταίς* vocant, & amicula ex variis floribus contexta; illis verò, qui satyros repræsentabant, erant subligacula, & hircinæ pelles, & setæ in capite horrentes, & erectæ, aliæque his similia. Hi serias satrationes ridiculæ suis gestibus imitabantur, eas per ludibrium depravantes, ut spectatoribus risum moverent. Ex triumphis autem, qui aguntur, satis liquet hos lusus cavillariorios, & satyricos apud Romanos jam inde à prisicis sæculis repertos fuisse &c.] De Cervulæ ludo. Vide Epist. Bonif. Ep. ad Zachariam Papam in dict. *Suffocatus*.

CERVUS. Vide *Pygargus*.

CESPITATICUM. FR. Contributio, & exactio pro reficiendis viis publicis, ita in quodam Carolo M. privilegio, Monasterio S. Germani concessio. [Teloneus non exigatur, nec de navale, nec de cerale, neque de faumis, neque de transvectione, nec rotatico, nec pontatico, nec pulveratico, nec saluratico, nec cespitatico. Aimon. lib. 1. c. 1.] Fortasse *Cespitaticum* dicitur, quia cespides de viis extirpabant. Alii tamen legunt *Cespitaceum*, & *Cespiticum*. Vide etiam *Cispaticum*, & an sit idem cum pulveratico. Vide *Pulveraticum*.

CESSIONIS BONORUM antiquæ cæremonix. Vide *Chrenecruda*.

CESSO. Vide *Concesso*.

CHALCEDONENSIS Synodus falsificata. Vide *Falsor*.

CHALCENTERUS, χαλκέντερος, cognomen Didymo Alexandrino Grammatico à D. Hieronymo in Rufinum tributum. [Marcom Varronem

miratur antiquitas, quæ apud Latinos tant innumerabiles libros scripserit; Græci Chalcenterum miris esserunt laudibus, quod tantos libros composuerit, quantos quisvis nostrum alienos sua manu describere non possit.] Derivatur hoc vocabulum à voce græca χαλκός, idest, chalcum, & æs; unde dicimus aurichalcum metallum ex auro & chalco, nempe ære mixtum: *χάλκη*, latinè interiora dicimus, fortasse ita appellabatur Grammaticus ille, quia cum esset exteriori visione orbatus, ac tenebrosus, intertè tamen erat, quasi luminosus, & durum metallum. FR. Didymus hic à pueritia cæcus, & in senectute dupliciter lumine privatus; in Origenis errores præcipitatus est, quo tempore D. Hieronymi Magister exiit, qui cum fuisset ob id calumniatus, epist. 65. ad Pammach. & Oceanum sic se defendit; [Certè Apollinarii, & Didymi inter se dogma contrarium est; rapiat me ergo utraque turba diversum altrinsecus, quia Magistrum utrumque confiteor. Si expedit odisse homines, & gentem aliquam detestari; miro odio averfor circumcisos; usque hodie enim persequuntur Dominum nostrum Jesum in Synagogis Satanæ. Objiciat mihi quispiam, cur hominem Judæum habuerim præceptorem. Et aude quidam proferre litteras meas ad Didymum, quasi ad magistrum. Grande crimen discipuli, si hominem eruditum, & senem magistrum dixerim; & tamen volo inspicere ipsam epistolam, quæ tanto tempore in calumniæ reservata est &c.] De eodem facit mentionem idem Hieronymus ad proœm. in Epist. ad Galat. in præfat. in Didym. lib. de spe, in Cantica, c. 4. De Scriptor. Ecclesiast. & alibi.

CHALCEDICUS, opus ex ære, seu aurichalco, græcè χαλκίδιος. [Quam tribus chalcidicis in postico, scilicet, & à lateribus auxit. Anastas. Biblioth. in Leone III.] An de columnis metallicis agat dubitatur.

CHALCYS, moneta. Vide *Talentum*.

CHAMÆLEONTIS natura. Vide *Folleo*.

CHAMÆUNIÆ, & *Chameuniæ*, χαμουνία, ab adverbio χαμαί, *humis*, & *βῆσι*, *cubile*, *humidormitiones* significat [Chameuniis quoque, & contritione corporis nunquam lassus est. In vita S. Mariz neptris Abraham, c. 18.] Ac de eadem pœnitentia Hieronym. in cap. 41. Ezech. inquit. [Puto perspicuum esse lectori semper angustiora esse, quæ deorsum sunt in jejuniis, chameuniis, & victus continentia.] FR. Et clarius alibi idem inquit; [Omnes penè virtutes corporis mutantur in sensibus, & crescente sola sapientia, decrescunt cætera, jejunia, vigilia, chameuniæ, idest, super pavimentum dormitiones &c. Epistol. 2. ad Nepotianum.]

CHAOS. Vide *Infernus*.

CHARACTERES in aliqua imagine positi. Vide *Superscönica*.

CHARADRIUS. Vide *Aurugo*.

CHARAGMA, Imago; græcè enim χαραγμά, cælaturam, & sculpturam significat. [Quia sicut numus habet charagma Cæsaris, sic homo ha-

habet charagma Dei, Chrysoſtom. hom. 38. in c. 20. Matth.

CHARITATES, Vide *Agapa*.

CHARIVARIUM, græcum vocabulum *χαριβαρία*, mentis obtuſionem, & vertiginem ex tumultu, ac ſtrepitu cauſatam ſignificans. Hinc in Gallia, aliſque regionibus, quando vidua aliqua ad ſecundas nuptias tranſit, ſolet plebs ſtrepitum ad domum illius agere, & ut deſiſtant, ad aliquam compoſitionem ſolvendam coguntur nupti, vulgariſter *Charivari* ſtrepitum, & clamorem hunc vocant: [Inſultationes, clamores, ſonos, & alios tumultus in ſecundis & tertiis quorundam nuptiis, quos charivarium vulgò appellat, propter multa, & gravia incommoda fieri omninò prohibemus ſub pœna excommunicationis. In Concil. Turon. de anno 1445. ſub Nicolao V. celebrato.] FR. Cùm anno 1644. in Terra Arcis Prioræ prope Tuſculanum fuiſſem, hunc abuſum per triduum audivi in nuptiis cujuſdam viduæ, cujuſ maritus, cùm alienigena eſſet, ac ignorans hunc terrigenarum morem, prima nocte, ut audiverat & clamorem vulgi, & tympanorum, ac buccinarum ſtrepitum, manèq; inventa ad portam cornua appenſa, de ejus uxore, quod publica meretrix eſſet, dubitans, voluit illam occidere, quæ coacta fuit teſtes de hac conſuetudine rogare, de qua re fidem Parochi illius loci etiam adhibuit: Ab hoc ſtrepitoſo *Charivario* puto Italicum nomen Bacchanalium derivari, quod *Carnevale* dicitur: quamvis alii *Carnevale* dicant, quia tunc carnis valor ultra conſuetum excedit.

CHARTA, aliquando hoc vocabulum laminam ſignificat. [Trullum verò ejuſdem Eccleſiæ ſuſis chartis plumbeis cooperuit, atque munivit. Anaſt. in Serg. Papa. In alia ſignificatione. Vide *Papyrus*.]

CHARTACIUM. Archivium, in quo chartæ, & ſcripturæ conſervantur. [In chartacium Eccleſiæ collocavit, c. 4. Synodi Rom. ſub Sixto III. in Eccleſia S. Crucis in Hieruſalem celebrata.] *Chartarium* etiam à D. Hieronymo contra Ruſſ. appellatur, dum inquit; [Cur eam in Romano Eccleſiæ chartario non requirit?] Hujus vocabuli ſynonima. Vide *Archivum*. FR. *Chartacium* aliquando juſ Cancellariis debitum pro ſolutione chartæ ſignificat.

CHARTOPHYLACIUM. Vide *Chartophylax*.

CHARTOPHYLAX, græcè *χαρτοφυλαξ*, chartarum, ſeu ſcripturarum cuſtos. In Conſtantinopolitana Eccleſia erat nomen dignitatis, atque decoratus hac dignitate ſigillum Patriarchæ (quod *Bullaſorium* etiam dicebatur) in collo appenſum ferebat. [Patriarchale ſigillum pendeat è pectore Chartophylaxis, ut erat conſuetum, & Baſam.] Ad ipſum multa litigia ſpectabant, præcipuè matrimonialia, nec Sacerdos novellos ſponſos, abſque ejus licentia, benedicere poterat. Quoad alias facultates, & præeminentias hujus dignitatis. Vide Baſamonomem apud Baron. anno 591. n. 31. 32. & 33. & in actione 14. & 16. Sextæ Synodi apud eundem Baronium. Vide etiam Cu-

ropalatum. Locus verò, ubi reſidebat, *Chartophylacium* dicebatur, quod nos Archivum vocamus. [Quia Chartophylacium prædictæ piæ memoriæ Juſtiniani tempore, ita ſurripiente ſubidò flammâ incenſum eſt. D. Greg. in Regiſt. lib. 7. Ep. 26.] In Eccleſia Romana licet hæc dignitas ſub nomine *Chartularii* reperiretur, minoris tamen æſtimationis erat. Vide Baronium loco citato. [Veniente autem viro magnifico Domino Mauritio Chartulario. D. Greg. lib. 1. Ep. 3.] Erat etiam officium ſeculare, Judicis, nempe, Delegati imperialis, necnon cuſtodis ejuſdem imperialis Archivi. [Ergo ſeria ſecunda diluculo mittit chartularium ſuum, & quodſdam de obſequio ſuo. Anaſt. Colleſtanea per Sirmondum, in 8. edit. in exil. S. Martini Papæ.] FR. [Tua Excellentia poſtulavit, ut Imperatori ſcriberem, quatenus pacta in chartophylacio requireret, c. ex epistolæ verbis, de probationibus.] Ubi Gloſs. [Chartophylacium dicitur locus, ſeu armarium, ubi chartæ, vel instrumenta ponuntur; & conferuntur.] Dicebatur etiam *Chartilogium*. Vide Hieronymum Fabrum in Sac. memoriis Ravenatibus, par. 1. pag. 9. & 10. Hujus Synonyma. Vide *Archivium*, & *Archivarius*. *Chartacium*.

CHARTULARIUM, & **CHARTULARIUS**. Vide *Chartophylax*. Item *Chartularius* in Capitulario ſignificat ſervum manumillum. [Homo chartularius ſimiliter factus, lib. 6. c. 208.]

CHARTOPRATA. FR. ex græco nomine *χαρτοπράτης*, ideſt, chartæ venditor, ſicut *χαρτοπράτης*, officina papyracea, de quibus ſit mentio in legibus civilibus.

CHARTULARIUS. Vide *Chartophylax*.

CHASDIUS, mappula, ſeu ſtratium, quo equus inſtratur, dorſale. [Inſidebat equo nigro ſpectando, ephippio rubro auro texto chasdio. In Florentina Synod.] In textu græco habetur *χαρδία*. Vide *Mappula*.

CHASLEU. FR. Nonus Hebræorum menſis. Vide Auctores citatos in diſt. *Eluſ*.

CHASMA, pro ſciſſura. Vide *Clasma*. *Schiſma*.

CHELANDIUM, navis genus. [Omnes naves dromones, videlicet, trieres, ſcaphas, chimeras, & lintres uſque ad chelandia collegi, Paul. Diacon. in Juſtin.] græcè legitur *κελάνδρα*. [Ab antiquo enim Steno chelandia imperialia navigationi inſtructa decem erant. Conſtant. de adminiſtr. Imper. cap. 15.] FR. Melius tamen Henricus Spelman. *Chelandria* legit.

CHELANDRIA. Vide *Chelandium*.

CHELYDRUS, *χελύδρος*. Serpentis ſpecies. [Exarſit more ſolito lividus adverſus Sanctorum ſammam chelydrus. In vita S. Euſtaſii Abb.] ubi Narrator Dæmonem intelligit.

CHEPUR hebræorum, quid ſignificet. Vide *Pentecostes*.

CHERITISMUS, ſalutatio, à verbo græco *χέρις*, ſaluto; hoc nomine iidem Græci feſtum Annunciationis Beatæ Mariæ propter ſalutationem Angelicam appellant. [Fecit veſtem de chryſoclavo habentem hiſtoriam nativitatæ, & Sancti Si-

meonis, & in medio cheritismom. Anast. Biblioth. in Leone III.] Erat enim in medio figura Annunciationis Gabrielis ad Virginem depicta. [Sed potius dicitur Cheretismus, græcè *χαρητισμός*, à dicto verbo *χαρω*, gaudeo, aut salveo, quàm saluto.

CHERUBIM, nomen Angeli ex hebræo, quod significat ad similitudinem pueri, quia bini eorum ad formam puerorum erant effigati super Arcam Domini, ut Rabbinii docent, unus, nempe, masculina facie, alius verò sceminina; quâdo enim ad preces Sacerdotis pro populo orantis Deus propitius se præbebat, tunc hi duo cherubim se invicem conspiciebant; at è contra quando ad mirum vertebant facies, signum tunc erat, quòd Deus contra ejus populum iratus fuisset. Vide *Propitiatorium*. FR. Cherubini ad similitudinem interpretantur, quia Hebræi ajebant, quòd sicut Moyfes in monte cum Deo loquens eos vidit; sic ad eorum similitudinem deinde cælaturam poni fecit super tabernaculum, Joseph Hebr. lib. 3. Antiq. cap. 8. Atque Hebræorum narrationem affectantes Ethnici, sicut illi fatebantur cherubim esse voluptatis Paradisi custodem; ita isti à voce *Cherub*, Cerberum in campis Elisis custodem esse finxerunt. Aliam fabulam de Serapide ad instar Seraphicorum spirituum. Vide *Seraphim*, *Theraphim*. ||: Item *Cherubim* in antiquis romanis Cæremonialibus significabat pretiosum ornamentum, ubi dum agitur de Pontificalibus vestimentis, sacrisque vasibus Apostolico Sacrificiæ consignandis, excipiuntur infra scripta ornamenta, quæ in signationem minime dabantur; nempe: [Exceptis mitris pretiosis, & aliis quibusdam solitis custodiri per Cubicularios, exceptis thiara, & cherubim, quæ solent poni in camera thesauraria palatii apostolici] Angelus Rocca olim Sacrificiæ apostolici palatii putat hujusmodi cherubim fuisse in aliqua gemma sculptos, qui fortasse in pluviali Pontificio pro pectorale inserviebant, ex eo quia Cherubim est scientiæ symbolum, quæ in pectore Summi Sacerdotis residere debet. At ego existimo hos duos aureos, seu alterius materiæ pretiosæ cherubim supra baculos in equitatione ante Pontificem delatos, nonnisi scientiam utriusque testamenti significasse, quod colligo ex quodam antiquissimo Cæremionali in Bibliotheca Vaticana asservato, in quo, dum describitur equitatio novi Pontificis ad Lateranensem Ecclesiam, sic habetur: [Primus procedit equus Domini Papæ phaleratus; secundò vadit Subdiaconus cum Cruce; tertio duodecim Brandonarii cû duodecim vexillis rubris, & duo alii cum duobus cherubim in cacumine lancearum.] Eodem modo hæc cæremonia à Davantria in suo M.S. Cæremionali describitur. FR. Hæc duo tamen ornamenta cherubim appellata in cacumine hastarum posita, quæ præferrebantur ultimo loco ad latus Pontificis, alia non esse puto, quàm illa bina flabella, quæ solent deferri ad tegendum Pontificis caput, quæ Seraphim significant, & ut ait S. German. in Theor. rer. ecclesiast. multi oculorum Cherubim

effigiem denorant. Vide in dict. *Flabellum*. Hoc etiam asserere inducor, quia in Cærem. cit. Biblioth. Vatic. dicitur, quod isti Cherubim erant in cacumine lancearum, dum eodem modo hæc flabella in cacumine lancearum posita adhuc observari videntur, quod confirmatur in Exod. cap. 26. n. 1. ubi habetur: [Tabernaculum verò ita fiet: Decè cortinas de bysso retortas, & hyacintho, ac purpura, coccoque bis tincto, variatas opere plumario facies.] Ubi LXX. vertunt. [Et tabernaculû facies, decem cortinas de bysso retortas, Cherubim opere textoris facies eas.] Chaldaica legit: Figuras cherubim facies.] Ergo *Plumarium*, & *Cherubim* idem sonat. Vide Joseph hebr. lib. 3. antiq. cap. 8. & Magistr. sent. in histor. Cæterum Thiara Papalis, & aliæ gemmæ Pontificales hodie in Castro Sancti Angeli, post illarum usum afferuntur: potest quidem esse, quòd talia flabella propter margaritas, & gemmas, quibus ornata sunt, vel propter periculum alicujus veneficii, dum caput Pontificis tangunt, ideo in thesauraria Camera magna cura asservabantur: ||: Moschi solent in eorum processionibus quatuor cherubim super hastas deferre: Græci verò in epigonathio, seu geniale depingunt Cherubim; nam hic sacer habitus Euangelicæ prædicationis, & doctrinæ ecclesiasticæ symbolum est.

CHIAs, Equitum Calatravæ insigne antiquum: unde dictum. Vide *Boja*.

CHIAUS, officium in Aula turcica. Vide *Tzan-grus*, *Tzanulus*.

CHILIASTÆ, Hæreticorum Secta. Vide *Cerinthiani*.

CHIMERA, navis genus. [Omnes naves dromones, videlicet, trieres, scaphas, chimeras, & lynes usque ad chelandia collegit. Paul. Diac. in Justinian.

CHIRIACHI. Vide *Cyriaca*.

CHIROTHECÆ, à græco vocabulo *χειρὸς* & *θηκη*, id est, manus thecæ, vel tegmina, quibus in Pontificalibus Episcopi utuntur, ad hædinas Jacob pelles alludentes, quibus genitore decepto paternam benedictionem obtinuerat. Item significant nostræ mortalitatis spolia ab Incarnato Verbo desumpta. Innocent. c. 38. Atque moraliter indicant, quòd: [Sicut aliquando manus chirothecis velantur, aliquando extractis chirothecis denudantur; sic opera bona interdum propter arrogantiam declinandam celantur, & interdum propter ædificationem proximis monstrantur. Gem. de antiq. rit. Missæ, lib. 1. c. 215.] Idem astruit cit. Innocent. III. lib. 1. de myst. miss. c. 57. Quocirca Prælatorum publica pia opera reprehendi non debent, si ad præbendum subditis exemplum patenter exerceant. Insuper chirothecæ inconspicue esse debent; nam, ut refert idem Gem. loc. cit. [Chirothecæ sunt inconspicue, quia actiones Pontificis debent rectæ fidei esse concordæ.] In die Veneris majoris hebdomadæ Episcopus chirothecis indui non debet. Cæremion. Episc. lib. 2. cap. 29. Nec in missis pro defunctis. Ibidem, cap. 11. Appellantur *Manicæ* latino vocabulo in Ord.

Rom. Chirothecæ Abbati Montis Cassini concessæ de anno 1049. Baron. ibidem. n. 5. Synonyma hujus vocabuli. Vide *Vanso. Gula. Manis.*

CHIROTONIA, ex græco *Χειροτονία*, ordinatio, seu consecratio; fiebat enim manuum impositione. [Nunc chirotonia appellatur solemnis illa præcum effusio, quando consecraturis, qui ad sacrum ordinem electus est. Zonar. ad primum canonem apostol.] Quamvis aliquando pro ipsa electione fumatur; ut idem Tonara notavit, inquietans [Olim ipsa etiam electio Chirotonia nominabatur.] Quia Clerus, & Populus in Episcopi electione manus extollere solebat, ut hoc pacto absque confusione concurrentium vota facilius calculati potuissent, ut refert idem Author. [Non oportere chirotonias in audientium præsentia fieri. Laodiceen. Concil. can. 5.] quod quidem non de sacris ordinationibus (hæ enim publice fieri solent); sed de electione Episcoporum, ne scilicet in postulantium præsentia fieret, intelligi debet.

CHIRURGICI termini, & instrumenta. Vide *Embryorectes*.

CHLAMYS coccinea, seu rubra. Vide *Cappa. Chlanis*.

CHLAMYS. Vox barbaro-græca, cum legi debeat chlamys; Senatoria vestis. [In his studiis Cæsarii etiam in chlanide versatus est. In vita S. Cæsarii Quæstoris.]

CHLOE. FR. [Significatum est mihi de vobis, fratres mei, ab his qui sunt Chloe. 1. Cor. c. 1.] D. Ambrosius dubitat in hoc loco, an sit nomen proprium viri, seu mulieris. Theophylactus putat esse nomen familiae Corinthi. Horatius tamen de quadam foemina hoc nomine appellata meminit, lib. 1. carm. Ode 23. inquit:

Vittas hinculeo me similis, Chloe.

Et lib. 3. carm. Ode 6.

Atqui sollicitæ nuntius hospitiæ
Suspirare Chloen, & miseram tuis
Dicens ignibus uri,
Tentat mille vasfer modis.

Atque eodem lib. Ode 9.

— Neque erat Lydia post Chloea:
Me nunc Tressa Chloë regit.
Si flava excutitur Chloë.

Et ibid. Ode 26.

O quæ beatam diva tenes Cyprum, &
Memphim carentem Sithonia nive,
Regina, sublimi flagello
Tange Chloen semel arrogantem.

De altera, seu eadem egit Martial. lib. 3. Epig. 53. inquit.

Tota te poteram, Chloe, carere,
Quæ septem ejus viros sepelierat. Idem, lib. 9. Epig. 12.

Inscriptis tumulo septem celebrata virorum.
Sc fessisse Chloem: quid pote simplicius?

CHOBAR, nomen appellativum Euphratis fluminis in Ezechiele, cap. 1. [Cum csem in medio captivorum juxta fluvium Chobar, aperti sunt cæli.] Vox hebraica *Chobar*, quæ magnum significat, sic etiam idem flumen à Baruch; *Sodi*

appellatur, quod eadem lingua superbum, & infestum denotat. [Eorum omnium habitantium, & ad flumen Sodi, cap. 1.] Sed ego ab incolis didici flumen *Chobar* distinctum esse ab Euphrate; nam illud ex Mesopotamia scater, & post longum tractum prope locum, ubi Exechielis sepulturam fuisse creditur, in Euphratem ingreditur, atque ab ipsis Arabibus usque ad præfens *Chobar* appellatur.

CHODCHOD, gemmæ species, quam alii jaspidem, alii carbunculum exponunt. [Et chodchod proposuerunt in mercatu tuo. Ezechiel. c. 27. n. 16.]

CHOEROGYLLUS, græca vox, *χοιρόγυλλος*, Histrix animal, de quo, cap. 11. Levit. [Choerogryllus, qui ruminat.] At hoc animal non ruminat, & consequenter textus sensui interpretatio non concordat. Hebræi tamen Cuniculum exponunt.

CHOICUS, ex græco *χοϊκός*, limaceus. [Primus inquit homo de terra choicus, idest, limaceus. Tertull. lib. de resur. carnis.]

CHOMA, tis, græcè *χόμα*: in Cod. Theodos. l. ult. de patr. vicor. grumum denotat, seu agger terra aggregata factus. Item vallum, tumulus, ripa.

CHORAGUS, *χοραγός*. FR. chori ductor. D. Basil. epist. 80. Pantaleon, in lib. de luminibus vocat Christum Choragum, & Ductorem gentium, quæ eum sequuntur.

CHORAULA. FR. [si desertores Monasteriorum ad militiam clericatus eligantur, cum iis, qui in Monasterio permanent, non tamen nisi probatiores, atque meliores in clerum assumere solemus: nisi forte (sicut vulgares dicunt) malus choraula, bonus symphoniacus est, ita ipsi vulgares de nobis jocabuntur, dicentes, malus Monachus, bonus Clericus est, can. legi, 16. quæst. 1.] Ubi Gloss. [Choraula, qui incipit cantum in choro, vel qui choreas ducit,] sic *Symphoniacus*, qui symphoniam exercet.

CHOREA, *χορεία*. FR. ludi convivales, & saltationes. [Chorea dicitur à choro; chorizantes enim in suis ludicris, cantilenis, & saltibus, quodammodo tenent chorum.] Gloss. in Clement. de celeb. miss. cap. primo.

CHORDA musicalium instrumentorum. Vide *Cithara. Octava*.

CHOREPISCOPUS, Ecclesiastica dignitas, de qua sæpe in Conciliis, & in jure canonico, significat Episcopi Vicarium in Villis. [Chorepiscopi, idest, Vicarii Episcoporum, juxta quod canones ipsi testantur, instituti sunt ad exemplum septuaginta seniorum, tanquam Sacerdotes propter sollicitudinem pauperum. Hi in Vicis, & Villis instituti gubernant sibi commissas Ecclesias, habentes licentiam constituere Lectores, Subdiaconos, Exorcistas; Presbyteros autem, & Diaconos ordinare non audeant. Isid. lib. 2. de eccles. off. cap. 6.] Ex quibus colliguntur duo, nimirum, Chorepiscopos habuisse eandem auctoritatem in ordinandis clericis, sicut modò habent Abbates mitrati; secundò manifestatur subdia-

conatum non fuisse sacrum ordinem, quem ritum adhuc tenent Orientales. Maronitæ hanc vocem corrumpendo, Archipresbyterum, seu Parochum loci *Churi* appellant, cui in traditione curæ Episcopus inter alias cæremonias baculum pastorem in manibus tradit. Itaque *Chorepiscopus* formatur ex græco idiomate *χορηγικός*, quod inspectorem loci, vel stationis significat; à D. Damaso epist. 4. Villanus Episcopus appellatur, qui ad postulata respondit in eadem epistola, *Chorepiscopus*, non alium gradum, quam simplicis Sacerdotis habere, sed quia *Chorepiscopi* indebitè auctoritatem, & functiones episcopales, contra canonum decreta, sibi usurpabant; ideo ab Ecclesiis delerum est hoc officii nomen. In capitulis Caroli Magni eorum auctoritas limitata fuerat his verbis: [Item in eodem Concilio simul, & in Ancyransis, ut *Chorepiscopi* cognoscant modum suum, & nihil faciant absque licentia Episcopi in cuius Parochia habitant, lib. 1. cap. 9.] FR. Eodem pacto S. Leo Papa epist. 88. quæ habetur in Decreto Gratiani, nempe: [Inter Episcopos autem, & *Chorepiscopos* hæc est differentia, quòd Episcopi non nisi in Civitatibus, *Chorepiscopi* & in Vicis ordinari possunt. *Episcopi* formatas tribuunt litteras; *Chorepiscopi* non nisi commendatitias, & pacificas dare valent. *Episcopi*, jus consecrandi habent; *Chorepiscopi* tantum minores ordines tribuunt, leuiticam autem, aut sacerdotalem benedictionem non valent præstare. dist. 68. in sum. can. 4.] Et idem Leo ibidem differentiam inter Episcopos, & *Chorepiscopos* hoc modo assignat. [Quamvis *Chorepiscopi*, & Presbyteris plurima cum Episcopis ministeriorum communis sit dispensatio; quædam tamen sibi prohibita noverint; sicut est Presbyterorum, Diaconorum, & Virginum consecratio, constitutio Altaris, ac benedictio, vel unctio. Siquidem nec erigere Altaria, nec Ecclesias consecrare eis licitum est, nec per impositionem manuum, fidelibus baptizatis, vel conversis hæreticis paraclatum Spiritum Sanctum tradere, nec chrisma conficere, nec chrismae baptizatorum frontes signare, nec publicè penitentem reconciliare, nec formatas cuilibet epistolas mittere.] Ubi Jo: de Fan. Glossator in §. litteras formatas, sic exponit: [Formata, sive dimissoria dicuntur litteræ, quibus quæ eximitur à jurisdictione sui Episcopi, quæ olim cum solemnitate magna fiebant, ut 73. dist. can. 1. Commendatitiæ, sive pacificæ dicuntur, quæ dantur Clerico viatorum, quibus commendatur, ut pacificè possit exequi officium suum; & licet Gratianus dicat, quòd *Chorepiscopi* dare tales poterant, illud non credo; sed solus Episcopus, ut de consecr. dist. 5. can. non oportet. 71. dist. can. extraneo. Quòd Archidiaconus eas dare non possit, habes extrav. de off. Archidiacon. cap. significasti.] Adiditque ibi Possillator: [Et bene Jo: de Fan. & ita est, atque *Chorepiscopus* non potest dare licentiam Clericis, vel laicis, ut eant in peregrinatio-

ne, quia non possunt formatas dare, secundum La. & Hugo.] Sequitur præfatus Glossator in §. Commendatitias, iniquis: [Argumentum contra 71. dist. can. extraneo.] Item in §. benedictionem leuiticam, sic explicat. [Nec subdiaconalem, nisi tantum lectoratum, ut dist. 69. can. 1. in fine; sed Gratianus fuit deceptus, ut in sequenti can. quamvis *Chorepiscopi*, ubi non dicitur nisi de duobus ordinibus tantum.] Qui tamen *Chorepiscopus*, pro *Chorepiscopo* scribit: ||: Id autem, quod habetur in Conciliis Antiocheno, can. 20. Neocæsar. can. 13. Ancyr. can. 13. intelligi debet de *Chorepiscopi* in Episcopis consecratis, titularibus, nempe, atque Diœcesanorum Episcoporum Coadjutoribus; sicut hodie aliqui suffraganei reperiuntur; quod idem verbis Antiocheni Concilii, can. 13. probatur, in quo sic habetur: [Qui in villis, & vicis constituti sunt *Chorepiscopi*; tamen si manus impositionem ab Episcopo susceperunt, & ut Episcopi sunt consecrati; tamen placuit sanctæ Synodo, scire oportere modum proprium retinere.] Ubi jabetur absque Diœcesani licentia non posse *Chorepiscopos* ordinationes habere. Coadjutores Episcopi. Vide in dict. *Episcopus*. FR. Hoc verò dupliciter succedebat, vel quando in aliquibus Civitatibus duo Episcopi reperiebantur, unus, nempe Catholicus, & alius Hæreticus, cumque hic ad catholicam fidem convertebatur, tunc pro bono pacis, & concordia Episcopus Catholicus aliquam portionem suæ Diœcesis alteri concedebat, ut ex Nicæno Concil. can. 8. & Africano in Decretal. lib. 3. tit. 29. cap. 1. & in Codice Theodosi. l. 4. tit. de hæret. cap. 85. colligitur, de qua re dicitur etiam in dict. *Episcopus vagans*: idemque de Cardinalibus ab Antipapæ creatis non raro evenisse legimus, qui relicto schismate ad obedientiam legitimi Pontificis reversi, ob eundem bonum finem inter Purpuratos confirmabantur. Vel secundo modo succedebat, quando, nimirum, aliquis Episcopus propter gravia delicta à dignitate deponeretur; postea verò ad penitentiam delictorum reversus, reconciliabatur; tunc Patres ad commiserationem inclinati, assignabant ei locum extra Diœcesim, in qua delictum commiserat, ut ibi jurisdictionem *Chorepiscopi* exerceeret, ut refert Baronius, An. 572. num. 4. qui apocripham existimat epistolam Joannis Papæ III. ad Episcopos Germaniæ, & Galliæ contra *Chorepiscopos* jurisdictionem episcopalem usurpatores; nam in his provinciis hoc nomen, & officium *Chorepiscopi* jam antea delictum erat. Vide *Conscientia. Metrocomia*.

CHORMA. Vide *Anathema*.

CHORUS, canentium multitudo simul unita. Primum inventorem chori ait Isidor. lib. 1. de Divin. Off. cap. 3. Moysen fuisse. FR. Sed Tubalcain fuit primus pater canentium, ut docet Scriptura. : ||: [Chorus dicitur à concordia canentium, sive à corona circumstantium: olim namque in modum coronæ circa aras cantantes stabant; sed Flavianus, & Diodorus Episcopi choros

alternatim psallere instituebant. Duo chori psallentium designant Angelos, & spiritus Justorum, quasi reciproca voce Dominum laudantium. Cancelli, in quibus stant, multas mansiones in domo Paris designant. Gem. cap. 140.] Dicitur *Presbyterium* à Divis Cornelio, & Cypriano, *Sanctuarium Altaris* ex Concil. Bracarense, *Sanctua Sanctorum* ex Concil. Turonen. II. *Ἰμνα* à Græcis, licet hæc vox partem illam Altaris clausam tribus portis (secundum Orientalium usum) significet, ubi nemini penetrare licet: ab aliquibus *Sacrarium*, & in nonnullis M. S. Cæremonialibus *Propitiatorium* dicitur, ex quo D. Ambrosius Theodosium Imperatorem expulserat: refert tamen Curopalata licuisse Imperatori Constantinopolitano in die ejus coronationis ingredi, ibique sacram Communionem cum Sacerdotibus recipere, & in Vesperis Paschæ ad incensandum Altare. Excludi laicos ab ingressu chori ordinant apostolica Constitutiones. lib. 2. cap. 57. Idem Concil. Chalcedonense. FR. & Moguntinum in decretali de vita, & honest. cleric. cap. 1. :||: Cancellis dividi chorum ab Ecclesiæ remanente spatio sanxerunt. FR. Rex Galliarum intra Chorum ex privilegio sedet, videt Petrum Matteiū, de gestis Henrici IV. circa finem, ubi de coronatione Catherinæ ejus uxoris agit. :||: Magnus Magister Melitensium Equitum, tanquam Ecclesiasticus Princeps, suum thronum intra presbyterium habet. FR. *Chorus* item significat instrumentum musicum. D. Hieronymus in psal. 150. ac Dionys. Carth. in lib. 2. Reg. cap. 6. art. 10. ubi dicitur: [Et erant cum David septem chori, & victima vituli.] Exponit Chartusianus:] Non est in hebræo, quod tamen breviter potest exponi, ut per choros intelligantur distinctæ congregationes, seu ordines canentium, atque psallentium Deo. Rursus Chori vocantur musica instrumenta, fistulas duas habentia, in quarum unam intromittitur ventus, & per aliam emittitur sonus.] Item *Chorus* saltationes denotat, ut Lucæ cap. 15. Item *Chorus* pro Monasterio: [Peragrabat ergo insulas, & totum Etruscum mare, Volscorumque Provinciam, & curvorum littorum sinus, in quibus Monachorum consistunt Chori. D. Hieron. in Epitaph. Fabiolæ ad Oceanum.] Quando in Choro standum, vel genuflectendum sit. Vide *Genuflectio*. Reliqua vide *Presbyterium*. *Sanctuarium*. *Sanctua Sanctorum*. *Stallum*.

CHARENCRUDA. FR. Cessio bonorum, ex capitulo Odoardus, sic mentio in Lege Salica, tit. 61. Curiosissima enim erat decoctio cæremonia, qui ingrediebatur domum, ibique à quatuor ejus angulis colligebat terram, & postea ad limen accedens, sinistra manu illam post terga proximioris confanguinei projiciebat. In aliquibus tamen Civitatibus talis decoctio, ut se eximeret à creditorum molestia, solebat ter posteriora super lapidem in publico illidere, ut Senis in præsens fieri solet; Romæ verò fert per integrum diem pileum viridem: omnia siquidem sunt infamæ signa, & talia Clericis lex non permittit.

CHERESTUS. Vide *Christus*.

CHRISIS. Vide *Apocrisarius*.

CHRISMA, græcè *χρῖσμα*, unctio, ita appellatur Confirmationis Sacramentum. FR.] Christus enim à Chrismate dicitur, vel potius à Christo dicitur *Chrisma*, non secundum nominis formam, sed secundum fidei rationem. cap. cum venisset, de Sac. Unctionis. §. quia verò.]: || Dicitur *Signaculum spirituale* à D. Ambrosio. *Manus impositio* à D. Aug. *Confirmatio*, & *Confessionis Confirmatio* à S. Clemente. *Signaculum Domini* à D. Cypriano. *Sigillum Domini* à S. Cornelio Papa. Quare Clemens Alexandrinus de quodam juvene ad fidem converso per D. Jo: Evangelistam, sic inquit: [Ad extremum Baptismi Sacramento illuminavit, postea verò, ubi sigillo Domini, tanquam perfecta, tutaque animi ejus custodia, obsignavit. Apud Euseb. lib. 3. cap. 17.] FR. *Balsamum* etiam appellatur: [Placuit, ut nullus Episcoporum pro modico balsami, quod benedictum pro baptisimi Sacramento pro Ecclesia datur (quia singuli tremissem pro ipso exigere solent) aliquid ulterius exigit, ne fortè, quod pro salute animarum per invocationem Spiritus Sancti consecratur: sicut Simon Magus donum Dei pecunia voluit emere; ita nos venundantes damnabiliter venundemur. can. placuit. r. quæst. 1.] Ubi Gloss. exponit: [Balsami, idest, Chrismatis.] At revera non *Chrisma* formaliter Canonem intelligere puto per nomen *Balsami*, sed tantum materialiter; nam Episcopi, ne inciderent in peccatum simoniæ, non pro *Chrisma* solutionem tremissem exigebant, sed præteritum balsami pretii, ut satis ex eodem can. colligitur. Vide *Chrismale*, ubi de hac simoniaca solutione agemus. :||: A Simone Tesselanicense *φωφύσι*, idest, *Obsignatio*, ab Arecopagita *πυξέλαιος*, idest, *Perfectio*, & à Græcis *μύπος*, idest, *Unctio* dicitur, quam dictionem Arabes corruptè *Marium*: Melitenses verò magis ad græcam dictionem accedentes *Mirus* appellant. *Chrisma* est oleum balsamo mixtum, & ab Episcopo assistentibus Sacerdotibus duodecim, Diaconis septem, septemque Subdiaconis in Feria V. majoris hebdomadæ consecratur. Diximus materiam esse oleum cum *balsamo mixtum*, ubi advertendum, quòd Græci præter oleum. & balsamum commiscunt triginta tres species aromaticum. Item ab Episcopo consecratur, inter Græcos verò solus Patriarcha hoc *chrisma* consecrat, raro tamen, nec annuatim, sicut Latini, & illud omnibus Ecclesiis postea distribuit. Item *Duodecim Sacerdotes* assistunt in memoriam duodecim Apostolorum, ac *Septem Diaconi* requiruntur in symbolum septem Diaconorum, quos Apostoli statuerant; *Septem verò Subdiaconi*, ut Diaconorum consocii adduntur, ita Isid. lib. 2. de Eccl. Off. cap. 8. Rupert. lib. 5. de divin. Off. cap. 8. Diximus tandem hanc cæremoniam fieri in feria V. majoris hebdomadæ, sic enim cautum est in can. litteris, de consec. dist. 3. & can. quoniam, de senten. excom. in sexto: qui tamen canones de oleo catecumenorum,

& in-

& infirmorum non faciunt mentionem. Hæc verò dies mysteriosè assignatur, ut Isidorus, Alcuinus, & Rabanus, norant, quia, nimirum, ante dies Paschæ Maria Magdalena pedes Domini unxerat; & Rupertus ulterius unctiorem sanguinis Agni significare astruit Israeliticorum ad postes, & superliminaria domorum in die decimaquarta primi mensis. Exod. cap. 12. De usu autem Chrismatis; ad tria inservitè dicimus. Primum in Sacramento Confirmationis, cujus administratio ad solum Episcopum spectat, nec eam Sacerdoti delegare potest; Papa tamen justis de causis hanc potestatem Sacerdotibus concedere valet, quemadmodum D. Gregorius ad evitandum scandalum ex prohibitione in Sardinia ortum, quia, nimirum, Confirmatio in ea insula prohibebatur in locis, in quibus non inveniebantur Episcopi; idè Sacerdotibus ibi facultatem dederat administrandi hoc Sacramentum, ut ex ejus epist. 9. lib. 3. ad Januar. Caralit. Episc. colligitur. Antiquitus post baptismum hoc Sacramentum conferebatur, sed ab Episcopo: itaque abusive à Græcis per simplicis Sacerdotis manus post baptismum hoc Chrisma confertur; asserentibus ex antiquo ritu id fieri; nam clarè constat: [Quod solis debeatur Episcopis ut consignent, & Spiritum Paraclietum tradant, quod non solum consuetudo Ecclesiastica demonstrat, verum & illa lectio Actuum Apostolorum, quæ asserit quibusdam in nomine Jesu baptizatis per impositionem manuum Pauli Apostoli datum esse Spiritum Sanctum. Item in alio loco scribitur, quòd Apostoli Hierosolymis Petrum, & Joannem miserunt Samariam, ut jam baptizatos traderent Spiritum Sanctum. Rupert. lib. 5. de div. Offic. cap. 16.] Hodie tamen confirmatio hæc non fit amplius tempore baptismi, sed in ætate discretionis, atque Parochis Græcis inter Latinos degentibus, ex Pontificiis prohibitionibus supradictis abusus veritus est; sed pueros græcos jam adultos tenentur Episcopo Latino ad effectum confirmandi præsentare. Usus autem Chrismatis ad sex inservit, primò ad unguendum baptizati caput, prout dictum est in dictione *Baptismus*, & in dictione *Vertex* dicitur. Secundo pro Sacramento confirmationis. At licet in baptismi cæremonia Sacerdos ungat Chrimate baptismatum [Signatur enim baptizatus chrimate per Sacerdotem in capitis summitate, per Pontificem in fronte. Rab. de instit. Cler. lib. 1. cap. 30.] Utramque tamen unctiorem hanc à S. Sylvestro institutam fuisse refert Ruper. in prædic. lib. 5. de div. Off. cap. 16. inquit: [Legitur autem in gestis Pontificalibus, quod Sylvester Papa constituit, ut baptizatum liniat Presbyter chrimate levatum de aqua, propter occasiones transitus mortis, ne propter absentiam Episcopi, & difficultatem cum consecrandi, sine manus impositione baptizati migrant. Presbyteris itaque chrimate baptizatos ungeri licet, sed quod ab Episcopo fuerit consecratum: non tamen frontem, quod solis debetur Episcopis; sed verticem.] Tertiò usus sacri

chrismatis inservit in Sacerdotis ordinatione, quo frons, & manus ejus ab Episcopo linuntur. In aliquibus Ecclesiis ungebantur Diaconi manus, quando diaconatum suscipiebat, quod ex quodam M. S. Cæremoniali Rotomagensis Ecclesiæ colligitur, in quo hæc verba leguntur: [Consecratio manuum Diaconi de oleo, atque chrimate.] Erat enim in praxi Gallicanæ Ecclesiæ, ut colligitur ex epist. Nicolai Primi ad Ridulphum Archiepisc. Bituricensem, ubi inquit: [Præterea sciscitatis, utrum solis Presbyteris, an Diaconibus debeat cum ordinatione manus chrismatis liquore perungi.] Quarto oleo chrismatis Ecclesia utitur in consecratione Episcopi, caputque ejus linitur, ut impinguarum remaneat celestis nectare, ac ejus manus perunguntur, ut mysteriorum admirabilem executor fiat; additque Sanctus Cyprianus de Unct. Chrism. quòd: [Sicut oleum fluctuat, & humidis quibusdam superfertur: ita excellentia sacerdotalis regni dignitati.] Quintò unguuntur Reges, & Imperatores. Sextò consecratur Ecclesia, & Altare, ut dictum est in dict. *Altare*. Item solebant Ægyptii sacro chrimate Sacerdotum cada vera linire, qui abusus à Balsamone damnatus fuit, quado de hoc ritu, seu potius abusu ab Alexandrino Patriarcha interrogatus fuerat. Erat etiam tempore Caroli Magni abusus, imò superstitio, quod reus ne cogereetur violentia tormentorum proprium delictum manifestare, sacrum chrisma bibebat ante interrogationes in tormentis, quæ superstitio ab eodem Imperatore in ejus constitutionibus lib. 3. c. 55. his verbis prohibita fuit: [Ut Presbyter, qui sanctum chrisma donaverit ad judicium subvertendum, postquam de gradu suo depositus fuerit, manum amittat.] De quo abusu loquitur etiam Moguntinum Concil. can. 27. inquit: [Nam criminosos eodem chrimate unctos, aut poratos, nequaquam ullo examine deprehendi posse à multis putabatur.] De chrimate, quod per antonomasiam Confirmationis Sacramentum intelligi solet, multa in suis eruditissimis moralibus responsionibus Joannes Cardinalis de Lugo, quo ad effectum, & validitatem hujus Sacramenti scripsit, auctoritati S. Dionysii Arcopagite innixus, qui in lib. de Ecclesiæ Hierarc. cap. 4. magnam vim, & copiam fragrantium qualitarum, hoc Sacramentum habere dixerat. Vide etiam Baronium ad an. 1080. Debent autem esse jejuni, ac necessariò in gratia, qui hoc Sacramentum acceptaturi sunt, & consequenter, existentes in peccato mortali debent prius confiteri, cum hæc chrismatis confirmatio fit verum Sacramentum, quo fidelibus Spiritus Sanctus tribuitur, dum in Christiana militia adscribuntur; & ideo eorum frons, quæ est verecundiæ sedes, signatur, ut fideles ad ignominias, persecutionesque in confessione fidei sublinendas præparentur, ac prompti fiant, in cujus probationis signum maxilla eorum ab Episcopo percutitur. In hoc Sacramento sicut in Baptismo suscipiuntur Patrini: nam eo pacto, quo duellatores ante

pugnam Patrinus eligunt, ita, qui in spirituali lucta contra animæ inimicos dimicant, ut validus fiat, in hoc Sacramento Patrinus eligere debet. Advertendum tandem est, quod non potest Patrinus esse, qui non fuerit antea hoc Sacramento confirmatus. can. in baptisate, de consecr. dist. 4. Nec debet esse idem Baptismi Patrinus, can. in catechismo, de consecr. dist. 4. FR. Antiquitus etiam apud Latinos statim post Baptisimum dabatur confirmationis Sacramentum, quod colligitur ex Ordinis Romani verbis, nempe, [Die Resurrectionis Dominicæ procedentem ad Sanctam Mariam Majorem cum ordinibus suis Notarius stat in loco, qui dicitur Merulanus, & salutato Pontifice, In nomine Domini Jesu Christi baptizati sunt externa nocte in Sancta Dei Genitrice Maria infantes masculi numero tot, feminae numero tot.] Et etiam Ordo Romanus idem refert de chrismate in die V. Vide hic *Chrysmarius*. Quod tamen tempore persecutionum observabatur; legimus enim in passione S. Urbani Papæ, quod hic Pontifex Anolium baptizavit, ac chrismate consignavit. Vide *Myrum. Oleum Sanctum*.

CHRISMALE, Velum, quo chrisma cooperitur. Item linteum, quo trons chrismate liniti cingitur. [Tegitur post sacram Unctionem ejus caput velamine sacro. Rab. lib. 1. cap. 29. de instit. Cleric.] ac de eadem cæremonia mentionem faciens Ordo Rom. addit: [Deporantur ipsi infantes ante Pontificem, & dat singulis stolam candidam, & chrismale.] Vide *Baptismus*: caput enim noviter baptizati unctum chrismate, coopertum erat candido velo, à Nicephoro, lib. 3. cap. 37. *Arçana, & Mystica galea* appellato. Adhuc Romæ mos iste conservatur, ubi Patrinus candida fascia caput confirmati ligat. Item corporale denotat. [Qui in plebem suam chrismale perdidit, & non invenit, quadraginta dies pœniteat. Bedæ Pœnitentiale, cap. 13.] FR. Chrismalis dicebatur etiam quædam simoniaca solutio pro chrismatis collatione. cap. 36. lib. 5. tit. 3. decretal.

CHRISMALIS PATENA. Vide *Patena*.

CHRISMARIUS, Chrismatis repositoryum, in quo conservari solet: [Sed ille de pulvere beati sepulcri secum habens clavato chrismario contra ignem &c. Greg. Turon. lib. 4. cap. 32.] *Clavato*, id est, clauso.

CHRISMARIUS, erat Notarius, seu Cancellarius, cui nomina baptizatorum notare incumbebat. Quare de cæremonia coram Pontifici faciendâ, cum in die Paschæ ad Sanctam Mariam Majorem ille ad celebrandum equitaret, Ordo Romanus habet: [Cum venerit ad Merulanum, quidam Chrismarius electus ab omnibus Chrismatis dicit alta voce: Jube Domne benedicere, & Pontifex benedicit, & Chrismarius, in Ecclesia S. Mariæ Dominæ nostræ baptizati sunt tot masculi, & tot feminae. Pontifex respondet: Deo gratias.] FR. Vide quæ notavi in fine dictionis *Chrisma*.

CHRISMATARIUM, Vas in quo chrisma conservatur. [Servus Christi Maximianus Archiepiscopus hoc Chrismatarium ad usus fidelium fieri jussit. In vita S. Maximiani.]

CHRISTIANIZO, Christianum se profiteri [Nullam autem Apostolici census Ecclesiam invenies, quæ in Creatore christianizet. Tertull. lib. 1. advers. Marcion.]

CHRISTIANOCATEGORUS, *Χριστιανοκατήγορος*, Christiani accusator. Nam *κατήγορος*, accusatorem significat, à *κτ*, contra, & *ἀγορεύω*, dico. Aliqui Hæretici ita à D. Joanne Damasceno vocati, qui imagines Sanctorum Patriæ cultu adorabant, cum Sacrosancta Ecclesia Dulciæ cultu Cælicolas adorare jubeat: dicebantur *Christiano-categori*, quia eorum errores veris Christianis notam inferebant, nam tanquam idololatræ existimabantur, quorum contrarii. Vide *Duliani*.

CHRISTIANUS, Christi affecla: [Iratit cognominantur primum Antiochiæ Christiani. Actor. cap. 11.] Cum antea nominantur *Discipuli*; sed ab Apostolis ordinatum fuerat, ut Christiani nominantur, ad differentiam aliorum Discipulorum hæreticorum, ut refert S. Athanasius, quia Dositheus, Judas, & Joannes, qui antea fuerant Apostolorum Discipuli, invenerunt falsa dogmata Religioni Christianæ contraria; itaque occasionem præbuerunt Apostolis, ut sequaces Christi à sectatoribus Hæresiarum, veri Christi Discipuli distinguerentur, ac Christiani nomen eis tribuerent. Equidem miror quomodo Pamelius in Annotationibus ad Apologet. Tertull. cap. 4. ubi habetur, quod tempore Tiberii Imp. [Primum nomen Christianum in sæculum introivit] ibique infert Pamelius, quod Discipuli ante divulgationem Antiochiæ in aliis mundi partibus cognominati fuissent Christiani; minime advertingens Tertulliani verba, qui per nomen Christianum, famam, & noticiam Christi intelligit. FR. Nam usque ad Tiberii Claudii tempora sub nomine Judæorum Romæ appellari Christianos, Suetonius in Claud. cap. 25. refert sic inquit: Judæos impulso Chresto assidue tumultantes Roma expulset,] quod Olorius *Impulsore Christo* apud Baronium anno 51. n. 1. legit. Atque Aquila, & Priscilla; cum essent Christiani, natione tamen Judæi, Actor. 18. pro Judæis Romæ habituri fuerant: idem Baron. ibid. num. 2. Vide dict. *Christus*. Itaque Gentiles in primordio Christiano de hoc vocabulo parum instructi, Christum, Chrestum vocabant, ut Lactantius Firmianus, lib. 4. cap. 7. refert inquit: [Ignari rerum nostrarum Christum Chrestum, & Christianos Chrestianos vocabant.] A Judæis verò Nazareni tunc vocabantur Christiani. Baron. ad ann. 43. n. 16. Et adhuc in Oriente sic vocantur. Cœperunt itaque in Urbe nominari Christiani tempore Neronis, ut ex Tacito, lib. 15. Annal. habetur; ubi sic ait: [Ergo abolendo rumori Nero subdidit reos, & quæsitissimis pœnis affecit, quos per flagitia invidios, vulgus Christianos appellabat;]

Author nominis ejus Christus, qui Tiberio Imperante, per Procuratorem Pontium Pilarū supplicio affectus erat. [Et Sueton. in Nerone, cap. 16. [Afflictio supplicis Christiani, genus hominum superstitionis novæ, ac maleficæ.] Erat enim tam abominabile hoc nomen Christiani apud Gentiles, ut in suo Apologetico, c. 3. advers. eodem Gentiles conatus fuerit Tertul. suavitatem hujus vocabuli elucidare, sic inquires: [Christianus autem, quantum interpretatio est, de unctione deducitur; sed cum perperam Christianus pronunciat à vobis (nam nominis est certa notitia apud vos) de suavitare compositum est.] Alludit enim ad nomen Christi, quod unctionem significat: || Varia opprobriosa nomina Christiani Gentiles indiderant; dicti enim sunt *Essei*, seu *Iessei*. Baron. an. 64. n. 4. *Sibyllisti*. Idem in Appar. num. 19. *Asinarii*. Idem an. 42. num. 33. & an. 201. num. 21. & 22. *Semioxii*, *Samentarii*, *Sarmentarii*. Idem an. 201. num. 32. Hieronymus Hierculanus in sua Regia Sacramum Viduarum existimavit *Semioxem* significare sex unciarum, ideo legit *Semissus*; sed Tertulliani textui hæc lectio non consonat, dum in Apolog. cap. ult. ait: [Licet nunc Semioxii, & Sarmentitios appellatis, quia ad stipitem dimidii axis revincti, sarmentorum ambitu exurimur.] Processu temporis deinde, quia Hæretici, ac Schismatici Christianos etiam se appellabant, veri fideles ad illorum distinctionem *Catholici*, idest, universales appellati sunt. Vide *Catholicus*. Inde Pacianus in Novatianos scribens, ait: [Christianus mihi nomen est, Catholicus verò cognomen: illud me nuncupat, istud ostendit: hoc probor, inde significor.] Aliis irrisoriis nominibus à Gentilibus vocabantur Christiani, nempe, *Græci*, quia nigro colore Romanis odioso, & philosophico pallio induebantur; hinc D. Hieronymus ait, [Si tunica non canduerit, statim illud est trivio impostor, & Græcus est. Epist. 23.] Ubi *Impostor* nedum deceptorem significat, quia decipientes Christiani putabantur; sed etiam ita dicebantur, eò quia super tunicam pallium imponebant. Tandem advertendum, quòd nomen *Benedictus* à principio non fuit nomen proprium, sed appellativum, & synonymum Christiani nominis apud veteres Auctores. [Benedictus Simplicius hætenus vestri, jamque ab hinc nostri (modò per vos Deus annuat) habendus ordinis comes. Sidon. lib. 6. cap. 9. Alius libellus ex his est, quos ad Benedictum, id est, Christianum virum amicum meum Endelechium scripsisse videor. Paulinus, epist. 9.] Ac penes alios passim de hujus vocabuli usu. FR. Aliqui putant, quòd nomen Christiani Episcopum aliquando significet, argum. in C. de Episc. aud. & l. fin. C. de postlim. rever. Item Christiani Athei dicti, & quare, vide *Atheus*. Item Sacerdotes appellati. Vide *Sacerdos*. *Cruciola*. Vide duo genera Christianorum in dict. *Deivodus*. Vide *Galileus*. *Homunculæ*. *Cinerearius* in dict. *Cinerearius*. *Pilofota*. *Porphyrogenitus*. *Teletarcha*.

Hierolexicon Magri.

CHRISTIANISSIMUS, gloriosus titulus Galliarum Regis, quem Gregorius III. an. 740. Carolo Martello tribuit, illum exhortans ad detendam contra Lo gobardos Ecclesiam; quo titulo mediantibus egregiis eorum praeliis, & beneficiis in Ecclesie favorem, honorificati sunt successivè omnes illius Regni Reges; licet Julius II. in eorum prajudicium, ut refert Cardinalis Pallavicinus, lib. 2. Hist. Concil. Trident. cap. 1. Angliæ Regi hunc titulum concesserat; atque Maximilianus Imp. contenderat solis Imperatoribus deberi; Gallosque Reges in tantum Christianissimos appellatos fuisse, in quantum Cæsares erant. FR. Ita D. Ambrosius, pist. 26. Gratianum Imperatorem Christianissimum appellavit. At Reges etiam hoc titulo ab ipsiſmet Pontificibus solitos fuisse decorari legimus; nam Leo II. hoc nomen Everigo Hispaniarum Regi attribuit, atque Concilia Toleranum, & Bracarense Ricaredum Regem Christianissimum appellarunt, ex eo quia Gothos ad fidem catholicam reducerat; ita Rodericus Sancius in illius vita testatur; item Rex Siciliæ ab Alexandro III. Christianissimus appellatus fuit. Bullar. Casin. tom. 2. constit. 185.

CHRISTIPARA. Vide *Christofocos*. *Theotocos*.

CHRISTOLYTE, græca vox *Χρισολύται*, hæreticorum secta, idest, Christum secantes; hi enim docebant solam Christi divinitatem ad cælum ascendisse, remanente in terris corpore animato, ac sola humanitate separata.

CRISTOPHORIA, *Χριστοφορία*. FR. festum in Ambrosiana Ecclesia ad diem septimum Januarii in memoriam Christi ab Ægypto reversi celebratum; Christophoria enim græcè Christi delationem significat.

CHRISTOCOS, *Χριστόκος*, Christipara. Ita beata Virgo Maria à multis antiquis Auctoribus, & præterea à Concilio Florentino vocata. Ex quibus liquet non solum Christodcon, sed & Theodcon eam esse pronuntiandam. Scilicet in Constitutione prima Eugenii quarti, de Synodo Ephesina loquente, dicitur in hac definitio esse *B. Mariam semper virginem non solum Christococon, sed etiam Theococon, hoc est non tantum hominis, sed Dei genitricem ab omni Ecclesia prædicandam*. Fir autem vox ista Christodcos à *Χριστός* Christus, & verbo *τίκτω*, pario, gigno. Vide *Theotocos*.

CHRISTUS, laudabile nostri Salvatoris nomen, idem ac Messia; nam hebraicè *Mesiah*, græcè *Χριστός*, & latinè *Unctus* dicitur. Romani in Ecclesie primordio Christum appellarunt, ut ex Suetonio dictum est supra in dictione *Christianus*; quare Ludovicus Orleanus in Taticis Observationibus existimat, quòd Martiali, epig. 28. lib. 9. in Christum, in opprobrium Christi cecimisset. *Unctus* dicitur, quia antiquitus Sacerdotes, & Reges ungebantur, atque utrumque nomen Redemptori nostro optimè convenit. FR. à Divo

Gregorio Veritas in vera carne appellatur. can. si quis per vetus testamentum. 22. quæst. 2. Notandum, quod caro Christi non dicitur caro peccati, sed in similitudinem carnis peccatricis. can. utilem. 22. quæst. 2. Item Christus appellatus est Irenarcha, idest, Princeps pacis. Vide *Irenarcha*. Item Sequester, idest, mediator. Vide *Sequester*. Ubi natus sit. Vide *Thamnus*. In antiquis monumentis reperitur, sæpè hoc signum

loco XP. idest, CHR. quod Christum significat. Vide Torrigium de Crypt. Varican. impress. secunda. Vide etiam hic in dict. *Labarum*. Ceterum de proprio Christi nomine JESUS, illud reverenter pronunciantibus Joannes Papa XXII. XI. dierum indulgentiam concessisse refert Jo. Villanus in ejus hist. par. 1. lib. 9. cap. 79. Item Christus pro rebus Christi, nempe, ecclesiasticis. & spiritualibus, can. convenior. §. non solet Christus. 23. quæst. 8. & ibi Glossa. Qualem hymnum Christus cecinerit in ultima cæna. Vide *Hymnus*. Christus unius Uxoris Sponsus. Vide *Monogamus*. Vide *Choragus*. Dicitur Vita clavata. Vide *Clavatum*. *Dei virilis*. Qua die mortuus sit. Vide *Parasceve*. Ejus vestigia in Monte Oliveto, quando ad cælum ascenderat, nunquam tegi potuerunt. Vide *Pavio*. *Praambulans*. An nudis pedibus incedebat in terris. Vide *Sandalia*. Reliqua Vide *Deifona*. *Epistates*. *Galileus*. *Homouison*. *Nullificamen*. *Pæonius*. *Teterarcha*. Quibus motibus inducti sunt Hebræi ad Christum, ut Redemptorem, acclamandum in die, quo Hierosolyman super asinam ingressus est. Vide *Palmarum festum*. Christus dicitur Virtus Dei. Vide *Verbum Dei*. Utrum appellari possit creatura. Vide *Creatura*.

CHRISTOLOGUS, græcum nomen Χριστολόγος significat hominem ornatè de Christo loquentem, in quo tamen facta locutioni non correspondent; hinc pro eo, qui Christianus nomine tantùm intelligitur, cum re vera ejus opera Christiano nomini minime respondeant.

CHRYSARGYRUM, græcum vocabulum χρυσόργυρον, aurum, & argentum significat, & pro tributo accipitur, quod in moneta aurea, & argentea à meretricibus, aliisque infamibus personis Constantinopolitano Imperatori solvendum erat, de quo Euagrius, lib. 3. histor. c. 39. ubi de falsitate Zosimum historicum convincit referentem Magnum Constantinum simile tributum imposuisse. Fuit autem abolita hujusmodi solutio ab Imperatore Anastasio Baton. An. 330. num. 36.

CHRYSOPULLA. Vide *Bulla*.

CHRYSOCLAVUS. Vox græco-latina, sæpè ab Anast. Biblioth. in vitis Pontifex. usitata. Super Altare majus fecit tetravela holoserica, alithina quatuor cum hostillis, & rosis chrysoclavis. Anast. in Leone III. Omnes sunt voces barbaræ compositæ ex græco latino; nam, *Tetravela* vela quadruplicata significat. *Holoserica*, idest, tota ex serico. *Alithina*, vera & c. Vide suo loco. Idemque in Benedic. III. [Camillas albas sigil-

latis holosericas cum chrysoclavo.] Itaque opus textile configuratum aureis clavis erat; inde vestis ita contexta *Chryso clavata* dicebatur, quam Latini *Auroclavatum* dixerunt. [Auroclavatis vestibus item interdixit. Tacitus.] Ac alii Scriptores *Clavatam vestem* appellarunt. Antiquissimus Romanorum usus fuerat, ferendi *Clavatas vestes*; & latæ, *Laticlavi*, stricteque, *Angusti clavi* appellabantur. Atque *Laticlavis mappas* Petronius dixit, & Martialis, lib. 4. ep. 45. [Et lato variata mappa clavo:] quæ configurationes ex auro erant intextæ, seu insutæ vestibus, mappis, ac linteis ad modum clavorum capitis. [Habentes tabulas, seu orbiculos de chrysoclavo. Anast. in Leone III.] FR. Et sæpè erant ex purpura. Vestitur colobio albo clavato purpura. In vita S. Bartholomæi Apostoli ab Abdia descripta, lib. 9. Erat enim colobium purpureum, quo ad sagi militaris imitationem Monachi etiam utebantur. [Habet verò colobium nostrum clavum purpureum. Quidnam designat clavus ille purpureus? Unusquisque Regi militans habet purpuram in sago suo & c. sic & nos in colobio nostro purpureum clavum apponimus, ut demonstremus nos in Christo commilitare. S. Dorothe. Abb. doct. prima.] Quamvis Albertus Rubenus existimet, quòd vox Clavus non significet aliquam figuram, seu lineam in vestibus; sed colorem purpureum auro contextum, sicut dicitur *Chrysococcinum*, *Chrysoprasison*, *Chrysofocitron*, & reliqua colorata textilia auro mixta. Quod tamen ex eodem Bibliothecario confirmatur; nam, ut supra visum est in dict. *Blasium* apud eundem significare purpuram, & in Leone III. idem scripserat: [In Altare B. Petronilæ posuit vestem de staurace una, habente periclysim de blattis, seu chrysoclavo.] Et vocabulum *Sen* non raro copulam *Et* apud eundem significare videbimus in dict. *Sen*.

CHRYSOCITRION, & *Chrysococcinon*. Vide *Chrysoclavus*.

CHRYSOCOLLA. FR. De hoc vocabulo Isidorus duobus modis scripserat: primò enim lib. 33. Etymol. cap. 14. sic ait: [Chrysocolla] gignitur in India, ubi formicæ erunt aurum, est autem auro similis, & habet naturam magneticis nisi quod augere aurum traditur; undè & nuncupatur.] Hoc minerali stratum fuisse Caligulæ, Neronisque Circum Marlianus credidit, quod alii æris æruginæ picturam illam fuisse coloratam malunt: at Plin. lib. 33. c. 5. Maiiano faver. Secundo loco idem Isidorus, l. 19. cap. 17. ait: Chrysocolla colore prasino est, quod venæ ejus habere aurum traditur, hæc & in Armenia nascitur, sed ex Macedonia probabilis venit; funditur enim ex metallis æris, cujus inventio argentum, & Indicum prodit; nam venæ ejus cum iis habent naturæ focietatem.] De hac secunda specie videtur intelligi lapidem, qui vulgò *Lazul* dicitur à vocabulo græco, quod Persidem, aut Armeniam denotat. Vide græcos historicos de Lazulis populis, quos Belisarius debellaverat; ex isto enim lapide, quem Isidorus ex Armenia provenire

nire ait, extrahitur barba argentea, & autea, ut testatur Jo: Baptista Porta in sua naturali magia. De hac Chryfocolia, lib. 35. cap. 6. sic tradit Plinius: [Armenia mitrit, quod ejus nomine appellatur: (nempe, *Lazul græcè, latinè Armenia* lapis est hic quoque chryfocolia: modo infectus, optimumque est, quod maximè viret communicato colore cum cæruleo: solebant libræ ejus trecentis nummis taxari.] Et lib. 33. cap. 5. de secunda specie Chryfocoliæ, idem ait: [Chryfocolia humor est in puteis, quos diximus, per venam auri defluens crescente limo in rigoribus hybernis usque ad duritiam pumicis, laudatiorem eandem arariis metallis, & proximam in argentariis fieri compertum est, inventur & in plumbariis; vilior etiam in auraria.] Ex quibus colligitur, colorem prasinum non esse porraceum, ut Calepinus, & alii existimant; sed cæruleum; nam chryfocoliam Isidorus supra ait esse coloris prasini, & Plinius cæruleis; ergo prasinus, & cæruleus idem color est; sic dicendum de *Chryfopraso*, quem idem Calepinus cum aliis aureum porraceo colore mixtum esse asserit: contra quos respondeatur ex Philone, qui lib. 1. Allegor. ait *Ὁ δὲ σάπφειρος πρᾶσινος λίθος ἔστιν.* [Sapphirus autem est lapis prasinus.] Et licet græcè LXX. locum Exod. 28. 9. vertissent: [Sumesque duos lapides smaragdos &c.] dictio tamen hebraica *Sohom* ibi non clarè smaragdum teste Hieronymo in epist. ab Fabioli. significat, & licet græcè *πρᾶσινος* porraceum significet; hic tamen lapis chryfoprasus utrum à colore, vel à loco, unde sumitur, ita potius denominetur, non liquere ait ibidem D. Hieronymus, his verbis: [Qui hebraicè dicuntur *Sohom*, ab Aquila, & Symmacho, & Theodorione Onychini, LXX. smaragdi transferuntur. Josephus sardonichas vocat, cum hebræo Aquilaque consentiens: ut vel colorem lapidum, vel patriam demonstraret.] Ita etiam ex significato hujus coloris intelligere videtur Propocius, inquiring: [Prasinus peculiariter dedicatus est sacerdotali tribui, quæ cælestium cogitationem rimatur. Carbunculus consecratus est regiæ potestati; ut enim ignis &c. in cap. 2. Genes.] Unde ex coloribus lapidum moralem significatum derivat, nempe, à prasino cælesti ad cælestem contemplationem, & à carbunculi colore ad ignem, ac lucentem Regum potestatem. Quare chryfoprasus est potius aureus, & cæruleus color mixtus. De prasino colore sæpè Anastasius in vitis Pontificum mentionem facit. Vide *Prasinus*. Aldourandus verò hunc lapidem cyaneum autumat à Plinio appellatum fuisse, & in *Chryfocolia* varia excogitat.

CHRYSOLOGUS, *Χρυσολόγος*, græcum nomen, aureum sermocinatore: significat, cognomentum Petri Ravennæ Archiep. propter ejus sententiosum, & succinctum loquenti modum.

CHRYSOPETRON. Vide *Prasinus*.

CHRYSORAS, græcum vocab. *Χρυσόρας*, aureus rivus: sic appellatus est S. Jo: Damascenus;

& ab Arabibus *Mansur*, idest, auxiliatus, seu redemptus dicitur; fortasse quia à Beatissima Virgine illi restituta fuit manus, quæ in testimonium veritatis ab inimicis fidei mutilata fuerat. Hoc tamen *Mansur* nomen est proprium inter Turcas, & Arabes.

CHRYSOPRASUS. Vide *Chryfocolia*.

CHRYSOTOMUS, *Χρυσότομος*, eximii S. Ecclesiæ Doctoris Joannis Constantinop. Patriarchæ cognomen, quod os aureum significat.

CHRYSOTELLA, *χρυσότηλα*. FR. hoc est auri contributio. Evagr. lib. 3. hist. eccl. cap. 42.

CHRYSULCA. FR. Italicè *Acqua forte*, seu *De spartire* dicitur: veteribus incognita, qua Artifices utuntur ad imprimendum, & delineandum in metallis, & ea mediante aurum ab aliis metallis separatur, quæ ex candida, ac clara in cæruleum convertitur auro immixta: at si in ea æs infusus sit, in castaneum colorem transfuratur: ferrum verò in rubrum: purum autem argentum in nigrum colorem illam convertit; hinc senes, & vetulæ juventutem affectantes, ad abscondendam canitiem solent barbam, & capillos rufos, nigros, vel castaneos hac aqua tingere, variando, nempe, tantummodò metalli infusionem, juxta colorem ab eis exoptatum.

CHYDEUS, græcum vocab. *χυδέος*, vulgaris, ac vilis significat: Accipe tecum unum vasculum chydei vini. Pallad. in lausica.] Aliqui putant fuisse vinum expressum ex palmarum fructibus.

CHYTROPODES, græcum vocab. *χυτρόποδες*. FR. olliarum sustentacula, vel ipsæ ollæ cum pedibus. [Sive clibani, sive chytropodes destruantur, & immundi erunt. Levit. cap. 11.

CIBORIUM, græc. vocab. *κιβόριον*, propriè significat fabæ ægyptiæ ventriculum; translative tamen vas denotat. FR. genus poculi, seu calicis in modum soliorum colocasorum factum, Hist. Longobard. Adnot. in lib. 3. c. 35. :||: Hodie tamen inter Ecclesiasticos Tabernaculum, in quo conservatur Sac. Eucharistia, significat. [Ciborium ex argento purissimo. Anast. in Leone II.] à Symmacho *Prixis*: & *Turris gestatoria* à Greg. Turon. de Glor. Martyr. c. 86. dicitur. Vide suis locis. Antiquorum usus erat conservandi hoc Sacramentum in quibusdam columbis argenteis, vel aureis super Altare pendentibus, ut adhuc mos est in aliquibus Galliæ Ecclesiis, Parisiis præsertim. Ritus hic in Ecclesia à D. Basilio introductus fuit, ut in ejus vita observatur apud S. rium, tom. 1. ubi dicitur: [Tertium verò (idest *Hostiæ consecratae particulam*) in columba aurea pendente reposuisse.] Vide Baronium An. 57. n. 152. Item ponebatur Eucharistia in base Crucis ex ordinat. Turonen. Concilii II. Ante Concil. Trident. conservabatur in foramine muri, sicut usque nunc Oleum Sanctum conservatur; quæ foramina in multis Ecclesiis adhuc videntur; sed præfatum Trident. Concil. hoc fieri vetuit. Hodie quoque ciborium à pyxide distinguitur; nam pro ciborio tabernaculum, ubi ponitur

vas cum Eucharistia ; per pyxidem verò vas ipsum, in quo præparatum Sacramentum ponitur, intelligitur. Vide *Pyxis*.

CICATRIX. Vide *Nota*.

CICENDELLA. *Cicendelum*, & *Cicindelis*: Pygola lampas, aliàs lampyrus, seu lampyrus est, exiguum animal, Italicè *Lucciola* dicitur, cui venter nocturno tempore lucidus apparet: translative verò pro lucerna ardente accipitur. [Inter organa Vatum, & ar dentes cicendelas, Fulber. Carnot. epist. 68. In Sacrarium sub velo transiens, cicendelam extinguere voluit. Greg. Turon. lib. 4. cap. 31.] Invenitur etiam nomen *Cacindela* in eadem significatione, à verbo *Candeo* proveniens, sicut in dict. *Candela*, ab eodem verbo diximus derivari. Aliquando significat etiam candelabrum. Vide *Butto*, *Pharus*.

CICONIA. Vide *Erodion*.

CICONIUS, res ad ciconiam avem pertinens: [Usque ad adventum hirundinum, & ciconium. Sidon. lib. 2. epist. 14.

CICURIA ENNIANA, phrasis corrupta in Tertulliano, qui Valentinianorum ineptias deridens, inquit: [Accipe alia ingenia curia enniana insignioris apud eos Magistri. c. 37.] Alii *Cicurienniana* legunt ex nominibus, *Cicur*, & *Ennianus*; comparat enim ironicè Valentinianorum rude ingenium ingenis Ostorum, quos (ut ibi notat Marius Victorius) linguam græcam, & latinam Ennius docuerat; quæ conjectura ex verbis D. Hieronymi confirmatur, cujus verba, lib. 3. contra Rufinum sunt hæc: [Sed nos simplices homines, & cures enniani, nec illius sapientiam, nec tuam, qui interpretatus es, intelligere possumus.] At Latinus Latinus Tertullianum sic corrigit: *Accipe alia ingenia curcuriana*; quibus verbis ad ingentes Valentinianorum ineptias Tertullianus alludit; *Curcurus* enim erat ingens Asiaticorum navis. FR. Opinionem Latinii invenies in ejus Bibliotheca Sac. seu Observationes &c. per nos hoc anno impressa, pagin. 199. col. 1.

CICUTA, herba; ejus naturam. Vide *Hierophanta*.

CIDARIS. Vide *Mitra*.

CILICUM DIVINUM, quid sit. Vide *Panitentia*. Unde dicatur. Vide *Trichinas*.

CIMELIA κεραβία, Vide *Cemelium*.

CIMELIARCHA, *Cimelium*, & *Cinimilia*. Vide *Cemelium*.

CINERARIUM, *Theca*, seu vas, in quo cineres, seu ossa Sanctorum conservantur; & idèd *Officium* etiam dicitur. Vide *Lanola*. Cinerarii appellabantur Christiani, ut Tertullianus testatur, ex eo quia Martyrum cineres verebantur. FR. hoc nomen à Vigilantio hæresiarum Christianis primò impositum fuerat. Baron. an. 406. n. 44. & seq.

CINERUM DIES, Ecclesie feriæ IV. Dominicæ Quinquagesimæ antiquissimus ritus, qui solebat fieri à Christianis ex calceatis, ut in constitutionibus Cisterciensium disponitur, & Rupertus ait:

[Igitur ut nostra nobis calamitas ad memoriam revocetur, & meminerimus, quia pulvis sumus, quod oblitus est pater noster Adam, quando projecit ante Deum coronam suam, & exinde sensit nuditatem suam: idcirco & cinere capita nostra aspergimus, & summas partes corporis, idest, pedes nudamus, hoc habitu confitentes quia non Dei, neque de cælo sumus: sed homines sumus, & de terra principium habuimus, & quia per peccatum gloria nostra spoliati, & inter hostes constituti, ornatu gratiæ Dei indigemus. De divin. Offit. lib. 4. cap. 10.] FR. Extremæ siquidem admirationis civium Halberstadii Saxonum mos erat in hac die, ex relatione Ænæ Sylvii in ejus Europa, c. 2. scelestiorem enim civium inquirebant in hac die, quem lugubribus indumentis vestiebant, ac capite velato in Ecclesiam conducebant, ex qua peractis divinis officiis, illum expellebant. Hic per totam Quadragesimæ tempus nudis pedibus in Civitate perambulabat, omnique Ecclesias visitando, minime ingrediendo, nec cum ullo unquam loquebatur; erat tamen alternatim ad mensam inter Canonicos invitatus. Dormiebat post mediam noctem, tandem postea ab omnibus peccatis, ac enormitatibus commissis absolvebatur: & deinceps Adam appellabatur: Adhibendus est cinis pro hoc die ex palmarum, & olivarum ramis, anno præcedenti benedictis, ut in Rubricis disponitur, quod & Græci quoque observant: cum enim hæc ramorum binæ species, una, scilicet victoriæ, misericordiæ pacisque altera symbola sint; hæc admonentur fideles, quod mediante penitentia, & victoriæ victoria, & diviniæ misericordiæ reconciliatio acquiratur. FR. In Ambrosiano ritu dispensantur cineres ad feriã secundam Rogationum, quæ ibi post Ascensionem celebrantur. :||: In Cappella papali, quando Pontifici superimponitur cinis à Celebrante Cardinali: advertit ibi Cæremionale, lib. 2. cap. 31. quod Celebrans: [Stans coram eo supra scabellum, nihil dicens, imponit Papæ sedenti cineres supra caput in modum crucis.] Quod solet fieri ad Sanctam Sabinam, ubi quadragesimalis statio incipit; sed Cencius Camerarius in suo M. S. Cæremionali testatur, quod Papæ quoque dicebantur memoranda verba: *Memento homo &c.*

CINGULUM, *Zona*, balthus, sacrum ligamen ad celebrandum ordinatum. In quodam antiquo Pontificali M. S. *Cinctorium* appellatur. Contemplative charitatem Christi significat. Innocent. Papa de Myst. Miss. cap. 37. hujusdemque Christi Virginitatem. Bonavent. Item flagella in passione ejusdem. Durand. Item funes, quibus idem in passione ligatus fuerat. D. Thomas. Atque moraliter custodiam cordis secundum Rabanum denotat. Continentiam representari ait Amalarius. Fortitudinem denotare, inquit Hesycheus, & tandem arcum perfigurat, quo contra communem hostem dimicatur. [Cingulum pro arcu se cingit, subcingulum pro pharetra sibi appendit. Gen. lib. 1. c. 83.] *Subcingulum*,

& *Subcinctorium* non est amplius in usu; solus tamen Papa adhuc in Pontificali uti solet, estque ad parvi manipuli formam, in latus sinistrum appensum. [Primum cingulo cum subcinctorio in parte sinistra pendente. Ca remon. Papale] Quod non adhibet Papa, si celebraturus sit in die Veneris Sancti. [Deinde per Diaconum, & Subdiaconum paratur consueris paramentis, exceptis sandaliis, & subcinctorio, sanone, & chirothecis. Ibidem.] Et appellatur etiam *Terizoma*, ejusque significatio, *Geminian* lib. 1 de Anriq. Rit. Missæ, cap. 200. exponit, inquit: [Per hoc elemosynarum studium accipitur.] Apud Græcos sic ad modum bursæ calicis, & angulariter illi appendunt, ita ut figuram rombi præferat, ac *στρογγύλιον* illud appellant, id est, supergenuale; nam usque ad genua extremitas illius anguli inferioris pertingit: adhibetur ab Episcopis, aliisque Ecclesiasticis Dignitatibus, etiam à Parochis. Quod autem ad conscientiam spectat, dicimus cum Enriq. lib. 9. de Miss. c. 29. num. 5. & Sylvest. in verb. Missa, in casu necessitatis celebrare absque cingulo benedictio non esse peccatum, quæ necessitas esset exem. gratia urgentia præcepti de audienda Missa in festo de præcepto: ratio est, quia antiquitus in aliquibus Ecclesiis non benedicebatur cingulum; quod quando frangitur, non potest innodari; sed utendum est de illius majori portione; nam denominatio benedicti cinguli intelligitur secundum majorem partem, & minor pars benedictionem amittit, ut de Altari portatili fracto in dict. *Altare* dictum est. Vide Zachar. Pasqualigum in suis Decis. moralib. Si tamen antequam totaliter rumpatur, preñodetur, non amittit benedictionem. Gavant. par. 2. tit. 1. Potest defectu cinguli uti stola, & loco hujus manipulo, si longus hic esset. FR. Item antiquitus magistralis dignitatis signum denotabat cingulum: [Magistratus enim, qui hoc jubere ausus fuerit, ammissione rerum, & cinguli condemnatione plectetur, can. nullus Episcopus, 11. quæst. 1.] Dicitur etiam cingulum clericale in canone, Christianis, 11. quæst. 1. Item significat zonam, in qua conservatur moneta. Vide *Ventralis*, Synonyma prioris significatus. Vide *Epigonation*. *Scriniarius*.

CINGULUM BRACHIALE, manipulum significat.

CINIFES, ex græco vocabulo *οκλιβίσις*, sic in textu Græco. Psal. 104. legitur, ubi nos latinè habemus: [Dixit, & venit cœnomyia, & cinifes in omnibus finibus eorum.] quod culices significat.

CINIS. Vide *Cinerum dies*.

CINTICULUM. Vide *Manipulus*.

CINYRA, fidicula, lyra, seu cithara, à græco vocabulo *κίγγρα*. [In ipsa renovatum est in canticis, & citharis, & cinyris, & cymbalis. 1. Machab. c. 4.]

CIONITA. Vide *Stylita*.

CIPPUS, de quo vocabulo sic Tertull. de Pallio, cap. 5. ait. [Pallium facile sese regit, facile reficitur; etiam cum reponitur, nulli cippo in crastino *Hierolexicon Magri*.

num demandatur.] ubi Cippus non denorat arcam, sicut Pamelius interpretatus est, nec pericam, aut lignum aliquod transversum ad pallium suspendendum, ut Franciscus Junius putavit; sed torcular potius, seu suppressorium aliquod, sub quo vestes complicatae, ac compressæ supponi solent, ex similitudine compedum, in quibus eorum pedes comprimuntur, quod tormentum *Pedicas*, & *Cippus* dicitur; ita toga, ut suas rectas plicaturas, ac nitorem retineret, noctu sic ordinatæ comprimebatur, quam diligentiam in pallio non requirit, inquit Tertullianus. FR. Item ligni truncum perforatum significat, in quo Minorum Ordinis Religiosorum peculum conservabatur. Clement. cap. cxvi, §. quo circa quantum omnis pecuniæ, de verbor. signif. & ibi Glossa.

CIRCADA, tributus, seu datii species. [Jube inclyte Præsul non dare circadas de Ecclesiis nostris. Fulbert. epist. 110. In isto regno per occasionabiles circadas, & per indebitas consuetudinas exactiones ante viginti annos impositas non assigantur. Hincmar. epist. ad Ludovic. Balbum Imper.] Ubi Carolus Parisiensis Doctor in ejus Notis à circumeundo *Circadam* dictam fuisse ait, quia circumeundo colligebatur. Idem vocabulum in quodam privil. parisiensi cœnobio S. Dionysii à Diocesano concessio, legitur sic: [Omnes illi, qui in hoc circumscripto spatio Ecclesiis ferviunt, sint liberi, & absoluti ab omni debito, & redditione circadarum.]

CIRCELLI, in aureis, muliebri ornamentum, græcè *κίρκη*. Sicut adhuc idem vocabulum retinet. [Obtulit circellos paria duo gemmis ornatos. Anast. Bibl. in Leone III.] ita dicti à *Circulo*.

CIRCELLIONES, vel *Circumcelliones*, & *Circuiores*, clerici vagivagi. Item Donatistæ Hæretici. Vide *Agnostici*. *Bonosiani*, seu *Boxosii*; quorum depravatos mores Isidorus, lib. 2. de Eccles. off. c. 16. minutè describit.

CIRCINARE. FR. Crines vellere, 1. si quis caballum 2. De furtis. Inde Romani solent mulierem angustiatam, & miserabilem, seu in arumnis lapsam, *Circinatam* appellare.

CIRCITER, adverb. Vide *Quod excurrit*.

CIRCILTORES. Vide *Circelliones*.

CIRCULUS, translative scutulam, seu lancem ligneam denotat, qua Monachi uti solebant; sic colligi videtur ex D. Gregorii verbis in Regist. lib. 5. c. 56. ubi ait: [Cocleares verò, & circulos, quos direxisti, suscepimus, quia qualiter pauperes diligas ostendisti, qui ad usus eorum quæ sunt necessaria, transmissisti.]

CIRCUMCELLIONES. Vide *Circelliones*.

CIRCUMCISIO DOMINI. Festum ad Kalendas Januarii ab Ecclesia celebratum, ut superstitionibus Gentilium in his diebus concurrentibus opponeretur, ut dictum est in dict. *Cerynla*. Hinc August. in psalm. 98. [Per istos dies ad hoc jejunamus, ut quando ipsi lætantur, nos pro illis gemamus.] Et Ambros. ferm. 2. de Kal. Januar. ait: [Tunc nos sumus sobrii, atque jejuni,

quo intelligant lætitiã suã noſtra abſtinentia condemnari.] De hoc etiam ſeſunio Ordo Rom. c. 20. mentionem facit, eoque die omitebatur *Alleluja*, ex ordinatione Tolertani Concil. cap. 10. Ob eandem rationem prohibita ſunt munera, & ſtrenã in hac die. Vide *Sirena*. In hac etiam die perſona, & larva ſe inducunt ad Genclim imitationem Chriſtiani nonnulli, quos in ſermone ad Kal. Januarii ſic Sanctus Maximus coarguit: [Nunquid non omnem excedit inſaniam, cum decorem vultus humani, Dei ſpecialiter manibus in omnem pulchritudinem figuratum, ſquallore ſordium, & adulterina ſeditate deturpat?] Eandem Chriſtianorum inſaniam ſerm. 155. Petrus Chryſologus deſlet, inſquens: [Ubi noſtram Chriſtus piẽ natus eſt ad ſalutem, mox Diabolus diuinẽ bonitati numeroſa genuit, & pernicioſa portenta.] Qua de cauſa in aliquibus M. S. & antiquis Miſſalibus in Miſſa hujus diei inferibatur titulus hęc, *Miſſa ad prohibendum ab Idolis*. Quẽ eccleſiaſtica mœſtitia ſigna per totum temporis curſum, uſque ad ceſſationem ſuperſtitionum durarunt, ut Durand. lib. 6. cap. 15. & in lib. 7. cap. 7. teſtatur, quod uſque ad ejus ævum duæ Miſſæ ſolemnes in hac die celebrabantur, prima, ſcilicet, de Circumciſionis myſterio, & altera de S. Maria.

CIRCUMDUCO, quid apud Tertullianum ſignificet. Vide *Traduco*.

CIRCUMTOR. FR. Monachiſticus officialis, ad quem pro conſervatione regularis obſervantiæ cellas Monachorum viſitare ſpeſtabat.

CIRCUMLUSTRATOR, Titulus S. R. E. Archidiaconi peculiaris, qui etiam *Diaconus perſecutor* dicebatur, quia ad illum totius Cleri cura, ac diſciplinã eccleſiaſticã obſervantiã pertinebat.

CIRCUMVENIO. FR. Decipio. [Et de hoc memoratus P. non feciſſet in ſuis literis mentionem: intelligendum erat circumveniſſe prædeceſſorem noſtrum, & litteras, veritate tacita, impetraſſe. De reſcript. c. 19.]

CISMARINUS. FR. Ex citra mare, cujus antitheliſ eſt tranſmarinus. Extravag. cap. unico, tit. 7.

CISPATICUM. FR. Jus paſcendi, vel ligna incidendi in ſylvis, & in campis ceſpites colligendi, ex quibus hoc vocabulum deductum eſt: Bullar. Cafinen. tom. 2. conſtit. 36. Fit etiam mentio in Conſtit. Caroli Magni, tit. de Teloneis, & Ciſpaticis. An idem ſit cum vocabulo Ceſpaticum, de quo ſuo loco dictum eſt ſuprà, videant Eruditi.

CISTELIUM. FR. Cancellum, ſeu agger. [Amphiteatrum extencus carniſex, imperat duci, quatenus patefactis ciſtelliis, & apertis elabrorum obſtaculis, urſorum geminis carperentur, & leonum ritibus roderentur. In Act. S. Juliani, & Socior. Mart. 9. Jan.] Ubi ſecundum Voſſii opinionem non *geminis*, ſed *geminis* legendum; ſubauditur enim *dentibus*. Inſuper in aliquibus mendofis codicibus *Criſtelium*, pro *Ciſtello* legitur.

CISTERCIENSES. FR. Monachi valdẽ conſpicui in tranſactis ſæculis ob ingentia merita, ac præci-

puẽ in bellis ſacris, de quibus reticendum eſt meliũs, dum locutionis copia ad eorum eximias laudes non ſufficeret. Appellantur etiam *Monachi de Ciſteria*; [Et Abbatem, & Conventum de Ciſteria. In cap. 2. de ſequeſtrat. poſſ.] Quẽ verò de iis hic ſparſim notantur. Vide *Armarium*, *Cerevis paſchalis*, *Cinerum dies*, *Crux Farſura*, *Grifeus*, *Inviſtatorianus*, *Minutus*, *Miſericordia*, *Mixtum*, *Officium B. Mariæ*, *Piſcina*. Salinum in dict. *Salarium*, *Socculus*, *Spargillum*, *Succentor*.

CITATORIUM, citatio, intimatio: [Omnia citatoria omnium cauſarum, atque perſonarum, l. omnia, C. de Princip. agent. in reb.] Aliquando Principis edictum denotat.

CITHARA. FR. idelt, vita actiua, ſeu laicalis. [Qui matrimonium contraxerunt, eccleſiaſtica beneficia detinere contendunt; in quorum converſatione citharã cum pſalterio malẽ concordat. De Clericis conjugat. cap. 5.] ubi gloſ. ait, [Per citharam intellige vitam activã, ſeu laicalem, per pſalterium intellige vitam contemplativã, ſive clericalem; ſed aliquis non poſſet eſſe ſimul actiuvus, & contemplativus, & ſic conjugatus Eccleſiam habere non deber.] De Cithara verò inſtrumẽto. Vide *Epicithariſma*. Prima ejus chorda, vide *Neſe*, ac de inferiori chorda, vide *Hyppate*.

CITO, vide *Diſmano*. *Inſimo*.

CIVITATENSIS, Vide *Diaceſanus*.

CLAMATERIUS: [Clamaterios argenteos ſubtus. Analt. Biblioth. in Sergio II.] Sed Climaſterios legendum à *Climaſtere*, quod gradus græcẽ ſignificat, & κλιμακτηριος, idelt, graduatus. Vide *Climaſterius*.

CLAMUM, FR. Querimoniã, querela, lamentatio, in Sac. Scriptura Clamor dicitur, [Deſcendat, & videbo, utrũ clamorem, qui venit ad me. Genef. 18.] Clamium igitur idem ac Clamor gallicẽ *Clameur*. [Fecerit ſecurum de clamio ſuo proſequendo. Matth. Pariſ. In Hiſtor. An. 1206.] Alii tamen *Clameum* ſcripſere.

CLAMOR LÆTITIÆ. Vide *Alalagmus*. Clamor mœſtitia. Vide *Obſygmur*.

CLARE. Vide *Luminofiter*.

CLASMA, κλάσμα. FR. Chasma, ſciſſura, ſchiſma, rebellio: [Hoc enim ſtecit, ut ſi aliqua claſma facta fuerit in finibus veſtri Ducatus Neapolitani terra, marique, à quacumque alia provincia. In Capitulare Sicardi, cap. 1. apud Camillum Perigrinum. In Hiſtor. Pinc. Longobard.] Ego tamen puto Clasma claſſem ſignificare: [Aut per concilium, & conſcientiam noſtram aliqua claſma à veſtris hominibus facta fuerit. Ibid.]

CLASSICUM, aliquando campanam ſignificat. [Pulſato igitur ſolemni claſſico. Matth. Pariſ. in vita Abb.]

CLAVA, Veſtis. Vide *Chryſoclavus*. Clava Herculis. Vide *Scyralo ſagittæ pelliger*.

CLAVATURA, Veſtigium, fortaſe ſumpta metaphora ex ſigno impreſſo à clavo; [Multi jam præceſſerunt, viam Virgines delicata, & è veſtigio ſequentes patrem, ſequere clavata corana

Blessen. Ser. 3. Reperitur in sensu adjectivo, & significat conclusum. [At ille cernens se in discrimine, tutata intra Urbis Lugduni clavari murus conjuge sua, ad Guntheramnum Regem confugit. Greg. Turon. lib. 6. cap. 4.] Sic etiam *Vita Clavata* à nonnullis appellatus est Christus *Cruci affixus*; ipsa enim veritas sic de se falsa est: [Ego sum vita;] inde meditativè *clavata vita* dicitur. Hic obiter dicam, quòd credibilis sit quatuor *clavis* Christum *Cruci affixum* fuisse. Ita tenent Gregor. Turon. de Glor. Martyr. lib. 2. cap. 6. iniquiens: [Clavorum ergo Dominicorum gratia, quòd quatuor fuerint, hæc est ratio; duo sunt affixi in palmis, & duo in plantis.] Atque Innoc. III. Ser. 1. de Mart. ait: [Fuerunt & clavi quatuor, quibus manus confixæ sunt, & pedes affixi sunt.] Reprimenda ergo esset Pictorum idealis libertas, atque cupido, qui Crucifixum tribus tantum clavis, absque ullo rationis fundamento, præsentant; imò omni congruitati contraria hæc eorum phantastica opinio esse videtur: quænam quæso ratio suadet, quòd Hebræi ob parvumioniam quarti clavi transfigere debuissent ambas pedum plantas Christi unico clavo, quòd difficiliter fieri potuisset? Quare optimè Lindanus, iniquiens: [Christum Dominum una nostri causa crucifixum non tribus clavis fixum fuisse, ut hodie vulgò habent imagines; sed quatuor verius crediderim, non solum ex vetustissimis Lovanii, Parisiis, & per Germaniam imaginibus; sed tabellis etiam antiquissimis in Græcia pridem fabricatis. In Pannopl. lib. 14. cap. 47.] Idem etiam antiquissima in Italia suffragant Crucifixorum exemplaria, ut est illud Lucensis Civitatis, de quo traditur fuisse à Nicodemæ Christi Discipulo formatum, item in Ceroli terra inter Lauretanam, & Anconitanam Civitates existens, & Romæ in variis locis, præsertim in Ecclesia S. Clementis, ubi musivo opere adhuc extat antiquissima, ac devotissima Crucifixi imago, atque ex ære altera in Vaticanis Cryptis jam à CM annis circiter efformata, quæ omnes istæ imagines duobus clavis in manibus ac totidem in pedibus habentur. FR. Occasione mentionis horum Christi clavorum, non est prætermittenda quædam de eis historia, quæ à præfato Gregor. Turon. & ab aliis antiquissimis Historicis narratur, nempe, quòd adriaticum mare, in quo prius magno periculo navigabatur, ejus sævitia mitigata aliquantulum fuit per unum ex his clavis, quibus fuerat Christus crucifixus, à Constantino Magno ibi projectum; sed in hac re ad Relatorum fidem remitto Lectorem, & ad Baronii Annales, An. 326. n. 51. & seq. Qui etiam refert ad An. 929. num. 2. & seqq. Lanceam formatam fuisse ex parte unius ex istis sacris clavis. Vide *Epiurus*.

CLAVATUS, idest clausus. Vide *Chrismarium*. *Clavatum*.

CLAVIGNATI, Pontificis milites, qui in vexillis, ac in vestibus claves Ecclesiæ effigatas gerebant. Odoric. Raynal. An. 1228. n. 13. & seqq.

CLAVICA. FR. Cloaca, italicè *Chiavica* dicitur. [Jaquintus verò ille per clavicam &c. ingrediens. Falco Benevent. in Chron. ad an. 1137.

CLAVIS. Vide *Gomphus*.

CLAUSTRUM, Monasterium; [Conversus noster exivit de claustrum cum Abbate suo. Cæsar. lib. 1. hist. c. 1.] Et clariùs idem Auctor de quodam feminarum Monasterio, lib. 4. c. 91. agens, ait: [Priùs tamen, ut audivi, fœminam se simulans pro fœmina in claustrum quodam Sanctimonialium susceptus.] Hinc *Claustralis*, Monachus sæpè appellatur. [Vir autem claustralis, vel optimam partem elegit sibi, quæ non auferetur ab eo. Blessen. Ser. 10. ad Monach.

CLAUSURA. FR. In Regulis S. Benedicti nonnumquam interdictum, penamve, & Ecclesiasticam censuram, seu quamlibet aliam prohibitionem denotat: [Scurrilitates verò, vel verba otiosa, & risum moventia, æterna clausura in omnibus locis damnantur, c. 6.] Vide *Proffura*. Quatenus verò monasterium significet, ejus synonyma, Vide in dict. *Monasterium* notata. *Clausura* Monialium. Vide *Sacella*. *Semium*.

CLAVUS. Vide *Plonum*.

CLEMA, quid sit. Vide *Vitem dare*.

CLEMENS Papa IV. Vide *Draconarius*. *Clemens* Papa X. *Jubilæum*.

CLENICUS. Vide *Clinicus*.

CLENODIUM, Res magni valoris, & æstimationis, à nomine græco κλέος, quod famam, seu valorem significat. [Invidens Diabolus tantæ virtuti; in specie viri admodum pulchri, satisque decenter vestiti apparet virgini, cœpit illam verbis amatoris sollicitare, clenodia offerre, laudare conjugii fœcunditatem, virginitatis vituperare sterilitatem. Cæsar. lib. 3. cap. 6.] Et propriè donum pretiosum significat, ut ex sequentibus verbis colligitur: [Ex seriniis, & cistis Abbatis vioenter effractis cum eorum instrumentis plurima bona, & clenodia rapuerunt. Annal. Egmond.] Alii à græca dictione κλέος, *Clenodium* scribunt.

CLERICA. Vide *Tonsura*. *Papalethra*.

CLERICUS, Ecclesiasticus Minister, à græca dictione κλέρος, quæ sortem, & hæreditatem significat; Clericus enim ipsummet Deum in hæreditatem acquirit, & in sortem ministerii ad instar Apostoli Matthæi vocatur. [Si enim clericus græcè, fors latinè appellatur; propterea vocantur Clerici, vel quia de sorte sunt Domini, vel quia Dominus fors, idest, pars Clericorum est. Hieron. epist. 2. & can. Clericus, 12. quæst. 1.] Verùm quia non pauci eo sine clericatum exoptant, ut à laicali potestate se eximant, vel ut in criminalitatibus ab eis patris non recognoscantur à Judice laico; idèd cantum est in Synodo Aurelian. 1. cap. 6. de ordinationibus clericorum: [Ad observandum esse decernimus, ut nullus sæcularium ad clericatus officium præsumat accedere, nisi aut cum Regis jussione, aut cum Judicis voluntate.] Ac sanctissimè Tridentina Synodus, sess. 24. cap. 4. admittendos ad clericatum

illos tantum decrevit, de quibus probabilis conjectura sit, eos non sæculari iudicii fraude, sed ut Deo fidelem cultum præstent, hoc vitæ genus elegisse.] Ex quibus verbis Ledefina, tom. 2. de Sacram. Ord. cap. 7. conclusit. peccare mortaliter infert eum, qui animo non suscipiendi sacros ordines; sed solum minoribus initiari, ut ecclesiastico foro fruatur. Imitari D. Ambrosium debent Episcopi, qui tenuit quandam ordinare, licet favore multorum commendaretur, non alia de causa, nisi quia ejus actiones aliqualem indecentiam ostentabant, ut ipsemet S. Doctor, lib. 1. de off. c. 18. refert: ac alium idem prohibuit, ne coram ipso amplius veniret, quia in ejus incestu vanitatem affectabat. Quare locorum Ordinarii observare debent Sacræ Congregationis Episcop. & Regul. decretum, sub die 20. Jul. 1592. emanatum, per quod prohibetur, ne præjudicium laicis fiat, ut in qualibet Ecclesia Clerus necessarium numerum ad illius servitium non excedat. Alia vitiosa intentio, etiam per Europam in susceptione clericatus reperitur: sunt enim qui Sicheim imitantes, quando hebraica religionem ille amplecti voluit, non quidem devotionis causa, sed ad Dinæ pulchritudinem fruendam, passus est circumcidi: sic plerique Christiani clericatus consuram idem recipiunt, ut bona ecclesiastica consequantur, de quibus D. Hieronymus, epist. 2. lamentatur, inquit: [Ut susciperet eos Ecclesia divites, quos mundus tenuit antè mendicos.] Hi, nimirum, inter turbam propter multiplicationem panis Christum sequentem à D. Gregorio connumerantur, atque sic exclamat: [Per horum personam Dominus illos intra Sanctam Ecclesiam detestatur, qui per sacros ordines ad Dominum propinquantes, non eisdem ordinibus virtutum merita, sed subsidia vitæ præsentis exquirunt; nec cogitant, quid vivendo imitari debeant; sed quæ compendia percipiendi fatientur. Satiatos, quippe, de panibus Dominum sequi, est de Sancta Ecclesia temporalia alimenta sumpsisse. In Job, c. 30.] Clerici superpelliceum qua forma debent ferre. Vide *Superpellicium*. FR. Nervosius equidem beneficiati Clerici vitiosas divitias exaggerat Severus Sulpitius, Dialog. 1. cap. 14. inquit: [Si quis Clericus fuerit effectus, dilatat continuò fimbrias suas, gaudet salutationibus, inflatur occursonibus, ipse etiam ubique discurret, & qui antè pedibus, aut a fello ire consueverat, spumante equo superbus invehitur; parva prius, aut vili cellula contentus habitare, erigit celsa laquearia, construit multa conclavia, sculptur ostia, pingit armaria, vestem respuit grossiorem, indumentum molle desiderat; atque hæc caris viduis, & familiaribus mandat tributa virginibus; illa ut byrrum rigantem, hæc ut fluentem textat lacernam.] :|| De Clerico negotiatore deinde sic Augustinus; [Negotiatio ita damnabilis est Clerico, sicut usura laico.] Atque Apostolus monet, quòd: [Nemo militans Deo, implicet se negotiis sæcularibus, 2. ad Ti-

mot. cap. 2.] FR. Glossa tan en in c. pervenit, 21. quæst. 3. tria genera sæcularium negotiorum Clericis prohibita recenset, nempe, emptio rei à Clerico facta, ut carius eam vendat. II. sæcularium causas exercere, nisi certis personis exceptis. III. non licere Clericum procuratorem, seu administratorem esse sæcularium rerum. Licere tamen, ait, Clericum necessitate coactum conducere à laicis possessiones, cum & Monachis licitum sit, c. dilecti, extrav. de decimis. Clericum, & præcipuè Sacerdotem non solum percutere, ex can. Trident. Si quis suadente diabolo, est prohibitum; sed etiam verbis offendere. Vide *Defensio*. Clericus dicitur sacrosanctis catholicæ religionis imbutus mysteriis, can. nemo, de pœnit. dist. 1. Notandum, quòd Clericus conjugatus, nedum debere, sed nec ei licere tonsuram deserre, cap. 7. de Clericis conjugatis. || Clericus dicitur litteratus. Vide *Litteratus*. Non decet uti cap. Odoardus, ut in dict. *Chrenecreuda*. Debet incumbere ad studia, hinc scientia antiquitus *Clericatura* vocabatur, & Clerici dicebantur *Doctores*, & è contra Clerici Gyrovagi, Acephali, Errones, Hippocentauri, Vacantivi, Transfuge, Vagivagi appellabantur, qui minime ad studia incumbabant. Absque dimissorialibus litteris pro attestatione morum, & scientiæ aliquem Episcopum tales Clerici decipere quærebant, ut mediante pecunia, vel favore eos ordinaret, recurrebantque ad Constantinopolitanum Patriarcham, vel ad Carthaginis Primatem, qui facultatem habebant Clericos absque dimissorialibus instituire; Balsamon in can. 16. Apostol. Antiquitus Clerici ferebant vestem violacæ coloris, eodem modo, quo hodie Pontificis familia, & Prælati utuntur, de qua re diximus in dict. *Birrus*. Hinc Hieronymus, in epist. 3. ad Nepotianum, colorem nigrum, seu album in clericalibus vestibus damnat. Fuit color niger per Monachos in clericis sæculares introductus, in illis, nempe, sæculis, in quibus Nigrorum ordo Cathedram S. Petri obtinebat; quare ex eodem ordine innumerabiles per orbem ad Episcopatum assumpti, atque nigrum habitum eorum religionis retinentes, hinc sæculares clerici eorum subditi, ad superiorum similitudinem eundem colorem nigrum introduxerunt in vestibus. Vide *Nigrorum Ordo*. FR. Glossa, c. 1. Clement. de elect. Clericis, inquit: [Sæcularibus habitus certi coloris, vel formæ non est præfixus.] Quod idem notat secundum Cardinalem, Alex. cons. 7. in fin. lib. 1. & cons. 149. ad fin. lib. 6. De clericalibus ordinibus. Vide *Ordines ecclesiastici*. Clericus primæ tonsuræ dicitur Confessor. Vide *Confessor*. Clerici antiquum officium. Vide *Fossarius*. *Litteratus*. Clericis medicam artem exercere prohibitum. Vide *Physica*. *Præjacentes*. *Sportulantes*. *Tabellionatus*. *Taxatus*. Clerici Ministeriales. Vide *Statio*.

CLESONISTA. Imputatus, & diffamatus, uti reus, à græco verbo κλέση, quod nominare sonat, quod vocabulum in constitutionibus Caroli Magni reperitur.

- CLIBANUM**. FR. in constitutionibus Leonis Imp. loriceam significat. Vide *Hasberga*. Hinc cataphracti milites in Codice Theodos. *Clibanarii* appellantur, quo vocabulo etiam usi sunt Ammianus Marcellinus, & Nazarius in Panegyrico ad Constant.
- CLIBIO**. FR. Masculus. Gloss. Isidor.
- CLIENS**. Vide *Susceptulus*.
- CLIMATERIUS**, Graduatius, vel scalaris, à voce græca κλιμακῆρες, quæ gradus scalæ significat, ut dictum est in dict. *Climaterius*. [Fecit coronas habentes unâ climaterios argenteos subter pendentes septem, & triginta. Anast. Biblioth. in Leone III.] Inde *Annus climaterius* dicitur, ex eo quia graduatim certum annorum numerum denotat, id est, septenarium, in quo (ut alii qui asserunt) hominis complexio variatur, ideòque in his periodis vitæ periculum à Medicis arguitur. Jo: Monachus *Climacus* dictus fuit, quia tractatum graduum vitæ monasticæ, ac perfectæ scripserat. Item Cœli *Climata*, id est, graduationes.
- CLINICUS**, & *Clenicus*. Infirmus diù in lecto jacens, à græco vocabulo κλινικός, quod jacentem significat, à κλινη, id est, lectus. [Quem nudum, & clinicum non Fabiolæ vestimenta texerunt? Hieron. in Epitaph. Fabiolæ ad Oceanum. Veniens autem ad eum quidam Felix nomine, cujus uxor clenica jacebat annis quatuor. In pass. S. Calixti Papæ.] De quo vocabulo sæpe in canonibus, ubi de baptismo dando similibus infirmis loquitur, qui *Lectularii* etiam dicuntur: quævis *Lectularii* aliquando intelligantur Medici, eò quia circa lectum infirmorum versentur. Vide *Clydomentus*.
- CLIOTHETRUM**, ex sensu verborum textus colligitur, aliquod clinatorium, in quod innititur, significare, quævis mendose Cliotherum legatur; nam ex dictione κλιθήριον originatur, quæ trûcum, seu valvaram jugum, & stipitem significat. [Inter hæc Joannes præteriti maceratione jejuni, & vigiliarum continuatione festus ut cliothetro sedebat violentia somni. In Translar. S. Sebast. Mart. 20. Jan. c. 6. §. 26.] FR. Cliotherum, quasi κλιθήριον, reclinatorium, sellula, in qua reclivi cervicæ recumbi potest; seu κλινθήριον, locus habitationis æstivæ commodus, seu (quod fortasse melius) quasi κλινθήριον, quod idem denotat: δῆμιτρον enim pro δῆμιτρον scribi ex Galeno Henrico Stephanus in ea voce comprobat.
- CLITA**, militaris machina ad explodenda longinquæ saxa. [Ita præparaverunt clitas ad debellandum castrum. In vita Caroli Magni.]
- CLITO**, græcum vocab. κλιτος, inelytum significat, & peculiaris primogeniti Imperatoris, aut Regis titulus: reperitur etiam diminutivum *Clitocubus*.
- CLOACARIUM**. FR. Contributio pro cloacis purgandis, l. si pendentes, §. si quis, ff. de usu fruct.
- CLOACINA**. FR. sic à Tertulliano appellatur cloacatum Dea; sed ab aliis Cluacina dicitur.
- CLOCCA**, Campana, à gallica voce *Cloche*.] Et si vobis laboriosum non sit, ut cloccam unam transfiratis. Bonifac. epist. 9.] Item Cloccam Equites Melitenses togam illam vocant, qua induuntur, quando in concilio præsident: vel ex Crocea corruptè sic dicta. Vide *Crocea*.
- CLUACINA DEA**. Vide *Cloacina*.
- CLUNIACENSIVM ORDO**. Vide *Concambio*, *Granatarius*, *Haracium*, *Iustitia*, *Kyrie eleison*, *Paralytense*.
- CLUOR**, passivum verbum cum significatione activa, loco verbi *Cluo*, à verbo græco κλυω, quod audio significat. [Magni Servi Dei per illam, qua piè videris bonitate clui. In vita Sancti Genulphi Episcopi, cap. 3. §. 18.] Ubi verè *Cluere* potius dici debuisset.
- CLUSTELLUM**, corollarium, seu conclusio. [Et breviter sententiæ clustella cuncta concluduntur. Frustrà de fide catholica inaniter gloriatur, qui dogma, & regulam S. Petri ante statuat. S. Bonifacius, epist. 74.]
- CLUSURA**, à clausura corruptè; territorium, seu campum aggeribus circumseptum denotat: inde pro limitibus, & confiniis accipitur, de quibus Cassiodorus in epist. Gothis, & Romanis nomine Theodorici Regis, lib. 2. variat. lect. sic scribit: [Eos, qui portubus, & clusuris præ sunt,] qui confines ab aliis Scriptoris *Clisura* dicuntur.
- CLYDOMENTUS**, græcum nomen κλυδομένης, fluctuantem significat. [Sivè viduæ, sivè clydomeni, qui se exhibere non possunt, sivè ii, qui in carceribus sunt, sivè exclusi à sedibus suis, utique habere debent qui eis ministrent. S. Cypr. epist. 3.] Paralyticos intellexerat, qui fluctuatione nervorum continuo tremore laborant; sed eruditè Pamelius, & Latinius, *Clydomeni* legunt à græco nomine κλυδομένης, quod nedum paralyticos, sed quemlibet morbo debilitatum, & in lecto jacentem significat, ut in dict. *Clinicus* dictum fuit.
- CNISSA**, græcè κνισσα, odorem assatæ carnis significat, quo vocabulo utitur Anobius, lib. 8.
- COÆTANEO**, verbum, coætaneum alicui esse denotat. [Caro, & anima simul sunt sine calculo temporis; ut quæ simul in utero figurantur, quod docuimus in commentario animæ, contemporant foetu, & coætaneant natu. Terrull. de resur. carn. cap. 45.] Sic aliud verbum *Contemporano*, contemporaneum esse denotat apud eundem.
- COÆTANEUS**. Vide *Synchronus*.
- COAMENS**, in eadem amentia focius, quo vocabulo usus est Lucifer Catalitanus Episc. contra Constantium Imperat. Arianum scribens, ubi appellans Antiochum Regem ejus Collegam in dementia, crudelitate, & persecutione, inquit: [Coamentem tuum vincendum Antiochum.] In aliquibus tamen Codicibus perperam *Conamensam* legitur. Hic autem Auctor hisce nominibus sæpe utitur, *Conselesus*, *Coapostata*, *Conscotinus*, *Conbestia*, & similibus.

COCCA. Vide *Superpellicum*.

COCCIO, seu *Cogcio*, à gallico vocabulo *Coquin*. Homo vilis, & segnus. Alii tamen derivant hoc nomen à græco verbo *κωκίο*, quod lugere significat; inde *Cocciones*, lugentes, miserabiles, ac mendicos intelligunt. Renanus verò *Coiones* legit. [Item ut isti mangones, & cogiones, qui sine omni lege vagabundi vadunt post istam terram non sinantur vagari, & deceptiones hominibus agere. Caroli Magni constitut. lib. 1. cap. 79.]

COCETUM. Vide *Cycon*.

COCLEAR. Vide *Apalareus*. Aureum cochleare. Vide in dict. *Forceps*, *Sumptorium*.

COCULA, quamvis hæc vox communiter pro coquinario vase usurpetur; hoc tamen in neutro genere declinatur, nempe, *Coculum*, ut bene Paulus Diaconus explicat, inquiens. [Coclusa vasa ænea, & coctionibus apra.] Sed cocula in feminino genere cucullum, vulgò capucium monachale, significat. [De nostro quoque vili vestitu, parva hæc direximus tuo cultui, quamquam indigna; tamen petimus accommodanda, hoc est, tunicam laneam, sicut mos est apud nos habendi, caligas, peripsemata, orarium, & coculam, & gunnam brevem nostro more consutam ad indicium plenissimæ dilectionis nostræ. S. Bonifac. epist. 74.] Igitur ex contentu *Cocula* hic non significat vas, dum inter religiosas vestes annumeratur. Item in vita S. Cadoci, pag. 49. amphimallam, seu amphibolam cappam, scilicet, villosam significat, in Hybernia tunc usitatam, & in Ecclesia Landunensi ostenditur ea, qua idem Sanctus utebatur.

COCTUS, *κοκτός*. FR. [Dulcis fuit glareis cocyti. Job cap. 21. num. 33.] Ubi D. Th. sic explicat: [Proponit fabulam, quæ vulgò ferebatur, quia, scilicet, in inferno inter alios esset quidam fluvius nomine Cocytus, qui interpretatur luctus, quo animæ malorum perducuntur; & sicut alii fluvii trahunt glareas, ita ille fluvius quodammodo involvebat animas impiorum.] Dicitur ergo impius dulcis fuisse glareis cocyti, quia ejus conversatio acceptabilis fuit malis, & idè inter malos, qui sunt in luctu, locum habebit.

CODEX. FR. quamvis antonomasticè Justiniani liber communiter intelligatur; tamen significat etiam quemlibet librum. Gloss. in cap. unico de excessibus Prælator. in Clement. S. Codices.

CODEX ENCYCLIUS. Vide *Encyclius codex*.

CODION, & *Codonophorus*. Vide *Campana*.

COECITAS. Vide *Galucoma*. *Orbatio*.

COELATURA. Vide *Anaglypha*, *Diacopton*, *Interfamilis*.

COELEBS. Vide *Agamus*, *Imuptus*.

COELESTIS. FR. Panyinus in suo tractatu M. S. de Lateran. Eccles. ait, quòd Lateranensis Ecclesia *Aula celestis* appellabatur; sed hoc nomine *Celestis*, Ecclesie omnes appellabantur. [Ne prædia usibus celestium secretorum dedicata, can. placet rationabilis, 16. quæst. 1.] Item Anastasius Biblioth. in Benedicto III. inquit, quòd quando ad papatum electus fuerat, tunc plebs

romana ad ejus Ecclesiam titularem, nempe, S. Calixti (ut refert Baron. an. 855. num. 36.) iverat: sic habet Anastasius: [Illicò verò alacri universa studio plebs, & populi cæterus *Celestis* Titulo properantes &c.] Et post pauca: [Ex eodem Titulo abstrahentes, cum hymnis, & canticis spiritualibus ampla exultatione, & ineffabili gaudio in Patriarchium Lateranense producuntur &c.] Ac nomine *Aula Dei* penes Sacros Scriptores quælibet Catholicum Ecclesia intelligitur, & quælibet de Basilica Vaticana D. Paulinus. Vide in dict. *Agape*. Item *Celestis* erat Cartaginensium Idolum. [Variationibus, quæ de templo *Celestis* emergerunt. Capitolinus in Pertinace.] Sic etiam apud Ulpianum, & Tertullianum, à quibus Idolum *Celestis* appellatur. Quod templum postea à Christianis verò Deo consecratum, remansit etiam cum vocabulo *Celestis*, quare nonnulla Africana Concilia leguntur celebrata in *Templo Celestis*. [Sicut ibi Chartagineo dignam Theatro adem Memoria, & viam, quam *Celestis* vocabant, funditus delevit. Victor Uricen. de persecut. Vandal.] Juxta opinionem Latini Latini, in ejus Sac. Biblioth. corrigendus est D. Augustini textus in exposit. Psal. 93. in quo Commentri loco habetur: [Ubi nunc est regnum Cælestis? Lapis ille fregit omnia regna terrarum,] restituendum erit *Regnum Cælestis*.

COELICOLÆ. Hæretici, transeuntes à fide Christiana ad Judaismum; sed quia nomen Hebræi erat abominabile, *Calicole* se denominabant, nolentes tamen sub Rabinorum obedientia vivere: idè quosdam Præfectos habebant, quos Majores appellabant. Sic de Turcis narratur, quod propter abominabile Hebræorum nomen, nunquam Judæum sinunt fieri Maumetanum, nisi prius baptizetur, & Christianus appellatur.

COEMETERIUM, locus ad sepeliendos Christianos destinatus, ex græca voce *κοιμητήριον*, & significat dormitorium; Christianorum enim fides resurrectionem mortuorum docens, hinc mortem quasi somnum, & dormitionem existimat. Valaf. de rebus Eccles. cap. 6. FR. Sic etiam in Sac. Scriptura dormire pro sepeliri dicitur: [Ecce dormies cum patribus tuis. Deuter. c. 31. Omnes Reges gentiû dormierunt in gloria. Isai. c. 14.] & 2. Mach. c. 12. n. 45. mors ipsa dormitio dicitur. *Κοιμητήριον*, à verbo *κοιμάωμαι*, id est, dormio, derivatur. Si in Momi lance ponerentur ambæ opiniones, circa hujus dictionis etymon, certè utraque in risibilitate aequè libreret; Glossæ, scilicet, una in cap. Sacris est canonibus, De sepulturis, ubi sic inquit: [Coemeterium dicitur à cimen græcè, quod est autum latinè; & teron, quod est terra: indè coemeterium, quasi aurea terra, quia est cæteris pretiosior.] Altera verò opinio est Gulielmi Durandi, lib. 1. cap. 5. Rational. [Coemeterium dicitur à cimen, quod est dulce, & sterion, quod est statio; ibi enim dulciter defunctorum ossa quiescunt; vel quia sunt

cimices, idest, vernies ultra modum scæntes.] Certè si Durandus epigraphium cuiusdam hominis sordidi legisset, utique benè didicisset differentiam inter cimices, & mortuorum vermes; scriptum enim ille in suo sepulcro sic reliquerat:

Pediculi, cimices, pulices, mala turba valere,

Sat vobis, nimiùmque datum est, jam nutrio vermes.

Quòd si de sola mortis memoria sapiens dixerat: [O mors quàm amata est memoria tua! Ecclef. 41. 1.] Quàm amarissima ergo erit ejus accessio? Durando ergo ejusdem Sapientis verbes responderè liceret, qui *Amarum* pro *Dulce* sumit, Proverb. 27. 7. Glossatori autem ex ejus verbis respondendum, quod autem *Crisis* græcè appellari dixerat, & non *Cimen*, ut visum est in dict. *Aporisarius*. Sed ad seriam redeundo: de hoc vocabulo *Cameterium* fit sæpe mentio penès Sanctos Patres, Athanas. in Apolog. Tertull. de anima, c. 51. Cyprian. epist. 82. Et prior omnium S. Clemens, lib. 6. Constit. Apost. cap. 30. De quibus copiosè etiam egit in sua Roma Subterranea Antonius Bosius Melitensis, & non Romanus, ut ad illud posthumum opus appositum fuit: vide Franciscum Abelam in sua Melita Illustrata, tit. de Claris Viris illius Insulæ; quem Bosium commentatus est Paulus Aringius Congregationis Oratorii de Urbe Presbyter. *Cameterium* dicitur etiam atrium Ecclesiæ, ubi antiquitus fideles sepeliebantur: [Ut de sepulcris, & hominibus sepeliendis nihil numeris exigant, nisi fortè, qui sepelitur, vivens jussit Ecclesiæ, in cujus atrio sepelitur &c.] Et mox: [Prohibendum est etiam secundum majorum instituta, ut in Ecclesia nullatenus sepeliantur; sed in atrio, aut in porticu, aut in exhedris Ecclesiæ. Intra Ecclesias verò, aut prope Altare; ubi Corpus, & Sanguis Domini conficitur, nullatenus sepeliantur, can. præcipiendum est, 13. quæst. 2.]: Dicitur etiam *Catacumba*; cujus etymion derivari censet Baronius in Notis ad Martyrol. à *τῆ* græcè, & *tumba* latinè; idèd vocabulum græco-latinum existimat: *τῆ* enim propè significat, idest, propè tumbam, essequè ait corruptè *Catacumbam*, pro *Catacumba*. Verùm Latinius contrarium defendit esse, scilicet, vocabulum integraliter græcum; nam *κατακύβητος* profundum, & concavum significat. Nec vox *tumba* latina est: à nullo enim classico Auctore reperitur usitata. Item *Cœmeterium* dicitur *Polyandrium*, idest, multorum hominum, seu humanorum, scilicet, corporum depositum. [Confluebat ad ejus polyandrium diversus populi concursus. In vita S. Probari Presbyter.] FR. Cœmeteria describuntur à D. Hieronymo to. 4. super Ezech. cap. 4. & à Prudentio in hym. S. Hippolyti Mart. Pro cœmeteriis reparandis tenentur Episcopi quartam applicare, cap. sanctinus, 12. quæst. 3. Synonyma. Vide *Area*, *Arenaria*, *Bisomatos*, *Catacumba*, *Concilium*

Martyrum, *Hypogeum*, *Mausoleum*, *Paradisus*, *Tumbula*.

COENA DOMINI. Vide *Feria quinta in Cœna Domini*.

COENACULUM. Vide *Sigma*.

COENA PURA, sic appellatur feria sexta majoris hebdomadæ ab Augustino, & Irenæo, modus loquendi etiam à Gentilibus usitatus: à Plutarcho, scilicet, de esu carnis, & Apulejus, [Ad puram, & sine animalibus cœnam,] dixit. Vide Baronium, an. 34. num. 154. & seqq. Vide & hic *Lejunium*. Cœna æstiva. Vide *Thamnis*.

COENATICUM, recognitio abbatiæ mensæ debita. [Cùm toto quadragesimali censum piscium, quem more Provinciæ coenaticum vocant, per vim fratribus abstulisset. Vita S. Maur. Abb. cap. 13.]

COENISCIA, græcè *κοινίσια*; sed potiùs videtur ex latino hæc vox usurpata; nam rem cœnabilem significat. [Quomodo autem, quæ in memoriis sanctorum; & mortuorum offeruntur, & cœniscia appellantur, omni genere fructuum ornata ad altare offerantur, disces ex oratione Magni Athanasii de iis, qui dormierunt. Balsamon. in can. 4. Apostol.]

COENOBIVM, Monachorum habitatio, à græca dictione *κοινόβιον*. Differt tamen Monasterium à Cœnobio, ut Isidor. lib. 1. de div. off. cap. 15. docet, quòd [Monasterium possit etiam unius Monachi habitatio nuncupari: Cœnobium autem non nisi plurimorum.] Maronitæ etiam *Kanubin* monasterium vocant in Monte Libano, ubi eorum Patriarcha residet, in quadam valle situatum: ibique sui de anno 1624. pro negotiis S. Sedis Apostolicæ, ut dixi in dict. *Agape*. Odoricus Raynaldus an. 1514. refert Epistolam Patriarchæ Maronitarum ex Diarhis M. S. Parisi de Grass. olim cæremon. Magistri, quæ epistola ex Arabico malè interpretata fuit, nempè, *Camubin*, pro *Canubin*, ac Æthiopes Maronitas esse perperam asserit. Item *Acuri* pro *Churi* (quod nos Archipresbyterum dicimus. Item *Klil*, quod tam coronam clericalem, quàm libanotem, seu rosmarinum plantæ speciem significat: at in illa epistola tantum de prima significatione sermo est, nempè, de clericali corona: Odoricus tamen plantam rosmarini interpretatus est, additque, quòd in memoriis spinæ coronæ in capite Salvatoris, Clerici Maronitæ hanc plantam ad modum coronæ in capite gerunt, quæ meditatio sine ullo fundamento asseritur, & esset quidem apud eosdem ridiculum, si talia audirent; quia talis usus ramorum coronarum ab eorum Clero nunquam excogitatus fuit. Igitur patriarchalis hæc epistola in latinum translata in Biblio. heca Cathedralis Viterbii inter scripturas Latini Latini originaliter reperitur, nec tales nugæ refert, cujus transumptum ad P. Philippum Labbè transmisit, ut pro rei veritate in recentibus Conciliorum tomis ab eo auctis illam infereret.

COENOMYIA, vox græca *κοινομυία*, muscarum adunatio. [Venit cœnomyia, & cimiphes in omnibus fini-

finibus eorum, Psalm. 104.] alii *χορμυζα*, idest, *Cynomyia* legunt, quod muscam caninam denotat. Hebraica tamen versio priori significatui magis accedit, ac ejusdem sensus fuit S. Hieronymus. Quare in sua versione Aquila *χορμυζα*, hoc est, *omni musca* traduxit.

COEPISCOPUS. Vide *Collega*, *Comprovincialis*. FR. qui dicitur etiam *Communiſter*, can. quod autem 4. quat. 1.

COESSE, simul esse, & cohabitare significat. [Qui cum in honore esset, non intellexit, ut subleſt plaſtratori suo; sed coesse vellens, corrui, comparatus jumentis insipientibus, & similis factus est illis. Petr. Blesen. ferm. 47.]

COERTUS. FR. in canonibus significat idem, ac collegium, seu gremium: [Quod constitutio ſœl. record. Gregor. Papæ X. prædecessoris nostri circa electionem præſatam, edita in Concil. Lugdunensi per cœtum Cardinalium Rom. Ecclesiæ (ipsa vacante modificari &c. cap. Ne Romani, in Clement. de elect. & elect. potest.] Ubi Gloss inquit, idem esse Cœtum, Collegium, ac Gremium.

CORIA, cypria, calantica, reticulum, seu capitiuum. [Camiſias, manicas, cophias, fibulas. In vita S. Rodegundis.] Antiquis ac bireti specie tonsuram clericalem tegebant. [Voluit ligamenta suæ coſæ ſolvere, ut palam monstraret tonsuram se habere clericalem. Matth. Paris. in hist. ann. 1259.] tam Græci *κεφαλα* quam Latini cyprianam appellant. Vide *Biretum*, *Cypria*, *Cameſtaucium*.

COGNIDIUM. Vide *Colatum*.

COGNITOR, in Sacris Conciliis ita appellabatur quidam Judex, ad cujus directionem omne id præſcribatur, quod ad pacem, & concordiam inter coadunatos spectabat; sed in ecclesiasticis negotiis erat exclusus; hujusmodi enim deliberationentantum ad Episcoporum judicium pertinebant. Baron. an. 411. n. 18. FR. [Infamis persona, nec procurator esse potest, nec cognitor, 3. quat. 7. can. 1.]

COHIBEO. FR. In Conciliis, & apud Sanctos Patres nonnunquam tolerare, & diſſimulare significat. [Non debere quemquam ad injuriam Doctorum vindicare doctrinam, quin timeo, ne cohiberet fit hoc tacere. Concil. Sveſſion. cap. 28.] Sic in lib. 6. Capitular. sæpè *Cohibentia* pro tolerantia vitiosa Ecclesiasticorum præſulum legitur.

COHORTALINUS. FR. qui cohortium onera portat. [Item militare quoque prohibentur (*idest Manichæi*) præterquam sic ex genere Cohortalinorum sunt; hi enim manent, onera quidem sustinentes, non quidem offendentes &c. Cod. de hæret. l. si Manichæi undique.]

COINFANTIATUS, qui puerascit, & ad pueriles mores reducitur. [Coinfantium est homini Verbum Dei. Irenæus, lib. 4. c. 75.]

COINUS. FR. Cusio. [Fabricari faciunt flores auri secundum formam, & signum, & coinum Florentiæ, in extrav. comm. de dilationibus.]

COITISES, ornatus, comptus. [Vestitu serico,

ut vulgariter loquamur, coitises in nuptiis ex parte Regis apparuerunt. Matth. Paris. anno 1252.]

COLATORIUM. Vas in fundo perforatum, in quo purgabatur vinum ad Missæ Sacrificium destinatum. Calore igitur charitatis liquata, & colatorio discretioris eliquata, nihilominus & infusorio exquisita veritatis infusa Domini gratia asperitates faucium in confessione mitigat. Petr. C. lens. lib. 3. ep. 2. Idemque vas *Colum* dicebatur, ut ex Ord. Rom. colligitur, ubi ait: [Archidiaconus arulam Pontificis cum vino de Subdiacono, & refundit super colum in calice.] Itaque Subdiaconus tempore sacrificii colum vas per ejus anſam annulari sinistra manus digito (ut idem Ord. Rom. disponit) sustinebat. Vide *Colum*, *Oblatio*.

COLATUM, purgatum vinum. [Sed & quia colatum, & Erythræum non libenter bibo, præsumens, Gnidium requiro. S. Greg. lib. 6. c. 201. in Registr.] ubi per errorem librarii *Collæſium*, *Inriſthæum*, *Cognidium* scripserunt: vina enim diversarum regionum sunt, quo nomine adjectivo usus est Martialis, lib. 13. inquires:

Tradita se Gnidia sunt tibi sacra Deæ.

à Gnidio promontorio hodie *Capocrio* appellato. Et *Erythræum* ab *Erythra* Joniæ Civitate, sub Archiepiscopo Ephesino, quæ ad præſens *Colive*, seu *Stolar* dicitur. FR. Versus Martialis, lib. 13. Epigr. 66. de Vene loquitur, quæ Dea Gnidia appellata fuit: nam in Cnido, seu Cnido erat illi templum dicatum, ubi mirabilis ejus statua, à Praxitele statuatio insigni formata, vefebatur. Plin. lib. 36. c. 5. Melius ergo pretiosum Gnidium vinum ex eodem Plinio probatur; qui tamen non fuisse simplex, sed compositum ait, lib. 14. cap. 7. quodque unâ cum cæteris transmarinis vinis circa annum V. C. 600. Romanis innotuisse ostendit, de quo sic ait: [Post hæc autoritas hyppodamantio, mystico, cantherita, protropo, gnidio &c.] De erythræo autè pretioso vino mentione nullibi invenio: at cùm multæ Urbes, & loca Erythræa appellata fuerint, nempe, Erythra Asiæ Civitas, non longè à Chio, ex qua fuit Sibylla, Serv. in 6. Æneidos, Erythra Joniæ oppidum maritimum, Ptolem. & Steph. Erythra regio, ex qua Hercules armenta boum abduxerat in Italiam, Propertius, lib. 4. eleg. 10. alia Libya, alia Locridis, alia Bæotiæ, alia Cypri, Stephanus de Urbibus. Item Erythræum mare satis notum, ac tandem Erythræum promontorium Cretæ Insulæ: quare statui minimè posset præcisè, ex quo scilicet, loco vinum à D. Gregorio exoptatum advehi solitum fuisset.

COLENTES, appellabantur, qui ad idololatria ad Judaïsmum transibant. [Et quidem ex his, qui crediderunt, adjuncti sunt Paulo, & de colentibus gentilibus multitudo magna. Beda in cap. 18. Actor. Secuti sunt multi Judæorum, & colentium advenarum Paulum, & Barnabam. Ibidem, cap. 13.]

COLIDEVS, Religiosi in Hibernia ita appellati fuc-

fuerit, id est, Dei cultores. Arnacanus in Hiberniæ Annal. fol. 12. qui affert Nicolai V. rescriptum ad Joannem Meyum, in quo habentur hæc verba: [Prior Colideorum.] Inde *Colideatus* dictus est cultus Deo debitus. Vide *Dulia*.

COLYMBUS. FR. locus ubi mundantur vestimenta. Gloss. Isid. Melitenenses *Lembi* appellant vas in quo lavantur lintheamina.

COLYMPHA, navis genus; à juxta græcam originem *Colymba* scribi deberet, à græco verbo *κολυμβω*, quod ire sub aquis significat. [Ajunt enim in ipsâs colimphas ipsam Alexandrum introisse, & profundum conscendisse usque ad intum, ut sciret Oceani profundum, & differentiam maris, & abyssis; nobis verò incredibile videtur. D. Hieronymo.] Non erat fortasse navis; sed potius ex corio vestis, sicut nostris temporibus fieri solet, ad descendendum in aquarum profunditatem.

COLLARE. Vide *Boja*.

COLLECTA, Oratio Mixta ita appellata, ex eo, quia à Celebrante dicitur super populum in Ecclesia collectum, vel quia collectæ pro omnibus astantibus orat, vel, ut Valaf. vult, [Collectas nuncupari dicimus, quia necessarias orationum petitiones compendiosa brevitate colligimus, sive concludimus, c. 22.] Idem referunt Microlog. de Eccles. observ. c. 3. inquires: [Sacerdos, qui legatione fungitur pro populo ad Dominum, omnium petitiones in orationibus colligit, atque concludit.] Et Blesen. [Stat Sacerdos innovatus mente, & habitu ad Altare, orationem dirigit ad Patrem, quæ collecta dicitur, quia tanquam advocatus omnium orationes colligit, & desert ad Dominum, serm. 43.] In Regula S. Benedicti hæc oratio *Benedictio* dicitur. Idem affirmat D. Augustinus inquires: [Talem benedictionem, & corde credente, & ore confitente responder, Amen. De dono Persev. cap. 23.] Vide *Regius Dei*. In Missa dicitur collecta brachiis extensis; in officio autem, & in aliis functionibus dicitur manibus junctis, quia in Missa Sacerdos Christi personam in Cruce brachiis extensis orantem repræsentat: at in aliis functionibus cum se, ut privata persona, gerat; orans tanquam peccator, & reus in signum humiliationis debet junctis, ac ligatis manibus collectam recitare. Aliam piam moralitatem in hoc meditatum est Tertullianus inquires [Illic *hoc est, in Calum*] suspicientes Christiani manibus expansis, quia innocuis; capite nudato, quia non erubescimus. In Apolog. [Multæ ex his orationibus fuerant à D. Ambrosio compositæ, & à Papa Gelasio auctæ, ac denique à D. Gregorio coordinatæ in ejus Sacramentario. Oratio *Deus, qui B. Petrum &c.* composita fuit à Leone II. dum Neapolitani pro Ecclesia in mari contra Saracenos præliabantur; & idem Pontifex, quando jam Leoninæ Civitatis moenia perfererat, dum seras portarum firmabat, composuerat alteram orationem, nempe: *Deus, qui B. Petro collatis clavibus &c.* Durand. lib. 7. c. 15. Illæ verò Dominicæ secundæ post Epiphaniæ ubi fit *Oratio: Et pacem tuam nostris concede*

temporibus, à D. Gregorio formata fuit, quia in eo proprio die universalem concordiam inter sæculares Principes stabilierat. Durand. lib. 6. c. 19. Innocentius verò III. composuit orationem, *A cunctis*. Cur autem omnes collectæ Patri, vel Filio, & nulla Spiritui Sancto dirigatur, lib. 4. c. 15. Durandus reddidit rationem, inquires: [Verumtamen omnis oratio dirigatur ad Patrem, vel Filium, nulla ad Spiritum Sanctum, quia Spiritus Sanctus est donum, & à dono non petitur donum:] additque idem Author, quòd in Lateranensi Ecclesia non fuisset solitum collectas recitare; sed loco earum dicebatur Dominicalis oratio. [In Lateranensi Ecclesia nunquam dicitur oratio; sed in Missa, & in omnibus horis, loco orationis alta voce pronuntiatur oratio Dominica, quæ in novo testamento prima oratio fuit; nam in primitiva Ecclesia sic fiebat.] FR. hoc puto Durandum asserere de temporibus, in quibus Benedictini illam Ecclesiam administrabant, de qua re mentionem facit D. Gregorius, Dialog. lib. 2. in princip. & lib. 4. epist. 34. in Monachali enim ritu antè collectam recitari solet tota oratio Dominicalis clara voce: vel ex eorum consuetudine Canonici regulares, & postmodum sæculares ibi succedentes eandem cæremoniam retinuisse credendū est; licet tamen Monachi hodie post orationem Dominicalem dicant collectas, hoc postea introductum penès eos fuit; sed Durandi error etiam convincitur, ex can. 13. de consecrat. dist. 5. ubi ostenditur fuisse universalis Ecclesiæ ritus, his verbis: [Id semper placuit observari, ut omnibus diebus post Matutinas, & Vesperas oratio Dominica à Sacerdote proferatur.] In oratione *Deus, qui salutis &c.* quæ dicitur post antiphonam *Alma Redemptoris*, omittitur conclusio, & terminatur his verbis: *Meruimus auctorem vite suscipere Jesum Christum Filium tuum. Amen.* Hoc enim fit tempore post Nativitatem, ut contemplerur Verbum Incarnatum penès Matrem, & non cum Patre esse regnantem; sicut in triduo passionis eadem conclusio omittitur, ut consideremus Christū mortuum, & non regnantem: quamvis submissa voce dicatur, quia realiter cum Patre vivit, & regnat: quæ oratio non debet dici more solito, itando, sed genuflexo, Cæremon. Episc. lib. 2. c. 22. ad denotandam humilitatem Redemptoris. Oratio autem pro defunctis dicitur semper penultimo loco, ut in Rubrica disponitur, & Innocentius ait, quòd [Finis ad suum debet torqueri principium.] Hinc cum vivorum oratione incohetur, cum eadem terminandum erit. Sacerdotes Religionis Melitenensium Equitum, ex antiquata consuetudine, semper ultimam collectam, precandam pro Summo Pontifice, Magno Magistro, & totum Religionem terminant, non obstante quæcunque solemnitate, quæ conclusio talis est [Er famulum tuum N. quem Pastorem Ecclesiæ tuæ præesse voluisti, unà cum Magistro nostro, & Religionem nostram proteges, & conserva &c.] In oratione secreta, quæ dicitur in dedicatione Ecclesiæ, notata fuit *Oratio: Et pacem tuam nostris concede*

Cong. Rit. ordinatione, ad denotandum, quod verba contenta in eadem parenthesi omitenda sunt à Sacerdote, quando celebrat extra Ecclesiam, cujus dedicatio solemnizatur, quod in aliquibus correctis Missalibus notatione advertitur. FR. Aliquando accidit, quod orationes secretæ sint eadem in commemorationibus, tunc mutanda est secunda, ut accidit quando Dominica Septuagesimæ occurrit ante Purificationem, tunc secunda oratio secreta erit, *Tua Domine &c.* Eadem praxis habenda est, quando festum XL. Mart. occurrit in feria V. Cinerum; tunc enim sumitur oratio sequentis feræ VI. Sic etiam, si in Dominica XXII. venerit festum S. Martini; tunc pro commemoratione recitanda erit oratio Dom. XXIII. Gavant. part. 1. tit. 7. n. 8. Qui etiam docet, Celebrantem in præsentia Prælati non debere loco orationis ad libitum dicere illam, quæ habetur in Missali pro seipso Sacerdote: ac pari modo observandum erit in Missa Conventuali, in qua debet pro omnibus in communi orationem proferre. ||: Phrasibus, quæ in Ord. Rom. habetur, nempe, *Dare orationem*, inchoare orationem significat; sic viceversa ibidem *Data oratione*, terminata oratione denotat. In Sacramentario S. Gregorii Missæ, quæ canebatur in die Purific. B. Mariæ Virginis, intulabatur *Ad Collectam*, quia dicebatur ad populum pro processione collectum, vel quia in eo die collecta publicorum eleemosynarum fiebat, ut infra dicitur. In diebus ferialibus Quadragesimæ ad postcommun. additur oratio ultra solum super populum, quæ *Secunda benedictio* appellatur ab Auctoribus, nam prius solum erat in dicto Missæ termino panem benedictum populo distribuere: hæc tamen æremonia relinquebatur juniorum tempore, cujus loco addebatur prædicta oratio, Diacono intonante; *Humiliate capita vestra Deo*, quibus verbis fideles non expectare prædictum benedictum panem monebantur, ne jejunium frangerent. Dicitur *Secunda benedictio*, quia prima benedictio, ut dictum est, statim prædicta communionem dabatur. Vide *Eulogia*. Ex quibus nonnulli recentiores Theologi, tam faciles ad dilatandum jejunantibus jentaculum, ut quasi ad integram cœnationem reducerint, advertere sanè debent, quomodo prius Christiani, nedum in jejunio se unica commestione, ad solis occasum protracta, continebant, ut adhuc in Oriente observatur; sed etiam ad gustandum prædictum frustillum benedictæ buccellæ scrupulum habebant. Vide *Jejunium*, *Quadragesima*, *Vesperæ*. Debet in orationum numero imparitas observari, ut ordinant Rubricæ; nam unionem Ecclesiæ amplectitur, in dispari numero figuratani, qui numerus in æquales partes indivisibilis est, & sic semper integer remanet, ut notavit Innocentius III. numerus tamen orationum septenarius excedere non debet, ut in eisdem Rubricis. Totum autem id declarat Gem. lib. 1. c. 116. his verbis: [Una oratio regulariter dicitur, sicut & una epistola, vel unum Euangelium

legitur. Si autem festivitas in die Dominica occurrerit, duas dicere licebit, quia & hoc Romana auctoritas in die Natalis Domini ad secundam Missam facit: interdum tres idè dicimus, quia Dominus ter ante passionem orasse legimus; aliquando quinque dicimus, quinque partitam passionem Domini in hoc officio agimus; nonnullam septem usurpamus propter septem petitiones in Dominica oratione, quas tantum Apostolos super hoc Sacramentum dixisse cognovimus. Qui hunc numerum supergressus fuerit, ut cæcuserabit.] Per septem (inquit) Apostolorum orationes, idest, contentas in dominicali petitione, ut idem Author insinuat; nam, ut alibi diximus, præter orationem Dominicam, nullam aliam ex institutione Domini dicere consuevere Apostoli. Item *Collecta* Eleemosynam significat, quæ in subsidium Ecclesiæ, sive pauperum colligebatur. [De Collectis autem, quæ fiunt in Sanctos, sicut ordinavi Ecclesiis Galatiæ; ita & vos facite, 1. Corinth. cap. ult.] Item, *Collectarum dies* dicebatur festum Purificationis B. V. in eo enim die publicè colligebantur Eleemosynæ, hinc *Missæ ad Collectam* titulus Missæ illius diei in antiquis Missalibus legitur, ut supra dictum est. Cætera. Vide *Albergaria*, *Census*, & quo ad orationis significatum. Vide *Commemoratio*, *Confractorium*, *Missæ Defunctorum*.

COLLECTANEORUM LIBER. Vide *Analecta*, *Collectarius*.

COLLECTARIUS, qui Principis, seu Communitatis tributa colligit. [Ibidem apud vos Interæi cuiusdam collectarii filius ægritudine extinctus est. Aug. lib. 22. de Civit. Dei, cap. 8.] Item Collectarius liber, in quo collectæ, seu orationes Missæ continebantur. Vide *Analecta*. Item Ecclesiæ officiales Decanis subordinati, qui curam habebant colligere, & coadunare populum ad sacras functiones. Valaf. de reb. Eccles. cap. 31. COLLECTIO, & *Collectiuncula*. Vide *Capitulum*.

COLLECTOR. Vide *Baccalaureus*, *Profcholus*.

COLLEGA, nedum socium in aliqua temporali cura, sed etiam Coepiscopum significat: sic inter sese appellabant Episcopi. [Tunc præcipuè cum in Lugdunensis Ecclesiæ dedicatæ festis hebdomadalibus Collegarum sacrosanctorum rogatu exorareris, ut perorares. Sidon. lib. 7. epist. 3.] Ac præcipuè inter Episcopos comprovinciales hoc vocabulo utuntur, qui sub unico, eodemque Metropolitæ subditi sunt. [Quapropter in constituendo præfata Civitatis Antistite, provincialis Collegarum defecimus numero, nisi Metropolitanorum resciamur assensu. Sidon. ibidem epist. 5.] Vide *Comprovincialis*, *Suffraganeus*.

COLLEGIATI. FR. In Constantinopoli Vigiles erant, qui tempore nocturno ad extinguendum incendium concurrebant, & *Corporati* etiam dicebantur, quia extrigintaquinque Artificum corporibus, Collegiis, seu Universitatibus electi erant, ac secundum constitutiones non excedebant numerum DLXXXIII. in XIV. Civitatis Re-

giones divisi, & uno ex his extincto, ad Præfectum alium in ejus locum substituere pertinebat: hi autem à quacunq; contributione erant exempti. Legimus etiam Romæ similes vigiles à Cæsare institutos fuisse.

COLLEGIUM. Vide *Cæsus*.

COLLIMARE OCULIS. Vide *Perluceo*.

COLLISTRIGIALIS POENA. FR. instrumentum, quo collum reorum stringebatur, quod Itali *Berlinam* vocant. [Eodem anno Rex fecit generaliter acclamari, ut legalis assisa panis, sub poena collistrigiali observaretur. Match. Paris. an. 1203.] Opinio autem Vossii non videtur verisimilis, qui putat fuisse poenam strangulationis, de qua diximus in dict. *Boja*; nam nimis rigorosa lex esset, quod non solventem panis vetricial (hoc enim significat usque adhuc dictio *Assisa* poenes Siculos, & Melitenfes, ut suo loco dictum fuit) poenam mortis sustinere debuisset.

COLLITIANI. FR. hæretici, ita appellati à quodam Collitio, seu, ut Isidorus, *Colishiani*, à Collitio, qui asserabant Deum non facere mala, contra illud, [Ego Dominus creans mala, Isai. cap. 42. num. 5. & 24. quæst. 3. can. quidam autem hæretici. Vide Guliel. Ocham. in Dial. lib. 4. part. 1. cap. 19. Floriani autem à Floriano quodam è contrario asserabant Deum creasse mala, contra id, quod scrip. um est: [Fecit Deus omnia bona. Genes. 1.] & cit. 24. qu. 3. cap. quidam autem hæretici. Item *Coluthianos* D. Aug. *Metangos*, & *Metangismoiras* appellat, qui etiam asserabant Christum in Patre tanquam vas exiguum in majori fuisse contentum, in d. 24. qu. 3. c. quidam autem.

COLLOCARE SOLEM. Phrasis legis Salicæ, quæ citare in iudicio significat, cum termino præfixo unius diei, durante unica hemispherica solis lustratione. [Nec solem secundum legem collocaverit, tit. 40.] ubi perperam aliqui *Solum* legunt; sed convincuntur ex eadem l. Salica, tit. 52. ibi enim clarius habetur: [Ut per singulas admonitiones, vel solem collocatum terni solidi accrescant.] Placet tamen melius illorum Iestio, quæ *Calenlare solem* habet; nam melius periodum diei declarat.

COLLUDIOSUS, & Colludens. FR. Deceptor. Bullar. Cæfines. tom. 2. const. 61.

COLLUDIUM, & Collusio. FR. fraudolenta conventio inter reum, & actorem facta. [Ut post mortem eorum in beneficiis illis, super quibus est collusio facta, jus sibi valeant vindicare, can. Audivimus, de collusione detegen. in lib. 5. Decretal.] Ubi Gloss. sic explicat: [Collusio est inter actorem, & reum latens, & fraudolenta conventio; Colludium enim non debet remanere impunitum, 2. qu. 3. can. si quem poenituerit.] quæ etiam *Gratia* appellatur, ibid. cap. 1. & ibi Gloss. [Quod si fecerit inter se gratiam, vel collusionem &c.] Ubi particula *Vel* stat loco *Et*, ut in dict. *Vel* dicitur. Item *Collusio* significat falsam accusationem, l. si quis servum, de furtis, l. si pater, de raptu, §: [Sine colludio evadit. Sidon. lib. 1. epist.

2. Is denique nondum clangente Evangelica buccina, ut qui potest capere, capiat: immunitas tamen ab omni spurcicia carnali, & securus ab illecebrarum collidio, pudicissimus extitisse liquidè declaratur. Aldhelmus, de laud. Virgin. cap. 10.] Hæc vox *Inludium* à Tertulliano de Resur. Carn. & *Eludium* ab Isidoro dicitur. Vide *Inludium, & Prævaricator*.

COLLYRIDA, κολλυρις, torta panis, vel panis suavior in farragine frictus, subactus oleo, & aliis rebus admixtis, ad gratum saporem conciliandum. Differt à lagano, quòd hoc in elibano coqueretur. Collyrida etiam vocatur crustula; nam eadem vox hebræa, quæ alicubi collyrida vertitur, alibi crustula transfertur. Videtur autem *collyris* derivata à *κολλω*, collyra, quæ erat genus placentæ minutæ, & pueris dabatur apud Græcos. Collyrida inter cætera pro gratiarum actione offerebatur: uti præcepit Dominus per Moysen, offerri *collyridas olei admixtione conspersas*, Levit. cap. 7. num. 12.] Idem habetur, cap. 8. num. 26. ibid. & 2. Reg. cap. 6. n. 19. Adhuc in Sicilia, & in Melita Colluram *simifem* buccellam vocant. Tertullianus verò pro muliebri coronæ usurpat: [Mirum quod contra Domini præceptum contenditur. Ad mensuram neminem sibi adjicere posse, pronunciatum est: vos planè adjicere ad pondus collyridas quasdam scutorum, umbilicis cervicibus astruendo, de cultu scæmin. cap. 7.] Quòd ornamentum ex capillis alienis contextum erat, & ut plurimum ex capite alicujus mortui deronsis; inde sumpta occasione idem Doctòr mulieres illudebat, subjungens: [Si non pudet enormitatis, pudat inquinamenti, nè exuvia alieni capitis forsitan immundi, forsitan nocentis, & g. hennæ d'ânari, sancto, & christiano capiti suppare.] Hinc Astronomi more Latino um, qui, y, græcum in, u, lene mutant, ut in principio literæ V, dicemus; coluros vocant binos illos circulos in sphaera sese invicem in angulos sphaerales rectè ad polos mundi secantes, & quatuor puncta, seu cardines cœli æqualiter dividentes. Vide *laganum*.

COLLYRIDIANI, κολλυριδισται, hæretici quidam, à supradicta voce collyrida sic appellati. Quia suis mulieribus concedebant Virgini Deiparæ collyridas sacrificare, quæ etiam pro communione sumebant, acque Dei Matrem Deam quoque existimabant. De ipsis Damascenus ait: *Collyridiani, qui in nomen ejusdem Mariæ, in die quadam anni, collyridam quandam offerunt, &c.* Lib. de hæres. l. her. 79.

COLLYRIUM, κολλυριον. FR. oculare medicamentum, ita dictum, quòd fluxum oculorum sistat, ex græco *κολλω*, prohibeo, reprimo, & *ῥις*, fluxus. [Collyrio inunge oculos. Apoc. cap. 3. n. 18.]

COLOBIUM, tunica sine manicis, à græca dict. *κολλυριον*, quæ vestem mancam significat: hanc antiquitus ferebant Diaconi loco dalmaticæ. Vide *Dalmatica*. [Colobium genus vestis dictum, quia longum est, & sine manicis: hoc antiquitus utebantur; sed quia nuditas brachio-

rum, culpabatur; usus colobiorum in dalmaticas est mutatus. Papias.] Hodie tamen in Romanis Basilicis Beneficiati ad Canonicorum differentiam rochetum sine manicis deferunt. FR. Antiqui Romani vestes absque manicis ferebant, quia viri pro dedecore putabant manicatas vestes ad mulierum similitudinem gestare, ut refert A. Gellius, lib. 7. cap. 2. Vide *Lebitonarium*. Et ideo tunica manicata à Monachis abhorrebatur, ferebantque colobium, in quo Syriæ Monachi rubrum signum ponebant, ad ostendendum, ut ait Dorotheus Tyrius, se Christi milites esse: similes verò tunicæ sine manicis communnes omnibus Orientalibus sunt hodie, at præcipuè Maronitæ adhuc utuntur superiori veste rubro colore virgata. Hoc tunicæ genere induebantur Apostoli, conservabatur enim in Basilica Apostolorum colobium D. Thomæ Apostoli. Vide Torrigium de Crypt. Vaticanæ, secunda impress. pag. 312. vers. 11. Octavius tamen Ferrarius de re vestiar. par. 1. cap. 7. S. Ceterum ergo, contendit non fuisse prorsus sine manicis colobium, auctoritate Tertulliani de pallio fretus, ubi ait tunicas; [Nec manibus arctas, nec brachiis parcas:] ideo autumt ille colobium habuisse semimanicas, usque ad cubitum pertingentes; sed reverà æquivocari videtur: nam licet colobium tunica sit; tunica tamen est nomen genericum, & non omnis tunica colobium vocatur. Igitur colobium sine manicis omnino erat, ut Baronius probat, quem videbimus in dict. *Dalmatica*, atque Isidor. ait: [Colobium dictum, quia longum est, & sine manicis: Antiqui enim hoc magis utebantur.] Et alibi idem: [Levitonarium est colobium sine manicis, quali monachi Ægyptii utuntur,] & Cassianus præfertim, loc. infra cit. c. 11. distinguere videtur tunicam à colobio, dum inquit: [Nam neque caligis nos, neque colobis, seu unica tunica esse contentos hiemis permittit asperitas,] ubi particula *seu* est disjunctiva, & stat loco &, ut in dict. *Seu* dicitur. Item Alcuinus de divino off. ait: [Dalmatica ob hoc dicitur, quòd in Dalmatia sit reperta. Usus autem dalmaticarum à B. Silvestro Papa institutus est; nam antea colobis utebantur. Colobium verò est vestis sine manicis. Cùm ergo nuditas brachiorum culparetur à B. Silvestro, dalmaticarum repertus est usus.] Si igitur dalmatica est cum semimanicis; sequitur necessariò, quòd hoc indumentum cum semimanicis additum sit loco colobii, quod omnino manicis carebat; unde dictio *sine manicis* erit sanè intelligenda absque ulla manicarum forma. Nihilominus ex Cassiano hic proximè adducendo videtur in colobis Monachorum Ægyptiorum fuisse manicas, quæ vix ad cubitorum ima pertingebant.]: Aliam significationem hujus religiosi indumenti assertit Cassianus, lib. 1. de habitu Monach. Ægyptii inquit, c. 5. [Colobis quoque lineis induti, quæ vix ad cubitorum ima pertingunt, nudas de reliquo circumferunt manus, ut amputatos eos actus, & opera mundi hujus suggerat abscessio

manicarum.] Solebant etiam Episcopi hujus indumentum formam gestare, ex testimonio S. Pii Papæ, lib. 3. ad Justum, ubi ait: [Tu verò apud Senatoriam Urbem Viennensem ejus loco à fratribus constitutus, & colobio Episcoporum vestitus, vide, ut ministerium, quod accepisti, in Domino impleas.] Antiquissima colobii pictura ubi reperitur. Vide *Chrysoclavus*, *Linostima*.

COLONIA, hoc vocabulum penès Ecclesiasticos Scriptores pro spatio terræ accipitur, cum casa, quantum colonos colere potest. [Aliquando enim non paucos ex turculis obvios habuit, qui derelictis coloniis suis, in aliam provinciam transmigrabant. In vita S. Gerardi, lib. 1. cap. 24.] Alii antiquiores Scriptores *Colonicam* vocant, ita in Synodo Valentiana, [Unam colonicam, vestitam tribus mancipiis, dotis gratia eis conferant, cap. 9.]

COLONARIUS. FR. quod ad colonos spectat. [Vel ad colonariam conditionem revocare tentaverit, can. eos qui, dist. 87.]

COLONIUM. FR. Canon, vel recognitio, quæ directo domino ab usufructuariis solvitur.

COLORUS, coloratus. [Erat tamen decoris gratia venustus, discretæ maciæ, satis admodum colorus. In vita S. Adelardi.]

COLOSSENSES, ad quos scripserat Apostolus, quales Populi fuerint. Vide *Rhodianus*.

COLPUS. FR. percussio. [Si quis ingenuus ingenuum percusserit, & tamen sanguis non exierit usque ad tres colpos, l. Salica, tit. 19.]

COLUM, græca vox κολοῦ, quæ membrum significat, & pro perfecto periodo D. Hieronymus usurpavit, dicens: [Ut per cola scribantur, & connata.] Item instrumentum sacrum. Vide *Colavorium*.

COLUMNA, græcè dicitur στύλος. Vide *Stylia*.

COLUMNARIUM. Vide Exocionium in dict. *Stylia*.

COLUMNARUM, nobilis Romæ familiæ Palatium. Vide *Constantis Palatium*. Columnenses duo Cardinales à Bonifacio VIII. ecclesiasticis dignitatibus privati, & à Benedicto XI. reintegrati. Vide in dict. *Cardinalis*, S. Cardinalibus Columnensibus. Ubi et Blondo retulimus, qui sic scripserat: [Eadem actione Joannem, & Jacobum Cardinales, tanquam injustè damnatos, ad dignitates patrimonii, & beneficiorum possessionem ea restituit conditione, ut capello Cardinalatus insigni aliquandiu abstinerent, deca d. 2. lib. 9.] Sed est duplex, nominis, scilicet, & facti inter Ecclesiasticos Scriptores controversia. In factò, nempe, quia Blondus, ut diximus, refert hanc gratiam præfatis Cardinalibus à Benedicto Papa collatam fuisse, quod negant Auctor Vitæ Clementis V. in calce Clementinæ appositæ, Ferdinandus Ughellus in opus. imag. Columnensium Card. Romæ per Corbelletum, an. 1650. impr. Glossa, in c. unice de Schismaticis in 6. & novissimè Odoricus Raynal. ex M.S. cujusdam Bernardi ad an. 1304. n. 13. & an. 1305. num. 14. qui omnes asserunt, non à Benedicto, sed à Clemente V. hanc gratiam illis

illis fuisse concessam : quare non videtur repugnare , talem gratiam à Benedicto concessam *Cum conditione, ut capello Cardinalatus insigni aliquandiu se abstinere*, & anno sequenti, nimirum 1305. electo Clemente, illis, suspensionem à galero relaxatam fuisse; quod idem Blondus paulò inferius in Clemente præfato inuenire videtur, sic inquires : [Creavit verò Clemens Cardinales ex Gallis tam multos, ut facili tunc conjectura omnes assequi potuerint, Pontificem Romanum deinceps, nonnisi ex Gallis creari posse: Italiam autem, & Urbi Romæ visum est satisfecisse in duobus Jacobo, & Joanni, Columnensibus, quos ad capellum, & integram dignitatem restituit.] Per illa enim verba : *Quos ad capellum, & integram dignitatem restituit*; videtur annuere ad id, quod supra in Benedicto dixerat: eum, scilicet, haud integrè ad cardinalatum restituisse: cui verba Benedicti favent; nam in c. unic. de Schismat. Extrav. comm. S. ideòque, sic habetur : [Ideòque omnes prædictas depositiones à Cardinalatibus, privationis à beneficiis, & Ecclesiis, & inhabilitatis ad Papatum Romanum, & bonorum, & jurium, quæ certis romanis civibus, & aliis concessa sunt (confiscationibus exceptis, in quibus nihil immutamus ad præsens) sententias, & pœnas, & multas &c. reddimus,] ubi verba: *In quibus nihil immutamus ad præsens*, videtur spem futuræ gratiæ sapere. Dubium verò de nomine est, quia Blondus semper hos duos Cardinales Joannem, & Jacobum nominat; sed errasse ex c. unic. de Schismat. in 6. & ex c. unic. ejusd. tit. Extrav. comm. factis patet; ubi Jacobus, & Petrus nepos Cardinales de Columna appellantur: quatuor enim nomine Joannis Cardinales Columnenses extitisse Ughellus in opusc. cit. refert, primum, nempe, de anno 1191. secundum, qui obierat ann. 1245. tertium, qui ann. 1322. à Joanne XXII. creatus est Cardinalis, quartum à Sixto IV. ann. 1480. eadem dignitate insignitum.

COLUMBA, quid significet. Vide *Ciborium*.

COLUMBAR, manicæ ferreæ, quibus vinciuntur reorum manus. [Durisque lacertorum columbaribus arceretur ab hominum moribus. In vita S. Genulphi Episc.

COLUTHIANI. Vide *Collitiani*.

COLYBA, græca vox, κόλυβα, idest, frumentum coctum. Vide *Agape*.

COMACINUS. FR. Faber murarius. [In legibus Longobar. l. si Magister, de homicidio liberi hominis.

COMATUS, dicitur Longobardus. Vide *Yonfuratus*.

COMBINATIM, adverbium parilitatem significans, quo Davantria in suo cæremoniali M. S. utitur, ad denotandam parilitatem, qua incedendum est in processionibus. [Deinde combinatim cæteri Cardinales &c.

COMERCARIUS. Vide *Commerciarius*. [Primo manè ingressis commercarius quidam vir Christianus. In vita S. Anast. Persæ. Ubi textus græcus Κομμερσιδης etiam habet. Vide *Commerciarius*. Hierolexicon Atagri.

COMES. FR. de etymologia hujus vocabuli. Vide *Casipanus*. Significat hominem, qui in feudum aliquod territorium habuerit à Supremo Principe. Sigonius de Regno Italiam, lib. 7. l. Si quis factum, de feudis, & Bullar. Casinen. tom. 2. confir. 47. Vide *Gravio*.

COMES, Canonicus Cathedralis Lugdunensis Ecclesiæ. Vide *Cantor*. FR. sed hoc repugnat Canonibus, nam in can. Præfens, 20. quæst. 3. habetur: [Nominè Atto, quòdam, videlicet, Comite; nunc autem Clerico,] & ibi Gloss. [Statim definit quis esse Comes, quàm citò fuerit factus Clericus, 27. qu. 2. scripsi.] Episcopus Ravennæ abusive Comes intitulatur, can. quo ausu, 23. qu. 8.

COMES SACRARUM LARGITIONUM, Principis elemosynarius.

COMES STABILIS, seu *Comes stabuli*. Vide *Stabilis*, *Consoctus*.

COMES S. HIERONYMI. Vide *Lectio*.

COMITATUS. Vide *Comitia*.

COMESTURA, Tinea: [Ubi tinea, & comestura exterminat. Chrysof. homil. 15. in cap. 6. Matth.

COMICIA, Comitatus, ubi Comes dominatur, & jus dicit. Sigonius de Regn. Italiam, lib. 7. [Ludovicus Comes Lossensis etiam Comiciam tenebat, Cæsarius, lib. 9. mirac. cap. 48.

COMITATUS. FR. etiam Principis cohortem, & famulatum significat. [Fuit necessitas adire comitatum. Sulpir. cap. 6. Dialog. 2.] can. si vobis fratres 23. q. 8. S. ne Episcopi ad comitatum accedant, & ibi Gloss.

COMMATRONA, mulier libera, quæ pro matrona cohonestari affectat, cum revera talis non sit, dum maritum non habuerit. [Nam quòdò dives aliqua est commatrona nomine inflata, tantò capacem oneribus suis domum requirit, Terrull. lib. 2. ad uxorem, cap. 6. Plautum imitatus est, qui *Commarisium* illum appellavit, qui revera non erat; sed pro tali habebatur.

COMMEATUS, dilatio mortis à mortalibus exoptata. [Cum quidam de Collegis, & Consecratoribus nostris jam infirmitate defessus, & de appropinquante morte sollicitus, commeatum sibi precaretur. S. Cyprian. lib. de immortalitate, n. 7.] Hoc tamen vocabulum in propria significatione denotat, licentiam, & dilationem, quam miles pro aliquo temporis spatio discedendi ab exercitu postulabat: hinc S. Cyprianus de eo, qui subterfugium quærebat, ne in mortis conflictu veniret, metaphorice, ac eleganter dixerat: qua phrasi sæpè idem S. Doctor utitur.

COMMEMBRATUS, Incorporatus, idest, ejusdem corporis membrum effectus. [Commembrata in Domini corpore fidei compago, S. Paulin. epist. 3. ad Aprum.

COMMEMORATIO, dicitur illa, quæ de aliquibus Sanctis fit in Officio divino, à Radulpho *Memoria Sanctorum*, & à Gemma *Suffragia Sanctorum* dicitur. Quæ commemorationes de Cruce, de B. Maria, de titularibus totius Ecclesiæ Petro, & Paulo, ac pro Pace ferè esse solent. De

Cruce autem in festis omittitur, ad tollendam mœstitiæ causam. Dicitur deinde tempore Paschali ad denotandum ejus triumphum. De S. Maria non dicitur, quando in choro recitatur ejus Officium parvum; Sac. Congreg. Rit. 10. Januarii 1604. Beneficiarii tenentur de eorum Sanctis titularibus commemorationem facere sub obligatione restitutionis fructuum prorata. Bonacin. disp. 1. qu. 1. punct. 4. n. 18. Religiosi etiam tenentur commemorare in Officio Sanctum illius Ecclesiæ, in qua de familia assignati resident. Non dicuntur in Adventu hæc consuetæ commemorations; dùm enim de summi Monarchæ adventu fit mentio, ejus in sanctitate famuli cedere debent. Durand. lib. 6. cap. 2. Ob eandem rationem tempore passionis mœstitiæ causa, & tempore Paschali ob lætitiæ relinquuntur; infra cuius octavam quamvis de Dominica fiat officium, relinquendæ sunt commemorations prædictæ. Ruiz. in cæremon. Rom. Vide *Collecta, Octava*.

COMMEMORATORIUM, Inventarium, in quo posteris de suppellectilibus Ecclesiæ commemoratur. [Quasi fidelibus senioribus commendavit, commemoratorio facto, quod cuidam ancillæ dedisse dicitur. Optatus Milevit. lib. 1.] Ubi de Mansurio loquitur, qui antequam ad martyrium iret, hoc inventarium consecravit: quod *Brevis* etiam in eodem textu appellatur. [Brevis auri, & argenti sedenti Cæciliano, sicut delegatum à Mansurio fuerat, traditur.] FR. Ibi etiam sic exponit Franc. Balduinus: [Vocari potius Commemoratorium, quod paulò post Brevem vocat. Verbum Juris est; significatque libellum, syngraphum, chirographum; etiam usus est Constantinus in epist. ad Cæcilianum apud Eusebium lib. 4. de vita Constantini, scilicet, in quadam constitutione Imperatoris Valentis legimus, quæ Optaci tempore edita est. l. ult. C. de Jure fisci, & l. prima, C. de apoch. publ. item, l. 13. in Cod. Theod. de Indulg. debitor.] Vide *Breve*.

COMMENDA. FR. est depositum, custodia, & administratio beneficii; dicitur à verbo commendare, quia bona ecclesiastica non perpetuò, sed ad tempus sunt alicui commendata, c. si constituerit, de accusationibus. Et *commendare* idem est, ac deponere. Gloss. in c. Jus naturale est commune, dist. 1. in cap. qui plures 2. l. qu. 2. & in c. nemo, de Electione in sexto. Dicitur etiam *Commendarius* eodem modo, quo Vicarius, & Rectoria. [Commendaria beneficia non sunt. Postillator extrav. in cap. exhibit.] Dissert tamen Commenda à Vicaria, quia commenda Parochialis Ecclesiæ non potest fieri, nisi Sacerdoti. Gloss. in cap. quæ de Ecclesiis, in Clement. de offic. Vicar.

COMMERCARIUS. FR. Mercator, sive negotiator. [Primo manè ingressus commercarius quidam vir Christianus. In vita S. Anastasii Persæ, cap. 4. §. 27. sub die 22. Januarii apud Surium] ex græco-barbaro, Κομμερσιος.

COMMERCIVS, in negotiatione socius. In antiquis formulariis.

COMMUNARE IGNEM. FR. Est incendium parare, l. volumus, de damno, & injuria.

COMMUNATVS, substant. nomen min. [Qui sterilis ficulneæ communatum à Domino vineæ deprecatus est. Paulin. epist. 2. ad Amand.]

COMMESSA. Vide *Commissus*.

COMMISSO. Vide *Missivum*.

COMMISSVS. FR. Conversus, seu laicus in monasterio ministrator. [Ac Monachos, eorumque conversos, vel commissos, can. paternarum, 24. quæst. 3.] In regulis monialium Benedictinarum *Commissa* dicitur monialium famula. Vide *Grifens*.

COMMUNITORIUM, scriptura instructio, quæ traditur Legato Apostolico pro Concilio, seu alio ecclesiastico negotio peragendo. [Rescriptis communitoriis, nisi ad catholicam converteretur fidem, etiam extorrem à sacerdotali esse officio mandant. Anast. in Greg. II.]

COMMUNIVM alicujus rei. FR. Est concessio ad alicquem specialem usum gratuito facta, & non translatio, qua is, qui commodat, dominium tenet, & possessionem, l. res commodata, ff. de commodato: & dicitur *Commodatum*, quasi utenti commodo datum, & idè dicitur gratuito, Gloss. in cap. cum gratia, de commodato.

COMMUNIA, idest, communias. [Non de minoranda justitia ecclesiastica; sed tantummodo de non duenda super eum communia. Jvo Carnot. epist. 180.] FR. [Eodem anno Philippus (Rex Gallie) imposuit subsidium &c. propter quod Prælati, & Barones, & Communia Normandiæ &c. Rothomagen. Chronica ann. 1337. In Biblioth. M. S. Labbé, tom. 1.] In Melita dicitur *Communia* Clericorum, idest, Collegiata non insignis. Vide *Communitas*.

COMMUNICALIS, vas, sive, calix, quo populo Dominicus sanguis distribuebatur. [Communicales ex argento fecit per singulas regiones, quæ præcederent per stationes per manus Acoluthorum. Anast.] FR. Non videtur esse calicem sanguinem Domini continentem; nam Acoluthos habuisse facultatem distribuendi hoc Sacramentum nunquam legimus: benè tamen Diaconos. Vide *Calix administralis*.

COMMUNICANTES, oratio in Canone posita, de qua dictum est in dict. *Canon Missæ*, & *Actio Missæ*: Quæ preces in aliquibus festivitibus variantur; sicut & Præfatio. Aliquando tamen distinguitur, & separatur Præfatio ab Oratione *Communicantes*, ut exempli gratia, si festum SS. Philippi & Jacobi, seu Inventionis Sanctæ Crucis occurrerint infra Octavam Ascensionis; tunc Præfatio festi occurrentis, & *Communicantes* de Octava dicerentur, licet de octava non fiat commemoratio. Congr. Rit. 24. August. 1627.

COMMUNICATIO. Vide *Participium*.

COMMUNICATORIE LITTERÆ. Vide *Litteræ Communicatoria*.

COMMUNIO, ita appellatur Antiphona posita in Missa, quæ canebatur in choro, dum distribuebatur Eucharistia fidelibus, à D. Gregorio instituta.

quæ . Gem. lib. 1. cap. 90. dicitur etiam *Transfessionem*. Vide suo loco . Quare contra rubricam abusus invaluit communionem post Missam, vel ante eam facere, nulla urgente necessitate, quod his verbis in Rituali Rom. cavetur: [Communio autem populi intra Missam statim post communionem Sacerdotis celebrantis fieri debet (nisi quandoque ex rationabili causa post Missam sit faciendâ) cum orationes, quæ in Missa post communionem dicuntur, non solum ad Sacerdotem, sed etiam ad alios communicantes spectent.] Sic in Missa Sabbati Sancti hæc Antiphona idèò non dicitur, quia communicatio populo non fit. Itaque abusus etiam censendus est illorum, qui communionem concedunt in hac die: præponendus enim est particularium devotionibus ecclesiasticus ritus. Antiquitus Sacerdotes, & Diaconi unâ cum Episcopo celebrantes, accipiebant ab eo Eucharistiam propriis manibus. [Presbyteri ergo, & Diaconi osculando Episcopum, corpus Christi ab eo manibus accipiant in sinistra parte Altaris communicaturi . Subdiaconi autem osculando manum Episcopi ore accipiant . Corpus Christi ab eo . Postquam verò Diaconi sinistro cornu Altaris de Sanguine Christi communicent, venientes Subdiaconi ordinatim accipiant Sanguinem Christi ab Archidiacono . Ord. Rom.] Hic verò ritus quoad Sacerdotes, & Diaconos in Ecclesia græca adhuc observatur. Quoad sinistram, præter ea, quæ suprà diximus in dict. *Bulla*. Notandum etiam est, quòd quando Papa solemniter celebrat, defertur Sacrosancta Hostia à Subdiacono ad lavam Pontificis stante. [Cùm Subdiaconus pervenit ad Pontificem, stet ad ejus sinistram erectus. Cærem. lib. 2. c. 14.] Contra quàm cæremioniam latrant recentes Hæretici, asserendo esse actum superbie in Pontifice permittere sibi ad thronum deferri Christum; sed mysteria hujus actionis contemplare nequeunt, cùm Christi Vicarius Domini sui humilitatem potius imitari intendat, quando, nempe, in cœnaculo panem, & vinum consecravit, deinde in Calvario Sacrificium consumans, seipsum in conspectu totius populi Deo Patri obtulit: sic Papa super Altare, quod est cœnaculi figura, consecrat, ac in sublimi Throno communionem sumit, ad imitandum Christum in monte crucifixum: quare Cæremoniales in hoc actu Papam Throno incumbentem incurvari disponit, ad denotandum Salvatorem in Cruce pendentem: sic denotat Seraphicus S. Bonaventura, inquit: [Christus in communi, & omnibus videntibus passus est: unde Papa quando facit Corpus Christi in Missa solemniter, sumit omnibus videntibus: nam sedens in Cathedra convertit se ad populum. In exposit. Psal. 21.] Durandus verò aliam quoque rationem addit, nempe: [Sicut summus Pontifex est Christi Vicarius, & caput omnium, qui in Ecclesia degunt militari; ita Christum Ecclesie caput perfectum, & sublimius repræsentans, ad sublimiorem locam communicare solet, l. 4. de divin. off. cap. 24.] Tertia denique sententia est Innocentii III.

qui ait, quòd: [Romanus Pontifex idèò non communicat, ubi frangit; sed ad Altare frangit, & ad Sedem communicat: quia Christus in Emmaus coram duobus Discipulis fregit, & Jerusalem coram decem Apostolis manducavit, lib. 4. Myst. Miss. cap. 9.] Ratio autem Seraphici Doctoris magis consona, ac pia videtur. Sinistra manu Sacerdotes Dominicani in Missa communionem sumunt, quorum Missalis rubrica hæc habet verba: [Inclinato capite, dextra manu tenens calicem, de sinistra sumat Sacram Christi Corpus.] Quæ de re invidi Calumniatores, occasione arrepta, falsò asseruere, id in pœnitentiam eis injunctam fuisse, cùm eorum Frater Bernardus à Monte Pefulano Henricus VII. Imperatorem Hostia veneno mixta in communiōne necavisset ann. 1313. FR. Sed cùm hæc fabula, præterquam quod à Recentioribus Historicis narrari, apudque nullum ex illius ævi historicis mentionem fieri Theodoricus Raynaldus in dicto anno testetur; fictio nimis stulta redditur, cùm hic Imperator excommunicatus in loco Boniconventus appellato Senensis territorii obierit, inverisimile videtur; quod propter unius Religiosi delictum, tota ejus Religio perpetuò hanc pœnitentiam agere debuisset, si hoc verum esset. Deinde quæ pœnitentia est hæc? Dum hujus Religionis Sacerdotes non privati essent Altaris Sacramento, parum relevat, an sinistra, vel dextra Sacramentum sumant. Quare ab Institutibus cæremioniam hanc ordinatam fuisse existimo, ut, nimirum, periculū versionis calicis evitetur, dum rubrica eorum suprà citata disponit his verbis: *Dextera manu tenens calicem*; nam agilius est sinistra dextera. Non sunt ergo audiendi Naucleus, volum. 2. gener. 44. Chron. Norimberg. Vespersen, alique malè sentientes Recentiores. ||: In primis Ecclesie sæculis hæc communicatio sub utraque specie recipiebatur. (Vide *Confirmo*) ita ut Gelasius Papa sub excommunicationis pœna prohibuerit, ne hoc sub una tantum specie fieret. Microl. de Eccles. observ. cap. 19. & Paschalis II. sancivit, ut non præberetur fidelibus panis consecratus in Sanguinem intinctus; sed Corpus, & Sanguis Christi separatim, atque intactibus, & ægotantibus communicatio solius Sanguinis daretur, de qua re extrat in Chronica Cluniacensi ejusdem Pontificis Epistola, & testatur Microl. loc. cit. c. 20. Sed quia abusus intingendi Corpus Christi in ejus Sanguinem cœtra Paschalis prohibitionem perdurabat; idèò statutum fuit, ut communicatio in unica specie panis tantum fieret; nam sub utraque specie communicabantur in Missa: sed extra eam etiam antiquitus sub specie panis solum communicatio fiebat. Baron. an. 34. n. 46. A communicatio se abstinebant milites post occisiones, quod similiter observare voluit Theodosius Imp. Idem Baron. an. 394. num. 21. FR. Spatium verò temporis, quod à spirituali hoc cibo ad materialiam concurrere debet, ordinatur in cantribus gradibus, de consecrat. dist. 2. hoc pacto: [Si igitur manè Dominica Pontio e leat, usque ad

sextam jejurent ministri, qui eam consumpserunt; si tertia, vel quarta hora acceperint, jejurent usque ad Vesperas: sic secreta sanctificatione æterna custodienda sunt Sacramenta.] ubi *Secreta*, idest, interna intelligitur. Communio dicebatur *Pax Christi*. Vide *Pax*. De communione Infantium. Vide *Baptismus*. De Communione per Viaticum. Vide *Viaticum*. Reliqua vide. *Confirmo, Dominicale, Eucharistia, Hostia, Siphon*. Antiquitus erat maximum dedecus sine oblatione aliqua ad communionem accedere. Vide *Oblatio*. Communio Laicorum quando fieri debet cum patena sub mento. Vide *Patena*. Distribuebatur in loco eminenti. Vide *Solea*. De controversia sub utraque specie communionis. Vide Bellarminus, Sfortiam Pallavicinũ in Concilii Tridentini historia, & Christoph. Ranzovium in epist. ad Galixtum Protestantem, pag. 55. Quæ communicatio sub utraque specie solo Christianissimo Galliarum Regi, quando consecratur cum Sacra Ampulla, & in extremo ejus vitæ per Viaticum ex privilegio Clementis VI. conceditur. Augustinus Patritius adventum Federici III. describens, inquit idem privilegium concessum etiam Imperatori fuisse. Idem Clemens Papa communionem sub utraque specie Normandiæ Duci, ejusque Uxori, ac Genitori concesserat. Item Philippo Galliarum Regi, & illius Uxori. Sub datum Avenionæ Kal. Julii 1344. Ita etiam Odoni Burgundiæ Duci de ann. 1345. De Communione faciendâ in die Jovis Sancti. Vide *Feria quinta in Cena Domini*. De Communione per Viaticum. Vide *Viaticum*. Quando communicabantur, antiquitus ponebantur tabellæ ad instar mensularum, sicut hodie, cum tabalis, de quibus Chrysostomus, Hom. 61. ad populum Antioch. sic inquit: [Nonne vides ministrum spongia mensam circumlinientem, expurgantem domum, & tabellas ponentem? hoc post preces efficitur per præconis vocem.

COMMUNICATORES. FR. Dicuntur Episcopi. Gloss. in can. de Induciis, 3. qu. 3.

COMMUNIO LAICA, ad quam pœnitentiam condegnabantur Clerici, ut in 1. qu. 7. can. si qui Presbyteri. FR. Ecclesiastici enim pœnitentes etiam ab infimis officiis Clericorum excludebantur, can. Canones, dist. 50. & can. placuit, eadem dist. ¶ Pamelius, & alii putant fuisse Eucharistiæ communionem extra Presbyterium simul cum laicis. Alii tamen existimant fuisse solam participationem in orationibus Laicorum, cum quibus Clerici pœnitentes in Ecclesia collocabantur: quæ opinio magis consona videtur; nam multa Conciliorum decreta habentur, in quibus declaratur, quòd mortens aliquis ex istis pœnitentibus, non peracta adhuc pœnitentia, admitteretur ad laicam communionem: at hoc non poterat de communione Eucharistiæ intelligi, sed tantum de participatione, & communione orationũ Laicorum. Alii denique pro laica communione sumptionem Sacramenti sub unica specie patris more Laicorum explicant, quod probant ex

decreto Rothomagensis Concil. de anno 1581. celebrati, ubi in tit. de Episcop. off. num. 11. ordinatur, nempè: [Id, quod fieri primo quoque tempore contra eos, qui à multis annis Sacro Presbyteratus Ordine initiati, nec dum accesserunt ad Sanctum Sacrificium Missæ celebrandum; sed laicam tantum communionem, eamque rarò sumunt.] Ubi manifestè Concilium pro laica communione de sola hostia consecrata intelligit. Nihilominus magis amplectenda videtur secunda explicatio, ut dixi; nam, quod de hoc Concilio assertur, cum sit recentè celebratum, non usum fuerat illo antiquorum termino, cum quo non potest concordari, quòd mortuus daretur Eucharistia, ut in antiquis Conciliis dicebatur. FR. Defunctis Eucharistia afferebatur, ut de Sancto Basilio apud Sorium, tom. 1. in ejus vita narratur, quod ante ejus obitum hostiam in tres partes diviserat. [Unamque sumpsisse; alteram reservasse, ut secum spelleretur; tertiam verò in columba aurea pendente reposuisse.] Et licet in diet. *Eucharistia* hoc factum neget Auctor; legimustamen in usu fuisse etiam Defunctis Eucharistiam afferi, quod deinde vetitum fuerat in Concilio Carthaginensi Tertio sub hoc decreto: [Placuit, ut corporibus defunctorum Eucharistia non detur. Dictum est enim à Domino, Accipite, & edite: cadavera autem nec accipere possunt, nec edere, cap. 16.] De Sancto Benedicto scribit etiam in Dial. lib. 2. cap. 24. D. Gregorius, quòd cadaver ejusdam Monachi, qui obiierat, dum à Monasterio absque Superioris licentia discesserat, terra eum humare tenebat, quare præfatus Patriarcha ei Eucharistiam detulerat, & super pectus ejus imposita, cum eadem hostia sepultus fuit. Non ergo rejicienda omninò erit prima, & tertia explicatio, ex implicitantia, scilicet, quia per laicam communionem Eucharistiam intelligit. Nam etiam mortuis Eucharistia afferebatur. Vide *Corban*: sed re vera communicatio laica alia non erat, nisi declaratio, quòd Clericus non gauderet foro ecclesiastico, & communis cum laicis haberetur, ac inhabilis ad consequendos majores ordines; sic de bigamo clerico in can. 5. dist. 84. habetur, quòd: [Quisque clericus, aut viduam, aut secundam duxerit uxorem, omni ecclesiasticæ dignitatis privilegio mox denudetur, laica sibi tantum communionem concessa &c.] & can. eos, quos, de Consecrat. dist. 4. de Episcopis, Presbyteris, & Diaconis bis baptizatis habetur, quòd: [Nec orationi, nec modo fidelium, sed nec catechumenorum quidem omnibus modis interesse, quibus laica communicatio in morte est reddenda.] Vide *Communio peregrina*.

COMMUNIO PASSIVA, quæ liberè, & sine meritum differentia omnibus concedebatur, quæ phrasi usi sunt Patres Carthaginensis Concilii, nomen à *Passivus* derivatum, cujus diversa vocabula derivantur. Vide *Passivitas*. FR. vide Latinum in Correct. Conciliorum, tit. Concil. Carthag. I, cap. 2.

COMMUNIO PEREGRINA. FR. in qua admittuntur Peregrini, scilicet, in participatione orationum, secus verò in participatione Sacramentorum, antequàm formatas litteras eorum Ordinariorum ostendissent, quæ eos Catholicos esse testabantur. Baron. an. 400. num. 67. Glossa verò in can. contumaces, dist. 50. ait esse eandem, ac laicæ communio, ibique Postillator per *Communione* communem observantiam, & conversationem ex Archidiacono intelligit. Sed puto communionem peregrinam eandem esse, ac communionem extraneam, idest, à communionem fidelium exclusivum. [Et causam perdat, & à communionem efficiatur extraneus, can. Inolita, 11. q. 1.] Sed arctior pœna videtur esse ex can. hæc hujus, 12. qu. 2. ubi sic ait: [Reus sacrilicij prolixiori anathemate condemnatur, & vix ei peregrina communio concedatur.

COMMUNITAS, dicitur præbenda canonialis. Vide *Vsuale*.

COMO, verbum, comam nutrio; [Sed quoniam & arbuta vestiunt, & lini herbida post virorem lavacro nivefunt, nec fuit fatis tunicam pangere, & ferere, ni etiam piscari vestitum conigisset; nã & de mari vellera, quæ muscosæ lanositatis lautiores conchæ comant, Tertull. de pall. c. 37.

COMPAGI, Sandaliorum genus, quibus Imperatores, & Romani Senatores utebantur, à græco vocabulo *καμπάγια*, quod retia significat; confibulabant enim ad modum retium, ut in antiquis sculpturis, & picturis aspiciunt; alio eodem modo, quo Græci, latinè *Compagium*, & *Compagus* scribunt: [Accedens Mauritius Subdiaconus, orarium de ejus collo abstulit, & ante pedes ejus projecit, & compagos ejus absceidit. Anast. in Steph. IV.] FR. dicitur etiam latinè *Compagium*; sic Capitolinus in Maximini Imp. de Maximino patre, inquit; [Calciammentum ejus, idest compagium regium.] Sed Trebell. Pollio *Compagos* dixit in duobus Galienis Imp. nempè; [Caligas gemmatas annexit, quum compagos reticulos appellaret.] Erat insuper folius Pontificis indumentum: Ita in Collectan. Anastasii à Sirmondo in 8. edit. pag. 259. ubi de S. Martino Papa, & Martyre loquens, ait: quòd inter alias reliquias hujus Sancti à Theodoro receptas: [Et uno de compagis ejus, idest, caligis, quos nullus alius, nisi Romanus Pontifex portat.]: Qui solis Ecclesiæ Messanenensis Diaconibus concessi fuerant, can. pervenit ad nos, dist. 93. Hinc Messanenensis Canonici in officio Diaconi hoc privilegio adhuc utuntur. Processu deinde temporis uli sunt compagis etiam Ecclesiæ Rom. Diaconi. [Compagi calciammenti genus, quo utebantur Diaconi Romani. Papias.] Licet hoc apostolicum indultum extensum deinde fuerit ad aliarum Ecclesiarum Diaconos, ut ex Concilii Tolertani verbis colligitur, ubi sic: [Compagis verò calcari abque Apostolica licentia non permittitur Diaconis.] Nihilominus illius manentio nullibi reperitur, nisi Messanæ solum retenta. FR. corrigendum tamen est Amalarii textus, ubi

Hierolexicon Magr.

perperam *Compobis* pro *Compagis*, lib. 2. de Eccles. off. c. 8. habet. Vide *Caligæ*, *Sandalia*, *Pfacionem*. **COMPAGO**. FR. nomen, quod conjunctionem denotat, à verbo *Compingo* deductam; sed est maxima quæstio inter linguæ latinæ Antesignanos, an debeat hoc nomen *Còpago* *Compaginis*; vel *Compago*, *Compagis* declinari: in primo sensu habentur Manilii, Ovidii, & Senecæ auctoritates; ille enim cecinerat 1. Astronom.

Interdum æquali laterum compagine ductus.

Item,

Aeream in nebulam clara compagine verus.

Ovid. 1. Metam.

Atque ita disparibus calamis compagine ceræ

Inter se junctis nomen tenuisse puellæ.

Atque Seneca: [Flammæ violentia compagine soli rupit, sive vetustas, epist. 14. ad Lucillum.] In secundo autem sensu fuere Cicero, Pacuvius, Virgilius, Livius, Svetonius, Gellius, ac alii. [Nam dum sumus in his compagibus corporis munere quodam necessitatis, & gravi opere perfungimur. Cicero de Senect.] quare si in genitivo *Compaginis* declinandum esset, certè non *Compagibus*; sed *Compaginibus* Cicero dicere debuisset. [Salvete gemini mei compages sanguinis. Pacuvius;] nota quod non dixerat *Compagines sanguinis*. Item Virg. 1. Æneid.

Remo cum fratre Quirinus
Jura dabunt: diræ ferro, & compagibus
arctis

Claudentur belli portæ.

Ibid. in princ.

Vicit hyems: laxis laterum compagibus omnes
Accipiunt inimicum imbrem, remisque fati-
scent.

Et ibid. lib. 2.

Sic fatus, validis ingentem viribus hastam
In latus, inque feri curvam compagibus
alvum

Contorsit.

Atque Livius. [Compagibus omnibus aquam accipit navis. Decad. 4. lib. 3. Compagibus sellæ laxatis. Sveton. in Aug. c. 45. Compages mundi. Gell. lib. 6. cap. 1.] Hos secundæ opinionis Auctores sequutus est D. Angust. inquit: [Accedat, credat, incorporetur, ut vivifectur. Non abhorreat à compage membrorum, tract. 26. in Joan post medium.

COMPANATOR, & *Impanator*, hæreticus sectarum, quæ asserunt, panem in Sacramento Altaris non transubstantiari. [Verumtamen ut cumulatè satisfaciunt Valdensi, & quem velut Berengarianum companatorem traduxit, per ora Catholicorum amplectetur, sibi in Eucharistia rebus consentientem. Jo: Picard. in annot. 2. S. Ansel. de Sacr. Altaris.] Idemque inferius. [Impanatorum, atque adeo nostratum Calvinianorum colluviem dissipavit.

COMPASSOR, Commiserator. [Feriant, & invitent

vitent patrem Orphanorum, iudicem viduarum, & compassionem pauperum Domini. Paulin. epist. 33. de Gazoph.

COMPATESCO, **Compator**. [Vestra volumus compatefcere infirmitati. S. Bonif. epist. 87.

COMPATRES, & **Compaternitas**. FR. Patrini in Baptismo, seu Confirmatione, Glossi. in can. pervenit, 30. quæst. 1. can. si quis 30. quæst. 4. & can. omnes, ibid. quæst. 1. qui dicti sunt *Initiatores*. Vide *Baptismus*.

COMPETENTES. Vide *Casechumeni*, *Competentium pascha*, *Capitularium*, *Regenerandus*.

COMPITA. FR. Locus, ubi plures vix concurrent: [Se irretire laqueis non dubitavit, atque gentiliū more, per abrupta itinera, & compita infidians &c. can. de viro, 12. qu. 2.

COMPLACENTIA. Vide *Prohibium*.

COMPLENDA, seu *Ad Complenda*, & *Complexa*. FR. ultimæ Missæ preces. [Tali quidem passione vexatus est usque ad completas. In vita S. Bercharii Abb.] Vide *Postcommunio*.

COMPLETORIUM, ultima canonicarum horarum pars, qua recitatione totum diei officium compleitur, seu quia in hac parte ultimum adimplementum in æterna Beatorum gloria designatur. Hug. de Sancto Viâ. in Speculo Eccl. c. 3. Ab Isidoro, lib. 1. c. 2. Completa dicitur. FR. Initium noctis, in Regul. S. Columbani. Prima noctis hora à S. Fructuoso Bracarense. *Antiphona*, idest, *Petitio*, à S. Basilio. *Duodena*, in vita S. Rusticulae Abbatissæ, in ordine psalmodiæ: eodem patre *Duodecima* appellatur, etiam à S. Aureliano. ||: Græci autem, *ἡ δὲ πρώτη*, idest, post cenam vocant, & est penes eos *ἡ δὲ πρώτη μύρα*, idest, *Completorium* majus, quod in Quadragesima recitatur: aliud est *ἡ δὲ πρώτη μικρὴ*, nempe *Completorium* minus, pro totius anni cursu. Jo. Card. Bonav. in tract. de psallen. Eccles. Armonia, S. Benedictum Abb. Completorii institutorem fuisse demonstrat; sed hæc bene concluderent de institutione hujus Canonicæ horæ, quoad Ecclesiam Occidentalem; nam inter Orientales Christianos diversarum nationum, & rituum, *Completorium*, *Postcanam* appellatum, ut supra de Græcis dictum est, ante Divi Benedicti tempora in usu fuisse reperitur, & S. Basilius in ejus reg. interrog. 37. Completorium sic describit: [Tūc primis se jam noctis intendentibus tenebris sequeretur petitio, ut quies, quam sumus capturi, inoffensa ac vitio libera sit, qua hora etiam necessarium nonagesimum recitari Psalmus debet.] Psalmus autem 90. est: *Qui habitat &c.* in Completorio positus; per *Quietem inoffensam, & vitio liberam*, quam precari admonet; id certè est, quod nos in hymno, ac aliis Completorii precibus Deum solemus rogare; per *Iam noctis intendentibus tenebris*, noctis principium, & recitationis Completorii tempus designat, in quo perioris Maronitas Monachos in Monte Libano exomet expertus sum Completorium recitare. Sanctus autem Basilius in fine sæculi secundi, & principio tertiū vixerat, at Divus Benedictus post

quintum extiterat sæculum. Item dubiosum etiam quoad Ecclesiam Occidentalem redditur, an ante præfatum Patriarcham Benedictum Completorium reperiretur. Videntur enim D. Ambrosius, & Prudentius, qui integro quasi sæculo ante D. Benedictum floruerant, de hac Canonica hora mentionem facere; Sanctus namque Doctor, lib. 3. de Virginibus, inquit: [Solemnes orationes cum gratiarum actione sunt deferendæ, & hora incensæ.] En *Vesperæ*, [Cū denique cubicum pergitus.] En *Completorium*. Nec Orationes istæ privatæ intelligendæ sunt, quia *Solemnes, & Horam incensæ* vocat. Habemus insuper, quod *Completorium Somnum* dicebatur; nam in ipso quietum (ut supra diximus) somnum à Domino deprecamur: hinc in Emeritano Concilio sub Vitaliano de anno 666. celebrato, hoc decretum legitur: [Oportet, ut sicut in aliis Ecclesiis vespertino tempore post lumen oblatum, prius dicitur vespertinum, quàm somnum in diebus festis, ita & in nostris custodiatur Ecclesiis.] Prudentius quoque Ambrosii coætaneus, & Benedicti præcessor, in ejus hymnis unum pro *Vesperis*, quem *Ante somnum* intitulavit, & alium pro *Completorio*, quem vocavit *Somnum*, composuerat. Nos anticipamus tempus ad *Completorium*, ut sæcularibus præbeamus interveniendi commodum. Dicitur lectio brevis in principio hujus horæ, & non in fine, sicut fit ad Primam, quia ea peracta, Monachi cuncti in silentio ad dormitionem ibant; seu quia prius ante *Completorium Sanctorum Patrum* collationes legere solebant, ad componendam mentem in diurnis negotiis distractam; idèd illis verbis: *Converte nos &c.* incipitur, cum quibus à sæcularibus cogitationibus mentem converti precamur. Insuper, cū *Completorium* sit *Electorum* symbolum; idèd hymnus ante *Capitulum* dicitur, quod non fit in aliis horis, quia cū fit hymnus victoriæ signum, & electi eam jam adepti sint; hinc ad consecutionem illius exhortatione non indigent. Hugo in speculo c. 3. *Completorium*, & *Prima* ambæ immutabiles, & invariabiles semper sunt, quibus monemur, ut nostrarum rehtarum actionum principium, & finis stabiles esse debeant. Insuper in memoriam Dominicæ sepulturæ canitur *Completorium*, in qua hora ipse etiam. Dominus in horto ad Patrem oravit. De Completorii cantico, *Nunc dividistis*. Vide *Canticum*. In Confessione ad Primam, & Completorii Moniales debent dicere *Et vobis fratres*. Vide *Confessio*.

COMPLUVIUS, pluvia madefactus. [Pars una compluta est, & pars super quam non pluvia ruit. Amos. cap. 4.

COMPROVINCIALIS, nomen correlativum unius Episcopi ad alium ejusdem Provinciæ, sub eodem. nempe, Metropolitano, quem Confusfraganeum D. Bernardus epist. 42. appellavit, Vide *Collega*, *Suffraganeus*.

COMPURGATOR. FR. Iudex delegatus pro purgatione alicujus delicti. Vide *Juramentum*.

COMCABIUM, cambium. [In hoc loco lauro-
ni

ni ferid pœnitenti culpa dimittitur, Mater Discipulo commendatur, & Discipulus pro Filio Martri miserabili concambio substituitur, Guliel. Tyrius de Terra Sancta,] ubi de Calvario Monte agit. Reperitur etiam *Camium*, *Concamium*, *Cambium*, & *Cambio*, *bis*, verbum. [Calices, & libros nostros oppignoravimus; modò Dominus immisit nobis hominem, qui vobis tantum auri dedit, ut ei quantitas in duplo erogatis respondeat, unde vado illud cambire pro argento, ut ex eo pignora nostra possim redimere, Cæsar. lib. 4. c. 67.] FR. [Nec aliqui pecuniam cambire cogantur. In extrav. comm. de decimis.]: Item *Procamio* sic in fundatione Cluniacensis Monasterii: [Non distrahatur, non minuat, non procamiet, non beneficiet aliquam personam.

CONCEDO. FR. pro condono, & absolvo. [Cum Judæi asserunt peccata à solo Deo posse concedi. D. Ambros. lib. 5. in cap. 5. Lucæ.

CONCELLANEUS, Conturbialis. [Concellaneus fiat alterius. Ennod. lib. 1. epist. 5.] Vide *Cellulanus*.

CONCEPTIO B. MARIE VIRGINIS. FR. Officium hoc à Leonardo de Nugarolis Veronensi, & Apostolico Notario compositum, & à Sixto Quarto in extrav. commun. lib. 3. c. Cum præ-excella, de reliq. & vener. Sanctis. his verbis confirmatum fuit. [Quod omnes, & singuli Christi fideles utriusque sexus, qui Missam, & Officiù Conceptionis ejusdem Virginis gloriosæ, juxta piam, devotam, & laudabilem ordinationem dilecti filii Magistri Leonardi de Nugarolis Clerici Veronensis Notarii nostri, & quæ desuper à nobis emanavit, Missæ, & Officii hujusmodi institutionem in die festivitatis Conceptionis ejusdem Virginis Mariæ &c.] ubi est Typographi error in data 1466. Nam Raynaldus in Annal. Eccles. ad an. 1477. hoc decretum à præfato Sixto ordinatum fuisse narrat, n. 9.]: Hoc tamen festum celebrari cœpit Lugduni, ut refert Baron. an. 136. ibi n. 14. FR. Et ann. 1367. n. 3. prædictus Raynaldus Concionatorem quendam contra immaculatam Virginis Conceptionem concionantem statim mortuum cecidisse narrat.]: Penes Græcos etiam antiqua hæc festivitas celebrabatur, quam *Εὐαγγελίου* appellant, licet per unicum diem nostræ festivitati per Emmanuels Imperatoris constitutionem illi postsonant. In Sforziana Bibliotheca M. S. conservatur Leonis Imperatoris sermo de hac solemnitate.

CONCEPTIO S. JO. BAPTISTÆ. FR. reperitur in quibusdam Martyrolog. antiquis sub die 24. Septemb. & in quodam Missali Equitum Meliten. de an. 1405. Argentorati impresso, & in copiosissima Bibl. Domin. Card. Brancacii asservato.

CONCESSIO, simul cesso. [Non potest apud nos perseverare, quod apud Doctores nostros concessavit. Tertull. de fuga in persec. c. 6.

CONCHA. Vasis genus ad conservandum aquam [Fecit Jacum porphyreticum cum concha assitam medio, aquam fundentem. Anast. in Hilar.] sæpè Ecclesiæ abidem, seu tribunalum significat, à

græca dictione *κόχχι*, quæ conchylium, seu anis concavitare significat. Solent Græci præter Altare, ubi Missam celebrant, aliud altariolum intra conchulam erigere, ubi multis cæremoniis panem, & vinum pro Sacramento conficiendo præparant; quam præparationem *προκαμψιδίον*, idest, advectionem vocant; nam ex hoc altariolo tempore consecrationis processionaliter panem, & vinum ad Altare, in quo celebratur, deferunt, ac peracta communione sacerdos ad eandem conchulam residuum Eucharistix desert, & consummat, atque sacra vasa purificat, quæ concha duplicem speluncam Domini significat; quando enim ex ea panis auferitur, bethlehemiticam denotat, ex qua panis vitæ prodit; et quando ibi Hostia consumitur, Domini sepulchrum denotat, sic Anastasius in hist. Germani patriarch. Constantinopol. inquit: [Concha est in similitudinem speluncæ, quæ fuit in Bethlehem, in qua natus est Christus, & in similitudinem speluncæ, in qua sepultus est.] Et ut Ecclesiæ architecturæ conformetur, duas conchas hinc inde facere consueverunt: [Cum duabus dextra, lævæque conchulis intra spatiosum sui ambitum apsis sinuata laxetur, Paulin. epist. 12. ad Sever.] FR. sumitur etiam *Concha* pro baptisterio, quæ utuntur Græci pro trina immersione in baptismum, & ea quoque uti solebant antiquitus Latini. [Emendari placuit, ut qui baptizentur (ut fieri solebat) numos in concham non mittant, 1. quæst. 1. can. emendari:]: Inde Evagrius, lib. 4. cap. 3. Sacram Concham appellat, in priori significato: Vide *Apsis*.

CONCIDES, ingentes truci ab arboribus secti: [Franci enim simulato metu, se in remotiores saltus receperunt, concidibus per extrema sylvarum procuratis, Greg. Turon. lib. 2. hist. c. 9.] Sed apud Tacitum *Concedes* legitur.

CONCILIATIUS, cilicio indutus: [Et is quidem pœnitentiam mœchi ad exorandam fraternitatem in Ecclesiam inducens conciliatium, & concineratum. Tertull. de pudicit. cap. 13.

CONCILIIUM, seu *Conciliabulum*, Martyrum capPELLA, seu cœmeterium, ubi recondita sunt eorum corpora: [Romæ S. Joannis Presbyteri, qui sub Juliano Apostata via Salaria veteri ante simulacrum Solis decollatus est, & corpus ejus à B. Concordio Presbytero juxta Martyrum concilia sepultum. Martyrolog. Rom. 23. Junii. Hoc idem postumus & de isto dicere, qui Basilicas Ecclesiæ, & Martyrum conciliabula diversis floribus, & arborum comis, vitiumque pampinis adumbravit. Hieronym. ad Heliodorum.] FR. *Concilium* dici puto, idest, adunatio, quia ibi corpora Sanctorum adunata, congregata, & conciliata sunt: sic *Conciliabulum*, idest, adunatiuncula. *Concilium* verò in significatione congregationis. Vide *Cellulanus*, *Congelus*, *Cognitores*, *Pentestes*, *Synodus*, *Vnio*. Item Concilium significat animorum reconciliationem, & compactionem. Vide *Simultas*.

CONCILIIUM ACEPHALUM. Vide *Acephalus*.

CONCINERATUS, idest, cinere conspersus. Vide *Concilicatus*.

CONCIONATOR, declamator, qui & tractator dicitur. Vide *Homilia, Tractator*. Peccat moraliter, qui non existens in gratia concionatur: ita D. Thom. in 4. dist. 29. qu. 2. art. 3. adi. quem aliqui gravissimi Auctores sequuntur; alii tamen contrarium sentiunt, licet à veniali illum non excusent. Confundunt quidem nos Ethnici: Quintilianus in primis, lib. 12. c. 1. inquit, quod declamator debet esse: Vir bonus, dicendi peritus. Menander Philosophus etiam gentilis inquit: [Mores loquentis cogunt, non oratio.] Atque Hieronymus de Reg. Monach. ait: [Sacerdotis vox cum mente concordet.] Aliud Concionatorum vitium est in confarcinandis Sacræ Scripturæ sensibus cum Poetarum fabulis, & Sanctorum Patrum effata cum Plauri comædiis, & similia; idè tales Concionatores indigni, spumei à D. August. lib. de anima merito vocantur, inquit: [Habemus jam quosdam spumeos in sermone.] Vide *Grammatica*. FR. Addi possit & tertium vitium ambitionis illorum, nempe, quorum objectum est prædicari magis, quam prædicare, & in famæ primatu cæteros Concionatores antecellere, contra quos sic D. Ambrosius ait: [Fidem Christi obscurant splendore verborum.] Sacer igitur orator instrui à D. Gregorio deberet, ita docente: [Pastorum mens, quia non propriam gloriam, sed Auctoris quarit, ab omnibus vult adjuvari, quod agit. Fidelis namque Prædicator optat, si fieri valeat, ut veritatem, quam solus loqui non sufficit, ora cunctorum sonent, lib. 22. moral. c. 14.] Non tamen negatur, quod summo perè in Sacro Concionatore ejus frequentia esset laudanda, si triplicato illo, ac frugifero stylo concionaret, de quo Lactantius Firmianus S. Cyprianum commendans, inquit: [Ut discernere nequeas, utrum orator in eloquendo, an facilius in explicando, an potentior in persuadendo fuerit, lib. 5. instit. c. 1.] Nam rectè splendor hic efficit, [Ut apertis oculis nostris deificum lumen attentis auribus audiamus. D. Benedictus in prologo ejus Regulæ. Manifestatur enim virtus prædicantium, ubi surgit seges animarum, lib. 6. epist. 9. D. Gregorius]: ||: Hæc, inquam, divina eloquentia, absque ullo rædio ab antiquis fidelibus indefessè stando, summaque aviditate spiritus audiebatur, ut D. August. de honest. Cleric. & Optat. Miliv. lib. 4. testantur, ac Sidonius vers. 16. cecinit.

Seu te conspicuis gradibus venerabilis aræ
Concionatorum plebs sedula circumfistit.

In Civitate Constantinop. die ferix sextæ parasceve, ob memoriam Christi extra Civitatis moenia passi, ut Chrysolomus testatur, extra Civitatem concionabatur. Concionatorem Verbi Dei nõ admittunt Moschi, stultè afferentes, quod ex Concionatorum variis opinionibus sectæ, ac fidei diffensiones oriuntur; hinc auseculatione Epistolæ, & Evangelii tantum vernacula lingua in Missa prolatorum concertati sunt, Laudabilem

usum recitationis Salutationis Angelicæ in principio concionis à D. Vincentio Ferrerio introductum fuisse creditur. Vide *Salutatio Angelica*. Concionatoris Sacri synonyma. Vide *Semivertibus, Tractator*. Dicitur Concionator Oecumenicus Doctor. Vide *Oecumenicus*. Concionator debet cum stola perorare. Vide *Orarium*; sed non Romæ, & quare. Vide *Stola*.

CONCLAMATOR. FR. Advocatus, l. de Conclamatoribus, de off. Judicis. Vide *Defensor*.

CONCLAVE, Clausura Cardinalium in Sede vacante ad eligendum novum Pontificem. Primum hujusmodi Conclave Viterbii post Clementis IV. mortem coactum fuit. Purpurati enim antea in aliqua Ecclesia, seu Sacristia ad effectum, de quo diximus, congregabantur, & post discussionem ad proprias domos redibant; sed occasione longissimæ Sedis vacantis post obitum præfati Clementis, quam per biennium, novem menses, & biduum durasse refert Raynaldus, ann. 1271. n. 13. transactis decem, & septem mensibus S. Bonaventura, tunc sui ordinis Generalis, Cives Viterbienses persuaserat, ut in Episcopali Palatio Sacrum Collegiū XVII. seu, ut alii referunt XVIII. Cardinalium includerent, & ad electionem Pontificis illos coegerent; at persistente nihilominus eorum irresolutione, licet diu mansissent detenti: tunc Raynerius Gattus ejusdem Civitatis Capitaneus, & Conclavis Cultos testum ejusdem Aulae, in qua erant inclusi, detexit, ut hac subdiali mansione eos ad determinationem coegeret, ubi usque ad præsens cellularum signa cernuntur. Adhuc etiam in Archivio ejusdem Civitatis originalis bulla conservatur, in qua Sacrum Collegium causa infirmitatis Cardinali Ostiensi exundi facultatem concesserat, in qua Bulla XVII. sigilla in cera rubra pendencia cum diversorum Sanctorum imaginibus discernuntur, fortasse Sancti illi erant eorum Cardinalatus tituli secundum morem illius sæculi: tenor autem bullæ talis est. [Nos miseratione Divina Episcopi, Presbyteri, & Diaconi Sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinales. Infirmitati Venerabilis Fratris nostri N. Ostiensis, & Vellerensis Episcopi fraterno compatientes affectu; Vobis Alberto de Monte Bono Potestati, & Raynerio Gatto, qui pro Capitaneo Viterbiensi te geris, & Communi Viterbien. tenere præsentium sub debito fidelitatis, quo nobis, & Ecclesiæ Romanæ tenemini, districtè præcipiendo, mandamus, quatenus, cum idem Episcopus juri, & voto sibi competentibus in electione Romani Pontificis renunciaverit coram Nobis, quantum ad præsentem vacationem dumtaxat, volens, ut non obstante ejus absentia, sine ipso hac vice liberè procedamus ad providendum Romanæ Ecclesiæ de Pastore, raram habiturus, & gratam electionem, seu provisionem, quam de Romano Pontifice absque ipso, & ejus requisitione duxerimus faciendam, ac instantè petierit Vobis mandari, ut de Palatio, in quo sumus inclusi, ipsum permittereis exire, eundemque Episcopum de ipso Palatio statim egredi liberè

permittatis, nec ipsum de cætero aliquatenus detineatis invitum. Datum Viterbii in palatio dis-cooperto Episcopatus Viterbientis VI. Idus Junii MCCLXX. Apostolica Sede vacante.] FR. Factum, quod de S. Bonaventura narratur, in ejus vita non habetur, atque hic ex quo loco, & apud quem Auctorem reperitur, non citat; idè ad credendum non facile inclino. Imò non verificatur, quod in Conclavi post mortem Clementis IV. Cardinales ab ullo coacti fuissent sub eo ergastulo includi; sed spontè se se concluderant ad Regum persuasiones, ut Blondus, decad. 2. lib. 8. testatur, de Regibus tunc Viterbium accedentibus, inquit: [Viterbium venire, ubi Cardinales esse noverant in Pontificis electione facienda, sicut & antea disidentes. Evicitque Regum exhortatio, atque instantia, ut ingressi Conclave, Patres in Theobaldum convenierint Placentinum Leodiensem Archidiaconum, in Asia tunc agentem,] qui postea Greg. X. appellatus fuit. Idem refert Raynaldus loco supracit. Nec est verum, quòd illud fuerat primum Cardinalium Conclave; nam ante hoc fuerunt in aliis electionibus conclusi Electores, ut testatur Glossator Decretalium in can. licet. De vitanda Elect. §. Nullatenus. Ubi ait, quòd discordantibus Cardinalibus inclusi fuerunt in electione Honorii III. Gregorii IX. Cælestini, subditque: [Et temporibus nostris Innocentius III. (lege IV.) tamen id de jure faciendum non est.] Et idem Blondus de Conclavi Neapoli acto, Innocentio IV. ibi defuncto, in electione Alexandri IV. de anno 1254. hæc refert: [Alexandrum Pontificem eo nomine IV. ex Rainaldo Cardinale Ostiensis natione Campano: Cardinales, qui omnes Innocentium in expeditione sequuti erant, in urbe Neapolitana brevi creaverunt: nam Conclave ea fuerunt ingressi conditione, ut omni postposita longiore debito mora, rebus Ecclesie à Manfredi violentia, insidiisque alioquin periclitaturis, per novi Pontificis creationem providerent: & eos Bartholinus juvit Tavernarius Eques Parmensis, quem Innocentius Pontifex Sororium suum Neapoli Prætozem, Præfectumque præsidio impoſuerat. Is enim vir prudens honesta, ac consueta vi adhibita, illos cibo per singulos dies imminuit, ut in aliquem concordarent, impulit potiùs, quàm hortatus est, lib. 7. decad. 2.] Ubi etiam per verba *Consuetæ* visid, quod supra Glossator de aliis anterioribus Conclavis narrat, Blondus insinuare videtur. Atque Passarinus de electione Sum. Pont. quæst. 11. num. 1. Conclave anno 1118. in electione Gelasii II. cœpisse tenet, (nam secundum Baronium anno 1118. in Pontificem electus fuerat.) De Honorio III. (cujus electio ex Raynaldo accidit, an. 1216.) etiam Blondus, eod. lib. 7. in princip. decad. 2. ait, quòd: [Coactio in Conclavi Collegio penuria cibi per dies singulos majore facta, ut properarent, vim honestissimam attulerunt, consecratuſque Pontifex &c.] Igitur multò ante Sedis vacatione per obitum Clem. IV. Conclave erat in usu. In electione autem Innocentii IV. fuerunt

Cardinales Amalphi à Federico in carceribus detenti; sed in libertate positi, Anagninam confugerunt, ibique prædictum Innocentium in Pontificem elegerunt. Gregorius deinde X. anno 1274. sancivit de Conclavi bullam, quæ habetur in c. Ubi periculum, de elect. in sext. quæ absque effectu remansit, & ab Adriano V. suspensa; iterum à Joanne XX. (appellato XXI.) eadem suspensio comprobata; ita ut absque prævio Conclave electi fuerint Nicolaus III. Martinus II. dictus IV. Honorius IV. Nicolaus V. Cælestinus V. & ab hoc iterum Conclavis bulla renovata; ac tandem à Bonifacio VIII. confirmata fuerat. Glossa in d. cap. Ubi periculum. §. Concilio generali. Ciaconus in vita Jo. XXI. & Lauræa tract. 5. quæ deindè successivè in omnibus electionibus usque ad præsens executæ fuit. Quo prætextu Basilii Prorex Odoacri sibi arrogare voluit Electionem Pontificis. Vide *Maspoleum*. Synonymum Conclavis. Vide *Monobambylum*. Discordia electorum in Conclavi ut plurimum est schismatis causa. Vide *Romanus moribus*. *Rotula*. In Sede vacante, vel in Pontificis absentia, Ecclesie Romanæ gubernium per Archidiaconum, Archipresbyterum, & Præmicerium regebatur. Collectan. Anastasii Biblioth. in exil. S. Martini Papæ, & Martyris à Sirmondo in 8. edit. p. 77. Bar. an. 650. n. 15. Hodie tamen, dum Cardinales sunt in Conclavi, tria ordinum capita rescripta firmant: || Quando Papa jam declaratus est, & novum nomen suscepit, tunc primus Diaconus Card. fenestrale foramen frangit ad clausuram, ac crucem populo ostendit, altaque voce clamat, dicens: [Annuntio vobis gaudium magnum: Papam habemus; Reverendissimus Dominus Cardinalis N. electus est in Summum Pontificem, & elegit sibi nomen N.] FR. Solebant antiquitus alia forma uti, ut apparet ex schismatica electione Octavianii S. Cæcilie Cardinalis, qui Victoris III. sibi nomen indiderat, apud Radevicum Frisingen. in vita Federici Oenobarbi, lib. 2. cap. 67. ubi sic habetur. [Tunc Scriuarius secundum antiquam Romanorum consuetudinem, ascendens in altum voce magna clamavit ad populum dicens: Audite Cives Romæ & cœtus Reipublicæ; secunda feria Pater noster Adrianus mortuus est, & proximo sequenti Sabbato Dominus Octavianus Card. S. Cæcilie electus, est immantatus. Placet ne vobis? Respondit Clerus, & Pop. Placet. Secunda, & tertia vice interrogatus si placeret? clara voce respondit, Placet. Deinde cum bandis, & aliis papalibus insignibus Papa cum laudibus in Palatio deductus est.] Simili modo cum terna interrogatione, & totidem Conventus responsione selet usque adhuc M. Magistri Meliten. electio publicari. Quo ad alia pertinentia Conclavis, vide *Bicassæ Cardinalis Cornuta Crocchia. Papa*. Item Conclave pro Catholicismo. Vide *Catholicus*. Item pro Paradiso. [Si uno in supera mansione conclave retinetur, Ennod. in Apolog. Item conclave pro seminario. can. omnis ætas. 12. quæst. 1.] || Conclave instituit in Parisiensi Academia

Simon Cardinalis S. Cæcilie ad electionem illius Rectoris hoc pacto; includuntur quatuor Electores cum termino consummationis candelæ unius libræ, quæ finita, expirat eorum facultas, & includuntur quatuor alii.

CONCLAVISTA. Vide *Protonotarius*.

CONCORDIA. Vide *Omonæa*.

CONCUBINA. FR. hæc vox in sac. pagina, in Canonibus, Conciliis, & apud sacros, profanoque Scriptores non raro significat uxorem deterioris conditionis, seu occultam, l. in libertæ 24. ff. de Concub. & l. in Concubinato. 3. ff. eod. In primis Sac. Scripturæ. [Deditque Abraham cuncta, quæ possederat Isaac: filii autem concubinarum largitus est munera. Genes. cap. 16.] Ubi Agar, & Cetura sæpè uxores vocantur; nam tunc permixta erat polygamia, sicut in novo Testamento licitum est viro unicam habere concubinam, nempe, mulierem inferioris conditionis, in vinculo tamen veri matrimonii, & indissolubilis; atque sic Toletani Concilii intelligenda sunt verba à Gratiano, dist. 34. can. 2. relata, ubi habetur: [Is, qui non habet uxorem, & pro uxore concubinam habet, à communione non repellatur; tamen, ut unius mulieris, aut uxoris, aut concubinæ sit conjunctione contentus.] Et in sequenti canone ex Isidoro de dist. nov. & vet. testam. [Christiano non dicam plurimas; sed nec duas simul habere licitum est: nisi unam tantum, aut uxorem, aut certè loco uxoris (si conjux deest) concubinam.] Ubi apertè Glossa declarat vim vocis Concubinæ, idest: [Mulierem non solemneriter ductam, si tamen mutuo consensus intervenit; aliàs concubinam non licet habere. 32. qu. 4. can. nemo.] Quæ doctrina est D. Augustini, lib. de bono conjug. cap. 5. qui manifestè hujusmodi matrimonium verum, & reale existimat, his verbis: [Et post quidem fortasse non absurdè hoc appellari concubium, si usque ad mortem alicujus eorum id inter eos placuerit, & prolis generationem, quamvis non ex causa conjuncti sunt, non tamen vitaverint, ut vel nolint sibi nasci filios, vel etiam opere aliquo malo agant, ne nascantur. Cæterum si vel utrumque, vel unum horum desit, non invenio quemadmodum has nuptias appellare possumus; etenim si aliquam sibi ad tempus adhibuerit, donec aliam dignam honoribus suis, vel facultatibus inveniat; animo ipso adulter est, nec cum illa, quam cupit invenire; sed cum ista, cum qua sic cubat, ut cum ea habeat maritale consortium.] Vide Gloss. in cap. Ecce quod, dist. 33. In can. omnibus, & can. Is, qui, dist. 34. Omnes tamen prædictæ doctrinæ verificabantur ante Concilium Trident. sed post illud, in quo clandestina hujusmodi matrimonii prohibita fuere, non amplius legitima dici possunt; & penes antiquos historicos, tum Ethnicos, tum Christianos, concubina pro uxore non raro intelligebatur; sic Poppea à nonnullis Æronis uxor, ab aliis concubina vocatur; atque Helena Constantini Magni genitrix ab aliquibus concubina, ab aliis verò Constantii uxor dicitur; & vice ver-

sa cõjugium pro eo, quod meretrices frequentant, aliquando sumitur. [Qui secundæ uxoris conjunctionem sortiti sunt, aut numerosa conjugia frequentaverunt, can. qui in aliquo, dist. 51.] ubi arcetur à susceptione ordinum Ecclesiasticorum hujusmodi personæ, ex eo quia numerosa conjugia frequentassent; non enim hic de eo, qui multas uxores habuisset, intelligitur, dum antea de bigamo locutus est textus; nam superfluum esset de plurimas uxores habente hanc additionem ponere, cum si quis duas uxores habuisset, incapax esset ordinum, multò magis de eo, qui plurimas frequentasset, intelligeretur: ergo de eo dicitur, qui, nempe, meretrices frequentaverat. Synonyma. Vide *Contestalis*. *Focaria*. *Herceja*. *Stervecia*. *Infidelis*. *Lateralis*.

CONCUBINUS, gladius à Tertulliano dicitur, nam ad lectum noctu suspendi solet. De Resurrectione.

CONCUBITOR. Vide *Paracimomenus*.

CONCUBUS. FR. simul in eodem lecto condormiens, quod sæpè in malum sensum accipitur. [Unam cantilenam de multis metricè de eo compositam, ex persona concuborum suorum, vobis misi. Ivo Carnot. epist. 67.]

CONCULCARE EPISCOPUM, idest, alterius Episcopi jurisdictionem usurpare. [Ut nullus Episcoporum alium Episcopum conculcet. Concil. Arelat. I. can. 17. Aliis terminis idem dicitur, & præsertim Transcendere Episcopum. [Ne quis transcendat Episcopum Collegam suum. Concil. I. Carthag. can. 10.] Pulsare Dioecesim, Concil. Carthag. II. can. 11. atque Supergradi. [Ne supergradiatur in Diocesi Collegam suum, Conc. Carthag. III. can. 20.] pro eodem dixit. Vide *Pulsio*.

CONCUPISCENTIA, Idololatria dicitur. Vide *Idololatria*. *Infidelis*.

CONCUSIO, captura à justitiæ Ministris facta. [Pudens missum ad se Christianum, in elogio concussione ejus intellecta, dimisit: scisso eodem elogio, sine accusatore negans se auditurum hominem secundum mandatum. Tertull. ad Scap.] Sensus verborum est, quòd, nempe, Pudens, cupiens Christianos liberare; hinc ejusdem Religionis virum capturatum, cum à nemine accusaretur, nedum interrogare eum voluit, sed etiam liberum dimisit. FR. Vide infra *Concurio*.

CONCURIO. FR. pro vexare, seu aliquid ultra debitum petere. [Dicitur est autem eis, neminem concusseritis, estote contenti stipendiis vestris. 23. quæst. 1.] Ubi Glossa: [Concutere, est aliquid petere ultra debitum ratione alicujus officii, ff. de concuss. l. 1. & 2. lib. 47. Concussionis iudicium publicum non est; sed idèd pecuniam quis accipit, quòd crimen minatus sit. Idem Vulpian. in 1. quæst. cap. 127.] ibique Glossa: [Crimen concussionis est; cum quis minatur alicui, nisi ita, vel ita faciat.]

CONDICIO, esse in eodem sensu, unireque dicere significat. [Condixerat, scilicet, Petrus Regem quidem honorandum. Tertull. Scorp. c. 4.] idest, quia in hac sententia coapostolo Paulo concor-

Dabat Petrus: cuius Synonymū. Vide *Confabulator*.

FR. Condicere significat etiam idem ac edicere, inde conditum dicitur edictum. Vide *Conditum*.

CONDICTUM. FR. Edictum. [Quas vulgō torneamenta vocant, in quibus milites ex condicto convenire solent. 5. decretal. tit. 13. cap. 1.] Ubi Glossa, [Ex condicto, aliis ex edicto.]

CONDITA. FR. Victus, provisio ad opportunum tempus conservata. [Ut abundanter in ejus condita procurentur. S. Greg. lib. 7. epist. 5. Unciam panis malitiosè, & temerè restitutam, spontanea voluntas populi redegit in copia conditorum. Symmachus, lib. 2. epist. 76.] Hæc verò vox in aliquibus formulariis, & instrumentis in numero singulari intellectu difficilis redditur: exempli gratia, in quadam donatione S. Martini Monasterio facta, legitur: [Fridegiso Abbati trado mansum nostrum dominicatum, quem extra confortium fratrum in hæreditate habemus in pago blesensi, in condita ponte lapidense.] Bigonius tamen in notis ad Marculfum putat vicum significare; sed ego existimo vallem esse: melitenis enim lingua, quæ ex punica, italica, græca, atque gallica commixta est, *ChandeK* vallis dicitur.

CONDITIO, creaturam significat: [Quæris an conditio eius fruentæ natura vobis debeat præire? Tertull. de corona mil. cap. 6.] Et clariùs idem: [Quomodo enim antè omnia &c. si non est Christus primogenitus conditionis? lib. 5. contra Marcion. c. 19.] derivatur enim à verbo *Condo*, sic mundum à Deo conditum, (idest creatum) dicimus. FR. Aliquando tamen idem Auctor variè hanc dictionem accipit, ut Jacobus Pamelius in notis ad eundem in dicto loco contra Marcionem, nu. 297. ait: [Conditionem non hæc accipit pro creatura, ut infra in hoc capite.] Idest, ubi explicitè Tertullianus ajebat: [Colentes conditionem adversus Creatorem.] & cap. 5. num. 50. de resur. carn. Conditionem ibi non creaturam in concreto, sed creationem in abstracto accipit, ubi sic ait: [Et finxit, inquit, Deus hominem magnæ sine dubio differentia, ratio pro conditione rerum:] idest, creatione rerum.

CONDITIONALIS, Creator. [Nemo ad aratrum manum imponens, & retrò spectans, apuse est; opera, & conditionalis eram: nemo duobus dominis servire potest. Tertull. de Idol. c. 12.] Ubi dict. *Opera* pro operatore posita est.

CONDITIONARIUS. FR. Subjectus, seu dependens à conditionali statu; moraliter enim hominem exaltatum ab aliquo *Creaturam* respectu ejus benefactoris vocamus. [Non confidat quisquam Pontificum fas esse bigamos, aut conjugia fortientes ab aliis relicta, sive quoslibet post pœnitentiam, vel sine literis, vel corpore vitiatos, vel conditionarios, aut curiæ, publicarumque rerum nexibus implicatos, aut passim nulla temporis congruentis expectatione discussos, divinis servituros applicare ministeriis, dist. 50. can. 53.] Igitur pro servo, famulo, vel liberto accipitur, licet ille à suo Patrono exaltatus sit: quod clariùs, dist. 51. can. Qui in aliquo, in eodem

proposito habetur, [Qui servili conditione obnoxii sunt.] Ubi pro conditione subjectionem intelligit: sic Princeps, qui in suis edictis hanc clausulam ponit, nempe, [Cujuscumque gradus, sexus, & conditionis:] pro conditione subjectionem intelligendam esse denotat: nam omnes, quibus edicit, ei subjecti sunt.

CONDIVM, liquidorum mensuræ genus. [At ille munere cœlesti congaudens concavum in lapide parvulum in modum cisternæ faciens, quod tenebat quasi condia duo, lymphas divinitus sibi indultas suscipiebat. Greg. Turon. in vita S. Calluppani.] Fortasè meliùs *Congium* dicitur.

CONDUMA, prædium dumis repletum. [Unam illi de jure Ecclesiæ deपुरatam condumam voluisses; sed quia conduma ipsa vineolam parvam juris ejusdem Ecclesiæ nostræ tenere dicitur &c. Greg. lib. 9. epist. 14.] Alii tamen malunt *Condumiam* legere.

CONDYLUM, junctura in digitorum articulis, ex græco idiomate *κνυδύλος*. [A digitorum condylis incipito. In vita S. Arcadii mart.] Hinc *Condyloma* derivatur, græcè *κνυδύλωμα*. [Offeram vobis quidquid illud est usque ad dimidium bonorum patrimonii mei, si ab hac nodositate condylomatium mei fuerint membra corporis resoluta. In Actis S. Sebast. mart.]

CONFABULATUS. FR. Unus de profapia, seu cognatione, si si contigerit, qualiter, quis se defendere debeat, sed *Confamulatus* legendum.

CONFABULOR, consentior, conformor. [Quærendum est, quibus sit accomodanda fides, quæ cum ratione concordent, quæ cum veritate confabulentur. Oprat. Milevit. lib. 1.] Quod verbum propriè uniformitatem in loquendo, seu ratiocinando significat, cuius synonymum. Vide *Condico*.

CONFALONIS SODALITAS. Vide *Confratria*.

CONFESSARIUS. Vide *Pneumaticus doctor*. *Pœnitentiarius Presbyter*. Confessarius in confessione sollicitans. Vide *Pœnitentialis*. *Synderus*.

CONFESSIO. Ecclesiæ locus ubi reponuntur corpora, seu reliquiæ Sanctorum Martyrum, græcè *μαρτυριον* dicitur. Vide *Martyrium*. *Cameterium*. At quanvis confessio latinè idem ac martyrium græcè dicatur; tamen martyrium sæpè pro toto Ecclesiæ, seu oratorii ambitu accipitur: ita Baron. in not. Martyrol. ad 6. Julii, & processu temporis etiam corpora Sanctorum Confessorum in confessione posita sunt. Item in significatione Reliquiarii, Anastas. Biblioth. [Fecit confessionem B. Laurentii Martyris ex argento pensantem libras centum.] Quæ verba non possunt ad totam Ecclesiæ fabricam applicari; impossibile enim est, quòd ex simili pretioso metallo, & tali modica quantitate Ecclesiæ constitui possent. Hinc falso Bellingerius existimat *Confessionem* non nisi Oratorium denotare. Atque eleganter Cassiodorus Urbem exaltat Apostolorum Principum confessionibus ditatam, inquitens: [Tenemus aliquid Apostolorum proprium, si peccatis dividendibus, non reddatur alienum, quando confessiones illas, quas videre universitas appetit,

Romæ scilicet in suis finibus habere promeruit. epist. 3.] Quæ *Apostolorum limina* etiam dicuntur; nam *quid* græcè portum, seu ingressum significat, & similia quoque Sanctuaria limina securæ nostrarum peregrinationum, & asyla sunt. Dicuntur confessiones etiam, quia ibi Imperatores antequam solemniter coronarentur, fidei confessionem, seu professionem faciebant. FR. de hac confessione. Vide Bollandi Acta Sanctor. 9. Febr. pag. 330. R. P. Angel. de Nuce in Not. ad Chron. Casin. lib. 2. cap. 3. nu. 873. Anton. Bosium in Notis ad epist. Paschal. Papæ primi de revel. & inventione Corporis S. Cæcilie, pag. 137. num. 5. De Rubecis in Defensore Redivivo, cap. 1. pag. 27. & Paulus Atinghii in Additione Romæ Subterraneæ ejusdem Antonii Bosii. Synonyma vide *Canola. Cinerarium. Cæmeterium. Concilia Martyrum. Loculum. Martyrium. Ossarium.* || Item Confessio est Missæ pars, seu principium ante introitum, in qua, ut Innocentius III. notat, Sacerdos penitentem Publicanum imitatur, quo actu [Significamus nos cor contere, ut à Domino dirigatur. Aug. in Psal. 146.] Sic pectus pulsando internas culpas detestari intelligimus. Quare S. Maximus inquit, quod; [Rectè contudentes manibus pectus, si omnem inde furorem malignæ voluntatis excusseris, homil. 3. de Quadrag.] Solebant etiam Christiani percutere pectus, quoties de sensualibus delictis mentionem facere audiebant. [Cum Scriptura commemorasset eos, qui non intrabunt, ibi etiam nominavit homicidas, non expavistis; nominavit fornicatores, audivi quia pectora contudistis. Aug. ser. 28.] Idem etiam faciebant ad orationis Dominicalis verba *Dimitte nobis*, ut idem Sanctus refert. Et quando in Evangelio pronuntiabantur execranda verba contra Christum prolata, nempe, *Dæmonium habes*, ut Innocentius III. ait, qui insuper docet trinam hanc pectoris percussionem ternarum nostrarum actionum esse signa, id est, cordis contriti, linguæ confitentis, & operis satisfactorii. Per errorem vulgi, dum in Missa *Sanctus &c.* pronuntiatur, percutitur pectus; id enim ipsemet celebrans non facit, nec est papalis Cappellæ praxis, neque à versatis in sacris cæremoniis fieri consuevit. Item solebant antiqui Christiani ad illa Salvatoris verba in Evangelio posita, nimirum: *Confitear tibi, Pater &c.* etiam per errorem vulgarem percutere pectora. Vide supra in dict. *Benedictio.* Igitur confessionem hanc, quæ in principio celebrationis dicitur, Platina, & Radulphus, cap. 23. putant à Damaso Papa institutam fuisse; alii verò Pontianum Pontificem institutorem censent. Berno de offi. Missæ, cap. 25. FR. Moserat in hac prævia Missæ confessione, nedum cogitationum, verborum, operumque culpas generaliter confiteri; sed etiam aliquando patrata peccata specificè propalare; sic de Patriarcha Germano, lib. 4. Nicephorus Gregora testatur, inquit: [Quare cum is primum Sacrificia cum cæteris Pontificibus peregisset, ante vestibulum sacri suggestus prostratus, duo

sua peccata perjurium, & filii Imperatoris excommunicationem aperè profiteatur, sibi que condonari petit.] Quod de hac prævia in Missa confessione intelligendum est, & quamvis dicatur ante vestibulum sacri suggestus, per hoc vocabulum Altaris gradus nonnumquam intelligi in dict. *Suggestus* ostendimus. Æthiopes in Missæ principio non recitant Confiteor; sed ejus loco dicunt, Psal. 68. *Salvum me fac &c.* ita Gomefius Varranus, & Alvarus, in hist. Æthiopica. || In prolatione *Confiteor &c.* nomina Sanctorum Patronorum, seu Titularium addi non debent, cum hoc ex privilegio B. Pii V. Hispaniæ Ecclesiis concessum sit. Item Moniales in *Confiteor* dicere debent *Et vobis fratres*, & non, *Et vobis fratres*. Sac. Congr. Rit. 8. Aug. 1629. quia cum Ecclesia loqui intelligitur; eodem modo, quo Sacerdos dicit, *Dominus vobiscum*, licet unus tantum adit.

CONFESSIO SACRAMENTALIS. FR. Est præcipua, & essentialis penitentiam Sacramenti pars. Gloss. in cap. quod si penitentiam, 27. quaest. 1. Aug. lib. de pœnit. ait: [Qui confiteri vult peccata, ut inveniat gratiam; quærat Sacerdotem scientem ligare, & solvere; ne, cum negligens circa se exiterit, negligatur ab illo, qui eum misericorditer monet, & petit, ne ambo in foveam cadant, quam stultus evitare noluit, apud Gratian. de pœnit. dist. 1. can. 88.] Instituta confessio fuit in mundi exordio: sub lege autem, quando Josue præcepit Achôr crimen suum confiteri, & lapidatus est; & tandem in novo testamento à Jacobo, dicente: Confitemini alterutrum peccata vestra &c. sed melius dicitur institutam fuisse à quadam universalis Ecclesiæ consuetudine. Glossa in can. Consideret. de pœnit. dist. 5.] Et inferius addit, quod Græci non tenentur eorum peccata confiteri. [Quia non emanavit apud illos traditio talis.] Sed hi Glossæ errores notantur ibi à Postillatore, de penitentia, dist. 1. ca. 36. sic agente; [Imò jure divino Jo. 20. instituta est oris confessio, quæ est secunda pars penitentiam, & non per traditionem, ut hic male dicit Glossa, & consequenter omnibus tam Græcis, quam Latinis necessaria ex Theologis, & Conciliis.] Sic etiam alio errore notatur Glossa, docens, quod in casu necessitatis confiteri debeamus laico, deficiente Sacerdote, in can. unum orarium. dist. 25. & licet Augustinus loco supra cit. can. 83. dist. 1. videatur ibi hoc confirmare; existimo tamen textum Augustini adulteratum fuisse; nam ex eodem Doctore, de penitent. dist. 1. cap. 44. contrarium constare videtur, ubi inquit: Ergo sine causa dictum est, Quæ solvitis in terra, soluta erunt in cælo. Ergo sine causa claves datæ sunt Ecclesiæ Dei. Frustramus Evangelium Dei, frustramus verbum Christi, si promittimus quod ille negat.] Contrariæ equidem illationes sunt istæ; nam solis Sacerdotibus datæ sunt claves, & potestates ligandi, solvendique, & consequenter à Christo laicis negantur, aliàs frustraremus Evangelium Dei, frustraremus, inquam,

verbum Christi, si laicis permittamus, quod eis Christus negat. Igitur confessione, & satisfactio-
ne à peccatis mundamur; sed confessione Sacerdoti,
& non laico facienda est, de pœnit. dist. 1. can.
36. Insuper D. August. non poterat contra D.
Ambrosii ejus Magistri documenta in rebus tan-
ti momenti asserere; ajebat siquidem ille: [Jus
enim hoc solis permissum est Sacerdotibus, apud
Gratian. de pœnit. dist. 1. can. 51.] Vide *Pœnitentia-
lis. S. farrum.*

CONFESSOR, hæc vox apud antiquos, ecclesiasti-
cosque Scriptores sæpè Martyrem significat,
sive illum, qui in tormentis fidem Christianam
confessus fuisset, sive tantum coram Judicibus pub-
licè Christi doctrinam professus esset, & hi *Martyres
designati* à Tertulliano appellantur, & à S.
Cypriano, epist. 21. *Floridus* uterque confessor di-
citur, id est, coronatus; atque *Purpuratus confessor*
à D. Ambrosio, de pœnit. cap. 11. vocatus fuit la-
tro à Domino in cruce redemptus. FR. Vide
Glossam, in can. Importuna, S. Martyrium, de pœ-
nit. dist. 1. & can. Baptismi, S. Crucifixus, de con-
secrat. dist. 4. ibique Glossa. *Martyr* interpreta-
tur confitens. ||: Itaque Martyr dicebatur, nem-
pe, qui ante Judicem vocatus, liberè fidem chris-
tianam confitebatur, & hic propriè *Confessor*
appellabatur; qui verò spontè, nulla prævia ci-
tatione ad Martyrium se offerrebat, hic *Professor*
vocabatur; at ille, qui metu martyrii se abdi-
cabat, *Extorris* dicebatur. FR. Hoc tamen ul-
timum vocabulum aliquando pro alieno, ac di-
viso accipitur: ita apud Vigilium Tapfenem Episcopum,
ubi contra Euthychianos inquit: [Ut
faceamini Filium ex Patre genitum paternæ divi-
niæ extorrem esse naturæ.] Cujus aliqui men-
dosi codices, *Exortem* habent. ||: Hodie tamen
Confessor dicitur is, qui piè, sanctèque vivendo,
in Domino, suos claudit dies, & in catalogo San-
ctorum ab Ecclesia numeratur. Legitur etiam in
Codice Rodradi nomen Virginis, & non Martyris
titulo *Confessa*, sic: *Missa in Natali Confessæ*.
Item in Concilio Toletano IV. S. Leucadia *Con-
fessor* appellata fuit. Tandem confessor dicitur
cantor, seu psalmista, id est, primæ tonsuræ
Clericus, & in hoc sensu intelliguntur in oratio-
ne Feriæ VI. majores hebdomadæ, illa verba,
[Acolythis, Exorcistis, Lectoribus, Ostiariis,
Confessoribus.] Eundem sensum habent illa
verba Concilii Toletani 1. cap. 9. [Nulla pro-
fessa, vel vidua, absente Episcopo, vel presby-
tero, in domo sua antiphonas cum confessore,
vel servo suo faciat.]

CONFINIALIS, Officialis, qui habebat curam
confinium Provinciarum. [Quomodo Marca
nostra sit ordinata, & que per se fecerunt con-
finiales nostri. In constit. Caroli Magni.]

CONFIRMATIO. Vide *Ratihabitio*.

CONFIRMATIONIS SACRAMENTUM. Vide *Chris-
ma*.

CONFIRMATIO, sæpè in Ordine Romano significat di-
stribuere sanguinem Christi fidelibus in Missa
post participationem Corporis Sacri, quæ fun-

cto à Diacono fiebat: [Ipse Pontifex confir-
matur ab Archidiacono in calice sancto.] Ac de
communione populo faciendi ibidem dicitur:
[Recepto calice, Archidiaconus confirmat
omnes sanguine Dominico, quos communica-
verit Pontifex.] Hæc distributio sanguinis per
calicem fiebat, ut adhuc Pontifex facit, quæ
antiquitus etiam in populari communione adhi-
bebatur, ne Sanguis Dominicus versaretur.
[Qui tradit ei pugillarem, cum quo confirmat
populum, ibid.] Vide *Calamus. Communio. Pu-
gillaris. Siphon*. Confirmo in proprio significa-
tu. Vide *Omologo*.

CONFISCOR. Vide *Infiscor*.

CONFITEOR. Vide *Confessio*.

CONFLABELLO, simul sufflo ad excitandum ma-
jus incendium. [Inter se de commercio scin-
tillas libidinum conflabant. Tertull. de spect.
cap. 25.]

CONFOEDERATIO defensiva, & offensiva. Vide
Symmachia.

CONFORMALIS, configuratus; ita Tertullianus,
qui rethem Apostoli ad Philip. cap. 3. exponens,
ait: [Corpus nostræ humilitatis conformale
corpori gloriæ suæ, de Resurrect. carn. cap. 48.]
in vulgata enim legitur: [Qui reformabit cor-
pus humilitatis nostræ, configuratum corpori
claritatis suæ.]

CONFRACTORIUM. In Missali Ambrosiano intelli-
gitur illa oratio, quæ dicitur post fractionem
Hostiæ, unde nomen habuit.

CONFRATERNITAS. Vide *Adelphatum. Confrat-
ria. Geldonia*.

CONFRATRIA, Confraternitas, pia Congregatio;
à voce græca *φρατρία*, de quo vocabulo men-
tionem facit Joseph Hebr. lib. 7. Antiquit. De
Confraternitatibus autem recentioribus relaxa-
tis ita Budeus loquitur: [Coepulones dici frater-
se possunt, ut qui plerumque epulandi magis,
quàm cultus divini gratia conveniunt.] Prima-
ria sodalitas Consalonis fuit à Clemente IV. an-
no 1267. instituta, ita appellata, à vexillo, italicè
Consalone, in quo Virginis Mariæ imago erat de-
picta, quæ sub ejus velamine sodales tegebant, &
in ejus fundationis bulla Confraternitas *Commen-
diatorum Virginis* appellatur, cujus institutum est
Christianos apud infideles captivos redimere.
Ad cujus exemplum deinde aliæ piæ societates
sub variis Sanctorum invocationibus norma
habuere. Vide *Adelphatum*. In Melita adhuc
hoc antiquo vocabulo *Confratria* pro confrater-
nitate dicitur. FR. *φρατρία*, græcè conspiratio,
& conjuratio potius significat. Vide *Phratia*.

CONFUNDO. FR. pro corripio, & reprehendo, qui
in die Dominico non completè Missam audiunt,
& discedunt ante Sacerdotis benedictionem,
præcipit Agatense Concil. [Quod si fecerint,
publicè ab Episcopo confundantur, can. Missas,
de consecrat. dist. 1.]

CONGELLUS, græco-latinum nomen; sic appella-
batur vivente Patriarcha ejus futurus, destinatus-
que successor, græcè verò *συνελευς* dicebatur,
de

- de quo suo loco, quod cellulanus, seu contubernalis latinè interpretatur. Vide *Synellus*.
- CONGENER CHRISTI**, dicitur Spiritus Sanctus à Nonno his græcis verbis, *Χεῖροῦ γυνον*, quæ malè traducta sunt, id est, Congenitum Christi; nam Spiritus Sanctus non est genitus à Patre, sicut est Filius; Congener verò ejusdem generis significat, nempe, ejusdem divinæ naturæ, ac substantiæ, quod rectè verificatur.
- CONGERIUM**, cœtus, & gentium coadunatio. [Ascendentes Alpium juga, neque alium congeriorum oppleta multitudine pertransierunt. Greg. Turon. lib. 1. mirac. c. 4.] Aliquando licentiam abundi (italicè congedo) significat. [Domini Cardinales ibunt ad domum Regis, & affociabunt eum usque sit aliquantulum extra villam, & tunc, recepto congerio, redibunt. Davantria in ejus cæremoniali,] ubi de Rege Navarræ, quando discessit à Benedicte XIII. præsentia, hæc scripserat.
- CONGIUM**. Vide *Condium*.
- CONGREGOR**, pro morior: [Piscis maris congregabuntur. Osæ, cap. 4.] Qui enim moritur cum suis decessoribus aggregatur in tumulo, ut clariùs de Jacob legitur; [Ego congregor ad populum meum, sepelite me cum patribus meis, Genes. c. 4.]
- CONGREGUS**, unitus, & congregatus. [Jam mundus te Christe cœpit congrege nexu. Prudent.
- CONJECTUM**, contributio à superioribus imposta. [Vassi verò nostri, & ministeriales, qui missi sunt, ubicumque venerint, conjectum accipiunt. Marculf. lib. 4. formul. cap. 9.] Dicitur etiam *Conjectura*. [Nihil de fisco suo Rex dari præcepit, nisi omnia de pauperum conjecturis. Greg. Turon. lib. 6. histor. c. 45.]
- CONJUGATIO**, conjugium, matrimonium. [Rex propter conjugationem Brunichildis, suspectum habere cœpit. Gregor. Turon. lib. 3. c. 3.] FR. Aliquando conjuges intelliguntur amici, can. dilectissimis, 12. quæst. 1.
- CONJUGIUM**, pro meretricio. Vide *Concubina*.
- CONJUNGO**, coningo, pervenio. [Curavimus admonendum, quatenus Honoratum Archidiaconem, conjungente statim præsentium latore, in priori loco susciperes. S. Gregor. Registr. lib. 2. cap. 15.]
- CONIUM**, græca dictio *κόνιον*, quæ cicutam herbam venenosam denotat. [Cum tritico conium, quod inter alimenta vitæ noxium reperitur. Ambros. lib. 3. Hexam. c. 9.]
- CONJURATIO**, sive conspiratio. Vide *Phratria*.
- CONJURATOR**. FR. Contestis juratus. Gloss. in l. de libero homine, de testibus.
- CONLUDIOSUS**. Vide *Colludiosus*.
- CONNIVENTIA**. FR. consensus, à verbo *Conniveo*, seu oboleto *Connivo*, quæ ambo oculorum palpebras movere aperiendo, & claudendo significant; hinc pro annuere, & consentire accipitur; non verò pro dissimulare, ut creditur Cædipinus. [Irrita enim Episcoporum venditio &

- commutatio rei Ecclesiastica erit absque omnium conniventia, & subscriptione clericorum, can. sine exceptione, 12. quæst. 2. Ita ut ad concilium comprovinciale deferatur, ut eorum conniventia confirmetur, can. quicumque eadem, 12. quæst. 2. Ut vestra conniventia eveniat, can. Regum, 23. qu. 5. De cætero non feratis; quia super hoc ad nos clamor denuò ascenderit, non poterimus conniventibus oculis pertransire, 5. decretal. rit. 33. c. 26.]
- CONOB**. FR. hoc signum sæpè in numismatibus Imp. post Constantinum Magnum incusum reperitur: sed quo ad ejus significationem variè ab Auctoribus arguitur. Alii enim sic combinant: **CON.OB.** id est, *Constantinopol. ob signata*. Alii verò cum inter punctis malunt intelligere, sic: **C.O.** **N.O.B.** ut apud Adolphum Oceanum, fol. 383. qui in numismatibus Flavii Valentini inquit; [**C.O.N.O.B.** quid sibi velit, multi hæctenus assequi non potuerunt, Cedrenus interpretatur Civitates, Omnes, Nostræ, Ob ediant, Benerationi.]
- CONRADIUM**, portio, seu præbenda, quæ inter Monachos compartiebatur. [Duo conradia monachalia exigentem jure perpetuo ex dono cujusdam Abbatis. Marth. Paris. in Vita Guliel. Abb.] Fortasse à verbo *Conrado* derivatur, quia portio hæc ad æquata mensura pro alimento uniuscujusque Monachi erat: alii tamen *Conradium* legunt.
- CONREGIONALIS**, ejusdem regionis. [Unde ego, & quidam conregionales nostri hoc murmur non æquanimitè accipientes; utpotè Romanæ Ecclesiæ filii unanimis scribere decrevimus sanctitati vestræ. Ivo Carnor. epist. 109. ad Pasch. Pzppam.] Vide *Regionalis*.
- CONSCIENCIA**, aliquando nomen hoc consensum, seu notitiam significat. [Presbyteros autem, aut Diaconos ordinare non audeant, præter conscientiam Episcopi. Isid. lib. de eccles. off. c. 6.] Ubi de Chorepiscopis agit. [Archiepiscopos ad Concilium non vocabis sine conscientia Romani Pontificis. Innocent. III. lib. 1. epist. decret. Nec licet aliquibus apud semetipsos Concilia sine Metropolitanorum, & Episcoporum conscientia, & consensu facere, can. propter, dist. 18.] FR. Item significat habere secretam intelligentiam cum reis, dist. 1. de pœnit. can. Aut facta, §. conscientia latronum, & can. quidam, 18. q. 2. Conscientia pura. Vide *Subsilitas*.
- CONSCOTINUS**, contenebrosus, à græca dictione *κωστωδός*, id est, tenebrosus: [Conscotinum tuum] dixit de hæretico Luciferi Calaritanus: hæretici enim tenebrosi in erroribus intellectum habent.]
- CONSECRATIO**, ejus etymon. Vide *Chirotonia*. Consecratio Altaris. Vide *Altare*. Consecratio Ecclesiæ. Vide *Ecclesiæ consecratio*. In consecratione Galliarum Regis, cui sub urraque specie Sacramentum conceditur. Vide *Communio*. *Oleum sanctum*. FR. In consecratione sanguinis Christi ponitur aqua, quæ varia mysteria continet, de quibus Innocentius III. agens, illa verba D. Joannis Evangelicæ adducit, [Tres sunt, qui testi-

nium dant in cœlo, Pater, Verbum, & Spiritus Sanctus, & hi tres unum sunt &c.] & probat ex his quod Christus sit verus Deus, inquit: [Et tres sunt, qui testimonium dant in terra, spiritus, aqua, & sanguis. Per hoc intendens ostendere, quod Christus sit verus homo.] Et inferius: [Unde ille, qui vidit, testimonium perhibuit, & testimonium ejus est verum, quia tres sunt qui testimonium dant in terra, spiritus, aqua, & sanguis: quod, videlicet, Christus sit verus homo ex anima rationali, & humana carne subsistens; probatur, ex eo quia spiritum vitalem emisit de vero corpore: probatur, quoniam ex eo sanguis exivit, & aqua.] Et post pauca ostendit, quod idem in Sacramento Eucharistiæ admiscetur aqua vino, lib. 3. Decretal. tit. 41. c. 8.

CONSECUTIO. FR. baptisimus. [Et ad fidem, & ad consecutionem properandam. S. Cyprian. lib. 3. Testimonior. contra Judæos, c. 97.] Atque idem Auctor utitur verbo *Consequor* pro baptizor. [Posse eum statim consequi, qui verè crediderit, c. 43.]

CONSENSOR. FR. consentiens. Glossa in 5. decretal. tit. 34. c. 4.

CONSEPTUM ANIMALIUM. Vide *Perivolium*.

CONSEQUOR, idest, baptizor. Vide *Consecutio*.

CONSEQUUTIVUM, consequentia: [Quæ tam importuni silentii causa? quæ ratio tam mutæ, & silentis dilectionis? Est ne inquam in Britania consequutivum, ut ubi stérilitas panis, sequatur & defectio cordis? Petrus Cellenfis, lib. 1. epist. 15.] idest, esset ne forrassè talis consequentia, ut ubi deest panis, ibi & verba deficient?

CONSILIARIUS. Vide *Racimburius*.

CONSILIUM, quomodo differat à præcepto. Vide *Præceptum*.

CONSILIUM MALUM. FR. consilium necis, l. si homines, de aggressione in vico facta.

CONSISTENTES, publici penitentes. Vide *Hymantes*.

CONSISTORIALIS ADVOCATUS. Vide *Defensor*.

CONSISTORIUM, à verbo *Consisto*. Gloss. in Clement. de sent. & re judic. c. 2. coadunario sapientium est ad consulendum, ut est Romæ coram Pontifice Cardinalium pro tractandis Sedis Apostolicæ negotiis Collegium, sed apud Tertullianum mundum, seu terram significat, quia in ea viventes consistunt. [Nam etsi juvari, seu lædi habet terra, id quoque propter hominem, ut ille juvetur, sive lædatur per consistorii sui exitus, quo magis ipse pensabit; quapropter illum etiam terra patietur, de resur. carn. c. 26.] Et in eodem sensu Sidonius *Consistorium* appellavit locum, ubi ad quiescendum cubicularii morabantur. [Nam per hoc, quod in Aquilonem solum patescit, habet diem, non habet solem, interjecto consistorio perangusto, ubi somnolentia cubiculariorum, dormitandi potius, quam dormiendi locus est, lib. 2. epist. 2.] FR. In sacra tamen pagina fidelia in atrio Palatii posita significat. [Et iterum in atrio domus Regis, quod erat interius contra Ba-

silicam Regis; at ille sedebat super solium suum in consistorio palatii contra ostium domus. Esther, c. 5. n. 1.] Imperator habebat etiam suum consistorium, idest, concilium. [Si quando lis speratur in nostrum inferri consistorium.] Ita Justinianus, in can. Anteriorum, 2. quæst. 6. Ita etiam Honorius, & Arcadius. [Qui in consiliis, & consistorio nostro interfunt, in can. si quis, 6. quæst. 1.] Cardinalium igitur consistorium appellatum fuit Presbyterium, Compresbyterium, Cleri Romani Senatus. Vide *Presbyterium*. Dicitur Cætus, Gremium, Collegium. Vide *Cætus*. In Consistorio antiquitus Cardinales pileis tegebantur. Vide *Cardinalis*, *Bulla*, ubi afferuntur figuræ, in quibus conspiciuntur Cardd. in Consistorio pileati.

CONSOLATIO, cæremonia quædam ab hæreticis Patarenis sic appellata. Vide *Cathari*.

CONSORTIALIS. FR. conclericalis, nam græcè κληρος, dicitur, idest, latine fors. [Similiter nec de illis oblationibus, quæ colliguntur per laicos, qui consortiales dicuntur: interdum per clericos, quæ ad opus consortii reducuntur: ut luminaria in Ecclesia &c. In extravag. comm. de decimis, §. similiter.]

CONSORTIUM, attributum in divinis improprium. Vide *Trinitas*.

CONSPARSIO, farinæ massa, aqua conspersa, non adhuc fermentata. [Professionem filiorum Israelis Creator etiam illis spoliis aureorum, & argenteorum vasculorum, & vestium præter onerum conspersionem effarinatam eduxit ex Ægypto. Terrul. lib. 4. ad vers. Marc. cap. 24.] Sed à D. Paulo *Conspersio* dicitur. [Ut sitis nova conspersio. 1. Corin. 5.] Quod à verbo *Consperso* derivatur, de quo sæpè in Sac. Scriptura. [Farinam oleo conspergere] sic etiam translative D. Gregorius pro corporis temperamento usus est, inquit: [Unde necesse est, ut non solum quisque consideret, quod ex conspersione sustinet. In Pastoral. par. 3. Admonit. 4.] Eleganter quidem S. Pontifex supra à pictura metaphora; vulgò enim dicere solemus, de eo, qui docilis, & assabilis naturæ est, eum, nempe, esse optimæ picturæ. **CONSPARSUS,** substantivum nomen aquæ benedictæ asperionem significat; [Rogabat consparsum in ipsam domum facere, ut turba malignorum spirituum exinde fugaretur. In vita SS. Barontii, & Desiderii.]

CONSPERSIO. Vide *Consparsio*.

CONSPICABILIS. FR. Visibilis. [Quod multifariè à Patribus in conspicabili materia visum fuerit. Virgilius Tapfen. Episc. lib. 6. de Trinit.]

CONSTANTINIANA ECCLESIA. FR. Lateranensis Basilica à Constantino Magno erecta, quæ & S. Salvatoris appellata fuit. [Cum exirem ab Ecclesia, quæ vocatur Constantiniana. S. Martinus Papa, & Mart. in epist. ad Theodorum, in Collect. Anast. Biblioth. à Sirmondo in 8. edit. pag. 71. Et sumpto mecum omni clero privatim mansi in Ecclesia S. Salvatoris nostri Jesu Christi, quæ cognominatur Constantiniana, quæ prima

in toto mundo constructa, & stabilita est à bo-
me: Constantino Imp. quæ est juxta Episcopium.
Ibid. epist. 2. ad Theod. pag. 75. Et commutare
à vita beatum, in circuitu Altaris astantibus, & in
toto templo Ecclesiæ Catholicæ Romæ, quæ cog-
nominatur Constantiniana. Ibid. pag. 83. Ste-
phanus natione Siculus congregatis Episcopis
Francorum, & Romanis Presbyteris, in præsen-
tia totius cleri, & populi Concilium fecit in
Ecclesiâ Constantiniana, in qua damnavit Con-
stantinum Neophytum in vasa Seditis Aposto-
licæ. S. Anselmus Lucensis Episc. lib. 1. apolo-
get. num. 13. In Synodo congregata Romæ in Ec-
clesiâ S. Salvatoris, can. in Synodo, dist. 63.] Quo-
modo autem vocari cœperit S. Joannis Eccle-
sia, ex Paulo Diacono, hist. miscell. colligitur, ni-
mirum, quod anno 568. devastato à Longobar-
dis Casini Monasterio, juxta Sancti Bene-
dicti varicinium, Romam cum confugissent
Monachi illius loci, ex concessione Pelagii Papæ
primi, prope Basilicam prædictam S. Salvatoris,
Ecclesiam construxerant sub titulo Sanctorum
Joannis Baptistæ, Joannis Evang. ac Pancratii
Martyris: quod etiam testantur Leo Ostiensis,
Anal. Biblioth. in Greg. III. & Panyinus de sep-
tem Eccles. pag. 134. quæ devastatio Casinensis
Cœnobii tempore Joannis III. successerat. Igi-
tur à Benedictinorum temporibus cœperant con-
fundi tituli S. Salvatoris in S. Joannis in Laterano,
quod pater; nam usque ad præsens utriusque
Sancti Joannis tam Baptistæ, quam Evangelistæ
celebrant ibi festa Canonici, eodem modo, quo
sub utroque Joanne dedicata fuerat contigua
Benedictinorum Ecclesia. Hoc Templum in La-
terano à Palatio Lateranorum familiæ dictum
fuisse D. Hieronymus testatur: [In Basilica est glo-
dam Laterani, qui cæsario truncatus est glo-
dio. In epitaph. Fabiolæ ad Oceanum.] De cu-
jus morte extat locus Arriani, lib. 1. de Epitecti
disputationibus; sed non puto fuisse illum Plau-
tium Lateranum, qui Neronis tempore à Statio
Tribuno trucidatus fuerat, de quo Tacitus, lib.
15. Annal. Nam Lateranorum Palatium, Sex. Au-
rel. Victore teste, recentius demonstratur, qui in
Epitoni. Imperatorum, de Septimio Severo ait:
[In amicos, inimicosque pariter vehemens, quip-
pe qui Lateranum, Cilonem &c. cæteroque alios
ditaret, ædibus quoque memorata dignis, quo-
rum præcipuas vidimus Parthorum, quæ dicitur,
ac Laterani.] Et Juvenalis, qui temporibus
Domitiani, & (ut alii volunt) usque ad Ner-
væ, & Trajani tempora vixerat; [Egregias La-
teranorum sedes] Saryr. 10. dixerat: ergo mul-
tò post Plautium Lateranum Neronis tempore
viventem, adhuc sub proprietate Lateranæ fami-
liæ prædicta habitatio exstabat. Cæteram La-
teranensis familiæ antiquissimam hanc inhabita-
tionem fuisse reperitur; usque enim ad præsens
in hujus Ecclesiæ Sacristia duo lapides conspi-
ciuntur, in quorum uno Sexti Laterani, & in al-
tera Torquati, & Laterani inscriptiones legun-
tur; Lucius enim Sextus Lateranus ex Livio 9.

& 7. Consul factus fuerat ab V. C. anno
CCCLXXXIX. quem Cassiod. L. Sextium vocat,
& cum L. Æmilio Mamerco collegam facit;
ac de Laterano Torquati collega idem Cassiod.
mentionem his verbis facit: [T. Manlius Torqua-
tus, & C. Plantius, quod agnomen Lateranæ fami-
liæ fuerat.] Alii tamen existimant, quod La-
teranus locus à Laterano Idolo dictus fuerat, de
quo Arnobius, lib. 4. ad ver. Gentes, inquit: [La-
teranus Deus hoc nomine, quod focorum, &
genius, audastusque ex laterculis crudis ab ho-
minibus caminorum istud ædificatur genus.]
Sicut etiam Vaticanum ab Idolo hujus nominis,
Gellio teste, dictum fuit. De Laterano igitur
Christianorum templo Prudentius, lib. 1. contra
Symmachum hæc cecinit.

Cæteribus aut magnis Laterani accurret ad
ædes,

Unde factum referat regali chrismate si-
gnum.

Aquisgrani, ubi prius Germani Imp. residebant,
& usque nunc coronantur, mansio extabat, quæ
Lateranis dicebatur. [Cum in domo Aquisgrani
palatii, quæ Lateranis dicitur, Abbates cum quâ-
pluribus unâ suis resedissent Monachis. Apud
R. P. Angelum de Nuce in appendice Chron.
Casin. in tit. Incipit capitulum Ludovici Impe-
ratoris cum cæteris.] Glossa tamen in can. futu-
rum, 12. quæst. 1. Basilicam Constantinianam
post S. Petri Basilicam ædificatam fuisse asserit;
sed ante Vaticanam ex calendarii ordine in Brev.
Romæ, ejus dedicatio præcesserat. Qui verò de hac
Constantiniana Basilica plura noscere cupit,
legat uberrimum, & eruditissimum tractatum,
quem de ea composuit Card. Rasponus; & quæ
de eadem hic sparsim dicuntur. Vide *Agnus Dei*.
Altare Arcibus Celerarius. Cælestis. Collecta.
Incaffello. Quare ibi Pater nolter elata voce
recitabatur. Vide *Collecta. Pater noster*. Colum-
na porphyretica, supra quam erat gallus æneus,
quare ab Alexandro VII. ablata fuerit. Vide *Sedes*
stercoraria. Virga. Rota porphyretica. Hæc
Eccl. prima in universo Mundo constructa. Vide
Episcopium.

CONSTANTINOPOLITANÆ CIVITATIS ædificatio;
Vide *Roma nova. Vrbs Regia*. Ejus perditio va-
ticinata. Vide *Diptrychum. Pileus*.

CONSTANTINI MAGNI antiquissima effigies ubi
reperitur. Vide *Linosima*. Ejus donatio. Vide
Peagmaticus. Tenuit frænum equi S. Silvestri Pa-
pæ. Vide *Strator*. Habuit in visione imagines
SS. Petri & Pauli. Vide *Thoracida. Tracala*.

CONSTANTIS IMP. Palatium. FR. Romæ sub Qui-
rinali, coram quo Basilica XII. SS. Apostolo-
rum erecta est: [Placuit mihi Joanni Urbis Ro-
mæ humillimo Pontifici Ecclesiam XII. Aposto-
lorum confirmare, quam Pelagius Papa bo-
me prædecessor meus ante palatium Constantis ini-
tiaverat. Apud Torrigium de Crypt. Vatican. se-
cundæ Impress. pag. 313.] Cujus Palatii reli-
quæ adhuc conspiciuntur in ædibus Excellentis-
simæ Columnarum familiæ, quibus ex orientali
par-

parte Quirinalis mons imminet, ex occid. platea Dominorum de Mutis in parte, & in parte Conventus dicatorum XII. SS. Apostol. ex Boreali Ecclesia S. Crucis Lucensium, & ex meridie Conventus S. Silvestri in Quirinali, quas ædes erronecè aliqui Constantini fuisse asseruere.

CONSTELLATIO. Vide *Anavirazon*.

CONSTIPATORIUM. FR. Remedium, seu emplastrum, ad sistendum vulnerum sanguinem: [Ex hujusmodi crudelitate ipsorum, & tanto sanguinis fluxu, cauterio nullo modo illis indulto, vel constipatorio aliquo abscissionibus manuum, atque linguarum ad cessationem sanguinis juxta morem appposito. Hypomnest. de Anastasio &c. In collect. Anast. Biblioth. à Sirmondo, in 8. edit. pag. 252.]

CONSTITUTIO, eadem ac Motu proprio. Vide *Leges*.

CONSTRICTO, stringo. [Quid enim si medicum quidem dicas esse debere, ferramenta verò ejus accuses, quòd secent, & inurant, & amputent, & constrictent, quando sine instrumento artis medicus esse non possit? Tertull. adverst. Marc. lib. 2. cap. 16.]

CONSUBSTANTIALITAS. Vide *Homousson*.

CONSULARIS DIGNITAS. Vide *Hypatus*. Per annum durabant, in quo tempore induebantur purpura, & S. R. E. Cardinales perpetui Consulscensebantur. Vide *Cardinalis*.

CONSUEUDINARIUM, liber in quo Monasterii consuetudines notabantur. [Hic quoque consuetudines approbavit, & conservari persuasit, quas, qui videre desiderat, in consuetudinario scriptas poterit invenire. Matth. Paris. In vita Pauli Abb.]

CONSULTOR, deponens verbum, consilium poscere significans. [Aut quis illi consiliarius fuit, quem consultatus est? Tertull. adverst. Hermog. cap. 7.]

CONSULTUM, provisio; [Ut inopia, nuditasque tali providentia possit habere consultum. S. Gregor. in Regist. lib. 1. cap. 18.]

CONTACIUM, cantus ecclesiastici genus, vox græca *κοντακιον*, idest, brevis cantus, cujus Romanum Emisium Diaconum anno 500. per revelationem Deiparæ inventorem fuisse ex Minæo ad primam Octobr. diem colligitur. Item librum significare ait Balsamon ad modum Ritualis, in quo ordinationum formulæ continebantur; propriè autem denotat volumen, à græca dictione *κοντακις*, idest, lignum super quod antiquorum more involvebatur volumen.

CONTAMEN, macula, contagium. [Vulgi contamine mixtos. Tertull. lib. 1. adverst. Marc. cap. 1.]

CONTACTALIS, contubernalis: sumitur etiam pro uxore: [Sanctus Henricus cognomento Pius gloriosissimum Romani Imperii decus, ejusque dignissima contactalis piæ memoriæ Chunegundis. In vita S. Chunegundæ.] Quod tamen *Contactalis* nomen huic Sanctæ rectè adaptari potuit; nam marito in habitatione associata fuit, non ve-

Hieroglexicon Magri.

rò in lecto; legitur etiam simile vocab. in donatione à Gordiano S. Gregorii Magni Patrè ad favorem Monasterii Montis Casini facta, quæ inter M. S. Latini Latini conservatur in Biblioth. Viterbien. Cathedralis, his verbis: [Ex parte Iripis Octaviæ, & Sylvie nostræ dilectissimæ contactalis.] FR. Reperitur etiam hæc dicitio in Bular. Casinen. tom. 2. constit. 86. 143. & 158.

CONTEMPLATIO, & *Contemplativus*. Vide *Theoria* & *Theoreticus*.

CONTEMPORO. Vide *Coataneo*.

CONTENEBRICO, obscuro: [Et cælum contenebricavit nubibus. Lucifer. lib. 1. pro S. Athanas.]

CONTENTIO. Vide *Tanferia*.

CONTESSERATIO, signum familiaritatis, ac necessitudinis, ex dictione *Tessera*, quæ signa dabantur amicis, ut in itinere, ac diverforis pro commendatis dignoscerentur, quæ Italicè *Patente* dicuntur. [Communicatio pacis, & appellatio fraternitatis, & contesseratio hospitalitatis, quæ jura non alia ratio regit, quàm ejusdem Sacramenti una traditio. Tertull. in lib. de præscript. adverst. Hæret. cap. 20.] Ubi de charitativa antiquorum Christianorum, & mutua eorum correspondentiæ loquitur. Vide *Continentia*. §. FR.

CONTESSERO, uniformiter correspondeo: [Videmus, quid dixerit, quid docuerit, quid cum Africanis quoque Ecclesiis contesseruerit. Idem Tertull. loc. cit. cap. 36.] loquitur ibi de prærogativis Rom. Ecclesiæ, cum qua mutuam, ac uniformem doctrinam habebat Africanæ, quæ Romanam tesseram in dogmatibus ostendebat.

CONTESTATIO. FR. libellus famosus à conjuratis formatus; conjurator enim dicitur contestis. Vide *Contestis* in dict. *Conjuratus*. [Quidam maligni spiritus consilio repletus, contra Castorium Notarium, & Responsolem nostrum nocturno silentio in Civitatis loco contestationem posuit, in ejus crimina loquentem. D. Greg. in Regist. lib. 5. epist. 30.] quem deinde infamatorem idem Pontifex excommunicavit. Vide *Libellus*.

CONTINA, apud Slavos templum significabat, [Omnes illæ contine numerò quatuor mira celeritate contractæ sunt. In vita S. Ottonis, lib. 2. cap. 30.] Contina dicebatur, quia in ea Idolorum simulacra continebantur. Vide *Idolium*.

CONTENTIO LONGA. Vide *Ennis contentiosus*.

CONTINENTIA, conservatio, subsidium, seu necessaria sustentatio, vocabulum D. Gregorio in ejus Registo familiare. Ipsi pro victu, & nutrimento, stratoque ad continentiam, pueroque ejus annonam, quantum prospexeris satis esse, constituas, lib. 1. cap. 18.] Apud quem *Facere continentiam*, necessariam sustentationem summi stare significat. [Videtur mihi, ut ei continentiam facias, si utile conspicias. Idem lib. 1. cap. 42.] Ubi eandem phrasim in passivo sensu sic repetit: [Annua continentiam à te volumus fieri.] Et in eodem Regist. reperitur *Consineor* pro sustentari. FR. [Et locum, vel actionem provideat, ex qua quotidianis stipendiis valeat contineri.]

- Idem, lib. 2. epist. 28.] Item pro affectus conser-
vatione, seu correspondentia. [Miror autem,
quòd in me collatas dudum continentias vestras
ex hac moderna pastoralis officii continetia di-
straxistis. Idem lib. 1. epist. 4.] Theocista Mauri-
rii Imperatoris sorori scribens, quòd imperialem
confirmacionem ad ejus Pontificatus electionem
non impedisset, conqueritur, quo actu Theocis-
tam antiqui affectus correspondentiæ defecisse
Gregorius ait: & alibi in eadem significacione
idem Pontifex: [Sed quia vos valde in continen-
tia nostra benignos invenimus, lib. 4. epist. 28.]
Item pro subsistentia Pontificalis dignitatis. [Pa-
storalis officii continetiam. Idem lib. 1. epist. 4.]
Apuđ Juristas tamen denotat id, quod in scrip-
tura continetur. [Mox enim, ut Abbas chartu-
lam ad legendum aperuit, toram ejus continen-
tiam delectam invenit. Cæsarius, lib. 2. miracul.
cap. 10.] Ac tandem in Ambrosiano ritu velum
illud significat, quod Subdiaconus super hume-
ros fert in Missa cantata. Continentiæ moralis
virtutis documentum. Vide *Foraneus*.
- CONTOPÆCTES**, Hastiludium, seu Trojæ ludus,
Italicè *Giostrare*, à Græco vocabulo *κοντοπαικτης*,
idest, hastæ ludus. [Propter horum autem
canonum pœnas videtur esse ex cogitati ludi
imperiales, contopæctes, scilicet. Balsam. in
can. 5. 1.] FR. Legendum esset *Contopæctes*, quod
Græcè propriè hastiludium significat; nam has-
tiludium eo idiomate *κοντοπαικτης* dicitur. Vi-
de *Torneamentum*.
- CONTORALIS**, confors, idest, ejusdem tori.
[Ac Erimgardum suam contoralem. In vita Rix-
fridi Episcopi.
- CONTOSTAULUS**. FR. comestabuli dignitas in Au-
la Imperatoris Constantinopolitani, ex *κόντος*,
Italicè *Conte*, ita Canracuzenus, lib. 1. cap. 4.
de Sabaudia Duce scribens ait: [Comperitur
Principem Sabaudia, quem Latinorum lingua
Conton vocant.] Scavus ex latina dicitur stabu-
lum corruptè, qui à Gulielmo Tiro *Consabularius*
semper dicitur.
- CONTRARIETAS**. Vide *Antisheja*.
- CONTUREBNALIS**. Vide *Cellulanus*. *Concellalis*.
Syncellita.
- CONTUREBNUM**. Vide *Syncellitas* in dict. *Syn-
cellita*.
- CONTUS**, equuleus, ex græca dicitur *κόντος*, quæ
peticam, seu hastam significat. [Qui mox ex-
tendi eam mandavit in conto. In vita S. Marti-
næ.] FR. [In contis, & in securis. Judith. 9. 9. Et
egredientur habitatores de Civitatibus Ihsael,
& succendent, & comburent arma, clypeum, &
hastas, arcum, & sagittas, & baculos, manus,
& contos. Ezech. 39. 9. Et levabunt vos in con-
tis. Anof. 4. 2.
- CONVALESÇO**. FR. in rebus inanimatis, & mora-
libus. [Ut in hac electione, nec dano quibus-
cumque in malis interveniat præmiorum, nec qua-
rumlibet personarum patrocinia convalescant,
can. illud. 8. quæst. 2.
- CONVENA**, coadunatus, congregatus: [Ego e xer-

- citum tuum ex multis indomitis Convenam na-
tionibus. Ambros. 5. epist. 29.
- CONVENTO**, frequentativum verbum, ex Conve-
nio, apud Cæsarium, lib. 5. miracul. cap. 22.
- CONVENTUS**. Vide *Monasterium*.
- CONVERSO**. FR. ejus etymon. in can. convertimi-
ni, de pœnit. dist. 1. sic explicatur: [Conversio
dicitur, quasi cordis undique versio.
- CONVERSUS**. Vide *Laicus*.
- CONVIATOR**, in via confocitatus; [Sic Jacob vian-
ti conviator occurrit. Chrysol. ser. 131.
- CONVIVIVM**. Vide *Enochia*.
- COPHINUS**, *κόφινος*, Tabernaculum, in quo Eu-
charistia conservatur. [Deinde idem Cardinalis
debet incensare Altare, & cophinum, in quo con-
servatur Corpus Christi. Davantria in suo Care-
nioniali.] Et idem alibi *Armariolum* vocat.
- COPIATÆ**. Vide *laborantes*.
- COPRONYMUS**, *Κοπρόνυμος*, stercoreatus, à voce
græca *κόπρος*, idest, *stercus*, & *ὄνομα*, nomen,
quo vocabulo cognominatus est Constantinus
Imperator Leonis Isaurici filius, quia dum trina
immersione in sacro fonte juxta Græcorum ri-
tum baptizaretur, sacras aquas constercoraverat,
atque tunc S. Germanus Constantinop. Patriar-
cha de hoc infante vacinavit, eum commacula-
turum esse Christianam Religionem, quod ex
acerrima ejus in sacras imagines persecutione
verificatum fuit. FR. simile exemplum in Ven-
ceslao Caroli IV. Imperatoris filio refert Odori-
cus Raynald. in Eccles. Annal. an. 1361. num. 2.
quòd, nimirum, urina ab eo demissa, dum bap-
tizaretur, sacram lavacri aquam sedavisset, &
dum super Altare ad eum coronandum poneretur,
illud etiam stercore inquinasset, quòd ejus
contra Ecclesiam persecutionis indicium fuerat,
præcipuè contra Bonifacium IX. atque ejus enor-
mitates, vitia, & arumnas vide in eodem Aucto-
re, ad an. 1390. & seq.
- COPTIMUM**. FR. elocacionis species, quam Ro-
mæ *Cosimo* dicunt. Bullar. Cælin. tom. 2. con-
stit. 314.
- COPULA**, quæ propriè ligamen, seu collare signi-
ficat, quo simul canes venatici colligantur, & copu-
lantur. [Quos neque est tanti raritè insectan-
do, superandos copulis palam dicitis inquitari.
Sidon. lib. 8. epist. 7. Ut Episcopi, & Abbates, &
Abbatissæ copulas non habeant. In Capitul. Ca-
roli Magni. In aliquibus exemplaribus legitur
Copulas à gallico sermone *Couple*.
- COPULATUS**. FR. matrimonialis conjunctio, can-
confangueorum, 3. q. 4.
- COQUIMELLA**. Prunum, species notissima fructus.
[Coquimella, quam Latini ob colorem prunum
vocant. Ibid. lib. 17. cap. 7.] Vide *Nixa*.
- COQUINA**. Vide *Fulina*.
- COR**. Cordis inspiratio. Vide *Incordor*.
- CORACINUS**, corvinus, à græca voce, *κόραξ*, id-
est, corvus, quo vocabulo etiam in locutione
latina *Corax* à D. Hieronymo usurpatur, ac etiam
utitur D. Ambrosius ad significandum delubrum,
ubi Gentiles corvos adorabant, sic inquitens:

- [Quia coracina sacra habent pagani. In epist. D. Pauli ad Roman.
- CORBA**, & *Corbanus*, sic in Hibernia vocant Parochum à vernacula dictione *Corbach*, & Parochiam *Corbanatum* dicunt.
- CORBAN**. FR. Hebraica vox, seu potius Chaldaica. [Corban (quod est donum) quodcumque ex me tibi proderit. Marci, cap. 7. 11.] Arabes quoque *Corban* vocant Eucharistiæ communionem, id est, *donum*, & *munus*. Item juramentum significabat, seu Hebræorum votum, quo aliquid Deo consecrabatur, de quo Theophrastus, ac de hoc voto Matthæus, cap. 15. quod Marco ita concordans, inquit: [Munus quodcumque ex me tibi proderit.] Ubi Christus Phariseos reprehendit, asserentes, quod votum pœnale filiorum familias, licet in præjudicium parentum, validum esset; quare Christus hoc esse contra divinum præceptum demonstrat. Item *Corban* ex Joseph heb. lib. 4. cap. 4. antiq. Hominem Deo deditum significat. Vide *Corbona*.
- CORBICULARIUS**, in aliquibus Galliæ Ecclesiis ita vocatur clericus rochetto indutus, quod Galli *Corbulam* vocant, & inservit pro illis clericis, qui in officio Acolythi ceteroferaria gerunt, ut etiam penes Dominicanos, & Teresianos observatur. Vide *Pascha*. §. In Andegavensi autem Ecclesia.
- CORBONA**, hebræa vox, arcam significans, à *Corban*, de quo supra diximus significare donum, seu oblationem. FR. quod Chaldaicum nomen potius est, oblationem significans. Unde illud, [Non licet mittere in corbonam. Matth. 27.] literaliter significat, [Non licere in locum ponere, in quo oblatio poni solet.] Seu ut habetur in textu Chaldaico: [Non licet eos abicere in corbonam,] videlicet inter oblationes; seu inter ea, quæ templo offeruntur; cum enim oblationes in arcam ponerentur, inde & arca idem nomen sortita est. Baron. an. 40. num. 69. quæ etiam mensa dicebatur. Vide *Mensa*. §. Tria loca commemorant Scriprores apud Hebræos in templo ad recipiendas oblationes fuisse, primum quod appellabant *Musach*, ab Achaz Rege ædificatum, ubi Principum, Magnatumque dona reponebantur. Vide *Musach*. Secundum, quod *Gazophylacium* dicebatur, ad populares oblationes destinatum. Vide *Gazophylacium*. Tercium denique *Corbona* vocabatur, quod pro eleemosynis Sacerdotibus, & Templi Ministris destinatum erat.
- CORDICITUS**, adverb. ex toto corde, cordialiter. [Si quidem prudentibus cordicitus insitum est vitare fortuita. Sidon. lib. 4. epist. 4.]
- CORDIGERI**, vel *Chordiferi*. FR. Ordinis Sancti Francisci Regulares. De verborum signifi. in sexto, lib. 6. tit. 12. cap. 3. Vide *Franciscani*.
- CORDUBENSIS PELLIS**, Italicè *Corame*, *cordovano*. Vide *Bazan*.
- COREPISCOPUS**. Vide *Chorepiscopus*.
- CORNICULARIUS**. FR. qualis miles dicebatur. Vide *Baronium* in Notis ad Martyrol. 21. Augu-

sti, litt. c. cui à Latinio tamen in Correc. ad Martyrol. objicitur.

CORNOR, verb. deponens, clangor cornu. [Faciatur cornari, ne videatur furtivè facere. Matth. Paris. in hist.]

CORNUTA, capsa quædam, quæ tempore conclavis ad deferenda comestibilia pro Eminentissimis Cardinalibus inservit, sic appellata à binis cornibus, seu ansis in extremitatibus ejus positis, per quas hasta transacta, commodius deferretur à servis. [Prælati custodes cornutam aperiant, fercula, & omnia, quæ intus sunt, diligenter perscrutentur, ne quid litterarum insit. Carem. Rom. lib. 1. cap. 4.] Aliqui tamen Recentiores *Carnutam* scribi maluere, ab illatis in ea carnibus etymon trahentes.

CORONA, Ornamentum, quod in Ecclesia pendebat, de quo sæpè Anast. Bibl. cujus typum hæc subijciam, ut in quodam Martyrol. in membrana exarato Vaticanæ Bibliothecæ à Paulo Æmilio Cardinali Sfondrato dono dato delineatum inspexi, fol. 342.

In Ecclesia S. Clementis Romæ est etiam similis figura in quadam antiqua imagine, quæ ad lavum ingredientis depicta perspicitur. Vide *Strabus*. FR. Ante Imperatorem Græcorum deferrebantur duæ lampades coronatæ, quæ idè à Balsamone *σπαρσπυρα* dicebantur: adulatoriè tamen ipse asserit hanc cæremoniam adhibitâ fuisse, ut indicaretur ad imperatoriam majestatem, seu coronam, rerum divinarum, & humanarum curam spectare, quam autoritatem sibi arrogabant Græci Imperatores; contra quos Nicolaus Papa hæc scripserat: [Hi quibus tantum humanis rebus, non divinis præesse permissum est, quomodo de his, per quos divina ministrantur, judicare præsumant, penitus ignoramus, can. denique, dist. 96. & can. cum ad verum, ibidem.] At unica hujusmodi lampas Patriarchæ præferebatur in signum illius spiritualis tantum curæ; sic etiam Imperatrici unica præibat, quia ad eam non nisi humanarum cura spectabat. Item *Corona* pro auro coronario, munere, & xenitis, quæ vulgò *Regalia* dicuntur, coronæ, scilicet, regi debita. Vide *Behem Fodrum*. Corona baptizatorum. Vide *Baptismus*. Corona clericalis. Vide *Tonsura*. Klil: in dict.

dict. *Canobium. Papalesbra. Platta. Corona civica, militaris, & sacrificiorum. Vide Rega. Corona Imperialis, aliorumque. Vide Calyptera. Collyra. Crionia. Diadema. Garrhara. Infula. Pileus. Piramir. Corona Imperialis Iustiniani in incendio deperdita, & post aliquod tempus inventa. Vide Septimum.*

CORONA OBLATIONIS, dicebatur panis pro sacrificio Missæ oblati, licet aliqui perperam ipsam Eucharistiam intellexerint, qui quidem error ex D. Gregorii textu, lib. 4. cap. 55. manifestè convincitur; ibi enim visionem cuiusdam animæ in purgatorio existentis referens, quæ cuidam Sacerdoti hæc verba fuisse, inquit; [Iste panis sanctus est, & ego hunc comedere non possum.] Quæ verba *Panis sanctus* occasionem censefendi præbuit errantibus, quod de sacrosancta Eucharistia hic ageretur; sed ex subsequentiis verbis, de quo pane anima illa intellexerit, patet; dum sequitur; [Si autè mihi præstare vis, Omnipotenti Deo offer hunc panem.] Ergo adhuc consecratus non erat. FR. Item Corona iurisdictionis, & potestatem significabat. [Supplicans coronæ vestræ, ut getis ecclesiasticis ex omni obnoxirate solvatur. Ennod. in petitorio pro Geronio Agapyti puero. Cum Ecclesiam Sancti L. de corona tuâ Diocesis canonicè sit adeptus. De filiis Presbyterorum, lib. 1. Decretal. cap. 13.] sic dicimus *Corona hispanica. Corona gallica.* Vide Baron. 21. 503. num. 15. Corona quæ in Sanctis depingitur. Vide *Nimbus.* Quæ spinæ fuerint corona Christi passî. Vide *Rhamnus.*

CORONARIUM æs, sive aurum. Vide *Bahem. Fodrum.*

CORONATIO IMPERATORIS. Vide *Infula. Pectorale. Rota prophytica.*

CORONO. Vide *Inoro.*

COROPITÆ. Vide *Agnofici.*

CORPORALE, velum sacrum, ita appellatum, ex eo, quia pro Christi sacramentato corpore inservit, quod *Palla* dicitur à S. Clemente, ep. 2. Item *Sindon* ab Isidoro Pelusiora, l. 1. c. 123. & in Missali Ambrosiano. Item *Palla corporalis* in ord. Rom. Appellatur etiam *Antimensia*, idest, loco mensæ, vide in dict. *Alvare.* Item *Spivus*, cum sit Regi gloriæ thronus. Item *Chismale*, ut suo loco dictum est. Debet fieri ex tela lineæ, simplice, munda, atque benedicatur ab Episcopo, seu ab habente facultatem paramenta sacra benedicendi. Dixi *Ex tela lineæ*; nam, ut Alcuinus notavit, [Corporale, cui sepa rimponitur Corpus dominicum, non aliud, quam linteum, esse oportet; quoniã Joseph linteum mundum legitur emisse, ubi corpus dominicum involvit.] De divin. offic. [Licet Azor. lib. 10. cap. 28. quæst. 8. posse ex tela cannabina fieri censeat. Dixi *Simplex*, quia, ut Rabanus, lib. 1. de inst. cler. cap. 33. advertit inquirens: [Immittiturque super Altare corporale palliû, quod significat linteum, quo corpus Salvatoris involvabatur, quod ex lino puro textum esse debet, & non ex serico, vel purpura, neque ex panno tinctorio, sicut à S. Sylvestro Papa institutum invenimus.]

Quod tamen Græci non observant; nam in medio ejus acu pingunt calvarium montem, cum cruce superposita, & subtus montem Christum effigiant mortuum jacentem Angelis circumdatum, atque in quatuor corporalibus angulis quatuor illa animalia Evangelistarum symbola formant, eique applicant bursam, in qua reliquias Sanctiorum Martyrum includunt, sigillisque, matriche, ac cera occludunt. *Mundum* dixi debere esse corporale contra ecclesiasticorum ministrorum negligentiam, qui sordida corporalia ad celebrandum præbent; contra quos sic Petrus Damianus invehitur: [In squallido linteo dominicum corpus offerunt, & involvunt, & quod non dignatur potens quilibet, qui tamen vermis est, propriis adhibere labiis, in hoc isti corpus non verentur imponere Salvatoris. Opusc. 26. c. 1.] Atque Alcuinus, loc. cit. munditiam internam Celebrantis indicare mundum corporale astruit, inquitens: [Ita ergo, qui corpus Christi in se recipere desiderat, per multos bonorum operum labores, & per castitatem mentis, & corporis debet se reddere mundum, & candidum.] Hi ergo, qui immundicia erit notabilis. Tandem debet corporale benedici ad habente facultatem. Quod tamen inter Græcos solus Episcopus illud benedicit, consecrat, chismate ungit, atque alias ceremonias facit. Antiquitas corporale majoris latitudinis erat; inserviebat enim ejus extremitas ad cooperiendum calicem, ut adhuc Carthusianis observant. Hodie tamen ad periculi cautelam, adhibemus exiguum corporale, quod palla, seu animetta dicitur. Vide *Animetta. Palla.* Quod unà cum corporale benedicatur, cum sit corporalis pars. Utrumque verò à laicis tangi non debet, sine peccati mortalis scrupulo, ut Sylvester, Angelus, Emmanuel Sà, Armilla, & alii docent: exclusus tamen necessitate, ac Sacristiæ Ministris cum privilegio, seu Superioris licentia: quod intelligendum est, postquam Sacerdos eo usus sit in Altari; nam quando est lavatum, non adest tangendi scrupulum. Insuper sunt aliquæ ceremoniæ in ejus plicatura, & explicatura observandæ. Quo ad plicaturam, inquit Gem. lib. 1. cap. 46. [Corporale cum complicatur, nec initium, nec finis ejus apparet, quia Christi divinitas initio caret, & finem non habet.] Aliud etiam mysterium idem in hoc agnosce, inquit. [Quod ita plicari debet, ut nec initium, nec finis appareat, sicut etiam sudarium in sepulchro.] Explicatur autem ante offertorium in Missa solemnè, in qua Diaconus illud explicat, postquam à choro canitur, *Et Incarnatus est*; ad denotandum Christum manifestare cœpisse nostræ redemptionis mysteria post incarnationem; Dominicanis verò solet in Missis solemnibus explicare corporale post epistolam; quorum Diaconus prius pro reverentiæ manus lavat. De miraculis corporalibus. Vide hic infra *Corporale festum.*

CORPORALE FESTUM, sic appellatum fuit festum

sum corporis Christi, occasione illius insignis miraculi, quod in quadam Ecclesia, non valde distante à Volfinii, seu Volfinii Tusciae Civitate acciderat, de quo Odoricus Raynaldus in Annual. Eccles. ad an. 1264. nu. 26. & seqq. Illius, nempe, corporalis sanguine Christi conspersi, quod magna veneratione in Urbeveta Civitate conservatur, quæ præter cæteras claritudines, admirabilis redditur ob templum conspicuo frontispicio adornatum, & propter situm naturam, & arte inespugnabilem, ac artificiosum puteum, in quo usque in imum jumenta ad extrahendam aquam descendunt, quibus pro ascensu, decensuque artificiosè, ad evitandas incursiones, duplex cochlea constructa reperitur. Hæc tamen & alia omnia ibi conspicua à supernaturali illius sanctissimi corporalis prodigio superantur, quod mihi summa in contemplantio feliciter fuit; nam Superioris permisso, nedum diu illius maculas, in quibus Christi figuræ replicatæ conspiciuntur in actu *Ecce Homo*, juxta formam hostiæ illius sæculi, observaveram; sed etiam mihi licitum fuit quandam concavitatem introspicere, aperiendo, scilicet quoddam operculum ferreum clavibus firmatum, ubi quædam telæ fragmenta sanguine conspersa, & involuta inventa sunt, in quorum medio erant aliquæ chartulæ litteris gothicis lectu difficilibus, in quarum una erat scriptum, [*Co*. pus Christi sparsum fuit super hoc corporale; cum summa diligentia debet custodiri.] Et in alia scriptum erat, [*Benda*, in qua involuta fuit pars corporis, & corporale cum guttis sanguinis Christi, & figuris.] Quæ theca erat in eodem armario, in quo miraculosum corporale conservatur, & non modica difficultate aperta fuit, nec mediocrem pariter circumstantibus admirationem hæc reliquiarum inventio attulerat, quarum nulla inter incolas extraxat traditio. FR. Ferrus simile miraculum accidisse anno 1239. in Oppido Darocæ Hispaniæ in Regno Valentia, de quo agunt Aloysius Granaia de Excellentia Christianæ Religionis, lib. 2. & Bzovius, tom. 13. Annal. Eccl. & Marian. de reb. Hisp. apud Odor. Raynal. ad an. 1240. nu. 26. Vide *Brandemum*. Quo verò ad Corporis Dominici festum, ejusque institutionem, per aliquot annos antea in diocesi Legionensi, Joannes Cizeavillus de vera orig. festi Corp. Dom. cap. 2. institutum fuisse refert. De hoc festo. Vide *Eucharistia*.

CORPORALE, quomodo differat à spirituale. Vide *Spirituale*.

CORPORALE CRIMEN. FR. [Paulus Deaclinæ Civitatis Episcopus inter alia mala in corporali crimine lapsus. 2. quæst. 7. can. lator.] Quod Glossa adulterium, vel incestum interpretatur; nam ex simplici fornicatione Episcopus ejus dignitate non privatur. Nihilominus contrarium dici debet, quia manifestè ex can. Paulus. loc. cit. dicitur, quod à subditis de lapsu carnis convincitur; ergo per carnalitatem, nec adulterium, nec incestum, privatum fuisse arguitur: potest tamen esse, quod scrupulosius carnalitatis peccatum

Hierolexicon Magri.

in Episcopis corrigebatur, vel ex publico scandalo, vel habitatione, vel quia hoc crimen erat inter alia mala Paulo imputatum, ut expressè in dicto can. Lator. Quinimò Episcopi corrigebantur, qui in eorum servitio carnales homines retinebant. 2. quæst. 7. can. 58.

CORREGIONALIS. Vide *Regionalis*.

CORRELATIVUS, terminus scholasticus, quomodo antiqui illum exprimebant. Vide *Sine vicem*.

CORTINA. Vide *Velum*.

CORUS, κόρος, genus mensuræ liquidorum & aridorum, quæ dicitur hebraicè *chomer*, seu hōmer: continens secundam aliquos modia Romana XL. Latinus tamen Latinus in ejus Biblioth. Sac. sustinet continere LX. Eucherius verò ait non continere plus quam XXX At quodlibet modium secundum Plinium, lib. 18 cap. 16. præstat in jugera modica vicena. De hac mensura sæpè in Sac. Pagina, & Lucæ 16. [Tū verò quantum debes? qui ait: centum coros tritici,] & quòd sit etiam liquidorum mensura probatur, 3. Reg. cap. 15. num. 11. [Salomon autem præbebat Hiram coros tritici viginti millia, in cibum domui ejus, & viginti coros purissimi olei.]

CORUSCUM, fulmen. [Permittit super sepulcrum præterire coruscum, ne fieret multitudinis totius interitus. Greg. Turon. lib. 2. mirac. cap. 27.]

CORYPHEUS, κορυφαίος, summus, excelsus, cæterorum princeps. Vocatur ergo coryphæus, qui est in aliquo genere, vel ordine caput, aut princeps: qui multos sequaces numerant, talis festæ, vel doctrinæ meritò coryphæi nuncupantur.

COSACCHUS. Vide *Gosachio*.

COSCINA, aridorum mensura. Vide in dicto *Sauma*.

COSCIONOMANTIA, κοσκινομαντεία, divinationem per cribrum significat. Nam κόκιον, cribrum dicitur, & μαντεία, divinatio; unde & *coscionantes* est vates per cribrum divinas. Quod fit dum aliquid occultum quo piam cognoscere desiderant, ut v. g. quis talem rem furatus fuerit; ad nomen fovei cribrum spontè, vel potius ope dæmonis movetur. Est enim una ex illis divinationibus, quæ fiunt cum expressa dæmonis invocatione. Et quantum talis divinus se nullum habere pactum cum dæmone testetur, tamen eum censetur expressè invocare, dum tal. medium, quod scit ope dæmonis peragi, vult adhibere. Si enim geomantia, hydromantia, & similes divinationes à D. Thoma 2. 2. q. 95. ar. 3. c. ad primum genus divinationis, cum expressa dæmonis invocatione, referuntur; eò magis coscionantia, dum talis cribri motus à solo dæmone provenit, est ad illud genus reducenda.

SS. COSMÆ, ET DAMIANI epitheton. Vide *Anargyri*.

COSMITES, Ecclesiæ navis in formam crucis juxta antiquum ritum, ita à S. Germano appellata, quia hæc figura representat quatuor mundi plagas, qui κοσμιτὴς græcè dicitur, seu quia κόσμος

proprie ornatum significet, hinc antonomastice pro mundi ornatu κόσμος, accipitur, à verbo κοσμέω, idest, orno, sic Ecclesie navis in prædicta figura pulchrè formata *Cosmires* dicebatur.

COSMODIN. FR. Aliquæ Ecclesie in Urbe, & alibi sic appellata, à græco vocabulo κοσμοπιδίς, ornatum, seu mundanum significans. Romæ adhuc extat in Regione Ripæ Ecclesia titulo Diaconie, quæ dicitur S. Maria in Cosmodin, & antiquitus alia exerat sub invocatione Sancti Valentini in Cosmodin: Floravantes Martinellus in sua Roma Sac. cap. 12. pag. mihi 404. Ac alia S. Mariæ in Cosmodin nunc S. Aniani appellata ex Pancirol. idem Martinellus, p. 371. Item in suis Memoriis Sacris Ravennæ antiquæ, pag. 244. Hieronym. Fabrus affirmat fuisse Ravennæ Ecclesiam sub eodem vocabulo. In Bullario tamen Casinensi sæpe *Cosmedin* legitur. Vide *Schola græcorum*.

COSMON, vox græco-barbara, significat jumentum, inde *Cosmaticum*, solutio pro vectura jumentum. Id. in glossa. Ita etiam *Μονοκοσμον*, currus unico jumento vectus.

COSMOPLASTES, κοσμοπλαστής, mundi fisor, seu creator. Fit à voce κόσμος, mundus, & verbo πλαστῆς, fingo, formo, seu ab ipsa voce πλαστῆς, figulus, formans. Hanc vocem habet Philo de Mundo, & non Angelis, sed soli Deo, cœli & terræ factori est adaptanda. Ab eadem voce κόσμος fiunt & alia composita, quæ in sacris Auctoribus occurrere possunt. Sic κοσμοκράτωρ, sed latine considerator, pro Mundi principe, apud Nazianzenum: à verbo κρατέω, teneo, impero &c. Α λόγος, ratio, sermo; fit cosmologia, sermo, vel ratio de Mundo.

COSTUMA, usus, mos, [Dedit Ecclesie, tempore, quo vivebat, pro anniversario suo faciendo costuma, quas habebat apud Polliacum. Necrologium Trecentæ.] In hoc tamen loco consuetum tributum, seu solitam solutionem proprie significat à græca voce, licet barbara κοσμήμιον, seu gallica *Coviume*, seu Italica *Costume*.

COTERELLUS, vilis homo, tugurii habitator. [Eodem die captus est Benkin coterellus. In vita S. Caroli Comitis.]

COTOPITÆ. Vide *Agnostici*.

COTTA. Vide *Superpellicium*.

COXA. Vide *Largæa*.

CRANIUM, aliquando calvarium montem denotat. [Adam primus noster parens in hoc, qui nunc dicitur cranium, loco dicitur esse sepultus, ubi meus Christus pro nobis crucem, & mortem suscepit. Metaph. In vita S. Theodos. Cœnobiar.] Vide *Golgotha. Bosor. Venerarium*.

CRAPULITAS, crapula. [Multi exanimatum crapulitate opinantur. Paul. Diacon. lib. 10.] loquitur de Justiniani Imp. morte.

CREAGRA, furca bicornis, qua ex pila caro extrahitur, græcè κρεσγρία, apprehensionem carnis sonans. [Fecit autem Hiram leberes, & creagras, lib. 2. paralipom. cap. 4.]

CREATUS, ita à Fulberto Carnotense appellatum

fuit divinum Verbum, non quia cum Arianis sentiret, qui illud creatum fuisse aiebant; sed pro ut humanatum, vel de natura humana eodem Verbo unita loquutus est; nam ex ejus verbis de natiuitate, seu conceptione Christi loquutus ipsa fuisse clarè colligitur, dum inquit: Alia, quæ erat in principio apud Deum; alia, quæ creatus ex Virgine Maria, & crist. 1.] FR. Est tamen quæsitio inter Theologos agitata, utrum hæc propositio: *Christus est creatura*, possit simpliciter proferri; negant S. Thomas in 4. contr. gent. cap. 48. Canus 11. de locis. cap. 11. & alii apud Suar. tom. 1. in 3. par. quæst. 16. art. 8. Vafq. disp. 65. & ablit scandalum propter Arianos: & colligitur etiam ex D. Thoma in 3. par. q. 16. art. 8. ubi non negat ex proprietate sermonis non esse dicendum: *Christus est creatura*, quod subauditur, quatenus homo: sed inquit: [Ne errori Arianorum favere videamur.] ubi S. Doctor non ait: *Ne faveamus*; sed, *Ne videamur favere*, quia revera non favent hujusmodi verbis, dum implicitè talem, quatenus homo est, intelligamus. Cum addito tamen explicito, seu cum restrictione aliqua, pleno ore SS. PP. protulerunt; quare S. Leo Papa I. serm. 3. Pentec. ait. [Si enim homo ad imaginem Dei factus, in suæ honore naturæ mansisset &c. creator mundi creatura non fieret.] Ac S. Hilarius Arianorum insectator acerrimus, lib. 12. de Trinit. in fin. non veritus est talia proferre, nempe. [Filius itaque suus est, qui est in homine, & ex homine factura: neque tantum factura, sed etiam creatura.] Atque Gentium Doctor. [Qui secundum Deum creatus est, ad Ephes. 4.] Ac etiam D. Hieron. in Com. magn. cap. 2. ad Ephes. [Nos liberè proclamamus, non esse periculum, eum dicere creaturam, quem vermem, & hominem, & crucifixum, & maledictionem tota spei nostræ fiducia confirmemur.] S. Aug. serm. 3. de Tempor. quem Ecclesia in festo Purific. legit. [Deus, qui est, & qui erat, fit creator creatura.] Sophron. in confess. fidei à VI. Synodo recepta, act. 13. in act. 11. [Creatum hunc ipsum, ur & increatum.] S. Cyrill. Alex. lib. 10. thes. cap. 4. [Cum ipsa natura increatus sit, & omnium Dominus, & creator: creatura etiam factus, primus invenitur inter omnes homines.] S. Greg. Nazian. Orat. Nativ. Dom. quæ est 38. [O novam mixtionem, & admirabilem temperationem! qui est, fit, & increatus creatur.] Et tandem in Concil. Lateranen. sub Martino I. in quo Monothelitarum hæresis damnatur An. Dom. 642. à 105. Episcopus in consult. 5. can. 4. statuitur: [Si quis non conficiat unum, eundemque Dominum nostrum, & Deum Jesum Christum &c. eundem inconditum, & conditum, condemnatus sit.] Concludendum ergo est: quod quotiescumque adest oppositio *Creati*, & *Increati*, tollitur omnis suspicio scandalum, & quo secluso etiam

etiam *Creatura* Christus dici posset, dummodo haud mera intelligatur.

CREDENTIA. Vide *Parasporium. Protesis.*

CREDITUS, fidens, amicus fidelis. [Transmittere Abbates, & creditos tuos, ut hæc, quæ loquor, exponant. Greg. Turon. lib. 9. cap. 10. FR. adjectivum *Creditus*, & *Credor* pro commisso, & committor in Sac. Script. non raro usurpatur. [Gubernat creditam sibi domum. Genes. 39. Cunctis ei creditis. Ibid. Qui credita habebant utensilia. 1. Paralip. 9. Dispensatio mihi credita est. 1. Corinth. 9. Creditum mihi est Evangelium. Galar. 2. Ut crederetur nobis Evangelium. 1. Thessal. 2. Evangelium gloriæ beati Dei, quod creditum est mihi. 1. Timot. 1. Prædicatione, quæ credita est. Ad Tir. 1.

CREDO, quando in Missis votivis dicatur. Vide *Missæ votivæ.* Reliqua. Vide *Symbolum.* An sufficeret sensum, & non verba memoriter retinere. Vide *Spiritualiter.*

CREDULUM, securum, periculo vacuum, epithetum convivio à Justino, epist. 2. attributum, in quo absque ulla veneni suspitione comedebatur.

CREMENTUM, augmentum. [Qui non modò fautor est cremento proficentium. In vita S. Adelardi Abb. Luna crementum, & decrementum facit. D. Ambrosius. In epist. ad Rom. cap. 4.

CREPIDULUM, muliebris in capite ornamenti genus, ita à crepitando appellatum. [Et stolam, & supparum, & crepidulum, & caliendum, Tertull. de pallio, cap. 4.] Turnebus tamen *Crepidulam* legit. Viget adhuc usus penes orientales mulieres in capitis appendere monetas aureas, & argenteas, quæ in capitis motu aliquantulum sonum reddunt.

CREPITACULUM. Vide *Campana.*

CREPULUS, murmur resonans ex venti effectu inter frondessaxa, vel in aquis redundantibus. [Et viatorum sollicitas aures foliis roto nemore labentibus crepulo fragore circumstrepit. Sidon. lib. 4. epist. 15.

CREPUSCULASCENS, crepusculi tempus, sicut *Vesperascens* vesperearum tempus dicitur. [Ad hoc & cum me defatigatum ab excubiis ad diversorium crepusculascens hora revocavit. Sidon. lib. 8. epist. 3. Vide *Inter canem, & lupum.*

CRETIO. FR. accessio, & propriè significat præfixum terminum hæredi ad accedendum hæreditati. [Cesser itaque in maternis dumtaxat successioneibus commentum cretionis. C. Theodos. lib. 8. tit. 9.] Vide *Hæredipedia.*

CREVENTIA. FR. copulatio, associatio, [Si verò populus portiones mæx cum populo vestræ partis ierint pro creventia in exercitu quocunque &c. In capitulare Radelchis, cap. 27. apud Camillum Peregrinum Histor. Longobard. Principum.

CRIMEN. FR. probatio. [Prævaricari est vera crimina abscondere. 2. q. 1. 3. can. si quem.] Ubi Glossa notat: [Crimina, i. est, probatio-

nes.] Crimen quatenus delictum significet; si est manifestum, ut corrigatur juxta canonum decreta, accusatio non indiget, nec in eis est ordo judicarius observandus, in decret. de iurejurando, cap. 21. Crimen corporale. Vide *Corporale crimen.*

CRIOBOLIUM, κριοβόλιον, genus sacrificii, in quo arietes mactabantur, ex græco κριός, idest, aries, & βολή, percutio, mactio. [Miseri sunt profusione sacrilegi sanguinis, creuantur taurobolium, vel criobolium, scelerata te labe perfudit. Jul. Firmicus de errore prophæ. Relig. cap. 23.] Ubi per *Taurobolium* taurorum sacrificium intelligit. Vide *Lanissa.*

CRIONIA, pileus Constantinop. Imperatoris, quem in solemnitatibus ferebat, de quo Codinus de Offic. Constantinop. cap. 6. num. 18. ex voce græca κριών, idest, lilium, cuius figuram præferebat, & ideo etiam *Tetraphyllum* pileus hic vocatus fuerat à τετραφυλλιον, quod quatuor foliorum significat. FR. figuram pilei græci Imperatoris videri potest in typo apposito in dict. *Calyptra.* Pilei synonyma vide *Pileus.*

CRISPINUS, unde dictus. Vide *Rebursus.*

CRIBYLUS, græcè κριβύλος, capillorum pyramidalis contextus, & ornamentum. [Debebant etiam & ipsi aliqua sibi defendere insignia. (FR. lege *deserre insignia &c.*) aut pennas Garamantrum, aut crobilos Barbarorum. Tertull. de Veland. Virgin. Athenienses crobilo induebant aureo, adjunctis cicadis. Clem. Alex. lib. 2. Pedag. Nonne velato ore in fœminam degenerat ille fortis, ille animo præstans, ille in armis suis admirabilis, hostibus formidabilis? Tunicam ad talos demittit, zonam pectori circumvolvitur, calceamenta muliebria sumit, & more fœminarum capiti crobylum imponit; quin etiam cum lana colum circumfert, dextraque filum ducit, qua trophæum antè tulit, spiritumque, & vocem in acutiorem, & muliebrem sonum extenuat S. Antiochus Amasiæ Episc. homil. in fest. ad kal. Januar.

CROCEA, cappa nigri coloris, qua Cardinales utuntur in Conclavi, circa collum crispata, longa usque ad terram, & ex parte anteriori aperta, manto Græcorum Episcoporum similis; nith quòd habet ex posteriori parte exiguum caputium, ad instar illius, quod fertur in mozetta: [Est autem Crocea genus clamidis longa ad terram usque, à parte anteriori aperta à summo ad imum, & circa collum rugosa in forma capparum Prælatorum, si demas cucullum. Ord. Rom. lib. 1. cap. 4.] FR. In commentariis Jacobi Cardinalis Papiensis etiam *Crocea* dicitur, ubi sic inquit: [Manè Patres inducis pallii à summo deorsum, quos croceas vocant, in cellam Beati Nicolai, quæ ad dextram primæ zule est, glencio convenire, lib. 2.] loquitur de conclavi, in quo creatus est Pontifex Paulus II. & hæc capella Paulina hodie vocatur. Hujusmodi pallia erant nedum canonicis communia, ut dictum est in dict. *Cappa*; sed etiam extra domum à Car-

dinalibus ferebantur; sic in processu ad instantiam Federici Oenobarbi Imperatoris contra Alexandrum III. fabricato, & in Conciliabulo Papiensi allato, in quo ostentabatur eundem Alexandrum non fuisse in conclavi in Pontificem acclamatum, exivisseque proinde cum aliis, more solito, indutum, ac ita protulisse idem conciliabulum apud Radevicum Frisigen. in vita Feder. Oenobar. lib. 2. cap. 67. [Multi ex nostris dixerunt exisse sine manto, (ideest Papali) sine stola, sine albo equo, & sine omni habitus munitione, cum pellibus nigris pallio coopertis, cum nigro almutio.] Similem Croccia formam hic apponere curavimus, quam ferebant antiqui Rhodiorum equitum Magni Magistri, ut habetur in monumento Fratris Ricardi Caraccioli in Ecclesia S. Jo: Prioratus Romæ posito: qui Caracciolus à sancta sede Apostolica tempore Schismatis, eorundem Equitum Magister declaratus est.

Pontifex etiam solet in Nativitatis Domini nocte similem cappam ferre in Maturino; sed est villosi serici, armellina pelle subfuta, quam Bonifacius IX. instituerat. In aliis vero Maturini recitationibus, & in die Veneris sancti de mane est saeja rubra cum cucullo isdem pellibus subfuta, quae in antiquis caeremonialibus M. SS. *Chlamys coccinea*, *Chlamys rubra*, & *Cappa* dicitur. Vide *Clocca*.

CROCCIA, baculus subalaris. Vide in dict. *Bacillus*. *Fulcrimentum*.

CROCUPHANTIVM, *κροκύφαντες*, velum ad muliebri caput, alii *Crucyphantium* legunt, quia ad modum reticulæ contextum erat absque stamine, sed sola trama.

CROTALA, Vide *Campana*.

CRUCE CONTENDERE. Vide *Cruce*.

CRUCIARIUS, cruciatum asserens. [Febrem denique inter ceteros mortiferos, & cruciatios exitus, erogando homini deputatum. Tertullianus adversus proscript. hæret. cap. 2.

CRUCIBULUM, vas. [Nam de nocte crucibulum, & oleum effundebat. In vita B. Colectæ.] fortasse diminutivum ex nomine Gallico *Cruche*. Vide *Cruselinum*.

CRUDA SALUTATIO, salutatio Candidatorum summo mane facta personis, à quibus favorabile suffragium exoptabant; *Cruda* dicitur, quia nondum satis cocto in stomacho cibo, surgebant illi ad obsequium præstandum, quæ phrasis non incongruè Aulicorum adulationibus applicari etiam posset. [Quæ non atria nocturnis, & crudis salutationibus occupant? Tertull. de pœnit. cap. 11.] de qua matutina salutatione S. Cyprianus ajebar: [Quas superbas fores matutinus saluator obsedit. epist. 2. lib. 2.

CRUDA SENECTUS, ab effectu; senectus enim cruditatibus plena est. [Misera insania crudæ senectutis. Apul ejus, lib. 1.

CRURIFRAGIUM. FR. genus martyrii. Baronius in Notis Martyrol. 23. Maii lit. e.

CRUSELINUM, vasculum à germanica voce *Krouselin*, idest, poculum. [Portabat enim vas parvum, & fictile, quod vulgò cruselinum &c. Cæsar. lib. 12. Miracul. cap. 41.

CRUSTA, vestis purpurei coloris. [His quoque vestibus abstinendum, quas Græci nomine à latino crustas vocant, in quibus alio admixtus coloris puri rubor muricis inardescit. In Cod. Theodos.] FR. Sed in neutro genere Aldhelmus de Ecclesiastico luxu in vestimentis loquens, pronuntiavit: [Ut crusto interducto, phalerataque venustate carnalis natura comatur. de Virg.

CRUX, inestimabile nostræ redemptionis instrumentum, quæ nunquam est à Christianis satis colenda. Inter omnes verò nationes in hoc singulares sunt Æthiopes; nam laici eam in collo appensam semper ferunt, & in manu Monachi, & reliqui Ecclesiastici, sicut & eorum Imperator. Et è contra inter Armenorum errores à D. Nicone collectos, non adorant Crucem, nisi clavum prius in eam figunt, illamque postea benedicunt; sic etiam maxima reverentia Moscorum erga Crucem erroribus, & ignorantia miscetur, qui licet nunquam sinant eam ad solum sculpi, aut depingi; collo tamen appendunt, creduntque satisfacere præcepto audiendi Sacrum in diebus festivis, si signo crucis se signent. FR. Primò quo ad ejus etymologiam: **Crux** à cruciatibus dicitur. can. nulli. 3. quæst. 1. Deinde quo ad ejus antiquam venerationem etiam ante Christi-

Christi adventum apud Hebræos, & Gentiles; & quo ad Hebræos, primò multa Sacræ Scripturæ loca congerit Jacobus Bosius in ejus tractatu de Triumphanti Cruce, de qua etiam præcipuè in Psal. 73. Dominicus Cardinalis Gymnasius notavit; ubi Psalmista inquit, [Et gloriati sunt qui te oderunt in medio solemnitatis tuæ, posuerunt signa sua, signa, quæ non noverunt: sicut in exitu super summum &c.] de Hebræis exponens, qui; [Posuerunt signa, & non cognoverunt: hic est Jesus Nazareus Rex Judæorum, sicut in exitu, in ultimæ vitæ Domini exitu super summum Crucis.] Ac de Gentilibus, cit. Bosius, lib. 2. cap. 4. asserit, quòd orantes illi Crucem effigiant; & lib. 5. c. 12. quòd Ethnici, nescientes tamen quid facerent, Crucis figuram, & imaginem formabant: de quibus vide etiam Baronium, ann. 34. num. 92. & 93. De Ægyptiis vide infra, dict. *Cruce Ansuta*. Quo ad Crucis materiam: Glossa, in Clement. de Summa Trinit. cap. 1. de vera Christi Cruce sic ait: [Ferrum etiam Crux quatuor genera lignorum habuisse, cedrum in stipite, palmam in palo longo, cupressum in ligno ex transversò, olivam in tabula super Crucem loco quarti brachii, & datur versus.

Ligna crucis palma, cedrus, cupressus, oliva.

Et quomodo proprietates lignorum bene conveniant, instant Theologi, quod omitto.] Ac tandem de Crucis historia, ritu, mysteriis ad mètem Auctoris. ¶ In primitiva Ecclesia non depingebatur Christus: sed nuda Crux, ut aliquantulum Gentilium debilitati condescenderetur, qui ad audiendam Euangelij prædicationem, ad Christianorum Ecclesiam sæpè accedebant; ne ergo paterentur scandalum, si Crucifixum in Cruce pendentem viderent (crucifixio enim reorum tunc ignominiosum patibulum erat) idèò, ut suaviter attraherentur, formabant Christicolæ Cruces geminatas, variis ornamentis decoratas, quod insinuare videntur Prudentius, & Chrysof. in hom. de Cruce apud Baron. ann. 395. num. 9. idèòque figurabatur mansuetus in ejus base Agnus, Christi typus: quæ antiquæ figuræ, in multis Romæ Ecclesiis adhuc extant, inde D. Paulinus cecinerat:

Sub Cruce sanguinea niveo stat Christus in agno.

FR. Imperator Theodosius, & Valens legem sanxerunt in Justiniani codice, lib. 1. tit. 8. contentam, in qua sub pœnis gravissimis æstigiare prohibebatur Crucem in terra, quod confirmatum fuit in sexta synod. can. 73. Idem sanxerunt Ludovicus Galliarum Rex, Pius IV. D. Carolus Card. Borromæus in Mediolanen. Synod. à Papa Gregorio XIII. confirmata. Ob observantiam hujus legis Tiberius II. Imp. duos thesuros invenerat, dum delere jusserat tres Cruces in terra positas, de qua re Baron. ann. 582. num. 7. ¶ Mos autem ferendi in processionibus Crucem cum luminibus accensis ab aliquibus D. Jo. Chrysofostomo tribuitur, quem tamen ritum Baronius mul-

tò antè fuisse affirmat; in quibus processionibus Crucifixi imago debet terga vergere ad clerum; sed quæ ante Pontificem, & Archiepiscopos defertur, debet Antistitem respicere, licet Canonici intermedientur. Ritus verò deferendi Crucem à Subdiacono ante Pontificem antiquissimus est. Baron. an. 855. ubi de Leone IV. loquitur. Quod privilegium Sancto Stephano Hængarorum Regi Silvester II. concesserat, quia illius nationis Apostolus fuerat. Baron. an. 1000. Hieronymus Fabrus in Sac. Mem. Ravenn. pag. 50. illius Ecclesiæ Archiepiscopum in visitationibus deferre solum suæ ante se Crucem, & campanulam refert. Regulares nudam Crucem in processionibus ferre nequeunt; sed cum velo quidem pendenti. Sac. Rit. Congregat. 14. Januar. 1617. Item juxta Missalis Rubricam semper locanda est Crux super Altare, quando celebratur, in memoriam passionis; ex hujus tamen omissione non committi grave peccatum docent Suar. tom. 3. disp. 81. sect. 6. Vasquez, tom. 3. disp. 233. cap. 3. num. 16. Facund. lib. 3. c. 21. num. 32. Nec poni debet, si in Altari expositum sit Sacramentum; & quando in tabernaculo est Sacramentum, teneur Sacerdos genuflectere in principio, & in fine Missæ. Ministri quotiescumque transeunt ante Altare, Cruci genuflectere debent. Presbyter verò, sicut & ceteri in adoratione Crucis genuflectunt in die Veneris Sancti, ob salutiferæ redemptionis memoriam in ea die peractæ, quæ Crux velo à primis vespers Dominicæ Passionis tegitur, quia tunc Christus se abscondere cœperat, Rup. lib. 5. c. 1. & in eadem feria VI. in Calvario monte comparuerat denudatus, quo actu nobis fidelibus ejus divina mysteria revelaverat, quæ hebraico populo erant abscondita. Idem Rupert. lib. 6. c. 20. Paulatim tunc Crux detegitur, quia non de repente Christus se manifestaverat; idèò ostendit prius Sacerdos brachium Crucis ad cornum epistolæ, ubi Israeliticus populus designatur, ut dictum fuit in dict. *Altare*, cui populo Messia adventus prænunciatus fuit; deinde alterum Crucis latus detegitur, ac tandem velum penitus in medio Altaris Sacerdos positus à Cruce detrahit, ad denotandam Crucis prædicationem in toto orbe diffusam, & quòd Christus ex eadem Cruce operatus est salutem in medio terræ. Unde hæc cæremonia habuisset originem. Vide Baron. ana 397. num. 11. & 12. Cistercienses tamen Crucem tegunt à prima Dominicæ quadragesimæ usque ad complerorum feriæ V. in cœna Domini, subsequente processione. In Constantinopolitana Ecclesia, hæc Crucis adoratio per triduum majoris hebdomadæ fieri solet; ubi illa vera reliquia exponebatur, quam Heraclius Imperator in hierosolymitano triumpho acquisierat, & ad Sanctæ Sophiæ Templum collocaverat: in quo triduo ejus adorationis ordo sic erat, nempe, in primo die adorabat Imperator cum cæteris laicis: in secundo Imperatrix cum ejus sexu: in tertio Patriarcha cum clero.

In quibus expositionis diebus fragranti odore miraculosè replebatur Ecclesia: ex hoc sacro item ligno, atque ex ejus nodis pretiosissimus liquor emanabat, quo infirmitates variæ curabantur. Baron. ann. 633. De quo D. Gregorius mentionem facit, dum Leontio in epist. 34. lib. 7. de tali dono gratias agit, quem liquorem *Oleum Crucis* vocat. Idem testatur Beda, epist. de loc. sanct. c. 20. Idemque Græci præter festum Crucis Septembris, aliud habent ad Kalendas Aug. quod his verbis in Menologio noratur: [Primo die progressio venerandorum lignorum pretiosæ, & vivificæ Crucis.] Item in Dominica Quadragesimæ aliam solemnissimam Crucis adorationem celebrant, tum ex ratione in Triodio adducta, ut, nimirum, fideles ab incepto jejunio jam lassî, & defessi in visione illius pretiosæ reliquix, ad illud piosequendum confortentur, tum etiam ut D. Chrysostomus inquit. [Quemadmodum in solitudine illi, qui vulnerati erant, aspectu æneo serpente à morte liberabantur; sic & nunc illi, qui medium jejunii cursum consecerunt, hujus contactu, serpentem, qui animo cernitur, occidunt, iidemque immortalitatem consequuntur. Homil. de venerat. Crucis.] Hierosolymis tamen ter in anno in eminenti loco per Episcopi manus exponebatur, quod *ἱερατεῖον*, idest, sacrarium dicebatur. Erant prædictæ expositiones in eadem Dominica tertia, in die Paschæ, & in festo Exaltationis, in quo die Antiochiæ manus Præcursoris Christi ostendebatur, ut in dict. *Agniferus* dictum fuit. Vetustus mos Ecclesiæ est in principio Canonis Missæ Crucem efformare. Gem. lib. 2. cap. 103. Quin & primam ejusdem Canonis litteram T. Crucem præfigurare Innocentius III. lib. 3. cap. 3. notavit. Sic etiam Ecclesiam tum græcam, tum latinam à tempore S. Marci Papæ in sacris vestibus efformare consuevisse refert Baron. an. 336. fitque hodie latino ritu in amictu, manipulo, stola, & casula; sed hac ultima rarè hodie, quæ tamen, quando eis induitur, & exiit Sacerdos, debet osculari, atque Cruce idem se signari debet ante impositionem amictus, quod signum antiquitè tægebatur, Sever. Alex. de ord. oblat. non verò cum amictu in manu, quòd est quorundam abusus. Circa signi Crucis munitionem in nos ipsos faciendam, latino ritu formatur manu dextra aperta à fronte ad pectus, deinde à latu sinistro ad dextrum in signum, quòd à miseris ad felicitatem transimus; sed Innocentius III. alium modum docet, nempe, à parte dextra ad sinistram, ad significandum prædicationis Salvatoris ab Hebræis ad Gentiles transiitum; fit autem tribus digitis dextræ manus unitis, quod Trinitatis est symbolum; id signanter observant Græci, & Carthusiani; in horum enim statutis, cap. 14. hæc habentur: [Quoties autem signum Crucis facimus super nos, sive alios, tribus digitis dextræ manus, scilicet, pollice, indice, & medio extensis, & simul junctis, reliquis duobus digitis contractis illud facimus.] Sed Græ-

ci in benedictionibus anularem digitum cum pollice conjungunt, hoc pacto.

Quod A, & Ω, significare asserunt; qui tamen eo ordine, quo Innocentius supra, se signant, nempe, à dextra ad sinistram; sicut enim nos ad sinistram priùs dicere solemus, *Spiritus*, & ad dextram *Sancti*; Græci verò ad dexteram, quam præsignant, proferunt, *Sancti*, ad sinistram *Spiritus*. De Crucis signo in benedictionibus. Vide *Benedictio*. Commemoratio Crucis, quæ fit in officio. Vide *Commemoratio. Collecta*. Reliqua ad Crucem pertinentia. Vide *Inventio Sanctæ Crucis, Labarum, Saceracinus*. [Cruce Christi salva me &c.] in qua mixta sunt aliqua superstitiosa verba. Vide *Ensalms*.

CRUX ANSATA, in Hieroglyphicis Ægyptiorum erat, de qua Bostus, lib. 5. triumphantis Crucis, & Athan. Kirker. in ejus Hieroglyphicis, & Baron. an. 389. n. 99. & an. 395. n. 9.

CRUX COMMISSA, erat lignum transversum breve super aliud perpendiculariter impostum hoc T. modo.

CRUX DECUSSATA, formabatur ex duobus æqualibus lignis obliquis, hac X. formæ; de qua egimus in dict. *Cruce*.

CRUX IMMISSA, erat formata ex duobus lignis; transversale tamen erat brevius, ac super eminentius ponebatur; quæ est ordinaria Crucis forma; nam ejusdem figuræ fuit Christi *Cruce*.

CRUX PECTORALIS. Vide *Encolpium*.

CRUCE CONTENDERE. FR. erat particularis modus se purgandi à calumnia, seu perjurio, l. de furto, & l. sancitum. Qualiter quis se defendere debet.

CRUCIS HEBDOMADA. Sic apud Theutonicos Rogationum hebdomada appellatur.

CRUCIS INIMICOS, quosdam hæreticos appellavit Apollolus ad Philippenfes scribens, cap. 3.

quando scapulare, seu capucium significat. De quo vide *Cocula*. [Cucullis namque per parvis usque ad cervicis, humerumque demissis confinia, quibus tantum capita contegant, indefinenter diebus utuntur, ac noctibus. Cassian. lib. 1. c. 4.] Reperitur etiam *Cucullus*, ex quo corruptè Maronitè *Kallus* monachale caputium dicunt, atque *Cucullatus*, Monachus intelligitur. [Inde est, quòd mundus plenus est cucullatis, & penè vacuus Monachis. Petrus Blesens. lib. 7. epist. 14.] FR. Cuculla monachalis diversimodè describitur in Clemente de stat. Monach. cap. ne in agro, §. Cum verò, ubi sic habetur: [Verum ne ex diversa acceptione, quam in diversis regionibus hujusmodi vocabula, Flocus, videlicet, & Cuculla dicuntur habere, hesitandi circa præmissa materia relinquatur: Cucullæ nomine habitum longum, & amplum, sed manicas non habentem: nomine verò Floci habitum, qui longas, & amplas habet manicas, nos intelligimus.] Vide *Tilia*.

CUCUMA, coquinarium vas. [Dii aurei, ex quibus cucumæ melius fiunt ad usus hominum. Ambros. ser. 9.] Reperitur ejus diminutivum nomen *Cucumellum*. [Calices duo aurei, item calices sex argentei, cucumellum argenteum; apud Baron. in 2. tom. Annal.]

CUCURBITO. FR. verbum barbarum in lege Longobard. significat Vassallum, qui ejus dominum, seu cõsanguineam vitiaverit; inde stuprum, adulterium, & quid simile *Corbita* in lege juridica Præterit dicitur; adultera verò *Cucurbita*, ejusque maritus *Cucurbitatus* ibi appellatur: forsasè à *Cucurbita*, quæ carnes, & humores trahit. Vide *Cupha*: vel si ex latina dictione hoc vocabulum deducendum esset, à voce *Corbitare*, quæ in corbita navis genere immittere significat, eaque Plautus translative usus est. pro ventrem implere, sic *Cucurbitare*, metaphorice pro fornicare, seu potius gravidam reddere mulierem.

CULCITRA. Vide *Aristaton*, *Plumacium*, *Sroma*.

CUTELLATUS. consecratur pro ornamento in vestibus, ita cè *frappato*, *frastagliato*, seu *trinciato* dicitur. [Jam in iurata fores oratorii, dæmonem in specie viri tum ca indutum cultellata contra se stare conspexit. Caesar. lib. 5. c. 45.] quæ vestis intercessionem signum suum, factus, ac superbix; idè quod in hac forma superbix spiritus ira comparuerat; quod idem Cæsarius, lib. 4. c. 15. insinuat, ait: [Superbia verò sic in eis regnavit, ut cogitare non sufficerent, quali modo vestimenta sua succiderent, atque cultellarent.] Nec immeritò Turcæ hoc genus confendendi vestes insanam Christianorum putant.

CULTUS, religionis signum. Vide *Curatio*, *Dulia*.

CUM. FR. Præpositio, quæ aliquando stat loco *Pro*. [Qui verò ex toto nihil habent, simpliciter petitionem faciunt, cum oblatione offerant filium suum. In Regula S. Benedicti, c. 59.] *Cum oblatione*, idest, pro oblatione intelligitur.

CUNICULINUS, ad cuniculum animal pertinens

[Carnes suillas, vel cuniculinas non abjiciunt, piscium carnes pinnulis carentium non reprobandant. Evagrius Abb. in quadam ejus epistola.] Ubi loquitur de carnis Judæis veteris.

CUNICULUS. Vide *Chærogryllus*.

CUPA, cophinum, seu cista viminibus contexta, in qua cruciabantur SS. Martyres: [Igitur urgente munerationum decreto Sancti Martyres in circi spectaculo ter denis cuparum gremiis includuntur, quæ intrinsecus atræ picis massa, & bituminis fomite, sulphurisque fæctore replentur, farsciuntur, & extrinsecus suffocatis crepiantibus rogi torribus, & farnentorum fasciulis conflagrantiibus succenduntur. In tantum, ut flammantis pyre cacuminacem obelisci proceritatem; sed tamen & rotundum sphaeræ apicem triginta cubitis in conum præcelleret. Aldelmus de Virg. c. 19.] Aliquando vini dolium significat. [Cellarium enim aliquando vinum de cupa producentem, festinanter per nuncium accepit. In vita S. Adelherdis Virg.] FR. eodem vocabulo usus est D. Augustinus, qui l. 2. de morib. Manichæor. c. 16. eos irridens; nam illi asserere vinum esse Diaboli fel, & tamen absque aliquo serupulo uvam comedebant; sic inquit: [Jam verò quæ tanta perveritas est, vinum putare fel Principum tenebrarum, & uvis comedendis non pavere? Magis ne inerit illud fel, cum in cupa, quam in acinis fuerit?] ac idem, lib. 9. confess. c. 8. ait: [Nam cum de more tamquam puella sobria jubetur à parentibus de cupa vinum depromere, submissio poculo, qua desuper patet, priusque in lagunculam funderet merum, primoribus labris sordabat exiguum, quia non poterat amplius, sensu recusante &c.] Aliqui tamen *Cup-pam* legere malunt.

CUPHA, vas ut plurimum vitreum, quod cucurbita medicinalis à Plinio, lib. 38. c. 20. appellatur, quæ carni applicata ad trahendum sanguinem, vel humorem corporis infervit; quæ verò *Ventosa* propriè dicitur, non sanguinem, sed tantum humorem trahit. Romani vulgariter *Coppettam*, & *Ventosam* vocant, Græci *κλερζυnde* præsens vocabulum derivationem sumpserat: idè secundum Vossium corrigendus est Isidori textus, lib. 4. orig. c. 11. ubi habet: [Similiaria, Angistrum, Spatomele, guva, quæ à Latinis à similitudine cucurbitæ, à suspirio ventosa vocatur,] omnia autem nomina hæc græca sunt, atque Chirurgorum instrumenta; sed corruptè, ut plurimum: nam *Similiaria* corrigendum *Smilia*, ex græco *σμιλιον*, idest, scalpellum: *Angistrum* *ἀγγιστρον*, hamus: *Spatomele*, *σπατομήλη*, specillum chirurgicum, italice *Tasso*. FR. cujus inventorem. Cic. 3. de nat. deor. Æsculapiorum unum ex tribus, Apollinis, nempe, filium inventorem facit, sic inquit: [Æsculapiorum primus Apollinis, quem Arcades colunt, qui specillum invenisse, priusque vulnus dicitur obligasse.] Tandem corruptè *Guva* pro cupha, ut supra, legendum. Vide *Scupha*.

CUPHIA, licet propriè ornamentum capitis mulie-

liebris fit, & à forma *uēqus*, idest, cucurbitæ, ita dicitur; ab Albino tamen Flacco pro bireto Ecclesiasticorum accipitur (de quo in dict. *Camelarium*, & *Cofia* dictum est). [Ecclesiastici pileolos, idest, caphias gestant in capite, dum assunt Altaribus. De divin. off. c. 37.]

CUPLA. Vide *Copula*.

CUPPA. Vide *Cupa*.

CURATA ECCLESIA. Vide *Parochia*.

CURATIO, precatio, seu divinus cultus. [Sancti jejunium, prædicatæ curationem. Tertull. advers. Psych. c. 16.] ubi verba Joëlis Prophetæ interpretatur; qui cap. 1. ait: [Sanctificate jejunium, vocatæ cœtum, &c. clamate ad Deum.] Quamvis D. Hieronymus in vero latino sensu curationem, & medelam spiritualem intelligat, cum jejunium sit vera peccatorum curatio: sed Tertullianus juxta græcum sensum *δραγμολα*, quæ dictio nedum medelam, sed obsequium, & reverentiam sonat: sic Plato in Eutryphone eodem vocabulo usus est ad significandum divinum cultum. Quare ex subsequentibus Tertulliani verbis de adoratione loqui evidenter patet, dum inquit: [Unde, qui in idolis colendis, & in hac re ornandis, & ad singulas horas salutandis adulantur, curationem facere dicuntur,] itaque non poterat Tertullianus per dictionem *Curationis* medelam intelligere, dum etiam ait: [Prædicaturos officia curantia Deum:] Deus enim nullius curationis, aut medelæ est capax. Quare Leo à Castro, & Jacobus Pamelius de adoratione Dei Tertullianum hinc intellexisse sentiunt, quam opinionem favet etiam dictio hebraica *Hafsereth* in Joëlis textu, quæ solemnitatem significat; solemnitas autem pro adoratione, & cultu fit. FR. Puto Hieronymi, & Tertulliani sensus ita conciliari: sicut latine *Lenire* pro medere, mitigare, & adulari accipitur, sic *δραγμολα*, tam corporis, quam animi mitigationem significat: sic curare Deum, idest, ejus iram (secundum nostrum captum) mitigare dicimus. Vide *Therapeuta*.

CURCUBA, fumis nautica. [Spiræ funes, quibus in tempestatibus utuntur, quas nautici suo more curcubas vocant. Isidor. lib. 19. Orig.] Vide *Camelus*.

CURCUMA, capistrum. [Alii autem gemmis frœna, & equestres sellas, & balteos suos privatos exornare permittimus, de curcumis omnem prorsus qualicumque gênarum habitum præcipimus submoveri, l. unica, C. Nulli in frœna.]

CURIA ROMANA. FR. *Amplius Alvens* appellatur in Clement. cap. 2. de sepulturis.

CURIOSUS. FR. Officium Visitatoris publicarum viarum, provinciarum, litorum, portuum, & similia, qui sanctam debitas instructiones ferebat; dicebatur etiam *Curagendarum*. Vide *Perodentis*.

CURMI, portio ex hordeo, vel alia frugum specie commixta, communiter cervisia appellata. FR. à dict. græca *κέρμης* quæ idem significat. In Melitæ insula est quoddam oppidum, quod *Curmi* appellatur, ex magna aquæ quantitate, quæ sub illius solo percurrit.

CUROPALATA, Majordomus Palatii Imperialis, quæ dictio non est græca, sed latina à Græcis corrupte prolata, ut Evagrius Græcus Author fatetur, inquit: [Palatii regii cura mandata est ei, quem Curopalaram Romanorum lingua vocat.] Idest *Cura Palatii* latialiter. Quantæ verò æstimationis erat hæc dignitas, & quomodo incedebat, Cassiodorus exponit, dum refert Imperatoris verba, sic Curopalatae agentis: [Illud quoque confidera, qua gratificatione trañteris, ut aurea virga decoratus, inter obsequia numerosa ante pedes regios primus videaris incedere, ve ut ipso testimonio vicinitatis nostræ agnoscamus tibi palatia commississe, lib. 7. variar. cap. 5. in fin.] in qua dignitate Cæsar, idest, Imperii successor non raro deputabatur. Vide Baron. ann. 565. num. 12.

CUROPALATISSA. FR. Curopalatae uxor. Jacobus Cretserus in Codicum lib. 2. c. 2.

CUROTROPHIUM, *κυροτροφειον*. Est locus ubi juvenes aluntur, aut pueri grandiusculi. Talia curotrophia sunt collegia, aut alia loca similia, quæ, inter loca pia, ut pater ex Julia l. illud 16. de sacros. recensentur. Differt autem curotrophium à *Eprephorophio*, quia hoc pro infantum recenter natis, illud autem pro pueris grandævus à lenidest destinatum erat.

CURRUS. Vide *Birota*, *Carrociium*, *Lampena*.

CURRUCULI, Hæretici. Vide *Severiani*.

CURSÆ. FR. excursiones; [Et nullam læsionem neque in hominibus vestris, neque in rebus eorum à nobis, vel ab his, qui nobiscum sunt, vel fuerint, gravabuntur; neque per exercita, aut cursas, neque per scameras, neque per trañcias, qui à partibus vestris vobiscum sunt &c. In præfat. Capitular. Sicardi Principis Benevent. apud Camillum Peregrinum de histor. Princ. Longobard. pag. 76.] Item fol. 77. lin. 34. & fol. 82. lin. 25. Vide *Cursus*.

CURSOR, officium Ecclesiasticum, ad quod Episcopis epistolas deferendi spectabat. Vide Baron. ann. 44. num. 79. Cursor ad synaxim intimabatur. Idem an. 58. n. 102. Romæ adhuc durant Papæ Cursores, qui deferunt ejus ordines, ac Pontificias Bullas publicant. FR. sed in aliis Ecclesiis Cursores satellites Episcopalis curiæ sunt, sicut antiquitus etiam Romæ Cursores erant Justitiæ Ministri, qui ex Brutiis, & Picenis desumebantur, Baron. an. 34. n. 38. & Piconorum satellitum multitudinem Romæ adhuc durat. Cursoris Synonyma in prima significatione. Vide *Castaldius*, *Cercalis*, *Protocursor*.

CURSUS, officium divinum, quod communiter *Breviarium* dicitur. [Cursum vestrum horis certis decantare. Ord. Rom.] Quæ verba profertur solebant à Dioxesano in ejus Synodo; inde Gregorius Turonensis, lib. 10. cap. ult. se composuisse librum de Cursibus Ecclesiasticis testatur. [Exulgenti Abbate cum Monachis ad celebrandum cursum. Idem Turon. lib. 1. de Gloria Martyr. Speciales horas, & cursum Ecclesiæ custodiant,

Bonifacius Papa, ep. 17.] Sic etiam appellatur in vita S. Germani Parisiensis Episcopi ex Fortunato, c. 64. & 79. apud Surium, tom. 3. Item Amalar. de ordine Antiphon. cap. 52. idem habet, nempe: [In Paschalibus diebus canitur ad aliquos cursus diurnales: Hæc dies quam fecit Dominus &c.] Vide *Breviarium*, *Horæ Canonice*, *Officium Divinum*. Item invasionem militum significat. [Si hic cursum, Deo sibi irato, mittere voluerit, vos loco ipsius, quantum Dominus vos juverit, deprædare, D. Greg. in Regist. lib. 11. c. 23.] FR. propriè deprædationem significare videtur; hinc Italicè pyratice deprædatio *Corso* dicitur, & pyratæ *Corfali*. Vide *Corfa*.

CURTISIANUS, & *aulicus*, Italicè *Corteggiano*; quo barbaro vocabulo Gerson. in serm. S. Antonii ad Concil. Constantiense habito usus est.

CURTIS, & *Cortes*, territorium, villa, possessio, platea, & atrium; sic variè in vills codicibus. Pro villa autem, territorio, ac possessione ita habetur in diplomate Caroli Regis pro Corbejæ Cœnobio. [Villas, seu curtes, vel ea quæ deinceps in parte ipsius Ecclesiæ voluerit divina pietas augeri, & Flodoard. lib. 2. cap. 11. Morabatur tunc apud gerniacam cortem, quam villam eidem oblatam, ubi gratam haberi Beato Pontifici conperit, offert ei.] Idem habetur in l. si quis in curte, 1. de homine in curte aliena. Item pro Atrio. [Curtem fecit Ludovicus de suo pretioso fisco perpetuali usu. Anast. in Leone III. In curte alia, quæ galeria dicitur, domum fecit latam, & spatiosam, ut amplissimè Pontifices cum famulis ibi hospitarerent. Idem in Greg. IV. de dictione *Galeria*. Vide suo loco. Hinc curtis, seu cortes à *Cohorte*, quæ in atrio residebat, *Corte*, & *Corteggiano* Italicè deinceps *aula*, & *aulicus* dicti fuerunt. Item Curti à Latinis intelligebantur Hebræi; unde Horatius, [Curtis Judæis oppedere] dixit, qui tali epitheto ex defectu præputii appellantur. FR. sic etiam Hispani *Cortado*, Hebræum, & Turcam ex dicto defectu vocant, & *Decurso* pro rescindere, seu recidere dicitur. [Nos concessa privilegia decurrabim s, cap. dilecti filii, de privil. à Vide *Curto*. :||: Aliqui Antiquarii idè S. Salvatoris de Curte in Transyberim Ecclesiam ita appellari opinantur, quia ibi circa usque ad B. Pii V. tempora habitaverunt Curti, hoc est, Hebræi.

CURTICELLA. FR. parva curtis. Bullar. Calinen. tom. 2. Constit. 5. & 148.

CURIO. FR. abbrevio, diminuo: [Mantellum tuum curtabo. Falco Beneven. in chron. ann. 1122.] ex quo componitur verbum *Decurto*. Vide in dict. *Curtis*.

CURTUS. FR. brevis. [Habitus curtos, strictos &c. assumerent. In Extrav. Jo. XXII. de verbor. signif. cap. 1.

CUSARSATON. FR. hebraica vox, quæ nomen Regis Mesopotamiæ, sub quo Israeliticus populus pro octo annos in servitute manserat. Judic. cap. 3. Cusarsaton igitur humiliatio eorum inter-

pretatur. Glossa in textu D. Hieronymi à Gratiano de penitentiâ, dist. 1. can. 69. relato: ibique in postilla citatur etiam Origenes, hom. 3. in c. 3. Judicium; sed vulgata loc. cit. *Chusan Rajshaim* habet.

CUSINUS, pulvinar, seu pulvillus, super quem in Altari ponitur Missale. [Per pulvillum, qui festo supponitur ad quietem, signatur vitæ solatium, ut, videlicet, auditores quasi pro mercede laboris prædicanti sibi necessaria subministrant. Innocent. III. lib. 2. c. 41.] Item significat cor morbidum, tenerum, ac flexibile erga Dei verbum, non verò durum ad instar Hebræorum. Hugo lib. 2. c. 20. Item est symbolum veteris testamenti, super quod Evangelium adimpleretur, sicut: [Evangelio subternat pulvillum, quia, videlicet, ad omnia, quæ loquitur Evangelii, lex competens suggerit testimonium. Rupert. lib. 1. de div. offic. 36.] Idè antiquitus à Subdiacono unà cum libro Evangeliorum deferrebat pulvinar, sicut in quodam vetusto Cærimoniali, ubi hæc verba leguntur: [Subdiaconus ante eum pulvinar deferat; per pulvinar, quod præcedit, lex figuratur, quæ Evangelium præcessit: per plumas, quæ intus occultantur, mysteria, quæ in lege continebantur; per levitatem plumæ, præcepta veteris legis levia ad comparationem novæ.

CUSIO. Vide *Coinus*.

CUSO. FR. suo. [Faciebat quoque plectam de ipsis palmis, & cubabat usque ad horam sextam. Pelagius Diacon. in translat. Vitæ Sanctorum Patrum, lib. 5. §. 5.

CUSPUS, calo, *nis*. [Ligneos cuspos putantur in Reg. Magist.] At in M.S. *Plantur*, loco *Putantur* habetur. Vide *Soculus*.

CUSTOS AQUARUM. Hydrophylatus, & hydrophylax, ὑδροφύλαξ. Vide *Signatus manu*.

CUSTODIA. Vide *Ciborium*.

CUSTRIX, fœmina, quæ custodit. [Beithilda custrix Ecclesiæ. In vita S. Valburgis Virg.] fortasè Diaconissam intelligit.

CUTHELI, Populi. Vide *Samaritani*.

CUZUBA, *Guzubica*, & *Cuzubira*. FR. Monasterium quoddam. Vide Baronium, ann. 325. num. 19. & 20.

CYANEUS LAPIS. Vide *Chrysolalla*.

CYCEON, potio ex variis herbis melle & vino mixta, vox græca κυκεών, idest, mixtio ad extinguendam sitim. [Mendacia jucundis fabulis permiscens, & quasi cyceonem quandam concinans, inebriavit homines. Theodor. de providentia.] Ac alibi: [Siritici ardori potionem oggerit cinnum, cyceonem, quam nuncupat Græcia. Arnob.] Hanc potionem Tertullianus *Cocetum* vocat, ejusque Auctorem Nestorem fuisse, ait: [Accipii pacinam, Nestoris cocetum, miscellanea Ptolomæi. Advers. Valent. cap. 12.

CYCLAS, *adis*. FR. Vestis muliebris auro texta: ex græco vocab. κυκλᾶς, idest, tunica, quæ habet limbum; nam Græci κύκλον, limbum vocant. [Induit me Dominus cyclade auro texta. In pass. S. Agnetis.] Unde Lampridius in Alex. Se-

Severo ait: [Matronas autem regias contentas esse debere uno reticulo, atque inauribus; & baccato monili, & corona, cum qua sacrificium facerent, & unico pallio auro sparso, & cyclade, quæ sex uncias auri plus non haberet.] Trebellius autem Pollio de Zenobia Regina inquit: [Convivata est Imperatorum Romanorum more. Ad conciones galeata processit cum limbo purpureo, gemmis dependentibus per ultimam fimbriam, media etiam cyclade veluti fibula muliebri stricta.] Quod videtur intelligi de strato, seu vestis cauda, eodem modo, quo Cardinales, Præfules, ac etiam Mulieres hodie utuntur, in cuius mediæ parte fibula est, quæ ad sublevandam caudam, vel dimittendam inservit, cui opinioni favet Propertii versus:

Et cyclade longa verit humum.

Atque Flav. Vopiscus inquit; quod cum Saturninus à militibus ad imperium inauguratus esset; [Deposita purpura ex simulacro Veneris, cyclade uxoria, militibus circumstantibus, amictus, & adoratus est.]

CYCLON. Vide *Exedra*.

CYMATIUM, tectum domus, ex græco vocab. *κυματια*, idest, aquæ inundatio, seu columnæ capiteillum. [Scit albarius tector & tecta sarcire, & tectoria inducere, & cisternam liare, & cymaria distendere. Tertull. de Idolatr. cap. 8.] Hoc tamen vocabulum in vero Tertulliani sensu terram laterariam, & argillosam significat, quæ madida, & per aliquos dies bene super tectum percussa comprimitur, & indurata regularum loco inservit secundum Africæ usum, ubi degubat idem Auctor, ac in Melita communiter, & Neapolinon paucæ domus ita teguntur. Vide *Dona*, *Tecta densare*.

CYMBÆ. Vide *Mensis*.

CYMBALUM. Vide *Campana*.

CYMBILIA, & Cymelia. Vide *Cemelum*.

CYNOCEPHALUS. FR. græcè *κυνόκεφαλος*, canis caput significat. Ita Anubem Ægyptiorum Idolum, Aug. lib. 2. de Civit. Dei cap. 14 appellat, ex eo quia canino capite figurabatur, inquit: [Alicui cynocphalo postremo, partim sua propria sacraverunt.] Eodem vocabulo à Tertulliano, lib. 6. Apolog. & Cypriano. Epist. ad Demetr. Idolum hoc denominatur.

CYPHONISMUS. FR. genus supplicii, de quo fuscus Baron. in Not. ad Martyrol. 28. Julii, Littera F.

CYPRIANA, festivitas S. Cypriani, & nautæ solebant Stellam *Cyprianam* vocare, quia circa tempus hujus festi excitantur tempestates in mari; sicut eadem ratione vocant hodie stellam SS. Simonis & Judæ, S. Catherinæ, & S. Andræ; nam circa hos dies maris commotio succedere solet: ita etiam Alcionidum dies Æstated S. Martini nautæ dicunt, quia tunc circiter per quindecim dies interstitium serenum sydera præbent. Itaque ob eandem rationem Petro Subdiacono in Sicilia moranti, & Romam venire cupienti. D. Gregorius scripserat, inquit: [Stude si Deo placuerit,

ut in hanc urbem ante natalem Beati Cypriani transeas; ne ex signo, quod diebus istis semper immineret, quod absit, aliquod periculum possit evenire, lib. 22. ep. 39.] Quæ tempestas appellatur etiam à Græcis Authoribus *Κυριακή*. Niceph. lib. 16. cap. 13. Evagrius, lib. 4. c. 16. FR. Evagriustamen loco cit. hanc narrationem à Procopio excerptissile fatetur, & Procopius à D. Basilio in *Exameron* didicisse credendum est. *Cyprianam* hanc diem vocat Baron. in Not. ad Martyrol. 14. Sept. lit. C. Sed *Cyprianam* Latinius in ejus Biblioth. cit. observ. & in Martyrol. Baron. appellari contendit. S. Cypriani pronomem. Vide *Thascius*.

CYPRARCHES, ex græco idiomate *Κυριάρχης*, idest, Cypri princeps, seu venustus princeps. [Et Nicanor Cypriarches non sinebat eos in silentio agere, 2. Machab. cap. 12.] Prior verò expositio est magis propria hujus loci; nam in versione Arabica *Princeps Cypri* legitur. FR. Dubitationis tamen scrupulus hic occurrit, cum versio Arabica multis erroribus scateat, quæ in parte nuper correctæ fuit; Nicanor enim Patrocli de primoribus amicus, 2. Machab. c. 8. appellatur, ac elephantum Demetrii Regis Præpositus, ibid. c. 14. atque Dux, virque potens, 1. Machab. c. 3. & non Cypri princeps dicitur; ergo *Cypriarches* Principi gratus, & venustus intelligitur, quare Machab. c. 3. etiam Principis amicus dicitur: & licet Nicanorem, qui in 2. Machab. refertur, diversum fuisse videatur ab eo, qui in 1. Machab. extiterat; nam de hoc 1. Machab. c. 7. à Juda trucidatum fuisse apparet; & de Nicanore Cypriarcha constat 2. Machab. c. 15. fuisse occisum; tamen collationanti cap. 7. primi libri, cum 15. secundi, facile patebit ex genere mortis, victore Simone, tempore *Adar*, idest, Martii mense, ac aliis conformibus circumstantiis, ut dicere oporteat historiam Nicanoris, quæ in 15. secundi, fuisse epilogationem narrationis in capite 7. primi libri contentæ, quod in aliis rebus etiam patet, dictis, nempe in 1. lib. & in 2. lib. reiteratis, ut optimè norunt, ac fatentur Scripturales omnes.

CYPRUS, hoc nomen in Cantica, cap. 4. Ligustrum denotat, plantam scilicet, quæ florem candidum, & odoriferum gignit, ut Matthiolus in c. 107. lib. 2. Dioscor. optimè probat. Quare in ejus Sacræ Scripturæ Vocabulario Rupertus Stephanus falsò existimat esse camphoram: Vocabulum græcum *κύπρος*: [Cypri cum nardo, nardus & crocus, Cantic. loco cit.] De materiis enim odoriferis, ac aromaticis loquitur. FR. ac camphora, teste Schindlero in Lexico, est materia glutinosa, quæ aliquid oblinitur: Seraphion tamen in lib. de Aromat. inter aromatum species connumerat, ac speciem gummi ex arboribus scattentem esse ait, cum quo concordat Avicenna: quæ verò in officinis Europæ hodiè habetur, ad instar salnitri est, & habet odorem acutum, & ingratum: ergo Cyprus, de quo in Cantica, non est camphora; nam ibi de aromaticis odoriferis agitur. Quare assertio Auctoris ex Plinio confirmatur, sic attestante: [Ligustrum eadem arbor

arbor est, quæ in Oriente Cyprus. Suos in Europa usus habet: succus ejus nervis, articulis, algoribus; folia ubique uteri ulcersi, cum salis mica, & oris ulcerationibus profunt, lib. 2. cap. 10.] Et clarius lib. 12. cap. 28. [Cyprus in Ægypto est arbor ziziphi foliis, femine coriandri, flore candido, odorato. Coquitur hoc in oleo, premittitur postea, quod cyprus vocatur. Pretium ei in libras quinque. Optimum habetur ex Canopica in ripis Nili nata: secundum Ascalonæ Judææ: tertium Cypro insula odoris suavitate. Quidam hanc dicunt esse arborem, quæ in Italia lignstrum vocatur.]

CYPRINUS. Vide *Cypsinus*.

CYPSINUS, mendosum vocabulum apud Anast. Biblioth. in Leone III. [Fenestras ipsius Ecclesiæ miræ pulchritudinis ex metallo cyphino decoravit.] Legendum *Cyprino*. FR. de quo Plin. lib. 34. cap. 2.

CYRIACA, sic à multis Ecclesia appellatur, ex dict. græca Κυριακή, idest *Dominica*, quæ vox cum multis aliis nominibus ad Latinos transiit. [Sic etiam Cyriaca, idest, Dominica à Domino nuncupatur, quia Domino Dominantium, & Regi Regum in illa servitur, Valaf. de exordio, & incremento Ecclesiæ, cap. 7.] Dicitur etiam Dominica. Vide *Dominicum*. Item *Cyriaca* Dominica dies significat. Vide *Dominica. Dies Solis*. FR. dicitur *Chiriachi*, & *Kyriachi*, & aliquando Hieracensem in Calabria Civitatem significat, quia Hiera, dominam denotat: [ann. 986. comprehenderunt Sarraçeni sanctam Cyriachi Civitatem, & dissipaverunt Calabriam totam.] Chron. Lupi Protosp.] alia lectio in codice Ducis Andriæ habet *Sanctam Civitatem Hieracem*.

CYRICÆATUM; vocabulum nimis obscurum in vita S. Inæ Saxonum Regis. Alij tamen *Cericæatum* legunt, quod quædam femina, pro primitia Ecclesiæ debita, significat. [Cyriceæta redidit sine festo S. Martini] ex vocibus Saxonis *Ayrik*, seu *Kerek*, idest, Ecclesia, & *Seat* semen.

D

ACUM, Palmæ fructus. Vide *Palmatina*.

DACTYLOTHECA, δακτυλοθήκη, Capsula, in qua digitorum anuli conservantur. FR. Sed ex Plinio quantitate, seu muscæ gemmarum significat colligitur; sic enim ille lib. 37. c. 1.

inquit: [Gemmae plures, quo peregrino appellatur nomine dactylotheceam, primus omnium Romæ privignus Syllæ Scauri.

græcè δαίμων, sapiens, & astutus; antonomastice tamen ad spiritum infernalem referuntur. Quid autem David Psalm. 90. intellexerit, dicitur. [Ab incurfu, & Dæmonio meridiano]

no] est quæsto inter Expositores; nam devotæ explanationes à Sanctis Patribus traditæ, quod, nimirum, Dæmon meridiano sit in sulcus sensualis, qui in eo temporis intervallo hominem exagitate affollet; ad moralem potius intelligentiam spectant, quam ad litteralem. Igitur nonnulli Dæmonem Sylvæ habitatorem in parte meridionali ex opposito Hierosolymæ, ubi hunc psalmum composuerat David, per hunc *Dæmonium meridiano* intellexerint. Rabbinj autem in versione hebræa fundati, quæ habet *Kesef mercori*, idest, truncatio mærotis, meridionalem quendam ventum explicant, qui infirmitates malignas, & perniciosas in diebus præcipue canicularibus secum trahit, cum phrasî Psalmi hujus similitudo sit cantici verbis Moysi in Deuter. c. 32. scilicet, [Morsu amarissimo] ut in nostra translatione habetur, quæ D. Hieronymus [A morsu infantis meridiei] vertit. FR. Imò etiam Christiani antiquius putabant *Dæmonium meridiano* esse ventum meridiano corporibus indispotiones afferentem, sic in vita S. Rusticulae Abbatis hæbetur: [Nam una de sororibus, cum graviter ab infestatione meridiani dæmonis nimium fatigationem sustineret, & corpore tremebunda, nullatenus se erigere posset.] Sic etiam de hac infirmitate Gregorius Turonensis de miraculis S. Martini in Serenati uxore, quæ in meridie viribus destituta in terram ceciderat, ait: [Interea accedentibus accolis, ac dicentibus eam meridiani dæmonis incursum pati, lib. 4. cap. 36.] De aliquibus pueris ab eodem vento, seu turbine meridiano in terram elisis fit mentio in vita S. Jovini Abb. [Qui vexillo Crucis à Monachis consignati metuis SS. Martini, & Joviani à dæmone meridiano sunt liberati.] In Ægypti regionibus, ut mihi quidam Coptus narravit, aliquando ex meridionali plaga ventus libyctus inflare solet, qui æreni in flavum colorem convertit, & tam pestilentialis est, ut homines ejus respiratione necet: Tandem dæmon infernalis antonomastice *Malum* vocatur. [In tentationibus nihil Malo liceat, nisi potestas inde tribuatur. S. Cyprian. de orat. Domin.] Quod vocabulum frequens apud Africanos Patres. [Lata atque diffusa est operatio Mali. Tertull. lib. de pat.] FR. Item *Aquilus* dæmon dicitur; *Aquilus* tamen non ab aqua ut aliqui perperam existimant) sed à colore aquilino, fusco, nigroque ita dicitur, atque fuscus, & niger etiam pro malo translative, & pro bono albus sumitur. Vide quæ diximus in dict. *Asprum*, & in dict. *Calculus*. Aquilus igitur color fuscus est. Plaut. in Pœn. [Statura haud magna, colore aquilo.] Synonyma. Vide *Anispiritus*, *Diabolus*, *Homo*, *Niger*, *Oniropompus*, *Paredrus*, *Satan*.

DÆMONICOLA, Dæmonis cultor: hinc D. Aug. lib. 18. de Civit. cap. 41. Dæmonicola Civitatem illum appellavit, in qua Dæmonia colebantur.

DAGUA, pugio, sica, ex germanico *Dagge*. [Nec daguas, nec cultellos ferant, in Concil. Pisan. 2.]

Hispani, Itali, & Melitenses adhuc retinent vo cabulum *Daga* in eadem significatione.

DALMATICA, vestis sacra Episcopii, & Diaconi; ita appellata ex Dalmatia, ubi primò inventa fuerat. Isid. lib. 19. etymol. cap. 22. vel quia ibi ejus usus incepit. D. Tho. in 4. dist. 24. qu. 3. art. 3. Institutor pro Diaconibus Romanis tantum Silvester Papa fuit. Ordo Rom. Estque lætitiæ signum, can. de jejunio, dist. 76. Erat regius habitus, quo Pertinax Imperator induebatur, dicebaturque *Dalmatica chirodata*, id est, manicata, ad distinctionem *Colobii*, quod absque manicis erat. Baron. ann. 261. n. 40. & seqq. Item *Tunica* dicebatur. Baron. ibid. FR. Credendum est, quòd tempore Apostolorum Diaconi *Colobium*, scilicet, tunicam absq; manicis ferrent; nam in Constit. Apost. lib. 2. cap. 57. habetur: [Assent Diaconi succiant, & expediti, sine multa veste.] Colobium etiam tempore Apostolorum in usu fuisse testatur hic infra Gem.: ||: Symmachus Papa illam Diaconibus S. Cæsarii concesserat. Baron. ann. 608. n. 15. Qua soli Diaconi Romani utebantur, idem an. 598. n. 30. S. Gregorius Archiepiscopo Francorum concesserat, can. communis filius, dist. 23. Cujus usus Abbati Montis Casini concessus etiam fuit, Baron. an. 1049. num. 5. Erat autem Dalmatica antiquitus albi coloris, antè, & retrò duobus lineis coccineis virgata. [Dalmatica à Domini inconsurtili tunica, & Apostolorum colobio est mutuata; est vestis candida manicata duas lineas coccineas antè, & retrò habens, & tramites purpureos. Gem. cap. 211.] Usus dalmaticæ sub planctam olim folius Papæ, quæ secundum Ordin. Rom. erat lanea, atque ex privilegio in Missis solemnibus est omnibus hodie concessa. S. Eutychianus Papa sanciverat, quòd Martyres absque dalmatica, seu colobio purpureo non sepe- lierentur, ac deinde ex abusu etiam ad mortuos ministros ecclesiasticos transferat, quod à D. Gregorio cautum fuit: ita ut neque Summos Pontifices cum dalmatica sepeliri ordinaverit in Regist. lib. 4. cap. 48. In Cæremonial. M. S. Davantriæ, qui temporibus Jo. XXII. vixerat, habetur, quòd Cardinales sub dalmaticam etiam tunicella induebantur, inquit enim; [Diaconi autem Cardinales cotta, amictu, striâ tunicella, & dalmatica.] Hoc indumentum (ut ait Innocent. III. cap. 56.) largitionem in pauperes significat, quod ex traditione Apostolica Diaconorum munus est; græci verò Diacones non induuntur dalmatica; sed eorum Patriarcha, & Metropolitæ quadam simili veste in lateribus clausa, & longa utuntur, quam *Saccum* vocant, cujus inventor D. Chrysostomus fuerat. Cum dalmatica nedum Sacerdotes Sancti pingebantur, ut videre est in pictura antiqua à Joanne Diacono relata in descriptione S. Gordiani Gregorii Magni Genitoris, apud Baron. an. 604. FR. Sed etiam Virgines dalmaticæ indutæ figurabantur, ut in tribuna Sanctæ Cæcilie in transtiberina Ecclesia, ubi hæc Diva S. Paschalis opere musivo dalmatica unà cum sociis induta adhuc sic effigiata, & in

Hierolexicon Magri.

ejus porticu depicta existit; nam ex Eutychiani Papæ sanctione, quòd, nempe, Martyres cum dalmatica sepelirentur: sic etiam eosdem Ecclesiam pingere consuevisse credendum est; ||: Tunicella verò sub dalmaticâ cerulei coloris erat, ut in musivo S. Mariæ Majoris perspicitur; fortassis quia jejuniorem tempore depositi Ministri dalmatica, ut dictum est in dict. *Cassula*, remanebant cū hac tunicella coloris ad jejuniotum tempora congrui.

Vide *Birrus, Colobium, Diaconus, Saccus, Tunica.*

DALMATICATUS, dalmatica indutus.

DAMASCI. Civitatis descriptio. Vide *Sameicus*. Serici ferax. Vide *Baldachinum*.

DAMASUS Papa an gesta Pontificum scripserit. Vide *Hermes, Palea*.

DAMNATICUS. FR. ad metalla damnatus, id est, ad metallorum fodinas, & liquefactionem. [Cæcilia dixit: Miror, ut non intelligas figuras fictiles, gypseas, ligneas, atque lapideas, vel cujuscumque metalli Deos esse non posse, quas araneæ texunt, & aves itercorant, in quorum capitibus solent sibi ciconiæ nidus instruere, quos damnatici faciunt; nam ad omne metallum pro criminibus damnati mittuntur: ergo à damnatis initium accipientes, quomodo possunt dii vel æstimari, vel credi? In Passione S. Cæcilie Virg. & Marr.] Dicebatur etiam *Ad bestias damnatus*; id est, ad secandos lapides, vel fodienda, sive liquefacienda metalla pro Idolis formandis, quæ in bestiarum figuris ut plurimum effingebantur; hinc Tertullianus dixerat:] Ad bestias impellimus certè, quas Libero, & Cybele, & Cereri applicatis ignibus urimur (nempe in metallorum liquefactione) hoc & illi à prima quidem massa. In metalla damnantur, inde censetur Dii vestri, in Apolog. c. 12.] Fuisse à Caligula multos honesti ordinis viros deformatos prius stigmatum notis, & ad metalla damnatos, refert Sveronius in Calig. cap. 27. de qua pœna sæpe fit mentio apud Ulpianum, Marcerium, Marrianum, Callistratum, Hermogenianum, Paulum, Modestinum, aliosque jurisconsultos, in l. 9. 10. 17. 23. 28. 36. 38. ff. de pœnis. At Ulpianus de jure damnat. in metal. has differentias terminorum internoscit, nempe: [Inter eos autem, qui in metallum, & in eos, qui in opus metalli damnantur, differentia in vinculis tantum est; quòd qui in metallum damnantur, gravioribus vinculis premuntur, qui in opus metalli, levioribus.] Demum hæc metalli pœna à Justiniano Imp. S. 1. vers. capitalia, Instit. de public. Judic. inter capitalia judicia connumeratur. Tondebatur illis caput. Vide *Garrabaz*.

DAMNATUS, repagulis clausus. [Attenderunt ad cryptas, viderunt autem aditus, nulla mæcærie damnatos. D. Greg. in Regist. lib. 9. cap. 38.] Vide *Damnaticus*.

DAMNIETAS. FR. damnium, L. omnibus qualiter quis se defendere debeat. Reperitur etiam *Damnitas*. In capitulare Radelchisi, cap. 3. apud Camillum Peregrin. in hist. Princip. Longobar.

DANIELIS pulchrum dictum contra Simoniacos. Vide *Simonja*.

DANGERIUM, ex gallico sermone *Danger*, periculum significat. [Perhorrescebat plurimum dangerium. In vita venerabilis Mariz de Maliaeo.]

DAPIFERS, ferculorum delator. [Dapifer Abbatris Pruniz. Casar. lib. 5. cap. 29. hinc. Dapifer mensæ Christi. Petr. Blesensis, serm. 47.] Hodie adhuc durat hujus officii dignitas in aula Imperiali, qua Rheni Palatinus inter Electores fruitur. FR. Hæc dignitas in palatio Imperatoris à Constantini temporibus initium habuit. [Magni enim Constantini temporibus Rossicus locum, & dignitatem Dapiferi: Peloponesiacus, Principis Articæ, & Athenarum Magni Ducis, Bæotiz, & Thebarum magni primicerii, magnæ verò Sicilia Regis: alii denique alia nomina obtrinebant &c. sed velut illa dignitatum nomina ad posterum propagare licitum fuit &c. Articæ, & Athenarum magnum Ducem; pro magno Duce, nunc Ducem vocant, Nicephor. Gregora lib. 7. historiar.] Primicerius verò Bæotiz, & Thebarum postea *Megan Kyron* dictus est; quare ibidem Gregora ait: [Nam Bæotiz, Thebarumque Principem, pro magno Primicerio Megan Kyron nunc appellatur.] Vide *Primicerius*, *Disciphorus*, *Domesticus* mensæ, in dict. *Domesticus*, aliud etiam Synonimum. Vide *Inferior*.

DAPSILIA, sive *Dapsilitas*, abundantia, & ciborum fertilitas, à voce graeca *δασύλεια*, affluentia. [Municipia dapsilitate recreata. Gunterus in hist. Constantinop. cap. 8. vitam S. Adelhaidis describens, apud Canisum.]

DARDANARIUS. Vide *Regratarius*.

DARICUS. FR. moneta ex Joseph. Heb. apud Latinum in ejus Bibliot. pag. 188. col. 1. versut.

DATARIUM CALENDARIUM, Martyrologium. In M. II.

DATARIUS PAPÆ, officium magnæ æstimationis, estque prælativum, & aliquando cardinalitium, sic appellatur à *Data*, & signatione supplicationum expediendarum, atque ædes *Dataria* dicitur. Antiquitus hoc officium ad Archidiaconum de jure spectabat. De offic. Archidiaconum de jure spectabat. De offic. Archidiaconum de jure spectabat. De offic. Archidiaconum de jure spectabat.

DATUM. FR. in instrumentis, & diplomatibus, differt *Actum*, à *Data*. Aliquando *Actum*, & *Datum* ponebantur sub eadem die; aliquando verò *Actum* significabat diem, in quo factum fuerat instrumentum, & *Datum* quando dimissa fuerat ex originali copia. [Datum an. DCCXCVII. &c. Actum, in mense Decembris die 22. apud Torrig. in Crypt. Vatic. secunda impress. pag. 610. Data 17. Kal. Aprilis, Christo propicio, Imperii Domini Klotharii Pii. &c. Actum &c. Bullar. Casin. to. 2. Constit. 28. & 29. Acta sunt hæc anno Incarn. Dom. 1226. mense Maji 14. Indictione &c. Datum apud Inolam anno &c. Ibid. Constit. 246. Scriptum (*idest actum*) per manum Petri Scrinarii Sac. Palatii. Datum per manum Joannis S. R. E. Diac. Card. VI. Kal. April. An. Dom. M. XC VII. Anno autem Pontificatus Urbani Papæ II. Decimo. Bullar. Casinen. tom. 2. Constit. 126. Scriptum per manum Stephani Scrinarii S. R. E. in mense Aprilis. Indictione superscripta XV. Bene-

valete. Pax. Data VIII. Kal. Maji per manum Uvidonis Episc. Bibliothecarii S. Sedis Apostolicæ Anno Pontificatus Domini nostri Joannis Sanctissimi, ac Religiosissimi XIII. Papæ Imperii verò D. Ottonis majoris XI. Junioris autè V. In mense, & indict. XV. superscripta. Bullar. Casin. to. 2. Constit. 53.] Et sic passim reperitur in calce veterum diplomatum, & instrumentorum. Item *Datum* significat mandatum, & præceptum. [Et effudit illam (*idest sapientiam*) super omnia opera sua, & super omnem carnem secundum datum suum, & præbuit illam diligentibus se. Eccles. c. 1. Da Aléssimo secundum datum ejus. Ibid. cap. 35.]

DATIUS. FR. Servus, qui voluntariè alicui magnati se subdit. [Ita ut non parva loca patrimonii ejus propriis nudata cultoribus, largius dationum habitatoribus restauraverit. D. Gregor. lib. 1. p. 77. Ubi Africa Exarcho gratias agit, eo quòd multa Ecclesiæ Romanæ prædia in illis partibus colonis, ac habitatoribus restaurasset: qui tamen à Salliano, lib. 5. d. guber. *Dedititii* appellantur; ita eos describente, [Tradunt se ad tuendum, protegendumque majoribus, dedititios se divitum faciunt, & quasi in jus eorum, ditionemque transcendunt.] Etiam *Dedititii* dicebantur, qui post rebellionem iterum subjagati, ab eorum superiore, seu confæderato deinde in libertate constituebantur; municipii verò privilegium amittebant. [Enim verò in dubium censoriz intentionis episcopio disperso, quantum denotavi, passivitas offert: libertinos in equestribus, subverbuto in liberalibus, dedititios in ingenuis. Tertull. de pallio, cap. 4.]

DAVID PROPHETA. Vide *Psalmodographus*.

DE. FR. propositio hæc in regula S. Benedicti aliquando *Post* significat. [Amplius de media nocte pausetur, cap. 8.] Item *Pro* nonnunquam denotat: [Jam de nocturnis, vel matutinis digestimus ordinem psalmodiz, ibidem cap. 17.] Item ponitur loco *Ex*, [Pro ipsistribus lectionibus, una de veteri Testamento memoriter dicatur, ibid. cap. 10.] Item est nota deformitatis. Glossa in can. pudenda, 24. quæst. 1.

DEALITAS, divinitas. [Quid aliud constiterit fides catholicæ Ecclesiæ, nisi quia & Trinitas sic perfecta, & una sit dealitas Patris, & Filii, & Spiritus Sancti? Lucifer. Caralit. lib. 1. advers. Const. Imp.]

DEARCHIEPISCOPO, verbum. Vide *Episcopo*.

DEBITUM. FR. pro credito: [Festinabat unufquisque debita etiam maxima perdere. Opat. Milevit. lib. 3.] est phrasia Africana, seu potius Melitensis, ubi tam creditor, quam debitor eodem vocabulo *Medien* appellatur.

DEBRIOR, inebrior. [Deq; sophiz illum debriari fote. Trithemius in epitaph. pro Venerabili Beda.]

DEBRIATUS, inebriatus. [Et nos, qui carnis voluptatibus debriati, alios etiam peccare facientes, peccatis inebriamus. Hincmar. in vita S. Remigii.] Ita etiam intelligendus est locus epist. 35. Gerberti, qui fuit deinde Papa Silvester II. ubi

ait: [Fontemque sal]acissimo poculo debriatum expurgans.

DECACHORDUM, græcum nomen *ἑνδεκάχορδον*, musicale instrumentum decem chordarum. [In decachordo psalterio cum cantico, Psalm. 91.] Metaphoricè tamen decalogi observantiam significat, quæ in divinis auribus melodiam redoleret. FR. Clemens verò Alexandr. aliam piissimam allegoriam in hoc vocabulo meditat, & nomen Jesus significare autumat; nam prima littera Jesus, apud Græcos decadis nota est; quare sic inquit: [Numquid autem decachordum psalterium verbum Jesu significat, qui manifestatur verbo decadis?] [Vide *Cithara*].

DECALOGUS, *ἑνδεκάλογος*, decem verba, idest, præcepta divina, quæ decem sunt in duobus lapideis tabulis à Deo Moyfi tradita. Ejus duæ lapideæ tabulæ. Vide *Diptycum*.

DECANIA, *Decanicus*, & *Decanicum*, voces, quæ carcerem penes ecclesiasticos Scriptores denotant. [Executor autem licium constitutus in decanicis Ecclesiarum recludatur, competentes pœnas luiturus. Julian. Const. 73.] FR. *Decania*, Decani carcer; Decanus enim erat is, qui in oppidis, & villis præerat, ad inquirendos maleficos, l. de servo fugace. De furtis. Bullar. Casin. tom. 2. constit. 47. 130. & alibi, qui tamen erant inter Ecclesiasticos Archipresbyteri Villarum. [Ibi adesse debent Decani, idest, Archipresbyteri, can. in capite Quadragesimæ, dist. 50.] & ibi Glossa inquit: [Loquitur de rurali Decano.] Ac idem textus clariùs infrà: [In sacra autem Domini cœna rursus ab eorum decanis, & eorum presbyteris Ecclesiæ luminibus repræsententur.] & in extrav. comit. de censib. §. si verò, habetur. [Decanis ruralibus dumtaxat exceptis, qui in aliquibus regionibus Archipresbyteri nominantur.] Hinc est, quòd cogebantur Decani sacerdotium suscipere, Baron. an. 1095. n. 25. & an. 1100. n. 22. quia rusticorum Parochi erant, & Parochus infra annum tenetur in Sacerdotem graduari. Vide *Vicarius Firmarius*, *Servator loci*. Aliqui existimant à *Decade* nomen Decani provenire: || Dicitur etiam *Decurio*. [Decuriones, seu Decani, qui sub Vicariis quædam minora exercent. Valsfridus de reb. Eccles. cap. 3.] Est etiam dignitas inter Canonicos in multis Cathedralibus. Item inter Monachos est officium. In Constantinopolitana Civitate Decani appellabantur funerarii, & idem carnifex decanus dicebatur, quare in Cathedralibus Decanus alio nomine, nempe, *Præpositus*, appellatus fuit.

DECANUS. Vide *Decania*.

DECARCONES. FR. Tribuni Romæ tempore Joannis Papæ XII. [Romæ enim duo Consules ex nobilitate quotannis tunc fiebant, qui ad vetusti consularis exemplar summæ rerum præessent, & Præfectus item ex nobilitate creatus, populo jus dicebat: ex plebe autem creati singulis annis duodecim, quibus Decarconibus erat appellatio; Senatus vicem in conciliis, & deliberationibus obtinebant. Blondus, decad. 2. lib. 2.]

DECEMBERICA LIBERTAS, saturnalia, irâ Gulielmus Durand. lib. 6. Rational. cap. 8. ubi de Episcopis ait, qui ludentes cum servis ad imitationem Gentilium, mense decembris in saturnalium festis cum servis commiscebantur.

DECERVICO, decollo. [Siquidem, quos humari nox succincta prohibuerat, decervicatis liquere cadaveribus. Sidon. lib. 1. epist. 3.]

DECIMA. FR. de hac materia multi scripserunt; sed hic tantum videre est primò. Quid sit *Decima*, secundò à quo, terriò cui, quartò propter quod, quintò quando solvenda sit, sextò in quo consistat. Quo ad primum, Decima est tributum de jure divino animarum egentium gratia Dei debitum, can. Decimæ, 16. qu. 1. Quo ad secundum, Coloni partiarum, qui partem fructuum percipiunt, hoc dare veniunt. Glossa in can. qu. 16. qu. 1. Quo ad tertium, debetur Ecclesiæ, vel ex voto, vel de jure. Gloss. in can. moderamine, 16. qu. 1. Si decimæ sunt prædiales, dandæ sunt Ecclesiæ, ubi prædia sunt heredes si personales, Ecclesiæ sunt dandæ, ubi persona se transfert, Gloss. in c. quod priori, 13. qu. 1. sed pro Ecclesia intelligenda est Baptismalis, Gloss. in can. quicumque, 16. qu. 1. & in cap. cum contingat, de decimis, & primitiis. Quo ad quartum, diximus esse de jure divino, cap. tua, de decimis, & primit. & quòd hoc in jure divino fundatum sit. Glossa in d. can. moderamine, multas rationes offert. Quo ad quintum, decimæ præstandæ sunt, quando fructus colliguntur. Gloss. in can. Revertimini, 16. quæst. 1. Tandem quo ad sextum: Decima alia dicitur major, alia, minor, cap. cum in multis, de decimis & primitiis. Pro majoribus decimis intelligendi sunt terræ fructus, tam aridorum, quam liquidorum; pro minutis autem explicat ibi Glossa: [Minutæ decimæ appellantur partus animalium, & de pullis, ovis, & hortis.] Itaque debentur decimæ: [De grano, aut de vino, aut de fructibus arborum, aut de pecoriibus, aut de horto, aut de negotio, aut de ipsa venatione sua, can. quicumque recognoverit, 16. qu. 7.] & ibi Glossa multa cumulat. Olim quatuor modis dabantur decimæ. Vide Gloss. in can. Ecclesias, 13. q. 1. Item decimæ novalium non pertinent ad laicum, qui decimas habet in feudum, c. Tua, & infrà de decimis &c. Quid autem sit novale, vide suo loco. Vide *Primitia*. In quibus aliis rebus imponendæ sint decimæ. Vide de decimis, in Extrav. comm.

DECIMATA. FR. liquidorum mensura. [Et vini decimatas viginti pro sustentatione debeat ministrare. Gregor. epist. 44. lib. 1.] quæ mensura ex Anast. Biblioth. in Adriano continebat LX. vini libras.

DECISUS. FR. dimembratus: [Parochiam militaris quondam hostilitatis discrimine fuisse decisam, can. prima, 16. quæst. 3.]

DECOCTOR. Vide *Intersorsor*.

DECRETALIS. FR. est epistola, seu rescriptum pontificis ad instantiam partium. Quem vigorem habeant hujusmodi decretales. Vide can. si Ro-

marorum, dist. 19. & can. de libellis, dist. 20. Vid. etiam hinc *Leges*. Decreta ad fidei dogmata spectantia. Vide *Tomus*.

DECRETISTA, doctor canonum. [Nuper in terra nostra quidam decretista nominatus, mortuus est. Cæsar. lib. 11. Mirac. cap. 46.]

DECRETUM GRATIANI. Vide *Canon*. Cujus valoris sit. Vide *Palea*.

DECURIO. Vide *Decanus*. Vide *Βελθητις*, in dict. *Sanhedrim*.

DECURTO. Vide *Curtis*.

DEDICO, pro initiare, frequenter penes Africanos Scriptores. [Auspicatus est pacem, dum dedicat lectionem. D. Cyprianus, epist. 33.] idest, incipit; sic de idolis fictilibus, quæ fabricari incipiuntur in perica transfixa, Tertullianus, cap. 11. advers. Gent. ait: [In patibulo primum corpus Dei vestri dedicatur;] idest, incipitur. [Reperietis primum Neronem in hanc sectam tum maximè Romæ orientem cesariano gladio ferocisse; sed tali dedicatore, (idest in captore) damnationis nostræ etiam gloriamur. Ibid. c. 4.]

DEDICATIO ECCLESIE. Vide *Agapa*. FR. Antiquitus non poterant dedicare Ecclesias Præsules sine licentia Papæ. Baron. an. 598. n. 22. Dedicatio Basilicæ Vaticanæ celebrabatur in mense Novembris. Marriquetz in Chronica Cisterciens. rom. 2. an. 1145. c. 3. pag. 6. Vide *Encania*.

DEDITITIUS. Vide *Dativus*.

DEFENDO, pro offendo, seu potius punio. [Cæterum omnes species malorum, quæ etiam Ethnicis indubitatè, & prohibent, & defendunt, ex operibus Dei constant. Tertull. lib. de Spect.] In eodem significato defensio pro punitione ponitur. [Ut quàm sit periculosum non solum manibus, sed etiam in Sacerdotem verbis excedere, ex nostrâ cuncti possint defensione cognoscere. D. Gregor. in ejus Regist. lib. 2. cap. 40.]

DEFENSOR, ecclesiasticum munus, Advocatus erat, qui jurisdictiones, & bona Ecclesiæ defendebat, atque pauperes patrocinabatur. FR. Qui duplicis generis erant, *Magnatum*, scilicet, & *Scolasticorum*. Magnates item erant, vel universalis Ecclesiæ, quos *Defensores devotos* appellat Anastas. Biblioth. ut Imperatores, & Reges Catholici, qui in coronatione præstabant juramentum in manibus Papæ, & debebant futuros esse Ecclesiæ defensores; sic Francorum Regem S. R. E. Defensorem Innocentius IV. declaravit. Odo- ricus Raynal. in Annal. ann. 1244. Hi enim armis jura Ecclesiæ defendere volebant: vel erat Ecclesiæ particularis, qui vir illustis, & potens esse debebat, & etiam erat defensor Synodorum, qui à Grecis *διδωτες*, idest, Justus dicebatur, & ab aliis *Syndicus*; hic ab Episcopo, Clero, & nobilibus civibus eligebatur, cujus idoneitates, & requisita in C. Theod. l. Defensores ita præcipimus, 8. C. de offic. & jurid. notantur, & habebat jurisdictionem in Regularibus in aliquibus casibus, can. quoniam Monachi, can. Probi num. 16. qu. 1. & can. in singulis, dist. 77. quorum primum S. Sebastianum fuisse refert Baron. an. 268. Scholasticum autem De-

sensores, qui non armis, sed doctrina jura Ecclesiæ defendebant, quos Advocatos vocamus. Vide *Administratorem*, *Conclamatorem*, *Protecdicus*. Defensorem scholasticum Oecumenius in Acta Apostolorum *ἀγορευτής*, idest, fori proclamatorem vocat. Justinianus Imperator Advocatos etiam Defensores appellavit, cujus hæc sunt verba; [Et sancimus omnes appellationes, sive per se, sive per procuratorem, sive per defensores &c. 2 qu. 6. can. Anteriorum.] Ex his septem à D. Gregorio pro septem urbis regionibus constituti sunt, quos nunc Advocatos Consistoriales appellamus; tunc autem Regionarios Defensores appellabamus; temporibus enim istius Pontificis septem tantum Urbis regiones existerant in præsentem autem ad duodecim Sixtus Papa IV. auxit, cum differentiam tamen præminentiarum, ut haberet in tractat u Dominorum fratrum de Rubis, cujus titulus est, *Defensor redivivus*. Ubi de Collegii Advocatorum Consistorialium origine, habitu tam privato, quàm publico, de muneribus eorum in Consistoriis Pontificiis, admissione, ac ordine scendi in Conciliis generalibus, de jure doctrinandi, ac transmittendi officium, & locum Advocacionis ad liberos, & de advocacione pauperum, & fisci, disertè agit, quorum superioritatem ratione officii Bibliothecæ Archigymnasii Almaz Urbis agnosco; quorum omnium DD. Advocatorum Sac. Consistorii tam decessorum, quàm existentium vitas pleno, ac erudito calamo exaravit Dom. meus Carolus Cartharius eorumdem Advocatorum Decanus, sapientiæ decus, & Apostolici Archivi Adrianæ Arcis Præfectus. Erant etiam alii Scholastici Defensores, qui ad Orbis Regiones à Pontificibus Romanis ad patrocinanda S. R. E. possessionum, & regonitionum jura debita, mitrebantur, quod ex ejusdem D. Gregorii epistolis non raro liquet; & hi, S. R. E. Subdiaconi etiam appellabantur. Vide *Subdiaconus*. De malis Advocatis Anacletus Papa inquit: [Dum humana lucra attendunt, æterna præmia perdunt, can. quia Episcopus, 5. qu. 3.] Item Defensores possunt fieri Clerici, can. in singulis, dist. 77. Item Defensor dicitur Exorcista. Vide *Exorcista*.

DEFENSORIA. FR. defensionis officium. Extrav. Joannis XXII. de major. & obedientia, cap. unico.

DEFERULO, fercula de mensa aufero. [Quid mirum dictum, mensa nunquam disarmatur, nunquam deferulatur. In vita S. Othonis Episc. lib. 2. cap. 11.]

DEFORATIO, idest, florilegium. Vide *Infloro*.

DEFOLLIO, ventilo; sic de frumento, quod in arcis ventilatione mundatur, Ambrosius inquit: [Gementibus arcis, dum ea dicitur messis, frumenta defolliunt, lib. de Viduis.]

DEFORCIO. FR. cogo, violento. [Si forte aliquis deforciet Domino Regi rectitudinem suam; Archiepiscopi, Episcopi, & Archidiaconi debent eum iudicare, ut Regi satisfaciatur.]

DEFORMIS. Vide *Infabricatus*, *Inspeciatus*.

DEFRENOR, estrenor. [Cumque venter reficitur, lingua defrenatur. D. Greg. lib. 1. in cap. 5. Job.]

DEFRONDO. Vide *Capillo*.

DEFRICTO, arborem fructibus spolio, & metaphorice fructum spiritualem ex lectionibus excerpere significat: [Quæsitum volumen invenio, produco, lectico, excerpo, maxima è magnis capita defructans, Sidon. lib. 9. epist. 9.] **FR.** sed *Defructans* habent correcti Codices, idest, frustratim colligo.

DEFUNCTUS. Vide *Missæ defunctorum*. Defunctorum tituli. Vide *Bonæ memoriæ*. Pro defunctis colore rubro Græci in funeralibus utuntur. Vide *Sæcus*. Dubium circa benedictionem incensi, quo Defuncti incensantur. Vide *Abolutio*. Dubium in verbis Offertorii, quod in Missa Defunctorum recitatur. Vide *Offeritorium*.

DEGAMIA, & *Degamus*. Vide *Agamus*.

DEGRADATIO. Vide *Exaufertorio*.

DEGRADO. **FR.** Dehonoro, quando, scilicet, ad laicam communionem Clericos exterminabant: [Unde non oportet, ut degradetur, & dehonoretur unaquæque Provincia, can. scitote, 16. q. 3. can. Subdiaconus, 24. quæst. 1.] Dicebatur etiam *Exaufertorio*, *Deposito*, de quibus Baron. ann. 57. n. 22. & 23. Item *Dejectio*, *Damnatio*, can. sexta actione, cum seq. 15. qu. 7. Item *Deposito*, & *Interdictio*, in decretal. de Clerico excommunicato, deposito, & interdicto per totum. Item *Excisari* de presbyterio, idest, degradari. Vide *Presbyterium*. Hodie verò degradatio denudationem à sacris ordinibus significat, de qua can. si quis cum Clerico, 11. qu. 2. ubi sic habetur: [In criminalibus verò causis &c. Non autem aliter puniatur Clericus, nisi obnoxius repertus, sacerdotio nudatus fuerit ab Episcopo suo, vel Clericatus honore.] & traditur brachio sæculari, 5. decretal. tit. 40. cap. 27. Vide *Dissecratus*, *Execratus*. Item de pœnis in sex. Quomodo autem fiebat antiquitus. Vide *Orarium*.

DEGRADATIO. Vide *Degrado*.

DEGRANDINOR. **FR.** explodor, expellor. [Et velut homicidæ in extremo examine à iusto iudice degradantur, (idest expelluntur) can. inter cætera, 22. qu. 4.] Ubi Glossa extra sensum grandine pœnæ aternæ flagellari interpretatur; non enim in extremo iudicio flagellantur damnatorum animæ pœnis; sed ad flagella, & pœnas damnantur, ubi à iusto iudice expelluntur.

DEGREGATUS, scjunctus, segregatus. [Quod degregata ob pastum fortè pecora, sollicitè vestigant, in Vita S. Genovefæ Virg.] Vide *Demembrator*.

DEGUTTO, guttatim stillo. [Verubus transfixi, affati, deguttabantur ad ignem. Matth. Paris. in hist.]

DEHABEO, careo, non habeo, [Maximè si dehabent, & egentiores sunt, Pallad. in lausiaca, cap. 13.]

DEJERO. **FR.** Juramentum Deo promissum frango, in tit. 14. c. 2. lib. 1. in 6. & ibi Gloss.

Hierolexicon M. g. r. i.

DEJUNATUS, qui jejunium fregit. [Dejejunatum jam fratrem non vellet taberna suscipere. In Reg. Magist.]

DEIFER, ferens Deum, græcum epithetum *Θεοφορος*, *Deifer Polycarpus*, & *Deifer Ignatius* à S. Dionysio de eorum Martyrio loquente appellantur, quia Deum ferebant in corde. Ob eandem rationem, ut notat Maximus, *Deifer* appellatur Angelicus Thronorum Ordo à prædicto S. Dionysio sequentibus verbis, nempe, [Adverte etiam Sanctorum Thronorum ordinem, Deiferum dixisse. Vide *Theosocos*, *Christosocos*.]

DEIFICATIO. Vide *Apotheosis*.

DEIFICUS, divinus; epithetum Sacræ Scripturæ ab Oprato Milevit. tributum. [Felicem autem Religiosum Episcopum liberum esse ab exultione instrumentorum deificorum manifestum est, lib. 1.]

DEILOQUUS. **FR.** qui à Deo inspiratus loquitur. [Nullus Imperator potuit mediis vocibus suadere Deiloquis patribus, ut convenirent in ea, quæ ipsi sectabantur. In Collat. S. Maximi Mart. à Sirmondo, in 8. edit. pag. 222.]

DEIPARA. Vide *Theosocos*, *Christosocos*.

DEIPHANTOR, vox semigræca. **FR.** Idem ac Deiloquus. [Prævidens etiam verè Deiphantor Dionysius non unam vocaverit hanc; sed nova quadam Deivirilis nobis eum dixerit operatione versatum. S. Anastasius Monachus, in ejus epist. à Sirmondo in 8. edit. pag. 146. Hujus autem dictionis vera ac germana significatio posita est in dictione *Theophantor*. Vide ibi.]

DEISONA. Divina Salvatoris nostri lingua. [Audierant enim ex Deifona lingua; Qui mollibus vestiuntur, in domibus Regum sunt. Concil. Carthagen. IV. can. 45.]

DEIVIDUS, videns Deum. [Deividus dicimus Ministros Ecclesiæ, quibus credita sunt eloquia Dei, quibus dictum est: Vobis datum est nosse mysterium regni Dei; cæteris autem in parabolis. Petr. Blesen. ser. 18.] Idem Anctor duo genera Christianorum dignoscit, ser. 8. inquires: [Est namque duplex genus hominum, Pedissequum, & quoddam Deividum. Pedissequum hominum genus est, qui Deum non possunt cognoscere per intelligentiam scripturarum, sed vestigia ejus quoquomodo indagant; per visibilia enim hujus mundi invisibilia conspiciunt Dei. Huic generi hominum prædicta non proponuntur; sed Deivido, qui, scilicet, Deum videt per intelligentiam scripturarum.]

DEIVIRILIS. **FR.** sic appellata fuit à D. Dionysio Areop. Christi personalitas. Vide *Deiphantor*, *Homunifon*, *Homuncionifia*, *Theandrica*, *Monothelisa*.

DELATURA, litis expensa. [Capitale, & delaturam restituat. In lege salica, tit. 18.]

DELECTOR. Vide *Jucundor*.

DELEGATUS APOSTOLICUS, Responsalis dicebatur. [Per eos, qui nostri sunt, vel fuerint in Urbe regia Responsales, si mediocris est quæstio, cognoscatur, can. Frater. 16. q. 1.] Vide *Apoctisarius*.

DELIBERATIO, in quo differat à voto. Vide *Votum*.

DELIBERATUS, suspensus, & in scelerata ponderatus. [Non novem mensium cruciatus deliberatus. Tertull. lib. 4. contra Marc. cap. 11.] Loquitur de infante in utero matris; inde mendose legitur *Deliberatus*, quæ correctio eruditissimi Latini Latini est. FR. ut videre est in ejus Bibliotheca Sac. pag. 202. col. 2. n. 3 12. Hujus vocabuli Synonymum. Vide *Depensus*.

DELICTOR, Delinquens, & enormis peccator. [Porro autem etiam si gravissimis delictibus, & in Deum multum peccantibus, cum postea crediderint, remissio peccatorum datur. Cyprian. epist. 59.]

DELICTUM, aliquando genus peccati penes ecclesiasticos Scriptores significat, quod ex oblivione, vel ignorantia committitur; ita intelligenda sunt Apostoli verba ad Ephes. cap. 2. ubi inquit: [Et vos cum essetis mortui delictis, & peccatis vestris] Græca lectio habet *ἀσθενήματα*, quod rem per ignorantiam commissam significat, ac Psalmistæ verbis confirmatur, ubi ait, [Delicta qui intelligit? ab oculis meis munda me, Psal. 68.] ideo subjunxit ibidem: Deus tu scis insipientiam meam, & delicta mea à te non sunt abscondita.] Sic in præfata Pauli Epistola D. Hieronymus, Procopius, Ribera, Cornelius à Lapide, & alii exponunt. FR. In delicto non solum locus, tempus, quantitas, & qualitas consideranda est; sed etiam ætas, scientia, sexus, atque conditio delinquentis, c. 6. lib. 5. tit. 12. decretal. Vide *Excessus*, *Plagium*.

DELITIOSI PRINCIPIS. FR. Aulici, & familiares ejus, l. relatum de his, qui secreta Regis, &c.

DELOGNARI. Vide *Drungarius*.

DELPHINUS. Ellychnium, lucernæ funiculus. [Fecit pharum unum cum decem delphinis. Anast.] Et alibi idem. [Fecit coronam cum delphinis quatuor oleo ardentibus.]

DEMEMERATOR. FR. qui conatur à subjectione se eximere; hinc Ivo Carnotensis de quodam suffraganeo, qui conabatur à jurisdictione sui Metropolitanæ liberari, inquit: [Huic injuriæ meæ graviolem superadditis, quod demembratorem Metropolitanæ Sedis non aptè fati appellat. epist. 8.] Et inferius ibidem. [Menon ad demembrationem, sed ad supplendum locum demortui.] Vide *Degregatus*.

DENARIALIS HOMO. FR. servus factus liber à Rege mediante pecunia, l. homo denarialis. De manumis. Dicitur etiam *Denarius*, & *Denarius*.

DENARIUS. Quænam differentia sit inter denarium, & pecuniam. Vide *Peculium*. De variis denariorum speciebus. Vide *Moneta*.

DENDROPHORUS, *δένδρον φορέας*, faber lignarius, seu ligniferus, vel potius arboriferus, & interdum sylvæ intelligitur, ex eo quia arborum ferax est.

DENOTO, inculpo. [Si & spiritum quis agnovenerit, & audiet, & fugitivos denotentem. Tertull. de lupa in persec. c. 11.]

DENSO. Vide *Tecta densare*.

DEO GRATIAS, salutatio inter fideles jam primum usitata; sed hodie inter Religiosos solum,

& in sacris officiis remansit. De laudato hoc antiquorum Christianorum usu à Donatistis deriso sic D. August. in Psal. 132. scripserat: [His, scilicet, Donatistæ insultare nobis audent, quia fratres, cum vident homines, Deo gratias dicunt. Quid est, inquit, Deo gratias? Ita ne sensus es, ut nescias quid sit Deo gratias? Qui dicit Deo gratias, agit gratias Deo. Vide si non debet frater Deo gratias agere, quando videt fratrem suum; non enim est locus gratulationis, quando se invicem vident, qui habitant in Christo, & tamen vos Deo gratias nostrum ridetis.] Ideo in opprobrium hujusmodi irridendum, ad Missæ præfationem apposita sunt verba illa, [Gratias agamus Domino Deo nostro,] & populus responderet, [Dignum & justum est,] atque Sacerdos reassumens, ait, [Verè dignum, & justum est, æquum, & salutare nobis semper, & ubique gratias agere.] Semper, nimirum, in omni loco, & occasione Deo gratias proferre debemus. Insuper in Africa multi Catholici ex hac causa *Deo gratias* appellari maluerunt. Vide D. Augustinum ad *Deo gratias* scribentem. Ecclesia verò hac caeremonia utitur in fine sacrarum lectionum ad agendas Deo gratias pro spirituali pasculo in eis capto, quod in fine quintæ lectionis in Missa Quatuor temporum sileatur, ne sensus subsequens interrumpatur; ita etiam de mœstitiæ signum in lectionibus officii defunctorum, & in triduo hebdomadis majoris non dicitur. In ultimo Missæ Evangelio semper profertur, quod Apostolorum prædicationem usque ad extremum terræ significat; primum enim Evangelium Redemptoris prædicationem denotat. Antiquius in Missæ lectionibus alicujus Apostoli dicebatur, *Pax tecum*, D. August. epist. 163. quod adhuc Græci observant, semper enim lectionem novi Testamenti dicunt in Missa, qua à lectore peracta, Sacerdos respondere solet *Εἰρήμην σοι*.

DEOSOPHUS. FR. Theologus. [Unà cum concertatore suo, & verè Philosopho, imò Deosopho, magnoque comartyre Christi veri Dei, & Salvatoris Maximo &c. In Hypomnes, ad collect. Anastasi Bibl. à Sirmondo in 8. edit. pag. 252.] Vide *Theologus*.

DEPALLO, pallium depono. [Re vera enim quale est græcæ depallari. Tertull. de pall. c. 4.] Ubi notandum, quod suo more arguet Tertull. græcæ idem, ac græco modo intelligit; nam inferius subjungit: [Nisi aurum græcætos minime decet;] id est græco more, & [Crepidas græcætas] pro græcæ etiam dicit.

DEPALO, propalo, manifesto. [Virtutum suarum ostenta depalavit. In vita S. Germani.] Verbum à Tertulliano frequentatum, qui contra Hermog. cap. 19. ait: [Siquidem omnia opera sua Deus ordine confirmavit, incultis primò elementis depalans quodammodo mundum. Idem lib. 5. contra Marcionem, [Depalatore disciplinæ divinæ,] D. Paulum appellavit.

DEPANATUS. Vide *Drappus*.

DEPECTIO. FR. pactum. [Ut si citra depectio-

nem id fiat, Cod. Theod. lib. 4. tit. 37.] Differt autem pactum à transactione; nam transactio est pactio non gratuita. Glossa in rubrica, in cap. 4. de pactis affert hos versus.

Incerta de re transactio dicitur esse;

Sed fiant certa pacta favore rei.

Vide *Transactio*.

DEPENSUS. FR. ponderosus.] Et ideò dilectè fili depensè salutationis affatu supradictos Clericos tibi commendo, can. Christianis, 11. qu. 1.] Vide *Delibratus*.

DEPERSONATUS, dehonorus, ex personalitate degradatus. [Non es depersonatus mihi ministrando, cum sis filius comitis, ego Regis, & Regina, Matth. Paris in hist.] Dicere, nempe, voluit, quòd non ideò exiniverat suam personam ille, licèt filius comitis esset, dū Regis filio serviebat.

DEPLICO, explico, enodò. [Cujus pedes tanta erant contractione natibus complicati, ut nulla inde possent arte deplicari. In vita S. Genovefæ Virg. §. 30.

DEPONOR. Vide *Periclitor*.

DEPOSITARIUS. Vide *Intertius*.

DEPOSITATIO. Vide *Intertio*.

DEPOSITUM. FR. idest, mutuatum, sæpè in sac. cari. atque etiam apud ethnicos Scriptores: sic etiam de Christianis Plinius Secund. lib. 10. epist. 100. Trajano scripserat: [Seque sacramento, non in scelus aliquod obstringere; sed ne furta, ne latrocinia, ne adulteria committerent, ne fidem fallerent, ne depositum appellati denegarent.

DEPRECIO, in contemptum habeo. [Sic & Epicurus omnem cruciatum, doloremque depreciait Tertull. in Apolog. c. 45. Amant, quos mutant; depreciait, quos probant. Idem de Spect. c. 22. Hanc fidei cautionem mens teneat, conservet memoriz, ne divinitatis pretiosum munus depreciet charta vilis, ne mysterium lucis atrum tenebret atramentum, & S. Petrus Chryfolog. ser. 59.] Ubi de vita æterna fidelibus promissa loquitur.

DEPRECIATUS, despectus, spretus, & in vili pretio habitus.

DEPRESSUS, resplendens. Vide *Cataclismus*.

DEPUTATUS, ex Latino Græci *deputatos*, dixerunt: officialis erat in Constantinop. Ecclesia, ad quem pertinebat cum luminibus accensis Evangelium associare, ac sacra dona quando ad Altare processioniter deferebantur, quæ caeremonia à Græcis *Magnus introitus* dicitur. Induebatur deputatus manto simili Episcopali, sed absque virgatis coloribus, seu staminibus, & hoc officium exercebat Græcus Imperator in die coronationis ejus cum maxima circumstantium ædificatione, tempore, nimirum, processionis induebatur hoc manto super pretiosum saccum, in dextera coronatus, gerensque sacra dona super caput, in manu autem dextera crucem, & sinistra sculam *Nazareth* appellatam, de qua vide *Nazareth*. Antiquus verò in Ecclesia græca *Deputatus* erat officium ordinis minoris, idest, Acoliti, de qua ordinatione Simcon Thesalonicensis in Dialog. de Myster. Eccl. Antiqua Ritualia, & Petrus Arcud. lib. 5. cò-

cord. c. 9. scripsere. Erat etiam hoc officium laicale, & in exercitu Deputatus debiles, & vulneratos restaurabat, equites à sella delapsos iterum reponebat, & ideò ad liberandos milites à periculis in dorso sui equi ad sella lævani ferebat exiguum schalulam. Itaque in exercitu hoc sine multi Deputati numerabantur.

DEPUTATUS IN POENITENTIAM; pro eo, cui poenitentia imposita fuit. [Insinuatum nobis est Marcellum Barbicanæ Ecclesiæ, ibidem in Pannonitana Civitate, in Monasterio S. Hadriani in poenitentia deputatum, nec fandum victus necessitatem pati, sed & nuditatis nimiam sustinere molestiam. S. Greg. lib. 4. epist. 8.

DERECTARIUS. FR. Latro, qui à Juristis etiam *Apercularius*; idest, fractor dicitur.

DERELICTA. Vide *Paralipomenon*.

DEROBO, furor; ex gallico *Desrober*. [Orphanorū, viduarum, & aliorum miserabilium personarum, quæ deprædatæ, & derobatæ, famisque subjectæ angustia clamant ad Dominum, Clemens Papa VI. in epist. ad Edoardum III. Angliæ Regem.

DEROGATOR, calumniator. [Quia tantus est livor derogatorum, ut materia, quam mittis, velocius sortiat inchoata probrum, quam terminata suffragium. Sidon. lib. 9. epist. 2. De cæteris verò studii nostri derogatoribus, quid ex asse pronunciam, nec dum deliberavi. Idem, lib. 3. c. 14.] FR. *Derogator* investigatorem etiam significare videtur, à verbo *Derogo*, quod interrogo, & investigo sonat. [Quis taliter commentatiis laudibus locupletavit fama dominum ætuum suorum veritate mendacium? Non detogo vobis de Scripioribus, (idest, non interrogo) quorum beneficio contigit ornata ad nos majorum gesta perducit. Ennod. Ticinen. Episc. in Apologet.

DEROGO, pro interrogo. Vide *Derogator*.

DESAGNOR. Vide *Disagno*.

DESCRIPTIO. Vide *Diagnosum*.

DESERTUM. Vide *Eremitus*.

DESERTOR. FR. qui deserit, inter Ecclesiasticos tamen Scriptores pro eo, qui fidem deserit, accipitur, idest, Apostata. [Cum errore corrigi desertoris, can. quem admodum 23. qu. 7.] ibi Glossa ait: [Cum desertore strictius agitur, quam cum heretico, ut dicitur in summa; desertor enim in jure civili dicitur, qui diu vagatus, reducitur, ff. de re militari, leg. 3. §. 2.

DESŒDERATUS. FR. sœdere solutus. [Recorreciliati sunt cum Duce Spoletano; non desœderati. Heremperti Epitome, ann. 878.

DESIGNATOR. FR. in l. Athletas, in principio, ff. de his, qui not. infam. significat illum, qui decernit, ac disp. nit loca sedentium, quem Gorta in suo Mem. verbo *Designatores*, ait, hodie vocari Cæremoniarum Magistrum.

DESIPIO, altero, corrumpto. [Fermentum modicum desipit totam conspersionem. Tertull. lib. de Pall. cap. 3.] ad Apostoli verba alludens, qui ait: [Modicum fermentum totam massam corrumpit, 1. Corinth. c. 5. & ad Galat. cap. 5.] Ergo *Desipit*, pro *Corrumpit* Tertullianus potuit.

DESIDUO; FR. desidia, otiositas. [Si quid ex his studiis olim fortasse libassem, totum desitudine tanti temporis perdidissem. Sulpicius in præfat. ad Vitam S. Martini.

DESOCIO, disocio, disjungo, separo. [Cùm enim impudens ille, & impudens Lucifer se à Deo, & socialibus desociaret Angelis; ipsi in societate persisterunt in mansuetudine sua roborati. Petrus Blesensis. Ser. 33.

DESPICIO. Vide *Superbabeo*.

DESPLENDESCO, denigro, splendorem perdo. [Qua desplendescat nitor cordis vestri, S. Paulin. epist. 26. ad Aprum.

DESPOTES, Δεσπότης, Dignitas conspicua, & absoluta autoritas in Græcorum Imperio, de qua varii variè exposuere; ideo mihi hîc benè visum est pro Eruditorum satisfactione, quicquid de ea Cardinalis quondam de Aragonia Joannes Lascaris retulerat, afferre, quod inter Manuscripta Eruditissimi Latini Latini Viterbiensis inveni, quæ relatio infra habetur.

DE NOMINE, AC DIGNITATE DESPOTÆ.

A D

CARDINALEM ARAGONIÆ.

ILLUSTRISS. DOMINE. Ut referam quod sentio de nomine *Despotæ*, ac dignitate, prout mihi Summi Pontificis nomine injunxisti. Ajo *Despotæ* appellatione significari dignitatè æqualem regiæ, proximam Imperatoris. Loquor autem de usu nominis, florente adhuc Imperio, atque ad ætatem usque nostram; quoniam apud antiquissimos, & in vetere illa Græcia, ut ex prischorum scriptis cognoscere licet, *Despotes* erat, quem herum dixere Latini, itidem antiqui. Etymologia autem vera, inque loquendi ratione differunt hæc vocabula inter se, quia herus quasi heros est: *Despotes* metus auctorem indicat, sive meru factum, ob reverentiã, scilicet, quæ debetur heris, atque juxta illud *Præmus in orbe Deos fecit timor*; quandoquidem *Deus* quasi *deus*; sed verus illa linguæ proprietates in antiquorû libris, quibus pepercit vetustas, servatur innumerata. Lingua vernacula, quod palam est omnibus, jamdiu ad eò degeneravit ab antiqua, ut veterum sermo penitus faciem murasle videatur. Quamobrem, ut cætera ferè omnia vocabula corrupta sunt dominantia, admissis frequenter exteris, omisiss veteribus, suggestisque novis; ita quoque horum nominum alterum ab usu linguæ vernaculæ abiit, præsertim in Italia, nisi fortè *Missere* pro mi here dici asseveres, ut corruptum sit tantum. Alterum si omninò mutatum non sit; attamen significatione auctum videmus, quando herili conditione, aut statu Majestatis regia longè major, longèque sublimior, successitque in locû heri nominis apud Italos, aut supradictum, aut aliud

hujusmodi vulgò notum, quod servitori, *servo*; inquam, famuloque respondeat; apud Græcos *Δεσπότης*, quod antiquitus quandoque dominum significabat olim, qui sibi ipse mortem conscivisset. Sic usus etiam in artificiosa, doctaque locutione variat dictiones, mutatque significata. Tyrannus antiquis Rex erat: *Dexteram tetigisse Tyranni*; posteris invidium nomen. *Hofstis, hospes, Atque hostem supplex asserere superbum*; postmodum inimicus, pluraque alia ejusmodi usui inserviunt, ut restè admodum Horatius enunciavit:

Multi renascètur, quæ jam cecidere, cadentq;
Quæ nunc sunt in honore vocabula, si volet usus,

Quem penes arbitrium est, & jus, & norma loquendi.

Sigitur penes usum est loquendi arbitrium, nemini mirum videri debet *Despotæ* appellationem olim herum ac dominum significasse, nunc dignitate regia insignitum. Verum tamen dicit aliquis, Rex apud Græcos *Βασιλεύς* appellatur, prout veterum indicant monumenta. Reges Medorum, Persarum, Lacedæmoniorum, Macedonum, Romanorum, quicumque Reges apud Latinos dicti sunt; passim apud Græcos *Βασιλείς* appellatos; hoc proculdubio verum est; nam qui Latinis, cæterisque ad Occidentem vergentibus peculiari nomine Rex, is Græcis erat *Βασιλεύς*; sed posteaquam Imperatores Græciam frequentarunt, ex quo etiam Græci omnes, Romani cæpimus vocari, sicuti propalam Imperatori *Βασιλεύς* nomen est attributum; ita procedente tempore regiæ dignitati in Græcia, potestatique *Despotes* nomen est inditum: siquidem quemadmodum in his regionibus Reges post Imperatorem, cæteros Principes antecellunt: sic in Græcia *Δεσπότης* post unum *Βασιλέα*, cæteris omnibus præterunt. Unde Cæsares *Σεβαστοκράτορες* aliàs ab Augusto nuncupati, ad majorem dignitatem evecti *Despotæ* vocabantur, quando & qui primus ex Palæologorum familia Imperium occupavit, Joannem fratrem, quum is in bello adversus Ætoliam, seu Acarnaniæ *Despotas* strenuè se gessisset, ex Augusto *Despotem* fecit, ne inferiori dignitate ducibus hostium opponeret Ducem; ratus optimè dictum ad destruendum Regem, Rege altero opus esse; creatique *Despotæ* nonnullis aliis honoribus, & ornatu quodam prodibant insigniti, cæteris omnibus interdicto, etiam Principibus quibuscumque infra dignitatem *Despotæ* constitutis: imprimisque Imperatorum filii hoc nomine, insignibusque ejusmodi ornabantur, neque hi quidem tantum, verum & si quos alios Principes etiam extraneos, inito cum eis fœdere, aut affinitate contracta, ejusmodi titulo, honoreque dignatus esset Imperator, quemadmodum & Serbiæ, idest, Triballorum Exarchæ *Despotas*. Atqui rursus objicere posset aliquis, scire se Imperatorem *αυτοκράτορα* à Græcis appellari solitum, & hoc frequens esse in Græcorum libris; neque ego jam quidem negaverim; imò etiam *στρατὴν* à quibusdam

dam antiquioribus dicitur; sed hæc quoque nomina non absque ratione quæpiam idem usus mutavit, variavitque; etenim quemadmodum antiquitus Imperator dicebatur, tam Consul, educto exercitu, quam quisvis alius, cui summa rerum delegata esset: Princeps verò, qui insignem aliquam victoriam adeptus esset, ut L. Lucellus, aliique illustres eadem ferè tempestate Imperatores ab exercitibus appellati, postea Romanorum Monarchæ. Demum qui in his regionibus potestatis ejus, decorisque utcumque participes facti sunt, ea, scilicet, conditione, ut iidem submovendorum Ecclesiæ hostium curam susciperent, tutandisque, & promovendis Christianæ Reipublicæ finibus operam impenderent: quemadmodum, inquam, hoc in nomine apud Latinos conigit; sic à Græcis Romanorum Imperatores primum *ἡγεμόνες*, ductores, videlicet, dicti sunt, quippe qui exercitus ducerent, deinde *ἀυτοκράτορες*, quoniam *αυτοκράτορες*, *αυτοκράτορες*, & *σεβαστοι* apud Atheniensis, reliquosque Græcos dicebantur quicumque Duces, Legative cum summa potestate belli, pacisque à Civitatibus mitterentur; denique *Βασιλείς*, potestate siquidem populi penitus sublata; illud nomen, ut conjectare licet, quantumvis Regem referat, non fuit amplius invisum, in nostris præsertim regionibus, hominum auribus haud insuetum, quando *Βασιλείς*, quam *ἀυτοκράτορας*, non solum est auditu jucundius nomen, suaviusque propter elementorum lenitatem, quibus constat, eorumque invicem compositionem, sed etiam ob etymologiam longè præstantius, excellentiusque: etenim *ἀυτοκράτορας* nihil præterea innuit, quam ipse potestatem habet injuncti sibi negotii; *Βασιλείς* basim præferret, firmamentumque, ubi tutò consistant subditi, firmetque populus sua vota; nihilque præterea nomen hoc asperitatis habet; atque idcirco summam in omnes subditos potestatem habentibus est concessum. Quandoquidem & *γαλιωτάτης* dum alloquerentur, idest, tranquillissimos, serenissimosque Imperatores tam Græci, quam Romani appellabant; eos, videlicet, admonentes quociescumque convenissent, quietem, tranquillitatemque animi in universos imperium habentibus in primis convenire, eamque antè omnia expectari ab ipsis, exigique tanquam præter cætera populis, & civibus salutarem. Ob hæc igitur, quantum conjectura assequi possum. Imperator apud nostros *Βασιλείς* nomine fuit insignitus. Romæ autem, atque in his regionibus id ipsum nomen remansit, neque unquam amplius immutatum est, prælatum regio dumtaxat. Redeo ad Despotem; Despotæ, ut dictum est, iterum olim significabat, dominumque; nunc regia dignitate insignitum. Quantisque fieret hujus nominis dignitas, quodque haud quaquam regia minor esset, inde etiam percipere possumus. Quippe, Despotem alloquentes, tam alii Principes, quam ejusdemque conditionis homines, reverentissimèquè eum appellantes, non secus

atque Imperatorem à *Βασιλεία* ου, quali imperium, sive regnum tuum dicebant; sicuti in occidente tam Regem, quam Imperatorem convenientes frequenter iterant Majestas tua, ut æquè proxima dignitas appareat *Βασιλεί* *Δεσποτίας*, atque Imperatori Rex, pariterque vocabulum significato respondeat. Præterea Imperatori Despotem quodammodo æqualem haberi cupientes, uxorem ejus de industria ab Imperatoris nomine *Βασιλισσῶν* appellabant, Imperatoris verò uxorem à Despote *Δεσποτῶν*, quatuorque personas in summa dignitate constitutas binis invicem nominibus adeò insignibus, alternatim indites æqualiter nuncupantes, identidem celebrant. Quod autem ad potestatem, atque imperium Despotarum attinet, Despotarum regna in Græcia duo erant; alterum Peloponnesus, quæ nunc Morea dicitur, & aliàs Apia ob frequentiam id genus arborum dicta est: hoc quidem à filio, fratrev Imperatoris post solum, licet fractis postmodum rebus nostris, labente jam imperio, contractoque undecumque à duobus Despotis Imperatoribus fratribus Peloponnesus, eadem novissimè teneretur; alterum autem Ætolix pariter, & Acarnanix, adjectis insulis etiam adjacentibus, inter quas præcipuè Leucas, Cephalaria, Ithaca, Zacynthusque, hoc ipsum etiam Arethæ dictum, quia Aretha urbs Aretho fluvio adjacens antiquitas, ni fallor, Argoe, Amphilocheium Acarnanix Metropolis habebatur, atque hæc regio latè patens, quemadmodum, vulgò ducatus à Ducis, regnum à Regis nomine, ita Despotatus à Despote in hunc usque diem peculiari nomine nuncupatur. Tertium extra Græciam Serbiæ, Triballorum, nimirum, provinciæ, cujus quoque Despotæ potentia, regniisque opulentia clarus fuit. Hæc habui, quæ ad nomen Despotæ, ac dignitatem pertinentia dicere partim à majoribus meis accepta, partim in opusculis perlecta, ubi dignitates, Magistratusque Imperatoris Curix describuntur, partim à nostris in recentioribus historiis excerpta, præterquam de quibus per conjecturas distuleri; Historici sunt Chomates, Gregoras, Pachimeres, Acropolites, Christodolus, & novissimè omnium Chalcondyles. Horum ego testimoniis, ut brevitati consulere, abstinui; sed exemplaria omnia & habeo, & proferre possum. De Acarnanix Despote, seu Arethæ paterno genere, maternoque à prædictis Despotis omnibus propemodum deducto, nec Imperatorum agnitione diverso, quod magis notum est aliis ex nostris, qui grandiores natu in Urbe degunt, tacere satis duxi; si tamen res exigat, de eo etiam, quæ pro compertis habeo, dicere non recuso.

Joannes Lascaris Rhyndacenus Patrius Constansinopolitanus. Vide Tusa.

DESTINA, sustentaculum, fulcimentum. [Patrici inclinato, & maceriz impulsu non neglexit Doctor egregius consolationis destinam, Christo in se loquente, supponere. Fulgen. epist. 1. de conjug. deb.]

DESUSCEPTUM, cautio, apoca. [Aliud facere desusceptum te convenit, in quo tua fraternitas fateatur, quia desusceptum de eisdem rebus in ferinio nostro emiserat. S. Greg. in Registr. lib. 2. cap. 88.] Exegerat Pontifex duplicatam apocam, quam ibidem *Susceptum* etiam appellat. Vide *Susceptum. Testamenti pagina.*

DESPINA, & *Despinicus*. Vide *Domesticus*.

DETECTO. FR. contradico, vel contemno. Gloss. in can. pudenda, §. detectat. 24. quæst. 1.

DETERMINO. Vide *Sedeo*.

DETRIUMPHO, triumpho. [Hi ergo Principes crucifixerunt Dominum, quos detriumphavit liberè in semetipso. Ambros. in prima epist. ad Romanos, cap. 5.]

DEVESTIO. FR. Spolio, privo, l. 4. de beneficiis, & Bullar. Casin. tom. 2. constit. 62. 64. 65. 68. 77. & alibi.

DEVIRGINATA, FR. puella vitiata. D. Hieron. de monogam. epist. 25.

DEVOTA, Monialis. [Mitra est pileum phrygium, quale est ornamentum capitis Devotarum. Isidor. lib. 19. Orig. cap. 31. Devotam peccantem non recipiendam in Ecclesiam. Concil. Tolet. 1. can. 16.] de Mitrellis Monialium. Vide *Mitra. Velum*. Synonyma Devotæ. Vide *Agapæ sorores. Antiphora. Monialis*.

DEVOTAMENTUM, vocabulum, quod in bonum, & in malum sensum accipitur; aliquando enim rem Deo dicatam, & è converso execrandam significat, ut de dictione *Anathema* dictum fuit, quia sicut rem Deo dicatam, non est fas tangere; ita etiam rem interdictam. [Ut interficerentur omnes incolentes eam, & devotamenta fierent universa ejus. Tertull. Scorp. cap. 3.]

DEUS, caret nomine. Vide *Athenis*. Non fallit, neque fallitur. Vide *Ecclesia*. Ejus attributa. Vide *Opera*.

DEUS IN ADJUTORIUM. Vide *Horæ Canonica*. Non dicebatur ad Vesperas tempore paschali. Vide *Vesperæ*. Non dici debent in Vesperis Sabbati Sancti, etiam si recitentur Vesperæ extra Chorum. Vide *Vespera*.

DEUTERIARIUS, Abbatis, seu Archimandritæ Vicarius; officium inter Monachos considerabile: ex græco *δευτεριος*, quod secundarium significat, id est post Abbatem secundum. Vide *Secundarius*.

DEUTEROSIS. Vide *Pharisæus*.

DEUTERONOMIUM, ex græco *δευτερονόμιον*, id est, secunda lex, est unum ex libris Pentateuchi. Dicitur *Secunda lex*, quia in eo Levitici præcepta replicantur. Dubitatur, an à Moyse scriptum fuerit; quia in ultimo ejus capite de ejusdem Legislatore morte fit mentio; idèd multi Explicatores ab Eleazaro, seu Josue compositum fuisse existimant;

sed Joseph Hebræus eundem Moysen Auctorem facit, propriam mortem prophetizantem, iniquis: [Moyses in sacris voluminibus scripsit se mortuum, veritus, ne propter excellentem ejus virtutem à Deo raptus prædicaretur. lib. 4. Antiq. ult.]

DEXTERA; aliquando meridionalem plagam significat; homo enim ad orientem aspiciens, dextera ejus ad meridiem collocatur: hinc ubi in Psalmo 88. vulgata habet: *Aquilonem, & mare tu creasti*; Hieronymus vertit: *Aquilonem, & dexteram*. Alii verò legunt: *Aquilonem, & meridiem*. FR. auxilium nonnunquam denotat *Dextera*, ita Nicolaus Papa III. aliàs IV. in cap. 17. de elect. & electi potest in sexto, de SS. Petro & Paulo loquens, ait: [In Petri constare firmitate: cui Salvatoris nostri miranda provisio B. Paulum in Apostolorum genitum per dexteram societatis adjunxit.] Ibi Glossa per *Dexteram* pacem, fidem, & concordiam intelligit; sed propriè hinc auxilium, & associacionem significat; sic idem Apostolus ad Galatas, cap. 2. scripsit: [Jacobus, & Cephas, & Joannes, qui videbantur columnæ esse, dexteram dederunt mihi, & Barnabæ societatis &c.] De dextera, & sinistra collocacione eorumdem Principum Apostolorum. Vide *Bulla*. Ubi alia ratio addi potest, quòd cum Petrus haberet spiritum lenitatis, & ideo ad partem cordis, id est, sinistram ponitur; at Paulus propter ferventem, ac rigorosum spiritum, ad dexteram, ut potè vigorosiore, collocatur. Vide *Distinctio*. Item in 3. Reg. cap. 7. num. 21. habetur, quòd Salomon Rex: [Statuit duas columnas in porticu Templi; cumque statuisset columnam dexteram, vocavit eam nomine Jachin; similiter erexit columnam secundam, & vocavit nomen ejus Booz.] Quod ibidem sic interpretatur Dionysius Carthus. art. 12. [Dexteram columnam vocavit Jachin, quod interpretatur firmitas; & sinistram Booz, quod interpretatur robur, & fortitudo.]

DEXTRARIUS, militis auxiliarii equus, hinc italicè *Destriero* dicitur equus. [Omnia sua arma valdè decentia cum tribus dextrariis per eundem Paganum Norandino misit. Cesar. lib. 4. cap. 15. Multitudo stabat dextrariorum sellas deauratas, frœnaque aurea habentium. Idem, lib. 6. cap. ult.]

DEXTRO, affocio; sic in antiquis M. SS. Cæremonialibus, in quibus *Addextero*, & *Addexterores* Pontificis legitur. Vide *Addextero*.

DIABAMBULUM. Vide *Monobambulum*.

DIABOLUS, ex Græco *διδυλος*, id est, calumniator, deceptor, proditor. Didymus in epist. Joannis cap. 3. Hinc Nonnus, cap. 6. *διδυλον νέον*, id est, *Diabolum novum* Judam appellavit, ex eo quia ejus dilectissimi Magistri proditor fuerat. D. Bernardus super illa verba, [Ecce nos reliquimus omnia &c.] ait, quòd Diaboli nomen est compositum à dictionibus græcis *δία*, quæ in compositione divinitatem significat, & *βολος*, id est, hasta, sic iniquis: [A duobus itaque volis Diabolus dicitur.] Vide *Dæmon. Zabulus*.

DIACENISIMUS. FR. græca vox *διακηνισμός*, [Feria quinta hebdomadis, quæ à renovatione Diacenisimuin vocitant, receptæ Patriarcha cum Episcopis, & reliquis Ecclesiæ primioribus insuper & cum Archimandritis, & monasteriorum Præfectis ad Palatium. Mutat igitur Patriarcha vestes, & ad Imperatorem venit stantem in throno suo. Proceres Aulici tunc non adsunt, neque circumstant; sed eorum locum supplent Episcopi, ut diximus, & Ecclesiæ primiores cum aliis, de quibus jam dictum est. Incensat, seu thurificat, suffitu honorat Patriarcha Imperatorem: deinde tradit thuribulum Archidiacono. Ipse verò accedens benedicit, & osculatur Imperatorem in ore; eodemque modo fert ipse osculum ab Imperatore. Postea Patriarcha stat vicinus Imperatori. Episcopi porro duo simul accedentes osculantur & ipsi Imperatore: primùm quidem manum, deinde genam. Postea idem faciunt omnes Ecclesiæ Proceres, Archimandritæ etiam, & Monasteriorum Præfecti; quibus peractis, Patriarcha precationem sacram super addens, dicitur. Imperator suum in Conclave se confert. Codinus Europalata de Off. Constantinop. c. 14.] Quare Junius in suis notis hanc *Diacenisimam* hebdomadam purat esse Rogationum, quia macerationis hebdomada interpretatur; nam *διακηνισμὸν* legit: sed fallitur primò; nam omnes Rituales Græcorum *διακηνισμὸς* habent, ut suprâ ex Europalata: secundo ex Gretserii commentariis in eundem Codinum satis apparet hoc vocabulum hebdomadam post Pascha significare; sic ille, lib. 3. commentar. cap. 9. in cap. 14. Cod. inquit: [Hebdomadas *διακηνισμὸς*, est tota hebdomada Paschalis, quæ festum Paschæ proximè sequitur, & qua Resurrectio Domini solemnè cæremonia celebratur; id ostendo primùm testimonio Maximi Margunii Episcopi græci, qui consultus, quidnam hoc vocabulo significetur; respondit his verbis: significatur hoc nomine apud nos prima hebdomada festi Resurrectionis Salvatoris nostri.] Vide catalogum Bibliothecæ Aug. ab Hæschelio editum. Quod confirmatur ulterius ex Typico S. Sabæ, cap. 4. ubi habetur: [Forma modi sanctæ, & magnæ Dominicæ Paschæ, & hebdomadis diacenisimæ.] Hinc error Junii nedum ex prædictis sit evidentior; sed etiam, quia nullibi constat Græcos solitos fuisse unquam Rogationes celebrare, nec in hebdomada Paschæ jejunare, imò diebus mercurii, & veneris in ea hebdomada occurrentibus vescuntur carnibus, ut Balsamon in can. 69. Apost. testatur, qui etiam addit ibi. [Hebdomadas Diacenisimi, tanquam ipse magnus dominicus dies reputatur.]

DIACATOCHUS. FR. græca vox *διακάτοχος*, Roforem bonorum significans [De Diacatochis, quosdam competimus, ita fiscales lacerasse actiones. Co. Theodof. lib. 10. tit. 16.] Vide *Possessor*.

DIAGONA, *Diaconissa*, [Deleoque Benedictæ filia Hilariæ Diaconæ ancillam nomine Nocam &c. S. Remigius Rhemenfis Episcopus in ejus testamento.] Vide *Diaconissa*.

DIACONIA græcè, latinè administratio; Romæ dicitur Ecclesiæ, in qua Diacones regionarii elemosynas ejusdem regionis pauperibus dispensabant. [Diaconiam SS. Sergii & Bacchi concedens omnia, quæ in usum diaconie existunt, statuit perpetuo tempore pro sustentatione pauperum in diaconia ministerio deservire. Anast. Bibl. in Steph. III.] Apud D. Greg. lib. 9. indict. 4. epist. 24. reperitur formula, quæ diaconia tradebatur, & est hujusmodi: [Igitur te Joannem religioso intentionis tuæ studio provocati, mensis pauperum, & exhibendæ diaconie eligimus præponendum.] Significat etiam hæc vox eandem elemosynam in Ecclesiâ collectam. Cassian. Coll. 18. cap. 7. de qua etiam 2. Corinth. cap. 9. *Περί ἧσθ ἡδὲ τῆς διακονίας τῶς εἰς τὸς ἀγῶνς*, id est, *Nam de ministerio quod fit in sanctos: & Actor. c. 6. pro ministerio similiter ponitur: Ἡμεῖς δὲ τῆ ἀποστολῆς ἡσθ διακονία, ἡ λόγος ἀποστολικῆς οὐδῶν*, id est, *Nos verò orationi, & ministerio verbi instantes erimus.* Et apud Græcos *κεῖς διακονία*, adagium erat, id est, *Arietis ministerium*, & de ingratis dicebatur, qui veluti arietes cornibus benefactores, & pasculum præbentes incutiunt. Tandem *Diaconia* legationem significat, ut in dictione *Diaconus* dicitur.

DIACONALE OFFICIUM. Vide *Hieromnemom*. **DIACONICUM**, & *Diaconium*, *διακονεῖον*. Vide *Aspaticum*. Item Diaconum penes Græcos etiam liber continens preces, quæ in Missa, & officio à Diacono canendæ sunt, intelligitur.

DIACONISSA, Ecclesiæ ministra, quæ tamen non erat consecrata; sed tantùm benedicta, ut ex Euchologio colligitur; mulier erat ætate provecta, cujus incumbentia erat ad Ecclesiæ januam observare, per quam sæminæ ingrediebantur, & ad locum pro hoc sexu separatam eas deducebat, & adhuc inter Orientales, Græcosque Christianos, & in ruralibus Melitæ Ecclesiis locus pro utroque sexu separatus observatur, qui tamen laudabilis usus in hac insula Parochorum incuria sensim perditur. Erat igitur locus etiam pro catechumenis mulieribus disjunctus. [Fuitque illi mater spiritalis sancta domina Romana diaconissarum, quæ accipiens eam, ascendit in Catechumenum. In vita S. Pelagii, cap. 8.] *Custodes sacrorum vestibulorum* appellatæ sunt Diaconissæ à S. Ignatio Martyre, epist. 12. quantum munus erat etiam ad pericula evitanda persecutionum tempore absconditis mulieribus commissiones, & ordinationes Episcopi, seu Parochi deferre, per quas ad constantiam confitebantur, elemosynisque subveniebantur. Item sæminas ad recipiendum baptismum, seu extremam unctionem exuebant, seu detegebant corporis partes ungendas, easdemque unctas extergere, item mortuas vestire, & ornare solebant. Concilium Aurelianense II. can. 16. & Chalcedonen. 14. sub pœna excommunicationis prohibent sæminas post diaconissatum maritum habere. FR. in quodam Heraclii Imp. diplomate, tom. 1. græci Juris, & Justinianus in Novell. 3. sanxerunt, quòd in Constantinopolitana Eccle-

Ecclesia non possent constitui plusquam undecim Diaconissæ. In quodam antiquo M. S. lectionario in Archivio S. Petri Vatic. conservato, legitur S. Martinam Virg. & Martyrem fuisse Diaconissam, ut testatur Torrigius de Crypt. Vatic. secundæ impress. pag. 557. S. Regina etiam Diaconissa fuerat. Baron. An. 513. n. 30. & 31. :|| D. Gregorius Nyssenus cum in sacris fuisset ordinatus, Theosebia ejus uxor ab eo ideo sejuncta, etiam Diaconissa fieri voluit. Nicet. Schol. 19. in orat. Gregor. Nazianz. de laudib. S. Basilii. In Ecclesia Metropolitana Mediolanensi adhuc durat hoc Diaconissarum officium, & sunt Maronæ aliquæ, quas *Ytulones* vocant, quæ in Missa cantata, juxta Ambrosianum ritum, ad offertorium ferunt panem, & vinum pro sacrificio. FR. in Arcipriore Castro Tusulanæ Diocesis vidi aliquas similes, quasibi *Sanctas* dicunt, hæ in Quadragesima per domos comestibilia pro Concionatore, & in autumno pro Paroco, ejusque Vicario oblationes fructuum colligunt. Reperitur in Nicæna Synodo, cap. 74. decretum de habitatione fororū viduarum, & Diaconissarum in monasterio retinendarum, & de ratione docendi eas, & de electione Diaconissarum, & officio, atque usu earum :|| Græci tamen *Διακονισσῶν* Diaconi uxorem appellant; quæ in Ecclesia honoratur, præstando ei digniorem inter fœminas locum, candidoque velo tegitur, nec auro, gemmisque ornari, nec crebro publicè apparere permittitur, ac semel viduata, si ad secundas nuptias transierit, invisâ, & spreta remanet. Vide *Custrix. Diacona*.

DIACONITA. FR. sicut Levita, ita Diaconita Diaconus appellatus fuit: [Omniū hîc deferventium Diaconitarum. Apud Torrigium de Crypt. Vatic. impress. secundâ pag. 537.]

DIACONUS, ni, & Diacon, nis; Levita, ex græco vocabulo *Διακονος*, idest, minister. FR. dicitur etiam *Diaconita*. Vide supra. Et *Diaconus*, gradus. [Alienum est à consuetudine ecclesiastica, ut qui presbyterali honore, aut diacono gradu fuerint consecrati. can. alienum. dist. 50.] Cum igitur à ministrando Diaconus dicatur, ut in dict. *Diaconia* dictum est; ejus munus erit prædicare, & elemosinas distribuere. can. in sancta. dist. 92. Et ante Sacerdotes prædicabant. can. Diaconi sunt. dist. 93. ibi Glossa. [Levita ante Sacerdotes orant, idest, prædicant.] Qui successerunt in locum Nachinæorum. Vide *Subdiaconus*. Jejunia publicabant. Vide *Jejunium*. Item Populum silere admonebant tempore recitationis lectionum. Vide *Levita*. Item custodiebant Concilii januam. Vide *Observo*. D. Hieronymus multa Diaconorum munera connumerat, & inter alia, inquit: [Sufficit huic ordini per Deum concessum, ut non solus Sacerdos in templo Dei totum agere, & implere videatur, dist. 93.] :|| Diaconus ex licentia Episcopi, seu Parochi potest dare viaticum moribundis, & in casu urgenti absque ulla licentia, ut ex D. Th. in 4. dist. 13. quæst. 1. art. 3. colligitur, ubi sic inquit: [Diaconus non debet corpus dispensare, nisi de mandato Presbyteri, vel Episcopi]

copi; vel Presbytero longè posito in casu necessitatis.] Alii tamen dicunt, quòd deferens viaticum Sacerdoti infirmo, Diaconus non debeat propriis manibus illum comunicare; sed in illius manibus tradere debeat Eucharistiam, ut propriis manibus se ipsum communicet; ita enim definitur videtur in prima Nicæna Synodo, can. 17. ubi sic disponitur: [Ut ab his, qui potestatem non habent offerendi, illi, qui offerunt, Christi corpus accipiant.] Nonnulli verò non esse necessariam hanc limitationem asserunt; certum enim est, quòd Diaconus se ipsum etiam communicare potest: immo nec desunt gravissimi Auctores à Suarez, tom. 3. disp. 72. sect. 3. & à Diana, tom. 2. resol. moral. tract. 4. de Sacram. resol. 47. relati, qui ad laicos quoque hanc facultatē in casu prædicto necessitatis extendunt, ita ut variis exemplis conentur probare laicos posse in simili casu se ipsos communicare: sed re vera, quo ad dubium de Laicis, est magis in praxi opinio contraria; nam præceptum divinum sumendi viaticum in extremo vitæ periodo est infirmis, non autem ministrantibus impositum, qui hoc agere tenentur debita decencia, ac reverentia: & vice versa infirmus, dum ei, qui Eucharistiam administrat, non reperitur idoneus, remanet à simili obligatione exemptus; & licet Scorix Reginx ex facultate B. Pii V. permissum fuerit, ut ante ejus martyrium posset sibi Eucharistiam præbere, in quo exemplo prior opinio præcipue innititur: hoc tamen solum probaret, quòd nempe, laicus in tali necessitate posset se ipsum communicare, quod ex pietatis congruitate non parū probabile videtur: non verò quòd laicus posset in simili casu aliis viaticum ministrare. Ætas, quæ requiritur ad suscipiendum Diaconatus ordinem post Concilium Tridentinū debet esse ad vigesimum secundum annum. De Sancto vero Cæsario Arelateni legitur, quòd [Adjecit etiam hoc, ut, nunquam in Ecclesia sua Diaconum ordinaret ante trigessimū suæ ætatis annum. Verum etiam hoc addidit, ut nec in qualibet majori ætate nunquam ordinaretur, nisi quatuor vicibus in ordine libros veteris testamenti legerit, & quatuor novi.] In ordinatione Diaconi solebat in Gallia christinate manus perungi. Vide *Christma*. Quando quis in Pontificem electus debeat Diaconatum suscipere. Vide *Papa*. An Diaconus possit benedicere. Vide *Cereus paschalis*. Et ex abundantia addam hîc, quod rogatus scripseram, occasione dubii in Sac. Rit. Congregatione agitati; An Diaconus Card. possit in sua Diaconia benedicere, & mea allegatio talis fuit, nempe, Amplissimus Cardinalis Albicius, qui non solum Romanam Curiam eruditionis suæ fama, sed omnes longè positas nationes mirificè commoveret, in locupletissimo, doctissimoque tractatu de Jurisdictione Cardinalium in suis Titulis, docet Cardinales Diaconos posse solemniter populum benedicere, quam quidem doctrinam satis, superque comprobant tanquam magnæ mentis prolem venerari potiùs, quàm corroborare his meis rationibus ausus sum, ne videar noctuas Athenas deferre.

Perfusus igitur ejus radiis, quod in genio meo assequi nequeo, ejus doctrinæ beneficio fretus incalescam.

Quanta fuerit in Ecclesia tam Latina, quam Græca Diaconorum auctoritas, & excellentia, luce meridiana clarius est sacrorum rituum peritis, ut ex Oecumenicis Conciliis, sacrisque Canonibus manifestè constat: nil igitur mirum est, si Archidiaconi noluerint Sacerdotio initiari, ut ex Sancto Gregorio habemus, qui acriter reprehendit Episcopum Solitanum cogentem suum Archidiaconum ad suscipiendum ordinem Sacerdotalem: quare Episcopis per Dalmatiam scripsit in hæc verba: [Præfatum Archidiaconem, ut dicitur, contra morem ad fortiorem honorem provehens conatus est callidè degradare, lib. 2. ep. 15.] Hinc Zonaras Diacones appellare non est veritus *ἑσπῆσαν ἑσπῆσαν*, quia ad similitudinem manus non solum in Ecclesiæ thesauros, sed etiam circa sacrum Altare, divinaque ministeria munus præstabant, quod de Diaconibus Romanæ Ecclesiæ magis, ac magis asserendum est, quibus solis, & Messanenibus ex privilegio speciali compagis uti licebat in sacris ex D. Gregorio, lib. 7. epist. 28. & ego fusius hic in dict. *Compagi*. Hinc Archilevita Laurentius, ut scribit S. Ambrosius, ad Xysti Pontificis pedes provolutus, exclamabat, *Cui commissi Dominici sanguinis consecrationem*. In hac lectione licet aliqui mædum agnoverint, legerintque *Dispensationem*; nihilominus retinenda est antiqua lectio, ut docet P. Chrysolius in suo mystagogico; nam *Verbum Consecratio* non significat consecrationem sanguinis, sed perfectionem sacrificii; sicut ipsemet Sacerdos miscendo hostiæ particulam cum sanguine profert illa verba Canonis, *Hæc commissio, & consecratio &c.* Imò ex Justino Apolog. 2. Diaconus utramque speciem fidelibus ministrabat, quod munus præstabat etiam præsentè Presbytero, ut decrevit Concilium Carthaginense IV. [Diaconus præsentè Presbytero Eucharistiam corporis Christi, si necessitas cogat, jussus erogat, can. 38.] Nec audiendum est Sotus, asserens id factum esse ex peculiari Ecclesiæ dispensatione, quia Ecclesia non valet dispensare in jure divino. Si ergo Diaconus tantam potestatem exercebat in corpus Christi reale, cur non poterit eandem exercere in corpus mysticum, nimirum fideles, illis benedictionem elargiendo? His præmissis assero, Diacones Cardinales posse tuto conscientia populū benedicere solemniter: ita legimus de quodam Diacono, qui missus à S. Gregorio Thaumaturgo, sua benedictione publica sceleratas hominum fraudes repressit, ut scribit Nysenus in ejus vita. In Ecclesia Constantinopolitana Exocatacoeli, qui sunt Diaconi Patriarchales, æquiparanturque Cardinalibus Romanis, eodem enim honore habiti sunt in Concilio Florentino; nam Pontificis manum, ac genam osculati sunt, ut ex actis ejusdem Concilii. [Patriarcha Papam stantem osculatus est in genas; nos verò cum Exocatacoelis sedentis dexteram, & genam osculati sumus.] Hi etiam in Conciliis supra Episcopos sedebant,

& tamen cum essent de ordine Diaconali, nihilominus in Missis apud suas titulares Ecclesias benedictiones solennes præstabant, de quorum auctoritate, numero, ac privilegiis multa scripsi in dict. *Exocatacoeli*. Est igitur Diaconus non ordinatione, sed auctoritate, & dignitate Sacerdos, ut bene advertit Hesychius ad illa verba Levitici cap. 9. [Ingressi Moyses, & Aaron tabernaculum, & egressi benedixerunt populum.] Certum tamè est, Moysen non fuisse ex ordine sacerdotali, sed levitico; censendus nihilominus ratione dignitatis inter Sacerdotes, juxta Psalmè canentem: [Moyses, & Aaron in Sacerdotibus ejus.] In quo sensu 15. qu. 1. can. 1. Diaconus appellatur Sacerdos, quia ratione dignitatis, & jurisdictionis indulgentias concedere valet, ut probat Calderin. in Repert. cap. Postulasti, de pœn. & remiss. num. 63. Loquor autem de benedictione invocativa, seu deprecativa; non autem de constitutiva, quæ constituit rem in esse sacro, ut docet Cajet. 2. secunde, quæst. 88. art. 11. Imò aliquando Diaconus, præsentè Sacerdote, communicat rebus benedictionem constitutivam; nam in Sabbato Sancto benedicit solemniter cereum. Nonnè Diaconus solemniter salutatur populum illis verbis, *Dominus vobiscum*, sicut ipsemet Sacerdos à qua salutatione se abstinet, si esset excommunicatus. Et quamvis Ferdinandus Pæez, in cap. Missas, de consecrat. asserat solum Episcopum posse benedicere, canora voce proferendo illa verba, *Sit nomen Domini benedictum &c.* nihilominus faretur Sacerdotem in Missa, præsentè Diacono Cardinali, non debere benedicere absque ejus licentia tacita, quia tunc censetur delegare Sacerdoti auctoritatem: ergo multò magis poterit ipse Cardinalis Diaconus exercere id, quod delegat, juxta philosophicum axioma, [Propter quod unumquodque tale, & illud magis.] Novissimè in lucem prodit tractatus de Ecclesiastica Hierarchia, auctore Guilelmo Beyer, Parisiis excusus; hic scriptor, quæst. 6. cap. 8. multis, validisque rationibus probat, Episcopos, Presbyteros, ac Diaconos posse benedicere, cum sint sacri Hierarchæ; eandem prorsus sententiam tuetur Franciscus Hallier. lib. 3. cap. 2. art. 3. §. 3. Sed audiamus quæso Arcudium virum in sacris Græcorum ritibus eruditissimum. [Quia Diaconi etiã poterant baptizare, Eucharistiam distribuere, publicos pœnitentes reconciliare, prædicare, & ferè omnia munera Episcoporum, & Presbyterorum in eorum absentia exercere, de quibus omnibus agit Dionysius. Quæ causa etiam est, ut in sacro Collegio Cardinalium præter hos ordines hierarchicos, nullus alius reperiar, lib. 6. de Sacram. Ord. cap. 6.] Ratio à priori est, quia hi soli initiantur per manus impositionem. S. Thomas Theologorum Magister hos tres ordines pares agnoscit in jurisdictione hierarchica. Diaconis enim subjicitur ordo purgandorum, Presbyteris illuminandorum, Episcopis perfectorum; & sic Diaconorum ordo est purgativus, Presbyterorum illuminativus, Episcoporum perfectus, ita in opusc. 18. cap. 23. Hic etiam fuit

sensus Patrum Africanæ Ecclesiæ; nam Tertullianus enumerans eos, qui legitime ex officio possunt conferre baptismum, ait: [Dandi quidem habet ejus summus Sacerdos, qui est Episcopus, de hinc Presbyteri, & Diaconi, lib. de baptis. cap. 17.] Ast, humanissime Lector, si cupis exempla, quæ magis movent, en unicum instar omnium desumptum ex Notis ad Chronicon Casinense latinæ linguæ nitore, sacra profanaque eruditione exornatis studio, ac diligentia doctissimi R. P. D. Angeli de Nuce Archiep. Rosanen. qui evidentissimis argumentis numero marginali 248. probat Sanctum Patriarcham Benedictum non fuisse Sacerdotem, sed Diaconum: primò ex quadam oblatione, seu donatione tempore Alexandri Secundi, desumpta ex Registro Petri Diaconi, quam refert barbaris, & solæcis pollutam, incuria Scribarum, ut veritatem impollutam erueret. [Propria spontanea nostra voluntate vobis quidem Christe Redemptor mundi, & specialis Sancto ejus Confessor, & Levita Benedicto, qui spes, & refugium nostrum esse confidimus, in cuius honore, & nomine dedicatum, & consecratum est venerabili Monasterio, qui situm est in monte, qui appellatur Castro Casino &c.] Alterum testimonium exhibet codex vetustissimus Bibliothecæ Casinensis signatus nu. 353. exaratus ab ostingentis jam annis, in cuius prima membrana est imago Sancti Patris Benedicti, qui sedet in Cathedra, dalmatica indutus, stola diaconali ab humero sinistro ad latus dextrum transversa. (Sed ego ab auctoritate tanti Viri recedere cogor; nam illa vestis non videtur Dalmatica; sed potius Colobium, vel Armiclausus corruptè ab aliis Armilauza appellata.) Sanctus Maurus Patris exemplum sequutus ultra Diaconatum assurgere non præsumpsit. Idem præstitit Sanctus Placidus Martyr. Quare non solum Sancti Benedicti ævo, sed post multa tempora Abbates fuerunt Diaconi, ut probat de Ragimprando Abbate Casinensi circa annum 900. de cuius obitu hæc habentur in Necrologio Casinensi, cod. 47. [Octavo Idus Novembris Ragimprandus Levita, & Abbas hujus loci.] Luculentissimum assertæ veritati testimonium præbet Sanctus Gregorius Magnus, lib. 2. dialog. c. 35. [Alio quoque tempore Servandus Diaconus, atque Abbas ejus Monasterii,] & tamen certum est, omnes prædictos Abbates benedictiones dedisse ad lectiones matutinas in Choro, ad Evangelia, cæterasque horas Canonicas juxta præscriptam regulæ 9. & 11.

Omnia tamen omnibus supradictis probationibus, en denique argumentorum Achilles tibi propono. Sanctus Antoninus Florentinæ Urbis Archiepiscopus, Ordinis Prædicatorum decus, ac moralis Theologiæ tutissima cynosura de speciali, ac individua Diaconorum Cardinalium benedictione, non de possibili, sed de facto, ita clarissimis verbis loquitur: [Quamvis etiam benedicant Diaconi Cardinales; sed hoc nullus Archiepiscopus præsumit. 3. part. tit. 14. cap. 16. §. 9.] Quanti ponderis sit hæc doctrina, nullus est, qui non intelligat. Nil

igitur mirum, si Petrus Cellensis, lib. 7. epist. 16. appellet omnes Cardinales Cœli Senatores, qui etiam Angelos cum Apostolis sint judicaturi; ergo multò magis homines benedicantur.

Paris de Crassis celeberrimus ceremoniarum Magister, ac Rector, cōsultus: An Cardinalis non Presbyter possit benedicere, respondit, Non posse benedicere populum, nec rem aliquam sine speciali, & expressa licentia Papæ; ita lib. 2. c. 2. ubi refert aliquorum opinionem, qui existimarunt, Cardinalem Diaconum posse solemniter benedicere, absentibus Sacerdotibus. Imò idem Auctor loquens de visitatione Dizoniæ præstanda à Cardinali, asserit Diaconum Cardinalem in dicta functione posse uti Pluviali, ac Mitra: ergo eum æqualem constituit Cardinali Presbytero. Tandem ipse ingenuè fatetur hanc controversiam esse potius juris canonici, quam ceremonialis; ideoque judicio, & censuræ Doctorum rectius intelligendam reverenter suam opinionem submittit; sicut & ego idem humillimè præsto. Igitur eandem Sac. Congreg. die 15. Septemb. 1668. affirmativè declaravit, quod exequorum primæ vice fuit ab Eminentiss. Decio Card. Azzolino in ejus Diconia S. Eustachii in festivitate Sancti prædicti ejusdem anni. FR. dicuntur Diaconi Episcoporum Assesores, can. Apostolor. lib. 2. c. 44. Vide *Testimonialis*. Item ex traditione apostolica ad votum castitatis tenentur, can. cum in præterito, dist. 84. ||: Cæterum quo ad Diaconi ceremonias; quòd, nempe, non debeat osculari manus Celebrantis, nec aspersorium, dum expositum est Eucharistiæ Sacramentum. Vide *Benedictio*. Item quando induatur casula. Vide *Casula*. Utebatur compagis. Vide *Compagi*. Quando ad Altare deferre debeat corporale. Vide *Corporale*. Quo tempore incipiat ei facultas proferre Dominum vobiscum. Vide *Dominus vobiscum*. Quo ad ejus vestes, & paramenta. Vide *Colobium*, *Dalmatica*. Ad Diaconum spectabat ante consecrationem Obsestos expellere. Vide *Energumenus*. Reliqua ad Diaconum spectantia. Vide *Archidiaconus*, *Apothecarius*, *Cardinalis*, *Communio Hieronymemon*, *Regionarius*. Quid Diaconus in Missa ministrans debeat agere in actu offertorii Calicis. Vide *Offertorium*. Quomodo stola debeat cingere in actu communionis. Vide *Orarium*. In ordinatione Diaconorum inter alia instrumenta eis tradita apud Græcos etiam stabellum consignatur. Vide *Stabellum*. Dicitur quodammodo Sacerdos. Vide *Sacerdos*. Anriquitus Diaconus sentel in anno incensabat Altare, quando, & cur? Vide *Thuribulum*. Græcus Diaconus semper incensat Altare. Ibidem. Dicitur etiam *Zacon*. Vide suo loco.

DIACOPOSIS, & *Diacopsis*, ex græca dictione *διακοψις*, quæ scissuram, seu rimam significat: sic *Diacopsi*, *διχομοσι*, dicti sunt canales illi per quos Nil inundatio in Ægyptiacos cæpos compartebatur. [Ut insitam sibi misericordiam suis famulis largiatur, & super illam diacoposim, vel unum magistrum militum dignetur concedere. Jo. Diac. in vita S. Gregorii.] Item *Diacopsi*, *διακοπή*, *inter-*

secesso, separatio, præcisio, præferim nervorum: item significat laxamentum, seu intermissionem: siquæ à verbo διακρίνω, intercido, distrumpo, discerpo, irritum facio, dirimo &c. Et hæc vox etiam in Historiis sacris, sicut & *Diacopi*, scissuræ, meatus, occurrunt.

DIACOPTON, ex græco διακοπτον, intermittente significante, quod de arteriæ pulsatione diceretur; sed metaphorice ab Anastasio Biblioth. pro cælaræ intercisione accipitur; nam ad instar venarum pulsationem, quæ cutem exaltant, sculpturæ ars ejus figuras à planitie intermissivè relevat, quod opus alibi *Inserfasile* idem appellat.

DIADEMA, διαδῆμα. FR. corona, circulus; translative circuitus intelligitur. [Inter me, & illum grande est diadema. In passione SS. Perpetuæ, & Felicitaris] ubi aliqui *Diadema* corrigitur, sed perperam; nam sicut limbus extremam togæ fasciam significat, & translative de vultu zodiaci, ac inferioris terræ circuitu dicitur; sic etiam pro diadema gyrus ingens intelligi potest. Item *Diadema* significat caputii ornamentum. Item complementum totius, inde *Diademata Apostolorum* SS. Petrum, & Paulum Ennodius Dict. 2. in deditur. eorum Templi Novariæ appellavit. In eodem sensu Apostolus [Itaque fratres mei charissimi, & desideratissimi, gaudium meum, & corona mea. Ad Philip. cap. 4. Mulier diligens corona est. Proverb. 12.] Item accipitur pro perfectione, & æternitate. [Accipiet coronam vitæ. Jacob, epist. 1. Dabo tibi coronam vitæ. Apocalyp. cap. 2.] idest, perfectionem, seu æternitatem vitæ. *Diadematis* synonyma in proprio significato. Vide *Anadema*, *Camelantium*, *Corona*, *Epanoclysus*, *Insula*, *Nimbus*.

DIETA, διαίτα, unius diei iter [Una die, si opus fuerit, quatuor, aut quinque dietas excurrit. Blesen. epist. 66.] idest, in unico die excurrit iter quatuor, vel quinque dierum. [Porro cum jam dietam illam, aut totam, aut ferè totam, nostri præambuli peregissent. Idem epist. 14.] Aliqui tamen perperam dietam pro leuca accipiunt, quorum error ex Guglielmi Tyrii auctoritate fit manifestus, qui cap. 7. Descriptionis Terræ Sanctæ de Hierosolyma Civitate loquens, ait: [Distat autem à mari mediterraneo ipsa sancta Civitas per unam dietam communem cum dimidia] hanc enim Civitatè à prædicto mari per iter unius diei cum dimidio distare omnes cõcordant. FR. Quid autem sit *dieta*, in utroq; jure habetur expressum, in canone primum, scilicet, de rescriptis in sexto, c. 11. tit. 3. [Nullus tamen eorum, ultra unam dietam à fine sup̄ Diocesis valeat cõveniri.] Et inferius: [Dummodo locus, ad quem eum traxerit, ultra unam dietam (sicut in casu alio præmittitur) minimè sit remotus.] sic in decretali de rescriptis, cap. nonnulli [Ne quis ultra duas dietas extra suam dioccesim per litteras Apostolicas ad judicium trahi possit] statuitur, & in jure civili expressius habetur, quòd *dieta* legalis contineat viginti milliaria, si quis cau. l. vicena.

Item *Dieta* pro abstinentia. Vide *Modela*. Item pro unius diei victu. Vide *Diarium*. *Zeta*.

DIAGRAPHUM, græcum nomen διαγραφῆ, descriptionem significans. [Afflictiones populo Siciliæ, Africa, Sardinia, vel per diagrapha, seu capita, atque nauticas impofuit. Floriar. in Vitaliano.]

DIALOGUS, διάλογος, confabulatio inter duos; fuit etiam sic cognominatus Gregorius Magnus à Græcis ob compositionem ejus libri cum hoc titulo, quem Zacharias Papa in græcam linguam transtulerat, ut Anast. Biblioth. in Zachar. testatur. Quare erraverunt Græci attribuentes cognomen *Dialogi* Gregorio II. à quibus, ut notat Baronius Ann. 726. nu. 30. decepti sunt etiam nonnulli latini scriptores, & de Cedreno græco scriptore valdè miratur Phronto Duce inquisiens, [Minus ergo mirum, si græco vice interpres, sive librarius, qui hanc expressit epistolam, Gregorio cognomen *Dialogi* addidit] loquitur de Gregorii II. epistola Imperatori Leoni Isaurico scripta.

DIANÆ EPHESINÆ templum, Vide *Neocorus*.

DIAPHONIA, græca dictio διαφωνία, idest, discordia, ex qua D. Hieronymus de Scripturis Ecclesiasticis metaphoram sumens, pro dissimilitudine vocum in cantu utitur, quæ est propria hujus vocabuli significatio.

DIAPISTIS, græcum nomen διαπίστις, idest, vera, & fidelis [Planetam diapistin listis aureis adornatam, lib. 2. chron. Casinen. cap. 43.] nempe planetam ex auro textili, haud adulterino, seu apparente. FR. de eadem dictione ibidem fit mentio, lib. 3. cap. 20. [Tunicam diapistin. &c.]

DIAPSALMA, ex græco διαψαλμα, significat intermissionem, ac separationem inter unum, & alium psalmum. [Hic incipit secunda pars. Continuatio, omnis homo est subditus vanitati, propter hoc cessare deberet à peccato. Diapsalma, Veruntamen pertransit homo de peccato in peccatum. Haymo ad Psal. 38.] quæ pausæ observatio in psalmodia ad moderandum cantum, notas musicales obsequendo, inserviebat. [Legimus quadragesimo nono psalmo sub secundo diapalmate Spiritum Sanctum dixisse, Peccatori autem dixit Deus. Opat. Milevit. lib. 4.] Hieronymus verò in epist. ad Marcellum, hoc vocabulum ait secundum Aquilæ expositionem correspondere hebraicæ dictioni *Selah*, quæ in sempiternum significat: Hebræi enim, ubi mutatur rhythmus, seu terminatur sensus, ponebant *selah*, scilicet, *Semper*, aut *Amen*, quod idem Sanctus Doctor autoritate Origenis comprobat, dum ibi sic inquit [Quia novitia multa contemnis, saltem veteris vini auctoritate ducaris] Origenes deinde suam sententiam Theodotionis, Symmachi, & Septuaginta interpretum autoritate corroborat, qui omnes vocem *Selah* in psalmis inveniunt, græcè *Diapsalma* verterunt. Vide *Selah*.

DIARIUM, quotidianus victus alicui assignatus. [Diaria dati scriptoribus ad edendum. Math. Paris. in vita Abb.] ubi etiam *Dieta* dicitur. Vide *Dieta*.

DIARODINUS, rosaceus color in ambabus partibus duplicatus. [Planetam diarodinam. Chron. Casin. lib. 1. c. 5.] FR. in Pharmacopeis pastillæ quædam Diarodinis Abbatis dicuntur, quia ex rosâ reubarbaro mixtis componuntur, ac primum vocabulum colorem, & secundum Authorem denotant.

DIASOSTIS, Conductor, Dux. [Civitas, in qua diasostis meus me deferens, duabus parvis impostum navibus, duobus me mentoribus, qui Hydruntem me per mare conducerent, commendavit. Luitprand. in legat.] Qui Auctor hac voce barbaro-græca διασωστής utitur. Synonyma. Vide *Dux*.

DIASPHEDON, à græco verbo διασφενδονέω, idest, violenter dissipio, disjungo. Paribulum erat inter duas inclinatâs arbores, in quibus Sanctorum Martyrum corpora ligabantur, ac violenter in pristinam posituram arbores directæ Christi victimas dimembrabant. FR. hoc vocabulum est compositum à δια, per, & σφενδονέω, fundam agito. Sphendon autem, seu Sphendona, balista, vel funda latine dicitur: hinc Melitenses, qui bilingues sunt, idest, græcam, & punicam loquelâ retinent, fundam ex græco Sphendonam, seu Sphendolam, & ex punico idiomate νυαδβαρ, appellant. Quare διασφενδον, duplex balista latialiter sonat: quod tamen potest intelligi de supra dictis cōduplicatis arboribus, ac fortasse *Arbalista* erat, de qua suo loco egimus, idest, arborum balista; nam arbor ita pressa, vim ad instar, balistæ habebat, dimissa.

DIASPRUM, dupliciter album [Pluviale etiam diasprum listis auro textis. Chron. Casin. lib. 1. c. 43.] Vide *Asprum*.

DIASYRTICUS, græca dictio διασυρτικός, duplicis speciei, vel significatus. Etymon verò græcum ex δια propositione, quæ interdum dualitatem in compositione significat, & σύρω, idest, traho provenit, inde translative nomen significat, quod ad duplicatum significatum trahitur, & hæc est magis consona hujus dictionis derivatio. [Notandum est, quòd verbum à nobis præmissum diasirticum est; ad duo enim trahi potest convenienter expositum. Blesens. fer. 38.] qui Auctor sermone 20. & 34. habet etiam *Trisyrcticum*, *Tetrasyrcticum*, adjectiva nomina pro nomine tres, & quatuor significationes recipientes.

DIATHECA. FR. ex græco διαθήκη, testamentum seu testamentaria hæreditas. [O quantum diatheca valent, & quinque comati. S. Gregor. Regist. lib. 1. epist. 30.] ejus synonyma. Vide in dict. *Testamentum*.

DIATRETA, græca vox διατρητων, dupliciter foratum [Quasi per diatretam speciem ab utraque in utraque me spectantibus præber. Paulin. in epist. 12. ad Sever.] ubi de tribuna loquitur, quæ ex utroque latere foramina, seu fenestras inter se correspondentes habebat. In aliquibus tamen Codicibus *Diavria* habetur. Vide *Pertusum*.

DIATUS, diurna luce illuminatus. [Si casu turbentur, sole renascenti diati, divinitus reparantur. Ivo Carnoten. in Chron. M. S.

DIATULUS, græca vox διατῦλος, idest, duplicatus cursus; accipitur pro duplici stadio cursu. Erat tamen unus stadii tractus; sed cursores ad metram pervenientes, statim ad priorem terminum recurrebant: itaque duplici stadio correspondebat continuatus, & replicatus ille cursus. [Cursores in diaulo cursu retrorsum flexu decurrunt, iterum per eadem vestigia. Phil. lib. 5. c. 11.] Inde Cursores διαυλοδρόμοι, *diaulodromi* dicebantur.

DICA, FR. angustiam, vexationemque arabicè significat. *Dicha* enim dicunt in eadem significatione; unde etiam Siculi, apud quos multa arabica verba adhuc manent, cordis angorem *Dica di cori* dicunt, quo vocabulo usi sunt etiam Græci, & Latini pro constringere aliquem: sic *Dicam alicui scribere*, Reum ad judicium constringere significabat. Vide *Calep.* in dictione *Dica*, & hic in dictione *Eremodicium*.

DICANITIUM, clava argentea, iralicè Ματζα, quæ antiquitus ante Imperatorem & Magistratum ferebatur, hodie tamen ante Cardinales deferretur. Pancirol. in Theaur. lib. 1. c. 85.

DICÆOPHYLAX, græcum nomen δικαιοφυλαξ, Justitiæ Custos latine sonat, officium erat in Aula Constantinop. penes nos Justitiæ Præsidentis dicebatur.

DICHONEUM, quædam æris species. Cod. Theodos. lib. 11. tit. 21. cap. 1. secundum quorundam opinionem monetam æream ex utraque parte signatam denotat. Alii verò cuprum bis liquefactum interpretantur, quod quidem vocabulum à verbo græco διχέω, derivatur.

DICIBULUM, anilis fabula [Sacis meminertat Prolemæus puerilium dicibulorum, in mari poma nasci, & in arbore pisces. Tertul. advers. Valent. cap. 20.

DICIRION. Vide *Bulla*.

DICTERIUM. Vide *Ambo*. *Dipterycum*.

DICTICA. Vide *Dipterycum*.

DICTIO, FR. Itali *Diceria* vocant, est discursus academius, ita enim *Dictiones* ejus discursus intitulavit Ennodius, idè Ambo, sive pulpitem *Differium* dicitur. Dictio correctionis. Vide *Superdictio*.

DIDRACHMUM, ex græco διδραχμον, idest, duplex drachma. [Magister vester non solvit didrachma? Matth. c. 17.

DIDYMUS, FR. ex græco vocab. διδυμος, idest, gemellus, quæ denominatio Thomæ Apostoli fuerat: aliqui asseruere fuisse cognomen familiaris; alii verò agnomen crediderunt, addentesque ita agnominari, ex eo quia gemellus cum alio fratre natus fuerat; sed re vera vana est utraque assertio, pro quibus nulla historia extat. Didymus enim græcè synonymum est nominis Thomæ hebraici sicut in Evangelio habemus synonymicè idem nomen replicatum Abba, Pater; sic Didymus græcè dicitur, & hebraicè *Thoma*: sic etiam *Thammi* Arabicè, & Melitenses alium *Themum* vocant, quia nucleis gemellis coagmentatur, ac duos fratres gemellos *Themum* dicunt.

DIDYMUS ALEXANDRINUS. Vide *Chalcenterus*.

DIES ÆGYPTIACI. Vide *Sirena*.

DIES AMPHIDROMIUS, qualis erat apud Romanos. V. *Baptismus* prope finem. S. solebant Gentiles.

DIES IRÆ, **DIES ILLA**, Mistæ defunctorum sequentia, à quo composita. Vide *Prosa*.

DIES SOLIS. Vide *Dominica*. Dies votorum, idest, matrimonium. Vide *Votum*.

DIETA. Vide *Dieta*.

DIETERIS, *διετης*, biennium, seu tempus duorum annorum. Quamvis in Lexicis, *διετα*, pro biennio ponatur, cum tamen trieteris, retræteris, & alia similia græcè dicantur; ita dieteris eodem idiomate potest efformari. Idque à *δύς*, bis, & *έτος*, annus.

DIETO, abstinentiam in comedendo observo. [Cæteri in eminentiæ Cathedralis apice sublimari, statim curam carnis propensius agunt, circumspiciunt dietant, non minus timent corporis ægrotudines, quam gehennam, & in omnibus spatium vitæ productioris affectant. Bles. ser. 27.] Vide *Modera*.

DIFFAMO. FR. verbum, ex sui natura ad bonum, & ad malum publicare, & manifestare significat. Ac in rectum sensum D. Aug. lib. 2. de Civit. Dei, cap. 21. [Quasi diffamata, & prævalescence Religione Christiana sentirentur. Et ibidem, lib. 3. Tam grandi diffamari] dixit.

DIFFICIO, quod propriè destruere denotat; translative tamen de rebus animatis pro occidere accipitur. [Si per odium, aut malum ingenium hominem dissecerit *pro deffecerit*] in constit. Caroli Magni, cap. 11.

DIFFINITIO, FR. idest affirmatio. Glossa in can. diffinitio. 22. quæst. 4.

DIFFIDEOR. FR. non confiteor. [Cæterum aliud est crimen notorium, aliud occultum. Notorium definitur, de quo Presbyter canonicè condemnatur. Occultum quando ab Ecclesia toleratur. Cæterum quando crimen notorium non diffidetur, Presbyter canonicè condemnatur &c. cap. 7. de cohabit. cleric. & mulier.] Sensus est, quòd notorium crimen dicitur, quando à delinquente non negatur, ut ibi Gloss. [Se esse concubinarium diffidetur, cap. 8. ibidem.] Idest, non confiteatur. Vide *Notorium*.

DIFFUGIUM. FR. subrefugium. [Nec patrocinari eos debet appellationis diffugium, de cler. non residen. cap. 4. Virum bonum, appellationis cessante diffugio, instituire non omittas, lib. 3. tit. 48. cap. 3. decretal.]

DIGAMUS. Vide *Bigamus*.

DIGITÆ, aureæ, vel argenteæ virgæ, ad instar digitorum formatae. [Digitæ aureæ novem. Anast. Bibl. in Leone III.]

DIGLADIABILIS: actio, & offensa gladio vindicanda. [Plura de pace dixerat, quo commoti nonnulli, qui digladiabili dissidebant odio, offensas utrimq; donavere. In vita S. Vilsiani Episc. DIGNATIO, penes Ecclesiasticos Scriptores, pro divina gratia ponitur; sic in præconio Sabbati Sæcti: [O mira circa nos pietatis dignatio. Non est

in tua potestate, sed in Dei dignatione martyrii. S. Cyprian. de martyrio; & passim apud eundem Tertullianum, aliosque africanos scriptores.]

DIGNITOSUS, dignus, sic de Abele inquit Adeldemus: [Quorum prior, ut alius repetens ab origine pandam, propter dignitosam innocentiam palmam, & originalis patientiam titulum, spreto fraternali libaminis sacrificio, rata, & grata divinis conspectibus holocaustomata primus mortalium offerre promeruit, & hujus rei gratia à perfido, & nefando fratre inextricabile germanitatis vinculum contra jus divinum, & fas humanum rumpens crudeliter cruentatus, futuram in fine sæculorū piè Redemptoris nostri passionem pauper pretiosi sanguinis ostro præfiguravit. De Virgin. cap. 28.] Hinc idem barbarū vocabulū apud Ambrosi cap. 5. in epist. 1. ad Timoth. in significatione spectabilis reperitur: ubi sic ait: [Quando enim vident dignitosum virum erroris causa corripit, necesse est, ut caveant sibi.] At revera commentaria illa non esse S. Ambrosii, senserat Eruditiſſ. Latinus Latinus; sed alterius Scriptoris lingue græcæ ignari. FR. Vide in ejus Bibliotheca Sac. in obſer. D. Ambros. quā nuper imprimi curavi, quem sequutus est Em. Bellarminus de Scriptoribus Eccles. de D. Ambrosio inquit: [In quinto tomo sunt Cōmentaria in epistolam S. Pauli, quæ à multis non creduntur Ambrosii, nec sine causa.] Quod quinque validissimis rationibus comprobatur, & Labbe de Scriptor. Eccl. in Hilario Diacono hæc Commentaria ejusdem Diaconi esse refert. Vide super hoc dubium in dict. *Benedictio*. Synonyma hujus dictionis. Vide *Axiomaticus*.

DIGURIA. Divisio nocturnalium Psalmorum à S. Ambrosio ordinata. [Primam partem Ambrosius divisit in decem nocturnos, nullo psalmo prætermisso, quos vulgus sui loci diguria appellat. Rodolphus, lib. 2. de canon. observat. cap. 10.]

DIJ. FR. dubitatur quomodo Deus pro Diis jurare præceperat, inquit: [Si latet fur, dominus domus applicabitur ad Deos, & jurabit, quòd non extenderit manum in rem proximi sui. Exod. cap. 22. num. 8.] Item [Diis non detrahes, & Principi populi tui non maledices. Ibidem, num. 28.] sed D. Gregorius per Deos hic Sacerdotes intelligit apud Gratianum in can. Sacerdotibus. 11. quæst. 1. Sic Magnus Constantinus Sacerdotes Deos appellavit. Ibidem. Sic etiam Innocentius III. in cap. 3. decretal. lib. 5. tit. 7.

DIITICUM, insignis Monasterii nomen à Sancto Dio Archimandrita Constantinopoli fundatum, de quo Sancto mentionem faciunt græcū Menolog. ad diem 19. Julii, & Martyrologium Rom. 8. Febr. sub his verbis, [Constantinopoli natalis Monachorum Martyrum Monasterii Diij &c.]

DILAPIDATOR. Vide *Intervfor*.

DILATORIUS, FR. frustratorius. Glossa in Clementin. cap. 2. de verb. signific.

DILECTUS, nomen substant. amorem significans S. Cyprian. epist. 3. lib. 1. & in tract. de lapsis, verba quæ habentur in epist. 2. ad Theſalon. cap. 2.

[Charitatem veritatis] Cyprianus [dilectum veritatis] exponit, quia in græco textu Pauli verba sunt ἀγάπη πῶς ἀληθείας: idem vocabulum apud Pacianum, lib. de pœnitent. reperitur.

DILUCEBRE, dilucidè. [Innotesci voluit dilucebrè. In Vita S. Cœli Epif. Trev.

DIMERITÆ, διμεριται. FR. Apollinaristæ hæretici, à voce græca διμερίς, bipartitum: nam Apollinaristæ conveniebant prius cum Arianis, asserendo, quod Verbum divinum in incarnatione animam humanam non assumpsisset; & ex textu Evangelii deinde convicti, fatebantur suscepisse animam, sed absque intellectu, cuius vices Verbi divinitas suppleret; idèd (ut refert D. Gregor. Nazianz. in epist. 1. ad Claudinum) Christum *Hominem Dominicum* appellabant: quæ tamen verba in rectum sensum intellexerat D. Augustus: postea lib. 1. cap. 19. retract. se retractaverat. Nihilominus D. Athanasius in expositione Symboli absque scrupulo catholicè his terminis usus fuit, iniquiens: [Quod præcurso pro nobis ingressus est Dominicus homo, in quo iudicatorius est vivus, & mortuus.] De his hereticis. Vide *Apollinaristæ*.

DIMIDIUM PONDERIS, moneta, quæ sit? Vide *Siculus*.

DIMISSORIÆ, & *Dimissoriales litteræ*. Vide *Litteræ dimissoriales*.

DIMITUS. Vide *Samitus*.

DINODIUM, sacrum donarium. [Ne quis posthac sacra temerè contractet, etiam si vel cadmea necessitas urgeat; ne manus impuras sacris rebus iniiciat, ne profana ex divinis dinodia fiant, dum in publicos usus circumferuntur. In Bulla aurea Alexii Imperatoris,] ubi multoties hoc vocabulum reperitur.

DIOECESIS, διοικησις, Regio assignata sub Episcopi jurisdictione. FR. Non erit extra materiæ terminum apponere hic responsum à me allatum iussu R. P. D. mei Ciampini liberalium artiũ versatissimi Præfulis, & Eruditorum Meccenatis, quibus valdè proficuum, & utilem super Concilia œcumenica Romæ Academiam nuper erexerat: ubi dum examinabatur, an canones apostolici sint apocryphi, vel hagiographi, & inter alia dubia pro parte negativa, quæsitum fuit, quomodo canon apostolicus 34. disponat, quòd [Episcopus extra terminos suos in Civitatibus, & Regionibus sibi non subiectis ordinationes facere non præsumito.] Si episcopatum, & diœcesum divisiones non Apostolorum, sed Pontificum Romanorum temporibus factæ fuere? Cui objectioni mihi sic respondere contigerat; Primò, nempe, examinando Diœcesis etymologiam. Secundò impugnando quorundam opinionem, asserentium Pontifices primò Diœceses divisisse, ac Episcopis assignasse. Tertio citatum canonem Apostolicum esse hagiographum. Circa primum asserui etymologiam huius nominis *Diœcesis* ab Auctoribus dupliciter asserri; primò in concreto, idest, territorium, seu Provinciam Diœcesano, seu gubernatori assignatam, ita Glossa in can. Episcopi, qui extra suam 9. qu. 3. in can. quicumque 16. quæst.

3. & in cap. unico extrav. comm. de offic. delegati, ubi semper dicitur, *Diœcesim*, nil aliud esse, quàm territorium, seu provinciam. Secundò in abstracto, scilicet, absq; limitanea jurisdictione loci; & ita Archidiaconus, & alii ad tit. 8. de rescriptis, cap. 11 §. de sua Diœcesi, in sexto, ubi abstractivè sic definiunt: [Diœcesis dicitur divisio, seu gubernatio, quia divisâ est ab Ecclesia alterius Episcopatus, & commissa gubernationi unius.] Utramque tamen definitionem esse veram dixi: sed respectivè; Prima enim verificatur, quo ad tempora, in quibus cœperant Episcopi habere territorium assignatum, & jurisdictionem temporalem, vel quasi temporalem. Secunda verò assertio Archid. cit. & aliorum intelligitur originaliter, nimirum, quando Episcopi ab Apostolis ordinati habebant gubernium, & curam animarum, in quorum numero assignato consistebat gubernii episcopatus cura, atque ab alio cœtu, seu Ecclesia distincta; nomine enim Ecclesiæ, non nisi fidelium congregatio formaliter significatur, ex qua fidelium unicuique Episcopo assignatione in primitiva Ecclesia orta fuerat inter rudes dissensio: nam alii dicebãtur esse Christi, alii Cephæ, alii Apollo, & alii Pauli: Christi inquam, dicebantur illi, qui ab ipsomet conversi ad fidem tanquam cæteris primiores gloriabantur: namque illo adhuc in terris conversante, eos fidem docuerat, alioq; per ejus discipulos, quando, nempe; [Misit illos binos ante faciem suam in omnem Civitatem, & locum, quòd ipse erat venturus, Lucæ cap. 10.] dederatque eis spirituales jurisdictionem, Marc. 6. qui ut inferius ibidem, [Exeuntes prædicabant, ut pœnitentiam agerent, & dæmonia multa eiciebant, & ungebant oleo multos ægros, & sanabantur.] Itaque rectè concludit D. Hieronymus in epist. ad Titum, iniquiens, [Olim idem erat Presbyter, ac Episcopus, & antequam diaboli instinctu, studia, vel schismata in Religione fierent, & dicerent in populis, ego sum Pauli, ego sum Apollo, ego autem Cephæ, communi Presbyterorum consilio gubernabantur. Postquam autem unusquisque eorum, quos baptizaverat, suos esse putabat, & non Christi, in toto orbe decretum est, ut unus de Presbyteris superponeretur omnibus, ut schismatum semina tollerentur.] At quando hæc superpositio, (quæ eadem est, ac episcopatus, & gubernatio, seu diœcesis) constituta fuit: Certè non nisi quando schismata prædicta Corinthi commota fuerunt, idest, tempore Pauli, & Apostolorum. Ergo diœceses tunc divisæ sunt. Quod bene insinuari videret ex eadem Pauli epist. 1. ad Corinth. ubi postquam eis scripserat, [Hoc autem dico, quod unusquisq; vestrum dicit, ego sum Pauli &c.] & postquam schismata, & divisiones reprobarat, sequitur nihilominus ibid. cap. 12. spiritualium guberniorum, seu diœcesum divisionem approbare, iniquiens; [Et divisiones ministratorum sunt, idem verò Deus, qui operatur omnia in omnibus.] Enigitur divisiones superioritatum, ministratorum, gubernationum, seu diœcesum, quæ idem sonant.

nant. Itaque in primordio Ecclesiarum diœcesium nomen abstractum erat, per quod gubernatio, & institutio fidelium numericè assignatorum, & non territorium intelligebatur. Quod benè Gelasius Papa testatur, dicens: [Semel diœcesim constitutam, ex qua semper ad regenerationem atque consignationem (*idest, animarum*) Episcopi plebs devota convenit. Territorium etiam non facere diœcesim olim fuerat ordinatum. can. licet in regulis. 16. quæst. 3.] At quando fuerat hoc olim? Certè non nisi eo tempore, de quo Hieronymus dixerat supra: [Olim idem erat Presbyter &c.] scilicet, Apostolorum tempore. Quapropter ex vi nominis infertur fuisse tunc diœcesum divisiones. Vide *Presbyter*. Quo verò ad secundam propositionem, quòd, nimirum, ut aliqui senserunt, diœceses tempore Gelasii Papæ fuere divisæ: respondetur, quòd ex ipsius verbis contrarium manifestatur; nam ead. 16. quæst. 3. can. 5. sic ait: [Licet in regulis contineatur antiquis, parochias (*idest diœceses*) unicuique Ecclesiæ pristina dispositione deputatas, nulla posse ratione convelli, ne per consuetudinem pessimam exempli mali, temeritate crescente, universalis confusio nasceretur; tamen etiam decretis nostris ante non multum temporis destinatis, omnia iustissimus, ergo taliter fuerant invasa, restitui &c.] Gelasius quoque non instituerat diœceses; sed tantum restituerat, eis nempe territorii terminos assignando: sic Gregorius II. Bonifacio Episcopo pro eadem re delegaverat sub hac verborum forma: [Præcipimus, ut iuxta canonum statuta, ubi multitudo excrevit fidelium, ex vigore Apostolicæ Sedis, debeas ordinare Episcopos, 16. qu. 1. can. Præcipimus.] ac ita de Joanne XXII. in extrav. de off. deleg. cap. unico habetur, quòd: [Multas diœceses in duas, & in plures divisit.] Errat insuper Glossa asserens Dionysium Papam diœcesum primum divisorem fuisse: nam solum parochias presbyterales in Urbe constituit, quæ hodie Cardinalium tituli sunt; sic etiam fieri per omnes episcopatus statuit, quod ex ejus epist. 2. ad Severum episcopum. in primo tom. Conci. satis liquet, ubi sic ait: [De Ecclesiis parochianis, unde Apostolicam Ecclesiam consulere voluisti, qualiter sint custodiendæ per Cordubensem provinciam, & dividendæ Sacerdotibus, nil tuæ charitatè melius nobis videtur intimare, quam ut sequaris quod nos in Romana Ecclesiâ nuper egisse cognoscitur; Ecclesias verò singulas singulis Presbyteris dedimus, parochias, cœmeteria eis divisimus, & unicuique jus proprium habere statuimus; ita, videlicet, ut nullus alterius parochiæ terras, terminos, aut jus invadat; sed unusquisque suis terminis sit contentus, & taliter consistat, & plebem sibi commissâ custodiat &c. Hanc quoque normam carissime te, & omnes Episcopos sequi convenit; & quod ribi scribitur, omnibus, quibuscumque potueris, notum facias, ut non specialis, sed generalis fiat ista præceptio.] Quamvis Baronius existimet ab aliis Pontificibus Romanas parochias divisas fuisse, ut in dict. *Titulus di-*

œcesis; sed quidquid de hoc sit, quòd ad præsentem rem nostram nil pertinet; sufficit enim solum in hac secunda responsione demonstrasse, quòd Rom. Pontifices non primum gubernium animarum Episcopis; sed eis territoria, ad exercendas suas jurisdictiones, dividerint: & quod firmat Baronius de antiquiori ante Dionysium Papam diœcesum divisione, intelligendum est juxta Apostolorum institutionem, quò ad gubernium animarum; non verò quoad assignatam territorii jurisdictionem. Quo ad tertiam assercionem, dico, quòd semel concessio, Episcopos tempore Apostolorum fuisse institutos, sequitur perneccesse etiam correlativas eorum diœceses eis esse assignatas: non tamen concretè, sed abstractivè ut supra exposui. De existentia Episcoporum in primitiva Ecclesiâ constat ex Apostolicis actibus, cap. 20. [Attendite vobis, & universo gregi, in quo vos fratres Spiritus Sanctus posuit Episcopos &c. Oporet Episcopum ire reprehensibilem &c. 1. Timoth. cap. 3.] & sic passim in ejusdem Apostoli epistolis. Et de facto extitisse tunc diœceses, ac Principem Apostolorum plurimos Episcopos ordinasse, in diversisque locis ad prædicandum destinasse legimus; tunc enim gens destinata diœcesibus abstractivè rectè dici poterat. Item quòd idem Princeps ordinasset à tribus Episcopis Episcopum consecrari. Baron. An. 34. nu. 29. quòd Apostoli Episcopos Sacerdotes, ac Diaconos ordinassent. Idem An. 44. n. 77. quòd in fundatione episcopatum, & diœcesum habuerunt prerogativas respectivè ad Provincias juxta temporalem Gentilium Romanorum consuetudinem. Idem An. 39. n. 10. & seqq. & infra dicitur. Item quòd Cathedralæ primorum Episcoporum consecrabantur. Idem An. 45. n. 11. quòd Episcopos peregrinus ad concionandum invitabatur ab Ordinario loci. Idem An. 46. num. 13. omnes enim hujusmodi actus indicant profectò, episcopatus cum eorum gregibus extitisse. Vide *Primas*. Quòd autem multò ante Nicænam Synodum patriarchales, ac episcopales diœceses extitissent, constat etiã ex Ethnicis Scriptoribus; nam refert Vopiscus, Adrianus Imp. hæc inter alia Severiano Cos. scripsisse de Christianis Præsulibus, nempe: [Qui se Christi Episcopos dicunt:] & post pauca idem: [Patriarcha cum Ægyptum veniret. In Saturnin. Imp.] Quamvis non paucas in ea epistola Hadrianus falsitates ex Ethnicorum Ægyptiorum calumniis in Christianos narret; constat tamen ex hac relatione collimitaneos Episcopos sub Alexandrino Patriarcha tunc extitisse. Habebant igitur Episcopi eorum diœceses abstractivè, non in territorio consistentes; sed in animarum conversione, ac directione, sicut nunc Episcopi missionarii de propaganda fide in partibus infidelium. Nec obstat primò, quòd nomen Episcopi significet superintendentem; nam hæc esset de solo nomine quæstio, dum hanc ipsam superintendentiam cum Ambrosio, & Augustino verum episcopatum, & diœcesim appellabo, quia diœcesim non à territorio denominari supra ex Gelasio visum est, &

superintendere, ac superimponere, ex Hieronymo supra laudato synonyma sunt. Nec obstat secundò diœceses à Lino Papa divisas esse, ut ex ejus verbis colligitur, in can. Episcopi non in castellis, dist. 8. Nam ante Linum Clemens idem dixerat, seu clarius in D. Petri persona, nempè: [In illis verò Civitatibus, in quibus olim apud Ethnicos primi Flavines eorum, atque primi legis Doctores erant: Episcoporum primates, vel Patriarchas B. Petrus poni præcepit, qui reliquorum causas Episcoporum, & majora negotia in fide agerent:] & post pauca: [In singulis verò reliquis Civitatibus singulos, & non plures constitui præcepit, qui Episcoporum tantum vocabula instituerent; quoniam neque inter ipsos par fuit institutio, sed unus præfuit omnibus. Eadem dist. 80. can. 2.] & Clemens Papa III. inquit: Ex hoc siquidem data B. Petro à Domino potestare, ipse, ac successores ipsius per diversa mundi loca constituerunt Episcopos, & dignitates per provincias dividerunt. Bullar. Casinen. tom. 2. constit. 209.] Quam S. Clementis auctoritatem Lucius Papa hagiographam recognoscit, eadem dist. 80. can. Urbes, & loca, ubi inquit: [In ipsis verò Urbibus post adventum Christi Apostoli, ut eorū successores, Patriarchas, & Primates posuerunt.] Quinimò Glossa de Chorepiscopis, an ab Apostolis illi instituti fuissent, in can. Chorepiscopi, dist. 68. dubitat. Synonyma. Vide Episcopii. Exarchus. Patriarchium. Præfatus. Stavropegium.

DIŌCESANUS. FR. dicitur loci ordinarius. Vide Episcopus. Et pro omnibus, qui in aliquo loco jurisdictionem episcopalem, seu quasi episcopalem jurisdictionem exercent, ut sunt Abbates. Clement. in cap. unico, de foro competenti, & ibi Gloss. Item Diœcesis subditus intelligitur, 12. quæst. 2. can. [Statuimus (quod Episcopi omnes jubent) ut Civitates, sive Diœcesani, Presbyteri, vel Clerici &c.

DIŌCETA, græca dictio Διοκρητής, gubernator, negotiorum administrator, & tributorum exactor in aula imperiali Constantinop. [Glaba magno diœcetera cum cruce, ex pretiosissimis lapillis confecta, quæ verbis fides esset, celeriter ad eam missio, de lethali Imperatoris morbo certiorum fecit. Catacuz. lib. 3. cap. 14.] Fit etiam mentio de hoc officio in legibus, Cod. Episcop. aud. lib. 6. FR. An sit idem, ac Ducenarius, & corruptè Duganarius, italicè Doganiro: cum exactor vestigalium tam Diœcetera, quam Ducenarius à vocabulo græco Διοκρητής, idest, agens, & exactor dicatur, de quo in l. ducenarii, Cod. de exactio. tribut. qui in scripto Zenonis Imp. numerantur quadraginta octo Ducenarii. l. Marcellino. C. de agent. in reb. & Euseb. Cæsar. lib. 7. Hist. Eccl. cap. 4. fecit mentionem Ducenarii, ubi de Paulo Samosateno sic scriperat: [Neque commemorare opus est, quo pacto se insolenter extulerit, ut sæcularium honorum gradus sibi assumpserit, seque arroganter in iisdem gesserit, & ducenarius potius, quam Episcopus nuncupari voluerit, & per forum volucrarit, & modò epistolas legendo, modò quid il-

li responsi daretur, præscribendo, magna fœlitum turba, partim eum antecedentium, partim subsecquentium stipatus.] Ubi aliqui Ducenarium cancellarium regium perperam interpretarunt. Vide Baron. An. 272. n. 5. & 6.

DIŌGENIS epitheton. Vide Imerobius.

DIŌMEDIS CUSTODIA. FR. erat carcer in Constantinopolitana Urbe tempore græci Imperii, [Et transposuerunt in eam, quæ dicitur Diomedis custodia in prætorio Præfecti. Exilium S. Martini Papæ in collect. Anastasii Biblioth. à Sirmondo in 8. edit. pag. 94.

DIORYX Διορύξ, Scorbs, cavea, à græco verbo διορύττω, idest, fodio, excavo. [Ego quasi fluvii dioryx, & sicut aquæ ductus exivi de Paradiso. Eccl. cap. 24.] Ubi mendosè in aliquibus exemplaribus Dorlyx legitur. Sic etiam Rupertus Stephanus in ejus vocabulario vocum barbararum Sac. Scripturæ erraverat, scribendo Dorlyx, quod rapidum juxta sui sinistram sensum significare ait, cum hujusmodi interpretatio sit sensui Sac. Scripturæ loc. cit. diametraliter contraria, ac contra Hebraicam, Græcam, Syriacam, & Arabicam versionem, quæ omnes aquæ fossam exponunt.

DIOSCORIDES. FR. senior & junior, can. sanè, 16. quæst. 7. Dioscoridiani Hæretici. Vide Eutychiiani.

DIPLOIS, vestis duplex, seu subfuta, à græca dict. διπλοῖς. [Operantur sicut diploide confusione sua, psal. 103. Circumdabit te Deus diploide justitiæ. Baruch. cap. 5. num. 2.

DIPLOMA. FR. pistola ex græco verbo διπλωω, idest, conduplico, & involvo, quia antiquitus literæ convolvebantur. Vide Literæ.

DIPONDIIUM, & *Dipondius*, vilis moneta. [Nonne quinque passeres veneunt dipondio? Luc. cap. 12.] Que moneta duplicè assens valebat, sed deinde vigore papiræ legis, pòdus assis ad semilibræ reductum fuit, hinc dipondium unicam libræ valuit postea. Putant aliqui æquivalere dipondium duobus quadrantibus romanis, seu duplici hispanico maravedis. FR. legitur etiam *Dupondium*, & *Dipondius* ex antiquo ejus duplicis ponderis valore etymon trahens. Quare Justinianus in præfatione pandectarum tyrones in studio legum dipondios appellavit, idest, parvæ æstimationis.

DIPSAS, serpentis species, ex græco διψας, idest, afferens sitim; ab effectu, nempè, quia morsus hujus serpentis sitim provocat. [In qua erat serpens flatu adurens, & scorpio, & dipsas. Deuter. cap. 8. num. 15.] Apud Theophrastum, lib. 4. hist. plant. frutex est, fortasè, que *Serpentaria* dicitur, de qua alibi, & apud Celsum, lib. 3. cap. 63. epatis signum denotat. FR. Aliqui putarunt esse morbum *Herpetem* appellatum, qui solet in pectore apparere, ex serpendo à Medicis ita denominatum, nam *Herpes* græcè serpens significat, sed isti tales re vera falluntur, quia insectum, & morbum ex ejus icu descriptis Nazianzenus, inquitens:

Est viperarum quodpiam Dipsas genus,
Quas solitudo Pharia complures alit,

Ac vulnus ejus quale fit, nomen docet,
Huic namque morbus, quem perit, nomen
dedit:

Perit bibendo quisquis hac ictus fuit;
Aquis repetitis totus in eas irruens,
Quouſque nimis turgidus potu crepet.

Quem ſerpenem poetæ mordaci Matt. lib. 3. epi-
gr. 44. aſſimilavit, inquiens.

Non diſſas medio peruſta ſole.

Cum in meridiana peruſtione maximè irritatum
hoc inſectum reperitur.

DIPRO, colore minio; ex græco *δίπρω*. [Altare
verò Sanctæ Mariæ, & analogium euangelicum
ejuſdem fratris noſtri artificio deaurata Hartonis
ſui de ſeriniis veſtivit argento, & dipevit, in vita
S. Galli, cap. 1.

DIPTYCHUM, græcum vocabulum *δίπτυχον*, du-
plex tabella, quæ in formam libri claudebatur;
mendosè tamen *Diſſicam* habet Gloſſa in can. ſa-
nè. 24. quæſt. 2. ubi *Diptycha* legendum eſt. Quod
duplicis ſpeciei erat; in una, ſcilicet, tabella deſ-
cribebantur nomina vivorum, præcipuè Epifco-
porum, & virorum illuſtrum, quæ deinde in ſi-
gnum communicationis ad Miſſam recitabantur,
quod ideò in Miſſæ Memento ponuntur literæ
N. N. nam tunc legebantur illorum nomina. In
libro Appamæ Cleri ad Concilium Conſtanti-
nopolitanum ſub Menna celebratum inſerto, hæc
recitatio: [Saluatio Beatiſſimorum Epifcopo-
rum] appellatur. Magnum dedecus, & ingens po-
ena erat illis, qui de hac tabella debebantur, ut in
Hæreticos, Schiſmaticos, & Excommunicatos
ſieri conſueverat. [Abſtulerunt de diptycho Ec-
cleſiarum nomina Patriarcharum. Anaſt. in Aga-
thone. FR. Gloſſa in d. can. ſanè, ſic ait: [Diſſi-
cæ (ſed in recent. impreſſ. *Diptychæ* habetur) ſunt
tabellæ, à dico, dicis. Unde Martialis.

Clerice diſſicam lateri ne dempſeris unquam]
Sed Gloſſator ipſo ex ipſo Martiali,

Ebrius es: nec enim facetes id ſobrius un-
quam.

Lib. 3. epi. 16. reſpondebo, quia verſus à Gloſ-
ſatore citatus Martialis non eſt: nec mirum; nam
ſæpè dormitat Gloſſator, qui ibidem etiam aſſert
argum. ex can. poſtulat. 3. quæſt. 7. at ibi non
Diſſicæ, vel *Diptychæ*, ſed *Typicæ* habetur. Item
abſque aſpiratione etiam legitur. [Si foras eiecit
Synodos quomodo in diptycis recitantur. Col-
lect. S. Maximi Martyr. per Jacobum Sirmondem
in 8. edit. pag. 153.]: || In alia verò tabella ejuſ-
dem formæ nomina deſunctorum ſcribebantur.
Vide *Nomen offerre. Canon Miſſæ*. FR. hæc lauda-
bilis memoria adhuc Romæ retinetur in ſodalita-
tibus, lociſque piis, qui in exequendis ſacrificiis
pro benefactoribus, quotannis per Eccleſias cir-
cumeuntes, celebrando; poſt elevationem calicis
unus ex Sacerdotibus cappa indutus, recitat alta
voce nomina, & cognomina deſunctorum, pro
quibus ſatisfaciunt Miſſarum legata. Nec equi-
dem eſt hic relinquenda huiuſmodi ſodalitatum
commendatio, quæ in nonnullorum Religioſo-
rum dedecus redundat, dum laici, licèt, ut plu-
Hierolexicon Magri.

timum, idiotæ, ſubtilioris tamen conſcientiæ ſe
præbent, qui non ſolum in tabellis ad eorum ſa-
cristiam appenſis, nomina, ac alias circumſtan-
tias perpetuarum ſcriptas conſervant Miſſarum;
ſed etiam manualium (ut ajunt) eleemoſinarum
pro celebrationibus maxima Diligentia ad diem
annotant; è converſo inter Religioſos pauci ſunt,
qui introitum Miſſarum ſignant, quorum in hoc
ſileo ſcandalæ. ||: [Poſt ergo illa verba, quibus di-
citur: In ſomno pacis, uſus fuit antiquorum, ſicut
etiam uſque hodie Romana agit Eccleſia, ut ſta-
tim recitetur ex diptychis nomina deſunctorum.
Alcuin. de celeb. Miſſi.] FR. Idem habetur
in can. de nominibus recitandis, de conſecrat. diſt.
2. ||: Errant qui putant diptychum exinde dici,
quia duplicata tabella erat, una, ſcilicet, pro vivo-
rum, aliaque pro mortuorum annotatione; nam
non ex eo, duplex: ſed quia duplicabatur, & clau-
debat in modum biblici regamenti, ut ſuprà
dictum eſt, ita appellabatur; quod ex D. Ambro-
ſii verbis evidens fit, cum *Diptychum* conchylium
marinum denominavit, quia in modum libri aper-
tetur, & clauditur; loquens enim de altitua mari-
ni cancri, qui in apertione conchyliæ calculum
immitit in eam, ne claudi poſſit, dum interiora co-
medere nititur, ita eleganter S. Doctor ait: [Ex-
plorat, ſi quando oſtream remotis in locis ab
omni vento contra ſolis radios diptychum illud
ſuum aperiat, & reſert clauſura teſtatur. lib. 5.
Hexam. cap. 5.] Sic etiam D. Auguſtinus duas
tabulas decalogi [*Diptychum* lapideum. lib. 15.
cap. 4. contra Fauſtum] appellavit. Prodigioſum
quidem fuit id, quod in Chronicon Belgico, fol.
mili 379. narratur, extitiſſe, nempe, in Eccleſia
Sancti Laurentii Conſtantinopolitana Urbis
quandam marmoream columnam laterculis ſcul-
ptam, in quorum primo ordine Imperatorum, &
in ſecundo ordine Patriarcharum notabantur
nomina, ut de eis fieret in Miſſa commemoratio,
quas notationes quidam philoſophus romine
Leo contemplans, vaticinatus eſt, dicens, quod
quando laterculi illi eſſent completi, tunc fore,
ut capiatur ab hoſtibus Civitas, & Græcorum
imperium ceſſaret: quod ita evenit, nam in ultimo
laterculo nominibus Conſtantini Paleologi Im-
peratoris, & Gregorii Patriarchæ, qui appellatus
eſt Gennadius II. inſaultum vaticinium verificalum
fuit, & Urbs illa ſub tyrannica Turcarum
ſervitute redacta fuit. [Offero igitur vobis ebur-
neum diptychum. Symmach. epiſt. 7.] quod ali-
quando de rebus amatoris intelligebatur. [*Dip-
tychæ* tabellæ, quibus corruptores amorem ſuū
inſciunt puellis. Papias.] Vide *Ambroſii Diſſi-
cæ* pulpitem vocatur, à *Diptycho* fortalte dedu-
ctum. Vide *Pictaculum* in diſt. *Phylaſteria*.

DIRECTANEUM, Directorium chori, liber erat,
in quo continebantur preces in choro canendæ.
[In primis dicitur *directaneum* parvulum. In re-
gul. S. Caſaria, cap. 11.

DIRECTO, de reſta via aberto, devio. Nec enim
potèſt mens humana directare, id eſt, extra rectum
facere. Chryſoſt. hom. 20. in cap. 7. Matth.

DISAGMO, sarcinam depono. [Ad perscrutandum, utrum res, & maximè libri perierint, disagmatur. Petr. Damianus, in vita S. Odilonis Abb. cap. 21. §. 25.] ubi de mulo in aquam delapso agit. Alii tamen *Desagmatur* legunt.

DISCAPIA. [Et terras cultas, & incultas, pervia uvida, discapia, prata, pascua &c. In Chron. Ecles. Cameracen. ad An. 885.] Eruditissimus Henricus Spelmanus uniendo ambas dictiones *Waden escape*, intelligentiam præbet ex saxonice dictionibus significare paludosa loca; nam *Waden escape*, idest, vado transire, latine sonare ait. FR. italicè tamen melius sonaret; nam in theutonicis dictionibus duplici, VV. prolatis primum V. vigorem G. deducit Itali, sic *Wielmus*, Guilielmus: *WVido*, Guido: *WVerra*, Guerra, & similia pronunciarunt. Sic etiam *Waden escape*, à *Guado scappo* italicè pronunciat, idest, evado. Alii tamen *Discapia* terminos, & confinia exponunt.

DISCENDO. FR. sejungor. [Presbyter cum dicesim tenet, de his, quæ emerit ad Ecclesiæ nomen, scripturam faciat, aut ab ejus, quam tenet, Ecclesiæ ordinatione, discedat, can. Presbyter. 12. quæst. 4.] Ita dicimus ab opinione alicujus discedere, idest, discrepare, & sejungi.

DISCENTES, Apostoli. [Ille cui legiones Angelorum, si voluisset, uno dicto de cælo assuissent, ne unius quidem discentis gladium in ultorem probavit. Tertull. lib. de pœnit. cap. 3.]

DISCIPLINA SACRORUM. Vide *Missa*.

DISCERPO, lacerō [Et discerpens eum spiritus immundus, Marc. cap. 1.] Ubi græca lectio habet: *Kai απαράταν αυτον το πνεύμα το άνακαθαρον.*

DISCIDIUM, separatio, schisma, excommunicatio. [Novissimè in perpetuum discidium delegati venena doctrinarum suarum disseminaverunt. Tertull. advers. Hæret. cap. 30.] Idemque mortem appellat [Discidium carnis, atque animæ, de resurrect. carnis, cap. 9.]

DISCIPLINATUS. FR. Institutum. [Monachorum enim vita subjectionis habet verbum, & disciplinatus, non docendi, vel præsidendi, vel pascendi alios, can. hoc nequaquam, 7. quæst. 1.] Vide *Discipulus*.

DISCIPLINO, instruo, corripo. [Disciplinat misericorditer filios suos Pater misericordiarum, dum momentaneæ percussione igniculo carnem simul, & gehennam extinguit. In vita S. Genovefæ Virg. §. 38.]

DISCIPULATUS, permanentia in discendo. [Videtis Centurionem, antequam discipulatus subiret officium, locum magisterii fuisse sortitum. Chrysol. ser. 15.] Vide *Disciplinatus*.

DISCIPULUS, primum Christianorum agnomen. Vide *Christianus*.

DISCONFITURA, confictus. [Et quod in disconfitura, quæ erat in mari, prisiones multos nobiles à nautis Regis, qui eos justè ceperant. Math. Paris. in hist.] FR. Ubi Vossius erravit *Confidentiam* interpretando; nam satis clarus est textus.

DISCOPHORUS, græca dictio *δισκοφορος*, idest, ferrens discum; hoc agnomen Habacuco Prophe-

tæ D. Hieronymus indidit, quia dum messoribus discum ferebat, tunc Angelus Domini per capillos illum sustulit, & ad Danielelem Prophetam detraxit: [Cum verò ad Habacuc veniret, & de Judæa in Chaldaeam raptum Discophorum legeret, in Præfat. ad Danielelem.] Casarius verò Monialem *Discophoran* appellavit in epist. ad Oratoriam Abbatillam. FR. An Monialem intelligat, quæ curam habet ferendi in mensa ferula; seu potius *Discophoram* dicat Monialem, quia cõfabulatores ferulis ad crates sustineat, quæ aliàs *Discola* dici debuisset. Vide hujus Synonym. *Dapifer*.

DISCOLA, FR. Idololatra. [Et discola obstinatus, semper quid Idolo suo immolet, sedulus coarcevat. S. Cyprian. in præfatione ad Cornelium Papam.]

DISCOPULO, copulam separo, ac disjungo. [Quasi venator canes venaticos super electores Prælatorum discopulandos. Math. Paris. in hist.] Venator enim canes copulatis ligatos in venatione solvit.

DISCORDIA. Vide *Diaphonia*.

DISCORDIOSUS, Discordans, discrepans.] Statuta regnorum denuò per conditiones discordiosas anticipata redduntur. Sidon. lib. 9. epist. 3.] FR. Plinius etiam, lib. 37. cap. 10. Discordialem appellavit rem, quæ discordiam provocat, & causat. [Persæ achaten hyenæ pelli similem abominantur, discordialem domibus.] Gemma siquidem hæc (ait) discordiam in domibus juxta Persarum superstitionem generat, idèd illi eam abominantur.

DISCREDO, fidem minimè præbeo. [Adhuc instruebantur exemplo Scribarum, & Phariseorum discredere Christo. Chryl. ho 74. in c. 23. Math.]

DISCRETIO, FR. differentia. Vide can. statimus, in dict. *Quinquagesima*.

DISCUS, Vide *Apalareus*. *Patena*.

DISCUSSOR, Vide *Legoheta*.

DISERTITUDO, Elegantia. [Cumque singulos epittolarum textus recitans pernicious pupillarum obtutibus specularer, atque naturali quadam latentium rerum curiositate contemplerer, uberrimamque verborum facundiam, ac virginallis urbanitatis discretitudinem magnoperè admirarer. Aldhelm. lib. de Virg. cap. 1.]

DISLOQUOR, deliro, vanè obloquor. [At illi disloqui eum, ut ægroti solent, putabant. In vita S. Galli, cap. 4.]

DISMANO, in judicium voco. [Neque eos, neque juniores, atque successores vestri ipsum pro hac iniquitate, nec dismanare præsumatis. Marcull. formular. cap. 31. in Addit.]

DISONUM, duplicis corporis, ex græco *δισσωμ*: inscriptio frequens in antiquis monumentis Romæ præcipuè. [P. Aurelius Venerianus hoc disonum sibi, & Felicitati suæ posuit. Apud Gruter.] Vide *Bisomatos*.

DISPARAGATIO, disparilitas. [Hæredes maritentur sine disparagatione. Math. Paris. in hist.] FR. idest, *dispar actio*. Vide *Disparago*.

DISPARAGO, FR. disparilitatem facio. [Puel-

- las nobiles, & alias mulieres nobiles vuardis, ac maritagiis, quas dant suis, disparagant. Matth. Paris. in anno 1236. sed legendum puto *Disparagant*.
- DISPENSO**. FR. idest, districte penso. Glossa in Extrav. de poeniten. & remiss. cap. 1.
- DISPOSITIO**, FR. voluntas, arbitrium: [Patet non sua dispositione, sed canonum censura à subditis esse accusatum, & convictum, can. labor. 2. qu. 7.] ubi Glossa, dispositione (inquit) idest, voluntate.
- DISPROFICIO**, non proficio, seu degenero [Dum impietatis, atque erroris spiritu plenus sacramentum fidei non intelligis, ex ipso sæculi sensu hæretica habitudine disproficis. S. Hilar. lib. 10. de Trinit.
- DISPUNGO**, numero, seu annoto. [Veniebant Paulus, & Macarius, qui pauperes ubique dispungerent. Oprat. Milevit. lib. 3. contra Parmenionem. Vide *Dispunctio*. *Expungo*. *Expunctus*.
- DISPUNCTIO**, numeratio. [Et Tribunal autem nominando, & dispunctionem boni, & mali operis. Terull. lib. 5. Advers. Marcion.
- DISRATIO**, errore mentis depello, & contraria ratione alicuius deliberationem dissuadeo. [Ut quæstio illa per duellum distrationaretur. Matth. Paris. in hist.
- DISSECRATUS**. FR. execratus, consecratione privatus. [Altaria &c. quæ dissecrata dicuntur, tu ipse consecras. Innocent. III. lib. 1. in epist. quæ incipit, Octavianus Ostien. Episc.] Vide *Execratus*.
- DISTINCTIO**, in quo differat à separatione. Vide *Divortium*.
- DISTRAGIO**. FR. confiscatio. [A Regio Justitiaro capri, de ipsius mandato bonorum omnium delinquentis facta distractio &c. in decretal. lib. 3. tit. 21. cap. 5.
- DISTRIBUTIO CANONICALIS**. Vide *Beneficium*. *Victuale*. FR. dicitur etiam *Manuale beneficium*, cap. unico, de Clericis non residentibus, in 6.
- DISTRICATIO**, Criminale iudicium, & poenitentia rigorositas, severitas, l. de furibus, C. de furis. Quare Hincmarus Sanctum Remigium Episcopum commendans, inquit: [Erga bene agentes Petrus apparebat in vultu, erga delinquentes Paulus in spiritu, ac sic conveniente in uno diversitate gratiarum illius pietatis, huius erat æmulator districtiois.] Sic Jo. Diacon. formam, ac delineamenta corporis S. Gregorii Magni adhuc viventis describens, ait: [In qua posset à suis Monachis, non pro elationis gloria, sed pro cognite districtiois cautela frequentius intueri.] Vide *Dextera*, *Distringo*, *Subrilo*, *Subsilitas*.
- DISTRICATUS**, adject. & *Districte* adverb. in eadem significatione, rigorosus, rigorosè, & stricte. [Cum districtus dies iudicii venerit. D. Gregorius in Registr. lib. 1. cap. 1.] sic *Districte mandamus*, sæpe in diplomatibus Papæ. FR. Item dicitur *Districte* substant. idest, Iudicium criminale, & rigorosum, l. placuit, ut Episcopi, & Comites invicem se adjuvent, & in tom. 2. Bullar. Casin.
- const. 70. 104. & alibi. Vide *Distringo*, *Subrilo*, & *Subsilitas*. Item *Districte* significat etiam exactionem. Bullar. Casin. ibid. const. 159.
- DISTRINGO**, FR. rigorosè ago, per iudicium compello. Bullar. Casin. tom. 2. const. 79. & l. si quis suas res, de ultimis voluntatibus. Vide *Districte*. *Subrilo*.
- DITHALASSUS**, græca dictio διθαλασσοσ, idest, binare, de promontorio tamen dici solet, quod utrobique marinis fluctibus concutitur. [Et cum incidissemus in locum dithalassium, impugnerunt navim. Act. cap. 27.] Ubi de naufragio Apostoli Pauli in Melitæ insula agitur, in quo promontor. fons est, quæ *Ainel Rasul* adhuc dicitur, nempe, *Fons Apostoli*; traditur enim, quod ideo sic appelletur, quia nimirum primiores, & viciniore habitantes, qui D. Paulo, & sociis ejus occurrerant, hac fontis aqua ab ipso baptizati sint, quorum oppidum punice *Nasciar* dicitur, hoc est Nazarenorum; nam sic in primitiva Ecclesia Chæriticolæ vocabantur. Vide *Bithalassus*.
- DIPTOCHEUM**, ita intitulatum fuit à Prudentio ejus opus de utroque testamento, ex græco διπτοχέου, idest, duplicatum alimentum. In aliquibus mendosis codicibus *Diptrocheum* legitur; opus tamen hoc ab aliquibus ob stylum incompositum, & rudem non creditur esse Prudentii; nam ille eleganter scripserat.
- DIVÆ MEMORIÆ**, titulus Imperatoribus decessis attributus. Vide *Bonæ memoriæ*.
- DIVALIS**, subauditur Majestas, titulus viventis Imperatoris, quo titulo Imperatores à Sanctis Patribus, Oecumenicis Conciliis, & à Romanis Pontificibus in eorum epistolis honorati sunt. FR. significat etiam regiam epistolam. [Hic suscepit ab illo divalem, idest, regiam epistolam secundum suam postulationem. can. Agatho. dist. 63.
- DIVERSORIUM**. Vide *Albergaria*. *Canpona*. *Paradocheum*.
- DIVES**. Vide *Denarialis*. *Possessor*.
- DIVESTIO**. Vide *Devestio*.
- DIVINATIO**. Vide *Hydromantia*.
- DIVINITAS**. Vide *Dealitas*. *Theotetha*.
- DIVITIÆ**. Vide *Extiales*.
- DIVORTIUM**. FR. Distinctio. Differt enim secundum Scholasticos *Distinctio* à *Separatione*; nam illa per intellectum formaliter se juncta concipitur; at hæc est disjuncta à parte rei: sic anima in homine, dum viget, intellectualiter concipitur distincta à corpore; sed in homine mortuo est realiter separata ab eo. Hoc significare voluit Tertullianus, quando cap. 37. advers. Gent. ait: [Posuimus, & inermes, nec rebelles, sed tantummodo discordes, solius divortii invidia adversus vos dimicasse.] Ac si diceret, non eramus, ut rebelles, separati à vobis; sed uniti sub eodem imperii jugo, licet religione distincti. Item divortium dicitur inter conjugatos; nam non est totalis separatio, sed ad tempus disconvenientia, quia quod Deus conjunxit, homo non separat, & c non est quodammodo formaliter separatio, sicut *Repudium*, quod fuit Mosaicum mandatum ab

- Hebræorum cordis duriciam; nam à principio non fuit sic. Matth. 19. & Marc. 10. Unde Matrimonium quidem non facit coitus, sed voluntas, & ideo non solvit illud separatio corporis, sed voluntatis. can. matrimonium 27. quæst. 2.] hinc etiam inter Mariam, & Joseph dicitur improprie divortium; nam corpore, & non mente separati sunt. Glossa in can. omne, ibidem. Mulier igitur per divortium appellatur *Ejesta*, non verò totaliter expulsa, can. Viduæ, dist. 34. nam Interveniente divortio, non aboletur confederatio nuptialis, can. interveniente 32. quæst. 7.] Dicitur Divortium à diversitate mentis, vel quia in diversas partes eunt, qui matrimonium distrahunt. Gloss. ibid. Quod fit dupliciter; vel causa honestatis ad præservandam castitatem, seu virginitatem; vel delicti, nempe, defectu naturæ, seu culpæ; Quamvis aliquando repudium, & divortium promiscuè accipiuntur. Gloss. ibidem.
- DIURNUS.** FR. liber, in quo consuetudines Rom. Ecclesiæ continebantur, quas novus Pontifex observare spondebat. [In libro quoque Pontificum, qui dicitur diurnus, ita continetur de possessione Romani Pontificis. Ivo Carnot. epist. 58.
- DITS,** Vide *Diuiticum*.
- Do, das.** Vide *Reddo*. Dare orationem, & data oratione, quid significant. Vide *Collecta*. FR. Item Dopro Facio. [Dato igitur manè redit ad propria. Greg. Turon. de glor. confess. cap. 15.] idest, facto manè.
- DOCCIA,** aquæ ductus, seu alterius liquoris excerpta [Si quoddam canale aquæ velocissimè currentis deorsum, ut doccia molendini, percuteret in murum, manifestum est, quòd undique redundaret, & dispergeretur, sic erit gloria animæ ad corpus. Hugo de Prato. Serm. 68.] Vide *Dogus*.
- DOCHE,** vox græca *δοχη*, convivium. [Non licet sine Episcopo baptizare, nec offerre, neque sacrificare, neque dochen celebrare. In epist. 10. D. Ignatii Marr.] Ubi agitur de Agapis, de quibus suo loco dictum est.
- DOCIBILIS,** FR. aptus ad docendum. [Ad Theologiam professionis studium aliquot docibiles designentur. lib. 5. decretal. tit. 5. cap. ultimo.
- DOCTILOQUUS,** FR. doctè loquens. [Quandiu vestigia doctiloqui Pauli fideliter tenuit, Humbert. &c. Card. in Appen. tom. 11. Baronii tit. in marg. confutatio objectionis de azimis. S. Quandiu.
- DOCTOR.** Vide *Baccalanrens*. *Carigera*. Doctor Apostoli quis dicebatur. Vide *Apostolus*. Doctor audientium. Vide *Audientium Doctor*. Doctor juris. Vide *Nomicus*. Doctor Oecumenicus, idest Concionator. Vide *Oecumenicus*. Doctor divinitatis. Vide *Theologus*. Doctor Lybicus. FR. D. Augustinus intelligitur [Doctorem Libycum asseritis sublata à se pyripoma flevisse. Ennodius Ticinen. Episc. epist. 4.
- DOCTORIUS,** adject. nomen doctoralem rem significans. [Non ergo illi doctorium cupierunt honorem; sed doctorii operis lucrum. Chrysostomus, hom. 44. in cap. 22. Matth.

DOCTRINA, sub lactis metaphora. Vide *Pantologia*.

DOCUMENTUM, FR. Instrumentum, scriptum, attestatio. [Documenta, quibus Ecclesiæ possessio firmatur. can. Si quis, de clericis 12. quæst. 2. Quidquid per absentiam documentorum damni Ecclesiæ illatum sit, ibidem.

DOGMA *δῶμα*. FR. idest regula: Ecclesia enim variis nominibus nobis regulas tradidit, aliquando eas canones vocat. Vide *Canon*, & hæc sunt regulæ à Conciliis sancitæ. Aliquando *Decreta* appellat, & tunc sunt regulæ à Pontificibus cum Cardinalium consistorio stabilitæ. Aliquando sunt *Decretales epistolæ*, & sunt ordinationes solius Papæ. Item *Mandatum* dicitur regula circa mores concernens. *Interdictum* verò dicitur, ubi non est poenæ expressa. *Sanctio* est regula, cui additur poenæ. Tandem *Dogma*, est id, quod spectat ad fidem: ita Gloss. in can. omnes, dist. 3.

DOGMATIZO. FR. doctrinas condo. [Contra fratrum regulam prædictorum dogmatizare, scribere, seu determinare, prædicare &c. In Extrav. Jo. XXII. de verbor. signif. cap. 2.] Ubi Glossa malè interpretatur significare hoc verbum falsam doctrinam condere; nam si ita esset, frustra poneretur præpositio *Contra*. Vide *Pevegrinor*.

DOGUS, canal, seu aquæ ductus. [Fossas in circuitu Basilicæ fieri iussit, nè forte dogis occultis lymphæ deduxerunt in fontem. Greg. Turon. de gloria Mart. lib. 1. cap. 25. Vide *Doccia*. *Aquagium*.

DOLICHUS. FR. græca vox *δολιχος*, quæ spatium duodecim studiorum significat. [Etenim qui in stadio postquam decem dolichos cucurrit, si post deficiat, totam laudem perdit. Chrysoth. hom. 1. in epist. ad Philipen.

DOMA, *δῶμα*, tectum planum secundum Orientalium, & Melitensium usum. [Doma in orientibus provinciis ipsum dicitur, quod apud Latinos tectum; in Palæstina enim, & Ægypto, vel ubi scripti sunt divini libri, vel interpretati sunt, non habent in tectis culmina, sed domata. S. Hieron. epist. ad Sun. & Fretel.] FR. [Proposuerat enim David in die illa præmium, qui percussisset Jebuseum, & terigisset domarum fistulas &c. 2. Reg. cap. 5. nu. 8.] ubi sic Dionys. Cathuf. art. 8. Doma vocatur tectum; fistula autem canale, per quod stillicida fluunt, seu aquæ ductus] & in Esdr. c. 8. nu. 16. [Feceruntque sibi tabernacula unusquisque in domate suo.] Ex quo colligitur *Domata* fuisse plana tecta; ibi enim commodè tabernacula erigebantur. Glossa tamen in can. satis evidenter, dist. 96. ineptè facit differentiam inter *Dogma*, & *Doma*, inquires: [Dogma autem per, g, est doctrina in fide; sine, g, est angulus, unde illud, Sedebat in domate domus 25. qu. 2. can. si quis.] Sed canon ille à Glossa citatus hoc tantum ait, nempe: [Si quis dogmata, mandata, interdicta &c.] & nihil de *Domate* agit; bene tamen verba illa sunt Proverb. cap. 24. num. 9. cap. 25. num. 24. & in utroque capite habetur: [Me-

[Melius est sedere in angulo domatris, quàm cum muliere litigiosa,] si enim in sensu Glossatoris *Doma* angulum significaret, ubi in Proverbis ait, *In angulo domatris*, sensus esset in angulo anguli, atque idem (ut ajunt) per idem diceretur. At qualis Mathematicus unquam invenit, aut assignavit hunc anguli angulum? Sensus ergo, & phrasis Sacræ Scripturæ est, quòd melius sit habitare extra domum, quàm cum muliere rixosa: hinc sumit recti angulum figuratè; nam extra domum est. Videtur ramen aliquando etiam pro non plano recto usurpari, ut ex sequenti textu liquet: [Plumbeis igitur domatibus illam rotam (idest *Ecclesiam*) cum titulo, & utraque porticu, ac vestibulo decenter operiens. Chron. Casin. lib. 3. cap. 29.] Quæ loca non omnia rectum planum habuisse credendum est. Ejus Synonymum. Vide *Cymatium*.

DOMESTICUS, Latino græcum vocab. *Δομῆσιμος*: officium in Eccl. Constantinop. qui & *Protopsaltes*, idest, superior cantorum dicebatur, ad quem spectabat intonare ad officium vigiliarum illa verba, *Εὐλόγησθε Δεῦτα*, idest, *Benedic Domine*: idem etiam polycronon inaugurabat, de quo in dict. *Polychronon* dicitur. *Domestici* erant triplicis speciei. Primus enim clero patriarchali præsidebat. Secundus clero Cappellæ Imperatoris. Tertius clero Imperatricis Cappellæ, qui *Despiciens* dicebatur à *Despina* Imperatricis titulo. Item, reperiebantur *Domestici* prætoriani, nèpè, milites, ac *Megadomestici* eorum Præfectus dicebatur. [Cum esset in Imperiali palatio plurimum honoratus, & Megadomestici dignitate, quem nos majorem senescallum nominare consuevimus, funderetur. Nicetas in vita Jo. Comneni, cap. 11.] Item & *Domesticatus* officium, [Gaudentius pater, Scythiæ Provinciæ primos loci, à domesticatu exorsus militiam ad magistrii equitum culmen provecus est. Gregor. Turon. lib. 2. cap. 8.] FR. hoc nomen *Domestici* est nimis generale, sic in civili textu, *Domesticum orientis*, *Domesticum scholarium*, *Domesticum mensæ*, *Domesticum manium*, & similia passim invenio. In primo sensu. Vide *Subdiaconus*, *Syncellus*.

DOMI, quid hebraicè significet. Vide *Silentium*.

DOMICELLUS, nobilem denotat. Vide *Adelingus*, *Catipanus*, *Macerius*.

DOMIDUCUS, domum ducens. Fabulosus Deus, de quo D. August. lib. 6. de Civit. Dei, c. 9. sic inquit: [Si domum est ducenda quæ nubit, adhibeatur Deus Domiducus: ut in domo sit, adhibeatur Domitius: ut maneat cum viro, adhibeatur Mansurna.] FR. potest etiam limax, & cochlea ita appellari, quas alii *Domiparas* à portando, seu ducendo dixerunt.

DOMINE LABIA MEA APERIES, &c. Vide *Versus aperitionis*.

DOMINIÆDIUS, Majordomus. [Natalitium de mea solemnè ad Domini edium meum cantilena. Paulin. epist. 9.] & alibi idem Auctor cecinit;

Quam, quid mihi testis
Ipse meis, quibus est, idem Dominædius egit.
Quare aliqui malè nomen Dei interpretati sunt.
Vide *Vicedominus*.

DOMINICA, prima hebdomadæ dies: quæ *Dies lucis*, & *Dies panis* à D. Jo. Chrysof. homil. de Resurrect. dicitur: *Regina*, & *Princeps omnium dierum* à D. Ignatio Martyre, in epist. ad Magnesium, ut infra dicitur: & sæpè *Vna Sabbati*, quia est prima hebdomadæ dies: *Dierum Domina*, à Sophronio Hierosolym. Episcopo: *Dies pacis* à Theodoro Studita. Item *Avas domus*, idest, Resurrectionis dies, & *Κυριακή*, idest, *Dominica*. Merito *Dominica* dicitur; nam hæc dies maximis mysteriis insignita fuerat; in ea enim creavit Deus universa, ac pluerè cepit manna in deserto, transivit Israeliticus populus Jordanem, D. August. ser. 154. natus est Christus, sexta Synod. can. 8. Et Magis apparuit stella; Christus in Jordane à Joanne baptizari voluit; aquam in vinum in Galiliæ neptis idem convertit; quinque panibus, & duobus piscibus quinque ferè millia hominum satiavit in deserto; mortuos resuscitavit; misit Spiritum Sanctum in terris: omnibus his miraculis à D. Augustino, loc. cit. cumulatim sanctum hunc diem, & memorabilem insigniri dignata est divina clemètia. Imò in hoc die in insula Pathmos appellata D. Jo. Evangelista revelata sunt mysteria cœlestia, & futuri Ecclesiæ eventus in Apocalypsi registrati, ut ipsemet Apostolus in principio hujus tractatus fatetur inquiring: [Fui in spiritu in Dominica die &c.] Et aliqui tandem probabiliter existimant, quòd in die Dominica saturus erit universale judicium. Observatio rem autem hujus sancti diei à Apostolorum temporibus initiè habuisse D. Augustinus ser. 25. de tempore testatur; atque occasio quorundam Hæreticorum, qui tunc temporis mysterium Resurrectionis negabant, & jejunabant in die Dominico, ut opponerentur Catholicis, qui in hoc die lætarent; inde Apostoli, eorum Hæreticorum perfidiam detestantes, can. 55. prohibuerunt, ne inter fideles in die Dominico jejunaretur. Idem successivè confirmatum fuit à D. Ignatio Martyre, epist. 8. ubi sic ait: [Si quis Dominicam diem jejunaverit, Christi interfector est,] & idè in epist. ad Magnesium scripserat: [Post Sabbatū omnis Christi amator Dominicam celebrat diem, Resurrectionis cōsecratū Dominicæ, Reginam, & principem omnium dierum.] Idemque cultus in Nicæna Synodo fuerat sanctus. Imò tunc Magus Constantinus anno, nempe, 321. ad observationem Dominicæ diei etiam Gentiles coegit, ut ex Codice Theodos. colligitur, ubi *Dies solis*, juxta eorum superstitionem, appellatur *Dominica*, ut in dict. *Dies solis* dictum est. Item Honorius Imperator piè constituerat, quòd in omnibus Dominicis in carceribus detenti, per eorum vigiles conducti, extraherentur, ut à fidelibus elemosynas exposcerent, & ad balnea conducerentur, atque penam triginta auri librarum iudicibus imposuè, qui transgredierentur hanc legem, quòd in

Theodos. codice, lib. 7. de cust. reor. habetur. Item celebrabantur Dominicarum Vigilæ. Concl. Matifconen. can. 47. & Agathen. Multa de hac die colligi possent ex variis Auctoribus, quæ brevitate gratia relinquuntur. Diebus Dominicis semper in Missâ dicitur Credo. Vide *Symbolum*. Item Dominica appellatur Ecclesia. Vide *Cyriaca, Dominicum*.

DOMINICA IN ALBIS. Vide *Baptismus*. In hac hebdomada Papa albo birro induitur. Vide *Birrus*. Vide *Diacenisimus, Dominica nova*.

DOMINICA III. Adventus, Diaconus, & Subdiaconus non induuntur casula. Vide *Casula*. Sic etiam in Dominica IV. Quadrag. ibid. & *Dominica lætare*.

DOMINICA EXCARNALIORUM. Vide *Carnisprivium*.

DOMINICA INDVLGENTIÆ. Vide *Palmarum festum*.

DOMINICA LÆTARE, idest, IV. Quadrag. sic appellata ex introitu ad Missam *Lætare Jerusalem* &c. quæ denominata etiam fuit *Dominica panis*, quia legitur Evangelium multiplicationis panis, significaturque in ea populi Christiani liberatio à tyrannica idolorum servitute, Durand. lib. 6. c. 53: Unde in signum læti diei Cardinales induuntur vestibus rosaceis, & Pontifex eundo, & ac redeundo à Cappella in symbolum lætitiæ fert in manu rosam auream ab eo benedictam, quam deinde alicui Regi, seu Magnati mittere solet: ver enim denunciatur, qui post turbines diri hyemis succedens, mundum lætificat, & antiquitus solebat hæc cæremonia fieri in Ecclesia S. Crucis in Jerusalem, tanquam caelestis Jerusalem figura, ita Innocent. III. in sermone hujus diei; Romani enim Pontifices solebant in hac die tractatum ad populum habere, quos imitatus est Pius II. nam in hac die etiam sermonem habuit, & rosam ab eo benedictam ad suam Senensem patriam miserat. Sixtus verò IV. in signum sui gentilitii stemmatis ann. 1471. quereus aurei ramum Cathedrali Savonæ ejus patriæ dono miserat. Quæ solennitas antiqua est, & ante Leonis IX. tempora, qui regnavit ann. 1090. de qua Cencius Camerarius ait, quod hic Pontifex pensionem annuam pro expensa hujus rosæ super reditus Monasterii S. Crucis Lotaringiæ imposuerat. FR. Alexander III. Venetiis 1177. celebravit hanc cæremoniam in Ecclesia Sancti Marci, ut testantur Petrus Blesensis, ser. 15. qui eodem sæculo scribebat, Baron. ann. 1177. n. 18. & idem ex Cardinali Bessarione, ibid. & Benedicto Zani Venetiarum Ducis dono dederat. Flav. Blondus, decad. 2. lib. 6. qui omnes antiquissimam hanc cæremoniam esse testantur. Clemens Papa VI. Ludovico Regi Neapolis miserat. Odoric. Raynal. ad an. 1348. n. 11. Erat etiam antiquiorum Christianorum mos rosam in sepulchris for mare in symbolum transitorie vitæ, ad verba Job alludentium, qui cap. 14. ait: [Homo natus de muliere, brevi vivens tempore, repletur multis miseriis, qui quasi flos egreditur, & conteritur,] quam vitæ vanitatem etiam

Gentiles considerantes, in testamentis jubebant ad eorum sepulchra spargere rosas, ut in antiquis lapidibus inscriptum legitur, sub his formulis, nempe; [Ut quotannis rosas ad monumentum ejus deferant,] seu; [Ut quotannis tempore rosæ Julio ternæ eis ponantur, vel] Rosa quotannis ornandum. [De quo symbolo antiquus cecinit ille Vates:

Mirabar celerem fugitiva ætate rapinam,
Et dum nascuntur consenuisse rosas.

Et inter Christianos Poetas Jo: Jovianus dixerat:

Neque rosa brevius nil est, æquæ caducum.

Sic citò, sic breviter, & tua forma perit.

Item Hieronymus Angerianus:

Pulchra brevi duras rosa tempore forma,
brevique

Tempore, &c formæ par rosa tempus habes.

Quare etiam rosæ aureæ cæremonia posset allusivè ad Lazari sepulchrum applicari; nam in Dominica Lazari hæc cæremonia fit, quæ fortassè Dominica, *Lætare*, non solum propter introitum Missæ illius diei; sed etiam ob lætitiæ resurrectionis quadriduani Lazari, quod miraculum inter alia à Christo ostensa ex majoribus fuerat. Introitus Missæ hujus diei. Vide *Introitus*. Error Raynaudi, qui hanc rosam auream perperam Rosam medianam appellaverat. Vide *Dominica mediana*.

DOMINICA MEDIANA, hanc aliqui crediderunt esse Dominicam IV. Quadragesimæ, quia hæc media respectu quadragesimalis tractus. Glossa tamen in can. Principalis, dist. 63. asserit eam esse, quæ dicitur *Ad sissenes*. FR. idem affirmat ad can. in parochia, 16. qu. 1. || Quæ opinio Glossæ confirmatur, ex epist. 1. Gelasii Papæ c. 13. & ex Ordine Romano, ubi lectiones Prophetæ Hieremiæ disponuntur in Dominica mediana, quæ reperitur in Dominica passionis in primo nocturno. FR. Idem ex Ivone Carnot. ep. 63. habetur, scilicet: [Apostolica institutio, & paterni canones habent, ut non fiat levitica, vel sacerdotalis ordinatio, nisi jejunio quarti mensis, septimi, & decimi, aut initio quadragesimæ, vel sabbato medianæ.] || Fuit igitur sic appellata, ut aliqui autumant, quia in ejusdem lectionibus fit mentio lunæ quartæ decimæ, & quintæ decimæ, quæ sunt lunariæ periodi medietates, idèd *Mediana Dominica* dicitur. Theophylus ergo Raynaud. absque fundamento cogitavit hanc Dominicam esse quartam quadragesimæ; inde rosam præfatam, ubi de ejus benedictione egit, medianam perperâ vocavit, dum adductæ autoritates omnes Dominicam *Ad sissenes* esse demonstrant. Vide *Pascha*.

DOMINICA NOVA, à Græcis ea ita dicitur, quam nos Dominicam in albis, per errorem vulgi ita appellamus; nam rectè *Dominica post albas*, ut in Sacramentario, appellari deberet; & *Dominica in albis deposita* in ritu Ambrosiano vocatur, quia in sabbato præcedenti Neophyti deponuntur albas

vestes: idè rectè *Sabbatum in albis* dicitur, quæ *Dominica Thomæ* propter occurrens Euangelium, seu *Octava Paschæ* à nonnullis appellatur. FR. in ritu Ambrosiano per totam hanc octavam duæ Missæ celebrantur, una, scilicet, officii occurrentis, & alia, quam vocant pro *Baptizatis*. Idem observant in festo Pentecostes, & in ejus octava. Item *Dominica nova* videtur potius esse *Dominica Resurrectionis*; nam D. Augustinus Homil. 24. Catechumenos ad discendam orationem Dominicalem exhortans, inquit: [Tenete ergo rationem hanc, quam redditis in die Sabbati novissimi, quo baptizandi estis.] *Dominica in Albis* à Græcis *ἀνιμάτῃα*, idest, opposita Paschæ dicitur. Vide *Dominica in albis*. Nihilominus *Dominicam novam* crederem esse *Dominicam Palmarum* ex argumento, quia de consecr. dist. 3. in can. 6. habentur hæc verba: [Non licet quinta feria fratres novissimæ septimanæ jejunium solvere, & omnem exhorare quadragesimam &c.] Et in can. sequenti: [Non oportet in quadragesima quinta feria ultimæ hebdomadæ jejunium dissolvi, & totam quadragesimam inhonorari.] Item in can. baptizandos, de consecr. dist. 4. habetur, quòd: [Baptizandos oportet symbolum discere, & quinta feria ultimæ septimanæ, vel Episcopo, vel Presbytero reddere.] In can. autem sequenti idem habetur sub his verbis: [Ut symbolum discant, & in quinta feria novissimæ septimanæ Episcopo, vel Presbytero, reddant.] Item in can. quando quis, ead. dist. sancitum est: [Ut sanctum Baptisum in novissima sua expiratione suscipiat.] Sic in Evangelio: [Erunt primi novissimi] ubi per novissimos, ultimi intelliguntur. Igitur per novissimam *Dominicam*, & novissimam hebdomadam ultimas intelligo in ordine quadragesimæ.

DOMINICA ORTHODOXIÆ, prima *Dominica quadragesimæ* à Græcis dicitur, quia in ea celebrant exaltationem sacrarum imaginum, quas post mortem Theophyli Imp. earum persecutoris, Theodora piissima Augusta restituerat, contra Iconomachorū voca, de quibus vide in dict. *Iconomachus*, & in hac die Iconomachi, unā cum aliis hæreticorum sectis à populo in publica Ecclesia anathematizabantur, & execrabantur, quæ solemnitas à Methodio Patriarcha instituta fuisse dicitur. FR. Errat Junius, dum hanc solemnitatem cū alia, quæ *Magnus canon* à Græcis dicitur, confundit; nam hæc in feria V. primæ quadragesimalis hebdomadæ celebratur, ut ex Triodo, seu quadragesimale rituali Græcorum colligitur: & *Magnus canon*, ab eis dicitur, quia alii canones triginta troparia continent ad summum; sed hic bifcenta, & quinquaginta continent, per quæ efficacissima verba ad compungenda fidelium corda, ab Andrea Archiepiscopo Cretensi composita, habentur; idèd *Alipres*, idest ad conflictum exercitatus, seu confortator dicitur. Vide *Alipra*.

DOMINICA PALMARUM. Vide *Baja*, *Dominica nova*. In ea competentibus prædicabatur symbolum. Vide *Capitulavium*, *Catechumenus*. Defe-

rebat in processione Euangelium. Vide *Euangelium*, *Euangelismus*, *Palmarum festum*.

DOMINICA PANIS. Vide *Dominica Latere*.

DOMINICA PASSIONIS. Vide *Icona*.

DOMINICA QUADRAGESIMÆ. Vide *Quadragesima*.

DOMINICA QUINQUAGESIMÆ. Vide *Carnis primum*, *Quinquagesima*.

DOMINICA RESURRECTIONIS. Vide *Anastasis*, *Hermes*, *Pascha*. Ubi in hac die posset ante auroram celebrari. Vide *Missæ*.

DOMINICA SANCTORUM, MYROPHORUM. Vide *Myrophori*.

DOMINICA SECUNDA EPIPHANIÆ, quare in principio ejus Missæ habeatur, *Omnis terra adoret te*. Vide *Introitus*.

DOMINICA SEPTUAGESIMÆ. Vide *Septuagesima*.

DOMINICA SEXAGESIMÆ. Vide *Sexagesima*.

DOMINICA VACANS. Vide *Adventus*, & *Sabbatum vacans* in dict. *Sabbatum*.

DOMINICALE, Sudariolum, seu quid simile, [Unaquæque mulier quando communicat, dominicale suum habeat. Concilium Altsiodor. can. 39.]

DOMINICALIS, *Dominicata*, *Indominicata*, & *Dominica*. FR. possessio loci, seu terræ in emphyteusim ad tempus concessa; in qua tamen directus dominus reperitur, qui *Dominicatus* titulum habere dicitur. [Annonam de *Dominicatis* terris Collectam. Hincmarus, epist. 1.] Vide *Dominicata*, *Dominicatura*, *Indominicatus*.

DOMINICALIS ORATIO. Vide *Pater noster*.

DOMINICANT. Regularium Ordo, ad quorum pertinentiam. Vide *Altare*, *Communio*, *Corbicularius*, *Corporale*, *Epiphania*, *Euangelium*, *Flabellum*, *Hodegiriæ*, *Ordo*, *Pedules*, *Stola*.

DOMINICATA. FR. res, seu prædium, quod dominus ejus suis manibus, vel sumptibus colit. Bullar. Casin. tom. 2. constit. 69. 107. & alibi. Vide *Dominicalis*, *Donnicata*.

DOMINICATURA, dominium absolutum, & directum. [Retinemus verò portionem nostram, & dominicaturam. In vita Oldegarii Episc.] Vide *Dominicalis*, *Indominicatus*.

DOMINICIDA, Hebræus, idest, Domini occisor, sic Antiochus, homil. 55. ubi de invidia agens, inquit; [Ab ipso enim (idest, Diabolo) vix dum originem traxerat, & ecce è vestigio in fratricidam Cainum transilivit, atque ordine deinceps cursu prono in *Dominicidas* Judæos devoluta est.]

DOMINICUM, ita appellatum fuit templum, quia Domini Domus est: [Non oportet cœnas in *Dominicis* pœnere. Concil. Laodicen. can. 28.] FR. *Dominicum aureum* templum illud famosum Antiochenum appellatum est, quod à Constantino Magno incæptum, & ab ejus filio Constante perfectum fuerat, atque à nonaginta Episcopis consecratum, inter quos triginta sex, pseudoepiscopi Ariani erant, qui omnes an. 341. pro celebratione Concilii intervenerant, cujus decreta in partem reprobata fuere, tum propter confirmationem depo-

depositionis S. Athanasii; tum etiam propter Canones nonnullos Catholicis dogmatibus dissentientes; Vide *Cyriaca*. Item aliquando Missæ sacrificium significat. [Nunquid ergo Dominicum post cenam celebrare debemus? S. Cyprian. epist. 63. In Collecta sui, & Dominicum cum fratribus celebravi. In Act. S. Saturnini Mart. Dominicum convivium celebrare. Tertull. de fuga. Dominicum agere. D. Aug. contra Donatistas.]

DOMINICUS, nomen malè, ac benè de Christo intellectum. Vide *Dimarite*.

DOMINUS VOBISCUM, salutatio Sacerdotalis, quæ populo datur, ex libro Ruth excerpta, & in primitiva Ecclesia ex traditione Apostolica ordinata. Concil. Bracaren. I. c. 21. à S. Clemente confirmata, Gemin. lib. 1. c. 87. Dionys. Carthus. in c. 2. Ruth. & can. hoc quoque, de consecrat. dist. 3. seu à D. Anacleto, ut Hugoni, lib. 2. c. 11. placet. *Divina salutatio* à S. Dionysio de Eccl. Hierarchia appellatur; quæ antequam populo à Sacerdote communicetur, osculatur ille Altare, quod est Christi typus, à quo omnis salus, & pax nostra derivat. Semper pronunciat in plurali, licet unus tantum, aut nemo aderit, can. hoc quoque, de consecrat. dist. 1. & ratio hujus ritus sic à Petro Damiano assertur. [Sacerdotalis autem salutatio idcirco fit in Ecclesia, ut se Sacerdos facilius habere cum tota plebe fidelium doceat.] Et inferius: [Si verò venerabilium Sacerdotum consuetudo laudatur, ut solus soli rectè dicat Dominus vobiscum, & neque sit absolum, neque ab Ecclesiastici ordinis censura semotum, quid officit, si & singulariter quis possit id ipsum dicat? Opusc. de Dominus vobiscum, cap. 4.] & Navar. Miscell. 67. de orat. n. 5. Quare Sacerdos excommunicatus non potest id pronunciare, licet privatim, ac solus officium recitet. Idem Navar. de Orat. c. 7. n. 16. Diaconus ex Durandi opinione, lib. 4. cap. 14. non debet hanc salutationem proferre in horarum Canonicarum recitatione, sed solum in Evangelii lectione, & in benedictione Cerei Paschalis, quia ibi ex persona Christi loquitur, & eundem resuscitatum representat; sed alii penes Navar. loc. cit. putant posse in recitatione divini officii illud proferre, dummodò secum non adfit Sacerdos, & in ea recitatione, de ejus tamen licentia, id possit licitè pronunciare. In ritu autem Ambrosiano Sacerdos in præfata salutatione non vertitur ad populum, quod etiam Romana consuetudo observat in illis Altaribus, in quibus Sacerdos celebrat ad populum respiciens, ut dictum est in dict. *Altare*, & dict. *Ecclesia*, §. in Ecclesiis autem. FR. hoc observari vidi in aliquibus Ecclesiis etiam Monialium, ubi post Altare reperiuntur crates, per quas Celebrantem illæ respiciant; sed an sit licitum, dum alii seculares in Ecclesia idem sacrum auscultant; in hoc ad prudentum judicium me remitto. Soter tamen Papa celebrari vetuit, nisi duo saltem auscultantes reperiuntur, in Missa, can. hoc quoque, de consecrat. dist. 1. & ibi Gloss. Episcopus in Missa prima vice dicit, *Pax vobis*. Vide suo loco. Quæ

re non dicatur *Dominus vobiscum*, quando canitur Passio. Vide *Passio*.

DOMIPORTA. Vide *Domiductus*.

DOMITALIS. FR. res, quæ titulo domini possidentur. [Et verò domitalis res ablata reddita est. Erempert, in Epitom. an. 887.]

DOMNUS, Vox ab Ecclesiasticis loco Domini usitata; nam Dominus est titulus solum Dei, & ideo hominibus syllaba dempta Domni titulus datur. FR. juxta illud:

Cœlestem Dominum, terrestrem dicitur, Domnum.

[Gloriosissimas autem filias meas Domnam Dominicam, & Domnam Eudochiam mea vice salutata. D. Greg. lib. 6. epist. 27.] & Sulpitius; [Domnum Martinum obiisse nuntiant, epist. 1.] Eodem defectivo titulo utuntur Græci, nempe, *αρχιεπισκοπος*, vel *αρχις*. Igitur Magnatibus titulus *Domni* etiam tribuebatur. [Ravennæ cum Donno Decio paritio fuit, ipse possit quæcumque judicaveris, Donno Imperatori suggerere. In epist. Pelagii Papæ II.] qui ad Gregorium tunc apud Constantinopolitanum Imperatorem legationem fungentem scripserat: apud Blondum in Roma inclin. decad. 1. lib. 8. In saculo ignorantia *Dopnus* pronuntiabatur. [Sanctæ Sedis Apostolicæ Dopno Leoni Summo Pontifici, penes Torrigium, de Cryptis Vatican. secundæ impress. pag. 503. Quæ sita est in Civitatem novam, quam Dopnus Leo Papa ædificavit. Ibidem pag. 504. & 506.] Item *Domynus*. Ibidem pag. 507. In Officio divino, & in Missa quando petitur à Celebrante benedictio, dici debet *Jube Domne*; sed quando quis solus recitat, debet dicere *Jube Domine*. Idem observatur à Sacerdote, quando privatim celebrat in postulando benedictionem secretè ante Evangelii prolationem. Gavant. sect. 5. c. 11. FR. [Solebant forè lecturi in pulpito aliquam salutationem nobis ignotam præmittere, vel dicebant Dominus vobiscum; ubi modò dicunt Jube Domne benedicere. Gloss. in can. placuit, ut. antè, dist. 77.] Item quando in choro Episcopus caneret lectionem, dicere deberet *Jube Domine*; nam tam Sacerdos privatim recitans, quam Episcopus lectionem canens, à Deo immediatè benedictionem postulant. Gavant. loc. cit. Vide *Jube Domne &c.* Vide *Titulus*.

DONATIO. Vide *Doralitium*, & *Scotatio*. Donatio propter nuptias. Vide *Antiphatum*, *Ioldirphium*, *Mephium*, *Hypobolon*.

DONATISTÆ, seu *Donatiani* hæretici. Vide *Circelliones*, *Epiphania*, *Montani*.

DONATUS, Monachus oblatus, laicus, sive conversus. Monachi duo, & conversi omnes, quos Donatos usitato vocabulo nuncupamus. Trithemius, lib. 1. epist. 75. [Qui etiam *Coadjutores* appellantur.]

DONNICATA, & *Donnicata*. FR. Dominicum Bullar. Casin. ro. 2. conf. 75. 79. Vide *Dominicata*.

DONUM. Vide *Behem*, *Invectum*.

DOPNUS. Vide *Domnus*.

DORCAS, græca vox *δορκα*, capra sylvestris, dema.

[Tabitha, quæ interpretata dicitur Dorcas. Act. 9.]

AUSTOR. c. 9.] Quæ Mulier propter ejus oculorum perspicacitatem ita est appellata ex græco verbo *στυμω*, idest, circumspicio, seu potius ex Hebræo vocabulo, quod netricem significat: Arabicus verò textus *Ghazela* habet, quod tam sylvestrem capram, quam netricem significat, cujus postremus significatus magis fœminis adaptatur.

DORIX. Vide *Dioryx*.

DORLINDANA. Orlandiensis. Vide *Campana*.

DORMITIUS. FR. ita per ludibrium ab Hæreticis Vigiliis Tapfenis Episcopus, & Ecclesiasticus scriptor Africanus appellatus est, de quo Baron. ad ann. 400.

DORMITATOR. Vide *Interdianus*.

DORMITIO, inter Christianos mortem significat, Torrigius de Crypt. Vatican. impr. secundæ, pag. 576. Vide *Pausatius*.

DORSALE, pannus in choro à dorso clericorum pro aeris impedimento pendens, ita appellatur. [Dorsalia sunt panni in choro pendentes à dorso clericorum. Durand. in Rationali.] à recentioribus *Postergale* dicitur. Alii *Dossale*, & *Dossarius* dixerunt, quem capam esse nonnulli crediderunt, quia supra dorsum imponitur, sed re vera postergale erat. [Pallium magnum cum elephantis, quod dossale cognominant. Leo Ostien. in Chron. Casin. lib. 3. c. 3.] nimirum, cum elephantum picturis, ut ex hoc alio, quod erat cum figuris passionis S. Albani: [Dossale unum, sive tapetum, in quo passio S. Albani figuratur. Marth. Paris. in vita S. Richardi Abb.] Itali *Tosellum* dixerunt. FR. [Dorsale centum solidorum, apud Torrigium de Cryptis Vatican. edit. secundæ, pag. 322.] ubi Altaris paramentum explicat. Vide *Dorsuale*.

DORSENIUS. [Tolluntur ex familiis sibi pertinentibus, de diversisque gregibus dorsemi. S. Valerius, §. 7.] Isidorus hoc vocabulum parasitum significare putat ex Plauto, qui parasitum quemdam introducit Dorsemi nomine; sed in D. Valerii loco adducto pastorem gregis mercenarium denotat.

DORSIANI, & *Dorsothitæ.* Vide *Herodiani*.

DORSUALE. Jumentum instratum, italicè *Gualdrappa* dicitur. [Processerunt centum albi boves, dorsualibus sericis discoloribus persulgentes. Jul. Capirol. in Galieno.] Synonima. Vide *Dorsale*, *Instratum*, *Mappa*.

DORSUM REDIMERE, legis salicæ phrasis, tit. 43. significat pecunia se redimere à flagellorum mulcta. Vide *Quadragesima*.

DORYCHNIUM. Vide *Jus*.

DOS NUPTIALIS. Vide *Mephium*, *Phaderphium*.

DOSITHEI, *δοσιθεις*, Samaritanorum secta, quæ ab animalium rerum esu abstinebant, credebant in resurrectionem mortuorum, & Sabbatum ita & taliter observabant, ut immoti in eo situ, ac positione remanerent, in quibus præventi eo die reperiebantur. Baron. in Apparatu Annal. n. 13.

DOSSALE. Vide *Dorsale*.

DOTALITIUM. FR. donatio propter nuptias. [Falsitate expressa &c. castrum illud ad eandem Reginam ratione dotalitii pertinere, cum ab ini-

tio, nec durante matrimonio, à viro sibi fuerat in donationem propter nuptias assignatum, in decretal. c. 15. de foro competent] & ibi Glossa. Synonima. Vide *Donatio*, *Hypobolon*.

DOXA, græca dictio *δόξα*, gloria, existimatio, splendor, majestas. [Et admirabilem doxam Virginis tam egregiæ. In vita S. Guldilæ Virg. Item opinio celebris, atque pro axiomate reperitur.

DOXOLOGIA. *δοξολογία*. FR. Sacrificium, glorificatio. [Cum sacra doxologia perageretur, sæpè interfuisse, & cum Patriarcha locutum esse &c. Nicephor. Gregora. lib. 4. hist.] Vide *Gloria in Excelis*.

DRACHMA. *δραχμή*. FR. moneta, & pondus, quæ moneta ejusdem valoris, ac sicli erat, Gloss. in can. denique & puellæ, 36. qu. 2. sed erroris convincitur in dict. Siclus. Vide *Didrachma*, *Talentum*.

DRACONARIUS, de hoc vocabulo passim in M. SS. cæremonialibus antiquis Romanis; Draconarii enim milites erant, qui comitabantur Pontificem in publicis functionibus: sed de ratione hujus nominis variæ sunt opiniones; nam Angelus Rocca eos ita appellatos fuisse putat, quia draconis signum ferebant. Alii tamen solos significatos nomē hoc habuisse autumant, quia in vexillis signum draconis portabant, ad imitationē antiquorum draconariorum, qui in labari culmine effigiem draconis gestabant: quod ex eo confirmant, quia in Ord. Rom. Draconarii appellantur hi, qui in processionibus crucem ferebant, licet affirmet alii, quod in litaniarum majorū, ac rogationum processionibus dracones in hastarum culminibus sub Crucis signo ferebantur, ad denotandum infernalē draconem virtute sanctæ Crucis superatum, ac debellatum fuisse. [Labarum, quem dicunt draconem, in speciem Crucis Dominicæ. Jo. de cultu Imag. Postea sequuntur vexilla, si portanda sunt, deinde portentur serpentes, & dracones super peticā, & maximè in rogationibus: de hinc Accoliti cū cereis duobus, vel quatuor: postea Crux, deinde Cléricis minoribus præcedentibus, &c. In Sacerdotali Alberti Castellani, in tract. secundo tertiæ partis, c. 4. de ritu, & modo processionum faciendarum.] Quinimo in aliquibus Ecclesiis solebant super hastas deferri luporum etiam figuræ in rogationum processione, in memoriam cur primò instituta fuerat hæc processio, pro liberatione, nimirum, à simulium animalium infestatione; [In aliquibus Ecclesiis solent portari dracones, & lupi super peticas, ad denotandam causam, quare instituta fuerit hæc processio, ibid. in Rubr. de process. in trib. dieb. rogat.] De militibus Papam comitantibus. Vide *Clave signati*. FR. Ego tamen existimo idem esse Guelfus, ac draconarius, & hoc signum, seu vexillum draconis principium habuisse circa annum 1265. quo tempore cooperunt Florentini Cruces, & dracones pro vexillis sex regionum illius Civitatis uti, qui Cruces, & dracones secundum varios colores unam ab altera regione distinguebant, ut refert Jo. Villanus, cap. 40. suæ hist. Sed Villanus, qui vixit circa an-

num 1300. ex Ricordano Malaspina Florentino, & antiquiori historico præcipuam suæ historiæ partem excerpserat, ut evidenter patet, & Thomas Porcacchius in Annotationibus ad Guicciardinum ad annum 1494. demonstrat. Hinc est, quod ubi de talibus draconum vexillis Villanus loquitur, ex Malaspina descripserat, qui cap. 176. sic ait loquens de Clemente IV. [Volle, che per suo amore la parte Guelfa portasse sempre la sua arma propria in bandiera, & in sugelli, la quale sù un campo bianco con un' Aquila vermiglia sopra un serpente verde, la quale portavano li detti Guelfi, e tennero sino a' presenti nostri tempi, avegnache aggiunsero i Guelfi un Giglietto vermiglio sopra il capo dell' Aquila, si partirono da Lombardia in compagnia de' Franceschi del Conte Carlo, quando passarono a Roma.] Quod fuit, ut ipsemet Malaspina, cap. sequenti refert, de an. 1265. nempe, in principio Pontificatus ipsius Clementis. Guelfi enim erant ad favorem Romanæ Ecclesiæ contra Ghibellinos, qui erant Imperiales, ut in dict. *Guelfus* dicemus: & cum hi Guelfi in servitium ejusdem Pontificis Romani transivissent, habentes draconis signum; verisimile est, quod ideo draconarii appellati sint; nam, ut vidimus supra, usque ad Malaspina tempora durabat hoc vexillum inter ecclesiasticos milites *Guelfos*. Quare error quidem fuit Alphonsi Ciaccioni apponendo huic Pontifici pro gentilitio stemmate sex lilia, dum ex coetaneo ipsius Quarri Clementis Malaspina constat, Aquilæ draconem suppositum ejus stemma fuisse. In Ecclesia autem, *Graduum* appellata, Dominicanorum Viterbii, ubi est depositum præfati Pontificis Clementis IV. appositum fuit pro ejus insigne gentilitio Aquila nigra Coronata, & scutum fascia nigra circumdatum cum octo argenteis globis, quod insigne est nimis recens, ut apparet ex diplomate Caroli V. Imperatoris, Catalano, nempe, Grosso concessum, apud Claudium Clementem in vita Clementis IV. cap. 2. qui Grossi ex familia hujus Pontificis esse se existimant; nam ante Papatum Guido Grossus appellabatur hic Pontifex. Cæterum D. Antoninus Florent. Archiep. par. 3. suæ hist. c. 4. tit. 20. §. 1. & Abrahamus Bzovius in hist. Eccles. ad ann. 1266. cum Malaspina, & Villano concordant, quod, nimirum, primum Clementis IV. insigne erat draco Aquilæ suppositus. Sed vera, ut ad propositam cum draconibus in hastis delatis processionem redeamus; ego quidem valde suspicor, quod talis usus (sicur, & nonnullæ aliæ cæremoniæ) à Gentilibus provenisset: apud Trebellium enim Pollionæ in Gallieno Imp. hujusmodi ritum fuisse legimus: ait enim ille: [Omnes viæ ludis, strepitumque, & plausibus personabant, ipse medius (id est, Gallienus) cum picta toga, & tunica palmata inter patres (ut diximus) omnibus Sacerdotibus prætextatis Capitolium petiit. Hastæ auratæ atrinsecus quingenæ, vexilla centena, & præter ea, quæ Collegiorum erant, dracones, & signa templorum, omniumque legionum ibant, &c.] Nam dracones inter Romanæ mili-

tiæ signa erant, ut Ammianus Marcellinus, cap. 8. similes dracones ad pompam delatos refert; licet tamen Christiani deinde his, ac similibus ethnicorum cæremoniis perfectio, sanctoque fine ad Deum, nempe, directo, usi sint laudabiliter. Itaque penes Romanos milites antiquitus reperiebantur draconum signa, quorum legionarii draconarii dicebantur. [Templum sanè Solis, quod apud Palmyram aquilifer legionis tertie cum vexilliferis, & draconario, & cornicibus, atque licicibus diriperunt. Fl. Vopiscus in Aureliano Imp. c. 31.] De quibus Draconibus, & draconariis passim, cit. Ammian & ejus ætatis scriptores; erant tamen antea Perfarum signa, Vopisc. ibid. c. 28. DRACUS. FR. monetæ species. Vide Latinum in Josephum Hebr. lib. 3. c. 9.

DRAGUMANUS, barbaro græca dictio *δραγμανος*, linguarum interpres, italicè *Torcimano*. FR. aliqui putant etymon à Chaldaico vocabulo *Targum* derivari, quod interpretationem significat, hinc in Oriente peregrinarum linguarum interpres *Turgeman* dicitur; de Dragumanis incidenter Ecclesiastici scriptores non raro agunt. Vide *Targum*.

DRAMATIS CANTICUM. Vide *Canticum dramatis*.

DRAPPI, textilis pannus, & vestis. [Et sicut quando solemus de istis frequentibus itineribus reverti ad mansiones nostras detonsi, & decalvati cum drappis, & calceamentis deppannatis, & tunc nos reficimus, & reparamus. Sinod. Pistenfis, c. 1.] Reperitur etiam Drappalia. Vide *Fundatum*.

DROMICUS, *δρομικός*, dicitur Ecclesia, quæ rectum laqueatum non habet; sed tantum angustum pontem ex asseribus super trabes per longitudinem porrectum, ut ad huc Romæ in Ecclesiis S. Pauli, & S. Cæcilie, aliisque perspicitur: ita à Græca dict. *δρομος*, id est, cursus dicitur, quæ pontes italicè *Corridori* dicuntur. [Ubi & sacrum illius sepulcrum, & templum dromicum est. Phocas, c. 29. In magna Ecclesia S. Sophiæ, quæ prius dromica erat. Codinus apud Leonem Allatum de templis Græcorum.]

DROMON, *δρομὸν*, navis velocissimus cursus, ex supra dicta etymologia. [Et cum fas fuerit revertendi, vestros concedite missos, & tales, qui dromonibus congruis eos Romam, favente Deo, Apostolorum precibus studeant referre. Nicolaus I. epist. 2.] Vide *Dromondus*.

DROMONDUS. FR. Dromon navis, de qua supra. Apparavit ei navis quædam permaxima, quam dromondum vocant: Matth. Paris ad ann. 1191.] Vide *Dromon*.

DRUCTE, sponsa, Saxona vox: [Si quis puellam, quæ dructe dicitur, ad maritum, &c. In lege publica, tit. 14. §. 10. Alii tamen *Druthe* legunt.]

DRUDUS, fidelis, germanicum etymon *Dron*, id est, fidelis. [Et sine comitatu drudorum, atque vassorum: In Capitalis Episcoporum Rhemenfis, & Rhothomagensis Regi Ludovico missis.] Romæ *Fidelis* dicuntur Senatoris famuli.

DRUNGARIUS, Δρουγγάρης, Exercituum Dux, in aula Imperiali Constantinop. officialis; sed *Drungaris* à Luitprando in ejus legatione appellatur, inquit: [Drungaris enim, sub cujus manu navium est omnis potestas &c.] ubi mendosè in aliquibus codicibus *Delongaris* legitur. Vide *Bigla*.

DRUSUS, patiens, rigidus, secundùm Isidorum; at gygas, validus, bellator, secundùm Kilianum in suo Belgico Dictionario, ex voce *Drou*.

DUCARIUS, ductor: [Scrofa ducaria. In lege salica, tit. 2.]

DUCATRIX. FR. Ducissa: [Ego Matilda Marchionissa, & Ducatrix] & passim in ejusdem privilegii, ac donationibus.

DUCENARIUS. Vide *Diacea*.

DUCICULUS, Doli epistomium, seu fistula, per quam exhauritur vinum. [Ligamina vasorum gladiis præciderunt, duciculos abstraxerunt. In vita S. Urbani Episcopi, c. 1. §. 4.] Alii *Ducibulos* legunt. FR. Non desunt qui *Duciolium* scripserunt. [Et ferraculum, quod duciolium vocant, manu ferens. Theodorus Eremita, in vita S. Magni Confess.] sed primum vocabulum rectius proferti videtur, cum ejus derivatio sit à verbo *Duco*; nam per hoc instrumentum liquor ex dolo ducitur, & idè aprius foras è *Ducidulus* diceretur.

DULCORO. Vide *Eduleoro*.

DUELUM. FR. pugilum lucta, §. decretal. tit. 14. c. 2. Est etiam abjuratiois genus de aliqua contentione infamiz, seu apice vani honoris, vel possessionis rei, quæ *Purgatio vulgaris* dicebatur, cuius tit. habetur, 35. in lib. 5. Decretal. ad distinctionem purgationis canonicæ. Prima est prohibita per cursualiticas constitutiones. Secunda est *Abjuratio*. Vide *Purgator*, *Juramentum*, *Judex compurgationis*, *Duell*, *Synon*. Vide *Monomachia*.

DULIA, Δυλία, id est, servitus, quod vocabulo Ecclesia utitur ad significandum cultum Sanctis debitum. FR. Qui cultus à novatoribus perperam negatur; nam Dominum in Sanctis suis laudare jubemur, c. unico in Clement. de reliquiis & veneratione Sanctorum. ||: *Hyperdulia* verò, ὑπερδυλία, debitus Sanctissimæ Virgini cultus dicitur, quæ cum præ cæteris puris creaturis meritis, ac dignitate supereminet; id è singularem cultum, & obsequium ei debetur. Tandem *Latria* λατρεία, quæ servitorem denotat, per quam Theologi adorationem soli Deo debitam intelligunt. Vide *Theopropia*. Inde *Missa* sacrificium, & Ecclesie dedicatio, licet in honorem alicujus Sancti agantur, cultu *latriæ* dicuntur fieri, quia directè soli Creatori diriguntur. Vide *Solidens*. FR. Vide can. venerabiles, de consecr. dist. 3 & ibi Glossa. Quare in Canone *Missæ* non fit mentio de Sanctis Cõfessoribus, & quomodo in Liturgia Græcorum intelligatur orare pro Sanctis. Vide *Canon Missæ*.

DULIANI, Δυλιανοί, hæretici ex Arianis, qui Verbum divinum, non filium Æterni Patris consubstantialem, sed servum assererebant esse. Vide *Arianis*, *Christianocogoriss*.

DUNA, colliculus; vox Belgica *Dun*, qua appellant arenæ grumos, quos mare ad littora coacer-

vare solet. Hinc D. Bernardus epistolam suam 337. ad Abbatem de Dunis dirigit, & recentiores Belgici *DunKerKen*, seu *DunKerKa* appellant, quæ latinè *DwynKerKa* dicitur, arcem illam munitissimam Flandria, quæ vernacule eorum lingua colliculorum Ecclesiam, seu Parochiam significat. Imò etiam antiquèus Celtica lingua vocabulum *Dunon*, ut Plutarchus in tractatu de fluminibus testatur, locum eminentem significabat.

DUODECIMA, & *Duodena*. Vide *Complexorium*.

DUPLA, vel *Duplicia*. FR. ea Monasteria dicuntur, in quibus Monachi & Moniales cohabitant simul, vel contiguè: quod prohibetur in can. Disimimus, can. in nullo, cum seqq. 18. quæst. 2. Vide *Ecetæ*.

DUPLEX, utitur Ecclesia hoc termino ad denotandam qualiter divini officii in choro recitandi: non enim, ut Jo: Frontonus perperam credidit, duplex, nempe, officium inde dictum fuisse, quia in eo die de duobus Sanctis, seu de feria, & de Sancto recitur; ideòque Author hic, motus vanis conjecturis, in ejus Calendario posuerat in numero duplicium aliquos Sanctos minùs solemnes, atque solemnissimas festivitates excluderat: malè enim Durandi verba interpretaverat; nam ille officium duplex, rectè illud appellaverat, in quo antiphonæ integrè duplicantur, seu quando duo Cantores in choro, pluvialibus induti canunt versiculos, ita ut majori solemnitate in apparatu, in numero candelarum, in campanarum pulsatione, & similibus ordinetur, ut in c. unico, de reliq. & venerat. Sanctor. in 6. ubi sic habetur: [Nos itaque piis ducti Conciliis, dignisque studiis excitati, nonnullos prædecessores nostros Rom. Pontificum (qui specialis devotionis prosequentes affectum, aliquorum festa Sanctorum sub duplici ordinaverunt officio celebranda) imitari sollicitè intendentes: eorumdem Apostolorum, Evangelistarum, & Confessorum festivitates præcipuas (de fratrurn nostrorum consilio, & assensu) sub officio duplici per univerfas orbis Ecclesias volumus &c. solemniter celebrari] & ibi Glossa: [Dicitur quidem officium duplex, cum tota antiphona dicitur ante psalmum, & tota post psalmum; aliàs nõ tota, (nempe, quando non est duplex) sed solum principium dicitur ante psalmum, alii aliter, clericis hoc relinquo.] Inrelligit nimirum Glossator per illud: *alii aliter*, quod, ut antè dixi, aliqui putant dici officium duplex, ratione majoris solemnitatis: duplicantur autem Cantores, & candelæ, & idè variis nominibus *Cantoris* scilicet, Officium; *Septem candelarum*, & *Annale* Officium duplex appellatur, ut in dictionibus *Annales*, *Candela*, *Cantor* dictum fuit; & Officiũ semiduplex *Succentoris*, *Quinque candelarum*, *Semianuale* denominat est. In cujus explicatione fallitur etiam idem Frõnonus, existimans semiduplex exindè dici, quia in recitatione Sanctis, & feriæ semireductus sit: sed revera sic dictum fuit ex eo, quia cum semiantiphona psalmodia initiatur.

DUPPLICITAS. FR. simulatio, hypocrisis, & aliquando peccatum mortale denotat: [Si fortè quid

- quid duplicitatis pro humana fragilitate in eodem flagitio incurrerint, 23 quaest. 5. can. Excommunicator.] Ibi que Glossa.
- DIPLOMA**, seu *Diplomate uti*. FR. die, noctuque iter agere. Glossa in l. si quis aliquem, de præjudicialiis actionibus.
- DURICORDIUM**, obstinationem, & duritiam cordis significat, Tertulliani phrasis, sicut inobediens iumentum Buccadurus dicitur. Vide *Buccadurus*.
- DUROPELLUM**, januæ limen, quod pedibus calcatur. In lege salica, tit. 61. FR. Alii tamen *Durpilum* legunt: [Postea intrare debet casam, & stare in durpilo, hoc est, in liminare, lex salica, ibidem;] vox tamen belgica *Dorpel*.
- DUSIUS**, ðamon incubus: [*Dræmones*, quos *Dusios* Galli nuncupant, hanc assiduam immunditiam & tentare, & affligere plures assueverant. D. Aug. lib. 15. de Civit. Dei.] Flandri enim (Kiliano teste) *Dunse* concubinam vocant, unde ab Italis *Donzella* viripotens vocatur. Vide *Damon*.
- DUX**. Vide *Bigla*, *Diasostis*, *Ducarius*, *Drungarius*, *Guido*, *Herotochius*.
- DYORIX**. Vide *Dioryx*.
- DYSSENTERIA**, *dyssenteria*, morbus. Vide *Besentericus morbus*.
- DYSTRUS**, Martii mensis. [Anno decimo Imperii Diocleriani mense dystro, qui Romanis Martius est. Euseb. lib. 8. c. 3. hist. ecclesiast.]
- DYTTIGUS**, græcum *dyttikos*, idest, occidentalis; legitur enim in tomo 2. Conciliorum, quod Concil. Constantinop. V. in *Mesaulio dytico* celebratum fuit, nempe, in aula, seu palatii parte occidentem respiciente: quare corrigi non debet hoc vocabulum, ut arbitrantur aliqui.

E

EBRINUS, virens, à græco *εαρινός*, idest, vernus; [Non placet Deo, quod non ipse produxit, nisi si non potuit purpureas, & earinas oves nasci jubere: si non potuit, ergo noluit. Tertull. de habit. mulier, cap. 8.] Quia ver

- virescere facit, hinc sanitur causa pro effectu.
- EBIONÆI**. FR. heretici ab Ebione seducti, de quibus Rufinus, c. 27. August. hæres. 10. tom. 2. lib. 1. Epiphani. hæresi, 10. Niceph. lib. 3. c. 13. & Euseb. lib. 3. hist. eccl. c. 21. & lib. 4. c. 7. Ebion autem hebraicè pauperem, & egenum significat, unde Ebionæi mentis, & intelligentiæ inopes interpretantur. Euseb. ubi supra, lib. 3. cap. 21. Vide *Hebionæ*.
- EBORATUS**, eboreo opere elaboratus. [Hic tessera frequens eboratis resultatura pyrgorum gradibus. Sidonius, lib. 3. epist. 12.]
- EBRIAMEN**, liquor, qui ad ebrietatem inducit. [Et vinum, inquit, & ebriamen non bibet. Tertull. de Jejun. c. 9.]

- EBRIUS**. Vide *Bria*, *Debrius*.
- EBRYMIUM**, legitur hæc dictio in Regulis S. Patrum, quæ locum destinatum in choro significare videtur: fortassè legendum est *Epiphymnium*, quod locum in choro denotat, in quo hymni canebantur.
- ECBOLA**, & *Ecvola* *εκβολή*, idest, res minima, & parvæ estimationis. [Scripsit autem Secundus, & ad se missos à curatore, & ordine centurionem, & beneficiarium, qui peterent divinos codices exurendos, eisque respondisse, Christianus sum, & Episcopus, non traditor: & cum ab eo vellent aliqua ecbola, aut quodcumque accipere, neque hoc eis dedisse, apud Baron. ann. 305.]
- ECCLESIA**, græca vox, *ἐκκλησία*, idest, adunatio, inde usus postea obtinuit, ut pro loco ad cultum divinum destinato acciperetur. FR. [Et cum hoc dixisset, dimisit Ecclesiam. Actor. 19.] Item pro universo etiam catholicismo, unde dicitur, Ecclesia unus thalamus Christi est, can. quamvis: dist. 21.] & ideo catholica dicitur, idest, universalis. Vide *Catholicus*. Et Apostolica; Apostoli siquidem unam fidem elegerunt, quam tenens Ecclesia, potest ideo Apostolica dici. Glossa in c. 1. extrav. comm. de major. & obed. quæ antonomastice Romana intelligitur, cau. nō licet Papæ, 12. qu. 2. §. Quod non solummodo. Item intelligitur potestas ecclesiastica, unde: [Ecclesia nulli claudit gremium redeuntis, de hæreticis in sexto, c. 4.] Ecclesiæ iudicium non semper dicitur divinum, quandoque enim differens est; nam: [Judiciū Dei veritati (quæ non fallit, nec fallitur) semper innititur: iudicium autem Ecclesiæ nonnumquam opinionem sequitur, quam & fallere sæpè cōtigir, & falli; propter quod contigir interdum, ut qui ligatus est apud Deum, apud Ecclesiam sit solutus &c. in 5. Decretal. tit. 39. c. 28.] quod intelligendum est non clavium, sed dispositionis defectu; nam Ecclesia non iudicat de internis: secus verò in rebus, quæ declarant de fide; nam hæ infallibiles sunt. Quid autem significet Extra Ecclesiam. Vide *Extra catholicam Ecclesiam*. Igitur quo ad Ecclesiam materialiter sumptam. Vide *Basilica*, *Cælestis*, *Confessio*, *Cubiculum*, *Cyriaca*, *Dominica*, *Maryrium*, *Pastophorum*, *Plebs*, *Porphira* in dict. *Porphyrogenius*, *Templum*. Quo ad ejus partes. Vide *Altare*, *Androna*, *Apsis*, *Aspaticum*, *Cancelli*, *Cappella*, *Capsum*, *Catechumenum*, *Chorus*, *Concha*, *Confessio*, *Cosmates*, *Cromicus*, *Ebrymium*, *Fletus*, *Gallilæa*, *Garzonostasium*, *Gazophylacium*, *Ganæcona*, *Hyemantes*, *Matronæum*, *Narthex*, *Nymphæum*, *Oratorium*, *Paradisus*, *Parvisium*. Peribolus in dict. *Perivolium*, *Presbyterium*, *Propitiatorium*, *Sancta Sanctorum*, *Sacarium*, *Solea*, *Sphinx*, *Suggestus*, *Transenna*, *Tribuna*, *Trichorus*. Est navis instar. Vide in Profusione hujus operis, & in dict. *Vestor*: Gregorius Thaumaturgus à Balsamone adductus quinque Ecclesiæ divisiones assignavit, cujus hæc sunt verba: [Fletus, seu Luctus est extra portam Oratorii: ubi peccatorem stantem oportet fideles ingredientem orare, ut pro se precetur. Auditio est intra portam in

in porticu, ubi oportet cum, qui peccavisti, stare usque ad catechumenos, & illinc egredi; audiens enim, inquit, scripturas, & doctrinam, ejiat, & precatioe indignus censetur. Subiectio autem, seu substractio est, ut intra templi portam stans cum catechumenis egrediatur. Congregatio, seu Consistentia est, ut cum fidelibus consistat, & cum catechumenis non egrediatur. Postremò est participatio Sacramentorum.] Quæ divisiones adhuc videntur in sumptuosa, & magnifica Montis regalis Ecclesia Siciliæ, à Rege Gulielmo cognomento bono mirificè ædificata, ac multis picturis summè nobilitata. Ritus deinde consecrandi Ecclesiæ à Silvestro Papa I. introductus fuit, qui prima vice Lateranensem Ecclesiam consecraverat, de qua in dist. *Constantiniana* dictum fuit nam ante Constantini Magni imperium ad unatone fidelium propter perfectiones, in Oratoris privatis, & in cryptis fiebat. FR. Hoc tamen intelligendum puto quo ad consecrationes publicas, & solennes; nam de privata Ecclesiæ consecratione in officio S. Cæcilie V. & M. hunc ritum antiquiorem fuisse ostenditur, dum ibi de eadem Sancta dicitur, Deum precasse, nempè; [Triuam à Domino poposci inducias, ut domum meam Ecclesiam consecrarem,] quod quidem obtinuisse legitur. Ecclesia semel consecrata, non debet iterum consecrari, nisi aut ab igne exusta, aut sanguinis, vel feminis humani effusione polluta fuerit. Concil. Nicen. apud Gratian. can. Ecclesiis semel, de consecrat. dist. 1. ||: Vide *Altare*; ubi etiam dictum fuit, in usu antiquorum fuisse Ecclesias semper orientem versus respicere, & hoc propter varias rationes à SS. Patribus tum Græcis, tum Latinis adductas; primò quia tali positione adorabatur Dominus versus locum, ubi steterunt pedes ejus, juxta illud Psalm. 131. *Adorabimus in loco &c.* Secundò quia (ut ait D. Achan. de plur. & necess. quæst. 14.) in Oriente re præsentatur nobis mysterium veræ lucis, quem usum idem Sanctus Doctor ex traditione Apostolica fuisse affirmat. Tertio ad aspiciendam paradisi terrestri situationem, quæ orientalis erat. S. Clem. lib. 18. const. A. post. c. 15. & Nyssen. de orat. Quarto quia Oriens est præcipua mundi pars. Justin. Mart. ad orthod. quæst. 118. Quintò ad adorandum Christi faciem, quia crucifixus fuit versus Occidentem respiciens, & eadem positura ad cælum ascenderat, & quemadmodum visus est ascendere, sic veniet in fine mundi. Damasc. de fide Orthod. cap. 13. Sextò quia de manè, cum sol adhuc in parte orientali esset, Spiritus Sanctus in forma ignis stetit supra Discipulos Domini. Tertull. contra Valent. c. 3. Septimò ne conveniamus cum Judæis, qui versus occasum orant. D. Thom. par. 2. quæst. 3. art. 3. ad 5. FR. postet etiam & octava ratio addi, nempè, ad differentiam Priscillianitarum, ut in Concil. 1. Bracar. can. 21. habetur: [Omnia retinet Oriens, & non sicut Priscillianiana hæresis permutavit.] Itaque hi hæretici antiquum ritum mutavere in

Hierolexicon Magri.

primitiva Ecclesia introductum, ut habetur 11. dist. can. Ecclesiasticarum. Ubi sic affirmatur: [Alia plura adjicimus magnam quasi vim commendatitia mysteriis, quæ Orientem versus nos literarum orare forma docuit?] Ibi quæ Glossa alias hujus mysterii rationes affert. Vide Baron. ann. 34. n. 232. 251. 252. an. 58. n. 106. & 107. ||: Et hæc cæremonia observabatur etiam in sacramento Baptismi. [Ad occasum inversus Sachanam abjurabis, rursus quæ ad Orientem te te convertens, Deum confiteberis. Nazian. orat. 40. de Sacram. Bapt.] atque Baron. an. 58. n. 107. In Ecclesiis autem, in quibus presbyterium respiciebat versus Occidentem, sicuabatur Altare in medio, ita ut celebrans, ex parte posteriori Altaris positus, respiceret versus Orientem, ac populum; sicut adhuc in aliquibus Ecclesiis Romæ observatur. [Unde in Ecclesiis ostium ab Occidente habentibus, Missam celebrans in salutationibus ad populum se vertit, quia quos salutamus, facie ad faciem præsentamus,] & deinde oraturus se ad Orientem convertit. In Ecclesiis verò ostia ab Oriente habentibus, ut Romæ, nulla in salutatione est necessaria conversio: Sacerdos in illis celebrans semper ad populum stat conversus. Durand. lib. 5. cap. 2.] Qui tamen ritus usque ad Leonem Papam I. in Ecclesia rigorosè observatum fuit; sed contrarium postea cautum fuerat. Vide Baron. an. 443. num. 6. prout dictum est in dist. *Dominus vobiscum*. In eo verò situ pro Ecclesia ædificanda destinato erigebatur Crux in signum possessionis. Ecclesia Nutrix dicitur Ecclesia parochialis. [Nos ab Ecclesia non recedimus, nec spernimus nutrices Ecclesias. Agobardus Abb. de privil. & jure Sacerd. cap. 12. FR. Ecclesia Matris, seu Nutrix dicitur illa, in qua reperitur fons baptismalis. Glossa in Clement. cap. unico de Baptismo. Ecclesia dicitur etiam secretum cæleste, can. prædia, 12. quæst. 2. & ibi Glossa. Vide *Contina*, Ecclesia Carli, unica Christi Sponsa. Vide *Monogamus*. In quo differat Ecclesia Parochialis à Curata, & Baptismali. Vide *Parochia*. Ad quantam distantiam ejus immunitas extendatur. Vide *Passus*. Cæremonia in Ecclesiis consecrandis. Vide *Stauropogium*.

ECCLISIARCHA, Ἐκκλησιαρχὴς, Ecclesiæ primarius.

ECCLIASIASTES, vox græca Ἐκκλησιαστής, liber Sacræ Scripturæ à Salomone compositus, & Concionator, seu Adunator interpretatur; multitudini enim congregatæ directus est hujus libri discursus. Vide *Panæretos*.

ECCLIASIATICUS, Ἐκκλησιαστικὸς, est item alius Sacræ Bibliæ liber à Sidrach compositus; ita denominatus, quia in eo eruditiones pro concionatore, & in congregata plebe sermonem habenti expediuntur.

ECCLIASIATICI ORDINES. Vide *Ordines Ecclesiastici*.

ECETÆ, sive *OEcetæ*, ex græco οἰκηται, id est, commorantes; aliqui Monachi heretici fuerunt ita appellati, quia cum monialibus habitare cõsueverant,

& cum ipsi saltabant, quo actu imitare afferebant Sororem Moysi Mariam, quæ post transitum maris rubri cecinit, & cum populo saltabat. Vide *Dupla*.

ECHIDNA. FR. ex græco *ἐχιδνα*, idest, vipera: [Non est echidnæ venenum malicia illius. Greg. Nazianz. de modesto.

ECHINA. FR. vocabulum, quod librariorum errore, in epist. 18. lib. 2. B. Petri Damiani malè appositum fuit; cùm corrigi deberet *Echeneis*, vox quidem græca *ἐχηνίς*, quæ remoram pisciculum denotat, de quo S. Eustachius in Examer. [Est parvus admodum piscis echeneis appellatus, ingentes naves plenas ventis adharrens moratur,] à Plinio tamen, lib. 9. c. 31. *Echinometra* vocatur.

ECHOICUS, *ἠχοικός*, genus carminum: [Faciebat siquidem versus oppidò exactos, tam pedum mira, quàm figuratum varietate, hendecasyllabos, lubricos, & enodes, exametros crepantes, & cothurnatos, elegos verò nunc echoicos, nunc recurrentes, nunc per anadiplosim, principisque connexos. Sidon. epist. 11. lib. 8.] FR. aliqui codices *Eschios* habent; sed *Echoicos* ab echo in fine cuiuscumque versus opposita legendum est, de quibus figuris habetur apud Aufonium in Echoicis recurrentibus per anadiplosim, principisque connexis exemplum, hoc est:

Res hominum fragiles alit, & regit, & premit
 Fors dubia, æternumque labens, quam fors
 blanda fovet spes
 Spes nullæ finita ævo cui terminus est mors
 Mors avida, inferna mergit caligine quam
 Nox obitura vicem, remeaverit aurea lux
 cum lux
 Lux dono concessa Deum: cui prævius est sol
 Sol &c.

Apud Aufonium edyllo, 5. Alio modo versus recurrentes, qui retro scandentes appellantur, tradit idem Sidonius, lib. 9. epist. 14. iniquens: [Igitur interrogas, per pugillatorem, quos recurrentes asseram versus, ut celeriter explicem: sed sub exemplo. Ni nimirum sunt recurrentes, qui metro stante, neque liceris loco motis, ut ab exordio ad terminum sic à fine releguntur ad summum, sic est illud antiquum.

Roma tibi subito motibus ibit amor.

Et illud

Sole medere pede, ede perede melos.]

De aliis versuum speciebus. Vide *Versus*.

ECSTASIS, vox græca *ἐκστασις*, stuporem, & mentis alienationem significans, qua utuntur Sancti Patres ad denotandum vigilantem somnum in contemplativis personis, quando sensibus destituti, earum mens à contemplatione profundiorum, & cœlestium mysteriorum rapitur. FR. Auctor Vocabul. Eccles. qui nedum in orthographia vocum non rarò errat; sed etiam

in derivatione eorum sæpè fallitur, & græca vocabula hebraica censet, & vice versa: sic hoc vocabulum hebraicum facit.

ECTESIS, ita appellatur fuit liber quidam hæreticalis à Sergio Patriarcha compositus, ac Heraclio Imp. in hæresim monothelitarum lapsò, oblatas. Vox quidem græca *ἐκθεσις*, idest, expositio, ubi assertivè exponere, & declarare veræ fidei professionem ostentabatur; sed tamquam impietatis refertus, à Severino Papa, & ejus successore Joanne IV. damnatus est. FR. ob quam imposturam S. Martinus Papa, aliique Sancti Doctores exilium passi, ac tandem inter Ecclesiæ Martyres computati sunt, de quibus in Collectaneis Anastasii à Jacobo Sirmondo Societ. Jesu in lucem editis, & apud Baronium, ann. 639. & ann. 640. n. 1. agitur.

ECTROMA, *ἐκτρομα*, abortivum [Scilicet, de enthymesi, & cõtromate. Tertull. advers. hæret. cap. 7.

ECUOLA. Vide *Echola*.

EDAD, quid hebraicè significet. Vide *Scenopogia*.

EDEM, hebraica vox, quid significet. Vide *Pæradisus*.

EDICTALIS. FR. Edicti possessivum. [Hac nostra edictali constitutione sancimus, extrav. comm. de crimine falsi.

EDICTUM. Vide *Legos*.

EDRA, sive *Hedra*, *ἔδρα*, essedum, lecticæ genus. [Ipse edram auream confedens Heracliam venit. In vita S. Gulielm.] FR. & Leticarii Essedarii dicti fuerunt.

EDUCERE SE PER ÆNEUM, legis Salicæ phrasis, intit. 59. & est, quando reus cogitur suam innocentiam probare, sommergendo brachium in aqua ferventi, & ita purgatur à calumnia, absque idoneis testibus ei imposita; alia genera purificationum reperiebantur, de quibus in dict. *Duelum*, *Missa judicii*, *Juramentum*, *Judex purgator*, *Purgatio vulgaris*, habetur, quæ omnia in jure can. prohibita sunt.

EDULCORO, dulcoro, dulcem reddo. [Fons Maræ (idest amarus) per lignum dulcoratus. S. Ambros. de instr. Virg. cap. 5.] Reperitur etiam *Indulcoro* verbum. [Hoc enim lignum tunc in sacramento erat, quo Moyses aquam amaram indulcoravit. Tertull. advers. Judæos.

EDULITAS, caritas, & difficultas escaria. [In argumentum illius filii perditionis generaliter mundus in maligno positus est, defævit morbus pestilens, & edulitas invalescit. Petr. Blesen. epist. 43.] qui usus est sententia Evangelica: [Erunt pestilentia, & fames] sic loquens: [Certè cùm abescent regiones ad inestem, nec adhuc in hac edulitatis clade unum pauperem refecisti. Idem epist. 91.] dicitur edulitas; nam in cibariæ difficultatis tempore, ea privatio magis appetitum edendi generat.

EDULI, Edaces. Vide *Vovativinus*.

EFFICACIA. Vide *Energema*.

EFFOEMINATIO. FR. aſtio, & uſus ſceminilis. [Inter effoeminationis modos &c. Tertull. de ſpectac. c. 25.

EFFOEMINATUS. Vide *Femellaris*, *Femellaris*, *Langus*.

EFFRICO, ſcobino; [Spicas decerptas manibus effruxerant. Tertull. lib. 4. ad verſ. Marc. cap. 22.] de Diſcipulis Chriſti, qui manibus conſcricantes ſpicas in die Sabbati, coeperant manducare, loquitur; in antiquis Codicibus *Effruxerant* legebatur, ſed Pamelius reſtituit *Effruxerant*.

ERIGORUS, græcum vocabulum ἐριγρός, ideſt. vigilans; ubi enim in Daniele, c. 4. latina lectio habet: [Et ecce Vigil, & Sanctus de Cælo deſcendit:] græca habet ἐριγρός, & Clem. Alexand. lib. 2. Pædag. c. 7. inquit: [Beati enim, qui ad ipſum vigilantur, ſe ipſos aſſimilantes Angelis, quos nos erigros, hoc eſt, vigilantes, vocamus.] LXX. etiam ex Hieronymi teſtimonio eundem vocabulum Angelum vertunt. Item liber, qui ſub nomine Henochi reperitur, ejus titulus eſt de *Egrigoris*, ideſt, de Angelis.

EGUMENARCHIUM. Vide *Gegumenus*.

EGUMENUS. Vide *Hegumenus*.

EJECTA. Vide *Divortium*.

ELECTA. Vide *Sorek*.

ELÆON. ἑλαῖον, Olivetus mons, ex græco vocab. ἑλαῖος, olei ſignificans. Ideo Tertull. lib. 4. ad verſ. Mar. c. 39. loquens de Domino noſtro, quando in montem Olivetum ſecedebat, ait: [Ad noſtem verò in elæonem ſecedebat.

ELATE, abies, tenerum palmarum germen, ſive lanugo, quæ ad inſtar capillarum formæ fructum obtegit: eſtque græca dictio ἑλάτη. [Comæ ejus ſicut elatæ palmarum. Cantica. cap. 5.] ex quo verborum ſenſu manifeſtè eſſe nomen ſubſtantivum colligitur, quod in ſingulari abſq; diphthongo ſcribitur, licet in plurali *Elatæ* dicatur.

ELECTIO. Vide *Chirotonia*. Electio Epifcopi quomodo ſciebat antiquitus. Vide *Suſſeſtio*.

ELECTOR. Vide *Aſſumptor*. Qui debet in ſingulari ſchedulam ſui voti ſcribere. Vide *Singularis*.

ELECTUS, in ſenſu ſubſtantivo ſignificat electio-nem: [Quod cum boni electum accepiſſem, malui, quod nocebat, appetere. D. Paulinus, epilt. 7. ad Sever.] FR. In ſenſu autem adjectivo nonnumquam voluntarium ſignificat. [Ita ſanè, ut ſi ille, ad quem pertinuiſſe videbatur, probare potuerit magis illius electam negligentiam ab hæreticis, ut impunè ibi ſint, & ſuam diligentiam fuiſſe præventam &c. can. placuit, ut quicumque, 16. q. 3.

ELEMOſYNA, ἐλεμοſυνη. FR. ſtipes collecticia, ex dictionibus hebraicis *Eli*, ideſt, Deus, & *Moyſ*, nempe, aqua; nam, ut dixit Sapiens: [Sicut aqua extinguit ignem, ita elemoſyna extinguit peccatum,] & Gloſſa. in can. qui vult ordinare, de pœnit. diſt. 2. Quomodo autem elemoſyna à peccatorum pœnis liberet, habetur in can. miror. de pœnit. diſt. 1. & ibi Gloſſa. Ut à fidelibus elemoſynam accipient detenti in carceribus, die Dominica eos extrahi ſub custodia, Imp. Honorius ſanciverat. Vide *Dominica*, Elemoſyna dicitur.

Benedictio beatica, Eulogia, Oblatio, Offertorium. Vide ſuis locis. Vide etiam *Laturarius, Matrícula, Paracellaris, Stipes, Viaticum*.

ELEMOſYNARIUS. Vide *Phagolidorus*.

ELEGANTIA. Vide *Diſſerendiſſo, Sophiſta*.

ELEISON. Vide *Kyrie eleison*.

ELEGEMUS. Vide *Alalagmus*.

ELEPHANTINUS MORBUS. FR. lepra, ita dicta, quia cutem ſcabiſiam reddit ad inſtar elephantum. [Nam quatuor Monachi, qui eundem urſum occiderant, ſtatim elephantino morbo percuſſi ſunt, ut membris putreſcentibus, interirent. D. Gregor. lib. 3. dialog. c. 15.

ELEUSINA. Vide *Epopia*.

ELITIGATUS, ineluctabilis. [Ut ipſam terram Abbas habeat evindictam, atque elitigatam, ne ſit poſtmodum ex hac re, omnique tempore ſubita cauſa. In Marculfi formulario à Bigonio correcto. FR. in veruſto autem codice *Elidiatam* mendosè legebatur.

ELOGIUM, teſtamentum. [Et quoniam ſcribitis Dulcinum deceſſorem ipſius nihil de rebus Eccleſiæ ſuæ fuiſſe teſtatum; ſed de propriis, ac magis quæ in prædicto Monasterio fidelium oblatione collata ſunt, elogium condidiſſe. D. Greg. in regiſt. lib. 8. cap. 33.] In aliquibus codicibus *Eulogium* mendosè habetur. FR. [Et ſupremæ voluntatis elogio, in 3. decretal. tit. 24. cap. 3. ubi *Supremæ*, ideſt, ultimæ intelligendum eſt. Idem vocabulum habetur in C. de teſtamentis, l. jubemus. Item reperitur *Elogicus*, pro teſtamentario. [Ex ipſius elogica ſcriptione conjecturam capeſſo. Aldhel. lib. de Virgin. c. 14.

ELUDIUM. Vide *Colludium*.

ELUL. FR. ſextus Hebræorum menſis. Pereira, diſp. 1. in c. 12. Exod. n. 4. Ribera, in c. 2. Aggeri, n. 6. Matthæus Beroaldus, lib. 1. chronolog. c. 6. Sallianus, tom. 2. anno mundi 2544. n. 92. in quo volumine tabulas expanſas exhibet Calendarii Hebræorum.

ELUMINATUS, excecatus. [Nam quis ab hominum tam procul ſenſu; quis gemino obtutu eluminatus? Sidonius, lib. 8. epilt. 12.

ELUSIO DONATIONIS PAPÆ. FR. dicitur quando quis à Sede Apoſtolica aliquod beneficium obtinuerat, deindè ab Ordinario loci ſuper idem beneficium conſeſſionem imperat. In decretal. de ſententia, & re judicata, cap. 12. & ibi Gloſſa.

ELYMAS, ἑλυμας. Magus ab hebraica dictione *Elem* ſapientem, ſeu Dei conſiliarium ſignificante. [Reſiſtebat autem illis Elymas magus; ſic enim interpretatur nomen ejus. Actor. c. 13.

EMANSOR. FR. miles, qui cauſa furandi, ab exercitu diſcedit, & regreditur: hinc Itali domeſticum ſurem, qui frequenter, ac paulatim furatur *Ladro manſo* appellant. [Tempus diſcernit emanſorem à furtivo, & effractorem à fure, vel ſurem diurnum à nocturno, can. aut facta puniantur, de pœnit. diſt. 1.] & ibi Gloſſa. [Emansor eſt ille, qui diu vagatus eſt, & ad caſtra revertitur, ſi. de re milit. l. 3. §. 1.

EMBOLA. Vide *Embolus*.

EMBOLISMUS, græcum vocab. *ἐμβολισμὸς*, idest, intercalatio, sic appellata fuit oratio illa, quæ post Patrem nostrum dicitur submissè in Missa, nempe, *Libera nos quæsumus, Domine &c.* & dicitur embolismus, quia interponitur in hoc loco, & repetitur id, quod in Dominicali oratione postulabatur. [In embolismo tempore Christi sepulturæ, quando tacuere (sicut Innocentius Papa notavit) & quieverunt omnes præter ipsum Redemptorem, cuius tunc anima ad Limbum descenderat, ad Sanctos Patres liberandos; idèquæ Sacerdos Christum repræsentans, sub silentio orat: sed die Veneris Sancti alta voce pronuntiatur, ad significandam manifestam Salvatoris victoriam, Cruce mediante, obtentam. In ritu verò Ambrosiano semper alta voce pronuntiatur.

EMBOLUS, ambulacrum, seu porticus, græcè, *ἐμβολος*, à verbo *ἐμβάλω*, idest, ingredi, dicitur. [Ille jacebat in occidentali embolo ejusdem plateæ. Cyrill. Scyopolit. in vita S. Sabæ. Mauritius porrò Carianum embolum in Blanchernis condidit, in eoque omnem suam à puericia usque ad imperatoriam dignitatem vitæ historiam suæ depingit. Cedren.] Isidorus tamen *Embolus* appellat. Vide suo loco. Item repetitur *Embolis* nendum in significatione ingressionis, sed etiam egressionis, & in hoc sensu intelligenda sunt verba Gunteri apud Ganisum, in hist. Constantinopolitana, ubi sic ait: [Tempore autem illo missus est ad exercitum nostrum Cardinalis quidam Petrus, videlicet, Capuanus, quem Summus Pontifex ad hoc direxerat, ut præstatam sedaret controversiam, ageretque cum Venetis, ut felici embole, idest, Christi militiæ, maturum versus Alexandriam præstarent navigium.] Tandem *Embola* Constantinopolitani ingressum, seu advectionem frumenti in illam Civitatem appellabant.

EMBRIMUM, pulvinaris species, super quod Ægyptiaci Monachi sedebant, & ad dormiendum caput reclinabant, ex fascie stramentorum, seu juncozum: fortasse à verbo græco *ἐμβρίμιον*, derivatur, quod strepitare significat; nam simile stramentum solet conculcatum strepitum reddere, seu, ut alii malunt, à verbo etiam græco *ἐμβρίμιον*, idest, dormire, propter reclinatoris incommodum, & quiescendi modum, in quo perfectum somnum capi minimè poterat: [His itaque Beatus Moses collationi nostræ dans finem, adhuc nos avidos, & de ore suo pendentes, degustare somnum paulisper horratum est, isdem ipse, quibus insidebamus, pharisiis ad monens incumbere, embrimiis pariter capiti nostro cervicalium vice suppositis. Cassian. collat. 1. cap. ult. Stratum autem quid erat aliud, quam flores, & quæ solent appellari centonium, & embrimum, in vita S. Euthymii apud Sarium 20. Januar.] FR. Ergo non pulvinar, sed flores, non ex Euthymii vita col-

ligitur fuisse; quare ex citata Cassiani collat. satis colligitur, quod auditores B. Mosis, avidi illum audiendi; dormire minimè curabant; sed Magistri horratum, & ne ab ejus præsentia discederent, ea aviditate detenti, conati sunt pharisiis, in quibus sedebant, paulisper dormire, ut denudò excitati illum audirent, qua necessitate usi sunt flores, sive embrimiis involutis pulvinaris loco, non quòd embrimum pulvinar erat ex se, sed per accidens.

EMBROCHE, à græco vocabulo *ἐμβροχῆ*; medicorum terminus, quo denotantur potiones, in quibus per aliquod temporis spatium aliquod ingrediens poni debeat, ut is virtutem suam communicet, quo vocabulo utitur in ejus epist. 7. D. Ignatius Martyr.

EMBRYOCTES, formatur ex græcis vocibus *ἐμβρυοκτείνω*, idest, chirurgicum instrumentum quo discinditur embrio, ut ex materno utero frustatim extrahatur, quo vocabulo utitur Tertullianus, in libro de anima.

EMENDA. FR. taxatio poenæ. [Quod tertia pars emendarum, quas homines quinque parochiarum pro suis excessibus solvere compelluntur. In decretal. de offic. jud. ordin. c. 18.

EMERIANI. Vide *Hemiariani*.

EMINENTIE TITULUS. Vide *Titulus*.

EMOLOGO. Vide *Homologium*, *Omologo*.

EMPEDOCLES, philosophus, in flammis Ætæ se projecit. Vide *Thamnus*.

EMPHANISTICA, græca dictio *ἐμφανιστικὰ*, idest, manifestativa, à verbo *ἐμφανίζω*, manifesto. *Emphanistica* igitur erat solutio, quæ ab initiatis fiebat, quando alicui Ecclesiæ ascribebantur; nam sic inter Clericos manifestabatur annumeratos esse: [Si quis in Constantinopolitana Civitate Clericus factus fuerit, si quidem magna Ecclesiæ Clericus factus sit, emphanistica præter, quæ ex consuetudine præstari oportet; sin autem alterius Oratorii Clericus factus fuerit, nihil ab emphanisticarum nomine exigatur. Julian. Antecessor. const. 50. ab aliis tamen *Insinuativa* dicitur.

EMPHYTEUSIS, & *Emphyteosis*, *ἐμφυτεύσις*. FR. institus furcularis, seu plantatio, à verbo græco *ἐμφυτεύω*, idest, inserto; contractus penes Juristas intelligitur, quo directus dominus alicujus fundi usum fructum ejus concedit, cum pacto meliorandi, & solvendi annuales responsiones; atque hujusmodi fundus, ad impletis conditionibus in contractu appositis, numquam ad directum dominum pro tempore in obligatione apposto revertitur, quod à Zetone Imperatore pro stabilibus sterilibus, & ad infructuosas terras meliorandas introductum fuit; hodiè tamen pro similitiferis etiam conceditur: qui verò hujusmodi obligationibus succumbit *Emphyteutes* appellatur, cujus melioramentum à Justiniano *Emponema* dicitur à græco *ἐμπόνημα*, idest, fatigatio, seu labor; melioramenta enim sudoribus fatigantur. Vide *Accensator*, *Dominicata*, *Gaphani*, *Precaria*.

EMPOHEMA. Vide *Emphyteusis*.

EMPORIUM. FR. locus ubi merces concurrunt. Hinc ubi in Deuterono. c. 33. n. 20. habet Vulgata: [Qui inundationem maris quasi lac surgent, & thesauros absconditos arenarum.] LXX. legunt *ἐμπορία*, idest, [Divitiarum maris laetabundite, & emporia maritima habitantium] & Theodoretus [Emporia negotiatio] vertit.

EMUNCTORIA. FR. forficulae, quibus ellychnii fungus emungitur. Torrigius in tract. de Cryptis Vatican. edit. secunda, pag. 514. [Facies lucernas septem, & pones eas super candelabrum, ut luceant ex adverso. Emunctoria quoque, & ubi quae emuncta sunt, extinguantur, fiant de auro purissimo, & c. Exod. c. 25. n. 37.] ac idem habetur, c. 37. n. 23. & Numer. c. 4. n. 9.

EMUNITAS, immunitas. Sic in Synodo Papiense, ubi Episcopi à Ludovico Italiae Rege sub hac forma postulaverunt: [Ut emunitates progenitorum vestrorum ita conservari praecipiat, sicut à glorioso genitore vestro constitutum est.] Quibus respondit Rex: [Statuimus, ut Ecclesiae Dei per totius Regni nostri fundatae terminos, sub nostra emunitatis tuitione securae cum rebus, & familiaribus permaneant.] FR. [Et dum iidem maligni, juxta nostri praedecessoris Bonifacii decreta, pro violata emunitate illud emendare noluerunt, can. cum devotissimam, 12. quaest. 2.] & ibi Glossa, can. si saeculi. Ibidem. [Pro emunitate nongentos solidos Episcopo componat, can. si quis contumax, 17. qu. 4.] Idem vocab. habetur in Registro Farfen. n. 319. 321.

ENACIA, Gygantes. Vide *Golgotha*.

ENACENIA, graecum vocab. *ἐγκαινία*, idest, innovatio, seu dedicatio, applicatur ad Ecclesiae anniversariam dedicationem. [Facta sunt enacenia apud Constantinopolim, & recondita sunt Iuliana Andreae, & Lucae Apostolorum. Paul. Diacon. lib. 16.] Quae solemnitas *Ἀναξίμω*, Anaximum à Balsamone appellatur, idest, novae Ecclesiae aperitio. Vide *Dedicatio*.

ENCAUSTUM, color liquidus, & incorporeus ad miniandum, seu scribendum aptatus. [Imputet ergo sibi encausti immunditiam, qua corio inhæsit agnino. D. August. lib. 13. contra Faustum, c. 18.] Graeca *ἐγκαυστόν*, pictura inusta. FR. hujusmodi picturae, & scripturae genus Plin. lib. 35. c. 11. sic describit, in principio; [Sed aliquantulum vetustiores encausticae picturae duxerunt & c.] & inferius. [Encausto pingendi quo fuisse antiquitus genera constat, cera, & in ebore, cestro, idest, viriculo.] Turnebus *Vericulo* legit. In *cera* ait, quia in tabulis ceratis veteres scribebant, Ovid. [Tabulasque coloribus uris, dixit: & Martialis lib. 1. [Encaustus Phaecon tabula tibi pictus est.] Inde italice *Enchiostro*, seu *Inchiostro* ab Encausto atramentum dicitur. Itaque non sine erroris nota *Encanto* pro *Encausto* in Theodosiano Codice legitur, ubi sic habetur: [Encauto nomina adnectant, lib. 11. tit. 16.] Et quod antiquitus characteribus coloratis scribebatur. Vide *Rubricas*, *Smaltum*, *Titulus*. [Litera quoque recentior videbatur, quam charta, & à qua videbatur *Hierolexicon Magri*.

encaustum infectum, ut antiquius appareret. In decretal. de fide instrument. c. 6.

ENCHIRIDION. *ἐγκυκλιδιον*, idest, manuale, & dicitur quidquid ad manus promptum est, ut pugniunculus; liber usualis, quo titulo d. Aug. quoddam ejus opusculum appellavit, quod vulgò *Manuale* dicitur. Vide *Procherium*.

ENCHIRIUM. *ἐγκύριον*, manualis res, quo vocabulo usus est D. Hieronymus in denominatione Epigonatii, quod est sacrum Graecorum indumentum, & secundum ejusdem opinionem, linteum significat, quo Pilatus post lotionem manuum se absterxit in extensione condemnationis Christi, & sic S. Doctor ait: [Enchirium, quod est in zona, linteum est, quo manus extersit suas. In Theor.] Vide *Epigonation*.

ENCLISTUS, Clausuralis, & solitarius, ex graeco *ἐγκλιστός*, idest, absconsus.

ENCOLPIUM, *ἐγκόπιον*, parva Crux pectoralis Episcopi; significat etiam quodlibet pectorale reliquarium, fortasse à verbo graeco *ἐγκόπιζω*, quod continere in sinu significat. [Imposuit super colla nostra encolpium, idest, Crucem cum pretioso ligno, vel reliquiis, suspensam ex collo Imperatoris, & Episcoporum: Synod. VIII. act. 5. Mittimus encolpium aureum, cujus una facies crystallum inclusam, altera picta nigello, & intus habet alterum encolpium, in quo sunt partes honorandi ligni in figura Crucis positae. In act. Concil. Ephes.] Fuit encolpium hoc donum Nicephori Constantinop. Patriarchae Leoni Papae III. missum. Dicitur etiam *Phylacterium*, *Crux pectoralis*. Vide suis locis.

ENCRATITAE, *ἐγκρατίται*, continentes, ab *ἐγκράτεια*, concinentia, temperantia, moderatio. Ita dicti quidam Haeretici, qui magnam continentiam, & abstinentiam praeseferabant. Eorum originem Tatiano attribuit Isidorus, dum ait: *Tatiani à Tatiano quodam vocati, qui & encratitae dicti sunt, qui abominantur carnes*, Orig. lib. 8. c. 5. Hanc haeresim enumerat Epiphanius ordine 47. de quibus ita scribit: *Nuptias palam diabolicas esse decernunt; animata vero abominantes interdiciunt, non continentia gratia & c. Vino verò omnino non utuntur, diabolicum esse dicentes*. De iisdem similia habet Augustinus de haer. haer. 25. referens eos nuptias pares fornicationibus facere, aliique corruptionibus, nec eos in suorum numerum recipere conjugio utentes. Praeterea *prolationes quasdam*, ait, *fabulosas saeculorum etiam ipsi sapient: saluti primi hominis contradicunt*. Epiphanius *Tatianos, & Encratitas ita decernit, ut Encratitas Tatianos schismaticos dicat*. Addit Anastasius Sinaita in Hexam. lib. 11. eos non solum à muliere, tamquam à re mala abstinuisse; sed etiam ab arborum fructibus, ut quia sint peccati efficientes, propter arborem, quae dicitur inobedientiae.

ENCRYPHIAS, *ἐκρυφίας*, panis subcinericius dicitur, ab *ἐν*, in, & *κρυφός*, occultus. Quia nempe dum coquitur, in cineribus delitescit. Vox haec ab aliquibus Latinis usur-

patat: & de pane subcinericio pluries in Scripturis mentio. Panis erat paratu facilis, & apud Hebræos facis uſitatus. Quapropter Abraham, tribus Angelis hospitiis receptis, ut pane ſuauiori, & recenti eo paſceret, Saræ præcepit: *Fac ſubcinericios panes*, Gen. 16.6.

ENCYCLIUS CODEX. FR. ita appellatus fuit liber ille, in quo collectæ ſunt omnes epiſtolæ, quas Patres Concilii Chalced. Leoni Imperatori miſerant circa opinioniones Timothei Alexandrini, qui codex ab Epiphanio ſcolæſtico ex græco idiomate in latinum translatus fuit; *Encyclius* enim ſecundum vim Græcæ dictionis circularē ſignificat: nam circummittēbatur ad veritatem catholicam manifeſtandam.

ENDELECHISMUS ἐνδελειχισμὸς, idēſt, aſſiduitas, ſic vertunt LXX. verba illa, *Holocauſtum iuge*, quæ in Num. c. 28. & Daniele, c. 11. reperiuntur: hoc vocabulo etiam utitur D. Chryſoſt. hom. 2. ad verſ. Judæos.

ENDOTIS, Altaris mappa, cujus Græca etymologia ἐνδοτός, ex verbo ἐνδύω, idēſt, induo, quod ſecundum vim Græcæ dictionis *Endytes* ſcribi deberet. [Donavit & endotyri biſſinam pretioſiſſimam, omnem Chriſti Dei hitoriæ continentem, qua in die Epiphaniæ aram maximam exornari conſueviſſe reſtat. Agnel. in vita S. Maximi Episcopii Raven.] Eodem verbo Euchologium utitur, ubi de cæremonia mentionem facit, quæ in feria V. cœnæ Domini à Patriarcha agitur. Vide *Mappa*.

ENDROMIDATUS. Vide *Endromis*.

ENDROMIS, ἐνδρόμις. FR. hirsuta, ſeu villoſa veſtis ex græco ἐν, in, & δρόμις, curſus; ad equitandum enim inſerviebat. Legitur etiam *Endromidatus*: [Tu endromidatus exteriùs, interiùs ſalceatus. Sidon. Apollinar. lib. 2. epiſt. 2.] Vid. *Amphimalla*.

ENERGEMA ἐνεργημα, operatio, efficacia, & accipitur in malum ſenſum, ſcilicet, pro operatione diabolica in Energumenis excitata. Hinc Tertullianus de Philomena à Marcione hæreſiarcha vitiata, & ab eo tamquam prophetiſſa propalata, loquens, ait: [Poſtea verò immane proſtribulum, & ipſam, cujus energemate circumventus, quæ ab ea didicit, phaneroſeis ſcripſit. Adverſus hæret. c. 30.]

ENERGUMENUS, ἐνεργεμένος, à dæmone agitatus. [Energumenus, qui ab erratico ſpiritu agitur, hujus nomen neque ad Altare cum oblatione eſſe recitandum, neque permittendum, ut ſua manu in Eccleſia miniſtret. Concil. Eliber. can. 9.] Energumeni ex conſtitutione Apollonica ab ordinationibus, & communionē fidelium arcentur. [Si quis dæmonem habeat, ne fiat clericus; ſed neque cum fidelibus precetur. Purgatus autē recipiatur, & ſi ſit dignus, fiat, can. 18.] Item dicitur *Arrepticius*. [Arrepticius ſimulantes, & qui morum improbitate, eorum figuram, & habitum ſimulātē præferunt, viſum eſt omnimodo puniri. Concil. Conſtantinop. III. can. 6. in Trull.] In Licurgia S. Clementis Papæ Energumeni expellebantur tempore conſecra-

tionis, & Diaconus alta voce dicebat, *Ite Energumeni*. FR. nam locum habebant in Eccleſiâ [Energumeni verò pavimenta domorum Dei intrent, can. omni die, de conſecrat. diſt. 5.] Ubi Gloſſa, ex Archidiacono, in can. Exorcista, diſt. 23. malè ait, quòd energumenus ab *Erge*, quòd eſt labor, & *Mene*, quòd eſt defectus, dicitur. Vide *Obſeſſus*. Quare energumeni, & publici pœnitentes in Miſſis defunctorum non excludēbantur. Vide *Pax*.

ENEUS, ſtupefactus, attonitus, mutus. [Et nimio ſtupore percuſſi, quaſi enei quidam effecti ſunt. In vita Abrabæ, c. 5.] Vox quidem græca *enēus*, idēſt, ſtupidus, ſeu potiùs ab æneo metallo ſic dicitur.

ENGARIA. Vide *Angaria*.

ENERVO. Vide *Inervo*.

ENGASTRIMITHUS. FR. Græcum vocabulum ἐγγαστριμυθος, idēſt, ventriloquus: ſic ab Origene appellatus eſt quoddam ejus opus, in quo de ſpiritibus pythonicis egit, qui ex ventre reſponſiones proferēbant; contra quem S. Eufſtachius Antiochiæ Archiep. ſcripſerat. Vide *Pytho*, *Pythonicus*, *Pythoniſſa*.

ENGITHECA. Vide *Entheca*.

ENIDIOS, marmoris genus, ita frigidiffimum, ut in aquam convertat ambientem aerem: [Eſt certa ſpecies lapidis in genere marmorum, quæ enidiος appellatur, cujus natura per magiſtros mineralia conſcribentes talis aſſeritur, quòd ex frigidiffima naturali ejus complexione aerem circumſtantem ingroſſando, tranſmutat in aquam: Gulielmus, de Terra Sancta, apud Caniſum,] & inferiùs: [Unde Conſtantinopoli in veteri palatio imperiali ſub terra quaſdam conchas marmoreas vidi de ſimili lapide, quæ plenæ exiſtentes aqua, evacuantur aliquoties, & revoluto anno, ſine omni humano ſtudio plenæ inveniuntur aqua, ut undique effluant. Ex quibus effectibus potiùs legendum puto ἐνυδρος, quòd ſignificat *In aquam*, quia in aquam convertere facit ambientem aerem. FR. an potiùs ἐνυδρος dicendum, qui lapis inter pretioſos à Plinio, lib. 37. c. 11. ponitur, & ita appellatur quia, ut ipſe inquit: Ad motum fluctuat intus in ea; veluti in ovili liquor.]

ENNEADECÆTERIS. Vide *Aureus numerus*.

ENNEAPHOTIA, *Ennaſofia*, & *Enaſofis*. Vide *Enoſofius*.

ENOCH. Vide *Sabbatum Enoch*.

ENODE. FR. abſolutè: [Ecce enodè eſt, quòd quod à laqueum præparaſtis. Ennodius in apologetico.]

ENOPHOTIUS, lampas unius luminis, ex græca dictione ἐνός φωτός, idēſt, unius luminis, ſicut *Enneaphotius* ab ἐννέα, idēſt, novem luminum; denotat. [Obſulit canitra enophoria ex argēto puriſſimo: Anaſt. in Benedicto III.] In aliquibus mendoſis codicibus *Enaſofis* legitur; alii *Ennaſofius* legunt. Item *Canistra ennaſofia*. Idē in Leone II. idēſt, novem luminum Reperitur etiam *Enaſofia*, idēſt ſex luminum; apud eundem. Vide *Enaſofici*.

ENORMIS. Vide *Enlex*.

ENOTICUS, & *henoticum*, ex græca dictione ἐνωτικός, idest, unitivus, sic appellatus fuit quidam liber à perfido hæretico Zenone Imp. ad instigationem Acacii Patriarchæ Constantinop. compositus; in eo enim de unione differentiarum in dogmatibus fidei inter Catholicos, & Eutyrianos agitur; & cujus Auctor callidè sub speciositate formulæ, & nomine reconciliationis catholicos decipere sagagebat, ac tacitè Concilii Chalcedonenfis decreta abrogare nitebatur. Qui liber à Felice Papa III. in Concilio XL. Episcoporum Italiæ damnatus fuit. FR. & idè præfatus Pontifex Vitalem, & Misenum Episcopos ad Zenonè unà cum Felice defensore miserat, ac citato Patriarcha Romæ, istamen in vindictam temerè à sacris diptychis nomen Pontificis delere conatus est, ac duo legati Pontificis stultè agentes cum perfidia Acacii concurrerunt; secus verò defensor Felix, qui ob id in vinculis jussu Imperatoris positus fuerat, ac ejusdem Imperatoris sequaces *Pacifici* appellati sunt, ex eo quia hanc opprobriosam concordiam defendebant. Vide Baronium, an. 483. n. 19. ann. 484. num. 27. & seqq. ann. 495. num. 5. & seqq. an. 496. num. 53. & ann. 519. num. 2. & seqq. Ejus etymon. Vide *Synodicum*.

ENSALMUS, incantatio, quæ in certis superstitiosis orationibus continetur, cujusmodi est oratio illa *Cruis Christi salva me*; à quodam Archiepiscopo Græco composita; de qua Dian. par. 4. to. 3. resol. 62. Hieronymus Bardus in suo tractatu medicopolitico, Athanasius Kircher, tom. 2. Magia Ægypt.

ENTATICUS, vox græca ἐντατικός, idest, extensivus; hinc Fulgentius, lib. 3. Mythol. de Peleo, & Thetide: [Emplastrum entaticum dixerit] quem locum aliqui *Emplastramentaticum* perperam locunt.

ENTELMA, præceptum, ex græco verbo ἐντέλλομαι, idest, jubeo; [Entelma fecit prædicto Abbati, lib. 1. Chron. Casinen. c. 49.] Alii ramen *Entilma*, *Entalma*, *Entolina*, seu *Entolina* legunt. Sed optimè dicitur *Entalma* à græco ἐντάλμα, mandatum, præceptum.

ENTHECA, ἐνθήκη, pecuniam à mensariis sepositam secundum Libonium significat. [Cùmque totam enthecarn cœnobii suam credat esse substantiam. Cassiod. lib. 4. c. 14.] Item *Enthecarn aulicarn* idem Cassiod. alibi dixit. FR. Sed potiùs thesauri reconditorium significare videtur, sicut *Argyrotheca* capsam denotat, in qua argentum conservatur. [Enthecarn habere non licet. Non est Episcoporum servare aurum, & à se revocare mendicantis manum. Quotidie tam multi petunt, tam multi gemunt, tam multi inopes nos interpellant, ut plures tristes relinquamus, quia quod dare omnibus possumus, non habemus. Non habemus ergo enthecarn, apud Gratianum, can. nolo, 12. quæst. 1.] Idem habet Isidor. lib. 15. c. 5.

ENTHECATUS. Conservatus.

ENTHONISTICUM. Vide *Xenium*.

ENTHUSIASTÆ. Vide *Precoatores*, *Euchetæ*.

ENTHYMESIS, ἐνθύμησις, animatio. [Scilicet, de enthymesi, & ætromate. Tertull. advers. Hæret. cap. 7.] FR. Calepinus verò cogitationem,

& commentationem hunc Tertullianicum terminum interpretatur.

ΕΡΑΤΑ, græcum nomen ἐρατὴ, intercalares dies denotat; significat, nempe, dierum anni solaris excessum ultra lunarem annum; hic enim 354. dies habet, solaris verò 365. & aliquid plus; itaq; solaris annus excedit lunarem in undecim diebus, præter horas, & minuta. Hinc epactæ notitia nedum ad inveniendâ mobilia festa infertur; sed etiam ad internoscendâ lunationes. Regula autem ad dignoscendam in quolibet martii mense novam epactam hæc esset. In quocumque recenti anno undecim dies suprâ epactam anni præteriti adjugendi sunt; at quando numerus excedit trigessimum, tunc excessus trigessimus erit numerus recentis Epactæ. Vide *Aureus numerus*.

ΕΡΑΓΝΟΤΙΚΟΝ, ἐραγνώτικόν, scriptura publica cunctis exposita, & patens, quæ vulgò *Manifestum* dicitur: talis appellatus fuit libellus, qui pro parte Basili Imperatoris in Concilio Constantinopolitano IV. Bahane Patrio ejus Vicario porrectus fuerat. Verùm *Εραγνώτικον* pro *Εραγνώστικο* suprâ positum esse censeo, à græca dictione ἐραγνώστικόν, aliquid purè legibile, seu suprâ omnia, quasi ante omnia legibile sonat. Eò quòd videlicet illa Basili exhortatio in Synodi principio, ante alia, aut coram omnibus, legi deberet. Baron. anno 869. n. 16.

ΕΡΑΝΟΚΛΙΣΤΟΣ, ex superiori parte intectus, & cooperatus, ex græcis dictionibus ἐράνω, adverb. quod sonat suprâ, & κλειστός, idest, clausus, seu tectus. [Regnum de auro purissimum epanoclistum cum catenulis suis, habens in medio Crucem auream. Anast. Bibl. in Hormisdâ.] Ubi de corona loquitur; quam Clodoveus Gallix Rex Apostolorum Principi obtulit, de quo in dist. *Missa* etiam agemus. Vide *Panoclistus*. FR. Antiquissimam hujus chamauri figuram, eadem prorsus forma, qua adhuc in capite S. Petri extantem suprâ ciborium Lateranensis Ecclesiæ atulimus delineatam in dist. *Bulla*, quam tamen coronam, sive chamauram Joseph Maria Sorefinus in tractatu de Capitis SS. Petri, & Pauli, pag. 7. inquit non esse amplius illam, quam Clodoveus miserat; sed aliam à Joana utriusque Sicilia Regina dono data. De reliquis hujus Titæ synonymis. Vide *Calyptra*, *Camelascium*, *Corona*, *Diadema*.

ΕΡΑΡΧΙΑ, & *Eparchus*. FR. officium, & officialis in aula græcorum Imp. ἐπαρχος enim provinciæ præsidem denotat: ex Codini tamen narratione, stabuli præfectum fuisse colligitur, licet ipse hujus officii genus non satis explicet; nam dum Theophilus Imperator quodam die equitaverat, occurrit ei muliercula, quæ equum, qui ipse Imperator insidebat, suum esse aj. bar, quod ille an verum esset perquiri jusserat, cognitaque fœminæ justitia, statim ex equo desiluit, eique restituit; repererat enim, quod Eparchi dolo equus à muliere ablatu fuisset; unde provisum deinde fuit, & mos inolevit, ut semper equos inanes, paratque pro fortuitis occurrentibus inagat

equitatum conducerentur. Caterùm Eparchus, ut Meursio placet in ejus glossa, officium erat inter magnum Pappiam, & magnum Drungarium biglæ. Et ἐπαρχος græcè idem nomen nimis genericum, auxiliatorem, idoneum, & sufficientem significans. Lexicon Græco-Lat. Junii.

EPARCHICON. FR. liber in quo notabantur publica Eparchorum, sive Præsidorum Edicta.

EPENDYTES, tunica, seu scapulare: alii verò Monachi interiorem vestem fuisse credunt, & nonnulli mantum, seu cappam; vis tamengræci vocabuli ἐπενδυτης, quamlibet exteriorem vestem denotat. [Lavit ependytem suam. In vita S. Anton. c. 23. Pellicem habens ependytem. In vita S. Hilar. c. 3.

EPHEMEREUTA, ἐφημεροβτης, officium religiosæ Essenorum familiæ, quorum acta Philo Hebræus descriperat, atque nonnulli, ut D. Hieronymus restatur, Christianos eos esse crediderunt. Nomen igitur hoc forsasè ex græco ἐφημερία, id est, vicissitudo derivatur; nam vicissim ad unumquemque illorum hoc oneris exercitium pertinebat, quod erat signis communiter commone-re, sicut etiam inter Christianos Religiosos hebdomadarii officium alternatim exercetur. [Ubi verò convenere candidati, & lati cum summa gravitate ad signum datum à quopiam ephemereuta, priusquam discumbant stantes una serie decenti, sublevatisque in cælum manibus, atque oculis; his quoniam didicerent cœlestia; illis utpotè incorruptis à muneribus, & à quavis illicito; precantur, ut placeat Deo id convivium. Philo de vita contemplat.

EPHESINA. Synodus falsificata. Vide *Falsor*. Ephesina grammata. Vide *Ephod*.

EPHI, mensura aridorum, quæ decimam cori partem continebat, nempe, quatuor modios circiter, de qua sæpè in Sac. Biblia.

EPHOD, vox hebraica, significat superhumerales, quo induebatur Summus Hebræorum Sacerdos, & aliquando additur dictio *Bad*, id est, lini, quæ sacra vestis erat cõmunis tam Sacerdotibus, quam Levitis; nam *Ephod* summi Sacerdotis erat nobilior, nempe, auro, hyacintho, coccino, & bysso contextum; reperiebatur denique tertium *Ephod* politicum laicis permissum, sicut fuit illud à Rege Davide ante adduccionem Aræ saltante, & à Samuele adhuc puero delatum, ut D. Hieronymus noravit. FR. erat autem *Ephod* duobus quadratis partibus formatum, quæ partes inter se super humeros conjungebantur, quarum anterior pectus, & posterior tergum tegebant; at ex lateribus minimè conjungebantur: super anteriorem partem pendebat *Essyn*, in quo illæ duodecim gemmæ erant cum duodecim filiorum Israel nominibus, & à Josepho Hebræo, lib. 3. Antiq. c. 8. sic describitur: Super hanc tertiam (nempe vestem) etiamnum induit vocatam Ephodem, græcè ephod eponimi similem, ea sit hoc modo ex variis coloribus auro intermixto, ita cõtextitur, ut circa medium pectus lacuna quædam relinquatur, maniculis quoque ita extantibus, ut planè tunica ap-

pareat. Lacunæ verò inseritur frustum amplius dine palmi, auro eisdem coloribus, quibus ephodes, variegatum, id vocatur *Essen*, ac si dicas rationale: quod ita quadrat, ut adamussim spatium illud circa pectus à texente relictum expleat, id committitur cum tunica annulis aureis per singulos angulos ex oris tunicæ, ac essenis extantibus intercurrente rænia hyacinthina, & ne quid inter circulos hier filio hyacinthino futuram expleat; in utroque autem humero singuli sardoniches auro inclusi fibularum vice eponidem adnectunt: his insculpta sunt Jacobi filiorum nomina literis vernaculis linguæ nostratæ, in utroque lapide sena, ita ut seniores dextrum humerum obtineant; quin & *Essenem* ipsum duodecim gemmæ distinguunt, eximia vel magnitudine, vel pulcritudine, ornatus hominibus propter enorme pretium incomparabilis, cui ternæ per ordines quatuor inerant, confertæ coronulis aureis, ita ut excedere non possint: in primo ordine sardonix, topazius, smaragdus; in secundo carbunculus, jaspis, saphirus; in tertio lyncurius, amethystus, achates; in quarto crysolithus, onyx, beryllus. His erant insculpta filiorum Jacobi nomina, quos tribuû auctores habemus, ordine, quo olim singuli nati fuerant. Cùm autem per se illi, quos diximus, annuli sint infirmi, nec possint pondus gemmarum sustinere; alios nomines majores in extremitate rationalis, quæ respicit ad collum, eminentes à textura fecerunt, qui suscipiant catenas aureas, opere plexili, venientes per fistulas quædam ad extremitates humerorum, quarum catenarum summitas ascendens reducitur post tergum, & circulo, qui est à tergo in eponidis fimbriæ connectitur: id quod præcipue sustinet ephodem, ne quo pacto defluere possit. Essen autem assuta erat zona jam dictis coloribus, & auro distincta, quæ totum complexa, rursumque supra futuram nodata, deorsum propendere sinebatur. Omnes autem fimbriæ, quibusdam oris fistulosis utrimque includebantur.] In his autem gemmis divina Oracula recipiebant Hebræi, quod loc. cit. c. 9. Josephus prædictus insinuat his verbis: (Quod mirabilius dicam, per duodecim enim lapides, quos supra pectus Pontifex feros in *Essyn*, id est, rationale portat, victoriam pugnaturis Deus prænuuntiabat; tantus enim splendor fulgebatur in eis, cùm nondum exercitus moveretur, ut omni fieret multitudini manifestum eorum auxiliis adesse Deum. Cessavit itaque, & sardonix splendescere annis ducentis ante hæc ego scriberem.] Unde credendum est, quod antiquæ Græcorum supersticio, quæ sæpè ex sacra Scriptura, & ex hebraicis caeremoniis surabatur, etiã id, quod de ephodinis literis insculptis miraculose narrabant Hebræi, usurpaverit; Græci siquidem eodem pacto de eorum ephesinis characteribus mendaciter commentati sunt, nimirum, quod è φησια γραμματα fuisent magicæ virtutis, per quos quicquid optarent, assequerentur, & in omni negotio victores evaderent, ut Suidas, Eustachius in Homeri *Odyssæa* 19. Diogenianus, &

Erasmus referunt. Summus Pontifex Christiani Orbis loco Ephod Fanone utitur. Vide *Fanon*. Aliquando in Sac. Scriptura per *Ephod* Sacerdotium intelligitur. Vide *Theraphim*.

EPHODION. FR. ἐφῳδιον, viaticum. [Videturque Græcos secutus, qui ἐφῳδιον, sumptum vitæ ad aliarum quoque rerum apparatus traducunt, ac sæpe ἐφῳδιον pro eo dicunt, quod est institue, & instrue. Aulus Gellius, lib. 17. cap. 2.] vide *Viaticum*.

EPHONOTROPHIUM. Vide *Acponotrophium*.

EPHRON, FR. quare in *Ephran* mutatus fuerit, D. Hieronymus in Genes. sic explicat: [Postquam pretio victus fuit Ephron, ut sepulchrum venderet, & accipere argentum, licet cogente Abraham, Vau, litera, quæ apud illos pro, O, legitur, ablata de ejus nomine est, & pro Ephron appellatus est Ephran, significante scriptura non eum fuisse consummatæ, perfectæque virtutis, qui potuerit vendere memoriâ mortuorum, apud Grat. can. postquam 13. qu. 2.] ubi Glossa sic explicat: [O, est ultima litera Græcorum, & A, prima, & designat, O consummationem, & perfectionem A, initiû & imperfectionem &c.] Ad quod etiâ facit illud Hieremix c. 6. & 14. Ezech. cap. 4. & 20. atque Joel cap. 1. quando dixerant *A. A. A. nescio loqui Græcorum*, scilicet, imperfectionem indicantes. Sequitur iraque in d. can. Gloss. inquit. [Ephron, idest, perfectus, Ephran, idest, imperfectus.

EPHEATES, ἐπητάς. FR. pirata, seu maritimus miles [Epibatis autem totius fraternitatis multitudo sit similis, ipsum quoque mare hic mundus habebatur: S. Clemens, epist. 1.

EPICEJA, seu verius, *Epicia*, græcè ἐπιείκεια, æquitas, benignitas, moderatio; Theologorum & Canonistarum terminus, quo significatur id, quod absque superioris oraculo æquè interpretari possit. FR. Interpretatio triplicis generis est. Glossa in can. sicut enim 11. quæst. 1. Interpretas autem Proxenetæ dicitur. Vide *Proxenetæ*.

EPICEDIUM. Vide *Fletobotomia*.

EPICITHARISMA, ἐπιθάρσιμα, citharæ epilogum, quo consueverant Antiqui in fine comædiarum uti, ut ea dulcedine lenitos auditores dimitterent. Hinc natum adagium, quo Tertullianus adversus Valent. cap. 33. usus est, nempe: [Veluti epicitharisma post fabulam:] FR. pro vitæ activæ symbolo. Vide *Cithara*.

EPICOMBIA, græcè ἐπικόμβια, quæ à Cantacuzeno, lib. 1. cap. 41. sic declaratur: [Dic, quo Imperator unctus erat, exit è templo, ab aliquo ejus optimatum, quem ad hoc delegerit, in populum jaciuntur epicombia: sunt autem fasciculi segmentis linteis, illigata habentes numismata aurea tria, totidem argentea, aut plura, & obolos æreos totidem; sparguntur hujusmodi fasciculi circa decies mille in vestitulo præcipue.] Idem refert Curopalata de off. Aul. Vide *Sirena*. Roga.

EPIDAPHNE. Vide *Theopolis*.

EPIDONATION, indumentum sacrum Græcorum ad modum calicis bursæ formatum, quod ab

Episcopis, & aliquibus dignitatibus illius ritus in celebratione usque ad genua pendens, & ad lævæ latus gestatur; idè ἑπιδονάτιον, seu ἐπιδονάτιον, idest, supergenuale dicitur; significat autem, juxta Balsamonis sensum, linteum, quo Salvator noster in ultima cœna ad lavandos Discipulorum pedes se præcinxerat; seu, juxta mentem Simeonis Thessalonicensis, gladium divinæ prædicationis denotat, quod est proprium Episcopi munus. FR. eundem significatum assertit in suo Glossario Cabasila, inquit: [Figura romphææ circumdat illum, genuale appellatum, quod in forma gladii efformatum est]; sed hujusmodi significatus potius situi, in quo desertur, quam figuræ materiali bursæ adaptatur, & quando eum celebrans alligat, inquit: [Accingere gladio tuo super femur tuum:] ideoque in ea depingunt effigiem Seraphim, quem Deus flammeo gladio, atque versatili ante paradisum voluptatis in custodiam collocaverat. Genes. cap. 3. & quia Seraphim sapientiæ symbolum est, quæ verius Prælati gladius esse debet. A Sancto Germano Patriarcha Constantinopolitano ἐρχέειον, enchirium (idest, linteum, quod ad manus adhibetur) appellatum fuit, ac linteum, quo Pilatus manus coram populo post lotionem absterferat, significat. Hodie tamen in Ecclesia latina solus Papa in solemnibus celebratione utitur, quod informa ex gui manipuli, & in cæremionali Romano *Subincitorum*, & *Subcingulum* appellatur, de quo in d. *Cingulum* egimus. Anno 1570. Græci epigonatum eadem, qua Latinorum forma ferebant, ut in quadam epistola Archidiaconi Soliti Majorano Molphææ Episcopi missa legeram; ubi de sacerdotibus Græcorum orientalium habitibus distinctè agit, & inter alia de epigonatio hæc ait: [Dopo si cinge un'altra sorte di cingolo pendente fino al ginocchio come stola picciola, la quale solo quelli, che sono in dignità, l' usano, come distributori de' beni.] Quæ epistola inter m. ss. Latini Latini in Bibliotheca Cathedralis Viterbiensis asservatur. FR. Balsamon in ejus primo tomo de Jure Græco-Romano hunc habitum tantum Episcopis fuisse concessum astruit, atque abusum recentiorum Græcorum damnat, quod illud Abbatibus, aliisque dignitatibus permittant, inquit: [Sacratissimus epimaniciorum, & epigonatorum amictus solis Episcopis concessus est, tanquam figuram Domini, & Servatoris nostri Dei Jesu Christi gerentibus.] Cachinni censuram profectò meretur etymologia, quam huic vocabulo assertit Salomon Suveigerus Pseudopædicans, lib. 2. sui Hodoporic, cap. 62. ubi hoc sacrum indumentum παρονάτιον vocat, quod barbarum significat. In dicit. Cherubim scribitur *Epigonathium*.

CRTRA. Vide *Enchirium*. *Epimanicion*.

EPIGRAPHVS, titulus. Vide *Pseudepigraphus*.

EPILEPSIA. Vide *Eunuchizo*.

EPILEPTICUS, morbus, idest, comitialis, græcum vocabulum ἐπιληπτικός. [Phronimus igitur Agathenosis Episcopi famulus epileptici morbi accessu fatigabatur, ita ut plerumque cadens,

ac spumans, linguam suam propriis dentibus laceraret. Gregor. Turon. in vita S. Nicetti.] Ideo corrigi debet textus ejusdem Authoris, lib. 2. de miraculis S. Martini, cap. 18. ubi mendosè habet *Epilenticum*. FR. An, & quando talis infirmus posset celebrare, si esset Sacerdos. Vide 8. Quæstion. 2. per totam, & ibi Glossa.

EPIMANICION, græcum nomen *ἑπιμανικιον*, idest, manipulus, estque ad instar semimantica, quæ usque ad cubitum pertingit, atque duæ sunt pro utroque brachio quælibet ponenda, quibus manicis antiquitus solis Episcopis licitum erat indui, ut Balsamon, & Thesalonicensis Simeon restantur, quorum postremus addit manicas has vincula Christi patientis significare, in epist. supra allata in dict. *Epigonationis*. Hodie tamen omnes græci Sacerdotes eis uruntur. Vide *Brachialia*, *Manipulus*, & §. FR. in dict. *Epigonationis*. In cappella Papali Diaconus, & Subdiaconus præter manipulum, gestant in albæ manicis frustilla coloris currentis festi expansa, juxta antiquum ritum, ut dictum est in dict. *Alba*.

EPINEPHRIDIA. Vide *Umbilicus*.

EPIPHANIA, & *Theophania* voces græcæ *Ἐπιφάνεια*, quæ apparitionem, & *Θεοφάνεια*, divinam manifestationem significant; festum solemnissimum, ita ut pro impiis haberetur Imperatores, si ad hoc festum non intervenissent: hanc demonstrationem simulare voluit idemmet Julianus Apostata, dum in Gallia morabatur, ut Ammianus Marcellinus, lib. 21. refert, quod etiã fecerunt alii Augusti, licet Ariani fuissent. Quod festum, immo triplicata solemnitas ab Apostolis instituta fuit, ob tria miracula in hac festivitate memoratam in hoc die stella Magos duxit ad presepe, ad Galileæ nuptias aqua in vinum conversa, ac in Jordane Christus baptizari voluit. Græci in hac die agunt festum baptizati Christi in Jordane; sed Ecclesia latina præcipuè Magorum adorationem celebrat. Ægyptii tamen per errorem Nativitatis Christi agunt festum. Cassian. collat. 10. Idem asterere videtur Zonara; nam ubi Ammianus Marcellinus ait, quod Julianus Apostata se ad Ecclesiam contulerat, quando, nempe [Mense Januario Christiani Epiphania dicitant;] Zonara de eodem accessu loquens, die Natalis Salvatoris hoc accidisse inquit. Ratio autem hujus erroris, qui penes Græcos adhuc viget, ea fuit; nam ab Orientalibus utraque festivitas *Epiphania* appellata erat: hinc D. Gregorius Nazianz. quandam ejus orationem de Christi Nativitate dominavit, quæ in codicibus antiquis reperitur cum titulo *De Epiphaniis*, sive *de Natali Domini*. Itaque difficultas hæc ad quæstionem de puro nomine reducit; nam rectè Nativitas Domini epiphania dicitur, idest manifestatio Pastoribus, qui in illa regione erant vigilantes; secunda verò festivitas, quæ lumen ad revelationem Magorum, & Genitum fuit, *De luminibus*, & *De secundis epiphaniis* festum ab Antiquis appellata fuit, quod Gregor. Nazianz. *Festum Luminum* appellat. Dominicani solent magno luminum apparatu hac nocte in

Ecclesia eorum, matutinum celebrare, in quo genealogiam Christi secundum Lucam ad tertium nocturnum canunt. FR. De Theophania hæc apud Sacros Scriptores habentur, nimirum; [Ab apparendo quidem nomen Theophania dictum est. Greg. Nazian. Orat. in Christi nativitatem.] Suidas autem sic ait: [Theopania est cum Deus se manifestum facit, & est nomen generis muliebri. In genere autem neutro multitudinis dicitur hæc theophania; numero singularis hoc theophanon.] Inde dies natalis Domini à Sanctis Patribus *Θεοφάνεια* appellata est. [Nunc autem theophania, sive Natalis dies præfens est solemnitas: utroque enim appellatur modo, duobus nominibus uni, eidemque rei impositis. Greg. Nazian. Orat. supra cit.] Rationemque nuncupationis infert ibidem: [Apparuit enim Deus hominibus per generationem.] Cui ad stipulantur Basil. Cæsariensis, inquit: [Appellemus nostrum hoc festum theophania. Celebremus quæ salutis sunt mundi, natalem, scilicet, humanitatis diem. Orat. de Christi generat.] Item Asterius, hom. in Kalend. At non modo Natalem Domini; sed etiam ejusdem baptisimi diem theophania festa appellatur S. Jo: Chrysostr. homil. de B. Philogonio, tom. 3. inquit; [Nisi enim secundum carnem natus esset Christus, nequaquam baptizatus esset: nam id est festum Theophaniorum.] Item in Horolog. græco die 6. Januarii hæc habentur: [Sancta Theophania Domini, & Dei Salvatoris nostri Jesu Christi. Troparion, Tonus primus. In Jordane baptizato te, ò Domine, Trinitatis declarata fuic adoratio.] Gregorius Alexandr. in vita S. Jo: Chrysostr. græcè cap. 3. [Die festo Theophaniorum appropinquante, qui dicitur dies luminum.] At *τὰ ἀγία φάνεια*, nullus est, qui inficiatur festum diem esse baptisimi Jesu Christi, ut ex Gregor. Nazianz. aliisque innumeris liquet. Ipsa autem græca vox communi usu in latinam apud Latinos etiam trãsiit. Vigilius enim Papa, qui tempore Justiniani Imperatoris floruit, in suo constituto de tribus capitulis, hæc habet: *Exemplar professionis, quam residui Episcopi Theophaniorum die nobis fecerunt* Martyrol. Norkeri, qui vixit circa annum Dom. 912. apud Canisum, tom. 6. antiqu. lect. sic habet: [Octavo Idus Januarii Epiphania Domini, quod interpretatur Manifestatio. Apud Romanos autem eadem festivitas Theophania nominatur, ut ex compositione nominis, quod Dei sic apparitio, manifestetur; quo die Magi &c.] Et ex Concil. Lugdun. habetur in c. pronuntiandum, de consecrat. dist. 3. apud Gratian. [Feriandi verò per annu isti sunt dies: Natale Dom. Sancti Stephani, S. Jo. Euang. Innocentium, S. Silvestri, Octava Dom. Theophania.] Quare ab eventu nomen hoc Epiphaniæ diei indiderunt SS. PP. quia per plura miracula in tali die Domini gloria manifestata fuerat, de quibus Ecclesia canit: [Tribus miraculis hunc sanctum diem ornatum colimus &c.] ac alia prodigia, de quibus supra: unde factum est postea, ut per Theophaniam Epiphania intelligeretur, ac Theophaniorum dies,

dies, idest, plurimarum manifestationum dice-
 retur; in quo sensu S. Nilus Abbas ait, quod Paulus,
 Joannes, & Theodolus [Mortui autem sunt,
 consummati septimo die post theophaniam, qui
 est quartus decimus mensis Januarii. De Inter-
 rempt. Sanctor. Patrum in Sina, & Rhaiti.] In Bi-
 blioth. S. Andreae de Valle Romae reperitur m. s.
 graecus Codex vetustissimus, in quo norantur E-
 uangelia totius anni, ubi die 6. Jan. habentur haec,
 quae latine sonant: [Sancta Theophania. Evan-
 gelium ad matutinum secundum Marcum: Venit
 Jesus &c. Ad Missam, ex Evangelio secundum
 Mattheum: Venit Jesus ad Galilaeam in Jordanem
 &c.] & Marcus in vita S. Porphyrii, cujus ipse fa-
 miliaris minister extiterat, haec ibi habet: [Pluit
 Dominus noster Jesus Christus assidue ab octa-
 va Lydenae usque ad decimam. Est autem apud
 eos (idest Gazeos) Lydenaeus, apud Romanos
 Januarius. Praecedunt autem quinque diebus
 eorum menses Romanos. Undecimo vero die pe-
 regimus diem Theophaniorum Domini nostri
 Jesu Christi cum gaudio laudantes.] Quod si ab
 undecima diebus quinque de mas, sexta Januarii
 dies utique erit dies Theopaniorum. Cum enim
 Gaza sit Civitas Palaestinae in confinio Aegypti,
 aegyptiorum more gazeos menses computare fa-
 cile credendum est; & hoc est, quod S. Epiphanius
 Haeres. 51. dixerat: [Invenimus enim ab hoc
 Consulatu ante Pisonem, usque ad undecimam
 mensis Tybis, & ad diem ante octavam Iduum Ja-
 nuarii, quando re vera Theophania contigit.]
 Et forsasse hic modus conciliandi ritus Aegyptio-
 rum cum caeteris; nam eadem die ac nos, illi
 Theophaniorum solemnitate celebrant. Cate-
 rum etiam apud Gentiles hoc vocabulum in usu
 erat: diem enim Theophaniae appellabant, quan-
 do eorum falsa numinum simulacra, tam in ipso-
 rum templis, quam extra populo ostendebant.
 Herodot. in Clio. lib. 1. de donis, quorum & memi-
 nit Strabo, lib. 9. in Phocis) à Cræso Pythiae exhibi-
 tis [Argentea patera &c. sexcentorum amphora-
 rum capax, in qua miscebatur vinum à Delphis
 Theophanionū festo.] Et Pollux, lib. 1. Onomast.
 De temporibus festorum. [Tempora porro sacra
 sunt, Panegyres, Ferae, Calendae, Theophania,
 Theoxenia.] Haec tamen Christianorum sole-
 mnitas, quae ab alienigenis fidei celebrata erat, ut
 supra dictū est, minimè Donaristae in hoc conve-
 nire passi sunt, quos sic D. Aug. ser. 32. de tempore
 increpans, inquit: [Meritò istum diem nunquam
 nobiscū heretici Donaristae celebrare voluerunt,
 quia nec unitatem amant, nec orientali Ecclesiae,
 ubi apparuit illa stella, communicant.] Et suffus
 idem S. Doctor contra Priscillianistas, & Mani-
 chaeos, epist. 86. [Ecclesia tamen latina principa-
 liter Magorum adorationem celebrat in hac die;
 ideo non canit invitorium ad Matutinum, quia,
 ut inquit Microl. de Eccles. observ. cap. 40. [In E-
 piphania ad nocturnas juxta Romanum Ordinem
 invitorium recitemus, ut à dolosa invitatione
 Herodis discrepemus] Vel quia Magi non
 fuerant ad adorationem filii Dei invitati manife-

ste, sicut fuerent pastores per patentem Angelorum
 annunciationem; sed nutu tantum stellae. Du-
 rand. lib. 6. cap. 16. Alcuin. de divin. off. Item reci-
 cetur matutinus hymnus, qui cum sit perfectorum
 symbolum, non pronuncietur, quia tunc
 haud perfecta, sed inchoata tantum Gentilium
 conversio erat. In hoc die Sacerdos pluviali in-
 dutus (juxta ordinationes Concilii Aurelian. IV.
 can. 1. Concilii Tolet. IV. cap. 4. & Pontificalis Ro-
 mani) ambonem ascendens, mobilia totius anni
 festa annunciat. Antiquitus circulari Patriarchae
 Alexandrini epistola per Ecclesias in die Paschae
 publicabatur; nam, cum in Aegypto floreret Astro-
 logia, ideo ex ea Ecclesia vera mobilitum
 festorum computatio expectabatur. Graeci igitur
 in memoriam Christi baptismi multis cere-
 moniis benedicunt aquam, in qua trina demer-
 sione Crucem infundunt, & ex hac aqua benedi-
 cuntur domus, & pro infirmitatibus utuntur, ac
 de ejus incorruptibilitate D. Chryostomus homi-
 lil. de baptismo Christi sic testatur: [Fitque mi-
 raculum evidens, dum nihil temporis longinqui-
 tate aquarum illarum natura vitatur; sed integro
 anno, atque adeo biennio, & triennio, quae hodie
 fuit hausta, incorrupta, & recens permanet.] Ex
 hoc facto occasione arripiunt Graeci schismatici
 Latinos impugnandi, quod qualibet hebdoma-
 da aquam benedictam renovent; unde argumen-
 tantur nos esse haereticos, & consequenter tali in-
 corruptibilitate indignos; sed similibus objectio-
 nibus Emanuel Caleca Graecus scriptor, lib. 4.
 cap. 13. sufficienter respondet, & inter alia demō-
 strat, quod etiam penes occidentalem Ecclesiam
 aqua baptismalis fontis incorrupta asservatur, &
 bis tantum in anno renovatur. Quae miraculi gra-
 tia aquis Jordani etiam attribuitur; nam exhau-
 stae per multos annos incorruptae servatur; fortas-
 se ex privilegio contactus incarnati Verbi. Lubet
 etiam hic addere, quae de duobus fontibus S. Epi-
 phanii loquens de aqua ad Galileam nuptias in
 vinū mutata, haeresi 51. refert, nempè; [Qua pro-
 pter etiam in multis usque in hanc diem fit, quod
 tunc factum est in testimonium incredulitatis, ve-
 lut testantur in multis locis fontes, ac fluvii in vi-
 num conversi. Cibyres quidem Cariae fons, qua
 hora hauserunt ministri, & ipse dixit, date Archi-
 triclinio, testatur, & in Gersa Arabiae fons simili-
 ter. Nos bibimus de Cibyres fonte; fratres nostri
 verò de eo, qui est in Gersa in Martyrum templo,
 & multi in Aegypto de Nilo hoc testantur.] Simi-
 le prodigium in Andro, una ex Cycladum insulis
 nedum à recentioribus scriptoribus narratur, præ-
 fertim à Muriano in ejus Geographia, & mihi as-
 severanter à Dominico Grammatica ejusdem insu-
 lae Episcopo confirmatum fuit, quod, scilicet, sit
 ibi fons, qui in hac die Epiphaniae vini saporem
 acquirit; sed & Plinius etiam de hac re fidem fa-
 cit, inquit: [In Andro insula templo Liberi pa-
 tris fontē nonis Januarii semper vini sapore flue-
 re &c. lib. 2. cap. 103.] Quare Dominica, in qua
 occurrit octava Epiphaniae, anticipatur ejus offi-
 cium. Vide Octava. Dicitur Festum stellae, & ab

hac die Septuagesimæ Dominica computatur. Vide *Septuagesima*. Mysterium munerum trium Magorum. Vide *Stafte*.

EPIRHEDIUM, parva rhdca. [Quem etiam opprobrio Christianorum in die processionis suæ ante epirhedria sua protrahi fecit nudum, & ligatum. In Vita S. Marcelli Papæ & mart.

EPIRHUS, & *Epirus*. Vide *Epirurus*.

EPISCOPA, erat fortasse Episcopi uxor, antequam ille in ea dignitate constitutus fuisset; sed factus deinde Episcopus, ab illius consortio sejungebatur. In Ecclesia S. Prædix Romæ in quodam lapide, ubi de reliquiis à S. Paschale Papa I. ibi translatis fit mentio, leguntur infra scripta verba à me descripta: [Quo circa & in ipso ingressu Basilicæ manu dextera, ubi utiq; benignissimæ genetricis, scilicet, Dominæ Theodoræ Episcopæ corpus quiescit, &c.] Erat enim Theodora ejusdem Papæ Mater, forsân Abatissa, quæ Antista etiam dicebatur. Vide *Anisto*; nam sicut Episcopus, & Antistes Synonyma sunt, sic Episcopa, & Antista. Cæterum in Concil. Turonen. de Episcopi uxore, can. 13. & 14 fit mentio his verbis: [Episcopus Episcopam non habentem nulla sequatur mulierum turba.] Ubi cavetur, quod tanquam sororem illam tractare Episcopus debuisset.

EPISCOPUM, *Ἐπίσκοπον*, & *Antistatum* dicitur. Vide *Anisto*. Aliquando pro Episcopali palatio accipitur, sic Anastasius Bibliot. de Ecclesia Lateranensi agens, ait: [Quæ prima in toto mundo constructa est, & stabilita à beatæ memoriæ Constantino Imperatore, & est juxta Episcopium.] Aliquando pro Diœcesi usurpatur: [Carolus Rex Rigobertum episcopatu turbavit, & cuidam Miloni sola tonsura clerico, quod secum procefferat ad bellum, dedit hoc episcopium. Flodoar. lib. 2. cap. 12. Post Ægidium Rhemense rexit episcopium. Idem, lib. 2. cap. 4.] FR. [Ut jam dilectus Suffredus Episcopus proprio restituitur episcopio, can. deniq; Suffredus, 6. quæst. 3. Cùm à Normannis de episcopio depellaris, can. sciscitaris 7. quæst. 1.] Nonnunquam ipsa Cathedralis Ecclesia intelligitur: Vide *Diœcesis*. *Paruchia*. *Præsulatus*.

EPISCOPO, verbum, creo, seu eligo aliquem in Episcopum. [Intendi episcopare fratrem Comitum. Petrus Blesen. epist. 10.] FR. [Miramur quod L. Apanien. electum in Tripolitanam Ecclesiam transfuisti, & novo quodam mutationis genere parvificasti majorem, & magnum quodammodo minorasti, episcopare Archiepiscopum, imò potius dearchiepiscopare præsumens. Innocent. III. ad Antiochenum Patriarcham in tit. de transl. episcopi, cap. 1.] ubi *Parvificasti*, id est, parvum reddidisti, & *Dearchiepiscopare*, id est Archiepiscopatu privare intelligit: || Repetitur in ensu passivo *Episcopare* in eadem significatione. [Lex divina nullum præcisa aures episcopari permittit. Petrus Blesen. epist. 23.] eodem modo usus est D. Bernard. in vita S. Malachie. Quando est jam in actu episcopus, utitur verbo *Antiflo*. Vide suo loco, & in dict. *Præsulato*.

EPISCOPUS, *Ἐπίσκοπος*; [Græcum est enim, atque inde deductum vocabulū, quod ille, qui præficitur, superintendit, curam, scilicet, eorum gerens, ὄν, quippe super; ὀνόμος vero intentio est. Ergo ὀνομαστικόν, si velimus, latinè superintendere possumus dicere, ut intelligat non se Episcopum esse, qui præse dilexerit, non prodesse. Aug. lib. 19. de Civit. cap. 19. Quid aliud interpretatur Episcopus, nisi superinspector, maximè cùm solio in Ecclesia editiore resideat, & ita cunctos respiciat, ut cunctorum oculi in ipsum respiciant? D. Ambros. de Sacerd. dignit. cap. 6.] Atque in hoc sensu Eusebius in vita Constantini Magni, lib. 1. cap. 37. illum [Commune orbis Episcopum] appellavit, id est, totius orbis universalem superintendentem; nam antiquitus Episcopus erat magistratus officium, & annonæ præfectura. Arcadius in l. final. de muner. & hom. S. Irenarchæ, & S. Item Episcopi, & apud Gentiles Episcopi dicebantur Visitatores provinciarum. FR. apud Gentiles etiam speculatorem significabat. [Vult enim Pompejus me esse, quem tota hæc Campania, & maritima ora habeat Episcopum, ad quem delectus, & negotii summa referatur. Cic. lib. 7. Epist. ad Atticum.] Præfider ergo Sacer Episcopus in loco eminenti ex S. Clementis decreto, ut tanquam vigilantissimus Pastor, ejus oves respiciat. In Apocalypsi *Angelus* etiam dicitur; nam Episcopus Angeli Custodis officium adimplere debet. Sic Procurator. Vide *Procurator*. Sic Archiepiscopus, id est Pro omnicidus. Vide *Archiepiscopus*. Sic Antistes. Vide *Antistes*. Item Presbyter. Vide *Presbyter*. Item Presul, & Diœcesanus. Item Episcopi dicuntur *Communicatores*. can. de Judiciis 3. quæst. 3. & ibi Glossa. Dicitur etiam *Hierarchia*, id est, Sacer Princeps. Item *Summus Sacerdos* ad differentiam inferiorum Sacerdotum. Vide *Protonyphes*. Vide etiam *Archiepiscopus*. *Collega*. *Comprovincialis Ordinarius*. *Pontifex*. *Primas*. *Sacerdos primi ordinis*. Vide etiam *Conculcare Episcopum*, ubi de munere Episcopi agitur. Quid D. Paulus intellexerat, quando dixerat, [Episcopum non debere esse Neophytum.] Vide *Neophytus*: || Antiquitus erat Episcopus à Populo postularus, & forma electionis ex epistola 22. Nazianzeni nomine sui patris ad favorè D. Basilii Cesarisensis scripta colligitur, & Tertullianus in Apocalip. de modo eligendi Episcopum inquit: [Præ sunt probati quippe Seniores, honorem istum non pretio, sed testimonio probati [Quamvis rigorosè loquendo, plebs non dabat suffragia; sed tantum testificabat, applaudebat, & acclamabat virtutes, & merita Electi, sicut optimè probat Cardinalis Bellarminus, quod dictio illa *Vota* sæpè apud Auctores mentionata, non intelligatur fuisse suffragia, sed desideria: itaque concludit fuisse semper in clero facultatem eligendi Episcopum, sic Christi Vicario permittente ad majorem Ecclesiam utiilitatem. Solebat omnes Episcopum diem eorum ordinationum celebrare, quem græci *επιτρολή* id est, festum appellat, & Natalis Pont. Natalis dies, seu Annua festa Pastoris dixerat Latini. Sanctus tamen Leo,

propter suam humiliationem [*Servitium nostræ natalitium diem*] vocavit. *Natalis Sacerdotis*, D. Ambrosius. *Dies solemnis Episcopatus*, & *Dies anniversary ordinationis*, S. August. *Dies dedicationis*, Ennodius. *Solemnitas Natalitii*, Greg. Turonensis. *Festa Natalitia*, Petrus Chyologus. *Natalis Pontificis*, Anastas. Bibliot. inquitens: [Constituit, ut quatuor vicibus in anno ipsum pharum accenderent, idest, in Nativitate Domini, in Pascha, in Natali Apostolorum, & in Natali Pontificis. In Adrian. I.] Atque circumvicini Episcopi invitabantur simul, & viri doctrina, seu nobilitate conspicui, qua occasione de negotiis ad curam spectantibus consultabant. FR. Ecclesia græca in ordinatione Episcopi solet in pavimento templi ex gypso efformare tria flumina, civitatem, & aquilam, super quas progreditur ordinandus; tria enim flumina doctrinam denotant, de qua loquutus est Dominus inquitens: [Flumina de ventre ejus fluent.] Aquila puritatem, & sacræ Theologiæ eminentiâ significat; sistit deinde aliquantum supra Civitatis effigiem ordinandus, ut contemplet Dioecesim suam, cujus curam habiturus erit, pro qua vigilantissima cura hæc D. Aug. apud Gratianum admonet: [Qui enim nec regimini in se rationem habuit, nec sua delicta detorsit, nec filiorum crimen correxit; canis impudicus dicendus est potius, quam Episcopus, 2. quæst. 7. can. 3. & can. nemo, dist. 83.] Vide *Pax vobis*. Episcopus in expensis taxatur, cap. 9. lib. 3. tit. 24. decretal. Vide hic *Procuratio*. *Mensa*. Item taxatur in numero equorum, & aliis expensis in actu visitationis, cap. 6. lib. 3. tit. 39. decretal. Quid autem inquirere debet in actu visitationis. Vide can. Relata. can. Decrevimus. can. Episcopum. can. Placuit. 10. quæst. 1. Item quomodo se gerere debeat in eadem visitatione, habes can. cavendura. can. inter cætera. can. illud. 10. quæst. 3. & quo ad reliqua circa visitationem, de censibus in sexto. Vide hic in dict. *Frischinga*. Quo ad jura, & munera Episcoporum, in dict. *Baptisterium* diximus ad Episcopum antiquitus baptizasse spectasse, ac Christifidis collationem ad eundem pertinere. Vide *Christifidis*. Tenetur in die Dominica suam Ecclesiam adire, can. Episcopus, de consecrat. dist. 3. Item episcopalia jura notantur in cap. 16. & 18. de offic. judic. ordinarii, & ibi Glossa. Item [Dilatatas defunctorum voluntates episcopali decens est studio adimpleri, c. 3. lib. 3. tit. 26. decret. & C. de episcopis, & cler. l. nulli. Item applicare tenetur quarum funeralem pro cœmeteriis reparandis. Vide *Cameterium*. Utrum Episcopus possit dispensare in pluralitate beneficiorum. Vide Glossam in can. si quis jam 21. quæst. 2. Non potest res Ecclesiarum in proprium usum retinere. Vide *Plebs*: || Episcopus regularis debet se conformare in recitatione officii divini non juxta regulam sui instituti, sed ad ritum suæ Dioecesis, & cum ipso commentales ejus etiam regulares. Sac. Congreg. Rit. 11. Julii 1605. Episcopi Sac. Congregationi de Propaganda Fide subordinati extra limites Dioecesium ab eadem

Sac. Congreg. assignatarum non possunt episcopales functiones exercere sub pœna suspensionis, non obstante, quod à locorum Ordinariis sint invitati, ex decreto ejusdem Sac. Congreg. Propagandæ Fidei coram Innocentio X. habitæ die 28. Martii 1651. ac ordinati contra formam prædictam declarantur suspensi. Sac. Congreg. Episc. & Regul. 23. April. 1655. in trigist. fol. 35. Quando debeat Episcopus celebrare in faldistorio. Vide *Faldistorium*. Quomodo manus laver. Vide *Manutergium*. Pontificaliter celebrans, quo ordine ante communionem debeat dare pacem. Vide *Pax*. Quare *Pax vobis* dicat prima vice popululum salutaris in Missa. Vide *Pax vobis*, quod tempore Adventus, & in Sabbato Sancto non dicitur. Ibidem. Episcopi Sedi Apolliticæ immediatè subjecti antiquitus erant LXXII. ad numerum Discipulorum Christi. Ugel. tom. 1. Ital. Sac. Indumenta episcopalia. Vide *Baculum*. *Birrum*. *Bugia*. *Caligæ*. *Colobium*. *Encolpium*. *Germiale*. *Mandyas*. *Pectorale*. *Rochetum*. *Vestis*. Quo non utuntur Episcopi Regulares. Vide *Rochetum*. Antiqua Pontificalia indumenta, & eorum forma. Vide *Rochetum*, & ibi quoad deferri debet. Quomodo ferat stolam. Vide *Stola*. Non debent Episcopo complicari Tunicellæ, & Dalmaticæ manicæ. Vide *Tunicella*. Quando consecratur. Vide *Evangelium*. In Pontificali quomodo à Clero honoretur. Vide *Genuflexio*. Quando illi debet imponi manipulus. Vide *Manipulus*. Absente Episcopo, in ejus Capella celebrari non potest. Vide *Oraculum*. Utrum in Missis privatis ante benedictionem populi debeat uti illa forma: [Sit nomen Domini benedictum.] Vide *Benedictio solemnis*. Solus Episcopus in die palmarum sustinere debet in manu ramum palmæ tempore elevationis. Vide *Palmarum festum*. Gravis ejus culpa de indignè promoris. Vide *Ordo*. Quando Dioecesum jurisdictionem cœperint Episcopi obedire. Vide *Dioecesis*.

EPISCOPUS VAGANS, seu *Ignotus*. FR. sic appellatus fuit Episcopus absque Dioecesi in Concilio Ravennaten. atque similium Episcoporum consecratio fuit validè recognita in Concilio Vienne. can. 13. & Innocent. III. cap. inter alia, de translato. Episc. ubi de Episcopis renunciantibus cum retentione tituli hæc habentur: [Episcopali præditus dignitate, nullius tamen Ecclesiæ possit esse Episcopus, quem admodum de illo contrigit, qui oneri episcopali renuntiat, non honori.]

EPISCOPUS VILLANUS. Vide *Chorepiscopus*.

EPISCYNIVM, ex græco vocabulo ἐπισκύνιον, quod supercilium significat, & eo sensu usus est Tertullianus. [Enim verò jam dubium censoriæ intentionis episcynio dispensò, de pallio cap. 4.] FR. vide Turnebum, lib. 7. Adversar. cap. 20.

EPISEMUM, ita, lib. 1. cap. 13. S. Irenæus vocat litteram græcam ε, ex duabus literis compositam, qua numerum fenarum denotat; ἑπὶ σημαί enim nota, seu signum latine dicitur.

EPISTATES, & *Epistata*, *insatans*. Director, præfectus, præses, custos, pastor, seu superiorem denans arie.

arictum, seu palæstra. [Itaque Epistates vester Christus Jesus, Tertull. ad Martyres, cap. 3.]

EPISTOLA, græcè ἐπιστολή, significat propriè mandatum, seu commissionem. Epistola in Missa dicitur ex traditione Apostolica, quem ritum Alexander Papa decreto confirmavit, & omnes lectiones, quæ ante Evangelium in Missa leguntur epistolæ vocantur, quamvis rigorosè solum Apostolorum Epistolæ essent appellandæ; idèò in Concil. Tolet. IV. missæ epistola *Apostolum* dicitur: [In quibusdam quoque Hispaniarum Ecclesiis laudes post Apostolum decantantur.] Laudes, idest, Præfatum. Vide *Laudes*. D. Hieronymus distribuit omnes Epistolas, & Evangelia per annum in Missa recitanda, quæ confirmata sunt à S. Damaso. Non erat munus Subdiaconi antiquitus canere epistolas; sed Lectoris. Vide *Subdiaconus*; qui idèò exiit casula, quando illam canit: [Ministri casula se exuunt, quando Lectoris officium assumunt. Amalar. lib. 3. cap. 15.] Quem ritum adhuc observant Græci; semper enim Lector canit epistolam, quæ nunquam veteris testamenti est; sed tantum novi. Latini tamen id observant in omnibus anni Dominicis, quæ sunt memoriale Dominicæ Resurrectionis, quia epistolæ novi testamenti significant statum gratiæ. Durand. lib. 2. cap. 18. Carthusiani verò per Lectorem in choro recitant epistolam; nam cum Celebrante apud eos nunquam assistit Subdiaconus, sed solus Diaconus. Epistola imperialis. Vide *Sacra*.

EPISTOLARITER, idest, per epistolam. [Supra scripto autem lateri, quem nobis epistolariter commendasti. D. Gregor. in Registr. lib. 5. c. 136.]

EPISTOLARIUM, liber, in quo totius anni epistolæ legendæ in Missa seorsim continentur, quem solent Græci habere. Vide *Lectioarium*.

EPISTOLELLA, in ritu Ambrosiano dicitur capitulum, quod in horis canonicis antè responsoria legitur. Vide *Capitulum*.

EPISTOMIUM, ἐπιστόμιον. FR. à græco verbo ἐπιστομίζω, idest, suffræno, corineo, significat operculum, quod in aquarum conductis, seu fistulis fit ad sistendam aquam, italicè *Grillesto* appellatur. [Et castella plumbea, puta opercula putcorum, epistomia, fistulae applumbata &c. Ulpian. in l. fundi. ff. de act. empt. §. ult.] In aliquibus codicibus legitur mendosè *Ephionea*. Vide *Catel. Cottæ* memorabilia in dict. *Epistomium*.

EPISTOMONARCHA, Ἐπιστομονάρχης, doctrinæ Ecclesiasticæ præfectus, & rerum fidei pertinentium rector, officium in aula imperiali Constantinopolitana, quod correspondebat oneri Magistri Sacri Apostolici Palatii.

EPITAPHISTA, qui epitaphia componit. [Merito enim collata vestris meæ carmina, non heroicorum phaleris, sed epitaphistarum naniis comparabuntur. Sidon. lib. 1. epist. 9.]

EPITHEMA, ἐπίθεμα, quod operimentum significat; sed pro decocto aromatico, quod Itali *Pisima* vocant, accipitur. [Insundens oleum consolationis cum vino mordaci epithematis. In vita S. Gulielmi.]

EPITIMIUM, pœna, seu pœnitentia, terminus Canonistarum, ex græco nomine ἐπιτιμίου, multa, & ἐπιτιμώδης, multo, castigo; in aliquibus Codicibus mendosè *Epitone* legitur: [Quia antequàm exiret de hac vita, non solvit eum ab excommunicationis epitimio. Jo. Diac. in vita S. Greg.] FR. Caelianus Cottæ in ejus Memorabilibus erat in orthographia, ac in significatione hujus nominis; nam ex Modestino in l. scire oportet, §. 1. ff. de tur. & curat. dat. ab his, Epithymiam scribit, quod vocabulum, conscientiam, & desiderium ait significare; sed corrigendum est ex canonum textu 21. quæst. 4. can. omnis jactantia, ubi evidenter *Epitimum* scribitur, per quod pœnitentiæ, seu pœna denotatur, & sic habetur: [Eos ergo Episcopos, vel Clericos, qui se fulgidis, & claris vestibus ornant, emendari oportet, quòd si in hoc permanserint, epitimio contradantur,] & in fine ejusdem canonis habetur etiam: [Igitur si in ventu fuerint deridentes eos, qui vilibus, & religiosi vestibus amicti sunt, per epitimum corrigantur.] Ubi Glossa [Epitimum contradantur, idest, suspensioni unius septimanæ, ut infra canonem proximo, vel epitimum dicitur increpatio, vel genus pœnæ.] Epitimum, idest; multare, Possillator in eod. can. significare etiam ait.

EPITOGIUM, vox Græco latina, ἐπιτογιον, supra rogam significans, erat vestis suprema Clericorum loco palli. Vide *Tabardum*.

EPITOME, vel *Epitomes*, Græcè ἐπιτομή. FR. opus concisum dicitur, vel compendium, quod Breviarium à nostris vocatur: quæstionem super hoc vocabulo. Vide apud Cælianum Cottam in suo memoriali sub hac dictione.

EPITRACHELION, græcum ἐπιτραχήλιον, quod torquem, vel collare significat; sed recentiores Græci ecclesiastici stolam intelligunt, & est symbolum funis, qua Christus in passione ligatus fuit. [Significat locum illum, quo vita ad mortem tracta est. Balsamon.] Simeon Thessalonicensis ait significare Spiritus Sancti gratiam, quod concordat cum oratione Græcorum, quæ in tali indumento dicitur, nempè; [Benedictus Deus, qui effudit gratiam super Sacerdotes suos.] Sanctus verò Germanus ait, quòd pars stolæ dextera arundinem significet, quæ illusoriè posita fuit in Salvatoris manu; sinistra autem denotat Crucem, quam idem basilianus super humerum portavit. Ex hoc Græco vocabulo Maronitæ, & cæteri Arabes Christiani corruptè *Barrisein* vocant stolam Sacerdotalem.

EPIURUS, clavus ligneus, assula, lignorum ramentum, ex græca dictione ἐπίυρος. [Si poma decurrant oleastro epiurum terebrata; infige radice. Pallad. lib. 11. cap. 8.] Quare puto per errorem librariorum in textu D. Aug. scriptum fuit *Epuros*, ubi sic habetur: [Lignum ligno per subscudines, epiros, clavos, & gluren bituminis non potest adharere, lib. 15. de Civit. Dei, cap. 19.] Idem error in Isidoro, lib. 19. reperitur his verbis: [Epigri clavi sunt, quibus lignum ligno adhareret.] Sic etiam in Seneca, lib. 3. de beneficiis, cap. 13. ubi

aliqui malè *Pigros* pro *Epiuros* interpungere cogitant, ac etiam in aliis scriptoribus.

EPOPTA. FR. græca vox ἐποπία, visio, ex verbo ἐπιπύουσι, inspicio; sic appellatur Apocalypsis liber à D. Dionysio Arcopagita, qui sic ait: [Arcanam & mysticam dilecti Discipuli epopiam. De cæl. hierar. cap. 13.]

EPOPTA. FR. græca vox ἐπόπτης, idest, censor, inspector, & rerum sacrarum arbiter, sic appellabatur illos, qui ad majora, superstitionisq; Eleusinae sacrificia admittebatur, nam qui ad Eleusina minora priùs admitti erant, *Mysæ* vocabantur. [Nam illa eleusina hæresis, & ipsæ atticæ superstitionis, quod tacent, pudor est. Idcirco aditus priùs cruciant, diutiùs consignant, quàm instituunt, cum epoptas ante quinquennium instituant, ut opinionem suspensio cognitionis ædificent. Tertull. adversus Valent.]

EQUARITIVM, equorum stabulum. [Qui lascivius, ex ducentium manibus se excussit, & cursu velocissimo ad equarivm propeverat. Cæsius, lib. 7. cap. 39.] FR. sed equitium rectiùs legendum est, ita apud Ulp. in l. plenum. §. equitii usu. ff. de usu, & habit. & in l. 1. ad fin. de rei vind. ac alio vocabulo ab eod. Ulpian. *Tolìa* appellatur in l. ædiles ajunt §. ult. ff. de ædil. edict. Et inde *Equitarius* dictus est armenti custos, quasi præfectus equitii, ac Firmicus Maternus refert equitiarium futurum, qui natus est oriente Centauro.

EQUES. Vide *Sellarius*.

EQUISONUM primus. Vide *Prosostrator*.

EQUITES. Vide *Crucigeres*.

EQUITES AURATI. Vide *Majorenses*.

EQUITES Melitenses. Vide *Albergia*. *Arveragium*. *Cabimentum*. *Cabreum*. *Sancellarius*. *Cavena*. *Chorus*. *Clocca*. *Collecta*. *Conceptio* S. Jo. Bapt. *Conclave*. *Esgardium*. *Evangelium*. *Filius Arnaldus*. *Flabellum*. *Frerius*. *Gabbasha*. *Gramalla*. *Guba*. *Icona B. Mariæ Philermi* in dict. *Altare*. Vide *Litanía*. *Mareschallus*. *Missæ sicca*. *Mitra*. *Mortuarium*. *Motio*. *Passagium*. *Pillerium*. *Planta*. *Recepta*. *Receptor*. *Rhodianus*. *Siclus*. *Turcopolerius*. *Xenodochium*. Eorum Magno Magistri competit Eminentia titulus. Vide *Cardinalis*.

EQUITIVM, & *Equitarius*. Vide *Equarivm*.

EQUITO. Vide *Asino*. Quare in equitando Magnates equos inanes conducant. Vide *Eparchia*. *Equitatio*. Vide *Evectio*. *Redequio*.

EQUULEUS, genus martyrii in Plebcjos. Vide *Plumbata*.

EQUUS. Vide *Runcinus*.

ERANISTA, à græca dictione ἐρανίστης, idest, mendicator; sic Euthychiani hæretici à Theodoro appellati sunt, ad quorum similitudinem Belgici hæreticos *Gueux* vocant, quod Gallicè mendicium sonat.

ERESCUNDUS. FR. idest, dividendus, à verb. antiquo *Eresco*, quod dividere significabat. [An habeant postea, defuncto patre, cum cæteris hæreditatis familiaræ erescunde consortiù. can. Nunquid 28. quæst. 1.] Ubi quæritur de filiis ex consortio infidelis susceptis, utrum participent in hæ-

reditate cum aliis, qui ex fidelis, ac legitimo matrimonio procreati sunt, quæ familia *Erescunda* dicitur, nempe, ad quam de jure hereditatis divisio spectat. [Si una, eademque sit uxor ejus, qui antè catechumenus, postea fit fidelis, filiosque ex ea, cùm esset catechumenus, suscepit, & postea alios filios, cùm sit fidelis; utrum sint fratres appellandi: an non habeant postea defuncto patrefamiliaræ erescunde hæreditatis consortium &c. can. deinde, dist. 26.]

ERECTUS. Vide *Rebursus*.

EREMITA, vox græca ἐρημίτης, idest solitarius. In quo autè differat Eremita ab Anachoreta, dictum fuit in dict. *Anachoreta*. FR. de hoc antiquissimo, ac venerabili Anachoretarum statu egit D. Hieronymus in vita S. Pauli primi Eremitæ, qui inter alia, cap. 5. sic ait: [Vidisse me monachos, de quibus unus triginta jam per annos clausus hordeaceo pane, & lutulenta aqua vixit.] Hæc autem eremitica abdicatio non sine licentia Ordinarii, vel Abbatis cum eorum benedictione permittebatur, quam Balsamon *Consuetæ cantica* vocat. Varia eremitarum genera in Palæstina. Vide *Laura*.

EREMODIVM. FR. ἐρημιόδικον, causa deserta. Onomast. Cistercien. ἐρημος, enim desertum græcè significat, δίκον, causa, seu l'is: *Dica* enim reperitur in hoc sensu etiam apud Latinos. Vide *Dica*. Apud Ulpianum mendosè *Hermodivm* in l. & si sine §. ult. & in l. ait Prætor. ad fin. ff. de minor. Sed clarè habet Imperator de Eremodio in l. properandum, §. fin autem reus, & ibi Accursius. Vide Alexandr. Genial. cap. 15. lib. 4.

EREMUS. FR. desertum. [Israelitarum cadavera profligavit idest *Deus*) in eremo, nempe, in deserto. can. quid ergo 23. quæst. 5.] Vide *Eremita*. *Heremia*.

ERGASTERIVM, græcum vocabulum ἐργαστήριον, officina fabrilis; metaphoricè tamen pro Monasterio sumitur, in quo exercitia spiritualia, & manualia aguntur: [Siquidem plura Monachorum ergasteria in celeberrimo municipio Alexandriæ, quæ est Metropolis Ægypti, opulante Christo construxere. Aldelmus de Virg. cap. 19.] Item denotat tributum, sed darium super officinas impositum. Item tabernam meritoriam, seu prostribulum. FR. Noratur errore Glossa in can. Nulli clerico licet tabernam, aut ergasterium habere, dist. 44. ubi *Ergasterium* stationem significare exponit. Item Ant. Augustinus, qui in emendat. Gratian. dial. 8. in addit. num. 6. Ergasterium d. can. nulli clerico, tabernam, cauponam, exponit; sed si hoc cset, frustra in eo canone ergasterium poneretur; nam tabernam jam dixerat. Vide *Argasteria*. *Ergodocium*.

ERGASTULUM. FR. carcer. can. his à quibus 23. quæst. 8.

ERGODIOCTIS, Præfectus operum. [Ubi est ille ergodioctis? D. Hieronymus. epist. 3.] græcum vocabulum ἐργодиότης, quo usi sunt LXX. in cap. ult. Exodi, ubi prædictus S. Doctor vertit, Præfectus operum.

ERGODOCIUM, officina, & taberna fabrilis, ex græco ἐργοδοκίον. [Qualiter illum Deus de latinifici ergodocio fustulit. Petr. Dam. Serm. de S. Severo.]

ERGOLABUS, alicujus manualis operis conductor, græca vox ἐργολάβος; operatio autem *Ergolabiæ* dicitur.

ERIBANNUS. Vide *Heribanus*.

ERIOPHORON. FR. junci genus. Plin. lib. 19. cap. 2.

ERODIUS. Vide *Herodion*.

ERONES. Vide *Hero*.

ERELIM FACERE. FR. deferere exercitum, & arma projicere tempore belli, si quis contumax, de exercitalibus, s. finali, & si postquam Comes, eod. tit.

EROGATOR. FR. exequutor testamentarius. Blad. in l. nulli in secunda col. de Episcop. & Clericis. Cujus eymon à dict. Rogus derivatur. Vide *Erogo*.

EROGO, hoc verbum communiter distribuere significat, sed apud ecclesiasticos scriptores nonnunquam comburere, seu calore consumere intelligitur. Itaque *Erogo* quasi in rogum do, seu trado. [Non enim absumit, quod exurit; sed dum erogat, reparat. Tertull. Apolog. cap. 49.] ubi de infernali igne agit. Errat siquidem Jacobus Pamelius, dum Tertulliani textum corrigere falso nititur in cap. 2. ad ver. heret. de præser. ubi de febris Tertullianus scribens, inquit: [Febrem denique inter mortiferos, & cruciarios exitus erogando homini deputatam.] Glossator *Erodo* male apposuit, cujus error ex eodem Tertulliano evidens fit; nam alibi dicit: [Apud tumulos erogabant, de spectac. cap. 13.] & Minut. de flammis infernalibus agens, eodem verbo in significatione tamquam passiva usus est, inquit: [Ætæ, & Vesuvii, & ardentium ubique terrarum flagrant, nec erogantur; ita poenale illud incendium non d. ininis ardentium, sed in exesa corporum lauratione nutritur.]

ERRATICUS. Vide *Gyrovagus*.

ERUCA. FR. Verbis ab erodendo dicitur; ita Columella, lib. 11. De quo vocabulo fit mentio in Joël cap. 1. num. 4. & cap. 22. num. 25. in Amos. cap. 4. n. 9. can. Revertimini 16. quæst. 1. & in ill. locati ex conduct.

ERUGO. FR. Ros, seu potius gelicidium. [Sed fieri potest, ut agros irrigantibus pluvii si quidem fertilitas; verum aut locustæ veniat, aut bruceus, aut erugo, aut crucea; & labores hominum vastant. can. Revertimini 16. quæst. 1.]

ERITHROTAON. Vide *Tetrao*.

ERIZA. FR. Lampadarium in Bibliotheca Cluniacen. in statutis Ordinis. Stat. 52. pag. 1368. sed Melitenfes *Erzam*, seu *Herzam* vocant tabulam lapideam in muro affixam ad imponenda utensilia.

ERYTHRÆUM VINUM. Vide *Colatum*.

ESCARLATUM, purpureus, vel coccineus ex lana p. secti pannis, italicè *Scarlatto*. [Telas de escarlato. Mach. Paris. in hist.

ESCATILIS PLUVIA, eleganter de manna, quæ ad manducandum Israelitis pluit in deserto. Tertull. lib. de pall. cap. 5. dixit; sic virgam Moysis, quæ silicem percutebat, aquam provocabat, *Aquasilem sequelam* idem appellavit; nam hujus virgæ beneficio populus ille secum hoc elementum circumvehere non indigebat, ad hujus enim virgæ virtutem aqua in omni loco obsequens erat.

ESCULANUS, seu *Esculensis*. FR. Asculanus, 5. decreta. tit. 3. cap. 44.

ESGARDIUM. In statutis equitum Melitenensium tribunal appellacionis in rebus criminalibus eorundem Religiosorum significat, vocabulum gallicum *Esgard*.

ESOPHORUM, græcum ἐσώφειον, vestis interior, seu indusium. [Ille ergo putans, quod egenus esset, expoliavit se esophorium suum. Anast. in vita S. Jo. Eleemos. cap. 21.] & ab eodem Auctore *Hypocamifum* alibi appellatur. [Dicebat sempor, quod. post intentionem dandi pauperibus expoliare divites, & ipsum etiam hypocamifum ab eis benevolè auferre.] Vide *Hypocamifum. Polivris*.

Esox, piscis genus ab Italis *Salamone* appellatum. [Ad primum jactum reti permodico immanem esocem Diaconus extraxit. Sulpit. Sever. lib. 3. Dial. cap. 13. Tunc in Dei, & ipsius nomine laxantes rete, gemino ditati gaudent esoce. Flodoard. lib. 2. hist. cap. 8.] In mendosis codicibus *Isocem* habetur. Alii tamen melius crediderunt *Exossem* legendum. FR. *Exossem* nempe, putant proferendum aliquid, idest, sine ossibus; sed hic piscis ossibus, seu spinis non caret, & à Plinio, lib. 9. ca. p. 15. *Esox* etiam dicitur. Sciendam autem hos & similes pisces in Thraciæ mari gigni, & ideo vocatum fuit *Mare Carpathium* à Καρπάθιον, idest, fructuosus. Mare ergo Carpathium, idest, fertile, quod etiam piscatoribus nostratibus est notum; nam vocant pisces primi transitus, quando prima vice ex eo mari ad nos perveniunt; & redeuntes ibi, secundi transitus appellantur; quia pisces sunt, sicut aves, quæ stationem calidam secundum anni tempora querunt; sed mare per antiperistasis in qualitate frigoris, & caloris aeri est contrarium; virefcit enim mare, quando terra in æstate arefcit; & est calidum, quando aer frigescit, & è contra. Igitur pisces semper migrant oppositè respectu avium, ratione antiperistasis. Quare multæ piscium species nomen habent ex aliquo Thraciæ loco, ubi gignuntur, sic *Thynnus* piscis denominationem sumit à Thynnis Thraciæ littoribus, & populis, de quibus Strabo, libro 7. quæ littora non longe à antiqua Troja distant, ac Martialis Thynnium Civitatem appellat, dum, lib. 4. epigr. 43. inquit:

Antipolitani nec quæ de sanguine Tygni. Et alibi:

Antipolitani fateor sum filia Thygni.

Antipolitani, idest, tranlyberini; sic Solinus, & Plin. lib. 3. c. 5. [Antipolis, quod nunc Janiculum] græcè, nempe, sonat ante, vel contra Civitatem saturniam, seu laziam, quæ nunc Roma.

Dicuntur enim tranſtyberini de ſanguine, ſeu filii Thynni; nam Thynnus ex Strabone ſupra cit. non longè ab antiqua Troja diſtat, & adhuc adagium Romæ viget vulgariter prolatum, *Trasſe verini ſanguis trojano*. Igitur thynnus piſcis à Thynno Thraciæ urbe provenit: unde Plinius, lib. 9. cap. 15. inquit de thynnus: [Intranſ è magno mari Pontum verno tempore gregatim, nec alibi fertificat.] Pelamides verò piſces à Pelamedio Thraciæ oppido, de quo Plinius, lib. 5. cap. 30. & licèt hic auctor, lib. 9. cap. 15. dicat, quod pelamides poſt annum incipiunt vocari thynni; verùm de hac re piſcatores Melitenſes rident, qui illos quoque *Pelamid* vocant, & optimè callent thynniculos à pelamidibus eſſe diverſos; ideo puto hanc ſententiã ab aliquo fuiſſe additam in Plinii textu, cum ipſemet, lib. 32. cap. ult. multas pelamidum ſpecies recenſeat. *Cordylus* piſcis; idem lib. 6. cap. 15. & Martial. lib. 11. *Cordylus* enim eſt Thraciæ urbs. Stephanus. Eſt item alia pelamidũ ſpecies, quam Melitenſes *Cobrytes* vocant, ſcilicet, à *Cobrys* Thraciæ urbe, à qua fit gentile *Cobrytes* Stephanus. Item *Silurus* piſcis, quem Melitenſes *Sallur* appellant, anguillarum ſpecies à Sillura inſula in mari Britanico, de qua Solinus: unde falſò exiſtimat Paulus Jovius ſilurum eſſe ſturionem in libello, de piſcibus romanis. Item *Oxyrinchus* piſcis, & Civitas, vide ſuo loco. Sic ergo *Efox*, ab *Eſſo* Locridis urbe, de qua etiam Stephanus; quem piſcem Itali *Salamonem* appellant à Salamis etiam in Thracia; & ſic de reliquis piſcium nominibus ex Thraciæ locis, ubi gignuntur, demonſtrationem ſumpſere, licèt etiam *Efox* piſcis in Rheno reperibilis ſit, & magnitudine thynni, ut Plin. lib. 9. cap. 15. reſert.

ESSENI, una ex hebræorum ſectis, quæ nimia aſteritate, & à reliquis ſegregate vivebat, & ideo à cæteris Hebræis tanquam Schiſmatici habebantur Eſſeni, tum ex hoc, tum etiam quia volebant ſacrificare in Templo, aſſerentes ſanctioribus cæremoniis eos uti, ac teſte S. Epiphanio, tantum Pentateuchon ex ſacra Scriptura admittebant, reliquos verò ejuſdem ſacra pagine libros rejiciebant, non credebant in mortuorũ reſurrexionem; nihilominus, quo ad mores ab omnibus laudantur. Illi tamen, de quibus egit Philo, à prædictis, ut D. Hieronymus ſenſit, diſtinctes erant: nam ait Sanctus Doctor, quod Philo de Chriſtianiſ S. Marci in Ægypto diſcipulis ſub nomine Eſſenorum loquebatur, cogitans hebræus ille auctor extollere ejus nationem, dum ibi adhuc Eccleſiam aliquo modo judaizare inſpiciebat: erant enim Chriſtiani tunc Eſſeni, id eſt, *Eſſei*, ſive *Ieſſei* à Jeſu ſic vocati. Vide *Ephemereuta*.

ESSENTIA FR. pro ſubſtantia, & natura, Gloſſa in cap. 1. Clement. de ſumma Trinitate.

ESSYN. Vide *Ephod*.

ESTOVERIUM, aliquid, ſeu proviſio pro victu, & veſtitu: [Et viduarum manent in domo mariti ſui, & habeant rationabile eſtoverium, Marth. Paris. in hiſt.] De iſta: ut à gallico vocabulo *Eſtover*, fovere, & ſuſtentare ſignificante, & ab An-

glis animalium alimentum *Stover* dicitur.

ETRIARCHA. Vide *Mega heretriarcha*.

ETHANIM. FR. ſive *Thiſri*, ſeptimus Hebræorum menſis: Auctores in dict. *Etlul* citati.

ETHNICUS *ἔθνικος*. FR. ab *ἔθνος*, id eſt, gens; inde *Ethnicus*, id eſt, gentilis. Gloſſa in cap. quemadmodum, de jurejurando. Vide *Paganus*. *Nudripedalys*. In numerando ethnica ſuperſtitio. Vide *Kyrie eleiſon*.

ETHNOPHRONES, hæreticorum ſecta, ex græco *ἔθνοφρονες*, quia ritus, & cæremoniaſ Gentilium imitabantur.

ETIAM CUM. FR. pro quamvis, ſeu etiamſi; Gloſſa in can. Nos conſuetudinem, diſt. 12.

EVACUARIUM, ſeu *Apoca evacuatoria*. FR. apoca in qua apparabatur debitoris ſolutio. Marculph. in ejuſ formulario. Itaque D. Auguſt. de cura pro mortuis, inquit, [Ubi eſſet recautum, quo illa cautio vacuata fuerat, indicavit.

EVAGOR. FR. de clerico dicitur, qui abſque ſui Episcopii licentia à Diœceſi diſcedit. can. ſi fortè, 21. quaſt. 1.

EUANGELISMUS, feſtum Annunciationis Virginis Deiparæ, ex voce græca *Ἐπιγγελισμός*. [Quinto menſis Januarii veſpere feſtum Evangelismi celebrant (id eſt Armeni) Nicon. de relig. Armen.] Nullum enim feſtum in quadrageſima celebrare ſolent Armeni, ideo hoc feſtũ anticipant; quod tamen feſtum, & quadrageſima Martyrum tantum intra quadrageſimale tempus à Græcis celebratur, reliqua alia excludentes. FR. Sed Baſilam Evangelismi Palmarum feſtum, Dominicam Palmarum intelligit. Vide *Palmarum feſtum*.

EUANGELIUM, *Ἐπιγγέλιον*, id eſt, fauſta annunciatio. Aliqui tamen ab hebræica voce *Eban*, nempe, petra, & *Gheliion*, id eſt, manifeſta, etymologiam deduxerunt, quia in Evangelio generi humano propalatur verus Meſſia, qui fuit angularis lapis à perfida ſynagoga reprobatuſ, ſic Joannes Baptiſta Jona in proœmio Evangeliorum, quæ in hebræicam linguam traduxerat, ſignificare offendit: contra quendam improbum Rabbinum, qui *Evangelhelion*, id eſt, manifeſtam offenſam dolosè interpretaverat. FR. Item hoc vocabulum non quatuor Evangelia ſignificat aliquando; ſed miſſionem, nuntium & prædicationem. [Gratia Domini noſtri Jeſu Chriſti cum omnibus vobis. Amen. Ei autem, qui potens eſt vos confirmare juxta evangelium meum, & prædicationem &c. ad Romanos, cap. 16.] Sic etiam idem Apoſtolus; [Et contuli cum illis evangelium, quod prædico in gentibus. Et inferius: [Sed contra cum vidiffent, quod creditum eſt mihi evangelium præputii, ſicut & Petro circumciſionis:] nam Paulus præputium evangelizabat, ſive prædicabat; Petrus verò circumciſionem; unde Paulus inquit, Petrus: [Ad veritatem evangelii non rectè ambulaviſſe. Galat. cap. 2.] Quare perperam Toitarus qu. 10. in Præfat. Evangelii Marth. per Evangelium intelligit concilium: ||: Cæremoniæ, quæ obſervari ſolent circa prolationem Evangelii in Miſſa ſunt, quod quando legitur, audientes erigunt ſe;

nam. [Juxta decretum Anastasii Papæ non fedetur, dum Evangelium legitur, quæ reverentia, ut ajunt, & Apostolicè lectioni exhibetur apud Græco. Microlog. de Ecclesiâ. observat. cap. 9.] FR. De Episcopo Alexandrino Soxomenus admiratur, sic inquit: [Novum & illud apud eosdem Alexandrinos est, quod Episcopus, dum recitatur Evangelium, non asurgat, quod apud alios usquam fieri, equidem neque comperi, neque audivi, lib. 7. hist. eccl. cap. 19.] ¶ Quinimò Græci Episcopi pro hoc interitum deponunt pallium in memoria ovis amissæ, de qua in Evangelio, & Diacono tradunt, seu, ut ait Simon Theſſalonicensis; [Dum Evangelium legitur, Episcopus omophorion deponit, servitutum, ac subjectionem suam demonstrans; quoniam enim ille per Evangelium loqui cognoscitur, & tanquam coram adest.] Eandem cæremoniam à Latinis quoque fieri solitam fuisse, Isidorus Pelusiota, lib. 2. epist. 36. ad Hermanum Comitem testatur, inquit: [Nam cum ipse Pastor per adorandum Evangeliorum aperitionem accedit, tum demum Episcopus asurgit, atque imitationis habitum, id est, pallium deponit, hinc, nimirum, ipsum pastoralis artis ducem, ac Deum, & herum adesse significans.] Maronita, qui in Ecclesiâ stant recto capite, tempore tamen Evangelii, ac tempore consecrationis illud detegunt. Vacuis manibus Diacono præcedit Subdiaconus, quia in apparitione veræ, ac evangelicæ lucis, evanuerunt veteris testamenti tenebræ, cujus figura est Subdiaconus, Innocent. III. Durand. lib. 4. cap. 24. qui subjungit in aliquibus Ecclesiis antiphonam, ante Evangelium appellatam cani solitam fuisse, de qua etiam, ac de antiphona post Evangelium, mentionem facit Rodolphus Tungrensis, inquit: [Ante quod, & post quod, (nempe Evangelium) cantantur antiphonæ, quæ dicuntur ante Evangelium, & post Evangelium, quibus caret Romani, de can. observat, propof. 13.] Diaconus igitur cantaturus Evangelium, prius Celebrantis manû osculatur; Subdiaconus verò post epistolæ lectionem, quia vetus lex terminata est in Christo, à quo nova sumpsit exordium; hæc enim in Diacono figuratur, sicut in Subdiacono illa, & hoc etiam in Missis privatis figuratur; cornu enim epistolæ veteris, & cornu Evangelii, novi testamenti sunt symbola, ideo quando legitur Evangelium à dextero latere ad sinistram transfertur; seu ut ait Hugo de S. Victore. [Quod Evangelium à parte dextera ad sinistram transfertur, & ibi legitur; Judæa enim respuente Verbu Dei, Apostoli transferunt ad Gentes. In spec. eccl. cap. 7.] Diaconus ad meridiem se vergebat in pronunciando Evangelium, ubi erat virorum mansio; sed deinde ex abusu coepit ad aquilonem se vergere, ex eo quia Celebrans privatim sic faciebat in lectione Evangelii, hic tamè id liberè facere poterat, dum circa Altare mulieres non habebant accessum. Microlog. loc. cit. sed Innocent. III. lib. 2. de myst. Missæ, cap. 43. hunc Diaconi ægum mysteriosè defendit, inquit: [Adversus ergo Aquilonem

legitur Evangelium, ut aquilo surgat, & auster adveniat, id est, ut Diabolus fugiat, & Spiritus Sanctus adveniat.] Nos autem quia predicamus Christum, & hunc crucifixu, ideo Diaconus Evangelium canituro, præcedebat Crux. Durand. lib. 4. cap. 24. Quod adhuc Dominicani observant. Ponebatur Evangeliorum liber, dum Diaconus id canebat, super dorsum aquilæ lapideæ, quæ adhuc in multis Romæ Ecclesiis perdurant. In Ecclesiâ tamen conventuali Melitæ ritus hic observatur; canitur enim Evangelium super eneam aquilam mira pulchritudine fabricatam. Præcedunt etiam in hac functione lumina per ceroserosarios delata, non ad expellendas tenebras, quia tunc nõ reperiuntur; sed ad denotandum Evangelii splendorem, ut D. Hieronymus ait: [Quando legendum est Evangelium, accenduntur luminaria, jam sole rurilante, non irique ad fugandas tenebras; sed ad signum lætitiæ demonstrandum; unde & Virgines illæ evangelicæ semper habent accensas lampades. Advers. Vigilantium.] Ac aliud morale significatum meditatur in hoc Innocent. III. nimirum: [Acoluthi cereos ferunt accensos, dum legitur Evangelium, non ut tenebras aeris illuminent; sed ut proximis opera bona ostendant, lib. 1. de myst. Missæ, cap. 3.] De trino autem signo Crucis, qui simul cum Diacono circumstantes in principio Evangelii sese signant, sic præfatus Innocentius ait: [Signare se debet in fronte, signare se debet in ore, & in pectore, ac si dicat, ego Crucem Christi non erubescio, sed credo corde, quod ore prædico, lib. 2. de myst. Missæ cap. 43.] & de osculo Evangelii addit ibidem, quod eo mediante pacem à Christo recipimus: [Per quem consolationem recipimus.] In ecclesiâ hierosolymitana S. Sepulcri Diaconus in die Paschæ quando illa verba: [Surrexit, non est hic] pronuntiabat; tunc digito Sanctum Sepulcrum indicabat, quod ab oculato teste Rolando Episcopo in sua in. s. hist. de anno 1349. refertur, quod opus apud q. Michaellem Joannem Bellaguer Milivet. Episc. conservabatur. In Nazareno templo Deiparæ dicato, ac sito in eodem loco, ex quo Sacra Laurerana Domus per Angelorum manus mirabiliter in Picenum translata fuit, Philippus à Sanctissima Trinitate Carmelita discaleatus, in suo itinerario narrat, quod inter alia illius Ecclesiæ privilegia per totum annum celebrari licet Missam Annunciationis, & quando legitur Evangelium in hac forma dicitur, nempe: [Missus est Gabriel Angelus in hanc Civitatem &c.] Et in finali Missæ Evangelio dicitur: [Verbum caro hic factum est.] In sine Evangelii osculatur liber, ut recipiatur pax à Christo, sicut supra dictum est; sed si adest aliqua dignitas superior, ut in rubricis Missalis disponitur, celebrans tunc non osculatur librum; sed solus superior, & nullus alius: si verò plures æqualis dignitatis ibi adestent, nullus tunc eorum osculatur, quia unus solus est Christus, & non divisus in partes. Gavarr. part. 2. tit. 6. & Romæ observatur, quod quando plures interfunt Cardinales,

tunc Evangelium nulli præbatur ad osculandum. FR. At hæc cæremonialis regula in matrimonio recentis Christianissimi Regis scellerat, quando ad pyreneos limites Infantam Hispaniarum Regis filiam in uxorem duxerat, qua occasione ambo Reges sœdus inierant; tunc enim uterq; Rex ad propria consinia accesserat in simultaneo instanti, ac Gallus Hispanum cum titulo Patris salutavit, & vice versa hic illi titulum Filii dederat, & genuflexi intra eorum limites audierant Sacrum in Altari in collocitanea linea erecto; in osculo autem Evangelii, & pacis iconis, duo Cappellani seorsim, ac eodem tempore has cæremonias præbuerunt ambobus: Honorius III. sub pœna excommunicationis anno 1221. in epist. decretali, quæ incipit, Ad audientiam, cuiuscumque Sæculari Principi Evangelii osculum præberi vetuit, nisi essent Reges oleo sancto uncti. Antiquitus tamen etiam populus ad huiusmodi osculum admittebatur. Gem. lib. 1. cap. 119. FR. Quo ad Reges quando uncti sunt, nedum Evangelium osculari possunt, sed etiam illud canere in Missa, sicut de factò anno 1347. in ejus chronica Albertus Argenterotensis narrat, quòd Basileæ in nocte Nativitatis Domini Carolus IV. Romanorum Rex post refectionem sacræ communionis alta voce in Missa legisset Evangelium, quod incipit; [Exiit edictum à Cæsare Augusto &c.] tenens in manu denudatum gladium. Quo ad gladium, & pugionem denudatos tempore Evangelii, in Missa Nativitatis B. V. M. etiam M. Melitensis Magister solet idem facere: In quadam Collegiata Castri ejusdæm territorii Forliviensis Diaconus die Epiphaniæ canit Evangelium, habens in manu evaginatum ensẽ, & capite galea recto in signum mixti, & meri Ecclesiæ imperii. Caterum quo ad obsequium, & reverentiam Evangelii, dicendum, quòd in Rhemenis Ecclesiæ Subdiaconus in principio Missæ exhibet Evangeliorum librum Archiepiscopo celebranti, ut osculetur, dicens illi: [Hæc est lex Sancte Pater,] & Archiepiscopus respondet: [Credo, & confiteor.] Mos erat deferre librum Evangeliorum in processionibus, & præsertim in ea, quæ fit in Dominica palmarum; tunc enim super humeros bajulabant Diacones ornatum machinam, in qua deferbatur Evangeliorum liber, qui Christum triumphantem denotabat. Alcuin. de div. off. cap. 24. Romæ ad præsens Papa celebrans Pontificaliter, dum ex Throno processionaliter ad Altare pro incipiendâ Missa dirigitur, latinus Subdiaconus Evangelium argento contectum ante pectus defert, quod etiam fit dum celebrat Episcopus, Cærem. Episcop. lib. 1. cap. 10. & in ea processione, dum Pontifex ad Altare dirigitur, ei obviam veniunt ultimi tres Cardinales ex ordine presbyterorum, osculantes eum in facie, & in pectore, & hi tres Magos orientales denotant, qui Christum infantem adorare venerant; duplex osculum significat duplicem Christi naturam. [Tres Sacerdotes, qui Pontifici venienti coram Altari reverenter occurrunt, & inclinantes os ejus oscu-

lantur, & pectus, tres illos Magos signant. Innocent. III. lib. 2. de Myst. Missæ, cap. 11.] & inferius: [Per geminum osculum geminam in Christo naturam confitentur, divinam, scilicet, & humanam, divinam quasi latentem in pectore, humanam quasi patentem in ore.] Græci autem nedum ferunt dictum librum, quando Sacerdos accedit ad Altare, sed in quacumque processione, & qui illũ deferre solebat, *Præfektus Evangelii* à Constantinopolitanis appellabatur, & que in solemnitatibus majoribus hoc ad Archidiaconum Patriarchalem spectabat, qui etiam *Doctor Evangelii* dicebatur, eique incumbere super Evangelia currentia sermonem ad populum habere. In Andegavensi Ecclesiâ semper quando fit processio, fertur Crux, & Evangeliorum liber, illa, nempe, uti ductrix, & hic tanquam lumen. Fuit etiam laudabilis semper consuetudo Occumenicorum Conciliorum, in primario, & venerabiliore confessorii loco erigere thronum speciale pro dicti Sacri Codicis deposito, pro cujus eximia reverentia, inquit Chrysost. homil. 7. ad populum. [Evangelium quidem dum capere oportet, manibus lotis, & cum multa reverentia, & religione tremens, ac timens sumis.] Quod Moschi adeo observant, ut antequam illud tangant, profundissima reverentia signent se signo Crucis, & caput detegant. Inter veteres Christianos vigeat pia devotio ferendi in pectore Evangelium, non secus, ac si eis esset pretiosissima reliquia; quare Chrysostomus, homil. 19. ad populum ajebat: [Non cernis, ut mulieres, & parvi pueri præ magna custodia collo Evangelia suspendunt?] Et de Gloriosa Virgine, ac Martyre Cæcilia ejus astra testantur, quòd semper Evangelium Christi gerebat in pectore. Item D. Gregorius in ejus Regist. lib. 12. epist. 7. hæc scribit: [Excellentissimo filio nostro Adulovaldo Regi transmittere phylacteria curavimus, idest, Crucem cum ligno Sanctæ Crucis Domini, & lectionem Sancti Evangelii theca persica inclusam.] In quadam. epist. S. Joannis Damasceni ad Theophilum Imperatorem ex græco in latinum idioma à Frâncisco Combesis traducta, & Parisiis de anno 1664. impressa, hæc sequentia verba leguntur: [Evangelium S. Matthæi post annos octo à Christo in cælum recepto scriptum est; Marci verò post annos decem; Lucæ post annos quindecim, Joannes post annos triginta duos.] FR. In catalogo librorum Chaldæorum Auctore Hebediesu Metropolitæ Sobensi, quem ex chaldaico idiomate in latinum Abraham Ecchellenis transtulit, Romæ impressi, Typis S. C. de Propag. Fide 1653. fol. 7. S. Absoluta, hæc habentur: [Matthæus, qui hebraicè in Palestina conscripsit. Post illum autem Marchus romanè loquutus est in celeberrima Urbe Roma. Lucas verò Alexandriæ græcè loquutus est. Joannes autem Ephesi græcè conscripsit Evangelium.] De qua re. Vide fufius in dict. *Camelus*. Cæremonia ponendi librum Evangeliorum super humeros novello Episcopo in actû consecrationis ejusdem, à Græcis *Sark-*

Et Evangelii jugum dicitur, & tunc tam à Græcis, quam à Latinis in aperitione libri observabantur prima texti verba, ex quibus fastium, vel insautum omen suscipiebant; hinc in ordinatione Athanasii Constantinopolitani Patriarchæ verba illa evangelica in oculos objecta fuerant, nempe, [Qui paratus est diabolo, & Angelis ejus.] quod ex indignis ejusdem Patriarchæ actionibus verificatum fuit, quare sede illa privatus est. Pachimera, lib. 2. cap. 15. E contra verò in consecratione Lanfranchi Cantuariensis Archiepiscopi occurritur evangelica verba: [Date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis.] Qui Præsul in largiendo eleemosynas fuit valde insignis & in ejus successore S. Anselmo, qui reformationis causa passus est multas Coepiscoporum contrarietates, in ejus consecratione apparuerant verba: [Vocavit multos &c.] At quando hic Radulphum Rufensem Episcopum ordinaverat, visa sunt verba: [Erunt similes angelis Dei;] & è contra consecrans Harastum pessimum Episcopum, lectus occurrit hic textus: [Non hunc, sed Barabbam.] Narratur ulterius in actis S. Aupulli Diaconi, & Martyris Catanensis, quòd, quando à fœllicibus captus fuit, Evangelium meditabatur, & à Præfecto interrogatus, aperuit Sanctus Evangelia, & reperta sunt verba, [Beati qui persecutionem patiuntur &c.] ac cupiens denudè Præfectus tale prodigium experiri, iterum illum interrogavit, & interrogatus iterum aperiens eundem librum, oblata sunt mysteriosa verba, [Qui vult venire post me &c.] Item Evangelium dicitur canticum. Vide *Canticum*. Vide *Gospel. Monasterium. Passio*. Evangelium Dominicæ in fine Missæ non dicitur, si in ea die celebratur de Vigilia Nativitatis Dom. V. *Vigilia*.

EUANGELIUM ÆTERNUM. FR. parvus, at pravus liber ita appellatus; de quo Odoricus Raynaldus ad An. 1256. n. 20.

EUBOICUM TALENTUM. Vide *Talentum*.

EUCHARIS, græcum vocab. *ἑὐχαρισ*, facetus, docilis. [Verbum dulce multiplicat amicos, & mitigat inimicos, & lingua eucharis in bono homine abundat. Eccl. cap. 6.

EUCARISTIA, nomen græcum *ἑὐχαριστία*, idest, gratiarum actio, seu grata memoria. FR. dicitur ab *Eu*, quod est bonum, & *Charis*, quasi bona gratia. Glossa in Clemen. de privil. cap. 1. Eucharistia dicitur *Perennis vestima*, can. quia corpus, de consecrat. dist. 2. ||: Item *Communio*, quia in ea communicatur Christianis Corpus, & Sanguis Redemptoris. Dicitur *Hostia*, quia Patri Æterno Unigeniti ejus illi hostia viva offertur. Dicitur *Sacramentum*, ex profunditate mysteriorum. Item *Sacrificium*, quia in ea habetur verum, & incruentum Agni immaculati sacrificium. Item appellabatur *Reliquia*. Dicitur *Viasium*, quia pro demigrantibus de hac vita est provida alimonia. Item appellatur *Antitypon*. Dicitur tandem *Synaxis*, quod significat adunationem, quia ubi est hoc Sacratissimum Corpus, ibi Christiani tanquam aquilæ congregantur, quod antiquitus

sub utraque specie etiam Laicis concedebatur, de qua re dictum est in dist. *Communio*. At quamvis tenerentur in Missa Christiani illius sæculi sub utraque specie hoc sacramentum suscipere; extra tamen eam sub sola specie panis fœliciebantur, quia persecutionum tempore concedebatur Christianis deferre secum Eucharistiam, ut ad martyrium prompti statim illam potuissent suscipere, cujus usus multas Sanctorum Patrum attestaciones invenies. De Monachis in eremo D. Basilii refert, quòd propter Sacerdotis carentiam, secum illi hunc consecratum panem conservabant, & propriis manibus suscipiebant, quod in occidentali Ecclesia usq; ad Horimidæ tempora perduravit, & propter devotionis relaxationem in Cæsaragustano Concilio can. 3. ablatum fuit. FR. eadem prohibitio etiam in Rhemensi Concilio cap. 2. ordinata fuerat, apud Gracian. can. pervenit. de consecrat. dist. 2. Sed in Ecclesia orientali divitiis remansit. Solebant præterea Christiani in itineribus hostiam consecratam secum deferre; ac de Satyro ejus fratre D. Ambrosius, & de S. Maximo Syracusarum Episcopo D. Gregorius testatur. Eucharistia in mari delata. Vide Baron. An. 635. num. 10. Ejus synonyma suprâ relata. Vide *Antitypon. Communio. Corporale. Corporale festum. Corban. Dominicale. Confirmitio. Hostia. Synaxis. Viaticum*. Non est danda mortuis. Vide *Communio laica*. Conferrebat adultis, & infantibus. Vide *Baptismus*. Ubi est palam exposita Eucharistia, in eo Altari non aspergitur. Vide *Aqua benedicta*. Non debet cum Eucharistia populus benedici in illis verbis: *Sic et benedictio*. Vide *Benedictio*. In die Annuntiationis Deiparæ non debet administrari Fidelibus nisi in casu necessitatis, si in feria VI. Parasæve occurrerit. Vide *Parasæve*. Nec in eadem Parasæve Eucharistia Sacram. in processione deferri. Vide *Parasæve*. Item Eucharistia hierarchica appellatur Symbolum Fidei à B. Dionysio. Item Eucharistiam quodlibet Sacramentum D. Cyprianus vocat in Concilio ab eo celebrato, ubi de Baptismo ab Hæreticis collato agens, inquit: [Ut Antistes diaboli audeat Eucharistiam facere] Sic de Chrismate idem in sermone de ablut. pedum ait: [Quia post Baptismum, & Eucharistiam, quæ sui reverentia non patitur iterari.] Et clarius de eodem Chrismate in epist. ad Januarium, [Porro autem Eucharistia est, unde Baptizati unguantur. FR. Papa Joannes XXII. Festum Corporis Christi cum multis Indulgentiis renovavit. Jo. Villanus par. 1. suæ histor. lib. 9. cap. 78. Quomodo antiquitus Eucharistia conservabatur. Vide *Ciborium*.

EUCARISTICUM, *ἑὐχαριστικόν*. FR. Sic sermonem de ejus vita Ennodius Ticinen. Episcopus appellavit.

EUCHETE, sive EUCHITE, Hæreticorum secta, à vocabulo græco *ἑὐχεται*, idest, *Oratores*, quia loci Sac. Scripturæ, ubi ait, [Oportet semper orare;] male interpretantes, cœtinuò grabant. Diversis nominibus appellati sunt hi Hæretici, nempe. *Ad Iphriani. Enthusiastæ. Massiliani. Psalliani.*
Saba-

Sathaniani. De eorum ineptiis, & erroribus dicitur in dict. *Precatores*.

EUCHOLOGUM, *Εὐχολόγιον*, sic vocant Græcorum Rituale, in quo præter orationes, & preces ad Sacramenta administranda, aliæ etiam functiones Sacerdotales, & Episcopales continentur.

EUCRATES; *Ἐκράτης*, benè tenens, benè compos, benè potens. Vide *Encratæ*.

EVECTIO, inter, seu potius eductio, exportatio, à verbo *Eveho*, idest, extrahere. [Datis literis, & pueris destinatis cum evectioe publica. Gregor. Turon. lib. 9. cap. 9.] FR. sumitur etiam pro equitatione, ut Concil. Tolet. VII. can. 4. ubi in actu Visitationis taxatur numerus equorum pro Episcopi evectioe. Item etiam fidei publicæ licentia, & charta salviconductus, seu, ut Itali dicunt, *Passaporto*.

EVECTUS, idem, quod suprâ. [Evectu navali. Gregor. Turon. lib. 3. cap. 3.] Item sublevationem denotat. [Sicte Apostolicæ Sedis evectu, quasi super candelabrum sublime constituit. Paulin. epist. 27. ad Victric.

EVECTOR. Vide *Intervetor*.

EVESTIGIO. FR. statim, vel continuò. Glossa in sexto, de statu regular. cap. unico, §. verum.

EVGUMENUS. Vide *Hegumenus*.

EVITUDO, evidentia. [Amulos tuos ingenti evitudo vibrat. In vita S. Theodori Ducis.

EULOGIA, *Ἐλογία*, significat benedictionem. FR. ab *Ε*, idest, benè, & *λογία*, dico. ||: sumitur pro oblatione, & eleemosyna. [Ut de benedictionibus, quæ offeruntur à populo, & consecrationi superiunt, vel de panibus, quos deferunt fideles ad Ecclesiam, vel certè de suis convenienter partes incisas habeat in vase nitido, & convenienti, & post Missarum solemniam, qui communicare non fuerint parati, eulogias omni die Dominico, & in diebus festis exindè accipiant. Ex Decret. Pii Papæ. Apud Baron. ad Ann. 313. num. 51. & seqq.] FR. ex his Papæ Pii verbis nonnulli hanc dictionem significare solum benedictum panem (de quo in dict. *Fermentum*) existimant: sed falluntur; nam *Eulogia* significat benedictionem in abstracto, eleemosynam, & munus; sic Papæ prefati verba *De eulogia accipiant*, idest, de eleemosyna, intelliguntur, (quæ & benedictio dicitur) quod idem est ac de munere accipiant; sic *Eulogia* dicunt munera, quæ deferunt subditi suis Prælati, Glossa in can. de eulogiis, dist. 18. Sic etiâ intelliguntur verba Sancti Paulini. [Panem campanum pro eulogia (idest, pro munere) de cellula nostra mitimus, epist. 1.] Hinc Baronius loco cit. non dixit, quòd *Eulogia* significabat benedictum panem tantum; sed quòd *Eulogia* dicebatur panis benedictus ad differentiam Eucharistiæ; nam ibi contra Novatores probat, quòd benedictio, & eulogia non intelligatur Eucharistia, sed panis benedictus, qui de eulogia, idest, de eleemosyna, & oblatione fidelium supererat, in quo sensu dixit D. Gregorius: [Ex parva eulogia, quam bonus Monachus accipit, lib. 9. epist. 41.] idest, ex parva

Hierolexicon Magri.

eleemosyna; sic etiam donum, benedictio sæpè apud eundem Gregorium dicitur. [Unum autem caballum, quale invenire potuimus,] In significatu oblationis, seu eleemosynæ etiam ait Gelasius Papa; [Ut quicquid dedicationis, vel natalis Martyris die, quorum in eodem Monasterio reliquæ sunt, per fidelium oblationes intra verit, medietatem quidem habeat ipsum Monasterium, medietas autem Episcopo offeratur,] & inferius; [Sin verò nil tale inter eos constiterit, mediante te quid Episcopo nomine eulogiæ offerri debeat &c. 18. qua. st. 2. can. Eleutherius,] & ibi Glossa. Item [De eulogiis ad sacra Concilia deferendis (idest, de numeribus) nil invenimus à majoribus terminatum, sed sicut unicuique Presbytero placuit; nam si constitutum fuerit aliquod illo tempore benedictionis offerri (idest, tempore Concilii) forsitan minus libenter ad synodos occurrerent, & magis venire obrestarent, quæ non sunt (ut arbitror) rationabiliter requirendæ, nec ultrò delata, can. 7. distinct. 18.] Ridiculum enim esset, si *Benedictiones*, & *Eulogias* hinc frustilla panis benedicti deferenda Patribus Concilii à Sacerdotibus intelligerentur. Vide ergo hujus dictionis synonyma. *Benedictio beatica*. *Collecta*. *Eleemosyna*. *Fermentum*. *Oblatio*. ||: In textu verò S. Gregor. lib. 8. epist. 33. legitur *Eulogium*; sed Elogium corrigendum est, quod, ut tuo loco diximus, testamentum significat.

EULOGIMENOPOLIS, *Ἐβλογιμηνόπολις*. Ita appellata fuit à S. Germano Civitas, quæ ad radices montis Casinensis per Bertarium Abbatem adificata fuerat, vocabulum quidem græcum est Benedicti Civitatem significans; at cum deindè ibi corpus S. Germani translatum fuerit, S. Germani Civitas appellata est: Chron. Casin. lib. 1. cap. 33.

EUNOMIANI, hæretici. V. *Aetiani*. *Anomai*; ab Eunomio ita appellati, cuius errores. Vide *Trinitas*.

EUNUCHIZO *Ἐβνυχίζω*. FR. castrò, virilia amputo. [Qui se propter epilepsiam curandam eunuchizavit. Ivo Carnot. epist. 233.] licet in mendosis Codicibus *Eunuchizavit* legatur. Epilepsia verò est morbus, qui comitialis, sacer, & herculeus dicitur.

EUNUCHUS, *Ἐβνυχος*, eviratus. FR. tripliciter à Christo Domino distinguitur, idest, naturalis, artificialis, & spiritualis. De secunda specie Eunuchorum dubitatum fuit, utrum ad ordines ecclesiasticos illi admitti possint. Glossa in can. precepta canonica, dist. 55. stante Juris Civilis prohibitione, & inhabilitate ad militiam, ff. de re militari, qui cum unoquam Eunuchi infames declarantur ab Imp. Domitiano. Baron. Ann. 83. num. 2. Constantino Magno. Idem Baron. An. 314. num. 74. Justiniano. Idem Baron. An. 529. num. 18. & 19. & ideo Stephanus Papa ait: [Infames dicimus quoscumque leges sæculi infames pronunciant, apud Gratianum, in §. hinc colligitur. 2. qua. st. 3. post can. 7.] Propterea tanquam infames ab ordinibus arcantur, ut Concilia, & Pontifices statuerunt. Baron. An. 325. num. 144.

can. Apostol. cap. 3. de corpore vitiatu 33. quæst. 2. & 3. can. 8. can. re quidem 11. quæst. 1. & alibi; nihilominus canones à susceptione ordinum illos eunuchos tantum prohibent, qui ad exemplum Origenis propter continentiam castrari passi sint can. si quis, dist. 56. & Baron. ad An. 529, num. 20. &c. Synonyma hujus vocabuli. Vide *Carsamarium*. Spado. *Archigallus*. *Truncatus*.

EVOCHIA, publicum convivium, *Βαχλα*. [In cælis est hoc cœleste convivium, quod evochia græcè dicitur. Clemens Alexand. lib. 2. Pedag. cap. 1.

EUPHRATES flumen. Vide *Chobar*.

EUSEBIA, *Βουβεια*, pietas, religio. D. August. lib. 10. de Civit. Dei, & D. Gregor. Nissen. lib. de homine, cap. 1.

EUSEBIUS VERCELLENSIS Episc. S. Athanasii adju- tor fuit in traducendo latinè ejus symbolum. Vide *Symbolum*.

EUTRAPELIA, *Βουτραπυλία*, urbanitas, & comi- ras; aliàs *ἀσσιμυδία* appellata; hæc ab *ἄστυ* urbs, formatur; etsi aestivum pro sermone urbano & eleganti sumi solet. Sed D. Paulus eutrapeliam in malam partem accepit, quando de variis lo- quens vitis, quæ nec in nobis debent nominari, subjungit: *ἢ βουτραπυλία*, *ἢ ἐκ ἀνύκωντα*, idest, *ἢ eutrapelium*, quæ non decentia, seu convenien- tia. Quod nollet vertit, aut *scurrilitas*, quæ ad rem non pertinet; Ephes. 5. 4. Accepit ergo Paulus pro facieia scurrili, & viro Christiano indigna. Deri- vatur autem ista vox ab *εὖ*, benè, & *τραπυλός*, mutabilis, quasi qui in occasionibus scit benè se vertere ad seria, & facera. Attamen doctrinæ Ari- stotelis, & Theologorum insistendo, eutrape- lia absolūtè, est virtus moralis in medio consi- stens, inter scurrilitatem, & rusticitatem, cum auream mediocritatem observet.

EUTYCHIANI, hæretici. FR. à quodam Constan- tinopol. Abbate, qui Eutyches vocabatur, à Theodosia Augusta protecto, & per quem nimis angustiata fuit Ecclesiæ Dei, qui hæretici in Chri- sto naturam solùm divinam admitebant. 24. qu. 3. can. 39. quibus associati sunt Theodosiani à Theodosia Justiniani Imp. conjugè, eorum faurice, ut supra diximus, ita appellati, seu potius à Theodosiano, qui simul cum Gajano furore po- pulari in eadem die ambo in Dicecesi Alexandri- na pro Episcopis intrusi sunt; hi enim duo Euty- chidis, & Discoridis erroribus adherentes, & Concilii Chalcedonensis decreta negantes, asse- rebant unicam tantùm in Christo naturam, cum hac tamen differentiâ, quòd corruptibilem admitte- bat Theodosianus, Gajanus verò incorruptibi- lem. 24. quæst. 3. can. 39.] Stat apud conficiarias vestras, quanta Nestorius, & Eutyches, gemina diabolicæ informationis offensa, diu castam Ec- clesiam, Orientalium disciplinam, perfidia forni- catione corruerint. Ennod. Ticinen. Episc. de Hæret. & Synodo dist. 6.] Vide *Nestoriani*. *Eno- ticus*.

EUTYCHIVS, latinè Bonaventuram significat. Vide *Bonaventura*.

EVVA, lex, seu constitutio, ex voce gallica antiqua, adhuc tamen in usu apud Anglos. [Secundùm legem, & evvam ille, cui donus fuerit infracta, & spoliata, in triplum componat. In constitut. Caroli Magni, lib. 2. cap. 65.] Quare in capitulis Marti Vvelferi legendum est: [Correpti secun- dùm evvam Bojoriorum, vel legem.

EX. FR. deformitatis nota est. Glossa in can. puden- da 24. quæst. 1. §. Exceratus.

EXACTO, exigo. [Et qui ulterius in talibus locis, vel de eis, qui ad palatium, seu in hostem pergunt theloneum exactaverit, cum sua lege theloneum reddat, in constitut. Caroli Magni, lib. 4. cap. 31.] Idem vocabulum reperitur in Cabylonensè Sy- nodo, can. 18. FR. & in l. si quis alienam, de rap- tu, & l. de heribannis, eod. tit.

EXAFOCI; hoc vocabulum in Anastasio Biblioth. duplicem errorem evidenter continet; primus namque est in separatione literarum, secundus verò in variatione earundem; scribit enim in Be- nedicti III, vita: [Simili modo & in Monasterio B. Martini fecit canistra exafoci duo ex argento.] juxta meam censuram scribendum erit *Exaphora*, quod significat sex luminum, ex græcis dictioni- bus *ἕξ*, idest, sex, & *φῶτα*, lumina, seu splendor- es. Vide *Exafotia* in dict. *Enofotius*.

EXAGELLA, lances, flatera, seu pondus, apud S. Zenonem, Serm. 6. ad Neoph. & Ennodium in vi- ta S. Epiphani Papiensis Episcopi, diminutiva fortasse ex græco vocabulo *ἕξα ἴον*, quod sextam uncie partem significat. [De ponderibus quo- que, ut fraus omnis amputetur, penitus à nobis aguntur exagia. In Novell. Theodof. & Valent. Imp. tit. 25.] Quamvis ibi Glossa omne ponderis genus significare ait. FR. *Exagellam* puto esse modicam exacttionem, & normam victualem, quam Itali *Livellum* appellant; nam *Livellare* ita- licè, latinè librare à libra dicitur. Ex Ennodii ver- bis hoc asserere inducor, qui loco supracitato vir- tutes S. Epiphani exaltans, ac præcipuè de ejus magnificentia ait: [Omnibus Sacerdotibus in iti- nere positis munificus, communis, affabilis, & quasi exagellam relinquens se ipso præstantior.] Quod in notis ad eundem Sirmondus normam, & exemplum interpretatur. Ac in Monasticis regu- lis etiam de quodam juvene habetur, qui civi- liter mundo moriens, suam hæreditatem carnali- bus fratribus *Exagellario* titulo diviserat.

EXAMITUS, pannus sex filis contextus. [Aliam quoque planctam examitam, lib. 3. Chron. Casin. cap. 20.

EXANCONTE. Vide *Τζακον*.

EXARCHUS, *ἑξαρχος*: officialis, Princeps, seu Capitaneus in utroque foro; nam Patriarcha Constantinop. etiam Exarchum habebat tan- quam ipsius delegatum, qui decimas, & alios Ecclesiæ Constantinopolitanæ proventus exige- bat, atque in Conciliis post Patriarcham, & ante Metropolitanos subseribebat. At *Exarchus provincie* metropolitanum, seu Archiepiscopum significabat: [Exarchi provincie, dico autem Episcopi metropolitani. Concil. Sardicen. can. 6.]

Ubi

Ubi sic Balsamon exponit: [Exarchus Dioces-
sis, non uniuscujusque provincie Metropolitanus
est; sed Metropolitanus totius Diocesis: Dio-
cesis verò dicitur, quæ totius in se provincias
continet.] Itaque tres Exarchi, seu Primates
sub Patriarcha Constantinopolitano numera-
bantur, idest, Ephesinus pro universa Asia mi-
nori, Casarex Cappadocie pro universo Ponto,
& Heracleus pro tota Thracia. Dicebatur etiam
Exarchus Diocesios, idest, Primas. [Si autem
cum ipsius provincie metropolitana Episcopus,
vel Clericus controversiam habuerit, vel Dio-
cesios exarchum adeat. Concil. Chalced. can.
9.] Reperiebatur, ut supra notavimus, hujus-
modi dignitas etiam sæcularis; & Exarchus Ita-
lie erat Imperialis Vicarius. FR. Exarchatus
autem Italiae erat etiam ecclesiasticum domi-
nium, licet Græcorum Imperatorum tempori-
bus à saecis exerceretur, atque Ravennæ reside-
bat; ideo enim à Papino illud dominium recupe-
ratum Ecclesie restitutum fuit; sic etiam secunda
vice Carolus Magnus fecerat, & Stephanus II.
tunc Leoni Ravennati Archiepiscopo illud ad-
ministrandum commisit, qui ac ejus Successores
semper Italiae exarchatus titulum retinuerunt,
ita Sigonius, lib. 3. de Regno Italiae, Anno 755.
sed nomine S. Sedis Romanæ gubernabatur;
non verò, quòd Ravennæ Exarchatus fuisset Ar-
chiepiscopi Ravennatibus annexus, ut Ughel-
lius, & de Rubeis apud Hieronymum Fabrum in
Sac. Memoriis Ravennæ pag. 49. asserunt; quin-
imo recuperato à Carolo Magno exarchatu Ra-
venne, non Stephano II. ut Fabrus ait; sed Adria-
no I. restituerat Imp. qui Pontifex non solo Leo-
ni Episcopo; sed simul cum aliis Tribunis exar-
chatum illum commiserat: [Siquidem Leo tunc
quadragessimus primus Archiepiscopus, & Ju-
lianus, Petrus, ac Vitalinus Ravennates Tribuni
Plebis Ravennam, exarchatumque pio Roma-
no Pont. administrabant. Blond. decad. 2. lib. 1.]
Ejus titulus. Vide *Titulus Exarchi*. Vide *Hexar-
chia*. Erant *Visitatores*. Vide *Periodentis*. He-
xarchus dicebatur, quia sextam partem Imperii
gubernabat, sicut *Tetrarcha*, qui quartam regni
partem regebat.

EXATEUCHUM. Vide *Extaticum*.

EXAUCTORATIO, degradatio, de qua dictum est in
verbo *Degrado*. Penes Tertullian. legitur etiam
Exantoro verbum. FR. restius *Exauctoratio*, &
Exauctoratio, seu *Exauctoratio* &c. scribendum.
Apud Ulpian. in l. 2. S. ignominie, ff. de his, qui
not. infam. exponitur, insignia militaria detrahe-
re, & infamem effecere, sed contra Ulpianum
Laurentius Valla *Elegantiarum*, lib. 6. ait, quòd
Exauctorare est Dacem ab imperio suo dimitte-
re, vel missum facere militem; apud *Quintilia-
num* in Milite Mariano, ubi inquit, [Pater huic
emeritis bello stipendiis, tum cum tota subni-
xum Numidia fregimus Jugurtham, exauctora-
tas armis magus agresti labore subegit.] Et Titus
Livius ab Urbe condita lib. 35. [Volonum quo-
que exercitus, qui vivo Græcho summa fide sti-

pendia fecerat, velut exauctoratus morte Ducis,
ab insignis discessit;] & lib. 39. ubi hoc modo: [Ex-
auctoratus equitem cum gratia Imperatoris
viderunt, se quisque excusare, & vicarium acci-
pere.] Et lib. 6. belli Macedonici de Cornelii
Scipionis triumpho loquens, inquit: [Milites
exauctoratos dimisit.] Ex quibus datur intelli-
gi Exauctorare in significatione Livii, & *Quintilia-
ni* diversificari ab Ulpiano supra relato; *Exaucto-
rare* tamen cum infamia legitur apud Læpidium,
qui Alexandrum tumultuantes legiones exau-
ctoravisse scribit; & apud Hermolaum Barbarum,
exauctorati milites dicuntur, qui aliqua de cau-
sa militiae sacramento solvuntur; sicut resignati,
quibus ob delictum admittitur stipendium; & ideo
hoc modo possunt conciliari Auctores superius
allati, cum videamus verbum Exauctorare in bon-
nam, & malam partem accipi, ut patet in l. qui
cum uno, §. non omnis, & §. exauctoratus, & in
l. proditores. ff. de re militari; ubi proinde Juris-
consultus verbum dubium declaravit. In Jure ta-
men canonico in malam partem accipitur: [Si
quis à proprio Episcopo depositus Presbyter, vel
Diaconus, aut etiam à Synodo quilibet Episco-
pus fuerit exauctoratus, molestiam imperialibus
auribus inferre non præsumat. 2. l. qu. 5. can. 2.]
Cujus Synonyma. Vide *Degrado*. *Execratur*. De
origine hujus poenæ exauctorationis apud Ecclē-
siasticos. Vide Baron. ad An. 57. nu. 22.

EXCANONICO, & *Excanonicor*, à dignitate cano-
nici deponere, & deponi significat. [Cum esses
literatorie artis omnino ignarus, scis, quia amici
tui epistolæ, quas depravasti, te fecerunt cano-
nicum, teque per eadem facile excanonicari pos-
se, si significent Summo Pontifici cum aliis enor-
mitatibus tuis damnatæ usurpationis officium,
quod exeres. Petr. Blesen. epist. 11. & apud
eundem *Canonico*, & *Canonicor* pro canonicum et
ficere, & fieri reperitur; [Fili vis canonicus? Ser.
13.] de S. Augustino loquens. Vide similes phra-
ses in dict. *Canonicus*.

EXCEPTIO, dicebatur festum S. Martini. Vide
Subventio.

EXCEPTOR. Notarius, licet in rigore Abbreviato-
rem significet: sed quia plerumque solent Not-
arii abbreviationibus uti scribendo; ideo etiam
ipsi Exceptores appellantur, [Brevi exceptorum
numero dedicatus enituit. In vita S. Busridis
Confessi.] Quorum Collegium *Schola exceptorum*
dicebatur. Vide *Protonotarius*.

EXCEREBROR. FR. cerebro privor, seu cerebrum
amitto. [In quacunque obstantia tuendo exce-
rebrantur. Pet. Blesen. Serm. 47.

EXCESSUS, ut plurimum Tertullianum mor-
tem significat, [Præcipio igitur tibi, quanta
continentia potes, post excelsum nostrum renun-
tium nuptiis, lib. 1. ad Uxorem, cap. 1. Post excessum
omnino non nubitur. Idem adversus Valent.
cap. 32.] In eadem significatione Matthæus Evan-
gelista ait: [Loquebantur de excessu, cap. 17.]
Nonnunquam verò idem Tertull. in significatione
relaxationis, vel transgressionis hoc vocabulo usus

est; quem admodum quando dixit: [Adde, quòd & hæc ipsa hujus consilii intersecctio, quasi interrogatio excessus sui passa, statim se refrænât, & revocat. Exhortat. ad Cast. cap. 4.] Vide *Delictum*.

EXCETRA, *ἔκκετρος*, hydra, serpens in aquis degens, & translative pro impatientia accipitur à Tertulliano. [Talis igitur excetra delictorum cur non Dominum offendat de patientia, cap. 5.] Aliqui tamen *Exhedram* legere mallent, quia impatientie defectus est omnium delictorum sedes; sed melius videtur excetram legendum; hydra enim aptius impatientia est typus, ex qua cætera vicia pullulant. FR. De hac serpentis specie mentionem facit D. Hieronymus in epist. ad Julianum Diacon. inquires: [Hiberna Excetra ore dilanier.] Alii hunc locum legunt *Hydra Excetra*.

EXCINITA. Vide *Stylita*.

EXCÆCATUS. Vide *Eluminatus*.

EXCOMMUNICATIO, ecclesiastica censura, per quam Christianus nedum à fidelium consortio sejungi cogitur; sed omni spirituali adjumento privatur: hinc Excommunicatio dicitur, id est, *Extra communicationem*, quæ pœna usque ab Apostolorum temporibus fuit in usu; invenitur enim in epist. prima Corinth. c. 5. quòd Apostolus quendam excommunicasset, de quo dicitur ibi: [Tradidit eum Satanæ in interitum carnis, ut Spiritus salvus sit in die Domini nostri Jesu Christi.] Quem locum expositores de excommunicatione intelligunt; nam qui à mystico Ecclesiæ corpore separatus reperitur, in manu Satanæ remanet, quo loquendi modo usi sunt etiam Sancti Patres. [Qui ab Ecclesiæ corpore respuuntur, quæ Christi est corpus, tanquam alieni à Dei corpore, dominatui diaboli traduntur. S. Hilari. in psal. 118.] Quæ excommunicatio ne contempnibilis apud fideles efficiatur; Sac. Trident. Synodus Prælatos admonet, ut cum moderamine adhibeatur: quod D. Gregor. etiam adverterat, inquires: [Sub magno moderamine Pastores Ecclesiæ, vel solvere studeant, vel ligare, hom. 29. in Evang.] Antiquitus omnes excommunicati exosi, & abominati erant à fidelibus, tum in spiritualium etiam in temporalium participatione; sed postea Martinus V. vigore ejus bullæ publicos Clericorum percussores, & excommunicatos denunciatos tantum vitandos esse declaravit. Hujusmodi damnationis species apud Druidas Gallorum gentiles Sacerdotes antiquitus reperiebatur, de qua Cæsar. lib. 6. de bello Gallico ait: [Si quis aut privatus, aut publicorum decreto non sterit, sacrificiis interdicitur. Hæc pœna apud eos est gravissima, quibus ita est interdictum, ii numero impiorum, ac sceleratorum habentur, ab iis omnes decedunt, aditum eorum, sermonemque defugiunt, ne quis ex contagione incommodi accipiat, neque iis petentibus jus reddat, neque honos ullus communicatur.] FR. quòd excommunicatio pro re levi non fit infligenda, habetur in can. nemo Episcoporum, & can. nullus Sacerdos 11. quæst. 3. De differentia autem inter majorem, & minorem excommuni-

cationem. Vide Glossam in can. si quem, de sentent. excom. Ulterius in regulis monasticis hæc vox *Excommunicatio* non semper accipitur rigorosè pro ecclesiastica censura; sed pro quadam corporali mortificatione, ac segregatione à cæteris Monachis; sic etiam D. August. verbo *Excommunicor* pro absentari, & abstineri usus est, qui sic ait: [Qui enim, sicut dixi, cognooscens reatum suum, ipse se humiliter ab Altari Ecclesiæ pro emendatione vitæ reitovere voluerit, ab æterno illo, & cælesti convivio excommunicari penitus non timebit. Serm. 253. de tempore.] Vide *Acrimonia*, *Anathema*, *Clausura*, *Nota*, *Presura*, *Excommunicatio* in bulla Cœnæ. Vide *Processus*.

EXCOMMUNICO. Vide *Anathematizo*. *Nota*.

EXCONDICO. FR. promissionem, seu dictum retracto, revoco. [Quod Hadulphio missaticum tuum commiseras, de quo missatico se non excondixit. Hincmar.

EXCULTORES FONTIUM. Vide *Facularum accensores*.

EXCUSATIO. Vide *Sumis*.

EXCUSO, pro excludo: in regula S. Benedicti. cap. 65. S. 1. Ita etiam Pontius in Cypriani vita inquit: [Magis enim dignus efficitur, qui, quod meretur, excusat.

EXECRATUS. FR. degradatus. [In divisione est non consecratus, sed execratus Episcopus. can. pudendæ 28. quæst. 1.] dicitur etiam dignitate exutus, can. ait Celestinus 24. qu. 1. Ejus Synonyma. Vide *Differatus*, *Degradatus*, *Enastoratio*.

EXEDRA *ἔξεδρα*. Vide *Garophylacium*, & in dict. *Abida*, *Perivolium*. FR. Exedra est abida quædam separata modicum quidem à templo, vel palatio, & inde dicta, quòd extra hæreat, græcè autem *Cyclon* vocatur. Vvalfrid. de rebus Eccl. cap. 6.

EXEGESIS. FR. expositio sacra; vocabulum Ægyptiacum existimat Budæus; nam ait, *Exegates* appellant illi rerum sacrarum interpretes. Latini verò *Exegetica* libros Pontificales denominarunt, & à Floro Caroli Calvi cœtanæo *Exegesis* appellatus est ejus tractatus de expositione Missæ sacrificii, in Biblioth. Patrum editionis secundæ, tom. 6. pag. 262.

EXEMPLE, transcribo. [Nocturno sub tempore, famulante lumine, celeriter exemplavit. Gregor. Turonen. lib. 1. miracul. cap. 64.] FR. de hoc verbo, sæpè in instrumentorum, & privilegiorum transcriptionibus. [Ira diligenter exemplavi, & scripsi. In privilegio Caroli Magni, apud Torrigio de Cryptis Vaticanæ. edit. 2. pag. 510.

EXENTUM. Vide *Xenicum*.

EXEQUIÆ, funerals officium, ita dicitur, quia defuncti volentes exequantur, ut Murio Capuccino, de off. mort. cap. 6. placet; vel juxta Durandi opinionem, quia officium defunctorum extra horas canonicas recitatur; vel ex eo quia, ut asserit Donatus, ad aliam vitam defunctos sequuntur viventes. S. Zeno Episc. & Martyr. Serm. 3. de Abrahamo, *Vivas exequias* sacrificium Isaac ejus filii argutè appellavit. FR. An liceat pro

viventibus exequias celebrare, disputant Theologi; sed pro affirmativa varia hujus rei exempla afferuntur, ut de Carolo V. Imperatore ex Famiani Strada historia, qui, dum viveret, ex Joannis Regulæ Ordinis S. Hieronymi consilio, sibi exequias celebrari iusserat, imirando in hoc Albertum Magnum, sicut Ferdinandus de Castillo, lib. 3. in S. Dominici historia, c. 43. refert. Idem fecerat Petrus Vellius, de quo in vita S. Francisci Xaverii legitur. Nihilominus hoc non licere alii docent, quos citat, & sequitur Layman. lib. 5. moral. tract. 5. cap. 2. n. 15. || In exequiis fit aspersio aquæ benedictæ super cadaver, vel tumulum, incensoque benedicto thurificatur, in symbolum fidei, quod in corpora, nempe illa incorrupta resurrectura sint in die Judicii. Prudent. in hymno de exequiis mortuorum. Solabant Antiqui sub cadavera spargere arborum folia, ad denotandam futuræ resurrectionis spem; de hedera, & lauro mentionem facit Durandus, lib. 7. c. 35. his verbis: [Hedera quoque, vel laurus, & hujusmodi, quæ semper servant virorem, in sarcophago corpori subternuntur, ad significandum, quod, qui moriuntur in Christo, vivere non desinunt. [De hac consuetudine Gregor. Turon. de gloria Confessorum, cap. 84. agens de S. Valerio Episc. inquit: [Lauri etiam folia sub se habebat strata, de quibus assumens Episcopus, multis infirmis præbuit medicinam.] Ac nostris temporibus quando remota fuerunt corpora Sanctorum Apostolorum Simonis, & Judæ in Vaticana Basilica, sub ea sacra deposita inventa sunt aliqua lauri folia, quod in actis pub. ejusdem translationis testatur. FR. sub corpore incorrupto per XI V. færmè sæcula S. Cecilia V. & M. de ann. 1590. invento, adhuc extabant viridia cedri folia, ut mihi restata sunt quondam Donna Th. odora Jacubilli oculata testis ejusdem Monasterii Sanctæ Cecilie Transtiberinæ monialis. || In Melita sub mortuorum capita pulvinar cedri, vel chrysomali foliis refectum fœnit imponere. In eadem insula à defunctorum hæredibus, ac consanguineis etiam pauperibus pro anima defuncti, præter panis quantitatem, distribui solent fabæ cœctæ, quas *Beghillam* vocant, ex turcico vocabulo *Begala*, id est, fabæ, quod in multis Italiciæ locis pro animabus defunctorum erogari vidi; ritus quidem gentilis, ut ex Festo colligitur; nam propter languidam, & decoloratam fabæ speciem, mortis figuram representabat. Debent autem superflua expensæ in exequiis vitari; nam, ut bene Chrysologus, Serm. 9. advertit, iniquis: [Sunt enim ostentationis nundinatio, non autem commercium charitatis.] Vide *Defunctus*, *Missæ defunctorum*.

EXEQUIALIS, quod ad exequias pertinet.

EXEQUUTOR TESTAMENTARIUS. Vide *Erogator*.

EXERCITALIS. FR. miles, qui in exercitu militat ad differentiam prædicatorum militum, & similibus. [Si quisque exercitalium in eandem bellicam expeditionem proficiens, minimè Ducem suum secutus fuerit &c. In constit. Visigothorum,

lib. 6. tit. 2. l. 9. & l. si quis, de exercitalibus.] Item operarius etiam intelligitur, l. recolimus, de homicidio liberi hominis.

EXERCITIUM. Vide *Asericon*, *Exercitium*.

EXERCITIVUM, exercitium; ita Luitprandus, lib. 2. c. 3. de Theodoræ Augustæ duabus filiis agens inquit: [Sibi non solum æquales, verum etiam Veneris exercitio promptiores.

EXERCITO. FR. verbum, quod exercitum ducere significat: [Et hoc promittimus, ut ubi volueritis exercitare in alio Ducatu &c. In capitulare Sicardi, c. 19. apud Camillum Peregrinum in hist. Longobard. Princ.

EXERTE, manifestè. [De nubendo verò in Domino cum dicit, Tantum in Domino, jam non suadet; sed exerte jubet. Tertull. lib. 2. ad Uxor. c. 1.

EXERTUS, clarus, & manifestus. [Si enim & hostes exertos non tantum vindicæ occultos agere vellemus; deest nobis vis numerorum, arque copiarum. Tertull. advers. gentes, c. 37.

EXFESTUCO, à possessione demoveo, & è contrà *Infestuco*, in possessionem mitto; antiquitus enim virga, seu festuca signum possessionis tradebatur, & quando possessio cedebatur, seu quid simile, tunc possessor antiquus removebat à se, seu projiciebat virgam, vel festucam. [Tandem miser juvenis à villico persuasus Creatorem suum ore suo negavit, manu exfestucavit, diabolo hominiam faciens. Cæsar. lib. 2. c. 13.] Vide Erymon in dict. *Fistucus nodatus*.

EXFIBULO, fibulam exsolvo. Apud Prudentium.

EXHEREDEM FACERE. FR. hæreditate privare, l. de eo præcipimus, de necessariò relinquendis.

EXHEDRA. Vide *Asida*, *Excetra*.

EXIGO. Vide *Exacto*.

EXINUATUS, involutus, implicatus. [Ut vix ridendem attigerit, cum velum videret jam exinuatam in contos suos. Paulin. epist. 34.] qua phrasi modum nauticum in colligendis velis, & circum antennam illa involuta significare voluit. Usitatus tamen *Exinnuatus* diceretur.

EXLEX, sicut enormis, id est, extra normam; sic exlex extra leges dicitur, qua dictione Simeon junior Pater Græcus usus est orat. 9.

EXMERO, purgo: [Ipsum argentum exmerent, & sine fraude. In constit. Caroli Calvi, tit. 31. cap. 13.

EXOCATA COELI, *ἐξοκταθουου*, sic aliqui Constantinopolitanæ Ecclesiæ officiales appellabantur; nam extra patriarchium pernoctabant, erant enim in civitate Parochi; ideo in eorum parochiis pernoctare tenebantur. Hi sex erant, nimirum, Magnus Oeconomus, Magnus Sacellarius, Magnus Scævophylax, Magnus Chartophylax, Præpositus parvo Sacello, seu Sacellion, & Proædicus; Balsamon autem quinque tantum numerat, quia sextus, & ultimus à Patriarcha Gregorio Xiphilino sub imperio Alexii Comneni additus fuerat; quorum officia in eorum propriis locis explicabuntur.

buntur. Erant itaque hæ dignitates maximæ auctoritatis, & præminentia; ita ut in publicis confessionibus Episcopos præcederent, cum illius Ecclesiæ veluti Cardinales essent, & uti tales in Florentino Concilio habiti sunt, in cuius actis hæc habentur: [Patriarcha Papam stantem osculatus est in gena; nos verò cum Exocatacælis sedentes dexteram, & genam osculati sumus.] In patriarchatu Diaconorum officium exercebant, ut in dict. *Archidiaconus* diximus; in qua functione planeta utebantur. Hinc recentiorum Græcorum error convincitur, dum Latinos calumniatores, quia in officio Diaconi aliquando Sacerdotes succumbere permittunt, adversus quos calumniatores Emmanuel Caleca, lib. 4. c. 21. inter alia assertit hoc eorumdem exemplum supradictarum dignitatum, quibus cum præditi essent Presbyteri, in Missa tamen Patriarchali Officium Diaconi exercebant. Quæ dignitates, licet sex numerentur, tamen re vera erant septem; nam dignitas Archidiaconalis, cum sit ad nutum Patriarchæ amovibilis, non connumeratur. FR. Adrianus verò Junius primam syllabam divisim legit, nempe, *ἡ κατὰ τοὺς*, id est, sex Catæcæli, quia (ut ait) erant eorum parochiales Ecclesiæ in vallibus situate: at præterquam hoc sine fundamento commentatur; inverisimile quoque videtur, quòd in illa tam magnifica Civitate Constantinopolitana non amplius, quàm sex parochiæ reperirentur, & omnes in vallibus sitæ; & à fortiori, quòd tempore Balsamonis, quando, nimirum, non sex, sed quinque tantum erant huiusmodi Parochi, tunc etiam *Exocatacæli* appellarentur. In Novellis Alexii Comneni Imp. à Leuclavio collectis legitur motam fuisse litem inter Episcopos ex una parte, & Chartophylacem ex altera, unam, scilicet, ex supradictis dignitatibus super præcedentia, in cuius favore scriptis his verbis Imperator: [Quòd federet ante Episcopos, quoties illos convenire ob aliquam necessitatem oportebat.] Et Silvester Sguropolus Exocatacælus, quòd in Florentino Concilio ante Episcopos ejus æquales non sedissent, conqueritur, & talia in eorum favore ibi sect. 4. c. 10. adducit: [Nam ut illi quinque sensus nunquam ab homine vivo remonentur; ita nec illi à latere Patriarchæ discedunt. Semper supra Archiepiscopos capiebant loca, ac ut præditi Patriarchici Senatus celebrabantur.] De Constantinopolitanis Cardinalibus mentionem facit Joannes Papa VIII. ad Augustum Basilicū Leonem scribens, & Adrianus Papa, quando in sede Patriarchali restituerat Photium, qui à Summis Pontificibus ejus prædecessoribus ea sede privatus fuerat, hanc conditionem Adrianus adjecit, nempe: [Ut post mortem Photii fratris nostri, nullus ex dignitate mundana ad Pontificalem honorem ascendat; sed ex Presbyteris Cardinalibus ejusdè Ecclesiæ, vel Diaconibus, aut ex aliis Sacerdotibus, qui sub Ecclesia Constantinopolitana consistunt, a quo dicitur.] Vide *Protonotarius*.

ΕΧΘΗ, *ἔχθη*, eminentia, excellentia, & tumor, sumitur etiam pro hæmorrhoidæ. Nec ambulare,

nec federe possum rhagadis, & exochadis dolore, & tumore. D. Aug. epist. 148. ad Frat.] De significatione hujus vocabuli à Clemente VIII. ejus Medicus interrogatus respondere nescivit. Vide *Rhagas*.

EXOCHIONTUM, & *Exochionta*. Vide *Stylisa*.

EXODIUS, *ἔξοδος*, cantus. Adriani Junii lexicon Græco-Lat. de quo D. Hieronym. lib. 2. contra Ruf. licet aliqui commentum in Exodum significare putent.

EXODUS, unus ex Pentateuchi libris; *ἔξοδος* enim græcè exitum significat; nam in hoc libro de liberatione Israelitici populi ex Ægypto agitur.

EXOMOLOGESIS, *ἑξομολογῆσις*, confessionem denotat; aliquando tamen non significat sacramentalem confessionem. [Ut qui libellos à Martyribus acceperunt, si incommodo aliquo, aut infirmitatis periculo occupati fuerint, non expectent præsentiam nostram, quin apud Presbyterum quemcumque præsentem, vel si Presbyter repertus non fuerit, & urgere exitus coeperit, apud Diaconum quoque exomologesim facere delicti sui possint. D. Cyprian. epist. 17. lib. 3.] Ac proprie ultimum actum publici poenitentis significat, quando, scilicet, post satisfactionis complementum, ab Episcopo in Ecclesiam conducebatur; ubi ad terram prostratus, & coram Clero, ac populo commissa crimina detestabatur, cū proposito emendationis. [Tanto operosior probatio, ut non sola conscientia, sed etiam aliquo actu admittitur, & factus, qui magis græco vocabulo exprimitur, & frequenter, exomologesim est. Tertull. de Poenit. cap. 9. Si de exomologesi retractas, gehennam in corde consideras, quam tibi exomologesim extinguit &c. Ibidem, cap. 12.] Et clariss. S. Cyprian. lib. 1. epist. 11. ait: [Estimato justo tempore, postea exomologesi facta, ad Ecclesiam redeat.] Aliquando etiam hoc vocabulum processionem in signum poenitentia; ad implorandam divinam misericordiam denotat, quando, scilicet, Deus per turbines, & arumnas contra humanum genus iratum se ostendit. [Pro incolumitate Principis nostri, atque salvatione populi, & indulgentia totius peccati, & à cunctorum fidelium cordibus expulsionem diaboli, exomologesim votis gliscentibus celebratur. Concil. Toler. XVII. can. 6.] In eodem sensu, eodemque vocabulo Concilium Lugdunen. III. can. 32. utitur. FR. Gloss. in can. quòd si poenitentiam, 27. qu. 1. exomologesim, poenitentiam, vel satisfactionem intelligit. Vide Baron. an. 56. n. 16. 17. & 18. De confessione verò sacramentali. Vide *Confessio sacramentalis*, *Humilifico*.

EXONIA. Vide *Sunnia*.

EXORBITATIO, deviatio, distractio. [Ideòque & à primordio exorbitationis capacem. Tertull. de anim. c. 4.] Ubi de homine loquitur, qui, nimirum, quatenus corporalis sit, ab ejus creationis primordio ad vitium, & ad malum devius est, ac distractus. In eodem sensu D. Aug. [Exorbitare ab itinere sapientia, lib. 9. de Civit. Dei] dixit.

EXORCISMUS, *ἑξορκισμὸς*, adjuratio, à ve. ὄ

græco ἐξουσίᾳ, adjuro, religione obstringo. **EXORCISTA**, ἐξουσίᾳ, adjurator: unus ex quatuor minoribus ordinibus, cujus officium est Energumenos adjurare. Refert Beda Salomonem exorcistam constituisse, ac eos in modo exorcizandi instruxisse, auctorem asserens Josephum hebræum, lib. 8. c. 2. Amalar. de Eccles. off. lib. 2. cap. 9. Et Origenes, c. 35. in Marth. testatur Salomonis exorcistorum librum ad sui usque tempora conservatum fuisse. Prudentius in Aporh. contra Judæos exorcizandi hujusmodi carmina composuit.

Innotat Antistes Domini: fuge callide serpens.

Excute te membris, & spiras solve latentes.

Mancipium Christi fur corrumpisse vexas.

Desine, Christus adest humani corporis ultor.

Non licet, ut spoliū rapias, cui Christus inhæsit.

Pulsus abi, ventose liquor, Christus jubet, exi.

Erat etiam Exorcistæ officium Cathecumenos ante Baptismum exorcizare. Cyprian. epist. 76. Oprar. Milevit. Catechum. myst. 2. Nazianz. lib. 4. Basil. orat. de baptismo. Ambrosiad. Amphiboc. Chrysof. de Sacram. lib. 1. c. 5. Exorcistæ, de quibus Ulpianus Christianorū inimicissimum loquitur, erant idololatræ, qui superstitiosis incantationibus à Dæmonibus vexatos curare ostentabant; sic enim inquit ille: [Non tamen si incantavit, si imprecatus est, si (ut vulgari verbo impostorum utar) exorcizavit, in l. 1. ff. de var. & extraord. cognit.] per impostores tamen Christicolos intelligit, quorum vulgari vocabulo *Exorcizare* utitur, ut Hieronymus, epist. 16. scelerat. Item exorcistæ *Aflores templi* appellantur. Isid. lib. 2. cap. 13. de Eccles. offic. FR. Josephus hebræus suprâ allegatus addit ibid. se vidisse Eleazarum hebræum quandam in conspectu Vespesiani Imperatoris annulo, in cuius lapillo insculpta erat quedam radix à Salomone tamquam dæmonum expulsa indicata, qua energumenum liberaverat, applicando, scilicet, ad patientis nares hujusmodi sigillum: fortasse erat *Radix Baras*, quæ in officinis *Herba paris*, seu *Radix paris* communiter vocatur, quam exorcistæ ad hunc effectum valde commendant. Quod suprâ dicitur *Cathecumenos ante baptismum exorcizare* &c. id bis fieri solebat, nempe viginti dies ante baptismum, can. Ante viginti, de consecrat. dist. 4. ubi Glossa. *Exorcizare* in hoc loco adjuvare interpretatur; secunda verò vice exorcizabantur ante baptismum, can. dehinc iterum exorcizantur, eadem dist. 4. id est, per tres dies ante baptismum. Glossa ibid. Cæterum *Exorcista* dicitur *Defensor*, quia corpus à dæmonibus defendit. Glossa in can. Monachus, dist. 77. De Exorcistis mentionem facit Valent. Imp. in l. Presbyteros, 6. Cod. de Episc. & Cler. Vide *Anagnosta*, *Probabilis*.

EXORNO, pro deorno, spolio. [Nam Ecclesias B. Petri & Pauli exornare fecit ejus sanctitas, & cuncta eorum cinelia, & ornatus in hanc Civitatem Romanam introduxit. Anastasius Biblio. h. in

Adriano I.] ubi refert, quòd propter metum hostilis Desiderii Longobardorum Regis adventus in Urbem, Pontifex omnia præiosa ornamenta prædictarum Ecclesiarum abstulerat, & in tuto repositur.

EXORS. Extra sortem positus. [Primitiæ ergo quiescentium Christus. Sed utrum suorum quiescentium, qui quasi mortis exortes, dulci quodam sopore tenentur, an omnia mortuorum? D. Ambros. de fide Refur.]

EXOS. Vide *Esox*.

EXOTERICUS, ἐξωτερικός, externus, trivialis, pervagator; ab ἐξωτερός, exterior. Exoterica quedam scripta vocaverunt acroamatica, de quibus Cicero dicit: [De summo autem bono, quia duo genera librorum sunt, unum populariter scriptū, quod exotericon appellabant, alterum limaticum, quod in commentariis reliquerunt. lib. 5. de Finibus.] Exoterica bona sunt bona externa, & foruita, apud Aristotelem 7. Politic. & exotericus principatus, id est externus.

EXOTICUS, ἐξωτικός, peregrinus, extraneus. Vox formata ab ἔξω, extra, foris: & ab ea exotica unguenta, quæ à Cicerone, in lib. de Oratore, adventicia dicuntur. Eam habet Tertullianus, luxus peregrinos improbus: *Quid tibi Europa cum exoticis mundis?* lib. de Pallio, c. 4.

EXPALMATUS, alapis percussus. [Vidi eum in horto ligatum, in atrio Pontificis expalmatum. Petrus Blesens. Sermon. 18. Eodem sensu reperitur vocabulum *Palmatus*.] Attendamus filium Virginis illium spuris, palmatum colaphis. Idem Sermon. 24. Vide *Palmata*.

EXPECTO. Vide *Obferro*.

EXPERIOR. FR. pro defendo. Item pro ago. Glossa, in c. 1. de Judiciis.

EXPILO. FR. res autem hæreditatis substraho. Glossa, in can. aut facta, de penit. dist. 1.

EXPLORATOR. FR. Agens, procurator. [Si quando in causa capituli, vel causa status interpellatum fuerit, non per exploratores, sed per se ipsos est agendum, can. si quando, 2. qu. 6.] ibi Glossa. Item explorator sumitur in malam partem. Vide *Scamera*, *Speculator*, *Sculsa*.

EXONO. Vide *Intimo*.

EXPUDORATUS. FR. sine pudore, & verecundia: aliqui tamen corruptè *Expudoratum* scribunt; à pudore enim componitur hoc vocabulum, & non à pudere.

EXPULSOR. Vide *Pellax*.

EXPUNGO. FR. pro solvo, & debiti notam cancello. [Cumque ego vos pro me vicarios miserim, & expungeretis necessitates fratrum sumptibus. S. Cyprian. epist. 38.] Item *Expungor* pro absolvor à creditore: [Ille intercesserit, ne quis possit expungi. Ibidem.] Quod tamen *Intercesserit* cum aliqua interpositione impedire in hoc loco significat. Vide *Intercedo*. Synonymum. Vide *Dispungo*.

EXPUNCTUS. FR. liber absolutus. [Expuncta morte. Cyprian. de bono patientiæ. Expunctos contumelia Martyres. Tertull. lib. ad Martyr.] qui

qui etiam verbo *Dispungo* pro eodem significatu utitur; ita & Opratus Milev. contra Parmenianum. Vide *Dispungo*.

EXSINUATUS. Vide *Exsinuatus*.

EXSUFFLO, & *Exsufflo*, dissipatio, disperdo, [Conciditur unitas Christi, blasphematur hæreditas Christi, exsufflatur baptisma Christi. August. epist. 162. contra Donaristas. [Item *Exsufflo* unico *f*, pro detestor, maledico,] Quis rogo fidelium non statim cum ipsa magia primò detestetur, & exsufflet? Beda lib. 5. hist. Anglic. c. 22.] & de quodam Christiano; qui ob timorem Idolis incensum obtulerat, Tertullian. lib. de Idolatria inquit. [Quo ore Christiani rhararius, si per templa transibit, aras expuet, & exsufflabit, quibus ille profuxerit?] Erat enim mos antiquorum in signum detestationis in expulsiōne malignorum spirituum insufflare: [Latebis ne tecum lectulum tuum, cum corpuscule tuum signas, cum aliquid immundum statu expuis? Tertull. lib. 2. ad Uxor.] sic etiam in exorcismis fieri solet. Hinc etiam Monacho excommunicato porrigebatur maledictum vinum, & cum detestatione. Et hoc ab Abbate exsufflatum, & non sanctificatum. In Regula S. Fructuosi, c. 14. §. 2.] FR. In can. si propterea, 23. qu. 5. de injuria sacramentorum Christi à Regibus vindicanda inquit ibi Aug. [Quomodo vindicandum est à Regibus, quòd Christi Sacramenta exsufflantur &c. Ecce quomodo Rex alienigena sævit, ne blasphemetur Deus Israel, qui poivit tres pueros de camino ignis liberare, & tamè nolunt, ut sæviant Reges Christiani: quia Christus exsufflatur, &c.] Et inferius: [Quando vident Christum, à quo liberati sunt, exsufflari in Christianis, can. Quando vult Deus, 23. qu. 1.]

EXTA. Vide *Thyas*.

EXTALES, viscera, ab exta. Vide *Thyas*. Hinc Petrus Belvacen. de divitiis, epist. 102. scribens, pro doloribus colicis vocabulum hoc usurpavit. [Hæ sunt mures, quæ exterminant suavitatem unguentis; aves, quas abigebat Abraham; mures, qui de terra, idest, affectione terræna ebulliunt, qui extales, idest, interiora corrodunt.]

EXTASIS, *ἐκστασις*, percussio, stupor, mentis alienatio ex pavore aliquo repentino. Apud Theologos, ex Dionysio, est abstractio mentis à corpore ad cœlestia contemplananda, quæ etiam anagoge, seu sursum ductio, dicitur. Vox autem hæc oritur à verbo *ἐξίστημι*, extrahere, mentem emoveo &c.

EXTATICUM. [Habemus adhuc in extatico sub simplicis, & pari signo sacre redemptionis insignia. Euseb. Emislenus, hom. 14.] Qui per dictum vocabulum primos sex sacræ Scripturæ libros intelligit, sed mendosè; *ἐκτατικόν* enim, idest, Exterechum legendum est: at scripta, quæ sub nomine Eusebii Emisleni, partim apocrypha, partim ex aliis Sanctis Patribus decerpta, & partim ab Abbate quodam, qui multum post prædictum Eusebium vixerat, addita sunt; ita Bellarminus, & Labbé de Scriptoribus Ecclesiasticis in Eusebio Emisleno.

EXTERA POTESTAS. FR. forum sæculare.

EXTRIPICES. FR. qui superstitiosè ex animalium extris vaticinabantur. [Mexentius intra muros inclusus Diis victimas offerebat, & Extripes de belli eventu consulebat. Zosimus Comes in hist. nova, lib. 2.] Vide *Hydromantia*.

EXTOLLO. FR. deturbo, suscito, dilabo, [Qui vacat otio, aut fabulis, & non est intus lectio-nis; non solum sibi inutilis est, sed etiam alios extollit. In Regula S. Benedicti, c. 48.]

EXTORRIS. Vide *Confessor*.

EXTRA CATHOLICAM ECCLESIAM, non est locus veri sacrificii, 1. qu. 1. can. 70. FR. idest, extra formam Ecclesiæ Catholicæ, Glossa ibi. Item extra Ecclesiam esse dicitur, qui cum Episcopo non est. Glossa in can. qui cathedram, dist. 93.

EXTRALEGALIS. FR. Gentilis, infidelis. [Numquid Pagani extralegales possunt cantare Deo? Optat. Milevit. lib. 2.]

EXTRAMURANEUS. Vide *Intramuraneus*.

EXTUMULOR. FR. exhumari significat, 3. decret. tit. 28. c. 12.

EXULATICIUS. FR. profugus, dictio barbara in Cyrilli glossa, quæ etiam habet *Fugitivus* in eodem sensu.

EXULOR, in exilium mittor. [Rogabat enim Sanctus ille, ut sineretur in eadem custodia, quousque exularetur, & ad horam auferretur de custodia. Collect. Anastasii de exilio S. Martini Papæ per Jacobum Sirmundum edita.]

EXULTET JAM &c. Vide *Cereus Paschalis*. Verba ibi ex D. Hieron. corrigenda. Vide *Pascha*.

EXUNNIA. Excusatio. Vide *Sunnis*.

EXUTUS DIGNITATE. Vide *Execratus*.

EXVVLÆ. Vide *Exprisnus*.

F

F. quid significabat apud antiquos. Vide *Pandetta*.

FABALIA. FR. locus ubi fabæ satæ sunt. [Pythagoras verò, ne per fabalia quidem transendo, discipulis suis tradidit. Tertull. de anima, c. 31.]

FABANA, faba fracta, seu fabarum polenta. [Tantam fabanam coxit, ut per totam hebdomadam satis haberet. In vita S. Carulephi.] In aliquibus mendosis Codicibus *Fabianam* reperitur.

FABARIUS, perantiquum Cantorum vocamen. [Antiqui quidam, quàm cantandum erat, cibis abstinebant, psallentes tamen legumine in causa vocis assidue utebantur. Unde & Cantores apud Gentiles Fabarii dicti sunt. Isidor. de Eccles. off. lib. 2. c. 12.] FR. Plinius hoc leguminis genus ait esse pectorale medicamentum. [Allium tussim sanat fractæ incoctum fabæ, atque ita in cibum sumptum, lib. 20. c. 6.]

FABER LIGNARIUS. Vide *Dendrophorus*.

FABRICENSIS. FR. qui publica arma fabricat. Glossa

Glossa in cap. 12. lib. 5. de sent. excommun. in sexto. Vide *Signatus manus*.

FABULA, fimitur aliquando pro historica narratione; verbum enim hoc à *For, faris*, idest, loquor, narro, originatur, & in hoc sensu D. Hieronymus c. 13. Commentariorum, Susanna historiam fabulam appellavit, unde aliqui hæretici sumpto prætextu, eam historiam fabulosam fuisse asseruere, sed idem Sanctus Doctor sufficienter sese declarat in Apologia ad Ruffinū, inquit: [Quod autem refero, quid aduersum Susanna, & hymnum triū puerorum, & Belis draconis fabulas, quæ in volumine hebraico non habentur.] Sic fabulas appellavit res, quæ verè eidem acciderant, inquit: [Et ne veteres replicando historias longum faciam, breuem tibi fabulam referam, quæ infantia meæ temporibus accidit. Idem epist. 24.] Fabulas vocavit sermones spirituales etiam D. Cyprianus: [Hic iucundum sermonibus diem ducere, & studentibus fabulis in divina præcepta conscientiam peccatoris erudire, epist. 1.] In eodem sensu, epist. 1. lib. 1. ad Iustum D. Ambrosius ita scripserat: [Pulchrè admones frater, ut epistolares fabulas &c.] idest, narrationes. Et D. Lucas Euangelista, c. 24. inquit: [Et factum est dū fabularentur,] idest, dū discurrent, & tractarent de Christi passione. Et verbum *Adfabulor* contracte significat. FR. sic etiam apud Veteres. [Stabant fortè una in vestibulo palatii fabulantes Fronto Cornelius, & Festus Posthumus. Gell. lib. 19. c. 13.] & Seneca: [Sic servata nobilis fabula, & exemplum duarum urbium, lib. 3. de beneficiis, c. 23.] ubi fabula pro historia intellexit, atque inter sylvam Deorum Fabulinum Numen infantium habebant Gentiles, quod ita superstitiosè appellabant, ex eo quia credebant ab eo infantium linguas ad fabulandum, seu loquendum disponi. Fabula etiam significat pactum, conversio, cōtractus, l. si quis sponserit, de sponsalibus, l. si dixerit, eod. tit. & l. si quis peculium, de eo, qui peculium. Ridicula quidem est Glossæ expositio in can. cum multa, dist. 86. ubi sic rextus habet: [Sed post hoc pervenit ad nos (quod sine verecundia memorare non possumus) fraternitatem vestram grammaticam quibusdam exponere &c.] Ibi autem duas ineptias committit Glossator; prima enim, quòd pro *Grammatica* fabulam intelligit: secunda, quòd *Exponere*, prædicare in Ecclesiæ vertis; sed textus clare loquitur, dum ait *Quibusdam*, ergo non publicè in Ecclesiâ, sed privatim docebat grammaticam ille, de quo agitur, & ex sequentibus textu verbis melius intelligitur; nam idem Episcopus, qui in hoc textu, reprehenditur, nedum quia grammaticam quibusdam exponebat; sed etiam quia canebat, sic inquit: [Et quàm gravi in Episcopiis canere quod nec religioso conveniat, considera.] Sed canere in Ecclesiâ nec Episcopo, nec Religioso dedecus esset; ergo de canto profano, quod quidem haud in Ecclesiâ, sed in domo privata, quibusdam audientibus, intelligitur illum exprobratum fuisse. Anilis fabula. Vide *Diesbulum*.

FACELLA, facula. [Et mox tres facellæ veluti stellæ apparuerunt supra ipsorum corpora, quæ furtim subtraximus, & abivimus, præcedentibus nos cœlestibus illis lucernis. In Actis S. Tharacii Martyris.]

FACIALIS, sudarium; facialis dicitur à facie, à qua sudores &c. extergit. [Hic Sanctus usque ad horam obitus sui nil lineum gustavit extra facialem. Pallad. in Lausiaca, c. 1.] Ideo *Facitergium* etiam dicitur: [Acupietia nunquam, nisi in mappulis, ac facitergiis, in quibus iusserit, fiant; in regulis S. Cæsariæ Virginis.] FR. *Mappula* autem, & *Facitergium*, stolam, seu manipulum non raro significant. Vide *Mappula Orarium*.

FACIO, pro sacrificio. [Placuit inter eos, qui post fidem baptismi salutaris adulta ætate ad templū idolatriticus accesserit, & fecerit, quod est crimē principale, & summum scelus, placuit in sine eum communionem accipere. Concil. Eliberitan.] In eadem significatione reperitur in c. 22. Lucæ, [Hæc quotiescumque feceritis:] idest, sacrificaveritis. In græca Liturgia S. Jo. Chrysostomi legitur, quòd Diaconus antequam incipiatur Missæ sacrificium, coram celebrante se inclinet, & petens ab eo benedictionem dicat: [Tempus facienda Domine, benedic Domine.] Eodemque modo apud Varronem, [Agnam Jovi facere,] pro sacrificare, habetur. Hoc idem verbum cum Dativo, seu Ablativo apud Terrull. concurrere, seu consentire significat, ut [Facere cum Sacerdotis.] Item ponere denotat, ut facere in tutum. [Et ea diligenter inquirere, & cum omni cautela in tutum facere. D. Gregor. lib. 7. epist. 45. ad Sergium Defensorem.]

FACITERGIUM. Vide *Facialis*.

FACULARUM ACCENSORES. FR. dicebantur Christiani, qui Gentilium superstitiones renitentes, lucernas ad fontes, quæ tanquam numina ab Ethnicis habebantur, accendebant, quæ superstitione à Conciliis Toletano, Antiodorensi, & Nannatensi aliisque condemnata fuit; & *Escultores fontium* etiam dicebantur, de quibus Burcardus sic inquit: [Vel si aliquis vota ad arbores, vel ad fontes, vel ad lapides faciat, vel ibi candelam, seu quodlibet munus deferat, veluti ibi quoddam numen sit, lib. 8. cap. 94.] Eademque stultitia à Carolo Magno in ejus capitulari, lib. 1. c. 64. damnata sub his verbis fuit: De arboribus, vel petris, vel fontibus, ubi stulti luminaria, vel alias observationes faciunt, omnino mandamus, ut iste pessimus usus, & Deo execiabilis, ubicumque sit, tollatur, & destruarur,] de petris terminis agrorum intelligit, apud antiquos pro Numinibus habitis, ut auctor est Festus, & cit. Liv. 1. ab urbe Cond. Vide *Acervus Mercurii*.

FACUNDIA. FR. facultas, vel jus ad aliquid agendum, l. si quis alium, de culpis fervorum.

FADERFIUS. FR. Hæreditas paterna à Longobardicis vocibus, *Fader*, idest, Pater, & *Erse* hæreditas, de quo vocabulo sæpè in Longobardorum legibus fit mentio.

FELICIS RECORDATIONIS. Vide *Bona memorie*.

FAGOLIDORUS, & *Phagolidorus*. FR. ex græco *φαγολιδωρος*, irrisiones degustantem significat. [Si autem amici mei & hanc subfannaverint; & dicit eis, quod nemo eos compellat, ut scribant. Sed vereor, ne illud in eis eveniat, quod græcè significantius dicitur, ut vocentur fagolidori, quod est manducantem sannas. D. Hieronymus in præfat. ad Ezechielem] *φαγω* enim græcè manducare significat; at Vocabularii Ecclesiastici Author *Fagoldori* mendosè scribit.

FAJA. FR. Glans, seu arbor ferens glandes, l. si quis roborem, de damno, & iniuria.

FAIDA, gravis, & manifesta inimicitia ex aliqua occasione oborta; alii tamen vindictam intelligunt ex inimicitia genitam, quam Germani *Feid* dicunt. [Si quis propter *faidam* fugiunt in aliam patriam, & dimittunt uxores suas, nec illi viri, nec illæ femine accipiant alterum conjugium. In Synodo sub Pipino Rege celebrata, c. 118.] FR. & l. si quis pro *faida*, de *faidosis*. Sæpè G. in F. in multis dictionibus mutatum legimus, sic fortasse à dictione *Ghaida*, quæ Arabicè odium significat, in *Faidam* mutatum est. Item *faida* pro pœna solvenda ad inimicitiarum compositionem, l. si quis Longobar. de homicidio hominis liberi.

FAIDOSUS, odiosus, seu qui inimicitiam nutrit in se, aut animum vindicandi habet; [Si *faidosus* sit quis, discutatur, quis ex duobus contrarius sit, ut pacati fiant, & stringantur ad pacem, etiam si noluerint. In capitular. Caroli Magni c. 6.] FR. *Faidosus*, inimicus, rixosus, l. si quis pro *faida*, de *faidosis*.

FALCASTRUM, seu *Falcastrer*, sparum, runca, rancina, seu aliud instrumentum ferreum ad modum falcis formatum, quo spinæ, cespites, & similia extirpantur. [Quædam verdè die ei dare ferramentum iussit, quod ad falcis similitudinem falcastrum vocatur, ut de loco quodam vepres abscinderet, quatenus illic hortus fieri deberet. D. Gregor. lib. 2. dialog. c. 6.] FR. Apud Fulbertum Carnotensem mendosè legitur *Falcastis*, pro *falcastris*, sic: [Et lanceis *falcastis*, & gladiis in ipso atrio principalis Ecclesiæ trucidaverunt, epist. 45.]

FALCONISTA. FR. qui falconibus ad venationem utitur. [Quem soporantem Giselbertus de Æmestel à somno suscitans, indetinenter monuit, ut cum falconifis urbem exiret; quoniam inaudita copia volatilium in campestribus resideret. In Vita Joan. 11. Episc.] Sed *Falconarius* ab Hincmaro, ep. 3. c. 16. appellatur. Vide *Fulcarinus*. Usus falconum pro venatione Constantini Magni temporibus inventus fuit, & primus, qui de hac venatione scripsit, Julius Firmicus exiitit.

FALDISTORIUM, Episcopi, seu Abbatris mitrati sedes humilis, cujus forma ad instar antiquæ sellæ curulis est; ejus verdè etymologia est juxta Parisiis de Grassis opinionè quasi *Fandistorium*, idest, *fandi*, & perorandi locus. Cencius Camerarius *Fatestorium* appellat; alii tamen à *Falda* Saonica voce, quæ clausum locum significat, originem trahunt. Gregor. Turon. *Faldeonem* vocavit sel-

lam stercorariam: [Ad ventrem purgandum in *faldeone* sedebat. In supplemento Gallicarum, hist. c. 34.] FR. Atque alii *In faldone*, prædicti Gregorii locum legunt, quare existimo *Faldistorium* à *faldæ* strato dici; scitilicè *Faldes montium*, idest fimbriæ, & pedes montium dicuntur; sic sella ista, quia in extremitate strati, quod à throno, & sublimitate cathedræ dependet, solet collocari, idèo ita appellatur. :|| Nam in cornu epistolæ ponitur ob reverentiam cathedræ, quæ digniorem in Evangelii parte locum obtinet; sic etiam *Celebrans* in *faldistorio* sedens, ac versus populum respiciens, ejus dexteram respectivè ad cathedram honoris causâ præbet. In hoc ergo *faldistorio* solemniter celebrant Episcopi, ubi jurisdictione carent, seu in propriis Diocæsisibus, quando nempe, aliqua major ecclesiastica dignitas præsens sit, seu quando in collatione ordinum sederant ante Altare, seu in memoria passionis Domini Feria VI. parasæve celebrans, tunc sedens vergere debet faciem ad cornu Evangelii. Cærem. Episc. l. b. 2. c. 29. Maximum præjudicium episcopali dignitati committit Episcopi, qui in propria Diocæsi apud Regularium Ecclesias, seu alibi solemniter celebrantes *faldistorio* hujusmodi utuntur, exemplum Romanæ Urbis arripientes, ubi Episcopi, & Cardinales in Ecclesiis Regularium *faldistoriis* utuntur: equivocant enim, quia ibi non ex eo, quod Ecclesia Regularium sit; sed ob reverentiam Pontificis hoc fit, sicut etiam Concionatores Sacerdotes Romæ stolis ob eandem reverentiam non utuntur: & licèt Cardinales in his locis, & coram Pontifice solemniter celebrantes in *faldistorio* sedeant; quando tamen in eorum titulis solemniter celebrant, habent ibi cathedram, & baldachinum. Celebrans igitur in *faldistorio*, eo etiam pro genuale utitur.

FALLARIUS MONETA. Vide *Follerialis*.

FALSARIUS. Vide *Paracharacta*.

FALSATUS. FR. adulteratus. [Privilegia &c. vel falsa reperta sunt, vel falsata. In decretal. de fide instrum. c. 4.]

FALSIFICO, nedum alterare, seu falsum aliquid efficere; sed & falsitatem evidenter demonstrare significat: [Omnes istas depulsiões veridicis assertionibus locis suis, & temporibus falsificare. Ivo Carnot. epist. 137.]

FALSO, *as*, altero. [Benè hæc omnia poterunt ad solo hæreticos pertinere, quia falsaverunt symbolum. Optat. Milevit. lib. 1.]

FALSOR. FR. falsificor. [Quia sicut Chalcedonensis Synodus in uno loco ad Ecclesia Constantinopolitana falsata est, sic in Ephesina Synodo factum est. D. Gregor. in Registr. lib. 5. epist. 14.]

FAMELLARIUS. FR. effeminatus, mulierosus. *Isidorus*. Vide *Famellaris*, *Mulierarius*.

FAMEN, à *for*, *faris*; nomen, fama, prolatio, divulgatio, sæpè apud Paulum Diaconum, in hist. Longobard. & in hymno Præcursoris Christi, ante Urbani tamen VIII. correctionem;

Ne levi faltem maculare vitam
Famine posses.

FAMILIA. FR. terræ spatium, ad familiam sustinendam sufficiens; alii putant esse terræ spatium, quod in unica die arari possit, quod *Hida* dicitur, & à plerisque *Carruata* appellatur. [Donavit terram quinquaginta familiarum, ad constituendum monasterium. Beda lib. 4. c. 3.] ubi Interpres pro familiarum dictione *Hidarum* translulit. Vide *Carruata*.

FAMULA. Vide *Lida*.

FAMULARIS. Famulus; [Et populum vestigalem, & famularum sibi ad fidem revocare. Tertull. ad vers. Gent. c. 21.]

FAMULO, nedum in sensu activo communiter intellecto, nempe, pro actu servitutis, & famularus; sed in passivo pro famulatu, & servitute alterius jussu præstira intelligitur. [Elementa ipsa famulare et compescens procellas. Tertull. ad vers. Gent. cap. 21.] ubi de Christo loquitur, qui increpuit ventum, & tempestas aquæ cessavit. Matth. 8. 23. Marc. 4c. 30. & Lucæ 8. 24. FR. in eodem sensu idem Tertull. [Famulabat elementa Christus. Apolog. c. 21.] idest, jubebat Christus ab elementis obtemperari.

FANATICUS, & *Phanaticus*, φανατικός, Ethnicus, à Fano Dcorum, ubi advertendum, quod Christiani, licet synonymicè Gentilium vocabulis usi sint ad Ecclesiam significandam, utpotè *Templum*, *Cappella*, & similibus; numquam tamen Ecclesiam *Fanum* appellare voluerunt. [Eo tempore multæ Ecclesiæ à Clodovei exercitu deprædatæ sunt, quia erat ille adhuc fanaticis erroribus involutus. Gregor. Turon. lib. 2. c. 27.] Sic etiam dicitur *Phanaticus morbus*, ab Idolis, seu verius à demonibus inflictus. Item Phanatici furiosi dicti. FR. D. Hieronymus *Phanaticos* Idolorum ministros appellavit, inquit [Et pro Leviticis Fanaticos habebant, c. 6. in Isai.] Et in eodè sensu D. August. [Sedent Pagani, & computant sibi annos, audiunt Phanaticos suos, in Psal. 40.]

FANON, significat velum, sive pendens in hasta veluti brandeum, & vexillum, quod Confanon, & italicè *Confalone* dicitur: quod vocabulum videtur germanicum; nam hoc modo vexillum Germani vocant: sive velum in manica pendens, nempe, manipulus, qui apud veteres nil aliud erat, quam lineum velum ad abstergendas lacrymas, & sudores, ut suo loco dicitur. [Ad extremum Sacerdos fanonem in sinistrum brachium ponit, qui & mappula, & sudarium vocatur. Gem. lib. 1. c. 46. & c. 208.] Sed in caeremoniali Romano subtilissimum sericum velum variegatum significat, eoque utitur Papa, quando Pontificaliter celebrat, quod post albam induitur, & circa collum ligatur ad modum capucii, ac supra caput ejus imponitur, usquequò planeta induitur, supra quam deinde ad modum mozette adaptatur; & pallium superimponitur: itaque pars fanonis inferior sub planeta concluditur. Variegatio autem quatuor colorum est, qui in Ephod Mosæ legibus comprehendebantur, ut in dictione *Ephod* dictum fuit, erantque quatuor elementorum symbolum; idè Innocent. III. inquit [Romanus

Pontifex, post albam, & cingulum assumit orale, quod circa caput involvit, & replicat super humeros, legalis Pontificis ordinem sequens, qui post lineam strictam, & zonam induebatur Ephod, lib. 1. de myst. Missæ, cap. 53.] Et Durandus eisdem profus verbis utitur, inquit: [Sanè Romanus Pontifex post albam, & cingulum assumit orale, quandam, videlicet, fandonem, quod capiti quasi in modum veli imponit, & replicat super humeros, & ante pectus, lib. 3. Rational. c. 9.] Aliquando verò in præfato Episcop. Carem. habetur *Favon*, & hoc ejus usitatus vocabulum est: [Et mitram habens in capite supra favonem.] Ex quibus verbis evidens fit, quod antiquitus super humeros non plicabatur, sed sustinebatur in capite, quod in aliquibus multis picturis vidisse, ac in pervertuto *Davantria* caeremoniali legisse memini. Crediderunt verò nonnulli hujusmodi habitum fuisse & sacerdotibus communem, ex eo quia in Ordine Romano quando Episcopus novellus Sacerdotes consecrabit inter alias admonitiones illis pronunciabat: [Nullus canter sine amictus alba, stola, favone, & casula.] Sed revera ex partium enumeratione clarè apparet, per *Favonem* manipulum ibi non mentionatum intelligi. FR. etiam in auctoritatibus Innocentii III. & Durandi supra allatis de stola non fit mentio, ergo per *Orarium* ibi stola intelligitur; *Orarium* enim communiter stolam denotat, ut suo loco dicitur; ac credibile est, quod favon, stola, manipulus, orarium, & brandeum proniscuè antiqui unum pro alio capiebant.]: Quando igitur Papa in feria quinta cœnæ duodecim Subdiaconorum pedes lavabat (ad quod lavacrum nunc jussu Alexandri VII. non nisi Sacerdotes admittuntur) in mysterium duodecim Apostolorum; tunc caput ejus favone tegebat: legitur enim in quodam vetusto Missali Ecclesiæ S. Damiani Alifii Civitatis, nempe; [Exiit se planeta, & assumit manum in scapulis, imposito super caput favone sine mitra.] In die Veneris Sancti favone non utitur Papa. [Paratur consuetis paramentis, exceptis sandaliis, subcinctorio, favone, & chirothecis. Cærem. Rom.] Vide *Cingulum*, *Orale*.

FANTASMATICI, heretici. Vide *Manicheus*.

FARA, Longobardicum vocab. [Faras, idest, generationes. Paulus Diacon. lib. 2. hist. cap. 2. & 9.] FR. item pro substantiis, & bonis familiaribus aliquando ponitur, l. si quis liber. qualiter cum fara sua &c.

FARINARIUM, molendinum tritici. [Quapropter præsentem auctoritatem nostram, quam perpetualiter mansuram esse jubemus, ut farinarius, adjacentis, appendicis &c. Marculf. lib. 1. formul. c. 14.] Et de eodem fit mentio in Bulla Caroli Regis ad favorem S. Martini Monasterii, [Cum vineis, culturis, sylvis, pratis, farinarius &c.] FR. Bigonius in notis ad ejusdem Marculfi formularium, hoc vocabulum autumat furnum significare: sed quo fundamento astruat, nescit.

FARSURA, adimplementum, affluentia. [Farsura

patientius, si ad Cisterciensis Ordinis observantiam te transferres. Si enim in proposito religionem habes, probatissima religionis schola est, summus ibi modestiæ usus, morum regularitas, fraternitatis affectio, pax animi, omnium communicatio, mutua obsequia, disciplinæ vigor, amor obedientiæ, vinculum charitatis, carnis servitus, hospitalitatis exhibitio, legendi libertas, vigiliarum excubiæ, quietis meditationis, devotio psalmodiæ. Quid quæso dulcedinis, aut devotionis invenies apud eos, quibus versa est in nauseam numerosa, atque confusa iteratio, & farsura psalmodiorum? Petr. Blesens. epist. 86. ad Magistrum Alexandrum Monachum. ¶ Optima quidem pro Ecclesiasticis admonitio, dum in adimplemento recitationis psalmodiæ putant obligationem recitationis consistere, quasi nil aliud exigat Deus, quam externam, ac frivolum recitationem. FR. advertendum tamen est, quod Petrus Blesensis de postremis in allata autoritate verbis se retractaverat, seu melius suam intentionem explicaverat, in quiens: [Propter hoc adversus Magistrum Alexandrum in epistola quadam nuper excandui; & verba, quæ ipsum specialiter contingebant, passus sum in quorundam offensam licentiùs, quam oportuit, evagari: fateor, quod psalmodiæ prolixitas, si ex devotione procedit, saluberrima est, si acediam non habet sociam: occupatio tamen est honesta, & si vagos excursus mentis omninò non reprimit, per eam saltem studii honestioribus assuescit, epist. 97. circa finem.

FARTUS. FR. monetæ species in Sicilia. [Quod mille quidem fartorum annuum pensionem (in qua pro eodem Regno ipsi Ecclesia Romana tenebatur) per novem annos, & amplius solvere prætermisit. De sententia, & re iudicata, in sexto, c. 2.

FASCINATOR. Vide *Caragus*, *Hydromantia*, *Obligatior*.

FASTELLA, fascia, ligamen. [Fecit coopertorium super Altare cum clavis, & fastellis. Anastas. Biblioth. in Benedicto II.] In aliquibus codicibus *Fistellis* legitur. FR. fortasse *Fastella* oncarpus, & columnæ capitellum est, quod etiam fastigium à sublimiori columnæ parte dicitur, hinc Virg. *Æneid.* 1.

— Et fastigia suscipit Urbis.

Itali *Festone* appellant.

FASTI, ethnicum vocabulum; sed à Christianis Callendarium intelligitur, in quo totius anni solemnitates notabantur, & ab his fastis deinde, uti ait Baronius, originem habuit Martyrologiù. [Habet tuos census, tuos fastos; nil tibi cum gaudiis sæculi. Tertull. lib. 1. de coron. milit. c. 13.

FASTIGIUM, Baldachinum. [Fecit argentum fastigium battutile, quod habet in fronte Salvatorem sedentem. Anastasius in Silvestro.] Argentum battutile, id est, ex lamina argentea. Vide *Battutilis*. Vide *Baldachinum*.

FASTIGIATISSIMUS, superbissimus. [Sed servata pace reliquorum, duo fastigiatissimi consulares

Gennadius Avienus, & Cecinna Basilus præ cæteris conspiciantur. Sidon. lib. 1. epist. 9. Ad arcein fastigiatissimæ felicitatis evectus. Idem lib. 2. epist. 4.

FASTOSUS. Vide *Philocompiscus*.

FATALITAS. Apud Scriptores Ecclesiæ pro necessitate naturali usurparur; sed non absque concursu divinæ providentiæ. [Gratias ago Deo, qui adversus necessariæ fatalitatis urgentias benignè pro afflictis excipiens, suscitavit, juxta verbum Amos, de filiis Prophetas, & de juvenibus Nazaræos. Petr. Blesens. epist. 127. Ut sicut turbata fatalitatis ordine filius vos præcessit ad mortem; sic ordinato hujus mortalitatis excursu cæteros præcedatis ad vitam. Idem epist. 2.

FATESTORIUM. Vide *Faldistorium*.

FATIBILIS, & *Fatius*. FR. Advena, seu adventitius, Bullar. Casin. tom. 2. constitut. 46. 79. & 117.

FATIGIUM, labor: hinc *Fatiga* italicè. [Numquam fatigii montis hujus ascensus, nimis tunc erat elivofus, arctus, & horridus. In Chron. Casin. lib. 3. c. 28.

FAVON. Vide *Fanon*.

FEBRICITAS, febris. [At nunc & febricitates, ò Marcionita, & cæteros tribulos, & spinas dolor carnisturæ tibi edit, Tertull. lib. 1. advers. Marcion. cap. 24.] sic corrigit hunc locum crudelissimus Latinus contra Pamelium, qui felicitas, ac si esset verbum, exponit, scilicet; *Et febricitas ò Marcion*.

FEBRIENS, febricitans. [Quis febriciens ægrotanti tactu pulsuum distinguit incolumem. Sidon. lib. 6. epist. 1.] Vide *Frigitarius*.

FEBRIS. Vide *Inaqualitas*, *Typus*.

FEGUM. FR. territorium, vocabulum adhuc in Sicilia, & Melita retentum. [Concedimus &c. exceptis oblationibus &c. & exceptis equitum sedis, five beneficiis, ex quibus, videlicet, de beneficiis equitum, & manualis conventus, si poterimus, alibi eis concambium dabimus, & ipsa omnia fega, & manualia] & infra [Præfata Castella ad hoc perficiendum opus constitucimus. Et Reg. it. Farsen. Abbat. n. 1156.

FELLITO, exsugo, mulgeo, verbum frequentativum. [Exugentur sellitantes mammæ. Arnob. lib. 2. advers. Gentes.

FELONIA, rebellio. [Feloniam, culpa, five injuria, propter quam vassallus amittit feudum. Hostien.] Ex verbo germanico *Felen* derivatur, quod errare significat.

FEMELLA, ferrea ansula, ex qua januæ pulsatile pender. [Regia monasterii circellum habeat ferreum in femella, quo ab adventiente concussio &c. In Reg. Magist. c. 95. §. 3.

FEMELLARIUS, effeminatus. Gloss. Isidor. Vide *Famellaris*.

FENDICA, lucanica. [Non fendicas, quæ & ipsæ sunt hiræ. Arnob. lib. 1. contra Gent.

FENOLIUM, Planeta. Vide Hieronymum Fabrum in sac. memor. Ravenn. part. 1. pag. mihi 10.

FERDINANDUS. FR. est nomen Arabicum à *Ferdinandus*, idest, Gaudium fidei habet ipse, sive Gaudium fidei apud eum; idèd hoc nomine appellatus fuit primus B. Ferdinandus Rex Hispaniæ, eò quia hoc Regnum à Saracenorum tyrannide ipse liberaverat.

FERDONT. FR. monetæ species. [Habebat enim mille sexcentas piscatorias naves, quarum quælibet per totum annum ad quatuordecim dies fisco regio persolvebat nummum aureum, qui perperam vocari solet ferdonti, idest, quarta parte marcæ unius æquivalens. Guntherus in hist. Constantinop. apud Canisium, tom. 5. Antiquar. Lectio.

FERETRUM, sandapila, quo mortui ad sepeliendum feruntur. Vide *Libitina*, *Loculus*. Item pro triumphali curru. [Quale in illo viro feretrum Deus de diabolo extraxit? Tertull. lib. de patient. c. 4.] de Job loquitur.

FERIA, Ethnicum vocab. ad Christianos translatum; sed in diverso significationis usu, scilicet, ad feriandum in solemnitatibus Sanctorum Martyrum. Baron. an. 44. n. 86. Item, ut tolleretur superstitiosa Deorum majorum Gentilium in hebdomadæ diebus tutelaris denominatio. Baron. ibid. n. 88. & an. 58. n. 87. Falluntur quidem, qui æseruere hanc inter Christianos denominationem tempore Silvestri Papæ cœpisse; nam Tertullianus, qui ante Silvestri tempora flourerat, sæpè de hoc feriæ vocabulo inter fideles usitato mentionem facit; quin S. Ignatius Martyr. in epist. ad Philippen. & Iulianus Martyr. quæst. 65. hujusmodi Christianorum feriæ commemorant, qui æratem D. Silvestri præcesserant. In Ecclesia Ambrosiana omnes currentes dies ab ultima Dominica Adventus, usque ad Christi Nativitatem, *Feriæ de excepto* dicuntur; majori enim solemnitate celebrantur. Vide *Festus*, *Profestus*.

FERIÆ AUGUSTI. Vide *Gula Augusti*.

FERIÆ LEGITIMÆ, in sacris canonibus dicuntur secunda, quarta, & sexta feria, quia hi dies pro pœnitentium jejuniis erant assignati, can. presbyter. dist. 82. Idèd Monachi græci in præsentia, præter jejunium quartæ, & sextæ feriæ, quæ Laicis sunt communes, jejunant etiam in feria secunda, ob memoriam Christi jejunii, quod ab hoc die incæperat. Vide Baron. an. 57. n. 99. & 100.

FERIA II. Dicebatur prima Sabbati. Vide *Sabbatum*.

FERIA IV. CINERUM. Vide *Cinerum dies*. In hac die si occurrerit festum XL. Mart. Vide *Collecta*. Fer. IV. post Domin. IV. Quadr. Vid. *Invoitus*.

FERIA V. IN COENA DOMINI. In hac feria Sacerdotes omnes, ac Clerus ex decreto Soteris Papæ communionem recipere debent, can. in Coena Domini, de consecrat. dist. 2. Quod renovatum fuit à Sac. Rit. Congreg. 27. Septemb. 1608. In quo actu Sacerdotes, & quæcumque communicari debent, cum stola in collo faciant. Conc. Braec. III. can. 3. Communio autem cleri faciendæ est intra presbyterium; laicorum verò extrà. Conc. Toler. III. cap. 17. Antiquitus tamen hæc communio *Hieroglyphicon Magri*.

post cœnam celebrabatur, in quo tempore etiam consecrabatur. Sinod. 3. Carth. de quo usu D. Aug. epist. 118. ad Januar. ita ait: [Non idèd putari debet institutum esse multis locis, ut illa die post refectionem offeratur.] Et in Concil. Matifconen. II. habetur: [Sacramenta altaris non nisi à jejuniis hominibus celebrantur, excepto uno die anniversario, quo Cœna Domini celebratur. Vide *Capitulum*, *Christina*, *Natalis calicis*. Quare pax in hac die non datur in Missa. Vide *Pax*. In hac die Papa communicabatur absque fistula. Vide *Siphon*. Quare in hac die legitur publicè excommunicatio. Vide *Processus*. Utrum Sacerdotes non celebrantes in hac die peccent mortaliter, si absque stola se communicaverint. Vide *Stola*. Loto pedum in hac die. Vide *Mandatum*. Quare non dicatur Credo. Vide *Symbolum*. Feria V. totius anni erat celebris in primitiva Ecclesia. Vide *Jejunium*. Feria V. Quadragesimæ dicebatur *Vacans*: Microl. de Eccles. observat. c. 50. Vide *Panetaria*.

FERIA VI. Parasceve, quomodo in ea dicenda est oratio pro Imperatore, si jam obierit. Vide *Cereus Paschalis*. Episcopus in hac die non utitur chirothecis. Vide *Chirotheca*. Vide *Cæna pura*, *Concionator*. Quid significet *Confessoribus* in oratione hujus diei. Vide *Confessor*. Papæ Indumenta in hac die. Vide *Cingulum*, *Crocea*, *Fanon*. Crucem adorat Sacerdos. Vide *Crux*. In Missa profert alta voce, *Litæna nos, quasumus, Domine*. Vide *Embolismus*. Reliqua ad hanc diem spectantia. Vide *Cingulum*, *Cæna pura*, *Faldistorium*, *Genuflexio*, *Hofia*, *Laus tibi, Christe*, *Lectio*, *Parasceve*, *Passio*.

FERIA PROPTER MESSEM, & propter vindemias.

FR. in quibus non compellitur quis in iudicio respondere. Gloss. in cap. 21. de iudiciis. Vide *Messivus*.

FERIA SCRUTINIUM. Vide *Scrutinium*.

FERIALE, dicebatur Kalendarium, in quo festa notabantur, quæ *Ferias divinas* Alterius appellavit.

FERITA. FR. vulnus, plaga, l. si quis in curte, de homine in curte aliena. Paulus Diac. Hist. Longobard. lib. 3. c. 31.

FERMENTARIUM. Vide *Azymite*.

FERMENTUM, panis benedictus, qui in Ecclesia distribuebatur, ita quidem ad distinctionem azymi panis pro Eucharistia destinati, appellatus. [De fermento verò, quod ore Dominico per titulos (idest, *Ecclesias*) mittimus per Acoluthos. Anast. Biblioth. in vita Melchiadis.] Aliqui putant *Eulogiam* appellari; sed pro specifico nomen genericum intelligunt; nam *Eulogia* benedictionem, munus, eleemosynam, & oblationem significat, de qua suo loco diximus. [Ut de oblationibus, quæ offeruntur à populo, & consecrationi super sunt, vel de panibus, quos deferunt fideles ad Ecclesiã, vel certè de suis convenienter partes incisas habeat, in vase nitido, & convenienti, & post Missarum solemnità, qui communicare non fuerint parati, eulogias omni die Dominico, & in diebus festis exinde accipiant, ex decreto Pii

Papæ, c. 4. [*Eulogias*, idest, elemosynas, vel munera, quæ & benedictiones dicebantur. Sic & *Oblata* genericè etiam dicebantur. [Deinde distribuit fidelibus oblata non consecrata; sed signorum tantum Sanctæ Crucis benedicta, & in memoriâ Cananæ, quæ micæ solas optabat mensæ Domini. In Liturgia Armena.] Et hæc cæremonia erat unionis signum. Baron. an. 645. Idem affirmavit D. Augustinus inquit; [Panem unum, quem unanimitatis indicio missimus charitati tuæ, rogamus accipiendo benedicas, epist. 31.] Atque Paulinus: [Panem, quem missimus, uberius benedictio fiet dilectione accipientis, epist. 34.] Itaque per oblationum, & eulogiarum residua, nedum panis, sed etiam vinum intelligebatur; nam utraque species, quæ non consecrata supererat, simplici benedictione adhibita, populo in Ecclesia congregato distribuebatur, quæ in sacrificii rationem offeruntur, postea; [Quæ in Sanctorum usum consumuntur, Clerici dividunt, & nec Cathecumenus ex iis bibat, aut comedit; sed solum Clerici, & qui cum eis sunt fideles fratres. Theophil. Alexand.] Concil. Laodicense, can. 4. fancivit, ut hæc distributio fieret post Missam; sed in die Paschæ fieri vetuit; tunc enim omnes fideles Eucharistiam sumere tenentur, Tèpore j. juniorû Diaconus in Missa cantata, & in privata Sacerdos ante orationem super populum dicit *Humiliate capita vestra Deo*. Quod erat signum propter jejunium, fermentum, & cæteras oblationes, seu eulogias non distribui; de qua cæremonia jejuniorum tempore. Vide *Collecta*. Inter eruditissimas Latini Latini epistolas, quas Romæ nuper typis mandari cura vidus, in to. 2. pag. 167. & seqq. invenies Lector satis longam, doctamq; illius Authoris de hoc fermento opinionem, & ibid, pag. 171. habes super eandem quæstionem Antonii Augustini responsionem. Quibus addendum, quod in parisiensi S. Genovesæ conventu reperitur quoddam per vetustum calendarium de ann. 720. in quo notatur hæc cæremonia in Sabbato ante Dominicam palmarum, nempe: [Sabbato datur fermentum in Consistorio Lateranensi.] Vide Baron. an. 313. n. 48. usque ad 54. Nicolaum Card. Cusanum, epist. 7. ad Boemos, Theophilum Raynaud. contra Justellum. Petrus Damianus *Fermentum* vocavit Adamum, quia transfudit in nobis originale peccatum, Tertullianus hæreticos Valentinianos irridens, quia quandam generationem spirituales afferebant per modum contemplationis, ut ajebat, sic inquit; [Simulque contemplatione ipsa Angelicorum luminum, ut ita dixerim, sub fermentata pudet, c. 11.] FR. Fermentum *Apostolorum* Græci appellant: [Vos quidem panem, nos Arron dicimus. Arron autem interpretatur elevatus, & sursum portatus; à fermento, & sale calore, & elevationem habens, In Dialogo Humberti, tit. S. Priscæ Cardinalis in Append. 11. tom. Baronii asserit Constantinopolitanus.] Quam tamen etymologiam ibi idem Cardinalis negat. Vide *Antidoron*, *Zyma*.

FERONYMOS, *epist. 1. pass.*, idest, secum ferens no-

men: sic D. Hieronymus ad Desiderium de Serenilla, quæ secum serenitatem attulerat, scribens ait; [Gratulor tibi, & sanctæ, atque venerabili forori tuæ Serenillæ, quæ feronymos, calcaris fluctibus sæculi, ad Christi tranquillam pervenit, epist. 154.

FERQUIDUM, & *Ferquidum*. FR. traditio rei similibus, seu æquivalentis. Glossa in l. de eo præcipimus. De eo, quod parer filiis necesse habet relinquere. *Ferquidum* autem simile quid alterius rei, l. si quis facilius. De damno, & injuria. Item compositionem, restitutionem, seu compensationem in rem similem significat, l. si quis, ref. 4. De damno, & injuria, & l. de pœnis. De eo, qui peculium. *Restituere ferquidum*, idest, simile, vel consimile, in Regist. Farfen. n. 223. & 770.

FERRATACALCE. FR. violenter ab equino ferrato calce translative desumptum pro violenti, & convincenti argumento. [Sed fœtidum opus vestigiis insequar, & ferrata, si valeo, calce contundam. Ennod. Ticinen. Episc. in Apolog.

FERRUGO, aliquando non pro rubigine, sed pro eodem ferro sumitur. [Gladius ferruginis perferet. Tertull. de resur. carnis,

FERTUM, offertorium, seu oblatio, quæ in Sac. Altari fit. [Offertorium tali ex causa sumpsit vocabulum. Fertum enim dicitur oblatio, quæ Altari offertur. Isid. lib. 6. cap. 19.] à verbo fero, quia à Sacerdote ad Altare fertur, *Ferra* Melitenses vocant elemosynam, quæ tempore offertorii in Ecclesia colligitur.

FERULA. Vide *Baculus Episcopalis*, *Narthex*.

FESTINANTIA, festinatio, properatio. D. Bernardus in vita S. Malachiæ Hyberniæ Episc.

FESTUS, & festum, dies solemnis pro aliquo Sancto. De festivitatum antiquitate, ac ritu Baronius, an. 58. n. 81. & seqq. quæ in honorem SS. Martyrû tantum celebrabantur, ut dictum est in dict. *Feria*. Sed deinde an. 813. ex decreto Moguntini Concilii etiam ad honorem Sanctorum Confessorum festa celebrari cœperunt. Bellarm. lib. 2. de Missa, cap. 20. Itaque Bonifacius IV. in honorem omnium illorum Sanctorum Martyrum, quorum festa in diurno anni circulo celebrari nequeunt, ad primam diem Novembris celebrari Romæ statuit, in qua die Christiani jejunare solebant, ut Isidorus refert. Gregorius verò IV. (ut in Chronica Sigiberti ad an. 835. habetur) eandem festivitatem per universam occidentalem Ecclesiam celebrari ordinavit, quam Græci in Dominica post Pentecosten solemnizare solent, quando Latini Sanctissimæ Trinitatis festum agunt. Ambrosiana, & Græca Ecclesia nullum festum celebrant in quadragesimali tempore; sed Græci excipiunt Annunciationis, & Quadraginta Martyrum festa, ut alibi diximus. Imò Toleranum Concilium ordinaverat, quòd festum Annunciationis Virginis celebrari deberet ad diem 18. Decembr. de quo usu adhuc aliqua memoria remanet in Ecclesia; nam in feria quarta quatuor temporum Decembris Missa tota ad mysterium Incarnationis directa legitur. Ambrosianum Bre-

viarium hoc festum Annunciationis in Domini-
ca ultima Adventus notat. Cæterum festum dicitur
Nasalis, & *Natalisium*, quia in hac die
Sancti moriendo ad gloriam nascuntur. Ac alia
synonyma. Vide *Annale*, *Duplex*, *Feria*, *Pro-*
fessus. Abſque Sedis Apoſtolicæ licentia non
poſſunt amplius Episcopi feſta Sanctorum ſuper-
addere in Calendario Sac. Congreg. Rit. 8. April.
1628. Imo nec feſta de præcepto ſtabilire, niſi
unius Sancti tantum in qualibet Civitate, ſeu pa-
go ſub titulo Protectoris; & aliud feſtum univer-
ſale totius Provinciæ, ſive Regni; ex prohibiti-
one Urban. VIII. vigore ejus Bullæ, quæ incipit,
[*Univerſa per Orbem*] emanata de anno 1642.
in qua etiam jubetur, ne tam ſcilicet concedant
Episcopi laborandi licentias, & in caſu neceſſi-
tatis concedatur gratis, ſine ulla ſolutione. De
feſtivitatibus in primitiva Eccleſia. Vide *Feria*,
Jeſunium, *Profeſſus*.

FESTUM CANTORIS, & Succentoris. Vide *Can-*
tor.

FESTUM EPULARUM, feſtum Cathedræ S. Petri,
in quo die Chriſtiani præcipuè in Africa epulari
ſolebant, de quibus D. Auguſt. lib. 6. Confell. c. 2.
inquit: [*Cùm ad memorias Sanctorum, ſicut in
Africa ſolent, pulſes, & panem, & merum attu-
liſſet.*] Mos ex Gentilium ſuperſtitione introdu-
ctus, qui in eodem prorsus die ſuper mortuorum
ſepulcra cibos collocare ſolebant, contra quem
abufum invehitur idem Sanctus Doctor, Ser. 15.
de Sanctis, ubi de S. Petri Cathedræ feſto agens,
inquit: [*Cùm ſolemnitatem hanc Eccleſiis me-
rito religioſam obſervatio introduxerit; miror cur
apud quosdam infideles, hodie tam pernicioſus
error increverit, ut ſuper tumulos deſunctorum
cibos, & vina conferant, quaſi egreſſæ de cor-
pore animæ carnales cibos requirant.*

FESTA FUGALIA. Vide *Fugalia*.

FESTUM HEBDOMADUM, mellis, primitiarum.
Vide *Penecoſtes*.

FESTUM LUMINUM. Vide *Epiphania*.

FESTA MOBILIA totius anni in die Epiphaniæ an-
nuncianda. Vide *Epiphania*. Et à Septuageſima
regulanda. Vide *Septuageſima*. Et in quo Miſſæ
tempore. Vide *Breviculuſum*.

FESTA PAGANALIA. Vide *Septimonium*.

FESTUM QUINQUE CANDELARUM, & Septem can-
dellarum. Vide *Candela*.

FESTUM STELLÆ, dicitur Epiphania. Vide *Se-*
ptuageſima.

FEUDUM. FR. eſt juſ à Rege, vel Imperatore con-
ceſſum cum dignitate, & ſtatu, vel prædio, bene-
ficii nomine. Sigon. de regno Ital. lib. 7. Bullar.
Caſin. tom. 2. conſtit. 32. 42. 137. n. 4. & 11. Vide
Beneficium. Sed poſtea feudum etiam dictum fuit
conceſſio hæreditaria fundi à privatis, & dicitur
dominis cum recognitione aliqua, vel ſolutione
conceſſum. [*Conſtat poſſeſſiones tenere in feudum,
cap. cæterum qua, de Judiciis.*] Feudum
autem à federe dicitur; quoniam aliter teneant
alii. Dicitur etiam *Fodrum*. Vide ſuo loco. Vi-
de *Herberticum*, *Paradozum*.

FEODATARIUS. FR. qui feudum ſtuendi utum ha-
beret, & ad ejus obligationes reſpondere teneatur.
Sigon. de Regno Ital. lib. 7. Vide *Relevium*.

FEUDANGUS. FR. fur maniſeſtus, latro, l. ſi quis
jugum, de furtis, l. 1. ſi quis togas. Gloſſa in l. ſi
liber homo, de furtis. Vide *Fingardus*.

FIALA, Organum muſicale. [*Cùm vice quadam
joculari introduxiſſet, & ille dulcedine ſiælæ
dormientem excitaviſſet. Cæſarius, lib. 6. mirac. c.
7.*] Quod ex ejus ſequentibus verbis declarat, in-
quies, [*Monachi Tuienſes in organis cantant.*

FIALARIUS, miniſter in Palatio Apoſtolico, cui
incumbebat pro lucernis ellychnia adaptare, &
præparare. Cenciſ Camerar. in ejus Cæremo-
nial. M. S. In aliquibus ejusdem codicibus corru-
ptè *Foliarius* legitur.

FIBRAMEN, lucis radium. [*Plus ſicet ex centro
Tiran fibramina fundat. Aldhel. de Virg.*] de-
ſumpta metaphora ab extreritatibus rerum,
quæ fibræ dicuntur, quamvis alii *Vibramina* le-
gant in hoc loco.

FIBRINUS. Vide *Caſtorinatus*, *Vibrinus*.

FIBULA. Vide *Annulus*, *Arungia*, *Fibulatorium*,
Firmaculum, *Morſus*, *Sentiſ*; item Fibula in ho-
mine unio animæ, & corporis tranſlativè intelli-
gitur. [*Subſtantiarum duarum, quemadmodum
fibula. Tertullianus de reſurrect. carnis.*

FIBULAM CARNI SUPREMAM IMPONERE, in lib.
de monog. caſtitem intellexit Tertullianus,
& vice verſa de immoderata licentia: [*Ut
etiam voluntarij delicti fibulam laxant. Idem
de coron. milit.*

FIBULA RHETORICA. FR. id eſt, ratio coſtringens.
[*Rhetorica fibulam mordit. Ennod. Ticin.
Epiſc. in Apologet. ad Schiſmaticos.*] & ibidem
pro unione: [*Quos fibula Religionis pio mor-
dens dente conjungit.*] De duobus Patribus lo-
quitur, qui zelo religionis ad piè ſchiſmaticos
mordendos concordantur.

FIBULATORIUM, fibula. [*Fibulatoria majora, &
minorâ quinque. Anaſt. in Leone IV. Annulas
ſuperauratas paria duo pendentes, fibulatoria
numero quinque. Idem in Greg. III.*

FICONES, calceamentorum genus, ſeu calones po-
tius ex materia ſigna confeſti. [*Tunc invenit à
Deo bonum conſilium, & implevit duos ficones
ſuos carbonibus ignis, & infixit pedes ſuos in
eis. In vita S. Brigidæ ad primam diem Februa-
rii.*] Vide *Cuſpus*, *Socculus*.

FICTA, dolor in homine, quaſi clavi cuſpis infixæ,
quæ punctio, ſeu punctura dicitur, & aliquando
frigidum humorem in nervis conſtiparum ſigni-
ficat, qui arcticus morbus appellatur. [*Matri
verò in e hoc ordine Sanctus ſubvenit. Tempo-
re, quo tranſactis parturitionis doloribus me edi-
dit, dolore in uno tibiæ muſculo incurrit; erat
autem ſubitaneus tamquam clavus aſſignis, at-
que ita ſictam graviffimam dabat, ut plerumque
eclyſim generaret, neque erat, quod eum miriga-
re poſſet. Gregor. Turon. lib. 3. miraculor. S. Mar-
tini, c. 10.*] FR. ſic intelligenda ſunt illæ verbz Pô-
tiſicis: [*Tanta nequitia ad aures noſtras de ſene-*

Etute tua pervenit; ut eam, nisi humanitūs pensa-
remus, ficta jam maledictione feriremus, can. tan-
ta, dist. 86.] idest, cuspidata maledictione.

FICTIO. Vide *Fucus*.

FICUS. FR. morbi species. [Erat vir quidam,
qui ficus agritudine vehementer virente &c. in
vita S. Anselmi Lucensis Episcopi à Luca Uva-
dingo edita, cap. 74.] Arbor, & fructus. Vide
Sycamen, & *Sycomor*.

FIDAGIUM. FR. Vescigal pro pascuis. Bullar.
Casin. tom. 2. Constit. 177. Et dicitur etiam *Fid-
entia*, de quo vocabulo Falco Beneven. [Imper-
ator ipse Beneventanos liberaret, videlicet, de
vinearum fidentis, & angariis, & terratico &c. in
Chron. ad an. 1137.] Ibidem etiam in juramento
Rogerii habetur idem vocabulum.

FIDAMEN, confidentia. [Corrige delictum fida-
mine. Tertull. in carm. ad Senat.

FIDELIS. Vide *Christianus*, *Catholicus*, *Drudus*.
FR. Utrum fidelis dicatur infans post baptismum,
& ante usum rationis? affirmative resolvitur in
can. parvuli fideles, de consecrat. dist. 4.

FIDENTIA. Vide *Fidagium*.

FIDES ATHANASII, idest, ejus Symbolum. [Die
Dominica, dum ad Primum itaret, & chorus
psalleret fidem Athanasii, illa de mysterio summe
Trinitatis cogitans &c. Cæsarius, lib. 9. c. 39.

FIDEI DOCTORES. Vide Patrini in dict. *Baptis-
mus*.

FIDEJUSSOR, idest, patrinus, in dict. *Baptismus*,
Item pro sponsore. Vide *Plegiaria*.

FIDICULÆ. FR. [Nullus omnino, cui inconsultis,
ac nescientibus nobis fidicularum tormenta offe-
runtur, militiæ, vel generis, aut dignitatis de-
fensione uti prohibeatur: excepta tamen majes-
tatis causa, in qua sola omnibus æqua conditio
est, lib. 9. eod. tit. ad l. Juliam majest. & can. nul-
lus, 6. quæst. 1.] Ubi Glossa [Fidicularum, idest,
chordarum, quæ ligantur circa frontem hominis,
& stringitur caput per eas, & est fides eadem ac
chorda.] Sed Baronius in Notis ad Martyrol. 22.
Januarii, lit. B. sic invehitur, iniquis: [Increbuit
hæcenus complurium error, ut fidiculas, à fidibus
derivatas putarent, nihilque aliud esse fidiculas,
quàm vincula nervea, quibus ad equuleum ma-
nus, pedesque hominis ligarentur; sicque torque-
re fidiculis reum, idem esse, quod ligatum in
equuleo fidiculis hominem intendendo, ossium
commisuras cum immenso dolore distrahere:
sensit hæc Sigonius, lib. 3. de Judic. cap. 18. Sic
etiam erravit in his & Valla, lib. 1. cap. 5. dum ait,
fidiculas esse instrumentum ex duobus obliqua-
tis lignis compactum; ita dictum, vel ab extor-
quenda fide, vel à nervis finibus, quibus tor-
quendi alligantur. Omitimus alias hic referre
complurium Jure-consultorum de fidiculis à ve-
ritate proferes remotas sententias. Miratus sum
vehementer, cum Sanctus Isidorus, lib. 3. Origin.
exactè monstravit, quid sint fidiculæ, eruditos vi-
ros, eo prætermisso, in perquirendo de illis adeo
laborasse, ac à rei veritate tantoperè aberrasse.
Fidiculas enim idem esse, quod unguas testatur,

cum ait: Ungulæ dictæ, quod effodiant: hæ &
fidiculæ, quia iis rei in equuleo torquentur, ut fi-
des invenitur. Hæc Isidorus. Cum itaque fidi-
culis æquæ, ac unguis funderentur latera homi-
nis in equuleo distenti, easdem unguas ea de
causa dictas esse puto fidiculas, quod reorum la-
tera funderent, sicque à findendo dictas fidiculas
esse, quasi fidiculas, vel à fodicando, quod illis
latera reorum fodicarentur, dictasque esse fidicu-
las, quasi fodiculas; fodicare latera fidiculis,
usurpatum apparet ab Ammiano, ut dicemus
paulò inferius. His in primis ad stipulatur Pru-
dentius, hym. 10. Peristeph. in Romano, cum
quas vocat fidiculas, easdem unguas dicat.
Sunt hæc verba Asclepiadis Judicis:

Verat istum carnifex

In os loquentis, inque maxillas manum,
Sulcosque æuros, & fidiculas transferat,
Verbositate ut rumpatur locus.

Et paulò post, per fidiculas Asclepiadem intel-
lexisse unguas, quæ mox Auctor subdit, decla-
rat his verbis:

Implet jubentis dicta listor improbus,
Charaxat ambas, unguis scribentibus,
Genas, cruentis & fecat faciem rotis.

Hirsuta barbibus solvitur capiti curis,

Et mentum ad usque vultus omnis scinditur.

Hæc Prudentius. Eodem sensu fidiculæ accipi-
untur, l. Decuriones. Cod. de quæst. nam fidicu-
lis torqueri Imperator appellat cruentam condi-
tionem. Sic apud Ammianum, lib. 29. qui hæc
genera cruciamentorum recensens, ait: Interclu-
duntur equulei, expediuntur pondera plumbea,
cum fidiculis & verberibus. Cumque paulò infe-
rius reorum majestatis latera dictis tormentis fo-
dicata dicat, fidiculis id factum apparet. In hæc
eadem sententia fidiculas accipere tam apud Se-
nec. lib. 3. de ira, quàm apud Valerium de patientia,
lib. 3. c. 3. 4. 5. vel alios, nihil verat. Tantum
apud Svetonium in Tiberio aliud genus crucia-
menti invenies dictas esse fidiculas, dum ait: Ex-
cogitaverat inter genera cruciatus etiam, ut lar-
ga meri portione per fallaciam oneratos repente
veretris deligatis, fidicularum simul, urinæque tor-
mento distenderet. Hæc Sveton. Sed remotissi-
mum est ejusmodi genus tormenti ab eo, quod in
actis Sanctorum Martyrum, aliisque citatis locis
per fidiculas testatū apparet. Invenies frequenter
equuleo junctas esse fidiculas, vel unguas; ea ni-
mirum ex causa, quod extento corpore in equuleo,
fidiculis, vel unguis à tortoribus membra sulca-
rentur, quibus aliquando succederet ignis tormé-
tū. Hæc cum habeas in nonnullis actis Sanctorum
Martyrum, Sanctus Cyprianus demonstrat, dum
ait, lib. de Lapsis: Nunc equuleus extenderet,
nunc ungula effoderet, nunc flamma torreret. Et
August. epist. 59. ad Marcellin. Non extendente
equuleo, non sulcantibus unguis, non urenti-
bus flammis &c. Eadem Hieronymus, epist. 49.
Prudentius sæpè, & alii. Ante hos omnes, Seneca,
lib. 3. controvers. 4. pluribus.] Huc usque
Baronius; sed Latinus Latinus, qui priorem
opi-

opinionem sequitur, fiduciam nerveam chordam fuisse putat, cum qua super equuleum condemnatorum membra distendebantur, & pro se auctoritatem Quintiliani adducit, qui 19. idest, ultima declamat. ait: [Ideo enim equuleos movebam artifex, senex tendebam fiducias ratione servitæ, ut leviter sedibus suis emota compago per singulos artus membra laxaret.] Alii tamen Codices loco *Tendebam*. habent *Tenebam*; sed magis consona est prima lectio.

FIERNALDUS. Vide *Filius arnaldus*.

FIGURA, hæc dictio apud Origenem non excludit veram realitatem: quare quamvis scripserit ille in Eucharistia Corpus Christi *In figura* reperiri; non ideo negavit ibi realem Christi præsentiam adesse: sed ultra divinam existentiam realis Christi Corporis, allusivè complura alia mysteria ibidem contineri; hinc frustra recentiores Hæretici, ad negandam realem Christi præsentiam in hoc Sacramento, hac Origeniana auctoritate abutuntur: probatur enim ex multis ejusdem Authoris locis, quòd per dictionem *In figura* realitatem intellexisset Origenes, quemadmodum quando scripserat D. Joannem Evangelistam *In figura* supra pectus Domini recubuisse. Eodem modo dixerat, quòd quando Judas in horto Christum osculatus est, noctem *In figura* fuisse. Et tamen de fide evidens est tam Joannem realiter supra pectus Domini recubuisse, quam realiter de nocte fuisse accessum Judæ in horto. Igitur Origenes significare voluit, quòd actiones illæ mysteriosas figuras, & spirituales allusiones continerent. **FR.** alio modo huic objectioni Belarminus contra Petrum Martyrem respondet, lib. 2. controver. de Eucharistia, c. 8.

FILA. **FR.** terræ spatium. [Concedimus etiam novem filas ad solum faciendum &c. in privil. Caroli M. apud Torrigium de Crypris Vatican. secunda impress. pag. 506.] & inferiùs, Alias tres filas ad solum faciendum.

FILAUNECHILD. **FR.** donatio, seu remuneratio rei singularis propter meritum, l. si quando de sponfalibus.

FILIA IN CAPILLO. **FR.** filia in domo paterna degens, l. si quis Longobardus, de successione.

FILIASTRA, & Filiastus. **FR.** Privigna, & privignus, can. nosse, & can. de his, 30. qu. 1.

FILIOPARES. Vide *Lithopharius*.

FILIUS. Vide *Tegnon*.

FILIUS ARNALDUS, eques recentior in tempore respectivè receptus in Sac. Meliteni Relig. ex voce gallica, & communiter *Fiernaldus* appellatur eques, qui respectu alterius minus antiquior sit, ac tali vocabulo agnominabantur in Terra Sancta adventitii Christiani occidentales, & recentiores; & econtrà, qui ibi nascebatur, *Polanus* dicebatur.

FILIUS LEGITIMUS. Vide *Fulboran*. Natus tempore sponfalium. Vide *Gamalis*. Illegitimus. Vide *Manzer*.

FILTORTUS, & Flitortus, fugitivus, ex Germanico vocab. *Flies est*, de ayo in l. Salica, tit. 1.

Hierolexicon Magr.

FIMERIA. Vide in dict. *Phylacterium*.

FINAIDA. **FR.** confinium, terminus, seu linea finalis, l. si quis propter. de eo, qui terminum &c. Vide *Fingualdia*. An sit idem ac *Fiuvaida*. Vide suo loco.

FINETENUS. **FR.** adverbium, usque ad finem, seu omninò; significans: [Sed auxiliante Deo, illud, quod prædicamus, finetenus observandum censemus. Zacharias Papa, epist. ad Bonifacium Episc. in tom. 3. Concil. edit. Paris. de ann. 1585.

FINGAGIUS, Vide *Feugandus, Fingardus*.

FINGALDIA. **FR.** idem ac *finaida*, ibidem.

FINGARDUS. **FR.** publicus latro, l. si quis jugum, de furtis, qui etiam *Feugandus*, & *Fingagius* dicitur. Vide *Feugandus*.

FINGUNDUS. Vide *Feugandus, Fingardus*.

FIRMA. **FR.** pensio: [Pura ad pensionem, vel firmam annuam. Extrav. comm. c. unico, de decimis,] & infrà: [Præceptores pensionis, vel firmæ] Item: [De ipsa pensione, vel firma, ibid.] Vide *Burdasio, Firmanus*. Sed in Bull. Casin. videtur genus locationis fuisse, ubi sic habetur: [Beneficia &c. propter accontumationem, seu ejusdem fructuum locationem, vel ad firmam, dationem &c.] & inferiùs: [Beneficia &c. post cæsum, & decessu, aut aliter, quomodo cumque ad firmam, seu coprimum, vel locationem &c. const. 314. tom. 2.

FIRMACULUM, cliathrum, sera. [Domum illam spirituales, in qua multis obserata firmaculis scripturarum intelligentia clausa est, intrare satagimus. Joach. Abb. in Apocal.] Aliqui tamen Codices mendosè *Obsecrata firmaculis* habent. Item fibulam etiam denotat. [Ipse Archiepiscopus cappam illam pretiosam, qua superius indutus erat, dilaceravit, & firmaculum, quod vulgariter morsus dicitur, avulsit. Matth. Paris. ann. 1250.] Vide *Fibula, Formalium*.

FIRMARIUS. **FR.** pensionarius, à firma, idest, pensione. Vide *Firma*. Pro Vicario etiam accipitur. [Sed ecclesiastica persona, quæ in Ecclesia sua, vel beneficio (quod residentiam personalem requirit) non residet; sed facit in eodem per firmarium, vel vicarium deserviri, deputando ipsi vicario, vel firmario certam suorum portionum portionem, non de vicariatus, seu firmarii portione &c. in Extrav. comm. de decimis.

FISCALINUS. **FR.** de fisci familia, sicut à Curia Curialis dicitur, l. iudices, de officio judicis: sunt tamen de genere servorum fisco addictorum, l. Aldiones, qua lege Aldiones vivere debent, & l. de Ecclesiastico, & Fiscalino, de homicidio liberi hominis. Est etiam nomen familiaris in Italia.

FISTUCUS NODATUS. **FR.** palea cum nodo, quam tradebat venditor emptori in signum venditionis, & cessionis bonorum stabilium, quod hodie fit per tactum pennæ. Hic etiam stylus in donationibus unà cum aliis ceremoniis observabatur, de quibus in Bullar. Casinen. tom. 2. constit. 52. 76. 137. & alibi passim ibidem. Ubi etiam *Festuchum* legitur: unde *Exfestuco*, & *Infestuco*. Vide suis locis. Vide etiam *Gurpio*. Varii enim

terminis, & cæremoniis renunciabant, tradebant, ac vendebant eorum bona. [Tcdgarius Castaldius de Furcone cum Odila ejus uxore bona sua tradidit Monasterio Farfensi secundum legem salicam per festucam, & an dilaginem, & per guafonem, & per leulangon, & per cultellum, & per ramos arborũ, ex Reg. Farf. n. 352. Helperimus, & Drogo filii Hactonis ex natione Francorum, tradiderunt Ratfredo Abb. Farfen. bona eorum, & investierunt per festucã, & andilaginem, per guafonem, & andilagon, & per terram, & cultellum, & ramos arborum, & per ostium domorum juxta legem salicam. Actum in Amiterno, ann. Dom. 934. in eodem Registr. n. 375. Ingebaldis filius Ingelberti, & Theudoranda Romana filia Gratiani cõjuges, lege viventes salica donarunt Monasterio Farfan. Castellum Bucinianum per festucam notatam, & per cultellum plicatum, seu guafonem, atque quandilaginem, & per ramos arborum, & fustium de ipsis domibus. Ibid. n. 400. Benedictus, qui pronomine Nitto Sproccus vocor, refutavi per virgulam &c. Ibid. n. 503. & 509. Buc- eo, & Cava la fossa apprenderunt partem fustis in manibus, & refutaverunt bona Monasterio Farfen. n. 527. Refutare per fustem, n. 499. 804. 1027.] Item dicebatur tradere possessionem per assem portæ, ibid. n. 225. Item dabatur investitura per vexillum: [Honorius Papa III. investivit Marchionem Estensem de Marchia Anconitana, tradendo in ejus manibus vexillum, ann. 1222. Febr. 18. Cencius Camerar. fol. mihi 517.] Item per cuppam argenteam: [Innocentius Papa III. investivit Comitem Idelbrandinum de Castro Montis Alti, & Comitatu de Rosellis per cuppam argenteam, anno 1207. Julii 31. Cencius, fol. 503. Idem Innocentius investivit Comitem Ricardum de Sora de Comitatu Sorano per traditionem cuppæ argenteæ deauratæ, an. 1208. Octob. 6. Item Camerar. fol. 507.] Dabatur etiam investitura per ostium, & clavem, [Rainerius Vercellensis Episc. investivit Bernardum Abb. Farfen. de Ecclesia S. Valentini in Burgo S. Valentini per ostium, & clavem. Registr. Farfen. num. 1101.] Item per annulum aureum, Cencius Camer. fol. 549. Item per Insulam capitis Episcopi, cui traditur possessio, & à quo recipitur nova possessio. Item Camerar. fol. 581. Item Refutare, idest, cedere bona per camminatum. [Nicolaus quondam Jo. de Gualtrbruno apprehendit camminatum in manu sua, & refutavit &c. In Registr. Farfen. n. 1142.]

FISTULA. Vide *Siphon*.

FIVVAIDA. FR. pascua communia. In Registr. Farfen. n. 318. Vide *Finalda*.

FIXA. Vide *Fissa*.

FLABARIUS. Suarius, porcarius, porcorum custos. Isidorus in ejus Glossario; qui tamen hujusmodi vocabuli etymon non reddit.

FLABELLO. Vide *Conflabello*.

FLABELLUM, seu *Flabrum*, ventulum muscarium, ventilabrum, instrumentum, quo ventilando muscæ, calidumque circumambiens aer expelli-

tur. Flabellum autem ecclesiasticum ex pavonum pennis efficitur, eoque Diacones tempore sacrificii ab altare muscas repellunt. Duo Diaconi ex utraque parte altaris teneant flabellum ex tenuibus membranis, vel ex pavonum pennis, vel ex velo, quibus leniter abigant prætervolantes bestiolas, ne in pocula incident, lib. 8. constit. Apostol. c. 19.] Hinc in collatione diaconatus Græci inter alia, quæ Diacono traduntur, consignant in ejus manibus etiam hoc instrumentum, quod ipsi *πτερόδρον* vocant; & idem in vita S. Nicetæ hæc verba habentur: [Sanctus verò Athanasius assistebat cogitatione, & mente tota intentus, ministerii flabellum tenens; erat enim Diaconus. Apud Surium, 3. April.] Noratur ignorantia Robertus Greygion circa hoc græcum vocabulum hic in dict. *Monobambylum*. Allusio autem hujus instrumenti ad seraphicos spiritus ante Divinam Majestatem cum timore, & tremore assistentes dirigitur; propterea ex ocularis pavonum pennis formatur. Græci in medio ejus Seraphim depingunt. [Flabella verò, & Diaconi dicantur Seraphim sex aliis prædicta, & multi oculorũ Cherubim effigiem. S. German. in theor. rer. Ecclesiast.] quod etiam Latini formare consueverant. Vide *Cherubim*. Aliud significatum S. Hidelbertus asserit, inquires: [Dum igitur destinato tibi flabello, descendentes super sacrificia muscas abigeris, à sacrificantis mente supervenientium incursum tentationum catholicæ fidei vtilibro exturbari oportebit, epist. 7.] Maronitæ verò orbicularis flabellis ex argenteis, seu cupreis lamini- bus utuntur, ac circum circa tintinnabula addunt, quæ à duobus clericis hinc inde post Celebrantem tremulo motu agitantur; imò & ipse Sacerdos pronuntiando illa verba *Sanctus &c.* tremorem Beatorum Spirituum manibus representat, qui tremor tunc in organi pulsatione solet etiã penes varias Ecclesias formari. Prior Cõventualis Equitũ Melitensium, & Archiepiscopus Messanenſis, ut mihi relatum fuit, solent hujusmodi flabellis uti. Episcopus Troje in Apulia utitur ejusdem in processione festi Corporis Christi. Etiam Dominicanorum cæremoniale, n. 6. hanc cæremoniam in solemnî sacrificio fieri præcipit, ubi lic habetur: [Tempore quoque muscaram debet eas Diaconus flabello amovere, ne molestant Sacerdotem, & abigere à sacrificio.] Per has ocularas pennis admonetur Prælati, quod in suis actionibus summo perè circumspiciendo incedere debeat, in quem numerosissimi populorum oculi assidue collinant; ob eandem enim causam Romanus Pontifex, quando Pontificaliter in sella desertur, ex utroque latere similibus flabellis obumbratur. Tandem hoc instrumentum in D. Epiphaniî vita Ventilabrum ministeriorum vocatur sui verbis: [Primus observat Diaconum, qui à sinistris tenebat ventilabrum ministeriorum.]

FLAMINEATUS, Sacerdos habitibus sacris ornatus: [Eo autem rationabiliter flamineato, accedit ordinatè omnis processio. Abbas Rotaldis in ejus cæremoniali MS.]

FLAMMIGERI. FR. sic filii Ranulphi Flammandi ab Ivone Carnoente appellati sunt: intruserat enim ille in Cathedram Duxetensis Ecclesie duos ejus filios, quorum major vix duodecimum ætatis annum attingerat, ac pro eo investituram à Normandiæ Comite extorserat, cum conditione, ut unus post alterum ex natis ejus in ea Ecclesia succederet; sed ambo à Gulielmo Rothoniensi Archiepiscopo expulsi sunt, de qua justitiæ vindicatione Gulielmo gratias egit præfatus Ivo epist. 174. inquit: [Cum & ipsos flammigeros priores de prædicta Ecclesia ejici feceris &c.]

FLAMMULA, & *Flammularis.* Vide *Tufa*.

FLAMONIUM. [Honor, qui datur Flaminibus. *Thgor.*] Et Sidonius Episcopus de invidiosis loquens, ait: [Hi sunt, qui invident tunicatis otia, stipendia paludatis, viatica vere dariis, mercatoribus nundinis, munuscula legatis, portoria quadruplicatoribus, prædia provincialibus, flamma municipibus, lib. 5. epist. 7.]

FLASCO. Oenophorum, lagenam. [Flasconemque vino à be Benedicto plenum dedit, præcipiens, ut tam longe ad bellum procederet, quamdiu illi, & suis illud vinum non deficeret. Florentius in Chron.] Eodem vocabulo D. Gregorius usus est, inquit: [Quodam quoque tempore exhilaratus nocter, quem ipse conversus nostri, transmissus à Domino suo fuerat, ut Dei viro in monasterium vino plena duo lignea vascula, quæ vulgò flascones vocant, deferret, lib. 1. dialog. c. 18.]

FLATON, placenta, crustum, panis sincipitericus: nomen gallicum *Flaon*. [Flatones in litaniis unumquodque triginta. In vita S. Aigilberti Abb.]

FLATURALIS, res, quæ ventum, & flatum spirat. [Idcirco a spiritu carere, quia flaturalibus artubus structa non sint. Tertull. lib. de anima, c. 10.]

FLECTAMUS GENUA. Vide *Genustlexio*.

FLETBOTOMIA. FR. Oratio funebris, quæ græcè, & latinè epicedium, & nania dicitur, arabicè *Naubb*, hebraicè autem *Threni*. Vide *Threni*. Quo vocabulo utitur S. Odilo Abbas in Vita S. Adelesæ, quæ primò Lotarii Italicæ Regis, deinde Othonis I. Imperatoris fuerat uxor. In Biblio. h. Ciurmacen. Vid. *Plangimonium*.

ELETUS, locus antiquitus extrâ Ecclesiam pro publicis penitentibus assignatus, colligitur ex Synodo Neocæsariensi apud Matchum in Blastarium, ubi n. habetur: [Si quis ex perfectionibus catechumenis peccaverit, peccare cessatis, cum audientibus nec: hex audientibus est, & à peccando non abstinere, in desertum locum ab Ecclesia extrudatur,] de quo supra n. dicit. *Ecclesia dictum fuit.* Vide *Hyemantes, Navstex*.

FLEXUMINES, Celeres. Vide *Trossulus*.

FLOCUS, caputium monachale, cujus diminutivum nomen *Flocellus*, & mox *zeta*, arviu caputium significat, ut n. dicit. *Capitium* dictum fuit. [Domnus Ewaldus, qui in Diaconom vestrum dicitur, si tibi secundum justiciam p. acussit, teste flocello de capite suo, potius in nostra, quam

in vestra sorte manere debuisset. Goffredus Abb. & Cardinalis S. Priscæ.] Reperitur etiam *Flocus* in eadem significatione, ut Turrecremata in regulis Sancti Benedicti, tract. 221. c. 15. notavit, eratque Canonice insigne, ut ex decreto Urbani II. colligitur. FR. *Frocus*, & *Frocca* ab Henrico Spelman vestem monachalem fuisse affirmatur, quæ subunicialis erat; nam cerè ex Ingulphi Saxonis verbis in hist. Croilandæ distinctam à cuculla, & tunica fuisse colligitur; sic enim ibi ait: [Induit omni anno totum Conventum cum secta sua de tunicis; altero anno de cucullis; omni tertio anno de froccis.] Itaque aliquibus R. in L. commutare placuit. Aimon de Episcopis, & Abbatibus Turonensibus agens, ait: [Et in super ordinavit, quòd flocum cum cuculla portarem, sicut modò deferimus. In Abb. 19.] Ita etiam Galli utroque modo vulgariter proferunt *Floc de moine*, seu potius *Froc de moine*. Sed juxta Romanum stylum *Flocus* dicendus est. Vide *Cuculla*. §. FR.

FLORIO, floresco, sic legit S. Bonifacius Mogunt. Episc. & Martyr. versiculum illum Ps. 102. [Homo sicut scænum dies ejus, & sicut flos agri sic floriet. In ejus epist. 1.] Verbum quidem aut barbarum, aut nimis obsoletum est.

FLORIANI, hæreticorum secta. Vide *Collisiani*.

FLORIDUS. Vide *Confessor*.

FLUCTIVAGUS. FR. qui per fluctus vagatur, vel agitur. Item ipsius maris epithetum: [Ex ipsius portu fluctivagi maris. Bullar. Casinen. tom. 2. constit. 49.]

FOCARIA, contestalis, concubina. [De focariis Sacerdotum prohibendis. Math. Paris. in hist.] Vide Synonyma in dict. *Concubina*.

FOCUMETES, Sabaudia populi. Vide *Forcalqueris*.

FODERATUS, vox barbara, subsutus. [Die quadam, Deo permittente, omnium bonorum inimicus diabolus ante ostium Militis (*idest* Gerardi) pulsans sub forma, & habitu peregrini, in nomine Sancti Thomæ hospitium petivit, quo sub omni festinatione intronissio, cum esset frigus, & ille se algere simularer, Gerardus suam cappam foderatam bonam satis, qua se tegeret, jens cubitum, transiisit. Cæsarius, lib. 8. c. 59.]

FODRUM. FR. frumenti portio, quæ Imperatori, vel Regi in Italiam venienti, populi solvere tenebantur. S. gon. de regno Italiae. B. Illar. Casinen. tom. 2. constit. 56. num. 2. & constit. 98. ubi sic habetur: [Servitium, quod vulgariter dicitur fodrum:] & can. præterea, de jur. patron. [In alio, transire præsumant fodrum, albergaria, regium, & similia.] Ubi Glossa ait esse Longobardorum vocabulum. Vide *Albergaria, Collecta, Census*. [Ut quoties in Italiam veniret, consuetum munus præstaretur, fodrum germanica voce nominatur, latinè verò aurum coronatum ex sententia Alciati. Gaudentius Merula, lib. 2. de antiqua Gallia Cisalp. c. 9.] Et idem est ac *Behem*, de quo suo loco diximus.

FOEDERE SOLUTUS. Vide *Desfoderatus*.

FOETOROSUS, foetidus, [Qui foeterosis prandis cadaveribus sacrificant mortuorum. S. Zeno, Serm. 49.] Vide *Cancero*.

FOETUS, etymon. Vide *Neophytus*.

FOFFINGER. FR. campus, seu pratum, in quo sanum antea, vel herbae resecatæ sint, l. nulli fit, de itineribus.

FOLDERPHIUM. FR. donum post mephium, seu donatio propter nuptias, l. si pater filiam, 2. de successione. Vide *Mephium*.

FOLIARIUS. Vide *Fialarius*.

FOLLARIS, moneta. Vide *Folleralis*.

FOLLEO, inflor, à *Follibus* verbum deductum.

[Omnis his cura de vestibus, si bene oleant, si pes laxa pelle non folleat. Hieronym. ad Eustoch.]

FR. de eadem vanitate in calceis, Sidonius, lib. 8. epist. 9. in contrario, scilicet, sensu, reprehendens: [Laxo pes nater in cothurno eleganter dixit. Quæ pellis distensio à Latinis Tentipellium dicebatur.] [Tentipellium Artorius putat esse calcamentum ferratum, quo pelles extenduntur, indeque Afranium dixisse in primo, Pro manibus credo habere ego illos Tentipellium. Titinius, ait Verrius, existimare id medicamentum esse, quo rugæ extendantur, quum dicat, Tentipellium inducitur, rugæ in ore extenduntur:] || Apud Tertullianum legitur verbum frequentativum *Follicio*: [Oscitans vescitur, follicans ruminat, de pallio, c. 3.] ubi de Camaleonte loquitur. Repertur etiam verbum *Follesco*, idest, stolidus fio, ac vento plenus. Eius antithesim. Vide *Inflabellatus*.

FOLLERIALIS, vilis monetæ species, valoris unius quadrantis. [Nummis quos Romani Teruntianos, Græci Follerales vocant, Anastasius suo nomine figuratis placibilem plebi commutationem distraxit. Marcellin. in Chron.] Fortasse hæc græcæ monetæ denominatio à dictione *φολός* derivatur, quæ piscis squammam significat, à similitudine parvicitatis nomine desumpto. Unde Aug. lib. 22. de Civitate Dei, c. 8. ait: [Trecentis phollibus vendidit.] Melitenses *Fallari* antiqua numisma vocant. FR. diversam tamen de Melitenium Fallari vocabulo opinionem assertit Auctor Melitæ Illustratæ, lib. 2. Notitia, 4. pag. mihi 185. ubi de Phalaridis Agrigentini Tyranni cum Melitensibus amicitia, ac pecuniarum commodatione loquens, ut in epistolis, quæ sub ejus nomine circumferuntur, ibi inter alia hæc citatus Auctor habet: [Anzi che le medaglie, ò antiche monete, che si ritrovano tal' ora per la campagna, ò in altri luoghi, sono da Maltesi comunemente chiamati Fallari, memoria forse rimasta da i danari da quello prestatigli; benchè il Bosiso dica, che i Maltesi altresì prestassero a lui ancora &c.] Quæ tamen Sicula moneta introducta postmodum fuit in Regno Neapolitano à Rogerio Siciliae Rege, de quo, sic Falco Benevent. [Inter cætera enim suarum dispositionum editum terribile induxit, torius Italiae partibus abhorrendum, & morti proximum, & egestati, scilicet, ut nemo in toto Regno viventi romanas accipiat, vel in mercatibus distribuatur, & mortali consilio accepto, monetam

suam introduxit; unam verò, cui Ducatus nomen imposuit, octo romanas valentem, quæ magis, magisque arca, quàm argentea, probata tenebatur. Induxit etiam tres follares areos romasinas unam appreciatos. In ejus Chron. ad ann. 1140.] Vide *Romaninsu*.

FOLLESCO. Vide *Folleo*.

FOLLICO. Vide *Folleo*.

FONS IN ECCLESIA. Vide *Aqua benedicta*, *Nymphæum*.

FONTIUM EXCULTORES. Vide *Facularum accensores*.

FORALIS. Forensis. [Sicut studii nostri esse concedet à litigiis foralibus monachos submovere, ut divinis monasteris piè, ac folerter invigilent; ita necesse est nostra provisione quemadmodum negotia eorum disponi debeant ordinare, ne distenta mens per varias causarum curas defluat, & ad celebrandum opus consuetum enervata torpescat. D. Gregor. lib. 4. epist. 67.] Qui etiam epist. 62. sic inquit: [Causas enim prædictæ foeminae, sive sint, sive fuerint, nostro volumus iudicio terminari; ut tamen illi inquietudo submoveri debeat, & foralis à iudicii justitia nullatenus excusetur. FR. [Nil de forali strepitu. Idem Gregor. In decretal. de præsumpt. cap. 2.] idest, de contentioso foro. Gloss. ibid.

FORAMINATUS. FR. perforatus: [Nauticis cuspidibus foraminato fundi glutino fordidaretur. Sidon. lib. 1. epist. 5.] ubi per verba *Glutino fordidaretur*, limum fluminis, qui nauticis contis commoretur, cœnosam reddit aquam, intelligit.

FORANEUS, extrinsecus, quod foris expositum est: [Sicut ergo foranei lapides nullum debent habere nodum, aut angulum, nec debet esse alter lapis intus, alter foris; quia si sic fuerint, omne ædificium deturpant; sic & Clerici, senes, & viduæ continentes, & virgines nullam debent habere maculam. Chrysost. hom. 40. in cap. 27. Matth.] Foraneus Vicarius. Vide *Vicarius*.

FORASTICUS, alienus; accipitur etiam pro infideli, qui foris, & extra Ecclesiam reputatur. [Nam cum talibus, & cum paganis, & cum plebeja multitudine nostri labores, & pugnae forasticæ videntur esse: intine verò, quando de gremio matris Ecclesiæ Presbyter, vel Diaconus, Ecclesiasticus, vel Monachus discedit à fide, & veritate. S. Bonifacius Episc. Moguntinus, & Martyr. epist. 3.] FR. in eodem proposito D. August. hom. de pœnit. in Gratiani decret. can. multi corrigitur, 2. qu. 1. ait; [Quid enim mihi de iis, qui foris sunt, iudicare?] Ubi Glossa exponit. [Foris, idest, non nostri juris.]

FORBANNUM, exilii bannum. [Ut Comes latronem in forbannum miserit, vicinis suis, & aliis Comitibus notum faciat eundem latronem à se esse forbannitum, ut illi eum non recipiant. In cons. Caroli Magni, lib. 3. c. 50.] & in eodem sensu *Forbannio* verbum, & *Forbannius* nomen, idest, exilio, & exiliatus.

FORBORA. FR. filius unicus, l. si quis dereliquerit, de successione.

FORCALQUERII. FR. Comitatus in Gallia cisalpi-
na. [Necon in Delphinatu, Burgundiæ, Saba-
udiaz provinciæ, & Forcalquerii comitatibus.
EXTRAV. comm. de Censibus exact. & procur.]
Peto, quod sint *Focumates* populi in Sabaudia, de
quibus Bigonius, qui vulgariter *Foucignis* appel-
lantur.

FORCEPS, quæ in carnificinis Sanctorum Martyrum
adhibebatur, & erat triplicis speciei. Vide Baro-
nium in Notis ad Martyrolog. 26. Junii.
Quarum una ex his speciebus in Vaticana Basilica
adhuc ostenditur. Græci antiquitas adhibebant
aureas forcipes ad tangendam reverentiæ causa
Eucharistiæ, quas *αβίδας* appellabant, & *Di-
vinam forcipem* S. Theophanes epist. 3. appellavit;
sed vocabulum hoc à Græcis translatum fuit
deindè ad cochleare, quo ipsi Græci Eucharis-
tiam sæcularibus conferunt. In cæremoniali Ro-
mano fit mentio de auro cochleare, quo ute-
batur Papa ad ponendam in calice aquam;
sic enim habetur ibi: [Subdiaconus verò Latinus
accipit cochlear prædictum, super quod Sacrista
imponit aquam ex ampulla, lib. 2. cap. 34.] Vide
Emundoria. Tenacula.

FOREFACTIO, etro, delinquo. [Ut, videlicet, sa-
risfactio unus omnibus imputaretur, sicut omniū
peccata unus ille portavit; nec alter jam invenia-
tur, qui forefacit, alter, qui satisfaciat, quia cap-
put, & corpus unus est Christus. D. Bernardus,
epist. 190.] FR. [Cumprehenditur in aliqui-
bus forisfactis, 5. decretal. tit. 33. cap. 27.] & ibi
Glossa: [Forisfactis, idest, maleficiis, delictis,
vel excessibus.] Vide *Forfacta*.

FORESTA. FR. Sylva, saltus, eremus, solitudo, l.
de forestis, eod. tit. Sed Glossa in cap. 6. decretal.
lib. 3. tit. 24. ait, quod foresta sit locus, in quo fe-
ræ includuntur, & habet quis usum venandi. Vi-
de *Forestes. Arena.*

FORESTARIUS, sylvæ, ac forestæ custos. [Unde
conceperis superbiendi materiam; nisi quia cum
Forestariis addictus, ut tyranicas exactiones, qui-
bus opprimuntur, redigas in scripturam. Blesens.
epist. 21.] Ac idem epist. 29. cuiusdam sylvæ custo-
dis hospitalitatem exaltans, sic ait: [Prospacia Re-
gis Angliæ, quia unus de antecessoribus ejus cui-
dam leproso, quem in hospitio receperat, gratiam
officiose humanitatis exhibuit, ab officio foresta-
rii, in eminentiam regiæ dignitatis ascendit.

FORESTES, idem ac *Foresta*, de quo supra. [Post
hæc memoratus Rex Carolus exercitio venationis
more deditus, per circum adjacentem forestæ
turbabat rabidas feras à suis saltibus. In vita S.
Gundulæ.] Dicitur etiam *Foresteria* apud Regu-
lares locus, in quo hospites recipiuntur.

FORFACTA RES. FR. bona, seu res ad bannum,
vel sub hasta posita, l. de rebus forisfactis, eod. tit.
Vide *Forefactio*. Dicitur etiam *Forisfacta*. [Come-
stiones, banna, placita, & forisfacta, de præscrip-
tionibus, cap. ad audiendam.] Ubi Glossa: For-
isfacta, idest, pecuniarias pœnas delinquentium.
Et 5. decretal. tit. 33. cap. 27. [Cum comprehendan-
tur in aliquibus forisfactis.] Et Glossa ibi. [Foris-

factis, idest, maleficiis, delictis, vel excessibus.
FORFACTUS. FR. Exul, seu exilio multatus. In
Regist. Farfen. num. 269.

FORFICULA. Vide *Emundoria. Forceps*.

FORINSECA POTESTAS. FR. laicalis jurisdictio;
can. si quis Episcopus in Conc. 11. quæst. 3. Vi-
de *Judex*.

FORISFACTA. Vide *Forfacta*.

FORJUDICO, mittere in exilium, in Siculis const. 4.
lib. 1. tit. 14. significat, & adhuc vulgariter ibi *For-
gindicare*, & *Forjudicato*, idest, exulare, & exul
dicitur.

FORMA VERBORUM, in numero singulari, & plu-
rali quando adhiberi debeat. Vide *Singularis
forma verborum*.

FORMALIUM; Gemma, seu aurea lamina gemma-
ta, posita in fibula pluvialis Episcopi. [Capiat
paramenta, videlicet, amictum super rochetum,
aut cottam, & super eo pluviale tempor congruū,
sine tamen formalio. Cæremonial. Episc. lib. 1.
cap. 7.] ubi de Sacerdote assistente loquitur. A-
liquando tamen *Firmale* dicitur. Vide *Firmacu-
lum. Pectorale. Rationale. Ephod*.

FORMALIA; Monialium Vicaria. [Primiceriam
etiam, vel formariam admoneo. In Regul. S. Cæ-
sariæ.] Ita fortasse dicta, quia ad observantiæ
formam invigilare teneatur.

FORMATE LITTERÆ. Vide *Litteræ*.

FORMATICUM. FR. Caseum. [Eodem die Domi-
nus Papa, & cæteri Romani ova manducant, &
formaticum. Ordo Rom. de offic. divino.] ubi de
die Sabbati Sancti agitur, in quo ob gaudiū Resur-
rectionis Christi lactinia comedebantur.

FORMIDO. FR. sic quædam curiosa antiquorum
venatio appellabatur, cui Propheta Isajas his ver-
bis alludit: [Formido, & fovea, & laqueus super
te, qui habitator es terræ, & erit, qui fugerit à vo-
ce formidinis, cadet in foveam, & qui se explica-
verit de fovea, tenebitur laqueo, cap. 24.] Erat
itaque hæc ferarum venatio tali artificio disposi-
ta; ex una enim parte extendebatur funis varia-
rum avium pennis referta, quam agitando venato-
res feras terrebant, quæ in fugam positæ, in præ-
paratis laqueis, vel in foveis incidebant; sic enim
illam Seneca describit, ac significat *Formidi-
nis* declarat inquires: [Nec esse mirum, cum ma-
ximos ferarum greges linea pennis distincta con-
tineat, & in insidias agat, ab ipso effectu dicta For-
mido, lib. 2. de ira, cap. 12.] & alibi idem de hac
venatione ait: [Si feras lineis, & pinna clusas
contineas &c. lib. 2. de Clementia, cap. 12.] At-
que eleganter Nemesianus.

Linea quin etiam magnos circundate saltus,

Quæ possit, volucresque metu concludere
prædas,

Digerat innexas non una ex alite pinnas;
Namque urfos, magnosque sues, cervosque su-
gaces

Terrificare, linique vetant transcendere septū.

FORMULA. FR. sedes, seu stallum in Choro, quod
Galli *Forme* dicunt. [Cum nocte devota vigilat
super formulam. In vita S. Radegundis Reginæ.

FORNAX FERREA. FR. captivitas filiorum Israel in Ægypto. Deuteron. cap. 4. num. 20. 3. Reg. cap. 8. num. 51. Jerem. cap. 11. n. 4. & can. porro. 16. quæst. 3.

FORNIX, idest, arcus triumphalis. Vide *Manus*. In propria significatione. Vide *Spiculus*.

FORRATUS. Subfutus: [Cappa choralis pellibus variis forrata. Matth. Paris. in hist.

FORTE FORTUNA. FR. foruitò. [Forte fortuna Episcopus, qui ipsam à communione segregaverit, defunctus est. D. Clemens in can. apostol. can. 31.

FORTIA, vis, fortitudo, barbara vox.] Eo quòd pagenſe vester ille eidem tetram suam in loco nuncupante illo per fortiam tulisset, & post se retineat injultè. Marcul. lib. 1. formular. cap. 28.

FORUM REI SEQUENDUM. Vide *Pulso*. Dicitur etiam *Forum* ex Ildoro in cap. forum, de verborum signifi.

FOSSARIUS, antiquum, ac pium Clericorum officium [Primus igitur in Clericis fossarioꝝ ordo, qui in similitudinem Tobie sancti sepelire mortuos admonetur. D. Hieron. ep. 13.] & de Muliere septies ita idem ait: [Clerici, quibus id officii erat, cruentum linteo cadaver obvolvunt, & fossam humum lapidibus construentes, ex more tumulum parant.] FR. Vide Baron. An. 34. n. 288. & hic *Bordinatus*. Decanus in dict. *Decania*. *Laborantes Læticarius*. *Libitinaris*. *Porticani*.

FOSSATA. FR. fovea, cavea: [Illæ quoque expense, quæ sunt pro fossatis, & alias pro terris ædificandis, ut uberosos fructus producant. Extrav. comm. de decimis §. Illæ quoque.

FOSSATUM. FR. exactio quædam, cap. 4. lib. 3. tit. 49. Decretal.

FOSORES PUTEORUM. Vide *Laccarius*.

FOSSORIUM, fovea, cavea: [Fossaria habetis, venas aquarum viderium possidetis. Petrus Celler. lib. 3. epist. 2. Aliquando Eremitarum lectum denotat, quia ad instar foveæ formabatur. [Sequenti die conventus à labore rediens, & ante portam, factò primo signo non, secundum expectans, senior ex eis cum itans super fossorium suum, se reclinarit, & nonam de Dominà nostra diceret, sic itando leviter obdormivit. Cæsar. lib. 7. cap. 39.] FR. Aliquando ve ò ligonera significat. [Secures, & fossoria accipiunt. In vita S. Godardi, cap. 11. L. Prefi yter. Canonicus Ecclesie regularis præfatum iniquitatis filium, fossorio ante pro, percussit, lib. 5. decretal. tit. 12. cap. 18. Et inferius ibidem clariùs significatum vocabuli explicatur, sic: [Si verò (quem admodum) perhibetur] Sacerdos iste priùs à illo percussus, sacrilego mox cum ligone in capite repercutit: [Et post pauca sequitur: [Non videtur idem Sacerdos in pœna homicidii penitus excusari, cum ratione instrumenti, cum quo ipse percussit, quod cum gràve sit, non solum levem plagam inferre &c.

FOTINIANI. FR. hæretici à Photino ex Galatia, seu Gallogrecia Smyrnenſi Episcopo ita denominati, qui asserbant Jesum à Maria ex Josepho generatum, ac cum Ebionitis conveniebant.

24. quæst. 3. can. 39. Vide *Ebionitæ*.

FOTRUM, armarium, quod vulgò *Credentia* dicitur, in quo vasa reponuntur, seu capsà, quæ italicè *Forciro* dicitur. Quomodo pertinet ad statutum visò fori hujus. Cæsar. lib. 9. miracul. cap. 29.] Ubi ex verbis ejusdem Auctoris satis clarè colligitur fuisse capsam pro vasibus ad ferulæ mensa necessariis conservandis, ut hodie in Principum servitio credentia formari solent.

FOVEA. Vide *Fossata*. *Fossorium*.

FRAGRASCO, fragrantiam reddo; hinc Petrus Cellensis de Ecclesia in persecutionibus sublimata loquens, ait: [Sententia dubia quætionibus ventilata clarescit, species aromatica pistillorum unſione fragrascit, Ecclesia oppressionem malorum crescit, lib. 5. epist. 4.

FRAMEA. FR. Hasta, seu lancea. [Inimici defecerunt framea in sinem, psalm. 9. n. 7. Eripe animam meam ab impio, frameam tuam ab inimicis manus tue, psal. 13. n. 14.] Idem nomen in psal. 21. & psalm. 34. nu. 3. [Frameam suscitare super patto-rem meum. Zachar. cap. 13.] Tacitus in multis locis de moribus Germanorum lanceam, seu hastam denotare ostendit; Divus verò Aug. super psalm. ait: Gladium bis acutum, hoc est framea.

FRANCIA. FR. distincta à Gallia: [Sic in honorem duodecim Apostolorum eligimus quatuor planè de Francia, quatuor de Aquitania, quatuor de Gallia,] Et inferius. [Vocatur denique Prior hujus scholæ Raino, Ingelbertus, & Ingelcrii de Francia. Alii de Aquitania Dosde, Amis, Amat, & Bernardus; de Gallia Frederic, Octone, Mel-litus, Stefanus.] Et post pauca; [Pro qua causa antiquatim volumus de Regnis nostris Francia, Aquitania, & Gallia remunerari. In Privilegio Caroli Magni apud Torrigium de Crypris Vatican. editione 2. pag. 507. & 508. Volumus atque præcipimus, ut omnes nostræ ditioni subditi tam Romanis quàm Franci, Alemanni, Bavari, Burgundiones, Saxones, Turingi, Frisones, Galli, Bitones, Longobardi, Guascones &c. Idem Carolus Magnus apud Gratianum in can. volumus. 11. quæst. 1.] Hæc tamen ratio differentie à variis Aucto-ribus variè afferitur. Robertus Canalis in primis Arboracens. Episc. in sua gallicana hist. ait, quòd tempore Attilæ Gallo-franciam vocari cepit. Gordonius verò in ejus Chronica ad annum 451. inquit: [Ab hac victoria Moroveum ditionem suam in Galliam dilatavit, occupatasque provincias Galliam nominavit.] Ivo tandem Carnoten. in ejus Chronicon scribit: [Francos lingua arica Valentinianus Imp. à feritate vocari voluit.] Sed quidquid sit; Roberti tamen Canalis relatio non subsistit; nam multis seculis post Moroveum, nempe, temporibus Caroli Magni, ut supra visum est, adhuc nomina Gallia, & Francia à cæteris Celtiberis provinciis distinguebantur, imò multò post præfatum Carolum Francia à Navarræ provincia, & Delphinatu diversificabatur. In Extrav. comm. de censibus. Vide *Borbina-tus*. *Gallia*. *Porticani*.

FRANGIGENA. FR. in Francia genitus. [Zacharias,

rias, scilicet, Regem Francorum, non tam pro suis iniquitatibus, quam pro eo, quod tanta potestati erat inutilis, à Regno deposuit, & Pipinum Caroli Imperatoris patrem in ejus locum substituit, omnesque Francigenas à juramento fidelitatis absolvit. can. alius item 15. quaest. 6.

FRANCI. FR. Vassalli sine feudo. Glossa in l. penult. de maleficiis.

FRANCISCA, securis, bipennis, [Accipit autem Rex franciscam ejus, quæ vocatur bipennis, & projicit in terram. Hincmar. in Remig.] De eadem etiam inquit Flodoardus: [Rex ergo istructas circumjens ritè phalanges, ad eum, qui dudù percuisset arceum, pervenit, spretisque ipsius armis ejus franciscâ projecit in terram, lib. 1. hist. Rhenens. cap. 13.] Alii tamen gladium, seu ensem significari exponunt. [Et extensa manu franciscam ejus terræ dejecit, quæ spatia dicitur. Ammon. de Gestis Francorum, lib. epist. 12.] Vide *Bisacrum*.

FRANCISCANI, Regulares, de quibus hîc fit mentio in dictionibus. *Breviarium. Cereus Paschalis. Cippus. Cordigeri. Gardianus. Gemflexio.*

FRASCATÆ ÆDES. FR. Oratorium in Vaticana Basilica. [Quidam de Anglorum gente Romam venerunt, qui in Oratorio B. Gregorii Papæ, & Confessoris Christi, in Principis Apostolorum æde Frascatæ constructa, unam tabulam argenteâ posuerunt. Anast. Biblioth. in Benedicto III.

FRATER. FR. titulus Religiosorum etiam tempore Jo. Chrysostomi solitus, & Monachi. *Fratres* dicebantur, can. ad mensam 11. quaest. 3. hodiè tamen prænomine *Domni* usurpant. *Fratres* vocat Papa Cardinales, & Episcopos. Vide *Frerius*. Quatuor modis in Scriptura frater dici notat Hieron. advers. Helvidium.

FRATYCELLI, Hæretici. Vide *Beguardi*.

FREA. FR. fatidica. Apud Septentrionales olim pro Dea habebatur. Hist. Longobar. cap. 8. & ejus Annotat. in lib. 1. Item *Frea* dicebatur Mulier, quæ sub tutore, vel curatore posita erat, l. si quis fream. De his, qui sine voluntate Mundualdi.

FREDA, & *Fredda*. FR. poena pecuniaria juxta formam bannimenti, seu banni, vel legis, l. si quis alienam, de raptu, l. si quis cum altero, de testibus l. sanguinis, de reverentia Ecclesiæ, & Bullar. Casin. tom. 2. constit. 21. 40. 41. à Germanica voce *Frid*. Vide *Fredum*.

FREDUM, poena pecuniaria, sive compositio. Gregor. Turon. lib. 4. de miraculis S. Martini, cap. 26. à vocabulo germanico *Frid*, quod pacem significat; nam mediante poenæ solutione, componitur pax inter eum, & solum.

FRENDOR, fremitus, & stridor dentium in rabie; [Docuisti calcandos esse frendores diabolicos. S. Athanasius in epist. ad Luciferum Episc.] de combinatione hæreticorum agens ait, de quibus alibi idem inquit: [Tanquam frendoribus tuis possit fervorem Dei vigorem superare.

FREQUENTIA. FR. ex duabus vicibus intelligitur. Vide *Monialis*. Item frequentia malorum actuum. Vide *Passivitas*.

FRÆTIUS. Frater, nomen à Græcis corruptè Religiosus attributam. Greg. Pachim. in hist. lib. 5. cap. 8. Hinc Equites Hierosolymitanos, hodiè Melitenfes, *Frerros* Cantacuzenus appellat, Hispani *Frailles*, & Galli *Frere* dicunt.

FRETA. FR. bona, seu possessiones. Bullar. Casin. tom. 2. constitut. 22.

FRIBUSCULUM, indignatio, livor parùm considerabilis, ut solet inter cognatos, & amicos evenire. Alii verò *Frisofculum*, *Friviculum*, & *Frigusculum* legunt, à frivola passione.

FRICTRIX. Mulier inhonesta, & libidinosa. [Aspice lupas popularium, libidinum nundinas, ipsas quoque frictrices, & si præstas oculos abducere ab ejusdem propudiis occisæ in publico castitatis. Tertull. de pallio, cap. 4.] Quas mulieres *Larrinarum antisites* ibidem vocat.

FRIG, idem ac *Frea* in locis ibi cit.

FRIGORA. Vide *Frigoriticus*.

FRIGORATIO. Vide in dict. sequenti.

FRIGORITICUS, quartana, seu tertia febricitans.

[Frigoritici quidam cum fide venientes, candellam in votis offerunt, & abrafum sepulcri pulverem fumunt, quem aqua mixtum bibunt, & sanitatem hujus Sancti meritis adipiscuntur. Flodoard. lib. 2. hist. cap. 14.] Eodem vocabulo usus est Gregor. Turonen. inquit: [Postquam mihi vir ille retulit, & hanc mihi pallam tradidit, præsumpsi fateor eam abluerè, & frigoritici potum dare: sed mox, opitulante divina virtute, sanabantur. De gloria Mart. lib. 1. cap. 6.] Hinc hujus febris accessio *Typus frigoriticus* dictus est: [Nam si quis typos frigoriticos incurrens, nocte una ad ejus tumulum deprecans vigilaverit; mox compresso accessu, adipiscitur medicinam. Idem Turonen. lib. de gloria Confessorum, cap. 15.] Eadem febris species à frigore *Frigoratio* etiam à eodem ibidem appellatur, ubi sic: [Daro ergo mane, rediit ad propria, nec ultra hoc modo frigoritonicis, vel contractionis ullius periculè gravitatem.] FR. talis morbus dicitur etiam *Frigora*; sic in vita S. Casarii Episcopi:] Si habes, da mihi de drappo S. Casarii propter frigas, quia multum valet.

FRISCHINGA, succula, porcula. [Quando parochias circuitis, nolite graves esse Presbyteris, petentes frischingas. Hincmarus.] Et alibi idem de ordinatione Episcopi Hidenulphi loquens ait: [Exigendo denarios, vel caballos, aut verres, seu frischingas.] Recentes Rheni colones *Frischling*, & Tholosani *Freigues* hujusmodi tenera animalia vocant. Reperitur etiam in eodem sensu penes scriptores *Frisinga*, *Frisinka*, & *Frisgunga*.

FRIXUM. FR. sagitta, jaculum, italicè *Frezza*, l. de omnibus, l. ut omnis, de quantitate solidorum.

FRocca, *Frocus*, & *Frocus*. Vide *Flocus*.

FRONTELLUM. Vide *Brudatus*.

FRUMENTARIUS. Vide *Cerealis*.

FRUSTRATORIUS. Vide *Dilatatorius*.

FUCUS. FR. Cerussa, & purpura, quæ foeminae faciem ornant, & colorant; sic *Fucatus* eadem cerussa coloratus dicitur; metaphoricè tamen pro fictio-

- fictione accipitur. [Nunc patenter excusationibus fucatis, & frivolis innitentes. Clementina de sentent. excomm. cap. 1. Si vitium frontis alienus fucus inaurer, de consecrat. dist. 5. Fucatis tamen coloribus asserentibus, ob fugam melioris vitæ, aut arctioris observantiæ &c. In extrav. comm. de regularibus transeuntibus ad aliam relig. cap. 1.
- FUCO.** FR. infusco, seu fuculo illino; [Fucare figmentis, quod vel rubicundior, vel candidior, vel verecundior appareat, adulterina fallacia est, canficare, de consecrat. dist. 5.] Hinc distichon illud: Si vitium frontis alienus fucus inaurer, Gloria frontis obit, cum color hospes abit.
- FUGALIA.** FR. festa Romanorum in mense Februarii ob memoriam recuperatæ Reipub. libertatis, Regibus deleitis, quæ à Censurino *Regisugium* appellantur, in quibus diebus inhonestè, & libidinosè debacchari solebant. [Quare D. Aug. ait: [Et verè fugalia, sed pudoris, & honestatis, lib. 2. de Civit. Dei, cap. 6.] Qua immoderantia in eodem prorsus mense abutuntur etiam nunc Christiani in bacchanalibus, cujus synonyma. Vide in dist. *Bacchanalia*.
- FUGITIVUS.** Vide *Exulans*.
- FULBORAN,** vox Saxonica *Follaberen*, idest, bene genitus; sic in legibus Longobardicis filius legitimus intelligitur. [Si quis dereliquerit filium legitimum unum; quod est fulboran. lib. 2. tit. 4.
- FULCARIUS,** qui Principis falconum custodiæ præest; [Raynaldus Joly civis Tolosan Fulcarius Ducis Andegaviæ. In vita S. Thomæ Aquinatis.] Vide *Falconarius*.
- FULCIMENTUM.** Vide *Destina. Fulmentum*.
- FULCINATORIUM.** Scipio, baculus incumbitorius. [Fulcinatorio, quoutebatur, terram paulatim egerens, subito fideli famulo suo largam fonticuli undam donavit. In vita S. Deicelli, cap. 3. §. 14.] Alii tamen melius *Fulciatorium* legunt. Vide *Baculus*.
- FULFREA,** seu castigatiùs *Fulfreal*. FR. Ingenuus. [Si mulier libera, seu fulfrea al super factum comprehensa fuerit. In legib. Longobard. lib. 1. tit. 25. leg. 6.
- FULGETRIDO,** splendor. [Columnæ priscorum fulgetridine emergunt. In vita Sancti Boniti Episc.
- FULINA.** Coquina, à fuliginum copia ita denominata. Hidor. in Glossa.
- FULINIARIUS.** Coquus. Hidor. ubi supra.
- FULLO.** Vide *Sarcolum*.
- FULMENTUM,** fulcimentum, pro columna etiam accipitur. [Fulmentis aquitanicis superba. Sidon. lib. 2. epist. 10.
- FUMAGIUM,** solutio pro panis coctione pistoribus debita, quæ etiam *Furnaticum* denominatur.
- FUMENTERIA.** FR. vectigal pro quocumque camino, seu domo solvendum. Bull. Casin. tom. 2. constit. 303. 304. 313. 314. 315. 316. 329.
- FUNCTIONES PUBLICAS AGERE,** vel *habere*. FR. collectas, gabellas, impositiones, seu tributa exigere, idem ac reddere, l. audivimus, Ne liberi homines opprimantur. Bullar. Casin. tom. 2. constit. 71.
- FUNDA;** marsupium. [Invenit in via butfam magnam, quasi plena esset denariis tumescentibus, quâ usitato vocabulo fundam appellat. Sanctus Bonaventura in vita D. Francisci, cap. 7. Reversus est ergo ad fundam cum fratre, & juvene quodam, qui erat in via. Ibidem.] Vide *Sacciperium*.
- FUNDATUM,** & *Fundata*, textile ex serico. [Fecit vela holoserica majora sigillata, habetia periclysimi, & cruce de blattis, seu fundata. Anastas. Bibl. in Leone III.] Et alibi idem; [Calicem octogoni fundatû in foliis.] FR. Adhuc tamen inexplicabile hoc vocabulum remanet, an *Fundatum Calicem* dicat, idest, fufum à *Fundo* verbi supino corrupto an *Fundatum*, idest, fufum; sic idem Bibliothecarius in eodem Leone inquit: [Calices majores fundatos ex argento,] ubi rectè fufos, ad differentiam malleati metalli distinguere videtur; de textili siquidem crit facilis intelligentia, idest, a talica peristomata, quæ gallicè *A fondis*, & italicè *In fondo d'oro*, seu *d'argento*, dici solet. At cum oculatissimo Henrico Spelmano in hujus vocabuli significatione dicere oportet, [Tu tibi Oedipus esto.] Cæterum. Vide *Blatum. Drappus*.
- FUNERALE.** Vide *Baldachinum. Libitina*.
- FUNERARIJ.** Vide *Decani. Fossarius. Laborantes. Porticani*.
- FUNIS CONTENTIOSUS.** Tertullianica metaphora, de proluxa contentione dicitur. [Sed non decet ultra funem contentiosum alterno ductu in diversa distendere. De pudicit. cap. 2.] Ac alibi idem de longa, & infructuosa Christiani cum Hebræo disputatione loquens, ait: [Alternis vicibus contentioso fune uterque diem in vesperam traxerunt. Adver. Jud.
- FUR.** Vide *Dereclarius. Emansor*.
- FURBATIO,** præter intentionem homicidium per levem vapulationem committo. In, l. Salica, tit. 38.
- FURNIO.** FR. in furnum imponere, idest, panem coquere. [Invenimus eidem conventui domos convenientes, & necessarias ad brasandum, & furniandum. Math. Paris. in hist. ad An. 1258.
- FUROR,** verbum. Vide *Derobo*.
- FURIOSUS.** Vide *Fanaticus*.
- FURTUM.** FR. est omnis illicita usurpatio rei alienæ, can. pœnale 14. quæ R. 5. Vide *Teculatus. Furtû* verborum quid significet. Vide *Signum*.
- FUSTO.** Vide *Indictio*.
- FUSTANUM,** tela ex lino, & bombace contexta ad modum (ut vulgò dicitur) spinæ. [Quidquid ex privata pecunia fustani, & purpure coemere poteris, his jumentis in Pomeraniam cogemas. Andreas Abbas in vita Ottonis Bambergensis Episcopi.] Italicè *Fustagno* dicitur.
- FUSTIGO,** & *Fustigor*. FR. baculo percutio, & percutor, 5. decretal. tit. 39. cap. 23.
- FUSTIS,** frutex, arbuscula. [Si quis in sylva fustem signaverit, & non capulaverit, in l. Salica, tit. 27.
- FUXOLIUM.** FR. Gabellæ chartula. Italicè *Bollessa*. Bullar. Casin. tom. 2. constit. 308.

G

FR. Ultramontani in sæculis corruptis, quando, nimirum, barbara vocabula, & orthographiam in latinum sermonem immiserunt, hujus literæ vicariam V. apposuerunt, sic VVilielmus pro Gulielmo, Vido pro Guido, VVerra pro Guerra, Vadium pro Gadium. Vide *Gadium*, & similia, de quibus dictum est in dictione *Discapia*.

GABALUS, in prima impressione hujus tractatus dixi hanc vocem patibulum, seu crucem significare, ab ætymologia germanica, in quo idiomate *Gabal*, patibulum, seu furcam significat; sed deinde melius hujus dictionis sensum perquirens, montem significare detexi; sic nomen *Heliogabali* Imperatoris, qui *Gabalus*, à vocabulo *Gebel* Arabicè, id est, mons appellabatur, deinde vocabulo Græco-arabico *Heliogabalus*, hoc est, solis mons denominatus fuit: sic etiam simile perobscurum vocabulum ex Aldhelano, cap. 3. de Virg. dilucidatur, ubi sic ait, de Christo loquens: [Verticem Gabali scandens sexta sabbati, hoc est, parasceve] ac benè intelligitur Redemptorem nostrum in hac die montem ascendisse calvarium, ut crucigeretur. FR. Nihilominus adhuc primus sensus sustinetur; nam ut ait Capitolinus in Opilio Macrino, quod hic Imperator duo nomina *Prii*, & *Felicis* à Senatu ei oblata primum recusans, secundum accepit, ob id in eum græcum epigramma publicatum fuit, cui Imperator sic respondit:

Si talem grajum retulissent fata poetam,

Qualis lacinis Gabalus iste fuit,

Nil populus nosset, nil nosset curia, magno
Nullus scripsisset carmina terra mihi.

Ubi hæc Casaubonus notavit: [Crucem vocabant gabalum, ut est apud Nonium, Hinc gabalus, homo cruce dignus.]

GABAONITA, seu *Gebanita*. Vide *Stacte*.

GABARUS. FR. Stultum, & insipidum significat. Itidorii glossa.

GABASTA, vas ad vinum ferendum. [Iterum in *Gabasta* bibisti. Paul. Diacon. lib. 17.] Fortasse ex græco idiomate *αδβος*, quod est vas pro vini mensura.

GABÆ. Vide *Publicanus*.

GABAIN, FR. hæbraica vox Publicanos, & *Gabba* Publicanorum Principem significant, unde *Gabella* nomen deductum existimat Baron. An. 31. num. 73. Vide *Parisim*. *Publicanus*.

GABBARA, Ægyptiaca vox significat cadaver excicatum, & aromatis conservatum, quod vulgariè in officinis *Mumia* dicitur. [Ægyptii ergo soli credunt resurrectione, quia diligenter curant cadavera mortuorum. Morem enim habent siccare corpora, & quasi anea reddere, Gabbaras ea vocant. D. Aug. tract. 1. de Resurrect. mort. cap. 12.] Eribidem Plinium irridet, qui putavit hoc

vocabulum fuisse alicujus personæ nomen. Itidorus tamen *Galbares*, & *Gabares* habet. FR. apud Baron. Anno 34. nu. 145.

GABATHA, vas rotundum, & concavum, quod pro pensili lychno inservit, ad cujus similitudinem Romæ præsertim in Lateranensi Basilica ad Altare majus nonnullæ perspiciuntur, ex dono Ascæni Cardinalis Columnæ. In sacello Pontificio, ubi Eucharistiæ Sacramentum asservatur, noctu, dieque existunt duæ gabathæ, in quibus loco olei ardet continuè cera, quarum formam pro curiosa Lectoris eruditione hic delineandam curavi

Qui lychni pro luminis alimento olim oleum habebant; sed Paulus IV. deinde (ut Jo. Baptista Tufus in illius viri refert) ceræ pabulo in eis lumen perenne servari ordinavit. FR. Torrigius verò de Cryptis Vatican. editione secunda, pag. 513. addit insuper, quod præfatus Pontifex ad curam harum gabatharum duos ministros deputaverit, & quod *Gabatha Gavata* etiam dicebatur, quæ patinam significat, quarum aliquas vidisse nemini ad lagenæ figuram ex Rhodo insula allatas, nemo, scilicet, Equites Hierosolymitani ex ea insula expulsi, sacra utensilia secum in Melitaram attulerant, ac usq; ad nostra tempora hæc Gavate conservabantur. Patina enim planiformis potius existit; hinc Ennodius Ticinens. Episc. ad subjecta ejus carmina hæc allata hujusmodi titulum super scripserat, nempe: [De compositile habente septem gavatas.] Carmina verò sunt hæc: epiogr. 22.

Diversis dapibus confinia proxima servat,

Dum claudit variis ferecula multa viis;

Limitibus certis, quod junctus dividit ordo

Unus in argento, quam benè ventor habet.

Itaque *Gavata*, vel *Gabatha* patinariam formam retinebat, quam tamen in sacello pontificio diversificatam fuisse existimo, quando ceram loco olei adhiberi Paulus IV. mandaverat, & in

formam phialæ decollatæ ab Artificibus fabricata fuit, ea ratione, quia cera liquefcens, & rarefacta crefcit, ac diffunditur. Cæterum apud Torrigium loco cit. pag. 505. in privil. Caroli Magni habetur: [Fecimus tibi tres Cruces, unam argentam cum gravata, auream habentem auri libram unam, & aliam duæ Cruces, argentæ cum gavis suis, habentem duodecim libras argenti unam, & duodecim argenti alteram, & gravatas duo, lib. argenti unam, & fimiliter & alteram] & inferius. Duodecim gravatas duo aureas, & decem de argento cum catenis de oricalco.]: Item *Gabasha* etiam dicitur. [Obtulit in Basilica S. Petri butronem de argento purissimo cum gabathis argenteis pendentibus in catenulis septem. Anast. Biblioth. in Leone IV. Et ibidem. [Gabatham faxicam ex argento purissimo pensantem libras tres.] Dicitur *Saxica*, quia ad formam conchiliæ marinæ fabricata erat, & *Saxica* dicitur conchilia, quia in saxis nutritur. Corrigendus igitur est Tertulliani locus, lib. 5. cap. 5. ad vers. March. ubi ait [Vasculorum, & grabatarum purgatio.] Latinus enim Latinus in ejus Biblioth. Sacra ad d. Tertull. locum *Gabatharum* corrigit. Item hæc vox ex vi hebraicæ vocis locum eminentem significat, ut in dict. *Gabalus* diximus; sic D. Jo. cap. 19. in significatione tribunalis usus est, inquit: [Pilatus autem cum audisset hos sermones, adduxit foras Jesum, & sedit pro tribunali in loco, qui dicitur lithostrotos, hebraicè autem Gabatha.] Quæ vox hebraica, licet non sit synonyma græcæ dictioni; in utroque tamen idiomate idem locus significatur; erat enim locus iste, in quo Pilatus sederat, cum pavimento lithostroto, id est, variis coloratis lapidibus strato, atque pavimento elevato, quia [Gabbatha dicitur, quod pavimento elevatus esset locus. Trjmel. in notis. Vide *Lithostrotos*. *Hustinos*.

GABELLUM, nonnulli existimant gabellam, & datium hoc vocabulum significare in Anast. Bibli. qui in Stephano III. sic ait: [Rex reddere promiserat Faventiam, cum Castro Tiberiaco, seu Gabellum.] Itaque castrum, & non datium erat; nam *Tyberiacum* terra est, quæ hodie vulgariter *Bagnacavallo* dicitur, & antiquitus *Gabellum*, & *Ad caballos*; quare *Gabellum*, & *Gabellum* idem est.

GABRIEL. FR. hebraica vox, & est nomen Angeli, latine sonat *Vir Dei*; nam ut habetur in Isaja, c. 22. n. 17. dictio *Gaber* homo intelligitur; unde legunt LXX. [Homo, qui non prosperabitur.] & *El* Deus hebraicè dicitur: quare S. Proclus, orat. 1. in laudem V. M. de ejus Annuntiatione loquens, inquit: [Reverere saltem d. homo, Archangeli appellationem: is namque, qui lætum illum nuntium Mariæ detulit, Gabriel vocabatur. Et quid quæso Gabriel interpretatur sonat? Arrige aures, & dices: Deus & homo. Quo itaque ille, quem annunciabat, Deus erat, & homo; quo facilis dispensationis mysterium persuadeat, rei miraculum notatione nominis anticipat.] Sed aliter D. Hieronymus, qui sic inquit: [Gabriel in lingua nostra vertitur *Fortitudo Dei*, vel *Robustus*

Dei; unde eo tempore, quo erat Dominus nasciturus, & indicturus bellum dæmonibus, & triumphaturus vi de mundo; Gabriel venit ad Zachariam, & Mariam: In Dan. lib. 1. cap. 8.

GADIUM, pignus, sive arrha, & specialiter in duellis in signum manifestum obligationis ad duellandum. [Cumque instare rursus, ei judices præceperunt, ut secundum morem regionis, illud, quod ipsi vocant gadium, res, videlicet, ab eo probandæ argumentum, manu propria in ejusdem Gerardi Prioris manu poneret, qui velut ex bona conscientia audeat gadium in manu ejus ponens ait; hujus, ut dixi, rei ego testis sum, aliis quoque testibus, vel duello idipsum probaturus. Petrus Muric. lib. 1. de mirac. cap. 8.] Alii tamen *Vadium* & nonnulli *Gadium* à gallica dictione *Gage pignus*, vel arrhabonem significante deducunt. Vide *Gageria*.

GAGERIA. FR. idem ac supra, & signanter denotat pignus, quod ratione debiti census recipitur. [Gageriæ ulterius non recipiantur. Non. Cisterc. par. 1. cap. 3. Infirmatione presentium declaramus, quod gageria, quam de feudo Ecclesiæ tuæ ab M. dignosceris recepisse, à te potest liberè derineri, fructibus non compensatis in forem, 3. decretal. de feudis, c. r.] Ubi ineptè Glossa hoc vocabulum explicat his verbis: [Gageria, id est, pignus, sive feudum, vulgare Theutonico: corum.] Si autem Gageria feudum significaret, quomodo ibi diceretur, *Gageria*, quam de feudo? ergo sensus esset, feudum, quod de feudo; at qualis ineptia? stultissimi insuper essent Cistercienses præcipientes recipi feuda, quandoquidem dixere supra, [Gageriæ ulterius non recipiantur.] Vide *Gadium*.

GAGIUM, & *Gaja*, lucus, & densa ac apoca sylva. [Si quis accipitres de sylva tulerit, excepto de gajo Regis, habeat sibi. In legibus Longobard. lib. 1. tit. 25. leg. 28.]

GAGANTÆ hæretici. Vide *Eutychemi*.

GAJA. Vide *Gadium*.

GALÆA, & *Galea*, navis longa, trieris, vel triemis. [Ubi galæam bene armatam ascendi, & ad prosequendum inter ultramarinum, nautæ remis, & velo sollicitè insistebant. Guliel. de terra Sancta, apud Canisium.] Repertur etiam vox græca γαλέα in eodem significatu. Item latine absque diphthongo. [Convenire fecimus apud Pisas victoriosum stolum galearum, Chron. August.] Fortasse à *Galea*, piscis specie, propter figuram sic appellata. FR. seu potius à *Galea*, id est, cassis; hinc versus ille

Armo caput galea, pelagus procurro galea. Et lignamina deserant galearum &c. Sunt etiam qui pro cupiditate suæ in galeis, & piraticis Sarracenorum navibus regimur, & curam gubernationis exercent. 5. decretal. tit. 6. cap. 6. Omnium tam Clericorum, quam laicorum, quos cæperat in galeis, de sentent. & re judicat. in sexto, cap. 2. Mallacum habere pauciores galeas bene armatas, & de bona gente, quam plures non sic. Sannutus de secretis fidelium, cap. 5.

GALATIA. Vide *Gomorra*.

GALDONIA. Vide *Geldonia*.

GALEATUS. Vide *Prolegus galeatus*.

GALERIA, locus, seu cubiculum variis curiositatibus ornatum. [In curte alia, quæ galeria dicitur, fecit latam, & spatiosam, ut amplissime Pontifices cum famulis hospitantur. Anastas. Bibl. in Gregor. IV.] Vide *Curis*.

GALERUS, & *Galerus*. FR. pileus; hodie verò de Cardinalicio pileo ferè intelligitur, quo in solemnibus equitationibus, & festivis processionibus utuntur; ac in illis pro regimento, in illis pro umbraculo adhibetur. Antiquitus autem in Consistorio quoque, & in Conciliis deferebatur, ut in di. *Confistorum*, & di. *Calyptra scenographice* demonstravimus. Quod concessum fuerat in Concilio Lugdunensi ab Innocentio IV. [Lugdunice ab eo Pontifice, quod servatur, primum est constitutum, ut Rom. Eccl. Cardinales in publicum aequitatur, galero rubente insignirentur, non solum, quo à cæteris sint inferioribus conspicui, sed ut ipsi admoneantur debere, qui illa post Pontificalem majore omnium ornetur dignitate, ad effundendum pro fide catholica, & Christiani populi salute sanguinem paratos esse. Blond. decad. 2. lib. 7.] Circa verò hujus Concilii tempus, sic idem refert: [At Philippus Rex Franciæ ad annum, qui jam inchoaverat, duo de quinquagesimo, & duodecies centenum, ad Pontificem Innocentium Lugduni agentem se contulit:] qui Regis accessus ante celebrationem prefati Concilii intervenisse idem ait. At Odoricus Raynaldus Baronii continuator ad annum 1245. hoc Concilium ponit. Bernardinus verò Corius in Mediolanensi ejus historia inquit Innocentium anno 1242. galerum rubrum Cardinalibus concessisse ante prædicti Concilii intimationem. Vide *Calyptra*. *Hura*. *Pileus*.

GALGULUS, avis. Vide *Aurugo*.

GALILÆA, quo vocabulo totum tempus Paschale usque ad Ascensionem Græci appellare solent, quia Christus in toto hoc temporis spatio in Galilæa regione visus fuerat. Item *Galilæa* locum in Ecclesia denotabat, ubi in omnibus Dominicis per annum processio terminabatur, in qua præcedebat Episcopus, & sequebatur Clerus, ad denotandum Christum post resurrectionem Discipulos suos in Galilæam præcessisse. Vide *Processio*.

GALILEUS, agnominatus est Christus, ac etiam Christiani ejus sequaces ex contemptu. [Quando autem me Galileus ille venit recalvat, naso aquilo, qui in tertium usque cælum per ætrem ingressus est. Lucianus,] qui de D. Paulo loquitur, de Christianis verò apud Theodoretum sic habetur: [Ac primum vetuit, ne Galilæi (sic fidei Servatoris nostri consecratos nuncupabant) poeticam, rhetoricam, aut philosophiam discerent, lib. 3. hist. eccl. cap. 7.] ubi de Juliano Apostata agit, qui semper Christum, ac Christianos Galilæos appellare ob contemptum delectabatur, quod Chrysolomus etiam testatur iniquens, [Galilæos nos in edictis suis pro Christianis tum ipse

appellans, tum Principes, ut idem fastidirent, exhortans. Orat. contra Gentes.

GALLIA. FR. distincta à Francia. Vide *Francia*. Ejus provincia. Vide *Ambro*. Galliæ item sunt tres, *Bracata*, *Tegata*, & *Comata*. Glossa in can. In Galliarum 25. quest. 2. Quo ad ejus res Ecclesiasticas, ac alia. Vide hic *Alleluja*. *Almusium*. *Annale Baculus*. *Candelæ*. *Cantor*. *Capisilavium*. *Cereus paschalis*. *Charivarium*. *Christus*. *Ciborium*. *Conceptio B. M. V. Corbicularius*. *Diaconus*. *Evangelium*. *Excommunicatio*. *Heribanus*. *Hostia*. *Hugonortus*. *Inquisitio*. *Mitra Noel*. *Octava*. *Onocrotalus*. *Organum*. *Paralisense*. *Pascha*. *Subventio*. *Viasicum*. *Rogationes* in Gallia primò institutz. Vide *Lisania*. Tota Gallia morbo dyssenteriz laborabat. Vide *Besensericus morbus*. Provincia Galliæ comitatus quomodo latinè dicatur. Vide *Speculator*. Galli primi saponis inventores. Vide *Smigma*. Item Auctores solearum. Vide *Solea*.

GALLIA COMATA. Vide *Tonsuratus*.

GALLIARUM REX. Ejus filii miraculum in Baptismo. Vide *Amen*. Quando titulum Christianissimi obtinuerit. Vide *Christianissimus*. In ejus consecratione conceditur illi communicio sub utraque specie. Vide *Communio*. Reliqua ad eum spectantia. Vide *Chorus*. *Defensor*. *Epancolistus*. *Hostia*. *Missa sicca*. *Mitra*. *Numisma*. *Sacrum Organum*. Umberus Princeps renunciavit illi delphinatum de anno 1350. Vide *Ordo*. Recens ejus moneta habet figuram *Gammadiæ*. Vide *Casula*. Post Lotharii Regis mortem quinque Reges divisim inter Francos regnare cœperunt. Vide *Pensivarie*. Robertus Rex Rhythum composuit *Veni Sancte Spiritus*. Vide *Prosa*. Philippo Gallia Regi decima super beneficia Eccl. concessa. Vide *Saladina decima*. Ludovicus XI. signi pulsatilis in meridie pro salutatione Angelica instituitur. Vide *Salutatio Angelica*. Pipinus Rex in Gallia à Zacharia Papa coronatur. Vide *Francigena*. *Schola Græcorum*. Ludovici XIV. cæremoniz in ejus sponsalio. Vide *Evangelium*.

GAMALIS, usitatum in Longobardicis legibus nomen, quod in aliquorum sensu filium legitimum significat, trahendo illud ex græca etymologia γαμήλιος, idest, nuptialis, quia natus est ex legitimo matrimonio. [De proximis legitimis, aut naturalibus, aut de gamalibus, idest, confabulatis, l. 2. §. 7.] Ex quibus verbis potius natum antè consummatum matrimonium significare videtur, idest, tempore sponsalium, quia hujusmodi lex triplicem filiorum speciem distinguit, nempe, legitimos, naturales, & gamales, quorum ultima species geniti intelliguntur sub promissione futuri matrimonii, sicut ibi sequens dictio, idest, *Confabulatis* declarat, à verbo *Confabular*, quod negotiari, promittere, pacisci, & similia significat. FR. *Gamalus* etiam dicitur, l. si contigerit. Qualiter quis se defendere debeat &c. Ubi unum de profapia, seu familia significare videtur.

GAMBUCA. Vide *Baculus episcopalis*.

GAMMADIA, γαμμαδία. Vestis sacra cum figuris in forma litteræ græcæ Gamma Γ contexta, quæ

utebantur etiam Latini, ut in musivis, & antiquis Romæ picturis conspicitur; ad præsens autem in planetis utuntur Græci Episcopi, ut in dict. *Casula* ostensum fuit. Vide etiam *Polytaurium*. *Stauracinus*. Quæ figuræ simul unitæ multas Cruces formant hoc pacto:

—	—
—	—

[Fecit vela ferica de prasino quatuor, habentia tabulas de chrysoclavo cū effigie Christi, & in medio Cruces, & gammadias de chrysoclavo cum orbiculis, in quibus sunt imagines Apostolorum. Anast. Biblioth. in Leone IV.] Et alibi idem: [Gammadia duo, & columnas argenteas octo.] Igitur hoc vocabulum nedum vestem, sed etiā textile hæc characteribus angularibus formatum significat, ad denotandum, ut Balsamon inquit, quod Christus sit angularis lapis: item in paramentis figuratur etiam litera græca, Ita, hoc pacto H, quæ nomen Jesus denotat. In musivis Latinorum picturis, ut jam diximus, leguntur etiam prima elementa, denotantia principum nominis alicujus Sancti depositi [Item *Gammadion*, *γαμμάδιον*, velum, aut simile quidpiam, similibus litteris, quæ *gamma* dicuntur, ornatum.

GANNATURA, subsannatio, quam Itali *Sogghigno* appellant. [Sed quid mirum, si Apostolorum oracula, & Jurisperitorum scita præfatas frivolorum nœnias abominantur? Cùm etiam Gentiles Gentilibus, & Paganis Paganis, quasi ridiculosum subsannantis gannaturæ opprobrium legantur improperasse. Aldhem. de Virg.] Lacerda verò illicitum lucrum hoc vocabulum significare putat; sed ex verborum sensu clarè significatum à nobis expositum elucescit. FR. deceptus est Lacerda fortasse, quia nomen ab ejus patrio, & hispanico verbo *Garar*, quod lucrari significat, originem trahere existimaverat.

GAPHANS, FR. cohæres proximior debitoris, l. 3. de debitis, & quadimonis. Vel is qui retinet usumfructum donationis. Glossa ibidem.

GARALIS, vasis genus. [Tulit in coronis, ac baziis, atque amulis, garalibus, & cochleariis argenti. Chron. Casin. lib. 1. cap. 28.] ubi *Bazis* pro vasibus barbarè scribitur.

GARATINX. FR. legitima hæreditatis, clara, & universalis donatio, l. si quis ancillam, de sponsal. & l. si quis res 2. de Donat.

GARBA. Manipulus spicarum, qui theutonicè *Garb* dicitur; hinc Anselmus de cœlibatus fructu cecinit:

Qui modò disrumpunt connubia nexa thororum,

Et demunt proprias devota mente lacebras,

Mundanæ licita aspernentes gaudia pompæ,

Sic demum decies metens ex æquore garbas,

Ternas accipiet, quia vincla jugalia nescit.

GARDINGUS, magnæ existimationis in Hispania Visigothorum temporibus dignitas. [De accusatis Sacerdotibus, seu etiam Optimatibus Palatii, atque Gardingis. Concil. Toler. XIII. can. 2.] Vossius putat fuisse Palatii Custodem, quem Ita-

li *Guardiano* vocant. Garzias tamen Loaisa Toleranus Archiepiscopus in Collectione Hispanorum Conciliorum recognoscit in hoc officio extremam dignitatem, in Visigothorum enim legibus, lib. 2. tit. 1. l. 1. interveniebat in condendis statutis simul cum Sacerdotibus, & post Duces, & Comites in eisdem legibus, lib. 9. tit. 2. l. ult. nominatur, ubi sic habetur: [Si majoris loci persona fuerit, idest, Dux, Comes, sive etiam Gardingus,] & passim inter hujusmodi digniorem regii palatii triumviratum connumeratur.

GARENA. FR. hoc vocab. habetur in Clement. de statu Monachorum, sic: [Porro venationibus, aut occupationibus omnes semper abstineant, nec eis interesse, aut canes, vel aves venaticos, aut per se, vel per alios tenere præsumant, nec à familiaribus secum morantibus teneri permittant; nisi saltem, vivaria, vel garenas proprias, vel jus venandi in alienis haberent &c.] Ubi Glossa sic explicat: [Garenæ non est nomen vulgare, & fortè dicuntur à Garrio, garris.] Sed hic Glossator ultra quàm quod nil explicet, quoad subjectam materiã, nullum etiam cum Garrio verbo connexionem habet *Garena*; quia si hoc esset, duplici R. scribi deberet. Item si canon strepitosos venationes Monachis hæc prohibet, quomodo garritosus illis permittit? Sed animalium, seu ferarum conspectu propriè significat ex Gallico vocab. *Garans*, idest, securus, seu *Garentia*, securitas; nam per talia cœsepta rudè animalia confervantur, ne possint ex inclusione aufugere, quod conspectum, etiam gallicè *Garens* dicitur. Probatum insuper ex Vincentio Salerno Monacho Lerinensi in descriptione insulæ Lerinensis, quæ hodie S. Honorati, teste Massonio dicitur, ac S. Margaritæ insulæ adjacet in Narbonensi pelago: hæc habet in præfat. Chron. Lerin. [Est ipsa insula oblonga, parùm sublimata, in petrosæ rupis portus plaga. Ibi torpens stagnum, in quo olim albidum sal coagulabatur ad usum mortaliū; nunc omnia dirupta, & solo æquata, tum fertilis rei frumentariæ, pavidos nutrit cuniculos; eratque antiquitus quasi per dimidiam partem, muris lapideis circumcincta ad diversigenas animalium species includendas, more garenarum &c.] Vide *Foresles*. *Guarenum*. *Sarajum*. *Vyarrena*.

GARGANGUS. FR. Advena, l. omnes gargangi, de Advenis. Vide *Allophylus*.

GARGATANGUS. FR. Silicet secundùm qualitatè rem personæ, l. in omnibus, de plagis, & compositionibus.

GARRENS. FR. Actor laudatus, l. si quis equum, & ibi Glossa. De rebus interciatis.

GARRHARA, Corona, seu clerica Ecclesiasticorum. [Et nos garrharam in capite facimus in honorem omnino Principis Apostolorum, super quem Dei magna Ecclesia exædificata est. Quod enim impii ad Sanctū distamandū excogitaverūt, id nos piè facientes, in gloriam illius, & honorem agimus. Petrus Antioch. epist. ad Cerularium.] Quod vocabulum à voce *Korac* Arabica, quæ spheram significat, corruptum fuisse cenfeo, seu potius à dictione *Kuras*; nam græcè *κῶρα*, coronam signi-

significat clericalem, ex verbo *κείρω*, nempe; tondeo. FR. Erat enim antiquitus damnatorum poena, & præcipue Christianorum; quando enim hi ad metalla damnabantur, tondebantur illis capita, ita Paulus Diacon. lib. 24. Ac de eisdem S. Cyprianus inquit; [Semitonis capitis capillus horrescit, ep. 77.] Vide *Corona*. *Tonsura*.

ARSTO, famulus, quem etiam Itali *Garzone* dicunt, ac proprie de ephebo dicitur: [Interim exeunt de domibus hospicium garziones cibariis onusti, & ebrii, ut de superfluitate illorum pauperibus ingeratur cumulator doloris, & tormenti materia. Petrus Blesen. epist. 102.] FR. dicitur etiam *Garzio*. [Et ipsa gartionibus, qui eam rapere nitebantur, lib. 2. decretal. tit. 18. cap. 11.]

GARTIO. Vide *Garso*.

GARZONOSTASIVM, vox barbaro-græca ex vocabulo vulgari *Garso*, seu *Garzo*, idest, puer, & *stasis*, nempe, statio: locus in medio Ecclesiæ situatus, & pro pueris tempore divinorum officiorum destinatus.

GASACHIO, Adversarius, collirigans. [Rogo te Judex, ut hominem illum dcnominatum gasachionem meum, qui mihi fidem facit de debito tali denominato, secundum legem salicam mihi eum astringas.] Vocabulum compositum ex theutonice vocibus *Ga*, nempe, cum, & *Sache*, idest, litteram significat. Reperitur etiam in lege salica *Gasachius*: sic [Tunc judex dicere debet, ego gasachium tuum illum in hoc malo, quod lex salica habet &c.] Ex hoc forsitan vocabulo *Gosacchi* denominati sunt inter Rutenos armigari eorum militia strenui, qui sæpe Ottomanicum Imperium exagitant. Quamvis nonnulli à dictione *Gosa*, quæ in eorum idiomate capram significat, etymon trahant; sunt enim hujusmodi milites ad similitudinem capræ in cursu agiles, & quasi rupicapre precipitosa loca ad depradandum adfalsientes.

GASINDIVM. FR. servitium, l. cognovimus, de seditione, & ibi Glossa. Item pro servitutis tempore, l. si libertas, de successione.

GASINDIVS. Vide *Gasindus*.

GASINIVS, servus: [Dum & nos ad præsens Apostolicum vinum, aut illustrem pro nostris utilitatibus ibi ambulare præcipimus; ideo jubemus, ut dum illis partibus fuerit demoratus, omnes causas suas, suorumque amicorum, aut gasindorum, seu undecumque ipsi legitimo redibit mittito, in suspenso debeant residere. Marculph. lib. 1. formular. cap. 23.] Ubi dicitio *Mittito*, est posita loco *Misso*: sic alibi idem: [Si aliqua causa adversus cum, vel suo mittito surrexerint.] FR. Item legitur *Gasindus*, ut [Gasindus Regis] idest Regis famulus, l. si quis causam, de offic. Jud. || Videtur vocabulum ex *Cas* gallice, idest, domus, & *Hynd* de saxonice, nempe, famulus compositum, ac proinde *Casindus* scribi deberet.

GASMULICA. FR. gens erat, quæ tempore Baldoini Constantinopoli regnantis, cum Græcis, ac Latinis neuralis vivebat, quæ tandem in factionem se posuerat. [Gasmulica, quæ inter Romanos (idest, Græcos) & Latinos vivebat &c. Ni-

Hierolexicon Magri.

cephor, lib. 4.] à *Casma*, scilicet, separatio;

GASMVLVS, qui ex parentibus arborum rituum Latinorum, scilicet, & Græcorum genitus est. Pachimer. lib. 4. histor. cap. 24.

GASTALDVVS, erat antiquitus Aulæ regis officialis, qui hospitium curam gerebat, idemque fuisse ac Comitum, ex variis diplomatis imperialibus satis liquet: dicebatur etiam *Casfaldio*, & *Casfaldius*. Vide *Casfaldio*. FR. ac etiam *Gastaldius* vocabatur actor, seu negotiorum gestor. Item terris, vel curtis regis, seu alienæ custos, & consequenter idem, ac comes, ut in dictionibus citaris dictum est, & colligitur ex l. si mancipium, de furtis, arque clarius ex Eremperio, [Aduvlus autem gastaldatum capuanum singulariter suscipiens, continuo se comitem appellari iussit, in ejus Chron. An. 886.] Vide *Guastaldus*.

GASTRMARGIA, gulæ vitium. Vide *Castrimargia*.

GASTRMARGVS. FR. gulostus. Vide *Ambro*.

GASTROLOGIA. FR. de crapula loquitur.

GASTROLOGVS. FR. qui de crapula loquitur.

GASTROMANTES. FR. Divinaculus ex ventre obfessorum.

GASTROMANTIA. FR. In amphora, seu ex ventre obfessorum divinatio.

GASTRONOMIA. FR. lex de ventre alendo.

GASTROPHILVS. FR. ventris amicus.

GAVATVS. Vide *Gabatha*.

GAUCIVM. Vide *Caucus*.

GAUDIMONIVM, vanagloria, superbia. [Et amputabitur exultatio multitudinis ejus, & gaudimonium ejus erit in luctum. Baruch. cap. 4.] Græcus enim Codex *γαυδία* habet, quod superbia, & vanam læticiam significat.] Aliquando tamen in bonum sensum pro vera læticia usurpatur: [Quibus auditis Imperator immenso profusus gaudimonio. In vita S. Celsi Episc. Trevir.]

GAVISOR, gaudeo, [Et si in aliqua re visus fuerit sibi frater multum gavisci. In reg. Magistr. cap. 82. §. 21.] Plautum imitatus est, qui *Fruisci* pro *Fru* dixerat.

GAVISORIVS, lætibus, seu lætificans: [Resonat tota Ecclesia vocibus gavisoriis. In vita S. Adelardi.]

GAUSAPINA. Vide *Amphibalum*.

GAZARI. FR. hæretici, qui & *Patareni*. 5. Decretal. tit. 7. cap. 8. vocantur. Item & *Cathæri*, *Parhæni*, *Panperes* de *Lugduno*, *Passagini*, *Tossapini*, *Arnaldisti*, *Septonisti* dicuntur, ibidem cap. 15. Qui etiam *Inzapari* dicebantur à cale. amentis apertis, quæ Hispanice *Sapados* appellantur.

GAZETVM, prælibarum vinum, ex Gaza Syriæ Civitate. [In die, qua Domino pro ejus anima delibasset, semper sextarium gazeti vini præbuit in sacrificium Basilicæ Sanctæ; sed Subdiaconus nequam, reservans gulæ gazetum, acetum vehementissimum offerebat in calice. Gregor. Turon. cap. 65.]

GAZOPHYLACIVM, *γαζοφυλάκιον*, arca, in qua divitiæ conservantur, à *Gaza* voce Persica, idest, divitiæ; Gaza enim Civitas erat, in qua Persæ

eorum thesaurorum condebant, & *colax*, custodia, conservatorium, seu repositoryum denotat. Tria repositorya reperiebantur in Salomonis Templo, in quibus oblationes ponebantur distinctæ. Vide *Corbona*. FR. [Oblationes diffidentium fratrum, neque in sacrario, neque in gazophylacio recipiantur: similiter dona eorum, qui pauperes opprimunt, à Sacerdotibus refutanda sunt, can. oblationes, dist. 90.] & ibi sic Glossa [Gazophylacium à Gaza, quod est divitiarum, & phylacin, quod est servare] & Póp. Mela ait: Gazam Perse ærarium vocant.] Item Q. Curtius inquit: [Igitur quasi parum munimentis oppidi hñens, ante solis ortum pecuniam regiam (gazam Perse vocant) cum pretiosissimis rerum cfferri jubet, simulans fugam, lib. 3. in fine.] Et Cic. 2. de offic. ait: [Omni Macedonum gazam, quæ fuit maxima, positus est Paulus.] Horatius autem arabii vocab. gazas esse dicit: Gaza enim nomen Civilitatis in Perside, ita dicta, eo quod Cambyfes in eam, velut in munitissimam totius Regni arcem, omnes opes, pecuniaque conjecerit. Herodot. Sed vera Gazophylacia *Exodra* à LXX. appellantur. Vide in dict. *Perivolsum*.

GESELLINUS. Vide *Gulfi*.

GEHENNA, vallis erat, in qua Idolo *Moloch* sacrificabantur infantes, hinc ex horrore similitudine sic appellatus est infernus, quare hoc nomen esse græcum malè arguit Theophylactus in cap. 10. Matth. Que vallis dicebatur Ben ennom. [Transireque fecit filios suos per ignem in Valle Ben ennom. 2. Paralip. cap. 33.] Eandem esse ac Vallem Gehennæ affirmat Hieronym. in cap. 7. 19. & 32. Jeremias, vocarique ait *Tophet* in Jerem. 7. & Isaj. 30. Josias verò, ut abominaretur locus hujusmodi idololatriæ, præceperat, quod cadavera animalium projicerentur ibi, 4. Reg. cap. 32. Itaque antiquissimum fuerat inter Israeliticis à tempore Josue hoc nomen vallis: [Ascenditque per convallem filii Ennom. Josue cap. 15. nu. 8.] Origenes enim docet in cap. 23. Matth. quod idem sit in Sacra Scriptura Vallis Ennom, ac Vallis filii Ennom; sed in significatione inferni, inquit Hieronymus in cap. 33. Paralipom. & in cap. 10. Matth. primò usus est Christus. FR. Joannes verò Drusus in libro vocum novi testamenti in dict. *Gehenna* ait: [Dissentio hic à Hieronymo, cum reperiam in Avoth pro inferno, & in Zochar libro antiquissimo, cap. 16.] Sed in duplicem errorum foveam incidit Drusus: primum, quia Hebræi Authores ab eo citati, licet *Gehennam ignis* hanc Vallem nominent; non ideo per hoc inferus, quod infernum significare illi voluissent, quia ex locis veteris Testamenti supra allatis satis constat *Gehennam ignis* vocatam fuisse, ex eo, quod in igne ibi Moloch Idolo sacrificabantur infantes. Alterum æquivocum Drusi fuit in temporum distinctione; Authores enim ab eo citati adhuc non fuerant in humanis ante Christum, quia Rabbi Simeon author libri Zohar ex Buxtorphio, & ex Rabbi Davide Ganz in Chronologia Scriptorum Hebræorum à Joanne Vossio lætinitati donata, satis constat

tempore Adriani Imp. illum vixisse, & *Pirchæ Avoth* est titulus in detestabili Talmuth, significatque capitula Patrum. Talmuth autem post Christi adventum excogitatum fuisse patet. Appellatur etiam *Tophet* vallis ista. Jerem. cap. 9. Vide *Infernus*. Gehenna sulphurator, idest, ardentior. Vide *Sulphuratio*. *Tophet*.

GELDA. Vide *Geldonia*. *Suffocatus* in sine.

GELDONIA, Confraternitas, nomen ex Belgico, *Gilda*, quod societatem denotat, & *Gildo*, idest, socius. [Ut de collectis, quas geldonias, vel confratrias vulgò vocant, tantum fiat, quantum ad auctoritatem, & utilitatem, atque rationem pertinet. Hincmar. cap. 6.] Reperitur etiam *Geldonia*, & *Gilda* in eodem significatu.

GELDUS, monetæ genus. [Si quis liberum de terra effoderit, quidquid ibi tulerit, novem geldos restituerit. Lex Aleman. tit. 2.] Vocabulum propriè pretium, & valorem significans, à *Geldam* Saxonico, ex quo formatur nomen barbaro-græcum γέλδος, idest, pretium. FR. Locus ab Auctore citatus non est in leg. 2. benè quidem in lege ultima, ubi sic habetur: [Si quis liberum de terra effoderit, quidquid inde tulerit, novem Vve-regildis solvat. Vide *Prirgildus*.]

GELINA, fasciculus, seu manipulus spicarum, ex gallico vocabulo *Glain*, quod idem significat: [Archonium est acervus gelinarum inculmatus, & in summo acutus. Hugo Card. in postilla ad Ruth cap. 3.] Vide *Archonium*. *Gerba*.

GELLO. Vide *Gillo*.

GEMELLARIUM. Vide sequens vocabulum.

GEMELLIO, urceolus, à γέμιον fortassè, idest, impletum esse, seu ideo gemilionis, quia gemini ad Missam præparantur, & ratione consimilitudinis, quasi gemelli dicuntur. FR. Reperitur etiam *Gemellarium* in eodem significatu. Ejus synonyma. Vide in dict. *Urceolus*.

GENE PARS. Vide *Suboculare*.

GENERARCHICUM, hæreditas, quæ ratione primogenituræ præ cæteris fratribus primo distinctè relinquitur, quæ sæminæ excludi solent. Vox quidem græca γενερχικόν, quæ primogenituram significat.

GENERALIS CAPITANEUS. Vide *Drungarius*. *Dux*.

GENERALIS, superior totius Ordinis alicujus Religionis. Vide *Pantocratorenus*.

GENERAMEN, FR. germen. [Scirpis generamina. Adelinus in, lib. de Virg.]

GENERATORIUM, generandi facultas. [Non est dubium, quin rationale animæ nostræ in quinque sensus dividatur, & vocem, & generatorium. D. Ambros. lib. de Noe, & Arca.]

GENERIA. FR. generositas: [Ac Regum filiis, qui propter sublimitatem eorum, ac generias claritatem, sunt potioris prærogativa gratiæ attolendi &c. Extrav. Jo. XXI. de præbendis, & dignit. cap. unico.]

GENESIS, *Téssis*, idest, generatio, primus Sacra Scripturæ, liber, ita appellatus, quia in eo de antiquorum Patriarcharum genealogiis agitur. Vide *Originalia*.

GENETHLIACI, *ἠσθηλιακοί*. FR. Astrologi.]

Neque illi ab hoc genere superstitionis perniciosi segregandi sunt, qui olim Genethliaci propter natalium consideraciones dierum, nunc autem vulgò Mathematici vocantur &c. can. illud 26. quæst. 2. De iisdem habetur in can. illos planetarios, can. sed & illud, & can. licet aliquid, ibidem. Item in can. igitur genus, 25. quæst. 3. hæc referuntur: [Astrologi dicti sunt, eo quòd in astris augurantur: Genethliaci appellati sunt, propter natalitiorum consideraciones dierum; Geneses enim hominum per XII. cœli signa describunt, syderumque cursu nascentium mores, actus, & eventus prædicere conantur, idest, quis quali signo fuerit natus, aut quem effectum habeat vitæ, qui nascitur, interpretantur. Hi sunt, qui vulgò Mathematici vocantur: cujus superstitionis genus constellationes Latini vocant, idest, notatiões syderum &c.] Vide *Astrologia*.

GENICULUM, & *Geniculus*. FR. generatio, seu linea, vel gradus generationis. Derivatur enim geniculum à genu diminutivum, hinc pro generatiõibus sumitur; sic etiam vernacula lingua à Melienses computantur generatiões, quas *Rkub*, idest, genus, seu generatiões gradus appellant, atque in terminis Canonistarum bina genicula unicuique generatiões gradum efficiunt, sic utque ad octo genicula inclusivè impedimentum contrahendi canonicè obstat, & in lege Longobardica habetur, quòd: [Omnis parentela usque ad septimum geniculum numeratur, lib. 2. tit. 14.] Vide *Genitus*. FR. Item geniculus filium minorem significat, l. si quis aurum, de furtis.

GENITEI, sic appellabantur inter Hebræos illi, qui veram originem, & descendentiã ex Abrahamo trahere ostentabant; nam in captivitate Babilonica multi utriusque sexus Hebræi cum infidelibus, & alienigenis matrimonio conjuncti fuerant, sed observantiores non nisi cum sœminis Israeliticis passi sunt commisceri. *Isidor.* lib. 8. c. 4. Nomen tamen hoc græcum est *ἠσθηται*, & ejusdem prosapia genicum significat.

GENITUS. FR. aliquis ex propria generatione, quem rectè *Genititium* dicimus, vel agnatum, seu cognatum, l. statimus, de sanctimonialibus.

GENITURA, generatio. [Quoniam genitura perfecta est. *Tertull.* lib. 4. advers. Marc. cap. 31.

GENIUM, mos, ritus, cæremonia. [Itaque pallium ad sacra Missarum solemnità utendum ex more transmissum, cujus vos volumus per omnia genium vindicare. D. Gregor. lib. 7. cap. 126.] Ubi verba *Genium vindicare* ritum in usu pallii præscriptum observare significat. FR. ego tamen *Per omnia genium vindicare* intelligerem, per omnia, & in omnibus ad libitum exercere.

GINNADES, appellantur sœminæ nobiles, quæ à propria nobilitate degenerantes viris plebeis in matrimonio junguntur, de quibus agitur in, l. 1. cod. de dign. l. sœminæ, de senat. quarum filii conditionem patris sequuntur, l. cum legitimæ, ff. de statu homin. apud aliquas tamen nationes id non est in usu.

GENTILIS. Vide *Ethnicus*. *Fanaticus*. *Forasticus*. *Paganus*. *Gentilis Sacerdos*. Vide *Fanaticus*. *Lanista*.

GENTILITAS. Vide *Pagania*.

GENUALE. Vide *Cherubim*. *Cingulum*. *Epigonation*. *Genuale*, idest, scabellum. Vide *Pectorale*.

GENUCULUS. FR. genu, l. si quis homini libero, de convitiis.

GENUFLEXIO, ex veteri Testamento in novum ab Apostolis introducta. [Petrus ponens genua oravit. *Act.* cap. 9.] Item Paulus [Et cum hæc dixisset, positis genibus suis oravit cum omnibus illis. *Act.* cap. 20.] Idem ad Ephes. cap. 3. [Flecto genua mea ad Patrem.] Idem. [Et positis genibus in litore oravimus. *Act.* 21.] sic de D. Stephano dicitur: [Positis autem genibus, clamavit voce magna, dicens, Domine ne statuas illis hoc peccatum. *Ibid.* cap. 7.] Optavit Milevitanus *Genua* *figere*, lib. 1. dixit. Itaque hic actus poenitentia, humilitatisque in nobis signum est, quo Protoplasti lapsus recordamur. Sed: [Die Dominico jejunium nefas dicimus, vel de geniculis adorare, eadem immunitate à die Paschæ in Pentecostes usque gaudemus. *Tertull.* de coron. milit. cap. 3.] Idem *Julianus Martyr* refert, iniquens: [Quòd verò die Dominico genua non flectimus, signum est, & designatio resurrectionis.] FR. Idemque ex *Concil. Nicæno* apud *Græc.* in can. quoniã, de consecrat. dist. 3. statum habemus, sic: [Quoniã sunt in die Dominica quidam ad orationem genua flectentes, & in diebus Pentecostes; propterea statutum est à Sancta Synodo (quoniam consona, & conveniens per omnes Ecclesias custodienda consuetudo est) ut stantes ad orationem vota Domino reddamus.] Quæ consuetudo ab Apostolis laudabiliter introducta demonstratur in can. si quis Presbyter, dist. 30. Eadem verò genuflectendi immunitas in præfatis privilegiatis diebus per *Alexandrum III.* renovata fuit in decretal. lib. 2. tit. 9. cap. 2. de feriis. Ubi sic habetur: [In diebus autem Dominicis, & aliis præcipuis festivitatibus, sive inter Pascha, & Pentecosten, genium flexio nequaquam debet fieri: nisi aliquis ex devotione id velit facere in secreto.] Hodie tamen scandalum fratris præbere videtur, qui in publico etiam in prædictis festivitatibus non genuflectatur. Quòd autem genuflexionem in signum adorandi Alrissimum ex veteri Testamento Apostoli in Ecclesiam introduxerunt; de *Salomone* 3. Reg. cap. 8. habetur: [Surrexit ex conspectu Altaris Domini: utrumque enim genu in terram fixerat, & manus expanderat in Cœlum &c.] & sic passim in Sac. Script. de hac genuflexione in signum adorationis Dei: ||: Quando in Missa dicitur *Ilectamus genua*, omnes id facere debent, celebrante excepto, qui, ut ait *Amal.* lib. 4. cap. 4. Christi personam gerit: quod in Missa cantata intelligendum est; nam in privata solet etiam Celebrans genuflectere. In Missa verò Sabbati Sancti, & Quatuor temporum non dicitur *Ilectamus genua* post ultimam lectionem; in

qua sit mentio trium puerorum, ad denotandam eorum repugnantem constantiam in adoratione statuae; sic etiam in Feria VI. Parasceve non dicitur *Flectamus &c.* quando oratur pro perfidis Hebraeis, qui in eo die illudentes Jesum, genuflectebant ante eum, quia, ut idem Amalar. de Divin. off. cap. 13. advertit, inquit: [Nos ad demonstrandum, quod fugere debeamus opera, quae simulandum sunt, vitamus genuflectionem in oratione pro Judæis.] Eandem rationem Cencius Camer. in suo M. S. Cerem. assignat sub his verbis: [Cum ad orationem Judæorum devenerit, non dicitur, Flectamus genua, quia ipsi hac die Domino genua flectebant: Ecclesia eorum horrescens facinus, genua pro ipsis non flectit.] Antiquitus non respondebat Subdiaconus *Levate*; sed idem Diaconus post aliquod genuflexionis, & orationis secretæ spatium dicebat *Levate*; sic enim colligitur ex Rheimensis codicis verbis: [Et nunciat Diaconus, Flectamus genua, & populus silet, & dicit, Levate.] FR. Ego verò puto, quod verba illa *Populus silet* intelligantur, interim non cantat, quia in Gallicana Ecclesia in divinis officiis etiam populus canere solet: ||: Quando Sacerdos profert confessionem, qui sunt in Choro genuflectere debent, exceptis Prælati, qui habent usum rochetti, & Canonici sacris vestibus induti. Cerem. Episc. lib. 2. cap. 8. Quin & Gavantus Canonicos etiam eximit, qui rochetti usum habent, licet non sint parati sacris vestibus. Qui in Choro sunt, etiam genuflectere debent à Sanctis usque ad *Agnus Dei*. Osculum enim pacis, ut ait Innocentius, lib. 6. cap. 4. cum sit resurrectionis symbolum, stando accipitur. In Missis Defunctorum, Vigiliarum, quatuor temporum, Feriarum adventus, & Quadragesimæ, (exceptis vigiliis Nativitatis Domini, Paschæ, & Pentecostes cum ejus quatuor temporibus) dum celebrans Collectas canit, genuflectendum in Choro est; in quo tempore observavi in Cappella Pontificia, quod idemmet Papa de throno descendit, ut genuflectatur. Celebrans verò, sicut Ministris sedet, dum in Choro canitur symbolum, ad illa verba *Et incarnatus est* non genuflectit; sed tamen detegit caput, illudque inclinat cum Ministris; in die tamen Annunciationis, & Nativitatis Domini unà cum Ministris genuflectit, sicut etiam facit Pontifex descendendo de throno, qua actione humilitatio Incarnati Verbi in his diebus denotatur. Si verò occurrerit festum Annunciationis transferri, tunc transfertur etiam genuflexio, quemadmodum in Cappella papali à me observatum fuit. In illis verbis, in quibus genuflectere oportet, quando canitur Evangelium; tunc Subdiaconus, qui Evangeliorum sustinet librum, & Accoliti tenentes candelabra à genuflexione absterneant. Ceremon. Episc. lib. 1. cap. 10. Ad illa matutinalia verba *Advenimus, & prociadamus &c. Te ergo quasumus sanulis tuis &c.* utrobique genuflectendum est. Cerem. Episc. lib. 2. cap. 6. sic ad strophas hymnicum *Ave maris stella &c. Veni Creator Spiritus &c.*

O Crux ave spes unica &c. & quando expositum est Eucharistiæ Sacramentum, eadem cæremonia fit ad stropham, *Tantum ergo Sacramentum &c.* In cæremoniali Minorum, par. 1. cap. 12. ordinatur genuflexio in hymno Nativitatis Domini ad stropham *Nos quoque, qui sancto tuo redempti sanguine sumus.* Genuflectendum etiam est in Vigilia ejusdem Nativitatis, quando in Martyrolog. leguntur verba: *In Bethlehem Juda &c.* sic enim in ultima ejusdem Martyrologii recognita impressione disponitur. Dum in Altari expositum est Sacramentum, utroque genuflectendum est, quod etiam Romæ Cardinales ipsi observant, atque in plano solo hoc faciendum à Celebrante, & non ad gradus, dum accedit ad faciendum Sacrum, vel eo peracto, descendit. Fitque insuper Episcopo genuflexio, sed unico genu, à Clero, in propria Diæcesi, dum in Throno reperitur, quoties occurrerit transire ante eum, à quo actu exempti sunt Canonici Cathedralis. Ceremon. Episc. lib. 1. c. 11. Eandemque cæremoniam Cardinalibus fieri observavi, dum ad thronum eorum tituli sedent in solemnibus officiis, sic pariter eisdem in Sede vacante. De aliis genuflexionibus satis expressè habetur in generalibus Rubricis. Græci (excepto die Pentecostes, dum in officio legitur Evangelium) nunquam genua flectunt; sed tantum profundè inclinantur, idemque inter Carthusianos observatur; raro enim genuflectunt, nec etiam ad Eucharisticum Sacramentum, sed profundè inclinantur, tam in celebratione Missarum, quàm in aliis functionibus. Quando verò debeat in Choro caput inclinari, Vide *Gloria Patri*. Aliæ inclinationes, Vide *Melanæa Suffragium*.

GEOMANTIA. Vide *Hydromantia*.

GEOMETRIA. Vide *Lineator*.

GEORGIANI. Vide *Tonsura*.

S. GEORGIUS Martyr. Vide *Tropheophorus*.

GEPHYREUS. Vide *Pontifex*.

GERBA, spicarum manipulus. [Compulsi Gilbertus rusticum illum ex grangia bladum ejicere, & per singulas gerbas coram se numerare. In vita S. Gilberti.] Ex gallico vocabulo *Gerbe*. Vide *Gelina*. Item significat maris fecem. Vide *Nagerba*.

GERBIDA. FR. terra. Bullar. Casin. tom. 2. consistit. 73. Vide *Zerbolaris*.

GERGENNA, anulus, seu alicujus vasculi ansula, [Quod illic valdè coarsum est, gergennaque operculi per sua bina foramina retrusa, longius projecta est, operculum terra tenus cecidit, lac ex majori mensura in solum defusum est. Sanctus Adamannus in vita Sanctæ Columbe.]

S. GERMANI CIVITAS, in radicibus Casini montis posita. Vide *Eudogimenopolis*.

GERMANIÆ, arum, sicut Gallie, arum, can. Invenimus, de consecrat. dist. 1. Apud Germanos jus hospirandi Sanctissimum. Vide *Xenoparochus*. Germanus bombardæ inventor. Vide *Zarabotæ*, na.

GERMASCO, pio germinasco, sic Petrus Celæ

- lenfis, lib. 2. epist. 7. ubi conditiones veræ amicitiaë describens, inquit: [Repentina quoque non omnimodo approbata est amicitia; sed que germinat cognatione, crescit familiaritate, frondefcit consuetudine, germascit cordis familiaritate, fructificat perfecta identitate; hæc arbor fici plantanda, & circumfodienda est, ut dulcedinis fructum in agro amicorum afferat.]
- GERONTOCOMIUM**, γερωντοκομείον, hospitale pro decrepitis. [Quin etiam suis Monachis, quorum propter senium, & labores longæ exercitationis soluta erat vis membrorum, iis cum loco separato aptum extruxisset gerontocomium, id eis permitit ad recreationem diuturnæ afflictionis, tanquam bonis viatoribus longa via, & aspera defessis, accomodatum diverforium. Metaphrafit in vita S. Theod. Conobiatchæ. Vide *Archigerontes. Brephotrophium.*]
- GEROPREPES**. FR. fenex venerandus, & pulchri aspectus, ex græcis vocabulis γέρων, idest, fenex, & πρεπής, nempe, pulcher. [Retulit se vidisse quandam geroprepem, vultu angelicum, & fulgidam speciem gerentem. In Vita S. Remachi Episc. SS. GERVASII, ET PROTASII Mistâ quare incipiat, Loquetur Dominus pacem &c. Vide *Introitus.*]
- GERULUS**. FR. portatilis, levis, à verbo gero. [Pisciculum Petrus piscatur, cujus in ore invenit staterem gerulum didrachmati auri. Gloss. in can. tributum. 23. quæst. 8.] Ibi Postillator declarat [Gerulum dicitur id, quod est aptum ad portandum sine gravitate ponderis.]
- GESILIS**. Vide *Gisilis.*
- GESTA**. FR. purgatio, & significat purgationem focis in cerusa, qua utuntur postea pistores ad reddendum panem leviozem. [In sale obulum, & in gesta obulum, & in candela quadrantem. Matth. Paris. An. 1203.]
- GAVISTI**, Saxones. Baron. An. 635. num. 9.
- GHEI**. FR. repudium, vox hebræa, qua utuntur Judæi ad denotandum repudium in damnatione mulierum, & significat hodie locum separatum, ac septum, in quo, ubi rectum Urbium Christianorum regimen viget, à fidelibus seclusa & repudiata hebraica natio habitat; Italicè *Ghesto* etiam denominatur, quod vocabulum secundum Kabalæ regulas numerum duodecim significat, ac quidem rectè duodecim eorum tribuum repudium manifestat.
- GIBELINUS**. Vide *Guelphi.*
- GIA**. Vide *Boja. Taraga.*
- GIBEROSUS**, Gibber, in civilibus legibus.
- GILDA**, & *Gildo*. Vide *Geldonia.*
- GILLO**, guttum, vas aquarium. [Si quis igitur gillonem fitilem, quem bucalem nuncupant, aut hujusmodi aliud casu aliquo fregerit, aut perdidit aliquid, non aliter negligentiam suam, quam publica diluet pœnitentia. Cassian. lib. 4. cap. 16.] Reperitur etiam *Gello* in eodem significato. [Gello cum aqua, quem ad potum sibi præparaverat, vertebat se. Ruf. lib. 3. nu. 14.] Vide *Baucus.*
- Hierolexicon Magri.*
- GINGINCUS**. FR. regium genus à primo Rege Longobardorum Agelmundo. Paul. Diacon. Hist. Longobar. lib. 1. cap. 14.
- GISILIS**, & *Geslis*. FR. testis, l. si quis res, de donationibus.
- GITH**, μελάγριθον, μελάγρισμα, semen vile secundum D. Hieronymum, quod à Latinis Nigella dicebatur, & in officinis *Niella* vocatur [Nonne cum adæquaverit faciem ejus, seret gith, & cyminum spergat, & ponet tritum per ordinem &c. Non enim in ferris titurabitur gith, nec rota plaustrum super cyminum circuibit; sed in virga excutietur gith, & cyminum in baculo. Isajas, cap. 28.] Vide *Nigella.*
- GLADIATORIUS LUDUS**. Vide *Ludus. Pancarpium.*
- GLADIUM MITTERE**. FR. idest, discordiam, & separationem inferre. Gloss. post can. 5. causa 33. quæst. 2. super illa Matthæi verba: [Non veni pacem mittere in terram, sed gladium, cap. 10.]
- GLADIUS IMPERIALIS**, à Pontifice benedictus. Vide *Lectio.*
- GLAUCOMA**, infirmitas, & defectus oculorum, vox quidem græca γλαυκωμα. [Contuebatur itaque istorum glaucum fugatis tenebris. In transl. S. Sebastiani.] FR. est cæcitas, quæ solet evenire hominibus glaucos oculos habentibus, ad quem defectum semper isti tales subiecti sunt, quos Melitenses *Hama Efrach*, idest, cæcum cæruleum vocant.
- GLAREA**. Vide *Coccyus.*
- GLEBA**, apud Ecclesiasticos Scriptores significat compaginationem reliquiarum alicujus Sancti, sicut *Terra gleba, Auri gleba*, idest, globus, & involucre. [Quæ læto secum omnia asportans, diripuit, solo relicto sarcophago cum sacra Virginis gleba. In vita S. Gundula.] Sic etiam de corpore S. Martini Gregor. Turonensis, lib. 1. cap. ult. ait: [Igitur ubi Turonici eos conspiciunt obdormisse, apprehensam sanctissimi corporis glebam, alii per fenestram eieciunt, alii à foris suscipiunt.] Ac Flodoard. lib. 8. cap. 8. de translatione S. Helenæ Constantini Magni Genitricis loquens, ait: [Denique, ut perlata est ad præfatum Monasterium sacratissima gleba, quibusdam dubitantibus, an ipsa foret Helena Constantini Augusti Genitrix.] Item hoc vocabulum in Cod. Theodosiano significat pensionem, & recognitionem Principi à Senatoribus solvi solitam, & dicebatur *Onus glebale*, fortassè quia in aliquo globo, seu involucre ei præstatur.
- GLOBULI**, dicuntur calculi illi, quibus in corona B. Mariæ, seu simili pie umimur, numerando, scilicet, tot Salutationes Angelicas, & tot Dominicales orationes, cujus pius usus jam pridem in Ecclesia ortum habuit ad imitationem Antiquorum in veteri Testamento; qui solebant quinquaginta Davidicos psalmos recitare, sic Christiani centum, & quinquaginta vicibus orationem Dominicalem consueverunt perfolvere; quæ recitationis cõbinatio *Psalterium Christi*, sicut Alanus Copus in sua Apologia refert, dicebatur; deinde

coeptum fuit totidem Angelicas salutationes recitari, quod & *Psalterium Virginis* vocabatur; hinc ad memoriae adjuvamentum pro hoc numero præfixo, utebantur hujusmodi globalis, qui, ut idem Alanus refert, tempore Venerabilis Bedæ erant in Angliæ Ecclesiis ad publicum usum appensi. Palladius, qui floruit de anno 429. in ejus *Lausiacæ*, cap. 23. Paulum Abbatem centum similes preces quotidie recitare solitum fuisse his verbis testatur: [Habebat Paulus trecentas preces expressas; & præstitutos totidem habens calculos in sinu, & unaquaque oratione jaciens unum calculum.] Non fuit ergo Petri Eremicæ inventio hæc pro calculandis precibus, ut malè sentit in sua secunda Centuria de Scripturibus Anglicis Joannes Balzus hæreticus. Numerus proinde piorum globulorum non est superstitiosus, sicut recentiores hæretici larrant; sed quidem ad tot divina mysteria meditanda institutus, & hujusmodi orandi modus: [Cum ipsa penè Ecclesia pullulavit] inquit Judocus Beysellinus in ejus libro de Corona.

GLOMEX, glomus. [Ubi cum duabus vicibus ex glomice, sive trama, quam manu tenebat, in rela fila transponeret. In Vita Sanctæ Valburgis Virg.

GLORIA. Vide *Doxa*.

GLORIA IN EXCELSIS DEO &c. Hymnus Angelicus, cujus additiones à S. Hilario Pictaviensi Episcopo auctæ fuerunt, à Græcis Patribus *Doxologia*, idest, glorificatio, seu glorificationis verba, vocatur. Telephorus Papa, ut in Missa caneretur, sancivit. FR. apud Baron. An. 154. num. 2. : ||: Symmachus verò Pontifex, tantum in Dominicis diebus, & in festivitibus SS. Martyrum, quæ tunc solemniores erant, cani ordinaverat. Alcuin. de divin. off. cap. de celebrat. Missæ, Baron. Ann. 514. n. 12. FR. varios Auctores hujus hymni assert Gavantus in Rubric. Missal. par. 1. tit. 8. nu. 3. : ||: Antiquitus solus Episcopus in Dominicis, & festivitibus prædictis canere poterat hymnū Angelicum; inferiores tamen Sacerdotes in die Paschæ tantum hanc facultatem habebant; sic enim ex Gregoriano Sacramentario habetur: [Canitur Gloria in Excelsis Deo, si Episcopus fuerit, tantummodo die Dominico, sive diebus festis. A presbyteris autem minime dicitur, nisi in solo Pascha.] Ideo Episcopis Cardinalibus in Vaticana Ecclesia celebrantibus concedebatur. Vide *Ruga*. FR. Zacharia proinde ex privilegio Casinensi Abbati sub his verbis singulariter concessit: [Hymnum quoque Angelicum in Dominicis, & festivis diebus concedimus in Missarum solemnibus decanandum. Bullar. Casin. to. 2. constit. 7. num. 6.] ||: Item Durandus ait: [Episcopus tamen Bethlemitanus ex abusu omni die, & omni Missa etiam pro defunctis Gloria in Excelsis decantat, pro eo quòd hymnus ille, Luca testante, primò in Bethlemitana regione cantatus est, lib. 4. cap. 13.] Bonifacius ordinavit, ut in feria quintæ Cœnæ Domini decantaretur ob signum lætitiæ in publicorum penitentium reconciliatione,

quæ in hoc die celebrabatur. Idem Durand. lib. 6. cap. 75. Secundum autem regulam generalis Rubricæ, tunc in Missa dicendum est *Gloria in Excelsis*, quando in officio recitatur *Te Deum*; sed licet hoc in feria quinta Cœnæ Domini & Sabbato Sancto non dicatur; tamen in Missa ambarum solemnitate *Gloria* dicitur, 3. decretal. tit. 41. cap. 2. Ac licet in Missis votivis B. M. V. exceptis sabbatis non dicatur; in sacra tamen Lauretana Domo, in quacunque votiva de B. M. ex privilegio speciali nunquam omittitur, ut ex synodo ab Em. Card. Roma ibidem celebrata, tit. 11. nu. 4. liquet. Item in signum mœstitiæ in Dominicis Adventus, Septuagesimæ usque ad Pascha, & in festo SS. Innocentium relinquitur; sic etiam cessat decantari *Alleluja*, & *Te Deum*. Micrologus, & Alcuinus putant, quòd ideo in festivitate Innocentium mœstitiæ signis utatur Ecclesia, quia ad Limbum post eorum necem destinati illi fuerant; sed hæc ratio minime adæquat; D. enim Jo: Baptista etiam post decollationem ibidem fuerat destinatus, & tamen in ejus decollationis festo dicitur *Gloria*. Melius ergo Burcardi satisfacit responso, agentis, Ecclesiam Rachelisploratus, & ululatus figuram gerentem, talem proinde mœstitiæ propter Innocentium crucidationem demonstrare, quæ opinio ab Amalario, lib. 1. de Eccl. off. cap. 41. approbatur, qui etiam addit propter genericum dolentium commiserationem, Ecclesiam in hac die cessare ab hujusmodi lætitiæ signis. Imò in Cæremoniali M. S. Benedicti, qui de anno 1140. fuerat Basilicæ Vaticanæ Canonicus, legitur propter doloris signum, quòd [In isto die Romani non comedunt carnem, nisi venerit in Dominica,] in quo die ressumuntur lætitiæ verba, ut in Missalis Rubrica. Quando in Missis votivis dicatur *Gloria*. Vide *Missæ votiva*.

GLORIA, LAUS, ET HONOR &c. quod canitur ad processionem in Dominica Palmarum, à quo compositum. Vide *Palmarum festum*.

GLORIA PATRI &c. Hunc laudis hymnum ex traditione Apostolica institutum fuisse docet D. Basilii apud Baron. An. 325. nu. 173. & 174. Ac ibidem ostendit Concilium Nicænum addidisse illa verba, *Sicut erat in principio* &c. ad confutandum Arianorum errorem, asserentium Filium Dei non fuisse ab æterno; nam hi hæretici, sicut formam baptismi depravarunt, sic etiam adulterarunt hujusmodi hymnum, blasphemantes hoc pacto: [Gloria Patri per Filium in Spiritu Sancto. D. Basilii ibidem.] Non tamen verum est præfatum Concilium hunc hymnum decantari statuisse in fine cujuslibet psalmi, quod clarè ibidem demonstrat Baronius. Sed quantæ virtutis sic hic sacer hymnus, sufficeret referre id, quòd de quodam simoniaco Episcopo narrat Baronius, An. 1055. nu. 15. & seqq. nam cum in Lugdunense Synodo ab Hildebrando (qui postea fuit Papa Greg. VII.) Apostolicæ Sedis Legatus simoniacus ille examinaretur, & nullus testis contra illum inventus esset; corruerat enim reus omnes ejus

accusatores pecunia; tandem Legatus illi iussit, ut prædictum hymnum pronuntiaret, qui nunquam potuit *Spiritus Sancto*, quem offenderat, proferre. FR. Fuit & Leontius genere Phryx in episcopatu Antiocheno Stephani successor, & Arianus, quem Theodoretus, lib. 2. eccl. histor. cap. 10. animo versutum, & saxis in undis maris latentibus similem appellat; qui ut ejus perfidiam simularet, in psalmodia præfata SS. Trinitatis glorificationem submisit cantabat, ut refert idem Auctor loc. cit. cap. 24. sic inquit: [Primum, tamen si fordidus erat arianæ blasphemix inquinatus; tamen eas callidè admodum occultare studuit. Etenim cum Clerum, & laicam etiam multitudinem in duas partes divisam cerneret, & alteram, quo laudes Filii magis celebrarent, hanc conjunctionem (ET) adhibere; alteram autem, hanc propositionem (PER) in eodem ponere, & cum ad Spiritum Sanctum ventum esset, præpositionem (IN) adijcere; ipse totam glorificationem tacitus secum recitaret, adè ut qui prope eum erant, solum hanc particulam IN SÆCULA SÆCULORUM audirent.] De quo etiam Nicephorus, lib. 9. cap. 27. 24. & 29. Erat etiam laudabilis Sanctorum Patrum stylus conciones terminandi glorificando trinas Dei Personas, & ob diversum declinandi Divinarum Personarum modum, ortæ sunt ex scetulo variegatæ quæstiones, & apologix à laudato Baronio, An. 371. nu. 71. & seqq. relata. Et quomodo variè proferebatur in Occidentali Ecclesia, & in Orientali. Vide eundem Cardinalem, An. 382. n. 20. Itaque Damasus Papa hunc hymnum in fine psalmodiarum decantari statuit, Baron. ibidem: || Ficticia tamen est sub nomine Hieronymi ad Damasum epistola, in qua Pontificem exhortatur, ut ad exemplum Orientalium in Ecclesia Romana hymnum Gloria Patri introduceret. Vide Baronii loco proxime citato. Concilium Toletanum IV. cap. 12. statuit sub pœna excom. ut in Ecclesia Hispaniæ in fine psalmodiarum pronuntiarentur verba Apocalypsis: [Gloria, & honor Patri, & Filio, & Spiritui Sancto in sæcula sæculorum. Amen.] In prolatione Gloria Patri detegere caput, illudque inclinare, qui in Choro sunt: non verò se erigere debent, ex præscriptione Episcopalis Cæremonialis, lib. 2. cap. 1. Eadem cæremonia adhibenda est ex laudabili consuetudine ad verba inter psallendū occurrentia, nempe, [Sic nomen Domini benedictum & c. Sanctum, & terribile & c. Benedictum nomen Majestatis & c. Benedictus Dominus quotidie & c. Benedicamus Patrem, & Filium, cum Sancto Spiritu. Gavant. sect. 10. cap. 2. n. 9.] Omittitur Gloria Patri ex decreto præfati IV. Concilii Toletani in signum mœroris ad responsoria hebdomadæ Passionis, sic etiã in introitu Missæ ejusdem temporis, & ad Psalmū *Lavabo*, sicut & in Missis defunctorum; sed in aliis psalmis hujusmodi finalis non relinquitur, nisi in triduo majoris hebdomadæ; Psalmi enim operationes significant; ideo Ecclesia non incipit desistere, nisi in dicto triduo, quia Judæi in hebdomada Passionis, verbis, consiliisq;

in Christum machinabantur, sed in triduo majoris hebdomadæ ejus divinam personam conculcantes, operibus maligni sunt. Durand. lib. 6. cap. 6.

GLORIA TIBI DOMINE. quare non dicitur in Evangelio Passionis. Vide *Passio*.

GLOSSA, γλῶσσα, lingua significat, sic appellatur textus interpretatio; nam sicut illa explicat sensum mentis, sic glossa mentem textus declarat. *Glossa ordinaria* utriusque Testamenti à Strabone Fuldeni Monacho Rabani discipulo, ann. 840. composita fuit, quæ postea aucta, & ornata est à posterioribus. Bellar. de Script. Eccles. Anselmus verò Laudensis Scholasticus interlinearem glossam composuit. Idem Bellar. FR. Vel dici potest etiam à verbo latino *Glos*, quod sororem significat, l. 4. §. gradus, ff. de gradibus, & affin. quasi sit foror textus.

GLOSSEMARIUS, Glossator.

GLUMULUM, idem ac gluma, grani, nempe, frumenti folliculus. [Licet quidam certissimi fructus manipulos Evangelicis novalibus ubertim pullulantes, & granigera spicarum glumula germinantes. Aldhelm. lib. 3. de Virg. cap. 9.

GLUTO. Gulosus, [Ipse hospes nudus, & à glutionibus exinanitus, in Reg. Magist. S. 2.] FR. licet mendose in originali habeatur *Gluttonibus*; sed unico, T, scribendum docet Ambrosius, inquit: [Sic amat diabolus filios suos, ut perdat, sicut amat glutto porcellam, ut comedat.] Nomen enim à verbo *Glutio*, cujus compositum *De-glutio* proveniens est.

GNATHO, gena, maxilla, aut bucca, à vocabulo græco γνάθος idem significat; hinc apud Terentium *Gnatho* parasitus introducitur, sed propriè Alopum significat, qui ad populū oblectamentū propter mercedem genas inflat, alapasque patitur. [Qui his præ sunt muscos, musicas, saltatriculas, tibicines, ridiculos gnathones, parasitos, turbam vanitatis comitem, atque pedisequam. Asterius Episc. homil. de Divite, & Lazaro.] Unde *Ganassa* (id est, maxilla) Itali dicunt.

GNIDIUM VINUM. Vide *Colarum*.

GNOSTICÆ hæretici. Vide *Agnostæ*.

GNOSIMACHI, hæretici, & græco vocabulo Γνωσιμαχου, id est, sapientiæ inimici; renuebant enim hi Sacræ Scripturæ peritiam, illam merant curiositate appetentes, ac solum opera bona ad salvationem necessaria esse asserbant. FR. Utrum idem fuerint, ac *Gnostici* & *Gnoitæ*. Vide Baronium, An. 68. n. 12. An. 120. n. 2. 125. 26. 37. & 38. An. 145. n. 3. Et Latini Latini, epist. tom. 1. par. 2. pag. 344. & 345.

GNOSTICI, hæretici propter excellentiam scientiæ se ita appellare voluerunt. Animam, naturam Dei esse dicunt; bonum, & malum Deum suis dogmatibus fingunt; quos propriè Menandri sequaces fuisse, S. Irenæus, lib. 3. cap. 4. docet. Vide *Menandriani*. Nihilominus multæ aliæ sectæ hunc speciosum titulum usui patæ sunt, qua de re inter sacros Scriptores orta est deinde opinionum diversitas circa Gnosticorum hæresiarcham, cum multæ hæreticorum sectæ gloriantur sint

hoc nomine; imò nonnulli Catholici ab hæresis macula immunes, ex superbia, & ambitione nomen hoc affectabant, ita Clemens Alexandrinus, lib. 1. Pædag. cap. 6. testatur. Vide Latinum loc. cit. & hic *Scorpiacum*.

GOG. Vide *Mogog*.

GOLGOTHA, vox hebraica, quæ cranium significat. Vide *Cranium*. Mons est, in quo Christus crucifixus fuerat, quod hebraicè propriè dicitur *Golgothæ*, ut Origenes Auctor est tract. 35. in Matth. quem secuti sunt Tertullianus, lib. 2. contra Marcion. cap. 4. Basilius in Lev. cap. 5. Athanasius Serm. de Passione, & Cruce Domini, Cyprian Serm. de Resurrect. Dom. Epiphanius hæref. 46. Chrysoft. in Joan. hom. 84. Ambros. epist. 5. lib. 9. Acque ingeniosè quidem D. August. rationè affert, quare Christus in calvarie loco crucifigi voluit; ubi Adam sepulchrum fuisse traditur, sic inquit: [Et dignus erat, fratres, ut sanguis ille pretiosus etiam corporaliter pulverem antiqui peccatoris, dum dignatur stillando contingere, redemisset videatur. Serm. 71. de tempore.] Contrarie tamen opinionis fuit D. Hieronymus, quia Adam in Hebron sepultus est, ex Josue c. 14. ubi sic habetur: [Nomen Hebron antè vocabatur Carjath Arbe: Adam maximus ibi inter Enacim situs est.] Idèò existimat Hieronymus *Calvarium* ita vocari, ex eo quia ibi reorum capita detruncabantur; ibique humi eorum crania dispersa reperiebantur: sed ultra quam quòd hoc nomen Adam hebraicè hominem significat; propterea verba Josue: [Adam maximus inter Enacim] intelligi possèt; Homo maximus inter Gygantes: *Enacim* enim hebraicè Gygantes significat, quorum ossa in Hebron Joseph Hebræus usque ad sui ætatem ostensa fuisse, lib. 5. Antiq. cap. 2. testatur. Baronius autem An. 34. nu. 115. Sanctos Patres pro affirmativa sententia contra Hieronymum defendit. Insuper Villalpandus in Apparatu Urbis Hierus. lib. 1. cap. 9. & Martinus del Rio in panegyrico 7. de Beata Virgine ex opinione Honorii Augustodunensis, Noemû, ajunt, in Arcâ corpus Adami convexisse, & post caratylsmum illius ossa ad instar pretiosissimi thesauri pro diviso ejus filiis consignasse, unde Semo Noemi primogenito cum cranium habere contigisset, in præfato monte illud condiderat. Hac fortasse de causa usus pingendi obtinuit, ut ad Crucifixi Redemptoris imaginis pedes craniû primi mortalisi effigiari soleat; nam æquè à mortis Triumphatore illius cranium calcari debuisset, per quem mors introducta fuerat; deque eo concinit Ecclesi. 38. [Qui mortem nostram moriendo destruxit:] Fuisse etiam traditionem, in hoc monte Abrahamû suum unigenitum pro divina obedientia sacrificio destinasse, SS. Patres apud Baron. loc. cit. affirmant, & usque ad præsens ex relatione peregrinorum locus ad illud sacrificium destinatus ostenditur. S. Basilius Seleuciæ Episc. orat. 38. cõtra Judæos inquit, quòd ante Christi crucifixionem, quædam mulier in hoc monte infantem cum cornibus in capite peperisset, per quod omen, multi tunc prædixerant locum illum

pro aliquo reali ædificio destinatum fore, ac Christi cõlestis Regis crucifixione postea verificatum fuit, cui gloriose ad es facti ac sunt. FR. Adrianus autem Imp. idolo Veneris hunc montem profanaverat, ind: quæ *Venerarum* montem appellatum fuisse, Baron. An. 137. n. 6. & 7. refert.

GOLIA, de familia Goliæ qui dicuntur. Vide *Goliardus*.

GOLIARDUS, Jocolator, scurra. [Stravimus, quòd Clerici ribaldi, maximè qui goliardi vulgò dicuntur, & nuncupantur, per Episcopos, & alios Ecclesiæ Prælatos præcipiantur tondi, vel etiam radi; ita, quòd non remaneat in eis clericatus tonsura. In quodam Concil. à Bochelio in deerer. lib. 8. tir. 70. c. 6. allato.] In quadã Synodo Parisiense hujusmodi Clerici appellantur *Defamilia Goliæ*. FR. [Clerici qui &c. se jocolatores, seu goliardos faciunt, aut bufones; si per annum artem illam ignominiosam exercuerint, ipso jure sint infames, de vita, & honest. Cleric. in sexto cap. 1.] Glossam tamen in additione ibi ait esse gallicum verbum: sed Jo: Andreas ibidem habet Glossam pro suspecta.

GOLIARDENSIS, idem ac *Goliardus* suprã. [Recentium autem quidam famuli, vel mancipia, vel illi, quos folomes goliardenses appellare. Matth. Paris. an. 1229.]

GOMOR. Mensuræ species in Sac. Scriptura, quæ duodecim sextarios continet; licet secundum communiorè opinionem quinque tantum sextarios continebat. *Gomor* namque erat decima *Ephæ* pars: sextarium continebat mediam *Cotylam*. In Ezechiele autem, cap. 45. eadem est mensura *Bati*, & *Ephæ*; ergo mensura *Gomor* erat decima pars *Bati*, centum & viginti libras continentis. FR. Vide Latinum in ejus Biblioth. Sac. in Epiphanium, tit. de mensuris, & ponder.

GOMORRA. FR. Galatię regio: [Qui nunc à Græcis Galatæ nuncupantur, olim dicti sunt Gomorritæ, quos Gomor instituit. Joseph Hebr. lib. 1. Antiq. cap. 11.] De Gomorra, & Gomorritis sæpè in Sac. Script.

GOMPHUS, clavus. [Cervices ponimus antè plumbum, & glutinum, & gomphos; sine capite sunt dii vestri. Tertull. advers. Gentes.] Vox græca γόμφοι, quæ non solum clavum ferreum, sed etiam allulam significat.

GOSACCHI, populi. Vide *Gasachio*.

GOSPEL, Evangelium ex antiquis Saxonis dictionibus *God Spol*, idest, Dei expositio, sive historia.

GOTHIA. Vide *Septimania*. Gothicus titus. Vide *Mozarabicus*. Gothi. Vide *Alani*. *Magog*.

GRABATARI, dicebantur illi, qui expectabant suscipere Sacramentum Baptismi, quando infirmi jam desperabant salutem in lecto jacentes, qui *Janici*, & *Lefticarii* etiam dicebantur.

GRABATUS, vox græca γράβατος, lectus humilis. [Tolle grabatum tuum, & ambula. Jo: cap. 5.]

GLADILIS PANIS. FR. de quo sæpè in Theodosiano Codice, dicebatur panis, qui pauperibus

in quodam eminenti loco Civitatis Constantinopolitane distribuebatur; & Metaphrastes ait, quod pro tali quotidiana distributione numerus octuaginta millia panum requirebatur.

GRADINGUS. FR. persona in gradu dignitatis constituta, sic in vita S. Fructuosi Bracarenfis Episcopi, in qua, ut ostendatur Benedictæ nobilitas, dicitur: [Benedicta clara genere, atque gradinga, Regis sponsa.]

GRADUALE. Antiphona, quæ post Epistolam notatur. Vide *Cantatorium*. Dicitur etiam *Membrana*. Vide *Conc. Laodic. hic in dict. Cantus*. In ritu Ambrosiano *Psalmellus* vocatur, quia penes Ambrosianos quoddam responsorium significat, quod in Maturino feriali Quadragesimæ recitatur. Dicitur *Graduale*, non quia in gradibus Altaris canebatur, ut quidam malè autumant; sed ex eo, quia dum Diaconus ad petendam benedictionem Celebrantis, & dum ascendebat gradus ambonis ad canendum Euangelium, ne in silentio vacet totum illud tempus sine cantu, tunc in Choro canitur graduale, ita Bellarm. lib. 1. c. 16. de Missa. FR. Imò solet Romæ à Cantoribus Graduale celerius, seu tardius canendo respectivè ad functiones Diaconi commensurari: Æ: Non desunt tamen pro opinione priori insigniti Auctores, qui in verbis Ord. Romani insistantur, ubi sic habetur, [Cantor cum cantatorio ascendit, & dicit responsorium Graduale.] FR. sed verbum *Ascendit* non intelligitur tantum de gradibus Altaris, verum etiam de gradibus ambonis: Æ: Gradualia autem à DD. Gregorio, & Ambrosio, nec non à Gelasio composita fuisse, quæ Cælestinus I. in Missa cani iussit, Sigibertus ann. 426. & Rupert. lib. 2. de divin. off. c. 11. quæ ordinatio in sui initio apud Hispanos non modicam difficultatem passa est, eò quia Conc. Toletanum IV. inter epistolæ, & Euangelii spatium pro eo interim aliquid cani prohibuerat. Symbolum laboris, ac pœnitentiæ esse graduale docet Rupertus, sic inquit: [Graduale ad pœnitentiæ respicit lamentum, cantus asper, & gravis, ad eò ut illud excellentibus efferre vocibus, nec usus, nec decus sit; significat enim non requiem remuneratorum, sed laborem operantium. De divin. off. lib. 1. c. 34.] Quare tempore paschali, quod est symbolum beatitudinis, & requiei æternæ, non dicitur graduale; excepta tamen hebdomada prima tantum propter Neophytos, ut ex gradualibus intelligant, ac discant, quod in vocatione, qua vocati sunt, laborare, & continuo se exercere debeant, ut Rupertus insinuat, inquit: [Graduale, quod est cantus laborantium in hac peregrinatione, jam dictum est, ad hos dies Resurrectionis usque ad Pentecosten non pertinere; sed propter baptizatos per hanc hebdomadam in officii additum esse; ita tamen, ut sicut his, propter quos additum est, nihil aliud laborem, quem arripuerunt, præfens sublevet gaudium de recenti remissione peccatorum, de divin. off. lib. 8. c. 1.] In Octava tamen Pentecostes, licet Neophyti præfentes fuisse, nihilominus Graduale non canebatur, cum gloriæ ea heb-

domada sit symbolum: [Propter quod diebus post Pentecosten de officio tollitur, quia, videlicet, dies illi futurum in regno Dei felicem sanctæ Ecclesiæ statum significant. Idem Rupert. lib. 1. de divin. off. cap. 34.] Item graduale dicitur etiam liber, in quo gradualia continentur, sicut *Cantatorium* quoque dicebatur; à Joanne tamen Beleth, c. 59. de divin. offic. *Graduarium* vocatur.

GRADUALES PSALMI. Vide *Psalmus*.

GRÆCITIM, & *Græcatus*, græco more significat. Vide *Depallo*.

GRÆCITAS. FR. græca facundia, l. unica, Cod. de stat. lib. Urb. Rom. ubi aliqua exemplaria *Græcitas* mendosè habent.

GRÆCOLONUS, qui Græcam linguam callet: [Græcolonus meus, id est, græcæ linguæ gnarum, qui non signorum signis, sed digitorum, seu capitribus nutibus cum venditore emptor loquebatur: tantique nummismate quatuor, quanti græcolonus obsonium uno. Luitprand. in legat.] Sed dubito, an inficitia Librariorum scribendum sic potius *Græcosonus*, seu melius *Græcologus*.

GRÆCORUM RITUS, & alia. Vide *Acolytus*, *Aqua benedicta*, *Aquemanile*, *Archidiaconus*, *Archiepiscopus*, *Asteriscus*, *Baptismus*, *Brachialia*, *Breviarium*, *Calix*, *Camelaucium*, *Camilabo*, *Camisator*, *Campana*, *Capula*, *Candela*. Psaltes in dict. *Cantor*, *Canon*, *Cantus*, *Cartophylax*, *Cherubim*, *Chasma*, *Cingulum*, *Cinerum dies*, *Communio*, *Complectorium*, *Conceptio B. M. V. Concha*, *Concionator*, *Corporale*, *Crucigerus*, *Dalmatica*, *Deo gratias*, *Diacenisimus*, *Diaconicum*, *Diaconissa*, *Dominica*, *Dominica nova*, *Dominica orthodoxa*, *Domnus*, *Epigonation*, *Epimanicion*, *Epiphania*, *Episcopus*, *Epistola*, *Epirachelion*, *Euangelismus*, *Euangelium*, *Euchologium*, *Exorcacaceli*, *Facio*, *Festus*, *Flabellum*, *Forceps*, *Galilæa*, *Gammadia*, *Genusflexio*, *Hofia*, *Hymnus*, *Jejunium*, *Immersor*, *Leftio*, *Legatus à latere*, *Linoslima*, *Mandyas*, *Manipulus*, *Margarita*, *Melchiora*, *Menæum*, *Menologium*, *Metanea*, *Missæ*, *Missæ siccæ*, *Mitra*, *Monobambulum*, *Myrophori*, *Myrum*, *Mystagogia*, *Mystagogus*, *Mystes*, *Mystarchus*, *Necorus*, *Neophylax*, *Nimbus*, *Nobilissimus*, *Nomen*, *Monicus*, *Octava*, *Offertorium* in significatione tobalicæ. *Officium B. M. V. Officium Desunctorum*, *Oleum Sancti*, *Orarium*, *Ordo*, *Ofus*, *Pallium*, *Panhyperebasius*, *Papa*, *Papalebra*, *Pappias*, *Parasceve*, *Pascha*, *Patena*, *Patriarcha*, *Pax*, *Pentecostarum*, *Pentecostes*, *Periodentis*, *Perizoma*, *Piscina*, *Præsentatio B. M. V. Processio*, *Procerus*, *Procedicus*, *Prothesis*, *Protanotarius*, *Protopapas*, *Protoplastus*, *Protopostulator*, *Protopsaltes*, *Protosebastes*, *Protosecretarius*, *Protostator*, *Provestiarius*, *Psalmion*, *Psalmista*, *Pynxis*, *Referendarius*, *Sabbatum*, *Saccus*, *Saccellarius*, *Saccularius*, *Sacrarium*, *Sanctificatus*, *Serophylax*, *Scola Græcorum*, *Scriiniarius*, *Sebastocrator*, *Secretarium*, *Semantarium*, *Sepimum*, *Sequester*, *Stauracinus*, *Stauropogium*, *Staurophylax*, *Szicarium*, *Subdiaconus*, *Suppedanea*, *Symandrum*, *Synapsa*, *Syncellus*, *Tonsura*, *Transfiguratio*, *Tridium*, *Troparium* in dict. *Tropus*, *Tufa*, *Viticium*, *Viscatio B. M. V.*

GRAMALLA, vestis longa, & lugubris. Errat tamen Jo. Garzias in Annotationib. Concil. Bracar. can. 1. existimans hanc vestem appellatam etiam fuisse *Granum*, quia, ut suo loco dicitur *Granus* potius comam significat. FR. Ego tamen puto esse eandem gramallam, ac *Amphimallam*; nam particula græca *αμφι* nonnumquam latitudinem, & magnitudinem significat, ut *αμφιπέδιον*, idest, latus clipeus, qui totum corpus tegit; quo antiquorum mos erat uti, quorum unum in Armata, quam vulgò vocant, Equitum Melitenſium vidi adhuc asservatum: sic *αμφιμας*, nempe, abundans, magnus, copiosus, ingens, & similia græca vocabula: hinc Amphimalla dictio est composita ex *Amphi*, scilicet ampla, longa, grandis, & *Malla*, hoc est, villosa: eodem modo *Gramalla* significat *Grandis malla*; nam solet fieri laræ, & longa ex laneo & lugubri panno villosa, italice *Bajetta* sive *Saja* à *viverfo* appellata, & adhuc in Sicilia, ac Melita similis lugubris vestris *Gramaglia* dicitur. Vide *Amphimalla*, *Granus*.

GRAMMATICA. FR. pro fabula. Glossa in can. cum multa, dist. 86. Hic obiter notandum, quòd ad Honorii III. usque tempora nulla alia Grammatica extabat nisi Donati, argum. ex c. 15. de atat. & qual. ordin. Itaq; antiquitus Poetarum interpretes (teste Svetonio de Illustribus Grammaticis) Grammatici dicebantur; imò idem Sveton. in præfat. ejusdem opusculi inquit, quòd tales Grammatici, Poetæ, & Oratores semigræci erant. In præallegato canone Grammaticam, idest, poeticam fabulæ expositionem denotat.

GRAMMATOPHORUS; *γραμματοφορος*, literas ferens, tabellarius. D. Basilius, epist. 1.

GRANARIUM. FR. horreum. In extravag. Jo. XXII. de verborum signif. Vide *Granicum*.

GRANATIARIUS. FR. qui custodiam granarii habet. In Constitut. Cluniacen. can. 64.

GRANATICUM, pensio, seu canon, qui in frumento solvebatur. [Abjectis siliquis, oneribus, vel granaticis. S. Gregor. in Regist. lib. 1. c. 42.]

GRANDITER, ingenter, magnoperè. [Quamquam mirandum granditer non sit. Sidon. lib. 3. c. 3.]

GRANGIA, territorium ad Monasterium spectans. [Ibique Abbas grangiam instituit, & ædificavit, in vita S. Rogerii.]

GRANGIARIUS. FR. Monachus exactor proventuum ex grangiis. [In Cellarios, & Magistrum Novitiatorum, Sacristanos, & Grangiarium, & omnes alios Officiales nominatim ordinavimus, ut decet. Bullar. Casinen. tom. 3. Constit. 371.]

GRANICUM, horreum.

GRANUS, hæc vox reperitur in decreto Concil. primi Bracar. can. 29. ubi sic habetur: [Item placuit, ut lectores in Ecclesia habitu seculari ornati non psallant, neq; granos gentili ritu dimittant.] Sic etiam ubi nos in vulgata Sacra Scripturæ lectione legimus: [Discriminavit crinem capitis sui, Judith. c. 10.] quidam antiquus interpretes sic legit, *Granos fecit &c.* Itaque errat Jo. Garzias, qui putavit hoc nomen apud Isidorum vestem laicalem Clericis vestitam significare, ut

in dict. *Gramalla* assertum fuit. FR. Sed in correctis Codicibus præfati Concilii *Gradus*, & non *Granus* legitur: sic habetur in tomo Conciliorum Colonæ Agrippinæ per Jo. Quentel. 1551. edito. Item in editione Veneta sub auspiciis Sixti V. per Dominicum Nicolinum 1585. & in aliis subsequentibus impressionibus semper legitur *Gradus*. Dicitur igitur canon de indumento in Choro, ac de modo psallendi agit, sicut & sequens can. 30. ubi inquit, [Placuit, ut veteris testamenti nihil poetice compositum in Ecclesia psallatur: sicut & Sancti præcipiunt canones.] Seu si de vestium ornamentis sermo est, fortasse *Granus* idem ac *Guarnachim* erit. Vide suo loco. Seu potius ubi antiquissimè, ac innominatè Auctor de Judith dixerat, quod granos fecerat, inrelligendum est illam capillos suos cincinnatos, ac crispas discriminasse, & quodammodo crispas villositatem in panno laneo resultantem (Italice *Bajetta*, ut in dict. *Gramalla* dictum est) imitasse.

GRAPHIA, græca dictio, idest, scriptura, à verbo græco *γραφω*. [De graphia pro latore, ut eam asserim. In capit. Ludov. Imp. Addit. 3. c. 73.]

GRAPHIO, scriba, notarius; apud Anast. Biblioth. in Hadriano *Graphones*, & *Graphiones* legitur. Apud Baron. ann. 774.

GRATIA, idest, collusio. Vide *Colludium*, *Insuferibilis*.

GRATIANUS Decreti collector. Vide *Canon*, *Palea*.

GRAVIO, Comes, à dictione theutonica *Graf*, inde *Langravinus*, idest, Provinciæ Comes. Leges Salicæ, & hist. Longobard. lib. 5. cap. 36. Vide *Catipanus*.

GREGORIUS MAGNUS. Vide *Dialogus*, *Nimbus*, *Schola cantorum*, *Suboculare*.

GREGORIUS NAZIANZENSIS, dicitur Theologus junior. Vide *Theologus*.

GREGORIUS NEOCESARIENSIS. Vide *Thaumaturgus*.

GREMIALE, pannus pretiosus, qui ponitur in gremio Episcopi, quando in cathedra, seu salsistorio Pontificaliter celebrando sedet; solet in medio ejus poni Crux.

GREMIO. Vide *Catus*.

GRISEUS MONACHUS, idest, Cisterciensis, quia in primordio illius instituti grisei coloris habebant cucullum, ut Scriptores illius sæculi referunt. FR. potius laicum, seu conversum Cisterciensem significat; nam laici illius ordinis griseo colore vestiuntur. Generaliter autem Cistercienses S. Bernardi tempore *Albi* dicebantur, ut ex ejus, & Petri Cluniacensis epistolis liquet.

GROSSA. FR. dicitur portio, seu præbenda canonialis, quatenus à distributione sit divisa; aliàs mensa communis dicitur. Quaranta in summa Bullar. de residentia. Vide *Vifinale*.

GROSSESCO. FR. Crascesco,] Sicque fit, ut quotidie deteriorer fiant, dum in eis culpa grossescit. D. Gregor. in Regist. lib. 7. epist. 53.

GRUMUS. Vide *Chomatum*.

GRUNNA, locus cœnoscus, in quo grunniendo lues.

- sues se resolvere solent. [In grunna profunda : In vita S. Brigittæ] ubi perperam Gronna Canisius legit.
- GRUTARIB.** [Qui vendebat grutaria. Palladius in S. Macario] ubi malè ejus Interpres vertit, *Vendebat bellaria*; nam græca dictio, *γρυδαρια*, rem frivola, & levis momenti significat.
- GRYMPA**, sic à Catanensibus prodigiosum D. Agathæ velum appellatur; fortasse à verbo græco *γρυπναιω*, quod involvere significat: solet enim ad hastam hoc sacrum velum involutum populo ostendi, vel quia involutum conservatur, vel tandem quia ad caput martyris obvolvebatur: est quidem satis longum, colorisque castanei, & in extremitatibus auro ornatum, quod vidi, & veneratus sum; alii tamen *Gryphia*, vel *Grypa* scribunt.
- GUADIA**. FR. obligatio, vadimonium, vel fidejussio solvendi, aut aliud faciendi. Glossa in l. si quis alii quadam, de debitis, & vadimoniis. Bullar. Casin. tom. 2. confit. 207. n. 2. [Si non habuerit unde summam persolvat, semetipsum per quadam in servitio Principis tradat. In iisdem legibus, lib. 1. tit. 15. Unde verbum *Inguadio* derivatur, id est, pignoro, seu obligo, l. si quis liber homo, de exercitalibus, & in Bullar. Casinen. passim; eodemque sensu vulgariter in aliquibus locis *Inguadiare*, id est, matrimonium contrahere dicitur ratione mutue obligationis. Vide *Guadianus*, *Guadigio*, *Invadio*, *Pignera*, *Plegaria*, *Prelegio*, *Vador*.
- GUADIANUS**. FR. fidejussor, l. final. ut de debito scandalis, & compositionibus.
- GUADIGIO**. FR. fidejubeo, vadimonium præsto, l. ut omnia, de debitis, & quadimoniis. Ex tali contractu italicum verbum *Guadagnare*, nempe, lucrari derivatum censetur.
- QUALAPUR**. FR. furtivus, vel alienis vestibus uti, seu alienis vestibus quis se transformari, ne cognoscatur ob malum finem, significat, l. final. de eo, qui aliis antesteterit.
- QUALIDONIA**. FR. adunatio, l. de Sacramentis, de aggressionem in vico, quæ etiam *Guildonia* dicitur ibidem.
- QUALDUM**, nemos, ex theutonico vocab. *Vvald*. [Cellam de Gentiana, cum gualdo, terris, & sylvis. Leo Ostien. in Chron. Casin. lib. 1. c. 39. 53. & 55. & Vide *Vvaldora*.
- GUANILO**. FR. proditor, insidiator: ortum habuit hoc vocabulum à quodam *Guanilo*, seu *Vranilo* nomine, qui communiter Episcopus Sennonensis appellabatur: is enim à devotione Caroli Calvi, in contrariam factionem Ludovici Caroli fratris transiverat, hinc rebelles postea *Guanili*, seu *Guanilones* appellati sunt. Marth. Paris. Sic etiam antiquitus violator fidei *Bara* dicebatur, à quodam Barcinonensi Comite *Bara* nomine, qui à fide Imp. Ludovici Pii discesserat.
- QUANTO**. Vide *Chirotheca*, *Gula*, *Manisia*, *Vuanto*.
- GUARDIANUS**. FR. in Franciscanorum regula superior. Extrav. Jo. XXII. de verbor. signif. c. 1.

- GUARNACHIUM**. FR. vestis ornamentum. Glossa in clement. de statu Monachor. c. 1. Vide an idem sit ac *Granus* supra.
- GUARENUM**. FR. confeptrum beluarum. [De piscibus stagnorum, vel beluis guarenorum, quos profusu, vel esu suo consumit, vel sine fraude donari contigerit, decima non solvitur. Extrav. comm. de decimis.] Vide *Garena*.
- GUARENTO**. FR. defendo alterius causam ex evictionis obligatione. In lege Longobar. Alii tamen *Guarentiso* legunt.
- GUASTALDUS**, idem ac *Gastaldus* supra.
- GUBA**, sive *Cuba*. [In cisterna veteri, quam gentili sermone Syri cubam vocant, quinque caricis per singulos dies sustentabatur. D. Hieronymus in vita S. Pauli Ereim.] Ex hoc Syriaco vocabulo, quando ibi morabatur equicum Hierosolymitanorum Religio, originem habuit denominatio *Guba*, quæ est penes ipsos carcer profundus, & obscurus. FR. Hispani tamen *Algoa* per angustum cubiculum, & Catalani *Algorfa* cameram superiorem denominant à syriaco, seu potius arabico vocabulo *Gorfa* in eodem significato, quo etiam Melicenses utuntur. Latini etiam *Cubam* recte Festo lecticam appellabant, unde postea *Cubiculum* dictum est, ubi cubatur.
- GUELF**, & *Gibellini*. FR. diurnæ, & perniciosæ factiones in Italia, & in reliquis deinde Europæ partibus, de quibus inter secularis historiarum scriptores agunt Jo. Villanus, Scipio Ammiratus, tom. 1. hist. Florent. Flav. Blondus decad. 2. lib. 7. Cherubinus Ghirardaccius, in hist. Bonon. par. 1. pag. mihi 146. ac alii. Et inter Ecclesiasticos Scriptores, Odoricus Raynaldus, ann. 1304. Auctor vitæ Gregor. Papæ IX. in calce ejusdem Decretalium. Inter Juristas verò Bald. in l. 1. ad fin. ff. quod jusque, Marian. consil. 22. colum. 2. lib. 1. post Nellum, in tract. ban. in 1. part. 2. temp. quæst. 16. Barr. in l. si quis à filio, §. ult. de legat. 1. Martinus autem Crusius de etymologia horum nominum hæc habet [Initium Gibelinæ (Vvaibelinæ à patria Contradi Regis) & Vvelficæ concertationis. In Annal. Sevicor. part. 2. lib. 10. cap. 3.] Vide quæ diximus in dict. *Dracognarius*.
- GUERRA**, bellum, quod licet barbarum vocabulum sit; usitatissimum tamen penes Juristas, quibus barbarizatio familiaris est, quod & apud Ecclesiasticos Scriptores non raro reperitur, præsertim apud D. Bernardum, serm. 3. de Resur. ubi ait: [Hæc enim adversus Deum inimicitias exercens est, & guerram crudelissimam &c. Volumus igitur vobis significare, quanta mala, & quantæ hominum strages in terra nostra ex guerris quorundam nobiliorum hominum acciderunt. Petr. Cellen. lib. 6. epist. 16.] FR. [Quamdiù inter nos, & illos guerra duraverit, §. decret. tit. 6. c. 12. Armis acceptis, seditionem fecit, & guerram. Ibid. rit. 19. c. 22.
- GUEUX**. Vide *Eranista*.
- GUIDAGIUM**. Vide *Padagium*.

GUIDELBORA. FR. res libera, l. si quis Ancillam de sponsalibus, seu libertate donata. Vossius.

GUIDO. FR. idem ac Dux, à ducendo. Vide *Ducarius*, & *Ducatrix*: Luitprandus in ejus hist. ait, quod idem sit *Guido* ac *Vgo*, seu *Hugo*: similiter *Luido*; unde [Luidonem, sive ut aliqui habent, Guidonem Spoletanum Ducem. Blondus decad. 2. lib. 2.] Idem, *Guidones* dicebantur Clerici à Carolo Magno Romæ instituti ad ducendos Peregrinos in visitatione sacrorum ejusdem Urbis locorum, eosque mortuos ad sepeliendum obligaverat, quæ Clericorum Congregatio dicebatur *Schola Guidonum*. De qua satis dictum est in distinctibus *Brodinatus*, *Diasfosis*, *Francia*, & in dict. *Porticani* dicitur.

GUIDONEA PORTA. FR. erat una ex quinque portis Vaticanæ Basilicæ, ubi nunc est porta sancta. Auctores apud Torrigium de Cryptis Vatican. secundæ editionis, pag. 582. ita appellata, quia ibi *Guidones* (de quibus suprâ diximus) residebant. Secunda porta dicebatur *Romana*, ex qua cives utriusque sexus ingrediebantur, Tertia, quæ est in medio, vocabatur *Argentea*, quia ab Honorio Papa I. argentea contacta fuerat, & à Leone IV. restaurata tandem ab Eugenio IV. ex ære co-operta eo modo, quo nunc videtur, (additione tamen excepta, quæ à Paulo V. pro conformatione ejusdem portæ amplioris redditæ facta fuerat) Quarta dicebatur *Ravenniana*; nam ad Ravennates, idest, Translyberinnos proximior respiciebat. Quinta vocabatur *Porta Judicii*, quoniam per eam tantum mortui inferebantur. Torrigius ibidem. Vide *Porticani*.

GUIDRIGILD. FR. pœna pecuniaria, l. si portuarius 17. de furtis. Vide *Geldus*, *Vvirgildus*.

GUIFFA. FR. ablatio rei alienæ, l. de decimis. Eod. tit. Vide *Hinso*.

GUIFFARE. FR. aliquid alterius sibi appropriare, l. si quis sua, de invasionibus, l. de decimis, tit. de decimis. Vossius tamen signum apponere explicat, quod in diem significatum incidit: nam signum titulum domini apponitur in re aliena sibi appropriata. Italicè verò *Grassare* pro usurari dicitur.

GUILDONIA. Adunatio. Vide *Gualdmonia*.

GULISARIUS. FR. idem ac *Belisarius*, dux, nempe, ille, cujus fortuna nimis tragica fuerat. Vide *Velum*.

GULA, chlorotheca: [Chirothecas ex pellibus arcturæ rubricatis, quas gulas vocant. S. Bernard. in ep. 3. ad Henricum Senonen. Archiep.

GULA AUGUSTI. Durandus, lib. 7. cap. 19. ait, quod ita appellatum fuerat festum S. Petri ad Vincula, quia Tribuni sibi sacras illas catenas ostentans, à vexata gulæ liberata fuit, ac ob tale nuntium illud festum institutum est; sed Breviarium Romani lectionis in hoc festo aliter narrat, quibus major est fides præstanda. FR. Mombritius tamen alius originem trahit, ubi de S. Petro in Vincula agit; quod scilicet, hoc festum ab Octavo Aug. institutum fuisset ob victoriæ conclusionem contra Antonium, quæ festiva me-

moria usquè ad Theodosii Imp. tempora duraverat; sed deinde ob filia ejus Valentiniani uxoris salutem applicatione vinculorum S. Petri recuperatam, prohibuit, ne posterum in memoriam augustalis triumphii amplius hæc dies celebraretur, cujus loco festum S. Petri ad Vincula solemnizari jussit. Hæc, nempe, est una ex tribus causis, propter quas hoc festum Sancti Petri ad Vincula institutum fuisse refert idem Mombritius in historia hujus solemnitatis. Romæ tamen exorbitantes comestiones ab Augusto Imperatore instituta adhuc tolerantur, quæ vulgò *Feragosto* dicitur. Vide *Sirena*.

GULIELMUS DURANTES, sive *Durandus*. Vide *Speculator*.

GULOSUS. Vide *Lecator*.

GUNA, & *Gunna*, tunica: [Orarium, & coculam, & gunnaam brevem nostro more consutam. S. Bonif. Epist. 74.

GUNNATUS, qui gunna indutus est. [Nec ipsa capiet eum, in quo ortus est pauper, & gunnata & c. Luitprand. in legat.

GURCEBOLDUS, textrinum instrumentum, quod ex verbali contextu radium textoris, quo subtegmen flammis inseritur, significare videtur. Itaque in vita S. Valburgis Virg. sic habetur: [Eam fore despicis zetas hyemales, & operosas ingrediens, gurceboldum, quem prius ad texendum erexerat, flexis dig'itulis texere cepit, ubi cum duabus vicibus ex glomice, sive trama, quam manu tenebat, in tela fila transponeret, & c. FR. de quo fortasse instrumento. Virgil. 6. Æneid.

Excussit manibus radii, revolutaque pensa.

GURDONICUS. FR. stultus, ineptus. [Audieris me tamen ut gurdonicum hominem. Sulpit. dialogo i. cap. 20.] Idem est ac *Gurdus*, de quo vocabulo Quintilianus ait: [Gurdos, quos pro stolidis accepit vulgus, ex Hispania traxisse originem audivi, lib. 7. cap. 9.] Sed ad Hispaniam ex Africa transmissum fuisse hoc vocabulum, ex Liberio testatur Gellius, lib. 16. c. 7. sic affirmans: Se gurdum ex Africa venientem accepisse.] Hodie tamen *Hominum gordum*, idest, pinguem intelligunt Hispani.

GURDUS. Vide *Gurdonicus*.

GURPIO, relinquo, relaxo. [Galenus sæpè mittit ad me licentiam ineundi connubii petens, illam se gurpisse, suamque pecuniam recepisse, licet verè protestans. Fulber. Cainoren. epist. 51.] Et clarior ex Ademaro in vita Caroli Magni, ubi ait: [Ibiq; multitudine Saxonum baptizata est, & secundum morem, omnem ingenuitatem illorum, & alodem gurpiverunt.] Alii tamen Scriptores *Vverpio* in eodem significato scribunt. [Nobis voluntario ordine vitus est læso vverpisse, vel cõdonasse. Marculsi formular. lib. 1. c. 13.] Et in Chron. S. Benigni, ubi de Ruperto Vicecomite agitur, sic habetur: [In ipso placito in præsentia Principum eodem serbo uverpivie, & Sancto Benigno reddidit.] Verbum hoc à vocabulo germanico *Vverpen*, quod significat ejicere, derivatur. Vide *Fistucus nodatus*.

GUTTRUM, vasis genus [Gutturum perniciousè adfore præcipit. In actis SS. Tyrſii, &c. Soc.]
FR. Gutturium vocat Feſtus.

GUTTERIA, dolor articulus, ſeu articularis morbus; [Nulla enim hujus generationis perſona extitit, quin clauda, vel aliqua pedum debilitate decenta, vel etiam dira affecta gutteria præteritum luat facinus. In vita S. Gundulæ.] FR. Hæc autem expoſitio eſt ex opinione Jo. Ludovici de la Cerda, qui tamen fallitur; *Gutteria* enim eſt in jugulis tumor ex humore picuiſo, frigido, nempè, & humido, in ſœminis præcipuè exuberante: hinc *Gutteria* non à vocabulo Italico *Gotta*; ſed à *Gutture* denominata eſt; de qua ſic Vitruv. lib. 8. c. 3. [Equicolis autem in Italia, & in Alpibus, natione Medullorum eſt genus aquæ, quam qui bibunt, efficiuntur turgidis gutturiſus.] De Alpibus incolis audivi, quòd ii turpem, & deformem utriuſque ſexus perſonam hæc gutteria carentem exiſtimant; imò quando alienigenæ hinc tranſeunt, non habentes jugulum ſine hoc ampullaceo tumore, illuduntur à pueris illius regionis, & tunc eorum genitrices filios redarguunt, ne illos irrideant, aſentes, quòd ſicut eos; illuſus Deus cum tali defectu creaverat, ſic etiam illudentes potuerat efficere. Itaque *Gutteria* necdum ex ſupradictis tumorem jugularum denotare manifeſtatur; ſed & ex Actis S. Uſſuarii apud Surium 19. Aprilis clarè probatur: ibi enim ſic habetur, [Orta eſt quædam in ejus collo ſæva nimis infirmitas, quæ gutteria dicitur ſermone gallico.] Atque Hubertus in vita S. Gundulæ, c. 6. §. 23. inquit,] Fœmineum genus gutteria obſcena.] Vide inſtrà *Gutturnoſus*, quare gutteria in ſœminis ex Hevæ peccato perveniſſe Hincmarus credidit.

GUTTEROSUS. Vide *Gutturnoſus*.

GUTTURNOSUS, qui jugulari tumore aggravatur. Quare Hincmarus in S. Remigio refert omnes illos, qui collectas ſegerés S. Remigii combuſſerant, tum eos, cumque deſcendentes eorum utriuſque ſexus à Deo mulctatos eſſe hæc, nempè, pœna; ut viri ponderoſitate, hoc eſt, calculis laborarent, & ſœminæ gutturali tumore, ſic ſcribens: [Verum tamen omnes, qui hoc egerunt, & qui de eorum germine nati fuerint, viri ponderoſi ſiant, & ſœminæ gutturnoſæ ſint] Fortaſſè meliùs *Gutteroſus* dicendum eſſet. FR. Gutteroſum appellat hunc tumore gutturali laborantem Ulpianus, inquiens: [Si cuiſi natura gutteroſus ſit, aut oculos eminentes habeat, de ædil. edict.] Diſtictio verò *Ponderoſus* non calculi morbum, ſed herniæ potiùs denotat, quod D. Gregorius prima parte Curæ paſtoralis, c. 6. & ult. ſatis declarat, inquiens: [Vitium, quippè, eſt ponderis, cum humor viſcerum ad virilia labitur, quæ proſectò cum moleſtia dedecoris intumeſcunt.] Præſatus Hincmarus ibidem moraliter docet ambos hos tumores ex primorum parentum peccato nobis provenire, nempè, herniæ, ſeu ponderoſitas in viris ex Adamo, qui noſcum originali peccato generavit, & in ſœminis gut-

teria ab Hevæ, quæ pomum vetitum præguſtaverat. Synonymum. Vide *Ramex*.

GYNECONA, γυναικῶν, locus pro mulieribus in Eccleſia deſtinatus, de quo alibi ſatis diximus. Refert Joſeph Hebræus, lib. 6. de bello Jud. c. 6. quòd in Jeruſolymitano Templo murus diviſorius inter mares, & ſœminas extabat. Dicitur etiam *Gynæceum*, γυναικείον. Item ſignificat locum, ubi ſœminæ Conſtantinopoli pro Imperatore veſtes texebant. Vide *Transenna*.

GYNECIARIUS, qui *Gynæceo* incumbebat, vel præſidebat.

GYPSA, vocabulum penitus ignotum, apud Aldhelmum.

O ſuperi talem terris avertere gypſam.

Aliquid ærumnoſum proſectò ſignificare videtur, fortaſſè à diſtione græca γῦψ, quæ vulturena ſignificat, & allegoricè rem peſtiferam Aldhelmus intellexerat; nam hoc volatile campos cadaveribus plenos frequentare ſolet. FR. ſeu potiùs idem malum augurium à mortalibus avertere ſuperos rogavit hic Auſtor, ad Antiquorum ſententias alludens, qui vulturis apparitionem inſœlix peſtilentiæ nuncium reputabant: quandoquidem Plinius, lib. 10. cap. 6. ſic ſcripſerat: [Umbricium aruſpicum noſtro ævo peritiſſimus tradit vultures triduo antè, aut biduo volare ubi cadavera futura ſunt.] Ac Plautus in Truc. clariùs expreſſit, cum de quibuſdam divinatoribus lepidè dixerat: [Jam quaſi vulturii triduo priùs reſdivinabant.] Quod tamen poſter naturaliter ſuccedere, cum ex aeris infectione vultures aſſuefacti animalium morticina frequentare, eis funerum ſercula abundare prævideant: ſicut & halcedines aves in rigido hyemis tempore prænoſcunt halcyoniadum quindecim ſerenitatis dies, in quibus ad litora earum ova pariant, foveant, ac pullos illico educant: ſic etiam cæteræ marinæ volucres ante tempeſtatem, ejus adventum naturaliter prænoſcunt.

GYROVAGUS, erraticus, apud Patres uſitatiffimum. [Quartum genus eſt Monachorum, quod nominatur gyrovagum, qui tota vita ſua per diverſas provincias ternis diebus per diverſorum cellas hoſpitantur, ſemper vagi, & numquam ſtabiles, & propriis voluptatibus, & gulæ illecebris ſervientes, in Regula S. Benedicti, reg. 1. Venerunt ad nos duo Sacerdotes gyrovagi, ingreſſum perentes, de quorum perſeverantia cum penè nulla eſſet nobis ſpes, negatum eſt eis quod poſtulabant, Caſar. lib. 1. c. 10.

GYRUM. FR. circuitus, & tranſlative capitis vertiginem ſignificat. [Et ſicut, qui corporaliter ſaltat; volubilitate membrorum ſe exercens, gyrum ſibi ſaltationis acquirit. D. Ambroſ. Serm. 80.] quem locum perperam Antonius Dadinus *Syrum* legit.

H

ABACUCH PROPHEA. Vide *Discophorus*.

HABEO, pro debeo: [Subrogato in loco meo Episcopo, quod nondum factum est, & spero, quod nec aliquando fieri habet. Anast. in Exil.

S. Martini Papæ. Habebat induere hominem. Victorinus, lib. 1. adversus Arium.] Phrasis quidem Græcorum, qui verbum ἔχω, pro habeo, & debeo promiscuè usurpant, hinc Nazianzenus inquit: [Habeo brevius loqui. Orat. 20.] ubi *Habeo* stat loco debeo. FR. verbum *Habeo* sub prædîcta significatione passim in Sacra Scriptura reperitur, ut: [Quid ergo habeo justæ querelæ, aut quid possum &c. 2. Reg. c. 19.] id est, quid debeo, aut quid possum. [Simon habeo aliquid tibi dicere. Luc. c. 7.] Inmpè, debeo tibi aliquid dicere [Quotidiè morior per vestram gloriam fratres, quam habeo in Christo Domino nostro, 1. Corinth. c. 15.] hoc est, quam debeo in Christo &c. [Nihil habens dicere de vobis, ad Titum c. 2. Dabo autem operam, & frequenter habere vos post obitum meum, ut horum memoria in faciatis, 2. Petri, c. 1. Plura habens vobis scribere, epist. 2. D. Jo. Multa habui tibi scribere, ejusdem Jo. epist. 3.] Sed re vera in hujusmodi phrasibus intelligenda est dictio *Necesse*, ut in epist. Judæ ponitur explicite, hoc pacto: [Necesse habui scribere vobis.] De qua expressione sæpè in novo testamento. [Jesus autem dixit eis, non habent necesse ire, Matth. c. 14. Primus dixit, villam emi, & necesse habeo exire, Luc. c. 14. Necesse autem habebat dimittere eis per diem festum unum, ibid. c. 23. de charitate autem fraternitatis non necesse habemus scribere vobis, 1. Thessal. c. 4. Et non necesse habetis, ut aliquis doceat vos, epist. prima Jo. c. 2.] licè è converso, ut dixi in dict. *Debitum*, quod aliquando dicitur, non solum respectu illius, qui habet solvere; sed etiam intelligitur respectu illius, qui jus habet exigendi; unde *Habeo*, & *Debeo* promiscuè, sed inusitate unum pro alio usurpatur.

HABIATICUS. Vide *Abiaticus*.

HABITUS PRÆLATITII. Vide *Vestes prælaticæ, Religiosus*.

HACELDAMA, vox Chaldæa *KaKeldam*, id est, ager sanguinis, Matth. 27. Acta Apost. 1. FR. Andronicus in descriptione Hierosolymitanæ Urbis, n. 2. 16. *Haceldama* ait esse ad latum Aufferalem Montis Sion, cujus longitudo est septuaginta montium pedum, & latitudo quinquaginta, à Sancta Helena muro circumdatum, arcuatamque cum septem spiraculis, per quæ sepeliuntur defunctorum Christianorum cadavera.

HÆC DIES, QUAM FECIT DOMINUS &c. versus, qui recitatur in officio Paschali. Vide *Versus*.

HÆMORRHOIDES. Vide *Enoche, Rhagas, Viscens*.

HÆMORRHOÏSSA. Mulier, quæ sanguinis fluxum patiebatur, & à Christo Domino sanata est, de qua Matth. c. 9. & Luc. c. 8. & de eadem Eusebius, lib. 7. hist. c. 14. refert, quòd cùm esset ditissima, & nobilissima fœmina, ex Cæsarea Philippi oriunda; duas statuas æreas ejus sumptibus ob memoriam accepti beneficii erexerat, unam, scilicet, quæ suam effigiem genuflexam, manibusq; extensis in actu implorandi repræsentabat, & alteram Jesu Christi stantis, talari veste induti, atq; ejus dexteram ad eandem fœminam porrigentis; ad basem aurem Christi statuæ herba quæ dâ nascebat, quæ ad simbrîa vestimenti succrescens, ac pertingens, virtutem acquirebat prædictum morbum sanandis, hanc narrationem idem Auctor ut ocularus testis refert apud Baronium, an. 3. 1. n. 75. Qua statua à Juliano Apostata demolita, in ejus loco suam posuit. Baron. an. 362. n. 158. Attamen in quadam M. S. græca historia in Bibliotheca Regis Christianissimi asservata, & à Franciscò Combesis latinitate donata, ac Parisiis, ann. 1664. impressa habetur, quòd Julianus non suam effigiem, sed duas statuas, Jovis, scilicet, & Veneris erexerat, cum inscriptione: [Jovi omnium inspectori. Julianus &c.] Narratur insuper ibidem, quòd Hæmorrhôissâ illa à Christo sanata *Berenices* vocabatur. FR. *Berenices* eadem est, ac *Veronica*, Baron. an. 34. n. 138. An autem *Berenices* nomen ex *Civitate*, quæ multæ sic appellatæ sunt, vel nomen proprium erat, ambigitur; hoc tamen verum est, quòd *Berenices* sive civile, sive proprium, idem est ac *Beronica*; quare Josephus Hebræus, lib. 8. Antiq. Jud. c. 8. inquit: [*Beronica* Civitas, quæ in sinu ægyptiacæ à Salomone ædificata ob commoditatem fabricæ navium *Ashongabar* appellata fuit, non procul à Civitate *Helena*.] Unde satis constat *Veronicam*, *Beronicam*, & *Berenicem* esse idem nomen, & consequenter dubitari licet, an Hæmorrhôissâ à Redemptore liberata ipsamet fuerit, quæ eidem crucem bajulanti sudorem, ut fertur, absterferat.

HÆREDIPETA, adiens hæreditatem, sicut *Romipeta* adiens Romanam. D. Hieron. de civit. suspect. contub. Vide *Crestio*.

HÆREDITAS. Vide *Diasheca*.

HÆRESIS, error cum pertinaciâ, aliquando tamen usurpatur in bonû sensum, sic Synecius per *Heresim* Philosophiam intellexerat, & Constantinus Imper. ut Euseb. lib. 5. hist. refert, hoc vocabulo Christianâ religionè appellavit, quam etiâ *Divinam sceltam* Tertull. de pallio, c. ult. vocavit; sed cõmuniter in malâ partem accipi solet. Vide *Caecodoxia*, in dict. *Orthodoxia*. FR. quid sit Hæresis. Vid. can. inter hæresim, & can. Hæreticus, 24. q. 3.

HÆRESIARCA, Auctor alicujus scetæ falsæ, can. Hæresis, 24. qu. 3.

HÆRETICUS. FR. quem D. August. lib. 2. contra Cresconium, c. 3. & seqq. sic definit: [Hæreticus est, qui nõ sequitur Catholicam unitatem. Schismaticus est, qui non amplectitur Catholicam pacem.] Hæreticus dicitur *Titubans*. Gloss. in can. apertè, scitubabat, 24. qu. 1. & c. in nostra, de pro-

procuratoribus. Item appellatur *Alienigena*. Vide suo loco. Vide *Concorinus*. Item dicitur *Heterodoxus*. Vide *Crihodoxus*. Qui in Spiritum Sanctum hæreticalia asserit, *Pneumatomachus* dicitur. Vide suo loco.

HESITANTES, hæretici. Vide *Acephalus*.

HAGA, locus conseptus, ex germanico vocab. *Kag*. de quo *EKardus* in vita *S. Galli*. Itaque æquivocantur, qui originem hujus dictionis à græcis ἀγία, idest, Sancta, trahunt. *FR.* Ego tamen aliter sensi in ea *Apologia*, quam in Hieronymum Brufonem Italico idiomate scripsi, cujus titulus est: [Il valor Maltese difeso da Carlo Magri contro le calunnie di Girolamo Brufoni, Romæ edita MDCLXVIII.] Ubi ad propositionem IV. § I. Turchi, dixeram, quod Turcæ Scythiæ populi antea *Agathyrsi* vocabantur, & quod hinc *Agapenès* ipsos adhuc manet, titulus, nempè præfecti in consepso seminarum libidini Turcarum Tyranni intervientium; indeque *Thyrsi* mutata, *Y*, in, *V*, lene *Turfi*, & corruptè postea Turcæ dicti sint. *V*. Vide *Nicephor. hist. lib. 2. cap. de Scythis*. Potest tamen esse, quòd tam conseptum, quam ejus custos idem nomen habeat, sicut in dictione *Bidellus* dixi tam atrium, quam ejus custodem *Bidellum* appellari; sicut etiam in dist. *Boja* supra vidimus, instrumentum esse ad collum reorum positum; hinc tortorem, seu licetorem *Italicè Bojam* etiam appellari.

HAGIOGRAPHUS, ἁγιόγραφος, (cujus antithesis est *Apocryphus*) significat rectum, sanctumque Scripturæ textum.

HAGIOMACHUS. Vide *Iconomachus*.

HALABARCHES, seu *Alabarches*. ἀλαβάρχης, apud *Rassinum*, quam dictionem *Eusebius* Principem salis interpretatur; sed si hoc esset, ἀλαβάρχης, deberet scribi. Alii tamen *Harabarches* legunt, idest, Arabum Princeps. *Cujacius* verò, lib. 1. obser. c. 37. putat esse dativæ præpositum, etymologiam à dictione ἁλαβα trahens, scripturam significante, in qua rationes notabantur; hanc tamen opinionem rejicit *Fullerius*, lib. 1. miscel. Theolog. c. 16. Nam dictio hæc atramenti Principem denotat; imò nullibi legitur, Hebræos cum Ægyptiis habuisse commercii pecudum, ut *Cujacius* asserit, & còtinuè Nili inundationes talem commercium impediabant. *FR.* Differt *Halabarches* ab *Arabarche*. *Halabarches* enim *Alexandriæ* magistratus erat, si *Josepho* *Judæo*, lib. 20. Antiquit. c. 3. credendum est: ubi sic ait: [Fado autem successit *Tiberius Alexander*, ejus *Alexandriæ* filius, qui *Alabarchiæ* magistratus gessit, quem *Tacitus*, lib. 15. & 17. Equitè Romanum, sed natione Ægyptium appellat. Item idem *Josephus*, eod. lib. c. 5. inquit: [Eodemque tempore etiam *Marianna* designata *Archelaum*, migravit in thalamum *Demetrii* primi inter *Alexandrinos* *Judæos*, tam opibus, quam genere, & tum *Alabarchiæ* Magistratū gerens, ex quo filium *Agrippinum* genuit.] Ex quo liquet, magnū, & estimabile fuisse hoc officium. *Arabarchen*, seu, ut alii legunt *Anabarches*, Summus Sacerdos Templi dicebatur, ut idem *Josephus* te-

statur, inquit: [Nunc restat dicendum de vestitu tam reliquorum Sacerdotum, quos illi *Chaneas* vocant, quam Pontificis, quem *Arabarchen* nominant, sic summum Sacerdotem significantes, & primum de vulgo Sacerdotem &c. lib. 3. Antiq. c. 8.] Item *Arabaneth* apud Hebræos antiquos tunicam Sacerdotalem denotabat: [*Arabaneth* appellavit *Moyfes*, nos autem à *Babyloniis* dicentes, *Hemfaneum* vocamus; sic enim hæc apud eos tunica nuncupatur. *Ibidem*.

HALIÆTUS, ἁλιαιτός, aquila marina, vel volatile ex specie accipitrum. [Hæc sunt, quæ de avibus comedere non debetis, & vitanda sunt vobis; aquilam, & gryphem, & haliætum, & milvum, ac vulturem juxta genus suum &c. *Levit. c. 11.*] *FR.* Idem habetur in *Deuter. nempè*: [Omnes aves mundas comedite; immundas ne comedatis: aquilam, scilicet, & gryphem, & haliætum, ixion, & vulturem, ac milvum juxta genus suum, c. 14.] & est idem volucris, ac *Nisus*, de quo *Virg. 1. Georg.*

Apparet liquidò sublimis in ære *Nisus*.

Hinc solet aliquando proponi hoc ænigma: [Regulares *Teresiani* non comedunt carnem nisi die veneris.] Ubi apparet sensus esset, quòd hi Religiosi nunquam comedunt carnem, die veneris excepta; sed revera sensus est, quòd non comedant carnem nisi avis in die veneris. Nomen igitur hujus *Nisi* à *Niso* *Megarensium* Rege in hoc volatile fabulosè mutato inditum fuisse. *Ovid. lib. 8. Metamorph. ait*:

Et modò factus avis, fulvis haliætus alis

Et *Thuanus* in haliæti descriptione, lib. 1. de re accipitriaria inquit:

Forma eadem huic, lanioque eadem est, atque inter utrumque.

Obscurum discrimen habet, quo quisque marinus.

Vel lanius dici possit. Quin sæpè periti Ambiguo peccant decepti lumina vultu;

Et nisi diverso passu gauderet uterque, Sæpè repertores artis turpissimus error Argueret

Sed *Thuanus* frustra in dubium revocat hujus volucris qualitatem, & nomen, dum *Ovidius* supra adductus ait, fuisse *nisum*, sicut idem *Naso*, lib. 13. *Metamor. ait* *Diomedem* *Ætolix* Regem, & ejus socios in *Diomedæas* aves, quas alio nomine herodias vocant, mutatos fuisse; sic à *Niso* Rege *Nisii* accipitrem dixit, quem etiam *Haliætum* vocavit.

HALSBERGA, thorax, lorica, ex *Saxonica* dictione *Hals*, idest, collū, & *Bergen*, nempè, corpus, quia à collo usque ad præcipuam corporis partem descendit, invenitur hoc vocab. in *Caroli Magni* constitutionibus. *Itali* *Sberg* appellat. *Vid. Clibanum*.

HAMA. Vide *Ama*.

HAMARTIGENIA; sic appellavit ejus *Apologiam* in *Marcionem* *Prudentius*: vocabulum quidem græcū est ἁμαρτιγενία, idest, peccatorum origo; nam *Marcionistæ* duos Deos, bonum, scilicet, unum, & malum alterum, actiones rectas illum, & hunc malas causantē asserbant; idèò *Prudentius* hunc

falsum malorum Deum inveniri negans, ejus proinde inopugnationem *Hamartigeniam* inticulavit.

HAMULA. Vide *Ama*.

HANC IGITUR OBLATIONEM &c. Vide *Canon Missæ*.

HANNAPUS, incensivavicula. [Incensaria argentea auro parata quatuor, hannapi argentei superaurati tredecim. In vita Sancti Gilberti Abb. 18. Feb.] Ejus Synonyma. Vide in dict. *Navicula*.

HANNIPA, vas. [Vas, quod hannipa nominatur. In vita S. Valburgis Virg. 25. Febr.]

HARACIUM, grex, seu stabulum equorum sobolis causa detentorum, ex gallico vocabulo *Haras*, quod Itali *Razza* appellant. [Sciatis me regia largitione concessisse Poncio Abbati Cluniacensi, ejusdemque successoribus Abbatibus, & Monachis Cluniacensibus totam decimam haracii. Privileg. Henrici I. in Biblioth. Cluniacen.]

HARMISCARA, in legibus Longobardorum obscurum vocabulum: denotat tamen coercionem, qua reus infamishabebatur: forsassè ex theutonico vocabulo *Har*, idest, honor, & *Schade*, nempe, damnum, vel arumia. FR. Melitenses *Har* vocant dedecus; forsan ex Arabico vocabulo ad Italos translato *Mashhara*, quo illi scurram, & hi ludibrium bacchanale intelligunt. || Alii tamen *Harniscaram* legunt.

HARMONIA. Vide *Tonus*.

HARNASCA, armatura, germanicum *Harnasch*. In Diplomate Caroli Magni.

HARUSPEX. Vide *Hydromantia*.

HASTA. Vide *Siro-mastes*.

HASTARIUM, locus, ubi bona subhastabantur. Hinc de Idolis, quæ sub asta vendebantur Paganis, Tertullianus scribit: [Quos in hastario vestigales habetis. Apolog. c. 13.]

HASTILLA, hastula, diminutivum ab *hasta*: [Quando enim venit ad eam Elias, illa colligebat hastillas. Chrysof. hom. 40. in cap. 23. Matth.] ramunculos, assulas, stirpes, & frutices intelligit.

HASTILUDIUM. Vide *Torneamentum*.

HASTULA, extensorum mensura. [Hastulas vinearum numero quatuor. D. Gregor. in Regist. lib. 8. epist. 63.] In aliquibus tamen ejus Codicibus *Jastulas* legitur.

HAUBERTICUM, feudi genus. quod vassallis concedebatur cum oblatione militandi loricatè, quæ lotica à Gallis *Haubert* dicitur.

HAYERI. FR. possessiones. Item officiales in Civitate Bononiensi. Bullar. Casinen. tom. 2. constit. 320. & 330.

HEBDOMAS, & *Hebdomada*. Græcè *ἑβδομάς*. FR. per hanc tamen dictionem nedum spatium septem dierum: sed septem annorum in Sacra Scriptura; & in jure canonico intelligitur; ita in Genes. c. 29. postquam Jacob pro Rachelis desiderio Labano ejus patri septem annis ex pacto inservecrat, quibus transactis instante Jacob, ut Laban conventionis pactum adimpleret; ait Laban: [Imple hebdomadam dierum hujus copulæ, &

hanc quoque dabo tibi pro opere, quo serviturus es mihi septem annis aliis. Acquievit placito, & hebdomada transacta, Rachel duxit uxorem,] & Levit. c. 25. [Numerabis quoque tibi septem hebdomadas annorum, idest, septies septem, quæ simul faciunt annos quadraginta novem &c.] Sic etiam Evangelicus Propheta Daniel tempus veri Messie commōstravit, dicens: [Scito ergo, & animadverte; jam exitu sermonis, ut iterum & dicitur Jerusalem usque ad Christum Ducem hebdomadas septem, & hebdomadæ sexaginta dux erunt &c.] Canones quoque pro hebdomada aliquando septem annos intelligunt: [Ad imitationem namque illius Dominicæ sententiæ David de adulterio, & homicidio reprehensus, unius hebdomadæ jejunium in satisfactionem admissi sceleris Deo legitur obtulisse. Hinc etiam ecclesiastica consuetudine est usurpatum, ut majorum criminum penitentia septem annorum spatio concludatur. Gratian. post can. Hoc ipsum 33. qu. 2.] septem hebdomadæ plenæ spatium est à septuagesima usque ad Pascha, can. statuimus, dist. 4. || Aliquando hæc dictio *Hebdomada* Dominicæ significat, ut in Calendario M.S. apud S. Genovefæ Patiensis Monasterium servato habetur.

HEBDOMADA CRUCIS. Vide *Crucis hebdomada*.

HEBDOMADA DE EXCEPTO. FR. sic in ritu Ambrosiano appellatur ultima hebdomada Adventus, quia in ea excluditur omne aliud officium.

HEBDOMADA MAJOR, idest, ultima quadragesimæ. Constit. Apostol. lib. 8. constit. 39. Chrysof. homil. 30. in c. 10. Genes. Major dicitur ex pluribus causis; in ea enim magis specialiter Passio Domini nostri memoratur; majus, seu longius officium in hac hebdomada celebrabatur, & arctius junabatur. [Per sex dies ipsius Paschalis omnes populi in sicorum estia perseverant, pane, inquam, & aqua, & sale tunc utentes ad vespas. Epiphani. lib. 1. contra Hæreses.] Id è *Hebdomadam sanctam*, & *panosam* appellat Durandus, lib. 6. cap. 57. quæ maximè colitur ab Orientalibus Christianis; imò Æthiopes, & præcipue nobiles per totam hanc hebdomadam lugubres vestes deferre, parùm loqui, ac raro è domo exire solent. Godign. lib. 1. c. 19. Dicitur etiam *Hebdomada indulgentiæ*. Gemin. lib. 3. c. 71. quia in ea reconciliabatur publici penitentes. Item *Hebdomadam ultimam* eam appellavit Ambrosius, epist. 33. in cujus ritu dicitur quoque *Ausensica*. Vide *Lamentationis dies*. Item in ejus triduo relinquitur capitulum ad horas. Vide *Capitulum*.

HEBDOMADARTUS, dicitur ille, ad quem spectat in Choro officium in ea hebdomada ordinare. Antiquitus Cardinales Episcopi Hebdomadarii dicebantur. Vide *Cardinalis*.

HEBIONITÆ, seu *Ebionitæ*. FR. Hæretici. [Ebionitæ ab Ebione dicti, sive a paupertate; Christum enim pro profectionem solum virum justum putant effectum. Unde competenter Ebionitæ pro paupertate intelligentiæ appellari sunt. Hi enim Judæi sunt, & ita tenent Evangelium, ut legem carnaliter scripserint, adversus quos Aposto-

lus ad Galatas scribens invehitur. [Photiniani à Photino Gallogræciæ Smyrnæ Episcopo nuncupati, qui Ebionitarum hæresim suscitans, asseruit Christum ex Maria per Joseph nuptiali coitu fuisse conceptum, 24. qu. 3. can. quidam. Ebiones Hæretici dicti pauperes propter paupertatem intelligentiam, putantes Christum solum hominem. Otho Episcop. Frising. in Chron. lib. 3. c. 21.] Vide *Ebionas*.

HEBREUS. Vide *Cidaris*, in dict. *Mitra*, *Calicolas*, *Colentes*, *Dominicida*, *Dofitei*, *Ephemereuta*, *Ephod*, *Esseni*, *Genitei*, *Geshb*, *Hebionitæ*, *Hemerobaptistæ*, *Herodiani*, *Incapillo*, *Lautia*, *Macabæi*, *Manus*, *Mempsychi*. Nathingi, in dict. *Subdiacomus*, *Nazareus*, *Neomenia*, *Nobestian*, *Nudipedalia*, *Palæstini*, *Pharisæus*, *Philistæ*, *Phylasterium*, *Rechabiti*, *Recutiis*, *Sabbatum*, *Sabbatum recutiis*, *Sabbataris*, *Sabbatum Enoch*, *Sabbati iter*, *Sadduceus*, *Samareus*, *Sanhedrim*, *Scenopegia*, *Scriba*, *Selah*, *Sielus*, *Solemnitas*, *Spathister*, *Synedrus*, *Talentum*, *Talmud*, *Targum*. Quare includi jubentur Hebræi in hebdomada majori. Vide *Lamentationis dies*.

HEBREUS SACERDOS. Vide *Lanista*. Hebræorum mensis. Vide *Menses Hebræorum*.

HECATONTARCHUS, ἑκατόνταρχος, centurio, quo vocabulo usus est Balsamon, in can. 6. in Trull. ad exprimentos senes quosdam, qui in arte diabolica cæteros intruebant, quoque *Primericioris*, & *Pseudotheos* appellat, idest, Deos mendaces.

HERERA, planta. Vide *Helix*. Habet virtutem præservandi à vertiginis capitis morbo. Vide *Helucius*, *Vitem dare*.

HEGIRA, sic fugam Mahometi pseudoprophetæ appellant ejus sequaces, quando, scilicet, ex Civitate Mecchæ expulsi fuerat, ubi ejus perfidam sectam cœperat seminare, ex qua *Hegira*, sive fuga Mahometani suam Æram numerant, sicut nos à Narivitate Christi calculamus. Fuga autem hæc successerat 16. Julii anno nostræ redemptionis 622. die Veneris, quem ipsi solemnizant, sicut nos Dominicam diem feriamus.

HEGUMENUS, ἡγούμενος, idest conductor; sed inter ecclesiasticos Scriptores idem Abbatem Monasterii denotat. [Theodorus Hegumenus Studii. Paul. Diacon.] ubi dictio *Studii* significat quoddam Monasterium, ita appellatum, quorum Monachi *Studita* dicebantur, ut suo loco dicemus. [Scilicet, Pardum hegumenum Beati Sabæ. Anast. Biblioth. in Adriano.]

HEGUMENARCHIUM, ἡγούμεναρχεῖον, Abbatia primaria, apud eundem Anast. Biblioth.

HELENA MATER CONSTANTINI IMPERATORIS. Vide *Stabularia*. Quomodo invenit Crucem Domini. Vide *Aqua benedicta*.

HELEPOLIS, bellicum instrumentum ad expugnanda inimicorum mœnia; erymon græcum ἑλεπόλις, quo vocabulo metaphoricè utitur Philo Hebræus in tractu, cujus titulus est; *Quid vir bonus &c.* ad exprimentam eloquentiæ vim animorum debellatricem; sic inquit: [Sunt enim ista helepoles quædam animorum imbecillium, *Hierolexicon Magri*.]

nec benè recta ratione confirmatorum.

HELIOCAMINUS, vox græco-latina, caminus, per quem sol ingreditur. FR. Plinius, epist. 17. lib. 2. ad Gallum de sua Laurentina Villa scribens, ait: [Amores mei reverà amores ipse posui. In hac heliocaminus quidem, alia xystum, alia mare, utraque solem &c.] Quo vocabulo usus est Ulpianus, in l. si arborem, ff. de servit. urban. præd. Solaris fornax à Budæo in prioribus annot. in Pandect. interpretatur.

HELIX, pampinum vitis ex græco ἑλιξ. [Deligans ad vineam pullum suum, & ad helicem pullum a fine suæ. Genes. c. 49.] juxta verisionem græcam, ubi nonnulli hujus linguæ imperiti perperam *Ilicem* verterunt. FR. Plinius tamen, lib. 16. c. 34. ait esse hederæ genus, sed ita appellatum ex similitudine pampini vitis; sic etiam Theophrastus, lib. 1. hist. plantarum, c. 16. de variis hederæ speciebus loquens, ait: [Folia verò pluribus ipsa quoque differentiis inter se distare videntur: quippè, cum arborum aliis ampla sint, ut viti, fico, platano &c.] Ubi manifestè videtur, quòd species hæc hederæ folia similia pampinis vitis obtineat.

HELUCUS, capitis obtusio, viri vertigo. [Liberù eundem apud Aegyptios Osirim, Harpocracion industria hederatù argumè: atur, quòd hederæ natura sit cerebrum ad heluco defensare. Tertull. de corona milit. c. 7.] Vide *Scotoma*, *Scotomaticus*.

HELVIDIANI. FR. Hæretici, ab Helvidio hæresiarcha, qui blasphemabat alios filios Mariam Virginem ex Josepho ejus sponso suscepisse, 24. qu. 3. can. 3.) Et D. Hieron. adv. Helvid.

HEMEROBAPTISTÆ, secta judaica, ita appellata, quia tales sequaces quotidie se lavabant ad sanctitatem acquirendam, (qui error penès Mahometanos viget. [Imò hominem vivere nò posse asseriebant absq; quotidiano lavacro, ut de eisdem refert Sanctus Epiphanius; hi namque fuere, qui Christi Discipulos in lotis manibus panem manducare exprobrabant. Vide Baronium in Appar. n. 14. & ann. 33. n. 14. Nomen verò hoc græcum est ἡμεροβαπτιστῆς, idest, qui quotidie lavatur.]

HEMEROBIVS. Vide *Imerobius*.

HEMERODROMUS, quotidianus cursor, græcum vocabulum ἡμεροδρόμος. [Et ad eum quidam mitrunt ex iis, qui apud ipsos hemerodromi vocantur. In vita S. Nili Abb.]

HEMARIANI, ἡμάριανοί, Semiariani, ab ἡμῆς, in compositione *semi* significat. Ita dicti nonnulli hæretici, eò quòd partim Arianis viderentur consistere, & Spiritum sanctum asserere creaturam. Ideò D. Hieronymus ait: *Credis quòd uni versitatis Trinitas sit creatrix? istud Ariani, & Emeriani negant, Spiritum sanctum non conditorem, sed conditum blasphemantes, ad Param. Epist. 61.*

HEMICYCLUS, semicirculus. Vide *Tribuna*.

HEMSANEUM. Vide *Halabarches*.

HEMIOLIA. FR. exactio fescelupa ratione usuræ, can. quoniam multi, dist. 47.

HEMITRITÆUS, qui febrì tertiana laborat; græca tamen dictio ἡμιτρίτης, propriè semiternarium significat; nam tertiana in quolibet triduo accedit,

dit, idest, ex tribus diebus duæ extremae sunt liberae, secus verò intermediatrix dies. [Nemo supra unam s. brem cupit adhibere pejorem, ne incipiat hemitricæ insanabili labore. S. Cyr. de Sing. Cler. c. 6.

HENERGUMENUS. Vide *Energumenus*.

HENERICIANI, & HENRICIANI. FR. Hæretici symoniaci Henrici Imp. sequaces, illius, nempe, qui Sanctum Gregorium Papam VII. persecutus est, & Vvibertum, seu Gubertum Antipapam, de quo Baron. an. 1080. n. 21. intrudere in Papatum conatus est. [Henticianos verò penitens, penitensque, nisi post magnam demum conversionem, & penitentiam reprobativ. In vita S. Anselmi Lucensis Episc. à Luca Vvadingo in lucem edita, & concitariis illustrata, §. 38.] Inter alios Henrici errores, ascribebat, quòd quando dixerat Petro Christus Dominus, *Pasce oves meas*: tunc Reges exceperit. Blond. decad. 2. lib. 3.

HEPTALISMUS, sic legitur apud Petrum Chrysol. in ferm. 134. de S. Felicitate inquires: [Beata, quæ non solum pro lege patitur; sed ipsius legis heptalifinum meruit Mater Sancta generare:] sed *Heptalychnum* legendum ex græco vocabulo *ἑπτάλυχνος*: sic enim septem lucernarum candelabrum, de quo Exod. cap. 25. appellavit Nazianzenus, ad quod alludens Chrysologus, ei septem Felicitatis filios comparat. Sanctus verò Irenæus idem antiqui testamenti candelabrum *ἑπτάλυχνος* denominavit, idest, septem myxis: sicut enim dicimus *Dimyxo*, *Dionyxos*, *Trimyxos*, *Polymyxos*; sic etiam Heptamyxo dicendum. [Ubique enim Ecclesia prædicat veritatem, & hoc est heptamyxis lucerna Christi bajulans lumen. S. Irenæus, lib. 5.

HEPTALYCHNUM, & } Vide Heptalifmus.

HEPTAMYXIS

HEPTATEUCHUM. Vide sequentem distinctionem.

HEPTATICUM. [In septuagesima Pasche ponunt heptaticum usque in quintam decimam diem ante Pascha. Ord. Rom. Idem vocabulum reperitur in vita S. Gregorii Magni, idest, [Scripsit præterea super Proverbia, super Cantica, de Prophetis, de libris Regum, de Heptateuco.] Sed rectius *Heptateuchum* dicendum est ex græco vocabulo *ἑπτάτευχος*, quod septem volumina significat; nam *Pentateuchum* dicuntur quinque Moysis libri, quibus additis *Josue*, & *Judicum*, tunc Heptateuchum, idest, septem libri appellantur. Quare de eodem ritu, quo Romanus Ordo supra, Micrologus agens correctivum, sic inquit: [In Septuagesima heptateuchum incipiunt. De Eccl. Observ. c. 47.] [Vide Glossam in can. qualiter, 7. qu. 1. §. Heptateuchi. FR. Probat infuper, quòd textus Joannis Diaconi in vita S. Gregorii Tristitiæ Librariis depravatus; quia non de Heptateuco, sed de Heptateucho composuerat Gregorius; nam tractatum ab ejus successore Stephano II. Carolo Scholæ donatū fuisse habetur.] Revertam B. Gregorii prædecessoris sui præoccupatam habens, ut fuit idem Summus Pontifex successoralis ipsius B. Gregorii in porticu B. Petri

Apost. sermonum librum unum, & in schola Cantorum, quæ pridem Orphanotrophium vocabatur, Heptateuchum. Gulielm. Biblioth. apud Torrig. de Crypt. Vatican. secunda impressi. pag. 189.

HERACLITÆ. FR. Hæretici ab Heraclio seducti, qui nimis superstitiosè cœlibatum colebant, nam conjugium esse malum asserbant; negabant infantes posse cum baptismo regnum æternum consequi, 24. qu. 3. can. 39.

HERA DIANA. Vide *Notifiluca*.

HERBILIA, pisum, legumen. [Pisum, quod rustici Herbiliam vocant, ex adventus sui tempore per singulos annos spontè nascitur. In Vita S. Columbanii Abb.

HERCEA, seu *hercia*, famula domestica, & Græcè *ἑρεια*. Aliqui tamen *Stercejam* legunt. Vide *Sterceja*. Tertullian. adversus Valentinian. inquit: [Quare enim non & quinquaginta, & centum procreant? Quare non & Herciæ, & Syntrophi nominantur.

HERCULIS COGNOMENTUM. Vide *Scytalofagitti pelliger*.

HEREMIA, eremus, solitudo, desertum, græca vox *ἑρημία*. [Lassati sumus iniquitatis in via, & perditionis, & ambulavimus heremias difficiles; viam autem Domini ignoravimus. Lucifer Caralitan. lib. 1. ad Constant. Imp.] Verba enim sunt Sapientiæ, c. 5. nempe: [Lassati sumus in via iniquitatis, & perditionis, & ambulavimus vias difficiles; viam autem Domini ignoravimus.] Vide *Eremus*.

HERIBANNUS, ex theutonicis distinctionibus *Here*, nempe, exercitus, & *Bannus*, idest, acclamatio, sæpè de hoc vocabulo in canonibus. [Ideò non videtur mihi justum esse, ut heribannum solvere debeant, qui non alibi fuerunt, nisi ubi ipse Imperator præcepit, Einhard. epist. 22.] FR. *Heri bannus* potius ex *Heri*, idest, Domini, & *Bannus*, seu *Bandus* signum, & vexillum significat; nam *Heribannus* impositionem Domini, seu Principis quotannis illi à vassallis vendendam denotat, quæ vulgariter *Caput solidum* dicitur, l. Heribannus, cod. tit. Sed pro pœna sumitur, in l. Quicumque liber homo, de exercitibus. Vide *Heribergo*. Galli tamen adhuc ex antiquis Franconibus hoc vocabulum retinent, aliquando variant *Anriwereban* pronuntiandum, apud quos significat, quòd universi ad bellum incedere debent.

HERIBERGIIUM. FR. castrense tabernaculum, seu tentorium, ex theutonicis vocibus *Heir*, quæ aciem, & *Bergen* diversorium significant. Ubi enim legitur in Cantica, c. 1. [Sicut tabernacula Cedar] Gulielmus Abbas in ejusdem Canticæ præfatione, [Sicut heriberga Cedar] vertit.

HERIBERGO. FR. Verbum, hospitor, diversor; [Nec pro heriberga, nec pro alio banno heribannum Comes exactare præsumat. In capitulis Caroli Magni, lib. 3. c. 68.

HERISILLITIUM, genus pœnæ in profugos milites, exercitum relinquentes. Vox quidem germanica *Herisilliz* armorum depositionem significans, de qua fit sæpè mentio in legibus Longobar.

HERI-

HERISTALLUS. FR. locus, in quo castrametatur exercitus, ex *Heir*, idest, exercitus, & *Stal* mansio, germanicæ voces. Hinc Perdebonensis ille Monachus in Vita Caroli Magni cecinit, lib. 1.

Nomen Heristalli dederat, cui barbara lingua &c.

HERLININUS MILES, hoc vocabulo ex contemptu Aulicos appellavit Petrus Blesensis, quia magis cum poculo in manu, quam cum gladio dimicant, sic inquit: [Nunc autem sunt Martyres sæculi, mundi professores, discipuli curiæ, herlinini milites; per multas si quidem tribulationes intrant iusti in regnum caelorum; hi autem per multas tribulationes promerentur infernum, epist. 14.] seu potius ita denominari ad cuiusdam Herlinini nomine Angli similitudinem, qui ævo ejusdem Blesensis extitit, & cum esset exercitus in Sarracenos Ductor, sed parùm in arte militari peritus, in ea acie unâ cum ejus sequacibus trucidatus succubuit, quòd ita incautus Aulicus post longos, & laboriosos servitutis conflictus evenire inquit Blesensis.

HERMA, Herman, seu *Hermes ἐρμῆς. FR.* latine Mars. Est inter duos purpura & eruditione Eminentissimos ingens quæstio, Baronium, scilicet, & Bellarminum; hic enim de Scriptoribus Ecclesiasticis in primo Christiano sæculo florentibus, tir. de Autore libri, qui Pastor inscribitur, ait: [Quis autem istæ Hermæ fuerit, non parva quæstio est.] Arque eundem fuisse Baronius, ad an. 159. num. 6. quem Paulus, in epist. ad Romanos salutasse ex autoritate Origenis, Eusebii, Hieronymi, & aliorum contendit. Contrà verò Bellarminus, cui non videtur fieri posse, ut Hermes frater Pii Pontificis ille sit, quem Apostolus ad Rom. scribens salutari jufferat; nam inter illam salutationem, & Pontificatum Pii intercedunt ad minus anni centum: insuper quando Hermes ab Apostolo salutatus fuerat, non erat infans, sed provectæ ætatis. Ergo diversus est Hermes ab Apostolo nominatus, ab Hermete Pii fratre auctore libri Pastoris auctore. Sed reverentia amborum Præstantissimorum contentudinem, dicere audeam, quòd uterque sibi contradicat. Baronius enim affirmans eundem esse Hermetem, quem salutaverat Paulus, eodem loco ex libro gestorum Pontificum fratrem Pii Papæ fuisse asserit; hinc manifestè ex oppositione Bellarmini supra adducta duos, & non unum Hermetem fuisse conviciatur. E contra Bellarminus qui autoritate Damasi de Gestis Pontificum utitur ad affirmandum Hermetem juniorem fuisse Pii fratrem; in eodem deinde ejus de Scriptoribus Ecclesiasticis libro ad an. 367. in Damaso Papa negat illum librum de Gestis Pontificum à Damaso fuisse compositum, sic inquit: [Tribuitur S. Damaso liber de vitis Pontificum, qui extat in como primo Conciliorum; sed liber ille est Anastasi Bibliothecarii, non Damasi, ut novum est.] Igitur liber de vitis Pontificum, dum non est illius Papæ, non est proinde tantæ auctoritatis, ac multò magis,

quia non constat ex ejusdem Pontificis Pii confessione Hermetem ejus fratrem fuisse. Pro qua re sciendum est, quòd tempore ejusdem Pontificis Pii inter Romanam Ecclesiam, & nonnullas alias vertebat quæstio; An in Dominica celebrandum esset Resurrectionis Pascha. Pontifex autem Pius pro Apostolica traditione instabat, quòd, nempe, à D. Petro celebrari Pascha in Dominica stabilitum fuerat, ut ex eodem Baronio, an. 58. num. 82. & seqq. & an. 159. num. 1. & seqq. & lib. 7. Conflit. Apost. cap. 37. apparet. Scripsit igitur his verbis Pius apud Gratian. De consecr. dist. 3. can. 20. ubi talis titulus habetur, [Pius Papa IX. à Petro Apost. in primo capitulo suarum decretalium,] (quod juxta seriem Pontificum à Baronio traditam legendum est Pius Papa X. à Petro &c.) cujus rescriptum talis est, [Nosse volumus, quòd Pascha Domini tantùm die Dominico annuis temporibus sit celebrandum. Istitis enim temporibus Hermes Doctor fidei, & Scripturæ effulsit inter nos. Et licet nos idem Pascha prædicto die celebremus; quia tamen inde quidam dubitabant, ad corroborandas animas eorum, eidem Hermeti Angelus Domini apparuit in habitu Pastoris, & præcepit ei, ut Pascha Domini die Dominico ab omnibus celebraretur: unde & nos Apostolica autoritate institutum, omnes eadè servare debere, nec debetis à capite, quoquo modo discedere.] Quæ epistola registrata etiam reperitur, in 1. tom. Conciliorum. Igitur si Hermes fuisse frater Pii, idem Pontifex de hac ejus consanguinitate in ea decretali epistola mentionem fecisset. De hoc Hermete Pastore plura, & eruditè congerit Labbè de Scriptoribus Ecclesiasticis, pag. mihi 429. & seqq. Item in Addenda, pag. 791. Sed bona venia omnium tam Eminentissimorum Auctorum, quibus fuerit iste Hermes, (cui agnomen ut Baronius, ann. 159. num. 8. Pastoris fuisse putat) unusquisque eorum anceps defectu veræ historię reddidit. At si illum rectè internoscere quis desideret, legat in 2. tomo Mombritii, ubi agit de Sancto Petro ad Vincula, & ibi inveniet illum Hermetem virum insignem ex idololatra ab Alexandro Papa ad fidem conversum, & quomodo illi prima vice Angelus Domini apparuit, ac alia de eo lectu digna ibidem: Ceterum aliqua etiam de hoc Pastore adjectimus in nostro Transtiberi illustrato ad noticiam sextam Italicè exarato.

HERMAPHRODITUS, *ἐρμαφροδίτης. FR.* an testis esse possit. Vide Glossam in can. si testes, 4. qu. 2. & 3 §. Hermaphroditus.

HERMINIUM. FR. mustellina pellis, quæ vulgò *Armillino* appellatur. [Mille verò nobilissimis juvenibus comitatus est, qui omnes herminio induti, f. r. c. a cum ipso ministrabant. Guelfridus, lib. 9. c. 13.]

HERMODITIUM. Vide Eremodicium.

HERMOGENIANI. FR. Hæretici, quorum seductor fuerat Hermogenes: [Hermogeniani ab Hermogene quodam vocati, qui materiam, non naturam introducens, Deo, non naturæ eam

comparavit, matremque elementorum Ideam asseruit, quos Apostolus improbat elementis fervientes, 24. quæst. 3. can. quoniam autem.] Sed si D. Paulus contra eos scripsit, non est intelligendus Hermogenes ille, quem Baron. excivisse ait anno 170. Verùm potius illum Hermogenem Magum fuisse credendum est, de quo idem Baron. an. 44. n. 2.

HERNESIUM, germanica vox *Harnisch*, seu potius Italica *Arnese*, armaturam in utroque idioma significans. [Monachus non habeat hernesium. Matth. Paris. in vitis Abb.] Sed Italicè *Arnese* denotat ram armaturam, quam aliud corporis indumentum, & metaphorice pro domi suppellectilibus etiam accipitur; unde de eo, qui completè instructam habet domum, dicere solent Itali: [La casa di colui stà bene in arnese.] Ex gallico vocab. *Harnois*.

HERNIE MORBUS. Vide *Gutturinosus*, *Ramex*.

HERO, *heronis*. FR. in hoc vocabulo errore lapsi sunt Calepinus in dict. *Pero*, Joseph Laurentius in ejus Amalthea Onomast. in ead. dict. & alii, Budæum sequentes, per quem etiam varii Antiquorum Codices alterati sunt in hac dictione, ut inferius ostendemus; ita ut contra hanc dictionem alterantes jure his verbis insurgat Adrianus Turnebus, lib. 24. Advers. c. 2. inquit: [Hic me asserentem veterum librorum auctoritatis, & vindicè contra primarios homines, ipsaque literarum culmina præstare non vereor &c.] Hoc itaque vocabulum, nedum apud Profanos, sed etiam penès Sacros Scriptores reperitur, quod defectu intelligentiæ diversimodè corruptum fuit. Apud Plinium in primis, lib. 36. hist. natural. cap. 14. ubi de magnifico Dianæ Ephesinæ Templo agens, inter alia, hæc ait: [Summa miracula epistylia tantæ molis atolli potuisse, id consecutus est beronibus harena plenis, molli pulvino, super capita columnarum exaggerato paulatim exinaniens ab imo &c.] Sed librorum incuria litteram *b*. pro, *h*. transcripserunt. Budæus tamen in ejus Annotat. in pandect. mendosè *B*, in *P*, mutavit, & *Peronibus* malè correxerat, ea ratione motus, quia *Pera* saccum significat, unde *Perones* saccos intelligi putat; nam de saccis harena plenis videtur loqui Plinius in textu præallegato: unde recentiores Pliniani Codices ex consilio Budæi *Peronibus* mendosè retinent; sed in antiquis Codicibus ex testimonio Turnebi, Cujacii, Jacobi Dalecampii, & ipsius, Budæi loc. cit. ac aliorum *Eronibus*, & *Heronibus* reperiebatur. Item in M. Vitruvii textu, lib. 5. c. 12. etiam Amanuensium negligentia *Aeronibus* pro *Heronibus* reperitur, ita in Codice Venetiis per Joannem de Tridino, aliàs Tacuino de ann. 1551. impresso habetur, nempe, [In quibus autem locis pulvis non nascitur, his rationibus erit faciendum, uti arcæ duplices repletis tabulis, & cathenis colligatæ in loco, qui finitus erit, constituantur; & inter destinatas creta, & meronibus ex vulva palustri factis calcetur. Cùm ita benè calcatur, & quàm densissimè fuerit, tunc cocleis &c.] Sic etiam habet Italicus

Codex Venetiis per Franciscum Lutium Durandinum, de ann. 1535. impressus, nempe: [Et trà le ordinate tavole la creta con li meroni di herba palustre facti sia calcata &c.] Item in editione latina Argentonensis, de ann. 1550. eodem modo: [Et inter destinatas creta meronibus &c.] Eodemque pacto in textu latino Veneto per Franciscum Senensem, & Crugher Germanum anno 1567. impresso *Meronibus* habetur. At Veneta Italica editio per Gotardum de Ponte, ann. 1521. ex opinione Budæana *Peronibus* habet; ubi Glossator omnes rationes Budæi pro hac versione asserit. Item in linavem, s. locati, habentur hæc verba. [Quod si separatim tabulis, aut heronibus, aut in alia cuppa clausum uniuscujusque criticum fuisset.] Sic in impressione Parisiensi primò per Sebastianum Nivellum, & postmodum Venetiis 1584. sub signo Aquilæ renovantis; sed ibid. in textu Veneto apud Junctas 1598. excuso ex opinione Budæi *Peronibus* mēdosè habetur. *Pero* autè non saccum, sed calcem rusticum significat, in quo sensu usus est Juvenalis, Satyr. 14. inquit.

Nil vitetum fecisse volet, quem non pudet alto

Per glaciem perone tegi, qui summover Euros

Pellibus inventis, peregrina, ignorataque nobis.

Et pro tibialibus usus est Virgilius Æneid. 7. sic canens:

————— Crurum tegit altera pero.

Peronatus arator. Persius. Item *Pero* genus navis apud Festum; unde *Myoparo* piraticum. Concludendum ergo est cum Turnebo, loc. cit. quod in Plinii, Vitruvii, atque Pandectarum supra allegatis textibus, non *Beronibus*, sive *Meronibus*, aut *Peronibus*, sed *Heronibus* restituendum sit; ait enim Turnebus: [Herones autem accipio texta quædam foriarum, & tegetum more, in quibus interdum pauperes dormiebant, & fruges reponebantur; sed & vasa sic viminea vocabantur, tegetibus similia, & cophinis; *φάρμοι* à Græcis dicuntur. Hæc obſignabimus testimonio interpretis Terentiani in Prologo Phormion; cujus hæc verba sunt: Phormio non à formula, sed à phormione dicitur s̄pateo, quem nos Heronem dicimus trivialiter, & pro consuetudine.] De quo vocabuli usu etiam penès Sacros Scriptores reperitur. Mombricius enim in passione S. Theodisæ Virg. & Mart. sic habet: [Post hæc ait Præses; rebellem Virginem in angustiam heronem coarctate, & ejus collo gravissimum saxum alligatæ, eamque in mari projicite: [Sed Vincentius Bellovacensis in Speculo histor. lib. 12. cap. 48. corrigit: *In angustiam heronem*. Ac tandem uterque corrigitur ex antiquissimo M. S. in Bibliotheca Vallicellana aservato, tom. 9. pag. 66. à tergo: nam hoc vocabulum non in fœminino, sed in masculino genere ponit, hoc pacto: [Et rebellem Virginem, quia nobis contumax fuit, in angusto herone coarctate, & saxum ei gravissimum ligatæ &c.]

HERODIADES, pro Hera Diana. Vide *Noctiluca*.

HERODIANI, una ex Hebræorum sectis, qui Herodem Messiam existimabant, ex eo quia tunc temporis ablatum est sceptrum de Juda &c. juxta Jacobi prophetiam, Genes. c. 49. Nam Herodes, qui intrusus fuerat in Judaicum regnum, alienigena erat; sed D. Hieronymus hanc assertionem refellit, inquit: [Quidam Latinorum ridiculè Herodianos putant, qui Herodem Christum esse credebant, quod nusquam omnino legitimus. In cap. 2. Matth.] Alii tamen putant Herodianos appellatos fuisse, quia de Herodis familia erant. Alii dixere ita esse denominatos, quia celebrabant annualem Herodis diem; sed magis consona Damasceni opinio videtur, qui existimat Herodianos exinde dici, quia ad Herodis complacentiam Romanis solvebant tributum: quod verisimilius apparet, dum hi cum Phariseis ad Christum accesserant, interrogantes, an liceat dare tributum Cæsari; hæc ergo habet Damascenus de hæresib. [Herodis milites, seu quos illudentes Pharisei, quia Romanis tributa solvebant, Herodianos vocabant, & non divino cultu deditos. [Hinc refellitur Philastrii opinio, qui putavit Herodianos illos fuisse, qui alium Herodem ab Angelo percussum, ut in Act. Apost. cap. 12. dicitur, pro Messia habuerunt. FR. In quodam Hebræorum libro *Ghemara* appellato, in capite *Silluah HaKen*, legitur Herodianos græcos fuisse, & ab Herode ex deserto conductos, cujus verba latinè sic sonant: [Herodes Rex adduxit secum Græcos ex deserto, & educavit eos in terra habitata, & fecerunt sectam, vocatque sunt Herodiani.] Qui etiam à loco, ubi amoti fuerant, *Dosiothæi*, & *Dorsiani* dicebantur, de quibus suo loco dictum fuit.

HERODION, & *Herodius*, *ἑρῳδίωνς*, avis quædam apud Hebræos immunda: [Hæc sunt, quæ de avibus comedere non debetis &c. herodionem &c. Levit. c. 11. Aves immundas ne comedatis &c. herodium &c. Deuter. c. 14. Penna struthionis similis est pennis herodii, & accipitris. Job 39. Herodii domus dux est eorum &c. Psal. 103.] Græca vox *ἑρῳδίωνς*, ubi Suidas Ciconiam exponit, aut aliquid simile; ait enim, Herodium quasi *ἑρῳδίων*, idest, palustrem dictum fuisse. D. Augustinus fulicam esse credidit, Theodoretus ardeolam, Ambrosius sturnum, Hieron. milvum. FR. Ubi in Vulgata Psal. 103. legitur *Herodii domus*, Hieronymus vertit, *Milvo ab jets*. Paraphrasis Chaldaica, *Ciconia candida abjetes* habet. At in sensu Hieronymi adhuc difficultatis nodus indissolubilis est, quia c. 11. Levitici, & c. 14. Deuter. suprâ adductis, ubi ad vescendum *Herodion* prohibetur, etiam specialiter *Milvus* interdicitur, quare frustraneum videretur bis in quolibet supradicto capite eandem avem specificare. Contra tamen Divum Augustinum, Augustinus alter Scuechus Egbubus in interpretatione dicti Psal. 103. ait: [Hebræi magis ciconiam sentiunt: D. Augustinus pro herodio vertit fulicam,

Hierolexicon Magri.

cùm fulica sit, ut idem ait, avis marina, non amans arbores; sed abjetes arbores sunt altissimæ &c.] de hæc volucre mentionem facit Homerus, Iliad. 10. inquit, ex versione Budæi.

His autem prosperum misit Erodium prope viam

Pallas Minerva.

Spondanus verò legit:

His autem faustam misit Ardeolam prope viam

Pallas Minerva.

Et in ejus Commento subjungit: [Cùm hanc avem mittat Minerva, potest facilè colligi eam sacram Minervæ existimatum à Poeta, quod & Claudium philosophum existimasse refert Etymologus; cùm alii contrâ dicant avem esse Veneriam, unde etiam *Ἐρῳδίων*, quasi *ἑρῳδίων* appellatum volunt, quod Etymologus ita reconciliari putat, cùm multa Ardeorum genera sint secundum Arist. lib. 9. hist. cap. 1. possint quædam Minervæ, quædam Veneri esse sacra.] Ardeolam etiam Scapulæ Lexicon habet.

HEROIDES, pro Hera Diana. Vide *Noctiluca*.

HEROTOCHIUS. FR. Exercitus Dux, ex Saxonis dictionibus, *Heir*, de qua sæpè diximus significari exercitum, & *Tog* conductor. In Anglicis legibus post Vicecomites collocatur: sic [Comites, Vicecomites, Herotochii.]

HESYCASTA, *ἠσυκαστος*, Monachus dicebatur, à communi vita segregatus, & ab aliorum consortio separatus, ut celesti contemplationi vacaret, ex græco verbo *ἠσυκάζω*, quiescere, & flere significante. [Hesycaistæ, idest, quiescentes. Justin. Novel. 5. tit. 3.]

HETÆRIARCHA, Romanorum, idest, Græcorum Ductor: [In hostem lento passu, & ordine Exotrocho Magno Hetæriarcha ducente producebat. Cantacuz. lib. 1. c. 6.] Idemque Capitaneus à Gulielmo Tyrio *Megaetæriarcha* appellatus fuit: [Erant per id tēpus Hierosolynnus Domini Imperatoris Nūctii Andronicus, Angelus Joannes vir magnificus Megaetæriarcha, hist. sac. lib. 1. c. 16.] Derivatur hoc vocabulum à græco *ἠταιριάρχης*, idest, confidentium, & amicorum caput.

HETERODOXUS, *ἠτεροδοξός*. FR. alterius opinionis (cujus antithesis Orthodoxus) sumitur pro Hæretico, sive schismatico. [Quàm inepti sunt plerique heterodoxi recentiores. Philippus Labbè de Scriptorib. Ecclesiasticis in S. Ireneo.] Vide *Cacodoxus* in dict. *Orthodoxus*.

HETEROUSIOS, *ἠτεροσῖος*, qui est alterius essentia. Fit enim ab *ἕτερος*, altera, & *ἔσσις*, essentia, Ariani qui Verbum faciebant alterius essentia à Patre, utpote ejus creaturam, ipsum quoque *heterousion* dicebant. Quem terminum, cum suo significato, ingentibus animis repellunt, & explodunt orthodoxæ Fidei hyperaspistæ, Filium Dei homouision, idest ejusdem essentia, magna cum victoria propugnantes. Inter quos, etiam ex adversariorum confessione, eminuerunt Basiliius, Gregorius Nazianzenus, & Apollinarius, prout teste Suida

- retuliciple Arianus Philostorgius, *Basilius*, inquit, in *Cæsarea Cappadociae* per eam florebat etiam, qua & Gregorius Episcopus presuit *Nazianzenis*: est autem statio, sive portus Cappadociae. Apollinarius vero in *Laodicea Syriae*. Sanè viri istius tunc propugnatores homoussii fuerunt adversus heresum, multo ceteros antegressi, tam qui praese fuerunt, quam qui ad meam usque etatem pervenerunt istius heresis patronos: adeò ut Athanasius istius collatus censeret possit puer. In Hist. adv. Bas. & Greg. Nazianz. Vide *Homoussius*. *Homoussius*.
- HEXAMERON**, ἑξαήμερον; idest, sex dierum opus, sic appellata sunt opera D. Basillii, & D. Ambrosii, in quibus de operibus sex dierum mundi Circa oris agitur.
- HEXAPLA**, græca dictio ἑξαπλά, idest, sextuplicata, sic appellat Eusebius, lib. 6. hist. editionem Sacrae Scripturae, opus Origenianum ingens, pro quo longo labore Tyrum Author se abdicaverat, atque sex columnaribus divisionibus distinxit pro sex ejusdem variis versionibus, idest, duobus hebraicis, & quatuor græcis, Symmachi, nempè, Aquilæ, LXX. atque Theodotionis. Composuerat namque priùs idem Origenes aliam Bibliam quatuor versiones continentem, quam *Terraplam* nominaverat; sicut tandem aliud ejusdem opus exegerat octo bibliarum versionum, quòd *Octopla* intitulavit. Vide Baron. an. 231. n. 9.
- HEXARCHUS**, Vide *Exarchus*. Ejus tituli. Vide *Titulus*.
- HIDA**. FR. Prædium cum casa, in qua unica familia habitare possit. [Semperque ad finem sæculi in omni sua hæreditatis decima hida pauperum vestiri, & cibari præcipit. Guliel. lib. 1. de gest. Reg.] Itaque malè existimavit Polydorus Virgilius, quòd territorium viginti jugerum solum intelligatur. Vide *Familia*.
- HIBEO**. FR. Obsoleteum verbum, ex quo *Cohibeo* componitur, ac idem valet: [Horruit, & erubuit Tribunus; & ita iussit illos manibus hiberi. In pass. SS. Perpetuæ, & Felicitatis per Lucam Holstenium typis mandata, pag. 28.]
- HIERA**. Vide *Jera*.
- HIERARCHIA**, sacer principatus, græcè ἱεραρχία; sic ejus opus de Angelorum principatu, & Militantis Ecclesiæ appellavit Dionysius Areopagita, qui ob eandem rationem Episcopum *Hierarchiam* vocat, idest, sacrum Principem.
- HIEROMARTYR**, ἱερομάρτυρ, Sacerdos, Episcopus, seu Diaconus Martyr.
- HIEROMNEMON**, ἱερομνήμων, rerum sacrarum præfectus, diaconale officium magnæ æstimationis erat in Constantinop. Civitate, ad quod pertinebat Patriarcham Pontificaliter induere, preces in libro indicare, in throno locum electis, ac consecratis assignare, contactium ordinationis consuetum intonare; itaque officio Cæremoniarum Magistri correspondebat.
- HIEROMONACHUS**, ἱερομόναχος, Sacer monachus. Alii tamen melius nomen hoc à vocibus græcis ἱερός, & μοναχός, idest, Sacerdos Monachus com-

positum esse docent. [Viris, & sœminis illustribus, & probatis hieromonachis, & Deo consecratis Virginibus veniam annuebat. Pharanz. in Chron. lib. 2. c. 5.]

HIEROPHANTA, ἱεροφάντης, Sacerdotis titulus apud Athenienses, qui, (ut D. Hieronymus contra Jovinianum scribit) ad extinguendos venereos ardores, cicuta succum absorbebant; & alibi idem: [Hierophanta apud Athenas eviratur, & æterna debilitate sic castus, epist. 11.] FR. quod minimè tamen consulendum est; nam cicuta hominibus venenum est, quamvis pedibus sit causa pinguedinis; hinc Lucretius, lib. 5. cecinit.

Quippè, videre licet, pinguescere sæpè cicuta

Barbigeras pecudes, hominique est acere venenum.

HIEROPHILAX, Sacrista, græca dictio ἱεροφύλαξ, idest, sacrarum rerum custos.

HIEROSOLYMITANI EQUITES. Vide *Equites Melitenses*.

HIEROTHECA ἱεροθήκη, sacrum repositoryum, seu regumentum; accipitur pro pyxide, vel alio sacro vase, in quo sacra Reliquiæ conservantur. Item sacrum sepulchrum, sacra vestes, & similia.

HIN, liquidorum mensura, quæ juxta D. Hieronymi sententiam, in c. 4. Ezech. binos italos sextarios capiebat, cui alii Sacri Expositores adstipulantur. [Quod habeat mensuram quartam partem, hin. Exod. c. 29.] Vide *Sextarium*.

HINNULA, genus ludi. Vide *Cervula*.

HIPPAGIUS, ἵππαγιος, equorum conductor ex græco ἵππος, idest, equus, ἄγος, conduco, accipitur etiam pro servo, vel ephebo, pedisequo, unde vocabulum italum *Paggio* provenit, idest ephebus, qui dominum suum pedester famulatur; sic etiam *Equipaggio* italicè, idest, sarcinæ, aliaque impedimenta intelliguntur, quæ in itinerario Principum sequuntur. FR. hinc, Hippoperæ, Festo auctore, dicebantur sacculi, seu aulæ, quæ equis imponuntur.

HIPPOPERÆ. Vide *Hippagius*.

HIRENARCHUS. Vide *Jeremarcha*.

HIERRIO. Ringo, seu ringor, quod proprium est canis rabiosi [Veluti est canibus innatum, ut & si non latrent, tamen hirriant. Sidon. Episcop. lib. 7. epist. 3.]

HIRRITUS, actus caninus ringendi. [Prodat hirritu rabiem canino. Sidon. Episc. lib. 8. epist. 16.]

HIRRUNDINEUS ADVENTUS, idest, ver. unde adagium, [Una hirundo non facit ver.] & Sidon. Episc. [Usque ad adventum hirundineum, & ciconium, lib. 2. epist. 14.]

HISPANIE ECCLESIE RITUS, & alia ad eandem pertinentia. Vide *Aera*, *Altare*, *Amagabari*, *Aspergillum*, *Baptismus*, *Barbacanum*, *Bethilica*, *Boja*, *Bursa*, *Calix*, *Chias*, *Confessio*, *Ferdinandus*, *Graduale*, *Hestia*, *Hydris*, *Icona*, *Litanis*, *Malachinus*, *Marabosinus*, *Maran Acha*, *Missæ pro morte inimicorum*,
Ali-

Mistra, Moatra, Mozarabicus, Myfarchus, Oleum Sanctum. Canebant Præfatium post epistolam. Vide *Laudes*. In Hispanis navibus consecratur. Vide *Missa secca*. Diaconi hispani quandoquidem duas stolas ambebant gestare, & in aliis temporibus eos pudebat patenter stolam deferre. Vide *Orarium*. Cætera. Vide *Palmaris, Porringerius, Præsimonium, Priscillianista, Quadragesna, Rumigerulus, Saccularius, Salambona, Scholasticus, Spanicus, Sparta, Spartea, Zanca*. Realis Moneta. Vide *Siclus*. Rex Aragoniæ Petrus in papali cappella de anno 1355. communionem per manus Innocentii IV. sub utraque specie sumpserat. Vide *Siphon*. Juvenus Presbyter Hispanus tempore Constantini Poeta sacer. Vide *Tetravangelium*. Hispani pronunciant *A.* pro *V.* & quare. Vide litt. V. in principio. Habent innumerabilia vocabula arabica. Vide *Amagabari, Versus leoninus*. Canunt Vesperas de nocte. Vide *Vesperæ*. Hispaniarum Regis Philippi VI. cæremoniæ occasione matrimonii ejus filix cum Galliarum Rege. Vide *Euangelium*.

HISTORIA, isvelia, aliquando significat responforium officii divini: [Pro quo prænotetur, quod antiphonæ, & responforia ad unum diem, vel observationem pertinentia vocantur historia. Radulphus, lib. de can. observ. c. 12.] FR. dictio *Historia* à Radulpho allata non cadit super *Responforia*, sed super *Observationem*: nam observatio græcè historia dicitur; quare nemo scribebat historiam, nisi qui res ipsas, de quibus agebat vidisset, observasset, seu cognovisset. [Historia secundum Isidorum in 1. lib. Etymologiarum dicitur ab historein græcè, quod est latinè cognoscere, vel videre; apud Veteres enim nullus scribebat historiam, nisi qui interfuisset. Alii dicunt, quod dicitur ab historon græcè, quod est gesticulatio, id est gestuum repræsentatio; unde & histrio vocatur gesticulatores, id est, aliorum gestorum recitator, & repræsentator. Archidiaconus in postilla, ad can. Jejunium quarti, dist. 76. [Et confirmatur ex eodem Radulpho, ibid. ubi inquit: [Sancti ergo domini dies excellentius in Romano, quam in Ambrosiano officio historiis solemnibus sunt decorati.] Id est, ritibus ac observationibus solemnioribus honorantur. Sic *Histrio* secundum Archidiaconum, id est, aliorum gestorum observator, recitator, ac repræsentator: quare Gellius inquit: [Earum tamen propriè rerum sit Historia, quibus rebus grendis interfuit is, qui narret, lib. 5. c. 18.] id est, observavit. Sensus igitur Radulphi in textu allato est [Et ad observationem pertinentia vocantur historia] nam illud *Vel* stat loco *Et*, ut in particula *Vel* dicemus. Ex quo inferitur historiam eandem esse, ac observationem. Historia dicitur fabula. Vide *Fabula*. Item historia una est ex quatuor Sacræ Scripturæ sensibus. Vide *Biblia*. Historia tripartita. Vide *Palea*.

HISTRIO unde dicatur. Vide *Historia*. Synonymum. Vide *Hypocrisis*.

HISTRIX, animal. Vide *Charogryllus*.

HUMFO, verbum, pro fisco signare, vel sequestrare. Case eorum hufentur, quousque pro ipsa decima, sicut supra dictum est, satisfaciunt. In Capitul. Caroli Magni,] à germanico vocab. *Hufar*, id est, possessio, vel à *Guiffa*, id est, ablatio rei alienæ. Vide *Guiffa*.

HOBÆ. FR. prædium, seu fundus, quantum Colonus colere possit. [Duas hobas serviles. In traditionibus Fuldensibus. Dotem Ecclesiæ, id est, duas hobas possessas, & beneficium Presbyteri in eodem loco deservientis, id est, unam hobam. In quadam Bulla Othonis I. Imper. apud Torrig. de Cryptis Vatican.] Legitur etiam *Hobinna*, & canis possessionis custos *Hobavastib* ex germanico *Hoube*, dicitur.

HODEGITRIA, sic appellatur imago illa Constantinopolitana miraculosa Beatissimæ Mariæ Virginis, quam Divum Lucam depinxisse creditur, ex græco ὁδογυρία, id est, viæ ductrix, eò quia in expulsiōne Latinorum, quando Imp. Michael Palæologus Constantinopolim triumphans ingressus est, hanc sacram imaginem sibi præcedere ordinaverat, quam pedester Imperator sequebatur, ut refert Gregoras, lib. 4. qui sic subdit ibidem: [Post dies complures Imperator Constantinopolim intrat; non prius tamen, quam sacrosanctæ Deiparæ, quam quasi viæ monstratricem Hodegitriam vocant, imago per portam quam Auream dicunt, ingressa est.] Hæc prodigiosa Imago Constantinopolitanam Urbem sæpè à Barbarorum incurfionibus liberavit. Hodie in Sicilia, & Messanæ præcipuè Deipara sub titulo *Godegerie* summè veneratur, quam corruptè *Isrie* dicunt, Romæque ipsi Siculi sub eodem titulo Ecclesiam habent propriam, ubi vulgariter Constantinopolitana appellatur. FR. cujus fundatores fuerunt etiam Melitenfes. Floravantes Martinellus in ejus Roma Ethnographia in tit. S. Mariæ Constantinop.]: Solet depingi supra arcam à duobus Calois, Monachis, nempe, græcis super humeros delata, eodem modo, quo qualibet feria III. processionaliter per Urbem Constantinopolitanam deferrebat. Nicephorus, lib. 15. Inde vulgus commentari cepit, quòd ita depingatur, quia hæc imago ex Itria Bixantium miraculose per mare in arca deportata, & à duobus Monachis græcis ad litus inventa fuerit, quod fabulam esse demonstrat Baronius. Itaque Siculi qualibet feria III. ob devotionem hujus Iconæ jejunant. In ejus honorem Pulcheria Imperatrix magnificum templum erigi curavit. Nicephor. loc. cit. & à Dominicanis conservabatur ibi in vico *Ballas* à nuncupato; at quia Templum illud in Mefchitam à Turcis profanatum fuerat, idèd ann. 1629. mediante ingenti pecuniæ largitione Oratoris Veneti, à ministris Turcarum Tyranni concessa fuit eisdem Dominicanis licentia, ut ad alterum eorum Conventum Civitatis Peræ sub titulo S. Petri hæc Sacra Imago collocaretur. FR. Triumphus Michaelis Palæologi post Latinorum expulsiōnem

neni ex Constantinopolitana Civitate, refertur à Fl. Blondo, decad. 2. lib. 8. & ab Oderico Raynal. an. 1261. n. 29. & seq. atq; à Georg. Logotheta describitur. Eadem imago triumphaliter delata ad eandem Urbem ab Imp. Jo. Comneno pedibus tamen præcedente describitur à Niceta Coniata apud Baron. an. 1123. n. 7. Alia quoque Latino-rum expulso ab eodem Cardinali ex eodem Niceta in Andronico affertur, an. 1183. n. 8. & seq. Sed quo in loco prædictam historiam uti fabulosam refellit Baronius, non inveni. Qui tamen de hac imagine hodègitria noscere cupit, legat opusculum Michaelis Justiniani Romæ in typogr. Rev. Cam. Apostol. de ann. 1656. impressum.

HODEPORICUM, græcum vocabulum ἡδοπορικόν, nempe, itineris relatio, itinerarium. [Hodeporico licèt difficiliter expleto. In vita S. Sebastiani Mart.

HOLOBERUS, ex ὅλος, idest, totus, & βέρβος, nempe, fulvus. [Obluit pallia holobera. Anast. Biblioth. in Hormisda.] Vide *Oloberus*.

HOLOCAUSTUM, ἡλόκαυστον, ὅλον, totum, & καυστόν, combustum; in hoc enim sacrificio victima tota in igne consumebatur, ita ut nulla reliqua remaneret, ad differentiam *Hosiæ* sacrificii, quæ non consumebatur totaliter; ex ea enim detrahebatur Sacerdotis portio. Dicitur etiam *Holocausum* à verbo græco ἡλόκαυστός, idest, totaliter combusto. FR. [Sententiam, quæ vetat misericordiam, non solum tenere fratres, sed etiam audire fugite; quia potior est misericordia omnibus holocaustomatibus, & sacrificiis, can. ponderet, dist. 50.] Glossa autem sic interpretatur: Holocaustum ab *holon*, totum, *causa*, incendium, in can. sic populus, 1. quæst. 1.] Holocaustum luge. Vide *Endelechismus*.

HOLOCHRYSUM, totum ex auto, ὅλος, totus, & χρυός, aurum. [Leo ex Abbate S. Martini ordinatur Episcopus. Fuit enim faber lignarius; faciens etiam turres holochryso tectas, ex quibus quædam apud nos retinentur. Gregorius Turon. lib. 10. cap. ult.] FR. dictio *Turres* significat cibaria. Vide *Ciborium*.

HOLOGRAMMATON. Vide sequentem dictionem.

HOLOGRAPHUS, plenariè, & absolutè scriptus: græca dictio ἡλόγραφος. [Ubi holographa manus est, falsum dici non potest. Ambrosius in epist. ad Galatas, c. 6. Tamquam non sit holographas membranas arbitratus. Sidon. epist. 11. lib. 9.] Dicitur etiam *Hologrammaton* in eadem significatione.

HOLOPHORUS, *Olophernus*, seu *Olophorus*. Vide *Oloberus*.

HOLOPORPHORUS, & *Holoporphyrus*. Vide *Oloberus*.

HOLOSERICUS. FR. Heliogabalus fuit primus Romanorum, qui holoserica veste usus est, cum antea subserica in usu esset. Lamprid. in Heliogab. Vide *Chrysoclavus*, *Oloberus*.

HOLOVITREUM, vox græco-latina, merè vitreum: [Vas illi holovitreum valdè pretiosum, & Alexandrini operis arte compositum, cum tri-

tis est pigmentis allatum. Surtius in vita S. Odilonis 1. Januar.

HOMOEOTELEUTON. Vide *Versus Leoninus*.

HOMAGIUM. FR. Actus subjectionis, seu fidelitatis professio. Glossa in c. indignum, de regul. juris. Atque Sigonius de Regno Italiae ait, quòd Homagium sit jus à Rege acceptum cum dignitate pro pseudo beneficii nomine. [Indignum est, & à Rom. Ecclesiæ consuetudine alienum, ut pro spiritualibus facere quis homagium compellatur, lib. 2. Decretal. tit. 41. c. 11. & de eodem vocat. fit mentio, ibid. tit. 1. c. 15. & tit. 3. c. 17.]: Contigit, ut die quadam infirmaretur, & ecce Saran adfuit, qui diceret ei, vis mihi facere homagium, & ego tibi dabo scientiam omnium literarum? Cæsar. lib. 1. cap. 32. Detestabile, quippè, est in Monacho, ut sub quocumque coloris habitu, honore, aut titulo potestatis, habeat feuda, servos, & ancillas, homagia, & fidelitates. Petr. Blesen. epist. 102.] Dicitur etiam ab aliis *Hominatio*, *Hominiscum*, *Hominiscatus*. Alia synonyma. Vide *Hominium*, *Vassallagium*.

HOMILIA, ὁμιλία, populi coadunatio; hinc postea Sancti Patres eorum sermones homilias appellavere, ad denotandum actos fuisse eorum sermones ad populum congregatum. FR. Sed aliter ex SS. Patribus colligitur: Sanctus enim Victor Uticen. lib. 1. inquit: [Augustinus ducentos jam triginta & duos consecerat libros, exceptis innumerabilibus epistolis, atque tractatibus popularibus, quos Græci Homilias vocant.] Inde Tractatores dicti sunt, qui sermocinarentur ad populum, ut in dict. *Tractator* dicitur. Discrimen autem inter λέγων, & ὁμιλιάρ, ostendit Phorius in ejus Biblioth. num. 174. in B. Jo. Chrysoft. §. 1. de ejusdem homeliis in Genesim inquiring: [Orationum nomen præferunt libri (sic enim in iis reperiri exemplaribus, quæ legi) Homeliis tamen similes magis esse videntur cum ceteris rebus, tum quòd sæpenumerò tamquam præfentes respiciens auditores, sermonem ad eos convertit, interrogat, respondet, ac pollicitationibus utitur, ut possit maximè alio in dicendi genere, quam homiliarum isto, similia formare, atque exhibere; quia tamen illud assidue, constanterque sine ullo dispensationis ordine ferverat, homilias illas esse satis, superque declarat: habuit siquidem eas ad populum,] ubi docet, quòd Oratio sit, quæ Orationum adstricta conceptis, constanti dispositionis ordine disposita, ornatæque sit: homilia verò sine dispositionis ordine, & popularis potiùs allocutio erit appellanda.

HOMINICULÆ. FR. Sic per ludibrium vocabantur Christiani ab Apollinaristis, quia nos in Christo duas naturas confitemur: [Calumniam in nos stantes, duos filios dicere nos dicitis, & hominillas appellatis. Athan. de Incarn. Domini.

HOMINIUM. FR. idem ac Homagium supra: [Indignum est igitur, ut clericus, qui jam in Dei sortem est assumptus, & jam laicorum di-

gnitatem excessit, pro terrenis lucris hominum faciat laico. Lucas Vvaddingus in Noris epist. S. Anselmi, lib. 3. epist. 45. Hominiū, & fidelitatem jurantes. Petr. Cisterciē. Vallis Sarnien. Monachus in hist. Albigen. cap. 25. Contra Ordinis vestri regulam, Villas, Ecclesias, & Altaria possident, fidelitates, & hominia benignè suscipiunt, 3. decretal. cap. 3. tit. 35.

HOMO. FR. dictus est Diabolus à Christo Domino: [Inimicus homo hoc fecit. Matth. cap. 13.] Glossa in cap. licet, de elect. & elect. potest sic explicat: [Diabolus dictus est homo ab eventu, quia devicit hominē; sicut Imp. dictus est Africanus ab eventu, quia Africam devicit.] Homo verò à Christo dicitur *Omnis creatura*, quod de aliis creaturis nequit prædicari. [Sed creaturæ nomine signatur homo; omnis autem creaturæ aliquid habet homo; habet namque commune esse cum lapidibus, vivere cum arboribus, sentire cum animalibus, intelligere cum Angelis. D. Gregor. homil. 29. in cap. 16. Marci.]

HOMODIANA, pro Hera Diana, Vide *Noctiluca*.

HOMŒUSIUS, *ὁμοῦσιος*, qui est similis essentia. Est enim à verbo Græco *ὁμοιος*, similis, & *ὄσια*, essentia. Contumaces ac perfidi Ariani cum cernerent de ipsorum hæresi, homouision negante, in legitimis synodis conclamatum esse: homouision commentii sunt: afferentes Filium non esse quidem *homouision* cum Patre, idest, ejusdem essentia; sed *homouision*, idest, similis essentia. Cum tamen sacræ scripturæ satis apertè inculcent tres Personas esse ejusdem essentia, & dicat Christus, Joan. 10. 30. *Ego & Pater unum sumus*. De *ὁμοῦσιος*, homœusia, idest, simili essentia, frequenter in D. Athanasii Operibus legitur. Et D. Ambrosius in, libr. de Filii divinitate & consubstantialitate contra Arianos, cap. 2. ait: *Denique sublato homouision, idest unius substantiæ vocabulo, ὁμοῦσιος, homœuision, idest similem factori suo posuerant, cum aliud sit similitudo, aliud veritas. Heterouissos. Vide Homouision.*

HOMOLOGIUM, seu *Homologatum*. FR. laudum, & arbitrum pronunciarum. Ancaranus, & Jo. Bapr. Caecialupus, quos citat, & sequitur Decius, consil. 198. col. 3. Dicitur etiam *Emologare* in eodem sensu. Dictionar. Alberici, verbo *Emologo*. Baldus in tit. de pace Constan. §. sententia, & consil. 342. §. fuit factum, in fin. lib. 3. Quamvis non pauci errent in hoc. Vide *Omologo*.

HOMOLOGO. Vide *Omologo*.

HOMOLOGUS, *ὁμολογος*, assensor, & usurpatur pro Vassallo, qui ratione fidelitatis suo legitimo Principi subjacere consentit; de quo fit mentio in Cod. Theodos. l. ultim. de patroc. vic. Itaque non à dictione *Homologus*, ut aliqui existimant, hoc vocabulum derivatur.

HOMOPHAGIA, vel *Omophagia*, crudorum ciborum comestio, græcè *ὀμοφαγία*. [Non enim

magno labore corporis fatigatur, quia nec tanta cura inter nos parandorum ciborum, vel coctionis impenditur, quippè qui maximè xerophagiis, & omophagiis utuntur. Cassian. lib. 4. cap. 22.] FR. *Xerophagia* significat siccarum rerum comestio. Vide suo loco. *Omophagia* appellati sunt Ætoli populi à Thucydide. [Bacchanalia etiam prætermittimus inania, quibus nomen omophagiis græcum est, in quibus furore mentio, sequestrata pectoris sanitate, circumplicatis vos angustibus, atque, ut vos plenos Dei numine, ac majestate doceatis, caprorum reclamantium viscera cruentatis oribus dissipatis. Arnob. lib. 5. advers. Gent.

HOMOUSIUS, *ὁμοῦσιος*, & *ὁμοῦσιος*, *consubstantialis*, *eiusdemque essentia*. Et ita *ὁμοῦσιος*, vel *ὁμοῦσιος*, *eandem essentiam*, seu *essentia identitatem* sonat; à Græco vocabulo *ὁμοῦ*, *similis*, & *ὄσια*, *essentia*. FR. Sanctissimæ Trinitatis attributum, idest, consubstantialitas. [Ego Berengarius &c. Jurans per Sanctam, & homouision Trinitatem, & per hæc Sacrosancta Christi Evangelia. De consecrat. dist. 2. can. Ego Berengarius.] Ibi Glossa: [Homouision, idest, ejusdem substantia.] Ibiq. Archidiac. [Homouision in græco idem est, quodidem, vel unum *Usia*, idest, substantia; ideo dicitur Trinitas homouision, idest, unius substantia; & Anastasius de pseudosynodis loquens: [Quæ contra homouision factæ sunt iussiones Imperatorum firmant, & non pia fides. In disputat. S. Maximi Mart. in ejus Collectan. à Jacobo Sirmondo in 8. edit. pag. 161.] In aliquibus codicibus D. Aug. *Homouision* perperam legitur. [Homouision verbum, unius, ejusdemque substantia sonat in græco, tom. 2. epist. 177. seu potius altercatio inter Augustinum, & Pascencium.] Vide D. Ambros. lib. 3. de fide, cap. ult. Vide etiam hinc *Dei virilis*, *Heterouissos*, *Homaussos*.

HOMOUISIONES, *Homouissiani*, & *Homouissionistæ*, FR. sic Ariani, & cæteri Hæretici negantes in divinis consubstantialitatem Filii, Catholicos appellabant; hinc Rex Hunnericus Arianus in suo edicto contra Episcopos Catholicos scripsit: [Rex Hunnericus Vandalorum, & Alaoorum universis Episcopis homouissianis, apud Victor. Uticen. lib. 4. de persecut. Vandalica.] Et D. August. epist. 177. supra citata inquit: [Absit, ut erubescamus Catholici in universo manentes, nos appellari propter fidem veram *Unius*, *eiusdemque substantia*; à nonnullis verbum græcum non intelligentibus, Homouissiones, qui nos appellari gaudeamus de Christi nomine Christianos.] Et idem in libro contra Arianos, tom. 6. ait: [Ecce qui nos quasi macula novi nominis vocant homouissiones; nec se ipsos, cum ista sentiunt, intuentur insanos.

HOMOPHAGIA, *ὀμοφάγια*, ea quæ sunt ejusdem hypostasis, seu substantia. Ita cū dug totales naturæ,

aut, partiales habent eandem subsistentiam, homopostata dicendę. Totales quidem, ut in Christo Natura humana, & divina: quia unam & eandem habent subsistentiam, unde & idiomatum communicatio formata. Partiales verò naturę, ut anima & corpus, quę una subsistentia, eaque simplici, ut multi volunt, aut composita, secundum alios, donantur. Quod à Damasceno in log. c. 32. insinuat, dicente: *Homopostata sunt, cum dua natura in una hypostasi univertur, & unam tenent hypostasim compositam, & unam personam, ut anima & corpus. Vide Hypostasis.*

HOMUNCIONISTÆ. FR. Hæretici, qui & Photiniani à Photino appellati sunt, negabant in Christo duas naturas. Baron. An. 357. nu. 8. Ubi enim textus S. Dionysii ajebat in Christo *novam Dei virilem operationem*, illum adulterantes hi hæretici, legebant *unam Dei virilem* &c. Baron. An. 649. num. 18. De his quoque Prudentius, in Apoteof. poem. 4. cecinit:

Sunt qui Judaico cognatum dogma furori
Instituunt, media Christum ratione sequuti,
Hoc tantum, quod verus homo est, ac cælitus
illum

Adfirmant non esse Deum, pietate fatentur,
Majestatem negant, morum pro laude sacratum
Celeberrant.

A quo tamen *Homuncionistæ* etiam nuncupantur.

HOMUNCIONITÆ. FR. hæretici, qui asserbant imaginem Dei non in hominis anima, sed in corpore consistere, ut notat Sirmondus in lib. cui tit. Prædest. l. 1. hæ. 76. An autem iidem sint ac Homuncionistæ, de quibus Prud. supr, videant Eruditi.

HONORATUS. Qui aliqua dignitate functus est. Vide *Possessor*.

HONORIGERA VIRGINITATIS NOTA, dicitur Velum Monialium. Vide *Velum professionis*.

HOPLOTHECA. FR. græca dictio *ὄπλοθῆκη*, idest, armorum theca; sic appellatus est liber, in quo omnes Sanctorum Patrum sententię ac confutanda Hæreticorum falsa dogmata compilatę erant, quod opus Petrus Possinu in ejus eruditissimis notis ad Historiam Pachimerę, ab eodem latinitati donatam, putat jussu Emanuelis Comneni Græcorum Imperatoris fuisse compositum.

HOQUETA, ex Gallico *Hoquet*, idest, suspiria, & singultus, quos Cantores affectare solent. [Sed nonnulli novellę scholę discipuli, dum temporibus mensurandis invigilant, notis novis intendunt fingere suas, quàm antiquitus cære malunt, in semibreves, & minime ecclesiastica cantantur, norulis percuciantur; nam melodias hoquetis intersecant, discantibus lubricant, triplis, & motetis vulgaribus nonnunquam inculant; adeo ut interdum antiphonarii, & gradualis fundamenta despiciant. In extr. Jo. XXII. cap. unico, de vita, & honest. Clericor.

HORÆ CANONICÆ, quas recitare tenentur Ecclesiastici, quę in Gallia *Cursus* appellabantur. Vide *Cursus*. Canonice dicuntur, quia sunt

regulares, seu quia canonis pensio est, quam tenentur Deo quotidie persolvere Ecclesiastici; nam psalmodia canon noster dicitur. [Sanè quemadmodum unus aliquis agricola, nisi suū canonem plenum, ac bonum reddiderit, in carcerem conjicitur, suspenditur, conscinditur plagis, quousque omne redditur creditorum debitum; ita continget Monacho, cum per oscitantiam sibi præscriptum transmiserit canonem. Antioch. homil. 105.] Divisę igitur sunt hujusmodi preces in septem horas; nam [Septem horas canonicas in die quasi ex debito canimus pro septem gradibus, quos à sepeiformi spiritu suscipimus; formam autem habemus ab Apostolis, & aliis Sanctis, ut septies in die Creatore nostrum laudemus. Gem. lib. 2. cap. 53.] Divus verò Hieronymus has septem horas sic distinctè recenser: [Assuetas quoque ad orationes, & psalmos nocte consurgere, manè hymnos canere, tertia, sexta, nona hora stare in aciem, quasi bellatorem Christi, accensaque lucerna reddere sacrificium vespertinum. De Reg. Monach.] Itaque fallitur Polydorus Virgilius existimans has horas canonicas à D. Hieronymo, sive ab Eleuthero Papa institutas fuisse: ex Divis enim Clem. Basilio, aliisq; Patrib. satis colligitur ab Apostolis ad imitationem antiquę Synagogę, eas in primæva Ecclesia laudabiliter introductas esse; quandoquidem Psalter Regius cecinit: [Septies in die laudem dixi tibi, psal. 118.] Neque can. Eleutherio, dist. 91. aliud probat, quàm Vigiliarum observantiam ipsum tantum restituisse. Circa verò horarum numerum, non satis inter se conveniunt Auctores, alii enim laudes tanquam horam à Matutino distinctam assignant, ita Amalar. lib. 4. de Eccles. off. c. 7. seu 10. D. Antoninus, & Navarrus, quorum inter alias rationes ab eis allatas, hæc præcipua est, ninirum, Ecclesię usum, quæ in nocte Nativitatis Domini à laudibus separare solet matutinum. Communis verò Patrum, ac Conciliorum enunciatio in septem canonicas horas semper distinguit; licet antiquitus distinctè à Matutino reciterentur laudes, ut ex quorundam opinione in dict. *Laudes* dicitur; seprenarium tamen numerum semper mysteriosum fuisse Innocentius III. in proœmio septem psalmsorum satis demonstrat, & Philo Hebræus numerum hunc seprenarium: [Ingeneratum, immortalem, victorię symbolum, virginem, perpetuum, & Deum ipsum,] in tractatu de opificio mundi appellat. Prima itaque hora ad solis ortum recitanda est, in memoriam Christi Resurrectionis; ita communiter Canonistę in cap. 1. de celeb. Miss. atque ante Callianum hanc horam canonicam institutam fuisse, ex constitutione apostolica, lib. 8. cap. 40. & ex D. Athanasio, lib. de Virgin. constat: & quamvis Sancti Patres Christum media nocte resurrexisse dicant; fuisse tamen ipsam Sanctis Mulieribus revelaram summo manè existimatur, quo instanti temporis Christum execrabilibus sputis spreum, & alapis percussum, atque ad Pilatum ductum fuisse Rupertus meditat. Hora tertia,

quæ *Aurora* etiam dicitur, atque *Hora sacra*. can. non liceat, dist. 44. *Sacra*, nempe, appellatur, quia tunc sacrum celebratur: in hac hora Salvator noster ad mortem damnatus fuit, & Spiritus Sanctus super Discipulos congregatos descendit, dict. constitut. apostol. lib. 8. cap. 40. D. Ignacius Mart. epist. 8. ad Trallian. Tertullian. lib. 1. de jej. jun. cap. 10. Sexta verò hora ab Antiquis Patribus magis fervidæ preces fundebantur, quia ad expugnandas spiritus meridiani aggressiones præparabantur, quod ex hymno istius horæ, [Aufer calor em noxium] colligitur, & in ea Adamum fuisse creatum, Origenes tract. 35. in Matth. meditatatur, quam opinionem sequuntur Theophyl. in Matth. & alii, qui putant eadem hora Cruci affixum fuisse Christum; quare inquit Theoph. [Qua igitur hora Deus hominem condidit, eadem & lapsum curavit.] Et Cyrill. hierosol. [Quo tempore eversio fuit, eodem rursus facta est reparatio. Carachef. 14.] Aliqui tamen textui Evangelistæ Marci in hærentes existimant in hoc temporis spatio Christi crucifixionem sequutam fuisse; nam c. 15. inquit Evangelista: [Erat autem hora tertia, & crucifixus est eum.] Quod re vera de crucifixionis sententia intelligendum est potius, quia Joannes crucifixionis actum accidisse refert, quando, nempe, [Erat hora quasi sexta;] & ita declarant Const. apost. lib. 8. cap. 40. supra cit. Cyprian. de orat. Domini, Athanas. de Virg. ad dicitur que Moses Barcepha eadem sexta hora è terrestri Paradiso eliminatos primos parentes fuisse. Nonnam tandem horam tempore Apostolorum fuisse in usu ex Actis Apostolicis, cap. 3. satis constat, ubi habetur: [Petrus autem, & Joannes ascendebant ad horam orationis nonam,] in quo temporis termino Christum in Cruce expirasse dicitur. De Matutino autem, Vesperis, & Completorio, in peculiaribus eorum locis agitur. Mystra igitur, quæ in singulis horis contemplanda sunt, in his versibus continentur, nempe:

Matutina ligat Christum, qui crimina purgat,

Prima replet sputis, dat causam Tertia mortis,

Sexta Cruci necit, latusejus Nonæ bipereit, Vespera deponit, tumulo Completa reponit.

Invocatio autem divini auxilii semper in quolibet horæ principio sub illis davidicis verbis; [Deus in adjutorium meum intende &c.] recitanda est, cuius Authorem Damascum Papam (ex hieronymiana suasionem) facit Navarrus de orat. cap. 3. num. 64. Alii verò hanc cæremoniã D. Gregorium instituisse putant, apud Polydorum Virgil. lib. 6. de invent. cap. 2. Cæterum ex Cassiano, lib. 12. cap. 23. & collat. 10. cap. 10. à Monachis antiquitus versiculum præfatum profertur solitum fuisse constat. Vide *Breviarium, Officium divinum*.

AD HORAM. FR. idest, tunc, quod Itali *All' hora* dicunt. [Rogabat ergo Sanctus ille, ut iniretur in eadem custodia, quousque exularetur, & ad horam auferretur de custodia. Exilium S. Mar-

rini Papæ & Mart. in collectan. Anastas. à Jacobo Sirmondo in 8. edit. pag. 101. Quoniam etsi contristavi vos in epistola, non me poeniteret, etsi poeniteret, videns quòd epistola illa, etsi ad horam vos contristavit, nunc gaudeo, non quia contristatis estis, sed quia contristati estis ad poenitentiam, 2. Cor. cap. 7.

HORAMA. Vide *Horama*.

HORARIUM. Vide *Orarium*.

HOREBITÆ. Vide *Orebita*.

HORNUS, idest, currentis anni tempus. [In Synodo apud Vermarium palatium olim ab horno habitæ. Flodoard. lib. 3. cap. 22.] Idest, Synodo hoc anno celebrata.

HOROMA, & *Horama*. FR. Visio. [Postridie quàm pugnaremus, video in horomate hoc venisse Pannonium Diaconum &c. In passione SS. Perpetuæ, & Felicis per Lucam Holstenium edita] in cuius notis sic habet: [Res exigit, ut rescribatur, horamate; nisi hæc vox ita deformata in usu populari Afrorum erat. Est autem *ὄραμα* vox græca, sonans visum, sive visionem. Usurpatur in Actor. cap. 12. v. 9. Latini Scriptores ea rarius usi sunt; tamen Aldhelmus, lib. de Virginit. cap. 3. ubi de S. Jo. Evangelista loquitur, ait eum in Patmo raptum in oramate; ubi Meursius rectè Oramate substituit in Mantisa Critica (sicque in Bibliotheca SS. Patrum edita reperio) frustra reprehendente Suvartio Analectorum, lib. 3. cap. 9. qui horoma ibi rescribendum persuadere nequiquam conatur. Reperio etiam apud Alcuinum, lib. 1. de vita S. Vvillebrordi, cap. 2. hæc verba: Mater in tempesta noctis quiete cœlesti in somnis vidit horam.] Sed bona venia ditorum Eruditorum utroque modo dici potest à verbis græcis *ὄρα*, & *ὄραμα*, quæ videre significant, licet ultimum usitatus sit.

HOROSCOPIUS. Vide *Hydromantia*.

HORRIPILATIO, horror, qui crispat, & echinatos capillos format, quod ex subitaneo timore accidere solet. [Loquela multum jurans horripilationem capiti statuet. Eccles. cap. 27.]

HORTALIA. FR. hortensia. Bullar. Casinen. tom. 2. Const. 75.

HOSA, calciamenti genus, ex germanica dictione *Hose*. [Calcei his erant ad summum pollicem penè aperti, & alternatim laqueis corrigiarum retenti; postea verò cœperunt hosis uti. Paul. Diac. de gestis Longobard. lib. 4. cap. 23. Cùmque omnes ad obsequium domini cuncti hosas suas vellent extrahere, ille prohibuit. Monach. Sangellen. in hist. Caroli Magni, lib. 2.]

HOSANNA, hebraica vox *Hosanna*, idest, saluum fac nunc, seu saluum fac: secundum verò phrasim Hebraicam *Goschanna*, vel secundum paraphrasim Chaldaicam pronunciat. Baronijs infra citandus. *Hoscha* enim denotat, *Salsifica*, & interfectio. *Na* valet quantum apud Latinos *Quæso*. S. Hilarius non rectè hoc vocabulum *Redemptionem* interpretatum fuisse Hieronymus testatur, in quem errorem etiam Ambrosius incidit. Vide Baron. An. 34. num. 6. & seqq.

Inquiunt Rabbini, quòd hæc proclamatio *Hosanna* dicebatur ab Hebræis, quando die prima festivitatis Tabernaculorum excidebant ramos ex arboribus, ut habetur in Levit. cap. 22. scilicet: [Celeberrabitis ferias Domini &c. fumetis vobis die primo fructus arboris pulcherrimæ, spatulasque palmarum, & ramos ligni densarum frondium, & salices de torrente, & lætaminum &c. & habitabitis in umbraculis septem diebus.] Quæ deprecatio *Hosanna* in scenopegiis fiebat. Vide eundem Baron. ibidem nu. 6. Igitur ex acclamatione turba; [Quæ venerat ad diem festum; cum audissent, quæ venit Jesus Hierosolymam, acceperunt ramos palmarum, & processerunt obviam ei, & clamabant, Hosanna. Jo. c. 12. nu. 12.] Remansit hæc acclamatio tam in græca, quam in latina Ecclesia, quæ bis in Missa dicitur, semel, nempe, Angelorù vice, ac iterù hominù nomine. FR. In postilla Jo. Andree in cap. firmiter, de summa Trinit. habetur significare, salva nos, & deberet scribi *Osianna*; sed elisa vocali, corruptè dicitur *Osanna*.

HOSPITALARI. V. *Equites Melitenses*. *Parabolus*.
HOSPITALE. V. *Brephotrophium*. *Gerontocomium*.
Metatorium in dict. *Aspaticum*. *Nosocomium*. *Orphanotrophium*. *Prochotrophium*. *Typholocomium*.
Xenodochium.

HOSPITALITAS, est signum prædestinationis. Vide *Xenoparochus*.

HOSPITIUM, FR. parvum hospitium, can. si quis de servis, 12. quæst. 2.

HOSPITIUM. Vide *Pandochæum*.

HOSPITIUM NOVUM. FR. idest, sepultura [Qui certè rationis causa novum suo corpori querit hospitium. D. Gregorius apud Gratianum, post can. 7. in §. sed aliud 13. quæst. 2.]

HOSTIA, victima, *Hostia* ab hoste victo dicta; nam post obtentam inimicorum victoriam offerebatur; sed inter Christianos Hostia, tam ea, quæ adhuc in panis substantia, pro Eucharistia præparatur; quam etiam jam consecrata, & in corpus Christi transubstantiata intelligitur, & præparanda est de azymo apud Latinos, quod in fermentato fit à Græcis. Honorius Papa III. anno 1220. ut in ea imago crucifixi imprimeretur mandavit. Antiquitas in elevatione Hostiæ consecrata fideles manus attollebant. [Illas manus, quas ad Dominum extuleris, postmodum laudando histrionem fatigare. Tertullianus de spectaculis, cap. 25.] FR. in Melita, & in multis Italici locis solent rustici extendere palmam versus hostiam elevatam, & tangere postea proprios oculos, quem actum faciebant Gentiles, oriente sole, & Mahometani faciunt, luna recenter visa; unde inter Christianos mos iste creditur, quòd tempore Leonis Papæ introductus fuerit; nam Romani solebant ejus tempore, more pagano, hos actus in reverentiam solis agere, & quos idem Papa serm. 7. de Nativitate sic increpaverat: [De talibus institutis etiam illam generatur impietas, ut sol inchoatione diurnæ lucis exurgens, à quibusdam insipientioribus de locis eminentioribus adoretur: quod quidem nonnulli etiam Christiani-

ni adeo se religiosè facere putant, ut priusquam ad B. Petri Apost. Basilic. quæ uni Deo vivo, & vero est dedicata, perveniant; superatis gradibus, quibus ad suggestum Aræ superioris ascenditur, converso corpore ad nascentem solem reflectant, & curvatis cervicibus, in honorem splendidi orbis inclinant &c.] & inferius: [Abjiciatur ergo à consuetudine fidelium damnanda perveritas, nec honor uni Deo debitus eorum ritibus, qui creaturis serviunt, miscetur.] Et versus finem [In ipso Sacramento Natalis Domini cogitemus quod naturæ nostræ gratia divina contulerit.]: In Hostiæ elevatione etiam aliquæ acclamationes decantari solebant, atque Ludovicus Galliarum Rex à civilibus conjurationibus oppressus, etiam in actu dictæ elevationis decantari ordinaverat verba hymni:

O salutaris Hostia,
Quæ cœli pandis ostium:
Bella premunt hostilia,
Da robur, fer auxilium.

Clitov. lib. 5. hymn. ecclesiast. Erat etiam Galliæ usus, ut Sacerdotes novelli in ordinatione eorum ab Episcopo decerentur hostiam intra candidissimam pergamenam reciperent, quam ipsi postea intra quadraginta dierum spatium consumebant, quotidie, nempe, particulam fumendo in eorum celebratione; in symbolum videlicet, ut Fulbertus Episc. epist. 2. refert, quadraginta dierum, in quibus Salvator noster post Resurrectionem suam cum ejus Discipulis manserat. Ponebatur antiquitus Hostia non ante calicem, ut modò fit, sed ad ejus latus, ad denotandum, ut ait Microlog. de Eccles. observ. cap. 14. Sanguinem Christi de ejus latere emanatum, cujus hæc sunt verba: [Unde & congruè calix sub brachio ejus collocatur, quasi de latere Dominico sanguinem Domini suscepitur.] In Ecclesia Mileti vidi antiquam Missale de anno 1509. m. s. ubi Hostia ad latus calicis depicta erat: eandem cæremoniam observant Græci, & ob eandem rationem Summo Pontifici, solemniter celebranti, ad thronum per Subdiaconum sistentem ad ejus lævam, deferatur Hostia consecrata, stante Diacono cum calice ad dexteram ejus. Vide *Communio*. Quo verò ad cæremoniam fractionis Hostiæ, variæ symbola adducuntur ab Anterioribus; Microlog. enim loc. cit. cap. 18. inquit: [Cum dicit: Per Dominum nostrum, rumpit Hostiam ex dextro latere juxta ordinem, ad designandam Dominici lateris percussionem. [Deinde majorem partem in duo confringit, ut tres porciones de Dominico corpore efficere possit; nam unam in calicem, faciendò Crucem, mittere debet, cum dicit, Pax Domini sit semper vobiscum, ad designandam corporis, & animæ conjunctionem in Resurrectione Christi. Alteram verò ipse Presbyter necessariò sumit ante calicis participationem, juxta Dominicam institutionem. Tertiam autem communicaturis, sive infirmis, necessariò dimittit.] Alii hanc triplicem Hostiæ divisionem triplicem Ecclesiæ statum significare docent, nempe,

nempè, particula in calice, Ecclesiam continuò militantem in calice tribulationis agitatam denotare dicunt, ac alias duas partes Ecclesiã triumphantem in purgatorii, scilicet, & Paradisi litu. Biel. in can. & Durand. lib. 4. cap. 5. 1. Divus autem Thomas 3. par. quæst. 83. art. 5. ad 8. particulam in sanguine immerfam Christum triumphantem significare instruit, & illam, quam Sacerdos absumit, denotare corpus Christi conversantis; tertiam denique, quæ in transfactis sæculis usque ad finem Missæ conservabatur, (quod & Græci adhuc observant) Christi corporis in sepulchro symbolum esse. Ac alibi idem Sanctus Doctor ait, quòd hæ tres Hostiæ partes, divinitatem, animam, & corpus Christi significant. FR. Queritur inter doctores, utrùm ex hac Hostia divisa possit Sacerdos unam partem laico ad communicandum dare: quod communiter negatur; quia sacerdos debet consumare totam sacrificii materiam, quam sibi destinavit fumendam, ut colligi videtur ex cap. relatum, & cap. comperimus, de consecrat. dist. 2. cui etiam favet Rubr. Miss. de defect. tit. 10 n. 3. sic tenent Jacob. de Grassis, & alii apud Magistrum meum Paul. Mariam Quartum in Rubr. Miss. par. 2. tit. 10. sect. 3. dub. 3. difficul. 4. Sed affirmativè respondendum cum Auctoribus ibidem citatis, quos sequitur idem Præceptor, & præter rationes ab eo cumulas, addendum mihi videtur antiquorum usus, non solum Latinorum, ut supra ex Microlog. ubi azebat: [Tertiam autem communicaturis, sive infirmis necessariò demittit] & ex D. Thoma citat. habetur, quòd Latinus Sacerdos unam tantum portionem sibi sumebat, & aliam usque ad finem Missæ non nisi pro communicaturis relinquendam esse colligitur; sed etiam ex Græcorum ritu comprobatur. Nam antequam græcus Sacerdos sumat consecrationem, discedit ab altari, circumque cum Sacramento in manibus usque ad mediam Ecclesiam, & hoc facit, ut ante consumationem Sacramenti investiget, an aliquis ex Laicis communicatus sit. Ad contraria argumenta satis ibidem Quartus responderet. Notandum hic quoque est, quòd in Liturgia gothica, quam aliquæ Hispaniæ Ecclesiæ adhuc observant, & vulgariter eam *Mozarabicam* appellant (de qua suo loco dicemus) dividitur in eo ritu Hostia in novem partes in memoriam novem præcipuorum vitæ Christi mysteriorum, attribuendum, scilicet, cuiuslibet parti suum peculiare nomen, id est, *Corporatio, Nativitas, Circumcisio, Apparitio*, (videlicet Epiphania) *Passio, Mors, Resurrectio, Gloria, Regnum*; Ut utriusque ritus particula Hostiæ, que in calicem immergetur, sic, debeant frangi ex parte superiori, vel inferiori. Petrus Ruiz in suo cæremoniali, & Grassis, lib. 2. c. 4. tenent, quòd ex parte superiori de munda sit: contrarium tamen sentiunt *Quintus*, & *Quartus*. Advertendum tandem est, quòd in Feria VI. paschales, quando Sacerdos demittit prædictam particulam in calicem, non debet facere consecrationem cæremonias in illius officio. Coegr. Rit. 28.

Aug. 1627. & clarius in Cæremoniali iussu Innocentio X. correcto, lib. 2. cap. 26. ubi habet: [Sed sine signo Crucis] Hostiæ synonyma. Vide *Holocaustum, Communio, Margarita*. Cæremonia adhibenda in oblatione Hostiæ, & alii casus in offeritorio Hostiæ occurrentes. Vide *Offeritorium*.

HOSTIA SEMIPLENA. FR. sacrificium extra catholicum ritum. [Unquam pro desiderii vestris sine ritu catholico, & cano more semiplenas nominati Antistitis hostias obtulerunt? Ennodius in Apologer.]

HOSTIARIA, theca, in qua Hostiæ consecrandæ servantur. [Diaconus latinus accipiens tres Hostias ex hostiaria, ponit eas ordinatim super patenam. In cæremoniali. pontific. lib. 2. cap. 24.]

HRANNE, porcorum grex. [Porcellum de hranne, in leg. falica, tit. 4.]

HUGO. Vide *Guido*.

HUGONOTTUS, FR. sic vocatur in Gallia Calvinista, cuius etymon variè à diversis deducitur. Florimundus Remundus in tractatu de Antichristo, cap. 3. inquit, quòd Calvinistæ conjurati ad necandum Regem, deederunt inter se hoc enigmaticum signum, *Huc nos*, ut se cognoscerent ad invicem. Alii malunt, quòd sic Hæretici ad tribunalia citati ad se purgandos dicere solebant *Huc nos*. Farnianus Strada, lib. 3. hist. Flandriæ inquit, quòd Turonis, ubi primò hoc vocabulum divulgatum fuerat, matres ad terrendos pueros fingere solebant adesse nocturnum phantasia, Hugonem ab eis nominatum; hinc quia Calvinistæ nocturno tempore cœperant ibi congregari, Hugonotti appellati sint; sed aliter Petrus Matthei in historia Henrici IV. Galliarum Regis refert, nimirum, à quodam Hugone, in cuius crypta congregabantur Calvinistæ, denominatos esse Hugonottos.

HUMANA TENTATIO, per quã differat à diabolica. Vide *Tentatio humana*.

HUMERALE. Vide *Amictus*. Ad differentiam superhumeralis. Vid. *Superhumeralis*. V. *Rebrachiatoria*.

HUMILIATE CAPITA VESTRA DEO, quare juniorum tempore dicitur. Vide *Fermentum*.

HUMILIFICO. FR. humilio [Exomologesis, prostrandum, & humiliandi hominis disciplina est Tertull. de pœnit. cap. 9.]

HUMILITATIS SARCINA, dicitur velum Monialis. Vide *Velum professionis*.

HUNNISCUS, gladius. Mart. Paris. in vita Abbatum.

HUNNUS. FR. Scythia; Hunnorum enim natio est, quæ plaudem Meotidem ad mare usque glaciatum incolit. Ammianus, lib. 2. i. in principio regionem, & mores describit. Sic etiam Sidon. carm. 2. pro Anthemio in strophæ quæ incipit: [Albus Hyperboreus.] De Hunnis agit Baron. An. 383. num. 2. An. 395. nu. 13. & seqq. An. 396. num. 13. & seqq. An. 468. nu. 26. An. 577. nu. 56. An. 539. nu. 10. An. 552. num. 18. An. 558. num. 6. & seqq. An. 563. nu. 3. An. 788. nu. 5. & 6. An. 795. nu. 65. An. 902. nu. 16. An. 924. nu. 2. An. 933. nu. 6. Ac D. Hieronymus de Hunnis in epist. ad Oceanum in epitaphio Fabiolæ.

HURA, pileus villosus, ex gallico vocab. *Hure*, idest, caput urfi, seu alterius feræ, [Capitis sui galerus, qui hura dicitur. Matth. Paris. in Vita Abbatum] in quo tempore solebant Episcopi pileum gestare. Vide *Galerus*.

HUSSITE, hæretici. Vide *Orebite*. *Thaborita*.

HUSTINGUS, locus, in quo iustitia administratur, ex Saxonico vocabis *Hus* domus, & *Dingh* iudicium. [Lodineses, facta communicatione in suo hustingo. Matth. Paris. in hist.]

HYACINTHINA VESTIS. Vide *Thycinina*.

HYADES, signum cæleste. Vide *Arcturus*.

HYBERNANDI LOCUS. Vide *Parachemadion*.

HYDRA. Vide *Excetra*.

HYDRAULUM, ὑδραυλον, musicale organum, quod aquæ artificio sonum emittit; Isidorus tamen, lib. 3. Etym. cap. 21. non rectè illud determinat, inquires: [Organum vocabulum est generale vasorum omnium musicorum; hoc autem, cui folles adhibentur, hydraulum Græci nominant; ut autem organum dicatur, magis ea vulgaris est consuetudo.] Quia non illud qui folles adhibentur *Hydraulicum* dicitur, sed quia mediante aqua sonum emittit, ut Tertullianus, lib. de anima, cap. 14. optime describit, inquires: [Specta portenti-ssimam Archimedis munificentiam, organum hydraulicum dico, tot membra, tot patres, tot compagines, tot itinera vocum, tot compendia sonorum, tot commercia modorum, tot acies tibiarum, & una moles erunt omnia; sic & spiritus, qui illic de tormento aquæ anhelat, non ideo separabitur in partes, quia per partes administratur, substantia quidem solidus, opera verò divisus.] FR. Tertullianus Archimedem huius instrumenti auctorem facit, sed Plinius, lib. 7. cap. 37. Cresibium inventorem fuisse ait; Suetonius verò in Nerone cap. 41. refert Romæ ante Neronem fuisse inco- gnitum; ubi de eodem Nerone loquens, hæc ait: [Reliquam diei partem per organa hydraulica novi, & ignoti generis circumdaxit.] Quinimò Vitruvius quodlibet instrumentum pro attrahenda aqua, sive quod trahitur ab ea hydraulum appellat. Reliqua. Vide *Organum*.

HYDRIA, ὑδρία, vas ad ferendam aquam; nam ἕδρα græcè aquam significat. Oveti in Hispania summa veneratione conservatur hydria, una, scilicet, ex illis sex, in quibus Christus Dominus primum signorum suorum ostenderat, quando aquam ad Canæ Galilææ nuptias in vinum mutaverat. Marian. lib. de rebus Hispan. Alia similiter ex his sex hydriis Andreas Hungariæ Rex una cum aliis venerabilibus reliquiis ex Syria evexerat. Annal. Flandr. lib. 3. FR. Etiam Ravennæ in Ecclesia S. Mariæ in Portu alia ex eisdem hydriis porphyretica asseveratur, in cuius fundo Julius Papa I. foramen fieri iussit, ne ad aliud opus inferviret. Hieronymus Fabrus in sacris memoriis RAVEN. part. 1. pag. mibi 280.

HYDROMANTIA, ὑδρομαντεία. FR. Divinationis superstitiosum genus. [Igitur genus divinationis à Persis fertur esse allatum; Varro autem dixit divinationum quatuor esse genera, terram,

aquam, aerem, & ignem. Hinc Geomantiam, Hydromantiam, Pyromantiam, Aeromantiam dictas autumat. Divini dicti sunt, quasi Deo plenis; divinitate enim se esse plenos simulant, & astutia quadam fraudolenta hominibus futura coniectant. Duo autem genera divinationis sunt ars, & furor. Incantatores autem dicti sunt, qui artem verbis peragunt. Arioli vocati sunt, propterea quia circa aras idolorum nefarias preces emittunt, & funesta sacrificia offerunt, hisque celebrationibus Demonum accipiunt responsa. Haruspices nuncupantur, quasi horarum inspectores; dies enim, & horas in agendis negotiis, operibusque custodiunt, & quid per singula tempora observare debeat homo, intendunt; si etiam exta pecudum inspicunt, & ex eis futura prædicunt. Augures sunt, qui volatus avium, & voces intendunt, atque signa rerum, vel observationes improvisas hominibus occurrentes ferunt. Idem tamen Auspices; nam & auspicia sunt, quæ iter facientes observant. Dicta autem sunt Auspicia, quasi avium spicia; & Auguria, quasi avium garia, idest, avium voces, & linguæ. Item augurium, quasi avigerium, quod aves gerunt. Duo autem sunt genera Auspicio- rum, unum ad oculos, alterum ad aures pertinens; ad oculos, scilicet, volatus, ad aures ex avium. Pythoniis à Pythonia Apolline dictæ, quod is author fuerit divinandis. Astrologi dicti sunt, eo quod in astris augurantur. Genethliaci appellati sunt propter natalitiorum considerationes dierum. Geneses enim hominum per XII. cæli signa describunt, syderumque cursu nascentium mores, actus, & eventus prædicere conantur, idest, quali signo fuerit natus, aut quem effectum habeat vitæ qui nascitur, interpretantur. Hi sunt qui vulgò Mathematici vocantur; cuius superstitionis genus constellationes Latini vocant, idest, nationes syderum, quomodo se habeant cum quis nascitur. Primum autem genus, idest, stellarum interpretes Magi nuncupabantur; sicut de his legitur in Evangelio, qui natum Christum annunciarunt; postea hoc nomine soli Mathematici dicti sunt, cuius artis scientia usque ad Christum fuit concessa, ut Christo edito, nemo exinde nativitates alicujus de cælo interpretaretur. Horoscopi dicti, quod horas nativitatis hominum speculerentur dissimili, & diverso factò. Sortilegi sunt, qui sub nomine &c. ut supra. Salitores vocati sunt, qui dum eis membrorum quæcumque partes fuerint, aliquid sibi exinde prosperum, seu triste significari prædicunt, ex D. Augustino, lib. de natura Dæmonum; ita apud Gratianum, can. Igitur genus 26. quest. 3. Sed Augustini lib. r talis nomen extat; inò nec verba illa: Cuius artis scientia usque ad Christum fuit concessa &c. Augustino ullo pacto inique convenire; bene tamen, lib. 7. de Civitate Dei, cap. 35. de Hydromantia hæc habet: [Quibus hæc artibus hant, ipsi viderint. Nolo enim dicere, hæc artes etiam ante nostri Salvatoris

adventum in ipsis Civitatibus gentium legibus solere prohiberi, & pœna severissima vindicari. Nolo, inquam, dicere: fortassis enim talia tunc licebant.] Ex quibus Gratianus, seu alius quispiam malè verterat. Sed lib. de divinar. Dæmonum, to. 3. nil, sive pauca de iis egit Augustinus. Gratiani tamen Postillator lisdorum, lib. 8. etymolog. cap. 9. citat. De aliis similibus superstitionis artibus. Vide hic *Caragus. Extripices.*

HYDRONYSTA, ὑδροκύστης, qui curam habet in Ecclesia conficiendi aquam benedictam, & eadem Ecclesiam intrantes aspergere. Synesius epist. 121.

HYDROPARASTATE, ὑδροπαράσταται, hæretici, qui puram aquam in Missa offerebant; inde Aquarii etiam appellati sunt. Vide *Aquarii*; contra quos D. Jo. Chryostomus scripserat, ex cuius autoritate malè intellecta Armeni seducti, ad aliud erroris extremum excesserunt, non adhibendo aquæ guttas in calice, solum vinum offerentes, quorum error in Synodo Trullana, can. 36. damnatus fuit. Hydroparastatarum autem seductor Marcion fuit, qui docebat merum esse diaboli sanguinem, qui ut fabulabatur Severus, sub forma serpentis cum terra sub fœminæ figura conjunctus fuerat, & nata esse vitis, ex qua fabula etiam originem habuit Manichæorum error, qui fellem diaboli vinum esse asserebant, & tempore Leonis Papæ non consecrabant sub specie vini. S. Jo. Chryostomus, & Irenæus Ebionem faciunt hujus hæresis auctorem. FR. Baronius tamen An. 174. num. 3. Tatianum ex Syria Platonicum refert ex D. Augustino aquarium fuisse; sed re vera Marcionistam hunc fuisse ex eodem Baronio, ibidem n. 5. & seqq. constat. Aliud genus aquariorum reperiebatur, qui tamen Catholici erant; sed in Missa, quæ celebrabatur de manè, aquam offerebant ob merum, ne ab odore vini nunquam Catholici detegerentur à persecutoribus fidei; in sacrificio verò vespertino vinum offerebant, contra quorum errorem Sanctus Cyprianus scripserat. V. Baron. An. 257. nu. 9. & 10.

HYDROPHOBUS, ὑδροφόβος, qui aquam timet. [Nam & eneetos, & lymphatos, & hydrophobos, vocant, quos aquæ necaverunt, aut amentia, vel formidine excrucierunt. Tertull. de bapt. cap. 5.] ubi ait: *Eneetos*, id est, quos aquæ necaverunt, *Lymphatos*, nempe, quos amentia aquæ exagitavit, & *Hydrophobos*, quos formido aquæ terreat intelligendum est. Solent, ut ajunt, hunc aquæ timorem apprehendere illi, quos rabidi canes morderant.

HYDROPHYLAX, ὑδροφυλάξ, aquatum custos, quem Latini *Castellarius* nuncupabant. Vide *Signatus manu.*

HYDROSCOPIUM, ὑδροσκοπίον, aquæ speculatio, atque pro aquæ instrumento liberatorio accipitur, quod à Synesio Episc. epist. 15. ita describitur: [Eò sum infortunii redactus, ut hydroscopio opus habeam, jube mihi fabricari, ac coemi. Tubulus est cylindri figuram habens, ribzæ magnitudine, atque forma. Hic in una redacta linea

incisiones habet, quibus aquarum libramentum cognoscimus; obturat enim illum alio ex parte conus aquabili postura insertus; ita ut communis sit amborum basis, conus, videlicet, atque tubi. Hoc ipsum est, quod baryllum appellant. Jam cum tubulum inde posueris, erectus subit, ut in eo incisiones faciliè numerare possis, ex quibus libramentum cognoscitur.] Vide *Baryllum.*

HYEMANTES, erant illi, qui propter enormia & gravia delicta manebant sub d'io propè Ecclesiam, agentes publicam pœnitentiam; non enim admissi erant in Ecclesia porticu cum aliis pœnitentibus. [Eos, qui rationis expertia animantia inierunt, & qui leprosi sunt, vel fuerunt, iussit Sancta Synodus inter hyemantes orare. Concil. Ancyr. can. 17. apud Balsamonem.] De his enim loquutus est Tertullianus, ubi de pudicitia agens, sic inquit: [Reliquas autem libidinum farias impias, & in corpore, & in sexu ultra jus naturæ, non modò limine, verùm omnia Ecclesiæ cœcto submovemus, quia non sunt delicta, sed monstra.] Est autem scitu dignum, quòd in primitiva Ecclesia quinque gradus publicè pœnitentium fuerant, de quibus S. Gregor. Thaumaturgus mentionem facit. Primi enim *Fletes*, seu *Lugentes*, & à Latinis *Hyemantes* nuncupabantur: hi cilicio induti, & extra Ecclesiam humi prostrati à fidelibus Ecclesiam intrantibus veniam de commissis scandalis posebant, de quibus in d. tractat. de pudicitia, cap. 3. Tertullianus ait: [Conciliatos, concineratos, cum dedecore, & horrore compositos, prostratos in medium ante viduas; ante Presbyteros, omnium lacrymas suadentes, omnium vestigia lambentes, omnium genua detinentes.] Secundus pœnitentium ordo eorum erat, qui *Audientes* dicebantur; hi namque in Narthece cum Catechumenis admissi erant, quibus audire verbum Dei permittebatur; expulsi tamen erant tempore consecrationis. Tertii vocabantur *Substrati*, vel *Subiecti*; quia aliquanto diutius cum illis Catechumenis permanebant, ac substrati recipiebant ab Episcopo manuum impositionem, qui super eos aliquas preces recitabat: [Substrati verò intra Ecclesiam retro ambonem stant, atque cum catechumenis egrediuntur ipsi. Blastarius.] Quarti gradus erant *Consistentes*, qui consistebant cum cæteris fidelibus in Ecclesia, sed in oblationibus minimè admittebantur. [Consistentes porò sunt, qui fidelibus comprecantur, & simul psallunt; mysteriorum verò participatione abstinent. Idem Blastar.] Tandem quintus, & ultimus ordo erat illorum, qui peracta jam pœnitentia, participes fiebant Sacramentorum, sed à cæteris fidelibus aliquatenus distinguebantur; non enim omnibus privilegiis cæteris Christianis concessis fruebantur, & idè sedebant in humiliori loco. Verba autem Thaumaturgi à Balsamone allata, hæc sunt: [Fletus, seu luctus est extra portam oratorii, ubi peccatorem stantem oportet fideles ingredientibus orare, ut pro se precetur. Auditio est juxta portam in porticu, ubi oportet eum,

qui peccavit, stare usque ad catechumenos, & illic egredi. Audiens enim, inquit, Scripturas, & doctrinam ejiciatur, & precatio indignus censetur. Subjectio autem, seu subtractio est, ut intra templi portam stans, cum catechumenis egrediat. Congregatio, seu consistentia est, ut cum fidelibus consistat, & cum catechumenis non egrediat. Postremò est participatio Sacramentorum.] Suprà in dictione *Catechumenus* distinguimus duplicem Catechumenorum gradum, quorum unum *Competentium* esse demonstravimus, qui antè prædictam benedictionem Episcopalem non discdebant. Vide *Pœnitentes*.

HYEMES LEGALIS, à D. Epiphano Episcopo hoc titulo appellata eleganter fuit Synagoga in sermone de Dominica Palmarum à Gonsalvo Ponteleone in latinum his verbis translato: [Plantari in domo Domini in aulis ipsius, verno tempore efflorescentes festum ducimus diem, legale hyemem abeuntem cernentes.] Synagoga enim figura rigidissimæ hyemis fuit, cui placidissimum evangelicæ gratiæ ver subsecutum fuit.

HYERACIS CIVITAS in Calabria. Vide *Cyriaca*.

HYMNARIUM, FR. liber, in quo hymni continentur, at in corruptis sæculis *Imnarium* dicebatur: sic in quodam lapide tempore Joannis Papæ IX. in S. Maria ad scholam græcam legitur, ubi sic incipit: *Sume Valeriane*; ibi enim inter cætera relinquitur eidem Ecclesiæ *Vnum Imnarium*.

HYMNISTA, Auctor, seu cantor hymnorum.

Sate nunc hymnistæ pro receptis parvulis.

Prudentius qui versus corrigi non debet, quem admodum aliqui existimant; nam quamvis tertius pes deberet esse trocheus; tempore tamen Prudentii diphthongus eundem quantitatis valorem habebat communiter, ac si esset simplex, E, breve.

HYMNIZO, hymnos compono, recito, seu canto. [Et qui pro indulgentiæ desiderio iniquitates suas annuntiant, in tabernaculis iustorum hymnizant. Gregor. in prologo ad Psalmos pœnitentiales.

HYMNOLOGIA, *ὕμνων λογία*, hymnorum recitatio: [Signo siquidem dato cum fratribus conveniens (idest, S. Remigius) horarum laudes persolvebat hymnologiarum. In hist. Remensi, cap. 25.] Item *Hymnologiam Catholicam* D. Dionysius appellavit symbolum fidei, quod in Missa recitatur.

HYMNI, *ὕμνοι*, metricus versus. FR. Differunt Hymni à Threnis, quia hymni sunt cantica laudis, & threni cantica lamentationum. Glossa, de reliquiis, & venerat. Sanctorum: ||: Primus in Sac. Scriptura Auctor hymnorum Moyses fuisse reperitur, ex cuius exemplo in Ecclesia catholica ab apostolica traditione introductus est hymnorum cantus. [De quibus hymnis in Ecclesia canendis, & ipsius Domini, & Apostolorum habemus documenta, exempla, & præcepta. August. epist. 119. cap. 18.] Paulus Samosatenus hæresiarcha excludebat sacros hymnos ab Ecclesia, quod unum ex capitibus fuit, per quæ ille in Concilio

Antiocheno damnatus esset. Quantæ autem efficacitæ sint sacri hymni, experientia ipsa demonstravit; nam S. Ephrem hymnis ab eo compositis harmonicè Harmonii errores confutavit, quo stylo usi sunt Gregor. Nazianz. contra Apollinarem, Prudentius in diversa hæreticorum dogmata, sic & alii similiter. Antiqua est quæstio agitata, qualis, scilicet, fuisse hymnus, quem Christus Dominus unà cum discipulis post ultimam cœnam cecinerat, de quo Evangelista testatur: [Et hymno dicto, exierunt in Montem Oliværum &c.] D. August. in, epist. 253. ad Ceretium Episc. asserit, quòd in ejus avo hymnus reperiebatur, quem Dominus in supradicta cœna cecinisse existimabatur; sed ejus verba apocrypha reputantur à Baronio ad An. 34. num. 65. nam Cardinalis hic docet, quòd in Ritualibus Hebræorum reperiebantur aliquæ preces post solemnes cœnas recitandæ, & pro hæc cœna agni paschalis, in qua Christus hymnum dixerat, signanter in eo Rituali psalmus *In exitu Israel &c.* ac alii breves psalmi reperiebantur præscripti. Paulus Burgensis in rebus hebraicis expertus, fuerat enim ille hebræus origine, psalmum 112. qui apud Hebræos est 113. commentans, hymnum à Christo dictum psalmum *Laudate pueri* cum aliis quinque sequentibus fuisse ait; nam Hebræi sex psalmos post cœnam agni paschalis canebant, incipiendo à psalmo *Laudate pueri* cum quinque sequentibus, omnibusque ab *Alleluja* incipientibus, qui simul uniti *Magnum Alleluja* nuncupabantur. Albinus verò Flaccus semel à Carolo Magno ejus discipulo de hoc dubio interrogatus, respondit se existimare non fuisse hymnum metricum, quem Christus cecinerat; verum potius ultimum sermonem Dominicum: *Pater clarifica filium tuum &c.* de quo Evangelista Jo. cap. 17. Inter Græcos primus Gregorium hymnorum Auctorem Hierotheus ab Eusebio, lib. 7. hist. cap. 19. refertur; sicut & inter Latinos Hilarius Pictaviensis Episc. primus fuerat, ut Isidorus de Eccles. off. lib. 1. cap. 6. testatur inquit: [Sunt autem divini hymni, sunt & ingenio humano compositi. Hilarius autem Gallus Episc. Pictaviensis eloquentia conspicuus hymnorum carmine floruit primus, post quem Ambrosius Mediolanensis Episc. &c.] FR. idem testatur IV. Toletanum Concil. his verbis: [Et quia nonnulli hymni humano studio in laudem Dei, atque Apostolorum, & Martyrum triumphos compositi esse noscuntur, sicut ii, quos Beatissimi Doctores Hilarius, atque Ambrosius considerunt. In decretal. Gratiani de consec. dist. 1. can. 53.] Auctores hymnorum Officii Divini habentur notati apud Gavantum in explicationibus rubricarum, quos vulgari idioma te explicavit Dominicus hujus Operis Auctor, sub anagrammatico tamen nomine Nicodemo Grima, idest, Domenico Magri: ||: Quod autem spectat ad eorum cæremonia. Si hymnus incæperit cum invocatione Dei, vel Christi; tunc Celebrans debet extollere manus, illasque mox cōjungere, ac caput versus Altare inclinare, ut instruit

Ceremoniale Episcoporum, lib. 2. c. 14. In hymno Sanctorum Confessorum ab Urbano Octavo correcto muranda sunt illa verba *Meruit beatas scandere sedes*; quando, scilicet, non celebratur obitus illius Sancti; tunc enim dicendum, *Meruit supremis laudis honores*: puta si celebranda sit ordinatio, seu translatio alicujus Sancti, & in festo stigmatum S. Francisci, & similibus; non vero quando aliquod Confessoris officium à propria natalitii die propter aliquod impedimentum juxta rubricarum ordinationes contingit transferri, quòd solent in hoc parum cauti typographi in libello, cujus titulus est *Ordo Officii*, sepe errare, nam sicut in die Sancti translato in oratione dicitur *Natalis &c.* sic etiam licet festum ejusdem transferatur, prædicta hymni verba mutari non debent, quia semper est celebratio obitus illius Sancti; sicut nec etiam translatione officii alicujus Sancti non mutantur hæc verba in hymno laudis posita:

Dies refulsit lumine,

Quo Sanctus hic de corpore.

Migravit inter sidera.

In quibus versiculis hymnorum genuflecti debent. Vide *Genus flexio*. Quare non dicatur hymnus ad Epiphaniæ Matutinum. Vide *Epiphania*. Hymnus ambrosianus. Vide *Te Deum laudamus*. Hymnus angelicus. Vide *Gloria in excelsis Deo*. Hymnus *Glorialis &c.* qui in Dominica Palmarum canitur. Vide *Palmarum festum*. Reliqua. Vide *Macarissinus*. *Stropha*. *Versus*.

HYOPA, hirsutus. [Prolixitate, & densitate comarum factis hyopam. Luitprandus. In legat.] ubi de Nicephoro Imp. loquitur, *ὑοπα* græcè visionem porci significat.

HYPANTE, & *Hypante*, græcè *ὑπαντή*, & *ὑπαπαντή*, idest, humilis occurfus. Baron. An. 544. n. 10. sic vocant Græci festivitatem Purificationis B. M. Virginis, quia S. Simeon Christum infantem, & sub humili humanitatis indumento exinanitum occurrit. De origine hujus festivitatis egit Baronius An. 1. nu. 38. sed æquivocatur An. 58. nu. 77. & An. 544. num. 10. & in Notis ad Martyrolog. ad festum Purificationis, ubi inquit saturnalia, & lupercalia Gentilium à Gelasio Papa in festum Purificationis immutata fuisse: nam licet verum sit, quòd Gelasius conatus sit purificationem lupercalium auferre; ex ejus tamen Apologia ab eodem Baronio, An. 496. n. 27. & seqq. allata, nil constat de institutione festi Purificationis loco lupercalium, vel saturnalium; imò ex Innocentio III. in sermone hujus festivitatis hoc festum in loco Amburbialium, seu Ambarvalium, quæ superstitiosè colebantur à Gentilibus, institutum fuisse liquet. FR. Lupercalia enim Romanorum ad XV. Kalend. Martii Lilius Greg. Gyraldus in hist. Deorum, Syntagma 17. de celebratibus, & festis, & Alexander ab Alexandro in Genial. Dierum, lib. 4. c. 12. fuisse testantur: At verò Amburbalia in principio mensis Februarii celebrabantur, quod cum festo Purificationis coinciderit: ut ex Innocent. III. liquet, qui sic ait: [In principio mensis Februarii Proserpina raptà fuit à Plu-

Hierolexicon Magri.

tone, quam facibus accensis in Æthna tota nocte per Siciliam quæsisse credebatur: ipsi ad commemorationem ipsius, facibus accensis in principio mensis, Urbem de nocte lustrant; unde festum istud amburbiale, idest, lustratio, vel processio, ab Urbis ambitu amburbiale dictum. Cùm autem Sancti Patres consuetudinem istam non possent penitus extirpare, constituerunt, ut in honorem B. Mariæ Virginis cereos portarent accensos, & sic quod fiebat ad honorem Proserpinæ, modò sit ad laudem Mariæ, in serm. Purificat.] FR. Cùm quo concordat Rabanus Maurus de Ecclesiæ caeremoniis, lib. 2. cap. 33. inquit: [Est quoque festivitas hæc purificationis, incipiente Februario mense, qui à Febro, idest, Plutone, qui lustrationum potens à genibus credebatur, ita vocatus est, lustrariq; eo mense apud Romanos Civitatem consuetudo erat, ut juxta Diis manibus solverentur; sed hanc lustrandi consuetudinem benè mutavit Christiana Religio, cùm in mense eodem, die Sanctæ Mariæ plebs universa cum Sacerdotibus, ac ministris, hymnis & modulationibus devotis per Ecclesias, perque congrua Urbis loca procedat: darofque à Pontifice cuncti cereos in manibus gestant ardentes &c.] Itaque Februarius à Febro, nempè, Plutone Proserpinæ raptore, vel à Febra, idest Proserpina raptà appellatus fuit. Vide Auctores apud prædictum Gyraldum in historia Deorum, Syntagma 17. tit. de Inferorum sacrif. ; Idem referunt Durand. lib. 7. cap. 7. Beda de temp. aliique AA. gravissimi. Præterquam quòd ex ipsa luminum accensione magis cum amburbialibus, quàm cum lupercalibus similitudinem habet. Cæperat hoc festum Purificationis celebrari Constantinopoli tempore Justiniani Imperatoris: sic enim Landulphus in ejus vita ait: [An. imperii Justiniani decimoquinto mense Octobris facta est mortalitas Byzantiis, & eodem anno Hypante Domini sumpsit initium, ut celebraretur secunda die Februarii mensis.] Idem affirmat Siffrius presbyter, lib. 1. epist. 2. inquit: [Sub Pelagio Papa, & Justiniano Imperatore sumpsit initium apud Constantinopolim, ut Hyante Domini, idest, Purificatio B. M. Virginis solemniter celebraretur.] Processio verò, quæ cum candelis fit in hac die, à Sergio Papa fuerat instituta, ut ex Ord. Rom. constat; sed quo ad caeremoniam candelarum, censendum est vultuosum fuisse, cùm de ea habeatur S. Eligii sermo, necnon antiquiores Sancti etiam de eadem mentionem faciunt apud Baron. in Notis cit. Martyrol. Vide *Candela*.

HYPASPIES, *ὑπασπις*, scutifer, adjutor, propugnator. Est enim ab *ὑπὸ*, sub, & *σπίς*, sub, *scutum*, *parma*: quasi qui sub scuto protegit. Sed usitatius apud Latinos *hyperaspites* dicitur, Græcè *ὑπερασπις*, in eodem significato: ab *ὑπὸ*, pro, quod in compositione auxilium denotat, seu à verbo *ὑπασπίζω*, *protego*, *pugno strenuè*. Hac voce inter ceteros utitur D. Hieronymus, in Præfatione in Pentateuchum: ubi confutat mendacium de 70. cellulis, in quibus, ut

aliqui fabulabantur; 70. Interpretes separatim sacros Libros iussu Ptolomæi Philadelphii, ex hebraico in græcū, spiritu prophetico, & iisdē verbis transtulissent. Probat hujus commentī falsitatem, ex eo quod Aristæus ejusdem Ptolomei *hyperaspistes*, & multo post tempore Josephus nihil tale retulerint. Actamen non desunt Patres, qui uti veritatem adstruant, quod D. Hieronymus rejicit ut mendacium.

HYPATE, ὑπάτη, idest, principalis chorda citharæ inferior tenoris dicitur, quæ graviorem sonum præ cæteris reddit; ejus enim tonus principalis in harmonia habetur; [Jam enim hypate quoque, cum sit nete contraria, est tamen una harmonica. Clem. Alexand. lib. 1. Strom. cap. 5.] Vide *Nete*.

HYPATVS, ὑπάτος, principalis; accipitur tamen pro dignitate consulari. [Post hæc Paritii, Hypati, omnesque Inlyci introjerunt. In vita S. Agathonis Papæ.

HYPERASPISTES. Vide *Hypaspistes*.

HYPERBERETÆVS, October mensis, ὑπερβηρεταῖος, est ultimus anni mensis apud Macedones, de quo fit mentio in cap. propter Ecclesias, dist. 18. FR. ac etiam in canonibus Apostolicis. [Bis in anno Episcoporum celebratur Synodus &c. semel quidem quarta feria Pentecostes, secundò duodecima hyperberetæi, can. 36.] ibi Postillator ||: [Secundum verò concilium idibus octobris habebatur, qui dies apud Græcos hyperberetæi mensis decimus invenitur. Concil. Antioch. cap. 20.] In aliquibus Codicibus *Hyperberitai* legitur mendosè. Item allegoricè ætas præceps intelligitur, idest, autumnosa; cum fuerit hic mensis præcipue pene Macedonia ultimus anni periodus.

HYPERDULIA. Vide *Dulia*.

HYPERPYRON, ὑπερπυρον, monetæ genus. [Doris autem quantitas erat in centum millibus hyperpyrorum justī ponderis, exceptis decem aliis ejusdem monetæ millibus. Guiliel. Tyrus de Bello Sac. lib. 18. cap. 18.] quæ vox in primæva ejus significatione valdè ignitum denotat.

HYPERTHESMVS. Vide *Hypertthesmus*.

HYPOBOLON. FR. dotalium, ex græco ὑποβόλον, idest, donatio propter nuptias. Vide *Antiplusum*.

HYPOBRYCHIUM, ὑποβρυχιον, maris fundum, seu submersio. [Cæterum incarrabile impactis naufragium est, irrespirabile devoratis, hypobrychium est in idolatria. Tertull. de Idolatr. cap. 24. Vide *Abyssus*.

HYPOCHAMISUM, indusium, subucula, vox græcobarbara ὑπο, idest, sub, & chamisum, nempe, indusium; [Dicebat semper, quod posset in centione dandi pauperibus, expoliare divites, & ipsum etiam hypocamismum ab eis benevolè auterri. Anast. in vita S. Jo. Eleemosyn.] Vide *Esophorium*. *Polyris*.

HYPOCAUSTUM. Vide *Pyrale*.

HYPOCRISIS. Vide *Duplicitas*.

HYPOCRITA. FR. ὑποκριτής, histrio, simulator, qui personam fictam in scena simulat; hinc, qui fictè

bonitatem virg ostentat, Hypocrita dicitur. Incepta verò Lirani etymologia videtur in Martiani commento, ubi sic ait: [Hypocrita dicitur ab Hypos, quod est sub; & crisis, aurum; quia subzuro, vel sub honestate exterioris conversationis habet absconditum plumbum falsitatis,] quis unquam in hoc adagio *Sub auro* posset nomen simulationis excogitare? Alia etiam improprietas est; nam aurum *Chrysos*, & non *Crisis* dicitur, & sic *Hypochrysa*, & non *Hypocrita* in ejus sensu debuisset scribi. Vide *Paries dealbatus*.

HYPODIACONVS. Vide *Subdiaconus*.

HYPOGEVM, græcum vocabulum ὑπόγειον, idest, subterraneum, quo vocabulo Antipodis appellavit Tertullianus. Item sepulcra, cavernas, cœmeteria, & familia denotat aliquando.

HYPOMINISCON. FR. græcè ὑπομνησκον, rememoratorius, ut in epist. Concilii Lugdunensis ad Gregorium X. habetur, idest, qui ex officio suggerere, & rememorare tenetur, quem alii *A memoria* dicunt; hodiè *Ceremoniarum Magister* dicitur.

HYPOMNEMATOGRAPHVS ὑπομνηματογράφος, memorialium scriptor; minister erat in Ecclesia Constantinop. qui Episcoporum consecrationes registrabat.

HYPOMNESTICVM, ὑπομνηστικόν. FR. Scholion, postilla, abbreviatio, compendium; sic enim ejus compendium intulavit Anastasius in Collectaneis per Sirmondum in 8. edit. pag. 151. qui Anastasius Joanni Diacono scribens, in epistola ad initium ejusdem Collectaneæ, ait: [Exhibeo &c. una cum hypomnestico, declarante breviter gesta Sanctorum &c.

HYPOSTASES, ὑπόστασις, idest, persona; diu super hoc vocabulum inter Latinos, & græcos Patres olim altercatum fuerat, renuentes latini tres hypostases in divinis admittere, existimantes, (ut ait Augustinus, lib. 7. de Trinit. cap. 8. & 9.) quod hoc nomen substantiam significaret, quia in Deo unam tantum substantiam fides esse docet, de qua Latinorum renitentia ad Eusebium sic, epist. 10. conquestus est D. Basilius: [Quale nobis auxilium ab Occidentalium supercilio, & fastu aderit, qui veritatem neque norunt, neque dicere sustinent?] Sed tractu temporis deinde melius instructi Latini hanc vocem, quæ antea illis insolita, aspera, ac ambigua videbatur, inter eos etiam antiquitate, suavitate, atque claritudine absque ullo scrupulo in significata personæ semper adhibita fuit. Vide *Hymoyposata*. *Sine invicem. Stat e.*

HYPOTHECATUS. Vide *Manipulus*.

HYPSOMA ὑψωμα, sublimitas. [Postus in suo hypsomate, & domicilio. Tertull. ad Scap.

HYSTERA, uterus maternus, ex græco ὑστέρη. [Dissolvere opera hystera adhortantur. Iren. lib. 1. cap. 35.] Ubi de Ophiticis hæreticis loquitur, qui serpentem adorabant.

I

Litera. FR. & L. promiscuè scribebant Longobardi. Vide Camillum Peregrinum de Princip. Longobard. in castigar. Lupi Protosp. pag. 73. ad An. 886.

IA. Vide *Ianthinus*.

JABES. Vide *Nasæ*.

JACHIN, nomen columnæ dexteræ in porticu Templi Salomonis, quod firmitas interpretatur. Vide *Dextera*.

JACOBIÆ, Hæretici. Vide *Monophysitæ*.

JACTATIO PENSILIS. Vide *Oscillum*.

JACTIVUS, contumax, vocabulum legis Salicæ. [Placitum suum neglexit, & jactivus exindè remansit. Marculf. lib. 1. formular. cap. 37.]

JANICULUM, Trans Tyberim, ubi antiquitus erant molendina. Vide *Machinor*.

JANITOR. Vide *Portarius*. *Posticiarius*.

JANIZERI. FR. Cancellariæ Rom. officiales, qui solent subscribere supplicationes beneficiorum. Octavius Vestrius, lib. 1. praxis Cancell. cap. 4.

JANTHINUS, *ιδανθινος*, color violaceus; *ἴον* enim græcè violam denotat; [Calceavi te ianthino, vini bysso, & indui te subtilibus. Ezechiel. cap. 16.] FR. Anast. Biblioth. hunc colorem *Bizantium* in Paschale I. appellat. Plinius autem ab *ia* hoc vocabulo, idest, viola purpurea, nomen hoc deducit, inquires: [Violis honos proximus. Earum plura genera; purpureæ, luteæ, albæ; plantis omnes ut olus sacæ. Ex iis verò, quæ spontè apricis, & macris locis proveniunt purpureæ, latiore folio statim ab radice carnosa exeunt, solæque græco nomine à cæteris discernuntur, appellata *ia*: ab his *Ianthina* vestis, lib. 21. cap. 6.] Ac de vestibus hujus coloris, ibidem c. 8. sic inquit: [Alium in amethysto, qui in viola, & ipse in purpureum quemque ianthinum appellamus.] Dalecampius verò legit: [Qui ipse & in viola purpurea.] Quæ purpura ab eodem Plinio ibidem in tertio genere ponitur. Igitur etymon hujus vocabuli ex nominibus græcis *ἴον*, sive *ia*, idest, violæ & *ἄνω*, nempè, flos deducitur, quod vocabulum à Latinis in sensu possessivo *Ianthinus*, *na*, num, dictum fuit.

JANUA. Vide *Ruga*.

JANUARI, mensis nomen apud Hebræos. Vide *Menstr*. Apud Ægyptios. Vide *Tybi*. Apud Gallos. Vide *Lydenus*.

JANUENSIS ECCLESIE dignitas. Vide *Majusculus*.

JACQVINTUS. FR. nomen proprium, idest, *Iacynthus*. Falco Benevent. in Chron. ad Ann. 1137.

JARDINUM. FR. Viridarum. Bullar. Casin. tom. 2. constituit. 187. num. 5.

JASPI LAPIS. Vide *Chodchod*.

JASTULA, sed *Hastula* corrigendum est in Regist. S. Gregor. lib. 8. cap. 63. ubi sic habetur: [Jastu-

las vincarum numero quatuor:] extensorum enim mensura est. Vide *Hastula*.

ICETÆ. Vide *Ecete*.

ICHTHYOPHAGUS, *ιχθυοφάγος*, piscium manducator. D. Hieronym. lib. 2. contra Jovinian.

ICMONICUM CONCILIVM. V. *Oecumenicum*.

ICONA, ex græco *εικόν*. pictura, imago; latine quoque *Icon* dicitur. [Considera iconam ejus; in Sardany, quæ in carnem versa, oleum sine cessatione stillat. Casarius, lib. 7. cap. 25.] FR. Icona non solum imaginem picturæ, sed etiam statuum significat. [Neminem damnaverunt tres pueri non adorantes iconam; cum hanc omnes homines adorarent. Collect. S. Maximi Mart. per Sirmondum in 8. edit. pag. 127.] Ubi de tribus pueris statuum Nabuchodonosori adorare nolentibus sermo est: Caveant pictores sacras imagines lascivè repræsentare, ne eis id eveniat, quod pictori illi acciderat, qui Christi imaginem in figuram Jovis depingens, ejus manus exsiccata fuit; licèt postea miraculo S. Gennadii Constantinop. Patriarchæ in pristinum restituta fuerit, de quo Baron. An. 462. n. um. 1. In cappella papali solent imagines in Dominica Passionis cooperiri, pronuntiatis in Euangelio illis verbis: [Jesus abscondit se, & exivit de templo. Cæremonial. lib. 2. cap. 35.] In Hispania autem cooperiuntur tempore Adventus, Vigiliarum, Quatuor temporum, & à Dominica Septuagesimæ, usque ad Sabbatum Sanctum. Antiquitus non permittebatur Patrem Æternum in figura humana depingi. [Tale enim simulacrum Deo nefas Christiano in templo collocare, D. Aug. de fide, & symb. c. 7. & Damascenus, lib. 4. Orth. fid. c. 17. ait: [Extremæ iræque dementia, atque impietatis fuerit divinum numen fingere, & figurare. [An non rectius Christiani Orientales Deum repræsentant unicæ manus pictura inter nubila librum tenentis, sicut antiquitus latinam Ecclesiam solitam fuisse depingere superstitios adhuc picturæ restantur? Commendanda sanè est Urbani VIII. memoria, cujus sanctissimus zelus in ignem cõburi 11. Aug. 1628. decreverat omnes imagines Sanctissimam Tridem in uno corpore repræsentantes tribus faciibus, & quatuor oculis. Permittitur nihilominus in forma columbæ Paracletum depingi ex decreto Conc. Nic. 2. act. 5. Constantinop. Conc. act. 2. aliorumque Sanctorum Patrum sententia. Vide *Iconomachus*, Cætera. Vide *Charagma*. *Lauratum*. *Supericonico*. *Surraria*. Agnus Dei, Christi typus an depingi prohibitum fuerit. Vide *Agnus Dei*.

ICONOMACHUS, & *Iconoclasta*, hæretici, quorum perfidia, ex ipsomet nomine declaratur; nam *εικονομάχος*, sacrarum imaginum impugnatorum, & *εικονοκλάστης*, imaginum destructorem significat: dicebantur etiam *Hagiomachi*, ex græco *ἁγιωμάχος*, idest, Sanctorum inimicus. Baronius, An. 727. num. 3. & alibi. Quibus tamen favere videtur can. 36. Concil. Illiberitani, seu Eliberitani, ubi sic habetur: [Placuit picturas in Ecclesia esse non debere; ne quod colitur, aut adoratur, in parietibus depingatur, can 36.] FR. cui auctori-

vati Baron. An. 75. nu. 118. & 119. respondet primò nunquam tale Concilium extitisse; de eo enim nullus græcorum; & latinorum synodaliū sanctorum collector mentionem facit. Secundo, si hoc esset, Iconoclastæ in controversiis hanc auctoritatem pro eis adduxissent; de qua tamen nunquam mentionem ipsos fecisse constat. Terriò, qualem auctoritatem possent in Ecclesia præbere decem; & novem Episcopi in orbis angulo congregati, quorum decretum statim contrariò Ecclesiæ usu annullatum est, imò antequam oriretur extinctum fuit? unde ab aliquo Iconoclasta falsò inventum fuisse hoc decretum creditur. Azor. tamen par. 2. lib. 9. cap. 7. & Bellarminus de imag. lib. 2. cap. 9. verisimile putant prædictum Concilium non prohibuisse in Ecclesia imagines portatiles; sed tantum in muro depictas, ut ex decreti verbis liquet, & hoc propter persecutionum pericula, ne venerabiles picturæ ad ludibria infidelium exponerentur. Nihilominus idem Baron. licet tale Concilium Illiberis, seu Eliberis ibidem extitisse neget: de Anno tamen 305. num. 39. & 40. agens, illud fuisse affirmat, & quod ibidem supra dixerat, nullum de tali Concilio mentionem fecisse, in hoc anno 305. n. 41. attestatorem S. Innocentii Papæ, lib. 3. cap. 2. adducit: foras se Baronius supra memoratum decretum, & non Concilium intellexerat negare; sed quidquid sit, rectè decretum illud sustineri posset, nedum persequutionum conjecturis, sed etiam in sensu rigoroso, quemadmodum iusserat Deus: [Non facietis vobis idolum, & sculptile, nec titulos erigatis, nec insigne lapidem ponetis in terra vestra, ut adoretis eum, Levit. 26.] quare nec Dei Deorum simulacrum efformare permiserat Moyses, ne populus, qui recenter ab idololatris Ægyptiis discesserat, facile deciperetur, adorando, scilicet, imaginem ipsam, & non representatum in ea: eodem modo credendum est, quòd Eliberitanum Concilium propter scrupulum, ne in primitiva Ecclesia populus ex gentilitate ad christianam fidem conversus, facile laberetur in pristina idolatriam; ideo picturas omnimodo prohibuerat, ut adorarentur. Hinc Salomon gratias agens Deo, inter cætera agebat: [Non enim in errore induxit nos hominum malæ artis excogitatio, nec umbra picturæ, labor sine fructu, effigies sculptæ per varios colores, cujus aspectus infensato dat concupiscentiam, & diligit mortuæ imaginis effigiem sine anima. Sapient. c. 15.] Nos enim Christiani non sumus picturæ adoratores, sed adoramus id, per quod in ea species nostræ mentis excitatur, nempe, Dei, & Sanctorum. Cæterum per picturam in pariete intelligi potest omnis pictura; nam antiquitas ratio in tabulis pingebatur; præterquam quòd est Sacre Scripturæ phrasis, ut per parietis picturam, tam effigies appensa, quam depicta in pariete intelligatur. [Et ecce omnis similitudo reptilium &c. & universa idola domus Israel depicta erant in pariete in circuitu per totum. Ezech. cap. 8. Cumque vidisset viros depictos in pariete, ibidem

cap. 23.] quod tam de pictura appensa in pariete, quam ibidem depicta intelligi potest. Vide *Dominica orthodoxie. Thymoleontes.*

ICTERUS AVIS. Vide *Aurugo.*

ICTERICUS MOREUS. Vide *Aurugo.*

IDENTITAS, in scholis idem in abstracto significat; sed aliquando terminus hic pro detentione, seu conimoratione in eodem loco usurpatus reperitur. [Aliquos fratres transivisset recreando, ne identitas in claustris in eis, qui pusillanimes erant, accediam parturiret. Matth. Paris. in vita Abb.

IDERON, & *Iderzon.* FR. Sepes, l. si quis sepem, de damno, & injuria.

IDIOTA, *ιδιώτης*, humilitatis agnomen ab Auctore libelli illius spiritui, & animæ perutilis usurparum, quem ex M. S. Lugdunens. Cod. in integrum restituit Theophilus Raynaudus, ac Lugduni sub tit. *Idiota sapiens* de Anno 1632. imprimi curavit, & in ejus calce disertè variis conjecturis hunc Authorem Raymondum Jordanum appellatum fuisse putat.

IDOLATRA, *ειδωλάτρεια.* Vide *Discola. Eshnicus. Forasicus. Infidelis. Paganus. Spurcalla. Venerarius.*

IDOLATRIA *ειδωλατρεια.* FR. dicitur quilibet inordinata concupiscentia, can. Idolatria, can. non solum, 28. quæst. 1. & utrobique Glossa. Quando primùm homines ad idololatrandum ducti. Vide *Pontifex.* Quid sit. Vide *Superstitio.*

IDOLUM, *είδωλον*, effigies idoli, vel parvum idolum.

IDOLIUM, *είδωλειον*, templum idolorum. [Utinam Phinees resurgeret. Utinam Elias zelo zelatus pro domo Israel recumbentes in idolo, igne cælesti consumeret. Utinam saltem Jeremias captivitatem filia Sion triplici luctu, scilicet, orationis, prædicationis, exempli doceret, moneret, defleret. Petr. Cellen. lib. 4. epist. 13.] Item *Idoleum* apud nonnullos legitur. FR. sed rectiùs *Idolium*, sic enim 1. Cor. 8. habetur: [Si enim quis viderit eum, qui habet scientiam in idolo recumbentem: nonne conscientia ejus cum sit infirma, edificabitur ad manducandum idolorum?] Synonymum. V. *Contina.*

IDOLOTHYRUM *είδωλοθύρον.* FR. Idolo consecratum. [Sed non in omnibus est scientia. Quidam autem cum conscientia usque nunc idoli quasi idolorum manducant.] Et inferius: [Ad manducandum idolorum. 1. Corinth. c. 8. Et manducare de idolorum. Apocalyp. cap. 2.] Vide *Suffocatus.*

IDOLUM *είδωλον*, simulacrum, imago, spectrum, seu phantasma. [Idolum autem, est simulacrum, quod humana effigie factum, & consecratum est. Isidor. lib. 8. Etymol. cap. 11.] ex græco *είδος*, id est, figura. Vide *Amelinus. Morsus.* Idolorum multitudo. Vide *Polyreia.* Vide *Sigillum* in dict. *Sigillarius.* *Theca.* *Teraphim.* Idola dicebantur bestia, & cur. Vide *Dannatus.*

IDONEARE. FR. purgare se à crimine imposito, l. si quislibet, de furto. Vide *Purgo.*

JEBUSÆUS. FR. vox hebraica conculcationem significans à Jebus, quod est Hierusalem, Josue cap. 18. [Mover tamen me, quod dixit, quia non poterunt ejicere Jebusæos, idest, eos, qui interpretantur conculcatio. D. Hieron. in, lib. Judicum, & apud Gratianum, 11. quæst. 3. can. nolite recedere.

JEJUNIUM, abstinentia ciborum, ex Apostolorum traditione inter Christianos laudabiliter usitata, Baron. An. 57. nu. 199. in qua non solum ab esu carniū, lacticiū, sed etiam semel in die ad vesperam tempus sumebatur cibus; hoc enim erat quadragesimale jejunium. FR. Solebant etiam Romani gentiles superstitiōis religionis causa ab esu carniū abstinere; sic de Didio Juliano Imp. scribit Spartianus; [Sæpè autem, nulla existente religione, oleribus, leguminibusque contentus, sine carne cœnare.] Ubi Salmasius notavit, inquit: [Hoc autem addit, quia religionis causa sæpè abstinere carnis, & oleribus se leguminibusque oblectabant.] Sed nobis hęc de Christianorum jejuniū agendum erit, de quo hęc in Canonibus habentur, nimirum: [Jejuner autem tribus diebus per hebdomadam usque ad vesperam, can. latorem 33. qu. 2. Solent plures, qui se jejunare putant in quadragesima, mox ut signū audierint, ad horam nonam comedere, qui nullatenus jejunare credendi sunt, si antè manducaverint, quàm vespertinum celebretur officium: concurrunt enim ad Missas, & auditis Missarum solemnibus, & vespertinis officiis, & largitis elemosynis ad cibum accedendum est, can. solent plures, de consecrat. dist. 1.] Ibiq̃ Glossa: Itaq̃ erraverat Card. Toletus, affirmando, quòd univèrsaliter omnia jejunia ad horam nonę terminabantur. Imò adhuc apud orientales Christianos hęc laudabilis consuetudo unice commestionis vespertinæ in jejuniiis adhuc viget, & de univèrsali hujus observantia multi Patres scripsere, ac præcipuè Tertullianus, qui *Semi-jejunium* appellavit illud, quod usque ad nonam ab aliquibus protraheretur usque ad mediam noctem, ut ex verbis ejusdem Missæ colligitur. FR. Item ex prædicto can. solent plures, de consecrat. dist. 1. can. de esu carniū, de consecrat. dist. 3. & Baron. An. 34. n. 167. & 174. comprobatur: [Quod etiam affirmavit Dionysius Alexandrinus Patriarcha à Basiliæ Episcopo interrogatus.] FR. Ter itaque in hebdomada jejunabatur. Idem Baron. An. 358. num. 81. nempe, Feria IV. VI. & Sabbato. De hoc postremo. Vide infra, & in dist. *Sabbatum*, & can. Jejunia sanè, de consecrat. dist. 3. : de aliis verò duobus ita Clemens Alexandrinus, lib. 7. Strom. ait: [Novit ipse jejunii quoque anigmata horum dierum, quarti, inquam, & sexti. Dicitur autem illud quidem Mercurii; hęc verò Veneris. Ecce enim jejunit in vita, & ab avaritia, & à libidine, ex quibus omnia oriuntur vitia.] In primitiva Ecclesia colebatur Jovis dies ad instar Dominicæ diei. [Quia in istis duobus diebus fecit Dominus quidquid insigne fecit; quia die Jo-

vis cœlum ascendit. Glossa in can. jejunium Domini, de consecrat. dist. 3.] Quare [Melchiodes Papa natione Afer trigimusquartus post Sanctum Petrum constituit, ut nemo præsumeret in prima, vel quinta feria jejunare, in prima propter Domini resurrectionem, in quinta, quia in ea cœnavit Dominus cum Discipulis, & in ea ascendit ad cœlum. Alcuin de div. offic.] FR. Baroniū autem Melchiodem posuit trigessimum tertium in cluso S. Petro in ordine Pontificatus. De sabbati autem jejunio variæ opiniones erant inter Sanctos Patres; Orientales enim non sinebant in hac die jejunare. Baron. An. 57. nu. 202. Ea ratione, quia ibi Hæretici jejunabant in Sabbato. Catholicis enim cum hæreticis etiam in officiis pietatis convenire minime licebat. Ac Latini, & præcipuè Romani in Sabbato jejunabant. Idem Baron. Ann. 57. num. 205. & An. 146. num. 12. Cur autem in hac die Romani jejunare consueverint, D. August. ex multorum opinione refert apud Baron. An. 57. num. 204. & quia in simili die Princeps Apostolorum cum Christianis Romanis jejunaverat pridie quàm Simon Magus præcipitaretur, & sic mansit talis consuetudo apud eos in posterum. Eandem rationem refert Cassianus ibidem adductus, sed veram rationem Innocentius Papa reddit, inquit: [Sabbato verò jejunandum esse ratio evidentissima demonstrat; nam si diem Dominicam, ob venerabilem resurrectionem Domini N. J. Christi, non solum in Pascha celebramus; verum etiam per singulas hebdomadas ipsius diei imaginem frequentamus; ac sicut sexta feria propter Passionem Domini jejunamus, sic Sabbatum prætermittere non debemus, quoniam intra tristitiam, & lætitiæ temporis illius videtur inclusum: nam utriusque constat Apostolos biduo isto, & in mœnore fuisse, & propter metum Judæorum se occultasse, quod utriusque non dubium est, in tantum eos jejunasse biduo memorato, ut traditio Ecclesiæ habet isto biduo Sacramenta penitus non celebrari, quæ forma etiam per singulas tenenda est hebdomadas, propter id, quòd commemoratio de illius semper est celebranda. Quòd si putant semel, atque uno Sabbato jejunandum, ergo & Dominica, & sexta feria semel in pascha erit utique celebranda, can. Sabbato verò, de consecrat. dist. 3.] Constat autem tempore D. Ambrosii Romæ jejunii observationem die Sabbati extitisse; hinc de hoc jejuniū ille loquens, ait: [Quando hic sum, non jejuno Sabbato, quando Romæ sum; jejuno Sabbato.] Tempore autem D. Gregorii nonnulli Romanos judicare cogebant, & inter reliqua suadebant, ut ad instar Dominicæ die Sabbatum colerent; quare ad Romanos scripserat Pontifex, jubendo ne Sabbatum colerent, can. pervenit, de consecrat. dist. 3. : De jejuniū verò quadragesimali hęc Petrus Blesensis. serm. 13. refert [Apostolica enim traditio fuit triginta sex diebus jejunare ante Pascha; audientes enim in lege primitias fructuum, & decimas sibi Dominum vindicare, nihilominus

primitias dierum, & decimas Deo sacrificare statuerunt, jejunia Quatuor temporum tanquam primitias instituentes, in quibus duodecim dies tanquam primitiæ duodecim mensium observantur, & trecentorum sexaginta sex dierum decima pastriginta sex dies; ideo & hos dies tanquam decima dierum jejunio consecrarunt; subsequentes verò Patres Apostolici quatuor superaddiderunt, ut numerus Domini jejunii adimpleretur.] Ex hac autem additione orta est in Ecclesiis varietas quadragesimalis in jejunio incipiendo; Ambrosiana enim Ecclesia jejunium incipit post primam Quadragesimæ Dominicam; nam juxta apostolicam traditionem offert Deo decimam partem anni, id est, triginta sex dies juniorum; eandem decimam offerunt Græci, ac cæteri Orientales; sed à primo die post Dominicam quinquagesimæ jejunare incipiunt, ea ratione, qua supra, nimirum, cum sabbata non jejument, excepto sabbato sancto; sic dempris sabbatis, & Dominicis, & incluso sabbato sancto summa dierum jejunii ascendit ad triginta sex, & non amplius. Hinc falluntur asserentes jejunia Græcorum, & reliquorum Orientalium esse numero majora; bene tamen per hebdomadam integram augetur à Religiosis latinis quadragesimale jejunium, de eis dico, qui pro hoc instituto habent incipiendi jejunium à Quinquagesima ex canonum ordinatione; nam sabbata etiam jejunant, ad quod etiam obligantur Clerici seculares, can. Statuimus, can. Quadragesima, & can. denique Sacerdotes, dist. 4. Polonorum quadragesima antiquius incipiebat post Dominicam Septuagesimæ; sed Innocentius Papa IV. eis ad usum Romanæ Ecclesiæ indulgit. Spondanus anno 1246. FR. Quam rigida fuisse hæc quadragesimæ observatio penes Polonos, testatur Dymarus Episc. in ejus Chron. lib. 8. tit. de Henrico Imperat. II. in principio, sic inquit: [Anno Dominicæ Incarnationis 1018. Indict. 2. &c. Quicumque post Septuagesimam carnem manducasse invenitur, abscissis dentibus graviter punitur. Lex namque divina in his regionibus noviter exorta, potestate tali melius, quam jejunio ab Episcopis instituto, corroboratur.] In jejuniis non licet ad nimiam satietatem comedere, can. sint tibi, de consecr. dist. 5. De quinque autem gula tentationibus habetur in can. quinque modis, ead. dist. 5. Bonifacius Papa VIII. cum Vincislao II. Boemiarum Rege, ut carnibus, ovis, & lacticiis comederet in quadragesima exceptis diebus Veneris, Sabbati, ac S. Marthæ vigiliæ ea causa, quia in ejus salute dependebat totius regni conservatio, dispensavit, cum hac tamen conditione, ut in tali comestione secretò, ac moderatè id faceret. Odoric. Raynal. An. 1297. n. 52. ||: Alexander Papa VII. in Sac. Inquis. Congr. coram eo die 18. Martii 166. habita, declaravit scandalosam, & erroneam Theologorum quorundam opinionem, asserentium Ecclesiæ consuetudinem abstinendi in quadragesima ab esu ovorum, & lacticiorum non obligare. FR. de jejuniis quatuor tem-

porum. Vide Baron. An. 57. num. 206. & 207. An. 1094. num. 2. An. 1095. num. 27. An. 1105. nu. 3. De erroribus Armenorum in eorum jejuniis. Vide Isachum Armenum. Reliqua circa hanc materiam. Vide *Cana pura*. *Collecta*. *Dominica nova*. *Feria legitima*. *Purim*. *Quadragesima*. *Sabbatum*. *Statio*. *Superpositio*. *Vigilia*. *Xerophagia*. Edictum jejunii publicabatur à Diacono, Baronius An. 57. nu. 195. Jejuniorum tempore pacis osculum non dabatur. Vide *Pax*. De Pharisæorum jejunio. Vide *Pharisæus*.

JENTACULUM, quale debet esse in jejunio. Vide *Collecta*.

JERA, Hier, *ἱερα*, id est, sacra; sic quedam potio appellata fuit. [Potionem jera, quam Dominus Præsul tibi mittit, sumes eam aqua calida ante crepusculum dici. Fulbertus Episc. epist. 115.]

JERATEON, *ἱερατεον*, id est, sacrarium, aut sacerdotium. Vide *Crux*.

JERURGIA, *ἱεργια*, sacrificium. Vide *Missæ*.

JESSENI. Vide *Esseni*.

JESUS. Vide *Christus*. *Decachordum*. *Zafus*.

IGNATII MARTYRIS cognomentum, & ejus epistolæ negantur à Novatoribus. Vide *Theophrastus*.

IGNEO, verbum, ignesco, candeo. [Ut corda nostra passione ipsorum igneantur. in collecta pro Sanctis Martyribus in Sacramentar. Sancti Gregorii.]

IGNEUS. FR. agnomen S. Petri Vallis umbrosæ Monachi, discipuli S. Joannis Gualberti Abbatis, de quo Baronius, Ann. 1063. n. 39. & seqq.

IGNIS GRÆCUS, aliqua ignea mixtura, tam violenta, ut etiam sub aqua arderet, nec extingui posset, cujus Auctorem Zonaras quandam Græcum facit de anno 670. quando, nempe, pro Constantino Pogonato Saracenorum naves combussit. [Erat namque in illa ignis græcus. Matth. Paris. An. 1191.] Vide *Mimax*.

IGNORUS, incognitus, ignotus. [Horum confanguinitas nec ignota est, nec remota. Ivo Carnot. epist. 45.]

JIR. FR. Secundus Hebræorum mensis; qui & Zio dicebatur. Apud Auctores citatos in dist. *Elul*.

ILLADIONES. FR. id est, illi adiones. [Non est nostra voluntas, ut homines Placentini per eorum præceptum de curte palatii nostri illadiones recipiant. In constit. Caroli Magni.]

ILLATIO, dicebatur Missæ præfatio. Vide *Præfatio*.

ILLECEBRA. Vide *Lacebra*.

ILLIBERIS, absque liberis. [Immò & præcipiente lege, quamvis frater illiberis decesserit, ut à fratre ipsius, & ex costa ipsius supparetur tamen illi. Tertull. lib. 4. advers. Marcionem, cap. 24.] In aliquibus tamen codicibus *Illecebris* mendosè legitur; Tertullianus enim græcam vim *ἄρα*, id est, carens liberis, imitatus est.

ILLUMINANDI. Vide *Catechumenus*.

ILLUMINATI. FR. hæretici in Angliæ recentio-

res, quos Hispani *Adombrados* vocant. Antiquitus tamen ita dicebantur Neophyti.

ILLUMINATIO. Vide *Illuminatorius*.

ILLUMINATORIUS, aliquando Baptisterium significat. [Sed quomodo pulcherrimi ab eo constructi illuminatorii, quod quidem solemus vocare baptisterium. In vita S. Marci Presbyteri.] Sic etiam in eadem vita *illuminatio* baptismum significat: [Jam verò domum venerandæ illuminationis.]

ILLUMINO. Vide *Oculo*.

ILLUSTIO. Vide *Inludium*.

ILLUSTUS, musivo opere depictus. [Apsiden solo, & parietibus marmoratam camera musivo illustra clarificat. Paulin. epist. 12. ad Sever.]

IMAGO. Vide *Icona*. *Charagma*. *Surtaria*.

IMAGINARIA SCRIPTURA. FR. idest, imago, & character divinum nobis intus. [Qui hanc receperunt, (*idest, lasciviam*), non solum imaginarias scripturas abominati sunt; sed etiam omnem reverentiam repulerunt, eos, qui religiosè, ac piè vivunt, offendentes; ac per hoc completur in eis, quod scriptum est, Abominatio est peccatori Dei cultus, can. omnis jactantia 21. quæst. 4.] & ibi Glossa.

IMAGINATUS, figuratus. [Locellum etiam quemdam, hoc est, capsam majorem, quæ à duobus clericis ferri solet, fieri jussit, argenteoque imaginato, ac deaurato vestivit. Flodoard. lib. 3. cap. 5.]

IMBENEFICIO. FR. Beneficia Ecclesiastica concedo. [Simoniacè Ecclesias vendidit, res Ecclesiæ imbeneficiavit, thesauros dissipavit. Burchard. de casibus S. Galli, cap. 3.]

IMBLADO, & *Imbladatus.* Vide *Bladum*.

IMBOJATUS. Vide *Boja*.

IMBOJO, boja ligo. Vide *Boja*.

IMBOLUS. Vide *Embolus*. *Imbulus*.

IMBONITAS, improbitas, seu incommoditas, vel aspritudo. [Nemo miles ad bellum cum delictis venit, nec de cubiculo ad aciem procedit; sed de papilionibus expeditis, & substrictis, ubi omnis duritia, & imbonitas, & insuavitas consistit. Tertul. ad Hart. cap. 3.]

IMBREVIO, supellectilium inventarium scribo, seu breviter noto [Ecclesiæ quoque luminaria, & ornamentum debitum ordinem, & thesaurum, ac vestimenta, seu libros diligenter imbrevient, & breves nobis reportent, in Capit. Caroli Calvi cap. 1.] Vide *Breve Commemoratorium*. *Inventarium*.

IMBRICO, imbricibus tego, & *Imbricor*, imbricibus tegor. [Cum ab angulis quadrifariam concurrentia dorsa cristarum, regulis interjacentibus imbricarentur. Sidon. lib. 3. epist. 1.] Alii tamen hoc verbum ab *Imbragare* italico verbo etymon deducunt, quod connectere, & cooperire significat.

IMBULUS, Ambulacrum, porticus. [Imbuli, vel quia sub volumine sunt, vel quia sub his ambulante: sunt enim portici hinc inde platearum, [Sid. lib. 15. orig. cap. 2.] Vide *Embolus*.

IMBUTUM, instrumentum è lamina, seu ligneo cortice formatum, ad infundendum in vasibus res liquidas, quod Romæ *Imbustatore*, & in Sicilia *Imbuto* dicitur. [Alia multa, atque crudelia tamquam utribus, imbucis ori impostis, sine misericordia porrigebant &c. Victor de persecut. Vandal.]

IMEROBIUS, & *hemerobius*, *insupersos*, idest, qui tantum ad diurnum victum cogitat, & nihil de castino curat; quo vocabulo Hieronymus, lib. 2. contra Jovinian. utitur, illudque Diogeni philosopho attribuit. Vide *Hemerobius*.

IMISILUM, *Imisinum*, & *Imizium*; sericum, quod Italicè *Ormesino* dicitur. [Vestem albatam olofericam ornatam in circuitu de imisilo. Anastas. Biblioth. in Leone V. Vestem obtulit de imisino, ibidem.] Dicitur etiam *Myzinum*. Idem in Nicolo. [Vestem de fundato unam habentem historiam Leonum in circuitu myzinum.]

IMITAS, declivitas, seu situs inimo positus. [Partem meam de prato, quod Laudum juxta vos habeo, ad imitatem montium posito, & quæ jovia sunt pratella, quæ tenui, ad te revocabis. Flodoard. in vita S. Remigii.]

IMMANTO. FR. aliquem manto induo in signum investituræ alicujus dignitatis. [Rolandum Cancellarium immantaverunt.] Et inferius: [In Romanum Pontificem electus immantatus est, Radevicus Frisingen. de gestis Federici Imp.]

IMMERSOR, quem Græci *βαπτιστης*, appellant, & ad quem in baptismum infantem spectabat immergere; nam Græci solent in hoc Sacramento tres ministros adhibere, ex quibus dignior aquam benedicit; secundus exorcismum profert; tertius, qui & immerfor dicitur, idest, baptizans, Sacerdos erat; sicut Romæ in Baptismo Carechumenorum, eorum Rector exorcismum, ac alias caremonias facit, postea Episcopus solemniter baptizat.

IMMINENTIA, præsentia, seu potius instantia. [Joannem Subdiaconum nostrum ad hoc, Deo favente, transmisimus, ut Electum nostrum sua imminencia cum Dei Omnipotentis solatio, secundum morem prædecessoris ejus, faciat Episcopum consecrari. D. Gregor. in Registr. lib. 2. cap. 68.]

IMMUNITAS ECCLESIASTICA. Vide *Emunitas*. *Passus*. Immunitate gaudent Coloni Ecclesiasticarum possessionum. Vide *Submansor*. *Pocibilibas*.

IMMURATIO. FR. inter muros reclusio. [Religiosi etiam sunt immurationis pœna, vel alia gravius puniendi, quàm sæculares, si inventi fuerint in hæresi, vel consimilibus deliquisse, de hæresi in 6. cap. 3. §. Sacerdotes.]

IMMURO. FR. inter quatuor muros includo. [Cum pro hæresi fuerit curiæ sæculari relinquendus, aut immurandus, de hæresi, in sexto, cap. 1.]

IMNARIUM. Vide *Hymnarium*.

IMPALARE. FR. palo transfigere, i. si quis caballus, de damno, & injuria.

IMPANATOR. Vide *Companator*.

IMPANS. FR. servus, i. si quis servus, de manumif-

sonibus, legendum puto potiùs *Impfans*; quasi infansnam dominorum famuli, ac servi solent pueri appellari. [Reversus est Abraham ad pueros suos. Genes. 22.] idest, ad servos; unicum enim filium habebat Abraham, de quo vocabulo in hac significatione sæpè in Sacra Scriptura. Itali quoque *Fanse* appellant servum, ac pedissequum, & *Fanescas* famulam. Vide *Infans*. *Puer*.

IMPENSIO; expensio. [Summam verò impensio- num cum festinatione transmittit. In Registr. S. Gregor. lib. 1. cap. 37.]

IMPERIALIS CORONA. Vide *Insula*.

IMPERATOR. FR. quare dicitur *Augustus*. Vide *Nobilissimus*; *Prophyrogenitus*. Quomodo coronatur. Vide *Insula*. Quomodo ornatur gladio, & pileo à Pontifice. Vide *Lectio*. Imperatoris titulus. Vide *Divalis*. *Necorus*. Titulus mortui Imperatoris. Vide *Divæ* memoriæ in dict. *Bonæ memoriæ*. Imperatoris Græci coronatio. Vide *Epicombia*. *Prothesis*. Ejus solemnè sceptrum. Vide *Acacia*. Ejus thronus. Vide *Anababtra*. Quomodo per Civitatem equitabat. Vide *Anacara*. Electores Ecclesiastici Rom. Imperatoris, si carent pallio, non possunt eligere Imperatorem. Vide *Pallium*.

IMPETOR, accusor, interrogor, citor, postulor, [Impetebatur tunc Guntheramus de interitu (ut dixi) Theodoberti. Greg. Turon. lib. 5. hist. cap. 14.] FR. [Et quidquid providit cautio convocatorum, ducitis ad crimen impetiti. Ennodius in Apologetico.] Vide *Pulso*.

IMPETITIO, accusatio, citatio. Vide *Pulsatio*.

IMPLACABILITER. Vide *Insæderabiliter*.

IMPLACITO. FR. cito, postulo [Qui singulis annis eos implacitaverunt. Matth. Paris. An. 1136. Vide *Admollo*. *Pulso*.]

IMPLORANS. Vide *Sperans*.

IMPONERE MANUS, ordinis Sacramentum conferre. [Hos statuerunt ante conspectum Apostolorum, & orantes imposuerunt eis manus. Actor. 6. Tunc jejunantes, & orantes, imponentesque manus dimiserunt. Ibid. cap. 13. Manus citò ne imposueris. 1. ad Timoth. cap. 5.] De quo sæpè in Conciliis, & pence Sanctos Patres.

IMPOSTOR. FR. nedù deceptor dicebatur, sed etiam qui pallio super tunicâ induebatur. V. *Christianus*.

IMPOSTUROR, calumnior. [Alienis à Beato Gregorio verbis imposturari. Hincmar. Rhemen. cap. 15.]

IMPOTUS. inustus. [Si quis impotos de melario, aut de pirario tulerit. In l. Salica, tit. 29. §. 8.] Vox Belgica. *Impoten*.

IMPRESSIO. Vide *Coinus*.

IMPRISIUS. FR. Vir strenuus, seu æstimabilis, ex gallica voce *Prix*, idest, premium. [Videntes igitur magnates moram trahere periculum, jusserrunt districtè toti familiæ suæ, & omnibus suis imprisiis ad arma, & equos celeriter avolare. Matth. Paris. An. 1258.]

IMPUDERATUS, absque pudore. [De impudera- to patre vestro diabolo. Lucifer Caralitanus advers. Const. Imp.]

IMPUTRIBILIS. FR. inamrescibilis. S. Paulinus Nolanus Episc. epist. 2.

INADIBILIS, inaccessibilis. [Siquidem sanè cir- ca principia sui solo palustri voraginat, & vestigio inspectoris inadibilis est. Sidon. lib. 2. epist. 28.]

INADVERTENTIA. Vide *Irrecogisatio*.

INÆQUALITAS, aliquando per febris sumitur, ex eo quia temperamentum corporis solet sub- vertere, seu ab inæqualitate pulsationis arte- riæ. [Paulatimque inæqualitate vexatus, cur- sum vitæ præsentis explicavit, in vita S. Eugendi Abb.]

INALPHABETI, ira vocabantur Fratres de plum- bo, de quibus in dict. *Bulla*.

INALTARO. FR. confecro, dedico, ac Ecclesiæ do- no. [Diaconiam Romæ, quam S. Mariæ in Cos- medin vulgariter nuncupant, sibi Cardinali Dia- cono à Domno Papa Paschali commissam, in au- ro, vel argento, in libris, seu paramentis, in do- mibus innumeris, in fundis, atq; casalibus, in Re- ligione præcipuè, in quantum Roma patitur, su- per omnes alias inaltaravit. In vita Gelasii Papæ à Pandulpho Pisano scripta, atque per D. Con- stancium Cajetanum typis mandata.]

INALTERO, confundo terminos ex inscientia di- stinguendi. [Divisa est mulier, & virgo: igitur, quas non divisit, tacendo inalteravit. Tertullian. de Virg. velan. cap. 4.]

INANIMALIS, inanimatus. [Omnia denique mo- ventur, aut à semetipsis, ut animalia, aut ab aliis, ut inanimalia. Tertull. advers. Herimog. cap. 36.] Ubi etiam habet Incorporale, idest, incor- poreum.

IN ANTEA, imposterum. [Capitula prænotavi, ut faciliùs à quærente in antea scripta reperiantur. Marculf. in præfat. formul.]

INAUDIENTIA, inobedientia. [Perniciis sibi, & mortem per inaudientiam, & interperantiam, provocent. S. Cyprian. epist. 27.] idest, pecca- tores.

INAUGURATIO. Vide *Polychronion*.

INAURIS. FR. ornamentum, quod pendet ab aure. [Execranda autem est supersticio ligatu- rarum; in quibus etiam in aures virorum in sum- mis ex una parte auriculis suspensæ deputantur, supersticiosa res est, can. Fucare, de consec. dist. 5.]

INCANTATIO. Vide *Ensalms*. *Rapsodomantia*.

INCANTATOR. V. *Caragus*. *Hydromantia*. *Obliga- tor*. *Remediator*. *Incantatrix*. Vide *Incarminatix*.

IN CAPILLO. Virgo sub patria potestate adhuc posita, quia tunc in capillis Virgines incedebant, & è contra nuptæ velo capillos tegebant. [Qui filiam in casa habuerit in capillo. Longobar. con- stit. lib. 2. cap. 24.] Vel ita dicitur, quia Virgo in primis nuptis capite detecto comparebat, quod ab Optrato Milevitano contra Donatistas scribente, insinuari videtur, dum inquit: [In- venitis hujusmodi virgines, quæ jam spiritua- liter nupserunt, quasi secundo coegistis ad nup- tias, ut crines iterum solverent, imperastis.]

Qui sequitur deinde, ostendens, quòd viduæ transeuntes ad secundas nuptias, hac cæremopias minime adhibebant, inquitens: [Hoc nec mulieres patiuntur, quæ carnaliter nubunt, ex quibus si alicui maritum murare contigerit, non reperitur illa temporalis festivitas.] In instrumentis, & contractibus matrimonialibus adhuc hic stylus, & modus loquendi viget in Sicilia, & *Filiam in capillo* virginem nubentem nominant. In Melita insula mea patria rigorose præceptum eorum Præceptoris, & Gentium Doctõris observatur, qui foeminis capita velare iusserat: idè in quolibet statu velatæ incedunt, & tantum in die desponsationis Sponsa capillos demonstrat. Hebræorum virgines capite detecto incedunt; sed nuptis numquam permittitur proprios capillos ostendere, & ad ornatum supposititios applicant. Vide *Soror in capillo*.

INCARDINO, verbum D. Gregorij frequentissimum significat immittere in possessionem; in Episcopum, Sacerdotem, vel in aliam dignitatem ordinare. FR. Sed propriè Cardinalem creare denotat. [Propterea te Joannem ab hostibus captivatum, Lesmianæ Civitatis Episcopum, in Squiliranæ Ecclesiæ Cardinalem necesse duximus constituere Sacerdotem.] Et inferius: [Sin autem prædicta Civitas continua captivitatis calamitate premitur; in hac, in qua à nobis ordinatus es, vel incardinatus, debeas Ecclesiæ permanere, can. pastoralis, 7. qu. 1.] Ubi Glossa Cardinalem Ecclesiæ Squilitanæ Episcopum intelligit.

INCARDINATUS, stabilis, & in possessionem jam positus.

INCARMINATRIX, incantatrix. [Comes transiturus erat per pontem juxta incarminatricem: In vita Sancti Caroli Comitis,] ejus Synonyma. Vide in dict. *Maga*.

INCARNATIO VERBI DIVINI. Vide *Oeconomia*.

INCASTELLO, as, verbum. FR. appropriare denotat. [Et Ecclesias à laicis incastellari, aut in servitutum redigi, autoritate Apostolica prohibemus, can. Sanctorum Patrum, 10. quæst. 1.] Glossa tamen ita explicat verbum *incastellari*, ut inde fiant propugnacula, quod potest etiam hoc pacto intelligi. [At Romanus populus cum Patricio suo Jordano (*idest*, Petri Leonis filio) in furorem versus Præfecturæ dignitatem abolentes, omnes principes, ac nobiles ex civibus ad subjectionem Patricii compellunt, & non solum quorundam illustrium laicorum turres; sed & Cardinalium, ac Clericorum domus subruentes, prædam immensam diripiunt. Ecclesiam etiam B. Petri omnium Ecclesiarum caput incastellare sacrilegè, ac profanissimè non metuunt; peregrinos causa orationis advenientes, ad oblationem, quæstus gratia, plagis, ac verberibus cogunt, & quosdam ex ipsis offerre nolentes, in ipsa porticu, & vestibulo templi nefario ausu occidere non verentur, quos venerabilis Pontifex (*idest*, Eugenius III.) percussio prius cum

quibusdam fautoribus suis anathematis gladio Jordane, adjuncta Tyburcinis Romanorum antiquis hostibus militia coercuit, tandemque pacem petere coegit. In epist. Lucii Papæ III. ad Corradum Imp. apud Ottonem Frising. lib. 7. cap. 31.] Item in appendice ad Radevicum Frising. de gestis Feder. Imp. de eo sic habetur: [ann. 1168. Imperator Anconam obsidet &c. ceciderunt ibi Romani ferè 9000. & capti ferè 300. subsequitur eos Imp. Leoniam Urbem, & Porticus Sancti Petri cremat, Ecclesiam incastellatam capit.]

INCAUTEA. FR. Incuria, & sine cautione. [Unus incautus perit, ne multi per incautelam postea depertent. Salviauus, lib. 6. de gubern. Dei.]

INCENSARIUM. FR. Thuribulum. [Incensaria argentea auro parata quatuor. In vita S. Gilberti Abb. 18. Febr.]

INCENSATIO. Vide *Bulla*, *Thuribulum*, *Thurifico*.

INCENSORIUM, hoc nomen, quod reperitur, lib. 2. Chron. Casinen. cap. 98. non potest denotare thuribulum, quia ibi in quibusdam donis monasterio factis postquam de thuribulis factus est mentio, sequitur referendo: [Incensorium de argento unum.] Itaque naviculam incensi significare videtur.

INCENSUM. Vide *Olibanum*.

INCISIO. FR. insectio, quæ in propriam carnem prohibetur in Levitico, cap. 21. & etiam in aliis à Clerico fieri caveatur, lib. 3. Decret. tit. 50. de clericis, & Monachis, cap. 9. Ubi sic habetur: [Nec ullam chirurgiæ artem Subdiaconus, Diaconus, vel Sacerdos exerceat, quæ ad usionem, vel incisionem inducit.]

INCISORES DENTES. FR. dentes primiores. Isidor. Etymolog.

INCISORIUM. Culter, novacula, vel quid simile. [Hæc (*idest*, *charitas*,) non debetur in diluvio aquarum multarum, quia aquæ multæ non poterunt extinguere charitatem. Hæc nullo incisorio sollicitudinum, sive occupationum radeatur. Hæc nullo igne tribulationum, & malorum conflagrabit. Charitas enim nostra nunquam excidit. Petr. Cellen. lib. 6. epist. 20.]

INCLAMATUS. FR. publico monitorio ad tribunal citatus. [Edictis solemniter inclamatus ad judicem, cujus præceptione conventus est, venire neglexit. In edicto Theodorici Regis, cap. 155.]

INCLINATIO CAPITIS, quando in Choro fieri debet. Vide *Gloria Patri*.

INCLINIS, flexibilis, propensus. [Inclinem ad miserendum supernam didicist Majestatem. Chrysolog. serm. 93.]

INCLUSUS, claustralis Monachus. [Ex Presbyteris, & inclusis in exilium, in Romanam directi sunt Civitatem. Anast. in Agathone.]

INCOGNITUS. FR. Auctor, qui scripserat in Psalmos, & propter humilitatem ejus nomen celavit; sed ex m. ss. Benedicti XII. quæ exant

in Biblioth. Vaticana, n. 4006. & alibi constat illum Michaelē Ayguanum appellatum fuisse. **INCONSILIO**, disjungo, implacabilem reddo. [Qui per obedientiam pietatis suæ reconciliavit Patri mundum, quem inconciliaverat primi parentis inobedientia. S. Paulin. epist. ad Sever.

INCONFUSIBILIS. FR. sine confusione. [Sollicitè cura te ipsum probabilem exhibere Deo, operarium inconfusibilem, rectè tractantem verbum veritatis, 2. Timothei, c. 2.] ejus synonymum. Vide Zorobabel in dict. *Papa*.

IN CONTINENTI. FR. [Mandamus, quatenus actione plebani, & clericorum proposita, & responsione facta, monitione præmissa, compellatis eisdem &c. in continenti coram vobis super suis quaestionibus respondere &c. de mutuis petitionibus, c. 1.] Ubi Glossa sic exponit: [Istud in continenti intelligendum est nullo actu medio interposito, & est simile illi, mox, quod habes supra de electione, c. qua propter, ubi habes multas interpretationes de hujusmodi dictionibus. Istud in continenti intelligi durante judicio, ut dicitur in prima notula in fine.

INCONTRADICIBILIS, incontestabilis, inconvincibilis, & ejus comparativum *Incontradicibilior*, Tertull. lib. 4. ad ver. Marcion. ait: [Quid enim sapientius, & incontradicibilis confessione simpliciter?

INCORDARI. FR. cordi inspiro. [Divina clementia largiente, aliæ fidei forori dignatus est Dominus incordari. In vita S. Rusticulae Abbatissæ.

INCORPORALIS. Vide *Inanimalis*.

INCREDULUS, pro incredibili. [Isti vituperantes incredulum, & stultum asserunt. D. Ambros. c. 8. in epist. ad Romanos.

INCREMENTO. FR. verbum, accresco. [Dominus, qui incrementat,] vertit D. August. textum D. Pauli 2. Corint. c. 3. ubi habetur,] Deus incrementum dat.

INCROCARI, inunco, unco traho, vel suspendo; Siculi *Incrocicare*, & *Crocicare* dicunt à gallico *Croc*, idest, unco. [Si quis hominem sine consensu Judicis de ramo, ubi incrocatur, deponere præsumperit. In lege Salica, tit. 69. §. 2. Vide *Inhamo*, *Obunco*.

INCUBATOR. FR. usurpator, occupator. [Ab his, qui suarum rerum incubatores, vel utilitibus fervientes, atque vacantes fuisse noscuntur, can. hæc hujus, 12. qu. 2.] ubi de honorum ecclesiasticorum usurpatoribus loquitur; sic Macrobius de Dionysio Syracusarum Tyranno agens, [Aulæ incubatorem,] idest, injustè occupatorem illum appellavit.

INCUBO, lethargicus morbus, qui maximam somnolentiam causatur. [Genus fuerat gravioris aliquantò soporis, ut de incubone præsumptio est. Tertull. de anima, c. 43.] Vide *Nyctæger*.

INCULTUS, adjectivum nomen, idest, deformis, inornatus. [Tota domus horret inculta. S. Ambrosius, lib. 1. Hexam. c. 9.

INCURRO, falli, & labi significat. [Ecce Maria interrogat, & si qui interrogat, dubitat, cur solus Zacharias, velut querulus percunctator incurrit? Chrysol. serm. 142.

INCURSAX, incurfans, qui incurfione vexat. [Ac sitibi nunc esset ad limitem Danubium contra incurfantes Massagetæ proficiscendum. Sidon. lib. 8. epist. 12.

INDEFECTUS, indefessus, infatigabilis. [Jejunus, scilicet, semper, & indefectus, oscitans vescitur, sollicitans ruminat. Tertull. de pallio, c. 3.

INDEPINITUM. FR. dictio, quæ universali æquivaler. Glossa in c. 22. §. decretal. tit. 33.

INDENTOR, utitur hoc barbaro verbo Lucifer Cæralitanus Episcopi pro S. Athanasio scribens, ait: [Et vos veritati resisterentes indentemini Episcopi interventu.] Aliqui existimant esse hoc verbum passivum, quod separari significet. Ludovicus de la Cerdà in intelligibile hoc verbum esse fatetur, quod idè pro *Indentemini* corrigit *Integerrimi*; sed Vossius eruditissimus nostri sæculi vir *Indepremini* legit, quod consequi, & acquiri significare docet; atque Luciferi verba significant, quod Athanasii calumniatores, ejus interventu, veram cognitionem illius integritatis consequi debuissent: qui sensus consonans est, nam etiam nomè *Indepior* in eadem significatione apud alios Ecclesiasticos Scriptores reperitur: sic Salianus, epist. 5. scripserat: [Gaudeo, quod post gravamen, diuturnumque morbum spem etiam præsentis vitæ indepta es,] & Greg. Turon. lib. 10. c. 28. inquit, [Cujus nomen indeptus est.] Tandem Latinus Latinus oculatissimus Sanctorum Patrum observator in Biblioth. sacra ad ejusdem Luciferi opera inveniri affirmat verbum *Indento*, quod convincere significat. Sic in hoc sensu Luciferiana verba supra allata, quod accusatores Athanasii ejus præsentia convicti essent, intelliguntur.

INDEPTOR. Vide *Indentor*.

INDEX, erat tabella quædam, qua loco campulæ utebantur Monachi, ad præbenda exercitiorum signa. [Cum index in oratorio percussus fuerit, mox omnes audientes, antequam currant, faciant sibi crucem in fronte, respondententes, Deo gratias; & tunc laborantes opus proficiant, artifices ferramenta dimittant, scriptores litteram non integrent, omnis ferrum manus deserat quod agebat. Sinaragus Regulæ Benedictinæ Commentator, in c. 4.

INDI, Populi, quare per triduum tantum sinebant diversare advenas? Vide *Xenoparchus*.

INDICTIO. FR. est revolutio quindecim annorum, qua peracta iterum incipitur ab unitate, initiumque sumit à Januario, in bullis Pontificiis Rubrica Breviarum, can. 5. Sed in diplomatibus imperialibus, & in aliis instrumentis principum firmebat ab 8. Kalend. Octobr. [Constantino imperante anno Christi 313. ante diem 8. Kalend. Octobris, quo die victus est Maxentius, Religioque Christiana in libertatem vindicata est; ergo quasi primordiis Christianæ libertatis Nicæni Convenus auctoritate institutum est, ut sibilatis

olympiadibus, annorum ratio ab eo tempore iniretur: sic ut quindecimo quoque anno nova esset indictio; anni autem singuli indictmentis computarentur. Hotomannus]: sed aliter colligitur ex Gratiani Imperatoris rescripto, lib. 18. de annona, & tributo in Cod. Theodos. nimirum, quod 8. Kal. Octobr. incipiebat indictio, quia tunc jam annona collecta erat, ita ut unusquisque solvere poterat indictmentem. FR. hinc in can. Majores, 16. qu. 17. hæc habentur, nempè: [Majores nostri idèd copiis omnibus abundabant, quia decimas Deo dabant, & Cæsari censum reddebant. Modò autem, quia discessit devotio Dei, accessit indictio fiscali. Nolumus partiri cum Deo decimas; modò autem tollitur totum. Hoc tollit fiscus, quod non accipit Christus.]: Itaque Indictio duplex erat, Imperialis, & Pontificia, illa incipiebat ab 8. Kal. Octobris, Baron. ann. 312. n. 109. hæc autem à die Nativitatis Domini, idèd, post tres menses indictmentis Imperialis inceptæ, quæ prima vice in Concilio Constantiensi in usu posita fuit. Item *Indictio* appellata est *Distributio*, & *Fusio*, ad Baronium, ad an. 312. num. 108. Appellata autem est indictio, quia Imperator illam denunciabat, idem Baron. ibid. num. 110. Quando, & quare inventa sit indictio, ibid. num. 106. 107. & 108. Justinianus Imperator, ut in scripturis apponeretur, jussit, idem Baron. ann. 537. n. 19. Cassiodorus indicat modum inveniendi indictmentem apud eundem Baron. an. 562. n. 5. In Græcorum autem factis habetur, quod prima vice cœpissent indictmentes nominari in prædicto ann. 312. ubi sic habetur: [Indictionum Constantinianarum hinc exordium.] FR. Aliquando indictmentes cum nomine Imperatoris notantur, ut *Indictio Valentianæ*, à Valente Imperatore, l. 1. c. de indulg. & debitor. cap. 75.]: In scripturis ecclesiasticis prima mentio invenitur in Concilio Romano sub Julio Papa Primo, & in epist. S. Ambrosii, ad Æmilium Episcopos. Vide *Epistola*.

INDICULUS, citationis cedula. [Indiculus Regis ad Episcopum. Marculf. lib. 1. formul. c. 6.] Et clarius idem: [Si sacramentales homines cum ipso venire renuerint, jussione dominica, aut indiculo, aut sigillo ad palatium venire cogantur, lib. 3. c. 38.] nomen enim est diminutivum *Indicis*, quia cedula Superioris præceptum indicat.

INDIGERIES, indigestio.] At dives variis crapularum ferulis, indigierem suam ructabat ad cœlum. Chrysol. Serm. 121.

INDIGNUS. FR. [Indignis portæ dignitatem parere non debent, lib. 5. decretal. tit. 31. c. 11. Vide *Inemeribilis*.]

INDISCUSSUS. FR. solutus à rationibus administrationis. [Sed scholastici dixerunt, quia de fraudibus indiscussus esse non potest. D. Greg. lib. 1. epist. 42.]

INDITIUM. Vide *Interfignium*.

INDIVIDUITAS, inseparabilitas. [Ad initium revocat matrimonii individuitatem. Tertull. de monogam. c. 5.]

INDOMINICATUS, appropriatus, de quo vo-

cabulo sæpè in donationibus Ecclesiæ favorabilibus, ut Vineæ indomnicata, Horreum indomnicatum, & similia, idèd, sub sola proprietate directi domini. Vide *Dominicalis*, *Dominicatoria*.

INDUCO, Illinio, casto, aboleo. [Possumus jam consultationem tuam inducere. Tertull. de fuga in persecutor. cap. 4.] idèd, ineptam illius consultationem à memoria delere. [Amplissimis verbis collaudatum, in integrum restituit, inducitur priori decreto. Sueton. in Cæsare.] FR. Et alibi ibidem: [Multa & deleta, & inducta, & superscripta inerant.] Verbum juris est, & origo ea est, quia quæ in pugillaribus cereis scripta erant, ducto per ceram stylo interlini solebant, & obliterari.

INDULCORO. Vide *Educoro*.

INDULGENTIA, in festo alicujus Sancti concessa acquiritur, quamvis in eodè festum non celebratur ex impedimento dignioris officii. Vide *Officia*, *Statio*.

INDUMENTA SACRA. Vide *Arma Sacerdotalia*, *Vestis*.

INDUSIATUS. FR. investitus. [Cujus dignitatis honore indusiatus, & à Principe regni legaliter inthronizatus. In vita S. Adelardi Abb.]

INEBRIOR. Vide *Debrior*. Inebriatus. Vide *Debriatus*.

INEMERIBILIS, qui non meretur. [Non quia aut substantiæ ipsi inemeribile sit, aut Deo impossibile. Tertull. advers. Valent.] Vide *Indignus*.

INERVO. FR. Enervo, debilito.

Humor in venis domineatur ægrum,
Corpus inervat.

Prudentius in hymno post Jejunium.

————— Ne torpens, & inexercita virtus

Robur inervatum gereret sine laude palestræ.

Idem lib. 2. contra Symmachum.

INEVENTILO. FR. Eventilo. [Paleis verò lætuli ineventilatis multo tempore, velique sigello confictis, pellicioque superposito conquievit. In vita S. Eugendi Abb. 1. Januar.]

INFABRICATUS, incompotus, inornatus. [Si infabricata verba intra verecundum penetrare contineam. Ennod. Ticin. Episcop. in 7. Dictione.]

INFANO, profano: [Quem in contemptum Dei, & Sanctorum ejus non fuerant crudeliter insanare reveriti. In vita S. Caroli Comitis.]

INFANS, apud ecclesiasticos scriptores nonnumquam pro servo & ministro accipitur. [Saturinus Presbyter cum filiis quatuor, primo Saturnino juniore, & Felice lætoribus, Maria sanctimoniali, Hilarione infante. Sur. in vita SS. Dat. Fel. & Apol.] Qui omnes dum in quadam privata domo sacra ministrabant, Tyranni jussu comprehensi sunt, ergo Hilarion infans servus, & minister erat. In eadem significatione usus est Fortunatus, lib. 2. iniquiens.

Pontificis monitis clerus, plebs psallit, & infans.

Vide *Impans*, *Puer*.

INFANTO, verbum, infantes educo, alo, nutrio. [Sed ille nec aquam reproboavit Creatoris, qua suos abluir, nec oleum, quo suos ungit, nec mel-
lis, & lactis societatem, qua suos infancat. Tertull.
Advers. Marcion. lib. 1. c. 14.] Ad liquorēs allu-
dit, qui baptizatis præberi solebant, de quibus
in dict. *Baptismus* dictum est.

INFERI, dicuntur mortui. Vide *Superi*.

INFERNUS. FR. locus damnatorum. Quare autem
justè ibi æternaliter detenti crucientur? eruditè
Gregorius Papa respondet inquiring: [Volu-
issent iniqui, si potuissent, sine fine vivere, ut
potuissent sine fine peccare. Ostendunt quia in
peccato semper vivere cupiunt, qui numquam
desinunt peccare, dum vivunt. Ad magnam ergo
justitiam judicantis pertinet, ut nunquam care-
reant supplicio, qui in hac vita numquam volue-
runt carere peccato. Apud Gratian. in can. volu-
issent, de poenit. dist. 1.] Sic ergo econtra di-
cendum, quòd Beati in gloria æternaliter remu-
nerentur, quia si infinitas vitas habuissent, num-
quam Deo displicere voluissent. Inferni proditor.
Vide *Lazarus*. Infernus *Chaos* etiam dicitur:
[Similiter & mulieri, quæ tali fuerit scele-
re lapsa, ut fornicationis non ducatur ad chaos,
can. si quis cum duabus fororibus, 33. quæst. 2.]
Vide *Gebenna*.

INFERTOR. Dapifer. [Si quis majorem infer-
torem occiderit, in lege salica, tit. 2.] Vide
Dapifer.

INFESTUCO. FR. immitto in possessionem. Ejus
etymon. Vide *Fistucus*. Synonymum. Vide
Quanto. Antithesis. Vide *Exfestuco*.

INFEUDO. Vide *Imbeneficio*.

INFIDELIS. FR. dicitur etiam peccator; nam concu-
piscencia idololatria dicitur. Vide *Idololatria*.
Hinc Concubina infidelis appellatur. [Quo-
tiescumque autem Natalis Domini, aut reliquæ
festivitates advenerint, non solum ab infidelium
concubinarum consortio; sed etiam à propriis
uxoribus abstinere debemus, can. Quotiescum-
que, 33. q. 4.] & ibi Glossa. Infideles, nempe,
Pagani possunt in Ecclesia manere usque ad Mis-
sam catechumenorum. Glossa in can. Judæi, de
consecrat. dist. 4. Vide *Paganus*, *Forasiticus*.

INFIDUCIO. FR. oppignoro. [Si infans res suas
venderit, vel infiduciaverit, lib. 2. tit. 29. l. 2.
de prohibita alienat. minor.

INFIRMITAS. Vide *Morbi genera*.

INFIRMUS. Vide *Clinicus*.

INFISCOR, confiscor. [Quòd ubi Rex annuisset,
audiens Dominus Hincmarus Præsul, qui sedem
tenebat Ecclesiæ Rhemensis, hanc infiscari Vil-
lam, regalis præcepti chartam in archivio hu-
jus Ecclesiæ repertam, dationis hujusce seriem
continentem, Carolo mittit. Flodoard. lib. 1.
hist. Rhem. c. 24.

INFLABELLATUS, non agitatus à ventis, seu insuf-
flatus: [His omnibus elementis, atque corpo-
ribus ignis inflabellatus est. Tertull. adversus
Valent.] Ejus antithesis. Vide *Folle*.

INFLORE. FR. sanè æquivocavit Jo. Lud. de la

Cerda hoc verbum exponens pro flores collige-
re; nam *Desflore* diceretur potiùs, in quo sensu
Desflorationes Anastasius Biblioth. appellavit ope-
ra ex variis authoribus excerpita, quæ à recentio-
ribus *Florilegia* dicerentur. Itaque *Inflore* flori-
bus adornare significat; sic enim populum ad fe-
stivitatem D. Benedicti concurrentem florum
serto, corollæque comparans Oddo Abbas in
sermone pro eodem inquit: [Nam non quique
Pagenses; verùm etiam plebs urbana nobilibus
viris conferta, Clericorum etiam honestis quasi
inflorata personis lætabunda conflavit.

INFOEDERABILITER, implacabiliter. [Orationi-
bus, & eleemosynis quorundam adversus eos
infoederabiliter certantium. Petr. Damianus in
vita S. Odilonis, c. 10. §. 22.

INFRA. FR. pro intra. [Infra Urbem, & porti-
cum S. Petri. Bullar. Casin. tom. 2. constit. 112.
Qualem fratres alicujus Monasterii Cluniacen-
sis infra Italiam commorantes &c. Ibidem,
const. 180. Omnia, quæ D. Benedictus infra
Urbem Capuanam possedit. Herempertus in
epitom. ann. 887. Obitus vallo infra Urbem.
Ibidem, ann. 909.] In propria significatione.
Vide *Insulam*.

INFRA ACTIONEM. Vide *Actio Missæ*, *Canon*
Missæ.

INFUGO. FR. in fugam impello. [Etsi suspicio
fuerit, ut post Sacramentum pacis, direxerimus
eos quocumque, vel infugaverimus &c. in cap.
Radelchisi, c. 16. apud Camillum Peregrinum
in Hist. Princ. Longobard.

INFULA. FR. Imperialis diadema, C. de quadr.
præ. l. finali in fin. antiquum eam usum coronan-
di Imperatorem, ex Alciato Laurentium Merula,
lib. 2. de Antiq. Galliæ Cisalp. c. 9. ita refert: [Co-
ronandi autem hic mos observabatur. Ante ar-
ma Pontificis vestibus indutus Antistes, peten-
tem se coronari Romanorum Regem, sacro oleo
dextro in humero perlinibat: in medio dextræ
manus digito annulum mox collocabat, deinde
ensem nudum tradebat, subinde capiti coronam,
dextraque sceptrum imponebat; hancque om-
nem solemnitatem publicis documentis jubebat
esse testatam: sceptri fastigio pomum aureum
stabat, quo Asiæ, Africa, & Europæ insensu
brevis inest; supra pomum Crux aurea inseri-
tur &c.] Cætera quæ ad Imperatoris coronatio-
nem spectant. Vide *Pectorale*. Item Infula mi-
tram significat. [Cum Apostolicis insulis cele-
brantem. Anastas. Biblioth. in Adriano II. Hoc
anno (nempe 1244.) Papa Innocentius (idest, IV.)
concessit Decano majoris Ecclesiæ, usum Mitræ,
seu insulæ in præcipuis festivitibus. Trithem-
mius in Chron. Sponimense. Extraneorum habi-
tatores urbium tanto se tripudio jactabant, quasi
ipsis propriè profuturus insulas sacerdotales ex-
ceperit. Ennodius Ticinen. Episc. in vita S. Epi-
phanii.] Item Infula aliquando pileum denotat.
Clement. c. 2. de vita, & honestate Clericorum,
& ibi Glossa, §. Insulam. [Domino charissimo
Summi Pontificis insula prædico, viro Apосто-
lico

lico Zacchariæ Bonifacius servus servorum Dei, in tom 3. Conc. pag. 428. dit. Veneræ [Vide *Miura*.]
INFUNDARIUM, seu *Infusidarium*, quælibet leguminum species in aqua infusa; idem Romæ lupinus in aqua infusus *Infusaglia*, seu *Fusaglia* vulgaris appellat. [Totidem aliquando diebus nullo refecit cibo, nisi parco leguminum infundario, in vita S. Petri Damiani.]
INGENITURA, sterilitas, impotentia generandi. [Ingenituram, & sterilitatem suam eidem Patri referens. In vita Sancti Vitalis Abb.]
INGENIUM. FR. instrumentum Notarii. [Sive per traditiones, sive per chartularum inscriptiones, sive per aliquo legali ingenio, vel tenore. Bullar. Catin. tom. 2. Cont. 90.]
INGENUUS. FR. res libera. [De unoquoque manulo ingenui exiguntur sex denarii, & de servili sex. De Gestis Normand.]
INGENUUS. FR. licet nomen hoc sit liberi hominis appellativum, seu illius, de quo Justinianus, lib. 1. instit. tit. de ingenuis; in decretalibus tamen aliquando pro libertinis sumitur. [Fortè] dicit aliqui, Clericus fieri non permittitur, nisi ante clericatum ingenuitatis dignitate potiar, can. instruendi, de servis non ordinandis.] Ibi Glossa. Vide *Fulboran*.
INGLANDOR, glandibus cibor, vescor. [Sed & porcos, qui annuè sæpius dictæ domocultæ inglandati fuerint, capita centum exinde occiduntur, & in eodem paracellario reponantur. Anast. Biblioth. in Adriano I.]
INGRATIA, ingratitude. [Pœnitet fidei, amoris, simplicitatis, patientiæ, misericordiæ, prout quid ingratiam cecidit. Tertull. de pœnit. c. 1.]
INGRATIFICENTIA, ingratitude. [Dum ingraticentiam reddunt gratiæ Salvatoris. Fulg. lib. 3. ad Max.]
INGRATITUDO, pro offensa, & indignatione. [Sed ut longius se ingratitude nostra, quam tu tibi excitasti, produceret. D. Gregor. in registr. lib. 7. cap. 8. Vos nostram incurriste ingratitude nem judicatis. Ibidem cap. 3. ad Marcellinum Proconsulem,] ac passim ibi hoc loquendi modo idem utitur.
INGRAVEDO, odium intrinsicum, animi aversio, antipathia. [Nullas in hac contentione ingravedo vires accipiat; sed sola inter te, & filios tuos pax, sicut decet, & charitas perseveret. S. Gregor. in registr. lib. 7. c. 108.]
INGRESSA, & *Ingressora* idem significans. Bullar. Catinen. tom. 2. cont. 61. Vide *Intritus*.
INGUADIO, Vide *Guadia*, *Invasio*, *Vador*.
INHAMO, hamo capio. [Nam sectatores christiano dogmati, ac sensui si repugnaverint, mox te magistro vernaculis implicaturis, in retia sua præcipites implagabuntur, syllogismis tuæ propositionis unanimitas volubilem tergiversantium linguam inhamantibus, dum spiritus catholicis lubricas questiones tu potius inmodas, acrimie more medicorum, qui remedium contra venena, cum ratio compellit, & de serpente conficiunt. Sidon. Episc. lib. 9. epist. 9.] Vide *Ineroco*.

INIMICITIA. Vide *Faida*. Iranicus. Vide *Faidosus*.
INITIATORES, dicti sunt Apostoli. Vide *Apostolus*. Dicuntur *Initiatores* etiam Patri. Vide *Baptismus*.
INITIUM NOCTIS. Vide *Completorium*.
INJURIA. Vide *Parania*.
INLUDIUM, illuso. [Præsumens, scilicet, nihil aliud se, quam inludia animarum somniaturum jurgentium, & inquietantium sanguinis sui concubinum. Tertull. de resurrect. carnis, cap. 16.]
Dictio *Ingumentum* pro *urgentium*, est Tertulliano familiaris. Vide *Colludium*.
INNOCENTIÆ PRIMUS GRADUS. FR. est odisse nefanda. can. odio, dist. 86. Innocentia, idest, scriptum Græci Imperatoris. Vide *Acacia*.
INNOTESCO. FR. hoc verbum penes D. Gregorium in sensu transitivo reperitur, idest, notum facere. [Petrus Diaconus nobis innotuit &c. lib. 7. epist. 112.]
INNUPTUS, cœlebs. [Quando novissimus Adam, idest, Christus innuptus in totum, quod etiam primus Adam ante exilium. Tertullian. de Monog. c. 5.]
INOBIEDIENTIA. Vide *Inaudientia* (*Obedientia*).
INOFFICIOSUM testamentum, quid significet. Vide *Testamentum*.
INORDINABILITER, absque ordine, confusè: [Ipsi nos fallimus, quoties inordinabiliter credimus. In lib. cujus titulus est, de singul. Cleric. sect. 2.] qui tractatus communiter S. Cyprian. existimatur.
INORMIS. FR. pro *Inermis*, fortassè scriptoris error est:
 Flamini combustæ inormen, Aldelmus.
INORO, in oram usque corono; antiquitus enim cratera triumphantium coronabatur. [At enim & calix benè sibi conscius, & diligentia ministerii commendatus, de coronis quoque potatoris sui inorabitur. Tertull. de resurrect. carnis, c. 16.]
 FR. & in sensu accommodatio intelligi posset illud Ecclesiast. [Et coronavit eum in vasis virtutis, c. 45.]
INQUISITIO. FR. Sic appellatur inquisitionis tribunal contra hæreticam pravitatem. De origine, & progressu hujus tribunalis tractatum composuit Ludovicus Paramus; sed nimis lætè ab Adamo transgressore divini præcepti, coram Deo inquisito, ejus exordium refert. Constat tamen antiquum fuisse, & dicebatur Decania. Vide *Decania*, cujus præses *Decanus* dicebatur. De Inquisitoribus hæreticæ pravitatis fusè agitur in sexto, de hæreticis, & recenter Sebastianus Sables, & Thomas del Bene eruditissimè scripserunt. *Inquisitor* in rigore non dicitur Judex. [Quasi non Judices, sed Inquisitores propriè existenter, lib. 2. decretal. cap. 19. de Judicis. Antiquitè erat etiam rigorosissimum in Gallia hoc tribunal; sic enim de anno 1310. Joannes Villanus, part. 1. lib. 2. c. 3. testatur: [Arnoldo di Villanova Provenzale si parli da Parigi per terra dell' Inquisitione, e se n'andò in Sicilia.]

Concilium postea Viennense, de ann. 1312. auctoritatem Inquisitoribus ampliavit. Odoricus Raynaldus in hoc anno, n. 21. Ejus poena. Vide *Immuratio*.

INUSUFATUS. Rubens. [Si tibi lenticulam defruto inrusufatam obtulero, statim totos primatus tuos vendas. Tertull. de jejun. ad verf. Psych. cap. 17.]

Ubi contra gulofos loquitur, qui ad instar Esau, qui primogenituram rubentibus lenticulis commutavit. Vide *Rubrico*.

INFANGENTHEOF. Vide *Saca*.

INSEPULTAM FACERE SEPULTURAM, Oprati Mitlevitani phrasit, idest, de indignis defunctis nullam in Altari commemorationem facere, imò illos sepultura privari intelligit, dum inquit: [Clarius Presbyter in loco Sabbulensi ab Episcopo suo coactus est, ut insepultam faceret sepulchrum.] De Donatistis loquitur, qui in loco sacro sepeliri non debuerant.

INSIGNE SUBJECTIONIS, dicitur velum mulieris. Vide *Velum professionis*.

INSINUATIVA. Vide *Emphanistica*.

INSINUATIVUM. FR. donum à Clericis præstitum Episcopo in principio sui ingressus, ut ejus gratia insinuarentur. Vide *Xenon*.

INSPECIATUS, deformis. [Spiritualem tamen substantiam illam, ut naturalem quandam impetum Æonis, sed informem, & inspeciata. Tertull. de resurr. carn. cap. 16. Vide *Infabricatus*.

INSTALLO. FR. in possessionem immitto per sessionem stalli in choro. [Investientes eundem, & solemniter installantes, de concess. præbendæ, c. 7.] Vide *Inthronizo*.

INSTALLATIO, possessio per stalli sessionem tradita. [Quòd tam in curia Romana, quam alibi, pro confirmatione electionum, admisione postulationum, provisione, installatione, & investitura de Ecclesiis Cathedralibus, de cætero nihil penitus exigatur ratione literarum. Concil. Basilic. sess. 21.

INSTRATUM EQUI. Vide *Dorsuale*, *Mappula*, *Nacus*, *Synthema*.

INSTRIGO. FR. viscera transfodio, l. si quis cervum, de damno.

INSUBSTANTIIVUS, sine substantia; sic atomos appellavit D. Ambrosius, inquit: [Qui sic minuta, & insubstantiva principia cœlo, ac terris darent, lib. 1. Hexamer. c. 2.] Ubi contra philosophos loquitur, qui rerum principia atomos esse asserbant, qua principia D. Basilii ἀτομὸς αἰῶνος ἀπὸς appellavit.

INSUFFERIBILIS, intolerabilis. [Ideò lex insufferibile pondus; gratia autem delectatio cordis est. Chrysof. hom. 28. in c. 11. Matth.

INTARTA, & *Intartizo* mendosè. Vide *Antarta*.

INTERANEUM, intestinum. [Et justit eum extensum in equuleo unguibus radi, ut patefacta ejus interanea viderentur. In vita S. Hilarii Episc. & Soc. mar.

INTERCALARIS DIES. Vide *Epacta*.

INTER CANEM, ET LUPUM, hic modus loquen-

di apud Ecclesiasticos Scriptores significabat crepesculorum tempus, quo defectu luminis non discernitur canis à lupo. [Infrà horam Vespertinam inter canem, & lupum venerunt, & interfecerunt dictum Joannem. Marcul. Vide *Crepusculascens*.] FR. Gallicè etiam dicitur *Entre chien, & loup*.

INTERCAPEDINO, interpono. [Intercapedinate etiam tantummodò noctis spatio. In vita Sancti Marcelli Papæ, lib. 2. cap. 3. S. 10.] Vide *Interstes*.

INTERCEDO. FR. Sancti Patres Africani proobsto, & contradico usurpant aliquando: [Cum mani senes intercesserunt. August. lib. 3. de Civit. cap. 11. Quos Deus non intercesserit adversus ea. Tertull. lib. 2. contra Marc. cap. 7.] Vide *Expungo*.

INTERCESSOR. FR. Visitator Sede vacante. Glossa in can. constitutum, 7. qu. 1.

INTERDIARIUS. FR. latro diurnus, & econtra nocturnus latro *Dormitor* dicitur.

INTERDICTUM. FR. Ecclesiastica censura. Quomodo sepeliatur mortui tempore interdicti. Vide lib. 5. decretal. tit. 18. c. 11. Quomodo in reliquis functionibus tempore interdicti agendum sit. Vide in eodem, lib. 5. decretal. tit. 40. c. 17. Vide etiam hic in dict. *Clausura*, *Dogma*.

INTERNECIDA. Vide *Internecinum*.

INTERIBILIS, qui interire potest, mortalis. [Aut si & anima interibilis, idest, non immortalis. Tertull. de resurr. carn. cap. 43.] FR. In eodem sensu Arnobius, lib. 2. ad ver. Gent. ait: [Argumenta quibus animas passivas, atque interibiles invenitur.

INTEREMPTOR. FR. Idem ac Proxenetæ, in can. Clericus quilibet, dist. 91. quasi sit medius inter emptorem, & venditorem. Glossa ibid. Vide *Proxenetæ*.

INTERNECINUM. FR. falsum testamentum, cujus causa scriptus hæres interfecit testatorem, ut videlicet, ex eo acquiri hæreditas posset. Notarius autem, & alii fraudem hanc committentes *Internecede* appellantur, & revelantes in premium hæreditatem acquirunt, l. qui vel internecini, C. Theodos. de accusat. Glossa Ifid. Cujacius in observat.

INTERNUDINIUM. FR. spatium novem dierum, in quo durant nundinæ, & non nonus, & ultimus nundinarum dies, ut aliqui æquivocarunt. Alii tamen, *Internudinum* legunt, qui reprehenduntur à Victorino Afro.

INTERPOLO. FR. obscuro, seu interrumpo. Gloss. in extrav. de pœnit. & remiss. c. 1. S. Interpolaris.

INTERPRISA. FR. ex gallica dictione *Entreprise*. Italicè verò *Sorpresa* dicitur, idest, aggressio. [Si fortè Rex Francorum contra formam treguarum aliquas fecisset interprisas. Matth. Paris, ann. 1242.

INTERSATILIS. Vide *Diacoposton*.

INTERSIGNUM. FR. argumentum, signum, congruentia, indicium. [Unde præfatus Potestas ad eundem scholarem nuncios destitavit; ut ex-

ut exponeret, si quæ sciret de fure prædicto, vel traderet inter signia.] Et inferius : [Potestas igitur receptis talibus inter signis, latronem ipsum apparitoribus suis tradidit puniendum, lib. 5. decretal. tit. 12. c. 19.

INTERSTES, interpositus, [Et si deserunt vetera, cœperunt nova, interstite Joanne. Tertull. lib. 4. advers. Marcion.

INTERSTITIUM. Vide *Parasittia*.

INTERTIO, depositio pignoris apud tertiam personam; unde formatur postea adjectivum *Intertiatum*, depositatum, & sequestratum in manus tertii significans: [Si res intertiata furto ablata fuerit, liceat ei, super quem intertiata fuerit, sacramento se excusare de furto. Benedictus Levita, lib. 6. c. 209.

INTERTIUS, pignoris depositarius, seu conservator.

INTERVORSOR. FR. Dilapidator, Cod. Theod. lib. 10. tit. 1. quem D. August. lib. 3. Confess. cap. 3. *Eversorem*, & alibi *Decolorem* appellat.

INTESTABILIS. FR. is, qui testis esse non potest, can. si testes, 4. quæst. 2. & 3. §. in testimonium. Sed in Extravag. Jo. XXII. de poenis Intestabilis dicitur activè, & passivè, ibi Glossa.

INTESTATUS. FR. qui absque testamento decesserit. Glossa in c. 7. lib. 3. decretal. tit. 26.

INTESTINUM. Vide *Interaenum*.

INTHRONIZO, possessionem trado in throno collocando. [Beatus Valerius Episcopus, dum sibi provideret successorem, magnum Augustinum Ecclesie Hipponensi inthronizat. Petr. Damian. epist. 9.] FR. [Nam sicut Episcopi habent potestatem ordinare Episcopos, & reliquos Sacerdotes: sic quoties utilitas, aut necessitas coegerit, supradicto modo mutare, & inthronizare potestatem habent; non tamen sine sacrosanctæ Romanæ Sedis auctoritate, & licentia, can. mutationes, 7. quæst. 1. Principes enim Inthronizaverunt eum, can. sanè, 16. qu. 7.] Vide *Installo*.

INTHRONISTICUM, stipendium, quod pro consecratione Episcopi solvebatur, quod simoniacum esse declaratum fuit.

INTIMO, affigo, impono. [Nullus clavus argenti intimat tabulis. Tertull. de habit. mulier, c. 5.] Ac idem, exponens, cap. 4. epist. D. Pauli ad Ephesios, in tract. de resurrect. carnis, §. 40. inquit: [Sensibus utique intimandum Dominum significavit.] FR. Hinc quia citationes affigi solent, & exponi, *Intimations* postea dictæ sunt. [Hænericus Presbyter nobis humiliter intimavit, quod cum laicum quendam & c. lib. 5. decretal. tit. 14. c. 2.] ubi *Intimavit*, idest, exposuit, ac sequitur facti expositionem; sapientem enim in sac. canonib. *Intimare* pro exponere usurpatur.

INTOLERABILIS. Vide *Insufferibilis*.

INTRA. Vide *Infra*.

INTRAMURANEUS, intra ambitus murorum contentus. [Ad intramuraneam eum Castræ Ecclesiam detulerunt. In vita S. Greg. Episcopi Ligonem.] Ita econtrâ apud S. Ambrosium; *Extramuraneus*, legitur.

INTROITUS, principium recitationis Missæ, quod fit in cornu Altaris sinistro. *Introitus* dicitur, quia canitur, dum celebraturus Sacerdos ingreditur ad Altare; idèd *Ingressa* in ritu Ambrosiano denominatur: à Sancto verò Gregorio *Antiphona* dicitur, quia alternatim canitur. Valaf. lib. de reb. Eccles. cap. 12. qui existimat hanc Missæ partem à Cœlestino Papa I. institutam fuisse, sic inquit: [Antiphonas ad introitum dicere Cœlestinus Papa quadragesimus quintus instituit, sicut legitur in Gestis Pontificum, cum ad ejus usque tempora ante sacrificium lectio una Apostoli tantum, & Evangelium legeretur] Sed ex Cassiano, lib. 3. de Institut. Monach. c. 11. ante Cœlestinum cani Introitum solitum fuisse colligitur. Quare Baron. ad ann. 432. num. 34. Introitum ad Missam pro Ecclesia Romana decreta esse Cœlestinum putat, idem quoque opinatur Bellarm. lib. 2. de Missa, cap. 16. In introitu antiquitus psalmus integer canebatur; sed postea propter populi rudium (ut ait D. Aug. ser. 115. de tempore) detruncatus est; ita ut unicus Psalmi versiculus cum replicatione antiphonæ cani cœperit. De introitu Dominicæ II. post Epiphaniam refert Durandus, lib. 7. cap. 19. quòd Cæsar Augustus jussit omnibus Civitatibus Romano Imperio subjectis, ut in signum subjectionis, Romam quotannis pugilum terræ mitterent, quo in determinato campo projecto, in collem tractu temporis creverat; ubi deinde Christiani Ecclesiam ædificaverant, quæ in præfata Dominica dedicata fuit; idèd in introitu ejus Missæ habentur illa verba: *Omnis terra adoret te, &c.* Introitus feriæ IV. post Dominicam IV. Quadrag. rotus ad sanctum Baptismum allusivus est, quia in eo die tertium, & solemnissimum Carechumenorum scrutinium fieri solebat. Durand. lib. 6. cap. 56. Quare in Dominica Septuag. dicitur Introitus *Circumdederunt me, &c.* & quare ad Sabbatum in Albis Introitus incipit: *Eduxit &c.* Vide *Septuagesima*. In festo S. Agathæ dicitur *Gaudemus omnes, &c.* ad denotandam singularitatem, insolitamque læticiam, qua Beata hæc Virgo ad martyrium incessat. Durandus, lib. 7. c. 47. In Missa SS. G. rvasii & Protasii habetur Introitus: *Loquetur Dominus Pacem, &c.* à Gregorio Magno compositus, quia in eò die conclusa fuerat pax cum Agisulfo Longobard. Rege, Durand. lib. 7. cap. 13. Introitus *Salve Sancta parens* de Sancta Maria ex Sedulii verbis decerptus fuit. Symbola autem Introitus, denotant in primis Salvatoris nostri in terris adventum; idèd eo tempore canitur, quo Celebrans de sacrario, sive Pontifex de throno ad Altare procedunt. [Hierarcha igitur sacra facturus, de throno, in quo alius circumstantibus sedet, descendens, Dei Verbi ad nos condescensionem figurat. Simon Th. salonic. lib. d. Templ. c. de mystag.] Quin & tunc thronus, seu cathedra Episcopalis, quam sacrarium ad australem Ecclesie partem collocabatur, ut illis propheticis Habacuch verbis alluderetur, nempe [Deus ab austro venit] extant enim adhuc in perversissimis Eccle-

fiis Sacrificiis in eorum australi parte, & ex lib. de divin. offic. habetur, quòd: [Ab australi parte fit, declarat Dominum Jesum à parte meridionali ortum esse; nam Hierusalem in meridie habet Bethleem, à quo loco ipse Salvator venit.] FR. Torrigius etiam de Cryptis Vatic. impress. secunda, pag. 436. ex Jacobo Grimaldo refert picturam inventi, quæ Joannem Papam XXII. repræsentat in duntaxat planera sub baldachino ex sacristia exeuntem: || Item denotat *Introitus* reiteratas SS. Patrum veteris testamenti preces pro adventu futuri Messia, & idèd replicari Introitum air Innocentius III. lib. 1. de myst. Miss. cap. 18 In Sabbato Sancto, & Sabbato Pentecost. non dicitur Introitus. Quando autem in Introitu non dicitur Gloria Patri. Vide *Gloria Patri*. Introitus *Cum sanctificatus fuero* &c. Vide *Scrutinium*.

INTRUSIO. Vide *Purprestura*.

INVADIO. FR. pignoro, cautionem exhibeo. [Possessionem pro CX. marcis, & libris denariis invadiavit. Burcher. de casib. S. Galli, cap. 11.] Dicitur etiam *Inguadio*. Vide *Guadia*, *Pignora*, *Vador*.

INVECTIVALITER, investivè. [Qui satis investivally abusi nominum nuditate, carpebant plurimum vitia. Sidonius, lib. 1. epist. 11.]

INVECTUM, donum. [Siquidem rector animus facile communicat spiritui investa. Tertull. de pallio.] Vide *Ehem*.

INVENTARIUM. Vide *Breve*, *Commemoratorium*.

INVENTIO S. CRUCIS. FR. ad Nonas Maji celebrari jussit Fabianus Papa, quia hoc die Crux inventa fuerat, can. Crucis Domini, de consecr. dist. 3.

INVESTIS, nudus, sine veste. [Nudus, & investis figulo suo consistit. Tertull. de pall. c. 3.] Ubi de Adamo loquitur. Item puerum denotat.

Tradidit investem rectorem fortè Magistris,
Ut puer indocilis librorum disceret artes.

De Sancto Chrysantho puerus cecinit Aldhelmus & in eodem sensu usus est S. Felix Papa in ejus decretal. ubi de penitentia pueris imponenda ait: [Pueris autem, quibus, quòd adhuc investes sunt &c.] Synonymum hujus vocabuli. Vide *Vesiceps*.

INVESTIO, *Investitor*, & *Investitura*. FR. possessionem trado. [Ecclesiæ pro quiete Monachorum à Sanctis Catholicis Episcopis tradita per Sacerdotes ab eis ordinaros, & investitos debeant institui, can. visis literis, 16. quæst. 2.] & inferius: [Majus enim fuit possessionem dare, quam investituram concedere.] Et mox: [Quomodo possessoris jura cognoscantur, & suarum rerum sibi tributa reddentur, ubi quod suum est, per alterum datur, & cum voluerit, auferatur?] Et inferius: [Monachis deinceps omnino licentiam damus suarum Ecclesiarum investitores fieri.] Vide *Redinvestio*. Varias ceremonias Antiquorum in investituris bonorum. Vide *Fistucus nodatus*.

INVESTITUS. Vide *Industriatus*.

INVESTITURÆ ANTIQUORUM, quæ ceremoniæ solemnizabantur. Vide *Fistucus nodatus*, *Variatio*.

INVICEM, quid significet apud antiquos Theologos. Vide *Sine invicem*.

INVIDI DESCRIPTIO. Vide in dict. *Flaminius*.

INVITATORIANUS, Officialis Monachorum Cisterciensium, qui curam habebat intonandi in choro. Item *Subinvitatorianus*, ad quem defectu priam Chorista intonare pertinebat, seu secundario intonabat.

INVITATORIUM, Antiphona, quæ replicatur ad psalmum *Venite exultemus*, quæ invitatur populus ad adorandum Deum. In officio Mozarabico appellatur *Sonus*. In regulis monasticis denominatur *Versus aperitionis*, sive *Responsorium horationis*. Vide *Versus aperitionis*. Et in nonnullis pervetustis ceremonialibus vocatur *Antiphona invitatoria*. Igitur in triduo hebdomadæ majoris relinquitur, ne unitè cum judaico populo Christum adoremus, quem illi in passione ejus illudentes adorabant: ob eandem rationem in festo Epiphaniæ etiam reticetur, ut dictum est in dict. *Epiphania*. Amalatus autem ait, c. 5. de ord. Antiph. quòd: Solet Apostolicus canere in vigiliis, & in Ecclesia S. Mariæ ad Præsepe sine invitatorio.] Fortasse, quia ibi est idem Christi Præsepe, ut significaretur, quod idem infans ibidem proprio vagitu ad ejus adorationem populum invitet. Lavatorium in Conversione S. Pauli, quod incipit *Laudemus Deum nostrum in conversione*, &c. ab Hermanno Contracto compositum fuit.

INVITO. FR. induco. Glossa in cap. 1. extrav. Jo. XXII. de verbos. signif.

INUXORA, Virginitatis epitheton. [Non tibi sufficit de summo illo inuxoræ Virginitatis gradu, in secundum deliquisse nubendo. Tertull. de exhort. ad castit. c. 9.] Græcam phrasim imitavit *ἀνωρον*. In aliquibus tamen codicibus mendosè *Junxere* habetur, quod à Pamelio correctum fuit.

INZAPATI heretici. Vide *Gazari*.

JOANNIS BAPTISTÆ CAPUT. Vide *Lucar*. *Equites Melitenses*. Ejus Missa. Vide *Missæ Nativitatis S. Jo. Luminaria* in ejus festo. Vide *Nedfratres*. Joannes Evangelista. Vide *Theologus*.

JO. DAMASCENUS. Vide *Chrysostras*, *Mansur*.

JOCALIA, res pretiosæ, ut sunt gemmæ, & similia ornamenta. De etymologia hujus nominis, quo Latini numquam usi sunt, est proinde maxima inter Auctores opinionum diversitas; sed magis consona mihi videtur Angelici Rocca sententia, qui à Joco nomen hoc deducit, quæ à Doctore Jo. Francisco, lib. 2. conf. 452. n. 5. confirmatur, qui inquit: [Jocalia dicuntur, quæ joci, ac festivitatis gratia parantur.] FR. puto tamen *Jocalia* à jugulo dici: in quo loco ligantur, & pendunt, ut sunt aureæ nurenulæ, viriolæ, viriæ margaritarum, & aliarum gemmarum siza, catenæ aureæ, torques, & similia; sive à *Jugaliare*, id est, sponfalitio, quia tunc jugalia solum sponfis donari. Vide *Jugalis*, *Jugulum*.

JOCISTA, jocularis: [Jocista sæpè jocisintendit. Glossa ver.] Vide *Goliardus*.
JOCULARIS. Vide *Jocista*.
JORDANIS aquæ incorruptæ. Vide *Epiphania*.
JOVINIANI. FR. hæretici, can. fugerat. & can. si enim, de pœnit. dist. 2. Dicuntur etiam *Jovinianistæ* à Joviniano Monacho, qui non admittebat differentiam aliquam inter continentiam, & coitum, inter abstinentiam, & crapulam, 24. qu. 3. can. 39.
JOVIS DIES in primitiva Ecclesia celebris. Vide *Feria quinta Jejunium*.
IRENEUS, *εἰρηναῖος*, pacificus, quietus. *Jevenæum* appellatum est quoddam in Bithinia monasterium, ex eo quia remotum à populari strepitu erat. FR. Irenæum pacis studiosum interpretat. Eusebius, lib. 5. histor. Eccles. c. 24. in fin.
IRENARCHA, *εἰρηναρχος*, Princeps pacis, nomen Christo Domino adaptatum, quia nos Æterno Patri conciliavit. [Verè princeps pastorum, & irenarcha Christus ab omnibus concorditer habetur. Michael Syngellus.] Erat etiam sæculare officium: [Irenarchæ, qui ad provinciarum tutelam quietis, ac pacis per singula territoria faciunt stare concordiam, à decurionibus judicio præsidum provinciarum idonei nominantur. Codex Justiniani, lib. 10. c. 75.] FR. incumbant etiam tales Irenarchæ ad publicas morum disciplinas, & vitia corrigenda, lult. S. Irenarchæ, 7. de muneribus, & honoribus. Sed ex abusu deinde propriæ auctoritatis Irenarchæ publicæ quieris turbatores evadendo, ab Imp. Honorio, & Theodosio abrogati idè fuerunt, ut in Cod. Theodos. lib. 1. de Irenarch. habetur. Justinianus verò denuò eos restituit, ut in leg. unic. Cod. de Irenarch. habetur.
IRINGUS. FR. pacis internuntius. [Mittitur igitur Iringus ab Irminfrido cum supplicii legatione, & omnibus suis thesauris ad Theodoricum pro pace, ac spontanea deditio: & accedens Iringus, hæc ait, Misit tibi quondam tuus propinquus, modò servus &c. Vvitchindi Monachi, hist. Saxonum, lib. 1.] dictio quidem ex græco vocab. *εἰρην*, quod est nunciare; unde *Iris* dictus est arcus cœlestis, quia pluvix cessantiam nunciat.
 Irim de cœlo misit Saturnia Juno.
 Virg. 5. Æneid. ex Homero, qui sæpè hac fabula utitur.
IRRECOGITATIO, advertentia. [Quasi irrecogitationem excessus sui passa statim se refrænât, & revocat, Tertull. de exhortat. ad cast. c. 4.
ISAC. Vide *Senile pignus*.
ISCARIOTHA, patria Judæ Redemptoris Discipuli, & proditoris, de qua patria varii varia; sed si advertamus, quòd omnes Christi Discipuli ex Galilæa fuerant, rectè non extra eam regionem Judæ patriam inveniri debet; at cum *Carioth* situata sit in tribu Judæ, Josue, cap. 15. & *Isch*, hebraicè hominem significet, *Isarioth*, rectè homo ex *Carioth* interpretatur. FR. Oddo autem Cluniacensis Abbas in sermone *Hierolexicon Magri*.

ne de Magdalena *Scarioth* illum appellat.
ISIDIS DEXæ vestigia: Romæ per errorem in quodam lapide pro Sancti Angeli vestigiis diù adorata. Vide *Litania*.
ISIDOS PLOCAMON. Vide *Spatulium*.
ISOTYPON. Vide *Antitypon*.
ITALI, nonnullis Arabicis vocabulis utuntur. Vide *Versus Leoninus*.
ITE ENERGUMENTI, proferebat Diaconus ante Missæ consecrationem. Vide *Energumentus*.
ITE IN PACE. Vide *Ite Missa est*.
ITE MISSA EST. Verba in fine Missæ, quibus fidelis populus dimittitur; nam benedictio à Sacerdote non post *Ite missa est*, ut modò fit; sed post communionem datur: hinc Alcuinus inquit: [Finitis omnibus, adstanti, & observanti populo absolutio datur, inclamante Diacono, *Ite missa est*, de divin. off.] Quam cæremoniam à Leone Papa institutum fuisse Radulphus refert; sed antiquior reperitur, in Liturgia, scilicet, Sancti Petri. Dicitur autem in diebus festivis, quando populus adesse supponitur. In ferialibus verò dicitur *Benedicamus Domino*, quia tunc ferè Ecclesiastici reperiri solent, quibus non fiebat missum, cum ad divina Officia persolvenda remanere deberent in Ecclesia. Hinc in prima noctis Nativitatis Missa *Ite missa est* non dicitur, ne populus, qui ad laudes audiendas remanere debet, dimittatur: [In prima Missa Natalis Domini non debet dici, *Ite missa est*, ne videatur populus licentiam habere redeundi. Jo. Belet. c. 49. Rat. divin. off.] qui Auctor floruit circa annum 1153. Tempore autem adventus, & à Septuagesima usque ad Sabbatum Sanctum ratione mœstitiæ non dicitur, licèt sit populi concursus. In antiquis græcis Liturgiis similis dimissio reperitur, ubi Diaconus hæc verba proferebat: *ἔτε εἰρηναῖος ἐν εἰρῆνῃ*, idest, *Ite in pace*. Quæ verba dimissionem denotant Apostolis à Angelis factam, quando illi post Ascensionem Redemptoris stabant admirantes in Cœlum.
ITINERARIA TABULA. Vide *Altare*.
ITINERARIUM. Vide *Hodeporicum*.
ITINERO, iter facio. [Itinerantibus per desertum ad viam trium dierum. Petrus Cellen. lib. 3. cap. 4.
JUBE DOMNE &c. petitio benedictionis ante lectionem officii divini, ubi verbum *Jube* non præcipere, sed velle significare, ait Nonnus Marcellus, cap. 4. Quando Sacerdos privatim celebrat, & secretè petit benedictionem ante Euangelium, quia eam à Deo postulat, debet dicere *Jube Domine*. Gavant. tom. 2. sect. 5. c. 11. Similiter faciet Papa quando in Cappella matutinali lectionem canit, cui nemo respondere debet in precatione benedictionis, idemque Episcopis fit, Cærem. Episc. lib. 2. cap. 7. sed non cæteris superioribus, ut in suo cæremoniali asseruit Gaskaldus, qui contradicitur à Gavanto, loc. cit. n. 4. Reliqua. Vide in dictione *Domnus*.
JUBILATE, quando in Matutino relinquatur. Vide *Matutinum*.

JUBILÆUM, ex voce hebraica *Jobel*, idest, cornu, quo promulgabatur Jubilæi annus; ita Lyranus, R. Salomon, in cap. 25. Levit. Alii tamen etymon à *Jebul*, idest, germen trahunt; nam per totum Jubilæi annum inter Hebræos non colebatur terra; sed præcedenti anno miraculose dupliciter germinabant campi. Joseph verò Hebræos lib. 3. antiq. c. 10. existimat derivari à *Jobel*, quod significat libertatem, seu remissionem, quia in anno Jubilæi in libertatem remittebantur mancipia, restituebantur possessiones emptæ, cancellabantur obligationum contractus: hodie tamen spiritaliter in Ecclesia celebratur Jubilæum à Bonifacio VIII. quolibet sæculi sine institutum de anno 1300. sed à Clemente VI. de anno 1450 ad instar Jubilæi antiqui testamenti quolibet semisæculo redactum, & ab Urbano VI. ad annos triginta tres limitatum, tandem Sixtus IV. de anno 1474. humanæ vitæ breviter considerans, ad terminum quinque lustrorum stabilivit, sicut semper postea usque ad nostra tempora observatum fuit. Quo ad causam institutionis Jubilæi, non eam fuisse dicimus, quam aliqui dixere, ut nempe, synagoga imitaretur; sed potius quia semper Pontifices vanas observationes Gentilium in sacras caeremonias erga Dei cultum convertere conati sunt, idè ad tollendum supersticiosum Romanorum sæcularem annum, annum Sanctum indulgentiis Romani Pontifices instituerunt. FR. Non videtur citra rei materiam Jubilæi, de ann. 1650. popularem concursum, devotionem, & caeremonias ex Christophori Ranzovii relatione hic describere, quæ fuerunt suæ ad fidem conversionis causa; sic enim ille in epistola ad Georgium Calixtum hæreticum licèt eruditum scripserat, quæ impressa fuit Romæ per hæredes Ludovici Grignani, ann. 1651. ubi pag. 7. ita loquitur: [Atque istam tunc conjecturam minime me sefellisse abundè deinceps Catholicorum hominum usu, & conversatione expertus sum; maxime cum ad Urbem accessissem. Nam ubi tu superstitionibus, nugis, & novitatibus me offensum iri existimasti, ibi inspirato, planèque admirando spectaculo universa Catholicæ Ecclesiæ facies antiquæ pietatis sanctitatisque plena oculis, animoque meo sese aperuit, in ipso Jubilæi anno, quod Innocentius X. Pontifex Max. Orbi Christiano indixerat. Vidi enim solemnem supplicationis ritum, ad Basilicam Vaticanam procedentes numerosissimas infantium scholas, agmina Monachorum, & Religiosorum hominum sodalitaria, inde Collegia diversa Clericorum, & Ecclesiæ presbyteria. Ceterum suum sequebatur Pontifex, veneranda Episcoporum corona circumfusus. Hunc populi Christiani Ducem, & Antistitem supremum immensa fidelium turba sequebatur, eo animi ardore, ut Cælum ipsum expugnaturi, manuque violenta direpturi viderentur, homines plerique omnes sacco tantum, & cilicio tecti, & scipione viatorio armati. Ubi in porticum ad limen Ecclesiæ perventum, Pontifex in genua provolutus, cum, oratione super plebem data,

miseri cordiã divinã implorasset, oclusas valvas non tam aperiens, quàm diruens, prius templum ingreditur, rectèque pergit ad altare, preces solennes inchoaturus. Interim non sine stupore spectavi, quo impetu populus ille ingens in Ecclesiam irrueret, limina certatim exofculantes, genibus prostrantes; templum ingressi pars in terram proni, totoque prostrati corpore, pars B. Petri, ut vocant, Confessioni, & Altaribus provoluti lacrymas, precesque funderent; & ad misericordiam Dei extorquendam, non tam pectus palmis, quàm Cælum ipsum invidiã tunderent. Hæc fateor nova tum visa mihi, cum nihil simile apud nostros ante à observatum, ubi homines ad orationem genuflexi non nisi in sepulchrorum memoriis picti, sculptive conspiciuntur. Sed novitas illa clarissimum antiquæ sanctitatis indicium mihi præbuit: unde Ecclesiam etiam nunc vitali vigore Spiritus Sancti vegetari, regi- que certò perspicere. Eaque in sententia magis confirmatus sum, ubi populum illum agmine immenso, & continua serie cæteras Ecclesiæ præcibus stationibusque præstituras obvencum vidi, supplicationibus interim, & litanis suo quoque ordine, sed uno conjunctoque pietatis certamine divinam opem exposcentes. Tum verò perspexi, quanta pietatis æmulatione peregrini ad Urbem confluentes, & publicis Ecclesiæ, & suæ quique nationis privatiis hospitiiis excipiantur; ad hæc quo studio, curaque foveantur agroti, quod fidem propemodum excedit. In tanto populorum, & nationum numero facilè perspexi, quòd Catholica Ecclesia à sectis, factionibusque privatis distet, cum hic omnes gentes, omnesque linguæ unius fidei, & charitatis vinculo socientur &c.] At re vera de recenti Jubilæi portento memoriæ nunquam proditum fuit, ubi suprã quàm quod facilè credi posset, tot Romipetarum myriades concurrere visum est, ut dubitari queat, an triumphantis Urbis tempore intra sui mœnia tam ingens populorum numerus annuatim confluerit; & quod sanè spectandum in hoc ultimo Jubilæo magis dignum fuit, in defessa, nempe, piarum sodalitarum Hospitalitas, devotaque Sacras Basilicæ litaniarum modestia, cum divinarum laudum frequentatione, ac prodigiosa Sanctissimi Patris nostri Clementis X. providentia in viæualium abundantia, securitatis viatico, pacisque vinculo, qui tandem omnibus proficiscentibus dimissoralem benedictionem largiendo spiritaliter lætificavit, adeo ut ipsimet Hæretici, qui curiositate gratia in magna copia huc accesserant, in Catholica Ecclesiæ gremio genus Dei electum, Regale Sacerdotium, populumque acquisitionis verè reperiri, liberè fassi sunt.

JUBILÆUS, sic appellatus est S. Remigius Rhemensis Archiepiscopus, quia XCVI. annis vixerat, ac propè sæculi ad ætatem pervenerat. Flodoard. lib. 1. hist. Rhemen. c. 17.

JUBILATIO, seu *Jubilus* ab aliquibus appellatur: sententia, quæ post epistolam in aliquibus festivitibus canitur.

JUCUNDOR, delector. [Quotidie autem jucundabar ante faciem ejus, Laſtantius, lib. 4. cap. 6.]
FR.] Jucundabitur in filiis, Eccl. cap. 3. Non jucundabitur in bonis, Ibid. cap. 14. Ne jucunde-
 ris in filiis impiis, Ibid. cap. 16. Qui jucundatur
 in malitia, Ibid. cap. 19. Qui jucundatur in filiis,
 Ibid. cap. 25. Et inhabitatores terrarum gaude-
 bunt ſuper illos, & jucundabuntur, Apocalyp.
 cap. 11.

JUDEUS. Vide *Hebræus*.

JUDAS. Vide *Iſcariot*.

JUDEX. Vide *Cognitores*, *Miniftralis*. **FR.** in ita-
 licis Rebus publicis *Judex Potestas* dicitur. [Flo-
 rentina potestas &c. definitivam ſententiam pro-
 mulgavit, in lib. 2. decretal. de judiciis, cap. 2. 1.
 Vulneratum juvenem Potestati Vincentiæ tradi-
 derunt, lib. 5. decretal. tit. 12. c. 19.] & hic *Pote-
 stas* declinat. [Unde Præſtat Potestas &c. in
 eod. cap. 19.] In Sabaudia *Conſules Juſtitiæ* deno-
 minabantur [Si verò Conſules juſtitiæ, tamquam
 merito ſuſpecti, fuerint recuſati, lib. 2. decretal. de
 foro compet. cap. 10.] Ubi Epifcopo Vercellenſi
 Innocentius III. ſcribit. Item *Judices* appella-
 bantur Conſules artium. [Venienti Romam Ca-
 rolo, Pontifex obviòs, qui deducerent, miſt cle-
 rum, & Romanos cives, quos miror Bibliotheca-
 rium fuiſſe triginta millia *Judices* affirmare :
 quamquam non ea tunc fuit, quam noſtra habet
 ætas, conſuetudo, ut ſoli juris civilis doctrinæ
 additi *Judices* dicerentur; ſed eo nomine appel-
 latos fuiſſe invenio omnes, qui à fabrilibus vilio-
 ris exercitii officiis temperantes, ſive magiſtra-
 ribus adminiſtrandis, ſive contrahentium addi-
 pulandis conventionibus, ſive ipſo dicendo, in-
 terpretando juri erant dediti. Flav. Blond. de
 cad. 2. lib. 1.] Sed adhuc intelligentiæ durezza re-
 ſtat nam omnes, quos Blondus ſub vocabulo ju-
 dicum, concludit non potuiſſent ad tam copio-
 ſum numerum, nimirum, 30000. aſcendere. Plin-
 ius enim ſecundus, lib. 6. epiſt. 33. ait, quòd Ro-
 mæ ſuo ævo omnia urbana conſilia ſimul, quæ
 erant quatuor, non ampliùs, quàm centum, &
 octuaginta *Judices* conſtituebant, ſic inquis:
 [Sedebant *Judices* centum, & octuaginta (tot
 enim quatuor conſilii conſcribuntur) ingens
 utrinque *Advocatorum* &c.] Probabilis ergo
 erit, ſi cum D. Hieronymo intelligentiam *Judices*
 eſſe Preſbyteros, 2. quaſt. 7. can. non omnes
 Epifcopi. Ubi *Judices* à Daniele damnati Pre-
 ſbyteri appellantur. Sic de eiſdem Lucifer Ca-
 larit. [Venerunt duo Preſbyteri pleni iniqua
 mente adverſus Suſannam, ut mortificarent eam,
 lib. 2.] *Judices* clerici, & *Judices* militiæ reperiuntur
 apud eundem Anaſtaſium Biblioth. in Hadriano,
 quorum primi Eccleſiæ Primates, ſecundi
 militiæ optimates erant, & 30000. Romanos
Judices Senatores intelligit Camillus Peregrinus
 de Princip. Longobar. in Caſtigat. ad Falconem
 Benevent. pag. 150. & 152. Puto tamen illum
 Anaſtaſii locum curiales ſignificare, ut habetur
 in quadam Bulla Silveſtri Papæ II. nempe :
 [Poſthæc autem idem Reverendiſſimus Pæpa

cum Romanis *Judicibus* decrevit. Bullar. Caſin.
 tom. 2. conſtit. 72.] Item Conſultores dicuntur
Judices. Cæterum *Judices Sacri Palatii* octo
 ſubſcribuntur, in conſtit. 61. tom. 2. Bullar. Caſi-
 nen. Item Imperiales *Judices* alii Spectabiles
 erant, alii Illuſtres, can. anteriorum, 2. quaſt. 6.
 Ubi ſunt plures *Judices*, ſeu Arbitri, unus pro
 omnibus numero ſingulari reſpondere poteſt.
 Vide *Singularis forma verborum*. *Judex* ad quid
 incumbere debeat antea ſententiam. Vide *Ri-
 mor*. Vide *Centenarius*, *Judicium*, *Sagi baro*,
Sculdaſcio.

JUDEX COMPURGATIONIS. **FR.** dicitur *Judex* de-
 legatus ad cogendum aliquem canonicè ſe pur-
 gare ab imputato delicto, qui & *Compurgatores*
 dicebantur. Vide *Juramentum*, *Purgator*, *Ju-
 dicium peregrinum*.

JUDEX PEDANEUS. **FR.** [Numquid non præſatæ
 Eccleſiæ derogatur honori, ſi ipſam oporteat
 nunc in foro eccleſiaſtico, nunc in ſæculari, & in-
 terdum quoque coram pedaneis *Judicibus*, &
 plerumque pro rebus parvis, & vilibus litigare?
 in Extrav. Jo. XXI. c. 3. de verb. ſignif.] *Pedaneus*
 enim eſt *Judex*, qui pro rebus vilibus, & parvis
 judicandis conſtituitur, C. de pedaneis *Judi-
 cibus* per totum, & præcipuè in l. ultima. In Me-
 lita *Judex idiota* appellatur.

JUDICATUS. **FR.** *Judicis officium*. [*Judicatus*,
 & tabellionatus officiis ſe noverint eſſe privatos
 de elect. in ſexto, cap. 17.] Item ſumitur pro ar-
 bitrio, & voluntate. [Hanc enim chartulam ju-
 dicati mei, & ordinationis meæ Joanni notario
 &c. ad ſcribendum dedi atque rogaviſſin qua ſub-
 tus confirmans, teſtibusque obtuli roborandum:
 unde dues (ſic) chartules judicati uno renore
 ſcriptæ ſunt (ſic) in donatione Monach. Theal-
 dus Marchio Marildis Comitiffæ avus, Bullar.
 Caſin. tom. 2. conſtit. 73.]

JUDICIARIA. **FR.** diſtrictum, in quo extenditur
Judicis juridiſdictio, l. & hoc, de exercitibus.
 Vide *Juſtitaria*.

JUDICIUM DEI, & Eccleſiæ quomodo differant.
 Vide *Eccleſia*.

JUDICIUM FORENSE. **FR.** eſt illud, quod conſtat
 ex quatuor perſonis, ideſt, electo *Judice*, ido-
 neo accuſatore, congruo defenſore, & legitimis
 teſtibus. *Judices* autem debent uti æquitate, teſ-
 tes veritate, accuſatores intentione ad ampli-
 ficandam cauſam, defenſores ad illam minuend-
 am, can. nullus unquam, 4. quaſt. 4.

JUDICIUM DE PLANO. **FR.** quid ſit, in Clemen-
 tina, c. 2. de verb. ſignif. his verbis declaratur:
 [Sæpè contingit, quòd cauſam committimus, &
 in earum aliquibus ſimpliciter, & de plano, ac
 ſine ſtrepitu & figura *Judicii* procedi mandamus
 &c. Nos autem dubitationem hujusmodi (quan-
 tum nobis eſt poſſibile) decidere cupientes &c.
 ſancimus, ut *Judex* cui taliter cauſam commit-
 timus, neceſſariò libellum non exigat, litis con-
 teſtationem non poſtulet, in tempor. eriam *Juri-
 arum* ob neceſſitates hominum indulgarum à ju-
 re procedere valeat; amputet dilationem ma-

teriam &c.] Vide de *Plano causam cognoscere*.

JUDICIUM PEREGRINUM. FR. erat duellum. Vide de *Duellum*. Dicebatur *Purgatio vulgaris*, idest, secularis; sic etiam *Judicium peregrinum* ad differentiam *Judicii ecclesiastici* nuncupabatur. Vide de *Judex compurgationis*, *Missâ judicii*, *Palea*, §. Sed huic digressioni. Glossa tamen sibi contradicit; nam in can. privilegia, 25. qu. 2. bene exponit esse ferri candentis; sed in c. 8. lib. 5. decret. tit. 34. §. peregrina *Judicia*, aliter exponit. Vide de *Juramentum*.

JUGALITAS, matrimonialis societas, & conjunctio. [*Jugalitas*, quæ ad propagandam posteris sobolem, & liberorum procreandum gratia licitis connubiis nexibus traditur. Aldhelm. de virg. c. 4.

JUGALIS, consors, de viro in suo Regist. lib. 1. cap. 17. D. Greg. sic ait: [*Felicem jugalem suum heredem instituisse*.] Et de uxore in Synodo Valent. [*Dominus Rex*, vel suprà nuncupata *Jugalis* sua.

JUGES, par [*Et juges suos*, hoc est, corpus, & animam vulnerabit. S. Maximus, hom. 1c.

JUGULUM. Vide *Jocalia*. Anastasius in Nicolao. [*Jugulum de auro mundissimo fecit in confessione ipsius Basilicæ, pensans libras duas*.

JUGUM, dicitur velum professionis. Vide *Velum professionis*.

JULIANUS APOSTATA, quando in Ecclesiam Christianorum interveniebat. Vide *Anagnosta*, *Epiphania*. Cætera Vide *Labarum*, *Misopogon*, *Thurifco*.

JUNCARICUM. FR. pagus propè montem Casinum, qui adhuc nomen retinet. Bullar. Casin. tom. 2. const. 182. n. 2.

JUNCTA. FR. conterminatio. Bullar. Casinen. tom. 2. const. 74.

JUNCUS. Vide *Sparta*, *Eriophoron*.

JUNIOR, nedum quo ad ætatem inferior; sed etiam quo ad gradum intelligitur; sicut econtrà de senioribus dicitur. [*A junioribus Ecclesiæ justie bannos exigi pro eo, quòd in exercitu non ambulassent*. Gregor. Turonen. lib. 5. cap. 26.] Et de utrisque dicitur. [*Ut primò omnium seniores se ipsos de ebrietate caveant, & eorum junioribus exemplum bonum sobrietatis ostendant*. In capitul. Caroli Magni.

JUNIORATUS, minoratus, seu minoritas. [*Super hæc dedimus junioratum Ecclesiæ de Pontegodonis cum omnibus hominibus nostris*. Ivo Carnoten. epist. 286.

JUPANUS, titulus dignitatis in Regno Serviar, qui solebat secundogenito Regis tradi: [*Ut videre est ex literis Stephani ejus filii Magni Jupani Serviar, in vita S. Sabæ Episc.*] FR. inter Innoc. III. epistolâ reperitur quædam Magno Jupano Serviar missa, quæ est epist. 167. lib. 2. Vide *Johannem Lucium* in ejus hist. de Tragur.

JUPITER. Vide *Thur*.

JURAMENTUM. FR. non est obligatorium contra bonos mores, de regul. jur. in sexto, regul. 58. item *Juramentum* pro confessione accipitur aliquando, can. & jurabunt, 22. q. 1. *Jurare ad arma*

sacrata, idest, per instrumenta Sacrificii, sicut in dict. *Arma Sacerdotalia* dictum est, de quo modo loquendi, in l. si qualiscumque causa, & ibi gloss. & l. si contigerit, qualiter quis se defendere debeat. Sacerdotes jurare non debent; sed vice juramenti per sanctam consecrationem interrogentur, & interrogatus sub hac formula juramenti respondere debet: [*Illum testem profero, cui nuda sunt omnia*, can. si quis presbyter, & can. presbyter, vel quilibet Sacerdos, 2. quæst. 5.] Itaque Canonica lex prohibuit juramentum per purgationem peregrinam, can. Mennam, ead. q. 5. ubi sic habetur [*Vulgarem denique nulla Canonica sanctione sultam legem, ferventis, scilicet, sive frigida aqua ignitice ferri contactum, aut cujuslibet popularis inventionis, (quia fabricante hæc sunt omnino ficta invidia) nec ipsum exhibere, nec aliquo modo te volumus postulare: imò Apostolica auctoritate prohibemus firmissimè,*] & Anacleus, in can. privilegia, 25. qu. 2. ait: [*Peregrina submovemus *Judicia*.*] Quod Glossa exponit: [*Idest, ferri candentis*] de quo etiam, c. 9. lib. 3. decretal. tit. 50. & in can. dilecti filii, lib. 5. decretal. de purgatione vulgaris. Vid. *Purgatio vulgaris*, *Duellum*, *Judicium peregrinum*. Licet *Palea* (& forsâ apocryphè) dicat, quòd Conc. Triburiense decreverat, quòd qui ingenuus non erat, ferventi aqua, vel candenti ferro se expurgaret, §. Nobilis homo, 2. qu. 5. Igitur Canonicum juramentum *Judicium*, seu purgatio explicatur, in c. 5. & 16. lib. 5. Decretal. tit. 34. Vide *Professio*. Landulfum in dict. *Septimum*.

JURARE PER CRUCEM. Vide *Stavropata*.

JURARE PER DEOS. Vide *Dii*.

JURARE SUPER LAPIDEM FALSUM. FR. exponit Glossa [*Fortè coopertum ab adversario, ut credatur esse Evangelia, in can. ecce, 22. qu. 5.*

JURARE, in quibus diebus non licet. FR. Vide can. decrevit, 22. qu. 2. Tandem qui jurat superiori suo, sex semper in memoria debet habere. [*In colume, tutum, honestum, utile, facile, & possibile*, can. de forma, 22. qu. 5.

JURATORIUS. FR. [*Præter juratoriam cautionem, in decretal. de præsumptionibus, cap. 14.*

JURIDICINIA, jurisdictionio. [*Idem Cato jurisdictione suæ tempore humerum exercus, haud minùs palliato habitu Græcus fuit. Tertull. de pall. cap. 3.*

JURITÆUM. Vide *Colatum*.

JURNALE, campus in unico die arabilis. Uno journali in terra arabili. In vita S. Lugder. Episc. Vide *Gerbida*, *Zerbolaris*.

JURULENTIA. FR. juris coctionis abundantia. [*Aliquum nos, quod etiam xerophagias observemus, siccantes cibum ab omni carne, & omni jurulencia*. Tertull. de jejuniis.

JUS. FR. liquor eorum, quæ coquuntur. Quare quidam perperam verba illa in libro *Judicum*, cap. 6. num. 19. *Jus carnis* jurisdictionem carnis interpretatus est, quòd non nisi carnis liquo-

rem significat. Sic in eodem cap. num. 20. [Jus desuper defunde.] Et in Isaia, cap. 65. num. 4. [Jus profanum in vasis,] Quo vocabulo usi sunt Latini. [Cancri marini decocti jus contra dorychnium efficac habetur. Plin. lib. 32. c. 5.] Dorychnium enim venenosa planta est. [Medici curationem non probō, jus tibi dandum non fuit. Cicero, lib. 16. epist. 6.] Hinc *Jusculum* diminutivum, quando, scilicet, jus maxima decoctione minuitur, & consumitur, quod Itali *Brodeto* vocant. [Jusculum frigidum sorbere. Cato de re rustica, c. 156.]

JUSCELLUM, idem, quod *jusculum*: [Propter te hæc juscella paravi. Gregor. Turon. lib. 1. histor. c. 18.] Vide *Jus*.

JUSSORIUM, præceptum. [Jusorium vestrum accepim una cum exemplari de literis Domini Sulpitii, ubi Dominus innotuit, quod justum placitum de ista Synodo frater vester Dominus Sulpitius visus est immutasse. Paulin. epist. ad Deliderium.]

JUSTA. Vide *Justitia*.

JUSTINIANUS IMP. Vide *Analphabetus*, *Pandefæ*. Item dictus est *Chalcedoniensis*, & *quare*. Vide *Melchiza*. Justiniani corona in incendio deperdita, & post aliquod tempus inventa. Vide *Septimum*. Justinianus II. Imp. Vide *Rhinometrus*.

JUSTITIA, vinarium vas. [Apto pede torna vasea vinaria, quæ justitias vocant, vel similia concavare, & componere tenra. Petrus Cluniacen. lib. 1. cap. 20. Statutum est, ut non in vasis illis vinariis, quæ justitiæ vocantur, sicut olim facere cogebantur, sed propriis scyphis unusquisque bibat eo tempore, quo post nonnam ad potum fratres pergere solent. Idem in regula Cluniacen.] Item hoc vas *Justa* etiam appellatur: [Tres quotidie panes, & quatuor vini justas. Andreas Quercetanus. Vide *Misericordia*.]

JUSTITIARIUS. FR. Justitiæ Præses. [A regio justitiaro capti fuerunt, 3. decretal. tit. 21. cap. 5. Ut Justitiariorum eorum fiat, clericorum quisquis exercere præsumat. Ibidem, tit. 50. c. 4.] Vide *Quæstionarius*.

JUSTITIARIA. FR. Vide supra *Judiciaria*. [Episcopus Dunelmensis habuit justitiariam à magno flumine usque ad Scotorum mare. Matth. Paris. ann. 1188.]

JUSTRA. Vide *Torneamentum*.

JUSUM, infrà. [Apud Ligonas Natale SS. geminorum Speusippi, Eleusippi, & Meleusippi, qui ligatis manibus sursum, & pedibus jusum &c. In martyrol. Adonis, 17. Januar.] Siculi solent hoc vocabulo uti, *Juso*, & *Suso*, pro Infrà, & Sursum. Vide *Susum*.

K

KABALA, Hebraicum, seu Syriacum nomen, à *Kabil*, idest, occurfus, congruentia, assimilatio; accipitur pro illa symbolica scientia, per quam aliquod vocabulum cum altero, seu per numerationes arithmeticas aliquid aliud mysticè designatur. Hanc scientiam fertur ab Angelis Adamo traditam, successivè ad posteros pervenisse, quæ tantum inter Patriarchas, & antiquos Dei amicos conservabatur, nec vulgò communicabatur; sed eæ abusus fuit Cham Noemi filius, qui Ægyptios eam superstitionis docuit, veluti in idololatriæ cultu, in hieroglyphicis; atque Esdras de veris patrum traditionibus in hanc scientiam tractatus populi electi dicitur, verens, ne ob continuas populæ electi captivitates inter Idololatrias recta traditio superstitionibus denudè corrumpere, sicut recentes Hebræos abuti videmus, quorum Rabbini veras jam traditiones fabulosis narrationibus, & superstitionis observationibus depravarunt. Hodie tamen per scientiam Kabalæ solet tantum intelligi numerica productio, quæ ex dictionum literis extrahitur, & dum Catholicæ disciplinæ terminos non excedat, ab Ecclesia toleratur, ad Bullam Clementis VIII. sub data pridie Kalend. Martii MDXCII. Pontificatus sui anno II. Itaque expressè Kabala profundissima mysteria colliguntur, ut habetur in Apocalyp. c. 13. in quo per numeros Antichristi nomen exprimitur, inquires: [Numerus ejus sexcenti sexaginta sex,] sic etiam Sibylla per numeros nomen futuri Messie expresserat, idest, *Ihvs*, Jesus; nam Jota valet decem, Ita octo, Sigma 200. Omicron 70. Ypsilon 400.] & aliud Sigma 200. quæ faciunt summam 888. per quem numerum ipsa Sibylla loquuta fuit. Vide *Mammona*, *Sadducæus*.

KALENDÆ. Vide *Neomenia*.

KALENDARIVM, cuiuslibet mensis Sanctorum nota, quod Radulfus *Matriculam Sanctorum* appellavit. [Ne obliviscaris Kalendarium, in epistola S. Pachonii ad Cornelium Archimandritam apud Gennadium.] Vide *Calendarium*.

KALENDATICUM. FR. impositio quædam: [Dimittimus, & condonamus vobis ea omnia, quæ nos, & prædecessores nostri Normandi circa Beneventanam Civitatem habuerunt fidentias subscriptas, videlicet, denariorum, redditus, salutes, angarias, terraticum, herbatium, carnatium, Kalendaticum, vinum, olivas, relevum &c. apud Falconem Benevent. in chron. ad ann. 1137.]

KALENDATIM, menstruatim, in quolibet mense. [Ubi Kalendatim diversas species erogat. In vita S. Gregorii Papæ, c. 26.]

KALIPHI. Vide *Amiras*.

KANNA, cyathus, [Comes argenteam Kannam

emerat. In vita S. Caroli Comitis] vox quidem Germanica, & Belgica.

KATAPAPA, sic cognominatus fuit Guilbertus Antipapa in Chronica Casinen. lib. 3. cap. 70. cui nomen Clementis sumperat. Igitur hoc vocabulum aliqui ex græco *Sub Papam* interpretantur, & nefarîi Laurentius ejusdem Chronica mendax commentator *Beatum Papam* interpretatus est. Sed rectius Angelus de Nuce olim Casinensis Abbas, hodie meritis Rosanensis Archiepiscopus, ad notas ejusdem chronica *Kacopapam* legendum censuit, in sequentium ipsius Chronica verborum conjectura innixus, ubi de eodem pseudo-Clemente dicitur, sic: [Idem verò Guilbertus, qui multò rectius Papa demens, quam Papa Clemens dici debuit.] FR. legendum ut in priori modo; nam *κατά* græcè significat etiam *contra, adversus.*

KATIPANUS. Vide *Catipanus.*

KNEZ, & *Knezj.* Vide *Satpnicus.*

KYRIACA. Vide *Cyriaca.*

KYRIACHI. Vide *Kyriacha.*

KYRIE ELEISON, ex græco *Κύριε ἰησού, idest, Domine miserere*, quæ crebrò in græcorum Missa, & aliis divinis officiis replicatur; sic etiam in Missa Ambrosiana. In Ecclesia autem Latina introducta sunt hæ præces à S. Silvestro; sed intermissæ, deinde à D. Gregorio renovatæ sunt, ut ipsemet ad Joannem Syracusanum Episcopum, epist. 63. lib. 7. scribens, excusatur ab imposita sibi calumnia, quòd ipse, nempe, fuerat Græcorum rituum in Ecclesia Latina introductor; nam centum, & quinquaginta annis ante ipsum per totam Italiam erant in usu. Vide Bellarm. lib. 2. de Missa, c. 16. D. cumur ergo ter Patri, ter Filio, terque Spiritui Sancto. Innocent. III. lib. 2. c. 19. & D. Th. 3. part. quart. 83. art. 4. Quibus Sacerdos ante orationes postulat à Deo ejus Divinam misericordiam, ut apud illum dignus efficiatur pro populo Christiano intercessor. In Anglicana autem Ecclesia cæpit cani *Kyrie eleison* anno nostræ salutis millesimo, quando Dunstanus Episcopus Missam celebraturus, somno sopitus, & in extasi raptus audivit Angelos Sanctissimæ Triadi hæc eandem præces canere. Vincentius Bellovac. lib. 24. Specul. historial. c. 85. FR. Dunstanus Episcopus Dorovernensis, seu Cantuariensis, quod idem est. Baron. an. 971. n. 1. Obiit secundum eundem Baron. an. 988. ibid. num. 3. ¶ Solebant Gentiles aliqua verba superstitione pronuntiare, quando infundebant in dolis vinum, mensuras nempe, numerando, in principio numeri non dicebant unum; sed *Multas*; ita refert Varro de lingua latina, lib. 4. fortasse multa fortunæ bona implorantes, quare Christiani, ut Gentilium vitii piè se opponerentur, in principio numerandi solebant *Kyrie eleison* proferre, ut refert Bassa. in can. 62. Synon. 6. in Trull. ubi ait: [Et quòd Agrestes frequentius dicant in unaquaque fere mensura *Kyrie eleison.*] In nostra verò ætate Christiani numerando, ad trigessimum numerum pervenientes, solent pronuntiare verba *In*

nomine Domini, seu In Bonum, quod in decessationem triginta denariorum Juda introductum fuisse autumat Menochius in ejus floribus, part. 3. centur. 6. c. 44. FR. *Kyrie eleison* etiam acclamationum synodali signum erat: [Universa synodus surgens acclamavit; Ut ita fiat, rogamus. Dicitum est octies & c. Exaudi Christe, (*idest, Christe eleison*) Symmacho Papæ vita, (*nempe, vivat*) Dicitum est duodecies, can. in canonibus, 16. qu. 1. Et in gratiarum actione Melitenes à Saracenorum servitute per Rogerium Normandum an. 1089. seu ut alii volunt 1090. liberati, liberatori obviam occurrerunt, ut ait Goffredus Malaterra, lib. 4. cap. 7. [Ligno, vel calanis, prout quisque primò inveniebat, compositas cruces in dextris ferentes, *Kyrie eleison* proclamando.] Monachi Cluniacenses quasdam profanas preces canere solebant, quæ incipiunt, [Clemens Restor, Æternæ, Patæ, Immense Eleison, in statutu S. Petri Abb. statuto 74. extant in Biblioth. Cluniac.] ¶ In Sabbato Sancto, & Sabbato Pentecost. Missa incipit à *Kyrie eleison.* Vide *Introitus.* Item ab aliquibus Auctoribus dictæ preces *Litanie* dicuntur, quia græcè *Αἰτηται*, preces significant. FR. Romæ in processionibus canebatur centies *Kyrie eleison*, centies *Christe eleison*, & iterum centies *Kyrie eleison.* Auctores penes Floravanc. Martinellum in ejus Roma Sac. pag. 157. Ad *Kyrie eleison* neuma canebatur. Vide *Neuma.* *Kyrie eleison* loco Deus in Adjutorium dicebatur tempore Paschali. Vide *Vesperæ.* Cætera. Vide *Rogus Dei.*

KYRILIES. FR. adjectivum, idest, preces *Kyrie eleison.* [Pæctis ritè Missarum solemnissis lætitiis ab omnibus clericis hymnum concinentibus, signaque compulsantibus; laicis verò *Kyrielies* celebrantibus. In vita S. Berlandi Virg. Belgicæ 3. Februarii.]

KYRION MEGAN, denominabatur Princeps Bæoticiæ, & Thebarum. Vide *Dapifer.*

KYRUS. Vide *Domnus.*

L

ABANDAGO, vox quidem obscura apud Luciferum Caralitanum; sed ex ejus verbis instrumentum dilaniandi fuisse colligitur, qui sic inquit in ejus tractatu, ubi deberi mori pro Dei Filio probat: [An ad patulum me, an ad crucem alliges, igne torreas, an vivum humo condas, saxo præcipites, an in maria mergas, labandagine magnis viribus conatus uno vastissimo istu longè à me meum caput excutias, an in omni subtilitate subtilior sagitta durissimè figens in meo corpore ludas, centum millia licet formas pœnarum credulitas tua faciat.] Fortasse genus balistæ fuerat, quam adhuc Hispani *Bandoges*, seu *Bandoque* appellant. FR. in

FR. in aliquibus codicibus *Labadagine* legitur . An à *Labeda* idest, forcipe . Vide *Forceps* .

LABARUM, *λαβάρων*, vexillum militare, quo Constantinus Imp. usus est in exercitu: erat hasta longa, cui alia transversa conjungebatur, ex qua pendeat velum, & in co hi aurei characteres depingebantur, qui aliquando in culmine hastæ ponebantur, & in velo erat Imperatoris effigies; significabant autem hæ græcæ literæ Christum . Vide *Christus* Ante tamen Constantinum reperiebatur Cantabrum . FR. de quo Baron. an. 312. n. 33. & 34. 35. & 36. Vide *Cantabrum* . Item *Alabarum* fufum dicebatur . Vide Calepinum in hac dictione ||: De labaro Prudentius, lib. 1. contra Symmachum in tit. de Cruce sic cecinit :

Christus purpureum gemmanti textus in auro
Signabat labarum . Clypeorum insignia
Christus

Scriferat . Ardebat summis Cruce addita
cristis .

Greterius tamen, lib. 2. de Cruce, c. 38. tom. 1. asserit numisma Ptolemæi Ægyptii Regis, quod in Biblioth. Ingolstadii se vidisse testatur cum labaro, & litera prædicta, quam ipse Greterius *χρῆσος* exponit, idest, unctus, & consequenter, lenis, mitis, clemens, benignus, allusivè ad boni Principis qualitates referri ait, quibus signis prudenter usus est Constantinus ex Antiquorum more, ne quid inter Gentiles innovaret; sed cum applicatione ad Christum Redemptorem . FR. non benè fortasse advertit Greterius, cujus Ptolemæi memoratum numisma esset; nam nemo Antiquorum de eo signo ante Magnum Constantinum mentionem fecit unquam, & multò minùs in Ptolemæis Ægyptiorum Regibus: posset quidem esse hoc numisma de Ptolemæo Romano Tyranno, qui temporibus Paschalis II. & Gelahii II. vixerat, de quo Blondus, & Baronius . Ulteriùs, quòd hoc signum à Constantini Christiana pietate adinventum sit, evidenter patet; nam à Juliano Apostata in odium Christi hujusmodi signum ex labaro detractum . Baron. ann. 363. num. 27. & 30. refert, quòd temporibus deinde Gratiani Imp. restitutum fuerat . Idem Baron. an. 378. num. 18. Denuò ab Antila Apostata Juliani imitatore detractum fuit . Idem Baron. an. 415. n. 59. Igitur index Christianæ Religionis erat ||: Cæterum quo ad etymologiam, & alia labari documenta . Vide eundem Baron. an. 312. num. 35. & seqq. Adrianus Schenkiius etymon ex belgico *Lab Hair*, idest, panniculus exercitus deducit . FR. Sed mihi magis ad historiam, & originem hujus signi accedere videtur Eusebius in vita Constantini, lib. 2. c. 8. ubi ait, quòd *Laborum* signum priùs dicebatur; unde postea corruptè *Labarum* dictum fuit, ut etiam loc. proxinè cit. existimat Baronius . Ac eo magis hoc credere inducor, quia de Sept. Severo hæc scribit Spartianus: [Jussit deinde signum Tribuno dari Laborum, quia Pertinax, quando in imperium adscitus est, signum dederat, Militemus.] Ac idem

refert Dio . Unde hoc *Laborum* signum, sive *Labarum* corruptè nomen traxerat ||: Qui usus retentus est in processionibus Ecclesiasticorum, in quibus præfertur crux hastata cum velo pendenti, seu panno; clerus enim spirituales militiam designat . De vexillis ecclesiasticis . Vide *Draconarius*, *Supparum* .

LABEDA . Vide *Forceps* .

LABENA, labecula, lapsus . [Usitatum humani generis vitium est, ut Beatus Gregorius ait, & labena peccatum committere, & commissum non confitendo prodere . Burcardus, lib. 19. c. 4.] Mendosè tamen in textu D. Hieronymi, epist. 113. *Lavina* pro *Labina*, seu rectius *Labena* legitur, ubi inquit: [Cæterum amat Deus hominem, ut artifex fabricam; sed odit mala opera, quibus fabrica vergit in lapsum, & cogitur in lavinam .

LABOR . Vide *Fatigium* .

LABORANTES, Clerici dicebantur, qui sepeliendi mortuos curam habebant . [Saluto hypodiaco-nos, lectores, janitores, laborantes, exorcistas . S. Ignatius Martyr. epist. 112. ad Antioch.] Item dicuntur *Copiatæ* ex græco *κοπιῆται* . Vide Synonyma, in dict. *Fossarii* .

LABORICUM . FR. fatigatio, labor in abstracto, de verbor. signis, in sexto, lib. 5. tit. 12. c. 3.

LABRA . FR. Parochia, seu vicus, Ægyptiaca vox . [Quæcumque Ecclesiæ Alexandrinæ ad Catholicam Ecclesiam pertinent, uni subsunt Archiepiscopo; speciatim verò Presbyteri, sive seniores illis præferti sunt propter necessitates ecclesiasticas habitatorum suam Ecclesiam, ac colentium, regionumque circumstantium, vel paræciarum, quæ voce patria dicuntur labræ ab iis, qui Alexandriam colunt . Epiphanius contra Ariomanicas .

LABRATUM, & *Lauratum* oculi . C. de publ. læt. nunt. **LABYRINTHUS**, *λαβύρινθος*, mons est in Creta, habens antrum sinuosum, difficile ingressu, & reditu difficilium . Ita dictus, quòd januam non capiat, seu eam non admittat . Videtur à *λαβῆν*, *capere*, & *δύει*, *janua*; ab ejus similitudine labyrinthi dicta illa sinuosa, anfractibus & meandris intricata, ut in eis vix reperiri possit exitus . Quale satis famosum in ipsa Creta, magna mole, magnis expensis, majore ineptia, inutiliter fabricatum fuit . Hinc interrogatio labyrinthica, etiam apud antiquos, & labyrinthus res valde implexa & intricata vocari solet .

LACCARIUS . FR. puteorum fossor ex græco *λάκκος*, idest, fossa, puteus, vel cavea, seu potius Crustarius .

LACCUS . FR. fossa crustata, seu colatorium, in quo uva calcata in mustum descendit, & non torcular, ut Budæus existimat, ut ex antè dicta etymologia græca patet .

LACEBRA, pro illecebra, unde cecinit Athel-mus:

Qui modò disrumpunt connubia nexa tho-
rorum,
Et demunt proprias devota mente lace-
bras .

LACERNA, seu *Lacernum*. Vide *Birrum*, *Penula* in fine.

LACONISMUS, *λακωνισμός*, brevilocuium, quali utebantur Lacones; his enim proluxa loquacitas erat maximè odiosa.

LACORA. FR. lacus. [Lacora, portora, piscationes, per singulas aquas, lacoras, & flumina. Bullar. Casin. tom. 2. const. 20.]

LACERTA CHALCIDICA quænam sit, & quare sic appellata. Vide *Seps*.

LACRYMÆ. Vide *Flebotomia*, *Threnis*.

LACTICINIA. Vide *Formaticum*, *Sementina*.

LACTIENUS, & *Lactinius*, lacteus. [Intra monasterium interdum soles accipiebat, frequenter nudis ambulabat, casulam pretiosam, vel superbi coloris nec ipse habuit, nec monachos suos habere permisit. Subrus casulam nigello, vel lactinio colore pallio circumdatus incessit. In vita S. Fulgentii, c. 18. Tinctura in monasterio nulla fiat nisi, ut supra dictum est, laja, & lactena. In Regula S. Cæsariae Virg.]

LACTORONES, herba sic denominata, quas edunt pecudes ad augendum lac: [Unus quidem defererebat nubes, alius lactorones. Ruf. in vita Patrum, lib. 3. n. 200.]

LÆTANIA, lætitiæ dies, sive festivus: [In lætaniis solemnibus, id est, Natalis S. Joannis Baptistæ &c. D. G. gor. lib. 4. c. 54. ad Archiep. Ravennat.]

Ubi sequitur numerare reliquas festiuitates, in quibus uti debeat pallio, nec intelligi potest de Lætania; nam ibidem cavetur, ne uti possit pallio extra Ecclesiam, quod si de lætaniis diceretur, occasione processionis, uti deberet pallio etiam extra Ecclesiam: *Lætania* igitur à verbo *Lætor* derivatur.

LÆVA. FR. seditio. [Sed huic tam præsentium, quam futurorum avaritiæ, aut nequitia obviantes, omnes seditiones, quas lævas dicunt, seu direptiones in cuiuscumque morte, aut electione fieri auctoritate Apostolica interdiximus. Bullar. Casin. tom. 3. const. 235. n. 15.]

LAGANUM, *λάγανον*, placenta ex simila & oleo recente. Athenæus laganum recenset inter panes delicatiores, Dipnos. lib. 3. In hoc à collyra distinguitur, quòd lagana in clibano coquerentur, collyrides autem in sartagine. Eorum distinctio ex Levitico colligitur; ubi tanquam res diversæ enumerantur: & à septuaginta etiam *λάγανα ἄζυμα*, *lagana az yma* nominantur, Levit. 7. 12. Laganum autem est placenta tenuis: & idè in Textu hebraico vocatur *raKik*, quasi tenue, à radice *raKaK*, tenuis fuit. Dicitur etiam artolaganum, græcè *ἀρτολάγανον*, ab *ἄρτος*, panis: est enim panis delicati genus. In variis sacrificiis Mosaicis lagana offerebantur: ut in Sacerdotum consecratione: *Lagana quæque az yma oleo lisa*, Exod. 29. vers. 2. Et ita septuaginta uti supra: atque Textus hebraicus habet *raKikè* in regimine à *raKikim*, quod est plurale dictæ vocis *raKik*. Horum unum ponebatur super manus Sacerdotis consecrandi: & similiter pro gratiarum actione *Lagana az yma un-*

ta oleo offerebantur, Levit. 7. 12. Laganum à voce *λαγρός*, *vacuus*, Suidas deducit: fortè quòd intus edulium istud vacuum esset. Vide *Collyrida*.

LAGUNCULA. FR. [Decem enim jugera vinearum facient lagunculam unam. Isajas, cap. 5. num. 10.] idest, parvam lagenam, quæ etiam *Lagunculum* appellatur: [Proinde cum venabere, licebit, & panarium, & lagunculum, sic etiam pugillares feras. Plin. epist. lib. 1. ep. 6. In iis inventæ sunt quinque lagunculæ matronarum. Cic. epist. ad Atticum, lib. 4.] ubi *Imaguncula* aliqui legendum autumant.

LAICA COMMUNIO. Vide *Communio laica*.

LAICUS, *λαϊκός*. FR. sæcularis, idest, non ecclesiasticus: [Aliud verò genus est Christianorum, ut sunt laici; laos enim græcè, est populus latinè, 12. quæst. 1. can. Duo sunt.] Item accipitur *Laicus* pro ecclesiastico converso, qui etiam clericus dicitur: [Clerici Deo devoti, videlicet, conversi, ibidem] ubi Glossa clericos sæculares, & ordines equitum intelligit. Item laici aliquando dicuntur *Lupi*, & aliquando *Oves*. Glossa in can. Nichil. dist. 83. Item *Laicus religiosus* nonnumquam pro pio sæculari accipitur. Vide *Religiosus*.

LAISUS, curva linea inguinis, terminus legis salicæ, tit. 48. FR. vide Glossa Lindembrogii ad Cod. II. antiq. §: & Burgundi *Vn lais* partem vestis curvam dicunt; ac proinde sortitum est vocabulum, quò alicujus rei cessio denotaret, in cuius signum festucam, seu chirothecam in sinum acceptantis in actu donationis Donatarius projiciebat, sic *Festucam*, seu *Vrantum*, idest, *Gnantum* (latinè Chirothecam) in *laisum* jactare dicebatur. [Et ipsi in cuius laisum festucam jactaverit. Marculph. in formular. ubi diffusè de hac cerimonia agit. Vide *Fistucus*, *Vranpio*. Ex quo ritu *Laisverpio*, seu *Laisverpio*, idest, in sinu projicio dicebatur. [Iplas villas in supra scriptis locis, nobis voluntario ordine visus est laisverpisse, & condonasse. Marculf. lib. 1. form. cap. 13.]

LAIUS, *λαῖος*, color naturalis pili caprini. [Tinctura in monasterio nulla fiat, nisi, ut supra dictum est, laja, & lactena. In regul. S. Cæsariae Virg.] cujus etymologia sumitur à græco *laïs*, idest, Caper, ex cuius candido pilo texebantur Monialium vestes.

LAMA, piscina: [Et qui eum de piscina, quæ eorum lingua lama dicitur, abstulit, lamisio eidem nomen imposuit. Paulus Diac. lib. 1. cap. 15. de gestis Longobard.] Adhuc inter Saxones *Alam* piscatorium rere significat. Vide *Lavina*.

LAMENTATIONIS DIES. FR. triduum majoris hebdomadæ. In diebus autem lamentationis, & Dominicæ passionis in publico minimè prodeant; (idest, *Judæi*) eò quòd nonnulli ex ipsis talibus diebus (sicut accepimus,) & ornatiùs non

erubescunt incedere, ac Christianis, qui sanctissimæ passionis memoriam exhibentes lamentationis signa præterdunt, illudere non formidant, cap. 15. lib. 5. decretal. tit. 6.

LAMIA, λαμία. Ita vocatæ antiquitatis mulieres sagæ, seu striges quædam, quæ infantium sanguinem credebantur sugere. Ita quoque dicta phantasmata quædam, quæ larvæ, aut lenures, & empusæ dicebantur, pulchrum mulierum formam præferentia, & ad Venerem incautos allicitia, & ad Venerem daretur facultas. Ad Venerem enim esse propensa, & carnes humanas, maxime formosorum, belluina feritate censebantur appetere. Alii lamias dæmones succubos esse contendunt. Est præterea lamia quidam terrestris draco, superiore corporis parte speciosæ mulieris adinstar, qui viatores ad amorem allicit, & accedentes invadit, ac devorat: inferiore parte in draconis figuram desinente. Alii attribuunt ei pedes equinos, aut, si cum Empusâ confundatur, unum pedem æreum, alterum asinum. Sicque dictam volunt ab *ev*, *in*, & *πῆς*, *pes*: quia in uno pede stare fabulantur. In Scripturis potius accipi debet pro illa bestia trunculenta, superiore corporis parte formosæ mulieris specie insignita, de qua dixit Jeremias: *Sed & lamie nudaverunt mammam, lactaverunt catulos suos: filia populi mei crudelis, quasi struthio in deserto*. Thren. 4. Septuaginta legunt *δρακόνες*, dracones, nempe Textum hebraicum sequentes, qui habet *channin*, idest, *draco*, & hic abbreviatum ponitur pro *thanninim*, dracones. Lamia liquidem (seu tales dracones) quantumvis sævæ, & feræ, tamen porrectis uberibus suos alunt catulos: sed istis crudeliores fuerunt filia Jerusalem, quæ grassante ingenti fame lac filiis suis non præbuerunt, & aliquæ ipsos filios comederunt. Ad hoc in crudelitate meritò æquiparandæ, si non præferendæ, struthioni, qui ova propria arena tecta deserit: dum sola vi Solis pulli generantur, & in lucem prodeunt. Ad significandam autem totalem vastationem, & ultimum Idumææ excidium, dicit Prophetæ, quòd in terra ejus ita vastata, *ibi cubavit lamia, & invenit sibi requiem*. Isajæ cap. 34. Septuaginta legunt, *ibi requiescent δρακόνες τρωπῆς*, idest, *onocentauri*: & Hæbraus habet *lilith*, strix, bestia solitaria, avis noctu volans, lamia, quæ nempe loca desertæ libenter incolit. Ita variè *lilith* à variis accipitur, & Aben Esrah avem noctu volantem; sed D. Hieronymus vertit lamiam. Hunc locum aliqui mysticè damnatis applicant, per horribilia spectra cruciandis. Allegoricè lamia designare potest hypocritas & hæreticos, qui rationem humanam præterdunt, sed finem habent brutalem. Nonnulli hanc vocem, ob lamiarum voracita-

tem, à dictione *λαμῆς*, guttur, ingluvies, deducunt.

LAMINA. Vide *Barutis*. *Bractea*. *Charra*. *Petalum*.

LAMISIO. Vide *Lama*.

LAMPADARIUS. Vide *Candela*.

LAMPAS. Vide *Burrio*. *Enoforinus*.

LAMPENA, curtus respiciens, ex græco *λαμπῆν*; quod tamen regium curtum, seu lecticam significat. [Adducunt fratres vestros de cunctis nationibus donum Domino cum equis, & rhedis in lampenis mulorum. D. Hieronymus exponens versionem LXX. in cap. 66. Isajæ] Ubi Sanctus Doctor mysticè Sanctorum Corpora splendescencia intelligit.

LAMPNUM. Vide *Ambo*.

LAMVEL, hebraicè dilectum Deo significat, sic appellatus est Salomon in proverb. cap. 31.

LANCEA. Vide *Lunchus*. *Sromates*. *Lancea* ex uno de Christi clavibus. Vide *Clavatum* ia sine.

LANCEO, vibro, seu lancea transfolio; [Qui antè norint lanceare, quàm lancinare. Tertull. lib. 3. advers. Marc. cap. 13.

LANCEATUS, vibratus, & lancea transfolius.

LANCES, & *Statera*. FR. metaphoricè ratio intelligitur, 24. quæst. 1. can. 3. Ibi Glossa. Vide *Bisantinus*. *Exagella*.

LANCINO, lanceam tracto. [Qui antè norint lanceare, quàm lancinare. Tertull. ad vers. Marc. lib. 3. cap. 13.] Pamelius ibi. Quamvis non raro pro lacerare accipitur, in quo sensu Arnobii textus, lib. 3. advers. Gentes, sic habet: [Et membratim conjugem lancinatam] redde *Lancinatam*. Sic etiam in Flodoardo, lib. 4. cap. 52. hist. Remens. ubi ait: *Lacinator ejus*, restitue *Lacinator ejus*, idest, carnifex.

LANDA. Vide *Lanna*.

LANGRAVIUS, seu *Langravius*. Vide *Gravio*, seu *Langravius*. Vide *Lanna*.

LANGUS, effæminatus, mollis; fortasse ex græca dictione *λάγνος*, sive *λάγνως*, idest mollis.

Loth quoque, qui langos sceleratos vixerat inter,

Hospes hospitibus præbens umbracula tecti.

Aldelmus, ubi octo capitalia vitia describit. Rosveidus putat Longobardos antea *Langobardos* appellatos, & ex hoc nomine deductum etymon fuisse, quia effæminati erant: sed aliter historici referunt, quod, nimirum, à *Longobard*, idest, longa barba denominati sint, eò quòd longam barbam nutriebant, & ulterius non constat eos molles, imò strenuissimos milites fuisse, ac feroces.

LANCUTIS, aries. Vide *Testistrabus*.

LANIENA. FR. accipitur aliquando pro Martyrio: [Laniena gravior ad hoc diù perseveravit, non ut stantem fidem dejiceret, sed ut homines Dei ad Deum velociù mitteret. D. Cyprian. lib. 2. epist. 6.

LANIPENDIA, Monialis, quæ curam habeat vestiarii, & per consequens lanam pendendi: [Omnis lanificii cura, unde vestimenta sanctis fororibus ministrantur, ad sollicitudinem Præpositæ, vel Lanipendiæ pertinebit. In Regul. S. Cæsariæ Virg.

LANISTA. In plerisque m. ss. inveni hanc inscriptionem: NN. Presbyter lanista. FR. in explicatione hujus vocabuli Lipsius lapsus est tripliciter. Primò enim, lib. 1. Satur. ferm. cap. 15. ubi sic ait: [Hi iidem lanistæ honestiori invidendo verbo doctores dicti.] Nam licet *Magister Lanistarum*, & non Doctor apud aliquem Auctorem reperitur; differunt tamen æra lupinis, quia quælibet ars vilis suos Magistros, & Præceptores habere potest, ac Doctor in liberalibus artibus tantum dicitur. Itaque Lanista dicitur de eo, qui lanienam artem in macello exercet. [Defestus sum quærere per medicinas, tonstrinas, in gymnasio, atque foro, per myropolia, & lanienas. Plautus in Epid.

Testandum cum sit lenonibus atque lanistis. Juvenalis Satyra 6. ubi Joannes Britannicus commentator ait, lenones dici non solum, qui quæstû lenonium exercent, sed etiam qui cauponariam artem, si quæstuarium mancipia habuerit ministrantia, l. Athleta, 4. §. ait Prætor. ff. his, qui not. infam. atque idem Juvenalis, Satyr. 11.

Scripturus leges, & regia verba lanistæ

Multos porrò vides, quos sæpè elusus ad ipsum

Creditor introitum solet expectare macelli,

Et quibus in solo vivendi causâ palato est.

Ubi evidenter de his, qui escariam carnem in macello laniant, Poetam loqui patet. Item Martial. Epig. 82. lib. 6.

Quidam me modo, Ruse, diligenter

Inspetum, velut emptor, aut lanista.

Poetæ sensus est, nempe, se fuisse à quodam inspectum, eo modo, quo res emibiles ab emptoribus, seu animalia pro macello à lanistis diligenter inspicere solent. Ac idem epigr. 67. lib. 11.

Et delator es, & calumniator:

Et fraudator es, & negotiator.

Et fellator es, & lanista; miror

Quare non habes Vacerra nummos.

Quibus vitii laniones abundare solent. Hinc miror Lipsium tam eruditissimum hominem veloci calamo excurrisse, & in sensu gladiatorum prædictas auctoritates expendisse, quod fuit secundum error per me notatus loco supra citato. In sensu verò gladiatorum loquutus est A. Hirtius de bello Africano inquit: [Cæsar contra ejusmodi hostium genera copias suas, non ut Imperator exercitum veteranum, victoremque maximum rebus gestis, sed ut lanista tyrones gladiatores condocere &c.] Et in eodem sensu Suetonius,

in Julio Cæsare ait, lib. 1. cap. 26. [Gladiatores notos sicubi in festis spectationibus dimicarent, vi rapiendos, reservandosque mandabat. Tyrones neque in ludo, neque per lanistas, sed in domibus per equites romanos, ac etiam per Senatos armorum peritos erudiebat.] Et Jul. Capitolinus in Marco Philos. Imp. de ejus filio Commodò inquit: [His moribus fuit, quibus nullus lanista, nullus scenicus, nullus harenarius, nullus postremo ex omnium dedecorum, ac scelerum colluvione concretus.] Tertius denique Lipsii error fuit, dum ibidem injustè his verbis Prudentium reprehendit, nempe: Pro ipsis gladiatoribus Prudentius usurpat parum propriè, imò impropiè.] At quis non stuperet de hac incauta Lipsiana calumnia contra tam benemeritum Ecclesiæ virum, cujus hymnis illa inoffenso pede in psalmodia usæ est? Quinimò se ipsum lædit, & contradicit Lipsius; nam si antea largo modo lanistam gladiatorem significare assererat; quare ergo Prudentium impropiè lanistam pro gladiatore usurpasse increpat? Sed videamus, utrum rectè, an malè Prudentium hanc usurpationem adhibuisset. Præbuerat, inquam, libellum Imperatori Symmachus Paganorum defensor contra Christianos, in quo inter alia hæc porrigebatur: [Quanto commodo ararii vestri Vestalium Virginium prærogativa detracta est? Sub largissimis Imperatoribus denegatur, quod parcissimi præstiturunt. Honor solus est in illo velut stipendio castitatis, ut vitæ capiti decus faciunt, ita insigne ducitur sacerdotii vacare muneribus &c.] Cui non minus eleganter, quam nervosè responderat Prudentius, lib. 2. contra Symmachum, sect. 8. ac præcisè super hoc Vestalium caput. Ostendit primò virtuosam appellari castitatè, quæ in Christianis Virginiibus Deo dicatis reperitur, inquit Versu 146.

Sunt & Virginiibus pulcherrima præmia nostris,

Et pudor, & sancto tectus velamine vultus,

Et privatus honos, nec nota, & publica forma,

Et raræ, tenuesque epulæ, & mens sobria semper,

Lexque pudicitia vitæ cum sine peracta.

Ac deindè contraponendo Vestalium vitia, earum opprobria demonstrat. Mitto reliqua, sed tantum locum malè criticatum à Lipsio referam, ubi Prudentium Vestalium inmodestiam in gladiatorii spectaculis describit, sic inquit:

Pilento residens molli, seque ore resecto

Imputant attonitè virgo spectabilis Urbis,

Indè ad confessum cavæ, pudor almus, & expertus

Sanguinis it pietas, hominum visura cruentos

Congressus, mortesque, & vulnera vendita pasto

Spectatura sacris oculis; sed & illa vtrondis,

Vitarum insignis phaleris, fruiturque lanistis

O tenerum, mitemque animum! confurgit ad ictus,

Et quoties victor ferrum jugulo inserit, illa Delicias ait esse suas &c.

Vides jam Lector, quàm immeritò sit calumniosus Lipsius in Prudentium, de quo ait ille improprie usum fuisse hoc vocabulo *Lanista* in sensu gladiatoris; at si de spectaculis sermo ejus erat, & gladiatores Lanistæ per eundem Lipsium appellantur, quare ejusdem Prudentii in eodem sensu usurpationem parum proprie, imò improprie illi appositam fuisse ait? Dicitur etiam *Lanista* Gentilium Sacerdos, qui animalia mactat, de quo idem Prudentius, lib. 1. contra Symachum cecinit:

Crederet monstra Deos, quos sanguinolentos edendi

Mos juvat, ut pinguis luco lanietur in alto

Victima, visceribus multa inter vina vorandis.

Et Ennodius Ticinen. Episcop. dictione 2. pro dedicatione Basilicæ Apostolorum, ubi templum fuerat Idolorum, inquit: [Hic antè fallacibus dedicata præstigijs, & turpi œcudum cruore perfusa veteres simulacra coluerunt &c. Hic juvenum exta semivivis palpantia motibus misero inquisitori futura cecinerunt. Hinc fumus sordidis aerem ipsum pollutit sparsus per multa contagijs. Ad ultima hinc mactata per lanistas hostiarum multitudo quidquid Deus est, effugavit, dum farræ, sanguis, thura, veruina Idolis exhibentur.] Accipitur item pro Hebræorum Sacerdote, in quo sensu Petrus Blesens. serm. 46. inquit: [Est ergo caro Christi thuribulum aureum, in quo omnes thesauri sapientiæ, & scientiæ sunt absconditi. Hæc est urna aurea manna plena, quæ dum pereretur, erat in manibus lanistarum.] Alludit ad Hebræorum Sacerdotes, de quibus Apostolus ait, in epist. ad Hebr. cap. 9. [Post velamentum autem secundum, tabernaculum, quod dicitur Sancta Sanctorum, aureum habens thuribulum, & arcam testamenti circumtectam ex omni parte auro, in qua urna aurea habens manna &c. His verò ita compositis: in priori quidem tabernaculo semper introibant Sacerdotes, sacrificiorum officia consummantes &c.] sic per lanistam Sacerdotem hebræum etiam Ennodius præfatus in benedictione 2. cerei intellexit, inquit: [In virtute tenemus quidquid colorata legis umbra promiserat. Tempus est, quo corpora nostra, vel animæ Redemptori Christo feriatæ mucrone dedicerent, quo salus per vulnera non quaeratur, quo Sacerdotis dextera lanistæ opus abjureret.] Et clarius in benedictione prima Cerei: [Procul hinc abjerit lanista Judaicus, qui per cicatrices inguinum animas sibi acquisitas tot solet numerare, quot vulnerat. Christi nostri libamina infusata simplicitate complentur. Peragit dedicationem corporis nostri Crux, unde confessio.] Inscriptiones igitur ab Auctore in m. ff. reperiæ, supra adductæ, nempe, *Sacerdos lanista* nullo modo de Sacerdote Christiano, sed de he-

bræo, vel gentili intelligendæ sunt Cæterum alias inscriptiones mihi non contigit invenire, nisi duas apud Gruterum, videlicet [P. Poetillus P. L. Syrus lanista] pag. 33. nu. 1. & [Cn. Maerius Felix lanista August. ibid. n. 2.] Vide *Criobolium*.

LANNA. FR. nomen corruptum in vita S. Gildæ, corrigi debet *Landa*, idest, territorium, à Saxonica voce *Land* in eodem significatu; unde *Landgravius*, nempe terræ comes. [Quæ in insula usque in hodiernum diem Lanna Hilduti vocitatur. In præfata vita.]

LANOSITAS, lanugo. [Nam & de mari vellera, quæ muscosæ lanositatis lautiores conchæ comant. Tertull. de pall. cap. 3.]

LAPIDES. Vide *Asbestos*, *Chodchod*, *Chrysocholla*, *Enidius*, *Sylenites*. Mercurii in trivio cumulabantur. Vide *Aceruus Mercurii*.

LAPSANA, agrestes herbæ, ex græco λαψάνη, quod proprie herbarum hastulam significat: [Lapsana, idest, agrestia olera, & herbas alias præter oleum consueverunt edere. In vita S. Palæmonis.]

LAPSUS, excipulus, seu nassa, qua pisces capiuntur; in hoc enim instrumento facilem pisces habent ingressum, sed egressum difficilem. [Tandem abjerunt ad lapsum, aspicientesque invenerunt eum ita referunt piscibus &c. Greg. Turon. in libel. S. Nicasii.] Item significat Apostatam. Vide *Stantes*.

LARCANX. Vide *Larnax*.

LARDARIUM, Cellarium; sic in quodam antiquo Rituali Abb. Girmaldi legitur: [Oratio in lardario] aliquando *Lardiolium*, seu *Lardulum* acum, nempe, significat, quo in carnibus assandis lardi frustra transtinguntur:

LARDARIUS, cellarius. Vide *Cellarius*.

LARGICA. FR. coxa, l. si quis homini, de convitiis.

LARNAX, λαράξ, urna, capsula, repositorium, [Adduxerunt sanctum corpus ejus cum canticis, & hymnis spiritualibus in sextam regionem, & posuerunt in onychinum larnacem. In vita Sanctæ Martine Virg. & Mart. FR. in quodam m. s. antiquo in Archivio Basilicæ Vaticanæ, cum d. Corporibus SS. Epiphaniæ & Concordii Martyrum agitur, quæ juxta corpus præfata D. Martine jacebant, sic habetur: [Ibi] juxta arcum triumphalem posuerunt in honorabilius larcancem S. Martinæ; Epiphaniæ verò, & Concordii in singulis collocavit sarcophagus Apud Torrionem de Crypsis Vaticanis secundæ impressionis, pagin. 551.] qui optimè *Larnacem* corrigit.

LARVA. Vide *Ceryla*, *Masca*.

LARUS, λαρος, avis marina, rapacis voracisque naturæ; cap. 11. Levit.

LATERALIS. FR. concubina, sic appellata est Bertrada illegitimè cum Philippo Galliarum Rege conjuncta. [Convenit etiam Rex, & lateralis sua. Ivo Carnot. epist. 169.]

LATERANENSIS ECCLESIA. Vide *Constantiniana Ecclesia*.

LATERANENSIS CARCER. Vide *Cellarium in dict.*

- dict. *Cellarius. Incaſtello. Lateranenſe* Archivium olim copioſiſimum. Vide *Arcibum*.
- LATERANENSE PALATIUM**. Vide *Conſtantiniana Eccleſia, Patriarchium*.
- LATERCULENSIS**, tabellio, qui in laterculis notate tenebatur.
- LATERCULUS**, tabella, in qua feſta mobilia adnotantur, ut ſunt illa in Breviario appoſita. [Ut Sanctum Paſcha ſecundum laterculum Victoris ab omnibus Sacerdotibus uno tempore celebretur. Concil. Aurelianenſe IV. can. 1. Diviſa enim obſervantia laterculorum paſchalis feſtivitatis interdum errorem parurit. Concil. Tolet. IV. can. 4.] Apud Tertullianum verò ſignificat tabellam, in qua magiſtratus notabantur; ſic enim contra Valentinianum ſcripſerat: [Ex eorum ergo laterculo, & in Reges, & in Sacerdotes allegare conſueverat.
- LATINA SIGNA**, quid inter nautas ſignificent. Vide *Zuſa*. Latine loqui. FR. pro vulgari italiana loquutione aliquando intelligitur. Camillus Peregrinus, de Principib. Longob. tit. ſines Ducatus Benevent. ad Septentr. pag. 66.
- LATRINARUM ANTIſTA**, meretrix. Vide *Friſivix*.
- LATRIA**. Vide *Dulia*. Vide Colideatus in dict. *Colideus*.
- LAIRO**. Vide *Dereſtarius. Emanſor. Pariſim. Phariſeus*.
- LATROCINALIS**, furtivus; *Latrocinalem Synodum* appellavit Nicolaus Papa conciliabulū per Photium Patriarcham Conſtantinopolitanum anno 863. contra eundem Papam congregatum.
- LATURARIUS**, delator, ſic D. Aug. ſerm. 40. pauperes appellavit, quia elargientium eleemoſynas, ſeu eleemoſynæ meritum in cælum deferunt. [Quid ſunt pauperes, quibus damus, niſi laturarii noſtri, per quos in cælum de terra migramus? Si laturatio tuo das, ad cælum portat quod das.
- LAYABO**, Pſalmus in miſſa. Quando in ejus ſine non dicitur Gloria Patri. Vide *Gloria Patri*.
- LAUDANA**, ornamentum aureum, vel argenteum, inſtar virgæ, quod ſuſpenderetur ante Altare, ita diſtūm, quòd ad laudem, & honorem Martyrum ponebatur; id ex opinione Calepini. [Fecit laudanas duas de argento penſantes libras octonas, quas poſuit ſupra rugas de preſbyterio, ubi arcus de argento exiſtit. Anaſt. in Adriano.] Vide *Ruga*.
- LAUDA STON SALVATOREM**, &c. Miſſæ ſequentia à quo compoſita. Vide *Proſa*.
- LAUDEMUM**, ſolurio, ſeu penſio, quæ ſit pro emphyteotici contractus renovatione. Aliqui tamen Etymon trahunt à verbo *Laudo*, & alii à voce Longobardica *Landen*, ideſt, impoſitio, ſeu invitatio.
- LAUDES**, ita denominatæ, quia in eis recitantur pſalmi *Laudate Dominum &c.* Vide *Benedictio*, neſ, & laudes in dict. *Benedictio beatica*. Non verò ſicut putavit Durandus, quia incipiunt ab hymno *Te Deum*. Secundum communem opinionem

non diſtinguuntur à Mærcino, ut variis rationibus in dict. *Horæ Canonice* probatum eſt, præter quas addendum etiam eſt, quòd Episcopos Diaconibus, & Subdiaconibus in eorum ordinatione ſolet imponere onus recitandi his verbis: [Dicitis nocturnum talis feriæ,] & non ait, *Dicitis matutinum*, ne comprehendat etiam laudes, quæ tamen ſeparari poſſunt à matutino, & tunc terminabitur hoc cum ſolita oratione currenti, in cuius ſine dicitur *Benedicamus Domino*. Utrum autem in tali caſu recitanda ſit Dominicalis oratio, unà cum ſalutatione angelica, ſicut in principio cujuſcumque horæ fieri ſolet; affirmativam partem tenet Navarrus, de orat. cap. 3. nu. 64. Nam laudes aſſerit eſſe à matutino diſtinctas, & quòd horæ canonice ſint octo. Alii tamen affirmantes horas canonicas eſſe ſeptem, ut viſum eſt ſuprà in dictione *Horæ canonice*, putant, quòd dicendum ſit in ejus principio *Pater, & Ave Maria*. Habent Laudes maximam cum Veſperis ſimilitudinem, ideo eiſdem prorſus cæremoniis, & ſolemnitatibus cani ſolent. Cærem. Episcop. lib. 2. cap. 7. Item per Laudes nonnunquam Miſſæ Præſatio intelligitur. [In quibusdam quoque Hiſpaniarum Eccleſiis laudes poſt Apoſtolum, (nempe, *epiſtolam*) decantantur. Concil. Tolet. IV. in quo talis ritus damnatur. Canticum *Benedictus* in laudibus poſitum. Vide *Canticum*.

LAUDIS, instrumentum muſicum, italicè *Lento*, & à quibusdam ſcriptoribus etiam *Lentus* appellatur: [Laude, tuba, cithara feſta coluntur. Gotifrid. Viterb. in Chron. par. 9.

LAUDO. Vide *Pandoro*.

LAUDUM. Arbitri ſententia ex communi conſenſu partium electi, terminus legalis eſt. Vide *Homologium*.

LAVINA. FR. Lacuna, piſcina, Paulus Diac. lib. 1. hiſt. cap. 15. & lib. 23. cap. 23. Vide *Lama*.

LAUNEGILD. FR. ideſt, donum. [Donamus omnia ea parti veſtræ Longobardorum per Launegild receptum à vobis exiguum, & faciendum omnia exinde, quæ volueritis. In pacto DD. Neapolis cum Principe Landulfo I. apud Camillum Peregrin. de Princip. Longobard. pag. 324.] & Bullar. Caſinen. tom. 2. conſtit. 122. ubi *Launehilt* ſcribitur. Non ergo donum propter nuptias tantum, ut Voſſius exiſtimat, vel donum propter maritum, ut Cornelio Margarino placet, ſed quodlibet munus ſignificat, ut ex pacto Landulphi ſuprà adducto liquet, quamvis donum propter nuptias quandoque ſignificet, ut in, l. ſi quando, de ſponſal. & in, l. ſi quis, de præſcript. & ibi Gloſſ.

LAURA, Conventus, Monasterium: ſed videtur fuiſſe aliqua differentia inter *Lauram*, & *Monasterium*; nam ex Cyrillo in vita S. Sab. e *Laura* habitacionem eremiticam pro Monachis fuiſſe colligitur, qui in anguſtis cellis ad inſtar Camaldulenſium, ſeu Carthuſianorum incluſi per totam hebdomadam vivebant à cæteris ſeparati, cum quibus tamen congregabantur in ſolis Dominicis diebus in Choro, & Refectorio. Etymon

tamen hujus nominis græcum est *λαύρα*, quod Pagum significat; multitudo enim cellularum illarum invicem separatarum ad instar Pagi videbantur. FR. Parum consona videtur differentię assignatio inter Monasterium, & Lauram à Francisco Quaresimo, tom. 2. lib. 6. Peregrin. 3. cap. 9. ex mente cujusdam Græci, ut ipse ait; adducta, nimirum, quòd *Laura* intelligatur Monasterium, in quo solet excedere familia mille monachorum; nam præterquam quòd regulariter impossibile videtur reperiri posse in unico Monasterio numerum tam exorbitantem, ac confusionem generantem Monachorum; legimus etiam in vita S. Euthymii apud Surium 20. Januarii, quòd ejus Laura in Palæstina non continebat, nisi quinquaginta Monachos; sic etiam in Laura S. Gerasimi apud Surium ibidem, & Sophronium prat. spirit. cap. 107. quæ juxta Jordanis flumen erat, solebant septuaginta Anachoretæ habitare: & licet in Laura S. Sabæ aliquando mille Monachos habitare contigerit; in ejus tamen exordio non erant plusquam septuaginta, ut ex Cyrillo in ejus vita colligitur. Vide Jo. Stephanum Menochium in ejus florcis, par. 4. cent. 8. cap. 54. ubi diffusè de his Lauris egit. Euagrius tamen, lib. 1. cap. 21. inquit, Eudocia Imperatricem multas Lauras in Palæstina erexisse, in quibus degentes omnia in communi habebant, exceptis aliquibus voluntariis pœnitentiis, de quibus. Vide *Hyperthesmus*. Licet aliam speciem Monachorum hic Author ibidem fuisse narret, qui siquidem separatim vivebant, de quibus ita scribit: [Alii autem aliud ingrediuntur vivendi genus, idque diversum à superioribus. Nam se separatim in ædiculas concludunt, quæ tantum habent latitudinis, altitudinisque, ut in illis neque corpore erecto consistere, neque se liberè inclinare possint. Quorum alii, ut est apud Apostolum, in speluncis, & cavernis vitam assidue degunt, unaque cum bestiis habitant, & in quibusdam oculcis, & ignotis terræ latibulis Deo precesiones adhibent. Quin etiam alius vivendi modus à nonnullis eorum excogitatus est, qui omnem fortitudinis & vim superat; etenim viri, ac mulieres in solitudinem arduotibus esterscentem se abdunt, & solis illis membris, quæ naturæ servituti necessitati, obrectis, reliquum corpus frigoribus immentis, & servidis aeris caloribus nudum exponunt, astu æquè, atque algore contemptos; eò accidit, quòd alimentis, quibus homines vesci solent, penitus ejectis, depascuntur terram; unde, *βόσκος*, idest, pabulatoris appellantur &c.]

LAURATUM. Imperatoris imago lauro coronata [Lauratis, & iconibus, quæ mittuntur ad Civitates, vel regiones, obvii adeunt populi cum cereis, & incenso, non cera perfusam tabulam, sed Imperatorem venerantes. Oprat. Milevit.] sic etiam Christiani non coloratas telas, sed representatas in eis Sanctos colunt, & thurificant, de quo cultu. Vide *Dulcia*. *Iconomachus*. Has imperiales imagines Sophronius in epist. ad Leonem Papam, & Concil. Chalcedonense *Laurata Sacra*

appellat. Vide an. 603. num. 1. in Baronio.

LAUREATUS. Vide *Baccalaureus*.

LAURETANA DOMUS. Vide *Evangelium*. *Gloria in excelsis*.

LAURETANE LITANIE. Vide *Litanie* in fine.

LAUS TIBI CHRISTE, verba, quibus in fine Evangelii respondetur, quorum qui primus inter scriptores mentionem faciat, est Burchardus; antiquitus tamen variè respondebatur, qui enim *Amen*, qui *Deo gratias*, qui *Benedictus, qui venit in nomine Domini* dicebant. Durand. lib. 4. cap. 24. In feria sexta Parasceve non dicitur ob memoriam improperiorum Christi.

LAUS TIBI DOMINE &c. Dicitur hæc verba in principio horarum loco *Alleluja* à Dominica Septuagesimæ usque ad Pascha ex decreto Alexandri Papæ II. Gemin. lib. 4. cap. 117. Baron. an. 1073. & significant idem, quod *Alleluja*; nihilominus in signum mœstitiæ pronunciantur latina lingua, quæ inferior, & humilior est hebraica. Alcuin. cap. de Septuagesima.

LAUSTACA. *Λαυστάκη*, sic appellatum fuit Palladiopus, quod Patrum gesta continet, quia à Lauso Præposito scripta fuerant, solebatque in determinatis temporibus legi, ut ex Triodio habetur.

LAUTIA. FR. pro azymelis hebræorum. [Si quis Episcopus &c. cum Judæis jejunaverit, aut lautia festi, nempe azyma &c. S. Clemens in can. apostol. can. 69.] Antiquitus etiam *Lautia* dicebatur farina ex tritico aqua conspersa. Festus. In alio significato apud Latinos. Vide *Xenoparchus*.

LAZARUS. FR. dicitur primus inferni proditor à Glossa in can. quantuslibet, de pœnit. dist. 1. Vide *Loculatus*.

LAZUL, & lapidem significat. Vide *Chrysocolla*.

LAZZUS. Vide *Lidus*.

LEBITONARIUM, & *Lebiton*, seu *Leviton*, & *Levitonarium*, græcè *λεβιτωνειον*, & *λεβιτων*, idest, tunica sine manicis, qua monachi Ægyptii utuntur. [Nihil habent in cellis præter phatium, & duo lebitonaria, quod Ægyptiis monachis genus vestimenti est sine manicis. Hieronymus, in præfat. ad regulam S. Pachonii. Levitonarium est colobium sine manicis, quali Monachi Ægyptii utuntur. Isidor. lib. 19. cap. 22. Induuntur autem noctibus levitonis lineis præcincti lumbos. Dionysius Exiguus, in Vitis Patrum.] FR. Puto hanc tunicam *Levitonarium* seu *Leviton* à levitica tunica sine manicis erat, ut dictum est in dict. *Colobium*.

LECCATOR. FR. gulosus [Ante conversionem leccator opere, vino, & tessibus dedicatus totus. Cæsarius Heisterbachensis, lib. 4. miracul. cap. 6.] corrigendum tamen est *Tesseris*, loco *Tesseribus*. *Lecca* est proprietas lingendi; inde *Leccitas*, *Leccator*, & *Leccatrix*. Leccator reperitur etiam in Glossa Isidori.

LECTARIUM, lectisternium, lecti utentia. [Le-

Staria verò ipsa simplicia sint, in regul. S. Casaria Virg.] Dicitur etiam *Lectuale*, vel *Lectisternium* in Chronica Cisterciens. [*Lectualia*, vel *Lectisterna* moderata dispensatione Magistri unufisque habeat.] FR. in Clement. de statu Monachorum, cap. 1. etiam *Luctisternium* dicitur. Vide *Strasilestilium*.

LECTICARIUS, libitinarius clericus, à ferenda lectica, seu sandapila ira dictus. Vide synonyma in dict. *Fossarius*.

LECTIO, ram in Missa, (quæ aliàs epistola dicitur) quàm in officio divino ita appellatur, quia legitur, & non canitur. Durand. lib. 5. cap. 2. Lectioes Breviarii collectæ sunt à D. Hieronymo, qui librum composuit *Lectioarium*, sive *Comes S. Hieronymi* appellatum. Legendæ, seu vitæ Sanctorum, quæ ponuntur in secundo Nocturno à Paulo Diacono, & ab Usuardo iussu Caroli Magni composita fuerunt; sed quæ hodie habentur, iussu Clementis VIII. à Baronio, & Bellarmino correctæ sunt. Lectioes, quæ recitantur in triduo hebdomadæ Sanctæ, non habent titulum, quia Ecclesia in illo triduo orbara videtur. (sicut titulari, & capite Christo Jesu. Gem. lib. 3. cap. 89. Rupert. cap. 9. lib. 7. Et Sabbati Sancti lectioes etiam non habere titulum Alcuinus ait, quia in illo die cœcitas catechumenorum, qui nondum illuminati sunt, denotantur. Nec dicitur, [Tu autem Domine miserere nobis,] quæ verba in fine lectioem totius anni ideo dicitur, ut à Domino venia poscatur de defectibus in legendo commissis. Rupertus, lib. 1. cap. 13. Et ideo flexis genibus dicitur. *Carem. Episc. lib. 2. cap. 5.* In quorum sine seculari Episcopi manus, si aderit; exceptis tamen Canonicis, qui hanc cæremoniam non renentur adhibere. In lectioibus etiam officii Defunctorum non dicitur *Iube &c.* nec *Tu autem &c.* in aliquibus tamen Ecclesiis solent terminari his verbis [Beati mortui qui in Domino moriuntur.] Durand. lib. 7. cap. 35. Antiquitus antequam legi inceperet lectio, Diaconus silentium observari monebat. [Facto autem silentio, scripurarum sunt lecta divina solemniter. Aug. de Civit. Dei, lib. 22. cap. 8.] Et *Lid. lib. 1. de Eccles. offic. subjungit: [Ideo & Diaconus clara voce silentium admonet.]* Quod adhuc in Ecclesia græca observatur, ubi Diaconus ante lectioem alta voce profert *αὐτοχρηστος*, id est, *Attendamus*, quod ab ipso Sacerdote in defectu Diaconi dicitur, & in Ecclesia Ambrosiana ante lectioem elata voce dicitur, [Silentium jubete, habete silentium.] Antiquitus ante lectioem auditores signabant se crucis signo: [Cum lectio legitur, facto silentio, æquè audiatur à cunctis, nam & si tunc superveniat quisque, cum lectio celebratur, adoret Deum, & præsignata fronte, aurem sollicitè accommodet. Isidor. lib. 1. de divin. off. cap. 10.] Lectio audiebatur sedendo, sicut etiam nunc fit. Amalar. de Eccles. off. lib. 3. cap. 10. Græci tamen stant, dum lectioes novi testamenti leguntur, & sedent in lectioibus veteris testamenti. In Matutino Nativitatis Do-

mini, quando occurrit gladium à Pontifice benedicti unâ cum ejus pileo, Dux si præsens fuerit, debet canere quantam lectioem superpellicio indutus, super quod cingit gladium, & superinduitur pluviali albo, cujus aperitio, seu scissura erit à latere dextero, & caput pileo tectum habet, quod tamen detegit, & adstanti ministro consignat, dum lectioem canit: sed antequam incipiat, & solitam benedictionem postulet, gladium evaginabit, quo ter percucit terram, terque vibrabit in aerem, & super sinistro brachio illo deterso, in vaginam reponet, atque finita lectioe præfatis paramentis exiit. Sed si contingit eandem cæremoniam Imperatoris fieri, tunc eisdem paramentis indutus erit; sed pluviale more solito, ac rectè ante pectus gerit, pileoque non tegitur, cum sit ducale insigne; illum tamen in manu ejus scutiferi ferunt: itaque sic indutus Imperator incedit ad canendam lectioem, quæ erit octava, nempe, [Exiit edictum à Cæsare Augusto &c.] duobus Cardinalibus Diaconibus associatus, & facit ante lectioem supradictam cæremoniam evaginans gladium &c. sic in praxi observatum. fuit tempore Pauli Papæ Secundi cum Imperatore Federico III. de anno 1468. Si verò Imperator noluerit integram lectioem canere, sufficit ut usque ad homeliam proferat, quam subindè unus ex duobus assistentibus Cardinalibus Diaconibus perficiet. Itaque in Nocte Nativitatis Domini à Pontifice gladius, & pileus benedicuntur, qui deindè alicui supremo Principi donantur, ad denotandum, quòd secularis potestas, & administratio justitiæ gladii à Regum Rege recipi debeat, pro cujus recta administratione indigent regnantes Spiritus Sancti directione, ideoque pileus mittitur, in quo margaritis columba est effigiata: quæ mysteriorum significationes à Reginaldo Cardinali Polo in quadam epistola Regi, & Regina Angliæ missa, quibus Julius Papa III. gladium, & pileum in Nativitatis nocte benedictos miserat, explicantur. In Capella Papali duodecim lectioes Sabbati Sancti in Missa papali leguntur græcè, & latinè; sicut etiam in eadem Missa papali semper Epistola, & Evangelium in utraque lingua canuntur: idem faciebat Constantinopolitanus Patriarcha, ut ex epistola Nicolai Papæ ad Michaelem Imperatorem data liquet, in qua Papa ostendit Imperatorem malè ex contemptu linguam latinam appellasse barbaram.

LECTIONARIUM, Vide *Breviarium* in fine. *Epistolarium. Lectio.*

LECTIUNCULA, Vide *Capitulum*.

LECTISTERNUM, Vide *Lectarium*.

LECTOR, qui lectoratum ecclesiasticum ordinem habet, cujus officium est lectioes recitare, & antiquitus legebat etiam epistolam in Missa, Concil. Tolet. I. sicut etiam nunc inter Græcos. Vide *Agnostia*. A Balsamone appellatur, *ἄριστος μαθητής*, hoc est, simplex presbyter. In Africana Ecclesia lector solebat super ambonem legere Evangelium, ut ex epistolis S. Cypriani colligitur, nimirum

mitum, ex epistola 33. in qua de Aurelio lectore, & epist. 34. in qua de Celerino lectore mentionem facit. FR. lector etiam intelligitur Magister, qui in aliqua universitate doctrinam aliquam docere tenetur, quibus Magistri crepitaculum à Glossa pulsatur, in can. Ponderet unusquisque, dist. 50. §. docuit, sub hoc tono: [Doctorem se promittit, & sic eo ipso, quod quis promittit se velle docere, Deo obligatur &c.] Lectores enim nedum promittunt, sed jurant se docere. Item *Lector* Notarius dicitur. Vide *Notarius*.

LECTRICIUM, lectorium. [Accipit Diaconus extum S. Evangelii, quod bajulans ad lectricium &c. Rup. de div. off. cap. 26.] & ab Isidoro *Lectrum* appellatum est. Synonyma. Vide *Ambo*.

LECTORIUM. Vide *Ambo*.

LECTUALIA. Vide *Lectualium*.

LECTULARII, dicuntur infirmi diu in lecto jacentes. Item Medici, qui circa infirmorum lecta versantur. Vide *Clinicus*.

LECTUS. FR. campus, planities. Bullar. Casinen. tom. 2. constit. 218.

LEDO, maris æstus. [Semper peragitur, & per alternatas hebdomadas ledonis, & malinæ vicifitudo comitur. De mirabilib. Sacræ Scripturæ, cap. 7. inter opera D. Aug.] In quodam autem perverso Martyrol. m. s. *Lido* legitur. [Erisones, ubi martyrum sanguis erat effusus, aggesta terra collem excitavit propter lidonis & malinæ quotidianæ eruptiones ex maris æstu quotidiano provenientes, ubi Ecclesiam extruxerunt.]

LEGATIA, legatio: [Præterea Dominus Papa concessit Rogerio Eboracensi Archiepiscopo Legatiam in Scotia. Rog. annal. tom. 2.]

LEGATARIUS, Nuncius, Missus: [Legatarius animi felle commotus, quod Abbas loci sibi non dedisset occursum. Flodoardus, lib. 1. cap. 25.]

LEGATUS, missus, aut nuncius. Inde *Legatus à latere*, Pontificis missus, qui solet esse Prælati, & ut plurimum Cardinalis. Dicitur *A latere*, quia sumit insigne suæ jurisdictionis, & facultatis itans à latere Pontificis sub ejus baldachino, quem Græci *Legatum à facie* appellant: [Legati qui à facie dicuntur, qui & particularem habent jurisdictionem. Balsamon in sextam synodum.] Item etiam Legati Principum *A latere* dicebantur: [Quatenus præsentem missio nostro illustri viro illo, quem ex nostro latere illuc pro hoc direximus. Marculf. lib. 1. formul. cap. ult.] Sed hæc formula antiquissima apud Sedem Apostolicam fuerat, ut ex D. Greg. Registro, lib. 12. epist. 12. colligitur, ubi sic habetur: A quo cum veneritis, quem à latere nostro transmissimus, eas possit accipere.] FR. Cardinalis legatus à latere novem habet privilegia. Vide Glossam in extrav. cap. unic. de præbendis. Et hic in dict. *Cardinalis*: Multæ legatorum species creantur, alii, qui ad sponfaliem Principum mittuntur, alii, ut Baptismalem caeremoniam pro Regum primogenitis celebrent, alii ad gubernandas status

Ecclesiastici provincias, sive ut præsideant in Oecumenicis Conciliis: [Cum enim propter causam fidei, quam Eutyches perturbare tentavit, de latere meo mitterem, qui defensioni veritatis assisterent. S. Leo Papa, epist. 14 ad Faust.] Sed in rigore *Legati à latere* illi tantum dicuntur, qui à latere Pontificis solemnibus caeremoniis creantur, & pro aliquo publico Christianitatis negotio ad Reges mittuntur. Item sunt & *Legati nati*, metropolitani, nempe, qui ratione Ecclesiarum, quas possident, annexa ex privilegio hac dignitate fruuntur, ut sunt in Anglia Eboracensis, seu Cantuariensis Archiepiscopus; in Gallia Rhemensis: in Italia Ravennatensis, & Pisanus Archiepiscopus; & sic alibi alii, quorum tamen Privilegia non nisi ad facultatem ordinariam Archiepiscopi, seu Primatis extenduntur; nam nequeunt ferre Crucem extra Provincie limites, can. antiqua, de privileg. & excess. lib. 5. decretal. Nec possunt clericorum publicos percussores absolvere, cap. 9. de offic. legati, lib. 1. decretal. tit. 30.

LEGES. Vide *Lex*.

LEGIBUS, pro legitime. [Si quis ad malum legibus monitus fuerit, & non venerit, &c. in Const. Caroli Magni, lib. 3. cap. 45.]

LEGITIMUM. Vide *Canon Missæ*.

LEGITIMUS FILIUS. Vide *Fulbovan*.

LENTICULUM, vasculum ad conservandum oleum, de quo sæpe in S. Scriptura, à forma lentis ita denominatum.

LENTO. FR. laxo, negligo. [Ut ea, quæ ei à nobis mandata sunt, districtius exequi, & nulla debeant occasione lentari. D. Greg. in Registro, lib. 10. epist. 35.]

LEONINUS VERSUS. Vide *Versus Leoninus*.

LEPORARIUS, canis lepores insequens. Matth. Paris. in Vita Abbatum.

LEPRA, morbus. Vide *Elephantinus morbus*. FR. lepræ species sunt quatuor, quæ in Levit. cap. 13. Dominus per Moysen præceperat ostendi Sacerdotibus, §. ex his post can. 60. de pœnit. dist. 1. & ibi Glossa.

LEPTA, moneta. Vide *Talentum*.

LETHARGICI. Vide *Nyctages*.

LETHE, ἄβυσσος, carcer in Perside. [Et descendens in Persidem reclusus est in carcerem, qui appellatur lethe, id est, oblivio. S. Joannes Eleemosynarius cap. 25.]

LEVA. FR. significat direptionem, & expulsiionem. Leo Ostiensis in Chron. Casin. & Petrus Damianus.

LEVAMENTUM, cymba, qua levantur onera ab ingentibus navibus onerariis: [Et tertia feria venit ad me omnis clerus, & multi erant, qui se paraverunt ad navigandum mecum, qui res suas jam immiserant in ea, quæ vocabantur levamenta. Anastas. Biblioth. in exilio S. Martini Papæ, & mart.]

LEUCOTHEA, aurora, λευκὴ θεα, id est, aurora, seu Dea Matura, ita à candore denominata: [Revertente lethe thea plane sequentis diei. In vita S. Vincentii Presb.]

LEUDES, Regis familiares. [Chlorarius cum proceribus, & leudibus Burgundia Trecaffinis conjungitur. Greg. Turon. lib. 9. cap. 54. Burgundia Barones verò tam Episcopi, quàm cæteri leudes timentes Brunichildem. Ibidem cap. 47.]

LEVIGABILITAS, alleviatio. [Super infirmitatis suæ gravitudinem invenire promeruit aliquantulum levigabilitatem, de miraculis S. Majori, lib. 2. cap. 33.]

LEVITA, & *Levites*, de tribu levi, apud quos in veteri testamento erat hæreditarium sacerdotium; sed in novo testamento Diaconum significat. Vide *Diaconus*.

LEVIATHAN. Vide *Behemoth*.

LEVITON, & *Levitionarium*. Vide *Lebitonarium*.

LEX. Vide *Evra*. FR. & per antichesim. Vide *Exlex*. Leges Gothorum, & Longobardorum. Vide *Amricæones*. Lex Saxonica, & Francigena.

Vide librum 4. decretalium, tit. 1. cap. 1. Lex mundialis, idest, civilis, can. Prima, 16. quæst. 3. *Leges rubræ* dicuntur Rubricæ eorum titulis, quia rubro colore scribuntur. *Lex sensualitatis*, [Si Paulus vidit legem in membris suis repugnantem legi mentis suæ, & captivantem in legem peccati, can. si Paulus 32. quæst. 5.] Ubi Glossa inquit: [Aliam legem, idest, sensualitatem, sive concupiscentiam, quæ dicitur lex, quia ligat, & trahit ad peccatum: unde dicit alibi, Ago quod nolo in legem peccati, idest, peccatum, quia ligat hominem] Lex Ecclesiastica consistit in canonicis, de quibus suo loco actum fuit. Item *Statuta*, quæ eadem sunt ac *Motu proprio*. Item *Decretales*, quas hodie *Rescripta* dicimus. Glossa in præcem. decretal. S. constitutiones, & Baron. an. 142. nu. 9. Suntque ad similitudinem annotationum Principum, quia [Annotatio dicitur scriptura, quam Imperator proprio animi motu facit de aliquo negotio, nemine rogante. Glossa in can. Dicenti, 25. quæst. 2.] Vide *Præceptum*. Pragmatica est secularis constitutio, quæ ventilata est coram Principe, & de hoc facta est scriptura. Glossa in can. dicenti 25. quæst. 2. Vide *Pragmaticus typus*. Dicitur etiam *Pragmatica* Ecclesiastica Sanctio, lib. 3. decretal. tit. 19. cap. 1. Cæterum leges nullum bonè facere cogunt; sed malè facere prohibent. Glossa in cap. 8. de offi. Jud. ordinar. Item deceptis, & non decipientibus subveniunt, lib. 3. decretal. tit. 19. cap. 8. & tit. 24. cap. 8. Urùm autem lex recere deroget antiquam? dic quòd non, nisi expressè derogatur. Argumentum ex can. hoc ipsum 33. quæst. 2. ubi sic ait: [Illius sententia magis teneatur, ejus antiquior, & prior extat auctoritas] Idem etiam habetur in can. Domino Sancto, dist. 50. in fine, & ibi Glossa.

LIACUNCULUM. Lacrymariorum vas, italicè *Lambicco*, ex græco *λεβέου*, idest, stillo. [Proinde habe, ac si stillicida mellis de liacunculo venenato. Tertull. de spect. cap. 27.] sed in aliquibus codicibus juxta stylum illius temporis, v, pro, b; ponitur, idest, *Livacunculum*.

LIBATORIUM, locus, in quo oblatio fiebat. Item vas oblationis.

LIBELLARIUM, processus scripturarum. [Similiter & hi, qui consequentes erant ei, stupentes, accepto libellario, seriatim cuncta dicta à Beato viro conscribentes, recesserunt. Anast. Biblioth. in exilio S. Marcelli Papæ.] Vide *Libellus*.

LIBELLARIUS. Vide *Tremissis*. Item colonaticum canon, seu solutionem pensionis significat. [Sive ipsi tenebant, sive libellario nomine ad censum plerisque conceperant. Chron. Casin. lib. 1. cap. 7.] Vide *Canon*. *Coloniticum*. *Libellus*.

LIBELLARIS; marsupium, sacculus. [Interim ut erat acris ingenii, filiam ejus desponsare desiderans, loriam, ut ferunt, in libellari, quo chartæ abdi solent, recondit, dicens mulieri, conjugique Ursi, quia multitudinem aureorum meorum amplius, quàm sexdecim millia in hoc libellari reconditam tibi commoneo, quod tuum esse poterit, si mihi filiam tuam præsteris desponsari. Gregor. Turon. lib. 4. hist. c. 41.] Ubi asturiani illius refert, qui in sacculo loriam ferream ostendebat, simulans esse moneram, ut sic commodè uxorem ducere posset. FR. sed hæc lorica dum in sacculo includebatur, ex lamellis eam compactam fuisse oportet.

LIBELLATICI, lapsi in idololatriam ob martyrii timorem, qui duplicis generis erant; aliqui enim dicebantur *Sacrificati*, *Sacrificiati*, & *Thurificati*. Vide *Thurifico*. *Thurificatus*. Thurarius in dict. *Exussio*. Et communi nomine *Idololatrazalii Libellari*, & *Libellatici*; alii *Mittentes*. Sacrificati dicebantur qui sacrificia Idolis præstabant. *Thurificati*, qui thus Idolis dederant. *Idololatraz*, qui Idolis tribuerant aliquem publicum religionis cultum. *Libellatici* autem, quos pudebat manifestè fidem Christianam negare; sed occultè id per se, vel per alios præstabant; & sic ab insectationibus per magistratus libellum securi reddebantur, mediante pecunia. *Mittentes*, qui incensum tantum in ignem mittebant, uti fecit S. Marcellinus Papa. Baron. an. 253. nu. 18. & 19.

LIBELLENSIS. Vide *Regesum*.

LIBELLUS. FR. Scriptura, in qua continetur res, quæ petitur, & causa petendi, & nomen actoris, & rei, & coram quo Judice. Multipliciter *Libellus* dicitur, scilicet, *Reclamationis*, seu *Postulationis*, qui datur in civilibus actionibus. Glossa in tit. de libelli reclamatione, c. 1. Semper autem offerendum est libellus Judici, & per ipsum reo, ut ipse reus possit deliberare, 3. quæst. 3. can. Judicia, §. offeratur. Item semper debet dari in scriptis, tit. de libelli oblat. cap. 1. & in autent. offeratur. Cod. de lit. contesti. & in decretal. de probat. cap. quoniam contra. Quod debet fieri in principio litis, d. Authent. §. offeratur. Non est tamen necessarius libellus in judicio de plano procedente. Vide *Judicium de plano*. De libello famoso. Vide *Contestatio*. Item libellus conventionalis, de quo Glossa in cap. 3. de libelli oblat. Item *Libellus* significat canonem, colonaticum, libellarium, quod Itali *Livello* vocant, de quo sæpè D. Greg. in ejus Registro hoc modo, *Libellos facere*. Vide *Canon*. *Coloniticum*. *Libellarius*.

Et dicitur etiam Livellus. [Tam fictus, quam Jivelli, vel emphythenſis, aut feudi nominibus poſſidentur &c. Bull. Caſin. rom. 2. conſt. 352.] Item libellus ſignificat Miſſale. Vide *Miſſalis*. Item libellus officialis. Vide *Rituale*.

LIBER OFFICIALIS. Ita à Radulpho appellatum fuit Officium divinum. Vide *Officium divinum*.

LIBER PASTORIS. Vide *Hermes*.

LIBER MYSTERIORUM, & Liber Sacramentorum. Vide *Miſſalis*.

LIBERA, inferiorum pars, quæ penes Theologos Sanctorum Patrum limbus dicitur, ubi Chriſtus in triduo mortis deſcendit: [A quo boni immunnes ſunt tantum, quod in inferno erant, ſed in ſuperiori quaſi in libera. D. Ambroſ. in epiſt. ad Rom. cap. 1.] Fortaſſe ita dicitur, quia locus libertatis futuræ erat. Sed hæc commentaria S. Ambroſii minimè fuiſſe probat Bellarm. de Scriptoribus Ecclēſ. in Ambroſio, & planè videntur eſſe alterius, ac linguæ græcæ parum periti.

LIBERA NOS QUÆSUMUS DOMINE &c. preces in Miſſa poſt orationem Dominicalem poſitæ. Vide *Embolismus*.

LIBERALIS. FR. ideſt, homo liber, & ingenuus. [Quantum denotavi, paſſivitas offert, libertinos in equeſtribus, ſubverbuſos in liberalibus, dediticos in ingenuis, rapaces in urbanis, ſcurras in forenſibus, paganos in militibus. Veſpilo, leno, ſaniſta tecum veſtiuntur. Tertull. de pallio, c. 4.]

LIBERATOR. Vide *Remediator*.

LIBERI. FR. non modò filii, ſed deſcendentes uſque ad trinepotes intelliguntur, & ultra, l. fin. §. parentes, ff. grad. cogn. l. liberorum, 220. ff. verb. ſign. l. liberos, 10. ff. Senat. Gloſſa in Clement. de Baptiſmo, §. Liberi. Regulariter tamen *Liberi* dicuntur qui ex libero matrimonio orti ſunt, can. liberi 32. quæſt. 4.

LIBEROR. Vide *Remedior*.

LIBERUM ARBITRIUM. Vide *Autexuſion*.

LIBITINA, funerale, mortuorium. [Sed cum libitinam ſterent omnes. Sidon. lib. 1. epiſt. 8.] Item aliquando feretrum ſignificat. [Sed nullo conamine quieverunt elevare libitinam. In vita S. Gudulæ Virg.]

LIBITINARIÆ, funerariæ. Vide *Foffarii. Laborantes. Porticani*.

LIBITINENSIS, Theatri porta. Vide *Sanavivaria*.

LIBITUDO, voluntas, deſiderium, complacentia. [Cum non ſit in eorum arbitrio, & poteſtate, cum voluerint Abbatein deponere, & alium ad libitudinem ſuæ voluntatis inſtruere. Flooard. lib. 4. c. 7.]

LIBRA. FR. moneta, quæ italicè *Lira* dicitur: [Et expenſas, & damna tali occasione ſecuta ratione juramento præmiſſi in mille libris uſurilis monetæ prædiſto Epifcopo ſententialiter diximus condemmandum, lib. 4. decretal. tit. 36. c. 7. & tit. 37. c. 9.] Vide *Marca*.

LIBRARIUS. Vide *Antigraphus. Antiquarius*.

LIBRIGER, libros, vel librum gerens. [Iterum *Hierolexicon Magri*.

poſtulaſti per eundem librigerum, ut tibi pluribus, ſi poſſim, ſcriptis eſſem moleſtior. Paulin. epiſt. 9. ad Sever.

LIBURIA. FR. Provincia in regno Neapolitano, quæ vulgariter *Terra di Lavoro* dicitur. [Guido &c. in Gariliano caſtrametatur &c. Is autem appropians ad pontem, qui Theudemundi vocatur, caſtrametatus reſedit aliquandiu, & ablato ex Liburia frumento, aliiſque victualibus delatis ad Capuanos &c. Eremperiti Epitomis, an. 878. Sicur ſacramento pollicitus fuerat, & Liburiam, & Capuanam ſub jure jurando illi conceſſit. Ibid. an. 886.] ac ſæpè idem de hoc vocabulo in ea ſignificatione.

LICENTIATUS. Vide *Baccalaureus. Lyta*.

LICIATORIUM, lignum, ſeu axis, ſuper quem in telario involvuntur ſila texenda. [Haſtile autem haſtæ ejus erat quaſi liciatorium texentium, 1. Reg. cap. 17.] Licia enim ſtamina ſignificant aliquando. FR. Italicè *Subbio*, ſic italus poeta Franc. Petrarca, verſ. 201.

Perche delibrando hò poſto al ſubbio
Gran parte homai della mia tela breve.

Et verſ. 442.

Poi con gran ſubbio, e con mirabil fuſo
Vidi tela gentil teſſer Cleante.

LICIUM. FR. Civitas, & Provincia in Regno Neapolitano, quæ vulgò *Lecco* dicitur: [Tancredus comes Licii, qui apud Trojam cum quibuſdam aliis juraverat fidelitatem Conſtantiæ Uxori Henrici Regis Theuronicorum. Anonym. Monach. Caſin. in Chron. an. 1190.]

LIDA. Famula, [Si quis lidam alienam in conjugium ſociaverit, in lege ſalica, tit. 15.]

LIDO. Vide *Ledo*.

LIDUS, homo mediocris conditionis inter liberum, & ſervilem ſtatum, qui aliquo proprio fruitur, ſed cum obligatione alicujus ſervitii, ex *Laffen* Germanico verbo, quod colero ſignificat, cum ſit quaſi relaxatus. Ab aliquibus tamen ſcriptoribus habetur *Litus*, *Laxus*.

LIGA, italicè *Lega*, confederatio.

LIGANTIA. Vide *Ligius*.

LIGATURA. Vide *Annulus*.

LIGIUS, & *Ligia.* Vaſſallus, & vaſſalla, ideſt, ligatus, & aſtrictus. [Quod in coronæ ſuæ diſpendium Comitem S. Egidii in ligium hominem recepiti. Petrus Bleſenſis, epiſt. 153. Nam illa die filii Petri Leonis omnes ſimul humiliaverunt ſe ad pedes Domini Papæ, & facti ſunt homines ligii ejus, juraverunt ei ligiam fidelitatem. Idem epiſt. 320.] ſic in abſtracto reperitur *Ligantia*, ideſt, vaſſallagium. [Detestabile quippè eſt in Monacho, ut ſub quocunq; coloris habitu, honore, aut titulo poteſtatis habeat feuda, ſervos, & ancillas, homagia, fidelitates, atque ligantias. Item Bleſen. epiſt. 102.] FR. Gloſſa tamen in Clementina de Appellationibus, c. 2. §. Homo ligius, aſſignat aliquam differentiam inter *Ligium*, & *Vaſſallum*.

LIGNAMEN. FR. Lignum, vel navis. [Ut qui gloriantur nomine Chriſtiano, Sarracenis arma,

ferrum, & lignamina deferant galearum, lib. 5. decretal. tit. 6. c. 6. Et in extrav. Jo. XXII. de Judais, & Sarracenis, c. unico.

LIGO, *onis*. Vide *Fossorium*.

LIMBUS, frustillum serici panni, quod in parte anteriori, & posteriori Albæ, & in ejus manibus suebatur, de quo in dict. *Alba* dictum est. Vide *Lista*. *Peridyssis*. Limbus, idest, pars inferioris terræ. Vide *Libera*.

LIMENARCHA, *λιμεναρχος*. FR. Maritimi portus Praefectus, l. 1. & 2. Cod. Quæ res export. non debet. Ubi Accurhus perperam Custodem limirum, & terminorum Imperii exponit; nam si hæc vox fuisset latino-græca, ut ipse existimat, dici deberet *Limitaracha*. Hoc autem vocabulum compositum est ex binis græcis dictionibus, nempe *λιμνῆ*, idest, portus, & *ἀρχὴς* Princeps; sic Limita Apostolorum dicitur, Basilica S. Petri, quia ibi ad securos & operatos portus post laboriosam peregrinationem viatores perveniunt. V. *Portulanus*.

LIMINA. Vide *Confessio*, *Limenarcha*.

LIMNIOTA, *λιμνιστῆς*, *palustris*. FR. S. Georgii Monachi cognomentum, de quo mentionem faciunt Martyrol. Rom. 24. Aug. & Menolog. Græc. qui coronam martyrii pro cultu sacrarum imaginum obtinere meruit Nomen autem hoc græcum est *λιμνιστῆς*, idest, stagni, vel lacus habitator.

LINEA. Vide *Rochetum*.

LINEATOR, Mensurator, Geometra. [Quia secundum consuetudinem lineatoris fecerunt. Paulus Diacon. lib. 3.]

LINGUATA, ita cognominata est Athenarum Civitas propter ejus eloquentiam. FR. minime verò *Locutulejam*, *Blatronam*, aut *Linguacem*, ut Jo. Stephanus Menochius in ejus storcis, par. 4. centuria 7. c. 56. existimavit. Vide *Caupona*. De qua Civitate Tertullianus inquit [Athenis enim expertus Linguatam Civitatem, cum omnes illic sapientiarum, atque facundiarum caupones degulasset, lib. de anima, c. 3.] De gentium Doctore loquitur, de quo etiam Arator, lib. 2. in Act. Apostolorum ex Tertulliana imitatione cecinit.

Ingenis claras, & linguis Paulus Athenas
Ingreditur.

LINOSIIMA, ad investigandum significatum hujus nominis maxima difficultas est: Pallam enim Linosiimam, quam S. Silvester Papa Diaconibus concesserat, Gavatus putat fuisse manipulum; sed hic etiam Subdiaconibus communis est: ego tamen existimo fuisse stolam, quam Græci *Orarium* dixerunt, de quo suo loco; & quam ipsi super sinistram humerum deferunt, cujus anteriorem partem ad brachium revolvunt, ac pendentem relinquunt posteriorem partem; idem observant Carthuliani, sed hi latino ritu eam ad dextrum latus ligant, ac longiorem partem in brachio ad instar manipuli stringunt, quæ opinio antiquissima SS. Petri & Pauli imagine confirmatur, quæ ejusdem S. Silvestri Papæ fuerat, ac magna veneratione in Basilica Vaticana conservatur, in cujus inferiori parte idem Sanctus Pontifex est depictus, cū assistentia duorum Diaconorum Constantinum ba-

ptizans, Diaconi verò induti antiquo *Colobio*, à quorū sinistris humeris pendet stola, sive manica, quæ revera non alia esset, nisi *Linosiima palla*. Confirmatur secundo hæc nostra opinio verbis Rodulphi, prop. 23. ubi de hoc Silvestri decreto agens inquit [Ut Diaconi Dalmatica uterentur in Ecclesia, & palla Linosiima eorum læva regeretur] ergo stola est, quæ ad lavam antiquitus, tamquā in parte tunc, ut dictū est in dict. *Bulla*, nobiliori pendebat. Etymologia verò acutè ab aliquibus traditur ex græco *λινοςίμου*, idest, Lini stamen, fortasse ad differentiam stolæ, quæ lanæ staminis in illis sæculis erat. FR. Quod Palla Linosiima videatur fuisse Orarium, seu stola; ex eo conjectari posset; nam vestem illam talarem Medonū, quam Herodot. lib. 6. Xenophon. lib. 8. Plutarch. in Alexandro, Arian. lib. 4. & 6. *σολῶ* vocant. Q. Curtius, lib. 3. *Pallam* appellat, & Horatius Sarty. 2. Lib. 1. *pallam* pro fascia sumpsit, inquit.

Ad talos stola demissa, & circumdata palla.

Ut & Seneca in Troad. 25.

Cingat tunicas palla soluras.

Atque ut palla linosiima læva Diaconi tegeretur, nedū à Silvestro, sed etiā à Zosimo Papa ordinatū fuerat. Synonyma. Vide in dict. *Orarium*. *Stola*.

LINTEUM. Vide *Orbone*. *Manutergium*.

LINTRES. Vide *Chelandium*.

LIO, verbum græcum *λεῖω*, idest, lævigo, explano, polio, [Scit albarius tector, & tecta sarcire, & testoria inducere, & cisternam liare. Tertull. de Idol. c. 8.]

LIPSA, *λεψανον*, idest residuum, reliquia. [Prope Lipsana sacræ Virginis ire religiosum duxit. In vita S. Gundulæ. Erat namque cernere prope Lipsanas sacræ Virginis se admississe, & sub tanta protectrice à strepitu persequentium jam securū procubuisse. Ibidem.] FR. legitur etiam *Lipsanum* [Facta sunt encaenia apud Constantinopolim, & recondita sunt Lipsana Andree, & Lucæ Apostolorum. Paul. Diacon. lib. 16.] Vide *Reliquia*.

LIS. Litis expense. Vide *Delaturæ*.

LISTA, Fimbria, limbus, linea, quæ ex aliquo textili, seu acu picta, in vestium, &amentorum extremis partibus ornamenti gratiæ solet apponi, quæ Caplepinus, nescio quo fundamento, in dict. *Litanis* ineptè ait vulgū Litaniam appellare [Fecit super Altare majus vestè de fundato cum cruce in medio, & gammadiis, & in gyro listā de fundato unā. Anast. in Leone IV.] Ejus Synon. V. in d. *Limbus*.

LITANIA, *λιτανία*, Supplicatio, Rogatio, atque Processio. Differt à *Latania*. Vide suo loco. [Litania non tantum dici illam recitationem nominū, qua Sancti in adjutoriū vocantur infirmitatis humanæ, sed etiam cunctas, quæ sunt supplicationibus, orationes appellari. Valaf. de reh. Ecclesiastic. cap. 28.] Hinc Melitenfes *Lisi* vocant processionem. Litania major appellari solet illa, quæ fit in die S. Marci, à D. Gregorio instituta, dum Romæ grassabatur pestis, quæ *Septiformis* denominata fuerat. [Septiformis autem Litania id. dicta est, quod totius Urbis populus à Beato Gregorio in septē partes Decum deprecaturus divisus est. Pau-

lus Diac. lib. 3. de gestis Longobar. c. 25.] Idem confirmatur ab eodem Gregor. in epist. 34. Regist. lib. 11. indict. 6. ad Lucidum Episc. Leontinum, à Gregorio Turonensi in ejus historia, & à D. Antonino Florent. Archiep. tom. 2. tit. 12. c. 3. de S. Gregorio Magno, § 1. Quæ tamen litaniam per plures dies continuata fuit ab eodem Pontifice imaginem sacram Virginis Mariæ deferente, usquequò in transitu per Adriani molem vocem Angelorum audiverat *Regina Cæli*, &c. quibus ille respondit, *Ora pro nobis Deum*, qui meruit deinde Angelum Dei videre supra eandem molem in vaginam mitentem gladium, in signum cessationis pestis, iræque Dei. Sigonius tamen, lib. 1. affirmat prædictam cælestem visionem anno sequenti, dieque Paschæ accidisse, quo die Sanctus idem Papa in gratiarum actionem tanti memorati beneficii quotannis præfatam processionem ordinat, ut ex ejus Registro in indictione posita ad principium libri secundi colligitur, ubi sic inquit: [Solemnitas annuæ devotionis, filii dilectissimi, admonet, ut Litaniam, quæ major ab omnibus appellatur, sollicitis, ac devotis debeamus, auxiliante Domino, mentibus celebrare.] Est post multa ibidè tandem concludens, Litaniam ob memoriam prædicti accepti beneficii institutam fuisse, his verbis insinuat: [Tam de antiquioribus, quam de presentibus beneficiis pietati ejus, in quantum possumus, referre gratias mereamur.] Itaque prima Litaniam in mense Septembris pestis, imminente periculo celebrata est; sed annua deinde pro acceptis beneficiis commemorario in die S. Marci instituta fuerat, ut usque ad præsens per universalem Ecclesiã observatur, atque ex Aquigranensi II. Concilio colligitur, ubi sic in can. 10. habetur: [Ut Litaniam major more Romano ab omnibus in septimo Kalendas Maji celebretur.] FR. puto, quòd *Major* exinde dicitur, quia ad Majorem Sanctam Mariam progreditur, & minorem Litaniam dictam fuisse, quia ad Minorem Sanctam Mariam processio dirigebatur. Vide hic *Maria Virgo*. Item per Litaniam intelligitur quilibet concursus populi. [Ad hoc interdicatur his omnibus, ad Litanias faciendas, nocte, vel die profanis coire cõventibus. In decreto Arcadii, & Honorii Imp. in Cod. de Hæreticis, l. cuncti hæretici.] Quæ occasione minimè præmittenda est vulgi in advertentia, quod in Ecclesia S. Mariæ Ara cœli Romæ appellata vestigia Dææ Iſidis, quam superstitiosè Gentiles pedum tutelarem habebant, ibi pro S. Angeli, supra memorati, impressis vestigiis adorabant; ex ejus enim inscriptione clarè liquet. FR. In secunda impressione hujus operis habet *Adorantur*, quod in ultima editione Author scripserat *Adorabantur*; noluit enim ex modestia ejus laudis referre, tamen zelo Authoris Alexandri VII. faciliis recordationis in visitatione, quæ fecerat Ecclesiã, de hac erronea credulitate ab Authore cõmonefactus, dum ad Aram Cœli accessisset, oculos iterum voluit hoc inspicere, quod præ annoſa copia tabellarum votivarum fieri non potuisset, justè ratè exinde ut amoverentur tabellæ, quæ inscriptione occultabant (nam vestigia

solum conspiciebantur inſculpta, & invenit veram Auctoris relationem; inscriptio enim hæc sub relatæ erat *Dææ Iſidi*. Quare Papa mādaverat lapidè illum penitus aboleri, votivaque tabellæ auferri. Sed redeundo, unde sumus digressi, ab aliquibus Scriptoribus vocatur hæc *Processio nigra*, quia nigro tegumento cooperiebatur. FR. In Cõventuali Ecclesia Equitum Melitensium, ubi inferius sextis per annum solet fieri processio cum vero ligno S. Crucis, post solemne de eadem Cruce Missam, me adhuc puero memini, quòd in feriis sextis martialibus hæc processio fieri solebat facie fortius Cleti nigro velo contecta, an hæc fortasse universæ Ecclesiæ fuerat cõsuetudo, unde processio nigra dicebatur? Si verò Litanie majores in die Paschæ occurrerint, tunc ad diem tertium ejusdem octavæ transferri ordinavit Sacra Rituum Congregatio, sub die 25. Septembris 1627. ut fideles frequèntius interveniant, cū sic dies festivus, ac Missa de Rogationibus dicitur absque commemoratione Octavæ, cum violacis paramētis, & præfatione seriali Paschæ, atque ejus *Communicantes*. Item Litanie, quæ *Triduanæ* dicitur, id est, in triduo ante Ascensionem, quæ & *Minores* vocantur, à Sancto Mamerto, Viennæ Allobrogum Episcopo de an. 474. institutæ fuerunt, occasione Laporu infestationis, quod confirmatur auctoritate cujusdam Libri, cujus titulus *Sacerdotalis* dicitur, ubi describendo processionem Rogationum mentionem facit Laporu, qui in culmine hastarum ferebatur, his notis: [In aliquibus Ecclesiis solent portari dracones, & lupi super peticas ad denotandam causam, quare instituta fuerit hæc processio in tribus diebus Rogationum.] FR. Author hujus libri Sacerdotalis fuit Albertus Castellanus Veneris Ordinis Prædicatorum, qui Venetiis de anno 1560. per Joannem Variscum, & socios impressus fuit, & citata Castellani verba habentur in tract. 1. par. 3. c. 4. Præter quam quòd causam institutionis non refert, sed obscure insinuat, & non diffusè in dict. *Draconarius* egimus, cõvincitur errore ex Baronio ad annum 475. n. 1. & seqq. ubi manifestè auctoritate Sidonii ostendit Mamertum Viennensem Episcopum propter terremotum, aliaque cælestia prodigia Rogationes renovasse. Quod potius Concilium Aurelianense instituisse videtur, dum ait: [Rogationes, id est Litanias ante Ascensionem Domini placuit celebrari &c. de consecrat. dist. 3. can. Rogationes.] Quæ deinde Rogationes à Leone III. Romæ introductæ fuerunt. [Ipse verò à Deo protectus, & præclarus Pontifex constituit, ut ante tres dies Ascensionis Dominicæ, Litanie celebrentur. Anast. Biblioth. in Leone III.] Sed Jacobus de Vitriaco in sermone ser. secundæ *Rogat.* introductorem rogationum Liberium Papam facit. FR. Est quidem planè ridicula Hæreticorum nostris temporis opinio, quæ, quoniã Sanctorum suffragia acerrimè impugnare conatur, Epitomen proinde ex nostris profus Litanias decerpserat; de impressis Sanctorum invocationibus, atque pro Ecclesia, & pro Papa, rogationibus. Sed pro hæc sacrarum Observationum Reformatores seu Deformatores (ut verius vos appellem) à quibus semper contra Ca-

tholicas traditiones responsio illa à dura Casauboni cervice contra Baronii excogitata asseritur, nempe: *A principio non erat sic.* Eja nunc, ut dicaris exposito, hæc velle detruncata litania erat ne sic à principio? Sanè à vestra secta sectam illam fuisse, negare pudebit. Vestrum ergo telum ad omnia promendo paravi, quod *A principio non erat sic*: non est profecto (ut vocitatus) achilleum, dum crebro in jaçantem inflectitur. In quibus Rogationibus jejunari solebat. [Qui triduo omnes abstineant, & quadragesimalibus cibis utantur. Idem Concil. can. 39.] Sed jejunari deinde prætermisum fuit, ut sententiis Sanctorum Patrum conformaretur, jejuniū tempore Pascali minimè permittentium. Equitum tamen Melitensium antiqua regula jejuniadū statuit, quod etiam nunc ipsi observant. Ecclesia verò Ambrosiana, ut debite jejunari possit, has rogationes post Ascensionem celebrat. Andagavensis Ecclesie Clerus in processione feriaz quartæ Rogationum diversè ab aliis diebus incedit, in eo enim die Dignitates propè Crucem ambulant, quas sequuntur Canonici, & ultimò Clerici, quod fit ad denotandū in celesti patria novissimos futuros esse primos, ac primos novissimos, juxta Redemptoris effatum. Rogationes autem à Sancto Gallo Episcopo institutæ, de quibus agit Greg. Turon. lib. 4. c. 5. non sunt, quæ fiunt ante Ascensionem; nam in medio quadragesimæ celebrantur; sic etiã illæ, de quibus in Concilio Lugdunensi primo, quæ in mense Ne vembris ibi ordinantur. Item quæ statutz fuerunt in Gerundensi Concilio de an. 517. In Hispania diversæ etiã sunt, quia post Pentecosten ordinantur. Item *Kyrie eleison*, quod in Missa dicitur, etiã appellatum fuit *Litania*, ex eo quia supplicatio sit, ut suo loco dictum fuit; & ita in quibusdam M. SS. antiquis Ritualibus legitimus, quod in Sabato sancto dicebatur *Litania Septem, Quinque, Ternæ, sive Septenariæ, Quinariæ, Ternariæ*: id est, quia in illo die ad fontem baptismale *Kyrie eleison* primò septies, deinde quinquies, & ultimò ter proferebatur. De *Kyrie eleison* centies prolatum dictum etiam fuit suo loco. Item in ordine Romano reperitur hæc phrasis, *Imponere Litaniam*, quæ incipere *Kyrie eleison* significat. Hodie autè per nomen *Litania* non nisi invocationem Sanctorum, quæ Ecclesia uti solet, intelligitur, qui usus non fuit ante D. Hieronymi tempora, ut vult Valaf. de reb. Eccl. c. 28. Sed hoc in Ecclesia Romana intelligendum non in Neocæsareæ Ecclesia erat in usu antea, ut ex Epist. D. Basilii 63. colligitur. Advertendum insuper est, quod Litaniis à B. Pio Papa V. reformatis non possunt sine licentia Sedis Apostolicæ alii Sancti rituales addi, juxta responsa Sac. Rit. Congregat. ad Canonicos Regienses sub die 22. Martii 1631. data: inultò minus possunt Sancti non canonizati adungi. Bellarm. de Sancto. beatitud. c. 10. Quod nedum publicè, sed nec privatim docet Sanchez, lib. 7. c. 3. n. 5. sum. feri licet. Item Clemens VIII. decreto prohibuit anno 1601. ne impiantur, neve in Ecclesia canantur alie litaniæ, nisi consecræ de Sanctis, & de Beata Maria, quæ conjunctim *Litaniæ* dicuntur. De

Reliquo. Vide *Processus*. Quid dicendum sit in Litaniis majoribus tempore Sedis Vacantis, loco, *Ve Dominum Apostolicum*, & c. Vide *Apostolicus*.
LITHOPARIUS, ex grecis dictionibus *λίθος*, id est lapis, & *παριος*, insula hoc nomine appellata, quæ sæper lapidicina pretiosorum fuit [Juxta alias antiquas sex lithoparias superposuit trabes. Anast. Gr. III.] Sed in aliquibus Codicibus corruptè *Filoparias*, legitur.
LITHOSTROTOS, *λίθωστρος*, mulsivum opus, de quo dictum est in dict. *Gabbatha*. FR. quam artem à Grecis inventam fuisse, Plin. lib. 36. c. 25. affirmat, ita inquit [Originè habent eborata arte picturæ ratione, donec lithostrota expulere eam & c. parvulus ex testulis, tinctisque in varios colores.] Et inferius narrans, quando hæc ars Romam fuerat delata: [Lithostrota ex prave jam sub Sylla parvulus certè crustis, extat hodieque, quod in Fortunæ delubro Præneste] Dionysius Carthusianus mendose habet, *Lycostrosos* Hugo Cardinalis, & Glossa ordinaria interpretantur *Lithostrosos*, id est, *Judiciale*. At licet Lithostrosos erat ubi jus dicebatur; non tamen re vera hæc est nominis interpretatio; ut in dict. *Gabbatha* dictum est. Hoc opus dicitur etiam *Sarsorium*. Ennodius enim epigr. 91. cujus versus est [De martiribus opere Sarsorio] hos verulus composuit: Visceribus lapidum permixta lege coactis Naturam faciunt artificum studia. In solidi fractis riguerunt marmora membris, Partibus in crustam colligitur genius. Unam de variis speciem componere fistulis Qui potuit, saxum duxit in obsequium. Vide *Mulsivum*, *Sarsorium*.
LITIGIUM. FR. Lis, controversia. Bullar. Casuar. tom. 2. Constit. 21.) (Vide *Elisigatus*.
LITERA, FR. elementum alphabeticum: [Unius literæ defectus non vitiat scripturam; in decretal. de fide instrumentor. c. 11.]
LITERÆ, seu *Litteræ*, ep. Vid. *Syllabæ*, quæ apud Ecclesiasticos variæ sunt, id est, *Communicatoriæ, Canonice* seu *Pastificæ*. Baron. an. 142. n. 6. & 7. Item *Dimissoriales, Memoriales, Commonitorie, Synodice, Encyclicæ*, seu *Circulares, Catholicæ*. Ibid. n. 8. Item *Commendatitiæ* Vide in dict. *Chorepiscopus*. Itè *Confessorie* & *maçipiorum; Pastoriales*. Ibid. n. 9. *Apostolicæ, Brevis, Clericæ*, seu *Clericales*. Ibid. n. 10. *Tractoriæ*, seu *Tractatoria, Privatæ*. Ibid. n. 11. Itè *Festive*. Idè Baron. an. 263. n. 14. Item de modo scribendi, & sigillandi Ecclesiasticas litteras. Item Baron. anno 1179. n. 52. & 53. an. 253. n. 72. & an. 517. n. 20. & seqq. S. Cletus Papa primus in epistolis usus fuit illis verbis: *Salutem, & Apostolicam benedictionem*; quæ postea à ceteris Pontificibus adhibite fuerunt. Joannes Diaconus asserit D. Gregorium Magnum litteris apostolicis verba illa *Servus servorum Dei* adhibuisse, verumtamè eadem verba in initio tertiarum epistolæ S. Damasi Papæ ad Stephanum Archiep. reperitur. FR. Episcopus etiã isdem verbis in epistolis usus fuisse constat in inscriptione allata in fine dict. *Insula*. De litteris circularibus vide etiã can. non oportet, de consecrat. dist. 5. De litteris Dimissorialibus. Sufficit habere litteras folius

Episcopi, ubi Episcopus notus sit; sed in remotis Episcopis requiruntur quinq; sigilla. Glossa in canoniam, 2. qu. 3. Argumentum ex cap. 1. in extrav. de clericis peregrin. Vide *Diploma*. De litteris formatis. Vide *Chorepiscopus*. De litteris tractatoris, comendatitii, seu commissarii. Vide, l. si quis litteras nostras eod. tit. Vide etiam in dict. *Chorepiscopus*. De Titulis in litteris apponendis. Vide *Titulus*. Litteræ Pisanae. Vide *Pandecta*. De aliis litterarum generibus. Vide *Decretales*. *Paschales*. *Reverenda*. *Sdera*. *Suggestio*. *Syriaca*.

LITTERALIS SACRÆ SCRIPTURÆ SENSUS. Vide *Anagogia*.

LITTERATIM, Adverbium. [Mandato mihi, ut litteratim scriberem vobis: Fulbertus Carnot. Epist. 108.]

LITTERATURA. FR. idest, negotiatio. Ubi enim Psalmista ait [Quoniam non cognovi litteraturam, introibo in potentias Domini, psal. 70. Symmachus, & Genebrardus, legunt [Quoniam non cognovi numeros]. At Gelasius Papa vertit [Quoniam non cognovi negotiationes, can. sequens, dist. 88.] & in ead. dist. Palea in §. Quoniam, ubi aliqui codices habent *Negotiatores*, quæ negotiatio à D. Paulo *Ministratio damnationis* appellatur, ubi inquit [Nam si ministratio damnationis gloria est; multò magis abundat ministrerium justitiæ in gloria, 2. Corinth. cap. 3.] Sensus est comparativus, nempe, si negotiatio damnationis animæ, gloria est apud homines; multò magis gloriosa justitiæ, & virtutum negotiatio apud Deum: quam consequentiam ex præmissis infert supra ab eodem adductis, scilicet [Sufficiencia nostra ex Deo est, qui idoneos nos fecit ministros novi testamenti, non littera, sed spiritu: littera enim occidit, spiritus autem vivificat]. Hebræi enim & Græci per litteram, seu litteraturam computum intelligunt aliquando; nam apud eos litteræ alphabeti pro arithmeticiis figuris usurpantur, sic eundem Psalmistæ versum, [Quoniam non cognovi litteraturam, introibo in potentias Domini] Chrysostomus legit, [Quoniam non cognovi negotiationes. Vide can. ejiciens Dominus vendentes, dist. 89.]

LITTERATUS. FR. dicitur Clericus, seu Ecclesiasticus; [Ex parte tua fuit propositum, quòd nonnulli litterati terræ tuæ (habitu & tonsura clericali relicti) publicè ducunt uxores.] Et infra: [Ut tamen confueris justitiis, & debitis obsequiis te defraudent, tonsuram reassumunt abjectam. In decretal. de Clericis conjugatis, c. 9.] & ibi Glossa [Ex parte tua fuit propositum, quòd nonnulli litterati, quos nec habitus, nec tonsura clericos profiterentur, lib. 5. decretal. tit. 33. cap. 27.]

LITURGIA, *λεωργία*, hoc est publicum munus. Vide *Missa*. FR. Ideoque non semper significat *Missæ sacrificium*, quare in cap. 12. Concil. Sardicen. habetur [In Ecclesia ne alienus à communione videatur, conveniat, & officia divina obeat.] Ita in nupera edit. romana: græca tamen editio *λεωργειν* habet: ubi Zonaras sic notavit: [Liturgiæ porò nomine hoc loco, non *Scrorum cele-*
Hierolexicon Magri.

britatem, incruentique sacrificii oblationes; sed statas preces, & hymnos, qui solemnè more Deo concinuntur, intelligi oportet.] Quando verò PP. græci vocabulo *Liturgia* in significatione *Missæ* usi sunt, semper ut plurimum cum adjuncto *μυστικῆς*, vel *εὐχῆς*, idest mystica, aut sacra, usi sunt: sic Theodoret. in cap. 8. Epist. ad Hebr. inquit: [Cur novi testamenti Sacerdotes mysticâ Liturgiam, seu Sacrificium peragunt, &c.] Et Eusebius Cæsar. [Divinis cæremoniis & mystica liturgia sanctarumq; precatationum societate perfrui, lib. 4. de vita Constantini, cap. 71.] dixerat: quod etiam in can. 32. Trull. observatur, licet penes PP. latinos per *Liturgiam* *Missæ* sacrificiū absolute intelligatur, ut S. Ambrosii epist. 33. ad Marcellam soror. S. Aug. serm. 25 1. de temp. Alexandr. epist. 1. c. 4. Damasus in Pontifical. Leo Papa 1. epist. 81. cap. 2. Ennod. de Synod. arque Concil. Milevit. cap. 12. Agathense, cap. 2. 1. Roman. sub Symmacho in fin. LITURO, casto, cancello [Tunc certius te probasse reliqua gaudebo, si liturasse aliqua cognovero. Sidon. lib. 9. epist. 2.]

LITUS. Vide *Lidus*. *Plagia*.

LIVELLUS. Vide *Libellus*.

LIVORO, percussionibus lividum reddo [Me malo ordine ad saluti, vel (pro, &) livoravit, Marcull. formul. c. 3 1. Quasi nos nulla nianente causæ in via ad saliteris, & graviter livorassetis. Idè, lib. 1. c. 2. 8.]

LOBIUM, Porricus, ex *Lauben* germanico vocab. [Solut in quodam lobio cum Episcopo Spirensi & aliis duobus, scilicet, Camerario, & Dapifero suo remansisset. Godefridus S. Pantaleonis Monachus ad ann. 1203.] Vide *Porricus*.

LOCATIO, FR. cujus relativum est conductio [Per sola locationis instrumenta nec proprietatis, nec ad plenum possessio probatur: In decretal. de fide instrumentor. cap. 6.]

LOCULLUS, idem ac locus, & capsæ, seu theca. [Ipsū corpus sanctissimum sicut in anteriore traslatione ab Episcopis Rhemorū diocæseos integrū inventum est, & brando rubro involutū] & post pauca [Cum de ipso sepulcro in locello argenteo est transpositū. Hincmar. in Vita S. Remigii. Locellū etiam quendam, hoc est, capsam majorem, quæ à duobus clericis ferri solet. Flodoard. lib. 3. cap. 5.]

LOCULATUS. Vide *Locus*.

LOCULUS, angustus locus. Item pro seretro usurpatur, [Accessit, & tergit loculum, Lucæ, c. 7.] Item *Loculum*, ubi Sanctiorum corpora ponuntur; Anastas Biblioth. Item sepulchrum; hinc Zeno Veronensis in sermone de Lazaro, vocat illum *Loculatum*, idest, sepultum. Ac in numero plurali *marfupium* significat, quare in Evangelio de Juda dicitur: [Et loculos habebat.]

LOCUM TENENS. Vide *Servator loci*.

LOCUTIONIS instructuosa digressiones. V. *Nyssa*.

LOCUTORIUM, Monasterii locus ad loquendum destinatus.

LOCUSTA. Vide *Bruchus*.

LOGARIASTES, FR. *λογαριαστῆς*, officialis in aula græci, cui incumbat numerare milites, illisque solvere stipendia.

LOGICO, argumentor, discurre. [Aristotelico more logicat, Petrus Cellen. lib. 9. cap. 108.]

LOGISTRUM, & *Logista*. Vide *Logotheta*.

LOGIUM, λογιον, rationale, quia miraculosè futura demonstrabat, & quasi loquebatur, ac ratio cinabatur, ideoque Rationale etiam dicebatur [Vel qualiter Aron eam portat in logio. Greg. Turonen. lib. 3. cap. 1.]

LOGOGRAPHUS. FR. λογογραφος, ratiocinator, calculator [Logographi, vel Tabellarii in ff. l. 50. tit. 4. leg. 18. §. 10.] Item orationis scriptor.

LOGOTHEA, λογοθέτης, Cancellarius à Niceta interpretatur, potius verò calculatorum significat, ex vi nominis, quem Symmachus *Discusorem* appellat inquitens: [Nemo fiat discussor aliter, quam ex iussione Principis, lib. 4. cap. de discussionib.] Itaque duplex erat Logotheta, Ecclesiasticus, & Palatinus. FR. λογοθέτης, latine Rationalem proprie sonat *λόγος ἡ τίθημι*, idest à positione, seu redditione rationis; unde Rationalis appellari posset, quo vocabulo usus est Lampridius in Maximino inquitens [Hic per rusticam plebem interemptus est, sed cum per eos qui Rationalem in honore Maximini defendebant &c.] In Sicilia, & in Regno Neap. Rationalis Dignitas adhuc in maximo honore viget. Officium igitur Logotheta à rationibus exigendis ita dicebatur. [Logotheta præest discutiendis & conscribendis rationibus, tam eorum quæ redduntur ab iis qui sunt ex plebe, quam ex Principibus. Codinus Cypriol. de Off. Const. Palat. in 2. pentade] Licet etiã Cancellarium interpretari posset. [Quod & latina voce appellatur Cancellarius, græcè autè dicitur Logotheta. Nicet. in Man. Comeno. lib. 7.] Apud Athenienses Logistæ dicebantur.] Logistæ vocabantur, qui referendis rationibus obnoxios ad populū ducebant. Erat autem & quidam Logistarum magistratus. Ulpian. in Orat. Demost. de falsis legat.] & clariùs Harpocrat. & Suidas. [Logista erat magistratus, ita ab Atheniensibus appellatus. Sunt autem Logistæ decem numero viri qui rerum culpas expedientes, pœnas exigunt intra dies triginta, quando magistratu funguntur Principes; Logistria verò sunt curiæ, seu prætoria Logistarum.] Logista idem erat ac Rationalis [Primum enim Senatam Areopagiticum apud Rationales rationes referre jubet, eumque; qui illic tristis, ac severus, rerumque; maximarum dominus est, sententiis vestris subjicit, Æschin. Orat. in Cresiphontem.] Itaque apud Græcos deinde Logotheta, seu Rationales varii erant [Rationales secretorum, & judiciorum, factus insuper & cognitor, ac iudex limitis. Nicet. lib. 1.] Vide *Cancellarius*.

LOLIATUS, Lolio mixtus, [Ad Curiales redeo, in vigiliis non est ordo, non est ratio, non est modus. Apponitur Clerico, aut militi curiali panis non elaboratus, non fermentatus, confectus ex cervisæ fecibus, panis plumbeus, loliatus, & crudus. Vinum verò, aut acore, aut mucore corruptum, turbidū, unctuosum, rancidū, piccatum, vapidum. Vidi aliquando vinum adedò fœculentum

magnatibus apponi, quod non nisi clausis oculis, & confertis dentibus cū horrore, & rictu cribrari oportebat potius, quam potari. Cervisæ quæ in curia bibitur, horrenda gustu, abominabilis est aspectu. In curia propter frequentiam populorum, animalia venduntur, indifferenter sana & morbida, pisces etiã jam quatruiduani, nec tamen aliquid de pretio putredo, aut fœtor imminuit. Petr. Blesens. epist. 14.] Qui Auctor poterat liberè ex experientia loqui, cum per multos annos Aulam regiã Angliæ frequentasset. Dicitur etiam *Loliaceus* in eadem significatione. [Absurda aras, & loliaceos dimittis zizaniorum fructus in combustionem ignis. Antioch. hom. 48.] Vide *Zizania*.

LOLIUM. Vide *Zizania*.

LOLLARDI. FR. hæretici, idest, Dei laudatores, Odericus Raynaldus ad an. 1318. n. 44. ubi errore notatur Præteolus.

LONGI MONACHI. FR. dicti sunt Dioscorus, Aramonius, Euthymius, & Eusebius germani fratres Monachi in Ægypto, ita Georgius Episc. Alexandr. Vita B. Chrysof. apud Photium in ejus Biblioth.

LONGOBARDUS. Vide *Langus*, *Vvinili*.

LORDICO, curvatim incedo, ex græco vocabulo *λорδός*, idest curvus, quod gallicè etiam *Lourdant* dicitur. [Ceditur, pungitur, sustillatur, lordicat miser asellus. S. Benedic. de generib. Monachor. cap. 3. §. 2.]

LORICA. Vide *Clybanum*, *Halsberga*, *Hauberticum*, *Sofania*.

LORUM. Vide *Pallium*.

LOTOPHAGUS, vox græca *λωτοφάγος*, eum significat, qui fructum arboris *λωτός* comedit, de quibus apud Homerum his alludit D. Paulinus epist. 37. ad Jovium, dum ait [Quasi illos patriæ obliteratos de baccharum suavitate lotophagos, & Syrenarum carmina blandimentorum docentium cantus evita.] Aliqui putant hanc arborem eam fuisse quæ à Siculis *Legno Santo* appellatur.

LOXIAS, *λοξίας*, idest, ambiguus locutor, à verbo *λοξίω*, quod torquere significat; sic enim falsum Oraculum à D. Basilio Seleuciæ Episcopo appellatum fuit, dum ait [Quod oraculum, sive ut loxias ediderit, iudicio id accipientis committens, lib. 10. epist. 4.] de Apollinis oraculo loquitur.

LUCANICA. Vide *Fendica*.

LUCAR, præmium, & merces injusta: hoc cognomine à Tertulliano appellatum fuit caput Joannis Baptiste, quod saltatrici injusta merces fuerat. [Ipse clausula legis, & Prophetarum, nec Prophetes, sed Angelus dictus, contumeliosus cede truncatur in puellæ salticæ lucar, advers. Gnost. cap. 8.]

LUCERNA. Vide *Bimyxion*, *Gabbatha*, *Lucubrum*, *Myxum*.

LUCERNALES, psalmi. Vide *Vesperæ*.

LUCERNARIUM, in ritu Ambrosiano sic appellatur Responsorium, quod canitur ad Vesperas. Imò etiam à quibusdam Ecclesiasticis Scriptoribus Vesperæ recitandæ sic appellantur. Vide *Vesperæ*.

LUCIADA. Vide *Abfida*.

LUCIANEA, Sacræ Scripturæ translatio à S. Lucia-

no Martyre exposita, qua omnes orientales utebatur, ita ut à Græcis tanquam vulgior habetur, præcipuè in regionibus à Bizantio, usque ad Anriochiam, ita D. Hieron. epist. 107. ad Cromatiu.

LUCIFERIANI. FR. hæreticorum secta. [A Lucifero Smyrnæ Episcopo orti, qui Episcopos Catholicos, qui constanti persecutione perfidiæ Ariano- rum consentientes erant, & postea correcti in Catholicam redire elegerunt, damnantes, sive quod priùs crederant, sive quod credidisse simulaverant, (quos Ecclesia Catholica materno recepit sinu, tamquam Petrum post solum negationis) hanc illi matris charitatem superbè accipientes, eos recipere nolentes, ab Ecclesiæ communione recesserunt, & cum ipso Lucifero auctore suo, qui manè oriebatur, cadere meruerunt, can. Quidam autem hæretici, 24. qu. 3. [Hic tamen textus ex Isidoro excerptus varios errores continet; primò enim Luciferus non fuerat Smyrnensis, sed Car- litanus Episcopus; itaque pro Smyrnæ Sardiniæ ex Theodoro, lib. 3. cap. 5. restituendum est. Secundo ubi ait, instanti persecutione, Postillator in in hoc can. corrigi *Constantii persecutione*. Ter- tiò Luciferianos non fuisse hæreticos, sed schisma- ticos, satis probat Baronius An. 362. n. 213. & seq. n. 219. Nihil enim de fidei dogmatibus innovave- rant. Idem Baron. An. cit. nu. 220. &c.

LUCIFUGÆ. FR. Ita ex contemptu à Rutilio Nu- mianio gentili appellati fuerunt Monachi, lib. 1. itinerar.

LUCRO. Vide *Ambro*,

LUCUBRUM; lucernæ, vocabulum in antiquissimo Glossario M. S. in operibus Alcuini reperitum, quod apud Avenionensem S. Andream Monasterium conservatur.

LUDUS. FR. genus pœnæ, quæ duplex erat, nempe: *Ludus venatorius*, quando Reus cum feris dimica- re astringebatur: quod à Tertulliano *Sebola be- stiarum* in Apologet. c. 35. appellatur. Alius *Reo- rum ludus Gladiatorius* erat, quando, scilicet, cum gladiatoribus dimicare cogebantur. Ac in Cod. Theodos. similes pœnæ Christianis infligere prohibetur, lib. 9. tit. 40. ubi sic habetur: [Qui- cunque Christianus sit, in quolibet crimine de- prehensus ludo non adiudicetur.] Quæ sanctio valdè pia est; nam tales rei dimicando regulari- ter contriti inori nequeunt. De variis ludorum generibus. Vide *Cervula*.

LUIDO. Vide *Guido*.

LUGENTES, qui dicebantur. Vide *Hyemantes*.

LUNCHUS, græcum λύνχη, idest lancea. [In- cumbens, & requiescens super luncho, quo per- fossum est latus Christi, Tertull. de corona milit. cap. 11.

LUMINOSITER, clarè [Instinctu Dei, quod cela- verant, luminositer, & patillè proferebant. In vi- ta S. Eulogii mart.

LUNA. V. *Pandoxis. Panseleus. Noësiluca. Synelites.*

LUNATIM. menstruatim. Palatinum lunaticum man- sionis servitium ageret. In vita S. Eulogii m.] Invenitur etiam in eodem sensu, *Lunaliter*.

LUNULA, muliebris capitis ornamentum adinstar

plenilunii formæ. Chrysostomus existimavit, quod à Græcis *μυλωνος* dicebatur. Sed D. Hiero- nymus lunaris formæ numisma, quod in scemina- rum fronte pendebar, existimat fuisse, ut ad præ- sens numismatibus in capite pendentibus ornati orientales mulieres solent, de quo in meo itinera- rio ad Montem Libanum egi, deque hoc orna- mento D. Cyprianus ait, [Et crines, & cinciu- nos, & lunulas, & descriminalia &c. de discip. & habitu virg.

LUPANAR. FR. postribulum, & ganeum, ubi Me- retrices degunt. Aliquando pro consuetu feru- rum accipitur; nam in passione SS. Chrysanthi, & Dariæ habetur, [Dariæ verò in lupanar compul- sa, leonis tutela, dum in oratione defixa est, à con- tumelia divinitus defensa est] Vide *Virginal*.

LUPAX, lupinus. [Contemplatus S. Papa Marti- nus introeuntes testificari, subridens dixit: isti sunt testes? sic habet ordo? Erant enim primi in- gredientes nomine quidem milites; lupaces au- tem, & bestiales sententia.] Anast. Biblioth. in S. Martin. Papa & mart.

LUPERCALIA. FR. Quando, & quare introducta, & quomodo celebrantur. Vide Baron. an. 496. n. 29. & seqq. Superstitiosa festa, usque ad Anthe- mii Imperatoris tempora Romæ extabant, idem ann. 467. n. 2. à Gelasio tamen Papa sublata.

LUPUS, dicitur Laicus. Vide *Laicus*. Luporum si- gna, quæ in processibus ferebantur. Vide *Dra- conarius. Litania*.

LUSTARDIS. Aqua. Vide *Aqua Benedicta*.

LUSTRATIONES Gentilium. FR. quales erant apud Gentiles. Vide Baron. an. 324. n. 26.

LUSTRICI dies. FR. quales erant apud Gentiles. Vide Baron. in Appar. n. 92. Ultimum lustrum sub Vespasiano fuisse refert idem Baron. an. 76. n. 1.

LUTER, λυτήρ, vasis genus, FR. æneum mare in tem- plo Salomonis collocatum, de quo 3. Reg. cap. 7. quod Dionys. Carthuf. 161. art. 11. sic exponit [Dicitur luter, quasi lautus uter: quoniam mul- ram in se continebat aquam, vel luter à luendo, prout luere uno modo designat ablucere, quia in aqua illa abluebantur manus. pedesque Sacerdo- tum, prohibita jure, non obstante Senatorum li- cèt Christianorum resistentia. Idem anno 495. n. 27. & seqq. Quando celebrabantur, & alia. Vide etiam hic in dict. *Hypanse*.

HYDENEUS, mensis Januarii apud Gazeos. Vide Marcellum scriptorem vitæ S. Porphyrii in dict. *Epiphania*.

LYNRES, naves. Vide *Chelandrum*.

LYRÆ pars. vide *Magas*.

LYTA, λύται, solutor dicitur. Sicque verus Lyta nos- ter est Christus Dominus, qui pro peccatis nos- tris insestimabile sanguis lytum solvit, & mortis vincula resolvit. Sed Lytæ à Jurisperitis olim dic- ti, qui juris quaestiones solvendis erant idonei. Justin. de concept. digest.

LYTRUM, λύτρον, redemptionis pretium signifi- cat, à verbo Græco λύω, solvo, libero.

M

MACARIANA TEMPORA, dicta sunt illa, quando Macarius Consul à Constante Imperatore missus fuerat in Africam unà cum Paulo Consulari viro ad componendas fidei controversias inter Catholicos & Donatistas. Baron. anno 348. num. 16. 19. & 20.

MACARISMUS, μακαρισμός, beatitudo, & beatificatio; sic appellati sunt sacri hymni, quia in honorem beatitudinis Sanctorum canuntur.

MACEDONIANI. FR. hæretici à Macedonio Episcopo sic appellati, qui tertiam personam SS. Trinitatis negabant, 24. quæst. 3. can. 39. Quam à Patre, Filioque creatam fuisse asserbant, can. eos qui, 1. quæst. 1.

MACERUS, Sac. Apostolici Palatii officialis, qui Papam associabat in equitatione: [Quando duo ejus domicelli, seu maceri debent eum ducere per frænum equi. In Cæremonial. Davantriæ M. S.] Et alibi idem: [Servientes armorum, vel vocati Macerij habent præcedere Papam.] Hodie *Mazzerij* vulgò dicuntur.

MACHABEI, sic dicti sunt omnes Mathathæ Sacerdotis filii, viri fortissimi à Juda Machabæo, qui pro religione patriæ justum bellum gessit adversus Syros; nam in militari vexillo hos characteres ferebat MI. CHA. BA. J. & hæc verba designabant MI, CAMOCHA, BAELIM, JEHOVA? suntque verba cantici Moysis, [Quis similis tui in fortibus, Domine?] posita in Exodo c. 15. Hæc eruditio Rabbi Isaac Benschola à Sixto Senensii in lib. 1. ejus Biblioth. Sanctæ allata est.

MACHALUS, granarium sine tecto, sive acervus manipulorum spicarum ex *Mangels* germanica dictione: [Si quis spicarium, aut machalum cum annona incenderit. In lege falica tit. 20.] Alii tamen legunt *Macholum*.

MACHINOR, molo, seu mola frango, & tero. [Ex qua diversæ molæ in genuculo machinabantur aqua. Anast. Biblioth. in Adriano.] Sed in aliis Codicibus, & melius fortasse, *Macinabant* legitur. FR. dicitio in *Genuculo* in *Janiculo* denotat; nam ibi antiquitus erant plerimum molendinæ, pro qua re curiositatis lectorum gratia visum est hic ex Gruterò, pag. 426. nu. 6. apponere hujusmodi edictum, nempe. [Claudius Julius Aedius Dynamius. V. C. & Jul. Præf. Urbis. Amore Patriæ compulsus. Ne quid diligentæ deesse videatur studio nostro, adjici volumus, ut omnium molendinarum fraudes amputentur, quas subinde Venerabili Populo, atque Universitati fieri percipimus, quas in Janiculo constituit nostra præcepit auctoritas. Unde hoc programme universitatem nosse decrevimus. Frumenta quum ad hæc loca detulerint, consueta fraudibus licentia possit amoveri, primò pensare non differant, deinde postquam frugerint, propter fidem inte-

græ observationis adhibitis iisdem ponderibus agnoscant nihil sibi abstulisse licentiam fraudatorum, accipere autem secundum constitutum brevem molendinarum tam in Janiculo, quam per diversa loca præcipuum per modum unum nummos tres; ita quòd si quis eorum in clytra præsumptione farinam tradiderit postuladam, deprehensus, ut multa subijceat, & sustuari supplicio se noverit subdendum &c.] Ex quo colligitur in Janiculo fuisse molendinas, quæ deinde Belisarius in Tyberim transportari iusserit, hac occasione, ut Blondus Decad. 1. lib. 4. refert, inquires: [Gothi circa Urbem profecti aquæductus omnes interruperunt. Erant qui quatuordecim aquæductus mirabili opere effecti, per quos aqua in Urbem labebatur. Ea ex interruptione non tantum aquarum incommoda nocebant Romanis, quantum carentia pistrinorum. Nam ex eo aquæductu, qui ex summo Janiculo, quæ Transyberim defluebat, ut potè declivi, ac rapido, magna vis pistrinorum conficiebatur. Ex aliis quoque aqueductibus, quibusdam in locis eadem commoditas molendi fuerat instituta, qui tunc interrupti magnos obseffis difficultates asserbant. Adversus hæc incommoda Belisarius in hunc modum remedia excogitavit. Bini lembi parvo inter se distantes spatio tignis conjuncti, molas in medio continebant, quæ rapido fluminis cursu percitè volvebantur: funes verò ab utraque ripa, quammaximè intenti, lembos in flumine sustinebant. Hujusmodi lembos secus pontem, qui primus trans Tyberim fert, collocavit: post eos lembos, alios eodem ordinem posuit. Ne verò lites mittendo de superiori loco materiam, & ignem offitere lembis valerent; catenæ in flumine ad ipsum pontem objectæ omnem materiam excipiebant, exceptam autem homines ab utraque ripa dispositi auferebant, & adversus pistrinorum defectum, hæc optimè super provisâ: lembi enim pistrina largissimè suppleverunt.

MACHOMETES, pseudopropheta, & ejus secta. Vide *Acervus Mercurii*. *Basiliidani*. *Cerdoniani*. Item ex Manichæis sumptis falsum dogma prohibendi totaliter potum meri; nam illi asserbant vinum felleum esse diabolici. Vide *Hydroparastæ*. Eorum ritus. Vide *Calicula*. *Hemerobaptistæ*. *Hofstia*. *Nolarium*. *Oscillum*. *Tonsura*. Falsa assertio, quòd Machometes fuisse Nicolaus Diaconus tempore Apostolorum, sive Cardinalis S. R. E. & alia. Vide *Nicolaitæ*. Item alia de hac secta. Vide *Mahomeria*. *Mesquita*, Mahometanorum æra. Vide *Hegira*.

MACRÆNA, μακρæνα; porticus sive ambulacrum; ex græca dictione μακρῆς, idest [Macrænam Lateranensis palatii, quæ extenditur à campo ultra imagines Apostolorum. Anastasius Biblioth.] qui iterum habet: [Camera ipsius Macrænae.] Item reperitur in eadem significatione *Macrona*.

MACRIM. FR. Stagira Aristotelis patria. [Stagira monte, quem Macrini multi appellant. Georgius Logotheta in Chron. Constantinop.

MACROLOGIA, μακρολογία, prolixus discursus, seu locutio. *Idid.* c. 11. lib. 33.

MACTO. FR. divido, separo, seu punio, mortifico. [Jubemus experientia ræ, ut eum cum ipsa quoque adultera non differas mactare, & calvatos ab invicem separare, can. de Benedicto, 32. qu. 1.

MADIUS. FR. Majus mensis: [Ac etiam in Kalendis Madii, apud Torrighium de Cryptis Vatican. secunda impress. pag. 312.] & in Bullar. Catin. tom. 2. constit. 128. & 248. in data. Hoc anno mense Madii. Anonymi. Monach. Catinen. Chron. an. 1207. Hoc anno mense Madio Roffredus Abbas hujus loci mortuus est, *ibid.* an. 1209. Sequente mense Madii obiit Ludovicus inclitus Rex Siciliae, *ibid.* an. 1362.

MENIDIUM, græcum μενίδιον, hæculela piscis species, quem Italicè *Menola* dicitur. [Non enim manno labore fatigantur, quia nec tanta cura inter eos parandorum ciborum, vel coctionis impenditur, quippè qui maximè xerophagiis, vel homophagiis utuntur, & apud quos secta singulis mensibus porrorum folia, lapsana, sal frictum, olivæ, pisciculi minuti salitii, quos illi mænidia vocant, summa voluptas est. *Cassianus*, lib. 4. cap. 22.] FR. Melitenses *Sciurraf*, & Siculi *Minoli* hos pisces vocant: || Error est quorundam, qui ibi *Menominia*, sive *Menomia* transcripserunt: nam verè *Mænidia* restitui debet.

MAFORTES, & *Mafortium*. Vide *Maphorium*.

MAGA. V. *Incarminatrix*, *Pythonissa*, *Sortiaria*, *Stria*, *Tegularia*. Magus. Vide *Agyria*. *Hecatontarchus*, *Medicamentarius*, *Obligator*, *Pyro*, *Tempestarii*.

MAGAS, μαγας, pars lyrae, ubi resonant chordæ: [Et monochordi sonori magade reperies notas. *Petr. Diac.* in vita S. Victor. Papæ.

MAGI tres adorantes Christum. Vide *Stasse*.

MAGIA μαγεία. Scimus enim magiam elicere explorandis occultis carabolicis, & paredros, & pythonicos spiritus. *Tertull.* de anima, cap. 28.] Vide *Engastrimythus*, *Hydromantia*, *Paredrus*, *Pythonicus*, *Pytho*, *Rapsodomantia*. Vide etiam *Maga*.

MACELLUM. FR. pro macello, apud Torrighium de Cryptis Vatic. pag. 487. secunda impress.

MAGISTER. Vide *Leffor*. FR. titulus Magistri præfecturam significabat; ita dicebatur *Magister militum*, *Magister Curie*, *Magister Palatii Imperialis*, *Magister Justitarius*, & similia; sed deinde honoris gratia hic titulus *Magistri* concessus fuit doctoribus, ac tandem ironice pedagogis attributus est, & sic Ludi Magistri hi dicti sunt. Vide *Angelum* de Nuce olim Abbatem Catinensis Cenobii, nunc Archiepiscopum Rossanensem in ejus annotationibus Chronicae Catin. ad lib. 2. c. 58. n. 1057.

MAGISTER CÆREMONIARUM. Vide *Cæremoniarum Magister*.

MAGISTER GRÆCORUM, sic ab Amalar. Fortunato, c. 21. de Ord. Antiph. vocatus fuit Origenes. [De qua re quidam *Magister Græcorum* dicit. *hom.* 2. sup. lib. Numer.

MAGISTER SAC. APOSTOL. PALATII. Vide *Epistomonarcha*.

MAGISTERIA, Magistri dignitas, quam Hispani *Maistrasgo* dicunt. [Sume igitur Magisteria insulas dignitatis, usurus omnibus privilegiis, quos tuos habere consiterit decessores. *Cassiod.* epist. 12.

MAGISTRATUS, instructus, eruditus. [Accedit ad maritum alia Heva magistrata consilio serpentis. *Victor Uticen.* de persecut. Vandolica, lib. 1.

MAGISTRO, instruo, doceo. [Præterea jubetur omnibus Ecclesiis magistrare. In vita S. Adelard. Abb.

MAGISTRIANUS, agens Imperialis. [Interim repurgatur locus, venit magistrianus epistolas afferens Imperatoris. *Metaphrast.* in vita S. Porphy. Episc. Tunc baptizati sunt Beati Procellus, & Martinianus Magistriani Principes. In eorum Actis.

MAGNIDICUS, magniloquus.] Probet etiam mihi mulierem apud se prophetasse ex illis suis sanctioribus fæminis magnidicam. *Tertull.* lib. 1. advers. Marcion.

MAGNIFICAT. Canticum B. M. V. Vide *Canticum*.

MAGNUS CANON. Vide *Alipia*, *Dominica Orthodoxia*.

MAGNUS DOMESTICUS. Vide *Syncellus*.

MAGNUS INTROITUS. Vide *Depusatus*.

MAGOG. FR. Nonnulli Sacra Scripturæ Expositores valde hæsitant, quid per hoc vocabulum ibi significetur. Sed sciendum est, quod in Sac. Pagina dupliciter intelligitur; primò, nempe, in Genesi pro uno ex filiis Japheth. Filii Japheth Gomer, Magog &c. *Genes.* cap. 10.] sic etiam in 1. Paralip. cap. 1. Secundo loco intelligitur Regio ab hoc Japheth filio primò inhabitata, à quo nomen sumpsit. [Immitram ignem in Magog. *Ezech.* 39.] De eadem fit mentio in *Apocalyp.* cap. 20. Et Scythia intelligitur Josepho Heb. teste, qui sic inquit: [Magog verò Magozas à se nominatos instituit: isti à Græcis Scythæ sunt appellati, lib. 1. *Antiq.* c. 11.

MAGONALE, & *Magonellus*. Vide *Manganum*.

MAGUS. Vide *Elymas*. Synonyma. Vide *Maga*.

MAHOMETUS. Vide *Machometes*.

MAHOMERIA. Templum Turcarum, quod *Moschea*, & *Meschita* vulgò dicitur. [Legatus de maxima Mahomeria Civitatis fecit Ecclesiam. *Marth.* Paris. in hist.] Vide *Mesquita*.

MAJOR DOMUS. Vide *Dominicadus*, *Syncellus*, *Vicedominus*.

MAJOR S. MARIA. Vide *Maria Virgo*.

MAJORENSES, Sacri Palatii Apostolici prætoriani equites, qui à Cencio Camerario *Stimulari* dicuntur, id est, calcæribus nuntii; eos existimo esse, quos nunc *Lancie spezzate* Italicè appellatur. FR. vel eos fuisse crediderint, qui Equites aurati, & Italicè *Cavalieri dello Speron d'oro* nuncupantur, quos Papa decorare solet.

MAJORISSA, Abbatisa, [Septem, & dimidium à Tescia

Tescia Majoriffa. In quadam Bulla Eugenii Papæ,] in qua aliqui mendosè transcripserunt *Dimidium* pro *Dimidium*.

MAJUMA, festum, græcè *Μαῖμῆς*, à Majo mense, idè quod in ejus Kalendis celebrabatur, quod permittum fuit ab Imp. Arcadio, & Honorio, dummodo honestè celebraretur. [Clementiæ nostræ placuit, ut Majumæ provincialibus lætitiæ reddatur; ita tamen, ut servetur honestas, & verecundia castis moribus perseveret. Cod. Theodos. lib. 15. tit. 6.] Quod post quadriennium, propter inhonestatis abulum, denuò ab eis prohibitum fuit: Ludricas artes concedimus agitari, ne ex nimia harum restrictione tristitia generetur. Illud verò, quod sibi nomen procax licentia vindicavit, Majumam, fœdum, atque indecorum spectaculum denegamus. Idem Cod. Theodos. ibid.] & tandem damnatum fuit à Synodo in Trull. can. 62. de qua inhonesta celebratione. Vide Baron. an. 399. n. 27. 28. & 29. FR. in honorem Castorum celebrationem hanc fuisse institutam putat Lipsius, in lib. 11. Annal. Taciti. Sed festum Castorum in mense Julii celebrabatur, teste Dionysio Halicarnasæo, qui lib. 6. sic ait: [Romæ multa extant monumenta, cum ipsa æde Castoris, & Pollucis, quam in foro Pop. Rom. ædificavit in eo ipso loco, ubi visæ fuerunt illorum imagines &c. tum etiam magna sacrificia, quæ quotannis Pop. Rom. per primarios equestris ordinis viros Idibus Quintilibus peragit, quo die bellum hoc feliciter est confectum.] Quintilis enim mensis quintus est post Martium, qui apud Rom. primus erat. Ovid. Fast. 1. & 3. Vide hic in dict. *Martius* Quintilis mensis Julius dictus fuerat. Cic. epist. ad Atticum, lib. 14. Suetonius in Cæsare, & Macrobi. Satur. lib. 12. Festa autem, quæ in mense Majoris fiebant, erant in honorem Majoris Mercurii Martis, vel Majorum. Ovid. Fast. 5. sive *Argeorum festa*, de quibus Dionys. Halicarn. lib. 1. c. 4.

MAJUSCULUS, canonicis dignitas in Cathedrali Ecclesia Januensi, quæ cantoris dignitati aliarum Ecclesiarum correspondet; nam curam habet de chori cantu, ut de Cantore dictum est, in dict. *Cantor*.

MALACHINUS, moneta species, quæ septem solidos continebat: Davantria in ejus m. s. Cæremoniæ. Ab aliis tamen *Melechinus* dicitur, quæ secundum etymologiam Arabicam *Melchi* duo significat, idest, Græcus, & Regius; forsasè regia dicebatur hæc moneta; sicut Hispani eorum moneta *Real* appellant.

MALAGMA, *atis*. FR. græca dictio *μαλαγμα*, & significat emollitivum fontem. [Ecce enim neque herba, neque malagma sanavit eos. Sapient. c. 16.]

MALDRUM, mensuræ genus. [Portarius centum libras suas recipiens, non ex eis vineas, vel agros; sed totidem maldra siliginis apud Confluentiam comparavit, quibus satis sufficerent usque ad messem pauperes sustentavit. Cæsar. lib. 4. c. 66.] ex germanico *Malder*, idest, modium.

MALEDICTIO PESSIMA, de qua 3. Regum, c.

2. quæ ab Hebræis *Nimerezeret* dicitur; quinque enim verba contumeliosa continebat, quibus arrogante Semei impropertus est David [Qui maledixit mihi maledictione pessima. Ibidem.] Nam prima litera Nun, *Noef* designat, idest, Adulterum; secunda Mem, *Moabitam* sonat; tertia Resc, *Rasa* denotat, nempe, Impius; quarta Zais, *Zara* significat, scilicet, Leprosus. Quinque Tau, *Teoba* exponit, idest, Abominatum. Utrum, & quando maledicere liceat. Vide *Subtilitas*.

MALEDICTUM. FR. pro maledicendo, can. oportet, 20. quæst. 2. ibi Glossa.

MALILOQVUS, maledicus, detractor. Apud S. Maximum, hom. 1. de jejunio.

MALINCA, & *Malina*. Vide *Ledo*.

MALLARE. FR. trahere, compellere in judicium, s. si quis aliquid, de præjudiciali actionibus, & ibi Glossa. Vide *Admallum*, *Mallum*.

MALLENSES. Vide *Admallo*.

MALLONES, vellus, coma, ex græco *μαλλός*, idest, lana, coma, offerrebantur in signum subjectionis paternæ. Vide Baron. an. 684. n. 7.

MALLOTA, *μαλλοτή*, lanæ vestis, quam Arabes *Malluta* vocant, ex græco vocabulo *μαλλός*, idest, lana.

MALLUM. FR. Judicium, tribunal. [Si quis ad mallum legibus monitus fuerit, & non venerit, si eum sunnis non detinuerit, XV. solid. culp. judicetur, in Capit. Caroli Magni, lib. 3. cap. 45.]

MALLUM PUBLICUM. FR. locus eo tempore ad judicium deputatus, s. si quis cum altero, de testibus, & l. ibi juramenta, qualiter quis se defendere debeat. Unde *Ad mallum venire*, idest, ad judicium venire significat, l. ut nullus, de armis ad placitum non portandis.

MALUS, absolutè Dæmon intelligitur. Vide *Dæmon*.

MAMBURGIUM, *Mandiburdium*, *Mandeburdum*, & *Mandiburnium*, patrocinium, cura. [Omnibus, ut monuisti, legem, justitiam, & rectum mamburgium auxiliante Deo servate. Guliel. Paradisi. lib. 1. Annal. Burgundior. Unus aureus persolvatur Romæ quotannis, ut Cœnobium sub Romanæ Ecclesiæ mandiburdio, & majestate fecurum semper stabilizatur, & defendatur. Tritheim. pag. 88. Providendum est regiæ majestati, ut monasteria; quæ ab hominibus Deum timentibus in sua proprietate constructa prædecessores illius causa defensionis, & mandeburdi susceperunt, ut libera libertate, spe remota, hæreditaria de illorum propinquitate ibidem religio observetur. Synod. Melden. cap. 41.] Item reperitur *Mandeburdes*, idest, protectio; [Volumus, ut Ecclesiæ, & causæ Dei, & Episcopi, Dei homines Clerici, & Monachi, & Nonnæ ralem mandeburdem, & honorem habeant, sicut tempore Antecessorum nostrorum habuerunt. In Synod. Confluentiæ, ubi acta est pax inter Carolum, & Federicum Reges.] Item reperitur *Mamburno* verbum, quod patrocinare significat. [Qui quasi pueros mamburnire videbatur. In vita B. Ivette.]
Item

Item *Mamburgius, Mamburnus, & Mandiburnus* pro Patrocinatore, Advocato, seu Defensore; quæ omnia hæc vocabula ex theuronicis dictionibus videntur composita, nempe, *Mundi*, idest, os, & *Bahr*, scilicet, pronptus; nam pronptum os ad loquendum pro clientum defensione habere debent Advocati, & Patrocinatores. FR. in Bullar. Casinen. scribitur *Mundiburdium, & Mundiburdum*, quod privilegium, defensionem, & protectionem regiam, seu imperialem denotat: [Si quis verò hoc nostrum mundiburdum violare tempra verit & c. Bullar. Casin. tom. 2. constit. 62.] Idem vocabulum habetur Constit. 38. 48. 63. 84. 89. 90. 96. 120. & passim, ibidem tom. 2.

MAMMONA, vox Syriaca *Mammon*; idest, divitiarum, seu Divitiarum Deus, alii Dominum perversum interpretantur. [Non potestis Deo servire, & Mammonæ. Matth. 6.] Alii verò etymon trahunt ex verbo *Jana* hebraica, quod vim inferre significat; nam dives res alienas sibi violenter appropriare solet. Sed Hieronym. epist. 15. inquit: [Mammona autem non Hebræorum, sed Syrorum lingua, divitiarum nuncupantur, quòd de iniquitate collectæ sunt:] & Augustinus, lib. 2. de ferm. Dom. in Monte, c. 14. ait: [Congruit & punicum nomen; nam lucrum punicè Mammon dicitur.] Alii tandem hoc nomen superiorem cujuslibet rei significare docent, juxta hebraicam dictionem *Mamon*; sic Kabalistæ hebræi quatuor Angelos, qui quatuor mundi plagis præsident, Mammonas appellant. Sed re vera *Mammonam* divitias tam licite, quàm illicitè acquisitas significare puto, ex eo quia de malè acquisitis divitiis loquens Christus, subjungendo ait: [De mammona iniquitatis.] FR. Glossa tamen, in can. sic non sunt, 3. q. 4. Mammonam iniquitatis pecuniam per sollicitudinem acquisitam, seu iniquitatis, idest, inæqualitatis exponit.

MAMMOTREPTUS, græcè *μαμμοτρεπτος*, mammis diutius nutritus, idest, infans. [Si attendis adhuc hominem, & eum quæris imitari, & ex illo pendere, & adhuc lacte vis nutriri, & fles mammotreptus, quales sanè dicuntur pueri, qui diù sugunt, quod non decet. D. Aug. in Psalm. 30.] Romæ *Mammuciatu* dicunt.

MAMZER. Vide *Manzer*.

MANA, græcè *μᾶνα*, idest, mater. [In stuporem versæ mulieres mana, mana clamabant. Luitprandus in legatione.]

MANAPIATUS. FR. Hypothecatus, l. si quis comparaverit, de præsumpt.

MANCIPIARE EFFECTUI, exequi, phrasis Gregoriana. [Cuncta quæ in hujus præcepti pagina continentur, effectui mancipare festina. D. Greg. in Regist. lib. 1. c. 71.]

MANCIPES. Vide *Mancipium*.

MANCIPIOLUM ECCLESIAE. FR. hoc est parvæ possessiones, can. castellas, vel mancipiola, 10. qu. 2. & can. si Episcopus, qu. 3.

MANCIPIUM, furnus. [Et animal portans siliginem à mancipio. In vita S. Jo. Eleemos. cap. 2. I.] Quare *Mancipes* dicuntur Pistores, seu furno-

rum, & macellorum universitatis conductores. [Erat ab initio in Urbe Roma domus ingenti magnitudine fabricata, in qua panis ferebat, horum mancipio tempore precedente pistrina publica latrocinia esse fecerunt. Paul. Diac. lib. 13. Hist.] Quare corrigendus est textus, in l. unica, Cod. de pistoribus, lib. 11. ubi perperam dictione *Mancipis* pro mancipibus habetur, quod etiam Brissonius notavit. FR. *Mancipium* servum propriè significat, qui à domino suo pro ejus anima Deo, & Sanctis ejus in Ecclesiæ servitium obtulit, c. 3. & 4. lib. 3. decretal. tit. 19. de rerum permutatione, & can. si quis de servis, & seqq. 12. qu. 2. Item dicitur de subditis: [Eadem scilicet ratione præcipimus, ut Ecclesia, quæ usque ad decem habuerit mancipia, super se habeat Sacerdotem, quæ verò minus, aliis conjungantur, can. unico, 10. quæst. 3.]

MANDATUM. Vide *Dogma*. FR. dicitur etiam pedum lorio, quæ fit in feria quinta Cœnæ Domini. [Ablutioni, & mandato interesse tenetur Succentor Ecclesiæ nostræ. Hugo Parisien. Decanus.] Dicitur ira, quia Christus quem admodum fecerat, ita à suis fidelibus fieri mandavit.

MANDATARIUS. FR. commissarius, & pro homicida, cui cædes commissa est, etiam accipitur. [Is qui mandat aliquem verberari (licet expressè inhibeat, ne occidatur ullatenus, vel membro aliquo mutiletur) irregularis efficitur, si mandatarium fines mandati excedens mutiler, vel occidat, c. 3. de homicid. in sexto.]

MANDEBURDIUM, *Mandeburdum, Mandeburdes, Mandiburdium, & Mandeburdus*. Vide *Mamburgium*.

MANDO, haud jubeo, sed mitto significat, quod Italicè etiam *Mandare*, idest, mittere dicitur. [Instructam huc debetis mandare personam, ut causæ qualitas trutinata sine vestra possit invidia terminari. D. Greg. in Regist. lib. 4. c. 61.]

MANDRA, *μάνδρα*, spelunca, cubile, caula. Hinc metaphoricè pro monasterio dicitur. [Divinus Daniel veniens ex mandra Simeonis. Theodor. Anagnosta Ecloga 1.] In eadem significatione hoc vocabulo usus est Aldhelmus de Sancto Babyla agens, in tract. de Virgin. cap. 7. inquires: [Mandras Ecclesiæ adversus truculentam tyrannorum rabiem solertia pastoralis tuebantur.] Ideò Archimandrita superior Monasterii, & Monachus *Mandrita* dictus est, ut suis locis notatur.

MANDRAGERONTES, græcum vocabulum *μάνδραγοντες*, stabularii in aula Constantinop. [Haud quaquam hæc vestis fieri potest, cum penes nos obolaria mulieres, & mandragerontes his utantur. Luitp. in legatione.] FR. hic tamen sensum esse puto de mulieribus, quæ inhonestum quæstum exercent, dum ibi dicitur *Obolaria mulieres*: Turcæ enim qui multis Græcis, ac Arabicis vocabulis utuntur, Meretricem ex græco *Mandra*, & arabico *Kabbe* vocant.

MANDRAGORA, *μάνδραγορα*. Est herba valdè sporifera, quæ (ut aliqui putant) juxta mandras, seu circa speluncas provenit. Ejus radix est

est figura humana efformata, & quidem masculina, aut foemina: & inde à plerisque vocatur *ἀνθρωπομορφος*. Nam *ἀνθρωπος*, est homo, & *μορφή*, figura, forma. Hinc Isidorus, lib. 17. Orig. c. 9. ait: *Mandragora dicta, quòd habeat mala suaveolentia. Hanc Poeta anthropomorphon appellans, quòd habeat radicem formam hominis simulantem.*

MANDRITA, Monachus. Vide *Archimandrita*, *Mandra*.

MANDRAS, græcum vocabulum *μάνδρα*, sive *μαντήριον* mantum, seu cappam græcorum Episcoporum significat, quæ est aperta ex parte anteriori, atque talaris, & circa collum crispata nigri coloris, fericis rasis rubris, albisque virgata ad instar fluminum serpentum, quæ prædicationem significant, juxta illud Christi effatum [Flumina de ventre ejus fluent aqua viva]. Coloris autem rubescens, & albescens sanguinem, & aquam de latere Christi in Cruce emanatos designant. Gregoras, lib. 6. c. 1. Habet ulterius ad quatuor latera hæc cappa totidem frustra quadrata colorum diversorum applicata, quæ quatuor Evangeliorum librum denotant. Papa marutinum solemniter celebraturus, & in aliis peculiaribus functionibus solet uti manto aperto, quod à Cencio Camerario *Mantum rubrum* appellatur. Mantum Imperiale à Valentino Imperatore Janni Archiepiscopo Ravennæ, & successoribus ejus concessum fuisse testatur Ughellius, tom. 2. Ital. Sac. in tract. de Ravennæ Episcopatu. Vide *Sticharium*.

MANERIES, modus, ab Italis *Maneria* dicitur. [Maneries locutionis. D. Bernard. epist. 39.]

MANERIUM, mansio, seu habitatio ruralis [Civitates, Villas, Castra, & Maneria, quæ ad dotalium præfatæ Reginae spectare noscuntur. Innocent. III. epist. 5. lib. 3.] Reperitur etiam *Maneria* foemini generis in eodem significato. FR. [Quòd cum ipsi quoddam manerium cum pertinentiis suis &c. lib. 5. decretal. tit. 3. c. 15.]

MANGANUM, græca vox *μάγγανον*, quia utitur Paulus Diacon. lib. 21. bellicam machinam significat, qua violenter saxa aliaque materiæ jaculabantur. Sed diversimodè hoc vocabulum corrupte apud scriptores invenitur, nempe, *Manga*, *Mangum*, *Manganetum*, *Mangonale*, *Magonellas*, *Mangatella*, *Magonale*, *Magonellus*, *Monango*, *Monangon*, *Marga*, *Manga*, & similia.

MANGO, vagivagus, erraticus, vulgivagus. [Item isti mangones, & cogcioncs, qui sine omni lege vagabundi vadunt, per istam terram non finantur vagari. In constitutionibus Catoli Magni, lib. 1. cap. 79.] ex germanico vocabulo *Mangon*. FR. Inter Siculos adhuc extat memoria cujusdam famosissimi latronis, qui Benedictus Mangon dicebatur. De Cogcionibus. Vide *Coccio*.

MANIA, *μανία*, furor; unde *Maniacus*, furibundus. [Eum viderunt usque ad ostium syno-

di venientem, & inde ut maniacum redeuntem. Flodoard. lib. 3. hist. Rhemenis, cap. 13.] Vide *Manicheus*. Hinc Itali *Smania*, & *Smaniare* in eadem significatione dicunt.

MANICE. Vide *Chirothecæ*, *Yranto*. FR. significant etiam ferreas armillas, quibus rei vincuntur. [Ad alligandos Reges in compedibus, & nobiles eorum in manicis ferreis. Psal. 149. Vincit manicis pergent. Isai. cap. 45. Turè custodire, ac mancipare, ponendo etiam in compedibus, vel manicis ferreis. Clement. de Hæreticis, c. 1.] De quibus manicis sæpè Acta Sanctorum Martyrum mentionem faciunt. Vide *Columbar*. Item significant semimanicas. Synonyma. Vide *Brachialia*, *Epimanicion*.

MANICHEUS, hæresarcha natione Persa, à quo Manichæorum secta pullulavit, ac revera *Manes* appellabatur, quod in eodimote ad unationem significabat, ad denotandum ejus præsumptam doctrinam, qua sibi populos adunabat, & à veritate Catholica seducebat; sed eum Græci aliter per hoc nomen intelligebant, nempe *Furentem*; *μανία*, siquidem furorem significat, ut supra in dict. *Mania* explicatum fuit; hinc ejus sequaces nomen Manichæi mutarunt, id est, Manichæus, quod sonat *Mane*, nempe, congregationis, & *Chæum*, id est, defensorem. FR. De his hæreticis, deque eorum Auctoribus. Vide Baron. an. 170. n. 12. an. 277. n. 2. 3. De variis eorum nominibus. Ibid. num. 10. 17. & 42. Atque de illorum vitis, ac fallis dogmatibus. Ibid. num. 28. 29. Quibusque artibus propagati fuerint. Ibidem, num. 43. 44. Insuper præter aliàs hæreticas opiniones asseriebant duas universales naturas; unam, scilicet, bonam, aliamque malam, & quòd anima à Deo proveniebat tamquam à fonte; negabant veteris testamentum, & novum in partem admittere, 24. qu. 3. can. 39. & quia dicebant Christum esse phantasma, maie intelligendo errorem Discipulorum Christi, quando putaverunt illum esse phantasma, Matth. 14. & Marc. 6. id eò *Phantasmatici* à Prudentio in Apoth. Poem. 6. appellati sunt Manichæi, negantes verum corpus Christum habuisse, contra quos sic cecinit.

Est opere præterium nebulosi dogmatis umbram Prodere, quam tenues atomi compage munita

Instituit; sed cassà cadit, ventoque liquefcit

Affimilis, fluxu nec se sustentat inani.

Aereum Manichæus ait sine corpore vero

Protulisse Deum, mendax phantasma, cavampque

Corporis effigiem, nil contractabile habentem.

Vide *Acuanisa*, *Bema*.

MANICO, de manè accedere. [Et omnis populus manicabat ad eum in templo audire eum, Lucæ cap. 21. num. 38.] Apud Petrum Chrysologum mendosè *Mannicare* habetur, ubi inquit: [Quia tunc sol, ut manè faceret, mannicavit, & qui ante

ante noctem fugerat, nunc noctem prævenit fugaturus, ut reddat luci nox horas, quas terror Dominicæ Passionis invaserat, serm. 82.] FR. Porro erravit recentior Calepini Amanuensis in dict. *Manicare*, inquit: [Manicare per manum tenere. Item frequenter manere:] at se ipsum redarguit, dum immediate sequitur, dicens: [Sol manicat, radios emittere incipit:] Melius ergo ipse Calepinus in verbo *Manico* scripserat.

MANIFESTATIO. Vide *Ostentamen*. *Phanerosos*.

MANIFESTATIVA. Vide *Emphanistica*.

MANIO. Vide *Mannio*.

MANIPULUS, sacrum indumentum Subdiaconi. Antiquitus erat linteum, seu sudariolum, ad exergendum sudorem, vellacrymas, & Subdiaconus illum ferebat præcipue ad polienda sacra vasa; quare diversa nomina sortitus fuerat, nempe *Aer Brachiale*, *Brandem*, *Cinfficulum sacerdotale*, *Epimanicion*, *Facialis*, *Fanon*, *Linteum*, *Manica*, *Mantile*, *Orarium*, *Sudarium*, quæ omnia vide suis locis. Alludit ad funem, qua Christus in passione ligatus fuit, & moraliter deinde poenitentiam, & fletum, ut ex oratione. [Merere Dömine portare manipulum fletus & doloris:] liquet. Indui debet ita ut non excurrat brachii cubitum, Græci, & Maronitæ duos manipulos, unum, scilicet, pro unoquoque brachio gestant. Episcopo manipulus imponitur celebranti, facta jam oris confessione suorum peccatorum: [Deinde Subdiaconus ponit manipulum in sinistro brachio Pontificis super planetam. Ord. Rom.] Dicitur, *Super planetam*, quia in illis temporibus ea erat forma, quæ nunc Græcorum, ampla, scilicet, ut in dict. *Casula* dictum est, ita ut tegeret brachia. Diaconus, & Subdiaconus in vestiendis sacris paramentis Episcopum, dum illi comministrant, non debent habere manipulum in eorum brachiis: sed postquam ille jam indutus fuerit. Cæremon. Episc. lib. 1. cap. 9. Et hoc fit, ut expeditiones sint in administrando, atque in hoc etiam morale significatum affert Durandus, lib. 3. cap. 7. nempe: [Quod in tali obsequio non debent fructum querere temporalem.] Imò in sæculo Davantriæ Diaconus non sumebat manipulum, nisi quando canratum erat Evangelium, ut in ejus m. s. Cæremon. astruit. Manipulus nunquam in processibus ferri debet, nec ad Vesperas, quamvis pluviali indutus sit celebrans: ratio est, quia extra sacrificium lacrymæ, ac sudor abstergi possunt ordinario sudariolo. Contraveniunt Rubricis qui in processione festivitatis Corporis Christi manipulum portant.

MANITIA, in plurali, chirothecæ. Manicia, quæ nos peregrina lingua Vantos vocamus. In vita B. Philiberti. Vide *Chirothecæ*, *Guanio*, *Vyanso*.

MANNA. Vide *Escartis pluvia*, *Pansicus imber*. MANNIO, & *Manio*. FR. monéo, cito, denuncio in iudicium, l. si quis ad mallum, de his, qui ad placitum venire coguntur, & l. si quis de statu. eod. tit.

MANNINA, citatio, denunciatio: [Comites, ut

Vicarii, vel etiam Decani plurima, & sibi non venerint, compositionem ejus exsolvere faciunt, & quia prius per maninas veniebant, excogitaverunt quidam, ut per bannos venirent ad placita, quasi propterea melius esset, ne ipsas maninas alterutrum solverent. Hincmar. epist. 4. c. 15.

MANNITIO, & *Manitio*. FR. monitio, seu monitorium, citatio, denunciatio, l. si quis ad mallum. De his, qui ad placitum venire coguntur.

MANNITUS. FR. monitus, citatus, denunciatus, l. si quis ad mallum. De his qui ad placitum venire coguntur: [Ansgarius regia potestate ipsas obtinuit, non ad advocato meo ad mallum, ut publicæ se habent leges, pro rebus ipsi mannito. Hincmar. Laudunen. ad Rhenens.]

MANOCOSSIS, manu cussus, velumi numismata & similia. [Obtulit crucem de auro unam, habentem in medio manocossium. Anastas. Biblioth. in Leone IV.] & alibi idem *Mancossium* scripserat: [In auro solidos manocossos numero ducentos. In Adriano] id est, moneta, quæ etiam denominabatur *Mancussus*, & *Manucussa*, quæ Marca aliter dicitur. Vide *Marca*.

MANOSUS, & *Manussa*. Vide *Manocossis*.

MANOPERA, manuale opus. [De manopera in scuria battere nolunt, & tamen non denegant, quia manoperam debent. In Constit. Caroli Calvi, cap. 29.] Quid *Scuria* significet. Vide suo loco.

MANSELLUM, mansiuncula. [Excepta sellula manselli ipsius cappellæ. Hincmar. Rhenens. epist. 1.]

MANSSIONALE. Vide *Mansus*.

MANSSIONARIUS, residens in Ecclesiæ custodia. [Vade ad Abundium mansionarius, & roga illum. D. Gregor. lib. 3. Dialog. cap. 25.] Erat idem ac Sacrista: [Mansionarius dicitur custos, & conservator ædium Ecclesiasticarum, templorum, & altarium: item familiaris, & domesticus à mansione. Panvin. de interpretat. voc. obscur. eccl.] cujus synonyma. Vide in dict. *Sacrista*. In curia autem regia, seu Imperiali *Mansionarius* erat Præcursor, sive Prodromus, qui *Foriero* Italianè dicitur. [Inter quos etiam & mansionarius intererat, super ejus ministerium incumberebat, sicut & nomen ejus indicat, ut in hoc maxime sollicitudo ejus intentio esset, ut tam supra dicti actores, quàm & susceptores, quo tempore ad eos illo, vel illo in loco Rex venturus esset, propter mansionum præparationem, ut opportuno tempore præscire potuissent. Hincmar. epist. 3.]

MANSSIONATICUM. FR. hospitatio, & albergatio Regis, vel militum. Sigon. de Regno Ital. lib. 7. Bullar. Casinen. tom. 2. const. 40. 41. & 155.

MANSSIONARIUS. Vide *Mansus*.

MANSUETUDO. Vide *Misitas*, *Philochristia*.

MANSUR, Arabica dictio, idest, adjutus, auxiliatus; quo titulo D. Jo. Damascenus appellatus est, ex eo quia auxilio Beate Mariæ Virginis, in pristinum conjuncta ei fuit manus, quæ ab Iconomachis detruncata fuerat: longè itaque Bzovius æquivocavit, qui opera medica à Joanne Meste

composita Damasceno Joanni attribuit in lib. de medit. Sanctorum: confundendo, scilicet, cognomen Mansur cum cognomine Mesue.

MANSURA . FR. pro mensura, l. de mansuris, eod. tit.

MANSURNA DEA. Vide *Domiducus*.

MANSUM. Vide *Mansus*.

MANSUS, possessiuncula, terræ clausuræ. [Item mansos aliquos emit plusquam quatuor. Flodoard. lib. 2. c. 10.] FR. Mansum dici puto, idest, comestibile, ex Mando supino, quod *Mansus* facit; idèd hoc nomen substantivum, & secundum Græmaticos est quartæ declinationis, idest, *Mansus, mansus, mansui, vel Mansum, mansi, secundæ.* [Secundum canonicam auctoritatem, & constitutionem Domini Imperatoris Ludovici de ecclesiastico agro, & de manso, & de mancipiis, quæ ipse suis capitulis constituit &c. 23. q. 8. can. 23.] Ubi Glossa facit differentiam inter agrum, & mansum. [Oportet primum vos tam de invasis Civitatis, & Monasteriis, & mansis, quàm de reliquis generaliter rebus redinvestiri faciatis, 3. q. 2. can. 3. Sanctum est, ut unicuique Ecclesiæ unus mansus liber absque ullo servitio attribuat, can. sanctum, 23. q. 8. Sanctum est, ut unicuique Ecclesiæ unus mansus integer absque ullo servitio tribuatur, lib. 3. Decretal. tit. 39. c. 1.] & Glossator, inquit, quod: [Mansum vocat hic agrum, unde percipitur frumentum, & vinum ad Eucharistiam faciendam; de tali nunquam præstatur tributum, Cod. de Sacrosancta Ecclesiâ; licet mansus dicatur vulgari Italicorum quantitas terræ, quæ sufficit duobus bobus in anno ad laborandum. Ibid. Fridegiso Abbati trado mansum nostrum &c.] Hic in dict. *Condita* [..] Dicitur etiam *Mansum* [Dedit S. Benigno septem mansa cum sylva ibi adjacente. In chron. S. Benigni, ann. 1007.] Unde *Mansionale* dicitur habitaculum coloni, seu procuratoris agrorum. [Mansionale conabatur auferre. Flodoard. lib. 3. hist. Rhenens. c. 26.] Atque *Mansellum* mansi diminutivum. Vide supra. Item *Mansuarius* operarius in manso. Dicitur etiam *Massa* pro manso. [Qui misit suggestionem Serenissimo Constantino Principi, qui missum, & Responsalem Apostolicæ Sedis ad Sedem absolvit Apostolicam, & juxta quod Beatissimus Pontifex postulaverat, donationem in scriptis de duabus massis, quas Nymphas, & Formias appellant, juris existentes publici, eidem Sanctissimo Papæ jure perpetuo direxit possidendas. Anast. Biblioth. in Zacharia.] Vide *Submansor*.

MANTUM. Vide *Cappa Crocea, Mandyas*.

MANUALE BENEFICIUM. Vide *Distributio Canonialis*.

MANUALIS, strophium, sudarium. [Et quo precis suæ fidem faceret, manualement, quo oculos fuerat ligatus, in partes duas disceidit. In passione S. Montani.] Vide *Manuariolum*. In alio sensu. Vide *Enchiridion*.

MANUARIOLUM, strophium, sudarium. [Et in ætate habeant singula manuariola linea propter

sudores. In Reg. Magist. §. 27.] licet ibi corruptè habeatur *Mannariora*. Vide *Manualis*.

MANUS. FR. pro numero distributivo. [Quatuordecim manus, lib. 5. Decretal. tit. 34. cap. 10.] Et ibi Glossa. Item *Manus* arcum triumphalem significat: Nam ubi Vulgata habet, [Erexit sibi fornicem triumphalem, 1. Reg. cap. 15.] de eo, nempe, loquitur, quem Rex Saul exererat post victos Amalecitas: in textu hebræo legitur *Iad*, LXX. autem *χαιρ*, verterunt, quæ voces in utraque lingua manum significant. Solebant enim supra triumphalem fornicem manus figuram ponere in signum, quod strenua manu superati sint hostes, atque hos arcus ex variis frondibus solebant Hebræi construere. Hieronymus in traditionibus hebræicis. Vide etiam quæ diximus in dict. *Bahem*. Insuper Expositores intelligunt, loqui de fornicibus triumphalibus, ubi Salomon dixerat: [Dissipat impius Rex Sapiens, & incurvat super eos fornicem, Proverb. cap. 20.]

MANUS CARNEA. FR. Romæ vicus propè S. Marcum, in Roma Sacra Floravanti Martinelli, pag. 43. S. Manus carnea. Vulgò *Macel de Corvi* dicitur.

MANUS IMPOSITIO, seu elevatio. Vide *Christonia, Christina, Manutergium*.

MANUS MORTUA, dicitur Ecclesiastica acquisitio stabilium bonorum, quia non transferuntur bona Ecclesiæ, nec alienari possunt. [Ubi verò manus mortua interjacet, ad alia quælibet causa irrationabilis inventa fuerit, diligenter describatur, & ad nostram notitiam deferatur. Carol. Mag. lib. 4. de legib. Francor. Legibus magnæ chartæ sanctum est, ut nemini liceat dare prædialia Collegiis Monachorum, & legem hanc ad manum mortuam vocarunt, quod res semel data Collegiis Sacerdotum non utique rursus venderentur, velut mortuæ. Polyd. Virg. lib. 17. hist.] Vide *Amortizatio, Quindennium*.

MANUS, sive *Palmas suspendere*. FR. est signum lætitiæ. [Suspendis ad æthera palmis gratias Deogeneris. In epist. Bonifacii Episc. ad Zacariam Papam in tom. 3. Concil. pag. 428. edit. Venetæ de anno 1585.]

MANUTERGIIUM, linteum, mantile. [Ubi cum ventum fuerit, & Episcopus sedem petierit, accedant duo Accolyti cum manutergio, & genuflexi ante eum totum illi sinum cooperiant, ne lavans manus, aquæ casulam aspergat. Ord. Rom.] Et de subdiaconis in eorum ordinatione Isidor. lib. 2. de Eccles. off. cap. 10. inquit: [Hi igitur cum ordinantur, sicut Sacerdotes, & Levitæ manus impositionem non suscipiunt: sed patenam tantum, & calicem de manu Episcopi, & ab Archidiacono scyphum aquæ cum aquimantili, & manutergium accipiunt.]

MANUTHIA, *manuthia*, boleti per terræ exaltationes producti. [Cum nos autem aliquando colligeremus alimentum in solitudine: id verò erat, quod vulgò solet nominari manuthia. In Vita S. Euthymii.]

MANUTUS, qui magnas manus habet. Glossa Isidor.

MANZER, Nothus, spurius, vox hebraica *Mamzer*, per quam hebræi solum spurium ex adulterio procreatum intelligunt; sed penes Latinos intelligitur quilibet nothus. [Opes opibus cumulant non sibi, sed nepotibus, quos educaverunt, vel quod deterius est, manzeribus, quos de concubinis suis susceperunt. Petr. Blesens. serm. 42.] FR. In lege tamen canonica distinguitur *Manzer* à *Spurio*, & *Notho*; [Illo discretionis adhibito moderamine, ut inter nothos & manzeres, naturales & spurios distinguatur, lib. 1. decretal. cap. Nisi cum pridem, de renunciacion. [Ubi inquit Glossa [Manzer propriè dicitur de scorto natus: Spurius de Concubina: Nothus de altera.] Et affert sequentes versus.

Manzeribus scortum; sed mœcha nothis dedit ortum,

Ut feges à spica, sic spurius est ab amica.

Dant naturales, quæ nobis sunt speciales. [Non ingrediatur manzer, hoc est, de scorto natus in Ecclesiam Domini usque ad decimam generationem. Deuter. cap. 23.] Aliqui ex hoc vocabulo nomini Hispanico *Manseto*, quod juvenile in significat, etymon deducunt, sed errant; nam ex gothico arabico hoc nomen provenit, scilicet, *Man*, idest, homo, gothicum, seu saxonicum; & *Sebi* vel *Sabi* arabicum, nempe, juvenis.

MAPHORIUM, angustum pallium, quod in Monachorum collo pendebat. [Maphorium fasciale, idest, angustum pallium, quo utuntur Monachi, collum pariter, ac humeros tegens. In Gloss. Arabico-Latin.] à Cassiano verò *Mafortes* dicitur [Post hæc angusto pallio, tam amictus humilitatem, quam vilicatem pretii compendiumque sectantes, colla, atque humeros tegunt, quod mafortes tam ipsorum, quam nostro nuncupatur eloquio, de habit. Monach. lib. 1. cap. 7.] Idem que Cassianus: [Quos ita novimus omni ex parte nudos existere, ut præter colobium, mafortem, caligas, melotem, & psithrium, nihil amplius habeant, lib. 4. de instit. cap. 13.] Igitur erat ad instar scapularis, quod vulgò *Pazienza* dicitur, ex dictione græca *Μαζιον*. Invenitur in eadem significatione *Mavories*, quod tamen Isidorus velum, quo nuptæ regi solent, esse putat, in signum virilis subjectionis, sic inquires [Vocatum autem mavortem dicunt, quasi Martem; signum enim maritalis dignitatis, & potestatis in eo est, caput enim mulieris vir est, inde & super caput mulieris est, lib. 1. de divin. off. cap. 19.] Velo enim obnubebantur sponsæ. Vide in dict. *Annulus*, §. Hæc igitur ligatura. Quod adhuc in Melita observatur. De quo velo etiam mentionem facit D. Hieronymus ad Eustochium scribens, ubi inquit: [Per humeros hyacinthina lana mavorte volitans.] Tandem reperitur etiam *Maphorium* in eodem significatu.

MAPPA, tobalia, sive lineum velum, ex qua materia pro tegendo Altari juxta Bonifacii III. decretum esse debet, quæ à D. Clemente, episc. 2. appellatur *Palla*, sive *Sindon* ab aliis; item *Endomya*. Vide supra suo loco. Itaque super Alta-

re, ubi incrementum sacrificium celebratur, debent ultra corporale tres mappæ extendi, cap. si per negligentiam, de consecrat. dist. 2.

MAPPAM MITTERE, antiquorum pharasis, quæ signum Prætoris in ludis circensibus referebat; cum enim deberent aurigæ cursum incipere, mittebat ille mappam pro signo, de qua Ethnici Auctores, atque Svetonius originem à Nerone habuisse inquit; & Martialis ait hanc mappam ceratam fuisse:

Ceratam Prætor quum vellet mittere mappam.

Atque Tertullianus de spectaculis, cap. 16. inquit: [Non vident missum quid sit, mappam putant, sed est diaboli ab alto præcipitati figura.] Et adversus Valens. cap. 36. Idem: [Sed mappa quod ajunt, missa] idest, dato signo.

MAPPALIA, appellabatur locus, ubi conditum erat corpus S. Cypriani: [Aliam (idest, Ecclesiam) ubi ejus sepultum est corpus, qui locus Mappalia vocatur. Victor. Episc. Uticen. lib. 1. de persecut. vandolica.] Locus erat extra Carthagenensem. idèd *Mapalia* scribendum puto, idest, domus rurales.

MAPPULA, Baldachinum. [Quatuor autem ministri super Pontificem ferunt mappulam quatuor baculis colligatam, propter quod ipsi ministri mappullarii nuncupantur. Innocent. III. lib. 2. de myth. Missæ, cap. 7.] Ubi assignat etiam moralem horum quatuor baculorum significatum, nempe, ad quatuor Bibliæ Sacræ sensus, idest, *Litteralem, Allegoricum, Tropologicum, & Anagogicum*. FR. Falsò existimantur aliqui significare manipulum, sive ut Hugo notavit in canon. nonnulli diacones, dist. 93. denotare Mitram. Nam baldachinum, & non mitram significat, ut clarè ex Innocentio supra; licèt enim ibi dicat: [Super Pontificem ferunt mappulam] bene tamen explicatur per subsequencia verba: [Quatuor baculis colligatam.] Item *Mappula* instratum equi significat, quod perperam aliqui etiam manipulum intellexerunt, §. Constantinus, il. 2. dist. 96. ubi ait:] Et ut amplissimè Pontificale decus persulgeat, decernimus, ut clerici ejusdem Rom. Ecclesiæ, mappulis & linteaminibus, idest, candidissimo colore decoratos, sic equitent.] Idem habetur in cod. nulli licere infrans; l. unica, lib. 11. Idem exponit Glossa in can. nonnulli Diacones, dist. 93. Tolofanus apud Jacobum Cohelium in Notitia Cardinalat. cap. 11. Imò Torrigius de Cryptis Vatican. impr. secunda, pag. 386. instratum ex albo in rubrum à Paulo Papa II. Cardinalibus mutare concessum fuisse refert, sic inquires:] Institui, che le mule de' Cardinali si addobassero di rosso, usandosi prima drappo bianco nelle loro gualdrappe, chiamare nell' autentica Mappæ, come scrive il Cardinal Papiense, che sù à quel tempo.] Atque de hoc instrato intellexerat D. Greg. per mappularum nomen, quando Joanni Archiep. Ravennati scripserat his verbis: [Illud autem, quod pro utendis à Clero vestro mappulis scripsistis, à nostris est Clericis fortiter

obviatum, dicentibus nulli hoc nunquam alio cuilibet Ecclesiæ concessum fuisse &c. epist. 54. lib. 2.] Hæc enim controversia inter Clerum Romanum, & Ravennatem non fuerat pro usu manipuli (ut aliquis male intellexerat) agitata; nam Clericis minoribus nullibi unquam talem usum permissum fuisse noscitur; sed quæstio erat inter Clericos majores ex utraque parte in dignitate constitutos, puta Cardinales, qui etiam Ravennates hoc titulo gaudebant, de quibus non est verisimile, quod manipuli usus negari nequiverit; sed præsumptio dignitatum Ravennæ erat circa usum instrati in equitando, de quo jure Cardinales Romani insistebant, agentes: [Nulli hoc unquam alio cuilibet Ecclesiæ concessum fuisse.] Nam, ut supra diximus, Constantinus solis Romanis Clericis tale privilegium concesserat, & quod de hujusmodi instrato ageretur; clarè ex alia ejusdem Pontificis epistola liquet: Ravennatenfes enim Clerici præscriptionem pro se adducebant, quod etiam Romæ ipsi palam cum infratis, sive inappulis equitassent, pro quibus Joannes eorum Archiepiscopus Gregorio sic scripserat; ubi nota, quod non de simplicibus clericis agebatur: [Quoties ad episcopatum ordinationem, seu responsi Sacerdotes, vel Levitæ Ravennatis Ecclesiæ Romam venerunt, quod omnes in oculis Sanctissimorum Decessorum vestrorum cum mappulis sine reprehensione aliqua procedebant; quare etiam eo tempore, quo isthic à Prædecessore vestro peccator ordinatus sum, cuncti Presbyteri, & Diaconi mei in obsequium Domini Papæ mecum procedentes usi sunt. Apud D. Greg. lib. 2. epist. 55.] Cui idem Greg. epist. 54. lib. 2. respondit: [Nec Ravennates Clericos vel illic, vel in Romana Civitate tale aliquid cum sua conscientia [idest Clero Romano adveniente] præsumpisse, nec si tentatum esset, ex furtiva usurpatione, sibi præjudicium generari; sed nos servantes honorem Fraternalitatis tuæ, licet contra voluntatem antedicti Cleri nostri, tamen primis Diaconibus vestris, quos nobis quidam testificati sunt, etiam ante eis usos fuisse, in obsequio dumtaxat tuo, mappulis uti permittimus.] Alia Synonyma. Vide *Chasidius*, *Næus*.

MAPPULARII. Vide *Mappula*.

MARADOTINUS, monetæ species, de qua sæpè Cencius Camerarius in suo *Caremon*. in. s. quam monetam solebat Pontifex in aliquibus festivitatibus Cardinalibus distribuere. FR. legitur etiam *Marabatinus*, fortasse nummus hic erat, qui in Hispania *Maravedis* dicitur. [Præterea quia M. prædecessor tuus fuerat Canonicus regularis, & duo millia marabatinorum, quæ acquirerat, in Episcopatum jam promotus Monasterio dederat memorato, lib. 5. de cretal. tit. 33. cap. 14.] Extat hodie Urbe veteris familia nobilis hoc vocabulo cognominata.

MARANATHA, Syriaca vox, quæ ab Hebræis pronuntiari solebat in signum maledictionis, & significat *Dominus venit*, quasi adisset ultionum Deus. Si quis non amat Dominum nostrum

Jesum Christum, sit Anathema, & Maranatha; 1. Cor. 16.] Ex hoc vocabulo existimat Mariana provenire hispanicam dictionem *Marrano*, qui lib. 7. c. 6. suæ historiæ assertit quoddam donationis monumentum, ubi Gallæciæ Rex de an. 775. ejusdem Monasterio aliqua bona tradens, similia verba monet contra violatores præfatæ donationis. FR. de similibus maledictionibus in fine donationum appositis, passim in instrumentis, seu chartis septimi, octavi, noni christiani sæculi, & infra per totam Europam invenies: || sed probabilius nomen *Marrano* hispanicum ex hebræa voce *Maran* provenire existimo; *Maran* enim vocant Judæi illum, qui ex eorum secta Christianus apparenter sit; sed occultè hebraicam legem sectatur: quod evidentia patet: nam hujusmodi pseudo-christiani in Hispania detecti *Marrani* dicuntur. Frivola tamen est eorum conjectura, quod *Marrano* significet Mauritanum. FR. Glossa in can. Guiliarius, 23. qu. 4. ait, quod Maranatha *Adventum Domini* significet, & sic explicat. [Maranatha, idest, usque ad adventum Domini sit excommunicatus, supple, nisi pœniteat, sic 27. qu. 1. de Viduis,] de quo vocab. fusè 24. q. 3. S. sed qui pro, can. 11. Vid. *Anathema*.

MARCA, ponderis genus, quod secundum aliquos erat semilibra, secundum alios integræ libræ. Cujacius tamen putat fuisse bilibris ponderis, Item significat monetam. FR. *Marca* tam pondus, quàm moneta, sunt synonyma libræ. [Possessionem pro XC. marcis, & libris invadiavit. Burchard. de casibus S. Galli, cap. 11.] Item *Marca* moneta est eadem cum *Mancuso*. Vide *Manocossis*: || *Marcha* ulterius territorii terminum significat, de quo. Vide *Marchia*.

MARCHANUS. FR. *Marchia* incolæ [Quod si suspicio fuerit, ut per consensum Marchanorum nostrorum per nostras Marchas extra terram nostram exierint, satisfiat ab his Marchanis. In capitulare Radelchisi, cap. 17. apud Camillum Peregrin. in hist. Princip. Longobard.]

MARCHARIZATUS. FR. in *Marchia* adscriptus, vel appropriatus. [Expellamus de ista provincia nostra omnes Saracenos &c. præter illos, qui temporibus DD. Siconis, & Sicardi fuerunt Christiani, si marcharizati non sunt. In capitulare Radelchisi, cap. 24. apud Camillum Peregrinum in hist. Princ. Longobar.] Ubi mendosè *Margarizati*, & *Mazarizati* habetur, quod Vossius frustra ait esse punicum verbum; nam punicæ, quæ mihi vernacula est, hanc dictionem non habet.

MARCHIA. FR. marchionatus, territorium, in quo Marchio dominatur, & jura reddit. Sigonius de regno Ital. lib. 7.: || ex theutonica dictione *Mark*, idest, confinium, à verbo *Marken*, nempe, signo, noto; quia lapidibus conterminabantur possessiones; ille verò, qui curam gerebat conterminati territorii, *Marchio* vocabatur, quod deinde ex officio in dignitatem, & feudale dominium transit, ut in præfenti feri adsolet.

MARCHIO. FR. Is, qui marchiam, scilicet, Ci-
vita-

vitates cum subjectis territoriis, & limitaneis à Principe in feudum acceperat, & habebat facultatem iurisdictionis. Sigonius de Regno Italiae, lib. 7. & Bullar. Casinen. tom. 2. const. 47. Vide *Marchia*.

MARCIO, Faber murarius. [Cum Marcionibus, & Carpentariis. In Reg. Sancti Aureliani.

MARCHIONITÆ, seu *Marcionista*. FR. Hæretici Marcionis philosophi stoici sequaces, qui ad instar Cerdonianorum duos Deos, duaque principia, boni scilicet, & mali, asserunt, 24. qu. 3. can. 39. Contra Marcionem sic Prudentius in Hamartig. initio cecinit.

Quò re præcipitar rabies tua perfide Cain,
Divisor blasphemæ Dei? tibi conditor unus
Non liquet, & bifidæ caligant nubila lucis?
Insyncera acies duo per divortia semper
Spargitur in geminis visum frustrata figuris.
Terrarum tibi forma duplex oblitit, ut
excors

Dividuum regnare Deum super æthera
credas.

Bina boni, atque mali glomerat discrimina
sordens

Hic mundus Domino &c.

Vide *Baptismus*, *Hamartigenia*.

MARDI POPULI. Vide *Saracenus*.

MARDOCHÆUS DIES, idest dies XIV. mensis lunaris Februarii juxta morem hebraicum, qui hebraicè *Adar* dicitur. [Exivit mensis duodecimus: dixitque Aman Regi Assuero: Est populus per omnes provincias regni tui dispersus, & à se mutuo separatus, novis utens legibus & caeremoniis &c. si tibi placet, decerne ut pereat &c. Esther cap. 3.] ubi *Mensis duodecimus* intelligitur Februarius, à mense Martio in ordine duodecimus. Hinc Hebræi ob memoriam decreti regii in eorum exterminium, quos Mardochæus deleri machinabatur, festum quotannis celebrant, & dicitur Mardochæi dies. [Pridie Mardochæi diei, 2. Machab. c. 15.] Mardochæum igitur diem, sive festum celebrant die 14. Lunæ Februarii. [Dies autem tertiusdecimus mensis Adar, primus apud omnes interfecionis fuit, & quartadecima die cædere desierunt. Quem constituerunt esse solemnem, ut in eo omni tempore deinceps vacarent epulis, gaudio & conviviis. Esther. cap. 9.] Quem diem hebræi vocant *Purim*, idest, *Phur* quod latinè urna dicitur. [Missa est fors in urna, quæ hebraicè dicitur *Phur*. Esther. c. 3.]

MARE CARPATIUM, quare sic dicatur. Vide *Efox*.

MARESCHALUS, stabuli Præpositus. Saxonica vox ex *Mar*, equus, & *Stals*, stabulum. [Ut cæteras ræccam, molestias Mareschalorū sustinere non possum; hi siquidem blandissimi sunt adulatores, detractores pessimi, improbissimi emunçiores, Petr. Blesn. epist. 14.] In aliquibus Codicibus *Marissalus* invenitur, quod est magis Saxonice voci consonum. [Beati viri Maristallus torus corruptus corpore miserabiliter inflatus erat. In vita S. Laurentii Dublinis Episc.] Hodie tamen hoc officium dignitatis est apud nonnullas nationes, & *Hierolesicon Magri*,

inter Melitenses Equites est Primas lingue Alverniæ, qui Generalis Dux terrestris est, & penes quem adservantur portarum Civitatis claves.

MARGA. Vide *Manganum*.

MARGARITA, gemma. Vide *Bdellium*. Græci insuper *μαργαρίτω* minutum hostiæ fragmentum appellant, quod re vera pretiosissima margarita est. Vide *Hostia*, *Particula*.

MARGELLUS, vox græco-larina *μαργέλλω*, diminutiva à *Margine*, vestis limbum significat, quæ Balsamon, in can. 17. Concil. VI. usus est.

MARGIA. Vide *Castrimargia*.

MARIA VIRGO. Vide *Hodegitria*, *Panagia*. FR. *Sancta Maria Major* Romæ Basilica ad distinctionem *Sanctæ Mariæ Minoris*, quæ *Ecclesiæ Nova*, seu *S. Mariæ Nova* dicebatur, hodie Sanctæ Franciscæ Romanæ templum ob ejus corporis depositum appellatur. Florant. Martinell. in sua Roma Sacra, pag. 157. Hæc etiam dicebatur *S. Mariæ in Palatio*, ex eo quia Palatio olim Imperiali propinqua erat, cujus situs pro viridario Ducis Parmensis ad præsens inservit. [Cellam S. Mariæ in Palatio, quæ dicitur Minor. Bullar. Casinen. tom. 2. const. 150.] In S. Mariæ Majori feria IV. ante ordinationem solebat ibi Pontifex celebrare, & ordinationem populo præponebat. Vide *Ordo*. Item Cæremonia, quæ ibi fiebat in Vigil. Nativ. Domini. Vide *Statio*. S. Mariæ in Secundicerio Romæ. Vide *Secundicerius*.

MARIOLA, denominativum à *Maria*, sic appellata fuit ejus imago. [Cereum constituit accendi ante nobilem Mariolam. Matth. Paris. In vita Abb.] & clarior idem malibi: [Ante majus Altare, & Mariolam, quæ eidem supponitur.]

MARISTALLUS. Vide *Mareschallus*.

MARITINA. FR. maritima. Extrav. Jo. XXII. de privileg.

MARITUS. FR. Maritus dicitur, quia in fœminam Maris ritum gerit. Glossa in can. Vidua, dist. 35. Differentia autem inter Maritum, & Commariturum. Vide *Commatrona*.

MARMOR. Vide *Lapides*.

MARMOTINUS, monetæ species florenno minor. [Annuatim debent præsentare ad Cameram Papæ unum marmotinum, qui benè noscitur à Curia, & est minoris valoris quàm florenus de Florentia. Albertus in Chron.]

MARONITA. FR. antiqua Catholicorum natio, sub eorum Antiocheno Patriarcha in Monte Libano præcipue incolens, de qua meritisima generatione nonnulli Authores errando malè asseruerunt, fuisse, nimirum, hæresi monotheliticæ infectâ, & à paucis sæculis ad catholicismum reductâ, quod falsum esse evidenter demonstrare nititur amantissimus in Bibliotheca Alexandrina Archigymnasi Romanæ Sapientiæ Collega meus, ac præfati studii lingue Chaldaicæ Professor Dominus Faustus Naironus in tractatu, quem de hac Natione typis parat mandare. De Maronitis agit hic in dict. *Agape*, *Alba*, *Amistus*, *Anachoretæ*, *Archiepiscopus*, *Baculus*, *Campana*, *Candelæpis*, *Chorepiscopus*, *Canobium*, *Compleorium*,

Cuculla, Dystrus, Epitrachelions Euangelium, Flabellum, Jeunium, Manipulus, Orarium, Palmarum festum, Patriarcha, Pentecostes, Transfiguratio Domini, Vistatio B. M. Virginis.

MARPAHIS. FR. strator. Paulus Diac. hist. Longobardor. lib. 2. c. 6. & 9 & ibi ejus Annotat.

MARRITIO, amniotisi, Italicè *Smarrimento* dicitur. [Sin autem ipsa res sine ulla marritione ad ipsum Monasterium revertantur. In chartis Monast. S. Galli. Charta 61. [FR. Devium Voffium censo in tradendo hujus nominis significato, dum detractionem, & murmurationem interpretari ait.

MARTINALIA, nempe, Festa S. Martini Turonenfis Episcopi, quæ in aliquibus Regionibus ad instar secundorum Bacchanaliorum intemperatè celebrantur in comessationibus.

S. MARTINI PAPÆ MARTYRIUM. Vide *Psachnion.*

MARTIUS MENSIS. FR. à Romanis in honorem Romuli institutus. [Sed & mensibus imposuerunt nomina Deorum suorum; propter honorem, quippè, Romuli, quia cum Martis filium crederent, primum mensem Marti dicantes, Martium vocaverunt. Eugypus Abb. African. lib. 1. c. 67.

MARTYR *μαρτυρ*, latinè testis, sive confessor, qui in testimonium, ac confessionem fidei propriam vitam obtulit, seu tormenta passus est. FR. hinc *Bis martyr* appellatus est S. Urbanus Papa I. quia bis pro fide passus est. Antonius Bosius Melitenfis in Notis ad passionem S. Urbani Papæ & Martyris: Et Eusebius *Triplicatos Martyres* illos Christianos appellavit, qui ter pro Christi confessione passi sunt carnicum tormenta. FR. martyr interpretatur confitens. Gloss. in can. Baptismi vicem, de consecrat. dist. 4. Vide *Aspra, Concilium, Confessor, Expunctus*; sed in rigore dicitur Martyr, qui pro Christi nomine sanguinem fuderit. Vide *Responsorium.* Item potest deduci etymon ex dictione hebraica *Meathy*, idest, orans. Calepinus Passeratii, in dict. Orans.

MARTYRIARIUS. FR. Sacerdos additus ad aliquam Ecclesiam, quæ aliàs Martyrium dicitur. [Abates Martyrarii, Reclusi, vel Presbyteri Apostolia dare non præsumant. Concil. Aurelian. can. 13.] Phileasus in hunc textum *Martyriarii*, & *Epistolia* correxit; sed Jacobus Sirmondus maluit pristina lectionem restitui, affirmans *Apostoliæ* dimissorialem epistolam significare.

MARTYRIALIS, res ad martyrium pertinens. [Necessarium, quippè, fuerat athletas fortissimos voluntariis abstinentiæ laboribus ad omnem tolerantiam præparatos persequentium paululum tradi manibus, ut martyriæ agonis participes effecti illata discederent supplicia tolerare, probant, quod profecissent, si flagellis membra omnia distipantibus, ad fide vera minime defecissent. In vita S. Fulgentii. c. 9.] FR. eodem vocabulo utitur Victor Uticen. Episc. de martyrio Victorini Carthaginis Proconsulis, & Adrumentini civis agens: [Quæ tripudians in Domino martyria-

lem coronam accepit, lib. 3. de persecut. Vandal.

MARTYRIUM. FR. passio alicujus Sancti Martyris. [Vide quantum bonum est charitas, si ita martyrium fecerimus, ut nostras velimus ab omnibus reliquiis honorari, & si opinionem vulgi sectantes intrepidi sanguinem fuderimus, & substantiam nostram usque ad mendicitatem dederimus huic operi, non tam præmium, quam pœnâ debetur, & perfidix magis tormenta sunt, quam corona victoriæ, can. Vide 1. qu. 1.] Et ibi Glossa. At e contra quomodo ex pœna supplicii fit martyrium. Vide Glossam in can. importuna, de poenit. dist. 1. Martyrii genera. Vide *Cyphonismus, Diaphendion, Fidicula.* Ejus Synonyma. Vide *Munus*: Item significat Ecclesiam, [Clerici martyriorum. Conc. Chalcedon. IV. can. 8.] sive *Memoria Martyrum*, quo loquendi modo sæpè Cyprianus, alique Ecclesiastici Scriptores utuntur. Item *μαρτυριον*, sive latinè *Confessio*, accipitur pro speciali loco in Ecclesia, ubi deposita Sanctorum martyrum recondita sunt; sed deinde per rhetoricam figuram usurpatum totum Ecclesiæ corpus pro ejus parte. Vide *Cæmeterium, Concilium, Confessio, Munus, Stantes.*

MARTYROLOGIUM, *μαρτυρολογιον*, nota, sive catalogus, quem ad Ecclesiæ Notarios antiquitus spectabat confici ex Sancti Clementis Papæ institutione; sed in recenti Martyrologio, nedum martyrum, verum & Confessorum, aliorumque Sanctorum Natales notantur. FR. varia Martyrologia apocrypha inventa sunt, sive ex hæreticorum commento, sive ex nonnullorum indiscreto Catholicorum cultu, quemadmodum cujusdam Asiæ Sacerdotis Martyrologium reperiebatur, de quo S. Cyprianus, in lib. de Baptismo, & S. Hieronymus de Scripturis Ecclesiasticis testantur, qui varia commenta de S. Paulo Apostolo excogitaverat; sed falsitate convictus suum errorem confessus est, ac proinde ex suo officio in pœnam culpæ depositus fuit, & à Gelasio Papa in Concil. Roman. & in can. 63. sextæ synodi multa acta, & historix Sanctorum apocrypha declarantur. Episcopi Græcorum in visitatione Ecclesiarum solebant diligenter Acta Sanctorum in Ecclesiis inventa recognoscere, hinc Balsamon in prædictum canonem 63. sextæ Synodi refert Nicolaum Muzalum Episcopum in ejus visitatione narrationem cujusdam Sancti fabulosè scriptam inventientem, statim illum comburi eam jussisse. Vide *Kalendarium, Catalogus sacer, Datarium Calendarii, Fæsti, Menologium, Passionalia.* Quando in lectione Martyrologii genuflectere oportet. Vide *Genusflexio.*

MARRUCCI. FR. populi Alpium incolæ. Oddo Abbas Cluniacen. in vita S. Geraldii Comitis Aurelianensis, lib. 2. c. 17.

MASCHA, sive *Masca*, larva, facies fictitia, Italicè *Maschera.* Hinc Anselmus de septem capitalibus vitiis agens, cecinit:

Sic quoque mascharam facies cristata lace-

Cum larvam, & mascham miles non horreat
audax,

Qui proprio fretus præsumit stridere gestu.

Quare & strigam, seu veneficam etiam significat. [Nullus præsumat aliam alienam, aut ancillam, quasi strigam, quæ dicitur Mascha, occidere, l. nullus, de homicidio fervorum,] & l. si quis mundum, de mundualdo, & mundi amissionem, can. nullus presbyterium, de consecrat. dist. 5. In primo significato. Vide *Cervula*.

MASNADA. FR. militia, armatorum pedestris copia: [Gulielmo Sorello (*corrigere Borello*) Regiæ privatæ Masnadæ Solidario, Hugone de sexto regiæ privatæ Masnadæ Solidario. Bullar. Casinen. tom. 2. const. 200. in fine.

MASORICUS, ægyptius, ex hebræo *Mesorim*, & arabico *Masar*, & *Masri*, idest, Ægyptus, & Ægyptius [Oblulit masoricas oleas tres serico réxtas, coloreque depictas, quæ in circuitu Alraris pendebant. Anast. Biblioth. in Leone IV.

MALPHA. Vide *Synagoga*.

MASSA. Vide *Manfus*.

MASSALITER, unire, & in massam redactum communiter. [Massaliter totum Ecclesiæ tributum sibi irrogarunt. Tertull. de fuga in persecut. cap. 13.] FR. Ibidem, c. 16. reiteravit, inquires: [Arque ita massaliter solidata definit.

MASSALIS, unius, & communis, integer. [Redactum, scilicet, in Dominum, ut in massalem suam summam. Tertull. lib. 4. ad vers. Marcion. c. 18.] Massalem, idest, integram.

MASSARA. FR. Molendinum ad cannas mellis frangendas. Bullarium Casinen. tom. 2. const. 185. n. 5. In Sicilia ex græco, *Trapeto* vocatur.

MASSARIUS, qui in massa, seu prædio cæteris præest, & curam administrandi vice domini habet. FR. Bullar. Casinen. tom. 2. const. 48. ||: Hodie ramen omnes massæ, seu territorii operarii *Massari* in aliquibus Italiæ Provinciis vocantur.

MASSILIANI, Hæretici. Vide *Euchetæ*, *Preparator*.

MASTICHIS, productio. Vide *Schinus*.

MASTICINUS, mastichis patronymicum, quod alio nomine *Acanthica* dicitur. *Masticina* crocea vestis, videlicet, idest, subflavi coloris, de qua Isidor. lib. 19. c. 28. ubi agit de coloribus vestium.

MASTIGOPHORUS, *μαστιγοφόρος*, à *Mastige*, idest, scutica, dicebatur Minister flagellifer, qui, scilicet, agonothetas in sacris certaminibus comitabatur, virgam præferens ad submovendam turbam, & cohærendas seditiones. Budæus: [Maltigophori, qui agonothetas in certaminibus comitantur, l. ult. §. Mastigophori, de mun. & honor.

MAYER. Vide *Mana*.

MATHEMATICUS. Vide *Astrologia*, *Genethliacus*, *Hydromantia*, *Remediator*.

MATHIÆ APOSTOLI, quare de eo non fit mentio in Canone Missæ ant consecrationem cum cæteris Apostolis; sed tantum de eo fit mentio post consecrationem. Vide *Canon Missæ*.

MATRICARIUS, sabet lignarius. [Interesse Præ-

tores oportet, vicenos secum habere milites, & tricenos maticarios. Julian. Antecessor. const. 23.

MATRICULA, catalogus, in quo pauperes pro eleemosyna largienda notabantur. [Matricula Sanctæ Mariæ, quæ dicitur Xenodochion, ubi duodecim pauperes stipem expectant, solidus dabitur. In testamento S. Remigii.] Item catalogus in quo Clerici stipendiarii notabantur, & *Tabula matricularia* dicebatur.

MATRICULARIUS, qui in matricula connotatur: [Dicitur mihi, quod matricularios à ministro meo constitutos de illa matricula ejecisti. Flooard. lib. 3. cap. 26. Hildovinus humilis Christi famulus, & Domini mei Dionysii Pretiosi, & sociorum ejus matricularius. Hildovin. in epist. ad Ludovic. Imp.] idest, in matricula Ecclesiæ S. Dionysii, & sociorum adscriptus.

MATRICURIA. Matriona, quæ Ecclesiæ curam habebat [Mulieres, quæ apud Græcos Presbyteræ vocantur, apud nos viduæ, seniores, univiræ, matricuriæ vocantur, can. Mulieres, dist. 32.

MATRIMONIUM. FR. conjugium: dicitur Matrimonium quasi matris munus, idest, officium, Glossa in principio, 27. qu. 1. Aliud est legitimum, & non ratum; aliud legitimum, & ratum, can. si quis Judaicæ, 28. qu. 1. Ad matrimonium contrahendum tria sunt necessaria, nempe, consensus, & quod sit pubes, & ad coeundum potens. Glossa in §. sponsalia, 30. qu. 2. Adde ex Concil. Trident. quantum requisitum Parochi præsentiam. Perficitur autem matrimonium per conjunctionem, quo ad sui significationem, scilicet, animæ fidelis ad Deum, & Christi ad Ecclesiam. Glossa in can. quæ propter, 27. qu. 2. Ejus enim bona sunt tria, hoc est [Omne itaque nuptiarum bonum impletum est in ipsis parentibus Christi, proles, fides, sacramentum. Prolem cognoscimus ipsum Dominum Jesum. Fidem, quia nullum adulterium. Sacramentum, quia nullum divortium. Solus sibi nuptialis concubitus non fuit, quia in carne peccati fieri non potest sine pudenda carnis concupiscentia, quæ accidit ex peccato, sine quo verè cupit voluit, qui futurus erat sine peccato, can. omne itaque, 27. qu. 2.] Ubi inquit Glossa [Gandulphus dixit duo esse tantum bona matrimonii, scilicet, fidem, & prolem; sed ipsum Sacramentum non esse bonum matrimonii, nisi transitive intelligatur, idest, bonum, quod est ipsam matrimonium, quia Sacramentum matrimonii, (ur dicitur) nil aliud est, quam ipsum matrimonium; sed dic, quod Sacramentum matrimonii dicitur hic inseparabilis conjunctio animorum, vel etiam mutua servitus, quorum utrumque est bonum matrimonii, sine his autem bonis matrimonium contrahi non potest; postea verò sine his esse potest.] Imparia autem conjugia tribus modis dicuntur. Vide Glossam, in §. Utrum verò, in principio, 28. qu. 3. Ejus Synonyma. Vide hic *Conjugatio*, *Jugalitas*, *Forum*. Ejus consensus. Vide *Scrutinium*, *Subarro*. Matrimonii exercitium impedire conantur Præfligatores. Vide *Tempesarii*.

MATRINA, spiritualis mater; sicut enim dicitur Patrinus, ira & Matrina. Item Novercam significat; l. nulli liceat. De successione.

MATRIX. Vide *Ecclesia* prope finem. Pro femina utero. Vide *Hystera*, *Umbilicus*.

MATRONEUM, quod Græci *ματρωνικόν* appellant, locus in Ecclesia pro matronis assignatus. [Fecit cameram, & matronæum, & super confessionem imaginem argenteam cum Salvatore, & duodecim Apostolos posuit, qui pensant libras vicenas. Anastas. Bibliothec. in Symmacho.]

MΑΤΤΑ. FR. [Cum obsoniis, & mattæis tibi parentis, ad busta recedis. Terrull. de testam. animæ, c. 4.] **Mattæa**, sive *Marcyæ* secundum Athenæum, cibum delicatum, & pretiosum significat, & *Mattælicus* gulosus dicitur. Calandrinus.

MATTHEUS. FR. hebraicè Scipionem significat. Calep. Passerat. in dict. *Scipio*.

MATUTINUM, officii septem horarum canonicarum prima pars, à voce *Matura*, quæ Auroram significat. Dicitur etiam *Nocturnum*. Usus recitandi matutinum in Bethlehem ex Isidori relatione, lib. 1. de Eccl. off. c. 23. incæpit, qui citat Cassianus; concdens enim erat, ut, ubi nato Domino tempore nocturno Angelicus cantus resonabat, ibi etiam in laudem Domini recitari nocturnæ horæ cœpissent. In Maturino etiam solemnissimo non utendum est pluviali, vel alio paramento, nisi tempore nonæ lectionis, quæ dicenda erit ab Hebdomadario, qui unâ cum duobus præcantoribus paratur pluvialibus, & continuabunt deinde laudum recitationem iisdem solemnitatibus solliciti fieri ad Vesperas ejusdem diei. Cærem. Episc. lib. 2. c. 6. & 7. Sed quando dirigitur officium ab Episcopo; tunc ipse indutus sua cappa consueta, non nam lectionem recitabit; excepta tamen nocte Nativitatis Domini, in qua induetur pluviali ad dicendam orationem in fine matutini. Cærem. Episc. loc. cit. c. 14. Erravit quidem Fœlix Nicolaus, sive Hieronymus Romanus, ut ipsemet mihi fastus est, in ejus Flosculis, dict. horæ canonicæ, §. Probatir demum; assereans, quod in Viterbiensi Ecclesia recitetur anticipatè Matutinum, nempe, hora XX. nam quotidie per anni cursum, semper ibi hora XX. pulsator signum campanæ ad solvendas Vesperas, pro quibus post mediam horam ingreditur ad Chorum, & post vespas recitatur completorium. Itaque transacta jam XXI. hora incipitur Matutinum recitari. In matutino Sabbati, cum recitatur Officium B. M. V. omittitur psalmus *Jubilatus*, cujus vice canitur *Bonum est*, ne idem psalmus bis ireretur. Idem fit, si vigilia Nativitatis Domini in Sabbatum incidat, ob eandem rationem. Reliqua. Vide *Nocturnum*.

MATZUCA. FR. clava. Italicè *Mazza*, vox græcobarbara *ματζίνα*. [Loco scepri fert eam, quam vulgus vocat matzucam. Curopalat. de off. Constantinop.]

MAUMETANI. Vide *Machometes*.

MAVORTES. Vide *Maphorium*.

MAUSOLEUM. *μωσούλειον*. FR. licet hoc vocabu-

lum propriè significet sepulchrum illud magnificentum ab Artemisia suo defuncto viro Mausolo Carix Regi constructum, quod inter septem Mundi miracula ab historicis connumeratur; nihilominus inter Scriptores Ecclesiasticos pro Adriani viole hoc vocabulum usurpatur, ubi habitabat Prætorii Præfectus, ac Regis Odoacris Prorex, qui electionè Pontificis sibi usurpare nitentur, sub prætextu, quod in simili eventu politici status urbis propter concursum populi perturbabatur; sed ejus tyrannico edicto nullus Ecclesiasticorum consentire passus est in Synodo Romana, ubi lectu est tale ejus edictu, nempe: [Cum in Mausoleo, quod est apud Beatu Petru Apostolu, resideret sublimis, & eminentissimus vir Præfectus prætorii, atq; patricius, agens etiam vices præ excellentissimi Regis Odoacris, Basilicus dixit &c. can. benè quidè, dist. 96.] Itè significat quodcumque sepulchrum. Vide Baron. an. 836. n. 14. & hic in dict. *Narra*. Mendosè apud Anast. Biblioth. legitur in Leone III. *Musileum*, hic inquires: [Pharos, Cantharos in musileo B. Petronilla.]

MEDELA. Vide *Modela*.

MEDIANA DOMINICA. Vide *Dominica mediana*.

MEDIASTINUS. FR. dicitur servus ex abjectioribus, qui domestica vilissima ministrat. [Jurisconsult. in lult. ff. de oper. serv. & in l. item apud Labeonem, §. Prætor ait, ff. de injuriis, & Ulpian. in l. 1. §. de exercitorib. ff. nautæ, caup. stabul.]

MEDICAMENTARIUS. FR. qui incantationibus, aliisque superstitiosis artificijs ad corporales infirmitates curandas utitur. Cod. Theod. lib. 3. tit. 16. de repud. l. 1.

MEDICUS. Vide *Lectularius*, *Remediator*. Medicorum terminus. Vide *Embrocha*.

MEDIOCRIS. FR. civis, qui nec nobilis quidem est, nec rusticus. [De Vvaregnanis nobilibus, mediocribus, & rusticis hominibus &c. in capitulare Radelchisi, c. 12. apud Camillum Peregrin. in Hist. Princip. Longobard.]

MEDITATORIUM. Locus ad meditandum, & studendum. [Gravi ægritudine pressus jam sepius in lectulo accumbo, quam ad scribendum, vel ad legendum in meditatorio sedeo. Rabanus in Jeremiam.]

MEDO, genus potionis ex aqua, & melle confectum. [Commendansque domum suam Apostolorum Principi, reliquit in ea imaginem, & ipse abiit ad bibendu medonè. Andreas Presbyter in Chron. Bavar.] Ab Ultramontanis hujusmodi portio *Meth* appellatur, de qua Beda: [In unaquaque septimana tres dies sine vino, & medone, & carne jejument usque ad Vesperas, de remed. peccat. c. 7.] In Æthiopia utuntur hac portione loco vini, quæ in magna quantitate trita inebriat.

MEGA DOMESTICUS. Vide *Domesticus*.

MEGA HETERIARCA, *μέγα ἡτρωειάρχης*, id est, magnus conductor, qui tanquam Generalissimus præerat aliis conductoribus, qui *heteriarche* dicebantur: *ἡτρωα* enim græcè agmen, & cohortem significat. [Erant per idem tempus Jerosolymis Domini Imperatoris Nuntii Andronicus,

Angelus Joannes vir magnificus Megætararcha. Guliel. Tyrius, lib. 2. 1. de bello Sac. c. 16.] Ubi librorum incuria *Megastiriarcha* legitur.

MEGAN KYRION. Vide *Kyrion magon*.

MELAGRIUM, μέλας ἄγρον, idest, malum, & pomum sylvestre; accipitur pro quocumque fructu agreste, ut in sequenti textu: [Cibus autem nobis erant radices melagriorum. In vita S. Euthymii apud Surium 20. Januarii.

MELCHISEDECHIANI. FR. Hæretici, qui asserbant Melchisedech non fuisse hominem, sed Dei virtutem, 24. quæst. 3. can. 39.

MELCHITA, agnomen Catholicis post Concilium Chalcedonenfe ab aduersariis impositum, Arabica vox *Meleek*, quæ Imperialem, vel regium significat; ita enim appellati sunt, quia sequebantur Imperatoris Constantinopolitani opinionem, qui acerrimus præfati Concilii defensor extiterat. Sicut nos, qui Ecclesiæ universalis visibile caput Pontificem Romanum agnoscimus, à recentioribus Hæreticis *Papista* vocamus. [Qui Imperatoris sententiam sunt secuti, vocati sunt Melchitæ, idest, Imperiales. Nicephorus Calyx, lib. 13. c. 52.] Ob eandem rationem *Chalcedonensem* appellabant Justinianum Imperatorem, sicut in eorum Chronica, an. 561. legitur, nempe: [Eo tempore defunctus est Imperator Chalcedonensis.] FR. contra quam hæreticorum calumniam ipse Imperator Apologiam divulgavit, quæ habetur, in l. 7. Cod. de Summa Trinit. de qua Baron. ad an. 533. n. 19. & seqq. ||: Ad præsens autem vocantur in oriente *Melchiti* Arabes Christiani, qui ritum græcorum sequuntur.

MELECHINUS. Vide *Malachinus*.

MELIORO. FR. pro remunerato, l. si quis Longobar. de necessariò relinquendis.

MELITENSES EQUITES. Vide *Equites Melitenses*. Melitensium incolarum ritus, & vocabula. Vide *Agape*. Alifia, in dict. *Collistrigialis*, *Averrunco*, *Baculus*. Ballud, in dict. *Bolluca*, *Baprisimus*, in §. Solebant Gentiles. *Blembus*, *Boja*. *Cobrytes*, in dict. *Efox*, *Curmi*, *Cymatinum*, *Dagua*, *Diaconissa*, *Diafphendon*, *Didymus*, *Dithalassus*, *Erza*, *Exequia*, *Fegum*, *Genricus*, *Glancoma*, *Harmiscara*, *Hofia*, in *Capillo*, *Judex pedaneus*, *Kyrie eleison*. *Lembi* in dict. *Colimbus*, *Litania*, *Mænidium*. *Mavortes* in dict. *Maphorium*. *Medien*, in dict. *Debitum*, *Meretricialis*, *Mera*, *Myrum*, *Neophytus*, *Olea*, *Ologyms*, *Orgia*, *Oscillum*, *Parasceve*, *Plegiaria*, *Rumbula*, *Schinus*, *Sirena*, *Tarenus*, *Thia*, *Tracones*, *Tuto*, *Yelperæ*, *Viriola*, *Visula*, *Vvarda*, *Zarabotana*, *Zizania*. Melitenses unà cum Siculis habent Romæ Templum. Vide *Hodegiriã*.

MELODIMA, melodia, μέλος ἄδῶν.] Psalmotum nihilominus concertum dulcissimo ultra omnes distinguens decoravit melodimate, in vita Sancti Gulielmi Abbatis.

MELLUM, malum, pomum, in quodam perventuto inventario Ecclesiæ Colligiæ S. Faustini Viterbii hæc verba leguntur: [Crux cum quatuor Euangelis, & cum mellis de ramine.

MELOTE, μέλωτος, pellis ovina, aut alterius quæ tra-

pedis. [Ultimus est habitus eorum pellis caprina, quæ meliores appellatur. Casian. lib. 1. instit. cap. 8. Circueverunt in melotis, in pellibus caprinis. Epist. ad Hebræos, c. 11.] Tractu deinde temporis usurpatum fuit hoc nomen pro quocumque pelliceo indumento.

MEMENTO, in canone Missæ. Vide *Canon Missæ*. Vide *Dipsychum*, *Nomen*, *Oblatio*.

MEMORIA SANCTORUM. Vide *Commemoratio*. Memoria subjectionis dicitur velum monialium. Vide *Velum professionis*.

MEMORIALIS, seu *A Memoria*, Officialis in Aula Græcorum Imp. qui negotiorum suggestor erat: [Palatina omnia officia, hoc est, Memoriales, Agentes in rebus, Apparitores diversorum commodorum. S. Ambros. epist. ad Marcell. Curandæ Reipublicæ præpositi erant Spanopolinus à memoria, & Joannes Melitensis. Cantacuzenus, lib. 3. c. 15.

MEMORPHIN. FR. verba contumeliosa, l. si servus. De culpis servorum.

MENÆUM, μέναον, Græcorum liber, in quo continentur preces, & hymni in choro recitandi in duodecim tomos divisus pro duodecim anni mensibus.

MENANDRIANI. FR. hæretici sequaces Menandi Magi, qui Simonis Magi discipulus fuit; asserbant mundum non à Deo, sed ab Angelis esse creatum, 24. quæst. 3. can. 39. Vide *Angostici*.

MENDACIUM. FR. quotuplex sit. Vide can. primum est, 22. qu. 2.

MENIANUM, tabulatum, quod ex muro prominet, ubi expanitur, quod Romæ *Migniano* vulgò appellatur, à Menio Censore ita denominatum. FR. ut Festus auctor est, & Aconius inquit, quòd: [Menius, quum domum suam venderet Catoni, & Flacco Consul. ut ibi Basilica ædificaretur, exceperat jus sibi unius columnæ, super quam tectum projiceret ex prævolantibus tabulatis, unde & ipse, & ejus posterii spectare munus gladiatorum possent, ex illo Menia columna vocata est.] Hinc menianum dictum simile ædificium: [Pauci ex proximis menianis spectabant. Sveton. in Caligula]: ||: Malè igitur aliqui *Manianum* scripserunt. De *Menianis* passim in Romanis Diaribus M. SS. Antiquis, cum de benedictione publica Pontificis agitur, ex quibus locis in hac functione profpiciebatur, quod ab aliis *Podium* appellatur.

MENOLOGIUM, μένωνόγιον, idest, calendarium, in quo notantur festivitates cujuscumque mensis occurrentes, Sanctorumque acta continet, quæ ad matutinum leguntur. FR. Basilis Macedo Imp. Græcorum auxit, & pulcherrimis imaginibus menologium græcum ornavit, ubi martyria plurimorum Sanctorum separatim exprimebantur, quod Baron. an. 886. n. 14. originaliter vidisse testatur; sed à Catholicis cautè legendum est, quia multi, qui schismatici extiterant, pro Sanctis in hoc calendario celebrantur.

MENSA. FR. dicebatur corbona. Baron. an. 40. num. 69. & S. Paulinus, epist. 52. Unde mensa Episcopalis dicitur.

MENSIS primus apud Ægyptios. Vide *Theut*. Mensium Hebræorum nomina. Primus. Vide *Nisan*: Secundus. *Iir*, sive *Zio*. Tertius. Vide *Sivan*. Quartus. Vide *Thammus*. Quintus. Vide *Ab*. Sextus. Vide *Elul*. Septimus. Vide *Thirsi*, & *Ethanim*. Octavus. Vide *Merhusim*, aliàs *Bul*. Nonus. Vide *Chaslem*. Decimus. Vide *Tebeth*. Undecimus. Vide *Sabbath*. Duodecimus. Vid. *Adar*, *Mardocheus dies*. Quod duodecim mensibus circumscribentur Hebræorum annus, colligitur, ex 3. Reg. c. 4. ubi sic habetur: [Habebat autem Salomon duodecim præfectos super orbem Israel, qui præbebant annonam Regi, & donui ejus; per singulos enim menses in anno, singuli necessaria ministrabant.] Porro assignata vocabula mensium sunt Chaldaica in Babylonica captivitate ab Hebræis percepta; nã antiquitus vocabantur primus, & secundus mensis &c. de quo specialiter Paralipom. lib. 1. c. 27. & cum Paulo Burgensi Additione prima ad c. 12. Exod. atque Aben-Ezra in eod. Exod. c. 12. vers. 1. concordant recentiores.

MENSURARUM SPECIES. Vide *Aripennus*, *Araba*, *Arura*, *Batus*, *Ephi*, *Gomor*, *Hastula*, *Maldrum*, *Palestes*, *Passus*. Aridorum. Vide *Satum*. Soma in dict. *Sagmarius*. Liquidorum. Vide *Hin*, *Metrata*, *Saites*, *Sextarium*.

MENSTRUATIM. Vide *Lunatum*.

MENSURNUS, mensurus. [Luna candentem globum ad solatium noctis mensuris incrementis orbis implevit, in Novat. de Trinit. c. 1. Cæterum Presbyterii honore dignasse nos illis jam sciatis, ut & sportulis isdem cum Presbyteris honorentur, & divisiones mensuras æquatis quantitatibus partiantur. S. Cyprianus, epist. 34.

MENSURNANTES, qui salarium menstruum recipiunt. Idem Cyprianus.

MENTIO, mendacium, à verbo *Mentior* derivatum: [Si mentionem suadet frequenter, legatur ex diversis, ubi præcipit veritatem, in Regula Magist. c. 15. §. 8.

MENTIOLUS, mendax. Eadem Reg. Magist.

MEPHIUM. FR. Donatio propter nuptias, à Adveniente, de prohibitis nupt. Vide *Folderphium*.

MERCADA. Italicè *Mercato*. Nundinæ. Marculf. in ejus formular.

MERCES INJUSTA. Vide *Lucar*.

MERCIAMENTUM. FR. Pœna pecuniaria levissima. [Tam isti, quam illi compellantur solvere merciamenta per possessiones laicales, si quas habent. Matthæus Paris. in Additione.] Ubi alio etiam Synonimo vocabulo ibidem, *Amerciamenta* utitur.

MERCURIUS FABULOSUS DEUS. Vide *Aceruus* *Mercurii*, *Vodan*.

MERENDA. Vide *Recinum*.

MERETRICALIS. FR. Meretricis possessivum, [Lex secularium Principum huic responso satis efficaciæ afferat argumentum, qua manifestè cautum habetur, matronam, cujus pudicitia attentata fuerit, non posse injuriarum agere, si in veste meretricali fuerit deprehensa, lib. 5. decretal. tit. 39. cap. 25.] Nam sic perdit privilegium, si de ri-

tu nuptiarum, l. Senatoris filia. Hodie tamen non videntur amplius differre vestes *Meretricales* à vestibus honestarum; in Melita tamen ex tegumento contradistinguitur meretrix ab aliis honestis feminis.

MERETRIX. FR. cujus turpitudine publicè venalis est, 32. qu. 4. can. Meretricis. Vide *Concubina*, *Confectalis*, *Focaria*, *Frietricis*. Nimbata in dict. *Nimbans*, *Obolares mulieres*.

MERGULUS, avis *rapax*, latinè *Mergus*, Italicè *Smergo*. Ex eo quia in aquis ad capiendos pisces mergitur. [Non enim surva voracis mergulæ factura confunditur, & atra corporis creatura contemnitur, licet versicolor pavonis gloria tereti circuloformi rotunditate præcellat, cujus pennæ pulchritudo nunc crocea qua litate flavescit, aut purpurea venustate rubescit, nunc glauco coloris virore fulgescit, aut flava auri specie splendescit. Aldelmus, lib. de Virg. c. 4.

MERHUSIM. FR. octavus Hebræorum mensis, qui & *Bul* dicebatur. Vide Auctores citatos in dict. *Elul*.

MERITORIUM. FR. nomen substantivum, & significat stabulum, sive publicum hospitium. [Meritorium factus est mundus, infulam Feliculam credas, tanta tabularata cœlorum nescio ubi. Tertull. adversus Valent.] Ubi Sanctam Feliculam Virg. & Mart. laudat.

MERITORIUS. FR. adjectivum, significat stabulatus, seu stabulatio; hinc *Taberna meritoria* Romæ regionis translyberinæ locus, ubi fontem olei in Christi Nativitate emanasse dicitur, de quo Eusebius, lib. 1. hist. Ecclesiast. Itaque [Taberna meritoria dicitur, quæ vulgò diverforia, vel fullonica appellatur. Julianus in l. si usus fructus, 16. ff. §. Item si domus, de usufructu.

MERITUM. FR. in voluntate consistit. Postillator, in can. Ad fidem nullus cogendus, 23. qu. 5.

MERONES. Vide *Hero*.

MERULANA, & *Merulanum*, Romæ locus, ubi erat. Vide *Baptismus*, *Chrismarium*.

MESAGIUM. FR. domus locara, seu aliud stabile. [Prior, & Conventus in bonis suis, & juribus angustiantur, quia redditus, quos à mesagiis fratibus collatis receperant, sibi nunc pereunt. Matthæus Paris. an. 1259.

MESAULIUM, aula, sive conclave, ex græco vocabulo *μεσῶλιον*, quod habitationem in medio domus sitam denotat; sic legendus est textus, in tom. 2. Concilior. ubi de Concilio Constantino-politano V. agitur *ἐν μεσῶλιῳ δυτικῳ*, in *mesaulio dyrico* celebrato, id est, in aula occidentali; omnes enim lectiones mendosæ sunt.

MESIUCHIM, quid hebraicè significet. Vide *Spathister*.

MESONAUTA. FR. vilis in navi servus. Vide *Hermolzum Barbarum*, & *Ulpian*. in l. 1. §. 1. ff. nau. caup. & stab.

MESOPICATUS. FR. dictio græco-latina, ex *μῆλον*, id est, semis, & *picatus*, seu *picatus*, & sonat semi-picatus, pice semi-illius.

MESOTROPUS, *μεσῶτροπος*, habetur hæc dictio in

fermone D. Cypriano attributo de ultima Christi cena, ubi Author varia Sanctorum antiqui testamenti vestimenta assignat, & ad eorum actiones alludens, ait: [Elias aeream, Heva arborinam, Job biplagam, Esaias mesotropam.] Quæ ultima dictio significat semifestam, quia Esaias per medium factus obit.

MESCUTA. FR. Superstitiosum Machometanorum Templum. Clement. de Judæis, & Saracenis. Vide *Mahometia*.

MESSAGETE, seu *Massageta* Populi. V. *Samaræus*.
MESSALIANI. Vide *Afeticum*, *Precatores*.

MESSANA, in Sicilia nobilissima Civitas: quo ad ejus ecclesiasticos ritus, & alia. Vide *Archimandrita*, *Cameus*, *Mitras*, *Palmarina*, *Pentecostes*, *Propropapas*, *Rheuma*, *Succentor*, *Vespera*.

MESSIA. Vide *Siloe*.

MESSIS. Vide *Ferix* propter messem.

MESSIVUS, adjectivum nomen, ad messem pertinens. [Ipsi verò responderunt se messivo tempore occupatos. Fulbert. epist. 39.] & ferias propter messem: [Messivas ferias, epist. 18.] idem appellat.

META, Acervus frumenti. [Acervos, quos metas dicimus, fecit, ut populo fame postea laboraturo, inde subvenire valeret. Hincmar. Rhemenfis Archiep. in vita S. Remigii.] Item pretium rerum comestibilium stabilitum, & taxatum, quod in Sicilia, & Melita adhuc *Meta* dicitur: [Acceptisque clavibus metas annonæ, quæ aderant, elidit. Greg. Turonen. lib. 5. c. 41.] FR. Accipitur quoque pro quocumque termino, ac ordine [Nonnulli Inquisitores per Sedem Apostolicam contra pravitatem hæreticæ deputati, metas sibi traditas excedentes &c. Clement. c. 1. de Hæret.] Vide *Nyssa*, *Rassa*. Item *Meta* significat quartam dotis taxatam, si quis sponsoverit, de Sponsalib. & si puella, de his, qui sine volunt. Mundualdi.

METACISMUS, imperfectio in crebra pronuntiatione literæ M, in eodem periodo; aliqui tamen *Mytacismus* appellant; sed sequendus est potius eloquentissimus D. Gregorius, qui in epist. ad Leandrum Episc. cap. 5. sic habet: [Nam sicut hujus quoque epistolæ tenor enunciat, non metacismi collisionem fugio; non barbarissimi confusionem devito.]

METALLOPUS, idest, metalli opus: accipitur pro metalli fodina in Cod. Theodos. lib. 7. tit. 18. cap. 8. ubi sic: [Vel metalloperi publico deputetur.] Vide *Minera*.

METALLUM. Vide *Alcare*.

METANGISMONITÆ, Hæretici, à *Meta*, & *Ango*, idest, termino angusto, coarctato, qui & *Metangi* dicebantur. Vide *Collisiani*; nam termino angustiabant Filium in divinis, afferentes illum respectu Patris esse tamquam continens in contento, 24. quæst. 3. cap. 39.

METANOEA, græca dictio *μετάνοια*, quæ propriè mentis, seu animi, & propositi conversio significat; verùm apud nonnullos posterioris ævi Auctores pro inclinatione profunda, vel prostratione solet usurpari: quia græci Presbyteri in con-

fessione solent pro pœnitentia profundas inclinationes imponere, quas usitatas apud Græcos esse diximus in dict. *Gemustexio*. Hinc est, quod promiscuè *Metanoea* pro pœnitentia sæpè tum apud græcos Patres, tum latinis usurperetur. [Surrexerunt omnes cum gaudio, & lacrymis, & miserunt metasteam, & oratio facta est. Anast. Biblioth.] Quare referens pia opera Petrus Damianus, quæ ab Eremitis pro defunctis fratribus solebant impendi, inquit: [Cum frater quidam ex nostris obierit, uniuersique pro eo septem disciplinas cum millenis scoparum ictibus accipit, septingentas metaneas facit, triginta in super psalteria &c.] ubi metaneas profundas inclinationes intelligit. Item *Metanoea* significat Asceterium pœnitentium mulierum, quod nomen accepit à celebri Monasterio Alexandrino, cujus fit mentio in act. Concil. Chalcedonen. actione 3. in præfat. ad Regulam. Vide *Palmaria*.

METATORIUM, *Metator*, & *Metatus*. Vide *Afpatium*.

METAXA, sericum ex græco *μεταξα*, & propriè crudum, intinctum, ac rude sericum latine significat [Sericoblattæ, & metaxæ species. Cod. Just. lib. 10. tit. 8.] & in pandect. l. 39. Hinc Itali corruptè *Matassa di sera* dicunt.

METEMPSYCHIA, à græca dictione *μετεμψυχοσις*, idest, animæ transmigratione, Hæretici dicuntur, qui ad imitationem Pythagoricorum transmigrationem animarum asserunt. [Nemo cum hæc audit, metempsychos impuret. Chrysol. serm. 88.] Iraque metempsychosin necessariò imminere, si non in primo quoque vitæ hujus comœatu omnibus in clytis satisfiat. Tertullian. de anima, c. 11. [Hanc impiam doctrinam asserunt Rabbinii, blasphemantes, quod Adami anima transmigratura sit in futurum Messiam; igitur hæc pythagorica opinio fuit antiqua inter Hebræos à tempore Christi in terris degentis, qui illam putabant Eliæ; aut Jeremiæ, vel alicujus alterius Prophete animam in se habuisse. Imò & Herodes cogitavit Joannis animam in Christum transmigratam, quando dixit: [Quem ego decollavi, hic à mortuis resurrexit. Matth. 14. Lucæ 9.]

METENSOMATOSIS, græca vox *μετενομοποισις*, quæ propriè transincorporatio latine verteretur; unde pro transmigratione corporum hic terminus usurpatur: quæ sententia Einpedoclis fuit, docentis unum corpus elementare in aliud transformari, quemadmodum Pythagoras animam transmigrari asseruerat de uno ad aliud corpus; qui tamen meritò à Tertulliano irridetur sic agente: [Planè, ut piscis, ne aliqua sepulturæ conditio reputesceret, assum se maluit in Æthnam præcipitando, atque exinde in illo finita sit metensomatosis. De anima, c. 32.]

METRETA, liquidorum mensura, nomen græcum *μετρα*, continebat viginti sextarios, de quo v. s. Vide Baron. ann. 324. n. 115. Fit etiam de hac mensura mentio in Jo. 2. [Capientes singulæ metretas binas, aut ternas.]

METROCANORIUS, Poeta: [Meritò, ut quidam

METROCORNIUS in suo pompavit poemate. In vita S. Reguli Episc.

METROCOMIA, *μετροκομια*, Villa principalis, five matris. [In metrocomiis non Episcopi, sed Chorepiscopi instituti. Conc. Laodice. can. 57.

METROPOLITA, five *Metropolitanus*, *μετροπολιτης*, Vide *Archiepiscopus*. Exarchum Provincie in dict. *Exarchus*. Qualis dicitur. Vide *Provincia*.

METROPOLITICUS. FR. quicquid ad Metropolitanam spectat. Bullar. Catinen. tom. 2. contr. 223.

METUS, in quo diserat à tristitia. Vide *Noluntas*.

MICHAEL ARCHANGEUS. Vide *Archistrategus*.

MICHELATUS, *μικηλάτος*, monete species à Sancti Michaelis Archangeli figura, five Imperatore hujus nominis ita denominata. [Centum michelatos pro pictura capiruli. Chron. Casin. lib. 3. cap. 57.] Et in hist. Annæ Comnenæ à Petro Possino ex græco in latinum translata Auctore Pachimera.

MIGMA, *μικσμα*, mixtio. [Tauri tui, & pulli asinorum, qui operantur terram, commixtum migma comedent, sicut in area ventilatum est. Isai. 30.] idest, propter copiosam abundantiam animalia prædicta paleam frumentum mixtam comedent; idem hebraica lectio *Mixtam*, pro *Migma* habet. Vide *Mimax*.

MILES. FR. titulus nobilis. [Honorius III. Illustri Regi, Baronibus, & Militibus &c.] titulus appositus, in cap. 8. Decretal. de confirmat. util. vel inutil. & idem significabat ac Eques, qui titulus in ea significatione usque ad Greg. XIII. tempora perduraverat; ita ut etiam familia nobilissima Romana, quæ nunc *De Cavalariis* dicitur, etiam *De Militibus* appellabatur, ut idem Greg. in quadam bulla sic ait: [Ad Domitium de Militibus, seu de Cavalariis, & ejus socios; nec non illud Torre di sasso, ad Thomam etiam de Militibus &c. Bullar. Casin. tom. 2. Constit. 442.] Milites Cæsariani Silentarii dicti, & quare. Vide *Silentarius*. Item hoc vocabulum de iis omnibus usurparat, qui sub alienis stipendiis merentur; ita Reges Burgundiorum modò Imperatoris, modò Regis Francorum milites se appellat apud Avitum Hiocensem, & alibi.

MILITISSA, uxor militis, hoc est, Equitis; [In corde cujusdam potentis Domine Militissæ. In vita B. Coletæ.] Vide *Milito*.

MILITO. FR. verbum, quod etiam in rebus ecclesiasticis usurparat. [Nemo cogitur suis stipendiis militare. In Decretal. de præsumptionibus, cap. 16.

MILLENARIUM. Vide *Cynthia*.

MIMAX. FR. [Sæva insuper jam per ripam Alemannorum barbaries tela contra nos mixta toxico jaciebat: minitabantur etiam nos intra aquas natantes numaci igne cremare, nisi Papam, & nos in manibus eorum redderemus. In vita S. Gelasii Papæ II. à Pandulpho Pisano scripta, & à Constantino Cujetano typis mandata.] Dicitur hic *Mimax*, sequendo nempè regulam lati-

norum, quigræcum y, in ulene vertebant, ut in litera r, diceret. Dicit ergo *Mimax*, vel à migma, quod mixturam significat, ut in dict. *Migma*, & *Ignis græcus* dictum est, & sic in hoc loco mixturam igneam significaret, vel fortasè hic mendosè pro *Minaci igne* minaci igne Amanuensis posuerat, vel tandem ex græco vocabulo *μίσαι*, idest, stridulus, teste Hesychio, eo modo, quo à Latinis *Ignis stridens* dicitur, seu potius à *μύμαρ*, quod, eodem teste, timore denotat, unde *Mimax* ignis terribilis, & *minax*] intelligitur: Cæterum apud antiquos Romanos hæ igneæ mixtura etiam reperiebantur, teste Dionysio Halicarnasseo, lib. 10. ubi sic habet: [Undique arces expugnabantur; nam alij propinquis adibus vasa bituminis, & piscis incensæ in fundis accomodata jaculabantur.

MINA, moneta. Vide *Mina*. Ejus valor. Vide *Talentum*.

MINANS, ducens. Vide *Mino*.

MINERA, pro minerali. [Nam, ut rude, infectumque aurum, vel adulteratum, multisque aliis insectum mineris, Cyrillus Jerosolymitanus, catech. 1. Vide *Metallopus*.

MINERVA. Vide *Athenogeron*.

MINISTER. FR. [In Missis solemnibus, & pontificalibus, non in fastum, sed in testimonium adhibentur ministri, can. Episc. Deo, & can. Hoc quoque, de consecrat. dist. 1.

MINISTERIUM, vas pro Altaris sacrificio destinatum. [Constituit, ut ministeria sacra non tægerentur, nisi à ministris sacris. Anastas. Bibliothec. in Sixto. Urbanus Papa omnia ministeria sacra fecit argentea. Strab. de reb. Eccles. c. 24. Vide *Calix*.

MINISTRALIS. FR. servus, & familiaris, domesticus, & aliquando sumitur pro Judice, vel Nuncio, lsi quis literas, eod. tit. [Prohibemus insuper, ne quis Episcopus, vel ministralis ejus &c. Bullar. Casin. to. 2. const. 206.] Item *Calix*, quo sanguis Christi fidelibus ministrabatur, quando Eucharistia sub utraque specie dispensabatur. Item pro ministro Ecclesiæ accipitur. [Hic constituit in Urbe ministralis, qui circuitur constituit stationes. In actis Hilarii Papæ.] Vide *Statio*.

MINO, idest, duco. [Tollite, ut habeatis qualiter hoc jumentum unare valeatis. S. Greg. lib. 1. Dialog. c. 2.] Item *Minans*, nempè, ducens. [Agasiones equos agentes, idest, minantes. Paul. Diacon.

MINORES FRATRES. Vide *Franciscani*.

MINUO. Vide *Minutus*.

MINUTALIS, res minuti, seu vilis pretii. [Si minutalibus, ut ita dixerim, regnis, undique conferrantur in examinationem. Tertull. lib. 1. advers. Marcion. c. 4.] qui etiam de Habit. Mulier. c. 6. margaritas [Terræ minutalia] appellavit. Item pro vili moneta: [Cùm fuisset octo minutales libra carnum. Lutprand. in vita Alexandri Severi.] Vide *Minutum*.

MINUTALARIUS, vectigalium conductor, five locator. D. Aug. de Civit. c. 4. est tamen ibi mendosa lectio *Minuscularius*, seu *Minicularius*.

MINUTUM, quadrans moneta. [Cùm venisset autem vidua una pauper, misit duo minuta, quod est quadrans. Marci cap. 12.] Arabicus textus *Felsin* habet, idest, bina minuta. *Fels* enim apud eos est vilior moneta. In textu Lucæ habetur fuisse ex ære hanc monetam. [Mittentem ærea minuta duo, cap. 21. Dabant omnibus, qui in templo erant, duo minuta. Jo. Moschus c. 127.] FR. [Ut per quatuor dies unam tantum oblationem manducaret minorum viginti. Idem Moschus, cap. 42.] Vide *Minutalis*.

MINUTUS, qui per emissionem sanguinis curatur, à verbo *minuo*; nam *Minuere sanguinem* penes veteres illum alleviare per extractionem significabat. [Et notandum, quia quater in anno minui possunt; quarta verò minutio circa festum S. Jo. Baptistæ. In constitutione Cisterciensium, cap. 90. de Minutis.] FR. in quadam Bulla Innocentii III. in Archivo S. Petri Vaticani conservata, quæ incipit: [Ea quæ de mandato facta] sub data IV. Idus Januarii. Pontificatus, an. VIII. ubi Pontifex ille ejusdem Basilicæ Canonicis in ministerio eorum normam præbet, hæc habentur: [Medicinanti etiam per diestres, minuti per dies duos, balneati per diem unum, ab hujusmodi pœna, (idest, amittendi distributiones) censentur immunes.] Cæterum Galeni Traductor passim utitur hoc dicendi modo, nempe, *Sanguinem minuere*, pro emittere, præsertim in lib. de curat. per sanguinis emissionem, cap. 12. ubi sic ille transtulit: [Sic rursus sanguinem minuere,] & ibidem, cap. 17. [Sanguinem minues.] Item in can. nec tales, de consecrat. dist. 5. ex Aphorismis Hippocr. [Nisi citò oblatione sanguinis minuatur.] Vide *Obesus*.

MIRIFICENTIA, prodigium, portentum, miraculum. [Resurrectionis tantum contemplerur effectum, quia hoc signum videmus esse signum, virtutum cernimus esse virtutem, mirabilem esse misericordiam pervidemus. Petr. Chrysol. serm. 63.]

MISERICORDIA, quædam relaxatio, quæ Monachis præstatur: [Ut detestabiles ingurgitationes misericordiarum (in quibus profectò non erat misericordia) prohiberentur. Matthæus Paris. in vita Abbatis.] Nonnulli vas vinarium intelligunt, cujus antithesis vas justitiæ dicebatur. Vide *Justitia*. FR. Aliquando partem stali choralis superiorum significat, supra quam ex misericordia Monachis divinatorum officiorum tempore adniit indulgebatur. [Reclinans se super misericordias. In Nomast. Cisterciens. par. 1. cap. 10.]

MISOPOGON, græca dictio *Μισοπώγων*, idest, odium barbæ; sic appellata fuit apologetica Juliani Apostatæ ad Antiochenos responsio, ut refert Gregor. Nazianz. Orat. 2. in Julianum, quæ denominatio irrisorie ab eisdem Antiochenis imposta ei fuerat, ad Juliani philosophicam, caprinamque barbam alludentibus, qui ex eadem barba *Caper* appellatus fuit. FR. de aliis ignominiosis titulis huic Apostatæ ab Antiochenis attributis. Vide Baron. an. 362. nu. 81. & seqq.

MISERISO. FR. vilipendo, vitupero. [Et ut illi

homines, qui in isto regno contra seniore nonstrum Dominum Karolum mispserunt. In Constit. Caroli Calvi, cap. 5.

MISSA, quæ solet definiri, [Oblatio Deo facta per immutationem alicujus rei sensibilis in signum, & protestationem supremi domini ipsius Dei publicæ auctoritate instituta.] Ita Suarez, tom. 3. in 3. par. disput. 73. sect. 6. Layman de sacrif. Missæ, c. 1. Coninch. in 3. par. quæst. 3. art. 1. dub. 1. & alii. Cujus etymon aliqui trahere putant à voce hebraica *Minchâ*, quæ spontaneam oblationem significat. Alii tamen existimant esse latinam dictionem, ut Albin. de divin. Officium ait: [Missa autè dicitur quasi transmissa, eò quòd populus fidelis de suis meritis non præsumens, preces, & oblationes, quas Deo omnipotenti offerre desiderat, per ministerium, & orationem Sacerdotis ad Deum transmittat] sive, ut Isidoro, lib. 6. Orig. c. 6. placuit, [Missa tempore sacrificii est, quando Catechumeni foras mittuntur, clamante Levita: Si quis Catechumenus remansit, exeat foras; & inde missa, quia Sacramentis Altaris interesse non possunt.] Pluribus autem nominibus à Sanctis Patribus appellata fuit Missa, exempli gratia *Anaphora*, *Doxologia*, *Liturgia*; ut suis locis videre est. Item *Mystagogia*, *μυσταγωγία*, *Disciplina sacrorum* à Nazianzeno; *Thysia*, *θύσια*, *Sacrificium*, & *Prophora*, *προφορά*, *Oblatio* in can. 3. Apost. *Ierurgia*, seu, *Hierurgia*, *ἱεραργία*, *Sacrum munus* à D. Ignatio Martyre, *Toleta*, *τολέτα*, *Ceremonia*. FR. De nomine *Teleta* D. Aug. lib. 4. de Civit. Dei cap. 31. sic inquit: [Et idè Græcos, teletas, ac mysteria taciturnitate, parieribusque clausisse] S. verò Dionysius appellavit Christum *Taletarcha*, idest, caput, ac institutorem sacrarum ceremoniarum; Missa in super aliquando solemnitatem, & festivitatem alicujus Sancti significat, sicut in Concil. Pistenf. cap. 3. legitur hæc verba: *Communione placito constituimus, ut usque ad Missam S. Remigii, idest, Kal. Octobris &c.] Unde Baronius in Notis Martyrol. ad diem 1. Octobris sic verba præfati Concilii interpretatur: [Missa ibi pro ipsa solemnitate accipitur more Francorum; sic & in capitularibus Reg. Franc. lib. 2. cap. 18. legitur;] [Ut absque ulla excusatione, citò possit emendari, sparium usque ad Missam Sancti Martini dare decrevimus.] Item aliquando significat quamlibet adunationem sacramentali occasione Missæ, sive horarum canonicarum, ut apud Cassianum, lib. 2. de instit. Monachorum, cap. 13. & 15. in titulo, & lib. 3. cap. 5. 6. & 8. Isidorum, aliosque scriptores legitur, præcipuè in Regulis S. Benedicti. FR. In Regulis Monasticis, cap. 6. legitur: [Operam verò dabunt singuli fratres, ut tempore, quo missæ fiunt, sive die, sive nocte.] Et in Concil. Agathensf. can. 30. etiam habetur: [In conclusione matutinarum, vel vespertinarum Missarum post hymnos capitellæ de psalmis dicantur.] Vide *Missæ sicca*; Itaque agendo nos hic de solo Missæ sacrificio, dicimus, in Ecclesiæ primordio, quod in consecratione, & in oratione Dominicali consistebat; cui*

postmodum Apostoli addidere Epistolam, & Evangelium. Greg. Papa epist. ad Jo. Syriac. Episc. & dictū fuit in dict. *Introitus*. Postea successivè tã Romani Pontifices, quàm Concilia in variis occasionibus diversas orationes, ac cæremonias in Missa ampliavere. In Ritu Ambrosiano per omnes Ferias sextas non solet celebrari, & in Ritu Romano tempore quadragesimali, exceptis Dominicis, & Sabbatis diebus, ac Annunciationis festo, nunquam celebrabatur, quod usque ad annum 700. durasse affirmant Maur. lib. de instit. Cler. & Microl. de Eccl. obser. cap. 49. Græci etiam in diebus quadragesimæ ferialibus, excepto Sabbato, celebrant sine consecratione; consumant tamen Eucharistiam in præcedenti Dominica consecrata, eo modo, quo nos Solemus in die Veneris Sancti; quæ Missa *responsoria* dicitur, idest, *Præsanctificam* vocant; fit enim in signum inestitutæ. [In omnibus quadragesimæ jejunii diebus, præterquam Sabbato, & Dominica, & Annunciationis die, fiat sacrum præsanctificationum mysteriorum. Sexta Synod. in Trull. can. 52.] Quam institutionem ipsi Græci à Gregorio Magno habuisse tradunt. Circa verò tempus celebrandi Missam in Rubricis ab Aurora usque ad Meridiem præscribitur. Aurora autem intelligitur communiter incipere per horam cum dimidio ante Solis ortū, excipiendo nihilominus mensem Martii, ac Junii, in quibus tam tempus antelucanum per horam anticipari, quàm meridianum prolongari iustus de causis, ac Episcopi licentia possent, ut sensit Suar. disput. 80. sect. 4. Item occasione Viatici moribundo præstandi possent media nocte transacta celebrari. Ira Viçt. de Eucharist. n. 95. Layman. lib. 4. tract. 5. c. 4. Item Sacerdos in die festivitatis de præcepto ex itinere seorsum proveniens, possent per horam post meridiem celebrare. Ira Suar. Layman. & Diana. Iraque peccaret mortaliter Sacerdos huic præcepto adversans notabiliter, quod secūdm Azor. lib. 10. c. 25. quæst. 9. esset tertia pars unius horæ; ex eo enim, quod Papa ex singulari privilegio dilationem unius horæ solet concedere, manifestum ergo est, quod licitè fieri nequeat. In illis climatibus, in quibus naturalis Aurora non apparet, attendenda est moralis Aurora, quæ esset, quando communiter quies terminari solet; sic definitum fuit à Sac. Congr. Rituum 18. Septemb. 1634. Urbani VIII. iussu, atque Gavanto interveniente, ut ipsæmet testatur. Aliqui Auctores classici affirmant, in die Resurrectionis Dominicæ celebrari posse ante auroram; ubi tamen mos est hoc fieri in memoriam temporis Resurrectionis, sicut universaliter fit in Noctè Nativitatis. Hora autem pro celebratione consueta erit hora tertia in diebus festis, hora sexta in ferialibus, hora nona in diebus jejuniorum. [Est Ecclesiastica consuetudo, ut ad novam recitiamur, cum ad sextam, Missam celebramus; ad Vesperum autem, cum ad novam sacrificamus. Microl. de Eccl. observ. c. 49.] FR. hoc tamen tempus præfixum celebrandi de Missa conventuali intelligitur, ut in dict. *Missæ conven-*

tualis ostendam. De Missa vespertinali. Vide aliqua initio dict. *Jejunium*, & est eadem ac Missa *sicca*. Vide *Missæ sicca*. Circa verò tempus anticipatum mediæ noctis Nativitatis Domini in Cappella Papali. Vide *Missæ Nativitatis Domini*. Missæ celebrari possent sub dios, seu in tentoriis, can. concedimus, de consecrat. dist. 1. §. Si in Missa adhuc Sacerdos non consecravit, & alia Missa non reperitur in die festo, possent illam denuò incipere in adventu Episcopi, vel alterius Magnatis. Nav. de Orat. notab. 16. nu. 55. Azor. lib. 10. cap. 32. qu. 3. Possent de off. cur. cap. 2. nu. 11. FR. ampliarem etiam concurrente populo; nam coram Deo non est acceptio personarum, præcipue ubi agitur de animæ interesse. Imo Toletus affirmat, Sacerdotem non facta adhuc ablutione, si populus in die festi concurrat ad audiendum sacrum, posse denuò aliam Missam celebrare, quod habetur in fine dict. *Missæ Nativitatis Domini*: Non possunt feminæ inservire Missæ; bene tamen Moniales ex choro Missæ cantare respondent. In casu necessitatis permissum est Sacerdoti absque ministro celebrare, quæ necessitas intelligeretur præbendo viatico, seu in celebratissima solemnitate: Facundez, lib. 3. cap. 21. & in casu necessitatis Viatici Sacerdotem non jejunum celebrare posse nonnulli affirmant; contraria verò opinio probabilior censetur. Non reperto Missali Romano in Ecclesia Regularium, possent Sacerdos Romani ritus uti Missali Regularium ad celebrandum. Diana par. 4. tract. 4. resol. 95. Sic etiam universalem assensum Doctorum opinio jam obtinuit, quod Latinus Sacerdos inter Græcos degens, ubi Latinorum Altare non reperitur, celebrare possent in fermentato, & eodem modo vice versa Græcus Sacerdos, quod eruditè probat Nicolaus Baldellus. Cæterum Missa sine candelis, saltem duabus, non licet celebrare; quod si ita celebratur, gravis esset culpa, ut colligitur ex cap. fin. de Celebr. Missæ. Ubi Honorius tertius Sacerdotem officio, & beneficio privavit, quia sine luminibus celebraverat. In casu tamen necessitatis unum lumen sufficeret aliqui Doctores docent, & Azor. lib. 10. cap. 28. candelas sebaceas permitterit; sed Suarez olei tantum lumen concedit. FR. An una Missa proficit tantum omnibus, quantum uni. Glossa in can. Non mediocriter, de consecrat. dist. 5. allentire videtur, dum ait: [Vel hoc referas ad ipsum Celebrantem, quia tantum valet ei, ut Missam celebret pro centis, sicut pro uno &c.] Eandem sententiam tenet Bordonus, rom. 1. var. riar. resol. 27. qu. 9. quam ramen sententiam non esse probabilem post decreta citata à meo Magistro Pauli IV. in commentario Rubricæ Missalis in appendice de sacrificio, quæst. 4. puncto 3. dist. 2. satis ostenditur. Item Missam cantare possent solus Sacerdos, ubi Clericorum copia non adit. Glossa in can. Hoc quoque, de consecrat. dist. 1. Missæ partes. Vide *Anaphora*. *Benedictio Campanæ*. *Candela*. *Canon Missæ*. *Collectæ*. *Communiantes*. *Communio*. *Complenda*. *Confessio*. *Diptychum*. *Epistola*. *Evangelium*. *Gloria in excelsis*.

Gloria Patri. Graduale. Hosanna. Hostia. Introitus. Item Encernumeni. Ite Missa est. Kyrie eleison. Lavabo. Laus tibi Christe. Lectio. Libera nos quesumus Domine. Oblatio. Offertorium. Pater noster. Pax. Pax Domini. Pax vobis. Prefatio. Postcommunio. Prosa. Sanctus &c. Tractus. Missa bipartita in Missam Catechumenorum, & Missam Sacramentorum. Vide *Catechumenus*. An liceat Sacerdoti plures Missas in die celebrare. Vide *Missa Navirvatis Domini*. Utrum in mari verè sacrum confici possit. Vide *Missa siccæ*, S. In primariis Hispaniæ. Item. Quando prima Missa ab Apostolorum Principe celebrata fuit. Vide *Pentecostes*.

MISSÆ APPLICATIO. Vide *Beneficium*.

MISSA B. MARIE VIRG. Vide *Sabbatum*.

MISSA CONVENTUALIS. FR. quam Rectores Ecclesiarum quotidie celebrari facere tenentur, vel cum cantu, sive privatim juxta temporis conformitatem post Tertiam. [Missæ conventuales debet celebrari post Tertiam, quia illa hora Christus passus est, can. nocte sancta, can. & hoc de consecrat. dist. 1.]: Ex præcedentibus rigorose observationibus in assignando cuilibet horæ conventualem Missam responderi potest ad dubium à paucis animadversum, & à Francolino agitarum; quare, nempe, in diebus Dominicis, in quibus celebratur festum duplex, non dicantur duæ Missæ conventuales, cum majoris gradus sit Dominica, quam feria privilegiata? Respondet iidem Auctor, quia in Dominica necesse esset utramque Missam conventualem post tertiam celebrare, quod non permittitur ab Ecclesia, quæ annexit conventuale Missam cum aliqua hora canonica, & ob eandem causam non dicuntur duæ Missæ conventuales in Vigiliis, quia ambæ post nonam celebrari deberent; nam ut supra visum est) tempore jejuniorum post nonam conventuales celebrari debet; antiquitus autem rigorose observabatur tempus celebrandi conventualem Missam; legitur enim in Vitis Sanctorum Patrum, quod Incolæ cujusdam Villæ eorum Presbyterum apud Episcopum accusaverant, dicendo: [Accedit Missam celebrare die Dominico, nunc hora tertia, nunc autem hora nona, ut sibi visum fuerit, neque observat solemnem, ac legitimum ordinem sanctæ oblationis.] Sed Sanctus Presbyter ab Episcopo examinatus, revelavit, quod post matutinum expectabat propè Altare, donec visibiliter appareret Spiritus Sanctus, & tunc Missam ille celebrabat. Jo. Moschus in vita Patrum, lib. 10. cap. 27. FR. Circa dubium, utrum in Dominica cantari debeant duæ Missæ Conventuales, quando in eo occurrit festum duplex, consule præfatum meum præceptorem Quartum in Rubricæ Missalis commentario, par. 1. tit. 7. de commemorat. dub. 1.

MISSA CATECHUMENORUM. Usque ad Missam Catechumenorum licet Judæis, & Gentilibus intervenire, can. Episcopus nullum prohibeat, de consecrat. dist. 1. Reliquæ. Vide *Catechumenus*. *Scrutinium*.

MISSA CUM NOTA, idest, cantata: sic legitur

in Collegiata Mallianæ Sabinen. Bulla Pii II. pro ejusdem Collegiati erectione, quam nuper Alexander VII. in Cathedrali totius Sabinæ erexit.

MISSA DEFUNCTORUM: contra hanc antiquam, & laudabilem Ecclesiæ pietatem nova hæreticallis impietas latrare non cessat, cujus dentes sic D. Augustinus obrundit, confringitque, inquiens: [Non parva est universæ Ecclesiæ, quæ in hac consuetudine claret auctoritas; ubi in precibus Sacerdotes, quæ Domino Deo ad ejus Altare funduntur, locum suum habet etiam commendatio mortuorum, lib. de cura pro mortuis agenda, cap. 1.] Pro mortuorum enim suffragio non sinit tantum Ecclesiæ in quotidianis Missæ, & horarum canonicarum precibus, ita ut in fine cujuslibet horæ expiabilem requiem exposcat; sed etiam in quolibet mensis principio Officium, ac Missam pro illis recitat, ex antiquissimo instituto, ut Alcuin. de divin. off. testatur. Cum psal. *De profundis*, & collecta pro defunctis terminat horas Canonicas Lugdunensis Ecclesiæ Missam cantatam post conventualem Cathedralis Pragensis quotidie pro eis celebrat, ac universaliter pius usus obtinuit, ut in quocumque primo septimanæ die variæ pro animabus purgantibus fundantur à fidelibus preces; hanc enim diei dedicationem de anno 1056. ex instituto quorundam Monachorum initium habuisse Baronius, & Petrus Damianus testantur; devotam verò feriæ secundæ meditationem pro defunctis ob eam rationem applicatam fuisse idem Damianus refert his verbis: [Qualibet animæ defunctorum in diebus Dominicis requiescant, atque à suppliciis feriantur; secunda verò feriæ ad eas, quibus assignata sunt, poenarum ergastula revertuntur. Idcirco ipso postlunum die Angelis Missarum honor impenditur, ut & mortuis, & morituris patrocinalis eorum defensione procuretur, lib. 2. epistolar.] Quam meditationem Joannes Beletus in Ration. divin. off. c. 5. confirmans, inquit: [Eodem quoque die Missa pro defunctis celebratur, quoniam, ut plerique ajunt, feriæ prima refrigerium habent illi, qui sunt in purgatorio, statimque altera die post ad poenas solitas, & ad laborem redeunt; ita ut eo die, quo eorum laboribus aliquo modo subvenitur, Missa pro illis cantatur.] Solet etiam Ecclesiæ tertio die post obitum alicujus Missam defunctorum celebrare ob memoriam Resurrectionis Christi, quæ fuit die tertio post ejus mortem. S. Clemens, lib. 7. Constit. Apostol. cap. 48. Item die septimo in symbolum æternæ quietis. D. Ambrosius in oratione de fide resurget. Sanctus verò Augustinus eos damnat, qui die nono depositionis celebrant pro defuncto, his verbis: [Nescio utrum inveniatur alicujus Sanctorum in scripturis celebratum esse luctum novem dies, quod apud Latinos Novemdiæ appellatur. Unde mihi videntur ab hac consuetudine prohibendi, si qui Christianorum istum in mortuis suis numerum servant, qui magis est in Gentilium consuetudine. Septimus verò dies auctoritatem in Scrip-

pturis habet &c. lib. 1. quæst. super Exod. quæst. 172.] æque idem Aug. lib. 2. quæst. Evang. c. 40. novenarium numerum imperfectum esse asseruit. Item die trigesimo, quia ex Sac. Scriptura habetur Aaronis mortem per triginta dies à populo deploratam fuisse; quare D. Gregor. lib. 4. dialog. cap. 55. Abbat. Specioso ordinavit, ut per triginta continuos dies Missam pro anima Just. Monachi celebraret, his verbis: [Vade, ab hodierna die diebus triginta continuis offerre pro eo sacrificium stude, ut nullus omnino prætermittatur dies, quo pro absolutione illius hostia salutaris non offeratur.] Ex quibus verbis colligitur prædictas triginta Missas ab eodem Sacerdote celebrandas, vel de defunctis dicendas esse non oportere, dummodò celebrationes sint currentes, & non interpolatæ; aliter enim non essent Missæ illæ à D. Gregorio institutæ, & à Sac. Rituum Congregatione 28. Octobris 1628. approbatæ, quæ quasdam Missas prohibuit sub nomine pro vivis, & defunctis, easque à Missali 8. April. ejusdem anni 1628. removeri mandavit. Græci solent in tertio, nono, & quadragesimo depositionis die pro defunctis celebrare. FR. Nonum diem supra visum est non licere, & quadragesimum tantquam à superstitione Gentilium proveniente, D. August. alibi impugnat: ||: Anniversaria depositionis commemoratio tam Græcis, quam Latinis in usu est, de qua Tertullian. de corona milit. cap. 3. sic ait: [Oblationes pro defunctis, pro natalitibus annua die facimus.] Tandem anniversaria generalia pro omnibus defunctis ad diem secundum Novembris stabilita, putant Petr. Damianus, & Sigibertus in Chron. à Sancto Odilone Abb. de anno 993. introducta fuisse, sed hujusmodi commemoratio in eodem die, nempe, post diem festi omnium Sanctorum, apud Amalarium, qui floruit in octavo Christiano sæculo, reperitur in ejus tractatu de off. Eccl. Alii verò Bonifacium IV. de anno 607. hujus sanctæ institutionis Authorem faciunt. In tali autem die omnes Sacerdotes pro defunctis in generali sacrificio applicare tenentur, licet ad tristici aliàs sint pro particularibus quotidie celebrare; lex enim universalis prævalet particulari testatorum. Gavant. part. 4. tit. 15. Fraxin. de oblig. Sacer. Miss. sect. 4. concl. 4. §. 22. FR. de tertio, septimo, trigésimo, seu quadragesimo die pro mortuis destinato. Vide can. qui alii 13. quæst. 3. ||: Advertendum tamen est, quòd in diebus festivis de præcepto, præsentem cadavere, postea una tantum Missa pro defuncto celebrari ex decreto Sac. Rit. Congregat. 23. Maji 1603. Rituale Rom. à Paulo V. reformatum prohibet exequias agere, & publicè deferre mortuos in die Paschæ. Circa Anniversaria defunctorum particularis praxis Vaticanæ Basilicæ ita se habet, ut celebrentur in die, quo incidunt, etiam si tunc officium duplex concurreret: non verò in Dominicis, seu festis de præcepto, & in octavis duplicia excludentibus. Eadem prorsus regula observanda est in die tertio, septimo, & trigésimo. Dece-

dens aliquis longinquè, statim ac habita de eius obitu notitia posset celebrari Missa, ut *In die obiitns*; cum collecta tamen tertii diei relicto verbo *Tertium*. Ita Gavant. part. 4. tit. 18. nu. 14. Advertendum est in super, quòd nomen defuncti, nonnunquam pro incipiente, & non terminante aliquam functionem usurpetur; hinc de eo, qui in evangelica parabola dicitur, quòd cœpit ædificare &c. Tertullianus de Idolatr. cap. 12. sic loquitur: [Qui prius sumptus operis cum viribus quis supputat, ne ubi cœperit defunctus, postea erubescat.] Item apud eundem in sensu substantivo: [Quo congressi, & suspecti, & defuncti ingratis subjacet. Adversus Valent.] FR. Item penes Ecclesiasticos, qui obierat, non dicebatur mortuus; nam per mortuum Idolum intelligebant. Vide *Mortuus*; ideo *Defunctum*, sive *Dormientem* appellabant, & mors *Dormitio* nuncupabatur: hinc [Sacrificium pro dormitione alicujus celebrare] dicitur in can. Cyprianus 21. quæst. 4. Ubi cavetur, ne Missa celebretur pro defuncto, qui in testamento Sacerdotem exequitorem testamentarium, vel tutorem reliquerat, quòd habetur etiam in can. neque, dist. 88. Sed parva ista ardua, præter quam quòd ad terrorem imposta censetur, ut notat Glossa, in d. can. Cyprianus, non obligant nisi Africanos; nam ab eorum Episcopis sancta fuerat. Quæ autem spectant ad functiones mortuorum, sparsim hic habentur in dictionibus. *Agenda. Aquarii. Candela. Defunctus. Diptychum. Exequia*. Item quòd Episcopus in Missa Defunctorum non utatur septima candela decrevit Sacra Congr. Rit. 19. Maji 1607. Neque baculo. Vide *Baculus*. Neque chirothecis. Vide *Chirotheca*. Non osculatur manus Sacerdotis. Vide *Osculum*. *Evangelium*. Item quòd oratio pro defunctis penultimo loco dicatur. Vide *Collecta*. Quòd non dicatur Gloria Patri in psalmo *Lavabo*. Vide *Gloria Patri*. Ejus offertorium difficilis intelligentiæ explicatur in dict. *Offertorium*. Ubi etiam ostenditur, quòd antiquitus non dicebatur Missa defunctorum, nisi in agonia. Vide *Officium Defunctorum*. Quare in hac Missa sicut in cæteris Subdiaconus non sustinet patenam. Vide *Patena*. Quare pacis osculum non datur. Vide *Pax*.

MISSA JUDICII, erat Missa, in qua aliquis seculari more se purgabat ab aliqua calunnia, de qua purgatione, in canonibus prohibita. Vide *Duellum. Educere se per æneum. Index compurgationis. Juramentum. Odalum. Purgatio. Purgator*. Vide etiam cap. sententiam, lib. 3. decretal. tit. 5. Ritus hujus Missæ in eum, qui ad purgationem damnatus erat, describitur à Dunstano Dorobernensi Archiepiscopo; Missæ autem introitus incipiebat: [Justus es Domine, & rectum judicium tuum &c.] ejus collecta sequentibus verbis continebatur: [Absolve quæsumus Domine tuorum delicta famulorum, ut à peccatorum suorum nexibus, quæ pro sua fragilitate contraxerunt, tua benignitate liberentur, & in hoc judicio, pro ut meruerunt, tua justitia præveniente, ad vitæ

cenfuram pervenire mereantur. Per Dominum &c.] Epistola defumebatur ex Decalogo in Deuteronomio inserta, nempe, [Ego sum Dominus Deus tuus &c.] Evangelium ex Marco, in quo de observantia ejusdem Decalogi fit mentio, idest, [Magister bone, quid faciam &c.] Offertorium consistebat in illis psalmi verbis: [Immitter Angelum Dominus in circuitu &c.] Habebatur etiam Præfatio eidem functioni adaptata, ac quando communicabatur imputatus de delicto, dicebantur illi à Celebrante verba: [Corpus, & Sanguis Domini nostri Jesu Christi sit tibi ad probationem hodie.] Postcommunio hanc orationem habebat: [Perceptis, Domine Deus noster, sacris muneribus, suppliciter deprecamur, ut hujus participatione sacramenti, & à propriis nos reatibus indefinenter expediat, & in famulis tuis veritatis sententiam declarent. Per Dominum &c.] Post Missam Sacerdos ad destinatum locum ferventis aquæ accedebat, quam exorcismis variis præparans, effectum divini iudicii implorabat, haustumque illius bullientis elementi imputato ad bibendum præbebat; hic exutus vestibus, osculatoque prius Evangeliorum libro, se in ferventem aquam projecerat, vel supra ferrum candentem nudis pedibus incedebat, aut manibus rangebat; & sic à calumnia ei imposita, si incolumis evassisset, purgabatur: quod de S. Cunegunda, alisque foemina innocenter calumniatis actum fuisse legitur.

MISSA MOZARABICA. FR. à D. Leandro Hispanlen. Episcopo peculiariter in Hispania usitata reperitur in Tom. 6. Biblioth. SS. PP. colon. 102.

MISSA NATIVITATIS DOMINI. Antiquius nedom in hac die plures Missas celebrare licitum erat Sacerdoti, sed etiam quotidie, ita Rupertus Archidiaconus de Sancto Alberto loquens, ait: [Factus presbyter duas in die celebravit Missas, pro vivis alteram, alteram pro defunctis.] Leo III. Papa novem Missas in die celebrabat. Baron. an. 816. n. 54. Concilium Saleguitadiense, cap. 5. Sacerdotes ad tres Missas quotidianas celebrandas limitavit, & tandem Alexander Papa ad unicam quotidianam Missam celebrandam Sacerdotes restrinxit, can. sufficit Sacerdoti, de consecrat. dist. 4. FR. sed ibidem dicitur etiam, quod [Quidam tamen pro defunctis unam faciunt, & alteram de die, si necesse fuerit.] Quod fecisse Sanctum Albertum dictum est supra. Plures igitur celebrationes in die expressius Sacerdoti prohibita sunt in cap. consulisti, lib. 3. decretal. tit. 41. de celebrat. Missarum. At quomodo in Nocte Nativitatis Domini quilibet Sacerdos tres Missas celebrare potest? Respondetur, hoc ex privilegio Leonis Papæ, quod habetur in can. nocte sancta, de consecrat. dist. 1. Ubi Glossa hujus triplicari, sanctique mysterii explicationem his verbis tradit: [Celebraretur una ante diem, quæ significat tempus ante legem, quando eramus in tenebris. Secunda, dum diescit, & significat tempus in lege, quando nondum plena agnitio Dei habebatur. Tertia in die, & significat tempus gra-

tia, quando jam plena cogitatio habebatur. Unde versus,

Nocte prior, sub luce sequens, in luce suprema;

Sub Noe, sub David, sub Cruce, sacra nota.]

Sunt etiam alii versus in quodam pervetusto Missali,

Quarum prima tibi tempus, quo legecarebant.

Altera dat Moysen; designat tertia Christum.

Ac eadem Glossa in can. Consulisti supra, de celebr. Miss. ait: [Celebrantur etiam tres Missæ propter mysterium: quoniam per illas tres Missas repræsentatur triplex status; scilicet, status ante legem, sub lege, & status gratiæ. Illa, quæ cantatur in nocte, repræsentat illum, qui fuit ante legem, quando omnes erant in tenebris; unde dicitur in Missa illa propheta: Populus gentium, quia ambulabat in tenebris. Secunda, quæ dicitur in aurora, repræsentat tempus sub lege, in quo jam incipiebant ex parte cognoscere Christum; sed non plenè propter dicta legis, & Prophetarum, & ideo cantatur inter diem & noctem, & dicitur officium; Lux fulgebit hodie. Tertia dicitur in die, per quam designatur tempus gratiæ, scilicet præsens; unde dicitur officium: Puer natus est &c. quod potes intelligere his versibus:

Tres in Natali debent Missæ celebrari.

Quarum prima sacram Christi signat genitricem;

Altera venturi designat gaudia Christi:

Tertia jam factum, quod lex fore sacra figurat.]

Atque Possillator ibidem alia mysteria tradit, inquit: [Prima Missa designat generationem æternam, quæ occulta est, & ideo in nocte celebratur prima Missa. Secunda significat nativitatem naturalem, scilicet, ex muliere, & quia ex virgine, ideo partim naturalis, partim occulta, ideo celebratur in mane. Tertia significat generationem spirituales, quæ fit per gratiam, & ista in tertia, quia clarescit, & ex studiis eorum cognoscitur eos. Oritur enim Sol justitiæ, cum convertitur malus, & quisquis facit voluntatem Patris. Vincen. Jo. Andr.] Divus verò Thonias in 3. par. quæst. 83. art. 2. ad 2. ait denotare has tres Missas triplicem Christi Nativitatem, quarum prima est æterna, nobis occulta, & ideo cantatur in nocte. Secunda est spiritualis, quia Christus oritur tanquam Lucifer in cordibus nostris, & propterea cantatur in aurora. Tertia est corporalis, secundum quam nobis visibilis apparuit, natus ex Virgine, & ideo cantatur in die, & clara luce post Tertiam. ¶ Quo ad ritum eas celebrandi, multi Auctores classici docuerunt esse peccatum mortale celebrare secundam, & tertiam Missam ante auroram, cum hoc sit contra Pontificum decreta; & licet contraria opinio aliqualem probabilitatem habeat, tutius tamen erit cære-

monias ab Ecclesia sanctæ institutas observare. FR. Auctores autem primæ sententiæ, qui videri possunt apud Dianam de celebrat. Missæ, resol. 35. par. 2. loquuntur secundum generalem prohibitionem non celebrandi ante auroram, & post meridiem, & signanter, ex ultima sanctione Tridentinæ Synodi, quæ festi. 22. in decreto de evitandis in celebratione Missarum, ubi inter alia cavetur, ne Sacerdotes aliis quam debitibus horis celebrent, id est, in Ecclesia consuetis. Unde privilegium Sacerdotibus à Telephoro Papa concessum non derogatur, cujus verba sunt hæc: [Noctæ sanctæ Nativitatis Salvatoris Missas celebrant presbyteri &c. Quoniam, & ead. nocte &c.] Igitur in nocte natiuitatis Domini dispensat Sacerdotibus celebrare, quod privilegium in fine limitavit, inquiens: [Reliquis vero temporibus Missarum celebrationes ante horam diei Tertiam minimè sunt celebrandæ, can. nocte sanctæ, de consecrat. dist. 12.] quæ consuetudo Sacerdotum liberè celebrandi simul tres Missas post median noctem jam longo usu Urbis, & Orbis confirmata est. Et quod dicitur de usu celebrandi interpolate unam Missam in media nocte, secundam in aurora, tertiam post tertiam horam, intelligendum est de Missis conventualibus, non verò privatis. Gravissima item est inter Theologos questio de Missa, quæ in hac nocte ante ejus medietatis periodum in Cappella Pontificia, & in Ecclesia Sancti Marci Venetiis celebrari solet; quæ enim in papali Cappella celebratur, sæpè observari, quòd per duas horas circiter ante median noctem confici solet. Quare communiter docent Auctores hoc fieri ex privilegio Summi Pontificis, sive ex ejusdem dispensatione; censetur, quippe, dispensando, declarare Summum Pontificem tunc esse median noctem, cum ad hominis arbitrium dependeat (ut ipsi asserunt) denominationem diurnalis principii. Sed utraque ratio (bona illorum venia) non aridet; nam quibus unquam ocularis testis fuit privilegii istius, sive pro Cappella papali, sive pro Venera Ecclesia? Nemo profecto: aut quis unquam mentem Pontificis exploravit de hujusmodi anticipationis diurnalis dispensatione? Nanque si physicè illa verba Sac. Scripturæ intelligenda sunt, quòd, dum medium silentium teneant omnia, Verbum Dei de regalibus sedibus in terram venerat, quam periodum Universalis Ecclesia celebrando imitari conatur: dicendum est, quòd Papa nec privilegium concedat, nec dispensare censetur, quia non constat de primæ, nec de secundo; non enim veritatur assertio, esse in arbitrium hominis physicum diei initium declarare, licet verum sit, quòd in ejus arbitrio est incipere horas diei numerare ab uno ex quatuor cardinalibus punctis: sic à Solis ortu Babylonicum horologium, ab occasu Italicum, à meridionali, & ejus opposita perpendiculari linea astronomicum, sed omnia horologia Solis posituram minimè variant, ac semper est verum dicere nunc, verbi gratia, est media nox, quamvis supradicta horologia varias horæ secundum va-

riam directionem possent. Hoc posito dico secundo, quòd tam Cappella papalis, & Venera S. Marci Ecclesia, quam universalis Ecclesia physicam median noctem imitantur in celebratione Missæ Natalis Domini, quod probatur primò in ordine ad papalem Cappellam, Veneratque Ecclesiam; nam cum Hierosolymia regio, ubi mundi Salvator nobis natus fuerat, per longitudinis lineam, ab Astronomis ponatur ad gradus 66.0. Roma verò ad ejusdem lineæ gradus 38. 30. igitur differentia, quæ inter utriusque longitudinis zenit interjacet, esset gradus 27. 30. cum minutis; sed cum Sol per quamlibet horam 15. gradus conficiat, ergo Bethlehemitica media nox præcurrit Romanam, & Veneram per duas horas incompletas: unde evidens fit, quod dum in Cappella papali, & in Ecclesia Sancti Marci Veneriarum Missa Natalis celebratur per duas horas incompletas ante median noctem orientis Romani, & Veneti, ibi physicam median noctem Bethlehemiticam, ubi, ac quando verè natus est Christus imitantur, & ideo non est opus Pontificium privilegium, vel dispensationem inaniter speculari, cum de illis nullibi mentio fiat expressa, dumque ratio suadet, quòd scientia, ac prudentia Pontificum, astronomica, piæque contemplatione tempus, & horam, qua Dominus in Bethlehem natus fuerat, imitari voluerit. Quo denique ad Ecclesiam universalem, physicè etiam imitari median noctem dicimus; non tamen Bethlehemiticam, sed uniuscujusque proprii regionalis orientis. Est locus probosecutus apud Rupertum lib. 3. c. 17. ubi inquit, quòd in hac die duæ Missæ celebrari debent, sed intelligitur ante tertiam horam; nam tertia Missa post tertiam horam celebrari debet; intelligèdo, scilicet, semper de Missis solemnibus, ut supra dixi: Multos casus asserit Valentia, in quibus Sacerdos, non facta ablutione, postet denuò in eodem die celebrare, at in usu amplius non extant; sed tantum in die Nativitatis Domini conceditur, & quando Parochus haberet duas parochiales Ecclesias, quorum utraque ex inopia proprium Sacerdotem non valerent sustinere. Totelus verò, lib. 1. cap. 3. n. 5. docet Sacerdotem non facta ablutione, si in die festi concurreret ingens populus ad audiendam Missam, vel ob necessitatem dandi viaticum, posse denuò celebrare. Inter alia privilegia, quæ eorum Missionarii Sac. Congregatio de Propaganda Fide concedit, unum est, ut possint, quando opus erit, plures in die Missas celebrare.

MISSA NATIVITATIS S. JO. BAPTISTÆ. In hac die celebrabantur etiam tres Missæ. Ord. Rom. Albinus, & Amalar.

MISSA PRO MORTE INIMICORUM frequentabatur in Hispania, quæ tanquam supersticiosa, & vindicativa, de ann. 694. in XVII. Conc. Toler. can. 5. sub gravissimis penis prohibita fuit. FR. de qua in can. quicumque Sacerdotum. 26. qu. 1. sic habetur: [Plerique etiam Sacerdotum fauciati inimicitia dolo, Missam pro requie defunctorum promulgatam fallaci voto pro vivis student celebra-

brare hominibus; ut is, pro quo ipsum offertur sacrificium, mortis incurrat periculum.

MISSA NAUTICA. Vide *Missa sicca*.

MISSA SABBATI SANCTI. Vide *Missa sicca*. *Sabbatum* in fine.

MISSA SCRUTINIUM. Vide *Scrutinium*.

MISSA SICCA, dicitur illa, quæ à navigante Sacerdote in navi dici solet sine consecratione, & secretis. Ideò *Missa nautica* ab aliquibus appellatur. FR. Item *Missa sicca* est eadem respectivè cum vespertinali; nam realiter non erat Missa, quæ vespertinalis dicebatur; sed dictio *Missa* pro officio suscipiebatur, ut dictum est in dictione *Missa*, paulò post initium, & clarè colligitur ex can. solent. de consec. dist. 1. ubi sic habetur: [Si antè mādudaverint, quàm vespertinum celebretur officium; concurrentum est enim ad Missas, & auditis Missarum solemnibus, & vespertinis officiis &c.] Canon ergo hic distinguit Missas ab officiis vespertinis: æquivocum igitur illorum est, qui asseruerunt Missas celebrari ad vesperas, quæ æquivocatio oritur ex eo, quia prædictus canon videtur loqui, quòd Missa in quatuor temporibus ad vesperas sit celebranda; sed si canon attentè inspicatur, rectè non de Missa, sed de jejuni quadragesimali solutione loqui colligitur. Ibi enim sic ait: [Vespertina hora completa oratione sua jejuniu solvant.] Deinde immediatè sequitur: [In jejuniis etiam quatuor temporum circa vespertinas horas, in Sabbato verò Sæcto circa noctis initium Missarum solemnias sunt celebranda.] Quare dictiones *Vespertinas horas* non cum periodo subsequenti, sed cum antecedenti conjugendæ sunt, nempe, cum solutione jejunii quadragesimalis ad vespertinam horam, ut per copulativam clausulam *Etiam* satis intelligitur; licet verum sit, quod in Sabbato Sæcto celebrabatur circa noctis initium. Probatur enim manifestè, quia, ut dictum est in dict. *Missa*, paulò post initium, tempore quadragesimali in Ritu Romano nunquam celebrabatur. Ergo tempore juniorum consumiebatur celebrans Eucharistiã Dominicæ diei, sicut adhuc Græcos observare ex latino instituto, scilicet, per D. Gregorium Magnum eis tradito, ibi refertur, & hoc usque ad septimum christianum sæculum observatum fuisse dictum fuit ibidem. Igitur Missa vespertinalis erat illa, in qua à Sacerdotibus æte solutionem jejunii consecrata hostia Dominicæ præcedentis sumebatur; itaque conveniebat hæc Missa cum sicca, quia non consecrabatur, & ab eadem disconveniebat, quia in vespertinale consumebatur Eucharistiã, cum in *Sicca* nulla consecratio efficiatur, sive absumatur: Imò ex quodam Graduale verusto M. S. D. Gregorii in Bibliotheca Angelica de Urbe asservato legitur de hac Missa Sabbati Sancti talis titulus: [*Visa stella ingreditur ad Missam*,] idest, noctis principio, in primæ stellæ apparitione, quod etiam colligitur ex precibus ejusdem Missæ, ubi fit mentio noctis. FR. In dicto can. Solent. Gratianus, loquens de hac Sabbati Sancti Missa nocturna, subjungit: [Unde Leo Episcopus, quòd à Patribus no-

stris,] nempe, can. quod à Patribus, dist. 75. ubi sic habetur de ordinatione sacerdotali, & levitica: [Sed post diem Sabbati ejusdem noctis, quæ lucefcit in prima Sabbati,] ubi loquitur de Missa consecrationis ordinandorum. Sequitur insuper ibidem Gratianus: [Item Gelasius ordinationes Presbyterorum] corrige *Zephyrinus*. can. ordinationes Presbyterorum, dist. 75. || Legitur etiam apud D. August. epist. 118. ad Januar. quòd in Africa duas Missas celebrabant, unam, scilicet, de mane, & aliam de nocte. Orientales tempore juniorum circa Vesperas celebrare solent. Igitur quo ad Missam siccam, celebratur cum cora, & stola, sit confessio de more, dicitur tantum Introitus, Gloria, & Credo (si occurrerit) Epistola, Evangelium, Offertorium, Pater noster, Agnus Dei, datur, Pax, Post communio, orationes, quæ clara voce dici solent, datur benedictio, & Evangelium Joannis in fine; quem ritum habes penes Albertum Castellanum in suo Sacerdotali, lib. 1. tract. 4. cap. 34. Hanc Missam Navarrus in miscel. de orat. in novis miscell. 88. approbatam fuisse à Leone X. inquit. FR. non debet coram infirmo recitari Missa sine licentia Episcopi, ut docet Magister meus Quartus in Comment. Rub. Missalis par. 1. tit. 14. dub. 4. §. Dico 3. Sed non est verum, quòd talis usus, idest, pro navigantibus in desuetudinem abiierit, ut ibidem refert Quartus; nam in omnibus ritibus ferentibus secum Cappellanos, præsertim Melitensibus, hæc cæremonia adhuc fieri solet: || Sanctum Ludovicum Galliarum Regem jam in captivitate penes Saracenos detentum, solitum fuisse hanc Missam siccam audire quotidie, refert Gulielmus Carnotensis in ejus vita his verbis: [Totum officium Missæ abque sacramento consecratione assequè cum uno Presbytero prædicatore, me adjuncto, sibi tunc temporis Clerico suo, jugiter exolvebat devoto corde.] Idem affirmat Gaufridus in vita ejusdem, quam *Missam sine canone* appellat. FR. In primariis Hispaniæ universitatibus celebris questio agitata fuit, nempe, utrùm in mari sacrum licitè confici posset, ex occasione novæ Lusitanorum, ingentiisque prærevestionis navium in oceano; pro parte negativa asserēbatur prohibitio ex consuetudine ob periculum effusionis Christi sanguinis, ac indecentiam, dum in navi vix locus posset inveniri honestus, quæ sententia à D. Antonino, Navarro, Suarez, & aliis penes Dianam, part. 5. tract. 13. resol. 40. & par. 9. tract. 1. resol. 45. §. casus sextus, sustinebatur. Sententia verò affirmativa uti probabilior amplexa fuit à Salmaticensium, Complutensium, Conimbricensium, & Eboracensium Academicis, ut cum licentia Pontificis posset in navibus consecrari, quia sicut in casu necessitatis (ex negantibus Auctoribus supra citatis) liceret extra locum sacrum celebrare, dum debita reverentia observari posset, ne fideles diù priventur sacro, vel decedant absque Viatico, sic etiam à pari &c. Nec in navibus onerariis deest locus aptus, ac honestus, in quibus etiam adhiberi potest caute-

tela effusionis sanguinis, si alter Sacerdos calicem teneat firmum post consecrationem, ac de opposita consuetudine non constare visum fuit: quin olim in mari Baronius an. 700. solitum fuisse celebrari affirmat, & Sanctus Gregorius Papa lib. 3. Dialog. cap. 36. refert Nautas in mari sub utraque specie (juxta illius temporis consuetudinem,) communicatos fuisse. Fautores hujus sententiæ, quæ jam diu in praxi posita est, apud Dianam loc. cit. & Aversam, quæst. 11. sect. 14. referuntur. Nostri temporibus etiam Pontifex pro simili privilegio interpellatus fuit, quoad triremes, quibus ratione minoris commoditatis, decentiæ, majorisque periculi, tum quia eorum navigatio in Mediterraneo mari conclusa, littoralis fermè est, ubi commodè in terra possunt, ac assolent Altaria erigere, & celebrare; ideo negatum fuit, ut satis Magister meus Cardinalis de Lugo de Eucharistia, disp. 20. sec. 3. probat.

MISSA VOTIVA, idest, voluntaria, nempe, quæ non est juxta calendarii ordinationem; ita tamen, ut hæc voluntas sit rationabilis, & ut rubricæ limitationes non excedat. Hercules Matthiolus in ejus impressa oratione pro duce Mantuano Carolo II. refert, quòd quidam ducalis Sacerdos coram eo Duce vivente in Sabbato quatuor temporum celebraturus dubitans, ne illa proluxa Missa trædio afficeret ejus Dominum, aliam Missam, nempe, votivam celebrare proposuerat; at pius Dux Missam currentem celebrari jussit; non enim (ajebat) sibi visum fuisse longum illud tempus, quod vivo horario solis divini, & sacramentari commensurabatur: ex quo sanè discere debemus, quòd ob trædium, rubricarum observantiæ in hoc incruento, veroque fidei articulo negligentiæ minimè sint. Non debent celebrari Missæ votivæ in diebus duplici festo, vel solemnibus octavis duplicia excludentibus impeditis, Congreg. Rit. 28. Augusti. 1627. nisi tamen aliqua causa gravis, sive publica aliter urgeret, in quibus casibus diceretur Gloria, & Credo: causam autem gravem intelligi declaravit eadem Congregatio 19. Maji 1667. quando, nempe, Episcopus cum Clero, populique concursu interveniret: quod etiam intelligendum est, quando Missa non dicitur cum paramentis violaceis, quia tunc non dicitur Gloria, & Credo, ut in eodem decreto disponitur, nisi tamen esset in Dominica, tunc enim diceretur Credo; ex quo infertur, quòd si Missa votiva cantari occurreret in duplicibus cum paramentis violaceis, in quo festo recitari Credo ordinatur; tunc in votiva etiam dici deberet, sicut in praxi accidit Viterbii de anno 1656. pestilentia tempore, ubi cum intervenit Eminentiſſ. Dom. mei Card. Brancatii, Cleri, ac Magistratus, tunc mihi, ut ejusdem Cathedralis à caremoniis Præfecto, visum fuit, ratione festivitatis Prefentationis B. M. V. in qua Credo ordinatur, ut Missa votiva tempore pestis cum Credo caneretur, quod non nullis ibi r. nentibus, ideo Romæ hoc cum consultum esset, à periculis Re-

gularibus approbatum fuit, & signanter à Patre Hieronymo Romano in suis Flosculis, verb. Missa, num. 41. & à Theophilo Pitonillo in ejus Sac. Enchiridio, lib. 2. cap. ult. nu. 6. In Missis votivis nunquam legitur in fine aliud Evangelium nisi S. Joannis, Rubr. Missalis, par. 1. tit. 13. Quod non observari expertus sum anno 1694. die 4. Augusti in Dominica occurrente, in qua die fel. mem. Alex. VII. se ad S. Mariæ de Anima Templum transtulerat, ut in gratiarum actionem pro obventa Imperatoris Victoria contra Othomanos Missam votivam celebraret, & ei præbitum fuit ad legendum in fine Missæ Evangelium Dominicæ. Quando in octava alicujus Sancti de eodem, cujus est Octava, Missam votivam celebrari occurrerit; tunc currentem celebrari debet. Gavanti. par. 1. tit. 4. De quo casu Rubricam nil agere inquit Guyetus, lib. 4. de Missa votiva, cap. 9. nam superfluum esset agere de conclusione tam evidentis; de qua re Cæremoniarius Magistri Vaticanæ Ecclesiæ parùm admoniti sese exhibere, cum in eadem Ecclesia de anno 1667. in Sede vacante præfati Alexandri VII. concurrente Pentecostes octava celebrata fuit Missa votiva de Spiritu Sancto, cujus erat Octava. Item si Missam votivam alicujus Sancti celebrari contigerit in ejus natalitia die, de qua tamen non sit officium, tunc dicitur Gloria cum tribus orationibus, quarum secunda erit de Sancto, de quo fit officium, ut accidere solet in titulo alicujus sacelli, sive Sancti simplicis in die officio duplici, aut semiduplici impedito, quæ Missa *Semivotiva* appellari solet. *Missæ Mysteriorum*, sive *Vitæ Christi*, & *B. Virginis*, jussu Pauli V. à Sac. Rit. Congr. prohibitiæ fuere in Regist. fol. 2. quamvis ad instantiam Commissarii Terræ Sanctæ, sequentes votivas Missas celebrari indultum fuerit, videlicet, *Nativitatis Christi* in Sac. Præsepis Ecclesia; *Resurrectionis* in Sacello, Sancti Sepulchri; *Assumptionis Desparæ* in valle Josaphat, ubi ejus sepulchrum veneratur: in quibus omnibus Missis propter eximiam illorum Sanctuariorum reverentiam *Gloria*, & *Credo* recitari mandavit eadem Sac. Congregat. 26. Maji 1615. Item in votivis Missis ejusdem Virginis non dicitur *Gloria*, nisi in Sabbato, in quo die etiam si de ea non fiat officium, & Missa de eadem dicatur, semper tamen *Gloria* dici debet; nam Sabbatum est Sanctissimæ Virginis dicatum. Item in Sacra Laurentiana Domino in qualibet Missa B. Virginis votiva semper dicitur Gloria, licet non sit in Sabbato. De Missa votiva B. M. V. Vide *Sabbatum* paulò post initium.

MISSALIS, liber continens Missarum celebrationes, cujus coordinatorem Gregorium Magnum Analaris fuisse autumat, lib. 4. cap. 3. Nam ex traditione habetur, ut Baronius anno 102. refert Apostolorum Principem præcipuarum latinæ liturgiæ rerum fuisse authorem, successivèque ab ejus discipulo Papa Clemente in scriptis traditas, ita refert Proclus Constantinopolitanus Episcopus, qui tamen liber *Sacramentale* à Lindano, *Liber mysteriorum* à D. Hieronymo, *Liber*

Sacramentorum à Rhenensi Concilio; *Libellus* à Gregorio Turonensi appellatus fuit; & tandem Concilii Tridentini jussu Ægidius Foscarius, Leonardus Marinus, & Franciscus Feterius Misfale, & Breviarium correxerunt, atque Catechismum Romanum compoferunt. Ughellius, tom. 2. Ital. Sacræ. Absque Missali celebrare esset mortale peccatum, Navar. cap. 25. num. 86. Azor. lib. 10. cap. 29. quæst. 4. Vasquez, in 3. par. tom. 4. disput. 23. cap. 3. n. 26. In casu verò necessitatis Sacerdos propriæ confidentis memoriæ, possit memoriter celebrare absque Missali. Ledesma in Sum. tom. 1. de Euchar. cap. 20. concl. 8. Sed deberet ponere super Altare aliquem circum Missali similem, fingendo legere, ut à circumstantibus temoveret scandalum. Vasq. loc. cit. disp. 233. cap. 3. num. 26. FR. Ego audivi Missam pro defunctis à quodam cæco Sacerdote Dominicano celebratam. In alia significatione. Vide *Missaricus*.

MISSAM TENERE, & Missam facere. FR. phrasæ diversæ significationis sunt; nam prima, de qua in Regulis S. Benedicti, aliqui dicunt, quod *Missam cantare* significat; sed potius Missam audire, sive Missæ assistere denotare videtur, sicut vulgò dicitur *Habuisse, vel Tenuisse Missam*, pro audivisse. Sed *Facere Missam* significat consecrare sacrum; unde Agathense Concil. distinguit audientem Missam ab eandem celebrante, inquit; In Oratoriis nisi jubente, aut permittente Episcopo, Missas facere, aut tenere voluerint, can. 21. Itaque *Facere, celebrare, & Tendere*, audire denotant, quod clarius explicat idem Concil. can. 47. ubi sic habetur: [Missas die Dominico sæcularibus totas tenere specialiter ordine præcipimus.] Et Concil. Bracaren. 1. can. 16. clarius sic habet: [Si quis feria quinta paschali, que vocatur Cæna Domini, hora legitima post nonam jejunos Missas non tenet &c.] Aliquando tamen *Missam facere* significat in tempore consecrationis Catechumenos dimittere. [Post sermonem fit Missa catechumenis. D. Aug. serm. 237.] idest, peracto infra Missam sermone, Catechumeni ante consecrationem dimittendi sunt.

MISSATICUM, legatio. [Postea verò contigit, ut Dominus Imperator patruelium meum miseret in missaticum super Elbam cum his inferius scriptis. Bonifat. Mart. epist. 115.] FR. Item significat commissionem: [Justum missaticum transmisit Dominus Rex Gloriosus Carolus per Adalardum Abbatem. In Const. Caroli Calvi, tit. 48.]

MISSATICUS, adjectivum nomen, significat ad Missam pertinens, hinc *Missatica, & Missalia* paramenta dicta sunt Missæ vestimenta. [Sacerdos, & omnis Clerus conveniant in Ecclesiam missalibus indumentis induti. Ord. Rom.] FR. significat etiam commissarium: [Pagi per missaricos qualiter fuerunt ordinati. In Const. Caroli Calvi, tit. 12.]

MISSORIUM, vas, seu theca. [Basilicam Beati Remigii præcipue sibi hæredem instituit, ubi & Hierolexicon Magri.]

sepulcrum se habiturum delegit, ibique missorium argenteum deauratum deputavit. Flooard. lib. 2. cap. 5. Nobis missorium magnum, quod ex auro, gemmisque fabricaverat, in quinquaginta librarum pondere ostendit. Greg. Turon. lib. 6. hist. c. 2.

MISSUS, FR. executor. Glossa, in cap. 1. decretal. lib. 3. tit. 49. Sigonius de Regno Ital. lib. 7. l. qui filium, de adoptionibus, l. si quis de furto, tit. de furtis.

MISTAGOGIA. Vide *Missam*.

MISTUM. Vide *Mixtum*.

MITTAS, mansuetudo. [Turtur etiam castitatem Christi significat; Columba verò, quæ sine felle est, ejus mititatem, secundum illud Matth. xi. 11. Discite à me quia mitis sum. Lyran. in Genes. c. 15.]

MITRA. Episcopale capitis ornamentum, græcè *μίτρα*, à *μίτρος*, idest, ligamen cum quo ligabatur mitra, quam fœminæ ferebant; in Africa erat signum virginitatis Deo dicatæ, sicut hodie est velum in Monialibus, quæ erat lanea, purpurei coloris, & dicebatur *Mirella, & Mitella*. Lartinius Latinius in Oprato Milevitano semper hanc vocem *Mitellam* corrigit. FR. de *Mirella*, sive *Mirella* Franciscus Baldoinus in eundem Opratum, lib. 6. ait: [Ut autem erant virginales, sic & matronales. Nam nuptæ Matronæ aliter quàm Virgines caput velabant, & ornabant. Unde Propertius.]

Cinxit, & acceptas altera vitta comas.]

De matrimonialibus Mitris. Vide in dictione *Niblaris*. Mitra ab Orientalibus; sed à Latinis *Vitta* dicebatur. Inter ornamenta muliebria enumeratur à Ulpiano, in l. arg. §. muliebris, ff. de auro, & arg. sed magis capitis tegendi, quàm ornandi causa comparatur, juxta Ulpian. in l. vestis, §. muliebris, eod. tit. Papinius tamen Perfarum more *Mitram* pro solè posuit, Thebad. primo; dum inquit:

Indignita sequi torquentem cornua mitra ::
Mitra igitur *Apex* ab Augustino appellatur; *Seruum cum gemmis* ab Ennodio, loquente de mitra S. Ambrosii; *Corona* à Hieronymo; [Precor coronam tuam] ad D. Aug. scribente, idem à Sidonio replicatur, lib. 3. epist. 8. ad Euphronium Episc. nempe [De minimis, videlicet, rebus coronam tuam maximisque consulerem.] Item *Corona Sacerdotalis* ab Amniano Marcelino; *Corona Gloriosa* ab Eusebio; *Pileum, Galea, & Tyara* ab Isidoro; *Insula* ab Hugone de S. Victore, de qua. Vide suo loco. Item *Cidaris* ab Alcuino. FR. etiam ab Anselmo Lucensi Episcopo in ejus, epist. ad VVibertum Antipapam, num. 17. his verbis appellatur. [Depone cidarim, aufer coronam &c.] Cidaris enim antiquitus Regis Perfarum corona erat; sic Q. Curtius, lib. 3. refert, inquit [Cidaris Regum capitis vocant insigne] eodemque modo à Hieronymo vocatur Mitra Hebræorum Pontificis, in qua nomen Dei scriptum erat :: A Nicephoro *Phrygius* dicitur; sic etiam à Balsamone, qui de pretiosa mitra, quam

quam Cælestinus Papa Cyrillo Patriarchæ Alexandrino dono miserat, loquens, ait [Cælestinus phrygium Cyrillo Episcopo Alexandrino dedit.] FR. Atq; in donatione Constant. Magni in decreto Gratiani, dist. 96. sub tit. Palea, hæc verba habentur: [Deinde Diadema, videlicet, capitis nostri, simulque phrygium, nec non & superhumeralæ, videlicet, lorum, quod imperiale circumdare afolet collum.] Et infra clarius [Ipse verò Beatissimus Papa, quia super colonam clericatus, quam gerit ad gloriam Beati Petri, omnino ipsa ex auro non est passus uti corona; Nos phrygium candido nitore splendidum, resurrectionem Dominicam designans, ejus sacratissimo vertici manibus nostris imposuimus] ita etiam Innocentius a pud Baron. an. 34. qui tamen Cardinalis à Rhodigino deceptus, licet illum non citet, putavit *Phrygium* esse idem, ac *Pallium*; sic enim Eminentissimus ille, an. 336. n. 63. inquit: [Haud arbitror me rem poenitus habuisse comperit; idcirco tamen, quæ conjectura suggesterit &c. *Phrygium* idem dictum; quod *Phrygionum* opere crucibus contexti solet.] Hinc concludit esse *Pallium*; sed in primis Tiraquello, in lib. 5. cap. 18. in Alex. ab Alex. Genial. non placet eandem dici *Phrygiatam*, ac *Phrygianam* vestem; quare ibidem corrigi Alex. ab Alex. textum inquit: [*Phrygianam* vestem, & non *phrygiatam*, ex Plin. lib. 8. cap. 48.] Differt enim *Phrygium* substantivum à *Phrygio* adject. sic dicitur *Judex Phrygius*, Catull. epital. 56. *Lapis phrygius*, Horat. 3. carm. ode 1. Plin. lib. 36. cap. 19. Item *Cantibus Phrygiis*, Cic. lib. 1. divin. *Arces phrygiæ*. Ovid. 13. metamor. *Clades Phrygiæ*. Ibidem *Catervæ Phrygiæ*. Lucret. lib. 2. *Æquor Phrygium*. Virg. *Æneid.* Itaque per nomen *Phrygium* non tantum vestimentum; sed diversæ res ex *Phrygia* delatæ intelliguntur. Quare ergo potius *pallium*, quam aliud ornamentum intelligendum sit? Imò [*Clamidem phrygiam*, Virg. 3. *Æneidos*] dixit; sed quis hoc asseruerit? Error ergo Rhodigini talis fuit, qui lib. 25. c. 30. dixerat: [*Tutulum Fulgentius pallium accipit, quo ex sacro ritu caput obtuberent Sacerdotes, sic apud optimum maximum Poetam:*

Et capita ante aras phrygio velamur
amictu]

Fulgentius enim non ait, quòd *tutulus*, sive *pallium* sint idem ac *Phrygium*, de quo Virgilius 3. *Æneid.* in citato carmine. Constat enim ex Macrobi. lib. 3. *Saturnal.* cap. 12. quòd primi Latini adhuc rudes, quando Diis sacrificabant, lauro, populo, & similibus se coronabant; sed processu deinde temporis majori fastu coronas aureas, sive *phrygiæ acus*, nempe, pictura, ac diademata adhibebant in sacrificiis, quòd alludere voluit Virg. loc. cit. [*Phrygio velamur amictu.*] Sufficeret enim ex Virgilio ostendere *phrygium* aliud non esse, quam capitis velamen. Quare, ut supra visum est, ex Gratiani, sive Paleæ textu, Constantinum Pontificem Sylvestrum *phrygio* decorasse loco diadematis,

& coronæ in memoriam capitis tasi Principis Apostolorum, quòd *Phrygium* ipsemet Imperator Pontificis vertici imposuit. Vertex enim (si Calepinus credimus amenti) [*Propter flexuram capillorum pars summa capitis vertex dicitur, sive quia ad occipitum in declive vertitur, in dict. Vertex.*] *Pallium* enim non ad verticem; sed circa collum, seu super humeros ponitur. Adde, quòd ex Nicephoro, & Balsamone *Phrygium* *Mitra* intelligatur. Item semper *pallium* fuit ex candida lana aliquibus simplicibus crucibus contextum, non verò opere phrygio, seu aeu picto: sic enim ex Agnelo antiquissimo scriptore refert Blondus, quòd, nempe, Valentinus Imperator *pallium* ex candida lana Episcopo Ravennati dederat. Atque clarè Isidorus, lib. 19. *Orig. cap. 31.* inquit [*Mitra est pileum phrygium, quale est ornamentum capitis Devotatum &c.*] Atque clarius Juvenalis, *Satyr. 6.*

Et phrygia vestitur bucca tiara. ||
Innocentius III. *Mitram Anisphrygium* vocat. Ex traditione habetur, quòd in Ecclesiæ primordio Episcopi in sacris functionibus mitram gestabant: quare de S. Jacobo Apostolo uti Episcopo Hierosolymitano usum mitræ aureæ habuisse Epiphanius, & Hieronymus apud Baron. ann. 34. num. 294. referunt; idem de S. Joanne Evangelista scribit Polychrates Ephesin. Episc. in epist. ad Victorem Papam apud cund. Baron. loc. cit. Et adhuc in Ecclesiâ S. Martini de Monte Romæ conservatur S. Silvestri Papæ mitra, quæ est rotundæ formæ, in vertice acuta, altitudinis unius palmi, opere phrygio aeu picta, serico caruleo, & auro, in qua Beatæ Mariæ ejus unigenitum infantem amplectentis, & hinc inde duorum Angelorum conspiciuntur effigies; Angeli verò sunt Diaconalibus Dalmaticis induti. FR. ejusdem formæ erat mitra in pictura S. Paschalis Papæ sub porticu S. Cæcilie Transyberinæ Ecclesiæ, quam vetustate jam penè collapsam renovari curavi; sed Pictor, me absente, ad recentis mitræ formam renovavit, quòd mihi valdè displicuit: eundem errorem Antonius Tempesta delineator commisit in ejusdem picturæ exemplari posito in historia passionis S. Cæcilie, notis illustrata ab Antonio Bosio Melitensi, pag. 46. in qua ad proportionem originalis mitræ nimis alt. orem figuravit; sed in Cryptis Vaticanis Torizius, par. 2. cap. 3. eandem antiquam mitræ formam in alio simili originali intacto adhuc reperiri affirmat, quòd ne defraudentur antiquitatis Ecclesiasticæ studiosi, in hoc digredi malui, ac Bonifacii VIII. eadem parvitaris forma fuisse in dict. *Papa* in fine ostenditur. Aliam Gelasii Papæ II. mitram ex antiqua pictura à Constantino Caje ano in principio ejusdem *Papæ* vitæ apoli a, Lætorum curiositatis grati, hic apponere curavi.

Quare phryglum puto fuisse idem, quod Italicè *Freggio* corruptè dicitur, & erat ligamen, sive velum quatuor digitos latum more phrygio acu pictum, quod circumdabat limbum mitræ, eamque constringendo firmabat, & à tergo remanebat per duos palmos pendens, quæ pendentia adhuc in mitris observatur, & idèd *Visa*, & *Ligamen*, *Serium*, *Corona*, & similia, de quibus suprà, dicebatur; indeque pars pro toto in denominatione sumebatur: quod ex eo asserere inducor, quia mitra S. Paschalis Papæ I. de qua suprà dixi, depicta in porticu S. Crucis, plana erat, & habebat fasciam ad limbum phrygiatam, & retro pendentem, quæ erat cærulei coloris: Eodemque modo Valentia Hispaniarum monstratur mitra ex albo serico, cum fasciâ in limbo circumdata ferici cærulei, auroque phrygiata. Ex quibus antiquitatibus recentiorum Hæreticorum calumnia evincitur, quæ mitram asserit esse novum adinventum, contra quam assertionem Andreas du Sauffai in ejus Panopliâ scripsit eruditè. Summus Pontifex præter usum mitræ utitur *Camauro*, quod aliàs Regnum dicitur: [In signum Imperii Pontifex utitur regno; in signum Pontificis utitur mitra. Innocent. III. serm. de S. Silvestro.] Vide *Camaurum* in dict. *Camelaucium Epanoclistus*. Aliqui putant, usum regni, sive *camauri* tempore Clodovei Franciæ Regis inceptum, quando, scilicet, ille Rex ad fidem conversus ornatissimam coronam ab Imperatore Græcorum Anastasio accepit, quæ postea Clodoveus in signum Sanctæ Romanæ Ecclesiæ obedientiæ Honorificè Papæ dono misit, ut in dict. *Episcopalis* dixi-

mus, qui Pontifex cœperat coronam gestare. Ita Surius 13. Januar. Sigibert. an. 550. Sed hunc usum tempore S. Silvestri incepisse suprà demonstravimus. Solitum erat quando Pontifex ad Ecclesiæ januam perveniebat, deposito Regno, sumere mitram. Cencius Camerar. in ejus Rituali. Antiquitus hoc regnum unica corona cingebatur; sed Bonifacius VIII. addidit reliquas duas, ut denotaret triplice Pontificis dominium, regium, nempe, imperiale, & sacerdotale. FR. Effigies musiva Bonifacii VIII. posita in Lateranensi Ecclesia non longè ex parte interiori à porta Sancta unam tantum coronam in *camauro* habet: Porro Spondanus ex Nicolao Alemanno de Lateranen. pariet. & ex Rogerio Abb. ait Bonifacium secundam coronam addidisse: tertiam verò Urbanum V. quod ex eo probabile videtur. Nam Joannes XXII. qui fuit multo post Bonifacium, duas tantum coronas in regno gestavit, ut ex ipsius deposito in Avenionensi Ecclesia sito apparet. Paulus tamen Secundus tres pretiosissimas coronas ab ejus Antecessoribus prætermittas in *Camauro* renovavit, ac Nicolaus Beneventanum Archiepiscopum usu trirregni prohibuit. Quando primus Diaconus Cardinalis ponit prima vice novo Pontifici *Camaurum*, dicit hæc verba: [Accipe thiam tribus coronis ornatam, & scias te esse Patrem Principum, & Regum, Pastorem orbis in terra, Vicarium Salvatoris Nostri Jesu Christi, cui est honor in sæcula sæculorum. Amen.] Mitra autem significat Christi resurrectionem ob Constantini Imp. verba suprà adducta. Item secundum Innocent. III. significat magnificentiam Christi; duo cornua denotant scientiam utriusque testamenti, quæ debet resplendere in Ecclesiasticorum Pastorum capite, duæ fasciæ super humeros pendentes symbolum sunt spiritus, ac litteræ in divina Scriptura absconditæ, quia Præsul debet super humeros portare totum id, quod ore docet: hæc præfatus Innocent. cap. 50. Habent usum Mitræ ex serico albo Cardinales ex concessione Pauli II. quando sacris paramentis sunt induci. Annal. Ecclesiast. ann. 1464. Episcopi Græci non utuntur mitra, excepto tamen Alexandrino Patriarcha, ut dictum est suprà. Rutheni nihilominus Sarmatiæ Europæ Episcopi ferunt mitram rotundam variis ornamentis decoratam, eademque forma Moschorum Episcopi utuntur, sed nigri coloris; excepto tamen Novogradensi Episcopo, cujus mitra alba est, & ad fornam Latinorum Episcoporum. De Abbatibus habentibus usum mitræ, dictum est in dict. *Abbas*. Sunt præterea multæ Cathedralis, in quibus Canonici, vel Dignitates ex indulto Papæ usum mitræ habent, ut sunt quatuor dignitates Toletanæ Cathedralis, nempe, Decanus, Archidiaconus, Cantor, & Thesaurarius, ex concessione Honorii III. de anno 1217. ut ex ejus epistolis, lib. 2. epist. 771. constat, & Prior Conventualis Ecclesiæ Melitenis cum cæteris pontificalibus ornamentis. Item Canonici Cathedra-

dralis Ecclesiæ Messanenſis utuntur mitris ex serico albo. FR. ita Carolus Morabicus in Annal. Messan. Eccl. tit. 1. n. 18. ¶: Dignitates Cathed. Mamphredonia, & Cathed. S. Michaelis Montis Gargani, item Canonici Lugdunenses, qui habent titulum Comitum, in Ecclesia Cathedrali S. Joannis Baptistæ, & omnes Canonici Ecclesiarum Collegiarum dictæ Civitatis mitram gerant coloris currentis diei; in Choro verò ferunt clericale biretum Canonici in Sacris constituti; nam minoris ordinis Canonici detecto capite in choro assunt. Sic etiam in Ecclesia Conventuali Equitum Melitenſium, qui non est in sacris, non potest ferre biretum. Item Neapolitanæ Cathed. Canonici utuntur mitris telæ byſſinæ, & Canonici Lucenses damasceni serici. Habet ulterius usum mitræ Præpositus Ecclesiæ S. Marci Venetiarum, ex indulto Alex. III. Item Præpositus Cath. Casurgis, sive Pragæ in Bohemia. Bzovius, an. 1378. Item Præpositus Collegiæ Pratenſis. Congreg. Rit. 12. Novemb. 1601. Item Visitator, sive Corrector Hospitalis Neapolitani. Eadem Congr. 29. Maii 1621. Item Cappellanus Regis Norvegiæ ex concessione Clem. V. an. 1312. & Thesaurarius regiæ Cappellæ Parisiensis ex indulto Clem. VII. ad instantiam Francisci Primi Galliarum Regis. Ex religiosis verò Generalis Monachorum Hieronymianorum in Italia. Eadem Congr. 14. Mart. 1571. Præpositus Monasterii Chotiesconviensis. Eadem Congr. 12. Mart. 1618. Ac Guardianus S. Sepulchri in Jerusalem in solemnibus functionibus. Item ex Laicis Uratisslaus Boemorum Dux ex concessione Alex. II. anno 1098. Nunquam concessa Laicis mitra, ut in confirmatione ejusdem indulti à successore ejusdem Alexandri Gregor. VII. per epistolam eidem Duci directam fit mentio. Cæterum omnes Canonici mitraci in distributionibus candelarum, cinerum, atque palmarum, licet habeant mitram, debent nihilominus fungere, ac stare, ad differentiam Episcopi, quem sedere decet. Sac. Cong. Episc. 18. Feb. 1650.

MITTENTES. Vide *Libellatici*.

MIRTIO, quid significat. Vide *Gasindus*.

MIXTUM, maturinum jentaculum: dicitur mixtum, quia in sola ossa, sive mixtione panis, & vini consistebat. [Frater hebdomadarius accipiat mixtum, priusquam incipiat legere, ne forte grave sit jejuniu[m] sustinere. In Nomast. Cisterciens. par. 1. c. 23.] Sed corruptè tam in Benedictinorum regula, quam Camaldulensium *Mistum* legitur.

MIZANUM. Vide *hwisflum*.

MNA, *Mnã*, monetæ species, de qua loquitur est Christus, quando dixit: [Vocatis autem servis suis, dedit eis decem mnas. Luc. 19.] Hæc aliqui expōitores sexaginta Siclos continuisse dicunt; sed Josephus Hebr. lib. 14. cap. 12. antiq; asserit duas libras cum dimidio valuisse. Latine dicitur *Mina*, cujus valor. Vide *Talentum*.

MOATRA, terminus Theologorum hispanorum in materia de contractibus, idest, quando fide,

& non pecunia de contracti emitur, sed rigorosissimo pretio. & postea eidem vendenti vili pretio in compensationem debiti traditur, ita ut primus empor re vendita, ex vi primi contractus, adhuc remaneat in parte debitor, qui contractus in Hispania prohibitus est. In Italia hujusmodi contractus *Stocco*, & quando replicatur *Bistocco* dicitur.

MODELA. FR. Modus.

Est tamen observe diuturna modela diætæ

Libra cibi solidi, simplex hemina salerni.

Fulbertus. Aliqui ex eo quia diætæ est optimum salutis remedium, idè pro Modela, Medclam legere malunt.

MODIOLUS, quam partem rotæ significet. Vide *Canthus*.

MODIUM. Vide *Maldrum*.

MODULA ISCOL. FR. idest, quercus, l. si quis roborem, de damno, & injuria.

MOECHIA, *μοιχεία*. FR. adulterium, can. Meretrices, can. non mœchaberis, 42. quæst. 5. can. non mœchaberis, ibidem, qu. 6. Item fornicationem significat. Vide can. omnis mœchia. Ibidem quæst. 4.

MOECHUS, *μοιχός*. FR. nomen græcum, latine adulter dicitur, can. qui videt. 32. quæst. 5.

MOECHOSYNODUS, *Μοιχοσυνοδος*, idest, adultera Synodus, coacta pro adulterio Constantini Copronymi Imperatoris Leonis IV. filii cum Theodote ejus famula, quam, verâ uxore repudiata, imperatricem declarare intendebat. Baron. ann. 795. n. 42. & 43. propter quod oborta est Mœchiana hæresis, idest, defensorum imperialium adulterii. Idem Baron. an. 809. n. 28. & seqq.

MOESTIFICO, mœsticiam assero. [Accepimus itaque vestræ charitatis epistolam, quæ nostrum ex parte relevavit, ex parte verò mœstificavit exilium. Verba Synodi in operibus Sancti Fulgentii infecta, in tit. de veritate prædestinat.]

MOGILALUS, mutus, ex græco *μογιλαλος*, quod propriè balbutientem significat; sed D. Cyprianus pro mutò usurpavit; sic enim ad Fort. de exhortat. Mart. cap. 10. inquit: [Qui fecit mogilalum, & surdum] quare ejusdem pervertulli Codices Veronenſis, scilicet, & Beneventanus habent. [Qui fecit mutum, & surdum.]

MOGOG. FR. de Gog, & Mogog regionis in Scythia non raro in sac. Pagina. Josephus Hebr. lib. 1. antiq. c. 7. ait, quod à Magog, qui fuit unus ex Japheti filiis, Mogogæ ita denominati fuere. S. Hieronymus inquit: [Judæi, & nostri judaizantes putant Gog gentes esse scythicas, immanes, & innumerabiles, quæ trans Caucaſum montem, & Mæotidem paludem, & propè Caspium mare ad Indiam usque tendant.] Et Chronicon Alex. [Sunt qui dicant ex Mogog Gothos, Sarmatas, & Scythas esse oriundos] Ego tamen putarem Mogog esse Moschos Asiae populos: nam in Ezechiel. c. 39. 1. habetur: [Ecce ego super te Gog principis capitis Mosch] At cum Propheta hic loquatur unè Gog cum Mosoch, signum est ergo, quod inter Hebræos idem erat dicitur.

dicere Mogog, ac Mosoch. Montanus etiam ait in Appar. Biblico, quod Mosochi in sacr. literis sunt, qui hodie Moschovitæ appellantur.

MOLA. Vide *Vox male*.

MOLINUM. FR. molendinum. l. si quis molinum, de damn. & injuria.

MOLLIO. FR. relaxo. [Mollientes rigorem. 5. decretal. tit. 34. cap. 10.

MOLLITIES. FR. deliciæ: [Mollitiis, & sæcularibus rebus obligari non debent.] De Clericis loquitur ex Cypriani textu, can. Mollitiis, 2. 1. qu. 3. Ubi Glossa [Mollitiis, idest, delitiis] declarat; sed textus mendosè, & Glossa inconsultè habent: nam in canone sequenti ex eodem Cypriano habetur *Molestiis*, non *Mollitiis*. [Nec molestiis, & sæcularibus negotiis alligentur. can. Ii qui, ibidem.] Item ex eodem Cypriano clarior: [Ne quis Sacerdotes, & Ministros Dei Altari ejus, & Ecclesiæ vacantes, ad sæculares molestias devocet. can. Sacerdotium, loc. cit.

MOMENTALITER, statim, repente. [Ut utriusque officii momentaliter perciperet plenitudinem. S. Ursus Abbas in vita Sancti Marcelli, lib. 2. cap. 3. S. 9.

MONACHA. FR. Monialis. [In nullo loco Monachos, & Monachas permittit in unum Monasterium; sed nec ea, quæ duplicia Monasteria vocantur, can. in nullo 18. quæst. 2.] Vide *Monastica. Monialis*.

MONACHALIS. Vide *Monachilis*.

MONACHATUS. Vide *Singularitas, Monachium*. & *Monachus*.

MONACHILIS, monachalis, quod ad Monachos spectat. [Religiosissimi Patris Hildebrandi Cluniacensis Monasterii Prioris monachilis distinctionis nobile monasterium experivit. In Vita Sancti Majoli] Monachales vestes. Vide *Religiosus*.

MONACHIUM, *μοναχίον*, monachus, monachi status, Ecclesiæ, vel martyrio, vel Clero, vel Monachio, vel pauperibus, l. Generali Cod. de Sacrosanct. Eccles.] Vide *Singularitas*.

MONACHO, *as*. Monachum facio.

MONACHUS, græca vox *Μοναχός*, idest, solitarius, seu, ut aliis placet, à græca dictione *μῦθος*, idest, solus, & *ἄχος*, mœstus, ad denotandum sæculi secessum Religiosi proprium. FR. singularis etiam interpretatur in, can. placuit omnibus. 16. quæst. 1. [Monachus, idest, solus, quid facis in Urbibus, quæ utique non sunt solorum habitacula, sed multorum? can. si cupis, ead. 16. quæst. 1. Quia sicut piscis sine aqua caret vita, ita sine Monasterio Monachus, can. Placuit communi, ibidem. Agnoscat nomen suum; monos enim græcè, latinè est unus; Achos græcè, latinè tristis sonat. Ibidem.] An Monachus possit esse Judex, vel Advocatus. Vide Glossam in, can. de presentium, 16. quæst. 1. An possit esse tutor, vel curator. Eadem Glossa in, can. Generaliter ibidem. Quàm indecens sit Monacho forensibus negotiis se implicare. Vide *Foralis*. In quo non debeat Monachus se immiscere. Vide *Disciplinatus*. Anti-

Hierolexicon Magri.

quitus titulum *Fratriis* habebat. Vide *Frater*. Monachus teneat potius obedire Episcopo, quàm Abbati. can. Qui resistit. 1. 1. quæst. 3. & ibi Glossa. Monachis quare pax in Missa non dabatur. Vide *Pax*. Monachi Longi, qui dicti sunt. Vide *Longi Monachi*. Ineptia quidem est etymologia in Glossa ad l. 4. Cod. de Summa Trinit. ubi inquit [Monachus græcè, latinè dicitur Auriga.] Monachi Synonimi & species. Vide *Asceta*. Cucullatus in dict. *Cuculla. Celliota. Clausstrum. Contradidum. Dupla. Ecete. Enclistus. Grifus. Gyrovagus. Hesycasta. Hieromonachus. Inclusus. Lucifuge. Mandrita. Monazontes. Nazareus. Nonnus. Servitor. Monachorum officia. Vide *Abbas. Archimandrita. Canonarcha. Circumitor. Deuteriarius. Grangiarus. Pantocratoreus. Paramonarius. Sympetēs. Synodica*. Item Monachus in S. Gregorii Registro, lib. 1. epist. 42. est cognomen illius Joannis sæcularis, nempe, de quo ibi dicitur testamentum condidisse, ex eo quia, ut bene advertit Latinus Latinius in eo loco, Monachi testamenta condere non possunt. Monachi orientales S. Pauli. Vide *Tonsura*. Monachorum vestes. Vide *Religiosus*.*

MONARCHICI, Hæreticorum secta, quia unum caput in divinis personis asserbant, quos Sanctus Cyprianus *Monarchianos* vocat.

MONAS, *μῶνας*, unitas. [Quia monas decies multiplicata in denarium ducitur. S. Greg. lib. 9. moral. cap. 2.

MONASTERIUM, *μοναστήριον*. Vide *Asceterium. Clausstrum. Clausura. Canobium. Dupla. Ergasterium. Hegumernachium. Irengus. Laura. Locutorium. Mandra. Metanæa. Panetaria. Paracletense. Phrontisterium. Refectorium. Sacelia. Semnium. Scriptorium. Xenodochium*.

MONASTICA, *μοναστική*, monialis, [Ancillis Dei, quas vos græca lingua Monasticas dicitis. S. Gregor. in Regist. lib. 6. cap. 187.] Vide *Monacha. Monialis*.

MONAZONTES, *μοναζόντες*, Monachi solitarii. Cassianus collat. 18. cap. 5. In aliquibus codicibus *Monzontes* mendosè legitur.

MONELA, admonitio, monitum. [Si manu quis tentaverit provocare, præstid est Dominica monela: Verberanti te, inquit, in faciem, etiam alteram genam obverte. Tertull. de pallio, cap. 8.] FR. *Monella* mendosè pro *Monela* legitur apud Luciferum Caralitanum, lib. 2. pro S. Athanasio, hoc pacto: [Tanquam fugisset nos Domini monella, dicens; Attendite vobis à falsis Prophetis.

MONETA, ejus species. Vide *Asprum. Bifantiinus. Dipondium. Drachma. Fartus. Ferdoni. Folleralis. Geldus. Gerulus. Granaticus in d. Siliqua. Hypopyron. Libra. Malachinus. Maraobotinus. Marca. Marmorinus. Michelarus. Minutalis. Minutum. Moa. Obulus. Obryziati. Papalera. Papiensis. Peculium. Provisinus. Pulveraticum. Romaninus. Saracenus. Siclus. Siliqua. Solidus. Strater. Talentum. Tarenus. Teruariaus. Tremissis. Trimesium. Turonis Pncia. Usus antiquus spargendi monetas in colonatione Summi*

Pontificis. Vide *Papa*. In coronatione Imperatoris græci. Vide *Epicombia*. Ac in aliis occasionibus. Vide *Rega*. *Strena*. Qui falsas monetas cudit. Vide *Paracharacta*. De monetis. Vide lib. 3. decretal. tit. 39. cap. 20. Monetæ aureæ cæremonia, quam *Papa* in ore *Primerii* imponebat. Vide *Antiphona*.

MONIALIS. Vide *Agapææ* sorores. *Ascetria*. *Be-gina*. *Casimonalis*. *Devotæ*. *Discophora*. *Forma-ria*. *Lampendia*. *Monacha*. *Monastica* *Nonna*. *Pre-bendaria*. *Registoria*. Earum velum. Vide *Velum* *professionis*. FR. Ad moniales accedere præter pœnas, & prohibitiones recentes, invenitur antiqua prohibitio in Concil. Lateran. sub pœna suspensionis, quoad Clericos, & excommunicationis, quoad laicos. In Decretal. de vita, & honestate Clericor. cap. 8. ubi *Glossa* exponit, quod *Frequentia* pro duabus vicibus intelligatur. Monialis in prolatione *Confiteor* non debet dicere *Et* *vos* *Sorores*. Vide *Confessio* in fine. Possunt Moniales respondere *Missæ* cantatæ. Vide *Missæ*. Moniales quare comam tondunt in professione. Vide *Tonsura*. De velatione Monialium. Vide *Velum* *professionis*.

MONOBAMBYLUM, vox græco latina, significat candelabrum unius candelæ, quæ ferebatur ante Patriarcham Constantinop. ac in die illius creationis honorabatur ab Imperatore cum candelabro habenti duas candelas, quod *Diabambylum* dicebatur. [At ille recepto pastorali baculo ab Imperatore, ut fieri solet, honoratur diabambulo. Pachimeres histor. tom. 2. lib. 2. cap. 28. à Petro Possino latinè translatus:] & ibidem in eruditis ad hunc locum ejusdem Possini notationibus factis ostenditur Meursii error, qui credit *Monobambylum* conclave significare, & *Diabambylum* atrii esse, deceptus ex falso Textu Pharanzes, qui lib. 3. cap. 19. hæc habet: [Secundum hæc Patriarcha cum lampadibus ad diabambylum, sive atrium descendeat, paratumque inveniens equum, ascendebat.] Sed verba *Sive atrium* ab interprete addita sunt. Quare Codinus loquens de cæremoniis ecclesiasticis Græcorum, ait, quod Episcopo præibat [Diaconus manu tenens monobambylum] Esset quidem non parva ineptia asserere, Diaconum deferre in manu machinam conclavis, si juxta Meursium, & Pharanzes interpretationem his duabus dictionibus conclavis, & atrii interpretationem darenus. Igitur sicut *Monobambylum* erat candelabrum unius luminis, sic *Diabambylum* candelabrum dicitur cum duobus luminibus, quod Imperatori tantum deferrebat. Balsamon enim testatur, quod Imperatori duo lumina præferrebat; Patriarchæ verò unum, ut in dict. *Candelæ*, *Corona*, diximus; sed in die creationis Patriarcha Diabambulo honorabatur, ut supra ex Pharanzes visum est. Etymon igitur horum nominum ex dictionibus græcis *Monos*, & *dia*, idest, unum, & duo, & latina *Obambulum*, idest, circum progressivum, provenit: *Obambulus* enim à Latinis dicebatur, à verbo *Obambulo*.

Cum solus obambulat ipse.
Ovid. 2. Tristium.

Ille quidem totam gemebundus obambulat
Ætænam.

Idem 13. Metamorph.

Sic etiam malè interpretatus est Robertus Gregygon Anglus in suis impostoribus notis ad Concilium Florentinum, ubi *Monobambylon* ampullam esse ait cum unico canaliculo, & *Diabambylon* ampullam cum duobus canaliculis. Faretur idem insuper Robertus, quod *επιδον* sit difficillimè intelligentiæ, & tamen praxis Ecclesiasticorum orientalium Rituum docet esse *flabellum*, ut in dict. *Flabellum* dictum est. FR In aliquibus tamen græcis Codicibus legitur *μονάμυλον*, & *διβδμυλον*, in quo sensu posset ampullam oleariam significare, & sic intelligeretur unica ampulla, vel binæ ampullæ.

MONOCOSMUS. Vide *Cosmus*.

MONOCRATOR, *μονοκράτωρ* unicus potens, sive plenipotens. [In seniori Roma monocratorem constituunt, unico imperante. Chron. Casinen. lib. 4. cap. 127.] de Conrado loquitur.

MONOCULO, oculo privo [Quem Deus monoculaverat. Matth. Paris. in hist.

MONOGAMIA. Vide *Monogamus*. *Univiratus*.

MONOGAMUS, *μονόγαμος*, idest, unius solius conjunctionis, vel matrimonii, qui semel duxerat uxorem. [Ut igitur in Domino nubas, secundum legem, & Apostolum (si tamen id curas) qualis es, id matrimonium postulas, quod eis, à quibus id postulas, non licet habere ab Episcopo monogamo, à Presbyteris, ac Diaconis ejusdem Sacramenti, à viduis, quarum in te scētam recusasti. Tertull. lib. de Monogam.] Qui non habet notitiam Tertullianicorum temporū, difficiliter sensum prædicti textus percipere posset. Fœminæ enim tunc ætatem nubebant, consilium, & informationem petebant ab Episcopo unā cum aliis Ecclesiasticis, viduisque Diaconis, inquirentes viri condiciones, & hoc dicebatur, Petere matrimonium ab Episcopo, à vidua &c. quare perpetuam aliqui hunc locum de nuptialibus benedictione loqui intellexerunt. Nam sensus quidem improprius esset; non enim viduæ hanc benedictionem dare poterant. Idem Tertullianus in hunc locum appellavit Christum *Monogamum* propter unicum, spiritualeque matrimonium ab eodem cum Ecclesia ejus sponsa contractum, sic inquires [Si verò non sufficis, inogamus occurrit in spiritu unam habens Ecclesiam sponfam] Hinc *Monogamia* unius uxoris matrimonium dicitur. Vide *Agamus*. *Bigamus*. *Digamus*.

MONOGRAMMA, *μονογράμμα*, unica scriptura, seu subscriptio; nam semel subscribitur in signum confirmationis in id, quod in scriptura antecedenti continetur; itaque hæc dictio pro subscriptione, & confirmatione usurpatur. [Facto itaque testamento, monogrammate firmatur. Ordo in vita S. Burchardi. Et metaphorice *Monogrammus* ingenuè loquentem denotat. [Nam nudi sermones eorum, & monogram-

grammi videntur, in vita S. Synclerica Virg.
MONOMACHIA, singulare certamen, duellum, græcè enim *μονομαχία* singulare certamen significat. Duellum est prohibitum in naturalibus, civilibus legibus, ecclesiasticisque constitutionibus, præsertim Tridentinae Synodi. FR. [Salvis nihilominus prohibitionibus de monomachiis, sive duellis, antea promulgatis. Innocent. III. in, lib. 3. decretal. tit. 50. cap. 9.] ibi Glossa. [Dicitur Monomachia à *monos*, quod est unum, & *machia* pugna, quasi pugna unius contra alterum.] ||: Quando in duello inciditur in illis circumstantiis in bul. Greg. XIII. contentis, tunc intra Italiã erit casus Pontifici reservatus, nempe, quando intinuat tempus, & locus ad duellum, & acceditur, licet duellum non fuerit subsecutum, & hoc secundum probabiliorum opinionem dicitur.

MONOPHYSITÆ, *Μονοφύσιται*, Heretici, qui in Christo unam tantum naturam asserabant, quam opinionem amplexus est quidam Jacobus, pro qua cum esset acerrimus defensor, ideo hi sectarii usque ad præsens *Jacobitæ* dicuntur; hæc hæresis præcipue viget in Æthiopia. FR. De Monophysitis mentionem facit Gregor. in Regist. lib. 11. epist. 55. &, lib. 9. epist. 61.

MONOTESSARON, *Μονοτέσσαρον*; sic ab Ammiano Alexandrino appellata est historia ex quatuor Evangeliiis in unum contexta, & concatenata, ex dictionibus græcis *μόνος*, idest, unum, & *τέσσαρον*, quaternarium.

MONOTHELITÆ, hæreticorum secta, ex græco vocabulo *Μονοθελητής*, idest, unica voluntas; asserabant enim unicam tantum in Christo voluntatem, & licet duas naturas admitterent in eodem Christo, unam solam voluntatem, ac unicam operationem in eo fuisse fatebantur, quam *Theandricam*, latinè *Dei virilem* appellabant; licet enim hoc vocabulo etiam catholici, ex S. Dionysii doctrina, uterentur; tamen diversum significatum importabat in sensu catholico; hi enim Dei virilem in Christo profiterentur fuisse distinctam, ut in dict. *Dei virili*, dictum fuit; sed Monothelitæ asserabant hanc Deivirilitem fuisse in unum confusam. Vide *Theandricus*. FR. Vide hanc questionem apud Baron. an. 563. n. 3. & seqq. an. 628. n. 4. & 5. & al. bi passim. Item can. habeo; dist. 16. & ibi Glossa in can. ab antiqua; de consecrat. dist. 4. Vide *Aquarii*.

MONTANI, sive *Montenses*. FR. sic ab Oprato Milevitano appellati sunt Donatistæ Romani incolentes, quia pro eorum exercitiis extra Urbem in montibus se conferebant. [Sic speluncam quandam foris à Civitate gradibus sepeferunt, ubi ipso tempore conventiculum habere potuissent: unde Montenses appellati sunt. Oprat. Milevit. lib. 2.] Ob id eodem nomine à D. Hieronymo *Campates*, & *Campenses* appellati sunt in chronicon. Itaq; manifestus Erasmi Roterodami error fuit, asserendo Donatistas. Montanos appellatos fuisse à Montano Hæresiarcha, quia Montanus fuerat Cataphrygiorum hæresiarcha, ut in dict. *Casari* visum est; ex can. Hi verò, de consecr. dist.

4. Ita etiam Librariorum incuria in Epiphani Anachoretæ textu habetur, quod *Montanenses* dicti sunt *Novatiani*, dum *Donatiani* deberent dici. Hæc etiam ex contemptu à rupibus *Rupitanos*, sive *Rupitas* D. Augustinus appellavit in lib. de unit. cap. 9. & in, epist. 165. de quodam Donatista Episcopo ita scribens [Præfens paucis Afris in Urbe Roma, Montensium, sive Rupitarum vocabulum propugnavit.] Ubi advertendum, quod in aliquibus Codicibus mendosè *Curzupitarum* legitur. In 24. quæst. 3. can. 39. habentur hæc verba: [Montani hæretici dicti, quod tempore persecutionis in montibus latuerunt, qua occasione se à Catholica Ecclesiæ corpore dividerunt.] Hi inter alia negabant poenitentiam. D. Hieronymus in Epitaph. Fabiolæ ad Oceanum. Vide *Agnostici*. Montanus hæresiarcha, quare dictus fuit Paracletus. Vide *Psychicus*.

MORALIS SENSUS SAC. SCRIT. Vide *Anagogia*. *Tropologia*.

MORATA, mora, temporis spacium. [His autem propositis Dominus Papa aliquantulum hæsitans post moratam cœpit loqui. In Translat. S. Thomæ Aquin-

MORBI GRNERA. Vide *Besentericus*. *Cephalagia*. *Dipsas*. *Elephantinus*. *Exoche*. *Fanaticus*. *Ficta*. *Ficus*. *Frigoriticus*. *Glaucoma*. *Gutternofus*. *Gutteria*. *Helucus*. *Hemitritæus*. *Hydrophobus*. *Inæqualitas*. *Incubo*. *Nyctages*. *Ophthalmicus*. *Opiophotonus*. *Oralgicus*. *Pannucula*. *Paralyticus*. *Phagedæna*. *Rames*. *Rhagas*. *Scotoma*. *Typus*.

MORCHIDUM. Vide *Mortuivum*.

MORDAX, instrumentum quoddam. Vide *Pavula*.

MORDRUM. Vide *Mortuivum*.

MORENU, hebraicè Prophetam significat. Vide *Videns*.

MORES. Vide *Mos*.

MORGANEGIBA, maritale donum. [In dote quam morganegiba, hoc est, maritali dono, in Franciam venientem certum est adæquasse. Greg. Turonen. lib. 9. cap. 20.] Ex dictionibus germanicis *Morgen*, idest, manè, & *Gab*, idest, donum; sic idem Gregor. Turonen. [Tam in dote, quam in morgengabe, hoc est, matutinali dono, certum est adæquasse] hinc inter Juristas adhuc italicè dicitur matrimonium *Alla morgana*.

MORGANITICUM, maritale donum, ut supra. [Joannes asserens Dominicam ad se spectare, tanquam matri suæ per Rodolphum Regem olim morganitico jure donatam, sibi liberet habuisset. Albert. Argentin. in Chron.

MORGENGABIS. Vide *Morganegiba*.

MORGINCAP. FR. donatio, seu donum maritale, ut supra, quod fit in sponsalibus, illudque esse non poterat ultra quartam partem ejus substantiæ. si pater, de sponsalibus, & si quis Longobardus, de his, quæ à viro.

MORTIO, fatuus. Vide *Murio*.

MORTIOC. FR. Brachii pars super cubitum, l. si quis homini libero, de convitiis. In lege Longobard.

MORIOR. Vide Paulito in dict. *Biathanatos*.
Pauso.
MORS. Vide *Discidium*. *Excessus*. *Exequia*. *Missa defunctorum*. *Pausatio*. *Reditio*. *Spatium humanitatis*. Mortui dicuntur inferi. Vide *Superi*.
MORS VIOLENTA. Vide *Apocarteresis*. *Ahoi*. *Biathanatos*.
MORSUS, fibula. Vide *Firmaculum*.
MORTICINUM. FR. animal naturaliter mortuum, cujus carne vesci prohibuit Deus in veter. testam. [*Morticina vitabitis*. Levit. cap. 11.] Vide *Sufficatus*.
MORTIFICATUS, morti damnatus. [Quoniam filii mortificationis estis, idest, mortipunitiois. Lucifer Caralit.]
MORTIFICO, morte punio. [Et mortificavit ipse Sacerdotes Domini. Lucifer. Caralit. lib. 1. ad Constant. Imp. Venerunt duo Presbyteri pleni iniquæ mentis adversus Susannam, ut mortificarent eam. Idem, lib. 2.]
MORTIOLOGIUM, FR. idest, mortis elogium.
MORTRIDUM, homicidium. [Qui spontè per fraudem, & avaritiam hominem innoxium cæciderit, quod mortridum vocat. Concil. Aurelian.] Alii tamen *Morchidum* legere malunt. Hinc occisor *Murdator*, & occisus *Murdatus* dictus fuit. Item *Mordrum*, & *Murdum* occiso, quæ omnia ex germanico *Moorden*, belgico *Moord*, atque gallico *Meurre*, quæ homicidium significant, derivantur: quin & Galli homicidam *Meurtier* vocant.
MORTUARIUM. Vide *Mortuorium*.
MORTUORIUM, in statutis Melirensium Equitum dicitur fructus Commendæ currentes à die obitus Commendatarii usque ad futurum proximum Maji mensem, qui ad commune Ærarium spectant, ad quod etiam pertinet subsæquens, ac integra annata, à Majo, nempe, prædicto, usque ad aliū Majum, quod *Pacans* dicitur. Sed *Mortuarium* in jure canonico significat quandoque tertiam, quandoque quartam, quandoque medietatem funeralem. Glossa in, cap. 16. tit. 3. lib. 1. decretal. & cap. 14. lib. 3. decretal. tit. 16. de quo etiam agitur in extrav. comm. lib. 5. cap. 4.
MORTUUS. FR. aliquando Idolum intelligitur. Gloss. in can. & jurabunt. 22. quæst. 1. Vide *Nerolyta*.
MOS, & *Mores*. FR. differunt inter se. Vide Glossam in can. Mos est longa, dist. 1.
MOSCHORUM RITUS. Vide *Baptismus*. *Cherubim*. *Concionator*. *Crux*. *Evangelium*. *Icona*. *Mirra*. Eorum Patriarcham *Archipopo* appellat. Vide *Patriarcha*. Eorum etymon. Vide *Mogog*.
MORTUO, in statutis Equitum Melirensium idem est ac *Opro*, quando, scilicet, Commendatarius habens necessaria requisita relinquat commendam, quam possidet, & meliorem optat, vulgariter *Smutire* dicitur à gallica voce *Motire*, idest, nomine. Vide *Opro*.
MOTU PROPRIO, Bullæ pontificiæ species. Vide *Leges*.
MOZARABICUS, ritus sacer quidam, qui in ali-

quibus Hispaniarum Ecclesiis observatur, qui & *Gothicus* dicitur, à D. Isidoro Hispalensi Archiepiscopo institutus, cujus observantia à Concilio Toletano IV. universæ Hispaniæ commendata fuit; sed cum esset multis erroribus per introductionem dominantium Barbarorum depravatus, jussu Greg. VII. regnante Alphonso VI. dimissus fuerat, ut ex epistolis 64. & 83. lib. 1. præfati Pontificis ad eundem Regem datis liquet. Tandem tempore Francisci Ximenez Toletani Archiepiscopi Missale, ac Breviarium, juxta catholicos sensus correctæ sunt, ac latinis characteribus impressa, & instituti sunt aliqui Sacerdotes, qui tenerentur juxta mozarabicum ritum officiare, & in præfenti in quinque Toletanæ diocesis parochialibus Ecclesiis observatur, ac etiam in Cappella ab eodem Archiepiscopo creata fidei dem. Item in Cappella Doctoris Talabricensis Salamanticensis diocesis. Hic igitur ritus ab omnibus aliis Ecclesiasticis *Mozarabicus*, idest, mixtarabicus appellatus est, quia Christiani tunc cum Arabibus, seu Agarenis mixti erant: sive *Mos-arabicus* dicebatur, quia inter eosdem infideles, tunc ibi regnantes, morabantur fideles; sed ante horum tyrannicum adventum *Gothicus* appellabatur. Pertinentia. Vide *Hostia*. *Invitatorium*. *Missa mozarabica*.

MOZZETA. Vide *Bavarum latum*. *Bivrus*. *Capuccinus*. Florellus in dict. *Flocus*.

MPAILUS. Vide *Bajulus*.

MUCCINIUM, sudariolum, sumpto vocabulo à nasi muccositate tergenda in Thufciæ quibusdam locis *Moccichino*; [*Mitra*, *Astrophium*, *fascia*, *pulvinus*, *muccinium*. Arnobius, lib. 1. adversus gentes.]

MUERDEM, Machometanorum, Minister. Vide *Nolarium*.

MUFFULA, cylindracea, semimancia hyemalis ad manus calefaciendas, italicè *Manizza*, seu *Manicosto* dicitur. [Abbas provideat, ut unusquisque Monachorum habeat vuantos in æstate, & mufulas in hyeme vervecinas, in Addit. cap. 12. Constit. Caroli Magni.]

MULCEDO, melodia, harmonia. [Culto peracto vigiliarum, quas alternantes mulcedine, Monachi, Clericique psalmicines concelebraverunt. Sidon. lib. 5. epist. 17.]

MULCO, destruo: Anthelmus de septem capitalibus vitiis.

Denique si potuit cæli mulcare catervas.

MULIERITAS, muliebritas: [Vertunt capillum, in acu lascivior, comam sibi inferunt, crinibus à fronte divisis, a peram profertre mulieritatem. Terull. de Virg. Velan. cap. 12.]

MULINARIUM. FR. molendinum. Bull. Casin. rom. 2. consl. 73.

MULTA, quando ab Antiquis prolatum. Vide *Kyric eleison*.

MULTINURA. FR. Mulier, quæ multis viris nupsit: refert D. Hieronymus in epist. 11. ad Ageruch. quod cum ipse Romæ moraretur, Papæ Damaso in officio Subdiaconi inserviens,

reperiebatur ibi quidam vir, qui viginti mulieres sepelierat, ac etiam quadam mulier, quæ viginti duos maritos ploraverat, qui simul in matrimonio conjuncti sunt; quapropter Romanus populus impatienti curiositate, quinam in hoc conjugio primus morte dissociaretur, attendebat. Morstandem pro mariti victoria inclinavit; quare idem Sanctus Doctor ibidem profequitur, inquit: [Vicit Maritus, & torus Urbis populo confluyente coronatus, & palmam tenens, adoremque per singulos sibi acclamantes, uxoris multinubæ feretrum præcedebat. Quid dicemus tali mulieri? nempe, illud quod Dominus Samaritanæ: viginti duos habuisti maritos, & ille, à quo sepelieris, non est tuus.

MUMIA. Vide *Gabbara*.

MUNA, oblatio, munus. [Apportabant ad sepulturam suam unam munam. In vita B. Ambrosii Senen.

MUNDALITER, turè. [Advocatè Angelos ad custodiam puritatis vestræ, quia ipsa in tenera sorte mundaliter posita cum Regina ipsorum etiam futura secum eorum suffragia sedula oratione contrahebat. Fulbert. serm. de Ort. B. Virg.

MUNDEBURDUM, *Munaburdum*, & *Mundeburdis*. Vide *Mundiburdium*.

MUNDIALIS, mundanus. [Sed tu flos Sacerdotum, gemma Pontificum, scientia fortis, fortior conscientia, minas, undaque mundalium sperne nimborum. Sidon. lib. 9. epist. 4. sub quo Baguam fuisse mundiales historici prodiderunt. Sulpit. in hist. sac. lib. 2. c. 21.

MUNDEBURDIUM. FR. *Mundburdum*, *Mundeburdium*, & *Mundeburdis*, defensio, privilegium, seu tutelaris potestas. Bullar. Casin. tom. 1. conf. 48. 63. 84. & tom. 2. 38. 80. 84. 89. 90. 96. 120. & passim ibidem. Vide *Mamburgium*.

MUNDIO. Idem ac *Mundualdus*, de quo infra.

MUNDIUM. FR. jus quod habet Curator, vel Tutor in personam, & bona illius, qui sub ejus cura, vel tutela positus est; l. si vir. de raptu mulieris, & l. si pater, de sponsalibus.

MUNDUALDUS. FR. Tutor, Curator, Fidejussor, l. si Vir. de raptu mulier. Bullarium Casin. tom. 2. conf. 83. & 115.

MUNERA. Vide *Epicombia*, *Roga*, *Strena*. Quare prohibita in Circumcisione Domini. Vide *Circumcissio Domini*.

MUNERATOR. FR. Tyrannus, qui Martyres morti tradidit: Igitur urgente muneratorum decreto S. Martyres in Circi spectaculo terdenis cuparum gremiis traduntur. Aldelmus, de Virg. c. 19.] Vide *Munus*.

MUNIBILIS. FR. adornabilis. [Porticus columnis invidiosa munibilibus. Sidon. lib. 2. epist. 2.

MUNIMEN, sive *Monimen*. FR. privilegium, seu attestatio. Bullar. Casin. tom. 2. conf. 51.

MUNIMENTA. FR. cumulum probationum significat, in quo fundatur litigantis intentio. [Comparuerunt procuratores vestri; sed quia non attulerunt depositionem testium, & alia munimenta, dilationem cum instantia postularunt,

lib. 1. decretal. de in integr. restit. c. coram scelericis.] Ubi Glossa: [Munimenta dicuntur, quibus causa munitur, & instruitur, ut testes, instrumenta, confessiones, & quidquid aliud, quod adjuvet causam.

MUNUS. FR. pro martyrio. [Conjuncto itaque unito gemitu ad Dominum orationem fuderunt, ante tertium diem muneris. In pass. S. Perpetuæ, & Felicitatis per Lucam Holstenium edita. Quoniam ergo permisit, & permittendo voluit Spiritus Sanctus ordinem ipsius muneris conscribi. Ibidem. Ipsius muneris actum si quis voluerit, scribat. Ibidem.] Et inferius: [Venator potius, qui illum apro subligaverat, subfossus ab eadem bestia post dies muneris obiit.] Vide *Munerator*.

MURAGIUM. FR. impositio pro refarciendis muris publicis. [Si Rex concesserit Civitati, vel Burgo, quod possit accipere muragium. Matth. Paris. in Additam.

MURATIO. FR. Pagus, sive alia domorum copulatio. [Murationes, & Castra insuper, quæ semper consueverunt per Monachos custodiri &c. Laicorum custodia commisit. Bullar. Casin. tom. 2. conf. 230.

MURDO, *Murdator*, & *Murdatus*. Vide *Mortuum*.

MURENÆ, ornamenta pensilia in Ecclesia ad instar murenæ, [Murenas prafinales pretiosissimas duas. Anast. in Leone III.

MURENULÆ. FR. Inaures. [Murenulas aureas faciemus tibi &c. Cantica, c. 1. Dextralia, ac murenulas, n. 31.

MURILEGULUS. FR. Conchyliarum piscator, in quibus reperitur murex, sive purpura, Cod. Theodos. lib. 9. c. 45.

MURILEGUS, felis, ex eo, quia mures capit. [Quid murilegi, seu cati nil ad hoc valet. B. Oedericus in sua Peregrina. c. 2. Vide *Musius*.

MURIO, fituus, sariusus; sed *Morio* scribendum à græco vocabulo *μῦρῖς*; unde *Morari* pro infanire apud Tranquillum. [Exurgens turba murionum prafatorum tanta eos in ipsa S. Hilarii Basilica cæde mactavit, ut corruentibus in pavimento Episcopis vix confurgere possent. Greg. Turon. lib. 9. c. 41.

MURMUROSUS, murmurans. [Quid est inanis gloria, quam venantur, nisi musca vilissima murmurosa, sordida, pungitiva? Petr. Blesen. epist. 14.

MUSACH, hebraica vox: [Musach quoque sabbati, quod ædificaverunt in templo, 4. Reg. 16.] Templi ararium erat, in quo Reges die sabbati in Templum ingredienti ad adorandum oblationes ponebant. Vide *Corbona*.

MUSARDUS. FR. Ita Gualterus Divionensis Abbas denominatus fuerat, ex eo quia Musarum studio incubebat; quin & Musarum studiosi *Musardi* ab Adalberono appellati sunt.

Si causas celebres clamant *musarde* Sacerdos.

MUSTEA. Vide *Cantus*, *Harmonia*, *Panharmonium*. Mu-

MUSILÆUM. Vide *Mausoleum*.

MUSTUS, & *Musio*, ab Ilidoro dicitur felis. [Musio appellatur, quia muribus infestus sit, lib. 12. c. 2.] Vide *Murilegus*.

MUSTIVUM, opus ex variis coloratis lapillis confectellatum. [Apsidam quoque ipsius aureis musivo perfuso coloribus ingenti amore depinxit. Anastasius in Sergio II. Apsidam, quæ ejus ex musivo aureo superinducto colore glorificè decoravit. Idem in Leon. IV.] Reperitur etiam *Mosibum*, idest, *B.* pro *V.* juxta stylium illius ævi. [Erectus arcus optimo musivo depictus. Romanus Basilicæ Varicanæ Canonicus, qui vixerat Calisti III. temporibus, in tractatu de eadem Basilica, c. 7.] Vide *Illusus*, *LisboProtos*, *Sarforium*.

MUSSULA; lanuginosa herba, quæ in aquosis locis adnascitur, ex gallico vocabulo *Mouffe*, quam Itali *Musco*, & Latini *Muscum* vocant. [Nam de musculis supernatis medicamina populi promerentur. Greg. Turon. de Glossa Confess. cap. 44.]

MUSSUS, stramentum, virgultum, sarmentum, ex Germanica voce *Musfaers* proveniens: [Cum pauperes musso, quem de nemore collegerant, oneratos præterire cerneret, emit ipse. Cæsar. lib. 6. miraculor. c. 5.]

MUTA, aviarium: [Quædam in conservando sanas etiam quando jam mutant pennas, ut domuncula, quæ dicitur muta. Frider. II. de Venat. lib. 2.] hinc adagium *In mutam includere*, de deceptis dicitur. Aliquando campanulam tenuissimifonus denotat. [Tacta nola, cui muta, vel scilla est nomen. Marth. Paris. in vita Abb.]

MUTUS. Vide *Mogilalus*.

MYCAULA. FR. Sabæ Regiæ nomen, ut Joseph. Hebr. lib. 8. antiq. c. 6. asserit.

MYGALE, musaraneus, de quo mentionem facit Alianus, ex græco vocabulo *μυγάλη*, est inter immunda animalia, in Levit. c. 11. computatus. Hebraicè *Anakâh*.

MYOPARO, *μυοπαρον*, vulgè *Fusta*. Vide *Hero*.

MYRMECIUM, copiositas, multitudo fornicarum, ex græco vocabulo *μυρμήκων*, quod fornicarum agmen significat: translative verò pro caterva vilissimorum hominum sumitur. [Variæ enim, multiplicisque negotiorum circumstantiæ, dum ubique publica exhauriuntur æraria, passimque hostium incurSIONIBUS patet editus, tranquillum imperii nostri statum represserunt; cum primumque aded Imperatoriæ Majestatis fastigium conscendimus, nos à tergo illa majorum myrmecia: infecura est. Alexius Imp. in ea Bulla, quæ aurea appellatur.]

MYROBLYTA, *μυροβλύτα*. FR. ita cognominatus est S. Dominicus Martyr à Græcis, quia ex ejus sepulchro liquor scaturiebatur pro infirmitatibus mirabilis: voces quidem græcæ sunt, nempe, *μύρον*, unguentum, & *βλύω*, scateo, maneo.

MYROPHORI, sic appellatae sunt tres mulieres, quæ ad Dominicum sepulchrum ferentes unguentum, ut ungerent Salvatorem, ierant. Græca vox *μυροφόροι*, unguenti latrices. Græci itaque

Dominicam tertiam post Pascha *Dominicam Sanctorum Myrophorum* appellant; sic enim in Typico S. Sabæ legitur.

MYRUM, unguentum, græcum vocab. *μύρον*. [Lavavit corpus suum, & unxit se myro optimo. Judith. cap. 10.] Græci deinde Sanctum Christum *Myron* vocant, & Melitenses *Myru* idem Sacramentum appellant.

MYSTÆ. Vide *Eprota*.

MYSTAGOGIA. Vide *Missæ*.

MYSTAGOGUS, rerum sacrarum director. [Deum Abraham, protectorem Isaac, Sanctum Israel, moysis Mystagogum. S. Method. de Simeone & Anna.] FR. dicitur Deus Mystagogus, quia Moyses sacros ritus docuerat: sic etiam S. Polyuctus Martyr profani ritus ministrum arguerat, inquis: [O scelerate, & profanorum mystagoge simulacrorum; cur me infidiosius ruis, & uxoris lacrymis studes abducere à confessione in Christum? Ex Metaphrast. Lippomanus, tom. 5. & Sur. tom. 1.]

MYSTERIUM EIDEL. FR. verba apposita in forma consecrationis sanguinis. Unde orta est questio, cujus resolutio habetur in c. 6. lib. 3. decretal. tit. 41.

MYSTES, græcè *Μύστυς*, idest, peritus, etiam pro Sacerdote usurpatur, unde *Protomystes*. aliquando Episcopum significat.

MYSTARCHUS. *μύσταρχος*, Sacerdotum præpositus, quo titulo Archiepiscopus Toletanus fruebatur.

MYSTERIORUM LIBER. Vide *Missalis*.

MYSTICUS Sacræ Scripturæ sensus. Vide *Anagogia*.

MYTACISMUS. Vide *Metacismus*.

MYXUM, *μύξων*, ellychnium, ex græca dictione *μύξα*, quæ proprie muccum nasi denotat. Latini enim Y in Ulene semper transferentes *Micum* dixerunt, unde Casullus.

Mucusque mala pituita nasci.

Et translative ad ellychnium, ex eo quod trahit humorem ex lucerna, quod Itali ex græco corruptè *Miccio* appellarunt: [Myxium ex stuppæ amianti. Anat. Biblioth. Lucernam ex auro purissimo myxorum duodecim. Idem.] In aliquibustamen Codicibus *Mixum* mendosè legitur. Vide *Bimyxion*.

MYZINUM. Vide *Imssium*.

N

L. quid significabat apud Antiquos. Vide *Pandæte*.

NAAS. FR. nomen proprium viri, & Urbis, in Sac. Script. serpentem significat [Quis est ergo Naas Ammonites, quæ est Jabes Galaad?]

Sed Naas interpretatur serpens, Jabes excubans. D. Greg. lib. 5. cap. 1. in primum Regum, c. 10.

NABAL. FR. dementem hebraicè significat. Joseph.

seph. Jud. lib. 6. antiq. cap. 16. Alii ramen *Naphal* legunt.

NABLUM, ex hebraica voce *Nabel*, quæ multa significata in se continet; in primo enim significato Uter denotat: hinc aliquando pro vase vacuo accipitur, rursus ad hominem fatuum transferitur, ex eo quòd intelligentiæ sit vacuus. Item significat fistulam pastoralem diaulium, monaulium, sive tibiam, musicum, ac rusticale instrumentum, cui uter pender, ac ore inflatur, ut sonum reddat. [Dixit David principibus Levitarum, ut constituerent de fratribus suis cantores in organis musicis, nablus videlicet, lyris, & cymbalis, ut resonaret in excelsis sonitus lætitiæ, lib. 1. Paralip. cap. 15. In nablis arcana cantabant. Ibidem. Unusquisque Israel deducebant Arcam fœderis Domini in júbilo, & sonitu buccinæ, & tubis, & in cymbalis, & nablis, & cytharis concrepantes. Ibidem: Et nablis, & hymnis &c. c. 1. Macab. c. 13.] Errant siquidem qui putant hoc musicale instrumentum psalterium fuisse decem-chordatum.

NABLIZO, fistula sono.

NACUS, lanæ pannus, ex græcâ *νάκος*, pellis caprina, item vellus, aut pellis arietis, sive res pilosa. [Albus parasranus cum naco scilati supra posito, & argenteo fræno præparatus à Mareschalco.] Loquitur de equo, in quo Papa equitare solebat in die Paschæ, Benedictus Basilicæ Vaticanæ Canonicus in ejus M. S. Cærimoniali, quod in Bibliotheca Angelica de Urbe asservatur. Innocentius III. in ejus decretalibus epistolis, lib. 1. inter alias prærogativas, quas in favorem Archiep. Pisani recenset, hæc etiam reperitur, nempe: [Equo albo cum naco albo in processionibus utendi.] FR. Honuph. Panvin. & Laurentius in ejus *Amalthæa Nachus* scribunt; *Nacce* verò, & *Nasta* habet Turnebus, de quibus fusè in ejus *Advers.* lib. 23. c. 23.

NAENIA. Vide *Fletobotomia*, *Threni*.

NAEFFUS. Vide *Nausus*.

NAGERBA, fex cespitum, & similia ab undis marinis in litore projecta. In lib. de mirabil. Sac. Scripturæ, c. 24. qui inter opera D. Aug. tom. 3. inferitur. Alii *Gerbam* legunt, quæ mihi videtur esse æquoris aqua indurata in litore. Vide *Gerba*.

NAMA, *νάμα*, latex, unda, aut rivus decurrens, sic appellavit oleum Prudentius, in hym. ad incens. quod in luminibus Ecclesiarum ardet.

Et de pinguidulis fora namatibus.

In Codicibus verò mendosis perperam *Nasatus* legitur.

NAPHAL. Vide *Nabal*.

NAPINA, terra in qua napus nascitur, lex salica, tit. 2.

NARIO. FR. qui nares habet latas, [Nario subfannans. Isidorus in ejus Glossa] Nonnulli *Subfannator* legunt. Aliis placuit interpretari loquacem, à verbo *Narro* etymon trahentes.

NARTHEX, ex græcâ *ναρθήξ*, quod ferulam propriè significat. Vide *Depusatus*. Hinc Plinius in-

quit: [Ferula calidis nascitur locis, atque transmaria, geniculatis nodata scapis. Duo ejus genera. Nartheca Græci vocant asurgentes in altitudinem. Nartheciam verò semper humilem, lib. 13. cap. 22.] Et quia prima medicamentorum vascula ex narthece efficiebantur, hinc deinde quælibet vascula ex quacumque materia in quibus medicamenta reponerentur, *Narthecia* dicta sunt: unde Cic. 2. de finib. ait: [Jam doloris medicamenta illa epicurea tamquam de narthece promant.] Et Martial. lib. 14. Epigr. 68.

Artis ebur medicæ narthecia cernis habere. Sed apud Ecclesiasticos *Narthex* in Ecclesia locum pro publicis pœnitentibus assignatum denotat, sumpta fortasse metaphora ex Plinio supra ex humili *Narthecia*, quia pœnitentes humiliari debent, vel ex vasculo medicamentorum, quia pœnitentia est medicamentum delens peccata. Est ramen maxima controversia inter Auctores, ubi præcisè in Ecclesia Narthecis locus fuisset. Aliqui existimarunt esse in porticu, quam opinionem eruditè refellit à Leone Allatio in eo tractatu, quem de Narthece composuit, in quo manifestè demonstrat, hunc locum fuisse propè portam Ecclesiæ; sed ex interiori parte, ubi Catechumeni, Energumeni, & Pœnitentes simul manebant. A Thaumaturgo *Audisio* dicitur, qui etiam ait fuisse in eodem loco, scilicet, propè januam Ecclesiæ ex parte interiori, & ab Areopagita *Sacrum* dicitur, ex quo loco tempore consecrationis excluderentur prædicti Pœnitentes, Catechumeni, & Energumeni, ut idem Dionysius, c. 3. de Eccles. hierarch. ait: [Ea recitata, extra templi ambitum collocantur Catechumeni, & post eos Energumeni, atque ii, quos antea cæ vitæ pœniter. Manent autem ii, qui divinarum rerum, & aspectu digni sunt, & communione.] Ex quibus satis colligitur contra Josephum Vicecomitem, qui in ejus tract. de Sac. Ritib. Catechumenos locum extra Ecclesiam habuisse asseruit: licet enim reperiat apud nonnullos antiquos scriptores, quòd Catechumeni ab Ecclesia eliminabantur, tunc ramen erat locus ille, qui *Fletus* appellabatur, ut dictum est in dictione *Ecclesia*, & dict. *Hymnantes*. Igitur si extra Ecclesiam in pœnam delicti patrati extrudebantur, ut signanter in dict. *Fletus* demonstratum fuit, sequitur proindè manifestè, quòd inculpabiles locum intra Ecclesiam habebant. Hodie ramen inter Græcos, cum amplius Catechumenos non habeant, Narthex in Monachorum Ecclesiis pro Monachis laicis inservit, & in Ecclesiis sæcularium pro mulieribus assignatur cancellis, transfennis, & cratibus obfervatus, sic per totum Orientem egomet observavi. Imperatoris narthex. Vide *Prothesis*.

NASSA. Vide *Lapsus*, *Nyssa*.

NATALIS. FR. dicitur dies obitus alicujus Sancti. Origen. lib. 3 in Job. Rabanus, c. 43. Alcuin. de divin. off. cap. de sexta feria. S. Cyprian. epist. 37. & 33. quæst. 4. can. 9. habetur: [Non licet in quadragesima natales martyrum celebrare; sed tantum in Sabbato, & Dominica per commemo-

morationem eorum oblationes offerre: sed nec natalitia, nec nuptias liceat in quadragesima celebrare. Ubi Glossa colligit, quod *Natalis*, & *Natalitium* habeant diversum significatum: *Natalis* nempe significare diem alicujus Sancti, *Natalitium* verò hominis.

Jam cum se revocat decursis mensibus annus, Nataleque diem passio festa refert.

Prudentius.

NATALIS. FR. adjectivum, natans, & in aquis degens. [Reformidant enim universa animalia, etiam ipsam Cœli umbram, sive natalia, sive terrestria, sive volatilia. Theodoret. quæst. 53. in cap. 8. Genes. Post diluvium autem pretiosiorum cibum illi conferret? (*idest*, homini Deus) jubens occidere, & comedere volatilia, natalia, & terrestria animalia. Ibid. quæst. 55.]

NATALIS CALICIS, dicitur Feria quinta in Cœna Domini. Ex eo quia in eo die Eucharistiæ Sacramentum fuerat institutum. [Vocatur hæc dies Cœna Domini, vocatur & Natalis Calicis, S. Elig.] Ac aliis nominibus, nempe, *Dies panis*, & *Dies lucis* à Chrysof. *Dies Indulgentiæ* à S. Maurino Abb. quia tunc reconciliabantur publici pœnitentes. *Dies secretorum* à Syris. *Dies Natalis Eucharistiæ* à Landulpho. Vide *Feria V. in Cœna Domini*.

NATALIS PONTIFICIS. Vide *Episcopus*.

NATALITIUM. Vide *Festus*, *Natalis*.

NATATORIA. Vide *Probatia*, *Siloe*.

NATHINÆI. Vide *Subdiaconus*, *Nathinæi*.

NATIVITAS, messis. [Frumenta colligentur, quia tantum hic parva natiuitas fuit, ut nisi auxiliante Deo frumenta de Sicilia congregentur, fames vehementer immineret. S. Greg. in Regist. lib. 1. cap. 70.] sed hic potius fructificationem significat.

NATIVITAS DOMINI, vulgariter *Sol novus* appellabatur. [Bene quodammodo servatam hanc diem Domini Solem novum vulgus appellat, & tanta sui auctoritate id confirmat, ut Judæi, atque Gentiles in hac voce consentiant. D. Ambros. serm. 16.] Judæi namque, ac Gentiles secundum astronomiam vocabant solem novum, quia ab hac die crescere solet dies, sicut lunam novam nos dicimus, quando lunatio ejus numerari incipit, quod non acciderat sine profundissimo mysterio: Aug. enim ser. 21. de Sanctis inquit: [Eo die natus est Christus, quo incipiunt crescere dies: magnum sacramentum! &c.] **Quæ** omnium festivitatum metropolis à Chrysof. hom. 21. appellatur, ubi ait: [Omnium solummiratum augustissima, & maxime stupenda, quam haud erravit, qui metropolim festorum omnium dixerit.] De tribus Missis in hac die dici solitis, & de Missa quæ in hac nocte ante ejus medietatem celebrari solet in Capella Papali, & in Ecclesia S. Marci Venetiis. Vide *Missæ Nativitatis*. De benedictione gladii Imperialis, & ducalis pilei, quam pariter in hac nocte Papa facere solet. Vide *Leitio*. Item quod hic dies *Epiphania* dicebatur. Vide *Epiphania*. Item quod ad S. Mariam Majo-

rem in Matutino hujus noctis Invitatorium non dicebatur. Vide *Invitatorium*. Item quod in prima Missa non debet dici, I e missa est. Vide *Ita missa est*. In officio hujus noctis cooperiebatur Altare tribus velis diversis coloribus, & quare. Vide *Altare*. Cætera. Vide *Neuma*, *Noel*.

NATHINÆI. FR. [Vobis quoque notum facimus de universis Sacerdotibus, & Levitis, & cantoribus, & janitoribus, & Nathinæis, & ministris Domus Dei hujus, 1. Esdr. cap. 7. & alibi.] Familia erat quæ Levitis ministrabat, ut ex 1. Esdræ, c. 8. habetur, nempe, [Et de Nathinæis, quos dederat David, & Princeps ad ministeria Levitarum.]

NATTA, theutonicum vocabulum *Natte*, quod regetem, sive stercem denotat. Et ut ageretur miraculum, natta, qua accumbere solebant orantes, incolumis ante mausoleum reperta. In vita S. Vultani Episc.

NATURA. FR. [Imitatrix vitiorum dicitur, can. Proclivus, 20. quæst. 3.]

NATURALIS FILIUS. Vide *Manzer*.

NAUFRAGARE RES SUAS. FR. disperdere, vel periculo exponere. Gloss. in l. 6. de prohibitis alienat. minor.

NATUS. FR. aliquando pro satellite usurpatur. [Ac ipse illiusque nati, seu satellites, certum officiale, seu Locumtenentem Monasterii vestri inhumaniter interfecerunt. Bullar. Casin. tom. 2. Constit. 335. Jacobus de Sabellis Domicellus Romanus, tunc in humanis agens, castrum Nazzani, Nepesin. Diæc. cum omnibus juribus, & pertinentiis suis possidens, illiusque nati, seu satellites, certum Officiale, seu Locumtenentem Monasterii S. Pauli inhumaniter interfecerant. Ibid. constit. 407.] [Vide Puer curiæ in die. Puer in sentu satellitis. Sed re vera illud *Sen* stare puro loco *Et*, ut in dict. *Sen* dicemus, & sic Jacobi filii una cum satellitibus ad intersectionem prædictam concurrisse erit intelligendum.]

NAUFUS, atca lignea, sarcophagus, in quo conduntur cadavera [Sancta corpora pallis, ac nauvis exornata. Greg. Turonen. de gloria confessor.] Alii tamen *Nassus* legunt. [Si quis mortuum hominem, aut in nasso, aut in petra, quæ vasa ex usu sarcophagi dicuntur, super alium miserit, lex Salica, tit. 17.]

NAVICULA, vasculum, in quo ponitur incensum prothuribulo, sic appellata, quia solet ovata forma ad instar navis formari: ejus synonyma. Vide *Acerra*, *Hannapus*, *Incensorium*, *Pyxis*.

NAVIGO. FR. Uxorem duco. [Navigasti, idest, uxorem duxisti, can. nos novimus, 17. quæst. 2.] Ibi Glossa.

NAVIVM GENERA. Vide *Chelandium*, *Colimpha*, *Dromon*. Myopato in dict. *Hero*.

NAUPEGUS. FR. Navium fabricator, ex græco *ναυπηγός*: sic appellatus est Michael Imperator, quia ejus majores in Paphlagonia navium fabricatores fuerant. Aliquando significat navium restitutor, idest, *καταφάτης*, *καταφάτης*.

NAUTA. Vide *Mesonanta*, *Nautologus*.

NAUTICATIO, navigatio [Per diagrapha, seu capita, atque nauticationes. Anast. Biblioth. in Vitalian.

NAUTOLOGUS, ναυτολόγος. FR. Naucerus, navarchus: λόγος enim latinè sermo est, quia sermonibus, & præceptis navem dirigit. [Hi, qui catechizant, nautologis conferantur. Sanctus Clemens, epist. 1.

NAZAREUS. FR. hebraica vox *Nazir*, idest, segregatur. [Nazar significat separare semet à deliciis mundi, inde fit Nazareus, qui separatus à vino, & populi frequentia, ut magis sanctimonie incumberet. David de Pomis. [Nazarei igitur non solum à mero abstinebant, sed à quocunque potu inebriante. Item ferre comam, nec novacula uti, nec ad funeralia intervenire solebant; imò nefas illis erat tangere cadavera, & mortuorum ossa, sive alia defunctorum utensilia. Nazarei item duplicis speciei erant, quidam se attringebant ad tempus huic instituto, ut in c. 6. Numer. legitur; quidam autem per totum vitam cursum, ut fuerunt Samson, Samuel, & similes. Inceperat hoc institutum inter Judæos à Moyse temporibus, & duravit usque ad Apostolorum ævum; unde de D. Paulo dicitur illum Nazareum fuisse ante conversionem. Licet autem in Genes. cap. 49. inveniat Josephum Nazareum fuisse, qui tamen multò ante Moysen vixerat, de quo ibid. [Et in vertice Nazarei inter fratres suos] non enim Nazareus ex eo, quod Nazareorum institutum observasset, dicitur; sed quia in multis à suis fratribus separatus fuerat, quare dictum Genesis locum Chaldaica verho habet: [Super virum, qui separatus est à fratribus suis.] Nazarei item appellati sunt Christiani, quia à Mortuis, idest, Idolis alieni, & segregati sunt; mortui enim à Christianis vocabantur Idola. Vide *Mortuus*. Hinc Prudentius, lib. 1. contra Symmachum Gentilium defensorum cecinit:

Jamque ruit paucis tarpeja in rupe relictis

Ad sincera virum penetralia Nazareorum:

Inter Græcos tamen *Nazaræus* juxta hebraicum sensum pro Monacho accipitur, idest, solus, segregatus &c. [Joannem Andronicum filium in Macedonia abductum, communi assensu, applausuque Regem designat; inito regno, Canracuzenum in Nazareorum, sive Monachorum ordinem transtulit, quem mutato nomine Mattheum appellavit. Chalcondila, lib. 1. de reb. Turicis,] qui author sæpè hoc vocabulo utitur ad significandum Religiosum.

NAZARENUS. FR. gentile à Nazareth, ex Hebræo *Nazer*, quod surculum significat, unde postea denominata est Civitas *Nazareth*. Item *Nazareni* etiam quidam sectarii appellati sunt, qui quamvis Christianam Religionem sectarentur, ritus tamen veteris testamenti sequebantur, 24. quæst. 3. can. 39.

NEAPOLIS, Campaniæ Civitas. FR. tempore Rogerii Siciliæ Regis MM. CCC. & LXIII. pallas circumibat. Falco Benevent. in ejus caron. ann. 1240.

NEBULO, as. FR. verbum, obscurare, & denigrare significat. [Semper cupiunt splendorem, & genus Romani nominis nebulare. S. Victor Uticen. lib. 3. de persecut. Vandal.] de Vandalis loquitur.

NECESSITAS. FR. duplex, simplex, nempe, & conditionalis, can. vasis iræ, 24. qu. 4.

NECESSITOSUS, egenus, & pauper. [Quia missus Imperatoris erat, & capitula ipsius pro defensionibus advenis, & necessitosis habebat. Flodoard. lib. 3. hist. Remen. cap. 26.] quod sæpè usurpari videtur à scriptoribus illius seculi.

NECO. FR. idest, non alo. Gloss. in can. inter cætera, 22. qu. 4.

NECROLOGIUM, νεκρολόγιον, mortuorum catalogus, quò vocabulo usus est Beda in hist. Anglicana, lib. 4. cap. 14. Dicitur etiam *Obitorium*. Item & *Calendarium*, ita Anselm. lib. 1. epist. 2. inquit. [Vir ille, qui à nobis nuper moriens monachum sumpsit habitum, si etiam benedictionem assumpsit; mandate nobis nomen, & diem obitus ejus, ut in nostro Calendario scribatur.

NECROPHORUS, νεκροφόρος, capulus, pollinctor, sive mortuorum delator. Vide *Funerarius*, *Funerator*, *Porticani*, *Sandapilarius*, *Vespillo*.

NECROTHYTE, νεκροθύτης, res mortuis, idest, Idolis sacrificatæ; quandoquidem Idolum mortuum alio nomine appellabatur. Vide *Mortuus*. [Si ergo gulam, & ventrem ab inquinamentis liberamus, quanto magis augustiora nostra, oculos, & aures ab idolothytis, & necrothytis voluptatibus abstinemus? Tertull. de spectac. cap. 13.

NEFRATRES, luminaria, sive incendium superstitiosum rusticorum in festo S. Jo. Bap. in cujus nocte funis ligabatur ad palum, qua hinc inde agitata, & confricata, eo motu excitabatur ignis, ad quem deinde imponebant stramenta, & similia pabula flammæ, ac cineres conservabant, ad eas in campis dispergendas, erucas frondium de rodentes tali cinere necari falsò persuasi; de qua superstitione fit mentio in Synodo à S. Bonifacio Papa Caroli Magni tempore celebrata, ubi his verbis expressè prohibetur: [Sive illos sacrilegos ignes, quos nefratres vocant.] Aliqui legunt *Nesfrates*, alii *Nesfrates*, & alii *Nesfri*; sed cordatores *Nesfrates* legere malunt, cum ex vocibus anglicis *Nood frier*, idest, necessarius ignis, derivetur, quia illum ad fertilitatem germinum necessarium putabant.

NEGLIGENTIA. FR. sic definitur, Negligentia est nocere Eruditionis, can. nihil, dist. 33. Et ignorantia est mater cunctorum errorum, can. 1. dist. 38.

NEGOTIATIO. Vide *Literatura*.

NEMOSEUS, nemorensis, seu nemoralis. [In novæ hortiæ canem nemoseam, honestam, & notabilem posuimus. In vita Sancti Vinvolei Abb. 3. Mart.

NEMUS. FR. nemo, nullus. [Quia nemus rectius cultos præponitur vitæ alienæ, quam qui prius sultos factus vitæ suæ, Ivo Carnot. epist. 212.

NENIA, sive *Nenia*, oratio funebris. Vide *Flebotomia*, *Threni*.

NEOCORUS. FR. *νεοκóρος*, templi custos, qui titulus Civitatibus illis tribuebatur, in quibus aliquod celebre templum reperiebatur, quemadmodum fuit illud Dianæ Ephesinæ. Salderus verò credidit ejusdem templi Custodem appellatum fuisse *Neocorum*; sed ex textu Theophylacti, cap. 19. clarè convincitur, ubi ait: [Unde Ephesus Dianæ Neocorus dicebatur:] Licet verum sit, quòd aliquando adulatoriè hoc nomen Imperatoribus tribuebatur.

NEOMENIA, *νεομηνία*. Est nova luna, prima dies lunæ, seu mensis. FR. LXX. quodlibet principium mensis *Neomeniam* verterunt: omne enim mensis principium apud Hebræos venerabatur; sed ab operibus servilibus non cessabant. D. Hieronymus *Neomenias* Kalendas interpretavit. Abulensis verò, & Lyranus, *Novus defectus lune* transtulerunt. Vide *Sabbatum trigesimum*.

NEOPYLAX, *νεοφύλαξ*, custos templi.

NEOPHYLUS, *νεοφύλος*, recens plantatus, nuper genitus, ex *νέον*, nuper, & verbo *φύω*, gigno, planto: inde latini sætum patrum dixerunt. Neophyti à Santo Zenone, serm. 6. ad Neoph. appellantur *Tripondes homines*. Item *Neophytus* aliquando significat hominem ad sacros ordines, vel ad Episcopatum promotum; sic enim verba illa Apostoli, Non Neophytum, ne in superbiā elatus, incidat in iudiciū Diaboli. 1. Timot. cap. 3.] intelliguntur. Nam in primitiva Ecclesia omnes, & ipsimet Apostoli erant Neophyti, ergo non de Christianis novis in fide ibi Apostolus intellexerat; sed de novitiis in ecclesiasticis ministeriis, quos ad Episcopatum evēhi reprobavit. FR. Unde gratis quidem Salettes, tom. 1. de Inquisit. prolegom. 10. n. 6. tanquam summum privilegium Doctoris gentium fuisse exaggerat, quòd idem contra prædictam ejus ordinationem, Sanctū Publium Melitæ Principem novellum in fide in eisdem Insulæ Episcopum ordinavit; bene tamen dici posset, esse, nimirum, prædictæ regulæ Apostoli exceptionem, si ille Princeps per saltum ad dictum Episcopatum promotus fuisset. Neophyti igitur dicuntur Laici, qui nullo prævio Ecclesiastico ordine ad Episcopatum promoverentur; ex hoc enim capite Neophytus appellatus fuerat Photius in IV. Constantinop. Concil. can. 4. & Patres sibi illius Patriarchalem electionem nullam, & invalidam ob id declararunt, non quia erat fidei, sed ordinem ecclesiasticorum Neophytus; constat enim illum à nativitate baptizatum fuisse, ergo tanquam in administratione Sacrorum novellus, Neophytus appellatus fuit. Idem Photius Neophytus etiam ab Ivone Carnotensis episcopi. 285. appellatur. Unde Joannes Papa VIII. quando ad instantiam Augustorum prætata electionem reinvalidavit, eisdem ita scripsit: [Ut post mortem Photii fratris nostri, nullus ex dignitate mundana ad Pontificalem honorem ascendat; sed ex presbyteris Cardinalibus ejusdem Ecclesie, vel ex Diaconibus, aut ex albis

Sacerdotibus, qui sub Ecclesia Constantinopolitana consistunt:] ubi *Diaconibus* intelligendum est de Cardinalibus, quia in ordine anteponuntur hic aliis Sacerdotibus non Cardinalibus. De his in rebus ecclesiasticis tyronibus loquitur can. statutus, dist. 61. ubi sic inquit: [Ne his agenda Domini Ecclesia credatur, qui legitimum institutionum nesciit, & totius humilitatis ignari, non ab infimis sumere incrementum, sed à summis volunt habere principium; cum valde iniquum sit, & absurdum, ut imperiti magistris, novi antiquis, & rudes præferantur emeritis]: || In hoc etiam sensu Casinensis Chronica, lib. 2. c. 41. de Landulpho non in fide Neophyto, sed in rebus ecclesiasticis, à Capuanis in eorum Episcopum electo, ait: [Landulphum quandam de suis nobilibus conjugatum, & Neophytum sibi Episcopum elegerunt.] De his ergo in rebus ecclesiasticis tanquam imperitis est supra allatus sermo Apostoli. FR. idem insinuare videtur D. Hieronymus, lib. 1. Dialogor. advers. Pelagian. ubi ad locum illum Apost. alludens, sic inquit: [Vult, ut non Neophytus Episcopus ordinetur, quod videmus in nostris temporibus pro summa eligi justitia. Si baptisimus statim justum faceret, & omni plenum justitia, nequaquam utique Apostolus Neophytum referaret; sed Baptismus vetera peccata conscindit, novas virtutes non tribuit, dimittit à carcere, & dimisso si laboraverit, præmia pollicetur. Aut nullus inquam, aut rarus est, qui omnia habeat, quæ habere debet Episcopus.]: || Item *Neophyti* vocabulum pro Novitio in Religione usurparur, in quo sensu Greg. lib. 7. Regist. epist. 120. FR. de hoc sensu clarè in can. sicut Neophytus, dist. 48. ibi enim sic habetur: [Sicut Neophytus dicebatur, qui initio sanctæ fidei erat eruditione plantatus, sic modò Neophytus habendus est, qui repente in Religionis habitu plantatus ad ambiendos sacros ordines irrepserit. Ordinate ergo ad ordines ascendendum est.] Glossa autem in can. Probenitur, dist. 48. Secundam hujus vocabuli acceptionem, scilicet, de novello in rebus sacris, non agnovit, dum ibi tantum astruit, nempe: [Dicitur Neophytus novellus in fide, vel in Religione.] De Neophyticis in fide. Vide *Dominica nova*, *illuminata*. Eorum processio. Vide *Vesperæ*.

NEOPHYTUS HERESIS. FR. laicorum, seu immeritorum perverbia, dum simoniacè ad Ecclesiasticas dignitates procurant pervenire, can. quisque per pecuniam, l. qu. 1.

NEPHALIUS, græcè *νεφάλιος*, sobrium simul, ac vigilantem significat: [Quippe utrumque significat] inquit D. Hieronymus, epist. 83. ad Oceanum.

NEPHESESINUS. FR. idest, Nepesinus, ex Nepi Civitate, 5. decretal. tit. 33. cap. 21.

NEPTUNUS. FR. fortasè ex hebraico vocabulo *Nephtul*, quod agnōm, seu certamen significat. Calep. in dict. Agon. unde *Neptunus Enofigæus*, ex eo quia terram quatit, & concutit, dicitur tui.

NESCIO Vos. FR. idest, non approbo. Glossa in can. consideret, de poenitent. dist. 5. Item contemno. Glossa in can. hac consona, 25. quæst. 1.

NESTORIANI. FR. Hæretici: [A Nestorio Constantinopolitano Episcopo nuncupati, qui B. Mariam Virg. non Dei, sed hominis tantummodo matrem asseruit, ut aliam personam carnis, aliam faceret deitatis: nec unum Christum in Verbo Dei, & carne credidit; sed separatim, atque sejunctum alterum filium Dei, alterum filium hominis prædicavit, can. quidam autem, 24. qu. 3.] Hi ab Orientalibus *Syran* communiter appellantur. Vide *Agnoætæ*; *Eutychiani*.

NETE, græcè *Νήτη*, est altior citharæ corda, quæ acutum reddit sonum: [Jam hypare quoque, cum sit nete contraria, est tamen una harmonia. Clem. Alex. lib. 1. Stromat. c. 5.] Vide *Hypare*.

NETORIUM. FR. fusus ad filum ducendum, ac corruptè apud Isidorum *Netorsum* dicitur.

NEUMA, græcè *νεμα*, idest, nutus; sed pro suavi, ac jubilationis spiritualiter prolato cantu usurpatur, quo vix verba exprimebantur, dum longa pausa quæque syllaba protraheretur, ita ut ex oris tantum aperiitione, ac per ipsius nutum, & motum intelligerentur verba. Hæc cantus species exercebatur præcipuè in Natali Domini; hinc recentiores Musici in eadem nocte brevioribus syllabis *Noel* pronuntiant in cantilenis sacris. Antiquitus tamen in choro *Neuma* canebatur ad *Kyrie eleison*, vel ad dictionem *Hierusalem*, quia cœlestis patria contemplantur. Vide *Noel*. Unde Rupertus, lib. 1. de Divin. off. c. 35. inquit: [Jubilamus magis, quàm canimus, unamque brevem digni sermonis syllabam in plures neumas, vel neumarum distinctiones protrahimus, ut jucundo auditu mens attonita repleatur, & rapiatur in gloria.] Quæ interjectio sæpè in cantu *Alleluja* post epistolam apud Græcos frequenteratur.

NEUMO, verbum, idest, cano neumam.

NEBITA. FR. aqua pluvialis. [Nebita aqua ex nubibus facta. Isidor.] Sed Voslius melius existimat dici *Nivitam*, aquam, nempe, ex nivibus liquefactis; nam, ut sæpè diximus, in illius Isidori sæculis B. pro V. ponebatur.

NEBLATUS, utitur hac barbara dictione Joannes Diaconus in descriptione indumentorum S. Silviæ D. Gregorii genitricis, dum ait: [Ferens in capite matronæ mram cadentis brandei raritate nibratam, in vira S. Greg. cap. 83. & 84.] sed mendosè, dum *Nibratam* legendum est, eratque velum tenuissimum capiti ejusdem Sanctæ involutum ad instar turcici virgati, quod Italicè *Turbante* dicitur, ut in subjecta ejusdem Sanctæ figura, videre est, quam ex antiqua ejus imagine simul cum marito, & filio ad vivum expressa, & ab Eminentiſſimo Baronio ad annum 604. adducta, nos ad dictionis exemplum caput tantum Matris hic supponi duximus.

FR. sed *Turbante* potius videtur fuisse pileum turbinatum. Vide *Pileus*.

NICHILIANISTÆ, FR. Hæretici, quorum Auctor fuerat Petrus Abaelardus circa annum 1117. & contra quem scripserat Gualterus à S. Victore, ubi in Adversarium ira concludit: [Tu operi non debetur lima, sed gehenna. Omnis Catholicus, qui legit, non dubitat.] Inter alia enim deliramenta, quæ asserbat, erat hoc enorme, quod, nempe Christus erat nihil, inde *Nichilianistæ* ejus sequaces appellati sunt.

NICOLAI PANES, erant panes ingentis magnitudinis, quorum denominationem à quodam Nicolao Damasceno Julii Cæsaris familiarissimo sumpsisse testatur Suidas, qui solebat has ingentes placentas melle subactas eidem Imperatori donare, quo circa ab eodem Cæsare *Nicolai panes* appellati sunt; ac deinde quolibet magnitudine deformis panis *Nicolai* dictus est. Alii verò placuit etymologiam ab eodem Nicolao derivare; sed non ab ingenti panis magnitudine, verum quia ipsemet oblator ingentis stature fuerat, vultus, ac morum jucundissimus. FR. apud Photium in ejus Biblioth. ubi de Nicolao Damasceno, de quo etiam mentionem faciunt, Hesy chius, Joseph Hebræus, non raro Suidas, & alii: [Uvas, & mala punica, & ficus, & nuces, omnia intempestiva; quin etiam quosdam inventos mellis favos, & urnam recentis lactis, & nicolao panes maximos, & mundos, & calidos è regione externa. Palladius in lausica hist. cap. 52.] Ubi colligitur verisimè fuisse Suidæ narrationem, dum Palladius ait nicolao panes esse maximos; sed re vera adhuc ambigitur, an in forma, vel in numero, *Nicolai panes*, quos Palladius recenset, fuissent maximi. Quos tamen panes *Palmulas nicolao* Athenæus, lib. 14. c. 23. appellavit.

NICOLAITÆ. FR. Hæreticorum secta in primitiva Ecclesia, à Nicolao Diacono Jerosolymitanæ Ecclesiæ denominati, qui Hæresiarcha una cum S. Stephano, aliisque ab Apostolorum Principe ordinatus fuerat. Actor. cap. 6. cui erant conjuncta in matrimonio pulcherrima mulier, eamque omnibus lascivire cupientibus concessit, 24. qu. 3. can. 39. Hinc in Apocalyp. cap. 2. dicitur: [Sed hoc habes, quod odisti facta Nicolaitarum, quæ ego odi.] Possillator Nicolaum hunc Macherem

metem Pseudo-prophetam fuisse putat, ad can. Non omnes Episcopi, 2. quæst. 7. in fine, cui Postilla Hugo subsignatur; sed Hugo à S. Victore in ejus Monasticis expositionibus, lib. 6. cap. 3. tit. de Claud. Tiberio Imp. de hoc Nicolao Hæresiaracha loquens, ait fuisse Antiochenum, & in eodem tractatu exposuit prior, lib. 9. cap. 9. de Machomete prædicto mentionem faciens, ait fuisse ex Ismaelis progenie. Insuper quasi omnes Historici conveniunt, Machometem, de quo diximus, de anno 630. circiter in ruinam populorum exitisse. Est etiam magis ridicula Benvenuti Imolenfis opinio in Commento ad cantum 28. de Inferno Dantis Alligierii, afferentis Machometem fuisse S. R. E. Cardinalem. Aliam fabulam de Machometo narrat Glossator in Clement. tit. de Judæis. & Sarrac. quæ ex Hist. Eccl. hausisse asserit, sic inquit: [In historia ecclesiastica legitur Machometum nutritum fuisse à quodam Clerico nobili Romano, qui cum tempore Bonifacii Papæ IV. quædam perita impetrate non potuisset, apostatavit à fide, & nutritivum illi cum quadam columba alba, quæ recipiebat grana de aure ejus, & sic erudita per hoc, quod quando volebat Machometus, illa ponebat in publico os ad aurem, & sic dicebat, quòd Spiritus Sanctus alloquebatur, & instruebat illum; iste postmodum dedit legem Sarracenis, ut hæc in historia Ecclesiastica plenius reperiri possunt.

NICOLAUS, *Νικόλαος*. FR. græcè vincens populos interpretatur: quasi *Νικῶν λαός*. [Pheronymus dicitur, qui verum, & congruum sibi fert nomen. Ergo Nicolaus, qui verum, & idoneum ætuli suo nomen ferre visus est, aptè pheronymus dictus est, Nicolaus, quippè, vincens populos interpretatur; vicit enim, quippè, rectè non sentientes, sed iniquè agentes. Anastas. Biblioth. in 8. Syn. Act. 10] Vide *Pheronymus*.

NIDOR. FR. odor assatarum carniū: [Quod irritamenta gula non habet, leviori digestionem concoquitur; nemo enim uno, aut duobus cibis, hisque villibusque ad inflammationem ventris oneratur, quæ diversitate carniū, & saporis delectatione concipitur. Cum variis nidoribus firmant patinæ, ad usum sui pro explenda esurie, quasi captivos trahunt, can. Ne tales, de consecrat. dist. 5.] Et ibi sic Glossa: [Nidor propriè dicitur quidam odor carniū assatarum, nidor est, eo quòd nebula levatur.

NIGELLA, herba & semen, quod græcè *μελάνθη* dicitur, & in officinis *Niella* appellatur. Item papaver nigrum. Vide *Gith*.

NICELLATUM, oleum ex nigella confectum, quod etiam Melanthinum, ex græco *μελάνθη* dicitur; & ubi vulgata in cap. 28. Isaia habet: [Non enim in ferris triturabitur Gith.] græca lectio *μελάνθη* transtulit. [Quòd si nigellatum habes, mitte nobis per ea vascula, quæ pueris filiis nostris demandavimus. Paulin. epist. 1. ad Severum] cuius olei virtutem Dioscorides, lib. 1. c. 36. satis refert. Malè ergo quidam hunc Paulini locum *Nigellatum* pro vasculo pretioso, ex figulina creta vul-

go *Porellana* intelligunt. FR. sed hanc difficultatem evadit Plinius, lib. 20. cap. 17. ubi sic inquit: [Gith ex Græcis, & alii Melanthion, & alii Melaspermon vocant. Optimum, quàm exactissimi odoris, & quàm nigerrimum. Medetur serpentium plagis, & scorpionum.

NIGER, idest, Dæmon. Vide Aquilus in di&.

Dæmon.

NIGRA PROCESSIO. Vide *Litania*.

NIGRORUM ORDO, Casinenses Monachi, & alia Congregationes Ordinis S. Benedicti, qui habitum nigrum ferunt, quo colore indui sunt sæculares Clerici, qui tamen ante régimen Ecclesiæ à Benedictinis diu retentum violaceo colore induebantur. Vide *Clericus*. Nam in transactis sæculis nimis prævaluit in Ecclesia Dei Benedictinorum Religio, habuit enim ex Casinensis Congregatione octo Summos Pontifices præter alios quatuor ex aliis ejusdem Sancti Benedicti Congregationibus; item duo millia Cardinales, septem millia Archiepiscopos, & Episcopos quindecim millia. FR. Item Casinensis Congregatio præter bona stabilia, & Civitates, ac terras, quas possidet in præsentem, alias innumerabiles cum merito, & mixto imperio possedit, quas oculis quisque percurrere potest in Bullatio Casinensi duobus tomis recenter ab Eruditissimo, & in studio antiquitatum consummatissimo Viro, & à me Colendissimo Amico R. Abb. P. D. Cornelio Margarino in lucem edito: ||: Mirificavit enim Benedictinus Deus in terris, & in Cælis, ubi nobis cogniti ex hoc ordine æternales cives, ex quodam M. S. antiquo monumento in Monte Casino asservato manifestantur: [Sancti Monachi sub regula Sancti Patris nostri Benedicti canonizati sunt numero quadraginta quatuor millia, & viginti duo, quorum quinque millia quinquaginta quatuor fuerunt Monachi Sancti Benedicti Monasterii Casinensis, ibidemque sepuliti.] Imò Tamburinus Sanctos canonizatos 55700. numerat. FR. sed Joannes Papa XXII diversimodè calculat, sic scribens: [Ego Joannes XXII. extrahi feci de Sanctorum Catalogo omnes Sanctos, & Prælatos, Monasteriaque de Ordine Sanctissimi Benedicti, qui ab ipsius tempore usque ad nostra fuerunt tempora. Invenimus autem ex Sanctissimo illius Ordine Summos Pontifices viginti quatuor: Cardinales ducentos. (*corrigè duo millia*) Archiepiscopos septem millia, Episcopos quindecim millia, Abbates quindecim millia, & septuaginta quatuor, quorum confirmatio spectat ad Papam. Sanctos canonizatos quinque millia quingentos, & quinquaginta quinque, exceptis Martyribus, ex quorum numero isti pauci admodum describuntur. Sanctus Placidus Abbas, ac Sanctissimi Benedicti discipulus cum triginta tribus Monachis sub Manua Duce martyrio coronatur. Sanctus Bertrarius Abbas Montis Cassini, cum pluribus, penèque innumerabilibus Monachis per martyrium cum Christo gaudent in æternum. Quamplurimi præterea Monachi, & quasi infiniti in Sicilia à Saracenis, & in Monaste-

rio Nonantulano à Barbaris, & in Monasterio Sã-
cti Vincentii apud Montem Casinum à Scoda Re-
ge Christi Martyres sunt effecti. Sancti Monachi
mille, & septingenti, & sexdecim à Rege Josaphat
mortui, per martyrium cœlum ascenderunt. San-
ctus Porcarius Abbas, cum quingentis Monachis
martyrii palmam est adeptus. Sancti Monachi
omni perfectione pleni noningenti in Monasterio
Benchorensi trucidati. Martyrum Collegio sunt
ascripti Sancti Monachi centum, & sexdecim pro
Christi fide in Monasterio Turonico martyrizati
sunt. Sanctus Aygulphus Abbas cum plurimis
focis suis, & quasi innumerabilibus Monachis in
India, in Monteque Tabor, & in Monasterio Liri-
nensi diversis tormentis, & cruciatibus à Sarace-
nis, Turcisque, ac Josaphat Rege trucidati, cœlo
inter Martyres sunt donati. Hos de multis tan-
quàm Rosarium primitiæ eligimus: ceteri verò
præ multitudine à Christo solo numerantur. Mo-
nasteria verò Ordinis ejusdem hæc inventa sunt.
Abbatiarum triginta tria millia, Præpositurarum
quatuordecim millia, absque mulierum Cœno-
biis. Ut autem brevi cuncta sermone concludã,
Romana Ecclesia per quingentos annos ab isto
sanctissimo recta est Ordine. Hic autem ista posui-
mus ad Dei laudem, & gloriam, ad honoremque
Sanctissimi Benedicti, ejusque Sanctissimi Religio-
nis, & consolationem sub ejus sanctissimo in agi-
sterio militantium, ut supradictos Sanctos pro in-
tercessoribus ad Dominum habentes, ad eorum ani-
mentum imitanda vestigia, ut demum ad illorum
post mortem mereantur pervenire consortium,
& gloriam; ubi æternam cum illius requie fru-
antur, permaneanque in sæcula sæculorum. Amen.
Bullar. Casin. tom. 1. const. 41.]: || Insuper Casi-
nensis Abbas infrascriptis titulis fruebatur, ut ex
epistola Imperatoris colligitur, nempe: [Lotharius
Dei gratia Romanorum Imperator Augustus
Dilectissimum fideli suo Guibaldo Casinensi Gerar-
chæ, & Rom. Imperii Cancellario, & Magistro
Cappellano, Principi Pacis. Chron. Casinen. lib. 4.
c. 121.] Unde non immeritò ea dignitas nedum ab
ipsis Cardinalibus exoptabatur, verum etiam
Abbatibus Casinensibus ad suum Pontificatus apicem
perducti priorem titulum retinere voluerunt.
Baron. an. 1057. n. 12. Quin & Abbas Casinensis
consecratur ab eodem Pontifice non raro, ac in
Conc. Romano sub Paschali II. de an. 1116. Ab-
bas Abbatum Casinensium Superior declaratus
fuit. Quæ omnia siquidem spiritualia, & tempo-
ralia, à Deo, & hominibus huic Religioni non
alia de causa cumulata, nisi ex Sanctitatis odore,
quæ suavitè olet, exacta nimirum obedientia,
inconcussa obsequantia, atque profusissimis elec-
tationibus, qua fragrantia attracti ipsimet Reges,
ac Imperatores sceptrâ, ac diademata deponen-
tes, sup. altitè vitæ cursum in hoc monastico
instituto piè, sanctèque duxere. Igitur eadem de-
votionis causa sæculares Clerici, ut supradictum
est, nigrum habitum susceperunt. Quare hæc
sanctissima Religio mater, ac magistra diversarum
claus.] ac militarium ordinum fuit, atque

prima noscitur in Occidente.] Monasterium
quoddam in Francia: erat autem de ordine ni-
grorum. Casar. lib. 4. cap. 12. Abbas quidam ni-
gri ordinis. Idem cap. 16.] Eademque causa
dicebatur *Umbraticus* Benedictinorum habi-
tus, quemadmodum in vita S. Beatorum Aobatis
legitur, idest; [Nequaquam passus est umbra-
ticum Monachos gestantem habitum, absque ali-
qua ulterius aberrare doctrina.] Eorum Civita-
tem. Vide *Eulogimenopolis*. Officium B. M.
quando, & à quo eis recitari iustum fuit. Vide
Officium B. M. Virg. Reliqua spectantia ad hunc
ordinem. Vide *Siphon*, *Sympetles*, *Tabu-
la*, *Officialis*, *Te Deum laudamus*, *Tempo-
rius*.

NIHIL MIHI CONSCIVS SUM. Fr. Apostoli phrasis

1. Cor. 4. idest, nullius peccati mortalis con-
scientiam habeo. Glos. in can. Adhuc instant.
de poenit. dist. 3.

NIUS, ejus aquæ quando in vinum mutabantur.
Vide *Epiphania*. Ejus vocabuli characteres sym-
bolicè dies unius anni arithmetice denotant.
Vide *Abraxas*.

NIMBUS, propriè significat vitam, seu fasciam au-
ro contextam, quo scæminæ frontem redimebant.
[Laminas pertunderent aurum, imminerent
frontes nimbis, fulgines oculos inumbrarent.
Arnob. lib. 2. [Hinc Plautus *Nimbam* appellavit
meretricem; sed apud Eccl. saticos Scriptores
diadema significat, quod solet addi in Sanctorum
Canonizatorum capitibus in forma circulari
splendente. [Lumen, quod circa Angelorum ca-
pita pingitur, nimbus vocatur. Isid. lib. 19. Etym.
c. 31.] Græci in diademate Christi solent inscri-
bere. Exodi verba *Quis est*, ad signi-
ficandum, quod Salvator in ea figura expressus,
sit idem Deus, qui Moysi apparuit. In aliquibus
antiquis picturis ad capita figurarum depicta per-
spiciuntur diademata in quadrata forma, & Jo.
Diaconus in vita S. Gregorii, lib. 4. cap. 33. ejus
significatum ita declarat: [Circa verticem verò
tabulæ similitudinem, quod viventis insigne est.]
Imperfectum enim vitæ præsentis statum contin-
gentiarum angulis refertum, ut Angelus Rotcz
exposuit, denotat, & e contra rotundum diadema
symbolum perfectionis est. Aliud autem signifi-
catum assertit Durand. lib. 1. cap. 3. ubi sic ait: *Cum*
aliquis Prælati, aut Sanctus vivus pingitur, non
in forma scuti rotundi, sed quadrati corona ipsa
depingitur, ut quatuor cardinalibus virutibus
vigere monstratur.] Ac adhuc Romæ in variis
Ecclesiis similes figuræ cum diademate quadrato
pervetusto musivo tornatæ cernuntur, veluti in
Ecclesia Sanctæ Prædix ad tribunal, ubi est
effigies Paschalis Papæ primi, qui in cardina. atu
fuerat ejusdem Ecclesiæ titularis, illamque re-
stituerat, ornavitque. In via Numentana ex-
trat adhuc effigies Honorii primi Papæ, S. non su-
pra in dièr. *Baculus* aculeus similem S. Gregorii
Papæ FR. similem etiam pervetustam S. Grego-
rii præfati figuram adducit Baronius ad annum
604. de qua pictura prædixit Jo. Diaconus

in vita S. Greg. lib. 4. cap. 84. loquens, excusat præfatum Pontificem à vanitatis nota, quòd nempè, se vivum permiserat depingi: & sic inquit: [Ex quo manifestissimè declaratur, quia Gregorius, dum adhuc viveret, suam similitudinem depingi salubriter voluit, in qua posset à suis Monachis, non pro elationis gloria, sed pro cognitæ districtiōnis cautela frequentius inveni. [Et sub qua ejus similitudine hoc disticon inscribere curavit.

Christe potens Domine nostri largitor honorum,

Indultum officium solita pietate gubernas.

In tribuna Ecclesiæ S. Cæcilie Transiberim prædictus S. Paschalis I. multisivo opere se vivum effigiari fecit, ejusdem Ecclesiæ formam in manu gestans, & cum eadem quadrata corona in capite, hancque inscriptionem posuit.

Hæc domus ampla micat variis fabricata metallis,

Olim quæ fuerat contracta sub tempore præfco,

Condidit in melius Paschalis Præsul opimus:

Hanc aulam Domini firmans fundamine claro,

Aurea gemmatis resonant hæc dindima templis.

Lætus amore Dei, hic conjunxit corpora sancta

Cæcilie & Socii, rutilat hic flore juvenus,

Quæ pridem in Cryptis paufabant membra beata.

Roma resultat ovans semper ornata per ævum.

NIMEREZET. Vide *Maledictio pessima*.

NISAN. FR. primus Hæbreorum mensis. Vide Auctores citatos in dict. *Etol.*

NISUS, avis. Vide *Haliæetus*.

NIZA, prunum, fructus, species. [Et attulit quidam frater nixas siccas. Pelag. lib. 5. de vitis Patrum num. 65.] Cujus etymon sic Isidorus explicat: [A multitudine inixi fructus nixam appellant, lib. 17. cap. 7.

NOBILISSIMUS, etiam apud Græcos *Nobilissimos* in eorum Cæremonial. in quo præscribitur benedictio Nobilissimo danda in ejus coronatione. Erat dignitatis titulus, qui ad Imperatoris filios minores, & ad ejus conjunctiores consanguineos spectat at. [Ad libidines cum esset pronus, tres uxores duxit, & ex prima quidem Leonem filium suscepit, quem Imperii nomine decoravit; ex aliis vero Christophorum, Nicephorum, & Nicetam habuit, quorum primos duos Cæsares coronavit: Nicetam autem etiam coronavit Nobilissimum. Zonara de Constantino Copronymo agens.] FR. Glossator in can. 2. dist. 63. ubi in textu legitur: [Ad Basilium Imperatorem, & ad filios ejus Constantinum, & Leonem Augustos &c.] parum ille in historiis versatus se ostendit; nesciens, quòd Imp. viventes solebant filios

Augustos coronare: hinc impèritè glossavit, inquit: [Filli Imperatoris dicuntur etiam Augusti, quia sperabatur, quòd essent futuri Imperatores, & quasi per augurium hoc sperabatur. Vel sicut Imperator dicitur Augustus, quia illius propositum debet esse, quòd augeat; sic & filius potest dici Augustus, quia & hoc propositum debet habere, cum habeat Imperium:] sed tantum abest, quòd filius Imperatoris non poterat dici Cæsar, nisi à Patre declarabatur, ut supra ex Zonara habetur. [Leonem &c. quem Imperii nomine decoravit,] idest, Cæsaris, sicut hodie futurus Imperatoris successor *Romanorum Rex* solet appellari. Vide Jurisconsult. in l. 3. de nat. rest. Vide etiam Baron. ad an. 336. num. 25. Prima hujus tituli *Nobilissimi* mentio in consanguineis Constantini Magni. Vide Baron. an. 336. n. 25. & 26. Imò antiquior inscriptio adducitur ab Aucto-ribus, ubi Valerius Junior. de an. 260. cum Nobilissimus titulo decoratur. Meursius in suo *Gloss. Græco-barb.* refert, Constantinum, Liciniumque nobilissimos appellatos fuisse. Vide etiam Landeber. in Ammian. lib. 14. Atque Didacus Lequie in tract. de Fam. Aultriacæ, tom. 1. dilemma 3. n. 11. refert in inscriptione Magni Constantini has notas: [Et Julianus Nobilissimus Cæsar.] Quinimò hic titulus etiam feminis filiis, ac descendentibus ex Imperiali familia tribuebatur, & de Marina nobilissima Atcadii Imp. filia agit Cedrenus. Itaque nobilissimum purpurea indutum fuisse togæ, cujus limbum auro intextum, sedisseque supra Præfectos, Zonara lib. 2. testatur. Vide *Porphirogenitus*.

NOCTICULA. Vide *Noctiluca*.

NOCTILUCA. FR. sic appellatur est lunaris Planeta, quem Joannes Sariberiensis *Hevam Dianam* vocat lib. 2. cap. 17. In aliquibus Codicibus mendosè legitur, *Herodiades, Homodiana, Heroides, & Noctacula*. Vide *Panagia* in fine.

NOCTURNUS, tertia Marutini pars; antiquitus enim ad instar militum excubitorum noctem trisarie dividebant. Ecclesiasticis terque ad orandum surgebant, & in qualibet vigilia noctis unum nocturnum recitabant, ac diluculo laudes persolvebant. D. Hieronym. epist. ad Eustoch. Ac tepescente Ecclesiasticorum observantia tres simul nocturnum cum laudibus recitari cœperunt. Tres nocturni triplicem Ecclesiæ statum denotant, naturalem, scilicet, legalem, & Evangelicum, idè in tertio dicitur Evangelium; sive tres Christi in horto orationes significant. Mast. de pass. Christi, lib. 1. cap. 4. Hæc quatuor matutini partes, inclusis laudibus, ab Hugone de S. Victore *Canticinum, Intem. estum, Gallicinum, & Antelucanum* appellantur juxta noctis divisionem. Vide *Nox*. In diebus autem ferialibus unicum nocturnum duodecim psalmodum recitatur, quia semel Monachis apparuit Angelus duodecim psalmos canens, quos sigillatim cum Antiphona *Alleluja* terminabat, Cassian. lib. 2. Instit. Cenob. cap. 4. De qua visione etiam mentionem facit Turonen. Synodus: quæ idè ordinavit, ut in ferialibus duo-

duodecim recitentur psalmi, & eundem ritum observandum declaravit Greg. VII. in can. In die de consecrat. dist. 5. FR. Monachale. tamen officium quatuor habet nocturnos. Nocturnæ convocaciones. Vide *Vigilia*. Cætera. Vide *Matutinum*.

NOEL, hæc vox gallicè *Natalem* significat; idè in cantilenis noctis nativitaris Domini iterari solet; sed *Nohe* proferendo. Alii tamen à Neuma, ut suo loco dictum fuit, deduci putant.

NOETIANI. FR. Hæretici. [A quodam Noeto vocati, qui dicebant, Christum eundem esse ac Patrem, & Spiritum Sanctum; ipsamque Trinitatem in officiorum nominibus, non personis accipiunt. Unde & Patripassiani vocantur, quia Patrem passum dicunt. Sabelliani ab eodem Noeto pululasse dicuntur, cujus discipulum perhibent fuisse Sabellium, eus cuius nomine maxime innocuerunt, unde & Sabelliani vocati sunt. Hi unam personam Patris, & Filii, & Spiritus Sancti astringunt, 24. quæst. 3. can. 39.] & can. His qui baptisma, 1. qu. 1. Qui etiam ex eo quia in personalitate unitam, & non distinctam Trinitatem prædicabant, *Prionite* appellati sunt, de quibus Prudentius in tit. contra Unionicas cecinit.

Cede profanator Christi, jam cede Sabelle, Depositorque Patris, Natiq; insane negator.

Nonne Patrem violas, dum natum scire reculas?

Natum, idest, Filium intelligit, & non Patrem natum, ut quidam hæreticaliter Prudentii sensum ex ignorantia construxit.

NOHESTAN, hebraica vox, quod æneum opus significat, unde in Sacra Scriptura ita vocatur æneus serpens à Moysè in deserto erectus, & deinde ab Ezechia Rege contractus, ut aboleret Hebræorum idololatriam, quem illi offerentes sacrificia, & incensum adorabant. [Vocavitque nomen ejus Nohestan. 4. Regum, cap. 18.] Quod nomen à Rege ex contemptu inditum fuit. FR. Alii tamen ad hebræum textum melius se conformantes, *Nussban* legunt.

NOLA. Vide *Campana*, *Tintinnabulum*.

NOLARIUM, campanarum turris, de quo vocabulo sæpè Romanus Vaticanæ Basilicæ Canonicus, qui tempore Calixti III. de prærogativis ejusdem Basilicæ scripserat. R. in Ecclesia S. Mariæ ad Martyres Romæ reperitur talis memoria de anno 1270. [Factæ fuerunt Nolæ & Nolarium; apud Torrig. de cryptis varic. secunda impress. pag. 561.] Vide *Campanile*; Mahometani tamen loco campanarum in altissimis, ac cylindraceis turribus ad Mescitas contiguas solent in earum culminibus quinquies in die conclamando ad supersticiosas preces deperditum populum convocare, & in die Veneris, qui semper est festivus penes ipsos, conduplicatis vociferationibus dant prædicta signa. Parum quidem informatum in hoc se præbuit Hieronymus Dandinus in ejus Itineratio ad Montem Libanum, dum astitit, Mahometanos septies in die admittat Ecclesia-

sticorum Christianorum orare, quod falsum quidem est; nam ad preces solum illi convocantur ad auroram, ad meridiem, ad Vesperas, ad Solis occasum, & ad primam noctis horam transactam. Quin etiam male quasdam preces arabicas descripsit ibidem Dandinus, ac pejus interpretatus est. FR. Quo ad vicissitudines Mahometanarum precum fusè habetur ex Glossa in Clement. de Judæis, & Sarac. his verbis: [Quælibet Mescquita habet unum Sacerdotem de primis, & unum Ministrum, qui vocatur Muerdem, quod sonat prece, qui supplet defectum campanarum, quas licet Saraceni multum comendent, quia tamen Christiani in eis habendis prævenerunt, nolunt eis uti.] Sed alia ratione in Turcico Imperio prohibitas esse campanas in dist. *Campana*, jam ostendimus; sequitur itaque Glossa, inquires: & [Illius præconis officium est: quia horis, de quibus infra dicitur, ascendit turrim Mescquitæ, quadratam, in qualibet parte sui fenestram magnam habentem, & ad illarum quamlibet clamat obturatis auribus cum digitis, ut vox fortius resonet in sua lingua verba hæc sonantia: nil aliud posse; nisi Deus, & Machomerus ejus nuntius: venite ad orationem faciendam in revelationem peccatorum nostrorum: & postea submitit, legalip alle allah, quod est dicere, non est alius victor, nisi solus Deus. (Hæc arabica verba, ultimo dempro, sunt male allata) & hæc verba omnes milites Saraceni portant in scutis suis: & adhuc submitit, Deus est omnipotens. Horæ autem, quibus hoc facit (de quibus infra sequitur) sunt quinque. Prima est in Aurora, quam vocant Zalaraxophi, quæ est dicere Oratio matutinalis. Et fortè hæc fuit causa erroris hujus verbi secundum eum male recepti, cum ab illo præcone profertur (idest, secundum eum, qui Glossatori recurrit, quem antea nominaverat) Secunda hora est in tertius. Tertia in Vesperis. Quarta in Completorio, quæ resonat in cæna. Quinta in crepusculo noctis, quæ sua lingua resonat in tenebris; & qualibet istarum horarum Saraceni faciunt certas genuflexiones: sicut de sero nos facimus ad laudem Virginis.

NOLUNTAS, voluntatis negatio. [Itaque cum dissentimus ab eo, quod accidere nolumus, talis voluntas metus est: cum autem dissentimus ab eo, quod nolentibus accidit, talis voluntas tristitia est. Divus Augustinus de Civitate Dei, lib. 14. cap. 6.

NOMEN. FR. idest, error; [Et metueret tanti nominis debitor navigare, can. advocavit, 24. q. 1. Idèd nisi ejus nomine refutato, ceterique consortibus hujus erroris, cum nullo profus eorum participare mensæ Dominicæ puritatem, can. Ne quinquam, 24. qu. 2.] Ubi Glossa per *Nomen* errorem intelligit: || Mos est recitare in sacrificio nomina offerentium, pro quibus preces fundantur.] Ad communicationem admittuntur, & offertur nomen eorum, & nondum penitentia facta, nondum exomologesi finita, nondum manus cis ab Episcopo, aut Clero imposita, Euch-

rictis illis datur. Cyprianus, lib. 3. epist. 14. Energamenum, qui ab erratico spiritui exagitur, hujus nomen neque ad Altare cum oblatione est recitandum; Concil. Libetic. c. 29.] In ritu græco, dum præparatur panis in Altariolo pro sacrificio, ibi dum ministri seligunt aliquas particulas, nominantur personæ secundum intentionem, tam vivæ, quam defunctæ, imponendo unam particulam in patena pro quocunque nomine, quæ omnes deinde consecrantur. Hoc enim fit, quia multi panem pro sacrificio offerunt, & cum non possit tota illa quantitas consecrari, sumitur ex quolibet pane una tantum particula. Vide *Canon Missæ. Diptychum Oblatio.*

NOMENCLATORIS PAPE OFFICIUM. Vide *Saccularius.*

NOMICUS, *Νομικός*, legis doctor, qui *Νεμοφύλαξ*, idest, legum custos etiam dicebatur. In viris tamen Patrum significat dispensatorem, fortasse quia in distributione leges monasticas præscriptas observabat. Alii putant fuisse Cantorum Præfectum.

NOMOEANON, *νομοεῖον*, distributio, sive collectio canonum, vox à Balsamone usitata. *Νέμος* enim græcè, latinè legem significat.

NOMOTHETA, *νομοθέτης*, legislator, legum promulgator. Item Legislator.

NOMOPHYLAX. Vide *Nomicus.*

NONA HORA. Vide *Hora Canonica.*

NONNA. & *Nonnas*, antiqua Monialis, quam Galli *Nonne* vocant [Monachi, & *Nonnæ*. In Synod. Confluentia.] Vide *Nonus.*

NONNATUS. FR. ita cognominatus est S. Raymundus Cardinalis, quia non natus est; sex ex latere mortuæ matris chirurgicis instrumentis extractus fuerat.

NON NEGŌ. FR. idest permitto.] Imperatori non doño, sed non nego. can. tributum. 11. quæst. 1.

NONNUS, Monachus antiquus: [Juniores priores suos Nonnos vocant. In Reg. S. Benedicti.] Vide *Nonna.*

Noo, si tamen non sit error scriptorum, pro nugo, [Dum hinc inde discurrerent cum ludentibus, & cachinnantibus pueris choros ducentibus, & frivola quædam, & scurrilia noarent. Petr. Damian. lib. 4. epist. 17.] Ubi Constantinus Cajetanus legit *Noarent* pro *Noarent*: ego tamen *Nugarent* corrigendum puto.

NORAX. FR. peccator in Isidori Glossa exponitur; alii tamen *Noxas* melius legunt.

NOSOCOMIUM, *Νοσοκομείον*, Hospitale. [Et primò omnium Nosocomium, idest, languentium villam instituit, in quo agrotantes colligeret de plateis, & consumpta languoribus, atque inedia miserorum membra resoveret. D. Hieronym. epist. 39.] FR. de hoc vocabulo fit mentio in l. il. l. ad. S. 1. & in l. pen. C. de Sac. osanctis Ecclesiis & in Authent. de alien. & emphy. §. Emphyteusim per totum; licet in aliquibus exemplaribus mendosè habeatur, cujus synonyma. Vide *Brephrotophium. Hospitale. Orphanotrophium. Xenodochium.*

NOTA, cicatrix, Glossa in can. Monachus, dist. 77. Vide *Notatus.*

NOTAMEN, nomen, notatio. [Pro foribus autem petra, scilicet, superpositæ præfixa erant notamina, quorum interius busta jacebant. In transl. S. Benedicti A. b. 21. Martii.

NOTARIATUS. Vide *Tabellionatus.*

NOTARIUS, Officium Eccl. sicut in primitiva Ecclesia institutum, quod per multa sæcula duravit, quorum Collegiū *Schola Notariorum* dicebatur; de qua sæpè mentionem facit in ejus Registro D. Gregorius Papa I. Erant tamen duplicis generis; alii Ordinarii, & alii Regionarii, hi curam habebant Ecclesiæ Romanæ patrimonii, & sæpè ad majores digni artes promovebantur juxta eorum meritum, s. servitiorumque exigentiam. FR. *Notarius* dicitur à Nota. Glossa in can. Monachus. dist. 77. Vide *Exceptor. Graphio. Protonotarius. Scribarius. Tabellio.* Item notandum, quod quando in Mena. Græco fit mentio SS. Notariorum, intelliguntur SS. Martyres Marcianus, & Martyrius, non quod officium Notariatus exercuissent, ut nonnulli crediderunt; sed quia fuerunt lectores. Idco in Martyrolog. Roman. sub eadem die 25. Octobris dicitur, quod Martyrius fuerat Subdiaconus, & Marcianus cantor. Sed Subdiaconus est Lector apud Græcos, idem etiam Cantor, quem Latini *Confessorem Psalmisiam* dixerunt, ut in dict. *Confessor.* S. Tandem Confessor, diximus. Itaque *Lector*, & *Notarius* erant synonyma in Ecclesiâ Romana, ut colligitur ex can. 9. dist. 77. ubi sic habetur [Monachus verò Novitius morum honestate fulcitus, continè Lector, vel Notarius, aut certè defensor effectus, post tres menses existat Acolytus &c.] & ibi Glossa pro *Defensore* exorcistam intelligit. Igitur dum Menæus græcus Sanctos Marcianum, & Martyrium Notarios appellat, & Martyrol. Rom. eosdem Subdiaconum unum, & Cantorem alium vocat, & Lector, Subdiaconus, & Cantor, & Notarius pronisive nonnumquam accipiuntur; intelligendum ergo est, hos Martyres non officium notariatus, sed ordinis excuruisse; confirmatur præterea ex Balsamone, qui Notarium à notis musicalibus, sive Lectoribus à perlegendis notis appellat in can. 62. Trull. de his duobus Sanctis Martyribus agens his verbis: [Quæ fiebant in Sanctorum Notariorum festo à Notariis pueros docentibus, cum scenicis personis forum obeuntibus, ante aliquot annos exolverunt Sanctissimi illius Domini Lucæ Patriarchæ decreto.] Sed Notarios pro Ludimagistris nunquam legisse memini, hinc asserere inducor fuisse hos cantores, sive lectores, ut supra visum est, qui pueros notas canendi docebant, & aliquas cantilenas cum scenicis personis forum obeuntibus canebant. Hinc fortasè eadem erat Romæ *Schola Cantorum*, ac *Schola Notariorum.* Nam Notarii Regionarii, qui Acta Martyrum scribebant, non erant plusquam septem, totidemque Diaconi Regionarii, ac defensores Regionarii, si ergo isti septem Regionarii

rii Notarii scholam habebant, quare non de se-
premo Diaconibus, defensoribusque scholas ha-
buisse dicitur? Quid autem D. Gregor. in suo
regist. lib. 4. epist. 14. ad Jo. Archiepisc. Raven. in-
telligat per illud adagium, non facile percipitur,
dum inquit: [Deinde grave mihi est, quia irri-
siones illas, quas habere Notarii adhuc pueri so-
lent, usque hodie frater meus Joannes in lingua
sua retinet.] Et inferius [Emenda illos mores
Notarii.] Quos inquam mores pravos solent ad-
huc pueri Notarii habere? Quare puto de Bajulis
potius esse sermonem, qui linguæ libertatem,
& offensivos morum terminos habere solent, &
maximè in pueritia; Notarii enim dicebantur
etiam Bajuli, si Glossario Basil. credendum sit à
Calepino in dict. *Notarius* adducto. Notarii officium,
idest graphium, potest in diebus festivis
exerceri, quod servile non est. Ita Vestrius de
stylo Daratæ; errat tamen Glossa in etymologia
hujus nominis.

NOTATUS. FR. aliqua nota infamis [An verò nota-
tus aliquis sit, & reprehensibilis, can. si testes
omnes 4. quæst. 2. & 3. §. Item testium.] Quare
cicatrix in facie ad remissionem alicujus infami-
æ *Nota* dicitur. Vide *Nota*. Et excommunicare
est infamia notare. Vide *Noto*.

NOTHOTROPHIUM *νοθοτροφειον*, locus ubi aluntur
spiriti tantum.

NOTHUS. Vide *Mauzer*, *Tremuis*.

NOTO. FR. excommunico. [Illicita ergo excommu-
nicatio, (ut ex præmissis apparet) non lædit
eum, qui notatur: sed illum, à quo notatur.]
Et inferius [Sicut ab imprudentibus familiæ po-
tentum pro peccatis dominorum consueverunt
notari, can. certum est, 24. qu. 3.]

NOTORIA, ita vocabatur epistola, vel accusa-
tio, qua delictum iudicibus denunciabatur, sive
citatio sub penis &c. [Circumcelliones quos-
dam clericos Donatistas cura eorum, qui publi-
cæ disciplinæ inserviunt, præmissa notoria, ad ju-
dicia, legesque perduxit. August. epist. 160.
Qui non accusantibus nostris, sed illorum nota-
ria, ad quos tuendæ pacis vigilantia pertinebat,
presentari videntur examini. Idem epist. 159.]
Vide *Elogius*.

NOTORIUM, FR. dupliciter dicitur, vel per con-
fessionem delinquentis, vel per sententiam.
Glossa in cap. 7. de cohabit. Cler. & Mulier. Vid.
Diffæor. Differentia autem est inter notorium,
& publicum, nam notorium licet publicum di-
catur, publicum tamen non semper dicitur; ra-
tio enim differentiæ est, quia notorium tunc di-
citur, quando nempe adest evidentiæ facti; pu-
blicum verò ex sola fama non raro dicitur, ar-
gum. ex cap. 8. ejusdem tituli.

NOVALE. FR. dicitur terra de novo culta, & re-
ducta ad agriculturam, que nunquam fuerat cul-
ta in memoria hominum. Glossa in cap. 1. de
verbor. signif. & Innocent. III. in 5. decretal. c. 21.
de verbor. significat. inquit [Quid per novale vo-
cabulum intelligi debeat, tua fraternitas requisit-
vit. Licet autem quidam dixerint, quod novale
Hierolexicon Magri.

fit terra præcisa, quæ anno cessat.] Hæc assertio
habetur in ff. de verbor. signif. l. sylva cedua, §. pe-
nul. Sequitur ibid. Innocentius. [Aliis assertenti-
bus, quod ex sylva, quæ arboribus extirpatis ad
cultum redigitur, fieri novale dicitur: quarum
utraque interpretatio ex civilibus legibus colligitur.
] Hæc secunda assertio invenitur in lillam,
ff. de termino, mo. l. ult. §. antepen. Sequitur idem
Innoc. [Nos igitur inquisitioni tuæ Reverentiæ,
quum eam credimus, prædecessorum nostrorum
intentionem fuisse, cum piis locis indulgentiam
de novalibus concesserunt, ut novale intellex-
erint agrum de novo ad cultum redactum, de quo
non extat memoria, quod aliquando cultus fuis-
set.] Hæc autem Innocentii opinio confirmatur
Hierem. cap. 4. ubi habetur: [Hæc dicit Do-
minus viro Judas, & Jerusalem, novate vobis
novale, & nolite sedere super spinas,] nam ter-
ra quæ spinas germinat, inculta est.

NOVATIANI. FR. Hæretici, à Novato Presbytero
Rom. qui contra Cornelium Papam se erexerat,
conatusque est ex cathedra eum deponere, apo-
stata effectus, jam baptizatos rebaptizabat, 24.
qu. 3. can. 30. Vide *Cathari*.

NOVEUPLUM. FR. multiplicatio unitatis per no-
vem vices, sic in legibus Visigothorum; sed po-
tius *Novuplum*, sicut *Decuplum*, & *Septuplum*
&c. dicendum esset.

NOVEMDIAL. Vid. D. Aug. in dict. *Missæ defunctorum*.

NOVERCOR. FR. Esse contrarium, & malignum
ad instar Novercæ, translativè adversari signifi-
cat, sic Negligentiæ eruditionum Noverca, idest,
contraria dicitur. Vide *Negligentiæ*. [Fortuna
sibi novercante &c. captus est. Anonym. Casin.
Monachi Chron. an. 1205.]

NOVITIOLUS, Neophytus, sive potius Catechu-
menus. [Sed præcipue novitiolis istis iminet,
qui cum maximè incipiunt divinis sermonibus
aures erigere, quique caruli infantia adhuc re-
centis, nec perfectis luminibus incerta reptant.
Tertullian. de pœnit. cap. 6.] Vide *Catechumenus*,
Neophytus.

NOVITIUS. Vide *Neophytus*.

Nox. FR. cujus sunt quatuor partes, *Conticinium*,
Intempestum, *Gallicinium*, & *Antelucanum*, Glossa
in can. superveniente, 1. qu. 1. Sed Isid. lib. 5.
etym. septem partes dividit, nempe *Vesperum*,
Crepusculum, *Conticinium*, *Intempestum*, *Galli-
cinium*, *Matutinum*, & *Dilucidum*, de quibus
disertè Archidiacon. in d. can. superveniente. Vide
Nocturnus. Et melius Censorinus de die natal.
cap. 24. & ibidem Lindembrogius.

NOXA, & *Noxia*. FR. verba inter se significatus
differentis, quod explicatur hoc versu.

Noxia delictum, delinquens noxa vocatur.

§. noxa. Instit. de noxal. act. Gloss. in cap. con-
sultuisti, de regular. & transf. ad relig.

NOXAS. Vide *Noxas*.

NUDIPEDALIA, ita vocabatur ritus ille antiquorum,
cum in signum pœnitentiæ nudis pedibus in pro-
cessionibus, vel aliis ecclesiasticis, publicisque
functionibus incedebant. Tertull. in Apolog.

cap. 4. & in lib. ad Uxor. D. Leo Papa, serm. 4. de jejuni. sept. mens. D. Hieron. in c. 2. epist. ad Galatas. Quod etiam Hebræos occasione luctus, & penitentis observasse Joseph. Hebr. testatur. Imò & Gentiles ad impetrandum pluviam. [Aquilicia Jovi immolatis, nudipedalia populo denuntiatis. Tertull. ad vers. Gentes c. 40.

NUDUS. Vide *Inveſtiſſ.*

NULLIFICAMEN, nihil penditas, epitheton, quod Tertullianus Christo crucifixo tribuit, quia ad nihilum redactus erat. [Nullificamen populi Christus crucifixus, lib. 3. contra Marcion. c. 7.

NUMERARIUS, Arithmeticus, Computista. [Quod Bonifacii numerarii nostri fuorum aliquid apud te interesse avidimus. D. Greg. in Registr. lib. 10. c. 16.] Vide *Arithmetica.*

NUMERORUM LIBER sacre Bibliæ. Vide *Arithmetus.*

NUMERUS. Vide *Litteratura.*

NUMISMA SACRUM, quod sancte fideles in coronis appendere, incœperunt de anno 1566. qua occasione. Vide Famianum Stradam de Bello Belgico, lib. 5. decad. 1. Quamvis antiqui or fuerit devotio numismatum sacrorum ex plumbo, vel stanno in peregrinorum pileis, quæ Romæ illis vendebantur, scilicet, de anno 1200. ut ex epist. 533. Innocentii Papæ III. colligitur, in quibus ex una parte erat effigies Vultus Sancti, idem in ejus epist. ait: [Vendentes Veronicas,] & in ejus Bulla. Imò apud Robertum Montensem Abbatem in supplemento ad hist. Sigiberti legitur B. Virginem de anno 1183. cuidam fabro lignario apparuisse, eique sacrum numisma reliquisse, in quo erat effigies S. Salvatoris, insculpta, & in ejus circuitu legebantur verba: [Agnus Dei, qui tollis peccata mundi, dona nobis pacem,] cui etiam jusserat B. Virgo, quòd Episcopo Podiensis id deferret, ut per ejus Diœcesim omnibus simile numisma deferre secum mandaret, ad fruendam quietem, & pacem: quod executum fuit, atque ex tunc extingui cœperunt dira bella, quæ diu totam Europam afflixerant. Vide *Agnus Dei, Bulla.*

NUMUS. Vide *Moneta.*

NUNC DIMITTIS, canticum ad Completorium. Vide *Canticum.*

NUNCIUS. FR. dicitur procurator, seu agens: [Ut pro Bordinatis, qui fuerint in ipsis loci præd. per ipsorum nunciorem manus destinentur, in Bul. Caroli Magni apud Torrig. de Cryptis Vatic. pag. 508. secund. impressi.

NUNDINÆ. FR. quæ sint, habetur in ff. de Nundinis. Qui nundinas impetrat, facit in præjudicium multorum, unde breviori tempore hoc privilegium amittit, cum sit odiosum; secus si fiat in præjudicium singularis personæ. Postillator. in can. privilegia, 26. qu. 2. Vide *Carabulum, Internundinium, Mercada, Panegyris, Torneta.*

NUPTA, ponebatur ei velum in capite. Vide *Mavortes:* & annulus in digito. Vide *Annulus.*

NUTRIMAS. FR. nutrimentum, pabulum, *cibus,* l. de nonis, & decimis. De decimis.

NUTRIX, dicitur Ecclesia. Vide *Ecclesia.* FR. Quare christianæ nutrices Judæorum infantes lactare prohibentur. Vide cap. 13. lib. 5. decretal. tit. 6.

NYCTAGES, & *Nyctazotes, Νυκταγοροι, Νυκταγοροι,* Heretici, ita appellati, ex eo quia nocturnas vigiliis, precesque damnabant, can. Quidam autem, 24. quæst. 3. & lisd. lib. 8. cap. 1. Qui etiam *Lethargici* dicebantur.

NYCTASTRATEGUS, *Νυκταστρατηγος,* Nocturnus Strator, sive Capitaneus, Romæ Præfectus vigillum dicebatur.

NYCTICORAX, *Νυκτικόραξ,* nocturnus Corvus: Factus sum sicut nycticorax in domicilio. Psal. 101.] Noctuum volucrum communiter intelligunt Expositores. S. Paulinus epist. 26. Nycticoram legendum docet ex græco *Νυκτικόραξ,* id est, nocturna pupilla, quia ejus pupilla noctu tantum vident. Noctua siquidem nullam prorsus cum corvo similitudinem habet.

NYMPHA, *Νύμφη,* locus Romæ in via Cornelia 13. mil. pas. ab Urbe focus Baron. in notis ad Martyrol. 19. Januar. FR. Item *Nympha,* viri nomen; licet D. Ambrosius femininum esse crediderit, ubi Apostolus ad Colossen. c. 4. ait: [Salutate fratres, qui sunt Laodicæ, & Nympham, & quæ in domo ejus est, Ecclesiam.] Nihilominus manifestatur esse marem; in textu enim græco, & arabico, in quibus idiomatibus pronomen *Ejus* est differens masculinum à feminino; in græco *αυτου,* & in arabico *Baitu* generis masculini legitur, quod ex Theophylacto confirmatur, qui ait: [Nympha vir egregius erat, qui & domesticos omnes fideles haberet.] Haud ab similibus error ex ore cujusdam egregii nostri temporis Concionatoris auditus est, qui dixerat *Scapulam,* cui Tertullianus scribebat, nobilissimam Romanam matronam fuisse; quasi deficeret inter Romanos similia nomina femininæ vocis, significationisque masculinæ, ut *Aquila, Catilina, Numa, Agrippa,* & similia, quin & multi Romani vocati sunt *Scapulae,* ut Annius Scapula homo Provincialis, & equestris, maximæ dignitatis, ac gratiæ, familiaris Q. Cassii Proprætoris, in cuius tamē necem cum aliis conjuraverat. Hirtius commentar. 4. Cornelius Scapula Consul anno V. C. CCCCXXVI. Livius, lib. 8. Hostorius Scabua bello egregius Britannia post Plautium sub Claudio præfuit. Tacitus, lib. 12. & in vita Agricola Institution. lib. 3. c. 9. licet in aliquibus Codicibus appelletur *Asterius Scapula* pro *Hostorio Scapula.* P. Quintius Scapula cum cœnaret apud Aquilium, repente exspiravit. Plin lib. 7. c. 53. T. Quintius Scapula author, & concitator belli in Hispania cum Q. Aponio, à quibus expulsus est Trebonius Proconsul à Cæsare ulteriori Hispaniæ præfectus, cujus exitus traditur Commentar. 6. & Dio. lib. 43. Item Tertullo Scapulae scripserunt Marcus, & Commodus Imppp. teste Marcello de offic. Præfidis. Scapula cui librum direxerat Tertul-

lianus, pro Christianis erat Carthaginis Præfes, qui censetur cognominatum fuisse Tertullum.

NYMPHÆUM. Fons ad Ecclesiæ janam, ubi manus lavabant Christiani, antequam ad orandum ingrederentur. [Nymphæum, & triporticum ante oratorium Sanctæ Cæciliæ. Anast. Biblioth. in Hilario,] de quo passim idem Author.

NYMPHIUM. FR. locus fontis, sive alterius rei intra Monasterii septa, de quo Joannes Diaconus in vita S. Greg. Papæ, lib. 4. c. 83. Non verò locus pro mulieribus destinatus, quemadmodum falsò existimavit Joannes Mabbilon Benedicinus Monachus in notis ad prædictam vitam; mulieres enim intra Monasteria non habebant ingressum, & quod intra Monasterii atrium fuisset nymphium, ex ejusdem Joannis verbis ibidem manifestatur, ubi sic inquit: [In cujus Venerabilis Monasterii atrio jussu Greg. juxta nymphium duæ Iconæ veterinæ artificialiter dispositæ usque hætenus videntur.

NYSSA, Νύσσα, terminus, meta, & septa; unde *Incitare equum juxta nyssam* proverbialiter, pro eo, qui in discursu extra terminum propositi digreditur; idèd monetur, ut incitet discursum juxta nyssam, idèst terminum. [*Incita equum juxta nyssam,* & de festo discurre. D. Greg. Nazian. in serm. Paschæ.] Ac idem adagium sub nomine *Meta* replicat in serm. Nativitatis Domini inquit: [Ne velut equi fervidi, & intractabiles posteaquam rationem, & fessorem excusserimus, & religiosam cautionè pulchrè nos septis cohibentem, procul à meta curramus.] Vide *Meta*. FR. puto, quod à *Nyssa*, nempe, septum, etymon trahat *Nassa* latinum, italiumque vocabulum septum, scilicet, ex viminibus contextum, intra quod capiuntur pisces.

NYSUS. FR. vox Syracusana, idèst, claudus; idèd Syracusani Bacchum *Dionysium* ex *Διὸς*. & *Νύσσος*, idèst, Juppiter claudus appellabant. Nam, ut refert Nonnus in *Dionysiaca*.

Capiens Atlantide cretus

Hinc Bacchum, patris illum denomine dixit

Mox dionysum, quod gestans hæc pondera tanta

Poplite claudus iit Saturnius ipse gravato.

Namque Syracusii soliti sunt dicere Nysum, Claudum. Hic astutus, nuper natusque vocatus

Tum fuit: ipse parens semori nanque astuit illum.

Apud Natal. Comitum, lib. 5. Mythol. c. 13. Hinc *Nyseus* non est nomen Bacchi, sed illius patronymicum; in quo erravit Calepinus, ut ex Ovid. lib. 4. *Metam.* colligitur, qui sic inquit:

Thuraque dant, Bacchumque vocant, Bromiumque, Lyeumque,

Indigenamque, sacrumque iterum, solumque bimatrem.

Additur his Nyseusque, in detonsusque Thyceus,

Et cum læneo genialis confitor uvæ.

Sic Chori nysei Propert. lib. 3. eleg. 17. Palmes nyseus vicigineus. Sil. lib. 7.

Festas nyssæo redimire palmite mensas.

Quod pro libitu cum diphthongo, vel sine scribitur, & idem significat ac Baccheus, licet autem aliquando pro *Nyseo*, sive *Nyseo*, *Nyssas*, *Nyseidos*, vel *Nyseidis* reperitur, ut apud Ovid. 3. *Fastorum* habetur: [*Nymphæ nyseides*] ita etiam pro *Baccheo*, *Baccheis*, *Baccheidos* usurpavit Statius 2. *lyl.* Itaque si vera esset Calepini assertio, Bacchus cognominari deberet non Dionysus, sed *dio-nyseus*, vel *dio-nyseus*.

O

FR. hæc littera in Sacra Scriptura est perfectionis nota. Vide *Ephron*.

OASENA DEPORTATIO. FR. exilium ad quandam Ægypti locum, qui *Oasis* dicebatur, de qua poena fit mentio in Theodof. Codice: [*Oasis*] senæ deportationi confringendis, lib. 9. tit. 32.

OBAUDIENSIVS, obedientissimus. [Quid igitur obedientissimus potest esse, quam ut Christi sequamur exemplum? D. Ambros. epist. 32.

OBVOCO, quid significet apud Tertullianum. Vide *Traduco*.

OBEIENTES. FR. Hæreticorum secta, [Obredientes vocant, qui ex obedientia omnia faciunt, osculantur se mutuo ex obedientia, & alia turpissima faciunt, quæ honestatis gratia prætermittenda puto, ut patuit de societate Barelotti Bononiæ, qui omnia habebant communia, uxores filios, divitias. Ferdinandus Cordubensis in tract. de exigendis annatis, cap. de Obediat.

OBEIDENTIA. FR. in can. sciendum, 8. qu. 1. sic commendatur: [Obidentia victimis jure præponitur, quia per victimas aliena caro, per obedientiam verò voluntas propria mactatur &c. quod contra ariolandi peccatum inobidentia dicitur, ut quanta sit virtus obedientiæ demonstratur. Ex adverso ergo melius ostenditur quid de ejus laude sentiantur. Si enim quasi peccatum ariolandi est repugnare, & quasi scelus idololatriæ nolle acquiescere; sola est, quæ fidei meritum possidet obedientia, sine qua quisquis infidelis convincitur, etiam si fidelis esse videatur.] Vide *Obaudientius*.

OBEIDENTIALIS. FR. chori distributor. [Singuli Canonici, qui ad matutinas surrexerint, accipiant per manus obedientialium, qui ad hoc fuerunt instituti, duos denarios &c. Innocent. Papa III. apud Torrig. de Crypt. Vatic. impress. 2. pag. 306.

OBELISCUS, & *Obelus*. Vide *Asteriscus*.

OBEROS. FR. Curtis ruptura, seu agrestio curtis alienæ, l. si mulier, l. si quis peculium, de homine in curte aliena, & l. si servus, de culpis servorum.

OBESUS. FR. in duobus contrariis significationibus usurpatur; aliquando enim *Obesus*, teste Nonnio, pro gracili, & corroso accipitur, aliquando verò pro crasso, & caroso, eodem Nonnio, & Gellio, lib. 7. c. 7. testibus, desumitur, in quo postremo significato Hypocr. in aphorismis docuit: [Grassa, & obesa corpora, quæ crescendi mensuram impleverint, nisi eisdè ablatione sanguinis minuantur, in paralyti, & pestima morborum genera erumpere, in canne tales, de consecrat. dist. 5.]

OBJECTIO, pro representatione, vel suggestione: [In peccatis esse quatuor gradus dicunt Sancti Patres. Objectionem, seu primum motum; luctationem, assensionem, & actum. Quorum duo quidem prima non esse pœnæ obnoxia; in duo autem, quæ sequuntur, pœnam cadere. Balsamon in can. 4. Nicænæ Synodi.]

OBITORUM. Vide *Necrologium*.

OBLAGIUM, corruptè ex *Eulogio*. Usurpatur hic terminus penes germanicos scriptores ad significandam panis, & vini oblationem, ibi Parochis pro jure funerali debitam.

OBLATIO. FR. [Ipse enim res fidelium oblationes appellantur, quæ à fidelibus Domino offeruntur, can. videntes, 12. qu. 1. Et quæ pro remedio peccatorum, vel pro salute, & requie animarum suarum unusquisque Venerabili Ecclesiæ contulit, can. indigne, 12. quæst. 2.] Item pro benedictionibus nubentium, pro exequiis mortuorum, pro emendis in absolutione excommunicatorum, pro legatis piis, ut colligitur ex Extrav. comm. de decimis. Item pro fabrica. Item ratione alicujus festivitatis. Ibidem §. de elemosynis, seu oblationibus. Hujusmodi oblationes, sive elemosynæ à largientibus in Ecclesia oblatae multis modis recipi verantur in can. oblationes, dist. 90. & ibi Glossa. Item *Oblationes*, quæ minutissimæ dicuntur, nempe, pro sepulturis, & dandis pœnitentiis. Ibidem, §. Insuper. Item oblatio significat Missam. Vide *Missæ*: || Ordo Romanus modum describit, quo Papa in Pontificali celebratione oblationes panis, & vini, acceptare solebat. Descendebat namque ad *Senatorium*, locus autem erat hic pro Principibus destinatus, à quibus propriis manibus oblationes recipiebat, tradens ipse postea panem Regionario Subdiacono, & hic secundo Subdiacono consignabat, qui eum in tobalea munda à duobus Acolythis delata, reponebat, quæ *Offertorium* dicebatur. Vide *Offertorium* in fine. Archidiaconus autem accepta à Pontificis manu vini oblatione, illud in calice à Subdiacono sustentato infundebat, & illo impleto evacuabatur in aliud vas, ab Acolyto delatum; transibat deinde Pontifex per Matronarum locum, & ab ipsis eadè cæremonia adhibita, similes oblationes recipiebat, Episcopus verò hebdomadarius, à populo panem colligebat, illumque in tobalea reponebat, & à Diacono associatus, vinum acceptabat; ex hac massa panis oblata Archidiaconus *linnebat* quantitatem pro communionem populi sufficientem, Hoc peractò

Pontifex in Throno sedebat, & offerebat vini ampullam in manibus Subdiaconi Oblationarii, hic autem eandem ampullam Archidiacono porrigebat, qui per colatorium argenteum: (de quo in dict. *Colatorium*) instillabat, & instillatum vinum in calice cum aliquibus aquæ guttis delatæ à Subdiacono imponebat. Surgebat à Throno postea Pontifex, conferebat se ad Altare, ubi recipiebat oblationes à Presbytero hebdomadario; tandem Archidiaconus ex manibus Oblationarii sumens panem jam oblatum in Throno à Pontifice, eum iterum porrigebat in Altari, super quod Papa propriis manibus reponebat, & interim à parte dextera panis consecrandi Archidiaconus calicè vino, ut supra, præparatum collocabat. Hæc cæremonia etiam ab Episcopis in propriis Diocesium adhibebantur, sed minoribus solemnitatibus; sicque à reliquis Sacerdotibus respectivè, qui propriis manibus panis oblationes à populo sumebant, ac in tobalea, à duobus Acolythis delata, reponebant. Erat enim dedecoris nota inter fideles antiquitus ad communionem accedere sine prævia oblatione, quod ex Sanctis Patribus manifestatur; unde August. serm. 215. de tempore inquit: [Erubescere debet homo idoneus, si de aliena oblatione communicaverit.] Atque Cyprianus, serm. de elemos. agebat [Locuples, & dives in Dominicum sine sacrificio venis, & panem de sacrificio, quod pauper obtulit, sumis] Sed Cantores in Choro occupati aquam offerebant. [At Cantores, qui sunt de genere Levitarum, propter instantem necessitatem cantandi, nō habent licentiam huc, illucque discurrendi, ut singuli offerant cum cæteris: statutum est eis, ut penitus non sint extores à sacrificio, custodire aquam, & hanc unam offerre pro cæteris. Amalar. lib. 1. de Eccl. off. c. 19.] Quod dictum fuit in dict. *Aquarii*, & *Camisæus*. Recitabantur insuper elata voce nomina oblata tribuentium, & dicebatur *Nomen offerre*, quæ actio tanquam vana à D. Hieronymo in Hierem. lib. 2. cap. 11. redarguitur, sic agente: [Nunc publicè recitantur offerentium nomina, & redemptionis peccatorum nuquantur in laudem.] Hanc autem nominum recitationem ad alium Missæ locum transtulit Innocentius Papa, can. 2. ubi ita decreverat: [De nominibus verò recitandis antequam preces Sacerdos faciat, atque eorum oblationes, quorum nomina recitanda sunt, sua oratione commendat, quam superfluum sit, ipse per tuam prudentiam recognoscis, ut cujus hostiam nec dum Deo offeras, ejus ante nomen insinuas, quamvis illi incognitum sit nihil. Prius ergo oblationes sunt commendandæ, & tunc eorum nomina, quorum sunt oblationes, edendæ.] De qua re dictum est in dictionibus *Canon Missæ*, *Diptychum*, *Nomen*. In Ecclesia Ambrosiana hic oblationis ritus sic observatur, ut duo Seniores ex virorum parte tres hostias, & unum vas albi vini offerant, sic vice mulierum duæ Matrone faciunt, Synonima. Vide *Anaphora*, *Fertum*, *Offeritio*, *Peccatum*. Cætera. Vide *Offertorium*, *Scyphus*.

OBLATIO PUERORUM, in aliquo loco sacro quomodo fiebat. Vide *Palla*.

OBLATIONARIUS, dicebatur Subdiaconus, qui recipiebat oblationes in Missa, ut dictum est in dict. *Oblatio*: [Benedictus Subdiaconus, & Oblationarius. Luitprandus, lib. 6. cap. 6.] Ubi de Concil. Rom. agit. [Deinde Archidiaconus suscipit Oblatas duas de Oblationario, & dat Pontifici. Ord. Rom. de off. Missæ.]

OBLIGATIO RESIDENTIÆ. Vide *Personatus*.

OBLIGATOR. Fascinator, incantator: [Præcipimus, ut nec caucalatores, nec tempestarii obligatores faciant &c. In capitulari, lib. 1. cap. 64.] FR. quos Matrimonii invidios appellat D. Hieronymus, inquiens: [Rei uxoriae hostes quinque vel perpetuas, vel nimium diurnas nuptiarum ferias feriali carnine, & nodo indicunt.] Vide *Caragus*, *Hydromantia*, *Tempestarii*.

OBMUSSITO, idest, contra aliquem murmuro. [Anno etiam Poetæ hæc nobis semper obmussitent. Tertull. de Anima, cap. 8.]

OBNOXATIO. FR. concessio usufructus alicujus rei; retento tamen dominio: [Charta obnoxationis in filiis facta. Marculf. lib. 2. cap. 9.] idest, bona materna filiis concessa cum clausula prædicta, ne dominium Pater amitteret, qui solum filiis usufructum dictorum bonorum concesserat.

OBNOXIO, obligo: [Et ego de rebus meis, unde vestra beneficia rependere debuissim, non habeo; ideo pro hoc statum ingenuitatis meæ vobis visus sum obnoxiasse. Marculf. lib. 2. c. 28.]

OBOLARES MULIERES, viles meretrices, quæ pro obulo carnes suas offerunt. Vide *Mandragerontes*.

OBORTIO, abortior, idest, ante tempus pario, sive abortum facio. [Non recolis in Exodo dixisse Deum, si rixaverint duo, & percusserint mulierem in utero habentem, & abortiverint non deformatum, detrimentum patientur. Lucifer Caralitanus.] FR. Textus verò habet: [Si rixati fuerint viri, & percusserit quis mulierem pregnantem, & abortivum quidem fecerit, sed ipsa vixerit, subiacebit damno, quantum maritus mulieris experierit. Exod. c. 21. num. 22.]

OBRYZIATI, solidi dicuntur, quia constant ex auro purificato, italicè *Die 24. caratti* dicitur, de quibus solidis Justinian. agit in l. univervo. Cod. de vet. numis. potes. lib. 11. & l. 1. Cod. de obligat. votor. lib. 12. Licet in utroque textu verba mendose legantur.

OBRYZUM, *ὄρυζον*, aurum perfectissimum, ab *Obradio* ita dictum, ut Isidorus putat, quia nimis obradiat, atque resplendet; sed Hieronymus aliunde etymon trahit in cap. 13. *Isaie*, nempe, ab *Ophir* Indiarum regione, ex qua Salomon aurum devshi curabat, & ita ait corruptum fuisse vocabulum obryzum ex *Ophirizo*. FR. Divus tamen Gregorius inquit: [Obryzum obrude aurum, idest, rudis auri molem fiduciam credidit. In c. 3. Job. in ejus exposit. l. 2. c. 2. in

editione Romana de anno 1613.] sed impressio Basileæ de anno 1551. mendose *Obrysum* habet. **OB**SCARIONUM SACRAMENTUM. FR. forma quædam particularis juramenti, lege si quis in curte, qualiter quis se defendere debet.

OBSCURIO. Vide *Scurio*.

OBSEQUIA, servitus, famulatus, concomitantia. [Hic dimisit per obsequia sua ad omnem clerum togam unam integram. Anast. in Greg. Hic dimisit omni clero per obsequia sua togam integram. Idem in Bonifac.]

OBSERVO, pro attendo, expecto; legitur enim in Romana Synodo sub Bonifacio II. celebrata, quod Diaconus ad januam assistens, Patres ejusdem cõgressus monuerat, Theodosium Metropolitam foris esse expectantem, ad suam causam exponendam, quibus sic Diaconus dixerat: [Sicut præsertim festione constitutis, observat quid jubetis.] Ubi colligitur Ostiarii officium in Conciliis ad Diaconum spectasse, qui usus adhuc in Conclavi observatur; nam primus Diaconus Cardinalis frangit clausuram, & annuntiat populo novi Pontificis electionem; itaque etiam in Sac. Scriptura pro attendere, seu expectare *Observeo* usurpat: [Observat ad postes ostii mei, Proverb. cap. 8.] FR. potius videtur ex supra alatis exemplis *Observeo* invigilandi significatum habere, quod ex aliis auctoritatibus ecclesiasticorum scriptorum manifestatur. Gregorius namque Papa in Registr. lib. 7. epist. 92. ob defectum Monachorum Sacerdotum Monasterii Præcoritani, eis sæcularem Sacerdotem concesserat, quem ob id à cura suæ Ecclesiæ exemit sub his verbis: [Atque eum nec in Ecclesia (idest, sua) nec in alio loco observare] nam improprie hic observare pro expectare intelligeretur, unde potius invigilare germanus sensus esset. Item Clerici ad aliquam Ecclesiam addicti *Observantes* dicebantur, uti in can. 26. Aurelianensis IV. Concilii legitur, nempe: [Si quæ Parochiæ in Potentum domibus constituta sunt, ubi observantes Clerici ab Archidiacono Civitatis præmoniti &c.] unde *Observantes*, idest, inservientes, & invigilantes denotat. Item in c. 8. Proverb. super allegato, ibi dicitur: [Beatus homo, qui audit me, & qui vigilat ad fores meas quotidie, & observat ad postes ostii mei, ubi *Vigilare*, & *Observare* sunt ides, solet enim sæpissimè Sacra Scriptura synonymicè loqui: & ne longius exempla petamus, desumi possent ex supra allata dictione *Obryzum*. Ait enim Job c. 31. Si putavi aurum obrum meum, & obryzo dixi: fiducia mea;] ubi aurum, & obryzum synonyma sunt. Quin multa adduci possunt ex ead. Sac. Script. exempli grat. [Observa custodias Domini. 3. Reg. c. 2. Et observet excubias Domini. 4. Reg. c. 6. In porta Regis ad orientem observabant per vices suas de filii Levi c. 1. Paralip. c. 9.] & similia, ubi semper verbum *Observeo* invigilare significat.

OBSESSUS, idest, à Demone: [Conrigit, ut in &c. quidam obsessus esset, in quo dæmonium ràm nequam erat, ut coram astantibus impropere peccata, quæ per confessionem veram

- non fuisse testā. Cæsar. lib. 3. cap. 2. Mulier obfessa. Idem lib. 5. cap. 11. Puella obfessa. Ibidem cap. 14.] Vide *Energumenus*.
- OBSTINATUS.** Vide *Buccadurus*, *Duricordium*.
- OBVIO,** pro contradico: [Quicumque obviaverit Imperatori, feriatur gladio, Sancti Ambrosii epist. 32.]
- OBULUS.** FR. ponderis, & monete species, de quibus can. Judices, r. quæst. 1. A que Terentius: [Obulo emptus] dixit in Andria. Item Raph. Volaterranus Philolog. lib. 30. Comment. Urb. ubi de Siclo. Budæus de asse, lib. 1. & 5. qui medicatam ferupuli, & XLVIII. partem unciæ obulum valere asserit. Vide hic *Siclus*. *Talentum*.
- OBUMBERO.** FR. scribo, firmo, signo. Emittens, videlicet, de suscepta per Nomenclatorem suum manu sua obumbrata. Anast. Biblioth. in Agathone.
- OBUNCO,** inunco: [Quem nefandis ulnarum gremiis procax obuncabat. Althelmus, cap. 17.] Vide *Ineroco*. *Inhamo*.
- OCCIDENS.** Vide *Plaga mundi*. Solsatis in dist. *Placium*.
- OCCIDENTALIS.** Vide *Dysicus*.
- OCCUPATOR.** Vide *Incubator*.
- OCCUPO.** FR. verbum, quod ut plurimum usurpare, vel rapere significat, ut: [Si quis autem sequestrationem hujusmodi impedire, vel fructus sequestratos quoquomodo præsumperit occupare. Clementin. de sequest. possess. cap. unic. Qui &c. bona Ecclesiarum, seu Monasteriorum, aut locorum ipsorum vacantium occupare præsumant &c. de electione, & electi potest. in 6.] & ibi Glossa in sensu prædicto multa congerit. Aliquando ramen prævenire denotat, ut: [Secus si sint in solidum constituti; sed tunc illius melior erit conditio, qui per litis contestationem negotium primitus occupabit. Post occupationem autem hujusmodi alter se intromittere nequit ulterius, cum ille litis dominus sit effectus; nisi dictum in constitutione fuisset, quod non fieret melior conditio occupantis: tunc enim, si eum, qui occupavit, infirmari, mori, absentari, vel alias impediri contingat &c. de procuratoribus in 6. cap. 6.] In quo sensu multa exempla asserit ibi Glossa.
- OCCURRO,** idest, possum, vel accidit. [Sed quia morte occupatus necdum hoc occurrit implere. D. Greg. in Registr. lib. 5. cap. 144.] qui passim hac phrasi utitur.
- OCTAVA,** prorogatio solemnitatum dies octo. Radulph. prop. 19. Quæ solemnitas etiam in Levitico ordinatur, ac Psalmista in multis psalmis titulum apposuit *Pro Octava*, quod juxta Rabbinoꝝ expositionem significat musicum instrumentum octo chordarum, ut Genebrardus testatur, sive Psalmum, qui octo notis canitur, ut Jacobus Valencia autumat. Sed Jansenius ait, quod in illis psalmis, in quibus præfatus titulus habetur, semper de universali Judicio mentio fit, post quod sequi debet mystica octava, idest, æternæ quietis Beatorum in anima & corpore glorifica-

to, quo sensu facilius verba Ambrosiana, lib. 1. in cap. 6. Lucæ, alias vix intelligibilia enodantur, ubi Sanctus Doctor de æterna beatitudine agens, inquit: [Sicur enim spei nostræ octava perfectio est, ita octava summa virtutum est.] Dixerat enim ante: [Et mandatum accipis octo illis partes dare fortasse benedictionibus] idest, cum benedictionibus, nempe, cum elemosynis; nam benedictio, ut suo loco dictum est, quandoquidem elemosynam significat, quibus verbis ad illud Ecclesiast. cap. 2. alludit, ubi habetur: [Da partem septem, nec non octo, quia ignoras, quid futurum sit mali super terram.] Itaque D. Ambrosii verba denotant, quod octo beatitudines in largiendo octo partes pauperibus in benedictionibus, scilicet, elemosynis consistant; hinc concludit, quod octava largitio summa virtutum est, sicut spei nostræ octava (idest, beatitudo) perfectio est. Nam in capite 6. Lucæ ab Ambrosio exposito loquebatur Dominus de beatitudinibus, ubi valde elemosynam cōmendaverat, inquires: [Veruntamen, vae vobis divitibus &c. vae vobis, qui saturari estis &c. sed vobis dico &c. Et ab eo qui auferit tibi vestimentum, etiam tunicam noli prohibere; omni autem petenti te tribue, & qui auferit quæ tua sunt, ne repetas &c.] Sed ut ad propositum redeamus, de octava ab Ecclesia instituta, & quo ad eas antiquam institutionem, atque mysteria. Vide Paulum Quartum in comment. Rubr. Miss. par. 1. tit. 2. & licet Græci nunc octavas festivitatum non celebrent, & constat tamen antiquitus illas solemnizasse, ut ex D. Basilii Seleucien. lib. 2. de miraculis S. Theclæ, cap. 18. satis colligitur, ubi octavam festi diem *ἑπταύγου* vocat, idest, discessum, seu dissolutionem; nam in octavo die terminatur, ac dissolvitur festum, dum ait: [Festum erat Martyris, & postremus jam ejusdem diei, quam vocant dissolutionem.] Cur autem occurrat octava Epiphaniæ in Dominica, officium illius Dominicæ anticipatur in antecedenti Sabbato, dum potest in propria ejus die cum nona lectione, & commemoratione fieri, ut in aliis festis fieri solet? Hoc dubium resolutum legi in quodam Breviario de anno 1300. manuscripto, in Sacraria Perusina Cathedralis asservato, in quo dicitur, quod hic ritus observatur, ne confundatur vitæ Christi ordo triginta annorum, qui in ea octava representantur, atque duodecim annorum in sabbato. Octava autem solis certis Domini festivitatis, & Beatæ Mariæ conceditur. Item principalibus Patronis, vel Titularibus totius Universalis Ecclesiæ, ut sunt Nativitatis, & Assumptionis B. Mariæ Virg. SS. Petri & Pauli, S. Jo. Baptistæ Nativitatis, Jo: Evangelistæ, Protomartyrum Stephani, & Laurentii, sive Patronis, & Titularibus particularium Ecclesiarum. Inter Octavas autem Domini fit aliqualis differentia; in primo enim gradu, sunt Paschæ, & Pentecostes, quæ alias festivitates, nec Titularis, nec Patroni admittunt. Secundi gradus est octava Epiphaniæ, quæ solemnum Patronos, & Titulares, & Dedicacionis diem

diem admittit; sed non in die octava, quia in eo celebratur baptisimus Salvatoris. Durand. lib. 7. cap. 17. quam *Octavam supplementis* idem vocat, cum in ea commemoratio præfati baptisimi suppleatur. In tertio verò gradu habetur octava Corporis Christi, quæ admittit duplicia; non verò translata, nisi essent solemnissima, ex decreto Joannis XXII. qui declaravit, quod Indulgentiæ concessæ in die alicujus Sancti; licet propter impedimentum alicujus Octavæ, de eo non fiat festum; nihilominus ab intervenentibus ad divina officia currentis diei acquirantur, quod decretum in Bibliotheca S. Isidori Romæ asservatur. FR. Sac. Rit. Congreg. die 21. Junii 1670. factò prius verbo cum Sanctissimo, prohibuit, ne in posterum infra Octavam Corporis Christi Missæ vivæ quæcumque, vel pro Defunctis celebrarentur: || Insuper in festivitatibus Domini Ecclesia non solet complere octavam diem; nam in Octava Nativitatis ejusdem celebratur ipsius Circumcisio; in Octava Epiphaniæ fit commemoratio de ejus Baptismo. Octava autem Paschæ, & Pentecostes ad Sabbatum terminatur, quod non sine mysterio fit ab Ecclesia, ad denotandam, scilicet, perfectam Salvatoris gloriam, tum animæ, tum corporis. In Ascensione siquidem tantum tota octava compleitur perfecta; in ea enim ultimata humanitatis gloria manifestatur. In quarto gradu sunt Octavæ Nativitatis, & Ascensionis Domini, & aliorum Sanctorum, in quibus admittuntur etiam semiduplicia. Circa dubia, quæ in octavis occurrere possunt, aliqua noranda sunt, & in primis non debet dici nona lectio simplicis festi; sed fiat de eo tantum commemoratio, licet aliter alii sentiant; sed ego ordinem officii Venetæ Impressionis sequor, in quo habetur: [Fit tantum commemoratio.] quæ verba ibi replicantur in octava Epiphaniæ, Paschæ, & Pentecostes, ubi dictio taxativa *Tantum* excipit, & exceptio firmat regulam juxta Juristarum axioma, quod etiam ex mente Rubricæ institutoris esse probatur, dum in sola Ascensionis octava, & non in aliis apposuit hæc verba, de simplici nempe ait: [Fit tantum commemoratio cum nona lectione.] FR. quod confirmari etiam potest ex Sac. Rit. Congregationis decreto, sub die 8. Junii 1669. emanato, ubi declaratur, quòd in Octava Corporis Christi non debet recitari nona lectio simplicis Sancti, & ex inde aliud extortum decretum sub die 22. Novembris 1659. revocavit, in quo sub æquivocis prætextis dixerat fieri nonā simplicis lectionē, ex suppositione, quòd octava Corporis Christi fuisset ejusdem classis, ac Ascensionis, in qua conceditur simplici nona lectio: sed re melius considerata primum decretum revocatum fuit, ut dixi: || Et in hoc non solum sæpe solet falli director Ordinis officii Romanæ impressionis; sed etiam in aliis casibus, ut exempli gratia in impresso de anno 1662. in die S. Philippi Nerii prætermittit commemorationem Feriæ, & assigns pro tertia orationē de Beata Maria, & tamen Ru-

brica est evidens, ubi ait: [Si verò in feria sexta occurrit festum novem lectionum, fit de festo cum commemoratione officii ejusdem diei.] Itaque tunc secunda oratio de feria, & tertia de Sancto Eleutherio debebat notari. In impresso de anno 1663. propter impedimentum Dominicæ V. transferri ordinat ad diem quintam mensis Maji, nempe, intra octavam Ascensionis, contra Rubricam de Translat. fest. nu. 5. Debebat itaque festum S. Petri Martyris transferri ad 21. ejusdem mensis. Item in eodem anno in secundis vespers S. Gregorii Nazianz. præscribit à Capitulo de Octava Ascensionis, quæ habet pro se totum vespere officium integrum, ut in primo notando tabellæ de concurrentia exprimitur. At notabilior est error ejusdem in S. Gregorii festo de anno 1668. in Vigilia Ascensionis occurrentis, in quo die Ordo officii posuit in primo nocturno lectiones de Scriptura occurrente, quæ non extant, ac inde nonam lectionem vigiliæ reliquit. Sic etiam de anno 1671. cadens in Dominica Sanctorum Apostolorum Petri & Pauli Vigilia, ideo anticipata fuit in antecedenti Sabbato, in quo Sabbato Ordo officii præcipit celebrari Missam S. Joannis Bapt. cum ex Rubrica Missalis debuisset de vigilia celebrari. Hæc tamen non in contemptum Directoris sint dicta, quem compati debeo; nam errorum fragilitati omnes subiecti sumus; sed tantum annotare volui, ne in aliis similibus occurrentiis iterum in errore incidatur. Sacræ Ritu Congregationi visum fuit, ut Gavantus ejusdem Congregationis olim secretarius affirmat, quòd à die 17. Decembris, quando in Adventu incipiunt cani ad Magnificat Antiphonæ O, tunc excludi octavas, si occurrerent, itaque in simili occurrentia in primis vespers non fit commemoratio, ut exempli gratia occurrens octava dies in feria quarta Cinerum; nam debet relinquere ex Rubricæ ordinatione, & tunc in primis vespers non debet de octava fieri mentio. Idemque observandum est in similibus casibus. Ita etiam quando festum habens octavam, transferri contigerit post octo dies, octavam amittet pro illo anno, dies octava venerit in Dominica privilegiata, in qua tantum fiet commemoratio octavæ, tunc in primis vespers recitentur psalmi feriales Sabbati, & capitulum de Dominica privilegiata, solam octavæ commemorationem addendo. Sac. Rit. Congr. 19. Novembr. 1622. quæ in reverentiam Octavæ relinquunt preces, & consuetia suffragia in ea Dominica indulset. Licet generalis rubrica ordinet, quòd quando venerit semiduplex intra octavā, de eo dicantur Vespers usque ad Capitulum; fallit tamen hæc regula in secundis Vespers SS. Jo. & Pauli, qui ex peculiari privilegio habent integras Vespers sic etiam in primis Vespers sanctorum secundæ classis non fit commemoratio diei inter octavam, si in sequenti die non fiet officium ejusdem. Item ex vigore præfati Sac. Congregationis decreti, occurrente octava in Dominica privilegiata, de qua octava fit tantum commemoratio, ut dictum fuit, inde sequitur quòd si

in præcedenti Sabbato venerit festū semiduplex, tunc recitari debent in Vesperis psalmi illius Sancti semiduplexis, & à Capitulo de Dominica privilegata, & secunda oratio erit de Sancto, tertia de Octava. Reliqui occurrentes casus clarè habentur in Rubricis. Solum dicendum superest Octavam Nativitatis Beatæ Mariæ Virginis de an. 1245. ab Innocentio IV. in Concilio Lugdunensi ex voto Cardinalium in præcedenti Sede vacante Celestini IV. quæ per viginti menses duraverat, institutam fuisse, ita Longin. lib. 7. Blond. decad. 2. lib. 7. quare suspecta redditur mentio hujus octavæ in Bedæ martyrologio, tum quia in eodem opere M. S. de ea nihil agitur, tum etiam quia in Martyrologiis Usuardi, Adonis, aliorumque illius ævi scriptorum, qui Innocentium IV. præcesserant, de tali octava nunquam egerunt. Alii verò autumant hanc octavam Nativitatis Virginis fuisse à fidelibus antiquitus celebratam; sed majori solemnitate celebrari iusserat Innocentius prædictus, Ecclesia Parisiensis in octava Assumptionis Mariæ excludit festa cujuslibet classis, ac si de principalibus octavis esset. Qui non reneatur recitare octavam Patroni loci; Vide *Officium Divinum*. Præfatio infra octavam dicenda. Vide *Præfatio*. Reliqua ad octavam pertinentia. Vide *Commemoratio*. *Vigilia* in fine. Titulus aliquorum psalmodum inscriptus *Pro octava* quid significet. Vide *Psalms*. In octava Paschæ ordinabatur Neophytorum processio, & non dicebatur; Deus in adjutorium &c. Vide *Vesperæ*.

OCTEMBER, October mensis.] *October* prima cum daret atque diem. Flooard. lib. 3. cap. 3.] eodemque modo habetur in Vandelberti Martyrologio. FR. reperitur in eadem significatione *Octimbrus* [Cum &c. et cursum martyrii consummasset, mensis Octimbrii die undecima, feria prima, hora tertia, cum diceretur inter sancta officia, Sancta Sanctis, indictione decima. Hypomnct. in collectan. Anast. Biblioth. à Sirmondo in 8. epit. pag. 256.] Hæc cæremonia Sancta Sanctis ex Liturgia Sancti Jacobi Apostoli desumpta, à Diacono proferebatur illis, qui communionem sumebant, & populus respondebat. *Vnus est Sanctus*. Baron. ann. 63. num. 7. Vide *Sancta Sanctis*. Item October mensis. Vide *Hyperbæatus*.

OCTOGAMUS, *ὀκτώγῆμος*. FR. qui ad octonas nuptias transit, can. aperiant. 31. qu. 1.

OCTOGILD. FR. compositio pecuniaria, l. si plures homines, de furtis.

OCTOPLA. Vide *Hexapla*.

OCTONEUS, idest, ex aurichalco. [Aderant duo candelabra octonea, in Vita B. Andreæ de Gallenaris, 19. Marc.

OCULO, verbum, oculos illumino, visionem reddo. [Cæcos, & ignaros ad agnitionem veritatis ocularet. S. Cyprian. de Idol. vanit. Ex cæcatis hirundo pullos novit oculare de sua chelidonia. S. Pacianus, de panis. & confect.

ODALUM, purgatio vulgaris, per ferrum candentem, de qua dictum est in dictionibus. *Educe-*

rese per æreum. Index compurgationis. Invenit. Missa Iudicis. Purgatio vulgaris.

OECETÆ. Vide *Ecetæ*.

OECONOMIA, *οἰκονομία*, regula domestica, sive domestica gubernatio; apud Sanctos Patres tamen, & Sacra Concilia nonnunquam pro Incarnatione, & unione Verbi divini cum carne humana usurpatur. Hinc eleganter D. Hieronymus de Apollinaris Hæresiarthæ errore loquens, qui solam in Christo humanitatem fatebatur, divinitatem negabat, inquit [Fortissimos libros contra Porphyrium scribit Apollinaris. Ecclesiasticam pulchrè Eusebius historiam texuit. Alter eorum dimidiatam Christi introduxit œconomiam. Alter impietatis Arrii propugnator est. epist. 65. ad Oceanum.

OECONOMUS, *οἰκονόμος*, regulator domus; erat officium Ecclesiasticum, cui incumbebat curare reditus Ecclesiæ, Clero stipendia dispensare, ruinas Ecclesiarum reparare, elemosynis egenos subvenire; omne tamen id arbitrio Episcopi exequabatur. Id. in epist. ad Laudref. Episc. ubi sic inquit: [Ad Oeconomum pertinet reparatio Basilicarum, atque constructio, actiones Ecclesiæ in iudiciis, vel in proferendo, vel in respondendo, tributi quoque acceptio, & rationes eorum, quæ inferuntur, cura agrorum, & cultura vinearum, causæ possessionum, & servitium, stipendia clericorum, viduarum, & devotarum pauperum, dispensatio vestimenti, & victus domesticorum Clericorum, servitium quoque, & artificum, quæ omnia cum iussu, & arbitrio sui Episcopi, ab eo impleantur.] Qui ab omnibus Ecclesiasticis eligebatur. Metaphrastes. Idem pios legatos exigebat, si quis autem, Auth. de Eccl. tit. Mortuo Episcopo ad illum inventarium ecclesiasticarum suppellectilium formare pertinebat, can. charitatem, 12. quæst. 2. In Ecclesia Constantinopolitana *Magnus Oeconomus* erat ex principalioribus dignitatibus, quem Simeon Thesalonicensis S. Stephani Protomartyris, & primitivæ Ecclesiæ Oeconomi successorem appellat. FR. meritis quidem Ecclesiæ Oeconomus gerit vices S. Stephani Diaconi; nam Ecclesiæ œconomia ad Archidiaconum spectabat, ut in dictione *Archidiaconus* dictum fuit; postea Camerarius, vulgo *Camerlingo*, appellatus fuit: de eo in can. quoniam, 16. quæst. 7. Qui Camerarius etiam hodie à cuncto Clero eligitur. Ad Episcopos tamen attinet proponere œconomum, ipsis verò negligentibus devolvitur jus ad Metropolitanum: sic etiam de regularibus dicendum, can. cum simus, 9. quæst. 3. & ibi Glossa. Item *Oconomus* dicitur, qui vacante beneficio, donec provideatur, illud administrat. cap. 4. de off. Iudicis ordin. Item *Vicedominus* appellabatur. [A. Vicedominus Ecclesiam eandem tanquam sequestratam accepit, de iudiciis, cap. 15.] Dicitur etiam Præpositus. Vide *Arcaarius*, *Armarinus*. Cimeliarum in dict. *Cemeliarum*. *Vicedominus*. *Oconomus*.

OECUMENICUS, universalis, græc. dict. *οἰκουμένης*, quasi ex tota terra habitabili, quæ à græcis

ὡς dicitur. Nuncupatur enim *Oecumenicum Concilium* illud, ad quod ex omnibus Orbis partibus Præfules adveniunt. FR. FL. Blondus de ead. ult. lib. ult. Concilium Florentinum, ad quod quasi totius Christiani Orbis Episcopi tempore Eugenii IV. accesserant, *Oecumenicum Concilium* appellat. In Tridentina Synodo maxima controversia inter Patres agitata fuit, utrum Synodus illa appellanda fuisset Oecumenica, de qua re vide magistrum meum Forstium Cardinalem Palavicinum in ejus historia Tridentini Concilii: || Itaque Universale Concilium ab Athanasio *Magnum* dicitur Apolog. 2. in princip. ubi de Concil. Sardicenses loquitur. *Plenarium* Epist. 162. vocat August. Oecumenici tituli, quem sibi arrogat Constantinopolitani Patriarchæ, primus usurpator Patriarchæ Joannes fuit cui Pelagius Papa II. obstitit, ac multo majoris ejus successor Gregorius. Baron. an. 586. num. 9. ann. 587. num. 2. & seqq. an. 593. & seqq. ann. 595. num. 31. 32. 36. 37. 38. & 39. Foca Imp. propter odium in Patriarcham Cyriacum, eum prohibuit Oecumenicum appellari. Baron. an. 606. num. 7. Imperator ramen Justinianus in Cod. Novell. 41. Mennæ Patriarchæ hunc titulum tribuit, sic ei rescribens: [Imperator Cæsar Fl. Justinianus &c. Mennæ Sanctissimo, ac Beatissimo Archiepiscopo, & Universali Patriarchæ] sed ut advertit Baronius ad an. 536. num. 103. & seqq. in tomo secundo Conciliorum dictio *Universalis* non habetur, ac dato, quod *Universalis* appellatus fuisset Patriarcha, non debet intelligi, nisi respectu ad ejus jurisdictionem, & diocesium, cum in Concilio, ut ibidem notat Baronius, ab eo celebrato capè, & clarè expresserit idem Menna ejus Cathedram subactam esse Papæ Romano, & recentiores Græci Schismatici etiam concedunt eorum Patriarcham Oecumenicum, sive Universalem respectu Orientalium Ecclesiarum & non alibi ita denominari, ut idem Baronius ibidem testatur. Sic etiam pari sensu in Concilio Florentino sub Eugenio IV. Joseph Patriarcha in ejus professione fidei declaravit, atque Anastasius Biblioth. in præfatione septimæ Synodi ad Joannem VIII. excusat Græcorum Patriarcharum ambitionem in hoc Oecumenici titulo, quod non respectu ad totius Orbis partes intelligatur, sed quoad universalitatem Orientalium: *ὡς* siquidem græcè, latinè universum habitabile significat, eo pacto, quo superior universalis alicujus Religionis, licet Generalis dicatur; ejus tamen generalitas respectivè ad unam tantum Religionem extenditur, ut in dict. *Pantocratorenus* dictum fuit. Item Concionator *Oecumenicus Doctor* appellatus est ab aliquibus. At verò quando hic titulus Papæ tribuitur, intelligitur de universalitate totius Orbis: in hoc enim sensu præfata Synodus Constantinopolitana sub Menna scripserat Papæ histitulis: [Domino nostro, per omnia Sanctissimo, ac Beatissimo Patri Patrum Archiepiscopo Romanorum, & Oecumenico Patriarchæ Agapeto.] Sic Cypri Episcopi

Synodalem Epistolam Theodoro Papæ cum his titulis miserere; Sanctissimo, ac Beatissimo à Deo honorabili Domino meo Patri Patrum, Archiepiscopo, & Universali Papæ Domino Theodoro Sergius humilem in Domino salutem. Baron. an. 643. n. 9. & seqq.] sic etiam Constantinus Pogonatus Dono Papæ scripserat: [Flavius Constantinus fidelis, Magnus, Imperator, Dono Sanctissimo, ac Beatissimo Archiepiscopo antiquæ Romæ, & universali Papæ. Baron an. 678. n. 3. Item Leo Magnus in eodem sensu Mariano Imperatori scribens hos titulos sibi apposuit: [Leo Romanæ, & universalis Carolicæ Ecclesie Episcopus] quo titulo reliqui successores eus sunt.

OENANTHE, græcum nom n *ὀenanθη*, idest, flos vini. de quo vocabulo D Hieronymus, l. 2. contra Jovian FR. Plinius lib. 13. c. 28. inquit: Eodem (*idest, in Lycia*) & *œnanthe* pertinet est autem viris labruscæ uva. Colligitur cum foret, idest, cum optimè olet. Siccatur in umbra substrato linteo, atque in cados conditur.] Eiusferius de secunda specie loquens, sic scripserat: [Nam quæ in Africa fit, ad medicos tantum pertinet, vocaturque *Massaria*. Omnis autem ex alba labrusca præstantior, quàm è nigra. Est præterea arbor ad eadem unguenta pertimens, quam alii *elatam* vocant, quod nos *abietem*, alii *palnam*, alii *spathen*,] & post pauca: [Du naxat in locis siccantibus odorata, pingui lacryma, quæ in unguenta additur ab domandum oleum. In Syria gignitur & cinamum, quod *caryopon* appellant. Hic est succus nucis expressus (*fortasse nucis miscæ*) multum à surculo veri cinami differens; vicina tamen gratia. Pretium in libras asses quadraginta.] Et lib. 15. cap. 7. de oleo fasticio loquens inquit: [Et *œnanthinum* fit de ipsa *œnanthe*, ut dictum est in unguentis.] Item lib. 23. cap. 4. de hoc *œnanthino* oleo agens, ait: [*œnanthino* idem est effectus, qui rosacco.] Item [*œnanthe* herba, quæ nascitur in petris, folio *passinacæ*, radice magna, numerosa. Idem Plin. lib. 21. cap. 24.] Sed creditur diversa ab alia, ex diversis virtutibus à Plinio loc. citatis. Dioscorid. lib. 5. cap. 334. hanc postremam speciem *Cerascomion* vocat, quæ ab aliis *Corniger*, & ab aliis *Passinacæ sylvestris* dicitur.

OENOPA VESTIS, idest, vineæ coloris, quem admodum fuit Christi vestis. Vide *Birrus*.

OENOCHEUS. Vide *Archianochus*.

OENOPHORON, *οινωφύρον*, vas, quo vinum fertur: [Redco ad Danielem, & fratres ejus, legumenum pabulum, & aquæ potum ferculis, & œnophoris regis præferentem. Tertull. de jejun. cap. 9.

OFFENSUS, substantivum nomen pro offensa: [Qui lapides sancti oppositi omnium offensui volutabant. Tertullian. lib. 4. advers. Marcion.

OFFERENS, Parrinus. Vide *Baptismus*.

OFFERENTIA, opportunitas. [Considerare causarum offerentiam. Tertull. lib. 4. advers. Marcion. cap. 23.

OFFERATIO, oblatio, donum. [E: hæc cartula offer-

offerfionis nomine firma, & stabilis permaneat, in donatione M. S. à S. Specioso Florentiæ præfule facta ad favorem Canonicorum S. Jo. Baptistæ de anno 744. quæ in Archivo Metropolit. Ecclesiæ ejusdem Civitatis conservatur.] FR. in donatione Comitissæ Marildis Ecclesiæ Romanæ facta habetur: [Eidem Ecclesiæ dono offero, & per præsentem chartam offerfionis itidem habenda confirmo.] Et passim in Bullar. Casin. præsertim tom. 2. const. 57. 75. 78. 131. 149. & alibi. Vide *Oblatio*.

OFFERTORIUM, Missæ pars, in quadam brevi antiphona consistens, quæ tempore oblationis canebatur ad imitandum Israeliticum populum, ut Innocentius III. ait, de quo in 2. Paralip. cap. 9. legitur: [Et jussit Ezechias, ut offerrent holocausta super Altare: cumque offerrentur holocausta, cœperunt laudes canere Domino &c.] Fuerunt hæc antiphonæ compositæ, sive ordinatæ à D. Gregorio. Gen. lib. 1. cap. 87. Alii à Cælestino, ac alii ab Eutychio Pontificibus putant. Dicebatur hæc Antiphona etiam *Offerenda*. In Missa Sabbati Sancti offertorium non dicitur, quia in eo die oblatio non fiebat, cum adhuc Resurrectio Salvatoris in eo Missæ termino non celebraretur. Durand. lib. 6. cap. 8. Scu melius, quia racent Cantores, Mulieres Dominum quærentes in taciturnitate imitantes: nam illæ nocturni silentii favore unguenta Salvatori attulerunt. Albin. de divin. off. Celebrans in offertorio Hostiæ, in primis ejus verbis debet oculos ad cælum elevare, & statim dimittere, quemadmodum rubrica: [Oculis ad Deum elevatis, ac statim dimissis] ordinat: oculus enim cum sit rectæ intentionis symbolum, debet in Deum dirigere, cum sacrificium sit actus latriæ, divinitati soli debite, ut docet Suarez, disput. 84. sect. 1. §. 3. debet, inquam, statim oculos dimittere, cum se ipsum Sacerdos nominet, qui tanquam peccator indignus imitari teneretur Publicanum, non audentem oculos in cælum levare. In Calicis offertorio Crucifixum aspiciat; sit enim tunc suavissimi odoris pretiosissimi Christi sanguinis mentio. Diaconus in illo actu manu sustentans calicem, proferre debet unâ cum Celebrante eandem oblationis orationem, significans, quod Christus proprio sanguine mediante promulgaverat Evangelium, cuius Diaconus typus est. Quid autem significet offertorium. Vide *Schola Cantorum*. Quæritur à Theologis, an peracto offertorio, & ad Altare delata particula consecranda, possit licite consecrari. Negant aliqui, inter quos Bonacina; Diana verò fieri posse ait, Tract. 14. de celebr. Missæ, Resolut. 71. dummodo tamen non sit jam Præfatio incœpta, in quo casu mentaliter Celebrans illam, seu illas particulas offerre possit. PR. intellectum difficilissima sunt verba offertorii in Missa Defunctorum, nempe: [Ne absorbeat eas Tartarus, ne cadant in obscurum.] Animæ enim Purgatorii, pro quibus funduntur preces, jam in tuto salutis statu sunt, & Tartarus, scilicet, Infernus eas absorbere nequaquam potest, neque in

obscurum infra purgatorium cadere periclitantur. Ad quod respondetur primò, prædictam Antiphonam antiquitus recitari consuevisse in actu agonizæ; tunc enim temporis Missa propria Defunctorum non reperiebatur: quod probatur evidenter ex ipsius verbis; [Fac eas Domine de morte transire ad vitam.] Secundo dicunt, quod per nomen *Tartari*, & *Obscuri* Purgatorium intelligitur. Sed hæc responsio prima fronte non aridet; si enim Animæ sunt jam in Purgatorio, quomodo precamur, ne absorbeat eas Purgatorium, & ne cadant in obscurum? Ad quod replicatur, quod pro eis quidem precamur, ne diu absorbeantur ibi, & ne cadant (secundum nostrum captum) in obscuritatem oblivionis: sic etiam intelligenda sunt Psalmittæ verba in Psal. 68. ubi ille ajebat: [Eripe me de luto, ut non infigar,] & tamen jam se infixum fuisse in ejusdem psalmi principio fatebatur, inquit: [Infixus sum in limo profundi] rogabat igitur, ne infixus remaneret in luto miseris. Tandem respondetur pia, ac favorabili D. Hieronymi opinione, quæ in aliquibus Defunctorum Missalibus imprimi solet, nimirum: [Animæ, quæ in Purgatorio torquentur, pro quibus solet Sacerdos in Missa orare, interim nullum tormentum sustinent, dum Missa celebratur.] Igitur hæc Offertorii oratio ad supplicandum dirigitur, ne iterum cadant in tormentis post Missam, à quibus pro illo interim sublevatæ sunt animæ illæ, pro quibus rogatur, & in summa, ne amplius ibi decineant. Pari modo explanantur verba illa: *Fac eas &c.* Id est, quod à diris illis, & (ut ita dicatur) mortiferis tormentis, faxit Deus, ut ad transitum æternæ gloriæ mox quiescere mereantur. Offertorii synonyma. Vide in dict. *Oblatio*: ||. Item offertorium tobaleam significat, de qua in dict. *Oblatio* diximus, in qua nempe oblationes panis recipiebantur, eademque mappa Archidiaconus sublevabat calicem cooperatum cum Hostia in Missa Pontificali ante prolationem Orationis Dominicalis, sicut ad præsens, propriis manibus eum sublevat idemmet Celebrans: [Levat eum offertorio Calicem per ansas. Ordo Rom.] sic faciunt etiam Græci. Cæremoniæ, quæ tempore offertorii fiunt. Vide *Prothesis*. *Oblatio*.

OFFERTRIX. FR. Oblatrix. Bullar. Casin. tom. 2. const. 95. & 115.

OFFICIOSUM, quid significet. Vide *Testamentum*.

OFFICIALIS LIBER, ita à Radulpho nuncupatum fuit officium divinum, de quo in dictione sequenti.

OFFICIUM DIVINUM, quoddam præces, ad quas tenentur Ecclesiastici ratione ordinis, sive Beneficii, sive religiosæ professionis. De quo dictum est in dictionibus *Breviarium*, *Canon*, *Cursus*, *Horæ Canonice*, *Officialis liber*, *Sacrificium*, *Ac membratim*. Vide *Antiphona*, *Duplex*, *Hymnus*, *Laudes*, *Lectio*, *Matinum*, *Nocturnum*, *Offertorium*, *Semiduplex*. Et quomodo recitandum. Vide *Falsura*, *Responsorium*, *Rubrica*, *Semiduplex*.

Te Deum. Versus. Versus aperitionis. Vespera. Incipit autem in Subdiacono obligario recitandi; ab eodem instanti, in quo recipit sacrum ordinem; itaque tenetur recitare illam canonicam horam, quæ in eo tempore solet in Choro persolvi. Si verò ante ordinationem, illam canonicam horam anticipasset, denuò illam post ordinationem recitare tenetur. Auctores penes Bonacinam de horis canonicis, disp. 1. quæst. 2. punct. 5. nu. 9. Idem dicendum de Beneficiato, cui incipit obligatio recitandi officium ab hora capæ possessionis. Qui plura beneficia possidet, unum tantum officium in die recitare tenetur; sed qui unum beneficium iuste possidet, & aliud iniuste, tenetur duo officia recitare quotidie ex rationib. à Bonacina adductis in d. tract. de Horis canon. disp. 1. quæst. 2. punct. 4. num. 4. Non est permillum dicere officium de quolibet Sancto sine expressa Sedis Apostolicæ licentia, dum in Calendario non reperitur. Nec locorum Ordinarii habent facultatem addendi in dicto Calendario alios Sanctos. Sac. Rit. Congregat. 9. Decemb. 1628. Neque officium mutari potest, cum juxta Calendarii præscriptionem recitari debeat, & qui fruitur beneficio ecclesiastico, tenetur ad restitutionem emolumentorum illius diei. Congreg. Rituum 8. April. 1628. Quod decretum fuit deinde ab Urbano VIII. approbatum. Excipiuntur tamen, qui per duo sæcula ante Pii V. Bullam in Brevario appositam, ritum diversum observarunt, ut ibidem exprimitur. Quando in Bulla Canonizationis conceditur illius Sancti Canonizati officium, intelligendum est, si esiet Patronus ille Sanctus, vel Titularis, juxta Rubricarum ordinationes. Sac. Rit. Congr. 9. Decembr. 1628. Qui est ascriptus alicui Ecclesie, recitare debet officium secundum ritum in choro ejusdem Ecclesie observatum, non obstante Aseripti alibi degenia. S. Congr. 8. Sept. 1622. Regulares tenentur recitare officium Sancti Patroni illius loci, in quo morantur; licet non teneantur ad octavam illius officii. In festo dedicationis Cathedralis de octava fieri debet tantum in ea Civitate, ubi Cathedralis residet, per Diæc. sim verò fit officium sine octava, d. Congreg. 2. Maii 1619 FR. de officio verò ad libitum Sac. Congreg. Rit. sub die 20. Decembr. 1673. sub his conceptis verbis decrevit: [Quamvis Sac. Rit. Congregatio die 18. Julii 1671. annuente etiam Sanctissimo, die 16. Septembris ejusdem anni ad dubium, An de Sanctis ad libitum fieri posset trāslatio, sicut fit de aliis Sanctis, qui non sunt ad libitum similiter translatis? Responderit affirmativè; nihilominus eadem Sac. Congr. habita die 2. Decembris currentis, prædicto decreto non obstante, censuit in futurum officia Sanctorum ad libitum non esse transferenda, quando dies eorum festivitatis sunt impediti Dominico, aut aliquo alio die festorum mobilium, si Sanctissimo Domino Nostro visum fuerit. Et factò de prædictis verbo cum Sanctissimo per me secretarium, Sanctitas sua sensum ejusdem Sac. Congregationis approbavit, & confirmavit,

& in posterum ita jussit, & servari mandavit, quibuscumque in contrarium non obstantibus &c.] Igitur in casu concurrentiæ officii ad libitum cum aliquo festo immobili, possit officium ad libitum transferri; nam hoc ultimum decretum de anno 1673. non abrogavit primum emanatum de anno 1671. nisi quò ad dies Dominicos, & ad cætera mobilia festa; ac propterea in hoc anno 1676. exempli gratia, vigore ultimi decreti nihil fit de Officiis ad libitum S. Canuti, quia cadit 19. Januarii in Dominica II. post Epiph. Nec S. Vincentii Ferrerii, quia cadit 5. April. in Dominica Paschæ Resurrec. Nec S. Margaritæ Reginæ Scotiæ, quia occurrit 4. Junii in Vigilia Corporis Christi. Nec S. Jo. Gualberti Abb. quia occurrit 12. Julii in Dominica VII. post Pentecost. Contra verò ex priori decreto possunt transferri officia ad libitum, quamvis concurrent cum aliis immobilibus festivitatis, ut sunt S. Elisabeth Reginæ Portugallia; infra octavam SS. Apostolorum Petri, & Pauli cadentis. Item S. VVincelai cum festo SS. Cosmæ, & Damiani concurrentis. Officium Sancti Titularis. Vide Beneficium.

OFFICIUM AMBROSIANUM, quo Ecclesia Mediolanensis utitur, non à D. Ambrosio, sicut aliqui dixerunt, institutum fuit; sed à S. Barnaba Apostolo ejusdem Ecclesie fundatore; ac deinde confirmatum fuit regulis, ritibusque psallendi à D. Mirocle ejusdem Cathedralis Archiepiscopo, appellatumque fuerat Ambrosianum, quia Doctor ille Ecclesie illud ultimò approbaverat. Ita Joseph Vicecomes, lib. 2. de Rit. Missæ, cap. 12. de quo ritu plura indicata invenies in dict. *Ambrosianum*.

OFFICIUM B. M. VIRG. quod parvum dicitur, introductum fuit à B. Petro Damiano, qui suis Monachis ordinavit, ut post canonicas horas illud quotidie recitarent, cujus contraditores Monachi quomodo à Deo multati fuerint, ex eo quia nolebāt hanc piam Virginis devotionem introducere. Vide Baron an. 1056. n. 4. & seqq. Quod deinde anno 1095. Urbanus II. in Concilio Claramontano ab omnibus Clericis, ut opem Genetricis Dei in calamitatibus illius temporis grassantibus implorarent, recitari ordinaverat. Baron. in dict. anno num. 51. Sed re vera Damianus potius restaurator fuerat, quam institutor; nam scribit Vincencius Bellovacensis, in lib. 17. specul. histor. cap. 103. quòd D. Jo. Damascenus: [Reginæ Virginum horas quotidie studiosissime decantabat.] Qui Damascenus per tria seculè sæcula ante Damianum floruerat. Inò Damianus ipse in commento ad Regulas D. Benedicti M. S. cap. 64. mentionem facit de officio B. Mariæ, tanquam à Zacharia Papa Congregationi Casinensi præordinato, atque Gregor. II. præfati officii Auctorem fuisse, atque apud Græcos antiqua fuit similis devotio. Quando in Choro recitandum est officium B. Mariæ parvum, ponitur singulis horis, Marucino excepto. Cistercienses tamen, & Carthusiani Monachi semper illud anteponunt, excepto Completorio, prop-

propter quandam rev. lationem Carthusianis manifestaram, ut in ejus Chronica Petrus Damianus refert. De officio Sanctæ Mariæ in Sabbaro. Vide *Sabbatum*. De officio Conceptionis ejusdem. Vide *Conceptio B. Mariæ*.

OFFICIUM CAPELLARE. Vide *Breviarium*.

OFFICIUM DEFUNCTORUM, circa ejus Auctorem sunt varæ opinionces. Aliqui ex quibusdam auctoritatibus D. Augustini, & Isidori apud Durandum existimant ab Origene habuisse principium. Alii verò Amalarium Fortunatum Auctorem faciunt. Isidorus Insulanus D. Ambrosio attribuit. Certum quidem est, quod officium Defunctorum uti antiquissimum Græcorum, & Latinorum ritus ab omnibus faterur. De eorum Missa Vide *Missæ Defunctorum. Offeritorium*.

OFFICIUM EUSEBIANUM, à S. Eusebio primo Vercelleni Episcopo in ea Ecclesia institutum fuerat; sed opera Francisci Bonihominis ejusdem Civitatis Episcopi de anno 1572. derelictum est, in cujus loco officium Romani ritus introductum fuit; licet in Asteni Pedemontana Ecclesia quidam ritus peculiaris in Officio observetur.

OFFICIUM MOZARABICUM. V. *Mozarabicus*.

OLCA, Terra fecunda. Melitenfes appellant *Olgia*, sive *Ulgia* territorium in planitie situm, atque fecundum. [Haud procul à Basilica campus tellure fecundus; tales enim incolæ olcas vocant. Greg. Turon. de gloria Confessor. cap. 79. Vide *Orgia*.

OLEARIUM, vas, in quo oleum conservatur. [Exinanivit tamen dolia divitum siccitas, cum viduæ pauxillum olearium redundaret. D. Ambr. lib. de Vid.

OLEUM. Vide *Eleon. Nama*.

OLEUM CRUCIS. Vide *Cruce*.

OLEUM SANCTUM, præter *Chrisma*, de quo dictum est in dict. *Chrisma*, & *Myrum*, duæ aliæ species olei consecrati ab Episcopo in feria V. Cœnæ Dom. reperiuntur, idest, oleum *Catechumenorum*, quod Davantria in suo Cæremone M. S. *Oleum exorcizatum* vocat, quo pectus, & scapulæ baptizandi liniuntur, ad reddendum illum verum Athletam Christi, ut in conflictu, & adversitate tolerantur sustinere valeat, tali fortitudine in ingressu fidei armatus; eodemque oleo ungiuntur Sacerdotes in eorum ordinatione, ad denotandum robur in internis animæ potentiis impressum, quæ characterizata remanet unctione Sancti Spiritus, ac præcipue ne in sacerdotialibus manibus ad supernaturalia opera eas extollendo, vigor athleticus remaneat. Item eodem oleo Reges consecrantur, primò unctione capitis ad sanctificandas cogitationes, secundò in pectore, ut constans audacia illis conferatur, tertio in scapulis, ut patientes reddantur, tandem in dextero brachio, ut christiana fortitudine roborentur. Regina autem tantum in scapulis, & in brachio liniuntur. Thomas Cantuariensis in ea epistola, in qua de consecratione Regis Angliæ agit, alios significatus tradit, inquit: [Inunguntur enim

in capite, in pectore, & brachiis, quod significat gloriam, scientiam, & fortitudinem.] Secunda olei sancti species dicitur *Oleum Infirmorum*, quo juxta D. Jacobi præceptum, ungiuntur infirmi, non solum, ut venialium remissionem accipiant, seu mortalium obliorum, cum sit verum, & distinctum Sacramentum, sed & pro corporis salutem; & ideo ad mortem damnatis non à ministratur, cum tali medio corporis salutem minime exoptare possint. Græci tamen prædicta olea in eo tempore benedicunt, in quo uti debent, quæ benedictio inter eos à simplicibus Sacerdotibus fieri permittitur. Dictum jam fuit supra, quod *Oleum sanctum* dabatur antè viaticum. Tempore autem pestis post hæc unctio infirmis fieri mediante virga. Dian. tract. 4. de Sacram. resolut. 167. Imò aliqui sufficere putant unius tantum membrorum partis unctionem. Silvest. 3. part. quart. 32. art. 7. Quæ quidem opinio ab universitate Lovaniensi de anno 1588. comprobata fuit. Mihi tamen placet Dianæ consilium, qui in tali casu rectè exilitat unum tantum ex duplicatis membris finitè inungi, & sub unica forma prolata dicere: [Per istas sanctas unctiones, & suam piissimam misericordiam indulgeat tibi Deus quidquid per visum, auditum, odoratum, gustum, & tactum deliquisti.] Non approbatur in hoc Sacramento à quibusdam Doctoribus forma illa, quæ in ritu Ambrosiano observatur, quia non est deprecativa, sed judicativa. Apostolus enim in forma deprecativa adhiberi docuit, dum ait: [Orent super eum.] Nichilominus sustinetur à Suarez, tom. 4. disp. 40. sect. 3. num. 8. Solebant in Hispania perpetuo Dei obsequio dedicare eos, qui supervixissent post acceptum *Oleum sanctum*, ut miraculo è virtute hujus Sacramenti, gratiaque celesti à mortis articulo liberati; ideo XIII. Toletanum Concilium non nisi illis hoc Sacramentum conferendum censuit, qui sui composites, ac sanæ mente illud postulaverint. In casu necessitatis oleo currentis anni consecrato non invento, posse uti illo anni transacti, Sac. Congreg. Episcop. die 20. Maji 1566. decrevit. Antiquitus per manus Presbyteri oleo benedicto cadavera Sacerdotum, seu aliorum Ecclesiasticorum aspergebantur, quod etiam ad præsens Græci observant. [Tum Antistes oleo mortuorum perfundit, sanctaque precatione pro omnibus adhibita in loco honorato corpus cum aliis ejusdem ordinis sanctis corporibus reponit, & condit. S. Dionys. de Eccl. hierarch. cap. 7.] Qui ibidem mysterium hujus cæremoniæ explicat, inquit: [Ac tum quidem olei perfusio ad sacra certamina eum, qui initiatur, vocabat; nunc autem oleum, quod infunditur, eum, qui excessit è vita, in ipsis certaminibus certasse ac decessisse declarat.] ex quibus verbis satis colligitur, quod Sacerdotes antiquitus oleo sancto consecrabantur contra calumniantes recentiores Græcos, qui Latinarum ritum in consecrando oleo sancto Sacerdotes, & Episcopos, dum ordinantur, calum are

non cessant, & tamen evidenter à Dionysio Græco Doctore, & Apostolorum Discipulo affirmatur. Aliquando tamen pro oleo sacro abusive oleum de lychno, quod in honorem alicujus Sancti ardet, intelligitur, & solebat infirmis devotio- nis causa distribui, ut hodie etiam fieri solet; sic Palladius in Lausica, ubi de S Macario Alexan- drino loquitur, ait: [Cujus commiserans fufis precibus, & sacro oleo eam propriis manibus inungens, ad dies viginti immunem à malo reddi- tam, in Civitatem propriam dimisit.

OLIBANUM, incensum; Græci λίβανος, & Arabes *Alliban* dicunt, quo vocabulo Romanus Basili- cæ Vaticanae Canonicus passim utitur; is enim (ut alijs diximus) scripserat de eadem Basili- cam tempore Calisti III. sic inquit: [Una libra ceræ, & dimidium de olibano per mensem, c. 42.

OLITANUS, antiquus, ab adverbio *Olim*: sic Ana- stasius Biblioth. in Paschali Papa inquit: [Et oli- tanis temporibus nimis emarcuerant.] Idem- que in Adriano in quadam ibi epistola ad Regem Francorum ait: [Sed olitanam traditionem San- ctæ Catholicæ, & Apostolicæ Romanæ Eccle- siæ tenentes.

OLIVETI MONS. Vide *Elæon*.

OLBERUS. Vide *Holoberus*, idest, totum ex pur- pura; aliquitamen in eodem significato con- venientes *Holephorus*, & *Olopherus* dixere; vocabu- lum tamen contractum, & abbreviatum est ex *Holoporphyro*. Alii verò autumant esse nomen græco latinum, ac significare totum verum, & non falsificatum, cum sit textile sericum, tam in stamine, quam in regimine. Sic etiam reperit- tur *Holosericus*, idest, totus sericus.

OLYGMUS, ὀλυγμός, mœstitiæ clamor. Meli- tenfes *Laghma*, sive *Naghma* confusionis voci- ferationem appellant. [Aliud est ololygmus, hoc est, clamor, aliud alalagnus. Chrysof. in psal. 91.] Nam *Alalagnus* significat acclamatio- nis, & lætitiæ clamorem; hinc nauticum voca- bulum *Alare* dicitur, quando nempe Nautæ omnes simul funem trahunt, quod lætè simul vociferando faciunt.

OLOPHERUS, seu *Olephorus*. Vide *Oloberus*.

OLOVITREUM, vocab. græco-latinum, idest, totum vitreum. Vide *Holovitreum*.

OMOLOGO, & *Emologo*. FR. confirmo, ratum habeo. Goffr. in summ. de Arbitr. §. effectus. Vide *Homologium*.

OMONEA, FR. ὀμόνοια, idest, concordia, sic ap- pellatum fuit SS. Pantalconis & Marini Marty- rum Templum, ex eo quia ibi CL. Episcopi Concilium Constantinopolitanum celebrantes, omnes concorditer falsam Macedonii Hæresiar- chæ doctrinam condemnarunt.

OMOPHAGIA, & *Omophagi*. Vide *Homophagia*.

OMOPHORIUM, ὀμοφῶρον, Episcopale pallium. Vide *Pallium*. *Evangelium*. §. Simcon Thesla- lonicensis.

OMOUSION. Vide *Homousion*.

ONERIFERUS, bajulus, gerulus. Vide *Bajulus*, *Hicrolæxicon Magri*,

atque [Oneriferum animal] Chryf. in homel. Asinum intellexit.

ONESIMUS, minister, servus, ex græco, ὀνήσιμος, idest, utilis, [Et forsitan parias aliquem onesim- um. Tertull. advers. Valent. c. 32.

ONIROCRITICUS, somniorum interpretes.

ONIROPOMUS, ex græco verbo, ὀνειροπέτω, idest, somnia ineito; itaque *Oniropomus* Dæmon ab Irenæo, lib. 1. de Hæresi Sim. & hæref. Carp. appellatur, qui juxta Magorum superstitionem, hunc spiritum malignum mala somnia expellere, & bona introducere, putant.

ONISCON. Vide *Tilson*.

ONOCROTALUS, ὀνοκρόταλος, avis species. Levit. c. 11. Deuteron. 14. Isaïæ 34. Soph. 2. FR. quam Auctor vocab. eccles. ait dici ab onos, quod est asinus, quia faciem gerat asini, & semper est famelicus; sed quis unquam ei talia revelavit? quandoquidem Plinius, lib. 10. c. 47. inquit: [Olorum similitudinem onocrotali habent, nec distare existimarentur omninò, nisi faucibus ipsis inesse alterius uteri genus. Huc omnia inexpli- cable animal congerit, mira ut sit capacitas. Mox perfecta rapina, sensim inde in os redditz inferam in alvum ruminantis modo refert. Gal- lia hos septentrionali proxima Oceano mittit.]

At quam familiaritatis figuram olor cum asino ha- bet, si Onocrotalus olori præter uterum, quem sub rostro gerit, omninò similis est? Melius ergo cum Samuele Burchardo de animalibus Sac. Script. lib. 2. c. 21. dicendum ex auctoribus ibi- dem citatis, quod volucris ista ita dicitur, quia duplicem vocem mutat; aliquando enim voce rudentem asinum imitari videtur, & aliquan- do graciliter vocem emittit. Hinc ab ὄνος, idest asinus, & *Crotalus*, seu *Crosilus*, ut vul- Varro, lib. 6. idest, gracilis nuncupatur; ubi perperam Scaliger *Crosilis* corrigit, quia hæc volucris modò asinam, modò tenuem vo- cem emittit.

ONONYCHITES, Christianorum Deus à Gentili- bus ex contemptu, teste Terrulliano, appella- tus; græcè enim ὀνονυχίτης, asininis unguibus præ- ditum significat, quæ fictio originem traxerat ex Tacito, lib. 5. hist. FR. ubi loquens de fuga Judæo- rum ex Ægypto, inter alia hæc inquit: [Sed nihil æquè quàm inopia aquæ fatigabat. Jamque haud procul exitio toti campis procubierant, cum grex asinorum agrestium è pastu in rupem nemore opacam concessit. Secutus Moses conjectura herbidi soli largas aquarum venas aperit,] idest, quando Moyses trina virgâ percussione ex silice aquam emanare fecit. Num. 20. fe- quitur ibidem post pauca Tacitus: [Effugiem animalis, quod monstrante errore, sitimque de pale- rant, penetrati sacrare cæso arietè &c.] At hoc non ignoranter, sed sistè aseruit Tacitus; nam cum Moyses duos Cherubim, qui alii sibi facies velabant, super tabernaculum in generalis posue- rit: hinc alas illas per ludibrium aures asininis appellavit Tacitus, & Cherubim capita, ac si es- sent Onagrorum!; Eadem ludibriosa fabula ab

Apione Alexandrino Judæis ex nimia aversione apposita fuit, contra quem Joseph Hebræus scripsit. Quare cum in Ecclesiæ primordio Christiani à Gentilibus iidem ac Hebræi reputati essent, ut alibi diximus, propterea ethnicici in Christianorum opprobrium formabant eorum Deum cum capite, & auribus asini cum hæc inscriptione, ut Tertullianus in Apol. c. 16. refert: [Deus Christianorum ononychites.]

ONUS. FR. [Onus Babylonis. Isai. c. 13. Onus Nive. Nahum cap. 1.] & similia sæpè in Sac. Scriptura, Aquila visionem interpretatur, cum quo concordant LXX. in dicti. cap. 13. Isaiæ, & D. Hieronymus Proverb. 30. & 31. sed Symmachus, & Theodorion *Supponem*, seu *Assumptionem* vertunt. Iterum LXX. aliquando *Verbum* transferunt, & Hieronymus alibi ait, quod *Massah* in hebræo textu habetur, quod propriè onus significat, & translative calamitosam penam denotat. Vide *Sarcina*.

ONYX, sive *Onychites*, gemma, cadmia, & pifcis. Vide *Solea*.

OPERA, idest operator. Vide *Conditionalis*. FR. Item *Opera*, *operæ* significat labor, operatio. [Opera tua non indigeo, 1. Cor. 11.] Item *Opera operata*, & *Opera operantia*, sive *Operantis*, Theologorum termini. [Sic in divinis aliqua attributa conveniunt alicui ex Personis, & quæ singillatim de tribus non prædicantur. Alia verò Triadi conveniunt. Quæ igitur tribus personis divinis æqualiter conveniunt, sunt opera operata; quæ singulis tantum, sunt opera operantia. Glossa in can. sic enim, § inseparabilia, 28. quæst. 1.] Item reperitur duplex gratiæ effectus in Sacramentis, nempe, *Ex opere operato*, & *Ex opere operantis*, quod notissimum est in Scholis.

OPERATIO. Vide *Energema*.

OPHAZ. Vide *Ophir*.

OPHIOMACHUS, Lacertæ species, de qua fit mentio in Levit. cap. 11. estque græcum nomen, *ὄφιμαχος*, idest, serpentis inimicus, contra quem solet certare; alii tamen putant esse locustæ speciem absque alis.

OPHIR. FR. hebraica dictio, aurum significans, unde [Terra ophir. 3. Reg. cap. 9.] auriferam regionem denotat. Indagant autem Scriptores, quænam fuisset hæc regio, ex qua Salomoni deferrebatur aurum. Quod si fides præstanda sit Josepho Hæbreo, non intelligenda erit India; ait enim ille, quod suo *zvo*, & non antea pro auri terra recognita fuerat. Eupolemus ab Eusebio, lib. 9. c. 4. de præparat. evang. adductus, ait quamdam insulam in mari Erichræo fuisse *Vrype*, sive *Vry* appellatam. Marius autem Niger *Chersonæam* Ptolemæi fuisse maluit, quam tamen nullus Auctor ait esse auriferam; sed tantum ex nominis etymologia connectit. Thomas Lopez in ejus indica navigatione refert, habitâtes regionis *Cephalæ* in Ætiopia in eorum antiquis monumentis habere, Salomonem ibi misisse ad extrahendum aurum. Gropius in rebus Hispanicis, & Benedic. Arias Montanus asserunt, quod ex vocabulo *Ophir*

tractu temporis deperdita aspirationis litera *Opir*, & corruptius *Perû* dictum fuit; tempore tamen Job de aquilonari plaga deferrebatur aurum: [Ab aquilone aurum venit, idem c. 37.] tempore autem Davidis de Arabia: [Et dabunt ei aurum de Arabia, psal. 71.] Verum qui cupit in hoc vocabulo Auctorem sylvam inspicere, legat Franciscum Torreblancam, lib. 10. juris spirit. pract. c. 4. n. 6. In Jeremia tamen, c. 10. *Ophaz* legitur. Vide *Par*.

OPHITÆ, hæretici serpentis adoratores, qui græcè *ὄφίται* dicuntur. [Ophitæ à colubro nominati sunt, coluber enim græcè *ὄφίς* dicitur: colunt enim serpentem, dicentes ipsum in Paradisum induxisse virtutis cognitionem. Isidor. lib. 8. etymol. c. 1. Accesserunt enim hæretici illi, qui Ophitæ nuncupantur; nam serpentem magnificent in tantum, ut illum etiam ipsi Christo præferant. Tertull. lib. de præfer. hæretic. FR. Idem habetur, 24. quæst. 3. can. 39. Vide *Hystera*.

OPHTHALMICUS, ocularis; ex græco *ὀφθαλμικός*, oculus. [Cum verò aures, oculosve pervaserit in otalgicum, sive in ophthalmicum vertitur morbum. Cassian. collat. 14. c. 15.]

OPICUS. Vide *Carenum*. *Opirus*.

OPINIOSUS, suæ opinionis tenax. Alii propriam existimationem iactantem, idest, superbum intelligunt. Unde Tertullian. lib. 2. advers. Marc. de decem leprosis à Christo sanatis loquens, ait: [Antequam legis illuser, ut in itinere curatis ostenderet, nihil esse legem cum ipsis Sacerdotibus; Et utique viderit, si cui opiniosus videbitur Christus.] Itaque dicere voluit Tertullianus, non erat legis novator, dum ad legis Sacerdotes leprosos iussit eis se ostendere. FR. Calepinus tamen ex Catholico descripsit *Opinosus*; sed vitiatum, vel ab Ambrosio Calepino, vel à Typographo fuit; nam Joannes Genuensis in suo Catholico *Opinosus* habet, cujus opus vetustissimum habeo, quod penes me vidisse testatur Eruditissimus Michael Justinianus in ejus opere de Scripitoribus Liguribus, p. 313. col. 1. Atque Cicero, lib. 4. Academ. inquit: [Quod duo vel principes dialecticorum Antipater, & Archidamus opiniosissimi homines, nonne in multis rebus dissentiunt?] Ergo *Opinosus*, & non *Opinosus*, ut falsò Calepinus ait, scribi debet.

OPIRUS, vox corrupta, cum deberetur fortasse *Apyrus* scribi, ex græco *ἀπύρος*, ex particula *ἀπρ* privativa, idest, absque, & *πῦρ*, ignis, idest, absque igne, quod sonat non coctus, dum de pane Matth. Paris. in hist. ait: [Panis eorum opirus, & mucidus] si non vellet potius fortasse *Opicum*, idest, sordidum, & immundum intelligere, dum hic Auctor non videtur habere linguæ græcæ notitiam.

OPISTHOGRAPHUS, *ὀπισθόγραφος*, pagina ex utraque parte exarata, quam Latini *Averso* dicebant. FR. nam veteres dumtaxat ab adversa tantum facie chartæ scribebant, quò liceret è regione adjicere, si quid placeret postea, aut etiam id faciebant ob tabularum vitia. Hinc Plinius, in epist. 5. lib. 3. inquit: [Electorumque com-

mentarios centum sexaginta mihi reliquit, opitographos quidem, & minutissimè scriptos.] Vide Claud. Min. in observat. d. epist. 5. quam significacionem Alexan. ab Alexan. lib. 2. genial. c. 30. approbavit. Corruptè tamen Episthographum apud Ulpian. legebatur. Vide Hermolaum Barbarum in comment. ad Plinium, ubi locù Ulpiani, in leg. 4. ff. Bonor. poss. secund. tab. adducit.

OPISTHOTHONUS, *ὀπισθόθωνος*; dolor in scapulis, ubi nervi contingantur, ac taliter indurantur, ut patientum caput vergere non sinant. Quo vocabulo usus est Origenes, in homil. sup. lib. Regum.

OPORTET. FR. hoc verbum non semper importat necessitatem; sed quandoque honestatem, & convenientiam significat. Glossa in can. confidimus, 25. quest. 1.

OPPASSUS, objectus, oppositus, interpositus, [Solis enim Sacerdotibus adire licitum, & conspectus cæterorum, velo oppasso, interdicebatur. Tertull. advers. Gent. cap. 16.] Loquitur enim de velo, quod Sancta Sanctorum tegebat, ac oppositum erat conspectui populari. In aliis codicibus *Oppanso* legitur.

OPPIGNORUS. Vide *Infiducio*.

OPPORTUNUS. Vide *Temporaneus*.

OPPOSITUS, pignori datus, [Suppositorium aliquod argenteum, pro uno solido dicitur esse oppositum, & calix pro sex solidis. D. Greg. in Registro, lib. 1. c. 42.]

OPTIO. FR. Curie Rom. terminus, quando, scilicet, Cardinalis mutat titulum sui Cardinalatus, quæ tempore Alex. PP. V. inter Cardinales introducta est, qui Papa post sedatum schisma invenerat duos Cardinales eundem titulum possidentes; unde opus fuit uni eorum mutare titulum, atque exinde introducta fuit optio. Honuphrius Panvinus apud Spondanum anno 1410. Optio enim dicitur electio. [Si optio naturæ nostræ detur. Cic. 4. Acad.] Quando tamen est mascul. generis, Custodem, Commissarium, Vicarium, & similia denotat, unde *Optio carceris*, *Optio fabricæ*, & sic de cæteris dicebatur. [Deinde post dies paucos Pudens miles optio præpositus carceris, qui nos magni faciebat, cœpit intelligere magnam virtutem esse in nobis, pass. SS. Perpetuæ, & Felicitaris, per Holsten. edita.] Et inferius ibid. [Tamen ipso optio carceris credente] ac idem vocab. apud D. Ambrosium legitur: Neque Paulus, & Silas Tempus distulerunt, quo optionem carceris baptizarent, in epist. ad Ephes. cap. 4.] Erant etiam in exercitu *Optiones* commissarii, seu decuriones, de quibus Ulpian. in l. Divus Adrian. de bon. dam. & Calist. in l. ult. de jur. immu. & Imperat. in l. pen. Cod. de apocis publ. lib. 10. Item hoc officium, [Optionatus, ut Decurionatus, Pontificatus dicitur, ut Cato in ea, quam habuit apud equites: Majores seorsum, atque adversum pretium paravere bonis, atque strenuis, decurionatus, optionatus, hastas donaticas, alios honores.] ita Festus ex Farnesiana Biblioth.

ORACULUM, Cappella, vel Oratorium. [Intra Basilicam B. Petri Oraculum miræ pulchritudinis construxit. Anast. Biblioth. in Leone.] Qui habent facultatem audiendi Sacrum in Cappella domestica ex Breve Apostolico, in eo ferè excepruantur dies solemnes; quæ solemnitates sunt Natalis Domini, Epiphania, Pascha, Pentecostes, Annunciatio, & Assumptio Virginis, Sanctorum Petri, & Pauli, ac Omnium Sanctorum festivitates. Sac. Rit. Congreg. 17. Novemb. 1607. In Oratorio Episcopalis Palatii Missa celebrari nequit, quando Episcopus non est præsens; nani privilegium personale est, & non locale. Diana, part. 4. tit. 14. Resol. 15. Vide *Cappella*, *Confessio*, *Oratorium*. FR. Idem habetur ex Sac. Scriptura. [Propitiatorium, idest, oraculum. Exod. c. 37. Per circuitum templi, & oraculi. 3. Reg. c. 6.] ac passim ibidem. Item Oraculum significat Pontificis responsum, seu rescriptum. [Secunda verò alicui per oraculum Clementis Papæ fulcitur. In decretal. de rescriptis. spol. cap. 13. Postulati per apostolicum oraculum edoceri, utrum &c. Nos igitur respondemus. Ibid. de testibus cogen. c. 9. Apostolicæ Sedis oraculum. Ibid. de donat. cap. 9. Unde per nostrum oraculum postulas edocen. 5. decretal. tit. 12. c. 19. §. Potestas.] Oraculum falsum. Vide *Loxias*.

ORALE. Vide *Fanon*.

ORAMA, neutrius generis, ex græco *ὄραμα*, visio, spectrum, phantasma. Unde Althelmus de Virgin.

Leto sopitus cum somno membra dedisset,

Orama per noctem cernebat ritè supernum.

Cælestes fatus sic felix auribus hausit.

Idem etiam *Oroma* dixit, c. 19. ubi loquens de D. Gregorio Nazianzeno, ait: [Vidit Christum in oromate.] Vide *Horama*.

ORAMEN. Oratio, precatio. [Summunique continuo, ac syncerum cernuis oraminibus salutavimus. In Vita S. Landoardi. 19. Mart.]

ORARIUM, stola, græca vox *ὄραριον*, cuius etymon sic ab Alcuino de divin. off. cap. 39. explicatur: [Orarium stola dicitur, eod quod Oratoribus, hoc est, Prædicatoribus concedatur.] Petrus verò Blesen. ferm. 41. aliud etymon affert, inquit: [Orarium autem dicitur, quia propter offensam populi sui cum humili genuflexione debet supplicare.] Quod debet in modum crucis cingi [Orarium, quod & stola dicitur, super colulum geris, cujus brachia ad minus extenduntur usque ad genas, & cancellari debent per medium pectus in modum crucis. Idem ibidem.] Quod ad alas Angelicorum Spirituum alludere ait Simon Thesalonicensis, quorum officium Diaconus tunc exercet, qui quando communionem suscipiet, debet post tergum stolam in modum crucis cancellare. Solent Græci in orario hoc laudis nomen *Ἄγιος*, tripliciter effigiare. Quia verò antiquis temporibus aliqui Diaconi ex arrogantia duo oraria gestare præsumebant; hinc Tolentanum IV. Concilium, can. 39. sic referri ferat:

[Oratiois duobus nec Episcopo quidem licet, nec Presbytero uti, quanto magis Diacono, qui minister eorum est?] Item *Orarium* significat velum, quod devotionis gratia super reliquias Sanctorum ponebatur; de velo D. Ambrosius, & alii. Inde in S. Gregorii Sacramentario (ubi agitur de adoratione Crucis in feria VI. Parasceve) mendoſe habetur: *In oratorio*, quod *In oratio* corrigi debet; ibi enim de velo, quod sub Cruce extenditur, manifestus sensus est. FR. Quo ad Orarii etymologiam, varii varia dixerunt. Balsamon in can. 22. Laodiceis existimat à græco verbo *οραω*, idest, observo derivari, sic inquit: [Orarium ferre est tantum Diaconorum: hi enim eis, qui celebrant, & presbyterorum observantes, eis, qui sunt in suggestu Diaconis per orarium significant, quando debeat fieri pronuntiatio, seu prolatio petitionum Catechumenorum, & cæterorum. Appellatumque est Orarium à verbo *οραω*, quod est observo.] Quem sequitur Jo. Durant. lib. 2. de Rit. Eccl. cap. 9. n. 14. Marth. Blastar. Fuerunt tamen & ipsi Græci, qui contrarium sensere, quod nempe, Orarium ex latina voce derivatum sit; ita Suidas [Orarium latinè appellatur.] Unde aliqui ab *Ore*, vel ab *Orâ* Orarium deduci autumant; ab *Ore* utique, quia ori admoveat ad plausum, & favorem, ut & Veneti suis stolis ab humero pendentibus; ita Diaconi se inclinantes populo, vel sacro Altari exofculantur Orarium in venerationis signum. Glossæ veteres [Oraria, quibus os obvolvitur] & Aurel. Prudentius cecinit, lib. Peristeph. hym. 1. ver. 170.

Hic sui dat pignus oris (ut ferunt) Orarium. Quod etiam indicat Flavius Vopisc. in Aureliano inquit: [Sciendum tamen ipsumque primum domasse Oraria Populo Romano, quibus uteretur ad favorem] idest, ad favorem reverentia sibi exhibendum. Alii verò putantes hoc nomen ab ora, seu limbo deduci, asserunt Orarium esse quasi insertæ, & oræ partem, ac ornamentum, quod à græcis *οραω* dicitur. Sic Josephus Hebr. oram tunicæ talaris Aaron, lib. 3. antiq. c. 8. describit his verbis *κατά πλάτος δ' αὐτοῦ*, idest, ima ejus vestis ornabatur limbo. Hesych. [Ubi & peza vestis dicitur simbria, seu infimæ partes ad pedes.] Item Suidas. [Peza extremitas, vel id in quo terminatur tunica, quod nos limbum dicimus.] Atque Eustat. Iliad. α inquit: [Pezam esse ornamentum quoddam ad extremitatem vestis existens.] Consolidant hanc opinionem ex Liturgia S. Jo. Chrysostomi, ubi cum Sacerdos stolam accipit, dicit: Benedixit Deus, qui effundit gratiam suam super Sacerdotes ejus, ut unguentum super caput, quod descendit in barbam, barbam Aaron, quod descendit in oram vestimenti ejus.] Ubi per oram vestimenti stolam intelligit, ex qua deductum est nomen orarii: etymologia autem Orarii à Blesensi supra adducta desumpta fuit ex can. unum orarium, dist. 25. ubi sic ait: [Unum orarium oportet Levitam gestare in sinistro propter quod orat, idest, prædicat.

Dexteram autem partem oportet habere liberam, ut expeditius ad ministerium sacerdotale recurrat] & ibi Glossa: & hoc quo ad etymon. Græci tamen videntur distinguere stolam ab Orario; illam enim *ἱεραρχικὴν*, hoc verò *δρακονικὴν*; nam apud eos Orarium est Diaconorum, & stola Sacerdotum: unde Curopalata de off. Constantinop. agens de festo adorationis S. Crucis, ait quod Archidiaconus affert crucem ab Ecclesia, [Gestans tum consueta[m] suam tunicam, tum insuper & casulam; non tamen stolam, sed orarium] & S. Germanus supra adductus in sua Theoria Eccl. inquit: [Orarium autem fert Diaconus in sinistro humero super dalmaticam.] Item in Liturgia S. Jo. Chrysost. Romæ impressi. habetur: [Diaconus induitur tunica orans ita &c. & orarium quidem osculans imponit sinistro humero] eo autem sæpissimè utitur Diaconus ad venerationis signum, ibidemque crebrò dicitur: [Diaconus versus Sacerdotem dicit, inclinans caput suum, & orarium in manu tenens] & ante symbolum fidei [Diaconus osculatur orarium suum, & venerabundè inclinans se ter dicit &c.] Sed inter Latinos stola, & orarium promiscuè accipiuntur. [Quintum quoque est indumentum quod Orarium dicitur, licet hoc quidam stolam vocent. Raban. lib. 1. de inst. Cleric. cap. 14.] sic stolam orarium appellavit S. Ambrosius de obitu S. Sartyri ejus fratris, inquit: [Ligari fecit in orario, & orarium involvit collo, atque ita se dejecit in mare Sacramenti tutamque fretus.] Atque orarium pro stola, quæ est propria sacerdotum, in utroque humero, Concil. Brac. III. can. 3. [Sacerdotem utroque humero orario ambiri præcipitur] & infra: [Sacramentum Corporis, & Sanguinis Domini nostri Jesu Christi sumpturus non aliter accedat sacerdos quàm orario utroque humero circumseptus; ita ut de uno, eodemque orario crucem pariter & utrumque humerum premeans, signum in suo pectore præparet crucis.] Item Concil. Tol. IV. cap. 27. ait: [Si Episcopus est, orarium, anulum, & baculum; si presbyter, orarium, & patenam; si Diaconus, orarium, & albam] quod etiam ex infra adducendis stolam, & orarium idem esse penes Latinos Patres, quod Orarium ad modum fasciæ longiusculæ fuerit, probatur ex D. Augustini testimonio, lib. 22. de Civit. Dei, c. 8. sicut enim in dict. *Fanon* dixi, quod illud promiscuè in sensu stolæ, & veli accipitur, sic Orarium. Gavantius item ait, quod *Orarium*, & *Orarius* dici potest. In Rubr. Missal. par. 2. tit. 1. de præpar. Sacerd. celebrat. §. Imponit brachio sinistro. Maronitæ Lectores, ac Subdiaconi utuntur orario. Variis temporibus variantur etiam opiniones: sicut enim incumescerant Diacones tempore IV. Concilii Toletani, & dua oraria gestare arbiebant, è contra tempore primi Bracarenſis Concilii pudebat Diaconos patenter orarium deferre, & ideo sub tunicam abscondebant, quare d. Concil. can. 27. cap. 1. eis tale præceptum imposuerat, videlicet: [Item placuit, quia aliquanti hujus provincie Ecclesie] Dia-

Diacones absconsis infra tunicam utantur orariis, ita nihil differre à Subdiacono videantur, ut de cætero superposito scapula: (sicut decet) utantur orario.] Item idem Concilium ex antiqua institutione præceptum Sacerdotibus renovaverat, ut semper, & intermissivè orarium portarent, ac sub excommunicationis pœna, quod in modum crucis illud deferre deberent. Can. Ecclesiastica institutiones, dist. 23. Idemq; in Concilio Moguntino tempore Caroli Magni cautum fuerat, scilicet, [Presbyteri sine intermissione utantur orariis propter differentiam Sacerdotii dignitatis, c. 28.] Quæ observantia in summo, solumque Pontifice remansit, ita ut hodie pro singulari ejus prerogativa reputetur. Erat autem antea Episcopi dedecus orario privari, quare Anastas. Biblioth. in Agathone ait, quòd cum esset Patriarcha Antiochenus Macarius in sexta Synodo tamquam hæreticus damnatus, ibi Bassilius Cretenfis Episc. illum publicè orario despoliavit, quod degradationis signum erat: [Accedens Mauritius Subdiaconus orarium de ejus collo abstulit, & projecit ante pedes ejus. Idem Biblioth. in Stephano IV.] Qui degradationis modus in omnibus ordinibus quomodo fieri solebat, ex restitutione ordinum conjectari licet in can. Episcopus, 11. quæst. 3. Nam eis restituebatur quod antea ablatum erat; ibi enim sic ait: Gradus ammissos recipiat, & coram Altari de manibus Episcoporum, si Episcopus est, Orarium, & baculum, & anulum; si Presbyter est, Orarium, & planetam; si Diaconus, Orarium, & albam.] Quo autem ad significationem *Veli*, habetur in can. Monacho, 27. q. 1. ubi enim sic ait: [Monacho orarium in Monasterio, vel zonas habere non liceat, & si postea uxori fuerat sociatus &c.] Ubi Glossa ita exponit: [Orarium ponitur pro quolibet ornamento mulierum, & ponitur pars pro toto; est enim propriè velum, vel peplum, quo mulieres caput velant,] ac in Hypomnesio ad Collectan. Anastasii Biblioth. inserto, à Sirmondo in 8. edit. pag. 259. inter reliquias S. Martini Papæ, & Martyris, quas ei Theodorus Dederat, inquit: [Donata etiam particula sancti Orarii, idest, facialis, quæ sibi fuerat ab eo demissa:] Ubi dictio *Facialis*, ut suo loco dictum fuit, strophilolum, sive manipulum significat, quod antiquitus velum erat, ut etiam ex Philothei Patriarchæ verbis comprobatur, quæ in dict. *Sticharium* adducuntur; quamvis ille cum aspiratione in prima litera scribat, idest, *Horarium*. Nichilominus crederem, quòd aliquando orarii vocabulum pro illo velo diaconali usurperet, quo levita tempore jejuniorum in cantu Evangelii induitur, quod *Stola* etiam dicitur; sic enim in Missalis Rubrica de qualitat. parament. c. 19. n. 6. habetur: [Planetam Diaconus dimittit, cum lecturus est Evangelium, eaque tunc super sinistrum humerum super stolam complicatur, aut ponitur aliud genus stolæ latoris in modum planetæ plicatæ.] Vide *Fanon. Linostima. Stola. Et quo ad significationem veli. Vide Brandesum.*

Aerolexicon Magri.

ORATIO. Vide *Oramen. Prex. Profesucha.*

ORATIO DOMINICALIS. Vide *Globuli. Pater noster.*

ORATOR. FR. denotat devotum, & pium Confratrem, can. illi qui peregrinos, vel oratores aliqujus Sancti, 24. quæst. 3. Item Orator, idest, Prædicator. Vide *Concionator.*

ORATORIUM. FR. differt à Cappella, quia hæc dicitur publicum oratorium, & non potest erigi absque Diocessani licentia, cap. 4. de privileg. in Sexto. Sed Oratorium simpliciter, in quo non celebratur, quolibet privata familia absque ulla licentia erigere potest. Gloss. in d. cap. 4. de priv. ¶ Item Oratorium scabellum ad genuflectendum adaptatum aliquando significat: [Qui dum veniens de Sacrario, processerit cum ordine suo ante Altare ad orandum super oratorium. Ordo Rom.] In priori sensu synonyma. Vide *Cappella. Confessio. Oraculum.* Oratorii S. Philippi Nerii commendatio. Vide *Pax.*

ORBATIO, cæcitas. [Et hoc est, quod Dominus in illa plaga orbationis præceperat. Tertull. de bapt.]

ORBICULUS, quid significet. Apud Anastasium Biblioth. Vide *Sen.*

ORBITELLUS. FR. Civitas Tusciæ, quæ *Cossa* à Pomponio Mela, lib. 2. c. 4. *Cosa* in Itinerar. Antonini Imp. *Consa* ab Honophrio, *Cosse, arum* à Ptolemæo appellatur: [Grave gerimus, quòd cum in Ecclesiam Sanctæ Mariæ de Orbitello, & quasdam alias Ecclesias in tua Diocesi existentes, ad Monasterium Sancti Anastasii de Urbe spectantes &c. lib. 1. decretal. tit. 31. c. 19.]

ORBITUS. FR. Circulatio. [Beata nobis gaudia Anni reduxit orbita: In hymn. Pentecostes, ad laudes] Ex Virgil. *Æneid.* 6.

Annus exactis completur mensibus orbis.

ORCA, vas. [Igitur advenientibus transmarinis, Vigili Archidiaconi homines septuaginta vasa, quæ vulgò orcas vocant, olei, liquaminisque furati sunt. Greg. Turon. lib. 4. hist. cap. 38.] FR. Varro de re rust. lib. 1. cap. 13. inquit: [Sæpè ubi conditum novum vinum, orca in Hispania fervore musti ruptæ, neque non dolia in Italia.] Eodemque vocabulo utitur D. Greg. in ejus Regist. lib. 1. epist. 53.

ORCINUS, Libertus, dicitur ille, cui directò libertas à testatore relinquitur, & dicitur Orcinus, quia ab his manumittitur, qui ad Orcum tendunt. FR. Alii dicunt *Orbitinum* à *Orbis*, quod significat directum: [Alii *OrKinum*. Gloss. fin. in l. directis. Cod. de testam. Gloss. 2. in l. cum testamentum. Cod. de Jur. & fact. Gloss. Orcinum, & ibi add. marg. in l. 2. §. per contrarium, de Dote præleg.

ORDINALE, Rituale, liber ecclesiasticorum rituum. [Sine Ordinalibus, Consuetudinariis, Missalibus, Tropariis. Matth. Paris. in vita Abb.]

ORDINARIUS. FR. ut plurimum Episcopum significat; sed aliquando Decanum, Archipresbyterum, vel Abbatem denotat, quia ex con-

ſuetudine juridiſtinctionem ſpiritualem exercent. Gloſſ. de Exceſſib. Prælat. cap. 2. in ſexto. Vide *Episcopuſ. Diaceſanus.*

ORDINATIO, ejuſ ſynonymum. Vide *Chirotonia*. Ordinariorum. FR. dicitur etiam Benedictio. Gloſſa in can. quamvis Chorepiscopis, dict. 68.

ORNATURA. FR. ornatus, can. omniſ iactantia, & ornatura corporaliſ à ſacramento ordine aliena eſt 21. quaſt. 4.

ORDINO. Vide *Imponere manus.*

ORDO, gradus Eccleſiaſticuſ ab Episcopo collatus tempore jejuniorum ex Apoſtolica traditione. [Tunc jejunantes, & orantes, impoſuerunt eiſ manus. Act. 13.] Minores tamen ordines in quocumque die à jejunijs feriatis conferri poſſunt. [A tempore S. Petri, uſque ad Felicem III. ex vicis Pontificum inter prædictoſ intermediariorum ſemper ordinationem in meſe Decembris ordinatam fuiſſe colligitur, ut cum Chriſto novelli Miſtri naſcerentur. Amal. lib. 2. cap. 1.] Gelafiuſ autem Papa ſacras ordinationeſ dilatavit ad reliqua anni tempora; ſed ſemper in ſabbato jejuniorum, de quo in ejuſ vita primùm dicitur fuiſſe, qui ordinationem habuerit in meſe Februarii. Episcopus in die Dominica ex legitimo impedimento, continuante tamen ſabbati jejunio, tam in ipſo, quam in ſequenti ordinationem continuare poſſet, can. literas, diſt. 63. & in decretal. habetur tituluſ De temporibuſ ordinationuſ; atque clariuſ D. Leo Papa, epiſt. 81. cap. 2. de tali ordinatione ſcribens, inquit: [Quod ejuſdem obſervantia erit, ſi manè ipſo Dominico die, continuato ſabbati jejunio, celebretur,] quod etiam hodie fieri poſſe communiter tenent Theologi, & Canoniſtæ. Sed in ſabbato eſt initianda ordinatio, ut idem Leo ad Dioſcorum Alexandrinum Patriarcham ſcripſerat, nempe: [Ut non paſſim diebuſ omnibuſ ſacerdotaliſ, vel leuitica ordinatio celebretur; ſed poſt diem ſabbati ejuſ noctiſ, quæ in prima ſabbati luceſcit, exordia deligantur.] Vide *Dominica mediana*. At quia continuabatur uſque ad Dominicam in ordinando; illa ideò Dominica dicebatur *Vacans*, ut in diſt. *Adventus*, videre eſt. Dicuntur ſeptem lectioneſ, Euangelio incluſo, quæ ſeptem ordines denotant, ac in quocumque ordinationiſ tempore legitur. illa trium puerorum in ardore babilonicaſ fornaciſ poſitorum; ad denotandum, quòd Ordinandi eodem modo per hujuſ ſæculi ardoreſ intacti tranſire debeant. Alcuin. In feria IV. antecedente leguntur in Miſſa duæ lectioneſ, ad inſtruendos eodem in Sacræ Scripturæ lectionibuſ; nam in hoc die examinati ſolent. Durand. lib. 6. cap. 8. Antiquiſ publicabantur populo, ut ille de moribuſ, ac vita ordinandorum reſiſicaretur, idemque in conſecratione Episcoporum obſervabatur; ac Pontifex ſolebat in eadem feria IV. ante ordinationeſ ad S. Mariæ Majoriſ Baſilicam celebrare, ubi poſt primam Miſſæ lectionem populo ordinandoſ proponebat, ut deponerent hi, qui aliquid impedimenti contra eodem,

ſi ſciant. [Ibi Dominuſ Papa præparatuſ cantat Miſſam more quadrageſimali, & ibi nunciat, quem ordinare diſponit, hoc modo: Auxiliante Domino, & Salvatore noſtro Jeſu Chriſto, eligimus hunc Diaconum in Presbyterum; ſi quiſ habet aliquid contra eum, pro Deo exeat, & dicat, verumtamen memor ſi conditioniſ ſuæ. In ceremon. M. S. Benedicteſ S. Petri Canonici, quod in Biblioth. S. Aug. de Urbe aſſervatur.] Quam laudabilem conſuetudinem antiquiſſimam inter Chriſtianoſ fuiſſe ex eo colligitur, quòd Imperator Alexander Severuſ, (ut Lamprid. author eſt c. 45.) id imitari oſtentaverit in electione provincialium Gubernatorum; ſic enim præfatuſ hiftoricuſ in hac Imperatoris publicatione concludit: [Cum Chriſtiani in prædicandiſ Sacerdotibuſ, qui ordinandi ſunt, id ſcicerent.] Ubi *Tributare* publicare denotat. Cui publicationi populuſ reſpondere ſolebat: [Dignuſ eſt, & juſtuſ eſt.] Ad quòd de dignit. Sacerdot. cap. 5. D. Ambroſiuſ alludens, inquit: [Neſcui homineſ, & indocti in ordinationibuſ eorum clamant, & dicant: Dignuſ eſt, juſtuſ eſt, & conſcientia miſera, indignuſ eſt, indignuſ eſt dicit.] D. Auguſtinuſ epiſt. 110. de hiſce popularibuſ acclamationibuſ in ordinatione Etadii electi Episcopi mentionem facit, quòd nempe populuſ iteratiſ plauſibuſ dixiſſet: [Deo gratiaſ, Chriſto laudeſ, Auguſtino vita, te Patrem, te Episcopum.] Idem S. Doctor Notarium juſſerat haſ acclamationeſ regiſtrare, ac iterum de prædictæ electioniſ opinione populuſ interrogare voluit; tunc populuſ iterum clamans, reſpondit: [Fiar, Fiar, dignuſ, & juſtuſ eſt, iudicio tuo gratiaſ agimus. Exaudi Chriſte, Eradium conſerva.] Græci adhuc hunc uſum retinent, in ordinationibuſ enim Populuſ crebriſ vicibuſ clamat: *εὐχως*, ideſt, dignuſ. Latina verò Eccleſia variſ inconvenientibuſ edocta, hanc popularem, & publicam opinionem non ampliuſ exigit; ſed cautiuſ per trinam Parochorum, ubi ordinandi degunt, denunciationem in conventuali Miſſa dici de præcepto factam, ad curiam Episcopalem recurſum præbet eiſ, qui morum vitæ, vel alteriuſ ordinandorum illegitimitatiſ impedimenta deducere cupiunt in notitiam. Atque recenter juſſu Gregorii XV Congregario EE. Cardinalium ſuper Regno Neapolit. ſub die 2. Junii 1623 decrevit, quòd nulluſ Præful ejuſdem Regni poſſit primam conſuram conferre abſque conſurandi denunciatione in ejuſ Parochia ſub pena Clerico ſuſpenſionis, aliorumque in eodem decreto contentorum. Quantum autem episcopaliſ conſcientia in hoc invigilare teneatur, D. Paul. Apoſt. epiſt. 1. cap. 5. ad Timoth. ſic monet: [Manuſ citò ne impoſueriſ, neque communicaveriſ peccatiſ alieniſ,] Particeps enim peccatorum ordinati Episcopus efficiat, dum indignum ad ordines promoveret; quare de Sancto, Magnoque Papa Leone in Prat. ſpiritual. cap. 149. dicitur, quòd cum per quadraginta dieſ ad confeſſionem Sancti Petri pro ejuſ peccatorum remiſſione preceſ fuſſet,

tandem hanc cœlestem vocem audivit : [Oravi pro te, dimissa sunt tibi peccata tua, præ impositione manuum, hoc enim ab te requireretur, sive benè, sive fortassis aliter egeris.] Nihilominus oculatissimus in hoc ille Sanctus Doctor internoscitur exitisse, præsertim ex ejus epist. 5. ubi quendam Episcopum de hac negligentia sic acriter reprehendit: [Apud te novo ambitu, sædoque colluvio Presbyterii ordinem fuisse turbatum, ita ut unius festina, & immatura profectio, quædam eorum dejectio facta sit.] Atque calamitosam nonnullorum recentiorum Episcoporum ostentationem tangit, qui non dignum, sed humano favore commendatum curant promovere; unde ibidem Sanctus Papa prosequitur: [Tuæ fuerat industriæ, atque doctrinæ, ut justè potentium desideria rationabili auctoritate colhiberes, ne quem in sacerdotali properè provehebas honore, ad injuriam eorum, qui sociabantur, inciperet.] Ac etiam promovendus non debet neglectis interstitiis, palliatoque prætextu sacrorum ordinum sequitiones extra tempora per Breve Apostolicum sine scrupulo tentare; sufficerent enim Pontificum exempla Gregorii VII. nimirum, & Innocentii III. qui ad Pontificatum, dum Diaconi fuerant, electi; expectare tamen voluerunt ordinationum tempus, ut Sacerdotium sumerent. Matth. Paris. in hist. Angliæ apud Odoricum Raynaldum in An. 1198. FR. Idem de Paschali II. legitur: [Erat, quippè, ut retulimus, cum electus fuit, Diaconus, & Cancellarius, qui quidem non nisi in canonico jejunii tempore constituto consecrari poterat. Falco Benevent. in Chron. ann. 1118.]: Licet processu temporis Clemens VI. ad instantiam Philippii Galliarum Regis, seu potius Joannis ejus filii Umbertum Principem, qui Desinatium Regi renunciaverat, ne ei daretur spatium seretrahendi à renunciatione facta, ipsemet Papa omnes tres sacros ordines in unico die illi contulerat, qui & habitum Dominicanum suscepserat, de qua re non facit mentionem Odericus Raynaldus in sua Eccles. Hist. de anno 1350. n. 39. dicit tamen, quod propter hunc finem, instante Joanne Philippii Regis filio, Umbertum ad sacros ordines promotum fuisse, & Patriarcham Alexandrinum declaratum, ac in commendam Archiepiscopatum Rhemensem habuisse. At ego magis distinctè in quodam perverbo M. S. Bibliothecæ Vaticanæ posito ad n. 3765. hæc legi: [In prædicto festo Nativitatis Domini (scilicet, de anno 1350.) quod fuit Sabbato, Papa ipsum promovit ad tres sacros ordines. In prima Missa galli cantus ordinat ipsum (nempe, Umbertum) in Subdiaconum. In secunda Missa ortus diei ordinat ipsum in Diaconum. In summa Missa in Sacerdotem. Et eodem die ipse Desinatium in Sacerdotem celebravit, & post octo dies ipsum Episcopum consecravit.] Legitur etiam in diaris M. S. Brocardi, quæ in rarissima Dom. mei Card. Bancatii Bibliotheca asservantur, quod Cardinalis Alexandrinus in unico die, qui fuit feria IV. majoris hebdomadæ cadentis

26. Martii 1493. Cardinalibus Valentino, & Joanni Borgiæ, ambobus Alexandri VI. nepotibus, minores ordines, Subdiaconatum, & Diaconatum simul contulerat. Antiquitus autem, qui aliquem ordinem suscipiebant per manus Papæ, non poterat ab alio Episcopo sine licentia Sedis Apostolicæ ad reliquos ordines promoveri, quod tamen Archiepiscopo Mediolanensi ex privilegio Innocentius III. lib. 1. epist. 2. concesserat. Promoti ab Episcopis Sac. Congreg. Propagandæ Fidei extra limites jurisdictionis eis assignatæ sunt suspensi, non obstante Ordinariorum locorum licentia. Congreg. Episc. 23. Aprilis 1655. Imò ipsi Episcopi conferentes ordines in suspensionem incidunt, ut in eadem Congregat. Episcoporum coram Innocentio X. 18. Martii 1651. habita, decretum fuit. Item Gregorius XI. Dominicanis Armeniæ Missionariis facultatem concessit, ut conferre possent sub conditione ordines minores, ac sacros in eodem die Ecclesiasticis Armenis, de quibus dubitabatur, an rectè, & ritè ab eorum schismaticis Episcopis antea ordinari fuissent. Odericus Raynaldus in Hist. Eccles. ann. 1374. Antiquitus etiam simplices Sacerdotes primam tonsuram conferabant, quod colligitur ex Rhemenis historia, ubi de S. Sequano agens, sic habetur: [Erat autem tunc temporis in Magnimontensi oppido Presbyter moribus, & ætate, nomine Eustadius, vir Deo dignus, atque sanctissimus, quem parentes Beatissimi Sequani ad tendendum eum adduxerunt cum lætitia, qui cum venisset, & preces Deo profudisset, ejus capitis verticem divino caractere signatum contondit, & post deconsionem, casta oscula capiti, atque labiis ejus infigans, benedixit eum &c.] Ac clarius ex Emeritanum Concilio, can. 18. sic habetur: [Omnes Parochiani Presbyteri, juxta ut in rebus à Deo creditis sentiunt habere virtutem, de Ecclesiæ suæ familia Clericos sibi faciant.] Sed hodie hoc privilegium derogatum fuit, seu potius non reperitur concessum ab habente facultatem. FR. nam Emeritanum Concilium à Baronio impugnatur. ¶ Ordinatus à Papa sine licentia Papæ non promovetur, lib. 1. decretal. tit. 11. c. 12. FR. hæc est propositio posita in titulo, & in rubrica ejusdem cap. 12. quæ posita fuit ab aliquo imperito; nam textus hoc non continet, cujus verba talia sunt: [Meminimus fuisse suppliciter postularum, & elementer indultum, ut quia præfatus A. Ecclesiæ Romanæ Subdiaconus erat, mandarem ipsum per Bononiensem Episcopum promoveri.] Non enim dicit, quod ille talis in Subdiaconum promotus fuerat à Papa; sed quod erat Ecclesiæ Romanæ Subdiaconus, & consequenter illi Diocesi subiectus; at si nullus Episcopus sine dimissorialibus literis Diocesani potest personam alterius jurisdictionis ad ordines promovere; quanto magis Subdiaconus Romanæ Ecclesiæ subiectus nequiret ordinari ab Episcopo Bononiensi, sine licentia Romanæ Ecclesiæ Episcopi? Arque miror Glossam juxta tituli sensum textum commen-

tantem ponderare, quod potius sit onus, quam honor Subdiacono Ecclesiæ Romanæ; dum hæc regula universalis est, ut dixi; omnes siquidem Clerici cunctarum Diocesium, qui non nisi à proprio Episcopo, vel de ejus licentia ab alio Episcopo ad alios ordines promoveri possunt, ad hoc onus etiam subiecti sunt procul dubio. De ecclesiasticis ordinibus agitur singillatim in can. perlectis, dist. 25. & hæc in dictionibus *Acolutus. Anagnostus. Cantuarius. Clericus. Diaconus. Exorcista. Lector. Osiarius. Presbyter. Psalmista. Sacerdos. Subdiaconus. Tonsura*. Qui ordinari nequeant. Vide *Energumenus. Promotio furtiva. Rasciocinus*. Ordines ecclesiastici Hebræorum. Vide *Subdiaconus initio*.

ORDO NIGRORUM. Vide *Nigrorum Ordo*.

ORDO OFFICII sæpè errat. Vide *Octava. Symbolum*.

ORDO PRECUM. Vide *Canon Missæ*.

ORBITÆ, & *Horobita*, hæreticorum secta, ex factione Hussitarum; sic appellati à Castello *Horob*, ut ad montem hujus nominis, in quo Deus Moysi legem tradiderat, alluderent; jactantes se in eodem loco eorum falsa dogmata recepisse, qui in placibiles Catholicorum adversarii extiterent. Vide *Thaborita*.

ORGANUM, ὄργανον. [Organum vocabulum est generale vasorum musicorum, hoc autem cui solles adhibentur, Hydraulicum Græci nominant. Ut autem organum dicatur, magis ea vulgaris consuetudo. Isidor. lib. 3. etym. c. 28.] de quo cecinit Venant. Fortunatus in descriptione Cleri S. Germani Episcopi.

Hinc puer exiguis attemperat organa canis,

Inde senex largam ructat ab ore tubam.

Cymbalicae voces calamis miscentur, acutis,

Disparibusque tropis fistula dulce sonat.

Tympana rauca senum puerilis fistula mulcet,

Atque hominum reparant verba canora lyram.

Atque D. Augustinus, in Psalm. 98. inquit: [Rogamus pro illis, ut qui delectabiliter audiunt organum, delectabilius audiant voem Dei.] FR. De organo aliisque instrumentis musicalibus, quæ in Ecclesia permittuntur, & quando ea introducta fuerit, agit Baronius an. 60. n. 36. De organo musicali à Copronymo Imp. Pipino Galliarum Regi missio idem Baron. anno 776. n. 20. refert. Item Cantores Romani docuerunt Gallos organum pulsare. Idem Baron. an. 787. n. 69. & 70. Vide *Cantus. Phiala. Hydraulicus*.

ORGANUM ARMIGATUM, de quo in 2. Reg. c. 6. habetur; [Et David percutiebat in organis armigatis;] exponit ibi Dionys. Carthus. [Id est, ad armum, humerumve ligatis, ut fieri in organis portatilibus solet. Vel secundum nonnullos genus est organi, quod sit cum aqua, quia non sonat, nisi habeat aquam: itaque aqua ponitur in concavitate, ut sonum reddat.] Sed si orga-

num quodlibet musicale instrumentum significat, ut supra visum fuit, melius (meo judicio) exponeretur, quod fuissent non organa, sed alia musicalia instrumenta in humeris, seu ab humeris sustentata.

ORGIA. FR. planities. Bullar. Casin. tom. 2. const. 6. Melitenses *Olgia*, sive *Plgia* dicunt. Vide *Olca*.

ORIGENES, Ὀριγῆνης, an unus fuerit. V. *Adamantius*. FR. duos extitisse putat Latinius in Observ. ad Jo. Trithemium. Contrarium tamen videtur sensisse Bellarm. de Scriptor. Eccl. in Origene, & qui plura de Origene desiderat, legat Philip. Labbè de Scriptor. Ecclesiast. in Origene, de quo fit mentio hic in dict. *Exapla. Magister Græcorum. Officium defunctorum*, & hic inferius *Origeniani*. Ejus Præceptor. V. *Saccas*. Origenes à Methodio *Centaureus* appellatur apud Photium in ejus Biblioth. tit. Methodius, c. de creatis excerpta.

ORIGENIANI, sive *Origenianistæ*, ut eos D. Greg. lib. 34. in Job cap. 16. & 41. appellat, Hæretici ab Origene seducti, quorum argumenta adducit, & confutat idem Gregorius ibidem, & in can. quidam autem hæretici, 24. quæst. 3. ubi nonnulli eorum errores recensentur, scilicet, [Quod non possit videre Filius Patrem, nec Spiritus Sanctus Filium, animas quoque in mundi principio peccasse dicunt, & pro diversitate peccatorum de cælis usque ad terram diversa corpora quasi vincula meruisse, eaque causa factum fuisse mundum.] Errat tamen Glossa in can. sanè profertur, 24. quæst. 2. quæ putat duos fuisse Origenes, quod æquivocum manifestatum fuit in d. *Adamantius*. FR. sed aliter in dict. *Origenes*.

ORIGINALIA, scripta, quæ de genealogiis, & originibus tractat; hinc *Originalia instrumenta* appellavit Tertull. lib. 1. de carne Christi attestaciones spectantes ad genealogiam Christi secundum ejus humanitatem.

ORIGINARIUS. FR. dicitur ille, qui ex adscriptorio natus est in proprio solo. Glossa in can. generalis, dist. 54. Sed aliter habet Glossa in cap. quidam vir. 32. quæst. 1. Originarius autem filium in potestatem non habet. Glossa in can. patrem, 32. quæst. 3.

ORIOLIUM, ambulacrum, sive porticus. [Ut non in infirmitaria, sed secus in oriole Monachi infirmi carnem comederent. Marth. Paris. in vita Abb.] Vide *Embolus. Imbolus. Lobium. Macrena. Porticani*.

ORION, Ὠρίων, signum cæleste, quid sit. Vide *Arcturus*.

ORNAMENTA SACRA. Vide *Vestis*.

OROMA. Vide *Orama*.

ORPHANOTROPHIUM, ὀρφανοτροφίον. FR. Orphanorum hospitale. [Reverentiam Beati Gregorii prædecefforis sui præ oculis cordis habens, tribuit idem Summus Pontifex in hospitali ipsius Beati Gregor. in porticu B. Petri Apostoli festomonum sanctorum librum unum, & in schola Cantorum, quæ pridem Orphanotrophium vocabatur, Heptateuchum. Gulielmus Lateranensis

Biblioth. apud Torrigium de Crypt. Varican. secunda impress. pag. 189.] Qui Torrigius ibidem ait, hoc Orphanotrophium non fuisse illud, quod hodie ad Ecclesiam Æthiopiæ Romæ reperitur; sed in platea S. Petri à Sixto IV. demolitum. Quare Ecclesia, & Orphanotrophium non fuerat à D. Gregorio Sancto Stephano Promart. dicatum; sed à Stephano Papa in honorem S. Gregorii erectum: quod probat Torrigius testimonio Bened. Cti Canonici, & nos in dict. *Baculus*, §. Quod à Stephano IV. notavimus. Istitus nominis synonyma. Vide *Brephotrophium*.

ORTHODOXIA, ὀρθοδοξία. FR. recta opinio; accipitur pro sana, ac Catholica doctrina. Vide ejus antithesim. *Cacodoxia*.

ORTHODOXUS, ὀρθόδοξος, rectæ opinionis; accipitur pro Catholico, & econtrà *Heterodoxus*. FR. & *Cacodoxus*, pravæ opinionis denotat, scilicet, Hæreticum, aut Schismaticum. Vide *Cacodoxia*. [Sin autem orthodoxus contra hæreticum litiget, pro orthodoxo quidem hæretici testimonium valeat, contra orthodoxum solius orthodoxi testimonium valeat, can. si hæreticus, 2. quæst. 7.

ORTHOGRAPHIÆ SIGNA. Vide *Asteriscus*, *Oxyrynchus*.

ORTYOMETRA, ὀρτυγομήτρα, coturnicum matrix, seu mater. [Escam parans eis ortyometram. Sapient. c. 16. Ubi sepultus est populus carnis avidissimus usque ad choleram ortyometram cruditando. Tertullianus adversus Pſych. c. 16.] Agit enim de populo hebræo; ubi aliqui loco *Cruditando* legunt *Eructando*, ut textui D. Hieronymi se conformarent, qui in eodem sensu scripserat: [Apud sepulchra concupiscentiæ crassus populus ortyometram scribitur ad choleram usque eructasse.] FR. Calepinus vult, quod *Ortyometram* coturnicum matrix dicatur; sed potius metrix; nam metram, tetminus, & viam cæteris coturnicibus ostendit, eas conducendo. Unde Plinius, lib. 10. c. 23. inquit: [Coturnices ante etiam semper adveniunt &c. Aquilone ergo maxime volant ortyometra duce.] Vide Janſenium in dict. Sapientiæ, cap. 16. Quo verò fundamento Auctor Vocab. Eccles. hoc nomen regionem coturnicum significare dicat, & an rectè hoc asserat, videat Lector.

ORZOLI. FR. corruptum vocabulum ex urceolis. Bernardinus Corius in hist. Mediolanen. ad ann. 1333. Vide *Ama*.

OSANNA, hebræa vox. Vide *Hosanna*.

OSCILLUM, ludus, qui fit sine suspensa ab anulo, seu arbore sustentata, & in ea ludentes agitantur, qui ludus Romæ *Cannaſiendola*, in Tuscia *Alcalona*, in Gallia *Branleore*, seu *Pandileore*. in Sicilia verò, ac in Melita, ubi multa vocabula gallica adhuc retinentur, *Bandola* dicunt. sed potius ex latino vocabulo *Pendula*, corruptè *Bandula*, sive *Bandula* dictio provenit, de hac 2. Georgic. Virgilius.

Oscilla ex alta suspendunt mollia quer-
cu.

Unde autem hoc nomen, & à quo institutum. Vide Calepinum in eadem dictione, & verbum *Oscillo*. At Tertullianus translative pro sphaera mundi ab axe suspensa, lib. de anima, c. 12. usurpat, inquiens: [Initium enim omnium commentatus animum, & universitatis oscillum de illius axe suspendens.] FR. At idem Tertullianus de pallio, cap. 1. in vera significatione hoc vocabulo usus est. Vide *Testirahus*. Machometanis autem antiquos Romanos imitantes, qui talem ludum exercebant per tres dies in feriis latinis à Latino Rege institutis, sive ad exemplum Atheniensium, qui etiam tale ludum in eorum feriis exercebant, ut auctor est Germanicus Arati interpretes, sic illi in eorum *Bairam*, idest, Pascha solent talem ludum exercere. Bulingerus *Pensilem jaſtationem* vocat hunc ludum.

OSULATORIUM, parva tabella cum sacra aliqua imagine, qua populo osculum pacis confertur tempore Missæ, de qua in dict. *Pax*.

OSULUM, quod fit in omnibus rebus, quæ Sacerdoti porrigitur in sacro Altari, quæ prius osculatur, & dum Sacerdos ad illas recipiendas extēdit manum, ea quoque osculari debet; eodemque modo fit in traditione patenæ, sive thuribuli à Ministris; quæ oscula omittuntur, si expositū erit Sacramentū. Gavantus. Excepit tamen Subdiaconi osculo in fine Epistolæ, ac Diaconi in postulanda benedictione ante Evangelii cantum more solito; nam in prolacione epistolæ Sacerdos Christum tanquam legis antiquæ terminum, & in Evangelio illius Auctorem denotat, Innocent. III. lib. 2. de Myst. Miss. c. 21. & Durand. lib. 4. c. 17. In Missa verò Defunctorum oscula prædicta post epistolam, & ante Evangelium omittuntur, quia cum hujusmodi signa suavitatis, dulcedinisque sint, in mortis memoria minimè reperiuntur. Quando datur osculum. Vide *Evangelium*. *Pax*.

OSTRIS, idem ac Bacchus. Vide *Helucus*.

OSTUS, ὄστος. FR. Sanctus: [Hæc abrahamicus ille senex verè ostus, idest, sanctus, & sensit, & scripsit. Athanas. adversus Arian. orat. 1.] **OSIUM** Corduben. Episc. intelligit, de quo vide in dict. *Symbolum* in fine.

OSSARIUM. Vide *Cinclarium*.

OSSITIUM, porci, vel alterius in animali caput: [Pisces non habemus, Monachi simplices sunt, & esuriunt; vade, accipisse ossitum, & ossibus ejectis, cum piperamentis præpara, sicque appones, & dices: comedite de bono rhombo. Casarius, lib. 6. cap. 5.

OSTENTAMEN, ostentatio, manifestatio. [In omnibus persecutionibus, & pressuris, quibus sustinetis ostentamen iusti iudicii Dei. Tertull. adversus Gnosic. cap. 13.

OSTIARIUS, unus ex quatuor minoribus, ecclesiasticisque ordinibus, cui, [Pertinent claves Ecclesiæ, ut claudat, & aperiat templum Dei, & omnia, quæ sunt intus, custodiat, fideles recipiat, & infideles rejiciat. Isidor. episc. ad Lanfred.] Vide *Anagnosta*.

OTALGICUS, qui aurium dolore laborat, ex græ-
co

κοῦτος, idest, auris, & ἄλγος, dolor, [Etenim cum arcem corporis, idest, caput vis noxii humoris obfederit, cephalagiae procreat passionem: cum verò aures, oculove pervaserit, in oralgicum, sive ophthalmicum, vertitur morbum. Cassian. collat. 14. cap. 15.]

OTHONE, ὀθόνη, linteum, tobalia. [Othone. cum qua ministrat Diaconus, designat Christi humilitatem, quam demonstravit, cum pedes suorum abluerat. S. Germanus in Theor.] FR. *Othone* sine ullo diphthongo est herba in Syria nascentes similis Erucæ, perforatis crebro foliis, flore croci, quare quidam anemomem vocaverunt. Plin. lib. 27. cap. 12. sed *Othonæ* cum diphthongo in fine, linteum significat apud Homerum *Iliad.* 3. ubi loquens de Elena, ait: [Confectum autem splendidis amictu Othonis.] Ubi Didymus interpres dicit *Othonæ* ex lino contexta esse, alii ex lana, quibus assentitur Pollux. In Evangelista Joanne, cap. 19. de Christo humano, hæc verba habentur: [Et ligaverunt eum lineis:] Græcus textus habet ὀθόνητος: reliqui verò Evangelistæ habent *Sindonem*. Inter linea vestimenta posuit Pollux. Vide Cæli Rhodiginum, lib. 16. cap. 10.

OVES, dicuntur Laici. Vide *Laicus*.

OXYCRATUM, acetii, & aquæ potio, ex græco ὀξύκρατον. [Omni autem alio tempore contenta erat oxycratio, & pane arido. Palladius in *Lausiaca*, cap. 145.] & à Latinis *Posca* dicebatur.

OXYPTERUS, ὀξύπτερος, avis ex genere accipitrum. [Aliud corpus, & vox est aquilæ, & aliud corpus, & vox oxypтери. S. Macarius, homil. 32.] græcè autem velocem in volatu significat.

OXYRYNCHUS, characteris specialis formæ, de qua Palladius, ubi Heracides eius interpres in latinum sic vertit: [S. militer illam scribebat manum, quam oxyryncham vocant Græci,] nomen græcum est ὀξύρυγχος, quod ex ὄξυς, acutus, & ῥύγχος, avis nostrum, componitur, quare acutum, longumque characterem fuisse colligitur. FR. fortassis ex forma piscis oblongi ita denominatus, qui testibus Strabone, lib. 17. in Nilo, & Æliano, lib. 12. cap. 33. 34. & 35. in Caspio mari invenitur, seu ex Civitatis nomine; nam ita etiam in Ægypto appellata fuit quædam urbs, de qua Strabo ibidem, & Stephanus de Urbibus testantur, quæ alio nomine Synopolis dicebatur: Cæterum Chaldaei *Strangheli* quandam characteris formam appellant, quo in scribendis librorum titulis utuntur, eundemque penè characterem Græci in eorum ecclesiasticis libris adhibent, fortassis ex *Oxyryncho* corruptè hi sic dicunt.

P

PACATIO, solutio, vocab. nimis barbarum. [Sine pacationis retributione. Math. Parisin Hist. Anglica.] **PATIENTIA**, Religiosorum indumentum. Vide *Armilauza*, *Scapularre*.

PACIFICUS. Vide *Irenæus*.

PACIS PRINCEPS. Vide *Irenarcha*.

PACTO, verbum, pacisci significans. [Et cum ibi exercitus diu stetisset, pactaverunt illi de castro cum eis, in vita Caroli IV.]

PACTUM. Vide *Depactio*, *Stantia*, *Synthica*, *Transactio*.

PÆAN, παιών. FR. Hymnus, qui Apollini canebatur, sicut Dithyrambus dicebatur hymnus Bæchi. Virgil. 6. Æneid.

Latunque choro pæana canentes.

Significat etiam hymnum in Deorum laudem, sic Pincarus ejus opera de laudibus Deorum *Pæana* appellavit. Sic etiam in lectionibus Brev. Rom. secundii nocturni Dominicæ IV. Octobris D. Jo. Chrysoft. de Machabæis agens, inquit: [Ad bellum autem euntes, non tragædias excitabant, non pæana cantabant.]

PÆNUA. Vide *Penula*.

PÆDAGO, Græcè παιδαγωγός, sequor pueros, artem pædagogicam exerceo. [Se invicem pædagogantes pari custodia. In vita S. Severi Episcopi.] FR. Item *Pædagogium*, rusticum, ac vile servitium. Vide *Paradogum*. Item *Pædagogium*, locus, ubi pueri, sive servi morantur. Plin. epist. 7. ad Rufum sic inquit: [Puer in pædagio mixtus pluribus dormiebat.] Sed legendum est *Pædagogio*. Pædagogium verò pro servitio, Ulpian. l. quæ situm, de fundo instructo, & instrument. legat. Pædagogus, Magister, qui pueros instruit, & associatur. Vide Proscholus, & Collector. in dict. *Baccalavens*.

PÆONIUS, & Πæων, παιών, dicebatur Apollo, quem medicum fuisse fingunt Poetæ, & est etiam nomen cujusdam medici: [Verbum autem paternum solus est humanarum agritudinum Pæonius Medicus, & sanctus ægrota animæ incantator. Clem. Alexandr. lib. 1. Pædag. cap. 2.] Insinuare intendit, quod sicut Pæonius, de quo Homerus *Iliad.* 5. inquit Plutonem sanasse; sic Verbum Patris animas nostras à Plutonem tartaro liberavit. Dicitur etiam, quod ab illo medico reperta fuisset pæonia herba, & tam *Pæon*, quam *Pæon* erymon trahunt ab Apolline.

PAGANIA, paganismus, gentilitas, sive Idololatria. [Ue populus Dei pagania non faciat. Zacharias Papa in epist. ad Gallos] ubi sequitur hoc vocabulum explicare, inquit: [Qui paganas observationes in aliqua re fecerit.]

PAGANALIA FESTA. Vide *Sepsimontium*.

PAGANUS, παγανός, hoc vocabulum diversimodè apud Ecclesiasticos Scriptores usurpatur.

Originaliter tamen *Paganus* à *Pago* deducitur, hinc *paganus* *Pagi* incolæ dicitur, & in hoc sensu legitur in *S. Agathæ* officio [*Paganorum* multitudo velum ejus contra ignem.] Deinde *Pagani* dicti sunt inter *Gentiles*, qui in militia non adscribebantur. l. 1. c. de milit. test. Et in hoc sensu *Tertull.* de *Corona milit.* inquit: [*Apud hunc (idest, Christum)* tam miles est *paganus* fidelis, quam *paganus* est miles infidelis] quod vocabulum *Paganus* perperam à *Rhenano*, & *Pamelio* pro *Gentili* intellectum fuit; nam hic, & in aliis locis per *paganum*, eum, qui miles non est, *Tertull.* intelligit, ac in eodem tractatu sic ait: [*Christianum* hominem militia adscriptum, eadem pro *Christi* nomine præstare debere, quæ fides *paganæ* condixit.] Hujusmodi enim verba nullo modo de *Ethnico* intelligi possunt; sed de *paganis* *Christiculis*, idest, qui in militia minime sunt adscripti, quia *Christianus* eadem præcepta observare tenetur, quando militia adscribitur, quæ promiserat, quum *paganus* fuerat, idest, non miles. Et confirmatur ex eo, quod *Theodoreus*, lib. 3. c. 3. de *Constantio Imper.* scripserat, qui, nempe, præceperat militibus suis, ut qui baptismum aspernabantur, cingulum militare deponere tenerentur, & ad *paganitatem* redirent, idest, quod non fuissent pro militibus amplius reputati. Processu autem temporis à *Christianis* *Paganus* appellatus deinde fuit, qui in *Christiana* militia non erat adscriptus, licet alii alia afferant. Vide *Baton.* in *Annotat. Martyr.* ad diem 31. *Januar.* l. r. d. *FR.* & uberius *Jacobus Gorof.* in not. ad *Cod. Th.* od. in tit. de *Paganis* sacris. & *templ.* imò *D. Greg.* in ejus *Regist.* lib. 7. *epist.* 5. *Paganum* vocat, qui in sacerdotali militia non est adscriptus, de *Abrahamo* enim ibi loquens, inquit: [*Si ergo tantæ considerationis Paganus* vir fuit, quantum magis nos, qui sacerdotes dicimur, hoc facere non debemus?] Certè *paganum* non appellavit *Gregorius Abraham*, illum scilicet intelligendo fuisse *idololatram*, & *infidelem*; nam fidelis *Deo* exiterat; sed *Paganum* dicit ad *contradistinctionem* *Sacerdotum*, nam *laicum* fuisse designare intelligit. In sensu *Idololatæ.* Vide *Discola. Ethnicus. Forasticus. Idolatra. Infidelis. Necrothya.*

PAGARCHUS, πᾶρχος, idest, *Pagi* Princeps *Justin.* in *Novell.*

PAGARE. *FR.* solvere, creditori satisfacere. l. de *novæ*, & *falsa moneta.* eod. tit.

PAGENSIS, plebanus, *Pagi* incolæ. [*Cum* ante hos annos *S. Andrea* solemnitas in *prima* *Dominica* *Dominici* *Adventus* incurrisset, quidam *Sacerdos*, sicut *Turonicæ* *Ecclesiæ* *Præceptor* asserit, *pagenibus* suis utraque *Missas* audire præcepit. *Oddo Cluniacensis.* lib. 1.] Sumitur pro persona *laicali* ad distinctionem *Ecclesiasticæ*, ut *suprà* in dict. *Paganus* de *Abrahamo* visum est: sic in eodem sensu *Gregor. Turon.* lib. 10. cap. 9. inquit: [*Episcopus* cum *Clericis*, & *pagenibus* suis,] idest, cum *Clero*, & *laico populo* suæ

Dioecesis; nam si pro *pagenibus*, *Pagorum* incolas intellexisset, dicere debuerat; *Cum* *clero*, *civibus*, & *pagenibus*.

PAGINE, & *Pagineuma*. In *inscriptione* *marmorea* *Civitatis* *Leoninæ* ad *Vaticanum*, quæ à *Leone* *Papa* *IV.* contra *Vracenorum* *incurfiones* ædificata fuit, quod vocabulum *aggerem* significat. In *quibus* *inœniis* usque ad tempora *Martini* *V.* adhuc extabant *XLIV.* scilicet, *turres*, & *MCCCCXLIV.* *pinnule* numerabantur. *FR.* in qua *Civitate* *Leonina* duæ *inscriptiones* extabant, in una sic [✽ *Temporibus* *Dom. Leonis.* *Q. PP.* hanc *pagine*, & *duas* *turres* *sælti* *sine* *militia* *construxi.* ✽] & in alia [*Hanc* *turrem*, & *pagine* *una* *facta* à *militia* *capracorum* *tém* *Dóm* *Leonis* *Quar. PP.* *Ego* *Agatho* *ei* . . . 2. *apud* *Torrig.* *de* *Crypt.* *Varic.* *secunda* *impress.* *pag.* *400.* *401.* & *406.*

PALESTRA. *Pop. Afceterium.*

PALESTINI, vide *FR.* ab *Ethnicis* *Judæi* intelliguntur. [*Non* *alieni* *ab* *impiorum* *Palæstinorum* *moribus.* *Nam* & *illi* *hoc* *habent* *impictatis* *signum*, quod *Deos* *enim* *non* *putent*, atque *hi* à *Græcis*, atq; *adeo* *bonis* *omnibus* *quodam* *modo* *distinguntur*; in *reliquis* *quidem* *rebus* *umbra* *sua* *magis* *muti*: *Aristides* *in* *Biblioth. Photii* *tit.* *ex* *communis* *defensione* *pro* *Rhetorica.*] *Sed* *Palæstini* *ab* *Hebræis* *Philistæi* *intelliguntur.* *Vide* *Philistæi.*

PALATHA, παλάθη, *massa* *ficorum* *siccorum*. [*Imposuit* *abræ* *suæ* *ascoperam* *vini*, & *vas* *olei*, & *polentam*, & *palathas.* *Judith* *cap.* 10] *FR.* de eodem *vocabulo* *sic* *etiam* *mentio* *in* 2. *Reg.* c. 16. n. 1. & 2. *Item* *in* 1. *Paralip.* c. 12. n. 40.

PALATIUM. *Vide* *Sarajum.* *Palatium* *vaticanum* à *quo* *Pontifice* *primò* *ædificatum* *fuerat.* *Vide* *Breviarium.*

PALEA, hic *titulus* sæpè *in* *Gratiani* *decreto* reperitur. *Aliqui* *putant*, quod *hæc* *dictio* *significet* *res* *parvi* *momenti*; sed *contrarium* *constat*; nam *decreta* *considerabilia*, & *magni* *ponderis* *ibi* *leguntur.* *Alii* *etymon* à *voce* *græcæ* *παλαιά*, quæ *res* *antiquas* *significat*, *deducunt*, dum *ibi* *verusta* *continentur*, quod *videtur* *verisimilius*; sed *Palæa* *scribendum* *esset.* *Alii* *denique* *ab* *adverbio* *etiam* *græco* *παλι*, quod *iterum* *denotat*, *provenire* *existimant*, quia *in* *illis* *decretis* *repticatur* *idem* *sæpè*, quod *in* *præcedenti* *capitulo* *continebatur.* *Opinio* *autem* *illorum*, qui *dicunt*, quod *tales* *tituli* *sint* *cujusdam* *Cardinalis* *Protopalæa*, *non* *habent* *ullam* *subsistentiam*; *nullum* *enim* *hoc* *nomine* *appellatum* *fuisse* *Cardinal.* *legitur.* *FR.* *Cotta* *in* *ejus* *Memorial.* *Juris* *tit.* *de* *jurisprædit.* §. *Postquam*, ait: *Palcam* *fuisse* *Gratiani* *discipulum*, *ac* *ibi* *addidisse* *omne* *id*, quod *inter* *M. SS.* *sui* *Magistri* *posthuma* *reperitur*, & quod *hic* *Palæa* *summaria* *ad* *Gratiani* *capitula* *præscripserat*; *ac* *pro* *se* *Cotta* *citat* *Joannem* *Andream* *in* *sua* *de* *spec.* *paraph.* *tit.* *de* *disp.* & *allegat.* *in* *sine*, *ac* *hæc* *Joannem* *Imolam* *post* *Salicetum* *in* *rubr. ff.* *de* *verbor.* *obligat.* *in* 2. & 3.

column. Qui autem existimantur *Paleam* significare rem frivolum, ac parvi momenti, ex eo inducitur sunt, quia res apocrypha non raro afferuntur ibi, quæ palea siquidem sunt, dum subsistentiæ pondere carent; & parum refert, quòd antiquæ, ac seriæ sint, dum verisimilitudinis circumstantiis non corroborentur: cujusmodi sunt exempli gratia in cap. Osius Papa dist. 56. cujus titulus est: [Damascus Hieronymo scribit.] Damascus enim, qui tempore D. Hieronymi Romanam sedem tenebat, obiit ann. 384. Quomodo ergo hæc potuerat scribere, nempe: [Bonifacius Papa fuit filius Jocundi Presbyteri. Fœlix Papa filius Fœlicis Presbyteri de tit. fasciolæ. Agapitus Papa filius Gordiani Presbyteri.] si Damaso Bonifacius post triginta quinque annos successerat: nempe de anno 419. quando Bonifacius regnare cœperat. Fœlix tit. fasciolæ fuit ipsemet Papa III. post Damasum 99. annis, idest, de anno 483. Agapitus per annos 151. post Damasum, quia in Pontificali Cathedra sedere cœperat anno 535. & sic de aliis ibi successivè nominatis Pontificibus, unde verba superant errores. Osius in primis non fuit Papa, & si de Osio Cordubensi Episcopo intelligatur, tempore Gratiani nomen Papæ non habebat ampliùs Episcopi: deinde valdè apocrypha res est, Pontifices Sacerdotum filios fuisse. Item Paleæ sæpè historiam tripartitam citat, quæ apocrypha reputatur, de qua D. Anselmus Lucensis Episcopus in ejus Apolog. 1. n. 17. inquit: [Quòd verò in Historia tripartita legitur &c. Hoc autem nil nobis adversatur, cum B. Gregorius eandem historiam mendosam, & à Romana Ecclesiâ repudiariam asseruerit.] Quare imperitè nimis aliqui, ex supradicta Paleæ auctoritate apocrypha, decepti asseruerunt Damascum Gestâ Romanorum Pontificum scripsisse, quod nullo modo probatur. Blondus enim in primis, lib. 10. decad. 1. sic affirmat: [Petrus Gulielmus Lateranensis Ecclesiæ Bibliothecarius, omnium est antiquissimus, quos de rebus gestis Ecclesiæ, & Romanorum Pontificum ordine videmus scripsisse.] Atque Baronius, ann. 69. ait: [Hæc accepta esse noscuntur ex libro vulgato nomine Damasi de Romanis Pontificibus; sed à diversis Auctoribus (ut verius puto) collecto.] Item Bellarminus de Scripturis Ecclesiasticis in Damaso: [Tribuitur S. Damaso liber de vitis Pontificum, qui extat in primo romano Concilio; sed liber ille est Anastasii Bibliothecarii, non Damasi, ut notum est.] Philippus tamen Labbè de Scripturis Eccles. in Damaso, ex eo inducit contrarium asserere, quia testatur se vidisse M. S. codicem optimæ notæ tempore Caroli Magni exaratum, in quo vitæ illæ Damaso jam tribuebantur, antequam haud natus esset Anastasius. At in primis ite Eruditissimus contra proprium stylum talia adducit; nam quando m. ss. citat, solet illa semper, ubinam reperiantur, manifestare, hoc autem m. s. ubi extet, non exprimit. Secundo in characteribus antiquis sæpè Antiquarii falluntur, & in diversis sc-

culis multi Scriprores antiquos characteres adamulsum imitari professi sunt. Tertio ait, quòd vitæ illæ Damaso tribuebantur, ergo non erat Auctor in hoc asserto m. s. notatus. Quarto, si Damascus gesta Pontificum scripsisset, ejus familiaris Hieronymus in tractatu de Script. Eccles. ubi scripta ejusdem Damasi recenset, certè de hoc Damaso opere mentionem fecisset. Ad objecta verò, quòd Anastasius post Carolum Magnum fuerat in fatiis, posito quòd assertum m. s. existat, & tempore ejusdem Imperatoris exaratum fuerit. Respondetur, inter Carolum, & Anastasium non nisi quinquaginta annos intercessisse, in quo temporis spatio verisimile non videtur, quòd in characteribus potuisset esse tanta varietas, ut Antiquarii valeret de lustro ad lustrum differentiâ internoscere. Insuper respondetur, quòd æquivocum Auctorem fuit de uno Bibliothecario pro alio, nam Petrus Gulielmus Bibliothecarius, ut ex citato Blondo colligitur, floruerat ante prædictum Carolum, & Anastasius non composuit; sed descripsit Pontificum vitas, licet aliqui omninò negent Anastasium talia neque descripsisse, ea inducti ratione, quia ille vir doctissimus fuerat, & lingua latina optimè eruditus, ut ex aliis ejus operibus satis liquet, ac proinde tale opus græcisimè reserutum, suum esse non creditur: sed potius ex græco auctore Anastasius illud descripsit, quando nempe Anastasius ad Græcum Imperatorem anno 869 à Pontifice Romano missus fuerat, ut in prædicto anno Baronius testatur ubi sextam Synodum ex græco in latinum traduxit, & pari modo vitam S. Dionisii Areop. à S. Methodio compositam, latinè ab eo traductam Carolo Calvo miserat. Baron. an. 876. Item traduxit ex græco Theophanem. Idem Baron. ann. 813. nu. 9. & 10. At signanter ex græco in latinum vitas Pontificum Romanorum à Theophane, & Georgio græcis Auctoribus compositas translataste, S. Anselmus Lucensis Episcopus apolog. 1. qui per duos sæcula circiter post Anastasium vixerat, testatur his verbis: [Anastasius Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Bibliothecarius in Chronica, quæ de græco in latinum sermonem transtulit, quamque ex vetustissimis Chroniciis Græcorum compilaverunt quidam græci Dei cultores, Theophanes, scilicet, & Georgius, quos idem in ejusdem libri præfatione miris laudibus extollit, in quæ chronica de Imperio Anastasii sic scribit &c.] Ubi clarè videtur, Theophanem, quem Baronius supra ait ab Anastasio traductum fuisse, non nisi de Pontificum chronica intelligendum esse, & manifestè comprobatur id, quod dicit Lucensis Episcopus, dum in præfatione ejusdem libri de Vitis Pontificum Anastasium laudes illorum Auctorum extollere, itaque Anastasius græcis usus est vocabulis in ejus narratione, quia ipsemet ad Joannem Diaconum scribens verba Theophanis alterare noluisse testatur. Baronius ann. 813. num. 10. Quamvis aliàs linguæ latinæ ille eruditissimus fuisset. Sed huic digressioni, quam erudito Lectori non fore ingratham existimo, finem

finem imponendo; ad alias Paleæ implicancias redeamus. Ait enim D. Gregorius in, can. Memnam 2. quæst. 5. [Vulgarem denique, & nulla canonica sanctione fulgram legem, ferventis, scilicet, sive frigida aquæ, ignitque ferri contactum, aut cujuslibet popularis intentionis: (quia fabricante hæc sunt omnino facta invidia) nec ipsum exhibere, nec aliquo modo te volumus postulare; imò Apostolica autoritate prohibemus firmissimè.] Si hæc tam rigorosè à Sanctis Patribus prohibita erant, ut diximus in d. *Judex expurgationis. Juramentum. Missa Judicii*, & in dict. *Purgator* agamus etiam: quomodo Paleæ in eadem 2. quæst. 5. subjungit, quòd Triburienfis Synodus, quæ per duo sæcula post D. Gregorium (intelligit priorem Synodum) celebrata uerat, talia juramenta in certis casibus asserat ordinare? Hoc siquidem non nisi apocryphum esse dicere oportet. Et sic in aliis decretis ab eo adductis, quod esset longum referre, & censuris notare. Quin & ipsius Gratiani, qui fuit Casinensis Monachus Monasterii S. Procli, patria Tusculi, & Bononiæ Decretalium Professor, de anno 1151. colligere decreperat ad componendum ejus volumen Decretorum, ac de anno 1161. terminaverat, ut Author est Cherubinus Ghirardaceus in sua hist. Bonon. par. 1. lib. 2. & 3. & Glossa in §. forma Apostolorum. 2. quæst. 6. licet in corpore habeatur de anno 1165. de qua re diffusè Cald. in præm. decretal. 3. col. Card. Alex. in præfat. decreti in principio, Gratiani inquam, opiniones non solent acceptari, & in multis reprobantur. Idem Card. Alexandr. loc. cit. & Felinus in, c. 2. col. 24. de rescriptis, August. Barbof. in præm. Collectan. num. 8. Quare multò magis improbanda sunt asserita Paleæ decreta. Vide *Canon*.

PALEFREDUS, equus cursor. [Miserunt prædicto nobili viro per quemdam familiarem suum palefredum albissimum. Guilielmus Tyrius de bello sac. lib. 13. c. 23.] Ab aliquibus tamen *Palfredus* scribitur, & ab aliis *Palfredus*.

PALERGIUM, apud Anatol. Biblioth. sed scribi debet *Perergium* ex græco *περέργιον*, quod appendix, & corollarium significat.

PALESTES, græca vox *παλῆστιν*, quæ utitur D. Hieronymus in, c. 40. Ezechielis: significat mensuram unius palmi minoris, ex quatuor geometricis digitis constantis.

PALIFICO, palam facio, & manifesto. [Viram, ordinationem, nec non & obitum sacratissimum qualicumque stylo palificare gestientes. In vita S. Severi Ravennatis Archiepisc. M. S. quæ in Bibliotheca Vallicellæ de Urbe conservatur.

PALIFICO, idest palis munio. Vide *Paxillo*.

PALIFRIDUS. Vide *Palefredus*.

PALI FERMALES, coninia, & termini. [Palos terminales igitur Deo. Tertull. de jejun. cap. 11.] Ubi metaphorice de Deorum potentia limitata ad peculiarem res loquitur.

PALLA, pars corporalis, sive parvum corporale, quo calix cooperitur: dicitur Palla à *Palliendo*,

quæ *Animetta* etiam appellatur; quia in corporale, quasi anima in corpore includitur. Antiquitus tegebatur calix eodem corpore. ut dictum est in dict. *Corporale*. Unde *Palla corporalis* dicebatur; nam nomen Pallæ simpliciter significat Altaris mappam, quæ debet esse linea, & non bombycina, ut instruit Rubricæ. Scribit Franciscus Hallier in lib. de electionibus, & ordinationibus, quòd quando pueri ab eorum parentibus offerebantur alicui Ecclesiæ, involuebantur in mappis Altaris, & sic remanebant oblati in servitium illius Ecclesiæ, sive Monasterii. De hac cæremonia fit mentio etiam in c. 54. Regulæ S. Benedicti his verbis: [Si quis forè de nobilibus offert filium suum Deo in Monasterio, si ipse puer in minoritate est, parentes ejus faciant petitionem, quam supra diximus, & cum oblatione ipsam petitionem, & manum pueri involvant in palla altaris, & sic eum offerant.] Ac eadem functio specificatur in can. præfens 20. quæst. 3. Ubi patet de nullitate professionis filii sui in Religione inter alia allegabat, quòd: [Neque ego pater ejus palla altaris indutum illum obtuli.] Et eodem modo fiebant oblationes Ecclesiæ de rebus stabilibus: sic enim legitur in donatione Tertulli favore Monasterii Casinensis: [Atque per pallam altaris S. Joannis Baptistæ, eidemque Patri obtuli, &c.] Ubi sequuntur ejus stabilium donationes. In Archivo Cathedralis Viterb. inveni scriptum, quòd fideles ponebant super caput Altaris pallam in præsentia Archipresbyteri, & sic constituebantur oblati, & eorum bona S. Laurentio offerebant. De Palla calicis. Vide *Animetta. Calix. Corporale*. Cætera. Vide *Linosima*.

PALLIA. FR. fortasè Altaris frontispicium, sive culcitra. [Duodecim pallias, quæ pendent sub arcis, unà cum velo serico, quod habet historiam Navivitaris Domini. Apud Torrigium de Crypt. Vatican. impress. 2. pag. 505.

PALLIO. FR. verbum, abscondo, tegeo;] Tu ergo, quod factum est, si studeas palliare, ut id in confusionem tuam, & ad Sedis Apostolicæ opprobrium non redundet. De auctoritate, & usu Pallii, cap. 3. Ad palliandum tantæ presumptionis excessum, lib. 5. decretal. tit. 31. c. 11. Secundo autem dicimus non licere, ne viam aperiamus iis, qui pravitatem suam satagunt palliare, lib. 3. decretal. tit. 12. cap. ult.

PALLIOLUM. Vide *Birrus*.

PALLIUM, sacrum insigne à Pontifice Patriarchis, Metropolitans, atque Archiepiscopis concessum, ab Altari, sub quo corpora Principum Apostolorum quiescunt, desumptum, ac loco superhumerali Summi Sacerdotis antiquæ Legis successum, ut inquit Durand. in ejus Rationale, lib. 3. cap. 17. à Græcis *ουσιβίον* dicitur. Vide in dict. *Evangelium*, S. Simon Thessalonien. & à Latinis *Stola Apostolatus*, *Stola Archiepiscopatus*, *Stola Pontificalis* appellatur. Vide etiam *Pfachtion*. Textitur autem ex candida lana cum aliquibus nigris crucibus, quæ tamen Cruces antiquitus erant

rubræ. [Super hæc omnia Summo Pontifici propter Apostolicam vicem pallii honor decernitur, quod genus indumenti Crucis signaculum purpureo colore exprimit, ut ipso indutus Pontifex à tergo, & pectore Crucem habeat. Raban. de ordin. antiph.] Cujus partes ab Innocentio III. de offic. Miss. egregie describuntur, nimirum: [Pallium illud, quo majores Episcopi utuntur, est de candida lana contextum, desuper habens circum humeros constringentem, & duas lineas ab utraque parte pendentes, quatuor Cruces purpureas ante, retro, à dextris, & à sinistris; sed à sinistris duplex est, & simplex à dextris. Tres etiam acus aureæ insiguntur pallio ante pectus, super humerum, & post tergum, super dexterum humerum non insiguntur. Hæc quælibet acus pretiosum continet lapidem.] FR. appellatur Pallium à Petro Damiano *Tribalthon*, quia trium colorum erat in symbolum Sanctissimæ Trinitatis. [Pallium tribalthon nuncupatur; trium, quippè, colorum est, & balton &c. lib. 4. epist. ad Episcopos, epist. 7. tom. 1.] Magnus verò Constantinus *Lorum*, & *Superhumeralis* illud appellat. [Necnon & superhumeralis, videlicet, lorum, quod Imperiale circumdare assolent collum, in can. Constantinus, dist. 96.] Sed non *Phrygium*, ut Baronius autumat; de quo nos in dict. *Mitra* egimus. Pallium est plenitudinis Officii Pontificalis insigne, lib. 5. decretal. tit. 33. cap. 23. Quod Patriarchæ suis suffraganeis concedere possunt. Ibidem. :||: Pallium mysticè denotat ovem, quæ perierat, ac inventa super humeros Pastoris dilecti posita fuit: [Episcopi humerale ex lana, non ex lino, significat pellem ovis errantis, quam Dominus humeris suis sustulit. Isidor. Pelusior. lib. 1. epist. 136.] Quod idè ex lana nonnullorum agnorum candidorum conficitur, qui in festo S. Agnetis, & in ejus Ecclesiæ posita in via Numentana à Canonicis Regularibus, S. Salvatoris nuncupatis, ibi commorantibus, duo numero pro canone quorannis Lateranensis Basilicæ contribuantur. Itaque præfatæ S. Agnetis Abbas peracta Missa cantata, hos agnos super Altare collocatos, ac floribus coronatos benedicit, qui deinde nomine Lateranensium Canonicorum ab eorum Cæremoniarum Præceptore recipiuntur, qui Mansionario tradit: hic eos superponit equo, qui tapeto coopertus super serica pulvinaria jacentes desere, & ad Pontificis pedes offerunt, qui solita benedictione eos signat. Tunc Apostolicorum Subdiaconorum Camerarius illos desumit, & Monialibus alicujus Monasterii ad placitum Sanctissimi nutriendos tradit. FR. Ordo Romanus à Georgio Castandro Colonix de anno 1561. impressus, pag. 65. hæc habet: [Fertur, quod antiquitus nutriebantur candidi Agni sine macula per Moniales albas Monasterii S. Andræ præpè S. Marcellum de Urbe, & in Dominica in albis, dum canebatur Agnus Dei, circuibant Agni hujusmodi Altare Sancti Petri.] :||: Cura verò texendi, & ornandi pallia ad Subdiaconorum Apostolicorum Decanum spectat;

quæ perfecta deinde Canonico Altarista Basilicæ Vaticanæ ille consignat; & in primis Vespersis festi SS. Petri, & Pauli super sepulcra eorumdem Sanctorum collocatur, ibique per totam illam noctem manentia, ac sequenti die extracta, Canonicis ejusdem Vaticanæ Sacristiæ Præfectis traduntur, ut inter sacras reliquias asserventur, quæ postmodum exigente opportunitate ab Apostolicis Subdiaconis postulantur. Vide *Altarista*. Pallium Archiepiscopi, seu ejus procurator à Decano Sacri Collegii, & ex singulari favore à Papa aliquando accipit. FR. Pro quo nihil ab accipientibus solvendum est. Baron. ann. 565. num. 58. an. 743. num. 8. & seqq. :||: Vide etiam *Pastellus*. Papa autem, quia plenitudinem potestatis à Deo immediate recipit, idè in ejus consecrationis die, in principio ejusdem solemnis Missæ, peracta confessione, suis manibus ex Altari pallium desumit, quo tradito Sac. Collegii Decano, hic ei imponit, dicens: Accipe pallium sanctum plenitudinem pontificalis officii &c.] Solo Summo Pontifici dicitur *Accipe*: nam cæteris dicitur: [Tradimus tibi pallium de Corpore B. Petri sumptum in plenitudinem Pontificalis dignitatis.] Mytherium autem trium aurearum acuum sic Gemin. lib. 1. cap. 22. explicat, inquiens: [Spinulæ, quibus pallium affigitur, sunt clavi, quibus Corpus Christi cruci affigitur.] Quomodo autem in aliis solemnitatibus Papa induitur Pallio Vide *Fanon*. Pallii usum initium habuisse à S. Lino Papa I. asserit Reverendissimus Marcellus in suo *Cærem*. lib. 1. cap. 8. & pro se testimonium S. Maximi hom. de Vest. Sacerd. Eusebii Cæsariensis serm. de Epiph. adducit; sed in S. Maximi opere asserit homilia, & in Eusebii scriptis sermo de Epiphania non extant. Rupertus verò pallium introductum ab Apostolis fuisse ait. FR. si non æquivoce averat Rupertus, non de pallio Pontificali, sed de pallio indumentali, quo in primitiva Ecclesiâ utebantur Christiani, hunc Auctorem intellexisse fatendum est, de quo pallii usu diserè egit Baronius ann. 57. nu. 91. 94. 95. 96. Quo hodie Monachi utuntur. Ibid. nu. 97. Certum quidem est, ut idem Cardinalis affirmat ann. 336. n. 63. quòd usque ad annum 32. imperii Constantini Magni nullibi de pallio Pontificali fientio, nec imaginabile est Apostolos talia exercuisse, dum nec literaliter, nec interpretativè apud ullum probatum, & antiquum Auctorem colligi potest. Præterquamquòd Baronii attestatio prædicta concordat cum can. Constantinus supra relato. :||: Licet autem soli Patriarchæ, & Metropolitanæ habeant pallii usum, tamen reperiantur nonnulli Episcopi simili privilegio decorati, ut sunt, exempli gratia, Episcopus Lucensis in Hetruria ex concessione Gregorii VII. Ticinensis, five Papiensis ex indulto Anastasii III. & Veronensis ambo in Lombardia; ex epistola enim Gregor. VII. Brunoni Veronensi Episcopo scripta habetur illi usum pallii concessisse. Item Episcopo Hostiensis S. Marcus Papa concesserat pallium. Baron. ann. 336. num. 63. Episcopus

scopo Bambergiensis in Germania, ex concess. Leonis IX. Dolensis Episcopo in Gallia, ex concess. Pelagii I. Augustodunensis, ex concess. Gregor. Magni, ex eo quia cooperavit in conversione Catholica totius Angliæ, auxiliando, nempe, Augustinum ab eodem D. Gregorio ad hunc finem ibi missum. FR. Pallium non fertur nisi in certis solemnitatibus, can. contra morem, dist. 100. quæ exprimuntur in Glossa in, can. ad honorem, de authorit. & usu pallii. Ubi etiam tradit formam in collatione ejusdem :|| Sed Pontifex Romanus ubique, & in omni tempore utitur pallio, lib. 1. decretal. de authoritate, & usu pall. can. ad honorem. FR. Non potest pallium aliis commodari, lib. 1. decretal. tit. 8. cap. 2. Nec uni concessio, intelligitur etiam successori donatum; sed semper novus Archiepiscopus debet illud postulare à Sede Apostolica. Baron. an. 432. n. 9. & Sac. Congreg. Rituum, 4. Mart. 1606. Blondus decad. 1. lib. 2. ex testimonio Agnelli Ravennatis ejusdem Ecclesiæ antiqui scriptoris, hæc refert: [Ornavit Valentianus Imperator Joannem Episcopum Ravennaten. pallio ex candido lana confectio, quo solus tunc Imperator uteretur. Quod quidem superbiæ incentivum effecisse videmus, ut Episcopi Ravennates eas habuerint cum Pont. paritatis contentiones, de quibus suo tempore dicemus.] Quod ramen Baronus negat dicto anno 432. num. 91. Ecclesiastici Imperii Electores si carent pallio, non possunt eligere, nec consecrare Imperatorem. [Conradus Imp. &c. qui mox ad palatium Aquis veniens, à prædicto Cardinali (nam Coloniensis, qui id facere jure debuerat, noviter inthronizatus pallio carebat) cooperantibus Coloniensis, & Trevirensis Archiepiscopis cum cæteris Episcopis in Regem ungitur. Otto Frisingen. lib. 7. cap. 22. :|| Functiones Episcopales minimè exercere potest Archiepiscopus. antequam pallium recipiat, can. nisi specialis, de authoritate, & usu pallii, can. quod sicut, & can. specialis, de elect. Et hoc currit à die ejus consecrationis, etsi jam antea in Episcopum esset consecratus, à die ramen confirmationis intelligitur; aliter in pœnas cadit, quæ in can. quoniam, dist. 100. continentur. Quod verò limitatur, quando in aliena Diœcesi tanquam simplex Episcopus munera episcopalia de licentia Ordinarii loci exercere velle. Auctores apud Matthæum Paulum Leonem in tract. de Authoritate, & usu pallii Pontificii. Ubi etiam sustinet, quòd quando privilegium deferendi pallium est locale, & non personale, uti sunt Episcopatu concessa, de quibus aliquos numeravimus supra; hi enim possent munera Episcopalia libere exercere ante obtentum pallium; itaque pœnæ in canone contenta solum in Archiepiscopos, & alios Primates tendunt, quin non gaudent privilegio locali. Si pallium deperdi contigerit, tunc Archiepiscopus non possit ex se aliter formare; sed demò à Sancta Sede aliud impetrare teneretur, ut nostris temporibus Manfredoniensi Arciepiscopo accidit, cui quia à pyratibus infidelibus pallium depræda-

tum fuerat, tunc ad Urbanum VIII. pro alio recurrere necesse fuit, & in tali casu Papa ex gratia vivæ vocis oraculo illud concedere solet. Quando Archiepiscopus sua Sede relicta ad alium Episcopatum descendit, tunc uti Episcopus pallio amplius frui non potest. Sac. Rit. Congreg. 16. Octobr. 1604. Si Archiepiscopus in propria Provincia moritur, tunc pallio indutus sepeliri debet; at extra Provinciam obiens, cum pallio sub capite sepelitur. Castal. in praxi caremon. lib. 1. sect. 10. num. 2. Abusus autem pallii inter Græcos dupliciter notatur, primò, quòd solent ex serico illud contexere, cum ex lana fieri deberet, ut Græcismet Auctor Simon Thessalonicensis fateatur, his verbis: [Idem enim ex lana quoque textitur, quoniam erraticam ovem, idest, naturam nostram signat.] Et licet Joannes Diaconus in vita S. Gregor. Papæ dicat præfatum Pontificem candido, byssoquo pallio usum fuisse, vel debet intelligi de regimento, vel si de pallio Pontificali loquatur, fuisse lana mixtum indubitanter intelligere oportet. Secundus Græcorum abusus est, quòd omnes locorum Ordinarii illud deferant, quum his illud arduus mos antiquæ eorum Ecclesiæ omninò adversetur; illorum enim Patriarchæ, quotiescumque cessabat schisma, tunc semper pallium à Romano Pont. posebat; unde Luitprandus in sua legatione inquit: [Vidimus Constantinopolitanum Episcopum pallio non uti, nisi Sancti Patris nostri permisso.] Subjungitque, quòd temporibus Theophylacti Eunuchi, & Constantinopolitani Patriarchæ, qui violenter à Pontifice Rom. pro se, & successoribus ferendi pallium sine Sedis Apostolicæ licentia indultum extorserant, atque ex tunc talem abusum cœpisse, nimirum: [Ex quo turpi commercio vituperandus mos inolevit, ut non solum Patriarchæ, sed etiam Episcopi totius Græciæ palliis utantur.] FR. indultum fuit Joannis Papæ XI. nam Albericus Romæ Tyrannus violenter pro hac concessione Pontificem cogit, dum in carcere illum inclusum arctaverat. Baron. an. 934. num. 1. :|| Constat item, quòd Justinianus suam patriam privilegiis nobilitare cupiens, quam Justinianam Civitatem appellaverat, Agapitum Papam I. rogaverat, ut illius Civitatis Episcopo pallium concederet. Baron. an. 535. n. 55. Quod tamen, ne in hoc præjudicium Metropolitanis fieret, concedere recusavit. Baron. ibid. num. 57. & 58. Sed Vigilius deinde Papa crebris instantiis molestatus concessit. Baron. ibid. num. 56. De quo indulto etiam D. G egorius, lib. 4. ep. it. 15. mentionem facit; atque vigore hujusmodi Romanæ Sedis privilegiorum, usque ad præsen. illa Justiniana Civitas à Patriarchæ Constantinopolitani jurisdictione exempta existit. FR. Quo verò ad Patriarchatum auctoritatè concedendi eorum suffraganeis pallium, intelligitur facultas hæc, si acceperint Patriarchæ à Pontifice pallium cum solito fid. litatis juramento &c. ut caurum est in cap. Antiquæ, de privil. & excess. in, lib. 5. decretal. :|| Pallium verò, de quo Tertullianus

tractatum instituerat, est longè ab Episcopali diversum; quod à Phariseis ferebatur. Baron. in Appar. n. 9. FR. Tiberius item Cæsar circa id legem sanciverat. Idem Baron. ann. 16. num. 6. Illoque Romæ aqua, & igne interditi inducebantur, item Virgines Deo consecratæ. Idem an. 57. num. 91. Postea Christiani abjecta toga, illud ferebant, unde apud Gentiles adagium illud: *De toga ad pallium*. Ibid. num. 94. & seqq. Quod erat quadrangulum. Ibid. Item de philosophico pallio, quo utebatur Porphyrius. Ibidem, num. 96. Eratque fufci, & obscuri coloris. Ibidem, n. 97. & anno. 197. num. 7. & seqq. Item pallium, quod Augustus prohibuerat, Monachis in usu deinde remansit. Idem an. 57. nu. 97. Usque sunt quandoque nonnulli Christiani. Idem Baron. an. 197. num. 7. Et postea omnes communiter. Ibidem n. 8. & 9. ¶ Ubi ipse Cardinalis errorem Pamellii manifestat, qui dixerat Tertullianum cœpisse religionem Christianam profiteri, ex quo hujusmodi pallio cœperat uti. FR. Pallium, quod à Phariseis ferebatur, in quatuor angulis habebat violaceas ligulas, & in extremitatibus fimbriæ spinas circumpositas, quæ in ambulando pedes compungebant, sicque emanantem sanguinem ostentabant. D. Hieronymus in, cap. 23. Marth. num. 15. Vide *Tabardum*.

PALMA ARBOR. Vide *Baja*, *Elata*, *Palmarum festum*.

PALMA, pro manu. Vide *Manus*, sive *palmas suspendere*. FR. Item hæc Phrasis *Perductus ad palmam* non semper intelligitur *Martyrii*, nisi expresse ponatur hæc ultima dictio, quemadmodum ad lectiones S. Vitalis Martyris in perventu Breviario Licienfi de libro S. Ambrosii (ut ibi dicitur) desumptas habetur, quod Ursicinus: [Cumque jam veniret ad palmam, & expavisset &c.] & inferiùs ubi narratur Martyrium ejusdem Vitalis, sequitur: [Post equale tormentum jussum est perducì ad palmam; locus autem, ubi decollabantur Christiani, hoc habebat vocabulum, eò quod arbores palmæ ibi essent, 28. April. Ex Epistola sub nomine S. Ambrosii, apud Surium, tom. 3. ad 19. Junii, atque Monibritius, tom. 2.

PALMARE, sic denominatum fuit Concilium Rom. sub Symmacho Papa in porticu Vaticanæ Basilicæ celebratum, quæ porticus *Palmaria* dicebatur. FR. sic Anastasius Biblioth. in Honorio: [In porticu Beati Petri Apostoli, quæ appellatur de palmaria.] Item ad *Palmam auream* Romæ locus in vita S. Fulgentii, fortasè inde *Pallara* hoc sic corruptè dicitur; nam *Ad palmam* erat locus juxta a cum triumphalem Septimii Severi ad radices Capitolii, Florav. Martinello teste in ejus Roma sacra, pag. 45. idest, ad Ædes Deorum Penarum, ubi hodie S. Mariæ Liberatricis Templum. Nardinus in ejus Roma antiqua. lib. 5. c. p. 4. pag. mihi 227.

PALMARUM FESTUM, Dominica nempe palmarum, quæ *Dominica florum*, seu *ramorum*, *Hofanna*, *Pascha petrum*, seu *Comperentium* dicebatur,

de quo aliqua diximus in dict. *Baja*, *Capitularium*, *Catechumenus*, *Hofanna*. FR. in Sacramentario S. Greg. Papæ *Dominica in palmis* dicitur, à S. Ambrosio *Dominica in ramis olivarum*, à D. Hieronym. *Dominica indulgentiæ*, quia in hac die propter proximum Paschæ festum liberabantur in carceribus detenti: ab Ilidoro, & Alcuino *Dies palmarum*; ab Anastasio Nicæno *Festum palmarum*; à Philotheo Constantinopolitano Patriarcha *Festum Evangelismi palmarum*; à Balsamone *Dominica gestationis ramorum* ¶ In processione hujus diei super humeros duorum Sacerdotum machina, in qua triumphaliter positum erat Sanctissimû Euchariistiæ Sacramentû, deferri solebat, ad denotandum ejusdem Christi triumphum, Lanfranc. c. 1. §. 4. sive liber Evangeliorum. [Hodie præparatur quoddam portatorium honestissimè, in quo intromittitur Sanctum Evangelium, quod intelligitur Christus. Albin. de divin. off.] Et inferiùs ait, quòd machina, in qua erat liber Evangeliorum, à Diaconibus ferebatur: [Diaconi supradictum portatorium cum Evangelio bajulantes.] Lepida quidem est Maronitarum cæremonia in hac die: arbor enim olivarum in Ecclesiam illi ferunt, quæ, post quàm benedicitur, in publica auctione ponitur, & tandem majorem eleemosynam offerenti datur, qui ab ejus consanguineis auxiliatus in processione desert, ac in culmine arboris filium suum, seu alium puerum collocat, ibique puer lætitiæ acclamationis profert, in regressu autem processionis omnes arborem aggrediuntur, & ramunculos devotionis causa abscindunt. Antiquitus etiam in aliis diebus solebat Pontifex peregrinis ramos palmarum in signum victoriæ pro reditu visitationis Terræ Sanctæ distribuere, quibus etiam Cruces ad collû imponebat. Rog. in Annal. Anglican. Vid. *Palmarum*. FR. Difficultas quidè insurgit in illis verbis benedictionis palmarum, nimirum: Intellexit enim jam tunc illa hominum beata multitudo præfigurari, quia Redemptor noster humanis condolens miseris pro totius mundi vita cum mortis principe esset pugnaturus, ac moriendo triumphaturus; & idèd talia obsequens administravit, quæ in illo & triumphos victoriæ, & misericordiæ pinguedinem declararent. ¶ Quomodo enim intellexerat illa beata multitudo Hebræorum redemptionis humanæ mysteria? si quidem notum est, quòd turbæ illæ tales cogitationes minimè habuerint; sed eorum signis triumphalibus Christo exhibitis, illi tanquam Regi, ac Domino occurrere intendebant, purantes non esse Christû moriturum; imò nec adhuc ipsimet Apostoli, adhuc increduli, hæc mysteria, quæ Ecclesia in prædictis verbis canit, in palmarum, olivarumque ramis denotata percipiunt? Dubium hoc sic resolvunt Gracianus in 3. part. quæst. 2. & Jansenius in Concord. Evangelist. quòd verbum *Intellexerat* verificatur; nam Spiritus Sanctus turbas taliter operando inspirabat, eodem modo, quòd Caiphas Christi mortem Gentibus redemptionem prophetaverat allaturam, & de

Magdalena, quæ prævenerat ungere Domini caput, idem Dominus dixerat, [Ad sepeliendum me fecit] licet illa tale obsequium hoc sine non præsterit; sed Spiritus Sanctus ad talia illam impulerat. Hæc tamen responsiones, etsi piæ, & ob reverentiam doctissimorum Auctorum amplexabiles sint; nihilominus dubiosæ menti pabulum completè minime subministrant, exemplum enim allata de Pôisice anni illius, ac de Magdalena non probant, dictum, scilicet, illius, & actum istius ipsosmet intellexisse eo sine, quo Evangelistæ notarunt; quamvis à Spiritu divino ad ea inducti fuissent. Quare melius responderi videtur, quòd Ecclesia verè, ac significatu proprio in illis verbis: [Intellexit jam illa hominum beata multitudo &c.] turbam illam beatam appellat, quia nimirum visione Verbi Incarnati beari meruit. Igitur cum populo hebræo antè de hoc adventu Christi Isaias, cap. 62. prædixit inquires: [Transite, transite per portas, præparate viam populo, planum facite iter, eligite lapides, & elevate signum ad populos. Ecce Dominus auditum fecit in extremis terræ: dicite filiæ Sion: Ecce Salvator tuus venit: ecce merces ejus cum eo, & opus ejus coram illo.] Et clariùs, ac in proximiori tempore varicinavit Zacharias, cap. 9. dicens: [Exulta satis filia Sion, júbila filia Jerusalem: Ecce Rex tuus venit tibi iustus, & Salvator: ipse pauper, & ascendens super Asinam, & super pullum filium Asinæ.] Idèò tanquam res jam revelata, & ab Hebræis satis intellectæ subjungit Evangelista Matth. cap. 21. inquires: [Hoc totum factum est, ut adimpleretur quod dictum est per Prophetam, dicentem: Dicite filiæ Sion: Ecce Rex tuus venit tibi mansuetus, sedens super asinam, & pullum filium subjugalis.] Ac Joannes, c. 12. [Sicut scriptum est: Noli timere filia Sion: ecce Rex tuus venit sedens super pullum asinæ. Hæc non cognoverunt discipuli ejus primùm: sed quando glorificatus est Jesus, tunc recordati sunt, quia hæc erant scripta de eo; & hæc fecerunt ei. Testimonium ergo perhibebat turba, quæ erat cum eo, quando Lazarum vocavit de monumento, & suscitavit eum à mortuis. Propterea & obviàm venit ei turba: quia audierunt eum fecisse hoc signum.] Hisigitur præmissis; Inferitur primùm, quoad Apollolorum inscitiam de hoc mysterio, ex textu Joannis suprâ, quòd scilicet cœperant hoc mysterium cognoscere discipuli, dum federat Christus super asinam, ait enim: [Hæc non cognoverunt discipuli ejus primùm] idest, cum super jumentum vectari jussisset; idèò sequitur Evangelista Jo. [Sed quando glorificatus est Jesus, (à Turbis nempe) tunc recordati sunt, quia hæc erant scripta de eo.] Inferitur secundò, quòd verba, quæ Ecclesia suprâ profert in hoc festo: [Intellexit enim jam tunc illa hominû beata multitudo præfigurari, quia Redemptor noster humanis condolens miseris &c.] multitudinem illam hanc Dei commiserationem abundè intellexisse significat, de quibus Ecclesi. c. 18. prædicaverat

Herolexicon Magri.

[Misericordia Dei super omnem carnem,] & inferiùs: [Sensati in verbis, & ipsi sapientes egerunt, & intellexerunt veritatem, & justitiam, & impleverunt proverbialia, & judicia.] Et de eisdem Isaias, cap. 43. dixerat: [Vos testes mei dicit Dominus.] Unde Joannes suprâ: [Testimonium ergo perhibuit turba,] & sequitur post pauca ibidem Isaias: [Et credatis mihi.] Idèò Ecclesia beatam illam hominum multitudinem appellat, quia credidit, [Et intelligatis, quia ego ipse sum,] ait ibidem Isaias, & Ecclesia suprâ: [Intellexerat enim jam illa hominum &c.] Et tandè Prophetæ ibidem concludit: [Populum istum formavi mihi, & laudem meam narrabit,] quando, nempe clamaverunt *Hosanna &c.* Item Baruch. c. 2. in idem concinens inquit: [Et sciens quia ego sum Dominus Deus illorum, & dabo eis cor, & intelligent; aures, & audient; & laudabunt me in terram captivitatis] quia Judæi tempore Christi erant subditi Romanis: & inferiùs concludit [Et statum illis testamentum alterum:] ergo de scientia Domini Dei in populo hebræo loquitur, quando illum esse Deum intellexerat, & laudavit, *Hosanna* dicens, & in statuendo alterum testamentum, idest, Evangelium. Insuper jam illa beata hominum multitudo, quòd Redemptor noster esset cum mortis principe pugnaturus, etiam jam intellexerat; nam ut allegat. suprâ Evangelista Joannes ait: [Et hæc fecerunt ei] statim reddit rationem: [Testimonium ergo perhibuit turba, quæ erat cum eo, quando Lazarum vocavit de monumento, & suscitavit eum à mortuis, propterea & obviàm venit ei turba, quia audierunt eum fecisse hoc signum:] Signum, inquam, quo satis turba intelligere poterat, quòd Redemptor esset cum mortis principe pugnaturus, dum Lazarum à mortuis suscitaverat. Intellexerat item satis illum esse verum Messiam ex præmonitis Prophetarum signis suprâ adductis, licet errasset deinde Deo viduata Synagoga, credendo Christi humanitatem fuisse immortalam: Hymnum autem *Gloria, laus, honor &c.* qui canitur in processione hujus festi, Sigibertus in chron. & *Cranicus* in hist. Sax. apud Baronium an. 835. n. 2. assertum compositum fuisse à Theodulfo Floriacensi Abbate, qui cum esset bonus poeta, dum in carcere detineretur de quadâ conjuratione contra Ludovicum Imperatorem impetratus, prædictos versus composuerat, quos cecinerat in carceris fenestra, dum Imperator ille in die palmarum illuc transiverat: cui taliter placuere, ut detentum non solum à vinculis liberasset, quin etiam ad Aurelianensem Episcopatum promovisset. Sed hæc narrativa merito tanquam fabulosa à nonnullis rejicitur; nam Albinus, sive Alcuinus Flaccus, qui obierat (teste Baronio) ann. 804. & consequenter triginta annis antè relatum conjurationem, mentionem facit de hujusmodi hymno, lib. 1. de divin. off. cap. 14. Insuper ab antiquis Ludovici Imp. Scriptoribus nulla de tali successu mentio colligitur. Imò Enghirardus de ann. 1318. & Tegannus de gestis Ludovici

Pii nu. 22. affirmant Theodulphum Aurelianensem jam Episcopum, unâ cum aliis Coepiscopis conjuratis in Synodo ab Episcopali dignitate depositum fuisse, & in Monasterium detrusum, ut ipsemet etiam ad Monduniam Episcopum scribit, cujus epist. inserta reperitur apud Canisium, tom. 5. antiq. lect. par. 3. ubi narrat condemnatum eum fuisse absque Summi Pontificis noticia; fuerat nihilominus unâ cum cæteris complicibus occasione nuptiarum Lotarii Ludovici filii tandem liberatus, ut ibidem Canisius refert. Anonymus verò S. Mammaris vitæ Scriptor, cap. 9. Reinaldum Lingonensem Episcopum hujus hymni auctorem facit, quæ vita in Biblioth. Floriacensi, cap. 3. legitur. Sed huic opinioni obstat supradicta Alcuini auctoritas. Debent palmæ in manu teneri, dum canitur Passio. Sed tempore elevationis tantum Episcopus palmam habere oportet. Cæterum Episc. lib. 2. c. 21. S. Cyrillus Hierosol. in Catech. 10. refert, quòd ejus ætate palma arbor, ex qua sumpserunt Hebræi ramos, ut Redemptori obviam irent, adhuc per providentiam Dei extabat, ac intacta remanserat in illo Hierosolymitano exterminio tempore Tiri, & Vespasiani Imp. non obstante totali arborum projectione in illa regione.

PALMATA, genus afflictionis corporalis apud Monachos usitatum. [Super metanœis verò, disciplinis, atque palmatis, sive etiam brachiis in orationibus extendendis, cæterisque sancti fervoris exercitiis, nulla fratres lege constringimus. Petrus Damianus.] Baronius tamen exstimat fuisse genus pœnitentiæ, & percuriebatur palma ryanas cum ferula. Sed expositio Gregorii magis placet, qui ait palmatum fuisse violentam ad solum percussionem manus, quando exercebantur metanœæ, ut suo loco diximus, quæ erant quedam ad terram prostrationes, & confirmatur ex eodem Damiano: [Lorica est homo indutus ad carnem, ferreis membra divisa circulis ambit, mittit cum labore metanœas, allidit in pavementum sæpius manus.] FR. Item Palmata erat insignis Consulatus. Baronius, ann. 508. num. 1. Vide *Purpura*.

PALMATINE, caryotæ, seu caryotides, phœnicobalani, dactyli, palmæ fructus: [Et quoniam non delectantur zenis, palmatinas, quas tua direxit Fraternitas, cum gratiarum actione suscepimus. D. Greg. lib. 1. epist. 64.] Baronius tamen genus vini pretiosum fuisse existimat; sed tunc *Palmatina* diceretur; quemadmodum scribit Cassiodorus, lib. 12. cap. 11. inquit: [Vinum quoque, quod laudare cupiens palmatianum nominavit antiquitas.] Quia inter alia vina palmam vindicabat, ut idem ait: [Ut merito illi à palma nomen videatur impositum.] Aliud verò genus vini refert Hieronymus, epist. 2. quod ex dactylis conficiebatur: Plinius quoddam vinum ex uvis palmis appellatis, lib. 14. cap. 6. recenset. Vide in dict. *Strips*. FR. opinio quòd hæc Palmatine fuerint vinum ex palmarum fructibus non videtur sustinenda, primò, quia Palmatine à Fel-

ci Messianensi Archiepiscopo D. Gregorio donata missæ fuerant: at hujusmodi fructus non generantur in Sicilia. Item si ex uvis palmis appellatis hoc vinum esset, *Palmesum* diceretur, ut patet ex Plinio loco cit. agente: [Ex reliquis (idest, *vinis*) à supero mari Bruttaria, atque Anconæ nascentia, quæ à palma uva fortè enata palmelia appellantur.] Cæterum vinum, quod D. Hieronymus ait ex succo dactylorum confectum, erat ingratum gustui, & soli Orientales illud bibebant, eodem Plinio, lib. 6. cap. 18. teste, ex quibus dactylis non solum vinum, sed & panem Orientales conficiebant. Idem Plinius, lib. 13. cap. 4. Reperiebatur siquidem quoddam vinum in Italia *Palmiprimum* denominatum. Idem Plin. lib. 14. cap. 16. Item *Palmæum vinum*, ibid. & lib. 23. c. 1. Vide *Strips*.

PALMATUS. Vide *Expalmatus*. FR. Item *Palmatatus* dicebatur Peregrinus, qui ex Hierosolymitana peregrinatione redibat. [Nonnulli etiam palmati de Hierosolyma redeuntes Acris, quæ est Accaron, expugnatam nunciabant. Abbas Vespergen.] Vide *Palmarum festum*, ubi narratur, quòd antiquitus Pontifex peregrinis solebat palmam tradere. Item in Jure Civili *Palmatatus* equus appellatur, sive ex eo, quòd egregius cursor sit, qui in concursu aliorum palmam, & bravium consequi solet, sive ex bajo colore; nam baja græcè palmam significat. Vide *Baja*. Item palmatatus lapis nigri coloris circa Mundam in Hispania. Plin. lib. 16. cap. 18.

PALMESIUM.) Vide *Palmatina*.

PALMIPRIMUM.

PALMULÆ NICOLÆ. Vide *Nicolæi panes*.

PAMMYIA, omnis musca. Vide *Canomyia*.

PANACLYSTUS, ex græco *πᾶν*, idest, totum, & *κλύσις*, nempe diffusus; sed in Anastasio Biblioth. mendosè habetur quandoquidem *Sfanaclystus*, & aliquando *Epanaclystus*. Legi igitur debet [Calicem aureum præcipuum panaclystum.]

PANAERETOS, *πανάρετος*, idest, principalis: sic D. Hieronymus librum Ecclesiastici in præfatione ad Salomonis libros appellavit: [Fertur & panæretos Jesu filii Sirach liber.]

PANAGIA, *παναγία*, idest, sanctissima, titulus, quo Græci Beatissimam Virginem appellant. Origo hujus nominis in Horologio græco sic refertur: quòd Apostoli post Christi Ascensionem, quando ad mensam sedebant, primum accubitum vacuum relinquebant ob reverentiam eorum Magistri, & Domini Jesu, in quem locum super pulvinar partem panis, de quo comedeabant, depositabant. Peracta autem mensa, in altum illum panem extollebant, præcesque in gratiarum actionem recitabant, qui pius usus à singulis Apostolis per mundum dispersis continuatus deinde fuerat. At dum iterum in unum divina dispositione in Deiparæ transitu congregati, post mortuarias functiones, scilicet, die tertio illius obitus, cum post mensam, solitam panis elevationem cum gratiarum actione agerent, apparuit

eis Beatissima Virgo choris Angelicis confamulata, quæ aspectu jucundissimo eos salutavit: verum illi mente stupefacti, ac animi lætitia excitati, confestim in tali cælesti visione solitas preces dimittentes, [Panagia Deipara adjuva nos] conclamare cœperunt, & redeuntes ad Virginis sepulchrum, ejus Beatissimum Corpus non invenere, quare certiores facti sunt illam animam, & corpore in Cælum assumptam fuisse. Ex hac historia originem habuit non solum titulus B. V. (eo modo, quo diximus) attributus; sed & ipsum panis, qui in altum elevatur cum gratiarum actione post commestione, ita appellatus fuit; unde solent adhuc Græci Monachi ad imitationem Apostolorum Deo gratias agere post corporis refectionem, quem benedictum panem deinde inter se dividunt, & cophinum, seu vas, in quo hic panis collocatur, *Panagiarium* vocant. Hinc error Meursii scaturit, asserens *Panagiana* panem sanctum significare, malè percipiens similem cæremoniam, quam in mensa Imperiali Græcorum solitam fieri refert Codinus, ita inquit: [Porro Præfectus mensæ acceptum panagiarium mensæ imponit, & elevans panagiam, dat illam domestico mensæ, & ille magno domestico, hic Imperatori, & quum primum panagiam ori inferit, omnes accinunt: Ad multos annos.] Ex quibus verbis satis colligitur, quod nomine *Panagiæ* panis in altum elevatus ad complementum cæremonie, de qua diximus, intelligitur. Itaque nullus Græcæ linguæ professor *Panagiam* panem benedictum significare ait; sed potius *Panagiam* denotare omnino sanctam. FR. *παναγια* erat Dianæ epitheton, si Erasmo in ejus Chliad. credimus. Sic etiam *παναρπύς* Phœbi epitheton.

PANAGIARIUM. Vide *Panagia*.

PANARIUM, ita S. Epiphanius in ejus librum contra Hæreticos denominavit. FR. arculam medicam ipsemet per hoc vocabulum significare ait: [Panarium, sive arculam medicam, ad eorum, qui à serpente (idest, *Hæreticis*) icti sunt, remedium. Inest ad Acacium, & Paulum ejus Amicos] ad quorum instantiam prædictum librum composuerat.

PANATARIA. Vide *Panataria*.

PANATHENÆA, Gentilium festa. Vide *Thallophorus*.

PANCAREA. Vide *Volarea*.

PANCARPIMUM, sive *Pancarpum*, Palæstra, gymnicus locus, spectaculum luctatorum. Inde Cassianus, collat. 5. cap. 14. ait: [Ut fieri solet ab his, qui coram regibus hujus mundi omnigenis congressi bestis præmiorum contemplatione consueverunt, quod spectaculi genus vulgò *pancarpum* nuncupatur.] Et D. Aug. advcr. Scund. [Nominè *pancarpi*, quod in ludicris muneribus edi solet.] FR. *Pancarpium* omnium sctorum coronam significat. Festus manucianæ editionis, & Sponstinus in Martial. Paschal. de coron. l. 2. c. 13. idèò Gladiatores, qui his coronis decorabantur *Pancarpi*, & *Pancratii* dicti sunt, & locus spectaculorum *Pancarpum*, & *Pancarpium* appella-

batur. Novell. de Consulib. Vide *Pancratista*
PANCATRIUSU. *πανκρατίου*, FR. certamen gymnicum, quod latine *Quinquertium* dicebatur, èd quod ex quinque certandi generibus constaret, cursu, scilicet, disco, saltu, lucta, & pugillatu. Hermol. Barbarus, lib. 34.

PANCRESTUM, *παγκρηστου*, munuscula dulcia quibus pueri ad omne obsequii genus pertrahuntur, quasi cunctis gratum, utile. [Infantes quoque, & omnes ferè parvulos contumaces, quos morigeros minæ, & ferulæ non efficiunt, interdum *panchresta*, atque blanditiæ ad obedientiam trahunt.] FR. significat etiam medicamentum communiter morbis salutariferum, & utile. Cic. Ver. 5. [Adventu L. Metelii Prætoris cum omnes ejus comites iste sibi suo illo *panchresto* medicamento amicos redemisset &c.] ubi pecuniam intelligit, & in sensu medicamenti loquitur etiam Plinius, lib. 20. cap. 8. ubi de cichorio agens, sic inquit: [Adjiciunt Magi, succo totius (idest, *omnium cichoriorum specierum*) cum oleo perunctos favoreabiliores fieri, & quæ velint, faciliùs imperare. Quod quidem propter singularem salubritatem aliqui *chreston* appellant, alii *pancratium*] legendum fortasse *panchreston*: & clariùs lib. 36. cap. 20. ubi de hæmatituro quinque generibus agit his verbis: [Proficit oculatorum lacrymis in lacte muliebri, proidentesque oculis præclare cohibet. Hæc est sententia eorum, qui nuperrimè scripsere. Sed Sotacus è veritissimis Authoribus quinque genera hæmatituro tradit, præter magnetem; principatum dat ex iis Æthiopico, oculatorum medicamentis utilissimo, & iis quæ *Panchresta* appellant:] || Repertur etiam *Panchrestarius* apud Arnobium, lib. 2. advcr. Gent. [Quid fullones, lanarios, phrygiones, coquos, *panchrestarios*, muliones, lenones, lanios, meretrices] quod dulciariorum, & *panchrestorum*, coctorem significat.

PANCRESTARIUS. Vide *Panchrestum*.

PANCRASTISTA. FR. Athleta. Gellius, lib. 13. c. 26. Plin. lib. 34. cap. 8. Vide *Pancarpium*.

PANDECTÆ, *πἀνδεκται*, corpus juris civilis, quod *Digestum* appellatur, ex Græco *πᾶν*, idest, totum, & *δέχεται*, nempè, contineo, seu comprehendendo; in eo enim volumine omnes leges comprehenduntur. Quando igitur *pandectas* citabant Veteres Græci, primam litteram dictionis tantum notabant, *π*; sed Latini hoc signum non percipientes æquivocarunt in hoc similis figuræ signo, si. FR. multa quo ad etymologiam, & alias de hoc vocabulo eruditiones ex Budæo præcipuè Calepinus congerit; sed nos hic aliqua addamus, de quibus ibi non fit mentio. Iraque Accursius in præfatione *Pandectarum* dicit *Digestorum*, ex Gellio in fine Noctium Atticarum, *Pandectas*, idest, omnium receptacula interpretatur. Et Justinianus Imp. in l. 2. §. Sed cum omnia, Cod. de veter. jur. encl. inquit, *Digestorum*, seu *Pandectarum* nomen inditum propterea, quod disputationes legitimas in se continent, & quasi digerunt; nam quod undique fuerat collectum, in suis

finus receperunt. De signo, ff. sciendum, quod antiqui Signum condemnandi scribebant, C. sicut Græci K. Signum verò absolvendi erat, A. & quando iudici perplexa, & obscura causa videbatur, (juxta l. unic. ex pluribus, ff. de re judicata,) tunc ponebant litteras, N. L. quod significabat, *Non liquet*. Ita Aconius Pedianus. At eum aliquid factum fuisse indicare volebant, hoc duplici FF. per eos significabatur, ut etiam Author est Probus, qui integrum libellum super hoc composuit. Igitur Justinianus significare volens, quod in his voluminibus continetur omne rerum, atque doctrinarum genus, Pandectas inscripsit, volens etiam ex tituli inspectione admonere Lectorem, quod in his legum libris continentur S. C. & principum constitutiones. Item ea, quæ à Caesaribus facta fuere, FF. duplici denotavit, quasi diceret *Facta fuere*. Quæ quidem prius dispersæ, ab ipso collectæ, & in ordinem redactæ sunt; idè quæ *Digesta* nuncupavit. Digerere enim, & disponere, ac in ordinem redigere synonyma sunt; unde Virg. 4. Æneid.

Digerit in numerum, atque antro seclusa relinquit.

Pomponius in, l. 2. §. ita libri, ff. de orig. juris, ait: [Libri digesti sunt ab Aufidio] idest collecti, sive dispositi. An autem dicendum sit *Pisana pandectæ*, sive *Florentiæ pandectæ*. Vide Calepinum in hac dict. Henricus Spelmam *Littera Pisanae* legit; sunt enim antiquæ pandectæ caractere antiquo Romano majusculo exaratae, & *Pisani*, sive *Pisanae* appellatae, quia in Amalphitana Civitate reperta fuerunt, quando à Lotario Imperatore ea Civitas capta fuerat, quas Pisani dederant; *Florentiæ* tamen ab aliis appellatur, quia nunc in rarissima Magni Etruriæ Ducis Bibliotheca reperiuntur, ajuntque esse Justiniani Originale, quod ob reverentiam accensis funalibus, ut Policianus scribit, ostendebatur.

PANDOCHEUM, *πανδοχεῖον*, diversorium, publicum hospitium. [In pandochæum etiam aliquando, cum iter faceres, divertisti, ibique lectum, mensam, pocula, discos, aliaque omnis generis vasa reperisti, cum nihil attulisses. Aster. Episcop. hom. de Oecon.] Usurpatur etiam pro Caupona, sive Taberna, & dicitur etiam *Pandochium*, ut ex sequentibus verbis colligitur: [Erat autem in ipso emporio pandochium. In vita S. Martini.] Hinc *Pandox* dicitur Hostis. Vide *Albergaria*, *Pandoxo*.

PANDOCHEUM, & *Pandoxo*. V. *Pandochæum*, *Pandoxo*.

PANDORA, *πᾶνδορα*; puella nomen apud Hesiodum, ut cui omnes dii dæque suas quisque dotes adjuaxissent. Est etiam Epitheton telluris, quæ omnis generis fruges profert.

PANDOXIS. FR. Luna dicitur, *πανδοχίς* à Platone appellata, quod totius generationis susceptrix esset.

PANDOXO. FR. e mere aliquid ab hospite. [Salsiat Abbas carnes, quas mactavit, ne putrescant, & védat cervisiam, quæ pandoxavit, ne acefeat, & paces, quos pinxit, ne indurcescant. Tho. Valsinga-

mus in Richar. II. *πανδοξ* enim Græci hospitem appellant, idè hic Abbas reprehenditur, quod ab hospite cervisiam emerat. Item *Pandoxo* laudare significat; nam Rhetor Caupona dicitur. Vide *Caupona*. Vide etiam Chi'. Erasmi. Hinc *πανδοξίς*, genus musici instrumenti, quo laudes alienius canuntur. Unde *Pandurus*, & *Pandurifles*, qui pandura instrumentum canit. Item significat etiam cultum caupona.

PANDURIZO, panduram pulso. [Pandurizavit, organo modulatus est. Lamprid. in Heliogab.]

PANEGIRI, FR. *πανηγυρίς*, nundinæ, emporium, publicus conventus, quales quolibet lustro Athenis celebrari solitos fuisse, Herodot. lib. 6. scribit. Cicero. 1. Tusc. quæst. mercatum interpretatur; eodem vocabulo *πανηγυρίς* usi sunt Sanctus Proclus, Orat. 1. in laudem B. Mariæ Virg. & D. Greg. Nazian. in Car. de vita sua, quorum Interpretes emporium, & nundinas vertunt. Et *πανηγυρικοί λόγοι*, idest, panegyricæ orationes.

PANETARIA, Refectorium Monachorum. Item locus in Lateranensi Palatio, ubi feria V. in Cena Domini Papa comedebat. [Vadit ad Basilicam Zacharia, quæ panetaria diebus his nuncupatur. Cencius Camerac. in suo M. S. Carem.] Tempore verò Benedicti Canonici Vaticanæ Basil. Papa in hac die ad Basilicam S. Theodori comedebat; sic enim in ejus M. S. Caremon. quod in Biblioth. Angelica de Urbe conservatur, habet: [Quibus finitis vadunt ad Cenam in Basilicam Sancti Theodori, quæ est panetaria.]

PANETARIUS, qui in panetaria præsidet.

PANARMONIUM, *παναρμόνιον*. FR. suavis harmonia, plena, & omnibus numeris absoluta. Suidas.

PANYPRESEBASTUS. Vide *Sebastrocator*.

PANICOCTARIA, Panifica; Pistrix, quæ panem coquit. [In manu panicoctariæ mulieris regni sui invenit, & format exemplum. Chrysol. serm. 166.]

PANIFICUS IMBER, appellata est manna à Chrysol. quæ Israeliticis pluebat. Vide *Escavilla pluvia*.

PANIS BENEDICTUS. Vide *Fermentum*, *Panagis*.

PANIS GRADILIS. Vide *Gradilis panis*.

PANIS NICOLAI. Vide *Nicolai Panes*.

PANNUCULA, tumor, seu plaga. [Unde morbus pannucula dictus, & convulsum est femur illius. In vita S. Simeonis Stylitæ.] Aliqui putant esse græcum vocabulum *πανδύλα*, at eundem tale nomen adhuc non inveni. FR. *Panium* apud Plin. crebrius invenio. [Panos sanat, & cicatricibus colorem reddit, lib. 20. cap. 1. Sanat & alia vulnera &c. sic & omnes tumores, collectionesq; cum melle, & uva passa. Panos verò ex aceto tritum. Ibid. cap. 20.] & lib. 21. cap. 20. agens de nardo gallico, inquit: [Struma hæc, vel panos, vel inguina discurret.] Item, lib. 22. cap. 8. ubi de herba centumcapita, ait: [Extrahit infixa corpori cum melle strumas, parotidas, panos recedentibus ab ossibus, &c.] Si ex ossibus, ulcus gummosus, ergo est *Panium*, & non tumor,

ex quo formatur diminutivum nomen *Pannuculus*, & mendosè *Pannuculus*.

PANORMUM; ex græco Πανόρμιον, idest, universale receptaculum. Ibi fuisse Barbicanam Ecclesiam. Vide *Deputatus in penitentiam*. In ea regione obiit S. Rosalia. Vide *Roracia*.

PANOTII, Scythæ populi, ex longis auribus ita appellati, ut ex vocabulo colligitur, πᾶν enim totum græcè significat, ὄτα, aures. Ita Isidorus. Denotat item hominem ingentibus auribus præditum. FR. Si per Panorios Pannonos intelligantur, Herodotus, lib. 1. ait Pannonos ex Jonia oriundos. Hinc Paniones duodecim ex Jonia civitates dicebantur à Pan, & Jones, quia Panos Deus ab eis colebatur, & Plin. lib. 4. c. 13. ait: [Aliz in quibus equinis pedibus nascantur, Hippopodes appellati. Fanestiorum aliz, (*Panotiorum corrigi Turnebus*,) in quibus nuda alioquin corpora prægrandes ipsorum aures tota contegunt.] At Pomponius Mela, cap. 6. de Hispaniâ, & Septentrionis Insulis inquit: [Esse equinis pedibus Hippopodas, & Stanzlos, quibus magnæ aures, & ad ambiendum corpus omne patulæ, nudis alioqui pro veste sint, præterquamquod fabulis traditur, authores etiam, quod sequi non pigeat, invenio.] Quibus similes in India esse scribit, lib. 15. Strabo, qui *Enotocasi* vocantur, quod a auribus pro strato quoque, cum dormiunt, utantur, ex græcis vocibus nomen compositum est, idest in, ὄτα, aures, κούτη, cubile, lectus, quasi dicas in auribus somnum capientes. Ita placuit Græcis fabulandi licentiam in remotissima quæque detorquere: [Longinquitas enim non facile redargui potest,] ut idem Strabo, lib. 11. ait.

PANSELENUS, Πανσέλιος, idest, tota luna, seu plenilunium. [Cum fuisset luna panselenos. Matth. Paris. in vita Abb.

PANTHEON, FR. Πάνθειον, omnium Deorum Templum, Romæ à M. Agrippa erectum, in quo omnes Dii colebantur, & à Bonifacio Papa IV. in omnium Sanctorum honorem ann. 610. consecratum. Quod S. Mariæ ad Martyres, vulgò *La Rotonda*, hodiè dicitur. Licet Templum Sanctæ Mariæ in Cosmedin, & S. Mariæ ad Martyres teste Martinello in sua Roma sacra etiam diceretur.

PANTOCRATOR, Παντοκράτωρ. FR. Omnipotens, unius, ac summi Dei epitheton.

PANTOCRATORENUS, universalis superior alicujus Religiosorum Ordinis, ac si Generalis diceretur. [Quod autem Pantocratorenus præfectus præsit multis Monasteriis, canonis non adversatur: multa enim Monasteria, ut unum reputantur. Balsamon. tit. de fide ad, can. 20. Photii.

PANTOLOGIA, Παντολογία, universalis loquutio, quo vocabulo utitur, loquens de variis doctrinis sub lactis symbolo, Petrus Blesensis ser. 3. dum inquit: [Audi adhuc fili, & tace. Considera idiomata singulorum verberum, ut scias cui debeas admovere, & à quo amovere. Primum verber fuit serpentis, secundum Ægypti, tertium *Hierolexicon Magri*.

Philosophi, quartum Dei, quintum hæretici, sextum viri Catholici. De primo manavit lac venenosum, de secundo lac acetosum, quia multis amaritudinibus resperfa est dulcedo humanæ felicitatis, de tertio lac ampullosum, de quarto lac coagulatum, de quinto lac aquæ mixturæ; pessimi enim caupones vinum aqua misceverunt: de sexto lac syncerum.] Deinde sequitur docens, quomodo Philosophorum doctrinis uti possimus, his verbis: [Tertium excolendum, ut quod liquidum in philosophis, reponatur; abjiciatur quod fœculentum est.] Tandem recapitigans has metaphoricæ lactis diversitates, inquit: [Primum dicitur paralogia,] idest, falsa loquutio. [Secundum scenologia,] idest, obscura loquutio. [Tertium physiologia,] nempe, naturalis loquutio. [Quartum Theologia,] scilicet, divina loquutio. [Quintum cacologia,] videlicet mala loquutio. [Sextum pantologia,] nempe, universalis loquutio.

PAPA, Πάππας, sive Πάππας, idest, Pater. Antonomasticè tamen Summus Romanus Pontifex intelligitur; antiquitus autem communis erat hic titulus omnibus Sacerdotibus, & præcipuè Episcopis. Vide Baron. an. 165. n. 10 & fufius in Norris ad Martyrol. 10. Januar. Et usque ad præsens Patriarcha Alexandrinus solet sic nominari. [N. miseratione divina Papa, & Patriarcha Magnæ Urbis Alexandriæ, & Judex orbis terrarum.] In quadam Chronologia Ecclesiastica ab Abraham Ecchellense Maronita in latinum translata habetur, quod Hierocla Alexandrinus Patriarcha primus fuisset, qui Papæ nomine appellari cœpit, idest, anno 240. FR. si a S. Cæciliæ scripta sunt, ut creditur, tempore ejus passiois, scilicet, anno 232. ibi sic habetur: [Tunc Valerianus perduxit fratrem suum ad Papam Urbanum,] & Tertullianus, qui ante Alexandrinum Patriarcham Hieroclam extiterat, Pontif. Rom. ut mox infra monstrabitur, Papam appellaverat. :|| Gregorius VII. in Concilio Romano de an. 1073. quod in Bibliotheca Vaticana M. S. conservatur, sancivit, nisi solo Romano Pontifici titulum Papæ nemini attribui, quod ipsimet Græci schismatici observant, ut Nicetas Chronites fatetur: nam solum Pontificem Romanum illi Πάππας appellant cum accentu acuto super penultimam syllabam, & Sacerdotem Παπάς dicunt cum accentu gravi super ultimam syllabam, ut unius titulus ab altero distinguatur. Errant, qui putant Papam significare Patrem Patrum, & idè has duas syllabas dicunt distinctè sic Pa-Pa esse intelligendas; nam, præterquam quod hæc esset interpretatio contrario græco vocabulo, videretur etiam titulus Papæ distinctus à titulo Pater Patrum, quo etiam Concilia uti solebant in epistolis ad Pontificem Romanum directis, cujusmodi est illa à Synodi Epiri Patribus ad Hormisdam Papam directæ cum tali inscriptione. [Synodus veteris Epiri Joannes, Mattheus, Constantius, &c. Domino nostro per cuncta Sanctissimo, & Beatissimo Patri Patrum, Communiſtro,

ac Principi Episcoporum Hormisdæ Papæ.] Quod, ut optimè Baronius advertit in dict. Not. ad Martyrol. 10. Januæ. si *Patrem Patrum* Papa significaret, titulus *Papæ* ibi non adderetur. FR. Glossa affert aliam etymologiam in præmio Clementinæ, ubi sic habet: [*Papa*, idest, admirabilis, & dicitur *Papæ*, quod est interjectio admirantis, & verè admirabilis, quia vices Dei in terris gerit. Inde dicit ille Anglicus in poetria nova: *Papa* stupor mundi & circa finem: Qui maxima rerum, nec Deuses, nec homo, quasi neuter es inter utrunque. Etymologia verò nominis est *Pater Patris*.] Cæterum tractatum de etymologia nominum Pontificis, & *Papæ* eruditè conscripsit Ignatius Braccius in libro ejusdem tituli: De magnificis *Papæ* titulis ab antiquis ei tributis: Tertullianus de pudicit. cap. 13. ait: [*Benedictus* *Papa* concionaris, & in parabola ovis capras quaris.] FR. dicitur *Archiepiscopus*, idest, prætor medicus, quia reliqui Episcopi animarum Medici sunt; sed *Papa* omnium est primus. Vide *Archiepiscopus*. Vide etiam *Apostolicus*, *Archiepiscopus*, *Spirituus homo*. Item *Archiepiscopus magnæ Romæ*, can. in tantum, dist. 21. *Æternæ vitæ claviger*, can. omnes, dist. 22. Item *Canonum Magister*, & *Custos*, can. quibus, 25. quæst. 3. Item *Sanctæ Sedis*, seu *Sedis Apostolicæ Rector*. Vide *Rector*. Item *S. Romanæ Ecclesiæ servus*, can. nemo, 16. quæst. 3. Item *Totius Catholice Parochiæ Curatus*. Aldelmus de Viig. c. 7. Vide *Parochia*. Vide *Occumencus*. Item *Nomarcha*, idest, Præfecturæ, & Legum superintendens; Næpouem grecè Præfecturam, atque legem significat. *Patriarcha Univerfæ Odoris*. Baron. an. 517. n. 54. Item *Rex Summus*. Idem anno 863. n. 50. Item *Pater noster*. Idem ann. 631. n. 46. Item *Princeps Pastorum*. Ibid. n. 47. Dicitur *Zorobabel*, idest, alienus à confusione, quia nunquam errare potest in rebus fidei, de quo per os Aggæi Prophetæ loquutus est Deus, dicens: [In die illa, dicit Dominus exercituum, assumam te *Zorobabel* serve meus, & ponam te quasi signaculum, quia te elegi dicit Dominus &c. Agg. cap. 2.] Et quod de Ecclesiâ Catholica loquebatur Propheta, evidens est, dùm ait: [Adhuc nummum modicum, & ego commovebo Cælum, & terram, & mare, & aridam, & movebo omnes gentes, & veniet desideratus cunctis gentibus, & implebo domum istam gloria, dicit Dominus exercituum, & inferius: [In loco isto dabo pacem &c. Item [*Suscitabo Spiritum Zorobabel*,] idest, spiritum à confusione alienum. Licet Procopius in, cap. 14. Isaiæ Christum pro *Zorobabel* intelligat, quod perinde esset; nam multa, quæ de Christo prædicantur, ejus etiam Vicario conveniunt. Et nota, quod tres visiones habuerit Aggæus, quæ fuerunt semper in die aliquis Sancti Apostoli; nam ait: [In anno secundo Darii Regis in mense sexto in die una mensis,] idest, prima die sextilis mensis, qui est Augustinus, in qua cadit S. Petri festum ad vincula: [In die vigesima quarta mensis mense sexto,] idest, in festo S. Bartholomæi: [In septimo mense vigesima prima

mensis,] idest, in die S. Matthæi. Quod *Zorobabel* significet à confusione alienum. Vide interpretationem nominum hebraicorum in principio, vel in calce Sacræ Scripturæ. Et à prophætico Evangelista Isaiâ *Eliacim*, idest, Dei resurrectio, *Papa* denominatur, sic, cap. 22. inquit: [Et erit in die illa: Vocabo servum meum Eliacim filium Helcia, & induam illum tunica tua, & cingulo tuo confortabo eum. (idest, *Sacerdotibus Summi Hebræorum Pontificis indumentis*) Et potestatem tuam dabo in manu ejus: Et erit quasi Pater habitantibus Jerusalem, & domui Juda: & dabo clavem domus David super humerum ejus, & aperiet, & non erit qui claudat, & claudet, & non erit qui aperiat, & figam paxillum in loco fideli, & erit solum gloriæ domui patris ejus: & suspendent super eum omnes gloriam domus patris ejus &c.] De mutatione verò nominis in assumptione Pontificatus, est maxima inter Scriptores controversia, à quoniam, scilicet, cœperit hic usus: Blondus enim de cad. 2. lib. 2. initium habuisse ait à Sergio secundo. Greg. IV. successore: [*Suffectus* in Pontificem *Os porci* *Civis Romanus* id nomen ob deformitatem à Clero, & populoque Romano in *Sergium* mutare coactus est. Perseveravitque postea consuetudo, ut Romani Pontifices, quum primum sunt creati, inditum sibi quoddamque volunt alterius prædecessoris sui, proprio abolito, nomen accipiant.] Sed Pontifices proprium primum nomen non totaliter abolent; nam in subscriptionibus primævo nomine firmant, ut praxis in supplicationum libellis manifestat. Blondus sequitur est *Venerus Rolevvinck* in fasciculo temporum ad annum Christi 844. ubi posuit *Sergium II.* *Os porci*. Sic etiam *Polydor. Virgilius*. Sed *Ditmarus* in ejus *Chronicon*. lib. 6. circa finem inquit *Buccam porci* vocatum fuisse *Sergium IV.* ubi post *Sylvestrum II.* *Joannem Phasan* (*Phusanum* appellat. Baron.) idest, hujus nominis *XIX.* collocat. Sed *Baron. Joannem XIX.* *Siccum* antea appellatum, intermediat. Itaque ait *Ditmarus*: [*Huic*, (idest, *Silvestro II.*) succedebant *Sergius*, qui vocabatur *Bucca porci*, & *Benedictus*,] nimirum *Benedictus VIII.* *Miror* tamen quomodo *Ditmarus*, cùm istorum Pontificum coætantus esset; nam, ut habetur in vita ejusdem *Ditmari* posita in principio ejus operis, diem suum clausurat ann. 1018. Cal. Decemb. & tamen de *Papa Joanne XIX.* à *Baronio Siccus* appellato, non facit ille ullam mentionem. Igitur ad questionem nominis redeundo, nullo modo relatio *Blondi*, & ejus *Assieclarum* verificari potest. Quia *Ditmarus* *Buccam porci* ejus coætantum affirmat fuisse *Sergium IV.* *Secundo* quia ante *Buccam porci*, idest *IV.* *Sergium*, alii Pontifices primum nomen mutaverunt, & iste *Sergius IV.* appellabatur *Petrus Albanensis Episcopus*, ita *Baronius*. *Item* illius prædecessor *Silvestri II.* in minoribus *Gubertus*, & hujus Antecessor *Bruno* antea, & in Pontificatu *Gregorius V.* atque *Joannes XIV.* *Petrus Papiensis Episcopus* prius vocabantur.

Quare Baronius ann. 975. num. 4. existimat Joannem XII. primum fuisse, qui mutandi nomina usum introduxisset, cum antea Octavianus appellaretur. Symmachus tamen Papa duplex nomen habebat. [Admonitione Beatissimi Symmachi Simplicii, quem antè oculos semper debemus, &c. can. Benè quidem. dist. 96.] Honorius tamen IV. Adrianus VI. & Marcellus II. primum eorum nomen in Pontificatu retinere. Cæremonia imponendi nomen in creatione Pontificis non ab electo fiebat, sed imponebatur ei: quare de Desiderio S. Cæcilie Cardinali, & Casinensi Abbate electo Papa, habetur, quod: [Victoris ei nomen imponunt. Chron. Casin. lib. 3. c. 66.] & ut Platina affirmat, à Primiscrinii, id est, Protonotariis imponebatur; sic enim in Paschali II. inquit: [Cui postea Primiscrinii scribæ regionarii Paschalis nomen indidit.] Patriarchæ Constantinopolitani in eorum electione hunc stylum etiam sequuti sunt; sed semper ob memoriam primi nominis aliud in prima littera simile sibi assumpserit, sic exempli gr. Gregorius Protosyncellus electus Patriarcha Genadius appellatus est, eumdemque ritum Græci in assumptione monachalis habitus observant. FR. At Antiochenus Patriarcha Maronitarum semper, ob memoriam primi illius Sedis fundatoris, *Petrus* appellatur. Erant autem valde calamitosa, ac libertati Ecclesiasticæ nimis odiosa sæcula illa, quando à Clero Romano electus in Summum Pontificem, non permittēbatur illi ab Imperatoribus munera papalia exercere ante illorum confirmationem; abusus siquidem à Gregorio Magno deploratus, qui electus, Mauricii Augusti confirmationem expectare coactus fuerat, quæ tyrannica subjectio ab Ariano Gothis inoleverat, pro quo interim ab Electo cum Archiepiscytero, Primicerio, ac Consiliario Sedis Apostolicæ, tegebatur Romana Ecclesia; sic enim colligitur ex quadam epistola in Sede Vacante Severini, ubi electus postea fuit Joannes IV. de anno 639. de qua epist. cum infrascripto ordine in sua hist. Anglic. lib. 2. c. 19. mentionem facit Beda his verbis: [Dilectissimis Thomajono &c. Hilarius Archiepiscyter, & servans locum S. Sedis Apostolicæ Joannes Diaconus, & in Dei nomine El. ctus. Item Joannes Primicerius, & servans locum S. Sedis Apostolicæ, & Joannes servans locum Consiliarius Sedis Apostolicæ.] Benedictus vetò II. obtinuit, ne in posterum Imperatoris confirmatio expectaretur amplius. Baron an. 684. nu. 2. & 3. FR. Quo autem prætextu Basilicus Odoacris Prorex sibi arrogare voluit electionem Pontificis. Vide *Mausoleum*. Electus in Pontificem pro illo interim scribatur in litteris Apostolicis: [N. Electus servus servorum Dei.] Atque in plumbo non imprimebatur ejus nomen, sed solum capita SS. Petri, & Pauli, & in data ponebatur: [Suscepti à nobis Apostolatus Officij anno &c. Cæremi. Rom. lib. 1. sect. 2. c. 1.] Blondus enim in ejus decad. 2. lib. 2. ait, quod: [Paschalis I. qui à Clero, populoque Romano absque Im-

peratoris autoritate præter observatam diu consuetudinem cum electus esset, ad illum scribens suam innocentiam à Cleri, populique Romani violentia purgavit, egritque cum illo mitius omnium opinione Ludovicus, qui non solum in bonam partem Pontificis scripta accepit, sed postea quoque inter utriusq; prædecessores servari solita sponè confirmavit.] Et inferius: [Tradunt enim Eginardus, Paulusq; & Ricardus Scriptores Ludovicum in Paschalis Rom. Pontif. manibus renuntiasse juri, quod Adrianus I. Pont. Rom. Carolo Magno genitori suo concesserat. Id cum nullus dactorum scriptorum quod fuerit scribat, fuisse tenemus, quod supra in Caroli gestis rebus verisimile nobis videri negavimus, aut, scilicet, summæ modestiæ Imperatorem voluisse, ac excellentis animi, & ingenij Pontificem concessisse jus Summorum Pontificum, & omnium Orbis Christiani Episcoporum ad libitum ordinandorum. Sive igitur Adrianus Carolo concessit, & Ludovicus seipsum, posterog; spoliavit: sive nihil horum fuit.] De hac epistola Ludovico directâ à Paschali in principio sui Pontificatus tantum mentionem facit Baronius; sed de ejus tenore nil exponit; remittit tamen Lectorem illam legendi apud scriptores de gestis ipsius Ludovici Pii. Dicimus igitur, quod sic manifestissimum mendacium historia Ecclesiastica, quam asserte Grat. in can. Adrianus Papa. dist. 63. il secundo. Quod nempe Adrianus I. Carolo Magno concesserat jus eligendi Pontificem, & ordinandi Apostolicam Sedem. Insuper Archiepiscopos, & Episcopos per singulas provincias ab Imperatore investituram accipere debere. Quia Auctor istius Ecclesiasticæ historiæ est Sigibertus, qui fuerat in satis ann. 7112. nempe annis 438. post dictos Adrianum Papam, & Carolum Magnum, & cum nemo ex illorum cœtaneis scriptoribus, ut supra Blondus adverterat, neque apud Auctores gestorum prædicti Caroli, qui omnia ejus gesta diligentissimè collegerunt, de tali præasserto privilegio ullam mentionem fecerit; tùm etiam quia Sigibertus in hac re nimis redditor suspectus, quod in gratia Henrici Imperatoris schismatici, investiturarum Ecclesiarum usurpatoris, multa contra Gregorium VII. Urbanum II. & Paschalem I. aliaque imposturas contra Ecclesiam Romanam, ut de scriptoribus Ecclesiasticis Bellarminus, & præsertim Labbè referunt, scripserit. Tem mendax ille Monachus in hoc facto se ostendit; dicit enim in præallegato Gratiani can. quod: [Carolus Romam veniens, Papam obsevit, ibique relicto exercitu, in sancta Resurrectione ab Adriano Papa Romæ honorificè susceptus est. Post sanctam Resurrectionem reversus Papam, cepit Desiderium Regem, deinde Romam reversus, constituit ibi Synodum, &c.] ubi Adrianus cum universa Synodo tradiderunt Carolo præassertam jus. Omnes enim Historici conveniunt, Carolum post captam Papiam non rediisse Romam; sed festinanter in Galliam iter suum

direxisset, ad bellicam contra Saxones rebelles expeditionem coactum. At quis melius facta Caroli referre potuisset, quam Eginardus, qui semper in omnibus itineribus Imperatoris eum comitatus fuerat? Hic tamen nil de hoc privilegio scripserat, ut supra Blondus advertit; sed & Caroli adventus ad Urbem singillatim refert, nempe, primum ejus adventum de ann. 774. Secundum de anno 780. pro quodam ejus voto adimplendo. Tertium de ann. 786. ad reprimendum Beneventanum Ducem. Quartum de ann. 800. ad reponendum in Petri Sede Leonem Papam. Itaque, si vera esset Sigiberti relatio, quintus accessus Imperatoris ad Urbem superaddi deberet, quod nemo illorum temporum scriptor retulit. Atque in Grariano plus concuculati, & commonachalis Sigiberti prævaluerat autoritas, quam vera Ecclesiæ Romanæ libertas. Præterquam quod ipse Gratianus sibi contradicere videtur, dum in can. nullus Laicorū, ead. dist. 63. ostendit Adrianū sub pœna anathematis ordinasse, quod nullus Laicus possit se ingerere in electione Patriarchæ Metropolitanæ, aut cujuslibet Episcopi; ergo multò minus in electione Summi Pontificis. Insuper si Papa Adrianus sanciverat, ne in Patriarchatum, Metropolitanatum, aut quorumlibet Episcoporum Electionibus, sub excommunicationis pœna, ullus laicus possit se ingerere; quoniam igitur pacto per eundem Gravianum conciliarii poterit facultas laicalis, per eum allata in d. can. Adrianus S. [Insuper Archiepiscopos, & Episcopos per singulas Provincias ab eo, (idest, à Carolo Imp.) investituram accipere definitivè Adrianus?] Cæterum Theodoricus primus hujus tyrannici juris usurpator fuerat. Baron. an. 526. n. 22. Et postmodum Græci in Italiam intrusi, quorum primus Justinianus, sibi arrogaverant hanc Pontificis confirmationem. Idem Baron. an. 554. num. 1. 2. & 3. Quem sequutus est Mauritius Imp. an. 590. in electione Greg. Magni, de quo Martyrol. 3. Septembr. sic inquit: [Romæ ordinatio incomparabilis viri Greg. Magni in Summum Pontificem, qui onus illud subire coactus, è sublimiori throno clarioribus sanctitatis radiis in orbem refulsit.] Ubi in notis Baron. & in annal. in prædicto anno de ejus confirmatione ad Imperatorem Mauritio diu expectata agit. Quare ob hanc dururam expectandi moram Constantinus Pogonatus hanc usurpationem cessavit, ut abique Imperiali requisitione, novus in Pontificem electus possit statim consecrari. Baron. an. 634. n. 2. Sed sub Justiniano II. Imperiterum monstruosa hæc confirmandi cupido repulaverat, ac Clero Romano reclamante ob mala occurrentia ex confirmatione plius in longum protracta, cum tali expediendi jussu Imperator, ut nempe, ejus vice ad suum Italix Exarchum in casu novæ electionis pro confirmatione in posterum recurrendum foret. Baron. an. 686. n. 3. Qui Imperiales Vicarii deinde, in Imperio Constantinopolitano Romanam Ecclesiam subjugarent, semper Græcos in Romanum Pontifi-

catum anteferre conati sunt. Idem Baron. ann. 705. n. 2. Sed illi jam ad apicem Pontificalem evecti novum, Apostolicumque spiritum rcaflumentes, pro sancta eorum, Romanaque Sede Græcis Ministris Imperatorum sese opposuere. Ibid. num. 3. Blondus nihilominus aliquam specialem narrationem in medio adducit decad. 2. lib. 2. sic inquit; [Adrianus III. qui primus, inchoata à Nicolao I. sed non perfecta lege sancivit, ne Imperatoribus ultra liceret Pontificum Romanorum electioni aequaliter se ingerere.] Quare, can. nullus Laicorum, dist. 73. supra relatum Adriani III. fuisse dicendum ex Blondo oportet, vel potius secundi Adriani, de quo Anastasius Bibliothecarius ait, quod acclamatus in Pontificem confestim à populi multitudine ad Lateranum perductus, in seipsum Oratores, conquesti idem fuerant, quod ad talem functionem non fuissent antea invitati; sed cum intellexissent hoc non in contemptum Cæsaris fuisse actum, verum ne præberetur occasio præscribendi in posterum, ut in simili functione expectari debuissent Principum Legati; deposuerunt iram, & humiliter ad salutandum electum accessere, apud Baron. an. 867. nu. 144. Blondus tamen decad. 2. lib. 3. Othonem I. hanc autoritatem sibi assumere tentasse ait, sed non habuisse effectum; nam Romanus Clerus confestim Joannem XIII. elegerat; & tamen in can. tibi Domino, dist. 63. habetur Othonem medio juramento in manibus Joannis XII. omnes jus in Pontificis electione renunciasse, quod ibi etiam Gravianus noravit. Nihilominus ex Baronio ann. 993. n. 11. 12. 18. 19. & 20. verum esse quod Blondus refert, colligitur. Anno verò 1054. in Sede Vacante Leonis IX. Romani, non inventa in Urbe pro tanto munere persona idonea, miserunt ad Imperatorem quemdam Hildebrandum tunc Subdiaconum, cum facultate eligendi, quem aptum ibi reperisset in Pontificem, (quam tamen commissionis formulam in futurum amplius fore exemplandam haud crederem) Gebeardum itaque Oltensem Episcopum ille ab Imperatore postulaverat, quem tamen Cæsar non tam libenter concessit, atque Romam conductum in Victorem Papam II. acclamatus est. Baron. an. 53. ¶ Singularissima fuit quoque Martini V. ex nobilissima Columnnensium familia electio; nam ex tribus simul Antipapis, duob. jam vita functis, scilicet, Jo: & Benedicto, tertius superstes, cum in Concilio suam præsentiam autoritatem deponeret, eadem synodus pro eligendo legitimo Pontifice triginta Ecclesiasticos Electores Cardinalibus coadidit, nempe, sex Italos, totidem Gallos, Hispanos, Germanos, & Anglos, qui omnes unanimiter præfatum Martinum elegerunt. FR. Quomodo autem Nicolaus II. electionem Summi Pontificis Henrico III. Imperatori concesserat, quæ habetur in can. In nomine Domini, dist. 23. Vide eundem Cardinalem Baron. in prædicto anno num. 23. & 24. Atque hanc Imperatorum usurpationem Gratianus sub can. vota Civium, dist. 63. sic excusat:

[Principibus verò, atque Imperatoribus electiones Romanorum Pontificum, atque aliorum Episcoporum referendas, usus, & constitutio tradidit, pro schismaticorum, atque Hæreticorum dissensionibus, quibus nonnumquam Ecclesia Dei concussa periclitabatur: contra quos legibus fidelissimum Imperator frequenter munita legitur &c.] Anselmus verò Lucensis Episcopus in ejus Apologetico disertè hunc abusum damnat. Primus igitur hujus libertatis usurpator Basilix Odoacris Prorex, qui prætextu quietis politicae vivendi Symmachi Papæ sibi Pontificis electionem arrogare conatus est, can. Benè quidem, dist. 95. sibi Gloss. Ac etiam ex tunc temporis demonstratur, Pontificem Romanum habuisse super omnes Ecclesias primatum; unde Ennodius Ticinen. Episc. qui eodem tempore vixerat, epist. 7. sic scripserat: [Me &c. ite ad famosum officium compulisti, in quo omnes errorum rami magistra vivendi solent falce truncari. [Ubi Romanam Curiam intelligit. Quem verò locum tenebat Electus pro illo interim, quo confirmatio expectabatur. Vide eundem Baron. an. 639. num. 6. In synodo Romana sub Stephano IV. celebrata statutum fuit non posse eligi in Pontificem, qui Presbyter, vel ad minus, Diaconus non sit. Baron. an. 769. num. 5.]: Quomodo eligitur Papa. Vide *Conclave*. Si occurrerit tamen Diaconum novum in Papam consecrari, (ut aliquando accidit) tunc observari debent aliquæ cæremoniæ, quæ à Reverendissimo Christophoro in ejus cæremoniali traduntur, nimirum, Papa tunc comparebit ad ordinationem indutus amictu, manipulo, cingulo, pluviali, & mitra in capite, quæ deponitur, quando Episcopus ordinans faciet impositiones manus, stans ipse, & Papa in throno sedens; sed erigitur, quando ab Episcopo recipere debet stollam. Mitra tamen coopertus, ac sedens librum Evangeliorum tangit. Si in Sacerdotem esset consecrandus. Vide *Presbyter*. Si in Subdiaconum. Vide *Subdiaconus*. Quando in Episcopum consecrari deberet; tunc solitæ exhortationes, atque interrogationes omittuntur, atque consecrans, dum litanix dicuntur, Papam benedicens, stare debet sine baculo, & genuflexi duo Assistentes. Dum ponitur illi super humeros liber, sedebit in throno sine Mitra Papæ; Ordinas verò stando. Idem in unctione capitis, & manus observandum, nec baculum in manu renebit; sed tantum annulum, quem dum illi Episcopus ponit, osculetur Papæ manum. Quo imposito accedunt Cardinales ad illius pedis, manus, & faciei osculum, ac idem faciet Episcopus ordinans, à quo, tempore Offertorii stans Episcopus, recipiet faculas, panem, & vinum sine mitra, & manum offerentis Pontificis osculetur, Papa verò in throno sedente; qui tandem à Cardinali Diacono accipiet pallium sub forma verborum, ut in dict. *Pallium* dictum fuit. Hæc quidem sunt cæremoniæ in Pontificali cæremoniali præscriptæ, in quo etiam ordinatur, quid singillatim in qualibet ordinis collatione sit

agendum, de quibus nos in suis peculiaribus locis dicemus, præter Diaconatus collationem, de qua supra jam diximus. Sed antè omnia, statim ac Pontifex electus est, in Cathedra collocatur, & ponitur annulus piscatoris in digito, novoque nomine sibi assumpto, confestim primus Diaconus Cardinalis illum populo divulgat, ut in dict. *Conclave* egimus. Electus verò in Pontificem depositis Cardinalitibus indumentis, induitur veste candida lanea, vel serica juxta temporis exigentiam, ac calicis ejusdem coloris, cum calceamentis rubris, in quibus acupictæ sint aureæ Cruces. Præcingitur cingulo rubro aureis floccis, atque bireto, rochetto, amictu, alba, cingulo ornatur, & stola ad collum pendente, si erit Sacerdos, seu ad sinistrum humerum, si esset Diaconus, si autem nullum haberet ordinem, non ponitur stola. Ac in Sede positus à Cardinalibus croceis indutus adoratur, denuò osculando ejus pedem, manum, & genam; defertur illi interea pluviale, mitraque pretiosa, & sic indutus ad sedendum ponitur super Cappellæ Altare, ubi iterum ut supra in tribus partibus post aliam adorationem Cardinalis eum osculatur. Tunc præfactis Conclavis valvis, ubique lætitiæ sonitus, acclamationum, campanarum, tormentorumque bellicorum auditur. Atque sic in Sede collocatus processionaliter, præcedente Vaticanæ Basilicæ Clero, concomitantibus Cardinalibus, indutus rochetto, & cappæ magna, ad eandem Basilicam S. Petri defertur, populumque conclamantem Pontifex benedicit, tandem super Altare majus deponitur, ibique sacrum Collegium denuò illum publicè, ordinatèque adorat, & singuli ternam osculationem, ut supra, complent. Interim Purpuratorum Decanus genuflexus intonat *Te Deum*, quo à Musicorum Choro expleto, Decanus super Pontificem nonnullas preces recitat, post quas Papa populum solemniter benedicit. In die autem pro Coronatione destinato, dum Papa ad Vaticanam Basilicam defertur, Cæremoniarum Magister immediatè Pontificem antecedit, defert in manibus duas oblongas arundines, in vertice unius stappa habetur, & in alterius culmine parva candela, qua dum stupam incendit, dicit: [Beatisime Pater, sic transit gloria mundi,] quam cæremoniam facit tripliciter. Cærem. Rom. lib. 1. sect. 2. cap. 2. & 3. Ciacconus tamen in vita Antipapæ Benedicti XII. aliàs XIII. quandam cæremoniam antiquitus usitatam refert, quod, nempe, in coronationis actu Pontifici hæc verba memorabantur: [Pater Sancte non videbis dies Petri.] Qua conjectura prædictus Auctor intendit probare Benedictum memoratum non fuisse legitimum Papam, quia triginta vixerat annos. Hæc siquidem cæremonia nec in canonibus, neque in pervertutibus cæremonialibus reperitur, de longitudine verò vitæ in Pontificæ Successorum Petri ad ejusdem dies non æquabili, est ex communi observatione receptum, seu potius ex continuæ tot sæculorum experientia corroboratur; cum decessorum Pontificum nullus ad annos

D. Petri Pontificatus pervenire valuerit, qui Apostolorum Princeps, juxta Cardinalis Baronii computum, in Pontificia Cathedra per annos viginti quatuor, menses quinque, diesque undecim sedit, & tamen quamplurimi Pontifices in juvenili ætate fuere; de qua re ab Alexandro II. B. Petrus Damianus semel interrogatus in epist. 17. lib. 1. respondit, tribus de causis hoc accidere. Primum, ut Ecclesiæ caput supremum, agnoscens, brevibus periodis ejus vitam concludi, sanctum timorem exinde conciperet, ac laudato sine innocenter morti occurrere præpararet. Secundò quia mundus totus in Pontificis vitam oculos collimat, qui tamquam obscuratus sol, ad se cunctorum lumina trahit. Tertio, ut dum Papa vitæ usura fruatur, ad spirituale animarum gubernium peculiari incumbat studio, de cujus custodia post tempus breve erit summo Pastori Deo arcem rationem redditurus. Quo proposito etiam Mellisui verba, in epist. 237. ad Eugenium II. directæ connecti possunt: [Quantorum in brevi Romanorum Pontificum mortis tuis oculis aspexisti? Ipsi te Prædecessores tui tuæ certissimæ, & certissimæ decessionis admonent, & modicum tempus dominationis eorum paucitatem dierum tuorum nunciat tibi.] Tandem cum sequenti perutili documento epistolam concludit, dicens: [Quibus successisti in sedem, ipsos sine dubio sequeris ad mortem.] FR. Usus spargendi ad Lateranum monetas in Pontificis coronatione antiquissimus est. Baron. an. 867. num. 143. apud quem ibidem, num. 144. alii hujus diei ritus habentur: Cæterum electio Summorum Pontificum semper à Clero facta fuit, variis tamen modis, ac formis. FR. à quibus ad Cardinales tandem devoluta, can. In nomine Domini, dist. 23. : Ad præsentem verò vigore Bullæ Gregorii XV. secretiis secretis fit, & tertia pars Cardinalium in Conclavi præsentium ad validam electionem concurrere debet; quæ quidem sanctio in libertatem electores constituit; hinc quilibet Cardinalis in Galeri receptione prædictam bullam minimè mutare jurat, si Papa fieri contigerit, qua forma quinque Pontifices Urbanus VIII. Innocentius X. Alexander VII. Clemens IX. & X. electi jam sunt. FR. & INNOCENTIUS XI. de quo adhuc non emanavit id, quod in dicta Bulla promiseram. Solus Papa ante hymnum Angelicum, id est, *Gloria in excelsis*, consecratur, & postmodum ipse Missarum solemnitas incipit, & perficit consecratus; cæteri verò Episcopi inter epistolam, & Evangelium consecrantur, de elect. & electi por. c. 28. §. Super eo. Ennod. in Apol. Papani *Petri Vicarium* appellat, idem ait de se Zach. Papa [A die qua nos jussit divina clementia &c. Apostoli vicem gerere, in epist. ad Bonifac. Episc. tom. 3. Concil. edit. Venetæ.] quod minimè dicendum videtur, cum immediatus Christi Vicarius in terra sit; sed intelligendum, quod vicem, & successivum Petri locum Papa possideat, atque in hoc sensu D. Gregorius dicebat: [Ex auctoritate B. Petri Apostolorum

Principis, cujus vice huic Romanæ Ecclesiæ præsidemus &c. can. quam sit 18. quæst. 2.] atque S. Leo I. serm. 2. in festiv. annivers. assumpt. ad ejus Papatum sic explicat: [His itaque modis dilectissimi rationabili obsequio hodie tua fides, ut in persona humilitatis meæ illi. (id est, Petrus) intelligatur, ille honoretur, in quo & omni um Pastorum sollicitudo, cum commendatarum tibi ovium custodia per severat, & cujus etiam dignitas in indigno hæc de non deficit.] Innocentius inquit: [Non nisi ad Petrum, id est, sui nominis, & honoris auctorem referre debere, can. quores, 24. qu. 1.] Item Hieronymus ad Damasum scribens inquit: [Cupimus à re, qui Petri sedem, & fidem tenes, can. Hæc est fides, eadem quærit.] significat autem, quod Papa habeat eandem auctoritatem à Christo Domino sibi collatam, ac si ipsemet Petrus esset, sui que personam repræsentaret, quod declaratur in c. 2. de sent. & re judicata in sexto. Ubi sic Innocent. IV. inquit: [Cum Jesu Christi vices, hæc immeriti teneamus in terris, nobisque in beati Petri persona sit dictum, quodcumque ligaveris super terram &c.] : Solebat Papa uti Metropolitanus convocare Synodum provinciale, in qua interveniebant ejus Episcopi suffraganei, & circumvicini, sed tamquam Primas convocabat omnes Episcopos Italiæ, ac insularum adjacientium, & uti Patriarcha Occidentis congregabat omnes Episcopos Italiæ, Galliæ, Hispaniæ, Angliæ, Germaniæ, & Illyrici, tandem uti Summus Pontifex, & universalis Pastor convocat Oecumenica Concilia, ubi tenentur convenire omnes Episcopi totius Orbis. FR. Leo IV. ille fuit, qui introduxit ut se ferre Crucem. Torrigius in Cyp. Vatican. secundæ impress. par. 2. pag. 400. Sed antiquitus ferebatur Sanctissimum Eucharistiæ Sacramentum. Baron. an. 753. num. 8. & 9. Taciturnitas est maximum vitium in Papa. Gloss. in can. officii, 2. 4. quæst. 1. Papa quando non potest concedere indultum, sive privilegium. Vide *Privilegium*. Reliqua. Vide *Pontifex*. Papæ indumenta, & cæremonia. Vide *Baptismus*. *Birrus*. *Enugia*. *Camelaucium*. *Camelaneus*. *Candela* in fine. *Cagnola*. *Cherubim*. *Cinerum dies*. *Siphon*. Indumenta Bonifacii VIII. cujus sepulchrum detectum fuerat anno 1605. talia erant, ut inter alia refert Jo. Mucæius apud Torrigium, pag. 373. [Vidi dictum corpus integrum conservatum in dicta capsula lignea, in qua fuerat sepultum per 302. annos: facies tantum ejus aliquantulum consumpta erat, ita ut nec narices, nec labia, sed tantum mentum appareret, & dentes. Habebat in capite mitram albam admodum parvam, & ut conjecturari potui, ex tela bombacina; corpus indutum erat omnibus Pontificalibus indumentis, id est, caligis, sandaliis ex tela aurea, in summitate acuris, sine Cruce, rochetto longo albo, stola, cingulo, dalmatica, tunica, planeta ampla sericea coloris nigri, phanone, & pallio, quod consumptum erat; sed plumbum apparebat, & pendebat ferè usque ad pedes; spinulæ tres

gemmata, manus ejus chirothecis albis acutis, & margaritis ornatae erant, & annulum pretiosum digito gestabat, atque zaphirum valoris (ut dixerunt aliqui) 30. scutorum &c.] Quae tamen relatio habebitur integra in dict. *Rochetum*. Item quo ad reliqua Papae indumenta. Vide *Capra* prope finem. *Cingulum*. *Compagni*. *Crocea*. *Epigonation*. *Fanon*. *Mandyas*. *Orale*. *Pedules*. Quomodo fert Papa tonsuram. Vide *Tonsura*. Papa in Sabbato sancto baptizabat tres pueros. Vide *Brachialia*. Electus in Papam, si ordinandus erat in sacris, debebat expectare jejunium Quatuor temporum. Vide *Ordo*. Non induitur Papa sandaliis, subcinctorio, chirothecis, & fanone die Veneris sancti. Vide *Cingulum*. In processione festi Purificationis nudis pedibus incedebat. Vide *Planelli*. Ejus sollemnis communio. Vide *Communio*. Ejus Viaticum Sacramentum in peregrinatione. Vide *Viaticum*. Ejus vestiarium. Vide *Virgarius*. Papa celebraturus solemniter. Vide *Euangelium*. Quare non utitur bugia. Vide *Bugia*. Neque baculo pastoralis. Vide *Baculus*. Ponitur aqua in ejus calice cum cochleari aureo. Vide *Forceps*. Quando debet genuflectere Pontifex. Vide *Genusflexio*. Benedictiones ejus in cereis agnus Dei. Vide *Agnus Dei*. Ejus benedictio gladii. Vide *Leccio*. Quando canit ultimam lectionem matutinalem in Cappella. Vide *Tube Domne*. Quomodo recipiatur oblationes. Vide *Oblatio*. Papa quomodo prima vice pallium suscipiat. Vide *Pallium*. Ubi comedebat in Feria V. Coenae Domini. Vide *Panetaria*. Papa solemniter celebrans quomodo communionem recipit ex parte sinistra. Vide *Communio*. Quomodo pacem sumebat. Vide *Pax*. Quando dicit Pax Domini sit semper &c. Chorus non respondet. Vide *Pax Domini sit semper &c.* Quomodo ei cinis ad caput imponitur. Vide *Cinerum dies*. Quomodo incensandus. Vide *Thuribulum*. Pessimus Hebraeus David de Ponis in suo Dictionario hebraico in dict. *Pesfor* hebraice eum vocat, quod postea in dict. Idolum inquit Hebraice *Pesfor* sic denominari; sic etiam Romae Hebraei monetam papalem, quam nos *Julium*, sive *Paulum* dicimus, ipsi *Pesfor* appellant, id est, *Idolum*, quod quidem Sac. Orbis, & Urbis Inquisitione talia vocabula in caput Ecclesiae universalis opprobriosa emendare deberet. Papa est omnium Ecclesiarum caput. Vide *Patriarcha*. Quando de jure potest privilegia locis piis concedere. Vide *Privilegium*. Papae equitatio. Vide *Saccharius*. *Vicedominus*. De osculo ejus pedum. Vide *Sandalia*. Possessio novi Pontificis in Laterano, ac alia caeremonie in eo actu. Vide *Sedes Stercoraria*. Item ejus juramentum in hac functione. Vide *Sequipes*. Tempore Jejunium rum fert cappam, & pluviale. Vide *Sticharium*. Quando induitur veste ex candida lana. Vide *Superpelliceum*.

PAPALETHRA, clericalis corona, ex graeco *παπαλιθρα*; sed crederem scribendum potius *παπαλιτρα*, id est, presbyteralis moneta; nam

παπας, presbyterum denotat, & *λιτρα*, monetam, sive numisma. [Statuti canon, ut caput eis tondeatur more clericorum, & habeat papalethram. Balsamon ad Synod. 6. annot. 21.] Vide *Tonsura*.

PAPINIANISTA, dicebatur, qui post biennalem juris studium, ad tertium transibat.

PAPIENSIS, papalis, in caeremonialibus antiq. Item *Denarius papienfis* moneta.

PAPPIAS, dignitas in Aula imperiali Graecorum, quae Caesaris consanguineis conferri solebat, vox quidem graeca *παππιας*, Majori domus correspondebat [Dextrum cotnu Protostrator, sinistrum Zamplaco Magnus Pappias tenebat, medio agmine Imperator ipse emicabat. Cantacuz. lib. 2. c. 27.]

PAPYRUS, *πάπυρος*, arbuscula in Aegypto frequens. FR. charta est, & non pergamenum, ut aliqui existimant. [Praedicta privilegia quasi jam nimia vetustate consumpta cum fuerint, non in pergameno, sed in papyro scripta duximus innovanda. In decretal. de confirm. util. vel inutil. c. 4.]

PARABOLA, *παροιμία*, id est, comparatio, vel similitudo. Differt autem ab Historia, quia haec est relatio rei jam successae; at parabola est verisimilitudo ingeniosae composita, & adinventiva: rudes enim facilius hujusmodi exempla retinent memoriter: hac figura usus est saepe Christus. [Et accedentes discipuli dixerunt ei; quare in parabolis loqueris ei? Qui respondens, ait illis: Quia vobis datum est nosse mysteria regni caelorum, illis autem non est datum.] *Matth. cap. 13.* Et dicebat eis: Vobis datum est nosse mysteria regni Dei; illis autem, qui foris sunt, in parabolis omnia fiunt. *Marc. cap. 4.* Quibus ipse dixit: Vobis datum est nosse mysterium regni Dei, caeteris autem in parabolis. *Luc. c. 8.*] Quare autem Discipulis mysteriorum notitiam exponebat Christus, & vulgaribus parabolicè loquebatur. Vide *Deivodus*. FR. aliquando tamen in sac. Scriptura accipitur pro re gesta, seu historia. [Denique quod Saluator in Evangelio tamquam parabolam ponit de Lazaro, ac divite, Expositores communiter dicunt fuisse rem gestam, & tamen vocatur parabola, in quantum per similitudinem alterius rei significativa. *Dionys. Carth. in 2. Reg. c. 14. art. 23.*]

PARABOLUS, *παροβουλος*, ita vocabatur Clericus, qui in Collegio Alexandriae ad curandos infirmos erat additus; quae vox precipuosum, & audacem in mortis periculis graecè significat; nam etiam contagiosis serviebant; sed quia hoc sanctum institutum in charitate fundatum, in seditiones deinde, & divisiones transferat, nimirum, contra praedicti loci pii Praefectos tumultuarii Clerici insurgendo ad favorem Episcopi: idem congruum Theodosio Juniori Imperatori visum fuit, ut praedicti Clerici in eo Collegio commorantes quingentesimum numerum non excederent, atque potentes, ac divites minime admitterentur, & quod ad aulam Principis viginti simul accedere nequissent, sed vicissim tantum unus. *Con. Theod.*

Theod. lib. 42. de Episc. & Cleric. Qui etiam *Parabolani*, & *Parabolarii* dicebantur.

PARACELLARIUM. Vide *Paracellarium*.

PARACELLARIUS; Palati Apostolici officialis, cui incumbat mensæ Pontificiæ largitiones pauperibus distribuere. **FR.** dispensatorem propriè significat [Hic beatissimus Papa *Gregorius*, ut crebris diebus alimentorum sumptus, qui & usque nunc elemosyna appellatur, & de venerabili Patriarchio à Paracellaris pauperibus, & peregrinis, qui ad *B. Petrum* morantur, deportari, & tunc erogari. Nec non & omnibus inopibus, & infirmis per universas regiones istius Romanæ Urbis constitutis eandem similiter distribui ipsam alimentorum elemosynam. Anast. Bibliot. in Zacharia. Et erogentur omni die per manus unius fidelissimi Paracellaris eisdem pauperibus; accipiens unusquisque eorum portionem panis, & portionem vini &c. Idem in Adriano I.] ||. Item & ipsa dispensa *Paracellarium* dicebatur [Capita centum exinde occiduntur, & in eodem paracellario reponantur. Idem in eodem Adriano I.] Idem officialis *Subpulmentarius* dicebatur. Anast. in eod. Adriano. [Benedictus Subdiaconus subpulmentarius. Luitprandus.] **FR.** an potius Transcriptorum incuria *Supplementarius* scribendum esset, quia egenorum necessitatibus supplebat, ac succurrebat. Vide *Cellerarius*.

PARACHEMADION, locus ad hybernandum aptus, ex græco verbo *παρεχμαδισ*, hybernandum significante [Abiit ad parachemadion suum, sive stationem hybernationis. In vita S. Anastasi Persæ. Item *παρεχημασι*, hybernatio.

PARACHARACTA, falsæ monetæ fabricator, ex græco *παρεχαρακτης*. [Falsæ monetæ rei, quos vulgò paracharactas vocant, Majestatis criminis tenentur obnoxii. Cod. Theod. lib. 9. tit. de falsa moneta.] Quare ubi nos in Synes. epist. 5. legimus [Trapezitas malos, qui velut monetam, ita divinum verbum pervertunt, & adulterant] in græco textu habetur *παρεχαρακτηστας*, ubi Hæreticis monetæ falsariis comparat. Vide *Trapezita*.

PARACHARAGMUM, ex græco *παρεχαραγμα*, idest, inscriptio, seu figura falsa. [Ut imaginem tyrannici cultus, sub colore nobis auri fallentis obijciat, sive cum paracharagumis nos conatur illudere. Cassian. collat. 1. c. 20. ubi aliqui malè legunt *Paracharaximum*.

PARACIMOMENUS, & *Paracacimomenus*, *παρεκιμομενος*, idest, excubans, accubitor [Ad tuendum palatium, tuenda, nque rem privatam, ut sitic moris est, Eunuchorum officium paracimomeno dedit. Luitprand. de rebus Europæ.] Ivo tamen, lib. 4. de privil. & dignit. Eccles. Rom. Conubitorum vocat. [Quemadmodum imperialis potentia diversis officiis cubiculariorum, nec non statorum, atque omnium concubitorum ornatur.

PARACLETUS, appellabatur Montanus Hæresarcha. Vide *Psychicus*.

PARACLITENSE. **FR.** Monasterium in *Jocefi*,

vulgò *Troges* appellata in Gallia, ubi Moniales degunt, ita à Paracrito Spiritu Sancto appellatum, quod à Petro Abailardo antea hæretico, ac Arnaldi Brixiensis Magistro, ad catholicam fidem opera Petri Abbatis Cluniacensis reducto, fundatum est; ibique suam uxorem Heloissam Abbatissam præposuit, & ipse Monachus Cluniacensis effectus est. Baron. an. 1140. n. 8. & seqq. quod Monasterium dicitur etiam *Paracleti*, seu de *Paracrito*; in quo usque hodie in die Pentecostes cani lingua græca officium, Nicolaus Camusarius in ejus Miscellanea hist. testatur, & super Heloissæ sepulchrum hi versus leguntur:

Hoc tumulo Abbatissa jacet prudens Heloissa,

Paracritum statuit, cum Paracrito requiescit.

Hanc Eugenio III. Papæ D. Bernardus, epist. 178. commendavit, inquiens: [Sed & quod petit Abbatissa de Paracrito, per ipsum, si dignamini, scire potestis, & facere, si dignum iudicatis.

PARACLITUS, *Παράκλητος*, idest, Advocatus, consolator, Spiritus Sancti attributum; ejus enim adventu afflictum Discipulorum conventum consolavit, & ante Reges, & Præsides Christi affectis, quid tunc pro fidei defensione loquendum esset, tamquam Advocatus dictaverat. **FR.** Inter eruditos controvertitur, an *Paracletus*, vel *Paracletus*, litera, e, producta dicendum sit: nam *Ἡγρων* Halberstatensis Episcopus super Evangelia Dominicalia inquit, quòd [Quidam Græcus veniens in Palatio Regis, cum legeretur illud Evangelium, & diceretur, Paracletus, dixit, Paracletus deberet dici. Tamen nos non audeamus illud mutare ex consuetudine.] Quin & Jo. Baptista Thiers Parisiensis Theologus in ejus eruditissima dissertatione typis anno 1669. excusa, *Paracletum* dici debere evidenter demonstrat tum vigore græcæ dictionis, tum propter sacrorum hymnorum profodiam, tum etiam propter antiquissimam Ecclesiæ consuetudinem. Reliqua Vide *Spiritus Sanctus*.

PARADISUS; *Παράδεισος*, viridarium, & deliciarum locus: hinc cælestis patria Paradisus dicta; nam summus deliciarum sollicitatumque locus est. Alii tamen ex chaldaico hujus vocabuli étymon deducunt, idest *Farrad*, quod locum amoenum significat, unde Arabes *Fardus* dicunt. Item *Paradisus* Ecclesiæ atrium, sive Cæmeterium denotat; nam ibi corpora in pace quiescunt [In Paradiso Ecclesiæ tumulari rogavit. Chron. Casin. lib. 4. c. 8.] Vide *Perivolium*. **FR.** & clariùs in eadem Casin. Chron. lib. 3. cap. 28. de Dionysio Abb. qui deinde Papa Victor III. fuit appellatus, dicitur: Fecit & atrium ante Ecclesiam, quod nos romana consuetudine Paradisum vocamus.] Apud externos Scriptores nedum horum, seu viridarium; sed etiam locum immensæ latitudinis, ut plurima animalium genera ad venationem sustentari possint, significat, quod ex Xenophonte, Plutarcho, Philostrato, & aliis

& aliis comprobare conantur Eugubinus in sua Cosmopœia ad verba; Paradisum voluptatis &c. Genes. cap. 2. & disertè Brittonius, lib. 1. de Regno Perfarum. §. Palatii verò Regum. Henericus Stephanus in Theaur. Ling. Græcæ. Pineda in cap. 2. Eccl. vers. 5. Feci hortos, & pomaria &c. Malvenda de Paradiso, cap. 3. Gellius verò vivaria intelligit, sic inquit: Vivaria autem, quæ nunc vulgus dicit, sunt, quos *ἄγραιοι* Græci appellant, lib. 2. cap. 20.] At phrasis biblica per *Paradisum* hortum intelligit; insuper non tardè hortum voluptatis simpliciter appellat, ut in cod. cap. 2. Genes. vers. 10. & 15. & cap. 3. vers. 23. Ezech. cap. 36. vers. 35. Joel. cap. 2. vers. 3. Quapropter Moyses Barcepha, par. 2. commentar. de Paradiso, c. 16 sic habet [Paradisum verò appellatur Paradisus, quòd locus sit cultus plurimis, pulcherrimisque tum odoratu, tum gustu jucundis plantis, planèque congruis appositus, accommodatus, ut sit domicilium, sedesque, & amœnitas hominum; nam hujusmodi locum consueverunt homines appellare] Insuper ubi vulgata legit: [Plantaverat autem Dominus Deus Paradisum voluptatis à principio. Genes. cap. 2.] LXX. verterunt [Plantavit Deus Paradisum in Eden ad orientem] Atque D. Hieronym. in quæst. hebraicis in Genes. ex hebræo [Plantaverat autè Deus Paradisum in Eden ad orientem] transtulit. Quid autem *Eden* significet idem Hieronym. declarat in eadem dictione, quòd delicias interpretetur. Iraque Bellarm. de statu primi hominis, c. 15. Cornelius à Lap. in cap. 2. Genes. vers. 8. affirmant Paradisum diffusum ambitus fuisse, in quo & hortus, & etiam animalia inveniebantur. Sed Chrysofostomus, hom. 13. in Genes. Theodoretus, quæst. 25. in Genes. Hieronymus de dictionibus hebraicis verb. Eden, affirmant *Eden* non fuisse ipsum Paradisum, sed regionem, ac territorium, in quo plantatus fuerat Paradisus. Quibus addi-pulatur Moyses Barcepha, part. 1. de Paradiso, cap. 16. ubi sic ait: [Porrò ut regio Eden cunctas præcellit terras, ita & ea ejus pars, in qua situs est Paradisus, cætera omnia, quæ Eden complectitur, loca superat; neque enim in Eden ullum est solum præstantius eo, in quo Paradisus est constitutus.] Exaggeratio autem nimis exorbitans est Anastasii Synaitæ, lib. 9. in Hexameron. nempè; [Fuisse magnitudinis incomprehensibilis] sed verisimilius Aug. lib. 8. in Genes. ad litt. cap. 10. inquit: [Neque enim exiguus locus erat, quin tantus fons irrigabat:] cum quo concordat Moyses Barcepha, par. 1. commentar. de Paradiso, cap. 15. dicens: [Jam verò ex fluminis magnitudine conscitur Paradisus, qui illi irrigatur, amplissimum quoque esse] Atque peculiari mensura definit Toftatus, quæst. 98. in cap. 13. Gen. ubi sic ait: [Non enim videtur, quòd oportere majorem magnitudinem, quam habeat insula, scilicet, in longitudine tres, vel quatuor leucas, in circuitu autem duodecim, aut parum plus.] Eugubinus verò in Cosmopœia in præd. cap. 2. Genes. Fluvius egre-

diebatur &c. regionem fuisse trecentorum millium passuum arbitratum. Malvenda de Paradiso, cap. 26. putat fuisse ejus ambitum quadraginta, vel quinquaginta leucas, uti decebat pomarium magni Principis. Suar. lib. 3. de oper. sex dier. cap. 6. n. 15. saltem amplitudinem unius Regni habuisse ait. Quo verò ad etymologiam nominis Postillator in can. Ecclesia Paradiso, de consecr. dist. 4. se parum in græco idiomate verbatim ostendit, dum ibi ait: [Dicitur Paradisus parans Deum, vel Deitatis visum, quia ibi Deum videbimus facie ad faciem.] Philo Hebræus, lib. 1. Allegoriar. negavit veram, ac realem terrestris Paradisi existentiam; sed tantum allegoricè sacram Scripturam loqui asseruit, quem errorea sequuntur sunt Origen. lib. 4. Periarchon, cap. 2. & Niceas in commentar. Nazianzenæ orationis de Nativitate, PSELLIUS, ac recenter Gregorius Venerus in ejus Harmonia mundi, quæ opinio tantquam falsà à Sanctis Patribus rejicitur, signanter à D. Augustino, lib. 8. de Genes. ad litt. cap. 1. & lib. 13. de Civit. Dei, cap. 21. Hieronymo, in cap. 17. Jeremiæ, & c. In principio regni, & c. 10. in Daniele. § Die autem, Epiphano hæresi, 64. & in epist. contra Jo. Hierosolym. Sophronio Patriarcha in sex. Synod. act. 11. Anastasio Synaita, lib. 7. Hexameri, Moysè Barcepha, par. 1. comment. de Paradiso, cap. 1. & 4. De qua re uberius Sæxtus Senen. lib. 5. Biblioth. annor. 34. Pereira, lib. 3. in Genes. disp. de Paradiso, quæst. 1. n. 15. Bellar. lib. de gratia primi hominis, cap. 10. Suarez, lib. 3. de oper. sex dier. cap. 6. num. 5. Malvenda de Paradiso, cap. 6. & 7. Ubinaam conditus fuerit, varii varia dixerunt.

PARADOGUM, vox barbata, qua Longobardi feudum nobile intelligebant: sic è contrario *Paradogum*, feudum vile, & rusticum dicebantur.

PARADIGMA *ἄδειγμα*, exemplum. Vide *Panitentia*. §. Necessitas puniendi.

PARÆNESIS, *παρηγορησις*, admonitio. FR. sic intitulavit suum libellum exhortatorium ad pœnit. S. Pacianus Barcinonen. Episc. qui extat in Biblioth. SS. Patrum.

PARAFRÆDUS. FR. Fidejussor pro solutione pœnæ pecuniariæ. Ballar. Casinen. tom. 2. constit. 38. num. 2.

PARAGAUDA, fascia, sive laciniatum species serico, & auro contexta, qua vestium extremitates ornabantur. [Nemo auratas habeat, aut in tunicis, aut in lineis paragaudas, leg. 2. de divers. holob.]

PARAGRAMMA, *ὑπερπλοια*, superfluitas vocum, aut literarum. [Si paragrammata repereris, vel minus aliqua descripta sunt, quæ sensum legentium impediunt, non mihi debes imputare. S. Hieronym. epist. 28.]

PARAGRAPHUS, *ὑπερπλοια*, idest, adscriptus, & signum distinctivum scripturæ denotat, ac diversitatem periodi sensus indicat. Græci utuntur litera Γ, hac forma dimidiata; sed Latini duplici, s, hoc modo, S. signant, quæ literæ *Signum sectionis* interpretantur, cum se vera
sepa-

separationem discursus demonstrent; alii tamen existimant, quòd sit antiquum, gothicumque P, quo paragraphus notatur.

PARALIPOMENON, *Παραλιπομένων*, idest, prætermissorum, sic in sac. Scriptura duo libri appellantur, quia in eis bellicæ expeditiones Hebræorum in libris Regum prætermittæ referuntur, seu quæ narratæ in libris Regum, in Paralipomenon aliis circumstantiis referuntur, quos libros *Dibre Namim*, idest, Verba dierum vocant Hebræi, cum ad instar Diarii successarum rerum relationes continent, quorum auctorem Esdram existimant R. Moyses Kimchi, ac R. Salomon. FR. D. Clemens Papa in Canonibus Apostolicis *Derelicta* appellavit hos duos libros [Derelictorum ex libro dierum duo, can. 84.] De hoc sic Dionysius Cartusianus ait: [Vocatur quippè hic liber Paralipomenon, & ut 6. etymol. ait Isidorus, græcè *Παραλιπομένων*, interpretatur latinè prætermissorum, aut derelictorum. Circa quod scribit Magister Adam Parisiensis, *Παλιπρω* verbum græcum est, significans idem quod relinquere, aut prætermittit, & secundum Huguitionem dicitur *Παλιπρω*, quod est præter, & *εἶπαρ*, quod supplens, & *μὴν*, quod est defectus, quasi prætermissorum supplens defectum: quoniam ea, quæ in lege, & præsertim quæ in libris Regum omissa sunt, vel non plenè relata, summari, ac breviter in isto exprimentur volumine. Propter quod secundum Hieronymum liber hic dici potest *Χρονικὸς*, totius Sac. Scripturæ &c. in præm. primi lib. Paralip.

PARALOGIA, *Παραλογία*, falsa loquutio. Vide in dict. *Pantologia*.

PARALYTICUS, *Παραλυτικός*, qui paralysi, sive apoplexia laborat, de quo fit mentio in Euang.

PARAMENTA SACRA. Vide *Vestis*.

PARAMONARIUS *Παραμονάρχος*, Monasterii Minister. [Oeconomi autem, Chartularii, Paramonarii, & alii promoventur. Balsamon. in can. 2. Synod. Chalced.

PARANGARIA. Vide *Angaria*.

PARANYMPHI. FR. Adolescentuli benè compri, qui sponsam comitantur, l. pervenit, de Aggressionem in unico.

PARAPHERNA, *Παράφηνα*, *præterdotalia*. A Jurisperitis dicuntur illa bona quæ cumque præter dotem feminis nubentibus donata: à *Παρά*, præter, & *φηνή*, dos. Unde paraphernalia passim intelliguntur omnia illa, quæ uxor præter dotem possidet.

PARAPHONISTA, *Παραφωνιστής*, acclamator; sed communiter cantor intelligitur, qui divinas laudes canit. In pervertutis caeremonialibus Magistrum cappellæ, qui musicam dirigit, significat, ubi hic habetur [Paraphonista cum schola (idest, *Canthorum*,) vigilias incipit.] Vide *Archiparaphonista*.

PARAPSIDIS, *Παραψιδίς*, & *παράψις*. FR. vas, sive patina, laniæ, catinum, & similia, in quibus obsonia ponuntur. Quidam à rotunditate etymon trahunt. [Unam parapsidem plenam carboni-

bus, quibus ustus fuit S. Laurentius. In privilegio Caroli Magni apud Torrigium de Crypr. Vari-can. secunda impress. pag. 504.] Dicitur etiam *Paropsis*, ut Matth. cap. 23. & 26. ex græco *Παράψις*, pro, & *ὄψις*, cibus, ita Pollux, & Eustath. At Marc. 14. & Luc. 11. *Catinum* scribunt, & Juvenal. Satyr. 3.

Quàm multa magnaque paropside cœnat **Martialis**:

Quæ portat gaudens ancilla paropside tubra, Et alibi idem:

Sic implet gabatas, paropsidesque. & Sueron. in Galba, [Paropsidem leguminis] dixit. Vide *Abside*.

PARASCÈVE, *Παρασκευή*, significat diem Veneris. Aliqui existimant ex verbo græco *Παρασκευάζω*, idest, præparare, deduci: ita Adrian. Junius in verbo, *Παρασκευή*; nam in hac die Hebræi comestibilia pro sequenti Sabbati die præparare solent, quo vocabulo etiam ipsosuti solitos fuisse refert Baron. an. 34. num. 154. Malè igitur Hugo Cardinalis hoc vocabulum *Parans canam* significare ait. Græcos enim Christianos in Ecclesiâ hoc introduxissè vocabulum, Baronius an. 34. n. 153. demonstrat. Item *Parascere* apud Tertullianum advers. Psych. cap. 14. Sabbatum significat, quare de jejuniis ad Ecclesiâ Occidentalis in Sabbato observato loquens, ait: [Cur stationibus quartam, & sextam Sabbati dicamus, & jejuniis parascèven.] Appellatur etiam *αεσαβήτων*, idest, *Ante Sabbatum*, Epiphani. lib. 4. contr. Hæren. in fine:] Ecclesiâ tamen per *Parascèven* Feriam VI. majoris hebdomadæ intelligit Redemptoris morti consecratam, quæ dies eriam *Cana pura* appellata fuit ab Irenæo, ut suo loco diximus. Est quidem antiquissima Ecclesiæ traditio minime celebrandi in hac die. Hinc Toletanum XVI. Concilium de anno 693. quotidie pro Regis salute celebrandum statuit [Excepto Passionis Dominicæ die, quando Altaria denudata persiunt, nec cuiquam in eodem die licet solemniter celebrare, can. 10.] Et in hac die in signum mæroris Papa super nudum scabellum sedebat. [Hac die secundum antiquas caeremonias Papa in camera sua non consuevit sedere super sedes, sed super scabellum, & Cardinalis finitio officio, & deducto Pontifice ad cameram descendit sine confabulatione aliqua, Ordo Roman.] FR. In ritu Ambrosiano, nedum in hac die, sed in omnibus feriis sextis non celebratur, in quibus diebus Crux super Altare cum sex candelabris exponitur:] Irenæus, lib. 5. Adamum die 25. Martii obiisse ait, in quo etiam die communiter Christi mortem accidisse existimatur, ac in quodam pervetusto Martyrol. M. S. quod extat in Bibliotheca Regiæ Sveciæ sub hac die his verbis notatur, [Hierosolymæ Dominus crucifixus est.] Quod Martyrologium juxta Holstæni opinionem in octavo Christiano sæculo scriptum fuerat. Itaque de Christi crucifixione sub die præfata etiam mentionem faciunt M. S. Martyrol. Corbejense, & Antverpiense. Constantinopoli in die Parascève

ve extra Urbem concionabatur populo, quod idem Chrysoſtomus teſtatur apud Greſer. tom. 2. de Cruce, in memoriam Chriſti paſſionis extra Hieroſolymæ Civitatem obtentæ jac in Melita Inſula ex hac devotione fortaſſe in Dominica Palmarum extra Urbem Notabilem in quadam planitie, ubi nunc columna cum Cruce remanſit, cani paſſionem olim ſolium fuiſſe ſenes affirmabant, ac uſque ad eorum tempora duraffe. In ſuo M. S. cæremoniali Davantria advertit, quòd licèt in hac die non conſecret Sacerdos, debet nihilominus aquam in vinum infundere, ad denotandum ſanguinem, & aquam de latere Chriſti emanatum, qui tamen reſert in aliquibus Eccleſiis ſolium fuiſſe merum ſine aqua in calicem ponere, quòd, ut Jacobus Cajetanus obſervat, hebraicam crudelitatem ſignificabat. Quando Sacerdos particulam conſecratam immittit in calicem, non debet ſolita Crucis ſigna facere. Sac. Rit. Cong. 28. Aug. 1627. Quòd etiam Cæremoniale juſſu Innocentii X. correctum, lib. 2. cap. 26. advertit, ubi hæc verba habentur [Sed ſine ſigno Crucis] An ſi in hac die concurrat feſtum Annunciationis Deiparæ, teneantur Chriſtiani loco ſacro audire cæremonias in hac die fieri, ſolitas, ſicut de anno 1644. occurrerat. Negativè Sac. Rit. Congregatio 19. Februar. 1622. reſpondit, additque minimè Euchariſtiam ratione feſtivitatis B. Virginis fidelibus adminiſtrari debere, niſi in caſu neceſſitatis per modum viatici. Imò Albaſpina de veter. ritibus obſervat. lib. 1. non fuiſſe ſolium antiquitus diſtribuere Euchariſtiam in jejuniorum tempore notat. Item Sac. Episcop. Congr. 22. Mart. 1596. abſtulit abuſum deſerendi in hac die proceſſionaliter Euchariſtiam. *Hodie tamen diſtinctum Feſtum Annunciationis B. V. Mariæ occurrenti FERIA ſexta in Paraſceve, vel Sabbato ſancto, transferri debet una cum præcepto audiendi Miſſam, & vacandi ab operibus, ad FERIAM ſecundam poſt Dominicam in Albis, quocumque alio Feſto, quod non ſit altioris ritus, etiam impeditam, ita ut prædiſto caſu eveniente, eadem FERIA ſecunda pro ſede propria & ſua, memorato Feſto Annunciationis aſſignata, perpetuò intelligatur. Et in illa eo præſertim modo & ſuma, præſatum Feſtum quoad Officium & Miſſam celebretur, quibus celebraretur die 25. Martii: præter illis tamen ad aliam diem non impeditam, juxta Rubricas Breviarii Romani, omnibus aliis Feſtis, in eadem FERIA occurrentibus. Ex Decreto S. R. C. 11. Martii 1690.* In Eccleſia Andegavenſi Sacerdos, qui in hac die hoſtiam abſumit, non progreditur ad deſcendum ex ſepulchro Sacramentum; ſed duo Presbyteri alba, ſtola, & manipulo induti illud deſerunt, de quibus Rupertus ait, lib. 6. de divin. offic. cap. 23. [Duos Presbyteros, qui corpus Domini ad Altare deſerunt, ſignificare Joſeph juſtum ab Arimathia, & Nicodemum] Altaria ſolita denudari in hac die. Vide Baronium an. 1034. num. 18. Reliqua ad hanc diem pertinentia. Vide *Feria VI. in Paraſceve*. Item *Paraſceve* Virginis, & Martyris nomen eſt, quæ

Græci *Ἐξομβή* appellant, & Latini Veneram, ſive Venerandam, quæ à ſuis genitoribus ita appellata fuerat, quia in FERIA VI. Paraſceve nata erat, cujus feſtum ſub die 14. Novembris celebrat Martyrol. Rom. ſed Eccleſia græca illius feſtum agit ſub die 26. Julii, ſic etiam in Melita, & in Catanenſi Sicilia Civitate, ubi ad litus ejus ſacellum extat. Vulgus tamen ignarus, eandem Sanctam cum Deiparæ Genitrice confundit, ex eo quia in eodem die utriuſque feſtum celebratur, & in quodam antiquo Licienſis Eccleſiæ Breviario impreſſo ejus proprias lectiones habentur ſub die 26. Julii.

PARASENELITES. Vide *Synelites*.

PARASTATA, *παράστασις*, columnæ baſis, ſuper quam antiquitus Altaria erigebantur, quarum ſtructura multæ adhuc videntur cum lapide integro deſuper ipſatum, & de eis in deſcriptione Baſilicæ S. Pauli extra Urbem agit Honophrius Panvinus: [Octavum in medio paraſtatae. Item, ſocius, adjutor, opitulor.

PARASTITIA, poſticum, ut aliqui exiſtimant, quam dictionem græco latinam putant ex *παρά* græcè, & *ſtatio*, latinè, ſicut etiam in Sac. Canonibus *interſtitium* dicitur temporis ſpatium ad ſacros Ordines ſuſcipiendos interpoſitum. Sed aliis melius fortaſſe poſtes intelligunt ex græco nomine *παρά*, id eſt, poſtis. [Ecce enim Angelus Domini ad repetendum aliquid Deo charum miſſus depoſitum, nos deſuper intra Eccleſiam aſpiciens benedixit, ruſumque paratitiam Eccleſiæ reverſus, nulla reſta veſtigia exitus reliquit. In vita S. Albani.

PARASYNAGOGA, *παράσυναγωγὴ*, illegitima congregatio, ſive conciliabulum. [Id conſequutus eſt, ut & martyrſii corona exciderit, & à Divis Patribus, qui Nicæam convenerant, eo nomine condemnatus ſit, quia ſeorſum paraſynagogas convocaret. Nicetas lib. 5. de fid. orthodox. juxta Morelli interpretationem.

PARASYNELITES. Vide *Synelites*.

PARATA, FR. apparatus, item tributum, vel collecta pro viis & pontibus reparandis. Sigon. de Regno Italiæ, lib. 7. Bullar. Caſinen. tom. 2. Conſtit. 22. 23. 40. & 41. ¶ [Non graves ſitis Presbyteris in paratis quaerendis, neque ducatis ſuperfluo vobis cum homines, vel veſtros proprios, vel amicos, vel propinquos veſtros, per quos illos gravetis in cibo, & potu, & fodro ad caballos. Hincmarus ad Archidiaconos ſcribens.

PARATITLUM, FR. rerum ſummarium [Roglettus Odoſfredi Beneventani præceptor, qui Placentiæ per aliquot tempus primas partes ſibi meritò vindicavit. Hic etiam primus paratitla conſcripſit, id eſt rerum ſummas titulatum appoſitas, quod à Juſtiniano promiſſum fuerat, ut legitur in l. prima, § ult. Cod. de vet. jur. enucl. ubi mendosè Paratitla, pro Paratitla ſcriptum eſt.

Corra in ejus memor. juris, tit. de Jurispreritis.
PARATORIUM, præparatorium, sive credentia
 vulgò dicta. [Calicem autem Subdiaconus acci-
 pit sequens, & dat Acolyto, & ille revocat in
 paratorium. Ord. Rom.

PARATURA. FR. ornamentum, quod in limbo
 vestium apponebatur. [Transmissimus fraternita-
 tati vestra paraturam unam. S. Gregor. lib. 10.
 epist. 37.] Et clarius March. Paris. in vita Abb.
 [Albas duas cum paraturis burdatis] Quo vo-
 cabulo sæpè etiam Anast. Biblioth. utitur.

PAEDRUS *παῖδρος*, Affessor, consiliarius, acci-
 pitur etiam pro malo spiritu, qui Incantatoribus,
 ac Magis assistere solet [Scimus enim Magiam
 elicere explorandis oculis carabolicos, & pa-
 redros, & pythonicos spiritus. Tertull. de animi.
 cap. 28.] FR. Salmasius per Paedros Deos mi-
 nores intelligit in Noris ad Spartianum in vita
 Adriani Imp. sic inquires: [Qui autem de ho-
 minibus in Deorum numerum referebantur, hi
παῖδρος Deorum fieri dicebantur, quasi affes-
 sores, & eadem fede præditi cum cæteris Diis,] &
 Tertulliani locum corrigi in Apologet. cap. 13.
 ubi sic habetur: [Cùm Simonem Magum sta-
 tua, & inscriptione Sancti Dei inauguratis, quum
 de prædagogiis aulicis nescio, quem Cincæ-
 dum Deum facitis] legendum putat Salmasius:
Synodi Deum facitis, id est, in Synodum, & Col-
 legium Deorum cooptatis, ac paedros, nempe
 cum Diis affesores.

PARENTINUS, Paternus. D. Ambros. ser. 75.

PARENTIUS. FR. paternus: [Quisquis hominum
 parentivæ mortis expectatione animam paciscit,
 parricidiali crimine in hæreditate succedit. Va-
 lerianus Cimeliensis Episc. hom. 20.

PARERE. FR. videri, seu existimari significat. Bul-
 lar. Casin. tom. 2. constit. 91.

PARERGUM. Vide *Palergium*.

PARIBUS. Vide *Aparibus*. *Parilitas*.

PARICLA, seu *Paricula*, charta, circularis scri-
 ptura, quia pari tenore omnibus interessatis, seu
 colligantibus dabatur; *Charta paricla* sententiæ
 judicialis copia dicebatur. Marcull. lib. 1. for-
 mular. cap. 38.

PARIES DEALBATUS. FR. à D. Paulo Hypocrita
 appellatur, can. nisi bella, 23. quæst. 1.

PARILITAS, similitudo, æqualitas. [Quæ conse-
 quenti unguentariæ spatii parilitate conquadrat.
 Sidon. lib. 2. epist. 2. Ut hætenus parentum no-
 bilitate decorabat, ita jam nunc titulorum pa-
 rilitate fastigabat. Idem lib. 3. epist. 6.] Vide
Aparibus. *Pariatio*.

PARIO, *as*, æqualis sum. [Æqua enim substantia
 parient inter se Christus, & Adam. Tertull. de
 resur. carn. cap. 53.] Ex quo verbo fit *Æqui-
 paro*, *as*.

PARIOR, *aris*, æqualis fio, sive æquiparor: [Scri-
 mon enim Deus, quia in effigie Dei constitutus,
 non rapinam existimavit paritari Deo. Tertull.
 de resur. carn. c. 6.

PARIATIO, & *Pariatoria*, ex verbo *Pario as*, su-
 præ, id est, similitudo, & comparatio, nomina

apud Sanctos Africanos Patres usitata. [*Pariatio*
 plenaria. Beda in epist. D. Pauli ad Colossien. 1.]
 Corruptè tamen in eadem epist. D. Anselmi textus
Parisio plenaria habet pro *Pariatio*. Sic etiam
 male in textu D. Augustini in psalm. 61. in codice
 Lovaniensi: *Pariatoria plenaria*: passionum om-
 nium non erit finis, nisi cum sæculum finitum
 fuerit] Quare Latinus Latinus tollenda esse
 puncta, & dictio *Finis*, existimat, & sic corrigi:
 [*Pariatoria plenaria* passionum omnium non
 erit, nisi cum sæculum finitum fuerit.

PARIS, herba, & radix. Vide *Exorcista*.

PARISIM, hebraica vox, latrones significat, atque
 Publicanos. Baron. an. 31. n. 73. Sed propriè pu-
 blicanos significat. Vide *Publicanus*.

PARISIUS, pro Parisiis adverbialiter. [Durè scri-
 bitis non merenti. Quid peccavi? Si monui Ma-
 gistrum Robertum Pullum aliquantum tempus
 facere Parisius. D. Bernardus.] Nonnulli corri-
 gendum *Parisisis* existimant, sed error non est
 nam apud Ecclesiasticos Scriptores *Parisius* etiã
 legitur, & præcipuè apud Petrum Blesens. m fre-
 quentissimè: [Dum Parisius operam studii da-
 bas, publicè dicebatur, quod in hac humana
 conversatione te Angelum exhibebas, epist. 9.

PARMENIAN. FR. hæretici à Parmeniano quod-
 dam, contra quem scripti D. Aug. Glossa in can.
 quisquis, 23. quæst. 4.

PAROCHIA, græca vox, *παροικία*, significat domo-
 rum adunationem, seu habitationes contiguas,
 hinc juxta græcæ dictionis vim *Parochia* melius
 dicitur. Vide *Labra*. FR. dicitur etiam *Plebania*,
 lib. 3. Decretal. tit. 24. cap. 1. Dicitur etiam *Plebs*
 :|: Est autem differentia inter Ecclesiam Pa-
 rochiale Curatam, & Baptismalem. Nam omnis
 Parochialis Ecclesia est curata, sed non vicever-
 sa. Ulterius reperiri potest Ecclesia Baptismalis,
 quæ nec Parochialis, nec curata sit; nam Baptis-
 mum conferre non est juridicus Parochi actus,
 cùm posset quilibet Laicus illud conferre in ne-
 cessitatis casu: quæ triplex distinctio ex Trident.
 Synodo, sess. 21. cap. 5. De reformat. colligitur,
 ubi sic ait: [Postunt Episcopi etiam tamquam A-
 postolica Sedis delegati juxta formam juris, sine
 tamen præjudicio obtinentium, facere uniones
 perpetuas quatumcumque Ecclesiarum Paro-
 chialium, Baptismalium, aliorumque beneficiorum
 curatorum.] FR. Regimen animarum dicitur
 Ars artium. De atat. & qualic. ord. cap. 14.
 :|: Parochia per spatium quadraginta annorum
 derelicta, beneficium simplex efficitur. Bellarm.
 in notis ad Concil. Trident. sess. 21. cap. 7. de Re-
 form. Item Parochia dicitur Diocesis Parochio
 subjecta: [Nam peragratis fortè Diocæsisibus; cùm
 domum veni &c. Sidon. lib. 9. ep. 16.] Et è contra
 Parochia pro Episcopi Diocesi non raro accipi-
 tur: [Unusquisque Episcoporum habet suæ Pa-
 rochie potestatem. Rothland. in epist. ad Nicol.
 Ingresso itaque Beato Archipræsule Martino
 propriæ Parochiæ fines. Oddo Cluniac. Abb. in
 vita S. Martini, lib. 2. cap. 10. Nullus Episco-
 pus in alterius Parochia ordinationes aliquas face-

facere, vel negotia peragere, quæ ad eum non pertinent &c. In Capir. Caroli Magni, lib. 1. c. 11.] FR. sic etiam habet, in can. si quis ordinatus, dist. 92. can. si quis Episc. ordinatus, & can. si qui Episc. ead. dist. Item can. nullus primas, 9. qu. 2. can. Lugdunensis Parochiæ clericos, ibid. can. Archiepiscopus, 9. quæst. 3. Diœcesis enim est Parochia Episcopi. Gloss. in Clement. de privileg. c. 1.]: Item Parochia pro universali Ecclesia nonnumquam usurpatur. Contra Catholicam Ecclesiæ Parochiam cum Ducibus suis prolatis gregatim ingruere moluntur. Aldhel. de Virg. c. 7.] Vide *Diœcesis*.

PAROCHIANUS. FR. Parochiæ incola, can. in Dominicis, 9. quæst. 2. & can. inter cætera, 22. quæst. 4. Item *Parochiana Ecclesia* pro Parochiali: [Placuit huic Sancto Concilio, ut nullus provinciæ Lusitanæ Episcopus à qualibet Parochiana Ecclesia tertiam auferre præsumat, can. præfiscis, 10. q. 3. Hi enim Pontifices &c. Parochianas Ecclesias pergravantes &c. can. Inter cætera, ead. 10. quæst. 3.]

PAROCHUS, παροχος, idest, distributor, quia distribuere, ac conferre Sacramenta subditis tenetur, pro quibus aliquando sacrificium applicare debet, Concil. Trident. sess. 23. cap. 1. quod iuxta communem Doctorum opinionem intelligendum est in Dominicis, & principalibus Domini festivitatis, vel saltem semel in hebdomada. Bonacina, qu. ult. punct. 3. Sed à plerisque Theologis, præcipuè Suarez, Aversa, & Diana, hujusmodi obligatio in Parocho minime agnoscitur, & auctoritatem Concilii Tridentini supra adductam explicant intelligi de applicatione quo ad impetrationem; non verò quo ad satisfactionem. Parochus enim in Missæ sacrificio tenetur pro ovibus suæ curæ commissis orare, non autem pro eis sacrificii valorem applicare, licet congruum mihi videatur in aliquibus solemnitatibus pro eis applicare sacrificium, præsertim si pingues decimas, primitias, aliosque redditus ab eis exigat. Item Parochus non tenetur subministrare Sacerdotibus ceram in ejus Ecclesia celebrare volentibus, nec ad hoc ab Episcopo cogi debet. Sac. Rit. Congreg. 10. Junii 1603. Antiquitus Parochus tenebatur Officium divinum in ejus Ecclesia recitare; sed ex contraria, universalique consuetudine hanc obligationem abolitam fuisse docent Suar. & Bonac. exceptis tamen festivis diebus, in quibus Vesperas canere deberet, si clericorum copiam haberet, vel saltem laicos ad hoc instructos; nam solus canere non tenetur. Item Sac. Concil. Trident. Congregatio non posse Parochum per integrum hebdomadam ab ejus Parochia absentari declaravit, apud Bellarm. in Notis ad Conc. Trident. sess. 23. cap. 1. de Reform. Vide *Plebanus*. Decanus.

PARMENSIS DUX Rainucus sacrarium Græcorum cum gladio in sœmore ingrediens prohibitus quid respondit. Vide *Sacrarium*.

PAROECIA. Vide *Parochia*.

PAROENIA, παροενία, injuria ineptè, & arroganter prolata; quo vocabulo D. Hieronymus utitur contra Rufinum scribens.

PAROPSIS. Vide *Parapsis*.

PARTICIPIMUM, participatio, & communicatio: [Ita ergo fac, ut impensæ mercedis tu quoque participium fortiaris. D. Greg. lib. 4. epist. 23.] ubi Sanctus Pontifex portionem labori debitam intelligit. [Videntes furcm currunt cum eo, & portionem suam cum adulteris ponunt, & poluli labii participio peccant, & non corrigunt. Bless. in can. Episcop.]

PARTICULÆ CONSECRATÆ. Vide *Margarita*. Utrum post offertorium particulæ non consecratæ in Altare delatæ, sint consecrandæ. Vide *Offertorium*.

PARTIO, Partus. [Et partione prosperante in parturidium partus expressus. S. Cyprian. lib. 2. epist. ad Cornel.]

PARTITUDO, parturicio, parturiendi actus. [Tolle dolores partitudinis. S. Hilar. advers. Arian.]

PARTUM, torneamentum. Ut [Comites pupillorum, & orphanorum causas primùm audiant, & in venationem non vadant illo die, quando placitum debent custodire, nec ad partum. In Constit. Caroli Magni.] Vide *Torneamentum*. *Tornatrix*.

PARVIFICO, idest, parvum facio, minuo. Vide *Episcopo*, verbum.

PARVISIUM; erat Ecclesiæ pars externa, in qua fiebat pro pueris schola, ex voce gallica *Parvis*, idest, porticus, seu atrium Ecclesiæ, vel, ut alii malunt, à *Parvis* latinè, scilicet, pueris. [Cogebatur ille pauperculus multis diebus scholam exercens, venditis in parvisio libellis, vitam famelicam protelare. Matth. Paris. in hist.]

PASCHA. [Pascha, hebraicè dicitur *Phasæ*, non à passione, ut plerique arbitrantur; sed nec dicitur *Phasæ* à transitu maris rubri, id quod Ecclesiæ canit &c. sed quòd exterminator videns sanguinem in foribus Israelitarum pertranserit, neque percussisset illos. Ait namque Scriptura: Est enim phasæ, idest, transitus Domini, & transibo per terram Ægypti nocte illa, percutiamque omne primogenitum. D. Hieronym. in Exod. 12.] Quare ex D. Hieronymo corrigenda essent Præconi verba, quæ in Sabbato Sancto canuntur, nempe: [Hæc nox est, in qua primùm patres nostros, filios Israel eductos de Ægypto, mare rubrum sicco vestigio transire fecisti.] FR. Deduci etiam potest ex Chaldaeo *Phesbha*, quod lætitiæ significat. Calepinus autem in hoc vocabulo inquit, quòd licet hoc nomen neutrum sit, genitivum non habet *Paschæ*, ut quidam ex recentioribus asserunt, manifesto errore, cum sola græca verbalia in *ma* terminata à prima persona præteriti passivi derivata, in *aris* mittant genitivum. Et re vera translators Sacræ Scripturæ in latinum semper genitivum *Paschæ* scripsere. [Erit vobis Paschæ solemnitas. Ezech. 45. In die solemnii Paschæ, Luc. 2. Ante sex dies Paschæ. Jo. 12. Ante diem festum Paschæ. Idem 13. Erat autem paschæ eve

Paschæ. Ibid. 19. Eodemque modo Missalis, & Breviarii Rubricæ, nempe [Post oct. Paschæ. Infra octav. Paschæ. Paschæ peracto tempore. In hym. ad laudes Domin. Pentecost. In Priori Pascha,] & non paschate. Microlog. in dictione *Annosinum Pascha*. ¶ Pascha ex traditione Apostolica in Dominica celebratur. Vide *Dominica Resurrectionis*; in eo enim die resurrexit devicta morte Christus, quæ Dominica debet computari post diem decimumquartum lunæ mensis Martii, ne cum Hebræis conveniamus. Antiquitus Christiani in festo Paschæ solebant se invicem sub hæc forma salutare: *Surrexit Dominus*, & respondebatur: *Deo gratias*, atque osculum pacis recipiebatur. Jo. Belet. cap. 116. Rational. divin. off. Romana verò salutationis forma sic erat: *Surrexit Dominus verè*, & respondebatur: *Et apparuit Simoni*. Durand. lib. 6. c. 46. Recentiores tamen Græci in Paschali diebus sic salutare solent *Χριστὸς ἀνίστην*, idest, *Christus surrexit*, & responso ita datur, *Αὐτὸς ἀνίστην*, nempe, *Verè surrexit*. Mysteriosissima enim est in hac die eorum cæremoniâ, nam ad repræsentandum Christi triumphum de inferno delatum, summo manè ante Matutini recitationem ordinatur processio, in cujus reditu inveniuntur Ecclesiæ portæ clausæ: tunc Episcopus, vel Sacerdos illa psalmi verba: *Atollite portas &c.* profert, & ex interiori parte Clericus loco Dæmonum respondet, *Quis est iste Rex gloriæ &c.* tandem post contentionem Episcopus percutiens pedes valvas insonat: *Surrexit Christus*, ac statim Ecclesiæ janua expanditur; tunc Celebrans in alium extollit cereum triangulum, quod in manu gerit, quod ipsi *τρεῖς ἄνθρακες*, appellant; sic etiam populus assistens eandem cæremoniâ facit cum lumine, quod unusquisque eorum in manu gerit. Insuper in hoc eodem die tam in Matutino, quàm Missa, & Vesperis solet Episcopus canere Evangelium, intonando, nempe, primam periodum, quam replicant unus post alterum ex Sacerdotibus, & ex Diaconibus deinde, qui omnes astantes unus post alterum usque ad Ecclesiæ januam protenduntur, & postquam ultimum eorum hanc replicationem expleverit, reassumit Episcopus secundam Evangelii periodum, quæ ordine, quo suprâ, à Sacerdotibus, Diaconisque omnibus successivè replicatur, & sic de periodo ad periodum usque ad Evangelii finem, quod est *In principio erat Verbum &c.* Quod fit ad denotandum prædicationis Evangelicæ consensum per totum Orbem ab Apostolis uniformiter promulgatum, licèt diversis linguis, & in remotis terræ partibus, ut jure D. Hieronymus exclamaverit, inquires: Vox quidem distona, sed una est Religio. Igitur in periodo sine percutitur quedam hasta ab eis *σημαίνοντες* appellata, ac datur unica campanæ pulsatio, ad denotandum prædicationis Apostolicæ sonum per universum Orbem promulgatum. In Andegavensi autem Ecclesia in die Paschæ post tertiâ Matutini lectionem, præparatur Altare ad modum sepulchri quibusdam velis coopertum, in cujus lateribus duo Sacerdotes albis pluvialibus indu-

ti assistunt, qui duos Angelos Christi monumentum custodiètes significant, ac interea ex sacristia duo Clerici, Corbicularii appellati, alba, sive torchetto, & dalmatica induti, (ut in dict. *Corbicularius* dictum est) habentes in capite amictum rubra fascia ligatum, qui Sanctas Mulieres ad sepulcrum euntes denotant, eisque duo Cantores cum thuribulo præcedunt, qui ad dictum Altare accedentes in musicali tono his verbis interrogantur: [*Quem quæritis in sepulchro?*] ipsi verò etiam canendo respondent: [*Jesum Nazarenum Crucifixum.*] Tunc duo assistentes Sacerdotes reassumunt: [*Nō est hic, surrexit, sicut prædixit. Venite, & videte locum, ubi positus erat Dominus.*] Postquam responsum prædicti duo clerici sepulchrum ingrediuntur, & Altare osculantur, atque dum Thuriferarii ter Altare incensant, canunt duo Sacerdotes: [*Ite, nunciate Discipulis ejus, quia surrexit.*] Itaque ad Chorum accedunt præfati duo Clerici, salutant Episcopum primum cum osculo pacis, in ejusque aurem summissa voce suggerunt: [*Surrexit Dominus, Alleluja,*] quibus Præsul salutationem, & osculum reddens, [*Deo gratias, Alleluja,*] respondet. Idem cum Canonicis, & in Choro assistentibus fit, dum canitur *Te Deum*. Aliter autem in Sennonensi Ecclesia in hac die observatur; nam in Cappella sacris ornata, sanctissima Eucharistia exposita, ad quam solemniter processio dirigitur, & in ingressu ejusdem Cappellæ, ubi tres Vicecurati assistunt, intonat Cantor: [*Dic nobis Maria, quid vidisti in via?*] tunc unus ex Vicecuratis respondit: [*Sepulchrum Christi viventis, & gloriam vidi resurgentis.*] Alius canit: [*Angelicos testes, sudarium, & vestes.*] Tertius verò concludit: [*Scimus Christum surrexisse à mortuis verè.*] Ac Cantor reassumit, & canit: [*Credendum est magis soli Maria veraci, quàm Judæorum turbæ fallaci.*] Deinde immediatè ab Episcopo intonatur *Te Deum*, qui ex Cappella processionaliter ad majus Altare desert Sacramentum, & genuflexus extremitatem pyxidis osculatur, & post Episcopum idem facit Clerus, Magistratus, & populus. *Pascha* nonnumquam tempus quadragesimale Paschæ proximum significat, sic *Jejunare Pascha* apud Balsamonem jejuniium quadragesimæ denotat, quod ab aliis *Paschalis observantia* appellatur. Atque Timotheus Alexandrinus in ejus interrogationibus 7. 8. & 9. quærit, utrùm infirmus, seu enixa jejunare teneatur: [*In Sanctum Pascha*] ut ipse ait, ubi Balsamon [idest, quadragesima] glossat. Pelagius insuper Papa Laurentio Centumcellensi Episcopo scribens, ait posse ordinem conferre [in Dominica mediana Paschæ] quam quadragesimalem Dominicam esse ostendimus in dict. *Dominica mediana*. Item Toletanum Concil. VIII. illos damnat, qui cibis prohibitis *Festa paschalia* contaminant. Eodemque vocabulo S. Aug. in psalm. 98. utitur, ubi differentiam jejuniorum inter Christianum, & Gentilem assignat. Itaque appellatum fuit tempus illud quadragesimale Paschæ proximum, quia

ad Pascha præparatorium erat. Tandem *Pascha* Agnum Paschalem significat, qui præscriptis cæremoniis comedebatur, ita in Evangelio [Manducare pascha] legitur. In festo Paschæ quotannis comburebatur stippa in conspectu Pontificis. Vide *Sedes stercoraria*. De Paschæ synonymis. Vide *Anastasi*. *Pentecostes*. Propter Paschæ celebrationem ingens discordia. Vide *Quaradecimani*. Ratio inveniendi Paschalem diem. Vide *Aureus numerus*. *Epacta*. De celebratione paschæ. Vide *Herma*.

PASCHA ANNOTINUM. Vide *Annotinum Pascha*.

PASCHA CLAUSUM, ita Sabbatum in Albis appellatum fuit, ex eo quia in hac die clauditur Paschæ octava.

PASCHA COMPETENTIUM, seu pœnitentium. Vide *Capitularium*.

PASCHÆ HEBRICÆ calculatio. Vide *Pentecostes*.

PASCHA MEDIA, idest, Mercurii dies infra octavam Paschæ. Vide *Pentecostes media*.

PASCHALES, dicebantur epistolæ, quas de solemnitate Paschali scribebat Episcopus Alexandrinus; nam in Concilio paschalis calculus huic Episcopo injungebatur, cum Ægyptus optimis astrologis abundaret. Vide *Epiphania*.

PASCHALIS CERVEUS. Vide *Cereus paschalis*.

PASCUA, in singulari numero, idest, pascuum, sive pascendi locus. [In loco pascuæ, ibi me collocavit, psalm. 22.]

PASCUALIS, dicitur de animalis in pascuo campo impinguato. [Quomodo domum suam judicat ovile Dei, ubi non Pascuale germen Dei pecus dat balatum. Chrysol. ser. 10.] Errant quidem, qui existimarunt hoc vocabulum animal pro Paschæ tempore impinguatum, & destinatum significare. Nam ex lib. 3. Reg. c. 4. aliter constat, ubi sic habetur: [Erat autem cibus Salomonis per dies singulos triginta cori similæ, & sexaginta cori farinæ, decem boves pingues, & viginti boves pascuales.] Ubi hebraeus textus *Bakarmîè*, idest, boves pasculi, habet.

PASCUAGIUM. FR. herba pascebilis. [Quia tunc solvitur ex venditione pascuagii, seu herbagii.] & inferius: [Si non vendantur pascuagia. In extrav. comm. de Decimis.]

PASCUARIUM, contributio pro jure pascendi. Marculf. lib. 2. formular. c. 36.

PASSAGIUM. FR. tributum, quod jure transitus solvitur. Extrav. Jo. XXII. de Torneamentis. Bullar. Casinen. tom. 2. const. 193. Sed apud Equites Melitenfes est quædam solutio, quæ fit in receptione equitis communi ærario, & pro expensis phari turris applicatur in sustinendo lucernas ad navigantium commoditatem tempore nocturno. Dicitur enim passagium ex prima institutione, quia ex oriente, quando hæc Religio Hierosolymis residere ad, navem mittebat per mariûma Europæ loca ad colligendos Tyrones, qui in hac Sac. Militia conferri cupiebant, hinc nautica illa solutio passagium dicta fuit.

PASSAGIUM, Hæretici. Vide *Gazari*.

PASSIO, Evangelii pars continens Christi passio-

nem, quæ in Ecclesia in majori hebdomada canitur ex Alexandri Papæ ordinatione, ut Durandus, c. 68. testatur. D. Aug. ser. 144. de tempore refert, quod in Africa in unico tantum die historia passionis secundum Matthæum legebatur, at cum ipse per alios dies reliquorum Evangelistarum passionis narrationes legere statuisset, exorta fuerat propter popularis tumultuatio. In Ecclesia Ambrosiana legitur tantum passionis textus Matt. qui dividitur in duas lectiones, nempe, una pars legitur in feria V. Cœnæ Dom. & alia pars in feria VI. sequenti, in quo die Diaconus Ambrosiani ritus, qui passionem canit, est totus rubro colore indutus, gerens Dalmaticam ex viloso serico, ac eodem colore cooperitur Altare, paratur Ecclesia, & Ministri, in memoriam pretiosissimi Christi sanguinis in hac die pro nobis effusi, ad prophetica verba alludendo: [Quare rubrum est vestimentum tuum?] Quando autem pronunciantur verba [Et emisit spiritum:] statim duo Subdiaconi denudant Altare, ac cætera Ecclesiæ paramenta auferuntur, luminaria extinguuntur, & campanarum sonus suspenditur, quæ mœsticiæ signa mœrorem in astantibus excitant, eorumque animos ad afflictionem disponunt in audienda passionis concione, quæ post Evangelium immediate fit. Qui canere debent Evangelium passionis, ex Sacristia exeant amictu, alba, cingulo, stola, ac manipulo induti; & licet in Cæremoniali Episcoporum non fiat mentio de manipulo, in Cæremoniali tamen Romano expressè habetur his verbis: [Tres ex eis dicituri passionem parantur amictu, alba, cingulo, manipulo, & stola in modum Diaconi, coloris violacei.] Ac debent exire hoc ordine incedendo, præcedente, nimirum, qui textum canere debet, deinde qui turbam representat, & ultimò qui Christi vicem gerit; qui in canendo medium locum inter Evangelistam à dextris, & turbam canentem à sinistris stare debet; & antè quàm canere incipiant, osculentur Episcopi manum. Cærem. Episc. lib. 2. c. 21. Quæ cæremonia omittitur in feria VI. Non petitur benedictio, quia Christus benedictionum Auctor extinctus tunc contemplatur. Non deferuntur lumina, nec incensum, quia tunc ardor fidei in Apostolorum pectoribus deferbeat. Consuetua saluatio sub verbis *Dominus vobiscum* omittitur, ob detestationem proditorie salutationis Judæ, quando [Confessum accedens ad Jesum, dixit: Ave Rabbi, & osculatus est eum. Matth. c. 26.] Nec tandem dicitur *Gloria tibi Domine*, quia Dominus noster deposita gloria, in proprio indutus est. Durand. c. 68. & Microlog. c. 52. Dum canitur passio, à Celebrante in cornu epistolæ submissa voce legitur, ubi etiam subsequens textus, qui loco Evangelii recitari solet, ab eodem Celebrante persolvitur, ac petactò, faciem vertit versus Cantores. Cærem. Pap. lib. 2. cap. 39. Advertendum tamen est, quod Celebrans non genuflectit ad illa verba: [Et emisit spiritum] in ejus privata lectione; bene tamen quando à Cantore eadem verba profertur simul cum aliis Mini-

fris genuflecti debet ambobus genibus; nec quifquam surgere debet ante Euangelistam Cantorem, qui primus debet surgere, ut in Cæremon. Episcop. lib. 2. cap. 25. prescribitur. Unde est planè aliquarum Ecclesiarum abusus, quòd Celebrans strepitum percussionis manus dat erectionis signum. Quæritur quid significet illæ notæ ✠. C. S. Aliqui *Christum, Chronisam, Synagogam*, interpretantur. Alii verò *Christum, Cantorem, & Succentorem* explicant. Nam Diaconus in Cæremoniali Episc. loco cit. Cantor appellatur, [Surgente Diacono, seu Cantore, qui Euangelistæ personam gerit, omnes surgunt.] Succentor verò quid sit. Vide *Succentor*. Post cantum verò Passionis, canitur à Diacono altera postrema pars in tono Euangelii cum solita benedictione, ac incensatione, & in fine præbetur liber ad solitum osculum absque luminibus: sed Subdiaconum ferentem librum duo Acolythi assistant. In feria autem sexta parasceve omittitur osculum manus Celebrantis ante Euangelium, quod supra nudum pulpitem legitur, in memoria in Saluatoris nuditatis, & ministri induuntur nigris paramenis, quin & antiquitus Cantores nudis pedibus legabant. Durand. lib. 6. c. 77. Ac in ultima lectionis parte, quæ in Euangelii tono legitur; non petitur benedictio, nec incensum deferretur.

PASSIONALIA, scripta, in quibus passiones Sanctorum Martyrum continebantur, quæ etiam *Sanctoralia* dicebantur, ex quibus deinde originem habuit Rom. Martyrologium. Antiquitus acta Sanctorum Martyrum legi solebant in Ecclesia eo modo, quo nunc legitur Martyrologium: imò in prioribus Christianis sæculis post eas lectiones encomiastica concio fiebat, ut passim apud Sanctos Patres multæ homiliæ hac occasione recitæ leguntur.

PASSIONALIS, passibilis, [Quod & nihil mali, aut boni sentire possis sine carnis passionis facultate. Tertullian. de test. Animæ, c. 4.]

PASSIONARIUM, liber continens passionis Christi Evangelia, ad ea in majori hebdomada tenenda; sic in quodam perverusto Collegiæ Sancti Faustini Ecclesiæ Viterbii inventario legitur.

PASSIVITAS, frequentia licentiosæ libertatis, ab adverbio *Passim*, idest, frequenter malè agendo: [Imò quantum ad passivitatem libidinis pertinet, quis non conjugem in numerum ancillarum redegit? Salian. lib. 7. de Gubern. Atque illi, de quibus legimus, & minore, ut reor, numero criminum, & passivitatis peccabant. Ibid.]

PASSIVITUS, passim, frequenter. Tertull.

PASSIVUS, frequens, ab adverb. *Passim*, ut supra: [Passivus, lascivusque oculorum obtutus. Aldhelm. de Virgin. c. 1.] idest, frequens, ac lascivæ inspectio. Item apud Nonnum rem communem, & frequentatam significat: [Profligare verbum passivum ad usum cœptum est,] idest, ad usum communem, & frequentativum. Apud Augustinum vagivagos, qui ubique frequentare solent, significat: [Magis hos implent vagi Roma-

norum, quos passivos appellant. Contra Adim. c. 24.] Ac *Discipulos passivos* in eodem sensu dixit Tertullianus pro iis, qui vagi sunt, & diversos Magistros instabiliter frequentant. *Corpora passiva* pro cada veribus communibus, & indifferentibus tam bonorum, quam malorum Christianorum, habetur in Conc. Carrag. I. Atque ibidem *Communio passiva* de ea dicitur, quæ absque meritorum inspectione ab Ecclesia omnibus indifferenter conceditur. Vide *Communio passiva*.

PASSUS. FR. extensionis mensura. In can. sicut antiquitus, 17. quæst. 4. disponitur, quòd Ecclesia major debet habere confinia 40. passuum per circuitum: Cappella verò, vel minores Ecclesiæ 30. & ibi Glossa inquit: [Passus (ut ait Isidorus) est mensura quinque pedum, pes est spatium quindecim digitorum; istud tamen non tenet in Cappellis, quæ sunt intra ambitum Castellorum, ubi propter loci angustiam non potest istud observari, ut in can. quisquis, & in can. quæsti. Ibidem.] Item [Si quis infecerit Ecclesiam, vel triginta Ecclesiasticos passus, qui in circuitu Ecclesiæ sunt, vel domos, quæ intra prædictos passus sunt. Cap. sacrilegium committitur, post can. quisquis, & can. definitur, 17. quæst. 4.]

PASTELLATICUM. Vide *Pastellus*.

PASTELLUS, sigillum, sive ejus impressio in pasta cerea, sicut modò in Brevibus Apostolicis, aliisque privilegiis fieri solet: [Pro ordinatione verò, vel pallio, seu chartis, atque pastello, omnino aliquid dare prohibeo, D. Gregor. Papa, in Regist. lib. 4. c. 88.] FR. Idem habetur ex eodem D. Gregor. in Concil. generale ab eo Romæ habito, cujus verba sic in 5. Decretal. tit. 3. c. 1. registrantur: [Pro ordinatione igitur, vel usu pallii, seu chartis, atque pastellis, eum, qui ordinatur, omnino aliquid dare prohibemus.] Ubi perperam Glossa pro *Ministro* Archidiaconum intellegit, dum ibi clarè de Ministro, idest, ordinum Collatore loquitur. Item malè pro pastellis, *Pastoralis* legit: Sic etiam Christianus Lupus, in ejus Notis super Concilia, falsò exillimar *Pastellum* parvum convivium significare. FR. quem sequutus est Antonius Dadinus in epistolas D. Gregor. sive Nam gregorianis verbis hujusmodi Expositores manifestè contradicunt, quia si pro pastello nil solvendum decreverat, quomodo ergo convivium pro gratis fieri debuissent? præterquam quòd pastellum cum charta annumeraverat Gregor. in qua sigillum imprimebatur. Reperitur etiam *Pastellaticum*, quod donum pro ejus sigilli impressione significat, eo enim nomine simoniam palliare nitebatur: [Cum verò quosdam cognosceret, ad evitanda simoniacæ hæresis crimina, pestiferæ negotiationis munera pastellaticum callidè vocitare &c. Joan. Diac. in vita S. Greg.]

PASTINARE, & Pastinatores. FR. vineam plantare, & vinearum plantatores significant, quod etiam italicè, præcipuè Romæ, *Pastinare*, idest, vineam plantare vulgò dicitur. Quæ vocabula habentur in can. quod priori, 13. quæst. 2. & si. quod vi, aut clam. l. semper, §. 1.

PASTOPHORUM. Vide *Cubiculum*.

PASTOR, nomen proprium. Vide *Herma*.

PASTORALIS BACULUS. Vide *Baculus*.

PASTORELLI, Hæretici, quorum Auctor Hungaricus quidam fuit, ita appellati, quia in vexillo agni effigiem ferebant. Eorum errores ab Henrico Spondano in anno 1420. referuntur.

PASTORIUM. FR. pedica, qua coercentur animalia, ne longius aberrant, Itali *Pasfoja* vocant, l. si quis pastorium, de furis.

PATAGIUM. & *Paragiarius.* Vide *Cataclifus*.

PATARENI. FR. Hæretici, qui Monachali habitu inducebantur, ceterosque aspernantes, se solos pro veris Christianis jactabant, cum Albigenisibus Hæreticis conveniebant, quorum errores tam detestabiles erant, ut Matth. Parisus, de eis loquens, melius, inquit, illos sub silentio prætermittere, quam manifestare. Vide *Cathari*. *Gazar*.

PATENA, vas sacrum, ita appellata, quia patens, & spatiosa est. In Liturgia S. Jacobi *Disca* appellatur. *Patina* verò in Ord. Rom. dicitur. FR. In Imolensi Ecclesia adhuc conservatur patena argentea S. Petri Chrysologi, in cujus medio est delineatum Altare, super quod est Crux, atque agnus cum sequenti dicticho circumcirca.

Quem plebs tunc chara Crucis jam fixit in ara,

Hostia fit gentis primi pro labe parentis. ||: Antiquitus in Missa Acolythus sustinebat patenam velo obrectam, sicut hodie Subdiaconus manu dextra facit; ejus enim rotunditate æternitate futuræ vitæ designat. Durand. c. 30. Ideo in per vetusto Missæ codice habetur, quod Subdiaconus sustineat patenam manu dextra ad denotandam spem certam futuræ gloriæ, & veræ lætitiæ, cum parùm antea detulerat sinistra manu Calicem, passionum hujus vitæ symbolum. Ob eandem etiam rationem hujus sustentationis patenæ cæremonia in Missa Defunctorum omittitur, quia in hac Missa omnis lætitia excludi debet. Amalar. de Eccles. off. lib. 3. c. 27. Gem. lib. 1. c. 48. In Missis verò privatis patena sub corporali absconditur, quia divina mytheria occultanda sunt: Innocentius autem III. lib. 2. de Myst. Missæ, c. 19. patenam solemniter celebrando involvi velo, vel privatim sub corporali reconditam, Apostolorum fugam tempore passionis denotare astitit; at detectam deinde, & Sacerdoti traditam, Christum resuscitatum ejus gregem jam dispersum revocantem significare ait. Quando antiquitus Acolythus patenam sustinere solebat involutam, hic in principio canonis eam tunc Subdiacono tradebat, qui Subdiacono Regionario in principio Dominicalis Orationis consignabat, & cum Celebrans ad illa verba: *Ab omni tribulatione &c.* perveniebat, Archidiaconus illam accipiebat de manu Regionarii Subdiaconi, & secundo Diacono porrigebat. Quæ omnes prædictæ cæremoniæ sollicitudinem Mulierum sanctarum, duorumque Discipulorum Josephi, & Nicodemi circa Christi sepulcrum denotabant, ut Amalarius notavit. Feretrum enim Christi alle-

Hierolexon Magri,

goricè significare, D. Germanus in Theor. docet [Discus lætica est, in qua Corpus Domini à Sacerdote, & Diacono componitur, qui sunt Joseph. & Nicodemus.] Aliquando patena concava fiebat, ut in ea sacrum Christum poneretur, & ideo *Patena Christialis* dicebatur: [Patenam argenteam Christalem obtulit. Anastas. Biblioth. in Silvestro.] Pax cum patena non datur, ut in epist. S. Pii V. ad Archiep. Tarraconen. 8. Januar. 1571. cautum fuit tempore tamen Tertulliani hoc erat in usu. Vide *Pax*. Nec à Ministris sub mento illorum, qui communicantur sunt, supponi debet patena, nisi quando Episcopus communionem ministrat, quod fit ratione majestatis administrantis. Græci autem super patenam stellam insignant. Vide *Asteriscus*. Qui etiam abstergere patenam parva spongiola solent, quam intra corporale complicatum conservant, ac sanctam spongiam vocant. Armeni autem loco patenæ altero Calice utuntur, in quo componunt panem pro consecratione. Synonyma. Vide *Suppestorium*.

PATERNIANI, hæretici à quodam Paterno exorti; inferiores corporis partes à diabolo factas opinantur.

PATER NOSTER. Oratio à Christo Domino composita; circa quam tres tantum rituum diversitates ab Ecclesia in ejus recitatione observatas referam. Nam aliquando tota hæc oratio secretè recitatur, aliquando tota elata voce dicitur, ac tandem aliquando ejus pars voce submissa, & pars clara profertur. Primo modo in principio, & sine canonicarum horarum observatur, ad demonstrandum, quod à Deum sufficient cordis, & mentis voces, ut exaudiamur. Secundo modo in Missa, & in sine horarum canonicarum juxta monasticum ritum, ad significandam unanimum concordiam, & catholicum consensum in postulatione cœlestium gratiarum, seu ut S. Benedictus in ejus constitutionibus, c. 13. monuit, ad denotandam fraternam concordiam, & ut ad versitatum vepres, quæ in communi, & monastica vita germinari solent, extirpentur. Ob eandem rationem in Lateranensi Ecclesia, ut Eminentiſſimus Cardinalis Rasponus in ejus eruditissimo tractatu de prærogativis hujus Basilicæ ait, alta voce in omnibus hois canonicis recitabatur, quia hæc Ecclesia Cœlestis Hierusalem est typus, in qua concordia, & pax perpetua regnat, & ut ostendatur, quod hæc Basilica Salvatoris titulo dedicata sit, qui hujus orationis Auctor fuerat. FR. sed credibilior videretur opinio in dict. *Colleſta* à me allata, quod nimirum Oratio hæc clara voce dicebatur in præfata Basilica ex introductione Monastica, quia ibi Benedictini diù manserant. Tandem tertio modo frequentior est recitandi usus in priora, & posteriora verba elata voce pronuntiando; hoc enim modo demonstratur, quod petitionibus secretis à Celebrante postulatis fidelium communiter assensus accedat. Quare Catechumeni nequibant hanc orationem proferre. Vide *Catechumenus*. Ad verba *Dimitte nobis &c.* percutiebatur pectus. Vide *Confesso*.

In Missa Papali in die Paschæ ad orationem Dominicalem non responderetur Amen, & quare. Vide *Amen*. FR. Antiquitus post Pater noster in Missa immediate dabatur osculum pacis. Baron. An. 45. n. 25. Utrum dicatur ante Vesperas Defunctorum. Vide *Vesperæ*. Pro hæresum extirpatione Psalmum: [Latus sum in his, quæ dicta sunt mihi &c.] cum aliis precibus post Pater noster adjungi præceperat Joannes XXII. ut in extrav. de Celebrat. Missarum habetur. Amen quando ad Pater noster non debet responderi. Vide *Amen*.

PATERNUS. Vide *Parentinus*, & *Parentivus*.

PATESCO. FR. patens fio: [Videntibus illis elevatus est, (idest, Christus) & nubes suscepit eum ab oculis eorum. Notate verba, & signate mysteria. Convalescens elevatus est. Comedit, & ascendit, ut, videlicet, per effectum comestionis, veritas paterecet carnis. D. Greg. hom. 29. in c. 16. Marci.

PATHANI hæretici. Vide *Gazari*.

PATIENTIA. FR. tolerantia. [Multa per patientiam tolerantur, quæ si deducta fuerint in iudicium, exigente justitia non debent tolerari. De præbendis, & dignitatibus, c. 18.

PATINA. Vide *Patena*.

PATRIARCHA, Πατριάρχης, idest, Princeps Patrum, dignitas Ecclesiastica. Tres ante Nicænam Synodum erant Patriarchæ, nempe, Pontifex totius Europæ Patriarcha, eo sensu quo in dict. Papa dictum fuit, item Alexandrinus totius Africae, & Antiochenus totius Asiae, quæ Ecclesiæ fuerunt his præ eminentiarum privilegii decoratæ, ex eo quia ab ipomet Apostolorum Principe erectæ essent, seu per ejus Discipulum Marcum, ut fuit Alexandria vice Magistri ejus adhuc viventis: quæ tres Ecclesiæ in unam sunt conjunctæ ad instar Divinæ Triadis, quæ trina in personis, & unica in Divinitate existit: idem [Ad instar Trinitatis] illas esse ait Symmachus Papa; ideoque Magnus Gregorius, lib. 11. epist. 48. ad Eulogium Patriarcham scribens, suam Cathedrâ vocat Alexandrinam Sedem: [Festinare debetis Simoniacam hæresim, quæ prima in Ecclesia orta est, à sanctissima Sede vestra, quæ nostra est, funditus evellere.] Itaque omnium trium caput est Pontifex Petri eorum fundatoris successor. In Concilio autem Nicæno, can. 7. concessus fuit Episcopo Hierosolymitano titulus Patriarchæ ob reverentiam loci Christi vestigiis, ac sanguine consecrati, absque tamen præjudicio Cesareæ Metropolitanæ, cui Sedes Hierosolymitana subdebatur, & à quo Hierosolymorum Episc. consecrabatur: quare Hierosolymitanus ante omnes Præsules, & post prædictos tres Patriarchas in sessionibus synodalibus locum habebat, sed absque alia jurisdictione, ut dicitur in can. Quoniam 85. dist. temporis verò progressu multas Ecclesiæ ex jurisdictionibus Patriarchatum Antiochiæ, & Alexand. ejusque Metropolitanæ sensim usurpavit. Similiter & Præsules Constantinop. calore Græcorum Imp. excitati, sibi Patriarchalè titulum nō solum atrogarunt, sed etiam omnes alias dignitates post

Romanum Pont. ausi sunt sibi usurpare: & ideo in Concilio Constantinopolitano primo addiderunt canonem super hujusmodi novam, interquamque Constantinopolitanam Patriarchatus dignitatē, quæ erectio numquam à Sede Apostolica recepta fuit: in eo enim Synodo Romani Pontificis Legati præsentem non fuerant, quando hic canon additus est. Simili astutia Græci in Chalcedonensi Concilio usi sunt, in quo post Dioscorid. Patriarchæ condemnationem, peracta; ac dimissa Synodo, sequenti die Anatholius Constantinop. Episcopus præstita sibi occasione vacationis Patriarchæ Alexandrini, qui se illi opponere potuerat, & absentibus jam Sedis Romanæ Legatis, conciliabulum orientalium Episcoporum coegit, in quo decretum extorsit, quòd ejus Sedes primaria post Romanam haberi deberetur, contra quæ extorsionem reclamantur notificati prædicti Legati, & se opposuerunt jugiter Pontifices Romani, ac præcipue S. Leo Papa Primus, qui Marciano Imperatori scribens, demonstrat, quomodo Urbs Constantinopolitana regia quidem, ac Imperialis habenda sit, non verò Apostolica, sicut Romana, Alexandrina, & Antiochena. Idem etiã Gelasius Papa scripserat: [Riformis autem, quòd prærogativam volunt Acacio comparari, quia Episcopus fuerit Regiæ Civitatis. Numquid apud Ravennam, apud Mediolanum, apud Treviros multis temporibus non constitit Imperator?] Tandem Concilium Lateranense sub Innocentio III. celebratum contemplatione Magni Constantini illius Urbis fundatoris, & Ecclesiæ Romanæ tam benemeriti, prætentum locum Patriarchæ Constantinopolitano post Romanum Pontificem concedere annuit, ut habetur in can. Constantinopolitana, 22. dist. & in cap. Antiqua, tit. 33. in lib. 5. Decretal. & ibi Glossa. Idemque definitum fuit ab Eugenio Papa IV. anno 1439. in quadam Bulla, quæ incipit Constantino. Sed quia ille Episc. Metropol. Heraclææ subiectus erat; ideo in signum antiquæ subjectionis usque ad præsens ab eo Metropolitanum Constantinopolitanum consecratur. Patriarcha Constant. Superiorem Papæ se jactabat. Vide *Stultus* Ejus cæremonia in demeritationibus jurisdictionum. Vide *Titulus*. Anno autem 570. exorto schismate cum Veneri Episcopi, ac Stiriæ, & Liguriæ Romano Pontifici subjugari recussissent, Paulinum Aquilejensem Episcopum pro eorum primatate elegerant, & in Patriarcham proclamaverant, atque ex tunc primum in Occidente nomen Patriarchæ præter Romanum Pontificem auditum fuit; rebus tamen compositis, & prædictis Præsulis ad obedientiam Romanæ Sedis reductis, ob pacis conservationem continuatio hujus tituli in Aquilejensi Episcopo à Sancta Romana Sede permilla fuit, & successivè à plerisque Pontificibus Aquilejensem Sedem primam post Romanam in Italia locum habere, ac tertio Ravennatensem declaratum est. Aquilejensi Patriarchæ multa etiã privilegia ab Imperat. concessa fue-

re, & ideo nedum monetas cuderebat, sed & Foroliviensis Dux, Istriæ Marchio, & sacri Imperii Princeps appellabatur. Tempore autem prædicti schismatis Pontifices titulum Patriarchæ Episcopo Gradensi tribuerant, ut illum schismatico Aquilejensi opponerent, quare inter hos duos Episcopos maximæ contentiones exortæ sunt, & Aquilejensi Longobardi Principes favebant, Gradensem verò Papa, & Ravennæ Exarchus tuebantur, qui tamen Gradensis Patriarchatus anno 1451. in Venetum Episcopum à Nicolao V. translatus fuit, primusque exinde Patriarcha Beatus Laurentius Justinianus fuerat, qui antea Episcopus Castellanus nuncupabatur; hic enim erat Venerorum Episcoporum titulus. Vide Baronium, an. 112. nu. 3. an. 570. nu. 10. 11. & 12. an. 605. n. 2. an. 630. n. 15. an. 698. n. 8. an. 729. n. 7. an. 1047. n. 2. an. 1050. n. 3. an. 1053. n. 4. Hodie verò cunctæ Orientalium sectæ Patriarcham eorum Ecclesiasticos Superiores appellant. Moschorum verò secta eorum assertum Patriarcham *Archipopo*, id est, Archipapam appellat. Cæterum etiam Catholici Archiepiscopi quandoque Patriarchæ appellati fuerunt, ita à Gregorio Turonensi S. Nicetæ Lugdunensis Archiepiscopus appellatus est. Vide *Primas*. Item Pontifex solet quatuor Patriarchas titulares creare. Quatuor autem Patriarchæ Constantinopolitanus, Alexandrinus, Antiochenus, & Jerosolymitanus, postquam à Sede Apostolica pallium receperint, & fidelitatis juramentum præstiterint, possunt, extra tamen Romanam Urbem, & ubicumque Pontifex extiterit, Crucem ante se deferre, c. Antiqua, de privileg. & excess. in lib. 5. Decretal. Patriarchæ Constantinopolitani futurus successor. Vide *Congellus*, & *Syncellus*. Quomodo, & ubi eligebatur, & alia. Vide *Mobambylum*. FR. vide etiam lib. 1. Decretal. tit. 6. cap. 40. & 45. || Quo pacto mutar nomen novus electus. Vide *Papa*. Antiochenus Patriarcha semper habet *Petri* nomen. Vide *Papa*, qui Theopolitanus dicitur. Vide *Theopolis*. Jerosolymitani Patriarchæ titulus. Vide *Staurophyllax*. Ejus præsumptus titulus. Vide *Oecumenicus*. Patriarchæ non possunt concedere suffraganeis pallium, nisi ipsi prius à Papa pro se cum solito fidelitatis juramento acceperint. Vide *Pallium*. Patriarchæ indumentum. Vide *Camilabo*.

PATRIARCHIUM, Πατριάρχιον. Sic appellatur Lateranense Palatium, de quo. Vide *Constantiniana Ecclesia*. Exant Romæ quinque Ecclesiæ Patriarchales, id est, Lateranensis, Vaticana S. Pauli extra Urbem, S. Mariæ Majoris, & S. Laurentii extra muros. Baron. an. 1057. num. 19. & 20. FR. Aliquando Cameram Apostolicam significat. [Unde autem sumebatur a, quæ ad usum sui corporis erant necessaria? Dicit Beatus manifestè d. Patriarcha Romano &c. Nescitis Ecclesiæ n. Romanam? Dico enim vobis, quia quis venit illum miserabilis homo hospitari, omnia ad usum præbentur ei &c. In exilio S. Martini **Papa** in Collectan. Anastasi Biblioth. per Sir-

mondum in 8. edit. pag. 99.] id est, sumptibus Cameræ Apostolicæ.

PATRICIANI, sive *Patritiani*. FR. Hæretici, à quodam Patricio Hæresiarcha Symonachi Marcionitæ præceptore, qui asserens humanam carnem à Diabolo conditam fuisse. Baron. anno 203. n. 16. qui etiam *Tatiani* dicebantur. Vide *Encratita*.

PATRINUS, vel *Patrimus*. Vide *Baptismus*. Catechista in dict. *Catechismus*. *Chrisma*. FR. Gentiles *Sponsorem* appellabant: [Cujus pro genitore, me sponsorem accipe. Plin. epist. lib. 3. ad Corollam Viduum,] cui se illius filii sponsorem loco mortui genitoris præbet, id est, loco patris mortui.

PATRIOTICUS. FR. Patrius. [Quam patriotica lingua nominamus Exonia. Hincmarus, in epist. ad Caro'num Magnum.

PATRIPASSIANI Hæretici. Vide *Nestiani*. Vide etiam Baronium, an. 196. n. 17. & 21.

PATRITIATUS. FR. dignitas, de qua Baron. an. 337. n. 53. an. 508. n. 1. an. 787. n. 71. Item can. Adrianus, can. In Synodo, dist. 63.

PATRITIUS, seu *Patricius*. FR. qui patritius dignitate fruitur. [Et coram Patricio secularia judicentur in communi, can. omnis oppressus, 2. qu. 6.] Patritius à rebellibus Romanis constitutus fuerat. Vide Baron. an. 1144. n. 41.

PATRONI, id est, Patrimi. Vide *Baptismus*.

PAVIO, id est, pavimentum forme, quo Paulinus, epist. 11. ad Sever. in sensu passivo usus est, ubi de Sacello Montis Oliveti agens, in quo loco ascendens Christus in Cœlum, veltigia ejus in pavimento impressa reliquerat, affirmat hic Sanctus, quod numquam in eo loco extendi poterat pavimentum; nam semper lapides miraculose rejecti erant, ita ut minime sancta illa veltigia abscondi potuerint. [Numquam regi marmore, aut paviri receperit, semper excussis solo repente, quæ manus adorandi studio tentavit apponere.

PAULIANI, sive *Paulianiste*. FR. Hæretici à Paulo Samosateno sic denominati, cujus improba vita. Vide *Dacera*. Hi Christum blasphemabant asserentes, non aliud principium habuisse, nisi à generatione Mariæ, can. quidam, 24. quæst. 3. S. Pauliani, can. si quis confugerit, & can. Paulianiste, 1. quæst. 1.

PAULINI. FR. Hæretici Severiani. Baron. an. 535. n. 84.

PAULUS APOSTOLUS. Vide *Pseudo Saulus*. Ejus effigies descripta. Vide *Galileus*. Ejus Monachi Orientales. Vid. *Tonsura*. Quare de eo fit mentio in Canone Missæ ante consecrationem, non verò de S. Marthia. Vide *Canon Missæ*.

PAVO, animal: va i. ejus grammaticalis declinatio. Vide *Casuliflus*. FR. Pavonum Corona à Papa Angliæ Regi nulla. Baron. an. 1186. n. 9. Item *Pavo* concitram significare puto in lectionibus Sancti Marcelli Papæ & Mart. in quodam pervertito Lucienfe Breviario, ubi sic habetur: [Post dies octo veniens Sanctus Marcellus Episcopus cum Lucina Matriona Christianissima, condidit

corpora Sanctorum aromatibus, & linteaminibus involvit, ac imposuit nocte in pavone suo cum Eunuchis suis, & sustulit Martyres &c.] An iste Pavo erat Pontificus, & tunc suspicarer esse *Favonem*, de quo suo loco diximus.

PAUPER. Vide *Elemosynæ - Laturarius*.

PAUPERES de Lugduno, Hæretici. Vide *Gazaris*.

PAUSANA, interstitium, proroga, temporis intervallum, pausa. [Pausanas exigit, quas nec te exigere, neque nos concedere ratio ipsa compellit. Luitprandus in ejus legatione.] Vide *Pausatio. Pauso*.

PAUSANS, & Pausio. Vide *Biohanatus*.

PAUSATIO, diastema, temporis intercapedo. [Pausatio Sanctæ Mariæ,] idest, quies; sic appellatur in quodam antiquissimo M. S. Calendario Bibliothecæ S. Genovevæ Monasterii Parisiensis festum Assumptionis B. Virginis, quod Græci Dormitionem vocant, & metaphoricè mortem significat.

PAUSO, quiesco. [Verumtamen pausemus hic, si placet, hodie. S. Bernardus in serm. 3. ad festum Omnium Sanctorum.]

PAVULA, hoc vocabulum in regulis S. Pachomii, c. 72. reperitur, ubi sic habetur: [Nullus habeat separatim mordacem pavulam.] Loquitur de volfellis, cum quibus Monachi spinas in eorum pedibus confectas expellebant, dum discalceati incedebant: deoque in ea regula ordinatur, quòd prædictum instrumentum in communi, non quæ in particulari retineri possit. Aliqui putant ex græco vocabulo *παύλα*, idest, quies, hoc nomen derivari, quia tali instrumento extrahendo ex pedibus spinas, & dolore cessante, quies sentiebatur. Sed cum Petro Possino puto nihilominus hæc frustra asseri, nam instrumentum illud *Mordax* appellatum clarum est, ac proinde corrigendum *Mordacem parvulam*, sive potius sine ulla mutatione *Mordacem pavulam*; legi enim apud Pacianum *Pavulus*, idest, Parvulus.

PAX, quæ in osculo piè ante communionem à Christianis ex apostolica traditione datur. [Salutate vos invicem in osculo pacis. 1. Cor. 16.] Quare D. August. serm. de vigil. Pasch. inquit: [Post ipsum dicitur Pax vobiscum, & osculantur se Christiani in osculo sancto; sed pacis Christi signum, quòd ostendunt labia, fiat in conscientia, idest, quomodo labia fratris tui accedunt, sic cor à corde non recedat.] FR. Divus Bernardus per hoc sanctum osculum mysterium Sanctissimæ Trinitatis contempletur, nempe, in ambobus labiis Patrem, & Filium considerat, & in lingua Spiritum Sanctum. Item D. August. hanc pacem sic encomiasticè, serm. 1. de pace ad Fratres in eremo extollit [Hæc est illa pax mater Eremitarum, Cœnobarum patet, Monachorum soror, virginum tripudium, viduarum speculum, conjugatorum spectaculum. Tu malorum præsidium, tu gemma Regum, tu ò Pax pauperem divitem facis. Pax, quam inter divitias potentes nequeunt invenire, & sine te jejunia,

orationes, elemosynæ, cæteraque bona professe non possunt.] ||: Hodie ramen osculum pacis inter Ecclesiasticos tantum præberi solet, quia osculorum abusus inter sæculares malitiosè conreverat, & furtivè mulieres osculabatur; idèò introductum fuit, ut cum icona sacra in aliqua tabella depicta pax secularibus daretur. Baron. an. 45. Græci tamen dant pacem ante consecrationem juxta decretum Concilii Laodicensis, can. 9. in quo sic habetur: [Tum pax danda, quam ubi Episcopo Sacerdotes impertierint, laici sibi invicem dabunt pacem, secundum que perficiatur oblatio] à Latinis verò ante communionem datur, juxta decretum Innocentii Papæ [Pacem ante communionem dari Innocentius Papa decretis suis instituit. Valaf. de reb. Eccles. cap. 22.] FR. Sed antiquitus immediatè post *Pater noster* dabatur pax. Baron. an. 45. num. 25. ||: Igitur Diaconus à Celebrante accipiens pacis osculum juxta morem Subdiacono donat, & is omnibus illis tantum, quos Diaconus incensaverat, communicat, eo ordine, quo incensatio facta fuerat. Licèt breviter gratia sufficiat hanc ceremoniam peragere cum capitibus ordinum in illis Cathedralibus, in quibus reperiuntur præbendæ diaconales, & subdiaconales distinctæ; ac ubi hic ordo minimè extat, sufficeret primis ex utroque choro hujus functionis actio. FR. Antiquitus Lectori epistolam D. Pauli lecturo dabatur pax. Baron. ann. 60. nu. 58. ||: Pax autem datur cum dantis, & recipientis amplexu, cum sinistra genæ contactu, quia sunt ex cordis latere, ut ordinant Rubricæ; ac ultimo loco Subdiaconus Acolyto, qui illum associatus est, dat pacem, & hic inferioribus clericis, aliisque sæcularibus defert: sæcularibus enim nunquam à Subdiacono est pax deferenda, licèt Magnates, & locorum Domini essent; ita Sac. Rit. Congr. sub die 5. Julii 1614. decreverat. Quando in celebratione reperitur Sacerdos assistens, tunc hic debet à Celebrante pacem sumere, & Subdiacono conferre, ut ad chorum, & deinde ad Diaconum illam deferat, ead. Sac. Congr. Rit. 17. Jun. 1606. Si verò Pontificaliter Episcopus celebret, tunc ad assistentem Sacerdotem spectat ab eo pacem accipere, qui accedens ad latus Episcopi dexterum, & genuflexus osculando prius Altare, accipit ab ipso Episcopo pacem, & ad chorum eo ordine, quo incensatio adhibita fuit, defert. Diaconus, & Subdiaconus quando communicantur, ab eodem Episcopo pacem sumant, duo verò Diaconi assistentes ab eodem etiam post Assistentem Presbyterum sumant, facientes prius genuflexionem, sed Altare non osculantur. Tandem presbyter assistens illam ceremoniarum Magistrat dat, & hic ad alios chori Clericos defert. Quando verò Episcopus solummodo ad Missam cantatam assistit, tunc presbyter assistens sumpta à Celebrante pace, ad Episcopum deportat, qui Diaconibus assistentibus illam communicat. Presbyter autem assistens, postquam Episcopo pacem dederit, ad suum locum in Choro

recedit, ubi accedens Sacerdos ad recipiendam pacem, eam ad alios juxta consuetum morem, ut supra diximus, defert, ac tandem Diacono communicat. Cærem. Episc. lib. 1. c. 24. Nam Diaconus in tali casu non debet à Celebrante pacem recipere, sicut in aliis casibus facit; sic enim S. R. Congr. 17. Junii 1606. & 15. Mart. 1608. declaravit. Qui fert iconam pacis, vel librum Evangeliorum ad osculandum, non debet facere reverentiam personæ, cui pacem, vel librum porrigit ad osculandum in principio. Cærem. Episc. lib. 1. c. 14. In feria v. in Cæna Domini & feria vi. Parasceve pax non datur, cujus mysterium Amalar. de Eccles. off. lib. 1. c. 13. sic explicat: [Similiter & à pacis osculo in illis diebus nos abstinemus, non quod pacis osculum malum sit, ubi charitate vera profertur; sed vi demonstratur, quam injuriam passus sit Christus à suo proditore.] Neque datur in Missa Sabbati Sancti, quia adhuc non eam suis Discipulis annuntiaverat Christus. Tandem relinquitur in Missa defunctorum. Nam, ut inquit Durand. lib. 4. c. 53. [In Missa verò pro defunctis pax non datur, quia fideles animæ jam non sunt, nec ulterius erunt in subjectione hujus mundi.] Ubi enim rixarum, & contentionum reperitur periculum, ibi pacis remedium requiritur. Et idè in Missis defunctorum non excludebantur Energumeni, neque publici pœnitentes, quia non dabatur pax, nec communicatio porrigebatur, quæ semper cum pace unitè dabatur, ita ut apud D. Cyprianum, alioque *Dare pacem* significet porrigere communionem, quæ à S. Ignatio Martyre, epist. 14. ad Ephes. *Pax Christi* appellata est. Et antiquitus etiam non dabatur Monachis pax, ut Durandus ibidem asserit. [Hinc est, quod etiam inter Monachos pax non datur, quia Mundo mortui reputantur.] Quando Papa solemniter celebrat, Præmicerius cantorum solebat ejus humerum dexterum deosculare, ad denotandum Angelum annuntiantem Pastoribus Christi Nativitatem; ita Innocentius III. lib. 2. de Myst. Missæ, c. 10. Deinde duo Assistentes Diaconi idem faciebant, osculando prius Altare, ad significandam pacem à Christo in terram allatam, & idè prius Altare osculabantur; sic enim Presbyter assistens, sed in fine Missæ, antequam Pontifex daret benedictionem, faciebat; idè idem Innocent. lib. 6. c. 13. Mysterium hujus actus ostendit, inquit: [Ostendens hunc illum Pontificem, qui secundum legem figuratè dexterum armum separare debet ab hostiis salutaribus, vel pacificis.] Tempore Tertulliani dabatur pax cum patena, (sed à Beato Pio Papa V. prohiberetur fuisse in dict. *Patena* diximus) quæ pax, subjungit Tertullianus, Aulicis non dabatur, tamquam ambitiosis, ac invidis, paci, & quieti adversantibus;] Circumferatur patena pacis inter fideles, præterquam tamen inter Aulicos, quos unanimes esse, & pacificos non fuit ambitio, lib. de orat.] Pax verò nedum in Missa dabatur, sed etiam post publicas Ecclesiæ præces. [Sub finem

precum nos inter nos osculo saluamus. Justin. in Apolog. ad Antonin. Imp.] Et idè prædictus Tertull. eod. lib. de orat. c. 14. hoc pacis osculum sigillum orationis appellavit, quod relinquebatur jejuniis tempore, his verbis: [Alia jam consuetudo invaluit, jejunantes habita oratione, cum fratribus subtrahunt osculum pacis, quod est signaculum orationis.] Idè ad osculum convenire, pro simul orare antiquitus dicebatur. Quod pacis osculum non solum in Ecclesiis publicis, sed & in privatis domibus post orationem dabatur. [Potes domi deferre pacem,] Tertullianus dixerat. Hæc tamen pia, ac religiosa consuetudo à D. Philippo Nerio pacis, & concordie amatore renovata fuit; in ejus enim constitutionibus statuit, ut peracta mentali oratione vespertina, quam Patres simul agunt, pace sigilletur, dum Sacrista pacis tabellam ad osculum circumfert; in qua sodalitate hujus cælestis pignoris effectus mirabiliter, ac jugiter emicat. Antiquitus mos puerorum erat osculando genitores, alioque amicos aures apprehendere, cujus significationem sic Clem. Alex. Strom. 5. explicat: [Non ergo temerè pueris præcipimus, ut apprehensis auribus amicos osculentur, hoc utique tacitè significantes ingenerari per auditum sensum directionis] quod osculum *χώρα*, græcè, id est, olla dicebatur, quia caput per aures apprehendebant, eo modo, quo olla per ansas sumitur. Reliqua. Vide *Osculum*. De Pace. Vide *Irenæus*. *Irenarca*, *Labarum*. FR. in antiquis inscriptionibus quando reperitur hæc verba *Quiescit*, vel *Quiescit in pace*, signum est, quod depositum illud sit alicujus Christiani, ita Gruterus de epitaph. Christianorum. Torrigius de Crypr. Vatic. in secunda impr. pag. 576. & alii.

PAX DOMINI SIT SEMPER VOBIS ; verba, quæ dicuntur à Sacerdote, antequam immitat particulam hostiæ in Calice. Vide *Hostia*. §. Quo verò ad cæremioniam fractionis Hostiæ. Quando Papa celebrat in Basilica S. Mariæ Majoris, ad verba *Pax Domini sit semper*, &c. Chorus silet in memoriam illius prodigii, quando in die Paschæ celebranti ibi D. Greg. Angeli responderunt: *Et cum spiritu tuo*.

PAX TECUM. Vide *Deo gratias*. FR. dicebatur post osculum pacis. Baron. ann. 45. num. 24. & 25. Dicebatur post Pater noster in Missa. Ibidem.

PAX VOBIS, quæ *Salutatio Episcopalis* à Petro Damiano appellatur, nam Episcopus prima vice salutans populum in Missa loco *Dominus vobiscum* dicit *Pax vobis*; quam formam suis discipulis Christum ordinasse ait Alcuinus de divin. off. idè Episcopi Apostolorum successores eadem forma saluant: sic miraculosè corpus S. Joannis Chrysostomi, quando S. Proclus Patriarcha illud in Throno reposuerat, dicens; [Recipe thronum tuum à Patre] ex ore defuncti tunc audita est ad populum hæc salutatio: *Pax vobis*. Baron. ann. 438. num. 11. Hæc salutatio relinquitur tempore Adventus. Cærem. Episc. lib. 2. c. 13. Non

Non enim adhuc per Christi Nativitatem pax in terra hominibus descendit. Item in Sabbato sancto non dicitur, quia adhuc Christus non resurrexit, qui post resurrectionem his verbis Discipulos salutavit: Durand. lib. 6. c. 85. FR. Gloss. in can. Hoc quoque, de consecrat. dist. 1. sic inquit: [Episcopus etiam cum primùm salutat populum, non dicit Dominus vobiscum; sed Pax vobis, quia hæc fuit prima vox Christi ad Discipulos post resurrectionem: ergo ut se ostendat Vicarium Christi, idèd sic dicit. Post verò dicit Dominus vobiscum, ut sic ostendatur esse de numero aliorum Sacerdotum.] Non est prætermittenda D. Augustini monitio, quæ apud Gratian. 2. qu. 7. can. 29. sic habetur [Non omnis, qui dicit: Pax vobis: quasi columba est audiendus: corvi de morte pascuntur, hoc columba non habet, imò de fructibus terræ vivit, innocens est victus ejus.] Vide similem admonitionem in dict. *Episcopus*, qui cani aequiparatur.

PAXAMATIUM, *παξιματιον*, quamvis vocem latinam esse ait Suidas, & significat panem biscoctum; in textu tamen græco *παξιμαδιον* legitur [Præter duo paxamata, quæ tribus vix denariis distrahantur, nihil amplius unusquisque præsumit. Cassian. lib. 4. c. 14.] Dicitur etiam *Paxamatiium* in eodem significato [Tantum unum paxamatiium, & quinque olivas in cibo capiebat. Ruffin. lib. 3.] Item reperitur etiam in eodem sensu *Paxamatiium*. [Fert panes Antonius, & imponit mensæ quatuor paxamidia sex unciarum, & sibi quidem unum madefecit. Pallad. in vita Pauli Simplificis.] Itaque fuit error Isidori, dum hoc vocabulum panem subcinericium significare asseruit; nam panem biscoctum ex allatis textibus significare colligitur, & apud Arabes panis biscoctus *Baxmas* appellatur adhuc, vox quidem certè ex Paxamatio corrupta; imò aliqui etiam græcè *Paximas*, & *Paxamas* scripsere; en exemplum prioris [Rapui unum panem paximatem, & manducavi eum occultè. Pelag. lib. 4. n. 5.] En secundi [Paxamas panis biscoctus, est autem vox Romana. Suidas.] Reperitur etiam *Paxamadiium*; ita Leo Imp. in tact. c. 10. [Commeatus paxamadii, aut pisti, aut alterius cuiusquam expeditæ rei habeas viginti, aut triginta libras.] FR. Advertendum tamen est, quòd quando Suidas dixerat hanc vocem romanam esse, non idèd intellexerat latinam, sed græcam, sive Constantinopolitanam; nam hæc Urbs nova Roma à Constantino Magno appellata fuit, & Græci usque ad præsens se Romanos, idèd, Romanos appellant: & quòd hoc Suidas intellexisset, ex sequentibus ejus verbis patet; ibi enim subjunxerat, quòd pax amas à Latini's Buccellatum dicitur.

PAXILLO, Palare, palis munire: [Magnus namque labor impendit in vinea excolenda, utpotè, quæ primùm est putanda, secundò fodienda, tertio paxillanda. Petr. Blesen. ser. 37.] Miror quomodo Ludovicus la Cerda tam oculatissimus in significatione barbararum vocum, absque fundamento, hoc verbum herbas noxias extirpare si-

gnificare asseruerit, cum notum sit cunctis *Paxillum* denotare palum. Vide *Pedatura*.

PAZ, nomen hebraicum, & significat aurum purissimum: sic in Daniele, cap. 10. in textu tamen græco *απαζ* legitur, at in Codice Vaticano habetur *απαζ*, quod vocabulum lapidem pretiosum, & non aurum Symmachus veritè. Communiter tamen aurum purissimum significat. [De quo dicitur: Caput ejus ut aurum paz. Paulin. epist. ad Sever.] Vide *Ophur*.

PECCAMEN, peccatum: [Cessare autem divina miracula, vel ibi, vel aliàs, nostra enormitas peccaminum facit, qui post revelationem Christi gratiam retrò sumus conversi. Odo Abb. in serm. S. Benedicti.] Idem in quodam privileg. Parisiensis Episcopi ad favorem Monasterii Sancti Dionysii legitur sic: [Decet, & præsertim eos, qui in sacris ordinibus eminere videntur, privata, & publicæ rei ita curam agere, ut & sua peccamina adnullare studeant.] Vide *Delictum*, *Duplicitas*, *Peccatum*.

PECCATOR. Vide *Delictor*, *Norax*.

PECCATUM. FR. Vide *Peccamen*. Peccati gradus quatuor. Vide *Obiectio*. Aliquando hæc vox pro oblatione usurpatur, quæ in remissionem peccatorum fieri solent. In quo sensu Apostolus 2. Corinth. cap. 5. ait: [Qui non noverat peccatum, pro nobis peccatum fecit:] idèd, fecit oblationem pro nostris peccatis. In quo sensu Osea, cap. 4. ait: [Comedent peccata populi:] nempe, oblationes.

PECTEN, instrumentum, quo caput pectitur. Antiquitus Sacerdotes ante celebrationem Missæ nedum manus lavabant, sed etiam hoc instrumento caput poliebant. [Deinde ministraret ei aqua ad manus, & pecten ad caput. In quodam pervetusto Cæremone. M. S. Abb. Rotaldi.]

PECTORALE, sic appellatur gemma illa, quæ in Pontificali celebratione ponitur pendens ante pectus Episcopi, ita ut sibiulam pluvialis cooperiat, vel in sine aperturæ collaris casulæ. Significat antiquum Summi Sacerdotis rationale, s; idèd etiam *Rationale* in quodam antiquo M. S. Cæremionali appellatur. Et in Cæremionali Episcoporum *Formalium* denominatur, ut dictum est suo loco. Italicè etiam *Fermale*, & *Fermaglio* dicitur. Itè aliquando *Pectorale* scabellum genuale significat: [Prior Subdiaconorum cum Subdiacono Romanæ Curie, cum Cappellanis Aula Imperialis ad pectorale dextrum ante Crucifixum argenteum laudes Imperatoris cantat. Petrus Burgenfis olim Papalis Cæremontiarum Magister in suo Cæremionali, ubi de Coronatione Imperatoris agit.] FR. sic etiam explicat Torrigius ejusdem Burgenfis verba, in tract. de Crypt. Vatic. secunda impress. pag. 593. & 594. Synonyma Pectoralis in priori sensu. Vide *Formalium*, *Logium*.

PECTORIS percussio, quando sic facienda. Vide *Benedictio*, *Confessio*. Antiquitus fiebat ad verba *Dimitte nobis &c.* Vide *Confessio*. Vide conceptum Blesensis in dict. *Scapha*.

PECULATUS. FR. furtum pecuniæ publicæ, vel

privata, non ab eo factum, cujus periculo fuit, l. sacrilegij, §. 1. ff. ad, l. Jul. pecul. Gloss. autem dicit esse furtum, quo Respub. defraudatur, in cap. ut nostrum, §. Auctor int. tit. ut Ecclesiastica beneficia, can. quid ergo 23. quæst. qu. 4. & ff. ad, l. Juliam pecu. l. 1.

PECULIARE, FR. Peculium: [Peculiare, quod nunc habetis, vel quod deinceps assequi poteritis, sicut vobis placitum fuerit, absque calumnia possideatis. Burcard. lib. 2. cap. 30. Item Peculiaris adjectivum in eodem significatu: [Ut hoc vitium peculiare radicibus amputetur, datur ab Abbate omnia necessaria. In Regul. Sancti Benedicti, cap. 55.

PECULIARITAS, FR. Religiosorum vitium contra paupertatis votum, quæ communiter proprietatis dicitur: [Hoc autem prædicto fratri, & Coepiscopo nostro omnino dicere studet, ut peculiaritatem quatuor, aut quinque Monasterii Monachis studiosissime compescat. D. Greg. lib. 10. epist. 22.

PECULIUM, ovium, & pecudum grex. [De his, quæ Parochiis in terris, vineis, mancipiis, atque peculis quicumque fideles obtulerint, antiquorum canonum statuta servantur. Synod. Aurelian. l. can. 17.] Et Fulbertus epist. 96. de vastatione pestiferas describens, inquit: [Peculia sola remanebant in pascuis, nullo astante pastore.] Quia verò in prioribus mundi sæculis tota fortunæ facultas in pecudibus consistebat, hinc pecunia, & peculium monetæ quantitas appellata deinde fuit. FR. Peculium in significatione gregis habetur in, l. si quis caballum, de eo, qui peculium &c. Glossa in Clement. de verb. signif. cap. 1. hæc addit: [Nota differentiam inter denarios, & pecuniam, quia denarius est, qui pro decem nummis olim computabatur; pecunia verò proprie est substantia de pecoribus proveniens: tamen hoc hodie communiter accipitur pro eodem.] Vide Pecunia. Cæterum Peculium armentum, & gregem animalium significat, l. si quis Caballum, de eo, qui peculium &c. De differentia pecuniarum. Vide Moneta.

PECULIUM profectitium, adventitium, castrense, & quasi castrense, quid sit. Vide DD. in §. 1. Inst. Per quas pers. nob. acq.

PECUNIA. FR. nedium nummos, sed etiam omnia fortunæ bona significat. [Totum quidquid homines habent in terra, omnia, quorum domini sunt, pecunia dicitur. Ideò autem pecunia vocata est, quia antiqui quod habebant, in pecoribus habebant, can. totum, 1. quæst. 3.] Atque nomen pecuniæ etiam jura continet quandoque, ff. de verb. signif. l. pecuniæ. Item et rem quamlibet, ff. de legatis, 3. l. qui quis. Item quandoque ea tantum, quæ consistunt in pondere, & mensura, ff. de legat. 1. l. talis scriptura. Pretium tamen non consistit, nisi in numero tantum, ut infra. de empr. & vend. §. item pretium.

PECUSCULUM, parvum pecus. [Omnia pecuscula sicut invasores abegerunt. In vita Sanctæ Columbæ.

PECUS, apud Tertullian. reperitur semel in sensu partus in utero matris extincti. [Cum hebetate unco, quo totum pecus adtrahitur violento puerperio, lib. de anim. cap. 25.

PEDAGIUM, seu *Pedaticum*. FR. datium, & tributum, à viatoribus levandum. [Cum pedagia, guidagia, salinaria tibi Legatus interdixerit memoratus: Auctoritate Apost. duximus declarandum, illa esse pedagia, salinaria, guidagia interdicta, quæ non apparent Imperatorum, vel Regum, vel Lateranensium. Concilii largitione concessa, vel ex antiqua consuetudine, à tempore, cujus non extat memoria, introducta. De verbor. signif. cap. super.] Ubi Glossa sic exponit: [Pedagia, quæ dantur transeuntibus in locis constitutis à Principe &c. Guidagia, quæ dantur pro ducatu per terram aliqujus, ut securus vadat. Salinaria, quæ dantur pro sale: omnia ista dicuntur portatoriæ.] Quæ pedagia non nisi à Regibus, & absolutis Principibus imponi possunt, cap. innovavimus, de censibus, & exactionibus. Ubi Glossa multas auctoritates cumulat. Et in 5. Decretal. tit. 40. cap. 25. ibi etiam Glossa. Item pedagia, & guidagia à Jure Canonico, & Civili sunt regulariter damnata, de Censibus, in sexto, cap. 4. ¶ Aliquando pedagia mercedem Judicij, & Curia Ministris pro aliquo accessu ad locum determinatum ratione necessariæ inspectionis, debitam, intelligitur.

PEDANEUS JUDEX. Vide *Judex Pedaneus*.

PEDATURA, pedatio, cum vites pedaminibus fulciuntur; talem enim sensu S. Remigij Rhemensis Episcopi verba in ejus testamento præbent, ubi sic habetur: [Dele-goque Beatedicte filia Hilariæ Diaconia ancillam nomine Nocam & vitum pedaturam, quæ suæ jungitur vineæ.] Apud aliquos tamen Scriptores Ecclesiasticos legitur mendosè *Pedecura*.

PEDECURA. Vide *Pedatura*.

PEDIBULUM, invenitur hoc vocabulum in vita SS. Fructuosi, & Sociorum, hoc pacto: [Qui cum sensisset pedibulum ipsorum, confestim surrexit, & prodiit foras ad eos in soleis.] Ubi Cardinalis Baronius, & Bollandus existimant significare virginem Lictoris, qua solebat portas pulsare, quando Consul ingredi volebat; sed ego magis strepitum ambulantium pedum significare puto, unde *Pedibulum*, quasi diceretur *Pediambululum*, quod ex Gregorio Turonensis verbis, lib. 3. hist. cap. 15. evidens sit, ubi sic ait: [Quibus pergentibus audiunt pedibulum equitum currentium.

PEDISSEQUUS. Vide *Dei viduus*, *Sequax*, *Sequipes*, *Subcisivus*.

PEDITO, frequentativum verbum à *Pedo*, *as*, idest, pedester iter facio. [Cursores Papæ etiam peditando debent esse antequam. Davantria in suo M. S. Ceremoniali,] ubi sæpè verbum hoc replicat.

PEDULE. Vide *Suggestum*, *Suppedaneum*.

PEDULES, lineæ, calcamenta, seu quid simile ad pedes tegendos, ut supra tibial a ferre solent Orientales; nam antiqui Monachi induci cubabant, exceptis pedibus, ut ex sequentibus verbis col-

colligitur. [Ut de caligis pedules abscinderentur, quatenus præter pedes totus Monachus jaceret vestitus. Dolebat enim nonnullus in religioso habitu ad sanctitatis incuriam tibiis dormire nudatis.] Hodie tamen à Dominicanis observantibus hæc regula observatur, & propriè tibiale breve, quod pedè tantum munit, significat. De quo Davantia in suo Cæremionali M. S. de domesticis Papæ indumentis scribens, sic ait: [Et habere debet caligas de panno rubeo sine pedulibus, & cum staphilibus.] [FR. de hoc vocabulo mentionem facit Ulpianus, lib. 34. tit. 2. l. 25.]

PEJERARIUM, sic locus ille infamis, in quo gloriosi Martyres ad danda Idolis thura, & pejerandum ab Idololatris cogebantur, de qua actione diximus in dict. *Cæremoniis*, *Facio*, & infra in dict. *Prolito*, & *Thurifico* dicemus. [Et cæterorum Martyrum, quorum nomina subjicio, Bassi in pejerario, Mappalici in quæstione, Fortunionis in carcere, Cyprian. ep. 22.] In aliquibus tamen Codicibus mendosè *Pererarium*, & in Codice Vaticano *Imperarium* legitur, quas dictiones Pamelius Commentator se non intelligere fatetur.

PELAGIANI. FR. Hæretici à Pelagio Monacho ita appellati, qui divinæ gratiæ liberum arbitrium anteponens, nostram tantum voluntatem ad exequenda divina præcepta sufficere allerebat, 24. quæst. 3. can. 39. & dist. 4. can. si ex bono in malum.

PELAMIDES, pisces, unde dicti. Vide *Esox*.

PELLAX, expulsor, ex verbo *Pello* derivatum. [Nec fatione pellaci inimicorum suorum (*idesst porcorum*) requirere possessorum. S. Chrysologus, serm. 17.] ubi de Christo Dæmonum expulso, & de Dæmonibus in suos introire cupientibus loquitur.

PELLEX. FR. meretrix. [Pellex autem quasi *πάλλαξ*, idest, quasi *παλλαξ*, ut peragat alia, ita hoc quoque vocabulum de græco flexum est. Gell. lib. 4. cap. 3.] Sed potiùs à dictione græca *πέλλα*, nempe, mulctra; nam ut ait Valla, lib. 6. Elegant. *Pellax* à blandiendo dicitur, quod idem est ac mulecens, quamquam ipse Latinum nomen à verbo pellicio derivari putet; sed etiam hoc verbum dici potest à græco *πέλλω* etymon trahere. Itaque Junii Lexicon differentiam facit inter pallaciam, & pellicem; nam pallaca est, quæ cum cœlibe fornicatur; pellex verò, quæ cum uxorato, in dict. *παλλαξ*. Divus autem August. in epist. 2. Petri, inquit, quod Pellices dicantur meretrices à pollutione, vel pellis formidate, qua incautos alliciunt, & decipiunt; in qua tamen epist. Petrus de adulteris hominibus loqui videtur, & translative de pseudo prophetis, dum inquit: [Sæctas non metuent introducere, blasphemantes &c. oculos habentes plenos adult. rei, & incensibilis delicti, pellicientes animas instabiles &c. Superbia enim vanitatis loquentes, pellicium in desideris carnis luxuriæ eos, qui paululum effugiunt, qui in errore conversantur: libertatem illis promittent-

tes, cum ipsi servi sint corruptionis, 2. Petr. cap. 2.]
PELLICATUS. FR. Actus, quem pellex exercet. [Sororem uxoris tuæ in pellicatum ejus non accipies, nec revelabis turpitudinem ejus adhuc illa idest, uxore, vivente.] Levit. 18. 18.

PELLICIUS, mundus, atque corpus à Petro Blesensi intelligitur. Serm. 26. [Nunc scio verè, quia misit Dominus Angelum suum, & eripuit me de manu Herodis, idest, pellicii, idest, corporis,] & inferiùs: [Pellicius enim à pelle dicitur,] & sub hoc vocabulo mundum etiam intellexerat: [Nunc scio verè, quia eripuit me de manu pellicii, idest, Mundi.] Ibidem.

PELLICULA, corrigia calceamentorum pellicea: [Pellicula, caligæ, & cingulum, & si quid aliud perierit, qui perdidit increpabitur, in Regul. S. Pachonii reg. 120.]

PELLITI SATELLITES. FR. Ita Gothi protectores corporis regii à Sidonio, lib. 1. ep. 2. vocantur, quod pellibus induerentur. Vide Savarum. Ibid.

PELTA. FR. *πέλας*, parvum scutum. [Fecit quoque Rex Salomon ducenta scuta de auro putissimo, sexcentos auri sculos dedit in laminas scuti unius, & trecentas peltas ex auro probato: trecenta minæ auri unam peltam vellebant; posuitque eas Rex in domo saltus Libani, 3. Reg. c. 10. Deditque Jojada Sacerdos Centurionibus lanceas, clypeosque, & peltas Regis David, quas consecraverat in domo Domini, 2. Paralip. c. 23. 9.] Fortasse ita denominatum fuerat hoc secutum ex oppido Peltarum in Phrygia, à quo contiguus campus *Peltinus* appellatus erat. Strabo, lib. 12. cap. 13. Undè *amazonide pelta* dicebantur hæc scuta. At Plinius, lib. 12. cap. 5. inquit amazonicas peltas ad formam foliorum fici Indici fuisse: Virgilius verò 1. Æneid. lunatas vocat:

Ducit amazonidum lunatis agmina peltis
Penthesica furens.

Et 11. Æneid.

— seu cum se Martia curru

Penthesilea refert, magnoque ululante tumultu,

Fœminea exultant lunatis agmina peltis.

Erant insuper aratæ. Idem. 7. Æneid.

Æratæque micant peltæ.

Atque amazonicas etiam Nonius, & Sveton. in Nerone Claud. cap. 44. appellant, qui de eodem sic ait: [In præparanda expeditione primam curam habuit deligendi vehicula, portandis scenis organis, concubinasque, quas secum educeret, tendendi ad virilem modum, & securibus, peltisque amazonicis instruendi.] Causa verò introductionis hujus generis scutorum à Diodoro Siculo, lib. 15. Biblioth. ita assertur: [Mos fuerat Græcis hæcenus proluxa gestare scuta; sed cum hæc propter gravitatem ad motum impeditiora forent, scuta abstulit Iphicrates Atheniensis, & peltas modicè conformatas substituit, duo præcipuè hac innovatione spectans, tum ut corpus satis tegeretur, tum ut levitate agiliora ad usum essent. Commoditas hæc experimentis statim

statim probata, effecit, ut qui à scutis pridem hoplitæ disti fuerant, tum à peltis peltati nuncuparentur.] Quod scutum *Cetra*, etiam dicebatur, ejusque scuriferus *Cetratus*. [Nocte cetratos, quos peltastas vocant, loco opportuno inter bina castra in insidiis abdiderat. Liv. lib. 1. bell. Macedon.] & idem, lib. 1. bell. Pun. [Hispani sine ulla mole in utres vestimentis conjectis ipsis Cetris superpositis incumbentes, flumen transnaverunt. [Et Virg. Æneid. 7.

Lævas cetra regit, falcati cominus enses. Alii tamen hunc Virgili locum *Cetra* legunt.

PELTASTA, & Peltatus. Vide *Pelta*.

PENDENS, Baldachinum. Caremonial. Episcop. Ejus Synonyma. Vide *Baldachinum*.

PENDERE SENTENTIAM, quam Tertullianicam phrasim senon intelligere fatetur Pamelius, ex eo quia novum sibi videtur, tale verbum cum accusativo conjungi; sed noster ocularissimus Latinus *Pendere* pro solvere intelligi demonstrat. Verba autem Tertulliani de resurr. Carnis, c. 17. talia sunt: [Et ideo in quæ de suo sufficit, eorum interim sententiam pendit.] FR. Sed propriè pendere sententiam, sustinere condemnationem significat. [Indignantur mariti, si audiant adulteros viros pendere similes adulteris fœminis pœnâs, can. indignantur, 23. quæst. 6.] Ubi Glossa sic eponit: [Pendere, idest, sustinere, à Pendo, pendis.

PENSILIS JACTATIO. Vide *Oscillum*.

PENSIO. Vide *Angaria*, *Eurdatio*, *Calcaria*, *Firma*.

PENSIONARIUS. Vide *Firmarius*.

PENTACONTARCUS, πεντηκόνταρχος, idest, Præfectus quinquaginta militum. [Et post hæc constituit Judas Duces populi, Tribunos, & Centuriones, & Pentacontarchos, & Decuriones, 1. Macab. c. 2.

PENTAGLOTTUS, quasi *quinglinguis* dici potest, græcè πεντάγλωστος. Ita dictus Sanctus Epiphanius, Salaminæ in Cypro Episcopus, vir eruditione, sanctitate, & ob quinque linguarum, Græcæ videlicet, Hebraicæ, Latinæ, Syriacæ, & Ægyptiacæ peritiam à S. Hieronymo commendatus, & *Pentaglottus* vulgè nuncupatus, à Græca dictione πέντε, *quinque*, & γλῶσσα, Atticè γλῶσσα, *lingua*, *sermo*, *interpretatio*.

PENTALORIS. Vide *Triloris*.

PENTATEUCHUM, πεντάτευχον, idest quinque Sac. Scripturæ Libri Mosaicæ, qui sunt Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri, & Deuteronomium. Quod volumen omnibus aliis antiquius creditur; nam, ut Joseph Hebræus refert, licet inveniuntur characteres tempore Moysis, non tamen libri reperiebantur, nec ulla lex scripta. FR. Et hi sunt quinque libri Moysis, quos propriè *Thorâ* hebraicè, idest, legem appellat D. Hieronymus in prol. galea. o. eodemque modo ab Arabibus appellantur, atque his tantum quinque libris credenda Esseni. Vide *Esseni*.

PENTECOSTALIS. FR. Adjectivum ad Pentecosten pertinens. [Circa processionem Pentecostalem. In Decretal. de præsumpt. cap. 15.] De Processione Rogationum loquitur, quæ ante Pentecosten fit.

PENTECOSTARIUM, πεντηκοστήριον, sic appellatur à Græcis liber, in quo preces pro tempore Paschali continentur.

PENTESCOSTES, πεντηκοστή, idest, Quinquagesima, quia hoc solemnissimum Pascha post quinquaginta dies à Pascha azyrnorum celebratur, in qua Hebræi traditionem legis à Deo Moyfi factam solemniter commemorabant. FR. Glossa in, cap. unico Clementin. de reliq. & vener. Sanct. S. Pentecostes, hæc habet: [Pentecostes sic dicitur à pente, quod est quinque (facit de decimis cap. 1. in fin. & quod ibi notatur,) & coste, decem, quia quinquies decem dies sunt inter festum Resurrectionis, & Pentecostes, computato utroque festo, & quidam declinant Pentecoste, pentecostes, alii verò hoc Pentecostes indeclinabile]

¶ Hoc Pentecostes Pascha appellatur etiam *Quinquagesima*, *Festum hebdomadum*, *Festum Messis*, *Festum Primitiarum*. Et penès Hebræos incipiebant prædicti dies quinquaginta à secunda die azyrnorum numerari, in quo die spicas metebant, ut Domino offerrent. In eo verò anno, quo Redemptor noster mortem subierat, dies secunda azyrnorum in Sabbato acciderat, in qua die cum prohibuit sit Hebræis omne servile opus, ideo in alterum diem, nempe, Dominicum Resurrectionis obtulerunt manipulum spicarum Hebræi, quod non sine Providentiæ divinæ mysterio occurrerat; nam manipulus ille, in altum elevatus (juxta eorum ritum) Christi resurrectionis symbolum fuit: itaque eo anno cum ab Hebræis principium eorum quinquagesimæ numerari inciperet à Dominica; sic etiam eorum Pentecostes in Dominica concludebatur, eo prorsus die, quo supra sacrum Apostolorum Collegium Spiritus Sanctus descenderat. Hoc enim pacto dubium à multis agitarum solvitur, quomodo, nimirum, eo anno in die Dominica hebraicam Pentecostes occurreret, apud Bellarm. lib. 3. de cultu Sanctorum, c. 3. Melius tamen prædictum dubium, si rabbinicam observationem admitteremus, resolveretur, qua observatione cavetur in eorum Calendario, ne azyrnorum pascha in die Lunæ, Mercurii, ac Veneris obsequentes rationes incidat. Non enim de die Lunæ, aut Mercurii celebrant prædictum Pascha, ne scilicet dies *Chepur* in Veneris, aut Dominicæ diebus cadat: *Chepur* siquidem remissionem significat, quod in septimo mense celebratur, in quo die coquere, aut cibos preparare nequeunt, & jejunare debent à primis vespers *Chepur*, usque ad sequentes festivas vespers, cum apud eos maximus culparum veniæ destinatus dies sit: itaque si in Lunæ, vel Mercurii diebus Pascha celebraretur, caderet *Chepur* in veneris, vel Dominicæ diebus, & sequeretur, quod per biduum abstinere debuissent à cibis, dum in Sabbato, vel antecesser ad *Chepur*, si caderet in Dominica,

vel subsequenter si idem in die veniret, cibos præparare, aut coquere nequirent. Subterfugiunt ulterius Pascha in die veneris, ne cadens postmodum in Sabbato primus scenopegiarum dies præremittere tenerentur ramos ex arboribus cadere, cum sit opus servile, & in Sabbato prohibitum; nam ex c. 23. Levitici in prima die scenopegiæ præparabitur eistalis ramorum cæsuræ, ut dictum est in d. *Hosanna*. In anno igitur, in quo passus est Christus, juxta lunarem computum hebraicum, Pascha venerat in die veneris, quemadmodum idem Redemptor observaverat, qui rabbinicas traditiones minimè curans, agnum comederat in die Jovis ad vesperras Paschæ sequentis diei; sed secundum rabbinicam observationem incedentes Hebræi pascha in die Sabbati celebrarunt, ne illud ex adductis observationibus in diem veneris incidere, & ideo comestio agni hebraica ad cænam veneris facta fuit, in quo die, ut Jo. Evangelista c. 18. vers. 8. benè noravit: [Et ipsi non introierunt in prætorio] id est, in die veneris, quando, nempe, Christus patiebatur, quia in illis vespers manducaturi erant agnù paschale; ideoque subdit: [Ut non contaminarentur; sed ut manducarent pascha.] Idemq; manifestavit idem Evangelista, quòd tale parasceve pascha non erat juxta Mosaicam institutionem, & Apostolicam observationem, nam Christus cum Apollolis pridie, quàm pateretur, id est, in Jovis die ad cænam comestionem agni celebraverat, illa autem posticipata celebratio Hebræorum rabbinica fuerat, & ideo in c. sequenti subdit: [Erat autem parasceve paschæ,] id est, ut non sine mysterio addit, [Parasceve Judæorum.] Et cum eadem reflexione alibi, Judæi quoniam parasceve erat;] ad demonstrandum, quòd talis paschæ præparatio secundum calculum Judæorum illius temporis fiebat; non verò juxta lunarem computum à Christo Domino observatum. Quod ex Talmud comprobatur, in quo, ubi de Christi morte agitur, illum in die paschæ antecedenti accidisse legitur. Quæ traditio si provera habeatur, dicendum necesse est, quòd manipulus spicarum in die Dominico tunc oblatus fuisset, cum pascha in die Sabbati celebrata esset. Quæ responsio magis consona videtur: non enim pro divina oblatione prohibuitur erant spicas colligere, messimque exercere in die Sabbati, cum in ordine ad sacrificandum permissum quidem sit servile opus in eodem Sabbato, sicut & pro sacrificio mactare victimas licitum erat; prima igitur opinio absque suppositi fundamento insulscita remanet. In eodem autem die, in quo penes Hebræos propter festum Pentecostes recens frumentum Domino offerebatur, sub eadem frumenti specie Corpus Christi D. Petrus sacrificavit; primam enim Missam in hac die intra Cænaculum Sion celebraverat. Pamel. tom. 1. Liturg. Eccles. Lat. Antiquitus quando in hac die tempore Missæ canebatur sequentia *Veni sancte Spiritus* &c. resonabant etiam tubæ, ad denotandum repentinum sonitum ab Apollolis congregatis au-

ditum, quando in hac die Spiritus Sanctus super singulos eorum descenderat. Item ob eundem significabant, aut rosas spargebant. Durand. lib. 6. c. 107. quod Messianæ adhuc durat. Item per nomen *Pentecostes* totum tempus præcurrens inter Resurrectionis Pascha usque ad Pentecostes olim intelligebatur, huncque sensum habent verba illa in can. 43. Concilii Eliberitani contenta, ubi dicitur: [Pravam institutionem emendati placuit juxta auctoritatem Scripturarum, ut cuncti diem Pentecostes post Pascha celebremus non Quadragesimam, sed Quinquagesimam:] nam per totum hoc temporis tractum solemnies dies celebrabantur; ideo Tertullianus dixerat festivitates Pentecostes Christianorum in numero Gentilium solemnitates excedere, dum ait: [Excerpe singulas festivitates nationum, vix Pentecosten implere poterunt.] In quibus tamen diebus opera servilia à Christianis exercebantur; quamvis opera spiritualia magis frequentarentur: & ideo ad instar Hebræorum hi dies etiam *Dies remissionis* dicebantur, ac stantes fideles orationes ludebant. In quo tamen temporis cursu Maronitæ in signum hereticæ carnis comedunt: [Græci verò per totam Paschæ octavam tantum id faciunt. FR. Dicebatur Pentecostes tempus hoc festum immediatè præcedens, sicut tempus immediatum ante Pascha, Paschæ dicebatur, ut in d. *Pascha* dictum est. Item dicebatur Quadragesima. Vide *Quadragesima*.

PENTECOSTES MEDIA. FR. Feria quarta infra octavam Pentecostes ita appellata, sicut Pascha medium, de quo dictum est in d. *Pascha medium*. Qui loquendi modus reperitur in epist. S. Maximi Martyris in Collectan. Anastasi à Sirmondo edita in 8. ubi pag. 139. sic habetur: [Media Pentecostes heri, quod fuit octava decima mensis dies, qua solemnitas agebatur sancta mediæ Pentecostes.

PENTECTES, πεντήκων. FR. ita appellata fuit Synodus, quæ à Latinis *Quiniscenta* dicitur; quemadmodum græca vox sonat, quia hæc Synodus fuerat quinti, & sexti Constantinopolitani Concilii supplementum, in quibus canones minimè constituti sunt; sed in dicto supplemento in Trullo de anno 707. celebrato, de quo dictum est in dict. *Agnus Dei*. Aliàs *Pensheste*, πεντήκων, dicitur.

PENTEPITROPUS, πεντηπίτροπος, erat unus ex quinque procuratoribus, qui simul Collegium formabant: [Conjux quoque alterius cujusdam Pentepitropi nomine Cosmia. In vita S. Auxentii Archimandrite 14. Februar.

PENTICA. FR. Romæ S. Martini in *Pentica* Ecclesia ita appellata, aliàs in *Porsica*. Torrigius de Crypt. Vatican. edit. 2. pag. 561.

PENTIFARIE, divisim in quinque partes. [Per idem tempus defuncto dicto Lothario, penitentiæ regnum Francorum divisum est. Chron. Casin. lib. 1. cap. 19.

PENTILORIS. Vide *Triloris*.

PENŪ. Vide *Promptuarium*.

PENULA, inter Expositores, est maxima contentio de hujus vocabuli significatione, quo D. Paulus usus est epistola secunda ad Timotheum, c. 4. scribens: [Penulam, quam reliqui Troade apud Carpum, veniens affer tecum, & libros, maxime autem membranas.] Ambrosius, Anselmus, & Haymon senatoriam vestem fuisse dicunt, qua utebantur Romani Cives extra Urbem geniti, quando ibi ingrediebantur, & id eo ea indigebat Apostolus, ut Romam accederet; nam ex privilegio Civitatis Tarvensis ejus patriæ, civitate Romana fruebatur. Baronius verò ad an. 58. volumen legis in aliqua oblonga membrana scriptam, & more hebraico involutum fuisse autumat. Aliqui censuerunt *Thecam librorum* esse; sic enim textus Syriacus habet, ac Arabicus *Vas librorum* legit. Tertullianus, lib. de Orat. cap. 12. *Planetam* fuisse existimavit, qua Mistra celebratur, cum quo græcus textus concordat, qui *φαιδρῶν* habet, & Græci planetam prædictam sacerdotalem sic appellare solent. Tandem Hieronymus, Chrysostomus, Theophylactus, & alii exteriore vestem hybernalem esse affirmant, quibus favent Juvenalis Satyr. 5.

Et multo stillaret penula nimbo: & Lampridius in Severo Imp. ubi inquit: [Penulis intra Urbem frigiditatis causa, ut senes uterentur, permisit, cum id vestimenti genus semper itinerantium, aut pluvie fuisset.] FR. De penula variè apud Scriptores; qui affirmant fuisse oratoriam vestem, auctoritatem desumunt ex oratorum dialogo, qui Tacito inscribitur, ubi sic habetur: [Quantum humilitatis eloquentiæ putamus attulisse penulas istas, quibus astricti, & veluti inclusi cum Judicibus fabulamur?] Qui verò putant penulam fuisse senatoriam vestem, utuntur auctoritate Lampridii in Alexandro Severo, ubi ait: [Illum statuisse, ut senes penulis intra Urbem, arcendi frigiditatis gratia, uterentur, cum olim esset vestimentum viatorum.] quia plebeis senatoriæ vestes prohibitiæ erant. Unde Martialis, lib. 13. epig. 1. differentiam facit inter togam, quæ est propriè senatoria, & penulam, quæ est cujuscumque conditionis vestis, inquit:

Et toga cordylis, & penula desit olivis.

Item Ulpianus in l. vestis, ff. de auro, & argent. legat. inter communia vestimenta, quibus viri, & femine promiscuè utuntur, posuit. Alii autem contendunt fuisse hybernalem vestem, ex Lampridio supra allato probantes, quia Imperator, ut ibi dicitur, earum usum arcendi frigiditatis gratia senibus concesserat: & ex Quintiliano, lib. 6. cap. 6. ubi ait: Poscenti penulam interrogatum respondisse fertur: [Si non pluet, non est opus tibi, si pluet, ipse utar.] Sed alii contra tum pro æstivo, tum pro hyberno tempore penulas diversimodè inseruisse malunt, quod ex Horatio lib. 1. epist. ad Bullarium probant in primis, qui ita cecinit:

Penula solstitio, campestre nivalibus auris,
Per brumam Tyberis, sextili mense caminus.

Secundò ex Svetonio in Claudio Nerone, c. 48. ubi ille loquens de hoc Imperatore à Galba trucidato, inquit: [Ut erat nudo pede, atque tunnicatus, penulam obsoleti coloris superinduit] & c. 49. idem de eodem refert, quòd hoc indumento ab ictibus se defendebat: [Penula ad vultus apposita,] (sic cum diphthongo in aliquibus Svetonii codicibus) Sed cum Nero Imp. ut refert Baron. an. 70. n. 2. ad diem 10. Junii occisus fuerit, in qua die etiam ipse suam uxorem Octaviam occiderat: ergo si æstivo tempore penula usus est Nero, penulæ diversæ pro diversis temporibus conficiebantur: sed utraque ratio minimè concludere videtur; quia Horatii verba clarè apparente ironicè figurata, ac Neronis factum casuale fuerat, priusque credendum, quòd Imperator penulam pro nocturnis necessitatibus, ut fieri solet, ad cubile præparatam repererat; itaque non obstat, quòd talis penula hybernalis non fuisset. Redundo igitur ad penulam, quam D. Paulus poscebat, de ea sic Tertullianus ait prædicto, lib. de Orat. cap. 12. [Quorundam consuetudinè fuisset, positris penulis orationem facere: sic enim adeunt Idola nationes, quod utique si fieri oporteret, Apostoli, qui de habitu orandi docent, comprehendissent; nisi si qui putant Paulum penulam suam in oratione penes Carpum reliquisse. Deus, scilicet, non audiat penulatos, qui tres Sanctos in fornace Babylonii Regis orantes cum sarabaris, & thiaris suis exaudivit.] Et in lib. de Coron. milit. cap. 8. [Plus est, quòd & Christus vestietur, habeat etiam penulam Paulus.] Cæterum D. Hieronymus, lib. 3. advers. Pelag. penulam, seu lacernam interpretatur: lacerna autem in cuculli modum caput obtegebat.

PEPLUM. Vide *Velum*.

PERA. Vide *Bursa*.

PERÆQUATOR. FR. Taxatorem tributorum, & non exactorem tributi significat, ut Alciatus asseruit: [Ubi primùm fabricis suis per prætoriam domini tributa dissolvunt, dum antiquorum lacunas parca nituntur frugalitate reparare, & profligantia patrimonium fulcire culmina. Indigenarum copia ad hoc tantùm servata, ut functioni Publicæ peræquatoris etiam voca transcendens numerus non deesset. Ennodius, Epist. 6. lib. 1.] Ubi loquitur de Telonariorum, seu Publicanorum injustitia, qui in transitu Larii fluminis propè Comum à transeuntibus exigebant vectigalia ultra taxam à peræquatoribus impostam. *Peræquatores* etiam dicebantur, qui taxam in pretiis rerum comestibilium imponebant. Cassiod. de formula magistratû dignitatis, quos Romani Extraordinarios hodie vocant. Vide *Casipanus*, in fin. Item hoc officium *Peræquatio* dicebatur, Cod. Theodof. lib. 13. tit. 11. de Censitoribus, leg. 6. & 13.

PERANGARIA. Corruptè pro Parangaria. Vide *Angaria*.

PERDISSENA, & *Perendissena*. FR. ex D. Augustino, apud Gratiani Decretum, in can. queris, de Consecrat. dist. 4. ubi sic habetur: [Nempè sæpè

sepe ita loquitur, crastinam, vel perdissenam, vel perendissenam Domini passionem dicamus, cum ille ante multos annos passus sit.] Ubi Gloss. sic exponit: [Perdissemam, idest, per senum, scilicet, per sextum diem. Perendissenam, idest, perempto die seno, sive sexto, nempe, post sex dies, uno perempto.] Sic etiam *Perdus* dicitur ille, qui per diem vigilat. Gellius, lib. 2. cap. 1.

PERDIUS. Vide *Perdissena*.

PEREGRINA COMMUNIO. Vide *Communis peregrina*.

PEREGRINA JUDICIA. Vide *Duellum*, *Juramentum*, *Judicium peregrinum*, *Purgatio vulgaris*, *Purgator*.

PEREGRINOR. FR. hoc verbum non satis expositum est à Glossatoribus epistolæ primæ Beati Petri, qui, c. 4. sic ait [Nolite peregrinari in fervore, qui ad tentationem vobis sit, quasi novi aliquid vobis contingat; sed communicantes Christi passionibus, gaudete.] Glossa ordinaria legit: [Peregrinari ab amore Dei] Hugo Card. [Desicere à statu fidei] Lyranus [Corpore elongari] Beda [Extraneos à Christo] Dionysius Carch. [Desicere à statu fidei.] Sed omnes hæc interpretationes à germano, & literali sensu nimis distant; quia *Peregrinari* usus est Latinus interpret ex græco *περιεγείρω*, idest, peregrinari, à verbo *ἐγείρω*, quod propriè significat fieri peregrinum, & novum in aliqua scientia, seu novas doctrinas instruere, de quo vide *Dogmatizor*, ita Scapula in ejus Lexicon, & alii: sensus igitur Apostolorum Principis talis videtur esse juxta græcam vim verbi, nempe [Nolite mirari, ac si esset quid novi, & peregrini, si in ardore tentationis vobis occurrat, ita ut videamini, quasi novi aliquid contingat, sed communicantes (idest, imitantes), passionibus Christi, gaudete.] Quod Syriaco textu confirmatur, qui eodem loco sic habet: [Ne miramini in tentationibus, quas habetis, quasi quid alienum vobis acciderit; quandoquidem in vestri probationem sunt] sic etiam textus Arabicus habet, nimirum, *Nolite mirari*: ubi nos legitimus *Nolite peregrinari*. Dicitio autem *In fervore* significat ad similitudinem metallorum, quæ per ignem probantur: quæ phrasis familiaris fuit ejusdem Apostoli in eodem sensu: [In quo exultabitis, modicum nunc si oportet contritari in variis tentationibus: ut probatio vestræ fidei multo pretiosior auro (quod per ignem probatur) invenitur in laudem &c. Ibidem, cap. 1.] Peregrinandi licentiam quis dare possit. Vide *Chorepiscopus*.

PEREGRINUS. Vide *Palmarum festum*, *Palmasus*, *Porticani*, *Romens*, *Romipeta*.

PEREMPTORIUS, mortifer, lethalis [Quod sicut peremptoria est altitudo quaesita, ita & periculosissima oblata, non quoddam potentas, quæ à Deo est, sic damnabilis, aut ordinatio divina peccatorum sic obsterit. D. Hieronym. de Jejun. & tentat.] de dignitatibus ecclesiasticis loquitur. FR. inde in utroque foro contentioso terminus ultimus citationum *Peremptorius* dici-

tur; de quo quid sit, & à quo fieri possit. Vide, cap. Et hinc Sanctus, post can. 6. §. De conventionione, 24. quæst. 3.

PERENDINO, continuare significat [Nec vir immoderatè atrocitatis à consueta desistebat ferocia; sed usu quotidiano flagra perendinabat. In vita S. Pharaïdis.

PERERARIUM. Vide *Pejerarium*.

PERFUSIO, purificationem, quam Sacerdos post communionem facere solet, significat; ita Davantria in ejus M. S. exæron.

PERGAMENA [Attalus membranas à Pergamo (*Civitate*) miserat, ut penuria chartæ pellibus pensaretur, unde & pergamenarum nomen ad hunc usque diem, tradente sibi invicem posteritate, servatum est. D. Hieronym. in Apoph. lib. 14.

PERGULA. Vide *Transenna*.

PERIAPTA, erant chartulæ, seu laminæ continentes characteres, signa, seu verba imperceptibilia, quæ hominum credulitas contra corporales infirmitates juvare putabat, *Amuleta* à Latinis appellata; cujus vocabuli etymon ex græco *περιεπτὰ*, idest, pensile dignoscitur, quia ad colulum pendentia portabantur; quam superstitionem Ecclesia, ac SS. Patres, ob salutem consequendam, opera diabolica ferè allatam, damnarunt. Vide *Pyllacium*.

PERIARCHON, titulus cujusdam Origenis libri, græcum vocabulum *περιερχων*, idest, *Juxta principia*, seu *De principis*, qui liber falsò à Ruffino in latinum sermonem traductus, Romanique allatus, multos Catholicos ejus falsitate deciperat; at fideliter deinde à D. Hieronymo translatus, errores prioris translationis detexit; idè Anastasii Papæ jussu in Concilio Alexandrino, in quo præsidebat Theophilus ejusdem Sedis Patriarcha, Ruffini interpretatio damnata fuit. Vide *Attulo*.

PERIBOLUS. Vide *Perivolium*.

PERICLITOR. FR. pro deponor. Gloss. in can. de diversis, 11. quæst. 1.

PERICLYSIS, *περικλυσις*, vestis limbus, ex græco verbo *περικλυσις*, quod circumdare significat [In Altari vestem fecit de stauracio habentem periclysim de blattis. seu chrysoclavo. Anastas. Biblioth. in Leone III.] Alii tamen placet hanc dictionem deducere ex verbo *περικλυσις*, idest, fluctu, quod melius germano sensui adaptari videtur [Fecit vela holoserica majora, & minora, habentia periclysim. Idem in eodem] idest, vela undatim configurata.

PERIODEUTES, *περιεοδουτες*, Visitator, ecclesiasticum officium penes Græcos, quod officium in Concilio Laodicensi institutum fuit pro Villis, Terris, ac Castellis, in quibus statuere Episcopos minimè conveniret [Periodeuta nominantur, quod huc, illucque continendis in officio fidelibus vagentur. Zonaras [Qui in Constantinopolitana Synodo *Visitatores*, à Gregorio Thessalonicense *Ambulatores*, & à Balsamone *Exarchi* dicuntur, quod postremum vocabulum est ad præsens in usu penes græcam Ecclesiam, quæ

Exarchos vocat visitatores Diocesium à Patriarcha missos, non ad reformandos mores ex antiquo instituto; sed ad colligendos numos decimarum; & patriarchalium proventuum: nimis tamen aberrat Salmasius, asserendo hujusmodi officiales non ad spirituales visitationes deputatos esse, sed ut curarent tanquam Medici infirmos: vox enim græca non curatorem, sed visitatorem significat, licet aliquando pro Medicis hoc vocabulum translative usurpatum fuerit, ex eo quia illi infirmorum sint visitatores. Vide *Curiosus*.

PERIPSEMA *περίψημα*, immunditia, & abjecta res, & propriè fax metallica, sive limatura interpretatur. [Factus sum omnium peripsema, 1. Cor. 4.] Antiquo Gentilium ritui Apostolus alludit, in quo tempore pestis, seu alterius universalis ærumnæ Neptuno hominem aliquem sacrificare in mari, illum immergendo, solebant, ac dicebant: [Esto nostrum peripsema] idest, nostrum purgamentum, ac salutaris victima. Suidas. Ita Paulus insinuate intendebat in prædicta epistola, ac si esset pro omnium hominum maledictionibus victima in mundo habitus. Hoc eodem vocabulo usus est S. Bonifacius Martyr, epist. 74. ad significandum vilis, ac neglectæ vestis genus [De nostro quoque vili vestitu parva hæc direximus tunc cultui, quamquam indigna; tamen petimus accommodanda, hoc est, tunicam laneam, sicut est mos apud nos habendi, caligas, & peripsemata.] Ubi de calciamentis intelligere videtur.

PERISCELIS. FR. *περίσκελῖς*, ornamentum muliebri circa crura; *σκελῖς* enim græcè circa significat, & *σκελῖς*, idest, cruris: ita Porphyrius in illud Horatii, lib. 1. epist. ad Scævam.

Nota sero meretricis acumina, sæpè castellam,

Sæpè periscelidem raptam sibi stentis.

& in Sac. Scriptura: [Nos servi tui recensuimus numerum pugnantorum, quos habuimus sub manu nostra, & ne unus quidem defuit. Ob hanc causam offerimus in donatis Domini singuli, quod in præda auri potuimus invenire, periscelides, & armillas &c. Num. cap. 31. In die illa auferet Dominus ornamentum calcamentorum, & lunulas, & torques, & monilia, & armillas, & mitras, & discriminalia, & periscelides &c. Isai. cap. 3.]

PERISSOCOREGIA, *περισσοκορηγία*, supererogatio, ex græcis dictionibus *περισσός*, idest, abundans, & *κορηγία*, nempe, erogatio: sic donativa, quæ inter Milites ultra solum salarium distribuiebantur, appellata erant. Vide *Roga*.

PERISTEPHANON, *περί στεφάνων*, idest, de coronis, sic suo huncurum libro titulum apposuit Pridentius, in quo de Sanctis Martyribus cecinit.

PERIVOLIUM, animalium, & ferarum venaticarum conceptum [Ducam te, inquit, in nostrum perivolium satis magnam, montuosum, fructuosum, & omnino amœnum. Luitprand. in legatione] ex græco vocab. *περίβλημα*, quo usus est Marculphus græcus auctor [Hortus olerum & arborum,

videlicet, paradisus, & vulgò Perivolium dictum] Antiquitus *Peribolus* appellabatur muri clausura, quæ chorum Ecclesiæ circumdabat, ubi Ecclesiastici psallebant, quarum vestigia in nonnullis antiquis Ecclesiis adhuc extant [In primitiva Ecclesia peribolus, idest, paries, qui circum chorum, non elevabatur, nisi usque ad apodiacionem. Durand. in rational. [Vide *Paradisus*. FR. Quo vocabulo Vulgata Biblia etiam utitur. [Et peribolus exterior secundum gazophylacia, quæ erant in via atrii exterioris ante gazophylacia. Ezechiel. 42. Erat subter gazophylacia hæc introitus ab Oriente ingredientium in ea de atrio exteriori. In latitudine periboli atrii, quod erat contra viam orientalem, in faciem ædificii separati &c. Ibidem. Et scripturam istam dixerunt ponere in tabulis æreis, & ponere eas in peribolo Sanctorum, in loco celebri, 1. Macab. cap. 14.] LXX. tamen prædictum priorem Ezechielis locum legunt: [Et limen exterius sicut exedra atrii exterioris respicientes contra exedras, quæ ad Aquilonem] Secundum verò ejusdem Prophetæ rextum etiam sic legunt: [Et ostia exedrarum istarum introitus, qui ad orientem, qui ad ingrediatur per eas ex atrio exteriori secundum limen hoc in principio deambulatorii] Hebraica lectio ex Hieronymi interpret. eod. num. 9. [Et erat subter gazophylacia hæc introitus ab oriente ingredientium in ea de atrio exteriori, in latitudine periboli atrii, quod erat contra viam orientalem in faciem ædificii separati.] Chaldaica autem paraphrasis habet in primo loco hanc translationem: [Et paries exterior è regione gazophylaciorum ad viam atrii exterioris.] In secundo verò Prophetæ loco: [In latitudine autem parietis atrii in via orientali, quæ erant ante septem, & quæ ante ædificium erant gazophylacia.] Ubi clarè videtur, quòd per *Peribolum* LXX. *Limen* vertunt, & paraphrasis chaldaica *Murum* legit. Item *Gazophylacia* LXX. *Exedras* interpretantur. Exedrae autem, ut Calepinus advertit, dicuntur propriè quæ Stalla inter Religiosos appellantur, quòd contra Hieronym. Fabrum in dict. *Cubiculum* tetigi supra.

PERIZOMA, *περίζωμα*, significat cingulum, sive brevis zona circa lumbos, usque ad naturales partes tegens [Cumque cognovissent se esse nudos, consuerunt folia ficus, & fecerunt sibi perizomata.] Vide *Cingulum*.

PERLUCEO, verbum transitivum, oculis collimare, & benè inspicere significans. [Sua cæcus ad crimina, ad aliena errata perlucet. Chrysol. serm. 139.]

PERMITTO. Vide *Non nego*.

PERONES, & *Peronatus*, Vide *Hers*.

PERPERAM, quo adverbio usus est Paulus 1. Cor. 13. [Charitas non agit perperam.] Aliqui à dictione græca *πέρπερος*, derivare putant, quæ temerarium significat, cum charitas non inordinate operetur. Stephanus verò Menochius in ejus storeis, centur. 4. cap. 1. hoc vocabulum ex quadam fabula à Nazianzeno relata originem

habuisse putat, ubi dicitur, quod duo fratres Perperi appellati, cum ita audaces, ac temerarii essent, ut Herculi, dum dormiret, ejus arma furari ausi sint, is experrectus, ambos pedibus colligavit, & ad instar duorum pullorū ejus clava super humeros imposita, ex pedibus suspensos se cum detulit, hinc adagium provenit *Agere perperam*, idest, temerarij. Apostolus, inquam, per hoc vocabulum perperam significare videtur, quod charitas procaciter non agit.

PERPETOR, in significatione passiva loco verbi toleror [Ut cum delinquens, & deprehendi se cognoscit, & perpeti. D. Gregorius Papa pat. 2. cap. 10.

PERSARMENIA. FR. dicta est Armenia major. *Sextom. lib. 5. c. 7. & Niceph. lib. 17. c. 37.*

PERSONA. Vide *Hypostasis*.

PERSONA UTILIS. Vide *Utilis persona*.

PERSONATUS. FR. parochialis vicariatus, quia Vicarii tenentur personis, & Ecclesie servire. cap. 2. & 3. de Officio Vicarii, & de election. & electi potest, cap. 54. Ubi Glossa malè interpretatur esse *Decanatum*. [M. filius Antonij, qui proximo ante ipsius Ecclesie habuit personarum, de filiis presbyter. cap. 13.] quem personatum Vicariam ibi appellat. [Et alij non legitime nati ad dignitates, & personatus, & beneficia, curam animarum habentia &c. ibidem cap. 18.] Imò Personatus est nomen genericum, quod omnes dignitates, ac beneficia habentia obligationem personaliter residendi comprehendit [Decanis, Archidiaconis, Præpositis, Plebanis, cantoribus, & aliis clericis habentibus personatum, lib. 3. sexti decr. tit. 24. cap. 1.] & clarè in extrav. commun. de decimis [Sed Ecclesiastica persona, quæ in Ecclesia sua, vel beneficio (quod residentiam personalem requirit) non residet &c.] Item pro Beneficio, quod personalem residentiam requirit, de arate, & qualiter ordinand. cap. 3. [Mandamus, ut quatenus nemini intra annum quartumdecimum constituto personatum cujuslibet Ecclesie concedere præsumatis. Illud est omni rationi contrarium] idest, clericus beneficiatus, qui in choro inseruire tenetur, & à capitulo eligitur [Nec permitti duo Canonici sic excludi, cum primus existeret in Canonicius possessione, vel quasi, habendo stallum in choro, locum in capitulo, legendo, cantando, ut Canonici, & ad tractatus, ac electiones dignitatum, & personatum, quæ occurrerunt pro tempore faciendæ, tanquam Canonici sit vocatus, de elect. & elect. potest. c. 55.] & Glossa in extrav. de præben. & dignit. c. execrabilis. Quid sit dignitas, & personatus officium, & in quo differant secundum jus scriptum. Vide quod super hoc notat Gulielmus de consult. c. 1. lib. 6. Vel dic, quod ista discernuntur ex institutione, vel consuetudine cujuslibet Ecclesie; nam dignitas in una aliquando est, in alia personatus, vel officium, & sic Hostien. de præben. can. ne multa: officium tamen personatus providetur aliquando à Pontifice. [Statuimus, ut Ecclesie

dignitates, personatus, & beneficia, quæ apud sedem &c. de præben. & dignit. in 6. cap. primo.] Vide etiam Gloss. ibid. cap. 6. §. Personatibus.

PETRACTUS, vitæ diuturnitas [Quomodo quidam petractum quemdam in sæculo postulant? Tertull. de orat. cap. 5.

PERTUSUS. FR. foratus [Qui mercedes congregavit, misit eas in sacculum pertusum. Aggæus c. 1.] Ubi Gregorius [De pertuso, quippe, sacculo aliunde exit, quod aliunde inmittitur, quia indiscretæ mentes mercedem, quæ ex bono opere requiritur, non aspicunt, quomodo ex malo opere perdat. In decreto Graciani, de pœnit. dist. 4. can. 17.] Vide *Diasyreta*.

PETALUGOS, πεταλῳγος. FR. is, qui petala, sive laminas extenuat. Quare Glossa in l. 1. de excus. art. erravit in orthographia, ac interpretatione hujus vocabuli, dum falsò scripsit, & exposuit [Petalargas rotulas in capitibus equorum, à pente, quod est quinque, & largas, idest, largas.

PETALUM, lamina tenuè extensa, ex græco vocabulo πέταλον, quod folium significat, sic appellabatur lamina illa aurea, quam Summus Pontifex antiquæ legis in fronte gerebat [Induatur feminalibus lineis, tunica linea, riara, petalo aureo. Beda de Tabern. lib. 3. c. 9.] De qua lamina cecinit Althelmus:

Aurea, seu sulva, quas ornant petala frontes.
De S. Joanne Evangelista Polycrater apud Eusebium histor. lib. 3. cap. 31. scripsit [His accedit Joannes, qui supra pectus Domini in cena recubuit, quique cum esset Sacerdos Dei, Pontificali petalum gestavit.

PETAMINARIUS, & *Funambulo*, is qui super funem ludens, pervolvitur, ex græco vocabulo πέταμαι, quod volare significat [Equidem, quia longum est dicere de omnibus amphitheatris, scilicet, odeis, luforiiis pompis, athletis, petaminariis, pantomimis, caterisque portentis, quæ piget dicere, quia piget mala talia vel nosse; de folis circoreum, ac theatrorum impuritatibus dico. Salian. lib. 3. de Gubern.

PETASMA. Vide *Antipetasma*.

PES. FR. extensorum mensura; variè penès diversas nationes accipitur. Græci enim per pedis mensuram 16. digitorum intelligunt. Suidas in dict. πηχους. Pes autem Romanus continebat digitos 13. cum digiti tridente. [Pes Italicus, & Nicomedianus habet digitos XIII. cum digiti triente. Pes regius, & Ptolemaicus habet digitos XVI. & palestas quatuor. Ex Herone m. s. græcè.

PESSIMO. FR. verbum, perverso, in malum duco, pejoro. [Quid mihi est opus, & quæ erunt mihi ex hoc bona? Ne dicas: sufficiens mihi sum; & quid ex hoc pessimabor? Eccles. 11. 25. In ira flammæ devoretur, qui salvatur, & qui pessimam plebem tuam, invenient perditionem. Ibid. 36. 11. Ne dederis in tristitia cor tuum; sed repelle eam à te, & memento novissimorum, noli oblivisci; neque enim est conversio, & huic nihil proderis, & te ipsum pessimabis. Ibid. 38. 21.

PESSULUS. FR. instrumentum, quo portæ clauduntur, Romæ dicitur *Catenaccio* [Pessulum ostii mei aperui. Cant. 5. 6.]

PETASUS. Vide *Campana*.

PETIA, fragmentum, frustum. [Rete totum ex gemmis alba veris, & bullis aureis, conclusas etiam auri petias in se habens smaltitas, & amendulas aureas undecim, & gemmas chrysolivas decem super Altare pendere iussit. Anastas. Bibl. in Benedicto III.] FR. Item terræ petia in contractibus significat parvam terræ possessionem.

PETILIANI. FR. Hæretici, à quodam Periliano ita appellati, qui docebat malorum immunditias contagione bonos, ac mundos non inficere: & impios Sacerdotes nec consecrare, neque ullum sacramentum validè conferre posse. Gloss. in can. Dominus declaravit, 1. qu. 1.

PETTUM PASCHA. Vide *Capitulavium*.

PETORITUM, & *Petorritum*. FR. vehiculi genus unde Aufon. epist. 6. cecinit:

Invenies præstò subjuncta petorita mulis;

& ep. 11. ad Axium Paulum:

Cornipedes rapiant imposita petorita mulis.

Erat petoritum vehiculum quatuor rotarum, Alex. lib. 2. Genial. cap. 30. de cuius nominis etymologia disputat Gellius, lib. 15. cap. 30. & mentionem facit Quintil. lib. 1. cap. 9. & Horat. lib. 1. ser. sat. 6. ait:

arque caballi

Pascendi : ducendi petorita ; nunc mihi curto

Ire licet mulo.

Sed Calpurnius ex sententia Hadriani Junii duplici R scribendum contendit.

PETRA, idest, terminus, salsum numen. Vide *Facularum accensores*.

PETRA SCLELERATA, locus Romæ. Vide Baron. 20. 192. n. 4. & 5.

PETROBOLUS, *πετροβόλος*, idest, projector lapidum. [Legimus enim in Ezechiele Propheta parietem dealbatum, cui Deus comminatus est tempestatem, pluviam, & lapides petrobolos. Oportus Milevit. lib. 3.] significans lapides pergrandes, qui percussione damificant, quod ex eodem Propheta colligitur, dum ait, cap. 13 ab Oportus citato [Et lapides grandes in ira in consumptionem.]

PETRONES. Vide *Rupex*.

PETRUS APOSTOLUS. Vide *Bar jona*. Totius Ecclesiæ caput. Vide *Cephal*, *Cephas*. Cujus caput in contemptum abrasum fuit. Vide *Garrhara*. Quando primam Missam celebraverit. Vide *Penecoster*. Festum ejus Cathedræ. Vide *Festum epularum*. Ejus festum ad Vincula. Vide *Gala Augusti*, *Boja*. Petri, & Pauli sancta inter se æmulatio. Vide *Districcio*. Fundavit Episcopatus per orbem, ac ejus primaria dignitas. Vide *Primas*. Ejus materialis cathædra. Vide *Sella gestatoria Apostolica*. Ejus Cathædra potestativa. Vide *Sedes Apostolica*. Vide *Trinomius*. Ejus miracula. Vide *Umbilicus*. Ejus Romæ Templum. Vide *Vaticana Basilica*.

PETRUS GULIELMUS, primus vitarum Rom. Pontificum Scriptor. Vide *Palea*.

PETTALO RINCITE. Hæretici. Vide *Trafcodurgite*.

PETULANTIA. FR. idest, lascivia. Glossa in can. Aut facta, de pœnit. dist. 1.

PHADERPHIUM. Donum post mephium, seu donum propter nuptias, l. si Pater filiam 2. de successione. Item Phalderphium, dos, l. si Maritus, de homicid. hominis liberi.

PHAGEDENA, *φαγέδαινα*, ulcus, quod carnem rodit, ut nomen ipsum græcum sonat [Hanc gravis tenebat morbus, ac curatu difficilis, phagedænam appellare consueverunt Medici, in Vita S. Lucæ Thaumaturgi.]

PHAGOLIDORUS, elemosynarius, ex græcis dictionibus *φαγέλιον*, idest, marsupium, & *δωρον*, nempe donum [Hortamur in Domino, ne nostra spernantur à phagolidoris dicta; sed potius præcipuas regni cælorum gratias reddant. Ethelverdus in prolog. lib. 2. chron.] Ex hoc vocabulo corruptè Isidorus *Phuculla* in significatione marsupii scripserat.

PHALDERPHIUM. Vide *Phaderphium*.

PHANEROSIS, *φανέρωσις*, revelatio, manifestatio [Postea verò immane prostibulum, & ipsum, cujus energemate circumventus, quæ ab ea didicit, phanerosi scripsit. Tertullian. advers. hæret. cap. 30.] Ubi de Philomena muliere à Marcione hæretarcha stuprata loquitur, quam is pro Prophetissa habebat. Vide *Energema*, *Ostentamen*.

PHANTASIA. FR. falsa sententia. Glossa in, c. 1. Extrav. Jo. XXII. de verbor. signifi.

PHANTASMA. Vide *Biothanatus*, *Orama*.

PHANTASIASTE, Hæretici. Vide *Aphthortodocite*.

PHARISÆUS, vox hebraica *Phariseus*, quæ segregatum significat; sive à *Pharoseb*, quæ etiam hebraicè declaratorem denotat; Pharisei enim separatè ab aliis Israelitis vivebant, vitamque sanctiorem profitebantur, apparenter tamen, quæ à Josepho Hebræo satis describitur. Declaratores item interpretantur, quia legem divinam declarabant. FR. Alii Phariseorum nomen à dictione hebraica *Paras* deducunt, quæ frangere, separare, ac dividere significat; hinc *Paris* latronem appellant, quia destruit, & aufert: Chaldæus enim *Perefsim*, & *Perisai* Phariseum vocat, & Hebræi communiter *Perisim* pro Phariseo legunt. In Matth. enim, cap. 21. ubi Christus dixerat: [Scripum est: Domus mea, Domus orationis est, vos autem fecistis eam speluncam latronum: [hoc etiam in Jeremia, cap. 7. scriptum est, qui sic inquit: [Nunquid ergo spelunca latronum facta est Domus ista, in qua invocatum est nomen meum in oculis vestris?] & Hebræa electio habet: *Hameara Perisin*, idest, *Nunquid spelunca Perisin*, idest, *Latronum* &c. Quare inter latrones, & Phariseos, idem etymon inditum fuit, quia Phariseos ab instangendis, & perturbandis legibus, ita appellatos fuisse ex Josepho Hebræo, lib. 13. antiq. cap. 18. arguitur, ubi sic de

illis loquitur: [Viguit in Judæa secta quædam, & factio quorundam hominum, qui propter religiosum vivendi modum, quem observabant, tantæ erat apud plebejos authoritatis, ut quid ad divinum cultum, & solemnes precatio- nes spectaret, juxta eorum responsa, & interpretationem fieret; imò Pontifex Hyrcanus, alioquin populo suo gratissimus, inde cepit populo suo displicere, quòd ipse, & frater ejus Phariseis infesti essent.] Et ita concludit: [Tanta est eorum autoritas apud populum, ut etiam si Regi obloquerentur, aut Pontifici, fidem tamen vulgus in eis haberet,] &, lib. 17. cap. 3. [Genus hominum astutum, arrogant, & interdum Regibus quoque infestum, ut & jam eos impugnare non vereantur.] Alii tamen malunt, quòd *Paras* hebraicè dividere, & *Paris* latronem significet: [Quando autem cœperit inter Hebræos hæc secta, sunt varæ opiniones. Nicolaus Serrarius tempore Jonathæ Machabæi, scilicet, centum, & triginta annis ante Christi adventum, initium habuisse ait. D. verò Hieronymus in cap. 8. Isai. Auctores hujus sectæ Sammai, & Hilliel facit. FR. sic enim loco citato inquit S. Doctor: [Sammai, & Hilliel, ex quibus orti sunt Scribæ, & Pharisei, quorum suscepit schola Akibas, quem magistrum Aquilæ Profelyti autumant &c. Sammai igitur, & Hilliel non multò priùs, quàm Dominus nasceretur, orti sunt in Judæa, quorum primus dissipator interpretatur, sequens prophanus, eò quòd per traditiones, & *superstitiones* suas, legis præcepta dissipaverint, atque maculaverint. [En quomodo Pharisei Parisum, id est, dissipatores, & violatores potius sint appellandi. *Dusterosis* autem significat secundam ordinationem post legem scriptam. Sed hæc Hieronymi opinio non videtur subsistere, primò quia Hillielem Simeonis, qui infantem Christum circumciderat, patrem fuisse creditur. Insuper ex Josepho hebræo constat sectam Scribarum, & Phariseorum multè ante Christi adventum (nempe, centum & quadraginta annis ante Salvatorem) extitisse inter Hebræos, lib. 13. an. 1. c. 8. & 9. dùm tempore Jonathæ Machabæi de eis mentionem facit. Secundò patet Hieronymi assertionem implicantiã, quia ait, fuisse institutores pharisaicæ sectæ Sammai, & Hilliel, quorum suscepit schola Akibas Aquilæ profelyti Magister; sed Aquilam profelytum per centum annos post Christum in factis fuisse Sanctus Epiphanius, lib. de mensuris, & ponder. affirmat, nimitum, tempore Adriani Imperatoris, quod optimè advertit in notis ad epist. 101. D. Hieronymi ad Pamnachium, de optimo genere interpretandi Marius Victorius. Atque Profelytus dicebatur Aquila, quia ab Ecclesia propter astrologiæ studium projectus fuerat; inde Judæus factus est, & negato Christo, circumcidi passus est. Inter Phariseos ex quacumque Tribu admittebantur, dummodo fuissent origine, vel virtute nobiles: [Primarii quidem erant, & quasi ad nobilitatem Judaicam segregati, non contemptibili plebi commixti, qui dicebantur

Pharisei. D. Aug. ser. 15. de Verb. Dom.] Quod probatur in persona D. Pauli, qui licet non fuisset nobilis de Davidica familia; nam de Tribu Benjamin erat; tamen ipsum hanc professum fuisse ad Philippenf. cap. 3. scribens affirmat: [Ex genere Israel de Tribu Benjamin hebræus, secundùm legem Phariseus.] Quæ secta in sui initio rectis principiis erecta erat, ut Epiphanius testatur; idè idem Paulus illam exaltans inquit: [Secundùm certissimam sectam nostræ religionis vixi Phariseus. Actor. 26.] Sed temporis progressu in varia vitia relaxata est, in hypocritism præcipuè, unde dicebat illis Jesus: [Væ vobis Scribæ, & Pharisei, quia comeditis donos viduarum, orationes longas orantes, propter hoc amplius accipietis judicium. Væ vobis Scribæ, & Pharisei hypocritæ, quia circuitis mare, & aridã, ut faciatis unum profelytum: & cùm fuerit factus, facitis eum silium gehennæ duplo, quàm vos, Matth. c. 23.] Relaxata item hæc secta in plerisque superstitionibus fuit, ut ex ore Veritatis comprobatur dicentis: [Væ vobis duces cæci, qui dicitis: quicumque juraverit per templum, nihil est, quàm autem juraverit in auro templi, debet. Stulti, & cæci! quid enim majus est aurum, an templum, quod sanctificat aurum? Et quicumque juraverit in Altari nihil est; quicumque autem juraverit in dono, quod est super illud, debet. Cæci! quid enim majus est, donum, an Altare, quod sanctificat donum?] &c. Ibidem. [Omnia ex fato accidere docebant, ut S. Epiphanius refert: & liberum arbitrium in homine negabant. Reliquæ eorum vitia. Vide apud Baron. in Apparatu. n. 8. 9. & 10. Item an. 1. num. 61. an. 2. an. 31. n. 2. usque ad 78. ann. 32. n. 29. an. 33. num. 14 & 35. ann. 54. num. 10. & 11. an. 57. num. 69. an. 58. n. 151. & ann. 60. n. 16. Item. Vide hic *Pallium* prope fin. *Phylasterium*. Pharisei credebant sydera esse animata. Baron. an. 60.

PHARAO. FR. interpretatur dissipans, D. Hieronym. quo vocabulo Ægyptiorum omnes Reges à primo Pharaone Rege ita denominati sunt. Joseph. Hebr. lib. 8. Antiq. cap. 8.

PHARUS, φῶς, lampas in turris summitate ad præbendum nautis signum tempore nocturno posita, quæ communiter *Lanterna* dicitur. Aliquando lampadem in Ecclesiis appensam significat. [Pharum ex auro purissimo. Anast. in Sylvestro. Pharum cantharum argenteum sedentem in pedibus quatuor, in quo lucerna simul, & cæci ponebantur, juxta lectorium &c. fecit. Idem in Benedicto I. I. [Vide *Bacca*, *Ensto*, *Cicindela*.

PHASIANUM, avis. Vide *Tetrao*.

PHELONIUM, φελόνιον, Casula sacerdotalis;] Ferens consuetam sibi tuniculam, & pheloniã supra eam. Codinus de Offic. Eccl. Constantinop. [sic etiam S. Germanus, & Simon Thessalonicensis, sterorum indumentorum significata explicantur a]unt: [Phelonium ostendit purpuram coccineam.] Vide *Casula*.

PHERONYMUS, dicitur ille, cujus nomen factis & mo-

& moribus correspondet, ex græco φηδύμος, idest, secum ferens nomen; sic D. Hieronymus epist. 154. ad Desiderium scribens, ostendit illius Sororem Serenillam nomine, in moribus serenæ mentis fuisse: [Gratulor tibi, & sanctæ, atque venerabili sorori tuæ Serenillæ, quæ pheronymos, calcatis fluctibus sæculi, ad Christi tranquillam pervenit.] Vide *Nicolaus*.

PHËU, ex græco vocabulo φῆς, acclamationis nota apud Tertullianum, in lib. contra Valent. Irenæum, lib. 1. cap. 5. Epiphanium, aliosque Scriptores.

PHIALA, φιάλη, poculum ad vinum, aut ad alios liquores continendos.

PHILACTERIUM. Vide *Phylacterium*.

PHILARGYRIA, avaritia, ex græco φιλαργυρία, idest, amor argenti, de quo vocab. passim penes Sanctos Patres.

PHILARGYRUS, φιλαργυρος, avarus.

PHILAUTIA, φιλαυτία, amor sui. [Philautia evulsa Principe, & matre, ut dixi, vitiorum, omnia, quæ ex ipsa, & post ipsam sequuntur, extirpari solent. S. Maximus de virtut. & vitiis. Centur. 1. cap. 33.

PHILISTHÆI. FR. pop. qui à D. Hieronymo *Conspersio cinere* interpretantur; sed D. Ambrosius in lib. advers. Hebr. inquit, Philisthæos Allophylos græcè, & latinè alienigenas interpretari; nam ἄλλο significat, aliud, & φύλον, genus; qui & *Palestini* dicuntur mutato φ in π, ut testantur Hieronymus, sicut *Phœnices* Punici dicti sunt. Vide *Allophylus*, *Palestini*.

PHILOCAPTUS, amore captus. [Ut se unire possit illi, qui eam philocaptam sui fecit. In vita S. Franciscæ Romanæ.] Eodem vocabulo uritur Joannes Gerson Parisen. Cancellarius in Orat. de Spiritu Sancto, habita coram Patribus Concil. Basileæ.

PHILOCOMPICUS, φιλοκομπικός, fasti amicus, superbus. [Ne à Lectore philocompica noter infamia. In vita S. Valburgis Virg.] Vide *Fastigiatissimus*. Item jactantiæ amator interpretatur.

PHILOCHRISTIA, lenitatis dilectio, mansuetudo, ex græco vocabulo φιλοχρησία. [Pietas quoque in illo, philochristia, justitia, gratitudo, studiumque in pauperes commendabatur. Georg. Logotheta in Chronica Constantinop.] Vide *Misitas*.

PHILOPOMPUS, φιλοπομπός, pompæ amicus. Vide *Pompulentus*.

PHILOSOPHIA, φιλοσοφία. FR. penes Eccl. Scriptores Evangelium intelligitur non rarò: [Si enim philosophia proficetur continentiam, & linguæ, & ventris, & eorum, quæ sunt sub ventrem, & est propter se eligenda: quæ sunt videbitur venerabilior, & præstantior, si exerceatur propter Dei honorem, & cogitationem. Clem. Alexaner. lib. 1. Strom.] Quare S. Proclus Constantinop. Patriarcha, ser. 17. de Sancto Stephano, illi in philosophia Petrum, Jacobum, ac Joannem Apostolos excessisse ait, idest, in Evangelii doctrina, quia juxta Evangelicam doctrinam pro persecutori-

bus rogaverat: nam, ut inquit Isidor. Pelus. lib. 2. epist. 288. [Evangelium verò cohortatio est ad philosophiam, quippè quod proborum virorum cupiditate non tam metu, quam promissis erigat.] Acidem, lib. 1. epist. 96. quid sit philosophia declarans, inquit: [Neque aliud quidquam est philosophia, quam sapientiam omnino amare. Quamobrem si tu verus sapientiæ amator esse cupis, veram sapientiam ama, quæ non sermone dumtaxat, sed etiam vitam exornat, ac veram religionem docet.] Et econtrà Philosophia dicitur hæresis. Vide *Hæresis*.

PHILOSOPHUS, φιλοσόφος. Philosophorum doctrina quomodo utendum. Vide *Pantologia*, *Sophista*.

PHOLIDOTUS, & *Pholidoticus*, φολιδωτός. Squamosus; sic miles loricated appellabatur. Lipsius, lib. 3. Dialog. 4. De quo vocabulo fit mentio in Martyrol. Hispanico sub die 11. Mart. ubi de S. Petro Erenica agitur, his verbis: [Taliter se in ipso præbuit acerrimus, & strenuus pholidoticus miles.

PHOLLIS, moneta. Vide *Folleralis*.

PHOTIANI, & *Photiniani* Hæretici. Vide *Ebionitæ*. *Homunionista*.

PHRATRIA. FR. Conjuratio, conspiratio: [Conjuratum; & conspirationum crimen, quod apud Græcos dicitur φρατρία. Can. conjurationum. 11. quæst. 1.

PHRISUM. FR. ornamentum in vestibus, & similibus, quod Itali *Freggio*, *Guarnimento*, & *Ornamento* dicunt. Planetam purpuream cum phriso, & cum aquila è margaritis contexta. Chron. Casimiri. lib. 3. cap. 58.

PHRONTISTERIUM, φροντιστήριον, idest, contemplationis mansio, pro Monasterio usurpatur: [Jam immolavit in phrontisterio, in vita S. Philææ Mart.

PHRYGIUM. Vide *Mitra*.

PHUCULLA. Vide *Phagolidorus*.

PHYLACTERIUM, φυλακτήριον, idest, Conservatorium, & erat quædam chartula, quæ divinas ordinationes continebat, & in frontibus Hebræorum, & in eorum sinistro brachio ligabatur, sic adimplere credentes ea, quæ Deus in Deuteronomio cap. 6. præceperat, dicens: [Eruntque verba hæc, quæ ego præcipio tibi hodie, in corde tuo: & narrabis ea filiis tuis, & meditaberis in eis sedens in domo tua, & ambulans in itinere, dormiens, atque consurgens. Et ligabis ea quasi signum in manu tua, eruntque & movebuntur inter oculos tuos, scribesque in ea limine, & ostiis domus tuæ.] Scribæ autem, & Pharisæi, tanquam doctiores, & peritiores in divinarum legum notitia, ostentationis gratia, has chartulas in fasciis auro contextis imponebant, magisque dilatatas ferebant; idèd à Christo Domino increpabantur, dum aiebat: [Dilatant enim phylacteria, & magnificant simbrias. Matth. 23.] quod notat Epiphanius, lib. 1. hæres. 5. Item *Phylacteria* erant aliquæ chartulæ, ut Chrysofomus refert, quæ ab Hebræis ad collum contra infirmitates ferebantur pendentes. FR. hujusmodi phylacterium

erat etiam superstitio ligula ex serico, seu alia trama contexta, quæ Romæ hodie corrupto vocabulo *Fesuccia* dicitur, & in utraque Sicilia *Zagavella* vocatur. [Dicitur se vidisse (idest, Romæ *Pluramontani*) ibi mulieres pagano ritu phylacteria, & ligaturas in brachiis, & in cruribus ligatas habere, & publicè ad vendendum, venales ad comparandum aliis offerre. Bonifacius Episc. in epist. ad Zachariam Papam, tom. 3. Concilior. pag. 429. col. 2. edit. Venetæ de an. 1585.] Quæ tamen prohibita fuere in principio sui Pontificatus, ut narrat idem Zacharias Papa in epist. ad d. Bonifacium in eodem tom. Concilior. inquis:] De calendis verò Januarii, vel cæteris auguriis, & incantationibus, vel aliis diversis observationibus, quæ gentili more observare dixisti apud B. Petri v. Apollolum, vel in Urbe Roma &c. à die, qua nos iussit divina Clementia (quamquam immeriti existamus) Apostoli vicein gerere, illicò omnia hæc ampuravimus.] Ubi dictio *Vestis* pro *Et*. Quare existimo non Gregorii Juniores, ut ait Gratianus; sed Zachariæ esse illud decretum: [Si quis ariolis, haruspices, vel incantatores observaverit, aut phylacteriis eorum usus fuerit, anathema sit, can. si quis ariolis, 26. q. 5.] Quæ superstitione nedum Romæ, sed alibi quoque fiebat; nam in Concil. Laodicen. cap. 30. quod est in can. Non oportet, & 26. quæst. 5. prohibentur, ubi sic habetur: [Non oportet sacris officiiis deditos Clericos, magos, aut incantatores existere, aut facere phylacteria, quæ animarum suarum vincula probantur: eos autem, qui talibus rebus utuntur, projici ab Ecclesia iustissimè:]]. Hæc phylacteria ab Hebræis *Tefelam* appellantur, & ex vitulino corio conficiuntur in forma quatuor dentium divisim confuto, in quibus divisionibus inferuntur Decalogi præcepta, & ad frontem ipsi Judæi corrigias ex corio, seu loro alligant, quæ deinde ad verticem revoluta, usque ad talos pendunt. Phylacteria verò, quæ ad brachium sinistrum illi deferunt, etiam loro constringunt. Fimbriæ autem, de quibus in Mathæo supra fit mentio, sunt quatuor lanea fila ex quatuor angulis linteiquadrati pendentia, quod linteum super humeros ferunt in eorum precationibus iisdem Hebræi. Insuper illa fila debent octo fila lanea cum quinque nodis continere ad ipsos *Zizit* appellatis, quod irreprehensibile esset, si verba sacra fuerint, & absque superstitionis commixtione. Item inter Catholicos *Phylacterium* pro reliquiario usurpatur: [Phylacteria tenui argento fabricata, vilique panno de collo suspensa.] Jo. Diacon. in epist. ad Carol.] Idem vocabulum in hac significatione apud D. Greg. reperitur, cujus verba posuimus in dict. *Evangelium*. Vide etiam *Encolpium*. FR. Phylacterium nomen ex græco verbum, *φυλάκισ*, quod custodire significat. D. Hieronymus *Pistaciola* vocat quasdam tabellas, in quibus res memorabiles notantur, fortasse ad similitudinem tabellarum Orientalium, quas gypso liniunt, & ibi scribunt, delentque characteres, & ibi solent pueris alphabetum delineare,

quæ tabellæ albae sunt, quare inquit S. Doctor *Pistaciola*, idest, albas tabellulas. In Evangelio autem, quod sub nomine *Marthæ* hebraicè circumfertur, ubi nos legitimus *Dilatant phylacteria*, in dicto hebraico textu habetur *Thosaphos*, quod Rabbini *Thephilin* legunt; forsitan à *Thephil*, quod puerum, vel puerile significat; nam sicut matres solent pueris filum in digito pro aliqua recordatione alligare, sic Deus verba legalia in brachio colligare iusserat pro eorum recordatione, dum inquit: [Suspendite ea pro signo in manibus vestris, & inter oculos vestros collocate. Docete filios vestros, ut illa meditentur &c. Deuteron. cap. 11.] Nam, ut Chryostomus notavit, hæc Dei ordinatio Hebræis facta fuerat, quia circa divina præcepta sunt illi memorizæ labilis. Cæterum ridicula est quidè Talmudis expositio in dict. cap. 11. Deuteronomii.] Sic enim ibi ineptè commentantur: [*Tosaphot*, sive *Tephilin*, hoc est phylacteria, & conservatoria, sunt membranulæ, in quibus scribuntur sententiæ quædam biblicæ, & necesse est, ut fiant de jumento, aut fera munda &c.

PHYSICA, φυσικὰ, Ecclesiasticis prohibita. FR. Medicina intelligitur in sex. decretal. lib. 3. tit. 24. cap. 1. & 2. Ibi Glossa.

PHYSIOLOGIA. Vide in dict. *Pantologia*.

PIA AVIS, Ciconia. [Novit hirundo, quando revertatur; novit etiam pia avis annunciare adventus sui testimonio veris initium. D. Ambros. lib. 6. Hexam.] Pia avis dicitur ex officii pietatis erga ejus genitores: [Aves non erubescunt reverendi senis membra portare. Est enim vestura pietatis, quod eo usque percrebuit, ut congruè mercedem remunerationis inveniret. Nam Romanorum usu pia avis vocatur, & quod vix uni Imperatori consulto senatu delatum dicitur, istæ hoc aves in commune meruerunt. Ibid. lib. 5.

PIACULARE FLAGITIUM. FR. pœnam purgabilem significat. [Qui prius comiserit hoc piaculare flagitium, can. quisquis per pecuniam, 1. quæst. 1.

PICRIS, *amarago*. FR. Græca dictio *πικρὴ*, una ex tribus lactucæ generibus penes antiquos, quæ amarissima est; ubi enim in vulgata legitur, [Et edent carnes nocte illa aslas igni, & azyms panes cum lactucis aggressibus, Exod. 12. 8.] LXX. *ἄζυμα πικρῶν* legunt. Vaticana autem translatio habet: [Et azyma super picrides comedent.] Fortasse *Cum picridibus*, quia simul cū carnibus comedebantur picrides. Sanctus enim Cyprianus *Cum picridibus* legit: habemus enim in vulgata: [Cum azyimis, & lactucis agrestibus, comedent illud, Num. 9. 11.] ibiq; *πικρῶν* habent LXX. De qua lactucæ specie ita Plinius, lib. 19. c. 8. scripserat: Lactucæ Græcitra fecere genera: unum lati caulis, alterum rotundi caulis; pessimum autem genus cum exprobatione amaritudinis appellave picrida,] & lib. 27. cap. 17. [Amara, & aphace, & quæ picris nominatur, nomen ei amaritudo imposuit.] Ex quo colligitur hoc vocabulum *Picris* amaritudinem significare absolutè; idè D. Ambrosius absoluto

luto vocabulo hujusmodi lactucam *Amarisudinem* appellavit, inquit: [Cum lex dicat Pascha edendum cum amaritudine, lib. de Paschal. colebrat.] Ac idem clarior, ser. Dom. vi. post Epiphani. ait: [Cum Pascha illis celebrandæ sacramenta disponeret, ait: Manducabitis illud cum amaritudine. Non enim (sicut illi putant) jusit herbarum vilium acerrimos succos cum assis agni carnis manducari; sed Christi mandatorum amaros sermones &c.] Item ubi vulgata legitur: [Uva fellis, & botri amarissimi. Deuter. 32. 32.] *Bότρυς πικρίας* LXX. habent.

PICTACULA, & *Pictaciola*. Vide *Phylacterium*. *Pictaciolus*.

PICTORUM abusus. Vide *Clavatum Icona*.

PITAS. Vide *Eusebia*.

PIGNERA, pro *Pignora*. Gregor. Turon. lib. 10. c. ult. de Sanctorum corporibus loquens: [Nati enim sumus & alios lapides ita, ut hic erat, concavos, in quibus sanctorum Apostolorum, & reliquorum Martyrum pignera continebantur.] Eadem orthographia Flodoardus passim usus fuit: [Dum Clericij cum Patroni sui pignoribus ad Civitatem confugissent, lib. 1. c. 2.] Pignoribus synonyma. Vide *Guadio*. *Inguadio*.

PIGNUS SENILE, idest, Isaac. Vide *Senile pignus*.

PIGROR. FR. Verbum passivum ab activo *Pigro*, as, apud Accium, sed obsoletum; significat negligi, morari, actardari. [Quod verò me in medio eorum, quæ dicta sunt, laquit, dicere non pigritabor. Anastasii Apocrifarii epist. ad Theodosium in Collectan. Anastasii Biblioth. per Sirmondum in 8. edit. pag. 205.] Et ibidem pag. 39.] Apostolicam Sedem mentiri, temerè pigritari sunt.

PIGRUS. Vide *Epiurus*.

PILEUS. FR. capitis indumentum, à Magnatibus introductus, atque ephebes interdicitus: [De capitis porrò tegumento apud superiores Imperatores moris erat, ut ætate proveciores aulici proceres pileis turbinatis uterentur serico tectis pro dignitate cujusque, adolescentes verò profusus omnes nudis essent capitibus. Illo verò Imperatore is mos usque ad eò obsolevit, ut omnes simul adolefcentes, & senes pileis uterentur, non minus in Palatio, quàm in agris, iisque multiforibus, & peregrinis, & quales cuique probabantur, alii latinis, & phoeniciis suo cuique arbitratu: eodem more in vestibus usi sunt, ut prudentiores novitatem aliquam, & destructionem imperii, & finem institutorum divinare. Niceph. Gregor. histor. lib. 11.] De græco Imperio loquitur, ut in quo Turcæ intrusit, ex hoc vaticinio edocti, nunquam indumentorum formam variari patiuntur. Ubi autem ait *Pileis turbinatis* id indumentum capitis intelligit, quod Italicè corruptè *Turbante* dicitur, quo hodie Orientales utuntur, involucrium, scilicet, extenuissima tela, de quo dictum fuit in d. *Nyblatus*. *Pileus* rubrus Cardinalitius. Vide *Cardinalis*. *Galernis*. *Pileus* Magnatum à Papa benedictus. Vide *Le-*

flig. Cæterum *Pilei* synonyma. Vide *Calypra*. *Cronia*. *Diadema*. *Hura*. *Nyblatus*.

PILLERIUS, Dignitas inter Equites Melitenses, & vulgò *Pilicere* dicitur, estque primus in ejus natione, sive (ut ajunt) lingua ex gallico vocabulo *Pilier*, idest, *Pila*; ita denominantur in tali dignitate constitui, quia ex numero nationum octo sunt, quasi ejusdem Militiæ columnæ.

PILOIOTÆ. FR. sic ab Origenistis appellati sunt Catholici, quia farentur, quòd in die Judicii omnes homines cum eisdem prioribus pilis resurrecturi sint. D. Hieron. epist. 61. ad Pammach.

PINACOTHECA. Vide *Votarea*.

PINNÆ funiculo alligatæ, quibus capiebantur fere. Vide *Formido*.

PINSINOCHIUM, locus, sive officina pistrinæ. [Iste hanc Ecclesiam, cæteraque ædificia præter pistrinam, & pinsinochium ædificavit. In vita Pauli Abb.]

PIOPOLA. Vide *Pipens*.

PIPERAMENTUM, aroma ad comestibilia condienda. [Accipe ositium, & ossibus ejectis, cum piperamentis præpara. Cæsar. lib. 6. c. 5.]

PIPEUS. FR. populus arbor. [Adque (pro atque) tertia pars de pipeis, quod exeunt de ripa Gubernulo. Bull. Casin. tom. 2. Constit. 73.] Dicitur etiam *Piopola*. Ibid. Constit. 123. [Quod est juxta arborem piopola designatæ.]

PIRACTIUM. Vide *Piraticum*.

PIRATA. Vide *Epibates*.

PIRATERIUM, piratica prædatio, ex græco *παιρατερον*, quod significat etiam ipsammet Piratarum navem. [Piraterium est vita hominis super terram. Ambros. Sermon. 42.]

PIRATICIA. Vide *Parasilum*.

PIRATICUM, seu potius *Pyrraticum*, potus ex mulstone pyrorum confectus. [Paulus in mari panem frangit, non caricas; Timotheo dolenti stomachum, vinum suadet bibere, non piraticum. D. Hieron. lib. 2. advers. Jovin.] Legitur etiam *Piractium* in eadem significatione. [Cupimus cum fratre memorato redire, ut piractio, quo unicè delectantur, (nam hoc anno penuriz vini timeret) vobiscum fruatur. B. Servat. Lupus Abb. epist. 199.]

PISARIA, Campus, in quo pisa feruntur. In lege Salica, tit. 7.

PISCARIA. FR. locus ad piscandum accomodatus. [De stagno, & piscariis decima sic solvitur &c.] & inferius: [De piscariis autem fluminum, & lacuum, & venationibus, si vendantur &c. Extrav. de Decimis.]

PISCINA. Vide *Probatia*. *Siloe*. Item piscina in Cisterciensium Rituali significat sacrarium, in quo projiciuntur res sacræ, quæ non possunt amplius inservire: [Sacrista super piscinam comburit, & jusque cineres in eam projicit. cap. 2.] FR. à Græcis *πύρρος* *ζυγος*, idest, furnus sanctus dicitur, quia in eo res sacræ combustæ, & in cinerem redactæ projiciuntur.

PISCUM VARIE SPECIES. Vide *Echina*. *Esox*. *Galea*. *Manidium*. *Porphyrus*.

PASTREUS, de quo vocabulo Jo: Evangelista, c. 12. [Maria ergo accepit libram unguentinarum pretiosarum, & unxit pedes Domini.] Marcus verò, c. 14. habet: [Nardi spicati.] Quare aliqui significare autumant fidelem, nempe, minime adulteratum; sed dictio fidelis non πιστός, sed πιστός dicitur. Cornelius tamen à Lapide, & Franciscus Lucas malunt in ambobus Evangelicis textibus πιστός esse legendum, id est, pretiosum unguentum ex nardi spica. Joannes verò Hesturgus de cur. 3. cap. 6. §. Item sextò, putat *Opisium* legendum esse, ita ex quodam Oppido *Opim* appellato, quod insinuare videtur D. August. licet determinatum hujus oppidi locum non assignet tamen ex Herodoto, lib. 1. & 2. & ex Strabone, lib. 16. in Babilonica regione fuisse colligitur, ex qua parte hujusmodi pretiosissimus liquor ferebatur. Nihilominus tamen Stephanus Menochius, dictionem prout in Evangelistæ Joannis textu habetur, in ejus Storeis tom. 1. Centur. 3. cap. 96. legendam sustinet; nam πιστός græcè liquidum, ac porabile significare affirmat: quæ quidem opinio, & mihi placet, & verbis Anastasii Bibliothecarii confirmatur, apud quem in dicta significatione liquidorum hæc verba habentur: [In quodam oleum nardinum pisticum. Ubi candela ardet in gremio Ecclesiæ ex oleo pistico.]

PASTRIX. Vide *Panicostaria*.

PITTACIOLUS, *Pittaciolum*, & *Pittacium*. Vide *Breve*, *Phylacterium*, *Pistacula*, *Pyttacium*, *chedulam*, & brevem scripturam significat. [Accipe hanc perverſi contumaciæ tuæ pittacioli, exigente causa, prolixam responſionem. Flodoard. lib. 3. hist. Rhemens. c. 22.] nomina diminutiva ex dictione *Pittacium* ex græco proveniens *πίττακιον*, quod tabellam cera linitam ad scribendum juxta antiquum morem significat. FR. At *Pittacium* est nomen magis genericum, cujus propria significatio cujuslibet rei frustum denotat; & *Pittaciolum*, seu melius *Pittaciolum* frustulum significat; hinc in sacra pagina de frustis ex corio, quibus calcamenta resarcuerat Gabazonitæ, sic habetur: [At hi, qui habitabant in Gaboon, audientes cuncta, quæ fecerat Josue, Jericho, & Hai: & calidè cogitantes, tulerunt sibi cibaria, saccos veteres asinis imponentes, & utres vinarios scissos, atque confutos, calcamenta quæ perantiqua, quæ ad indicium vetustatis pittacis confuta erant. Josue, c. 9.] Item significat libellum, qui in curia Romana hodie *Memoriale* dicitur [*Pittacium* epistola modica, & brevis. Isidorus.] Et de Alexandro Severo Lampridius, cap. 12. inquit: [Et perlegebat cuncta pittacia.]

PIEANCIA, portio, & pars rei comestibilis, quæ divisiim religiosis ad manducandum deferitur, & Italicè *Pisanzza* dicitur. [In clauſtro Sacerdos quidam ante annos paucos defunctus est, homo simplex, & illiteratus, Daniel nomine, vitæ satis duræ, orationibus, & jejuniis infatigabiliter operam dabat, omnes pietatis sibi appositæ reculas: Cæsar. lib. 8. cap. 10.] nomen est gallicum *Pisance*.

PLACENTA. Vide *Flaton*.

PLACIBILIS, gratus, acceptus: [Hostians vitam, sanctam, placibilem Deo. Tertull. de resur. carnis, cap. 47.]

PLACITO, litigo, in judicio contendo. [Quia sic placitat diabolus contra hominem. Anselm. lib. de siml. cap. 74.]

PLACITOR, litigans. [Improbis enim placitor, licet non habeat rectum, tamen propter improbitatem suam veniens ad placitum &c. Idem Anselmus, qui supra.]

PLACITUM, Forum, Judicium, ubi jurisdictio, & justitia in litigiis exercetur, item parlamentum: [Pro quolibet placito, vel judicio à qualibet persona munera exigere. Synod. Turon. II. cap. 35.] A quo placito veniens memoratus ille, ibi in palatio nostro, & per triduum, seu amplius, ut lex habuit, placitum suum custodisset, & memoratus ille abjectus sit, vel solfatis sit, ipse nec venisset ad placitum, nec ulla sunnia nunciasset, adfirmat. Marculph. in Formul. lib. 1. cap. 37.] Ubi notandum, quòd *Abjectus* non observator promissionis intelligitur, *Solfatis* solis occasum denotat, quod erat terminus in audientiam ad comparandum, ut ex aliis Auctoribus colligitur: sic Gregorius Turonensis, lib. 7. cap. 25. exempli causa, dixerat: [Ad placitum in conspectu Regis Chidiberti advenit, & per triduum usque ad occasum solis expectavit.] Marculphus verò supra: [Per triduum &c. solfatis &c. nec venisset ad placitum] dixerat. Item dictio *Sunnia* in Marculpho excusationem significat. Vide *Sunnis*. FR. [Comestiones, bannas, placita, & forisfacta &c. cap. ad audientiam, de præscriptionibus.] Ubi Glossa: *Placita*, id est, jurisditionem casuarum intelligit. [*Placita* secularia non sunt in Ecclesia tractanda, sed ecclesiastica, 2. quæst. nlr. can. ult. In placitis enim secularibus Clericos disputare prohibetur, lib. 3. Decretal. tit. 50. c. 1.] & ibi Glossa [Quòd cum laicum quendam super furto in seculari placito convenisset, 5. Decretal. tit. 14. cap. 2.] Item significat causam civilem, ut in illius, & seqq. de off. Judicis. Bullar. Casin. ro. 2. Const. 60. 70. & alibi passim.]: Item *Placitum* aliquando pactum, seu conditio intelligitur, & sic perceptibilia redduntur illa Cassiani verba in coll. 9. cap. 35. posita, aliàs intellectu difficilia, ubi sic habetur: [Sub placito plenioris tractationis.] Vide *Admallo*.

PLACOMA. Vide *Placoton*.

PLACON, nomen; lenitas, mansuetudo, jucunditas, ac animi tranquillitas: [Sanctus quoque nolens placere in animi ejus turbare, consentit, ut voluit. In vita S. Guliel.]

PLACOTON, pavimentum. Baronius ann. 384. num. 23. ubi Adonem corrigit, qui *Placoma* habet. Idem dixerat Paulus Diaconus, lib. 1. nempe: [Sicut lex ipsa in marmorea placoma noscitur esse conscripta.] Sed ambo defenduntur ab Auctore hic in dist. *Placonia*.

PLAGÆ MUNDI. FR. [De mane, de meridie, de sero. Bullar. Casin. tom. 2. Constitut. 73.] Id est,

- Idest, ex Oriente, ex Austro, & ex Occidente.
- PLAGIA.** FR. maris littus, Neapolitani, Siculi, & Melitenfes *Plaja* dicunt. [Monachos Monasterii Gazarenfis, quod situm in plagia est. D. Gregorius, lib. 8. epist. 39. Italicè *Spaggia* dicitur.]
- PLAGIARIUS,** ex græco *πλάγιος*, idest, obliquus: hinc pro injusto detentore accipitur.
- PLAGIUM.** FR. Delictum violenter possidentis.
- PLANELLI,** crepidæ. [Cumque venerit (idest *Papa*) ad portam distæ Ecclesiæ (nempe *Sanctæ Mariæ majoris*) exiit planellos, & nudis pedibus vadit cum aliis in processione. Cencius Camerac. in ejus M. S. Cæremoniali, ubi de processione in die Purificationis agit. Italicè *Pianelle*.]
- PLANETA.** Vide *Casubula. Casula. Penula*, ex græco vocabulo *πλανήτης*, quia totum corpus circumdat. [Planeta, quæ & Casula dicitur, totum te circumdat & protegit, & cæteris supereminet. Hæc est Charitas. Petrus Blefensis, ser. 41.] Planeta debet concordare cum coloribus currentis officii, licet sit expositum Sacram. Vide *Velum*. Forma antiquæ planetæ habetur in figura S. Julii *Papæ* posita in dist. *Sellare*.
- PLANETARIUS.** Vide *Genethliacus*.
- PLANETATUS,** planeta indutus. [Cum Magi ex planetariorum, mappulatorumque processioneibus Magnum Pontificem cognovissent. Jo. Diac. in Vita S. Gregorii, lib. 2. c. 43.]
- PLANGIMONIUM,** planctus. [Mortem suam lacrymis fuerant, & vitam plangimoniiis prosequuntur. Victor. de pæn. c. 6.] Quod etiam inter opera D. Ambrosii reperitur. Vide *Fletobromia*.
- PLANUS CANTUS.** FR. Cantus firmus, (ut ajunt) ecclesiasticus, sive Gregorianus, contradistinctus à figurato cantu. [Adeo ut interdum Antiphonarii, & Gradualis fundamenta despiciant; ignorant super quo ædificent, tonos nesciunt, quos non discernunt, imò confundunt: cum eorum multitudine notarum, ascensiones pudicè, descensionesque temperatè plani cantus, quibus toni ipsi feceruntur, ab invicem offuscantur. Extrav. comm. de vita, & honest. Cleric. c. unico.]
- DE PLANO causam cognoscere.** FR. Legalis terminus, significat cognoscere causam non ad formam judicii, sed in modum denunciacionis. Glossa de iudiciis, c. 13. Vide *Judicium de plano*, cujus contrarium. Vide *Apex*.
- PLANTA,** terminus, quo Equites Melitenfes querelam, & accusationem significant, ex gallica phrasi *Plante*, quæ plantam, idest, prototypum, & querelam etiam denotat: nam sicut ex prototypo fabrica dirigitur, sic ex querela fabricatur processus.
- PLANTARIUM.** FR. idest, pedis planta. [Porrò quia vidisti pedum, & digitorum partem testæ figuli, & partem ferream, regnum divisum erit;

quod tamen de plantario ferri oriatur, secundum quod vidisti ferrum mixtum testæ ex luto, & digitos pedum ex parte ferreos, & ex parte figiles &c. Daniel. c. 2.]

PLANTO. Vide *Pastinace*.

PLASMA. FR. Fimentum, & opus figulinæ artis, græcum nonien *πλάσμα*.

PLASMO, verbum, significat ex creta, seu alio simili luto fingere, seu formare. [Numquid non audisti, quid ab initio fecerim? ex diebus antiquis plasnavi illud, 4. Reg. c. 19. & Isa. c. 37. Manus tuæ fecerunt me, & plasmaverunt me. Job, c. 10.] Item significat omne creabile efficere [Æstare, & ver, tu plasmasti ea. Psal. 73. Quasi lutum figuli in manu ipsius plasmare illud, & disponere. Eccl. c. 33.]

PLASTES, *πλάστος*. FR. Artifex, qui figulinam artem exercet. [Velut plastes conculcans &c. Isa. c. 41. Plastæ Idoli omnes nihil sunt. Idem c. 44. Sanctus Israel plastes ejus. Idem c. 45. Faciens eam ipse plastes. Ibid.]

PLASTICA, ars ipsa plasmandi. [Plastica Dei in ipsis redarguitur, & reprehenduntur Artificem. Tertul. de cult. sœm.] ubi de mulieribus loquitur, quæ fuce corrigere suam faciem, Dei opus, conantur.

PLATANUS, *πλάτανος*, arboris genus pulchræ, & platyphillon, seu latis foliis, à quibus etiam nomen accepit. Nam *πλάτος*, latitudinem significat. Apud Hebræos *Ngarmôn* est castaneum, sed D. Hieronymus vertit platanum. Hujus arboris proceritas, & pulchritudo, ex frondium copia, satis ab Ezechiele indicatur: dum literaliter de Assyriorum Monarchia, vel secundum Cornelium à Lapide, de Ægypti rege, allegoricè verò de Lucifero, sub excelsum arborum, & quasi ob venustatis gloriam in sublime se extollentium metaphora dicit: *Platanus non fuerunt aque frondibus*, Exech. 31. 8. Quia verò platanus proceras, pulchras, fortis, cujus umbra, & odor fugare serpentes dicuntur, est variarum virtutum symbolum; idè sapiencia, se in propria encomia sapienter eslundens, ait: *Quasi platanus exaltata sum juxta aquam in plateis*, Eccl. 24. 19. Ipsa siquidem ad uberiores gratiæ divinæ rivos, & perennem favorum cœlestium fluvium, qui lætificat civitatem Dei, foliorum amœnitate pulchiores fovet virtutes, concupiscentiæ æstus mitigat, vitiatorum serpentes enecat, inimicum noctivagum, & lucis gratiæ osorem arceat, atque in fugam convertit.

PLATEATICUM, impositio à vendentibus in plateis solvenda. [Ut in tota Civitate Neapoli nullum plateaticum, sive portaticum Monachi aliquando darent. Chron. Casin. lib. 1. cap. 56.] FR. Ballar. Casinen. tom. 2. Constituit. 172. numer. 6. 177. & 193.]

PLATINA. Vide *Platonias*.

PLATONIA, pavementum. [Super liliis ex metallis marmoreas platonias posuit. Anast. Biblioth. in Leone III. Hic reedificavit platoniam, ubi

ubi corpora Apostolorum jacuerunt. Idem in Damaso.] Reperitur etiam in eodem significato *Platina* apud eundem Anastas. [Liberius ornavit de platinis marmoribus sepulchrum Sanctæ Agnetis.] Paulus tamen Diaconus, & Ado habent *Placoma*, ut dictum est in dict. *Placoron*, ubi Baronius ex græco vocabulo *πλακιδίος* legendum *Placoron* putat; sed ego existimarem, quod *Placoma* nomen neutrum melius diceretur ex Paulo Diacono, & Adone, quia græcè etiam *πλακίωμα* reperitur in eodem significato.

PLATTA, FR. *Planum*, ex gallico vocabulo *Plas*. Gemma, lib. 1. cap. 197. agens de corona clericali; [Superior autem coronula per *plattam* figuratur.] Ex quibus verbis duas coronas in Clericorum capitibus fuisse autumat Morinus, nempe, superior coronula, minor dicta; & alia inferior, ac major.

PLAUSILIS, *plausibilis*. [Dignus omnino, quem *plausibilis* Roma foveret ulnis. Sidon. lib. 9. epist. 14.

PLEBANIA. Vide *Parochia*. *Plebs*.

PLEBANUS, Parochus ruralis, antiquitus erat magnæ existimationis, ut dictum est in dict. *Chorepiscopus*. *Decanus*. Aliquando etiam Parochus Civitatis intelligitur. [Adfuit & Dominus Evarardus Sancti Jacobi Plebanus, vir iustus, atque religiosus, & propter suam sanctitatem omni Civitati reverendus. Casar. lib. 1. cap. 7.] FR. [Electus quidam in Plebanum ejusdem Ecclesiæ. De iis, qui vi, & metu &c. c. 2.] Item nonnumquam Parochianum, seu degentem in Parochia significat. [Nullus Presbyter, aut Diaconus alterius plebanum (nisi in itinere fuerit, vel placitum habuerit) ad Missam recipere audeat, 9. quæst. 2. can. 4.] Vide *Parochus*.

PLEBEJUS, pro sæculari. [Multa sunt, quæ adhuc plebejus, multa, quæ jam presbyter fecit. Pontius in Vita S. Cypr.] Quod vocabulum in hac significatione ab Africanis Patribus passim usurpatur. FR. [Majores nostri plebeis, & catechumenis martyrium consecutus, tantum honoris pro martyrii ipsius veneratione dederunt, ut de passionibus eorum, multa, ut prope dixerim penè cuncta conscripserint; ut ad nostram quoque notitiam, qui nondum nati fuimus, pervenerunt. Idem Pontius Carthag. Diaconus in Vita S. Cypriani,] ubi plebejum, pro laico, contradistincto ab Ecclesiastico accipitur.

PLEBS, pro Parochia. [Confirmamus vobis omnes plebes, & Ecclesias, Parochiasque cum omnibus earum pertinentibus. In quodam privilegio Joannis Papæ XIX. ad favorem Episcopi Sylvæ candidæ, an. 1026.] FR. Ac clarius in can. Null. 12. quæst. 1. ubi sic habetur: [Nulli Episcoporum liceat res mobiles, aut immobiles de subjectis plebeibus, aliisque piis locis in proprios usus habere.] Atque similiter [De decimis iusto ordine, non tantum nobis, sed etiam majoribus nostris visum est, Plebibus tantum, ubi Sacrosancta baptisimata dantur, debere dari. Can. de Decimis, 16. quæst. 1.] Item: [Qui penitus sunt ignoti, non

debes ipsos permittere in tuis plebibus celebrare, c. 3. de Clericis peregrinis.

PLECTA, ex græco verbo *πλέκω*, quod intexere significat; hinc pro eo, quod est viminibus, seu palmarum foliis contextum, intelligi solet, ut sunt sportæ, storeæ, & similia, in quibus conficiendis antiqui Monachi exercebantur: [In quam cellam furtim irruens, codicem suum inter ejus plectas, quas de palmarum foliis solebat intexere, latenter abscondit. Cassian. Col. lat. 18. c. 25.

PLECTATA, lignorum strues. [In Episcopatu Ostiensi in Festo Nativitatis Domini, & Paschatis duas plectatas lignorum. Cencius Camerari. in ejus Cæremon. M. S.] ubi loquitur de obligationibus Canonum Cameræ Apostolicæ debitis.

PLECTILIS SELLA, quæ plicari potest. [Cognoscat gloria vestra mandasse nos Arthemio Subdiacono, ut aliquas sellas plectiles nobis dirigere studeat. D. Greg. in Regist. lib. 10. epist. 22.

PLECOMON. Vide *Spatium*.

PLONUM. FR. clavus, quo necitur aratrum, vel aliquod instrumentum, quod aratro inservit, l. si quis plonum. De furtis. Et l. si quis plonum. De damno, & injuria.

PLEGIARIA. FR. Fidejussio, & Vadimonium. [Quod super mutuis, & plegiariis secundum vestræ Civitatis consuetudinem judicabunt. In Decretal. de iurejurando, cap. 19.] Ubi malè Glossa fidejussorem intelligit; nam etiam nunc in utraque Sicilia, & in Melita fidejussio *Plegiaria*, & fidejussor *Plegio* dicuntur. Faver etiam textus sensus, ubi evidenter de fidejussione, & non de fidejussore loquitur, idest, abstractivè, *Super mutuis, & plegiariis*. Vide *Replegio*. Alia synonyma. Vide in dict. *Guadio*.

PLENOMA, *πληρομα*, quo vocabulo in significatione universitatis sæpè contra Valentinianos utitur Tertullianus; apud Irenæum verò plenitudinem denotat, ac secundum Epiphanium complementum.

PLENUM. FR. est maxima quæstio inter Sacros Expositores super hoc adjectivum nomen in Evangelio Joannis, cap. 1. appositum, ubi habetur: [Vidimus gloriam ejus, gloriam quasi Unigeniti à Patre, plenum gratiæ & veritatis.] Nam dictio *Plenum* non satis apparet, an Christo Domino, sive Joanni referatur, aliqui enim rectum casum, alii verò accusandi casum esse altercantur. Qui rectum esse tenent, dicunt referri ad Christum, idest, ubi incipit In principio erat Verbum. Insuper in textu græco est masculini generis *πλήρης*, nempe plenus, quare tunc non concordaret cum nomine *Verbum*; at postea responderi, quod communis Interpret verisset *λόγος* per *Verbum*. Nonnullis placet intra parenthesis *Plenum gratia* legere; sed hoc non potest subsistere, quia particula & copulativa parenthesis non admittit. Theophilus autem *Pleni gratiæ & veritatis* legit.

legit. Aliam explicationem in hunc locum commentatur Card. Cajetanus. *Plenum* verò Michael de Placio legendum concludit in suis Enarrat. tom. 1. Buang. Jo. enarrat, 34. & adducit pro se S. Jo. Chrysof. atque D. Cyrilli auctoritates, qui non nisi *Plenum* in recto legunt.

PLORATORIUM, sudariolum ad detergendas lacrymas. [Sumpfit secretè quoddam ploratorium ejusdem Martistorum madidum lachrymis. In vita B. Collectæ 6. Martii.] Vide synonyma in dict. *Sudariolum*.

PLUMACIUM, pulvinar ex plumis [In quo interius plumacium ex holoserico superpositum. Anast. Bibl. in Sergio.] Aliqui crederent textile significare ex variis coloribus ad modum Indorū, seu plumarum, quod hodie in Italia à *Punto Francese* dicitur; sed eorum error ex D. Ambrosio, lib. 5. c. 27. detegitur, ubi S. Doctor de S. Hygini exilio agens, qui jam senex ait, quòd non debebatur sine pulvinari, ac veste expelli, sic inquit: [Ne sine veste, sine plumacio pateretur extrudi senem.] Ejus synonymum. Vide *Pulvillus*.

PLUMBATÆ, genus martyrii, de quo sæpè in Martyrol. Flagellum ex funiculis erat, ad cujus extremitates pendebant plumbeæ pilæ, quo tantum rei nobiles percutiebantur, sicut è contra equuleus erat plebejorum tormentum. Hinc Prudentius de S. Romani martyrio canens, ait, quòd contra hunc Martyrem equuleus præparatus erat; at cùm animadvertissent persecutores illum fuisse nobilem, plumbatis percuti jesserunt: sic ille in ejus hymno:

Jubet amoveri nox: alem stipitem,
Plebeja clerum poena non damnet virum,
Tundantur, inquit, terga crebris ictibus,
Plumboque cervix verberata extuberet.
Persona quæque competenter plectitur,
Magnique refert vilis, an sit nobilis.

Gradu reorum forma tormentis datur.

FR. contrarium tamen habetur in Cod. Theodof. l. 80. de decur. l. 4. & 7. de exact. l. 54. de Hæretic. & l. 2. de quæst. ex quibus colligitur ingenuos homines supplicio hoc multare nefas esse, ab eoque omnem curialem ordinem exemptum fuisse.

PLUMELLA, culcirra plumea; [Nil autem super eam, cùm quiesceret, sternebat; nisi tantum eam vestimento, quo indutus erat, decumbebat, nec alios habens tapetes, plumellas, aut stragula, quo hæc operiretur. Gregor. Turon. de vit. Sanct. c. 8.] Ejus synonyma. Vide *Culcirra*.

PLUSLAIP. FR. Mortuorum spoliator, l. si unus, de homicidio liberi hominis.

PLUVIALE. Vide *Cappa*. Cum pluviali non fertur manipulus. Vide *Manipulus*. Non desertur pluviale ad Matutinum. Vide *Matutinum*. Pluviale rubrum fert Papa jejuniorum tempore. Vide *Sticharium*.

PNEUMATICUS DOCTOR, Pater spiritualis, sive Confessarius, ex græca dictione πνευματικός, quæ spiritualem significat.

PNEUMATHOMACUS, hæreticus in Spiritum Sanctum; dicitio enim græca πνευματιμαχος, spiritui oppugnatorem significat, quia Hæretici hoc nomine appellati Spiritum Sanctum creaturam esse asserbant [Pneumatomachi, qui Spiritum contendunt esse creaturam, servumque Patris. Zonara in Can. Apostol.] Eodem vocabulo fuscus est Palladius, c. 118. histor.

POCHIA. Vide *Bissacius*, idest, Bulgariæ, ex gallico vocabulo *Poche*.

POCILLATOR. Vide *Archioenochus*.

PODER. FR. possessio, territorium [Philippus Dei gratia Dux Turciz, & Dominus totius poderis Comitatus Mucillidis de anno 1195. in Bullar. Casin. tom. 2. const. 218.

PODERIS. Vide *Alba*. *Polyris*.

PODIUM. Vide *Apodiatius*. *Menianum*. *Pogium*.

POENA. Vide *Ariscada*. *Epistimium*.

POENALE. FR. poena dignum. Gloss. in can. poenale, 14. quæst. 5.

POENITENTIA. FR. Sacramentum à Christo Domino institutum, can. multiplex, de Poen. dist. 1. D. Th. 3. p. q. 84. ar. 7. & can. quem, de poen. dist. 1. sic habetur [Lazarum enim de monumento jam suscitatum obtulit Dominus Discipulis solvendum, per hoc ostendens potestatem solvendi concessam Sacerdotibus.] Vide *Deputatus in poenitentiam*. *Pœnitudo*. *Confessio sacramentalis*.

POENITENTIA. FR. pro satisfactione, quæ à Confessario poenitenti adjungitur, licet sit levis, excusatur à D. Hieronymo, in can. Mensuram, de poen. dist. 1. imò consultitur à Chrysofomo, in can. alligant, 26. quæst. 7.

POENITENTIA, idest, mortificatio. Vide *Epistimium*. *Palmata*. *Metanæa*.

POENITENTIA PLENA. FR. idest, Publica, Glossa, in can. quòd si poenitentia, 27. qu. 1. Vide *Metanæa*. *Pœnites*. *Hyemantes*. Pro poenitentia remedio adhibendum est Petri Blesensis consilium, quod. Vide in dict. *Scriptura*. Necessitas puniendi peccata extrinsecè triplici ex capite etiam apud Ethnicos enicit. Quare Gellius, lib. 6. c. 14. ita scripserat: [Puniendis peccatis treis esse debere causas existimatum est. Una quæ videtur, vel νόσος, vel παρὰ νόσον, dicitur: cùm poena adhibetur castigandi, atque emendandi gratia: utis, qui fortuito deliquit, attentior fiat, correctiorque. Altera est, quamii, qui vocabula ista curiosius diviserunt πικρὰς appellat, ea causa animadvertendi est, cùm dignitas, auctoritasque ejus, in quem est peccatum, tuenda est; ne prætermissa animadvertens, contemptum ejus pariat, & honorem levet. Idcircoque id ei vocabulum à conservatione honoris factum putant. Tertia ratio vindictæ est, quæ πικρὰ in Græcis nominatur: cùm punitio propter exemplum est necessaria, ut ceteri à similibus peccatis, quæ prohiberi publicitus interest &c.

POENITENTES. FR. qui pro homicidio, vel pro diversis, gravibusque criminibus, & peccatis publicam poenitentiam agentes, sub cilio

cio ad altare erant reconciliati, can. placuit, dist. 50. Vide *Hyemantes*, *Metanax*, *Pœnitentia plena*. Pœnitens publicus. Vide *Deputatus in pœnitentiam*. *Viaticum*. Quando reconciliabatur. Vide *Hebdomada major*.

PŒNITENTIÆ BENEDICTIO, idest, *Viaticum*. Vide *Benedictio beatica*.

PŒNITENTIALES PSALMI. Vide *Psalmus*.

PŒNITENTIALIS. FR. pœnitens, qui sacramentaliter sua peccata confitetur; quare Symmacus Papa ait, quod [Silvester (nempè, *Papa primus*) quoque docens, admonet unumquemque Sacerdotem, ut nullus causa fornicationis ad suam pœnitentialem accedat: quia scriptum est, omnes, quod in pœnitentiam accipimus, ita filii nostri sunt, ut in baptisinate suscepti; quapropter hoc scelus si quis perpetraverit, non solum dignitatis honorem amittat, verum etiam usque ad exitum vite suæ jugi pœnitentiæ se subdat, can. omnes, 30. qu. 1.] significat item librum, in quo pœnitentiæ pro peccatis imponendæ notatæ sunt. Vide *Suffocatus*.

PŒNITENTIARIUS PRESBITER. FR. Confessarius dicebatur: vide Latini Lacinii Lucubrations, quæ à Dominico Macro hujus operis Auctore collectæ, & typis Tinassi Romæ 1656. editæ fuere, tom. 1. par. 2. pag. 325. & seqq. ubi contra Sozomenum, Jacobum Billium, & Melchiorum Canum eruditè probat hujus pœnitentiæ Sacramenti antiquissimum ritum in Ecclesia fuisse, & contra Novatorum latratum. Quod etiam confirmatur ex antiquissimis terminis hic altaribus in dictionibus. *Pneumaticus doctor*. *Pœnitentia*. *Pœnitentialis*. *Pœnitudo*.

PŒNITUDO. FR. pœnitentia, can. tempora pœnititudinis, 26. quæst. 7.

PŒTA. Vide *Metrocanorius*. *Vates*.

PŒTO, singo poëtico more [Quo postemus te falsum testem intelligere, te unum esse de viperarum progenie, falsa hæc cum sacrilegis tuis potasse. Lucifer Carol. ad Constant. lib. 2.]

POGIUM. Balustium, sive cancellum. [Qui ordinandi sunt, stent in pogio sub gradibus. Ordo Rom.] Vide *Podium*. FR. potius genuale erat, in quo incumbit g. nuscitens. Vide *Genuale*.

POLANI. Vide *Filius arnaldus*.

POLEDRUS, Pullus equinus, asinus, seu mulinus. | Erat in monasterio poledrus pulcherri-mus. Cæsarius, lib. 8. c. 36. Vide *Pollenus*.

POLIA. Vide *Equarium*.

POLLEN. FR. Farina [Nec conficiendi pollinis cura mandetur. Theodos. Codex. lib. 11. tit. 16. §. 15.]

POLLENUS. FR. Pullus equinus, asinus, seu mulinus, l. item relatum, de Pauperie. Vide *Poledrus*.

POLLINCTOR. Vide *Silicernium*.

POLONI populi. Vide *Jesumum*.

POLYANDRIUM. Vide *Cameterium*.

POLYCANDELUM, πολυκάνδηλον, candelabrum plures candelas continens. | Obtulit polycandelum porphyreticum pendentem in pergula an-

te confessionem in catenulis aureis. Anast. Biblioth. in Leone III.] FR. vel *Polycandelus* dicitur est, ex vi adjectivi nominis *Pendentem*; vel corrigenda dictio *Pendentem* in *Pendens*, si Polycandelum dicendum sustineri debet: | Prodigiosum equidem erat candelabrum Basilicæ Vaticanæ in forma Crucis ab Adriano Papa oblatum, in quo MCCCLXX. candelæ ponebantur, qui Pontifex jussit quatuor in annovicibus accendi debere, nempe, in festivitibus Nativitatis Domini, Paschæ, Apostolorum Petri, & Pauli, & in die anniversaria ejus electionis. Baron. an. 795. & Anast. Biblioth. in eodem Adriano.

POLYCHRONION, πολυχρόνιον, idest, ad multos annos; acclamatio, quæ ad Domesticum fieri spectabat. Vide *Domesticus*.

POLYGAMIA, πολυγαμία, multiplicitas nuptiarum.

POLYGAMUS, qui ad multas nuptias transivit.

POLYMITUS, πολύμιτος, idest, multis filiis variorum colorum contextus, quemadmodum erat Josephi vestis variorum colorum virgata. [Fecitque ei tunicam polymitam. Genes. c. 37.] FR. à πολῦ, idest, multus, & μίτος, idest, licium.

POLYMITARIUS, πολύμιταριος. FR. Artifex, qui polynitas vestes conficit [Ooliab quoque filium Achisamech de tribu Dan, ambos eruditè sapientia, ut faciant opera abjetarii, & polymitarii &c. Exod. c. 35.] Idem habetur, c. 36. 38. & 39. Item 2. Reg. c. 21.

POLYPYCHUM, πολύπτυχον, multorum foliorum liber, in quo notabantur publicæ rationes. [Præcipientes ergo jubemus, ut si memoratus ille de capite suo benè ingenuus esse videtur, & in polyptrycho census non est, licentiam habeat comam capitis sui confurare. Marculf. lib. 1. formular. c. 19.] Idest, si in hujusmodi fisci, seu publici libro tanquam debitor notatus ille talis non sit. [Quia notitia ejusdem donationis non erat de polyptrychis charaxata. D. Greg. in Regist. lib. 7. c. 40.] Significat in hoc loco volumen publicorum instrumentorum. Sed in aliquibus Gregorianis codicibus mendosè *Politicis* pro *Polyptychis* habetur. Quid autem charaxata significet, dictum est in dict. *Caraxo*. FR. ita etiam in Actione 13. Sextæ Synodi in Trullo legitur [Gregorius Deo amabilis Diaconus, & chartophylax dixit: Polyptrychum Domini, sive Registrum, in quo continentur exemplaria synodorum, &c.]

POLYRIS. FR. Tunica interior. Torrigius de Cryptis Vatican. impressione secunda, pag. 352. Vide *Ejophorium*. *Hypacamisum*. An sit eadem ac poderis. Vide *Alba*.

POLYSTAUORIUM πολυσταύριον, idest, pluribus crucibus, planeta, nempe, erat, sive alia sacra vestis, de qua fusiè in dict. *Gammadia* egimus. Vide etiam *Casula*. *Stauracinus*.

POLYTHEJA, πολυθεία, multitudo idolorum, quod vocabulum reperitur in Justino Mart. orat. ad gent. in S. Epiphano, hæresi, 37. & in D. Augustino, lib. 8. Confess. cap. 2. ubi sic habet: [No-

[Nobilitas inflata spirabat polytheiam] & in aliquibus Augustini Codicibus perperam *Populi istam*, & pejus in aliis *Populi etiam* legitur.

POMPATOR, pomposior [Sed Circensem paulò pompator suggestus. Tertull. de spectac. c.7.] FR. Idem adjectivè Pompaticus, in tract. de cultu scem. dixit. Et à Petro Blesensi abstractivè *Pompositas* usurpatur.

POMPO. FR. verbum, idest, pompam ago, sive ostendo. [Meritò, ut quidam Metrocanorius in suo pompavit poemate &c. In vita S. Reguli Episc.]

POMPOLENTUS, pomposus [Cujus dignitatis honore indusiatus, & à Principe regni legaliter inthronizatus non efficitur philopompus, non, ut plures assolent, pompolentus. In Vita S. Adalardi Abb.]

PONDEROSUS. Vide *Gutturrosus*.

PONERE EXTRA MANUS. FR. cedere, vel restituere significat. [Nec liceat illis ipsas Ecclesias, vel personas ad distraendum, vel alienandum, aut extra manus ponendum, c. quia nonnulli, de immunit. Eccl. in 6.]

PONTATICUM. FR. officio solvenda in transitu pontium. Privilegia in chronica Casinen. adducta, lib. 1. c. 56. quod clariù explicatur in Bullar. Casinen. tom. 2. Constit. 92. ubi sic habetur: [De theloneis quoque Mercatorum, & Pontium, & Decimis, ac Monachorum stipendia &c.] & in capitul. Caroli Magni sæpe fit mentio. Vide *Porrova*.

PONTIFEX. FR. licet hoc vocabulum omnibus Episcopis conveniat; antonomasticè tamen Summus Pontifex Romanus intelligitur: quo verò ad etymologiam nominis, à Pontibus derivari quidam autumant. [Fuerit autem operæ pretium, quiddam memoriæ prodium non omitti, quod à narratione præsentis non sit alienum. In Collegiis Sacerdotum Romæ Pontifices primas tenebant, quod si vox ista græcam in linguam transferatur, Gephyreos, à pontibus dicere liceat. Hanc autem appellationem hujusmodi quadà ex causa nacti sunt, Quum nedum homines cultum, qui per imagines exhiberent, intelligerent, primùm in Thesalia Deorum simulacra facta sunt; quoniam nec delubra forent (nam & illorum incognitus erat usus) effigies divinas in prævii fluminis ponte statuebant, indito illis vocabulo qui Deum præfeti sacris essent, ut à prima simulacrorum sede Gephyrei, quasi Sipontanos dicas. Hoc à Græcis accepto, Romani eos, qui Sacerdotum in Collegiis apud ipsos locum principem obtinerent, Pontifices appellarunt, simulque sanxerunt, ut eorum in numero Reges etiam propter dignitatis excellentiam censerentur. Primus quidem Numa Pompilius &c. Zosimus Comes, lib. 4. hist.] Sed Dionysius Halicarnassus, lib. 2. Antiq. Rom. c. 8. ait Pontificis nomen à reficiendo Sublicio ponte provenisse, sic inquit: [Ultima verò Numæ institutorum pars continebat sacra, quæ sortiti erant ii, qui apud Romanos summum Sacerdotium, & summam potestatem habent: isti]

eorum lingua, ab uno opere, quod faciunt, à reficiendo ligneo ponte, Pont. appellantur.] Idem affirmavit, lib. 3. c. 9. sic inquit: [Hetrusci &c. occupantes totum illum oræ tractum, qui est trans fluvium, & sublicium pontem, qui ex sola ligneæ materia est compactus, & cui nihil æris, aut ferri addere licet, illi Tiberi imposuisse fertur, quem ad hoc usque tempus servant, sacrum existimantes. Quod si qua ejus pars laboret, eam Pontifices curant, quædam patria sacrificia facientes, dum ipsum faciunt.] Vide Latini in Correst. ad Martyrol. 9. Apr. lit. d. Eandem etymologiam assert D. Bernardus, epist. 12. ad Henricum Senonen. Archiep. scribens: [Hoc enim agens, implebit non solum Pontificis officium; sed & etymologiam nominis, pontem utique faciens inter Deum, & proximum.] Debent Pontifices Antecessorum Decreta validare, cujus causâ consideranda est D. Gregor. sententia, qui sic ait: [Justitiæ, ac rationis ordo suadet, ut qui à Successoribus sua mandata servari desiderant, decessoris sui procul dubio voluntatem, & statuta custodiant, can. Justitiæ, 25. quæ st. 1.] Pontificum Romanorum gesta an S. Damasus scripserit. Vide *Palca*. Pontificis Milites. Vide *Clavesignati*. Quare quinque Pontifices Sancti Martyres dicantur, & tamen sanguinem non tulerint. Vide *Responsorium*.

PONTIFICALLIA indumenta, ac alia ad id spectantia. Vide *Episcopius*. Quo ad ejus Pontificale. Vide *Papa*. Pontifex antiquè legis quomodo induebatur. Vide *Ephod*. *Petalum*.

PONTIFICIUM. FR. nomen hoc substantivè sumptum nedum significat Pontificiam auctoritatem, seu dignitatem; sed etiam quamlibet potestatem agendi, vel dicendi aliquid. [Ut fruendi Pontificium habeat. Cod. Theodol. lib. 8. tit. 9.]

PONTIFICO, verbum, Episcopali dignitate frui significat. [Qui ibidem pontificavit circa annum 850. In Vita S. Patritii 17. Mart.]

PONTIFICANS. FR. idest, dum esset Pontifex. [Circa annum 1207. Pontificante Innocentio Tertio. D. Antonin. Florent. Archiepisc. 3. part. Chron. tit. 19. c. 2. §. 1.]

PONTONES. FR. Dolia ad conservandum vinum, vel quid simile, ex gallico vocab. *Poicons*, de quo agitur in vita S. Radegundæ, ubi de miraculoso vini augmento sic dicitur: [Antè pontones, & corinæ defecerunt, quàm hæc, quæ Beatæ in omnibus fecit voluntatem.]

POPILLUS. FR. Populi diminutivum nomen. [Sed cum misericordia id finiri sperat popellus. Dicmarus Episc. in Chron. lib. 7.]

PORCARIUS. Vide *Flabarius*.

PORCUS, ejus visio. Vide *Hypoz*. Ejus caput. Vide *Officium*. Os porci Sergius Papa dictus fuit. Vide *Papa*.

PORCULA, seu *Sucula*. Vide *Frischinga*. *Tertussus*.

PORPHYRA. Vide *Porphrogenitus*.

PORPHYRETICA ROTA. Vide *Rota Porphyretica*.

PORPHYRIANI. FR. dicti sunt Ariani jussu Constantini Imp. Baronius, an. 328. n. 35. & 86.

PORPHYRIO, avis species, de qua in Levitico, cap. 11. ex græco vocab. *πορφυριον*, idest, cum longis crutibus; aliqui pellicanum esse putant. Item piscis genus. FR. Plinius, & Ælianus *Porphyrio* habent; sed in Deuteron. cap. 14. *Porphyryion* legitur.

PORPHYROGENITUS, *πορφυρογεννῆτος*, sic filii Imperatoris Constantinopolitani cognominabantur, ex eo quia in palatio purpureo, à Constantino Magno ædificato, nascebantur, quod pro Imperatricibus erat destinatum. Luitprand. lib. 1. c. 2. *πορφυρα* enim græcè purpuram significat. Alii tamen existimant ita filios Imperatoris denominatos fuisse, quia statim geniti in purpura colligebantur; quibus favere videtur Zonara de Constantino Imp. cognomento Duca agens; sed re vera à prædicto Palatio nomen hoc illi sumebant. Eleganter autem à Nicæno in libro contra Judæos Ecclesiæ Carolicæ *Porphyra* appellata fuit, & Porphyrogeniti Christiani, quia purpureo sanguine Agni immaculati redempti sunt. FR. Imperatoris filii etiam *Augusti* dicebantur; [Basilium Imperatorem ad filios ejus Constantinum, & Leonem Augustos. Can. Adrianus Papa, dist. 63.] Ubi sic Glossa: [Nota, quod filii Imperatorum dicuntur etiam Augusti, quia sperabatur, quod futuri essent Imperatores, & quasi per augurium hoc sperabatur; vel sicut Imperator dicitur Augustus, quia illius propositum debet esse, quod augeat; ita & filius dici potest Augustus, quia & hoc propositum debet habere, cum habeat Imperium] Vide *Nobilissimus*, ubi hæc Glossa impugnatur.

PORTA. Vide *Regia*. Portæ Basilicæ Vaticanæ. Vide *Guidonea*.

PORTARIUS. FR. Janitor. [Ita ut feminis ad hauriendam aquam, & ad discurrendum quod voluerint, portarii non resistant. Oddo de combust. S. Martini.] Item significat Cubicularium, sive potius Delatorem. [Canonicorum assensu per portarium Regis extorto, lib. 5. Decretal. tit. 35. c. 14.]

PORTATICUM. FR. Solutio transvehendi, & ex ea gab. illam exigendi significat, l. si Portunarius, de furtis, & Bull. Casinen. tom. 2. const. 36. Item Chron. Casin. lib. 1. c. 56. Vide *Portora*.

PORTATORIUM, idest, machina portatilis. Vide *Palmarum festum*.

PORTIANUS, extra portam situatus, sic à D. Ambrosio, lib. 5. epist. 32. appellata fuit Ecclesiæ extra Civitatis portam posita: [Nec jam portiana, hoc est, extramuranea Basilica petebatur.]

PORTICANI. FR. Pro intelligentiâ hujus obscuri vocabuli ab Eruditissimo R. P. D. Joanne Ciampino Literarum Apostolicarum à Secretis, & de Pareo majori Abbreviatore *Quæstio* mota fuit, occasione canonis XII. Lateranensis Concilii I. sub Calixto II. anno 1122. celebrati; ubi sic habetur: [Illam verò pravam defunctorum Porticanorum consuetudinem, quæ hæcenus ibi fuit; ex fratrum nostrorum, & totius Curie consilio;

necnon & voluntate, atque consensu Præfecti removendam censemus; ut Porticanorum habitatorum sine hæredibus morientium bona contra morientium deliberationem minimè pervadantur. Ita tamen, ut Porticani in Romanæ Ecclesiæ, & nostra, nostrorumque Successorum obedientia, & fidelitate permaneant.] Dubium igitur variis doctrina, & dignitate insignibus à præfato R. P. D. Ciampino pro voto rogante exhibitum; in primis purpura, & doctrina Eminentissimus N. N. his verbis respondit: [Strabo, lib. 15. Geographiæ Porticanos recenset inter populos Indiæ circæ Indum fluvium habitantes. Sed hi nihil ad canonem Lateranen. Crederem fuisse Portuenses; nam Calixtus decernit de Porticanis, tamquam de subiectis dominio temporali Ecclesiæ Rom. Aliud vorum Eruditiorum Consummatissimi R. P. D. Josephi Suarez Vasconensis Episcopi, & Vaticanæ Basilicæ Vicarii tale fuit: [Illustrissime D. Ciampine &c. Prima fronte putabam Porticanos eos dictos, qui morabantur in porticibus, uti subbasilianos, & subrostranos, qui habitabant, & residebant in Basilicis, & Rostris, aut propè, sicut Arrienses. Porticationes comperiebam dictas structuras porticum in circuitu monumentorum ædificatas apud Macrum, l. sumeris. 37. D. de Reliq. & sumptib. funer. Deinde censebam eos, qui porticis adsidebant, quique Portarii vocantur, lib. 4. Reg. c. 7. vers. 11. & 1. Paralipom. cap. 16. vers. 42. Custodes portarum, & Porticarii, seu Janitores, & Ostiarii. In Regul. S. Cæciliæ Virg. vocatur porticaria janitrix; itæ Basilica Portiana vocatur ad portam, seu extramuranea. S. Ambrosii, lib. 5. epist. 22. Denique venit in mentem Portuenses, qui habitabant in Portu Romano, dictos a vo sequiori Porticanos, sicut Africanos, Illyricos, Arafricanos, Anglicanos, Gallicanos, Maritanos, Corsicanos quoque in Honorii II. Bulla data Laterani ad Rogerium Archiepiscopum Pisannum, an. 1126. Pontif. II. Nam apud Anastasium in vita Leonis IV. pag. 283. narratur hunc Pontificem Coris exulibus incolendam Portuensem Civitatem donasse, cum circa S. Petri Basilicam absolvisset Civitatem Leoninam. Et verò, uti Celsus Citadinus suis in schedis notaverat, hæc portus, hujus portus efferebatur; unde Porticanus derivari potuit. Præfectus Urbis Romanæ jus exercebat in Præfectum annonæ, & curatorem portus, cujus munus erat, Portum Clandii ad Ostia Tyberina reparare advecta à Senacinenfisbus calce, curam mercium, quæ inibi exponebantur, gerere, atque omnes ab injuriis vindicare. Jus quoque Præfecto erat in Centurionem portus, qui cum militibus portum tuebatur, ut recenset in Præf. Conrelor. p. 18. & in Indice Codicis Theodosiani refertur in Verbo, Portus. Urbis Romæ Præfectus facultates publicabat eorum, qui offensam contraherent propter operas portuenses, ut ex epist. S. Ambrosii 52. ad Eusebium Episcopum Bononiensem liquet. Quin vindicabat Præfectus bona eorum, qui sine liberis decederent, & illis,

illis, qui ab intestato, & sine hærede moriebantur, succedebat in Civitate Leonina, quod jus abolevit Calixtus Papa II. anno 1123. Bulla data Albæ 5. Idus Julii Indict. I. Pontificatus V. Contelor. p. 19. & 79. Unde in portu quoque super bonis porticanorum, cum sibi quoque idem jus affereret, in Concil. Lateranen. veritum fuisse sub Calixto II. arbitror, qui & infestus erat Præfecto. Enimverò Civitas Leonina cum Portuensi conjungebatur.] Alterum votum studiosissimi Viri, & Sac. Eruditionum literatissimi R. P. D. Dominici Galeffi Ruben. Episc. olim Sac. Cong. Indicis Consultoris, & in Rom. Universitate Sac. Can. & Pandect. Interp. tale extitit: [Interrogatus quid sentiam pro germana, ac propria acceptione vocabuli Porticanorū tripliciter, in can. 12. Conc. Later. celebrati anno 1122. sub Calixto Papa hujus nominis II. Omisiss, quæ longa verborum serie de multiplici ejus sensu dicere possem: in illâ opinionem descendere nequeo, quæ asseritur Porticanos idem esse, ac Portuenses, suamque à portu Ostiensi denominationem Porticanos assumere. Prout etiam ab eorum sententia discedo, qui verbum Porticani referunt fortasse ad Indiæ populos circa Indum fluvium habitantes, quos Porticanos vocari testatur Strabo Geogr. lib. 15. Et licet ubi propriam alicujus nominis acceptionem expressam habemus, ad sophisticas inventiones ulterius progredi otiosum potius, quam utile sit; aramen nihil est, quod suadeat, de populis circa Indum fluvium habitantibus præfatum Lateranensis Concilii canonem loqui, cum de Porticanis, uti temporali dominio Romanæ Ecclesiæ subjectis loquatur, quod ad literam colligitur ibi: Ita tamen, ut Porticani in Romanæ Ecclesiæ, & nostra, nostrorumque Successorum obedientia, & fidelitate permaneant. Verbū enim *Permaneant*, præexistentiam supponit; nemo etenim alicubi permanere potest, nisi prius verificetur, quod ibi adest. Nec frustraneum dicatur id, quod in ultima parte dicti Canonis per Lateranense Concilium exigitur à Porticanis, si Sedis Apost. temporali dominio subditi erant; cum ab ipsis exigat obedientiam, & fidelitatem; frustra verò id queratur, quod habetur. Nam respondeo, qualiter Lateranense Concilium obedientiam, & fidelitatem à Porticanis simpliciter non exigit; sed permanentiam in obedientia, & fidelitate, à qua probabile est, quod defecerint temporibus Calixti, quibus dirum schisma à Mauritio Bordinio Viro scelestissimo Bracarensi Archiepiscopo contra Gelasium Papam Calixti decessorem excitarum, Ecclesiam adhuc vexabat. Quæ pluribus narrat Baron. 2ñ. 1121.

Verisimilius autem puto apostitam conditionem permanentiæ in obedientia, & fidelitate Sedis Apostolicæ, quod Porticani in partes Præfecti Urbis inclinassent, qui temporibus Calixti II. Urbis administrationem in temporalibus violentè æquè, ac sacrilegè sibi usurpare studebat, ipsos Romanos Pontifices post consecrationem ad certum censum præstandum compellens. Quæ

quidem sacrilegæ, absurdæ, & impiæ vexationes, nedum sedente Calixto, sed usque ad tempora Innoc. III. Romanæ Ecclesiæ candorem, & libertatem labefactarant. Innocentius enim III. Urbis Præfecto, cæterisque Romanis redditus, & consuetudines à prædecessoribus suis Rom. Pontificibus contra Ecclesiæ libertatem exigi solitas denegavit. Quin & ipsum Urbis Præfectum, qui ad ejus usque tempora fidelitatis juramento Imperatori obligatus fuerat, & ab eo præfecturæ dignitatem tenebat, ad ligiam fidelitatem recepit, ut ex ejus vitæ Actis fusè enarrat Baron. extantque Innoc. de his literæ, lib. 1. epist. 15. 23. 27. 38. 88. 4c3. Tradit Roger. qui sub Innocent. III. Anglicam hist. conscripsit, & pleno calamo noto in meis comment. ad cap. cum venissent, de in integr. rest. necnon in altero opere inscripto, Pontifices Legislatores, in not. ad vitam Innoc. III.

Concludendum propterea arbitror, Porticanos suâ denominationem sumere à porticu, & Canonem XII. Concil. Lateranen. loqui de his, qui Romæ porticus habitabant. Romæ siquidem ante Barbarorum vastationes, & incendia, ingentes aderant porticus, ubi Peregrini recipiebantur, quorum aliqui erant à Basilica Principis Apollolorum usque ad Molem Hadrianam, ut refert Sigonius Hist. Ital. Ann. 1145. fol. 514. Alii verò à Basilica Sancti Pauli usque ad portam Urbis, ut colligitur ex Procop. de Bello Goth. lib. 2. Arer. de Bell. Ital. lib. 1. Habitantes autem in porticibus, Porticani vocabantur, nec parvum ipsorum fuisse numerum deducitur ex illorum trucidatione, sedente Eugenio III. à Romanis in ipso porticu facta, quam enarrat Sigon. de Bello Ital. lib. 11. an. 1145. Evidenter quoque colligitur, verbum Porticani non posse intelligi de Portuensibus, quod Pontificia Diplomata, & Constitutiones tam Prædecessorum, quam Successorum Calixti Papæ II. Ostiensem Portum habitantes, numquam Porticanos, sed invariabili vocabulo Portuenses appellant. Unde sequitur Porticanos à porticibus denominari perneceffe fatendum, quod & sensisse invenio Antonium August. in lib. de emend. Gratiani, Dialog. 5 fol. 206. Ubi explicando verba d. Can. XII. dicit: Fratres inter Presb. Cardinales, & Episcopos: Curiam verò Curiam Romanam non Clericorum, sed Civium Romanorum; Præfectum autem Urbis Romæ Præfectum; Porticanos suspicor ineptè dictos non à porticibus, sed à portu Ostiensi, & aliis, qui portoria exigent.] FR. Ego tamen sic sensi, nimirum, *Porticanorum* vocabulum variè intelligi; sed omnes ejus significationes ad eundem propositum coincidere. Pro qua re sciendum est, quod in Concilio Lateranen. de quo agitur in can. XI. loquutum fuerat de P. regrinis, & Crucesignatis Hierosolyman, & ad D. Jacobum compostellanum, sive de Crucesignatis ad hispanicū bellum contra Agarenos iter agentibus, in quorum favorem acribi: [Et domos, & familias, atque omnia bona eorum in B. Petri, & Roma-

na Ecclesiæ protectionem, sicut à Domino nostro Papa Urbano statutum fuit, suscipimus. Quicumque ergo ea distrahere, vel auferre, quamdiù in via illa morantur, præsumpserint, excommunicationis ultione plecentur.] Sic in can. subsequenti in favorem Peregrinorum morientium provisum fuit, ut bona eorum sub protectione B. Petri, & Rom. Ecclesiæ suscepta intelligantur, hinc ait: [Ut porticani in Rom. Ecclesiæ, & nostra, nostrorumque Successorum obedientia, & fidelitate permaneat.] Inducor primò hoc asserere, quia can. XII. incipit: [Ea verò porticanorum &c.] Ubi dictiones *Verò, Autem*, quæ synonymæ sunt, dicuntur dictiones, quæ repetunt qualitates casus præcedentes in sequentem. Barbos. de dictionib. usu frequent. dictione 47. S. Amplia terriò, & dict. 42. o. n. 2. & 3. Ergo si in can. XI. dispositum fuerat de tuendis Peregrinorum bonis, dum iter agebant, pari passu in can. XII. decretum est pro defensione bonorum Romipetarum morientium. Quod confirmatur, nam Calixtus in can. XI. Lateranen. Concil. ait: [Sicut à Domino nostro Urbano statutum fuit.] Urbanus enim: [Ecclesias cum bonis suis, Clericos, videlicet, ac Monachos, eorumque conversos, vel commessos, oratores quoque cum rebus suis &c. sine molestia esse statuit, can. paternum, 24. quæst. 3.] Ubi dictio *Oratores* peregrinos significat, can. Illi qui peregrinos, vel oratores cuiuscumque Sancti, eadem quæst. Et in privil. Caroli Magni infra sæpe citan. pro *Oratoribus* peregrini intelliguntur. Ergo Calixtus in prædicto can. XII. Lateranensis Concilii ordinationibus Urbani ejus prædecessoris inherendo in favorem peregrinorum, sive oratorum morientium loquutus fuerat. Quod clarius expresserat in can. Si quis, ead. quæst. 3. [Si quis Romipetas, & peregrinos, & Apostolorum limina, & aliorum Sanctorum Oratoria visitantes, capere, seu rebus, quas ferunt, spoliare &c. donec satisfecerit, communione careat christiana.] Vide hic *Incaestello*. Inducor secundo, quia temporibus Calixti II. à fautoribus Burdini Pseudopontificis vexabantur peregrini, ut ex eisdem Calixti epistola ad Anselmum liquet, quæ à VVilhelmo Malmesburiensi in ejus Anglica hist. lib. 5. asseritur, ubi de Henrico I. agitur, tenoris sequentis: [Calixtus servus &c. Nuper festis paschalibus celebratis, cum peregrinorum, & pauperum clamores ferre penitus non possemus; cum Ecclesiæ fidelibus ab Urbe digressi sumus, & tandem Sutrium obfediimus, donec divina providentia, & supradictum Ecclesiæ inimicum Burdinum &c.] Unde colligitur, quòd tempore hujus schismatis vexabatur peregrini, atque eorum bona, & oblationes ad limina Urbis Ecclesiarum destinata à Schismaticis auferrebantur, & hujusmodi ejus sequaces, quia erant etiam simoniaca labe infecti, ad similitudinem Imperatoris hæretici Henriciani dicebantur, ut in dict. *Henriciani* dictum fuit. Quare cum fautor Schismatis Henricus Imperator, Ecclesiæ se huminaverit, bona ad Ecclesiam pervenientia

per se, vel per suos ablata restitui mandaverat, ut ex ejus Chirographo penes VVilhelmum, loc. cit. liquet, in quo sic habetur: [In nomine Sancte, & Individue Trinitatis &c. Ego Henricus Dei Gratia Rom. Imp. &c. pro amore Dei, & Sanctæ Rom. Ecclesiæ, & Domini Calixti Papæ, & pro remedio animæ meæ dimitto Deo, & SS. Apostolis Petro, & Paulo, Sanctæque Cath. Ecclesiæ omnem investituram &c. Concedo &c. possessiones, & reliqua B. Petri, quæ à principio hujus discordiæ, usque ad hodiernum diem &c. ablata sunt, quæ habeo, eidem Ecclesiæ Sanctæ Rom. restituo, quæ non habeo, ut restituantur fideliter incumbere &c. & de veram pacem Domino Papæ Calixto, & S. Rom. Ecclesiæ, & omnibus, qui in parte ipsius sunt, vel fuerunt, & in quibus S. Rom. Ecclesia postulaverit &c.] Unde Præfectus Urbis, qui tunc temporis ab Imperat. dependebat, (ut bene docuit R. P. D. Galleffius à me contubernio, & doctrina summè colendus) erat enim tunc temporis Petrus Leonis, ut ex vita Gelasii II. à Pandulpho Card. Pisano scripta colligitur, apud Constant. Cajetanum in vita Gelasii II. pag. 10. quod, nempe, fuerat de anno 1119. & decretum Calixti II. de quo agitur, emanatum fuerat de an. 1122. Igitur Urbis Præfectus obtemperare coactus fuerat imperiali pragmaticæ de restituendis bonis Ecclesiis spectantibus à sectatoribus imperialium partium ablati. Hinc fortasse Clerici, qui *Guidones, & Bordinati* Romæ appellabantur, quorum Collegium intra Leoninam Civitatem extabat, tamquam imperiale jus patronatus à Carolo Magno erectum, ut in dict. *Bordinatus*, & dict. *Guido* dictum fuit, partes imperiales fovebant, & bona peregrinorum penes se morientium usurpabant; isti enim Clerici ab eodem Imperatore ad conducendos peregrinos, ad sepeliendos advenas tam nobiles, quam ignobiles instituti erant: insuper ad illos spectabat tertia pars oblationum, quæ à Peregrinis piis Urbis locis deferrebantur. Unde de S. Giraldo Aureliacensis Comite legitur, quòd frequenter Romanam devotionis causa adire solebat, & pro oblatione SS. Apostolorum Petri, & Pauli decem solidos ad collum ejus dependentes ferebat; ita Odo Abb. Cluniacensis in ejus vita, lib. 2. c. 17. Guidones autem à duendo dicebantur, & Guidonea porta una ex Vaticana Basilicæ januis, ut in dict. *Guidones* diximus, dicebatur; ibique oblationes peregrinorum, quæ præcipue in candelis consistebant, & ad Guidones spectabant, vendebantur: unde Mallius apud Torrigium de Crypris Vatican. impress. secunda, pag. 582. [Guidones, qui dicebantur oratores (*idest, devotos*) venientes per porticalem, quod est juxta Nolarium majus, frequenter per eam intrabant: unde usque ad nostra tempora, (*idest, Alexandri III.*) saculæ, vel ceræ ibi vendebantur.] Imò ne dum ceræ oblationes; sed etiam vota, & trophea B. Petro oblata ibi appendebantur: [Supra portam Guidoneam erant olim appensa lancea, & vexillum à Rege Hisp. ann. 1212. d. victo Miramolino.

lino Regi Saracenorum ad B. Petri corpus pro Christi gloria, ut eminenti loco suspenderentur, missa; ut etiam lancea, corona, & vexillum Regis Albuini, missa ab Henrico Imperatore. Panvin. apud Torrigium, ibidem, pag. 583.] Ex quibus colligitur, quòd isti Ultramontani Clerici Guidones, & Bordinati appellati, curam sibi oblationum assumebant, ac trophæa B. Petro oblata non in aliis portis ejusdem Basilicæ appendebantur, sed in ea ubi assidue peregrinos expectabant; at Romani hæc munera insolenter sibi usurpabant deinde usque ad tempora Eugenii III. [Peregrinos, causa orationis venientes, ad oblationem, quæstus gratia, plagis, & verberibus cogebant, ac quidem ex ipsis offerre nolentes, in ipsa porticu, & vestibulo templi nefario ausu occidere non verebantur,] ut in epist. Lucii Papæ in dict. *Incastello* allata prolixius videri posset. Sed quid tandem Porticani cum Guidonibus, sive Bordinatis, & peregrinis? Ad quod respondeo, supponendo prius, quòd in dicto canone XII. nedum de mortuis porticanis, sed de vivis etiam loquitur. De mortuis enim, ubi ait: [Illam verò pravam porticanorum defunctorum consuetudinem &c.] & inferius: [Ut porticanorum habitantium sine hæredibus morientium.] At de vivis Porticanis in sine canonis, ubi inquit: [Ut Porticani in Romanæ Ecclesiæ &c. obedientia, & fidelitate permaneant.] Non enim nisi à vitæ usura fruentibus obedientia, & fidelitas præstari possent. Unde infero, quòd sicut *Hospes* tam de hospitato, quàm de hospitante dicitur; sic *Porticani habitantes*, id est, hospirati, & recepti, ibi morientes &c. & Porticani receptores intelligantur; sicut etiam Bordinati à bordone, & pertica non solum de peregrinis dicuntur, sed etiam de Guidonibus in privil. Caroli Magni, cit. quia Guidones peregrinos per Urbis loca conducunt, & assitudinis causa etiam bordonem, sive perticam viatoriam ferebant. Inde puto, quod potius *Perticani*, & non *Porticani* in eo canone dici debuissent à pertica; sicut in dict. *Pertingherius* corruptè ab Hispanis appellari dicemus, quorum Collegium Schola Bordinatorum, sive Virgarioium à virgare ferend., & Saxonum dicebatur; de Schola Bordinatorum, in d. Bulla Caroli Magni. Reliqua. Vide *Schola Virgarioium*, *Schola Saxonum*. Et dicebatur etiam *Vicus Saxonum*. Baron. in notis ad Martyrol. 10. Novembr. lit. a. Nihilominus sustentando eandem canonis prolationem; per *Porticanos* eisdem Guidones sive Bordinatos intelligo; nam Carolus Magnus hoc Clericorum Collegium, seu Scholam in Civitate Leonina fundaverat sub his verbis in d. privil. nempe: [Et ut ipsa Ecclesiæ dedicata in honorem S. Salvatoris D. N. Jesu Christi.] Et inferius: [Constituimus etiam, ipsa dicta Ecclesiæ in circuitu ipsius totum prædium, ubi sira esse videtur in integrum cum terminis à primo latere porticu majore pergente juxta Baticanum &c. Apud Torrig. ibid. pag. 505.] Quæ porticus ab Adriana Mole usque ad S. Petri Basilicam protende-

batur. [Via erat porticu contestæ, per quam ad Templum B. Petri vadebatur. Sub ea igitur porticu latentes Gothi, cum tempus rei gerendæ visum est, egressi ex infidiis repente ad Molem Adriani invadendam convalescunt. Blondus, decad. 1. lib. 4. pag. mihi 50. lit. H.] Quæ porticus ab eodem Ischimerico Imperatore Henrico demolita est, sic idem Blondus, decad. 2. lib. 3. pag. mihi 203. lit. D. [Affirmat verò Pandolphus Lateranensis Ecclesiæ Biblioth. & ipse Pontifex Greg. VII. in sui Registri epistolis scriptum reliquit, Henricum porticus binas dixisse, quas hinc ab Adriani Mole Castello S. Angeli ad S. Petri, inde à trigemina Ostiensis porta ad S. Pauli vias contexisse, & aliquando docuimus, & identidem affirmamus.] Itaque cum Guidonum, seu Bordinatorum Collegium unà cum eorum Ecclesiæ sub titulo S. Salvatoris ad prædictam porticum conterminaret, S. Salvatoris de Bordonia, sive in Bordonia, & S. Salvatoris in Porticu, & de Porticu appellabatur, quæ hodie S. Jacobi Coxæcaballi dicitur. Floravit. Martinellus in ejus Roma Ethnico sacra, pag. 119. 388. & 391. licet hic Auctor, pag. 389. ex Jacobo Grimaldo asserat, ita etiam appellari Ecclesiam S. Salvatoris de Ostibus, quæ adhuc prope Sac. Inquisitionis Palatii existit; potest tamen esse, quòd hæc Ecclesiæ Guidonum grangia fuisset, & pro Cœmeterio ad sepeliendos peregrinos inservisset; nam Guidones vastissimum spatium in Civitate Leonina ex prædicto imperiali privilegio possidebant; ibique in variis eorum domibus Laici Ultramontani cohabitabant; hinc Blond. in ejus Roma instaurata, lib. 1. cap. 42. inquit: [Hadrianus I. Pontifex Rom. Saxones primò, & brevi post Longobardos, multitudinem haudquaquam contemnendam, Civitate à Romanis donati curavit; quibus gentibus, Romanis cum non esset visum faris turum intra Urbis mœnia dare sedem, assignaverunt in Vaticano tunc immunito: ut, cum post triumphalis tunc etiam dirutus esset, viæ illius ædificia à Tyberi ad territorium triumphale continuata, habitarent. Innuunt hæc & non parva ex parte narrat Hadriani ipsius, & postea Leonis IV. Pontificis Romani gesta: quorum Hadrianus Longobardos, & Saxones fœderatos, subditoque recipi curasse dicitur: Leonis autem gestorum narratio habet, illum appellasse portam mediam inurorum à Mole Hadriani ad palatium perductorum, quæ duceret ad viam Longobardorum, & Saxonum, nomine Posterulam; hinc factum est, ut celeberrimum illud Hospitale ab Innocentio III. ædificatum, à vico Saxonum, in quo ædificatum fuit, in Saxia appellaretur.] Omnes autem hujusmodi adventitios à porticu conterminante Porticanos appellatos fuisse, & tamquam Ultramontanos tempore Schismatis ab Henrico Imperatore contra Calixtum II. sustentatos, partes imperiales illos sectatos fuisse, credibile est. Sed quia eos subditos, & Ecclesiæ Romanæ fœderatos in primordio incolatus ab Hadriano Papa, ex Blondo cit. receptos fuisse liquet; hinc Calix-

tus in ejus Lateranen. Concil. can. XII. ut sub prittina obedientia, & fidelitate permanerent, post actam cum Henerico pacem decreverat. Insuper quia porticani Clerici Guidones appellati, omnes hujusmodi adventitios ramquam Ultramontanos vigore privilegii Caroli Magni jus eos sepeliendi habebant: imò cum eisdem Clericis habitasse, seu hospitatos fuisse fas est credere, dum Calixtus inquit *Porticanorum habitatorum*, & Urbanus supra *Clericos videlicet, Oratores quoque*: nempe peregrinos: hinc ipsi bona porticanorum sine hæredibus morientium tempore schismatis usurpabant. Quandoquidem: [Præterea cum miles (*idest, nobilis*) aut Clericus domum religionis ingreditur, vel apud Religiosos eligit sepulturam: etiam si nihil loco religioso (*idest, pio*) reliquerit, difficultates ingerunt, & malitias, donec aliquid muneris manus contingebat eorum &c. c. Audivimus, de Simonia.] Imperiali enim lege utebantur, *idest*, l. 14. §. si colonus, de Relig. & sum. fun. ubi Ulpianus inquit: [Si Colonus, vel Inquilinus sic is, qui mortuus est, nec sit unde funeretur, ex investis, & illaris eum funerandum. Pomponius scribit: Et si quid superfluum remanserit, hoc pro debita pensione teneri.] Quod est contra Canones in 13. quæst. 2. insertos, ubi caveatur, ut nil vi pro jure funerandi capiatur. Ac terra cæmeterii pro sepultura fodienda vendi non debet, c. abolenda consuetudines, in lib. 3. Decretal. de sepulturis, & expressus in eod. lib. tit. de success. ab intestato, c. 2. sic habetur: [Quidam laici impropè agunt contra Presbyteros suos: ita ut de morientium Presbyterorum substantia partes sibi vindicent, sicut de propriis servis &c.] Unde contra pravam Porticanorum Clericorum consuetudinem in dicto Canone provifum fuit. Qui Clerici etiam Porticani dici potuissent à portando, & ferendo mortuos, quos Latini Portitores vocabant, sic Virgil. lib. 6. Æneid. Charontem à portando mortuos Portitorum appellavit.

Portitor has horrendus aquas, & flumina servat

Terribili squalore Charon.

Sic etiam D. Ambros. lib. 5. in cap. 7. Lucæ loquitur, ubi de Viduæ filio à Christo resuscitato agit: [Audit igitur Dei verbo, steterunt acerbi illius funeris portitores, qui corpus humandum lethali fluxu naturæ mortalis urgebant.] Quare sicut & cætera Latinorum vocabula corrupta processu temporis fuere, sic portitores fortasse porticani dicti sunt. Vel Porticani etiam à porticibus appellabantur, quia antiquitis in porticibus fideles sepeliebantur, ut in can. præcipiendum, 13. quæst. 2. & passim ex Decretali colligitur, quemadmodum à fossa, sive tumba, in qua Clerici mortuos sepeliebant, *Fossarii* vocati sunt, quod in dict. *Fossarius* dictum fuit. Vel isti Clerici funeratores à monumenti porticationibus Porticani appellati fuere, ut habetur in l. funeris, ff. lib. 11. tit. 7. nempe: [Iraqe si amplum (*idest monumentum*) ædificati Testator jussit, veluti in cir-

cuitu porticationes, eos sumptus in causa non esse.] Sepulcra enim Magnatum porticibus includebantur. [Id autem in quo dicuntur sepulti filii ejus, & uxor Dionis, in area collocatum, quæ porticibus includitur. Plin. epist. lib. 10. ad Trajanum Imp. tit. de Dione, qui reliquias suorum religioso loco posuisset.] Item alia etiam Hospitalia in Porticu B. Petri extabant. Vide Torrignum, hinc ex Gulielmo Biblioth. in dict. *Hepaticum*. At dum plus, quàm præfatos Eruditissimos Scribentes in hoc compaginasse videar; minustamen, quàm eos metam attigisse, nedum reor, sed satis comperum habeo; valdè enim suspicor, quod R. P. D. Suarefius veritatis limen tetigerit: nam postquam hæc omnia scripseram, incidi in can. P. principalis, dist. 63. quæ est Pelagii Papæ epistola, ubi sic habetur: [P. principalis devotissimum militum, qui in Civitate Centumcellensi consistunt &c.] unde patet, quòd Porticani, qui à Calixto in decreto, de quo agitur ut in Romanæ Eccl. &c. obedientia, & fidelitate permaneant, intelligendum erit de illis militibus devotissimis, ibi tunc commorantibus &c.

PORTICATIO. Vide *Porticani*.

PORTICUS. Vide *Embolus. Imbolus. Lobium. Macrena. Oriolum. Porticani*.

PORTINGHERIUS, sive *Persischerius*, minister ecclesiasticus apud Hispanos à portica, quam gestat in functionibus Ecclesiæ, ita appellatur, quemadmodum Romani Cursores, & Sodalitatum Mandatarii ferre solent. Vide *Porticani Bardariotæ. Primi virgii*.

PORTIO. FR. hæc vox medietatem totius significat. arg. ex c. statuto, de Decimis in 6. ubi dicitur: [Ut novalium decimas pro ea portione percipere valeant &c.] & inferius, §. statuinus ibid. habetur: [Statuimus præterea, quòd idem indultum obtentum ab iis, qui tempore impetrationis totaliter veteres percipiebant decimas, ultra medietatem decimarum novalium non extendant.] Et clarius habetur, quòd nomine portionis dimidia pars contineatur, in l. nomen filiarum, §. portionis, ff. de verbor. significat.

PORTIONALIS, particularis. [Cujuscumque membri truncatio, vel obtusio, nonne membri mors est? Si universalis mors rescinditur, quid portionalis? Tertul. de resur. carnis, c. 57.] ubi auctor hoc termino utitur ad contrapositionem termini *Universalis*; sic etiam idem advers. Psych. c. 9. [Nam exceptio eduliorum quorundam portionalis jejuniu est.]

PORTIONARIUM. FR. In Tuscia dicuntur Beneficiarii, qui unà cum Canonicis tenentur officiare in Choro; ita appellati, quia portionem mensæ capitularis participant.

PORTITOR. FR. Lator. [De præsentium portitore, quòd defensor factus non est, nulla vobis animi molestia sit, can. de præsentium, 16. q. 1. Scripsisse te quibusdam comperimus, quod prædictos viros tunc ad causam non miseris, & ideo quæ cum ipsis facta sunt subsistere non debere: sed

sed & Thomas sibi hoc à te dictum præbuit, ex qua re nec præsentium portitoribus judicavimus esse credendum, lib. 1. decretal. tit. 38. c. 1.] Item *Portiores* dicuntur Feretrarii ex Virgilio, & D. Ambrosio, in dict. *Porticani*, prope finem.

PORTORA. FR. idem ac portaticum suprâ. Bullar. Casin. tom. 2. const. 20. & 27.

PORTULANUS. FR. portus præsidens, qui etiam *Portunarius* dicitur. Bullar. Casin. tom. 2. Const. 187. n. 7. & l. si Portunarius, de furtis. Quod officium adhuc sub eodem vocabulo in utraque Sicilia viget. Vide *Limenarcha*.

PORTUNATICUM. FR. vestigal ob commoditatem portus solvendum. Bull. Casin. tom. 2. const. 178.

POSITALE. FR. positivum, quatenus, nempe, à termino negativo contradistinguitur, quo Dionysius Chartus. usus est, ubi initium Evangelii S. Jo. explicat, inquit:

Abste nihil, & peccatum
Factum est, non habens ratum
Esse, quantum ad formale,
Quod non est quid positale.

Ubi dictio *Abste* valet absque, quia sine divino Verbo nihil factum est, neque peccatum materialiter sumptum, quod circa formale, non est quid positivum.

POSSESSIO ECCLESIASTICA. Vide *Manus mortua*.

POSSESSOR. FR. accipitur pro Divite. [Clericorum, & Honoratorum, ac Possessorum, & Curialium decreto constituantur &c. in Cod. Justinian. l. defensores ita præcipimus. De defensorib. Civitatum.

POSSESSOR bonorum. Vide *Diacatosus*. Possessoris testis in pari testimonio concurrentia præferendus. Vide *Testis*.

POSSUM. FR. verbum, pro expedit. [In quo Sedes Apostolica dispensare non potest,] idest non expedit, seu licet. De restit. spoliat. c. 13. Ubi Glossa interpretatur: [Non vult, seu non potest de jure,] quod valet, non expedit. Et idem habetur in lib. 3. decretal. tit. 48. c. ult. ubi sic Papa respondit: [Tibi non possumus de jure deferre.] Item quando huic verbo negativa præponitur, necessitatem importat, cum autem affirmative ponitur, necessitatem non inducit. Gloss. in Regula 2. de regulis Jur. in sexto, §. Non potest. Item *Posse*. Vide *Occurro*.

POST. FR. præpositio posita loco, Per [Qui sine omni lege vagabundi vadunt post istam terram, non sinantur vagari, & deceptiones hominibus agere. In Constit. Caroli Magni, lib. 1. c. 79.

POSTCOMMUNIO, sic appellantur Missæ preces, quæ à Celebrante post Communionem recitantur, & in aliquibus perverstitis Ritualibus *Complenda* dicuntur. In Sacramentario S. Gregorii Papæ *Ad complendam* appellatur. FR. Item & *Completa* in vita S. Bercharii Abb. Vide *Complenda*: Contra quem ritum quotidie Celebrantes agunt, qui in fine Missæ, vel ante eam sive

les communicare solent. In Rituali enim Rom. in tit. de Eucharistia Sacram. his verbis cavetur: [Communio autem populi intra Missam statim post communionem Sacerdotis celebrantis fieri debet (nisi quandoque ex rationabili causa post Missam sit facienda) cum orationes, quæ in Missa post communionem dicuntur, non solum ad Sacerdotem, sed etiam ad alios communicantes spectent.] Rationabilis causa esset, quando multitudo, & non paucitas communicantium concurrat; nam in primo casu Missa pro non communicantibus in longum protraheretur, quod in secundo casu non succederet. Vide *Communio*.

POSTENA. FR. pars corporis posterior; unde in Vita S. Gulielmi Abb. de equorum dorsis, sic Matthæus Parisius inquit: [Qui fortes erunt ad portandum de consuetudine pannos unius Monachi (si opus sit) ad postenam unius armigeri.] Potest locus hic de equi dorsale intelligi, quod ab aliquibus *Postella* dicitur.

POSTERGALE. Vide *Dorsale*.

POSTES. Vide *Parastitia*.

POSTHUMUS. Vide *Postumo*.

POSTICIARIUS, & Posticaria. Janitor, & Janitrix. [Per posticiarios der, & ipsæ nomine illius transmittant. In regul. S. Cæsariæ Virg.

POSTILLA, dicitur explicatio marginalis alicujus verbi in textu obscuri, & sonat *Post illa*, nempe, post illa verba textus.

POSTILLATOR, qui postillam ad textum interpunxit, quorum primus Hugo Cardinalis, qui floruit anno 1240. fuit.

POSTINVICEM, idest, successive. Africanorum Scriptorum phrasis, qua usi sunt Pontius in Vita S. Cypriani, ac D. August. lib. 6. Confess. & in Psalm. 3.

POSTLIMINIUM. FR. ita per Glossam in can. prima actione, 16. quæst. 3. definitur. [Postliminium est jus amissæ rei recuperandæ ab extraneo, & in statum pristinum restituendæ, ff. de c. & potest. rever. postliminium. Datur autem secundum leges postliminio revertentibus, rescissoria intra quadriennium. Instit. de act. §. rursus. Cod. de integr. restit. l. ult. Si tamen non poterit agere in hoc quadriennio, per aliquos dies restituitur ad eos, ff. ex quibus causis major. l. sed etsi per prætorem, §. si ferix. Secundum canones, cum non currat in hoc casu præscriptio, non dabitur rescissoria.

POSTULATUS. FR. Expositus, præsentatus. In extrav. comm. de postulat. prælator.

POSTULO. FR. verbum, significat desiderium suum exponere, vel alteri contradicere. Gloss. in c. Cum Sacerdotis, lib. 1. decretal. de procuratoribus. Item significat respondere. Vide *Respondeo*.

POSTUMATUS. Vide *Postumo*.

POSTUMO, idest, sequor. [Ceteri verò Prophetæ, etsi Moysi postumant. Tertull. advers. Gent. cap. 19.] Debet igitur sine aspiratione scribi, sicut ex antiquis inscriptionibus colligitur, &

passim ex eodem Tertulliano. [Omnis enim consummatio, atque perfectio, ceteri ordine postmar; effectum tamen anticipat. de resurrect. carn. cap. 45.] Ideo filius post genitoris mortem natus, *Postumus*, & non *Posthumus* appellandus est; ideoque Latinus *Latinus* Thesaurum linguæ Latinæ, & consequenter *Calepinum* corrigitur; nam nomen hoc non à *Posthumum*, idest post humarum Patrem, ut communiter creditur, sed à dictione *Postextumus* derivatur; quare Tertullianus afferens legis mosaicæ præceptum, in quo suscitare semen fratris absque liberis decessi disponitur, sic eleganter loquitur: [Ideo illis ex suo genere vicaria, & quasi postuma soboles supparabatur, de monogamina, c. 7.] legitur item apud eundem Scriptorem *Postumatus* participium. FR. Vide Gell. l. 2. c. 16.

POTACULUS, idest, bibaculum. Vide *Potatrinus*.

POTENTIA. FR. apud Canonistas quinque modis consideratur; unde versus ille:

Posse quidem rebus dant jus, natura, potestas,

Officium, meritum, sextum divina voluntas. Glossa in cap. Sciscitatus, lib. 1. decretal. de rescriptis. Item *Potentia* baculum incumbitorum significat. [Sanctum Lisardum viderunt assistere, tenentem baculum in manu dextera, qui vulgari vocabulo nuncupari potentia consuevit. In Vita S. Lisardi.]

POTEST. Vide *Possum*.

POTENTO, potestatem exercito, verbum à *Lucifero* Caralit. usitatum, qui textum *Jeremiæ*, c. 7. sic vertit: [Profelytum, & pauperem, & viduam non poterabis, lib. 2. ad Constant. Imp.]

POTESTARIA. FR. potestas, officium Tribuni plebis in rebus publicis in Italia, quod vulgari sermone *Il Podesta* nuncupatur. Extrav. comm. de majorit. & obed. c. unico. Vide *Judex*.

POTIONO, potum præbeo. [Est calix aureus Babylonis, de quo porionavit Hieremias Reges terre, in quo misceatur vinum erroris, vinum vetricinis. Petr. Blesens. ser. 46.] significat etiam venenum præbere; unde

POTIONATUS, veneno imbutus.

POTTUS, anum, caldarium. [Quod cervix sui capitis bulliebat ad modum potri igni suppositi. In Vita B. Collectæ 6. Mart.]

POULAINIA, calceamenti cuspis acuta, qua forma illis temporibus Principes utebantur, ut ex antiquis picturis colligitur: ita appellabatur ex forma acuta ad similitudinem unguis pulli. [In illis diebus nobiles, & potentes illam solutarium acutiam longissimam, quam poulainiam vocabant, penitus contempserunt. In vita Ven. Marie de Malliaco, 28. Mart.]

PRÆ. FR. præpositio loco pro, vel per. [Si verò non præ voluntate sua, sed præ malitia populi non susceperit. In can. apostol. can. 35.]

PRÆAMBULUS, præcedens, præambulator, præcursor: ita à Petro Blesense appellatus fuit Christus, qui Cruce præcedens ejus affectas ad illum imitandum invitavit: [Et tu fili crucem portes,

sequens præambulum tuum in compassionibus proximi, & carnis mortificatione; ser. 41.]

PRÆBENDA. FR. [Est jus quoddam spirituale percipiendi Ecclesiam, vel ipsam præbendam. Quandoque dicuntur ipsi fructus præbendæ. Gloss. in cap. Sed adhuc 1. quæst. 3.] Sed melius dixisset esse jus spirituale, seu titulum in Ecclesia, quemadmodum habetur in lib. 3. decretal. de præbendis, & dignitatib. can. non licet, ubi dicitur, quòd non liceat Episcopo alicum ordinare sine titulo, & clarius, lib. 3. de præben. & dignit. in sexto, & in lib. 3. Clementin. ejusdem tit. ac tit. 3. Extrav. Jo. XXII. ubi præbenda beneficium Ecclesiasticum intelligitur. Afferit item Gloss. supra cit. quòd emere Præbendam, idest, Ecclesiam, sive titulum, sit simonia; secus autem si præbendam, idest, redditus emat. Aliquando tamen præbenda sumitur pro militari stipendio. [Item qui exercitui præbendam conduxerit, can. si testes, 4. quæst. 2. & 3. S. Is, qui.] Præbendæ Ecclesiasticæ synonyma. Vide *Beneficium*. Canonica. *Convadum*. *Sacerdotium*. *Vicinale*.

PRÆBENDALIS. FR. quidquid præbendæ sit. [Ut donec idem Magister in eadem Ecclesia fuerit præbendale beneficium assecutus, de præben. & dignit. cap. 17. Donec idem G. integrum esset præbendale stipendium assecutus, ibid. cap. 25. & 27. in fine.]

PRÆBENDARIA, educanda in Monasterio Monialium, seu Convictrix. [Filia ejusdem carnalis erat dæmonium habens, cui locum Pater intraverat in Monasterio præbendarie, non sororis, sed à sororibus sequestratam, & hoc prece, non pretio factum. Engelhard. c. 17.]

PRÆBENDATUS. FR. Beneficiatus.

PRÆBERE verbum, promittere significat, quod italice *Dar parola* dicitur. [Ut verbum, quod ei per Azimarchum virum magnificum Scribonem præbuit, custodire debeat. D. Greg. in Regist. lib. 8. epist. 57.]

PRÆCENSOR. Vide *Archiparaphonista*. *Archicantor*. FR. Vide c. 6. lib. 1. decretal. tit. 4.

PRÆCEPTALIS. FR. justiorius; [Nostra præceptali sanctione decrevit justio. In Bulla Caroli Magni, apud Torrig. de Cryptis Vatican. secunda impress. pag 508.]

PRÆCEPTUM. Vide *Entelma*. FR. Item significat instrumentum, privilegium. Gloss. in l. de possessione, de præscriptione, & Bullar. Casin. tom. 2. const. 27. Præceptum, & consilium, in quo differant. Vide can. quisquis, & can. seq. 14. quæst. 1. Vide *Prostragma*.

PRÆCESSOR, & *Prædecessor*. FR. qualiter differant. Vide Gloss. in c. 1. de renunciat. in 6.

PRÆCIPITORIA. FR. bellica machina ad præcipitandos Adversariorum muros, forsan aries ariquoorum. [Castrum infatigabiliter erectis mangonellis flagellarunt, compositis petraïis dissiparunt, compactis præcipitorii impigerunt. Matth. Paris. an. 1242.]

PRÆCISAMEN. FR. præsegmen, seu superfluitas unguium, quæ præcidi, vel præsecari solet;

ita in Hilar. lib. 16. de Trinit. Latinius in ejus Biblioth. pag. 60. col. 2. vers. 9. Sed Fulgen. de nomin. antiq. ait esse partes corporis incisas.

PRÆCO; FR. divulgator. Gloss. in clement. dudum, de judiciis.

PRÆCONIUM. Vide *Cereus paschalis*. Verba in eo corrigenda. Vide *Pascha*.

PRÆCONO, **præconizo**, publico. [Taceo Prophetas, alioque etiam numerare longum est, quibus tamquam gallis Dominus dedit intelligentiam, ut adventum veræ lucis longè ante ejus ortum præconarent. Petr. Blesen. serm. 9.]

PRÆCONANS, publicans; [Non desit solum Deum verum ex toto corde, decretisque præconantibus confiteri. D. Ambros. de poenit. c. 16.]

PRÆCONABILIS, laudabilis. [Opinabilem, & celebritate doctrinæ præconabilem virum. In vita S. Eulogii Presb. & Mart. 11. Mart.]

PRÆCURSOR. Vide *Manfonarius*. *Præambulus*. *Prætor*.

PRÆDESTINATIO. FR. de qua agitur in 23. q. 3. can. 20. 21. 22. & 23. Sed in quo differat *Prædestinatio* à *Præscientia*, in Collect. S. Maximi Mart. cum Theodosio Episcopo Schismatico hæc altercatio habetur, quæ ita reperitur in Collect. Anastasii à Sirmondo, in 8. edit. pag. 150. [Dicit ad eum Theodosius Episcopus: Quomodo habes Abbas? Et Maximus ad eum: Sicut prædestinavit Deus ante omnia sæcula provisoriam fore circa me dispositionem, sic habeo: Theodosius: Ergo ne prædestinavit Deus ante omnia sæcula, quæ circa singulos sunt? Maximus: Si præscivit, utique & prædestinavit. Theodosius: Quid est hoc ipsum, quod asseris, præscivit, & prædestinavit? Maximus: Præscientia est cogitatum, & sermone, & operum, quæ ex nobis sunt: Prædestinatio verò eorum, quæ ex nobis non accident &c.] Hospitalitas est prædestinationis signum. Vide *Xenoparochus*.

PRÆDICARE aliquem, idest, proponere. Vide *Ordo*.

PRÆDICATOR. Vide *Concionator*.

PRÆDIUM. FR. non solum rusticum intelligitur sed etiam urbanum; [Statutum Basilii de non alienandis prædiis rusticis, vel urbanis &c. De constitutionibus, c. Ecclesia Sanctæ Mariæ,] ubi Glossa ineptè interpretatur per rusticum prædium, quod ædificio caret, & per urbanum, quod habet ædificium; nam urbanum, vel in Urbe, vel propè intelligitur; licet non à loco, sed à servitute arguatur. Valentinus Forsterus de Jurisdic. Rom. par. 2. Annorotatione, ad leg. 4. sect. 2. tit. De privataram possessionum terminis, & de judicio finium regundorum, n. 21.]

PRÆFATIO, est præcatio præcedens ad Sac. Canonem Missæ, cum sit quasi sacrificii præparatio. Durand. lib. 4. cap. 33. Quæ antiquissima est, de qua Cyprianus mentionem facit inquiring: [Ideo & Sacerdos ante orationem, præfatione præmissa, præparat fratrum mentes dicendo, Sursum corda: ut dum respondet plebs, Habemus ad Do-
Hierolexicon Magri.

minum, admoneatur, nil se aliud, quàm Dominum cogitare debere. Claudatur contra Adversarium pectus, & soli Deo pateat: nec ad se hostem Dei tempore orationis venire patiarur, in serm. 6. de comunione danda, in can. quando, de consecrat. dist. 1.] In Missali Mozarabico *Illatio* appellatur. Aliqui S. Dionysium, seu S. Leonem Papam, & alii Gelasium Præfationis auctorem faciunt. Durand. lib. 4. c. 33. Pelagius II. novem Missæ præfationes, quæ nunc in Missali habentur, facetur illas in Romano Catalogo invenisse. Baron. an. 590. n. 5. FR. sed Gratiani Decretum, in tit. ad can. invenimus, de consecr. dist. 1. habet mendosè *Gelasium*. Quibus Urbanus II. an. 1095. addidit decimam præfationem de B. Maria, dum in Ecclesia ejusdem Virginis Campaniæ celebraret, quæ repentè per Spiritum Sanctum ei suggesta fuit cum totius populi stupore ibi astantis. Infra Octavam solet ejusdem Octavæ præfatio recitari, aliquibus tamen casibus exceptis, ut exempli gratia in feriis privilegiatis, in quibus præfatio communis dicitur; unde in Missa Litaniarum majorum dicitur serialis præfatio temporis Paschalis. Præterea in quatuor temporibus, quæ infra octavam Beatæ Mariæ occurrere solent, dici debet præfatio communis serialis. Idem observandum in Vigiliis S. Jo. Bapt. & SS. Petri, & Pauli infra octavam Corporis Christi occurrentibus. Sac. Congr. Rit. 12. Decemb. 1626. FR. Antiquitus in præfatione Missæ narrabatur compendiosè vita illius Sancti, de quo celebrabatur festum. Baron. an. 109. n. 5. Fortasse ideo præfatio dicebatur, quia erat panegyris illius Sancti, ideoque forsassis laudes Præfatio appellabantur, quia in eis Sancti currentis narrabantur laudes. Vide *Laudes*. Reliqua ad præfationem spectantia. Vide *Communicantes*, *Deo gratias*, *Sursum corda*. Præfatio communis dici debet in vigilia S. Joannis, & Apostolorum Petri, & Pauli, si venerint infra octavam Corporis Christi. Vide *Vigilia*.

PRÆFECTIANI. FR. Justitiæ ministri, Satellites. Præfectiani, quia Præfecti Romani ministri erant: de quibus C. Theodos. lib. 8. de divers. off. l. 19. [Cujuslibet Judicis apparitores, inter quos etiam Præfectianos locamus, ad quamcumque aliâ militiam, vel palatinam, vel militarem transferint, retrahendi hos copiam illi, quos deserere, tribuimus.] Quare verum hujus vocabuli significatum haud intellexisse videtur Lacerda, dum inquit, Præfectianos genus militum fuisse; nam ex textu adducto satis liquet, præfectianos inter apparitores esse locatos, & à quacumque militia eos pro Præfecti servicio revocare licebat.

PRÆFECTUS Evangelio. Vide *Processio*.

PRÆFOCATUS. FR. angustiat. [Hodie te ordinare vult Christus, ne præfocatus presentibus hominum curis non possis verbo Dei vacare, can. te quidem, 11. qu. 1.] Vide *Suffocatus*.

PRÆGNATUS, graviditas, fœtura, prægnatio. [Juvenculæ, scilicet, prægnatus, & partus. Tertull. adver. Jud. c. 9.]

- PRÆGRAVO.** FR. aggravare: [Hi enim Pontifices indiscretè moderamine Ecclesiæ Parochianas prægravantes, can. Inter cætera, 10. q. 3.]
- PRÆJACENS.** FR. in aliquo ministerio existens, ac præjaciens; sic enim D. Gregorius Papa, lib. 9. epist. 29. ad Marinianum Ravennaten. Archiep. scribens, Clericos in ministeriis Ecclesiasticis residentem appellavit: [Præbendi itaque sunt Clericis vestris per singulos, sicut conspexeritis, simul omnis summa solidi centum præjacentibus.]
- PRÆITOR,** præcursor: [Ac qui venturum, ut præitor, (idest, *Joannes Baptistæ*) nunciavit consistentem, ut Propheta agnovit. S. Hilar. in cap. II. Matth.]
- PRÆJUDICO.** FR. damnum infero: [Res inter alios acta, aliis non præjudicat. In decretal. de fide instrumentorum, c. 6. & de re judic. c. 17. & c. 25. ibid.]
- PRÆLATITIVUS habitus.** Vide *Bivrus*.
- PRÆMIUM,** vel pœnam æternam quare mereantur homines. Vide *Infernum*.
- PRÆPARATORIUM.** Vide *Aspatium*.
- PRÆPOSITUS,** dignitas in aliquibus Cathedralibus, atque Collegiatis. FR. Præposituram verò Carnoten. non esse dignitatem Jo. Andreas, in c. 1. de concess. præben. in sexto probat. Item quamvis omnes, qui præfunt, Præpositi ritè vocentur; usus tamen obtrivit, eos vocari Præpositos, qui quidem prioratus curam super alios gerunt. De verbor. signif. in lib. 5. decretal. c. 9. verb. Primas. ¶ Aliquando tamen apud S. Cyprianum significat Episcopum, aliquando Vicarium, seu Ecclesiæ Oeconomum tempore Sedis vacantis, ut exempli gratia in ejusdem epist. 27. ubi ait: [Quarum jam audita causa, præceperunt eas Præpositi tantisper sic esse, donec Episcopus constituatur.] Dicitur *Oeconomus*. *Vicedominus*. Vide suis locis.
- PRÆPUTIATUS,** incircumcisus: [Christus proprius, & legitimus Dei Antistes præputiati Sacerdotii Pontifex. Tertull. adver. Marc.] Vide *Spastifier*.
- PRÆRIPIUM,** præcipitium. [Dum alve præripia &c. In vita S. Probat. Presb.]
- PRÆSAGATUS,** præfagium, seu vaticinio prædictus: [Et Præfidi sic Candidus orfus: Meritò secundum mentis tuæ nigredinem à tuis genitoribus præfagatum habuisti vocabulum: Agricola enim agrestis illectos interpretatur. In vita Quadrag. Mart. 10 Mart.]
- PRÆSANCTIFICATORUM MISSA.** Vide *Missa*.
- PRÆSCIENTIA.** Vide *Prædestinatio*.
- PRÆSCRIPTIO.** FR. juris acquisitio. [Præscriptio triennialis in Ecclesiâ Rom. non attenditur. In decretal. c. 5. & 8. de Præscriptionib. In iuribus ad Romanam Ecclesiâ spectantibus currit sola centenaria præscriptio. Ibid. c. 13. & seqq. Qui alieno nomine possidet, non præscribit. Ibid. c. 17.]
- PRÆSENTATIO B. M. V.** festum hoc in Ecclesiâ latina à Gregorio XI. an. 1372. instante Petro Cypri Rege Avenioni institutum fuit, cujus of-

- ficiam M. S. in Cod. Victorino Parisensi reperitur. Apud Græcos tamen hanc solemnitatem ex S. Gregorii Nazianzeni, & aliorum Græcorum PP. sermonibus antiquissimum fuisse constat.
- PRÆSENTARIUS.** Vide *Postulatus*.
- PRÆSENTIALIS.** FR. Præsentaneus, cujus in effectu, & promptè præsentia haberi possit: hinc præsentiales milites, quorum auxilium proximum erat: [Numerarios virorum illustrium, Magistrorum militum tam præsentialium, quam orientalium, lib. 2. l. 4. Cod. de Appar. Magist. Cum non dubium sit, ipsos etiam Duces, quibus fortissimi præsentiales milites parere præcepti sunt, sub eadem excelsa potestate esse constitutos, l. ult. §. 1. Cod. de re militari.]
- PRÆSEPE** Domini Jesu in magna veneratione habitum à S. Helena. Vide *Sabularia*.
- PRÆSENTIA.** Vide *Præfidialis*.
- PRÆSIDIALIS.** FR. quiddam ad Præsidem spectat: [Qui jure præfidiæ omnes Gallias rexerat. Spartianus in Tetrico. Quos præfidiæ semper vice defendunt. Julianus Tolertanus Archiep. in ejus hist.] Hinc Præfidiæ Dignitas *Præfidentia*, & *Præfidatus* dicitur.
- PRÆSIDIATUS.** Vide *Præfidialis*.
- PRÆSTARIA.** FR. ludum. Bullar. Casinen. tom. 2. const. 27. Vide etiam *Precaria*.
- PRÆSTARE CAUSAM,** rationes reddere: [Melius est pro misericordia causam præstare, & invidiam perpeti, quam præterdendere inclementiam. D. Ambros. lib. 2. offic. c. 28. Qui contra præsumpserit, sciat se causas inter fratres esse cum statu sui periculo præstaturum. Concil. Eliberitan. can. 53.] Idem habetur in Concil. Tolertano, can. 19. & in Petro Chrysol. serm. 26. & 42.
- PRÆSTIGIATUS,** præstigiis, & incantationibus malè affectus: [Mulieris præstigiata miraculum huic subnectere non erit incongruum. In vita B. Torelli, 16. Mart.]
- PRÆSTIMONIUM,** Ecclesiasticum beneficium cum aliquo onere, & in hoc differt à simplici beneficio, quod ideo simplex dicitur, quia in hoc nullo onus habetur: [Etiam præstimonia, & præstimoniales portiones nuncupatas. Trid. Synod. sess. 23. c. 18.] In Hispania hujusmodi præstimonia beneficia inveniuntur non pauca. FR. De hujusmodi titulis fit mentio, c. 8. de concess. præbendæ in sexto, sic: [Omnes collationes & c. super canonicatibus, dignitatibus, personatibus, præbendis, officiis, portionibus, præstimoniis, Ecclesiis Parochialibus, ruralibus, & aliis quibuscumque beneficiis Ecclesiasticis & c.] Et in Apostilla ad calcem extrav. Jo. XII. sic habetur: [Et vindicat sibi locum ista decretalis in præstimoniis, & præstimoniis portionibus, quia sunt beneficia ecclesiastica, & perpetua & c.]
- PRÆSTITIUM.** FR. accommodatum: [Quia majorem sibi partem hac in re præstitutorum vestrorum solatia vindicant. D. Greg. Papa, lib. 9. epist. 56.] Vide *Præstus*.
- PRÆSTUS.** FR. Accomodatum. [Caballorum præstus. In formulariis antiq.

PRÆSUL. Vide *Episcopus*.

PRÆSULATUS, Episcopatus, vel Diocesis: [Sicque factum est, ut intra breve temporis spatium lumen veræ fidei omnibus sui præsulatus illu- ceret cereum. In vita S. Severi Episcopi.

PRÆSULO, antisto, præsulatus fungor dignitate: [Redduntur & eidem possessiones quædam Rufensis Ecclesiæ, quas, præsulantibus antecessoribus suis, Lanfrancus in sua tenuerat ditione. In vita S. Gandulfi.

PRÆTAXATUS, superius mentionatus, prædictus. [Utatur ad hos debiles mater Ecclesia verbis prætaxatis. Petr. Blacen. ser. 33.

PRÆTITULOR, significat titulo alicujus Ecclesiæ, sive beneficii ad ordines promoveri: [Clericum permanere oportet in Ecclesia, cui initio ab Episcopo prætitulatus est. In Capitular. lib. 5. tit. 26.

PRÆTUBANS. Qui in clangoribus tubæ prævenit, sic D. Jo. Chrysof. Hom. 52. in c. 25. Matth. Angelos, qui universale Judicium prævenientes, tubis à quatuor mundi plagis mortuos congregabunt, appellavit: [Quis clamor præcurrentium, & prætubantium Angelorum?

PRÆVARICATOR, in quo disserat à Calumniatore, & Tergiversatore. Vide *Tergiversator*. FR. Prævaricator primus Adam fuit. Glossa in can. hæc imago, 33. quæst. 5. Vide *Prævaricor*.

PRÆVARICOR. FR. crimina abscondo: [Accusatorum temeritas tribus modis dertegitur: aut enim calumniatur, aut prævaricantur, aut tergiversantur. Calumniari, est falsa crimina scienter intendere. Prævaricari est vera crimina abscondere. Tergiversari est in universum ab accusatione desistere, can. si quem, 2. quæst. 3. Prævaricator est quasi varicator, qui diversam partem adjuvat prodita causa sua. Ibid. §. Prævaricator.] Vide *Accusator*. *Colludium*. *Inludium*. *Tergiversator*.

PRAGMATICUS. [Qui (*idest*, *Constantinus Magnus*) quarto die sui baptismatis unâ cum omnibus Sarrapis, & universo Senatu, Optimatibus eriam, & cuncto populo in persona B. Sylvestri, sibi Romanam concedendo Urbem relinquens, ab eo, & Successoribus ejus per pragmaticum constitutum disponendam esse (decernens in ipsa Urbe utriusque potestatis Monarchiam Romanis Pontificibus) declararet, &c. Innoc. IV. de Elect. & Electi pot. in 6. c. fundamenta, §. ne autem, ibi Glossa, & in c. 1. de rerû permutatione inquit: [Pragma idem est, quod causa. Unde pragmatica sanctio, est constitutio super aliqua re promulgata. Sed ibi ponitur pro confirmatione, sive scriptura facta ab Imperatore &c.] Vide *Leges*.]: Dicitur *Pragmatica sanctio*, *Pragmatica jussio*, *Pragmaticus typus* &c. quibus loquendi modis sæpè Concilia utuntur ad significanda rescripta supplicationum alicujus communitatis, aut collegii, non autem in gratiam particularis personæ.

PRANDEUM. Vide *Brandem*.

PRASINUS, *opdavios*. FR. hoc vocabulo sæpè Anastasius Bibliothecarius in vitis Pontificum

utitur; quod viridis, seu porraceus color à Calepino, in dict. Chrysoprasus existimatur, quem sequitur Famianus Nardinus in ejus Antiqua Roma, lib. 6. c. 2. regione 9. pag. mihi, 323. §. Gli alberghi. Sed res obscure later; Auctores enim communiter asserunt, prasnum colorem viridem, & porraceum esse. Sed ex Plinio non clarè colligitur, cujus sit coloris revera; nam lib. 20. c. 22. ait: [Marrubium inter priinas herbas commendavere, quod Græci prasnon vocant.] Et inferius de hujus colore agens, ait: [Castor Marrubii duo genera tradit, nigrum, & quod magis probat candidum.] Et ibidem, cap. 17. [Origanum onitid, vel prasnon appellant.] Item lib. 37. c. 8. [Thebaidis Alabastra oppidum nasci dicunt, & duo genera faciunt prasoidem, atque chrysopetron similem chrysoprasio, ejus enim tota similitudo ad porri succum dirigitur.] Hic enim non de porri forma, seu colore, sed de succo, nempe, sapore loquitur; præterea si de porri colore ageret, an de porri bulbo, sive foliis intelligat Plinius ambigitur, ejus enim bulbus albus est. Item ibidem ait. [Optimus color smaragdi &c. Villioris turbæ prasius; cujus alterum genus sanguineis punctis aborret, tertium virgulis tribus distinctum est candidum,] & inferius: [Est autem color fumidæ topazii, aut aliquando mellæ] Vide melius, quæ de chrysopraso in dict. *Chrysocolla* diximus, ubi gemmam illam esse prasnum, coloris, nempe, violacæ asseruimus. Ergo licet *Prasnon* græcè porrum significet, in variis tamen coloribus habetur.

PRAVITAS. FR. de hac clausula *Sine pravitate* in literis Apostolicis apposita. Vide Glossam in lib. 2. Decretal. tit. de Confirmat. util. vel inutil. cap. 8.

PRAXEON, græcè *πραξων*, Actorum, ita ab Hilario in c. 14. Matth. appellata sunt Acta Apostolorum. [Nam sicut in libro praxeon continetur.

PRECARIA, Ecclesiasticorum bonorum ususfructus [Statuimus, ut precariæ, & commutationes tempore viduarum Ecclesiarum factæ ab his, qui loca Episcoporum occupaverant, rescindantur. Concil. Belyac.] FR. [Precariæ dicuntur quædam præstationes ususfructus in recompensationem ejus proprietatis, quæ datur Ecclesiæ. Præterea precaria est quidam contractus affinis emphyteusis; sed in hoc differt, quod de quinquennio in quinquennium renovatur &c. Quandoque est precarium, quod precibus ad utendum alicui datur, & illud revocari potest quodcumque, non obstante aliquo pacto, ff. de precario, & extrav. comm. c. ult. Gloss. in can. Precariæ, 10. quæst. 2. Ne videantur etiam Episcopi tempore administrationis prolixæ, aut precarias, cum ordinati sint, facere non debuisse, can. Clerici, 16. quæst. 3. Non violenta, non clandestina, nec concessa precario, c. 7. de privil. in sexto, & ibi Gloss. can. de precariis, can. precarium, lib. 3. Decretal. de precariis, & in c. 1. passim sit mentio de hoc vocabulo, & in c. 3. ejusdem tit.] Item precaria nedum ad quinquennium, sed etiam usque

ad mortem accipientis intelligitur, can. sæpè, 12. qu. 2. Sed precariæ, precaria, & precarium differunt. Glossa in can. precariæ, 10. q. 2. :|: Dicitur etiam *Præstaria*, sic sæpè Flooardus: [Pro rebus Remensis Ecclesiæ, quas sibi per præstariâ Theodorici Episcopi delegari petebat, lib. 3. c. 21.] Item *Precatoria* dicitur: [De rebus, scilicet, Ecclesiæ, qualiter tractandæ sint, & de his, quæ per precatorium impetrantur ab Ecclesia. Flooard. lib. 2. Hist. Remen. cap. 5. Quod Clerici etiam sine precatoriis, qualiter diurnitate temporis de Ecclesiæ remuneratione possederunt, in jus proprietatis temporis præscriptione non vocentur. Synod. Epaimensis, c. 18. Item *Precaturia*. Marculph. lib. 2. formul. c. 5.]

PRECIUM, salarium, stipendium: [Ut quia eos pro percipiendâ precario illuc noscitur transfuisse. D. Greg. in Regist. lib. 10. epist. 5.] Differt à precaria. Vide *Precaria*.

PRECATORES, hæretici Monachi ex Messalianorum secta, qui assererebant semper orare oportere, aliaque exercitia pro nihilo habebant, proindeque nihil manibus suis operabantur contra laudabilem Monachorum usum illius sæculi, nec jejunabant; imò assererebant, quòd Sacramenta nihil gratiæ conferebant, dum oratione remittebantur peccata, & expellebantur Dæmonia, & quòd oculis corporeis posse divina Essentia intueri; ostentabant insuper eorum insaniam, quia de repente saltabant, in quo actu calcare Dæmonia jactabantur; ac digitos ad modum mittendi sagittas configurabant, ita Diabolum transigere asserentes; hinc ob hujusmodi deliramenta *Enthusaſtæ* denominati sunt. Hæc autem Monachorum hæreticalis secta in Syria tantum dilatata est, licet in Occidente aliqui Monachi otiosi eis inhærerent in eo tantum, quòd assererebant non deberi in operibus exerceri, contra quos D. August. scriperat in eo libro, quem de opere Monachorum appellavit. Hujus sectæ videtur fuisse Monachum illum, qui Abbatem Sylvanum in Monte Sina visitando, ubi Monachos operantes invenit, eos reprehenderat, inquit: [Quare operamini escam, quæ perit? Maria autem optimam partem elegit. In vitis Sanctorum Patrum, part. 2. cap. 52.] Quo ab Abbate intellecto, Monachum illum otiosum collocari jussit in cella, in qua nil aliud præter librum reperiebatur; sed cum jam hora prandii adesset, advena ille tædio jam, ac fame affectus, crebrò respiciebat, an ab aliquo ad comedendum vocaretur; tandem impatiens, Abbatem adivit, & eum interrogavit, utrum Monachi comedissent, cui cum Abbas affirmativè responderet, inquit Monachus, quare ad comedendum non me vocare jussisti? Sylvanus respondit, quia tu cum spiritualis sis, & optimam partem tibi elegeris, cibus proinde non indiges, sicut nos, qui carnales sumus, & ideo manibus nostris laboramus. Quare verecundia confusus sectarius Monachus, sui erroris penitentia ductus, veniam ab Abbate postulavit, cui respondit Sylvanus: Ergo Mar-

tha est necessaria. Dicitur etiam fuisse *Adelphiani*, *Euchetæ*. *Psalliani*. *Sathaniani*. De quibus aliqua suis locis.

PRECATORIA, & *Precaturia*. Vide *Precaria*.

PREBYTER; Sacerdos, ex græco voc. *πρεσβυτερος*, quod Seniore significat. FR. [Porro Moysi præcipitur, ut eligat Presbyteros, idest, seniores, can. porro, dist. 84.] Presbyterorum enim nomen quamquam à senectute sit sumptum; magis tamen maturitatem indicat sapientiæ, quàm corporis canitiam, can. quisquis, dist. 84. :|: [Presbyter autem non ab ætate dicitur; sed à prudentia. Innocent. III. de myst. miss. cap. 3.] Tertullianus verò aliquando hoc vocabulum abutitur ad denotandum corporis senem, sic enim de senioribus Apocalypsis agens, inquit: [Protosedent Presbyteri coronati, de Coron. milit. cap. 15.] Aliquando Episcopum significat, sicut habetur in epist. D. Pauli ad Titum, nempe [Ut constituas per singulas Civitates Presbyteros, sicut ego præcepi tibi.] Jubi Sancti Patres Hieronymus, & Ambrosius de Episcopis loquutum fuisse Apostolum intelligunt, quod ex sequentibus ejus verbis colligitur; nam sequitur, inquit: [Oportet Episcopum irreprensibilem esse:] ac clarius id confirmatur ex verbis Petri, epist. 2. ubi ait: [Presbyteros in vobis precor compresbyter.] De qua re dictum satis fuit in dict. *Diaecesis*. Si novus in Pontificem electus Sacerdotium suscipere contigerit, ait Chrystophorus Episcopus in ejus Cærimoniali, quòd Papa ad Sacerdotii ordinationem amictu, alba, cingulo, manipulo, stola diaconali indutus, atque pluviali ad collum fibulato comparebit, sed post tergum involuto, mitraque tectus in capite, qui dum cantantur litanie, genuflexus ad salsistorium manebit, atque Episcopus ordinans ad scabellum in sinistra parte collocatum cum mitra in capite, ut ad stabilitum tempus solitas benedictiones super Electum conferat. Papa autem tempore, quo manuum impositionem suscepturus est, in ejus throno sedebit capite detecto; & accedens Episcopus cum mitra in capite imponet manus super caput ejus, ac idem fit ab Episcopis, Presbyterisque Cardinalibus assistantibus, qui tamen capite detecto id faciant. Capite etiam detecto Papa sedens erit, quando pluviali exiit, & ab Episcopo mitram gerente habitibus sacerdotalibus induitur; sed quando chrisimate manus ejus linientur, & in tactu calicis cum vino, ac patenæ cum hostia, Papa sedebit, & mitram habebit in capite, sic etiam Episcopus ordinans, qui in his actibus erectus erit; ac similiter erigetur, & sine mitra in Offertorio à Pontifice sedente, & mitrato, oblationes candelarum, panis, & vini recipiet, illiusque manus osculabitur. Electus postea stans in cornu epistolæ unâ cum Episcopo Missæ celebrationem profequitur cum unius Cardinalis assistentia, & in codè loco sub utraque specie comunione assumet. Post communionem verò Papa ad thronum redibit, ac sedenti Episcopo manus super caput, ad illi dandâ solitam remittendi peccata potestatem,

imponit; & hoc peracto tam Episcopus ordinans, quam etiam Cardinales omnes, & assistentes Prælati ad osculum pedis, manus, & genæ Pontificis admittuntur, qui omnibus circumstantibus solemnem benedictionem dabit. Et tandem Episcopus confertens, præcedentibus tribus genuflexionibus, eisdemque acclamationibus (inquiens) Ad multos annos, ad osculum faciei Pontificis admittitur. Presbyteri synonyma. Vide *Index*, *Sacerdos*, *Sacrocolas*, *Senior*.

PRESBYTERA. FR. sic appellabatur Vidua incastitate degens vitam, & Anus, acque Uxor Sacerdotis ante ejus ordinationem, quæ post Mariti suscepto sacros ordines, separatè ab eo vivebat. Baron. an. 34. n. 289. à Græcis *παρὰ δὴ* nuncupatur. ||: Interdum Matronas significat, quibus Ecclesiæ cura spectabatur: quare Theophyl. super illa verba Matth. cap. 10. [Qui reliquerit patrem, aut matrem] ita scribit: [Habemus pro patre Presbyteros, pro matre Presbyteras. seu anus.] Et hujusmodi Matronæ à Latinis *Matricurie* dicebantur, can. Mulieres, dist. 32. Idest, habentes curam de rebus Ecclesiæ, ut exponit ibi Glossa. Sic S. Praxedes à D. Pio Papa presbytera declarata fuerat, ut ex ejus Actibus constat.

PRESBYTERIUM, *πρεσβυτηριον*. Chorum significat. Vide *Chorus*. Item Consistorium Ecclesiasticorum. Vide Bar. an. 254. n. 99. FR. [Quomodo nec Episcopus liceat vendere prædia inconsulto Concilio, vel cuncto Presbyterio, can. placuit, 12. qu. 3. ||: Quod elegantius *Cleri Rom. Senatus* à D. Hieronymo, & *Compresbyterium* ab aliis Ecclesiasticis Scriptotibus appellatum fuit; & Cyprianus *Excitari de presbyterio* dixit, idest, sacerdotio degradari, sive à choro expelli. Item donativum, quod novus Pontifex in ejus coronatione facere solebat in Lateranensi Ecclesia singulis Cardinalibus, significat, quibus in eorum mitras duo scuta aurea cum duobus grossis argenteis inmittebat, & aliis Episcopis, ac Præfibus unum aureum scutum, & unum argenteum grossum dabat. Cærem. Rom. Sic fortassè appellabatur, quia intra presbyterium distribuebatur, sive quia ad Consistorium hoc donativum spectabat; nam Consistorium Presbyterium, ut supra diximus, dicebatur. Cencius tamen Camerarius in ejus M. S. Cæremionali de alio simili donativo Pontificis Presbytero denominato mentionem facit, de quo. Vide etiam *Thuribulorum festivas*. Ob eandem rationem Presbyterium dicitur serica bursa illa, in qua vinctique Julii antiquæ monetæ inclusi presentari solent ab Archiepiscobus Vaticane Ecclesiæ Pontifici, quando ibi solemniter celebrat, *Pro Missa benè cantata*, ut in Cæremionali dicitur, quam solet deinde Papa Diacono Cardinali, qui Evangelium cecinerat tradere, & is ejus Caudatario erogare.

PRESBYTEROR, Sacerdos sio.

PRESSORIOLUM; arca, sive armarium, in quo vestes conservantur. Quod hibernicis, reponite, & claves de arcellis, vel pressoriolis vestris Registoria teneat, in Regula S. Cæsaræ Virg. c. 16.

PRESSURA. FR. Censura Ecclesiastica, sic titulus in can. non in perpetuum, 24. quæst. 3. ubi de excommunicatione agitur.

PRETIOSA &c. FR. versiculus, qui ad primam horam canonicam positus est. [Quatenus omni die post primam, & Pretiosa teneantur omnes &c.] Et inferius: [Quatenus post mortem D. N. Papæ post Pretiosa, statim loco prædictorum teneantur cantare De profundis &c. In Bulla Urbani V. penes Sorefinum de Capitibus SS. Petri, & Pauli pag. 8. & 9.]

PREX, oratio, precario: [Prex tua hunc teneat lapsum ad pascua vitæ.] In versibus ad honorem S. Eulogii præfuerit, & Mart. II. Mart.

PRIMA, ex canonicis horis. Vide *Horæ canonicæ*, *Pretiosa*.

PRIMAS, Ecclesiastica dignitas super omnes Episcopos, Archiepiscopos, & Metropolitanos Regni; & aliquando Patriarcha intelligitur: [Episcoporum ordo unus est, licet sint Primates illi; qui primas Civitates tenent, qui & in quibusdam locis Patriarchæ à nonnullis vocantur. Anacleus Papa, epist. 3. ad Episcopos.] FR. Erant à temporibus Gentilium principales Provinciarum Civitates ita appellatæ; quare [Urbes, & loca, in quibus Primates præsidere debent, non à modernis, sed multis ante adventum Christi statuta sunt temporibus, quorum Primates Gentiles etiam pro majoribus negotiis appellabant. In ipsis verò urbibus post adventum Christi Apostoli, & eorum Successores, Patriarchas, & Primates posuerunt, ad quos Episcoporum negotia (salva tamen in omnibus Apostolica Autoritate) & majores causæ post Apostolicam Sedem sunt referendæ, can. 1. dist. 81.] Et ibid. can. In illis verò, hæc habentur, nempe: [In illis verò Civitatibus, in quibus olim apud Ethnicos primi Flamines eorum, atque primi legis Doctores erant, Episcoporum Primates, vel Patriarchas B. Petrus poni præcepit, qui reliquorum causas Episcoporum, & majora negotia in fide agitent. In illis autem, in quibus apud prædictos Ethnicos erant eorum Archiflamines, quos tamen minores esse tenebat, quam memoratos Primates, Archiepiscopos institui præcepit. In singulis verò reliquis Civitatibus, singulos, & non plures Episcopos constitui præcepit, qui Episcoporum tantum vocabula sortirentur: quoniam neque inter ipsos Apostolos par fuit institutio, sed unus præfuit omnibus.] In can. quoniam, & seqq. dist. 100. & can. nullus primas, 9. qu. 2. caverit, quod nullus Primas, seu Metropolitano possit in jurisdictione Episcopi suffraganei se ingerere; secus verò si suffraganeus negligens fuerit in ejus officio, ut in cap. cum ex officio, in extrav. de præscrip.

PRIMATIA. FR. ipsa Primatis dignitas, cap. 7. de integ. testit. & ibi Glossa.

PRIMICERIUS, *πρωμυνης*, Dignitas Ecclesiastica, idest, omnium minorum Clericorum Superior; cujus officium D. Greg. epist. ad Laudefred. Episc. sic describit: [Ad Primicerium pertinet

nent Acolythi, & Exorcistæ, Psalmistæ, atq. Lectores, signum quoque dandum pro officio Clericorum, pro vitæ honestate, & officium meditando, & peragendi sollicitudo, lectiones, & benedictiones, & psalmum, laudes, offertorium, & responsoria quis Clericorum dicere debeat: ordo quoque, & modus psallendi in choro pro solemnitate, & tempore, ordinatio pro luminariis deportandis; si quid etiam pro reparatione Basilicarum, quæ in Urbe ipse denuntiat Sacerdoti; epistolæ Episcopi pro diebus jejuniorum Parochianis per Oltiarios iste dirigit: Clericos, quos delinquere cognoscit, ipse distringit; quos verò emendare non valet, eorum excessus ad agnitionem Episcopi defert: Basilicarios ipse constituit, & matriculas ipse disponit.] Ex quibus colligitur eximiam fuisse Primicerii auctoritatem, & dicebatur Primicerius forasæ, quia in cereis tabulis primus antiquitus scribebatur, & nomen istius dignitatis in capite cereæ tabellæ notabatur, ut dictum est in d. *Capicerius*. Sic *Secundicerius* dicebatur, qui secundo loco notabatur in tabula cerea, de quo D. Greg. lib. 9. ep. 33. inquit: [Hanc autem Epistolam Paterio Secundicerio Noratio Ecclesie nostræ scribendam duximus.] FR. Hæc officia erant antiqua in Ecclesia; legitur enim SS. Sergius, & Bacchus sanctos his officiis fuisse. [Duas torques Sergius, & Bacchus Primicerius, & Secundicerius, in privil. Caroli Magni apud Torrig. de Cryptis Vatican. 2. edit. pag. 504.] De quibus Sanctis Martyribus Surius, & Lipomanus ex Metaphraste hæc habent: [Sergius, & Bacchus ambo Romani genere, &c. tunc fu]gebant in regia, &c. Sergius quidem erat Primicerius Scholæ Gentiliorum, Secundicerius autem hujus Bacchus, qui multum quidem poterat apud Imperatorem Maximianum.] Hic duo notanda: primum quidem Metaphrasis, & ejus Interpretum error, qui Gentiliorum, loco *Gentilium* scripserant, apud nullum enim Auctorem hanc dictionem *Gentiliorum* invenio; quare Boninus Mombritius, qui ut aliis dixi, aetæ Sanctorum duobus tomis impregerat, eaque juxta duplices codices M. ff. antiquos in membrana Bibliothecæ Lateranensis descripserat, ut collationanti patebit: ille de istis Sanctis Martyribus sic habet: [Marcellus, Apulejus, Sergius, & Bacchus pollebant in Palatio, honorabilioresque erant apud Maximianum Imperatorem. Beatus quidem Sergius erat Primicerius, & Princeps Scholæ Gentilium anticus Imperatoris, &c. Beatus verò Bacchus ejusdem & ipse Scholæ Gentilium erat secundus Primicerius.] Secundò notandum tum ex dicta Mombritii auctoritate, tum ex sequentibus, quòd Primicerii dignitas nedum apud Christianos, & Ecclesiasticos; sed apud sæculares, & Ethnicos vigebar, nisi forasæ, cum prædicti Martyres diu ante Martyrium Christianam fidem profiterentur, quod & prædicto Imperatori notum jam erat, ut in eorum gestis idem Metaphrastes scripserat, ac proinde Primicerii Scholæ Gentilium,

idest, Catechumenorum fuisse intelligatur, ad differentiam Catechumenorum ex hebraismo venientium; quod ita censendum ratio præbet, quia inverisimile videtur Ethnicos scholam habuisse cum titulo Gentilium; ac simile absurdum videretur, si hodie Romæ, ubi nulla fides, nisi vera regnat, schola reperiretur cum titulo Christianorum: licet hæc dignitas inter sæculares reperiretur, ut in dict. *Dapifer* ex Nicephoro ostendimus; sic etiam Blondus, decad. 2. lib. 1. inquit: [Desiderius Rex Italie Affratam impulit, ut in Christophorum Primicerium summæ tunc in Romana Urbe auctoritatis virum, &c.] & inferius: [Euocatique Christophorus, & Sergius Secundicerius oculos sunt effossi.] Item [Magni Primicerii umbraculum, seu velum dimidio nigrum, & dimidio album. Zonara.] In quodam verò perverusto Liciensi Breviario in festo SS. Joannis, & Pauli mensis Junii sic habetur in ejus Lectionibus: [Joannes & Paulus fratres, quorum prior Præpositus, secundus Primicerius Constantie Constantini filix fuit.] In eodem autem Breviario, ubi de SS. Sergio, & Baccho agitur, habetur, quòd non Ecclesiasticas dignitates, sed sæculares habebant; sic igitur in eorum Lectionibus ibi dicitur: [Sergius, & Bacchus Primicerii Palatii apud Imperatorem Maximianum, quòd Christiani essent, accusati; cum Idola colere nollent, ab eodem veste militari privati, &c.] In Primicerii os imponebat auream monetam Pontifex, & quando. Vide *Antiphona*. Reperitur etiam *Tertiocerius* in libro, cui titulus est *Notitia Provinciarum* Anastasius Biblioth. inquit primum S. Martini Papæ accusatorem fuisse Primicerium: [Primicerius sanè omnium accusantium erat Dorotheus Patrius Cilicix.] Itaque etiam inter Ecclesiasticos non erat determinata dignitas, nam dicebatur *Primicerius Cantorum*, sic Innoc. III. ait: [Primicerius qui Cantoribus est prælatus.] Vide *Archicantor*. *Baculus*. *Cantor*. Item *Primicerius Leetorum*, *Primicerius Aula*. Item *Primicerius Defensorum*, idest, Advocatorum Decanus. Luitprand. lib. 6. cap. 6. *Diaconus Cardinalis Primicerius*, idest, Diaconorum Cardinalium Decanus. Et Hincmar. Rhemensis in tomo Concil. Drogonem Episcopum *Primicerium*, nempè Vicarium appellavit, quia Vicarius Papæ in Gallia erat; atque in eodem sensu S. Fulgentius, D. Stephanum Protomartyrem *Primicerium Martyrum*, scilicet caput appellavit. Ivo Carnoten. de Principe Apostolorum ait: [Constituitur post Deum Primicerius, in serm. de Cathed. S. Petri.] Eodemque modo à D. Augustino *Primicerius Apostolorum* idem vocatus fuit, hoc est, Princeps Apostolorum; eodemque pacto *Virginum Primiceria*, idest, Antesignana à D. Bernardo eleganter Virgo Virginum appellata est. Aliqui tamen Auctores censere hoc Primicerii vocabulum à sigillis officialem significare, qui à Cassiodoro *protomartyrus*, *Protocerynus* appellatus fuit. Hoc vocabulum in malaga sen-

senfum desumptum. Vide *Hecatonarchus*.

PRIMOGENIE. FR. idest, Virgines majores inter Vestales, quæ septem erant. Baron. an. 384. n. 2.

PRIMISCRINIUS, Primarius Archivista, Ecclesiasticus Officialis, cui in Romana Ecclesia Archivii cura incumbebat, & sub se duodecim Scriniarios habebat, qui omnium Civilium actuum instrumenta formabant. Varii autem Primiscrinii reperiebantur, nempe, *Primiscrinii Beneficiorum*, *Primiscrinii Canonum*, *Primiscrinii securitatum*, *Primiscrinii largitionum privatarum*. Et dicebatur etiam *Protoscriniarius*; hodie rarisem Protonotarius intelligitur. Vide *Papa*, S. Et ut *Platina*.

PRIMITIÆ. FR. Contributiones Ecclesiasticis debita, sicut decimæ; differunt tamen à decimis, quia decimæ sunt taxatæ, idest, decima pars fructuum; sed Primitiarum quantitas non est determinata; nam qui plus dabat, quadragesimam portionem reddituum dabat, qui minus sexagesimam, & sic licitum erat dare inter LX. & XL. quantum quisque volebat, hoc autem erat in aridis, & liquidis; sed qui dabat primitias animalium, dabat unum de ducentis. Gloss. in, can. Ecclesiæ, 13. qu. 1. Vide *Decima*.

PRIMITIÆ, initiare, seu primitias dare significat. [Munificentiam à tenera primitiavit ætate. Petr. Bles. epist. 20.] Ac idem de orationis efficacia loquens, ait: [Dulce vehiculum est in via oratio, fidelis præcursor ad Dominum primitias ei advenum ascendentis, serm. 21.]

PRIMIVIRGIUS. FR. virgarum præfectus, qui baculos in manu ferebant, ad removendum populi concursum in equitatione Imperatoris, ira Codinus de off. Aulæ Constantinop. Vide *Bardariotæ*, *Portingherius*.

PRIMORDIALITER, ab initio. [Reducentur cuncta in nihilum, quæ de nihilo primordialiter processerunt. Petr. Bles. epist. 166.]

PRINCIPALIS. Vide *Panaresos*.

PRINCIPES MONASTERII, superintendens ad Monasterii temporalia, qui aliàs Defensor Monasterii dicebatur. [Vestimenta, quæ secum detulerat, accipiens, qui huic rei præpositus sunt, & inferentur in reposito, & erunt in potestate Principis Monasterii. In Regula S. Pachom.] & sæpè de hoc munere in eadem Regula.

PRINCIPIO. FR. verbum significans prædomino, impero, principatum exerceo. [Scholares pueri, & impuberes adolescentuli ob sanguinis dignitatem de ferula transferuntur ad principandum Presbyteris. D. Bernard. ep. 42. ad Henricum Senonen. Archiep.]

PRINUS, græcum vocamen, *πρινος*, arbor, quæ à Latinis *Ilex* dicitur. [Sub qua arbore comprehenderit eos loquentes sibi? Qui ait, sub prino. Daniel. cap. 14.] FR. Itaque non fuit Prinus arbor, quemadmodum D. Augustinus, serm. 252. de temp. existimavit; Prinus enim arbor *Coccigera*, seu *Coccifera* dicitur. De hoc Prino vide Latinium in Correct. Sixti Senen. lib. 5. annor. 250.

PRISCILLIANISTÆ. FR. Hæretici à Priscilliano secti, qui in Hispania ex Gnosticorum, & Manichæorum erroribus novum blasphemiarum monstrum formaverat, 24. qu. 3. can. 39.

PRISTO, carcer. [Unde à suo Judice ordinario, tanquam criminofus, in prisonem detentus est. In vita S. Vedestani Episc.] FR. significat etiam carceratum, sicut etiam Italicè *Prigione* tam de carcere, quàm de detento in ea intelligitur. [Et quod disconfitura, quæ erat in mari, prisonem multos nobiles à nautis Regis, qui eos justè ceperant &c. Matth. Parisius in Hist.]

PRIVIGNA, vel *Privignus*. Vide *Filiastra*, *Filiastrus*.

PRIVILEGIO, verbum, privilegium concedo. [Deus, apud quem melior est obedientia, quàm victimæ, quidquid emancipet homo, aut privilegiet homo, inobedientiam detestatur. Petr. Bles. Epist. 90.]

PRIVILEGIUM. FR. idest privata lex, quæ non omnibus, sed aliquibus privatis suffragatur. Papa autem de jure non potest locis piis noviter erectis privilegia concedere, nisi ministri, seu personæ pro tali instituto comperiantur. [Licet autem nobis instantius supplicare, ut Ecclesiæ prædictæ confirmationis privilegium faceremus, tibi non possumus de jure deferre, cum nulli Canonici adhuc ibidem existant, quibus privilegium concedatur, lib. 3. Decretal. tit. 48. cap. 5.]

PROASTIUS, & *Proastium*, suburbium. [Invenit in proastio cum philosophis. In vita S. Basilii, cap. 2.] Dicitur quidem græca *προαστειον*, idest, suburbium. [Rex Luitprandus in Olona nihilominus suo proastio, miro opere in honorem S. Anastasi Martyris Christo domicilium statuit. Paul. Diac. lib. 6. de gest. Longobard. c. 56.]

PROBABILIS, rectus, idoneus, ac probatæ vitæ, in quo sensu à D. Gregorio *Medicus probabilis*, idest, probatæ vitæ, appellatus est Euxorcista. Ac in eodem sensu in Conc. Toleran. IV. can. 4. dicitur: [Probabilis vitæ, atque doctrinæ extiterit.] FR. sic etiam: [Presbyteros probabiles, aut Diaconos mittas. Can. Episcopum 10. quæst. 1.]

PROBAMENTUM. FR. probatio. [Omnibus adhibitis probamentis, & Stripturis sanctis. Rufinus in versione operum Origenis.]

PROBATICA, *προβατικη*, sic appellata fuit Piscina in Evang. Joannis, cap. 5. [Erat autem Jerosolymis probatica piscina, quæ cognominatur Hebraicè Bethesda &c.] Ex vocabulo græco *προβατιν*, quod ovem significat, quia in ea mundaabantur oves, quæ pro sacrificio offerbantur in Templo, quæ piscina, ut refert Josephus Hebr. lib. 6. de bello Judaico, cap. 6. ædificata fuerat à Rege Salomone, quam *Stagnum Salomonis* ibidem vocat. Itaque *Probatice*, idest, ovilla dicebatur, cujus miraculosa omnium infirmitatum curatio parùm ante Christi adventum in defectu prophetiarum cæperat innotescere, & ideo Hebræi de hujusmodi prodigio nullam penes se noticiam habent, nec de ea prædicitus

Ætus Josephus, aut Philo ullam mentionem faciunt: scripserant enim hi post Christi mortem, quando, nempe, jam prædictum miraculum cessaverat in piscina, quod Cyrillus, lib. 2. in Joannem, cap. 125. & Tertullianus contra Jud. cap. 13. probabiliter existimant in die Pentecostes cessasse.

PROBATIO, Religiosorum novitiatus, [Uno discedente, alter, cui nomen erat Gosiinus, importunitate sua, ut reciperetur, obtinuit, qui vix septem hebdomadas in probatione stetit. Casar. lib. 1. cap. 10.] Qui Author de S. Hildegunde agens, eodem vocabulo usus fuit: [Ingressa in probationem, manum suam misit ad fortia, lib. 1. c. 40.] & c. 2. lib. 2. [Anno probationis expleto, factus est Monachus.]

PROBOLA, ex græco *προβολα*, idest, productio. [Deinde infinitas Angelorum editiones, & probolas. Tertull. advers. Hæret. cap. 46.]

PROCAMIO. Vide *Concambio*.

PROCESSIO, supplicationum agmen, cuius antiqua institutio ex apostolica traditione promanasse censetur, quæ quidem ad instar exercitus modestè, ac devotè coordinatur, vexilla, & crucem præferendo, & Romæ Basilicarum Canonici ferunt etiam secum tentoria, ante quæ loco clasticorum campanulas habent, ad imitationem, ut inquit Gemin. lib. 1. cap. 68. Israelitici populi, ante conductionem Arcæ proficiscentis. De Processionibus, hæc Tertullianus inquit: [Si statio faciendâ est, maritus de die condat ac balnea, si jejuniâ observanda sunt, maritus eadem die convivium exerceat; si procedendum erit, nunquam magis familiæ occupatio adveniat. Ad uxor. cap. 4.] Item Sidonius antiquissimus inter Patres Author de processionibus sic meminit: [Processio fuerat antelucana, solemnitas anniversaria, populus ingens sexu ex utroque, quem capacissima Basilica non caperet, lib. 5. epist. 17.] In processionibus Græcorum semper liber Evangeliorum deferretur, & ejus delator in Ecclesia Constantinopolitana *Præfatus Evangelio* dicebatur. Progressus autem comparium, missionem Discipulorum à Christo factam significat: [Merito sanè bini, & bini procedimus. Sic enim ad commendationem fraternæ charitatis, & socialis vitæ missos à Salvatore Discipulos Evangelia sacra restantur. Turbat processionem, si quis solitarius incedere curat. D. Bernard. serm. 2. de Purific.] Antiquitas in memoriam Christi resurrectionis in omnibus per annum Dominicis ordinabatur processio, ac Prælati, sive alius Superior reliquis Ecclesiasticis præcedebat, ad notandos Apostolos, ac alios Discipulos Christum sequutos fuisse in ejus resurrectione, quando eos in Galilæam præcessit. [Unde semper in hujusmodi processionibus Prælatos nostros, quasi Dominum in Galilæam sequimur. Rupert. de div. off. lib. 2. cap. 8.] Imò *Galilea* (ut idem refert) dicebatur locus, ubi terminabatur processio. FR. Processio in funeralibus prohibita: [Ut Defunctorum nomine solummodo divina celebrentur

officia, publica frequentatione, & processione cessante, can. Certum est, de Consecrat. dist. 1.] In processione festi Corporis Christi manipulus non debet ferri. Vide *Manipulus*. Quomodo ferenda est Crux in processionibus. Vide *Crux*. *Processio nigra* dicebatur Lirania major, quia tunc Cruces, & altaria nigris velis cooperiebantur. In processione Corporis Christi debet ferri *Cotta*. Vide *Superpellicium*. Processio sepiiformis. Vide *Litania*. Reliqua. Vide *Dragonarius*, *Evangelium*, *Exomologesis*, *Labarum*, *Litania*, *Prothesis*.

PROCESSORES, qui processionaliter incedunt. Ordo Rom. Associates Episcopum, quando processionaliter ex Sacrio progrediebatur, *Processores* appellat: sic comitantes Diaconum, quando ad ambonem pro canendo Evangelio diriguntur, *Processores* nuncupantur.

PROCESSUS, hoc vocab. nonnunquam excommunicationem denotat. [Die Mercurii prima mensis Februarii, Pontificatus Clementis VI. anno IV. ipse Papa fecit quosdam processus generales in publico contra infectores bo. me. Andree Regis Siciliæ Illustris. Davantria in suo M. S. Cæremone.] Eodem vocabulo idem utitur ad significandas excommunicationes in Bulla Cœnæ, quæ etiam in f. sto Ascensionis, & in die Dedicationis Basilicarum SS. Petri, & Pauli publicabantur, quia, ut idem Author ait, legebantur in die Cœnæ Dom. in qua Eucharistiæ sacramentum institutum fuit, & Apostolos communicaverat; ad denotandum, quòd ab hoc sacramento privatus sit excommunicatus. Item in die Ascensionis, quando, scilicet, Christus pro omnibus fidelibus deprecatus est, ad ostendendum, quòd excommunicatus de precibus Ecclesiæ participare nequit. Tandem in die Dedicationis promulgabantur, quia excommunicatus ab Ecclesia expellitur, ne cum aliis fidelibus orare possit.

PROCHERIUM, *προχερν*, idest, Manuale, quo vocabulo utitur Callianus in collat. 19. cap. 4. Vide *Enchiridion*.

PROCHOTROPHIUM. Vide *Brephotrophium*. Vide *Protochotrophium*.

PROCONSULARIA, dicebantur acta SS. Martyrum à Notariis Provinciarum proconsularium scripta, & collecta. Baron. an. 238.

PROCURATIA. FR. exigentia ab Episcopis extorta sub prætextu procuracionis, ac defensionis piorum locorum. [Ad humilitatem Religiosorum conversus, ab eis pecuniam non minimam extorsit nomine procuratiæ. Matth. Paris. anno 1239.] Nam, ut ait Augustinus apud Gratianum in can. si privatum, 12. q. 2. [Non illa nostra sunt quorum procuracionem quodammodo gerimus] Et de Episcopo etiam dicitur: [Aliud est sua possidere, aliud est communium procuratorem esse, can. Episcopus, 14. qu. 1.]

PROCURATIO. FR. Jus Episcopale exigendi causa visitationis; nam Episcopus quandoque *Procurator* dicitur, ut supra dictum est. [Prælati de procuracionibus, quas in victualibus percipiunt, deci-

decimam non perfolvunt.] Et infra: [De illis aatem procurationibus, quas Prælati in pecunia numerata ritè percipiunt ab antiquo, & quas præstare tenerent, etiam si non visitarent, decimas præstare tenerent. Prælati autem, qui procurationem (quam sine visitatione potuit de jure percipere in pecunia numerata) remittit: quia remittit quod sibi debetur &c. In extrav. comm. de decimis, & de censibus, exactionibus, & procurationibus.] Item annualem censum significat, cap. 16. 17. 21. 22. 23. 24. 25. & 27. lib. 3. decretal. tit. 39.

PROCURATRIX Sedis Apostolicæ. FR. ab Innocentio III. Abbatissa quædam constituta fuit, cap. 4. decretal. de Confirmat. util. vel inutil.

PROCURATOR. Vide *Explorator*, & *Pentepiscopos*. Item Procurator dicitur Episcopus. Vide *Procuratia*, & *Procuratio*.

PRODIGALITAS. Vide *Banausa* in dict. *Banausus*.

PRODITOR. FR. Certus indicator, seu delator publicus, l. si quis per proditorem, & l. si lupus, de furtis. Item apud Patres mendacem significat. [Sicut enim ex his verbis ostenditur, non solum ille proditor est veritatis, qui transgrediens veritatem, palam pro veritate mendacium loquitur; sed etiam ille, qui non liberè veritatem pronunciat, quam liberè pronunciare oportet, aut non liberè veritatem defendit, quam liberè defendere convenit, proditor est veritatis, can. nolite timere, 11. qu. 3. idè dictio *Proditor* pluribus modis intelligitur, ut in can. Clericus qui, dist. 46. ubi sic habetur: [Qui adulationibus, & prodicionibus vacareprehenditur,] & ibi sic Glossa: [Proditor dicitur qui propter timorem non defendit veritatem, & qui tacet eam, ut can. nolite, 11. quæst. 3. Item qui crimen alterius, sibi solum notum, manifestat, ut, can. si peccaverit, 2. q. 1. Item qui malitiosè circumvenit alium, & callidè seducit, ut in periculum salutis tradat, can. si cupis, 16. qu. 1. Item qui rem sibi commissam exponit hostibus, can. de forma, 22. q. 5. Item qui justum veritatis contemnit, can. abijt, 11. qu. 3. Item qui secretum sibi commissum revelat, can. nervi, 13. dist.]

PRODOMUS. Vide *Mansonarius*.

PROEDRUS, *ᾠροδρος*, idèst, Prædens, officium Græcorum Ecclesiæ: [Proedrus Heracleæ, qui erat inter honoratissimos, & Exarchus Thraciæ, & Macedoniæ. Codinus. Denunciamus omnibus Proedris Ecclesiarum nostrarum. Tharas. in epist. ad Hadrian. Papam.]

PROFANO. Vide *Infano*.

PROFESSIO. FR. idèst, juramentum. [Cunctis convenientibus apud Septimum, tunc Patriarcha à tyranno de orthodoxa fide, ut sine perturbatione servaret Ecclesiam, extorsit professionem. Landulph. lib. 7. histor.]

PROFESSOR. Vide *Confessor*.

PROFESSUS. FR. aliquando non alicujus artis, seu facultatis professorem significat; sed qui se in Catalogo describi faciebat, ratione alicujus edi-

ti, vel aliqua gratia in concursu aliorum in nomenclatura notabatur, ut illius concessionis compos fieret; sic in primo sensu dicebatur professus honorum, censuum, nominis &c. Cic. pro Archia poeta: [Cum hic domicilium Romæ multos jam annos haberet, professus est apud Prætores Q. Metellum familiarissimum suum,] idèst, se tanquam Civem Romanum conscribi fecerat, & Livius, lib. 2. [Hoc proposito dicto, & qui aderant nexi, profiteri extemplò nomina.] Sic habetur in Luca, cap. 2. [Ibant omnes, ut profiterentur singuli, in suam Civitatem: [& inferiùs [Ut profiteretur cum Maria &c.] idèst, ut daretur in nota nomen, Civitas &c. Item professor, & profiteor in secundo sensu, nempe, qui notabatur tanquam concurrens pro aliqua re obtinenda; ita Liv. lib. 6. bell. Pun. [Primò expectaverant, ut qui se tanto imperio dignos crederent, nomina profiterentur,] quod clarè Cicero explicat in orat. pro Plancio, dum ait: [Sunt professi, qui magistratum petitori dabant nomen, & inter competitors describebantur, & candidam vestem assumebant.] Hinc verba D. August. tom. 10. hom. 25. aliàs obscura, elucidantur, ubi de Magdalenæ agens inquit: [Accessit confessa, ut rediret professa,] idèst, suum peccatum confessa est, & decretum remissionis consequuta est, ac inter cœlestes candidatos conscribi meruit. Vide Baron. in Appar. num. 81.

PROFESTUS. FR. dies feriales, qui festivitate vacat. Pompon. Festus. Macrobius, lib. 1. Saturnal. cap. 16. & Glossa in cap. 4. lib. 3. decretal. tit. 41. ait: [Professus quasi procul à festo.]

PROFITEOR. FR. significat jurare. [Quæ tradita canonicè comperio, observare, ac venerari profiteor. Ivo Carnotensis epist. 65.] Unde *Professo*, idèst, juramentum.

PROGRAMMA. FR. græca vox *ᾠρογραμμα*, quæ publicani scripturam, sive edictum significat. in Cod. Theod. lib. 10. tit. 16. Cassiodor. in formulis, & Vulcatius Gallicanus in Avidio Cassio de eo hæc inquit: [Statim signa edicij iussit, & programma in parietibus fixit; ut siquis cinctus inveniretur apud Daphnen, discinctus rediret.]

PROHIBITUM. FR. pro eo, quod non invenitur concessum, lib. 1. decretal. tit. 7. cap. 2.

PROLYTO, litare, imolare, ac sacrificare significat. [Cogebatur Christi populus vanis superstitionibus interesse, atque in cultu nefandi ritus, nunc aut libamina incesta profundere, aut ornatus feris victimas trahere, aut inter fervidos ignes pallenti aruina funesto sanguine prolitare. S. Zeno Veronen. Episc. in vita S. Arcadii Mart.] Eius synonyma. Vide *Sacrifico*.

PROLOGUS GALEATUS. Ita nuncupatur prologus S. Hieronymi in principio Sacræ Scripturæ appositus, quia, ut idem ibi ait: [Hic prologus Scripturarum quasi galeatum principium omnibus libris, quos de hebræo vertimus, convenire potest.] Idem Sulpitius asserit, [Quod idem & galea-

galeatum à quibusdam vocatur, quoniam ita commune esse possit, ut in omnibus causis quemadmodum galea suo galeator, omnibus indigis possit esse commune.] Alii verò autumant, quòd metaphorice à galea dicatur, quæ sicut caput defendit, ita prologus in principio suæ tractationis, cap. politus, totum tractatum tanquam apologia ab Adversariorum detractionibus tutatur.

PROLUBIUM, prolubitum, complacentia. [Verumtamen formidans pro diem suo prolubio satisfacere. In vita S. Gudilæ Virg.

PROMÈ CELLE. Vide *Promptuarium*.

PROMEREO. FR. idest, complaceo, sive placor: [Talibus hostiis promeretur Deus, epist. ad hebr. cap. 13.] ita ut in sensu passivo accipiat. Unde Arias Montanus ex græco textu *Beneplacet sibi Deus* vertit.

PROMOTIO FURTIVA. FR. quando absque Episcopi conscientia, & nullo prævio examine ad aliquem ordinem furtivè quis promovetur. Gloss. in, cap. veniens ad nos, de excessi. prælat.

PROMPTUARIUM. FR. locus in quo res promptè habentur, græcè *ταμείον* dicitur, quod vocabulum loco *Cellarii* habet græca lectio ad Cantic. c. 1. ubi Vulgata legit: [Introduxit me Rex in cellaria sua, exultabimus, & lætaborum in te,] græca lect. habet: [Introduxit me Rex in promptuarium suum &c.] Sed D. Ambrosius Cubiculum vertit, inquit: [Introduxit me Rex in cubiculum suum. Græcus in promptuarium suum, lib. 5. de Sacram. c. 2.] Est autem promptuarii ex Sipontino, locus, in quo res ad usum necessariae repositæ sunt, ut statim promi, & proferri possint. Unde Apul. lib. 1. [Ex promptuario oleum unctui, & lintea tersui, & cætera huc eidem usui proter ocytèr,] *profer ocytèr*, idest, promptè ex promptuario. Sic etiam in Esajâ 26. 20. ubi Vulgata habet: [Vade populus meus, intra cubicula tua &c.] LXX. transtulerunt: *εἰσὶν εἰς τὰ ταμείον σου*; sic pariter legit Tertull. lib. de resurrect. nempe: [Populus meus introite in cellas promas.] Videatur autem legisse: *εἰς τὰ ταμεία*, qui tamen ibidem, quid sint, sic explicat: [Cui cellarum promarum potius vocabulo usus est, & non alterius loci receptorii? Nisi quia in cellis promis caro salita, & usui reposita servatur, depromenda illine suo tempore.] *Cellaria* igitur in vulgata. Cantic. cap. prædicto non tantum significat cellam vinariam, ut vulgè fertur; sed promptuarium, ac cellam promam totius peni, idest, esculentia & poculenta, de quibus fusè Gell. lib. 4. c. 1. Beroaldus in 1. *Æneid.* contra Servium. Sed etiam ex Ser. Sulpitio, & Masflurio Sabino, nomine *peni*, vel *penoris* omne utensile apud eundem Gell. ibid. intelligitur, ubi signanter inquit; [Præterea de penu adscribendum hoc etiam putavi. Ser. Sulpitium in reprehensis Scævola capitebus scripsisse, Sejo Helio placuisse, non quæ efui tantum, & pocui forent; sed thus quoque, & ceræ &c.] Quare prætatam Cantic. dictionem concinnè explicans D. Ambrosius Cellarium odoramentorum dulce dinis, & sarietatis intellexerat, dum inquit: [Induxit me

Rex in cellarium suum, ubi bona libamina, boni odores, ubi mella suavia, ubi fructus diversi, ubi epulæ variæ, lib. 5. de Sacram. cap. 2.

PRONTANIMITAS, animi promptitudo. [Adeo laboravit in ejus obsequio tota mentis prontanimitate. In vita S. Gregor. Ligonien. Episc.

PROPALO. Vide *Depalo*.

PROPHETA, sive *Prophetis*, ex græco vocabulo *προφήτης*, idest, qui futura prædicit, & in Sac. Scriptura *Videns* appellatur. Vide *Videns*.

PROPHETEUM, Templum in honorem alicujus Sancti Prophetæ dedicatum. [Reliquæ S. Samuelis in ejus propheteo sunt positæ. Theodor. lib. 1. sub Arcad.] Sicut eodem modo Ecclesia alicui Apostolo erecta *Apostoleum* dicta fuit.

PROPHETIATORUM. Vide *chorus, Sacrarium*. FR. Divus tamen Paulus in epist. ad Hebr. cap. 9. pro prophetatorio, ut Theophylactus inquit, Arcæ testamenti operculum intellexerat. Oechumenius verò ait, quòd erat tabula aurea quadrata perpendiculariter supra arcam pendens sine contactu; ita appellata, quia ex ea accipiebantur propitiationes, & divina responsa.

PROPOLA. Vide sequentem dictionem.

PROPOLARIUS, Propola, Revenditor, ex græco *προπολάριος*. [Propolaris quisque, quod vendit, laudat. D. August. tract. 10. super Joannem.] Sed rectè latinitate *Propola* dici debet. Sic Cic. contra Pisonem inquit: [Pastor domi nullus, nulla cella, panis, & vinum à propola, atque decuba.] Et Phaurus Aul. scena 5. act. 3. ait: [Propola: calciolariis &c.] Vide *Regratarius*. FR. Item *Propola* aliquando pro lenone accipitur: [Muliercula formæ scitioris, ut prostituta mancipia lupanarium ad ludibrium pudicitia contraxit. Imitatus est etiam propolas circumforaneos. Lampridius in Commodò.] Alludit ad vitium lenonum, qui pulchras mulieres, ut ad prostituta ducerent lucrandi causa, ubique inquirebant, & propriè *Mangones* dicuntur; quo vitio Octavius Aug. à Svetonio in eundè, c. 69. notatur: [Et condiciones quas sitas per amicos, qui matres familias, & adultas ætate virgines denudarent, atque perspicerent, tanquam Thoranio mangone vendente.] Idem opprobrium in Caligula Svetonius, cap. 36. etiam notaverat, feminas inquit; Mercantium more considerabat.

PROPOLIUM, *προπολίον*, vulgò revenditio, apud eundem D. August. [Quot propolia fecerunt.] In aliquibus tamen ejus Codicibus *Proposita*, & *Proposium* mendosè habetur.

PROPOSITA. Vide *Propolium*.

PROPOSITUM, FR. arbitrium. [Si autem ipsis propriè aliquid liberalitate alicujus, vel successione cognationis evenerit, faciant inde, quod eorum proposito congruerit. Quod si à suo proposito retrorsum exorbitaverint, honore Ecclesiastico indigni tanquàm reprobi judicentur, can. placuit, ut Episcopi, 12. qu. 3.] idest, [Qui voluerint facere ipsorum voluntatis arbitrio] ut in eadem qu. can. quicumque, declaratur. Item propositum perpetuam pro Propolium scriptum. Vide *Propolium*.

PROPRIETAS. Vide *Peculiaritas*.

PRORETA, *προφήτης*. FR. navis Rector. [Quòd si perniciosum est proreтам navim deserere, can. si seiscitaris. 7. q. 1. & ibi Glossa.

PROPRINDO, prius prehendo, barbarum verbum, Benedicti Levitæ vocabulum.

PROPRISUS, prius apprehensus. Eiusdem Benedicti Levitæ vocab.

PRORSUS, nomen, hoc vocabulum legitur in vita S. Gildæ, quod ab aliquibus directus, sive erectus interpretatur, ubi sic habetur: [Pedissequa quoque ejus, & prævia, & de via negat se discernere, nec prorsus tramitis meminisse.] Sed *Perorsus*, à verbo *Perordior*, ut consideranti patebit, legendum est.

PROSA, sic rhythmus ille dicitur, qui post Epistolam canitur, & denominatur *Sequentia*, & *Jubilatio*. Dicitur autem *Prosa*, quia in ea non observantur metricæ regulæ. Item *Sequentia*, quia sequitur post Graduale. Authorem Rhythmorum Noterium S. Galli Abbatem, Durandus lib. 4. cap. 22. facit, qui etiam ibi ait Nicolaum Papam in Ecclesia cani ordinasse. Ecclesia tamen Romana his Sequentiis utitur in Missis; nempe *Lauda Sion Salvatorem*, quam D. Thomas Aquinas composuit. *Veni Sancte Spiritus* à Ruperto Galliarum R. ge anno 1003. scripta, Durand. ibidem. Alii tamen Authorem Hermannum Contractum faciunt. *Vitæ Paschalis laudes* ignorat Author. *Dies iræ, dies illa*, quam aliqui D. Gregorium, alii D. Bernardum composuisse putant; Bzovius in Ecclesiast. Annal. anno 1294. ait fuisse Cardinalem Ursinum Authorem, sive Frangipanem; nec deest, qui Augustinum Biellam de anno 1491. inventorem faciat; ac tandem illam Humberto Dominicorum Generali attribuunt alii. Vide *Hymnus. Jubilatio. Profanus. Versus leoninus*.

PROSABBATUM. Vide *Parascève*.

PROSATICUS, profanicus. [Qui sale attico, & profanico lepore, imò divina inspiratione composuit. In vita S. Eulogii Presb. & Mart.

PROSCHOLUS. Vide *Baccalaureus*.

PROSECUTIO. FR. idest, allegatio. [Sancta Synodus dixit: licet secundum prosecutionem Laurentii, Petri, Eulalii, Crescentii, Maximi, vel Stephani, nec apud nos incertum habetur hanc ipsam scripturam nullius esse momenti. can. bene quidem. dist. 96.] Nam omnes isti Episcopi, nempe: Laurentius Mediolanensis, Petrus Ravennatis, Eulalius Syracusanus, Maximus Belitanus (fortasse Beltranus) & Stephanus Venusinus Episcopi omnes allegationes adduxerunt pro immunitate Ecclesiastica, contra statuta Basilii Odoacris Regis Vicarii; & statum questionis explicat ibidem Glossa.

PROSELYTUS, adjectivum, græca dict. *προσλυτός*, idest, Advena, Alienigena, Peregrinus. [Judei quoque, & Profelyti. Actor. cap. 2. hebraicè *Gher* dicitur, idest, Peregrinus. FR. Idem nomen reperitur in Matth. cap. 23. [Væ vobis Scribæ, & Pharisæi hypocritæ, qui circuitis mare, &

aridam, ut faciatis unum profelytum, & cum fuerit factus, faciatis eum filium gehennæ, duplo quàm vos:] Ubi glossa interlinearis sic interpretatur, nempe [Ad legem convertitis eum unum advenam de Gentibus:] Glossa verò ordinaria subjungit: [Profelyti sunt de Gentibus in Synagogam recepti, quorum raritas per unum significatur, quia vix aliquis post Christum.] Nicolaus Lyranus ait ibidem: [Profelytus legis dicebatur ille, qui de gentilitate ad Judaismum convertebatur.] & D. August. contra Adimantium eundem Matthæi locum exponit, iniquens: [Istitis autem perverstatibus suis faciebant, ut cum aliquis Gentilis ad eorum legem transibat, idest, factus esset profelytus, haberet mores eorum, & fieret filius gehennæ, multò plusquam illi essent.] Qui tamen Profelyti duplicis generis erant, scilicet, qui *Profelyti iustitia* dicebantur; nam circumcissioni submittebantur, atque legem mosaicam rigorosè observabant ad instar naturalis Hebræi. Alii dicebantur *Profelyti imperfecti*, sive *Domicilis*, qui detestabantur idololatriam; sed circumcissionem sustinere non patiebantur, nec legem Moysis observabant; sed tantùm sequebantur naturalia præcepta à Deo Noëmo, posterisque ejus tradita, idest, non furandi, non occidendi, non fornicandi, & similia; huiusmodi fuisse dicitur Nicolaum ab Apostolis baptizatum, & in Diaconem ordinatum, de quo in Act. c. 6. habetur: [Nicolaum advenam, (idest, profelytum) Antiochenum.] Item Profelytus Hebræorum fuerat ex christiano Aquila, & qua de causa. Vide *Pharisæus*. Item *Gher* hebraicè, significat etiam timens Deum, & ubi nos legimus: [Qui timeant Dominum, speraverunt in Domino, Psal. 113.] hebraicè habetur *Gherim*. Sic etiam in Psal. 117. [Viri Israëlita, qui timeatis Deum.] ac alibi passim.

PROSEUCHA, græca dictio *προσευχή*, idest, deprecatio, oratio: [Metuendum erat, ne per hanc occasionem Judæi quoque molestarentur à suis Civibus, si quid novaretur circa proseuchas, & ritus patrios, Philo hebr. in Flaccum in legar. ad Cajum.] Item Synagogam significat; sic idem Philo, ubi de transyberiana regione à Cæsare Augusto Hebræis concessa, inquit: [Sciebant habere suas proseuchas, in quibus cœtus facerent.] Vide *Synagoga*. FR. *Proseucha*, licet græcè orationem significet: à Scriptoribus verò tam Hebræis, quam Gentilibus, atq; Christianis pro loco orationis, videlicet, Synagoga semper accipitur. Quo ad hebræos, nedùm citatur Philonis locum in Flaccum de Synagoga intelligitur; sed idem Author in vita Moysis non longè à fine hoc vocabulum ita declarat: [Nā destinata oppidatim sacris precationibus loca, quæ proseuchas vulgus nominat, quid aliud sunt, quàm scholæ, in quibus prudentia, fortitudo, temperantia, iustitia, pietas, sanctitas, omnisque virtus dicitur, quodcumque ad humana, divinaque negotia requiritur?] Et Joseph. Hebr. De vita sua post medium, inquit: [Sequentem igitur die populus convenit in pro-

proseucham, quam vocant precatiois domum, amplam, & capacem tantæ multitudinis.] Et ex Gentilibus Juvenalis, Satyr. 3.

Ede, ubi consistas, in qua te quero proseucha &c.

Et ex Christianis Scriptoribus vetus Scholasticus habet in Glossario: [Προεχουσα enim græcè orare dicitur, & proseucha locus Judæorum ubi orant] quæ etymologia proseuchæ Adriano Turnebo arripet, lib. 1. ad verfar. cap. 19.

PROSPHORA. Vide *Missa*.

PROSEX, providens, prævisor. [Recogita in prælagiis vatem, in omnibus augurem, in eventibus prospicem. Tertull. de testam. animæ, cap. 5.

PROSTAGMA, græcum nomen προσταγμα, idest, præceptum. [Post hæc sacro placuit Concilio, quatenus Augusti proistagmate &c. In vita S. Celsi Episc.

PROSTRALES, sive Prostrernales, vel Prostrati Psalmi. Vide *Psalms*.

PROTECDICUS, primus defensor, græcum vocabulum προειδικος. [Protecdicus, qui suscipiebat captivos, & ibi erat iudex causarum criminalium. Codin. lib. 1. de off.] Erat etiam Ecclesiasticum Officium, cui spectabat causas criminales Clericorum cognoscere: item Ecclesiæ defensor erat, ac suam jurisdictionem in Ecclesiæ ingressu exercebat, qui idem προειδικος nuncupabatur; quod officium primo ordini Clericorum Constantinopolitanorum à Patriarcha Gregorio Xiphilino additum fuit, quia, ut ait Ballamon, non libenter defensoris munus renuntiabant, ut ad alia officia ascenderent propter ejus lucrum; idèque prædictus Patriarcha inter priores Ecclesiæ dignitates hoc officium annuemeravit. Vide *Defensor*, & *Defensoria*.

PROTELO, longè jacto; apud Scriptores tamen Ecclesiasticos translativè ponitur non rarò pro spatio temporis in longum producto ad agendum aliquid. [Noctè quadam plus solito orationem protelans, usque ad lucis crepusculum in contemplatione permansit. Hincmar. in Remig.] Sic etiam Cæsarius, lib. 1. cap. 27.] Vitam protelari virtute medicinæ] dixit. Usurpatur etiam in eodem sensu quo ad moralia: [Ut quoniam deficiente charitate, eosque protelaret malitia, ut nova exerceantur facinora. Concil. Toler. V. can. 1. [FR. sic etiam Stephanus Papa Gualberto Domsæ Patriarchæ scribens, qui prætenso zelo Comensis Ecclesiæ Electum consecrare distulerat, idè scribit: [Si protelaveris, & eum consecrare, jam toties ironitus, non maturaveris, proculdubio ad nos veniens, consecratus abibit. Can. nunc verò, 9. qu. 3. [Vide *Matth. Paris. in dict. Parvissimum*.

PROTHESIS, προθεσις, altare, in quo Græci multis cærenionis pro Missa panem, & vinum præparant, & ex eo loco deinde processionaliter tempore consecrationis ad sacrum altare deferunt, in qua processione intervenire solebat Græcus Imperator in ejus Coronationis die,

hoc, nempe, pacto: tempore deferendi oblationes aliqui Diacones discendebant ad invitandum novum Imperatorem, qui cum eis ad Prothesis locum ingrediebatur, ubi manto auro contexto induebatur, in capite gestans coronam, & baculum in manu, qui *Narthex* dicebatur, (de quo suo loco diximus in sinistra, ac centum armatis militibus associatus procedebat; deinde Diaconi sequebantur, & postremò Sacerdotes oblationes ferentes; accedensque ad majorem portam in Sancta Sanctorum, ubi expectabatur à Patriarcha, tunc immorabatur ex parte exteriori Imperator, & capitis inclinatione ad invicem salutabantur: interim transibat Diaconus, Patriarchale pallium ferens in dextera, qui in conspectu Imperatoris sistens, elata voce hæc verba intonabat: [Recordetur Dominus Deus potentia regni tui in regno tuo ubique nunc & semper, & in sæculo sæculorum. Amen.] Quod ab aliis Diaconis & Sacerdotibus, qui sequebantur, iterabatur: & cum ingrederentur Sancta Sanctorum similem precatorem etiam Patriarchæ canebant singuli eorum; [Recordetur Dominus Deus Pontificatus tui ubique &c.] His peractis Imperator salutabat Patriarcham, ac paludamentum deponebat, & ad suum locum recedebat. Tempore deinde communionis, quam sumebat in hac die intra Cancellos cum aliis sacris Ministris, propriis manibus Eucharistiam, & Sanguinem ex Calice à Patriarcha porrecto suscipiebat, & ante Communionem thurificabat in formam Crucis altare, ac deinde Patriarcham, qui ab Imperatoris manibus thuribulum recipiens, idem obsequium ei reddebat, illum incensando. Tandem deponens ex capite coronam, Diaconoque consignans, Altaris Sacramento se refocillabat; ita Curopal. cap. 17. Similis quædam processio adhuc in Ecclesia Turonensi viget; tempore enim offertorii ordinatur processio ex Sacristia, ac primus omnium prima Dignitas, quæ est Thesaurarii, progreditur pluviali indutus, post quem sequitur Ceroferarius, deinde Subdiaconus cum arceolis vini, & aquæ velo connectis, & post alium Ceroferarium sequitur Diaconus cum patena similiter velo cooperta; post tertium Ceroferarium alius Diaconus incedit cum Calice, & Corporale velo involuto, super quod defert duas tabellas, in quibus depictæ sunt Sanctorum imagines, quæ pro danda pace intervniunt. Tandem quartus Ceroferarius terminat, & claudit processionem, quæ terminatur ad Altare, ubi solemnissimè Missa celebratur.

PROTO A SECRETIS, principalis Secretarius, sive Magnus Cancellarius. [Leo Curapalates, & Proto à secretis Simeon Luitpr. in legat.

PROTOBESTIARIUS. Vide *Protovestiarius*.

PROTOCANONARCHA. Vide *Canonarcha*.

PROTOCATANANUS. Vide *Catipanus*.

PROTOCERIUS. Vide *Primicerius*.

PROTOCOLLUM, προκολλησις, significat primum glutinum, sive collam, qua libri conglutinabantur:

tur: hinc pro volumine sumitur, in quo instrumenta Notariorum, & similia registrantur, & ex eo scripturæ describuntur, ad eas interessatis consignandas.

PROCURSOR, Cursorum Præfectus: [Cùm enim misisset Procursores, ut interrogaret eos, quo præcipiente hoc fecerint. Landulph. in Phoca.

PROCVNEGUS. FR. *προκυνηγος*, venationis antesignanus, Italicè *Capocaccia* dicitur. Erat tamen Dignitas in Imperiali Aula Constantinopolitana, qui stapedem sustinebat in Imperatoris equitatione, & ad eum vestes Imperiales pertinebant, si in venatione sanguine maculabantur. Codinus.

PROTODIACONUS, *πρωτοδιακονος*, Archidiaconus, sic à D. Jo. Damasceno, lib. 4. c. 6. appellatus fuit Sanctus Stephanus Protomartyr. Vide *Archidiaconus*.

PROTOMARTYR, *πρωτομάρτυρ*, primus martyr, quo titulo appellari solet ab Ecclesia D. Stephanus; primus enim fuerat, qui inter Christianos gloria Martyrii coronari meruerit: sic etiam vocatur justus Abel respectu veteris martyrum testamenti, & inter Christianas foeminas Sancta Thecla in Menologio græco his verbis celebratur: [Sanctæ Protomartyris, & parisi Apostolis Theclæ.

PROTOMEDICUS. Vide *Archiater*.

PROTOMYSTES, *πρωτομύστης*, idest, Sacrorum caput, Episcopus intelligitur Vide *Mystes*.

PROTONOTARIUS, dictio græco-latina, *πρωτονοταριος*, idest, primus Notarius, Ecclesiasticus officialis, à D. Clem. Papa institutus, qui aliquos hujusmodi ordinavit, ut Sanctorum Martyrum acta colligerent, ac scriberent, de qua re Baronius ann. 44. n. 79. an. 98. num. 3. an. 238. num. 2. ann. 598. num. 16. & disertè in Notis Martyrol. c. 1. Errat tamen Glossa in can. Monachus, dist. 77. asserens *Notarium* à notis ita appellari; nam à notificando ita dicitur, ut idem Baronius ann. 447. num. 10. benè advertit. Item Protonotarius dicitur etiam *Proscriptor Ecclesie*. Idem Baron. an. 1152. num. 123. Qui appellati sunt *Scriniarii*, *Notarii*, *Proscriniarii*, *Primscriinii*. Vide *Primscriinius*, cui antiquitus in creatione novi Pontificis incumbere ad ejus libitum mutare nomen Elekti. Vide *Papa*, & *S*. Et ut Platina affirmat. FR. Item *Notarii S. Sedis Apost.* can. Augustino, 12. quart. 2. || Sixtus Papa V. ad duodenarium numerum eos auxit. In Pontificia Cappella præcedunt Commandatarius S. Spiritus in Saxia, Messianensem Archimandritam, ac omnes mitratos Abbates, quando non sunt sacris paramentis induci. Sac. Rit. Congr. 12. Febr. 1598. Ita etiam Palatii Apostolici Sacristam, nisi erit Episcopus. Ead. Sac. Congr. 13. Junii 1601. Hodie tamen in Ecclesia Latina sunt duplicis generis Protonotarii, participantes, nempe, de quibus supra, & non participantes. Primi sunt, qui habitu prælativo induuntur in Curia, & extra eam, & multis privilegiis cumulantur, scilicet posse non le-

gitimos legitimare, creare Protonotarios non participantes, Equites aureatos, Notarios Apostolicos, Doctores in utroque jure, ac in Theologia; sed in jure taxativè annuatim, at in Theologia indefinitè. Possunt insuper uti mitra, aliisque Pontificalibus paramentis in Missa solemnè cum licentia Ordinarii, si præsens sit; secus verò si hic erit absens, in quo casu ejus licentia necessaria non est. Item habent facultatem sibi faciendi celebrare in loco non sacro, & tempore interdicti, ad quam celebrationem potest eorum familia intervenire. Item anticipare Missam ante auroram, & post meridiem illam posticipare. Item hujusmodi Protonotarii post decennium eorum officium renunciantes, per lustrum gaudent iisdem privilegiis; sed in Urbe non possunt uti amplius rochetto, & præcedentiam amittunt in Cappella Pontif. & federe tunc debent post Rotæ Auditores, Clericosque Cameræ, ut Constit. Sixti V. de anno 1585. Sed Urbanus VIII. ann. 1619. ampliavit eis facultatem, quòd, nempe, renuntiantes per triennium supra dictis privilegiis fruuntur. Protonotarii sacra paramenta benedicere non possunt. Sac. Rit. Congr. 17. Julii 1627. Protonotarii verò non participantes, quorum numerus indefinitus est, habent extra Urbem rocheti, & mantelleti usum. Eadem Sac. Rit. Congr. 18. Jul. 1626. Sed non possunt habere anulum in digito, dum celebrant. Ead. Sac. Rit. Congr. 11. Febr. 1624. Præcedunt Canonicos Cathedralis; sed non cùm capitulariter sunt congregati. Ead. Congr. 12. Maji 1602. Canonicus Protonotarius potest in choro uti veste violacea. Ead. Congr. Rit. 14. Janu. 1612. in quadam Panormitana, dum tamen desert habitus Canonicales, & cùm sit in choro, debet ferre habitus similes aliis Canonicis, aliàs distributionibus non gaudet. Ead. Rit. Cong. 12. Decemb. 1626. Suntque Ordinarii loci in criminalibus tantum subiecti, & in civil. dum non excedat summam 24. ducat. ex Bulla Leonis X. Qui gaudet privilegio Conclavistarum, Cavaleratus Apost. Canc. Il. vel scripturæ ejusdem, & Papæ familiares, dum non habeant uxores, & sint Clerici, ut Protonotarii secundæ classis habentur. Antiquitus erat etiam duplex Notariorum species, alii enim intra cancellos coram Judicibus obducto velo acta Martyrum scribebant; alii autem extra cancellos scribebant, de quibus Baron. cap. 1. in Notis Martyrologii. In Ecclesia tamen Constantinopolitana Protonotarius erat ex secundo Clericali ordine primus, ad quem spectabat Lectores Ecclesie examinare, testamenta scribere, & mancipia inanimittere. FR. Qui Græcus Protonotarius *Ianna exocatacelorum* dicebatur, non quia Janitor illorum esset, ut Junius credidit, sed quia ingressus in ordinem superiorem Exocatacelorum erat proximior: qui *Exocatali*, ut suo loco dictum fuit, Cardinales erant Constantinopolitanæ Ecclesie, quique, cùm essent in ordine Diaconali, omnes alios Episcopos præcedebant, licet illis mota fuisset

ab Episcopo contra Chattophylacem, qui unus ex illis Diaconis erat, fuit tamen in ipsius favorem rescriptum ab Imperatore Alexio Comneno in novellis à Leonclavio editis. Vide *Scriniarius*.

PROTOPAPAS, *πρωτόπαπας*, Archipresbyter, qui in Ecclesia Constantinopolitana multis præeminentiis fruebatur, cum esset ecclesiasticæ tribunalis caput, & *Magnus Protopapas* dicebatur ad differentiam alterius Protopapas Imperialis, qui super omnes Clericos Cappellæ Imperialis constituebatur. Aliquando tamen Magnus Protopapas Clerici tum Patriarchatus, tum etiam Palatii præfuerat. Messanæ adhuc extat hæc dignitas in quadam Ecclesia Catholica appellata, ac ita dicta ex eo, quia quando Sicilia sub Græco Imperio erat, hæc Ecclesia cum Latinis permansit unita in confessione, quod Spiritus Sanctus ex Patre, Filioque procedat; & licet usque in hodiernum diem græco ritu ibi officia celebrentur; in azyino tamen conferant, & paramentis sacerdotalibus utuntur Latinorum more. Hic itaque Messanensis Protopapas præter jurisdictionem, quam in multis Ecclesiis ejusdem Civitatis exerceat, quæ olim sibi subjunctæ erant; non parùm à Clero Metropolitanæ Ecclesiæ honoratur; in die enim Pentecostes ad hanc Catholicam Ecclesiam processionaliter accedunt Cathedralis Canonici, Protopapam suscipientes, & ad Cathedralis Ecclesiam conducunt, ubi græcoritu solemnes Vesperas ille canit, ac tandem eisdem cæremoniis ad propriam Ecclesiam reducit, quæ honoris demonstratio ideò clericis istis græcis fit in ea die ob memoriam unionis eorum cum Latinorum dogmatibus, præcipuè in materia processionis, ut diximus, Spiritus Sancti. Item in die Circumcisionis in solemnibus Cathedralis Missa ibidem Epistola, & Euangelium à græcis Subdiacono, & Diacono leguntur. In processionibus Messanenibus Protopapas utitur ligneo baculo ad instar græcorum Abbatum in forma litteræ T.

PROTOPASCHITÆ, *πρωτοπασχίται*, hæreticorum secta, quæ Judaico more in azyimis celebrabat Pascha. Appellati etiam fuerunt *Sabbatiani* à quodam *Sabbato*, sive *Sabbatio* hæretiarca, qui fuerat Hebræus. FR. Baronius tamen eosdem esse ait, ac Novatianos, ad an. 413. n. 28.

PROTOPLASTUS, *πρωτόπλαστος*, primus plasmatus, idest, Adam; unde canit Ecclesia: [De parentis protoplasti,] & pro Adami successoribus aliquando usurpatur: [Per cuius partum mutatur natura, protoplastorum deletur culpa. D. August. serm. 18.] ubi de B. Virgine loquitur. FR. sic etiam hoc vocabulum à Gloss. in, c. 5. de bigamis non ordinan. interpretatur.

PROPOSTOLARIS, Officialis in Ecclesia Constantinopolitana, primusque eorum erat, qui epistolam in Missa legebant.

PROTOPSALTES, *πρωτοψάλτης*, primus Psalmista. Vide *Domesticus*.

PROTOSEBASTUS, *πρωτοσεβαστός*, primus Augu-

stus, in aula Constantinopolitana dignitas, quæ Imperatorum filiiis, & ejus consanguineis conferebatur. FR. Dicitur etiam *Protosevastion*, quod rectè Primus Comes interpretatur, & non Comes Palatinus, ut Vvolsius, & Rogerius in Hist. Anglicana vertunt. [Hemmanuel Constantinopolitanus Imperator &c. misit Oratorem ex Italis Gratiofum Joardanem Roberti olim Capuani Principis filium, Palatii Imperialis Protosevastion. Blond. decad. 2. lib. 5.]

PROTOSECRETARIUS. FR. primarius à secretis: [Quin & Theodorus protosecretarius Præfecti Constantinopolitani. Anastas. Biblioth. in Collectan. à Sirmondo edita.]

PROTOSCRINIARIUS. Vide *Protonotarius*.

PROTOSCRIPTOR: Vide *Protonotarius*.

PROTOSEDO, præfide, sedeo in primo loco. [Protosedent Presbyteri coronati. Tertull. de coron. milit. cap. 15.]

PROTOSTASIA. FR. principalitas, præfectura, prælatio, de hoc vocabulo non raro in Cod. Theodof.

PROTOSTATES, seu *Protostata*. FR. ex græco *πρωτοστάτης*, idest, primarius: unde *Discipulorum Protostates* à S. Proclo in orat. 8. de Transfigur. Dom. appellatus fuit S. Petrus Apostolorum Princeps; secundùm aliquos significat conductorem duodecim militum, qui *Commansipulones* dicuntur. Optime igitur S. Proclus manipularum conductorem, ac primum Petrum vocat, dum eum Protostatem Discipulorum, nempe, duodecim appellat; ad quod facit Suidæ documentum ajentis: [Manipulus continet viros 8. alii volunt constare 12. alii verò ex 16. viris &c. quod & mensura optima est: & manipuli Princeps Protostata, seu Doctor vocatur: ipse est primus, & optimus seriei.]

PROTOSTRATOR, Præfectus stabuli, Marescallus. FR. sic etiam interpretatur Niceta, ubi de Gofredo Bulione loquitur, nempe: [Dignitate erat vir ille Marescallus, quod Græcis est Protostator.] Idem à Joanne Curopalata affirmatur in Theophilo, & *Equisonum primus* ab eo dicitur: nam inferiores *Stratores* dicebantur. Suidas. Vide *Strator*.

PROTOSTRATORICUS, FR. adjectivum nomen pro eo, quod Protostatoris est. [Deus, qui facit omnia, Andronici Imperatoris cognomen] exciter Phileni Palæologum, qui post ob animi alacritatem, ac fortitudinem protostatoricum baculum accepit. Niceph. lib. 7. hist.

PROTOSYNCELLUS, *πρωτοσύνκελλος*, idest, primus domesticus, dignitas Ecclesiasticæ in Constantinop. Eccl. ita dicebatur, quia omnium Syncellorum, idest, habitantium, sive domesticorum Patriarchalis palatii erat primarius, & erat ejusdem Patriarchæ Vicarius, imò futura Patriarchatus successioni destinatus; ideò dignitas hæc à Capitulo illius Ecclesiæ, cum Imperiali beneplacito eligebatur: [Eodem præterea mense ab Imperatore Joanne ad Papam Martinum Legati redierunt, Marcus, inquam,

quam, Iagrus, & Stratopedarcha, & Magnus Protosyncellus. Phranzes, lib. 2. cap. 2.

PROVESTIARIUS, qui præerat omnibus vestiaris: legitur etiam *Protobestiarius*. Erat officium inter Ecclesiasticos, & sæculares, de hoc habetur fuisse in magna æstimatione apud Græcos; nam, ut Codinus, lib. 2. refert, Michael Palæologus Imperator Michaelem Trachaniotram ex sorore nepotem Provestiarium Palatii fecerat. Vide *Canstrifus. Vestiarius*.

PROVINCIA. FR. dicitur illa, quæ habet decem, vel undecim Civitates, & unum Regem, & totidem potestates sub se, & unum Metropolitanum, aliosque suffraganeos decem, vel undecim Episcopos &c. can. Scitote 6. quæst. 3. Provincia Gallix comitatus quomodo vocetur latinè. Vide *Speculator*.

PROVISINUS, moneta. Vide *Solidus provisinus*.

PROVISORIA. Vide *Prædeterminatio*.

PROXENETA, *προξενικός*. FR. mediator, qui *Interemptor* dicitur. [Interemptores autem ab officio declinantes, vel negligentius agentes, ab officio removeantur. can. Clericus quilibet. dist. 91.] & ibi Glossa. *Mediator* etiam vocatur. [Mediatores, per quos scelus simoniae plerumque committitur, ad testimonium contra sceleris ejusdem auctores (in detestationem criminis) admittuntur, si non agitur criminaliter, sed civiliter, & emolumentum exinde non fuerit affectum. cap. mediatores, de testib. & attestat. in 6.] & ibi Glossa: cujus officium *Proxenetium* dicitur. ff. de proxenet. l. 1. & 2. Vide *Interemptor*.

PRUDENTII OPERA. Vide *Distochæum. Hamarsigenia. Psychomachia*.

PSACHMON. Vide *Pfachsion*.

PSACHNION, habitus, sive stola Pontificalis, alii Pallium intelligunt. [Et continuo exclamans Sacellarius quemdam astantium excubitorum tonsorem, præcepit sine mora auferre psachnion summi, & Apostolici, atque præcipui pastoris,] idest, S. Martini Papæ, & Mart. in Collect. Anastasii in exil. ejusdem S. Martini. FR. in eadem Collect. à Sirmondo edita habet ibid. pag. 92. [Summi, & Apostolici Christianorum.] Et inferius: [Cum incidisset psachnion Beati Viri excubitor, & corrigiam compagiorum ejus, statim tradidit eum Sacellarius Præfecto Urbis, dicens, Tolle eum Domine Præfekte, & continuo membratim incide illum.] FR. Aliter tamen apud Baronium hic textus legitur in anno 651. n. 10. ubi sic habetur: [Et continuo exclamans Sacellarius quemdam astantium excubitorum consortem præcepit sine mora auferre Psachmon:] & inferius: [Cum ergo incidisset psachmon Beati Viri excubitor &c. Et post pauca verba idem Baronius sic hujusmodi vocabulum interpretatur, inquit: [Quoad ad psachmon spectat, depravatè ita legi putamus, per quam vocem nil est, ut indumentum aliquid possit intelligi. Siquidem pontificalis stola, quæ pallium dicitur, & cæteris omnibus superponitur indumentis, postea sublata fuit. Nec est, ut conjici

possit psachmon, quasi perisagium, sarcinam viatoriam fuisse corrigiæ (ut textus habet) compagibus nexam: siquidem non est verisimile ei relictam, cum è navi est ductus in carcerem, & è carcere ad judicium. Unde ista conjunctio psachmi, atque corrigiæ opinari suadet fuisse cingulo junctam compagibus peram, quæ græcè dicitur *σαγίς*, quam ad libellos oblatos reconducos potissimum gestare Pontifices solebant.] Sed hæc opinio tanti Viri non satis arridet. Primò, quia pera, quam gestabant Pontifices, non pro supplicationum libellis oblatis à Pontifice ferebatur, sed pro largienda pauperibus in itinere eleemosyna, quia memorialia oblata non penès se, sed penès Secretarium, vel alium famulum deferebantur. Secundo cum S. Martinus ultra nonaginta dies in Constantinopolitano carcere ante hujus Sacellarii temerarium actum detentus fuisset, ut in supradicta citata Anastasii narratione habetur: non est major ratio, cur pallium, & stola Pontifici per illud trimestre ablata essent in carcere, & non sarcina quoque viatoria. Item Sirmondus ubi suprâ *Pfachsion* scribit, sic etiam *Tonsorem*, & non *Consortem* habet. Atque Surlius *Tonsorem*, & *Pfachsion*, tom. 7. ad diem 12. Novembris, c. 19. scribit. Unde puto litteram, *i*, per errorem scriptoris appositam fuisse, dum deberet esse tercius pes litteræ, *m*, ita ut, *n*, &, *i*, faciant integrum, *m*, & legendum rectè *Pfachsmon*, quamvis Baronius depravatam hanc orthographiam existimet; ac propterea aliter sentirem, nempe cum Sacellarii officium Ecclesiasticum etiam fuisset, ut in dict. *Sacellarius* dicitur, quòd ad hunc Sacellarium degradare, & execrare spectabat, in cujus signum præcepit, ut omnia pontificalia insignia à Sancto Pontifice auferantur; unde ait Anastasius, quod jussione hujus sacellarii nequissimi:] Suscipientes ergo eum carnifices, exuerunt exterius ejus pallium sacerdotalis stolæ, scindentes alas tunicæ, quæ erat interius, à summo usque deorsum.] Insuper præceperat Sacellarius, ut auferatur corrigia compagiorum ejus; Compagi enim erant Pontificis solius insignia, ut idem Anastasius inquit [Accedens Mauritius Subdiaconus orarium de ejus collo abstulit, & ante pedes ejus projecit, & compagios ejus] & alibi à Theodoro, idem inquit receptis reliquiis ejusdem S. Martini, [& uno de compagiis ejus, idest, caligis, quos nullus alius nisi Romanus Pontifex portat] ut scripsimus in dict. *Compagi*, ubi etiam quomodo corrigiam in compagiis nexam fuisse ostendimus. Item in signum degradationis idem Sacellarius præceperat, ut omnes circumstantes Sanctum Pontificem anathematizarent, ut in eadem narratione penès Baronium, Sirmondum, & Surlium habetur, idest, execrarent. Unde non fuisse inverisimile videretur, quòd per hoc vocabulum *Pfachsmon*-corona sacerdotalis intelligatur, quæ in signum degradationis abradi solet. Inductor ex duplici capite hoc asserere, tum quia ibi dicitur, quòd Tonsori Sacellarius incidere

psalchom præceperat; tonsoris enim officium non est scindere indumenta, sed abraderè; tum etiam qui à Græcis ψάλων dicitur calvaſter, Junius in Lexicon; & ita exiſtimo, quòd Pſachom ſignificet calvarium, ſive calvariam partem capitis, ubi formatur clericalis tonsura, quæ corona dicitur, deſumpto etiam nomine à capitis loco, qui locus quoque corona dicebatur. Unde ſi per hujusmodi vocabulum Pſachom cum Baronio ſuprà pera intelligeretur, fruſtra ſiquidem Anaſtaſius tanta exaggeratione in hunc Sacellarii temerarium actum inveheretur, inquiens: [Auferre pſachom Summi, & Catholici Chriſtianorū præcipui Paſtoris &c.] qua exaggeratione in privatione pallii, ſtolæque, ac tunicæ non uſus eſt. Argumentum igitur eſt, quòd verticem, coronam, & calvarium viſibilis Eccleſiæ Capitis recidere in ſignum execrationis juſſiſſet Sacellarius ille nequam; & quòd ille actus fuiſſet degradationis demonſtrativus, non ſolum ex præmiſſis probatur, ſed & ex inde ſequitur; nam poſtea à brachio ſæculari ad interium carnis conſignatus fuerat à Sacellario Sanctus Pontifex; inquit enim Anaſtaſius: [Statim tradidit Sacellarius Præſectò Urbis, dicens, Tolle eum Domine Præſectè, & continuo membratim incide illum.] Confirmatur alterius, quia ψαλλων appellat Græci Ancillas, quæ delicatarum Matronarum capillos medicato ſuco conſpergebant, Henr. Steph. in Theſaur. linguæ græcæ in dict. ψαλλων, tom. 4. pag. 701. Atque ψιγμων, græcè ſignificat id quod radendo detractum eſt, Scapula in lexicon; unde ψάκμων, ideſt, raſura, ſive tonsura ex verbo ψάκω, quod rado ſignificat. Idem Scapula. Solent enim latini litteram græcam H in A latinum vertere, ut γρημμοακκί, Grammatica. Græſerii Gram. cap. 36. in fine. Et γ Græcis quando ſequitur liquida littera μ propter antipathiam cum μ verti ſolet in α: unde Pſachmon, loco Pſagmon dicunt. Cæterum cum Baronio concurro, quòd hoc vocabulum non ſignificet ſtolam, ſive pallium, ex eo quia ſingillatim extat his omnibus deſpoliatum fuiſſe poſtea à carniſcibus Pont. ut ſuprà attuli ex prædicta narratione.

PSALLENDA, in ritu Ambroſiano ſic dicitur Antiphona illa, quæ in fine Laudis, & Veſperarum recitatur pro commemoratione alicujus Sancti.

PSALLENIA, pſalmodia, pſalmodiarum cantus [Peto etiam tuam charitatem, ut ſicut à Rectore tuo Alexandro Epifcopo noſtro didiciſti Græcorum pſallentiam, ad nos dirigere tua Fraternitas delectetur, D. Damajuſin Epifc. ad Hieronymum.] Reperitur etiam hoc vocabulum in neutro genere: [Igitur exinde cum multo pſallentio in Civitate ſuſcipitur, & in ſua Eccleſia Epifcopus ordinatur, in vita S. Galli. Et Gregorius Turonenſis: [Cum honore debito, grandique pſallentio in Monafterio locarentur, lib. 9. cap. 10.]

PSALLIANI, hæretici. Vide *Preccatores*, *Euchetæ*.

PSALMELLUS. Vide *Graduale*.

PSALMICEN. FR. pſallens [Cultu peracto vigiliarum, quas alternantè mulcedine, Monachi,

Clericique pſalmicines concelebraverunt. Sidon. lib. 5. epifc. 17.

PSALMI LUCERNALES. Vide *Veſperæ*.

PSALMI PLEBEI, dicuntur Pſalmi à perſonis particularibus compoſiti, qui Davidici non ſunt. [Quòd non oporteat plebejos Pſalmos in Eccleſia cantare. Concil. Laodicenſe, can. ult.]

PSALMISTA, eccleſiaſticus ordo ex minoribus, qui *Cantor* dicitur in Concil. Toletano. Vide *Cantor*, & à Græcis ψάλτης, pſalter nuncupatur. In Bibliotheca Domus profeſſæ Meſſanenſis Societatis Jeſu in quodam perveſto pontificali M. S. reperitur, quòd cum ſimplex Sacerdos hunc ordinem conferre ſolebat, talia verba proferebat, nempè: [Vide, ut quod ore cantas, corde credas, & quod credis, operibus comprobas.] Eadem etiam forma verborum in Pontificali Rom. legitur, ſcilicet: [Pſalmiſtæ, ideſt, Cantores poſtunt abſque ſcientia Epifcopi, ſola juſſione Presbyteri Officium ſuſcipere cantandi, dante eis Presbytero, vel potiùs Epifcopo antiphonarum in manus, & dicente: Vide, ut quod ore cantas &c.] De qua cæremonia Durandus quoque, lib. 2. cap. 3. mentionem facit, ubi oſtendit, quòd in Sac. Canonibus Clericus primi ordinis Pſalmiſta diceretur, qui Pſalter uſque ad præſens à Græcis nuncupatur. Pſalmiſtæ verò Officium à Iſidoro ita deſcribitur: [Ad Pſalmiſtam pertinet officium canendi, dicere benedictiones, Pſalmos, laudes, ſacrificii reſponſoria, & quidquid pertinet ad canendi peritiam.] FR. Quòd Pſalmiſta fuiſſet primus clericalis ordo. Vide Gloſſ. in can. Illud nos, diſt. 77. quod Officium *Pſalmiſtatus* dicebatur. Ibid.

PSALMISTATUS. Vide *Pſalmiſta*.

PSALMODIA. Vide *Pſallentia*.

PSALMOGRAPHUS, ψαλμογραφος, FR. dicitur David, can. præſens, 20. quæſt. 3.

PSALMUS, vox græca ψαλμός, ideſt, cantus, cujus antitheſis. Vide *Enſalmus*. Pſalmi verò qui graduales dicuntur, ita de nominati ſunt, nam canebantur, dum aſcendebantur quindecim Templi Salomonis gradus. Durand. lib. 5. c. 2. Unde denominati ſunt *Canticum graduum* & *aſcenſionis*, juxta vim dictionis hebraicæ *Amahaloth*; ita Theodoretus, & Euthymius Græci ſcriptores, qui etiam docent Davidè literaliter, ac prophetice ibi de diſceſſu populi Hebræi à captivitate Babylonica ad Jeruſolymitanam libertatem loqui. FR. Eandem opinionem habuit R. David Kimki ſuper Pſalmos; ſed R. Sandia ait Pſalmos graduales ita appellatos fuiſſe, quia elevando gradatim vocem canebantur. Pſalmodia mirabilem vim habet contra animi afflictiones. [Inter excommunicationis modos, pſalmos ſecum communiſcet, & cum Athleta agent, ille diſturus eſt, repercutiendum non eſſet. Poterit & de miſericordia moveri deſixus, in morſus urſorum, & ſpongiarum retiariorum. Tertull. de ſpectat. cap. 25.] Utebantur enim Retiarii ſpongiis ad ſiccandum, & reprimendum ſanguinem. Turneb. lib. 18. cap. 33. Sic forraiſe à ſimili quoad

psalmodiam locutus fuerat Tertull. At clarius Ildor. Pelusiora miros erga nostros turbatos affectus psalmodiorum effectus recenset; inquit: [Psalmorum cantus, ut nonnulli ajunt, turbolentos animi motus propulsat, mœroremque lenit, & iram mitigat, & luctus per lacrymas levat. lib. 2. epist. 176.] & idè antiquam, ac laudabilem consuetudinè psallendi in funeralibus Ecclesia introduxerat; nam præter suffragium pro defuncti animâ, psalmodia mœstitiam conductorum, & amicorum ejusdem defuncti propellit: hinc Greg. Nazian. in funere Cæsaris, ad Martyrum sacram pompâ deducti, inquit: [Psalmodiis luctum sedantibus. Orat. 10. in laud. ejusdem Cæsaris Frat.] Inter Catholicos recitabantur graduales psalmi quotidie tempore quadragesimali; sed B. Pius V. deinde officii divini reformator statuit, ut in feriis quartis jejuniorum in Choro recitarentur, ab hac obligatione eximens illos, qui extra Chorum ad officium divinum recitandum tenentur; concessit tamen quinquaginta dies indulgentiæ graduales recitantibus tam in Choro, quàm extra, ut in ejus Bulla in principio Breviarii apposita apparet. Psalmi Penitentiales, eo quia de poenitentia agunt, ita vocati sunt, qui tamen ante D. Augustinum erant in usu; Sanctus enim ille in extremis laborans eos sibi legi jussit. Innocentius III. tempore quadragesimali recitari statuit, Radulphus propos. 21. sed postmodum præfatus Beatus Pius V. hanc obligationem tantum Chori esse statuit, & solummodo in qualibet feria sexta quadragesimali recitandos ordinavit, in quo die Adam peccasse dicitur, & secundus Adam Christus ejus pretiosissimo sanguine lapsos redemit. FR. si hoc verum esset, sequeretur primos Parentes in gratia, ac innocentia statu per integram hebdomadem mansisse: Creator enim Mundi die septimo, idest, sabbati requieverat ab universo opere, quod pararat, qui die antecedenti ejusdem parentes creaverat; ergo in sequentis hebdomadis feria sexta saltem Adam peccaverat. Itaque Psalmos poenitentiales in Choro, vel extra eum recitantibus præfatus B. Pius quinquaginta alios indulgentiæ dies erogavit, ut in prædicta Bulla. Numerus autem septenarius psalmodiorum poenitentia, remissionis symbolum est; in Mosaica enim lege leprosi, qui peccatorum figura sunt, septies aspergebantur ad obtinendam salutem; leprosus Naaman Syrus, ut ab ejus lepra mundaretur, septies in Jordane se lavare oportuit: in septimo mense concedebatur generalis remissio; in septima annorum hebdomada remissionis Jubileum divulgabatur; in septimo die Columba dimissa est à Noe; sic in Evangelio legitur septies Christum osculasse defunctum puerum, antequam per ejus virtutem resuscitaretur; septies labentibus peccata remittere cogitabat Apostolorum Princeps, ac tandem per sacros Canones septenaria poenitentia enormiter peccantibus imponebatur. Alia septenarii numeri symbola. Vide *Horæ Canonicae*. In tempore etiam quadragesimali aliqui Psalmi re-

citabantur, qui *Psalmi prostrales*, seu *prostrales*, sive *prostrati* dicebantur; nam ab humi prostratis in poenitentia signum recitabantur. Item D. Augustinum quandam Psalmum producit, quem *Abecedarium* nuncupavit contra Donatistas, in quo eorum errores, & apologia pro Catholicis ordine Alphabetico continebantur, ubi probare nitebantur non posse inter Catholicos annumerari, nisi qui Cathedræ Sancti Petri unitus esset. Notabilis quidem est omnis Davidicorū psalmodiorum summa, quæ 2606. versuum numero continetur, ac consequenter medietas hujusmodi summae internoscitur in illis duobus versibus [Cor autem eorum non erat rectum cum eo, &c. Ipse autem est misericors,] positus in Psal. 77. Ita ut centrum omnium psalmodiorum in summa humana malitia, & infinita Dei misericordia consistat. Psalmorum Coordinatorem Esdram fuisse ait Anastasius, & LXX. putat S. Hilarius. Psalmos in horis canonicis recitandi Auctorem S. Pontianum Papam Ribadeneria in ejus vita facit; sed hoc decretum non fuerat universaliter receptum, nam post sæculum psalmi per canonicas horas, sicut nunc habentur, jussu S. Damasi Papæ à D. Hieronymo dispositi fuere, ut ipsemet Damascus in quadam ex ejus epistolis ad prædictum Doctorem directæ testatur, inquitens ante ipsius tempora Romæ non fuisse in usu recitationem psalmodiorum in horis. Vide Baron. an. 60. De alternatione verò psallendi inter Græcos mentionem facit D. Dionysius de cœlesti hierar. cap. 3. & D. Basilii epist. 63. affirmantes hoc fuisse à D. Ignatio Martyre introductum. Aliqui tamen Fabianum, & Diodorū introductores reciproci cantus psalmodiorum in Ecclesia Græca fuisse autumant. At inter Latinos introductorem D. Ambrosium D. Augustinus facit, quod deinde à S. Damaso observari per universalem Ecclesiam statutum est. In Basilica Vaticana recitatur psalmi secundum Hieronymi versionem. Dicere solebat Augustinus. nomen Sacerdotis haud mereri, qui memoriter recitare nesciret psalterium. Imò Toletanum Concilium VII. in can. 10. prohibet ordinari in sacris illos, qui non memoriter omnes psalmos callerent. De S. Gregorio Papa legitur, nullum in Episcopum consecrari permisisse, qui memoriter nesciret recitare psalmos; quare Donatus Archidiaconus, & Joannes Sacerdos ad Ravennatensem Archiepiscopatum electi, & eidem Gregorio Papæ ab Imperiali Exarcho commendati ann. 595. rejecti fuerunt ab eodem Pontifice ob defectum nesciendi memoriter psalmos; ita Ughellius in Ital. sac. tom. 2. Alibi etiam diximus de rigoro hujus psallendi memoriter observantia in Lugdunensi Ecclesia, & qui omnes psalmos memoriter recitare sciebat *Psalteratus* dicebatur. Vide *Psalteratus*. Dubitari assoler ab Auctoribus, num omnes psalmi sine Davidicam in fine psalmi 71. leguntur hæc verba [Defecerunt laudes David filii Jesse.] Sed communio opinio tenet, omnes psalmos à David compositos fuisse, ex eo quia quando Christus aliquè locum Davidis citaverat indifferenter ajebat

[Dixit David in libro psalmodum] ita ut videatur ipsum Dominum Jesum Davidi totum Psalmodum librum attribuisse: imò idem Salvator noster Psalmodum 109. affirmavit Davidicum fuisse, inquit [Quomodo ergo David in spiritu vocat eum Dominum, dicens: Dixit Dominus Domino meo?] Igitur vel ultra septuagesimum primum Psalmodum Davidem composuisse fatendum est, vel hunc Psalmodum ab amanuensibus ordine mutatum fuisse, cum in psalterio ultimo loco disponi debuisset. Item omnes psalmi metro hebraico compositi sunt, & licet in eisdem psalmis aliqui eventus narrentur, qui post David acciderant, ut Jerosolymæ destructio in prædicto psal. 71. Babylonica captivitas, psal. 136. & liberatio ab eadem, psal. 125. nihilominus intelligenda sunt hæc spiritu prophetico, ac si præsentia fuissent, à regio Prophetia fuisse prævisa, ut docet D. Hieronymus; nam Prophetarum mos fuerat de rebus futuris loqui, ac si præsentem essent; ideo nonnulli psalmi attributi sunt Aggæo, & Zachariæ prophetis, qui post David vixerant. Item psalmi aliqui titulum habent *Pro octava*, quod erat musicale instrumentum octo chordarum, ut ex, c. 25. lib. 1. Paralipomenon colligitur, ubi dum varia musicalia instrumenta numerantur, dicitur: [In citharis pro octava canebant.] FR. In regula S. Benedicti, c. 18. psalmi longiores appellantur *Psalmi fortiores*, Psalmodus integer recitabatur à Celebrante in Missæ introitu, & quare truncatus fuerit. Vide *Introitus*. Quare dicantur duodecim psalmi in feriali Matutino. Vide *Nocturnus*. Cæterum Vide *Canticum*. *Diapsalma*. *Diguvia*. *Simpfalma*. Qualis psalmodus sit omnibus aliis longior. Vide *Solemnitas*. Quid denotet vox hebraica *Selah*, tam sæpè repetita in psalmis. Vide *Selah*.

PSALTERATUS, qui memoriter omnes psalmos recitabat. Vide *Psalmista*.

PSALTERIUM, contemplativam vitam translative significat. Vide *Cithara*.

PSALTES. Vide *Cantor*. *Psalmista*.

PSEUDO, ψεῦδος, falsò. FR. falsum significat. [Vas electionis Paulus Apollolus, egregius prædicator, se, & eos, qui secum erant, propriis manibus exhibebat, ut pseudo, & subdolis operariis sub prædicationis specie luca facientibus, locum præluderet, & his, quos ipse pascebat pabulo verbi Dei, non existeret onerosus. Extrav. comm. de censibus in princ.

PSEUDEPIGRAPHUS, ψευδοεπιγραφοῦς, falsò intitulatus; ita enim à D. Hieronymo appellatus fuit liber Sapientiæ in præfatione librorum Salomonis: [Et alius pseudepigraphus, qui Sapientiæ Salomonis inscribitur:] quia non existimavit illum à Salomone fuisse compositum, nec uti talis ab Hebræis haberetur, qui ab eis inter canonicos bibliæ libros non admittitur; hæc autem phrasis confertur græca ab eodem Doctore, qui subjungit hunc Sapientiæ librum à multis antiquis Scriptoribus Philonis hebræi existimatum fuisse.

PSEUDOFORUM, ψευδοφόρος, falsum ostium, quod

Secreta porta vulgò diceretur. [Vidi præterea ad pseudoforum monasterii adductum energumenum, & priusquam ac limen attigerat, fuisse curatum. Sulpic. in vita S. Mart.

PSEUDOLACTINUS, falsus lactis color, idest, non satis albus, sed potius cinericus, seu cælestis: vox græco latina est [Circa pectus sub gula inferior tunica pseudolactini coloris. Jo. Diac. in vita S. Gregor. FR. Romæ *turchino allastato* dicitur.

PSEUDOMARTYR, falsus martyr.

PSEUDOMONACHUS, falsus monachus.

PSEUDOTHEOS. Vide *Hecatonarchus*.

PSIATHIUM, ψιῆθιον, storea ex junici contexta.

[Incipientem jam sescum corpus reficere, & incubentem psiathio reperisset. Cassian. lib. 5. c. 35.

Ac idem, lib. 1. c. 13. [Quos ita novimus omni ex parte nudos existere, ut præter colobium, mactorem, caligas, melotem, & psiathium nihil amplius habeant.] Reperitur etiam in eadem significatione *Psiathus*, ut in vita S. Pachomii, capit. 43. [Ac ne otiosus essem, psiathos elegi cum fratribus texere.] Item *Psiathius*, ut ibid. c. 52.

[Semper autem psiathios operabantur.] Ac tandem etiam *Psyaciium*, quo usus est D. Gregorius Papa de S. Benedicto agens: [Precepit vir Dei statim eum in cella sua in psyacio, quo orare consueverat, projici.] Ad præsens verò Arabes *Psiath* appellant stoream, sive tapetum, quod orientalium usu in terram sternitur. Hujus vocabuli etymon. Vide *Natta*.

PSIMMYTHIUM, ψιμυθιον, fucus, cerussa, qua inter cætera foeminae utuntur ad faciem, & cutem dealbandam. [Et crebris lacrymis facies psimmythio antè sordidata purgatur. S. Hieronym. epist. 23.

PSIACIUM. Vide *Psiathium*.

PSYCHAGOGIA, ψυχολογία; animi recreatio: sic compositiones spirituales, quæ pro vera animi recreatione inserviunt, appellari solent.

PSICHE, græca dictio ψυχή, idest, anima.

PSYCHIA. Vide *Animetta*.

PSYCHICUS, ψυχικός, animalis, adjectivum nomen, quatenus à spirituali contra distinguitur; sic appellavit miserabilis Tertull. irrisorie Catholicos, quando ab Ecclesia se exemit, ac ipsemet sibi huius attributi vocabuli rationem assignavit, inquit: [Et nos quidem postea agnitio paraclæti, atq; defensio disiungit à psychicis. Advers. psych. c. 1.] per *Paraclætum* autem Montanum hæresiarum intellit, in cuius errores Tertullianus incidit, & *Psychicos* Catholicos subaudit, quia Montanum Catholicis tamquam spiritu cognoscere renerant: sic etiam idem Tertull. verba Apostoli 1. Cor. c. 2. nimirum, [Animalis autem homo non percipit ea, quæ sunt spiritus Dei] intelligebat. Imò ex contemptu idem Tertullianus lucanicis Catholicos comparat, dum ait: [Quinam isti sunt, semel nominabo, exteriores, & interiores botuli psychicorum. Advers. Psych. cap. 1.

PSYCHOMACHIA. ψυχομαχία animæ conflictus: [Vicit tamen in sancta psychomachia charitas per-

perfecta mori pro Christo. In vita S. Glephyrae Virg.] Hoc etiam vocabulo suum tractatum de conflictu spirituali virtutum in vitia Prudentius intulavit. Vide *Amartigenia*.

ΠΡΟΣΗΜ, *πρωσιμ*, pauperum, ac mendicantium domus. [Relinque omnia, & fuge facultates patris tui, quæ multos inveniunt hæredes. Ecce prochia, hierocomia, xenodochia, monasteria &c. In vita S. Euphrosiæ, cap. 7.

ΠΡΟΧΟΤΡΟΦΙΟΥΜ, *πρωχοτροφειουμ*, pauperum hospitium. [Habebat autem prochorophium, in superiori quidem parte mulieres, in inferiori autem viros. Pallad. in Lausiaca, cap. 5.] FR. Unde corrigendus est Ivonis Carnotensis textus in epist. 214. ubi perperam *Procorophiis*, pro *Procorophiis* habet.

ΠΡΟΧΟΤΡΟΦΟΣ, *πρωχοτροφος*, qui curam habet pauperum hospitiis. FR. [Nunc puta omnes quidem ante pedes tuos cadere, & pauperes, & prochorophos, omnes verò Monachos, & Virgines, ex lib. 2. S. Cyrilli in Concil. Constantinop. II. collat. 5. in fine.

PUBLICI POENITENTES. Vide *Pœnitentes*.

PUBLICANUS, publicanum gabellarum exactor, qui publicani ab Hebræis *Parisim*, idest, latrones appellabantur. Baron. an. 31. n. 73. Vide *Parisim*, *Pharisæus*. Item dicuntur *Gabbe* etiam hebraici. Idem Baron. loc. cit. Tertullianus autem existimat publicanos non fuisse Hebræos, sed Gentiles: [Aut si quis dubitat Ethnicos fuisse publicanos, apud Judæam usurparam jam pridem Pompeji manu, atque Luculli, legat Deuteronomium: Non erit vetrical pendens ex filiis Israel. Nec tam execrabile esset nomen publicanorum apud Dominum, nisi extraneum vendentium ipsius Cœli, & Terræ, & Maris transitus, de pudicit. cap. 8.] Tertullianicæ opinioni acriter se opposuit D. Hieronymus in epistola ad Damasum directa, in qua evidenter probat Publicanos Hebræos fuisse; nam Matthæus, & hebræus, & publicanus fuerat; & in Templo affirmat Christus publicanum orasse. Item à D. Joanne Baptista baptizati sunt publicani, ac tandem Christus Dominus cum publicanis non conversasset, si Ethnici fuissent, nec cum eis cibos vetitos comedisset, ne scandalizarentur Hebræi. FR. Ego tamen existimo publicanos fuisse tam Hebræos, quàm Gentiles, quod ex verbis Plinii arguo, qui, lib. 12. Naturalis Histor. cap. 14. inquit: [Iterumque nostri Imperii publicanis penditur &c.] Quare non videtur probabile, quòd publicani per vasstum Romanorum Imperium debuissent omnes Hebræos esse; vel Plinii verba saltem intelligenda sunt, quòd Imperii Publicani in Oriente erant distincti à cæteris aliarum nationum; nam ibi thuris gabellas à diversis nationibus solvendas recenset, ac tandem devenit ad telonium Imperio debitum, ubi de Imperii publicanis mentionem facit. Ergo cæteræ nationes diversos publicanos habebant ad exigendas earum gabellas. Ac idem Plinius, lib. 33. cap. 2. vires, & gentilitatem publicanorum clarè expressit his verbis: [Ita dum

separatur ordo ab ingenuis, & communicatio est cum servitiis. Judicium autem appellatione separari eum ordinem, primi omnium instituerunt Gracchi discordi popularitate in contumeliam Senatibus; mox ea debellata, auctoritas nominis vario seditionum eventu circa publicanos subsistit, & aliquandiu tertiæ vires publicanici fuere.] Item Plinius secundus, lib. 7. epist. 14. inquit: [Ut accipi jubeam à te preium agrorum &c. non quanti à liberto meo; sed &c. quanti à publicanis partem vigesimam emisti.] Eius synonyma. Vide in dict. *Susceptum*, *Telonarius*.

PUBLICIANA ACTIO. FR. terminus juris, quem declarat Glossa in c. Abbate, de sentent. & re judicata, in sexto, S. Domini, ubi sic inquit in casu ibi allato: [Si talis emptor, antequam usucapiat, à possessione cadit: petit rem à possessore jure quasi domini, & appellatur actio publiciana. Si autem post usucapionem à possessione cadat: tunc non competit publiciana, sed darur civilis actio, scilicet, rei vindicatio secundum quosdam utilis, secundum alios directa, ff. de pub. l. dicta est autem publiciana, à Publicio zurhore, qui eam invenit, ut Institut. de act. S. Aliæ.

PUBLICO. FR. Confisco, seu subhasto. [A me ergo positum est hoc decretum, ut omnis homo, qui hanc mutaverit justionem, tollatur lignum de domo ipsius, & erigatur, & configatur in eo, domus autem publicetur. Esdræ cap. 6. n. 11.

PUDUCLO, hoc verbum, quod in Monachorum regulis invenitur, Eruditissimum Lucam Holstenium multum in suo Gloss. excogitare compulit, ac tandem deponere ait significare; sed textus verba aliud denotare videntur, ubi sic habetur: [Habere debent fratres in hyeme paraturam grossam quotidianam stamineam, & tunicam aliam nocturnam, quam post nocturnum puduclent; quia in die diversis occupantur laboribus, cap. 81.] Non enim videtur nimium temporis spatium requiri ad deponendam vestem, ut diù à diurnis laboribus vacaturi essent Monachi illi; nam statim hoc sine ulla mora agere potuissent. Insuper de hyemali tempore loquitur textus, ac de tunica nocturna, nempe, ut in ea indutus Monachus resistere possit frigoris injuriæ: nec verisimile videtur, quòd post nocturnos, dum iterum dormire, ac calore se fovere debuissent, nocturnam tunicam deponere jubeantur. Itaque puto, quod potius *Pediculens* corrigendum sit, tum ex ignorantia Scriptorum illius sæculi, tum etiam ex documento usus aliquarum Religionum, ubi post nocturnos solent Religiosi in medio alienius aulæ accendere pyram hyberno tempore, & discindere cingulum, ac pulices, simileseque sordidas bestiolas in ignem excutere, & postmodum ad iterum dormiendum ire. Unde hoc verbum potius pediculos à tunica extrahere, & mactare significare puto.

PVER, pro servo, sive ministro: [Puer meus jacet in domo paralyticus. Matth. 8.] qua significatione usurpatur sæpè in sacra pagina: [Et vocavit

vit (idest, *Alexander Magnus*) pueros suos nobiles, qui secum erant nutriti à juventute, i. Macab. cap. 1.] & ubi nos Psalm. 112. legitur: [Laudate pueri Dominum] Symmachus, Aquila, & Theodotion verterunt *διδου*, Servi, ac etiam apud SS. Patres: [Ille verò egressus foras munivit puerum armis. Greg. Turon. lib. 3. cap. 15.] FR. [Plura scriberem frater, ni celeritate pueri revertentis urgerer. S. Pacian. epist. 1. de Catholico nomine [Ac clariùs penès D. Gregorium Magnum [Quanto utpotè nobilis sceminae pueri ex sola superbia delinquant. In Regist. lib. 2. epist. 1.] Atque Glossa satis declarat, inquit: [Puer quandoque servum, quandoque puellam significat, ff. de verbor. signif. l. pueri: quandoque dicitur puer 18. annor. ff. de ali. & cib. legat. l. Mela] Item *Puer*, quo ad ætatem. Vide *Impans*, *Infans*, *Investis*. Pueri quare osculando genitores, sive alios, aures apprehendebant. Vide *Pax*. Curæ pueri, satellites intelliguntur. Vide *Natus*.

PUERASCENS. Vide *Coinfantariatus*.

PUGILLARIS, genus calami ex argento, vel auro, quo antiquitus sanguis ex calice sugebatur. [Qui tradit ei pugillarem, cum quo confirmat populum. Ordo Rom.] de quo sæpè ibidem, cuius synonyma. Vide in dict. *Siphon*.

PULPITOR, verbum antiquum, idest, fulcior: [Eratenim hujusmodi carcer, ut super struem tignorum axes validi superpositi pulpitentur. Flooard. Hist. Rhemen. cap. 50.]

PULPITUM, fulcimentum, & inter Ecclesiasticos pro Ambone accipitur, quia axibus ut plurimum fulciri solet: [Sed virtus Antistitis, pulpitaque disjecit, & catenas confregit, irabem, quo vincitorum coarctabat pedes, aperuit. Flooard. cap. 50.]

PULSATOR. Vide *Pulso*.

PULSATURA. Vide *Pulso*.

PULSA, incho: [Pulsate, & aperietur vobis. In Evangelio.] Sic etiam Chrysologus inquit: [Oratio pulsata, impetrat jejunium, misericordia accipit, ferm. 47.] & clariùs D. Gregorius Papa: [Iterata vos pro magna vestra mercede adhortatione pulsamus, ut congregare synodum jubeatis, lib. 9. epist. 33.] FR. usurpatur etiam hoc verbum pro convenire aliquem in judicio. Gloss. in l. de possessione, de præscriptione. Unde in sacris etiam Canonibus non raro citare, ac vexare significat, ut ex sequentibus liquet exemplis: [Si quis vestrum pulsatus fuerit in aliqua advertitate, licenter hanc sacramentam, & Apostolicam Sedem appeller, 2. quæst. 6. can. 3. Omnes Episcopi, qui in quibusdam gravioribus pulsantur, vel criminantur causis, quoties necesse fuerit, liberè Apostolicam Sedem appellent, 2. quæst. 6. can. 4.] Idem habetur in, can. pulsatus, 3. quæst. 6. Quilibet fratrum pulsatus, atque ab hac Sancta Sede vocatus &c. can. quilibet, 8. qu. 5. Cui constet eum, qui cœlestem militem (hoc est, clericum) pulsat, non nisi ejus forum debere fictari, can. Christianis, 11. qu. 1. Hæredum ejus oppressione

pulsari, can. Sylvester, ead. 11. quæst. 1. Ut in causis, in quibus quælibet Ecclesiastici officii persona loco petitoris existit, quemquam laicum pulsatura apud suæ Provinciæ Judicem suas proponere actiones non deserat. In his verò negotiis, in quibus Ecclesiastici officii persona pulsatur, totius submotio pulsationis obstaculo, ad judicium Episcopi &c. can. Experienciæ, ead. quæst. 1.] ac idem in, can. sequentibus. Fortasse ita dictum fuerat, quia quando citabatur aliquis, ejus janua pulsabatur.

PULVERATICUM, tributi species. [Ut nullus homo præsumat telonem per vias, vel per villas rodaticum, vel pulveraticum recipere. In capitul. Caroli Magni, lib. 6. cap. 219.] Licet in Theodos. Cod. lib. 16. de Tyron. significet monetam duplicem solidum continentem, quæ servis dabatur, quando ad militiam se offerrebant. FR. An sit pulveraticum tributum idem cum cispatico. Vide *Cispaticum*, & *Cispaticum*.

PULVERIZO, in pulverem reduco. [Si autem me vilificavero, & ad nihilum redegero, atque sicut sum, pulverizavero. Thomas à Kempis, lib. 3. de Imirat. Christi, cap. 8.] Ex hoc autem verbo Constantinus Cajetanus in tractatu, quem de Thomas à Kempis conscripsit, probat eundem Thomam Italum fuisse, & non Belgam, ut communiter supponitur.

PULVILLUS, & *Pulvinar*. Vide *Auriculare*, *Cusinus*, *Embrinium*, & *Pulmaticum*.

PUNCTURA, dolor in corpore. Vide *Ficta*.

PURGATIO VULGARIS. Vide *Duellum*.

PURGATIVUS. Vide *Catharticus*.

PURGATOR. FR. Judex delegatus pro aliqua purgatione canonica, de qua in Decr. lib. 5. tit. 34. Reperiebatur etiam alia purgatio vulgaris, de qua in eodem Decretal. tit. 35. Hæc enim & sæcularis dicebatur, in Sac. Canon. prohibita. Vide *Duellum*, *Educere se per æneum*, *Missâ Judicii*, *Odalium*. Aliud genus purgationis. Vide *Idoneare*, *Teni*.

PURGATORII ANIMIS, quomodo in Missâ dicatur; *Ne absorbeat eas Tartarus*. Vide *Offeritorium*.

PURGO. ER. idest, abjuro. Glossa in, lib. 5. tit. 34. Decretal. cap. 10. S. abjurer.

PURIFICATIO B. M. V. Vide *Candella*, *Collecta*, *Hypante*.

PURIFICATIO CALICIS. Vide *Perfusio*.

PURIFICATORIUM, linteolum, quo Calix tergitur, & purificatur, quod benedici nequit. Sinar. 3. dist. 81. sect. 8. Nam antiquitus non erat in usu, cum manipulus ad hoc inserviret; ideo linteus erat, ac præcipuè illud, quod Subdiaconus gestabat. In purificatorii medio solet Crux acui designari, ut à cæteris linteolis pro sacrificio preparatis distinguatur.

PURIM. FR. hebraicum vocabulum, significat jejunium Baron. an. 34. num. 156.

PURPRESTORA, intrusio. [Iniquitatum quæ asparata, & purprestura factæ sunt in boscis Regis. Matth. Paris. in vita Abb.] Derivatur ex galli-

ea dictione *Pompris*, quæ præoccupatum significat.

PURPURA. FR. quatenus vestem significat, erat habitus senatorius, & magistralis. [Byssus, & purpura indumentum ejus &c. quando sederit cum senatoribus terræ. Proverb. 31.] Signum enim gubernii, ac curæ erat purpura: quare inquit Philo in lib. d. somniis: [Tunicam hanc Moses induit naturaliter infectam sanguine: quoniam tota vita Republicam administrantis contaminatur, dum bellum aut inferur, aut propulsatur, infestantibus subinde aliis, atque aliis improvisis casibus.] Qua purpura induebatur etiam Romanorum Senatus, & Magistratus. Dio, lib. 49. hist. Polyd. Virg. lib. 3. de invent. rer. cap. 6. Aliqui tamen Auctores eandem esse astruunt, ac *Trabeas*; alii verò diversificant; Dionysius enim Halic. in primis semper eandem esse dixit: [Et togas fibulis adstrictas, purpura prætextas, puniceo colore alternis intertexto, quas vocant trabeas, lib. 2. Rom. antiq. Præterea è tam multis regibus insigniis, si qua sunt invidiosa populo, partim miranda, partim planè tollenda iudicio; sceptrâ ista dico, & coronas aureas, & purpureas auro intertextas trabeas nisi itatis fectis, & in pompis triumphalibus assumantur honoris Deorû gratia. Idem lib. 4. Togis purpureis, & puniceo coloris materiâ prætextam habentibus induti, quas vocant trabeas. Idem lib. 6.] Atque Servius in lib. 7. Æneid. Virg. [Secundum trabeæ genus è purpura, eratque pacis insigne.] Idemque symbololum in eo purpuræ genere D. Jo. Chrysol. tradit, hom. 4. in epist. 2. ad Timoth. de Nerone Imp. agens: [In pace trabeam regni insigne ferebat.] At Plinius diversificavit purpuram à trabea, dum inquit: [Purpuræ usum Romæ semper fuisse video; sed Romulo in trabea, lib. 9. cap. 39.] ac trabea ornatum fuisse Romulum testantur Plutarch. in Romulo, & Livius, Greg. II. quoque epist. 2. ad Leonem Isaur. videtur eas distinguere; nam sic scripserat: [Si quis à te regia indumenta, purpuram, diadema capitis, trabeam abstulerit, &c. apud Baron. an. 726.] Trabea dicta fuit, quia *Transbeas* homines. Iiid. & Lips. de Magist. c. 8. Erat insuper purpura diversa; alia rubicans, ac sanguinea:

Labitur exanguis, labuntur frigida letho

Lumina: purpureus quondam color ora relinquit.

Virg. Æneid. 11. & Ovid. Eleg. 2. libr. 4. Trist.

— Purpureo sanguine tingit humum. Tria principalia genera purpuræ refert Plinius: [Hos animadverto tres esse principales: unum in cocco, qui in rosâ micat: gracios nil traditur aspectu, & in purpurâ tyrias, dibaphasque, ac laconicas: alium in amethysto, qui in viola, & ipse in purpureum] *Qui ipse in viola purpurea*, leg. t Dalecamp. Sequitur Plinius: Quamque jacinthum appellavimus. Genera enim tractamus, in species multas sese ipsa genera. Tertius est, qui propriè conchylii intelligitur mul-

tis modis: unus in heliotropo, & in aliquo ex his plerumque saturator, alius in malva ad purpuram inclinans, alius in viola serotina, conchiliorum vegetissima. Paria nunc componuntur, & natura, atque luxuria depugnant. Luteti video honorem antiquissimum in nuptialibus flammis totum feminis concessum, & fortassis ideo non numerari inter principales, hoc est, communes maribus, & feminis; quoniam societas principatum dedit, lib. 21. cap. 8.] Purpura coccea urebantur Imp. [Sanè, ut tibi insigne aliquid imperialis majestatis accedat, habebis utendi coccinei pallii facultatem me præsentem, & ad me, & cum mecum fueris, habiturus & purpuram, sed sine auro, quia ita & proavus meus Verus, qui puer vita functus est, ab Adriano, qui cum adoptavit, accepit. Capitolin. in Clod. Albino.] Sic enim scripserat Commodus Albino, cui non concesserat purpuram auro textam; nam Albinus adhuc non erat Imp. [Hic ubi primum indumenta coccea, & purpurea, cæteraque castrensia Imperii insignia accepit. Lamprid. in Ant. Diadumeno.] Nam imperialis purpura *Purpura summa*, sive *Principalis*, & similibus vocabulis appellabatur. Octav. Ferrarius de re vest. par. 1. lib. 2. cap. 9. & Ifacus Casaub. in Lamprid. de Alexandro Sever. Imp. cap. 51. §. 5. Item erat purpura triumphalis, quæ & *Palmata* dicebatur à triumphî palma. Ferrar. ibid. cap. 8. Reperiebatur etiam purpura *Plebeja*, id est, penè fusca. Cic. in sextiana, & in Pisonem. Item purpura pro ipso imperio: [Multi & sumpsisse illum purpuram, & morem Romanorum imperasse, exercitum duxisse, & de se plura promississe dixerunt. Trebell. Poll. de XXX Tyr. in Balista. Salmastius legit *Pro more romano* &c. Item pro senatoria dignitate, Martial. lib. 10. epig. 5.

Quisquis itolæve, purpuræve contemptor,

Quos colere debet, læsit impio versu.

Sic hodie nos purpuram Cardinalatum intelligere solemus. Vide *Crusa*.

PURPURARIUS, a, um. FR. quod ad purpuræ officium pertinet. Pro purpurâ tinctrice, Actor. 16. 14. [Et quædam mulier nomine Lydia purpuraria civitatis Thyatirenorum, colens Deum.] Atque Plin. lib. 35. cap. 6. [Alterum genus ejus est in purpurariis officinis innatans cortinis: & est purpuræ spuma.]

PURPURILLA. FR. Locus extra portam, ubi purpureæ veste utebantur. Gloss. Iudori.

PURPURISUM. FR. materia ex floribus contracta ad depingendum; [Sunt autem colores austeri, aut floridi, utrumque natura, aut mixtura evenit. Floridi sunt &c. purpurissum. Plin. lib. 35. c. 6.]

PUTRAMEN, putredo. [Aperiendum vulnus, & secundum, & putraminibus amputatis, medela fortiore curandum. Cyprian. de lapsu & alioi idem: [Neque enim sic putramina quædam colligenda sunt, epist. 55.] Iraque non fuit error scriptorum, ut aliqui putant; sed proprium istius Doctoris sancti vocabulum, dum ab eo non semel sic scriptum invenitur.]

PYCTACIOLUM, sive *Pyctaciola*. Vide *Pyctacium*.

PYCTACIUM, vocabulum ex græco πυκτάκιον, diminutivo à πυκτίον, quod chartæ volumen, sive plicum significat, quare *Psychacium* scribendum esset potius, quàm *Pyctacium*. Ergo penes Ecclesiasticos Scriptores paginam significat, in qua interrogationes notabantur, è quibus informatio sumebatur de moribus, ac vita Episcopi electi, antequam consecraretur. FR. Potius *Pythiacium* scribendum est à Pythia; cujus diminutivum *Pyctaciolum*, vel rectius *Pythiaciolum*, quod erat chartula involuta, & superstitione scripta pro qualibet infirmitate curanda, ut in can. non observetis, 26. quæst. 7. ubi à postillatore *Pyctaciola* scribitur. Vide *Pissaciolum*. *Petriapra*. *Phylacteria*. Itaque *Pyctacium*, sive *Pythiacium* significat epistolam, seu chartam. Glossa in can. *Pyctacium*, 30. quæst. 3.

PYGARGUS, capra silvestris, damis non absimilis, ex græco vocabulo πύγαργος, idest, cum cauda alba; de hoc animali fit mentio in c. 11. Levitici.

PYRA, πυρά. Vide *Bustum*.

PYRALE, hypocaustum. [Præsul in pyrale Congregationis intravit. Hist. Aleman. tom. 2.]

PYRAMIS. Vide *Calypra*. Obeliscus in dict. *Asteriscus*. Tupa in dict. *Tufa*.

PYRATEGIUM, tempus denotat, in quo Monachi dormitionis gratia segregabantur: vocabulum quidem græco-latinum est ex πῦρ, idest, ignis, & *Tegium*, nempè, tegumentum; tunc enim tegebatur communis pyra, sive quia tunc lumina extingui dicebant. [Ibique loquantur quamdiù Hospitali visum fuerit; aut hora permiserit, non autem ultra pyrategium. Match. Paris. in vita Guarini Abb.]

PYRATICUM. Vide *Piraticum*.

PYRGIBASIS, πυργίβασις. FR. basis, ubi ignis conservatur. Joannes tamen Mabbillon existimat fuisse Pharum, sive turrim, in qua præbebantur cum igne signa longinquis; Et dolore mortis extraneus juxta pyrgibasim, sicut hætenus cernitur, Confessor veritatis meruit sepeliri. Jo. Diacon. in vita S. Greg. Papæ, lib. 4. c. 69.

PYRGUS. Vide *Ambo*.

PYROMANTIA. Vide *Hydromantia*.

PYTHAGORICI. Vide *Mecepsychi*. Eorum opinio. Vide *Fabilia*. *Suffocatus*. *Thamnus*.

PYTHO, & *Python*; serpens, draco. FR. πύθων, à πύθω, putrefacio; quod habitu pestifero ille omnia putrefaciat. [Nec qui pythones consulat. Deuter. c. 18.] Accipitur etiam pro pythonicis. [Fecit pythones, & aruspices, 4. Reg. c. 21. Sed & pythones, & arioles Ibid. c. 23.] idest, qui habent spiritum divinatoreum. [Habentem spiritum pythonomem. Actor c. 16.] Vide infra.

PYTHONISSA. FR. divinatrix. [Sed insuper etiam Pythonissam consuluerit. 1. Paralip. c. 10. 14. Vide infra.]

PYTHONICUS, spiritum cacodæmonem, à divinatione ita dictum, habens. [Scimus enim magiam

elicere explorandis oculis catabolicos, & pædros, & pythonicos spiritus. Tertull. lib. de anima, c. 8.] Unde dictus fuit *Pythius Apollo* ex eo quia ejus Oraculum divinare à *Gentilibus* credebatur, & pythoniſta, in textu hebraicè *Baalas Pob* vocatur, idest, Domina utris, quia, ut Rabbini allerunt, pythoniſta, quando divinabat, os mortui vacuum sumebat, & tamquam ex fistula utrem inflabat, loquendo, ac interrogando; uter verò diabolico opere quaesitis reddebat responſiones, dum incantatur in ea inflatione aurem approximabat. FR. hinc LXX. Pythonissam *Ventriloquam* verterunt; atque Scripturales non pauci hanc divinatriceam in ventre spiritum pythonicum habuisse putant, ex quo exibat ambigua responſio, mendacisque contexta. Vide *Engastrimythus*.

PYXIS, πύξις, idest, vas. Communiter autem inter Catholicos vas illud intelligitur, in quo Eucharisticum Sacramentum reconditur. Aliqui Theologi docent, consecrandum esse hoc vas sacra unctione sicut Calix; sed communior opinio tenet sufficere simplicem benedictionem ab habente facultatem corporalia benedicendi; quinimò non esse necessarium pyxidem deaurare ad instar Calicis, Suar. in 3. par. disp. 17. sec. 7. affirmat, qui etiam additis quòd si pyxis ex puro stanno erit, deberet imponi frustillum telæ cum amylo accomodatam, sicut fit in corporalibus. A Græcis pyxis vocari solet *Αρτοφύξων*, idest, ferens panem. [Et reponit eum in arthophorio. Eucharolog.] Item dicitur etiam græcè *πυξίμικλον*, idest, pyxomelum, quia ad formam pomi efficitur. Hesychius *Arcam illustrationis* vocat. *Capsa* à Durando appellatur. *Capsa*, in qua hostie consecratae servantur; Cetera ejus synonyma. Vide *Acerca*. *Canola*. *Ciborium*. *Hierotheca*. *Turris*. Item pyxis aliquando pro incensi navicula usurpatur. [Pyxidem, qua thus habetur, in manu ferens. Ordo Rom.] FR. pyxidis etymon nonnulli ex πύξις, idest, buxus deducunt, ex quo ligno eam formare solebant Antiqui; licet Quintilianus, lib. 8. c. 6. ex quacumque materia formari pyxides asserat. Pyxis ventrem virginalem Deiparæ symbolicè designat; nam in Cant. 7. 2. dicitur: [Venter tuus sicut acervus tritici, val atus liliis Græca lectio habet: *Cumulis tritici*; sed per acervum, sive cumulum tritici non nisi Christus Sacramentatus intelligitur sub speciebus panis. Item ubi in Vulgata ejusdem Canticæ legitur: [Venter ejus eburneus, c. 5. 14.] græcè habetur: *Κοιλία αὐτῆς ὡς πύξις ἐλεφαντίνης*, idest, Venter ejus veluti pyxis eburnea.] Quare D. Ambrosius de obitu Valentiniani hunc locum juxta græcam traditionem adduxerat, inquit: [Venter ejus pyxis eburnea, qui recipere potest oracula Scripturarum. Dicit enim hæc, qui imitator est Christi.] Item *Pyxis*, seu *Buxus*, quod idem est, significat pugillarem tabulam, nempè, ceratam, qua antiqui ad scribendum utebantur: ita enim prædictum Canticæ locum exponunt tres PP. apud Theodoretum: [Venter ejus pyxis exigua, eburnea: ejus,

ejus, nimirum, sapientia, quæ per actionem descripta est in rebus procrearis, per quas uti liber quidam eburneus, politus, & purus, divinam tum gloriam, tum magnificentiam verè, perspicuèque repræsentat.] Ac Nyssenus, hom. 14. [Ita namque tabella, in qua olim scribebatur, eò quod è buxo foret, appellabatur, *πυξίς* enim buxum significat, & idèo pugillares buxè *πυξίσι* dicebantur.] Quibus ad stipulantur Suidas inquires: [Pyxis pugillare est.] Hesychius: [Pyxides sunt diptycha.] Eustathius Iliad. 7. [Præcis temporibus in tabulis, sive asseribus, & iis præsertim è buxo exarabantur literæ.] Atque Odyss. 7. [Libris nomen pyxidis præstitit, eò quod è buxo olim erant.] Unde Prudentius, hym. 12. periphlyman. de Casiano, qui fuerat à tyranno parvulis, quos ille Sanctus erudiebat, traditus, inquit:

At illi, quia nec dulcis ulli disciplina infantiz est,

Conjiciunt alii fragiles, inque ore tabellas
Frangunt, relisâ fronte lignum dissilit.

Buxa crepant cerata, genis impacta cruentis;

Ruberque ab ista curva tumens pagina.

Et rursus S. Ambrosii lib. 3. hexamer. cap. 13. [Buxus quoque elementorum apicibus utilis exprimens, levi materia usum manus puerilis informat.] Id tamen clariùs ex sac. literis constat: [Scribe eis super buxum, & in libro diligenter exara illud. Esai. 30. 8. Scribe visum, & explana eum super tabulas. Habac. 2. 2.] LXX. habent in hunc Habacuc locum: [Scribe visionem, & perspicuè in buxo.] Ubi Ant. Agellius commentatur: [Ex buxo enim tabulæ fieri solbant, in quibus scriberetur, non in charta, ut diutiùs, quod scriptum fuerat, fervetur.] Quod vocabulum usurpatum etiam pro quacumque materia apta ad sustentandas literas. [Densum quoddam, & subalbum lignum est buxus, de quo tabellas sibi concipiunt qui scribere volunt. Hujusmodi ergo tabella scriptio nis ad usum comparata, etiam si fortè alia fiat ex materia, Pyxium, quasi dicas buxeum, appellatur, usurpatione quoddam vocis non propria: quare cum vocem hanc audimus, instrumentum quoddam leve, & aptum ad recipiendas literas intelligimus. Nyssen. homil. 14. in Cantic.] At si dicas *πυξίσι*, dum tabulam buxeam significat, quomodo subditur in Cant. loc. cit. *ἐξ ἐβουρίων*, id est, *Eburnea*? Respondit quidem ibidem Nyssenus, inquires: [Cum generale sit vocabulum ad omnes hujusmodi tabulas; idcirco hinc etiam materiei species additur. Non enim dicit ex ligno; sed ex ebone factum opus hujus tabellæ.] Quocirca etiam tabula lapidea *πυξίσι* vocatur: [Dabo tibi tabulas lapideas, & legem, ac mandata, quæ scripsi. Exod. 24. 12.] Ubi LXX. verterunt *δῶσω σοι τὰ πυξίσι τὰ λίθινα*. De tabulis verò eburneis ad scribendum in eis adaptatis mentionem faciunt Ulpian. in librorum, ff. de legat. 3. Æl. Vopisc. in Tacito Imp. Sueton. in Tiberio. c. 43. & Martialis, lib. 12. epig. 43. sic cecinit:

Legisti, nimirum, Sabelle, versus,
Quales nec Didymi sciunt puellæ,
Nec molles elephantidos libelli.

Et lib. 14. in 5. epigrammate, cujus titulus est:
Pugillares eborè, sic ait:

Languida ne tristes obscurent lumina ceræ,
Nigra tibi niveum litera pingat ebur.

Q

QUADRAGENA. FR. multatio numerica tot flagellationum: [A Judæis quinquies quadragenas una minus accepi, 2. Cor. c. 11.] Dicitur *Psammis*, quia prohibitum erat Judæis per completum numerum

quadragenta flagellationibus multare. [Pro mensura peccati erit & plagarum modus: ita dumtaxat, ut quadragenarium numerum non excedat, ne sædè laceratus ante oculos tuos abeat frater tuus. Deuteron. c. 25.] Unde Hebræi propter scrupulum errandi in percussio-num numero, ne præceptum Domini transgredierentur, unam minus quadragenta infligebant. Quod etiam antiquitus in aliquibus Ecclesiis Catholicorum observabatur. [Quod si quis Clericus hoc adimplere distulerit; si minor fuerit, uno minus de XL. ictibus accipiat; si verò honoratum, XXX. dierum conclusione multetur, cap. nullus Clericus, 11. quæst. 1.] Vide *Carena*. Mos item erat in Hispania offensores, pro offensi satisfactione, spontè se subjicere triginta, seu pluribus, aut paucioribus sultum percussio-nibus, quod Clericis prohibitum est in 5. decret. rit. 39. c. 36. Vide *Dorsum redimere*.

QUADRAGESIMA, ita denominatur Dominica prima quadragesimalis, quia 26 illo die usque ad feriam quintam in Cœna Domini, quæ tunc erat Judæorum Pascha, numerantur quadragenta dies: [Quadragesima etiam cum Dominica sua currit ad mysticum pascha Hebræorum, quod Dominus nollet cum Discipulis suis celebravit. Ordo Rom.] De hoc mystico dierum numero satis diximus in dict. *Jejanium*. FR. [Quadragesima est duplex; deletiva mali, ut vulgaris; alia operativa boni, ut in illa inter Pascha, & Ascensionem Domini; & per hæc duas quadragesimas homo habens gratiam in duobus quadragesimis abundat. Gloss. in extrav. comin. de pœnit. & remiss. cap. 1.] ac de ambobus quadragesimis sic ait D. Aug. [Illa luget, hæc gaudet; illa medico vulnus ostendit, hæc de sanitate gratias agit. Hæc confessio quendam significat, non solum ab omni malo liberatam, sed etiam à malignis omnibus separatam. In psalm. 110.] Vide *Tesseracofinus*. In quadragesima ante pascha non celebrabatur olim festum alicujus Sancti. Vide *Natalis*; quod adhuc in Ambrosiano, & Græco ritu observatur. Vide *Festum*. Hoc tempore Diaconus, & Subdiaconus utuntur casulis.
Vide

Vide *Casula*. Quare additur ad Postcommunio in diebus ferialibus quarta oratio. Vide *Collecta*. Et antea in ferialibus quadragesimæ diebus non celebrabatur. Vide *Missæ*. Quotidie dicebantur psalmi pœnitentiales, & graduales. Vide *Psalmus*. Cætera. Vide *Tricesima*.

QUADRATARIUS. FR. Lithurgus, qui lapides quadrat, & sculptori præparat, Lapidarius apud Ulpian. & Jul. Firmicum, lib. 3. Mathef. Sidon. lib. 3. Motel. in comment. lib. 4. Cæli, & Cic. lib. 3. offic. dicitur. Quare SS. Martyres Claudius, Castorius, Nicotratrus, & Simphorianus re vera non fuerant sculptores, sed quadratarii; in eorum enim legenda habetur, quod excellentes fuissent in *Arte quadrataria*. Hinc Sidonius Apollinaris ad Secundum sic scribit: [Sed vide, ut vitium non faciat in marmore lapidicida. Quod factum fuit ab industria, seu per incuriam mihi magis, quam quadratario, lucidus lector adscribit, lib. 3.]

QUADRUPLUM in textilibus quid significet. Vide *Stauracimus*.

QUESTIO, tortura: [Et cæterorum Martyrum, quorum nomina subijcio, Bassi in pejeratio, Mappalici in quæstione, Fortunionis in carcere. S. Cyprian. epist. 22.] Item aliquando significat quærelam, & accusationem: [Ita stude decernere, ut nulla de hac re quæstio ad nos ulterius reverteretur. D. Greg. in Regist. lib. 3. cap. 13.] FR. Notatur hic duplex, lib. 5. Decretalium error in cap. cum in contemplatione, de regul. jur. Primo quo ad titulum; nam illud decretum tribuit Gregorio Papæ VII. cum revera sit Gregorii Primi. Secundo quo ad vocabulum; nam ibi sic legitur: [In ipso causæ initio non est à quæstionibus incohandum.] Ubi ut Glossa exponit. [Non esse à Judice in Reum à tormentis incipiendum, si prævia non sint indicia sufficientia,] sed uterque error manifestè vincitur; Gregorius enim Primus in sui Pontificatus initio, lib. 1. epist. 6. Narseto sic scripserat: [In ipso initio non est à quæstionibus incohandum;] per quæ verba significare intendebat, quod in ipso Pontificatus initio non esset agendum cum Imperatore de temporalibus lucris.

QUESTIONARIUS, in criminalibus causis præsidens, & aliquando carnificem significat. Sarius, in vita S. Audreæ, tom. 6.

QUESTIONATUS, tortus. [Tot Confessores quæstionati, & torti, & insignium vulnerum, & cicatricum memoria gloriosi. S. Cyprianus, epist. 69.] Item causam criminalem, locumque torturæ significat.

QUÆTOR URBANUS. Vide *Xenoparochus*.

QUARTADECIMANI, Schismatici ita appellati, quia cum Hebræis conveniebant in celebratione Paschæ post quartam decimam primæ lunæ diem, qui in agnam discordiam in Ecclesia excitaverant, propter quam differentiam in Asia ortam, coactus fuit D. Ignatius Martyr veni e Romam, ubi Papa ad evitanda scandala, pro illo tunc decreverat, ut Asiani Pascha celebrarent post quartam

decimam primæ lunæ diem; sed deinde Victor Primus Quartadecimanos in Concilio Romano, & in Asia excommunicavit. Baron. an. 198. n. 1. usque ad n. 10. A Græcis *νεωαπολυτανισται*, *Tessaresdecariste*, idest, Quartadecimani denominati sunt, 24. qu. 3. can. 39.

QUARANTENA. Vide *Carena*. *Quadragesima*.

QUARTERIZO. FR. in quaternas partes dissecō, dimembro. [Decapitatus est, & quarterizatus est. Thomas Valsinghamus in Ricard. II.] Qui etiam utitur nomine abstractivo *Quaternizatio*.

QUAST. FR. hæc dictio non semper significat diminutionem, sive dubium. Sic exponunt Auctores illa verba, [Erat Jesus quasi annorum triginta incipiens. Luc. 3.] apud Baron. in Appar. n. 107. & 108.

QUATERNIO, de quo in Act. Apost. c. 12. fit mentio his verbis: [Misit in carcerem, tradens quatuor quaternionibus militum custodiendum.] Lyranus, & Cæteranus existimant fuisse quatuor militum præfectos, qui sub se habebant quatuor tantum milites, sicut decurio dicitur, qui decem milites sub se habebat, & Centurio, qui centum, Chiliarcha, qui mille &c. Sed in græco textu *τετρατον* habetur; unde colligo quatuor quaterniones intelligi quatuor agmina fuisse, idest, quatuor militum pro quolibet agmine; & ex Syriaca versione confirmatur, ubi habet *Sextecim milites*, & non quatuor milites solum, ut præfati Auctores censuerunt. Item *Quaternio* significat etiam quatuor foliorum librum. Vide *Caternio*.

QUATUOR TEMPORA. Vide *Jejunium*.

QUERIMONIOR, lamentor, accuso. [Tu ergo eo tempore querimoniari cœpisti. Hincmar. in Dialog. de statu Ecclesiæ.]

QUERULOSUS. FR. Lamentans, accusans, sive lamentabilis, & accusabilis: [Episcoporum, & aliorum Prælatorum querelis frequentibus, & querulosus clamoribus excitati, præfenti decreto duximus statuendum, lib. 5. tit. 7. c. 8. sexti decretal.]

QUIESTO, acquiesco. [Animæ quietote. Lucifer Caralit. lib. 1. pro S. Athanas.]

QUIETO, creditori satisfacio, unde *Quietantia*, & *Quiantia*, idest, satisfactionis confessio, ex gallico verbo *Quieter*, quod absolvere, & liberare significat. Vide *Recansus*.

QUINDENNIUM. FR. Dataræ Apostolicæ terminus, qui significat quamdam unius annatæ integræ de fructibus pensionem, seu ad minus semiannatæ, quæ solvitur Dataræ de beneficiis unitatis alicui Capitulo, seu communicati, quæ in manus mortuas transferint. Vide *Manus mortuæ*.

QUINISEXTA. Vide *Pentestes*.

QUINGAGENARIUS. FR. nedum significat hominem, qui quinquaginta annis vixerat, sed etiam numerum distributivum collectivè sumptum, ut: [Ad equorum gregem quingenario bini homines &c. Varro, lib. 6. de re rustica, c. 6.] atque rem quinquaginta mensuras capientem, ut: Urnani quingenario unam, sextarium olearium unum. Cato, cap. 13. de re rustica:]

Sed etiam qui præest quinquaginta hominibus .
 [Constitue ex eis tribunos , & centuriones , &
 quinquagenarios , & Decanos , qui iudicent popu-
 lum omni tempore . Exod. c. 18.] & inferius :
 [Et electi viris strenuis de cuncto Israele , con-
 stituit eos principes populi , tribunos , & centu-
 riones , & quinquagenarios , & decanos , qui ju-
 dicabant plebem omni tempore .

QUINQUAGESIMA , Dominica , quæ Dominicæ
 primæ quadragesimæ præcedit , ita appellata ,
 quia ab ea Dominica usque ad Resurrectionis
 Pascha quinquaginta dies intercurrunt . [Quin-
 quagesima verò , quia decurrit usque in diem Res-
 urrectionis Dominicæ . Ord. Rom.] Quinquage-
 simus enim numerus pœnitentiæ symbolum est ;
 ut Amalarius de ordin. antiphon. c. 33. noravit :
 Nam ab hac Dominica antiquius jejunium inci-
 piebat , ut adhuc Orientales Christiani , & inter
 Latinos nonnullæ Religiones observant ; ideò à
 Matthæo Parisio in sua historia *Dominica carnis-
 privium* , appellata fuit , ac aliis nominibus . Vi-
 de *Carnisprivium* . FR. Quinquagesima à Tele-
 phoro Papa instituta fuit , can. Scratuimus , can.
 Quadragesima , & can. Denique , dist. 4. Sed à præ-
 fato Telephoro non obligabatur ad jejunium
 quinquagesimæ Laici , sed Clerici tantum ; nam in
 d. can. Scratuimus , sic ait , [Scratuimus , ut sep-
 tem hebdomadas plenas ante Sanctum Pascha
 omnes Clerici , idest , in sortem Domini vocati , à
 carne jejurent , qui sicut discreta debet esse vita
 Clericorum à Laicorum conversatione , ita & in
 jejunio debet esse discretio , idest , differentia .]
 Inepre autem Glossa ibi ad quæsumus , quare ho-
 die hoc jejunium quinquagesimale à Clericis
 non observetur , respondit : [Quia hodie quinquage-
 sima non servatur , cum ipsa celebretur post
 pascha .] : Intellexerat forsitan Glossator de quin-
 quagesimo dierum numero , qui à Pascha ad Pen-
 tecostes usque tempus intercalatur , de quo sic
 Cassianus , lib. 2. c. 18. [Hoc quoque nosse debe-
 mus à Vespero Sabbati , quæ lucefcit in Domini-
 cum , usque ad Vesperam sequentem , apud Ægyptios
 genua non curvari , sed nec totius quidem
 quinquagesimæ diebus , nec custodire in eis jej-
 uniorum regulam .] Ac alibi idem replicat . Idem-
 que Ambrosius intellexerat , ser. 61. dum ait :
 [Non igitur jejunamus in quinquagesima , quia
 in his diebus nobiscum Dominus commemoratur .]
 FR. Sed Quinquagesima lætitiæ diversa est
 à Quinquagesima pœnitentiæ , de qua Telepho-
 rus supra loquutus fuerat , ac Canones supra ci-
 tati . De Quinquagesima verò lætitiæ . Vide
Pentecostes . Tesseracostus .

QUINTERNIO , solum in quinque partes plica-
 tum , seu liber papyraceus ad scribendum præ-
 paratus . Dicitur etiam *Quinternum* , de quo sic
 sæpè mentio in Bullis Pontificiis . Vide *Caternio .
 Quaternio* .

QUINQUATRIA , Gentilium Romæ festa . Vide
Thaliphorus . Quinquersium .

QUINQUERTIUM . Vide *Quinquatria* in dict. *Thal-
 liphorus* , & in dict. *Pancratium* .

QUINTILIS , mensis . Vide *Majuma* .

QUISQUILIE . FR. [Quisquilie dici putantur ,
 quidquid ex arboribus minutis succulorum , fo-
 liorumque cadit &c. Festus Faresian. Biblioth.]
 Sed in Amos Proph. cap. 8. pro frumenti purga-
 mentis ponitur : [Et quisquilias frumenti ven-
 damus .

QUOD EXCURRIT . FR. phrasis Africanorum Pa-
 trum , & denotat plus , minusve , seu circiter . [Nam
 sermè ante annos quadraginta , & quod excurrit ,
 per totam Africanam persecutionis est devagata
 tempesta . Oprat. Milevit. lib. 1.] Eadem phrasi
 usus est D. Augustinus : [Post Cypriani mortem
 quadraginta , & quod excurrit , annis peractis , tra-
 ditio Codicum facta est , lib. 7. de baptismo .] Ac
 idem de Donatistis loquens , ait lib. 2. [Non enim
 grex , aut populus appellandi fuerant pauci , qui
 inter quadraginta , & quod excurrit Basilicas ,
 locum ubi colligerent , non habebant .

R

ABBI , hebraica vox , eruditam per-
 sonam significans , sive magnificam ,
 ac venerabilem præp. doctrina . Latini
 non habentes propriam , ac speciale
 vocabulû , verterunt *Magister meus* ; in
 Euangelio verò habemus etiã , quod
 Magdalena Christum resuscitatû *Rabbons* voca-
 verat , idest , *Dominus nosster* , & Hebræi *Rabbinos*
 vocant Doctores legis , ac Magistros . FR. In Tesbi-
 te hebræo leguntur hæc verba : [Omnis Rab , &
 Mar è Babylonia , & omnis Ribbi è terra Israel ,]
 ubi Syriacus habet *Rabbi* , loco *Ribbi* . Item Ara-
 bicè *Rabbi* nomen significat Creatorem , Enutrito-
 rem meum ; ac *Tarbie* , Creatura , seu infans dicitur ;
 & *Rabbi* verbum nutrire , & alere denotat .

RABLATA . Vide *Theopolis* .

RACA , dictio hebraica in Euangelio : [Qui autem
 dixerit fratri suo raca . Matth. cap. 5.] Hierony-
 mus , adverb. Pelag. lib. 2. inquit : [Raca interpre-
 tatur vanus , & absque cerebro .] Idem sentit Hi-
 larius in Matth.] Raca vacuitatis opprobrium
 est . [Et in præfat. ejusdem Matthæi , hom. 11.]
 ait : [Raca quidem dicitur hebraicè vacuum quem
 omnes Scripturales sequuntur : *Riek* autem Ara-
 bicè *Salivam* denotat ; unde hominem jejunum ,
 & ventre vacuum *Arriek* appellant , ex eo quia
 in ejus stomacho nil preter salivam , & flegma
 continetur , & hebræus legit *RiKa* , quod pe-
 nes ipsos contumeliæ nota est . FR. ac si diceretur ,
 te habeo tamquam sputum ; Latini enim *Ex-
 spuo* , & *Despno* , tam pro sputum projicere ,
 quàm pro spernere usurpabant . Item apud Chal-
 dæos interpretatur *Tessudo* , vel *Spusum* , potest
 enim suam ducere originem ex verbo *Rach* , con-
 spicere ; unde sic *Rascha* , idest , sputum , & sic opti-
 mè restus Euangelii intelligitur : Si quis dixerit
 fratri suo raca , hoc est , contumeliam , vel sputum ,
 reus erit concilio , quod erit injuria ; nam apud
 Chal-

Chaldæos testudo animal deforme habetur, & spurium contemptum significat.

RACANA, vilis vestis: [Xenium autem vestrum duas racanas, quas de labore vestro esse mandatis, libenter accepi. D. Greg. lib. 9. epist. ult.] Et Ennodius, lib. 9. epist. 17. [Racanas, cujus vos volueritis coloris, rubri, aut fuscii, mihi sub celeritate dirigite] Foras à *idus*, quod pannum vilem græcè significat.

RACANELLA, diminutivum à *Racana*. Sic in vita S. Joannis Eleemosynarii, c. 20. legitur: [Venudabantur quatuor racanelle numismate uno.

RACIMBURGIUM. FR. Consiliarius: [Tunc Gratio congregat secum quatuor Racimburijs, in lege salica, tit. 52.

RAGA femoralia, brachæ, ex *ῥαγα*. [Intra Urbem nemo, vel ragis, veltzancis utatur. Cod. Theod. lib. 4. tit. 10. l. 3.

RAINUTIUS DUX Parmensis. Vide *Sacrarium*.

RAMEX, hernia, morbi species. [Frater quidam ramicis incommodum ira patiens, in Chron. Casin. lib. 3. c. 43.] Vide *Gutierrezus*.

RAPHANELEUM, *ῥαφανέλαιον*, Raphani oleum, de quo Dioscorides, lib. 1. c. 46. atque Pelagius, in vita Patrum, lib. 5. n. 59. inquit, [Vasculum, in quo erat raphanelæum.

RAPTOR. FR. verbum, frequenter raptor, trahor. [Et disseminabo eos quasi stipulam, quæ ventora pratur in deserto, Jerem. 13. 24.] Et Virg. 1. Æneid.

Raptus bigis, ut quondam, atque cruento Pulvere.

RASTA, statio, quietis metra; à germanico vocabulo *Raston*, quod metescere significat; nam plerumque statio est via meta ad quiescendum stabilita: [Unaquæque gens certa viarum spatia suis appellat nominibus. Nam Latini mille passus vocant, Galli leucas, Persæ parasangas, & rastas universa Germania. S. Hieron. in Joel.

RASURA. Vide *Tonsura*.

RATIHABITIO. FR. Confirmatio: [Quoties in conventionibus noster expectatur assensus, ne in dubium veniant quæ geruntur, ratihabitio eas debet pro securitate partium solidare, c. quoties, lib. 1. decretal. de pattijs,] & ibi Glossa.

RATIOCINIUM. FR. computum, & rationum redditio. In Concilio nim Carthaginensi cum dubitatum fuisset, an procuratores, agentes, exactores, & pupillarum curatores ad Ecclesiasticos ordines promoveri potuissent, [Gratus Episcopus dixit: si post deposita onera, & reddita ratiocinia, actus vite ipsorum fuerint comprobati in omnibus; debent cum laude Dei (si potulari fuerint) honore munerari. Si enim ante libertatem negotiorum, vel officiorum fuerint ordinari, Ecclesia infamatur. Universi dicunt: Rectè; & c. lib. 1. Decretal. cap. unico, de obligatis ad ratiocinia.

RATIONALE. Vide *Formale*. *Logium*. *Pectorale*.

RAUBA. Vide *Raupæ*.

RAVENNATENSIS ARCHIEPISCOPUS, Vide *Pallium*. *Patriarcha*.

RAVENNATES clerici mappulis uti instabant. Vide *Mappula*.

RAUBA, sive *Raupæ*, domestica supellectilia, Italicè *Robba*, ac gallicè *Robbe*. Alii tamen vestem significare intelligunt, quod ex sequentibus verbis verisimilius esse videtur: [Raupæ suæ solidos tantostuliffetis. Marculph. lib. 1. formular. c. 29.

RAUSEUM, ramunculus, seu stirps, ex germanica voce *Rausch*. [Locorum palustrium, quæ plena erant longissimis rauséis, & virgultis. Jona Abb. in vita S. Vulfranni.

REALIS. FR. idest, rei. Glossa in cap. unico, de pœnis. Extrav. Jo. XXII. §. Realibus.

REATITUDO, reatus, culpa, delictum. [Quanta autem reatitudinis culpa teneantur adstricti hi, qui idololatriam perniciosissimam superstitionem volentes amplectuntur. In vita S. Paulini Eboracen.

REBELLIO. Vide *Fellonia*.

REBOO. FR. verbum, remugio, & translative resonare, reclamo, in aliquibus vulgaris Bibliis. [Cumque loqueretur Saul ad Sacerdotem, tumultus magnus exortus est in castris Philistinorum, crescebatque paulatim, & clarius reboabat. 1. Reg. 14. 19.] In aliquibus etiam vulgaris legitur *resonabat*. Verbum *Rebos* Servius in 3. Georgicor. Virg. vult esse græcum, quia nulum latinum verbum solet habere duplicem o, in ejus finali, præter *inchoo*, quod tamen ab antiquis cum aspiratione inter duas vocales scribebatur; hoc pacto *inchoo*.

REBRACHIATORIA, laquei, seu funiculi, quibus antiqui Monachi ligabant vestes sub brachijs, ut agiles, ac prompti in laborando essent, quæ sic à Cassiano, lib. 1. de habit. Monach. c. 6. describuntur: [Gestant autem resticulas duplices laneo plexas sub tegmine, quos Græci anavoleas, nos verò succintoria, seu redimicula, vel propriè rebrachiatoria possumus appellare, quæ descendunt per summa cervicis, & à lateribus colli divisæ, utrarumque alarum sinus ambiunt, atque hinc inde succingunt, ut constringentia latitudinem vestimenti, ad corpus contrahant, atque conjungant, & ita contractis brachijs impigri ad omne opus, expeditius reddantur.] Hujusmodi funiculus à Sozomeno *Humeralis* appellatur; qui de habitu monachali, lib. 3. c. 13. loquens, ait: [Habebant cingulum, & humerale, cingulum lumbos circumdabat, humerale humeros, & brachia anticiebat.] Vide *Cingulum*. *Humeralis*. *Phylasteris*.

REBURIA LEX. Vide *Ribuvariorum Lex*.

REBURSIO. Vide *Rebursus*.

REBURSUS, erectus, vox quidem barbara. Legimus enim in Chron. Beccensi de quodam nomine Crispino, ita appellato, [Nam in sua primæva ætate habebat capillos crispos, & rigidos atque sursum erectos, & ut ita dicam, rebursos ad modum ramorum pini, qui semper tendunt sursum; quare cognominatus est Crispinus, quasi Crispus pinus.] Item in eodem textu *Rebursio* invenitur, idest, erectio: [Quam capillo-

rum reburfionem videmus adhuc in iis, qui de ipfius genere defcendunt,] quæ vocabula ex gallico verbo *Reburs* derivantur, quod retrorsum, & in contrarium fignificat; crispa enim coma in partem posteriorem capitis decidere folet.

RECAVUM. FR. cœlatum, incisum

Quæ continet intus

Ædicula argenteo fulgurat ex folido.

Præfixit tabulas dives manus æquore levi

Candentes, recavum quale niter speculum.

Prudentes in pass. S. Hyppoliti Mart. Hinc italicè *Ricavo* dictum fuit acus pictura, quæ à fundo elevatur.

RECAUTUM. FR. cautio, satisfationis confessio, vulgò *Quietantia* dicta: [Ubi esset recavum, quo illa cautio evacuata fuerat. D. Agust. de cura pro mortuis.] Unde *Recaveo* verbum; & Itali dicunt *Recavare di danno*, idest eximere ab obligatione. Vide *Quieto*.

RECEPTA, receptaculum, camera, in qua fisci pecunia recipitur, colligitur, & conservatur. [Ad faccarum de recepta sua. Matth. Paris. in hist.] Potest etiam significare officium illius, cui incumbebat pecuniam fisci recipere. Unde Receptam vocant Equites Melitenses onus illud, quod Receptorii proventus communis Ærarii incumbit. Vide *Receptor*.

RECEPTITA, in materia dotis, quæ dicuntur. Vide *Antiphatum*.

RECEPTOR. FR. qui receptaculum præbet, de Hæreticis in 6. c. 2. Item inter Equites Melitenses *Receptor* ille dicitur, qui in aliquo eorum Prioratu residens ad recipiendos proventus, & spolia pro communi Ærario deputatus est, & residentia conventualis privilegio gaudet.

RECHABITI. FR. in Hebræos appellabantur descendentes à Jonadab Rechab filio, qui ad instar Religioforum vivebant in lege Mosæica; non enim vinum bibebant, nec domos ædificare poterant, sed sub tentoriis habitabant, neque campos seminabant, aut vineas plantabant, ideoque à D. Hieronymo, epist. 13. ad Paulinum Monachi appellantur. Vixerat Jonadab hujus regulæ institutor tempore Josæ Regis Judæ.

RECIDIVATUS, reiteratus. [Samius Sophista Platonii author est animarum de recidivatu, revolvibili semper ex alterna mortuorum suffestatione. Tertull. de anima, c. 28.] quo vocabulo ad significandam reiteratam animæ cum corpore unionem usus est.

RECINUM. FR. merenda, ex gallico vocabulo *Reciner*. [Nam illud dulcissimum, & sanctissimum recinum quis unquam verbis valeat explicare? In Vita S. Cæsarii Episc.] significat etiam quadratam togam.

RECIPROCORNIS. Vide *Testisrahus*.

RECLIVIS, sursum vergens. [Procerum frondentis pini stipitem vetitis paganorum cæremoniis deputatum, quamvis obliqua reclivem curvatura crebri accolatû bipennes certatim succiderent. Aldelm. de Virg. c. 13.] Ac S. Pacomius in ejus reg. 50. depositura, qua Monachi dormire debe-

bant, loquens, ait: [Non dormiat quis præter reclivem sellulam,] idest, absque sellula.

RECLUDO, quamvis hoc verbum communiter aperire significet, penes autem nonnullos Patres iterum claudere denotat: [Viginti quatuor Reges consistunt reclusi intrinsecus portarum. S. Metodius Mart.] Et Hincmarus in Vita Sancti Rhemigii: [Erat quidam venerabilis, ac dignus professione, ac nomine Montanus Monachus in reclusionem solitariam vitam ducens.] Atque clarius apud Cæsarium, lib. 5. c. 22. [Qui perpetua reclusi sunt carcere;] quo significatio usi etiam sunt Cyprianus, Tertullianus, & Cassianus.

RECORDATUS, recordatio: [Hanc ergo vir sapiens & usui, & contractui, & recordatui tuo eremptram persuadere. Tertull. de resur. carn. c. 4.

RECREDO, restituo, configno: [Dicit Comes, quod libenter reddet, aut recedet Comitum Nivernensem. Ivo Carnot. epist. 275.

RECTOR SANCTÆ SEDIS. FR. appellatur Papa, can. quilibet, 8. qu. 5.

RECTRIX. FR. Abbatisa. Bullar. Casin. tom. 2. const. 22. 28.

RECUTITUS. Vide *Sabbatum recutisum*.

REDDO. FR. licet hoc verbum ferè restituere significet, usurpatur tamen pro dare: [Quid dicam de usuris, quas etiam ipsæ leges, & judices reddi jubent? can. quid dicam, 14. qu. 4.] ubi Glossa sic exponit: [Reddi, idest dari, quia verbum reddendi ponitur pro verbo dandi, si de verborum significatione, l. verbum reddendi.] At licet verum sit, quod reddo pro do usurpetur, canon vero citatus *reddi*, idest, restitui usuras malè acceptas leges, & Judices jubere intelligit. Item significat cõniteri. Unde D. Ambrosius de Davide penitente inquit: [Ille Rex tantus, ac potens, ne exiguo quidem momento manere penes se delicti passus est conscientiam: sed præmatura confessione, atque immenso dolore reddidit peccatum suum Domino. De Apolog. David, apolog. 1. c. 1.

REDEQUITO, equitando retro eo, redeo, & ab inepto itinere desisto. [Hæc ille non gratanter accipiens, ad Comitem redequitat. Fulb. Carnot. epist. 21.

REDIHABEO, seu *Redibisionem facere*. FR. exigere, l. audivimus. Ne liberi homines comprimantur.

REDIHABITIO. FR. exactio, exigentia, d. l. audivimus, eod. tit. & Bull. Casin. to. 2. Const. 40. 41. 178.

REDHIBEO, restituo. [Tunc Sanctus Remigius in oratione, qua Deo semper sancta intentione vacabat, corporea se dejectione prostravit, statimque pristinum cæco lumen redhibens, immundi quoque pestem spiritus effugavit. Flodoard. lib. 1. Histor. Rhemen. c. 12.] Et in eodem sensu Greg. Turon. lib. 9. c. 34. [Cum sæpè matri calumnias inferret, diceretque se esse dominam, genetricemque suam servitio redhiberi.

REDINVESTIO. FR. investitura, qua quis spoliatus fuerat, redditio, can. oportet, 3. q. 1.

REDITIO. FR. idest, Mors, qua corpus ad pristinam terræ materiam redit: [Si expeditos, sic-

si celeres in hoc operis agone currentes, dies nos vel redditionis, vel persecutionis invenerit. Sanctus Cyprianus, lib. de opere, & eleem.

REFECTORIUM, locus, ubi Religiosi corporalem refectioem sumere solent. [Temerario conatu Rex refectorium ingressus fuerat. Gregor. Turon. in suppl. cap. 36.] Vide *Panetaria*.

REFECTORIARIUS, cui refectorii cura incumbit. [Quem cum Refectorarius introducere vellet, pauperibus exclusis, commotus ille clamavit. Casar. lib. 6. miraculor. c. 5.]

REFECTUS. Vide *Refectus*.

REFERENDARIUS, Prælaturæ munus in Rom. Curia, ad quem lites, & causas in Signatura Justitiæ, & Gratiæ coram Sanctissimo referre spectat, & ideo utriusque Signaturæ Referendarii hujusmodi Prælati appellantur, qui ab Alexandro VI. instituti, ac multis privilegiis muniti sunt; inter quos duodecim antiquiores *Votantes* appellantur, quia ipsi soli in Signatura dant vota, & in paritate votorum Cardinalis Præfectus Justitiæ Signaturæ dare potest suum votum; præter enim hunc casum nunquam dat ipse votum. In Signatura autem Gratiæ, quæ, ut dictum est, semper coram Papa habetur, sibi nullus habet votum, quia gratiæ solius Principis sunt; licet aliquando opinionum Cardinalium intervenientium, vel Referendariorum audire possit. In Ecclesia verò Constantinopolitana Referendarii dignitas illi conferrebat, cui secretas Patriarchæ commissiones deferre incumbebat: sic etiam Principum sæcularium Referendarii; [Requistusque Otho, qui tunc Referendarius fuerat, cuius ibi subscriptio mediata tenebatur, adfuit, negat se subscripsisse. Greg. Turonen. lib. 10. c. 19.] FR. etiam Longobardorum Reges suos habebant Referendarios. [Desiderius Rex Referendarius, & Stabilem Ducem Oratores misit. Blond. decad. 2. l. 1.]; Et in signum concessionis hujus officii inter alias Principis ceremonias, hæc legitur; [Nec multò post, anulo ex manu Regis accepto, Referendarii officium adeptus est. In Vita S. Boniti Episcopi.] Referendarii utriusque Signaturæ sunt acolyti. Vide *Subdiaconus*.

REFERTUS, FR. dicitur à *Referto*, quia refectio est propriè corporis, sed refertio est propriè mentis. Glossa in Extrav. comm. de poenit. & remis. cap. 1.

REFUTATIO. FR. idest renunciatio, & cessio. Bullar. Casin. rom. 2. Const. 21.

REFUTO. FR. pro Renuntio. [Monasterium & c. Domin. suo Sylvestro Papæ refutavit. Bullar. Casin. rom. 2. Const. 72.]

REFERENDARIUS. Vide *Refectus*.

REGENERANDUS. FR. qui proximè baptizandus est, qui etiam Competens dicebatur, ut suo loco dictum fuit, ad differens am Catechumenorum igitur Regenerandus, sive Competens, antequam baptizate regeneraretur, symbolum fidei recitare tenebatur: quare Libratorum incuria in Epistola S. Leonis Papæ ad Plavianum Patriar-

cham contra Eutychetis errores scripta, corrigenda est dictio *Regeneratorum*, quæ ex vetustis M. ss. à Chisletio sic restituta fuit, nempe: [Ne ipsius quidem symboli initia comprehendit; & quod per totum mundum omnium Regenerandorum voce depromitur, istius adhuc senis corde non capitur.]

REGESTUM, vulgò Registrum, in quo publicæ scripturæ registrantur; [Hæc Episcopus negare non potuit: scripta enim ista in Regesto Chiliperici Regis in uno scrinio pariter sunt reperta. Greg. Turon. lib. 10. cap. 19.] Ac alibi idem. [Pueri verò, qui missi à Rege fuerant ad requirendas res ejus, tanta in thesauris illius reperiunt, quanta nec in ipso ararii regesto poterant inveniri.] Quod vocabulum à Normannica dictione *Gisfer* derivatur, quæ in lectum ponere significat, & ideo melius *Registum* dicitur: Sicut ergo in lecto quiescit, sic etiam in Registri libris monumenta publica aliquo modo quiescere, ac dormire dicuntur, donec tempore opportuno excitentur; itaque nil aliud significare Registrum videtur, quàm repositorium, in quo ordinatim publica instrumenta conduntur. FR. Posset quidem etiam etymon hujus vocabuli à verbo *Regero* trahi, quod reporto, & transcribo significat; nam ibi reportantur, & transcribuntur authenticæ scripturæ; quare non indoctè à supino verbi *Regero*, *Regestum* melius scribi videtur. Custos autem Registri *Regendarius* dicebatur, & in Cod. Theodos. l. præcipimus, §. ult. C. de appellat. *Libellenfis*, & alibi *Subscribendarius* appellatur.

REGIA, hæc vox absolute pronunciata principalem portam non raro significat. [Regia autem Monasterii nunquam aperiebatur. In vita Sanctæ Mariæ Aegypt. c. 5.] In eodem quoque sensu intelligenda sunt verba Greg. Turon. lib. 4. c. 13. ubi inquit: [Dum deambulabant per Ecclesiam ad regias ædis sacræ.] Et clarius ex Anastasio Biblioth. [Qui missi fuerant de exercitu ad custodiendas regias Basilicæ clausas observabant. In Conone Papa.] Errasse siquidem fatendum est Bulengerum, qui hanc dictionem, aulam, sive magnificum ædificium denotare putaverat; verba ejusdem Bibliothecarii in Leone III. adducens, quæ inquit: [Ingressu Basilicæ supra regias majores fecit imagines ex argento.] Quæ verba rectè sunt contra seipsum manifestè, ut intelligenti patebit. FR. sic pariter non minus erravit Glossa in can. unio, 10. quæst. 3. ubi textus ita habet; [Unio nostræ Congregationis decrevit, atque instituit, ut tertias, quas antiqui canones de parochiis suis habere Episcopus censuerunt, si eas exigendas crederint, ab ipsis Episcopis diruta Ecclesiæ repararentur. Si verò eas maluerint cedere Ecclesiæ, ab earum cultoribus sub cura, & sollicitudine sui Pontificis reparatio eisdem est adhibenda Basilicis. Quòd si omnes Ecclesiæ, aut incolomes fuerint, aut, quæ diruta erant, reparata extiterint, secundum antiquorum canonum instituta, si tertias sibi debitas uniusquisque Episcopus aut qui voluerit, facult-

facultas illi omnimoda erit, ita, videlicet, ut citra ipsas tertias, nullus Episcoporum quippiam pro regis inquisitionibus à parochianis Ecclesiis exigat &c.] Ubi Glossator, S. Pro regis, intelligit, [Pro itinere ad Papam, vel ad Regem, non possunt Episcopi ultra statutum petere, ut Extrav. de Censib. c. cum Apostolus, & 16. q. 1. can. generaliter, S. placet, in hoc verò can. generaliter, non invenitur hic S. placet: fortasse dicere voluit, can. placet, qui mediare sequitur, & in quo nil de Episcopis, & ejus itineribus, sed de immunitate Urbium Ecclesiarum loquitur: sic etiam in d. can. generaliter, nihil de Episcopis, ejusque itineribus agitur, sed de tutelis Clericorum, & Monachorum, ac de residuis, & servitio in Ecclesiis, ubi illi sunt additi; bene tamen circa finem habetur hæc verba: Et hoc non solum in veteri Roma, vel in hac regia Civitate &c.] quæ regia Civitas Constantinopolitana, ubi Leo Augustus, qui hæc scripserat, imperabat, intelligitur, & dicebatur *Nova Roma* ad distinctionem Veteris Romæ, ut etiã in d. *Roma*, & in dict. *Urbs Regia* dicemus. Sed vocabulũ *Regia* absolute pronuntiatum diversum sensum habet, ut diximus supra. Item in c. cum Apostolus in Extrav. non habetur, bene quidem: [Vas electionis Paulus Apostolus, cap. unico in Extrav. de Censibus,] in quo nihil ad propositum subje- & materiam agit. Itaque redeundo ad sensum verborum Canonis Unio, ibi loquitur de Basilicarum reparatione, & non de itinere ad Papam, vel Regem, ut Glossator somniaverat; ergo potius intelligenda est per *Regiam inquisitionem* elemosyna, quæ in porta majoris Ecclesiæ postulabatur, ubi solet poni aliqua arcella ad colligendas oblationis elemosynas, & italicè *Cerca*, id est, inquisitionem latinè proprie sonat, ut in dictione *Cercita* dictum est; itaque *Regia inquisitio*, nil aliud est, quàm elemosyna inquisita in valvis Ecclesiæ, de qua supra dicitur non spectare jure tertie ad Episcopum.

REGIFUGIUM. Vide *Fugalia*.

REGINA COELI, hæc antiphona composita fuit ab Angelis, quando Romæ pro pestis cessatione fuit facta à D. Gregor. solemnibus processibus, qui Pontifex in fine hujus Angelici cantus subjunxit *Ora pro nobis Deum*, ut dictum est in dict. *Litanie*.

REGIONALIS, sive *Regionarius*. FR. erant Romæ diversa officia cum hoc addito. Vide *Banderafius*, *Diaconus*, *Defensor*, *Protonotarius*, *Subdiaconus*, quod vocabulum reperitur antiquum à quinto sæculo. [Sed priusquam Pontifex (*idest Sylvester Papa*) respondere posset, accesserunt satellites, qui pallio detracto, cucullam illum monasticam induerunt; tunc egressi ad Sacerdotes, Clerumque Joannes Subdiaconus regionarius primæ regionis, & alii factionis suæ Clerici, Vigilium proclamabant in Romanum Pontificem tributum. Blond. decad. 1. lib. 5.] Reperitur etiam dicitio *Corregionalis*: [Ut potius suis corregionalibus utiles essent, can. legi, 16. qu. 1.] Vide *Corregionalis*.

REGIONARIUS. Vide *Regionalis*.
Hicrollexicon Magri.

REGISTORIA, Monialis depositaria, apud quam deponitur Monialium peculium, ne sint proprietaria. [Quod habueritis, reponite, & claves de arcellis, vel pressorolis vestris Registoria teneat. In Regula Sanctæ Cesarie Virginis, cap. 16.

REGNICOLA. FR. Regni incolæ, & habitator. Extrav. comm. de privil. c. 2.

REGRATARIUS. Vide *Popolaris*.

REGNIFICO, Regem constituo: [Regnificarunt eum in Israel. Lucifer Caralitan. de Regibus Apostatis.

REGULA. FR. ita dicitur: [Eò quòd rectè ducit, nec aliquem aliorum trahit. Alii verò dixerunt regulam dictam, vel quia regat, vel quia normam rectè, & bene vivendi prebeat, vel quia distortum, pravumque corrigit, can. regula dist. 3.] Aliis tamen placet à rectitudine ita dici, juxta Mathematicorum axioma; Rectum est mensura sui, & obliqui. Synon. Vide *Canon*. Item *Regula* aliquando pro Religione usurpatur: [*Dono in dicta Regula vestra S. Mariæ &c. Bullar. Casinen. tom. 2. Constit. 73.*

REGULARIS, Religiosus. Item metallicam virgam significat, in qua anuli imponuntur, ut velum agiliter percurrere possit, italicè *Ferro da portiera* dicitur. [Columnas argenteas sex, & regulares duos ex argento purissimo: Anast. Biblioth. in Adrian. Papa] Ac idem ibidem: [Et super columnas argenteas regularem investitum argento.] Item clarius ibidem: [Vela pendentia in regulari ante imagines. In primo sensu. Vide *Religiosus*.

REGULARIUS, hæc dicitio aliquando significat electivè, aliquando verò negativè. Vide *Te Deum laudamus*.

REGULUS. FR. Serpentis species. [Sicut regulus venena diffundit. Proverb. cap. 23. num. 31. Et delectabitur infans ab ubere super foramine aspidis, & in caverna reguli. Isaïas, cap. 11. n. 8. De radice enim colubri egredietur regulus. Idem c. 14. num. 29. Vipera, & regulus volant. Idem cap. 30. num. 6. Erumpet in regulum. Idem c. 59. n. 5. Mitram vobis serpentes regulos. Jerem. cap. 8. 17.] Est idem, ac *Basiliscus*; nam græcè *Basiliscus* regulum latinè significat. Dicitur regulus, qui à natura in capite coronatus gignitur, qui à Plinio ita describitur: [Cyrenaica hunc generat provincia, XII. non amplius digitorum magnitudine, candida in capite macula, ut quodam diademate insignem. Sibilo omnes fugat serpentes: nec flexu multiplici, ut reliquæ, corpus, sed celsus, & erectus in medio (*à medio, alia lectio*) incedens. Necat frutes, non contactos modò, verum & afflatos: exurit herbas, rumpit saxa, &c. lib. 8. cap. 21.] & Dioscor. lib. 6. cap. 55. [Sunt qui scribunt tantæ perniciet animal esse basiliscum, quem Latini regulum vocant, ut solo oculorum intuitu, alii sibilo tantum, alii halitu, alii morfu, statim interimat.

REGUNDUS. FR. conservandus in pristino statu seu erectione. [Ad quòd scire debes, quòd]

dicium finium regundorum tale est, ut in eo utraque persona vices duorum habeat, videlicet, actoris, & rei. lib. 2. Decretal. de probationibus, c. 3.] Ubi Glossa ait: [Licet prædia propria non sunt clericorum; agere tamen possunt finium regundorum, cum habent jus in illis, scilicet, usum fructuum, s. finium regundorum.] 3. §. finium.

REGYRATUS, innixus super cubitum. [Quam, sicut mihi recitit beatæ memoriæ Domina Elisabeth ejusdem Cœnobii Abbatissa, sorores in lecto suo ponentes, & principium Evangelii Sancti Joannis super eam legentes, manè regyratas invenerunt. Casar. lib. 4. c. 44.] Hoc vocabulum à græca voce *ῥογῆ* componitur, quæ curvum significat; nam qui super cubitum ejus innititur incurvari cogitur. Vide *Apodiatius*.

REJACEO, depositor. [Pensiones verò fideliter cum omni colligite diligentia, ut apud unumquemque vestrum, quem elegeritis, rejaceant. D. Greg. in Regist. lib. 12. epist. 13.]

REICULA. Vide *Rescula*.

RELATIVUS. Vide *Scheticus*.

RELEVUM. FR. recognitio quædam, quæ Principi à novo feudatario debebatur: ita appellata, quia Hæres in feudo loco defuncti subintrans, feudum à caducitate relevabat. [Si hæres suus plenæ ætatis fuerit, & relevum debeat. Matt. Paris. an. 1215.]

RELICTA. FR. intelligitur Vidua. [Prænominate verò Milite viam universæ carnis ingressa, relicta ejus venire contra hoc præsumpsit, lib. 3. decretal. tit. 17. de empr. & vendit. c. 4.]

RELICTIO, desertio. [Quæ in hoc sæculo habentur bonorum relictio. S. Paulin. epist. 2. ad Sever.] FR. quo vocabulo usus est etiam Cicero ad Atticum, lib. 1. c. 4. & in Verrem, 3. inquit: [Quibusdam relictionem, proditionemque consulis sui gratam sperat fore.]

RELIGIO. Vide *Eusebia*.

RELIGIOSUS. FR. idest, pius. [Primùm, quòd contra Patrum regulas à Laicis, quamvis religiosus, (quibus nulla de Ecclesiasticis facultatibus aliquid disponendi legitur unquam attributa facultas) facta videtur, can. benè quidem, dist. 96. can. Laicis quamvis religiosus, 16. qu. 7. Quicquid igitur nomine Ecclesiarum, partes Donati possidebant, Christiani Imperatores legibus religiosus cum ipsis Ecclesiis ad catholicam Ecclesiam transferri jusserunt unitate, can. quod autem, 23. quæst. 8.] Idem etiam habetur in Sacra Scriptura: [Benedicite omnes religiosi Domino Deo Deorum, laudate, & confitemini ei, quia in omnia sæcula misericordia ejus. Daniel, c. 3. n. 50. Viri religiosi ex omni natione. Actor. c. 2. n. 5. Religiosus, ac timens Deum. Ibid. c. 10. nu. 2. Judæi autem concitaverunt mulieres religiosas, & honestas. Ibid. c. 13. n. 50. Si quis autem putat se religiosum esse &c. Jacobi, c. 1. n. 16. Er religiosè de resurrectione cogitans. 2. Machab. c. 12. n. 43.] Item dicitur *Religiositas*, idest, religio, & pietas: [Timor Domini scientiæ religiofitas, Religiositas cotidie, & justificabit eor:

judicantem, atque gaudium dabit. Ecclesiast. c. 1. n. 17. & 18.] De Religiosis autem, nempe, Regularibus cum tribus essentialibus votis astrictis, eorum synonyma Vide *Anachorita*, *Colideus*, *Frater*, *Monachus*, *Therapeuta*. Eorum habitus, ac vestes. Vide *Chrysoclavus*, *Cocula*, *Colobium*, *Cuculla*, *Ependites*, *Flocus*, *Guna*, *Lebitorarium*, *Maphorium*, *Pasientia*, *Rebrachiatoria*, *Scapulare*, *Tilia*, *Trogulus* Vestis Monachis prohibita. Vide *Rozundulum*. Religiosæ vitæ præstantia. Vide in dist. *Farsura*, ex sententia Petri Bles. n. sibi. Religiosi turpis lucri sectantes. Vide *Calix*. Religiosorum obligationes in commemorationibus Officii Divini. Vide *Commemoratio*. Religiosi tenentur recitare officium localis Patroni, ubi degunt, non verò octavam. Vide *Officium divinum*. Item [Regularibus personis non consuevit apostolica sedes aliqua personaliter confirmare, de confirmat. util. vel inutil. in decretal. c. 5. & 6. atque Glossa in d. c. 5.]

RELIQUATIO, residuum. [Ajunt & immatura morte præventos eoque vagari isthinc, donec reliquatio compleatur ætatis, quæ cum pervenissent, si non intemptatè obissent. Tertull. de anim. c. 56.] Idemque vocabulum penes Juristas computi residuum significat.

RELIQUIÆ. Hoc vocabulum propriè significat id, quod remanet, detracta majori parte; hinc quia principalior, ac nobilior hominis pars anima existit, idèd corpus humanum reliquia dicitur, quia humi remanet, & relinquitur, seu ejus pars. Ambros. in Psalm. 36. Propter eam hoc vocabulo utitur Ecclesia ad denotandum omne id, quod veneratione dignum ab memoria alicujus Sancti remanet in terris, atque antiquus usus semper fuit ponendi sub Altari Sanctorum Martyrum reliquias, ut ex ordinatione Felicis Papæ, epist. 2. ad Episc. Galliæ constat, quod etiam ante ipsum in Concil. Rom. sub S. Sylvestro Papa sanctum fuerat, hinc D. Paulinus cecinit:

Ecce sub accensis altaribus ossa piorum

Regia purpureo mar more crusta regit.

Hujusmodi autem reliquæ ad præfens sub altariolis ponuntur, quæ Martyrum tantùm, & ab Ordinario approbatæ esse debent. Sac. Concil. Trid. Congreg. 13. Septemb. 1593. Si verò ex apostolica Sedis dispensatione celebrare contigerit super altariolum hujusmodi reliquis carente; tunc omittantur verba illa in principio Missæ, nempe, [Quorum reliquæ hic sunt.] Hieron. Canton. in ordinat. divin. offic. Celebrari siquidem nequit extraordinarium: Officium illorum Sanctorum, quorum reliquæ conservantur, si non sint insignes. Insignis autem Reliquia esset Caput, Brachium, Crus, sive aliqua pars, in qua Sanctus pro Christo tormenta passus sit. Insuper quando de eo Sancto recitandum sit Officium, fieri tantùm debet in ea Ecclesia, ubi ejus reliquia asservantur. S. R. C. 8. April. 1628. Non verò in aliis Ecclesiis, licet sint ejusdem Religionis, ac instituti, & huic Decreto contravenientes obligationi recitationis officii minimè satisfaciunt; idèd Urbanus VIII.

hoc decretum in rubricis Breviarii apponere iustificat. Veneratio autem reliquiarum non in quarto sæculo inceperat, ut falso asserunt Magdeburgenses; nam in principio nascentis Ecclesiæ legitimus in Actis Apostolorum, c. 8. 2. quod curaverunt corpus Stephani Protomartyris. Viri timorati, id est, curam, & venerationem illius Sacramenti Corporis habuerunt, quemadmodum in eius Epist. ad Iustum Episc. Pius Papa Primus insinuaverat, atque Sanctorum reliquiæ etiam in veteri Testamento venerabantur; Moyses enim ossa Patriarchæ Josephi ex Ægypto in terram promissionis venerabundè transtulit, atque corpus Sancti Prophætæ Elisei solo contactu mortuum resuscitaverat. FR. Insuper in novo Testamento, ut Apost. Acta, c. 19. testantur, à corpore D. Pauli pro languidis, & obfessis sudaria, & semicinctiæ deferebantur: [Et ab eis languores, & spiritus nequam egrediebantur.] Et Eunapius Sardinus, quamvis Christianorum inimicus, & innumerabiles blasphemias in Sanctos Martyres protulerit; in Vita tamen Philonis Hebræi factus est, quod Alexandria conservabantur capita Martyrum, quæ à fidelibus tamquàm Sanctorum reliquiæ venerabantur, ac ante eorum sepulchra Christiani genuflectebantur, & prostrabatur, affirmando esse eos advocatos, & intercessores apud Deum. ||: Reliquia dicitur etià *Benedictio*. Vide *Benedictio beatica*. FR. Item dicitur *Pignus*, sic Oddo Abb. Cluniac. lib. 3. de vita S. Geraldii Comitis Aureliacensis, c. 3. [Biennio priusquam obiret, Ecclesiam fecit solemniter dedicari. In Altaribus verò tanta pignora Sanctorum insita sunt, ut scientibus mirum est.] Utrum Reliquiæ de essentia requirantur in Altare portatili. Vide *Altare*, §. Præterea quaeritur, utrum Reliquiæ Sacris reliquiis Ecclesiarum portæ consecrarentur. Baron. in not. ad Martyrol. 18. Novemb. Lit. o. At aliquando Reliquia Eucharistiam significat, quæ post Missam relinquuntur, & conservantur: quare Scriptores non pauci in hoc æquivocarunt vim nominis haud intelligentes, quo utitur D. Clemens Papa in epist. 2. & in Constitutionib. Apostolicis, lib. 8. c. 13. & 31. Et in Euchologio græco Eucharistia ἀγία λέξασα, dicitur, hoc est, sancta Reliquia, & à S. Germano Eucharistia βεῖα λέξασα, hoc est divina Reliquia appellatur. Synonyma autem Sanctorum Reliquiarum, & alia. Vide *Benedictio beatica*. *Brandium*. *Gleba*. *Lipsana*. *Sanctuarium*.

RELIQUIARIUM. Vide *Canola*. *Cinerarium*. *Camerarium*. *Concilium*. *Confessio*. *Encolpium*. *Hierozheca*. *Locellus*. *Loculum*. *Nausus*. *Phylacteria*. *Stapululus* in dict. *Stapululus*. *Theca*. *Tabellus*.

REMALLO. Vide *Admallo*.

REMANDO, remitto: [Manda, & remanda, Isa. cap. 28. 10. Tractatum autem B. Hilarii super psalmos idè non nisi, quia eandem in nostro Codice, quam & in vestro corruptionem inveni, quod si & talem vultis, remandate, & mittam. Petr. Cluniac. lib. 1. epist. 24.]

REMEDIOR, liberor. [Et quanti honestissimi viri (de vulgaribus enim non dicimus) aut à Dæmo-

niis, aut valetudinibus remediati sunt? Tertull. de Scap. c. 4.] & in significatione activa idem dicitur: [Ad remediandum eos, advers. Marcion. lib. 2.]

REMEDIATOR, liberator. Item Medicus, qui remedia contra corporis mala ordinat. Item Incantator, qui superstitiosis conditionibus sanitatem affert. Item Astrologus, & Mathematicus, qui mala, & pericula prævidens, remedium præservativum causat.

REMOMATORIUS, Cæremoniarum Magister in Ecclesia Constantinopolitana, de quo Concilium Lugdunense, in epist. ad Gregorium X. Vide *Suggestor*.

REMENDATOR, rerum scissarum, ac dilaceratarum concinnator, & adaptator. [Eodem die etiam D. Nera uxor Tucci remendatoris. In vita B. Ambr. Senen. 20. Mart.]

REMISSA, remissio. [Adde, quod ejus caro de Spiritu Sancto concepta, inrer alios non potuit in remissis peccatorum tingi, quæ nullum videbatur admisisse peccatum. Opat. Milevit. lib. 1. advers. Parmenian. Omnia peccata remittuntur filiis hominum, & blasphemia; qui autem blasphemavit in Spiritu Sanctum, non habet remissionem, sed reus est æterni supplicii. Cyprian. lib. 5. epist. 14.] FR. idem vocabulum in eadem significatione reperitur apud Tertullianum.

REMORA. FR. piscis species. Vide *Echeneis*.

RENEEZ. FR. Apostata, italicè *Rinogaro*. [Cepit in equitatione illa viginti quatuor Paganos, & unum Reneez, qui quondam Christianus fuerat, & Dominum nostrum Jesum Christum negaverat. Hoveden. in Ricard. I. an. 1192.]

RENOVELLO, renovo. [Cum hæc fierent, Donatus ultro prior ad Carthaginem rediit: hoc audito Cæcilianus ad suam plebem properavit. Hoc modo iterum renovellatæ sunt partes. Opat. Milevit. advers. Parmenian.]

RENVITÆ. Vide *Sarabaitæ*.

RENUNCIATIO, fama, publicatio, denunciatio. [Renunciatio ejus dabit legem nostræ resurrectioni. Tertull. de car. Christi.]

RENUNCIATUS, publicatus; sic enim dicebatur *Papa renunciatus*: nam prius calculatis votis, deinde renunciatus erat, id est, publicatus.

REPATIO, in patriam redeo. [Psalms, & hymnis, & canticis spiritualibus proseguimus amicum reparantem. Sanctus Bernardus in vita S. Malachiæ.]

REPAUSO. FR. verbum, requiesco, Italicè *Rispare*. [Repausa ergo tuam mentem, ne vadas vaniando. In vita S. Francisæ Romanæ, 9. Mart. apud Surium.]

REPENDIUM, compensatio, remuneratio, retributio: à verbo *pendo*. [Eo anno Rex Fridericus in rependium collati sibi cælestis beneficii. Chron. M. S. Riccardi.]

REPLEGIO. FR. denudè fideiussionem, & vadimonium præsto, unde *replegiatio* etiam dicitur. Vide *Plegiaria*. *Revadio*.

REPUDIUM. Vide *Divortium*. *Cheib*.

REFROBROSUS. FR. probrosus, extrav. Jo. XXII. de penis.

RESA, vox Theutonica *Reyse*, idest, iter. [Quo facto, equum ascendit eadem hora, & resam suam sine omni difficultate perfecit. In vita S. Cather. Sveca, 24. Mart.

RESCULA. FR. diminutivum ex *Res, rei*, idest, resparsi momenti. [Cur non bona fide datus à Deo resculis utimur? Salvia. lib. 1. ad Eccl. Cath.] Et in capitulario, c. 7. *Rescula* dicitur: [Qui resculam Ecclesie petunt à Regibus.

RESIDENTIA. Vide *Personatus*.

RESIDIUM. Vide *Reliquatio*.

RESPONDEO. FR. pro *interrogo* seu *pergo*. [Et respondi, & ajo ad Angelum, qui loquebatur in me, & dixi: quid sunt hæc Domine mihi?] & interrogatus: [Et respondi secundò, & dixi ad eum: quid sunt duæ spicæ olivarum &c. Zachar. 4.] Respondit autem Petrus & dixit ad Jesum; Domine bonum est nos hic esse &c.] ubi dictio *respondit* stat pro postulavit; nulla enim interrogatione prævia locutus est Petrus. Item pro inculo, & reprehendo: [Agnitio vultus eorum respondit eis, & peccatum suum, quasi Sodoma, prædicaverunt, nec absconderunt. Isai. 4. 9.] & alibi idem: [Multiplicatæ sunt enim iniquitates nostræ coram te, & peccata nostra responderunt nobis, quia scelera nostra nobisefum, & iniquitates nostras cognovimus, 59. 12. Si iniquitates nostræ responderint nobis: Domine fac propter nomen tuum, quoniam multæ sunt a versiones nostræ, tibi peccavimus. Jerem. 14. 7.] incusant enim, remordent, ac reprehendunt nos propria peccata, & sunt contra nos semper.

RESPONSALIS. Vide *Apocrisarius. Delegatus.* FR. significat item agentem, & procuratorem. [Nec pro se misit idoneum responsalem, de election. & elect. c. 22.] Quapropter, quia dictus Electus nec venerat, nec sufficientem miserat responsalem, de dolo, & contumacia, c. 6. Si verò nec venerit, nec responsalem miserit, ei perpetuum silentium imponatis, de fide instrumentor. c. 4. Dicitur Thomas nec per se, nec per responsalem idoneum comparere curaret, de senten. & re judicata, c. 18. Quia tandem nullus apparuit responsalis, qui partem defensaret adversam, lib. 5. decretal. tit. 33. c. 13. & 14.

RESPONSORIALE, erat liber, in quo, ut Amalarius scribit, continebantur responsoria ab Adriano Papa sancita. FR. potest etiam Responsale significare instrumentum, & chartam procuracionis, ac commissionis, & usque ad præsens in nauticis mercimoniis dicitur responsale authenticum illud, in quo commissæ merces continentur.

RESPONSORIUM, ecclesiasticus cantus, qui post lectiones in Martino proferri solet. Item appellatur Responsorium longum, ad differentiam Responsorii brevis, quod canitur post capitulum appellatum Responsorium breve. [Responsoria ab Italis longo ante tempore sunt reperta, & vocata hoc nomine, quòd uno canente, chorus

consonando respondeat. Isidor. lib. 1. de Eccl. off. c. 8.] Vel ut ait Rabanus, lib. 1. de institut. Cler. c. 33. [Responsorius ergo cantus inde dicitur, quòd alio desinente, id aliter respondeat. Inter responsoria quoque, & antiphonas hoc differt, quòd in responsoriis unus dicat versum, in antiphonis autem alternent versibus chori. Antiphonas Græci, Responsoria verò Itali traduntur primum invenisse.] Vel ut Geminianus, lib. 2. c. 17. existimavit: [Responsorium à respondendo dicitur, quia Choro canente versus ab uno respondetur, & huic iterum à Choro per increpationem respondetur. Hunc cantum in primis Ambrosius Mediolanensis Ecclesie Episcopus composuit, & ab eo tota Ecclesia formam accepit.] Vel tandem, ut Rupertus, lib. 1. de offic. 15. purat, ita appellatur Responsorium, quia materius lectionum currentium correspondere solet: & ideo à Micrologo, & Radulpho Historia appellatur, ut in dict. *Historia* diximus. Canitur autem Responsorium post lectionem, quia Ecclesia nos docet, ut non solum auditores verbi Dei, sed factores etiam simus, ita Amalard. de ord. Antiph. cap. 4. seu per hoc Auditorum applausus denotatur. Hugo in spec. c. 7. Item inservit etiam pro animi relaxatione, dum sacris lectionibus intermedium cantus. Amalard. lib. 4. c. 3. Reperunt autem omnes responsorium, ad denotandam mutuum affectum, unanimumque consensum: sed talis repetitio imperfecta, & mutilata est, dum partem responsorii tantum repetit Chorus, ut denotetur mortalium acta imperfecta existere, Durand. lib. 5. cap. 2. In aliquibus tamen solemnitatibus integrè replicatur, ut post primam lectionem in Nativitatis nocte, in Resurrectionis Pascha, & in prima Dominica Adventus, quod fit, ut ibidem Durandus astruit, ad contestandam perfectam, completamque Sanctorum cognitionem. Ultimum responsorium Dominicarum per annum, quod incipit *Duo Seraphim*, de Sanctissima Triade agit: nam antiquitus semper ultima lectio erat de hac in uno Deo trina personalitate, nec illis temporibus dicebatur *Te Deum*. Ita Durandus ibidem. Ac introducto hymno *Te Deum*, translatum inde fuit Responsorium prædictum in calce penultimæ lectionis. Quando autem Responsoria in officio per prima vice ponuntur, si in Dominicis aliquo officio duplici impediantur, reallumi debent in feria prima, ad instar lectionum, quæ initia sunt Sacra Scripturæ librorum. Si verò nulla feria vacans erit, tunc pro eo anno relinquuntur. Gavant. in Rubric. Brev. sect. 5. c. 53. Unde Ordo officii erraverat, quando in Sabbato 31. Januar. anno 1665. posuerat Responsoria ferie quartæ, cum (juxta Rubricam de Responsoriis, c. 28. num. 7.) reallumi debuissent responsoria Dominicæ præcedentis. In fine lectionum pro communi unius Martyris habetur hæc rubrica [In officio Sanctorum Martyrum Pontificum Marelli, Joannis, Silverii, Martini, & Pontiani dicitur octavum responsorium: Domine prævenisti cum in benedictionibus &c.]

Nam licet pro Christi fide in carcere, vel exilio, & fame prædicti perierint, ut de Marcello Baron. an. 309. n. 4. de Joanne I. Idem an. 526. n. 6. de Silverio. Idem an. 539. & 540. de Martino. Idem an. 654. n. 7. de Pontiano. Idemque an. 237. nu. 10. refert. Non enim verificatur in eis rigorosè responsum possum in prædicto loco, ubi dicitur: [Hic est verè Martyr, qui pro Christi nominis sanguinem suum fudit,] quia licet præfati Pontifices pro Christo passi sint, non tamen sanguinem fuderunt, ideo &c.

RESPONSORIUM HORTATIONIS. Vide *Invasorium*.

RESULTATIO. FR. impugnatio, contradictio. [Dum de divina æquitate disputant, ad resultationis verba profluunt. D. Greg. lib. 8. moral. c. 25.]

RESULTO. FR. impugno, contradico. [Sed quia divinis iudiciis non poterant resultare. D. Greg. lib. 1. Regist. epist. 20.]

RESURRECTIO mortuorum ex Ethnicorum sententia. Vide *Recidivatus*.

RETE. Vide *Sagena. Tremaculum. Vestibulum*. Alam in dict. *Lama*.

RETO. FR. idest, per synopem reputo, existimo, judico [Item ceu prius ille visum retans manè, neglexit perficere iussionem. Flooard. lib. 1. c. 20.]

RETRACTO. Significat denuò tractare, ac repetere id, quod antea dictum fuerat. [Igitur in præfatione hujus articuli, & alibi forsitan retractandi, equidem definitio. Tertull. advers. Hermog. c. 16.] Itaque hoc verbum non significat rejicere, revocare, ac reprobare; sed replicare id, quod dictum, factumque fuerat.

REVADIO, denuò vadimonium, ac fidelijussionem præsto. [Miso Eccles. S. Mariæ, vide S. Remigii Remorum, sive Hincmari venerabilis Archiepiscopi revadit, & annis singulis ad eandem præfati, & memoratam Ecclesiam persolvere absque ullius occasionis contradictione cum omni vigilantia studeat. Flooard. lib. 3. c. 4.] FR. Henricus verò Spelmanus videtur sibi contradicere in significatione hujus verbi; nam in uno loco docet, quòd *Revadio*, & *Replegio* idem significant, & alibi deinde ait, quòd *Revadio* relaxare denotet. Vide *Replegio*.

REVELATIO. Vide *Ostentamen. Phanerosis*.

REVELARE AUREM. FR. idest, secretè ad aurem loqui. [Si aurem perseveraverit patris mei malitiæ adversus te, revelabo autem tuam, 1. Reg. c. 20.]

REVENTIDOR. Vide *Propolarius. Regrarius*. Scrutarius in dict. *Scrutum*.

REVERENDÆ, sic in Concil. Tridentino dimissoriales literæ nuncupantur.

REVERSATUS, detectus. [Dignum est enarrare specialem post tempora passionis historiam reversaræ, & inventæ Crucis. D. Paulin. epist. 11. ad S. ver.]

REUS. Vide *Subverbustus*.

RHÆDOMANTIA, ῥαδομαντεία, divinatio per *Hierolexicon Magri*.

virgam; Nam ῥαδομαντεία virgam significat, &μαντεία divinationem. Arte enim diabolica aliquas virgas stare faciebant, ac postmodum observando ex qua parte cadebant, sic divinare nitebantur; de qua superflitione loquitur Osee Propheta, c. 4. [Populus meus in ligno suo interrogavit, & baculus ejus annuicavit ei.] FR. *Rhædomantiam* à ῥαδομαντεία, idest, carminum combinatione derivari existimo: idè enim incantatio dicitur, quia in carminum virtute eam consistere asserunt.

RHAGAS, ῥαγας, Scissura, seu fractio, à greco verbo ῥαω, & ῥαγνυμι, idest, frango, quo vocabulo usus est D. Augustinus ad significanda ulcera ejus hæmorrhoidum, inquiens; [Nec ambulare, nec stare, nec sedere possum rhagasis, vel exochadis dolore, ac tumore, epist. 148. ad Fratres.] In quodam M. S. Angeli Rocæ Sac. Palatii Apost. quondam Sacristæ in Bibliotheca S. Augustini de Urbe à se erecta, ac de suo nomine Angelica appellata, asservato, ex cujus lecturæ multa tam sacræ, quam profanæ eruditionis excerpti, & inter alia, quòd Clemens Papa VIII. semel de hujus significationis vocabulo cum suum Medicum interrogasset, ille linguæ græcæ ignarus responderat nescire. Vide *Exoche*.

RHAMNUS, spinæ durissimæ, ac ingentis species, quæ græcè etiam ῥαμνος dicitur, de qua Psalmista: [Priusquam intelligerent spinæ vestræ rhamnum; Psalm. 57.] de malo habitu intelligens, qui ut durissima spina in tenili ætate efficitur; de juvenibus enim morte præventis loquitur, in quibus hujusmodi cuspidibus vitiosa adhuc tenera reperitur, ac mortui sunt priusquam durissimas rhamni spinas intelligerent, idest, sentirent. Aliqui contemplativè existimantur Christum Dominum his spinis coronatum in passione fuisse, cum hujusmodi spinæ sint præ aliis duriores, & inconfingentes acutiores, quarum naturam describit D. Augustinus in eodem Psalm. 57. inquiens [Quid est rhamnus? Spinatum genus est, densissimæ quædam spinæ esse dicuntur.] Et D. Hieronymus ait: [Rhamnus plena sentibus, & hericio similis. In Habac. 3.] Ac suavissimi odoris florem producere idem Sanctus Doctor his verbis testatur: [Rhamnus sentium genus est asperrimum aculeis, & flore gratissimum, unde colligitur duplam habere virtutem, ultionis, & bonorum retributionis, idest, justis floret ad ornatum, peccatoribus præbet spinas ad confingendum, in psalm. 57.] His namque peccatorum spinis, ut piè credendum est, Christus etiam coronari voluit. Vide *Thamnus*.

RHEDA. Vide *Epirhedium*.

RHENUS, Flumen. FR. quare bicornis appellatus, ad Batonium in Notis ad Martyrol. 21. Octob. lit. b. ex Virg. Æneid. 8. in fin.

RHETOR. Vide *Carpona*.

RHETHORICA FIBULA. Vide *Fibula rhetorica*,
RÆUMA, *ῥέυμα*, fluxus, unde fluxus, & refluxus maris in mamertino fretu adhuc *Rheuma*, & corruptè *Rhema* dicitur. [Nec profundum maris, & ponici ætus adsorbentes rheumam trepidassem. S. Hilar. contra Const.] usurpatur etiam pro catarrhico humorum fluxu in corpore. [Ex eo quòd erat impeditus Papa rheuma, fecit officium D. Cardinalis Montis Aragonum. In quodam Cæremom. M. S. antiquo] ubi de Benedicto XIII. agit. FR. Author tamen Vocab. Eccles. hoc vocabulum perperam inundationem aquarum significare asserit.

RHEUMATIZO, *ῥευματίζω*, agitor in stomacho ex humorum abundantia. [An morbus rheumatizans, & nauseantis stomachi? Fulbert. Carnot. epist. 83.]

RHINOTMETUS. FR. Justiniani II. Imperatoris epitherum, ex græco vocab. *ῥινομητος*, idest, denasatus, naso truncatus; nam Lentius Senator cum aliis conjuratis nasum ejus detruncaverat. Baron. ann. 694. num. 1. & seqq. De qua offensa ita vindictam sumpserat, ut quotiescumque nasum purgare cogeretur, unum ex conjuratis occidi jubebat. Idem Baron. an. 703. n. 1. & seqq.

RHIPIDIUM. Vide *Flabellum. Minobambulum.*

RHIPASPIS. FR. Miles timidus, qui clypeum projecit ad fugiendum, ex græco vocabulo *ῥιπασπίς*. [Levius est, si quis rhipaspis appelleretur, quòd clypeum in acie abjecerit, quàm si magnam illam armaturam jejunium videatur projecisse. S. Basilius, hom. 2. de Jejunio.]

RHODIANUS, Insulæ Rhodi incola, qui *Rhodius, Rhodiensis, Rhodiacus* etiam dicitur. Fuit hæc insula quondam Equitum Melitenisium sedes; unde Ordo Rhodianus appellata fuit eorum Religio. [Secus annum supra Monasterium Ordinis Rhodiani, in vita S. Joannis Teristiæ ex græco traducta.] FR. ex famoso hujus Insulæ Colosso, Rhodii *Colossenses* appellabantur antiquitus, ad quos D. Paulus epistolam direxerat.

RHODICUS. Vide *Rhodinus*.

RHODINUS, *ῥοδίνος*, rosacei coloris. [Vestem rubeam de rhodina. Anast. Biblioth. in Benedic. III.] à quo tamen Authore etiam *Rhodicus* dicitur. [Vela alichina, quæ & ornavit cum rhodiciis. In Zach.] Potest quidem etiam intelligi esse ornamentum rosarum acus pictura.

RHOMBOTITE; *ῥομβοτίται*. Vide *Sarabaita*.

RHOMPHEA, *ῥομφαία*, fræca, jaculum. Vide *Siomastes*.

RHYTHMUS. Vide *Echoicus. Prosa. Versus leoninus*.

RIBBI. Vide *Rabbi*.

RIEUARIORUM LEX. FR. Lex in Tuscia. Bullar. Casinen. tom. 2. conf. 75.

RICA. Vide *Roccus*.

RIGA, sic appellatus fuit liber, in quo tributa, & datia notabantur, à dictione germanica *Rige*, quæ seriem, & connexionem significat,

quia in eo libro ordinatim notabantur telonia, & impositiones exigenda. [Exinde solvere nec tu, nec tua posteritas nobis, nec hæredibus nostris debeatis, nisi tantum, si ira vult Riga. Marculf. lib. 3. formul. c. 36.] Significat etiam cancellos. Vide *Cancelli*.

RIMOR. FR. verbum diligenter inquirere significat. [Judex ad prolationem sententiæ debet universa rimari. In decretal. de fide instrument. c. 10.] quia Judicis animus non debet semper ad unam solum probationis speciem inclinari, in d. decret. de sententiæ, & re judic. c. 14.

RIPARIA, flumen, à Ripa ita denominatum. [Et quod nauæ transseunt riparium. In vita Venerab. Mariæ de Maliaço, 28. Mart.]

RIPARIUS. FR. riparum Custos, & earum gabellarum exactor, Bullar. Casin. tom. 2. conf. 227. n. 2.

RIPATICUM. FR. jus transvehendi cum navi in ripis fluminum, & ex eo gabellam exigendi, l. si portuaris, de Furtis, & Bullar. Casin. tom. 2. conf. 36.

RISILE, acus, quo mulieres pro firmaculo veli ad caput utuntur. [Risile, quo super aurem orale confixerat, casu perdidit. In vita S. Valburgis Virg.]

RITONTA. Vocabulum corruptum ab italico *Ritorra*. [Et omni anno ejus altare cum ritonta in gula. In vita Sancti Ambrosii Senen. 20. Mart.]

RITUALE, liber Ecclesiasticis notissimus, in quo cæremonia pro administratione Sacramentorum præscribitur, qui in Concilio Toletano IV. can. 25. *Libellus officialis* appellatus est; sed potius hoc vocabulo prædictum Concilium Breviarium intellexisse puto. Ritualis synonyma. Vide *Contacium. Euchologium. Ordinale. Sacerdotalis. Sacramentarium*.

RITUS. Vide *Cæremonia. Castus*.

RIVALIS. FR. proprie dicitur is, qui per eundem rivum aquam deducit, ut ff. de aqua quotid. & aest. l. 1. & translative *Rivales* dicuntur ii, qui ad eandem mulierem pro consuetudine, quasi ad eundem rivum accedunt; & *Corrivales* etiam dicuntur. [Tu conjugalem tuam repudias, & sæpe putas notandum? mura, & si uno defecerit die, superduc rivalem, & statim incognita causa, quasi cognitam pudoris ætæque injuriæ, can. horrendus, 32. quæst. 5.]

ROBUR. FR. locus Tulliani carceris Romæ. Baron. in not. ad Martyrol. 14. Mart. lit. b. Ac idem carcer *Robustus* dicebatur. Ibidem in tit. De loco carceris Tulliani sententiæ & c. circa medium, ex Plauto, §. sed vides.

ROCCA. Vide *Rota porphyretica*.

ROCCUS, vestis genus, ex germanico vocabulo *Rock*, de qua fit mentio in vita Caroli Magni, lib. 3. [Karolus habet pellicem ber. icinium non multum amplioris pretii, quàm erat roccus S. Martini.] Aliqui tamen *Roccus* habent, & in aliis *Ruceum* reperitur. Ex hoc inq. nam vocabulo non pauci *Rochetum*, de quo mox dicemus, deriva-

derivari putant. In Pomp. Festo invenitur *Rica* in eodem significato vestis.

ROCHETUM; linea vestis Episcoporum peculiaris, sed temporis progressu aliis inferioribus Ecclesiasticis ex privilegio concessa fuerat. [Utuntur croceis obscuris, & subius parvo caputio supra rochetum, lib. 1. Cæremon. c. 4.] Aliqui putant hoc vocabulum à voce *Rochet* gallica originari; alii à *Ruceo*, ut supra in dict. *Roccus* dictum est. Alii tandem etymon ex græcis vestibus *ῥοχῆ*, idest, fluens, vel mollis, & *χιτών*, idest, tunica. FR. de hac veste Curopalata agit, ubi de habitibus Græcorum Imperatoris mentionem facit, quam *ῥοχῆ*, & *ῥοχων* vocat; unde formatur vocabulum *Rucharium*, idest, vestiarium. || Dicebatur *Linea*. Baron. an. 261. Habet quidem manicas obstrictas rochetum, ad denotandum, quod Prælatus debeat habere manus promptas, & expeditas ad largiendam elemosynam. Prælatus, qui habet usum rocheti, in obsequio alicujus Cardinalis debet illud deferre, dum Cardinalis illud non defert; nam si Cardinalis illud non defert, Prælato tunc non convenit illo uti. Item debet illud portare Prælatus, dum regis Oratoribus obsequium præstat, in audientia Summi Pontificis, seu in visitatione Cardinalis novelli, sive à legatione redeuntis; tandem deferre debet rochetum Prælatus visitans aliquem Serenissimi titulum habentem. Prælati verò Regulares non utuntur rochetto, sed in Missa induuntur superpellico. FR. Antiquitas tamen Rochetum erat longum, atque ad talare, sicut perspicitur in antiquis picturis, ac tale fuerat Bonifacii Papæ VIII. ex relatione Jo: Pauli Mucantii oculati testis, cujus verba à Torrigio de Cryptis Vatican. pag. 372. in pressis. secunda relata, talia sunt, quæ lubet hic adducere, ut antiquorum ornamentorum Pontificum forma dignoscatur: [Die 11. Octobris 1605. dum demolirentur altaria antiquæ Basilicæ S. Petri, post altare S. Bonifacii Papæ IV. in loco eminenti, & sub imagine B. Virg. opere musivo depictæ, in pilo marmoreo inventum est Corpus Bonifacii Octavi, qui obiit anno Domini 1303. Erat autem ejus corpus ferè integrum, & in alta capsâ lignea reconditum, quæ cum corpore portata fuit in Sacristiam Canoniorum, & ibi ferè per duos menses conservata. Corpus dicti Bonifacii fuit à multis visum. Ego etiam ad illud curiositatis causa videndum semel, atque iterum accessi, & vidi dictum corpus integrum conservatum in dictâ capsâ lignea, in qua fuerat sepulchrum per 302. annos: facies tantum ejus aliquantulum consumpta erat, ita ut nec narices, nec labia, sed tantum mentum appareret, & dentes. Habebat in capite mitram albam admodum parvam, ut conjecturare potui, ex tela bombacina. Corpus induuntur erat omnibus Pontificalibus indumentis, idest, caligis, sandaliis ex tela aurea, in summitate acuris, sine cruce, rochetto longo albo, stola, cingulo, dalmatica, tunnicella, planeta ampla sericea coloris nigri, phanone, & yallio, quod consumptum erat; sed plum-

bum apparebat, & pendebat ferè usque ad pedes, spinulæ tres geminatæ, manus ejus chirothecis albis acu factis, & margaritis ornatæ erant, & anulum pretiosum in digito gestabat, atque Saphirum valoris, (ut aliqui dixerunt) 30. scutorum. Illustris, Dux Sermone, & frater ejus Bonifacius Episc. Cassanen. & Antonius Archiepiscopus Capuanus de ejus domo, & familia, ut melius corpus conservaretur, (quod in novam Basilicam Sancti Petri transferendum erat) capsam plumbeam de novo fecerunt, & in ea corpus in eadem capsâ lignea, in qua sepulchrum à principio fuerat, includi, & super coopertorium capsæ plumbeæ cruce, & sequentem inscriptionem imprimi fecerunt: IHS. Corpus Bonifacii VIII. Cæjetani Pont. Max. ex veteri in novam Basilicam translatum, hic repositum jacet: de quo illud mirabile accidit, quod eodem die, quo obiit, V. scilicet, 1d. Octobr. jam ab inde 302. elapsis annis, integrum, atque incorruptum repositum fuerit Anno Domini MDCV.] Sed qui exactius qualitates, forma, materias, ac mensuras horum paramentorum noscere cupit, legat Bzovium in ejus hist. Ecclesiast. sub eo anno 1605. An possint Rocheto in Urbe amplius indui Protonotarii participantis post renunciationem protonotariatus. Vide *Protonotarius*. Rocheti synonyma. Vide *Corbicularius*. *Superpellicium*.

RODATICUM, vestigal, quod ex vini deportatione solvebatur, ex gallico vocabulo *Royage*, de quo fit mentio in Capitul. Caroli Magni, his verbis: [Ut nullus homo præsumat theloneum per vias, nec per villas rodaticum, nec pulveraticum recipere, lib. 6. c. 219.]

ROGA, stipendium, donativum. [Theodosiani verò, qui hic remanserunt, rogam non accipientes, vix ad murorum quidem custodiam se accommodant. Greg. lib. 2. epist. 32.] reor ex græco *ρογῆς*, idest, frumentum, hoc provenire vocabulum, maxime cum in illis temporibus imperialibus militibus frumentum distribui soleret. Sive ex verbo *Rogo*, quia rogando hoc donativum postulabatur; quare ab eodem Gregorio *Precarium* appellatur: [Mauritius Magister ad precarium suum accipiendum transiit, lib. 10. cap. 6.] Vide *Obsequia*: quæ roga inter milites compartiebatur in signatis lætitiæ diebus: [Duxit Anastasiam uxorem suam, & coronavit eam Augustam, & jactavit rogam multam. Landulph. in Tiber. II.] Quare sericæ ad hoc donativum destinatæ *Rogalia* dicebantur, ex qua denominatione italica dictio *Regalo* provenit. FR. Roga tam stipendium, quàm donativum, & munus significat.

Neque muteralem legem, neque lenoniam, Roga nec fuerit, nec ne flocci existima.

Plautus: [Roga Regum pietas, aut munificencia. Suid. in dict. Roga.] Item pro stipendio. [Logariastes, hoc est, rationalis aulae rationes in omnium stipendiatorum, qui in aula sunt, si quid desit ulli de roga, hoc est, stipendio ejus aut servitium ejus, cujus causa stipendia facit. Codin. Curopal. de off. const.] Rursus pro mu-

scribus. [Augusta imperavit milicibus rogas dari. Cedren. in Leone filio, fol. 504. Mauritius Petro Prætori, ut tertiam partem rogæ in auro Romanis acciperet. Paul. Diac. lib. 17. hist. Venit quidam Spado laturus militum rogas. Idem, lib. 18. Dum roga pæna Strymonem amnem populo distribueretur, irruentes Bulgares hæc ademurunt. Idem lib. 24.] Igitur *Roga*, si ex Pomp. Festo conjectari licet, conciliationem significat, qui inquit: [Rogari, idest, consulit populum, vel petit ab eo, ut id sciscat, quod ferat, unde nos quoque in consuetudine habemus pro petere, & orare. Cato in dissuasiõne, ne lex Bæbia derogaretur, ait: Hoc potius agam, quod hic rogat:] & in hoc sensu dixit Plinius: [Tu rogas, & ego promisi: si rogasses scripturum me tibi, lib. 5. epist. 14. ad Valerianum.] Consuperunt enim Tribuni Romanorum populum mulcere, & conciliare, dum ab eo postulabant assensum, & votum in rebus agendis: hinc deinde Imperatores, ut conciliarium sibi popularem animum haberent, rogam istam distribuiebant, & ita conciliationem tacitam, & assensum in eorum gesta, popularemque plausum mediandibus his muneribus, & publicis largitionibus exigebant, de quo militari dono, ac de qualitate ejus ita inquit Plinius: [Sunt adhuc aliquæ non omittendæ in auro differentiæ. Auxiliares, quippè, & extraneos torquibus aureis donavere, ac cives non nisi argenteis; præterque armillas civibus dedere, quas non habent externi. Idem (quod magis miremur) coronas ex auro dedere civibus. Quis primus donatus sit ea, non inveni, sed quis primam donaverit, à L. Pisonè traditur. A. Posthumus Dictator apud lacum Regillum castris Latino- rum expugnatis, ei cujus maxime opera capta essent, hæc coronam ex præda dedit. Item L. Lentulus Cos. Serg. Cornelio Merendæ, Samnium oppido capto. Sed quinque librarum corona Piso Frugi filium ex privata pecunia donavit, eamque coronam testamento Reipub. legavit, lib. 33. c. 2.] & ibidem, c. 10. [Populus Romanus stipem spargere coepit &c.] Hæc namque coronæ militares variæ erant: nempe, triumphales, obsequiales, civi- cæ, rurales, castrensēs, navales, ovales, oleagineæ. Idem l. 16. c. 4. & Gell. l. 5. c. 6. Vide *Perissochoregia*. Licet usus obtinuit, ut precaria potestas dicitur illa, quæ à subditis dependet, sicuti est nostris temporibus Regis Poloniæ, & Angliæ autoritas, quæ à Comitibus, & Parliamentis dependet; unde precarium dicitur usufructus, quia usufructuarius à directo domino dependet, & sic roga, & precarium possent esse synonyma translativè. Sed rigorosè roga consultatio, & conciliatio, atque voti exigentia propriè dicitur: hinc Scribentes jurisprudentiæ *Consulentes*, & *Rogari* dicuntur, quæ ambo vocabula idem sonant; & sicut consultatio pro conciliatione non raro sumitur, hinc roga pro utroque usurpatur; unde ad captanda benevolentia vulgaria vota, & ad vulgi animum, & plausum conciliandum, consueverunt Pontifices, & Imperatores erogare mu-

nera in die captæ dignitatis possessionis, & in publicis festivitatibus; inde roga, & donum promiscuam intelligentiam obtinuit. Legimus etiã apud Anastasium Bibliothecarium in Vigilio, quoddam hic Pontifex x. Kal. Decembris in Ecclesia Sanctæ Cæcilie rogam populo traderet, jussu Theodorice Augustæ captus sit, & Constantinopolim transmissus; & Baron. ad an. 854. n. 4. de Leone Papa IV. loquens ait: [Præ amoris verò magnitudine universo populo rogam distribuit. Item in Gregorio Papa Anastasio Biblioth. inquit: [Hic dimisit per obsequia rogam unam integram.] Et in Bonifacio Papa idem: [Hic dimisit omni Clero per obsequia sua rogam integram.] Acidem Greg. ait: [Theodosiani verò, qui hic remanserunt, togam non accipientes &c.] Latinius non togam, sed rogam legendum vult in correct. D. Greg. tit. epistoliar. lib. 2. c. 32. [Primum ut togam illarum partium faciat. Ibidem, lib. 7. c. 128.] ubi Latinius idem rogam corrigi. [Togæ quoque militum. Ibidem, lib. 8. in dist. 3. c. 2.] Latinius rogæ legit. ¶ Quæ togæ à Pontificibus in distributione candelarum fiebant: Balsamon siquidem rogam vocat distributionem candelarum; quam dabat Patriarcha Græcorum. Synonyma, & alia. Vide *Circuncisio Domini*. *Perissochoregia*. *Serena*. *Thuribulorum festivitas*.

ROGALIA, ferri in quibus roga distribuebatur. Item libri, in quibus notabantur illi, qui rogam accipiebant. Vide *Roga*.

ROGATIONES, de quibus fusè Baron. in not. ad Martyrol. 25. April. lit. b. & hinc in dict. *Crucis hebdomada*. *Litania*. *Pentecostes*.

ROGATORIE LITERÆ. Vide *Suggestio*.

ROGO. FR. idest, præcipio. Glossa in can. Beatus Petrus, 6. quæst. 1. Item congre. [Tancredus &c. mille ferè milites, & pedum multitudinem copiosam rogavit. Falco Beneventan. in ejus Chron. ad ann. 1133.] qui sæpè hoc vocabulo in hac significatione utitur.

ROGUS. Vide *Bustum*. *Erogo*.

ROGUS DEI. [Extra lectiones, versum, & rogus Dei. In Regula Magistr. c. 33.] Idem repetit, c. 35. [Psalmi tempore matutini, responsorium unum, versum, lectionem Apostoli, & Evangelii, quam semper dicit Abbas, & rogus Dei.] Alibi idem passim, ejus Glossator ait significare *Kyrie eleison*. Sed ego puto significare collectam, & orationem ultimam.

ROMA. FR. duplex, novæ, & vetas, hæc nempe, Urbis Orbis caput, in qua Summus Pontifex regnat, & illa Constantinopolis est, quæ nova Roma à Constantino Magno cognominata est, ut in can. generaliter, 16. quæst. 1. Baron. an. 330. n. 37. De qua. Vide *Regiæ*. *Urbs regiæ*. Quæ denominatio apud Græcos duravit usque ad eorum Imperii annihilationem; legitur enim Josephi Constantinop. Patriarchæ fidei professio, quam exhibuerat in mortis articulo, dum Florentiæ anno 1439. ad Concil. Oecumenicum accesserat, & obierat, tenoris sequentis: [Joseph miseratione divina Constantinopolis, & novæ Romæ Archiepif-

piscopus, & Oecumenicus Patriarcha. Quoniam ad extremum vitæ meæ perveni, idcirco pro meo munere dilectis filiis benignitate Dei meam sententiam his literis palam facio. Nam quæ Domini Jesu Christi Catholica, & Apostolica Ecclesia Romæ veteris sentiat, ac celebret, omnia me quoque sentire, credereque profiteor, ac ipsis plurimum acquiesco. Beatissimum autem Patrum Patrem, ac Summum Pontificem, Romæque veteris Papam, Domini nostri Jesu Christi Vicarium esse concedere, atque animarum Purgatorium esse non inficio.] Extat in calce sessionis ultimæ Concilii Florent. Roma translyberim *Ansiopolis* dicebatur, & ejus incolæ *Ansiopolitani*. Vide *Esox*. In Janiculo erant molendinæ. Vide *Machinor*. Romæ 3000. Judices simul extitisse, quomodo intelligatur. Vid. *Judex*. Romæ reperiri quatuor Patriarchales Ecclesias. Vide *Constantiniana Ecclesia*, *Patriarchium*. Roma Pontificibus concessa. Vid. *Pragmaticus*. Ejus Regimen. Vid. *Banderassi*, *Decarcones*, *Draconarii*. Romæ non comedebatur caro in festo SS. Innocentii. Vid. *Sagimen*. Ejus varia loca. Vid. *Campitelli*, in dict. *Schola Græcorum*, *Catabarbara*, *Constantiniana Ecclesia*, *Cosmodin*, *Constantis palatium*, *Guidoneæ porta*. Leonina Civitas, & ejus Porticus. Vide *Porticani*. Item *Manus Carneæ*. Merulana, sive Merulanum ubi. Vid. *Bapsimus*, *Chrismaris*, *Orphanotrophium*. Item *Magine*, *Pentica*, *Penula*, *Petra scelerata*, *Palmare*, *Robur*, *Ruminalis*, *Rupis tarpeja*. Pons publicus dicebatur *Sacer*, & quare. Vide *Pontifex*. Taberna meritoria ubi. Vide *Meritorius*. Theatrum Marcelli, Metelli, & Octaviæ. Vid. *Schola Græcorum*. Via Salaria vetus. Vid. *Concilium*. Alia loca. Vide *Sanavivaria*, *Sanguis*, *Scala geminæ*, *Schola Græcorum*, *Vaticana Basilica*, *Soror in capillo*, *Septem solis*. Simulacrum Solis. Vide *Concilium*. Romanum vexillum. Vide *Labarum*, *Supparum*. Romæ non canebar *Credo in Mithra*. Vide *Symbolum*. Festa Quinquaginta. Vide *Tallophorus*. Alia festa. Vide *Novendial*, *Septimontium*. Romæ antiquitus non recitabantur *Vesperæ Sabbati Sancti*. Vide *Vesperæ*. Romæ in quadam ferrea porta litteræ intelligibiles declaratæ. Vide *Venerabilis*.

ROMA GALLICA. FR. sic Civitas Arelatenfis ab Aufonio in carm. de nobil. Urbibus appellata fuit.

ROMANIA. FR. Traciæ regio, ita Sabellicus, & alii. Sic etiam appellata fuit in Anastasio Biblioth. in ejus Collectanea in lucenæ à Sirmo in 8. edit. pag. 103. Item significat Romandiolam vulgo *Romagna*. [Omnibus Fidelibus nostris in partibus Longobardiæ, Romanicæ, sive (*pro et*) Benevento, atque Tusciæ, nec non Venetiæ existentibus. Ballar. Casin. 10. 2. const. 36.] Et in eodem sensu habetur apud Camillum Peregrinum: [Cùmque inquisitum habuisset &c. misit eos in Romaniam, & suspendi fecit illos per loca viarum singula. De Princip. Longob. tit. Series comitum Capuæ, pag. 306.]

ROMANIANUM. FR. vulgo *Romagnano*, pagus

agri Novariensis non obscurus apud Sestrem fl. inter Novarium, & Verallum, à Novaria 28. M. P. à Vercellis pluribus distans, locus antiquus, ut Inscript. & antiq. marmoræ demonstrant, & in litteris Sum. Pont. memoratus; ibi D. Sylvanus Mart. colitur.

ROMANINUS. FR. monetæ species. Extrav. Jo. XXII. de sentent. excomm. Sed Falco Benevent. *Romanatos* vocat in ejus Chron. ad an. 1130. & 1131. & *Romasinus*, ibid. an. 1139. quæ monetæ destructa fuit à Rogerio Siciliæ Rege. Ibid. an. 1140. Vide ejus valorem, & historiam in dict. *Folleralis*, ubi etiam *Romasina* dicitur.

ROMANITAS, romanus mos. [Quod si nunc est romanitas omnia alia, nec vestis tamen admodum Græcis estis. Tertull. de pall. cap. 4.]

ROMANUS. FR. apud Græcos Scriptores significat Constantinopolitanum; nam quem nos Romanum dicimus, illi Latinum vocant: At apud Catholicos Scriptores Orthodoxum significat: [Et miramur, si non vincantur à nostris partibus Gothi, cùm malint apud eos esse, quam apud nos Romani. Salvian. lib. 5. de guber.] Ubi loquitur de Catholicis, qui libentius morabantur inter Gothos, ut licentiosius viverent, ut ibidem, lib. 7. his verbis declarat: [Esse inter Gothos non licet scortatorem Gothum, soli inter eos præjudicio rationis, ac nominis permittuntur Romani.] Atque clariùs ex sequentibus ibidem verbis: [Numquid hoc Beatus Apostolus de barbaris gentibus dixit? non utique; sed de nobis, id est, specialiter Romanis.] FR. Confule Baronium ad hoc propositum an. 45. n. 9. & 10. an. 456. n. 23. an. 583. n. 47. & in notis ad Mart. 16. Octob. lit. b. Romani dicti sunt tonsurati ad distinctionem Longobardorum. Vid. *Tonsuratus Romanus*. Vid. *Vrbicus*. Romani validè docti in fide tempore Apostolorum. Vide *Hermes*. Romanorum mores vani, qui sic describuntur à D. Hieronymo, quod cupiant, nimirum: [Videre, & videri; salutare, & salutare; laudare, & detrahere; audire, & perloqui, epist. 17. ad Marcell.] Romani nobiles tempore Gothicæ obsidionis à Belisario Neapolim missi. Vide *Casipanus*. Romani adorare solebant Solem exurgentem. Vide *Suggestum*. Eorum licentia in Calendis Januar. Vide *Suffocatus*. Eorum moneta. Vide Teruntiani in dict. *Folleralis*. Romana Corforum nobilis familia. Vide *Secundicerius*. Romanorum habitus. Vide *Penula*, *Purpura*.

ROMANUS MORBUS, sive pestis. FR. id est, Schisma, quod dupliciter intelligi potest, vel Romanus, scilicet, Christianus, quia tunc Christianus populus ob schisma multa mala spiritualiter patitur, vel Romanus morbus ex Roma proveniens, quia schisma ut plurimum ex discordia electorum novi Pontificis emanare consuevit. [Data pestilentia uniuersis, qui divisi sunt &c. Romanus ille pestifer morbus omnes &c. In Bibliotheca Cluniacen. pag. mihi 132.]

ROMANZERO hispanicè, & *Romanzo* Italicè unde dictum. Vide *Rumigerulus*.

ROMEOTENUS. Vide *Bulgarotenus*.

ROMEUS. FR. Romipeta. [Unde & Monachi, & Peregrini, nec non & egeni, qui & Hospites ejus tempore, quo Romei transire solent, sollicitè requirebant, si Comes Giralduus veniret, vel quando visitraret. S. Odus Abb. Cluniac. in vita S. Giraldei Aureliacensis Comitis, lib. 2. c. 17. Scirpofus algeri habetur ultra Sutriam, juxta burgum, videlicet, qui vocatur S. Martini, quo Romei castrametari solent. Ibid. cap. 23.] Hoc vocabulo non raro Jo. Villanus in ejus historia utitur. Item etiam significat Romanum. [Secundùm stratum Romeam. Bullar. Casin. tom. 2. constit. 294.]

ROMIPETA, qui Romam versus, & devotionis gratia peregrè proficiscitur, can. si quis Romipetas, 24. quæst. 3. Vide *Guidones, Numisma sacrum, Ponticani*.

RONCORA. FR. [Et concedimus inibi silvas cum roncora in salecta. Bullar. Casin. tom. 2. Constit. 20.] Vide *Runcora*.

RORO. FR. rorem diffundo. [Rorate cœli desuper, & nubes pluant Justum; aperiatur terra, & germinet Salvatorem. Isai. 45. 8.]

RORULENTUS. Vide *Rosulentum*.

ROSA AUREA. Vide *Dominica lætare*. Rosa sepulchralis. Ibidem.

ROSCULENTUS, roscidus, rore aspersus. S. Zenon Mart. Veronensis Episcopus. FR. A Gregorio Turonen. *Rorulentus* dicitur, lib. 1. hist. cap. 15.

ROSETUS, clavus, qui in axe ponitur, ne rota exire possit ex suo loco. [Autiga verò Episcopi, jungens currum, rosetos oblitus est ponere contra rotas, in vita S. Brigidæ Virg.] Repertitur etiam in eodem sensu *Roseta* fam. generis.

ROSOLEA, Sancta Panormitana. Vide *Ruricia*.

ROTA, Tribunal Romæ ex duodecim doctissimis Prælatiis compositum ad decidendas lites, qui Papæ Cappellani, ac Rotæ Auditores dicuntur. Sunt enim ex variis nationibus electi, nimirum tres Romani, unus Germanus, unus Gallus, unus Castellanus, unus Aragonensis, unus Venetus, unus Mediolanensis, Senensis, & Perusinus alternatim, Bononiensis, & Ferrarensis, qui in gradu Appellationis recognoscunt omnes beneficiales lites totius Christianitatis, ac causas civiles totius Ecclesiastici Status. Hoc autem Tribunal, ut Spondanus refert, à Joanne Papa XXII. erectum fuit; Clemens verò VIII. qui in minoribus fuerat hujus Tribunalis Auditor, multis privilegiis cumulavit, ac Alexander VII. Auditoribus præfatis vestes, & cingulum in pileo coloris violacei concessit, quos Subdiaconos Apostolicos declaravit, venales illos, qui antea extiterant, suppressit, eis restituendo pretii pecuniam. Itaque Rotæ Auditores tanquam Subdiaconi canunt epistolam, quando Papa solemniter celebrat, & in solemnibus functionibus eorum Decanus Cruciferi officio fungitur, hujusmodi etiam Auditores ex declaratione præfati Alexandri VII. in Cappella Papali Clericos Camerales præcedunt.

ROTA PORPHYRETICA, erat lapis rotundus in pavimento Lateranensis Basilicæ positus, de quo sæpè Cæremonialia mentionem faciunt ex occasione, quòd ibi Summus Pontifex diversas functiones peragebat. FR. etiam in Vaticana Basilica reperiebatur in pavimento quatuor rotæ porphyreticæ. Torrigius de Cryptis Vaticanae impressi. Secunda, pag. 124. & 520. De hac Rota porphyretica in Chronica Casin. lib. 4. c. 37. legitur, quòd Paschalis Papa II. post ingressum Henrici Quarti Imp. Basilicæ, [Cùm in Rotam porphyreticam venisset, postis utriusque sedibus con-sedere.] Ptolomæus Lucensis in eadem cæremonialia agens *Roccam* appellat, inquires: [Cùm venisset ad Roccam Papa &c.] In Cæremoniali verò, sect. 4. c. 2. ubi præscribit Imperatorem coronandi ritum hæc habentur: [Imperator inde procedens ad mediam Ecclesiam, ubi Rota porphyretica est, venit, & ibi ab alio Episcopo Cardinale assistente dicitur super eum Oratio: Deus &c.]

ROTÆ, ad torquendum Martyres erant diversi generis. Baron. in notis ad Martyr. 23. April. lit. c.

ROTULA, scriptura complicata ad usum antiquorum; idèd volumen dicebatur, ut ostendimus in dict. *Biblea cratis*. Contros in dictione *Contacium*, *Opisbographum*. FR. solent autem in aliquibus Tribunalibus uti vocabulo *Rotulum*, ac partes citare ad videndum poni in rotulo scripturas, & remitti Judici, ad quem &c. id est, involvi, & sigillari processus in casu appellationis, sive coram Judice delegato, sancto comissionis officio; Itaque Rotula significat etiam corpus processus. [Tu autem nullam inde meæ admonitioni satisfactionem exhibuisti; quin potius rotulam prolixam contra veritatem, & auctoritatem, ac rationem contraxam in eadem Synodo obulisti. Flodoard. lib. 3. cap. 22.] Qui tamen Author eodem vocabulo in masculino genere utitur, inquires: [Tunc surgens porrexit rotulum auctoritatem Canoniam, & Apostolicam continentem. Ibid. cap. 11.] At in cæremoniali Episcoporum hoc vocabulum in neutro genere ponitur, & significat schedam, seu indicem, sive enchiridion, quod Cæremoniarum Magister debet formare, ad notandum omnes cæremonias in aliquæ functione observandas; id enim est papyrus ad formam voluminis. Item *Rotulum* etiam dicitur schedam, quam Sac. Collegii Computista ad singulos Cardinales mittere solet, ubi sigillatim notantur portiones, quæ ad eos in distributionibus spectant. Antiquitus autem depingebantur Prophetæ cum hoc rotulo involuto in manu, ad denotandum eorum sermonem in varicando obsecrum, & involutum; unde Durand. in Rationali. [Quia ante Christi adventum fides figuratè ostendebatur, Patriarchæ, & Prophetæ pinguntur cum rotulis.] Ac Sancti Apostoli delineabantur cum libro in manu, sive cum rotulo explicato, ad demonstrandam claritudinis doctrinam in prædicando Christi Evangelium; quantum tamen Apostoli illi, qui Canonice scripturas minime

reliquerunt, depingerentur cum rotulo involuto, ut præfatus Durandus ibidem notavit, dicens: [Alii (idest, Apostoli) quia stabile, seu ab Ecclesia approbatum non scriperunt, non cum libris, sed cum rotulis in signum suæ prædicationis pinguntur.]

ROTULUM, & Rotulus. Vide *Rotula*.

ROTUNDULUM, genus vestis, ex rotunditatis figura ita denominatæ, ac Monachis à Benedicte XII. Papa in ejus Constitut. cap. 23. prohibita.

ROZUS, asper, rudis.

Ulcere roza cutis fit Mauri munere levis.

In Biblioth. Floriacen. Benedicte norum de transl. S. Mauri Marr. Ubi aliqui loco *Levis* legunt *Lenis*.

RUA. FR. ex *Rue gallico*, idest, via publica in Civitate; nam via ruralis Galli *Chemain* dicunt. Vide *Ruga*.

RUBEUS color est mœstitiæ signum. Vide *Stracharium*.

RUBRICA, ita appellatur norma illa, quæ modum recitandi divinum Officium, ac aliarum functionum Ecclesiasticarum præscribit; solet enim rubris characteribus formari. Rubrica terra est rubra, qua fabri lignarii solent asseres ad eos recte fecandos signare, qua etiam terra librorum titulos inscribere solebant antiqui. Vide *Titulus*. Igitur Rubricæ, quibus utuntur Ecclesiastici, à Joanne Barcardo Papæ Cæremoniarum Magistro collectæ sunt. Dividunt Rubricas Theologi in præceptivas, & directivas; ac præceptivas tantum sub mortali, vel veniali obligare docent; nihil tamen minus diligenter omnes rubricas observari admonet Trident. Concilium, sess. 3. cap. 13. Verum summopere miror, quod aliqui Religiosi, aliàs observantes, tam parum curent Rubr. à Sacris Conciliis, Sanctis Patribus, Summisque Pontificibus ordinatas. Quare Sac. Congreg. super Rituum observantiam à Sede Apostolica instituta abusus per præfatos introductos corrigere deberet, dum Romani ritus normam proficentes prædicti Regulares, ad libitum cæremonias excogitant innovare, & quod deterius est, nec inter eos statuta cæremoniarum uniformitas haberetur; quilibet enim eorum conventus in hoc internoscitur alterare; non quidem loquor de antiquis Religionibus illis, qui sanctè ex vetusto usu peculiare cæremonias per Religionem eorum universam à Sede approbatas satagunt observare, per quas universalis Ecclesia amicta varietate decoratur.

RUBRICO. FR. verbum, purpuræ significans. [Ecclesiæ dignitates, quas Gloriosus Martyr rubricavit sanguine suo. Petr. Blesens. epist. 5.] Reperitur etiam verbum *Rubrisfacio* in eadem significatione. Vide *Inrusatus*.

RURUS. Vide *Thamnus*.

RUCHARIUM. Vide *Rochetum*.

RUCTUS, arbitrium, dictamen. [Nec patitur pro arbitrio, & ructu suo vivere. Cyprian. lib. 1. epist. 11.] Eadem vox in vita hujus Sancti

à Pontio descripta etiam legitur, nempe: [Absit, ut de beatissimo martyre ructus hominis judicaret.]

RUGA, sulcus, canaliculus, siphunculus, in quo ponebantur aliquæ virgæ pro factorum altarium ornamentis *Laudanæ* appellatæ. [Fecit laudanas de argento penfantes libras octonas, quas posuit super rugas de presbyterio. Anastas. in Adrian.] Ac alibi: [Fecit tres regulares argenteas super rugas. Anast. in Steph. II.] de quo etiam vocabulo Ordo Romanus mentionem fecit, agens de processione Pontificis, quando peracta Missa ad Sacrificium redit: [Post quos Accolyti, qui rugam conservant &c.] Fortasse erant vestis à crispis, & rugis, quas in se continebat, ita dicta; aliqui tamen vas esse putant, in quo ponebantur laudanæ prædictæ, & alii crediderunt esse argenti laminas ad undarum figuram formatas, quibus facies altaris ornabatur, sic verba Constitut. Stephani IV. sive, ut alii vocant III. intelligentes, ubi ait: [Ut omni die Dominico septem Episcopi Cardinales Missarum solemnitas super altare B. Petri celebrent, & Gloria in Excelsis Deo canentur super rugas, per quas ingredientur in altare.] FR. Torrigimus de Cryptis Vatican. pag. 242. & 471. existimat esse januam. Fortasse à *Rua*, idest, via; ut suo loco dictum est; nam sulcus, & via sunt aliquo modo synonyma.

RUMBULA, nomen contumeliosum, quo vetulas contemnebant. [Ut quid stat vetus hæc rumbula? Cæsar. lib. 7. mirac. cap. 45.] Fortasse quia vetulæ imminuuntur, ac decrescunt in ea senili ætate. In Melita enim *Rumbulo* vocant instrumentum lusorium puerile, quod à Latinis *Turbo* dicebatur, quia semihombi figuram habet; idè Melitenses diminutivo vocabulo *Rumbulo* appellant, quod à Romanis *Piccolo* hodie dicitur. Imò translative Melitenses *Rumbulos* solent appellare contempnivè homines parvæ staturæ, vel pueros, unde puto Cæsarium citatum rumbulam denominasse vetulam propter decrescentem staturam, FR. Ego tamen puto, quod *Rumbula* significet mulierem veneticam; nam veneticæ mulieres rhombis utebantur ad deducendam Lunam tortis filis confectis. Unde Ovid. 1. Amor.

Quid torto rhombo

Licia?

Martialis verò, lib. 9.

Quæ nunc thessalico Lunâ deducere rhombo.

Et Propert. lib. 9.

Deficiunt magico forti sub carmine rhombi. Vel *Rumbula* dicitur Mulier, quia rhombum trahat, machinulam, nempe, quam vertendo feminæ tramant, & lanificium nunt. Idè rumbulo Melitensibus *Turbo* dicitur, quia filo involvitur ad instar rhombi textrini, ac de Melitensi phrasi, qua utuntur ad denominandos humunculos, sive pueros, tunc proferunt hoc adagium; quando scilicet tales pigmei de se nimis jactant, ac præsumunt, à turbine, sive rumbulo desumpta metaphora, quod nimis verticosè se agitat.

RUMIGERULUS, Delator, divulgator, & sumitur in malum. [Deinde famam velocem per rumigerulos suos volare fecerunt, quasi non Sanctorum Reliquiæ, sed malorum defunctorum ossa ad nos fuissent inaniter perlata. In transl. Landoaldi, & Socior. 19. Marr.] **FR.** Rumigerulus, idest; rumorum gerulû significat: *Gerulus*, & *Gerro* pro nugam nunciatore, ac circumlatore sumitur, qui *Nugax*, & *Eshologus* etiam dicitur. Rumigerulû igitur synonymum est *Nugigerulû*. [Ubi Nugigerulis res soluta est omnibus. Plaut. in Aul. se. 5. act. 3.] Unde ex Rumigerulo *Romancero* Hispani corruptè fabularum inventorem dixere, à quibus Itali fabulosam narrationem *Romanzo* denominant; & non à Roma hoc vocabulum ductum est, ut aliqui perperam excogitarunt, præsertim Rodricus Mendez Silva in suo Catalogo reali in Marco Antonio Pio Imp. fol. mihi 8.

RUMINALIS FICUS. **FR.** de qua fusè Baron. ann. 60. n. 58. Est scitu dignum, quòd Latini malum granatum appellaverint *Punicum*; at e contra Punici *Rumen* eundem dixere à *Rumen*, idest, Romanis; nam Romani *Ruman* antiquitus appellati sunt; sic *Rumana ficus*, & postea *Romula ficus* dicta fuit. Unde Ovid. 2. fast.

Arbor erat, romanent vestigia, quæque vocatur

Romula nunc ficus, Rumina ficus erat.

Rumina enim, idest, mamma, quæ, teste Nonio ex Catone de liberis educati. *Ruma* dicebatur à Latinis: quia Romulus, & Remus à ruma, seu mamma lupæ lactari fuerunt. Imò eodem vocabulo, quo Punici *Rumen*, idest, malum punicum appellant, Plinius quoque *Ruminalem* ficum denominavit; inquiens: [Collitur ficus arbor in foro ipso, ac comitio Romæ nata sacra fulgentibus ibi conditis, magisque ob memoriam ejus, quæ nutrit fuit Romuli, ac Romi conditoris appellata: quoniam sub ea inventa est lupa infantibus præbens rumen (ita vocabant mammam) miraculo ex ære juxta dicato &c. lib. 15. cap. 18.] qui ficus ruminalis à Plinio ibidem ponitur sub titulo: [De diversis generibus malorum, genera XXIX.] fortasse gematos *Rumen* à Punicis appellatur, quia à Romanis in Atrica primò aventus, & celebratus: sicut à simili Neapolitani *Malum gallicum* appellant morbum, qui ibi occasione Gallorum primò dicitur isfaciat, & vice versa Galli *Neapolitanum morbum* dixere, quia ibidem hanc lucem veneram primò ceperunt Galli in se ipsis experiri.

RUNCA. **FR.** ferreum instrumentum. Vide *Falcitrum*, *Sarcolum*. Item dicitur *Runcarium*. Bullar. Casin. tom. 2. const. 73. Dicitur etiam *Runcum*. Ibid. constit. 123. Item *Runchus*. Ibid. const. 138. Item *Ronchus*. Ibid. const. 143.

RUNCINUS, Equus, qui incessum gradarium, mollem, ac citum non habet, quem Itali *Ronzino* dicunt, & propriè equum eunuchatum denotat ex vocabulo germanico *Ruen*, idest, Castratus; castrare enim dicunt *Rucnan*, quo vocabulo usus est Bernardus in vita S. Malachia;

[Hoc solùm dolere se inquiens, quod esset runcinus durè portans.

RUNCORA. **FR.** Sylva defalcata, ac deruncinata, ad serendum apta. Bullar. Casinen. tom. 2. const. 17. 123. & 140. Vide *Roncora*.

RUPEX, homo asper, ferus, barbarus, in rupibus nutritus: [Rupaces in Urbanis, Scurras in Forensibus, Paganos in Militaribus. Tertull. c. 4. de pall.] Ac alibi ad significandum rusticum, & agrestem idem ait: [Quid autem facient tot, ac tanta animæ rupium, & barbarorum, quibus alimentum Sapientiæ defunt; tamen indocta Sapientia pollent? de anima, cap. 6.

RUPIS TARPEJA, **FR.** Locus in Romano Capitolio, de qua fusè Baron. in Not. ad Martyrol. 14. Mart. litt. b.

RUPITA, & *Rupitanus*. Vide *Monsenses*.

RUPTIARIUS, Schismaticus [Qui comitem Tolosanum ad expellendos hæreticos, ac rupertarios. In vita B. Petri Mart. Ord. Cisterc. 5. Mart.] Vide *Rustarius*.

RURACIA. **FR.** sic appellatam fuisse existimo S. Rosaliam Panormitanam, cujus inventio in Martyrologio sub die 15. Julii, & ejus natalis 4. Septembr. celebratur. [Cum Monasterium in honorem Beatæ Mariæ Dei Genitricis, ac Virginis, sicut non solum ex literis tuæ Celsitudinis, sed etiam aliorum certa relatione, non sine multo gaudio, & cordis læritia audivimus super Sanctam Ruraciam, divinæ gratiæ inspiratione, regalibus construere cœperis opibus, & largissimis, & amplissimis possessionibus disposueris. Bullar. Casin. tom. 2. const. 185. n. 1. Alexander Papa III. Gulielmo II. Sicilia Regi] Ac idem Gulielmus Rex de eadem constructione Monasterii agens, inquit: [Non longè à mœnibus felicis Urbis nostræ Panormi super Sanctam Ruraciam diligentis cura nostra, & multa devotione fundatum &c. Ibidem constit. 187.

RUSCA, arboris cortex. [Ad propriæ staturæ mensuram in modum cunæ decorticatæ ex arbore ruscam. In vita Sancti Lupicini Abb. 21. Mart.

RUSTICITAS. **FR.** dupliciter significat, superbiam nempe, & simpliciter. Gloss. in can. de liguribus, 23. quæst. 5.

RUTIA, Agmen, acies prædonum. [Prædonibus, quorum multitudo rutte vocatur, se conjunxit. Cæsar. lib. 2. c. 2.] Vox quiddè germanicæ est *Rotte*, quæ derivatur à verbo *Russen*, quod adunari significat, idèo aliqui *Rossa* scribunt. Vide *Scara*.

RUTARIUS. **FR.** idem, ac *Ruparius* supra, significat autem facinorosus, qui cum Albigenibus hæreticis unitis, contra Catholicos dimicabant, de quo vocabulo sæpè in hist. Alb. gen. & sacr. B. Ili à Petro Monacho Cisterc. Vallis Sarnacensis Cœnobii descripta, quem Petrum Ulfarniensem, seu Vallium Sarnacii appellat Angelus Mariquez in Chron. Cisterc. part. 3. an. Christi, 1204. cap. 1. num. 4.

S

ABA, Regina, quæ ad Salomonem venerat. Vide *Mycanla*.

SABANUM, sindon, in qua cadavera involuebantur. [Partem thymiamatis & sabanum probenedictione. Bonifacius Episc. epist. 10.] Vox

quidem græca *σαβανον*, quæ proprie tobaleam rigidam significat, qua uruntur in balneis ad abstergendos balneatos: fuerat igitur ita appellata hujusmodi sindon, quia in illis sæculis defunctorum corpora lavabantur, & hoc sabano detergebantur. [Quem lotum vestimentis indurum, & sabano contritum, superveniente Vespere sepelire nequiverunt. Gregor. lib. 3. dial. cap. 17.] In aliquibus verò ejusdem Codicibus per errorem *Sabbato confrixtum* reperitur; sed Zacharias, qui ex latino, græcè Gregorianos hos dialogos traduxerat *ns saβανον* venit. Ex hoc græco vocabulo *Infavonare*, B in V. mutato, Siculi dicunt pro sepelire.

SABAOOTH, hebraica vox. *Sabaoth*, unum ex Dei attributis, nam *Deus Sabaoth*, Deum exercituum significat.

SABATH. FR. Undecimus Hebræorum mensis. Vide Auctores citatos in dict. *Elul*.

SABBATIANI. Vide *Protopaschiva*.

SABBATUM, ultimus septimane dies, hebraicè *Sciabat*, idest, quies, quod nedom in memoriam requie Creatoris in die septimo ab universo opere, quod pararat, ab hebræis celebratur; sed etiam ob præceptum divinum, per quod die septimo ab omni opere servili vacare eos jubetur. FR. *Sabbatum* aliquando integram hebdomadam significat. Latinus in Correct. ad Cyprian. Annotat. in Epist. 33. Græcè tamen debracchari significat. Baron. an. 348. 157. & 158. || Multi tamen in significatione hujus nominis aberrant. Lactantius in primis existimavit, quòd hebraicè septimum significaret, à voce *Seba*, idest, septem denominatum. Plutarchus verò, lib. 4. convivial. quæstionum, quæ st. 5. asserit Sabbatum Bacchum significare; nam præcis temporibus vulgus *Sablos* denominabat Bacchum. Appion Grammaticus asseruit, quòd Ægyptiaca vox fit, idest, *Sabbo*, quæ quandam inimitatem significat, per quam post Ægypti discessum afflicti Hebræi, cogebantur ab itinere desistere, & quiescere in Sabbato. Hic dies ab Ecclesia peculiari cultu Beatissimæ Virgini dedicatus fuit, ob stupendum prodigium ejusdem miraculosæ imaginis Constantinopoli paratum, quæ imago velo obiecta absque humana ope detegebatur ad Vesperas diei veneris, quæ est prima sabbati, sicque detecta per totum sabbatum usque ad vespertas manebat, & à se sola tunc denuò cooperiebatur. Durand. lib. 4. cap. 1. qui præterea aliàs quatuor rationes asserit, propter quas sabbati dies Virgini dicitur fuerat; nempe, prima ratio, quia in die Sabbati

immediatè post Christi mortem fides in Deipara solum mansit. Secunda, nam cum sabbatum sit janua diei Dominicæ, & hæc symbolum æternitatis; sic Beata Virgo æterni refrigerii, & quietis pia janitrix est. Tertia, ut simul conterminentur Matris, ac Filii celebrationes. Quarta tandem ratio est, quia sicut die sabbati æternus Creator quieverat; ita, & melius, locum quietis in immaculato Virginis tabernaculo Deus humanatus invenit. Missa votiva de beata Maria ad instantiam Bonifacii Moguntiz Archiep. ab Albino Caroli Magni Præceptore composita fuit. Ejus verò Introitus Sedulius Christianus poeta composuit. Vide *Introitus*. Atque Officium ejusdem Mariæ in Sabbato Urbanus Papa II. in Concilio Claromontano, ann. 1096. instituit. Radulph. prop. 20. Cujus ritus à quibusdam Occidentalibus Monachis de, anno 1056. initium habuerat, ut Baronius refert. Vide *Officium B Mariæ*. Appellabatur *Sabbatum vacans* Sabbatum ante Dominicam Palmarum, quia in ea die Papa à stationibus vacabat propter occupationem largiendi elemosynas pauperibus, & exequendi Christi mandatum in solita pedum lotione, cum à prolixis functionibus in feria quinta Cœnæ impeditur; in quodam enim Graduale M. S. Gregorii Papæ conservato in Biblioth. Angelica de Urbe hæc verba perlegi: [Sabbato vacat, quando Dominus Papa elemosynam dat.] Quæ fiebat in eo die, quia in eodem Magdalena Christi pedes unxerat, dum cum ejus resuscitato fratre manducabat. Durand. lib. 6. cap. 56. Ac clarius citatus Albinus Flaccus ait: [Unde Apostolicus vir in memoriam devotissimæ mulieris membri Christi hodie facit, quod ipse fecit capiti, & ided à statione publica vacat. de divin. Offic.] Ideoque Græci *Lazarj* vocant hoc sabbatum. Vide *Adventus*. In Sacramentario D. Gregorii sabbatum quatuor Temporum vocatur *Sabbatum duodecim lectionum*, quia licet dicerentur in Missa sex lectiones, sicut etiam nunc fit; antiquitus tamen relegebantur græco idiomate, quando canebarur Missa, & sic erant duodecim. Amalar. lib. 2. c. 1. Berno de Missa, cap. 7. Microlog. c. 28. FR. In Ritu Ambrosiano Sabbatum ante Dominicam Palmarum dicitur *Sabbatum in traditione Symboli*, quia in hac die tradebatur Cæcumenis symbolum, qui in sabbato sancto baptizandi erant. Vide *Scrutinium*. || Hæc vox *Sabbatum* in sacra Scriptura hebdomadam non raro significat, & ita jactantia illius Pharisei, dicens: [Jejunio bis in Sabbato, Luc. 18.] Intelligitur; jejunabat enim bis in hebdomada, nempe in feria II. & V. quæ dies penes Hebræos ad jejunium, & penitentiam erant destinati, quia tunc ostendebatur populo lex; licet eadem cæremonia fiat etiam in Sabbato, in quo propter solemnitate non est licitum eis jejunare; itaque in eisdem duobus hebdomadæ diebus etiam nunc observantiores Judæi jejunare solent. Illa autem Evangelii verba: [Vespere autem Sabbati, quæ lucebit in prima Sabbati;] Prima fronte intellectu difficilia videntur: sed *Prima*

Sabbati Dominica intelligitur, unde significat in fine Sabbati, & Dominicæ initio, quia Sabbati festum, ac quies usque ad mediam noctem perdurabat; itaque verba illa declarant, quòd jam erat media sabbati nox transacta, ac succedebat jam Dominicæ aurora. Verùm difficilior est inter Scriptores quæstio pro intelligentia verborum illorum: [Factum est autem in Sabbato secundo prime, cum transiret per sata. Luca, c. 6.] Quid, nempe intelligatur illud *Sabbato secundo primo*? Ille eximius Græciæ Theologus, Gregorius, scilicet, Nazianzenus à D. Hieronymo ejus discipulo interrogatus, resolutionem dubii subterfugiens, dixerat, se de hac re responsum esse in Ecclesia: [Gregorius Nazianzenus rogatus à me, ut exponeret, quid sibi vellet in Luca (Sabbato secundo primo) eleganter luserit, docebo te, inquit, super hac re in Ecclesia. Hieron. ad Neporian.] Nos itaque variis de hoc opinionibus relictis, tantum hic expositionem Isidori Pelusioræ referre lubet, qui pro *Sabbato secundo primo* primum azymorum diem intelligit, qui primus dicitur in ordine ad reliquos azymorum dies; dicitur item secundum respectu agni Paschæ, post quem diem numerari incipiabant septem hebdomadæ, & in eo die offerebant recentis frumenti spicas; propterea Christus Dominus cum discipulis transibat per spicatum frumenti campum: quæ conjectura Rabbiorum doctrina confirmatur, qui sub nomine sabbati: quodlibet eorum: festum intelligunt, & ita per sabbatum primum, Agni Paschæ denotant. Ergo in sabbato secundo primo significatur secunda festivitas primæ Paschæ, quando, nempe numerari incipiabant septem hebdomadæ. Quin difficultas hæc penitus elucidata remanet ex Arabico textu, ubi sic habetur: [Et erat in sabbato primo iterum, cum ipse transiret per sata.] Ulterius ex verbis Evangelistæ Marci, c. 2. sic evidens, ubi eandem historiam referens, inquit: [Et factum est iterum, cum Dominus sabbatis ambularet per sata.] In sabbatis aut, id est, in festis paschalibus, ut supra ex Rabbinica traditione intelligi diximus. Si quis verò cruditer super hoc habere discessum cupit, legat Martilium virum cordatum de Christi vita, par. 2. lib. 1. c. 25. qui accuratè diffuseque piis, ac devotis reflexionibus illam descripsit. FR. eadem phrasi usus est Anonymus Monachus Casinens. inquis: [Prima igitur quinta feria Quadragesimæ ann. 1208.] id. est, in feria quinta prioris hebdomadæ quadragesimæ. || Antiquitus Orientalis Ecclesia sabbatum ad instar Dominicæ celebrabat, pro qua re eleganter luserit Asterius Amasæ Episc. inquis: [Pulchrum jugum, & par sabbati Dominicæ. Homel. de Repud.] Eandemque ob causam in quadam ejus oratione D. Gregor. Nyssenus hos duos dies fratres appellavit, ubi reprehendit luxum, ac delicias sabbati, in quo die Christiani epulari solebant, unde exclamabat Sidonius, inquis: [De luxu autem illo sabbatariorum narrationi meæ superscendum est. lib. 1. epist. 2.] FR. Sed Sabbatariorum hebræus intelligitur. Vide

Sabbatariorum: || De observatione sabbati legitur in Constitutionibus, quæ communiter S. Clementi attribuantur: Ut servi quinque dierum opus faciant, sabbato autem, & Dominica die vacent in Ecclesiâ, lib. 8. cap. 33.] De causis autem, cur Occidentalis Ecclesia in sabbato jejune, non verò Orientalis, diximus in d. *Jejunium*. Vide etiam *Superpositio*. FR. De jejunio sabbati vide can. 11. dist. 12. S. alia verò, can. Apostol. can. Sabbato. de consecrat. dist. 3. & hic in d. *Parasæve*. Item *Sabbatum novissimum* dicitur sabbatum sanctum. Vide *Catechumenus*. De matutino sabbati. Vide *Matutinum*. In sabbato sancto quare non dicatur Communio in Missa. Vide *Communio* initio. Antiquitus in eo die non dicebantur Romæ Vesperæ, & quare Vesperæ hujus diei sint breviores reliquis totius anni. Vide *Vesperæ*. In quo die Patres pueros baptizabant. Vide *Brachialia*. Et in eo die comedebantur lactinia. Vide *Formaticum*. In sabbato sancto, & sabbato Pentecostes introitus ad Missam quare non dicatur. Vide *Introitus*. De lectionibus sabbati sancti. Vide *Lectio*. In sabbato sancto ad noctis principium celebrari solebat. Vide *Missasica*. Quare in hac die Offertorium non dicatur. Vide *Offertorium*. Quare Pax non detur. Vide *Pax*. Quare Episcopus in hujus diei celebratione non dicat, Pax vobis, neque tempore Adventus. Vide *Pax vobis*. Sabbatum sanctum dicitur *Sabbatum magnum*, can. dilectionis tuæ, dist. 76. In sabbato ante Dominicam Palmarum Græcus Imperator dona largiebatur. Vide *Scaramanga*. Quare Introitus sabbati ante Dominicam in albis incipiat: *Eduxit Dominus, &c.* Vide *Septuagesima*.

SABBATUM HENOCH, phrasis Christianorum Aethiopiæ in eorum Calendario apposita; hujus autem modi loquendi origo, secundum aliquorum opinionem, à periodo solarium annorum provenit, qui periodos septem millia annorum continet, cujus decima pars dicitur *Sabbatum Henoch*, quia hic homo natus fuerat anno 700. ab Orbe condito, ut Scaliger, lib. 7. de emendat. refert; licet alii hanc nativitatem statuunt anno 622. Quare probabilius alii autunt, quòd sic ut sabbatum est septimus hebdomadæ dies, sic septima sicut ab Adam Henochi generatio in Mundo: nam ex Adam Seth, ex Seth Enos, ex Enos Cainan, ex Cainan Malaleel, & ab hoc Jared, qui genuit Henoch in Paradisum terrestre translatus, & sic fuit ipse æternæ quietis, ac beatitudinis sabbati typus, ut Rabbinica Schola docet, à quibus postmodum Aethiopes cum aliis Judaicis ritibus hoc festum simul didicerant, delatise ad Regina Saba, & deinde à Candacis, Reginæ Eunucho, ubi usque ad præsens circumcissionem, & sabbatum cum variis Moisaicis caeremoniis observant.

SABBATI ITER, de quo sæpè in sacra Pagina. [Tunc reversi sum Jerosolymam à monte, qui vocatur Oliveti, qui est juxta Jerusalem, Sabbati habens iter. Act. cap. 1.] Hic enim ad ambulandum in die Sabbati erat Hebræis terminus im-

Iege Mosaica præscriptus, quod spatium, ut in Targiu dicitur, duobus millibus cubitorum constabat, quia talis fuerat terminus, quo Judæos in Israelitica peregrinatione præcedebat Arca Domini, ad quam in die Sabbati venerationis causa accedi potuisset; eodemque intervallo Jerosolymitana suburbia distabant ab Urbe, Num. c. 35. quæ bis mille cubita faciunt pedum tria millia; hi namque diversi in 600. juxta Græcorum mensuram, quinque stadia component; & hæc profus erat ab Jerusaleme Montis Oliveti distantia. [Mons Oliveti à regione Urbis ad quintum abest stadium. Joseph Hebr. lib. 20. Antiq. c. 6.] Et R. Kimki in, c. 48. Ezechielis, duo millia cubita facere unum Italicum milliæ scribit.

SABBATUM RECUTITUM, ita vocabatur à Gentilibus sabbatum, id est, circumcisum; nam *Recutiti*, hoc est, circumcisi Hebræi ab eadem denominabantur.

Labra moves tacitus, recutitaque sabbata palles.

Pertius Satyr. 5.

FR. sic etiam Martialis, lib. 7. ep. 30. hoc Epithetum Hebræis attribuit, inquires:

Nec recutitorum fugis inguina Judæorum.

SABBATUM TRICESIMUM, festum novilunii hebraicum, quod sac. Scriptura *Neomenia* vocat, nam celebrabatur ad quemque tricesimum diem.

Meliori

Tempore dicam: hodie tricesima sabbata. Horatius, lib. 1. Satyra 9.

SABBATARI, ita appellabantur Hebræi ob nimiam Sabbati venerationem: [Jejunia sabbatariorum. Martialis.

SABBATISMUS. FR. requies, laborum cessatio. [Nam si is Jesus requiem præstitisset, nunquam de alia loqueretur, posthac, die. Itaque relinquitur sabbatismus populo Dei. Qui enim ingressus est in requiem ejus, etiam ipse requievit ab operibus suis, sicut à suis Deus. Festinemus ergo ingredi in illam requiem, ut ne in idipsum quis incidat incredulitatis exemplum. Epist. ad Heb. cap. 4.

SABBATIZO. FR. quiesco, non laboro, sabbatum celebrot. [Et sabbatizavit populus die septimo. Exod. 16. 30. Sabbatizes sabbatum Domini. Levit. 25. 2. Eritque terra vestra deserta, & Civitates vestre dirute. Tunc placebunt terræ sabbata sua cunctis diebus solitudinis suæ, eò quòd non requieveritis in sabbatis vestris, quando fueritis in terra hostili, sabbatizabit, & requiescet in sabbatis solitudinis suæ. Ibid. 26. 35.

SABELLIANI, Hæretici. Vide *Noetiani*.

SABELLI error. Vide *Trionymus*.

SABULUM. FR. accipitur pro auro in sensu contemptibili, sic intelligenda est elegans contrapositio illa à S. Proclo in laudem Virginis Mariæ super illa verba: [Et benedictus fructus ventris tui,] ubi contraponit causam cum effectu, inquires: Fructus, inquam, non semen. Flos, non passio. Splendor, non creatum. Coæqualis Patri, non tertius. Sol, non sabulum. Redemptionis precium,

non debitor. Qui adoratur, non qui creatur. Orat. 5. in laud. Virg. M.] arena enim auri materia est, cujus causa est sol. Item *Sabulum*, ne dum arenam crassiore, sed etiam musicum instrumentum apud Apulejum significat; sed *Sabulo* à Macrobio dicitur: apud Festum tamen, & Varronem *Sambulo* legitur in significatione tibicinis.

SACA, dicitur potestas multandi, & administrandi jura, dicitur etiam *Socha*, *Socna*, ut Clemens Reinertus in ejus Onomastico Benedictinorum Apostolatus in Anglia in dict. *Saka*, seu *Saccha* ostendit. Vide etiam hic in dict. *Socha*. Item supradicta vocabula leguntur in hist. translatione S. Cuthberti Episc. his verbis: [Sed Ecclesia inconcussa quiete, ac libertate cum omnibus consuetudinibus, & ut vulgè dicitur, cum saca, & socna, & infangentheof perpetualiter possideat.] Ultimum tamen vocabulum, ut Spelmanus explicat, jurisdictionem capturandi Latrones significat.

SACCARIUS. Vide *Saccularius*.

SACCATUM vinum, significat merum per sacculos colatum, ac purgatum; [Ita ut plerique inveniantur, qui aut meas minitrent, aut saccata vina misceant, aut canes ducant, aut caballos, quibus fœminæ sedent, regant, aut agellos provideant. S. Agobardus Abb. de privi. & jure Sacerd. c. 11.] In quo tamen textu mendosè habetur *Sacrata*.

SACCAS, cognomen Ammiano Origenis Magistro attributum; græcè enim *σάκκος*, saccigerulum significat; quia Ammianus antea gerulus, sive bajulus erat, deinde sub disciplina Clementis Alexandrini cum litteris operam navaret, in ejusdem Magistri cathedram successor evaserat, atque Origenis præceptor extitit. Theodoret. lib. 6. de provid.

SACCUS, *σάκκος*, vestis sacra in græca Ecclesia, cujus fuerat inventor D. Joannes Chrysostomus, & idèd cum hac veste pingi solet, cum sit habitus in prædicationis exercitio commodior, quod ministerium Græci cum planeta exercent. Saccus, inquam, hujusmodi habet nostræ Diaconalis Dalmaticæ formam, nisi quòd sit aliquanto longior, & in lateribus fibulatus, quo hodie loco planetæ soli Patriarchæ, & Metropolitanæ uruntur in Misfa; atque Imperator græcus in solemnioribus celebrationibus ferebat. Cujus usus tempore quadragesimali cessare deberet, in d. semel interrogatus Demetrius Cabasila, respondit sacco hujusmodi uti debere ter in annos, nempe, in Pascha, in Nativitate Domini, & in Pentecoste; quæ nvis ferebatur etiam juniorum tempore, ac in Mortuorum Commemorationibus, sed rubri coloris, qui pro luctus signo à Græcis habetur; quare cum hæc Diaconalis tunica sit albi coloris, rubræ solent deferre in quadragesimali tempore; exceptis tamen functionibus Annuntiationis Felli, Dominicæ palmarum, & Sabbati sancti, in quibus diebus debet esse albus, ut in Ord. Officii notatur. Hic igitur saccus contumeliosam Christi vestem significare astruit Balsamon de privi. Patriarch. qui insuper Author in quadam respon-

sione ad Marcum Alexandrinum Patriarcham hunc saccum scripsit solum Patriarcham deferre debere; itaque abusus quidem est omnium recentiorem Metropolitanorum Græcorum in hujus tunicæ usu. FR. citatus Balsamon ita scribit, tom. 1. de jure Græco Romano: [Quemadmodum igitur Episcopus non conceduntur indumenta, quæ Patriarchis concessa sunt, ut saccus, & polytaurion &c.

SACCIPERIUM, nomen ex duobus synonymis compositum, nempe, *saccus*, & *pera*, quod peram pastoralem significat: [Ubi pugnaturus non sacciperium cum David refert, sed patientia obarmatus &c. in Actis D. Marcelli. cap. 3.] FR. an potius fundam significare voluerit? nam davidica arma verè non fuerant saccus, sive pera, sed funda, & fortasse sacciperium per syncopem saccum petrarum denotat.

SACCOPHORI, id est, saccum ferentes; sicut Christophorus, Christum ferens dicitur. Hæretici quidam fuerunt ita appellati ex sacco, quo induerant, ac sic de eis mentio in Cod. Theod. l. penult. de Hæret.

SACULARIUS, Thesaurarius, Ecclesiæ Romanæ officialis, qui *Sacellarius* etiam dicebatur, ex græco vocabulo *σακκιδεύς*, quod latinè sacularius vertitur; nam *σακκιδεύς*, saccum latinè sonat, ac erat ex præcipuis sacris Apostolici Palatii officialibus, ut ex sequentibus verbis colligitur, ubi Papæ equitatio describitur: [Post equum verò hi sunt, qui equitant, Vicedominus, Vestiarus, Nomenclator, atque Sacellarius. Ord. Rom.] Duo autem postremi audiebant supplicationes illorum, qui Papæ occurrebant in via, ut in eodem Ordine Rom. legitur; in quo dum agitur de supplicationibus, dicitur: [Expecta: usque dum possit audiri, & petita benedictione, discutitur à Nomenclatore, vel Sacellario causa ejus, & ipsi indicant Pontifici, & finiunt.] FR. Hoc officium etiam ad ann. 772. in Curia Rom. extabat; nam de Adriano Papa I. legitur in Blondo, decad. 2. lib. 1. quòd hic Pontifex Paulum Romanum, & Stephanum Sacellarium ad Desiderium Italiæ Regem Nuntios miserat. :|| Insuper Sacellarius erat etiam Aulæ Principum sæcularis officialis: [Sicut in Ravennæ partibus Dominorum pietas apud primum exercitum Italiæ Sacellarium habet, quæ causis supervenientibus quotidianas expensas facit; ita & in hac Urbe in causis talibus eorum Sacellarius ego sum. D. Greg. in Regist. lib. 4. c. 78.] Patriarchæ item Græci suos etiam Sacellarios habebant, quod officium computabatur in secundo loco primi clericalis ordinis, illique disciplinæ vigilantia, Monasteriorum observantia, ac reddituum cura incumbere; erat tamen distinctum ab officio, quod *Afacello* nuncupatur; nam huic erat cura Patriarchalium carcerum, & Monialium clausuræ. Vide *Sacella*. Qui officialis etiam *Saccarius* dicebatur. FR. Iorasse à *Saccar* Arabico vocabulo, quod obcludere significat, & Hispanicè per antithesim extrahere denotat, quæ conjectura Anastasii Synaitæ autoritate fovetur; nam ait,

quòd *Sacellum*, Cyriacum vocabulum sit: unde *saccarius*, & *sacellarius*. Vide *Sacellum*. *Saccularii*, synonyma. Vide *Archidiaconus*, *Cassularius*, *Oeconomus*, *Saccarius*, *Thesaurarius*. Nomenclator accipitur etiam pro *Canclario*. [Datum Kalend. Februarii per manus Theodori Nomenclatoris Sanctæ Sedis Apostolicæ. Bullar. Casinen. tom. 2. Constit. 26.

SACELLA. FR. Monialium Clausura. [Iste administrat, & curat sacras sacellas, nempe, Monasteria Monialium, in quodam M. S. Augustano Turco-græcia nuncupato, pag. 203. ubi de Magno Sacellario loquitur. Vide *Afacello* in dict. *Saccularius*. Clausuræ autem synonyma. Vide in dict. *Clausura*.

SACELLARIUS. Vide *Saccularius*.

SACELLUM, *σακκιδεύς*, sacculus, marsupium. [Non de cellario, non de horreo, vel sacello; sed de cordis thesauro profertur. *Cæsar*ius, hom. 2. de Eleemos.] FR. Errat proinde Glossa in, can. ne amisso, 24. qu. 4. ubi textus ex D. Augustino sic habetur: Ne amisso iudicio sis pauperi in mala causa misericors, cuius si parcis sacello, percutis cor ejus.] Est tamen error incisionis in eodem textu; nam comuna non debet poni post dictionem *Sacello*; sed immediate antè, ut Augustini sensus intelligatur; loquitur enim iste Sanctus Doctor de paupere malo, ac vitioso, cui inquit, si detur elemosyna, iustitia pervertitur; hoc enim significat illa verba; *Ne amisso iudicio*, quia si datur pauperi vitioso, largitor erit causa mali, quod significatur per verba: *Si sis pauperi in mala causa misericors*, nempe in largiendo: *Cujus vitii*, subaudi, *si parcis*, id est, dum malè vivit, misericors sis: *Sacello percutis cor ejus*, videlicet, mansurpo percutis animam ejus, quia occasionem magis peccandi ei prebes. Glossa inquam erravit deinde in pervertendo Augustini sensu; nam *Sacellum* paupertatem significare ait: undenam hanc etymologiam duxerat, & quomodo paupertate pauper percutitur in largiendo, si largitione percuti pauperem malum inquit Augustinus? Idem vocab. haberet in Michæa 6. 11. [Nunquid justificabo stateram impiam, & sacelli pondera?]:|| Hinc *Sacellum* pro Thesauro accipitur; unde *Sacellarius* denominatus fuit Thesaurarius. Et translative Cappella domestica, ex eo quia in eadem Reliquiarum thesauri reponi solent, vel quia ibi coeleste pignus, quod animas thesaurizat, offertur, ut in dict. *Reliquiæ*, & *Reliquiarium* dictum fuit. Ejus tamen synonyma. Vide *Cappella*. FR. Itaque ad primum vocabuli sensum Anastasius Synaita in ejus Itinerario syriacum nomen esse docet, subiungitque: [Nam sacellum est receptaculum, à recipiendo sic dictum.] Quo ad *Sacellum* in sensu *Cappellæ*, C. Trebarius apud *Gellium*, lib. 6. c. 12. putat dici à *Sacer*, & *Cella*, quasi sacra Cella; sed impugnatur ab eodem Gellio ibidem asserente *Sacellum* esse ex *Sacro* diminutivum.

SACERDOS, Presbyter, cuius variæ assignantur etymologiæ; nempe, *Sacra dans*, *Sacra dos*, *Sacerdus*, & *Sacra docens*; quas omnes significaciones dicitis

dictis, & factis continere in se deberet Ecclesie gradus iste tam eximus. Quod si hoc munere graduatus, tanti ministerii altitudinem, tantæque magnitudinis sublimitatem cogitaret, impeccabilis vitæ re vera reddi cogeretur. Quor homines, qui licet in hoc sæculo professionis laicæ fuerint, meritorum tamen Sacerdotum exiterunt; in finali iudicio sacerdotali stola decorabuntur: & vice versa degradati erunt, & satanico brachio tradentur, qui nomen tantum Sacerdotis in præseni vita exercuerunt? ut aurea Chrysofomi lingua inquitur, inquitens: [Laicus in die iudicii stolam sacerdotalem accipiet, & à Deo Christmate ungetur in Sacerdotem; Sacerdos autem peccator spoliabitur Sacerdotii dignitate, hom. 40.] FR. Sacerdotes mali livio similes, can. nihil, dist. 83. Item prohibentur Sacerdotes esse testes in Notariorum instrumentis, can. quamquam Sacerdotum, 14. qu. 3. & seqq. in Constitutionibus Apostol. Non possunt esse Iudices in causis pecuniariis, can. denique, 14. qu. 5. [Non possunt aliorum possessiones conducere, seu sæcularium negotia agere, nec gubernium sæcularium dominorum suscipere, quod Italicè dicitur *Far il Maestro di casa*, can. pervenit, dist. 86. Ratio dubitandi præbetur in can. Presbyter, vel quilibet Sacerdos, 2. qu. 1. An differat Presbyter à Sacerdote; sed dic, quod particula, *Vel*, stat loco, *Et*, proindeque synonyma sunt Presbyter, ac Sacerdos; licet largo modo per Sacerdotem intelligatur etiam Diaconus, & Subdiaconus in Decretal. de cohabitatio. Cler. & Mulier, cap. 2.]: Item per Sacerdotem aliquando intelligitur Episcopus: [Comperimus autem, quod charta quædam mandata sit, in qua Sacerdotes subscribere coacti sunt contra tomum Beate memorie Leonis. Joan. epist. 4. ad Constant. Imp.] Et clarius in vita S. Porphyrii, ubi dum agitur de Episcopi Gazæ electione, habentur hæc verba apud Metaphrastem: [Illa verò nocte accessit Beatus Joannes ad Gazæos, & dixit eis: Parati eritis ad exitum, hodie enim accipietis Sacerdotem virum, quem ostendit vobis Dominus. Cum fuisset autem manè, rapientes Beatum Porphyrium, ordinavit eum Episcopum Gazæ.] FR. Sed adhuc dubitari posset, an ideò Sacerdos appelleretur in hac historia, quia nondum in Episcopum ordinatus ille erat; quare melius in dict. *Sacerdos primi ordinis* comprobabitur.]: Item per Sacerdotem quilibet Christianus sacro Christmate unctus intelligitur: [Ordinati à Deo sanctimonie sacerdotes. S. Cyprian. de unit. Christm.] Sacerdos quomodo debet jurare. Vide *Juramentum*. Quando celebrare debet casula plicata. Vid. *Casula*. Sacramenta incautè facere prohibetur, 2. qu. 5. can. 2. Sacerdotis synonyma. Vide *Dii*, *Hierophanta*, *Martyrarius*, *Presbyter*. Non potest Sacerdos exercere officium Vicecomitis, nec aliam sæcularium Principum agentiam. Vide *Vicecomes*. Quam præstantiam in ethnicis Sacerdotibus requirebat Romulus. Vide *Simonia*.

SACERDOS Gentilis, & Hebræus. Vide *Lanista*.

SACERDOS PRIMI ORDINIS. FR. appellatur Episcopus.

Hierolexicon Magri.

scopus à Facundo, lib. 12. c. 3. Unde inferiores sacerdotes dicuntur *Sacerdotes secundi Ordinis*, idest, inferioris gradus.

SACERDOTALES VESTES. Vide *Vestis*.

SACERDOTALIS, liber ita appellatus, in quo copia rituum ad sacerdotem pertinentium continetur, eratque antiquum Rituale, sed recentiore copiosius. Monachi tamen Præmonstratenfes utuntur hoc vocabulo ad significandum versiculum in officio divino, quod ipsi recitant in principio ad Laudes.

SACERDOTIUM, aliquando ordinem Sacerdotalem minime significat; sed præbendam, & ecclesiasticum emolumentum. [Imò votis omnibus non sine miraculo in id consentientibus, ut jus conferendi Sacerdotia, quæ vulgò præbendas vocant, in Gulielmum, & ejus gratia in successores illius transferent, quod antea semper ad totum illorum Collegium pertinuerat. Surius in vita S. Gulielmi Archiep.] Multoties quodlibet beneficium significat.

SACRA, hoc vocabulum absolute sumptum, aliquando epistolam, sive ordinationem Imperatoris significat. [Illi (idest Donatistæ) multorum Imperatorum sacras: nos sola portamus Evangelia. August. lib. advers. Donatistas, cap. 31. In quo sensu sæpè in Conciliis; usurpatur etiam in greco idiomate *σάκρα*, quod idem significare solet.

SACRA CORACINA, sacrificium Corvorum, qui ab Ægyptiis adorabantur, ex vocabulo greco *κορακίνος*, idest, corvinus. [Quod malum imitatus est Jeroboam vacas instituit in Samaria, quibus sacrificarent Judæi, & volucres, quia Coracina sacra habent Pagani. Ambros. in Epist. ad Roman.

SACRA MENSA, idest, Altare. [Ex auro, & lapidibus, preciosis sacram in Ecclesia donavit mensam. Sozom. lib. 9. cap. 1.

SACRA PARAMENTA. Vide *Vestis*.

SACRI ORDINES. Vide *Ordo*.

SACRAMENTALE. Vide *Missalis*.

SACRAMENTALIS. FR. Testis juratus, l. 9. de debitis, & gaudimonis, & ibi gloss. & gloss. in l. libero homine, de testib. & leg. Alienat. tit. de Juratoribus, quales esse debeant.

SACRAMENTARIUM, liber à D. Gregorio Papa compositus, in quo ille omnes collectas, & orationes in Missis, aliasque preces ad officium divinum, & ad sacros ritus totius anni collegit. Vide *Missalis*.

SACRAMENTUM. FR. Ecclesie sacramentum sunt septem, à Christo Domino instituta, quorum aliqua dicuntur mortuorum; nam necessaria sunt ad salutem, scilicet, Baptismus, & post peccatum Confessio. Reliqua dicuntur vivorum, quæ non sunt simpliciter necessaria; sed pro acquirenda majori gratia. De transaction. cap. veniens, & ibi Glossa. Mortuorum sacramenta possunt in necessitate periculo administrari à non habente facultatem. Baptismus enim possit confici à Laico, & femina in casu necessitatis; sic etiam in eo casu sacerdos non habens licentiam

audiendi Confessiones, posset absolvere confitentem. Sacramentum autem Confirmationis à solo Episcopo potest exerceri, nec talem facultatem aliis delegare potest: [Mandamus, quatenus omnibus Presbyteris distinctè prohibeas, ne talia de cætero sua temeritate præsumant, quæ licet non sint à fidelibus contemnenda, tutius tamen est ea sine periculo ex necessitate (quæ legem non habet) omittere, quàm ut ab iis, quibus ea conferre non licet, ex temeritate (quæ lege damnatur) non sine periculo conferantur. De Consuetud. cap. quanto Jubi de chrismate loquitur. De sacramentis in specie. Vide in propriis locis. Omnia autem sacramenta sub nomine *Eucharistiæ* à D. Cypriano comprehenduntur. Vide *Eucharistiæ*. Item *Sacramentum* intelligitur quandoque juramentum, can. sacramentum, can. Sanctorum, can. nos sacramentum, 2. qu. 5.

SACRAMENTUM OBSCARIONUM. Vide *Obscarionum Sacramentum*.

SACRARIUM, erat locus propè altare cancellis circumdatus, ubi tempore sacrificii solus Sacerdos cum reliquis sacris Ministris ingredi poterat, qui locus à Græcis appellatur *βήμα*, quia per aliquos gradus ascendebatur. Item τὸ ἄγιον ἔθρονον, id est, Sancta Sanctorum, *βουναριον*, nempe, locus sacrificii, *ιεραριον*, hoc est, sacrarium. Vide *Cruce*. Vide etiam *Cancelli*, *Chorus*, *Gazophylacium*, *Presbyterium*, *Propitiatorium*, *Sancta Sanctorum*. Ex hoc loco zelantissimus Ambrosius Imperatorem Theodosium seniore expulerat, qui post oblationem permanere voluerat, sicut in Constantinopolitana Ecclesia facere consueverat; sed à D. Ambrosio his verbis dimissus fuerat: [Sacrarium solis Sacerdotibus pervium est, aliis omnibus inaccessum.] Quibus mandatis nedum obtemperaverat Imperator, sed Constantinopolim regressus, & Patriarcha juxta solitum ad eundem locum invitatus; se excusavit, ac gloriabundus didicisse se ab ejus Præceptore Ambrosio dixerat, non esse sibi permillum sacrarii ingressum; quam reverentiam reliqui terrarum Principes imitatione admirari deberent. Solent verò Græci hunc locum asseribus obcludere, ac tempore consecrationis velo ejus portam obtegere. Ecclesia tamen Romana hujusmodi velis non utitur, ad differentiam hæreticorum Valentianorum, qui, in eorum ritibus eleusinas obnubilationes imitantes, omnia inobservata agebant, eademque de causa omnem ingressum velabant, ut Tertullianus advers. Valent. c. 2. & 3. refert. FR. rationem tamen dubitandi præbent anse, quæ in virginis ferreis infixæ ad quatuor columnarum latera Ciborii S. Cæciliæ transyberinæ Ecclesiæ adhuc superstititer videntur, an scilicet tempore Paschalis Papæ I. fuerit Romæ hic usus claudendi altare tempore sacrificii, præsertim cum illis temporibus sacrum Eucharistiæ sacramentum super altare animè conservaretur; sed in muralibus repositoriis, quorum adhuc in eadem Ecclesia, ac in aliis remanserunt vestigia; post enim Tridentinum Concilium ex ejus prohibitione non fuit am-

plius licitum Eucharistiâ in muro aservare, unde quod prædictæ anse pro velaminibus impostæ fuerint ad cooperiendum reverentiæ causa Eucharistiæ tabernaculum, conjici nequit, dum ibi non haberetur. ||: Ad Sancta Sanctorum armatum ingredi pro magno sacrilegio poenens Græcos habetur; lepidissimum siquidem accidens fuit illud, quod Raynutio Parmensi Duci nostris temporibus in Ecclesia S. Athanasii Græcorum Collegii de Urbe occurerat; dum cupidus ille audiendi sacrum græci ritus, cum in eorum sacrarium, ubi tunc præparabatur panis, & vinum pro celebratione, ingrederetur, statim ei græcos carmeniarum director obviam venerat inquam, in eum locum, nisi relicto gladio, non posse ingredi; attonitus autem ille strenuus Dux, ac aliquantulum mente perplexus, tandem pierate victus, se cogi ad actum sibi semper alienum falsus fuit, ac deposito ense, in præfatum sacrum locum ingressus est. *Sacrarium* verò poenens Latinos hodie communiter sacraria intelligitur, in qua sacra suppellectilia conservantur; cuius synonyma. Vide *Sacristia*. Quæ secundum Durandum symbolum est vaginalis Mariæ uteri, in quo veste mortalis carnis æternum Verbum indutum fuit, dum ait: [Sacrarium, in quo Sacerdos sacras vestes induit, uterum Sanctiss. Mariæ significat.] FR. Item sacrarium etiam locum denotat, ubi res sacre, quæ usui amplius non inserviunt, projiciuntur. Synon. Vide *Piscina*.

SACRARI CUSTOS, id est, sacrista. [Omnes codices custos sacrarii habeat deputatos, à quo singulos singuli fratres accipiant, quos prudenter lectos, vel habitos semper post vesperam reddent. Id. in regul. cap. 8.] Vide *Sacrista*.

SACRICOLA. Vide *Sacrocola*.

SACRIFICIARI. Vide *Libellatici*.

SACRIFICIUM. FR. aliquando divinum officium intelligitur: [Sive Episcopus ille, aut Presbyter, aut Diaconus faceret oblationem, vel matutinum, vel vespertinum sacrificium, quasi in officio suo agere sicut prius non liceat ei, can. si quis Episcopus in Concilio, 11. qu. 3.] Ubi per *Oblationem* Missa, & per *Sacrificium* Officium divinum denotatur. Synon. Vide *Doxologia*.

SACRIFICO. Vide *Facio*, *Prolito*, *Thurisco*.

SACRISTA, sacrarum suppellectilium Custos. Dicto Completorio, cum clausisset Oratorium, erant enim Sacrista, apparuit ei Salvator in linteo præinctus. Cæsar. lib. 1. cap. 35.] Ejus synonyma. Vide *Altarista*, *Assisus*, *Candelarius*, *Cimeliarchus* in dict. *Cemelum*, *Hierophylax*, *Mansionarius*, *Sacrarii custos*.

SACRISTIA. Vide *Aspaticum*, *Cemelum*, *Sacrarium*. Quare in meridionali Ecclesiæ larere collocabatur. Vide *Intritus*. Vide etiam *Cimelia*, *Diaconicon*, *Gazophylacium*, *Passophorium*, *Vestiarium*. Interdum *Penus veneranda* nuncupatur. Vide *Saculatorium*, *Scvophylacium* in dict. *Scvophylax*, *Secretarium*.

SACROCOLA, Sacer Minister, sive Sacerdos. [Quod si de labris tam ingens periculum sacro-

colis imminet, quanto magis de renibus? Odo Abb. in ferm. de S. Benedicto.

SACRUM MUNUS. Vide *Missa*. Item Sacrum, locus pro publicè pœnitentibus deputatus. Vide *Naribea*.

SADDUCEUS, ex Sadducæa gente, quæ inter Hebræos peculiarem sectam profitebatur; significat enim iustum ex hebraica voce *Sados*; nam Sadducæi iustitiam colere, & legem Mosaicam observare gloriabantur, eodemque sine Prophetarum, & reliquos Sac. Scripturæ libros præter Pentateucum non admittebant; ac Angelorum cæterorumque spirituum existentiam, insuper & mortuorum resurrectionem negabant; idèò Phariseorum aduersarii reputabantur. Hebræi tamen asserunt ita denominari à quodam Sadok hæresiarcha, qui Antigoni Pharisei magni nominis magistri discipulus extiterat. Verùm prima etymologica opinio probabilior videtur, quam tenet Epiphanius, hæres. 14. Hieronymus in, cap. 22. Matth. & Abulensis, qu. 125. in eod. Matth. capite. Multæ adhuc hujus sectæ familiæ in Oriente, & præsertim in Constantinopolitana Urbe vigent, quæ ab Hebræis *Carrain* appellantur. FR. de his ita Elias Tesbites scribit: [Negabant legem ore tenus traditam, & non credebant, nisi quod exrat in lege scripta, idèò vocati sunt Carrain.] Opinio autem Hebræorum asserentium, Sadok Sadducæorum fuisse hæresiarcham, à Juda Levita excogitata fuit, qui in libro ejus titulum est *Alcofder*, sic ait: [Esdrae librum tradidit Simeoni Justo, is Antigono, & fociis ipsius, ac quibus SadoK. & Bajathos hæresiarchæ.] Idèò etiam *Baiothæi* dicti sunt Sadducæi. Ex quo Judæ Levitæ somnio hauserat Jo: Picus in ejus Apologia, tit. de Cabala, & magia naturalis, ac proinde ex 4. libro Esdræ apocrypho, cap. 14. suam intentionem probare nititur, ubi sic habetur: [Et factum est, cum complevisset quadraginta dies, locutus est Altissimus, dicens: Priora, quæ scripsisti, & palam pone, & legant digni, & indigni: novissimos autem septuaginta conservabis, ut tradas eos sapientibus, & populo tuo. In his enim est vena intellectus, & sapientiæ fons, & scientiæ flumen.] Sed quales libri præter sacræ Bibliæ possunt re vera dici sapientiæ fons, & scientiæ flumen? Deinde si Dominus præceperat, ut populo Esdrae hos liberos tradere debuisset, quomodo incogniti remanere debuissent, ut tam mirabilia Picus jactet, & primum repertorem Cabalæ, ac librorum istorum se faciat? Videant melius, & considerent Periti, ac Bellarminum, & Labbè consulant de Scriptoriis Ecclesiasticis in Jo. Picum.

SÆCULARIS. Vide *Laicus*, *Plebejus*.

SÆCULARIS POTESTAS. Vide *Extera potestas*.

SÆCULATUS, sequestratus, & separatus à sæculo, ac Deo dicatus. [A fratribus est dulciter Deo sæculata. In vita S. Genovesæ.]

SÆCULARITAS. Vide *Sæcularitas*.

SÆPEFATUS, sæpedictus. [Et quiddam inter prædictum Joannem virum magnificum, & sæpefatum Episcopum. S. Greg. lib. 1. cap. 35.]

SAGELLUM, sacculus: Paleis verò lectuli ineventilatis, multo tempore, vilique sagello confectis, pelliceoque superposito conquievit. In vita S. Eugendi Abb.] Propriè culcitulam stramineam significat.

SAGENA. FR. piscatorium rete; sed non omne rete intelligitur; piscatores enim diversa retiorum genera habent, ac sagena est rete densum, quod littora verit, & capit quiddam boni, & mali ei occurrit, & piscatores in aliquibus Italiæ locis *Tantarone* appellant. Dicitur autem sagena ex græco vocabulo *σαγών*, idest, scopa, verriculum, à mare verrendo; idèò Christus in Euangelio ait: [Simile est regnum Cælorum sagenæ missæ in mari ex omni genere piscium congreganti, quam cum impleta esset, elegerunt bonos in vasa, malos autem foras miserunt;] quia secum trahit omne id, quod boni, & mali invenit in mari. Vide *Vertebolum*.

SAGIA, lanea tela, quæ Italicè *Saja* dicitur. Vide *Cappa*; ubi de Nicolai Papæ III. concessione agitur.

SAGIBARO, vel *Sachbaro*, Judæ litium, & causarum: nam Saxonum vox *Sag*, sive *Sach*, litem significat: itaque supradictum nomen Baronem causarum, idest, civilium litium Judicem denotat, & in aliquibus Italiæ Rebuspub. *Saccio*, & *Saggia* dicitur, idest, sapiens, ac prudens, ex eo quia in Jurisprudencia versatus sit. Glossa autem in lege falica sic explicat: [Sagibarones dicuntur quasi Senatores.] Gallicè verò *Hommes de olyson de causes* dicitur.

SAGIMEN, adeps, pinguedo. Romæ autem adipe non condebatur esculentum in die SS. Innocentium, nec comedebari caro propter mæstiziam. [In isto die Romani non comedunt carnem, nec sagimen, nisi veniret in Dominica. Benedictus Basil. Vaticanæ Canonicus in ejus M. S. Cæremonial.] hodie in utraque Sicilia *Saime* dicitur. FR. fortasè ex hebræo, & arabico vocabulo *Sciatham*, quod idem significat. Vide *Sepum*.

SAGIO. Vide *Sajo*.

SAGITTA. FR. Cymba, qua Tynnorum piscatores utuntur. Bullar. Calin. tom. 2. const. 187. num. 6.

SAGITTARIUS. Vide *Arquitis*.

SAGMARIUS, sarcinatus bajulus, vox barbarogreca *σαγμαειος*, quia *σαγμα* onus, & sarcinam significat: [Et repente sagmarius per montis devexa collabitur. Petr. Damianus in vita Sancti Odilonis, cap. 13.] In quibusdam vetustis Cæremonialibus M. S. *Salmaris* nedum appellatur jumentum, quod fert onus; sed etiam Mulio, qui oneris curam gerit. In antiquis etiam instrumentis onus, & sarcina *Salma* dicitur, quæ etiam Italicè *Soma*, & *Salma* vocatur; sed in utraque Sicilia *Soma* aridorum mensuram denotat, quæ modo correspondet; nam *Salma* dicitur, quia est proportionata jumento sarcina. Vide *Sauma*.

SALICIO, verbum, occupo, assalio. [In vico Cariorum salierunt. Ivo Carnot. epist. 121.] à verbo gallico *Saisir*, quo passiva significatione Inju-

cent. III. utitur, inquit: [Quod alia, quàm regalia sciciri fecerunt, lib. 3. epist. 8.] Invenitur præterea nomen *Saicina*, seu ut alii legunt *Seisina*, quia affaliendo appropinquatur, ex gallico nomine *Seisine*; unde *Sassino*, & *Affassino* Italicè, viarum crassator, sive affaliens dicitur.

Sajo, Carnifex. [*Sajo*, pœnator, tortor. Itid.] quo vocabulo sæpè *Cassiodorus* utitur. Alii verò *Sajo* dicunt ex voce *Sager* germanica. Vide *Carnifex*. FR. *Sajonum* meminit *Blondus* decad. 1. lib. 3. de *Theodorico Italæ Rege* loquens: [*Sajonibus*, ut ipse, *nempè, Theodoricus*] appellavit, ex *Ostrogotha* gente per Urbem, regionisque Italæ constitutis, qui Præfectorum, Centurionumque vice fungentes, Barbaros suos in pace, & otio à Civium, & Provincialium injuria prohiberent, educerentque in turinas, & phalngas, cum belli, aut tumultus ratio postulare] hinc à *Sais*, seu *Sajo* in tota pene Europa *Sargens*, & Itali *Sargenti* dicunt. *Sajonum* enim Civitas Normanniæ sub A. Rothomagenfi vulgò *Sais*, & *Seez*, nunc *Sargensis* dicitur. In l. 17. Longobar. lib. 2. tit. 1. habetur, quòd: [Nullus in territorio non sibi commisso, vel ubi judicandi potestatem nullam habet omnino commissam, quemque præsumat per jussionem, aut sajonem distringere.] Ubi glossa A. I. malè per dictionem *Sajonem* tortorem, seu carnificem intellexit, quam Auctor hic sequi videtur. Sed textus per *Jussionem* mandatarium, & per *Sajonem* Securigerum intelligit, quem nos *Alabardarium* dicimus, quorum superiore, ac brevem cappà *Sajonem* etià dicimus, eo modo, quo *Gubernatoris Urbani Alabardarii* solent uti. Igitur ram Prætoris Urbani, quam *Belli Ducis* mandatorum executores, *Sajones* denominari possent.

SAITES, mensura liquidorum. [Cum saitem Italicorum circiter octodecim ebibisset. *Pallad.* in *Lausiaca*, cap. 22.] quæ secundùm *Epiphani* documentum in lib. de ponderibus, viginti duos sextarios capiebat.

SALADINÆ DECIMÆ. FR. erant decimæ à Pontificibus super Ecclesiastica beneficia *Philippo Galliarum Regi* ad continuandum contra *Saladinum Ægypti tyrannum* bellum concessæ.

SALAMBONA, ab Hispanis *Venus* ita appellata. [Per forum more suo circulatorio *Idolum Salambonæ* Deæ circumferrent. S. *Isidor.* in vita SS. *Justæ*, & *Rufinæ*.] Erant siquidem functiones lugubres *Mulierum* mortem *Adonidis* plangentium, quæ supersticio à Hebræis, & Syris provenerat. [Ecce ubi *Mulieres* sedentes plangebant *Adonidem*. *Ezechiel.* cap. 8.] Quod in mense *Julii* observabatur, nam mensis hic ab Hebræis, & Arabibus *Thammus* appellatur, quod *Adonidem* significat; idè prædictum *Ezechielis* locum LXX. verterunt: [Plangebant *Thammus*.] Vide *Astarthen*, *Thammus*.

SALAPITTA, alapa. [Delectantur, ut res est, stipidorum, capitibus rasis, salapittarum sonu. *Arnobius*, lib. 7.] de *ferris* loquitur, qui fortasse ad excitandum in circumstantibus risum, sicut *alapis* percuti, de quibus *Tertullianus*, [Insuper con-

tumelliis alaparum os objicit, de spectac.] Ac *D. Cyprianus* in eodem tractatu: [Ictibus infelix facies locatur] dixit. Ego tamen pro certo habeo, non alapam, ut aliqui interpretantur, sed *tubicinem* significare. Vide *Salpicta*, *Salpicta*. FR. dictionem verò *Senpicatorum* in *Arnobio* supra allato existimo mendosam, ac etiam comma ante eandem dictionem positum; sic enim legendum puto, nempè; [Delectantur, ut res est stipidorum, capitibus rasis &c.

SALARIA VETUS, Romæ via. Vide *Concilium*. **SALARIIUM**, Halodochium, vasculum salis, quod ponitur in mensa ad condiendos cibos, quod Italicè *Saliera* dicitur. [*Coclearia* quoque duodecim, & *salarium* argenteum. *Flodoard.* lib. 2. c. 4.] In Constitutionibus *Cisterciensium Salinum* dicitur: *Salarium* autem apud Latinos stipendium significat. FR. vox *Salinum* est verè latina, quæ utitur *Plin.* lib. 33. cap. 12. & lib. 35. cap. 12.

SALÉBRATUS, salebrosus, asper, præruptus, præcipitatus. [Qui salebratis saxorum obicibus anfractus spumoso canescit impulsu. *Sidonius*, l. 2. epist. 3.

SALÉCTA. FR. *salicetum*. *Bullar. Casin.* tom. 2. conit. 46. 75. 92. 118. 143.

SALERNUM. FR. Campaniæ Civitas. [Quæ Civitas propter mare contiguum, quod solum appellatur, & obrivum, qui dicitur *Lirnus*, ex duobus corruptis vocabulis, *Salernum* appellata est. *Herempert.* *Epitome*, ann. 786.

SALGANUM. Cellarium, sive cella penuria, vulgò *Dispensa*, & græco vocabulo *σάλαγμα*, quod esculenta significat. [Et *salganum* positum ante domum superscripti *Monasterii S. Gregor.* in *Regist.* lib. 5. epist. 44.] sed *Columella*, lib. 12. cap. 53. *Salgmarium*, *Salsamentarium* intelligere videtur. Vide *Promptuarium*.

SALINARTUM. Vide *Pedagium*.

SALISBURGENSIS CIVITAS. Vide *Sarum*.

SALISATORES, Magi, sive Divinatores, qui sumebant auguria ex corporis palpitatione, & membrorum tremore. [*Salisatores*, quia dum eis membrorum quæcumque partes salierint, aliquid sibi exinde prosperum, seu triste significare prædicunt. *Isidor.* lib. 8. etymol. cap. 9.] hic autem tremor à *Justino Martyre παλμός* dicitur, quod animalium palpitationem significat; unde inquit: [Porro *salisatio* est corporis perpestio, quæ in eo discurfus spiritus naturalis in animantibus existit. In respons. ad *Orthod. Interrog.* 19.] Vide *Hydromantia*.

SALINUM. Vide *Salarium*.

SALMA. Vide *Sagmarium*.

SALO, sive *Salos*, italicus, à voce græca *σαλός* ejusdem significationis; sic appellatus est *S. Simon Stylita*. Vide *Baronium* an. 548. num. 15. usque ad 23. Atque *Salæ* fœminæ fatuæ à *Palladio* in *Lausiaca*, cap. 42. appellatæ sunt.

SALOMON REX. Vide *Lamuel*, *Ophir*. Ejus divitiæ. Vide *Sermonum*, *Trinomium*.

SALPICTA, σαλπικτής, *Tubicen*. [Ac nullatenus timidiorum more militum horrorem belli, & classis

classica falpicæ muliebriter metuentium. Aldhelm. de Virg.] Et clarius Salmas. in Vopis. [Centum falpicæ uno crepitu concinentes, & centum ceratula.] Vide *Salpicæ*, *Salpex*.

SALPIX, *σαλπίξ*, tuba. [Horrendus salpicum clangor increpuit. Adhelm.] Vide *Salpicæ*, *Salpicæ*.

SALSITUDO, lepor, & jucunditas sermonis, [Ipsius enim sermonis salitudo æqualiter cunctis, prout videbatur, in gratia erat condita. In vita S. Gulielmi Abb.

SALTARIUS, *Salatarius*, & *Saluarius*, qui sylvis & saltibus custodiendis præest, l. de seruo fugitivo, de furtis, l. de omnibus, de exercitilibus.

SALTICA, saltatrix, sic appellata fuit Herodiadis filia à Tertulliano: [Ipse clausula legis, & Propheciarum, nec Prophetas, nec Angelos dictus, contumeliosa cæde truncatur in puellæ salticæ lucar. Advers. Gnost. c. 8.] de D. Jo. Bapt. loquitur.

SALVAGUARDIA, protectio, vel defensio, custodia. [Quod testamentum confirmatum fuit ab invictissimo, & gloriosissimo Carolo Imperatore, & Rege Francorum, & diplomate suo in tutela, & salvaguardia istud Monasterium, & Monachas ibidem Deo deservientes, cum dependentiis posuit, & accepit. In fundatione Monast. Vezalicen. ex Bibliotheca Cluniacen. excerpta.] Et ibidem inferius: [Monasterium cum Ancillis Deo servantibus in protectionem, & salvaguardiam accepit.

SALVAMENTUM, salus: [Cum honore, & salvamento. Hincmar. Rhemen. epist. 8.

SALVATOR, Papa. Vide *Soter*. S. Salvatoris Romæ Ecclesia. Vide *Constantiniana Ecclesia*, *Porticani*.

SALVE REGINA. Hæc Antiphona composita fuit à Petro Compostellano, ut refert Durandus, lib. 4. c. 22. ab Hermanno Contracto alii putant. Tritem. lib. 2. cap. 84. Sanctus tamen Bernardus *Clemens*, ò *Pia*, ò *dulcis Virgo Maria* adjecit. Ac S. Ephræm composuit versiculum *Dignare me &c.* ut refert S. Hieronymus à Cornelio Scultingio citatus tom. 4. part. 3. de Peculiaribus Missi. postea verò Gregorius Papa IX. in qualibet feria VI. in Officio Divino in persecutione Federici II. Imperatoris cani ordinavit. FR. Blondus verò decad. 2. lib. 7. à successore in Pontificatu Cælestino IV. hoc institutum fuit ait.

SALVE SANTA PARENS. Vide *Introitus*, *Sabatatum*.

SALUTATIO ANGELICA, ita dicitur hæc oratio, quia prima pars eorum Angelico prolata fuerat, secunda verò à S. Elisabeth Præcursoris Matre, ultima denique, id est, *Sancta Maria Mater Dei ora pro nobis peccatoribus* in Ephesino Concilio addita fuerat. Baron. 2n. 43 t. Ac recentè per consuetudinem à Beato P. o Papa V. approbatam introducta fuere verba *Nunc, & in hora mortis nostræ*. Per consuetudinem etiam immemorabilem profertur dictio *Iesus*. Signum pulsationis, quod ter in die datur ad monendos Christianos ad recitandam hujusmodi salutationem, institutum fuit, ut aliqui volunt, ab Urbano II. præcipue matutinè,

& vespertinum signum, ut omnes fideles hæc oratione pro recuperatione Terræ Sanctæ Deum precarentur, dum in ea dimicatione tunc persistebatur. Ita Ciaconius in vita hujus Pontificis, & clarius Arnoldus Uvion in Ligno vitæ: quæ pia commemoratio per CXXXIV. annos duraverat; sed neglecta, denuò jussu Gregorii IX. reasumpta fuit, addito etiam meridiano pulsationis signo; ac ideam Uvion subiungit: quæ pulsatio vespertina gaudiosa, meridionalis dolorosa, & matutinalis gloriosa Redemptionis nostræ mysteria significat. Alii signum hoc meridiamum à Ludovico XI. Galliarum Rege institutum fuisse scribunt; sed communior opinio est Calixtum III. pro victoria in favorem Fidei tunc in Ungaria obtenta hoc signum pietatis ordinasse; ita Platina, & Ciaconius in Pontificum gestis; licet verum sit, quòd ritus hic majori universitate extensus fuerit à præfato Rege Ludovico, qui Kalendis Maji præceperat, ut per Galliam exequeretur. Gloriosus Patriarcha S. Dominicus, sive ut alii existimant, S. Vincentius Ferrerius Salutationem Anglicam in principio concionandi introduxit. FR. Rodricus Mendez Sylva in suo Catalogo Real. sub ann. 1423. refert Sanctum Vincentium Ferrerium hujus devotionis introductorem fuisse. Vide *Ave Maria*, *Cherissimus*, *Concionator*.

SALUTATIO BEATISSIMORUM. Vide *Diptychum*.

SALUTATIO CRUDA. Vide *Cruda salutatio*.

SALUTATIONIS in die Paschæ forma. Vide *Pascha*.

SALUTATORIUM, locus, ubi Episcopus peregrinos recipiebat, ac propriè sacristia erat, in qua induebatur, & præparabatur ad celebrandum; quare Gregorius Magnus cum admoneret Marianum Ravennæ Archiep. ne extra celebrationem Missæ pallio uteretur, sic scribit: [Non aliter te uti memineris pallio, nisi in propria tuæ Civitatis, dimissis jam filiis, Ecclesia, procedens à saluatorio ad sacra Missarum solemnia celebranda; peractis verò Missis, idem in saluatorio rursus curabis deponere, lib. 4. epist. 54.] FR. Ac Gregor. Turonen. lib. 2. cap. 21. inquit: [Et quia contemporè Ecclesia parvam infra muros possessionem habebat; ipsi Sacerdoti in ipso, quod modò saluatorium dicitur, mansio erat;] nempe propter angustiam loci Sacerdotes habitationes, sive chororum non habentes, cogebantur intra sacristiam habitare, vel officiare. [Nec viri intra saluatorium, aut Oratorium Monasterii Virginum intrent. Concil. Matiscon. can. 3.] Ubi caveatur, non sicut aliqui exponunt pro saluatorio, in locutorium, seu ut vulgò dicitur parlatorium viros ingredi; nam ibi necessarium est ingredi ab habentibus licentiam ad loquendum cum Monialibus; sed de Sacristia, & Cappella, sive Oratorio intra Monialium sepra intelligitur. Quare sacristia saluatorium appellata fuerit. Vide *Aspatium*.

SALUTIFICATOR, salvator. [Unde & salutificatorem expectamus Jesum Christum. Tertull. de resur. carn. cap. 48.

SALVUS LOTUS. FR. acclamatio theatralis irrisoria Gentilium in Martyres Christi, dum proprio sanguine hi conspersi erant; nam quia à Christianis audiebant Gentiles, quòd lavacro baptismi, seu martyrii salvi fierent credentes in Evangelium; inde ipsi Ethnici, quando in spectaculis sanguine jam conspersum conspiciebant Christi Athletam, per ludibrium conclamabant prædictis vocibus. [Et statim in fine spectaculi, leopardo ejecto, de uno morsu tanto profusus est sanguine, ut populus revertenti illi, secundi baptismatis testimonium reclamaverat: saluum lotum, saluum lotum. Planè utique salvus erat, qui hoc modo se laverat. In passione SS. Perpetuæ, & Felicitatis per Holstenium edita.

SAMARIA, *Σαμαρεία*, FR. Urbs, & Regio in Palestina, de qua sæpe in sacra Pagina: ab Herode Sebastia appellata fuit, teste Josepho Hebr. lib. 15. Antiq. cap. 11. Vide *Samaræus*.

SAMARÆUS. FR. Samaritanus, ex Samaritæ Civitate, quæ etiam Hebræorum secta erat: [Comperimus autem, quòd Samaritæ degentes Cæthina pagania mancipia emerint, Gregor. lib. 5. epist. 32.] De qua secta, lib. 11. de antiquit. cap. 8. hæc Joseph Hebræus refert: [In calamitatibus meritis Judæis negant se esse cognatos, veritatem confidentes: & cum vidcerint clarum eis aliquid oblatum, tunc socios se Judaico generis profitentur, originem suam à nepotibus Joseph, Ephraim, & Manassæ recententes.] Antea *Cuthæi* hebraicè dicti sunt à quodam flumine *Cutha* appellato. Græcè *Samaritæ* propter rerum motum, quo semper parati sunt. Joseph. Jud. lib. 9. Antiquit. cap. 14. Ideò fortasè Itali *Smarriso* appellant, quem devium, seu abstractum vident. Ideòque Hebræi, ut increduli Jesum tanquam mendacem, & à veritate devium calumniantes, dixerunt ei: [Nonne benè dicimus nos, quòd Samaritanus es tu, & dæmonium habes? Jo. cap. 9.] à D. Gregorio Samaritanus Custos interpretatur, homil. 18. in cap. 8. Jo. à D. Aug. lib. 2. quæst. Evangelic. cap. 43. & Hieron. ad Eustoch. epist. 27. & epist. 100. Item Samaritani Messageræ dicebantur, Cælep. Passer. in dict. Messageræ, Cæterum quo ad Samaritanorum historiam. Vide in Baronio, anno 31. num. 50.

SAMARDACUS, *σαμαρδανος*, [Nonne vides ridiculos homines dictos Samardacos? Chrysost. hom. 18. in epist. ad Ephes.]

SAMARITANUS. Vide *Samaræus*.

SAMERIA, jumentum, fortasè *Somaria* à soma Italica dictione potius dici debuisset. [Est autem Damascus, cujus antè memini, antiquissima, & pulcherrima, & ditissima Civitas, omnibus mercatoribus, & victualibus præabundans. Species namque indicæ, pætræ speciosæ, sericum plurimum, arotaria infinita illuc de Baldaco, & cæteris partibus orientis, Persiæ, & Indiæ, & à majori Armenia in Camelis, & aliis sameriis adducuntur. Gihel. in descript. Terræ Sanctæ.]

SAMIUS, ex barbaro græco *Σαμιος*; sed propriè

Σαμιος dici debet, idest, sex filorum, & significat textile sex filis confectum. [De zona aurea, & lumbari serico, & samito. Petr. Blef. epist. 66.] Atque Arnob. in Chron. cap. 5. [Regina autem donavit Duci samitos plurimos, ita ut omnes milites suos vestiret samitis.] Et Conradus Episc. in Chron. Moguntina: [Item duæ casulæ de samito albo, & ejusdem filii dalmaticæ duæ.] Aliqui *Samitium* scribunt. Ac Davantria, qui vixit circa ann. 1325. in ejus Cæremoniâ M. S. *Samitrium* habet, iniquens de Pontificis indumento, quod in Consistorio ferebat, sic: [Verumtamen si tempus sit nimis frigidum, Papa potest accipere pluviale de samitrio foderatum de pellibus.] FR. Henricus Spelman frustra ait hoc vocabulum *Sami Insulæ* patronymicum esse, quia ibi hoc textile conficiebatur, sed qua conjectura? ex Samo terram, & non textilia defferri legitimus; deinde ex Samo *Samius*, & non *Samius* diceretur. ||: Ac hodie in plerisque Italiæ locis, præsertim in utraque Sicilia *Dimio* vocatur textile duorum filorum, cujus opus Romæ dicitur à *spina*: græcum enim vocabulum est *σπινας*, idest, duplicis filii.

SAMIUS SOPHISTA. Vide *Recidivatus*.

SAMPULLA. FR. amphora. | Excepto, quòd gratia caritatis in solemnitate ejusdem Ecclesiæ Episcopi loci ipsius agnus unus, sampulla vini largiens tribuatur. In quodam privil. Cresmiri Regis Dalmatiæ, & Croatiæ in favorem S. Jo. Evangelistæ Monasterii.

SANABALLAT. FR. ædificator Templi in monte Garizim. Baro. an. 31. n. 50.

SANAVIVARIA, de hoc vocabulo fit mentio in passione SS. Perpetuæ & Felicitatis, Pro cujus intelligentia sciendum est, quòd in Amphitheatro duæ majoris portæ extabant, præter alias minores; prima dicebatur *Libitinis*, idest, mortuorum, per quam extrahebantur corpora gladiatorum intersectorum, cum Libitina funeralium Dea habita fuerit. Secunda dicebatur *Sanavivaria*, per quam Victores triumphantes exibant, superata nece, & sanos, ac vivos remanentes; ideò *Sanavivaria* dicebatur. FR. quæ historia edita fuit à Luca Holstenio ex Codice M. S. Casinensi excerpta, ex cujus eruditissimis notis hæc desumpta fuere.

SANCTO, pro sanctifico; nam ubi nos in vulgata Bibliæ editione, cap. 1. & 2. Joel legimus: [Sanctificare jejunium &c.] veritè Tertullianus: [Nam Joel exclamavit; sanctificate jejunium, & prædicite curationem.] Advers. Psych. cap. 16.

SANCTA SANCTIS, FR. erat quædam antiquior Cæremonia, quæ in officiis divinis observabatur. [Neque post sanctificationem panis exaltat eum, dicens: Sancta Sanctis. In Collatione S. Maximi per Sirmundum in 8. ed. t. pag. 123.] Vide *October*, & Chrysostomum hic in dict. *Solea* initio.

SANCTA SANCTORUM. Vide *Chorus*, *Sacrarium*. **SANCTUS SANCTORUM,** idest, Sanctum Veronicæ Sudanum. Vide *Septimianum*.

SANCTIFICATIO, idest, Consecratio. Vide *S. Maximium* in dict. *Sancta Sanctis*.

SANCTIFICATUS. FR. hoc vocabulo à Græcis appellatus est Abbas Theodorus Tabennensis, qui in decimo quarto suæ ætatis anno sub Sancti Pachomii disciplina vitam monasticam professus fuit.

SANCTORALIA. Vide *Passionalia*.

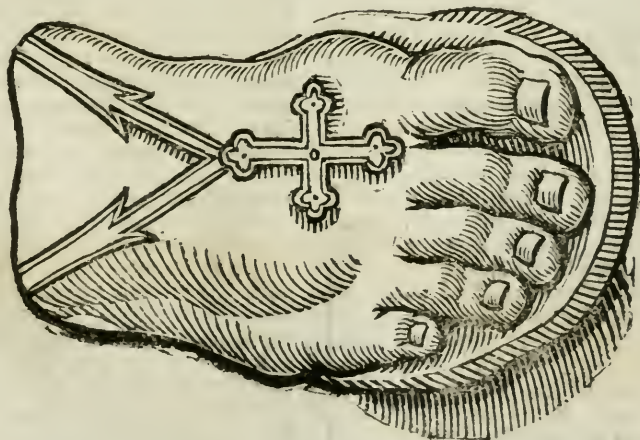
SANCTUARIUM, Sanctorum Reliquia. [Opportunus Abbas Monasterii S. Leontii, quod in quinto Urbis milliario situm est, sanctuaria ejusdem Martyris, quæ de Ecclesia nomini ipsius dicata, ut astitit, furto ablata sunt, sibi denuò postulat debere concedi, ut in loco eodem recondantur. Greg. lib. 9. epist. 72.] Significat etiã velû in sanctis reliquiis contactum. Vide *Brandem*. Item quandoque pro Choro accipitur. Vide *Chorus*.

SANCTUS, osus græcè dicitur. Vide *Osus*. Pro Sanctis Ecclesia antiquitus solum Martyres venerabatur. Vide *Canon Missæ*. Vide *Dulia*.

SANCTUS &c. triplicata laudis acclamatio in Missa, quam Sixtus Papa I. ut in Missa caneretur ordinavit. Microl. de Eccl. observ. cap. 11. FR. Ab Apostolis institutam, sed à Sixto decreto stabilitam ait Baronius an. 142. n. 12. ¶ In qua prolatione per errorem vulgus pectus percuit. Vid. *Confessio*. Dicitur *Hymnus Angelicus, Cherubicus, Triumphalis, Victoralis, Trisagius*. *terciodivus*, enim græcè ter Sanctum latinè significat; sed *Trisagium* propriè denotat hymnum illum, quem canere sæpè solent Græci in Missa, & in aliis officiis divinis, nempe: [Sanctus Deus, Sanctus Fortis, Sanctus & Immortalis miserere nobis.] de quo Baronius, an. 446. num. 5. & seqq. & ann. 492. n. 39. & 40. Genuflectere debent qui sunt in Choro, quando profertur Sanctus in Missa. Vide *Genuflexio*.

SANDALIA, quæ hodie in Cæremionali calcei, quibus Prælati in Pontificalibus uti solent, intelliguntur; sed antiquitus omnes Ecclesiastici eis utebantur modestiæ gratia, quamvis cum aliqua differentia ad manifestandum eorum Ordinis

gradum, ut in Capitul. Caroli Magni, lib. 5. c. 219. notatum his verbis legimus: [Ut unusquisque Presbyter Missam Ordine Romano cum sandaliis celebret.] Episcopi tamen sandalia fibulata ferebant, ad significandam, ut de divin. off. inquit Albinus, in prædicando divinum verbum promptitudinem; ita etiam ferebant Diaconi, & Sacerdotes, sed Subdiaconus utebatur sandaliis sine fibulis. Idem Albin. Forma autem antiqua hujus calceamenti ita ab eodem Albino describitur: [Sandalia dicuntur soleæ; est autem genus calceamenti, quo induuntur Ministri Ecclesiæ, substerius quidem solea munens pedes à terra, superius verò operimentum habens. Significat autem Ministrum Verbi Dei non debere terrenis incumbere, sed potiùs cœlestibus inhære, & prædicationem suam nulli occultare] Erat vetustior sandalium usus, sicut modò à Regularibus discalceatis deseruntur, nimirum ex superiori parte aperta, ut ex Rabano de Instit. Cler. cap. 22. habetur: [Pes neque tectus sit, neque nudus ad terram, id est, ut neque occultetur Euangelium, nec terrenis commodis immitur.] Ac Rupertus de divin. off. lib. 1. cap. 24. alia etiam symbola in hoc usu internoscit: [Sandalia Pontificis illud significant Dominicæ Incarnationis calceamentum, de quo ipse in psalmo, In Idumæam, inquit, extendam calceamentum meum, id est, gentibus notam faciam Incarnationem meam.] FR. Apud Eminentiss. Dom. meum Card. Brancacium semipes marmoreus conservatur in Sabiniensi agro repertus, cujus typum hic delineare curavi, ut nedum sandaliorum antiquorum forma spectetur; sed etiam ad percutiendos hujusmodi lapide Novatorum latrantium dentes, qui tanquam inventionem recentem appositionem Crucis in pedibus Rom. Pontificis esse fabulantur, dum in hoc semipede, tempore, quo nudis vestigiis Pontifices incedebant, clarè videtur, quòd in eis Cruces deferre consueverant.

Ufus enim in Cærem. Pontif. præscriptus, in quo dicitur: [Induitur papali habitu, toga, scilicet, linea alba, sādaliis tubeis aurea cruce signatis,] antiquissimus est, & adhuc Romæ antiqua perdurant hujus documenti monumenta nonnulla, ut in tribuna S. Praxedis à Paschalis Papa I. musivo opere constructa, ubi se ipsum pingi fecerat cum sandaliis juxta illius sæculi morem cruciculis nigris in cuspidè eorum signatis, nimirum de ann. 824. Item de an. 624. Honorius I. cum ædificasset templum S. Agneris in via Numentana, cruciculam albam, ut, adhuc videtur, in ejus effigie ad pedes imposuit. Sic in S. Maria ad fontem, quam Jo. IV. exererat, teste Anastas. Bibliothecario, adhuc duorum Pontificum effigies conservantur cum crucibus in cuspidè sandaliorum. Item de anno 590. idem in usu fuisse perspicitur ex effigie S. Gregor. Magni à Joanne Diacono descripta in ejus vita, & à nobis hic allata in dict. *Baculus*. Imò antiquior figura, scilicet, de ann. 337. in Julio Papa habetur in dict. *Sellare*. Nam usus osculandi Pontificis pedes antiquissimus est, & propterea in signum humilitatis crucem apponit Papa in pede ad ostendendum, quòd talis reverentiæ actus non sibi, sed Cruci Christi exhibetur, ut de osculo ped. Rom. Pon. cap. 18. eruditè Joseph Stephanus scripserat. FR. hæc etiam fuerat responsio Possivini Magno Moscorum Duci præstita, qui Pontificem gerentem Crucem Domini in pedibus minime laudabat. Similis actio de Laurentio Venetiarum Duce legitur, cujus pater nolebatur capite detecto secum loqui, idè occursum occasionem fugiebat; verùm prudens filius in ducali bireto parvam crucem imposuerat, ut ejus pater intelligeret, quòd non filio, sed cruci in tali actu præstare honorem. Iraque ad evitandas similes calumnias Gelasius Papa II. idè fortasse in ejus sandaliis non crucem, sed tres Christi crucifixi clavos configurare jussit, ut in ejus effigie in dict. *Mitra* apposita conspici licet. De osculo autem Pontificis pedum in Cryptis vaticanis reperitur antiqua sculptura Benedicti XII. cum pede detecto, & porrecto, quasi ad osculandum exhibitio. Valentinus Pontifex de anno 827. in Lateranensi Ecclesia universale pedum osculum præbuit; sic Leoni IV. in Ecclesia Sanctorum Quatuor Coronatorum, sic Benedicto III. ejus Adversarii fecerunt de ann. 857. de quibus Baron. Atque Anastasius Biblioth. de Constantino Papa, qui regnaverat ann. 708. scribit quòd Justinus II. Imp. [Augustus Christianissimus cum regno in capite sese prostravit, pedes osculans Pontificis.] Idem fecerat Signulfus Beneventanus Princeps Sergio II. circa ann. 844. [Quem Præsul cum susceperat, solo prostratus pretiosos pedes humiliter osculatus est. Idem Anastas. Biblioth.] Nauclerus verò in ejus Monarchia Ecclesiast. refert, quòd S. Clemens (qui postea Pontifex successerat) pedes Principis Apostolorum osculatus esset. Item Imperatores Claudus Cajo Papæ, ut in ejus actibus, quæ circumferuntur, habetur; Constantinus S. Silvestro, Justi-

nus II. Joanni I. Justinianus Constantino Papæ Carolus Magnus Adriano I. Federicus Alexandro III. Ludovicus Lotarii filius Sergio, Sigismundus Eugenio IV. Federicus III. Nicolao V. Carolus V. Clementi VII. ac Paulo III. sic etiam Reges, Luitprandus Longobardorum Gregorio II. Rachus etiam Longobardorum Rex Zachariæ. Stephanus Hungarorum Benedicto VIII. Carolus VIII. Gallorum Alexandro VI. De quibus omnibus apud Baronium, & ejus continuatorem, Odericum Raynaldum. Vide *Strator*, *Adgeniculor*. Aliqui credunt, quòd Christus Dominus nudis pedibus ambulasset: [Credimus autem Jesum plerumque nudis pedibus ingressum; sed qui credunt id perpetuum fuisse, ut nudis pedibus incederet, equidem errant: nata quòd calceis usus sit, Jo: Baptista testatur, cum se indignum pronunciat, qui solvat corrigiam calcamentorum ejus. Jo: Baudinus in Compend. Vitæ Domini, cap. 23.] Synonyma sandaliorum. Vide *Calcei*, *Compagi*, *Pedules*.

SANDAPILA. FR. feretrum ignobile. [Sandapilam antiqui dici voluerunt feretrum mortuorum, idest, loculum: non in quo nobilium corpora, sed in quo plebejorum, atque damnatorum cadavera portabantur: sicut Stesimbrotus Thasius de morte Polycratis Regis Samiorum descripsit, dicens: Postquam de cruce depositus, sandapila etiam deportatus est. Fulgentius, de vocab. antiq.] Vide *Feretrum*.

SANGUINITA, Consanguineus: [Noverat enim paucos esse Clericos, qui Canonice intrassent; ita ut non essent sanguinitæ, idest, à cognatis introducti. Cæsar. lib. 6. cap. 5.]

SANGUIS, idest, anima, vel occisio. Vide *Suffocatus*.

SANGUITTA. FR. Romæ in Ecclesia SS. Lucæ, & Martinæ in campo boario reperitur inscriptio de anno 1257. in qua legitur Alexandrum IV. illam Ecclesiam consecrassè, ac inter alias reliquias, etiam *de Sanguitta* S. Macarii reposuisse. Torrigius de Cryptis Vatican. pag. 358. secundæ impress. ait Sanguittam esse habitum; sed apud nulum Auctorem memini legisse vestem hujus nominis; fortasse lapidis error est, ex vocabulo, *Samitus* corruptè incisus. Vide *Samitus*. Vel, *seguitta* potius diminutivè ex dictione *segnum* genus vestis. Vide *Segnum*.

SANHEDRIM, ex græco *Συνεδριον*, idest, Confessio, sive Consistorium: sic Hebræi eorum Collegium septuaginta Sapientum appellabant, in quorum locum septuaginta Cardinales S. R. E. successerunt. Sanhedrim igitur ad indagandam Christi causam convocatum fuerat, quia contra eum in materia Religionis agitabatur, à quibus injustè morte damnatus fuit, inter quos fuit Joseph ab Arimathea nobilis, & ubi nos legimus in vulgata *Decurio*, græca lectio habet *Βουδων*, idest, Consiliarius, sive Senator, ut Cornelius à Lapide advertit, inquis: [Quod Romæ Senator, Decurio in Mancipiis.] Unde colligitur manifestè eundem Josephum fuisse in prædicto Consilio

contra Christum congregato ex Lucæ verbis, c. 23. [Hic non consenserat consilio, & actibus eorum.] Præter dictos septuaginta in eo Consilio contra Jesum, intervenerat Summus Pontifex Hebr. ut non potuisset ad paritatem votorum pervenire. FR. Thalmudistæ hunc Confessum appellaverunt *Curiam*, *Magnum Consilium*, *Domum supremam*. Vide *Synedrus*.

SANIR. FR. mons in Syria in regione Amorrhæorum: *Sanir* enim interpretatur, *Via lucerna*, aut *Deus vigiliarum*. Hieronym. in c. 27. Ezechiel. qui appellatur etiam *Sarion*, *Seon*, & *Sion* in sac. scriptura, & ab eo monte scater in parte Jordanis flumen. [A capite *Sanir*, & *Hermon*. Hinc enim dicunt manare fontes Jordanis, suprâ quo situs est hic mons, qui dividitur in duo cacumina, quibus imposta sunt nomina *Sanir*, & *Hermon*. Eusebius, sive Gregorius Nyssens. in Cant.] ex quibus intelligitur S. Hieronymus, lib. 8. in Ezech. cap. 27. iniquus: [*Sanir* mons ipse est, qui & *Hermon*.] Distincti autem hi montes recensentur in 1. Paralip. 5. 23. nempè: [Possederunt terram à finibus *Basán*, usque, *Baal Hermon*, & *Sanir*, & montem *Hermon*.] Quia, nimirum, unus mons, in duo cacumina divisus, duos efficiebat montes: [Ultra *Jordanem* sunt varii montes, nempè, mons *Seir*, mons *Hermon*, mons *Libani*, mons *Galaad*: qui tamen omnes sunt unus mons continuus; nisi quòd in diversis locis diversa sortitur nomina. Brocard. lib. 2. itiner.] Aliqui tamen duos montes *Hermon* appellatos fuisse, nempè, *Hermon* trans *Jordanem*, & alter mons parvus, de quo loquitur est *David*: [De terra *Jordanis*, & *Hermonim* à monte modico, psal. 41.] quibus favere videtur S. Hieronym. in epith. *Paulæ*, ubi inquit: [*Aspiciebat procul montes Hermon*, & *Hermonim*: sed *David* ait à monte modico *Hermonim*, ubi à monte est in singulari, & *Hermonim* est in plurali numero, ac si diceremus à monte modico *Hermoniorum*. Pro quo sciendum est, quòd *Seir* est nomen potiùs arabicum, & significat parvum, seu modicum: quod hebraicè pronunciat etiam *Tsahir*. Igitur *Davidica* verba suprâ allata sic intelligerem: De terra *Jordanis*, & à monte *Seir*, seu modico *Hermoniorum* montium; nam ea pars erat modicum cacumen montis *Hermon*; ideo *Seir* appellatus: quia juxta varietatem temporum, vel regionum diversimodè pronunciebatur; sic in *Deuter.* dicitur: [Trans *Jordanem* ab *Aroer*, quæ sita est super ripam torrentis *Arnon*, usque ad montem *Sion*, qui est *Hermon*, 4. 48.] ubi *LXX.* legunt, *In monte Sion*. Atque *Moses* ipse de diversitate pronunciarionis hujus vocabuli reddit rationem, iniquis: [*Tulmasque* illo tempore terram de manu duorum Regum *Amorrhæorum*, qui erant trans *Jordanem*, à torrente *Arnon*, usque ad montem *Hermon*, quem *Sidonii Sarion* vocant, & *Amorrhæi Sanir*, *Deut.* 3. 8.] *LXX.* ventunt [*Phœnices* cognominant *Hermon Sarion*, & *Amorrhæus* cognominavit *Sanir*.] Et ubi *Vulgata* habet: [*Sic-*

ut *Cedrus exaltata* sum in *Libno*. & quasi *cypressus* in monte *Sion*. *Eccl.* 24. 17.] textus græcus legitur ἐπεὶ ἀπέθρησεν, idest, *In montibus Sion*: in aliquibus tamen latinis codicibus habetur *Tsion*, à *Thair* fortassè, qui modicum, & parvum ex hebræo significatur suprâ diximus. Probatur ulterius Brocardi itinerarium, quòd, nempè, montes *Seir*, *Hermon*, *Libanus*, *Galaad* &c. fuerint contigui, ex *Jeremia*: [*Galaad* tu mihi initium *Libani*, 22. 6.] ex *Zacharia*: [Et ad Terram *Galaad*, & *Libani* adducam eos, 10. 10.] ex *Canticis*: [De vertice *Sanir*, & *Hermon*. 4. 8.] ex *Josue*: [Et partem montis, quæ ascendit *Seir*, usque *Baalgad* per planitiem *Libani* subter montem *Hermon*. 11. 17.]

SANTESA. Vide *Diaconissa*.

SAPHIRA. FR. de qua *Act.* 5. interpretatur *Pulchra*.

SAPA. FR. quam *Siculi Vinum coctum*, & rectius *Romani Mustum coctum* appellant. *Sapa* enim à *sapiditate* dicitur, quamvis *Calepinus* pro succo plantarum, nullo Authore fulcitus, usurper. *Palladius Desfrutum* appellat; sed licet hoc vocabulum *mustum coctum* significet, *Plinius* tamen aliqualem differentiam in cocturæ duratione affert inter *sapam*, & *desfrutum*, iniquis: [*Cistibiles* verò musti in *Galaria* nascens, & *halynitum* in *Sicilia*. Nam *sicæum*, quòd alii *hepsæma*, nostri *sapam* appellant, ingenii, non naturæ opus est musto usque ad tertiam partem mensuræ decocto: quòd ubi factum ad dimidiam est, *desfrutum* vocamus, lib. 14. c. 9.] & lib. 23. c. 2. [*Vino cognata* res est, musto decocto: donec tertia pars superferit.] *Desfrutum* autem à *desfrendo* dici docet *Palladius*. Hinc *Desfrutare*, verbum, idest, *mustum decoquere*, ut inde *desfrutum* fiat: & *Desfrutaria* vasa, Scilicet, in quibus *desfruta* coquantur. *Columell.* lib. 2. & 13. *Procul.* in l. ult. §. 1. de vino trit. oleoque legat. Quare corrigendus *Ulpiani* locus in eod. tit. de vino, trit. oleoque legat. l. si quis vinum, ubi mendosè *desfrutum*, pro *desfruto* legitur; ibique malè intelligendus *Accursius*, talia commentaverat: [*Desfrutum* dicit forsitán ideo appellari, quòd de usu sit sublatum. *Ulpiani* textus enim mendosus est in *sapa* vocabulo in l. quæ situm est, §. si qua parte, de fund. instr. iniquis: [*Vas æneum*, in quo rapa quoqueretur, ut ferveat.] legendum *Sapa coqueretur*, ubi docet, quòd *sapa* græcè ψάρα dicitur ab ψάω, quòd est decoquere. De *sapa* cecinit *Martialis*, lib. 7. epig. 53.

Et *lætanæ nigra lagena sapa*: *Lætanam sapa*m appellat, nempè, ex vino *Lætanæ Hispaniæ Tarraconensis* evecto, quod in pretio *Romæ* habebatur: quare idem *Poeta*, lib. 7. epig. 27. *Sextilianum* poratorem irridens, inquit:

A Capone tibi sapa lætanæ peratur
quæ lætanæ vina inter generosa laudantur à
Plin. lib. 14. cap. 6. de qua regione cecinit idem *Martial.* lib. 1. epigr. 50.

Apricis repetes *Tarraconis* littora,
Tuamque *Lætaniam*.

De quibus incolis: [Flumen Rubricatum, quo Lalerani, & Indigetes. Plin. lib. 3. c. 3.] Rursus de Deserto Martialis. lib. 4. epigr. 45.

Et nigri syria defrutu lagena.

At Ovidius purpuream sapam appellat, 4. Fast. quam Martialis. nigram vocat.

Lac niveum pores, purpureamque sapam.

SAPIENTIE liber, in sac. Scriptura. Vide *Pseudo-epigraphus*.

SATO. Vide *Smigma*.

SARABAITÆ, erat Monachorum genus, quod ab observantia regulari dissoluto, suo libitu malè vivebat, ac à D. Benedicto in ejus Regula, cap. 1. minutè describitur. Vocabulum quidem Ægyptium esse ait Isidorus, lib. 2. de Eccl. Off. c. 16. quos Monachos propter aviditatem *Rhombobithas* vocat, & quia disciplinam Claustralem observare renebant, *Renuitæ* ab Odone appellati sunt, dum ait: [Non Monachos, ut falsò nominamur, sed Sarabaitas, idest, Renuitas, qui jugum regularis disciplinæ renuimus, lib. 3. Coll. c. 23.]

SARABARA, vox Chaldæa, fœminalia, sive fœmuralia, & calceamenta significat; nam ubi Daniel in Vulgata, c. 3. de pueris Babilonicæ fornacis inquit: [Et confestim viri illi vineti cum braccis suis, & thiaris, & calciamentis, & vestibus missi sunt in medium fornacis:] alii legunt: *Cum sarabaris suis, & thiaris*. Et Tertullianus, lib. 3. de pallio, c. 4. de hoc vocabulo mentionem quoque faciens, inquit: [Triumphalem catraphraquen amolitus in captiva sarabara decessit.] Alii tandem *Saraballa* legunt. Unde D. Hieronymus sic astruit: [Lingua autem Chaldæorum *Saraballa*, crura hominum vocantur tibiæ, braccæ eorum, quibus crura tegunt.] Quæ versio mihi magis arridet, quia arabicè fœmuralia *Serrual* dicuntur.

SARACA, vestis genus. Vide *Saracum*.

SARACENUS. FR. propriè Hebræus esset, nam Hebræi sunt ex genere Isaac, qui fuit filius Abrahæ ex Sara genitus, unde Saracenis, Genes. 21. & epistol. ad Galatas 4. Agareni sunt Arabes ex Ismael, qui fuit filius ejusdem Patriarchæ ex Agar ancilla susceptus, loc. cit. Unde Agareni hodie improprie Saraceni dicuntur, de quibus fusè D. Augustinus, qui etiam rationem reddit Arabum jactantiz de hujus nominis mutatione. Hi à Cornelio Tacito, lib. 14. c. 27. *Mardi* appellantur. Item *Saracenus* monetur Syriacam significat: [Quinquagintorum saracenorum obligationem acceperat, de Confessis, c. 2.] Et ibi Glossa Saracenos introductores facit desinentiæ versus, qui à Italis *Rims* dicitur. Vide *Versus Leoninus*. Cætera. Vide *Sephoris*.

SARACUM, vestis genus: [Saraca de olovero cum chrysoclavo. Anast. Biblioth. in Benedicte. III.] FR. adhuc Romæ vocatur *Sariga* vilis fœmuralia linea, ac rudis, qua superindui solent Bajuli, Laniones, Venatores, & similes, ne in eorum exercitiis vestes lacerentur, sive maculentur.

SARAJUM, vox barbaro-græca, idest, Palatium. [Captura in sarajo, sive palatio Ameræ annos nata quatuordecim. Phranz. in Chron. lib. 3. c. 21.] Hodie Ottomanico Palatio hoc nomen remansit: italicè *Serraglio*. FR. *Serraglio* italicum vocab. à *ferrare* verbo derivatur; idco quodlibet conspectum significat. Vide *Garena*.

SARCINA. FR. onus, pondus. [Ipsos ad obligationis sarcinam, ordine debito subeundam teneri decernas. In decretal. de præfer. c. 11. Tamen eis quos ficiarios esse sciebant, in sarcinis custodiendis ministerium præbuerunt, lib. 5. decretal. tit. 12. c. 6. S. Hi quoque.]

SARCOPHAGUM, σαροφάγον. FR. Monumentum sepulchrum: à σαρξ, græcè, idest caro, & φάγω, comedo, Accursius, l. funeris, lib. 11. tit. 7. quia caro ibi à vetitibus comeditur, & terra consumitur.

SARCITECTOR. Vide *Sartateffor*.

SARCULUM. FR. runca: [Vepres, spinæ in universa terra, & montes sarculo sarcuntur.] Isaïæ, c. 7. Descendit omnis Israel, ut acueret unusquisque vomerem suum, ligonem, securim, & sarculum, 1. Reg. c. 13. Altercationes dirimat, & obsecra succidat, quàm per cultros providi sarculum extirpat vitia, virtutes inserat, &c. in proemio Clementinæ.] Et ibi Glossa, differentiam inter Fullonem, & Sarcinatorem, in Instit. de man. in fine notat. Sarculi synonyma. Vide *Runca*.

SARION, mons. Vide *Sanis*.

SARMENTARIUS, &) Vide *Christianus*.

SARMENTITIUS.)

SARRA. FR. Spatium, seu campum significat, fortasse ex arabico vocab. *Sciabara*, idest, desertum. [Et vadit per sarram de monte caballo Bullar. Casin. tom. 2. conf. 162.]

SARSORIUM, sive, *Sarsurium*, mulsivum opus: [Parietes ad altarium opere sarsorio ex multo marmorum genere exornatos habet. Matth. Paris. lib. 1. hist. cap. 15.] ejus synonyma. Vide *Lisbistratos*. *Mulsivum*.

SARTUMRECTUM. FR. de hoc vocab. habetur in sac. Script. [Dixit Joas ad Sacerdotes: Omnem pecuniam &c. accipiant illam Sacerdotes, & instaurent sartarecta domus, 4. Reg. c. 12.] idest, templum; aliqui opus publicum intelligunt, quod locabatur, ut integrum præstaretur. Ononast. Laurent. ex Festo [Sartumrectum, integrum, & incolumem] Alii tamen restorationem templi intelligunt Catholicom. Dubitatur, quænam necessitas erat restorationis templi tempore Joas Regis: nam antiquum non erat, dum recenter à Salomone erectum fuerat? Sed respondetur, quod (ut Josephus hæbr. lib. 9. antiq. c. 8. refert) Joram, & Athalia ejus uxor, eoque filii non parùm deornaverant templum illud, atque spoliaverant, ac propemodum destruxerant hinc inde, ex ejus ornamentis construxerant, & ornarant pianum Baal: quæ sac. Scriptura, loc. cit. subjungit: [Igitur usque ad vigesimum tertium annum Regis Joas non instauraverunt Sacerdotes sartarecta templi.]

SARTATECTOR. FR. qui sartatecta curabat. Salmas. Aliqui tamen *sarciteffor* mendosè legunt. La Cerda.

SARUM. FR. significat Salisburgensem Civitatem: [Secundum usum sarum. In Liturgia Osmundi Episcopi.

SASSINAMENTUM. FR. Assassinamentum. Bullar. Casinen. tom. 2. const. 218.

SATAN. vox hebræica, ac syriaca, Diabolus à Sanctis Patribus communiter intelligitur: secundum Irenæum, Apostaram significat; secundum verò alios serpentem. Sed ejus verum significatum Adversarium, sive Contradictorem denotat, ut colligitur ex Sac. Scriptura: [Non est Satan, neque occurus malus, 3. Reg. c. 5.] in eodem sensu dixit Dominus Petro: [Vade post me satanas. Matth. 16.] quia contradicebat morti ejus. FR. etiam in eodem sensu Petrus Damianus Hildebrandum Cardinalem, qui fuit deinde Papa Gregorius VII. *Satanam sanctum* appellavit, quia apud Alexandrum II. impediabat eum, ne Episcopatum Ostiensem dimitteret. In veteri testamento semper legitur *Satan* indeclinabile, sed in novo declinatur *Satanas*, *Satanæ*: [Et si Satanus Satanam ejiciet. Matth. 12.] Aliqui tamen *Sathanas* scribere malunt. Vide *Diabolus*. *Dæmon*.

SATELLITES. Vide *Attachiatius*. *Natus Prefectini*. *Puer*. Eorum Prefectus. Vide *Scribo*. *Schilphor*.

SATHANIANI. Hæretici. Vide *Eucharæ*. *Precatores*. An iidem sint cum Sethenianis. Vide *Sethiani*.

SATIO. verbum; aliquando stabilire, & confirmare translative significat. [Sariat adhuc in Evangelio suo Dominus. Sanctus Cyprianus, lib. 1. epist. ad Mag.] Utitur etiam in sensu passivo: [Deprecationes solas parùm ad impetrandum valere, nisi factorum, & operum accessione faziuntur. Idem in ferm. de Eleemos.] sumpta metaphorà à cibo, & potu, qui corporales vires stabiliunt, & confirmant; hinc Psalmista: [Panis cor hominis confirmet, psal. 107.

SATIONALIS. FR. terra sativa. Bullar. Casinen. tom. 2. const. 46.

SATISFACTIO in confessione. Vide *Pœnitentia*.

SATNICUS. FR. loci Governator, qui tenebatur subministrare Principi tempore belli centum homines armatos hodie dicuntur *Knezj*, idest, Comites. *Knez* etiam appellatur Ragufenfis Reipub. Caput.

SATRAPA. & *Satraps*. Persarum vocabulum, idest, Provincia; Præses, eodem vocabulo *Σατραπης*, textus græcus, in c. 4. Daniel utitur; ubi Arabicus Codex habet *PKil*, idest, Vicarius; hinc falsò asserit Tostatus, lib. 1. Samuelis, cap. 24. quæst. 4. quòd satrapa lac nè sonet *Sassipontes*: à Sidonio *Satraps* dicitur: [Quisquis sedet sub Rege satraps, carn. 12.

SATUM. aridorum mensura, quæ secundum Zachariam Chylopolis Episcopum in commento Euang. cap. 74. continebat modium cum dimidio, ita enim ait: [Sacum est genus mensuræ

juxta morem provinciæ Palæstinæ, unum, & dimidium modium capiens.] Vox quidem Syriaca *Saatto*, de qua Matth. c. 13. [Simile est Regnum Cælorum fermento, quod acceptum mulier abscondit in farinæ facis tribus.] Alii tamen unum tantum modium, idest, viginti libras frumenti capere existimant.

SATURNALIA. Vide *Decembria libertas*. *Sirena*.

SAVINA. mensura liquidorum, ac pondus: liquidorum: [Senatores quando comedunt, debent habere savinæ mediam vini, & mediam claretti. Cencius Camerar. in ejus M. S. Cæremonial.] In significato autem ponderis Idem, ubi de censibus agit, ait: [Ecclesia S. Basilii duas savinas piscium.

SAULUS. FR. hebraicum nomen, & significat orbatum. Calep. Passerat. in dict. Orbatum, quòd nomen D. Pauli ante ejus conversionem fuit.

SAUMA. FR. aridorum mensura, de qua in dict. *Sagmarius* dictum est: [A quinq. annis, & infra famis fuit tam valida per totam Italianam, quòd diversis in partibus sauma tritici pro auri uncia non poterat inveniri. Anonym. Monachus Casin. in Chron. an. 1182.] Item liquidorum mensura: [Inter hæc angustias adeò fames invaluit, ut scyphè apud Sanctum Germanum venderetur coccina frumenti plusquam una uncia auri, & sauma vini similiter, & capisa olei cari quinque. Idem an. 1192.

SAVONA. Liguria Civitas. Vide *Suana*.

SAXA. cultellus, sive gladiolus. [Ipse brevis gladius apud illos saxa vocatur. Godifridus Viterbien. in Chron.] derivatur à voce germanica *Sahas*: sic enim Vitichindus, in lib. 1. sue hist. inquit: [Cultelli enim nostra lingua falsas dicuntur.] Itaque hoc modo faciliùs textus historicæ Fredegarii intelligitur, ubi ait: [Extrahens saxum, caput Patritii Persarum truncavit] qui genere masculino, idest, *saxus* utitur, nempe gladius: unde aliqui imperiti hujus vocabuli, sententes, quòd saxum, idest, lapis extrahi non dicatur, ne eo caput truncetur, perperam proinde *Vxum* correxerit. Gregorius Turonensis etiam simili vocabulo usus est, ubi dixit: [Duo pueri cum cultris validis, quos vulgò scramasaxos vocant, lib. 2. c. 50.

SAXICA. Vide *Gabasha*.

SAXONES. Vide *Gevissi*. *Cinerum dies*.

SAXONIA TRANSMARINA. FR. appellabatur Anglia: [Quia synodus, & Ecclesia, in qua natus, & nutritus fuit, idest, in transmarina Saxonia: Lugdunenfis synodus, qua in primis à discipulis S. Gregorii, idest, Augustino, Laurentio, Justo, Melito, Archiepiscopis constituta, &c. In epist. Bonifacii Episc. ad Zachariam Papam, in tom. 3. Concilior. pag. 429. col. 1. Edit. Venetæ, de anno 1585.

SCABELLUM, genuale. Vide *Pectorale*.

SCABINUS, vox germanica antiqua *scheffer*, quæ Auditorem pro causis, ac litibus vasallorum terminandis significat. [Qui filios non habuit, & alium quemlibet hæredem sibi facere voluerit

coram Rege, vel coram Comite, & Scabinis, vel missis Dominicis, qui ab eo ad iustitias faciendas fuerint in provincias ordinati, traditionem faciat. Benedict. Levita, lib. 6. c. 207.] In Capitul. Caroli Magni sæpe fit mentio de hoc vocabulo, & scribitur *Scabineus*. FR. *scabinus* scribendum, nec Auditorem significare videtur: sed potius Consulem, & ubi Benedictus supra scripserat: [Qui ab eo ad iustitias faciendas fuerint in provincias ordinari] intelligitur de missis Dominicis, scilicet, à Rege, ut textum consideranti patebit, quos nos *Regios Commissarios* dicimus, ac probatur ex c. 1. de immunit. in Sexto, ubi loquitur de communitatibus, & magistratibus, deinde de singulis temporalibus dominis in particulari ait: [Sanè intelleximus, quòd in Regno Franciæ Communiaz, Scabini, seu Consules, & alii domini temporales &c.] ubi notatur particula *seu*, & verba *alii Domini*, quæ denotant notiori vocabulo Consulem inter Dominos haberi; Commissarii autem, & Auditores Causarum, & iudices non appellanentur *Domini temporales*. Idem vocabulum etiam habetur in l. de illis, rit. de culpis.

SCACCARIUM, Thesaurus, Arcarium, fortassè ex saxonica dict. nota, *Erechequer*; seu probabilis corrigendum *Saccarium* ut in dict. *Saccarius* dictum fuit.

SCADITIO, caducitas bonorum jure feudali, sive emphyteutico, vel livellatico, ob defectum lineæ descendentiæ possessoris, seu ob non adimpletas conditiones in contractu expressas, in favorem directi Domini proveniens. [Similiter & terras, quas relinquunt, qui sine hæredibus moriuntur, quæ dicuntur scaditiones, in Chron. Casin. lib. 4. c. 96.

SCAFALDUS, Theatrum, tabulatum, coassatio scenis imposita: [Erectus fuit quidem scafaldus cortinis, tapetis, & pannis variis ornatus. In vita S. Bertillæ Virginis.

SCALA. FR. poculi genus, in histor. Longobar. lib. 1. c. 27.

SCALE GEMONIÆ. FR. erant in Capitolio Rom. de quibus Baron. in notis ad Martyrol. 14. Mart. in digressione Apologia de loco Carceris Tulliani contra Ugonium de stat. Urbis, §. Qualis autem, circa finem. Et Nardinus in Roma antiqua.

SCALARIS ALA. FR. erat Cohors in militia pro aggrediendis manibus inimicorum destinata [Ipse armatam militiam in adolescentia secutus, inter scalares alas sub Rege Constantino: deinde sub Juliano Cæsare militavit, in vita S. Martini Turonens. Episcop. à Severo Monacho compilata, & in antiquo Breviario Liciensi posita.

SCALARUM. FR. scala gradibus composita. [Per laicos custodes cæmeterium, vel scalarium Ecclesiæ circumdatur. Matth. Paris. in Additam.] & Cæsarius, lib. 8. nitac. c. 90.

SCAMBIATOR. FR. nummularius, trapezita, italice *Bancherotto* dicitur, qui pro commutatione variatum monetaum in materia, ac specie ad libitum cuiuscumque, cum aliquo sui iuero semper paratus exhibetur. [Nunc Domini Papa

mercatores, vel scambiarores obmurmurantibus Judæis, palam Londini sænerantur. Matth. Paris. an. 1253.

SCALPELLUM. Vide *Celtes*. Similaria, vel Similia in dict. *Cupha*.

SCAMERA. FR. speculator, explorator, l. si quis scameram, de maleficiis, & publicis criminibus. Lexicon græco-barbarum habet *Scameres*, idest, Latrones, & in singulari *Scamaris Papias*, idest, *Prædo*. Meursius sponem interpretatur. Sed errat; nam à *Scamma*, idest, athletico loco non nisi aggressorem, & incursores significat, alii *Scammura*, & *Seameras* scribunt: [Neque per exercita, aut cursas, neque per seameras. In Capitul. Sicardi apud Camillum Peregrin. de hist. Long. in principio] Et inferitis, c. 1. [Et hoc promittimus, ut si quis hostis, aut scamera.] Item dicitur *Scammarator*, ibid. c. 2. Vide *Scara*.

SCAMMA, utitur hoc vocabulo D. Hieronymus ad Pammachium, & ante ipsum Tertull. lib. ad Martyr. Aliqui existimant concavitate Theatri significare, ubi gladiatorum pugnae, aliique ludii exercebantur. Alii tamen Theatri limites, & terminos intelligere malunt, qui ex asseribus, ac trabibus constituebantur; nam vox græca *σκαμμα*, limites, & sylvæ terminos denotat, qui fossis, ac terræ sulcis circumdabantur, translativè verò fossam, quam joco transliebant cursores, vel ipsam cursum metam. [Quoties nobis à Deo dives ingeritur purpuratus, quoties vulneratus pauper apponitur, toties nobis misericordiae scamma panditur, toties nobis studium pietatis aperitur. Petr. Chrysol. ser. 124. de Dive, & Lazaro.

SCANCIO, Dapifer, sive poculum ministrans, ex gallico vocabulo *Eschafon*, de quo fit mentio in Lege salica, rit. 11. Vide *Dapifer*.

SCANDALIZO, *σκαίζω*, malo exemplo occasionem peccandi præbeo, sive offendo; verbum inter Ecclesiasticos usitatum: sed inter Latinos nunquam reperitur pronunciatum. [Qui autem scandalizaverit unum de pusillis istis, qui in me credunt. Matth. 18.] unde scandalum spiritualem proximi ruinam, exemplo verborum, vel operum exhibitam, significat. [Væ homini illi, per quem scandalum venit. Ibid.] Etiam in lege civili rixam, seditionem, tumultum, & similia significat. De scandalis, l. 3. & ibi Glossa.

SCANDILUM, scalæ gradus; [Octo etiam inferui scandalum, supremum attribuens Christo, reliqua sex ordinibus Sanctorum. Cæsar.] Ex latino verbo *Scando*.

SCAPELLARE. FR. rumpere, mutilare, & inutilem reddere, l. si quis Molinum, l. si quis Plonnum, de danno, & injuria, l. si quis vitæm, eod. rit. l. si quis latro, de furtis.

SCAPHA, navis. Vide *Chelandium*.

SCAPHISMUS, & *Scaphismus*, *σκαφισμός*, genus martyrii, de quo Baronius, in Notis Martyrol. 28. Julii, §. Muscarum aculeis, lit. f.

SCAPULA, nomen viri, ac varii hoc nomine vocati. Vide *Nympha*.

SCAPULARE, monasticus habitus, ita appellatus à scapulis, duobus nimirum ossibus, quæ in parte posteriori colli resident, ubi baptizandus catechumenorum oleo linitur, ut in dict. *Vertex* dicitur, sicut etiam ab Arno *Armilausia* nuncupatur. Vide *Armilausia*.

SCAPULARUM DOLOR. Vide *Opisthoronus*.

SCARA, militum agmen, italicè *Schiera*, ex germanico vocabulo *Schaar*, ex quo proveniunt italice voces *Scaramuccia*, & *Scaramucciare*, idest, leve certamen, ac leviter dimicare. [Hæc est illa nobilium scara Francorum. In vit. S. Genovesæ, c. 3. FR. [Et vos, vestrumque populum liceat per terram meam transire contra illos hostiliter, & cum scara ad vindicandum absque homicidio &c. In capitulare Radelchisi Princ. Benevent. c. 3. apud Camillum Peregrinum in hist. Princip. Longobar.] Eodem vocabulo utitur Auctor vitæ Caroli Magni à Pithoco editus. Vide *Scario*. *Scarius*. *Scamera*.

SCARAMANGA, vestimenti genus, de quo Luitprandus in legatione, ubi de donativis ab Imperatore Constantinopolitano fieri solitis in sabbato ante Dominicam palmarum; erat enim crasum, & conduplicatum vestimentum hybernale. [Patriciorum deinde ordo secutus, & duodecim numismatum libris cum scaramanga una donatus.]

SCARAMANGUM, idem indumentum, quod supra. [Loricam ipsius auro contextam, & scaramangum ipsius detulerunt cum capite ipsius. Raul. Diac. in Heracl.

SCARAMANGINUS, à scaramanga, seu scaramangam adjectivum. [Obtulit in hoc loco planetam scaramanginam. Chron. Casinen. lib. 12. c. 98.

SCARIO. FR. nomen, quod Militem significat: [Si quis autem Comes, Vicecomes, Gastaldio, Scario, alicujus insuper conditionis &c. Bullar. Casinen. tom. 2. const. 124.] De Milite scilicet Equite aurato intelligit.

SCHARIOTH. Vide *Ischarioth*.

SCARITUS. FR. in aliqua militia stipendiatus, & conscriptus. [Cum Scaritis veniat in statutis. In Synodo Ticinen.] Vide *Scara*.

SCARIUS. Vide *Scudastus*.

SCARO. FR. publico, stabilio, seu potius milites colligo, & exercitum conflo, sicut in dict. *Scara*, & *Scarius* diximus supra: [Ut fidelitatem nobis promittant, sicut tunc scarivimus. In const. Caroli Magni, tit. 39.

SCEBRUM, Apothecha [Missus in locellum, quod scebrum chartale vocitatur. Anast. in Sergio.] Ex germanica dict. *Scheur*; hinc ab aliquibus *Sceurium* dicitur. Quod vocabulum melius fortasse ex græca dictione *σέβρον* deduceretur. [Credit, largiente Domino, bonis omnibus abundare, ut tamen thesauris, ac scebris postmodum duplicia redderentur. Ingulph. in Hist.] FR. Ego verò potius suspicarer hoc nomen significare *Scrinium*; nam chartale scebrum ex Biblioth. supra, scrinium, in quo chartæ magni momen-

ri, & de interessibus agentes, conservantur, intelligi potest; ita etiam ex Ingulpho relato ubi ait [Tam in thesauris, ac scebris duplicia reddantur,] quia, scilicet, thesauri, & pecuniæ in scriniis obcluduntur.

SCEDIUM. Navis ruditer composita, & malè composita, ex verbis græco *σκαδίζω*, idest, ruditer, & propeanter fabrico, ac translative de compositione literali crassa Minerva exarata Sidonius dixit: [Si quod scedium temerè jacens chartulis putribus, & veterenosis continebatur, raptim, coactimque translator festinus exscripsi, lib. 9. c. 16.

SCELLA, *Scilla*, & *Schilla*. Campanæ genus. [Ibi quondam pendebat vas fusile, mediocris, videlicet, ponderis; vulgaris hoc usus scellam nominat, quod mixtæ sonoritatis dulcedine audientiam sensus afficiebat. In Actibus S. Primitii Episc.] Hodie autem squilla dicitur, ex voce germanica *Schelle* à verbo *Schallen*, idest, pulsare. Vide *Campana*. *Muta*.

SCEMATIO. FR. detractio, diminutio, refectio, l. si quis amodò, rit. Qualiter quis se defendere debeat. A verbo Italico *Scemare*. Item significat demerentiam, insaniam. Itali enim demerentem *Scemo* vocant.

SCENDATUM. FR. omne sericum textile. [In vestibus scendatum pro foderaturis non portant. Clementina de statu Monachor. c. 1.] Ubi sic Glossa exponit: [Scendatum omne sericum comprehendit. Vide dist. 11. infra,] c. 1. super verbo Sericis.] Rectius tamen *Sendatum* scribitur, & italicè *Zendado*, aut *Safetano* dicitur. Vide *Zendadum*.

SCENÆ SUPERIOR PARS. Vide *Episcynium*. *Cætera*. Vide *Scafoldus*. Item scenæ pars. Vide *Thymelicæ*.

SCENOLOGIA, *σκηνολογία*. Obscura loquutio. Vide *Pantologia*.

SCENOFACTORIA ARS. Vide *Scenopegia*.

SCENOPEGIA, *σκηνωπεία*, idest, tabernaculorum formatio; sic appellatur Hebræorum octava, quando, scilicet, in memoriam Israeliticæ peregrinationis in deserto, habitare, ac dormire solent per octo dies quotannis in tabernaculis, quæ commemoratio Hebræi *Sakot* vocant. Totus autem fallitur in assignando hujus vocabuli etymon; ait enim à *Scenios*, idest, communem, & *Phagis*, nempe, comestione significare; sed veram etymologiam ex græco vocabulo supra assignavimus. Ita fallitur etiam in cæremonia hujus festi Plutarchus, lib. 4. Sympos. quæ tit. 5. ubi inter alias ineprias, ait quòd in honorem Bacchi celebrabatur. FR. Non est mirum, quòd in hoc Plutarchus erraverit; nam etiam hic error penès hebræicum vulgum extiterat; soli enim Sapientes Hebræi hujus festi institutum sciebant; causa autem vulgaris erroris erat, quia hoc festum jubilationis cantibus post vindemias celebrabatur, in quo præsertim canebantur psalmi illi, quòd rituluse est Pro torcularibus, ut Theophylactus scripserat, quia rusticana Hebræorum gens, ac idiota

clamare solebat præ gaudio, strependo potius, & inarticulata jubulando, quam psallendo; hinc mirantur erat populum Jeremias, inquiens: [Ablata est læritia, & exultatio de Carmelo, & de terra Moab, & vinum de torcularibus fustuli, nequaquam calcator vus solitum celestium cantabit, c. 48.] Celeuma siquidem est læritia vociferatio, de quo dictum fuit in dict. *Alleluja*. Quam vocem Theodorus in præfata Jeremias capite juxta Syriacum textum *Ejaseja* legit, atque simili interjectione *Edad* Hebraicus textus habet. At si vim græci vocabuli inspicere velimus *κλέσσμα*, Celeuma scribi debet, quod penes Scriptores Latinos non raro usurparum reperitur, cujus significatum in eadem dict. *Alleluja* expressimus. Cæterum error Tostati etiam patet, ex cap. 18. Actorum, ubi habetur, quod D. Paulus *Scenofactoriam* artem exercebat, id est, tentoria, & tabernacula consuebat, ut expositores declarant. Vide *Doma. Hosanna*.

SCÉPTIFER, ferens sceptrum. S. Maximus, ferm. de Virginitibus.

SCÉVOPHYLAX, *Σκεβοφύλαξ*, dignitas in græca Ecclesia, quam nos Thesaurarium dicimus, quæ dignitas in aliquibus Latinorum Cathedralibus adhuc conservatur, ut in dict. *Cimelium* dictum fuit, cujus synonyma in dict. *Thesaurarius* reperies: *Scévophylacium* enim sacrificia dicitur. Sacrificia autem synonyma. Vide in dict. *Sacrificia*. Hæc verò dignitas obtinebat tertium locum in clericali primo ordine, & curam habebat sacramentorum suppellestilium, ac in Sede Vacante erat Oeconomus, ut de Archidiacono, & de Oeconomo suis locis diximus.

SCHEMA. FR. *σχῆμα*, figura, accipitur pro habitu: [Clericusque effectus, monastico indutus est schemate, Heremperti Epitome, An. 749.]: Item figuram, & speciem significat: [Dæmon erroneus humano schemate circumamictus. Paul. Diac. lib. 14.]

SCHEVICUS, adject. FR. à dict. græca *σχῆμα*, relativus, seu univus, atque *Scheticè*, relativè, univè. [Schetica, seu habitualis conjunctio, amica, & benevola dispositio est, vel concors voluntatum consensus. Qui ergo mutua se benevolentia prosequuntur, amicitia respectu scheticè conjuncti dicuntur. Hæreticus enim impius Nestorius, ecclesiasticam doctrinam non admittens, quia ipse Deus homo factus est, nostraque natura conjunctus asseritur, hypostaticam quidem, seu personalem conjunctionem negabat. Nicet. lib. 3. thes. orthod. fid. c. 9.] Unde Medici *Scheticas* aliquas febres vocant, id est, relativas, seu unitas.

SCHEINUS, *σχῆνος*: arboris species, de qua in cap. 13. Danielis. Aliqui putant esse lentisces arborem, quæ in Chio Insula mastichen producit, ut Abbas Justinianus in ejus Epistolis memorabilibus diversorum diffusit, ac eruditè egit. FR. Hic autem vir Justinianus in studiis semper indefessus negat esse lentisces arborem mastichen producentem; sic enim ait in tom. 1. epist. 3. [Alberi

&c. somigliano al lentisco, e perciò alcuni scrivono, che la mastice è lagrima di lentisco; ma errano, perchè essi sono d'altrezza assai maggiori, & hanno le fronde più lunghe in forma rotonda.] Sed contra se gravissimos Auctores habet, Dioscoridem in primis, qui l. 1. narrat. 8. & 81. ait: [Lentiscus resina gignit, quæ lentiscine cognominatur, aliquibus mastiche:] & Plinius, lib. 14. cap. 20. [Resina lentisci, quam mastichen vocant.] Idem affirmat Galenus, lib. 2. ad Glaucum de facultate Simplic. 7. Pius II. in descript. Africæ minoris, c. 74. ac alii non pauci antiqui, & antesignani Auctores. Ratio autem proceritatis arborum, vel aliqualis foliorum rotunditatis non officit; sæpè enim videmus animalia, plantas, folia, & fructus ejusdem speciei ob varietatem climatum, aut soli aliquantum variari; & multò magis dicendum est de hujusmodi Chii arboribus, quæ ex eodem Justiniano ex terra nimis arida nutriuntur, unde mirum non est, si depressiores sint præ cæteris ejusdem speciei, ac minùs vigorosè foliorum formam gignant. At miraculosa mutatio lacrymarum mastichis ab Alatio ex Pappagomeno, & aliis relatoribus asserta, satis ibidem à præfato Justiniano rejicitur. Errat etiam Sigismundus Gelenius in notis ad Plinium, lib. 12. cap. 17. ubi textus habet in principio: [Ergo transit in mastichen, quæ ex alia spina fit:] qui perperam corrigit: [Ego transeo &c. quæ & ex humili spina &c.] Plinius enim in anteriori capite de Myrrha agens, dixerat: [Reliqua vitia, (id est, Myrrha) deprehenduntur sapore gummi dente lentescens. Fallacissimè autem adulteratur, Indica Myrrha, quæ ibi de quadam spina colligitur. Hoc solum pèssus in India asserit facili distinctione, tantò deterior est.] Et immediate sequitur de alia spina Indica, quæ mastichen gignit, in c. 17. cit. [Ergo transit in mastichen, quæ ex alia spina fit in India.] Igitur alterari minime debent Plinii verba. Mastiche verò ex spina producta reperitur in Melitæ insula, quæ vernaculo vocabulo *Mistcha* à *Scench*, id est, Mastiche spinarum, vel *Mistchet* et *Sciachra*, nempe, mastiche campestris dicitur; producit enim ex quadam specie carduum spinosorum, quæ à Plinio *Cactus*, l. 21. cap. 16. appellatur, ac optimè describitur, sicuti verè experitur existere in Melitæ, quam ipse, ac alii citati hic in dict. *Cactus* affirmant in Sicilia abundare, & ex ea gignitur mastiche, quæ *Acanthica* appellabatur; quæ gratior, ac salubrior præchia est; nam saporem præfert meliorem, ac callositatem in gustu habet, nec teritur niendo sicut chia; hæc indiget cæteræ commixtione, illa verò secus; hæc nimis desiccata fauces, dolorem capitis excitat, venas meseraicas, sive capillares constringit, ac proinde transitum chyli ad hepar difficilem reddit, unde debilitatem stomachi provocat. Item infernum os constringit, ita ut nimio premitu evacuatio fiat, & in excremento trahuntur moribiales sanguinis guttæ, ac ex intestinis pinguedinis particule; quæ tamen à sylvestri spinarum masti-

che non caufantur. Chia femel madita non infervit amplius, fed illa ex spinis non contempnatur cera, & madefacta diu in fale conservata durat.

SCHLPHOR, five, *Schilpor*. FR. Armiger, Satteltes. Hist. Longobard. lib. 2. cap. 28. Vide *Scamera*.

SCHIREMOTUS. Vide *Burgemotus*.

SCHISMA, σχίσμα, idest, scissura, divisio. [Hæreses quidem eos, qui omninò abrupti sunt, & in ipsa fide sunt abalienati. Schisma autem eos, qui propter aliquas ecclesiasticas causas, & medicabiles quæstiones inter se differunt. Illegitimos autem Conventus appellat congregationes, quæ sunt à rebellibus presbyteris, vel Episcopis, & à populis minimè doctis. Balsamon. FR. inter Catholicos schisma, divisio, ac separatio illa intelligitur, quæ accidit in subtractione ab obedientia Romanæ Ecclesiæ. [Schisma liquidum ipsum, quod græcum nomen est, scissuram sonat: sed in unitate scissura esse non potest: non ergo unitati, (idest, Catholicismo) communicat, qui schismaticis communicat. Partes sibi ipsi fecerunt, & ab eo, quod unum est, (ut Apostoli Judæ jam verbis loquitur) semetipfos segregantes, spiritum non habent, quibus omnibus illud efficitur, ut quia in unitate unum non sunt, ut quia in parte esse voluerunt, ut quia spiritum non habent, Corporis Christi sacrificium habere non possint, can. schisma, 24. qu. 1.] Nam Ecclesia est sicut Domini vestimentum, quod scissum non fuit, can. sicuti Domini vestimentum, 16. quæst. 7. Vide *Romanus morbus*. In sacra tamen Scriptura pro contentione aliquando sumitur: [Dicebant ergo ex Pharisæis quidam: Non est hic homo à Deo, qui sabatum non custodit. Alii autem dicebant: Quomodo potest homo peccator hæc signa facere? Et schisma erat inter eos. Jo. cap. 9.] Paulus verò Apostolus scissuram, & divisionem ab unitate, & societate, quæ in Christo est, in epist. 1. ad Corinth. c. 1. per dictionem *Schisma* intelligit, quæ unitas est eadem. Catholica ideo.

SCHISMATICUS. FR. Christianus ab Ecclesia Catholica divisus, quem vulgus *Christiano di giuntura* vocat, idest, baptismo tantum Catholicis similis, ac conjunctus. Schismaticus definitur ab Augustino in dict. *Hæresis*. Vide etiam *Ruprarius*.

SCHIZA, σχίζα. Italicè *Schegia*, *Stecca*, *Tacchia*, diversimodè dicitur. [Contripavit schizas super altare. Lucifer. Calarit. ad Constant. Imp.]

SCHOLA. FR. ex græco σχολή, idest, otium, vacatio latine interpretatur. Glossa in præm. sexti decretal. S. Scholaribus. Usurpatur etiam pro controversia, five disputatione. Cic. lib. 1. Tusculan. quæst. [Dierum quinque Scholas (ut Græci appellant) in totidem libros contulit.] Item schola penes Ecclesiasticos Sacerdotes ordinem Clericorum significat. Vide *Baronius* in notis ad Martyrol. 6. Febr. S. Scholasticus. Sed potius Collegium significat. Pomp. tamen Festus contrarium sensu inguens: [Scholæ dictæ sunt, non ab otio, ac vac-

atione, sed quòd cæteris rebus omissis, vacare liberalibus studiis pueri debent.] Vide *Scholaris*.

SCHOLA ADEXTRARIORUM. Vide *Adextro*.

SCHOLA BESTIARUM. Vide *Ludus*.

SCHOLA CANTORUM, Cantorum Collegium ab Hilario Papa institutum, ut Anast. Biblioth. in ejus vita refert. Quare dum Joannes Diaconus in vita Gregorii Magni asserit hunc Pontificem Cantorum Scholam instituisse, intelligendum est illam reformasse: Gregorius enim multa hujusmodi Collegia Romæ ædificaverat, ac copiosis redditibus ditaverat pro sustentandis pueris ad discendum cantum, quos ipsemet docebat, ac usque ad præsens uti periosa reliquia ostenditur Romæ flagellum, quo ille pueros corrigebat in doctrina cantus. FR. S. Antoninus verò Florentiæ Archiep. hæc habet: [Scholam Cantorum, qui hæctenus eidem institutionibus in S. R. E. modularantur, constituit, (idest, D. Gregorius) eique cum nonnullis prædiis, duo habitacula, scilicet, alterum sub gradibus B. Petri Apostoli, alterum sub Lateranensis Patriarchii domibus fabricavit, ubi usq; hodie lectus, in quo recumbens modularatur, & flagellum illius, quo pueris minabatur veneratione congrua cum authentico Antiphonario servatur, tit. 12. c. 3.] Hæc tamen Schola Cantorum, quæ Pontifici inserviebat, non erat puerorum; sed septem Subdiaconorum Cappellæ Papalis. Baron. 1057. n. 22. Schola enim puerorum erat illa, de qua in dict. *Parvulum* dictum fuit: Hoc inquam Collegium tenebatur adire ubicumque Pontifex solemniter celebrabat, & ejus Præpositus *Archiparaphonista*, five *Trimicerius Cantorum* dicebatur. Vide *Archiparaphonista*. In qua Pontificali celebratione ad Subdiaconum spectabat canere à *Symbolo*, usque ad *Pax Domini sit semper vobiscum*; deinde Cantorum Schola reallumebat quod sequebatur, ut Innocentius III. refert, qui in hac cæremonia profundissima arcana detegit, nempe, Subdiaconum hebraicum populum denotare, qui ab exordio veram fidem professus est; verum post Christi resurrectionem ad agnitionem veræ fidei subintraverunt Gentiles, quorum typus Cantorum Schola est. Qui ob eandem rationem canebant offertorium, in quo significabatur, aliquos Gentiles ante passionem in Christo credidisse. Innocent. lib. 2. de myst. Miss. c. 52. Vide *Scholentes*.

SCHOLA EXCEPTORUM. Vide *Exceptor*.

SCHOLA GRÆCORUM. FR. de qua Florav. Martellus in ejus Roma Ethnico-sacra, pag. 213. hæc habet: [In Regione Ripæ prope iocum antiquitus dictum Velabrum à Dionysio Papa, ut creditur, fundatum, ab Adriano I. à fundamentis resectum, & ampliatum, apud quod Nicolaus I. fecit hospitium largum, & spatiosum, sacisque præcipuum ad opem, atque utilitatem Pontificum: item secretarium, atque Triclinium. Olim vocabatur ad SS. Martyres ob plurima Martyrum Corpora in illud allata à Paulo I. Schola item Græca à græcis literis, quibus Romana juventus hic imbuebatur, vel ut Jo. Baptista

stæ Paulino placet, à Vico græco incolarum Græcorum Schola item S. August. appellabatur: à Gelasio II. instauratum, & largissimè dotatum. Dicitur imagine B. Virg. Mariæ miraculis insigni. Estque Diaconia Cardinalis, & habet Canonicos.] Verùm de Vico græco, & incolis Græcis, ut ex Paulino asseritur, nullibi legitur. De schola nequequam, nisi ex aliqua conjectura, ut inferius referam. Errat insuper Martinellus de fundatione hujus Ecclesiæ; de qua rectius ait Baronius in Notis ad Marcyrol. 9. Octob. lit. *b.* ubi hæc habet: His accedit Stephani Papæ factis potius, quàm verbis testantis sententiæ; nam eo tempore, quo ipse Pipinum Regem coronavit in Gallia: cùm ægotans, S. Dionysii adminiculo è morbo convalesceret; sacris ejusdem reliquiis Romam translatis, in ipsius honorem monasterium erigendum curavit, quod Græcis Monachis tradidit, atque indito nomine Græcorum scholam nuncupavit; quod obitu ejus imperfectum relictum, ab ejus successore Paulo Papa est penitus abolutum. Hæc ipsa Ludovicus Imp. ab Hilduino perpetuis monumentis voluit commendari, prout eisdem Imp. ad eum literæ scriptæ declarant &c.] Ego tamen autumo hoc nomen scholæ græcæ fuisse huic loco tempore Romanorum inditum. Nam Cæcilius Metellus Macedonia subacta, plurimas statuas inde nobilissimorum Artificum græcorum Romam transtulit, Plin. lib. 34. c. 8. quas in ejus Theatro reposuerat. Unde de Metello inquit Paterculus, lib. 2. [Hic primus omnium Romæ ædem ex marmore in iis ipsis monumentis molitus, vitæ magnificentiæ, vel luxuriæ princeps fuit.] Et dicebatur Porticus Metelli postea Octaviæ. [Hic est Metellus Macedonicus, qui porticus, quæ fuere circumdatæ duabus ædibus sine inscriptione positæ, quæ nunc Octaviæ porticibus ambiuntur, fecerat. Idem Paterculus] Plutarchus in Metello. Plin. lib. 34. c. 6. Hæc autem Metelli, sive Octaviæ Porticus incipiebat à Theatro Marcelli, in quo hodie palæarium DD. Sabellorum extat; ita Appianus, & alii: habebat insuper plateam, sive campum, ubi nunc fortasse dicitur S. Mariæ in Campitelli, quod videtur corruptè dici, idest, *In Campo Metelli*, quod colligitur ex eodem Plin. lib. 36. c. 5. ubi de Praxitele sculptore, & statuario celebri ex Calabria sic ait: [Natus hic in Græcia Italiæ &c. Jovem fecit æburneum in Metelli æde, quæ campus petitur,] & extendebatur versus S. Mariam in Porticu, ut omnes antiquarii asserunt, & nomen ipsum declarat. Hoc etiam Theatrum, sive Porticus dicebatur *Schola Octaviæ*. [Antiphilus Hætionem mobilem pinxit, & Alexandrum, ac Philippum cum Minerva, qui sunt in schola in Octaviæ porticibus. Plin. lib. 36. c. 10.] Et de Scopæ græco statuario idem lib. 36. c. 5. agens, inquit: [Eiusdem est objectus à Cicerone Verri, ille propter quem Thestræ viscebatur, nunc in Octaviæ schola positus.] Hinc quia in hæc scola multæ picturæ, ac statuæ ejus Græcia delatæ, quas plurimas in hæc schola recen-

set idem Plinius, in eodem lib. 36. c. 5. & alibi, inde reor, quòd Picturæ, ac statuariæ artis studiosi ibi ad descendum Græcorum styllum ex illis famosissimis græcis reliquiis accedebant; unde schola græca appellata fuit: nam S. Mariæ in Cosmodin, sive scholæ græcæ, non multum distat à S. Mariæ in Porticu Templo: & cùm hoc theatrum, porticus, sive schola amplissimum spatium occuparet, verisimile est ad Ecclesiam Cosmodin conterminasse. Cæterum quod dicit Martinellus supra, Ecclesiam scholæ græcæ fuisse à Gelasio II. exornatam, hoc ejus gentilitia insignia familiæ Cæteranæ in Capitulis columnarum Ciborii posita testantur. Quod autem dicit Martinellus, esse hæc Ecclesiam Diaconi Cardinalis titulum, in Bullar. Casinen. tom. 2. const. 169. hæc subscriptio habetur: [Hyacinthus Diac. Card. S. Mariæ in Cosmodin: sed errore esse transcriptoris manifestatur ex eodem tom. 2. Bullar. const. 170. ubi idem Card. subscribit [S. Mariæ Cosmodin Diaconus &c.] Vide *Cosmodin*.

SCHOLA NOTARIORUM. D. Gregor. lib. 7. epist. 17.

SCHOLA PUERORUM. Vide *Parvulum*.

SCHOLA SAXONUM, olim Romæ. Baron. in Notis ad Martyrol. 10. Novembr. lit. *a.* Vide *Porticani*.

SCHOLA SILENTIARIORUM. Vide *Silentiaris*.

SCHOLA STRATORUM. Vide *Strator*.

SCHOLA SUBDIACONORUM. D. Greg. lib. 7. ep. 17.

SCHOLA VIRGARIORUM. [Ante Ecclesiam S. Mariæ Virgariorum est quoddam aliud Cantharum, in quo de consuetudine schola Virgariorum præparat lectum Domini Papæ in Litania majori veniendo ad S. Petrum, in Ritual. antiquis.] Vide *Porticani*.

SCHOLARIS, Prætorianus. [Ipse armatam militiam in adolescentisæ secutus, inter scholares alas sub Rege Constantino, deinde sub Juliano Cæsare militavit. Sever. in vita S. Mart.] Unde postea communiter hoc vocabulum pro societate in eadem professione ex voce σχολή, idest, exercitium, sic schola, & scholares pro exercitio, & exercitantibus literarum studium usurpatum fuit. FR. in prima significatione ait Vegetius, lib. 2. c. 21. [In orbem quandam per diversas cohortes, & diversas scholas promoveantur.] Et in Cod. de privil. Scholar. lib. 12. loqui intelligitur de undecim militum scholis, de quibus Justinianus, in l. ult. Cod. de locato, sic ait: [Milites autem non appellamus eos, tam qui sub excelis Magistris militum tolerare noscuntur militiam, quàm qui in undecim devotissimis scholis taxati sunt; nec non eos, qui sub diversis optionibus fœderatorum nominum sunt decorati: sic dicebatur *Schola Capularorum*, *Schola Cassia*, *Schola Gall.*, *Schola Quæstorum*, *Schola Xansa* &c. Vide Alciatum de privil. Scholarum in tribus posterioribus libris Cod. Item scholaris appellatur Ecclesiasticus, quia in militia Ecclesiastica consecratus est, lib. 3. Decretal. tit. 41. c. 1. & in primo sensu. Vide *Prætoriani*.

SCHOLASTER }
 SCHOLASTERIA, & } Vide *Scholasticus*.
 SCHOLASTICISSIMUS }

SCHOLASTICUS, σχολαστικός, idest, vacans: hinc pro persona ad studium vacante accipitur, ac in Conciliis, & apud Ecclesiasticos Scriptores non raro Advocatus intelligitur. [Ut dent facultatem defensores custodiendi scholasticos, qui in actu sunt, vel munere defensionis, can. 97. In Codice Canonum Africanorum,] & alibi sæpe in eodem significatu. Vide *Canon Missæ*. Quæ tamen dictio ut plurimum eruditam personam denotat: [Quales composuerunt Ambrosius, Hilarius, & Beda Anglorum Parer, & Prudentius scholasticus Hispaniarum. Valaf. de rebus Ecclæs. cap. 25.] Ac processu temporis Canonicus possidens Theologicam præbendam in aliquibus Cathedralibus intelligitur nomine scholasticus. Magister Rodolphus scholasticus Colonienfis. Cæsar. lib. 1. c. 52.] In Ecclesia S. Gregorii Romæ extat sepulchralis cuiusdam Canonici inscriptio de anno 1470. defuncti hujus tenoris: [Hic requiescit Pærus Freberti de Normannia Presbyter Cantor in Capella Papæ, Canonicus, & Scholasticus Lexoviensis.] In aliquibus Hispaniarum Ecclesiis Canonicus Theologus appellari solet *Maestre Scuola*, vel *Canonista*. Quæ theologalis præbenda *Scholasteria* à Cæsar. lib. 4. c. 62. dicitur, nempe: [Cum redditus scholasteriæ non sufficerent,] eodemque termino utitur Concil. Trident. sess. 23. c. 18. Item reperitur superlativum *Scholasticissimus* in significatu doctissimi: [Vir prudens, & scholasticissimus Fortunatus. In vita S. Dionys. Mart.] Item *Scholaster* Magistralis Canonicus in Trident. Conc. & à Durando dicitur. FR. Antiqui etiam hoc vocabulo usi sunt ad significandum declamatores: de quibus Baronius in Notis Martyr. 6. Februar. lit. b, hæc habet: [Qui dicti sint scholastici, habes ex Tacito, lib. de Oratore, & aliis. Eo nomine nuncupati sunt Rhetores, & Declamatorum scripturarum, qui deinde transierunt ad tractandas veras. In eadem sententia Plinius, lib. 2. epist. 3. ad Nepotem, ubi ait, eosdem à fictis litibus transire ad causas centum virales, quas in Basilicis orabant, spectante populo: de iisdem eodem libro, epist. 14. ad Maximum, & epist. 18. ad Mauricum. Ante ipsum Seneca, in lib. declamat. & lib. controvers. Talis erat S. Hieronymus, dum adhuc junior Romæ esset, ut ipse testatur his verbis: Aliquoties cum adolescentibus Romæ controversas cū declamarem, & ad vera certamina fictis litibus exercere credebam ad tribunalia iudicum, &c. Hæc ipse in comment. in epist. ad Galat. c. 2. Scholastici etiam ipsi Advocati dicti reperuntur: sic in Concil. Sardien. c. 13. & l. 2. Cod. de luctis Advocat. lib. 12. & l. 1. de concussion. advocat. Cod. Theod. & Synes. epist. 1. & 2. ad Domitianum scolaſt. Dicere scholasticè, idem est, quod rem aliquam rhetoricè pertractare; sic Gennad. de Viris Illust. in Salviano, & Greg. in Registro, lib. 7. epist. 63. Verum hodie scholasticè dicere, idem est, quod rem per con-

Hierolexicon Magri,

troversiam disputare: unde & Theologi scholastici illi dicti sunt, qui res divinas logicè disputando perquirunt &c.] Contrarium tamen tenet Jo. Maria Cataneus in d. epist. Plinii ad Nepotem, ubi sic notat: Scholasticus, idest, declamator solus in fictis causis, & otiosus versatus, non in veris litibus;] sed re vera *Scholasticus* apud Antiquos eruditum propriè significabat: quare de Maximino juniori Imp. qui, ut refert Capitolinus, omnigena eruditione imbutus fuerat, apud eundem legitur, quòd Alexander Severus cupiebat ei sororem in matrimonium conjugere; pro qua re Mammææ matri, inter alia, de laudibus illius juvenis hæc scripserat: [Ipse Adolefcens, & pulcher, & scholasticus, ad græcas munditias esse videatur.] Quare *Scholasticissimus* non nisi eruditissimum significare videtur.

SCHOLENTES, ita in diariis n. fs. Brocardi Cantoris appellantur scholares.

SCHOLION. Vide *Hypomnesticon*.

SCIBOLETH. FR. hebraicè spicam denotat, cujus prima litera *Scin* pronunciare non valebant Ephrathæi, ita ut per hujus prononciationis defectum, Ephrathæos se abscondere non potuissent; & quemadmodum in trucidatione Galilæorum in Sicilia tempore Caroli Angioini ejus insulæ Regis, advenæ Galli, licèt tales se esse negarent, per defectum prononciationis lit. C. nam leniter *see*, pronunciant, detegebantur; eodèque modo qui erant de Ephraim manifestabantur ob impotentiam prononciationis literæ *Scin* hebraicæ. [Cumque venisset ad ea de Ephraim numero, fugiens, atque dixisset: Obscuro ut me transire permittatis: dicebant ei Galaaditæ: Numquid Ephrathæus es? quo dicente: Non sum: interrogabant eum: Dic ergo Scibboleth, (quod interpretatur Spica.) Qui respondit, Sibboleth; eadem litera spicam exprimere non valens. Statimque apprehensum jugulabant &c. Judic. 12. 5.] Eodem modo Arabes sicut Ephrathæi spicas per *sin*, & non per *scin*, nempe, *Sbul* pronunciant.

SCIDERATUS. FR. discissus, l. si quis alii pedem. de plagis, & compositionibus.

SCINTILLARIUM, liber Venerab. Bedæ sic denominatus, in lapide S. Mariæ scholæ Græcæ, cujus inscriptio incipit: *Sume Valeriane*, ab Angelo Rocca, & Turrigio de Crypt. Vatic. secundæ impressionis allata.

SCRIPTO, idem ac *Matthæus* hebraicè. Vide *Matthæus*.

SECLUSA. FR. Clausura, vallatio: [Si quis sculsam de farinario aliena rapuerit, in lege salica, tit. 14.]

SCOLACES, Funale cereum, sive funalis fax, à verbo græco σχολιάω, quod torquere significat, quia erant hujusmodi candelæ retortæ. [Quis enim accendit lucernā, ut videat solem? quis scolacibus utitur, ut stellarum micantium videat claritatem? Petr. Damian. lib. 6. epist. 17.] In funerali S. Cypriani legitur, hunc Martyrem [Cum cereis, & scholacibus] affociatum fuisse. Baronius tamen hunc textum correxerat *Scholaribus*; sed

Li adnic-

admittentibus prædictam græcam etymologiam, erit germanior prior lectio.

SCOPULARIUS, Converteritor. Cencius Camerar. in ejus M. S. Cæremoniali. FR. etiam Ulpianus utitur hoc vocabulo.

SCORPIACUM, medicinale antidotum contra scorpionum ictus: hoc vocabulo Tertullianus suum tractatum contra Gnosticos hæreticos denominavit, quos hæreticos etiam S. Epiphanius scorpionibus assimilavit.

SCORPIO, martyri genus; erat enim nodosa, ac spinea virga, quæ percutiendo carnem lacerabat, ita appellata, quia ad instar scorpionis caudæ curvabatur. [Virga si est nodosa, vel aculeata, scorpio recentissimo nomine vocatur, qui arcuato vulnere in corporibus insigitur. Ibid. lib. 5. Orig.] sive ita dicitur ex græco vocabulo *σκορπίος*, nempe, baculus aculeosus nodis diramatus formam scorpionis præferens, ut ex Athanasii Apologético colligitur. FR. Vide Latinum in Correct. Martyrol. ad 12. Junii 6.

SCOTALLUM. FR. Oenopolium, sive taberna, in qua cervisia venditur: [Denunciatum est præterea Vicecomitibus, & Forestariis, aliisque ministris Regis, ne scotalla alicubi in Regno faciant. Match. Paris. an. 1213.] Ex saxonis vocibus *Scot*, idest, signum, quod in tabernis solet apponi, & *Ala*, nempe, cervisia.

SCOTATIO, donum, vel possessionis traditio ad piæ causæ signum. FR. verum *scot datio* rectius scribi deberet, vocabulum saxonolatinum quidem est, nimirum, *scot* quod est signum, & *datio* donum. ||: [Quod in hujusmodi donationibus modicum terræ consuevit in manu accipere, vel in extremitate pallii, quod manu Prælati Ecclesiæ sustinetur, aut super altare ponendum sub testimonio videntium, & audientium sub dicta forma, quæ scotatio vulgariter appellatur.] FR. Et infra: [Cum hujusmodi signum, quod scotatio dicitur, non tam factæ donationis, quam traditiæ possessionis sit evidens argumentum, c. 2. Decretal. de consuetud.] ||: Cæremonia erat hæc antiquitus in piis donationibus observata. Vide *Scotum*.

SCOTICANUS. FR. Scotus, ex Scotia insulanus. [Pferentium cum supradictus Rex tantæ fuerit honestatis, quod ipse instrumenta maximæ auctoritatis sint in partibus Scotticis, c. 9. decret. de fide instrumentor.]

SCOTOMA, vertigo. Isidor. Vide *Scotomaticus*.

SCOTOMATICUS, qui vertigine in oculis laborat, & omnia obtenebrescere ei videntur, ex græco *σκοτωματικός*, idest, tenebrosos oculos habens. [O quam splendida piæ castitatis acies illustrat, quas nec carnalis illecebræ caligo obrundit, nec pinea obscœnitatis glaucoma suffundit, quo plerumque (heu dolendum dictu) etiam perfectorum palpebræ graviter gressescunt, & qui putabantur pudicitia præditi, dum sæpe humanum fallitur judicium, quasi scotomaticorum lumina tenebris obturantur. Aldhelmus de Virg. c. 11.] Vide *Heluens*.

SCOTOPICI, Hæretici. Vide *Bonosiani*.

SCOTTA. FR. malleus, quo saxa percipiuntur, & teruntur. [Volens molam emendare, accepto ancipiti ferro, quod vulgò scottam vocant, cœpit terere molam. In vita S. Austregisili Episcopi.]

SCOTULA. Vide *Bugia*.

SCOTUM, excussio, exactio, exigentia, sive, ut alii malunt, donum significat, ex dict. saxonica *scot*, idest, donum, ut in dict. *Scotatio* dictum est supra. [Et volo, quod dicti Monachi sint quieti, & soluti ab omni scoto. Ingulphus Abb. in ejus Chron. ubi de Edredo Anglorum Rege agit. Vide *Scotatio*.]

SCRAMASAXUS. Vide *Saxa*.

SCREONA, & *Screeua*, domus subterranea; [Si tres homines ingenuam puellam de casa, aut de screona rapuerint &c. in l. falica, tit. 14. c. 5.] Ex germanica dict. *Eschrenes*.

SCRIBA, Doctor Hebraus in Mosaica lege, qui communiter hodie Rabbinus dicitur, qui solebat esse de Tribu Simeon, ut dicemus in tractatu, cujus titulus est, Contradictiones apparentes Sac. Scripturæ, in calce hujus operis apposito, ubi etiam ostendam verificationem prophetiæ Jacob Patriarchæ, quod, nempe, Tribus Levi, & Simeon dispersæ habitare debuissent inter Israëliticum populum; prima, nempe, ratione officii, & gradus levitici, sacerdotalisque; secunda verò ad instruendum populum in lege, & traditionibus. FR. Quamvis à Phariseis distinguerentur; poterant tamen Scribæ aliqui esse Pharisei, sicut inter nos Christianos reperiuntur Religiosi simul & Doctores: Sed melius. Vide in dict. *Phariseus*.

SCRIBO, nomen, sacellitum Præfectus. [Quo auditio Augusta misit Arthemium Scribonem. Anastas. Biblioth. in Vigilio Papa.] Ac alibi idem reperit [Omnes, qui in consilio ipso fuerant, impositos misit Ravennam per manus Maurini scribonis. Idem in Theodoro.] Quamvis D. Greg. lib. 8. epist. 60. officium honoratius intelligat.

SCRIBO, verbum. Vide *Obumbro*.

SCRINIARIUS; Notarius, scriba, archivista, qui licet in primitiva Ecclesia ad colligenda Martyrum acta instituti fuerint, ut alibi dictum fuit, processu tamen temporis ad formandas apostolicas bullas additi sunt, ut ex Epistolis Sergii IV. colligitur: [Scriptum per manus Benedicti Notarii Regionarii & scrinarii S. R. E.] Hi duodecim numero erant, quorum primus *Protoferinarius* dicebatur: imò & *Archivista*, *Bibliothecarius*, *Cancellarius*, *Protoferinarius*, *Protonotarius*, de quibus suis locis. Synon. Vide *Notarius*. FR. de hoc vocabulo habetur mentio in lib. 5. Decretal. tit. 7. cap. 12. [Vobis Advocatis, & Scrinariis firmiter inhibemus.] Et cap. ad audientiam, de præscriptionibus, dicitur; [Scrinarius alio modo scripsisset dicta testium, quam dixissent.] Dicebatur etiam *Magister Scrinii*. Sic enim appellatur à Sozomeno, lib. 7. cap. 13. ubi de Ma-

Magistro Scrinii nomine Benivolo, qui à Justina Valentiniani II. Imperatoris Matre, ut Arii falsum dogma observandum stabilita lege scriberet iustus, promissione majoris promotionis gradus, si hoc faceret, ab ea allectus; ille nihilominus ad pedes impiæ Augustæ protinus projecit cingulum magistratus, ac intrepidè respondit, se pro tam execranda impietate nullum dignitatis honorem accepturum. Cingulum enim Magistratus signum erat, sine quo haud licebat in conspectu Principis comparere, qui usus non solum erat penes Græcos, ut ex Chrysostomo, ser. 20. super c. 2. epist. primæ ad Corinth. habetur, sed etiam penes Latinos, ut in can. nullus Episcopus, 11. quæst. 1. cuius hæc sunt verba: [Magistratus enim, qui hoc jubere ausus fuerit, amissionem rerum, & cinguli condemnationem plectetur.] De scriniario Glossa in cap. ad audientiam, lib. 2. decret. de præscriptionibus, sic ait: [Scriniarii appellantur tabelliones, & est vulgare Romanorum.]

SCRINIMUM; Archivum, ubi conservantur Scripturæ, cujus synonyma. Vide *Archivium*.

SCRIPPA, bulgæ, ex Saxonica voce *Scrippe*, de qua fit mentio in Synodo sub Rege Pipino celebrata, c. 4. his verbis: [Peregrinis similiter constituimus, qui propter Dominum ad Romam, vel alibi vadunt, ut ipsi per nullam occasionem ad pontes, & ad exclusas, aut navigio non detineantur propter scrippa sua:] id est, ut non molestentur solvere datum, aut aliam impositionem pro rebus illatis in eorum bulgis, sive sacculis. Vide *Biffacius*.

SCRIPTORIUM, locus in Monasterio, ubi Monachi ad scribendum conveniebant tempore hyberno, qui locus conservabatur calidus.

SCRIPTURA SACRA. Vide *Biblia*.

SCRIPTURA SUPREMA. FR. id est, testamentum, Cod. de hæreticis, §. Manichæos.

SCRIBITONI. FR. Saltatores, septentrionales Populi. Paulus Diaconus in hist. Longobar. lib. 1. c. 5. & 28. & ejus Adnotar. ibidem. Alii tamen *Scriphinos* legunt in hunc Pauli locum, sive *Scriphinos* à *Scriphnia* regione Scandinaviæ, quæ perpetuò nivibus riger; & ejus incolæ carnes ferarum crudas edunt, pellibusque eorum corpora sua contegunt, ex eod. Paul. Diac.

SCROBULA, vestis muliebris species. [Istæ mulieres ambulanti discalceatæ, portantes scrobulas usque ad terram. S. Oderic. in peregrin. c. 1. §. 4.]

SCRUTINO, inquiri, examino, investigo, scrutor. [Scrutabor Jerusalem in lucernis. Sophon. c. 1.] & ad rem: [Scrutinabo Hierusalem cum lucernis. Lucifer Caral. lib. 1. advers. Const.]

SCRUTINIUM, erat examen Catechumenorum in tempore quadragesimali circa res fidei, ut explorarent fidei professores, an fuissent illi idonei ad recipiendum sacram lavacrum in proximo Sabbato Sancto, quod scrutinium per septem vice fiebat: unde Albinus de divin. off. c. 19. ita inquit: [Neque hoc omitrendum, quod Ro-

mani infra quadragesimam sex scrutinia celebrant, & hodie septimum: in isto septenario intelliguntur dona Sancti Spiritus in baptisinate data.] Primum siquidem, ac secundum scrutinium celebrabatur in feria IV. & Sabbato tertiæ quadragesimalis hebdomadæ. Tertium verò, quartumque etiam in iisdem diebus quartæ hebdomadæ sequentis, quod solemnius, & principalius erat; atque appellatur per antonomasiam in Ordine Romano *Feria scrutinii*. Ideo totum Sacrum illius diei ad Catechumenos directum intelligitur, nam incipiendo ab Introitu, de illis significatur in verbis [Cum sanctificatus fuero, effundam super vos aquam mundam &c.] In eodem pariter sensu Epistola legitur, ac clarius Evangelium, in quo habetur cæci nati miraculum in Naratoria Siloe visum recipientis, quod symbolum revera Catechumeni est, qui spiritualem visionem in sacro baptismatis fonte recipere debet, ut in homilia hujus diei satis explicat D. Augustinus. Quintum autem, & sextum scrutinium convocabatur in iisdem diebus, quintæ tamen hebdomadæ. Ultimum tandem erat in IV. feria sextæ hebdomadæ, pro quibus examinibus in qualibet præcedenti Dominica invitabatur universus fidelium populus sub hac forma verborum: [Scrutinii diem dilectissimi fratres, quoelecti nostri divinitus instruuntur, imminere cognoscite; ideoque sollicita devotione sequenti quarta feria circa horam nonam convenire dignemini, ut cælestis mysterium, quo Diabolus cum sua pompa destruetur, & janua cælestis regni aperiretur, inculpabili ministerio peragere valeamus. Apud Durandum, lib. 6. c. 56.] Item in Sabbato ante Dominicam palmarum tradebatur symbolum Catechumenis, & ideo hoc Sabbatum in Ambrosiano ritu *Sabbatum in traditione symboli* denominatur, ut in eo Brevariario habetur. Aliquando tamen nomine Scrutinii interrogatio illa, quæ fit à Parocho sponsis ad exigendum eorum mutuam consensum in Sacramento matrimonii intelligitur. Hinc Jo: Monachus in Vita Guafriidi Ducis ait [Traditur itaque nuptui filias fit ab Episcopo mutui consensus scrutinium.] FR. Vide Glossam in cap. 2. §. scrutinium, lib. 3. tit. 27. decretal. Cæterum scrutinium tribus modis canonicè intelligitur; primò Catechismi, de quo supra, & in can. ante baptismum, & seq. de consecrat. dist. 4. Secundò intelligitur de iis, qui examinandi sunt ab Episcopo ad suscipiendos ordines, ut in titul. 12. lib. 1. decretal. Tertiò per scrutinium intelligitur voluntatum inquisitionis in electionibus faciendis, quæ fit secretò, ut in cap. quia propter, lib. 1. decretal. tit. 6. & cap. in electionibus, tit. de electione, & electi potest. in sexto: & fit tribus modis, de quibus Glossa in cap. cum expediat. eod. tit. in sex. De qua materia nuper uberrimum tractatum composuit Passerinus.

SCRUTUM. FR. res, quæ propter usus consumptionem diminuto pretio venditur: unde *Scrut-*
L) 2
14-

zarius dicitur, qui res usu consumptas vendit. Alii tamen non *scrutus*, vel *scruta*, *scrutorum* declinant. [Erat autem pondus auri, quod afferebatur Salomoni per annos singulos sexcentorum sexaginta sex talentorum auri, excepto eo, quod afferebant viri, qui super vectigalia erant, & negotiatores, universique scruta vendentes, 3. Reg. c. 10.] Idem etiam habetur, 2. Efd. c. 7. ubi sic inquit: [Post eum edificavit Melchias filius aurificus usque ad domum Nathanaorum, & scrutum vendentium contra portam judicalem] Dionysius Carthus. in 3. Reg. c. 10. art. 16. *scuta* legit, sed excusatur à Nicolao Serrario, in 3. Reg. & 11. Paralipom. c. 10. his verbis: [Duplicis generis negotiatores ponuntur, majores, & minores, qui scruta vendentes, id est, minutiores merces, quas minutissimè scrutantur. Legerunt nonnulli scuta, quod hebræa vox ferre potest; correpta tamen Biblia, scruta retinuerunt; quo nomine tamquam communi, merces omnes etiam pretiosissimas à Latinis exprimi testis est Hieronymus, c. 27. Jeremiae.] Hoc tamen vocabulum Cælius Rhodiginus, lib. 10. antiq. c. 6. verbum Scruta, putat significare omnia, quæ cum usu jam deteriorata sint, pretio diminuta censentur.

SCULCA. FR. multa pecuniaria pro inobedientia militari, l. si quis in exercitu, de exercitibus.

SCULDAIS. Vide *Sculdascio*.

SCULDASCIO, Sculdascius, & Sculdafius, Judex inferior. [Nullus Marchio, Comes, Vicecomes, Sculdafius, vel quilibet ex judiciaria potestate, in Bulla Othonis Imp. apud Baron. tom. 9. annal.] ejus etymon à voce germanica provenit, & usque ad presens Helveti *Sculdais* appellant suarum Rerumpub. Primates. FR. in diversis locis de his vocabulis *Sculdascio*, & *Sculdascius* & *Sculdafius* fit mentio, puta in l. de Servo fugitivo, de furtis. Rectorem loci significare ait Hist. Longobar. Adnotat. lib. 6. c. 24. ac passim in tom. 2. Bullar. Casinen. Const. 23. 47. 78. 86. 91. 96. & ibidem *scarium* appellat constit. 124.

SCULTA, speculator. [Vos loca ipsius, quantum vos Dominus juvaverit, deprædate, aut certè scultas, quos mittitis, sollicitè requirant. Greg. in Regist. lib. 12. c. 23.]

SCURRA, cucurbitula pneumatica, qua attrahuntur humores corporis supra cutem cum stупpa accensa applicata, Romæ *Coppa à vento* appellatur. [Frequenter evenit, ut unum membro per aliud medeantur. Dolent aures, & scurpha humeris apponuntur. Delictum cordis silectus oculi purgat, peccavit manus, & pectus contunditur, deliquerunt genitalia, & dorsum ponitur ad flagella. Petrus Blesensis, epist. 74.] Ex græca voce *σκούρα* unde *Cupha* scribendum est. Vide *Cupha*.

SCURIA, horreum, in quo manipuli spicarum congregabantur, ibique scuticus deinde recens frumentum excutiebatur. [Siquis scuriam cum animabus incenderit, in lege salica, tit. 19.] ex vocabulo germanico *schurre*. Vide *Manopera*.

SCURIO, Carnifex: [Amputatum est caput ejus à scurione, in Vita S. Victorii.] Dicitur etiam *Scurro*: sic enim legimus in tom. 2. Conciliorum: [Jus sit eum à scurione duci, & foras regiam civitatem occidi.] Tandem alii *Obscurio* scribere malunt. Alii synonyma. Vide *Carnifex*.

SCUTELA. FR. lanx, patina; [Scutelam argenteam cuidam Monasterio reliquisse, lib. 3. Decretal. tit. 26. c. 4.]

SCUTIFER, & Scuisferus. Vide *Pelta*.

SCUTRA. FR. de qua fit mentio, 3. Reg. c. 7. his verbis: [Et lebetes, & scutras, & amulas &c.] Dionysius Carthus. sic exponit: [Hoc est, vasa æqualis amplitudinis in ore, ac in fundo ad calefaciendum in eis aquam, vel, ut aliqui dicunt, ad ponendum in eis carbones de altari holocaustorum acceptos &c. in 3. Regum, cap. 7. art. 11.]

SCUTUM. Vide *Æratus orbis. Pelta*.

SEYPHUS, σέφις, vas sacrum, quo evacuabatur vinum collectum in Missæ oblationibus, quod iescumique Calix sustentatus à Subdiacono implebatur: [Quæ sequitur cum sepyho super planerem Acolytus, in quo calix impletus refunditur. Ordo Rom.] Vide *Colatorium*.

SCYTALOSAGITTEPELLIGER, Hercules cognomen: ex eo quia clavam ferebat, quæ à Græcis *σκυτάλη* dicitur: itaque nomen hoc tria denotat, hoc est, clavam, sagittas, & leoninam pellem, quam Alcides gestasse fertur. [Tametsi adoratus à vobis, qui crubescendus est scytalosagitti-pelliger, qui toram epitheti sui fortens cum muliebri cultu compensavit. Tertull. de Pallio, c. 7.]

SEYTHIA, Regio, & *Scythie* populi. Vide *Magog. Sebasia*, Urbis in Palestina. Vide *Samaria*.

SEBASTICUS. FR. id est, pius. [Qui contemplationi dediti sunt, sebastici: (id est, pii) vocati sunt. Photius in Biblioth. de vita Pythagoræ.]

SEBASTOCRATOR, Σεβαστοκράτωρ, dignitas erat maxima exultationis in Constantinopolitana regia, quæ conjunctissimis Imperatoris confertis solebat, & significat Venerandum Principem, sive Reverendam Potestatem, ac Despotæ inferior erat. [Cujus initio statim pari sella, eademque mensa, & ea proclamatione eum dignatus est, qualis Sebastocratoris honorem decebat, quem à Patre Alexio Isaacius acceperat. Niceæ. lib. 3.] Ubi de Joanne Comneno Imp. loquitur. Hæc enim dignitas ipsismet Imperatoris filiis non raro conferebatur, quem alii Principem Augustum significare malunt. FR. Bulingerus ait hanc dignitatem secundam fuisse post Despotam, ac tertiam post Imperatorem. Alexius Palæologus Imperator Joanni ejus notho hanc dignitatem contulerat. Idem Niceta, lib. 4. Alexius tamen Comnenus Imp. alium titulum excogitaverat, nempe, Panypersebasti, qui græcè *πανυπερσεβαστις*, id est, totus Augustus dicebatur, quæ dignitate Michaelæm Taronitâ a sinem decoravit, ac participem Cæsarei throni fecit. Andronicus verò Junior Joannē Cæsaruzenū Magnum Domesticonum

æqualem Panypersebasto declaraverat:] Eum longè augustiorem effecit, quàm ante fuerat, concessis vestimentis, calceis, & equi ornamentis lutei coloris, ut inter imperatoriam dignitatem maximè illustris esset, citat. Author. lib. 7.] Soliti enim erant Græcorum Imperatores pila in dignitatibus ludere: nam modò sublimabant, & quandoquidem eundem titulum deprimebant. Mulier autem Sebastocratoris *Sebastocrasis* dicebatur; sic *Panypersebastia* Panypersebasti uxor appellabatur; ita enim idem Gregora, lib. 8. Theodori Metochitæ filiam, & dicti Joannis Panypersebasti uxorem vocat, ac similiter Cæsaris conjux *Cæsarisia* dicebatur.

SECRETARIA MISSE. Vide *Canon Missæ*.

SECRETARIA. Vide *Audientia litterarum*.

SECRETARIUM, apud Juristas locum significat, in quo congregabantur Judices pro audientia, & litem decisione, l. ult. C. ubi Senat. vel Claris. & alibi sæpè. Quin & ipsi Græci *σέκρητον* dixerunt Senatus Congregationem. Apud Ecclesiasticos verò scriptores pro ambabus sacristiis accipitur, in quarum una sacra vestes, & in altera Codices aservabantur. S. Paulin. epist. 12. Cujus synonyma. Vide *Sacristia*. Et in Conciliis, ac pœnes Græcos Presbyteriū denotat. Vide *Gazophylacium*. FR. Itè apud Latinos etiam presbyterium significat. [Romana quoque, & Occidentalis Ecclesiæ à Ministris sacri Altaris in secretario confectum offert Azyum. Humbertus Card. in Appendice tom. 1. 1. Baronii.]

SECRETARIUS. Vide *Silentarius*. *Symmysta*.

SECTA, famulatus, secundatio, obsequium. [Ratione hujusmodi professionem Magnates compellere nituntur Prælatos facere sc&am ad Curiam. Matth. Paris. In vita Abb.] FR. communiter autem pro Philosophorum scholis diversorum generum, vel Religionum, & dogmatum distinctione usurpatur. Quòd etiam in sacra Scriptura legitur. [Plures alterius gentis, & sectæ, 2. Efd. cap. 6. Secundum sectam, quam dicunt hæreticorum, Act. 24.]

SECTATIO, sequela, imitatio. [Non in vendendis tantum prædiis, & pretiis erogandis, sed in sui sectatione proposuit. S. Paulin. epist. 2. ad Sever.]

SECLARITAS. FR. Vossio imperceptibilis visa fuit hæc dictio, cujus tamen prima vocalis diphthongum habere deberet; verum tum ex exemplis à dicto Auctore in ejus Etymologiarum tractatu, cum etiam ex hic sequentibus, satis manifestè percipitur non aliud denotare, nisi quòd quis per totum vitæ sparium in hoc sæculo vivens ad aliquod deditus, vel obligatus sit, ut praxis observantia solemnibus professionis Religiosos exempli gratia astringit, quo sensu in vita S. Genovefæ apud Bollandum 3. Jan. his verbis legitur: [Et à fratribus est dulciter Deo sæculata.] Vide *Sæcularis*. Segrez. *Singularitas*.

SECUNDIANUM. Vide *Sepsimum*.

SECUNDICERIUS. Vide *Primicerius*. FR. Reperiebatur Romæ Ecclesiæ S. Mariæ in Secundihierollexicon Magri.

cerio, quæ fortasse erat titulus Secundicerii affixus, licet amanuensium inadvertentia in Pandulphi Card. Pisani Codice *In secundo cereo* mendosè habeatur in Vita Gelasii Papæ II. hoc pacto: [Latuit Dominus Papa melius, quàm hospitatus sit in Ecclesiâ quadam, quæ S. Maria in secundo cereo dicitur, intra domos Illustrium virorum Stephani Northmanni, Pandulphi fratris ejus, & Petri Latronis Corsorum. Apud Constantinum Cajetanum in vita ejusdem Pontificis, pag. 8.] Eodemque modo scripserat Flavius Blondus, decad. 2. lib. 5. pag. 237. Lit. A. edition. Basilien. de Gelasio Papa agens: [Factus de Henrici fuga certior Gelasius, Duce Apulo Principe Capuano, & aliis, qui in expeditionem venerant dimissis, Romam parvo, atque inermi deducente comitatu, venit; delituitque potiùs, quàm declaravit apud ædiculam S. Mariæ in secundo cereo, quæ domibus familiæ Normannorum Stephani, & Pandulphi fratrum, ac Petri cognomento Latronis ex Corfa familia civium Romanorū adjaceret.] Unde conjectari licet hanc Ecclesiam propè Capitolium fuisse, quia prædicti nobiles Romani ibi habitabant, ad quarum domos adiacebat Ecclesiâ præfata; ex eodem enim Blondo domum Petri Latronis Corfa ad Capitolium fuisse colligitur. [Henricusque interim familiæ Corsorum tunc Romæ potentis, quæ Gregorio favebat, ædium partem Capitolio subjectarum evertit, decad. 2. lib. 3. pag. 204. Litt. H.] Et alibi idem: [Erat tempestate illa Romæ familia Corso cognomine potentissima, cujus domorum partem Capitolio proximarum Henricum Tertium, observatam Gregorio Septimo fidem, diruisse ostendimus: primariique ejus familiæ Stephanus, fratres, & filii numero multi, mutatio in pejus studio, Regi Henrico, & intrusis in papatu adversus Urbanum, & Victorem Pontifices faverant: quos in pristina perseverantes audacia, Secundus Paschalis Pontifex Urbe expulit, decad. 2. lib. 4. pag. 229. Lit. A.]

SECUNDUM. FR. Conditionalis vox, & valet pro *quia*, vel pro *si*. Glossa in cap. 25. lib. 5. Decretal. de verbor. signific.

SECUNDUM QUID. FR. modicarius scholasticorum terminus, & idem valet, ac si diceretur, *Quatenus*.

SEDEO. FR. pro determino, stabilio. [Non sedi cum concilio vanitatis. Psalm. 35.] idest, non concurrens determinavi cum falsis conciliatoribus. [Sederunt principes adversum me. Psalm. 118.] hoc est, determinaverunt, stabilierunt. [Sederunt sedes in judicio. Psalm. 121.] At quomodo possint sedere sedes? sensus igitur est, nempe, stabilitæ sunt sedes in judicio. [Hoc nostro sedit cordi consilium, can. postquam, 16. quæst. 1.] videlicet: Hoc consilium in nostro corde stabilitum est. Usurpatur etiam pro possidere. [Cum omnes fretos concessos valeant Rectrices Monasterii quietè vivere, & sedere. Bullar. Casin. tom. 2. Const. 22.]

SEDES APALEREA. Vide *Apalereus*.

SEDES APOSTOLICA. FR. quæ est sacerdotalis Mater Ecclesiasticæ dignitatis, can. in memoriam, dist. 19. ejus synonyma. Vide in sequenti dict.

SEDES EPISCOPALIS. Vide *Archisacerdotium*. *Sella*. *Sellare*. Aliæ sedes. Vide *Cathedra*. *Formula*. *Stallum*.

SEDES PORPHYRETICA. Vide in dict. sequenti.

SEDES STERCORARIA, erat sic appellata marmorea sedes ante Lateranensis Ecclesiæ portam, in qua sedebat, seu porius jacebat novus Pontifex, quando ibi ad capiendam possessionem accedebat, sic denominata, quia, quando ex ea surgebat, canebantur sequentia verba: [Suscitat de pulvere egenum, & de stercore erigit pauperem, ut sedeat cum Principibus, & solum gloriæ teneat. Cærenion. Rom. lib. 1. sect. 2. cap. 3. [Ad significandam ei humilitatem conditionis humanæ in sublimitate illius divini status; eodemque hinc hodie in simili functione in ingressu Varicanæ Basilicæ, dum ad coronationem accedit novus Pontifex, coram eo comburitur stippa cum triplici commemoratione verborum: Sic transit gloria mundi.] Quæ ramen cærenonia singulis annis in Paschæ solemnitate observabatur antiquitus: [Porò Apostolico in Pascha procedente, pharus ex stippa super eam suspenditur, quæ igne succensa super eam cadere permittitur, sed à Ministris, vel à terra excipitur, & per hoc ipse in cinerem redigi, & gloria ornatus ejus in favillam converti admonetur. Gem. de antiq. ritu Mistæ, c. 223.] Quin ad representandam recenti Pontifici in die possessionis ejus commiserabilem humanitatis fragilitatem, ac nitent se erga eam præbere debere, negationem Petri excitabant in mente; ostendebant enim illi porphyreticam columnam, super quam gallus æneus insitebat, eratque propè Lateranensem portam, quam à sæc. mc. Alexand. VII. ob id aufertur iussu fuerat, quia insipiens vulgus, apocrypha traditione deceptus, existimabat eandem columnam fuisse, supra quam gallus cantaverat in gallinatio passionis Christi. De hac stercoraria sede in possessione Bonifacii VIII. sic Jacobus Card. Stephanescus cecinit:

Et sedes capiens de stercore nomen

In platea est circa templum despecta parumper.

Ex qua surgens Pontifex sumebat à gremio Camerarii monetarum pugillum, in quibus aureæ, vel argenteæ non existebant, & in populum dispergens, agebat: [Aurum, & argentum non est mihi; quod autem habeo, hoc tibi do.] Erant insuper aliæ duæ sedes porphyreticæ, in sacello sancti Sylvestri Palatii Lateranensis collocatæ, in quarum prima cum Papa sederet, Prior illius Basilicæ tradebat illi baculum correctionis symbolum, & claves Ecclesiæ, Pontificis potestatis hieroglyphicum. Hoc peracto, ad alteram porphyreticam sedem se constituens Papa, baculum, & claves eidem Priori denuò restituebat, à quo ibi cingulo rubro, ex quo bursa sericea

eiusdem coloris pendebat, præcingebatur; in hac enim geminæ duodecim cum moscho incluse erant. Pontifex interim sumpto ex gremio Camerarii monetarum pugillo auri, & argenti, populo denuò meliori largitione erogabat, dum intonabantur verba: [Disperdit, dedit pauperibus, justitia ejus manet in sæculum sæculi.] Prima enim sedes potestatem S. Petri Ecclesiæ Capitis denotabat, & secunda prædicationem Doctoris gentium; decem verò pretiosi lapides, qui *sigilla* appellabantur, erant duodecim Apostolorum symbolum; moschi odor bonum Christi odorem in nobis rectis fragrantibus operibus significabat; ac tandem marsupium signum erat ad rememorandum Pontificem esse debere pauperum Patrem, pupillarum, viduarumque provisorum; dum ipse in Crucifixi patrimonio dispensator constituebatur.

SEDES VACANS, dicitur intertegenum Ecclesiæ proprio Pastore viduatæ: [Statuimus, ut precaria, & commutationes tempore viduarum Ecclesiarum, factæ ab his, qui loca Episcoporum occupaverant, rescindantur. Concil. Bellovac.] Quomodo incidere debent Cardinales tempore Sedis Apostolicæ vacantis. Vide *Birrus*. *Crocea*. Quid eo tempore in Litanis majoribus dicendum sit loco *Vt Domnum Apostolicum, &c.* Vide *Apostolicus*.

SEDICULUM, sedecula. [Locato ante lectum sediculo, semper assidebat coram eo. In vita S. Adelardi.]

SEDIMINA, FR. terra, quæ in fluminum ripis per alluviones congeritur. Bullar. Casinen. tom. 2. Constit. 38. 61. 73. 137.

SEDITIONARIUS, seditiosus: Gregor. Turonen. lib. 10. histor. cap. 154.

SEGNUM, brevis tunica, quæ sub cappa à Regularibus deservitur, italiciè *sajo* appellata: [Alia verò puella dedit segnum suum leproso. In vita S. Brigidæ Virginis.]

SEGREGEX, segregatus: [Quem remotum, & segregem sprevisse tradunt criminum frequentiam. Prudentius:] De Propheta Elia agens. Vide *Seculatus*. *Secularitas*.

SEJOR. Vide *Sepher*.

SEISINA, nomen gallicum *Sisine*, idest, possessio: [Donationem, & sessinam. Mathæus Paris. in vita Abb.]

SELAH, hebraica vox; quæ intranslata remansit in versione sacra scripturæ, significat semper, vel in æternum. Pagninus quæque in psalmodum traductione, illam idiomaticè Hebraico reliquit, sic scribens: [Et forte quæsierunt animam meam, & non proposuerunt ante conspectum suum Selah. Psalm. 53.] Alii tamen significare *Amen* malunt. Hoc siquidem vocabulum reperitur tantum in Psalmis per septuaginta tres vices, ac semel in Habacuch; unde Hebræi existimant fuisse pausæ, & quietis, vel elationis vocis signum; Rabbi enim Abrahamus putat notam musicalem esse.

SELDÀ, officina. [Statutum est, ne quis Mercator præ-

præterdat seldæ suæ aliquid, unde visus intuentium impediatur. Matth. Paris. in hist.

SELENITES. Vide *Synelises*.

SELLA GESTATORIA APOSTOLICA. FR. sedes portatilis papalis, de cuius antiquitate, ac reverentia, Ennodius Ticinen. Episc. qui floruit in quarto sæculo, sic effatur: [Ecce nunc ad gestatoriam sellam Apostolicæ confessionis uia mittuntur Minima Candidatos. In Apolog.] Vide *Cathedra*, *Sedes episcopalis*. *Sellare*.

SELLO, in sedem pono, & translativè possessionem tradere denotat. [Fratrem autem tuum Lambertum sic sellavimus, ut nostrum jus evadere non posset. Cæsar. lib. 12. Miracul. cap. 5.] Aliquando in ephippium, sive in equi sellam imponere significat.

SELLARE, sella supra quam sustollitur Papa, ac devehitur. [Pontifex non ascendit continuo ad Altare, sed prius intrat secretarium, sustentatus à Diaconibus, qui eum susceperunt de sellare descendente. Ordo Rom.] Dicitur etiam *Sellarium*: reperitur enim ibidem eadem cæremonia his verbis: [Diacones eum descendente de sellario accipiunt obviiis manibus &c.] Qui autem illum sustollunt *Sellaris* dicebantur, ut suo loco dicemus. Hujus vocabuli synonyma. Vide *Cathedra*. *Sella gestatoria apostolica*. Ritus verò hic sustollendi super humeros Pontificem, non est quidem fastus, vel superbia nota, ut temere Novatores insicere conantur; sed ad mysterium pastoralis vigilantie agit. Nam quid aliud nomen Episcopi, quam superinspectorem, ac invigilantem curæ græcè sonat? ergo dum Papa tamquam Episcoporum Episcopus ab universo Christiano Grege colitur, consonum equidem est, ut eminentiori sessorio deferatur, ac collocetur; & à nobis ejus subditis, tanquam itineris gloriæ directior, fideique pharus, ac mundi lux videatur; fidelis enim populus non abscondit suam hanc Pontificiam lucernam, nec ponit eam sub modio, sed super candelabrum erigit, ut luceat omnibus, qui in domo Christi sunt; propterea à Acephali, qui carent capite, invidio latratu illos mordere conantur, qui supra reliqua membra erectum deferunt caput, cujus mysticum, ac spiritualem typum hic adicere curavi in illorum gratiam, quibus pia testimonia credibilia sunt nimis, etrique credentibus honor, non credentibus autem lapis offensionis, & petra scandali. Quæ figura inter M. SS. Ciacconis tanquam vultissima reperta, mihi ex gratia quondam Joannis Baptistæ Marii Canonici Romani exhibita fuit. Est enim primitivæ Ecclesiæ ritus argumentum tum ex inscripto nomine S. Julii Papæ scilicet hujus nominis primi, tum ex vetustissima forma planetæ, scandaliorum &c. atque ex rudi curuli sella ad similitudinem antiquorum Præfectorum Urbis, quas Pancirolus typicè affert in Notitia Imperii.

Cui antiquissimæ Papali cæremoniæ etiam suffragatur id, quod ex Ennodio in dict. *Sella gestatoria apostolica* attulimus. Reliqua ad propositum. Vide in dict. *Sandalia*. *Cathedra*. *Sedes episcopalis*.

SELLARIUS, Eques, qui in sella super equum infidet: [Sellarius verò, qui erat super carcerem, dum esset Christianus. In Vita S. Anastas. Mart.] In ordine autem Romano denotat famulos Pontificis, qui illum in sede super humeros ferunt.

SELMON. FR. dictio hebraica, quæ recitatur in Psalm. 67. [Si dormiatis inter medios Cleros, pennæ calumbæ deargentatæ, & posteriora dorsi ejus in pallore auri. Dum discernit cælestis reges super eam, nive dealbantur in Selmon: mons Dei, mons pinguis.] *Selmon* inquit August. significare umbram, quod exponit in mysterium Annuntiationis Deiparæ; & per columbam Spiritum Sanctum intelligens, sic ait: [Omnia autem hæc operatur upus Deus, atque idem Spiritus, dividens propria unicuique, prout vult: quem dando ille supercælestis, discernit reges super columbam deargentatam. De quo Spiritu Sancto cum ad ejus Matrem gratia plena missus Angelus loqueretur, quærenti quomodo fieret, quod paritura nunciabatur, quoniam non cognoscebat virum: Spiritus Sanctus, inquit, superveniet in te, & virtus Altissimi obumbrabit tibi?

nisi umbram faciet. Unde isti reges, dum gratia Spiritus Domini Christi discernuntur super columbam deargentatam, nive dealbantur in Selmon: Selmon, quippe, interpretatur umbra. In Psal. 67.

SEM, unus è filiis Noe, hebraicè, & arabicè nomen significat, licet D. August. lib. 16. de Civit. Dei cap. 2. nominatum interpretetur.

SEMANTERIUM, & *Simanter*, instrumentum longum, tanquam hasta, cujus sonitu Græci utuntur in Ecclesia loco campanæ, & vocat *σφυαυτήριον*, ac juxta allegoricum sensum tubas Angelicas in finali judicio denotat. [Semanterium obscure significat Angelorum tubas. S. Germanus in Theor.] Item est symbolum elavorum, quibus Christus crucifixus est. [Simanter est veluti typhus elavorum, quibus perfoderunt manus, & pedes Domini. Idem.]

SEMENTINA. FR. seminis patronymicum. [Par autem est, ut nos, qui his diebus (*idest quadragesimè*) à carnibus animalium abstinemus, ab omnibus quoque, quæ sementinam trahunt originem carnis, jejunemus, à lacte, videlicet, caseo, & ovis, can. denique, dist. 4.] Hebræi, & Arabes appellant *Semen* butyrum. Synonyma. Vide *Laticinia*.

SEMIANALE. Vide *Annale*. *Semiduplex*.

SEMIARIANI. FR. Hæretici, qui conveniebant cum Arianis, qui negabant in Christo naturam divinam; sed ab Arianis discrepabant, quia Christum asseriebant esse à cæteris creaturis longè diversam; nam eo tanquam ministro usum fuisse Deum in creatione rerum: ex quibus suum venenum hausit Eunuomus: de quibus Semiarianis, sic Epiphanius, hæres. 73. [Nolunt Filium similem esse Patri, sed solum esse creaturam. Differre autem à cæteris creaturis, quòd præmineat magnitudine, & quòd primus omnium productus subsistat, & quòd ministro eo usus sit Deus ad reliquorum opificium.]

SEMIAXIUS. Vide *Christianus*.

SEMICINTIA, subligacula brevia ad tegendas partes verecundiores, ad instar illorum, quibus utebatur D. Seraphicus Franciscus, & hodie Religiosi Capucini utuntur [Divitibus quidem in hospitio cum honore, & reverentia susceptis, in omni opulentià deliciis reponuntur de patrimonio crucifixi. Christus autem semel olim crucifixus in ligno, foris in pauperibus suis crucifigitur, & torquetur in luto, in quibus aut nudus omnino, aut in semicintiis fame, & frigore tremens de iis, quæ interitis dantur canibus, solatium angustia suæ postulat. Petrus Blesens. epist. 102.]

SEMI-DUPLEX, in Breviario dicitur illud officium, in quo non duplicantur Antiphonæ, quo termino Durandus primò usus est; nam in Breviariis antiquioribus dicebatur *Non duplex*, *Semi-anale*, *Succentorior*, & *Quinque Candelarum*; de quibus suis locis specialiter agitur. Vide quoque quæ in dist. *Duplex* egimus.

SEMIJUNIUM. Vide *Jejunium*.

SEMINIVERBIUS, Concionator, idest, seminator

verbi. [Erudiat quia seminiverbius; definiat quia Prælatorus; intercedat quia advocatus. Seminiverbius in cathedra, Prælatorus in curia, advocatus in Missa. Petrus Blesens. serm. 43.] Eodemque vocabulo ab Atheniensibus denominatus est Doctor gentium, & Prædicator veritatis D. Paulus. [Quid vult hic seminiverbius dicere? Actor. cap. 17.] FR. [Unde ab hujusmodi sapientibus in Actis Apostolorum Prædicator egregius seminiverbius est vocatus &c. can. sit Rector discretus, 43. dist.] & ibi Glossa. Vide *Concionator*.

SEMTERNARIUS. Vide *Hemiritus*.

SEMITONSUS, idest, consuratus. Vide *Garbhara*.

SEMIUM, Monialium clausura, sive Monasterium, ex græca dictione *σπηυός*, idest, castus: [Puella calcato ad exemplum Agnetis mundo, semina parare, & certatim in ea ruere cœperunt. In vita B. Agnetis de Bohemia 6. Marr.] Atque Philo Hebræus Religiosorum monasteriū *σπηυότιον* appellavit. Vide *Monasterium*.

SEMONES. FR. [Semones dici voluerunt Deos, quos cælo nec dignos ascriberent, ob meriti paupertatem: sicut Priapus, Hippo, Vertumnus, nec terrenos eos deputare vellent per gratiæ venerationem: sicut Varro in Mythagorum libro ait: Semoneque inferiis derelicto, Dum depincto attollam orationis eloquio, apud Fulgentium, de vocib. antiq.]

SEMUS, diminutus: [Dimidio tantum palmo vas semum invenerunt. In Vita S. Brigide Virginis.] Itali *semo* dicunt, idest, deficiens, diminutus.

SENATOR. Vide *Synecleticus*. *Synedrus*. Ejus vestis. Vide *Purpura*.

SENATORIUM, locus pro Principibus à Pontifice destinatus. Vide *Oblatio*. *Sancedrim*.

SENATUS, dicitur Cardinalium Consistorium. Vide *Presbyterium*.

SENENSE HOSPITALE, primum in Italia post Barbarorum expulsionem. Vide *Xenodochium*.

SENECALLUS. FR. palatina dignitas. Blond. decad. 2. lib. 7. dicitur etiam *Senescalcus*. Vide *Busicularius*. *Domesticus*.

SENEC, & *Senectus*. Vide *Athenogeron*. *Cruda senectus*. *Silicernius*.

SENILE PIGNUS, eleganter à Prudentio denominatus est Isaac unicus senis Abrahami hæres.

SENIOR, sæpè ab Ecclesiasticis scriptoribus pro Presbytero sumitur; nam *σπρωγύτης* græcè, senior latinè sonat, idest, magis senex, subauditur intellectus, ac moribus potius, quam ætate. [Senior electæ Domina. Epist. Cath. Joannis secunda. Senior Gajo carissimo, quem diligo in veritate. Idem, epist. 3.] De Sacerdotibus, vel de Episcopis potius locus est Tertullianus, quando de electione secundum illius avi usum, dixerat: [Præsumt probati seniores honorem istum, non pretio, sed testimonio probati.] FR. Apud profanos verò Auctores dominus, & superior intelligitur, qui feuda, & jurisdicendi cæteris facultatem concedit. Sigon. de Regno Ital. lib. 7. & leges Longobardicæ, quæ in Itali Signore dicunt. In primo significatu. Vide *Presbyter*.

SENIPECTE. Vide *Sympactes*.

IN SENIS UNCIS POSSIDERE. FR. pro æquali portione possidere. [Ergo Deus, & diabolus in sen suncis hominem possident. D. August. lib. 3. contra Julian. Pelag.] ex interpret. Latini ad D. August.

SENNAAR. FR. hebraicè significat dentium excussio. D. Greg. in Psalm. penit. cap. 19. Erat regio, ubi Babel turrim ædificare cœperat. [Cùmque proficiscerentur de Oriente, invenerunt campum in terra Sennaar, & habitant in ea &c. & dixerunt; Venite, faciamus nobis civitatem, & turrim, cujus culmen pertingat ad cœlum.

SENPECTA. Vide *Sympactes*.

SENSUS MYSTICUS Sac. Scripturæ. Vide *Anagogia*.

SENTENTIALITER. FR. nempe, per sententiam: [Eisdem possessiones restituendas tibi sententia-liter deferimus, de constitutionibus, c. 10.

SENTINACULUM, receptaculum sententiæ in navi. S. Paulinus.

SENTINATOR, Nauta, qui purgandæ navis sententiæ curam habet. [Quid huic quæso obfuit seni persona sentinatoris? S. Paulin. epist. 34. ad Macar.

SENTINO, verbum, sentinam purgare significans, D. Paulinus, epist. 34. ad Macarium. FR. significat etiam satagere: [Sentinare, satagere, dictum à sentina, quia multam aquam navis cùm recipit, periclitatur. Cæcilius in Æthrione: Cum Mercurio capis consilium, postquam sentinat satis. Festus.

SENTINOSUS, FR. adjectivum sentinæ patronymicum. [Sed & peregrinationem explevisti, & rem ordinasti, & veteri, & sentinoso, ut audio, in navigio iterum te fluctibus tradidisti. S. Paulin. Episc. in funere ejus fratris.

SENTIS, fibula. [Ad suam sentem argenteam, pretiosaque in depositum sibi commendavit. In vita S. Brig. Virg.] Ejus synonyma. Vide *Fibula*.

SEON, mons. Vide *Sanir*.

SEPARATIO, per quod formaliter à distinctione diversificatur. Vide *Divortium*.

SEPECTA. Vide *Sympactes*.

SEPHER. FR. [Dixitque Caleb: Qui percussit Carjath Sepher, & vastaverit eam, dabo ei Axam filiam meam uxorem. Judic. 1. 12.] Hæc Civitas Sepher pluribus nominibus nuncupabatur, nempe: [Nomen autem erat Hebron Carjath harbe, vel Sepher. D. August. lib. 7. quæst. 3. super Judic.] Item dicebatur *Sejor*, Josue, 15. 54. nam *Mambre* eadem, & Hebron, Genes. 15. 18. Arque *Arbes*, id est, quatuor, Genes. 3. 2. & 35. 25. Josue, 14. 15. & 15. 13. & 20. 7. & 21. 11.

SEPHORA. FR. hebraicum vocab. & varia significat, nempe, tubo, pulchra, avis. D. Hieron. lib. 1. advers. Jovin. Est nomen proprium femininum in Sac. Scriptura. Sic vocabatur obfœtris quædam hebræarum, Exod. 1. 15. item Moysis uxor. [Erant autem Sacerdoti Madian, (id est, Jethro) septem filia. Juravit ergo Moyses, quod

habitaret cum eo, accepitque Sephoram filiam ejus uxorem. Exod. 2. 21.] De qua inter expositores est ingens, & antiqua quæstio; nam hæc uxor non videtur esse eadem, ac ea, de qua contra Moysen ejus soror Maria cum Arone murmura-verat: [Loquutaque est Maria ad Aaron contra Moysen propter uxorem ejus æthiopiissam. Num. 12. 1.] Sephora enim Madianita erat; Madian autem regio in Asia fuit, Æthiopia verò in Africa est; quare aliqui putant fuisse diversam hanc uxorem ab illa. Sed D. Aug. in primis eandem fuisse defendit, inquires: [De uxore Moysis æthiopi-pissa quæri solet, utrum ipsa erat filia Jethro, an alteram duxerit, vel superduxerit: sed ipsam fuisse credibile est. De Madianitis quippe erat, qui reperiuntur in Paralipomenon Æthiopes dicti, quando contra eos pugnavit Josaphat. (lege *Asa 2. Paralip. 14. 9.*) Nam his locis dicitur eos persequutus populus Israel, ubi Madianiti habitant, qui nunc Sarraceni appellantur; sed nunc eos æthiopes nemo ferè appellat: sicut solent solorum, & gentium nomina plerumque vetustate mutari. D. Aug. lib. 4. super Numer. quæst. 20.] Quam quæstionem ex variis opinionibus apud Jo. Lorinum, in cap. 12. Numer. vers. 1. §. Propter uxorem ejus æthiopiissam, & Vinc. Riccardum in notis ad Cantacuz. super Cantic. cap. 24. §. Cedar. diffusè invenies. Pro Aug. tamen conjectura dicendum, quòd Zara æthiops ex Arabia pervenerat usque ad Maresa, 2. Paralip. 14. 9. quæ est in Idumææ regione, 2. Macab. 12. 33. & 35. Idumæa verò est in confinio Arabiæ: Plin. lib. 5. cap. 13. atque ex Arabia Sarraceni proveniunt.

SEPS, $\sigma\eta\psi$, serpentis species, de qua Prudentius, lib. 1. contra Symm. ubi agens de vipera, quæ in Melitæ insula manum Pauli Apostoli invaserat, ut rectè versum conficeret, usus est nomine *Sepsis* pro vipera, sic inquires:

Seps insueta subit serpente flexibus.

In omnibus tamen ejus Codicibus mendosè *Sper* habebatur; sed primus hujus erroris castigator Latinus Latinus fuerat, sicut Ulysses Aldrovandus in quadam ejus epistola fatetur, quæ inter Lucubrations ejusdem Latini à me collectas, & typis mandatas reperitur. Quare putat Aldrovandus, quòd seps sit Lacerta Chalcidica; ita appellata, non quia in Chalcidis territorio nascatur, quemadmodum recentiores Scriptores existimaverunt, sed quia virgata est lineis aurichalci coloris, quod metallum $\chi\alpha\lambda\kappa\iota\delta\iota\varsigma$, Græci vocant. Imò in eodem discursu Ulyssis Latino directo refert vidisse simile insectum, à quodam Medico sibi missum, ac in territorio Forumlivii inter saxa re-pertum. De eadem *Sepe* ait Tertullianus: [Per latebras animæ sepsis manente veneno, lib. de unico D o, cap. 1.

SEPTEMPLICO, per septem multiplico. [Septimus numerus per hebdomadas currens, sic septem septemplex septimanas. Chrysosol. serm. 140.] ubi aliqui perperam *Ogdoadas* scripserunt; corrigendum autem est *Hebdomadas*, juxta Eruditissimi Latini correctionem.

SEPTEM SOLIUM. FR. Romæ templum, quod Baroni-
us ait fuisse contra S. Gregorii Ecclesiam inter
montem Palatinum, & clivum Scauri; ita
appellatum, quia septem solia, sive ordines colu-
mnarum habebat, 2n. 1084. n. 5. Martinellus in sua
Roma ethnico sacra, pag. 40. §. Arcum Stellæ, ait
fuisse versus portam Capenam, & pag. 45. inquit,
septi solium fuisse [in capite Circi maximi, ubi
est molendinum supra marianam aquam, qui lo-
cus antiquitus vocabatur via nova, dum S. Petrus
Apostolus fugiens iret ad portam Appiam, tibi-
amque demolitam haberet, cecidit ei fasciola:]
sed *Septizonium* appellat Famianus Nardinus in
ejus Roma antiq. lib. 6. c. 15. In septifolio Anast.
Biblioth. in Gregorio IX. dixit: [Pontifex crea-
tus est propè Septizonium in Diaconia S. Lucie
in septifolio.] Unde septizonium distinctum fue-
rat à septifolio, licet fuerint contigua. Blondus
verò ostendit fuisse arcem, quam septem solia vocat
sic: [Gregorius VII. cum vidisset &c. de Romani
populi constantia diffusus in Castellum cum
domesticis se recepit Rusticus verò ejus ex fratre
nepos se contulit ad septem solia arcem tunc Ca-
stello S. Angeli nullatenus inferiorem, decad. 2.
lib. 3.] Quæ arx ab Henrico Imperatore ann.
1084. demolita fuit. Baron. loc. cit. Igitur Tem-
plum fuit S. Lucie, quod hodie in silice dicitur.
Nardinus, cit. lib. 3. cap. 10. sed Codices Anastasii
varie, corruptèque habent, nam aliqui continent
Diaconiam S. Lucie in Septodio, alii in *Septa solis*,
alii denique in *septem viis*.

SEPTENARIUS, numerus mystericus. Vide *Hore
Canonice*, *Psalmus*.

SEPTIFORMIS LITANIA. Vide *Litanie*.

SEPTIMANIA, Gothiæ regio, quæ hodie pars
Svetiæ est. [Vel Gothis credite, qui sæpenu-
mero etiam septimaniem suam fastidiunt. Sidon.
lib. 3. epist. 1.] Eodemque vocabulo in testamen-
to S. Remigii utitur Flodoardus: [Res etiam
quas sæpè dictus Rex piissimus Princeps ibi in
Septimania, & Aquitania concessit] Ac clariùs
in testamento Caroli Magni, sic habetur [Provin-
ciam, ac Septimaniam, vel Gothiam Ludovico
filio nostro consignavimus].

SEPTIMIANUM. FR. locum, sive marmoreum con-
septum in Vaticana Basilica significat, ubi osten-
debantur Reliquiæ: sic Torrigius de Crypt.
Vatic. secund. editione, pag. 81. & 83. ubi hanc
inscriptionem affert: [Temporibus Domini Ha-
driani I. hic recondita sunt reliquia Sancti San-
ctorum in Mense Novembris die XXII. Indictio-
ne septima, bina clausura in integro Septimiano.]
Sanctissimum Veronicæ Sudarium intelligit.
Verba sic mendosè.

SEPTIMONIUM, Gentilium Romæ festum in memo-
riam dici, in quo inclusus fuerat in Urbe septi-
mus mons: [Septimontium, & brumæ, & charæ
cognationis honoraria exigenda omnia. Tertull.
de Idolatr.] In quo die in curru vehi non licebat
per Urbem; appellabatur etiam hoc festum *Pa-
ganalia*; nam potius rusticorum erat festum.

SEPTIMUM, templum, scilicet, septimo ab Urbe

Constantinopolitana lapide distans; sic enim ex
textu græco verit Victor Tunn. dictione *Septimum*,
inquit: [Zenon à Leone Aug. fil. in Septimo
coronatur.] De quo templo Landulfus, lib. 17.
hystor. his verbis mentionem facit [Cunctis con-
venientibus apud Septimum, tunc Patriarcha à
Tyranno de orthodoxa fide, ut sine perturbatio-
ne servaret Ecclesiam, extorsit professionem.]
Celebris fuerat hic situs ob magnificum Impera-
toris Palatium, in quo aservabantur Imperialia
ornamenta, ubi ob ejus incendium corona Justi-
niani deperdita fuerat, sed elapsis octo mensibus
inventæ est, ita Cedrenus. In eodem Palatio, teste
D. Gregorio, necatus fuerat Mauritius Imperator.
Celebris item erat præ multitudine Eccle-
siarum adjacentium, ac Monasteriorum. Ama-
nuensium autem error fuit in transcribendis Ju-
stiniani legibus, qui *Recitata septies* posuere pro
Recitata septimi; nam ibi Senatus convocatus
erat. FR. de hac nece Mauricii Imperatoris Gre-
gorius scriperat in ejus Regist. lib. 11. epist. 1. Ce-
lebratur insuper prædictum Septimi Palatium,
quod & *Secundianum* quoque appellabant; nam
in eum locum ossa Samuelis Prophete, ut Hiero-
nymus contra Vigilantium testatur, translata
fuerant. De vocabulo *Secundianus* refert D.
Greg. loc. cit. his verbis: [Coronatus est Pho-
cas, & Leontia Augusta Septimo Palatio, quod
dicitur Secundianum.] Idemque habet Theo-
phanes de Foca agens. Item *Hebdomadam* appel-
lat Cedrenus, lib. 18. c. 38.

SEPTONISTÆ, hæretici. Vide *Gazarus*.

SEPTUAGESIMA, quæ à die Dominica incipit, qu-
jus nominis Ordo Romanus rationem reddit, in-
quiens: [Septuagesima videtur dici propter sep-
tuaginta dies, qui sunt ab ipso die ad sabbatum
ante octavam Paschæ, quo die alba tolluntur ves-
timenta à nuper baptizatis.] Hæc enim diutina
combinatio est symbolum captivitatis Babylonice,
postquam ad possessionem suam Hebræicus
populus sederat; ita nos captivitate hujus Baby-
lonici seculi commemoramus, per hunc dierum
numerum cœlestem Hierusalem expectantes, &
ob id expleta horum dierum periodo, nimirum,
in sabbato ante Dom. in Albis Ecclesia celebrat
in Missæ introitu memorabilia illa verba: [Edu-
xit Dominus populum &c.] Alcuin. Sancta Ma-
ter Ecclesia in hac septuagesimæ Dominica lug-
ubribus paramentis induitur, ac solitum lætitiæ
cantum *Alleluja* dimittit, de quo satis in dict.
Alleluja egimus; ubi diximus, quod ob memoriã
mortis per Adami peccatum introductæ, eadem
Ecclesia in introitu Missæ ululatum incipit: [Cir-
cumdederunt me gemitus mortis.] Hinc de sep-
tuagesima agens Ivo, sic inquit: [Unde in In-
troitu hodiernæ Missæ sancta Ecclesia per lapsum
primi Parentis, mortem sibi illatam esse deplorat.]
Vide *Laustibi, Domine*. Ab hac septuagesimæ
Dominica festa mobilia totius anni regulan-
tur, quorum prima est; sed pro hac Dominica in-
veniendi, hæc regula tractum; scilicet, notentur
dies lune currentis in festo Epiphaniæ, quibus
toti-

toridem adjungantur usque ad quadragesimi numeri complementum, & ubi à die Epiphaniæ quadraginta dierum numerus pervenit, tunc prima Dominica occurrere erit Septuagesima. Advertenda tamen est duplex in hac regula exceptio; prima siquidem, quod quando præfati quadraginta dies terminantur in aliqua Dominica, tunc non illa, sed sequens erit septuagesima. Altera exceptio est, quod in anno bisextili quadraginta, & una dies computanda erit: quæ regulæ his versibus continentur.

A sexto stellæ numerando persee lunam,

Quadragesima dies post septuagesima fiet.

Bisextus quando fuerit super additur unus.

Si cadit in lucem Domini, tunc sume sequentem.

Si cadit in feriam septenam, sitque bisextus, Linque diem Domini primum, sumasque secundum.

A sexto, nimirum, die stellæ, idest Epiphaniæ, quæ *Festum stellæ* dicitur, & in sexto die Januarii celebratur: si cadit in lucem Domini, hoc est in diem Dominicam. Pro facili igitur hujus regulæ intelligencia, exemplo in praxi explanabo. Anno 1644. in die Epiphaniæ occurrebant 27. lunæ dies, quibus additis 13. ad complendum numerum 40. cadebat dies quadragesimus in 19. Januarii, qui erat dies Martis; sed quia ille annus erat bisextus, ac proinde unicus dies supra quadragesimum addendus erat, hinc ad diem Mercurii 20. Januarii ex prædicta exceptione computatio terminabatur: itaque post hunc diem celebrata fuit Dominica septuagesimæ, idest, ad diem 24. ejusdem mensis.

SEPULTURA. FR. usurpatur aliquando pro funerari. [Ubi sunt Episcopi, sepultura celebrantur, can. ubicumque; 13. quæst. 2.] Sepulturam autem intelligendo in sensu rigoroso, Operatus Millevit. lib. 3. inquit, in Domo Dei Defunctos non sepeliri; quam prohibitionem canonicam tetigimus in dict. *Porticani*. Hanc legem etiam Gratianus Imper. sanciverat in Cod. de sacrosanctis Eccl. l. 2. Sed quid exclamaret Operatus, si positus fuisset in superbiam sæculorum nostrorum? in quibus adeo Magnatum excrevit luxuries, ut cum illis omnia vicia extinguantur præter superbiam; nam laudari desiderant; ubi non sunt, & cruciari non curant; ubi sunt; erigunt siquidem intra divina penetralia superbissimam sepulchra, quæ in speciositate Altaria excellunt; & vanitate se æternizandi, cum ipsomet Deo Æterno dimicare tentant; unde satis rectè exclamat Bernardus, quod fornicator in se ipsam, injuriosus in proximum, ac superbus in Deum peccat. Augustinus tamen, in lib. de cura pro mortuis, ait esse licitum etiam propè Martyrum sepulchra devotionis causa Mortuos sepeliri. Sepultura synonyma. Vide *Cometarium*. *Hesperium novum*. *Mansaleum*. *Sarcophagus*. *Tapus*. *Procus*.

SEPUM, adeps. Cencius Camerar. in Cærem. m. f. Vide *Sagmen*.

SEQUACITAS, sectatio. [Hinc etiam ille apud nos

maxima reverentia fuit, quod non satis ferebat agrè pigram in quibusdam sequacitatem. Sidon. l. 4. epist. 11.] & de scriptoribus ob velocitatem scribendi abbreviatur in tentibus inquit: [Scribarum sequacitas saltuosa. Idem lib. 9. epist. 9. SEQUAX, sectator. [Sequax humilis turba consilii. Sidonius, lib. 7. epist. 1.] Vide *Pedissequus*.

SEQUIPES. Vide *Jubilatio*. *Prosa*. *Perjus Leoninus*.

SEQUESTER, idest, mediator; sic enim à S. Methodio appellatus fuit Salvator Christus; [Inestabilem invisibilis Patris Filium, pacis sequester, & admirabili quodammodo omni brevitate minorem factum. In Sermon. de Simone, & Anna.] Item significat officium valde spectabile in aula Constantinop. quod à Græcis *μειδζου* dicitur; unde Joannes Palæologus post ejus reditum à Florentino Concilio tertio uxorem duxerat Mariam Cantacuzeni, qui dignitate sequestri fungebatur, forem; sequestri enim instituti erant ad componendas lites, & differentias sine figura judicii; quare in Actis ejusdem Concilii Floræni legitur, quod hi sequestri magno conatu se ingesserant ad persuadendos Michaelē Balsamonem scriniarium, sive Cartophylacem, & Sylvestrum Sgurobolum Ecclesiarcham ad decreta ejusdem Concilii acceptanda, quæ tenaciter rejiciebant.

SEQUESTRATIM. FR. separatim: [Pontifices, quibus in Summo Sacerdotio constitutis ab extraneis aliquid, aut cum Ecclesia, aut sequestratim dimittitur, aut donatur, can. Pontifices, 12. quæst. 3.] Sed verè in hoc loco mediatim significat. Vide *Sequester*.

SEQUESTRUM. Vide *Intervio*.

SEQUIPES, vestigiorum sectator, & imitator. [Ut per angustam viam eorumdem Sanctorum valeamus sequipedes esse. In vita SS. Juliani, & socior.] FR. Legitur etiam *Sequipedes* penès Ivonem Carnotensem, in epist. 65. ubi agens de juramento novi Pontificis, inter alia hæc habet: [Sed ferventer, ut eorum discipulus, & sequipeda totis mentis meæ conatibus, quæ tradira canonicè comperio, observate, & venerari profiteor.] Reliqua hujus nominis synonyma. Vide *Pedissequus*. *Sequax*.

SEQUUTOR, persecutor. [Aliquis impresso dum palpitans ense sequutor. Prudentius.] Vide *Subcisivus*.

SERANTHASMUS, sericum floribus contextum, vox quidem græca *συνανθισμ*, à verbo *ανθισμ*, quod floribus ornare significat. [Hic Sanctissimus Præsul Eugenius III. quando celebravit primam Missam in B. Petri Ecclesia, obtulit super venerabile Altare ejus optimum seranthasimum ad Altaris ornatum. Romanus Canonicus in descript. Basil. Vatic. cap. 8.]

SERAPHIM, nomen ordinis Beatorum Spirituum, ex hebraica voce *Seraph*, quæ prunam, & ardentem carbonem significat; itaque Seraphim ardentem, & amore divino ignitum denotat. Vide *Cherubim*. FR. eodem modo, quo in dict. Cherubim dixi, quod Ethnici, & primò Ægyptii, qui faciam

facram Scripturam fortè præ manibus habuerunt, Seraphin Deum coluere, deducto vocabulo ex Seraphim; & quia Angelicus hujusmodi Spiritus ab Ezechiele, c. 1. describitur quaternis faciebus, Bovis nempè, Leonis, Aquilæ, ac Hominis; sic Ægyptii Serapin quatuor animalium figuris formavere, scilicet, Bovis, ac trium aliorum animalium. Natalis Com. lib. 6. Mythol. cap. 13. & lib. 8. c. 18.] Serapin calathum in capite ejus insigunt, vel dum simulacro signum tricuspitis animantis adjungunt, quod exprimit medio, eodemque capite leonis effigiem &c. Macrobius, lib. 1. Saturnal. cap. 20.] Et quia unus Seraphim calculo os Isaiæ tetigerat, ut idem cap. 5. inquit, hinc etiam Gentiles Serapim pinxerunt simul cum Harpocratis simulacro, obturantis digito os ejus. Ita D. Aug. ex Varrone. [Et quoniam ferè in omnibus templis colebatur Isis, & Serapis; erat etiam simulacrum, quod digito labiis impresso admonere videretur, ut silentium fieret, lib. 18. de Civitate Dei, c. 5.

SERAPIS. Vide *Seraphim*, *Sportoculus*.

SERGIUS, & Bacchus Sancti Martyres. Vide *Primitivus*.

SERIATIM. Vide *Libellarium*.

SERICUM. Vide *Baphium*, *Chrysoclavum*, *Holosericum*, *Imisilium*, *Seranthasmus*, *Tramosericum*.

SERIOSUS, adverb. idest, magis seriè. [Latori verò præsentium Bonifacio defensori aliqua injuncti, quæ sanctitati vestræ debeat seriusus intinere. D. Gregor. in Registr. lib. 1. cap. 26.] FR. eodem vocabulo usus est Joannes XXII. in ejus extrav. de verborum signif. cap. 1.

SERPENS ÆNEUS Moysis conservator in Mediolanen. Metropolitana Ecclesia. Vide *Vesperæ*.

SERPENTARIA. Vide *Dipsas*.

SERPENTUM signa in processionibus. Vide *Draconarius*.

SERRA. FR. montium dorsa, vel juga. Bullar. Casin. tom. 2. constit. 38. n. 6.

SERVATOR, FR. Locum tenens, Vicarius, Substitutus, Delegatus: [In Panormitana autem parte loci servatorem tui me sufficit elegisse. S. Gregor. in Registr. lib. 12. epist. 3.] Idem etiam habetur, in l. si quis furem, de furtis; à Græcis verò *πρωτοδικός* dicitur, ut Balsamon notat in præmio Concilii Carthaginensis, cujus verba latine sic sonant, [Locos implentes eorum, qui non poterant in Synodo convenire.] Puta Prælatos legitime impeditos, eorum vice missos, ac substitutos direxisse in Synodum. Hujus vocabuli synonyma. Vide *Vicarius*.

SERVIFICO, in servitute redigo. [Ut servificent eos, & spolient eos. Chrysost. hom. 35. in cap. 20. Mat.

SERVITOR, FR. Minister, serviens. [Non Episcopus Clericum, vel servitorem Ecclesiæ ad cædem perducatur, can. neminem, dist. 45.] Et clariùs in significatione Ministri: [Ecclesia Antiochena multis ex servitoribus est ferè destituta ministris. De Cleric. non resident. cap. 16. Decretal.] Item non raro usurpatur pro Monacho,

seu Religioso, qui Deo famulatur. [Renunciatio &c. Venerabili Monasterio S. Pauli, vel suos servitores,] & infra: [Et obligo me quidem Rogata, et meos hæredes in præfato Monasterio Beato Paulo Apostolo, suosque servitores. Bullar. Casin. tom. 2. const. 21.] Ubi evidenter patet, quod particula *Vel* ster pro *Et*, dum antea dixerat, *vel suos servitores*; deinde in eodem sensu repetit, *suosque servitores*; quod Lectori propono pro clariori intelligentia quæstionis super synonymum *in* infra scribendum. [Et in præfato Monasterio S. Anast. perpetuò largimur, ut de præfatis die habeant tui servitores potestatem in præfatis omnibus ad utilitatem S. Anastasii introeundi, urendi, tenendi, fruendi, & usque in sæculum sæculi possidendi, quatenus pro te Glorioso Martyr mereamur &c. Ibidem, const. 25.] Idem habetur, in eod. tom. 2. const. 112. n. 3.

SERVUS SERVORUM DEI, nedum Papæ, sed Episcoporum titulus. Vide Bonifacii Episcopi titulus in dict. *Insula*.

SERVUS VILIS. Vide *Impans*, *Mediasinus*, FR. Servi Ecclesiæ qui dicuntur, & quare. Vide, can. cum mulieræ, 15. qu. 8.

SESCUPLUM. FR. lucrum, quod excedit totum cum dimidio respectu fortis principalis. [Non licet fœnerari Ministris Altaris, vel in sacerdotali ordinatione constitutis, vel usuras, vel luera, quæ seculum dicuntur, accipere:] ubi Glossa sic explicat: [Hic ponitur seculum pro sesquialtero, quod continet totum, & ejus medietatem. Sescuplum secundum quod per s, scribitur, quod est totum, & plica. Unde seculum usura dicitur, cum datur summa aliqua, & recipitur summa illa cum sua plica, idest, medietate. Sexcuplum, scriptum per x, dicitur qualibet res sexties multiplicata.] Idem habetur in can. quoniam multi, 14. qu. 4. his verbis: [Vel species frumentorum ad seculum dare omnis &c.] Ubi Glossa, ait non esse usuram, si dentur quatuor, & quinque solvantur. *Sesquiplum* dicendum vult Latinus in Correct. Concilior. tit. Concil. Laodiceen.

SESTHENIUM. FR. sic appellabatur quædam Basilica Constantinopolitana in honorem S. Michaelis dicata.

SESQLIALTERUM. Vide *Sescuplum*.

SESCUPLUM. Vide *Sescuplum*.

SETHIANI, sive *Sethiani* Hæretici, qui credebant Christum fuisse Seth Adami filium, 24. quæst. 3. can. 39. Vide, an fuit idem ac *Sathaniani*, de quibus in dictione *Euchææ*, *Precautores*, dictum fuit. Quomodo vocabatur *Seth* apud Græcos. Vide *Typhon*.

SEU. FR. particula non raro pro *Et* apud antiquos Ecclesiasticos Scriptores usurpatur, & idem dicendum de ejus synonymo, *Vel*, ut suo loco dicemus. [Habentes tabulas, seu orbiculos de chrysoclavo. Anast. Biblioth. in Leone III.] Ubi Salmastius falsò eximitat tabulas has habuisse rotundas figuras; nam hæc dictio *Seu* valet *Et*, ut rectè contra eundem Salmastium Albertus Ru-

Rubenus arguit: itaque *Tabule* est diversa res ab *Orbicularis*: nam sensus Anastasii est quasi diceret tabulas, & orbiculos, res, scilicet, inter se diversas, quod multis exemplis d. Anastasii comprobatur. [In altare B. Petronillæ posuit vestem de stauraci unam habentem periclysim de blattis, seu chrysoclavo, in Leone II.] & alibi: [Qualiter Angelus B. Cæciliam, seu Valerianum, & Tiburium coronavit. In Paschali I.] Quis unquam putaret Cæciliam, & Valerianum esse unam eandemque personam? [Quem omnes Viri Romani, seu omnes populi in Pontificatus ordinem elegerunt. Idem in Greg. II. Et Candulfo Castaldione, seu Manfredo Judice. Bull. Cælinen. tom. 2. constit. 113. Conradus II. Rex Italiæ, seu Germaniæ. Ibid. constit. 82.] Itaque *Sen* pro *Et* ab Anastasio usurpatur, nam ipsemet inter *Tabulas*, & *Orbiculos* differentiam ponit in eodem Leone III. idem repetens, dum inquit: [Habentes tabulas, atque orbiculos de chrysoclavo.] Reperitur idem stylus in decimo sæculo: [Verus Judex Dom. Imperatoris, ac Regis, & Uibertus Vicecomes filius bon. mem. idemque Uiberto de Baniolo, seu Ildevertus, qui & Bezo. fil. quondam Fredolphi de Villa Gurgo. Bullar. Casin. tom. 2. constit. 61.] ubi clarè videtur, quòd Uiberto de Baniolo, erat diversus ab Idelverto de Villa Gurgo, ut in eisdem instrumento ex eorum distincta subscriptione fit evidens. Item dicendum de synonymo *Vel*, ut in dict. *Servitor* ostendimus. Vide etiam dictio *Vel*. Item de synonymo *Sive* dicendum erit: [Hildovicus Gratia Dei Imperator Augustus, omnibus Fidelibus nostris in partibus Longobardiæ, Romanicæ, sive Benevento, atque Tuscia, nec non Venetia consistentibus. Bullar. Casin. tom. 2. constit. 36.]

SEVERIANI. FR. Hæretici. [A Severo exorti vinum non bibebant; verus testamentum, & resurrectionem non recipiebant, 2. q. 3. can. 39.] ac fusè de hac Hæresi, & Auctore ejus Baron. ann. 57. num. 132. ann. 511. n. 15. 16. an. 174. n. 11. ann. 513. num. 1. & seqq. anno 517. num. 51. & sequentibus. ann. 518. num. 45. & 50. cum seqq. an. 519. nu. 143. &c. dicebantur *Curruculi*. Idem ibidem num. 147. Apparitio Hæresiarchæ in Inferno. Idem anno 532. num. 20. Reliqua anno 535. & ann. 536.

SEXAGESIMA. [Porrò sexagesima inde dici potest, quia sexaginta sunt dies usque ad medium Paschæ, quod est feria quarta Paschalis hebdomadæ. Ord. Rom.]

SEXUPLUM, & Sescuplum quomodo differant inter se. Vide *Sescuplum*.

SEXTA, canonica hora. Vide *Hora canonica*. FR. sexta autem moralis hora quædam intelligatur in sac. script. Vide Baron. ann. 34. n. 163.

SEXTARIATICUM, tributum, sive canon Ecclesiæ à Rusticis solvendum pro qua ibet aridorum sextarii mensura; errarunt namque illi, qui Rusticos solventes *vevicia* ita appellari putarunt; eorum enim error ex Gregorianis verbis convincitur, quæ sic habentur: [Valdè iniquum, & in-

justum esse perspeximus, ut à rusticis Ecclesiæ cæ sextariaticis aliquid accipiatur, ut ad majorem modium dare compellantur, quàm in horreo Ecclesiæ infertur. Unde & præfenti admonitione præcepimus, ut plusquam decem, & octo sextariorum, modiorumque nunquam à rusticis Ecclesiæ frumenta debeant recipi. D. Greg. lib. 1. epist. 42. ad Petrum Subdiacon.] FR. qui Canon Ecclesiæ à Rusticis solvendus erat pro accessione supra sextarium, idèd à S. Pontifice hoc tributum injustum existimatum fuerat, qui abusus tempore Romanorum introductus est, de quo Cicero in 5. Verrin. [Nec numerum accessionum cogebatur arator dare, nam in pecunia solvebatur.]

SEXTARIUM. FR. liquidorum, & aridorum mensura, de qua ita Hieronymus in, c. 4. Ezech. [Porrò Hin duos choas aricos facit, quos nos appellatè possumus duos sextarios Italicos, ita ut Hin mensura sit Judaici sextarii, nostrique castrensis, cujus sexta pars facit tertiam partem sextarii Italici.] [Vide *Hin*.]

SEXTUS. FR. dicebatur Carthaginis locus, ubi S. Cyprianus martyrium passus est. Baron. ann. 161. num. 22.

SEXTUS DECRETALIUM. FR. ita appellatus est Codex decretalium, quia usque ad quinrum librum decretalium Gregorius IX. scripserat; Bonifacius verò VIII. sextum compleverat, ut idem in ejus præmio admonet. Vide *Decretales*. Septimum autem decretalium, post sextum, Clementinas, & Extravagantes compilavit Petrus Marthæus, editum Francofurti ann. 1590.

SIBYLLA. FR. quæ deceni ex Varrone numerat D. August. lib. 18. de Civit. Dei, cap. 22. Laetantius 1. divin. instit. & D. Hieron. lib. 1. advers. Jovin. qui ex eod. Varr. inquit: *Æolicè* *Θεοβύλλω*, idest, Dei consilium Sibyllam appellari; sed Ludov. Vives cit. loc. Aug. commentans, ait, *Æolicè* *αἰὲς*, Deos, *βύλλω*, consilium significare, indeque Sibyllam dici. Per *βύλλω* enim penes omnes Græcos intelligitur consilium.

SIBYLLISTI, dicti sunt Christiani. Vid. *Christiani*.

SIBYNA, jaculum, sive telum missile, ex græco *σιβύνη*. [Et concident machæras suas in aratra, & sibynas in falces, idest, animorum nocentium, & linguarum infestarum, & omnis malitiæ, atque blasphemicæ ingenia convertent in studia modestiæ, ac pacis. Tertull. lib. 3. advers. Marc. cap. 21.]

SICARIUS. FR. à sica gladii genere, & significat assassinum, de quo fit mentio, de penitent. distinct. 1. & de homic. voluntar. vel casuali, cap. sicut dignum. Ibiq. Glossa, §. Sicarios.

SICERA, hebraica vox, quam aliqui vinum anno- sum, & inveteratum significare putant; alii vinum purum. Sed re vera quemlibet potum ad inebriandum potentem denotat, ut manifestè ex Evangelii textu colligitur, in quo sicera à vino diversificatur; nam ait ibi: [Vinum, & sicera non

non bibit. Luc. cap. 1.] Imò apud Hebræos ipsammet ebrietatem significat: [Sicera autem est quidquid absque vino faciet ebrietatem. Zonar. in. can. 3.] Ac Arabes *Sakera* vocant ebrietatem. Atque Zacharias Chrysof. Episc. in Euang. cap. 2. ait, quòd: [Siceram vocant Hebræi omnem potum, qui inebriare potest, sive de pomis, sive de frugibus, seu de qualibet alia materia confectum. [FR. Idem sentiunt Lyranus, qui ait, quòd: [Sicera dicitur omnis potus inebriativus,] & D. Hieronymus in epist. ad Nepotian. inquit, quòd sicera dicitur [Omnis potio apud Hebræos, quæ inebriare potest, sive illa ex frumento conficiatur, sive pomorum succo: sive favi decoquantur in dulcem, & barbaram potionem, aut palmarum fructus exprimantur in liquorem, coctisve frugibus aqua pinguior colaretur.] Palea etiam in dict. 35. inquit: [Sacerdotes, qui ministrant in templo Dei, prohibentur vinum, & siceram bibere; ne crapula, & ebrietate aggraventur corda eorum. Sicera hebræo sermone omnis potio nuncupatur, quæ quis inebriari potest. Quidquid inebriat, statim mentis evertit. Tandem Glossa in can. admonere, 33. quæst. 2. S. siceram, ait: [Per siceram intellige omnem potum, qui inebriat.] Quare vim nominis non exprimit Auctor vocab. Eccl. dum inquit, siceram significare cervisiam, quia licet accidentaliter posset in eandem confectioem aliquando convenire; formaliter tamen, & generaliter denotat omnem potum inebriativum. Item Tertull. Ebriamem exponit hinc in dict. *Ebriamem*.

SICILIA. FR. Ecclesiasticum patrimonium, cancellatum, 10. quæst. 3. sive patrimonium S. Petri. [Præter hæc Regnum Siciliæ, (quod est speciale patrimonium S. Petri, & idem Princeps ab Apostolica Sede tenebat in feudum) jam ad tantam in Clericis, & Laicis exinanitionem, servitutumque redegit, quod eis planè penitus nihil habentibus, & exinde ferè probis eiecitis, illos, qui remanferunt ibidem, sub servili quasi conditione vivere, ac Romanam Ecclesiam (cujus sunt homines principaliter, & vasalli) offendere multipliciter, & hostiliter impugnare compellit. Possent etiam merito reprehendi, quòd milles quidam factorum annuum pensionem (in qua pro eodem regno ipsi Ecclesiæ Romanæ tenerentur) per novem annos, & amplius solvere prætermisissent, lib. 2. tit. 14. c. 2. sexti Decretal.] & ibi Glossa, §. Patrimonium. Vide hinc *Fartus*. Rogerius venit in utraque Sicilia Romanas monetas, quæ romasina dicebantur. Vide *Folleralis*. Siculorum in Deiparam devotio. Vide *Hodeguria*.

SICLUS, monetæ species, de qua sæpè in sacra Pagina: vox quidem hebræica *Sekel*, idest, pondus: Erat autem duplècis valoris, sive speciei; nempe, quæ *Siclus Sanctuaris* dicebatur, & semiunciam, seu quatuor drachmas ponderis continebat, quod est idem; idèd à Græcis *πενήδεξυον* appellabatur. [Siclus nummi genus est apud Hebræos, quales sunt tetradrachmi d. Joseph. Jud. lib. 3. Antiq. cap. 9.] Idem à D. Hieronymo

refertur his verbis: [Siclus autem, idest, statèter habet drachmas quatuor: drachmæ autem octo latinam unciam faciunt. In Ezechiel. c. 4.] Vide *Stater*. Altera verò sicli species dicebatur *Siclus communis*, qui duas drachmas, idest, unciam quadrante pendebat, à Latinis *Siciliens* appellatus fuit, lib. 21. §. 2. ff. de auro legat. & à Græcis *δίδεξυον* dicebatur, & duos romanos julios, seu duos reales hispanicos valebat; cujus speciei monetæ triginta proditorum Judæ in solutionem suæ prævaricationis traditæ sunt, ut Cornelius à Lapide existimat; nam Budæus de Atse refert unam ex illis monetis Parisiis vidisse, quæ duas drachmas pendebat, qui pondus cum alia simili Romæ in Ecclesiâ S. Crucis in Hierusalem conservata convenit; idem etiam observavi in alia Judæ consimili moneta, quæ inter multas, ac pretiosissimas devotionum reliquias ab Equiritibus in eorum S. Joannis Ecclesiâ conservatur; aliamque ex his monetis factur R. Moyfes se vidisse, quam *Dimidium ponderis* vocat. Antonius Augustinus in ejus dialogis de numismatibus negat fuisse Judæ monetas, quas Roma, & Melita ut supra diximus existimant. FR. in can. Judices, quæst. 1. hæc D. Hieronymi verba afferunt, ubi de Simonia agit: [Nec quemquam movet illud, quod in primo Regum libro legitur, Saulem, volentem ire ad Samuelem, dixisse puero suo, ad eum se ire non posse, quia pretium, quod offerret pro vaticinio, non haberet, & puerum respondisse: ecce inventa est in manu mea quarta pars sicli pecuniæ. Hanc dabo viro Dei, & annuntiabit nobis &c. Siclus enim viginti obolos habet, & quarta pars sicli quinque sunt oboli.] Plutarchus in Lylandr. ait, quòd obolus minimum numisma erat apud Athenienses, quod sexies sumptum explebat drachmam aticam. Temèrè siquidem Glossa in can. Denique & puellæ, 36. quæst. 2. inquit: [Drachma (ut dicunt) est siclus. R. Moyfes, qui & Gerundensis appellatus fuit, in Pentateuchum scribens, inquit, se vidisse Tolemaidi, quæ hodie *Acca* dicitur, siclum semiuncie ponderis, in quo ex una facie sculpta erat Aronis virga cum inscriptione *Siclus Siclorum*, & in alia facie erat insculpta manne urna cum inscriptione *Jerusalem sancta*. De Siclo autem moneta differtè agit Baron. ann. 33. num. 30. & 31. Ezechiel. cap. 45. hæc scripsit: [Siclus autem viginti obolos habet:

SIGILLARIUS, ex principio occulto, & impetrabili proveniens. [Anima velut sigillario motu superficiem ejus intus agitante. Tertull. lib. de Anima, c. 2.] Vide *Enthymesis*. Ac propriè sigillarius dicitur lusor, ille, qui simulacris puerilibus, à Latinis *Sigilla* appellatis, ludebat; & italicè *Burratini*, sive *Pupazzi* dicuntur: inde Tertullianus sumpta metaphora à sigillarii occulto sub velomotu, animæ morionibus applicuit; & quidem, quòd per tale vocabulum hiforem intelligat, Tertullianus satis à dverfus Valent. expressit, inquit, [Sigillario extrinsecus ductu.] FR. puerilia simulacra appellavit Idola Ennodius, quando in 3. dictione

atione Missæ pro Honorato Episcopo, dixerat: [Ubi sunt sigilla numinum votis imaginata facierum? Quorum facies in potestate pendet artificis? Ubi sunt Dii, quibus potentiam dederunt homines fulgore gemmarum?]

SIGILLUM, in primario significato imaginem, figuram, & parvam statuam, sive statunculam denotat. [Obrulicæ candelabra aurichalca septem ante altare, quæ sunt in pedibus decem cum ornatu suo ex argento interclusa sigillis Prophetarum. Anast. in Sylvestro.] De sigillo, quo literæ firmantur. Vide *Bulla*, *Bullarium*, *Charitophylax*, *Pastellus*, *Statuncula*, *Syparum*. FR. In sigillis Episcopalibus antiquitus non ponebantur insignia gentilitiæ; sed effigies ejusdem Episcopi Pontificaliter induti cum baculo pastorali, & mitra, ut ex cap. 6. decretal. de fide instrumentor. colligitur, ubi sic habetur: [Falsum sigillum vitiōsè videbatur appositum, eo quod à media parte sigilli apparebat quædam imago, non cum mitra in capite, sed cum pileo, nec induta Pontificibus, sed regalibus indumentis, tenens in manu non baculum pastorem, sed quasi sceptrum regale.] Sigilla, quæ ponebantur in marfupio novi Pontificis. Vide *Sedes stercoraria*. Sigillum Domini. Vide *Chrisma*. Sigillo ex Altariolo sublato deperditur consecratio. Vide *Altare*.

SIGMA. Cœnaculum hemisphærica figura constructum. [Discumbebat Jesus plus in Matthæi mente, quàm signare, & epulabatur non cibis, sed reditu peccatoris. Chrysol. serm. 19.] Ac idem alibi repetit, loquens de discipulis tempore Christi passionis absconsis: [Si metuentes, si clausi, certè non præsentes, & si præsentes, non erat sigma illa, sed carcer; illud sigma non erat, sed carcer, serm. 83.] Dicitur enim sigma à figura literæ græcæ hujus nominis antiqua, quæ erat ad modum C. FR. Aliquando enim non undique ad mensam convivæ accumbebant: sed ab altera tantum parte convexa, utpotè capaciōri convivarum, quàm ex convexo interiori latere, ubi edulia ministrantes assistebant, & ex eadem ratione antiqua propugnacula rotunda, vel ad modum signæ non sunt amplius in usu, quia præbebatur major ambitus aggressoribus, quàm aggressis, qui in interiori peripheria angustabantur. Igitur de his mensis figuræ lunatæ, vel hemicycli, Lampridius in Heliogab. mentionem facit, inquit: [Primus (idest, Heliogabalus) denique invenit sigma in terra thernere, non in lectis.] Ac rectè hunc antiquum Romanorum morem Dicitarius comprobat, inquit: [Imperator antiquam Romanorum consuetudinem, jam ex parte magna deletam, suis cupiens renovare temporibus, multa faciebat &c. solus ad mensam, quasi semicirculum factam, loco cæteris eminentiori sedebat, lib. 3. Chron.]

SIGNACULUM SPIRITUALE, sive Signaculum Domini. Vide *Chrisma*.

SIGNATURA JUSTITIÆ. Vide *Referendarius*.

SIGNATUS MANU, Miles; Maurizio enim Imperatori, qui lege prohibuerat, ne quis miles posset

habitum monachalem suscipere, scripserat D. Gregorius hæc verba: [In qua lege subjectum est, ut nulli, qui manu signatus est, converti liceat, in Regist. lib. 2. epist. 61.] Erant igitur Milites Imperiales stigmati in manu signati; acque hoc D. Paulus in epist. ad Galatas, c. 6. intellexerat, quando scripsit: [Ego enim stigmata Domini Jesu in corpore porto, quæm epistolam sic commentatus est D. Anselmus, inquit: [Stigmata vocabantur signa quædam, quæ in manibus militum fiebant, per quæ recognoscebantur esse de militia Romani Imperatoris: Paulus ergo illis verbis protestari se voluit, quod fidelis Jesu servus, ac miles esset.] FR. Gregorius verò Papa decimus ait, quod Fabricenses, idest, arma bellicæ fabricantes signata ferebant, atque Custodes aquarum: cujus hæc sunt verba; [Ex stigmati namque consueto Fabricensibus imprimi, latitans Fabricensis agnoscerit. Et Custodes aquarum (quos Hydrophylacas nominant: quæ infigi solent annotatione signati, lib. 5. tit. 1. c. 12. in sexto.] Item *Sigma* significat plagam, & ulcerationem. [Nam legitur, quod Maria soror Aaron, prophetissa, dum detractionis adversus Moysen incurrisset delictum, illicò stigmati lepræ percussa est, can. Hoc ipsum, 33. qu. 2.]

SIGNUM, idest, abbreviatio in scribendo, quam D. Hieronymus *Furtum verborum* appellavit, inquit: [Extemporalis est dictio, & tanta ad lumen lucernulæ facilitate profusa, ut Notariorum manus lingua præcurrat, & signa, ac furta verborum volubilitas sermonum observet. De vitand. suspect. Contuber.] Item significat campanam. *Signum radians*. Vide *Asteriscus*.

SIHOR. FR. nomen hebraicum, quod D. Hieronymus ait fuisse locum proprium. [Et venit usque ad Carmelum maris, & Sihor, & Labanath. Josue, cap. 19. 26. Congregavit ergo David cunctum Israel à Sihor Ægypti, usque dum ingrediaris Emath. 1. Paralip. 13. 5.] Sed Alphonsus Tostatus in 1. Paralip. eodem cap. quæ st. 16. S. A Sihor, inquit, significare fluvium hebraicè, ac proinde non esse nomen proprium loci, sed appellativum.

SILENTIARIUS, secretarius. [Et hæc tanta dilectio ad hoc processit, ut eum secretorum conficium, & primatè capellanorum faceret; sibi quoque eundem silentiarum statueret, ut in quo compererat prudentiæ altitudinem, ejus consilio componeret totius regni utilitatem. In vita S. Agilberti Abb. Fortasse à silentio, sicut etiam à secreto secretarii nomen inditum fuerat; quantumvis in Curia Imperiali varias significaciones hujus vocabuli inveniam, & inter alias, *Silentiaris* dicebantur milites custodientes januam Imperialis Consistorii, quia jurgia, rumores, aliasque inconveniencias detrudere debebant, quorum collegium *Schola silentiariorum* dicebatur. FR. de hoc militiæ Cæsariæ vocabulo egit Procopius apud Baronium ad an. 491. n. 6.]

SILENTIO, verbum intransitivum, quod tacere denotat. [Sic non debet opera Dei, quæ in illo

per suos Sanctos sunt sine sui meritis, silentiare, sed prædicare. In vita S. Dion.

SILENTIUM. FR. hebraicè *Domi* dicitur. Calep. Passar. in dict. Silentium.

SILICERNIUM. FR. [Quo differt ab epulo Jovis silicernium? à simpluvio obba? ab aruspice pollintor? Tertull. advert. Gentes.] Significat mortuorum prandium. Alia significata hujus dictionis inveniuntur apud Joseph. Scaligerum in castigationibus Festi, & apud Calepinum.

SILICERNIUS. FR. fenex. [Silicernios dici voluerunt senes jam incurvos, quasi jam sepulcrotorum suorum silices aspicientes; unde & Cincius Alimetus in historia de Gorgia Leontino scripsit, dicens: Qui dum jam silicernius sui finem temporis expectaret, si mori non potuit, tamen infirmitatibus exultat. Fulgentius de vocib. antiq.] quem Græci *συβριζέπων* dixerunt. De Silicernio Terentius in Adelph. ubi aliqui intellexerunt nomen comicum fictum; errant tamen, nam Silicernium funebre convivium, ut supra diximus, & alia significat.

SILINGI. FR. idest, Vandali. Baron. anno 49. num. 37.

SILIQVA, hoc nomen propriè significat fructum vilem, quem hodie Romani *Gvainelle* dicunt, Hispani *Carobas*, Neopolitani *Scinsele*, Siculi *Charrubi*, Arabes *Charub*, de quibus frugibus D. Lucas, cap. 15. inquit: [Et cupiebat implere ventrem suum de siliquis, quas porci manducabant.] Item significat monetæ speciem vilis quidem. [Adjectis siliquis, oneribus, & granaticis. D. Gregor. in Registr. lib. 1. cap. 42.] Quæ moneta juxta Eruditissimi Latini opinionem erat vigesima quarta solidi pars. Solidus verò, ut idem ait, erat valor Juliorum Romanorum 17. & bajocorum tres circiter; nam solidus erat tertia aurei securi pars, quod quando Latinius scripserat, idest, ann. 1568. aureum securum secundum illius sæculi pretium non continebat nisi Julios tredecim, licet hodie quindecim contineat. Igitur data proportione temporis Latini solidus correspondebat Carolino Romano, nempe, tribus quartis Julii; sed hodie, nimirum anno 1677. in quo scribimus, solidis viginti Julios contineret, quia securum aureum hodie Julios quindecim continet. Vide *Soldas*. FR. De eadem moneta Siliqua habetur in l. final. de furtis; ubi Glossa errat, dum asserit Siliquam tantum valere quantum solidum. In supra dicto Gregorii textu fit mentio de *Granaticis*: fortasse species monetæ erat, quam hodie in utraque Sicilia *Grani* nomen tenet, & est etiam vilis moneta.

SILIQVATICUM. FR. gabella exigenda pro siliquis, l. final. de furtis. Sed potius videtur significare gabellam pro quocumque mercimonio. [Et siliquatico de singulis mercaturis, & portoras. Bullar. Casinen. tom. 2. conslit. 20. n. 3.]

SILOE, hebraica vox *Silluach*, idest, Missus; ita enim sacer Chronista explicat, ubi de piscina agit, in qua cæcus à nativitate debebat, qui oculos lavans visum recepit. FR. Fons quidem erat

ad radices montis Sion, ut scribit Hieron. in *Isaf.* c. 8. & non scaturiebat continuo, sed in aliquibus incertis diei horis: qui fons, ait S. Epiph. de vita, & interitu Proph. c. 7. intercessione Isaiæ primò emanavit; nam antequam moreretur Propheta ille, aliquantulù Deù precatus est, ut ex illo loco aquam mittere dignaretur, cujus oratio statim exaudita fuit; inde *Siloe* hæc fons denominata fuerat, ex tali miraculosa emanatione; *Siloe* enim demissum significat: additque, quòd sub Ezechia Rege antequam stagnum, & piscinas construxisset, in hoc fonte scaturierat modica aqua meditantibus Isaiæ precibus, ut populus Israel in civitate obsessus non periret siti. Iraque ad manus opportunè illam populus habebat, & econtrà irreperibilis erat hostibus; de eodem facit etiam mentionem Josephus Hebræus. Quæ relata habentur penes Baronium an. 33. n. 35. & 36. || Patriarcha autem Jacob Judam ejus filium benedicens, ut in Genesi habetur, vocavit *Messiam Sciloch*, quæ vox in Vulgata *Mittendus* translata fuit. FR. Non incongruè videtur hinc quandam lepidam reprehensionem referre, qua quidam Amicorum aliquos Judæos Romæ degentes semel objugaverat; nam Romani vulgariter ventum Syrum *Siloch* appellant; hinc sumpta occasione ille talis dixerat Hebræis Romanis, quòd non tantum admirabatur, quod cæteri Judæi per Orbem decepti adhuc Messiam expectarent; sed quidem de Hebræis Romæ incolentibus, qui illum expectant, dani à *Sciloch* tam sæpe visitantur; æquè vocans namque in sensu Hebræorum, & in sensu vulgari Romano, quia illi per *Sciloch* Messiam, ac ventum Syrum vulgaris Romani intelligunt; à qua spiratione crebrò infertantur Roma: || Alii tamen hanc dictionem censent non esse hebraicam, ac proinde fuerunt variæ opiniones. R. Abnazer affirmat *Missum* significare; alii dixerunt esse compositam ex duabus vocibus *Scialah*, idest, Donare vos ei. Vide *Probatia*.

SIMANTER. Vide *Semanterium*.

SIMILARIA, seu *Similia*. Vide *Cupha*.

SIMON. FR. hebr. nomen obedièntem significans. Simon autem, qui à Romanis tanquam Deus colebatur cum hac inscriptione *Simoni Sancto*, seu *Santo*, de quo titulo pluries apud Crutem, Simon Magus fuit, ut Justinus Mart. Apol. pro Christian. ad Antonin. Pium, Irenæus, lib. 1. c. 20. Tertull. Apol. c. 13. Euseb. lib. 2. cap. 12. 13. & 14. à Baron adducti, ann. 34. num. 52. & in figura Jovis, idem Baron. an. 35. n. 2. an. 44. num. 59.

SIMON MAGUS, quomodo caput radebat. Vide *Tonsura*.

SIMONIA, gravissimum delictum venditionis rei spiritualis, quæ incursum censurarum Ecclesiasticarum, obligationem restituendi pretium acceptum, & fructus beneficii obtenti mala fide perceptos secum trahit. Fuit enim à Mago Simone ita denominata, qui pecunia ab Apostolis Spiritum Sanctum emere tentaverat, invidia motus operationum prodigiosarum, quas Paraclitus per eos demonstrabat; qui tamen ab Apostolico

Senatu rejectus fuit hac sententia: [Pecunia tua tecum sit in perditionem, quoniam donum Dei existimasti pecunia possideri. Actor. 8.] Quam verò Petrus Blesensis, epist. 129. his verbis explicat: [Non poterant tibi sufficere redditus canonicè acquisiti, & Ecclesiasticæ facultates, nisi ædificares Sion in sanguinibus, atque venalitate execrabili, & damnabili quæstu divitiarum congregares?] Et inferius sic illam describit: [Avaritia hæc simoniaca ipsa est vermis interficiens, bruchus pessimus, ærugo, ac tinea cordis, quæ bona omnia æruginat, & consumit.] FR. Hæc pessima Hæresia habuit suos sectarios, qui *Simoniani* dicebantur, quorum dogmata exofa licitam creatum spiritualium venditionem asserbant, ac creaturam non à Deo, sed à virtute quadam superna creatam, can. quidam, 24. quæst. 3. Simoniani enim sunt plus execrandi, quam Macedoniani hæretici, qui impugnabant Spiritum Sanctum; hi namque creaturam, & servum Dei Patris, & Filii Spiritum Sanctum delirando fatebantur: ac Simoniani efficiunt Spiritum Sanctum non Dei, sed eorum servum. [Omnis enim Dominus quod habet, si vult, vendit, sive servum, sive aliquid aliud eorum, quæ possidet. Similiter & qui emit, dominus ejus volens esse, quod emerit, per pretium pecuniæ illud acquirit. Ita & hi, qui hanc inquam actionem operantur, detrahunt Spiritui Sancto, æqualiter peccantes his, qui blasphemaverunt, dicentes Christum in Beelzebub ejicere dæmonia; atque (ut verius dicamus) Judææ comparantur proditori, qui Judæis occisoribus Christum vendidit &c. can. Eos qui, 1. quæst. 1.] Ita enim, & taliter detestabilis est simonia, ut neque ex ejus acquisitionibus reperetur valida eleemosyna, can. non est putanda, 1. quæst. 1. Simonia erat etiam apud Ethnicos odiosa, imò de Romulo inquit Dionys. Halicarn. l. 2. c. 3. [Deinde quòd, quum alii malè quodammodo, & inconsideratè eligant Sacerdotes, & alii censeant hujus honoris pretium voci præconis subjiciendum; alii verò sacerdotia forte dividunt; ipse (idest, Romulus) sacerdotia neque venalia esse, neque forte dividi voluit: sed legem tulit, qua jus sit ex singulis curijs creari, duos, qui annum ætatis quinquagesimum jam præterissent, qui & genere aliis præstarent, & virtute essent insignes, & censum sufficientem haberent, & corpore essent integro. His autem non ad certum aliquod tempus, sed quamdiu viverent, hos honores concessit, eosque militiæ, ob ætatem, & negotiorum urbanorum ob legem immunes fecit.] Qui nedum sacras, sed & temporales dignitates per largitiones abhorrebant, ut ex Cic. 2. de Orat. & in epist. ad Quintum frat. satis liquet. Quantum verò à pud Hebræos odiosum erat hoc largitionum genus ex pluribus sac. script. locis comprobatur, ac de Daniele inquit Joseph Hebræus: [Pro muneribus promissis à Balthasare, eo quòd exigebat prophetiam visionis, respondit Daniel, sapientiã, & divinitatem (hoc est spiritualitatem) sine lutragio semper existere, & gratis prodesse credenti-

Hierolixicon Magri.

bus, lib. 10. antiq. cap. 13.] Quare meritò canones simonicos ad restitutionem obligant malè de spiritualibus perceptorum, quia data, & accepta damnabiliter, ac infructuose retinent, & ut loc. cit. inquit Daniel: *sine suffragio*, (idest, animarum) *semper existere*, nam tantum *gratis prodesse credentibus*. Miraculum autem cujusdam Simoniaci Episcopi. Vide in dist. *Gloria Patris &c.* Committit simoniæ peccatum Episcopus accipiens aliquid pro ordinatione. Vide *Inhronisticum*. Simoniaci hæretici sub variis nominibus. Vide *Henriciani*. *Neophytorum hæresis*. *Trapexia*. *Cætera*. Vide *Proxenetæ*. *Transactio*. *Vicedominatus*.

SIMONIZO, reperitur apud nonnullos Ecclesiasticos Scriptores hoc verbum, quod simoniam committere denorat.

SIMPLUS. Vide *Symplones*.

SIMPALMA, *συψαλμα*, idest, consonantia in psallendo, seu simultanea psallentia. [Simpfalma dicitur vocis copulatio in cantando. Isid. lib. 6. cap. 19.] Sed prima vocalis ex orthographia græcanon per, i; sed per, y, scribi deberet.

SIMULTAS, conspiratio, conventio. [Quorum simultates Presbyter astutus prævidens. In vita S. Severi Episc. de quibusdam Clericis sermo est, qui furari ejusdem sancti Corpus conspiraverant. FR. significat propriè simulationem, malæ mentis machinationem, ac odium occultum, quod vocabulum non ab adverbio *simul*, sed à verbo *simulo* sum etymon trahit. Hæbeatur semel concilium ante dies quadragesimæ, ut omnibus (si quæ sunt) simultatibus ampütatis, mundum jejunium, & solemne Deo possit offerri, can. habeatur, dist. 18.] Ubi Glossa privatam odium significare putat; sed re vera denotat generaliter tam occultum, quam manifestum. Ita Cicero pro l. Manilia usus est, inquit: [Ut n. ultas etiam simultates partim obscuras, partim apertas intelligã mihi nõ necessaria, verbis nõ utiles suscepisse.]

SIMULACRUM SOLIS, Romæ in via Salaria veteri. Vide *Concilium*.

SINAIDA. FR. semitam, sive, ut alii malunt, terminum territorij significat. [Si quis propter intentionem signa nova, aut theclaturam, aut sinaidam in sylvis alterius fecerit, l. si quis propter, de eo, qui terminum.] Reperitur etiam *Sineida*, quæ incisionem arborum significat.

SINCELLUS. Vide *Syncellus*.

SINDON. Vide *Corporale*. *Othone*. *Sabanum*.

SINE INVICEM; id est, sine relatione, vel sine correlativa correspondentia. [Possunt hæ duæ naturæ divina, & humana in Christo sine invicem loquendo proferri: non possunt sine invicem credendo cognosci. Ferrandus Diaconus Carthagin. in epist. ad Anacol. Vide *Hypostasis*.]

SINGULARIS. Vide *Monachus*. *Singularitas*.

SINGULARIS FORMA VERBORUM. FR. adhibenda est in electione à singulis electoribus, licet plures sint; secus verò si plures Arbitri, aut Judices, illis præsentibus, unus tantum eorum nomine omnium sententiam proferat, cap. 4. de sententia, & re judicata in sexto.

SINGULARITAS. FR. *monachus*; nam *monos* græcè, latinè singulariter sonat. [Propositum Monachi proprio arbitrio, & voluntate susceptū, deserui non potest absque peccato; quod enim quis vovet Deo, debet reddere: unde qui relicta singularitatis professione ad militiam, vel ad nuptias devolutus est, publica penitentia satisfactione purgandus est, cān. Propositum, 20. qu. 3.

SINISTRA, quare in ea parte depingebatur S. Petrus. Vide *Bulla*, *Dextera*. Quare sinistra antiquitus communicabantur Sacerdotes, & hodie Dominicani observant, & quare Summus Pontifex à parte sinistra recipit Eucharistiæ Sacramentum. Vide *Communio*.

SINORALE. FR. *Dominabile*, quod consistit in roto dominatus, seu siniorum, & Senatorum Reipublicæ corpore. Itali *Signorile*, & substantivè *Signoria* dicunt. [Si vultis regnare, & vigorem regium, & siniorale, & super vestros; & super impugnantem potestatem vestram optatis habere. Concil. Melden. cap. 7. an. 845.

SINISTERITAS, ærumna, infelicitas. [Quibus primordis majores nostri etiam sinisteritatum suarum relationes evolere auspicabantur. Sidon. lib. 1. epist. 5.

SINODOCHIUM. Vide *Xenodochium*.

SINOPIS, *σινωπις*, terra rubra, seu minius, ita appellata à Civitate hujus nominis, ex qua devenit. Fuit item meretrix famosa hoc nomine appellata, inde proverbialiter sinopis pro lascivia dedito subintelligebatur, ac eadem intentione Hæretici Eutylichiani Sandum Seleucium Amasææ Metropolitanam in Concilio Ephesino cavillabantur, dicentes ei: [Non est Amasææ Episcopus, Sinopis est,] æquivocando, nempe, ad Civitatem, & Meretricem unico hoc nomine appellatas. FR. de hoc colore ita inquit Plinius: [Sinopis inventa est primum in Ponto: inde nomen à Sinope urbe. Nascitur & in Ægypto, Balearibus, Africa: sed optima in Lemno, & in Cappadocia, effusa è speluncis; quæ saxis adhæsit, excellit. Glebis suis color extrâ maculosus. Hacque usi sunt veteres ad splendorem. Species Sinopidis tres, rubra, & minus rubens, & inter has media, lib. 35. c. 6. [De hac Jeremia, c. 22. inquit: [Et faciat laquearia cedrina, pingitque sinopide.] De hac etiam egit Vitruvius, lib. 7. Strabo, lib. 12.

SINOPICUS, ex Sinopide Civitate, vel sinopidis colorem referens. Vitruvius, lib. 7.

SINOPISSE, sinopide coloro.

SINISTRIS, corrigendum tamen est *Sinistris* in Petro Damiano, epist. 9. nam loquitur de situatione sinistra reprobis in die Judicii assignanda, cujus hæc sunt verba: [Plerique Pontificatus jura non deserunt, & de sinistris sunt; quotquot autem legimus recta intentione dimissit, certa spes est eodem æterna cum Christo societate gaudere.

SIPHON, *σιφων*, canaliculus, sive fistula, qua antiquitus sanguis Domini ex Calice exforbebatur in communione, ne effunderetur. [Obtulit Calicem majorem fundatum cum siphone pensantem libras triginta. Anast. Biblioth.] Hodie tamen

solus Pontifex utitur siphone in solemnibus celebrationibus, qui tubulus ex auro est, quo Diaconus etiam, & Subdiaconus Dominicum sanguinè exsorbent. Davantria in ejus caeremoniali M. S. ubi describens Cardinalium Diaconorum communionem, de hac fistula facit mentionem, atque hos Cardinales post sumptionem Corporis Christi exsorbuisse sanguinem Dominicum per siphonem ex Calice, sustentato à concelebrante Diacono, qui interim hæc verba pronuntiabat: [Sanguis Domini nostri Jesu Christi custodiat animam tuam in vitam æternam, Amen.] Et si forè in eadem papali Cappella aliquis Rex tunc repertus esset, is associatus à secundo Cardinali Episcopo, quem Davantria subpriori appellat, & dicebat ad Altare, & recipiebat sacramentum tubi itaque specie: sic in praxi hic Auctor testatur se vidisse de ann. 1355. quando in die Paschæ per manus Innocentii IV. communionem acceperat Petrus Rex Aragonensis ab Albanensi Episcopo associatus. In die autem seræ quintæ in Cœna Domini ad imitandam Christi humilitatem ait idem Davantria, quod: [Pontifex solus communicat super Altare sine ministris, & non cum calamo; sed cum Calice tantum se confirmat illa die.] Etiam Laici, quando antiquitus sub utraque specie recipiebant sacramentum, per hæc fistulam sanguinem sorbebant. [Quia sanguinis effusio propter incultioris populi rusticitatem merito timebatur, calicibus canna est feruminata affabrèque inserta. Lindan. in Panop. Euangel. lib. 4. cap. 56.] Quæ tamen canna sustentari involuta ab Acolyro solebat, sicut hodie fit de patena à Subdiacono. [Accolytum patenam, & fistulam habentem. Ord. Rom.] Angelus Rocca in tractatu de Communionem Summi Pontificis ait cannam hanc arduinè significare, cum qua per spongiam acetum Christo Crucifixo porrexerunt hebraei. In Monasterio Casinensis montis ostenditur antiqua fistula, qua utebantur illius loci Abbates, & in antiquis Carthusianorum statutis de ea sub his verbis fit mentio: [Ornamenta aurea, vel argentea præter Calicem, & calamum, quo sanguis Domini sumitur, in Ecclesia non habemus.] FR. Romæ in Ecclesiæ S. Mariæ scholæ græcæ in cuspida lapidis inscriptione, quæ incipit, Sume Valeriano &c. tempore Joannis Papæ IX. ibi incisa, memoratur quisdam pium legatum, & inter alia, quod quidam reliquit illi Ecclesiæ [Calicem argenteum exauratum cum calamo, & patena.] Quæ inscriptio afferitur etiam ab eodem Rocca. Dicebatur itaque *Canna*, *Calamus*, *Fistula*. Vide *Confirmo*, *Pugillaris*.

SIPHORUS, genus textilis. [In Ciborio Constantinianæ Basilicæ optimos de siphoris, & de fundato pannos appendit. Anast. Biblioth. in Nicolo.] Alii *Syrophorus* legunt, id est, bysus ex Syria; alii verò *Setophoris*, ac alii *Senophoris*.

SITOMASTES. FR. *σιτομαστις*. [Legi enim sitomastem Phineæ, austeritatem Helix. D. Hieronym. epist. 53.] Aliqui in cap. 25. Numerum, juxta vim græcæ vocis hastam interpretantur; sed nostra

Ara vulgata pugionem vertit, inquit. [Quod cum vidisset Phinees filius Eleazari filii Aaron Sacerdotis, surrexit de medio multitudinis, & arrepto pugione &c.] Joseph autem Hebræus, lib. 4. Antiq. cap. 6. hanc historiam referens, *Rhompheam* scripsit.

SISTRUM, *σείστρον*. FR. crepitaculi genus. [Porro cum reverteretur percusso Philisthæo David, egressæ sunt mulieres de universis urbibus Israel, cantantes, chorosque ducentes in occursum Saul Regis, in tympanis lætitiæ, & in sistris, 1. Reg. 18. 6. David autem, & omnis Israel ludebant coram Domino in omnibus lignis fabrefactis, & citharis, & lyris, & tympanis, & sistris, & cymbalis, 2. Reg. 6. 5.] Igitur non erat æneum, & ægyptiis Isthidis sacerdotibus peculiare tantum, ut asseruit Cælepinus, & apud eos vice turæ adhibitum; licet de Cleopatra Virg. 8. Æneid. semel cecinerit;

Regina in mediis patrio vocat agmina sistro.

Et Ovid. 3. Amor. eleg. 8.

Quid nos sacra juvant? quid nunc ægyptia profunt

Sistra?

Nam ex ligno fabrefacto erat, fortasse *Symandrum*, de quo suo loco. Ac sistro utebantur etiam Hebræi, quod sic Toftarus describit: [Sistrum, instrumentum ligneum, rotulas quasdam habens volubiles ferreas, & cum sistra moventur, concutiuntur rotulæ ferreæ, & reddunt harmoniam, hispanicè sonajas (*Italicè sonaglii*) dicuntur. Alii existimant sistra esse duas particulas ferreas concavas, quæ cum manibus teneantur, concutiuntur, & sonum reddunt, quæ hispanicè *Petrenumellas* vocantur. Alii tandem putant fuisse instrumentum cum tribus chordis, in 1. Reg. cap. 16. tom. 2. quæst. 13.]

SIT NOMEN DOMINI BENEDICTUM, an Episcopus debeat in benedictione Missæ privatæ proferre. Vide *Benedictio solemnis*.

SITARCHIA, *σιταρχία*, horreum propriè significat, ac translative apothecam ad condendum omne annona genus denotat. [Verum quia per campos nudos, per salfos vertices, per incertas solitudines acturi sumus viam, nobis tota est esca, & potus portanda substantia: imponamus abundantem misericordiam nostræ sitarchiæ profuturam. Chrsol. ferm. 8.] Vide *Sitonium*. Item *Sitarchia* annonæ præfecturam, & *Sitarcha* annonæ præfectum significat.

SITAREIUM. FR. [Panis defecit in sitareis nostris, & sportulam non habemus, 1. Reg. c. 9.] græca lectio habet *ἀγγελον*. Paraphr. Chald. *In yasis*. Dionys. Carthus. in hunc locum viaticum intelligit in peris, saccis, seu repositoriis positum. Gaspar Sancius verò ait: [*σιταρχία* græcè comestum significare, seu viaticum; hoc tamen loco pro manibus, aut sacculis viatoris usurpatur, in quibus feruntur alimonia: sumitur autem res contenta pro continent, sicut poculum sumitur pro vino, & ferculum pro cibo: hebræa habet *Mi-cchêlénu*, idest, 'echelenu-vasis no-

stris, in 1. Reg. cap. 9. Franc. Mendoza ex græco legit *in ἰσὶ ἀγγελον ἰσὶ*, hoc est de sacculis nostris; nam *ἀγγελον*, sacculum significat. Sed *Sitarcii* etymon à dictionibus græcis *σιτος*, nempe frumentum, & *ἀρχα*, verbum, quod interdum præstare significat, derivari videtur; unde *Sitarcha* annonæ præfectus, & *Sitarchia* eadem præfectura appellabatur, ut supra diximus.

SITICUS. Vide *Sitonium*.

SITONES, *σιτώνες*. FR. frumentarius, seu frumentorum negotiator. Vide Latinium in *Salvianum*, lib. 4.

SITONICUM, *σιτωνικόν*, granarium, à voce græca *σιτος*, quæ frumentum significat. [De frumentis autem, quæ scribitis, longè aliter Vir magnificus Ciridianus asserit, quia solummodò tanta transmissa sunt, quæ pro transactæ indictionis debito ad replendum sitonicum sufficerent. Gregor. lib. 1. epist. 2.] Reperitur vocabulum *Siticus*, quod frumentarium Mercatorum significat. [Consideremus solas negotiatorum, & siticorum omnium turbas. Salvian. de provid. lib. 4.] cuius Codices mendose aliqui *Syracorum* habent. FR. *Sitonium* aliquando pro ipsa frumenti annonæ usurpatur. [Indicatis sollicitudini vestræ Serenissimorum Principum iussione curam sitonici fuisse mandatam. Idem D. Greg. lib. 10. epist. 38.]

SIVAN. FR. Tertius Hebræorum mensis. Vide Auctores citatos in dict. *Elul*.

SIVE. Vide *Sen*, *Vel*.

SKELLA. FR. tintinnabulum, campanula, quæ à Latinis *Squilla* dicebatur. [Si quis skellam de caballis furaverit. In lege salica, tit. 29. §. 3.] Vide *Scilla*.

SLAVI. FR. non credebant in immortalitate animæ. [Etsi ego fungar vice cotis ferrum, & non se exacuentis; tamen ne muri canis opprobrio noter ab illiteratis, & maximè slavus, qui cum morte temporali omnia putant finire, hæc loquar pro certitudine resurrectionis, & pro qualitate meriti futuræ remunerationis, firmiter indicans cunctis fidelibus. Ditmarus Episc. in Chron. lib. 1.]

SMALTUM, *Italicè Smalto*. [Fecit tabulam de smalto sexcentas sexdecim auri obris pensantem libras. Anast. Biblioth. in Leone IV.]

SMALTIVUS, *Italicè Smaltivo*. [Rete totum ex gemmis albaveris, & bullis aureis, conclusas etiam auri petias in se habens smaltivas. Anast. Biblioth. in Benedicto.]

SMIGMA, *σμήγμα*, sapo, ex verbo *σμήγω*, idest, purgo. [Dixit ergo puellis: asserite mihi oleum, & smigmata, & ostia promarij claudite, ut laver. Daniel. cap. 13. n. 17:] Aliqui existimant fuisse aquam hordei, & lupini; at secundum græcam significationem quælibet mixtura intelligitur, ad lavandum, & poliendum apta. FR. sed communiter *Smegma* dicitur: sic enim Plinius, lib. 22. cap. 25. de lupinis agens, inquit: [Si verò coelesti aqua discoquantur, idest, lupini] succus ille smegma fit.] Et lib. 27. c. 12.

Smegma scribit, sic: [Osyris ramulos fert nigros, tenues, lentos, & in iis folia nigri ceu lini, semenque in ramulis nigrum initio, dein colore murato rubescens; smegmata mulieribus faciunt ex his.] Hoc puro fuisse muliebre smegma, quo Susama, ex Daniele supra, usa fuerat. Item Dioscorides *Smegma* etiam scribit. Cæterum saponis inventores primi Galli fuere, ita Plinius, lib. 28. cap. 12. ubi sic ait: [Prodest & sapo: Gallorum hoc inventum rurilandis capillis, ex sevo, & cinere. Optimus fagino, & caprino, duobus modis, spissus, ac liquidus: uterque apud Germanos majore in usu viris, quam feminis.] Et Martialis, lib. 14. epig. 26.

Caustica Teutonicos accendit spuma capillosa:

Capravis poteris cultior esse comis.

SNEIDA. Vide *Sinaida*.

SOBRIT, etymon. Vide *Bria*.

SOCCULUS, calciamenti genus. [Quam cum fratres audiunt, focculos suos in dormitorio, Sacerdos autem, Diaconus, & Subdiaconus in sacristia relinquentes. In quodam Cæremoniali M. S. Cisterciensium, c. 18.] FR. Hoc vocab. usitatum fuerat etiam apud Latinos, est namque diminutivum nomen à *Socco* calcamento, idest, parvus foccus; legitur enim apud Svetonium in Vitell. c. 2. quodd: [Pro maximo munere à Messalina petiit, ut sibi pedes præberet exalceandos: detractumque socculum dextrum, inter togam, tunicasque gestavit assidue nonnumquam osculabundus.] Et Plinius, lib. 9. c. 35. de margaritis agens, exagitat foeminarum luxuriam in his gemmis, & hæc inter alia inquit: [Quin & pedibus, nec crepidarum tantum obstragulis, sed totis focculis addunt. Neque enim gestare jam margaritas, nisi calcant &c.] Et de eodem vocabulo idem, lib. 37. c. 2. ita mentionem facit: [Tolerabiliorem tamen fecit causam Caji Principis, qui super omnia mullebraria socculos induebat è margaritis.] Vide *Cuspus*, *Ficones*.

SOCHA, jurisdictio [De quibus Episcopus ipsius Ecclesiæ à constitutione antiquorum habet omnes redditiones focharum. In vita S. Osvaldi Episcopi.] Vide *Saca*.

SOCNA Vide *Saca*.

SOCCORDIUM. Præsidium cordis, cardiaci medicamenti genus. [Alia die morituris soccordio, & thanatio, & asclipsidoto. Tertull. in Apolog.] Ubi secundum vocabulum remedium significat contra vim mortis; tertium autem nomen denotat quoddam medicamentum Æsculapii.

SODI, appellatum fuit flumen Euphrates. Vide *Choba*.

SOGA, FR. funis. [Si quis fogas furatus fuerit de bove junctorio, lib. 1. tit. 25. leg. 33. sive, si quis fogas, de furtis.]

SOL NOVUS. Vide *Nativitas Domini*.

SOLARIUM EXPOSITIONIS, erat locus eminens circumseptus, in quo delinquentes, ut ab Imperatore viderentur, exponebantur. [Post paululum ergo jusserunt inferri eum in solarium expositio-

nis, ut esset ibi, quatenus prospiceret Imperator per cancellos triclinii sui ea, quæ futura erant fieri. In collectan. Anastasii Biblioth.] Et apud eumdem legitur, sed mendosè: [Statuerunt ergo Reverendissimum Dominum in medio solarii dispositionis.] Sed corrigendum, *Expositionis*.

SOLATIO. FR. verbum, fidejubeo, l. 3. de exercitibus.

SOLATIO, solatium præsto, reficio. [Huic vos solatiari, in quo sibi necesse fuerit, admonemus. D. Greg. lib. 1. epist. 13.] FR. Gregorius, loc. citat. per hoc verbum defendere, tueri, atque consolari, seu solari intelligere videtur; nam ibi Luminosam Zemarchi tribuni relictam Episcopo Centuncellensi commendat, & eam solatiari, in quo sibi necesse fuerit, admonet, & signanter, [Ut nullus sit ei de quolibet molestus articulo in comitiva illa, quam vir ejus agendam susceperat, donec temporis terminus adimpleatur &c.] & sicut qui fidem pro debitore præstat, illum defendere videtur, dum indemnem reddit; hinc unus pro altero sensus promiscuè usurpatur. [Quod te (Deo solatiante) usque ad præsens spiritualiter servasse confessus es. Epist. Zachariae Papæ ad Bonifacium Episcopum. In tom. 3. Concilior. edit. Paris. de ann. 1585.]

SOLATIUM. FR. sublevamen, & fidejussio, ex verbo *Solatio*, de quo in, l. 3. de exercitibus. Idem non raro habetur in Registro D. Gregorii [Ut viduis, ac regimine desolatis impertiri solatia debeatis, lib. 1. epist. 13.] Et inferius ibid. [De impensis à vobis solatiis propensius animus gratuletur.] Et sicut fidejussor remanet simul cum debitore in debito illaqueatus; sic delicti societatis *Solatum* dicitur, l. si quis libero homini. De his qui insidiando. Unde *solatium* quasi sodalium sonat.

SOLEA, *solata*; est maxima inter Authores controversia, quænam Ecclesiæ pars per hanc dictionem intelligatur, cum pro cõperto habeatur, quod hæc constructio proxima ad Sancta Sanctorum fuisset, ut ex Codini verbis, c. 17. de off. colligitur, ubi inquit: [At Patriarcha prope soleam stans, recitat orationem.] Aliqui crediderunt fuisse pavementum ante Sancta Sanctorum; sed talis opinio cum verbis Ciropalatae, & Catecauzeni non concordat, qui affirmant, quod quando Imperator ad Patriarcham sese approximabat, per hunc soleæ locum transibat; superfluum enim essent relationes istæ, cum accessus ad Sancta Sanctorum necessario transitum per pavementum supponat: nec probabile præterea videtur, ruinam trullæ, sive cupulæ, ita pavementum conterere potuisse, ut in pulverem converteretur, quemadmodum his verbis refert Cedrenus: [Trulla sancta Dei, magnæque Ecclesiæ fornicata lapsu suo ambonem, & soleas, quæ ex onychite lapide erant, contrivit, & in pulverem convertit.] Nec verisimile censetur, quod pavementum gemmis tam pretiosissimis stratum fuisset. Quare posset iterum opinio Meursii sequi, asserentis fuisse thronum, sive solum, ex quo distribuebatur fide-

fidelibus communio; & licet antiqui Patres nullā huius vocabuli mentionem faciant; significant nihilominus illis temporis ritum, quod, nempe, in situ eminenti dabatur Communio, ad denotandum Christi Sacramentati Majestatem: ita contra Luciferianos D. Hieron. inquit: [Episcopum Corpus Domini ad erectantem, & de sublimi loco Eucharistiam populo ministrantem.] Atque Chryostomus de Sacerdote loquens, ad Eucharistiam populum invitante, ait: [Ea de causa stans excelsus, omnibus manifestus, tremendo in illo silentio vehementer inlclamat: Sancta Sanctis:] fortasse erat gradus ante portam ad Sancta Sanctorum, quæ conjectura verbis Simonis Thesalonicensis confirmatur, qui ait: [Subdiaconos, & Diaconos sedere oportet extra Bema circa solem, lib. de sacramentis.] FR. Non repugnat fuisse ex onychite pavementum, ut ex Cedreno supra allato habetur: nam hic lapis varii generis erat, pretiosus scilicet, de quo Plin. lib. 37. c. 6. & vilior, de quo mox dicam; imò Romæ in privatis domibus reperiebantur pavimenta onychite secundæ speciei lithostrata, ita ex Martiali, lib. 12. epigr. 50. colligitur, ubi inquit in habentem amœnas ædes:

Et tibi centenis stat porticus alta columnis,

Calcatusque suo sub pede lucet onyx.

Et de Eurufcis Therimis, lib. 6. epigr. 42.

Lux ipsa est sibi longior, diesque

Nullo tardius à loco recedit.

Siccus pinguis onyx anhelat astus.

Illic Taygeti virent metalla,

Et certant vario decore saxa &c.

Hæc enim ditinguebatur à gemma onychitis, de qua gemma Martial. lib. 11. epigr. 50.

Profertur Cosmi nunc mihi siccus onyx.

Et de pretioso vase onychitis idem ad Papilum, lib. 7. epigr. 94.

Vnguentum fuerat, quod onyx modò gerebat,

Olsecis post quam Papilus, ecce garum est.

De onychite autem vili Plinius, lib. 34. c. 10. ita scribit: [Tertia est in lateribus fornacum, quæ propter gravitatem ad cameras pervenire nõ potuit, hæc dicitur placitis &c. ex ea duo alia genera: onychitis extra penè cærla, intus onychis maculis similis.] Ubi sic in ejus annotationibus Jacobus Dalecampius: [Cadmiam genera sunt quinque, prima ex lapide pyrite ulso, secunda botrytis, tertia onychitis, quarta placodes, sive placitis, quinta ostracitis.] Confundit hæc omnia Plinius. [Ex quo evidens fit, hanc secundam onychitis speciem non esse gemmam, sed cadmiam, quæ nihil aliud est, ut lib. 34. c. 1. & 10. idem Plinius explicat, quàm æs ex lapide ærofo, qui à similitudine coloris gemmæ hujus nominis *Onychites* appellabatur; sed quia extrahebatur ex Cypri Insula, ita Plinius, cit. lib. 34. c. 10. ubi loquens de onychite Cadmia, sic inquit: [Omnis autem Cadmia in Cypri fornacibus optima.] Ideo fortasse, solea etiam hæc cadmia dicta est, nam in Cipro erat Urbs, quæ teste Nicolao No-

Hierolexon Magri.

nigero in dictionario græco latino, *Σόληα* dicebatur. De hac Festus: [Solea, ut ait Verrius, est non solum ea, quæ solo pedis subjicitur, sed etiam pro materia robustæ, sive (ut melius legunt alii) Robusta, super quam paries craticus extruitur.] Robusta siquidem, quoad tenacitatem; sed percussione teritur; hinc mirum non est, si solea, sive onyx in Trullæ ruina redacta fuerat in pulverem ex supra allato Cedreni relatione. Enodatis igitur præmissis, ut mihi videtur; remanet specificandum, quinam locus fuisset hic, per quem Imperator transibat, quando ad Patriarcham accedebat, ut Curopalata & Cantacuzenus supra rulerunt, & ubi erat hæc quæ sita lastrata soleæ, sive onychitis, quod idem est. Dico fuisse Prothesim, de qua cæremonia Imperiali satis in dict. *Prothesis* dictum est. Nec mirum, quòd hæc cadmia vocabatur *Solea*, & *Onychites*, nam iisdem binominibus piscis species etiam denominabatur. De specie sub nomine soleæ, Plin. lib. 9. c. 15. 16. & 20. lib. 32. c. 11. Et sub nomine onychitis eodem, lib. 32. c. 10. De quo etiam Martialis, lib. 10. epigr. 48. vers. 13.

Parvus onyx una ponetur cœnula mensa.

Hædus, sed ex ignorantia variatus.

Cæterum soleæ, quibus plantarum calces infunduntur, non esse nec græcum, nec latinum nomen, ait Gellius, lib. 13. c. 2. Noct. Att. verum gallicum verbum esse opinatur novum, non diu ante ætatem M. Ciceronis usurpari cœptum, & Gallicè dicebantur.

SOLEMNITAS, festivitas principalis, & immurabilis cum magno populi concursu, à verbo *Sollo*, quod stabilire significat. [Solemnitas à sacris dicitur, ita suscepta, ut mutari ob religionem non debeat. Hæd. lib. 1. cap. 18.] Quare ubi vulgata in threnos Jeremiæ habet: [Eò quòd non sint qui veniant ad solemnitatem,] in textu hebræo habetur *Meghedim*, quod significat ad tempora, id est, tempora trium festivitatum, quæ sunt in lege stabilitæ, nimirum, Pascha, Pentecostes, & festum tabernaculorum, in quibus temporibus templum hierosolymitanum populus visitare tenebatur. FR. Quod in Deuteronomio, cap. 16. his verbis habetur expressè: [Tribus vicibus per annum apparebit omne masculinum tuum in conspectu Domini Dei tui in loco, quem elegerit. In solemnitate azymorum, in solemnitate hebdomadarum, & in solemnitate tabernaculorum.] Cardinalis Bellarminus in comment. Psalm. 118. qui Psalmus reliquis omnibus longior est, existimat, quòd Hebræis in his tribus anni temporibus ad hierosolymitanum templum accedentibus intersivisset, quò itineris tedium canendo divertent.

SOLFISO, à sol, fa, Italicè *solfeggiare* dicitur, musicales notas canere significat, cujus synonyma. Vide *Cantus*. Ut, re, mi, fa, sol, la.

SOLIDUS, moneta, de cujus valore dictum est in dict. *Siligna*. FR. ubi dicere prætermisi, quòd Latini adnotata æquipollentia valoris, solidi

non distinguit, de qua solidi specie intelligebat; nam ultra vulgare solidum reperiebatur *solidus aureus*, de quo ff. in jus vocando, l. final. & ibi Glossa. Vide hic in d. *Obryziati*. Item solidus provisinus. Vide dictionem hic immediatè sequentem. In Beneventano territorio de anno 836. Equus valebat solidos octo, & Bos quatuor. [Det pretium pro Cavallo solidos octo, & pro Bove solidos quatuor, in capitulare Sicardi, c. 15. apud Camillum Peregrinum in Hist. Princip. Longobard.]

SOLIDUS PROVISINUS, de qua moneta Cencius Camerarius in suo M. S. Cæremoniali, & appellabatur etiam *solidus provisinorum*, quia à solita provisione per Senatum Romanum assignata proveniebat; & à Romano Basilicæ Vaticanæ Canonico, qui tempore Calixti III. scripserat, *solidus provisinus* dicitur. FR. [Et de dicta distributione Canonicus Sacerdos, qui celebrabit, habeat solidos provisinus octo ultra distributionem, & Diaconus, & Subdiaconus solidos provisinus quatuor pro quolibet. In Bulla Urbani V. apud eruditum Sorefinum in tractatu de Capitibus SS. Petri & Pauli, pag. 9.] Negatur autem, quòd dicta distributio fuisset à Senatu Romano assignata Canonicis; nam in eadem Bulla Urbani V. expressè habetur, quòd: [De fructibus Cameræ distribuantur.]

SOLLICITANTES in confessione, Vide *Panitentialis*.

SOLSATIS, occasus Solis. Vide *Placitum*.

SOMA, *σῶμα*, idest, corpus: [Beatorum Sarii, & Maxellendis Virginis sacra deposuit somata. Gerardus Episc. in Donat.]

SOMNIALIA. FR. Liber superstitiosus ita inscriptus, in quo somniorum observationes continebantur, sub nomine Danielis Prophetæ falsò divulgatus. [Sive qui attendunt somnialia scripta, & falso Danielis nomine intitulata, canon observeitis, 26. quæst. 7.]

SONIACA, hoc vocabulo utitur Anf. Imus Leodiensis Canonicus, c. 40. de Episcopis Leodiensibus: [Præcepit, ne soniacam Episcopis Leodiensibus debitam ab eodem loco, ubi ipsius Sancti Co:pus quiescit, accipere præsumerent.] Significat quidem hujus barbari, obsecurique vocabuli, cùm sit difficilis intelligentiæ; ideò Chapeavilli hujus textus Commentatoris opinionem sequi interè cogor, qui denotare hoc vocabulum ait companaticum Episcopo debitum. FR. Joannis Chapeavilli Annotatoris verba in prædicto loco hæc sunt. [Soniaca &c. ita legunt codex Aureæ vallis, Groesbeckæanus, & alii vetustissimi Codices: fortè intelligit obsonium Episcopis debitum.]

SONOPAIR. FR. Verres, seu porcus masculus, l. si quis verrem, de furtis.

SONUS. Vide *Invitatorium*.

SOPANUS. Vide *Suppanus*.

SOPHUS, σοφός. FR. dicitur sapiens: [Sophi appellati sunt, qui larinè sapientes, D. August. de Civit. lib. 18. c. 24.]

SOPHISTA, σοφιστής, quamvis hoc vocabulum ferè in malam partem accipiat; nihilominus hominem doctum, & erudicum significat. [Rabanus sophista, & sui temporis poetarum nulli secundus. In vita S. Rabani Archiep.] Ac de eodem Trithemius, lib. 1. n. 13. egerat his verbis: [Sophistarum omnium nominatissimus.] FR. Nam *Sophus*, ut diximus, sapientem sonat. [Quidam, qui in magna Civitate Alexandrina medicinali arte erat imbutus, collectorum se apud sophistam suum habuisse perhibuit summæ pravitatis puerum. D. Greg. lib. 11. epist. 46.] Quare inquit D. August. [Sophistæ autem appellantur latinarum literarum eloquentissimi Auctores, lib. 2. locutionis de Exodo, §. Nō mihi videntur,] & lib. 2. de Doctrina Christiana c. 31. de ornata oratione inquit: [Quamquã etiam sermo non captiosus, sed tamen abundantius, quã gravitatem decet, verborum ornamenta confectans, sophisticus dicitur.] In libro tamen Ecclesi. c. 36. in malam sensum accipitur, ubi hæc habentur: [Vir peritus multos erudit, & animæ suæ suavis est. Qui sophisticè loquitur, odibilis est; in omni re defraudabitur. Non est illi dara à Domino gratia: omni enim sapientia defraudatus est.]

SOPITIVUS, cibus, sive aliud medicamentum somniferum, quod soporem conciliat. [Accedit hinc beatitudini meæ dulce ad invicem commercium literarum, unde & amaritudinibus meis mitigatum paratur electuarium, & inquietudini sopitivum medicamentum. Petrus Cellens. lib. 3. epist. 2.]

SORBITIVUNCULA. FR. à verbo sorbeo: [Spirans cadaver sorbitivunculis irrigabit. D. Hieron. in Epiraph. Fabiolæ ad Oceanum.]

SOREC, vox hebraica in cap. 5. Isaia secundu[m] Lxx. versionem, ubi Vulgata habet *Electam*. Et in Tractu post Prophetiam octavam Sabbati sancti habentur etiam hæc verba: [Et plantavit vineam Sorec.] Significat ergo *Electam*, licet Hebræi dicant esse speciem vitis optimæ. Græcus textus legit *καλλικαρπος*, idest, bonè fructificans. FR. in Vulgata, lib. Judic. c. 16. 4 fit etiam de simili vocabulo mentio his verbis: [Et habitavit in Valle Sorec.]

SOROR IN CAPILLO. FR. soror innupta, in domo paterna, sive fratris degens, l. si quis Longobardus, de successione: de hac phrasi dictum est etiam in dict. *In capillo*, & fortasse Virginem habentem adhuc faciem lanuginosam significat; nam in multis locis, præcipuè in Melita, magnum dedecus est Virginibus, imò scandalum asferre ex genis primas lanugines, sicut Romæ virgines murenulam, seu viololam deferre pudet in collo ante nuptias.]

SORRENTIALIS, carnifex. [Sorrentialibus Præfecti, si suspendunt aliquem, quinque solidi: quando decollant similiter, quando cœcant duodecim denarii pro unoquoque oculo. Romanus Vatic. Basilicæ canonicus, in tracta, de eadem Basilica, c. 42.] Ejus synonyma. Vide *Carnifex*.

SORS. FR. idest, divinatio. Vide can. pervenit, can. si quis Clericus, & seqq. 24. q. 5. Vide *Teni*.

SORTIARIA. FR. Venefica, Maga. [Alii potu, alii autem cibo à sortiariis dementati. Hincmar. de divort. Lotharii ad 15. Interrog.

SORTILEGIUM. Vide *Hydromantia*, *Sors*.

SORTITUS, nomen substantivum, sortem significans. [Nec terrene vobis, & judaicæ possessionis ullos vindicandos esse sortitus arbitremini. D. Ambros. in exhortat. ad Virgines.

SORTUMINA, sive *Surtumina*, & *Sortumina*. FR. Aquatum scaturigo: [Aquas, fontes, sortumina, tamburios nuncupata, quam aliter quomodocumque colaturas, molendinas &c.] Et inferius: [Aquas, fontes, sortumina, tamburios nuncupata, quam aliter quomodocumque scolaturas, molendina &c. Bullar. Casin. tom. 2. conb. 294.

SOSANIA, vox quidem barbaro-græca *σωσανια*, lorica significans, licet Græci in neutro genere pronuncient. [Adaptavit humeris suis sofaniam, & appendit pharetram pectori. Joannes Diacon. [Ac ubi legitur in hist. Francorum *Sofanias*, Aldhelmus eundem factum referens, *Lorica* scripsit.

SOTER. FR. Sancti Pont. & Mart. nomen: græcè enim Σωτήρ, latinè Salvatorem significat.

SOTULARES. Vide *Sutulares*.

SPADO, verbum, castro, eunuchizo, in lege Salica, ubi etiam *Spathus* eunuchus dicitur. [Si quis caballus spathum furaverit, tit. 41.] Vide *Eunuchus*.

SPALAGUS, Talpa animal, *σπάλαξ*, & *ἀσπάλαξ*. [Simulque trulentata regulorum venena, ad quæ quadrupedis rubetæ, & spalagi pestifera confectio humanæ naturæ nocitura habebatur. Aldhell. lib. 4. c. 10. de Virg.

SPALLA. FR. Contributio Episcopi dari solita. [Cognovimus, quod præfatus Episcopus spallas, quas ab eadem Ecclesia, tam ipse, quam prædecessores sui recipere consueverant &c. cap. cum venerabilis, lib. 3. decretal. tit. 39.

SPANACLYSTUS. Vide *Panaclystus*, *Spanicus*.

SPANICUS, res rarenter confecta, ex græco vocab. *σπανιος*, quod rarum significat. [Spanicas, quæ pendunt super altare. Anast. Biblioth. in Benedic. III.] Itaque hujusmodi indumenta vel pretio, vel textura, seu perspicuitate rara dicebantur ad instar veli tenuis. Alii tamen nallunt *Spanicas* hispanicas significare, idest, in hispania contextas. Ex hoc autem vocabulo componitur dictio *Spanaclystus* apud eundem Biblioth. ad significandum textile simul perspicuum, ac occultum; nam vox græca *κλύστος*, absconditum significat. FR. De etymologia *Spanaclystus* aliter dictum fuit in dict. *Panaclystus*. *Spanicus* puto esse pannum, quem Itali *Spanna* vocant: in Onomastico Romano Felicis Felicii in dict. *Spanna*, quem existimat esse *Spithamam*, de qua Plinius, lib. 7. c. 2. Caterùm non potest negari, quod penes antiquos Scriptores reperitur Hispania sine duobus primis literis, & ex multis locis, qui adduci ad exemplum possent, unum asserre sufficiat, in vita S. Fructuosi Bracaren-

Episcopi notatum, ubi sic habetur: [Quasi Sol oriens inluminaturus Spaniam, ædificavit sanctum ope Domini Monasterium.

SPANOPOGON, *σπανοπώγων*, qui raras pilos habet in barba, quem Siculi *Spano* vocant.

SPARGILLUM, asperforium aquæ benedictæ. [Urceum cum aqua benedicta cum spargillo. In Rituali Cisterciensium.] Vide *Aspergillum*.

SPARTA, hoc vocabulum reperitur in Registro S. Gregorii, ubi videtur sportam, vel canistrum ex juncis contextum significare; nam Græci *σπάρτα* juncum appellant; ita enim ait, lib. 1. c. 14. sive lib. 5. cap. 122. Sanctus Doctor: [Spartam verò, quam apud decessorem vestrum dilectissimus filius noster Petrus Diaconus, tunc illic defensor, reliquerat nobis &c.] Ac alibi idem vocabulum reiterat, & in aliquibus Codicibus *Spatha* in lib. 5. cap. 123. mendosè legitur. FR. De hoc vocabulo quæstio agitata fuit apud Gellium, lib. 17. cap. 3. utrum nempe *Sparta* eadem illa esset, de qua Homerus ibi citatus cecinit *Spartum*, seu *Spartium*, quod communiori vocabulo *Genesum* dicitur. Sic igitur Gellius: [Adolescens quispiam non indoctus, sparti quoque usum in terra Græcia diù incognitum fuisse dixit, multisque post Ilium captum tempestatibus ex terra Hispania advectum. Riferunt hoc ad illudendum, ex iis, qui ibi aderant, unus, atque alter malè homines literati, quod genus Græci *ἀγοραίος* appellant: atque eum, qui id dixerat, librum legisse Homeri aiebant, cui versus hic fortè deest:

Καὶ δὴ δὲ οὐκ ἐσόντων γείων, ἢ σπάρτα κέλυμας, II. 2.

quod juxta interpretationem ejusdem in calce positam, hæc significat: [Et ligna epurentur ratiis, & sparta in cariem sunt.] Ac sequitur, loc. cit. idem Gellius: Tum ille prorsum iratus: Non, inquit, in eo libro versus, sed nobis planè Magister defuit, si creditis in eo versu sparta id significare, quod nos spartum dicimus. Majorem enim verò illi risum subjiciunt; neque id desisterunt, nisi liber ab eo prolatus esset Marci Varronis vigesimus quintus humanarum, in quo de isto Homeri versu à Varrone ita scriptum est: Ego sparta apud Homerum non plus spartum significare puto, quàm *σπάρτος*, (quod interpretatur in calce, idest, ex agro satus,) qui dicuntur in agro Thebano nati. In Græcia sparti copia modò cepit esse ex Hispania. Neque ex ipsa facultate usi Liburni, sed hi pleraque naves loris suebant, Græci magis cannabo, & stuppa, cæterisque fativis rebus, à quibus *σπάρτα* appellabant. Quod cum ita Varro dicat, dubito hercle, an posterior syllaba in eo verbo, quod apud Homerum est, acuenda sit; nisi quia voces hujusmodi, cum ex communi significatione in rei certæ proprietatem concedunt, diversitate accentuum separantur.] Idem affirmat Plinius, ac diffusè describit, lib. 19. cap. 2. per totum; sed inquit quòd in Hispaniam ceteriorem ex Africa à Pœnis spartum advectum fuisset. Hinc D. Gregorius græca declinatione usus est, quæ *σπάρτα*

fœminini generis appellat. Sed miror, quòd Pontifex Sanctus ille juncis indigeret, fortassè pro canabe, vel ad telam texendam; nam hæc sparta ad hunc usum tempore Plinii, loc. cit. inferviebat. Et pro fune usurpatur in Chrysofomi dicto: [Sparta triplex difficilè rumpitur] ex Ecclesiast. c. 4. [Funiculus triplex difficilè rumpitur.] Verùm quidem tam spartam, quàm spatham intelligi puto, quia spatha, erat quoddam unguentum ex spathis, sive elatis palmarum, quorum sudor colligebatur, ut Plinius, lib. 12. c. 28. asserit, quem ejus Annotator Jacobus Dalecampius ex Dioscoride corrigi, inquit: [Elate non sudat, sed pinguis intus est:] ad unguentorum spissamentum, ut ex eodem Plin. lib. 13. c. 1. Unde probabilius credo, D. Gregorium de hoc unguento locutum fuisse, cujus utramque citationem non inveni fidelem; sic etiam ex sparta conficiebatur medicamentum, Plinius, lib. 24. c. 9. Vide *Eriophoron*.

SPARTEA, calceamenta ex funiculis contexta, quorum usus adhuc in Hispania viget. [Calceamentum verò sparteæ. Ex Reg. S. Isidor. c. 28. §. 2.] FR. *Sparsea* calceamenta ex spartis, sive spartiis contexta, de quibus Plinius, lib. 19. cap. 2. ita ait: [CARTHAGINENSIS Hispaniæ citerioris portio, nec hæc tota, sed quatenus parit, montes quoque sparto operit. Hinc strata rusticis eorum, hinc ignes faceque, hinc calceamina, & pastorum vestis.] Non quidem ex ipsis juncis, sive spartis in natura, sed ex stuppa ex eis avulsa, neque conficiebantur prædicta indumenta, ut ex eodem Plinio liquet ibid.

SPARTUM. Vide *Sparta*.

SPARVARIUS, accipiter, rapax volatile, quod Itali *Sparviere*, Galli verò *Esparvier* dicunt. De quo vocabulo fit mentio in lege Salica, tit. 19.

SPATHALIUM, *σπαθάλιον*, præter alias hujus vocabuli significationes, quædam muliebris ornamenta denotat, quæ ex nigris coralliis in brachiis ad fœminis ferebantur, ut corû vitute magis amarentur. [Cæterùm nescio, an manus spathalio circumdari solita in duritie catenæ stupefcere sustineat. Tertull. de cultu fœminar. cap. 13.] Ubi Pamelius *Spathalium* cum aspiratione scribi mavult; errat tamen, nam à verbo *σπαθαλάω* derivatur, quod deliciarum significat. FR. de hoc ornamento Plinius, lib. 13. cap. 25. hæc habet: [Juba tradit, circa Troglodytarum insulas fruticem in alto vocari Isidos plocamon, corallio similem sine foliis: præcisum mutato colore in nigrum durescere. Cùm cadat, frangi. Item alium, qui vocatur charitoblepharon, efficacem in amatoriis. Spathalia eo facere, & monilia fœminas. Sentire eum se capi, durarique cornus modo, & hebetare aciem ferri. Quod si fecerint insidiæ, in lapidem transfigurari.] Itaque *Spathalia* non est fructus, sed ornamentum muliebris vocabulum: nam fructus *Isidos plocamon*, & in specie *Charisoblepharon* dicebatur. Item spathale non solum brachiale ornamentum est, ut asserit Vossius; sed etiam capitis, ita Claudianus

de spathale Diadema in epithalam. de Spathale Nympha cecinit:

Et gravibus spathale baccis diadema ferebat
Intererat, rubro quas legerat ipsa profundo.

Cæterùm Calepinus, & præcipuè Henricus Stephanus in ejus Lexico græco in dict. *σπαθάλιον* contendunt cum aspiratione scribi debere. Sed Vossius in ejus etymologico in verbo *Spathalium* validissimis auctoritatibus *Spathalium* sine aspiratione scribendum demonstrat.

SPATHUM. Vide *Sparta*.

SPATHALIUM. Vide *Spathalium*.

SPATHARIUS, *σπαθαριος*, Armiger, qui enssem Imperialem ferebat. [Sed spatharius hora Sanctæ Communionis Papam nullo modo videlicet potuit. Sigibert. in Chron.]

SPATHISTER, *σπατιστήρ*. FR. ferreum instrumentum, quo Hebræi pelliculam artificiosè ad cooperiendam circumcissionem trahebant, à verbo græco *σπάω*, quod traho, sive avello significat: [At hoc gravius est, quòd etiam à circumcissione præputiarii sunt arte quadam medica, per instrumentum attractorium spathisterem appellatum, infimam membrorum cuticulam attrahi sinentes, futuramque admittentes, & glutinatoriis circumcisdatis, præputium rursus super inducunt. S. Epiphani. lib. de ponder. & mensur.] Idemque Sæctus præterea inquit, quòd hujus instrumenti perfidus Esau fuisse inventor, ut velut Apostata paternum signum auferret, divinamque legem deleret; sic enim verba Apostoli intelligit, quando in 1. Corinth. c. 7. dixerat: [Circumcisus aliquis vocatus est? non adducat præputium.] Item ubi dicitur, 1. Macabæorum, c. 1. quòd aliqui ex Judæis abierant ad Gentiles: [Et fecerunt sibi præputia:] Origenes, & D. Hieronymus negant, quòd illi Apostatæ naturaliter potuissent facere præputium; & idè exponunt, quòd isti legis divinæ desertores præputia reliquissent eorum filii: sed hujusmodi expositio verbis Apostoli adaptari nequit; quin & Josephi Hebræi relatio in lib. 12. Antiq. cap. 6. Epiphani opinionem favet, dum refert, quòd aliqui Judæi ita circumcissionem occultassent, ut nudi à Græcis non distinguerentur; idemque senerat Theophylactus in eadem Pauli epistola; ac Thalmudi assertio, in tract. Sebamoeth. c. 8. habetur, quòd nimirum nonnulli Hebræi suas circumcissiones inficerant, ut non dignoscerentur esse mosaicæ legis professores, & hoc pacto injurias, persecutiones, ac tormenta obviarent, qui tamen in Civitate Better deinde circumcissionem iteraverant, quos Hebræi *Mesciuchim* idèst Attractos appellant.

SPATHIMELA, *σπαθιμήλη*, linamentum, torunda, semniscus ex filis de subtili, lineoque panno detractis, quibus Chirurgi vulnera, & plagas dilatatas ad diurnè purgandas sustinent. Italicè *Tastofasto di sfilacci* dicitur. Vide *Cupha*.

SPATHUS. Vide *Spado*.

SPATIUM HUMANITATIS ADVIENS. FR. idèst mors. [Eos verò, quorum consilio hoc

hoc egisti, in duobus mensibus excommunicatos esse decernimus; ita ut si quid eis intra duorum mensium spatium humanitatis advenerit, benedictione vitæ non preventur, can. tanta, distinct. 86.

SPECIATUS, decoratus, exornatus. [Quid hodie inferie in mundo, quid retro speciatum in materia, ut speculum sit mundus materiæ. Tertull. advers. Herimog. cap. 40.

SPECTACULA, prohibita. Vide *Amen. Lanista.*

SPECTRUM. Vide *Biothanasus. Horama. Orama.*

SPECULATOR, ita appellatus est Gulielmus Durantes, sive Durandus Episcopus, ex eo quia opus composuerat, cui titulus est speculum Juris tribus voluminibus distinctum: scripsit etiam rationale Divinorum officiorum, quod sæpe hic citamus: qui cum esset Urbini Apostolicus Nuncius, Castellum construxerat, quod usque ad Urbani VIII. tempora Castellum Durantis nomen retinuerat; sed cum Ducatus Urbini ad Ecclesiam Romanam tempore ejusdem Pontificis devolutus fuisset, Papa in civitatem, & Episcopatum Castellum illud exerexit, ac de suo nomine Urbanam Civitatem denominavit. FR. De hoc Gulielmo egerunt Auctores apud Bellarminum, & Labbè de Scriptoribus Ecclesiasticis, quem natione Vasconem facit Bellarminus, Labbè Provinciale potius è Podio Massonis. Blondus vero Carnotensem Decanum appellat, ac de ædificatione Castellum sic inquit; [Interius verò ad Metauri superiora progredientes planities inveniunt speciosissimam, in qua primum est oppidum à Metauro pœnè in insulam circumdatum, quod Gulielmus Durandus Carnotensis Decanus, Pontificii juris consultissimus, speculi ejus doctrinæ libri Author, cum Martini IV. Pont. Rom. Nuncius, & Romæ diolæ Thesaurarius esset, à fundamentis ædificavit, & à suo nomine Castrum Durantis appellavit, in tract. Italicè illustratæ Picena provinc. regione 5.] Discipulus Henrici Cardinalis Hostiensis extitit, & Magister practicæ appellatus fuit teste Trithemio de script. Eccl. Giacchettus insuper Ricordani Malaspinzæ nepos in addit. ad Historiam sui Avunculi, c. 228. inquit, quod Durandus accitus fuisset ab Honorio Papa IV. de anno 1286. & Gilonem Durantem appellat. Idem scribit Jo. Villanus in ejus historia, lib. 7. cap. 107. & Provinciæ Comitum illum nominat sub his verbis: [Guglielmo Durante Conte di Provenza, qual nell' anno 1286. fu chiamato per Governatore da Honorio Papa Quarto.] Nonnulli tamen errarunt circa conditiones, ac mortis tempus, quos censurat Philip. Labbè de scriptor. Eccl. ubi de ipso Durante agit. Aliqui perperam hunc Durandum Provinciale natione intellexerunt illum Dominicane familiæ Provinciale extitisse. Hæc autem Provincia à Latinis *Clematis* dicebatur. Sepultus est Romæ in Ecclesia Sanctæ Mariæ supra Minervam.

SPECULATOR, idest, observator, Italicè *Spia*. Vide *Scamera*. FR. Item speculator non solum

vigil, & observator intelligitur, sed etiam carnifex. [Et contristatus est Rex propter jusjurandum, & propter simul discumbentes, noluit eam contristare, sed misso speculatore, præcepit acri caput ejus in disco, & decollavit eum in carcere. Marc. 6. 26.] Sed Vincentius Ricardus in ejus notis ad S. Proclum, orat. 18. in laud. S. Stephani, ad pag. 514. v. 8. in Comm. rationibus, & auctoritatibus contendit legendum *speculatore*, & non *speculatore*.

SPERANS. FR. pro implorans. [Omnibus de nobis sperantibus non debemus, in quantum possumus, nos denegare, can. licet, dist. 87.] cujus titulus est: [Implorantibus patrocinia Episcopi debent adesse.

SVERNAX, speretor, aspernator, contemptor. [Erga familiam suam, nec in admittendo consilio svernax, nec in investigando reatu persequax. Sidon. lib. 4. epist. 9.] FR. eodem vocabulo usus est Sil. lib. 8. iniquis:

Ductor Piso viros spernaces mortis agebat

Ore puer,

SPHERISTA, *σφαιριστής*, pilæ lusor. Putas ne videbitur, ut hoc piger palæstræ ludum exerceat? Aut asinus segnis inter spheristarum ordinem celeri volatu discurrat? Gregor. Turon. in præfat. de glor. Confess.] Erat etiam Officialis Apostolici Palatii titulus, cui curam exercitandi Clericos, tanquam Pædagogum incumbere. [Gratianum verò sacri spheristam Patriarchii. Anast. Biblior. in Leone IV.] ubi mendosus textus *spheristam* habet.

SPHERISTERIUM, *σφαιριστήριον*, palæstra, locus, ubi ludum spheristæ exercebant. Sidonius, lib. 2. epist. 2.

SPHENDON. Vide *Diaphendon*.

SPHINX, *σφιγξ*, fabulosa Gentilium figura, de qua sæpe rogatus fui, cur nempe hoc poeticum monstrum ad fores antiquarum Ecclesiarum collocabatur. Ad quod respondi Aegyptios in eorum templis collocare hoc simulacrum solitos fuisse, ut Clemens Alexandrinus, lib. 4. Stromat. refert, ad docendum homines, quod Deus timeri, amarique debuisset; ideoque sphingem binæ figura, humana, scilicet, & brutali fingebant, per illam, placiditatem, atque per istam, ferocitatem significantes. Hinc Christiani eadem intentione, ut Dei amorem, & timorem pariter haberent perpetuum, hoc simulacri monumentum licet gentile, extra Ecclesiam relinqui permiserant. FR. alium moralem significatum affert Natalis Comes, lib. 9. Mythol. c. 18. quod, nimirum, æquo animo, ac tolerabiliter per hanc fabulosam figuram persecutiones, & ærumnas homines sustinere docerentur; nam alata Sphinx figurabatur, quod est inconstans fortunæ symbolum; prætereà aduncis unguibus fingitur, ad indicandas adversitatum rapacitates, quibus omnia fortunæ, ac corporis bona auferri possunt; humana facie præfertur, nam humanum est calamitatis, vicissitudinibusque fortunæ subiaci;

randem leonina pars, forti animo ferenda esse ad-versa, significat.

SPICARIUM, granarium, in quo spicæ frumenti, & similibus, donec triturarentur, conservabantur. [Spicarium ille novum, quia sic homo erat, solis feris, & belvis, avibusque domesticis condifecerat, in Vita Sancti Galli, cap. ultim.] de quo vocabulo fit etiam mentio in lege falica, tit. 19.

SPICULATOR. Vide *Speculator*.

SPICULUM. FR. relum, & translative pro Solis radio à Poetis usurpatur: sic in hymno Sabbati ad Laudes canitur:

Aurora jam spargit polum:

Ternis dies illabitur:

Lucis refultat spiculum:

Discedar omne lubricum.

Et in hymno feria IV. ad Laudes.

Caligo terræ scinditur,

Percussa Solis spiculo.

Ex Prudentio, ad imitationem Poetæ illius,

Non radiis solis, non lucida tela diei.

Seu potius ex Virg. *Æneid.* 12.

————— Et spicula castris

Densa cadunt &c.

SPICULUS. FR. fornix. [Ante ingressum verò Basilicæ, necnon & ante introitum atrii quinque desuper fornices, quos spiculus dicimus, voluit. Chron. Casin. lib. 3. cap. 28.]

SPIRITUALIS. FR. res non corporalis. [Inter corporalia, & spiritualia eam cognovimus esse differentiam, quòd corporalia faciliùs destruuntur, quàm construuntur; spiritualia verò faciliùs construuntur, quàm destruuntur. Unde juxta canonicas sanctiones Episcopus honorem dare potest, (*nempè ordinando, & consecrando,*) solus auferre non potest, lib. 1. decretal. de transl. Episc. cap. 2.]

SPIRITUALIS HOMO. FR. per antonomasiam sumimus Pontifex intelligitur per illa verba 1. Cor. 2. 15. [Spiritualis (*idest homo*) autem judicat omnia, & ipse à nemine judicatur.] Ubi sic Bonifacius Papa VIII. exponit: [Si verò suprema à solo Deo, non ab hominibus poterit judicari, restante Apostolo, spiritualis homo judicat omnia, ipse autem à nemine judicatur. Est autem hæc autoritas, (etsi data sit homini, & exerceatur per hominem) non humana, sed potius divina, ore divino Petro data, sibi que, suisque successoribus in ipso, quem confessus fuit, petra firmata, dicente Domino ipsi Petro: Quodcumque ligaveris &c. Extrav. comm. de major. & obed. cap. unam sanctam.]

SPIRITUALITER, FR. *idest*, quod non de verbo ad verbum memoriter retineri debet, sed tantum sufficit apprehendere sensum. [Catechumeni &c. symbolum, quod est Credo in Deum Patrem, spiritualiter doceantur, can. ante viginti, de consecrat. dist. 4.] & ibi Glossa.

SPIRITUS SANCTUS, aliquando divinitatem Verbi increati significat, in quo sensu S. Cyprianus advers. Jud. inquit: [Spiritus Sanctus filius

Dei Rex constitutus est.] Et in eodem sensu Prudentius cecinit:

Ex quo mortalem præstrinxit Spiritus alvum. FR. Vide Latinum in Correct. Cypriani, præsertim in tit. Testimonior. lib. 3. & de montib. Sina, & Sion. ||: Quin & clarius Terrull. advers. Prax. c. 30. divinitatem Christi intellexerat, qui de ejus persona, dum in Cruce patiebatur, exclamâtes sic ait: [Sed hæc vox carnis, & animæ, idest, hominis, nec spiritus, idest, Dei.] Imò S. Hilarius Spiritus Sancti vocabulum tribus concomitanter divinis personis tribuit, dum ait: [Quòd nominatur Spiritus Sæctus, videant pro Patre, & Filio frequenter intelligi, in quo nihil scrupuli est; sive enim Pater, sive Filius, Spiritus Sanctus est, lib. 2. de Trinit.] Et ita etiam intellexere Veteres Christianæ Theologiæ Professores illa verba Annuntiantis Angeli ad Mariam Virginem prolata, nempè: [Spiritus Sanctus superveniet in te &c. de secundæ enim persona divina loquutum fuisse Gabriele dixerunt. FR. verba allata S. Cypriani habentur etiam in ejus libro de Idololat. vanit. Vide Latini Correctiones in D. August. de Trinit. c. 5. Spiritus Sanctus, idest, tertia persona in divinis [A Patre, & Filio non tanquam ex duobus principiis, sed tanquam ex uno principio; non duabus spirationibus, sed unica spiratione procedit. De summa Trinit. in 6. cap. unico.] Spiritum Sanctum negans, seu aliquid hæreticale in eum asserens. Vide *Pneumatomachus*. Simoniacus non potuit pronunciare nomen Spiritus Sancti, idè ejus peccatum detectum fuit. Vide *Gloria Patri*. Spiritui Sancto cur nulla oratio ab Ecclesia dirigatur. Vide *Collecta*. Appellatur Antecessor. Vide *Antecessor*. Congener Christi. Vide *Congener Christi*. Reliqua. Vide *Paracletus*.

SPOLETI DUCATUS. Vide *Arnulphorum terra*.

SPOLIARIUM. FR. locus, ubi damnati ad bestias vestes eorum relinquebant: non verò, ut Calepinus in hac dictione asserit, fuisse, nempè, locum in balneo, quo loturi vestes exuebant. Locus enim ex Plinii Panegyrico, in priori sensu clarè demonstratur, ubi sic ait: [Nunc templum illud, nunc verè Deus; non spoliarium civium, creaturarumque prædarum sævum receptaculum.] Atque de eodem loco sic loquitur Seneca: [Nunquid aliquem tam stultè cupidum esse putes, ut jugulari in spoliario, quàm in harena malit? in epistola 94.] Ita quoque mortuo Commodò Imp. acclamatum fuisse scribit Lampridius: [Hostis patriæ, patriciæ, gladiator in spoliario lanietur.] Et dicebatur etiam *locus ad jugulationem*. [Exinde jam exanimis prostermitur cum cæteris ad jugulationem solito loco. In pass. SS. Perpetuæ, & Felicitatis per Holsten. edita.] Locus autem generaliter intellectus, ubi despoliari solet, *Despoliabilum* dicebatur.

SPONGIA SANCTA. Vide *Pasena*.

SPONSA. Vide *Druchse*. Ponebatur illi anulus. Vide *Annulus*. Velabatur. Vide *Mavortes* in dist. *Mathorium*.

SPONSALIA, dicuntur futurarum nuptiarum promissio, ff. de sponsal. & can. noster, 30. quæst. 5. Vide *Annulus. Subarrho.*

SPONSOR. Vide *Patrinus.*

SPONTALITER, spontè. [Parco tamen, idque non modò non coactus, verùm etiam spontaliter facio. Sidon. lib. 8. epist. 9.]

SPORTEOLUS, sportula. [Ad famam cœnæ serapicæ sporteoli excitabantur. Tertull. adversus Gent.] Qui ad superstitionem alludit, qua Serapidem fabulosum numen adorabatur, cui formabant Aegyptii calathum, sive sportulam ad figuram sepulcri. Vide *Seraphim. De sportulis. Vide Sirena.*

SPORTULA. Vide *Sirena.*

SPORTULANTES, dicebantur Clerici, qui non vivebant in Communitate cum aliis, sed stipendium servitorum, quæ Ecclesiæ præstabant, ab Episcopo recipiebant. [Nec molestiis, aut negotiis sæcularibus alligantur, sed in honore sportulantium fratrum, tanquam decimas ex fratribus accipientes, ab altari, & à sacrificiis non recedant. Cyprian. epist. 66.]

SPUDASTES, *σπυδαστὴς*, fautor, factitosus, amicus. D. Hieronymus de Scriptor. Ecclesiast.

SPURCALLA. FR. spurcicia, fœditas. [Cui Paganorum decepta gentilitas ad sedendam furoris vesaniam fanaticæ lustrationis spurcalla churificabat. Aldelmus, lib. de Virg. cap. 12.]

SPURIUS. Vide *Manzer.*

SPUTACULUM, sputum. [At ego sputaculum maximum in os ejus ingeminans, totum me in eum Christi nomine armatum ingessi. In vita S. Antonii.]

SQUAMOSUS. Vide *Pholidorus.*

SQUATUS, piscis species, italice *Squadro* dicitur, cujus aspera pelle utuntur fabri lignarii ad puliendum eorum opus; idèd à Græcis *σπίνα*, idest, lima; à Latinis autem *squatina* dicitur. [Præses verò justitiae asperissimo cum squato dorsum ejus fricari. In vita S. Ananæ.]

SQUILLA. Vide *Scella.*

STABILIS COMES, & *Stabilis Dux*. FR. alii autem *Stabuli Comitem*, sive *Stabuli Ducem* scribunt. [Desiderius Rex Andream Referendarium suum, & Stabilem Ducem Oratorem misit. Blondus, decad. 2. lib. 1.]

STABULARIA, ita appellata fuit S. Helena Magni Constantini Mater à Gentilibus, ex eo quia magnum obsequiùm erga animalium itabulum, in quo natus fuerat Christus, præstaverat. [Bona stabularia, quæ tam diligenter præsepe Domini requisivit Bona stabularia, quæ stabularium non ignoravit illum, qui vulnera curavit à Latrone vulnerati. D. Ambros. in orat. de Theod.]

STABULUM. Vide *Catibulum*. Equorum stabulum. Vide *Equaritia. Merisorium. Staplus.*

STACTE. FR. *στακτὴ*, pinguedo recentis myrrhæ: [Portante aromata, & resinam, & stacten. Genes. 37. Sumite de optimis terræ fructibus in vasis vestris, & deferre viro munera, modicum resinæ, & mellis, & storacis, stactes, & medicinam in fac-

culis reportate. Ibid. cap. 42. Dixitque Dominus ad Moysen: sume tibi aromata, stacten, & onycha, glabanum boni odoris. Exod. cap. 30. Dan, & Græcia, & Mosel in nudinis tuis proposuerunt ferrum fabrefactum, stacte, & calamus in negotiatione tua. Ezech. cap. 27.] Plinius de arboribus myrrhæ, lib. 12. cap. 15. agens, sic inquit: [Sudant autem spontè priùs, quàm incidantur, stactem dictam, cui nulla præferunt. Ab hac sativa, & in sylvestri quoque melior æstiva. Non dant ex mirra portiones Deo, quoniam apud illos nascitur. Regi tamen Gebanitarum quartas partes ejus pendunt. Cæterò passim à vulgo cooptam, in folles consarcunt, ipsique unguentarii digerunt, haud difficultè odoris, atque pinguedinis argumentis.] Mysterium, quòd Deo ex myrrha non dent portiones, haud benè intellectum fuisse à Plinio puto; nam non est connaturalis ratio gentium, quòd non detur Deo id, quòd apud eos nascitur; imò contrarium constat, nempe, quòd gratitudinis gratia ex frugibus propriæ terræ unusquisque decimas, ac primitias, nedum lege divina, quin ex innata gratitudine illi tribuere cogitur, ut etiam a pud Ethnicos omnes usitatum fuisse legitur. Insuper si Plinii ratio vera esset, sequeretur, quòd Populi illi non solum myrrhæ portiones Deo negarent, sed etiam omnium frugum ibidem nascentium; quare ergo solius myrrhæ oblationes renuebant dare Deo? Aliud si quidem mysterium in hoc internoscere licet, quòd puto non esse, nisi quia myrrha mortalitatis symbolum est, ideo Deo immortali offerre non licet, ideoque in Exodo supra jussit Deus offerre illi myrrham, & ejus stacten commixtam aliis aromaticis ad significandam futuram hypostaticam naturam in Christo, sic etiam in tribus Magorum muneribus Christo oblatis commixta fuit myrrha; nam, ut ait D. Leo Papa, serm. 2. de Epiph. [Mysticas illi de thesauris Domino munus species obtulerunt.] Ac clarius D. Gregorius Papa, homil. 10. in Matth. inquit: [Magi verò aurum, thus, & myrrham deferunt. Aurum, quippè, Regi congruit; thus verò in Dei sacrificium ponitur; myrrha autem mortuorum corpora conduntur. Eum ergo Magi, quem adorant, etiam mysticis muneribus prædicant: auro Regem, thure Deum, myrrha mortalem.] Id autem, quòd Plinius dicit *Regi Gebanitarum*, magis ille cum Sac. scriptura concordat, in qua habetur: [Dedit eos in manus Gabaoitarum,] quàm Strabo, qui hos populos mendosè *Catabanitas* appellat. Cyrillus autem Alexandr. in lib. 9. Levit. aliud mysticum significatum adducit: [Quærit & stacten; colata enim, & defœcata vult esse verba nostra, vel opera.]

STADIUM, *στάδιον*, pro semita pomarii, de Susanna loquens Tertullianus, usurpavit, inquit: [Cæterum in stadio marici non puto velatam deambulasse. De Coron. milit.] FR. Item dromiù, seu curricula significat: [Ii, qui in stadio currunt. 1. Cor. 9. 24.] Accipitur etiam pro geometrica men-

mensura. [Intervallo quinque stadiorum, 1. Macab. 11. 5.] De quo sapè in Sac. Scriptura. Quæ tamen distantia variè affertur ab Authoribus. Plinius, lib. 2. c. 23. inquit continere pedes 6. 25. quæ mensura octies sumpta efficit mille passus. Suidas verò ait continere 400. cubitorum, quod expressius habetur hic in dict. *Pes*: sed varietas hæc intelligi debet respectivè ad regiones, sicut etiam nunc accidit, quòd in variis provinciis longiora, vel breviora milliaria mensurantur.

STAFFLUS. Vide *Staphlus*.

STALARIA. FR. sylvæ cedua, l. si quis stalariam, de damno, & injur. Item in Bullar. Casinen. to. 2. conf. 64. conf. 73. 117. 131. & alibi ibidem.

STALLUM, sedile in choro, unum ab alio distinctum. [Intravit chorum uterque, stante Priore in stallò suo. Cæsar. lib. 1. cap. 6.] Ac idem, lib. 5. cap. 5. [Vidit duos dæmones juxta presbyterium intrare, & paulatim ascendere ad stallum Abbatris.] Vide *Cancelli. Chorus. Formula. Misericordia. Pastophorium* in dict. *Cubiculum*. Vide *Vastellum*. FR. Item aliquando macellum significat. [Et quod dicebant alibi, quàm in stallis Decani, & Capituli carnifices carnes vendere non debere.] Et inferius: [Cum idem Episcopus post citationem carnes in stallis aliis vendi fecisset. In Decretal. de appellat. cap. 69.

STANTES, dicebantur Christiani in persecutione fidei constantes; è contrario *Lapsi* qui timore tormentorum à fide apostarabant: [Episcopi in unum convenientes, præsentè & stantium plebe. D. Cyprian. epist. 14.] quam dictionem in hoc Cypriani loco aliqui perperam corrigere maluerunt; sed cum alibi eadem voce utatur, murandum esse nequaquam reor: in eodem enim sensu epist. 27. [In omnibus stantibus] dixit & clarius epist. 30. habetur: [Preces stantium.] FR. existimo non incongruè Cypriani dictum ex verbis Christi derivari, cum dixerat: [Ante Præfides, & Reges stabitis propter me in testimonium illis. Marc. c. 13.] Unde *stantes* appellavit intrepidè fidem coram tyranno profitentes.

STANTIA, FR. à stantio, pactum obligatorium intelligitur aliquando, in quo omnino stare debetur. Glossa in, l. si quis debitorem, de debitis, & gaudimonis. Vide *Synthica*.

STAPEDIUM, stapes. [Ut cum Summus Pontifex equum ascenderit, stapedium sellæ ejus teneat.] Davantria M. S. ubi Coronat. Imp. Cerem. describit.] FR. D. Hieronymus *Stapiam* appellat. Vide *Sirepa*.

STAPHUS. Vide *Staphus*.

STAPHYLINUM, pastinaca erratica. Vide Plinium in dict. *Suffocatus*.

STAPLUS, Stabulum, Germani *Stapel* dicunt. In l. falica, tit. 58. ubi etiam *Stafflus* dicitur. Ejus synonyma. Vide *Stabulum*.

STAPULUS. Vide *Aristaton*.

STATER, *sarap*, moneta, de qua fit mentio in 1. Reg. cap. 9. 4. Reg. cap. 7. Jerem. cap. 32. Ezechiel. cap. 4. & Matth. cap. 17. Quæ auri unciam pendebat, idest, tria monetæ scutæ; nam infervivit ad

solvendum tributum duarum drachmarum pro duabus personis, ut in eodem cit. cap. Matthæi habetur; hinc quatuor drachmas continebat. FR. Urbanus Papa ex hac Evangelica tributi solutione significatum deducit, nempe, [Tributum in ore piscis, piscante Petro, inventum est, quia de exterioribus Ecclesiæ, (quæ palàm cunctis apparent) Ecclesiæ tributum reddit. Non autem totum piscem jussus est dare; sed tantum staterem, qui in ore ejus inventus est: quia non Ecclesiæ dari Imperatori, non Pontificali apex, qui in ore capitis Ecclesiæ præeninet, subjici potest Regibus; sed sanè (ut diximus) quod in ore piscis invenitur, pro Petro, & Domino dari jubetur: quia de exterioribus Ecclesiæ, quod constitutum antiquitus est, pro pace, & quiete, qua nos tueri, & defendere debent, Imperatoribus persolvendum est. Can. Tributum, 23. q. 8.] & ibi Glossa. Vide *Drachma. Stelus*.

STATERA. Vide *Bisantinus. Exagella. Lances*.

STATIO, idest, mansio, ac mora, quam fideles Christiani in Ecclesiis agebant, sumpta à militibus metaphora, quia hujus sæculi Ecclesiæ militaris dicitur: hinc cum stationarii milites in eorum stationibus vigilas exerceant; sic etiam Ecclesiæ fideles stationem ecclesiasticam pro jejunii vigilia promiscuè intelligebant; unde *Solvere stationem*, & *Solvere jejunium* idem significabat; ideoque in die feriæ IV. & VI. stationes usque ad horam nonam prolongabantur. [Diferunt autem quidam inter jejunium, & stationem: nam jejunium est indifferenter cujuslibet diei abstinentia, non secundum legem, sed secundum propriam voluntatem; statio autem est observatio statutorum dierum, vel temporum, ut quartæ, & sextæ feriæ, vel quadragesimæ. Isidor. lib. 6. etym. cap. ultimo.] Ac idem docuit D. Ambrosius, serm. 36. inquit: [Stationes vocantur jejunia, quòd stantes, & commorantes in eis, inimicos insidiarum repellimus.] Licèt autem Joannes Diaconus in vita Sancti Gregorii Pontificis illum stationes Romæ ordinasse dicat; hoc tamen non de primæva institutione intelligi debet; nam S. Hilarius Papa, qui multò ante Gregorium sedit in Pontificatu, de eo legitur, quòd: [Hic constituit in Urbe Ministeriales, qui circumire constitutas stationes.] Ministeriales siquidem dicebantur Clerici ad inserviendas Missas in eis Ecclesiis, in quibus stationes celebrabantur; & Subdiaconi *Stationarii* dicebantur, qui Pontifici in stationum Ecclesiæ celebranti ministrabant. Itaque Gregorius stabiliverat Ecclesias pro stationibus destinatas; tempore enim persecutionum Ecclesiæ stationes fiebant in cryptis, & in subterraneis Sanctorum Martyrum Coemeteriis, & à Subdiacono Regionario antecedenti die publicabatur statio proxima in Missa solemnè ante communionem sequenti forma verborum, quam in quodam vetustissimo Cæremoniali m. s. inveni, nempe, [Crastinæ die veniente statio erit in Ecclesiâ Sancti N.] Mox Chorus respondebat: Deo gratias. Acolytus deinde in eodem stationis die ex Ecclesiâ, ubi

ubi celebrabatur, deserebat Papæ frustillum elychnii oleo lampadis ejusdem Ecclesiæ stationis intinctum, & elata voce dicebat: [Jube Domne benedicere;] ac post Pontificis benedictionem prosequeretur cantum, dicens: [Hodie fuit statio ad Sanctum N. qui salutat te.] Pontifex sumebat elychnium, ac de votæ oscularis, respondebat: Deo grâtiâs, deinde Cubiculario consignabat, quæ omnia elychnia conservabantur usque ad obitum Pontificis, in quo eventu ex eis pulvillus implebatur, & sub capite defuncti Pontificis ponebatur. In eodem Cæremonialium etiam legi quædam Cæremonia scitu dignam, quæ in Basilica S. Mariæ Majoris in statione Vigilæ Nativitatis Domini erat solita observari, nimirum [In isto die statio ad S. Mariam Majorem, ubi Dominus Papa debet Missam cantare cum scholis, & familia Palatii, & Episcopus Albanensis debet facere canam optimam toti Curiæ, & debet mittere ad Curiam duo optima busta porcorum. Hodie verò nomine stationis intelligitur indulgentia, quæ acquiritur in ea Ecclesia, in qua statio assignata reperitur. Ad stationem pertinentia. Vide Sabbatum vacans in dict. *Sabbatum*. Item nomine stationis intelligitur aliquando populi concursus, qui processionaliter associabat Pontificem ad aliquam Ecclesiæ solemnitatem, & absque jejunio ibat, quemadmodum temporis paschalis stationis, aliique festivitatum dies.

STATUA. Vide *Icona*.

STATUNCULA, sigillaris, & parva statua. [Ille enim, (id est, *Dæmon*) cum ej in statunculis, & simulacris formaret. S. Cyprian. de Aleatorib.] Itè reperitur in genere masculino: [Et venientes facellites ad eum cum statunculo Jovis, dixerunt. In vita Sancti Concordii.] Vide *Sigillum*.

STATUTARIUS. FR. qui statuta condit. [Item excommunicamus statutarios &c. lib. 5. decretal. tit. 39. c. 49. & 53.] Ibiq; Glossa.

STATUTUM, liber statutorum. Vide *Capitularium*. S. Capitularis.

STAUPLUS. Vide *Staupus*.

STAUPLUS, vocabulum valdè obscurum. [Staupus argenteos duos in arcu, quem ex argento fecerat, suspendit: Anast. Biblioth. in Nicolao I.] Ex verbo *Suspendit* conjecturo, quod *Staphos* dicere fortasse voluisset, ex græco vocabulo *σταφος*, quod *vas* significat, suspendi solitum ad arcus ornamentum; atque ex ejus diminutivo nomine confirmatur, nempe, *Staupulus*, quod pensile, in quo reliquæ ponebantur, significat. [Misericordiæ viscera tacta staupulum, qui ob signum sperandæ salutis pendebat, jussit deorsum uno pedè dimitti. In vita S. Valburgis Virg.] Ex quibus tamen verbis probabilis eorum opinio redditur, qui staupum fascias significare putant, ac propterea *Staupum* corrigunt. Item alii *Stropum* legunt, insigne, nempe, quod in capite Sacerdotis ponebatur ex Festo. FR. meus Festi Codex ex Farnesiano exemplari sic habet [*Stropus* est, ut Atejus Philologus existimat, quod græcè *στροπυ* vocatur, & quod Sacerdotes pro insigni habebant in

capite: quidam coronam esse dicunt, aut quod pro corona insigne in caput imponatur, quale sit strophium. Itaque apud Faliscos item festum esse, qui vocatur struppe area, quia coronati ambulat, & à Tusculanis, quod in pulvinari imponatur Castoris, struppum vocari.] Hinc locum Anitasti puto magis significare coronam, quæ ad Ecclesiæ ornamentum suspendebatur, ut in dict. *Corona* dictum fuit.

STAURACTINUS; hoc vocabulum variè à plerisque intellectum fuit, sed re vera absque probabilitatis fundamento. Quare hoc vocabulum nil aliud significat, quam textile crucibus contextum, de quibus dictum est in dict. *Casula*, & *Gammadia*; *σταυρακτινός* enim græcè, latine crucem, & *κρίνός*, patens, & intermediatū significat: quod ex sequentibus verbis evidenter patet, nempe [Cortinas de palliis stauracinis, seu quadruplis. Anastas. Biblioth. in Adrian.] Nam quadruplam figuram angulares crucis formabant, & idèd *Polystavria* dicebantur, id est, anulis crucibus referta. & *Gammadia*, quæ græca littera, ut suo loco dictum est, angularis formæ quadruplicatam crucem figurat. FR. Idem affirmat Torrigius, in tract. de cryptis Vatican. impress. secundæ, pag. 184.

STAUROLATRA, *σταυρολάτρης*, id est, Crucis adorator; sic Hæreticorum secta in Armenia appellabatur, quæ præter Crucem, aliam adorationem non permittebat. Nicephor. lib. 18. cap. 54.

STAUROPA, *σταυροπάτης*, id est, Crucis pejerator; in octava Synodo *Stauropate* appellati sunt Episcopi illi, qui contra juramentum super Crucem præstitum, cum Photii perfidia communicarunt.

STAUROPEGIUM, *σταυροπήγιον*, id est, Crucis confixio, seu erectio; quod ferè significat cæremonia erectionis Crucis in loco ab Episcopo consecrando, ut in Cæremonialium Episcop. habetur. [Nullus audeat ædificare Ecclesiam, vel Oratorium, antequam Civitatis Episcopos veniat, & ibi vora faciens, Sanctissimam Crucem infixerit. Jul. Antecess. const. 61.] Unde quia talis cæremonia exerceri non poterat ab Episcopo, nisi intra limites ejus jurisdictionis; hinc non rarò pro Diocesi hoc vocabulum etiam usurpatur, ut in aliquibus Conciliis habetur; itaque significat jurisdictionis extensionem aliquando. Vide *Conculcare Episcopatum*. Propterea Constantinopolitanus Patriarcha, quando aliquod Monasterium, sive aliam Ecclesiasticam possessionem ab Ordinario loci eximere intendebat, ibidem Crucem erigebat; quod privilegium à Michael Paleologo Patriarchæ concessum fuisse refert Georgius Pachimera, & ejusdem Imperatoris Novellam affert in sua græca histor. lib. 6. c. 11.

STAUROPHYLAX, *σταυροφυλάξ*, id est, Crucis Custos. Dignitas in Ecclesiâ Hierosolymitana, ad quam lignum veræ Crucis custodire spectabat: [Chryssippi Presbyteri Hierosolymorum, & Staurophylacis sanctæ Resurrectionis.] Titulus appositus in quodam M. S. sermone Bibliothecæ

Barbarinæ, quo etiam titulo Patriarcha Hiero-
pli. decorabatur.

STEGA, *στῆγα*, casa, tectum. Vide *Trislega*.

STELLE FESTUM, dicitur Epiphania. Vide *Se-
ptuagesima*.

STEPHANITA, *στανιταις*, Coronatus, quo titulo
Victores denominabantur; quare Georg. Cedre-
nus impii Imperatoris Constantini Copronymi
scelera refert, quod inter cætera gravissima pa-
trata sacrilegia, apostata fecerat Anastasium
Constantinop. Patriarcham, his verbis: [Et per-
suasit, ut pro Monacho fieret stephanita, carne
vesceretur, & regia mensa tibicines audire sus-
tineret,] idest, quod in signum apostasie manife-
stationis coactus fuerat Patriarcha ad imperia-
lem mensam coronatus sedere.

STEPHANOMATA. Vide *Corona*.

STERILIS. Vide *Illiberi*. Sterilitas. Vide *Ingeni-
tura*.

STERLINGUS. FR. Monetæ species, quæ adhuc
retinet nomen in Angliâ. [Quod quinque soli-
dos sterlingorum daret. In decretal. de arbitris,
cap. 3.]

STATOR. Vide *Strator*.

STERCEJA, vox quidem intellectu difficillima apud
Tertullianum, quæ aliud non significare puto,
nisi amantem, ex græco verbo *σῆρρα*, idest,
amo. Quod colligitur ex sequenti ejusdem Ter-
tulliani textu. [Quare non & sterceja, & syntro-
phi nominantur? Advers. Valent. cap. 8.] FR.
posset etiam ex latino verbo *Stringo* deduci: hinc
Itali quoque *Strezza* dicunt sanguinis, vel
amicitiæ conjunctionem. Vide *Herceja*.

STEURA, tributum, seu impositio pro aliqua com-
muni necessitate injuncta. [Hæc gravamina
cum prioribus taxata fuerunt ultra quadraginta
floreorum rhemensium. Per quæ compulsi im-
ponere steuram decimi denarii de omnibus bonis
eorum. Leonhart. Presbyter in Chron.] De eo-
dem vocabulo etiam Æneas Sylvius in hist. Boe-
miæ mentionem facit, inquit: [Mos est Au-
stralibus, quoties repentinâ Principi necessitas
ingruit, ex subditis pro modo facultatum pecu-
niam exigere, quam vocant steuram, c. 61.] Quæ
contributio ab aliis Scriptoribus *Borna* dicitur:
[Interea verò Rex exercitum congregat, & ad
bella, si necesse fuerit, se coartat, generalem
steuram, quæ borna dicitur, ab omnibus recipi-
t. In histor. regia, c. 27.] FR. fortasse vox à
strena corrupta. Vide *Strena*.

STADIUM, casa, sive tugurium in hortis ere-
ctum. [In hac dixit stadium, & nitens ab-
cus. Sidor. lib. 1. epist. 11.]

STICA, tunica, propriè allii membranam signifi-
cat; reperitur tamen hoc vocabulum in Da-
vantriæ M. S. his verbis: [Notandum, quod co-
qui, & brodarij habent habere sticas in Pascha,
& in Nativitate Domini.] FR. Italiæ Montales
appellant *Sticca* lineam fasciam, quam circumlig-
gant in fronte; maz'è tamen Vostius in ejus ety-
mologico confundit allii sticam cum ejusdem
spica; stica enim est allii tunica, sed spica (st-

dens allii, & italicè *Spicchio d'aglio* dicitur.

STICHARIUM, *συχῆριον*, tunica, qua utuntur
Græci in sacris functionibus loco albæ; ided' can-
didi coloris debet esse juxta Simonis Thessaloni-
censis opinionem, qui sic ait: [Sticharium luci-
di vestitus Angelorum imitamen induit. Sæpè
enim in veste fulgenti Angelos apparuisse novi-
mus, ut & illum in monumento Salvatoris coo-
pertu stola candida. Propterea purum, & ab omni
iniquitatum liberum sacerdotale sticharium
esse oportere docet.] Itaque est manifestus Græ-
corum abusus albam indui variorum colorum.
Idem à S. Germano Constantinopolitano Pa-
triarcha confirmatur, ubi ait: [Ac primum tuni-
ca, quæ alba est, divinitatis splendorem indicat,
& Sacerdotis splendendam conversationem.] Ad-
dit insuper citatus Thessalonicensis, sticharium,
seu tunicam Episcopalem sicutis rubris albisque
fasciis virgandam esse, quæ flumina appellantur
insinuativè, scilicet, ad Prælati doctrinâ; sic enim
ille ait: [Episcopi sticharium desuper descendenti-
am habet flumina. Est enim undulatum, & gratiâ
docendi in ipso repræsentat.] Juxta tamen alio-
rum contemplationem denorat sanguinem, &
aquam de latere Christi emanantem, quod magis
cum rubro, alboque coloribus congruit: [Episco-
pi ferunt in tunicis fluvios coccineos, & albos,
quia fluxit è latere Christi sanguis, & aqua: Gre-
goras, lib. 6. c. 1.] Eadem flumina Episcopi Græci
ferunt in manto, sed diversæ formæ, ut in dict.
Mandys dictum fuit. Notandum tamen est ex
Demetrio Chomateno, quod Episcopi, & Diaconi
Græcorum in quadragesimali, & mœstitiæ tem-
pore debent deferre stichariû coloris rubri, quia
color hic apud eos est mœroris signum; sicut etiâ
Papa observat, qui tempore Adventus, & Qua-
dragesimæ fert cappam, vel pluviale rubrum in
Cappella. Vide *Alba*. FR. In Liturgia S. Jo. Chry-
sost. *συχῆριον* habetur, & *Stachorion*, & *Stachoria*
scribit. D. Philotheus in Bibliotheca Patrum edi-
tionis Parisien. de anno 1589. tom. 6. colum. 245.
ubi sic habetur: [Benedic, Domine, stæchorion
ejus. Diaconus accedit ad Sacerdotem, & dicit
benedic Domine stæchorium cum horario.] For-
tasse à verbo *συχῆριον*, sive *σῆρρα*, quæ regere,
& cooperire significant, unde *σῆρρος* tectum.

STIGMA, *σῆγμα*. FR. impressio, signum. [Nam le-
gitur, quod Maria soror Aaron prophetissa, dum
detractionis adversus Moysen incurrisset delictû;
illicò stigmatè lepræ percussa est, can. hoc ipsum,
33. qu. 2. Justum esse enim, ut ipse talis, quem ge-
stat ex habitu (quousque appareat aliud) præsu-
matur, qualis is esse, cujus fert habitum, compro-
batur. Ex stigmatè nanque consueto fabricensibus
imprimi, latitans fabricensis agnoscitur, c.
si judex, de sentent. excom. &c. in sexto.] Fabri-
censis, Ludov. de la Cerda, putat eum dici, qui in
publicis fabricis bellica arma fabricat. Sed ex su-
pra dicto c. si Judex, mancipia hujusmodi fabri-
censis fuisse colligitur, nam ante comparationem
præsumpti clerici, ex habitu indicati, subjun-
git ibi textus, hanc similitudinem de ingenio

præsumpto, inquiring: [Sicut de illo, qui in possessione ingenuitatis existit: si dicatur ab alio libertinus, legalis sanxit auctoritas, ut probandi necessitate, non ipse, sed adversarius adstringatur.] Quæ lex habetur in Cod. de libert. cau. l. ea, quæ, ff. de libertis, §. si, & l. cum necessitas, ff. de probat. l. circa. Igitur mancipia, seu servi ob timorem fugæ, ut in eo casu pro talibus cognoscere-rentur, stigmatibus signabantur, qui licet libertatem postea consequerentur aliquando; nihilominus ex stigmatibus indelebilibus pro libertis, & libertinis dignoscantur; ita ut nequibant pro ingenuis se ostentare. Hujusmodi erant etiam aquarum custodes. [Et custodes aquarum, (quos hydrophyllas nominant,) quæ eis insigi solet annotatione signati, manifesti sunt omnibus, & angariarum nomine non tenentur, d. cap. judex.] De quibus stigmatibus sit expressè mentio, in C. de fabr. l. stigmata, lib. 11. Qui tamen in Brachii nomine Imperatoris stigmatizabantur. Cod. de poen. l. si quis in metallum. Vide quæ diximus in dict. *Damnarius*. Quo signo etiam aliorum criminum rei signabantur, & Clerici graviter delinquentes etiam aliquo consimili caractere signabantur, cap. ad audientiam, de crim. falsi. Vide *Nota*. *Notatus*.

STIMULATI. Vide *Majorenses*.

STIPES. FR. stipendium, accipitur etiam pro elemosyna. [Hoc omne præceptum de his est Viduis, quæ Ecclesiæ pascuntur elemosynis; & idcirco atas præscribitur, ut illæ tantum accipiant pauperum cibos, quæ jam laborare non possunt. Simulque considera, quòd quæ duos habuit viros, etiam si anus est, & decrepita, & egens, Ecclesiæ stipes non meretur accipere; si autem panis illis tollitur elemosynæ, quanto magis ille panis, qui de Cælo descendit? can. Quomodo Virginibus, 31. q. 1. Aut in templi stipes, aut in sordidum convertit lucrum, can. legant. dist. 37.]

STIPO, obturo. Vide *Subcissus*.

STIPS, sapor vini asperi, & acerbi. [Palmatianum nominavit antiquitas, nos Stipsi asperum; sed gratum suavitate perquire. Cassiod. cap. 9.] Vide *Palmatica*. FR. *Stipsi* non concordat cum dictione asperum: nam illud est ablativum, & hoc accusativum. Itaque præterquamquòd locus Cassiodori mendose citatur, etiam nominis declinatio erronea est, nam *Stipsi* est ejus nominativus; sic rectè habet idem Cassiodorus in ejus tractatu variarum, lib. 12. epist. 4. [Stipis nescio qua firmitate roboratur: tactus ejus densitate pinguescit, ut dicas esse aut carneum liquorem, aut edibilem portionem. Libet referre, quàm singularis esse videatur ejus collectio. Autumnò lecta de vineis in pergulis domesticis uva resupina suspenditur, servatur in vasis suis, thecis naturalibus custoditur. Rigescit, non liquefit ex senio, tunc fatuos humores exsudans, magna suavitate dulcescit. Trahitur ad mensẽ Decembrem, donec fluxum ejus hyemis tempus aperiat, miroque modo incipit esse novum, quando cellis omnibus reperitur antiquum. Hyemale mustum, uvarum frigi-

us sanguinis, in rigore vindemia, cruentus liquor, purpura potabilis, violeum nectar: deservet primum in origine sua, & cum potuerit adolescere, perpetuam incipit habere novitatem: non calcibus injuriosè tunditur, nec aliqua sordidum admixtione fuscatur: sed quemadmodum decet nobilitas tanta provocatur; desluit, dum aqua durefcit; secunda est, cum omnibus agrorum fructus obfedit. Distillat gemmis comparẽm liquorem. Jucundum nescio quid illacrymat: & præter quod ejus delectat dulcedo, in aspectu singularis est ejus pulchritudo. Hoc quancociùs (alii quàm ocyus legunt) perquisitum, & competentibus pretiis aggregatum, Chartariis, qui in rem directi sunt, tarditer deferendum. Nec aliud negligendum puteris, quod lacteo poculo relucescit: quando plus est mirabile, quod porueritis difficilius invenire. Albedo ibi decora est, & serena puritas: utillum de rosis, hoc credatur natum esse de liliis. Colore quidem extraneum; sed sapore germanum est. Aspectus dispar, & similis in utroque suavitas. Nam quod acutè sapit, quod citò reficit, commune illis intelligitur; sed magna est distantia, quæ videtur. Illud intueris robore lætum, hoc inspicis candore festivum, & idèd procuratio eorum debet esse celerima: quando in ambobus esse cognoscitur, quod pariter expectatur.

STOECHORIA, & *Stachorion*. Vide *Sticharium*.

STOLA, ex græco vocabulo *σῶλα*, quod talarem vestem, sive togam significat. FR. unde Horatius, lib. 1. serm. Satyr. 2. [Ad talos stola demissa] inquit. || Gemm. lib. 1. cap. 204. apud Ganantum, par. 2. tit. 1. de Præparat. Sacerd. celebratur, cap. 3. §. Et imponit. Sed apud Ecclesiasticos sacerdotalem stolam denotat, quæ ad collum pendens ferri solet; allusivè funem quæ Christus Dominus ligatus fuerat, & Crucem ejusdem significat; idèd in modum Crucis ante pectus formatur; secus tamen Episcopi, ac alii Præfules, ex eo quia Crucem ante pectus pendentem cum Reliquiis deferunt. Moralis verò significatus stolæ sacerdotalis, jugum suave Christianæ legis denotat. Solet etiam à Concionariis deferri, non verò Romæ ob Papæ reverentiam, qui ea utitur continuo, etiam in publicis visis. FR. antiquitus etiam Sacerdote in publico cum stola incedere tenebantur. [Ut Presbyteri non vadant nisi stola, aut orario induti. Et si in itinere spoliatur, aut vulnerantur, vel occiduntur, non stola vestiti, simplici emendatione solvantur: si autem cum stola, triplici. Ex Concil. Tribur. Palea in cap. Ut Presbyteri, 17. quæst. 4.] Ubi duo sunt notanda, quòd vel pro stola talari vestem Concilium intendit, ut supra ex græca dictione dictum est; nam hîc divisivè stola, aut orarium ait; vel quod orarium erat diversum à stola. Si verò orarium, & stola idem sunt, etiam Diaconi cum stola incedere tenebantur, ut in dict. *Orarium* diximus. || Quando Papa privatim celebrat in aliqua Ecclesia, tunc antequam induatur paramenti celebrationis, debet primus Cardinalis

Diaconus illi auferre stolam, & in defectu Cardinalium Diaconorum, spectat ad ultimum Cardinalem Presbyterum. Cardinalis autem prædicans in Ecclesia ejus tituli, potest uti stola sub mozeta ad differentiam Pontificis, qui illam defert supra mozettam; ac extra Urbem tum Cardinales, tum etiam Episcopi possunt deferre stolam supra mozettam in concionando. In Concilio Bracarenli sub pœna excommunicationis præcipitur, ut Sacerdotes non communicent sine stola, his verbis: [Cum Sacerdos ad solennia Missarum accedit, aut per se Deo sacrificium oblaturus, aut Sacramentum Corporis, & Sanguinis Domini nostri Jesu Christi sumpturus, non aliter accedat, quam oratio utroque humero circumseptus &c. si quis aliter egerit, excommunicationi debitæ subiacebit, can. Ecclesiastica institutione, dist. 23.] Qua occasione quaritur inter Theologos, si extra Missam Sacerdotem se communicare occurrerit, an peccaret mortaliter, si id ageret sine stola. Affirmant nonnulli, ex eo quia ibi sub pœna excommunicationis præcipitur, quæ peccatum mortale supponit. Alii tamen apud Azor. par. 1. lib. 10. cap. 28. qu. 12. contrarium docent, quia in praxi habetur, quod in aliquibus observantibus Religionibus hoc minime observetur in communione publica Feriæ V. in bulla cœnæ. Præterquàm quod Glossa in d. can. Ecclesiastica, & Postillatores ibidem standum esse consuetudini docent. Sed cum præceptum sit facile observantia, & commoditatis, puto prætermitti non debere. FR. pro sententia affirmativa dicendum, quod sicut Diaconus non potest canere Evangelium sine stola, ex eo quia profert Christi verba, quantò magis ergo Sacerdos accipiens Verbum verbi? Sed negativa sententia magis amplectenda, tum ex usu, ut supra dictum est; tum etiam quia in Bracarenli Concilio III. reperitur sanctio illa, de qua supra, ubi octo Episcopi tantum subscriperant. Baron. an. 675. n. 6. Si ergo ex eodem Baron. an. 57. n. 118. & seqq. inter alias rationes, quibus Concilium Eliberitanum confutatur, tres affert præcipuas, scilicet, quia non congregati erant ibi plusquam decem, & novem Episcopi; secundo quia non videtur illud Concilium in angulo Orbis celebratum, habuisse vigorem canones, & prohibitiones sancire; tertio quia non apparet explicita Papæ licentia hujus convocationis; multò minus ergo Conc. Bracarenli prædicto fides habenda, in quo tantum octo, vel novem intervenerunt Episcopi &c. Igitur non habuisse vigorem statuendi sub pœna excommunicationis universaliter sacerdotibus totius Christianitatis, ut deferrent stolam, vel orarium, tale Concilium dicendum est. Ad argumentum in contrarium à me deductum respondetur, quod paritas Diaconi non suffragatur, quia ille tunc officium suum exercet; secus verò Sacerdos, qui non celebrando se communicat. Item Diaconus vigore rubricæ, & canonum tenetur canere Evangelium cum stola, secus verò Sacerdos in communione privata. Concludendum ergo est, quod

non peccet Sacerdos non adhibens stolam in communione, ita Bonacina, disp. 4. qu. 6. punct. 2. n. 2. & alii apud Magistrum meum Paulum Quartum in tract. Rubr. Missal. part. 2. tit. 10. sect. 3. dub. 3. difficul. 5. ||: Errat planè Durandus, iniquiens, quòd Dominicani Sacerdotes in communione Feriæ V. in Cœna Dom. non utantur stolis: nam ex eorum Missalis Rubrica contrarium constat, ibi enim hæc habentur: [Deinde fiat communio fratrum hoc ordine, ut à majoribus incipiendo, à Sacerdotibus cum stolis super capis &c.] Sacerdos in celebratione Missæ debet deferre stolam circa collum, ut Gavantus, & Quartus citati satis ostendunt. Quare stola cooperitur velo violaceo à Diacono. Vide *Tractus*. Synonyma stolæ. Vide *Boja. Epitaphelion. Li. nostima. Orarium. Psaltnion. Superhumeralè. Stola in benedictionibus. Vide Benedictio. Stola aliquando Pallium Episcopale significat. Vide Pallium. Cætera. Vide Cancellò. Fanon.*

STOLIDUS. Vide *Stultus*.

STOLUS, multitudo, caterva, quam Itali *Stuolo* dicunt. [Constantinus Imperator, atque romanicus stolus cum eo navaliter pugnaturi. Paul. Diac. lib. 19.] FR. dicitur etiam *Stolium*. [Stolium Regisivit Alexandriam. Anonymus Casinen. in Chron. an. 1174. Supradicto stolio Regis fraude, & vi Græcorum postmodum fortuna est adversata. Ibid. an. 1185.]

STOMA, *stoma*, os, sive concavitas. [Erant autem Arabum juxta postorum quidam, qui accipiebant ab Imperatoribus rogas puxillas ad custodiendum stoma Ereni. Paul. Diac. lib. 18.] ubi ingressum deserti intelligit.

STOREA. Vide *Narra. Psaltnium*.

STRABA. Vide *Strava*.

STRANGELI, genus characteris Chaldaici. Vide *Oxyrynchus*.

STRATA. FR. via. [Nisi publicus latro fuerit, vel nocturnus depopulator agrorum, qui dum itinera frequentat, vel publicas stratas obsidet &c. lib. 3. decretal. tit. 49. cap. 6.]

STRATILETILIUM. FR. lecti stratum, sive culcitra. [Illi præcipuè, qui equos, & arma, & pecuniam, & stratiletilia cum viaticis amiserant. Matth. Paris. ann. 1232.] Vide *Lectarium*.

STRATOR, officialis in Aula græca, quod officium Constantinus Imperator primus Silvestro Papæ I. exercuit. [Tenentes frænum equi ipsius pro reverentia B. Petri, stratoris officium illi exhibuimus. Ivo Carnot. de dignit. & privil. Eccl. Rom. lib. 4.] Reperiebatur etiam Collegium, quod *Schola Stratorum* dicebatur. Hoc vocabulum reperitur apud Paulum Diaconum in vita Phocæ Imp. & in Actis S. Cypriani, ac in Codice Theod. lib. 9. tit. 3. cap. 1. significat carcerum Custodem, sive Justitiæ ministrum; sed in his puto *Stratorem*, & non stratorem scribendum. FR. eadem verba Ivo nis reperiuntur in Palea Decretorum Gratiani, cap. Constantinus, secundo loco, dist. 96. quem reverentiæ actum egerunt Pontificibus Romanis Imperatores Federicus Oenobarbus Ale-

Alexandro III. Vincislaus Gregorio XI. Coaradus Urbano II. Palæologus Orientalis, & Carolus IV. Occidentalibus Imp. Urbano V. Federicus III. Nicolæo V. Sigismund Eugenio IV. & osculati sunt Pontificum pedes, ut apud Odoricum Raynaldum in ejus Ecclesiast. Annal. habetur. De osculo Papæ pedis. Vide *Sandalia*. Stratoris synonyma. Vide *Marpaxis*. *Prostrator*.

STRAVA, sive *Straba*, vox gothica. [Stravam super tumulum ejus, quam appellant ipsi, in genui comestatione concelebrant. Jordanes,] ubi de Attilæ Regis sepultura agit, ex cujus verborum sensu spolia inimicorum, seu culcitram significare videtur.

STRAUPUS. Vide *Staupus*.

STRENA. FR. munera, quæ in Kal. Januarii dari solent: Siculi, & Melitenenses adhuc vocabulum retinent. [Hoc in Calendarum strenam, & Saturnalium sportulam, can. legant, dist. 37.] Quæ prohibita est: [Non observetis dies, qui dicuntur ægyptiaci, aut Kalendas Januarii, in quibus cantilenæ quædam, & comestationes, & ad invicem dona donantur, quasi in principio anni, boni faci augurio, 26. quæst. 7. can. 16.] Cujus etymon in dicto can. legant, sic explicat Glossa: [Strena quasi sine threna, idest, sine lamentatione.] Sed hodie contrariū efficitur in Urbe, ubi tantus inolevit servilis insolentia abusus, ut quasi de jure sibi debitum proventum præterdat, quam *Mangia* vocant; unde intolerabiles Montisii, Aulicis, & Litigantibus sunt prorsus tales Ministrorum importunitates. Superstitiones siquidem hæc sunt, quæ in his diebus Romæ usque ad Zachariæ Papæ tempora fiebant, ut in epist. Bonifacii Episcopi ad eundem Pontificem directa, in ro. 3. Concilior. pag. 429. col. 2. Editionis Venetæ de anno 1585. sic referuntur: [Sicut affirmant, (idest, *Pleramontani*) se vidisse annis singulis in Romana Urbe, & juxta Ecclesiam S. Petri in die, vel nocte, quando Kalendæ Januarii intrant, pagano-rum consuetudine Choros duere per plateas, & acclamationes ritu gentilium, & cantationes sacrilegas celebrare, & mensas illa die, vel nocte dapibus onerare, & nullum de domo sua ignem, vel ferramentum, vel aliquid commodi vicino suo præstare velle. Dicunt quoque se vidisse ibi Mulieres pagano ritu phylacteria, & ligaturas in brachiis, & in cruribus ligatas habere, & publicè ad vendendum venales ad comparandum aliis offerre.] Ubi juxta Ecclesiam D. Petri hæc se vidisse testantur, non quia ibi hoc solum fiebat, sed quia eam urbis partem Ultramontani incolebant, ut in dict. *Porticani*. Sportula tamen à strenna differre, quia hæc in saturnaliis dabatur. Gloss. ibidem. Sunt alia donativa à tempore Augusti Imp. introducta, quæ hodie *Feria Augusti*, & vulgariter *Feragosto* dicitur, de cujus superstitione dictum est in dict. *Gula Augusti*. Alia synonyma, & pertinentia ad hæc donativa. Vide *Circumcisio Domini*. *Epicombia*. *Rotava*.

STREPA, stapia, ad equitantis commoditatem: [Apprehendenque strepam equi ejus, ut a seculo *Herolexicon Magri*.

deret, præcepit, cuius auctoritate miles pressus obedivit. Cæsar. lib. 7. cap. 33.] Vide *Stapedium*.

STRIA, strix, venefica, maga. In lege salica, tit. 67. ubi appellatur *Strio portus* locus, in quo striges conveniunt. FR. Strix propriè avem nocturnam; quam aliqui Bubonem esse dicunt, significat; inde translative striges dicuntur veneficæ mulieres, quæ de nocte male operantur.

STRIGOSITAS, rigiditas, sive durities. [Ut enim aurum exploratum igni, & perpuratum; si minus accuratè tractetur, strigositatem contrahit, & asperitatem: ita studiosus virtutis, si vel unam horam defederit otiosus, mox à fervore gratiæ refrigit, & in vestigio se illi inferunt muscæ peccati, quæ exinaniant spiritalis opificii suævolentiam. Antiochus, hom. 87.] Sic enim ejus Interpretæ græcam dictionem *στρογγύη* vertit, quæ duritiem significat. FR. Antiochi Monachi homeliæ extant in Bibliotheca PP. Hæc Antiochi phrasis Ciceroiana est: sic enim Tullius de Claris Oratoribus in eodem studioforum proposito inquit: [Habet enim certos sui studiosos, qui non tam habitus corporis opimos, quam gracilitates confectentur: quos valetudo modò bona sit, tenuitas ipsa delectat: quanquam in Lyfia sunt sæpè la-certi, sic ut & fieri nihil possit valentius; verum est certo genere toto strigosior, sed habet tamen suos laudatores, qui hæc ipsa ejus subtilitate admodum gaudeant.] Ubi Cicero de asperitate, & scabrositate Lyfiæ Syracusani in modo dicendi intelligit, de quo supra dixerat: [Nihil acutè inveniri potuit in ejus causis, quas scripsit; nihil, ut ita dicam subdole, nihil versutè &c. nihil subtiliter dici, nihil pressè, nihil enucleatè, quo fieri possit aliquid limatius &c.] Ergo pro *Strigoso* Cicero non intellexerat jejunium, sive macilentum, ut Audomarus Talæus, hujus loci Commentator, & Calepinus autumant: sed scabrosum. Sic Columella, lib. 6. c. 47. de Onagris, qui alter alterum dentibus de scobinare, & perficere solent, inquit: [Onager &c. sylvestri more strigosum patris præferre habitum;] idest, naturaliter onagri, nempe, ahi sylvestres, habent habitum, seu insinatum, ut ad invicem dentibus sese scobinent, & lib. 7. c. 6. Idem: [Placidè, ac lentè pabuletur, ut largi sit uberis, & non strigosissimi corporis,] dixit, idest, non repugnantis, vel recalcitrantis: quo proposito etiam Gellius, lib. 4. c. 20. de equo indomito, qui destrigari recalcitrat, ac strigam timer, inquit: [Equum nimis strigosum, & malè habitum; sed equitem ejus uberrimum, & habitissimum viderunt.] Igitur Cicero per strigositatem Lyfiæ ruditatem dicendi significavit, & ideo limator in ejus stylo debuerat esse ille, ut nomen boni Oratoris, ut supra ait, mereretur. Sic pariter Antiochus supra in abstracto *Strigositatem*, scilicet, scabrositatem intellexit, quæ in revocandis bonis habitibus diè neglectis reperitur.

STRIOPORTUS. Vide *Stria*.

STROMA, στρωμα, culcitra, sive stratum variis

coloribus contextum, quo vocabulo Clemens Alexandrinus suas compositiones intitulavit, ob varietates in eis contentas, & à stromacum illius libris *στρομακίαις* à Græcis cognominatus ipsemet Author fuit.

STROPA, *στροφή*, versutia, revolutio, versio, à verbo *στρέφω*, verto, torqueo. Ita vocatur versutia, quia versutus facilè in omnes partes se vertit. Dicitur etiam strophe, non propriè versuum rhapsodia, sed aliquot versuum diversorum complexio, qua finitè ad aliam similem fit versio, & recursus. Est etiam figura rhetorica apud Quintilianum, quæ ab antistrophe non videtur distingui. Tertullianus tamen, lib. de Spect. cap. 29. & D. Hieronymus contra Rufinum stropham pro versutia usurpant.

STROPHION, *στροφίον*, fascia, cingulum tortum, torques, à dicto verbo *στρέφω*, verto, torqueo. Ponitur tamen etiam pro quolibet baltheo & cingulo, etsi tortum non sit. Et idèd Chrysostomus, ornamenta summi Pontificis Mosaiici enumerans, ait: *Mitra, strophium, vestis ad pedes usque demissa*, &c. Lib. 3. de sacerdote post initium. Ubi per strophium intelligit cingulum sacerdotale. Ita de S. Joanne Baptista canit Ecclesia, durum tegumen camelum præbuisse *artibus sacris, strophium bidentes*. Nam habebat *vestimentum de pilis camelorum, & zornam pelliceam circa lumbos ejus*, Matth. 3. 4. Strophium etiam pro corona legitur: unde strophium genus vile coronarum. Sic intelligendus Tertullianus, dum ait: *Quid caput strophio- lo, aut draconario damnas diademati destinatum?* Lib. de corona militis, cap. 15.

STROPUS. Vide *Stampus*.

STURA, germanicum vocabulum *Stuba*, & Itali *Stufa* dicunt: hypocaustum significat. [Prohibemus insuper, ne stubas, & balnea, seu tabernacula Christianorum frequentent. Concil. Vien. sub Clem. IV. anno 1264. celebratum.]

STUDITE, sic appellabatur Monachi cujusdam Monasterii in Urbe Constantinopolitana, cujus fundator quidam dives nomine Studius fuerat; hinc Theodoros monachus ejusdem monasterii, ac alii Studite appellati sunt. Vide *Acameta Hegumenus*.

STULTUS, FR. quamvis hoc vocabulum stolidum significet, in quo significatu, vide *Gurdonicus*. Divus tamen Gregorius Papa in significatione superbi ad Patriarcham Constantinopolitanum scripserat, qui majorem Pontifice Romano se esse præsumebat, his verbis: [Stultus enim est, qui se in eo primum existimat, ut bona, quæ viderit, discere contemnat,] & inferius: [Nam quod Primas Byzancensis Sedi Apostolicæ dicit se subijci &c. Omnes secundum rationem humilitatis æquales sumus, can. de Constantinopolitana, dist. 22.] Ubi de humilitate superbiæ opposita loqui videtur. Et Glossa ibidem sic declarat: [Stultus tum dicitur, quasi exaltatus, quia se extollat.]

STUPEFACTUS. Vide *Enus*.

STURGIO, silurus, sive sturio, piscis delicatus: [Cum à quodam Presbytero præsentatus illi est piscis, quem vulgò vocant sturcionem. S. Bern. lib. 4. de consider.]

STURNINUS, sturni patronymicum, & pro sturni colore, in cap. 66. *Isaïæ*, & D. Hieron. usurpavit: [In martyrio rubri, vel sturnini in volatu, vel varii in virtutibus, vel candidi in virginitate.] Ego tamen puto Sanctum Doctorem potius ad sturnorum unionem in volatu, quam ad colorem alludere voluisse.

STYLITA, *στυλίτης*, idest, columnarius; idèd S. Simon Stylita dictus est, ac alii Dei famuli, qui miraculosè quidem super aliquam columnam longo temporis spatio vixant, *στυλεις* enim latinè columnam significat; illa tamen in qua D. Simon vitam egit, habebat quadratum spatium duorum cubitorum ex utroque latere, in quo erat circumcirca constructio altitudinis lumbos non excedentis cum ejus porticula, & lignea scala. Appellatur etiam fuit *Cionita* idem Sanctus ex vocabulo græco *κίον*, quod columnam quoque significat. Sic etiam in quodam Constantinopolitano suburbio erat locus *Exocionium* appellatum, non ex eo quia erat sex columnis constructum, ut aliqui malè intellexerant; sed quia extrinsecè columnario ordine erat constructum, super quod collocata erat Constantini statua; unde cum ad prædictum locum confugissent Ariani ad tractanda eorum conciliabula, inde *Exocionitæ* denominati sunt.

SUADELA, persuasio, sive suasionis efficacia. [Secundum suadelam Deum suadentem, & non vim inferentem. Iren. lib. 5.]

SUANA. FR. Savona Etruriæ civitas, Gregor. VII. & aliorum Roman. Pontific. origine nobilitata. [Suanenses Cives, can. suppliciter 23. quæst. 8.]

SUATIM, adverbium à verbo *suo*, significat ordinatim, conjunctim. [Sed plus venusta suatim cycladibus comata spiritualibus. Aldhel. de Virg. cap. 19.] ubi de S. Basilissa loquitur.

SUBADJUVA, subauxiliator. [Est ex eorum ordine, qui adjuutores adjuvant; vox enim subadjuva id significare creditur. Synes. ep. 144.] Eadem dictione utitur Metaphrastes in vita S. Porphyrii Martyris, ubi sic ait: [Hilarius quidam subadjuva Magistriani.] Aliquod speciale officium fuisse suspicor, quia sæpè reiteratur hoc vocabulum apud Græcos Scriptores, & *συβαδίστα* etiam scribitur.

SUBARRHO, & *Subarro*. FR. pignus contractus præbeo in sponsalibus. [Annulo suo subarravit me Dominus meus. S. Ambros. de Sancta Agnete,] & in cap. Tenor litterarum, de sentent. & rejudic. [Idem R. eam desponsationis annulo subarrasset] ubi Glossa inquit: [Subarrasset, idest, fidem consensus de præsentem dedisset.] Item in cap. tux nobis, de clandest. de sponsar. habetur: [Quidam filiam suam circiter duodecim annos haben-

habentem cuidam nobili desponsavit, qui subarravit eandem consensu mutuo accedente.] Er inferius: [Quia verò nobis constare non potuit, ejus ætatis esset puella &c. cum dicitur, quòd circiter duodecim annos habebat &c. quòd si puella nubilis ætatis non erat &c. proculdubio inter eos non conjugium, sed sponsalia contracta fuerunt, quamvis ab ipso viro eadem fuisset subarrata.] Ubi Glossa diversas subarrationis species, sive matrimoniales promissiones annotat, nempe, per annulum, per donativa, & similia; per expressum consensum; & licet non interveniat consensus prædictus expressus, dummodò de dicta subarratione jam facta liquidò constet, & non probeatur contrarium; parum enim refert, quòd in facto, vel in verbis mutuus consensus deatur. Consensus autem parentum sponsalia tantum præsumit; sed consensus inter sponfos præstitus matrimonium indicat, si tamen in contrarium specialis consuetudo non obstaret. Glossa ibid. & in can. si quis uxorem, 27. quæst. 2. Sed hodie ex Concil. Trid. ad validitatem matrimonii requiritur etiam Parochi præsentia cum duobus testibus. Vide *Annulus. Matrimonium.*

SUBATTO, verbum in lege falica. [Si quis porcellam alerius subbattit, ut porcellas non habeat, tit. 2. §. 9.] idest, furatur, vel occidit.

SUBCINCTORIUM, *Subcingulum.* Vide *Cingulum. Epigonation. Perizoma.*

SUBCISIVUS, successivus, subsequens, secundarius. [Videndum, ne qua adhuc illic vacent subcisiiva, in quibus & tertius aliquis stipare Deus secum mundo suo possit. Tertull. lib. 1. advers. Marc. c. 15.] Aliqui tamen *subcisivus* legunt, ut in S. Cypr. de zelo, & livore reperitur: [Ad patrem lineamentis paribus soboles subcisiiva respondeat.] Nec defuit, qui in hoc loco *subcisiiva* legere maluit: in antiquis tamen Codicibus M. ss. *succidiva* legitur. FR. Verùm prima lectio amplectenda est, ita Gellius, lib. 18. cap. 10. inquit: [Ac propterea quantum habui temporis subcisiivi, medicinæ quoque disciplinæ libros attingi, quos arbitraber esse idoneos ad docendum.] Alii *Succisivum* scribunt, à verbo *Succido*, quo vocabulo utitur etiam Cic. 1. de leg. & alii.]: Verbum autem Tertulliani *Stripo* obturare significat, quod Itali *Stoppare* dicunt. Subcisiivi synonyma. Vide *Pedisequus. Sequipes. Subsequivus.*

SUBDIACONUS, ordo sacer in Ecclesia Catholica loco Nathinæorum legis Mosæicæ, qui Levitis serviebat, ideo in 1. Paralip. cap. 9. tertio ordine ponitur: [Qui autem habitaverunt primi in possessionibus, & urbibus suis: Israel, & Sacerdotes, & Levitæ, & Nathinæi.] Sed in 1. Esdr. cap. 2. quinto loco ponitur, ubi sic habetur: [Habitaverunt ergo Sacerdotes, & Levitæ, & de populo, & Cantores, & Janitores, & Nathinæi in urbibus suis.] Sic etiam habet cap. 7. nu. 7. & 24. ejusdem libri, & 2. Esdr. c. 7. num. 73. cap. 10. num. 28. Sed cap. 11. num. 3. tertio loco ponit, inquit: [Sacerdotes, Levitæ, & Nathinæi.] Itaque Nathinæi Levitis ministrabant:

[Et de Nathinæis, quos dederat David. ad ministeria Levitarum, 1. Esdr. c. 8.] Antiquitùs ordo subdiaconatus non erat sacer. [Subdiaconus verò, quia character hujusmodi quondam inter non sacros, nunc autem inter sacros reputatur, in participatione corporis non suscipit o'culum à Pontifice. Innoc. III. de Myst. Missæ, cap. 3.] FR. Subdiaconi ab Apostolis instituti. Baron. an. 44. Romæ septem subdiaconi superintendebant septem Notariis colligentibus Martyrum acta. Idem Baron. an. 238. num. 2. quos tamen [Hypodiaconos Græcè, Subdiaconos Latine dicimus: qui ideo sic appellantur, quia subjacent præceptis, & officiis Levitarum; oblationes enim in templo Domini à fidelibus ipsi suscipiunt, & Levitis superponendas altaribus deferunt. Hi apud Hebræos Nathinæi vocantur, can. Cleros, §. sacerdos, dist. 27.] & ibi Gloss. tempore Urbani Papæ I. Subdiaconatus ordo non erat sacer, cap. à multis, lib. 1. decretal. tit. 14. de ætat. & qualit. ord. præfic. & Postilla, in can. sunt quidam, 25. quæst. 1. & cap. miramur, de servis non ordinan. Gratianus tamen erravit, adferens subdiaconatum antiquitus non fuisse ordinem, qui ab ejus Glossatore corrigitur. Vide *Chorepiscopus.*]: Græci antiqui ritus tenacissimi adhuc illum observant, afferentes subdiaconatum non esse sacrum ordinem, illumque simul cum Diaconatu conferunt. Imò penes Latinos antiquitùs ad castitatis observantiam non tenebatur; fuerunt tamen ad hanc observantiam coacti anno 589. Baron. ibid. num. 48. FR. sed in Gratiani Decreto hujus prohibitionis Auctores Calixtus, D. Gregorius, Innocentius II. Conc. Toletan. II. assignantur, can. Presbyteris, dist. 27. ibi Gloss. & can. nullum, can. decernimus, can. de his, dist. 28. Sed in Concil. Toletan. V. non nisi Sacerdotes, & Diaconi ad castitatem obligantur, can. quando, ead. dist. 28. Baronius verò nuptias Subdiaconis à S. Silvestro Papa I. in Concilio Rom. prohibitas fuisse ostendit anno 324. num. 128. Sed probabile est hujusmodi constitutiones non semper observatas fuisse, ideoque necesse fuerat, ut à prædictis Pontificibus denuò sancirentur; nam aliquando castitatis observantiam à Subdiaconis remissam fuisse colligitur ex cit. Conc. Tolet. V. ubi Presbyteros, & Diaconos tantum ad castitatem obstringit; & ex epist. 63. Ivonis Carnot. qui sæculo undecimo vixerat, apparet subdiaconatum non fuisse pro sacro ordine reputatum, dum non ferebatur in statutis temporibus, sicut Presbyteratus & Diaconatus: sic enim ad Senonensem Clerum ibi scribit: [Peritorio vestro mandavit nobis vestra fraternitas, ut electum vestrum (nempe, in *Episcopum*) in Purificatione Beatæ Mariæ pro officio nostro ordinemus in presbyterum, sequenti autem Domini 22 consecremus in Episcopum; sed Apostolica institutio, & paterni canones habent, ut non fiat Levitica, vel Sacerdotalis ordinatio, nisi jejuniò quarti mensis, septimi, & decimi, aut initio quadragesimæ, vel sabbato medianæ qua-

dragesimæ.] || Nec Subdiaconi caneabant in Missa Epistolam, sed Lectores: [Miror quia de re sumptus sit usus in Ecclesia nostra, ut Subdiaconus frequenter legat lectionem ad Missam, cum hoc non reperitur ex ministerio sibi dato in consecratione commissum, neque ex litteris canonicis, neque ex nomine suo. Amalar. lib. 2. c. 11.] Cœpit enim hic usus legendi epistolam à Subdiacono in Ecclesia Romana. [Solis Subdiaconibus inter inferiores gradus Romani auctoritas concedit, ut sacris vestibus induti epistolam legant, quod tamen non ex eorum consecratione; sed potius ex ecclesiastica concessione meruerunt obtinere. Microl. de Eccles. obser. cap. 8.] Hinc caesula plicata exiit Subdiaconus, quando tempore jejuniorum canit Epistolam, ut in dict. *Caesula* in fine, & in dict. *Epistola* dictum fuit. FR. ratio introductionis canendi epistolam à Subdiacono fuit ex norma Romanitatis, ut ex Rituali antiquo M. S. habetur apud Baron. an. 1057. num. 22. Græci in ordinatione Subdiaconi tradunt ei polubrum, & guttum, & ponunt super humeros ejus linteam, ut dictum est in dict. *Mannergium*, & tunc statim suum officium exercet, præbendo lotionem manui Episcopi: stat tamen ad portam Sancta Sanctorum; non enim ibi ingredi finitur, nec sacra vasa tangere juxta Concilii Laodicea. IV. functionem permittitur. [Non oportet Subdiaconis licentiam habere in sacrarium, sive secretarium, quod Græci Diaconium appellant, ingredi, & contingere vasa Dominica. In Decreto Gratian. can. non oportet, dist. 24. & can. subseq.] Sed in can. non liceat 30. & 32. lib. contrarium disponitur, ||; nec patenam involutam Subdiaconus lacinus in Missa sustinebat, ut in dict. *Acolytus* dictum fuit, nec tunicella induebatur, sed tantum alba more Græcorum; unde cum in Sicilia contra D. Gregorium Papam tamquam græcorum rituum introductorem, & signanter, quod Subdiaconos absque tunicellis, & cum solis albis ministrare fecisset, quererentur, sic Sanctus Pontifex Episcopo Syracusano scribens, ejus sinceritatem ostendit, & ait: [Subdiacones autem ut spoliatos procedere facerem, antiqua consuetudo Ecclesiæ tuit: sed placuit cuidam nostro Pontifici, nescio cui, qui eos vestitos procedere præcepit. Nam vestra Ecclesiæ numquid traditionem à Græcis acceperunt? Unde habent ergo hodie, ut Subdiaconi lineis in tunicis procedant, nisi quia hoc à matre sua Romana Ecclesia perceperunt? lib. 7. epist. 63.] Ubi etiam arguit Syracusanos Clericos, qui sub Patriarcha Constantinopolitano constitui præsumebant, eo, scilicet, tempore, quo Imperatori Græco Sicilia obtemperabat. Subdiaconus à Græcis *Hypediaconus* dicitur. FR. Subdiacones Romani XXI. fuerunt, nimirum, septem *Regionarii*, qui caneabant epistolam, & lectiones in stationibus, & ideo *Stationarii* dicebantur. De quibus vide *Toalia*. Item septem *Palatini*, sive *Basilicarii*, qui idem faciebant in Basilica Lateranensi, & alii septem qui Collegium constituebant, quod aliis *Schola Can-*

torum dicebatur, & caneabant quando Pontifex solemniter celebrabat, ita Baronius anno 1057. num. 22. & Constantinus Cajetanus in Commento ad Gelasii Papæ II. vitam, n. 18. circa medium. Item hujusmodi palatini Subdiaconi ad similitudinem Diaconorum mittebantur pro Legatis, Nuntiis, & Ministris Sedis Apostolicæ, sive Diaconi erant Nuntii apud Reges, & Imperatores, & Subdiaconi Internuntii in Provinciis, argumentum est ex can. pervenit, & can. nuntiatum, dist. 83. Ubi Gregorius Papa Anatholio Campaniæ Subdiacono, id est, illius Provinciæ Internuntio scribit; dictio enim latino-græca *Subdiaconus* subministrum significat, id est, Subdelegatum, vel Internuntium; ac jubet, ut aliquos negligentes Episcopos corrigat, & quia Subdiaconus ante litteras Pontificis non suactus est officio suo, arguitur, can. volumus, 16. quæst. 1. can. cognovimus, can. de lapsis, 16. quæst. 6. Pelagius Papa Melico Subdiacono jubet, ut curet in electione Abbas, ne contra canones fiat, can. Abbatem in Monasterio, 18. qu. 2. Innocentius III. H. Subdiacono præcipit, ne sinat contra canonum statuta fieri ordinationes, de tempore ordinat. c. 13. Item Gregorius Antonio, sive Anthemio Subdiac. invigilare imponit, ne Episcopus simoniace eligatur, can. illud, 8. q. 2. Eidem Anthemio Subdiacono præfatus Gregorius, ut Episcopum Amalphitanum, sive Amalphitanum, ad residentiam coerceat, imponit, can. pervenit, 7. q. 1. Imò de antiqua hac consuetudine Sedis Apostolicæ testatur Papa Symmachus, inquires: [Valde necessarium esse prospeximus, ut sicut prædecessorum nostrorum fuit judicium, ita uni, eidemque personæ omnia committamus, & ubi nos præsentem esse non possumus, nostra per eum, cui præcipimus, repræsentetur auctoritas. Quamobrem Petro Subdiacono sedis nostræ intra Provinciam Siciliam vices nostras (auxiliante Deo) commisimus, dist. 94. can. 1.] Erat nimis elata Subdiaconorum auctoritatis usurpatio, unde legimus apud Blondum, decad. 1. lib. 5. quod Joannes Subdiaconus Regionarius regionis primæ, & alii factionis ejus Clerici Vigilium proclamarunt in Pontificem Romanum subrogatum &c. ||; Subdiaconi Apostolici hodie in functionibus papalibus induuntur veste violacea, & deservit capnam episcopalem, quod officium erat prius venale, sed Alexander Papa VII. abstulit hunc abusum, & Auditoribus Roræ illud contulit, quibus habitum violaceum concessit, ac præcedere Clericos Cameræ declaravit. Vide *Roræ*. Ita etiam ad majorem Cappellæ decorem Acolyratum Referendariis vorantibus contulit, pretium restituens illis, qui ea officia emant. De Subdiacono Oblationario. Vide *Oblatio*, & *Oblationarius*. Qui primus erat inter Subdiacones *Oblationarius* à Latinis, & à Græcis *Domesticus* appellabatur, ita Anast. Bibliot. in Annor. ad Concil. VIII. Oecumen. [Primum Subdiaconorum Græci Domesticum vocant, quem Romanum Oblationarium] Hodie tamen Deca-

zus, & Camerarius Subdiaconorum dicitur. Vide *Pallium*. De Subdiacono *Strationario* dictum est in dict. *Stratio*. Si contigerit novum Electum in Pontificem Subdiaconatus ordinem suscipere, observandæ sunt cæremoniæ in Cæremoniali Romano Christophori Marcelli præscriptæ, quæ sunt hæc; comparebit Electus Pontifex indutus rochero, cum amictu desuper imposito, ita ut eo caput possit regi; vestietur alba, cingulo, & pluviali, ut à collo totum pendeat post tergum, cum mitra in capite; faciet confessionem cum Celebrante; leget Introitum in ejus throno, ac alias orationes, ut moris est: tempore litaniarum genuflectatur in faldistorio sine mitra, & Episcopus in scabello ad ejus sinistram, sed cum mitra, ut possit suo tempore stando dare solitam benedictionem; post litanias Pontifex ad suum thronum redit, in quo cum mitra in capite ab Episcopo stante recipit patenam, calicem, urceolos &c. cum solita verborum forma. Tempore autem, quo sacræ vestes traduntur, Pontifici absque mitra sedenti ponitur super caput amictus ab Episcopo stante mitra recto, post quem actum, statim Electo ponitur mitra, ac etiam manipulus. Ac iterum tunc ponit mitram, exiit pluviali, & induitur tunicella, & ita indutus sedet cum mitra, accipit librum epistolarum ab Episcopo. Peracta tandem missa reasumit pluviale, & ad suam mansionem reditum facit. FR. Subdiaconi officium est psallere, & lectiones canere, can. in Sancta, dist. 92. ubi pœna excommunicationis contravenientes notantur. Subdiaconus ex privilegio desert Pontifici in throno sedenti communionem. Vide *Communio*. Significatus patenæ connectæ in manu Subdiaconi. Vide *Patena*. Quando non debet genuflectere. Vide *Genuflexio*. Ordo ab eo servandus in danda pace. Vide *Pax*. Duodecim Subdiaconis antiquitus Papa lavabat pedes in cæremonia Feriæ V. Cœnæ Dom. Vide *Fanon*. Quando manipulum ferre non debeat. Vide *Manipulus*. Debet deferre crucem in processionibus. Vide *Cruce*. Subdiaconus est symbolum Hebraici populi. Vide *Scola Cantorum*. Subdiaconus canens epistolam in peccato mortali, mortaliter peccat secundum aliquos Theologos; secus verò si sine manipulo id agat: ac multo fortius de Diacono dicendum, qui magis ministrat ad altare: sed mirior opinio excusari à mortali. Ad si prodigium illud consideraretur, quod divina Justitia in Diaconum Anthiochenum demonstravit; is enim cum in peccato mortali existeret, caneretque Evangelium, ab araneo venenoso aggressus, qui in ejus gulam penetravit, venenatoque morfu enecatus fuit; certè cauti, & à delictis mundi accederent altaris Ministri ad ministrandum. Quando obligatio recitandi officium divinum incipit in Subdiacono. Vide *Officium*.

SUBDITIO, subjectio, servitus. [Si autem manifestissimè cognoveris, eos cum Arnulpho de sua subditiōe locutos fuisse. S. Greg. in Registr. lib. 12. cap. 23.

Microlexicon Magri,

SUBDOCTOR. Vide *Baccalarius*.

SUBEX, subjectus, subditus. [Una cum subice Clero de tumulo proprio levare. In vita S. Celsi Episc.

SUBJECTI, idest, publici pœnitentes. Vide *Hymantes*.

SUBINVITATORIANUS. Vide *Invitatorianus*.

SUBITATA, & *Subitatio*. Vide *Subito*.

SUBITO, verbum, idest, confestim venio, sive eo. [Cum militibus suis Princeps repente subitavit. Pontius in vita S. Cyprian.] Imò idem Sanctus Cyprianus, epist. 57. utitur eodem verbo in significatione passiva: [Ut appareat nuper subitatos esse, & novæ, atque insuetæ rei pavore trepidasse.] Atque D. Augustinus, hom. 27. ex eodem verbo nomen adjectivum formavit, inquit: [Subitata, & inopinata dubitatione damnata est.] ubi aliqui ejus Codices mendosè habent *Dubitata*. Tandem reperitur etiam *Subitatio*, idest, subitanea, ac improvisa res. Itaque videtur hoc verbum esse Pacrum Africanorum usuale.

SUBJUGALE. FR. Jumentum. [Ecce Rex tuus venit tibi manusuerus, sedens super asinam, & pullum filium subjugalis. Matth. cap. 21. num. 5. Secuti viam Balzam ex Bofor, qui mercedem iniquitatis amavit; correptionem verò habuit suæ vesaniæ: subjugale murum animal, hominis voce loquens, prohibuit prophetæ insipientiam, 2. Petri, cap. 2. num. 15. & in can. secuti sunt, 2. quæst. 7.

SUBLICIUS, Romæ pons dicebatur *Sacer*, & quare. Vide *Pontifex*.

SUBLIMITAS. Vide *Hypsoma*.

SUBMANSOR. FR. Rusticus, qui Ecclesiæ possessiones colit, & Ecclesiastica immunitate gaudet. [Hac inter cæteras libertates gratia potitur, ut submansores ejusdem Ecclesiæ ab omni publica exactiōe libera arceantur. Miræus in not. Eccles. Belg.

SUBMERGIUM, submersio. [Tandem submergio adjudicatus. In vita S. Theogenis Mart. 12. Jan.

SUBOCULARE, genæ pars, quæ sub oculo prominet. [Subocularibus plenis. Joan. Diacon. in vita S. Greg. Papæ] ubi delineamenta ejusdem Pontificis describit.

SUB PRECONIS VOCE, quid significet. Vide *Superdico*.

SUBPULMENTARIUS. Vide *Paracellarius*.

SUBSCRIBENDARIUS. Vide *Regestum*.

SUBSEQUIVUS. FR. subsequens. [Relationem præteritæ rei nostris temporibus gestæ inducimus, per quod ad virtutem subsequiva tempora provocemus. Julianus Archiep. Toletan. in hist. Visigotor.] Vide *Subcisivus*.

SUBSIDIUM. Vide *Continentia*. FR. de subsidiaria actione tutelæ, lib. 1. Instit. de satisdat. Tutor §. Sciendum.

SUBSTANTIA. FR. pro subsistentia. [Requiritur, & referatur in medium, ut ex lectione cognoscatur, cujusmodi possit habere substantiam, can. bene quidem, dist. 96.] Substantiæ diversæ sub unica subsistentia. Vide *Homoyopostata*.

SUBSTITUTO. Vide *Supparo.*

SUBSTRATI, publicè pœnitentium gradus. Vide *Hyemantes.*

SUBSTRATORIUM, tobalea crassior, & rudior, quæ cooperiebatur altare, supra quam extendebatur alia duo subtiliores. [*Pallæ,* quæ sunt in substratorio, in alio vase debent lavari. in alio corporales pallæ. In Sacramentar. D. Greg.

SUBTEGMEN, trama. Vide *Bractea.*

SUBTILITAS. FR. in lege canonica rigorositatem significat, & in duplici sensu intelligitur, in bonum, nempe, & in malum: in bonum accipitur pro rigorositate puræ conscientie. [*Cum sancti viri maledictionis sententiam profertur, non in hanc ex voto ultronis, sed ex justitiæ examine priorum-punt Inrus subtile iudicium respiciunt, & mala foris fragrantia, quæ maledictione ferire debent, cognoscunt, & de maledictio non peccant, quo ab æterno Iudice non discendant, can. cum sancti, 24. quæst. 3.] Quod Glossa tibi comprobatur ex canone Vera justitia, dist. 45. & ex can. Odio habeantur, dist. 86. & clarus ex can. In primis, 2. quæst. 1. ubi Gregorius Joanni Defensori in Hispaniam eunri, causam accusationis Januarii Episcopi committit, inquit: [*In primis requirendum est &c. si ita veritas se habet, sicut ejusdem Episcopi petitio continet. Si autem dictum fuerit, quia contra ipsum causa muta, sive probata est: subtiliter, (idest, sincere, diligenter, & rigorosè) ipso præsentè, & pro se rationem reddente, querendum est, & genus causæ, & modus probationis &c.] Ac in eodem sensu, can. Obiturum, 12. quæst. 5. idem Greg. Mariano Archiep. Ravennati in causa Testamenti Theodori Episcopi, inquit: [*Sed quia testamentum dicitur condidisse, subtiliter te, ne quid de rebus Ecclesiæ suæ consumpsisset, oportet inquirere.] Si etiam, in c. 7. Sapient. habetur: [*Omnium enim artifex docuit me sapientia: est enim illa spiritus intelligentiæ, sanctus, unicus, multiplex, subtilis, discretus &c.] & inferius: [*Omniem habens virtutem, omnia prospiciens, & qui capiat omnes spiritus, intelligibilis, mundus, subtilis.] Vide *Distinctio.* Aliquando in malum sumitur, idest, pro malitiosa cavillatione per legum apices excogitata. Glossa, in S. Sed cum aliquis, lib. 2. de testam. condendis, & Glossa, in l. 1. Cod. de sent. quæ pro eo, quod inter, in verbo subtilitatem. Item Glossa, in can. Cum Sancti, inquit: [*Subtilitas perniciofa est legibus, & simplicitas est amica veritatis.] Atque in hoc sensu loquitur textus, in cap. dilecti filii, lib. 2. decretal. De Judiciis, ubi sic habetur: [*Provideatis attentius, ne ita subtiliter (sicut à multis fieri) cujusmodi actio intenteur, inquiretis; sed simpliciter, & purè factum ipsum, & rei veritatem, secundum formam canonum, & Sanctorum Patrum instituta, investigare curetis,] & ibi Glossa falsò asserit, quod canones non solent subtiliter inquirere; nam ex Gregorio supra contrarium constat, licet in bonum sensum loquatur. Vide *Apex. Distinctio.********

SUBTILITER. Vide *Subtilitas.*

SUBTILIO, verbum transitivum, & idè etiam in passiva voce construitur, significat autem subtiliter inquirere, & rigorosè agere. [*Cubilia spiritus ingressi subtilitari in spiritualibus consueverunt. Petrus Cellens. lib. 9. cap. 2.] Vide *Distinctio.**

SUBTRAHO. FR. Aliquando canere longo pronuntiationis tractu significat: Sexagesimus sextus psalmus dicitur sine antiphonæ, subtrahendo modicè, sicut in Domitico, ut omnes occurrant. In Regal. 3. Benedicti, c. 13.

SUBTILARES. Vide *Subtilares.*

SUBUCULA. FR. ita ab Amalatio appellatur Tunica, de qua etiam Horatius, lib. 1. epistolar. ad Mecanatem circa finem:

Occurri, vides: si fortè subucula pexæ

Tritæ subest tunicæ, vel si toga dissidet impar.

SUBVENTIO, sic appellabatur in Gallia festum in memoriam reditus S. Martini Episcopi ad suam Dioccesim; nam ejus adventu fidelis populus subventionibus abundavit. [*Statutum est, ut singulis annis deinceps per universam Diocesim subventionis hujus festum quarto idus Maji solemniter celebraretur. Odo Cluniac.] Eadem festivitas denominata est *Exceptio* in lætitiæ memoriam, qua idem Populus præfatum Præfulem exceperat in ejus regressu. [*Hæc est igitur gloriosa, solemnisque exceptio, qua Archipræsful Turonensis Martinus ab exilio revertens, ab alumnis suis officiosè ad eum excipitur. Idem] Subventionis nomen generaliter sumptum. Vide *Subsidium.***

SUBVERBUSTUS, Reus, qui post verberum multam stigmatizabatur signo dedecoris, & infamie. [*Quantum denotavi, passivitas offert libertinis in equestribus, subverbustus in liberalibus, dedititios in ingenuis, rapaces in urbanis, scurras in forensibus, paganos in militaribus: vespillo, leno, lanista tecum vestiantur. Tertull. de pall. cap. 4.] FR. alii tamen hoc vocabulum à verbo *Verbero* deduci arumant, unde subverbustus liberalibus, idest, liberis, contraponit Tertullianus; nam servi *Fustigati* à Romanis ignominiosè appellabantur.*

SUBULA. Vide *Tarincha.*

SUBULCUS, porcorum custos: [*Tolluntur ex famulis sibi pertinentibus subulci. S. Valer. de Gen. Monach. §. 7.*

SUBURBICARIUS. Vide *Suburbicarius.*

SUBURBIUM. Vide *Proastius.*

SUCCENTORIA. FR. dignitas in aliquibus Cathedralibus. [*Super succentoria Pictaviensis Ecclesiæ quæstione suborra, lib. 5. decretal. tit. 31. cap. 11. De succentoria factum esse dignoscitur. Ibid.*

SUCCENTOR, qui præbendam succentoriæ possidet, de quo dictum est in dict. *Cantor. Passio. Messanæ,* & in aliis Scellicæ Cathedralibus. vocatur *Succentor* voce gallicæ; nam gallicè *Cantor* dicitur *Ciantre* dicitur. Fit etiam ejus mentio in Constitutionibus Cisterciensium, ac Hugo Ecclesiæ Sanctæ

Mariæ Parisiensis Decanus agens de lotionē pedum, quæ fit in feria quinta Cœnæ Domini, inquit: [Ablutionem autem, & Mandato interesse tenetur Succentor Ecclesiæ nostræ.] FR. Fit etiam mentio de hac voce in annalibus Minoritarum, an. 1235. Bulla 27. Item, in lib. 5. decretal. tit. 39. c. 27. ubi sic habetur: [Quodd cum F. Archidiaconus in succentorem in communi dormitorio manus inieciſſet tenerè violentas &c.

SUCCESSATRIX. FR. Fœmina, quæ in aliquo munere, seu hæreditate succedit. Bullar. Calinen. epist. 13. tom. 2. conf. 132. n. 8.

SUCCIDANEUS, succellivus, usus est hoc termino S. Cyprianus contra Novatianum ad probandam continuam, & nunquam intermissam Episcoporum successionem in Ecclesia Catholica, quæ tamen successio inter Hæreticos reperiri nequit: [Aut pastor haberi quomodo potest, qui (manente vero pastore, & in Ecclesia Dei ordinatione succidanea præſidente) nemini succedens, & à se ipſo incipiens alienus fit? epist. 76.] FR. Ovidius in Laodamia, & Protchilao *Succiduum* habet:

Lux quoque tunc abiit tenebrisque xaguis obortis
Succiduo dicor procubuisse genu.

SUCCINTORIUM. Vide *Epigonation*. Græcè *Anavolea* dicitur. Vide *Rebrachiatoria*.

SUCCESSUS. FR. subsidium, auxilium. [Et succursui terræ sanctæ magis noverit expedire, de fide instrumentor. cap. 7.

SUCULA. Vide *Frischinga*. *Torculla*.

SUDARIOLUM. Vide *Fascialis*. *Muccinium*. *Ploratorium*.

SUDARIUM, manipulus. [Sudarium namque, quod & manipulus dicitur, gestas in læva. Petr. Blesen. serm. 20.] qui ibidem asserit rationem mysterii, inquit: [Quondam menses ad sudorem detergendum zona alligatum sudarium portabant.] FR. sed hæc etymologia Blesensis videtur nimis impropria; nam menses ferebant manipulos spicarum, & sudarium non à solis messoribus, sed à quocumque in opere laborioso sudante portatur. Vide *Manipulus*.

SUETIA. Vide *Septimania*.

SUFFITORIUM, vas, quod ad suffumigandum infervit. Vide *Thuribulum*.

SUFFOCATUS, FR. est quidem antiquissima, & gravissima quæstio super hujus vocabuli significationem, etiam à Recentioribus agitata, sed (ut mihi videtur) à nemine satis discussa, ita ut vix post discessum ex portu, statim in apocryphis scriptibus naufragare videantur; idèò quantum meum imbecille conamen elongari me finit, discurre nitatur. Quæstio inquam ex verbis in Actis Apostolorum, cap. 15. positæ ventilatur: ubi ad Christianos de Gentibus conversos epistola sequentis tenoris expedita fuerat, videlicet: [Visum est enim Spiritui Sancto, & nobis, nihil ultra imponere vobis oneris, quam hæc necessaria: ut abſtineatis vos ab immolatis simulachrorum, & sanguine, & suffocato, & fornicatione, à quibus custodientes vos, bene ageris. Valetè.] Sic etiam

legit Sanctus Cyrillus Hæroſolym. Episc. Catachæsi 18. nempè: [Visum est Spiritui Sancto, & nobis, nihil amplius oneris imponere, præter hæc, quæ necessaria sunt: ut abſtineatis ab Idolothytis, à sanguine suffocato, & fornicatione.] Extat in Biblioth. SS. Patrum Parisiensis editionis de anno 1789. (qua etiam in subsequenti citatione referuntur) tom. 2. col. 183. lit. A. Pacianus, sive Paucianus Episc. Barcinon. inquit: [Post Domini passionem, Apostoli, tractatis omnibus, atque discussis, epistolam tradiderunt his, qui ex Gentibus crederant, proferendam, cuius epistolæ sententiæ hæc fuit: Apostoli, & Presbyteri fratres, his, qui sunt Antiochiæ, & Syriæ, & Ciliciæ, fratribus, qui sunt ex Gentibus, salutem. Quoniam audivimus quosdam ex nobis exuisse, & conturbasse vos verbis:] & inferius: [Visum est enim Sancto Spiritui, & nobis, ut abſtineatis vos ab idolothytis, & sanguine, & fornicatione, à quibus observantes, bene agitis. Valetè. In ejus parænesi in Biblioth. SS. PP. tom. 3.] Apponius verò sic legit: [Non vobis amplius pondus imponimus, nisi ut abſtineatis vos ab immolatis Idolis, à fornicatione, à suffocato, & sanguine: & hæc custodientes bene agitis. Valetè. In Canticis Cantic. lib. 3.] Extat in Biblioth. PP. tom. 1. col. 799. lit. B. Græcus textus: [Ut abſtineatis vos ab immolatis sacrificiis, & sanguine, & suffocato, & fornicatione.] Sed cum Paciano concordant D. Cyprianus, & Tertullianus, qui non ponunt dictionem à *suffocato*, nempè, Cyprian. ad Quirin. lib. 3. in fine, & Tertull. lib. de pudicit. c. 12. licet hic aliter alibi fenserat, ut infra dicemus: sic etiam habet Oecumenius, & primus omnium Irenæus, qui floruit anno 180. At deinde sparsim temporis longitudine flumen Dei repletus est aquis, variis quidem, ac turbidis, sinitarum, videlicet, interpretationum Græcorum Expositorum in primis, qui adhuc mordicus defendunt per sanguinem, & suffocatum intelligi animalium sanguinem, & morticinam, juxta Mosaicum præceptum, quare Leo Imperator tale decretum in forma scripti ad Stilianum factorum officiorum ministrum ediderat: [Simul olim Legislatore Moyſi sanguine vescendum non esse, mandavit Deus: simul illiusmodi cibo abſtineri debere, à præconibus gratiæ est constitutum. Et quamquam tum veteris, tum novæ tempore illa res vilis habita sit, & nefaria: eo tamen cœtunacitæ, imò vecorditæ homines processerunt, ut neutri legi autem præſente morigerant. At contra alii lucri, alii gulæ causa, summa cum impudentia mandatum contemnunt; in escamque, qua vesci veritum est, sanguinem convertunt. Perlacum est autem ad aures nostras, quod intestinis tanquam tunicis illum infractum, velut consuetum aliquem cibum ventri præbeant. Quod tolerari non debere Imperatoris nostra majestatis rata, neque tam impio soli gulæ in hiantium hominum invento, nunc præcepta Dei divina, nunc republicæ nostræ honestatem dedecore affici sustinens, jber ne quis id scelus, neque ad usum suum, neque ut emptores

detestando cibo contaminentur, ullo modo exercere audeat. At sciat quicumque delinere divinum mandatum contemnere, sanguinemque in cibum convertere (sive vendat, sive emat) deprehensus fuerit, se bonorum publicationi subjiciendum; & ubi acerbum in modum flagris cesus, ac à cute tenus scædè detonsus erit, perpetuò patriæ exilio multandum esse. Quos quidem in judicio, neque Civitatum magistratûs citra criminationem dimittere censemus, sed ut & ipsi (neque enim, si illi convenienti alacritate magistratum gessissent, id scelus commissum esset,) quòd negligerent, socorditerque subditi præfuerint, decem librarum auri multam sustineant. In Novell. const. 58.] At D. Ambrosius hanc sophisticam Græcorum intelligentiam irridet, dum ait: [Hæc tria mandata Sophistæ Græcorum non intelligentes, scientes tamen à sanguine abstinentium, adulterarunt Scripturam, quartum mandatum addentes, & à suffocato observandum: quòd puto nunc Dei nutu intellecturi sunt, quia jam supra dictum erat, quòd addiderunt. In epist. ad Galat. c. 2.] Sic etiam S. Gaudentius Brixien. Episcopus dictionem à *suffocato* additam fuisse inquit per interpretationem, quod tamen ex ejus verbis colligitur, dum ait: [B. Jacobus cum cæteris Apostolis decretum tale constituit in Ecclesiis observandum: ut abstineatis vos ab immolatione, à fornicatione, & à sanguine, id est, à suffocato, de pœnit. & remiss. in Biblioth. PP.] Sed quid per sanguinem intelligatur, ambigit D. Augustinus, dum inquit: [In Actibus Apostolorum hoc lege præceptum ab Apostolis, ut abstinerent Gentestantum à fornicatione, ab immolatione, & sanguine, id est, ne quidquam ederent carnis, cujus sanguis non est diffusus. Quòd alii non sic intelligunt; sed à sanguine præceptum esse abstinentium, ne quis homicidio se contaminet, lib. 32. contra Faustum, c. 13.] Antiquissimus Patrum Irenæus per sanguinem vulnera, offensam, & homicidium intelligere videtur, dum lib. 3. c. 12. citans textum Actor. Apostolorum: Et quæcumque non vultis fieri vobis, aliis ne faciatis: sic inquam refert ibi textum: [Placuit Spiritui Sancto, & nobis, ut nullum amplius vobis pondus imponeret, quàm hæc, quæ sunt necessaria: ut abstineatis ab idolothytis, & sanguine, & fornicatione, & quæcumque non vultis fieri vobis, aliis ne faciatis, à quibus vos custodientes, benè agitis, ambulantes in Spiritu Sancto.] Igitur suffocare idem ac offendere, angere.

Suffocant animam dira venena tuam.

Ovid. in Ibin. Sanguinis autem effusio idem ac suffocatus. Gaudentius supra, & *Suffocare* idem ac præceptum sanguinis, & homicidium. Alii apud Augustinum citatum. Quæ intelligentia sancti Martialis Apostoli auctoritate corroboratur, qui dictionem *A sanguine* non affert; sed ejus loco suffocatum ponit, inquit: [De aliis verò admonere volo, ut custodiatis vos ab immolatione, & suffocatis; ut sit omnis fornicatio longè à vobis; immunditiam fugite, quia jam sanctificati estis,

& in sanctitate Dei servite. In epist. 2. ad Thessalonicenses, c. 2. in Biblioth. PP.] Eodem modo Chrysostomus, hom. 33. in Actibus Apostol. c. 15. suffocatum intelligit: [Ut nihil amplius oneris imponamus vobis. Iterum onus legem vocat. Deinde etiam de illis rationem reddit: Nisi necessaria hæc abstinere ab idolothytis, & suffocatis, & fornicatione, & sanguine; à quibus si conservaveritis vos ipsos, benè facietis. Hæc nova lex non præcipit; nusquam enim de his disserit Christus; sed à lege hæc sumunt. Et suffocato inquit. Hic eadem cohibet.] At clariùs D. Cyrillus Alexandrinus, lib. 12. de Tabernaculo, exponens illa verba Levitici, c. 17. [Omnis anima ex vobis non comedet sanguinem] quid per sanguinem inter catholicos intelligatur exponit. [Lex igitur sanguinem à corporibus occisis jungit, ac subtrahit: qua in re dogma verum docet, & à nobis ipsis fide receptum, & in Ecclesiis præcipuis habitum, nempe, sic habendum esse, ut animam hominis rationis competentem, immortalem esse putemus, quòd eam unà cum terrenis corporibus mors minimè interimat. Sed potius ille conditor, qui illam efficit vitæ participem absolvat, & relaxet, ac subtrahat, quò minus eam perperiat.] Et post multa concludit: [Atque hoc sibi volunt legis conditiones hæc de re constituta verba.] Sed ad intelligendam hæc Cyrilli phrasim, necesse est adagium suæ regionis percipere: Orientales namque Christiani, cum vident aliquem velle ejus inimicum in rixa occidere, hæc diffusione uti solent; cave, ne hoc facias, Deus enim homini animam infundit, & tu illi separare cogitas; ad eum spectat ab humanis corporibus animam subtrahere, qui illam creavit; ille est Dominus, & non tu, & similia; hoc enim insnuare voluit Cyrillus. Insuper per sanguinem anima à Philosophis intelligebatur, unde abusive sanguis vulgariter anima appellabatur, & translativè abstinere à sanguine, id est, à eadè significat: quæ intelligentia, ait hic S. Doctor, est habita in *Ecclesiis præcipuis*, præsertim in Romana omnium Matre. Quare inconsultè Græci à comestione sanguinis, & à morticinis abstinentium præcipiunt contra mentem Sanctorum Patrum etiam Græcorum, quos supra adduximus. Quòd græcum commentum excogitatum fuit in sexta Synodo, can. 67. in qua sic habetur: [Divina nobis Scriptura mandavit à sanguine, & suffocato, & fornicatione abstinere. Eos ergo, qui propter laurum, & delicatum ventrem cujuscumque animalis sanguine arte aliqua esculentum condunt, ac instruant, ut par est, inculamus, ac punimus. Si quis ergò deinceps animalis sanguinem quovis modo comedere aggrediatur, si sit quidem Clericus, deponatur; si autem laicus, segregetur.] Et ut magis hæc Synodus prædictum ab ea excogitatum canonem firmaret, præmiserat in can. 2. [Ut ab hoc nunc tempore deinceps &c. firmi, & stabiles maneant Sanctorum Apostolorum canones octoginta quinque.] Sed cum antiqui canones Apo-

olorum non fuerint plus quam quinquaginta, ut Baronius ostendit an. 51. igitur canon. 63. Apostolicus assertus, in quo habetur: [Si quis &c. comederit carnes in sanguine animæ ejus, aut à bestis abreptum, aut suffocatum, deponitur. Si vero Laicus sit à communione excluditur] apocryphus censetur: constat siquidem hunc esse unum ex canonibus à Græcis ultra illos quinquaginta Apostolicos additis. Unde inquit Baron. an. 51. num. 22. [Certe in Cresconiana collectione omnium antiquissima, quinquaginta tantummodo adnumerati habentur canones Apostolorum, quos Dionysius Rom. Abbas cognomento Exiguus in latinum verit: cæteri enim à Græcis putantur dolose suppositi.] Igitur Græci, nedum, ut ex sententia D. Ambrosii, dictionem *Et à suffocato* addiderunt in textu Actorum Apostolorum; sed etiam canonem Apostolicum 63. commentari sunt. Sic pariter ab eis credendum est fuisse supposita decreta ejusdem tenoris ad Concilium Gangrense, can. 2. à Baronio an. 51. num. 14. allato, ac Concilii Aurelianensis II. cap. 20. & Concilii Vormaciensis, c. 65. ex asserto Concilio Carthaginensi apud eundem Baronium ibidem n. 16. Et posito, quod illa Concilia talia decreverint, de eorum auctoritate non integrè constat. Nam ex eodem Baronio anno 261. num. 44. non satis liquet quo tempore Gangrense celebratum fuerit, in quo non nisi quindécim Episcopi interfuerant, licet Labbé in Synopsi Conciliorum sub Silvestro I. ponat. Item in Aurelianensi II. quod Baronius sub ann. 536. & Labbé sub anno 533. ponunt, quamvis interfuerint nonnulli Patres sanctitate insignes; tamen omnes non erant plusquam triginta, & ex eis aliqui per eorum procuratores intervenerant, Baron. ibidem num. 124. Sic etiam id, quod habetur in Concilio Vormatiense, can. 45. & can. 65. quod animalia, [Quæ à lupis, seu canibus lacerantur non sint comedenda, nisi porcis, & canibus; nec cervus, nec capra, si mortui inveniantur; item aves si mortui inveniantur,] quod ibi ex Carthaginensi Concilio desumptum asseritur. Præterquam quod non satis constat quibus, vel quot personis, nec qua auctoritate hoc Concilium Vormatiæ congregatum sit, neque ex quo loco assertum Concilii Africani decretum desumptum sit, redditur exinde valdè suspectum, quod ex aliquo Manichæorum Africanorum conciliabulo excerptum sit; nam Manichæi hunc errorem profitebantur: hinc D. Augustinus contra Adimantum c. 14. Manichæi discipulum de Manichæorum errore inquit: [Quia ipsas carnes immundas putant, earum Creatorem Deum esse negant. Nos autem tenemus Apostolicam disciplinam, dicentem, quod omnia munda sunt mundis, servata moderatione Evangelica, ut non graventur corda nostra cruditate, & vinolentia, & curis secularibus. Nam idem illud, quod Apostolus ait: Non potestis mensæ Domini communicare, & mensæ Dæmoniorum; non video, cur opponendum huic loco legis, & quasi contrarium

Manichæi esse crediderunt &c.] Et contra Faustum Manichæum; lib. 32. cap. 13. sic invehitur: [Quis jam hoc Christianus observat, ut turbos, vel minutiores aviculas non attingat, nisi quarum sanguis effusus est? Aut leporem non edat, si manu à cervice percussus, nullo cruento vulnere occisus est? Et qui fortè pauci adhuc tangere ista formidant, à cæteris iridentur.] Item Montani Hæresiarchæ error hic fuerat, nam in ejus errore lapsus Tertullianus scripserat in suo Apologetico cap. 9. fere verius, ab aliquo Montani a seclia adulterato, licet contra Gentiles loquatur: [Erubescat error vester Christiani, qui ne animalium quidem sanguinem in esculentis habemus, qui propterea quoque suffocatis, & morticinis, ne quo sanguine contaminemur, vel intra viscera sepulto. Denique inter tentamenta Christianorum botulos etiam cruore distentos admoveris.] Nec fides ulla Eusebio Cæsariensi præstanda, quippè fidei apocryphus censetur, de quo Bellarminus in Scriptor. Eccles. & D. Hieronymus epist. 65. ad Oceanum, Arii propugnatorum hunc Eusebium appellat. Insuper, cum Græcum sit, ad comprobandum Græcorum zelum in abstinentia à sanguinis comestione, in ejus hist. lib. 5. cap. 1. Blandinam martyrem in Gentiles talia dixisse asserit: [Multum erratis Viri, quod putatis infantium carnibus eos vesci, qui ne mortuorum quidem animalium sanguine utuntur.] Item Minutius Felix in Octavio hæc habet: [Nobis homicidium nec videre fas, nec audire: tantumque ab humano sanguine cavemus, ut nec edulium pecorum sanguinem in cibum moverimus.] Sed qualis inepta consequentia! si homicidium abominabile, ergo & pecorum sanguis incommissibilis erit: deberet, inquam, in bona illatione concludere: si homicidium abominabile; ergo & pecoricidium, ut ita dicam. At cum hujus libri Auctor se in fatis extitisse asserit tempore Alexandri Severi Imperatoris, nimirum, in secundo sæculo Christiano, & in præterito sæculo à Fulvio Ursino in lucem editus fuerat, non sine suspicionis nota recipitur. Præsertim cum ante Alexandri Severi Imp. tempora, scilicet, in Pontificatu Eleutherii, qui imperante Commodio vixerat usque ad ann. 194. is inquam Pontifex, juxta consilium Apostoli, in Ecclesia decreverat (si antiquo Licenti Brevariario credendum est) ne quis fidelis ab hujusmodi esca se abstinere, ubi sit habetur: [Eleutherius natione græcus ex patre Abundio de oppido Nicopoli: hic sedit annos xxxi. menses sex, dies quinque: fuit autem temporibus Antonini, & Commodi, usque ad Patrianum, & Barduan. Hic accepit epistolam à Lucio Britannico rege, ut Christianus efficeretur per ejus mandatum. Et hic iterum (*notabanc periculum iterum*) firmavit, ut nulla esca usualis à Christianis repudiaretur, maxime fidelibus, & humana (*scilicet humana esca*) est, in lect. S. Eleutherii Papæ, & Mart. mensè Maji.] Apocryphum item cen-

cenſetur Gregorii Papæ III. decretum in Bibliotheca Patrum, tom. 6. col. 611. cap. 29. litt. C. allatum, in quo ſic habetur: [Suffocatum dicimus, quod ſine ſanguinis effuſione perimitur, vel quod in laqueo necatur, vel quod à lupò, vel ſine in laqueo ſuffocatum invenitur, & nullatenus manducetur, nec ſanguinem alicujus beſtiæ quiſquis manducare, aut bibere præſumat: quod ſi quis fecerit, quadraginta dies pœniteat. In ejus excerpto ediçto de diverſ. crimin. & remediis illorum.] Tale namque decretum inter epiftolas decretales Gregorii III. non reperitur in illis tribus tomis impreſſis in ædibus Populi Romani de anno 1591. quorum titulus eſt: Litteræ Decretales Summorum Pontificum; nec talis obſervantia inter Latinos, & præcipue inter Romanos unquam fuiſſe legitur: ac præſertim cum omnes Patres, qui dictionem *A ſuffocato* ſtrangulatum intelligunt, affirmant hoc tantum in primitiva Ecclēſia præceptum fuiſſe; credible, inquam, non eſt, quod Gregorius III. qui cœpit regnare de anno 731. tale decretum ordinaveſſet, in quibus temporibus nulla idololatriæ ſuperſtitio extabat. Unde non ſine ſuſpitione, fuiſſe, nimirum, ab obſtinatis Græcis amanuenſibus poſt Synodum in Trullo additū exiſtimatur, ac eo magis cum & Author ipſe Bibliothecæ, unde hoc hauſiſſet, non referat; ſic etiam graja manus ſcripſiſſe cenſetur manuſcriptum cujuſdam Theodori pœnitentiale, quod penès ſe habuiſſe ait Baronius ann. 51. num. 16. cum nomen Auctoris græcum eſſe manifeſtetur, ubi pœna veſcentibus ſuffocatum injungitur, quod in Romanis pœnitentialibus apud Gulielmum Durandum, Albertum Caſtellanum, & in calce Gratiani decreti talis caſus non invenitur; manifeſtum ergo iudicium eſt, quod nunquam inter Latinos ſuffocatum fuiſſet prohibitum; etenim Latini ex epift. 1. Corinth. cap. 10. omne quod de macello venit, ſine aliquo ſcrupulo comedere didicerant. Nec verum eſt id quod communiter à Scriptoribus aſſeritur, ſanguinem, & ſuffocatum in contemperationem Neophytorum ex Hebraiſmo converſorum, ne ſcilicet ſcandalizarentur, prohibitum fuiſſe comedere; ſed ſanguis Idolis immolatus veritus eſt. Unde loco cit. D. Aug. contra Adimantum cap. 14. inquit: [Nos autem tenemus Apoſtolicam diſciplinam &c.] ut ſuprà dictum eſt; ac ſequitur deinde: [Non enim de immolationibus lex loquitur, cum in Deuteronomio dicitur, Secundum deſiderium animæ tuæ occide, & manduca omnem carnem juxta voluptatem, quam dedit tibi Dominus &c.] Textus autem Deuteronomii, cap. 12. hic ab Auguſtino citatus, ſic in Vulgata habetur: [Sin autem comedere volueris, & te cuſus carnium delectaverit; occide, & comede juxta benedictionem Domini Dei tui, quam dedit tibi in urbibus tuis: ſive immundum fuerit, hoc eſt maculatum, & debile: ſive mundum, hoc eſt, integrum, & ſine macula, quod offerri licet, ſicut capream, & cervum, comedere, abſque eſu dumtaxat ſanguinis, quem

ſuper terram quaſi aquam effundes.] Auguſtini igitur erat argumentum, quod non ex vi hujus Moſaici præcepti Apoſtoli abſtinendum monuiſſent à comestione ſanguinis; nam de ſanguine immolato Idolis intellexerant, de quo vetus Teſtamentum loco citato non loquitur: idè Apoſtoli in ea epiftola proteſtati ſunt nullum onus imponere, quod vocabulum (ex Chryſoſtomo ſuprà) Moſis legem ſignificare diximus; hinc evidens ſit explicatio S. Gaudentii ſuprà, ubi ait: [Ut abſtineatis vos ab immolatis, à fornicatione, & à ſanguine, id eſt, ſuffocato,] quod idem ſignificat, ac immolato. Quare ſciendum eſt, quod Verbum *Suffocare* tam latinè, quam græcè ſtrangulare, thurificare, fumigare, ſeu ſuffumigare ſignificat, ex qua duplici ſignificatione tot æquivoca orta ſunt. Origenes namque in primis contra Celſum, Manichæi, ac Græci poſt ſextam Synodum (nam antea nullus S. Pater Græcus, ut viſum eſt, hoc ſenſerat) per ſuffocatum intellexerunt juxta Moſaicum præceptum, morticinum, & ſtrangulatum. Alii tamen ſentientes apertam repugnantiam hujus ſignificationis cum verbis Domini noſtri, dicentis, quod edamus quidquid nobis apponatur, & non quod intrat in os, coinquinat hominem, ac Phariſæos, Scribaſque increpavit, dicens: Væ vobis &c. qui mundaſtis, quæ foris eſt; & alibi: Ecce omnia munda ſunt vobis. Item ejus Præco Paulus ajebar, Omnia munda ſunt mundis, & infidelibus nihil eſt mundum. 1. Tit. 1. Atque optimum eſt gratia ſtabilire cor, non eſcis. Ad Hebr. cap. 13. & ſimilia, idè D. Cyprianus per dictionem *Sanguinem* intellexit homicidium; unde hunc locum legerat: [Abſtinere vos ab idololthytis, & ſanguinis eſuſione, & fornicatione. Ad Quirin. lib. 13.] Ac D. Auguſtinus contra Fauſtum ſuprà inquit: [Quod alii non ſic intelligunt: ſed à ſanguine præceptum eſſe abſtinendum, ne quis homicidio ſe contaminet] ita etiam Chryſoſtomus ſuprà, ac Radulphus Flaviacenſis in lib. 5. Levit. cap. 3. inquit: [Communiter per ſanguinem appetitus accipitur.] Item Beda ait, [Nomine enim ſanguinis propaginem carnis designat. In cap. 17. Act. Apoſt.] Item D. Gregorius Papa per ſanguinem peccatum intelligit, lib. 13. cap. 6. in cap. 16. Job. & in Regiſt. epift. 125. Contra tamen hanc interpretationem nonnulli cum Origene inſurgunt, dicentes, quod homicidii præceptum fuiſſet ab Apoſtoliſ ſuperſtue Gentibus ad fidem converſis impoſitum; nam idè ab idololthytis & à fornicatione abſtinere illis cautum fuit, quia penès Gentiles tales prohibitiones non extabant; inſuper ſi præceptum homicidii prohibuiſſent; debuerant ſimul & alia capitalia crimina etiam ne pararent, eos monere Apoſtoli; hinc Origenes in epift. ad Rom. cap. 13. lib. 9. inquit: Quoniam quidem cætera crimina ſeculi legibus judicantur, ſuperfluum videbatur, ea divina lege prohibere, quæ ſufficienter humana lege plectuntur: illa ſola, de quibus lex humana nihil dixerat, religioſi videbatur convenire decernere,

ex quo apparet, iudices mundi partem maximam Dei legis implere.] Igitur, si nec per sanguinem, & suffocatum poterant Apostoli intelligere Hebræorum observantiam (nam verbis Christi contradixissent, ex jam allatis, & ipsimet Apostoli onus legis haud imponere contestati sunt) nec homicidium intellexerant, quia debuerant aliorum etiam mortalium criminum abstinentiam monere, remanet rancum de sanguine, idest suffocato, per interpretationem intelligere; nam *Suffoco* penes Latinos etiam suffumigare significat: sic Propertius, lib. 4. elegia de Cynthia, & Dracone, ubi de striga illa, sive maga, quæ cum separare conjugale thorum intentasset, malefici enim separare thorum semper conantur, idedque à D. Hieron. [Rei uxoria hostes] appellatur. Vide *Temporarii*. Itaque inter alias superstitiones suffumigationem illa adhibuerat, pro quo vocabulo utitur Poeta verbo suffocare, sic inquit:

Dein quencunque locum extenx tetigere puella

Suffocat, & plura limina tergit aqua.
Sic etiam Plinius lib. 20. cap. 5. de staphylino, sive pallinaca erratico agens, inquit: [Ejus semen contritum. & in vino potum, rumentem alvum, & suffocationes mulierum, doloreque lenit,] ubi suffumigationes matricis intelligit. Quod ex Dictionario Catholico appellato confirmatur in verbo Suffoco: ait enim duas etymologias verbum hoc habere, idest, à *Sub*, & *Faux*, & tunc suffocare idem significat, ac angere, strangulare, & similia; aliam verd etymologiam deduci inquit à *Sub*, & *Focus*, & significat sub foco ponere, quod idem esset, ac suffumigare. Sic etiam hæc duplex significatio habetur in greco textu Actorum cap. 15. *Ἀπέχεσθαι εὐδαίμωνων, ἢ ζυματος, ἢ πικρῶ, ἢ πορνείας.* [Ut abstineatis vos ab immolatis simulacrorum, & sanguine, & suffocato, & fornicatione] *πικρῶ* enim à verbo *πίνω*, quod inter alia significat *φλέγεσθαι*, idest, flagari, uri, torrefacere, adolere. In Dictionario Greco latino correcto à Jacobo Cellario, & Nicolao Nenigero in dict. *πίνω*. Item significat strangulo. Ibid. Igitur Sacra Scriptura per vocabulum *ἢ πικρῶ* non de strangulato edulio; sed de immolato, & thurificato intellexit. Thurificare enim apud Ethnicos actum idololatricæ significabat, ut in dict. *Thurifico* dicemus. Sanguinem quippe Gentiles suffocare, sive immolare consueverant; hinc Virgilius 10. *Æneid.*

— Inferias, quos immolet Umbra,

Caprivoque rogi perfundat sanguine flammam.

Insuper inter Gentiles pythagorica opinio vigeat, ob reverentiam animarum, quas in animalia transmigraie putabant, hinc non comedebant strangulata bruta, asserentes, (ut ait Origenes contra Celsum, lib. 3.) quod in strangulatis animalibus, in quibus sanguis non extrahebatur

spiritus eorum, sive anima non exhalabat, & consequenter non erat fas animam, Genium, vel Dæmonem, ut ipsi appellabant, comedere. Ac propterea in hoc sensu strangulatum animal non poterant Apostoli per suffocatum intelligere, sicut falsò Celsus ab Origene impugnatus intellexerat, quia cum Pythagoricorum, & Ethnicorum opinione concurrissent; licet Originis textus in hoc loco, valde corruptus sit, à Græcis fortasse. Quæ intelligentia, quod vocabulum *Suffocatus* significet immolatum, optimè cum Augustino fuisse per interpretationem pestum sustineri, & cum Ambrosio à Græcis additum, quia à Cypriano, Ireneo, & aliis Patribus supra adductis non legitur hoc vocabulum *A suffocato*; sed Augustinus non advertens fortasse vim hujus nominis, quod tam latinè, quam græcè significet etiam immolatum, & suffumigatum, sanguinem scilicet, hinc homicidium interpretatus est; sic etiam Ambrosius ex eadem inadvertentia, Græcos perperam dictionem suffocatum addidisse existimavit, quam additionem ab antiquis Græcis in sensu immolati positam, ab aliis postea Græcis in sexta Synodo malè intellectam, ac explicatam fuisse diximus, suscipiendo nempe recentiores Græci in Synodo Trull. illud *ἢ πικρῶ*, pro strangulato, cum re vera pro immolato ab antiquis Scriptoribus, idest, sanguine immolato positum fuerit. Item hac eadem intelligentia corrui falsum Lutheri argumentum, in ejus Assert. positum art. 29. & lib. de Concilio, part. 1. ubi nititur probare, quod licitum sit à decretis Conciliorum recedere, quia Jacobus mutaverat Petri sententiam; nam Petrus non debere Gentes cogi ad legalia judicaverat, quam sententiam sequutum esse Apostolum inquit per totam Epistolam ad Galatas; sed Jacobus à sanguine, & suffocato abstinendum fore sustinuerat; & exequendum mandati in Concilio fecerat. Verum sustinendo, quod si suffocatum significet immolatum, objectio Lutheri satis enodatur; quod, nempe, Jacobi sententia cum Apostolorum Principe concordabat, dum Jacobus inquit, quod nullum onus imponere intendebar, & onus, ut visum est ex Chrysostomo, legale præceptum significat; ergo tam Petrus, quam Jacobus eandem sententiam habebant, de non imponenda, nempe, ulla cæremoniarum legalium observantia; quare abstinentia à sanguine à Jacobo proposita in Concilio, non in contemplationem legis Mosæicæ fieri indicavit, sed ob superstitionem Gentilium; nam de sanguine suffocato, idest, immolato intellexerat; de quo aperte ex epist. ad Galatas loquutus est Doctor Gentium; quam satis explicans D. Augustinus, lib. contra Adimantum, cap. 14. inquit: [Nunquid ege cujusquam interpretatione, ut intelligatur cur hoc Apostolus dixerit? Et quantæ illi malitia de scripturis certa quæque discernunt (quod de Novatoribus dici potest) quibus circumveniunt imperitos? Nam & munda esse omnia dixit Apostolus secundum fidem, & ei esse immunda,

qui

qui putat immunda: & tunc esset ab eis temperandum, cum per offensionem accipiuntur, id est, cum aliquis infirmus putat sibi ab omnibus carnibus temperandum, ne incidat in carnem immolaticiam; & idem eum, qui manducat, potest arbitrari in honorem Idolorum id facere, & ex eo graviter offendi, cum ipsa immolaticia caro, si ex fide à nesciente accipitur, neminem maculet. Unde alio loco idem Apostolus interrogari verat, cum quid de macello emitur, vel ab aliquo infideli quisquam vocatus in mensa ejus exhiberi sibi carnes videt, quasi isti immundas arbitrantur, non propter immolationem, sed quia carnes sunt, cum Apostolus clamet omnia munda esse, & omnem creaturam Dei bonam esse, & omnia sanctificari per verbum, & orationem: & tamen temperandum ab eis, si quis forte infirmus offenderit &c.] Atque Theodoretus in epistolam primam ad Corinthios verba Apostoli in ejus cap. 10. posita, nempe; [Quid ergo dico, quod Idolis immolatum sit aliquid &c. ?] sic exponit: [Sed nemo existimet, quod vim aliquam habeant immolata, & natura possint polluere eum, qui eorum sit particeps: non enim hoc dico; sed qui superstitioni serviunt, Dæmonibus sacrificia offerunt:] Et inferius super ejusdem Apostoli verba: [Omne, quod in macello venit comedite, nihil interrogantes propter conscientiam; Domini est terra, & plenitudo ejus:] ita Theodoretus explanat: [Omnes creaturæ Dei sunt, ipse omnia ad hoc, ut essent, deduxit. Securus ergo emite, non interrogantes, an sit idolis immolatum, an non; hoc enim sibi vult illud, interrogantes.] Ubi constat, quod non propter scandalū inobservantiæ à morticinis juxta mosaicum præceptum Paulus abstineri consuevit; sed ne offendantur infirmi Gentiles, videntes Christianos edullis immolaticijs vesci. Ergo triplex sententia Petri, Jacobi, & Pauli, unum, ac idem funiculum facit contra Hæreticos; Petrus enim volebat ad mosaicam legem Christianos contrahere; Jacobus consuevit in epistola Apostolici Senatus scribendum nullum onus, deest; antiquæ legis imponere velle Concilium; Paulus nullum edulij scrupulum habendum docet, sed tantum ratione scandalij insipientium edere prohibuit, ne immundas carnes, id est, Dæmoniis immolatas comedere nos videamur ab insipientibus. Itaque nemo Apostolorum de sanguine suffocato, id est, strangulato juxta præceptum mosaicum loquutus est; sed de sanguine; & edulio suffocato, id est, Idolis immolato. Franciscus Turrianus adversus Magdeburgenses centuriatores lib. 1. cap. 5. bene infert, quod idem fornicationem cum illis tribus prohibitionibus conjunxerant Apostoli, quatenus, scilicet, ad conraminationes idolorum, sive ad idololatriam pertinent; quod licet verum sit, non tamen tam rigorosè intelligendum, ut ipse conatur probare, quod in can. asserto Apostol. 63. verum sit Apostolos sub pœna excommunicationis hoc præcepisse; nam nimis in consultè, discurrit, quia se-

queretur, quod etiam nos in excommunicatio-nem incurteremus, quia talia comedimus. Igitur melius cum Baronio Centuriatoribus respondendum, quod Canones Apostolici ab Isidoro cognomento Exiguo non fuerunt plusquam quinquaginta collecti, & in Sexta Synodo à Græcis perperam additi, ut supra diximus; & idè frustra nititur Turrianus defendere hunc canonem 63. dum ipse Baronius suspectum satis reddit. In Sac. etiam Scriptura Suffocare pro immolare accipitur; sic enim Ezech. 36. ad populum Hebræorum inquit: [Pro eo, quod dicunt de vobis, devoratrix hominum es, & suffocans gentem tuam.] Antea enim dixerat de eodem populo: [Et tulisti filios tuos, & filias tuas, quæ generasti mihi, & immolasti eis ad devorandum. Nunquid parva est fornicatio tua? Immolasti filios meos, & dedisti illos consecrans eis.] Idem cap. 16. quia immolabant filios suos Saturno sub nomine Moloch, de quo Moloch sacrificio in dict. Gehenna dictum est. Hinc D. Cyrillus Alexand. lib. 4. in cap. 46. Esaiæ exclamat, inquit: [O abominandam, & invisam Deo, atque hominibus celebratam panegyrim! Deus sanè universorum his adeo gravibus iniquitatibus indignans, per unum è Sanctis Prophetis dicit his, qui talia facere solebant: Mactate homines; Vituli enim descenderunt. Eo enim inhumanitatis, & immanitatis venisse dicit impuros dæmones, ut sitrent insatiabiliter humanum sanguinem, & eorum, qui rei, & convicti erant, interitu delectarentur. Non enim forte vitulus in ara clamans, & thura, ac oves illis conveniebant; sed hominum cæde gaudebant.] Item Jeremias cap. 16. ait: [Quibus polluerunt terram meam in morticinis abominationum suarum.] Ubi Theodoretus: [Morticina verò abominationum vocat, filiorum, & filiarum mactationem.] Chaldaica lectio apertè pro suffocato *Hbenigo*, id est, strangulato habet; sed cum ex textu Græco Chaldaica Sac. Scriptura translata sit, ut Bellar. de Verbo Dei lib. 2. cap. 3. probat, translator dictionem *πνικτῆ*, quæ immolatum, & strangulatum promiscuè significat, æquivocavit in secundum sensum, qui tamen in primo translate debuerat. Apochryphæ item censetur auctoritate allatæ à Baronio ann. 51. ubi videtur, quod inter Latinos usque ad tempora Zachariæ Papæ viguisset hic ritus abstinenti à morticinis; asert enim ejusdem Pontificis verba ad Bonifacium Germaniæ Episcopum, & Sedis Apostolicæ Legatum, ita respondentis: [Continebant enim capitula in pitacio ab eis porrecto, quæ inferiis annexa sunt, de quibus flagitasti à nobis, quæ rescipienda, quæ respuenda sunt. In primis de volatilibus, id est, graculis, & corniculis, atque ciconiis, quæ omnino cavendæ sunt ab esu Christianorum, etiam & fibri, atque lepores, & equi sylvatici multo amplius cavendi. Attamen, sanctissime Frater, de omnibus Scripturis Sacris bene compertus es.] Et inferius; [Equi verò, qui præfato morbo fuerint coinquinati, si

curari non valuerint, in puteis, & foveis projiciendi sunt, ne ejusdem morbi contagione cæteri conquinentur. De animalibus autem, quæ à furentibus, id est, rabidis lupis, & canibus fuerint lacerata, oportet ea à cæteris separari, ne per fueres, & mordentes, cætera conquinentur. Quod si pauca sunt, ut supra diximus, in fovea projicienda sunt. Extat in tom. 3. Concilior. pag. 434. col. 1. Impres. Venetæ de anno 1585.] Sed ineptiæ, & imposturæ ab inimicis Sedis Apostolicæ procul dubio hæc sunt. Nam in epistola Bonifacii Episcopi ad Zachariam Papam directâ, quæ ibidem habetur, nihil horum continetur, & idem Papæ minute ad omnia Bonifacii quæsitâ doctè, & graviter respondet, ac de rebus non levis; ergo istas ineptias Hæretici, ut potestatem Pontificiam ridiculam redderent, addiderunt. Nam de equis mortuis, & similibus an projiciendis in foveis, quilibet licèt vilissimus Veterinarius, sive equarius Medicus, non dignaretur talia respondere; fingitur item in Zachariæ epistola, quod laetores epistolæ Bonifacii, nomine ejusdem Episcopi similia quæsitâ in picacio Zachariæ Pontifici porrexissent, quod falsissimum quidem videtur tum ex ineptiis, ut falso asseritur, de ejusdem picacii nota; tum ex doctrina Bonifacii Episcopi, quæ non parùm emicat in ejus epistola, in qua etiam mentionem fecisset de hoc suo picacio, si verum fuisset. Alia autoritas asseritur à Turriano, quæ est Humberti Cardinalis, & Sylvæ Candidæ Episcopi in ejus Dialogo, qui extat in Biblioth. PP. apud Canisium, & apud Baronium in Appendice 11. tom. 1. Annal. pag. 754. litt. C. Typograph. Vatican. 1065. ubi sic habetur: [Nec hoc dicentes suffocatum, & sanguinem nobis contra vos defendimus. Antiquam enim consuetudinem, seu traditionem majorum nostrorum diligenter retinentes, nos quoque hæc abominamur, ad eò ut sanguine, vel quocumque morticinio, aut aquis, seu quacunque negligentia humana præfocato, apud nos aliquando vescentibus absque extremo periculo vitæ hujus, pœnitentiâ gravis imponitur, pro eo maxime, quia antiquas consuetudines, & traditiones majorum, quæ non sunt contra fidem, leges Apostolicas arbitramur. Nam de cæteris, quæ aucupio, aut canibus, sed laqueo venantium moriuntur, Apostoli præceptum sequitur: Omne, quod in macellum venit, manducate, nihil interrogantes &c.] Sed verba Humberti videntur alterata, nam prædicta omnia in personam Græcorum, non verò Latinorum loquitur, quia tam ex præcedentibus, quàm subsequētib; contrarium affirmare videtur; antea enim dixerat Græcis:] Pro crimine reputare non debetis: quibus Evangelicâ, & Apostolicâ auctoritas omnia edenda constituit.] Et subsequēter ait: [Si quis dixerit hoc suffocatum est, vel morticinium non est comedendum, ut Apostolus de Idolothyto ait: si quis dixerit hoc immolatum est idolis, nolite manducare &c. Multa siquidem usu, aut traditione majorum ita observamus, ut aliter fa-

cientes omnino abhorreamus, sicut est non lotis manibus manducare. Quod quamvis juxta sententiam Veritatis, non conquinet hominem, tamen velut immundum exhorreere solet homo hominem non lotis manibus manducantem &c.] Ex quibus verbis aperte colligitur nullum scrupulum, nec ullam pœnitentiam fuisse Latinis vescentibus sanguinem, aut suffocatum impostam temporibus hujus Cardinalis. Hugo Menardus in notis ejus ad D. Gregorii sacramentale asserit pœnitentiale Halithgarii, in cujus c. 10. tit. de dissensibus sacrificiorum, pag. mihi 248. hæc asseruntur: [Si quis canis, aut vulpis, sive acceptor mortificaverint: sive de fuste, sive de lapide, sive sagitta, quæ non habet ferrum, mortuum fuerit, hæc omnia suffocata sunt, non manducantur: & qui manducaverit, jejuset hebdomadas sex. Si quis sagitta percussit cervum, sive aliud animal, & post tertium diem inventum fuerit, & forsitan ex eo lupus, ursus, canis, aut vulpis gustaverit, nemo manducet, & qui manducaverit, jejuset hebdomadas IV. Si gallina in puteo mortua fuerit, puteus evacuetur: si sciens ex eo biberit, jejuset hebdomada una. Si quis mus, aut gallina, aut aliquid ceciderit in vino, aut in aqua aliqua, de hoc nullus bibat; si in oleum, aut mel ceciderit, oleum expendatur in lucernam, mel verò in medicinam, vel in aliam necessitatem. Si piscis mortuus fuerit in piscina, non manducetur; qui manducaverit, jejuset hebdomadas IV. Si porcus, vel gallina manducaverit de corpore hominum, non manducetur, neque servetur ad semen; sed occidatur, & canibus tradatur. Si quis lupus plagaverit animal, & mortuum fuerit, nemo manducet, & si vixerit, & postea eum homo occiderit, manducetur. Sive cum capra, sive cum pecore, aut cum alio animali si peccaverit homo cum eo, nemo manducet carnem ejus; sed occidatur, & canibus tradatur.] Sed hæc minime reperitur in Pœnitentiale Halithgarii apud Canisium, tom. 5. ant. lect. Nec Menardi assertio valet, quòd apud Canisium tantum libri quinque Halithgarii reperiantur, & quem Menardus asserit esse sextum Halithgarii librum; nam errat proorsus, tum quia nullibi constat hunc Scriptorem sextum librum composuisse, tum etiam ex stylo sit evidens hujus sexti libri supposititii; quinque enim libri Halithgarii apud Canisium sunt elegantes, archie asserens sextus est valdè rudis, & ineptus. Insuper notabiliter errat ibidem Menardus, asserens supradictas ineptias ex pœnitentiali Romano desumptas fuisse, de quibus nil proorsus in Romano pœnitentiali, quod videre est apud Antonium Augustinum Archiepisc. Tarracon. in tract. cujus titulus est: Canonēs pœnitentiales, seorsim editus Venetiis apud Fœl. Valgrisium 1584. Item apud Bedam in fine tom. 8. lib. de remediis peccatorum, cap. de immundâ carne hæc habentur: [Qui manducet carnem immundam, aut dilaceratam à bestijs, XL. dies pœniteat. Si necessitate famis cogente, multò leviùs. Mus si ceciderit in liquorem, tollatur inde,

inde, & aspergatur liquor ille aqua benedicta. Si verò mortua sit, abjiciatur totus liquor, nec ab hominibus sumatur, sive lac sit, sive cervisia; vel aliquid hujusmodi: quòd si mortuus sit, liquor ille, in quo mus, vel mascula incidens moritur, purgetur, & aspergatur aqua sancta, & sumatur, si necessitas sit. Si avis stercoreaverit in quemcumque liquorem, hujusmodi tollatur sterqus, & mundetur cibus aqua benedicta, & sumatur. Qui sanguinem nescius cum saliva sorbet, non ei nocebit. Qui manducans, proprio pollutur inscius, non ei nocet. Si autem scit, poenitentiam agat juxta modum pollutionis.] Et cap. de diversis causis, ibidem hæc habet: Qui morticinum inscius, XL. dies poeniteat, si autem sciens, C. dies poeniteat. Qui fraudatim comedit, & est inops, vel hebes, IV. dies poeniteat. Sani autem, & infirmi si sciunt, XL. dies poeniteant. Qui sæpè faciunt, III. quadragesimas, vel annum. Qui comedit, vel bibit à familiari bestia, idest, cane, vel catto, & scit, C. psalmos cantet, vel unum diem jejunet. Si quis dederit alicui liquorem, in quo mus, vel mustela mortua inveniuntur, si secularis, IV. dies poeniteat &c.] Item Burchardus Vormaticensis Episcopus de locis communibus Decretorum &c. lib. 19. cap. 106. ex poenitentiali Romano asserto, hæc habet: [Qui comedit, vel bibit intinctum ex familiari bestia, idest, cane, vel catto, & scit, C. psalmos cantet; si nescit, duos dies jejunet, vel si redimere voluerit, L. psalmos cantet. Si in Cænobiis contigerit, CCC. psalmos cantet.] Beda verò in dicto lib. de remed. peccat. cap. de diversis causis habet: [Si secularis est, IV. dies poeniteat, in cænobiis, CCC. psalmos cantet, qui postea noverit, quòd talem potum biberit, psalterium cantet.] Burchardus habet: [Qui postea noverit, quòd talem potum biberit, CL. psalmos cantet. Si quis semicoctum comederit inscius, tres dies poeniteat, vel psalterium cantet, sciens autem VII. dies poeniteat.] Beda: [Sciens autem, IV. dies poeniteat &c.] Cum Burchardo concordat Ivo Carnot. in decret. part. 15. de poenit. cap. 118. Sed similia poenitentialia licet apud eosdem Auctores Romana asserantur, non esse talia, ex suprà dictis jam ostensum est, & omne hujus æquivoci malum ab Aquilone pendere satis videtur, dum apud Germanos Auctores, sive Ultramontanos hæc commenta reperiuntur, & non penes Auctores Italos, nec in Ecclesia Romana talem opinionem unquam extitisse reperitur. Hinc Ultramontanus Diemarus Merspergenis Episc. qui in ignorantia sæculo vixerat, hanc opinionem sic inutiliter defendit: Tertia species est animæ pecudum, ac volatilium, quæ cum corpore parem initii, finisque sortitur æqualitatem. Unde sicut in lege Moysi, à Domino data, præcipitur: ita verus Christicola ab eorum sanguine nequaquam pollui, canonica auctoritate prohibetur. Multi enim sunt pauperes, qui hoc in usu comestionis habent, & se in hoc aliquid peccare igno- antes: sibi in hac, contradi-

centibus cunctis, resistunt. Ergo tu homo gloria, & magno honore à Domino coronate, & super omnia ejusdem opera constitute, da pro omnibus gratias Altissimo, retribuens ei pro possibilitate tua, quæ tibi fecit miseratione sua, l. 1.] Quæte credibile est in operibus Bedæ, & aliorum suprà à Græcis, sive ab indoctis additas similes ineptias fuisse. Satis enim liquet in nullo legitimo, ac Generali Concilio, nec ab ullo Pontifice Romano talia supposititia decreta fuisse prolata; imò ex Rabani Mauri Poenitentiale, contrarium constat, scilicet, per suffocatum non strangulatum, sed immolatum intellexisse Romanos Pontifices, dum cap. 25. inquit: [In decreto Leonis Papæ cap. XXX. scriptum est de his, qui convivio Gètilium, & escis immolatiis usi sunt: si qui convivio solo Gentilium, & escis immolatiis usi sunt, possunt jejunis, & manus impositione purgari: ab idololatriis abstinentes, sacramentorum Christi possunt esse participes. Si autem aut Idola adoraverunt, aut homicidiis, aut fornicationibus contaminati sunt, ad communionem eos, nisi per poenitentiam publicam, non oportet admitti.] Ubi duo obiter notanda sunt: nempè, quòd differentiam facit inter idololatria, & idololatriam, & quòd per sanguinem Leo Papæ homicidium intellexerat, ut ex ejus verbis à Rabano citatis clarè patet. Dicendum igitur est suprà dicta superstitiosa scrupula non esse Bedæ, & aliorum suprà, sed addita: nam ex Bellarmino, & Labbè de Scripioribus Eccles. satis constat Bedæ, aliisque supra citatis multa inter eorum opera fuisse inserta, quæ verè eorum non sunt. Quin & talis erronea opinio quasi Hypocritarum secta ab Evanto Abbate antiquissimo Scriptore apud Henericum Canisium, tom. 5. antiq. lect. impugnatur, cujus titulus talis est: [Contra eos, qui sanguinem animalium immundum esse judicant, & carnem mundam esse dicunt.] Carnem mundam intelligit sine sanguine, ubi hunc errorem extra Italiam primò seminatum fuisse restatur, inquires: [Ad agnitionem nostram venit, quòd exurgentes in quibusdam Cæsaraugustæ partibus reperisse vos asseritis Christianos necdum eruditos paganis sacris, judaico more sequi litteram occidentem, & postponere spiritum vivificantem; qui dicunt immundum fieri hominem alicujus animalis sanguinem comedentem, nescientes, neque intelligentes præcepta prisca magis mores hominum demonstrare, quam in natura servare. Nam si ista ita sunt, cur aperta fronte cum Judæis & aliis, quæ verita sunt, præcepta prisca legis carnaliter non teneant, nescio &c.] & inferius. [Quòd si fortè objiciunt ista in canonicis haberi. Nec ego me ista fateor ignorare. Sed in antiquis canonicis ista reperiuntur, quando Ecclesia ex circumcissione, & præputio ad fidem congregabatur; quando adhuc non solido cibo, sed lacte nutriebatur. Tale quid ad Corinthios Apostolos dixisse videntur, & in Actibus Apostolorum facta inveniunt. Nunc verò Ecclesia Dei solido cibo roborata consistit, ut

viriliter contra impetus Hæreticorum pugnet, non in infantium mollitie enervata succumbat.] Is autem auctor, ut Canisius in præfat. autumat ann. 588. scribebat: Et post varia argumenta, & auctoritates sic concludit: [Nam ridiculum est carnes mundas, quas Deus creavit, immundas, & sanguinem carnium, qui utrique nutrimentum, & salus carnis est, fecerit immundum &c. Ab sit à fidelium cordibus, ut ista carnaliter intelligentes, à sinu Matris Ecclesiæ discedant, & secum taliter credentibus gehennæ ignibus tradant.] Sed quis fuerat iste Doctissimus Pater, & quibus scribit talia? Certè iste cum aliis Episcopis multa Conciliorum decreta roborasse refert Canisius in præfata præfatiuncula. Unde credibile est hæc, quæ retulimus, contra Ecclesiasticos illos, qui in Conciliis Aurelianensi II. cap. 20. & Vormatiensi, cap. 65. ac in pœnitentialibus supradicta futilia asseruerant, scripsisse. Nam contra Sacerdotes hujusmodi satis clarè loquitur, ut ex titulo ejus epistolæ supra allato patet, & ex illis verbis: [A Sacerdotibus debilibus &c. liber Pastoralis S. Gregorii legatur,] & in fine: [Secum taliter credentibus gehennæ ignibus tradant.] Igitur dicendum, quòd in can. Apostolico nil aliud continebatur, nisi purè id, quod in Actibus Apostolorum, cap. 15. reperitur. Cæterum etiam in Sac. Scriptura *Morticinium* aliquando Idolis immolatum significat: [Quia contaminaverunt terram meam in morticinis Idolorum suorum. Jerem. 18.] Inò Theodoretus in quæst. in Genesim, quæst. 55. quærens: [Cur planè de carnibus edendis legem tulit Deus?] sic respondit: [Mox ubi creasset hominem, dedit illi terræ fructus, jubens illum vesci fructu seminum, & arborum: post diluvium autem pretiosiorum cibum illi confert, jubens occidere, & comedere volatilia, & natatilia, & terrestria animalia, affectum affectu repellens, & leviori curans gravio rem. Prævidens enim Deus, homines in extremâ dementiam lapsos, hæc omnia animalia pro Diis habituros, permisit illorum esum, ut impietatem illam cohiberet. Summa enim est insania adorare quod comeditur. Propterea verò animalia quædam immunda dixit, alia verò munda, ut illa; quæ immunda sunt, pro Deo colere exhorrescant: quæ verò munda sunt, quia comeduntur, non audent.] Vide *Botulus*. In quo differt Suffocatus à Præfocato. Vide *Præfocatus*. Vide *Idoloshyrum*.

SUFFRAGANEUS, Episcopus Archiepiscopo, sive Metropolitano subordinatus, ita appellatus, quia suffragium, & votum præstabat in electione, & in causis ejus Comprovincialium Episcoporum, FR. Item supplebat vicem ejus Archiepiscopi. Glois. In can. placuit, ut Presbyteri, 2. quæst. 6. Vide *Collega*, *Comprovincialis*: ||: Hodie tamen abusivè intelligitur etiam titularis Episcopus, qui in functionibus Pontificalibus supplet vicem aliqujus Archiepiscopi, sive Episcopi.

SUFFRAGIUM. FR. significat votum, voluntas, consensus, calculus [Q. Caponium invenimus

ambitus damnatum, quia vini amphoram dedisset dono ei, cujus suffragii latio erat. Plin. lib. 35. c. 12.] Item collectam, commemorationem. Vide suis locis. Item genuflexionem à nomine *Suffrago*, *suffraginis*, quod flexuram posteriorem in cruribus denotat, quasi subfracta.] Victimarum probatio in vitulo, ut cauda articulum suffraginis constringat. Plin. lib. 8. cap. 45. & in hoc sensu pro genuflexione Idolis præstita: [Quem cum prædictus Episcopus increpat, tantum se suffragium permisisse respondit.] Id est, Episcopus Sardinia, qui ejusdem Insulae judicem increpavit, quia ab insulanis gentilibus pensionem acceptaverat, ut eos Idolis sacrificare sineret; sed Judex se excusavit, quod tantum suffragium, id est, genuflexionem eis permiserat Idolis præstare. In regist. D. Greg. lib. 4. epist. 33.

SUGGESTIO, informatio, attestatio ab aliquo fide digno suggesta, & exhibita. Sic in ordine Romano, ubi de Ostiariis agitur, hæc habentur: [Ad suggestionem Archidiaconi, tradat eis Episcopus claves Ecclesiæ. Item significat supplicem libellum, quo populus in electione Episcopi attestabatur de recta idoneitate in favorem postulati: [Veniunt ad Apostolicum id est, ad Papam] cum suo Electo, deferentes secum suggestionem, hoc est rogatorias litteras, ut eis consecret Episcopum. Albinus Flaccus, de divin. off. c. 36.] Sic etiam D. Gregorius in ejus Regist. *Paginam suggestionis* libellum informativum sæpè intelligit. Ita etiam *Memoriale* hodie Romæ vulgariter dicitur, quia memoriæ suggerit.

SUGGESTOR, Cæremoniarum Magister. Officium in Ecclesia Constantinopolitana, cui curæ erat Patriarchæ celebrandi cæremonias, & verba suggerere. Vide *Hypomimniscus*, *Rememoratorius*. Significat etiam Concionatorem à suggesto, id est, ambone. Vide *Concionator*, *Suggestum*.

SUGGESTUM, & *Suggestus*. FR. significat elationem, quæ in gestiendo, seu in saltu, & ornamento ostenditur: hinc Statius lib. 1. Sylvæ.

— Celsæ procul aspice frontis honorem, Suggestumque comæ. ||:

Et Tertull. de cultu fæmin. inquit: [Non tantum confictæ & elaboratæ libidinis suggestum recullandum à vobis sciatis.] Ac idem de Coron. [Ab ipso incolatu Babylonis illius in Apocalypsi Joannis submovemur, nedum suggestu &c. Idem de Pallio, cap. 4. [Pallium super omnes exuvias, & pèpos augusta vestis, superque omnes apices, & titulos sacer suggestus deducit oculos.] FR. item denotat locum eminentem, utpotè ambonem. Vide Calepinum in dict. Suggestum, & hic in dict. *Ambos*. In quo sensu reperitur in Ecclesia S. Spiritus Ravennatensis Civitatis tale epitaphium: [Suggestum hoc, in quo Pontifices Ravennates olim à Deo per Spiritum Sanctum sub columbæ specie creati, conciones habuerunt &c.] Item significat pedule, & suppedaneum Celebrantis ante altare in superiori gradu positum, quod Italicè *Pradella* dicitur. [De talibus institutis etiam illa generatur impietas, ut

Sol inchoatione diurnæ lucis exurgens, à quibusdam, (*idest, Romanis*) insipientioribus, de locis eminentioribus adoretur: quod quidem nonnulli etiam Christiani ad eò se religiosè facere putant, ut priusquam ad Beati Petri Apostoli Basilicam, quæ uni Deo, & vero est dedicata, perveniant superatis gradibus, quibus ad suggestum aræ superioris ascenditur, converso corpore ad nascentem se solem reflectant, & curvatis cervicibus, in honorem se splendidi Orbis inclinent. Quod fieri partim ignorantia vitio, partim paganitatis spiritu, multum tabescimus, & dolemus. S. Leo Papa, serm. 7. de nativitate Dom.] Et de Germano Patriarcha Constantinopolitano inquit lib. 4. Nicephorus Gregora: [Quare cum is primùm sacrificia cum cæteris Pontificibus peregrisset, ante vestibulum sacri suggestus prostratus, duo sua peccata, perjurium, & filii Imperatoris excecationem profiteretur, ibique condonari petit. [Quod intelligitur in confessione facta ad Missæ principium in infimo Altaris gradu, ut diximus in dict. Confessio. Suggestus, hoc est, Altaris pedule dicebatur, quia ibi antiquitus suggererebatur, & concionabatur verbum Dei, ut Sidonius cecinit:]

Seu te conspicuus gradibus venerabilis aræ
Concionatorem plebs sedula circumfistit.

SULREAL. FR. Homo ingenuus, & liber, l. si mulier libera, de furtis, & l. si quis liber. de Adulterio.

SULPHURATOR. idest, ardentior. [Sulphuratiorem eis gehennam præparabis. Tertull. lib. 1. advers. Marcion.

SUMMARIUS, jumentum, cui onus imponitur. Vide *Salma*. [Argentum reputatum est fœnum, summarii non levati sarcinis; onusti nihilominus repariant, vel inviti. S. Bernard. lib. 2. de Confid.

SUMPTORIUM, coclear, quo Eucharistia porrigebatur, quemadmodum utuntur hodie Græci: [Calicem majorem cum patena, sumptorioque fecit ex auro, lapidumque pretiosorum illustravit nitore. Flooard. lib. 3. Hist. Rhemensis. cap. 4.] Vide *Apalareus, Forceps*.

SUNNIA, excusatio. [Ipse nec venisset ad placitum, nec ulla sunnia nunciasset, affirmat. Marculfus Monachus, lib. 1. formular. cap. 37.] Dicitur etiam *Exonia* ex gallico vocabulo *Esone*. Ita enim in epist. Hincmari ad Carolum Magnum legitur: [Quo mittens ad Dominationem vestram excusatio impossibilitatis suæ, illuc veniendi requisita est, quam patriotica lingua nominamus exonia.] Vide *Sunnis*.

SUNNIS, impedimentum, excusatio. [Si quis ad mallum legis monitus fuerit, & non venerit, si eum sunnis non decinuerit, XV. solid. culp. judicetur, in Constit. Caroli Magni, lib. 3. c. 45.] Vide *Sunnia*.

SUPERALTARE, Altare portatile, sive lapis factus, super quem sacrificatur. [Cum superaltare cælo, & cruce superposita. Matth. Paris. in vita Abb.

SUPERBIA. Vide *Gaudimonium*.

SUPERBUS. Vide *Philocompicus*.

SUPERBISSIMUS. Vide *Fafiguratissimus*.

SUPERCILIUM. Vide *Episcynium*.

SUPERDICO. FR. hoc verbum usurpabatur in significatione promulgationis delictorum Rei, quando ad supplicium ducebatur, l. si duo, S. ultim. ff. de jurejur. Quod à Promulgatore exercebatur, & tunc dicebatur *sub præconis voce*. Unde de Sancta Agneta legitur: [Jussit ad lupanar duci sub voce præconis, dicentis; Agnetem sacrilegam virginem diis blasphemiam inferentem, scortum lupanaribus datum. D. Ambrosius, serm. 90. de passione S. Agnetis.] de quo sermone, an S. Ambrosii re vera sit, valde dubitant Baronius in Annalibus, & Bellarminus, cum Labbè de Scripturis Ecclesiasticis in Ambrosio.

SUPERDICTIO, dictio addita supra aliam delictam, vel ejus vice superaddita: [Et ut pagina hujus testamenti in disceptationem venire non possit, si quæ literæ, caraxaturæ, additiones, superdictionesve sunt, nos eas fecimus, & facere jussimus. Marculf. lib. 12. formular. cap. 17.

SUPEREROGATIO. Vide *Perissochoregia*, *Rerga*, *Sirena*.

SUPERFLUI, appellati sunt in Concilio Chalcedonensi Doctores illi, qui ad discutiendas theologicas quæstiones acciti erant: ita denominati, quia votum decisivum non habebant; nam solis Episcopis hoc de jure conveniebat: sed solum consultius illis competebar.

SUPERHABEO, despicio, parvipendo: [Nunquam Moylis vocem superhabuisset. Lucifer Caraliti. lib. 1. pro S. Athanasio.

SUPERHUMERALE. Vide *Pallium*. FR. Aliquando hæc dictio stolam significat: [Ergo non est Christianus Sacerdos? Et dixi, non est. Neque enim astat Altari, neque post sanctificationem panis exaltat eum dicens: Sancta Sanctis, neque baptizat, neque christmatis consecutionem patrat, neque facit Episcopos, vel Presbyteros, aut Diaconos; neque linet Ecclesias, neque indicia Sacerdotii fert, humerale, scilicet, & Evangelium. In Collat. S. Maximi Mart. à Sirmond. in 8. edit. pag. 123.] Humerale erat differens à superhumerali, nam illud erat Anictus, at suo loco dictum fuit. [Verùm Sacerdos solus accedit, & solus adorat tantùm superhumerali indutus. Philoth. Patriarcha, cap. 1. tit. Quomodo ministrat Diaconus cum Sacerdote. In tom. 6. Biblioth. PP. Edit. Paris. de an. 1589. col. 246.] Superhumerali hebraici Sacerdotis. Vide *Ephod*.

SUPERI. FR. appellati sunt viventes, nam superstites sunt respectu mortuorum, qui inferi dicebantur, quia in inferiora terræ jacent. [Si me quempiam laudare repererint, qui superis junctus sit. In vita S. Columbani Abb.

SUPERICONICÆ, ita literæ in imagine alicujus Sancti appositæ dicebantur. [Nesciebat tamen quid caneret, quia literas ignorabat. Videns autem in Oratorio literas supericonicas Apostolorum,

lorum, reliquorumque Sanctorum, exemplavit eas in Codice, Greg. Turon. in vitis Patrum, c. 6.] Vox quidem est latino-græca: componitur enim ex propositione latina super, & εἰκὼν, imago.

SUPERISTA. Vide *Spherista*.

SUPERO, hoc verbum aliquando relinquere denotat. [Ego superavi solus prophetarum. Lucifer Caralit. lib. 1. pro S. Athanasio.] In hoc etiam sensu exponendus est textus Joannis, cap. 6. ubi Christi verba refert: [Colligite, quæ superaverunt fragmenta.] id est, quæ relicta sunt.

SUPERPELLICEUM, Ecclesiasticum indumentum, quod italicè *Cotta*, ex græco vocabulo χιτών, tunica significante, dicitur, sive ex arabico *Kitsan*, id est, linum, ex qua materia superpelliceum conficitur; imò Arabes *Kettama* vocant albam; in aliquibus tamen Senensis Ecclesiæ Cæremoniæ libus m. s. *Cocca*, & alio nomine *Camisia superanea* appellatur. Davantria tamen in ejus m. s. cæremoniæ per *Superpellicium* rochetum intelligit, quia sub pelliceam cappæ geritur; nam quod nos superpellicium dicimus, ipse *Cottam* vocat: etymon igitur hujus indumenti à Durando, lib. 3. c. 1. sic explicatur: [Superpellicium, eo quòd antiquitùs super tunicas pelliceas de pellibus animalium induebatur; quòd adhuc in quibusdam Ecclesiis observatur, repræsentantes, quòd Adam post peccatum talibus vestitus est pellicis.] De qua veste D. Hieronymus advers. Pelag. lib. 1. mentionem facit, inquit, quòd sit candida, & nedum Sacerdotibus, sed Diaconis, & universo Clero communis. Habet Crucis formam, quia Ecclesiastici imitari debent Christum crucifixum: ita Durand. loco cit. Antiqua ejus longitudo ex Concilio Basiliensi colligitur, ubi sic habetur: [Horas canonicas disturi cum tunica talari, ac superpellicis mundis ultra medias tibias longis.] Imò antiquitus majori longitudine superpellicea formabantur, ut Gemin. de antiq. rit. Missi. lib. 1. cap. 132. refert inquit: [Hæc vestis est laxa, quia clericalis vita debet esse in elemosynis, & bonis operibus larga; est etiam talaris, quia docet usque ad finem perseverare in bonis.] Idemque Auctor addit, quòd tempore quadragesimali superpellicea gerebantur ex lana contexta in signum mœstitiæ, & humilitatis, inquit: [Diebus quadragesimæ, vel alio congruo tempore laneis tunicis utuntur, quia Ministri Ecclesiæ Regi Christo in humilitate servire præcipiuntur. Ibidem, c. 233.] Idèdque Romanus Pontifex in quadragesima, & in aliis jejuniorum temporibus fert vestem candidæ lanæ, quod etiam in penitentis functionibus observat, id est, in processibus Jubilæi, ac quando septem Ecclesiæ visitat, vel in Anno Sancto quatuor Patriarchales. In aliquibus tamen Ecclesiis adhuc primæva superpellicei forma retinetur, nempe, ea rotunditate antiquæ planetæ sine manicis, sub qua ex lateribus brachia extolluntur. Reprehensione dignus est Clericorum abusus, qui cum usualibus palliis in publicis processibus procedunt, usum superpelliciorum prætermittentes

Hierolexicon Magri.

contra laudabilem Ecclesiæ ritum, quæ profunda mysteria in omnibus vestibus, & præsertim in superpelliceo, quod candidum Angelorum indumentum denotat, agnoscit, quorum mundiciam imitari debent Clerici, quippe qui non habent ut reliqui Religiosi habitum sacrum, præter hoc superpellicium. Prudenter igitur Generalis Societatis Jesu Piccolomineus de anno 1650. ordinaverat, ut ejus Clerici in processionibus Corporis Christi cum superpellicis incedere deberent, quo actu cum eorum solito decore, ac modestia confociata est sacri, & Ecclesiastici ritus observantia. Sic ille Anglici Regni Cancellarius Thomas Morus ad instar candidissimi oratoris superpelliceo indutus officiis divinis assistebat, de qua re, cum admonitus esset, ne id ageret, dum contra ejus Regis decorem hoc esse videretur, tunc sapiens, ac pius Vir, non esse in Regis despectum, respondit, id, quod in obsequium Regis Regum præstatur; sic etiam non erubescere David Ephod lino incedere coram Domini Arca, ut habetur 2. Reg. cap. 16. & 1. Paralip. cap. 15. Igitur multò minus erubescere debent Clerici in præfatis functionibus superpelliceo uti. Superpellicium in Missa uti debent Episcopi Regulares. Vide *Rochetum*.

SUPERPOSITIO, jejunium, abstinentia: ita dicitur, quia tunc abstinentia cibo præponitur, ad imitationem Græcorum phrasis, qui jejunium similiter εὑρησιν appellant. [Errorem placuit corrigi, ut omni Sabbati die superpositiones celebremus. Concil. Illiber. can. 26.] FR. Ferdinandus tamen Mendoza, & Garzias legunt *Jejuniorum superpositionem*. Sed prior lectio uti antiquior à Salmatio, & Binio sustinetur.

SUPERSTITIO, vanus divinitatis cultus, & idèd Religionis virtuti oppositum vitium est: dupliciter in hoc peccari potest; vel adorando creaturas in contemptum veri, universalisque Creatoris, & hæc *Idololatria* dicitur, de qua suo loco dictum fuit; vel verum Deum indebitis ritibus, atque superfluis cæremoniis adorando; & hæc vana observantia dicitur. Ac Ididori definitio adaptari potest, lib. 8. Orig. 3. ajentis: [Superstitio dicta est, quòd sit superflua, aut superfluitas observatio.] FR. superstitio in quo consistat, habetur in can. Illud, quod est, 26. quæst. 2. Item superstitiosum dicitur, quod non est decreto Sanctorum Patrum sancitum, & superstitiosus non est ad inventionibus præsumendum. De transl. Episc. cap. 2. Reliqua vide hic in dictionibus: *Caragus*. *Hydromantia*. *l'erlapra*. *Phylacteria*. *Pythacum*. *Somnia*. *Sors*. *Sirena*.

SUPERVENTIO, aggressio. [De superventione paganorum. Flooard. lib. 3. hist. Rhemen. cap. 13.]

SUPERVENTUS, aggressio. [Si quis superventu sive diurno, sive nocturno &c. Papinian. lib. Respons.]. In eadem significatione reperitur in lege falica: [Si quis hominem ingenuum superventu expoliaverit, tit. 17. §. 1.] Gregorius tamen Turonensis eodem vocabulo in genere neutro utitur:

[Furta, superventa, perversiones, cædes &c. lib. 8. cap. 4c.] FR. sed re vera superventus est nomen adjectivum.

SUPPANUS, Magistratus officium apud Serviaë populos. [Magistratus habent, quos Suppanos vocant, & Domino Imperatori aliquando serviunt. Uvlielmi Tyr. de bello sacro, l. 20. c. 4.] sic denominabatur, quia toga induebatur, quam illi *Suppan* vocant. Dicitur etiam *Sopannus*, & *Zupannus*.

SUPPAR, substitutus. Tertullianus de comis fideis, & substitutis agens, inquit: [Sancto, & Christiano capiti suppare, de cultu fœminar. cap. 7.]

SUPPARATURA, substitutio: [Neque generis supparatura gravis erit membris. Tertull. de resur. carnis, cap. 61.]

SUPPARO, substituo: [Monens cavere, ne vitatio seminis ex aliqua vilitate concubitus labem corpori, & animæ supparet. Tertull. de anima, cap. 25.]

SUPPAROR, substituo. [Idco illis ex suo genere vicaria, & quasi postuma soboles supparabatur, de monogam. cap. 7.] Ubi loquitur de mosaico præcepto, per quod disponitur in uxorem duci defuncti fratris viduatam absque piole, ad suscitandum fraternum semen.

SUPPARUM, velum in labaro ad hastam labari transversè positam pendens, quod erat militare insigne Romanorum; & ita Tertullianus contra Gentiles scribens, quæ vexilla eleganter *Stolas crucium* appellavit.

SUPPEDANEA, tabella, quæ sub pedibus Christi crucifixi solet depingi, quod adhuc à Græcis observatur, & solet Crucifixus formari cum quatuor clavibus, ut in dict. *Clavus* dictum est.

SUPPEDANEUM, scabellum, quod sub pedibus poni solet, & dicitur etiam *Pedule*. [Vidit quendam eorum mole carnis gravatum, pedes suos dependere ab alto; pietate ductus à longè quarrens suppedaneum, reperit unum, quod manibus Deo, & hominibus charis apprehendens, illud tanto Pontifici offerre non recusavit, & sub pedibus ejus ponere non est dignatus: In vita Roberti Regis.] Appellatur etiam suppedaneum scabellum, quod sub pedibus ante Altare pro Celebrante inservit, de quo in dict. *Suggestus*.

SUPPLICAMENTUM, supplicium; [Sed enim perfecta dilectio foras mittit timorem, quia timor supplicamentum habet, utique ignem flagni. Tertull. de fuga in persecut. cap. 9.]

SUPPOSITORIUM, patera, quæ poculo supponitur in bibendo, Italicè *Sottocoppa* appellata. [Suppositorium aliquod argenteum pro uno solido dicitur esse appositum, [idest, pignoratim. D. Greg. lib. 1. epist. 42. FR. Quid tale vas fuisset, ex Petro Abb. Cluniacensi, lib. 1. cap. 5. colligitur, ubi sic ait: [Cum vino, quod susceperat, frustra omnia comminuti Corporis Christi in vas, quod ori ejus suppositum fuerat, refundere coactus est.]

SUPREMUUS. FR. extremus, ultimus: [Quoniam

ejus supremam sequimur voluntatem. can. Quia Joannes, 12. quæst. 5.]

SURISCOLA, vas ad hauriendam aquam: [Lavabat surisculam, & implebat eam aqua. Pelag. lib. 4. num. 67.] fortasse à græco verbo *suris*, quod extrahere significat; nam hoc vase aqua exhauriebatur. [Puculus stetit ante eum, habens panem, & surisculam aquæ. Idem lib. 18. num. 7.]

SURSUM. Vide *Susum*.

SURSUM CORDA. FR. verba præfationis in Missa ex Liturgia S. Jacobi desumpta. Baron. an. 63. num. 7. cujus significatus sic à Cypriano explicatur: [Sacerdos ante orationem præfationem præmissa parat fratrum mentem dicendo, Sursum corda: ut dum responderet plebs, Habemus ad Dominum, admonetur, nil se aliud, quam Dominum cogitare debere. Claudatur contra adversarium peccus, & soli Deo pateat: nec ad se hostem Dei tempore orationis venire patiarur, can. quando autem, de consec. dist. 1.] Vide *Deo gratias*, *Præfatio*.

SURSUS, aquæ scaturitio. [Statim aquæ vivæ sursum in obviam ejus manantem de saxosa terra erumpere invenerunt. In vita S. Guthberti 20. Mar.] ex gallica voce *Sourse*.

SURTARIA, effigies, imago. [Ideoque direximus tibi Surtarias duas, imaginem Dei Salvatoris, & Sanctæ Dei Genetricis. S. Greg. in Regist. lib. 7. cap. 53. Corrigendus itaque est manifestus error in epistola Stephani Papæ III. posita in calce vitarum S. Dionysii Areop. apud Surium ad 9. Octobris, ubi sic habetur: [Vidi ante Altare bonum pastorem Dominum Petrum, & Magistrum Gentium Dominum Paulum, & tota mente illos recognovi de surcariis.] Legendum ergo omninò est *Surtariis*. Quod vocabulum Arabicum esse videtur, arabicè enim *Suras* effigies, & imago dicitur. FR. legendum *Surtariis* ex ipsamet bulla Stephani III. apud Bar. an. 754. n. 3. & ibi in marginali nota habentur hæc verba: [Surtaria sunt scuta, ubi sunt pictæ imagines apud Greg. in epist. ad Secundinum.] Sed in ea epistola Gregorii, quæ est supra dicta 53. lib. 7. sic inquit Pontifex: [Et dum nobis ipsa pictura, quasi scriptura ad memoriam Filii Dei reducit animum nostrum, aut de resurrectione lætificat, aut de passione demulcet. Ideoque direximus tibi surtarias duas] idest, picturas; nam de pictura loquitur antè; & sequitur: [Imaginem Dei Salvatoris, & Sanctæ Genetricis Mariæ, Beatorumque Apostolorum Petri, & Pauli continentes &c.] ubi nil de scutis. Errat etiam prorsus Antonius Dadinus in notis ad epistolas D. Gregorii, dum vanè hanc vocem significare vestis genus purat. Quamvis ego potius hoc vocabulum à græco verbo *Suris*, quod trahere significat, deducere: nam effigies pietatis, seu sculpta nil aliud est, quam transfusum, & extractum ab originali; unde Itali *Ritratto*, quod fit à similitudinem, dicunt à *Retrabere* verbo. Latini enim, ac Itali non ratò litteram v græcam in *Vlene* pronun-

nunciant, ut in littera *N* dicitur. Sic Syro graecum verbum in Suro pronunciant; unde *Surtariam* pro Syrtaria dixere.

SURTUMINA. Vide *Socurtina*.

SURTUNINA. Vide *Surtumina*.

SUSCEPTOR. Vide *Susceptor*.

SUSCEPTULUS, cliens. [Nocte igitur subsecuta, iteratò susceptulum suum fideiussor in Basilica per visionem blando solatur alloquio. In vita S. Lupicini Abb. 21. Mart.] Vide *Susceptor*.

SUSCEPTUM, apoca. [Decem libras auri sine tarditate post subditam de suscepto paginam dare debeatis. D. Greg. lib. 8. epist. 10. ad Joannem Syracus. Episc.] FR. unde Publicanus, susceptor dicebatur, l. 4. Cod. de susceptor. & arcar. & l. providendum, 23. Cod. de Decurionib. Vide *Desusceptum*, *Testamenti pagina*.

SUSCEPTUS. FR. qui sub clientela aliqua suscipitur; sic infirmus, qui sub cura Medici relinquitur; nuncupatur; unde D. Gregorius Theodoro Medico, lib. 4. epist. 40. Narsetem infirmum commendat his verbis: [Charissimum autem filium meum, susceptum vestrum Narsetem gloriae vestrae commendo. Item qui sub clientela spiritali, vel temporalis suscipitur. D. Augustinus epist. 59. de utraque mentionem facit his verbis: [Antistites velut Advocati susceptos suos per manus impositionem misericordissimè offerunt poestati. [Sic etiam susceptus, filius spiritualis in sacro fonte dicitur.

SUSPECTUS, pro suspicace, sive suspicioso. [Ne quia praedixerat tertia die resurrecturum se à morte, discipuli furto amoliti cadaver fallerent suspectos. Tertull. Advers. Gent. cap. 21.] Ac clarius idem alibi: [Quid gestis, aut suspecto, aut non desideranti placere? De cultu scem.

SUSPENDEO. FR. aliquando separare, & eximere significat. [Laurentium, & Petrum à communionem Papae se suspendisse replicatis. Ennodius in Apologet.] Vide *Suspicio*.

SUSPENSORIUM, repositorium, in quo caro falsa sustinuatione camini exsiccabatur. [Quoties neminem sensit esse in coquina, ipsam latentem intrans, scala suspensorium ascendit, & ex ea parte petras, quae muro conjungebantur, omnes penè usque ad medietatem incidit, anteriorem verò integram reliquit, ut incisiones celarentur. Caesarius, lib. 6. cap. 5.

SUSPENSUS. Vide *Delibratus*.

SUSPICIO, nomen, pro spe u rrpatur aliquando; [Ita & locorum ordinatio provenit, & revertendi lapsus ad gradum priorum, quo melius poenitent, suspicio non manebit. D. Greg. in Regist. lib. 1. cap. 18. Vide *Suspendeo*.

SUSPIRIA, musicales nota. Vide *Hoquetta*.

SUSTENTACULUM. Vide *Destina*.

SUSUM, surium, quo vocabulo, ac etiam vocabulo *Iusum*, id est, infra, usus est D. Augustinus in tractatu 10. super epistolam Joannis; fortasse erant vocabula Africanorum propria, quae tamen apud Siculas hodie sunt in usu *Susu*, & *Iusu*. Piceni quoque, sed arctius, nempe *Sò*, & *Iò*, & Romani

sù, & *giù* hodie vulgariter proferunt. Vide *Iusum*. **SUSURRIUM**, ita ex contemptu Dæmon sacramentalem confessionem appellavit, & ipsum actum confitendi *Susurrare* dixit, cujus verba à Caesario, lib. 5. cap. 29. sic afferuntur: [Air Dæmon: Sunt per eam veritatem, quia sine licentia facta, nec aliquando inde susurrasti: susurrum confessionem appellans. [Quod in confusione Hæreticorum nostri temporis resultat, dùm cum ipsomet Dæmone in contemnendo hoc sacramento conveniunt.

SUTELA, FR. Asturia, quasi subtilis tela. Fulgent. de vocibus antiquis.

SUTULARES, calceamenta ex superiori parte contecta, sed absque soleis, quibus Sancta Gundula usa est, ut hac sancta simulatione ejus poenitentiam regeret. [Ut humanum vitaret favorem, dimidiis utebatur sutularibus, ut superior pars pedum videretur tecta, inferiore nuda relicta:] Quod vocabulum à *Sutela*, quæ deceptionem, & astutiam denotat, derivatur. Alii tamen *Subtulares*, ac alii melius *Sotulares* legunt; ita Innocentius Papa III. Clericis prohibens, ne calceamenta variorum colorum ex pellibus gestarent, inquit: [Sotularibus confuturis &c. cap. 15. de vita, & honest. Clericor.] FR. [Et sotulares ab eodem in ipso domo dimissos, lib. 5. decretal. tit. 12. cap. 19.] Vide *Bora*, *Poulainia*.

SYCAMEN. FR. Sycomorì arboris fructus. Qui armentarium, caprarumque Amosycamina vellemem elegit in Prophetam. In vita S. Condendi Anachor. [Et ipsemet Amos de se c. 7. ita refert: [Armentarius ego sum vellicans sycomoros.] Utrumque vocabulum derivatur ex graeco *σύνος*, quod ficum significat. Vide *Sycomorus*.

SYCOMORUS, *σύνμορος*, arbor sycamina germinans, super quam Zachas desiderio Salvatorem perspicendi ascenderat; significat ficum morum, ex eo quia habet folia similia moro arbori, & fructus ejus est ad similitudinem minoris, & autumnalis hiei rotundæ, quæ à Galeno, aliisque Scriptoris *Ficus Aegyptia* appellatur. Errant, qui putant Sycomorus ita dici, id est, ficus fatua; sed licet ab aliquibus ita appellata sit, non ex etymologia, ut errantes crediderunt; verum facta d. èta fuit hæc ficus ob insipiditatem, & insuavitatem illius fructus, quam expertus sum in meo Montis Libani itinere. FR. Hoc nomen *Sycomorvi* pronunciarì debet penultima syllaba corepta, ita Gavantus.

SYCOPHANTA, *συνοφάντης*. FR. indicator fidorum furti. cujus etymon variè adducitur: Aristophanis namque Interpres putat originem habuisse à quodam Atheniensi, qui ut investigaret quinam ex duobus ejus servis ficos sustulisset, & comedisset, dedit eis vomitorium aquæ tepidæ, ac statim illas evomerat, qui eas furatus erat. Plutarchus autem, lib. de curiositate ait, Sycophantas Athenis dici solitum fuisse illos, qui detegebant deportantes in Urbem ficos, ubi erat prohibitiois poena. Festus verò ait: Apud Atticos dicebantur Sycophantæ, qui revelabant fidorum latrones, &

pœna capitis pleſtebantur . Hinc Sycophanta etiam injuſtus Judex , & calumniator dicitur , qui pro re levi gravem pœnam imponit . Quare ubi vulgata Proverbior . c . 28 . habet : [Dux indigens prudētia multos opprimit per calumniam] LXX . legitur : [Rex eſgens proventum magnus , ſycophanta .] Hinc etiam vaniloquos Aſtologos Gellius appellavit , inquiens : [Ac Favorinus (ut hominis ingenium fuit , uti quæ græcæ ſacundæ copia ſimul , & venuſtas) latius ea , & amœniùs , & ſplendidiùs , & profluentiùs exequebatur , atque identidem commonebat , ut caveremus , ne qua nobis iſti ſycophantæ ad faciendam fidem irrepere , quòd videntur quædam interdum effutire , aut ſpargere , lib . 14 . cap . 1 . in fine .

SYLLABÆ . FR . in ſenſu litterarum , & epistolæ .

[Flagitavit autem à nobis pro ſuis ſyllabis jam dictus Sanctiſſimus Vir per Apoſtolicam auctoritatem veſtras confirmari ſedes . Zacharias Papa , in epiſt . ad Vittam in tom . 3 . Concil .] Ac idem Papa Bonifacio Epifcopo : [Cum nobis Sanctiſſimæ fraternitatis tuæ ſyllabæ delatæ fuiſſent .] Et inferiùs :] Juxta ſyllabarum veſtrarum commonitionem . Ibid .] Unde *Syllabæ* verbum .

SYLLEPSIS , *σύνληψις* . Vide *Conceptio B . M . P .*

SYLVEſCO . FR . confuſè augeſci ſignificat . [Opiniones humanis mentibus , unde talia vitia ſylveſcunt . D . Aug . lib . 2 . de Civit . Dei , c . 18 .] [Sumpta metaphora ex confuſa multiplicitate virgultorum in ſylvis .] [Animadvertite quantæ ibi ſylveſcant fegetes ſacrillegiorum . S . Bernard . epiſt . 188 .] Itaque ſemper in malum ſenſum hoc verbum accipitur : [Parad'ſus in principali noſtro eſt ſylveſcens plurimarum opinionum plantariis . Arnobius in cap . 2 . Genef .] Et in eodem ſenſu S . Maximus Abbas , & Martyr inquit : [Ne mittas ad ſylvas , ego ſancto contentus ſum ſymbolo . In ejus collatione per Sirmondum in 8 . edit . pag . 121 .

SYMANDRUM , instrumentum inter Orientales Græcos , quo ipſi utuntur loco campanæ , quia Mahometana tyranniſum campanarum in regionibus ſibi ſubjectis non permittit , ob timorem ne Chriſtiani , ſub cujus dominio maxima eorum copia degit , in ſtanti campanarum ſigno ad rebellionem fuſciterent , ſive potius quia Furcaſum familiaris , infernalisque ſpiritus campanarum ſonum ſornidat . Itaque Symandri instrumentum nil aliud eſt , quàm haſta binis malleis percuſſa , quæ ad indicendam divinorum Officiorum celebrationem , ut homines ad ea convenient , ſonum reddit , quod ex græcæ etymologia *συναντήσων* deducitur : Vide *Campana* , *Symbolum* .

SYMBOLUM , *σμβολον* , ideſt , ſignum : hinc fidei doctrina ab Apoſtoliſtradita , quæ à verbo *Credo* incipit , dicitur ſymbolum , quia ea profeſſione audientibus ſignum præbemus nos Chriſtianos eſſe ; quod ſymbolum *Gymnologia Catholica* , & *Hierarchica Euchariſtica* à S . Dionyſio appellatum fuit , ut dictum eſt in dict . *Hymnologia* , *Euchariſtiæ hierarchica* . Romæ antiquitùs non recitabatur *Credo* in Miſſa ad denotandam fidei firmitat-

tem , & ſtabilitatem illius Chriſtianitatis Principatus ab omni hæreticali labe jugiter immunem . Verùm Benedictus Papa VIII . ad petitionem Hennerici Imperatoris in Urbe recitari ad Miſſam ſymbolum fanciverat . Baron . an . 1204 . In aliis autem per Orbem Eccleſiis recitabatur in Miſſa Nicœnum ſymbolum juſſu S . Marci Papæ , quod , ut teſtatur D . Baſilius in epiſt . ad Innocentium Papam , compoſitum fuerat ad Hermogene Epifcopo ; ſed deinde Damafus Papa Conſtantinopolitanum ſymbolum recitari ſtatuit , eodem modo , quo univerſaliter hodie à Celebrantibus obſervatur . In Miſſa canitur alta voce ad denotandam publicam ſanctæ fidei prædicationem . Ad Primam verò , & in Completorio dicitur ſerere , quia in primordio Eccleſiæ fides non erat adhuc divulgata , & in fine ſæculorum propter Antichriſti perſecutiones obſcurabitur . Durand . lib . 4 . c . 25 . Non dicitur in Miſſa ſeriæ quintæ Cœnæ Dom . quia Apoſtoli tunc titubabant in fide . Idem Durand . lib . 6 . cap . 75 . Hoc tamen uſque ad ejuſdem Durandi tempora obſervabatur , at ſecus hodiè , ut Davantria in ſuo M . S . cœroniali notavit , ac rationem aſſignat , inquiens : [Non dicitur ſymbolum , ita habetur in libro Papæ Gelafii ; ſed nos dicimus ſymbolum propter conſecrationem chriſmatis .] In diebus Dominicis nunquam ad Miſſam relinquitur ; ita ut ſi vigilia Epiphaniæ die Dominica venerit , tunc *Credo* dici debeat , de quo caſu Rubrica non facit mentionem ; ſed erraſſe in hoc Ordinem officii de an . 1642 . notat Gavantus , part . 1 . tit . 11 . in Rubr . Miſſalis . Eundem errorem commiſit Ordo Officii de ann . 1648 . & 1670 . Dubitari ſolet , cur *Credo* , quod in Miſſa dicitur , non continet illa verba , quæ in Symbolo Apoſtoliſtico reperiuntur , nempe , *Descendit ad inferos* . Reſponderetur , quòd de hoc articulo nemo unquam dubitavit , nec ullus Hæreticorum id negaverat , ideò non indigebat alia confirmatione , aut declaratione in aliquo Concilio , ſicut de aliis articulis accidebat . S . Leo Papa III . in confeſſione B . Petri pro opportunitate proſitentium fidem duas tabellas argenteas ponderis librarum XCIV . poſuerat , in quarum una characteribus græcis , & latinis in alia legebatur fidei ſymbolum . Anaſt . Biblioth . in eodem Pontifice . Symbolum S . Athanaſii de an . 340 . ab eo Romæ compoſitum fuit , ab ibidem ab eodem coram omnibus recitatum ; in quadam tamen Pedemontana M . S . Hiſtoria Gulielmi Baldafani in Taurinen . Bibliotheca Ducis Sabaudie aſſervata , dicitur D . Eusebium Vercellenſem Epifcopum Athanaſii comitem fuiſſe in traductione Latina iſtius ſymboli , quod antiquitùs quotidie ad Primam dicebatur , ut adhuc Carthufiani obſervant . Relinquebatur etiam antiquitùs in Dominicis temporis Paſchalis , in quibus æterna beatitudo figuratur , ubi fides non erit amplius . Hodiè tamen juxta Romanum ritum ſemper dicitur , quando fit officium de Dominica , exceptis aliquibus ſolemnitatibus ibi notatis . Hæc item vox *Symbolum* denotat ſignum ali-

quod, quo antiquitus dabatur signum recitationis divinatorum officiorum, ut plebs congregaretur: [Cùm adveniret tempus vespertis, pulsato symbolo, congregamur in Ecclesiam. Typic. c.40.] FR. *Pulsato symbolo*, nil aliud significare puto, quàm dato signo; nam symbolum græcè, latine signum sonat, ut supra visum est: idèò gratis dici existimo, quòd symbolum ligneum instrumentum fuerit: sic etiam habetur in Sacra Scriptura: [Noli esse in convivio poratorum, nec in comestationibus eorum, qui carnes ad vescendum conferunt; quia vacantes potibus, & dantes symbola consumuntur, & vestietur pannis dormitatio. Proverb. cap. 23.] Ubi Glossa ordinariò inquit: [Symbolum dare est in confabulatione verba conferre.] Sed veteres *Symbola comestalia* dicere consueverunt, idest, corrogationes, sive munuscula, quæ symbola dicebantur, idest, signa affectus, & gratitudinis: hinc Plautus inquit: [Symbolorum collatores apud forum Piscarium. In Cureul.] Item dicebatur *Esse de Symbolis*, idest, de munificatis, sive de invitatis. [Heri aliquot adolescentuli coivimus in Pyrao in hunc diem, ut de symbolis etsemus. Idem in Eunucho.] Dicebatur etiam *Symbolum* portio comestiva, quia secum invitatus ferebat in comestationibus. [Eo conductum symbolum ad canam, ac ejus conservum Sangarium syrum. Idem in Stich. 7.] Ubi aliqui *Symbolam* legunt, quo exemplo Celsus libr. 25. cap. 20. plagas interpretatus est; sed melius fortasse dixisset plagarum signa. Item *Symbola militaria*. Pintarchus in M. Antonio. Et Justinus historicus, lib. 2. ait: [Atheniensium Ducem Themistoclem symbolos proposuisse,] idest, signa militaria. Itaque reperitur *Symbolus*, *Symbolas*, *Symbolum*. Ac Terentius in Andr. [Symbolum dedit, canavit.] Hoc insinuare videtur Salomon loco cit. dum ait: [Vacantes potibus &c.] idest, potibus attendentes, ac incumbentes: [Dantes symbola consumuntur,] nempè, ad paupertatem rediguntur hisce corrogationibus. Nam: [Et vestietur pannis dormitatio.] LXX. legunt: [Et vestietur disruptis, lacerisque omnis somnolentus,] idest, ebrius ratione prodigalitatè. Hæc item symbola prohibentur in Concil. Laodicensè, c. 55. his verbis: [Non oportet Ministris Altaris, vel quoslibet Clericos, vel etiam Laicos Christianos ex jmbolis, quæ vulgaris comestalia appellat, convivia celebrare.] Quod habetur in decreto Gratiani, can. 7. dist. 44. ubi Glossa benè inquit: [Symbolum est, quando plures conferunt ad convivia faciendâ, & idem est, ac confertur.] Rectè siquidem Vocabularii Ecclesiastici Author, etymologiam Symboli à *σῶν* & *βῆλος* derivari tradit, quod etiam Thesauri linguæ latinæ Author senserat. Athanasius in epistol. ad Solitar. refert Osium Episcopum Legatum Sedis Apost. in Nicæna Synodo composuisse symbolum, qui tamen cùm esset invicissimâ constantiæ specimen; nam per tot annorum spatium Arianorum insultibus valide

restitit, unde Synodorū Pater appellatus est, quia in Nicæna, ac Sardicensi Synodis uti Apostolicus Legatus præfuerat, & in Conciliis Eliberitano, Arelatensè, Neocæsariensè, Alexandrino, & Gangrense intervenerat; Osius, inquam, qui ejus doctrina tanquam luminare majus totum Orientè, & Occidentem illustraverat, qui Catechista Magni Constantini esse meruit, & tanquam ejus Pater ab eodem Imperatore habitus, Symboli Author, & jam centenarius ætate; post tot sustentamenta laborum, verberum, exiliorum, & persecutionum pro fidei defensione; sed (ò mira fragilitatis metamorphosis) hæc orthodoxæ fidei columna, hoc Ecclesiæ catholicæ sustentaculum, quasi alter Salomon delapsus est tandem in ruinam, & perfidæ Arii doctrinæ factus est propugnator, ut Socrates, & Sozomenus testantur; licet D. Athanasius in ead. epistol. ad Solitar. dicat, quòd in extremo ejus vitæ pœnitentiâ ductus Arianismum damnaver. Errat Magister sententiarum, lib. 1. dist. 11. asserens, quòd Leo Papa III. in Basilica Sancti Pauli supradictas tabellas symboli fidei apposisset: nam in Basilica S. Petri positas fuisse ex Bibliothecario visum est. Errat etiam Vocabularii Ecclesiastici Author, seu ejus ultimus compilator in dictione Symbolum, qui ibi sic asserit: [Sed quatuor dicuntur Symbola, scilicet, Apostolorum &c. Nicænum, quod Dominicis diebus in Missa post Evangelium dicitur, scilicet, Credo in unum Deum. Item Athanasii &c. Quartum Symbolum dicitur juris, scilicet, primus titulus de sum. Trinit. &c.] Nam symbolum, quod dicitur in Missa, non est Nicænum, sed Constantinopolitanum, ut frater meus supra retulit, & Baronius restatur ad ann. 809. num. 63. Symbolum fidei non est necesse, quòd totum sciatur memoriter, sed tantum sensus ejus retineri debet. Vide *Spiritualiter*. Reliqua. Vide *Credo*.

SYMMA. FR. cubiculum, camera. [Tarquinio in symma prandente, ultio divina manifestata est. In vita S. Sylvestri.]

SYMMACHIA. FR. *συμμαχία*, confederatio defensiva, & offensiva, ex Thucide de Coelis Rhodig. lib. II. cap. 6.

SYMMYSTA, *συμμύστης*, Confacerdos. Collega in aliquo ordine, sive sacro ministerio. FR. aliquando significat à Secretis.

SYMONIA, & *Symoniaci*. Vide *Simonia*, *Simonizò*.

SYMPACTES, *συμπαικτης*, socius in ludo, collutor; officium inter Monachos Benedictinos, cui incumbat cura consolandæ afflictos, præcipuè Tyrones, ac Novitios, quando aliquam mortificationem à Superiore recipiebant, qui sancta simulatione se quoque illa mortificatione læsum fingebat, ut hac via tyronicam animi reluctantiam detegeret, qua patescens, dulcedine, & efficacibus spiritus rationibus lenire satagebat. [Et idèò uti debet omni modo, ut sapiens medicus, immitteret quasi occultos consolatores sympactas, idest, seniores sapientes, qui quasi secretè consolentur fratrem fluctuantem. In Re-

gula S. Benedicti, cap. 35. S.] In aliquibus tamen Mendosis Codicibus *Senpectas* legitur, & in aliis M. S. regulis habetur perperam *Sepectas*. Et Smaragdus etiam malè legit *Senipectas*.

SYMPHONIACUS. Vide *Choraula*.

SYMPHONIDES. FR. dictus est psalmista David à D. Hieronymo, epist. 7. ad Paulinum.

SYMPHONUM, appellabatur instrumentum, sive charta compromissionis, & concordati inter partes: vox quidem græca σύμφωνος, consonantem, & ejusdem tenoris significat: [Symphona, idest, consonantia scripta juramento firmata. Luitprand. in legat.]

SYMPLATOR. Vide *Symplones*.

SYMPLONES. FR. [Symplones dicuntur convivæ: nam & amicus sponsi, qui cum eo per convivia ambulat, symplator dicitur. Ganeum verò taberna est; unde & Succius in comœdia piscatoriâ ait: Summates viri symphones fratri sunt ganei. Fulgentius de vocibus antiq. [Sed Isidorus in Gloss. *Symplum*, & non *Symplasorem* vocat illum, qui sponsum per convivia discurrantem comitatur.]

SYMPOONUS, collaborans, & in labore socius. Ex verbo græco συμπονοῖα, idest, collaboro. [Insuper & eum, qui hanc per jussionem ejus latinis dictaveris dictionibus Dominum, videlicet, Abbatem Joannem Sanctissimum Symponum. Anast. in epist. ad Constant. Imp.]

SYMPOSIARCHA. Vide *Architriclinus*.

SYMPALMA. Vide *Simpfalma*.

SYNAGOGA. FR. συναγωγή; à verbo συναγω, idest congrego, intelligi solet Hebræorum congregatio ad orandum, & legem Mosaicam prædicandam, qui locus ab eis *Bethha Geneset*, idest, domus congregationis dicitur. Et in *Maspha* sive *Masphath* fieri antea solebat: [Locusque est Jephthe coram Domino in Maspha. Judic. 11. Egressi itaque omnes filii Israel, & pariter congregati quasi vir unus de Dan usque Bersabee, & terra Galaad ad Dominum in Maspha; omnesque anguli populorum, & cunctæ tribus Israel in Ecclesiam populi Dei convaluerunt. Ibid. c. 20. juraverant quoque filii Israel in Maspha. Ibid. c. 21.] Et inferius: [Qui non ascendit ad Dominum in Maspha. Dixit autem Samuel: Congregate universum Israel in Masphath, ut orem pro vobis Dominum: & convaluerunt in Masphath, hauseruntque aquam, & estuderunt in conspectu Domini, & jejunaverunt in die illa, atque dixerunt: Peccavimus Domino, 1. Reg. cap. 7. Et convocavit Samuel populum ad Dominum in Maspha, & ait ad filios Israel; [Hæc dicit Dominus Deus Israel &c. 1. Reg. c. 10.] Et clariùs in lib. 1. Macab. cap. 3. ubi sic habetur: [Et congregati sunt, & venerunt in Maspha contra Jerusalem; quia locus orationis erat in Maspha antè in Israel. Et jejunaverunt illa die, & induerunt se cilicio &c.] :||: Aliquando significat Universitatem, & Rempub. hebraicam: [Ducenti quinquaginta viri proceres synagogæ. Num. cap. 16.] FR. in hoc sensu dixit Jesus: [In synagogis suis flagella-

bunt vos. Matth. 10.] Et Joannes Evangelista retulit: [Ut si quis eum confiteretur esse Christum, extra synagogam fieret, cap. 9.] idest, non esset ampliùs ex Hebræorum consortio. :||: Quilibet synagoga, sive schola, quam vocant hodie, in Statu Romanæ Ecclesie decem aurea scuta solvere cogitur pro sustentatione Domus Catechumenorum Urbis. Reliqua hujus nominis pertinentia. Vide *Archisynagogus*, *Capitolium*, *Hyems legalis*, *Parasynagoga*, *Profescha*, *Synodus*.

SYNAPTA, συναπτή, preces, quæ in Missa Græcorum canuntur pro salute Patriarchæ, & Imperatoris, in quarum conclusione omnis populus respondet: *Dominum regemus*.

SYNAXIS, Συναξίς, idest, adunatio, communiter intelligebatur sacræ adunationes, & piæ conferentiæ, quas Sancti, & antiqui Patres faciebant. Aliquando Eucharistiam, seu potiùs communionem significat. Idem Missæ Sacrificium, quod conventualiter celebrabatur: [Si dimissa Synaxi non concitus ad cellam recurrere festinaverit. Cass. ib. 4. cap. 16. Singuli fervorum Dei jejunent, & XXX. diebus: horis canonicis expleto synaxeos &c. In quodam anonymæ synodi decreto.]

SYNCELLITA, contubernalis, ejusdem cellæ habitator. Cass. coll. 20. cap. 2.

SYNCELLITAS. Vide *Syncellus*.

SYNCELLUS, Σύγκελλος, qui & Congellus dicebatur. Vide *Congellus*. Dignitas in Ecclesia Constantinopolitana, quæ habebat futuram successionem in Patriarchatu, ut testantur Cedrenus, Zonara, & Paulus Diacon. lib. 21. hist. FR. Dicebatur etiam *Magnus Domesticus*, *Majior Domus*. Ejus Synod. Vide *Dominiciadus*, *Vice Domesticus*. Horum caput Protosyncellus dicebatur. Vide *Protosyncellus*: cujus inferiores. Vide *Cellularius*, *Cubicularius*, *Domicellus*. Et quando Subdiaconi ordo non erat sacer, dicebatur etiam *Subdiaconus palatinus*. Licet in multis Pontificalibus, & diplomatibus titulus Domicelli, & Syncelli honoris gratiâ multis Baronibus tribuatur. :||: Reperitur etiam in abstracto apud Cassianum, in cirata collar. 20. cap. 2. *Syncellitas*.

SYNCHRONUS, σύγχρονος, coætaneus, contemporaneus: [Et Oleea Synchronon Esaiæ. D. Hieronym. in præf. duodecim Prophetarum.] Vide *Coætaneo* verbum.

SYNCLERUS, συγκληρίς, idest, consors. Vide *Trinitas*.

SYNCLERICUS, συγκλητικός, Senator. [Synclericum amisti, & Monachum non fecisti.] Ita reprehensus fuerat ille, qui relicta senatoria dignitate, habitum Monachalem susceperat; superfluum tamen affectum sportulis ab eo contextis conservabat. FR. De duobus Synclericis, de quibus Baron. in Not. ad Martyrol. 5. Jan. lit. h. an sit nomen proprium, vel conditionis, aliis examinandum relinquo.

SYNCOPE, συγκόπη. FR. verbum, incidere, atque abbreviare significat. [Plerique Ecclesiarum Mini-

stri, modestia ordinis clericalis abjecta; dum offerre Deo Sacrificium laudis, fructum laborum suorum in puritate conscientiae, & animi devotioni deberent: horas canonicas dicere, seu psallere transcurrendo, syncopando &c. In Clement. cap. gravi, de celeb. Missar.

SYNDERESIS, seu *Synderesis*. FR. græca vox *συνδερσις*, sic definitur à Glossa ex Arist. in 6. Ethic.] Est pars prudentiæ, quæ procul videt, in cap. rem novam, in extrav. Jo XXII. de dolo, & contum.

SYNDICUS. Vide *Defensor*.

SYNDON. Vide *Synthesis*.

SYNDERIUS. Vide *Sanhedrim*. *Synderus*.

SYNEDRUS, *συνεδρος*, Senator, Consiliarius, sapiens, senior. Accipitur etiam pro Consiliario animæ, & spirituali Confessario: [Habiti, inquit, spiritus quendam synedrum. In vita S. Gorperei Episc.] FR. eodemque vocabulo usus est Josephus Hebr. in denominatione illorum septuaginta Consiliariorum, qui supremum tribunal inter Hebræos constituiebant; ut in dict. *Sanhedrim* dictum est.

SYNELITES, vox quidem corrupta apud Honorium, lib. 1. de imagine mundi, cap. 14. cum selenites, *σεληνιτις*, idest, lunaris, scribendum esset; est autem gemma quædam, quæ crescit, ac decrescit, cum lunæ incremento, & decremento. FR. de hac gemma sic Plin. lib. 37. cap. 10. inquit: [Selenites ex candido translucet melleo fulgore, imaginem lunæ continens, redditque eam in dies singulos crescentis, minuentsque numero: nascique putatur in Arabia,] quam Lunarem Latini appellant, & à Dioscoride *Aphroselenis* lib. 5. appellatur; & ibi Marcellus; corruptè ramen in textu Plinii, lib. 37. c. 10. dicitur *Aphrodisiææ*: Luna enim græcè *σεληνη* dicitur. Sic *Paraselenes*, idest, plures lunæ appellantur, de qua R. P. Angelus de Nuce Archiepiscopus Rosanensis meritisimus in notis ad Chronicam Casinen. lib. 2. cap. 3. n. 863. Sed potius scribendum *Paraselenes*, sicut etiam dicitur *Triselenes*, idest, trilunis. Henricus Stephanus in suo Thesaurò Græco Latino in dictione *σεληνη*.

SYNGRAPHUM, *συνγραφον*. FR. sincera, & authentica scriptura, seu chirographum. [Ad colligendam autem gratiam nihil prætermisit, institutam pecuniam, quæ fisco debebatur, privatis debitoribus in Urbe, atque Italia, in Provinciis verò etiam ex reliquis ingentes summas remisit, sygraphis in foro Divi Trajani, quo magis securitas omnibus roboraretur, incensis. Spartian. in Adriano Caf.] Chartam publicam Cassiodorus in Chron. interpretatur, ubi eundem Adriani factum referens inquit: [Aviola, & Panfa his Consulibus reliqua tributorum urbibus relaxavit, chartis publicis incensis, plurimos etiam ipsi tributus liberos fecit.] Dicitur enim latine *Syngraphus*, *Syngrapha*, & *Syngraphum*.

SYNGRISIS, *συνγρησις*, consensus, uniformitas opinionis. [Morbus igitur latebat occultus, per quem omnium secreta medullarum, & venarum ætatis in ipsorum vitalium tendebant exitium,

& quandam syngrifum in omnibus generabant internis. Venit lex, quæ & vulnus ponderet, & tandem vetusto languori supernum advenire medicum nunciaret. Petr. Chrysol. serm. 112.

SYNODICUM, vel *Synodaticum*. FR. Ecclesiastica contributio Episcopo debita pro celebratione synodi. [Quod cum iidem Clerici prædecessoribus tuis, tres in festo nativitaris, & tres in festo resurrectionis Dominicæ pro synodatico solverint denarios, cap. olim, lib. 3. decretal. tit. 39.] In quo autem differat synodaticum à Cathedralico. Vide *Cathedralicum*.

SYNODICUS, *συνωδικός*. FR. significat quidquid ad synodum pertinet. [Ante annos plurimos, cum juvenem Damalum Romanæ Urbis Episcopum, & Orientis, atque Occidentis Synodici Consultationibus respondentem. D. Hieronymus.] Quod dicitur etiam *Enoticus*, ab *Enosis* græcè, quod unionem denorat. Lexicon Græco barbarum. Vide *Enoticus*.

SYNODITA, *συνωδιτὴς*, comes in itinere; sic Monachi appellabant confociantes, quando ex Monasterio exibant. [Monachos, quos synoditas vocant, Cod. Theodos. lib. 1. l. 6.

SYNODO, *συνωδία*. FR. congrego, seu ad synodum compello. [Ut nullus Episcopus Ecclesias utroque jure illi subjectas interdicto supponere, vel Monachum, seu Clericum ejusdem Monasterii synodare, vel excommunicare præsumat, lib. 5. Decretal. tit. 33. c. 2. 1.] & ibi Glossa: [Nullus autem Episcopus audeat synodare, vel excommunicare Monachum, vel Clericum ipsius Monasterii, quos prædicto Abbati, suisque successoribus concedimus monendos, & constringendos à præsentis decima indictione. Bullar. Casinen. tom. 2. constit. 26.

SYNODUS, *συνωδος*. FR. Adunatio, Congregatio, sic appellata sunt Concilia à Sanctis Patribus, ad differentiam Synagogarum, quæ ab Hebræis dicuntur, licet utrumque nomen idem sonet. Vide *Concilium*. Tria genera synodorum reperiuntur, nempe, *Oecumenica*, idest, Generalis, ut suo loco dictum est, *Provincialis*, quæ à Metropolitanò, & *Diocesana*, quæ ab Ordinario loci congregatur. *Synodus palmaris* appellata fuit ab Ennodio illa, quæ Rouie celebrata fuerat, & ita dicta; quia in ea victoriæ palmam Symmachus Papa à sibi imputatis calumniis obtinuerat. *Synodus sexta* quomodo partim damnata. Vide *Agnus Dei*. *Suffocatus*. Cætera vide *Trullus*. Pseudosynodi. Vide *Asynodus*. *Homousion*, *Latrocinalis*. *Macrosynodus*.

SYNONETUM, *συνωνητιον*. FR. generalis emptio plurimarum rerum, Cod. Theodos. lib. 11. tit. 15.

SYNORIS, par, sive consortium, ex græco *συνωρις*, quod par animalium vehiculum, seu jugum unitè gestans significat. [Quidquid fuerat uuptiis præparatum, à Sancta Quirli Synoride Virginis traditum. D. Hieronymus epist. 8.] Ubi Aviam, & Matrem Demetriadis Virginis intelligit. Rectè igitur à Baronio per Nicolaum Fabrum, & Latinum Latinum admonito deletum

fuit hoc nomen ex Martyrologio Romano, ubi tanquam proprium alicujus Sanctæ ponebatur. Et ipse Latinus in homil. 4. S. Jo. Chrysoft. de Lazaro correxerat Synoris, ubi *Xynoris* legebatur. Eodem enim modo Theodoretus, lib. 10. histor. Eccles. cap. 12. sive lib. 3. cap. 14. de SS. Juvenitino, & Maximo inquit: *σερατιω τῆς σωωειδᾶς*, idest, militum par sanctorum, Et in orat. de fraternâ amicitia, Roma, & Constantinopolis ab eodem appellatæ sunt *τῆς πολεως σωωειδα*, nempe, Urbium consortium, quia in magnificentia consortes fuere.

SYNTHEMA, *συνθημα*, dorsale, seu instratum iumentum. [Demisso synthemate, equus publicus sternebatur. S. Hieronym. epist. 34. ad Julian.] Hujus synonyma. Vide *Instratum*.

SYNTHICA, *συνθηκη*, pactum, conventio. [Non Romanorum, sed Longobardorum Episcopus factus sum, quorum Synthica spathæ sunt, & gratia pœna. S. Gregor. in Regist. lib. 1. cap. 30.] FR. Card. Baronius legit *Sysshites*, *συσσηιται*, idest, sodalitates. Vide *Stantia* in significatione pacti.

SYNTESIS, *συνθεσις*. FR. vestimenti genus, quo indurum fuisse D. Joannem, quando Christus ejus Magister à Judæis captus fuerat, opinatur Octavius Ferrarius, par. 1. de re vestiari. lib. 1. c. 31. licet in Sac. textu habeatur, quod syndone indutus esset.

SYNTROPHUS, *συντροφος*, convictor, commensalis, collactaneus, connutritus. [Quare non & sterceja, & syntrophi nominantur. Tertullian. advers. Valent. cap. 9.] FR. Sic etiam ubi vulgata 2. Machab. cap. 9. num. 29. legimus, [Transferrebar autem corpus Philippus collactaneus ejus] græca lectio habet *συντροφος*. Vide *Herceja*, *Sterceja*.

SYNSIASTÆ. FR. Hæretici, qui asserabant Christum unam tantum substantiam habuisse; non enim credebant ex utero virginali Mariæ carnem sumpsisse, sed potius aliquam portionem Divinitatis Verbi conversam fuisse in carnem; & sic constituebant Verbum Patri consubstantiale, non solum in Divinitate, sed etiam in humanitate, ut ex ipsamet græca etymologia nominis *συνσιασται* manifestatur.

SYPARUM, seu *Separium*; signum, sive in vexillo, sive in sigillo positum. [Omnes illæ imagines, suggestus, insignes, monilia crucium sunt, sypara illa vexillorum, & cantabrorum, & labarorum stolæ erucium sunt. Tertull. advers. Gen. cap. 16.] FR. pro signo sigilli in Bullario Casinen. tom. 2. Constit. 197. sic habetur: [Præfens privilegium nostrum per manus &c. & bulla plumbea nostro sypario impressa iustissimus roborari.] Idem habetur in eod. to. 2. Constit. 199. 200. & 201. In priori significatione. Vide observat. Latini in ejus Biblioth. Sacra ad Arnobium Afrum, pag. 98. col. 2. §. pag. 323.

SYRI. FR. populi antea Arimi appellati sunt Strabone teste. D. Hieronymus *Aramæos* vocat, sed *Aramenos* Josephus hebraeus appellat, sic inquis: [Aram Aramæos instituit, quos Græci Syros

appellant, lib. 1. antiq. cap. 14.]

SYRIA. FR. interpretatur sublimis. D. August. in Psalm. 59.

SYRIANI HÆRETICI. Vide *Eutychniani*, *Nestoriani*.

SYRICUS. Vide *Syronicum*.

SYROPHENISSA, idest, mulier è Phœnicia Syriæ Provincia; sic appellata fuit à D. Marco Euang. Mulier illa Chanæana, cujus regio *Syrophœnicæ* à Tertulliano dicitur.

SYRTICUS. Vide *Diasyrticus*.

SYRUN. Vide *Gyrum*.

SYSSITÆ. Vide *Synthica*.

SYSTATICUS, *συστατικός*, commendatitius; sic appellantur à quibusdam Scripturibus litteræ commendatitiæ, sive dimissoriales, quæ Clericis peregrinantibus ab eorum Ordinariis concedi solent. [Ne Episcopis ad principis comitatum accedant sine systaticis litteris. Justinian. in novell. 6. cap. 3.] Quæ etiam *Litteræ viaticæ* dicebantur, de quibus, ac similibus aliis egimus in dict. *Litteræ*.

T

FR. hanc litteram significare crucem docet August. [Quorum numerus, quia tricenti erant, signum insinuat crucis propter litteram T, græcam qua iste numerus significatur; per quos etiam gentes magis in Crucifixum credituras præfiguratum est, quod littera græca est. Super Judicium, quæst. 36. lib. 7.] & idem habet in psalm. 67.

TABARDUM. FR. pallium usuale. [Cæteri quicumque Clerici utentes epitogio, seu tabardo foderato usque ad oram. Clement. unic. de vita, & honest. Clericor.] Vide *Epitogium*. Unde *Tabarro* Italicè, & *Tabanella* dicitur.

TABELLARIUS. Vide *Veredarius*.

TABELLIO. FR. Notarius. [Tabellionem quoque, qui consecerat instrumentum, & unum ex testibus in instrumentum subscriptis, ad id probandum induxit. In Decretal. de fide instrum. cap. 10. Ejus synonyma. Vide *Notarius*.

TABELLONATUS. FR. Notarius. [Mandamus quatenus Clericis in sacris ordinibus constitutis tabellionatus officium exercentibus per beneficiorum subtractionem appellatione postposita interdicas, lib. 3. tit. 50. cap. 8. decretal.]

TABERNA MERITORIA. Vide *Meritorius*.

TABERNACULUM CASTRENSE. Vide *Heribergium*.

TABERNACULUM, in quo Eucharistiæ Sacramentum conservatur. Vide *Armariolum*, *Ciborium*, *Cophynum*, *Phyxis*, *Tarris*.

TABLTHA. Actor. 9. interpretatur *Capra*, seu *Dama*. Vide *Dorcæ*.

TÆUM. FR. liquor putridus, à tabe.

Hunc inquinatum talibus contagiis
Tabo recentis fordium piaculi
Omnes salutant, atque adorant eminus.
Prudentius in Romano.

TABORUM. FR. hæc dictio apud Aldelmu de laudibus Virgin. reperitur, ubi sic ait: [Præmissio Christi taboro, & Christi vexillo armatus. Joannes Meurhus *Laborum* legit, idest, *Labarum*; idem enim erat dicere *Laborum*, ac *Labarum*, ut in dictione *Labarum* dictum fuit. Henricus vero Spelman putat significare tympanum militare, quod vulgò *Tamburro* dicitur; at qualis sensus esset Christi tympano præmissio, & quidnam esset hoc Christi tympanum? Insuper tympanista in exercitu non præcedit, ut in illa dictione *præmissio* insinuat; magis ergo consonum mihi videtur corrigi *Cantabro*, quo termino Tertullian. etiam usus est advers. Gent. c. 16. inquit: [Sypara illa vexillorum, & cantabrorum, & labarorum stolæ crucium sunt.] Vide *Cantabrum*.

TABULA, idest, campus, & spatium in vestibus à Græcis, & à Cedreno *ταβλίον* dicitur. [Eodem tempore investivit Corpus B. Petri Apostoli tabulis argenteis deauratis. Anastas. Bibliot. in Pelag. II.] Ac clarius idem in Leone III. [Aliam vestem habentem tabulas chrysoclavas tres.] Sed potius in his locis tabulam pro lamina intellexisse videtur Anastasius. Nihilominus Tertullianus, lib. de pallio, cap. 1. hoc vocabulo utitur ad significandas plicaturas in vestibus contratas. [Tunicam longiorem cinctu arbitrante suspenditis; & pallii jam teretis abundantiam tabulata congregatione fulcitis.]

TABULA ITINERARIA, Altare portatile. Vide *Altare*.

TABULA OFFICIALIS, in Chronica Casinensi significat tabellam, in qua notantur Monachi, ad quos spectat aliquod officium exercere in Choro, sive in Monasterio, lib. 3. c. 22.

TABULARIUS, in eadem Chronica loco supra cit. denotat illum, cujus erat officium tabulas officiales conscribere.

TABURCINUS, tympanum. [Buccinarum clangorem, istiusque taburcinorum. Matth. Paris. in histor.] qui idem tympanum *Thabar* ibidem appellat, ex Arabico *Tabal*.

TACEO. Vide *Silentio*.

TACITURIO, tacere cupio. [Unde cognosce, quòd est tacere nec dum cœpimus, certe tacituri jam deliberavimus. Sidon. lib. 3. epist. 16.]

TALAGA. Vide *Togala*.

TALAMASCA, larva, facies ficticia, unde Horatius, lib. 1. satyra 5. cecinit:

At illi facta cicatrix

Serosam lævi frontem turpaverat oris

Campanum in me bœm, in faciem per multa
jocatus,

Pastorem saltare uti cyclopa rogabat:

Nil illi larva, aut tragicis opus esse cothurnis.

Itaque Talamasca, idem quo *Masca*, & italicè *Maschera* dicitur. [Larvas Dæmonum, quas

vulgus Talamasca vocat, sub anathemate prohibemus. In quodam Canone Concil. Rhemenfis. Aliqui falsò crediderunt, quòd in hunc locum *Larvas Dæmonum* apparitiones spirituum malignorum per incantationem excitatas significaret, sed revera falluntur; nam de eisdem ludicris larvis Nilus Abb. epist. 81. ad Gaudentium Silentiarium, inquit: [Non enim caperis ludicris, aut ludibriis Dæmonum non attendis.] Nam similia bacchanalia sacrilegia esse antiqui existimaverunt, ita D. August. ser. 215. de tempore, de similibus ludicris agens, inquit: [Ita durissimè castigat, ut eos peniteat rem sacrilegam committite.] Talamasca autem, Masca, & Maschera, à *Maschaha* Arabico vocabulo provenit, quòd significat *Ebrium*, & *Scurram*. Synonyma verò habes in dict. *Cervula*, & *Masca*.

TALENTUM, *τάλαντον*, moneta, de qua fit mentio passim in Sac. Scriptura, quòd juxta Josephi Hebræi documentum, lib. 14. antiq. cap. 12. erat ponderis CCL. librarum; nam, ut ibidem ait, apud Hebræos continebat C. minas, & quælibet mina pensabat duas libras cum dimidio. Itaque hebræicum talentum continebat his temporibus viginti quinque millia aurea scuta. FR. reperiebantur & alia talenta diversorum valorum, ut apud Auctores de ponderibus, & mensuris agentes habentur, nempe, *Talentum atticum* majus, & parvum; sive majus, & minus; minus LX. minas continebat; majus LXXX. Quare cum talenta Livius nominat, de magnis ferè, & quidem de atticis intelligendus est. Item *Talentum Babilonicum* valebat drachmas VII. Ægineum X Syrium, sive Hebræicum, de quo supra, DC. drachmas, atticæ æstimationis. Fuit & *Endoicium Talentum*, cujus meminir Livius, quod ferè idem cum attico fuit. Talentum igitur atticum minus (ex quo facillè pondus majoris atticæ talenti comprehenditur) distribuebatur in minas LX. drachmas VI. obolos XXXVI. semiobolos LXXII. chalcos CCVI. lepta MDVII. *Mina* duplex quoque fuit, *Pennis*, scilicet, quæ continebat drachmas septuagintaquinque, & *Nova Solonis*, drachmarum centum; sed apud Livium nova semper intelligitur. *Mina* igitur continet drachmas C. obolos DC. semiobolos MCC. chalcos, quos quidem in æreola transferunt MDC. lepta quæ minuta vocant XXVCC. *Drachma* dividitur in obolos VI. semiobolos XII. chalcos XXXVI. lepta CCLII. *Obolus* in chalcos VI. lepta XLII. *Chalcus* in lepta VII. quæ vix dividi possunt. Pondera etiam variis modis calculabantur apud varias Nationes, & secundum varietates temporum; unde non potest dari certus, & præcisus valor, atque pondus *Talentum*.

TALLETUS. Vide *Abascantus*.

TALLIA, contributionis impostio. [Tallis, seu collectis, & exactioibus aggravare. Concil. Lateranen. sub Innoc. III. can. 46.] quòd vocabulum ex gallica voce *Taille*, quæ propriè ramum ex arbore sectum significat, nam popularis contributio est pars recisa ex bonorum possessionibus
sub-

subditorum. FR. [Et inter cætera nituntur, & student, ut illis collectas, & tallias, & alia hujusmodi &c. De immunitate, in 6. cap. 1.] Prædictus Lateranensis canon habetur, in lib. 3. Decretal. tit. 49. cap. 7. [Fideles etiam Monasterii nonnunquam datus, & tallis aggravasti. Bullar. Casin. tom. 2. Confit. 230.] Hodie tamen nomine talliæ intelligitur præmium à Principe, vel ab ejus Curia divulgatum, ac promissum illi, seu illis, qui revelabunt aliquem occultum Reum, vel aliquem denominatum delinquentem, & in manibus Curie vivum, aut mortuum tradant, atque confignent. Ac in utroque sensu deputationem significat. Vide *Taxatus*. *Taxatio*.

TALLIO. FR. verbum, taxare, & contributionem imponere significat. [Ecclesiis, ecclesiasticisque personis regularibus, & sæcularibus imponunt onera gravia, ipsosque talliant, & eis collectas imponunt. De immunit. cap. 3. in 6. S. 1.] Vide *Taxatus*. *Taxatio*.

TALMUD, ritulus cujusdam futilis libri hebraici, qui latine sonat doctrinam, sive instructionem, referens quidem crebris, ac multis fabulosis, falsisque Sacre Scripturæ expositionibus. Hujus Commentarii Auctores *Talmudiste* appellantur, & primus blasphemator fuerat Judas quidam Simeonis filius, qui centum, & quinquaginta annis post Jerosolymitanam destructionem vixerat; ac postea secunda vice Compilator fuit Rabbi Jona, qui in humanis exitit post tertium sæculum à prædicta recensita destructione. Tandem anno Christi 916. denuo compositum fuit à Rabinatu, & à Rabbi Asse, & aliis successivè; prohibitum autem est, nedum Christianis, verum etiam Hebræis anno Domini 1319. à Joanne Papa XXII. quia etiam Hebræi tenentur credere in recto sensu Sacram Scripturam; ideo si penes aliquem ipsum invenitur hic superstitiosus Codex, à Sancto Inquisitionis Officio punitur. Vide Baronium ann. 476. num. 68.

TALPA. Vide *Spalagus*.

TAMEURIUS. Vide *Sortumina*.

TANA. FR. agmen facinorosorum, & cognovimus, de seditionibus.

TANGANO, litigo, in lege Salica, tit. 60. ex Theutonico vocabulo *Tangher* idem significante.

TANGANUS, Advocatus ex supradicta etymologia, & reperitur in legib. Riboatorum [Servi Regis, & Ecclesiarum non per actores, sed ipsi pro semetipsis in judicio respondeant, & sacramento absque tangano conjurent, tit. de tabular. in fine.]

TANOŁA, FR. laqueus ad capiendas feras, l. si in pedica, de Venatorib. & l. si quis feram, eod. tit.

TANQUAM. FR. hæc particula non est negativa, sed ostensiva proprietatis. D. August. in Psalm. 125.

TANSERIA, & *Tenseria*, litis, & contentio. [Hæc est summa pecuniæ perditæ, & tanseria data. In vita S. Albani Abb. apud Matt. Paris.] à verbo Gallico *Tanser*, contendere, objurgare.

TAPHUS, τάφος, sepulchrum. [Beati pignoris taphum de loco depositionis movere nequaquam præsumpsit. In Vita S. Celsi Episc. Trevir.]

TARAGA, arabicum nomen *Taraha*, idest, tobacchia, velum, fascia ad instar illius, qua uti debent Episcopi peregrinantes ex præscriptione Cæronialis, lib. 1. cap. 3. ubi sic habet: [Circa colulum fasciam feracem coloris nigri latitudinis duorum palmorum.] Qua etiam utuntur Doctores Ecclesiastici Siculi, & Melitenenses supra superpellicum ad modum stolæ in concionando, sive in processionibus, sed in Melita soli Doctores in Theologia utuntur. Vide *Boja*.

TARENUS, moneta, de qua fit sæpè mentio in Chronica Casinensi. Hodie in utraque Sicilia, & in Melita adhuc durat, vulgò *Tari* dicitur. Trinacriæ autem tarenus correspondet octo bajochis Romanis, sed Neapolitanus valet multo plus. Fortasitè corruptè dicitur à Turone. Vide *Turonis*.

TARGUM, nomen hebraicum, interpretationem significans; sic enim Hebræi Chaldaicam interpretationem Sacre Scripturæ appellaverunt, quia post captivitatem Babylonicam melius Chaldaicam, quàm Hebraicam linguam intelligebant; quæ quidem translatio facta fuit à Jonatha filio Uriel, XLII. annis ante Christi adventum; ideoque apud Catholicos est potius utilitatis, quàm auctoritatis, cum in eo multæ parabolæ falsæ contineantur. Ab hoc vocabulo nomen barbaro-græcum *Targuman*, vulgariter *Torcimano*, sive *Dragomano* derivatur, idest, interpres, de quo dictum est in dict. *Dragumanus*.

TARICHUS, τάρυχος, fassamentum, muria, caro falsa, condimentum. [Asserebant cuncti, piscium salforum, & tarichorum in navi positorum, hunc esse putorem. In vita S. Antonii, cap. 35.]

TARICHOPOLA, τάρυχοπώλις, fassamentaria.

TARICHOPOLIUM, τάρυχοπώλιον, fassamentaria taberna, ubi tarichi & fassamenta venduntur.

TARINCHA, subula ignita, qua compungebantur & sorabantur Sanctorum Martyrum membra. [In quorum naribus & auribus jussu Rictiovarus præses inmitti tarinchas. Martyrol. Rom. 11. Decemb.]

TARTARUM, & *Obscurum*, quid significet in Missa defunctorum. Vide *Offertorium*.

TASSALE, hoc vocabulum invenitur in quadam Epistola quatuor Episcoporum Papæ missa apud Matthæum Parisium in ejus hist. sub anno 1239. idest: [Tassale verò S. Severi.] Derivatur à nomine *Tassus*, quod significat acervum, vel strues, ex Belgico vocabulo *Tas*, quod ex verbo ejusdem idiomatis *Tassen* oritur, & aggerem denotat; itaque significare videtur fructus, & proventus, qui ex terris spectantibus ad Sancti Severi Ecclesiam congebantur. FR. Verba Matthæi Parisii hæc sunt: [Dum quendam frumenti confertum aggerem, quem vulgariter tassum nominamus, venalem æstimans consideraret, ann. 1238.]

TASSELLUS. Vide *Taxellus*.

TATA, Minister Aulae Constantinopolitani Imperatoris, de quo Codinus egit; sed non explicavit, ad quid hoc officium inferviebat; Petrus tamen Possinus in græca historia Pachimeris, ab eo latinitati donata, in ejusdem doctissimis observationibus Eunuchum majorem fuisse existimat, qui curam gerebat Nutricum prolis imperialis; ad quod ego quoque inducor; nam vocabulum puerile est, pueri siquidem Tatum loco Patris pronunciant.

TATIANI HERETICI. Vide *Encratita*.

TAUROBOLIUM. Vide *Criobolium*.

TAXATIO. FR. Ordinatio, impositio. [Quòd si testis deficiat, innocentis fidem sola jurisjurandi taxatio manifestat, can. Omne quod, 22. quæst. 1.] Id est, deficientibus testibus tunc ordinare debet iudex, ut accusatus medio juramento ejus innocentiam purget.

TAXATUS, ordinatus, addictus, & obligatus; unde *Taxatus* dicebatur præsidarius Miles, qui in aliquo præsidii loco constitutus, addictus, & obligatus erat ad residendum, quo vocabulo barbaro usi sunt etiam Græci *ταξιδης*. [Anno tertio Imperii Leontii, acie Arabes in Africam mota hanc obtinuerunt. & ex proprio exercitu taxatos in ea quosdam constituerunt. Landulphus, lib. 20.] FR. significat propriè deputatum, & dicitur etiam de milite spiritali: [Eos, qui in Clero taxati fuerint, sive in monasterio deputati, decrevimus neque ad militiam, neque ad honores sæculares venire, can. Eos qui, 20. quæst. 3.] Vide *Tallia*. *Tallio*.

TAXELLUS, figura in osse, vel alia re incisa, quæ apta ad imprimendum existat, veluti sigillum, quo vocabulo utitur Anastasius Bibliot. in ejus latina translatione Concilii Niceni II. FR. Dicitur etiam *Taxellus* tam latino-barbare, quam italicè. Item significat frustillum panni. [Cœpit sub obtestatione Domini multis precibus exposcere à me, ut unum pannum de taxellis illius, quem à nudo sui corporis habuisset, feminæ deferrem. In vita S. Cæsarii Episcopi, lib. 2.] sic etiam italicè pro frustillo panni usurpatur: [E passavano la maggior parte in una gonella stretta, e di grosso scarlatino &c. E cinte d'un scheggiale all' antica, e un mantello soderato di vajo, col tassello di sopra. Ricordanus Malaspina, cap. 161.] & propriè denotat id, quod Itali *Bavaro del Mantello* appellunt. Item italicè *Tassello* dicitur frustillum corticis peponis, quod ad prægustandam ejus qualitate incisum fuerat, ac denou obturatur. Item appellant *Tassello* impressores aliquod emblematis corpus, vel insignis gentilicii scutum in ligno impressorio variable, & separabile ab aliis circumfiguratis ornamentis. Item etiam italicè significat operculum sigillatum in medio altaris portatilis, sub quo custodiuntur reliquie Sanctorum.

TAURUS signum cœlestis quid sit. Vide *Arcturus*.

TAXIARCHUS, præfectus ordinum militarium. [Ille taxiarchis vocatis, ait: Nimis mihi videntur gravia Imperatoris præcepta. Jo. Diac. in

vita S. Greg. Papæ. FR. græcè *ταξιάρχος*, Centurio. Suidas. Pælian. de ord. Milit. Polyb. lib. 6. de Milit. Rom. Etymol. Plato, lib. 6. de leg. ea voce usus est etiam S. Proclus, orat. 7. in S. Teoph.

TEBETH. FR. hebraicum nomen juxta Bedæ interpretationem significat Januarii mensem, sed ex Sacra Scriptura constat fuisse decimum mensem. [Ducta est itaque ad cubiculum Regis Assueri mense decimo, qui vocatur Tebeth. Esther. cap. 2.] Si ergo primus Hebræorum mensis erat Martius, ut cumulativè probat Paulus Sherlogius in ejus dioptra antiquitatum hebraicarum, lib. 2. dissert. 4. sect. 5. per totam; sequitur, quòd decimus mensis Lunaris hebræorum in Decembrem cadat. Vide etiam Auctores citatos in dict. *Elal*.

TECLATURA. Vide *Theclatura*.

TECTA DENSARE. Hic loquendi modus, non rectè intelligitur ab iis, qui orientales, africanasque domos non viderant, ut dictum est in dict. *Cymatium*, & *Doma*. Significat igitur argillosam terram super tecta condensatam, ut in eisdem citatis dictionibus dictum fuit; idèò patrio more Tertullianus de habitu mulierum, c. 6. dixerat: [Nec tamen, ut fundamentis demandandis, aut parietibus moliendis, aut fastigiis sustinendis, aut tectis densandis necessaria.

TECURTUM. FR. regumen. [Ut super altaria tecuria fiant. In Constit. Caroli Magni.]

TE DEUM LAUDAMUS &c. canticum à duobus Ecclesiæ Doctoribus Ambrosio & Augustino compositum, in eo die, quo ex aqua & Spiritu Sancto renatus fuerat idem Aurelius Augustinus, ab eodem D. Ambrosio ad catholicismum de anno 388. reductus, ac alternatim prolatum; licè solum D. Ambrosium aliqui Authorem faciant, sed à communi opinione non esse recedendum docet Lorinus, super Psalm. 27. & confirmatur à S. Datio Mediolanensi Præsule, lib. 1. ejus Chron. c. 10. Imò in eadem Mediolanensi Civitate prope Ambrosianam Basilicam ostenditur sacellum, in quo ex antiqua traditione dicitur baptizatū fuisse D. Augustinum, & ex ejusdem Sacelli pictura, ac inscriptione colligitur; ex quo loco usque ad præfaram Basilicam fama est, quòd prædicti Ecclesiæ Doctores à Deo inspirati prædictum canticum alternis vicibus persolvissent; idèò à multis devotis fidelibus usque ad nostra tempora in eadem loci intercapedine hoc canticum recitari solet. Gelasius Papa in officio recitari fancivit; nam antè non dicebatur. Vide *Responsorium*. FR. *Te Deum Laudamus* non dicebatur in officio B. Mariæ, nisi in ejus solemnitatibus: [Ut inter commemorationem, & solemnitatem differentia ostendatur. Unde *Te Deum Laudamus* regularius dimittitur, quàm dicitur in laudibus matutinis, can. Consilium, de celebrat. Missar. l. 3. decretal.] Ubi Glossa explicat dictionem *Regularius* inquires: [Id est, regulare est, ut dimittatur, non ut dicatur. Sic 7. quæst. 1. can. adversitas, S. cum autem; ibi comparativum ponitur electivè, hic ponitur negativè. Sic minus, id est,

idest, non, ff. de trib. illud.] Cæterum S. Dacius Mediolanensis Archiep. sup. citatus, fuit vir magnæ sanctitatis, & auctoritatis, qui tempore Justiniani Senioris Imperatoris floruerat, ut D. Gregorius Papa, lib. 1. Dialog. c. 4. testatur, & quod Te Deum fuisset alternatim compositum per Divos Ambrosium, & Augustinum, ad stipulatur etiam Card. Bellarmin. lib. 1. c. 14. de bonis operibus in particulari. || Ecclesia tamen Romana observat non recitare hoc canticum tempore Adventus, & Quadragesimæ. Benedictini verò illud in omnibus Dominicis per annum persolvunt, rationemque refert Radulphus Glaber, lib. 3. ejus hist. c. 3. quod nemp̄ inter hos Monachos, & Patres eussidam Concilii orta fuerat contentio, & interrogati Abbates Benedictini ab Episcopis illius Concilii, quare contra ritum Romanum recitarent hoc canticum in jejuniis Dominicis? Abbates responderant, hoc ex instituto eorum Patriarchæ D. Benedicti observare, cujus regula à D. Gregorio Papa confirmata fuerat. Occasione præallegati canonici Consilium, de celebrat. Miss. ubi Innocentii Papæ III. verba habentur, quod [Te Deum laudamus &c. dicatur in laudibus Matutinis.] Queritur inter Auctores, an hoc Canticum ad laudes potius, quam ad matutinum pertineat? sed communiter respondent Doctores esse matutini partem. Microlog. c. 34. Hugo spec. Eccl. c. 3. ac praxis id confirmat, dum in nocte Nativitatis Dom. matutinum cum hoc cantico terminatur; dicitur autem in prædicto, can. Consilium, quod [Te Deum dicatur in laudibus matutinis:] quia ibi intelligitur matutinum cum laudibus junctum, ita docet Navarrus, & nos in dictione *Laudes* egimus.

TE IGITUR. Vide *Canon Missæ*.

TEGNON, τήνον, idest, filius; [Benè venisti tēgnon. In vita SS. Perpetuæ, & Felic.]

TEGULARIA. FR. *Maga*, Incantatrix, quia super recta, ac tegulas earum præstigia facere solent. [Tegularia malefica, quod supra tegulare sacrificet. Gloss. Isidori] in ejus tamen textu mendose legitur *Tugellaria malefica*. Hujus synonyma. Vide *Maga*.

TELEJOSIS, sive *Teliosis*, τελειωσις. FR. sic appellatus est Baptismus à D. Gregorio Nazianzeno in Julianum, ubi ait: [Et primum sanguine quidem, non sancto, lavacrum inquinatur, cum nostro Baptismo Baptisinum (τελειώσει τελειωσιν) odii anteponas.]

TELETA, τελετη, cæremonia. Vide *Missæ*.

TELETARCHA, τελετάρχης. FR. cæremoniarum institutor, conditor: [Quocirca ipsos quoque discipulos ad sacrum sacerdotium ducent, & si esset, utpotè Deus, cæremoniarum conditor (τελετάρχης) nihilominus &c. D. Dionys. Areop. de Eccl. Hierarchia.] Ubi de Christo Domino loquitur discipulis suis sacerdotium tradente.

TELONIUM, τελώνιον, locus, in quo vectigalia exiguntur, Italicè *Dogana* dicitur, à τέλος, idest, vectigal; seu potius τέλισμα. [Et cum transisset inde Jesus, vidit hominem sedentem in telonio

Matthæum nomine. Matth. cap. 9.] Dicitur etiam *Teloneum* ipsam taxam gabbellæ exactio. [Postea quoque aliam ejusdem Regis de omnium teloneorum remissione impetravit. Floदार. l. 2. c. 17.] FR. [De teloneis verò mercatorum, & pontium, & de decimis ad portam Monasterii dandis, sicut in aliis præceptis continetur, pariter roboramus. Bullar. Casin. tom. 2. constit. 27. Et nullus ex ripatico, vel cispatio, atque portatico, vel teloneo, ei quippiam ingerat, ibidem const. 36.] Sed mendose *Teloneo* ibi habetur; sicut etiam ibid. const. 60. & alibi passim *Theloneum* perpetram scribitur.

TELONARIUS, Publicanus. [Hujus Regis telonarii sunt pauperum oppressores. S. Cyprianus, de jejuniis, & tentat.] Regem, dæmonem tenebrarum principem intelligit.

TEMPESTARI, Falcinatore, qui mediantibus eorum incantationibus tempestates in aeris regione commovet. de quibus S. Agobertus, qui etiam inquit, quod hujusmodi tempestates à vulgo *Auralerantia* dicebantur. FR. Hujusmodi præstigiatoribus pœna præscribitur, lib. 1. Capitularium, cap. 6. ubi etiam *Obligatores* dicuntur, quia inter alias eorum maleficas artes ligant homines, ne matrimonium exercere valeant, de quibus eleganter D. Hieronymus scripsit, inquit: [Rei uxoris hostes, quique, vel perpetuas, vel nimium diuturnas nuptiarum ferias feriali carmine, & nodo inducunt,] & Properius etiam in idem cecinit, de quo in dictè *Suffocatus* diximus. Hujus nominis synonyma. Vide *Maga*. *Obligator*.

TEMPLATIM. Vide *Vicarium*.

TEMPLUM. Vide *Ecclesia*. Templum Idolorum. Vide *Contina*. *Idolum*. FR. Gentiles templa adibant disalceati. [Solvete calcementum de pede justit. Moysen illum sacrorum institutorum interpretem, ostendens nondum purum esse, neque omnino à corruptione, ac mortuorum operum qualitate liberum, vitæ illius, quæ ex lege ducebatur, incessum: in quo autem reliquæ corruptionis, ac mortalitatis insunt, eum nefas esse ad Deum accedere. Id à Gentilium consuetudine divinus ille Moyses didicerat: neque enim in templa adibant pedes induti calceis exanimatorum animantium pelle confectis: id enim eorum legibus inter immunditiæ genera recensebatur. S. Cyrill. Alexand. lib. 2. de adorat.] quem ritum observant etiam hodie Mahometani. Aliquando tamen in sacra Scriptura Templum pro regia domo accipi disputat Nicol. Abramus in ejus Pharo Vet. Test. lib. 13. c. 6. n. 27. & seqq.

TEMPORANEUS, opportunus. [Præparaverat velut homini temporaneum invitator ille convivium. D. Ambros. de prænit. c. 37.]

TEMPORIUS. FR. adverb. significat citius. [Dominico die temporius surgatur ad vigilias. In Regula S. Benedicti, cap. 11.] Ubi aliqui Codices habent mendose *Temporius*.

TENACULA, forceps. [Brachium S. Joseph ab Arimathæa in argento, cum tenaculis in manu de

de argento. In ejus vita 17. Mart.] hujus vocab. synon. Vide *Forceps*.

TENTI, sunt aliquæ virgæ, sive baculi, ex belgico vocabulo *Tenenen*, idest, tener, ita appellati. Vide *Baculus*. Metaphoricè tamen fortes significant, ut in frisis legibus, tit. 14. §. 1. refertur; iis enim baculis oporantium fortes detegebantur, hoc, nempe, modo: quando inter varios de aliquo delicto imputatos, nesciebatur præcisè, quis eorum verè deliquerat; tunc omnes ad Ecclesiam ferebantur, ibique, si duo suspecti erant, duo baculi super altare ponebantur, unus, scilicet, cum signo crucis, alius verò simplex, & lana munda cooperiebantur, interea infamati Deum orabant, ut eorum præsentiam innocentiam protegeret, ac ad altare accedens Sacerdos, & si ejus copia non esset, innocens puer, sorte deducebat unam ex illis virgis: & si extrahebatur virga cruce signata, tunc illi duo, vel si plures ibi infamati, omnes innocentes declarabantur, si autem extrahebatur virga sine cruce, tunc omnes se purgare ab imputato delicto tenebantur, & quot erant imputati, tot virgæ cum singulorum nominibus inscripserat sub ea munda lana tegebantur, & denuò mittebatur fors, & ille Reus delicti declarabatur, cuius nomen prius prodibat, quæ superstitiosa ignorantia à Gentilibus originem traxerat, ut colligitur ex supra dict. frisis, leg. loc. cit. FR. à sacris canonibus tanquam secularis purgatio prohibita fuit, ut ex ejus synon. in dict. *Purgator* notatis invenire licebit. [Sancimus, & Apostolica auctoritate statuimus, ut sicut bon. mem. Gerardus quondam Casinen. Abbas cum assensu Fratrum suorum decrevit, ut nullus Clericorum in toto Territorio Sancti Benedicti habitantium seculari iudicio constingatur, nec ab aliqua persona laica iudicetur, vel purgationem facere &c, Bullar. Casin. tom. 2. const. 207.

TENIMENTUM. FR. possessio, prædium; quod Romæ *Tenua* vulgò dicitur: [Prohibemus etiam ne quis homines in tenimentis ipsius habitantes excommunicationi, vel interdicto subjacere, aut Clericos Monasterii, vel tenimentorum eorum ad synodum vocare præsumat. Bullar. Casinen. tom. 2. const. 185. num. 8. & seqq.

TENOR. FR. pro testamento: [Ut legata, quæ ex tenore Antonini defensoris à nobis debentur Monasteriis. D. Gregor. in Regist. lib. 12. epist. 30.] Ubi perperam in ejus Notis Antonius Dadinus hoc vocabulum possessionem intelligit.

TENSERIA. Vide *Tanferia*.

TENSO. FR. teneo, retineo. Marculus Monachus in ejus formular.

TENTATIO HUMANA. FR. [Tentatio vos non apprehendat, nisi humana, 1. Corinth. cap. 10.] quæ dist. 2. de pœnit. can. Inter hæc 23. sic exponitur: [Hinc etenim Prædicator egregius dicit: Tentatio vos non apprehendat, nisi humana; Humana quippe tentat o est, qua plerumque in turpi cogitatione rangimur, etiam nolentes, quia, ut nonnunquam illicita in animum veniant, hoc utique in nobismetipsis ex humanitatis corru-

ptibilis pondere habemus; jam verò hæc moniaca est, & non humana tentatio, cum ad hoc, quod corruptibilitas carnis suggerit, per consensum se animus adstringit.] Ubi Glossa primos motus intelligit, qui non sunt in nostra potestate.

TENTIPELLIUM. Vide *Folleo*.

TEPORUS, tepidus. [Favonius flatu teporo. Siodon. lib. 9. epist. 16.]

TERESIANI. Vide *Corbicularius*.

TERGIVERSATOR. FR. est in universum ab accusatione desistens, ita Glossa, in cap. In tantum, de Collus. detegen. ubi sic inquit: [Tergiversari est in universum ab accusatione desistere, can. si quem, 2. quæst. 3. §. Notandum. Unde potest exponi tergiversationes, idest, versutias, sive calliditates, de quibus induxit inquisitores, ut desisterent ab inquisitione:] Postillator autem in Rubricam Gratiani, quæ incipit: Quæ autem. 2. quæst. 3. in princip. quæst. aliam etymologiam hujus nominis asserit, nempe: [Is est Tergiversator, qui terga vertit adversario accusato, & citra abolitionem desistit, & hic incidit in Turpil. & extraordinariè punitur &c.] Glossa verò ibidem distinguit Tergiversatorem à Calumniatore, & à Prævaricatore, inquires hoc pacto: [Accusator in quinque peccare potest, vel errore decipitur, aut temeritate, seu calore iracundiæ ad accusandum provocatur, aut calumniatur, aut prævaricatur, aut tergiversatur: sed in omnibus his casibus, si desistit, impetrata abolitione quacumque, non punitur, nec infamis est, ut Cod. de abolit. lege 1. & 2. c. Secus si est, vel calumniator, vel prævaricator, vel tergiversator. Calumniator tenetur ad pœnam rationis (*hodie non est in usu*,) ut infra in hac eadem quæst. can. calumniator, & can. qui non. Prævaricator potest neminem accusare, & extra ordinem punitur, ut infra, eadem, dist. §. notandum, in fine. Tergiversator punitur in quinque libris auri, ut ff. de prævaricat. leg. 3. in fin. Testis etiam calumniator pœnam rationis sustinet, 3. quæst. 9. cap. nihilominus, 33. quæst. 5. can. hæc imago, §. Mulier, & can. Mulierem, §. Nec testis, eadem quæst. Si autem rulerit aliàs falsum testimonium, punitur extra ordinem, 6. quæst. 1. can. quicumque.] Vide *Accusator*. *Prævaricator*.

TERMINALIA. FR. Gentilium festa, quæ in mense Febr. celebrantur. D. August. lib. 7. de Civic. Dei, c. 7. Beda tamen, lib. de nat. rer. inquit à diem 23. Februarii celebrari solita.

TERMINUS LOCALIS. Vide *Bundæ*. *Pali termiales*.

TERMINUS PEREMPTORIUS. Vide *Peremptorius*.

TERMINUS, falsum Numen. Vide *Facularum accensores*.

TERRATICUM, contributio pro fructibus terræ, quam Colonius solvere debet directo Domino: [De silvis, ubi partem habent, & terris, nullus, nisi per ipsorum voluntatem terraticum accipiat. In præcepto Ludovici Regis.]

TERRICULA, terror. [Pueri, & mulierculæ nostræ, cruces, & tormenta, feras, & omnes suppliciorum terriculas, inspirata patientia doloris, illu-

- illudunt. Minutius] Ubi de constantia Martyrum loquitur.
- TERRITORIUM**. FR. est iurisdicção, diocesis, confinium ad Principem, Ecclesiasticam personam, Rempublicam, Civitatem, vel alium habitantium locum spectans; quod à Glossa, in can. si quis Episc. 16. quæst. 3. sic definitur: [Territorium est universitas agrorum intra fines cuiuscumque Civitatis.
- TERTIA**, hora canonica. Vide *Horæ canonica*.
- TERTIANA LABORANS**. Vide *Hemitritans*.
- TERTIATOR**. FR. qui non est Longobardus. [Et hoc promittimus de tertiatoribus, ut si à Longobardo vendidit fuerint, comparentur. In *Capitular*. Sicardi apud Camillum Peregrinum, cap. 4. & 13.
- TERTIOCERIUS**. FR. officium, sicut Primicerius, Secundicerius, apud Baronium in Notis ad Martyrol. 19. Maji, litt. d. Vide *Primicerius*.
- TERTULLIANISTÆ**. FR. Hæretici Tertulliani Carthaginensis presbyteri sequaces, qui asserbant animam esse immortalem, sed corpoream, ac peccatorum animas post mortem dæmones fieri, 24. quæst. 3. can. 39. Alios Tertulliani errores. Vide *Psychicus*.
- TERTUSSUS**. FR. porcula lactans. [Si quis tertussum porcellum furaverit. In lege Salica, tit. 25. §. 11.
- TERUNTIANI**, FR. Romanorum nuntii, cujus valoris erant. Vide *Folleralis*. Vide etiam Baron. an. 330. n. 44.
- TESAGA**. Vide *Texaga*.
- TESSARESCEDECATISTÆ**, hæretici. Vide *Quaradecimani*.
- TESSERA**. Vide *Consefferatio*. *Conseffero*.
- TESSERACOSTUS**, τεσσαρκοστός, idest, terminus quadraginta dierum, qui intercedit intra Resurrectionis Pascha, & Ascensionem; quemadmodum *Penrecostes* dicitur terminus quinquaginta dierum ab eadem Pascha numerandorum.
- TESTAMENTARIUS**. Vide *Elogicus* in dict. *Elogium*.
- TESTAMENTUM**. Vide *Diatheca*. *Elogium*. *Scriptura suprema*. *Tenor*. Testamentum falsum. Vide *Internecinum*. Testamentum officiosum, & inofficiosum. FR. Glossa in can. si ad scripturas, dist. 10. sic explicat: [Officiosa dicuntur, quæ continent pietatem, quæ nulli obsunt, & alicui profunt: sicut inofficiosa dicitur testamentum, quod est contra officium pietatis, ut si. de inoffic. testam. leg. 3.] Utrumque Testamentum Saceræ Scripturæ. Vide *Dinocheum*.
- TESTAMENTI PAGINA**, apocha. [Viginti solidos, si plus vobis visum fuerit, in reparationem Ecclesiarum, quæ in ruinis esse perhibentur, sub testamenti pagina dare se convenit, quatenus & illic remedium sit, & nostra debeat esse munificio. D. Gregor. in Regist. lib. 9. cap. 44. ad Venantium Fesulanum Episcopum.] In aliquibus tamen codicibus mendose legitur *Monisio*, cum re vera *Municio* restitui debeat, quæ cautionem, & assiduationem Pontificis denotat hic. Hujus vocabuli synonyma. Vide *Apecha*.

- TESTIMONIALIS**, dicebatur Diaconus, qui assistebat Episcopo. FR. Diaconi Assistentes Episcopo ordinati sunt in eorum vitæ testimonium, occasione calumniæ Symmacho Papæ excitatæ, ut testatur Ennodius in suo Apolog. pro eodem Pontifice composito. Sed hæc ordinatio habetur antiquior, nimirum, in primitiva Ecclesia, ut videre est in can. Apostol. lib. 3. c. 44.
- TESTIMONIO**. FR. verbum, testor, testificor, l. Ludovicus, de testibus.
- TESTIMONIUM**. FR. aliquando in sac. litteris, & penes Eccl. Scriptores pro die festivo, seu legali cæremonia usurpatur, ut docent Aria, Montanus in psal. 22. 2. Abulens. in 3. Reg. c. 2. q. 3.
- TESTIS**. FR. qui testimonium præbet. [Quod si amborum partium testes sint æquè idonei, possessoris testes præferuntur, cum promptiora sint jura ad liberandum, quam ad condemnandum, cap. 3. de probationibus, lib. 2. decretal.] Testes numero plures præferuntur minoribus ex adverso adductis. Ibidem cap. 19. Ille, qui est eodem crimine infectus, contra rem testificari non potest, nullique de se confesso, adversus alium in eodem crimine esse credendum. Ibid. cap. 10. de testibus, & arrestatis. Qui inestabilis dicitur. Vide *Inestabilis*. Testis calumniator, qua pœna puniebatur. Vide *Tergiverfator*. Testis fide dignus. Vide *Utilis persona*.
- TESTITRAHUS**, Aries, ita appellatus ob magnitudinem testiculorum, quos raptare cogitur. [Nam & Arietem, (non quem Laberius reciprocicornem, & lanicurem, & testitrahum; sed trabs machina est, quæ muros frangere militat) nemini unquam adhuc libratum, illa dicitur Carthago studiis asperissima belli, prima omnium armasse in oscillum penduli impetus, commentata vim tormenti de bile pecoris capite vindicantis. Tertull. de pall. cap. 1.] Hic non de ariete animali ait, de quo antiquus Poeta Laberius cecinit, quem testitrahum, lanicurem, idest, habentem lanigeram curem, & reciprocicornem, nempe, cornua spiritaliter reciprocarum habentem appellaverat; sed de ariete bellico instrumento Tertullianus agere dicit, cujus primos inventores Carthaginenses fuisse affirmat, qui commentantes, & exemplum trahentes ex ariete injurias capitis icu vindicante, oscillum penduli impetus formatum, *Oscillum* dicitur, quod Romani recentes *Cannosindola* vocant, ut in dict. *Oscillum* dictum fuit; erat autem penduli impetus, quia librabatur, & impetuose percutiebatur in hostium moenia, dum è brachiis militum, vel ex alia machina per funes pendeat, ut apud Vegetium describitur. FR. Calepinus in dict. *Reciprocicornis Vestitrahum* pro Testitrahum posuit.
- TESTUDO**. Vide *Raca*.
- TEYRADITE**, τετραδίται, Hæretici ita appellati, quia in festo Paschæ ad instar feriæ quartæ jejuniabant; seu, ut aliis placet, quia quartam personam Sanctissimæ Trinitatis admittebant. Vide *Tetris*.

TETRAETERIS, τετραετής, annus quartus, quadrienniū.

TETRAGRAMMATON, τετραγράμματον, idest, quatuor litterarum, ita vocatum fuit nomen Dei, quia apud omnes ferè Nationes ineffabile ejus nomen quatuor litteris pronunciat. Vide *Adonai*.

TETRANSTON. FR. erat annona pro scholaribus solvenda: [Eorum, videlicet, qui annonas scholarium omnium solvunt, quod appellatur tetranston. Hypomnest. de Anastasio Apocrif. in Collectan. Anastasi per Sirmondum in 8. edir. pag. 257.

TETRAO, *onis*, & *Tetraona*, *nae*. Nomen volucris cujusdam, de quo Tertullianus, lib. 1. advers. Marc. cap. 13. sic ait: [Una tetraonis pennula, raceo de pavo, fordidum artificem pronunciat tibi creatorem?] De hoc volatile mentionem fecit Plinius, lib. 10. nat. histor. cap. 22. Aliqui crediderunt esse phasianum: FR. sed de hoc idem Plinius, eodem lib. 10. c. 48. & lib. 11. cap. 33. mentionem facit, atque phasianus avis notissima à Latinis appellata quoque fuit, de qua Statius, 4. Silv. 3. Juvenal. sat. 5. 7. Martial. lib. 5. epig. 8. lib. 13. epig. 44. & 67. & alii. Nonnulli tamen Gallinam pratensem, sive Gallum montanum tetraonem esse autumant; sed hujusmodi aves non concordant cum Pliniana descriptione tetraonis in prædicto lib. 10. cap. 22. adducta, ubi sic habetur: [Decet tetraonas suus nitor, absolutaque nigritia, in superciliis cocci rubor. Alterum eorum genus vulturum magnitudinem excedit, quorum & colorem reddit. Nec ulla ales excepto struthiocamelo majus corpore implens pondus, in tantum aucta, in terra quoque immobilisprehendatur. Gignunt eos Alpes, & Septentrionalis regio. In aviariis saporem perdunt. Moriuntur contumacia spiritu revocato. Proximæ eis sunt, quas Hispania avestardas appellat.]: In agro Viterbiensi de anno 1662. quædam avis invisita capta fuit, quam puro fortasse esse tetraonem prioris speciei à Plinio descriptum; nam dorsum flavum nigris maculis conspersum habebat, alæ candidæ, ac nigredine in extremitate virgatæ, colloque oblongo, & capite cristato, item superciliis coccineis, quæ exsiccata conservatur in Museo Eminentis. Dom. mei Card. Brancacci. FR. Quod penes Romanos utraque avis, Phasianus, nempe, & Tetrao suum peculiare nomen habuerit, patet ex Suetonio in Caligula, cap. 22. ubi inquit: [Hostiæ erant phoenicopteri, pavones, tetraones, numidicæ, meleagrides, phasianæ, quæ generatim per singulos dies immolarentur.] Auctor verò hic impugnat est ab Ulysse Aldrovando, qui tom. 2. de Avibus, c. 6. De Urogallos seu Tetraone, vocat hanc avem Gallinaceum sylvestrem, & Phasianum, & diffusè ibidem agit, cap. 7. Insuper in eodem c. 6. Aldrovandus confundit Tetraonem cum *Erythrotaque*. *Erythro* enim *taon* nil aliud est, quam ruber pavo græcè: *taon* etenim Græci, *Taus* Arabes & Turcæ etiam pavonem appellant.

TETRAPHYLLUM. Vide *Cronia*. Ejus synonyma. Vide *Pileus*.

TETRAPOLIS. Vide *Theopolis*.

TETRARCHA, τετραρχος, idest, in quarta parte Princeps; nam Romani judaicum statum in quatuor partes sub tot Principibus constituerant, quas *Tetrarchias* appellabant. Tiberii autem Cæsaris tempore erat tetrarcha Galilææ Herodes, & Philippus frater ejus tetrarcha Ituræ, & Trachonitidis regionis; & Lyfania Abilinzæ tetrarcha. Lucæ c. 3.

TETRAPLA. Vide *Hexapla*.

TETRAS. Vide *Tetrus*.

TETRASYRTICUS. Vide *Diasyrcticus*.

TETRAVANGELIUM, τετραεὐαγγέλιον, Codex continens quatuor Evangelia. [Constantini temporibus fuit Juvencus Hispanus Presbyter genere nobilis, qui tetraevangelia hexametris versibus ferè ad verbum transferens, quatuor libris composuit. Platina in vita Marci Papæ E.

TETRAVELA, τετραβηλα, idest, quatuor velis. Vide *Chrysoclaavis*.

TETRICUS. FR. ita appellatus est Augustus Imperator. Baron.

TETRUS, τέταρτος, quartus:

Elias Vares, quem tetra volumina regum.

Aldhelmus, idest, quartus liber regum. Et pro quaternario numero *τετρας* usurpavit D. Ambrosius, lib. 3. de Abrahamo, cap. 11. ita inquit; [Eò quòd tetras omnibus numeris apta sit.] Qui quidem Sanctus Doctor cum protestaretur minime admittendam esse quartam Sanctissimæ Trinitatis personam, in lib. de Incarnat. Dom. cap. 7. sic faterur: [Nec timeo, ne tetradà videat inducere.] Unde *Tetradite* dicebantur Hæretici, qui quartam personam in divinis somniabant. Vide *Tetradite*.

TEUCRA, & *Teucus*. Vide *Turca*.

TEUTISCUS. FR. Theutonicus, Germanus. [Quem si vulgò audisses, dulcissimus emanabat: si verò idem barbaræ, quam teutiscam dicunt, lingua loqueretur, præ eminebat claritas eloqui. S. Pafchafius Abb. in vita Adelhardi Corb. Abb.

TEXACA, & *Tesaga*, furtum occultum, in Lege Salica, tit. 11.

TEXTILE. Vide *Plecta*.

THABOR, & *Hermon*, montes in Syria, de quibus Psal. 88. *Thabor* interpretatur veniens lumen, & *Hermon*, anathema ejus. D. Aug. in cod. psal.

THABORITÆ, Hæretici Hussitæ in Boemia, à quadam Civitate sic dicti, quam Ziska eorum seductor edificaverat, & nomen Thabor indidit, ubi jactabat, se veram religionem ejus sectarios docere ad ostentationem Salvatoris nostri, qui suam gloriam tribus Apostolis in monte Thabor manifestaverat. Item hujusmodi Hæretici *Horebitæ* dicti sunt ex eadem ostentatione, quia in monte *Oreb*, sive *Horeb* Deus filius Israel per Moysen se ostenderat. [Dominus Deus noster locutus est ad nos in Horeb. Deuter. c. 1. Dominus Deus noster pepigit nobiscum fœdus in Horeb. Ibid. cap. 5.] Qui mons *Petra Horeb* in Sac. Scriptura, & *Petra Oreb* promiscuè dicitur. [En ego stabo ibi coram

te super petram Horeb. Exod. c. 17. Et petra Oreb. Judic. c. 7. & Isaj. c. 10. [Vide *Orebita*.

THALAMUS, pro Ecclesia. Vide *Cubiculum*.

THALIA. FR. *Θαλία*, idest, convivium, ita denominatus fuit quidam Arii liber, in quo ad fœdissima carnis vitia excitabat. Sozomenus, lib. 1. c. 20. & D. Athanasius de scientia Dionysii, & orar. contra Arian. testantur. Sed potius legendum est *Thalea* ex famosissima Romæ muliere, de qua Plutarchus in Numa, & Lycurgo: nam in eolibro in lascivias efforminari suadebat Arius; unde merito saltatrici Herodiadi à D. Athanasio, loc. cit. hic liber comparatus est.

THALOPHORUS. FR. *Θαλοφόρος*, idest, panathenæicus, qui in gymniciis certaminibus ludebat, ferens in manibus ramum olivæ, vel lauri, quæ festa à Theseo in honorem Minervæ instituta fuerunt, & Athenis celebrabantur, atque *Panathenæa* dicebantur. Erant autem duplicia, majora, scilicet, in quolibet quinquennio celebrata, quæ à Romanis idè *Quinquatria* vocabantur, & minora quotannis celebrata: in his enim ludis pueri, & puellæ complexis manibus pyrricham saltabant. Alex. ab Alex. lib. 5. c. 8. & lib. 6. c. 19. Cæ. Rhodig. lib. 6. c. 46. Annualia autem festa *Thalysia* dicebantur. Idem Rhodig. lib. 12. c. 17. Quæ supersticio in multis Christianorum Civitatibus adhuc viget, cum in Kalendis Maji ramos virentes in signum anni recensitis sustollunt, quæ Romæ prohibita fuit ab Alexandro Papa VII. Sed apud Romanos *Panathenæa* in mense Martii teste Dionys. Halicarnasico, lib. 2. celebrantur, quæ autem fiebant in mense Maji. Vide *Maïuma*. Errare tamen existimo Calepinum in dictione Thalophori afferentem, Athenis hos ramos fenæ ut plurimum gestasse, unde per jocum Thalophori dicebantur, qui ad munera obcunda erant inutiles; nec Authorem aliquem pro se affert. Quare rectius puto, quoddam ironice Thalophori dicebantur fenæ lascivi, qui ad instar thalophorum puerorum, ut supra dictum est, impotenter supra senectutis vires, & contra eorum ætatis decenciam cum fœminis cohercinationem irritare coguntur: hanc enim phrasim usurpavit D. Jo. Chrysol. hom. 8. de Anna & c. ad significandas adhuc impotentes puerorum ad coeundum vires, qui nihilominus ad id pronos se ostendunt. [An non videris frequenter, quoddam qui in Urbibus versantur, pueros nuper lacte depulso faciunt thalophoros?]

THAMAR. FR. nomen prop. in Sac. Script. hebraicè significat amaritudinem, D. Aug. lib. 22. contra Faustum Manich. cap. 84. Sed Arabicè dactylos fructus significat.

THAMMUS, Syriacè Adonidem Veneris amasium significat; nam ubi Vulgata habet; Ecce ibi mulieres sedebant plangentes Adonidem. Ezech. c. 8.] legunt LXX.] Plangentes Thammios, à græco idiomate *Θαμιάς*, de qua Supersticio, ac lugubri celebratione dictum est in dict. *Asharthen*. *Salambona*. De Bethlehemitico loco, ubi Christus natus est, D. Hieronymus, epist. 13. hæc re-

fert; [Bethlehem nunc nostram, & augustissimum orbis locum, de quo Psalmista canit: Veritas de terra orta est; lucus inumbrabat Thamuz, idest, Adonis, & in specu, ubi quondam Christus vagiit, Veneris amasius plangebatur.] Itaque apud Hebræos *Thamuz* tam Adonem, quam Julium mensẽm significat, sic etiam Arabes Julii mensẽm *Tammus* vocant. FR. Menses Hebræorum, & Arabum cum sint lunares, solet proinde Thamuz mensis, ut plurimum quartum, & quintum mensẽm solarem amplectere; ideòque Auctores citati in dict. *Elul*, Thamuz quartum anni mensẽm appellant, qui hic tamen pro quinto mensẽ habetur. Ceterum quoad Adonis præsidia fabulam, hæc narrat Procopius Sophista Christianus in Esajam commentariorum super illa verba ejusdem Prophetæ: [Qui mittit in mari obsides, & epistolas biblicas super aquas, cap. 19.] ubi Procop. sic inquit: [Placet poetis quibusdam Cinyram olim cum Myrra filia rem habuisse, natumque inde filium Adonim nomine, cujus rei cum patrem puderet, in monte fuisse expositum, & à nymphis orcadibus educatum. Cum autem ad florem ætatis pervenisset, & venatione delectaretur, Venerem ejus pulchritudine victam, cum adoloscere esse congressam: Mariem deinde Veneris amore captam, & id ipsum ægrè ferentem, cum se in aprum mutasset, venantem interemisit: Venerem autem, cum mortis dolorem ferre non posset, etiam ad inferos, ut amasium inde referret, penetrasse. Verum cum & ibi etiam à Plutonis conjugè adamari eundem contigisset, anno in duo tributo, ut adoloscere sex mensibus diæ æternis potirentur, inter easdem convenisse. Postea verò cum id reverfa amicis narrasset; instituta sistorum celebritate, sicut antea desiderium absentis luctu testari fuerant, eisdem revertenti esse congratulatos. Atque horum utrumque in posterum ad nostra etiam usque tempora (si hujus sententiæ Auctori credimus) Alexandria celebrari: cujusmodi ritum orgiorum etiam Judæi veræ pietatis inmemores, postea sibi assumpserunt. Nam & apud Ezechielem in hæc verba legimus; Et vidi, & ecce sedentes mulieres Thamuz (idest Adonim) lugebant: Tale verò quiddam erat, quod Urbis illius Cives efficiebant. In testam litteras ad mulieres, quæ Bibli erant, tanquam Adonide reperto, conjiciebant; quod obsignata postea, sacrisque peractis in mare demissa (ut docebant qui mittebant) Biblum spontè deferebatur, lugendique Civitatis mulieribus finem adventu suo faciebat.

THAMUZ, sive *Thammuz*. Vide *Thammus*.

THAMNUS, *Θάμνος*, rubus, spinosus frutex. [Thamnus, & piscis sui, inquit. Cur non magis & pepo tam insulfus, & chamæleon tam inflatus? Planè ut piscis, ne aliqua sepultura conditio repreciteret, assum se maluit in Ætnam præcipitando, atque exinde in illo finita sic metensomatosis, ut æstiva cœna post assum. Tertull. de anima, cap. 32.] De Empedocle loquitur, qui in ignivomam Ætnæ voraginem se projecit, &

uti Pythagoricus animarum transmigratiōnem asserens à Tertulliano irridetur. FR. Thamnium rubi speciem nullibi legi, cum Plinius, lib. 24. cap. 14. omnes rubi species afferat, & de hoc vocabulo nullam faciat mentionem; fortasse *Rhamnus* restitui debet ex græco vocabulo, de quo, loco cit. Plinius. [Inter genera ruborum Rhamnos appellatur à Græcis candidior, & fruticosior.] Ita etiam in Sac. Scriptura. [Omnia ligna ad rhamnium. Ignis de rhamno. Judic. c. 9. Spinæ vestræ rhamnium. Psal. 57.] Benè tamen θαμνος græcè est nomen magis latè patens, arborum densitatem, cespitem, arbutum, lucum, fruticem significans, à nomine θαμνός, vel θαμνείος, frequens, spissus. Lexicon græco-lat. Junii, & Scapulæ; qui tamen Scapula valdè errat, dum ait hoc vocabulum significare hinnulum, perperam interpretans duo Homeri loca, primum nempe, Iliad. 22. in quo sic habetur:

Τὸν δ' ἔπειθ' ἀπαθῆσι καταπύλλας ὑπὸ θαμνῷ.

Idest, ut Spondanus interpretatur:

Hanc quamvis lateat trepidans sub frutice.

Alius Homericus textus à Scapula malè intellectus est Odyssæ 6. ubi sic habet Rhapsodus:

Ὅς ἐπὶ τὸν θαμνὸν ὑπερβύσσει δῖος Ὀδυσσεύς.

Idest, ut Spondanus vertit:

Sic loquutus arbutis clam egreditur divus Ulysses.

Cum Spondano concordat Henricus Stephanus in ejus Thesauro Græco sub eadem dictione. Quare Pamelius in ejus notis ad Tertulliani locum cit. & Latinius ab eodem adductus non benè interpretati sunt hanc dictionem, ponentes *Thamnium* in significatione rubi; nam thamnus, ut supra visum est, significat quolibet fruticem durissimum. Item Pamelius in figuris proverbialibus ejusdem Tertulliani illud adagium suprâ adductum *Æstiva cœna post assum*, extra rem exponit, inquires, antiquos in cœna solitos fuisse apponere quasdam assatas linguas, de quibus ipse autumat loquutum fuisse Tertullianum. Sed re vera æstiva cœna, idest æstivans, & ardens rogius intelligitur, qui inferorum, seu funeris cœna dicebatur, unde Catullus cecinit:

Vidistis ipso carpere è rogo cœnam.

Et Perius:

———— Sed cœnam funeris hæres

Negliget iratus.

Sic enim Empedocles jam assus in flammis Ætnæ se in æstivam, & ardentem funeris cœnam exhibuit allum, & combustum.

THANIS. FR. de quo vocab. in Psalm. 77. [Quæ fecit mirabilia in terra Ægypti, in campo Thaneos.] Mandatum humile interpretatur D. Aug. in cod. Psal. Sed scribi solet *Tanis*, N. 13. Isaj. 10.

THANATIUM. Vide *Soccordium*.

THARSIS. FR. regio, exploratio gaudii interpretatur. D. Greg. Papa, lib. 4. moral. cap. 17. in c. 3. Job. Ex qua regione classis Salomonis quolibet triennio deferebat aurum, & argentum, 3. Reg. c. 10: 22.

THASCIUM, S. Cypriani pronomem. [Interea jam *Hieroglossicon Magri*,

Thascius. Prudentius de ejusdem Sancti Martyrio,] & [Cyprianus Thascius Afer] scriptis Georgius Fabricius. Carolus verò Vidman, & Jacobus Bongarsius existimant esse nomen patris. FR. alii Tatum legunt, putantes esse illius cognomen.

THAUMATURGUS, θαυματουργός, idest, miraculorum operator, quo titulo denominatus fuit S. Gregorius Neocæsariensis Episcopus ob prodigiola ejus acta in confirmationem fidei.

THEANDRICUS, Θεανδρικός, idest, divinus humanus, terminus adinventus ab Hæreticis Monothelitis ad denotandam malitiosè eorum assertam opinionem de unica in Christo operatione, confusa, scilicet, divina cum humana in Christo natura: qui terminus à Latinis *Dei virilis* interpretatur, & à Martino Papa I. in eo sensu horum hæreticorum damnatus est. Benè tamen his terminis uti possumus, intelligendo, scilicet, binas operationes, & voluntates in Christo distinctas, nempe, Divinam, & humanam. Vide *Dei virilis. Monothelita*.

THEARCHIA, Θεαρχία: Dei principatus idiomate nostro transferri potest. D. Dionysius Thearchiam pro ipsâ Deitate ponit, ad ipsius divinitatis supremam & infinitam dignitatem significandam, & ipsam honorariùs compellendam. Ait enim: *Omnium sanctorum Theologorum hymnum invenies ad beatorum thearchiæ processum manifestativè & laudativè dei nominationes dividentem*. De Div. Nom. c. 1.

THEATRATUS. FR. Sac. Palatii Apostolicis Officialis. [Datum xiv. Kal. Februarii per manum Amandi Episcopi Theatrapi Sanctæ Sedis Apostolicæ. In quadam Bulla Martini Papæ I. Balaudiniensis Monasterii.] De eodem autem Amando sub eadem data, & in alia Bulla ejusdem Pontificis ad favorem Elnonenis Monasterii, hæc leguntur: [Datum per manum Amandi Episcopi Bibliothecarii Sanctæ Sedis Apostolicæ.] Bibliothecarii enim officium annexum habebat Cancellariatum, ut in dict. *Bibliothecarius* ostensum est. Idèd legendum puto *Theopropus*: Θεοπρόπος enim græcè oraculorum interpretem Authore Æschylo in Prometheo, apud Junium in ejus Lexico græco latino sub hac dictione, significat. Cancellarius enim Apostolicus est Oraculorum, sive intentionum Pontificis in bullarum expeditionibus interpes, ac *Organum Papæ* dicitur: sed hodie de Datario hoc verificatur.

THEATRI pars. Vide *Sanavivaria. Scamma*.

THECA, Θεκά, græcè significat tegumentum, marsupium, & omne intercludens, atque ferè conjungitur cum re, quæ intus continetur, ut *Chirotheca, Daelytheca, Hierotheca, Hoplotheca*, & similia: & hinc pro Idolo nonnumquam usurpatur; nam ibi Diabolus suum tegumentum habebat, ibique responsa reddebat. [Offendit impios executores Dæmonum thecas in littore colentes. In vita S. Eliphii.] Quatenus verò Reliquarium significet, ejus synonyma. Vide in dict. *Reliquarium*.

THECLATURA. FR. incisio, sive simile signum. [Si quis propter intentionem signa nova, aut theclaturam, aut sinaidam in sylvis alterius fecerit, l. si quis liber homo, tit. 26. de eo, qui terminum, l. 5. lib. 1.

THELODIVES, vox græco-latina apud D. Augustinum, & significat cupidum ditandi; nam *θέλω* græcè significat velle, ac cupere; sic etiam apud eundem Doctorem invenitur *Thelosapiens*, idest, sapientiæ cupidus; *Thelobumilis*, humilitatis amator.

THELONEUM. FR. Darium. Bullar. Casin. tom. 2. constit. 60. Vide *Telonium*.

THELOHUMILIS.) Vide *Thelodives*.

THELOSAPIENS.)

THEMA, *θέμα*, communiter positionem significat; apud tamen Ecclesiasticos Scriptores aliquando denotat militem præsidarium, ad custodiendam aliquam regionem positum; imò & ipsam regionem etiam significat. [Vis majus scandalum, quam quòd se Imperatorem vocat, imperii nostri themata sibi usurpat? Luitprand. in legat.] Ac idem vocabulum reiterat, inquiens: [Duo illa themata, quæ ultra mare habet, volebant auferre.] FR. ego tamen puto Luitprandum in ea significatione usum fuisse hoc vocabulo, quo institutum originaliter fuerat, idest, positum, sive positionem; eodem enim modo italicè dicimus *Vn posto difeso, ò presidario da Soldati*, nempe locum à præsidariis custoditum. Item *Thema* hebraicè auster intelligitur, ut S. Greg. in cap. 2. Job. exponit Moral. lib. 3. cap. 14. & in cap. 6. Job. ibid. lib. 7. cap. 14. Sic etiam interpretatur locus Jerem. 25. 23. [Dedan, & Thema, & Buz.

THEMURA. FR. dicitur permutatio litterarum, ut est illa chabalistica. Nicolaus Abramus in ejus Pharo vet. testam. lib. 7. c. 2. n. 2.

THENSÆ. Vide *Vehiculum*.

THEOCRATIA, *Θεοκρατία*. Est Dei regimen.

THEODIDACTUS, *Θεοδιδάκτος*, idest, docibilis Deo, vel divinitus edoctus.

THEODISCUS. FR. Theutonicus, Italicè *TheDESCO* dicimus; [Dicam tamen, quæ est secundum nostram barbariem, quæ est theodifica. Vvalfridus Strabo de reb. Eccl. cap. 7.] Ubi sæpè utitur hoc vocabulo. Vide *Theotonia*. Synon. Vide *Teutiscus*.

S. THEODORUS. Vide *Trichinas*.

THEODOSIANI Hæretici. Vide *Eutyebiani*.

THEOLOGIA. Vide *Pantologia*. Dicitur Cathedra divinitatis Theologiæ lectura. [In cathedra divinitatis sedit septem annos. In vita S. Bonifacii Episcopi.] Quia per septennium Sacram Theologiam docuerat.

THEOLOGUS, *θεολόγος*, idest, Dei loquutor, quo titulo cognominatus est D. Joannes Evangelista, quia tanquam aquila in Verbi increati generationem ejus lumina dixit, ac suam exorsus est evangelicam narrationem. Baron. ann. 97. num. 12. Itaque antonomasticè sub Theologi nomine à Græcis semper hic Evangelista intelligi-

tur absolutè. Verùm *Theologus Junior* D. Gregorius Nazianzenus à S. Simeone Sancti Mamantis Monasterii Constantinop. Abbate denominatur, ad differentiam Theologi Senioris, & Evangelistæ Joannis. Theologi namque cognomen Nazianz. non inditum est ob ejus supernaturalium, & divinarum rerum cognitionem, de quibus fusè in ejus operibus egit. Hodie verò tam Praeceptorum, quam discipuli in hac scientia, *Theologi* vocantur. Apud antiquos Auctores *Doctores divinitatis* dicebatur Theologiæ professor. Vide *Deosophus*. *Docibilis*. *Superflui*. Theosophus in dicto *Areopagus*.

THEOPASCHITÆ, *Θεοπασχίται*, Hæretici, ita appellati, quia in Christo mortuum etiam divinitatem fuisse credebant; nam hoc vocabulum Dei passionem græcè significat. FR. Baron. ann. 862. n. 2.

THEOPHANIA. Vide *Epiphania*.

THEOPHANTOR, *Θεοφάντωρ*, *synon.* Deiphantor, *Dei ostensor*, aut *Deum ostendentem sonat*; à dictione *Θεός*, *Deus*, & verbo *φαίνω*, *ostendo*, in *lucem edo*, *exhibeo*, atque pro Theologo ponitur; qui nempe Deum clariùs exhibet, ejusque attributa methodicè ostendit. Vide *Deiphantor*.

THEOPHATUS, *Θεοφάτος*, idest, à Deo pronuntiat, Dei oraculo editus, aut vates, à verbo græco *Θεοφάτιζο*, ex Deo loquor, vaticinor, aut multa loquor.

THEOPHOBUS, *Θεοφοβός*. FR. nomen proprium viri. Baron. an. 482. n. 4. & seqq.

THEOPHORUS, hoc titulo decoratus fuit D. Ignatius Martyr à Græcis; eo enim idiomate Deum ferentem significat *Θεοφόρος*, quia hic Sanctus in corde Deum, & nomen Jesus impressum ferebat. FR. In Menæo tamen græco sub 20. Decembris habetur, quòd hic Sanctus Martyr fuerat ille puer, quem Christus Dominus inter brachia ejus suscipiens, & statuens in medio discipulorum, inquit: [Quicumque ergo humiliaverit se sicut parvulus iste, hic magnus vocabitur in regno Cælorum. Matth. 18.] Ex hoc facto putant Græci Theophorum denominatum fuisse hunc Sanctum Martyrem, quia susceptus fuerat à Christo eo pacto, quo dictum est; itaque potius à Deo allatum, quam Deum ferentem dici debet, vel utrumque. Hujus Sancti epistolæ frivole, negativæ, nempe, argumentis, & non positivis tanquam falsæ impugnantur à Joanne Dalleo, cæterisque recentioribus Hæreticis. Vide *Theotocos*.

THEOPOLIS, *Θεοπόλις*, Dei Civitas, ita in sexta Synodo appellata fuit Antiochia Syriæ, cujus Patriarcha *Theopolitanus* dicitur: rationem cur huic Civitati hoc nomen inditum fuerat, refert Baron. an. 428. num. 23. & seqq. Apud nonnullos Scriptores eadem Civitas *Epidaphne* appellata fuit, *Ἐπιδαφνῆ*, idest, prope laurum. Ab aliis autem *Tetrapoli*, *τετραπόλις* dicta, quia in quatuor regiones dividebatur. Tandem à D. Hieronymo, lib. 2. in c. 6. Ezech. vocatur *Rabblata*.

THEOPREPIA, *Θεοπρεπία*, divinus cultus, [Theo-

[Theopropia autem; ita enim vocatur cultus Dei; majestati conveniens, est habitus, qui id conservat, quod Deum decet. Clem. Alexand. lib. 7. Strom.] Vide Latria in dict. *Dulia*.

THEOPROPIA, seu *Theopropium*, locus, in quo publicabantur edicta Principis, ex Græco *θεοπροπίαν*, quod oraculum significat. Quod autem scripsit eximietas tua dubitare te, utrum in theopropia debeas eadem gesta jubere proponi, fiat, si potest illuc frequens confluere multitudo. D. August. epist. 158.

THEOPROPUS. Vide *Theatrapus*.

THEORIA, *θεωρία*, contemplatio, à verbo *θεωρέω*, contempler. [Noli autem scrutari, quæ supra te sunt, nec inanes cogita theorias. Blesens. serm. 140.] sic appellavit *θεωρίας* S. Germanus Constantinopol. Patriarcha ejus tractatum de contemplatione.

THEORETICUS, *θεωρητικός*, contemplativus: quare malè in Cassiano, collat. 1. c. 1. aliqui legunt: [Theorica vita fragrabat.] Dum legi debeat: *Theoretica vita fragrabat*: ita enim in ejusdem pervetusto Codice Vaticanæ Bibliothecæ habetur, & ex contextu ejusdem hujus lectionis veritas colligitur, ubi de floribus agitur.

THEOSEBIA, *θεοσεβεία*. FR. græca dictio, quæ Dei cultus interpretatur. D. August. lib. 10. de Civit. Dei, cap. 1. & lib. de Spiritu & littera, cap. 11.

THEOSOPHUS, *θεωσοφος*, idest, in Divinis peritus, theologus. Vide *Areopagita*.

THEOTES, *θεότης*, idest, Deitas. [Theoteram enim, quam Deitatem Latini nuncupant. S. Hilarius, in c. 16. Matth.] Vide *Dealitis*.

THEOTOCOS, *θεοτόκος*: ita Græcè dicitur *Deipara*, à voce *θεός*, Deus, & verbo *τίκτω*, pario, gigno: quòd in præterito, medio facit *τέτοκα*, idest *peperi*. Hinc ablato augmento, ut in verbalibus affolet, fit *τόκος*, *partus*. Sic ergo Græcè, cum accentu in penultima, est *Deipara*; sed *θεοτόκος* apud Græcos, cum accentu in antepenultima, & passivè, significat ex Deo genitum, & narum. Virginem Mariam dici debere Theorocon, seu *Deiparam*, in Concilio Ephesino definitum est: & Cyrillus Alexandrinus, qui in illo Concilio pro summo Pontifice præsedit, in Epistola prima ita dicendum probat. Cum enim in Christo, contra Nestorium, unam solam esse personam definitum fuerit, quæ simul Christus sit & Deus; certè si B. Virgo Christum peperit, etiam *Deipara* extitit, idque per communicationem idiomatum duarum naturarum, humanæ & divinæ, in eodem supposito divino subsistentium. Nestorius verò Virginem *Christiparam*, ut & Christum Theophorum dicere maluit. Quare Damascenus, lib. 3. de Fide orth. cap. 12. ait; *Christiparam autem nequaquam dicimus Sanctam Virginem, quia ad renuendum vocabulum Theotocos, idest Deipara, & Dei genitrix, scelestus & odibilis, & cum Judæis*

sapiens Nestorius id adinvenit. Ubi Scholiastes Faber Stapulensis addit. Porro quemadmodum Nestorius sacram virginem voluit *Christiparam* appellari, ut fucò illo suam obtegeret vesaniam; ita & Damascenus voluit appellari *Deiferum*. Ideò Damascenus subjungit: *Vnde & Deo odibilis Nestorius natum ex Virgine Deiferum dicere anhela vit*. Vide *Christotocos*.

THEOTONIA. FR. Germania. Ita Guntherus in histor. Constantinop. cap. 25. apud Henricum Canis. tom. 5. Aariq. lect. Vide *Theodiscus*.

THERAPEUTA, *θεραπευτής*, Curator, minister, cultor, clientulus; item: [Therapeuta est medicus & Salvator. Epiphani.] Eodem vocabulo à D. Dionysio appellatus fuit Religiosus, & Dei servus.

THERAPIA, *θεραπεία*, curatio, medela; item pro cultu, oratione, & observantia accipitur. Vide *Curatio*.

THERAPHIM, vox hebraica, significat Idolar. [Et sine Ephod, sine theraphim, Osee, cap. 3.] Licet in hunc locum juxta D. Hieronymi expositionem figuram, & manifestationem significet; nam in eo Osee capite minatur Deus, quòd propter scelera populi Hebræi, ablaturus sit ab ipso populo sacerdotium per Ephod denotatum, & per theraphim revelationes Prophetarum. FR. at hujusmodi figuræ inter Gentiles tanquam Dii habebantur, futura prædicebant, & ab Astrologis formabantur, ut R. David Kimchi asserit, & quodammodo influxum quemdam coelestem recipiebant: ita etiam somniatur R. Abrahamus Aben-Ezra insignis inter Hebræos Astrologus, qui asserit fuisse à Michol talem figuram in lecto positam, ut ejus maritum David liberaret, 1. Reg. cap. 19. & ob eundem finem Rachel figuram ab ejus genitore Laban clam abstulerat, ut hic detegere minime potuisset; per quam viam cum ejus viro Jacob se direxerat; nam ubi Vulgata habet: [Eo tempore ierat Laban ad rondendas oves, & Rachel furata est idola patris sui. Noluitque Jacob confiteri focero suo, quòd fugeret. Genes. cap. 31.] Paraphrasis Chaldaica transtulit: [Et tulit Rachel imagines, quæ erant patris sui.] Locus verò citatus Osee sic legitur in Vulgata: [Quia dies multos sedebunt filii Israel sine rege, & sine principe, & sine sacrificio, & sine altari, & sine Ephod, & sine theraphim.] LXX. autem habent: [Quia diebus sedebunt multis filii Israel non existente rege, neque principe, neque existente sacrificio, neque existente altari, neque sacerdote, neque manifestatione.] Chaldaica paraphrasis transtulit: [Quia diebus multis manebunt filii Israel absque rege de domo David prognato, & absque dominio capeffente in Israel, nec erit, qui sacrificet in beneplacitum in Jerusalem, nec erit in Samaria excelsum, nec non Ephod, nec qui responsum reddat.] Glossa Ordinaria hanc di-

Etionem sic exponit: [Theraphim dicuntur figuræ, & simulacra, quæ hic intelligimus. Cherubim, & Seraphim, vel quælibet alia templi ornamenta.] Rabſchelomonis Jarbi hæc sunt verba: [Sine Ephod ipſorum Urim, & Tummim, quod occulta illis iudicet: & sine Theraphim. Sunt imagines, quæ ſunt: cum intentione unius horæ ad id comparatæ; & loquuntur ex ſeſe, ac nuntiant occulta. Sic quoque tranſtulit Jonathan; Nec erit Ephod, aut iudicans.] Rab. quidem Abraham Aben Ezra ira expoſuit: [Dicit Jaſphet filius Eli, Hoc eſt, quod dixit: quia non ſcies mihi ſacrificium theraphim ſtatua: juxta ſententiam ejus non eſt ſtatua prohibita, ſed ſicut loquuta eſt lex (*nimirum in lib. Judicum.*) At alii dixerunt omnia de Idolis dici: ſed non invenimus Ephod in vituperium. Sed rectum eſt in oculis meis: ſine ſacrificio Dominos; ſine ſtatua ipſi Baal, ſine Ephod Domino, & ſine Theraphim idolis, quæ Laban Deos ſuos appellavit &c.] Rab. David KimKi ira Oſee locum exponit: [Non eſt ſacrificium ad Deum, nec ſtatua ad Idola colenda: Non eſt Ephod Deo, quod nunciet futura per Urim, & Tummim: Nec ſunt Theraphim idolis, quæ pronuntiant futura juxta opinionem credentium in ea: ſic nos hodie in hoc exilio omnes filii Iſrael fumus.] Quibus aſtipulari videret Lyranus exponens per Theraphim ſimulacra Deorum; ſed hæc opinio impugnatur à Dionyſio Carthuf. art. 8. in c. 3. Oſee, ea potiffimum ratione, quia Deus in prædictum Prophetæ locum Hebræis ornamenta templi, & religionis minatur ſe ablaturum; itaque ſic inquit Carthufianus: [Et ſine theraphim, ideſt, imaginibus Cherubim, & Seraphim, quæ erant in templo, quæ ſimul cum templo ceſſaverunt. Theraphim propriè appellantur ſimulacra, ſeu figuræ, ſed nunc pro Cherubim, ac Seraphim, aliis ſive quibuslibet templi ornamentis ſumuntur, ſecundum Hieronymum. Quidam per theraphim intelligunt imagines, in quibus ſolebant Dæmones dare reſponſa, quibus obviant, quia omnia, quibus filii Iſrael dicuntur hoc loco privari, pertinere videntur ad pœnam eorum, atque miſeriam propter eorû peccata. Eſſe verò ſine theraphim, felicius eſt, quàm ea habere. Denique Ephod, & theraphim erant in habitaculo Levitæ, qui erat Sacerdos Michæ, ut legitur Judicum 17.] Leo Caſtro Oſee commentator theraphim intelligit eſſe lapides illos pretioſos in ſacra veſte Summi Sacerdotis poſitos, ex quorum ſplendore, vel obſcuritate vaticinabantur futura, ut tradit Joſeph. de antiq. lib. 3. c. 10. Caſtro, inquam, translationi LXX. innititur, qui pro dictionibus Ephod, & Theraphim interpretantur Sacerdotio, & Maniſtatione. Quæ opinio ex Cherubim etymologia confirmatur, quæ latinè ſimilitudinem, & ſimulacrum ſignificat: hinc æquivoce nunc ſupradicti impugnantur Authores, malè intelligentes ſimulacra Deorum. Vide Cherubim. Cæterum de hac dictione ſic mentio, in cap. 17. Judicum in ſignificatione Idolorum, ubi ſic habetur: [Qui ædiculam in

ea Deo ſeparavit, & fecit Ephod, & Theraphim, ideſt, veſtem Sacerdotalem, & Idola.] Item, cap. 18. ibid. [Noſtiſ, quod in domibus iſtis ſit Ephod, & Theraphim, & ſculptile, atque conſtatile.] Et inferius: [At illi, qui ingreſſi fuerant domum juvenis, ſculptile, & Ephod, & Theraphim, atque conſtatile tollere nitebantur.] Et poſt pauca: [Tulerunt igitur qui intraverant, ſculptile, Ephod, & Idola, atque conſtatile.] Item paulò poſt: [Et tulit Ephod, & Idola, ac ſculptile.] Itaque impugnantur poteſt Carthufiani opinio, nedum ex hiſce autoritatibus, quod Theraphim etiam idola ſignificet; ſed etiam Oſee verbis, nam Propheta in perſona Dei Hebræos minabatur auferre de medio illorum omnem regni poteſtatem, & religionis decorem, ut ita morificati, ac contriti auferrent etiam ab eis vitia, & idololatriciam: unde hanc proteſtationem exorſus eſt Oſee, c. 2. inquit: [Auferat fornicationes à facie (*nimirum Synagoga,*) & a dulteria in medio uberiorum ſuorum, ne terrè expoliam eam nudam.] Id eſt, ut in eodem cap. [Ceſſare faciam omnem gaudium ejus, ſolemnitatem ejus, neomeniam ejus, & Sabbatum ejus, & omnia feſta temporis ejus:] ſed quo ſine hoc facturus erat Deus? En quod per os ejusdem Prophetæ, ibid. Deus ipſe reſpondens, ſubjungit, ut: [Et auferam nomina Baalim (*nempè, Idolorum*) de ore ejus, & non recordabitur amplius nominis eorum.] Quod ſi hoc facient Iſraelitis, tunc ſubjungit immediate: [Percuriam cum eis ſcedus in die illa.] Duplicia ergo ait Deus ſe ablaturum, & bona, nempè, cæremionias, & mala, adulteria, ſcilicet, fornicationes, & idololatriciam; unde retorquendo Carthufiani argumentum, quod verum quidem eſt, quod auferendo Iſraelitis felicitates regni, & templi, miſerabiles eos reddit, & privatione Theraphim, felicius eis erit. Sed ablatio bonorum ea intentione præmittitur à Deo, ut populus exinde contritus idola, & vitia deteſteretur. Nec Judicum autoritas, cap. 17. quam pro ſe Carthufianus aſſert, ei ſuffragatur; nam, ut ſuprà retuli, iteratis vicibus declarat Sac. Scriptura ibi pro Theraphim Idola intelligere; ubi videtur, quod abutebantur Ephod hebræi in ſacrificio Idolorum.

HERISTRUM, *θεῖςτρον*, ideſt, ſubtilis & æſtiva, veſtimentum meſſoris, ſive muliebriſ capitis ornamentû, ſive velum, à græca dictione *θεῖπος*, nempè, æſtas & meſſis: [Articas ſtolas comportantem, & theriſtra tibi, & mihi ſub æſtium anni tempus accommodata. Synef. ep. 52.] De eodem velo Tertullianus, cap. 4. de pall. mentionem facit, dum Herculeum æſtinarum deſcribit, inquit: [Qualis ille Hercules in theriſtro Omphales fuerit.] Et in Sac. Scriptura etiam habetur hoc vocabulum: [Quæ depoſitis viduitatis veſtibus, aſſumpſit theriſtrum, & mutato habitu ſedit in bivio itineris. Geneſ. cap. 38. Et vitibus, & theriſtra. Iſai. cap. 3.] FR. græca vox *θεῖςτρον*, pallium etiam denotat muliebriſ; nam ubi in Vulgata legitur: [Nunciatumque eſt Thamar, quod ſocer ejus aſcenderet in Thamas ad condendas

das oves. Quæ depositis viduitatis vestibus, asumpsit theristrum, & mutato habitu, sedit in bivio itineris. Genes. 38. 14.] ac de Rebecca in Vulgata: [At illa tollens citò pallium, operuit se. Genes. 24. 65.] Lxx. autem *Theristrum* verterunt: & in Cant. 5. 7. ubi vulgara habet: [Tulerunt pallium meum.] græcus textus *θεῖος* legit: licet verum sit, quòd eo pallio fœminæ caput obnubent: quare inquit Ambrosius: [Benè quidem quasi sponsa veniebat cum pallio, quo obnuberrat caput suum, cùm sponsus occurreret: sicut Rebecca, quæ cognito, quòd Isaac veniret obvius, descendit de camelo, & pallio operuit se, lib. de Isaac c. 6.] Hoc indumento utebantur etiam penes Romanos sponsæ, quo caput cooperiebant: unde inquit Festus, lib. de verb. signif. [Nuptias dictas esse, ait Ælius, & Cincius, quia flammæo caput nubentis obvolvatur, quod antiqui obnubere vocarunt,] & clarius cit. D. Ambros. ibid. cap. 7. de hoc sponsæ pallio ait: [Non otiose pallium ejus sublatum intelligis, ut aperta meritis, & nuda fulgeret.] De usu tegendi capita fœminarum Romanarum adi Baron. in Notis ad Martyrol. 7. Maji lit. c. De eodem indumento Isaj. 3. 23. [Et Sindones, & vitas, & theristra] D. Hieronym. [Theristrum pallium dicitur, genus etiam nunc Arabici vestimenti, quo mulieres provinciæ illius velantur, qq. in Genes.] ac in cap. 3. Esajæ: [Habent mulieres, & theristra, quæ nos palliola possumus appellare, quibus obvoluca est Rebecca: & hodie quoque Arabiæ, & Mesopotamiæ operiuntur fœminæ, quæ hebraicè & c. græcè *θεῖος*, ab eo, quod in *θῆρα*, hoc est, in ætate, & caumate corpora protegant fœminæ Theristra, quo tenuissimo in æstibus tegebantur umbraculo.] Ex Hesychio, qui inquit: [Theristra tenue indumentum, æstiva vestis.] Item erat idem, ac *Maphorium*, de quo suo loco dictum est. [Theristrum, & maphorium appellant. Philo Carpath. Episc. in, cap. 5. Canticor.] Maphorium Fortunatus in vita S. Hilarii, lib. 2. pallium esse tradit: [Cereus illuminatus casu super sepulchrum ejus ardens, corrui; ita ut maphortem sine læsione aliqua perarderet,] & paulò post pallium illud appellat, inquiens: [Tanquam si confinium cum ipsa fecisset inter ignem, & pallium.] Unde colligitur theristrum, sive maphorium, seu maphortem fuisse etiam in usu virorum, idque clarè ex Tertulliano supracit. ac de Chrysofostomo Constantinop. Episc. ex Synodo contra eum coacta: [Convocato Cleri totius Concilio, eum produxissent in medium tres Diaconos Acacium, Endraphium, & Joannem, eosque accusasse, quasi maphoriū ipsius furto abstulissent.] A Suida verò *Kridemnon* appellatur: *Κριδεμνον*, *Κριδαδδemon*, ἢ *μαφειον*, idest, Kridemnon, capitis est ligamen, sive maphorium, unde per dictionem *κριδαδδemon* datur intelligi, quòd aliquo obligaculo devictum ligaretur in capite. Describitur hoc indumentum ab Eustathio in Iliad. ξ. [Kridemnon capitis fanè tradunt esse velamentum ad humeros usque dimissum.] De

Hieroglyphicon Magri.

Theristro etiam Isidor. lib. 19. c. 24. Hoc tamen genus pallii penes Arabes mulieris inferviebat ad tegendum caput, & faciem, de quibus Tertull. [Indicabant Arabiæ fœminæ ethnica, quæ non caput, sed faciem quoque ita totam regunt, ut uno oculo liberato contentæ sint dimidiam frui lucem, quàm totam faciem prostituere, de Virgin. veland.] quod usque ad præsens fœminæ orientales observant.

THESAURARIUS, Ecclesiastica dignitas in plerisque Cathedralibus. Item Romæ est Thesaurarius Camera Apostolicæ. [Ad Thesaurarium pertinet Basilicarii, & Ostiarii ordinatio, incensæ cura, chrismatum cura conficiendi, baptisterii ordinandi, præparatio luminariorum in sacratio, præparatio sacrificii de his, quæ immolandæ sunt, ad eum veniunt de parochiis pro chrismate, cereis, & oblationes altaris ipse accipit à populo, ipse colligit per Ecclesias cereos in festivitibus, ad eum pertinent ornamenta, & vestimenta altaris; quidquid in usu templi est, sub ejus ordinatione existit; vela, & ornamenta Basilicarum, quæ in urbe sunt, & non habent Presbyterum, ipse custodit. De candelis autem, & cereolis quotidianis quidquid superest in Basilicis, Basilicarius per singulos menses huic deportat. Isidor. lib. 2. de Eccles. off. cap. 11.] Ejus synonyma. Vide *Arcaarius*, *Archiphylax*, *Cassularius*, *Cimeliarcha*, *Saccularius*, *Scerophylax*.

THESAURUS. Vide *Entheca*.

THEURGIA, *θεουργία*, idest, opus, aut operatio divina interpretatur, à *θεός*, Deus, & *εργον*, opus. Hinc *theurgus* dicitur, qui in sacris operatur: & hac voce *theurgicus* sæpè D. Dionysius utitur. Apud Gentiles theurgia nomen profusum erymi sui dignitatem amisit, dum eam ad nefarias artes, & scelestas dæmonum operationes, quos inter Deos recensebant, transfulerint. Quasi verò illæ magorum & dæmonum illusiones, divinæ essent operationes, ut illas honestiore isto vocabulo apud superstitioniosiores necesse fuerit compellare. FR. superstitiosa & magica ars, quæ falsam purgationem animis, dæmonum invocatione promittit. D. Aug. lib. 10. de Civit. Dei, cap. 9. & 10.

THEUT. FR. dicebatur quintus Mercurius Trimegistus ab Ægyptiis, & anni primus mensis etiam appellabatur. Cicero de nat. Deor. lib. 3. Item *Theus*, seu *Tbot* vox est Ægyptia, quam Nicolaus Abramus in ejus Pharo vet. test. lib. 8. cap. 23. exiltimat fuisse nomen Josepho Jacob filio ab Ægyptiis inditum.

THIA, *Θία*, nomen genericum, quod tam Materteram, quàm Amitam significat, quo vocabulo utuntur adhuc Hispani; Itali tamen *Zia* pronunciant, & Melitenses semper lacinum vocabulum retinent *Amitis*, sive, *Amiti*. *Amitas* idest, Thia ex parte paterna: [Si quis Clericorum, vel Monachorum præter matrem, aut germanâ, vel thiam &c. Concil. Bracaren. cap. 15.] Quare in S. Gregorii Papæ Registro, lib. 1. cap. 37. in epist. ad

Aurthemum Subdiac. mendosè habentur hæc verba: *Paterchie mee*: cum restitui debeant: *Paterchie thie mee*. FR. reperitur etiam penes nonnullos Ecclesiast. Scriptores etiam nomen masculini generis *Thius*.

THICINYNA. FR. vox mendosa apud Isidorum, ubi de sacris indumentis Summi Sacerdotis agens, sic inquit: [Machil, quod est tunica talaris, tota thicinyna,] quod vocabulum iuxta antiquum ejusdem Authoris Codicem M. S. correxit Vossius *Hyacinthina*. Ita etiam legitur in impresso Venetis de anno 1483. ac magis confirmatur hæc germana lectio ex epistola Sancti Hieronymi ad Fabiolam, ubi de eodem Sacerdotali indumento scribens, sic ait: [Mail, idest, tunica talaris, tota hyacinthina.

THINGARE. FR. donare universaliter, ac liberè, l. si quis liber, de Adulter.

THINX. FR. Donatio universalis, ac libera. Item & singularis, l. si quis liber, de Adulteris.

THIRST, Hebræorum mensis septimus. Vide *Elul. Ethanim*. Joseph verò Judæus *Thuri* habet: Septimo mense &c. qui nostratibus est Thuri, Macedonibus Hyperberæus appellatur, lib. 8. auquit. cap. 6.] Quare errat Cælepinus, dum in dict. Hyperberæus inquit, Josephum hunc mensis octavum appellasse.

THIUS. Vide *Thia*.

THLIPSIS, *Θλίψις*, compressio, afflictio, angustia, & tribulatio, quo vocabulo usus est Lucifer Caralitanus, lib. 1. pro S. Athanasio.

THNETOPSYCHITE, *Θνητοψυχίται*, Hæretici, qui asserbant animam esse morale, ut ipsi summet nominis etymon declarat.

THOES, *Θῆες*, lupi cervarii. [Hi namque sunt Thoës asturi. S. Ignatii Mart. epist. 12.] FR. De hac luporum specie hæc narrat Plinius: [Thoës (luporum id genus est procerius longitudine, brevitate crurum dissimile, velox saltu, venatu vivens, innocuum homini) habitum, non colore mutant, per hyemem hirti, æstate nudi, lib. 8. cap. 34.] *Lupo cerviero* italicè vocatur, de quo etiam adagium est italicum *Il lupo muta il pelo, e non il colore*, quod de eo dicitur, qui in canitie, vel habitu religioso extrinsecè mutatur, sed vitia pristina semper in se retinet. De hac luporum specie multa refert Rhodig. lib. 27. cap. 23.

THOLUS, *Θῆλος*, tugurium, camera, cupula: [Cum quinque annos versatus esset in Monasterio, secessit solus in montem Lyco, & in cacumine montis, factis sibi tribus tholis, ingressus se ipsum includit. Atque erat unus quidem tholus ad corporis necessitates, unus autem ubi operabatur, & edebat, alius ubi orabat. Pallad. c. 43. hist. Lausiacæ:] *Θῆλος* græcè significat propriè cupulam, sive cameram fornicatam. Vide *Tribuna. Trullus*.

THOMAS A KEMPIS. Italus. Vide *Pulverizo*.

THORA. Vide *Pentateuchum*.

THORACIDA, pictura, quæ usque ad Thoracem terminatur. [Deinde in gestis Silvestri Papæ legitur Constantinum Imperatorem per thoracidas

Apostolorum, quod ipsos in visione viderit, cognovisse. Valfrid. de reb. Eccl. cap. 8.] quæ Apostolorum Petri, & Pauli imagines adhuc in Basilica Vaticana ostenduntur. FR. Est tamen quæstio, ubi nam in corpore intelligatur terminari thorax. Hippocrates, lib. de Arte indicat à collo usque ad ventrem, ubi scilicet hepar residet, terminari. Sed Aristoteles, lib. 1. hist. animal. cap. 7. à collo ad crura usque definitur docer; & hoc pacto præfatè Apostolorum imagines in Basilica Vaticana ostenduntur in tabella depictæ. Item Salmasius quandam Dei Genetricis imaginè *Thoraceteram* appellat, idest, medio tantum corpore depictam.

THOT. Vide *Theus*.

THRAX, idest, Asper. Vide *Asprum*.

THRENUS, *Θρήνος*, lamentatio, luctus, fletus; ita Jeremiæ Profetæ Lamentationes denominatæ sunt de quibus Joannes Beletch. cap. 10. ita appellatas fuisse Jeremiæ lamentationes commentatus est, ex eo, scilicet, quia Propheta ille in quodam Monte Threno appellato ejus lamentationes composuerit, in quo monte audiuntur continuò damnatarum animarum lamentationes, quam fabulosam narrationem sequutus est Durandus. FR. Threni nœnias, & lacrymas significant. Threnos scripserat Simonides Poeta ex insula Cææ, ut Lilius Greg. Gyrardus de poet. & histor. dial. 9. testatur, ubi sic ait: [Scripsit & threnos, hoc est; nœnias, vel lachrymas. Horatius: Cææ retractas munera nœniæ, & Catullus: Mœstus lacrymis Simonides. Quonquam propter effectum, & reticentiam, locus hic Catulli parum lucidè à Grammaticis explanatur.] Vide *Hymnus*.

THRONI, cœlestium spirituum ordines. Vide *Deifer*.

THRONUS. Vide *Cathedra. Inthronizo*.

THUR, Juppiter. [Cœterum in explectione suarum expulsionum, atque exercituum sacrificabant olim venerantes Thur Dominum suum, cui non aliquid pecudum, atque pecorum; sed sanguinem mactabant hominum. Duconus in Danica hist.] atque ibi dem, ubi de Lotario Regis Daniæ filio agit, sic habetur: [Vehuntur lupi pernicés ad lacerandas Danicas oves, Deo suo Thur humanum sanguinem libantes.] Videtur potius Saturnum significare, tum ex affinitate vocabuli, tunc etiam quia Saturno sacrificabantur homines; sed Jovem significare dicimus, cui etiam humanus sanguis sacrificabatur, ut ex Tertulliano cap. 9. Apolog. colligitur, ubi sic ait: [Ecce in illa religiosissima Urbe Aeneadarum piorum est Juppiter quidam, quem ludis suis humano proluunt sanguine.] Quare diem hebdomadis, quem Jovis diem dicimus, *Thursday* appellant Angli, Dani, & Germani.

THURARIUS, qui thura Idolis offert. Vide *Exsufflo. Suffocatus. Thurifico. Thurificatus*.

THURIBULUM, de quo dictum est in dict. *Incen-sarium*, pio cuius significatu hæc habentur: [Thuribulum nanque significat Corpus Dominicum, incensum ejus divinitatem, ignis Spiritum Sanctum. Gem. lib. 1. cap. 12.] Quare autem refe-

ratur ante Evangelium, sic explicat Amalarius: [Thuribulum ante Evangelium portatur; quia Christus odor suavitatis in igne passionis pro nobis sacrificatus prædicatur, lib. 3, cap. 18.]

THURIFICATIO debet esse secundum majorem partem ex incenso. [Materies autem, quæ adhibetur, vel solum, & purum thus esse debet boni odoris, vel si aliqua addantur, advertatur, ut quantitas thuris longè superet. Cærem. Episc. lib. 1. cap. 23.] Nam verificari debent verba in benedictione posita *Incensum isud &c.* verba in incensatione prolata: *Dirigatur oratio mea sicut incensum &c.* præter alia mysteria in incensi materia significata. Quando debet Sanctissimum Eucharistiæ Sacramentum incensari, tunc non benedicitur incensum; secus verò si occasione missarum celebrationis, aut vesperarum incensandum sit altare; tunc enim licet sit expositum Sacramentum, benedicitur nihilominus incensum. In Missis Defunctorum, & quando expositum est Sacramentum, in ministrando thuribulum non osculatur, neque manus Sacerdotis, nec ulterius incensatur Superior post osculum Evangelii, ut in aliis Missis solemnibus fieri solet; secus verò si indutus est sacris parametis; hæc enim est romana praxis, quam ego pluries observavi. Cardinalis, quando in titulo suæ Ecclesiæ ad Missam cantatam assistit, dum ipse osculatur librum Evangeliorum, tunc Celebrans incensatur. Itaque regula generalis talis est, ut in principio Missæ, & post Evangelium nunquam superior non indutus sacris parametis incensetur, nisi tantum tempore offertorii; ac recenter in ceremoniali Innocentii Papæ jussu correcto, lib. 1. cap. 23. id manifestè declaratur, ubi sic habetur: [Nullus verò neque Legatus, neque Cardinalis, neque Episcopus, si non sint mirati, incensantur in Missa, nisi semel, scilicet, post oblata;] ideo Pontifex quando in Cappella papali assistit ad Missam, semper est miratus, & pluviali indutus, qui quando debet fendo incensari, tunc ob reverentiam Cathedralis assistente genuflexo, & quando erectus incensatur, tunc idem Cardinalis functionem illam exercet erectus. In Ecclesiâ græca quotiescumque reperitur Diaconus præfens, ad eum spectat Altaris thurificatio; in latina autem Ecclesiâ est Sacerdotis munus. Insuper Græci in actu incensationis semper cum thuribulo formant signum Crucis. Antiquius tamen in Ecclesiâ latina semel in anno, scilicet, in feria quarta post Dominicam III. Adventus Diaconus tempore matutini incensare solebat Altare, quando à Subdiacono, & aliisque Acolytis processionaliter consociatus ambonem ascendebat, ubi Evangelium illius diei, nempe, *Missus est Angelus Gabriel &c.* cum ejus homelia canebat, qua peracta descendebat ad incensandum Altare, quæ ceremonia denotabat annunciationem ad Angelo Virgini exhibitam; Diaconem officium angelicum est. Incensatio autem Altaris virtutem Altissimi supervenientem in Virgine significabat. Durand. lib. 6.

cap. 8. Incensatio oblatæ denotat uctionem capitis Christi à Magdalena ante passionem factam. Innocent. Papa III. lib. 2. de myst. Missæ, cap. 57. Trina verò incensatio uni tantum præstari debet, nempe, digniori. Sac. Rit. Congregat. 11. Decembr. 1604. & 11. Decembr. 1614. quando incensatur Altare, incipiendum est à cornu sinistro. Vide *Bulla*. Dicitur etiam Thuribulum *Incensarium*, *Thymiamaterium*, *Suffitorium*. Vide *Thurisco*.

THURIBULORUM FESTIVITAS, erat quædam festivitas, quæ celebrabatur à Clero in aliqua Ecclesiâ, quando accipiebantur à Papa quædam monetatum munera *Presbyterium* appellata, de qua ceremonia fit mentio in quibusdam Scripturis in Archivo S. Angeli ad forum piscatorium Romanæ Urbis conservatis, in quibus loquitur de Clero Ecclesiæ parochialis S. Paternucci, ubi Clerus suscipiebat à Pontifice presbyterium sex denariorum. [In Thuribulorum festivitate. Vide *Presbyterium*. In hac significatione. Vide *Roga*.

THURIFICATIO, incensatio. [Et facitis vos hodie post unitatem, quod à nullo factum est post thurificationem. Opat. Milevir. lib. 2. advers. Parmenian.] Ceremonias, & mysteria thurificationis. Vide *Thuribulum*.

THURIFICATUS, qui idolis dat thura, & incensat. [Cornelius qua ratione Trophimo, & thurificatis communicat. S. Cyprian. epist. 53.] qui à Tertulliano *Thurificuli* dicuntur. Vide *Cærem. Cruciola. Libellatici. Thurarius. Thurisco*.

THURISCO, thurad, incensio. [Et Menelaus, qui ne thurificasse à suis Civibus probaretur, oculorum dolorem fingens, ad confessum suorum procedere trepidavit. Opat. Milevir. lib. 7. advers. Parmenian.] FR. [Omnes sua quærent, non quæ Jesu Christi &c. ex quo genere sunt, qui vel thurificare idolis, vel codices divinos tradere, quam mori, maluerunt. D. Aug. de Schismate Donatist. epist. 164. Julianus extitit infidelis Imperator; nonnè extitit Apostata iniquus idolatra? Milites Christiani servierunt Imperatori infideli; ubi veniebat ad causam Christi, non agnoscebant nisi illum, qui in Cælo erat: quando volebat, ut idola colerent, ut thurificarent, præponebant illi Deum. can. Imperatores, S. Julianus, 11. quæst. 3.] Cogebantur enim Christiani à Gentilibus in detestationem fidei christianæ, ut Idolis sacrificarent, illa thurificando. [Temporibus Diocletiani, & Maximini Olympiade LXVI. edictis crudelibus catholicæ fidei cultores, quos christicolæ, & cruciolas, (*lege Crucicolas*) nuncupabant, ad thurificandum itacuris (*lege Stauris*) ethnicorum cogebantur. Aldhelm. de laud. Virg. cap. 17.] Qui detestationis locus *Peitrarium* dicebatur. Vide *Pejrarium*. De hac Ethnicorum superstitione cecinit Ovid. lib. 13. Metam.

Thure dato flammis, vinoque in thura profuso,

Cæsaramque bovum fibris de more crematis.

Et Virgil. 4. Æneid.

Thuricremis cum dona imponeret aris.

Vide *Pacio Suffocatus. Suffragium. Thurificatus. Spurcitas* aliquando thurificabant Gentiles. Vide *Spurcalla.*

THUS. FR. incensum, cujus etymon à *Θησ*, id est, sacrificio, deducitur. Auctores apud Pontanum. Ejus synonymum. Vide *Olibanum.*

THYAS. FR. apud Dancielem Symmachus interpretatus est, quod Græci solent *ἡπαποκρίπης* appellare, id est, qui extra inspicunt, & ex iis ventura prædicunt, ut Hieronymus, cap. 2. Danielis scribit. Sed *θησ*, sacrificio casu suffuso significat, & *θύω*, victimam, & hostiam denotat.

THYINUS, *Θύινος*, odorifer, ex verbo græco *θύω*, quod significat odorem reddere. [Sed & classis Hiram attulit ex Ophir ligna thyna, 3. Reg. cap. 10.] Ac sæpè de hoc vocabulo in hoc capite, & in 2. Paralip. cap. 9. Item c. 18. Apocalyp. n. 12.

THYMELICUS, *Θυμικὸς*, citharædus, tibicen, gesticulator, mimus. [Templum omnes magis fessentur, an theatrum? Dicta Evangeliorum magis diligent, an thymelicorum? Verba vitæ, an verba mortis? Verba Christi, an verba mimi? Salian. lib. 6. de Gubern.] FR. Thymelicus ex dictione græca *θυμῆλα* deducitur, quæ variè significat, nempe, Aram. Apud Helychium *ἑραρὲς*, id est, ara: idem apud Euripidem habetur, qui sic inquit: *θυμῆλα θεῶν*, hoc est, *Ara Deorum.* Item significat Orchestram, quæ propriè Chori pars erat in Theatro, *θυμῆλα*, sive *θύμα*, sive *ἑραρὲς*, sive pulpitrum. Suidas in dict. *εὐωνὸν* loquens de Orchestra. Cælius Rhod. lib. 3. cap. 8. Alii tamen *θυμῆλα* mensam intelligunt, supra quam stantes in foro thymelici, atque canentes invitabant gentes ad theatralia, ut ex Plutarcho de orac. Pyth. & in polit. præcept. atque in Alexandro colligitur. Suidas idem videtur affirmare ex epigr. & Apulejus in ejus apolog. prior. qui Thymelicum coragium pro apparatus histrionum etiam usurpavit. [Non tamen ex eo accipi me necesse est, exornari quoque ad speculum solere. Quid etiam si choragium thymelicum possiderem? nam ex eo arguuntur etiam, ut me consuecisse Tragædi Syriate histrionis, crotalove ad trieterica Orgia, mimi centunculo?] Itaque Thymelicus adjectivum nomen ex Thymele est, ut ex D. Aug. lib. 6. de Civit. cap. 7. factis liquet, ubi sic inquit: [Quæ sunt ergo illa sacra, quibus agendis talis egit sanctitas, quales nec thymelica in se admittit obscenitas? Errat insuper Vives in cit. loco D. Aug. qui Donatum citat contentantem verba Terentii in Andria, [Ex ara fume verbenam,] dum Commentator dicat ibi aram vocari thymeli. Et licet locum Vives præcisè non demostret, est tamen in Andria, Act. 4. scena 3. seu ut alii, scena 4. varios enim Aelii Donati codices hujus commenti inspexi, ac nullibi talia inveni. Itaque Thymelici à thymele, quod est mensa, sive pulpitrum, dicitur, Glossa in, can. non oportet, il secundo, de consecrat. dist. 5. ubi textus per thymeli-

cos intelligit mimos, qui etiam ad convivia versus finem intervenire solent, sic inquit: [Non oportet ministros altaris, vel quoslibet spectaculis aliquibus, qui aut nuptiis, aut scenis exhibentur, interesse: sed antè quàm thymelici ingrediantur, surgere eos de convivio, & abire debere.] Item pro Thymelici intelliguntur, qui ministrant ludentibus, ff. de iis, qui nor. leg. Athletas. Item Tribunus thymelicus dicitur Archimimus. [Hic neque Presbyter, neque Monachus, sed tribunus thymelicus. Anast. Biblioth. in colat. S. Martini Papæ, & Mart.] Ac tandem si adhuc etymon Thymelici investigare luberet, autumo, quòd ara, pulpitrum, & Thymelici ita appellarentur, quia foliis herbæ thymelicæ coronabantur, quæ planta casia est, ut ait Calepinus in dict. Casia, & dict. Cneuron. & de ea Dioscorides, lib. 4. cap. 137. & Plin. lib. 13. cap. 21. & ab Hygino casia dicitur, quæ inter coronamenta admittebatur. Idem Plin. lib. 21. cap. 9. Nam Deorum dedecora non tantùm poetarum erat narrare, sed populorum; non minorum, sed sacrorum; non theatrorum, sed templorum, inquit loco cit. D. Augustinus. Et Apulejus, lib. 1. Floridorum, [Aut ara floribus redimita] dixerat. Item Thymelici Citharistam, Lyristam, & Tibicinem significat. Rhodig. lib. 8. cap. 8. Item Thymele fuit cujusdam salatricis nomen, de qua Angelus Politianus fusè contra Merulam Epistolæ lib. 7. epist. ad Guarinum.

THYMIAMA. FR. *Θυμιαμα*, vaporatio, suffitus, suffimentum. [Thymiamata boni odoris. Exod. cap. 25. Thymiamata odoris suavissimi. Ibid. cap. 35.] de quo sæpè in Sac. Scriptura.

THYMIATERIUM, *Θυμιατεριον*. FR. Thuribulum. Jerem. cap. 52. & 2. Paralip. cap. 4. Vide *Thuribulum.*

THYMOLEONTES, *Θυμολεοντες*, id est, leonini animi, ita appellati sunt persecutores Sacrarum Imaginum ob ferocitatem animi, & diras persecutiones, quibus pios earum cultores usque ad interitum affligebant, ut non rarò legitur in Martyrologio Rom. & in Vitis Sanctorum Monachorum earundem imaginum propugnatorum, inter quos Monachi Studita appellati, tormentis, ac martyrio ob id insigniti sunt. Vide *Iconomachus.*

THYNNUS, *Θύννος*, nomen piscis prægrandis, unde dictus. Vide *Esox.*

THYRSUS. FR. *Θύρσος*. Haltum frondibus vestitum exponat aliqui, sed sertum & coronam ex frondibus, & propriè frondes ipsas significat. [Propter quod thyrsos, & ramos virides, & palmas præferbant ei, qui prosperavit mundari locum suum, 2. Macab. cap. 10.]

THYSIA, *Θύσια*, sacrificium, hostia. Vide *Missa.*

TIARA. Vide *Ara. Mirra.*

TIBRACE. FR. tibialia, braccis, sive scromoralibus simul unita. [Ut semel calceatus tibracis, quæ pulliceas habere solebat. In Vita S. Cuthberti Episc. 20. Mart.] Vide *Tibracis.*

TIGILLUS, & *Ruminus*. FR. Jovis cognomina, de quibus D. Aug. lib. 7. de Civit. c. 11.

TIGNARIUS. FR. artifex, qui tigna accomodat in domus structura. [Ad instauranda sarcatecta templi tignariis, videlicet, & cæmentariis &c. 4. Reg. 22. 6.

TIGRIS, animal. Vide *Togala*.

TILIA, plicatio, seu minuta corrugatio togæ, ut in anteriori, & posteriori cucullæ Benedictinorum deferri solet. [Qui pridie rugas ab exordio formet, & inde deducat in tilias. Tertull. de pall.] Metaphoram deducit ex ligno, quod in minutissimas tabellas, & assulas secatur, quibus rugas togæ comparat, quæ ab *bi Tabulara congregatio* ab eodem eleganter appellatæ sunt. FR.

An potius ita togæ rugatæ à multiplici membrana tiliaæ foeminae tenuè tunicatæ similitudine desumpta. Plin. lib. 16. cap. 14. sic de tilia foemina inquit: [Inter corticem, ac lignum tenues tunicas multiplici membrana, è quibus virgula tiliaæ vocantur: tenuissimæ earum philyræ.

TILON. FR. vermis pilosus. [Millepeda, ab aliis Centipeda, aut Multipeda dicta, animal est è verimibus terræ pilosum, multis pedibus arcuatim repens, tactuque contrahens se: Oniscion Græci vocant, alii Tilon. Plin. lib. 29. cap. 6.

TIMOR INITIALIS. FR. Dicitur timor, qui partim respicit præmium meriti, partim poenam supplicii: de tali dicitur, quod augetur charitas, & minuitur timor, usque dum fiat perfecta charitas, quæ foras mittit timorem omnem. Gloss. in can. sicut fera, de pœnit. dist. 2.

TINCTA, atramentum, & aliquando pro scriptura usurpatur, ut in hoc exemplo: [Quantos per abrupta una tincta seripcionis tuæ dejecerit. Lucif. r. Caralit. in lib. moriend. pro Dei Fil.

TINEO, comedi à tinea: [Aut enim à semetipsis veterascunt, & tineant sicut vestimentum. D. Chrysoft. hom. 15. in cap. 6. Matth.] FR. Eodem vocabulo utitur Baruch c. 6. 70.

TINGVO, pro *Tingo*, verbum à Tertulliano pro baptizare usurpatum, qui Plinium non raro imitans, etiam *Vnguo* pro *Vngo* dixerat. Olio, quo suos unguat.] Hinc de Christo à Joanne baptizato dixerat: [A Servo tinguitur, lib. de pœnit. c. 4.] quam phrasim adhuc in Africa Arabes retinent, qui tingere, ut baptizare dicunt.

TINTINNABULATUS, qui ad collum fert tintinnabulum alligatum, ut de similibus animalibus: [Inter greges tintinnabulatos p. r. depatta bucceta roboantes. Sidonius, lib. 2. epist. 2.

TINTINNABULUM. FR. Campanula; sed propriè malleum campanæ denotat. [Joannes Sacerdos &c. cum pulsaret campanas &c. cadens tintinnabulum, percussit quendam puerum, Eb. 5. decretal. tit. 12. c. 23.] Vide *Campana*. *Tintinnum*.

TINTINIUM. Vide *Fallos*.

TINTIRINUM. FR. campanula, tintinnabulum, s. si quis tintirinum, de furtis.

TITILLO. FR. verbum, levi attractione alarum,

alarumve mollium corporis partium alicui risum moveo, *Italice Tensicare* dicitur, & translaturè pro delectare. [Si clericatus titillat desiderium, can. si clericatus, 16. quaest. 1.] Sic etiam Horatius: [Non vos titillet gloria, 2. serm. satyr. 3.

TITUBO, & *Titubans*. Vide *Hæresis*.

TITULATUS, & *Titulus*. Vide *Titulus*.

TITULUS. FR. hujus vocabuli etymon ex dictione latina *Tutulus* trahitur ab aliquibus, quæ tutare, & defendere significat, sic titulus librorum quasi nomen, facta, & memoriam Auctoris continet in se, & in tutelam, ac velamentum habet: unde Varro, lib. 6. de lingua lat. ait, quod: [Tutulari dicti sunt, qui in sacris capitibus habere solent ut metam; id tutulus appellatur, ab eo quod matres familias crines convolutos ad verticem capitibus, quos habent uti velatos, dicunt tutulos: sive ab eo, quod est altissimum in Urbe, quod est arx, ea res tutissima tutulus vocatur.] Alitamen etymologiam è longè deducunt, nempe, unum ex alio, hoc pacto, quia, ut testis est idem Festus, lib. 17. Flamines gerebant in capite vitæ purpurei coloris, quæ tutulus appellabatur, ac quia librorum titulos antiqui nimio inscribere solebant, (ut in dict. *Rhetorica* dictum est) hinc titulus denominatio libri appellata fuit. Sed magis arridet prima opinio ex eo, nempe, quia tutulum Romani appellaverunt altissimam arcem Urbis, quæ pro specula inserviebat Civitatis, ac longè prospiciendo illam custodiebat, tutabat, & defendebat; unde inspectio libri titulus dicitur, quia perspicitur omne id, de quo in eo codicis tractu agitur; sic totius hebraicæ irrisionis in Christum crucifixum summa, & titulus erat inscriptus, hic est J. N. R. J. Nam titulus est quasi specula, & custodia, & compendium universaliter continens totius tractatus summam. Ita etiam in significato custodia in passione S. Cæcilie legitur: [Clarissimus vir erat nomine Gordianus, hic sub defensione sui nominis domum Sanctæ Cæcilie suo nomine titulavit,] id est, custodivit, protexit. Eodemque modo Presbyteris Cardinalibus eorum Ecclesiæ tituli dictæ fuere, quia sub eorum custodia, cura, & tutela traditæ sunt; Ecclesiæ enim curatæ tituli dicuntur: [De sermone verò, quod ore Dominico per titulos mittimus. Anastas. Biblioth. in vita Melchiad.] Idem sentit Baronius, an. 57. num. 127. & an. 112. n. 5. & 6. Quæ Ecclesiæ divise sunt in Parochias ab Evaristo Papa. Idem ann. 112. num. 4. Et auct. à S. Marcello Papa. Idem ann. 309. num. 4. Et à S. Dionysio Papa divise fuisse Urbis Parochias habetur in dict. *Diacesis*. De Episcopis Cardinalibus Aneas Sylvius, epist. 269. inquit, quod non dabatur titulus Cardinalis; sed tempore Eugenii Papæ III. reperitur titulus Cardinalis, de quo Angelus Mariquez in ejus Chronica Cisterc. tom. 2. ad an. 1146. cap. 11. pag. nuhi 46. referens Cardinal. 3. ab eodem Pontifice creatos, primo loco ponit Episcopum Cardialem Albanensem. Sic:

Nicolaus BerKſper Epifc. Cardinalis Albanus.
 D. Bernardus Card. Caſinas Presbyter tit. S.
 Guido Crementis Presbyter Card. S. Calixti.
 Gaufridus Presbyter Card. S.
 G. orgius Diaconus S. R. E.
 Gerardus Diaconus S. R. E.

Ubi etiam colligitur, quod Cardinales Diaconi non habebant nec titulum, ut dictum est de Diaconibus Cardinalibus in dict. *Cardinalis*. ¶ Sed aliquando nec Diaconiam; quod sæpè ex diplomatibus Pontificalibus colligitur. In quibus etiam non raro Cardinales Basilicarum SS. Apostolorum, & Sanctæ Mariæ in Tranſyberim titulo carent. FR. nomen inſuper tituli non modò pro tota Eccleſia accipiebatur, ſed etiam quandoque pro peculiari Eccleſiæ parte. [Cœpit ejuſdem Baſilicæ fabricam in longitudine cubitorum C. & V. in latitudine verò XLIII. in altitudinem autem XXVIII. baſibus ſuppoſitis, & columnas deſuper decem à latere uno, totidemque ex altero in cubitis novem erexit, fenestras quoque in ſuperioribus ſatis amplas, in navi quidem viginti, & unam, in titulo verò ſex longas, & rotundas quatuor, ac duas in abſida mediana inſtituit. Chron. Caſin. lib. 3. cap. 28.] Item ibid. cap. 29. ſic etiam habetur: [Plumbeis igitur domatibus illam totam cum titulo, & utraque porticu, ac veſtibulo decenter operiens, abſidam, & arcum majorem muſivo veſtivit, in cujus circuitu amplitudine aureis literis hos verſus deſcribit præcepit &c.] ¶ Item titulus ſignum ſignificat, quo aliquiſſico applicabatur, & à S. Ambroſio *Regia Corinthæ* dicitur, de quo regio ſigno conſecrationis D. Greg. in Regiſt. lib. 1. cap. 63. hæc habet: [Et quoniam edocui ſumus, domum Petronii Notarii S. R. E. cui Deo auctore præſidemus, à Conſtantino defenſore irrationabiliter titulatam, experientiarum præſenti pagina demandamus, ut omni excuſatione, & dilatione omiſſa, depoſito titulo, eandemque domum præſentium latrici Theodoræ relicte antedicti Petronii ſine mora reſtituas.] Quod Chriſtiani imitantes, Crucis ſignum, ſive titulum ponebant, ut ſignificarent aliquem locum ad divinum cultum applicandum, de qua cæremonia dictum eſt in dict. *Stauropogium*. Sic etiam ſignum, ſeu notificatio cauſæ martyrii, quæ in tabella à perſecutoribus ſcribebatur, & narrabatur cauſa mortis eorum, quia, nempè, proſtebantur Chriſti fidem; *Titulus Chriſtianitatis* dicebatur. Sic de ſancto Sebaſtiano in Martyrol. ſub 20. Januarii legitur: [Sancti Sebaſtiani Martyris, qui Diocletiano Imperatore, cum haberet principatum primæ cohortis, ſub titulo Chriſtianitatis juſſus eſt ligari in medio Campi, & ſagittis à militibus, atque ad ultimum ſuſtiti eædi.] De eodem uſu egit Euſebius, lib. 5. c. 1. ita de SS. Lugdunenſibus Martyribus ſcribens: [Cum undique per amphitheatrum circumduceretur Attalus Martyr, tabula, in qua latinis literis hæc erat inſcriptio, præcedente: Hic eſt Attalus Chriſtianus.] Sic *Titulo* verbum pro ſignare uſurpatur: [Nobis verò nullus de poſtibus frontium

valebit avellere, quod in uno baptiſmate artiſex Trinitatis dignatus eſt titulare. S. Victor African. lib. 3. de perſec. Vandal.] ubi *Artiſex Trinitatis* appellatur baptizans. Item titulus in Sacr. Scriptura ſignum perpetuæ memoriæ ſignificat; Surgens Jacob manè tulit lapidem, quem ſuppoſuerat capiti ſuo, & erexit in titulum. Genef. c. 28.] Et de Abſalone, qui ſimilem memoriæ ſignum erexerat, narratur, quod [Abſalon erexit ſibi in titulum &c. 2. Reg. c. 18.] FR. De nonnisi tituli ſignificatione Gloſſa in cap. dudum, de electione, & elect. poteſt. § Intitulatum, hæc habet: [Titulus quandoque dicitur ſignum, ut in 16. quaſt. 6. can. conſuetudo, (ubi etiam Gloſſa) & dicitur titulus omnis cauſa acquirendi domini, ut titulus pro emptione, pro donato, pro hærede, pro ſuo, pro dote, pro legato, pro derelicto: titulus prælationis, dignitatis, ordinationis &c.] Quor verò modis titulus acquiratur. Vide Gloſſam, in cap. ut ſingula, de offic. Archipreſb. § Titulus. Monasteria Monialium in Urbe nullo cardinalatus titulo erant ſubjecta: [Cum enim monasterium monialium fuerit, & generaliter ſervetur in Urbe, ut nullum monasterium titulo ſubjectum, cap. dilectus, de Cappellis Monach. & alior. regul. in lib. 3. decretal.] Ubi errat proſus Gloſſa afferens titulum plebem ſignificare, nec auctoritates pro ſe citatas aliquid ad ejuſ intentionem faciunt; & quamvis hodie in Urbe aliqua Eccleſiæ Monialium habeant Cardinalium titulos, hoc evenit, quia antea virorum monasteria erant, & Eccleſiæ. Synonyma, & alia. Vide *Attitulo*, *Paratitulum*, *Preſtitulum*. Item titulus, quatenus prælationem denotat, Papæ dabatur: [Domino Chariffimo Summi Pontificatus inſula prædico Viro Apoſtolico N.] Vide in dict. *Inſula*, ubi notatur etiam, quod Epifcopi utebantur titulo *Servus Servorum Dei*. Item Papæ dabantur alii tituli notati in dict. *Papa*. Cui etiam dabatur titulus Sereniffimi. Bullar. Caſin. tom. 2. Conſt. 118. Titulus Patriarchæ Hieroſolymitani. Vide *Staurophylax*. Titulos autem à Patriarcha Conſtantinopolitano arrogatos. Vide in dict. *Patriarcha*. Cardinalibus dat Pontifex titulum *Fratris*, ſic Patriarchis, Archiepiſcopis, Epifcopis: [Cum ſcire debeas Apoſtolicam Sedem conſuetudinem in ſuis literis hanc tenere, ut Patriarchas, Archiepiſcopos, Epifcopos Fratres; cæteros Reges, Principes, vel alios cujuſcumque ordinis filios in noſtris literis appellemus; & cum uni tantam perſonæ noſtræ literæ diriguntur, nunquam ei loquimur in plurali. decretal. de crimine falſi, cap. 6.] ac ibid. de iur. jurando, c. 24. Nihilominus aliqua ſpecialitate titulorum Pontifices ſcribere aliquando, ut Archiepiſcopo Montis realis in Sicilia Innocentius III. titulum *Fratris Chariſſimi* dederat. Bullar. Caſin. tom. 2. Conſt. 223. Atque perſonis in dignitate Eccleſiaſtica conſtitutus titulum *Devotionis tue*, ſic Decano Belovacenſis ſcribitur, in lib. 5. decretal. tit. 3. cap. 34. Item Patriarchis titulum *Fraternitatis Sanctiſſimæ, Beatiſſimæ Veſtræ, & Sanctitatis Veſtræ*, D. Gregorius

gorius Papa in ejus regist. tribuit, ac Episcopis *Dilectionis tue, Fraternalitatis tue, Reverentia vestra, & Abbatibus, Diaconibus, aliisque Ecclesiasticis personis Dilectionis tue.* Ibid. Gualterio Linco Canonico Lucius III. dat titulum *Fraternalitatis*, c. postremo, in decretal. de appell. Dilectis filiis Canonici & c. Honorius III. Ibid. de except. cap. 8. Abbatisia verò *Dilecta in Christo filia* à Pontifice appellatur, de confirm. util. vel inutil. cap. 4. Cardinalibus insuper aliquando. Imperator dederat titulum *Principum Imperii*, ut Aeneas Sylvio Piccolineo, qui postea Pius II. Papa fuit; sic enim inter ejusdem Sylvii epistolas, epist. 263. extat, & ad invicem Cardinales titulum *Paternalitatis Reverendissime*, usque ad ejusdem Sylvii tempora adhibebant, apud eundem, epist. 282. & 295. Hodie verò utuntur *Eminentiae* titulo. Titulus Venerabilis cui tributus fuerit. Vide *Venerabilis*. Sæcularibus autem Dignitatibus Pontifex varium dabat titulum; Imperatori, scilicet, & Imperatrici, *Serenitatis Vestra*, D. Gregor. sæpè in Regist. & Clemens III. *Illustrissimum* Imperatorem appellavit, in c. 6. de majorit. & obed. Item à Pontificibus, & Conciliis *Divalis* appellabatur. Vide *Divalis*. Imperatori defuncto *Diva memoria*. Vide *Bona memoria*. Filiis Imperatoris. Vide *Nobilissimus*. Regibus, & Reginis *Gloria vestra, Excellentia vestra*, D. Greg. in Regist. Item: [Christianissimo in Christo filio Ludovico Francorum Regi Illustri Sixto. IV. in extrav. comm. de tregua, & pace.] Qui Christianissimi titulus aliis etiam Regibus præter Galliarum à Pontificibus attributus est. Vide *Christianissimus*. [Philippi Franciæ Regis Illustris, & filii nostri charissimi, Clemens V. in extrav. comm. de privil. c. 2.] Acidem aliis Regibus, ut [Alphonso Castellæ Regi Illustri, Joannes XXII. in ejus extrav. de Judæis, & Saracen.] Illustri Regi Aragoniæ, Innocent. III. in decretal. de jurejur. c. 18. Illustris Rex Hungariæ. In decretal. de jurejur. c. 33. Illustri Regi Cypri, Honorius II. de confirm. util. vel inutil. c. 8. decretal. Illustri Regi Franciæ, Innoc. III. de Judiciis, c. 13. Excellenti Tancredo Vincastræ Regi, Greg. IX. in c. 1. de probationib. Item Regibus, ac Reginis D. Greg. in Registro dat titulum Excellentiæ, & Gloriæ, Reginis. Reginæ Illustri, lib. 5. decretal. tit. 33. c. 27. Reginis defunctis. [Ex parte charissimæ in Christo filia B. quondam Anglorum Reginæ Honor. III. in lib. 2. decretal. tit. 22. c. 11.] Infanti Castellæ, Dilectus filius nobilis Vir Petrus Infans. Joannes XXII. in ejus extrav. de Judæis, & Saracen. Hexarchis dabat Pontifex titulum *Excellentiæ, & Eminentiae*, can. sicut excellentiæ, 23. quæst. 4. can. de Liguribus, & can. relegantes, ibid. quæst. 5. ac D. Gregor. sæpè in ejus Regist. Præfecto Imperialis prætorii dabat Pontifex titulum magnitudinis, & sublimitatis, can. nemo vel in foro, de panit. dist. 1. Principibus illustribus, ac Marchionibus nobilibus, de testib. & attest. cap. 46. ac Magnitudinibus, D. Gregor. in Regist. Cæterique Barones *Nobilitatis*

ritulum habebant à Pontifice. [Nobili viro Martefeloni, Innocentius Tertius in decretal. de præscript. cap. 13. Nobili viro Matthæo de Rivario. Idem Innocent. lib. 2. decretal. tit. 1. c. 7. Nobili viro S. de Malileone. Idem ibid. cap. 5. de exception.] Comitissis. [Dilectæ in Christo filia Comitissæ Flandrien. Honorius III. de concess. præben. cap. ult. Dilectæ in Christo filia Comitissæ Blesensis, Innoc. III. in lib. 5. decretal. tit. 40. cap. 23.] Familiarum Imperatricis erat titulus *Dulcedo vestra*. D. Greg. in Regist. De aliis hujusmodi ritulis. Vide *Domnus*. Titulus falsus. Vide *Pseudoeigraphus*. Titulus Universalium studiorum à Pontificibus adhibitus *Vestra devotio* erat, de Constitutionibus, cap. 10. Tituli defunctorum. Vide *Bona memoria*. Tituli Patriarcharum. Vide *Patriarcha*.

TOALIA, tobalia. [Subdiaconus regionalis cum toalia, ut cum voluerit Dominus Papa spuerre, possit illo gausape os suum mundare. Cencius Camer. in ejus Caremon. M. S.] Ex quo colligitur tobaliam illam pilosam fuisse, cum gausape nominetur.

TOEALIA dicebatur offertorium. Vide *Mappa*. *Offertorium*. *Othone*.

TOGA, unde ortum habuit adagium De toga ad pallium. Vide *Pallium*.

TOGALA. FR. hæc dictio intellectu mihi difficillima est, licet corrupta certò appareat, & feram significet. Sic enim in Vita S. Theodosii Virg. & Mart. apud Mombricium, tom. 2. habetur: [Post hæc dimissi sunt ad eam Leopardus, & Togala, lenitatis suæ signa monstrantes, & nihil eam læserunt.] sic etiam de eadem apud Vincen. Belovac. in speculo histor. lib. 12. c. 48. dicitur. Prolixius tamen, ac diversimodè in quodam pervetusto M. S. Codice Biblioth. Vallicellæ de Urbe, to. 6. pag. 66. à tergo, col. 2. de hujus Virginis martyrio legitur, nempe: [Sedit pro tribunali Præfæs, jubet omnes feras adduci, & à Venatoribus exacerbari, & rugiebat Leo, Vacca ferocissima cornibus cuncta ventilabat, subsequebatur Taurus mugiens, & terribilis Leopardus, & Talaga levitatis suæ signa monstrabat, Aper quoque silvester dentibus stridebat, & Ursorum impetus non tolerabatur:] Puto nihilominus Tigridem restitui debere, nam hic omnium hujusmodi ferarum proprietates describuntur, & de hac *Togala*, sive *Talaga* levitatis suæ signa monstrasse dicitur, quæ levitas Tigridis propriam esse affirmat Plinius, lib. 8. c. 18. sic inquit: [Tigrin Hyrcani, & Indiferunt, animal velocitatis tremendæ:]

TOLENUM. FR. trochlea, l. item, de homicid. Vide *Trochlea*.

TOLERO. Vide *Cohibeo*, ibi, cohibentiæ pro tolerantia.

TOLTUM. FR. exactio: [Ad emendum, & vendendum sine omnibus tollis malis (idest sine indebitis exactioibus,) per antiquas, & rectas consuetudines. Matth. Paris. in ejus hist. de anno 1215.] Ex dict. germanica *Tol*, seu potius à *Tollo* latino verbo, unde Itali *Toller* ablatum dicunt.

TOMUS, *τομος*, quæ dictio apud SS. Patres, & Sac. Concilia duplicem significationem habet: nani aliquando magnum volumen, librum, ac codicem significat, in quo sensu scripserat D. Hieronymus ad Pammachium, & Oceanum; quandoque tamen decisionem, & decretum fidei denotat ex græco *τὸ μὲν*, id est, *In summa*; nam summam, quod ad fidem spectat, decernitur. Hinc frustra Eutychemi hæretici D. Leonem Papam irridebant, ex eo, scilicet, quia ejus dogmaticam epistolam tomum appellaverat: [Sed adhuc vide hæreseos impudentiam.] Reprehendunt enim Leonem Pontificem, qui epistolam suam tomum vocaverat, nescientes rudes, quomodo S. Cyrillus, & strenuus Athanasius, aliorumque Patrum cœtus pios libros tomos vocent. S. Ephrem Antiochen. Patriarcha in Bibliotheca Photii.] Hæc namque S. Leonis Papæ dogmatica epistola ad Flavianum Constantinop. Patriarcham, & universum Chalcedon. Concilium missa fuit, quæ ab omnibus Catholicis per Orientem existentibus [Tomus S. Papæ Leonis] appellabatur.

TONELLUS, doliolum: [Habes vinum de vite vera expressum in torculari crucis, & attractum aperti ostio lateris; sicut enim tonellus foratur, ut vinum habeatur, sic latus Christi lancea militis apertum est, ut exiret aqua baptismatis, & sanguis nostræ redemptionis. Petrus Cellensis, lib. 9. epist. 5.] ex vocabulo belgico *Tonne*, cujus diminutivum *Tonellus* dicitur.

TONSURA, est propriè capillorum incisio, & spoliatio, in Ecclesiasticis ex traditione Apostolica instituta, ut inquit Anicetus Papa in ep. ad Galliar. Episcopos. Abrasio autem capitis Ecclesiasticorum in coronæ formâ, coronam Salvatoris nostri spinam significare ait Beda lib. 1. histor. Angl. cap. 22. Idem etiam affirmat S. Germanus Constantinop. Patriarcha: | Raditur caput medium in gyrum, ut ea corona sit præ corona Christi, seu ut ait Isidor. lib. 2. de instruct. Cleric. c. 1. ad denotandum regium Sacerdotalem gradum. Moraliter autem superfluitatum cogitationum ablationem designat. [Caput ergo tondere est cogitationes superfluas à mente secare. D. Greg. in moralib.] Capilli enim cogitationum symbolum sunt. Sanctus verò Arcopagita Dionysius aliam in hoc moralitatem asserit, inquit: [Capillus autem tonsus puram, nullaque figura fucatam vitam indicat, quæ non sctarum figurarum, aut colorum inductione deformitatem mentis ornat; sed per ipsam in se ipsa non humana pulchritudine, verum singulari, & unica ad Dei exactissimam similitudinem excutetur. De Eccles. Hierar. c. 6.] Item capillos tondere debet Ecclesiasticus, ne cresendo oculos impediant. Durand. lib. 2. cap. 1. superfluxæ namque cogitationes rerum æternarum spiritualem visionem impediunt. Aliqui existimant hanc Apostolicam tonsuræ introductionem fuisse ob memoriam ignominix Principis Apostolorum, quam passus est, quando in ejus opprobrium Antiochiæ illius caput rasum fuit, ut dictum est dict. *Garrhara*. FR.

multa alia significata tonsuræ asserit Clementinarum Glossa in cap. 2. de vita & honest. Cleric. II: Hodie tamen tonsura in signum honoris, & dignitatis evasit, ut Episcopi, ac Cardinales præceteris ampliore tôsuram deferant, & Summus Pontifex habet totum caput rasum præter brevè capillorum circulum ad formam Benedictonû Monachorum, cujus antiquitas ex Toletano IX. Concilio colligitur, ubi can. 40. ita disponitur: [Omnes Clerici, vel Lectores, sicut Levitæ, & Sacerdotes, de tonsa superiùs capite toto, inferiùs solum circuli coronam relinquant.] At quid dicendum de Sacerdotibus nostris temporis, quos pudet tam gloriosum signum deferre? seu tam exiguam tonsuram ferunt, ut vix cerni possit? Certè non nisi vanitatis, ac superbiæ nota in illis est: quòd si Gentiles infastum eventum ominabantur, quando in sacrorum celebratione eorum sacrificulo de capite cadebat corona, non inane repitudinis spiritus indicio argui rectè possent Christiani celebrans, in quo coronæ signum non discernitur: itaut suspicari queat, an hujusmodi Presbyter veram spem æternum Christi regnum habeat consequendi, dum regalis sacerdotii signum palàm de se ferre minime curet: Inobstantia siquidem à Bedæ temporibus deplorabilis, qui Venerabilis Doctor in ejus Anglica historia, lib. 5. cap. 22. non sine mœrore sic conqueritur: [Quosdam Clericos corona caput artonsum gestare pudet, quæ ipsius passionis signum est.] Græci autem infra coronam nutriunt comam nazareo more, ad imitandum, ut ipsi asserunt, Christum, & ejus Discipulos; sed hujusmodi introductio non videtur satis antiqua, colligitur enim, quòd tempore S. Gregorii Nazianzeni, Ecclesiastici non deferrebant comam: nam idem Sanctus Doctor, ubi de Cathedra Constantinopolitana à Maximo philosopho usurpata loquitur, Episcopos ejusdem philosophi fautores ab Ecclesia expulsos ad domum ejusdam Comici confugisse, ibique cynicam Maximi philosophi comam illos detondisse, ac eum in Episcopum ordinasse inquit. Ex qua relatione constat liquiddò, quòd ille Maximus tanquam cynicæ philosophiæ sectator comam gerebat, ac quando in Ecclesiasticam dignitatem intrudi affectavit, cynicam comam tondidit. Huic conjecturæ attipulatur Bedæ narratio à Baronio anno. 663. nu. 3. & 4. allata, quòd, scilicet, Theodorus Tarsensis Ciliciæ Provinciæ à Vitaliano Papa in Episcopu Angliæ designatus, cum esset monachus S. Pauli Orientis, & caput abrasum haberet; opus fuerat ob id, ut ejus consecratio per quatuor menses differretur, usque quo ejus caput aliquod capillorum incrementum haberet, ut commodè Episcopalis corona in eo tondi potuisset; quem Theodorum græci ritus fuisse constat, ex eo, nempe, quòd præfatus Papa ob dubium ne Anglicos græcicis ritibus, & erroribus imbueret ille novus Episcopus, Assessorem illi dedit Adrianum Nidridanum Abbatem, quòd Monasterium non longè à Neapolitana Civitate

te distabat. Baron. *ibid.* Tonfuram autem monachorum Orientalium S. Pauli, eandem fuisse existimo, quam Maronitarum, & alique Orientales Monachi gestare solent, qui caput radunt ad instar nostrorum Religiosorum, relinquentes tamen capillorum circulum in vertice, sed subtiliorem occidentalibus monachis. In temporibus SS. Hieronymi, & Ambrosii, ut ex eorum scriptis colligitur, Clerici non radebant caput, sed submissè tondebant, ita ut cutem non detegerent, fortasse ne convenirent cum Scapidis, & Ihdidis sacerdotibus, qui caput radebant. Simon verò Magus phanaticam tonsuræ machinam excogitaverat, quam ejus sectatores ferebant, sulcum, nempe, & lineam, quam per capitis verticem intus ambarum aurium summitates ducebant, in symbolum Zodiacæ fasciæ, adherentes eorum caput globum cælestem denotare. Aliques Sacerdotes Christianos in Oriente in modum crucis eorum capita solitos fuisse radere refert Oforius, lib. 3. *rer. Em.* Quod ad præsens Episcopus Carangor Diœcesis Indiarum Orientalium observat, ut in eo libro cui titulus est *Novus Orbis*, cap. 133. narratur. In quodam M. S. Roraldi Episcopi, qui de anno 1300. floruit, ac de successibus Terræ sanctæ scripserat, de Christianis Georgianis, cap. 79. hæc habet: [Clerici eorum rotundas habent tonsurâs, laici verò quadratas.] Conservabatur hic Codex apud quendam Michaellem Belauger Episcopum Milevitanum. Mahometani totum caput radunt, floccum tantum in vertice reliquentes, quod etiam ab eorum subiectis Christianis observatur, licet aliqui scrupulosiores Christicolæ ob timorem ne hoc sit manifestum falsæ religionis signum, capillare floccum non nutriant, quod tamen in Africa usque ad Tertulliani tempora solitum erat deferri, ut ipsemet cap. 4. de pall. ita refert: [Juxta cutem tonsor, & cultri vertex immunis.] In Sacramentario S. Gregorii habetur oratio, cujus titulus *Ad capillaturam*, quæ devotionis causa pueris recitabatur in prima eorum capitis tonsura. Item alia, cujus titulus est *Ad barbas tendendas*, quæ juvenibus in prima barbæ nutritione recitabatur. FR. Tonsura quidem duplicem habet significationem, quam Glossa in cap. 1. de Cleric. conjug. ita distinguit: [Nota, quod tonsura hic accipitur pro clerica; nam propriè tonsura est illa abscissio capillorum, quæ est in parte inferiori, ut aures pateant; sed clerica est abscissio capillorum in parte superiori, & circuitus abscissionis illorum capillorum vocatur corona. Dicitur etiam *Rasura* in Clement. de honest. Cler. cap. 2. & ibi Glossa. Usus tendendi Monialium comas in eorum professione, antiquissimus erat in Ægypto, ut D. Hieronymus epist. 48. ad Sabinianum testatur. Vide *Barbirsium*. Corona. *Garrhara*. *Papalera*. *Pfachsion*. *Tonsuratio*. *Tonsuratus*. *Tonsus*. Clericus primæ tonsuræ. Vide *Cantor*. *Tonsus*. Tonsuram non tenetur deferre Clericus conjugatus. Vide *Clericus*. Item de hac corona in can. psalmista, dist. 23. sic habetur: [Clerici co-

nam nutrire prohibentur, quorum caput desuper in modum spheræ rasum esse debet.] Ubi Glossator addit: [Parum, nam magnitudo coronæ est signum conversionis, ut extrav. de success. ab intest. cap. cum dilectus, in parte decisiv. 12. quæst. 1. can. duo.] Item sic clericus non licebit cum coma suum officium exercere, multò minus Sacerdoti comato celebrare licebit, de Clericis enim sic habetur: [Nec oportet Clericos comam nutrire, & sic ministrare, sed attonso capite auribus patentibus: & secundum Aron talarem vestem induere, ut sint in habitu ornato, can. non licet, in 2. dist. 24.]

TONSURATIO. FR. collatio primæ tonsuræ clericalis. [Ex parte vestra fuit propositum, quòd dicta Ecclesia monasterio vestro pleno jure debet esse subiecta, videlicet, in institutione, destinatione, investitura Archiepiscopali, & ejusdem fidelitate, ipsius, & fratrum obedientia, correctione, representatione ad ordines, tonsuratione, susceptione chrismatis, litanis, & aliis similibus. In decretal. de sent. & re judic. cap. cum inter vos.]

TONSURATOR. FR. Publicanus; exactor vestigalium. [Pervenit ad Nos, quòd Tonsuratores in Sicilia prava sibi præsumptione nomen Defensorum sumerent. D. Greg. lib. 10. epist. 48.]

TONSURATUS. FR. Clericus. Item significat Romanum ad distinctionem Longobardorum, qui comati, & eorum regio Gallia comata dicebatur, ex eo quia comam nutriebant, contra verò Romani capillos tondebant: [Nam Spoletani, & Reatini ad B. Petrum confugium facientes, prædicto Sanctissimo Adriano Papæ se tradiderunt, & in fide ipsius Principis Apostolorum, atque prædicti Sanctissimi Pontificis jurantes, more Romanorum tonsurati sunt. Anastas. Bib. in Adriano.] Vide *Romanus*.

TONSURO. FR. verbum, primam clericalem tonsuram confero. [Nullo modo audeant tonsurare, can. Monasteriis, 19. quæst. 3. Quòd laici ad Monasterium convolantes à suis Abbatibus tonsurentur, cap. 11. de etat. & qualitat. ordinand. Licentiam habeat comam capitis sui tonsurare. Marculf. lib. 1. formul. cap. 1.]

TONSUS. FR. Clericus primæ tonsuræ: [Si quis in ordine Clericali à Presbytero, usque ad Tonsuram. In testamento S. Renigii Rhemensis Archiep. lib. 1. cap. 16.] Vide *Cantor*. *Psalmista*: *Psalmista*. *Tonsura*. *Tonsuratus*.

TONUS MUSICALIS. Vide *Cantus*. *Hypate*. *Neve*. *Neuma*. *Vi*, *re*, *mi*, *fa*, *sol*, *la*.

TOPARCHIA. FR. *τοπαρχία*, loci præfectura. [Et postulavit Jonathas à Rege, ut immunem faceret Judæam, & tres Toparchias, & Samariam, & confines ejus, 1. Macab. 11. 28.]

TOPHETH, nomen hebraicum, significans spatiosam. [Præparata est enim ab heri topheth, à Rege præparata, profunda, & dilatata. Isaj. cap. 30. n. 33.] quæ dictio sæpè pro Inferno accipitur. Vide *Gebenna*. *Infernus*.

TOPHORUS. Vide *Zophorus*.

TOPOGRAPHIA, *τοπος ερσις*, loci, aut locorum descriptio significat, à *τοπος*, locus, & *γραφω*, scribo: hincque *sopographus*, locorum descriptior. Topographias in Scriptura sacra habes, signanter in lib. Josue, in quo duodecim tribuum, & Terræ variaz descriptiones exhibentur.

TOPOTERETES. FR. *τοποτητής*. Vicarius, sive locum tenens. Apud Camillum Peregrinum de Princip. Longobar. tit. de Pacto Principis Archis &c. pag. 318.

TORNATRIX. FR. jocularatrix. [Aut cantare præsumant, vel turpia joca, vel urso, vel tornatrixibus ante se fieri patientur, nec larvas dæmonum ante se ferri consentiant, can. nullus Presbyterorum, de consecr. dist. 5.] Ubi Glossa exponit: [Idest, Jocularitricibus, quæ volvuntur, ut torni; sed choream, simul in gyrum saltantium fuisse puto.

TORNEAMENTUM. FR. quod sic describitur in Concil. Lateranen. [Detestabiles illas nundinas, vel serias, quas vulgò torneamenta vocant, in quibus Milites ex conditio convenire solent ad ostentationem virium eorum, & audaciæ, temerè congregi, unde mortes hominum, & animarum pericula sæpè proveniunt, fieri prohibemus, lib. 5. decret. tit. 13. cap. 1.] Ibi, & in extrav. Jo. XXII. habentur peculiare tituli de Torneamentis. Ubi *Hastiludium*, *Instram* dicitur: ||: [Causa laudis humanæ, torneamenti totus deditus erat. Cæsar. lib. 2. miracul. cap. 12.] ex gallico verbo *Tournoyr*, quod circuire significat. Vidè *Tzansrium*.

TORNETA. FR. idem ac torneamentum: [Illi omnes juvenes dediti militiæ seculari circuibant, quærentes execrabiles nundinas, quas vulgò tornetas vocant. S. Theodoricus Abb. in vita S. Bernardi.

TORNO. FR. circundo, circumeo, l. qua fera. De venatoribus, & l. si census, eod. tit.

TOROSULUS. Vide *Trossulus*.

TOROSUS. Vide *Trossulus*.

TORQUES. FR. non solum significat catenam ex auro, argento, gemmis, aliisve pretiosis materiis, sed etiam ferream, qua vincuntur rei, & manscipit. [Unde primario à torquendo nomen desumpsit.] Duas torques de Sergius, & Baccus &c. Et bojam de collo Alexandri V. Papæ. In quodam privilegio Caroli Magni apud Torrigium de Cryptis Vatican. impressi. secunda, pag. 504.] ubi agitur de reliquiis ab eo Imperatore relictis Ecclesiæ S. Salvatoris ab eodem Romæ erectæ: torques igitur erat illa catena ferrea, quam sustinuerunt in vinculis Ss. Martyres Sergius, & Baccus. *Boja* est collare, & colli vinculum, de quo dictum est suo loco. *Alexandri Quinti*, idest, post Petrum.

TORTA. FR. placenta non fermentata. [Tortam, quæ absque fermento, unam de canistro. Numer. 6. 19.] aliquando significat panis portionem: [Tortamque panis, unius, crustulam conspersam oleo. Exod. 29. 23. Fururum est autem, ut quicumque remanserit in domo tua, veniat, ut oret

pro eo, & offerat nummum argenteum, & tortam panis, dicarque: dimitte me obsecro ad unam partem sacerdotalem, ut comedam bucellam panis, 1. Reg. 2. 36. Inveniet te ibi tres viri &c. & alius tres tortas panis Ibid. 10. 3. Et divisit universis per singulos, à viro usque ad mulierem tortam panis, & partem affæ carnis bubulæ, & frixam oleo similam, 1. Paralip. 16. 3. Præcepit ergo Rex Sedecias, ut traderetur Jeremias in vestibulo carceris, & daretur ei torta panis quotidie, excepto pulmento, donec consumerentur omnes panes de civitate, & mansit Jeremias in vestibulo carceris. Jerem. 37. 20.] Dicitur etiam *Tortula*, idest, parva torta: [Erat autem Man quasi semen coriandri, coloris bdellii; & circuibatque populus, & colligans illud, frangebat mola, sive terebat in mortario, coquens in olla, & faciens ex eo tortulas saporis quasi panis oleati. Num. 11. 7.

TORTULA. Vide *Tortia*.

TORIZA. FR. fax. Lexic. græco barb. unde *Tortia* Italicè.

TOSELUM. Vide *Dorsale*.

TOSSAPINI, Hæretici. Vide *Gazari*.

TOTIHOJOC vocabulum Ægyptium, & significat Domi primarium. In Regul. S. Pachonii.

TOXICO, *toxico lædere* [Sic igitur mihi Domini vestri gratiam enormiter toxicavit linguæ meretricis adulteriæ, & invidia detractoris. Petr. Blesens. epist. 20.] In significatione passiva. Vide *Venenor*.

TRABEA. Vide *Purpura*.

TRACALA, & *Trachala*. FR. In Constantino Magno Sex. Aurelius Victor de Cæsarib. hæc habet [Cùmque &c. III. & LX. annos vixisset, ex quibus dimidius, ita ut XIII. solus imperaret, consuptus est: irrisor potius, quàm blandus: unde pro verbio vulgari, Trachala decem annis præstantissimus, duodecim sequentibus latro, decem novissimis pupillus, ob profusiones inmodicas nominatus.] Licet impressio Basilæ de ann. 1053. & 1546. in fol. Lugdunensis in 16. per Anton. Vincentiū 1562. Parisiana in 16. per Sebast. Cramosy 1626. habent *Tracala*. Sed Typus plantiniana in 8. de an. 1579. Francotorni in fol. de an. 1588. Aureliæ Allobrogum 1623. impresserunt *Trachala*: editio tamen Amsterodami in 32. de an. 1625. hoc tantum habebat nimirum, [Ita anno Imperii tricesimo, secundoque, cùm totum orbem tredecim tenuisset, sexaginta natus, acque amplius duo &c. excessit.] Quapropter proverbium illud vulgare de *Tracala*, sive *Trachala* redditur valde obscurum. Sigonius tamen in ejus notis ad calcem prædictæ Francosurcensis impressionis sic commentaverat: [In quibusdam libris sine aspiratione scriptum est *Tracala*. Aliquo modo huc facere videtur, quod Festus scribit, Trachalos appellari muricum, & purpuræ superioris partes; atque inde Ariminenses homines maritimos cognominatos esse *Trachalos*. Forsan igitur appellatio *tracha* est ab asperitate *τῶν τρυχῶν*.] Quem sequutus est in dict. Trachali Calepinus inquit: [Trachali appellantur muricum, ac pur-

purpuræ superiores partes. Unde Ariminenses maritimi cognomen traxerunt. Festus.] Ac in dict. Chamæ idem ait: [Chamaram duo traduntur genera, scilicet, Tracæ, hoc est asperæ, mali succi, quas ostreas cognominant &c.] Ex eodem fonte Glandorpius in Onomast. hist. Rom. in Galerius, impressione secunda, inquit: [Galerius Trachalus Orator, de quo Quintilianus, & Tacitus, Consulatum gessit ultimo anno Neronis cum Silio Italico. Quidam Valerium Turpilionem vocant. Porrò Trachali muricum, & purpuræ superiores partes appellantur. Unde Ariminenses maritimi homines Trachali cognomen traxerunt. Sex Pomp. lib. 18.] At, ut verum fatear, mihi ad veritatis fontem non rarò accessisse displicet, dum in ejusdem veritatis prælatione me ad odiosam Eximiorum Virorum criticam compellat; quamvis literariæ exercitationes nulli efficere debeant, sicut nec mihi similis in me aliorum censura. Itaque Festus in ejus de verborum signifi. fragmentis nil de *Tracala*, seu *Trachala* habet, sed in ejus Codice ab Antonio Augustino apud Gulielmum Leimariû de ann. 1535. impresso cum d'ctonibus Pauli Diaconi, ac notis Dionysii Gotofredi, ex Festo hæc tantum habentur: [*Tragus* genus conchæ mali saporis:] Sed *Tragi* marinarum spongiarum species sunt. Plin. lib. 9. cap. 45. & lib. 31. cap. 11. Deinde ex Paulo Diacono, ibid. col. 468. vers. 27. hæc asseruntur: [*Trachalos* appellari muricum, ac purpuræ superiores partes; atque inde Ariminenses homines maritimos cognominatos esse *Trachalos*.] Hinc potens insistere cogor, cur, nempe, non reliqui maritimi populi, sed soli Ariminenses *Trachali* appellari queant? Veruntamen error est manifestus; nam *Trachali* non erant populi, sed familia, sive potius fratres, ac *Septiciæ* ejusdem viduæ filii, ut ex Valerio Max. lib. 7. c. 7. n. 4. clarè patet, ubi hæc refert: [*Septicia* quoque mater *Trachalorum* Ariminensium, filiis irata, in contumeliam eorum, cum jam parere non posset, *Publicio* seni admodum nuptæ &c.] At revertamur unde discessimus. De *Constantino Magno* namque hæc in ejus *Breviario Pomponius Lætus* habet; [*Constantinus* in initio bonis Principibus similis, post bella civilia, veluti omni metu liber, contra jus æquitatis plerosque occidit, minime suis parcens, & liberalitatis Augustorum immemor, coepit esse parvus, & interdum nimis tenax.] In idem coincidit *Zosimus Comes Ethnicus* Auctor in ejus hist. nova, lib. 2. Sed Religionis odium maledicis, ac falsis imposturis suis venenum diffundens, nimis hunc piæ, Christianumque Principem lædit. Igitur de proverbio *Trachalæ* tres crudelissimas epistolæ ad P. Petrum Possin Societatis Jesu, & nostri sæculi decus, R. P. D. meus Joseph Maria Suarezus Vasionensis Episc. ac literariæ Reipub. æcens lumen direxerat, quæ Romæ à Jacobo Dragondello an. 1667. impressæ fuerunt; in quarum tertia, non (ut ibidem ille ait) [*Pyraustæ* instar circum *Trachalæ* nomen] volutavit ipsius ingenium; sed potius re vera uti sanx,

quæ luminoso suo calamo claritatem nobis præbuit, & sibi redvivam æternitatis laudem acquisivit: nam ubi nos in *Sex. Rufi Festi Breviario* rerum gestarum Pop. Rom. legimus hæc impressa: [*Lucius Cassius* quæstor *Crassi*, vir strenuus, reliquias fusi collegit exercitus contra *Persas* in *Syriam* irrumpentes, ter cum summa admiratione conflixit, eosque trans *Euphratem* trajecit *vasstavit*. *Parthi Labieno Duce* &c.] Ille ex *M. S. ejusdem Rufi Codice* in literario *DD. Barbarinorum Thesaurò* asservato hæc protulit: [*L. Cassius Quæstor Crassi*, reliquias collegit exercitus, contra *Persas* in *Syriam* irrumpentes, ter cum summa administratione conflixit. Eosque trans *Euphratem* redactos vastavit. *Pamphyliam* tunc obtinebat *Trachala* ad bellum *Epirotarum* missus, ditissimum, fortunatissimumque ducem prioribus decem annis inveniens, duodecim continuis perdiissimum grassatorein, decem novissimis ob immensa donaria *Pupillum* nequissimum: atque ita ludibrio habitum, ut desperatione rerum suarum, venenum hauserit, cum tendere in curiam paratus successorem accepisset. *Parthi Labieno Duce* &c.] Itaque satis elucidatur *Tracalæ*, seu *Trachalæ* proverbium à *Victore* in *Constantino* applicatum, ob similem triplicem morum mutationem, de quibus *Pomponius Lætus*, ac alii supra egerunt. Displicet tamen quod idem *R. P. D. Suarezus* concurrat in secunda ejus *Epistola* cum *Sigonii*, & aliorum supra rejecta assertionem, inquit; [*Trachali* appellantur muricum, ac purpuræ superiores partes, unde Ariminenses maritimi cognomen traxerunt.] Item de alio *Trachala*, seu *Trachalo* recentiori *Constantino* fit mentio, qui cum *Italico* Consul fuerat. Vide *Latinium* in *Animadvers.* in *Conc. tit. Canones Apostolorum*, S. A. consuluat *Trachali*.

TRACONES. ER. subterranei meatus, in quibus aquæ, vel ær inclusus serpens; sive quia ibi *Dracones* generari solent: [Cum profundis traconibus, ac concavitatibus, in quibus secundum *Philosophos* solet terræ motus generari. *Matth. Paris.* in ejus *Hist. an.* 1247.] Unde *Melitenenses* *Traconara*, sive *Draconara* appellare solent meatum subterræum, per quem in ea insula ad *Bercharense* territorium concurrere solent aquæ.

TRACTABILIS MONS. FR. ita appellatus est mons *Sinai* à *D. Paulo*. [Non enim accessisti ad tractabilem montem &c. ad *Hebr.* 12. 18.] Nam ibi descenderat *Deus*, & cum *Moyse* pro populo *Israelitico* tractaverat. *Exod.* 19. 11. In die enim tertia descendit *Dominus* coram omni plebe super monte *Sinai* &c.

TRACTANS. FR. Concionator: [*Episcopo* tractante cognoverat non sacrificandum *Idolis*. *D. Cyprian. serm.* 52.] Vide *Tractator*.

TRACTATOR, græcè ἑρατοῦρος, idest, sacer sermocinator. [Jam verò quibusdam ex nostris sacrorum tractatoribus visum est amoris nomen, quàm dilectionis esse divinum. *Michael Syng.* in vita *Fion.*] Eodemque vocabulo usus est *Secundinus* in *epist.* ad *D. Augustinum*: [*Quamvis*

tractator multa dixerit, quæ teneat apud se auditor, tamen à tractatore non recesserunt.] Et clarus D. Chrysológus: [Vacat humanus sermo, silet prædicatio tractatoris, serm. 91.] FR. Vincentius Lirin. in libello adversus proph. hæret. novat. cap. 46. ait: [Tertio Doctores, qui tractatores nunc appellantur, quos hic idem Apostolus etiam prophetas interdum nuncupat, eò quòd per eos Prophetarum mysteria populis aperiantur.] Synonyma. Vide in dict. *Concionator*. *Homilia*, ac etiam *Concionatorum* abusus. Vide *Tractatum*. Vide etiam *Tractans*.

TRACTATORIA, epistola. Vide *Litteræ*. FR. *Tractatoriam* legendum putat Latinus in Correct. Concilior. tit. Concil. Telense, seu Teleptense, & tit. Concil. Constantinop. V. cap. 10. ac alibi. Vide *Tractoria*.

TRACTATUM, & *Tractatus*, ipsamet sacra concio. [Cùm Archisynagogi, vel Hemorrhoiisæ mulieris connexa sibi, & producta narratio à consueta sermonis nostri brevitate discederet, maluitis dimidiare tractatum. D. Chrysológus. ser. 36.] Optima quidem Concionatoribus monitio, qui eorum superfluitates in dicendo detruncare nescientes, se ipsos, & multò magis Auditores defatigant; discere hi debent ex hoc Ecclesie Doctore eximio, quòd pulchrior semper conceptus sit ille, qui brevitatis gratia relinquatur; quandoque enim legimus Sanctorum Patrum Sermones, & Homilias recentiorum sermonibus breviores. Hinc Tertullianus rectè admonet, inquit: [Compendium sermonis, & gratum est, & necessarium; quoniam sermo laciniosus, & onerosus, & vanus est.] FR. eodem vocabulo usus est Opratus Milevitanus, lib. 4. qui Donatistas arguit, eò quòd semper in eorum concionibus contra Catholicos calumnias intermiscabant, sic inquit: [Lectiones Dominicæ, & tractatus vestros ad nostras injurias explicatis. Profertis Evangelium, & sacris absenti fratri convicium.] Quam planè viciosam concionandi consuetudinè nostri temporis Hæretici heredarunt, qui pharisaica peruliantia se ipsos secundum legem Dei rectè morigeratos existimant, nosque tanquam ethnicos, & publicanos conviciant, ita ut in ipsis nulla nota errorum sit. At nos, qui peccatores, & gratiæ Dei indignos existimamur, non alienigenarum errores, sed nostros ad propriam correctionem à Concionatoribus libenter audimus. Vide *Homilia*.

TRACTO. FR. Verbum, idest, concionem ago: [Hæretici ex conscientia infirmitatis nunquam ordinariè tractant. Tertull. de resurrect. carnis, cap. 2.] Ubi per vocabulum *Ordinariè* intelligit publicè.

TRACTORIA, dicebatur epistola, qua Episcopi ad Concilia convocabantur: [A Primatè per tractoriam sunt vocati. Aug. contra Donatist.] Hæ diversa erant à Tractatoris, quibus Episcopi aliis exponabant, quid in aliquo negotio actum fuisset. FR. Latinus tamen pro *Tractatoria*, interdum *Tractoria* legit. Vide *Tractatoria*. Vide etiam *Litteræ*.

TRACTUS, dicitur ille missus cantus, qui in Missa profertur post epistolam, quando non dicitur *Alleluja*, & incipit observari à Septuagesima usque ad Pascha, licet non dicatur quotidie, sed tantum in Dominicis utque ad quadragesimam, quo tempore dicitur etiam in feriis secundis, quartis, & sextis, quia in his diebus concursus populi erat major ad divina officia. Dicitur tractus, quia trahitur tempus pro intervallo, quo Diaconus possit exuere planetam, & imponere sibi transversaliter velum; sicut Graduale dicitur pro spatio temporis, quo Diaconus ascendeat gradus ambonis. Symbolum autem Tractatus à Ruperto de divinis officiis sic exponitur: [Quod autem tractus lugentium sit, magisque luctui congruat, quam graduale, quod est paenitentium lamentum, illud comprobat, quòd non cum Alleluja, ut graduale, sed pro Alleluja canitur. his diebus, quibus mortem, quæ subintravit in mundum per invidiam diaboli, idest, à Septuagesima usque ad Pascha, lugemus, lib. 5. c. 14.] Ideoque à tempore tractus stolam immortaliæ symbolum, quam in prævaricatione primi parentis perdidimus, velo violaceo cooperit Diaconus. Ob eandem rationem Sacrosancta Mater Ecclesia in dicta Dominica flebili, ac dolenti voce incipit introitum: [Circumdederrunt me dolores mortis &c.] Tracti Auctorem aliqui Cælestinum, alii Gelasium, & alii Telephorum Summos Pontifices faciunt. Quare dicitur tractus in Vigilia Pentecostes. Vide *Vigilia*.

TRADITOR, ita à sacris Scripturis appellabatur ille, qui præ timore tormentorum fidei persecutoribus tradebat sacros Codices ad eos comburendos, [In Africa duo mala, & pessima admittenda esse constat, unum in traditione, alterum schismate. Optat Milevit.] Propter quod ibidem multi renuentes sacros libros tradere, martyrium passi sunt; inter quos de S. Saturnino hoc encomium in ejus actis legitur: [O Martyrem legis sacræ idoneum, diligentemque custodem, qui traditorum facinus perhorrescens, scripturas Dominicas ne perderet, intra secreta sui pectoris collocavit. Apud Surium, 11. Febr.

TRADUCO, hoc verbum apud Tertullianum, sicut etiam hæc alia *Circumduco*, *Obduco*, sæpè significant reprehendere, convincere, convenire, rejicere, & manifestare.

TRADUCTIO, pro reprehensione à Tertulliano usurpatur non rarò.

TRAGELAPUS, *Τραγέλαπος*, Hircocervus; nam *τραγός*, hircum significat, *λαπος* verò cervum: de eo fit mentio in Deuteron. cap. 14. 5. inter animalia comedi permittita. FR. de eo Plin. lib. 8. cap. 33.

TRAGEMATA, FR. græca dictio *τραγήματα*, bellaria, edulia, nempe, saccharo confecta, ac condita, à *τρώω*, quod est comedo. [Quæ tragmata, aut pemmata dixerunt veteres, nostri bellaria appellaverunt Gellius, lib. 13. c. 11.] Sed in vita Beatæ Veronicæ de Benafco mendosè *Tragimata* habetur. [Vas lignæ, quibus ex saccharo deli-

deliciora quædam composita servabantur, quæ tragimata vocamus, lib. 4. c. 9. §. 21.

TRAGŒDIA, *τραγῳδία*. FR. etymologia hujus nominis habetur in Glossa in can. Canentes, dist. 92. scilicet à *τραγῶς*, quod est hircus, & *ᾠδή*, id est, laus, quia hircus remunerabatur. Sed ut aliis placet, ex eo quia primum ejus poematis præmium hircus fuerit, aut certe uter hircinus vino plenus; unde Horatius de Arte poet.

Camine qui tragico vilem certavit ob hircum.

Alii à *face*, quam Græci *πύλα* appellant, quia Scenici faciem *face* spurcabant.

TRAGŒDUS, *τραγῳδός*. FR. Scenicus, qui tragœdiam representat, sicut Comicus à Comœdia dictus est: [Nec in tragœdorum modum, guttur, & fauces dulci medicamine liniendæ sunt, can. cantantes, dist. 92.] Ubi de Ecclesiasticis Cantoribus loquitur.

TRAGULÆ, &) Vide *Trogulus*.
TRAGULUS. }

TRAHA. FR. rusticum instrumentum ad modum vehiculi, sed sine rotis, & ponderosum, quo agricultores post convulsam terram aratro, semine in eam projecto, traha denique per juga bovum tracta, teritur terra, ac ibi semen cooperitur; eodemque instrumentum in area triticum à culmis deponitur. De hac voce fit mentio in Sac. Script. [Et fecit super eos tribulas, & trahas, & ferrata carpenta transire, 1. Paralip. 20. 3.] hinc Virg. 1. Georg.

Dicendum, & quæ sint duris agrestibus arma,

Queis sine nec potuere feri, nec surgere messes:

Vomis, & inflexi primum grave robur aratri,

Tardaque Eleusine matris volventia plaustra,

Tribulaque, trahæque, & iniquo pondere rasti.

Ubi in aliquibus codicibus *Trabæque* mendosè habetur.

TRAHARIUS, Plaustrarius. [Ad extremos trahariorum, qui per insipientiam suam adhuc ad carnis sarcinas sedent, crucis diù portatæ vexilla circumfers. Sidon lib. 6. epist. 1.

TRAMOSERICA, textile, quod in se habet solùm sericum in trama. [Holoferica tota serica: olon enim totum. Tramoserica stamine lineo, trama ex serico. Isidor. lib. 19. etymol. cap. 22. Vide *Chrysolavum*.

TRANA. FR. currus sine rotis. [Toloneus non exigitur nec de navali, nec de carrali, neque de sumis, sive de trana evectioe. In quodam privileg. Caroli Magni SS. Vincentii & Germani Monasterio concessio apud Baron. an. 779.

TRANEX. FR. palmes. [Si quis tranecem de vite aliena incidit. In lege 7. Longobardorum, lib. 1. tit. 19.] Italicè *Tralcio* dicitur.

TRANSACTIO. FR. pactum, seu conventio inter partes, qui contractus in lege canonica est
Hierolexicon Magri.

prohibitus in rebus spiritualibus, ita ut simonia reputetur; sed licita est amicabile compositio, ut notat Glossa in can. ea quæ, 1. q. 3. Quæ autem differentia sit inter pactum, & transactionem. Vide *Depestio*. In Decretali habetur specialis titulus de Transactionibus.

TRANSALPINO, alpes transire. [Ipse quasi inter montuos liber, in Italiam pro mandato vestro transalpinare, non horruit. Petr. Blesen. ep. 59.

TRANSENNA, transitus, erat solarium, sive ambulacrum extra Ecclesiam, per quod ex Androna, (de quo suo loco dictum est) ad Gynæceum transitus erat. [Hæc Basilica aperitur tribus arcubus paribus prælucente transenna, per quam vicissim sibi recta, ac spatia Basilicæ utriusque junguntur. Paulin. epist. 12.] quod *Pergula* etiam dicebatur. [In pergula Basilicæ B. Petri posuit cantharum aureum unâ cum pretiosis margaritis, & gemmis. Anast. Bibl. in Steph. IV.] Quod ambulacrum adhuc in aliquibus antiquis Templis extat.

TRANSFIGURATIO DOMINI, hæc solemnitas tam in Latina, quam Græca Ecclesia antiquissima est, & licet Calixtus Papa III. de ann. 1156. Officium de eodem festo cum indulgentiis copiosis ad similitudinem festi Corporis Christi ordinasset; hoc tamen non intelligendum est de institutione festi illius, sed tantum quoad officium proprium in memoriam insignis obtentæ victoriæ contra Turcas à Christianis in Hungaria. Nam quoad celebrationem constat fuisse antiquam, & in hac die consecrabatur vinum recens in Missa, & quando hoc adhuc non reperiebatur, tunc ex uvis parum musti in Calice exprimebatur; quæ cæremonia gloriosum Christi regnum in ejus transfiguratione representat denotabat; nam illius regnum in recenti vino connoratum ab eodem Domino fuerat, dicente: [A modò non bibam de hoc genimine vitis, donec bibam illud novum in regno Patris mei. Matth. 26. & Marc. 14.] In hac etiam die benedicebatur recens uva, Durand. lib. 7. cap. 22. Græca etiam Ecclesia solemniter hanc festivitatem celebrat, à qua *Ἁγία μεταμορφώσις*, id est, Sancta Transformatio appellatur, & cum ipsi Græci quindenum jejunium ante Virginis Assumptionem observant, in quo, sicut & in reliquis eorum jejniis, nec pisces comedunt; in die tamen Transfigurationis, qui cadit intra prædictum quindenum jejunium, præletitia hujus diei gaudent dispensatione piscium commestionis. Insuper Transfigurationis festum apud ipsos cum Vigilia celebratur, quam *Trofestum* vocant. Maronitarum tamen natio valde pia, & Catholica cum ingenti lætitia festum Transfigurationis solet celebrare, ut egomet in Monte Libano eo die interfui, & vidi; nam Patriarcha cum Clero universo ejusdem Montis cacumen ascendit, in quo vertice aliquæ cædiorum reliquæ vigent, de quibus eximius audibus fit in Sac. Pagina mentio; sunt, inquam, hæc arbores proceriores pinis quarum trunci quinque hominum amplexu vix circumdari possunt; equidè

mirabili naturæ artificio ex iisdem truncis pullulantes contemplantur rami; distinduntur enim circum circa ordine tam pulcherrimo, ut scyphum perfectè rotundum formare videantur, foliisque spissis, subtilibus, ac densis ad instar pinorum, semper in super virentibus, ita ut in eis quisque jacens quiescere commodè possit; lignum denique nodosum est, in corruptibile, & odoriferum; hinc Sapiens ille Salomoneo, usus est in Templi ædificio. FR. De huius ligni incorruptibilitate ego quidem valdè hæsit, nam aliqua notabilia segmenta, ab Auctore in paterna domo relicta, post tria, vel quatuor lustra tinea corrosa sunt; quod tamen potest esse, ut ex truncis cæsa sint flante aliquo nocivo vento, qui ligna corruptibilia reddit, quamvis aliàs sint naturæ incorruptibilibus. ||: Harum arborum fructus quo ad figuram similes cupressorum fructibus sunt, sed quo ad magnitudinem non dissimiles pinis, intusque penitus vacui, & idè ob aerem in eis inclusum deorsum non pendunt sicut reliqui ex eorum arboribus, sed in Cœlum erecti, ita ut a suspicientibus ex solo cerni nequeant. Sunt autem prædictæ cedrorum arbores in tam magna veneratione non solum apud Christianos, verùm etiam apud Mahometanos, ita ut cadentes in terræ earum rami à ventis excussi, nemo illis uti audeat pro ignis pabulo: quinimodò aliqui ex Hebræis Palæstinarum terram incolentes has arbores in primordio mundi productas fuisse, atque in universali cataclysmo inconcussas permanisse autumant; atque pro eorum assertionis fundamento Psalmum 103: adducunt, in quo de mundi creatione agitur: [Qui fundasti terram super stabilitatem suam &c.] & inferiùs: [Et cedri Libani quas plantavit &c.] Igitur in cacumine Libani ascendit Patriarcha à Clero, & Catholico populo comitatus, ibique super lapideum Altare sub dio erectum solemniter celebrat; quo peracto, omnes ad prandium Dives aliquis invitat, ubi inter alia fidei argumenta, quæ in hac gente noravi, unum hic tantùm referam, eximiam, nempe, devotionem erga Sanctam Sedem Apostolicam; nam ea gens caput tegit ad orientalem usum, illudque nec in salutationibus, nec in Ecclesia detegit; sed tantùm in elevatione Eucharistiæ, & dum canitur Evangelium: at quando in ea comestatione in Summi Pontificis Romani salutem quis propinabat, omnes detecto capite, ac ipsæ Patriarcha in signum reverentiæ surgebant; quare non immeritò spiritualis omnium nationum ille quondam Pastor, & Pater Gregorius Papa XIII. inter tot feminaria ab eo per Orbem, & in Urbe erecta, etiam Maronitis peculiare Collegium fundavit. FR. hi autem laudabiles populi idè Maronitæ appellantur, quia quando universis quasi Oriens Nestoriana labe inficiebatur, tunc illi, qui prædicatione S. Maronis Abbatis, ac ejus Monachorum in fide Catholica permanserunt, Maronitæ dicti sunt: quòd autem hæc natio Monothelitis adhæssisset, inconsultè præsumptè assertitur, ut diffusè ac validè probare parat am-

tissimus Collega meus, ac Eruditissimus Dominus Faustus Naironus lingua Chaldaicæ in Archigymnasio Sapientiæ Romanæ Professor. Hoc inquam catholicismi jugerum licet tyrânico Turcarum sub jugo dirè exagitarum semper sit, nihilominus bonum fidei germen jugiter emanavit.

TRANSITORIUM, sic Missæ antiphona, quæ apud nos Communio dicitur, appellatur in ritu Ambrosiano, quia tunc ad epistolæ cornu fit transitus, quemadmodum in ritu Romano etiam observatur. Vide *Communio*.

TRANSLATIONIS officii ad libitum Regula. Vide *Officium*.

TRANSLATIO, transero. [Ut nullus audeat juxta Sanctorum canonum traditionem ex alio Episcopatu ibidem translatare, aut constituere Episcopum post tuam de hoc sæculo evacuationem.. Flooard. lib. 2. hist. Rhemen. c. 17.

TRANSMARINUS. Vide *Cismarinus*.

TRANSMIGROR, hoc verbo intransitivo usus est in sensu passivo D. Hilarius in Psalmi. 51. ubi de populo hebræo loquens, sic ait: [Regnum destruxit Civitatis amisit, & de tabernaculo avulsus, & transmigratus est,] nempe, translatus est.

TRANSYBERIM, Antipolis appellata, & Transyberini Antipolitani. Vide *Efox*. Item Ravennates appellati. Vide *Guidonea porta*.

TRANSYENA, pro advena S. Cypr. in poemate super Genesim usus est, si tamen illud opus non sit potius Tertulliani. FR. ut opinantur Bellarminus de Script. Eccl. in Cypriano, §. de Carminibus, & Labbè in eod. tit. de Cypriano, §. Index carmen Genesim, & in Tertulliano, §. Index Sacrarum Scripturarum, uti citantur à Tertulliano, tam carmina incerti &c. & inferiùs, Genesim.

TRAPETUN, τραπεζίτι. FR. mola oleacea. Hodie tamen hoc nomen in Italia, & præcipuè in Sicilia. mola illa retinet, in qua canna melleæ conteruntur ad constituendum saccharum, à verbo græco τρέπω, idest, verto, seu volvo.

TRAPEZITA. FR. τραπεζίτης, mensarius, campfor: à τράπεζα, idest, mensa. In can. in nomine Domini, dist. 23. pro Simoniacò usurpat, sic: [Hæc Apostolica sedes, cui auctore Deo servio, quot adversa pertulerit, quot denique per simoniacæ hæresis trapezitis reperitis malleis, crebrisque tusionibus subjaquit.] Ac in recto, & spiritali sensu usus est D. Paulinus, in epist. de Gazophylacio, ita inquit: [Cœlestis igitur Trapezitæ hæc mensa est, thesaurum vitæ struens, & ad margaritam negociandam sævus exercens.] Ejus synonyma. Vide *Archarius*, *Paracharacta*, *Publicanus*, *Scambiator*. Item in *Trapezita*, sive *Trapezim* Dapiferum vertunt in Nicephorum Gregoram, lib. 7. teste Camillo Peregrino de Principib. Longob. in castigat. ad Lupum Protosp. pag. 74. ad ann. 886. Potest etiam in sensu Campforis deduci etymon à græco verbo τρέπω, idest, volvo, seu verto; nam Campforis per cedulas volvunt solutiones creditoribus ad eorum compensales: hinc Itali solent uti his terminis: *Giurare*, seu *voltare in faccia del sale*.

TRAPPA, decipulum. [Si quis turturum de trappa furaverit, in lege Salica, tit. 7.] vox quidem belgica *Trappe*. Unde Galli dicunt *Astrapper*, id est, prehendere. Itali *Trappolare*, nempe, deprehendere, decipere.

TRASCO-DRUGITARE, hæretici, ita appellati ex phrygiis vocibus *Trasus*, quæ palum significat, & *Drusus*, nasum, seu rostrum; nam hi quando orabant, digitum indicem in naso imponebant; inde etiam *Tentalo vincita* denominati sunt, *πενταλον* enim græcè folium significat, & *ῥύχος*, rostrum. Hac quippè cæremonia demonstrare præsumebant omnium rerum ipsos rectos iudices, ac commensuratos esse, & quod nasus iudicii symbolum fuisset, palus autem mensuræ. Dicitur etiam fuisse *Vericonasati*, de quibus Epiph. hæref. 48. In Cod. autem Theod. *Tascodrocitæ* nuncupantur.

TRBACITER, & *Trebacius*. Vide *Trebax*.

TREBAX, *τρίβακος*, versatus, unde postea versutum, & altitum translative significat; hinc *Trebacii* nomen proprium desumptum fuit: item *Trebacissimus* in superlativo dicitur. [Collegit itaque sese trebacissimus senex, & intrinsecus æstu pudoris decoquebatur. Sidon. lib. 1. epist. 11.] Item apud eundem, lib. 9. epist. 11. reperitur *Trebaciter*, id est, astute: [Præterea quidquid super hujusce scripti tenore censueris, trebaciter diffiteri.] Et ibidem clariùs: [Malui factum confiteri, quam trebaciter diffiteri.] Licet in aliquibus Codicibus mendose *Tribaciter*, & *Tribacissimus* legatur.

TREBACISSIMUS. Vide *Trebax*.

TREMACULUM, Rete. [Si quis tremaculum de flumine furaverit. In lege Salica, tit. 27.] Ex gallicis vocabulis *Tremail*, & *Tremaillier*.

TREMISSIS, monetæ species. [Si ira est, sibi libellario nomine ad summam tremissis unius concede. D. Gregor. in Regist. lib. 2. cap. 1.] Nomen autem *Libellarii* canonis solutionem significat, & Italicè *Livello* dicitur. Vide *Trimesium*.

TREMUIS. FR. Filius Filii naturalis, sive Nepos ex Filio naturali, l. de eo, de successione.

TREMULANTES. FR. Hæretici in Anglia, quos Hispani *Adombrados* vocant.

TREMULO, tremo. [Ninio frigore horribiliter cum fletu, ac stridore denticum tremulantes. Floardum. lib. 3. hist. c. 3.]

TREMUM. FR. cubiti pars, l. si quis homini libero, de convitiis.

TREPALIUM, locus ubi datur reis tortura: [Non licet Præbytero, nec Diacono ad trepalium, ubi reitorquentur, stare. Concil. Antifiodoren. cap. 33.]

TREPEDICA, ex verbis D. Gregorii Papæ videtur significare jumentorum pedicam; nam lib. 2. dialogor. cap. 30. de mulione, & equario curatore, qui jumenta ferreis soleis calceat, loquitur, cuius formam assumpserat Diabolus; sic inquiens: [Quadam die, dum ad B. Joannis oratorium, quod in ipsa montis celsitudine situm est, pergeret, ei antiquus in mulomedici specie obviam

factus est, cornu, & trepedicam ferens &c.] Itaque *Trepedica* pedica ferrea, sive ex fune canabina, aut lorea, quæ vincuntur jumentorum pedes, ut nequeant longè digredi, significat. FR. Trepedica dicitur à trepidando; forsasè, quia jumentum hoc compede vincit, quotiescumque pedes movet, ejus genua trepidant, ac tremore concutiuntur. Errant igitur Dadinus hic in notis ad epistolam D. Gregorii, Lacerda, ac Vostius, qui putant hoc vocabulum significare portionem aliquam; nam dictio *Mulomedicus* unitè legenda est, & non separatim, id est, mulorum Medicus. De hac namque apparitione in quodam Codice M. S. Floardardi Rhemenensis Canonici antea, deinde Monachi, in vita Sancti Benedicti, qui codex conservatur in Carmelitano- rum Discalceatorum Parisiensi conventu, leguntur hi versus:

Id capitus Monacho simulati fraude subacto
Mul medici, plausuque manus, alapaque
recepto.

TREUGA. Italicè *Tregiva*, est armorum suspensio, in qua fides publica præstat, ne ad invicem hostes se lædant. [Pax verò illa, quam treugam Dei dicimus, fideliter observetur, sicut ab Archiepiscopis, & Episcopis uniuscujusque provincie constituta est: qui autem eam infregerit, excommunicationi subdatur, can. illi, qui, 24. quæst. 3.] Sub excommunicationis pœna etiam Alexander Papa III. ne violaretur præcepit: [Treugas à quarta feria post occasum Solis, usque ad secundam feriam, &c. ab Adventu Dom. usque ad octavas Epiphaniæ, & à Septuagesima, usque ad octavas Paschæ & omnibus inviolabiliter observari præcipimus. Si quis autem treugas frangere præsumperit, post tertiam ad monitionem, si non satisfecerit, Episcopus suus sententiam excommunicationis dicet in eum. In decret. de treuga, & pace capite 1.] Sic etiam habet Fulbertus Carnot. [Velim autem suadere tibi, si posses, ne dimittas propter iram, quæ Dei iustitiam non operatur, quin Episcopo tuo treugam des, ep. 93.]

TRIAFATA. FR. Corruptè dici existimat Florav. Martineus in sua Roma Ethnico Sac. & corrigi Anastasium Biblioth. qui in Honorio Papa inquit: [Fecit Ecclesiam S. Adriani Martyris in tribus partibus, quam & dedicavit, & dona multa obtulit:] Et in Adriano Papa idem replicat: [Basilicam SS. Cosmæ, & Damiani, quam in tribus partibus restauravit,] apud Florav. in ejus cit. Romæ, pag. 94. ubi corrigi *In tribus foris*; sed nullam auctoritatem, vel conj. eturam pro se offert. Ego tamen Blondum, Decad. 2. lib. 3. aff. sic scribentem: [Perstitit autem diutius in Petri Cathedra Constantinus, & Episcopos, Præbyterosque more Pontificum ordinavit, quousque Clero, populoque Romano in tribus foris, quæ est Sancti Adriani Ecclesia, per Christophorum primicerium coacto, Stephanus Siculus Canonice in Pontificem est electus:] Cyprianus verò mendose habet *Trianfata*, quem

Latinus *Tria fata* corrigere maluit. Vide eundem in Cyprian. Correct. epist. 21.

TRIAVERDINI. FR. Hæretici, quorum errores, & dira eorum gesta referuntur apud Baron. an. 1179. n. 4.

TRIBACITER, & *Tribacissimus*. Vide *Trebax*.

TRIBALTHON. Vide *Pallium*.

TRIEULANS, apud Arnobium pro tribulato usurpatur: [In spiritu tribulanti cum lacrymis exortetur. In Psal. 106.]

TRIEULOSUS, campus tribulis, & spinis refertus. [Aut humore imbrium putres, aut frigoribus siccitate tribulosas. Sidon. lib. 3. ep. 2.] Metaphoricè autem pro aspro, ac scabroso sermone accipitur. [Et quanvis propter hamata syllogismorum puncta tribulosum, vernantis tamen eloquii flore mellitum. Idem Sidon. lib. 1. epist. 7.]

TRIEULUM, & *Tribula*, e, instrumentum, quo triturantur frumenta. [Si enim spicarium grana tribulis attrita, aristas, & paleis nudantur. D. Gregor. lib. 7. c. 32. in Regist.] Vide *Traba*.

TRIBUNA. FR. Hemicylus muralis, quæ in fine presbyterii in Ecclesia solet terminari. Dicitur autem Tribuna, quasi tribunal, quia ibi tribunal, sive Pontificalis Cathedra collocabatur, ut in Templo S. Cæcilie Translyberianæ regionis ex lapide adhuc exstat, ac in aliis antiquis Romæ Ecclesiis adhuc videntur, & Alexander Papa VII. in tribuna Basilicæ Vaticanæ Cathedram Principis Apostolorum magnificè collocavit: dicitur *Calcedica*, *Hemicylus*. Turrig. in Crypt. Vatic. secund. impres. part. 2. pag. 357. Vide *Abbis. Concha. Diatreta. Tholus. Trichorus. Trullus*.

TRIBUTUM. Vide *Burdario. Pedagogium. Terraticum*.

TRICÆ TELLENÆ, frivola, ac insipida loquacitas. [Jam dudum me fateor hæsitare, circumhifcere, tergiversari, tricas (quemadmodum dicitur) conduplicare tellenas. Arnob. lib. 5.] Proverbium à Telleno rædioso, & insulso tubicine desumptum. Aliqui tamen *Tricas Astellanas* legunt. Vocabulum autem *Tricæ* ex græco *τρίχες* propriè significat capillos implexos, Italicè *Trecie*, ex quo metaphora desumpta fuit: quare postea pro sermone inutili, qui est animæ implexio, accipitur. FR. Non à Telleno tubicine, nec legendum est *Tricas Astellanas*; sed restituendum est *Tricæ Tellenæ*, quæ sunt duæ Civitates, prima in Brundulino territorio, à qua proverbium desumptum fuit teste Plinio, qui l. 3. c. 11. sic ait: [Et urbes duas, quæ in proverbii ludicrum vertere, Apinam, & Tricam.] Et Tellenæ alia Civitas in Campania, de qua idem Plin. lib. 3. cap. 5. Licet Erasmus in Chiliad. ex Zenodoro asserat, quod Tellen Tubicen fuisse, quem sequutus est Calepinus, in dict. Tellen.

TRICO, implico. [Scilicet, ut seculari negotio sua munia non fraudaret, nec à religionis cultu terrena se occupatione tricaret. In Vita S. Gerald. Et hora surgendi non te trices, præcurrere autem prior in domum tuam, & illic advocare, & illic lude, & age concupiscentias. Eccl. 32. 15.] Vide *Trica*.

TRICATUS, implicatus. [Si ad sextam horam refectionem tricatum hebdomadarii offenderint. In regula Magistr.]

TRICENNALIS. FR. spatium triginta annorum. [Quæ tricennalis lex conclusit, quia & filiorum nostrorum Principum ita emanavit auctoritas, ut ultra triginta annos nulli liceat pro eo appellare, quod legum tempus excludit, can. Facultates, 13. quæst. 2.] Ac alibi: [Jure sibi vindicent, quod tricennalis lex concludit, can. illud etiam, can. sicut quicumque, cum aliis seqq. in 16. q. 3.] Hæc tamen tricennalis præscriptio non suffragatur Regularibus contra bona Ecclesiastica, vel Episcopos venientibus, can. possessiones, 16. q. 4. Sed debent habere pro se præscriptionem quadraginta annorum, can. volumus, & can. neque decenni. Ibidem. Et: et convertio Clerus contra Regulares tricennali spatio præscribit. Extravag. de privil. c. si de terra.

TRICESIMA, in Monasticis regulis secunda hebdomada Quadragesimæ *Tricesima* appellatur, sicut etiam tertia hebdomada vocatur ibi *Vicesima*, quæ ita denominantur non à numero dierum, sed ad sequendam antecedentium hebdomadarum denominationem Septuagesimæ, Quinquagesimæ, Quadragesimæ, sic & Tricesimæ, atque Vicesimæ jejuniorum hebdomadæ appellantur. [A Tricesima verò usque in Vicesimam singulos meros accipiant. A Vicesima verò usque ad Pascha vinum omnibus subrahatur. Ex Regul. Magistr.]

TRICHINAS, *τρίχινες*, quasi cilicarius. Ita cognominatus fuit S. Theodorus à Græcis ob continuum & asperum cilicium, quod in suo corpore gerebat; *τρίχινος* enim græcè cilicium significat, pilis contextum, ita appellatum à Cilicia provincia, in qua, ut Vatro, lib. 2. de re rustica scribit, hujusmodi indumenta pilis caprinis texebantur, ac contra sagittas in defensionem militum serviebant, ut etiam Vegetius testatur; seu tabernacula, & tentoria efficiebantur ad castrametandos milites, ut ad præsens Arabes & Saraceni in deserto facere consueverunt, de quibus tabernaculis in Cant. cap. 1. dicitur: [Nigra sum, sed formosa, sicut Jerusalem, sicut tabernacula Cedar.] Nam Cedar fuerat Ismaelis filius, à quo Agareni descendunt, qui per errorem, ut alii diximus, Saraceni appellati sunt; quod idem S. Hilarius in verba Psal. 119. [Habitavi cum habitantibus Cedar] confirmat hanc meam opinionem, & quod propriis oculis inspexi, inquis: [Cedar genus est Ismaelitarum, deserta incolens. Hi sunt nunc Saraceni nuncupati.] Sunt autem hæc tentoria nigra, & oblonga ad instar illorum, quibus tricesimes utuntur; sed aptè disposita, ac ordinata ad formam ingentium Villarum, quæ valdè solaribus ardoribus, ac pluvii resistunt. Hæc tabernaculorum co-ordinato exaltata fuit à Regio Psalte: [Disposuerunt tabernacula Idumæorum, & Ismaelica, Psal. 63.] FR. *Cilicium* à Cilicia dicitur, quæ provincia *Trachionis* cognominata est, unde Seleucia Ciliciæ, Seleucia Trachionis dicta

dicta fuit. Plin. lib. 5. c. 27. à dictione *τεχχύτης*, idest, asperitas, scabrositas; quare dixit Plutar- chus *τεχχύτης τῆς προκίδος*, villositatem illam, & eminentiam floccorum, quæ in rudibus pannis visitur. Junius in Lexico Græco-lat. Et Cicero in 3. Verrina, inquit: [Quum iste Civitatis frumentum, coria, cilicia, saccos imperaret.] Et Asconius de eisdem Ciliciis ibidem ait: Cilicia tecta esse ex pilis, in castrorum usum, atque nau- tarum.] In Sacra autem Scriptura pro penitenti- æ indumento non raro accipitur.

TRICHORUS, *τετχχρος*, triplex chorus; nam Eccle- siæ tribuna ferè tres conchas habebat, major si- quidem *Concha*, & reliquæ duæ à lateribus *Con- chule* dicebantur: [Basilicam Dominædi, reli- quis Apostolorum, & Martyrum intra apsidem trichora sub altaria sacraris, solo, & parietibus marmoratis, camera musivo illusa clarificavit. Paulin. epist. 12.

TRICIRION. Vide *Pascha*.

TRICLINIUM. Vide *Sigma*.

TRIDUANUM, jejunium penès antiquos Chri- stianos, quomodo intelligatur. Vide *Bidua- num*.

TRIERIS, *τετχχρης*, genus navis oblongæ, ut trire- mis. [Neque trieris magna transgreditur eum, Isai. c. 33.

TRIERTERIS, *τετχχρης*, triennium. Item *triereteris*, triennalis dicitur. Vide *Dieseris*.

TRIGAMUS, *τετχχμος*. FR. qui ter matrimonio con- junctus, can. aperiant, 31. qu. 1.

TRILORIS, *τετχχλωες*, funiculus, aut ligamen tribus locis implicitum, sic *τετχχλωες*, idest, quinque locis.

TRIMESIUM, monetæ species, aliàs tremissis. [Nam nec feml. in regione ista usque ad unum trimesi- um frumentum potui comparare. Anast. in exil. S. Martini Papæ.] Aliqui mensuram significare putant. FR. Sed alibi idem Anastasius monetam manifestè intelligit, idest, tertiam solidi partem, sic inquit: [Domum in regione Rossæ intra Urbem, quæ præstat solidos LVIII. & trimesi- um. In Silvestro Papa.] Vide *Tremissis*.

TRIMMA, *τετχχμα*, limatura, & pulvis. [Fecit au- tem & Cameram Basilicæ ex auri trimma in longum, & in latum pedibus quingentis. Ana- stas. in Sylvestr.] Alii tamen *Ex auri trimme* legunt.

TRINITAS, personalis distinctio in Deo. FR. non rectè appellatur consortium, ut S. Gregorius Nyssenus in orat. 1. contra Eunomium clarè his verbis probat, inquit: [Quæ cum nondum Eunomius didicerit, negat Filium simul cum Pa- tre sedere. Hoc autem potestatis consortem, magis ut quid dementiæ, ac furoris simile percurre- re oportet, quàm ut impium, & sacrilegum redar- guere. Quam enim sententiam habet *συγκληρις*, *consorsis* dictio, ex communi orationis nuncupa- tione, non licet invenire. Super vestimentum Domini miserunt sortem, sicut Scriptura loqui- tur, qui noluerunt tunicam Domini discindere, si unius ipsorum rem propriam facere, cui fors gra-
Hierolexicon Magri.

tuitò dederit. Illi igitur, qui pro tunicâ inter se sortem mitebant, dici possunt *συγκληρις*, confor- tes. Hic autem minimè dici potest in Patre, & Filio, & Spiritu Sancto, cum aequali in rebus creatis habeant potestatem &c.] Trinitatis Divi- næ attributa. Vide *Homousion*. Ejus pictura. Vide *Icona*. Spiritus Sanctus Trinitas appellata. Vide *Spiritus Sanctus*. Quis dicitur *Trinitas Ar- tistex*. Vide *Baptizans*. Festum SS. Trinitatis Romæ tempore Alex. III. non habebat peculiarem diem. [Præterea festivitas Sanctæ Trinitatis secundum consuetudines diversarum regionum à quibusdam convenit in octavis Pentecostes, ab aliis in Dominica prima ante adventum Domini celebrari. Ecclesia siquidem Romana in usu non habet, quòd in aliquo tempore hujusmodi celebret specialiter festivitatem: cum singulis diebus Gloria Patri, & Filio, & Spiritui Sancto &c. simi- lia dicantur ad laudem pertinentia Trinitatis, c. quoniam, de feriis, lib. 2. decretal.] Ineptum, ne dicam hæreticale epitheton fuit illud à quo- dam aliàs docto Sanctissimæ Triadi attributo, illam appellando Ternam Majestatem; nam no- vem personas in Divinis inadvertenter asserue- rat. Vide *Dealias*, *Terrus*, *Trionymus*.

TRINITUS. FR. idest, trinus, can. de trinita- merione baptismi. Idest, de trina merione bap- tismi, dist. 4.

TRINOMIUS, & *Trionymus*, sic à Petro Blesensi cognominatus fuit S. Petrus, quia tribus nominibus appellatus est à Christo Domino, nempe, *Simon*, *Bar Jona*. Vide *Bar jonas*; & *Petrus*. Vide *Cephas*; sic ergo Blesensis: [Neq; enim Petri fuit; sed cum jam trinomius esset, Serm. 26.] Trinomius etiam appellatus fuit Salomon Rex, quia *Ecclesiastes*, *Samuel*, & *Salomon* dicitur. Vide *Trionymus*.

TRIODIUM, *τετχχδιον*, ita appellatus est à Græcis qui- dam liber, in quo tres ordines continentur, solitæ ca- ni in diebus quadragesimalibus. Vide *Alipha*.

TRIONYMUS. FR. *τετχχνυμος*, idem ac trinomius. [Suspecti ab orientalibus habebantur trionymam solitarii Dei unione secundum Sabellium tradi- disse. Sulpit. lib. 2. hist. cap. 57.] Nam Sabellius licet poneret in Deo unicam substantiam, negabat tamen trinam in eo personarum distinctio- nem, asserens tantum in Deo trionymam dis- tinctionem reperiri.

TRIPARTITA HISTORIA, apocrypha. Vide *Pa- lea*.

TRIPASSALUM, *τετχχσαλον*, perrica cum tribus cuspidibus, instrumentum martyrii, quo Syri utebantur, quæma simodum in vita S. Ephrem apud Vossium legitur, nempe [Postridie autem, iudice pro tribunali sedente, constituerunt coram illo tripassalum, & quæcumque alia tor- mentorum genera.]

TRIPONDES. Vide *Neophysius*.

TRIQVADRUS, tripartitus. [Neque teres lunaris globi circulus jacturam propriæ pulchritudinis patitur, licet luculentus limpidissimi Solis splendor triquadram mundi rotam claris illustrare credatur. Aldhelmus, lib. de Virg. c. 4.] Trinam

mundi antiquorum divisionem intelligit, in Asi-
am, nempe, Europam, & Africanam constitu-
tam; sic alio loco ait: [In triquadro terrarum
ambitu, c. 11.

TRISAGIUS HYMNUS. Vide *Sanctus &c.*

TRISCILLIDÆ. FR. Hæretici, qui Deum trifor-
mem esse asserbant, de quibus D. Augustinus
ait talem fuisse eorum falsam doctrinam, nempe,
[Ut quædam pars sit Pater, quædam Filius, quæ-
dam Spiritus Sanctus. Ad Quod vult Deus, de
Hæresibus, c. 74.] Vide *Trisheitæ.*

TRISELENES, idest, Trilunus. Vide *Synelites.*

TRISMEGISTUS, *τρισμῆστος*, ter maximus. Vide
Them.

TRISOMATOS. Vide *Bisomatos.*

TRISTATA, *τριστάς*, Duxtor exercitus, Capita-
neus, secundum nonnullorum opinionem intel-
ligitur, tamquam qui tertio loco præsidet. Sed
D. Hieronymi sententia est valde diversa, nam
superiorem gradum importare ait hoc nomen,
nempe Principum Principem, sic inquit: [Duces,
& Magistratus, sive Tristatas, quos nos
Principes Principum interpretati sumus; de qui-
bus in Exodo legimus, electos ascensores Trista-
tas, in c. 23. Ezechiel,]

TRISTEGUS, *τριστήγος*, trinam contabulationem,
coassationem, vel contignationem habens: latine
Tristegus dicitur: [Qui quali tristega in domum
ædificavit, idest, inferos, caelum, & terram, ut su-
per terram habitarent certantes, in infero autem
victi, in Cælo victores. Chrysof. hom. 3. 1. in c. 20.
Matth.] FR. sic Dominus trinam contabulatio-
nem in Noemica arca fieri præceperat. [Et tri-
stega facies in ea. Genes. 6. 6.] Ac in illo mystico
Ezechielis templo in ejus cap. 42. sic habetur:
[Tristega enim erant, & non habebant columnas.]
Dictio autem græca Tricameratum significat;
τριστήγος enim navis tabulatum propriè significat,
unde *τριστήγος* triplicatum tabulatum habentem
denotat, à verbo *στήζω*, idest, tego, sustineo, ca-
pio. Dictione verò *Stegæ* usi sunt etiam Latini,
Plautus enim in Bacchi de, & in Crisalo ex servi
nomine, act. 2. 3. inquit: [Fortè ut absedi in ste-
ga] idest, in tabulato navis, & in Strich. act. 3. 1.
[Sine advocatis ibidem in cercuro, in stega, in
amicitiis, atque in gratiam convertimus.] Item
Fulgentius de vocib. antiq. ait: [Stega est navis
proscenium, idest, tabulatum, super quod nautæ
ambulant, sicut Plautus ait:] Fortè ego ut stega
confederam, de vocib. antiq. Hodie tamen subta-
bulatum nautæ corruptè *Steva*, sive *Stiva* dicunt:
unde *Stivare*, seu *Stipare*, imponere, includere, &
tegere Italicè dicitur. || Divus ramen Ambro-
sius in Psal. 36. loquens de juvene illo, qui somno
sopitus, dum prædicaret Apostolus Paulus, è fe-
nellis præcipitatus fuerat, vocabulo latino usus
est, inquit: [Qui cum sermonibus Pauli inten-
tus hæreret, somno victus, de tritæcto cecidit.

TRISTITIA, in quo differat à metu. Vide *No-
luntas.*

TRISTRITICUS. Vide *Diastriticus.*

TRITECTUS. Vide *Tristegus.*

TRITHEITÆ, Hæreticorum secta, quæ asserbat
trinam in Deo naturam, ac idem intelligebat per
hypostasim, & naturam; appellati autem sunt hi
hæretici *τρισήται*, idest, tritheitæ. Et ulterius
unicam tantum in Christo naturam admittebant;
quorum Author Philoponus Alexandrinus
Grammaticus fuit. FR. in can. quidam autem
hæretici, 24. qu. 3. appellantur *Trisheitæ.*

TRITHOITÆ. Vide *Trisheitæ.*

TROCHLEA. FR. græca dictio *τροχῶνα*, idest, ro-
ta, qua aqua è puteis trahitur. Vitruv. lib. 10.
cap. 5. Dicitur etiam *τροχῶνα*, qua rei torquentur.
Lexic. Scapulæ. De hoc vocabulo *Trochlea* sæpè
in Martyrum passionibus; sed secundum diver-
sum loquendi modum, diversimodè eorum mar-
tyrium intelligendum est; nam quandoque *Eleva-
tio ad trochleas* dicitur, ut de S. Theodoro
Mart. habetur in Martyrol. 7. Decemb. his ver-
bis: [Trochleis frequenter in sublime elevatus,
atque icu celeri super filices pondere corporis
dimissus &c.] hoc est genus torquendi per funem
tractatoriam, quòd Italicè *Tratti di corda* dicitur.
Aliquando verò dicitur *Extensio ad trochleas*, ut
de Sancta Symphorosa, 17. Junii apud Adonem
habetur: unde Greg. Turon. inquit: [Extensus
ad trochleas, cædebatur fustibus, virgis, ac loris
duplicibus &c. in hist. Francor. lib. 4. cap. 49. In
terra extenditur ad trochleas, virgis, & fustibus
cæditur. Idem lib. 6. c. 8. & 35. & lib. 7. c. 32.] Ac
idem habetur in ejus tract. de glor. Confessor. c.
83. Extensus autem ad trochleas, de eo intelligen-
dum autumo, qui in eadem tractatoria fune alligatus,
& non plus quàm quatuor digitis circiter
à terra elevatus, ita ut reus à soli proximare de-
ceptus, continuè ad sustentandum corpus allicia-
tur, ac pedibus tentet, & sic magis, ac sæpius tor-
queatur tractibus funis, quod genus tormenti
in Sicilia *Succaro* dicitur. Est præterea longa
contentionis funis inter Eruditos, eis à Vitruvio
præstita; nam lib. 10. cap. 5. inquit: [In radice
autem machinæ collocatur tertia trochlea, eam
autem Græci *πράγεται*, nostri artemon vocant.]
Disputant igitur acriter Scriptores, & præcipuè
Sac. Expositores, super c. 27. 40. Act. Apost. ubi
habetur: [Et cum anchoras sustulissent, com-
mittebant se mari, simul laxantes juncturas gubernaculorum, & levato artemone secundum
auræ flatum, tendebant ad littus.] Alii enim per
Artemonem navis malum, alii antennam, alii vel-
lum parvum, alii gubernaculum interpretantur,
quos cumulatim videre est apud Cornelium à
Lapide, & Jo. Lorinum in Act. Apost. atque
Alex. ab Alex. integrum tract. lib. 1. Genial. c. 25.
super hoc vocab. *Artemon* composuit: nihilominus
non possunt concordare vocabulum *Artemo-
nis*, de quo in Actis cit. Apost. cum *Artemone* in
sensu *Trochleæ* à Vitruvio supra allato. Care-
rum hoc vocabulum *Artemon* licet inter Latinos
usitatum fuisse Vitruvius affirmet, est tamen origi-
ne græcæ, ut reliquæ non pauca latiales voces
à græcænicis derivatæ; provenit enim à verbo
ἀρτεμα, quod suspendere significat unde *Artemon*,

ac si diceret *Suspendium*, seu *Appendix*: quare non sensu *trochleæ* locutus est D. Lucas, cit. cap. 27. Actor. sed in sensu parvi veli, quando *Artemonem* dixerat, id est velum parvum navis, quod *Appendicem*, & *Suspendium* dicere mavis. Syriaca autem lectio loco *Artemonis*, *parvum velum* habet, ac optime *Isidorus* docet, quid navis *Artemon* significet: [*Artemon* velum esse dirigendæ potius navis causa commodatum, quàm celeritatis, lib. 19.] Ad *Trochleam* igitur, de qua *Vitruvius* supra, redeundo, illam esse dicimus, quàm *Romani Girella*, *Florentini Carrucula*, *Senenses Carriola*, *Siculi*, & *Melitenenses Tagliola* dicunt. De *Trochleis* sic cecinit *Lucretius*:

Multraque per trochleas, & tympana pondere magno

Commovet, atque levi sustollit machina nixu.

Et metaphorice *Quintilianus*: [*Trochleis* punitam adducere, lib. 11. de pronunt. cap. 3.] pro violenter expuere dixit. Atque *Sidonius*: [*Trochlearum* fune nutabat, lib. 5. epist. 14.] *Perperam* tamen nonnulli per *trochleam* machinam illam, quæ italicè *Argano* dicitur, intellexerunt, quæ machina à *Vitruvio Ergata* dicitur, lib. 10. cap. 4. ut ibi *Guliel. Philandrus* noravit. *Trochleæ* Synon. Vide *Tolenum*.

TROGALIA, τρωγᾶλια, bellaria; sed apud *Cassianum*, Collat. 8. cap. 1. ironicè ciceretrix significat, qui ad instar belliariorum corrodébantur à *Monachis*. FR. τρωγᾶλια provenit à verbo τρώω, id est, edo.

TROGLODYTÆ, hæretici, à græca voce τρωγλοδύται ita appellati, quæ cavernarum habitatores significat; nam in cavernis, locisque ab humano conspectu remotis congregabantur. FR. *Trogodytæ* populi prædones. *Plin.* lib. 37. cap. 8. & lib. 11. c. 37.

TROGULUS, monachalis vestis, quàm aliqui scapulare esse putant. [Semper asperrimo à scapulis usque ad renes induebatur trogulo. In vita S. Maur.] FR. si usque ad renes trogulus pertingebat, profecto non est cuculla, quæ talaris est, ut falsò existimat *Calepinus*. *Matthæus* tamen *Parisius* fortasse mendosè *Tragulum* scribit, iniquis: [Et sic de secularibus sunt seculariores, & mentitur in iis tragulorum vilitas, dum sub habitu paupertatis, spiritus habitatur elationis. In hist. ad an. 1253.] Ego tamen verisimilium puto denotare cilicium ex verbo græco τρώω, quod rodere, & asperitate compungere significat. Item *Tragula* apud *Gellium*, lib. 10. cap. 25. hastarum, telorum, jaculorum, seu gladiatorum species sunt.

TROPARIUS, & *Tropanarius*. Vide *Tropus*.

TROPHEOPHORUS. FR. τροπαιοφορος, id est, *Trophæi* gestator, sic *Græci S. Georgium* Martyrem appellat, qui depingi solet equo insidens, & lancea draconem transfodiens ad puellam liberandam. Quod factum multi *Scriptores* symbolum potius, quàm historiam reputant; licèt alii verum successum existiment. Unde *Novatorum* calum-

niositas inepta occasionem arripuit hunc Sanctum *Papistarum Perseum* appellare; quasi verò ipsamet *Mater Ecclesia* hanc historiam inter apocryphas non recenseret.

TROPHIMA. FR. nutrimentum, alimentum, à græca voce τροφή.

TROPICI. FR. hæretici, qui *Spiritum Sanctum* Angelotum omnium Principem esse asserbant, & tropis quibusdam *Sacræ Scripturæ* loca exponere contendebant. *Theatr. vitæ human. lit. H.* pag. 22. col. 2. §. *Tropici*.

TROPOLOGIA, τροπολογία, id est, conversio locutionis, & aliàs sensus moralis dicitur; tropologicus enim sensus est ille, qui ad mores transferitur; ut exempli gratia vestis *Sacerdotis* candida interioris cordis munditiam denotat, de quo in dict. *Anagogia*, & dict. *Biblia* egimus.

TROPUS, genus monastici cantus, qui ante *Missæ* Introitum in solemnitatibus dici solebat, à *D. Gregorio Papa*, ut refert *Durandus*, lib. 4. c. 1. institutus: & est hujusmodi. Exempli gratia in die *Nativitatis Domini* Introitus prioris *Missæ* incipit, *Puer natus est &c.* ante quem canebatur sequens *Tropus*: *Ecce adesi, de quo Propheta cecernerunt*, & postea immediate sensum continuando Introitum conjungebant *Puer natus est &c.* vox enim τρώπος conversionem, & revolutionem significat; nam reiterantur eadem verba, & ideo à *Joanne Belet*, c. 59. dicitur *Zona*, quia tanquam cingulum amborum sensuum capita connodat. Ac *Tropanarius* dicebatur liber, in quo continebantur hujusmodi tropi. *Græci* tamen *Troparium* vocant nonnullas preces, quas sæpè in horis canonicis canunt. Vide *Versus*.

TROSSANUS. Vide *Trossulus*.

TROSSULUS, Eques armorum. [*Dolet* sibi prælatum juvenem non quidem comatum, non vestium sericarum; sed trossulum, & in sordibus delicatum. *Hieronymus* de vitand. susp. contub.] Cujus nominis etymologia ex *Trossulo* *Etruriz* Civitate derivatur, quæ semel capta fuerat ab *Equitibus Trossulis* appellatis, sine consorcio pedestrium: indeque *Trossulus* appellata fuit, quæ licèt sit jam diruta, adhuc tamen ejus situs nomen retinet, cujus ruinæ inter *Volsinium*, & *Ferentum* spectantur. FR. sed in editione *Parisiensi* de anno 1579. citatus textus *Hieronymi*, *Trossulum* habet. Ac quomodocumque legatur, *Hieronymus* de vitando suspecto contubernio, epist. 47. de libidinoso contubernii periculo loquitur, ubi sic inquit: [*Libidinosa* mens ardentius honesta profequitur &c.] Et inferiùs in eodem proposito de malitia fornicarum, quæ scitè sub prætextu aliquo necessariz servitutis in domo *Anasium* introducunt, inter alia sic ait: [*Dolet* sibi prælatum juvenem, non quidem comatum, non vestium sericarum] quia tanquam domi famulum scitè illum admittit, ideoque sub prætextu sordido, ac vili introducitur; hinc subjungit: [Sed trossolum, (sive ut alii legunt) trossulum, & in sordibus delicatum, qui ipse sæculum signet, & textrinum teneat, pensa distribuat,

regat familiam &c.] Et post pauca ita concludit de simili scandalo: [Facilius mala credunt homines (*subaudi quam bona*) quodcumque domi fingitur, rumor in publico fit.] Vectorius tamen hic in scholiis ejus, num. 16. sic exponit: Torosulum, hoc est obesum, ac bene curatæ cutis hominem. Quidam Codices Troffulum, eodem ferme sensu. Veteres equitem Troffulum vocabant, quæ quidem appellatio in proverbialem jocum abiit, ut præpinguem hominem eo nomine intelligamus:] Quoad primam lectionem *Torosulum* est nomen ab adjectivo *Torosus* diminutivum. *Torosus* enim dicitur, qui pulpam carnis musculosam habet, in qua robur, & fortitudo est. Columel. lib. 6. c. 13. sic scribit: [Parandos esse boves nonnullos cervicæ longæ, & torosæ.] *Caullus Cervix torosa* dixit, de Berecynthia, 58. Atque *Ovidius Colla torosa*, 7. Meram. Verum ex Nonio Marcello constat *Torosulum*, & *Troffulum* idem fuisse, ait enim [Troffuli dicti sunt torosuli. Var. Sesquialyffe: [Nunc emunt troffuli nardo nitidi vulgò attico talento equum.] Etymon autem *Troffulorum* Equitum, & *Troffuli* Herurix Civitatis, à Plinio, lib. 33. c. 2. sic refertur: [Quin etiã ipsum equitum nomen sæpè variatum est, in his quoque, qui ad equitatum trahebantur. Celeres sub Romulo, Regibusque appellati sunt; deinde Flexumines: postea Troffuli, cum Oppidum in Thuscia circa Volsinios passuum IX. M. sine ullo pedicuto adjumento cepissent, ejus vocabuli: idque duravit ultra C. Gracchum. Junius certè, qui ab amicitia ejus Gracchanus appellatus est, scriptum reliquit his verbis: Quod ad equestrem ordinem attinet, antea troffulos vocabant, nunc equites vocant; idè quia non intelligunt troffulos nomen quid valeat, multos pudet eo nomine appellari, & causam, quæ supra indicata est, exponit, invitosque etiamnum tamen troffulos vocari.] De Troffulo ait Senec. epist. 87.] O quam cuperem illi nunc occurrere aliquem ex his troffulis in via divitibus!] & Lamprid. in Commod. [In collegium Sacerdotum adscirus est: cooptatus inter troffulos princeps juventutis, cum rogam sumpsit.] Sed potius delicatum, & luxuriosum, ut autumo, significat, tum ex supradictis, tum etiam, quia *Troffulum*, seu *Troffulo* ut vult Leander Albertus Civitas Etrusca, ac patria Othonis Imperatoris erat, quam *Troffanum* appellat Gottifredus Viterbiensis in historia, & à Viterbiensis devastata fuit de anno 1074. cujus Metropolis Ferentum, ut antiquus etiam Persii Commentator affirmat, & nimis proxima Volsiniensium Civitati erat, quæ hodie *Bolsena* dicitur, de qua Valerius Max. lib. 9. c. 1. inquit: [Etrurix caput habebatur: sed postquam in luxuriã prolapsa est, in profundum injuriarum, & turpitudinis decidit.] Et inferius: [Postremò lege sanxerunt, ut supra sua in viduis pariter, ac nuptis impunita essent; ac neque virgo ingenue nuberet, cujus castitatem non ante ex numero ipsorum aliquis delibasset.] Hinc fortasè valde propinqua Troffuli Civitas eodem luxuriæ con-

vicio prolapsa, ad idem [Injuriarum profundum, & turpitudinis deciderat.] Unde proverbiali injuria apud Senecam, & Hieronymum supra citatos *Troffulum Juvenem*, idem, ac luxuriosum significabat.

TROTINGUS. FR. Choraula, qui sponsam comitabatur. [Pervenit ad nos, quòd dum quidam ad suscipiendam sponsam cujusdam sponsi cum paranymphis, & trotingis ambularent, perversi homines aquam sordidam, & stercoream super ipsam jactassent, l. pervenit, de aggressionem, lib. 1. tit. 16. l. 8.

TRUCTA, trutta, piscis, qui aliàs Salar, Varius, & Lupus varius à Latinis appellabatur. [In hoc Regno ferunt tracturam piscium magnitudinem usq; ad centum librarum pondera trutinari. Greg. Turon. lib. 1. miraculor. c. 76.] FR. sic etiam secundum D. Ambrosium, & Isidorum *Tructa* appellatur; sed Platina Truitam appellat, quam quasi trutilem à trudendo ita appellari censet, quòd in adversum flumen semper nitatur. Hypol. Salvian. hist. 2. de trutta. Itali *Trota* vocant.

TRUSA, machinario, deceptor, stratagemata. [Ille diligentissimè cogitans, qualiter liberaret puellam, hujusmodi trusam invenit. Cæsar. lib. 2. hist. c. 25.

TRUSANUS, deceptor, & astutus: [Quendam Clericum actu trusanum, quales per diversas vagari solent provincias. Cæsar. lib. 1. cap. 3.

TRUFATOR, deceptor, Italicè *Truffatore*, qui aliqua astutia aliquid surripit: [De hujusmodi trufatoribus plurima deceptorum genera temporibus nostris gesta tibi dicere possem; sed non sunt edificatoria. Cæsar. lib. sexto, cap. 21.

TRULLUS, tholus, camera, sive testudo ædificii, quæ altius crescens in fastigiatum cacumen desinit, & in orbem circumagitur, sive templi hemisphærium. Vox quidem græca *τρουλλος*, Nonnumquam per hoc vocabulum *Trullus* intelligitur sexta Synodus, quia à loco, ubi hic tholus erat, trulli denominationem sumpsit. Ubi Monothelitarum error damnatus est, & tunc Jo. Portuensis Episc. Sancti Agathonis Papæ Legatus die Dominico Missam solemnem secundum Latinum ritum in Basilica S. Sophiæ celebravit: [Trullum casu suo ciborium sanctæ mensæ concevit. Zonara.] FR. [Trullum verò ejusdem Ecclesiæ fuis chartis (*idest, laminis*) plumbeis cooperuit, atque munivit. Anast. Biblioth. in Sergio.] De templo SS. Cosmæ, & Damiani Romæ in Campo boario intelligit, ut Martinel. Floravant. in ejus Romæ Ethnico-fac. pag. 93. exponit. De Synodo in Trullo egit Baron. an. 680. n. 41. & Santarellus de Hæresi, c. 32. num. 15. & hic habetur in dict. *Agnus Dei, Pentecostes*. De ruina autem Trulli à Zonara supra relata egit etiam Cedrenus, de qua in dict. *Solea* facta est mentio. Trulli synonyma. Vide *Tholus*, *Tribuna*.

TRUNCATUS. FR. Eunuchus, [Eunuchorum quoque tibi, & puellarum, ac servulorum mores magis

gis elegantur, quàm vultuum elegantia, quia in omni lætu, & ætate truncatorum corpora violenta pudicitia animi confiderandi sunt, qui amputari nisi Christi timore non possunt. D. Hieronym. ad Demetriad.] Qui Sanctus Doctor idem documentum Lætæ præbuit, inquit: [Ne virgo Christi cum Eunuchis lavet, quia non deponunt animos virorum.]

TRUSTIS, fidelitas, & vassallagium cum juramento promissum significat. Vide *Arimania*. Vide etiam *Anstrutio*.

TRUTINA, τρυάνη, statera, ita dicta à verbo græco τρύβω, vexo, defatigo, exhaurio, &c. Nempe statera res quodammodo vexas, dum examen vocat, & earum pondus exhaurit. Aliquibus trutina est foramen illud, in quo lingua bilancis & examinatio: quod appellatur æquilibrum, aut libramentum. Hinc trutina pro examine rigoroso, aut judicio exacto, ad quod revocetur actio.

TU AUTEM DOMINE &c. Vide *Lectio*.

TUBELLUS, tubulus, parvus tubus, canaliculus, fistula. Pro Reliquiario usurpavit hoc vocabulum D. Paulinus in, epist. 11. ad Sever. inquit: [Ut imitmini compositionem istam, qua tubello aureolo rem tantæ benedictionis includimus] lignum Sanctæ Crucis intelligit.

TUBRACUS. FR. tibialia. [Postea verò ceperunt hoīs uti, super quas equitantes tubracos birros mittebant. Paul. Diacon. de gest. Longobar. lib. 4. cap. 23.] Et ibi ejus Annotator. Aliqui tamen Codices *Tubrugos* habent. Vide *Tibracia*.

TUCETA. FR. Calepinus ex Cornuto inquit apud Cisalpinos bubula caro sale condita dici; sed aliter Fulgentius docet, nempe: [Tuceta dicuntur escæ regię, sicut Callimachus in pifæis;

Ambrosio redolent tuceta saporem.

De vocibus antiquis.] Quare versus Persii à Calepino adducti aliter interpretari debent.

TUBRUGI. Vide *Tubracus*.

TUFA, vexillum. [Nec non & incedente illo ubilibet per plateas illud genus vexilli, quod Romani tufam, Angli appellant Tunf, ante eum ferri solebat. Beda, lib. 2. hist. cap. 16.] Ubi loquitur de Eduino Rege. De τῆς inter Græcos Caropalata mentionem facit, quæ flammula, & vexillum cuspidatum erat, quod in capite ejus equi ferebat ob ornamentum Despotæ. Ab aliquibus Scriptoribus *Tuphia* appellatur. *Tupha* insuper Imperialem thiarum Constantinopolitanorum Imperatorum denotabat. Triumphum duxit thiaræ recta, quam illi tufham appellant. In vita Basilii Porphyrog.] FR. Tufa vexillum pyramidale, ut solent ferre naves, quæ vulgò *Latina* dicuntur, quorum vexilla, ac vela latina quoque nuncupantur, ad differentiam navium, velorum, & vexillorum, quæ à nautis appellantur *Quaire*, idest, quadræ, & eadem latina forma sunt vela, & vexilla recentiorum trirremium, idest, cuspidata,

fortassè, quia Romani hac vexillorum forma uti ceperunt, idèò appellata sunt latina, quod Beda insinuare videtur suprâ, dum inquit, *Quod Romani tufam appellant*: hujusmodi vexillorum parvorum formam equites levis armaturæ Pontificis, qui vulgariter *Cavalli leggieri* dicuntur, in cuspidibus eorum hastarum deferunt, variata tamen coloribus, juxta colores gentilitii insignis regnantis Pontificis: itaque hoc vexilli genus cuspidatum à Græcis, & Latinis *Flammulæ*, sic à nautis *Fiamma* hodie appellatur, quia cuspidata ad modum flammæ, & pyramidis formatur, atque hujusmodi signiferi *Flammulæ* dicebantur. Cæterum inversimile videtur, quòd in capite equitale vexillum imponeretur; nam impedimenti esse tam equo, quàm equitanti; præterquam quòd esset ineptum ornamentum. Sed potius credendum, quòd Despotæ equus ferebat in capite aliquod cuspidatum ornamentum, sicut in torneamentis, floccis in cuspidem desinentibus ex pinnis ornari solent equi. Sic etiam erat *Thiara vesta* Imperatoris Græcorum suprâ mentionata, quæ recta dicebatur, scilicet cuspidata, cujus figuram. Vide in dict. *Calypra*. Ac alio nomine *Pyramis*, & *Pileus turbinatus* dicebatur, ut in dict. *Pileus*, & *Pyramis* dixi. Vexilli slynon. Vide *Bandum*. *Banerium*.

TULDUM, τῦλον, impedimenta, & sarcinæ militares, ut Leo Imperator in constit. 3. declarat. De eodem vocabulo etiam Cedrenus sic inquit: [Ceperunt Romani (idest Græci) etiam Persarum tuldum, & Regis centorius.]

TULTUS, à tollo verbum. [Quæ si manifestè tulta sunt, & ipsa sine ambiguitate aliqua volumus restitui. D. Gregor. Papa in Registr. lib. 7. cap. 58.]

TUMBA. Vide *Cæmeterium*.

TUMBULA, diminutivum nomen à Tumba: Aldelmus de SS. Martyr. Gervasio, & Protasio ita cecinit:

Saxæ quadratis, quas condit tumbula fossis.

TUMULTUATIM, tumultuosè. [Quæ cuncta virgulta tumultuatim super amicos margines folii bibuli fora fructificaverant. Sidon. lib. 1. epist. 1.]

TUMULUS. Vide *Castrum doloris*. *Sepulchrum*.

TUNICA, seu Dalmatica pro prælatiis Mantellecto. Vide *Birrus*. *Colobium*. *Dalmatica*. *Tunicella*. Tunica interior. Vide *Polyris*.

TUNICELLA, peculiare Subdiaconi indumentum, quod erat in usutempore S. Gregorii Papæ, ut alibi diximus; nam antea tantum albam induiebant Subdiaconi, sicut Græci hodie faciunt. Deberet longior, & strictior, quàm Diaconalis Dalmatica, formari tunicella, quæ idèò ab aliquibus *Dalmatica minor* appellatur; eapropter ejus ætitudinem *Subsile* vocat Honorius. Dicitur etiam *Subucula*, ut in suo loco diximus. In Ordine Rom. *Subdiaconalis* dicitur. Ritus tamen ferendi tunicellam non est valde antiquus; in Ordine enim Romano, dum agitur de Pontificalibus indumentis, de sola Dalmatica fit mentio;

& quod non fuerat in usu apud antiquos, manifestè ex antiquis multis picturis perspicitur. In quodam M. S. Rituali Abbatis Roraldi habetur, quod in tunicellæ limbo tintinnabula adinstar sacerdotalis vestis judaicæ apponebantur, his verbis de tunicella, quam adhibet Episcopus, loquens: [Super hac itaque ministratur ei tunica gyris in tintinnabulis.] Nescio tamen, quæ de causa Cæremoniæ Directores manicas tunicellæ, ac dalmaticæ super humeros Episcopi celebrantis complicant; nam tali abusu non videntur observari profunda mysteria, quæ in latis manicis Dalmaticæ, ac angustis Tunicellæ representantur, illasque dum sub planeta abscondunt, sacrorum indumentorum decorem demunt; nec ob id aliquid agilitatis commodum præbent Celebranti; nam tali abusu confarcinatione, ut jam mos agendi inolevit, præter indecentiæ signum, agilitatis impedimenta in Celebrante cumulant. Debent igitur hujusmodi manicæ explicatæ relinqui, ut antiquus Ecclesiæ ritus, à Conciliis, Sanctisque Patribus symbolicè introductus continetur; aliàs contemere, quod erudita SS. Patrum decrevit Autoritas, sophisticæ potius jaſtantiæ erit signum, nec esset inter Dalmaticam, & Tunicellam, sive Colobium differentia aliqua, cujus discriminis causa, ut, scilicet, perspiciantur Tunicellæ manicæ, aliquantulum longiores fieri præcipit Rubrica; nam Tunicella vestem Christi inconfutibilem, id est, illacerabilem, illæsamque significat, ita Innocentius Papa, cap. 39. ac moraliter denotat interiorem Præsulis virtutem. Hæc cælestis, ac violacei coloris erat antiquitùs. Durand. lib. 3. Vide *Colobium*. *Lebisonarium*. *Subucula*.

TUPHA. Vide *Tufa*.

TURBARIA. FR. cava, fossa, à turbinis, & terræ exalationis verticofitate causata. [Deinde tempestas illa debacchando invalescens, turbariam quandam in eadem villa circumdaram, quasi in icu oculi reddit siccam. Matth. Paris. an. 1213.

TURBINATUS pileus. Vide *Pileus*. *Pyramis*. *Tufa*.

TURCA. FR. de etymologia hujus vocabuli vide quæ scripta in ea Apologia in Hieronymum Brunsonem, cujus tit. est: Il Valor Maltese. In responsione ad proposit. 6. Vide etiam Nicephorum in hist. Rom. lib. 2. cap. de Schyticis. Alii tamen ex vocabulo *Asturgos* deducunt, quod rusticum significat; sed verius puto ex *Teucro*, quod Trojanum, sive Thracem denotat, derivari. Unde Virgilius per Teucram, & Teucrum, Thraciam, & Thracem, sive Trojam, & Trojanum intellexit. Sed Innocentius Papa VIII. per Teucrum Turcam exposuit, inquiring: [De Teucrorum adventu in Regnum dubitabatur, & pro certo de ipsorum adventu continuè verebatur. Bullar. Casinen. tom. 2. constit. 375.] Turcæ, quare nunquam mutant vestimentorum formam. Vide *Pileus*. *Eorum ritus*. Vide *Machometes*.

TURCOPLEXIUS, dignitas Anglicæ nationis inter Equites Melitenses, quæ dignitas erat anne-

xa in Primario ejusdem nationis, atque Turcopolis præerat, qui sunt levis armaturæ milites, unde mansit adhuc in Melita hoc Turcopoli vocabulum; nam vocantur hodie *Turcopoli* equitantium cohortium Præfeti.

TURGOR, nomen, inflationem, seu tumorem significans: [Moxque inter hæc verba, maximo clamore ingemiscens, mirabili turgore distentus intumuit, & expirans crepuit medius. Flodoard. hist. Rhemenf. cap. 20.

TURONENSIS. FR. moneta, quæ extat hodie in Neapolitano regno, *Tornese* vulgariter appellata. [Decem turonen. grossis, & non ultra taxetur, cap. unic. de sentent. excommuni. Extrav. Jo. XXII. Porro turonenses prædictos tales fore intelligimus, quod duodecim ipsorum valeant unum florem auri boni, puri, & legalis ponderis, ac cunei florenini. Extravag. comm. in, cap. unic. de censib. §. Porro.] Vide *Tarenus*.

TURPHA, ex germanico vocabulo *Turf*, quod significat cespitem terra bituminatum, quod ad concipiendum ignem fit aptum. [Si carro turpham, vel aliquid inde duxerit. In lege salica, tit. 18.

TURRIS, vas in figura turris formatum, in quo deferrebat processionaliter Eucharistia, quarum forma adhuc aliquæ antiquæ porciles custodiæ videntur. [Acceptaque turre Diaconus, in qua Mysterium Domini Corporis habebatur, ferre cœpit ad ostium, ingressusque Templum, ut eam Altari superponeret, elapsa de manu ejus ferebatur in aera. Greg. Turonen. lib. 1. de Glor. Mart.] De eadem fit etiam in testamento S. R. hemigii mentio, his verbis: [Tibi hæredi meæ Ecclesiæ supra memoratæ jubeo turriculam, & imaginatum calicem fabricari.] Ac ulterius de his: [Constantinus fecit patenam ex auro purissimo cum turre, & columbam ornatam gemmis. Bulinger. lib. 2.] De hoc Columba significari, & Turris synonymis. Vide *Ciborium*. *Holochrysum*.

TURRIS EBURNEA. FR. de qua fit mentio in cant. [Collum tuum sicut turris eburnea, 7. 4.] Eam sic describit Cantacuz. in cant. [Turris quidem eburnea, juxta historiam, interjecta est; inter civitatem Jerusalem, & inter ejus civitatis arcem Berhlehem, eam magnus erexit David) cui Virginis collum simile dixit, (id est, Salomon propter probitatem, & rectitudinem, & quod omni foret undique gratia perfusum.] Quod fortasse connectit hic Auctor ex præcedenti Cantico. capite 4. 4. ubi habetur: [Sicut turris David collum tuum, quæ ædificata est cum propugnaculis, mille clypei pendent ex ea, omnis armatura fortium.

TURRITA. FR. à D. Hieronymo Magdalena appellata fuit: [Qui si recorderetur sanctas fœminas comites Domini Salvatoris, quæ ministrabant ei de sua substantia, & tres Marias stantes ante Crucem, Mariamque propriè Magdalene, quæ ob sedulitatem, & ardorem fidei, Turritæ nomen accepit, & prima ante Apostolos.

Christum videre metuit resurgentem &c. In epist. 16. ad Principiam.] *Turrita* dicitur, nempe, in turre existens, sumpta metaphora à specularioribus, qui in altis turribus resident, ad prospiciendum longinquè inimicos; sic turrita dicitur Magdalena, quia prior cæteris Discipulis Domini resurrectionem detexerat.

TUTO, verbum, idest, extinguo; Ordo Romanus, ubi de officio majoris hebdomadæ agit, hæc habet: [Initio psalmi primi sicustus semper paratus in loco dextræ partis Ecclesiæ propè lampades. At ubi audierit primam antiphonam, tenens cannam, tutat lampadem unam.] In utraque Sicilia, & in Melita vulgariter *Sento* in eodem significato profertur.

TUTULUS. FR. significat pallium, quo Sacerdotes gentiles caput tegebant, & sumebatur etiam pro Sacerdote minorum decorum. [Varro in pontificibus ait, tutulos Sacerdotes dici brevium deorum. Numa verò Pompilius, & ipse de pontificalibus scribens, tutulum dici ait pallium, quo Sacerdotes caput tegebant, cum ad sacrificium accessissent, sicut & Virgilius ait:

Et capita ante aras phrygio velamur amictu. Fulgentius de vocib. antiq. | Locus Virg. Æneid. 3. Unde etiam nos *Amictum* dicimus velum illud, quo Sacerdos tegitur, dum celebraturus induitur. Vide *Tutulus*.

TYBI, Januarii nomen apud Ægyptios. Vide Marci auctoritatem in vita S. Porphyrii in dict. *Epiphania*.

TYBRUM. FR. vasculum. [Vas, quod tybrum nuncupant, minister ad cellam deportat. In Vita S. Columbanii Abb.] Surtius tamen *Tybrum* descripsit.

TYMPANISTRIA, *τυμπαλιστρια*, mulier tympanum pulsans, sicut in Psalmo 67. exaratur. Est hic Psalmus carmen triumphale de victoriis Hebræorum, allegoricè de victoriis Ecclesiæ, & ipsius triumphis, pro quorum continuatione Deum rogat. Sic annotant SS. Patres, Hilarius, Hieronymus, Augustinus, & alii: ejusque versum decimum, de Christi ascensione, citat Apostolus scribens ad Ephesios, cap. 4. vers. 8.

TYMPANUM, *τύμπαλον*. Vide *Bulla*.

TYPHLOCOMIUM, *τυφλοκομείον*, cæcorum hospitale. [Mulier quædam Photi nomine ministra effecta sacri typhlocomii, sive cæcorum domicilii. In vita S. Anastasii Persæ.

TYPHON, *τύφον*, ventum turbulentum, fulgur, & vortice significat. FR. de quo fabulose cecinerunt Poetæ, erat Seth Adami filius, nam [Seth apud Ægyptios, Typhon apud Græcos dicitur. Plutarch. de Iside, & Osiride.

TYPHUS, *τύφος*, fumus, vapor: superbia, arrogantia. Julius tamen Papa I. translative in ejus epistola ad Episcopos Orientales, apposuit in tom. I. Conciliorum, pro superbia fumo uirpavit. In aliquibus verò exemplatibus legitur

mendose *Typus*. Idem error legitur in lib. 6. epist. 28. Registri Gregoriani, ubi S. Pontifex Cyriaco Constantinopolitano Patriarcha scribens, illum adhortatur, ut deponat superbiæ fumum in arroganti usurpatione tituli Oecumenici, sic iniquens: [Tunc enim ostensa charitas vera est, si per typum superbiæ inter nos schisma non fuerit.] Sequuntur etiam sunt eundem errorem nonnulli D. Augustini Confessionum Codices, in quibus sic restitui debet: *Bucciæ typho crepantibus*; quæ tamen phrasis auctoritate IV. Constantinopolitani Concilii, can. 27. comprobatur, ubi prohibetur Monachis ad dignitatem episcopalem assumptis, ne habitum Religionis deponant, his verbis: [Nullus omnino habeat potestatem deponere jam dictum schema propter typhum, & arrogantem voluntatem.] FR. pro fastu usurpavit Eugippus Abb. Afric. in Aug. opera thesaur. cap. 25. ex lib. Confess. 12.

TYPICUS, *τυπικός*, umbratilis. Adjectivum est formatum à substantivo *τύπος*: unde typicum dicitur, quod aliud adumbrat. Qualis est veteris Testamenti doctrina, de qua dicit Apostolus ad Hebr. cap. 11. *Umbram lex habens futurorum bonorum, non ipsam imaginem verum*. Id quod mysticum est, & allegoricum, appellatur typicum. Ut agnus paschalis, qui allegoricè Venerabilem Eucharistiam significabat, ab Ecclesiâ dicitur agnustypicus. Ecclesiâ ex D. Thomæ: *Post agnum typicum expletis epulis*. Nam prius Christus sumptis cœnam legalem, in qua agnus paschalis comederatur, ut figura veritatem antecederet, umbra lucem, & typus suum antitypum anteciret.

TYPOGRAPHIA, *τυπογραφία*, impressio, typis exscriptio: scilicet illis characterum formis, & figuris apud impressores, quæ typi vocantur. Hinc & typographus, *τυπογράφος*, impressor, typis exarans.

TYPOTHETA, *τυποθέτης*, idest, qui impressioni præest, vel qui typos ordine colligit, & paginas ipsi typis format, ut post à sub prelo imprimantur; quem Itali *Compositore* vocant, à dictione *τύπος*, figura, forma, adumbratio, nota percipiendi impressa, & verbo *τίθημι*, pono, suppono, colloco &c.

TYPRUM. Vide *Tybrum*.

TYPUS, *τύπος*, forma, figura, adumbratio, impressio; translative tamen pro febris accessione, sive termino accipitur, quæ quodammodo in patiente imprimitur. [Mulier quædam, cujus filius quæ tano typo gravabatur. Greg. Turonen. lib. 9. cap. 21.] Eodem modo Rufinus, lib. 2. cap. 1. de tertiana febris, [Tertiano typo gravissimè gravabatur,] dixit. Item de eadem febris cum rigoris accessione dicitur *Typus frigidissimus*. Vide *Frigidissimus*. Nonnunquam Vas significat: [Vas, quod typum nuncupant, ad cellarium deportavit. In Vita S. Magni.] Vide *Tybrum*. Item Typus significat

librum quendam perversum, de quo dictum est in dict. *Echests*.

TZACON, Tzacones, & Tzaconia. FR. de quibus sic inquit Calepinus: [Tzacones erant ex stationariis hastati, gestabant cuculiones, & clibana coerulea, quæ tergo ac pectore habebant leones albos contra se erectos.] Errat tamen; nam erant populi, qui etiam in exercitu ad militandum conducebantur. [Nec infirmo animo eadem confirmati lectione, aut multò post Magistro Tzaconia occurrunt, quem dum in fugam verterent, ejus copias omnibus modis contriverant. Luitprand. in Legat.] In quo textu aliqui mendosè *Exaconæ* legunt. Vide apud Leunclavium. Itaque populi Lacones ex Peloponneso, ut clarè Nicephorus Gregora, lib. 4. his verbis demonstrat: [Exercitus Laconum, quos corrupta lingua Tzacones vocat.] Et inferius eandem declarationem reiterans, sic inquit: [Cum his etiam erat armatus exercitus navalis Laconum, quos corrupta lingua Tzacones vocant.]

TZANGA. Vide *Zanca*.

TZANGRUS, arcus, militare instrumentum ad explodendas sagittas. [De summo autem castelli, tive arcu Tzangis perebamur quidem infestè; sed non lædebamur tamen. Phanzes in Chron. lib. 2. cap. 7.] Et clarius Cantacuzenus, lib. 1. cap. 36. sic inquit: [Qui à latinis arcubus, tzangros vocant, sagittis jaciendis propugnatores à muro fugarent.] Ex hoc vocabulo derivatur nomen *Tzangus*, quod apud Turcas *Chiaus* vulgariter nuncupatur; est enim apud eos cursoris, sive madataarii officii. FR. S. d. tota sè melius *Chiaus* etymon ex sequenti vocabulo derivatur.

TZAVLUS. FR. Antè Græci Imperatoris officialis; qui *Magnus Tzavulus* dicebatur, tanquam magnus & Pictorabellarius, fugebaturque nonnunquam Officio imperialis Commissarii, & ferebat etiam præcepta Imperatoris. Hinc mansit in eadem Aula turcica hoc nomen *Tzavus*, sive *Chiaus*, qui est Missus à Turcarum Tyranno, vel ab ejus Primo Visir.

TZAVSTRUM, τζαβστρυ. Torneamentum, italicè *Grostra*. Apud Cantacuzenum, lib. 1. cap. 42.

V

FR. hæc littera pro G. non rarò reperitur, ut; Et terras cultas, & incultas prævia vuida. In Chron. Camericensis Ecclesiæ, an. 885. Jubi Vuida pro Guida; sic Vuido, pro Guido Vuilhelmus, pro Guicelmo; Vuanto, pro Guante; Vuerra, pro Guerra, & similia. Vide *Discipia*. Aliquando ejus Vicaria legitur *B.* præsertim d. manantibus in Italia Græcis, tunc enim introd. xerant proferri *Baticanus* pro Vaticano, *Bita* pro Vita &c. quod apud Hispanos adhuc in usû est, qui pro V. pronunciant B. Aliquando po-

nitur loco Y. ut *Suria*, pro *Syria*, & similia. Vide *Collyra*, *Myrium*, & initio litteræ Y.

VACANS, modus dicendi apud Equites Melitenses. Vide *Mortuorum*.

VACASORI, hæretici. Vide *Beguardi*.

VACILLO. FR. esse de fide suspectum intelligitur. [Interim volumus illa privilegia vacillare, capite 6. decretal. de fide instrum.]

VADATUS. FR. [Vadatus dicitur obstrictus, vel sub fidei jussione ambulans, sicut Fenestella ait: apud quem, vadatus amicitia nodulo tenebatur. Fulgentius de vocib. antiq.]

VADIANI, hæretici. Vide *Anthropomorphitæ*.

VADIUS, vadis, fidejussio. [Ut si Comes ipse presbyterum rebus suis expoliare jussisset, hoc illi emendare pro vadum faciat, disponens qualiter indè fiat. Flodoard. lib. 3. hist. Rhemensis. cap. 28.] FR. [Nullus presbyter præsumat calicem, vel patenam &c. laico, vel fœminæ in vadum dare, lib. 3. decretal. tit. 21. cap. 1.]

VADOR, verbum, fidejubeo, cautelam, & securitatem præsto, confirmo. [Vadatur hunc sermonem meum Sanctus vir Joseph. Ambros. lib. 7. epist. 44.] Vide *Guadio*.

VAGOSITAS, vagatio, error, dispersio: [Quemadmodum gallina habens pullos, vocando illos non cessat, ut assidua voce vagositatem corrigat pullorum suorum. Chrysost. hom. 46. in cap. 23. Matth.]

VALENTIA, virtus, potentia; valor, quo vocabulo, lib. 5. advers. Marcion. cap. 17. usus est Tertullianus, verba Apostoli agentis: [Secundum operationem potentia virtutis ejus, quam operatus est in Christo, suscitans illum à mortuis. Ad Ephesios, c. 1.] ita exponens: [Ille inoperatus est in Christum valentiam, suscitando eum à mortuis.]

VALENTINIANI. FR. hæretici Valentini Platonici sequaces. [Quæ *vivæ*, id est, sacula quædam in originem Dei Creatoris induxit: Christum quoque de Virgine nihil corporis assumpsisse, sed per eam, quasi per fitulum transiisse asseruit, can. Quidam autem hæretici, 24. qu. 3.] Eorum superstitiosus ritus. Vide *Abascantus Sacrarium*.

VALESII. FR. Hæretici in Arabia à Valesio Arabe provenientes, quæ secta Eunuchorum etiam dicta est; nam secundum litteram Evangelium ineptè interpretantes, omnes se castrabant, non percipientes allegoricam Christi parabolam, ubi a jebat: Beati, qui se castraverint &c. de quorum secta fuerat Oigenis. Baron. an. 249. nu. 9.

VALLIS ENNOM. Vide *Gebenna*.

VALVASINUS, & Valvafor. Vide *Vassus*.

VANAGLORIA. Vid. *Guadimonia*. Vana observatio. Vide *Superstitio*.

VANDALI. Vide *Silingi*.

**VANGA, Bipalium, instrumentum ferreum cuspidatum cum ligneo manubrio, quo terra repa-
linatur, ac inverfatur, pede super quajamodi instrumentum calcando: [Nam die quadam ad vesperum in horto monasterii fecit jactari ferra-men-**

menta, quæ usitato nos nomine vangas vocamus. Dixit itaque discipulis suis: tot vangas in horto projicite, & citius redit. S. Gregor. lib. 3. dialog. cap. 14.

VANIO, verbum, delirio, desipio, vanè loquor. [Repausa ergo tuam mentem, ne vadas vaniando. In Vita S. Franciscæ Rom. 9. Mart. apud Surium.

VANIZO, idem ac *Vanio*. [De vestra benevolentia plus iusto præsumentes vanizando dicunt &c. Ivo Carnot. epist. 66.] Eodem verbo usus est S. Bernard. epist. 48.

VARGUS, vagans, exul. [Si quis corpus sepulti effoderit, aut spoliaverit, vargus sit, in lege Salica.] Idem vocabulum apud Sidonium, lib. 6. epist. 6. habetur.

VAS INFIRMUS, idest, imbellis sexus. [Vasa infirmiora cum eis non navigabunt, nisi fortè Pater monasterii præceperit. In regula S. Pacomii.] Quodd autem per vas infirmus feminas hic Sanctus intellexerit, idem in eisdem regulis declarat, inquit: [Si sæculares homines, aut debiles, aut vasa infirmiora, idest, mulierculæ venerint ad ostium.

VASCELLUS, navis vulgariter nota. Bullar. Casin. tom. 2. Constit. 187. num. 7.

VASILEUS, *Basileus*, Rex: [Cùm Christophori filiani Petrus Bulgarorum Vasileus conjugem duceret. Luitprand. in legat.

VASO. Vide *Vassus*.

VASSALAGIUM. ER. idem ac hominimum. Sigon. de Regno Italiæ, lib. 7. l. ut Latrones, de reverentia Ecclesiæ. Vide *Hominium*. *Vassallus*.

VASSALLUS. FR. subditus. Sigon. de Regno Ital. lib. 7. Leges Longobar. Bulla. Casin. tom. 2. constit. 33. *Vassallus* à *Vexillo*; idèd *Vaxallus* dicebatur: [Decernentes eos, qui possessiones, & libertates ejusdem Cœnobii, & Vaxallorum suorum jura, seu reditus derinent occupatos &c. Alexander Papa III. in Bullar. Casinen. tom. 2. constit. 182. num. 6.] Vide *Casatus*. *Drudus*. *Vassus*.

VASSUS, *Vassallus*, idest, *Bassus*, *B*, pro *V*, quod significat subditum, inferiorem, & subordinatum. [Nam reipub. statu nimis turbato, regales vassos insolentia Marchionum sibi subjugaverat. In vita S. Gerald. lib. 1. cap. 32.] FR. Idem habetur in l. placuit nobis, ut Episcopi, & Comites sibi invicem auxilium præstent. Sed apud Marculfum monachum in ejus formulario, lib. 4. cap. 9. regium ministrum significat: [*Vassi* verò nostri, & ministrales, qui missi sunt, ubicumque venerint, conjectum accipiant.] Et in Capitulis, quæ Episcopi Rhemorum, & Rothomag. miserunt Ludovico Regi, sic habetur: [Quando anima vestra de corpore exierit &c. & sine solatio, & comitatu Drudorum, atque Vassorum nuda, & desolata exibit.] Item *Bassus* propriè dicebatur; unde in Erchemperti histor. apud Peregrinum de Princip. Longobar. num. 62. hæc narratur: [Atenulfus Spoletum pergens, dato pretio, Suabulum Gastaldum Marforum cum aliis sociis

bassis, quasi ad trecentos armatos secum advenxit.] *Valvasor*, tamen, sive *Valvasor* videtur diversum à *Vassallo*, nam in Bullar. Casin. tom. 2. constit. 218. ita distinguitur: [Et aliis viris Nobilibus, Capitaneis, *Valvasoribus*, & aliis *Vassallis* nostris conjunctumque servitii &c.] qui *Valvasoros* à *Federico II. Imp.* sic denominatos fuisse ait *Blondus* his verbis: [Fueruntque proditionis auctores Capitanei, & *Valvasores*, quos *Federicus II.* eo cognomine notatos potius, quam honestatos suarum partium primiores voluerat recognosci &c. *decad. 2. lib. 8.*] Unde *Valvasor* appellatur, quia *Vassus*, & *Plebi* præpositus erat, qui etiam *Valvasinus* dicebatur. *Signonus* de regno Italiæ, & l. 3. de beneficiis. Aliquando tamen hæc dignitas postponitur *Baronali*, ut in decreto *Federici Imp.* apud *Rodericum Frisingen.* *Canonicum* de gestis ejusdem Imperatoris, lib. 3. cap. 31. sic habetur: [Nos in præsentia, & testimonio omnium *Theutonicorum*, *Longobarum*, & *Episcoporum*, & *Laicorum Principum*, & *Baronum*, & *Valvasorum* omnem justiciam, & consilium obtulimus.] Aliquando *Baronali* dignitati præponitur *Valvasor*, qui & *Vaso* dicebatur. [Hujus rei testes &c. *Ornulfus Imperialis Aulæ Marescallus*, *Riferius Imperialis Vaso*, *Rosulfus de Oliveto*, & alii multi *Principes*, & *Comites*. Bullar. Casinen. tom. 2. Constit. 58.] Nec est mirum, nam triplicis generis reperiebantur *Valvasores*, *Majores*, scilicet, *Minores*, & *Minimi*, qui *Valvasini* diminutivo vocabulo vocabantur. De nomine autem *Valvasoris* sæpè in ejus *Mediolanensi* histt. Corius mentionem facit.

VASTAGE, & *Vastagie*. Vide *Bastagia*.

VASTARIUS. Vide *Bastarius*.

VASTELLUM, itallum, sela, à voce *Fest* Germanica, quæ stabilem, & firmum significat, seu potius posito *V*, pro *B*, *Bastellus*; nam *Bassus*, italicè vilem mulorum sellam significat; usurpatur etiam pro cathedra suprema: [Solus in rectorio prandebit supremus habens *Vastellum*, in vita S. Jo: Abb.] fortassè *V*, pro *G*. hic scribitur, ut interdum fieri supra diximus in principio hujus literæ, & sic *Gastellum*, seu potius *Castellum*; nam cathedra *Turris*, ut suo loco ostensum est, dicebatur, sive à *Fastu* *Fastellum*.

VATES. FR. à *vimentis* ira appellatus, cujus significatio multiplex est; nam modò *Sacerdotem*, modò *Prophetam*, & *Augurem*, & modò *Poëtam* denotat. *Isid.* *Etymol.* lib. 2. & in *can. Cleros*, dist. 21.

VATICANA BASILICA. FR. à *Lucio Papa III.* appellata fuit *Omnium Ecclesiarum caput* in ejus epistola, quæ hic habetur in dict. *Incastello*. Ab *Innocentio III.* præ omnibus *Urbis Basilicis* illi majoritas tribuitur, sic agente: [A quarto latere res] *juris Basilicæ majoris Sancti Petri Apostoli*. Bullar. Casinen. tom. 2. Constit. 234.] Multi *Imp.* ac *Reges* canonicatui ejusdem Basilicæ insigniti. Vide *Canonicus*. Reliqua ad eandem spectantia. Vide *Altare*. *Altaris*. *Affissus*. *Basilica*.

Fraſcate ades. Quinque Portas habet. Vide *Guidonea*. Prodigium eius candelabrum. Vide *Polyandelum*. Cætera vide *Porticani*. *Rota porphyretica*. *Septimianum*. *Suggeſtum*. *Umbilicus*. Ibi oſtenduntur imagines Apollolorum Petri, & Pauli. Vide *Linoſſima*. *Thoracida*. Dedicatio hujus templi antiquitus fieri ſolebat in menſe Novembris, ita habetur in Chronica Cifterciën. Angeli Marriquetz, tom. 2. ann. 1145. c. 3. pag. 6. & aſſimat Ortho Friſingen. lib. 7. cap. 32.

VATICANUM PALATIUM à quo ædificatum. Vide *Breviarium*.

VAXALLUS. Vide *Vaſſallus*.

VAYVODA, Capitaneus. Joannes Lutius in ejus Dalmatia.

VAYSRA, & *Voyska*. FR. exercitus, unde contributiones, quæ pro exercitu colliguntur, *Voyskina* dicuntur.

UBICATIO. FR. Scholaſticus dicendi terminus, ultimum determinativum in genere ſpacti ſignificans.

UBIQUISTÆ, & *Ubiquetari*. FR. Hæretici, aſſerentes Chriſti humanitate nedum in Sac. Euchariftia, ſed ubique reperiri. Hi de anno 1527. inſurrexerant. Rayn. eod. ann. n. 57.

VECORIN. FR. verba contumelioſa. Gloſſa in, I. ſi ſervus, de culpis Servorum. Ubi littera V, valet B.

VECTOR, qui vehitur. [Eccleſia enim inſtar eſt navis, & plurimis locis ita nuncupata eſt, quæ diverſiſſimi generis veſtore ſuſcepto, ſubjecta eſt omnibus, & venterum ſtatibus, & maris motibus. S. Hilarius in cap. 21. Matth.]

VECTURATUS, idem ac *Veſtor*, ſuprà, ac præcipue pro equitante uſurparur. [Hanc enim viam gentium veſturatum Dominum prædicaverunt. Hilarius in cap. 21. Matth.] de Chriſto agit ſuper aſinam equitante.

VEGES, dolium. [Cœpit diabolus ante portellam cellæ, quaſi malleo vegetem ſine ceſſatione percutere. In vita S. Romualdi Abb. 7. Februarii.]

VEHICULUM. FR. quo veſti ſunt Pontifices Romani, & etiam antiquis temporibus ſuit in uſu; nam Ammian. Marcellinus, qui vixerat in quarto ſæculo, licet Eccleſiæ Rom. nimis infeſtus, hæc ſcripſerat: [Neque ego abnuo oſtentationem rerum conſiderans urbanarum, hujus rei cupidus, ob impetrandum omni contentione laterum jurgari debere, cum id adepti, ſint ita ſecuri, ut procedant vehiculis inſidentes, circumſpectè veſtiti, epulas curantes profuſas, aded ut eorum convivia regales ſuperent menſas, lib. 27.] De Summis noſtris Pontificibus loquitur, ſed quam invidio calamo exararet, facileprehenditur; nam Papa non ad ſui oſtentationem, ut hic ſcriptor male interpretatur, ſed ad ſuſtendam ſummæ majeſtatis dignitatem ſummus promeretur honoris. Ac ſi non erat oſtentatio ſummus, ac fabuloſus Geſtium Pontifices carpento, vehiculiſque ubi quare ergo ſummus, ac veridicus Chriſtianoſum Pontifex, longe majoribus obſequiis venerari nequiſſet? Sanciverat Numa idolorum Sa-

cerdotes curru arcuato vehi, Livius, lib. 1. in de Cic. orar. pro domo ſua ad Lentulum Summ. Pont. gentilem, inquit: [Te appello, Lentule, tui ſacerdotii ſunt ihenſæ, vehicula &c.] Sacerdotii igitur erant, non oſtentationis. *Thenſæ* autem, ut Aſcon. Pedianus in act. 3. Verr. ait, erant ſacra vehicula, pompa ordinum, & hoſtiarum, atque Tacitus, lib. 12. Annal. Agrippinæ ſuperbiam exaggerans, ait: [Suum quoque ſaſtigiium Agrippina extollere altius, carpento Capitolium ingredi, qui mos ſacerdotibus, & ſacris antiquitus conceſſus, venerationem augebat ſæminæ, quam Imperatore genitam, ſororem ejus, qui retum potius ſit, & conjugem, & matrem fuiſſe.] Merito igitur Marcellinus maledicus vocari debet, dum ab iſtinet Ethnicis Scriptoribus vehiculum Sacerdotali dignitari debitum fuiſſe demonſtratur. Vide *Epirhedium*. *Petorium*. *Sellare*.

VEHICULUS, pro jumento uſurparur. [Nam vehiculus, qui eum ferre debuerat, qui primitivum vadum tranſierat, fortuito vacuum neminem in dorſo ſuo ferens, tranſineaverat. In vita S. Faulſtæ, cap. 2. §. 7.]

VEL. FR. pro Et. [Can. Presbyter, vel quilibet ſacerdos, 2. quæſt. 5.] Neque facit Episcopos, vel Presbyteros, aut Diaconos. Anaſt. Bibliot. in collatione S. Maximi à Sirmondo in 8. edit. pag. 123.] Et clariùs: [Renuntio &c. monaſterio Sancti Pauli, vel ejus ſervitores. Bullar. Caſinen. tom. 2. conſtit. 21. & 36.] In eadem ſignificatione uſi ſunt etiam Latini: [Ergo qui relictii erant, prodiſos ſerati, ne conſpectum quidem hoſtis ſuſtinere voluerunt, cum vel (*pro &*) pauciores locum obtinere poſſent. Q. Curtius hiſtoriar. lib. 3.] Et inferius ibidem: [Lenta remedia, & ſegnes medicos non expetunt tempora mea, vel mori ſtrenue, quam tardè convaleſcere, mihi melius eſt. Atque Sidonius carmine 23. verſ. 325. ita cecinit:

micant colores,

Albus, vel venetus, virens, rubenſque.

Quem ſenſum non advertens Latinus in Correſtionibus præſertim in D. Hilarium, ſemper *Et*, ubi *Vel* hic Sanctus ſcripſerat, correxerat; ſed in ſenſu conjunctionis, & non diſiſionis Hilarius particulam *Vel* intellexerat. S. Maximus: [Ferrunt enim, hodie Chriſtum Dominum noſtrum, vel ſtella duce à Genibus adoratum, vel invitatum ad nuptias, quas in vina vertiſſe, vel ſuſcepto à Joanne baptiſmate &c.] ubi *vel* ſtat loco *&*; nam ut in diſt. *Epiphania* ſcripſimus, de his tribus miraculis in ea die cumulative Eccleſia mentionem facit, quia nimirum una eademque die à Chriſto Domino demonſtrata fuere. Vide *Livoro*. *Sen*.

VELABRUM. Vide *Schola græca*.

VELOTHYRUM, janæ velum, dictio latino-græca *Velo*, & *Thyræ*, quæ portam ſignificat. [Fecit & in eadem Baſilica egregii Doctoris velothyra quatuor, ex quibus unum auro textum. Anaſtaſ. Biblioth. in Stephano IV.] qui eandem dictio-

ditionem reiterat ibidem : [Conculit in eadem Basilica Apofolorum cortinam lineam unam, velothyra serica tria in circuitu altaris.] Vide *Amphithyrum*. *Velum*.

VELUM, quo cooperitur calix. [Vas aureum, vel argenteum, vel velum sanctificatum, nemo amplius in suum usum convertat, can. apostol. 73.] Significat passionis Christi obscuram notam illam, in qua primum institutum fuerat incruentum altaris sacrificium. Dicitur etiam *Sudarium*. *Peplum*. FR. à Græcis *Agnus* vocatur calicis velum, fortasse quia in eo Agnus pingebatur. Item velum *Aer* etiam dicitur. [Velum, Aer, sive Agnus est, & dicitur esse vice lapidis, quo munivit Joseph monumentum, quod obtingnavit. Sanctus Germanus Constantinop. Patriarcha in Theor.] ||: Antiquitus apud Latinos, & Græcos eodem velo cooperiebatur Sacerdotis morientis facies. [Moriturus assistentibus ipse suis manibus linteum dedit, quod ex more morientium sibi contra faciem tenderetur, quo tenso spiritum emisit. D. Greg. Papa hom. 37. in Evang.] ubi de S. Cassio Narniensi Episcopo loquitur. Velum item Altaris dicitur paramentum, quod ponitur ante Altare ex colore currenti secundum Rubricæ ordinationem. [Fuscus Abbas sacros Codices, & vela secum asportabat. S. Gregor. Papa, lib. 9. epist. 38.] quod *Fronsellum* dicitur. Vide *Brudatus*. Item velum dicitur etiam orarium. Vide *Orarium*, & *Brandem*. Vide *Brandem*. Sed velum, quod Sacerdos super humeros gerit, dum exponit Sanctissimum Eucharistiæ Sacramentum, semper debet esse album, sicut etiam ejusdem coloris debet esse baldachinum, etiam in die Parasceves, ut ex monastico Cæremoniali, lib. 1. cap. 14. num. 3. colligitur; nam Christus Sacramentatus, ut aliqui Recentiores docent, cum sit gloriosus, non decet nigro velo cooperiri, ut malè intelligunt aliqui Cæremoniarum Directores. Planeta tamen semper concordare debet colori currentis officii, licet celebratur exposito Sacramento. Gentilium sacrificuli cooperiebantur velo, de quo Sanctus Cyprianus, lib. de lapsis inquit: [Ab impio, sceleratoque velamine.] Velo, tempore sacrificii, sacrorum porta obcludi solebat. Vide *Sacrarium*. Item velum januæ, quod *Velothyrum* græcè, italicè *Portiera* dicitur, significat. [Tunc fecit Beatus Sylvester Papam venire ad se in palatium in Pincis, & ad primum, & secundum velum tecinuit omnem Clerum. Anataf. Biblioth. in Sylvrio.] FR. idem de se refert Sylvester Papa: [Guisilarius, (idest *Belisarius*) patritius noster mandavit me ad se venire pacificè pro quibusdam ecclesiasticis dispositionibus in palatium Principis (ubi mendosè *Anastasius Principis loco Principis habet*) & ad primum, & secundum velum retinuit omnem Clerum, & populum, qui mecum veniebant, & nullum permisit introire, nisi me solum, & Vigilum Diaconum nostrum, 24. quæst. 4. can. Guisilarius, Vide Baron. ann. 331. num. 14. & 15.] Vide *Amphithyron*. *Velothyrum*. Alio nomine *Felum cubicularè* appellabatur. [Objectuque veli cubicularis, quod in introitu cubiculi erat, se tenet. Lamprid. in Heliogab.] Et dicebatur etiam *Cortina*, quæ in Ecclesia erat ex alba tela, nam lavabatur, & dicebatur etiam *Velum Atrii*, can. nemo de consecrat. dist. 1.

VELUM CONSECRATIONIS, erat velum, quod solis virginibus concedebatur multis solemnitatibus, & cæremoniis in Pontificali descriptis; hoc ante XXV. ætatis annum concedi non potest. can. placuit, 20. qu. 1. & tunc dicebatur Diaconissa, quia poterat legere Evangelium in matutino. Gloss. in, can. Sanctimoniales, 20. quæst. 1. & in, can. Diaconissam, 27. quæst. 1. Dicebatur etiam Velum consecrationis illud, quo consecrabantur Diaconissæ anno quadragesimo eorum ætatis, can. Diaconissam, 27. quæst. 1. hæc autem Diaconissæ non sunt amplius in usu.

VELUM CONVERSIONIS. Vide *Velum Professionis*.

VELUM NUPTIÆ. Vide *Mavortes* in dict. *Maphyrum*.

VELUM PRÆLATIONIS, quod Abbatissis concedebatur, can. Juvenculas, 20. qu. 1.

VELUM ATRII. Vide *Velum*.

VELUM PROFESSIONIS, quod multiplicis speciei erat, atque professione monialium capiti imponebatur: sed cum hac cæremoniarum differentia, quod Virginibus ab Episcopo imponi debet propriis manibus; viduæ autem emittentes vota Religionis, ipsæmet velum ex Altare apprehendentes, suis capitibus imponunt, præsentem tamen Sacerdote, ut ex Pontificali Romano colligitur; potest ipse Sacerdos suis manibus viduas velare. FR. Omne id habetur in can. Devotus, 20. quæst. 1. ubi sic Gelasius Papa scribit: [Viduas autem velare, Pontificum nullus atterent.] Et in 27. quæst. 1. can. 16. clarius habetur, sic: [Viduas, quæ spontanea voluntate ab Altari conversionis sacre velamen suscipiunt &c.] Cæterum quod Sacerdos viduas velare debeat, est error Glossæ in, can. Vidua, quæ sanctæ, 20. quæst. 1. & in, can. Devotus. Ibid. §. Pontificum. Sed inferius vel ipse Glossator, sive potius Joannes ibi, ita corrigit: [Quisdam tamen ex hoc capite dicebant, quod nec Episcopus, nec Presbyter potest imponere velum viduæ &c.] Quare, can. Vidua quæ sanctæ Religionis, pro se altarum non probat, quod Sacerdos imponere debeat viduæ velum: sed inquit textus: [Tunc accepta à Sacerdote, vel Ministro apta Religionis professioni veste] & non loquitur de velo; unde [Vidua sacrum velum capiti suo imposuit, & non ei impostum fuisse inquit, can. Vidua quædam, 27. quæst. 1. sic etiam licet eandem religionis vestem accipiat vidua coram Episcopo, non ideo intelligitur illum velare propriis manibus viduam, can. viduaris, ead. 27. quæst. 1. Ratio autem differentie, cur Virgines, & non viduæ ab Episcopo, seu Sacerdote velantur, est, quia Virgines in rigore dicuntur Christi sponsæ, quod declarat Innocentius I. epist. 2. cap. 12. ad Victor.

inquiens: [Virgines, quæ Christo spiritualiter nubunt, & à Sacerdotibus velantur.]: Ideoque *Honorigera Virginitatis nota* à Tertulliano, lib. de veland. Virgin. appellatur velum professionis. FR. Velum Conversionis, & Viduitatis idem erat, ut ex canonibus citatis liquet, ac omnes istæ velationum species habentur in Glossâ, ad Paleâ, cap. illud autem, 20. qu. 1.]: Virginum velationes putantur fuisse ex traditione apostolica, cum sit valde antiquus hujusmodi ritus, tempore, scilicet, Tertulliani, qui, lib. de velandis Virginibus tanquam de vetustissima observatione in Ecclesia Dei loquitur. Baron. ann. 57. num. 84. & seqq. Virgines Africae mitrellis tegebant capita. Idem Baron. ann. 362. num. 272. Vide hic *Mitra*. Quæ velandi Virgines cæremonia in festo Epiphaniæ observabatur, can. devotis, 20. quæst. 1. Item in feria secunda post Pascha, & in festis Apostolorum. Idem, can. devotis, & D. Greg. in Sacramentario. Imò in die Paschæ: [Non es recordata diei sanctæ Dominicæ Resurrectionis, in quo divino Altari te obtulisti velandam. D. Ambrosius de Virgine lapsa,] & clariùs idem in exhort. ad Virgines: [Venit paschæ dies, in toto orbe sacramenta celebrantur, velantur sacra virgines.] De ritu, ac solemnitate velandi Virgines discretè agit Baronius in dicto ann. 57. Velum est signum pudoris, & honoris. Gem. de antiq. rit. Mistæ, lib. 1. cap. 239. Unde Apostolus ait: [Ideo debet mulier potestatem habere supra caput propter Angelos, 1. Cor. 11.] potestatem, idest, subjectionem, cujus symbolum est velum, quod idè à Tertulliano, lib. 1. de coron. milit. cap. 14. *Humilitatis sarcina* dicitur, & ibid. cap. 17. appellatur *Jugum*. Eodem modo Chrysostomus *Insigne subjectionis*, & Concil. Gangrense, c. 17. *Memoriam subjectionis* denominant. Aliud veli mysterium affert Tertull. de veland. virg. cap. 15. nempe: [Pura virginitas semper timida oculos fugit, confugit ad velamen capitis quasi ad galeam contra ictus tentationis.] De velo professionis fusè Baron. in notis ad Martyrol. 7. Maji Litt. G.

VELUM S. AGATHÆ. Vide *Grympa*.

VENATIO, Antiquorum curiosa. Vide *Formido*.

VENDENTES VERONICAS. FR. qui vendebat effigies vultus sancti. Torrigius de Cryptis Vatican. in secunda impressi. pag. 309.

VENEFICA. Vide *Maga*.

VENENOR, veneno lædi. [Boni suavitas amaritudinæ mali venenator. D. Paulin. epist. 12. ad Sever.] In significatione activa. Vide *Tossico*.

VENERABILIS, hoc titulo appellatur Bedæ ex duplici capite. Primò, quia de eo narratur, quòd cum esset cæcus, & per ludibrium in quandam valem conductus fuisset ad concionandum, ubi non nisi *saxa* reperiebantur, atque deceptus, quòd ibi adesset populus ad illum audiendum, suam concionem ibi habuit, qua peracta his verbis concludens: *Per omnia secula seculorum*; saxa resonarunt: *Amen, Venerabilis Pater*. Alii tamen referunt, quòd in illa periodo Angeli respondi-

sent; *Benè dixisti Venerabilis Pater*. Secunda ratio est, quia post ejusdem Sancti obitum, quidam Clericus illi Epitaphium volens in lapide incidere, si cœperat: *Hæc sunt in fossa*; sed non valens definitiam rhythmi, sive leonini versus, (de quo. Vide *Versus Leoninus*) qui tunc valde erat in usu, contemnere; nam ejus terminum sic conficere habebat in mente, nempe *Bedæ ossa*, & versus non currebat metricè; unde nimia mentis agitatione fatigatus Clericus, in somnum cecidit, & expergestatus, invenit versum ab Angelis in sepulchro Bedæ perfectè insculptum, hoc pacto:

Hæc sunt in fossa Bedæ venerabilis ossa.

Ob id, licet ab Ecclesia inter Sanctos Bedæ reputetur; titulus tamen Venerabilis, & non Sancti communiter ei tribuitur. Durand. lib. 7. cap. 40. FR. eodem titulo decoratus fuerat Radulphus Remington Anglus (ut in hist. de gestis Regum Angliæ narratur) quia interpretaverat aliquos characteres in quadam porta ferrea Romæ insculptos; nam dum ille attentè illos contemplantur, qui sic P. P. D. S. S. R. R. F. F. insculpti erant ibi, quidam Romanum civis interim pertransiens illuloriè illum interrogaverat, inquires: [Quid aspicias Angeliæ bos?] at ille respondit: [Confusionem vestram aspicio, quia nemo poterat characteres illos intelligere, quos Radulphus sic interpretavit: [Pater Patriæ Perditus est; Sapiencia Senum Sublata est. Ruet Regnum Romanorum, Ferro, Flamma, Fame] tunc circumstantes illum *Venerabilem* acclamavere. De hoc titulo *Venerabilis*. Vide *Titulus*.

VENERANDA Virgo & Mart. Vide *Parasceve*.

VENERARIUM, ita appellatur est Calvarius mons à D. Ambrosio in psal. 47. [Dominus secundum Cæli tractum in venerario passus est.] Ita appellatus fuit, ex eo quia ibi Gentiles ad auferendam Christianis Sanctuarii illius memoriam, statuas Veneris crexerant. Vide *Golgotha*.

VENERARIUS, idolorum venerator, idololatra: [Quoniam foris maleficus, & venerarius. S. Cyprian. de Aleat.

VENERIS DIES. Vide *Feria VI*.

VENETICUS. FR. Venetus. [De Liguribus, atque Veneticis, & Histris Episcopus quid dicam? can. de Liguribus, 23. quæst. 5.] Quòd autem ibi Pontifex de Venetis loquatur, patet ex præcedenti, can. non vos, §. qui à communione, ubi sic inquit: [Recolere enim debet celsitudo vestra, quid per vos Deus fecerit tempore illo, quo Histriam, & Venetias Tyranno Torila possidente &c.

VENETUS, Civis. Vide *Veneticus*. Venetus Episc. *Castellanus* dicebatur. Vide *Patriarcha*. Venetus color. FR. idest, cæruleus, ita Vegetius de re militari, lib. 4. cap. 37. Unde Sidonius, carnine 23. vers. 324. sic cecinit:

Id Collega tuus, simulque vobis

Pars adversa facit: micant colores,

Albus, vel Venetus, virens, rubensque.

VENIABILIS, culpa levis, & venialis, remissibilis, & venia dignus: [Sed tamen scribis tu, quòd erraverim, veniabile fore. Sidon. lib. 9. epist. 15.]

eodem vocabulo D. Ambrosius, lib. 7. cap. 16. usus est, iniquis: [Ut eam blasphemiam dicant non esse veniabilem.] Eodemque modo Salvianus, lib. 4. ad Eccl. Cath. sic inquit: [Scio quidem, quod omnes rei veniabiles putant errores suos.]

VENIO. FR. pro terminor. [Sicut Carmelus in mari venit. Jerem. cap. 46.]

VENI SANCTE SPIRITUS, Missæ sequentia, à quo composita. Vide *Prosa*.

VENTICULOR, ventilaris significat. [Quæstio sanè, quæ illos movet, qui dicunt, cur in eo loco, ubi plus bona, & minus mala sunt, ultio frequentius sævit; à multis sæpè venticulata est, sed à nullo penitus exposita. Oddo Abb. de Combuff. S. Martini.]

VENTILABRUM. Vide *Cherubim. Flabellum*.

VENTOR, pro *Inventor*. Vide verba Ennodii in dict. *Gabatha*.

VENTRALIS. FR. uterulus, vesica, qua cingitur venter ad modum marsupii, & numi inferuntur: [Nummulos in ventralem, l. Divus, ff. de bon. dam.] Ubi corrigendum est *Ventralem*. Zona enim erat, qua lumbi cingebantur: de ea loquitur Gellius, lib. 15. cap. 12. ubi Caji Gracchi verba retulit a Jenkins: [Itaque Quirites, cum Roma profectus sum, zonas, quas plenas argenti extuli, eas ex provincia, (idest, Sardinia) inanes retuli.]

VENUARIUS. FR. Venditor [Notum sit, quia nos concessimus Amalbergæ nobili Abbacissæ Brixia; ut quocunque iste Venuarius cum mercimonis negotiando perrexerit, securè pergat. Bullar. Casinen. tom. 2. const. 36.]

VENUS GENTILIUM DEA. Vide *Astarthe. Salam-bona*. Thalmifera in dict. *Cubiculum. Thammus. Venerarium*. Veneris dies in hebdomada. Vide *Feria VI.* FR. Venerem non cypriam, sed ex Libano progeniem traxisse putat Nicolaus Abramus, lib. 2. Phari vet. testament. cap. 16. num. 79. & 80. ubi verba Amos, 1. 5. [Conteram vestem Damasci, & disperdam habitatorem de campo idoli, & tenentem sceptrum de domo voluptatis: & transferetur populus Syriæ Cyrenen.] ubi *De domo voluptatis*, intelligit Nicolaus de Veneris domo, & assertor Nonnum Dionysii poetam grajrum, lib. 31. vers. 201. ubi Libano insidentem Venerem inducit in urbem Beroen, sive Beryton, de qua idem, lib. 41. à versu 100. ab eodem Nonno dicitur

Penetræ lætitiæ, Veneris domus, ædes Amorum,

Amœna gratiarum habitatio, Libaneidis astrum terræ.

VERBICINOR, deponens verbum loquor. [Erchenaldus dixit, cessa verbicinari. In Miraculis S. Ursi, cap. 4. §. 16. 24. Januar.] Alii tamen *Verbosare* legunt. Vide *Seminiverbius. Verbofor*.

VERBOSOR, cornicor, blatero, nimis loquor, verbosus sum. [In Ecclesiam stantes, nolite verbosari. D. Aug. serm. 215. de temp.] Quamvis *Hierolexicon Magri*.

simile barbarum verbum non æstimetur esse Augustinianæ eloquentiæ. Vide *Verbicinor*.

VERBOTENUS. FR. oretenus. [Cum effectu accepimus, non verborenius, can. hæc autem verba, de pœnit. dist. 1. & lib. 2. tit. quod quisque juris, l. 1.]

VERBUM DEI. FR. à SS. PP. dicitur etiam *Virtus Dei*. [Virtutem, quæ à Deo est, nihil aliud intelligi fas est, nisi Verbum, quod etiam Primogenitus Dei est. Justin. Mart. apolog. 2. Virtus Altissimi obumbrabit tibi. Altissimi Regis Virtus Christus est, qui per adventum Spiritus Sancti formatur in Virgine. Chryfost. in catena aur. Virtus verò Altissimi Filii est Dei: Christus enim Dei virtus est. Theophylact. Sciens in verbo esse spiritum, protinus artexit: Et virtus Altissimi obumbrabit tibi; Christus enim Dei virtus, & Dei sapientia. Athanas. epist. 1. ad Serapion.]

VERBUM PRÆBERE. Vide *Præbere verbum*.

VERECUNDOR. FR. erubesco: [Nam quia semetipsum graviter erubescere intus, nil esse credit, quod verecundaretur foris. D. Greg. Papa, homil. 33. in cap. 7. Lucæ.] Ubi de Magdalenz in domo Pharisæi lacrymis pedes Christi rigante loquitur. Eodem verbo usus est Plautus, iniquis [Verecundari neminem apud mensum decet. In Trinum.]

VEREDARIUS, tabellarius [Denique ipsi mandavit per veredarios sæpè fatus Abbas Herbenus, ut interessent ducatu, & ad evehendum corpus sæpè nominati Antistis. Oddo Abb. lib. 2. de reb. Martin. cap. 8.] In eodem sensu Symmachus: [Cum verdarii deesser occasio, privato homini reddenda scripta commisi, lib. 7. ep. 14.] Sic etiam Fulbertus Carnot. Episc. [Quod vobis olim charissimè per veredarium vestrum literas non remisit, epist. 66.] Quod vocabulum à *Veredo* equo veloce, ac cursore derivatur.

VERMICULATUS. FR. figuratè inter punctus ad instar operis musivi. [Murenulas aureas faciemus tibi vermiculatas argento, can. 1. 8.] Lectio græca habet pro *Murenulas* *O'urodvara*, quod vertunt *Similitudines*. [Similitudines auri faciemus tibi cum stigmatibus argenti.] *O'urus* enim, ut inquit Jul. Rufinian. est rhetorica figura, cum ex partibus aliqua similitudo colligitur: sic *O'urodvara* hic *Similitudines*, quod subauditur *Inter se*, cum monile ex figuris inter se cõsimilibus constet. Eusebius autem per similitudines *Phalera* scribit, quæ quidem antiquitus nedum equorum, sed equitum, & nobilium erant ornametum, Livio teste, qui tradit, comitia ædilitia Cn. Flavii Scribæ tantum habuisse indignitatis, ut plerique nobilium aureos annulos, & phaleras deponerent. Arque metaphoricè pro ornametis orationis Ennodius: [Sine phaleris est omne id, quod dicitur affectio, dict. 3.] Verùm quòd *Vermiculatum* non tantum in auro, sed & in lapidibus intelligatur, facit Plinius: [Jam quidem & auro, nec tantum, ut parietes toti operiantur, verùm & interraso marmore, vermiculatis ad effigies rerum, & animalium crustis, &c. lib. 35. cap. 1.]

VERNA, ver, sive vernus. [Revolvuntur hyemes, & æstates, verna, & autumnus cum suis viribus. Tertull. de resur. carn. cap. 12.] Visa autem sunt Rhenano hæc duo verba *Verna*, & *Autumna* inusitata, & tamen eisdem verbis usus est D. Cyprianus ad Demetrium scribens: [Nec sic verna de temperie sua læta sunt, nec ad eò arboreis fructibus autumnus fecunda sunt.] Itaque prædicta duo vocabula tanquam substantiva nomina adhibitæ fuisse à prædictis Patribus, optimè Eruditissimus Latinus Latinius animadvertit. FR. imò ego distinctionem *Autumna* ab optimis etiam latinis Auctoribus fuisse usitatam ostendi. Vide *Autumna*.

VERONICA. Vide *Hæmorrhoidissa*. De ejus sancto Sudario. Vide *Septimianum*. *Vendentes Veronicas*.

VERES. FR. porcus minimè castratus: [Ita ut nec vinum, nec verrem, nec vaccam; imò nihil omnino, vel intra, aut extra quinquagesimam perolvere cogatur. Bullar. Casin. tom. 2. const. 112. n. 8.]

VERSUS, sive *Versiculus*, cantionis ecclesiasticæ nomen, quæ canitur in officio: ita appellata, quia tunc revocatur, & vertitur mens ad divinarum laudum attentionem, ut jam animus in psalmodia fessus, lassusque, hoc interim refocilletur; sive versus dicitur ex eo quia tunc Cantores versus orientem se vergebant. [Versus dicitur ille cantus, per quem revertitur intentio mentis in aliam intentionem, quasi quædam compositio officialis, disponens iter mentis suavi cantilena de uno affectu ad alterum: In multis Ecclesiis in principio cantus, qui dicitur versus, vertit se chorus ad altare. Amalar. de Ord. Antiph. cap. 1.] Antiquitus enim Altare orientem respiciebat. Qui Author hunc postremum significatum sic iterum explicat: [Ab ipsa reversione accipit idem cantus nomen versus. Eadem enim reversione, de qua admonemur per versum, exercemus statum corporis nostri, quando audimus versum, illicò vertimus nos ad orientem. Idem de Eccles. off. cap. 2.] Advertit nihilominus idem Author de Ord. antiph. cap. 52. quòd tempore paschali omittendi sunt hujusmodi versus, iniquiens: [Versus, qui solet animum nostrum revocare ad aliquam introducendam orationem, aufertur in paschalis diebus, & cantatur pro eo ad aliquos cursus diurnales: [Hæc dies, quam fecit Dominus &c.] Sed in Ecclesia Jerosolymitana S. Sepulchri tempore paschali canebant Canonici versum [Surrexit Dominus de hoc sepulchro.] Ita Roraldus in ejus M. S. hist. de anno 1309. quam alibi diximus extitisse apud quondam Episcopum Melitensem Bellaguer. Solet tamen versus eo tempore ad Matutinum recitari post psalmodiarum seriem, quando, nempe, incipiendæ sunt lectiones, ut mens lassæ in psallendo ad lectionum attentionem excitetur; secus tamen in aliis horis diurnis, quæ cum sint breves, habent propterea versus post lectionem: ita Durand. lib. 5. cap. 2. Versus etiam dicitur ille, qui in Missa

post lectionem, sive Epistolam recitatur: [Versus idem dicitur, quia ad inceptionem revertitur Alleluja. Gem. lib. 1. cap. 96.] Qui etiam denominatus fuit *Tropus*, ut suo loco diximus. Vide *Jubilario*. *Prosa*. Aliquando per *Versum* Capitulum intelligitur. Vide *Capitulum*.

VERSUS APERITIONIS, dicitur principium Matutini, quod consistit in illis precationibus *Domine labia mea aperies*, &c. nam in regulari observantia post Completorium rigoroso silentio os claudebatur usque ad futurum diem, & in principio Matutini his verbis aperiatur, Deum, nempe, laudare incipiendum. [Oportet in nocturnis ab Abbate dici versus aperitionis. In Regul. Magist. cap. 44.] Vide *Invitatorium*.

VERSUS LEONINUS. FR. ita appellatus à quodam Leone, qui eum in Italiam detulit, ut refert Torrigius de Cryptis Varican. impressi. secunda pag. 67. qui versus denominatus etiam fuit *Echoicus* ab Echone, & reciproca syllabarum desinentia resonant, ut in dict. *Echoicus* dictum est. Itali *Rima* vocat, qui à Græcis *Rhythmus*, & *ῥυθμὸς*, & *Homæoteuton*, idest, similiter desinens appellatur, ita Stiglianus de italica versificandi arte, cap. 14. qui etiam Virgilii temporibus, sed rarè quidem fuisse hunc versificandi tenorem ostendit. Fuit tamen Campanellam Stiglianus impugnat, dicentem hunc rimandi modum à Saracenis provenisse; quod tamen non videtur inverisimile, nam Saraceni in Italia, & Hispania dominati sunt diuturnè, hinc Itali multa Arabica verba retinuerunt, ut *Gimppone*, à *Gimbas*; *Tamburo*, à *Tabal*; *Maschera*, à *Mashara*, idest, Scurra; *Secchio*, à *Sacha*, idest, potatio; & similia; arque multò magis Hispani, penes quos multa Arabum vocabula conservantur; unde mirum non est, si hunc rimandi modum ab Arabibus Campanella provenire affirmaverit. Reliquæ carminum species. Vide *Dithyrambus*. *Pæan*. *Prosa*. *Sequentia*. Item versus Leonini Angeli ad sepulchrum venerabilis Bedæ Epitaphium inciderunt. Vide *Venerabilis*.

VERTEBOLUM, sagena, piscatorii retis species [Vel vertebolum de flumine furaverit. In lege salica, tit. 18.] In recentiori tamen editione mendosè *Versuolum* reperitur; nam nonnulli *Vertebolum* à *Verrendo* derivari volunt. FR. de qua etymologia prolixè in dict. *Sagena* scriptum.

VERTEX. FR. capitis summitas: [Vertex proprie est illa pars capitis, in qua capilli colliguntur, & in qua cæsaries vertitur, secundum Papiensem. Gloss. in can. pervenit, 30. quest. 1.] Vide *Apex*. Quæ pars in baptizando debet Christate ungi à Sacerdote, postquam protulit formam *Ego te baptizo* &c. Sic in Rituali Rom. in Rubrica de Baptismo habetur, nempe [Deinde Sacerdos intingit dextrum pollicem in sacrum chrisma, & perungit verticem Electi in modum Crucis, dicens; Deus omnipotens, Pater Dom. nostri Jesu Christi, qui te regeneravit ex aqua &c.] Sed oleo catechumenorum ungitur Electus ante baptismum non in vertice, verum,

ut eadem rubrica ibidem disponit, primum in pectore, deinde inter scapulas: [Tunc Sacerdos pollicem dextræ manus intingit in oleo sancto carechumenorum, & ungit Electum primum in pectore, deinde inter scapulas in modum Crucis, dicens: Ego te linio oleo salutaris &c.] Quæ cæremonia insertæ sunt in can. Deinde, de consecratione dist. 4. & cap. Cum venisset, de sac. unction. Vide *Baptismus. Chrisma.*

VERTIBULUM, susus, quo obturatur dolii, seu alterius vasis siphunculus, ne effundatur aqua, seu alius quispiam liquor. [Obedientiæ flamma fervens, oblitus est epistomium obstruere, pernicioso cursu ad beatum virum properavit, vertibulum manu tenens. In vita S. Columbanii.] Ubi agitur de miraculo, quod Sanctus ille operatus est virtute obedientiæ; nam propter illius promptam executionem oblitus erat epistomium obturare vasis illius, in quo cervisia continebatur, cujus ne quidem gutta interim emanavit.

VERTIGO CAPITIS. Vide *Helucus. Scotomaticus. Scotoma.*

VERUTA, *βερύτα*, teli genus, de quo in Constitutione Leonis Imperatoris fit mentio. Vide *Veruina.*

VERUINA. FR. verutum, de quo Gellius, lib. 10. c. 25. [Veruina est genus jaculi longum, quod aliqui verutum vocant, sicut Galbicus Bassus ait in Satyr. Veruina confodiendo non tenaciter facio &c. Plautus in Bacchide ait: sit tibi machæra est foris, mihi veruina est domi &c. Fulgentius de vocib. antiq.] *Verutum*, pilum, idest, telum. Festus.

VESCO, in sensu activo, idest, pascō. [Quis nos vescet carne? Tertull. de jejun.

VESPERÆ, officii divini pars ac una ex septem horis canonicis, diurnaliter recitatio, quæ idem Vesperæ dicitur à *Vesper*, quia post occasum solis perfolvebatur; unde *Lucernarium*, & *Lucernalis* dicebatur. [Et definire ad complementum lucernarii, idest, vespertini officii Dominicæ. Balsamon. in can. 91. sextæ Synodi] Eodem vocabulo D. Augustinus in ejus regulis usus est inquitens: [Postquam recesserint, sive in horro, sive ubiunque fuerint, faciant opus usque ad horam Lucernarii. Reg. 2.] Et Cassianus, lib. 3. Institut. cap. 3. inquit: [Ad extremum undecima, in qua lucernalis hora signatur.] Dicitur etiam *Hora Lucernalis* in hist. Rhemensis Flodoard. lib. 4. cap. 43. FR. In Monasticis regulis legitur *Lucernaria* in feminino genere, [Psalmi lucernariæ cum Antiphonis psalli debent] & in Liturgia præsanctificata denominantur *Preces Lucernarii*; sicut etiam à Sancto Basilio, lib. de Spiritu Sancto, cap. 29. & à Sancto Gregorio Nysseno in vita S. Marcinæ *Lucernalis gratiarum actio* dicitur. || Itaque profus errant, qui dixerunt Lucernarium Completorium intelligi; nam ex verbis Patrum adductis contrarium patet evidenter. Imò Epiphanius, lib. 3. advers. Hæres. Vesperas *Lucernalis Psalmos* appellavit, & Turrianus in constitutione. Apollolicis utitur verbo græco *βήρυχης*;

ita etiam Prudentius, cum hymnos pro singulis horis canonicis composuisset, quintum Vesperarum *Ad accensionem Lucernæ* denominavit, post quem sequitur alius hymnus ab eo *Ad somnium* appellatus, idest, ad Completorium. Vide *Completorium*. FR. Ita etiam S. Aurelianus in ordine psalmodiæ ponit horam duodecimam (idest Completorium, ut alibi diximus) post Lucernarium. || Concilium Turonen. II. can. 14. appellavit vespas *Horam duodecimam*, quia, ut dictum est, recitari solebat in ultima diei hora: ita etiam à D. Ambrosio *Hora duodecima Vesperæ* appellantur; licet Sinaragus Abbas in explanatione Regulæ 16. S. Benedicti assererat per nomen hoc intelligi Completorium; sed hæc hora recitabatur post cœnam, idest, post horam primam noctis, juxta monachalem ritum illius antiqui temporis: omnes enim Sancti Patres de prædicta *Hora duodecima* agentes, testantur, quod in memoriam Sacrificii vespertini antiquæ legis recitabatur. Ibid. lib. 1. de Eccl. Off. cap. 20. Sive in memoriam ultimæ Cœnæ, in qua Christus Dominus Sanctissimum Eucharistiæ Sacramentum instituerat. Nazianzenus, Orat. 42. Seu quia in eadem hora Christus de Cruce depositus fuerat. Glossa in, cap. 1. de celebrat. Miss. & Durand. lib. 5. cap. 9. Et idem quinque Psalmi in memoriam quinque Christi vulnerum recitantur ad Vesperas. Gemin. lib. 2. cap. 62. Seu tandem, ut Christo sponso ad similitudinem quinque prudentum Virginum lucernis occurramus. Insuper clariori evidentiâ probatur; nam adhuc in Ambrosiano ritu *Lucernarium* appellatur antiphona illa, quæ ibidem in principio Vesperarum canitur. In vita S. Forsei *Vespertinalis psalmodia* denominantur Vesperæ. Sed postea ab Ecclesia anticipata fuit Vesperarum recitatio post Nonam, ad præbendam communitatem Populi, ut intervenire possent, cum festum intelligatur inchoare à primis Vesperis. FR. seu potius ad auferendas utriusque sexus scandalosas occasionem, cum semper Ecclesiastici Præsules nocturnas Ecclesiæ functiones ea die causa reverentiæ zelo prohibere soleant. In Hispania tamen, ac Messanæ adhuc hic avitus ritus durat, ita ut solemnnes Vesperas post horam noctis illæ celebrent. || Primæ Vesperæ alicujus Festi sunt secundis nobiliores, idem in Palati Capella primæ tantum canuntur, quod etiam Græci observant. Vesperæ Sabbati Sancti sunt alio stotius anni breviores, ex eo quia Neophyti, ut recenter baptizati, non adhuc ad audienda divina officia sunt astucti; quæ Vesperæ, quæ extra chorum recitentur, tunc non dicitur Deus in adiutorium, cum adhuc Christus non sit resuscitatus; licet aliter aliqui sentiant, sed absque fundamento rationis nam antiquitas per vocem paschalem octavam non dicebatur Deus in adiutorium, sed ejus loco dicebatur Kyrie eleison, sicut, ut supra diximus, Ecclesia Ambrosiana, & etiam Carmelitani observant; de quo antiquo ritu Ordo Rom. mentionem facit, ad denotandum non esse amplius

adjutorii opus in futura gloria, in qua cum Christo resurgemus. Item per totam eandem Octavam post Vesperas ordinabatur processio cum Neophytorum interventu ad fontem baptismalem, ferentium in manu cereos accensos, præcedente serpentis figura in culmine hastæ, in cujus capite posita erat candela accensa, quod exaltationem Christi in cruce denotabat, ad instar figuræ ænei serpentis, quam erexerat Moyses pro antidoto serpentinorum ictuum, cujus typus Salvator noster efficaciter extitit, dum à pestiferis infernalis serpentis ictibus nos liberavit. Durand. lib. 6. cap. 89. Quin & tunc Vesperarum psalmi partim in Choro, & Laudate pueri, ac In exitu Israel ad baptismalem fontem canebantur, ut conciperetur, quod Neophyti, per lavacrum regenerationis, quasi modo geniti infantes, & à tyrannica infernalis Pharaonis servitute spiritualiter jam liberati erant, sicut temporaliter ab ægyptiaca subjectione Israeliticus populum olim solutus fuerat. Æneus serpens à Moyse fabricatus, & ab Ezechia fractus, adhuc in Ecclesia Metropolitana Mediolanensi conservatur, qui ibi opera Arnulphi Archiepiscopi de anno 971. ex Urbe Constantinopolitana translata fuerat: quod aliter ab aliis refertur, nempe hunc fractum serpentem Divo Ambrosio à Theodosio Imperatore traditum fuisse, ut in quadam M. S. Chronica Petri Seroxinæ apud Parisiellum, num. 201. legitur. Ante hunc serpentem æneum Mediolanenses feminæ in secunda die Paschæ solent deferre infirmos infantes. Romæ antiquitus in Sabbato Sancto non recitabantur Vesperæ. [In hac nocte de vespertinali synaxi apud Romanos nihil agitur, neque ante Missam, neque post Missam. Ordo Rom.] Propter festum SS. Fabiani, & Sebastiani, in ea die primæ Vesperæ S. Agnetis non possunt integræ recitari propter concurrentiam festi duplicis illius diei; sed ubi fit totum officium de sequenti, puta in propria Ecclesia S. Agnetis, vel ubi contingit hoc festum transferri, ut in Melita, in qua die agitur festum, & officium S. Publii Primi Episcopi illius Insulæ; tunc in primis Vesperis S. Agnetis recitari debent psalmi de communi Martyrum, sicuti fit in primis Vesperis S. Agathæ; nam has ambas Sanctas Ecclesia psalmis Martyrum Virorum honorat, ob earum fortitudinem, & virilem constantiam in tormentis demonstratam. Ita Gavantus, sect. 8. cap. 3. in Rubr. Breviarii. Dubitari solet circa Vesperas Defunctorum, an in die Commemorationis eorundem, si contingerit non immediate post Vesperas Omnium Sanctorum illas recitare, utrum in principio earum deberet dici Pater noster, & Ave Maria: Rubricæ namque de hac re nihil agunt; sed hic casus quotannis in papali Cappella occurrit, ubi (ut supra dixi) nunquam celebrantur secundæ Vesperæ, & propterea inchoatur ibi officium à Vesperis Defunctorum cum Pater, & Ave initio: sic autem non solum expertus sum; sed & Christophorus Marcellus in ejus Cæremoniali, lib. 2. sect. 2. cap. 24. testatur. Non

erit quidem incongruum, si hic in praxi ritum Romanum describam, qui Vesperæ solemnnes celebrari debent, eo, scilicet, modo, quo Gavantus refert, & ex Cæremoniali colligitur, qui talis erit. Celebrans in primis superpelliceo, & pluviali sine stola indutus; sed si induitur alba, ferat stolam ante pectus in modum crucis cancellatam, & ita indutus bireto tectus dirigitur versus Altare, præcedentibus duobus Acolytis cum candelis super candelabra accensis, non verò cum funalibus, Italicè *Torcie* appellatis; nam hoc erit manifestè contra Rubricas, & contra Cappellæ Pontificiæ praxim, quæ non utitur funalibus, nisi in elevatione Eucharistiæ. Post Acolytos sequetur Cæremoniarum Magister, & postea Clerus pariter incedendo, omnes bireto cõtecti, in Romanis tamen Basilicis defertur Crux ante Clerum, & inter prædictos duos Acolytos. Tandem sequetur inter duos Assistentes Celebrans, cujus pluvialis extremitates aliquantulum elevantur ab Assistentibus. Cùm deinde ad Chororum perventum erit, omnes genuflexi aliquantulum orent, interim duo Acolyti deponent ex manibus candelabra super altariolum, earumque lumina extinguent. Celebrans verò peracta oratione, & reverentia Altari, ac Choro præstita, accedat ad suam destinatam sedem, quæ ad cornu Epistolæ erit collocanda, vel ad primum Chori stallum, cujus genuale erit tapeto contectum, cum pulvillo, super quem erit præparatam Breviarium textili currentis coloris contectum, sive super lectorium præparandum erit Breviarium, si in Choro incumbitorium non reperitur. Sedebit interea aliquantulum Celebrans, & coram eo astantibus Assistentibus, postea surget, & submissa voce recitabit Pater, & Ave &c. quibus peractis, intonabit, Deus in adjutorium &c. signabit se interim signo Crucis, & ob id Cæremoniarum Magister ei sustollat partem pluvialis dexteram, postea præintonabit eidem Celebranti prima antiphona, & sic successivè aliæ antiphona dignioribus Chori ante quemlibet psalmum, surgentibus omnibus ex illa parte Chori, ex quo intonatur antiphona præter Celebrantem: peracta autem jam psalmodia, Acolyti cum accensis luminibus accedunt ad Celebrantem, qui junctis manibus canet capitulum; deinde unus ex Assistentibus suggeret illi intonationem hymni. In Cappella tamen papali lumina prædicta non accenduntur ad capitulum, puta quia forsasse id à Cantore in Choro canitur. Si in principio hymni invocetur nomen Dei, vel Jesu Christi, tunc Celebrans debet extollere manus, & jungere, caputque versus Altare inclinare. Post hymnum, & ab Assistentibus persoluto versiculo, unus ex eisdem Celebranti præintonabit antiphonam ad Magnificat, quæ dum in Choro canitur, sedebit Celebrans cum omnibus Choristis, & surgent deinde, quando incipiet Magnificat; tuncque Celebrans muniens se signo Crucis tecto capite præstita Choro reverentia, ibit ad incensandum Altare, quod si stalli Celebrantis erit propinquum, tunc non erit opus,

ut testo capite ad illud approximetur. Primò autem osculatur cum assistentibus Altare, postea vergens aliquantulum versus cornu Epistolæ ponet incensum in thuribulo, & incensabit Altare. Romæ verò observatur priùs sacrificare Altare, ubi asservatur Eucharistiæ Sacramentum. Post Altaris, vel Altarium incensationem, redibit ad ejus locum, & ab uno ex Assistentibus triplici ductu incensabitur; deinde Thuriferarius incensabit Chorum, & populum secundum regionis consuetudinem. Quando erit tempus dicendi orationem, accedent duo Acolyti ad Celebrantem cum luminibus accensis, qui proferens in sine Fidelium animæ &c. extendit manum in aere, formans S. Crucis signum; accedens tamen ad Altare, priùs signum reverentiæ præbebit iis, qui in Choro ex parte Epistolæ stant, & deinde aliis, qui ex parte Evangelii, tandem Altari idem faciet, ex quo revertens priùs eandem reverentiam Altari reiterat, deinde iis, qui sunt in Choro ex parte Evangelii, & ultimò iis, qui ex parte Epistolæ, cui omnes capitis inclinatione correspondent; & expectans, ut præcedat Clerus, eodem ordine, quo venerat, associatus, recedit ad Sacristiam, ubi omnes ex utroque latere stantes iterum Celebrantem capitis reverentia honorant, & ipse capite aliquantulum inclinato ad locum destinatum spoliationis transibit. *Hora incensæ, & Ante somnum* dicuntur Vesperæ. Vide *Compleorium*. Vesperæ cum Laudibus habent maximam paritatem. Vide *Laudes*. De Magnificat Vesperarum canticò. Vide *Canticum*.

VESTALIIUM, olim Priorissæ. Vide *Primigenia*.
VESTIARIUS. Vide *Canstrifus*. *Protovestiarium*.
Vestiarium.

VESTIARIUM, ubi vestes sacræ conservantur, quod *Sacristia* hodie dicitur, & *Sacrista Vestiarium*. Item & *Vestitor*, ut in quodam M. S. ubi de translatione reliquiarum S. Jo. Chryostomi agitur; ibi enim sic legitur: [B. Cosmas Vestitor.

VESTIBULUM. FR. atrium, ingressus, introitus. [Inter vestibulum, & Altare plorabunt Sacerdotes. Ezech. cap. 8. De significatione hujus vocabuli prolixè Gellius, lib. 16. cap. 5.

VESTICEPS, qui indui incipit. [Obiit verbi gratia infans sub uberum fontibus, puta nunc puer investit, puta vesticeps. Tertull. de anima, cap. 66.] FR. *Vesticeps* apud Latinos puber propriè intelligebatur. Vide Gellium, lib. 5. cap. 19. cuius synon. Vide *Investis*.

VESTIS. FR. virgata, vel partita, rubea, viridis, & alterius coloris Ecclesiasticis prohibita in Clement. de vita, & honest. Clericor. Vestis purpurea. Vide *Cruca*. Purpura. Vestium color Clericalis. Vide *Clericus*. *Epitogium*. Vestes prælatitæ. Vide *Birrus*. *Rochetum*. *Episcopus*. *Papa*. Vestes Cardinalitæ. Vide *Cardinalis*. Patriarchales. Vide *Camilabo*. Religioforum. Vide *Religiosus*. Vestes, & indumenta sacræ. Vide *Alba*. *Amictus*. *Armasacerdotalia*. *Cappa*. *Casubula*. *Casula*. *Cherubim*.
Hieroglyphicon Magri.

Cingulum. *Colobium*. *Dalmatica*. *Ephod*. *Epigonation*. *Epimanicion*. *Epitracelton*. *Esophorium*. *Gammadia*. *Hypocamissum*. *Manipulus*. *Penula*. *Thelonium*. *Planeta*. *Polystaurium*. *Rochetum*. *Sandalia*. *Sticharium*. *Superhumeralæ*. *Superpellicium*. *Tunica*. *Tunicella*. Quales vestes sacræ debent cruce signari. Vide *Cruce*. ||; Controvertitur inter Auctores, utrum in primitiva Ecclesia Apostoli usi essent vestibus sacris in celebratione Missarum. Multi convenientia, & sacrificii majestate moti, affirmativam opinionem sequuntur. docentes celebrasse Apostolos colobio indutos. Ita scribit Hugo à S. Victore, lib. 2. de sacr. par. 4 cap. 13. Ac Thomas Valdensis, tom. 3. c. 29. num. 13. qui textum Actorum S. Sylvestri Papæ affert, in quo fit mentio, quòd Euphrosius Pamphylæ Episcopus candidissimum colobium in celebratione Missarum adhibuisset, quo usus fuerat S. Jacobus Apostolus. Habetur etiam, quòd Theodosius Hierosolymitanus Episcopus usque ad annum 870. vestes sacræ, quibus usus est idem Apostolus, conservasset, ac Sancto Ignatio Constantinopolitano Patriarchæ (ut in ejusdem Actibus legitur) dono missæ fuissent. Insuper Joannes Diaconus in Vita S. Gregorii Magni scribit, quòd eidem Pontifici fuerint donatæ vestes, quibus Sanctus Evangelista Joannes celebrare consueverat. Hinc frustra in Catholicos latrant Novatores; nam more majorum sacris vestibus in divinis functionibus utimur.

VESTITOR. Vide *Vestiarium*.

VESTURA. FR. Arborum fructus, eò quòd eas oriunt, & vestiant. Ita aliqui existimant. Sed potius ego putò à *Vescendo* derivari, sicut à *Pasco*, *Pastura*, & sic barbè à *Vescendo*, *Vestura* dicitur. [Inquirendum est etiam, quantum vestura boscorum valuit. Matth. Paris. in Additam.

VETERNOSUS, annosus, inveteratus. [Toræ Dæmonum potestas antiquis, & veternosus sedibus gemens, & tremens, & ejulans effugatur. Chrysolom. serm. 51.

VETULONA. Vide *Diaconissa*.

VEXILLA REGIS PRODEUNT. FR. hymnus ab Ecclesiæ cani solitus, à Venantio Fortunato compositus fuit. Baton. Ann. 566. numer. 35.

VEXILLUM. Vide *Bandum*. *Banerium*. *Labarum*.
Tufa.

UGO. Vide *Guido*.

VIATICUM, Eucharistia, quæ fidelibus elargitur in hujus vitæ transitu; quo vocabulo in Nicæna Synodo usi sunt Patres, ajentes: [Ulrimi, ac necessarii Viatici;] quæ tamen verba in alium sensum interpretatus est Albaspinus in ejus Notis ad dictam Synodum; intelligens, nempe, quòd per id non de Eucharistia, sed de reconciliatione, & absolutione mentio fiat, quæ in vitæ extremo publicis pœnitentibus concedebatur, licet injunctam pœnitentiam minimè satisfecissent. Fundatur enim ille in verbis Concilii Atracani I. can. 3. ubi sic habetur: [Qui recedunt de corpore, pœnitentia accepta, placuit, sine recon-

ciliatoria manus impositione, eis communicari, quod morientium sufficit consolariis secundum definitiones Patrum, qui huiusmodi communionem sufficienter viaticum nominarunt.] Idem confirmari videtur in can. 9. Gerundenſis Concilii, scilicet: [Is, qui ægritudinis languore poenitentia benedictionem, quam Viaticum deputamus, per communionem acceperit.] Ad quod responderet primò, quòd verba Arauſicani Concilii *Reconciliatoria*, & *Communicare* sint valde generalia, per quæ omne Sacramentum ad reconciliandum, & communicandum fidelibus necessarium intelligi potest; sic etiam per verba *Benedictionem*, & *Viaticum* in Gerundenſi canone posita. Unde è contrario per nomen *Viaticum* non solum Eucharistiam, sed omne Sacramentum in extremo vitæ fidelibus præstitum intellexerunt Sancti Patres. *Viaticum* enim Baptismus D. Basilius hom. in Sac. Baptis. in virali periodo susceptum appellavit. Et D. Gregorius Nazianzenus Orat. de Baptismo eos, qui in tali vitæ extremo baptismum suscipere differunt, detestans, sic inquit: [Quandò inter Baptisam, & quæstuarium nulla pugna est, dum ille morientem viatico instrue, hic hæres nominari obnixè contendit,] id est, suscipiebatur baptismus, quando testamentum condebatur. Imò D. Cyprianus elemosynam appellavit Viaticum, quia hoc meritorio opere provisi ex hac vita fideles discedunt. Secundò responderetur, quòd nomen græcum *επιδησιον* in Nicæno canone appositum, viaticum latinè sonat: ut multi ex Græcis Scriptoribus Sacramentum Eucharistiæ in ultimo vitæ præstitum intellexerunt; inter quos Zonara, qui sic ait: [Sancta morientibus impartiantur, ut viaticum illud habeant, nec eorum sanctificationem priventur.] Et Balsamon in expositione eorumdem Canonum inquit: [Non privari excellenti Viatico Sacræ communionis in extremis vitæ.] FR. Quòd *επιδησιον* viaticum significet Gellius Ethnicus Author, lib. 17. cap. 2. etiam explicavit, inquit: [Magnum viaticum, pro magna facultate, & paratu magno, novè positum est. Videreturque Græcos secutus, qui *επιδησιον* sumptum vitæ ad aliarum quoque rerum apparatus traducunt; ac sæpè *επιδησιον* pro eo dicunt, quod est institue, instrue.] Unde secundum phrasim græcam ex Gellii testimonio verba Nicæna Synodi allata: *Ultimi, ac necessarii Viatici* extremam, & opportunitam intruccionem, & munitionem significant; quare non aliud spirituale munimen per illa verba intelligendum erit, nisi Sacramentum Eucharistiæ, cui antonomasticè nomen veri muniminis convenit. Præterea Reconciliationis, & Communionis summa in publicis poenitentibus consistebat in susceptione Eucharistiæ, quæ idèò Communio dicitur, per quam præterea incommunicabilitas impoententium cum cæteris fidelibus aboletur, mediante, scilicet, publica poenitentia, & Eucharistiæ susceptione; unde Altari reconciliati dicebantur. [Eum verò poenitentem dicimus, qui post baptismum, aut pro homicidio, aut

pro diversis criminibus, gravissimisque peccatis publicam poenitentiam gerens, sub cilio divino fuit reconciliatus altario, can. placuit, dist. 50.] Dictionem autem *Benedictionem* in Gerundenſi canone positam, Eucharistiam intellige; quam etiam Glossa malè intellexerat in can. si verò, dist. 50. inquit: [Aliquis tempore ægritudinis tale recepit mandatum à Sacerdote, ut post quàm convalesceret, solemniter faceret poenitentiam.] Ubi per *Benedictionem* mandatum, & præceptum malè exposuit. Sed errat profus, nam Concilium Barcinon. can. 9. Viaticum per benedictionem beatam intelligi in eodem casu, ubi sic habetur: [Jubemus verò, ut in infirmitate positi beatam benedictonem percipiant.] Et in cantanta, dist. 86. clariùs in eodem casu exprimitur, nempe: [Eos verò, quorum consilio hoc egisti, in duobus mensibus excommunicatos esse decernimus: ita ut, si quid eis intra duorum mensium spatium humanitatis advenerit, benedictione Viatici non priventur.] Atque reconciliatio intelligitur, quòd prævia absolutione, poenitens Eucharistiæ communionem recipiat: [Et si contumax creditur moriturus, reconcilietur per manus impositionem, & infundatur ori eius Eucharistia; si supervixerit, admonetur à supradictis testibus petitionis suæ satisfactum, & subdatur statutis poenitentia legibus, quandò Sacerdos, qui poenitentiam dederit, probaverit. Item poenitentes, qui in infirmitate viaticum Eucharistiæ accipiunt, non se credant absolutos sine manus impositione, si supervixerint, can. Is, qui in infirmitate, 26. qu. 6.] Publicus enim poenitens pro homicidio, seu alia simili gravissima culpa, ita Eucharistia privatur: [Ut toto vitæ tempore Corpus Dominicum non suscipiat, nisi in exitu suo pro viatico.] Ita Gregorius Papa III. Bonifacio Episcopo scripserat, quæ epistola extat in tom. Conciliorum. Idemque expresserat per vocabulum *Communionis* in Concilio Martinus Papa, inquit: [Si quis voluntariè homicidium fecerit, ad januam Ecclesiæ semper jaceat, & communionem in exitu vitæ suæ recipiat, can. si quis voluntariè, dist. 50.] At idem habetur in can. si qua femina. Ibid. & can. si quis de corpore, cum sequentibus, 26. dist. 6. Et signanter in can. qui recedunt. Ibid. declarat, quòd dupliciter reconciliatio intelligatur, id est, publica, sollemnis, & legitima, & reconciliatio per Communionem in mortis periculo, ubi sic habetur: [Qui recedunt de corpore poenitentia accepta, placuit sine reconciliatoria manus impositione (*id est caeremoniali, & publica*) eis communicari, quod morientium sufficit consolatio, secundum definitionem Patrum, qui huiusmodi communionem sufficienter viaticum nominarunt.] Ergo habes, quòd *Benedictio*, *Communio*, *Reconciliatio*, & *Viaticum*, idem sit nomen, cum agitur de iis, qui in articulo mortis constituti sunt, id est, Eucharistiæ susceptio. Et extra tale periculum ultima poenitentium reconciliatio est *Reconciliatio Alga-*

ris, seu *Sacra Synaxis*, idest, *Communio*, *Benedictio*, & *Sacramenti altaris* susceptio. ||: Insuper hoc Viaticum antiquitus post extremam unctio- nem dabatur: [Fratribus convocatis, extremæ unctio- nis Sacramentum humiliter, & devotè suscepit; eo percepto, etiam Sacram Eucharisti- am sibi porrigi instantissimè postulavit, ut tanto itineris duce munitus, posset securus hos- tium cuneos penetrare. Surius in Vita S. Gu- lielmi Archiep.] & apud eundem in vita S. Ste- ph. Regis de ejus morte sic habetur: [Rex in me- dio jacens, sacram percipit unctioem, sanctam- que animam corporis, & sanguinis Christi re- creatam viatico &c.] Ponebatur nonnunquam Eucharistia supra fidelium cadavera, qui abusus prohibitus fuit in III. Concil. Carchaginesi, cap. 16. ut in dict. *Communio* diximus. De Sancto Basilio legitur: [Unamque, (idest, particulam consecratam) sumpsisse, alteram reservasse, ut se- cum sepeliretur, tertiam verò in Columba aurea pendente reposuisse. Surius, tom. 1.] idest, in Custodia, ut in dictione *Ciborium* diximus; sed Latinus Latinus diligentissimus Ecclesiastica- rum rerum observator, minimè existimavit San- ctum Virum hujusmodi indecentiæ actum com- mississe, ut se cum particula consecrata sepeliri jussisset, quemadmodum insinuarè videntur illa verba: *Vt secum sepeliretur*. Sed potius intelli- gendum est, quòd cum viatico in extremo vitæ sumpto sepeliri cupierit. Id enim verba, quæ in ejus vita habentur, satis declarant, nempe: [At- que tertiam illam communionis portionem à Domino ipsi datam, cum qua sepulcræ tradi vo- luit, assumens, & in lecto recumbens gratias egit Deo.] Quod ulterius ex ejus patrio ritu græco confirmatur, qui in usu apud eosdem Græcos ad- huc manet, ut in actu consecrandi Episcopus Sa- cerdotibus tunc ordinatis singulas particulas con- secratas consignet, ut ipsi pro viatico in extremo eorum vitæ urantur. FR. Sed hic etiam erit error peior priore; nam diuturnitate temporis ea parti- cula corrupta, non remanebit ampliùs consecra- ta, qua corruptibilitate moribundus actum ido- latriæ committeret, si ea communicaret. Potest tamen esse, quòd talis traditio particulæ con- secratæ sit tantum pro cæcemonia, ac admonitio- ne, quòd, scilicet, Sacerdos in extremo vitæ suæ recorderet rescici pro viatico Sanctissima Hostia, non quidem eadem, quam tradidit ei in ordina- tione Episcopus, sed eadem sacramentaliter, & quòd illam per Episcopum traditam assumeret ipse Sacerdos, antequam corruptatur, sive dignis quam primùm præbeat. ||: Sicut in Gallia moris fuisse narrat Fulbertus Carnotensis Episcopus epist. 2. quòd quando Sacerdotem ordinabat Epif- copus, tradebat illi in manu panem consecratum, quem Sacerdos deinde spatio quadraginta die- rum consumebat, sumens quotidie ex illo frustil- lum, & hoc fiebat in memoriam quadraginta die- rum, in quibus Christus Dominus cum Discipu- lis suis manserat post resurrectionem. Cæterum permittebatur in persecutionum sæculis, ut do-

mi detineretur hostia consecrata, consumenda tamen antè quàm corrumpeteret, ut in mortis periculo, & ante martyrium possent ea per mo- dum viatici communicari, de quo usu crebrè Sancti Patres testantur; ac Monachorum antiqua in deserto simplicitas retinebat penes se Hostiam consecratam, ut S. Basilius refert, & ob caren- tiam Sacerdotum propriis manibus spiritualiter se reficiebant, qui abusus in Occidentali Ecclesia tempore Hormisdæ Papæ in Concilio Cæsaraugustano, can. 3. prohibitus fuit; sed in Oriente diutiùs inanis. Similiter temporibus vetustis pe- regrinando fideles secum Eucharistiã defere- bant, ut de Sartyro D. Ambrosius ejus frater refert, & de S. Maximo Syracusano Episcopo D. Grego- rius Papæ; quod tamen faciebant, ut in eo cinere mortis periculo succedente, promptum habe- rent viaticum; id enim hodie licitum est solis Pontificibus Romanis, quibus in longinquis iti- neribus supra album manum undique ornatum (qui vulgo *Chinea* appellatur) per brevem dia- tam præcedentem, Sacra Eucharistia defertur lu- minibus circumdata, atq; nobilissimo comitatu obsequente, quam cæcemoniam antiquissimam esse ex eo constat, quòd Stephanus Papa III. eam observavit, quando ad Regem Galliarum perre- xit; nam *Christo prævio* hunc Pontificem peregrina- nte refert Anastasius Bibliothecarius in illius vita. FR. de hac cæcemonia tractatum edidit An- gelus Rocca olim Pontificii Sacelli Sacrista, cu- jus titulus est: *De Viatico Summi Pontificis*. In- firmis, in quibus inest impotentia suscipiendi via- ticum, non licet deferre Eucharistiã devotionis gratia ad illam adorandam. Ita à B. Pio Papa V. cautum fuit. Reliqua. Vide *Benedictio beatica*. *Communio*. *Ephodion*. *Eucharistia*. Item Viati- cum significat portatile altariolum. Vide *Al- tare*.

VIBRINUS, castoreus; sed *Fibrinus* scribendum à Fibro, seu Castore animali; unde corrigendus esset textus in Regula S. Cæsariæ, ubi sic ait: [Vestimenta lucida, vel nigra, vel cum purpura, vel vibrina (lege fibrina) nunquam in ulu habeantur, cap. 9. §. 15.] FR. De hoc animali Plinius, lib. 8. cap. 31. ita ait: [Simile fibro & ingenium. Evomit se suum, ad multa medica- menta utile.] Castor dicitur, eo quòd se castrat. Ibidem Plin. c. 30. Unde ex fibro fibrinus dicitur. [Falces cum sint ex acutæ fibrina pelle. deter- gent. Idem Plin. lib. 17. cap. 28.] Vide *Castori- natus*.

VICANUS, qui in Vico habitat; ita in Ariminensi Civitate dicebatur alicujus vici incolæ, cum ea civitas in septem regiones divisa esset; unde *Vicanus septime vicariæ*, qui septimum urbis vicum incolebat, dicebatur.

VICARIA MONIALIUM. Vide *Formaria*.

VICARIUS. FR. qui Superioris gerit vicem, seu à Vicis, in quibus jurisdictionem exercebant, ut in dict. *Decania* dictum fuit. Hodie tamen in qua- libet Diocesi plures Vicarii reperiuntur, nimi- rum, *Generalis Vicarius*, qui penes Episcopum

residet, & totius Diœcesis curam habet. Item *Vicarii foranei*, sive *Villani*, de quibus egimus in dict. *Centenarius*. *Chorepiscopus*. *Decania*. *Firmarius*. *Servator loci*. De Vicario Sede Vacante. Vide *Archidiaconus*. De Vicario Curati. Vide *Personarius*. De Vicario Abbaris, seu Archimandrita. Vide *Deuterarius*. An Vicarius Christi, vel Petri dicatur Summus Pontifex. Vide *Papa*. Et ad Baron. An. 740. nu. 4. & ibi Postillator.

VICATIM, vicatim, per vias. [Cum interim plus nostra misericordia infumit vicatim, quam vestra religio templatim. Tertull. advers. Gent. c. 42.] ubi *Templatim* per templa significat.

VICANCELLARIUS. Vide *Cancellarius*.

VICOMES. FR. Qui Comitibus vicem gerit. Bullar. Casinen. tom. 2. const. 47. Quod officium prohibitorum est exerceri à Sacerdotibus. [Ne Sacerdos officium habeat Vicecomitis, aut Præpositi secularis, lib. 3. Decretal. cap. 5. & ibi Glossa.]

VICEDOMINATUS. FR. Vicedomini officium [Quicumque vicedominatum, vel aliam ecclesiasticarum rerum administrationem, per pecuniam obtinere voluerint, tam ementes, quam vendentes, cum Simone percelluntur, & ab illa Ecclesia, in cuius contumeliam dare pecuniam, & accipere voluerunt, justè excluduntur, cap. consulere, de Simonia.] Et ibidem in tit. de pœnis, cap. 12. sic habetur: [Patroni jus patronatus, Advocati advocatiam, feudarii feudum, Vicedomini vicedominatum, & Beneficiarii beneficia prorsus amittant.]

VICEDOMINUS, Oeconomus Ecclesiæ, qui varii erant: nam aliqui erant Vicedomini Ecclesiarum, alii reddituum Episcoporum, alii tandem Palatii episcopalis, de quibus dictum est in dict. *Oeconomus*. De Vicedomino Palatii Apostolici D. Gregorius, lib. 1. cap. 11. in Regist. hæc habet: [Vicedominum enim constituimus, cujus arbitrio Episcopum commissimus dispensandum.] ER. *Latinius Episcopium* in hunc locum corrigi. Vide in correct. D. Greg. tit. Epistolar. lib. 1. cap. 11. ¶ de quo officio sæpè in ejus epistolis mentionem facit, ubi colligitur etiam, quod pro Ecclesia Lateranensis peculiaris Vicedominus constitutus erat. Vicedominus Palatii Apostolici serè erat Episcopus, & equitabat secus Pontificem immediate. [Post equum verò hi sunt, qui equitant, Vicedominus, Vestiarius, Nomenclator, atque Sacellarius. Ordo. Rom.] Hodie verò *Majordomus* dicitur. FR. Verba D. Greg. supra allata, quæ incipiunt: Vicedominum constituimus &c. habentur in decreto Gratiani in can. Diaconum, dist. 89. Ad Clementinam Patriciam, agentis: [Vicedominum enim constituimus, cujus arbitrio Episcopum commissimus dispensandum.] Ubi Glossa sic habet: [Ex hoc patet, quod Vicedominus est, qui habet potestatem super res ipsius Episcopatus: Oeconomus, qui super res Canonicorum: cui, scilicet, res Ecclesiastica gubernanda mandat. Cod. de Sacrosanctis Ecclesiis, l. jubemus, in princ. Et si-

cut Episcopus dispensat res episcopales sub testimonio Vicedomini: sic Canonici res ecclesiasticas sub testimonio Oeconomi, & è converso, ut 16. quæst. 7. can. quoniam, & 12. quæst. 1. can. manifesta. Iste Oeconomus in quibusdam Ecclesiis appellatur Præpositus.] Facultas Vicedomini episcopalis Palatii declaratur in can. Volumus, ead. dist. 89. ubi sic dicitur: [Volumus, ut frater noster Paschasius, & Vicedominum sibi, & Majorem ordinet domus, quatenus possit, vel hospitibus supervenientibus, vel causis, quæ eveniunt, paratus, & idoneus existere.] Ubi Glossa ex Hugonis opinione ait esse idem Vicedominum, ac Oeconomum, in S. Vicedominum. Quod Oeconomi officium constituendum est in omnibus Ecclesiis habentibus Episcopum. [Quia in quibusdam Ecclesiis (sicut ad nos pervenit) sine Oeconomo, Episcopi res Ecclesiasticas tractant, placuit omnes Ecclesias habentes Episcopum, etiam Oeconomum habere de proprio Clero, qui gubernet res Ecclesiæ &c. can. quia, dist. 89.] Vide *Oconomus*.

VICENNIIUM. FR. spatium viginti annorum. [Neque decennii, neque vicennii, vel XXX. annorum possessio, can. neque, 16. qu. 4.]

VICESIMA, dicitur tertia hebdomada quadragesimæ. Vide *Tricesima*.

VICISSITAS. Vide *Alternitas*.

VICTIMA. Vide *Thyas*.

VICTIME PASCHALI LAUDES. Missæ sequentia à quo composita. Vide *Prosa*.

VICTORIALIS HYMNUS. Vide *Sanctus &c.*

VICTUALIA. FR. dicitur distributio quotidiana, quæ sic inter Canonicos, at præbenda, *Communitas* appellatur. [Statuimus, ne à Canonicis, donec in servitio tuo, idest, Episcopi) fuerint, quicumquam subtrahi debeat, vel auferri, quod de communitatis sibi beneficio debeatur: nisi fortè sint victualia, quæ non consueverunt absentibus exhiberi. De Clericis non resident. cap. 7.] & ibi Glossa. Vide *Glossa*.

VIDENS. Hoc nomen absolute sumptum in sacra pagina per antonomasiam significat Prophetam, divinis visionibus illustratum, quem Hebræi *Motenus* vocant; sed hodie hoc vocabulo Rabbinum illi appellant, qui Synagoga curam gerit, & controversias interni fori decidit. FR. sic antiquitus appellabatur Propheta. [Olim in Israèl sic loquebatur unusquisque vadens consulere Deum: Venite, eamus ad Videntem, qui enim Propheta dicitur hodie, vocabatur olim Videns, 1. Reg. 9. 9.] Sed Rupertus Abb. in, cap. 1. Abdiæ facit differentiam inter visiones divinas, in quibus: [Visiones autem hæc differunt, quæ alibi monstrante Deo significativè videntur imagines, quales maxime viderunt jam dictus Ezechiel, & Daniel: alibi sine imaginibus divinæ sui modo videntur, & præcipue locutiones, quemadmodum hic de semetipso dicit: Visio Abdiæ, & tamen nullam se similitudinem, sive imaginem narrat vidisse. Et de ista quidem visionis qualitate non dubium est Sanctos Prophetas

certum habuisse visum, sive intellectum, Spiritu Sancto in ipsis loquente, &c.] Ac idem Rup. in cap. 1. Apocalyp. tres visionum differentias tradit, nempe, carnalem, spiritualem, & intellectualem.

VIDUA. Vide *Relicta*. Ejus velatio. Vide *Velum professionis*.

VIDUÆ AQUÆ, eleganter à Tertulliano, lib. de Baptismo, appellata sunt lavacra Gentilium, quia non producebant gratiam, sicut aquæ nostræ baptismales: [Nationes extraneæ ab omni intellectu spiritualium potestatum eadem fiducia idolis suis, subministrant; sed viduis aquis sibi mentiantur.]

VIDUVIUM, viduitas, status viduitatis. [Cui filii nec post nepotis amissi duæ pariter plagæ recentes, ad viduæ vulnus adduntur. Sidonius, lib. 6. epist. 2.]

VIGILANS. Vide *Egrigorius, Vigilax*.

VIGILAX, Vigilans. [Neque in paginis ejus vigilax lector inveniet veriora nomina Camænarum. Sidon. lib. 5. epist. 2.]

VIGILIA, inter Christianos dies præcedens aliqui solemnitati intelligitur, quia antecedenti die pernoctare solebant in Ecclesia illius Sancti, cujus festivitas die sequenti erat celebranda, & quasi tota illius noctis mora in sacris, diviniq; cantionibus, in spiritualibus discursibus, ac psalmodiis trahebatur; quæ idèd *Nocturnæ Convocationes* à Tertulliano, lib. 2. ad Uxor. cap. 4. appellata fuerunt. FR. Ac clariùs D. Hieronymus, epist. 7. Læta scribens, tradensque ei modum educandi filiam, sic inquit: [Vigiliarum dies, & solemnæ pernoctationes sic virguncula nostra celebret, ut ne transversum quidem unguem à matre discedat.]:|| Hic deinde ritus in jejunium commutatus fuit, retinens tamen *Vigilia* nomen, de qua re errant profus illi, qui auctoritate cujusdam asseri sermonis S. Augustini ad fratres in Eremito, (qui est ordine vigesimus quintus asserunt, D. Ambrosium persuasione S. Monachæ usum vigiliarum ea de causa ab Ecclesia eliminasse, quòd Christianorum plurimi illud noctis tempus ludendo & choreas ducendo transigerent; nam hoc validis argumentis Baronius in Annot. ad Martyrol. 5. Januæ. lit. 2. falsissimum, & ab Augustiniano calamo alienum esse demonstrat; & in fine ejusdem Annotationis sic concludit Baronius: [Non itaque Ambrosius, non Augustinus, nec quis alius Orthodoxorum his temporibus vigiliis nocturnas ecclesiasticas abrogavit, vel minuit: sed impurissimus hæresarcha Vigilantius vigiliis, sui nominis hostis, impugnavit, sicque minuere conatus est, ut non nisi semel in anno, in Paschali solemnitate vigiliis peragendas esse jactaret. Hieronymus adversus Vigilantium.] Cujus intentio ad abrogandos in Ecclesia Dei congregationes tendebat. Idem Baron. an. 44. n. 73. Atque ad Baronianas rationes cumulandum est etiam, quòd solemnæ vigiliæ ante Dominicas totius anni antiquitùs celebrabantur, quæ assidue à fidelibus frequentabantur, ut can. 1. Mari-

conensis Concilii testatur: quod Concilium per duo fermè sæcula post DD. Ambrosium, & Augustinum exiit. Licèt tamen Antisidorèse Concilium, can. 3. Vigiliis prohibuisse videatur, non de Vigiliis sacris & publicis in Ecclesia celebratis ibi egisse, ex eisdem verbis satis liquet. FR. Eliberitanum Concilium can. 35. interventum serminalium in Vigiliis vetaverat. Aliqui vigiliarum nocturnarum prohibitionem Bonifacio Papæ Primo tribuunt. S. Leo Papa, qui tertio loco illi successerat, de Vigiliarum observantia in ejus sermonibus crebrò mentionem facit: ||: Si Vigilia Nativitatis Domini venerit in Dominica, tunc canitur Missa post tertiam, & Evangelium Dominicæ non dicitur in fine, licèt de Dominica fiat commemoratio, quia illud Dominicæ Evangelium lectum fuerat in Missa Sabbati præcedentis. Gavant. part. 4. tit. 3. In Vigilia Pentecostes ex antiqua consuetudine jejenatur; in qua etiam antiquitùs, sicut in Sabbato Sancto, baptizabantur Catechumeni; idèd adhuc in Missa dicitur Tractus, & ad Evangelium non afferuntur lumina, quia eorum fides adhuc obtenebrata est, & ob eandem rationem non dicitur Credo. Si Vigilia S. Joannis Baptiste, vel SS. Apostolorum Petri, & Pauli venerint infra Octavam Corporis Christi, tunc in Missa dicitur Præfatio communis de feria, Sac. Rit. Congr. 12. Decemb. 1626. Si verò Vigilia aliqua venerit in die solemnissimo, tunc Episcopus potest illam anticipare ad præcedentem diem. Navar. in manual. cap. 21. num. 21. Hinc Leo Papa X. decrevit, quòd si Vigilia S. Joannis venerit in die Corporis Christi, tunc anticipetur ad feriam quartam, quod accidit ann. 1639. ut declaratum etiam fuerat anno præcedenti à Sac. Rit. Congr. 23. Septembr. 1638. In tali tamen casu non anticipatur officium Vigiliæ, sed solum Jejunium. Gavant. sect. 3. cap. 7. in Rubr. Miss. Ob similem rationem, si in ultimo die carnis privii occurrerit Vigilia S. Mattheæ, poterit etiam tunc Episcopus ad Sabbatum antecedens illam anticipare, ut inobservantiæ peccata evitentur, Diana, 3. part. tract. 6. Miscellan. resolut. 66. Quando Vigilia S. Joannis Baptiste, vel SS. Petri, & Pauli venerit infra Octavam Corporis Domini, Missa dicitur de Vigiliis, licèt officium fuerit de Octava, ob rationes à Gavanto adductas in part. 1. tit. 3. n. 2. ad Rubr. Miss. in Vigilia Nat. Dom. Diaconus, & Subdiaconus non induuntur Casula in Missa. Vide *Casula* in fine. Specialis cæremonia antiquitùs in hac die. Vid. *Statio*. Reliqua deinde. Vid. *Jejunium*.

VIGILIGALLUS. Vide *Vigiliarius*.

VIGILICIUS, Monachus, qui curam habet expurgandi alios Religiosos ad persolvendum Martinum. [Priusquam tamen surgant ceteri, à Vigiliciis fratribus Præpositus excitetur. In Regula S. Fructuosi.] Sed in Regula Magiistr. *Vigiligallus* idem appellatur.

VILE. Vide *Chydeum*.

VINDEMIA. Vide *Feria propter messem, &c.*

VINCULA S. PETRI. Vide *Boja*.

VINDICO, Verbum, pro legitimize, & canonizare usurpatur. Unde *Vindicatus*, legitimum, vel canonizatum significat apud Optatum Milevitan. lib. 1. adversus Parmenianum ubi sic inquit: [Cum correctionem Archidiaconi Cæciliani ferre non posset, quæ ante spirituales cibum, & potum os nescio cuius martyris, si ramentum martyris, libare dicebatur: & cum præponeret calicem salutaris os nescio cuius hominis mortui, etsi martyris, sed nondum vindicati: correpta cum confusione irata discessit.]

VINDICATUS. Vide *Vindico*.

VINDICTA. FR. mulctatio, justitia vindicativa. [Ad hanc Apostolicam Sedem, cui omnia Episcoporum judicia referri præcepta sunt, ejus contumacia referatur, ut vindicta de eo fiat, can. si autem, 9. quæst. 3.] Ac alibi: [Et ille, qui contra morem antiquum eum ordinare præsumpsit, canonem vindictæ subjaceat, can. Istud est, 11. quæst. 1.] Item alibi: [De quibus debet esse tanta provisio, ut vindictam admonitio præcedat, can. Indigné, 12. q. 2.] Ac alio in loco: [Officia vindictæ possunt implere boni bono animo, quomodo Judex, & quomodo lex, can. officia, 23. quæst. 5.] & ibi Glossa. Vide *Pleiscor*.

VINHAURIA, vini haustor, & bibax. [Ecce homo vorax, & vinhauria. D. Aug. lib. 16. contra Faustum, c. 31.] Latinus tamen Latinus in suis annotationibus *Vinhaurius* legit.

VINUM vile. Vide *Chydaum*. Vinum pro Missæ sacrificio prius purgabatur. Vide *Colatorium*. Vini mensura dicebatur misericordia, & quare. Vide *Misericordia*. Vinum Gnidium, & Erythræum. Vide *Colatum*. Quale vinum palatinum fuerit. Vide *Palatina*. Cætera. Vide *Stips*.

VIO, iter facio, viam dirigo. [Exercitum credas cum signis suis pergere: sic omnes viandi, comitandi, & præeundi ordinem servant.] De Ciconis inquit Ambrosius, lib. 5. Examer. cap. 16. Eodem verbo usus est Chrysologus, serm. 63. de resurrect. Lazari loquens: [Suscitaverat Dominus filiam Jairi Principis Synagogæ, sed adhuc funere calente, sed adhuc mediante morte, corpore adhuc præsentem, adhuc inter homines homine morante, adhuc viante spiritu.]

VIOLACEUS COLOR. Vide *Janshinus*.

VIOLARUM, florum multæ species. Vide *Janshinus*.

VIOL. FR. offendo. [Christum violat, can. si quis hominem, 11. quæst. 3.]

VIPERA. Vide *Echidna*.

VIRGA, & *Virgula*, pro baculo pastorali. Vide *Baculus*. Virgula censoria. Vide *Asteriscus*. Virga Moylis *Aquatilis sequela* appellata. Vide *Escatilis pluvia*. Virga Centurionum. Vide *Vitem dare*.

VIRGARIUS. Cantor Ecclesiæ. Vide *Baculus*. *Cantor*. Propè Vaticanam Basilicam extabat Ecclesiæ S. Mariæ *Virgariorum*, & *Schola Virgariorum*. Vide *Schola Virgariorum Porriani*. Qui Virgarius habebat curam præparandi lectum pro Pontifice, ubi terminabat processio ejusdem Papæ, qui usus tamen remansit præparandi lectum in eo

eubiculo, in quo super lectum Pontifex induitur, & exiit paramentis sacris.

VIRGINAL, Virginitas. [Inactam ab omni crimine virginal. Prudentius in hymno 8. passion. S. Agnetis.] Carolus tamen Vidmanus docet hanc dictionem significare Lupanar. In aliquibus mendosis Codicibus *Virginali* legitur.

VIRGINO, verbum intransitivum, & deponens, Virginitatem possidere significat. [Solemne manifestæ paraturæ totam circumferunt mulieritatem: sed virginari volunt sola capitis nuditate. Tertull. de veland. Virg. c. 12.]

VIRGO. Vide *Calebs*. In *Innuptus*. *Innuptora*. *Sovor* in capillo.

VIRGULA. Vide *Virga*.

VIRGUNCULA. FR. nomen diminutivum à Virgo, parva virgo. Italicè *Virginella*. De hac Hieron. in dist. *Vigilia*.

VIRIA, armilla. [Has in aures habebat, quæ non gravarent aures: has virias, quæ manum non maritali auro ornarent, sed spirituali actu levant. D. Ambros. lib. de Abraham, c. 9.]

VIRIOLA, Viriæ diminutivum nomen. [Armillæ autem propriæ Virorum sunt, collaræ victoriæ causa militibus ob armorum virtutem: unde & quondam vulgò viriolæ dicebantur. Isidor.] FR. Hinc *Biretum* B. pro V. quasi *Viretum*, idest viri tegumentum, quod Melitenfes à *Viriola*, *Biriola* dicunt.

VIRITA, Mulier virò conjuncta. [Quia virita mulier non facillè decipitur, habens consiliatorum virum. Chrysostom. hom. 44. in cap. 23. Matth.]

VIRTUTIFICATUS, corroboratus. [Si autem exercita (idest fides) fuerit scripturis, & loquutionibus assiduis suscitata, operibus bonis virtutificata, non solum dico multiplicabitur, sed nunquam desinet crescere. Chrysost. hom. 53. in c. 23. Matth.]

VIRTUS, pro vi, seu violentia. [Si quis enim puella per virtutem mæchatus fuerit. In lege salica, tit. 15.] FR. Idem habetur in l. si quis homini libero, de his, qui insidiando, l. si quis domum alienam, de exercitiis, l. si homines, de aggressionem in vico. Item in Bullario Casinen. tom. 2. const. 69. sic in eadem significatione legitur: [Sed liceat præfato Cænobio cuncta, quæ sibi videntur pertinere, virtuosèque perpetuò possidere, omnium hominum contradictione remota &c.] Virtus verò animi est habitus mentis constituta, Glossa in can. De pudicitia, 32. quæst. 5. De qua Horatius, lib. 1. epistol. ad Mæcænatem inquit: Virtus est vitium fugere, & sapientia prima Sulticia caruisse.

VIRTUS DEI. Vide *Verbum Dei*.

VIS TURBATIVA, FR. violentia; sed in jure intelligitur, quando turbatur possessio, & in dubio revocatur. [Oeconomus petierit à vi turbativa, & inquietativa super præmissis Commune Favem prohiberi, cap. licet causam, de probat. & ibi Glossa.]

VISCUS. FR. Hæmorrhoidum humor. [Præcipuè tamen]

tamen visco laborantes, quos viscosos appellant, curare consuevit. In vita S. Fiacrii Meldensis 30. Augusti apud Surium, tom. 7.] Ideo in Gallia appellatur morbus S. Fiacrii. Ejus synonymia. Vide *Hemorrhoides*.

VISINETUM, FR. vicina, vicinitas. [Per sacramentum proborum legalium hominum de visineto comitatus. Marth. Paris. in Charta libert.

VISIO. Vide *Horama*. Visionum divinarum differentia. Vide *Videns*.

VISITATIO B. M. V. festum ab Urbano VI. an. 1389. institutum ad diem secundam Julii celebrandum ex voto propter persecutionem schismaticum, ut quemadmodum B. Virgo. jus visitatione cognationem Elisabeth consolare dignata est, sic fideles ab eadem Virgine consolationem Universalis Ecclesie implorarent. Fuit deinde idem festum vigore bullae a Bonifacio IX. praefati Urbani Successore confirmatum; quod tamen festum in Syriaco rituali antiquius reperitur, & apud illos in mense Decembris parum ante Nativitatem Domini celebratur, in quo etiam die in honorem Deiparae ad templum Constantinopolitanum in *Blachernis* appellatum (de quo diximus in dict. *Blacherna*) festum agunt Graeci.

VISITATIO Episcopalis per Dioecesim. Vide *Episcopus* in actu visitationis in dict. *Episcopus*.

VISITATOR. Vide *Intercessor*, *Periodesis*.

VISULA. FR. vitis, & uva genus. [Albuellis summis arboribus fertilior est, visula imis. Plin. lib. 24. c. 2.] Nomen quidem arabicum *Bisula* V. pro B. significat mammam; est enim ad formam mammae, quam Latini *Vnam mammam* dixerunt. Melitenses *Bisula*, & *Bisulet el Bacra* id est, mamma vaccae, ex illius forma, & colore appellant.

VITEM DARE. FR. apud Romanos intelligebatur jus Centurionatus conferre, quae *Clema*, id est, species vitis (ut ait Ammonius) sive palme, pampinus, seu potius sarmenum erat, a Plutarcho in Galba *καλαμα εκατονοπαρος* dicitur, nempe, Vitis centurionalis. Qui ritus ab Eusebio in S. Marino Martyre, lib. 7. histor. Eccles. c. 14. satis explicatur his verbis: [Marinus, unus ex his, qui in exercitu Romano magnum decus, & honorem fuissent consecuti, vir & genere illustri, & divitiis locuples, propter testimonium Christi, Caesare Palaeatina tali de causa capite damnatus fuit. Est quidem honos apud Romanos, qui *καλαμα* appellatur: quem qui adipiscuntur, eos Centuriones fieri ajunt. Cum locus vacaret, ordo postulabat, ut Marinus eo dignitatis gradu potiretur. Marinum igitur ad hunc honorem elatum, alius pro tribunali comparens, in crimen vocat, tum quod ierat Christianus, tum quod Imperatoribus non immolasset &c.] Atque Spartianus in Adriano inquit: [Nulli vitem, nisi robusto, & bonae famae daret, nec tribunalum nisi plena barba faceret,] id est, centurionalem honorem non nisi viro robusto &c. quare *Clema* istud, sive vitis in tali decore apud milites erat, ut si ea percuteretur, nullum opprobrium ei

afferret: hinc Plinius dixerat: [Centurionum in manu vitis, & opimo praedio tardos ordines ad lentas perducit aquilas, atque etiam in delictis poenam ipsam honorat, lib. 14. c. 1.] Sicut hominem pro dedecore apud milites habetur, si baculo aliquis eorum percuteretur, secus verò si in baculo erit ferrum conjunctum. Imò si miles, dum vite à Centurione percutiebatur, illam frangebatur; tunc poena capitis plectebatur. [Si miles vitem tenuit, militiam mutat; si ex industria fregit, vel manum Centurioni intulit, capite puniatur, ff. de re militari.] Nam pigri milites hac vite à Centurione multabantur. Unde Juvenalis, satyr. 8.

Nodosam post hæc frangebatur vertice vitem,

Si lentus pigra muniret castra dolabra. Itaque Vitis pro Centurionis dignitate accipiebatur. Martial. lib. 10. ep. gr. 26.

Vare Parætonis Latia modò vite perurbes Nobilis, & centum dux memorande viris. Et Lucan.

Ibi sanguine multo Promotus latiam longo gerit ordine vitem.

VITALIANI. FR. heretici, contra quos scripsit S. Ephrem Syrus. Baron. in Notis ad Martyrol. 1. Febr. lit. g.

VITERBIENSES Troslanum Hetruriae Civitatem devastarunt. Vide *Trossulus*.

VITERBUM. Vide *Biservum*.

VITIS. Vide *Helix*.

VITUM LITIGIOSI CONTRACTUS. FR. de hoc legali termino mentionem facit Innoc. III. in decretal. lib. 2. tit. 16. cap. 3. & ibi fuse Glossa, ac Possillator, §. Litigiosi; & tunc contrahi dicitur cum quis rem litigiosam in iudicium deducit, de cujus dominio movetur quaestio inter actorem, & reum, transfert in alium lite pendente, sive sint res, sive actiones, Cod. de liti, l. ult. in princ. & in auth. ibi posita.

VITTA. Vide *Mitra*, *Nimbus*, *Velum*.

VITUPERO, *onis*, Vituperator: [Cui datum est saltibus gloriae proterere posse decus vituperonum. Sidon. lib. 4. epist. 12.] Ac alibi idem: [Sed plus cavendum est, ne in aliquos forsitan incidamus vituperones, lib. 8. epist. 1.]

VIVARIENSE MONASTERIUM. FR. in Gallia à Casiodoro erectum. Baron. in notis ad Martyrol. 1. Maji lit. d.

VIVENTES. Vide *Superi*.

VIX. FR. hæc particula non impossibilitatem, sed difficultatem importat, ff. de jud. l. vix certis, Cod. de poen. l. incredibile. De clericis non residentibus cap. 6. [Ut ex prædecessoris nostri Clementis Papae III. decretali colligitur evidenter: dicendo enim, quòd talis res vix contrahendo matrimonio impedimentum afferret, velle videtur, quod asserat: nam quod vix fit, fieri tamen dubium non existit, cap. 2. de cognat. spirit. in sexto.] Quod Clementis decretum habetur in cap. contracto matrim. eod. tit. in decretal. ubi sic dicitur: [Utrum si constaret vera esse

esse, quæ diximus; non idè tamen contractum matrimonium solveretur: quæ res vix contrahendo matrimonio impedimentum afferret.] Ac etiam in sensu *Numquam* reperiri particulam *Vix*, in can. miratus, dist. 93. ibi asserit Glossa.

UXIL. Vide *Sarrapa*.

ULCISCOR. FR. pro castigo: [Charitatem verò tuam (ut hoc competenti sollicitudine debeat insequi, vel ulcisci) nostræ præceptionis auctoritate volumus communiti, can. Augustino, 12. qu. 2.] Et alibi: [Justitia est, non quia iniqua est ultio, quam lex statuit; sed quia vitiosa libido ulciscendi, magisq; ad Judicem pertinet hoc inter homines discernere, quàm bonum hominem sibi expetere, can. sex differentia, 23. qu. 3.] Vide *Vindicta*, & *Vindicta*.

ULTRA. FR. hæc propositio in Sac. Scriptura *Amplius* sæpè significat. [Nec exercebuntur ultra ad prælium. Isai. 2. 4. Non igitur ultra percutiam omnem animam, sicut feci. Genes. 8. 21. Nequaquam ultra interficietur omnis caro aquis diluvii. Ibid. cap. 9. 11. Et non erunt ultra aquæ diluvii ad delendum universam terram. Ibid. vers. 7. Cessaverunt tonitrua, & grando, nec ultra stillavit pluvia super terram. Exod. 9. 33. Et humiliati sunt Philisthiim, nec apposuerunt ultra in terminos Israel, 1. Reg. 7. 13. Et ultra non addidit Rex Ægypti, ut egrederetur de terra sua, 4. Reg. 24. 7.]

UMBILICUS, quidquid in aliquo rotunditatis medio prominat, ex voce *Umbo*, de qua suo loco. Accipitur etiam pro lapide in culmine fornicis. [In Ecclesia B. Petri ad cooperiendum umbilicum confessionis, fecit cooperulum ex auro, pensantem libras tres. Anast. Biblioth. in Benedict. III.] In aliquibus codicibus mendosè legitur *Billicum*. FR. sic apud Torrigium legitur de *Cryptis* Vaticanis, impress. secunda, pag. 461. } *Stæ* postò nel mezzo in terra l'ancielistimo forame di forma quadra, chiamato Billicum da Anastasio in Benedetto Terzo, del quale così dice: In Ecclesia B. Petri Principis Apostolorum, nutritori suo præ nimio ardore exardescens ad cooperiendum billicum confessionis fecit ex auro purissimo pensans libras tres. Da San Germano nella lettera scritta à Papa Ormisda, vien chiamato Cararasta con tali parole: Præcipite, & (si fieri potest) ad secundam cataractam ipsa sanctuaria deponere. Deveni sapere, che ivi erano due forami, uno sotto all' altro: il primo chiamavasi prima cataracta, il secondo, che era più vicino al corpo di S. Pietro, secunda cataracta, sopra il quale calandosi alcuni veli, chiamati Velamina, Pallioli, Brandea, Sanctuaria, & Patrocinia.] Alia synonyma. Vide in dict. *Brandeam*. Scamitur ibidem Torrigius, inquiens: [Si mandavano da Pontifici a gran Personaggi per pretiosissime reliquie di S. Pietro. Scrive S. Gregorio Turonense nel lib. 1. c. 28. de Glor. Mart. che quei veli &c. Ecco le sue parole: Quòd si beata inferre desiderat pignora, palliolium aliquod momentaneè pensatum jacit intrinse-

cus, deinde vigilans, & jejunans devotissimè deprecatur, ut devotioni suæ virtus Apostolica suffragetur. Mirum dictu! si fides hominis prævaluerit, à tumulto palliolium elevatum ita imbutur divina virtute, ut multò amplius, quàm prius pensaverat, ponderaret.] Affirmat insuper, quòd lamina plumbea adhuc conservatur ibi, quam ad cooperiendum prædictum umbilicum Alexander III. fieri jusserat. Et inferius agens de oleo balsami, quod ante Principis Apostolorum depositum ardebat, sic inquit: [*E cosa degna da notare, che ne' tempi andati, avanti l'Altare di S. Pietro ardeva di continuo balsamo, essendogli stasa lasciata da Costantino una possessione nelle parti di Babilonia, d'onde ogn' anno &c. Vediamo quel che ne scrive il B. Pietro Damiano, lib. 3. epist. 20.* In Babyloniarum partibus possessionem Apostolica Sedes habebat, unde tantum balsami redditum per annos singulos capiebat, quod insufficienti fomite sufficeret lampadi, quæ videlicet ante Altare B. Apostolorum Principis rutilabat, appensa. Quam possessionem accepta pecunia Papa distraxit, canonemque aromatis, quem recipere solebat, amisit. Aliquanto tempore post, cum idem Papa prædicto Sacrosancto Altari quasi devotus assisteret, & oraret, ecce quidam terribilis, & grandævus fenex, in cujus etiam facie barbarsium videbatur, & elato brachio colaphum sibi vehementer incussit, & ait: Tu extinxisti lucernam meam ante me, & ego extinguam lucernam tuam ante Deum; moxque disparuit. Ille verò protinus corruit, & paulò post diem clausit extremum.] Itaque Umbilicus lapidem significat, qui continet compagem, & coagmentationem fornicis sese fornicum modo interfecantem, sic & in fornice umbilicus nominari solet; ita Budæus in Aristotelem de Mundo, apud Henricum Stephanum in suo Thesuro Græco dicit, *ὀμφαλός*. Item moraliter *Umbilicus* in Sac. Scriptura pro peccato carnalitatatis sumitur: [Libido enim in umbilico dominatur mulieribus, sicut lex divina dicit: Non est præcisus umbilicus tuus, quasi diceret, non est amputatum peccatum tuum. Nam & matrix illic catenata constringitur, unde & epinephridia eodem loco firmandis fetibus opponuntur. Fulgent. lib. 2. Mythol. de Hercule, & Omphale.] Vide *Umbo*.

UMBO, nis. FR. propriè significat quidquid prominat, & extumescit; hinc Umbo dicitur pars elypei eminentior, item eminentior pars frugum, uti pyri, & fici. Thesaur Græc. Henrici Steph. in dict. *ὀμφαλός*. Item pars eminentior in monili, aut anulo, idest, gemma incisa. Plin. lib. 37. cap. 5. Sic montium umbones, Plutarch. in Lycurgo dixit. Item marini fluctus exuperantes à Statio in Achilleide ita nuncupantur.

Undisonæ, quos circuit umbo Malææ. Ac præter alia, quæ videre est apud Schaligerum in Varrone, significat etiam aggeres, & 23mi-

agminum concursus; unde Prudentius describens magnum populorum concursum ad Ecclesiam S. Hippolyti, ait:

Confundit plebeja phalanx umbonibus æquis
Discrimen procerum præcipitante fide.
Martialem imitatus, qui lib. 3. epigr. 46. sic cecinit:

In turbam incidere; cunctos umbone repellere.
Item significat extremitatem Antiquorum tunicae, quæ supra sinistram humerum collecta ligabatur, ut in antiquis statuis conspicitur, quam clarè Tertullianus, lib. de pallio describit, iniquiens: [Adeò nec arrifce necesse est, qui pridie rugas ab exordio former, & inde deducat in tiliâs, totumque contracti umbonis figmentum, custodibus forcipibus, adsignet. De hinc diluculo tunica prius cingulo correpta (quam præstata moderatiorem tenuisse) recognito rursus umbone, & siquid exorbitavit reformato, partem quidem de lævo promittat; ambitum verò ejus, ex quo sinus nascitur, jam deficientibus tabulis retrahat à scapulis.] Aliquando etiam locum in Ecclesia prominentem significat, scilicet pulpitem. Torrig. de Crypt. Vatic. impres. secunda, pag. 453. Vide *Ambo*.

UMERACULUM. Vide *Apalareus*.

UMERALITER, figuratè, & sub umbra.] Quàm ista hæc, quæ imaginariè tantum, & quodammodo umbraliter effingimus. Sidon. lib. 2. epist. 10.

UMERATICUS ORDO. Vide *Nigrorum Ordo*.
UNCIA. FR. monetae valor in utraque Sicilia. [Affirmabant quoque uncias auri à Rege innumeras accepisse. Falco Benevent. in Chron. an. 1132.] Hodie adhuc in Sicilia, & in Melita in usu est, & una uncia triginta tarenos continet.

UNCTIO SACRAMENTALIS. Vide *Chrisma*.

UNGARI. FR. *Ayares* antea appellati. Ditmar. Episc. Chron. lib. 2. in princip. & inferius ibidem: [Et ecce iterum *Ayares*, idest, Ungari quasi jam perpetrati sceleris oblitii, adversum nos arma commoverant, quos adventare Dux Henricus Regi nunciâs, inceptis cum itineribus revocavit.]

UNGUEM TRANSVERSUM NON DISCEDERE. FR. Phrasîs Hieron. idest, conjunctim, & inseparabiliter incedere; sic ille, epist. 7. Latam commonet, ne ejus natam à se separari permittat in nocturnis vigiliis. [Vigiliarum dies, & solemnibus pernoctationes, sic Virguncula nostra celebret, ut ne transversum quidem unguem à Matre discedat.]

UNGULA, ferreum instrumentum, quo Martyrum Corpora lacerabantur, ita appellatum, quia ad instar aduncarum unguum ferarum duplicatis offendiculis formabatur; idèd *Bisulca* à Prudentio Hym. 1. appellatur, iniquiens:

Illa virgas, secures,

Et bisulcas unguilas

Ultrò fortis expectabat.

FR. Vide Latinum in Cyprianum de Lapsis, num. 6. Item accipitur pro quocumque Carnifi-

cis instrumento, can. Non frustra, 23. qu. 5.

UNGUO, pro *Vngo*, Vide *Tinguo*.

UNICUBA. Vide *Univira*.

UNIO. FR. Concilium. [Unio nostræ Congregationis decernit, atque instituit, ut tertiâs, quas antiqui canones de parochiis suis habere Episcopos censuerunt, si eas exigendas crediderint, ab ipsis Episcopis diruta Ecclesiæ reparentur, can. unio, 10. quæst. 3.] Potest etiam hoc vocabulum unanimitatem, & concordiam significare.

UNIONITÆ, hæretici. Vide *Noetiani*.

UNITIVUS. Vide *Enoticus*. Unitus. Vide *Schismaticus*.

UNIVERSALIS. Vide *Antecessivus*.

UNIVERSITAS. Vide *Pleroma*.

UNIVIRA, Mulier, quæ uni solo Viro nupsit. [Fortunæ muliebri coronam non imponit, nisi univira. Tertull. de Monogam.] Ac D. Hieronymo, epist. 3. ad Ocean. melius visum est, mulierem ad secundas nuptias transire, quàm operam meretricum exercere: [Melius arbitrata est confiteri imbecillitatem suam, & umbram quandam miserabilis subire conjugii, quàm sub gloria univiræ opera exercere meretricum.] Dicitur etiam *Unicuba*. Unde S. Pacianus Barcinonen. Episc. Hæreticos objurgans, inquit: [Vos à matris unicubæ corpore recessistis, c. 3.] Ecclesiam intelligit, quæ unico tantum Christo Sponso conjuncta est.

UNIVIRATUS, mulieris monogamia. [Nulla hujusmodi tæminarum de bono univiratus loquino vit. Tertull. lib. 1. ad Uxorem.]

UNO, verbum, pro *Unio*, de quo Tertullianus: [Et qui unum, eundemque contendunt Patrem, & Filium, jam incipiunt dividere illos potius, quàm unare. Advers. Prax. c. 27.]

UNUM. FR. hæc distinctio à Christo Domino prolata, diversimodè circa diversa intelligitur, quando, nempe, ait: [Non pro eis autem rogo tantum; sed & pro eis, qui credituri sunt per verbum eorum in me; ut omnes unum sint, sicut tu Pater in me, & ego in te: ut & ipsi in nobis unum sint. Jo. 17. 20.] quod sic exponit Innocent. III. in decretal. [Cum ergo veritas pro fidelibus suis orat ad Patrem: Volo (inquit) ut ipsi sint unum in nobis, sicut nos unum sumus: hoc nomen unum pro fidelibus quidem accipitur, ut intelligatur unio in gratia; pro personis verò divinis, ut attendatur identitatis unitas in natura &c. c. damnatus, de Summa Trin. & fide Cath.] Contra opinionem Joachimi Abb.

UNUS, in Sac. Scriptura hoc vocabulum non raro prioritatem ordinis significat. [Factum est vespere, & nam dies unus. Genes. c. 1.] ubi *Unus* primum sonat, & in eodem sensu, ibid. c. 2. legitur: [Nomen unius Phison.] Idest, nomen primi erat *Phison*. Nam immediatè sequitur: [Nomen secundi Gehon.] Sic Evangelista Marcus, c. 16. de Christi Resurrectione agens, inquit: [Una Sabbatorum,] idest prima hebdomadis die, quæ fuit Dominica. Sic etiam

Apostolus 1. Corinth. 16. fidelibus commendans elemosynam, inquit, ut illam in die Dominica colligerent, quando fideles nempe ad audiendum Sacrum in Ecclesiam convenirent: sub his verbis: [Per unam Sabbati unusquisque vestrum apud se reponat, recendens, quod ei bene placuerit.] Et in eodem sensu in ejus Regulis S. Pachomius: [Qui ad unam orationem tardius venerit,] scilicet ad primam orationem.

VOCATUS, nomen substantivum, quod vocacionem significat: [Si in vocatu, nec in sacrificiis sit titulus officii, & operæ meæ expunctio. Tertull. de Idol. c. 16.

VOCIBILITAS, FR. Objurgatio. [Ut nullus audeat confugientes ad Ecclesiam, vel residentes inde vi abstrahere, aut quicumque vocabilitatis, vel damni, seu spoli residentibus in loco sancto inferre, can. disinvit. 17. qu. 4.

VOLATILE, pro Angelo: [Volatilia Cœli semper vident faciem Patris mei. D. Ambros. lib. 2. Hexam. cap. 4.] In eodem sensu Job, c. 28. de Sapientia inquit: [Abscondita est ab oculis omnium viventium, volucres quoque Cœli latet.

VOLAX, idest, velox. [Atque, ut volaces gressus acceleret, exhortatur Petr. Damian. lib. 3. epist. 8.

VOLUCRIS, idest, Angelus. Vide *Volatile*.

VOLUCULUM: volumen, conglobatio: [Detractamque à summo unam gemmā coruscantibus crucem ad terram dejecit, collectisque velulis, ac pallioli de circuitu parietum pendentibus unum voluculum fecit. Greg. Turon. lib. miracul. c. 2.] Vide *Volumen*.

VOLUMEN. Vide *Biblia crasis*. Contos in dict. *Contacium*. Vide *Opisthographum*, *Rotula*, *Voluculum*.

VOLUTABRUM. FR. limus, in quo porci revolvuntur. [Et velut sues in volutabris everfi, can. hī, qui altario, dist. 1.

VORAGINATUS. FR. in profunditate mersus. [Is quidem sanè circa principia sui solo palustri voraginatus, & vestigio inspectoris inadibilis est. Sidon. lib. 2. epist. 28.

VORATRINUS. FR. hoc vocabulum corruptè in Tertulliano, & malè in casu recto à Calepino specularum in dict. Voratrina exponitur, ubi sic inquit: [Voratrina officina vorandi: gulosus homo. Tertull.] Sed unde habet, quod voratrina sit officina vorandi? at quælibet caupona, taberna, coquina est officina devorandi: aut quando gulosus homo appellatus est caupona, taberna, & coquina? est enim impropria locutio: nam hujusmodi officinæ non devorant, sed præbent devorandi materiam, & talis differentia est inter voracem, & officinam vorandi, qualis est inter recipientem, & præbentem: gulosus non derogat, sed devorat. Ergo impropria Calepini applicatio. Sed veniamus ad Tertulliani verba: sic enim ille, cap. 39. Apolog. [Nam inde non Epulis, non Potaculis, nec ingratis Voratrini dispensatur, sed Egenis.] Ubi sermo est non de instrumentis, mæretis, vel officinis ad comedendum,

quod, & bibendum; sed de personis loquitur; & primum dicitur *Epulis* legi debet *Edulis*: nam Eduli teste Isidor. in Glossa gulosos voratores significant. *Potaculis* idest, Bibaculis à frequentia potandi. Item *Voratrini* ejus nominativum non faceret Voratrina, ut Calepinus excogitavit, sed Voratrinus, sicut contra in eodem significatu *Carnivorus* gulosus dicebatur. Sensus igitur Tertulliani talis est, nempe, quòd non dispensatur edulis, bibaculis, & ingratis carnivoris, sed egenis. Igitur *Voratrinus*, seu potius Carnivorus in recto casu, & non Voratrina, ut excogitavit Calepinus, dici debet. Vide *Ambro*.

VOTAREA, vocabulum mendosum apud Anastasium Biblioth. in Constantino, ubi sic ait: [Omnis cœtus Romanæ Urbis imaginem, quam Græci votaream vocant, sex continentem sanctas, ac universales Synodos, in Ecclesia B. Petri excurrunt.] Quam vocem aliqui corrigere crediderunt *Pancarea*: sed talis lectio magis obscura, ac corrupta redditur. Legendum ergo potius *Pinacorea* ex græca dictione *πινακῆς*, quæ picturam significat, & *Pinacothecam* locum ubi picturæ conservantur, appellaverunt Viruvius, lib. 1. cap. 2. & Plin. lib. 35. cap. 11. qui locus Italicè *Galleria* dicitur. FR. Adhuc tamen hæc correctio non videtur satisfacere, non enim sensum Bibliothecarii explicat; nam dixerat *Imaginem*: sed si ad imaginem adderetur *Picturam*, esset idem per idem, & sic nil ulterius explicaret: magis ergo crederem *Potaricea* restituumdum ex græco vocabulo *Ποταρική*, idest, pastoralis, sed *Vuleja*, à græco *Βυδέα* consilium; in hac enim imagine symbolicè sex concilia, & pastoralia decreta figurabantur.

VOTUM. FR. hoc vocabulum diversis sensibus usurpatur. Primum enim significat, quando aliquis disponit agere opus bonum, & meritorium, & tunc propriè dicitur *Deliberatio*, can. qui bona. 17. qu. 1. & can. integras, 32. qu. 2. quod si non poneretur in executione, esset tantum veniale: sed si firmiter bonum illud exequi statuit, tunc dicitur *Proposium*, à quo si recedit, secundum aliquos peccat venialiter, secundum Hugonem mortaliter; sed à voto, quod verbis exprimitur, sive cum solemnitate, sive sine ea non licet recedere sine mortali peccato secundum omnes, ut extrav. cap. qui cler. & voven. De qua re vide fuisi Glossam in can. quod votentes, ibid. ubi declarat, quid sit solemnè votum, & quid simplex. Item Glossa in can. nubentes, dist. 27. quæ tribus modis ibi asserit solemnizari votum. Glossa in can. Nuptiarum, eadem 27. quæst. 1. verbo. Sed etiam ait, quòd votum non simplex, sed solemnè dirimit matrimonium. Glossa in can. quod votentes, 27. quæst. 1. ubi etiam declarat, quid sit solemnè, & quid simplex. Item *Votum*, & *Dies votorum* dicitur matrimonium, l. si quis Longobardus, 3. de successione, & in jure Canonico in eodem sensu reperitur:] Si verò ad secunda vota idem vir, & uxor non migraverint,

rint, c. 9. de testibus, & attest.] & in decretali de sponsalibus, c. 5. [Ad alia vota transferre.]

Item votum pro voluntate. Glossa in can. magna pietas, de pœnit. dist. 1.

VOX MOLÆ NON AUDIRI. FR. hæc scripturalis phrasim penuriam victus significat: [Perdam ex eis vocem gaudii, & vocem lætitiæ, vocem sponsi, & vocem sponsæ, vocem molæ. Isai. c. 25.] Et in eodem sensu: [Vox molæ non audivetur in te amplius. Apocalypf. c. 18.]

URBANUS PAPA VIII. commendatus. Vide *Icona, Speculator.*

URBICARIUS. Actor, & Recitans in quadam Comœdia, quæ *Urbicum* dicebatur, quia in ea continebantur elegantia, & urbanitates juvenili honestati adaptatæ: [Denique Beatinus augur dicere solitus erat, diversarum urbium honores similiter peragi urbicario mimologo. Fulgen. lib. 2. mythol. in Ixione.] FR. In aliquibus tamen Codicibus legitur: [Diversarum urbium honores formaliter peragi rubricario mimologo.]: *Suburbicarius* autem apud Ecclesiasticos Scriptores intelligi solet de Ecclesiis extra Urbis mœnia, sed in ejus districtu existentibus, sic *Episcopus suburbicarius*, & *Ecclesia suburbicaria* dicitur. Suntque sex Episcopatus dignitati Cardinalitæ adnexi, quorum jurisdictiones ad suburbana Romæ loca antiquitus extendebantur, ut in Ciacconio refertur.

URBICUS. FR. qui Romanam urbem incolit; idem ac Urbanus: cum enim Martialis dixerit, lib. 1. epigr. 32.

Urbanus tibi Cæcili videris:

Non es; crede mihi: quid ergo es? verna es,
Hoc quod transliberinus ambulator &c.

Inferius subdit:

Quod non optimus urbicus Poeta:

Quare define jam tibi videri,

Quod soli tibi Cæcili videris.

Sic etiam *Episcopum Urbicum* Cyprianus, epist. 4.

Pontificem Romanum appellavit; sic Zepherinum Pontificem Opratum Milevit. appellavit, &

Presbyteri Romani *Sacerdotes Urbis* à D. Ambrosio, epist. 31. denominantur; eodem pacto in

Concilio Arelat. I. can. 1. Diaconi Romani vocantur *Diaconi Urbis*. Et Opratum Milevit. lib. 2.

de incolatu nonnullorum Romæ Donaritarum sic ait: [Quia quibusdam Afris urbana placuit

commoratio.

URBS REGIA. Constantinopolis appellata fuit:

[Frater, & Coepiscopus noster Marinius ad

Urbem regiam pro Ecclesiæ suæ utilitatibus

Diaconum suum se velle transmittere scripsit.

D. Gregor. lib. 9. epist. 14.] Quam Constantinus

Magnus anno salutis 350. ædificavit, & Beatæ

Virgini, ut refert Nicephorus, lib. 8. c. 6. dica-

vit, æque hujus Urbis natalem ad diem 10.

Maii quotannis celebrari refert Menologium

Græcum. FR. Zosimus in ejus hist. nova uti

Idolatra, & Constantini Imperatoris inimicus

inter alia commenta, quæ de illo excogitaverat,

lib. 2. refert hunc pium Imperatorem ædificasse

in Constantinopolitana Urbe templum, quod Rheæ Deorum Matri dicaverat. Sed mentitur, quia Deiparæ, ut suprâ ex Nicephoro constat, consecravit. Atque ibidem sic de hac Urbis ædificatione narrat Zosimus: [Senatus, atque populi odium incurrit, (id est, Constantinus) Quumque profertus ab omnibus, propè dixerim, execrationes laud ferrer, quandam Romæ partem quærebat, in qua palatium ipse sibi conderet. Itaque cum isset in Troadem, & prisicum illud Ilium, invento loco Urbi condendæ idoneo, fundamenta jecit, & muri partem aliquam in altum egit, quam adhuc videre est, si qui versus Hellespontum navigent; sed quòd cum hujus operis instituti pœnituisset, eo relicto, ut erat imperfectum, Byzantium concessit, cujus Urbis situm admiratus, eam quàm maxime statuit amplificandam.] Qua occasione nonnullos errasse admonemus, qui Hellesponticæ Trojæ ruinas, quæ adhuc ibi visuntur, esse putant antiquissimi Ilii ab Homero decantati: verum non nisi memoriæ sunt mœnium à Constantino Magno inceptratum, ut ex prædicto Zosimi loco constat.

De hac Urbis Regiæ magnificentia ita Suidas inquit: [Constantinopolis tantò est aliis Urbibus major, quantò Roma esse minor videtur.] Hæc tamen secularis æmulatio in Ecclesiasticam præsumptionem transierat. FR. Sed tragicum finem ex justa Dei vindicta Patriarchæ Constantinopolitani superbia obtinuit, qui denegans Summi Pontificis manus osculari, nunc sub tyrannico Turcarum jugo gemens extremitatem illius Tyranni manicæ deosculari cogitur; ac ea miseranda Urbs, quæ processionem Spiritus Sancti à Filio negabat, in festo ejusdem Sancti Spiritus à Turcis subjugata fuit, & quæ à Constantino Magno Helenæ filio suos natales agnovit, sub altero, & ultimo Græco Imperatore Constantino etiam Helenæ filio sua funera deploravit. Vide *Diptychum*, & *Pileus*. Itaque Regia Urbs dicta fuit ad differentiam Urbis Pontificiæ, quæ ab eodem Magno Constantino Pontifici concessa fuit. Vid. *Roma*. Locum canonis, in quo de hoc vocabulo fit mentio, à Glossa malè intellectum. Vide *Regia*.

URCEOLUS, ampulla. Vide *Gemillio*, *Orzoli*, *Urceus*.

URCEUS, vas, quod pro sepulchro etiam usurpatur. [Nam mirum in modum, dum ossa illa sancta levarentur, ut urceo novo imponerentur, columba descendens cœlitus visa est in summitate urcei illius descendere. In vita S. Domitiani Ducis.]

UREPHOTROPHIUM. FR. idem ac Brephotrophium, ut suo loco dictum est, nempe, infantium hospitale, seu nutritorium; nam *Éρσιος* græcè infantem significat: de quo loco meminit Imp. in lillud, §. 1. c. de Sacrosanct. Eccl. ubi Codices passim mendosè reperiuntur.

URIAS. FR. nomen hebraicum, quo appellatus est ille, quem propter pulchritudinem Bersabæ uxoris David occidi jusserat, 2. Reg. 11. & 12. *Urias* ergo interpretatur lux mea Dei. Ita Rubert.

Abb. lib. 11. de divin. officiis, c. 1. D. August. lib. 22. contra Faustum Manich, c. 87.

UROGALLUS. Vide *Tetrao*.

URSUS, in ludis. Vide *Torneatrix*.

USATICUM, usitatum, idest, darium, quod solvebatur in transitu pontis Rhodani fluminis, quod etiam *Portorium* dicebatur, ut in vita Sancti Joannis Benedicti Episcopi apud Theophilum Raynault inter Sanctos Lugdunenses legitur.

USTRICULÆ, ferrea instrumenta candentia, quibus comburebantur pili in mento crescentes, ut juvenilis aspectus ostentaretur. [Adhuc sustinet patiens certè jam ustriculas. Tertull. de pall. c. 4.

USUARIUM. FR. usus, seu usufructus. [Quod cum inter eos ex una parte, ac hospitalarios ex altera super usuario cujusdam memoris quaestio verteretur. In Decretal. de Arbitris, c. 4. & ibi Glossa.

USUFRUCTUARIUS. Vide *Gaphans*.

USURA. Vide *Sesquiplum*. FR. Permittitur ab Imperatore quarta centesimi, idest, quatuor pro centenariis, can. hoc jus, 10. quaest. 2.

USURPATOR. Vide *Incubator*.

USURPO. FR. [Usurpare tunc dicitur, cum quis sibi vindicat, quod ad ipsum non pertinet. Gloss. in can. multi corriguntur, 2. quaest. 1.] Item significat procurare: [Usurpavi, ut mecum infans in carcere maneret. In Passione SS. Perpetuae & Felicitatis per Lucam Holstenium edita.

USUFRUCTUS. Vide *Regundus*, *Precaria*, *Usuarium*.

UTER. Vide *Ascopera*, *Hystera*, *Nabulum*.

UTLAGOS. Vide *Pilagus*.

UTLAGUS. FR. interdicitum, ex voce Saxona *Pilaga*, idest, extra legem. [De cætero non receptabo Utlagos. Matth. Paris. ann. 1211.] Apud quem etiam *Pilagor* verbum in eadem significatione reperitur: [Nullus aut utlagentur. Ibid. ann. 1216.

UT, Re, Mi, Fa, Sol, La. Musicales notæ non à Paulo Diacono collectæ, ut aliqui credunt; sed à Guidone Abbate, Græcos imitante, inventæ, qui Græci etiam syllabis pro musicalibus notis utuntur. Benè tamen hoc syllabarium musicale Guido ex prima strophâ hymni excerpterat, quem in honorem S. Joannis Baptistæ Paulus Diaconus composuerat, occasione recuperandi vocem, ob raucedinem perdidit, cum debuerat Præconium Paschale canere, ut Durandus, lib. 7. c. 14. refert. Quæ syllabæ ex verbis ejusdem Strophæ excerptæ, ita manifestantur.

UT queant laxis Resonare fibris

MIRA gestorum FAmulorum tuorum,

SOLve polluti LABii reatum

Sanctæ Joannes.

Easdem notas quemdam Poetam recentem in distichum comprehendisse refert Vossius, nempe:

Cur adhibes numeros, cantumque labori?

Cantor verò responderet:

UT Relevert Miserum FATum, SOLitoseque LABores.

FR. Thedaldus Aretinus Episcopus Thedaldus Ducis, & Marchionis Etruriæ filius, ac Comitissæ Matildis Avunculus, Præsul innocentissimæ vitæ, incumbens documentis Guidonis Abbatis de anno 1009. ut scribit Donazonus in vita Matildis, notas musicales renovavit.

UTILIS PERSONA. FR. idest, persona fide digna. [Si autem venditor negaverit, ut non ipsum cavallum, vel bovem vendidisset, & illi, in quorum præsentia venditur, fuerint personæ utiles, quibus credatur absque crimine, non habet licentiam venditor negandi; sed illæ tres si non fuerint fide dignæ personæ, præbeant sacramentum &c. In Capitulare Sicardi apud Camillum Peregrinum in histor. Longobard. Princip. c. 15.

VVACTA, specula, ex voce germanica *Vacht*, idest, spectator. [Nec pro Vvacta, nec de sacra heribannum Comes exactare præsumat. In Capitul. Caroli Magni, lib. 3. c. 68.

VVALDORA. FR. nemus. [Statuimus etenim, ut animalia, & peculia ex ipsa Monasteria omni in tempore pabulum, & escam habere debeant per silvas vvaldoras, & per singulas Civitates nostras &c. In Bullar. Casin. tom. 2. constit. 20.] Vide *Gualdum*.

VVALVASOR. Vide *Vassus*.

VVANTAGIUM. FR. habitatio, sive potiùs tutela, protectio. [Et Villanus alterius, quam nosser, eodem modo amorcietur, salvo vvantagio. Matth. Paris. an. 1215.] Vide *Vvarantizo*, *Vvarantum*.

VVANTO, & *Vvantus.* FR. Chirotheca. Italicè *Guanto*, G. pro V. mutata litera. [Abbas omnino provideat, ut unusquisque Monachorum habeat vvantos in æstate, & mustulas in hyeme vervecinas. In addit. Constit. Caroli Magni, cap. 12.] Vvanto autem Bullar. Casin. habet, tom. 2. const. 52. 75. 95. 137. & alibi passim. Vide *Chirotheca*.

VVARANTIZO. FR. protego, defendo. [Omnes terras, & possessiones suas, quas habuerat amplas, in cineres, quas Rex vvarantizare nec valuit, nec potuit, redegerunt. Matth. Paris. an. 1257.

VVARANTUM. FR. patrocinium, defensio. Idem Parisius.

VVARDA. FR. custodia, Italicè *Guardia* dicitur: [Puellas nobiles, & alias mulieres nobiles cum Vvardis, & Maritagiis suis dispar agant. Matth. Paris. an. 1230.] In textu tamen conjunctim *Disparagani* legitur, quod puto mendosè. Melitenenses *Vvarda*, rosam appellant, quia aculeis custoditur.

VVAREGNANGUS. Vide *Vvargus*.

VVARGUS, vagus, exul [Vvargus su, usque in diem, qua cum parentibus defuncti convenerit, & ipsi pro eo rogent, ut inter homines ei liceat accedere. In lege Salica, tit. 58.] FR. Dicitur etiam *Vvaregnangus*. [De Vvaregnangis nobilibus, mediocribus, & rusticis hominibus, qui usque nunc in terra vestra fugiti sunt, habeatis eos. In Capitulare Radelchisi, cap. 12. apud Camillum Peregrinum, in hist. Princip. Longobard.

VVARNTIO; Equus canterius, sive castratus, ex germanica voce *Vaarn*, quæ idem significat; sed in Provincia Narbonensi *Gnarigron* Admillarius equus appellatur. [Si quis Vvarnionem fuerit, in lege Salica, tit. 41.

VVARPIO. FR. cedere alteri possessionem significat. Bullar. Casinen. tom. 2. const. 137. & alibi passim. Vide *Gurpio*. Quæ cessio fiebat cum illa cæremonia descripta in Bullar. Casinen. tom. 2. const. 52. his verbis: [Legitimam facio vestituram per cultellum, fistucum nodatum, Vvantonem, & Vvazonem terræ, atque ramum arboris, & me deinde foris expuli, vvarpivi, & solito feci, & ad partem ipsi Monasterio eis reliqui &c.] Et ibidem, const. 107. [Et insuper per coltellum, & festucum nodatum, & Vvantonem, ac Gasonem terræ, ac ramum arboris &c. Vide *Fistucus*. *Laisus*.

VVARRENA. FR. animalium conseptus. [Abbatres S. Albani licentiam venandi ad tempus concesserant in libera vvarrena S. Albani. Matt. Paris. an. 1240.] Vide *Foresta*. *Garena*. *Gvarenium*. *Sarajum*.

VVASO. Vide *Vvazo*.

VVAST, sive *Gvast*. FR. idest, Hospitium, Prætorium; unde *Gvastaldi*. Vide Camillum Peregrinum de Principibus Longobar. tit. Ducum Benevent. &c. pag. 86.

VVAZO. FR. Pugnaterræ, quem venditor in signum venditionis tradebat emptori. Bullar. Casinen. tom. 2. const. 52. 75. 95. 137. & alibi passim. Ubi *Vvaso* etiam dicitur. Vide *Vvarpio*.

VVELPHO. Vide *Gvelfus*.

VVEREGILDUS. Vide *Vvirgildus*.

VVERPIO. Vide *Gurpio*.

VVIDA, loca vadosa, seu humida. [Et terras cultas, & incultas, pervia, & vvida. In Chronica Cameracensi, an. 885.] Juxta tamen Gallicum sermonem *Vnyde* locum vacantem significat.

VVINILI. Ita appellabatur Longobardi. Paul. Diac. hist. Longob. lib. 1. c. 7.

VVIRGILDUS, valor, pretium [Dominus ejus, juxta quod Vvirgildus ejus est, ad Ecclesiam persolvat. In constitutione. Caroli Magni, lib. 4. c. 14.] In quibus sæpè de hoc vocabulo fit mentio. FR. significat propriè pœnam pecuniariam, de qua. Vide *Geldus*. *Guidrigild*. In legibus raman Aleman. lege ultima sæpius *Vveregildus* scribitur.

VULTURES augurant pestes. Vide *Gypsa*.

VVODAN. FR. Fabulosus Deus Mercurius, olim apud Septentrionales veneracione habitus. Paul. Diac. in hist. Longobar. & ejus adnotat. in cap. 8. & 9. lib. 1.

UXOR. Vide *Concubina*. *Contestalis*. *Contiboralis*. Uxorem duco. Vide *Navigo*. *Votum*. Uxor quæ xxii. Maritos habuerat, & ultimum matrimonium celebrans cum viro, qui xx. Uxores duxerat, ab eo tandem sepelitur. Vide *Multimuba*.

X

XENAGOGUS, ξεναγωγός, qui extraneis militibus imperat, extraneorum dux. Dicitur & xenagus, ξεναγός, peregrinorum dux & princeps; pro quo reperitur & αρχαίος.

XENIUM, ξένιον, donum hospitibus dari solitum, ex voce græca ξένος, idest, Hospes [Fecit quod ante non fecerat Martinus. Nullius enim unquam xenium, nullius munus accepit. Sulpit. Dialog. 2.] Reperitur etiam *Xenium* in eodem significatu: [Condito corpore quibus potuerunt aromatibus, imperialibus xeniis illud profecturi sunt. Balder. histor. Hierosolym. lib. 3.] Varia xenia ab Episcopis exacta. Vide *Cathedraticum*. *Insinuativum*. *Synodaticum*. *Pastellus*. Erant etiam xenia à Clericis Ecclesiis solvi solita, quæ *Consuetudines* à Justiniano Novel. 56. & 123. denominantur ea. de causa, quia non sacrorum canonum jussione, sed tantum consuetudine quadam solvebantur. Item erat *Enthronificum* pensio quædam, quam solvebant non solum Clerici, sed etiam Episcopi, dum beneficiorum, vel Episcopatus possessionem adibant. Synon. Vide *Bahem*.

XENIOLUM, munusculum.

XENODOCHARIA, Hospitalaria.

XENODOCHARIUS, Hospitalarius.

XENODOCHIUM, ξενοδοχεῖον, Hospitium, Hospitalale; locus ubi hospites recipiuntur: quare mendose penes quosdam Authores *Synodocheium* legitur. In Constitutionibus Leonis Imper. habetur, quod primus fuisset S. Zoticus, qui piam hanc instituerat operam pro Advenis, & Peregrinis: id tamen intelligendum est respectu Constantinopolitanæ Civitatis; nam prima Hospitalis institutio fuit Hierosolymis ab Hircano facta, ita Joseph Hebr. lib. 1. Antiqu. cap. 2. quod etiam ab Hegesippo, lib. 1. & Ildoro, lib. 15. c. 2. affirmatur. Hoc institutum Equites Melitenses maxima, & admirabili diligentia servantur. FR. de cujus ordinis instituto egi in Apologia ad calumnias Hieronymi Brusonis, cujus titulus est Il Valor Maltese, Romæ impressus, præcipuè in Respons. vii. Quorum Hospitalis Hierosolymitanum ante adventum Goticfridi Bullionis extrabat, ut ex Chronica Casinen. lib. 4. cap. 11. colligitur. Gregorius Lambardeus in vita Servi Dei Sororis appellati inquit primum Hospitalis in Italia post Barbarorum expulsionem in Senensi Civitate fundatum fuisse ab hoc Sorore de anno 898. quod Hospitalis de *Schala* dicitur. Item Xenodochium dicitur Hospitium Religiosorum, ubi non habetur formatum Monasterium. [Quod Xenodochium, seu Monasterium, quod in eodem Francorum Regno constitutum est, can. hinc est, 16. qu. 1.] Quo autem tempore hoc vocabulum penes Monachos introductum fuerit, D. Aug. in cap. 16.

Joannis, tract. 97. sic refert: [In Antiochia enim primum post Ascensionem Domini appellati sunt discipuli Christiani, sicut legitur in Actibus Apostol. & Xenodochia, & Monasteria postea sunt appellata novis nominibus; res tamen ipsæ, & ante nomina sua erant, & religionis veritate firmantur, qua etiam contra improbos defenduntur.] Synonyma Xenodochii. Vide in dict. *Brephrophium*. *Hospitalis*. *Xenoparochus*.

XENODOCHUS, *Ξενόδοχος*. Hospites recipiens, seu Xenodochii Superior. FR. [Hortatur, ut tibi singulis quibusque temporibus rationes suas Xenodochii, qui in eis constituti sunt, vel fuerint, subtiliter reddant. D. Greg. in Registr. lib. 3. epist. 24.] Qui Sacerdotes esse solebant. [Idoro Presbytero, & Xenodochio Alexandrinæ Ecclesiæ. Pallad. in Lausica, c. 1.

XENAGUS. FR. hospitantium ductor. V. *Xenagogus*, vel *Guido*.

XENONES. Vide *Brephrophium*.

XENOPAROCUS, *Ξενοπαροχος*. Qui nomine Republicæ curam habebat hospitandi. [Hi quoque, qui Custodes adium, vel Archiotæ, vel Logographi, vel Tabellarii, vel Xenoparochi, in Æ. l. 50. tit. 4. lib. 18. §. 10.] FR. Hoc officium penes Romanos Quæstoris Urbani erat; quo ab eisdem nil agebatur solemnius: unde Regibus, & Legatis ex ultimis terrarum regionibus Romam profectis publicum hospitium, & munera, quæ *Lautia* dicebantur, per Quæstorem Urbanum largè, & hospitaliter erogabantur. Germanis verò hospitii jus sanctissimum usque a deo erat, ut arcere hospites inexpectabile nefas diceretur. Idem servatum fuit inter Lucanos, Calabres, Corinthios, Megarenses, & alios; sed apud veteres nonnullis barbara, & inhospitalis consuetudo extitit, inter quos numerat Alexander ab Alexandro, lib. 4. c. 10. Spartas, Lacedæmones, Athenienses, Carthagenenses, Gamphantes, Syros, Ægyptios, & Scythocauros. Inter Indos quoque nisi triduo divertere minime licebat, ne cives longo usu dissimiles mores imbuerent, & in alienas leges, ritusque transirent. At tamen Catholicorum meritoria hospitalitas est cæteris commendabilior, cum ipsa sit prædestinationis signum, si Divo Augustino credendum erit, quia ait: [Si agnoscunt, quod dico, prædestinati in vitam æternam operibus loquantur, non vocibus: cogimur loqui vobis, quod non debuimus. Invenire enim in vobis debui, quod laudaremus, non quære, quod admoneremus. Ecce tamen breviter dico non immerito. Agnoscite hospitalitatem per quam perventum est ad Dominum. Suscipite hospitem, cujus & tu es comes in via, quia omnes peregrini sumus. Ipse est Christianus, qui & in domo sua, & in patria sua peregrinum se esse cognoscit. Patria nostrâ sursum est, ibi hospites non erimus: nam unusquisque hic, & in domo sua hospes est. Si non est hospes, non inde transeat. Si transeat, hospes est, hospes est. Non se fallat, hospes est; velit, nolit, hospes est; sed dimittat illam domum filiis suis, hospes

hospitibus. Quare & in stabulo si esses, non aliò veniente discederes? Hoc facis & in domo tua. Cessite tibi locum pater tuus, cessurus est locum filii tuis. Nec mansurus manes, nec mansuris relinquis: si omnes transimus, aliquid quod transire non potest operemur, ut eum transferimus, & illò venerimus, unde non transeamus, opera nostra bona ibi inveniamus. Custos est Christus, quid times, ne perdas quod erogas? De verb. Dom. secundum Lucam, serm. 32.] Et idem Sanctus Doctor in orat. de quinque hæresib. ostendit Lorh hospitalitate salvatum fuisse, de quo sic inquit: [Consuetudine hospitalitatis liberatus est à periculo Civitatis, & temporale evasit incendium, & æternum consecutus est præmium. Discite Christiani sine discretione hospites suscipere, ne fortè cui domû clauferitis, cui humanitatem negaveritis, ipse sit Christus.] Quam fidem in hospitando peregrinos Dominus nos habere voluit, ut credamus semper inter eos Christum inveniri; unde idem Sanctus Doctor inquit: [Quid ergo significat, quòd se ire longius finxerat, cum comitaretur discipulis suis, exponens eis Sanctas Scripturas, utrum ipse esset, ignorantibus? quid putamus, nisi quia hospitalitatis officio ad suam cognitionem per venire posse homines intimavit, ut cum longius ipse ab hominibus abscesserit super omnes Cælos, tamen ita cum eis sit, qui hæc exhibent servis ejus, ut eum discesse cœperint, Domine quando te vidimus hospite, & adduximus? tamquam eum, scilicet, qui longè abscesserat: respondeat ille, Cum uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis, lib. 2. quæst. euan-gelicarum versus finem.] Quomodo autem hospites sint recipiendi? Idem August. epist. 148. & D. Bernardus, epist. 241. ad Tholosan. referunt.

XENOTROPHIUM, *Ξενοτροφιον*, locus in quo hospites aluntur. Vide *Xenodochium*.

XEROPHAGIA, *Ξεροφαγια*, comestio rerum siccarum. [Oportet totam quadragesimam jejunare xerophagiis utentes. Concil. Laod. can. 50.] Et Cassianus de rigorosa antiquorum Monachorum abstinentia agens, sic inquit: [Non enim magno corporis labore fatigatur, quia nec tanta cura inter eos parandorum ciborum, vel coctionis impenditur, quippè qui maximè xerophagiis, & homophagiis utuntur, lib. 4. c. 22.] Dicitur etiam *Xerophagia*, ut in Tertulliano, lib. de Jejun. habetur: [Arguunt nos, quòd etiam xerophagiis observamus, siccantes cibum ab omni carne, & omni jurentia, & vividioribus quibusque pomis, ne quid vinositatis, vel edamus, vel potemus, lavari quoque abstinentiam congruentem arido victui. De qua rigorosa jejuniorum penitentia Clemens Alexandrinus, lib. 2. pæd. cap. 2. sic inquit: [Qui autem sunt in ipso flore, ac vigore ætatis, cum interdum quidem prandium sumplerint, quibus convenit prandium, pane solo gustato, à potu omnino abstineant, ut ebibatur eorum superfluus humor aridorum, esu veluti quadam spongia exhaustus.] Et

prædictus Tertull. de Palæstris loquens, arguere eorum exercitium *Avidam saginationem* appellat lib. 4. de pall. cap. 4. quia siccis cibis utebantur ante luctam, ut agilitatem contraherent.

XERSES. FR. Rex Persarum, Darii filius, Balæus appellatus. D. Aug. lib. 18. de Civit. Dei, cap. 3. Nicolaus tamen Abramus in ejus Pharo Novi, & Ver. Testam. lib. 13. de Judit dial. 2. & 15. putat eundem Xerseni fuisse, quem Sac. Scriptura Nabuchodonosorem appellat.

XIROPHAGIA. Vide *Xerophagia*.

XYLOPHORIA, *Ξυλοφορία*, lignorum advectio: erat quædam festivitas apud Hebræos, cujus meminit Joseph. Heb. lib. 3. bell. Judaici, c. 17. in qua ferebantur ligna ad Templum, fortasse ad conservandum sacrum ignem.

XYNORIS. Vide *Synoris*.

XYSTARCHES, *Ξυστάρχης*, Præpositus portici, ubi in arena luctabatur. [Xystarches Spiritus Sanctus. Tertull. ad Mart. cap. 3.] Vide *Agonothetes*.

Y

Y. FR. hæc littera à Latinis in V, non raro convertitur, ut Cuprum, Cupressus, Sulla, Tullus, pro eo, quod Græci dicunt Cypruni, Cypressus, Sylla, Tyllus. Vide in princ. litt. V.

YCONOMUS. FR. mendosè pro Oeconomo. Bullar. Casin. tom. 2. constit. 220. & 223.

YMNUS. FR. mendosè pro hymno. Bullar. Casin. tom. 2. constit. 260.

YPERTHEMOS. FR. *ὑπερθεμος*, idest, *Leges legimus*: erant voluntariæ pœnitentiæ, quas ultra regulæ obligationes orientales Monachi in Lauris, Monasteriis ita appellatis, exercebant. Evagrius, lib. 1. Ecclesiast. histor. cap. 21. Vide *Laura*.

Z

ZABARIUM. Vide *Zaberna*.

ZABAZALA. FR. Sacerdos Sarracenus: [Cum Christianis habitant Sarraceni: Sacerdotes eorum Zabazala vulgariter nuncupati. Clement. de Judæis, & Sarrac. [Vocabulum tamen malè prolatum, ut bene notat, ac incautè ibi corrigi Glossa.]

ZABERNON, *Ζαβερνον*, Saccus, de quo vocabulo sæpè in vitis Patrum, licet aliqui capsam, sive thecam exponant. Alii tamen *Ζαβερνον*, *Zabernium*, idest, armentarium, legunt. Hinc Abdias Babylonicus in vita S. Jacobi ait: [Collectis libris magis zabernas plenas ad Apostolum actu-

lit, lib. 4. hist. Apostol.] In eodem loco reiteratur hæc dictio, dum de eisdem prohibitis libris agitur, nempe: [Nè fortè odor incendii vexet incautos, & appende zabernis lapides, & plumbum, & mitte in mare:] Qui verò *Zabarium* legere malunt, hic *Zabariis*, pro Zabernis scribunt.

ZABULUS, *Ζαβυλος*, Diabolus: in æolico enim idiomate sæpè particula *ζα* ponitur loco *δια*, quo vocabulo S. Hilarius in cap. 26. Matth. inquit: [Furem ostendit zabulum.] Ita etiam in hymno S. Michaelis Archangeli legitur:

Collaudamus venerantes

Omnes Cœli milites:

Sed præcipuè primatem

Cœlestis exercitus

Michaelèm in virture.

Contententem Zabulum.

Aliis tamen placuit, nomen Zabulus esse compositum ex particula *ζα*, quæ vim habet augendi consequentem dictionem, & ex nomine *βυλλη*, idest, consilium; in Erymologico enim sic notatum invenitur: [Ex particula *Za*, quæ vim habet augendi, & ex voce *Buli*, fit Zabulon, & eum significat, qui consilio est potentissimus:] Ejus enim iniquis consiliis in humanum genus multum pollet.

ZABOLICUS, Diabolicus. S. Hilarius in, cap. 7. Matth. sic inquit: Zabolicæ potestatis spiritus infertur.

ZACON, *Ζακων*, est Diacon. Vide supra quod dictum est in dictione *Zabulus*. [Ministerium Christi Zacones exercete castè. Commodianus.]

ZACONES. Lacones populi apud Leunclavivum.

Vide *Tzacon*.

ZACORUS, *Ζακωρος*, pro *Diacorus*, *Διακωρος*, Ædificivus, Dei minister. Authores apud Henricum Steph. in Appendice.

ZALA. FR. deprædatio. [Absque homicidio, vel incendio, & deprædatione, seu zala de populo, & terra mea. In capitulare Radelchisi Beneven. Princip. apud Camillum Peregrin. in hist. Princip. Longobard. cap. 3.] Et ibidem, cap. 19. De nullo homicidio, vel præda, atque zala, seu incendiis retroactis fiat aliqua requisitio, vel vindicta &c. [Item, cap. 21. [Excepto homicidio, & incendio, deprædatione, ac zala.]

ZANCHA, dictio græco-barbara *ζαγκη*, calciamenti genus. [Monachos orarium in Monasterio, vel zancas habere non licet. Concil. Aurelian. can. 22.] Dicitur etiam *Tzanga* in Codice Theodosiano: [Usum tzangarum, atque braccarum intra Urbem venerabilem nemini liceat usurpare lib. 14. tit. 10.] De Præfatio Romano in Cæremoniali M. S. Benedicti Basilicæ Vaticanæ Canonici in Biblioth. Angelica de Urbe conservato, hæc habentur: [Post eum Præfectus indutus manto pretiosus, & calceatus zanca una aurea, & altera rubea.] Idem etiam habet Cencius Camerarius in ejus M. S. Cæremoniali. FR. Viterbii in Ecclesia S. Mariæ de Gradibus ad sepulchrum Petri de Vico quondam Urbis præfecti, ac Tyranni, in ejus pedibus una zanca aurea, &

alia rubra quoque cernitur. Hæc dictio *Zanga* fortasse ex Arabico *Zapad* provenit, quæ calceos significat; hinc Arabico-hispanicè *Zapados* Hispani dicunt, & Familia de Zapada in Hispania in ejus insigne gentilitio quinque calceos laterculis binis coloribus variatos habet.

ZANGARIUS, ζαγγάριος, Sutor, qui zangas conficit. Hispanicè *Zapadero*.

ZARABOTANA. FR. tubus, fistula per quam transmittitur secretè vox ad aliquem, ne ab aliis audiat, Italicè *Ciarabotana* appellata; usurpatur tamen in genere bombardæ. [In iisdem vebantur bombardæ plurimæ, quas Zarabotanas vocant. Chalcondyla, lib. 7.] Circa verò tempus, locum, & Auctorem hujus terribilissimæ machinæ, cui quodcumque propugnaculum cedere cogitur, ac ab ejus nitrato, & sulphureo pulvere in cuniculis imposito, & accenso montiummet altitudines concuti, testæque insuper nostro ævo per diabolicas bombardarum, ut vocant, ad inventiones ad solum corruere videntur, de harum inquam machinarum inventionem variæ sunt Scriptorum opiniones. Hujus enim mixturæ inventio à nonnullis Monacho chymico, ab aliis cuidam scabie infecto tribuitur. Caranza tamen, lib. 3. de re milit. cap. 2. inquit fuisse Colonensem chymicum; licet Franciscus Petrarca, & Robertus Valturius Archimedes Syracusanum inventorem fuisse existiment; refellit tamen hæc opinio tanquam fabulosa à Flavio Blondo, lib. 1. decad. 3. & Laurentio Valla, lib. 2. cap. 34. Elegantiar. & aliis apud Caranzam loc. citat. Omnes autem conveniunt, quòd in præparatione sulphuris cum aliis bituminibus, casu ibi favilla incidente, velocitatem accendendi, & impetum materia illa ita præbuerat, ut diabolicum chymici ingenium ad bellicum opus mixturam illam esse valde opportunam excogitaverit. Non satis verò certè constat de tempore hujus inventionis, ac de loco, ubi primùm executioni mandata sit. Laurentius enim Valla, lib. 3. Elegantiar. cap. 14. non multum ante ejus ætatem primò vitam fuisse ait; scripserat tamen ille de anno 1434. Platina in vita Urbani VI. (qui coronatus est secundùm Baronium de an. 1378.) tempore hujus Pontificis, inquit, hoc tormentum experiri cœperant; cum quo concordant Raphael Volaterranus, lib. 30. Urban. Comment. qui ait hanc machinam à sono strepitoso *Bombardam* appellatam fuisse, quam quidam Germanus Venetia, utulrat in obsidione Fossæ Claudiæ, sive Clugiæ, quæ vulgariter *Chiozza* dicitur, de qua obsidione etiam Platina mentionem facit, & juxta Joannis Villani computum, lib. 1. accidit de anno 1380. quod esset anno secundo Pontificatus præfati Urbani VI. Blondus quoque idem ait, lib. 10. decad. 2. nempe, quòd de anno 1379. circiter Joannes Barbadicus Venetus Dux in Clugiæ expeditione magnam copiam bombardarum ostenderat; & lib. 1.

decad. 3. idem affirmans, hocque instrumentum describens, addit, quòd ejus tempore auctæ fuissent hujusmodi bombardæ usque ad LX. libras, & lib. 11. ejusdem decad. 3. hanc inventionem exaggerat, ac randem decad. 4. lib. 1. refert, quòd bombardulæ portatiles, sive manuales, (quas vulgò *Archibugi* vocant) prima vice in exercitu Mediolanensis Ducis Sforciæ visæ sint. Verumtamen Petrarca, qui (testimonio Matthæi Palmerii in ejus Chronol.) obiit de anno 1374. in, lib. de remediis utriusque fortunæ, dial. 99. mentionem facit de his bellicis instrumentis. Item in hist. gestor. Alphonsi XI. Regis Castellæ idem narrat, nempe, Agarenos de anno 1343. his instrumentis ad formam doliolorum usus fuisse; quorum forma unum in Melita ad mania Veteris Civitatis, quæ Notabilis appellatur, visisse memini, ferreum, scilicet, ad formam oblongi dolii circis etiam ferreis cinctum. Idem etiam de rebus ejusdem Alphonsi in expeditione Leonis Castellæ refert Petrus Sublacensis Episcopus. Pegna tandem in Hist. Familiæ Estensis inventorem facit Petrum Libs philosophum, & chymicum, de anno nempe 1396. Probatur ulterius, quòd prædicta inventio fuisset circa eadem tempora, de quibus Auctores prædicti, & non antea, sicut Petrarca, & Valturius opinati sunt, quia Ægidius Columna, qui tempore Philippi Pulcri Galliarum Regis Parisiis Theologiam docebat, in tractatu ejus de regimine Principum, lib. 3. part. 3. cap. 18. de variis bellicis instrumentis agens, nullam de bombardis, vel similibus mentionem facit, qui tamen Rex Philippus regnare cœperat de ann. 1285.

ZASUS. FR. Jesus. [Sic me Deus adjuvet, & Zasu patrociniæ. Pithoxus in annal. Francorum.] Unde Itali quoque *Giesù* dicunt.

ZEB. FR. hebraicè lupum significat. D. Aug. in psal. 82. ubi habetur: [Pone Princeps eorum sicut Oreb, & Zeb, & Zebec, & Salmana.] Sic S. Doctor interpretatur: [Oreb, siccitas, Zeb, lupus, Zebec, victima &c. Salmana, umbra commotionis.] Etiam Arabes Tzib lupum vocant.

ZEBEE. Vide *Zeb*.

ZELABILIS, suspicax. [Multiplicatio eorum zelabilis facta erat in oculis Ægyptiorum. Chrysof. hom. 1. in, cap. 1. Matth.] ubi loquitur de Populo Israelitico, qui sub jugo Ægyptio, propter prolis multiplicationem, suspicax de aliqua rebellionem apud Ægyptios existerat.

ZELANDIA. FR. Insula in Britannico Oceano, quòd nomen significata terram maritimam; ita Camillus Borellus de Regis Catholici præstantia, cap. 46. num. 370.

ZELIVIRA, mulier zelotypia erga virum affecta. [Omnis mulier zelivira est, quando aliena &c. Tertull. exhort. ad Cast.

ZELO, zelus, & *Zelor, aris*, deponens, sæpè apud Sacros Scriptores significat amare cum studio, ne amarus alibi diverat amorem suum: [Dii non zelant conjuges suas. D. Aug. lib. 3. de Civit. cap. 3. In eodem sensu.] Neque zelaveris facien-

tes iniquitates. Psal. 36.] FR. Hoc tamen verbum in Sac. Scriptura variè significat; aliquando enim rectum zelum honoris, virtutis, vel religionis habere significat, ut: [Quia zelatus est pro Deo suo. Num. 25. Zelo zelatus sum pro Domino Deo exercituum, quia dereliquerunt pactum tuum filii Israel. 3. Reg. c. 19. Qui zelaverunt zelum tuum. Judith. cap. 9. Zelatus est legem. 1. Machab. c. 2. Zelando zelum Dei. Ibid. Elias dum zelat zelum legis. Ibid.] Aliquando tamen ita sic denorat: [Domine exaltemur manus tua &c. Et confundantur zelantes populi (idest feroces) & ignis hostes tuos devorer. Isai. c. 26. Custodite ergo vos à murmuratione, quæ nihil prodest, & à detractione parite lingua, quoniam sermo obscurus in vacuum non ibit: os autem, quod mentitur, occidit animam, nempe licet ille detractionis, & murmurationis sermo sit, acris tamen illa verberatio, & invisibiliter insensibiliter vulnerat ad occisionem spiritualiter animam. Unde concludit: [Nolite zelare mortem in errore vite vestræ. Sapient. c. 1.] Hoc est, nolite occidere esse vite vestræ in pravis actionibus, murmurando &c. [Noli consiliari cum eo, qui tibi infidiat; à zelantibus te (nempe infidiantibus te) absconde consilium. Ecclesiast. cap. 37.] Et in eodem sensu: [Zelatus sum Sion zelo magno, & indignatione magna zelatus sum eam. Zachar. c. 8.] Sic etiam in novo Testamento: [Zelantes autem, (idest, irascentes) Judæi, alumentesque de vulgo viros quosdam malos, & turba facta, concitaverunt Civitatem: & assistentes (hoc est, obsidentes) domui Jasonis, querebant eos producere in populum. Actor. 17.] Et in eodem proposito: [Unde bella, & lites in vobis? Nonne hinc? ex concupiscentiis vestris? Concupiscitis, & non habetis: occiditis, & zelatis: (idest, irascimini) & non potestis adipisci: Irigatis, & belligeratis, & non habetis, propter quod non postulatis: petitis, & non accipitis, eò quòd malè petatis: ut in concupiscentiis vestris infumatis. In epist. Cath. Jacobi, c. 4.] Aliquando Zelo pro invideo, & liveo ponitur. [Noli æmulari in malignantibus, neque zelaveris facientes iniquitatem. Quoniam tamquam sænum velociter arefcet, & quemadmodum olera herbarum citò decident. Spera in Domino, & fac bonitatem &c. Psal. 36.] Et claritè idem Psalmita: [Mei autem penè moti sunt pedes, penè effusi sunt gressus mei, idest in benè incendo, sed cur? [Quia zelavi super iniquos,] nempe, illorum invidia, quæ à venè operando me suspendit: [Pacem peccatorum videns: quia non est respectus mortuorum, & firmamentum in plaga eorum, idest meritoria pana mortis non multentur, & eorum afflictio levis est; inid] In labore hominum non sum, & cum in hominibus non flagellabuntur: idè tenuit eos superbia &c.] Cui sic Ecclesiast. respondet: [Non zeles (idest inideas) gloriam, & opes peccatoris: non enim scis, quæ futura sit illius subversio. Non placeat tibi injuria (idest injuriose vira) injultorum, sciens, quoniam usque

Hieroglexicon Magri.

ad inferos non placebit impius, cap. 9.] Et alibi idem concludit, quòd aquratis æmulatio in nos excitanda sit, inquis: Zelatus sum bonum, & non confundar. Ecclesiast. 51.] Accipitur tandem nonnumquam hoc verbum in Sac. Scriptura pro zelotypiæ passione: [Non zeles mulierem sinus tui, ne ostendar super te malitiam doctrinæ nequam. Non des mulieri potestatem animæ tuæ, ne ingrediarur in virtutem tuam, & confundaris. Ne respicias mulierem multivolam, ne forte incidas in laqueos illius. Ecclesiast. c. 1.] Quasi diceret: si vir de uxoris zelotypia indignatur, illam sinu suo, ac thoro privet, tunc illa infidiosam, & inquam ejus calliditatem marito demonstret, illum quem in desperationem confunder, & ostendet super illum, idest, super caput viri, coronam adulterii, dum illam multivolam respiciet, nempe, in concupiscentia multorum. Phrasis ergo Hebræa, & Arabica solet non rarò concupiscibiles actus cum irascibilibus confundere, idè hoc verbum in utraque passione usurpatur. Zelosus in super in Sac. Canonibus, & apud Sanctos Patres pro virtuali studio, & amore proximi accipitur. [Qui salutem zelabantur ipsius. De sentent. & re judic. cap. 2. in sexto.

ZELOTES, ζήλοτος. FR. Zelator, de quo vocabulo sæpè in Sac. pagina, & accipitur promiscuè, sicur dictum est de verbo Zelo.

ZELOTYPIA, ζήλοτυπία, æmulatio, suspicio: Cicero eam vocat obreftationem, definitque agritudinem ex eo quòd alter quoque potiarur eo, quod ipse concupiverit. Talis enim zelus maximè locum habet in illis maritis, qui formosas uxores nacti sunt: & idè pro ipfarum forma fiunt zelotypi. Et quidem non prorsus immeritò: nam *pulebra cum forma rara pudicitia.*

ZELOTYPUS, ζήλοτυπος, æmulus, suspiciosus in amore. Sed si gravis & acerba est mariti zelotypia, sævissima est mulier zelotypa, Sapient. c. 26. ita attestante, dum ait: *Dolor cordis, & luctus mulier zelotypæ; & In muliere zelotypæ flagellum linguæ, omnibus communicans.*

ZELUS, ζήλος, amor, æmulatio, ira justa, suspicio, invidia. Ira quippè pro vitio, & aliquando pro virtute sumitur: sicuti & dictio hebræica *Kinab*, ejusdem significati. [Non sit invidia, neque zelus inter illos, c. Custos, lib. 1. Decretal de offic. Custodis.]

ZEMA, ζέμα, ollæ spuma. [Quanti vellent tingere panem suum in zemate, quod projiciunt coqui mei. In vita S. Joan. Elemos. c. 20. Item decoctio, seu decoctum.]

ZENDADUM. FR. Italicum vocab. *Zendato*, Diction. Politi, & Crusæ: significat textile sericum subtile, quod aliàs etiam Italicè *Taserà*, sive *Taserano* dicitur. [Sepulto itaque Domino Petro Parentio, non lapide, sed cultra zendadi coopertum est modicè tempore monumentum &c.] Et inferiùs ibidem: [Fecit in cultra zendadi à fervitoribus suis ad sepulchrum Martyris depon-

tari. In passione S. Petri Parentii Mart. ab Ant. Stephano Cartario edita.

ZEROLARIUS. FR. terra sterilis. Bullar. Casin. tom. 2. conf. 52. Vide *Gerbida. Journale.*

ZETA, Aula, Plin. lib. 5. epist. 6. FR. In aliquibus tamen codicibus habetur *Dieta*; sed mendosè fortasse. Cujacius, & Rhodiginus, lib. 12. c. 18. quos sequutus est Calepinus, zetamidem esse dicunt, ac dietam; verum eorum error ex ejusdem Plinii verbis, loco cit. est manifestus, ubi Plinius describens ejus delictiosos tufcos campos, sic ait: [Hac latus xyli, & quod prosilit villæ, hac adjacentis hippodromi nemus, comasque prospectat. Contra medianam ferè porticum zeta paululum recedit, cingit areolam, quæ quatuor platanis inumbatur.] Et inferius: [Est in hac zeta dormitorium cubiculum, quod diei clamorem, & sonum excludit; junctaque ei quotidiana amicorum cœnatio.] Et post pauca: [Est & aliud cubiculum &c.] Et inferius: [Zeta, quæ villæ hippodromum annectit.] Item inferius: [Hac adeuntur zetæ duæ, quarum in altera cubula quatuor, altera tria, ut circuit sol, aut sole utuntur, aut umbra.] Ergo zetæ erant cubiculis coniguar, quod non aliud quàm aula dicendum fuisset. Baronius Anno 286. nu. 9. Hermolaum Barbarum, & Cœlium Rhodiginum, lib. 12. cap. 18. sequens, ait, quod *Zeta* sit cubiculum capacitatis unius lecti, & duarum cathedrarum, ut ipse Plinius, lib. 2. epist. 17. ait, quod tamen fortasse in *Zetula* verificaretur potius, quam in *Zeta*; nam hæc vox provenit à *Ζητο* verbo Attico, quod significat quærete, & consultare. Budæi comment. apud Rhodig. loc. cit. & *Ζητο*, Atheniensis appellabant Consultatores; ita etiam fortasse Zetam Plinius in ejus rhuscis amœnicaribus pro delectatione academicarum questionum exererat, sicut Cicero in ejus Tusculano, tum quia ipse Plinius literarum studiosissimus, lib. 2. epist. 17. inquit: [Horti zeta est, amores mei, revera amores, ipse possui.] Et inferius: [In hanc ego zetam cum me recipio, abesse mihi etiam à villa mea videor: magnamque ejus voluptatem ecce præcipuè saturnalibus capio, cum vel reliqua parte lecti licentia dierum, festisque clamoribus personat. Nam nec ipse meorum lusus, nec illi studiis meis obstepunt.] Et Zetæ Palatii erant varix, quarum alix Audientiæ loci, vel Audientiæ dicebantur; nam erat Audientia literarum, quam vulgò Secretarium, vel Darariam dicimus. Vide *Audientia literarum*. Erat ulterius Audientia, vel locus Audientiæ pro Litigantibus. ¶ Quod ex verbis Aldhelmi de Virg. c. 17. confirmatur, ubi de S. Baulya agens, ostendit varias Zetas, sive Audientiarum aulas in Palatio fuisse, sic inquit: [Tunc ad palatinas ducitur zetas, & imperialis hypodromi vestibulum; quatenus cum Rege funello reciprocis conflictibus, & alernis vicibus disputans, saltare caret.] Ubi manifestatur fuisse zetas loca Audientiarum, & disputationum. Vide *Zichachorium*. Nihilominus dicendum est, quòd

etiam in sensu cubuli aliquando hoc vocabulum usurpatum fuerit. [Eam fortè despiciens zetas hyemales &c. In vita S. Valburg's Virg.]

ZETARIUS, *Ζηταριος*, aulicus, cubicularius, officialis palatii imperialis, sive palatii Auditor, qualis fuerat S. Castulus Martyr, de quo Baronius ad an. 286. n. 9. agit.

ZETECULA. FR. exigua zeta. [Mox zetecula refugit quasi cubiculum idem, atque aliud. Lectulus hic, & undique fenestræ, & tamen lumen obscurum umbra premente; nam lætissima vitis per omne tectum in culmen nititur, & ascendit, non secus ibi, quàm in nemore jaces, imbre tantum tamquam in nemore non sentias. Plin. lib. 5. epist. 6.] Hæc zetecula esset potius, quam Baronius supra an. 286. n. 9. eandem putat esse ac zetam; licèt aliquando zetam appellet Plin. lib. 2. epist. 17. de parva tamen intelligit, quam sic describit: [Contra parietem medium zeta perquam eleganter recedit, quæ specularibus, & velis obductis, reductisve modò adjicitur cubiculo meo, modò auferitur, lectum, & duas cathedras capit.] Nam hæc parvum, & privatum auditorium est, in quo jacens quis confidenter accedentes audit, quam Hispani *Algoa*, & Itali *Gabinetto* vocant; eodem modo, quo Baronius, & Plinius hic describit, quia est aula quodammodo; nam illi est conigua, & aperta ad instar facelli; nullo intermedio muro inter eam, & aulam, sive aliud cubiculum, ut cum Plinio dicendum, quòd refugiat quodammodo in cubiculum, quia est cubiculum, dum inter id, & zetulam nullus murus distinguit; & non est idem, quia separatur, & clauditur velis; ac non amplius capax, quàm unus lecti, & duarum sedium: est autem ægrotantibus, ac illos visentibus satis commoda, quia ægrotans non est subiectus in ejus necessitatibus, dum claudit vela, & eximitur à conversatione amicorum in coniguo cubiculo, sive aula sedentibus pro eo tempore, quo eum agritudinis necessitas ad aliquod opus cogit; & vice versa visentes morbi contagium, sive infirmitatis factorem, nec timent, nec sentiunt.

ZEUSIPPUM. FR. ita appellatum fuit famosum quoddam Constantinopolis Balneum, de quo in Codice Theodosiano fit mentio, & ejus magnificam structuram descripsit Cedrenus, quod tandem flamma consumptum fuisse, in orat. ad Arianos, ita D. Gregorius Nazianzenus refert: [Nec novam illam Hierusalem, hoc est Zeusippum in viso, imperante Justiniano incendio consumptum est.] Fortasse ita denominatum, ut aliqui autemant, à constructore Zeusippo, qui fuerat Macedonia, & Thraciæ Præfectus.

ZICHACHORIUM. FR. Domus, vox quidem Alana. [Ad orientem pontici maris apud ipsum pedem Caucasiorum montium juxta Ablagorum, & gentem Alanorum, quasi signis quinque à prædio zichacorio, id est, prima domo Gregorii veri amici Christi Patrii, & magistratus ejusdem Alanorum. In hyponimeft. Anastasi per Simondum in 8. edit. pag. 255.]

ZIRA, Hæresiarcha. Vide *Thaborita*.

ZIO, secundus Hebræorum mensis. Vid. *Jair, Ziph*.

ZIPH. FR. Maii mensis apud Hebræos, qui partim cum Aprili potest concurrere. [Mense Siph. 3. Reg. cap. 5.] qui & *Zio* dicitur. Dionys. Chart. ibid. cap. 6. art. 9. Item erat urbs quædam, quæ *Ziph*, & ejus incolæ *Ziphæi* dicebantur; unde in ut. Psal. 53. hæc habentur: [In finem in carminibus intellectus David: cum venissent *Ziphæi*, & dixissent ad Saul: Nonne David absconditus est apud nos?] quod habetur etiam 1. Reg. 23. 19. & 26. 1. & Augult. ait: [Vicus quidam erat *Ziph*, cujus habitatores *Ziphæi* dicebantur, in quorum regione se absconderat David &c. Si quæramus ergo, quid interpretantur *Ziphæi*, invenimus Florentes, in supræcit. Psal.] Sic etiam à *Beda Ziph* florens, & germinans, & *Ziphæi* florentes, & germinantes, de nom. hebr. interpretantur.

ZIPPULA, placentula friza, quam in quibusdam Italiæ locis *Zeppola*, sive *Fritella* vocant: [Fecit de farinula lenticulam, & zippulas. Pelag. libell. 4. n. 59.

ZIZANUM, *ζιζάνιον*. FR. de qua sæpè in novo Testamento, eam Latini *Lolium* dixere, & Itali *Gioglio*. Ita Glosa in c. dudum, §. *Zizania*, de sepulturis in Clement. Et in Extrav. commun. ejusdem tit. & in cap. super Cathedram. Ubi pro diabolico discordiæ semine sumitur. Sic etiam eadem metaphora in ejus Apolog. usus est Ennod. Ticin. Episcopus inquiring: [Marcenti solo lolia commendantes, recepturi pro tali impendio paleas, quibus gehennæ in perniciem vestram ignis animetur.] A Petro Blesensi Aulicorum panis *Panis loliatius* dicitur: [Ad curiales redeo, apud quos in accipiendo cibo, in equitatione, in vigiliis non est ordo, non est ratio, non est modus. Apponitur Clerico, aut militi curiali panis non elaboratus, non fermentatus, confectus ex cervisiæ fœcibus: panis plumbeus, loliatius, & crudus, epist. 14.] Et Antiochenus hom. 48. hæc habet: [Absurda erat, & loliaceos demittit zizaniorum fructus in combustionem ignis.] Divus tamen Ambrosius in Hexamer. inquit: [Lolium, & reliqua adulterina semina, quæ frugibus sæpè miscentur, zizania nuncupari Evangelii lectione cognovimus.] Calepinus in dict. *Aera* confundit hanc cum lolio; de quibus tamen Plinius, lib. 18. cap. 17. separatim loquitur, sic inquiring: [Lolium, & tribulos, &

carduos, lappasque, non magis, quàm rubes inter frugum morbos potius, quàm inter ipsius terræ pelles numeraverim. At ibidem de *Aera* loquens, ait: [*Aera* granum minimum est cortice aculeato; cum est in pane, celerrimè vertigines facit.] Calepinus sequutus est Felix Felicius in ejus *Onomast. dict. Loglio*. *Aeram* eandem esse puto, quam Melitenfes *Sicrana* vocant, id est, *Ebriatrix*: nam vertigines in pane mixta generat, & aculeatum corticem habet juxta Plinianam descriptionem.

ZODIA, *ζῳδία*, zodiaci signa. [Alia est hæresis, quæ dicitur secundum zodia nasci homines, sicut Mathematici illi vanissimi. Philastrus hæresi, 121.] ubi de stellarum influxu loquitur. Zodiaci autem etymon. Vide apud Proclum de sphaera.

ZONA. *ζώνη*. Vide *Cingulum*, *Tropus*, *Ventralis*.

ZOOPHORUS, *ζωοφόρος*, signifer, fascia, quæ Zodiacum propriè denotat, quo vocabulo usus est Panvinus ad denotandum superliminare, & epistylium, quia tamquam fascia super columnas inheret; licet mendosè in ejus scriptis *Tophorus* impressum fuerit.

ZOROBABEL. FR. typus Christi, prædicatur à Procopio in Isaïam, c. 14. Item typus Pontificis. Vide *Papa*. Quod innuere videtur S. Paschasius Abbas in Evang. Mat. lib. 1. c. 1. dum ait: [Cui (id est, *Salathiel*) Zorobabel quoque succedit, & vocatur iste magister in lingua nostra, quatenus eorum exhibeat magisterium veritatis, qui sciunt resellere inter caligines obscuritatum eorum confusiones, qui morantur in Babylonia, & peccatorum suorum laqueis involuti adhuc tenentur captivi. Talium enim magisterium idèò in Ecclesia subrogatur.

ZUPANUS. Vide *Suppanus*.

ZYBINA, eadem ac *sybina*, de qua. Vide *Sybina*.

ZYGOCEPHALIA. FR. jugalia capita, id est, bovina. Sed in Novell. de off. Præsid. const. 17. §. compelles, mensuram terræ significat, quæ arari potest ab unico bovum jugo in unico die.

ZYGOSTATES. FR. *ζυγῳστάτης*, Æquilibrator. Julianus Imp. Mamertino scribens hoc vocabulo utitur.

ZYMA, *ζύμα*, fermentum; unde *Azymum*, id est, absque fermento denotat; litera enim præposita, A, privativam significationem apud Græcos habet.

L A U S D E O.

SYLLABUS

Græcarum vocum ferè exoticarum, quæ in toto
Opere continentur.

Α

Α'βάσκατος
Α'βδουρίτης

Α'βρα
Α'βραχας
Α'βυσσος
Α'γαλμα
Α'γασμος
Α'γάπη
Α'γαπηται
Α'γαρδιώ
Α'γαρδιώπης
Α'γαρδος
Α'γιασμός
Α'γιωγρίφος
Α'γιμάχος
Α'γιωσύματρον
Α'γνοια
Α'γνοιαται
Α'γνοια
Α'γνισμα
Α'γωνοθέτης
Α'δελφαιον
Α'διάφορον
Α'ζυμος
Α'ήρ
Α'θεος
Α'θιωογέρων
Α'θήνα
Α'ιμορροίς
Α'ιμορροΐδα
Α'ίρεσις
Α'ίρετικός
Α'ίωτες
Α'κακία
Α'κάθιστος
Α'κατος
Α'κέφαλος
Α'κιδία
Α'κοιμητα
Α'κόλυθος
Α'κροσία
Α'κροστιχίς
Α'κυρολογία
Α'λαβδόχης
Α'λαβαστρον
Α'λαλαγμός
Α'λάσιον
Α'λείπιος
Α'λειώτης
Α'λληγορία
Α'νήθολος

Abascantus.
Abderologus.
Abra.
Abrahas.
Abyssus.
Agalma.
Agamus.
Agape.
Agapetæ.
Angario.
Angeloptes.
Angelus.
Hagia smus.
Hagiographus.
Hagiomachus.
Hagiosmndrum.
Agnoiæ.
Agyræ.
Agon.
Agonisma.
Agonothetes.
Adelphatum.
Adiaphorum.
Azymus.
Aer.
Atheus.
Athenogeron.
Athera.
Hæmorrhoids.
Hæmorrhoidia.
Hæresis.
Hæreticus.
Æones.
Acacia.
Acathistus.
Acatus.
Acephali.
Acedia.
Acœmeta.
Acolythus.
Acristia.
Acrotichis.
Acyrologia.
Halabarches.
Alabastrum.
Alalagus.
Alastor.
Alipta.
Haliæctus.
Allegoria.
Allophylus.

Α'λοκος
Α'λογος
Α'λυταρχης
Α'μα
Α'μαρτιμύθεια
Α'μβαρ
Α'μβων
Α'μφιμαλλον
Α'μφιδάπης
Α'μφιθυρον
Α'ναβαθρα
Α'ναβυσσος
Α'ναβιβάζων
Α'ναβόλαιος
Α'ναθεματισμός
Α'ναθεμα
Α'ναθημα
Α'ναγλυφα
Α'ναγνοίτης
Α'ναγνωσκόν
Α'ναγνωσία
Α'νάδημα
Α'ναλεκτικός
Α'ναλόγιον
Α'ναλφάβητος
Α'νάργυροι
Α'ναρχος
Α'ναστασιμὸς
Α'νάστασις
Α'ναστροφή
Α'ναφορά
Α'ναχρησις
Α'ναχρησις
Α'νήρα
Α'νθρωπομορφίται
Α'νθρωποπάθος
Α'νόμοιος
Α'νομοίσιος
Α'νάρτης
Α'ντίλιος
Α'ντίζεφος
Α'ντιδικωμαρανίται
Α'ντίδωρον
Α'ντίθεια
Α'ντικέδρον
Α'ντικρισίς
Α'ντίτομος
Α'ντιπελαγονίς
Α'ντιπέτασμα
Α'ντίτυπον
Α'ντίφατον
Α'ντίφερα
Α'ντιφύριον

Aloces.
Alogus.
Alytarches.
Ama.
Hamartigenia.
Ambar.
Ambo.
Amphibalum.
Amphitapa.
Amphithyron.
Anabathra.
Anabasis.
Anavivazon.
Anavolum.
Anachematizo.
Anathematisms.
Anathema.
Anaglypha.
Anagnotēs.
Anagnosticum.
Anagogia.
Anadema.
Analecta.
Analogium.
Analphabeticus.
Anargyri.
Anarchus.
Anastimus.
Anastasis.
Anastrophon.
Anaphora.
Anachoretis.
Anachoretæ.
Anthrax.
Anthropomorphitæ.
Anthropopathos.
Anomachus.
Anomœusius.
Antarta.
Antelius.
Antigraphus.
Antidicomarianitæ.
Antidorum.
Antithia.
Anticimemon.
Anticrisis.
Antinomus.
Antipelargelis.
Antipetasma.
Antitypon.
Antiphatum.
Antipherna.
Antiphygium.

Εἰδωλολατρεία
 Εἰδωλολάτρευς
 Εἰδωλον
 Εἰκονοκλαστής
 Εἰκονομάχος
 Εἰκὼν
 Εἰρηναῖος
 Εἰρηναρχης
 Εἰρηνή
 Εκατόνταρχος
 Εκβολή
 Εκθεσις
 Εκκιστρα
 Εκκλησία
 Εκκλησιαρχης
 Εκκλησιαστής
 Εκκλησιαστικός
 Εκστασις
 Εκστρωμα
 Ελαείον
 Ελάτη
 Ελεημοσύνη
 Ελείψον
 Ελέησεις
 Ελίξ
 Ελύμας
 Εμβολισμός
 Εμβολιός
 Εμβροχή
 Εμβρυορέκτης
 Εμπόνημα
 Εμπορίον
 Εμφανιστικά
 Εμφυτεύσεις
 Ενδελεχισμός
 Ενδρῆμις
 Ενέργημα
 Ενεργηθῆμος
 Ενθήκη
 Ενθουσιασταί
 Ενθύμησις
 Εννεαδεκατηρίς
 Εννεαφώτια
 Ενταγμα
 Εντατικός
 Ενωπικόν
 Εξαήμερον
 Εξαμίσιος
 Εξαπλή
 Εξαρχος
 Εξατευχον
 Εξέδρα
 Εξήγησις
 Εξόδος
 Εξομολόγησις
 Εξορκισμός
 Εξορκιστής
 Εξοχή
 Εξοχίον
 Εξοχίος
 Εξοκαράκλι
 Εξωτερικός
 Εξωτικός

Idololatria.
 Idololatra.
 Idolum.
 Iconoclasta.
 Iconomachus.
 Icon.
 Irenæus.
 Irenarcha.
 Irene.
 Hecatonarchus.
 Ecbola.
 Ectesis.
 Excetra.
 Ecclesia.
 Ecclesiarcha.
 Ecclesiastes.
 Ecclesiasticus.
 Extasis.
 Ectroma.
 Elæon.
 Elactæ.
 Eleemosyna.
 Eleison.
 Helopolis.
 Helix.
 Elymas.
 Embolismus.
 Embolus.
 Embroche.
 Embryoretæ.
 Emponema.
 Emporium.
 Emphanistica.
 Emphyteusis.
 Endelechismus.
 Endromis.
 Energema.
 Energumenus.
 Entheca.
 Enthusiastæ.
 Enthymesis.
 Enneadecaeteris.
 Enneaphotia.
 Entalma.
 Entaticus.
 Henoticum.
 Hexameron.
 Hexamicus.
 Hexapla.
 Exarchus.
 Exateuchum.
 Exedra.
 Exegesis.
 Exodus.
 Exomologesis.
 Exorcismus.
 Exorcista.
 Exoche.
 Exochion.
 Exochius.
 Exocaraceli.
 Exotericus.
 Exoticus.

Επακτιή
 Επαγωγιστικός
 Επανοκλιστής
 Επαρχία
 Επαρχος
 Επειδυτής
 Επιβάτης
 Επιγονάτιον
 Επιγραφος
 Επείκια
 Επίδημα
 Επικηθάρισμα
 Επικόμβια
 Επληκτικός
 Επληψία
 Επιμαλκίον
 Επινεφρίδιον
 Επισήμιον
 Επισκοπεῖον
 Επισκοπος
 Επισκύνιον
 Επιστολή
 Επιστόμιον
 Επιστομονάρχης
 Επιτίμιον
 Επιτομή
 Επιτραχηλίον
 Επίυρος
 Επιδείψια
 Επόπις
 Εποψία
 Επύλυχνος
 Επύπυλον
 Ερανήσις
 Εργαστήριον
 Εργαστήριος
 Εργαστικόν
 Εργολάβος
 Ερημία
 Ερημίτης
 Ερημος
 Ερημοδικίον
 Ερκεία
 Ερμάς
 Ερμαφροδίτος
 Ερωδίδος
 Εσαφείριον
 Επαριάρχης
 Επαριδόσιος
 Επερόσιος
 Ευαγγελίον
 Ευαγγελισμός
 Ευκρατής
 Ευλογία
 Ευλογηπόλις
 Ευνοχίσις
 Ευνόχος
 Ευσέβεια
 Ευτεαπλία
 Ευφωτοτροφίον
 Ευχαρισ
 Ευχαριστία

Epanacta.
 Epanagnosticon.
 Epanoclistus.
 Eparchia.
 Eparchus.
 Epedytes.
 Epibates.
 Epigonation.
 Epigraphus.
 Epjcia.
 Epithema.
 Epichtharisma.
 Epicombia.
 Epilepticus.
 Epilepsia.
 Epimanicion.
 Epinephridion.
 Epistimum.
 Episcopium.
 Episcopus.
 Episcynium.
 Epistola.
 Epistomium.
 Epistomonarcha.
 Epitimum.
 Epitome.
 Epitrachelion.
 Epirus.
 Epiphania.
 Epopta.
 Epophta.
 Heptalychnus.
 Heptateuchum.
 Eranipta.
 Ergasterium.
 Ergodiocetes.
 Ergodocium.
 Ergolabus.
 Heremia.
 Eremita.
 Eremus.
 Eremodicium.
 Hercia.
 Hermas.
 Hermaphroditus.
 Herodius.
 Eosphorium.
 Heteriarcha.
 Heterodoxus.
 Heterousios.
 Evangelium.
 Evangelismus.
 Eucrates.
 Eulogia.
 Eulogimenopolis.
 Eunuchizo.
 Eunuchus.
 Eusebia.
 Eutraplia.
 Euphonotrophium.
 Eucharis.
 Eucharistia.

Εὐχαριστικὸν
Εὐχίται
Εὐχολόγητον
Εὐωχία
Ἐφημερεύτας
Ἐφώδιον
Ἐχενίς
Ἐχιδνα

Eucharisticum.
Euchitæ.
Euchologiûm.
Euochia.
Ephemereuta.
Ephodion.
Echeneis.
Echidna.

Z

Ζάβερνον
Ζαβαρείον
Ζάβελος
Ζάκορος
Ζάκων
Ζέμα
Ζεταίριος
Ζήλος
Ζηλοτυπία
Ζηλοτύπος
Ζηλῶ
Ζηλωτής
Ζιζάνιον
Ζηγοςάτης
Ζύμα
Ζώδια
Ζώνη
Ζωοφόρος.

Zabernon.
Zabarium.
Zabulus.
Zacorus.
Zacon.
Zema.
Zetarius.
Zelus.
Zelotypia.
Zelotypus.
Zelo.
Zelores.
Zizanium.
Zygotates.
Zyma.
Zodia.
Zona.
Zoophorus.

H

Ἡγυμναρχεῖον
Ἡγυμνός
Ἡμεροβαπτιστῆς
Ἡμερόβιος
Ἡμεροδρόμος
Ἡμιαρειῶσι
Ἡμικυκλός
Ἡμιτεταῖος
Ἡσυχάσις
Ἡχοϊκός

Hegumenarchium.
Hegumenus.
Hemerobaptista.
Hemerobius.
Hemerodromus.
Hemiariani.
Hemicyclus.
Hemitritæus.
Hefychasta.
Echoicus.

Θ

Θάλαμος
Θάλεια
Θάμνος
Θαυματουργός
Θεασεικός
Θεαρχία
Θεατρὸν
Θεία
Θίμα
Θεοδίδακτι
Θεοκρατία
Θεολογία
Θεολόγος
Θεοπασχίται
Θεόπολις
Θεοσρέπεια
Θεοσρέπιον

Thalamus.
Thalia.
Thamnus.
Thaumaturgus.
Theandricus.
Thearchia.
Theatrum.
Thia.
Thema.
Theodidactus.
Theocratia.
Theologia.
Theologus.
Theopachitæ.
Theopolis.
Theoprepia.
Theopropium.

Θεοσέβεια
Θεόσφορος
Θεότης
Θεοτόκος
Θεουργία
Θεοφάνεια
Θεοφάντωρ
Θεοφοβός
Θεοφόρος
Θεραπεία
Θεραπευτής
Θείριον
Θεωρία
Θεωρητικός
Θήκη
Θησαυρός
Θηψίς
Θητοψυχίται
Θύλος
Θρύως
Θρύπος
Θύϊνος
Θυμαλικός
Θυμαίμα
Θυμαίτιον
Θυμολέοντες
Θύμνος
Θύρσος
Θυσία
Θυσιαστήριον
Θύες
Θύραξ

Theosebia.
Theosophus.
Theotes.
Theotocus.
Theurgia.
Theophania.
Theophantor.
Theophobus.
Theophorus.
Therapia.
Therapeuta.
Theristrum.
Thoria.
Theoreticus.
Theca.
Thefaurus.
Thipfis.
Thetoplychitæ.
Tholus.
Threnus.
Thronus.
Thynus.
Thymelicus.
Thymiamæ.
Thymiaterium.
Thymoleontes.
Thynnus.
Thyrfus.
Thyfia.
Thyfiasterium.
Thoes.
Thoracida.

I

Ἰᾶ
Ἰάνθινος
Ἰάσπις
Ἰδιώσις
Ἰερεῖς
Ἰεραρχία
Ἰερατεῖον
Ἰεροδύκη
Ἰερομόρτυρ
Ἰερομνήμων
Ἰερομόναχος
Ἰεργία
Ἰεροφάντης
Ἰεροφύλαξ
Ἰππαγίος
Ἰρίς
Ἰσχύριον
Ἰστορία
Ἰχθυοφάγιος

Ia.
Ianthinus.
Iaspis.
Idiota.
Hiera.
Hierarchia.
Hierareon.
Hierotheca.
Hieromartyr.
Hierommemon.
Hieromonachus.
Hierurgia.
Hierophanta.
Hierophylax.
Hippagius.
Iris.
Isorypum.
Historia.
Ichthyophagus.

K

Κάβος
Καθαρός
Καθαριστῆς
Καθέδρα
Καθημέριον

Cabus.
Catharus.
Catharicum.
Cathedra.
Cathemerium.

Κόδων
Κόδωνοφόρος
Κοκκύτος
Κόλον
Κόνιον

Codon.
Codonophorus.
Coccytus.
Colon.
Conium.

Λαβυρίον
Λαβύρινθος
Λάγανον
Λάγνος
Λαϊκός
Λαϊός
Λακωνισμός
Λαμία
Λαμπύλη
Λάρναξ
Λάρος
Λατρεία
Λαύρα
Λαυτιακή
Λαψάνη
Λεβιτοναρίου
Λειτουργία
Λεψάνη
Λεϊό
Λευκοθία
Λήθη
Λίβανος
Λιθοπάριος
Λιθοστρωτός
Λιμναρχία
Λιμνώτης
Λινοσίμυον
Λιταία
Λογαριασμός
Λόγιον
Λογογράφος
Λογοθήτης
Λόγχι
Λοξίας
Λορδω
Λοτήρ
Λύτης
Λύτρον
Λοτοφάγος

Labarum.
Labyrinthus.
Laganum.
Langus.
Laicus.
Laius.
Laconismus.
Lamia.
Lampena.
Lanarx.
Larus.
Latria.
Laura.
Laufiaca.
Lapsana.
Lebitonarium.
Liturgia.
Lipsana.
Lio.
Leuchothea.
Lethe.
Olibanum.
Lithonarius.
Lithostrotos.
Limnarcha.
Limnoria.
Linosstima.
Litania.
Logariastes.
Logium.
Logographus.
Logothera.
Lunchus.
Loxias.
Lurdico.
Luter.
Lyra.
Lytrum.
Lotophagus.

Μαλλός
Μαλλοτή
Μαμμώτρεπτος
Μάννα
Μανδρα
Μανδραγόρου
Μανδραγόρα
Μανδύη
Μανία
Μανθία
Μαργαρίτης
Μάρτυρ
Μαρτύριον
Μαρτυρολόγιον
Μαστιγοφόρος
Μαυσιόλειον
Μαφύριον
Μέγα
Μελάγριον
Μελωδία
Μεσσαύλιον
Μεσότροπος
Μέταλλον
Μετανοία
Μεταξα
Μεταμψύχωσης
Μετασσωμάτωσης
Μετρητή
Μετροκομία
Μύλον άγριον
Μηλοτή
Μλωδιον
Μλωλόγιον
Μήτηρ
Μητρονικόν
Μετροπολίτης
Μίγμα
Μισοπόγων
Μίτρα
Μιχαηλάτος
Μνά
Μογιάλος
Μοιχεία
Μοιχός
Μοιχοσύνοδος
Μονάζοντες
Μονάς
Μοναστήριον
Μοναστική
Μοναχείον
Μοναχός
Μονογαμία
Μονόγαμος
Μονογράμμα
Μονοθελίτης
Μονοκράτωρ
Μονομαχία
Μονοφυσίται
Μυγάλη
Μύξον
Μυοπάριον
Μυμήμιον

Mallones.
Mallora.
Mammotreptus.
Manz.
Mandra.
Mandragerontes.
Mandradora.
Mandyc.
Mania.
Manuthia.
Margarita.
Martyr.
Martyrium.
Martyrologium.
Mastigophorus.
Mausoleum.
Maphorium.
Mega.
Melagrium.
Melodia.
Mefaulium.
Mesotrupus.
Metallum.
Metanea.
Metaxa.
Metempsychosis.
Metensomatosis.
Metreta.
Metrocomia.
Melagrium.
Melote.
Menaxum.
Menologium.
Mater.
Matroneum.
Metropolita.
Migma.
Misopogon.
Mitra.
Michelatus.
Mna.
Mogilus.
Mœchia.
Mœchus.
Mœchosynodus.
Monazontes.
Monas.
Monasterium.
Monastica.
Monachium.
Monachus.
Monogamia.
Monogamus.
Monogramma.
Monothelita.
Monocrator.
Monomachia.
Monophystitæ.
Mygale.
Myxum.
Myoparo.
Mymecium.

Μ

Μαγός
Μάγγανον
Μαγεία
Μάγος
Μάξα
Μαθηματικός
Μαινίδιον
Μαϊνιάς
Μακαρισμός
Μακρίνα
Μακρολογία
Μακροζυμα

Magas.
Manganum.
Magia.
Magus.
Malla.
Mathematicus.
Mænidium.
Majuma.
Macarismus.
Macrana.
Macrologia.
Malagma.

Μυροβλύτης
Μυροφόρος
Μύρον
Μυσταγωγία
Μυσταγωγός
Μύσταρχος
Μύστος
Μυστικός
Μυστήριον

Myroblyta.
Myrophorus.
Myrum.
Mystagogia.
Mystagogus.
Mystarchus.
Mysta.
Mysticus.
Mysterium.

N

Ναβλίζω
Νάκος
Νάμα
Νάρθηξ
Ναυπηγός
Ναυτολόγος
Νεάπολις
Νεκρόθυτον
Νεκρολόγιον
Νεκροφόρος
Νέμος
Νεομηνία
Νεοφύλαξ
Νεόφυτος
Νέυμα
Νέυω
Νεοκώρος
Νήπι
Νηφάλιος
Νήθος
Νοθοπροφήτων
Νομικός
Νόμισμα
Νομοθέτης
Νομοκάνων
Νομοφύλαξ
Νοσοκομείον
Νυκταγός
Νυκτασχετηγός
Νυκτικόραξ
Νύμφη
Νυμφάριον
Νυμφεύων
Νύσσις

Nablizo.
Nacus.
Nama.
Narthex.
Naupegus.
Nautologus.
Neapolis.
Necrothyum.
Necrologium.
Necrophorus.
Nemus.
Neomenia.
Neophylax.
Neophytus.
Neuma.
Neumo.
Neocorus.
Nete.
Nephalius.
Nothus.
Nothotrophium.
Nomicus.
Numisma.
Nomotheta.
Nomocanon.
Nomophylax.
Nosoyomium.
Nyctages.
Nyctastrategus.
Nycticorax.
Nympha.
Nymphæum.
Nymphium.
Nyssa.

Ξ

Ξεναγωγός
Ξεναγός
Ξένιον
Ξενοδοχάρια
Ξενοδοχάριος
Ξενοδοχείον
Ξενόδοχος
Ξενοπάροχος
Ξενοτροφείον
Ξεροφαγία
Ξυλοφορέα
Ξύσταρχος

Xenagogus.
Xenagus.
Xenium.
Xenodocharia.
Xenodocharius.
Xenodochium.
Xenodochus.
Xenoparochus.
Xenotrophium.
Xerophagia.
Xylophoria.
Xyitarchus.

O

Ὀβελισκός
Ὀβελός
Ὀβρύζιον
Ὀδοντεία
Ὀδαιοποιεῖν
Ὀδύνη
Ὀϊκταί
Ὀϊκονομία
Ὀϊκοδόμος
Ὀϊκουδουλός
Ὀϊάνθη
Ὀϊνοφόρον
Ὀϊνοχόος
Ὀϊνωπὸν
Ὀκταπλῆ
Ὀκτάγραμος
Ὀλογράφος
Ὀλόκαυσον
Ὀλολυγμός
Ὀλοπίφυρος
Ὀλόχρυσον
Ὀμιλία
Ὀμοιοτέλεθρον
Ὀμοίσιος
Ὀμολόγιον
Ὀμόλογος
Ὀμολογῶ
Ὀμόνοια
Ὀμόσιος
Ὀμόσιος
Ὀμοψύστατα
Ὀνιροκριτικός
Ὀνιροπόμπος
Ὀνίσμιος
Ὀνοκρόταλος
Ὀνονυχίτις
Ὀνυξ
Ὀξύκερατον
Ὀξύπτερος
Ὀξύρυγχος
Ὀπίκος
Ὀπίθιόρυγχος
Ὀπίθιόντιος
Ὀπλοθήκη
Ὀρμα
Ὀργανον
Ὀρθογχεφία
Ὀρθοδοξία
Ὀρθόδοξος
Ὀρτυγομήτρα
Ὀρσανοτροφείον
Ὀσις
Ὀπαλγικός
Ὀφθαλμός
Ὀφίμαχος
Ὀφίτις

Obeliscus.
Obelus.
Obryzum.
Hodegria.
Hodeporium.
Othone.
OEcetæ.
OEconomia.
OEconomus.
OEcumenicus.
OEnanthe.
OEnophorum.
OEnochus.
OEnopum.
Ostapla.
Ostogamus.
Holographus.
Holocaustum.
Hololygmus.
Holoporphyrus.
Holochrysum.
Homilia.
Homœoteleuton.
Homilius.
Homologium.
Homologus.
Homologo.
Homonea.
Homoufios.
Homoypostata.
Onirocriticus.
Oniropompus.
Onesimus.
Onocrotalus.
Ononychites.
Onyx.
Oxicratum.
Oxypterus.
Oxyrynchus.
Opicus.
Opisthographus.
Opisthotonus.
Hoploteca.
Horama.
Organum.
Orthographia.
Orthodoxia.
Orthodoxus.
Orrygometa.
Orphanotrophium.
Hofus.
Oralgicus.
Ophthalmus.
Ophiomachus.
Ophitæ.

Σκωποπηγία
 Σκορπιακόν
 Σκέρπιος
 Σκότωμα
 Σκοτωματικός
 Σμύγμα
 Σολία
 Σοφός
 Σπάθα
 Σπαθάρειος
 Σπαθιμίλη
 Σπάλαξ
 Σπάνιος
 Σπαστολόγων
 Σπάρτη
 Σπατάλιον
 Σπατιστήρ
 Σπυδαστής
 Σταδίου
 Στακτή
 Στατήρ
 Στατήρα
 Σταυρολάτρως
 Σταυροπάτης
 Σταυροπήγιον
 Σταυροφύλαξ
 Στέγα
 Στεφανίτης
 Στεφανίωμα
 Στίγμα
 Στιχάριον
 Στιλή
 Στόμα
 Στροφή
 Στρώβιον
 Στρώμα
 Στυλίτης
 Συγγεφοί
 Συγκιλιτής
 Συγκιλλός
 Συγκληρός
 Συγκληρικός
 Συγκέτω
 Συγκρισίς
 Συγχρότος
 Συκίμαρος
 Συκοφάντης
 Συλλαβή
 Σύλληψις
 Σύμβολον
 Συμμαχία
 Συμμίσις
 Συμπακτική
 Σύμπνοος
 Συμποσιαρχός
 Συμφωνιακός
 Σύμφωνον
 Σύμφαλμα
 Συναγωγή
 Συναγωγή
 Συναπτή
 Συνδίκιος
 Συνδίδριον

Scenopogia.
 Scorpiacum.
 Scorpius.
 Scotoma.
 Scotomaticus.
 Smigma.
 Solea.
 Sophus.
 Spatha.
 Spatharius.
 Spathimela.
 Spalagus.
 Spanicus.
 Spasnopogon.
 Sparta.
 Spatium.
 Spatifer.
 Spudastes.
 Stadium.
 Staete.
 Stater.
 Statera.
 Staurolatra.
 Stauropata.
 Stauropegium.
 Staurophylax.
 Stega.
 Stephanita.
 Stephanoma.
 Stigma.
 Sticharium.
 Stola.
 Stoma.
 Stropha.
 Strophium.
 Stroma.
 Styliia.
 Syngraphum.
 Syncellica.
 Syncellus.
 Synclerus.
 Synclericus.
 Syncoपो.
 Syncrifis.
 Synchronus.
 Sycomorus.
 Sycophanta.
 Syllaba.
 Syllepsis.
 Symbolon.
 Symmachia.
 Symmyfia.
 Sympactes.
 Symponus.
 Sympofiarcha.
 Symphonizicus.
 Symphonum.
 Sympfalma.
 Synagoga.
 Synapta.
 Syndicus.
 Syndrium.

Συνέδριος
 Συνέδριος
 Συνθήκη
 Συνθήμα
 Συναδβίω
 Συναδικός
 Συναδίτης
 Συνόδος
 Συναστιαστής
 Συνατήρησις
 Συνατροφος
 Συναυνητόν
 Συναυρίς
 Συροφεινίασα
 Συρτικός
 Συστατικός
 Σφαίριστήριον
 Σφαίριστής
 Σφαίριον
 Σφίγγξ
 Σχηματικός
 Σχήμα
 Σχίζα
 Σχίζος
 Σχίσμα
 Σχισματικός
 Σχολή
 Σχολαστικός
 Σχόλιον
 Σώμα
 Σωφάνιος
 Σωτήρ

Synedrus.
 Synthesis.
 Syntheca.
 Synthema.
 Synodo.
 Synodicus.
 Synodites.
 Synodus.
 Synusiafa.
 Synderefis.
 Syntrophus.
 Synoneterum.
 Synoris.
 Syrophœniffa.
 Syrticus.
 Systaticus.
 Sphaeristerium.
 Sphaerista.
 Sphendon.
 Sphinx.
 Schericus.
 Schema.
 Schiza.
 Schinus.
 Schisma.
 Schismaticus.
 Schola.
 Scholasticus.
 Scholion.
 Soma.
 Sofania.
 Soter.

T

Τάλαστον
 Ταξίαρχος
 Τάριχος
 Ταριχοπόλις
 Ταριχοπολίσιον
 Τάφος
 Τέκνον
 Τολείσις
 Τηλετάρχης
 Τηλητή
 Τηλετών
 Τεσσαρασκαιδεκατίτα
 Τεσσαρακοσός
 Τετραγράμματον
 Τετραδίται
 Τετρατηρητής
 Τετραευαγγέλιον
 Τετραπλή
 Τετραπόλις
 Τετραρχος
 Τετρας
 Τιάρα
 Τόμος
 Τόνος
 Τοπαρχία
 Τοπογραφία
 Τοποκρητής

Talentum.
 Taxiarchus.
 Tarichus.
 Tarichopola.
 Tarichopolium.
 Taphus.
 Tegnnon.
 Teliosis.
 Teletarcha.
 Telera.
 Telonium.
 Tessaresca decatitz.
 Tessaracostus.
 Tetragrammaton.
 Tetradiitz.
 Tetrateris.
 Tetraeuangelium.
 Tetrapla.
 Tetrapolis.
 Tetrarcha.
 Tetras.
 Tiara.
 Tomus.
 Tonus.
 Toparchia.
 Topographia.
 Topocretes.

Τεχνίλαφος
 Τεχνήματα
 Τεχνόδια
 Τεχνόδοξος
 Τετραπίπτης
 Τετραπύον
 Τετράραχος
 Τείγαμος
 Τειταρείς
 Τεινίρος
 Τεισθέται
 Τεικλίγιον
 Τείλαοις
 Τείμα
 Τειτάσαλον
 Τεισάγιον
 Τεισμήγιστος
 Τεισάτης
 Τείσερος
 Τεισάματος
 Τείχης
 Τείχινος
 Τειώδιον
 Τειώνυμος
 Τροπαϊφόρος
 Τροπαϊολία
 Τρόπος
 Τρόλλος
 Τρυπάνη
 Τυμπαίνιστρα
 Τύμπανον
 Τυπικός
 Τυπογραφία
 Τυπογράφος
 Τυποθήκη
 Τύπος
 Τυφλοκομείον
 Τύφος
 Τυφών

Υ

Υάδεις
 Υάκινθος
 Υάδρα
 Υδραυλός
 Υδρία
 Υδρομαντία
 Υδρομύστα
 Υδροσκόπειον
 Υδροσκόπος
 Υδροφύλαξ
 Υμνείον
 Υμνολογία
 Υμνος
 Υπαντή
 Υπαπαντή
 Υπασπίς
 Υπάτη
 Υπάτος
 Υπερασπίς

Tragelaphus.
 Tragemata .
 Tragædia .
 Tragoëdus .
 Trapezita .
 Traperum .
 Trebax .
 Trigamus .
 Trieteris .
 Trieris .
 Tricheitæ .
 Triclinium .
 Triloris .
 Trima .
 Tripassalon .
 Trisagium .
 Trismegistus .
 Tristata .
 Tristegus .
 Trisomatus .
 Tricæ .
 Trichinus .
 Triodium .
 Trionymus .
 Tropæophorus .
 Tropologia .
 Tropus .
 Trullus .
 Trutina .
 Tympanistria .
 Tympanum .
 Typicus .
 Typographia .
 Typographus .
 Typotheta .
 Typus .
 Typhlocomium .
 Typhus .
 Typhon .

Hyades .
 Hyacinthus .
 Hydra .
 Hydraulum .
 Hydria .
 Hydromantia .
 Hydromysta .
 Hydropsastæ .
 Hydrosopium .
 Hydrophobus .
 Hydrophylax .
 Hymnizo .
 Hymnologia .
 Hymnus .
 Hypante .
 Hypapante .
 Hypaspistes .
 Hypate .
 Hypatus .
 Hyperaspistes .

Υπερβεριταύος
 Υπερδελία
 Υπερθεσμός
 Υπερπυρον
 Υπόβολον
 Υποβρύχιον
 Υπόγειον
 Υποδιακόνος
 Υποθήκη
 Υποκαυστον
 Υποκρίσις
 Υποκριτής
 Υπομιμνήσκων
 Υπομνηματογράφος
 Υπομνηστικόν
 Υπόστασις
 Υστερα
 Υψωμα
 Υψοπα

Hyperberitæus .
 Hyperdulia .
 Hyperthefmus .
 Hyperpyron .
 Hypobolon .
 Hypobrychion .
 Hypogæum .
 Hypodiaconus .
 Hypotheca .
 Hypocaustum .
 Hypocristis .
 Hypocrita .
 Hypomimnifcon .
 Hypomnematographus .
 Hypomnesticum .
 Hypostasis .
 Hysteræ .
 Hypsoma .
 Hyopa .

Φ

Φαγέδαινα
 Φαγολιδόρος
 Φανέρωσις
 Φαντασία
 Φαντασμά
 Φάρος
 Φελόνιον
 Φεράνυμος
 Φέβη
 Φιάλη
 Φιλαργυρία
 Φιλαργυρός
 Φιλαυτία
 Φιλοκομπικός
 Φιλοπομπός
 Φιλοσοφία
 Φιλοσοφός
 Φιλοχρηστία
 Φολιδότης
 Φρατρία
 Φροντιστήριον
 Φρύγιον
 Φυλακτήριον
 Φυσική
 Φυσιολογία

Phagedæna .
 Phagolidorus .
 Phanerosis .
 Phantasia .
 Phantasma .
 Pharus .
 Phelonium .
 Pheronymus .
 Pheu .
 Phiala .
 Philargyria .
 Phylargyros .
 Philautia .
 Philocompicus .
 Philopompus .
 Philosophia .
 Philosophus .
 Philochristia .
 Pholidorus .
 Phratia .
 Phrontisterium .
 Phrygium .
 Phylacterium .
 Physica .
 Physiologia .

Χ

Χαιρετισμός
 Χαλκίδικός
 Χαλκιδέντερος
 Χαλκιδών
 Χαλκός
 Χαμαλέον
 Χαμεώνια
 Χάος
 Χάραγμα
 Χαραδός
 Χαρακτήρ
 Χάρτυς

Chæretismus .
 Chalcedicus .
 Chalcenterus .
 Chalcedon .
 Chalcus .
 Chamæleon .
 Chameuniæ .
 Chaos .
 Charagma .
 Charadus .
 Character .
 Charta .

Χαρτοφυλάκιον	Chartophylacium.	Χυτροπόδες	Chytropodes,
Χαρτοφύλαξ	Chartophylax.	Χώμα	Choma.
Χαρτοσθένος	Chartoprata.		
Χάσμα	Chasma.	Ψ	
Χειροθήκη	Chirotheca.	Ψαλμογράφος	Pfalmographus.
Χειροτονία	Chirotonia.	Ψαλμός	Pfalmus.
Χειρουργία	Chirurgia.	Ψαλμοδία	Pfalmodia.
Χέλιδρος	Chelydrus.	Ψαλτήριον	Pfalterium.
Χιλιάς	Chiliastræ.	Ψάλτης	Pfalter.
Χλαμύς	Chlamys.	Ψεύδης	Pseudo.
Χοϊκός	Choicus.	Ψευδεπίγραφος	Pseudepigraphus.
Χοιρόγρυλλος	Choerogryllus.	Ψευδομάρτυρ	Pseudomartyr.
Χοραγός	Choragus.	Ψευδομόναχος	Pseudomonachus.
Χορεία	Chorea.	Ψάδιον	Psathium.
Χορός	Chorus.	Ψιμύθιον	Psimmythium.
Χρίσμα	Chrisma.	Ψυχαγωγία	Psychagogia.
Χριστιανοκατηγορός	Christianocategorus.	Ψυχή	Psyche.
Χριστιανός	Christianus.	Ψυχικός	Psychicus.
Χριστολόγος	Christologus.	Ψυχομαχία	Psychomachia.
Χριστολύτ	Christolytæ.		
Χριστός	Christus.	Ω	
Χριστόκος	Christotocos.	Ωμοφαγία	Omophagia.
Χριστοφορία	Christophoria.	Ωμοφώριον	Omophorium.
Χρυσάργυρον	Chrifargyrum.	Ωράριον	Orarium.
Χρυσολόγος	Chrifologus.	Ωριγένης	Origenes.
Χρυσόπρασος	Chrysoptasus.	Όριων	Orion.
Χρυσόρας	Chrysoforas.	Όροσκόπος	Horoscopus.
Χρυσόστομος	Chrysofostomus.		
Χυδαίος	Chydaeus.		

F I N I S.

APPA R E N T E S
SACRÆ SCRIPTURÆ
CONTRADICTIONES

A

DOMINICO MACRO MELITENSI

Equite Aurato, Com. Palatino, Proton. Apostolico,
Cathedr. Ecclesiæ Viterbien. Canonico Theol.
ac Sacræ Congregationis Indicis Consultore

CONCILIATÆ,

Atque ex ejusdem schedis hac novissima editione maximè
ampliata.

Opus Concionatoribus, & Ecclesiasticis utilissimum.

BENEVOLO LECTORI.

Parentes Sacrorum Voluminum Antilogias, seu repugnantias, ex eruditissimis præsertim P. Jacobi Tirini Commentariis, qui disertè, & ex Sanctorum Patrum placitis universos tam veteris, quàm novi Testamenti Codices exposuit, & ex aliis præterea scriptoribus privato studio, propriæque consulens utilitati adnotare curaveram. Constitutus enim Romæ fuit conventus doctissimorum virorum à Sanctissimo Pontifice URBANO VIII. qui Biblia recognosceret Arabica, ut ea postmodum ad Orientalium Christianorum institutionem imprimerentur. Tanto quippe studio propagandæ religionis Summus ille Orbis terrarum Antistes incensus erat. Nam Arabica lingua non solum Africæ populis est communior; verùm etiam Persis, Turcis, Tartaris, ac Mahometanæ superstitionis sectatoribus universis Sacra. Fructuosissimus igitur, ac saluberrimus hic existimatus est labor: solertia præsertim, ac singulari prudentia Em. Card. Pallottæ, qui maxima assiduitate, ac incenso studio nostræ Congreg. præerat. Ego igitur inter hujus cœtus Patres adactus animadvertebam in singulis ferè congressibus difficultates sanè permagnas ex Sacræ Scripturæ locis in speciem repugnantibus emergere, qui addubitare plurimum, & hæere nos cogerent. Pernecessarium igitur hunc ego laborem suscepi, & quantum mihi per facultatem licuit exantlavi, ut hoc fructu privatim ipse perfruerer. Sed parendum cœtus Sodales, & Collegis fuit, qui me ad eum publicandum, & cum aliis communicandum, nondum planè maturum, ac perfectum impulerunt. Quamquam multa equidem studio, ac de industria prætermisi. Permultos enim locos intactos volui, quia eos conciliare supervacaneum, & optimis ingeniis injurium videbatur. Nonnulla tamen paradoxa, quæ prima facie absurda, & veritati contraria videbantur, accesserunt. Fruere itaque lector amico labore, meque Deo, cœlitibusque commendatum plurimum velis, ac Vale.

CONTRADICTIONES APPARANTES.

EX LIBRO GENESIS.

Ap. 1. v. 27. [Et creavit Deus hominem ad imaginem suam: ad imaginem Dei creavit illum, masculum & feminam creavit eos.] Cum uterque tam vir, quam mulier fuerint creati ad imaginem Dei, cur igitur Aposto-

lus scribit ad Corinthios, epist. 1. c. 11. v. 7. [Vir quidem non debet velare caput suum, quoniam imago, & gloria Dei est; mulier autem gloria viri est.] Quibus verbis videtur innui, mulierem non esse imaginem Dei. Solvit hæc quaestio S. Thom. 1. par. qu. 93. art. 4. ad 1. ubi ait, tam in viro, quam in muliere inveniri imaginem divinam secundum id, quod importat ratio imaginis principaliter, id est, quoad naturam intellectualem. In viro autem invenitur aliquid aliud, quod importat ratio imaginis secundaria, quia vir est principium & finis mulieris, sicut Deus est principium totius creaturæ; & de hac secunda imagine loquitur S. Paulus. Aliter solvit eandem difficultatem Abraham Echellensis vir profundæ eruditionis in Historia Arabum, cap. 14. nam mulier non est imago Dei immediata, quia condita fuit ad imaginem viri sui.

Ibid. v. 8. [Crescite, & multiplicamini.] Hoc contradicti textui novi Testamenti, Matth. 19. [Non expedit nubere.] Aliisque consiliis novæ legis multis in locis commemoratis, quæ irrident Hebræorum Rabbini, ac reprehendunt Christianum cœlibatum. Resp. Istud non fuisse præceptum, sed tantum simplicem benedictionem; de hac controversia disputat fuscus Bellar. tom. 4. de gratia, & colligit manifestè ex verbis antecessentibus: [Benedixit illis Deus.] Et confirmatur ex eo, quod eadem verba dixerit Deus piscibus, ac avibus, in quibus non potest esse præceptum. Hac igitur benedictione communicavit Deus virtutem illis procreandi sibi simile. De Christianorum cœlibatu prophetavit Isaias: [Quia hæc dicit Dominus Eunuchis: Qui custodierint sabbata mea, & elegerint quæ ego volui, & tenuerint fœdus meum, dabo eis in domo mea, & in muris meis locum, & nomen melius à filiis, & filiabus; nomen sempiternum dabo eis, quod non peribit, cap. 56.] utrique loquitur cum illis, qui se castraverunt propter regnum cœlorum.

Cap. 4. v. 26. [Quem vocavit Enos, iste cœpit invocare nomen Domini.] Quomodo cœpit iste invocare Deum, si prius Cain, & Abel obtulerant Deo sacrificia, invocantes quidem nomen ejus, ut habetur supra, v. 3. R. Cain, & Abel cognoverunt Deum, illique munera obtulerunt; sed non invocant eum precibus: ita R. Salomon, quem sequitur R. Isaac Abravanel. Melius tamen conciliantur hæc loca, si dicamus Adam, Cain, & Abel cognovisse quidem Deum, sed Enos cœpit tanquam sapiens docere alios Dei noticiam.

Unde lectio hebræa habet: [Tunc cœpit esse invocari nomen Domini:] id est, publicè, ut explicat R. Manasses Ben Israel in suo Conciliatore.

Cap. 5. v. 26. [Mathusala postquæ genuit Lamech, vixit septingentis octoginta duobus annis.] Quod si verum esset, si quæretur Mathusala vixisse usque ad innum diluvii, nempe anno à creatione mundi 1656. & tamen nulla sit mentio ipsius ingressum fuisse arcam. Pro solutione hujus difficultatis supponendum est, falsam fuisse sententiam aliquorum, qui censuerunt hos annos, quorum sæpè meminit Scriptura, non fuisse integros; si enim hoc pro libitu dicere licitum esset in prima mundi ætate, certè idem in sequentibus ætatibus asserere licebit, atque ita incertæ essent omnes Chronologiæ. Respondeo igitur: verum quidem est à nato Lamech usque ad diluvium præcisè numerandos esse annos 782. tot quoque fuisse usque ad obitum Mathusala. Cum ergo constet ipsum non ingressum esse arcam, dicendum est ultimum ætatis suæ annum non fuisse completum, sed inchoatum. Ajunt enim Hebræi, & præcipuè R. Salomon, Mathusala septem diebus ante initium diluvii è vita excessisse, quod colligunt Rabbini ex illis verbis Gen. 7. v. 10. [Cumque transissent septem dies.] Hoc enim spatium concessit Deus ad celebrandas exequias, & luctum super Mathusala. Ita faretur R. Nehemias in Rabot. cap. 32. se didicisse à R. Juda. Non vixit ergo Mathusala post diluvium, quia tam ex Vulgata, quam ex Josepho colligitur manifestè, quo anno accidit diluvium, Mathusalem diem obiisse: nam, si anno 187. vitæ suæ genuit Lamech, ut habent etiam LXX. relinquatur spatium vitæ Mathusalem annorum 782. ex quibus si demas annos 182. Lamech ante genitum Noe, & ipsius vitæ Noe 600. quando ingressus est in arcam, efficiuntur anni 782. quos vixit Mathusalem post ortum Lamech. Quin etiam si Hieronymum sequi volumus in eo, in quo cum LXX. convenit, ante diluvium anno sexto mortuum Mathusalem confiteri cogemur. Nam ubi Vulgata editio habet: [Vixit autem Lamech 183. annis.] LXX. habent 188. quibus si addatur anni 600. vitæ Noe ante diluvium, tota summa erit 788. annorum. Post ortum autem Lamech superstes fuit Mathusalem annis 782. Ergo sexennio ante diluvium vitæ excesserat.

Cap. 6. v. 3. [Eruntque dies illius (scilicet hominis) centum viginti annorum.] Hic textus non concordat cum eo, quod narratur, cap. 11. Genes. infra, ubi Sacra Scriptura aliquos commemorat, qui post diluvium hunc annorum numerum excesserunt. Respondeo, Deus non statuit singulis hominibus hunc annorum numerum, ut voluit Joseph. Laët. & Procop. apud Sallianum, quia de sacro multi, ut diximus, diutius supervixerunt.

runt: sed toti generi humano hoc annorum tempus præscriptum ad agendam pœnitentiam ante adventum diluuii, & sic tanquam inducias hoc spatium indulsit.

Cap. 7. v. 11. [Anno sexcentesimo vitæ Noe, mense secundo, septimodecimo die mensis rupti sunt omnes fontes abyssi &c.] Cœpit igitur diluuium mense secundo delapsis imbribus per dies quadraginta, quibus si adiacias centum quinquaginta dies, quibus duraverunt aquæ super terram, omnes conficiunt dies centum nonaginta, nimirum, sex menses. Quomodo igitur, cap. 8. v. 4. contrarium asseritur his verbis: [Requievitque arca mense septimo vigesimo primo die mensis super montes Armeniæ:] nam, si benè computantur menses, deberet esse octavus. Respondet R. Elihezer mensem septimum non esse computandum ab anni principio; sed à die, quo cessaverunt pluvie. Sed melius R. Gerundenus ait illos quadraginta dies contineri in aliis centum quinquaginta, qui conficiunt menses quinque; & sic verum erit, quòd arca requievit mense septimo, numerando ab anni principio.

Cap. 15. v. 16. [Generatione autem quarta reverteatur huc.] Isti promissioni divinæ factæ Abrahamo contradicit veritas historię, quia quinta generatione reversum est semen Abraham in terram promissionis. Resp. generationes in hoc capite numerandas esse à tempore, quo Israel fuit in captivitate: nam Judas fuit primus, deinde Phares, tertio Hestron, quarto Caleb, qui ingressus est terram promissionis, ita S. Salomon, & R. Isaac Abravanel.

Cap. 22. v. 5. [Dixitque ad pueros suos, expectate hic cum Asino, ego, & puer illuc usque properantes, postquam adoraverimus, revertetur ad vos.] Hic textus contradicit verbis suprà allatis ver. 2. ubi clarè dicitur Isaac immolandum, quomodo igitur ambo erant reversuri? Respondeo ex mente S. Pauli ad Hebr. 11. Abraham sibi persuadebat Isaac à mortuis revocandum esse à Deo, vel certè nõ permissurum Deum Isaac immolari. [Arbitrans, quia & à mortuis suscitare potens est Deus.] Sciebat enim non posse decipi ab eo, qui promiserat ex Isaac nasciturum Messiam, unde certus erat fe reversurum cum filio ad servos.

Cap. 25. v. 6. [Filiis autem concubinarum largitus est munera, & separavit eos ab Isaac filio suo.] Concubinarum nomine intelliguntur Cetura, & Agar, quæ tamen aliis in locis vocantur uxores, ita vocatur Cetura hoc eodem capite, v. 1. & Agar, cap. 16. v. 13. infra, si ergo erant uxores, cur appellantur concubine? Respondeo, veræ, ac legitimæ uxores erant, quia tamen ignobiliore, ac servæ, vocantur concubine, quasi concubantes, quarum filii non habebant jus ad paternam hæreditatem, sed primaria uxor erat Domina, cuiusque filiis integra debebatur hæreditas, cæteris verò dona pro Patris arbitrio dabantur. FR. V. *Concubina* in Hierol.

Cap. 32. v. 24. [Et ecce vir luctabatur cum eo usque mane.] Hic tamen vir vocatur Angelus.

Osee c. 12. imò infra, v. 28. Dei nomen sibi usurpar, dicens: [Quoniam si contra Deum fortis fuisti, quanto magis contra homines prævaleris?] Respondeo, verè fuit Angelus; dicitur nihilominus Jacob fortis contra Deum, eò quòd Angelus ille repræsentabat personam Dei. Vocatur autem vir, quia eam formam visibilem assumpserat.

Ibidem v. 30. [Vidi Deum facie ad faciem, & salva facta est anima mea.] Sunt verba Jacob, quibus manifestè contradicunt alii textus; nam Moysi dixit Deus Exod. 33. v. 20. [Non poteris videre faciem meam; non enim videbit me homo, & vivet.] Et in Evangelio Joan. 1. v. 18. [Deum nemo vidit unquam.] Theologi passim agunt de præsentis difficultate, an scilicet viator possit videre divinam essentiam: sed ommissis Theologorum quæstionibus, respondeo cum S. Eucherio, Jacob non vidisse essentiam Dei; sed speciem aliquam visibilis creaturæ, quæ humanis poterat apparere conspectibus, subjecta Divinæ potestati, ac Deum ipsum repræsentans; imò Rabbinii intelligunt prædicta verba de Angelo luctante, qui vocatur *Eloim* in tex. Hebr.

Cap. 34. v. 30. [Jacob dixit ad Simeonem, & Levi: Turbastis me, & odiosum fecistis me.] Quibus verbis Jacob reprehendit hos duos filios injustæ vindictæ contra fororis raptores, in qua vindicta graviter deliquerunt multiplices ex capite, primò imprudentiæ; inscio enim Patre hoc pararunt. Secundò injustitiæ, moventes bellum auctoritate privata non consulto Patrefamilias, apud quem erat jus vindictæ. Tertio prodicionis; ulciscuntur enim injuriam jam condonatam. Quarto sacrilegii; nam dolosè abutuntur circumcissione. Quintò crudelitatis, quia graviter læsos, & afflictos ex recenti vulnere occiderunt. Sextò oppressionis innocentum; non enim solum raptorem, sed omnes masculos jugularunt. Idèd Jacob moriens maledixit his filiis. Gen. 49. v. 5. [Simeon & Levi fratres vasa iniquitatis bellantia] His non obstantibus in Judith 9. v. 2. commendatur hæc actio his verbis: [Deus Patris mei Simeon, qui dedisti illi gladium in defensionem alienigenarum, qui violatores extiterunt in coinquinatione sua, & denudaverunt femur virginis in confusione, & dedisti mulieres illorum in prædam, & filias illorum in captivitatem, & omnem prædam in divisionem servis tuis, qui zelaverunt zelum tuum.] Respondeo, Deus in hoc casu se gessit sicut cum Nabuchodonosore, cui præceperat Tyri expugnationem; item dat opes, ac vires Tyrannis ad puniendos rebelles, qui justam vindictam promeriti fuerant, licèt ille actus, quo utuntur Tyranni ad exequendam divinam voluntatem, displiceat ipsi Deo. Sic in præsentis casu. Volebat Deus ulcisci pro brofium raptum Dinæ, usus est zelo Simeonis, & Levi, qui zelo pœnitentiæ ad ultionem movebantur, ex quo capite digni erant præmio, & laude. At quia zelus iste fuit imprudens, injustus, crudelis, ac virtutum humites excedens, gravissimè peccarunt, & secundum hanc

hanc considerationem non servierunt divinæ voluntati. Simili etiam modo obstetrices Ægyptiæ, quæ mendacio tutatæ sunt puerorum Hebræorum vitam, benedictionem meruerunt à Deo non propter mendacium, sed propter primum affectum, & beneficium Hebræis præstitum. Nam potest in una eademque actione aliquid esse boni, & præmio digni, & aliquid mali, quod oderit, ac puniat Deus.

Cap. 35. v. 10. [Non vocaberis ultra Jacob, sed Israel erit nomen tuum,] & tamen eodem capite vocatur Jacob; nam v. 26. [Hi sunt Filii Jacob.] Resp. Verba Angeli intelligenda esse hoc modo, nimirum, Præcipuum nomen in posterum erit Israel; non tamen auferetur penitus nomen Jacob, sed erit accessorium. Ita Rabbinii communiter.

Cap. 37. v. 10. [Num ego, & mater tua, & fratres tui adorabimus te super terram?] Quomodo hoc dicere poterat Jacob, si Rachel Mater Josephi jam obierat, ut dicitur, cap. 35. v. 19. supra? Respondeo, non loquitur de Rachele jam mortua; sed de ejus ancilla nomine Bela, quæ nutrix fuerat Josephi, ac in matris locum successerat, ita Lyran. & Tostat. sæpè enim in sacris litteris reperies tales mulieres vocari matres, ut eruditè notavit R. Manasses Ben. Israel, lib. 1. de Resurrect. cap. 1. Vel hoc dixit prudens Pater, ut ostenderet esse impossibile, & sic maderet fratrum livori: ita R. Salomon.

Cap. 40. v. 19. [Auferet Pharaos caput tuum.] Hoc videtur contradicere verbis sequentibus: [Suspendet te in Cruce.] Et de facto non fuit illi præcisum caput. Respondeo, est locutio hebraica, in qua sæpè sumitur caput pro ipso homine; unde significat: Pharaos auferet te de numero viventium.

Cap. 41. v. 16. [Absque me Deus respondebit profera Pharaonem.] Sunt verba Josephi, qui tamen ipsemet postea prolixè respondit Pharaoni explicans ei somnium. Respondeo, est Hebraismus *Absque me*, idest, non ego ex mea sapientia; sed Deus per me tanquam per instrumentum respondebit, & somnium explicabit. Confirmatur ex Textu Græco: Ἀπὸ τῆς Θεοῦ καὶ ἀποκριθήσεται τὸ εὐαγγέλιον Θεοῦ. Nimirum: [Absque Deo non respondebitur salutare Pharaoni.

Cap. 46. v. 6. [Venitque in Ægyptum cum omni semine suo, filii ejus, & nepotes, filix, & cuncta simul progenies.] Hic fit mentio filiarum Jacob, qui tamen præter unam Dinam nullas habuit filias, ut habetur infra ver. 15. Respondeo ex Rabinorū traditionibus in Jalcut. In unoquoque partu, quo editus est aliquis ex duodecim Patriarchis, simul nata est & filia, quæ omnes postea fratribus nuperunt, ne Patriarchæ miscerentur Genibus; ita ut filii Lix duxerint gemellas aliorū fratrum, & alii rursus gemellas harum. Unius autem Dinæ fit mentio, quia in hoc partu non sunt nati gemini. Neque mirari convenit, quòd reliquas sorores Scriptura reticeat; nam etiam omittit filias Adami, quæ Caino, & Abel nuperunt:

ita R. Jehuda Bar Isaj, qui confirmat ipsam sententiam ex Scriptura hujus capituli, v. 26. [Cunctæ animæ, quæ ingressæ sunt cum Jacob, in Ægyptum, & egressæ sunt de femore illius, absque uxoribus filiorum ejus.] Ergo uxores filiorum ex eodem femore provenerunt, alioquin superflua viderentur hæc ultima verba.

Ibidem v. 26. [Cunctæ animæ, quæ ingressæ sunt cum Jacob in Ægyptum, & egressæ sunt de femore illius, absque uxoribus filiorum ejus, sexaginta sex.] Cui textui repugnat versus sequens 27. ubi septuaginta numerantur. Insuper Act. 7. v. 14. S. Stephanus numerat septuaginta quinque: [Et omnem cognationem suam in animabus septuaginta quinque.] Respondeo in primo computo non comprehenduntur Jacob & Joseph, ac ejus duo filii, Ephraim & Manasses, qui si addantur, conficiunt numerum septuagenarium. R. Levi refert se accepisse à R. Samuel, matrem Moyfis numerari in isto computo, quia concepta quidem fuit in terra Chanaan, sed nata in Ægypto, quod colligit ex cap. 18. Num. In actis verò Apostolorum S. Stephanus numeravit etiam quinque nepotes Josephi, nimirum Machir filium Manasses, & Galaad filium Machir, item Suthala, & Thaan filios Ephraim, & Edom filium Suthala: qui omnes in Ægypto nati erant, ut patet ex Num. cap. 26. & ex 1. Paral. 7. vel S. Stephanus addidit Jacob cum quatuor uxoribus, quas non numeravit textus Genesis.

Cap. 48. v. 22. [Do tibi partem unam extra fratres tuos, quam tuli de manu Amorrhæi in gladio, & arcu meo.] Contradicunt duo alii textus; nam Genes. 33. v. 19. & Josue ult. v. 33. asseritur manifestè hunc agrum emptum fuisse à Jacob pretio centum agnorum. Respondeo: Jacob verè emerat hunc agrum, at dein metu compulsus ob stragem Sichimis illaram à duobus filiis suis agro exciderat, quem invaserunt Amorrhæi, quos postea Jacob rediens vi & armis expulit, ita Per. & Cor. à Lapide.

Cap. 49. v. 7. [Dividà eos in Jacob, & dispergam eos in Israel.] Ista est male dictio data Simeoni, & Levi; at quomodo dispersi sunt, si proprias sedes obtinuit cum aliis fratribus Simeon, ut patet ex c. 19. Josue v. 1. ubi dicitur: [Et egressa est fors secunda filiorum Simeon per cognationes suas; sicutque hæreditas.] Ergo filii Simeon non fuerunt dispersi, sicut filii Levi, quibus nõ fuit assignata certa terræ pars. Respondeo, solutio pendet ex verbis ejusdem cap. 19. v. 9. [In possessione, & fundo filiorum Juda, quia major erat: & idcirco filii Simeon possederunt in medio hæreditariorum.] Judaicæ enim Tribui, quæ prima erat, plus spatii congerat errore Geometricorum, qui error correctus fuit jussu Principum; tunc filii Simeon prima possessione privati, & inter possessionem filiorum Juda excepti, in alterius Tribus terminis habitaverunt: Ita Abulen. Insuper cum postea crevisset Tribus Simeonis novas sedes, & possessiones sibi quaesivit, ut habetur Paral. 4. Denique Scribæ, ac Legisperiti erant ex ista

Tribu oriundi, qui per omnes Tribus dispersi sunt, ut populum in lege instruerent, ita Cornel. à Lapide, & R. Salomon.

EX LIBRO EXODI.

Cap. 7. v. 17. [Ecce percutiam virga, quæ in manu mea est, aquam fluminis, & vertetur in sanguinem.] Et tamen v. 19. ejusdem capituli respondet, tolle virgam tuam, & extende manum tuam super aquas. [Respondeo, Moysi præceptum fuit, ut Nilum percuteret; Aroni verò, ut reliquos amnes, & rivus percuteret: ita Isaac Abravanel, qui ex ipsis verbis Scripturæ satis congruè colligit hanc conciliationem.]

Cap. 9. v. 6. [Mortuæque sunt omnia animalia Ægyptiorum.] Hoc non videtur concordare cum eo, quod narratur eodem capite, v. 9. [Erunt enim in hominibus, & jumentis ulcera.] & v. 19. inventur alia contradictio: [Congrega jumenta tua] si omne animal mortuum fuerat, quomodo super jumenta immisit Deus ulcera, & postea grandines? Respondeo, animalia solum in agris mortua sunt in priori plaga, ita R. Salomon, & R. Isaac Abravanel, qui probant hanc expositionem ex verbis ejusdem capituli, v. 3. quibus denunciatur Pharaoni plaga: [Ecce manus mea erit super agros tuos.] Dicere etiam licet externos mercatores armenta asportasse in Ægyptum, ac vendidisse.

Cap. 12. v. 2. [Mensis iste vobis principium mensium primus erit in mensibus anni.] Iste Mensis erat Nisan, qui Martio correspondet; contra verò legimus, c. 23. v. 16. [Solemnitatem quoque in exitu anni, quando congregaveris omnes fruges tuas de agro.] Iste verò mensis erat Thifsin, qui nostro Septembri correspondet. Dubium igitur oritur, quomodo nunc assignatur Martius, nunc Septembris pro anni capite? Resp. Mensis Nisan erat principium anni sacri, secundum quem Neomeniæ festa, ac reliqua omnia Sacra totius anni componi debebant, ac secundum supputationem Regum Israel. Septembris verò erat principium anni civilis apud Hebræos etiam ante Dei præceptum, & juxta calculum hujus anni civilis omnia negotia politica, & contractus dirigebantur. Imò annus Sabbaticus, & Jubilæi etiam si sacri essent, quia tamen multos contractus civiles venditionis, locationis, mutui, & alios similes continebant, à Mense Septembri inchoabantur, ut asserunt Josephus, Philo, & alii Rabbinæ: & sanè si à vere inchoarentur isti anni, cum abstinendum tunc esset ab omni satione, & messe, duobus annis continuis sua messe caruissent Hebræi; nam inchoato anno Sabbatico à Martio messis in agro relinquenda esset; proximo quoque autumno abstinendum erat à satione, atque icta sequenti quoque anno nulla fuisset messis. At incipiendum ab autumno una tantum messis peribat, nunquam duæ, nisi annus Sabbaticus anno Jubilæi immediate jungeretur. Tunc autem Deus consu-

lebat populo inusitata anni præcedentis fertilitate.

Cap. 12. v. 40. [Habitarium autem filiorum Israel, quæ manserunt in Ægypto, fuit quadrigentorum triginta annorum.] Certum tamen est filios Israel non mansisse tanto tempore in Ægypto. Nec potest sumi tempus hoc à peregrinatione Abrahami in Ægypto, & Cananiticæ. Obstat enim Text. Gen. 15. ubi Deus promittit Abrahamo posteros ejus peregrinos fores anno 400. Respondeo igitur ab illa prædicatione usque ad ablatum Isaac, fluxisse annos triginta, & inde ad egressum filiorum Israel ab Ægypto annos 400. qui simul faciunt annos 430. Confirmatur testimonio S. Pauli ad Gal. 3. v. 17. ubi ait legem post tertium mensis ab egressu filiorum Israel datam à Deo, fuisse promulgatam annis 430. post promissionem Abrahami factam.

Cap. 12. v. 42. [Nox ista est observabilis Domini, quando eduxit eos de terra Ægypti.] Eodem verò capite, v. 51. [Et eadem die eduxit Dominus filios Israel de terra Ægypti.] Et Deut. 16. v. 6. [Immolabis Phasæ vespere ad Solis occasum, quando egressus es ex Ægypto.] Ad concordandas has diversas scripturas, supponendum est, in factis paginis verba non sumi in actu perfecto, sed in fieri, vel actu continuato, vel solum inchoato. Unde quando dicuntur Israelitæ egressi vespere, loquitur textus de principio egressionis, cum immolarunt, ac comederunt agnum, suaque convasarunt; noctu verò cæcis Ægyptiorum primogenitis exceperunt à Pharaone veniam, imò mandatum exceundi, & itineri se accinxerunt. Manè denique re ipsa egressi sunt.

Cap. 13. v. 6. [Septem diebus vesceris azymis.] Hoc præceptum alibi reperit Dominus, cui tamen obstat c. 16. Deut. v. 8. [Sex diebus comedas azyma.] Sed facilis est conciliatio horum textuum; nam hic in Deuteronomio præscribitur Israelitis celebratio Paschæ Hierosolymis tantum faciendâ, & non alibi. Secundò verò die unusquisque poterat reverti in domum suam. Non igitur in his sex diebus comprehenditur dies azymorum; sed sex sequentes post discessum, ut clarè colligitur ex verbis capituli, & notavit R. Isaac Abravanel.

Cap. 14. v. 20. [Stetit inter castra Ægyptiorum, & castra Israel, & erat nubes tenebrosa.] Statim verò additur: [Et illuminans noctem.] Quæ propositiones sunt omninò oppositæ. Respondeo, Nubes hæc posita inter Hebræos, & Ægyptios insequentes, ex ea parte, quæ respiciebat Ægyptios, erat densior, atque idèò tenebrosa, impediens accessum ad Hebræos, versus quos erat lucida radios emittens usque ad primam Hebræorum aciem, ita Tost. & Peter.

Cap. 16. v. 31. [Gustusque ejus quasi similitudo cum melle.] Loquitur sacer textus de manæ sapore, cui contradicit cap. 11. Num. v. 8. [Et facies ex eo tortulas saporis panis oleati.] Aliqui respondent, saporem manæ fuisse inmutatum fractione

molæ, & coctione, ut clarè patet ex verbis ipsius textus; ita fenferè quamplurimi Rabbinì. Possunt etiam addere id, quod legitur in libro Midras, nempe, Viri iusti comedebant manna quæle cœlitis demissum fuerat; alii verò gulæ dediti vertebant manna in placentas, quæ non continebant mellis dulcedinem, sed olei saporem.

Cap. 20. v. 5. [Visitans iniquitatem patrum in filios in tertiam, & quartam generationem.] Contrarium asseritur ab Ezechiele, cap. 18. v. 20. [Filius non portabit iniquitatem patris] Respondeo, primus locus intelligendus est conditionatè, nimirum, si filii imitentur peccata Patrum, ita Hieron. in Ezech. 18. Aug. in quæst. veteris, ac novi testamenti, cap. 14. Greg. 15. Mor. cap. 22. Chryl. in Psalm. 48. Theod. quæst. 40. in Exod. S. Thom. 1. 2. quæst. 87. art. 8. Eandem expositionem sequuntur multi Rabbinì, quorum aliqui addunt, quòd in hoc capite Propheta prohibet in humano iudicio punishmentem filiorum ob parentum delicta; at Deus, qui novit abscondita cordis, aliquando castigat filium æmulum paternæ pravitatis; ita R. David Kimchi.

Cap. 25. v. 15. [Qui semper erunt in circulis, nec unquam extrahentur ab eis] loquitur textus de vestibus, qui semper erant annulis affixi, nec unquam amovebantur; & tamen contrarium asseritur, cap. 4. Num. v. 6. [Extendentque desuper pallium totum hyacinthinum, & inducent vestes.] Igitur Levitæ quando sublevabant arcem apponebant de novo vestes. Respondeo, Levitæ inducebant vestes, id est, aptabant illos pro libitu, ita tamen, ut non eximerent eos ab annulis, ut explicat R. Moyses Gerundenfis, cui assentitur R. Isaac Aoravanellus. Alii verò asserunt fuisse quatuor vestes in arca, quorum duo semper inserti manebant annulis, duo verò dupebantur à Levitis, quando arc. tollenda erat. Alii denique Rabbinì ajunt vestes sublatis ad arcem in pallium, & cooperiendam totam arcem, quòd non erat prohibitum.

Cap. 33. v. 11. [Minister ejus Josue filius Nun puer non cedebat de tabernaculo.] Et tamen ut colligitur ex cap. 17. Exodi v. 9. Josue jam tunc agebat annum 53. eratque magister militiæ, quomodo ergo erat puer? Respondeo, puer significat juvenem: juventutem enim ad 45. annum producit Varron, & ad 46. Servius Tullius, præcipue tunc temporis, quando hominis vita productior erat. Vel puer significat calibem, quia, ut probat Serarius, Josue numquam matrimonii vinculis fuit irretitus.

Cap. 34. v. 15. [Ne in eas pactum cum hominibus illarum regionum.] Dein v. 16. [Nec uxorem de filiabus eorum recipies] Huic legi contradicit alia Deut. 21. v. 11. ubi permittitur ducere sibi uxore de mulieribus in bello captis. Respondeo, ista prohibitio intelligitur, quòd uxor permanferit in sua infidelitate, cum sit periculum avertendi eor. Viri ad Deos alienos: scilicet autem sic à Judaicam religionem transierit; sic Salmon duxit meretricem Rahab, sic Booz Rut Mohabitidem,

& alia exempla. Contra verò reprehenditur Salomon, cò quòd mulieres infideles duxerit sibi uxores. Nec obstat, si Sampson Philistheam infidelem acceperit, & Esther cum Assuero matrimonium contraxerit. Nam id peculiari Dei dispensatione factum est, qui etiam periculum prævaricationis avertēbat, & magnum inde bonum eliciebat.

Cap. 37. v. 1. [Fecit arcem habentem duos femicubitos in longitudine.] Quibus verbis opponitur alius text. Exod. 25. v. 10. [Arcem compingite, cujus longitudo habeat duos, & semis cubitos.] Respondeo, facilis est solutio; nam in primo text. subintelligitur particula &, dicendum enim est: [Duos, & semis cubitos.] Ita etiam legit Arab. text. dicens: [Duos cubitos cum dimidio.]

Cap. 37. v. 14. [Contra coronam.] Exodi verò 25. v. 26. [Subter coronam.] Respondeo idem esse hoc in loco *contra*, ac *subter*; nam verbum *Leomod* significat apertè, ut non excedat.

EX LEVITICO.

Cap. 16. v. 29. [Mense septimo decima die mentis affligetis animas vestras.] De hac præcepto contradicit aliud in cap. 23. v. 32. [Affligetis animas vestra die nono mensis.] Respondeo, hic textus loquitur de principio jejunii, quod incipiebat à Vesperis diei noni, & protrahabatur usque ad Vesperas diei decimi, ut additur ibi: [A Vespera usque ad Vesperam.]

Cap. 17. v. 3. [Si occiderit bovem, aut ovem, sive capram in castris, vel extra castra, & non obtulerit ad ostium tabernaculi oblationem Domino, sanguinis reuserit:] Loquitur textus de occisione sacra, nempe de sacrificio, quæ non poterat fieri; nisi in atrio; & tamen contra hoc Dei præceptum Samuel sacrificavit in Maspha, 1. Reg. 7. v. 9. Elias in monte Carmeli, 3. Reg. 18. v. 33. Respondeo, cessantibus causis prohibitionis, ut ait S. Aug. qu. 56. in Lev. cessat ipsa prohibitio. Causæ autè hæc erant. Prima, ne laicus aliquis sacrificandi munus sibi arrogaret. Secunda, ne Idololatria patereret via sacrificando in excelis more Gentium.

Cap. 22. v. 25. [De manu alienigenæ non offeretis panes Deo vestro, & quidquid aliud dare voluerit.] Contra hoc Dei præceptum Rex Darius 1. Esd. 6. & Seleucus 2. Mach. 3. dicuntur ministrasse sumptus ad sacrificia necessarios. Respondeo præceptum hoc prohibet oblationem immediatam, nam licebat accipere pecunias à Gentilibus ad emendas victimas etiam pro ipsis Gentilibus offerendas in templo.

EX LIBRO NUMERORUM.

Cap. 3. v. 25. [Habebunt excubias in tabernaculo scæderis.] Loquitur de Levitis; & tamen Exod. 4. & alibi solis Sacerdotibus assignatum est munus custodiendi tabernaculum, illudque ingrediendi. Respondeo, *in tabernaculo*, idem est, ac si dicat *super tabernaculum*, scilicet super instrumenta sacra, quæ custodiebantur à Levitis,

tum quando stabat tabernaculum, tum etiam cum deporabatur.

Cap. 3. v. 39. [Omnes Levitæ, quos numeraverunt Moyses, & Aaron, juxta præceptum Domini per familias suas in genere masculino, à mense uno, & supra fuerunt viginti duo millia.] Hoc stare non potest cum calculo superioris connumerato, qui numerat viginti duos mille, & recentos. Respondeo, illos trecentos inter Levitas ibi non numerari, eò quòd totidem essent inter ipsos primogeniti post egressum ex Ægypto procreati, qui aliunde erant Deo dicati, nec venire poterant in aliorum Levitarum numerum. Nam Levitæ pro primogenitis aliarum Tribuum commutandi, ac in eorum locum substituendi, Deoque appropriandi erant. Ita Comest. Abul. Lyran. Dion. Carthus. & Cajet.

Cap. 11. v. 14. [Non possum solus sustinere omnem hunc populum.] Quomodo justè queri potest Moyses se solum sustinere populi gubernacula, si ex fœderi consilio elegerat tot millenarios, centenarios, quinquegenarios, ac decanos judices, ut dictum est Exod. 18. Respondeo, isti solum adjuvabant Moysen in civili administratione, & forensibus negotiis.

Cap. 12. v. 1. [Propter uxorem ejus Æthiopiissam.] Loquitur textus de uxore Moysis, quæ tamen Exod. 2. v. 16. dicitur fuisse Madianitis ex Arabia. Respondeo, duplex est Æthiopia. Una Occidentalis ultra Ægyptum in Africa, quæ etiam Abassia dicitur. Altera est Orientalis, quæ dicitur Arabia, & complectitur Madianitas, aliosque populos ad Arabicum sinum vergentes versus Austrum. Ita Lyr. Abul. Vatab. Herodor. Plin. S. August. Theod. Rab. Rup. Olear. Cornel. unde non est audiendus Josephus, qui lib. 2. Antiq. c. 10. ait Moysen in Ægypto commorantem gessisse bellum contra Æthiopes, eosque subjugasse, accepisseque sibi in uxorem filiam Regis Æthiopum. Vel textus loquitur ironicè; nam Sephora erat pulcherrima inter omnes mulieres, ut tradunt Rabbini. FR. Vide quæ dixi in Hierolexico dict. *Sephora*.

Cap. 20. v. 29. [Illo mortuo in montis supercilio,] nempe montis Hor. Idem confirmatur, c. 33. v. 3. & Deut. cap. 32. v. 50. Contrarium asserit Moyses Deut. cap. 10. v. 6. [Filii Israel moverunt castra ex Beroth filiorum Ican in Mosera, ubi Aron mortuus, & sepultus est.] Non possumus solve- re hanc difficultatem, nisi admittamus Rabbino- rum traditiones, qui asserunt Aaron verè mor- tuum in Hor; sed filii Israel ob amissionem patro- num tam amantem populi d. creverant redire in Ægyptum, & sic jam reversi fuerant in Mosera, ubi planxerunt Aronis mortem, qui dicitur ibi mortuus, quia ibi divulgata fuit ejus mors plan- ctu, ac populi ululatu, ita scribit R. Bachie, ex traditione à R. Tanchumæ, quem ajunt fuisse Pla- tonis magistrum: deinde tribus Levi sancto zelo arma contra Israelitas arripuit, & coegit, ut prio- ri itineri insisterent: nam populus desperare cœ- perat de ingressu in terram sanctam.

Cap. 22. v. 22. [Et iratus est Deus.] Nimirum con- tra Balaam: & idem confirmatur vers. seq. 32. di- cens illi Angelus: [Quia perversa est via tua, mihi que contraria.] Quæ omnia non concor- dant cum iis, quæ habentur hoc eodem cap. v. 20. ubi Deus veniam eundi Balaam concedit: *Surge & vade cum eis.* Ergo non est dignus re- prehensione Balaam. Respondeo, Deus conces- serat veniam, cum hac tamen conditione, ut nihil faceret, nisi quòd ei præceperus esset: At verò Balaam in itinere avaritia victus, animo staturbar, si aliquo modo maledicere posset He- bræis, quod erat omnino contra Dei præcep- tum, ac voluntatem.

Cap. 25. v. 12. [Ecce do ei pacem fœderis mei, & erit tam ipsi, quàm semini ejus pactum Sacerdotii sempiternum.] Quomodo stat ista Dei promissio facta Phinees, si 1. Reg. 2. post ejus pronep- tem translatus fuit Pontificatus ad Heli, qui erat de familia Ithmari, ut ait Josephus, lib. 5. Antiq. cap. ult. & lib. 8. cap. 1. Respondeo, fœdus hoc conditionatum fuisse, nempe. si ejus posterii in fide, ac Dei cultu constantes perseverassent. Fœ- dera namque mutuum obligationem utrique parti inducunt; ita Dionys. Carth. Unde resipiscencibus posteris Phinees tempore Davidis, & Salomonis, Pontificatus ipsis restitutus fuit, quem retinuerunt semper saltem usque ad Hero- dis tempora, quando non amplius jure successio- nis, sed pretio, vel gratia Principum hic honor obtinebatur. Itaque fuit illi pactum Sacerdotii sempiternum usque ad finem Synagogæ, licet per tempus breve interruptum, & sic Cajet. ait promissionem hanc fuisse juris, non facti.

Cap. 27. v. 12. [Ascende in montem istum Abarim, & contemplare inde terram.] Alio verò in textu nempe Deut. 34. vers. 1. [Ascendit Moyses super Montem Nebo.] Respondeo, continua- tio plurium montium vocabatur Abarim, quod hebraicè significat transicum, cujus una pars, seu jugum ad quod Moyses ascenderat, appellabatur Nebo. Ideò mons vocabatur Phasga, quod si- gnificat speculam, seu montis supercilium. Mons igitur vocabatur Nebo, sed alia nomina non sunt propria; nam dicebatur Abarim, quia inde patebat transitus ad diversa loca, vocabatur Phasga ob loci eminentiam.

Cap. 32. v. 21. [Omnis vir bellator armatus Jorda- nem transeat.] Legimus tamen Josue 4. v. 13. so- lum quadraginta millia transisse. Respondeo. *Omnis vir bellator*, scilicet à me, vel à Josue desi- gnandus; nam aliqui ultra Jordanem remanse- runt ad custodiendas Urbes.

EX DEUTERONOMIO.

Cap. 2. v. 29. [Sicut fecerunt filii Esau, qui ha- bitant in Seir, & Moabitæ, qui morantur in Ar.] Sunt verba legatorum Israel ad Sehon regè, à quo petierant transicum, & victum pecunia comparandum, quemadmodum fecerant filii Esau, & Moabitæ; & tamen istæ nationes negarunt tran-

transitum, & victum: ita Num. 20. v. 18. & Deut. 23. v. 3. Respondeo, ista ultima verba intelligenda non sunt de transitu, sed de victu, quem vendiderunt Israelitis: ita conciliat hæc loca R. Salomon. Alii verò Rabbinii referunt ista verba *Sicut fecerunt* ad sequentem periodum, nec esse prolata à legatis; sed Sacra Scriptura narrat exitum rei, scilicet [Sicut fecerunt filii Esau &c. Noluitque Saphon rex Hesebon dare nobis transitum.]

Cap. 4. v. 48. [Usque ad montem Sion, qui est Hermon.] At mons Hermon est trans Jordanem, mons verò Sion Hierosolymæ. Respondeo, mons Hermon vocabatur Sidoniorum lingua Saron, ut habetur, c. præc. num. 9. [Usque ad montem Hermon, quem Sidonii Saron vocant, & Amorrhæi Sanir.] Totus verò montium tractus dicebatur Galaad, cujus extrema pars trans Jordanem vocabatur Hermon, vel Saron, vel Sanir, aut Sion; sed scribitur per *Scin* ad differentiam alterius Sion, super quem est arx David, hæc enim scribitur per Tfade. FR. Vide *Sanirin* Hier.

Cap. 5. v. 3. [Non cum patribus nostris iniiit pactum, sed nobiscum.] Sed hoc non concordat cum eo, quod traditur Gen. 15. v. 18. [In illo die pepigit Dominus fœdus cum Abrahamo.] Respondeo, illud fœdus non fuit tale, quale hic initum fuit sibi enim solum Abrahamo promisit terram Chananæorum; hic verò omnes Abrahamæ posteris in populum suum peculiaribus legibus, ac cæremoniis sibi adstrictos acceptat Deus, & illi vicissim acceptant eum in Deum, ejusque legibus sese adstringunt; unde hebræa lectio habet: [Non cum patribus pepigit pactum istud.]

Cap. 12. v. 17. [Primogenita armentorum, & pecorum &c. coram Domino Deo tuo comedes ea.] Cui præcepto contradicere videtur aliud Deut. 15. vers. 19. [De primogenitis, quæ nascuntur in armentis, & in ovibus tuis, quidquid est sexus masculini, sacrificabis Domino] quæ Sacerdotibus integra cedebant. Respondeo, Primogenita, quæ comedi coram Domino, & non in uribus jubet Deus, non erant masculini sexus, & sine macula; sed vel sexus fœminini, vel maculata vitio aliquo corporis.

Cap. 15. v. 4. [Et omnino indigens, vel mendicus non erit inter vos.] Ex alia verò parte habemus hic ver. 11. [Non deerunt pauperes in terra habitationis tuæ.] Insuper Matth. 26. v. 11. [Pauperes semper habebitis vobiscum.] Respondeo ex versione septuaginta Interpretum manifestè colligitur hoc fuisse præceptum, quo Deus pauperibus subveniendum esse demonstrat. *Ἰδὲ δὲ ἀδελφὸς οὐκ ἐκ ἀφαιρῶν ποιήσεις. ὅτι ἐκ ἑστέ ἐκ σοὶ ἰδὲ δὲ.* [Fratri autem tuo remissionem facies, quia non erit in te indigens.] Quod præceptum singulis quidem impositum est. Aliud est præcipere aliquid singulis, aliud verò consuequi finem ipsius præcepti, quod non est in potestate singulorum, sic etiam alibi prohibentur meretrices ex filiabus Israel, quis tamen negabit de suis unquam de facto meretrices? Aliæ conciliat hos textus Varab. ait enim inter Hebræos fuisse quidem privatos pauperes,

non tamen publicos mendicos, quod observatur in aliquibus civitatibus benè ordinatis.

Cap. 23. v. 1. [Non intrabit Eunuchus &c. Ecclesiam Domini] Contra hoc est locus Isai. 56. v. 5. [Eunuchus qui tenuerint fœdus meum, dabo in domo mea locum.] Insuper Act. 8. v. 27. [Ecce vir Æthiops eunuchus venerat adorare Jerusalem.] Respondeo, per Ecclesiam hic non intelligitur templum, nec religio Judaica, quia ad hæc patebat liber aditus cuivis alienigenæ, dummodo esset circumcisus; loquitur igitur textus de iure civium, quo speciali gratia exteri donabantur, fiebantque capaces munerum, ac dignitatum publicarum: idem dicendum est de nato ex scoto, cum hæc tamen exceptione sumenda est ista lex, si nimirum, tam præclara essent merita, poterat aliquis populo adsceri, ut concessum fuit Rahab meretrici, ita Jos. 6. & Achior Ammonitæ, Judith. 4. & aliis, qui jura civium adepti sunt.

Cap. 33. v. 12. [Et Benjamin ait: Amantissimus Domini habitabit confidenter in eo, quasi in thalamo tota die morabitur, & inter humeros illius requiescet.] Hæc Moysi benedictio non videtur adimpleta, nam Templum, & ipsa Jerusalem erant in Tribu Juda. Ita Jos. 15. v. 18. Item Psal. 77. [Elegit tribus Juda, montem Sion.] Respondeo, licet pars Hierosolymæ superior australis, ubi erat mons Sion, pertineret ad Tribum Judæ, pars tamen inferior, & septentrionalis cum intermedio monte Moria, in quo templum extructum fuerat, pertinebat ad tribum Benjamin, ita Lyran. in Gen. 28. & quando dicitur, Deus habitasse in Sion, est figura Synecdoche, quatenus Sion sumitur pro tota urbe Hierosolyma.

EX JOSUE.

Cap. 1. v. 11. [Post diem tertium transibitis Jordanem:] Quomodo hoc subhiit cum c. seq. ubi Text. loquitur de exploratoribus missis, qui triduo laetantur in montibus, & post illorum reditum adhuc Hebræi manserunt tres dies apud Jordanem, ut colligitur ex cap. 3. Respondeo; Hæc narratur per hysteron proteron anticipativè, nam missio exploratorum præponi debet huic præcepto Josue per castra divulgato; unde isti tres dies, de quibus hic fit mentio, sunt iidem cum illis tribus diebus, qui habentur, cap. 3. ubi loquitur Textus de mansione populi post reditum exploratorum: ita Abul. & alii.

Cap. 15. v. 17. [Cepitque eam Othoniel filius Cenez frater Caleb junior.] Contra verò, Num. 32. v. 12. ait Textus: [Præter Caleb filium Sophone Cenezæum.] Ergo Caleb non erat frater Othonielis, sed Cenez. Respondeo, Othoniel non dicitur absolute frater Caleb, sed cum additamento, nempe, frater junior, seu minor, nepes, nepos ex fratre. Ita Oleast. & Eugub.

Cap. 21. v. 36. [Civitates refugii Bosor in solitudine, Misor, & Jaser, & Jethon, & Mephaac, civitates quatuor.] Quomodo sunt quatuor, si numerat quinque? Respondeo, Misor, & Jaser esse unam,

unam, eandemque Civitatem. Unde in textu Hebræo non legitur Misfor.

EX LIBRO JUDICUM.

Cap. 9. v. 18. [Interfecistis filios ejus septuaginta viros.] Et tamen ex hoc toto capite, & ex præcedenti, v. 3, manifestè colligitur, occisos fuisse tantum sexaginta octo. Nam Abimelech unus ex fratrum numero fuit interfector. Jonathan verò natu minimus fugit, & mortem evasit. Respondeo. Scriptura sæpè ponit numerum plenum, ac rotundum, neglecto minore, vel majore, etiam si aliquantulum crescat, vel decrescat; v. g. Num. cap. 11. Vocantur septuaginta seniores, cum re vera fuerint septuaginta duo; ita hîc e contra adduntur duo, qui non fuerunt interfecti, licet & ipsi de fratrum numero essent.

Cap. 10. v. 1. [Post Abimelech furtexit dux in Israel Thola filius Phua, patris Abimelech, vir de Isachar.] Ex quibus constat Tholam fuisse nepotem Gedeonis, Gedeon enim erat frater Phua; sed quomodo concordat textus cum alio Jud. 6. v. 15. ubi dicitur Gedeon fuisse de tribu Manassis, non verò Isacharis? Respondeo. Gedeon, & Phua licet fratres essent uterini, nihilominus ex patribus diversarum tribuum nati sunt, ita S. Aug. qu. 47. Poterant enim sæminæ nubere viro alterius tribus, quando ea occasione non transferebatur hæreditas in alteram tribum.

Cap. 10. v. 4. [Habens triginta filios sedentes super triginta pullos asinarum, & principes triginta civitatum, quæ ex nomine ejus sunt appellatæ Havor Jair, idest oppida Jair.] Cui opponitur alius textus Num. 23. v. 41. ubi asseritur has civitates appellatas fuisse ab alio Jair filio Manassis longè antiquiore. Respondeo. Senior ille Jair dederat nomen istis villis; posterior verò Jair muris illas cinxit, ac in oppida erexit, idemque nomen comprobavit, & roboravit.

Cap. 18. v. 1. [Tribus Dan quærebat possessionem sibi, ut habitaret in ea. Usque ad illum enim diem inter cæteras tribus sortem non acceperat.] Quomodo hoc stare potest cum eo, quod dicitur, cap. 19. lib. Josue, ubi describitur fors septima filius Dan? Respondeo, illa fors non erat satis ampla, cum fuerit occupata ab Amorthæis magna ex parte.

Cap. 21. v. 4. [Extruxerunt altare, obruleruntque ibi holocausta.] Altare jam extractum fuerat à Moyse, Exod. 38. in super non licebat aras erigere, nec victimas offerre extra tabernaculum fixeris, idè quod improbatum novi altaris erectio Josue 22. Respondeo, hæc altare in ipso tabernaculo extractum fuit, quod licitum erat, ut docet Abul. Poterant enim plura altaria in loco tabernaculi erigi, si victimarum numerus ita exegisset, ut fecit Salomon, 3. Reg. 8. extra tabernaculum verò nunquam licitum erat, nisi ex speciali Dei dispensatione.

EX LIBRO I. REGUM.

Cap. 1. v. 1. [Elcana filius Jeroham, filii Eliu, filii Tohu, filii Suph, Ephratæus.] Et tamen ex 1. Par. 6. ver. 33. Elcana dicitur fuisse ex tribu Levi. Respondeo, verè fuit Levita, natus tamen in Ramatha Civitate Levitica, quæ sita erat in tribu Ephraim. Unde domicilio erat Ephratæus, genere tamen Levitico; sic etiam in Actis Apostolorum Judæi ratione domicilli appellantur Cretenses, Arabes &c.

Ibid. v. 11. [Dederisque servæ tuæ sexum virilem, dabo eum Domino omnibus diebus vitæ ejus.] Quomodo Mater Samuelis promittit filium Domino, si omnes Levitæ erant Domino dicati, ut habetur Num. 3. v. 45. Respondeo, Levitæ dicebantur Domino à trigésimo ætatis suæ anno. usque ad quinquagesimum; ita Num. 4. v. 2. Anna verò sempiterno Dei obsequio filium devoverat Nazarenum futurum.

Cap. 3. v. 7. [Porrò Samuel necdum sciebat Dominum.] Hæc verba quomodo verificantur, si c. præced. dictum est. [Samuel proficiebat, & placebat tam Domino, quam hominibus?] Respondeo, hic Textus loquitur de peculiari scientia, & cognitione, qua Prophetæ sensibiliter, ac per revelationem Dominum audiunt.

Cap. 8. v. 6. [Displicuit sermo in oculis Samuelis, eò quòd dixisset: Da nobis regem.] Imò etiam Domino displicuit, qui id Samueli indicavit: [Non enim te abjecerunt, sed me.] Et tamen Deut. 17. v. 14. permittitur Israeli constituere sibi Regem. [Cumque ingressus fuisset terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi, & possederis eam &c. constituam super te Regem.] Respondeo, non peccarunt Israelitæ petentes sibi Regem, qui populum ex divino nutu, & legibus à Deo præscriptis regeret, sed peccarunt, eò quòd petierunt sibi Regem, qui peregrinis legibus, ac institutis eos gubernaret, sicut barbaræ, & gentiles nationes. Hoc enim exprobat ipsis Dominus, & sic hoc eodem c. explicatur jus regum non quidem justum, ut notat S. Thom. lib. 3. de regim. Princip. c. 11. & 1. 2. q. 105. art. 1. & 2. Agitur ergo de jure injusto, ac prohibito, ita S. Greg. Cajet. Abul. Varab. Secundò, quia petierunt Regem ad judicandum, quod munus erat iudicum, & non Regis, ad quem solum pertinebat bella dirigere. Tertio, quia hæc petitio querelis manifestata fuit; nam tædio Samuelis populus regem operaverat. Quamplurimæ aliæ rationes assignantur ab Expositoribus tam Latinis, quam Hebræis.

Ibidem, v. 18. [Et clamabitis in die illa à facie regis vestri, quem elegistis vobis, & non exaudiet vos Dominus.] Cui contradicit Textus alius, nimirum c. 9. v. 16. infra: [Quia respexi populum meum: venit enim clamor eorum ad me.] Respondeo, negat Deus se audiarum populi clamorem, nimirum, quando cla-

mabunt à facie Regis nimis duri, quem perierunt: non tamen negat se exauditorum eorum clamores in aliis afflictionibus.

Cap. 11. v. 1. [Et factum est quasi post mensem,] scilicet à Saulis electione; [Ascendit Naas Ammonites, & pugnare cœpit adversus Jabes Galaad.] Et tamen Naas ante Saulis electionem adversus Israelitas venerat, ut colligitur ex cap. seq. v. 12. [Videntes aurem, quòd Naas Rex filiorum Ammon venisset adversum vos, dixistis mihi: Nequaquam, sed Rex imperabit nobis.] Quæ verba fuerunt à populo prolata Samueli ante electionem Saulis. Respondeo, verum est Naas expeditionem suscepisse adversus Israelitas ante Saulis electionem, sed videntur Israelitæ cum illo talibus qualibus conditionibus transigisse. Nunc verò arrepta hac nova occasione bellum redintegrat tyrannus.

Cap. 13. v. 1. [Filius unius anni erat Saul, cum regnare cœpisset. Duobus autem annis regnavit super Israel.] Dicitur filium unius anni ob animi candorem, quem initio regni ostenderit. Sed contra ultimas particulas maximam offerunt difficultatem verba relata Act. 13. v. 20. [Exinde postularunt regem, & dedit illis Deus Saul filium Cis virum de tribu Benjamin annis quadraginta.] Respondeo, isti quadraginta anni respiciunt tam Samuelis, quam Saulis regimen. Utriusque enim tempora conjunxit ibi Sanctus Paulus; unde Saul regnare cœpit anno trigesimo octavo præfecturæ Samuelis: & sic duos tantum annos tribuunt aliqui Regno Saulis. Ita Hebræi, Gerard. Mercat. Arias Montan. lib. de sæculis, Adricom. anno mundi 2870. Sanct. in 1. Reg. 13. At Salian. ann. 2964. asserit Saulem plures annos regnasse, sed duos tantum inoffenso pede præcurrisse, in quibus verè puerilem repræsentavit candorem, & secundum computum hujus Auctoris Saul regnare cœpit ann. 23. præfecturæ Samuelis.

Ibid. v. 13. [Quod si non fecisses, jam nunc præparasset Dominus regnum tuum super Israel in sempiternum.] Et tamen Regnum Israeliticum promissum fuerat tribui Judæ. Gen. 49. [Non auferetur sceptrum de Juda.] Quomodo ergo domui Saulis præparasset Dominus regnum in sempiternum, qui erat ex tribu Benjamin? Respondeo, promissio ista facta Sauli, est conditionata; illa verò tribui Judæ, est absoluta: & quia per scientiam conditionatam viderat Deus Saulem defluxurum à conditione, poterat prædecernere per scientiam absolutam sceptrum transferendum in tribum Judaicam. Ita Scholastici. In sempiternum, juxta consuetum Scripturæ morem, significat longum tempus; imò sæpe à Rabinis hæc vox sumitur pro tempore Jubilæi, idest, quinquaginta annorum.

Cap. 14. v. 3. [Achias filius Achitob.] Et tamen cap. 22. legitur: [Achimelech filium Achitob.] Respondeo, sacerdos iste duplici vocabatur nomine, sicut & alii multi binon.ii, qui passim in sacra Scriptura occurrunt.

Ibidem, v. 35. [Aedificavit autem Saul Altare Do-

mino; tuncque primum cœpit ædificare Altare Domino.] Hoc manifestè contradicit Gen. 8. v. 20. ubi dicitur Noe ædificasse Altare Deo, & aliis quamplurimis locis Sacræ Scripturæ. Quomodo ergo Saul primus cœpit ædificare Altare? Respondeo, Saul ædificavit Altare inter reges primus, vel secundum veterum Hebræorum expositionem Saul primus manum operi admovit, deinde cæteri sequuti sunt Regis exemplum.

Cap. 17. v. 35. [Et non vidit Samuel ultra Saul usque in diem mortis suæ.] Hoc repugnat cum verbis cap. 19. v. 24. hujus libri, ubi dicitur Samuelem prophetaisse coram Saule tota die. Respondeo. [Non vidit Samuel ultra Saul,] idest non eum invisit officii, aut amicitie gratia, quomodo antea solebat, ita Varab. & alii: vidit tamen eum prophetans, & alienus à sensibus, quod non est invisere, de quo hic est sermo.

Cap. 21. v. 1. [Venit autem David in Nobæ ad Achimelech sacerdotem.] Hic sacerdos Mar. 2. v. 26. vocatur Abajathar. Respondeo: tunc quando hæc acciderunt, aderat etiam Achimelechi Filius nomine Abjathar, qui jugulato patre factus est princeps sacerdotum, & hic propter magistratum diù obtentum notior erat, ita Beda, Salian. Marian. & Eman. Sà. Nisi malis dicere cum Jansen. Tolet. Salmer, & Sanc. tam patrem, quam filium binomios fuisse, quod confirmatur ex 1. Par. 15. & 18. ubi regnante Davide dicuntur fuisse Sacerdotes modò Sadoc, & Abjathar, modò Sadoch, & Achimelech.

Cap. 28. v. 13. [Deos vidit ascendentes de terra,] sunt verba Phythonissæ videntis Samuelem, & deinde v. 14. ait: [Vir senex ascendit,] loquitur verò de eodem: cur igitur vocat Samuelem modò Deos, modò senem? Respondeo: Phrasis Hebræa sæpe utitur plurali pro singulari ad designandum personæ dignitatem, sic Exod. 32. de unico vitulo dicitur: [Hi sunt Dii tui,] & manifestè colligitur hæc explicatio ex Saulis responsione, qui benè intellexit Phythonissam de uno locutum fuisse, ideoque interrogat: [Qualis est forma ejus?] tunc ipsa relicto numero plurali subjungit: [Vir senex.] FR. V. in Hierol. *Dii*.

Ibid. v. 19. [Cras autem tu, & filii tui mecum eritis.] Quomodo hoc verum esse poterat; nam Saul damnatus fuit, ut colligitur ex 1. Par. 10. v. 13. [Mortuus est ergo Saul propter iniquitates suas, eò quòd prævaricatus sit mandatum Domini.] Samuel è contra erat in loco salutis. Respondeo, illa verba solum denotant, Saulem è vivis excessurum, & aggregandum numero relictorum defunctorum; & licet aliqui, inter quos Lyra, dubitent de Saulis damnatione, nihilominus omnes ferè Sancti Patres id affirmant; ita Hier. Ambr. Aug. & recentiores Doctores.

Cap. 29. v. 3. [Num ignoratis David, qui fuit servus Saul regis Israel, & est apud me multis diebus, vel annis?] Sunt verba Regis Achis, apud

apud quem tamen David quatuor tantum mensibus mansit, ut colligitur ex cap. 27. hujus libri, Respondeo. Rex Achis mentitus fuit, ut magis exploratam redderet Davidis fidem, ita Sanct. At Salsianus ait, Regem nequaquam mentium, sed sub disjunctione locutum fuisse. Vel denique possunt hæc verba intelligi de tempore, quando David in prima fuga venerat de Achis, & simulata stultitia discesserat.

Cap. 13. v. 6. [Mortuus est ergo Saul, & tres filii ejus, & armiger illius, & universi viri ejus in die illa pariter.] Hoc videtur falsum: nam infra 2. Reg. 1. v. 4. dicitur textus: [Fugit populus ex prælio, & multi corruentes è populo mortui sunt.] Ergo multi, non tamen universi cæsi sunt. Respondeo. Verum est non omnes corruisse, nam multi evaserunt. At Textus hic loquitur de viris Saulis familiaribus, nimirum, de aulicis, ac de militibus regiam personam custodientibus, qui omnes corruerunt.

EX LIBRO II. REGUM.

Cap. 2. v. 10. [Duobus annis regnavit:] loquitur scriptura de Isboseth, qui tamen, ut versu seq. colligitur, regnavit septem annis cum dimidio. Respond. illi duo anni intelliguntur de eo tempore, antequam bella inter ipsum, & David exorirentur; nam postea adhuc quinque annis cum dimidio regnavit, ut docent Genneb. Abul. Serar. Tor. & Salsian. unde Textus loquitur de annis pacificis; nam reliqui quinque cum dimidio fuerunt turbati.

Cap. 4. v. 2. [Duo autem viri principes latronum erant filio Saul.] Cur isti duo vocantur latrones, si legitimum regem comitabantur? Respondeo, milites appellatos fuisse antiquius latrones, teste Varro, quasi laterones, eo quod latera Principis stiparent; & Virg. 12. Æneid. Plaut. in mil. glor. Act. 1. scen. 1. in fine, nomine latronum milites intelligunt. Confirmatur ex versione septuaginta: Ἡ γὰρ μὲν οὐκ ἐμμεδίων. Nimirum *Ductores Turmarum*. Similia habet Chaldaeus.

Cap. 6. v. 10. [Sed diverit eam in domum Obbedom Gethæi.] Ille Obbedom fuit Levita, quomodo ergo erat ex Geth Philistæorum civitate? Respondeo, vocatur Gethæus à loco habitationis, quia ejus pater, ut vult Varab. & Serar. vel ipsemet exulavit in Geth cum Davide, & Abjatharo Pontifice, ita Abul. & Salsian.

Ibid. v. 20. [Nudatus est quasi si nudetur unus de scurris.] Versu verò 14. dicitur: [Porro David erat accinctus Ephod lineo, seu stola byssina, ut habetur 1. Par. 15. ergo non erat nudus. Respondeo. David nudatus est veste extima, & regali paludamento, & indutus est Ephod lineo ad modum Levitarum.

Cap. 8. v. 18. [Filii autem David sacerdotes erant,] quod non concordat cum cap. 18. lib. 1. Par. ubi dicitur: [Filii David primi ad manum regis.]

Obstat etiam, quod ex Tribu Juda non poterant eligi sacerdotes. Respondeo, nomen sacerdotis aliquando usurpatur pro Principe, qui apud Regem sit ad eò familiaris, sicut Sacerdos apud Deum; per Unde familiares, & primi in aula dicuntur per Carachresim Sacerdotes, & he Græca lectio vertit, *Αὐτάρχου*, id est, *Aula principes*. Sic etiam Deut. cap. 19. v. 22. Primogeniti familiarum vocantur sacerdotes, & tamen tunc temporis nondum erant consecrati filii Aaron.

Cap. 10. v. 18. [Er occidit David de Syris septingentos currus, & quadraginta millia equitum.] Contra verò 1. Par. 19. v. 18. [Interfecit David de Syris septem millia curruum, & quadraginta millia peditem.] Respondeo, textus loquitur metonymicè, quando numerat septem millia curruum; accipit enim rem continentem pro contenta; nam ex illis quadraginta millibus equitum, quos numerat liber Regum, multi curribus investiti pugnant. Denique pedites recensiti in lib. Paralip. suppletur, eò quod deerant in lib. Reg. itaque in hoc bello cæsi sunt octoginta millia armatorum, præter nobiliores illos, qui septingentis curribus vhebantur. Ex utroque enim Textu colligendus est cæsum numerus, ut ait Marian. & alii.

Cap. 13. v. 13. [Quin potius loquere ad regem, & non negabit me tibi,] sunt verba Thamar ad fratrem Amnon. Sed hoc erat contra Dei legem; nam Levit. 18. v. 9. prohibetur connubium fratris cum sorore, licet sint ex diversa matre. [Turpitudinem fororituræ ex patre, sive ex matre, quæ domi, vel foris genita est, non revelabis.] Respondeo. Thamar nata fuerat ex matre gentili, nimirum, ex filia regis Gesur, ubi hujusmodi connubium licitum erat, unde legis divinæ ignara parabat id etiam Hæbreis licitum esse, ita Abul. & Cajet. Vel dici potest, puellam quæ sibi se hujusmodi effugium, ut nuptiarum promissione eludere, vel saltem retardare potuisset fratris insaniam, ita Sanct.

Cap. 15. v. 7. [Post quadraginta annos dixit Absalom ad regem David.] Si David regnavit solum quadraginta annos, quomodo hæc propositio vera esse potest? Respondeo igitur omnia opinionum varietate, & dico hos annos sumpsisse principium à prima Davidis unctione, quæ incidit in annum nonum ante Saulis mortem, unde hæc rebellio facta fuit anno 31. regni Davidis, ita Salsian. Qui verò existimant, Saulem regnasse tres tantum annos, ajunt hos annos sumere principium ab ipsa Saulis electione, ut potè æra vulgari, & secundum hoc Auctores rebellio facta fuit anno 37. regni Davidis, quibus si addas tres Saulis, erunt quadraginta.

Cap. 18. v. 6. [Factum est prælium in saltu Ephraim.] Certum est autem hujusmodi prælium commissum fuisse trans Jordanem, ut colligitur ex cap. sup. v. 24. & cap. seq. v. 15. ubi dicitur David post hoc prælium trajecisse Jordanem, cur igitur locus iste vocatur saltus Ephraim, cum tribus Ephraim tota confederet eis Jordanem.

danem? Respondeo, saltus hic dictus est Ephraim ab insigni clade, quam Ephraimitæ rebelles hic accepterant, ut narratur Jud. 12. ita Abul. & Sanct.

Ibid. v. 18. [Dixerat enim, *nempè*, Absalom, non habeo filium. Contradicit cap. 14. hujus libri, v. 27. [Nati sunt Absalom filii tres, & filia una.] Respondeo, vel jam tunc mortui erant, ut plerique asserunt; vel certè titulum hunc erexerat, cum nullum adhuc filium haberet, ita Sanct.

Cap. 19. v. 20. [Idcirco hodie primus veni de omni domo Joseph.] Sunt verba Semei descendentes in occursum David, veniamque ab eo petentis; at Semei, ut habetur suprâ, cap. 16. erat de cognatione Saul, ergo de domo Benjamin. Resp. Tota domus Israel in Scripturis sæpè vocatur domus Joseph. Sic Psal. 79. [Qui regis Israel intendente, qui deducis velut ovem Joseph.] Similia habentur Psalm. 76. & 80. & Zach. 10. Ratio hujus est, quia in Ægypto celebrius erat nomen Joseph, quam Israelis: Joseph enim fratribus suis loco patris fuit. Denique Joseph acquisierat primogeniti dignitatem, ut habetur 1. Paral. 5. [Ruben fuit primogenitus, sed cum violasset chorum patris sui, data sunt primogenita ejus Josepho.]

Cap. 21. v. 2. [Porrò Gabanoitæ & c. erant reliquæ Amorrhæorum.] Contrâ verò Josue 11. v. 18. dicuntur fuisse ex genere Hevæorum. Respondeo. Amorrhæi, utpotè omnium populorum terræ promissionis potentissimi, nomen reliquis nationibus communicarunt, unde omnes Palestinae vocabantur Amorrhæi, ita Genes. 15. [Nondum impletæ sunt iniquitates Amorrhæorum,] & Amos 2. [Ego autem exterminavi Amorrhæum.]

Ibid. v. 8. [Et quinque filios Michol filia Saul, quos genuerat Hadrieli.] Maxima insurgit difficultas in hoc Textu; nam in primis Michol fuit sterilis, 2. Reg. 6. v. 23. [Michol non est natus filius.] Secundò Michol nunquam junctæ fuit Hadrieli; sed ejus soror Merob. Respondeo. Cajet. & alii dicunt locum istum corruptum fuisse, & pro Michol legendum esse Merob. Alii verò dicunt, hos quinque filios, Merob jam defunctæ adoptatos fuisse ab illius sorore Michol, quæ liberis carebat; vocantur autem filii Michol, quia ab ipsa tamquam veri filii tractabantur, ita S. Hieron. in traditione.

Ibid. v. 19. [Tertium quoque fuit bellum in Gub contra Philisthæos, in quo percussit Adeodatus filius Salsus polymitaris Berthehemites Goliath Gethæum.] Constata tamen Goliath occisum fuisse à Davide, ita 1. Reg. 17. Respondeo, istum fuisse fratrem alterius Goliath, ut manifestè colligitur ex 1. Paral. 20. v. 5. [Percussit Adeodatus filius Salsus Berthehemites fratrem Goliath Gethæi] & fusè ostendit Sallian. qui ait Adeodatum ab hebræo conversum fuisse nomen Elcana, qui inter fortissimos Davidis numeratur.

Hierolexicon Magri.

Cap. 23. v. 11. [Erat quippè ibi ager lente plenus.] Diversa habentur 1. Paralip. 1. v. 13. ubi de hac eadem pugna fit mentio his verbis: [Erat ager regionis illius plenus hordeo.] Respondeo. Vel erat utroque semine plenus: nam una pars hordeo erat satæ, altera verò lentem continebat. Vel in aream comportata fuerat messis utriusque, in Cajet. Hugo, Varab. Unde in agrum illum asportati fuerant manipuli tam hordei, quam lentis, ita fateatur accepisse à suis majoribus Rabbi David hujus loci commentator.

Cap. 24. v. 9. [Et inventa sunt in Israel octingenta millia virorum fortium, qui educerent gladium, & de Juda quingenta millia pugnatorum.] Hic numerus non concordat cum eo, qui assignatur 1. Par. 21. ubi sic legitur: [Inventus est omnis numerus Israel mille millia, & centum millia virorum eductum gladium: de Juda autem quadringenta septuaginta millia bellatorum.] Respondeo, Joab invitus hoc regis imperium exequabatur; unde nec tribum Levi, nec Benjamin numeraverat; imò terris plaga è cælo immissa, destitit à populi numeratione; ipse etiam David jusserat supersederi, interea tamen pergebant adhuc alii Principes, qui in remotioribus tribubus censui præerant; unde antequam illis innotuisset regis inhibito, colloquerat alia trecenta millia virorum ex Israel. Contrâ verò tribus Juda, idè minor ab ipsis assignatur, quia aliquid detraxerant; Joab autem, utpote ex ea tribu, potius eam auxerat. Itaque census, quem meminit liber Regum, fuit à Joab exhibitus, qui negligentior fuit in numerandis aliis tribubus. Censui verò relatus in libro Paral. collectus fuit à cæteris Ducibus, quæ etiam in hac populi numeratione adjuvabant ipsum Joab. Ita Cajet. & Sanct.

EX LIBRO III. RÈGUM.

Cap. 3. v. 12. [Dedit tibi cor sapiens, & intelligens intantum, ut nullus ante te similis tui fuerit, nec post te surrecturus sit.] Hæc Dei promissio habet aliquam difficultatem; nam Salomon non fuit sapientior Adamo, & multis Prophetis, qui ante ipsum fuerunt; imò nec sapientior Christo Domino, ejusque Matre, ac Apostolis, qui post Salomonem extiterunt. Respondeo. Aliqui putant solùm fieri comparisonem cum Regibus Israel, quorum sapientissimus fuit Salomon. Aliqui dicunt, hæc sermonem esse de hominibus vulgari modo procreatis, ac de sapientia naturali, quæ infusa fuit Salomoni, non verò de supernaturali, ita Justin. Marr. q. 25. ad Orthodoxos. Clem. Alex. lib. 1. Strom. Aug. lib. 8. de Civit. Dei, cap. 48. Philo in vita Moyf. l. 1. Perer. in cap. 1. Exod. q. 7.

Cap. 4. v. 4. [Sadoc autem, & Abjathar Sacerdotes.] Quomodo erant Sacerdotes, sic 2. hujus libri dicuntur ejecti à Salomone in exilium? Respondeo. Hic non recensentur Ministri à solo Salomone constituti; sed etiam interferuntur aliqui à Davide designati, licèt fuerint postea ejecti.

Cap. 5. v. 4. [Nunc autem requiem dedit Dominus Deus meus mihi per circuitum, & non est sarañ, neque occurfus malus.] Sunt verba Salomonis dicta ad Regem Tyri, quæ tamen videntur contraria cap. 11. v. 25. hujus libri, ubi loquens Textus de Adad ait: [Eratque adversarius Israeli cunctis diebus Salomonis. Respondeo. Ille Adad rebellis surrexit tunc, quando ipse etiam Salomona Deo deficiens in Idololatriam prolapsus est: ira Cajet. Dionys. Carth. Lyran. Abul. & Sancti. unde in tanti sceleris pœnam id accidit.

Cap. 7. v. 13.] Tulit Hiram de Tyro filium mulieris viduæ de tribu Nephthali.] Hic tamen, 2. Paral. 2. dicitur natus ex matre, quæ erat de filiabus Dan. Insuper vocatur Pater Regis Tyri, & cap. 4. vocatur etiam Pater Salomonis. Respondeo, natus hic erat ex matre de tribu Dan, at ex Patre de tribu Nephthali. Appellatur autem Tyrius ob diuturnam habitationem, & artis suæ exercitium in illa Civitate. Ita S. Hieron. & Marian. Dicitur denique Pater Salomonis, & Regis Tyri, quia ob ejus eximium magisterium vocitabatur ab eis Pater.

Ibid. v. 15. [Finxit duas columnas æreas, decem, & octo cubitorum altitudinis columnam unam.] Diversa mensura assignatur 2. Paral. 3. ver. 15. [Duas columnas, quæ triginta, & quinque cubitos habebant.] Respondeo, juxta Vilal. Cajet. & Abul. in hoc numero majori comprehenduntur bases, capitella, & lilia, & sic crescit altitudo.

Ibid. v. 26. [Duo millia batos capiebat.] At lib. 2. Paral. c. 4. ait Textus: [Capiebat tria milia metretas.] Quæ mensura cum sit eadem cum bato sequitur contradictio in Textibus. Respondeo, bati vulgares erant tertia parte minores batis facris, de quibus hic loquitur Textus, & sic per consequens erant etiam majores metretis, ira Marian. Vel dicamus cum Eman. Sâ, licet caperet tria millia; nihilominus duo tantum millia infundi solitum fuisse. Nam usque ad orificium capiebat tria milia metretas. Sed Rabbini clariùs concordant hos sensus; dicunt enim, quod capiebat duo millia liquidorum, ut colligunt ex paraphrasi chaldæa; siccorum verò capiebat tria millia, quia horum mensura sit conferta, ac ad culmen coagitata, ut docet experientia.

Cap. 9. v. 11.] Tunc dedit Salomon Hiram viginti oppida in terra Galileæ.] Hæc concessio videtur contra Dei præceptum. Lev. 25. [Terra non vendetur in perpetuum, quia mea est.] Respondeo, Salomon non concessit Regi Tyrio has Civitates quo ad dominium; sed solum quo ad usum, nempe, ut fructus illarum tandùm perciperet, usquequo recuperasset impensas ab ipso factas.

Cap. 11. v. 13. [Tribum unam dabo filio tuo propter David servum meum.] Et tamen, cap. sequ. legitimo, tribum etiam Benjamin adhæsisse Roboamo filio Salomonis. Insuper certum est ex 2. Paral. 11. Sacerdotes, ac Levitas universos transtulisse ad Judam. Respondeo. Tribus Benja-

min utporè implexa, & vicina tribui Judæ, ei adhæsit; sed quia ad eò numero accessit erat, ut ad sexcenta virorum capita delapsa sit, comparatione reliquarum tribuum vix nomen tribus recinuerat; inò in tribum Juda transferat, & sub ejus nomine perpetuò comprehensa erat, sicut & alii multi reliquarum tribuum, qui vel ante captivitatem Assyriacam, vel post Babylonicam se tribui Judæ conjunxerant, relicto propriarum tribuum nomine, omnes dein appellati sunt Judæi. Colligitur hoc ex cap. seq. v. 17. [Super filios autem Israel quicumque habitabant in Civitatibus Juda regnavit Roboam.

Cap. 15. v. 2. [Maacha filia Absalon.] Constat tamen filiam unam Absalonis appellatam fuisse Thamar. Unde S. Hieron. pura hic esse sermonem de Davidis filio, sed de alio, cui nomen Absalonis. Respondeo tamen, hoc cognomen videtur fuisse commune filiabus primogenitis in regno Gesur; unde etiam mater Absalonis vocabatur Maacha. 2. Reg. 3. v. 3.

Ibid. v. 5. [Eò quod fecisset David rectum in oculis Domini, & non declinasset ab omnibus, quæ præceperat ei cunctis diebus vitæ suæ, excepto sermone Uriæ.] Ter peccasse Davidem constat ex Sacra Scriptura. Primò, quando neci d.stinavit universam Nabal's familiam. Secundò, quando sævit promiscuè in Ammonitas. Tertiò, quando numeravit populum, ut ipsemet fateatur. Cur igitur asserit hic Sacer Textus, excepto sermone Uriæ, nunquam Davidem declinasse à præceptis divinis? Respondeo, Deus hic loquitur, ac judicat humano more, quo non existimantur peccata ea, quæ honesto aliquo prætextu, vel virtutis apparentis velamine conteguntur. Nam ira in Nabal, & in Ammonitas velatur regimine vindictæ justæ, ac numeratio populi prætextu religiosi tributi pro Templo; hæc itaque peccata Deus non vult vulgare, contentus, ut judicio privato ipsius peccatoris cognoscantur. Adulteriorum verò, & homicidium enormia quidem peccata ab omnibus judicabantur. Unde secundum populi existimationem, hoc unicum contra Uriam scelus gravissimum erat.

Cap. 16. v. 7. [Ob hæc causam occidit eum. Hoc est Jehu filium Hanani Prophetam.] Quomodo igitur Jehu post quadraginta annos occurrit Regi Josaphat, ut habetur 2. Par. 19. v. 1. Reverfus est autem Josaphat rex Juda in domum suam pacificè in Jerusalem, cui occurrit Jehu filius Hanani Videns.] Respondeo, fuisse diversos omnino, licet nomina parentum, & filiorum sint eadem, ira Sancti. Sed in textu Hebræo nulla surgit difficultas, nam illud *Occidit eum* refertur ad Jeroboam, & non ad Jehu: desunt enim alia verba *Hoc est Jehu*, qui adhuc vivebat tempore Josaphat Regis.

Cap. 21. v. 24. Si mortuus fuerit Acab in Civitate, comedent eum canes; si autem in agro, comedent eum volucres cœli.] Contrarium asseritur, cap. seq. v. 37. nimirum, ejus corpus sepultum fuisse in Samaria; canes verò solum inxisse ejus san-

sanguinem . Respondeo . Deus remisit aliquid de severitate iudicii propter subsecutam poenitentiam . Unde in fine hujus capituli ait Dominus ad Eliam : [Nonne vidisti humiliatum Achab coram me ? Quia igitur humiliatus est mei causa , non inducam malum in diebus ejus ; sed in diebus filii sui .] Qui occisus fuit , ac canibus projectus ; ita 4. Reg. 9. v. 24.

Cap. 22. v. 15. [Ascende , & vade prospere , & tradet eam Dominus in manus regis .] Hæc Prophetia Michæ non solum fuit falsa ; sed in super ipse Rex in illo prælio fuit occisus . Respondeo . Michæ ironice loquebatur , quod optime percepit Rex , vel ex gestu , vel ex modo loquendi . Unde adjurat postea Prophetam , ut seposita fictione , vera aperte loquatur , his verbis : [Dixit autem vera ad eum ; iterum , atque iterum adjuro te , ut non loquaris mihi , nisi quod verum est ,] quod præstitit deinde Prophetam , v. 17. nuncios ei necem .

Ibid. v. 34. [Vir autem quidam retendit arcum in incertum sagittam dirigens , & casu percussit regem Israel inter pulmonem , & stomachum .] Aliter loquitur Textus 2. Par. cap. 18. v. 33. [Inter cervicem , & scapulas .] Respondeo , primus Textus loquitur de vulnere facto in ingressu sagittæ ; secundus verò Textus loquitur de egressu ejusdem sagittæ . Telum enim ex inferiori loco missum , ac per armorum commissuras ingressum , sursum versus inter cervicem , & scapulas prorupit . Textus hebraicus concordat ; nam in utroque loco legitur *Inter ligaturas , & thoracem* , quare Vulgata in libris Regum asserit vulnus fuisse in stomacho , ubi solet ligari armatura . In Paralipomenon verò in scapulis habet , ubi etiam solent esse armorum ligaturæ .

EX LIBRO IV. REGUM.

Cap. 8. v. 10. [Dixitque ei Elisæus : Vade , dic ei , sanaberis .] Statim verò subjungit : [Porro ostendit mihi Dominus , quia morte morietur .] Hæc contraria sunt omnino . Respondeo , vel ironice loquitur in primo Textu , vel certe ad mentem interrogantis responderet ; quærebatur enim , an morbus esset lethalis , cui Prophetam vera respondit ; nam rex convalescit ex illa infirmitate , qua minime extinctus fuit ; sed violenta suffocatione ab externa causa , ut patet ex vers. 15. ita Cajet. & Sanc. Sunt ergo duo responsa , quæ ad diversas causas referuntur .

Ibid. v. 26. [Viginti duorum annorum erat Ochozias , cum regnare coepisset .] Contra verò 2. Paral. 22. v. 2. [Quadraginta duorum annorum erat Ochozias , cum regnare coepisset .] Pro solutione hujus difficultatis necessarium agnoscendum est mendam in Libris Paral. ut ait Cajet. & Torniell. quod provenire potuit ex notis hebraicis viciatis ; nam pro Caf , & Beth , idest 22. posuerunt Mem , & Beth , idest 42. ut notavit Mariana in hunc locum ; unde noster Textus Arabicus manuscriptus , quo utimur , legit etiam in lib. Paral. *Viginti duorum* . Nisi enim hanc ad-

mittas responsionem , cogeris concedere filium biennio seniores patre suo ; nam Joram pater Ochoziæ mortuus est quadragenarius , ut habetur 2. Paral. 21. v. 20. & 4. Reg. 8. v. 17.

Cap. 13. v. 19. [Si percussisses , quinquies , aut sexies , sive septies , percussisses Syriam usque ad consumptionem .] Et tamen idem Prophetam prælo ante dixerat : [Percutiesque Syriam in Aphec , donec consumas eam .] Respondeo . Prophetam locutus est conditionatè , nimirum , si rex fecisset , quod Deus prærequirebat tanquam signum , nempe , septenarium percussionem , quam conditionem rex neglexit ; ita Abul. Cajet. Suar. Vasq. & Arrub. qui hoc exemplo probant Deum multa prænoscere scientia conditionata , quæ nunquam futura sunt ; licet essent quidem futura , si poneretur conditio .

Cap. 15. v. 7. [Sepelieruntque eum cum majoribus suis in civitate David ,] libro verò 2. Paral. cap. 26. [Sepelierunt eum in agro regalium sepulchrorum , eò quod esset leprosus .] Respondeo Azarias Rex sepultus quidem fuit propè regum sepulchra ; sed non in communi sepulchro , eò quod esset leprosus , quasi mortuorum ossa horrent lepram etiam in regio corpore .

Cap. 18. v. 2. [Viginti novem annis regnavit .] Loquitur Textus de Rege Ezechia ; qui tamen viginti septem annis solum regnavit , ut manifestè constat . Tantum enim temporis fluxit à morte patris ejus usque ad obitum ipsius Ezechie . Respondeo . Textus commemorat duos etiam annos , quibus simul cum patre regnaverat .

Cap. 25. v. 7. [Vinxitque eum catenis , & adduxit in Babylonem .] Loquitur Textus de captivitate Regis Sedecie , de quo prædixerat Ezechiel Prophetam , c. 12. v. 13. [Adducam eum in Babylonem terram Chaldæorum , & ipsam non videbit .] Quomodo igitur adductus in Chaldæorum regionem , ipsam tamen non vidit ? Respondeo , verè Sedecias Babylonem , ac Chaldæam non vidit ; nam oculis orbatus eò ductus fuit , unde Prophetæ vaticinium adimpletum fuit .

EX LIBRO I. PARALIPOMENON.

Cap. 2. v. 15. [Septimum David .] Numerat scriptura filios Isaj , quos asserit fuisse septem ; & tamen 1. Reg. 16. v. 10. numerantur octo [Adduxit itaque Isaj septem filios suos coram Samuele , & ait Samuel ad Isaj : Non elegit Dominus ex istis .] Inter istos non fuit David , ergo erant octo . Respondeo , Isaj præter istos septem filios , habuit alium adoptivum , nempe Jonadab filium Samma , idest , nepotem ex tertio filio ; ita Magister Hist. Scholast. & Ruper. Alii tamen dicunt , scripturam hæc non penere numerum completum , præsertim cum nihil faciat ad historiam .

Cap. 3. v. 5. [Porro in Hierusalem nati sunt ei filii Sinimaa , & Sobab , & Nathan , & Salomon quatuor de Bersabee .] Quomodo igitur Salomon Prov. 4. asserit se fuisse unigenitum coram matre sua ? Respondent aliqui , Salomonem fuisse

verè unigenitum ex Davide; nam alii tres filii geniti fuerunt ex Uria priori marito, quos tamen David sibi adoptaverat. Sed hæc responsio non subsistit: nam Nathan, ex quo S. Lucas deducit Christi genealogiam, verè fuit filius naturalis David. Insuper filius natus ex adulterio impedit, ne Salomon adhuc dicitur unigenitus matris suæ. Respondeo igitur cum Salião, & aliis ab ipso citatis. Omnes isti numerari in Textu verè fuerunt filii naturales David. Salomon verò vocatur unigenitus, quia tanquam unigenitus longè fuit dilectissimus, ac in matris gremio versatus: unde Septuaginta translulerunt: *Vnicè dilectus*.

Cap. 21. v. 12. [Aut tribus annis famem.] Contrarium verò 2. Reg. 24. v. 13. [Aut septem annis veniet tibi fames.] Respondeo, aliqui agnoscunt mendum in Libro Regum, quod irreptit ex similitudine vocum hebraicarum, quibus ternarius, & septenarius significatur. Certè Septuaginta etiam in lib. 2. Regum ponunt tres annos: eundem annorum numerum habet Textus Arabicus manuscript. nostræ Congregationis. Probat etiam ratio; nam in aliis flagellis per ternarium numerum procedit Scriptura, scilicet tres dies, tres menses; verisimile est id etiam accidisse quoque in annis. Sanctius excusat hunc errorem dicens, Prophetam initio proposuisse famem septem annis; sed horrescente Davide, mitioremque pœnam petente, ad triennii spatium coarctatam. Nec omittendum existimo Rabbiorum conciliationem, qui dicunt septem annorum famem minari, quia jam præcesserant tres anni, & alios tres futuros minatur Prophetæ, quibus addendus alter annus necessarius ad terræ culturam, qui omnes faciunt annos septem: ita R. David Kimchi.

Ibid. v. 13. [Melius est, ut incidam in manus Domini.] Contrarium operatur sancta mulier Susanna Dan. 13. [Melius est mihi incidere in manus vestras.] Idemque comprobatur Eccles. 2. Respondeo, David loquitur de pœna temporali, & corporali. Susanna verò, & Ecclesiast. loquuntur de pœna æterna, & malo spirituali, nimirum, de morte animæ.

Ibid. v. 25. [Dedit ergo David Ornan pro loco siclos auri justissimi ponderis sexcentos.] Act. 2. Reg. ultim. v. 24. aliud pretii genus assignatur: ibi enim dicitur, [Emit David aream, & boves argenti sicli quinquaginta.] Respondeo, pro parva area ad altare condendum necessaria, & pro bobus dedit quinquaginta siclos argenteos; at verò pro reliqua area, quam templo destinaverat vastam, & amplam, addidit postmodum sexcentos aureos siclos. Aliter tamen conciliant hos textus Rabbinæ; ajunt enim totum populum contribuisse, & sic unaquæque tribus obtulit quinquaginta siclos, qui omnes faciunt sexcentos. Ad id verò, quod dicitur fuisse aureos, & aibi argenteos, facilis est responsio; nam fuerunt sicli argentei, sed ad pondus siclorum aureorum; continebant enim idem pondus, ut exprimitur verba; nam non asseritur fuisse aureos si-

clos; sed *Auri justissimi ponderis*, & sic illud *Auri* non refertur ad siclos, sed ad pondus,

EX LIBRO II. PARALIPOMENON.

Cap. 1. v. 13. [Venit ergo Salomon ab excelsis Gabaon in Jerusalem coram tabernaculo fœderis.] Et tamen hoc eodem cap. v. 3. manifestè asseritur tabernaculum fuisse in Gabaon. Resp. certum est tabernaculum fuisse non in Jerusalem, sed in Gabaon; de hoc enim dubitare non possumus, sed legendus est Textus juxta hebraicam versionem, *De coram tabernaculo*. Confirmatur lætione Septuaginta interpretum, qui legunt: *A facie tabernaculis*.

Cap. 2. v. 2. [Præpositosque eorum tria millia sexcentos.] Alius diversus numerus Præpositorum assignatur 3. Reg. 5. ubi numerantur tria millia trecenti. Respondeo, in libro Regum prætermisissos fuisse Præpositos superiores, qui Præpositis inferioribus præerant; & hi trecenti erant, ac in isto lib. Paralip. supplementur.

Cap. 8. v. 2. [Civitates, quas dederat Hiram Salomoni.] Contrarium dictum est supra 3. Reg. 9. Salomonem dedisse Hiram viginti civitates. Respondeo, illud *dederat*, idem est, ac *reddiderat*. Nam ibi diximus illas Civitates ad tempus data fuisse Hiram.

Cap. 14. v. 2. [Asa, &c. subvertit altaria peregrini cultus, & excelsa.] Atqui 3. Regum 15. dicitur: [Non abstulit excelsa.] Quomodo hæc inter se conveniunt? Resp. Duplicis generis erant apud Judæos excelsa, nimirum, altaria, & templa in locis altioribus. Quædam prophanis idolis erant erecta, hæc omnia subvertit Asa; alia Deo vero erant dicata, quod etiam illicitum erat; nam Jerusalem tantum pro cultu divino templum statutum erat; hæc non evertit. Unde licet prophana templa purgaverit; non tamen funditus evertit: quod cause fuit, ut postmodum Idolorum cultui restituta fuerint ab aliis successoribus.

Cap. 15. v. 17. [Cor Asa erat perfectum cunctis diebus ejus.] Quod videtur falsum; nam reprehenditur à Propheta infra, cap. 16. quem in carcerem misit; insuper multos occidit injustè; denique in infirmitate Dominum non quesivit. Respondeo; Textus hic solum loquitur de perfectione quo ad externum cultum unius Dei: nam licet in aliis peccaverit, Idola tamen non coluit.

Ibid. v. 19. [Bellum verò non fuit usque ad trigessimum quintum annum regni Asa.] Hoc contradicit supranarratis, cap. 14. ubi dicitur Zara cæsus ab Asa; ergo fuit bellum. Respondeo, hic computus annorum non sumitur ab initio regni Asa; sed ab initio regni Judaici, nimirum, à morte Salomonis, quando sejunctum fuit ab Israelitico. Ita Hebræi, Torniell. Saliã. Ann. 3095. Sanct. 3. reg. 13. Marian. cap. 16. v. 1. Nam hoc etiam modo intelligendus est Textus sequentis capitis, ubi dicitur Baasa Rex Israel seipsum interfecisse in Judam anno 36. regni Asæ; nam tunc erat annus 16. ipsius regni, ut patet ex 3. Reg. 16.

ubi dicitur Baasa è vivis excessisse ann. 26. regni Aſa, quomodo igitur potuiſſet an. 36. poſt mortem, mirum, decertare? Computus ergo annorum ſumendus aſt ab initio regni Judaici: nam ex mutatione regnorum ſapè nova ſurgit æra.

Cap. 21. v. 12. [Allatæ ſunt autem ei litteræ ab Elia Propheta.] Qui tamen jam à novennio ex hominibus abreptus fuerat: quomodo igitur litteras, in quibus contra Joram plaga continebatur, ſcribere potuit? Reſpondeo has litteras miſſas fuiſſe per Angelum, vel hominem quempiam è Paradiso terreſtri: ita Hebræi, Lyran. Bell. & alii. Vel ſcriptæ fuerunt ab ipſo Elia adhuc vivente, & futurorum præſcio, ut poſtea ſtatuto tempore darentur Joramo.

Cap. 34. v. 28. [Infereris in ſepulcrum tuum in pace.] Atqui Joſias in prælio occiſus fuit ſagitta; ergo hæc propheta non fuit adimpleta. Reſpondeo. Propheta non loquitur de privata, ſed de publica regni pace, ac proſperitate, quæ tunc maxime vigeat, quando Joſias extra ſui regni fines profectus fuerat cum exercitu obviam Ægyptiorum Regi.

Cap. 36. v. 9. [Octo annorum erat Joachim cum regnare ceſpiſſet.] Qui tamen 4. Reg. 24. dicitur decem, & octo annorum fuiſſe. Reſpondeo, regnaverit unà cum patre decem annos; deſuncto verò patre ſolus regnare ceſpit agens annum decimum octavum, & ſecundum hanc explanationem regnavit tribus menſibus, & decem diebus,

EX LIBRO TOBIÆ.

Cap. 4. v. 11. [Quoniam elemoſyna ab omni peccato, & à morte liberat.] Quomodo hoc ſtare poteſt cum eo, quod dixit Divus Paulus 1. Corinth. cap. 13. [Si diſtribuo in cibos pauperum omnes facultates meas, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodeſt?] Reſpondeo elemoſyna diſpoſitive liberat à peccato; impetrat enim gratiam majorem, qua peccator provehat ad conſequendam charitatem. Ita S. Thom. Alber. Scot. Gab. Dur. Cajet. & alii. Poteſt etiam elemoſyna id præſtare formaliter, ſi cætera adſint, nempè Fides, Spes, Charitas, Pœnitentia. Vide S. Aug. de verb. Dom. in Luc. ſer. 30. FR. v. in Hierol. *Elemoſyna*.

Cap. 5. v. 18. [Ego ſum Azarias Ananiæ magni filius.] Hæc ſunt verba Angeli ad Tobiam, quæ proferri non poſſunt ſine mendaciâ nota, unde Vvitcherus, lib. 1. contra Edmundum Campianum aſſerit Angelum mentitum fuiſſe; ſed hoc aſt. Reſpondeo igitur. Angelus præferens ſimilitudinem Azariæ poterat quidem dicere ſe eſſe Azariam, ſicut Gen. 31. Angelus præferens Dei ſimilitudinem, ajebat: [Ego ſum Deus,] ut concedit Calvinus magiſter ſupradicti Vvitcheri. Secundò, ſi reſpicimus nominis ſignificationem, vera dicebat Angelus; nam Azarias ſignificat auxilium Dei, quod verè præſtare venerat Tobix; erat autem filius Ananiæ, quod nomen ſignificat gratiam, vel donum Dei. Angelus enim

Hieroleicon Marti.

erat gratiæ filius. Unde notat S. Gregor. hom. 33. in Euang. Angelos ex ſe nulla habere nomina; ſed ea ſortiri ratione miniſterii, quæ aliquando funguntur.

Cap. 6. v. 8. [Cordis ejus particulam ſi ſuper carbones ponas, fumus ejus extricat omne genus dæmoniorum.] Verſu verò 19. non cordis, ſed jecoris mentionem facit. [Ipſa autem nocte in cenſo jecore picis fugabitur dæmonium.] Reſpondeo utraq; parſtami cordis, quàm jecoris habebat talem virtutem fugandi dæmonium, non quidem naturalem, nec ſupranaturalem, ut aqua benediſta; ſed ſolum id præſtabat, ut ſignum quoddam. Ad poſitionem enim illius combustionis vi Angelica fugabatur dæmonium, ut clarè patet ex cap. 8.] Tunc Raphael Angelus apprehendit dæmonium, & relegavit illud in deſerto.

Cap. 9. v. 3. [Vadas ad Gabelum in Rages civitatem Medorum.] Quomodo Tobias junior mittebat Angelum in Rages, in qua ipſi jam erant, ut colligatur ex cap. 3. ibi namque manebat ſponſa? Reſpondeo. Rages eſt nomen commune tam civitati, quàm regioni, ſicut Neapolis in Italia ſignificat tam regnum, quàm civitatem. Tobias igitur, & Angelus erant in regione Rages in civitate, quæ vocabatur Ecbatanis; Gabelus autem habitabat in ipſa civitate Rages, ad quam mittebatur Angelus.

EX LIBRO JUDITH.

Cap. 8. v. 1. [Judith vidua filia Merari] Sequitur textus narrando ejus genealogiam, quam deducit ad Simeonem filium Ruben. Sed ſurgit difficultas: nam Simeon non fuit filius, ſed frater Ruben, ita Genef. 29. Reſpondeo, pro Ruben legendum eſſe Iſrael, ut v. rtic Græcus *Ἰσραὴλ* Iſraëla. Idem habet Arabicus noſtræ Congregationis; ita etiam ſentiunt S. Fulg. Epiſc. lib. 2. c. 14. Bellar. lib. 1. de verbo Dei, cap. 12. arg. 12. Etrorem hic agnoſcunt Serar. & Mar. nam Judith fuit ex tribu Simcon.

EX LIBRO ESTHER.

Cap. 3. v. 1. [Aman de ſtirpe Agag.] Hic fuit Amalecitarum Rex captus à Saule 1. Reg. 15. ita Joſeph. Ruper. Cajet. Lyran. At quomodo infra, cap. 16. ver. 10. Aman dicitur Macedo? [Aman filius Amadathi, & animo, & gente Macedo.] Reſpondeo. Majores ejus fortaiſe ex ſtrage Amalecitarum proſugi in Macedoniam ſeceſſerunt; poſtea verò parentes Amanis iterum ante hæc tempora in Perſidem demigrarunt. Sed probabilior eſt cum natum ex Patre Macedone, & matre Perſæ ex antiqua Amalecitarum origine, ita Saliar.

Cap. 6. v. 3. [Nihil omninò mercedis accepit.] Sermo eſt de Mardocheo; contrarium habemus cap. 12. v. 5. [Præcepitque ei Rex, ut in aula palatii moraretur, datis ei pro delatione muneribus.] Ergo aliquid præmii acceperat Mardocheus,

Respondeo. Munera quidem leviora ei data fuerant, quæ tamen meritis non respondebant; ideoque non erant merces, & per consequens, nec premium, vel honor, de quibus Rex interrogabat.

EX LIBRO JOB.

C Ap. 19. v. 17. [Et orabam filios uteri mei.] Sed quomodo poterat filios orare, quando omnes perierant, ut ex cap. 1. Respondeo. Græcus legit *τῶν παιδῶν αὐτοῦ*, idest, *filios concubinarum mearum*, seu secundarum uxorum. Symmachus legit, *τῶν πατρῶν μου*, idest, *filios puerorum meorum*, scilicet nepotes.

EX PSALMIS.

P Salm. 17. v. 27. [Cum perverso perverteris.] Loquitur Psalmista cum Deo, de quo dicitur Malach. 3. [Ego Dominus, & non mutor] Respondeo, sensus est, quod Deus cum perverso perversè, idest, severè agit: ita Hier. Theod. favet Arabica versio quæ sic legit: *Cum perverso perversus eris.*

P Salm. 31. v. 3. [Quoniam tacui, in inveteraverunt omnia ossa mea, dum clamarem tota die.] Contradicit sibi; quomodo enim tacet, si clamat tota die? Respondeo, tacuit David à confessione peccati, nimirum novem mensibus; hæserat namque in peccatis à die patris adulteri usque ad partum uxoris; clamabat tamen, idest, rugiebat, ut vertunt Chald. Aquil. & Hier. præ dolore morbi in scelere poenam immisisti: ita Aug. Hier. & alii: idè addit: [Inveteraverunt omnia ossa mea,] idest, omne robur meum elanguit.

P Salm. 25. v. 8. [Homines, & jumenta salvabis Domine.] Numquid jumenta erunt in Cælo? Respondeo. Psalmista loquitur de salute corporali, scilicet, de esca, sanitate, prole &c. ita Aug. & alii. Arabica versio legit: [Hominum, & jumentorum tu es Saluator Domine.] Allegoricè nomine jumentorum intelliguntur peccatores, ita Hier. & Didym.

P sal. 36. v. 25. [Non vidi justum derelictum, nec semen ejus quærens panem.] Hoc prima fronte videtur falsum; legimus enim multos justos fame laborasse, ut fuit Lazarus mendicus, filii Jacob. Gen. 42. Abraham. Gen. 12. multique Sancti Martyres. Respondeo. Tunc Deus pro pane corporali dabat spiritualem, nempe, copiam solatii, & sic in ipsa inopia non derelinquuntur à Deo. Eodem modo etiam Sancti Martyres nunquam derelicti fuerunt à Deo; nam quando tyrannus inedia eos tormentabat, tunc amplum patientiæ fructum, ac martyrii coronam referebant; juxta illud psalmi 34. v. 11. [Inquirentes autem Dominum non minuentur omni bono.] Aliqui tamen exponunt verba Davidis in sensu literali, quia justus, licet fame laboraret; illis tamen non defuit Deus in necessariis: contra verò impij famem patiuntur, ut canes. Idem dicendum est de alio textu Prov. 10. [Non affliget Dominus fame

animam justis:] Possumus etiam dicere Davidem loqui de se ipso dicens. *Non vidi*; unde si aliquando id accidit, fuit aliquod rarius.

P Salm. 40. v. 1. [Beatus qui intelligit super egenum, & pauperem] cui veritati, ac optimo consilio videtur contradicere præceptum divinum Exod. 23. v. 3. [Pauperis quoque non miseraberis in judicio.] Facilis est solutio: nam vetat Deus judicem declinare à justitia ex misericordia erga pauperem; unde lectio hebræa est clarior: [Pauperem ne honorato in lite ejus;] ac si dicat, pauper litigiosus non meretur honorem, nec misericordiam. Tales sunt piscatores beneficiorum ecclesiasticorum, qui falsis documentis suscipiunt lites injustas, & cum sint pauperes ingenio, ac virtutibus, piscari in tenebris fatagunt nocturnis. Istorum non solet misereri sacra Rota Romana; imo contra ipsos tanquam contra fauces sententias proferre debent, ut à tam vili negotiatione desistant: nam bonus Ecclesiasticus non ascendit aliunde, sed per ostium intrat in Christi ovile, idest, meritis, ac Pastoris sui legitima approbatione.

P Salm. 43. v. 19. [Declinasti semitas nostras à via tua.] Hinc colligitur hæretici Deum esse causam peccati, quod tamen falsum est, ut admonet Eccl. 15. 12. [Non dicas, ille me implanavit.] Respondeo, ante prædicta verba reperendam esse particulam negativam superiùs positam nimirum, *Non declinasti.* Ita Hebr. Hier. Chryf. Geneb. Jans. Quod si velis affirmativè legere sine particula negativa, ut vertit Chald. tunc sic exponendum est: Declinasti semitas nostras, idest, actiones, & negotia nostra, *A via tua*, scilicet, à solito modo agendi nobiscum; non enim protexisti nos, sed potius permisisti omnia nobis intelleximus succedere.

P Salm. 115. v. 2. [Omnibus homo mendax.] Hæc verba contradicunt manifestè textui Apocal. 14. v. 5. [Et in ore eorum non est inventum mendacium.] Loquitur S. Joannes de centum quadraginta quatuor millibus Virginum. Hinc deducit Lutherus omnia opera hominis esse peccata, quia si homo non potest verum dicere, quod facilius est, ergo nec bonum facere. Respondeo sensus hujus loci non est hominem actu esse mendacem, ac semper mentiri; sed pronum, ac proclivem naturæ suæ ad mentiendum, & fallendum: quod non est peccatum; sed vitium naturæ corruptæ peccato originali: ita S. Bas. Hier. & Aug. Docet Chrysostomus omnes homines esse mendaces respectu Dei, qui est summa veritas, & immutabilis. Creaturæ autem sunt mendaces, idest, vanæ, & mutabiles.

EX PROVERBIIS.

C Ap. 26. v. 4. [Ne respondeas stulto juxta stultitiam suam, ne efficiaris ei similis.] Statim verò sibi contradicit versu sequenti. [Responde stulto juxta stultitiam suam, ne sibi sapiens videatur.] Quomodo hæc possunt servari, si sunt con-

contraria? Respondeo. Sensus est. Ne respondeas stulto verbis, quia oleum, & operam perdes; sed verberibus corripiendo, ejusque petulantem linguam coercedo; quod clarè demonstrat ipse Sapiens versu superiori dicens: [Flagellum equo, & camus asino, & virga in dorso imprudentium.] Melius tamen explicari, & concordari possunt hi duo Textus. Primus verat responsionem juxta stultitiam, nimirum, ne respondeas stultè, sicut ipse stultus, ne efficiaris ei similis. Secundus Textus jubet respondere juxta stultitiam, nimirum, ut mereris ejus stulticia: unde Græcus vertit: *ως τω δεινέις ἀποσώλεις*; & *ως τω ἀποσώλεις αὐτῶ*.

EX ECCLESIASTE.

Cap. 1. v. 4. [Terra in æternum stat] Contra verò Isai. 25.] Agitatione agitabitur terra sicut ebrius, & auferetur.] Respondeo, terra auferetur, non quo ad substantiam; sed quo ad incolas, & ædificia, ut ait S. Hier.

Cap. 7. v. 17. [Noli esse justus multum.] Hæc Salomonis sententia, non solum continet difficultates non paucas, sed adversatur consiliis Evangelicis: [Beati, qui esuriunt, & sitiunt justitiam. Mat. c. 5. v. 6.] ac aliis quam plurimis locis Sacræ Scripturæ. Respondeo. Non debet esse homo justus multum, id est, in externa facie, quia verus justus non imitatur pharisaicam jactantiam; sed cœlet virtutes: ita Aug. Lyan. Cajet. Alii verò intelligunt hæc verba de justitia vindicativa; ita, ut non debeat judex, vel superior esse nimis justus, nimirum rigorosus; sed errantem ovem humeris levare: ita S. Ambr. Deniq. R. Aben Ezra intelligit prædicta verba de nimia, ac superflua corporis afflictatione: quando, nimirum, indifferet ejus, vigiliis, ac mortificationibus maceramus corpus, sicut agricola, qui nimia anxietate vexat campum, ut fructus copiosos colligat; erit namque inutilis labor. Unde Plinius: [Benè colere necessarium est, optimè damnosum. lib. 18. histor. nat. cap. 6.]

EX LIBRO SAPIENTIÆ.

Cap. 7. v. 2. [Decem mensium tempore coagulatus sum in sanguine ex semine.] Contra verò mater Machabæorum, 2. Mach. 7. dixit: [Novem mensibus te in utero portavi,] & hoc tempus videtur commune omnibus hominibus. Respondeo. Perfectissimum nascendi terminus sunt novem menses solares completi, seu decem lunares inchoati, quorum hic meminit Salomon. Mater autem Machabæorum loquebatur de mensibus solaribus.

EX ECCLESIASTICO.

Cap. 1. v. 16. [Initium sapientiæ timor Domini, & cum fidelibus in vulva increatus est.] [Quomodo hoc stare potest cum eo, quod ait S. Paul.

Ephes. 2. Omnes nos nasci filios iræ? Respondeo. Hanc esse hyperbolem; loquitur enim de iis, qui à tenera ætate Deum timere incipiunt; nisi velis intelligere de natura, & indole optima, & ad pietatem proclivi, quæ timor Domini vocari potest. Hoc tamen ad litteram impletum est in Beatissima Virginis immaculata conceptione; insuper de S. Joannis, & Jeremiæ in utero sanctificatione. Aliqui intelligunt hunc locum de prædestinatis, quibus in instanti creationis destinatur gloria.

Cap. 3. v. 16. [Nam pro peccato matris restituetur tibi bonum.] Quomodo ex peccato oritur bonum, dicente Apostolo ad Rom. 6. [Stipendia peccati mors?] Respondeo, peccatum matris, de quo hic est sermo, nihil aliud significat, quam injuriam à molesta matre illatam, quam si filius patienter tolerat, restituetur ei bonum.

Cap. 7. v. 15. [Non iteres verbum in oratione tua] & tamen Christus Dominus Matth. 26.] Tertio oravit, eundem sermonem dicens.] Respondeo, hic prohibetur inutilis verborum reiteratio, quam etiam Christus prohibuit. Matth. 6. Possumus etiam dicere, reprehendi garrulitatem in sermone familiari. Emmanuel Sa afferit his verbis inculcari attentionem in oratione, ut non sit opus repetere verba semel prolata.

Cap. 13. v. 11. [Noli esse humilis in sapientia tua.] Hoc manifestè repugnat Christi consiliis multis in locis. Respondeo, Sapiens loquitur hic de animi abjectione, quæ maculam infert viro sapienti; non autem de virtute humilitatis, quam Christus commendat. Vel melius. Sapiens non debet abduci à vero, & recto, specie humilitatis, & subjectionis; sed potius libertatem spiritus pro veritate retinere debet.

Cap. 8. v. 1. [Qui vivit in æternum, creavit omnia simul.] Hoc repugnat Gen. cap. 1. ubi sex diebus dicitur Deus creasse universa. Respondeo, illud *Simul*, græcè legitur *συν*, id est, *Communisiter*, seu *Pariter*; nimirum, nulla re prorsus excepta. Vel cum Rabano per *Omnia* intellige omnium rerum materiam, quæ primo die simul producta fuit; unde ex hoc loco malè colligitur uno die Deum creasse omnia.

Cap. 40. v. 29. [Filii in tempore vitæ tuæ ne indigeas, melius est enim mori, quam indigere] Contrarium docuit Christus Dominus, qui Matth. 19. ait: [Si vis perfectus esse, vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus.] Et alibi: [Beati pauperes spiritu.] Respondeo, certum est hic non reprehendi Religiosorum virorum voluntariam mendicitatem, quæ ex humilitatis, & virtutum amore libenter suscipitur, nec impedit sapientiam, estque laudabilis; sed illa reprehenditur, quæ ex otio, & inertia provenit, & sapientiæ acquisitionem multum obest.

Cap. 49. v. 5. [Præter David, & Ezrachiam, & Josiam omnes peccatum commiserunt.] [Quomodo excipitur David, qui gravissimè peccaverat? 2. Reg. 11. Item ipse Ezechias nec à peccato fuit immunis. 4. Reg. 20. Respondeo. Textus hic

loquitur de peccato Idololatriæ, ut ex sequentibus clarè colligitur; vel sermo est de arctiori cum Idololatriæ amicitia, cuius criminis Josaphat aliquin pius rex reprehenditur, 2. Par. 18.

EX ISAIA.

Cap. 16. v. 1. [Emitte agnum Domine dominatorem terræ de Petra deserti.] Hæc verba à S. Hier. multisque aliis intelliguntur de Christo Domino, qui tamen de Nazareth, & Bethlehem venit; non verò de Petra originem duxit. Respondeo, Christus Dominus originem trahit ex Ruth Moabitide avia Davidis, quæ nata est in urbe Petra, quam urbem ait Strabo, lib. 16. sic vocatam à rupibus; eam auxit magnopere Rex Balduinus; & Suldanus eam totius Ægypti, ac Arabiæ gazophylacium constituit, ut testatur Adrichomius. Rabbini frustrà conantur hæc verba torquere à Christo Domino ad Ezechiam regem, ideòque legunt: [Mitte agnum dominatori terræ] Jeò quòd Moabitæ constituisent pendere annum tributum centum millium agnorum regi Israel.

Cap. 23. v. 16. [Et erit post septuaginta annos, visitabit Dominus Tyrum, & reduct eam.] Contra verò de eadem urbe prædixit Ezech. 26. v. 14. [Non ædificaberis ultra.] Respondeo, illud *Ultra*, significat in longum tempus; unde Hebræa legit *Od*, id est, *Amplius*, quod communiter significat tempus Jubilæi, nimirum, spatium quinquaginta annorum. S. Hier. ait Tyrum ædificatam, ac restitutam in pristinam civitatem, non tamen in regnū; nam deinceps subfuit Chaldæis, Græcis, ac Romanis. Scholiastes ait chives omnes fuisse deletos, ac proinde subs alia diversa extructa fuit. Idem dicendum est de alio Textu ejusdem Prophetæ Ezechielis, eodem ipso citato capite: [Requisita non reperieris ultra in sempiternum.]

Cap. 45. v. 1. [Hæc dicit Dominus christo meo Cyro:] sequitur Scriptura promittens ei victorias, ac regna subditasque nationes, post multa verò, vers. 4. queritur Deus his verbis, [Et non cognovisti me.] Aliter scribitur, lib. 1. Esdr. cap. 1. vers. 2. [Hæc dicit Cyrus res Perfarum:] Omnia Regna terræ dedit mihi Dominus Deus cæli: Ergo cognovit verum Deum. Respondeo, licet cognoverit Deum, non tamen cognovit eum unicum, & solum, nam simul etiam idola colebat usque ad mortem, ita S. Hier. & alii. Vel dicas secundùm Lyran. *Non cognovisti me*, hoc, nimirum, tempore, quando te describebam, quia nondum natus eras.

EX JEREMIA.

Cap. 7. v. 22. [Quia non sum locutus cum patribus vestris, & præcepi eis in die, qua eduxi eos de terra Ægypti de verbo holocaustorum, & victimarum.] Hoc videretur manifestè falsum; nam primis Levitici capitibus de nulla re agitur, præterquam de sacrificiis, & victimis. Respondeo, de talibus sacrificiis impio, ac impuro ani-

mo oblati, quasi per illa placandus sit Deus, certè nunquam locutus est; nam absque mandatorum observatione non possunt illi placere sacrificia; unde notavit S. Hier. Deum priùs dedisse populo decalogum, ac nunquam in Exodo locutum fuisse de sacrificiis; postea verò in Levitico præscripsit sacrificia, ne populus Idolis gentium more sacrificaret.

Cap. 27. v. 7. [Et servient ei omnes gentes, & filio ejus, & filio filii ejus.] Loquitur Propheta de Nabuchodonosore, cui tamen successit solum ejus filius Balchassar, ergo quinam sunt hi tres reges commemorati? Respondeo, hic sermo est de Nabuchodonosore seniore, qui etiam vocabatur Nabol Assar, & hic erat Pater Nabuchodonosoris junioris, qui dictus fuit Magnus. Colligitur hæc responsio ex eodem Propheta, qui initio ejusdem capituli dicit se locutum fuisse hæc in principio regni Joachim filii Josiæ regis Judæ, atqui in principio regni Joachim regnabat Nabol Assar, & quidem solus: nam anno quarto regni Joachim socium, ac regni collegam accepit filium, ut habetur supra, cap. 25. Aliter enumerant hos tres reges S. Hieron. Ruper. Lyran. S. Tho. Var. dicunt enim, primum fuisse Nabuchodonosor, secundum Evilmerodach, tertium denique Balchassarem. At juxta auctores primæ sententiæ idem est Evilmerodach, & Balchassar.

Cap. 29. v. 22. [Sedeciam, & Acab, quos frinxit rex Babylonis in igne.] Isti duo ex Hebræorum sententia, item Rabani, Hugonis, S. Tho. Lyran. & Saliani sunt illi senes, qui Susannæ pudicitiam tentarunt. At senes illi, ut legitur in Dan. 13. alio supplicium, nimirum, lapidibus occisi sunt. Respondeo, fuerunt quidem primò lapidibus obruti, dein igne frixi. Daniel autem solum mentionem facit de pœna rationis à legibus statuta. Hanc tamen opinionem reproband ut falsam Mald. Perrer. Saach. & alii.

Cap. 30. v. 8. [Et non dominabuntur ei amplius alieni,] & tamen constat Perfarum reges dominatos fuisse Judæis post redactam captivitatem, 2. Esd. 9. Respondeo. Hæc verba ad litteram non possunt intelligi de liberatione per Cyrum facta; sed de ea, quam dedit Dominus Jesus Christus suis; ita S. Hier. Theod. & alii: unde miscet Propheta typum cum antitypo, & advolat à Cyro ad Christum, de quo literaliter, & non allegoricè hæc intelliguntur; ita Corn. à Lapide.

Cap. 30. v. 36. [Non erit ex rege Joachim, qui sedeat super solium David:] Et tamen contraria legimus 4. Reg. 24. [Dormivit Joachim cum patribus suis, & regnavit Joachim filius ejus pro eo.] Respondeo. Tentavit quidem filius solium ascendere regium, in quibus tribus circiter mensibus sedit, non tamen pacificè; nam abductus dein fuit in Babylonem cum tota ejus aula, ideoque æstimatur, ac si non regnasset, ita Theod. Posteriores autem ejus non fuerunt reges, sed duces, & quidem tributarii Perfarum regibus. Machabæi verò alioqui fuerunt reges, sed ex tribu levitica, non autem ex stirpe Joachim originem ducebant.

Cap. 41. v. 6. [Et munera, & thus habebant in manu, ut offerrent in domo Domini.] Quomodo poterant offerre in domo Domini, si templum jam succensum fuerat, ut est in 4. Reg. ult. Respondeo, Domus Domini vocatur locus ille, quem Deus elegerat, ut in eo Templum erigeretur, ac iterum restauraretur, ut ajunt à Castro, & Sanchez, & Cornel. à Lap. Colligitur ex Baruch. 1. v. 10. ubi dicuntur Judæi misisse pecunias ex Babylone pro victimis Deo offerendis. Maldonat. tamen putat istos octoginta non venisse in Jerusalem, sed in Masphath, ubi Judæorum reliquæ collectæ erant sub Godolia, ibique altare aliquod ejus justè excitatum fuisse. ER. V. Masphat. in dict. *Synagoga*.

Cap. 47. v. 4. [Depopulatus est enim Dominus Palæstinos, reliquias insulæ Cappadocia.] Quomodo Cappadocia vocatur insula, cum sit Provincia in Græcia? insuper quomodo ex ea originem ducant Palæstini? Respondeo: Cappadocia, de qua hic loquitur Propheta, est insula prope Tyrum secundum Torniell. quæ deinde dicta est nova Tyrus: huic opinioni favet hebræa versio, quæ legit *Caphior*; nam *Caph*, est manus, *Tor*, idest Tyrus, quasi dicat manus, seu latus Tyri. Sed Theod. & à Castro verunt non Cappadociam, sed Cyprum. Multi denique sumunt hanc vocem pro vera Cappadocia, quæ licet sit in continenti, quia tamen extenditur longo litore in pontum Euxinum, vocatur insula. Cappadoces autem occuparunt Palæstinam, expulsi Heveis, ut patet Deuteronom. 2. v. 23. Ita Rab. Noster Arabicus legit: *Reliquias succisorum Cappadocum*, nullamque facit mentionem insulæ.

Cap. 50. v. 39. [Non habitabitur ultra usque in sempiternum.] Loquitur Propheta de Babylone, quam tamen ex Dan. 6. 9. & 10. constat iterum restauratam fuisse. Respondeo. Hæc Prophetia non simul; sed sensim, & successivè impleta fuit. Primò per Cyrum adempta fuit illi Monarchia. Secundò à Dario mœnibus spoliata test: Herodotus. l. 3. & Justino, lib. 1. Tertiò à Seleuco, & Nicanore civibus, & opibus exhausta; insuper teste Plinio, lib. 6. cap. 26. Parthi omnia transtulerunt inde. Denique sub Adriano Imperatore teste Pausania, lib. 8. nihil relictum præter muros. Unde S. Hieron. in cap. 13. Isai. ait tempore Theodosii venerationes tantum regias fuisse Babylone, ejusque muros ambitu bestias contineri.

ap. 51. v. 27. [Mons pestifer.] Loquitur de Babylone, quæ tamen in planitie sita est. Postea, v. 36. [Desertum faciam mare ejus.] Et tamen nullum ibi est mare. Denique, ver. 41. vocatur *Sesach*. Respondeo, ad primam difficultatem. Vocatur Babylon mons ob solum imperium, ita Theod. & Lyran. vel ob muros altitudinem, ut censent Varab. & Mald. qui muri ad ducentos cubitos attingebantur, ut allertunt Herod. Plin. Diod. Sicul. & Oros. Ad secundum, dico nomine maris intelligendum esse fluvium Euphratem turbidum maris insita, ut ait Lyran. Alii verè ut Theod. & Varab. nomine maris intelligunt hominum, *Hierolexicum Magri*.

ac opum abundantiam. Ad tertium denique dico vocari *Sesach*, idest Byssi saccum, ut ait S. Hieron. ob byssi, ac purpuræ abundantiam; nisi malis cum Athenæo, lib. 14. & aliis dicere, *Sisachs* lingua babylonica significare diem festum celebrantem. Nam eo die, quo festum Deo suo Belo celebrabat, cecidit civitas ista, ex Dan. 5. Nec prætereunda est versio nostri Textus Arabici, quorum unus legit *Arischa*, alius *Civitas gloriosa*. Hæc secunda versio multum facit ad rem.

EX EZECHIELE.

Cap. 20. v. 25. [Ergo & ego dedi eis præcepta non bona, & judicia, in quibus non vivent.] Quomodo hoc verificari potest de divinis præceptis, de quibus habemus hoc eodem cap. v. 11. [Et dedi eis præcepta mea, & judicia mea ostendi eis, quæ faciens homo viveret in eis.] Respondeo, Deus permisit dari populo præcepta pessima, difficillima, ac molestissima de ritu colendi idola, nimirum Gentium præcepta: ita Hebræi, & ex iis Prædus, & hoc in penam, eò quòd spreverant præcepta divina. Ita S. Hieron. & Mal. Vel *Præcepta non bona*, nimirum non tam perfecta, ut in Evangelio ita exponunt S. Amb. & S. Cyrill.

Cap. 30. v. 14. [Faciam judicia in Alexandria.] Atqui Alexandria tunc non erat, quæ vix ducentos, & triginta post annos extracta fuit. Respondeo. Hæc Civitas per prolepsin, idest anticipationem vocatur Alexandria. Nam Hebræicè dicebatur *No*, quæ teste Nahum, cap. 3. v. 8. amplitudine non cedebat Ninive, & complectebaturque suo ambitu viginti leucas, ut ait Diod. Sicul. lib. 3. cap. 7. Græcus, Textus legit *Δύωνος*, id est, Jovis urbem. Hanc igitur subvertit Nabuchodonosor, quam postea restauravit Alexander, vocavitque suo nomine Alexandriam.

Cap. 32. v. 27. [Qui descenderunt ad infernum cum armis suis, & posuerunt gladios suos sub capitibus suis.] Certum tamen est ex Ps. 48. cum homine mortuo nihil descendere. Respondeo. Propheta his verbis denotat istos fortes morituros inglorios, & ita cum armis, & absque ulla pompa eorum corpora insepulta canibus discerpenda.

Cap. 39. v. 28. [Et non dereliquerim quemquam ex eis tibi.] Armata Judæorum millia post reductionem factam per Zorobabelem, & Cyrum, vel Machabæos, apud externas nationes remanserunt. Respondeo. Hæc prophetia non potest verificari nisi de ultima reductione præstata post mortem Antichristi, quod colligitur ex verbis seq. tentibus hujus capituli: [Non abscondam ultra faciem meam ab eis,] nam de facto abscondit faciem ab eis à tempore Tiri usque in hodiernum diem: ergo loquitur de ultima liberatione.

EX DANIELE.

Cap. 2. v. 1. [In anno secundo Regni Nabuchodonosor vidit somnium.] Certum tamen est

plures post annos somnium vidisse. Respondeo. Initium regni nunc non intelligitur, ex quo primum regnare cepit in Chaldaea; sed ex quo Monarcha factus est subjugata Asia, & magna ex parte Aegypto devastata, qui annus secundus Monarchiae fuit trigessimus septimus Regni, ita Cornel. à Lap. & alii.

Cap. 4. v. 34. [Nunc igitur ego Nabuchodonosor laudo, & magnifico, & glorifico regem caeli.] Hæc est epistola regis, in qua Dei magnalia enumerat, & tamen v. 5. vocat Belum Deum suum, igitur non glorificavit Deum caeli. Respondeo, quando vocat Belum Deum suum, loquitur de tempore præterito, quo Danieli verum nomen à Belo desumptum dederat. Unde verisimile est ipsum in penitentia, ac animi submissione usque ad mortem perseverasse, ac proinde æternam salutem consecutum fuisse, ut docent Doroth. in synopsis, Epiph. in vita Daniel. August. epist. 122. Theod. Lyran. Carth. Pet. & alii.

Cap. 9. v. 1. [Anno primo Darii filii Astueri.] At Astuerus fuit longè posterior Dario, quomodo igitur fuit illius pater. Respondeo. Darius erat filius Astyagis Medorum regis, nomen autem Astueri erat commune regibus Medorum, sicut nomen Artaxerxis erat commune Persarum regibus. Hinc Cambyses maritus Esther, & alii reges vocantur modò Astueri, modò, verò Artaxerxes, prout à Medis, vel à Persis, quibus utrisque præerant, compellari contigebat.

Cap. 13. v. 45. [Suscitavit Dominus Spiritum Sanctum pueri junioris, cujus nomen Daniel.] Si Daniel erat puer, cur versu 50. infra dicunt ei senes? Quia tibi Deus dedit honorem senectutis.] Respondeo. Daniel verè erat juvenis, dicitur autem puer respectu istorum senum: agebat enim tunc annum vigesimum quartum. Nam hæc historia contigit sub annum quartum à transmigratione in Babylonem, ut ait Corn. à Lap. Additur denique ipsi datum fuisse à Deo senectutis honorem, nimirum, dignitatem judicandi, quæ senibus proprie convenit.

EX AMOS.

Cap. 5. v. 25. [Nunquid hostias, & sacrificium obtulistis mihi in deserto quadraginta annis?] Quomodo reprehenditur populus, si Exod. 24. & Levit. 8. 14. & 15. legimus multa obtulisse sacrificia? Respondeo. Verè post dedicationem tabernaculi in Monte Sinai Israelitæ victimas non obtulerunt, cò quòd non essent certi de statione, nec ad unum diem. Debebant enim semper esse parati ad iter; nam statim, ac movebatur ab Angelo columna nubis, castra etiam movebantur. Unde triginta octo annis, & undecim ferè mensibus à sacrificiis abstinerunt sese. Dicuntur tamen fluxisse quadraginta anni more Scripioribus etiam sacris usitato, quo numeros, quibus parum deest, vel superest, integros, & rotundos significant. Ita Lyran. Varab. Corn. à Lap.

Cap. 7. v. 14. [Non sum Propheta.] Quomodo po-

rerat sine mendacii nota hoc asserere Amos, cui dicitur à Deo v. 15. ejusdem capituli: Vade, Propheta ad populum.] Respondeo, Amos dicit se non esse Prophetam ex professione, vel à prima ætate, cum ejus muneris fuerit armenta pascere. Unde Septuaginta legunt: Non eram Propheta.

EX MICHÆA.

Cap. 5. v. 2. [Tu Bethlehem Ephrata.] Matthæus verò citans istum locum ait, cap. 2. 6. [Tu Bethlehem terra Juda.] Respondeo, duplex erat Bethlehem, una in tribu Zabulon, altera in tribu Juda, de qua loquitur Propheta, & ad distinctionem prioris addidit ei cognomen Ephrata, quæ fuit secunda uxor Caleb, à qua tota illa fertilis regio nomen acceperat. Eadem est ergo Bethlehem Ephrata, & Bethlehem Juda.

EX NAHUM.

Cap. 1. v. 12. [Affixi te, & non affligam te ultra.] Certum tamè est post istam promissionem Deum pluries in populum suum variis immississe afflictiones. Respondeo, sensus illius promissionis est: Non affligam te, scilicet, nisi novis sceleribus ad id me de novo coegeris. Vel Non affligam te ultra, nimirum, per Assyrios. Ita Corn. à Lapide.

EX ZACHARIA.

Cap. 1. v. 8. [Et ipse stabat inter myrteta.] Sermo est de Angelo, de quo ver. seq. ait: Angelus, qui loquebatur in me.] Quomodo igitur loquebatur interius, si erat inter myrteta? Respondeo. Iste modus loquendi est hebraïsmus; idem enim est, ac si diceret: Loquebatur tecum, vel ad me, ut vertit Chald. & censent Theod. & Varab. Alii verò, inter quos Hieron. Reinig. Alb. Hugo, & Lyr. purant fuisse diversos Angelos. Nam qui loquebatur interius per inspirationem, ac mentali voce erat Angelus Custos ipsius Prophetæ; alius verò inter myrteta erat Archangelus Michael.

Cap. 2. v. 4. [Absque muro habitabitur Jerusalem præ multitudine hominum.] Constat tamen 2. Esd. cap. 2. Nehemiam instaurasse muros ejusdem Civitatis, quæ nunquam illis caruit. Respondeo, sensus est tantum hominum frequentiam eò confluram, ut murorum ambitus eos capere non possit; & sic ostendit suburbia construenda esse, ac villas vicinas erigendas, quod contigisse suo tempore testatur Joseph, lib. 7. bel. Jud. cap. 6. Unde illud Absque muro, vertunt alii qui Extra muros, sicut illud Josue 17. 5. [Ceciderunt funiculi Manasse decem absque terra Galaad,] id est, extra terram Galaad.

Cap. 12. v. 2. [Sed & Juda erit in obsidione contra Jerusalem.] Quomodo Judas obsidebat Jerusalem, quæ erat Metropolis, ac caput totius Judææ? Respondeo. Judæi transfuga Jason, Menelaus, & alii adjuvarunt Antiocham in oppugnan-

granda Jerofolyma, ut videre est in Historia Machabæorum, & confirmatur testimonio Josephi, lib. 12. antiq. cap. 6.

EX LIBRO I. MACHAB.

Cap. 1. v. 1. [Alexander Philippi Macedo, qui primus regnavit in Græcia.] At regnum Græcorum constat longè antiquius fuisse ex Dan. 11. v. 2. Respondeo. Alexander primus regnavit in Græcia, intelligitur nimirum in tota Græcia, ut exponit Serar. Vel dicas: Primum regnavit in Græcia, deinde in aliis regnis, quæ armis accepit. Nam in Textu Græco non dicitur *Primo*, sed *πρῶτος*, idest, *prior*.

Ibid. [Egressus de terra Cethim.] Nomine Cethim intelligitur Italia. Ita Num. 24. v. 2. sic legit nostra Vulgata: [Venient in tremibus de Italia.] Sed Alexander non venit ex Italia; sed ex Græcia. Respondeo, juxta S. Hier. Hebræi omnes populos mari mediterraneo à se disjunctos vocabant Cethim, seu insulanos, eò quòd navibus ad eos accederent. Idem sentit Josephus, lib. 1. antiq. c. 6. & 11. Theod. in c. 27. Ezechielis: sicut nunc de factò Itali vocant Germanos, Gallos, Belgas, Anglos, cæterosque trans alpes habitantes uno nomine Ultramontanos. Unde hic per Cethim intelligitur Macedonia.

Cap. 4. v. 6. [Qui regumenta, & gladios non habebant.] Sermo est de Judæis, qui loricas, & gladiis dicuntur caruisse; & tamen v. 15. legimus ipsos occidisse gladio tria millia virorum. Respondeo. Judæi non habebant loricas, & gladios, subintelligitur. *sicut volebant*, ut in Textu Græco additur *οτι ουκ ηδουσαντα η μαχαίρας ην εχον ναβις ηβελουτο*. Imò in pluribus codicibus latinis, seu manuscriptis, seu editis hoc invenitur expressum. Sensus igitur est: Judæi quo ad arma non erant pro voto suo satis instructi, certè hostibus nulla ex parte æquandi.

Ibid. v. 52. [Centesimi quadregesimi octavi anni.] Sermo est de restauratione templi facta triennio post ejus profanationem. Nam anno 145. Græcorum, profanatum fuit templum. Cur igitur 2. Machab. c. 10. dicitur post biennium restauratum fuisse Templum? Idem narratur post mortem Antiochi, quæ accidit anno 149. Respondeo, ad primam difficultatem. Biennium, de quo ibi fit mentio, non sumitur ab initio profanationis Templi; sed ab initio Principatus Judæ, ut clarè pater. Ad secundam difficultatem dico. Restauratio Templi narratur post mortem Antiochi; sed tamen ante ejus obitum accidit, qui modus usitatus est sapè in sacris litteris.

Cap. 7. v. 9. [Sed & Alcimum impium constituit in Sacerdotem.] At iste Alcimum erat jam Sacerdos ante adventum Demetrii Regis, ut habetur 2. Machab. 14. Respondeo, etiamsi antea constitutus fuisset Summus Sacerdos à Antiocho post eadem Menelai: quia tamen acta Antiochi, utpote tyranni, annullata fuerant, iterum à Demetrio legitimo Rege, à quo hæc dignitas cõferri debebat.

Cap. 8. v. 16. [Committunt, (scilicet Romani,) uni homini magistratum suum per singulos annos dominari universæ terræ.] Certum tamen est, duos consules quorannis creari solitos esse: cur igitur dicitur hic uni tantum totius imperii committi gubernationem? Respondeo. Verum est duos creari consules; sed ambo non imperabant uno, eodemque in loco. Unus enim in Urbe, alter verò in exercitu. Vel si erant in eodem loco simul tunc alternis diebus imperabant, & uni soli fasces præferebantur, teste Livio, qui ait, cum ad Cannas pugnatum fuit, forem Imperii eà die penes Varronem fuisse: idem confirmat Halicarn. & Sigonius.

Cap. 11. v. 34. [Stratumus ergo illis omnes fines Judææ, & tres Civitates, Lydan, & Ramathan.] Cur duas tantum enumerat civitates, si erant tres? Respondeo, legendum esse tres præfecturas, seu Satrapias, ut legit Josephus; dein duas civitates separatim nominatas assignat pro Templi sacrificiis. Sensus igitur est, præter illas duas præfecturas assignasse etiam duas alias Civitates pro sacrificiis. Vide Textum Græcum.

Cap. 14. v. 25. [Cùm autem audisset populus Romanus sermones istos.] Narrat dein beneficia maxima in Simonem collata, quæ beneficia certum est non à Romanis, sed à Judæis fuisse collata. Respondeo, verum id esse, ideòque in Textu Græco non legitur *Populus Romanus*, sed *ος δε ηκενος ο δειμος ηδδ λογον πεπον*, idest, [Cùm audisset populus sermonem istum.] Patet autem clarè ex ipso Textu ibi sermonem esse de populo Judaico, qui auditis iis, quæ Simon fecerat apud Romanos pro populo, gratias ei agunt. Igitur de populo Judaico intelligenda sunt quæ sequuntur.

Cap. 16. v. 3. [Estote loco meo, & fratres mei, & egressi pugnatè pro gente nostra.] Loquitur Simon cum duobus filiis suis; sed cur eos vocat fratres? Respondeo ex Textu Græco aliter legendum est *Αντι εμει, η η δειφειμος*: nimirum [Loco me, & fratris mei.]

EX LIBRO II. MACHAB.

Cap. 1. v. 9. [Et nunc frequentate dies scenopægiæ mensis Casleu.] Dies scenopægiæ celebrandi erant mense septimo Tifri, ut præcipitur Exod. 23. & 24. ac Levit. 23. non autem mense nono Casleu. Respondeo. Isti dies festi, qui hic indicuntur, non sunt illi septimi mensis; sed dies Encæniorum, quando à Juda Machabæo repurgatum fuit Templum, quam dedicationem festivè præregerunt dies octo integros ad modum festivitatis tabernaculorum.

Ibid. v. 14. [Etenim cum ea habitaturus venit ad locum Antiochus. Sermo est de conjugali habitatione cum Dea Naneam, ut colligitur ex vocabulo græco *συνουσιον*, idest *cohabitaturus*, & ex dotis mentione, quæ ibi exprimitur. Dubium igitur est, quomodo vivos cum mortua, mortalis cum immortalis conjugendus esset? Respondeo, solitos fuisse veteres Reges cum Deabus matrimonia

monia inire, ut Heliogabali Urania docet, seu Venus apud Xiphilinum; & nostris temporibus nota omnibus, est sollemnis desponsatio, quam cum Thetide quotannis faciunt Veneti in die Ascensionis Domini. Habemus insuper exemplum desponsationis Antonii cum Minerva, teste Seneca in Suasor. Sic etiam hic Antiochus, ut honesto prætextu templum expoliaret, thesauros dotis nomine surripere studuit; at templi Sacerdotes cautions fuere, ut ipse exitus comprobavit.

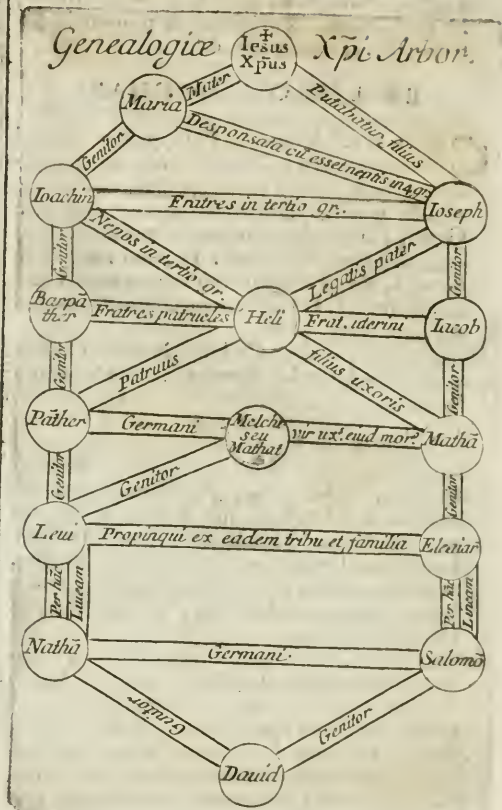
Cap. 3. v. 4. [Simon de tribu Benjamin præpositus Templi.] Quomodo poterat esse Templi præpositus, si erat de tribu Benjamin, non autem de tribu Levitica? Respondeo, iste Simon erat præpositus in rebus prophanis, non autem sacris. Forsan enim præerat thesauros, vel militari custodia: sic etiam ejus frater Menelaus injustè summum Pontificatum affectaverat.

Cap. 5. v. 27. [Judas autem Machabæus, qui decimus fuerat.] Et tamen cap. 14. dicitur Judas præfuisse omnibus Assidæis, cur igitur dicitur decimus? Respondeo, erat decimus, nimirum, unus ex decem, viris Assidorum, inter quos postea etiam generalis dux fuit.

Cap. 8. v. 22. [Constituit itaque fratres suos duces, utriusque ordini Simonem, & Josephum.] Nullus tamen ex fratribus Judæ vocabatur Josephus. Respondeo, Josephus idem erat, ac Joannes, ita Serarius explicat.

EX EUANGEL. S. MATTHÆI.

Cap. 1. Statim in ipso exordio occurrit difficultas illa celebris, cur Mathæus Christi genealogiam à David usque ad Josephum deducat per Salomonem, Lucas verò per Nathan: ergo alii parentes tribuuntur Josepho à S. Luca: alii à S. Matthæo. Hunc locum olim objecit Julianus Augustus. S. Hieronymus verò enodavit dicens; à S. Luca recenserunt parentes Josephi secundum legem, à S. Matthæo autem secundum naturam. Nam Deus præceperat, quòd si frater absque liberis è vita discessisset, alius frater ejus uxorem acciperet ad suscitandum fratris semen. Hanc difficultatem nuper Christianus objecit Ahmed Persa in suo libro inscripto, Politor speculi, contra quem Apologiam eruditè, ut attuler, scripsit P. Philippus Guadagnola, Clericus Regularis Minor linguæ Arabicæ professor egregius, ac in nostra Congregatione meus collega, qui cap. 7. sect. 1. notat S. Matthæum uti verbo *Genuit* ad significandam naturalem generationem, Lucam verò non uti tali verbo, sed dicere: [Joseph, qui fuit Heli, qui fuit Marthæ, &c.] Arabicus legit Joseph filii Heli, filii Marthæ, &c. Ad majorem hujus difficultatis elucidationem Christi genealogiam ex Scripturis, & Sanctis Patribus præsertim Damasceno depromptam in sequenti arbore describi curavimus.

Ibidem v. 5. [Salomon autem genuit Booz de Rahab.] Quomodo potuit Salmon generare filios, ex Rahab meretricie Jericuntina, si ipse non est ingressus terram promissionis: nullus enim ex iis, qui ab Ægypto discesserunt, in terram promissionis pedem intulit præter Josue, & Caleb. Hæc objectio est ejusdem Ahmedis. Respondeo, licet Salmon fuerit ex iis viris, qui ex Ægypto discesserunt, nihilominus non fuit comprehensus Dei maledicto. Nam nondum attingerat vigesimum annum. Colligitur ex cap. 14. v. 29. Num. [In solitudine hac jacebunt cadavera vestra omnes, qui numerati estis à viginti annis, & supra.] & murmurastis contra me.

Ibid. v. 8. [Joram genuit Oziam.] Qui tamen fuit abnepos, non verò filius Joram. Nam 4. Reg. 8. Joram genuit Ochoziam. Hic genuit Joas, ut ex cap. 12. Joas genuit Amaliam; ita cap. 14. Hic de niq̄e genuit Oziam, seu Azariam. Cur ergo S. Evangelista reliquit illos tres intermedios? Respondeo, quia noluit excedere treserdecadem personarum. Ita S. Hieron. Cur verò hos potius prætermisit, quam alios, ratio in promptu est, quia hi tres geniti erant ex Athalia filia impiissimi Achabi, & Jezabelis, quo-

rum stirpem delendam prædixerat Deus, 3 Reg. 21. v. 21. [Et interficiam de Achab mingentem ad parietem.] Unde S. Euang. saltem usque ad quartam generationem illorum memoriam abolitam noluit. Posteritas enim intelligitur usque ad quartam generationem. Ita Hilar. S. Thomas, Janf. Barrad. & Abul.

Ibid. v. 11. [Josias autem genuit Jechoniam, & fratres ejus in transmigratione Babylonis.] At 4. Reg. 23. dicitur Josias genuisse Joakim, & capite 24. Joachin genuisse Jechoniam, seu Joakim. Secunda etiam insurgit difficultas, quòd hæc generatio accidit multis annis ante transmigrationem. Respondeo ad primam difficultatem, quam velut inextricabilem objiciebat Porphyrius Christianis, & dico, scriptorum vitio, & incuria contigisse, ut nomen Joakim semel tantum exprimeretur propter nominis similitudinem; unde suppletiva est una generatio, ut nonnulli codices Græci, & Latini habent; alioquin non esset completa decimaquarta generatio. Duo igitur fuerunt Reges pater, & filius nomine Joakim, & cognomina Jechoniæ. Prior Joakim est filius Josiæ, in quo definit secunda tesserdecas. Posterior fuit nepos Josiæ, & filius Joakim, à quo incipit tertia. Ad secundam difficultatem respondeo, illud *In transmigratione*, idem esse ac sub tempus transmigrationis, quæ cœpit anno tertio Regni Joakim.

Cap. 8. v. 5. [Accessit ad eum Centurio.] At S. Lucas, cap. 7. v. 3. ait: [Misit ad eum seniores.] v. 6. [Misit amicos.] Respondeo. Primum accessit per seniores, dein per amicos, denique per se ipsum, cum Christus vicinior esset: ita Chrysof. Theoph. Euthym.

Ibidem, v. 28. [Occurrerunt ei duo, dæmonia habentes.] At S. Lucas, cap. 8. v. 27. & S. Marcus, cap. 5. v. 2. unum tantum recensent. Respondeo. Unius tantum meminere, quia famosior, & truculentior erat, in quo integra legio hospitabatur, ita Aug. lib. 2. de consensu Euang. cap. 24. & alii.

Cap. 10. v. 10. [Neque duas tunicas, neque calceamenta, neque virgam.] Marcus verò, cap. 6. ait Christum permisisse Apostolis virgam tantum, & sandalia, imò ipsemet Christus habuit plures tunicas, ita Joan. 19. Respondeo. Christus prohibuit duas tunicas, nimirum, vestimenta mutatoria, ut nunc unum, nunc alterum induant, ut ait S. Thom. alioquin frigoris, aut necessitatis causa pluribus tunicis indui minime vetat. Insuper calceamenta, non verò sandalia prohibuit; nam calceamenta supernè etiam pedes tegunt, ita S. Hieron. Aug. Toft. Tolet. Janf. & Maldon. Denique prohibuit virgam defensoriam, quæ hæbraicè dicitur *Matte*, & per consequens omnia genera armorum; concessit tamen baculum viatorum hebraicè *Miscian*, ut expressit S. Marcus.

Cap. 16. v. 20. [Præcepit, ut nemini dicerent, quia ipse est Christus.] Et tamen ipse Christus præcepit eisdem Apostolis prædicare regnum Dei. Respondeo. Christus prohibuit solum eo tempo-

re, & loco, quia Apostoli nondum erant idonei ad persuadendum id omnibus, ut ait Chrysof. Theoph. & Euthym.

Cap. 17. v. 1. [Post dies sex.] Sermo est de tempore transfigurationis Christi Domini. At S. Lucas, cap. 9. ait: [Factum est autem post hæc verba ferè dies octo.] Respondeo. Post evolutos sex dies plenus transfiguratus est Christus, quod accidit sexta Augusti, die Dominico. S. Lucas verò numerat omnes dies etiam imperfectos; nam octava die post illa verba transfiguratus est, idèò addit illud *ferè*, ita Chrysof. Euth. Theoph. & Aug.

Ibidem, v. 11. [Elias quidem venturus est, & restituet omnia;] statim verò subjungit coartatum dicens: [Dico autem vobis, quia Elias jam venit, & non cognoverunt eum.] Respondeo, in primo loco Christus loquitur de Elia, qui venturus est ante extremum judicium unà cum Henoch, & restituet omnes reliquos Judæos, idèst, converteret; nam Arabicis legitur: [Docebit vos omnia.] Deinde transit Christus ab Elia literali, & verò ad mysticum Eliam non nomine, sed re, nimirum, ad Joannem Baptistam, qui ante Christi adventum præcursor fuerat.

Cap. 19. v. 9. [Quicumque dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur:] ex hoc aliqui colligunt præcipue Græci licitum esse ob fornicationem uxorem dimittere, & aliam ducere. Contrarium asseritur apud Luc. cap. 16. Omnis, qui dimittit uxorem suam, & alteram ducit, mœchatur: idem apud Mar. cap. 10. qui absolute dicunt non licere uxorem dimittere, ac aliam ducere. Respondeo igitur, duas quæstiones Pharisei proposuerant Christo Domino. Prima utrum liceret uxorem dimittere. Secunda an liceret aliam ducere. Christus verò respondit licitum esse uxorem dimittere ob fornicationem tantum, & separari conjuges quo ad thorum; nam qui innocentem dimittit, mœchus etiam reputatur, quantumvis aliam non duxerit, quia violat jus matrimonii, & uxoris. Conclusio igitur est. Qui dimittit uxorem ob fornicationem, non mœchatur; si verò aliam duxerit, certe mœchatur. Ut si quis dicat: Qui jejunium violat sine dispensatione, & se inebriat, peccat: ergo qui violat jejunium cum dispensatione, se inebriando non peccat, falsa est sequela, ita Corn. à Lap. & est sensus Theoph. & Aug. Unde Christi propositio sonat. Quicumque dimiserit uxorem suam absque fornicationis causa, mœchatur. Quicumque etiam aliam duxerit, mœchatur.

Cap. 27. v. 9. [Tunc impletum est, quod dictum est per Jeremiam Prophetam.] Loquitur Evangelista de agri emptione pro sepultura peregrinorum ex Christi pretio. Maxima tamen est difficultas apud Scriptores super hæc verba; nam hæc propheta nullo pacto invenitur apud Jeremiam, sed potius apud Zachariam, c. 11. v. 12. [Ecce appenderunt mercedem meam triginta argenteos.] Respondeo. Hunc errorem ex incuria librorum irrepsisse testatur Hieron. Ruper. Lyrant. Janf.

Janf. Francisc. Lucas. Baron. Mald. Suar. imò nonnulli codices habent nomen Zachariæ, ut ait S. August. quorum unum egomet legi arabicè scriptum, & eo urebamur in nostra Congregatione apud Eminentiss. Cardinalem Pallottam, apud quem alius etiam extabat chaldaicè scriptus, qui nullius Prophetæ nomen continebat, sed solum dicebat: [Quod dictum est per Prophetam,] & hæc mihi videtur verisimilior explicatio: nam S. Matthæus non solet exprimeſe nomina Prophetarum in suo Evangelio. Sed hic prætereundum non est, quod mihi nuper ostendit D. Abraham Ecchelenſis Maron. in Romano Sapientię Archigymnaſio Chaldaicæ Arabicę lingue publicus professor, & meus in præconoscendis Arabicis Bibliis diligentissimus collega. Apud hunc virum inter complures libros arabicos manuscriptos quidam singularis existit inscriptus, Liber margaritarum pretiosarum, estque de operibus Domini. Auctor hujus libri ait, odio, ac malitia Judæorum istam Prophetiam erasam fuisse; unde cap. 7. loquens de Christi passione, Jeremiæ verba citat, quæ ex Arabico in latinum conversa talia sunt.

Sectio ex Prophetia Jeremiæ Prophetæ.

Tum dixit Jeremias ad Phecias: Jam diu cum patribus vestris estis contrarii veritatis; filii autem vestri, qui veniens post vos, perpetrabunt peccatum magis enorme, quam vos, quoniam apprehabunt illum, qui non habet pretium, & pari facient, qui sanat morbos, & dimittit peccata; & accipiant triginta argenteos pretium illius, quem emerunt filii Israel, &c.

EX EUANGEL. S. MARCI.

Cap. 1. v. 2. [Sicut scriptum est in Isaiâ Prophetâ: Ecce ego mitto Angelum meum.] Ista verba inveniuntur apud Malachiam, cap. 3. cur ergo citatur Isaiâ? Respondeo. Verum est, ista verba esse Malachiz, at S. Evangelium non citat Isaiam pro eis, sed pro sequentibus, nimirum [Vox clamantis in deserto,] unde juxta veterum Ecclesiasticorum sententiam Marcus ex duobus testimoniis Prophetarum unum efficit sub nomine Esaiæ, ita Hieron. qui addit secundam solutionem, nimirum, vicio scriptorum Esaiæ nomen irrepſisse. Græcus legit, *ais ἡ γερουσία ἐν τοῖς Προφήταις*. [Sicut scriptum est in Prophetis;] nullius nomen exprimendo.

Cap. 15. v. 25. [Erat autem hora tertia, & crucifixerunt eum.] S. Joannes verò ait, cap. 19. [Erat hora quasi sexta,] & nec erat adhuc damnatus. Respondeo, erat hora tertia finiens, ac desinens in sextam; nam idem Marcus, v. 33. affirmat Christum Dominum crucifixum hora sexta, quando tenebræ factæ sunt super universam terram, ita communiter Interpretes, vel dicemus Marcum locutum esse de damnatione ad crucem, quando juxta Augustinum linguis Judæorum clamantium, crucifige, crucifige, Christum cruci affixus est. Hieronymus putat scriptorem in deceptum similitudine characterum numeralium, quibus Græci Codices utuntur, pro ϵ quod senarium in-

dicat, apposuisse Γ gamma, quod ternarii signum est.

Cap. 16. v. 8. [Et nemini quidquam dixerunt.] Et tamen certum est has mulieres nunciaſſe Christi resurrectionem omnibus discipulis. Respondeo. Nemini quidem per viam dixerunt præ timore, ut ait Euthym.

EX EUANGEL. S. LUCÆ.

Cap. 3. v. 2. [Principibus Sacerdotum Anna, & Caïpha.] Constat tamen ex Joan. 18. solum Caipham fuisse tunc temporis Pontificem. Respondeo. Non erant simul Pontifices; nam solus Caïphas eo munereungebatur: sed ambo erant principes inter sacerdotales familias. Annus enim fuerat immediatè ante Caipham Pontifex per septennium, & summæ auctoritatis erat apud omnes. Sed adhuc remanet difficultas, quomodo vivente Pontifice Anna, creatus fuerit Caïphas. Sciendum igitur est, apud Hebræos solum fuisse septem dies ante Kepur, id est, diem expiationis separare Pontificem, illumque instruere cæremoniis, quibus ingredi debebat Sancta Sanctorum; sed quia aliquando contingebat Pontificem eo tempore pollui, & reddi immundum, idèd eligebant alium Pontificem, quem vocabant Pontificem anni, ne prætermitteretur illa solemnitas, qui assistebat in eadem functione, & si ipse offerebat illud sacrificium propter aliquam immunditiam Pontificis, remanebat toto eo anno in gradu pontificali. Colligitur hoc ex textu evangelico, in quo Caïphas appellatur Pontifex, sed cum additamento, nempe *anni illius*; ita Jo. 11. v. 49. & 18. v. 13. Annas igitur erat verus Pontifex, ut clarissimè patet ex Actis Apostolorum, cap. 4. v. 6. [Annas Princeps Sacerdotum, Caïphas, & Joannes &c.] ubi sermo est de concilio congregato contra Apostolos, quod certè accidit post Christi resurrectionem; ergo Annas restitutus in pristinam dignitatem; remanebat tamen Caïphas in secundo loco, in tertio autem sacerdos caput hebdomadæ; nam hi duo semper comitabantur summum sacerdotem in functionibus sacris, unus quidem à dextris, nempe, Pontifex anni, alius à sinistris, scilicet, caput hebdomadæ. Colligitur tota hæc doctrina ex Hebræorum cæremoniali, ut mihi testatus est Joannes Baptista Jonas in Romano Sapientię Archigymnaſio hebraicæ linguæ professor, olim inter Rabbinos Archisynagogus celeberrimus.

Ibid. v. 36. [Qui fuit Sale, qui fuit Cainan, qui fuit Arphaxad.] S. Evangelista enumerat Christi genealogiam sursum ascendendo, ita ut Arphaxad sit pater Cainan, & hic pater Sale. At Gen. 10. v. 24. dicitur: [Arphaxad genuit Sale,] nulla facta mentione de Cainan. Hanc objectionem Christianis proponit Ahmed Perſa probans Evangeliorum dissonantiam; Respondeo. Mos usuratus est apud sacram scripturam appellare etiam progenitores parentes mediatos, quia non est iplius intencum singulorum genealogiam nume-

merare. Animadvertendum insuper est, Textum Arabicum, & Græcum numerare etiam in Genesi Cainan; igitur mirum non est, si S. Lucas, qui græcè scripsit, non præmittat generationem Cainan, secutus Textum Græcum.

Cap. 18. v. 1. [Oportet semper orare, & non deficere.] Durum videtur hoc præceptum. Legimus enim apud Marth. 26. Christum Dominum post orationem concessisse sæpius Apostolis requiem. Respondeo. Sensus est nos debere perseveranter orare, & non deficere metu, vel tentatione, aut tædio. Itaque illud *semper* non significat temporis continuationem, ut volebant hæretici Eucharistæ; sed constantiam, & perseverantiam, ut explicat Salméron, tom. 7. tract. 31. Eodem modo explicandum est alter Textus Eccl. 18. [Non impediaris orare semper.] Item alter similiter Pauli ad Theſſalon. cap. 5. [Sine intermissione orate:] sicut etiam communiter dicere solemus: Ille juvenis semper studet, idest sedulè, & frequenter.

Ibid. v. 35. [Cum appropinquaret Jerico, cæcus quidam sedebat secus viam.] Marcus verò, cap. 10. ver. 46. ait: [Proſicente eo de Jericho.] Idem affirmat Marth. cap. 20. qui insuper addit duos fuisse cæcos. Respondeo igitur ad secundam difficultatem. S. Marcus, & S. Lucas unum tantum nominant cæcum principaliorem, & magis notum apud cives illos, quem Sanctus Marcus vocat *Bartimæum*, eratque mendicus. Duos tamen re vera illuminatos fuisse cæcos à Christo asserit S. August. lib. 2. de Conf. Euang. cap. 65. Ad primam difficultatem, nimirum, de diversitate historiæ Lucæ ab aliorum duorum narratione S. August. existimat diversum esse cæcum, de quo agit Sanctus Lucas; nam hic in ingressu Christi ad urbem illuminatus est: quam sententiam amplectitur etiam Janſenius. Verùm cum omnes circumstantiæ, quas narrat Sanctus Lucas, consentiant cum iis, quas habent S. Matt. & S. Mar. dicendum est omnino unum, eundemque fuisse cæcum, qui prius ingrediente Christo Domino petierit ab illo illuminari, verùm cum ob turbæ multitudinem non audiretur, & ipsemet Christus dissimularet, ut ejus fidem acueret, stetit posttridie ad portam urbis, ibique Christo egrediente rursus visum postulans gratiam impetravit, ita sentiunt S. Ambr. in Luc. c. 18. Dion. Carth. Mald. Fran. Lucas, & alii.

EX EUANGEL. S. JOANNIS.

Cap. 1. v. 28. [In Bethaniam trans Jordanem.] At cap. 11. ait Bethaniam fuisse juxta Jerosolyam cis Jordanem. Respondeo, ista Bethania, de qua hic agitur, non est illa Marthæ, & Mariæ, sed alia trans Jordanem sita; unde aliqua exemplaria græca legunt Βηθαβαρα, idest, Bithabara, quod vocabulum hebraicum significat domum transitus; imò communiter græca lectio est Bithabara, Insuper hæc Bethania scribitur per Aleph, & significat domum navis; altera scri-

bitur per Ain, & significat domum humilitatis. Ibid. v. 31. [Ego nesciebam eum.] Quomodo sine mendacii nota poterat hoc dicere Joannes, qui præ gaudio in utero exultaverat ad aspectum Christi Domini? Respondeo, Joannes non novit Christum de facie, seu naturali modo; sed divinitus: quam notionem noluit manifestare, ne videretur cognationi, familiaritati, vel affectui aliqui indulgere.

Cap. 3. v. 20. [Quadraginta, & sex annis ædificatum est templum hoc.] Quod non potest verificari de Salomone, qui in ædificatione templi septem annos cum dimidio impendit. 3. Reg. 6. Neque de restauratione facta per Zorobabelem, qui neque tam plures impendit annos, licet Chryſt. Beda, Theoph. Euth. Eucher. Janſ. Tolet. Mald. existiment hic loqui de hac secunda restauratione facta per Zorobabelem anno primo Cyri regis usque ad annum sextum Darii, quod spatium putant fuisse 46. annorum: sed hic computus errorem continet. Nam Templum instaurari cœpit anno primo Monarchiæ Cyri; unde quindecim anni solum fluxere, ut probat Cornel. à Lap. in hunc locum; de qua ergo ædificatione loquitur Textus? Respondeo. Loquitur de ultima restauratione facta ab Herode Ascalonita, qui ut nomen Messiæ sibi vindicaret, templum construere cœpit anno Juliani 27. quod complevit anno 15. Tiberii, nimirum Juliani 73. unde quadraginta, & sex annis ædificatum fuit, & completum anno primo prædicationis Christi. De hac templi restauratione agunt Josephus, lib. 15. antiq. c. 14. & lib. 20. c. 8. Sigonius in notis ad Suppl. Conſtan. Phrygio in Chron. Ger. Merca. & Func. in Chron.

Cap. 3. v. 22. [Et illic demorabatur cum eis, & baptizabat.] At c. 4. v. 2. contrarium ait: [Quamquam Jesus non baptizaret; sed discipuli ejus.] Respondeo. Christus baptizabat non tam per se, quam per discipulos suos, quos tamen ipse prius baptizavit, ut ostenderet baptismum suum etiam ab aliis conferendum; at Joannis baptismus ab ipso conferebatur.

Cap. 4. v. 13. [Qui biberit ex aqua, quam ego dabo ei, non sitiet in æternum.] Quod videtur contradicere Textui Eccl. 24. v. 29. [Qui biberint me, adhuc sitient.] Respondeo. Sitient non ex defectu, quasi aqua careant, qualis sitis invenitur in aqua mundana, non verò in illa, quam promittit Christus; sed sitient ex desiderio magis augendi aquam, quam habent, sicut quò magis gustamus rem delicatam, eò magis augeři nobis optamus.

Cap. 5. v. 31. [Si ego testimonium perhibeo de me ipso, testimonium meum non est verum.] Paulo post, cap. 8. v. 14. contrarium omnino asserit Christus dicens: [Et si ego testimonium perhibeo de me ipso, verum est testimonium meum.] Respondeo. In primo Textu sensus est, si solus ego perhiberem testimonium de me, utique non esset verum, idest, dignum fide, vestro quidem judicio; loquitur enim Christus ex concessione magis, ac communi Judæorum sensu. In secu-

- de verò sensu dicit testimonium ipsius verum esse, quia solus non erat, sed cum eo Pater, qui illum miserat, ita Cyrill. Chrysof. Leont. Theophil. Euth. & alii.
- Ibid. v. 34. [Ego autem non ab homine testimonium accipio,] & tamen Joannes testimonium perhibuit de Christo: item Moyses, & Prophetæ. Respondeo. Christus Dominus testimonium hominis non accipit, id est, non requirit, nec indiget hominis testimonio. Non tamen illud rejicit etiam in controversiis fidei, ut somniantur hæretici: sed solum asserit sui causa non indigere tali testimonio, cum sit Deus. Nostri verò causa, quoties tale testimonium necessarium fuerit, illud probat, & admittit. Imò, ut Deus, non solum non indiget hominum testimonio, sed omnes Prophetæ, & ipse Joannes ab eo auctoritatem acceperunt. Ita Cyrill. Theoph. Leont. Mald. Jans. & alii.
- Cap. 7. v. 16. [Mea doctrina non est mea:] Si mea quomodo non mea? Respondeo, *mea doctrina*, id est, quam vobis trado, non est excogitata ex me, ut puro homine; sed à Patre meo cælesti illam accepi, imò ut Deus illam mihi communicavit, ita Chrysof. Leont. Euthym.
- Cap. 8. v. 15. [Ego non judico quemquam.] [Cap. verò 5. dixerat:] Pater omne judicium dedit filio.] Respondeo. Christus non judicat secundum carnem, id est, sensus externos, de quo judicio ibi loquitur. Vel possumus dicere Christum non judicat quemquam, id est, non condemnat; non enim venit perdere, sed salvare.
- Ibid. v. 19. [Neque me scitis:] supra verò, c. 7. v. 28. dixerat: [Et me scitis.] Quomodo hæc inter se conveniunt? Respondeo. [Neque me scitis:] quoad divinitatem, & reddit rationem: [Si me scieritis, forsitan & Patrem meum scieritis.] Græcus magis ad rem nostram legit, *ἴστετε ἂν*, scilicet, [Scieritis utique.] Nam correlativorum eadem est scientia. Ita Theoph. & Jansen.
- Cap. 9. v. 29. [Hunc autem nescimus unde sit.] Et tamen eadem turba dixerat supra, c. 7. v. 27. [Hunc scimus unde sit.] Respondeo. Nescimus unde sit, nimirum, à quo, vel cujus auctoritate missus sit; alioquin de patria, & parentibus satis sibi constare supra, cap. 7. allererant.
- Cap. 10. v. 22. [Facta sunt encenia, & hyems erat.] At dedicatio Templi facta per Salomonem fuit in æquinoctio autumnali, 3. Reg. 8. Secunda etiam facta per Zorobabel fuit in vere paulò ante Pascha, 1. Esd. 6. igitur quomodo encenia celebrantur hyberno tempore? Respondeo, de nulla istarum dedicationum loquitur Textus; sed solum de illa facta à Juda Machabeo, qui prophætatum ab Antiocho Templum, & Altare, triennio post expurgavit, iterumque dedicavit mense Caslen, id est, Decembri, jussitque quotannis idem festum celebrari per octiduum, 1. Machab. 4. Ita Corn. & Lapid. in hunc locum.
- Cap. 12. v. 44. [Qui credit in me, non credit in me.] Hæc videntur manifestè contradictoræ. Respondeo, sensus est, qui credit in Christum, sicut oportet credere, non solum credit in eum, sed etiam in illum, qui eum misit, ut subjungit, tanquam unigenicum, & consubstantiali filium; favet Textus Arabicus: [Qui credit in me, non credit in me solum; sed & in eum, qui misit me.]

- Cap. 13. v. 27. [Quod facis, fac citius.] Sunt verba Christi Domini ad Judam proditorem; Deus tamen nemini mandat impiè agere, ut dicitur Eccl. 15. Respondeo. Christus non præcipit, nec suadet Judæ, sed potestatem concedit exequendi scelus, nimirum, non contradicit, nec impedit, licet facillimè posset. Non præcipit, ait August. sed prædicat. Sunt etiam verba exprobrantis, secundum Chrysof.
- Ibid. v. 34. [Mandatum novum do vobis, ut diligatis invicem:] Cur vocatur novum, si fuit ab initio mundi; imò est lex naturalis? Respondeo, est novum, quia non solum proximos, sed etiam inimicos diligere mandat; idè addidit, *Sicut dilexi vos*. Et inter vos etiam Judam. Novum igitur mandatum, quia novo modo est expositum, & in praxim redactum, ita Chrysof. honor. 71. August. tract. 65.
- Cap. 18. v. 20. [In occulto locutus sum nihil.] Contrarium asserit Matth. 10. [Quòd dico vobis in tenebris, & in aere.] Ergo locutus fuerat in occulto. Respondeo. Christus nihil locutus fuerat in occulto, nimirum nihil dixerat, quod in publicum proferri vetuerit; imò potius jussit prædicari super tecta.
- Ibid. v. 31. [Nobis non licet occidere quemquam.] Et tamen occiderunt S. Stephanum; insuper præcipitarunt S. Jacobum. Respondeo. Romani ademerant illis jus inferendæ necis, relicta solum potestate cognoscendi, & judicandi crimina ad legem pertinentario, ita Chrysof. Stephanum verò tumultuario, & subito furore occiderunt, quod facinus dissimularunt Romani; imò Josephus, lib. 20. Antiq. cap. 8. aliàs 16. asserit Annanum Pontificatu privatum fuisse, eò quòd Jacobum jussisset occidi. Vel non licebat forsitan eis occidere in festo Paschæ propter tanti festi celebritatem, ut explicant August. Cyrill. Suar.
- Cap. 19. v. 14. [Erat autem Parasceve Paschæ.] Imò erat ipsum festum Paschæ. Nam die antecedente ad Vesperam comederant Agnum Paschalem. Matth. 26. Respondeo, erat Parasceve, id est, dies præparationis rerum necessariarum ad sequens sabbatum. Unde S. Mar. c. 15. vocat illum diem voce græca *μεροδίστατον*, id est *Antesabbatum*: additur vox illa *Paschæ*, quia dies hic parasceves incidebat in primum diem azymorum, seu paschalium, ut probat Baron. sed prætereundum hic non est ex Rabinorum traditionibus nunquam celebrari à Judæis Pascha in diebus lunæ, mercurii, vel veneris, ut dixi in Hierolex. dict. *Pentecostes*. Igitur eo anno, quo passus est Jesus, celebrabant Pascha in die sabbati, & per consequens comederunt agnum ad Vesperam diei veneris, quod comprobatur illis Evangelistæ verbis: [Et ipsi non introierunt in pratorium, ut non contaminarentur, sed ut manducarent Pascha.]

Jo. 18. v. 28.] At Christus Dominus relictis Rabbinorum traditionibus comedit agnum feria V. quando incidebat decimaquarta dies Lunæ primi mensis; igitur secundum Judæos feria sexta erat Parasceve Paschæ eo anno. Confirmatur hæc opinio ex Hebræorum Thalmud, in quo asseritur Christum Jesum passum ante diem Paschæ.

Ibid. v. 29 [Spongiam hysofo circumponentes.] Aliter Mat. 15. [Calamo circumponentes] Item Matth. 27. [Spongiam arundini.] Respondeo. Spongiam quidem arundini, sed ramusculis hysofi quasi funiculis circumposuerunt, ne spongia dilaberetur, & ut acerum virtute hysofi condiretur. Ita Aug. & alii antiquiores. Multi verò putant calamum fuisse ex hysofo. Calamus enim significat furculum cuiusvis herbæ, imò Dodonæus, lib. 4. de stirpibus, cap. 19. ait, hysopum erigere caules altiores, duros, & lignosos. Hanc sententiam tenent Euthym. Chryf. Lyran. S. Thom. Titel. Dion. Carth. Barrad.

EX ACTIS APOSTOLORUM.

Cap. 1. v. 18. [Et hic quidem possedit agrum de mercede iniquitatis.] Loquitur de Juda proditore, qui suspensus crepuit medius; quomodo igitur possedit agrum emptum post ejus mortem? Respondeo, est figura carachresis, qua quod meo ære emptum est, meum esse censetur, & etiam mortuus dicor illud possidere per successores meos. Vel possedit pretium agri, nimirum, pecuniam.

Cap. 2. v. 1. [Cùm compleverentur dies Pentecostes.] Est traditio ecclesiastica, diem Pentecostes incidisse in diem dominicum, ita Ecclesia universalis, & Sancti Patres unanimiter tenent. At computus dierum quinquaginta non concordat. Respondeo, ex legis præscripto, Lev. 23. dies Pentecostes numerandi erant à sequenti die post Pascha azymorum, in qua solemnitate manipulus spicarum Deo offerendus erat; eo verò anno sequens dies erat sabbatum, quo die veritum erat mittere falcem in messem; eo ergo anno manipulus oblatum fuit die dominico, quo die Christus resurrexerat; & sic ab hac die usque ad Pentecostes festum numerantur dies quinquaginta. Sed jam superius probavi, Pascha azymorum celebratum fuisse die Sabbati eo anno à Judæis.

Ibid. v. 38. [Baptizetur unusquisque vestrum in nomine Jesu Christi] Utrum hæc Baptismi forma sit valida, dicente Christo Matth. ult. [Baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti.] Respondeo, sensus illorum verborum *In nomine Jesu Christi*, idem est, ac in fide Jesu Christi, seu in virtute. Addebant autem in forma Baptismi alias duas personas Sanctissimæ Trinitatis necessariò exprimendas. Unde ante Baptisimum instruebantur fideles de mysterio Sanctissimæ Trinitatis, ut docent Suar. Coninck, & alii Scholastici. Crediderim tamen, primis illis temporibus in forma baptismi ad conciliandam majorem reverentiam exprimi solere nomen Jesu

Christi hoc modo: Ego te baptizo in nomine Patris, & Filii ejus Jesu Christi, & Spiritus Sancti. Cap. 7. v. 2. [Apparuit patri nostro Abraham, cùm esset in Mesopotamia.] Constat contrarium Gen. 11. v. 31. ubi Abraham dicitur eductus de Ur Chaldæorum. Respondeo, hic Mesopotamiæ nomine intelligitur omnis regio trans Euphratem, prout opponitur terræ Chanaam, cujus limites extenduntur usque ad Euphratem. In Mesopotamia ergo includitur Chaldaea.

Ibid. v. 5. [Et non dedit illi hæreditatem in ea, nec passum pedis.] Sermo est de terra Chanaam, in qua legitur Abraham possedisse speluncam duplicem. Gen. 23. v. 9. Respondeo. Illam speluncam non dedit illi Deus: sed emit pretio argenti. Ita Aug. q. 56. in Gen Nec poterat vocari hæreditas locus in sepulcrum destinatus, & non in culturam, ait Glossa.

Ibid. v. 16. [Et translati sunt in Sichem, & positi sunt in sepulcro, quod emit Abraham pretio argenti à filiis Hemor, filii Sichem.] Hæc narratio S. Stephani contradicit veritati; imò quamplurimas involvit difficultates. Primò Abraham emit à Ephron filio Seor. Gen. 23. v. 16. Secundò, locus vocabatur Hebron, in quo sepulti sunt omnes Patriarchæ excepto Joseph, ut habetur Josue, c. ult. Nec potest verificari de emptione Jacob à filiis Hemor, Gen. 33. v. 19. nam Jacob non emit sepulcrum, sed agrum ad construendum altare. Tertio quia Hemor non fuit filius, sed pater Sichem. Quarto denique quia non emit Jacob pretio argenti, sed centum agnis. Fateor hanc esse maximam, ac unicam difficultatem indissolubilem in novo testamento, cui varias expositiones tradunt Interpretes, sed nulla satisfacit plene. Unde inter tot solutiones facilior mihi videtur illa, quam assignant S. Greg. lib. 7. epist. 55. Lyran. & alii. Loquitur igitur S. Stephanus de emptione ab Abraham facta. Dicendum itaque Seor fuisse binomium juxta merem Hebræorum, vocatumque esse etiam Hemor, qui multos habuit filios, quorum primogenitus vocabatur Ephron, hic nomine cæterorum fratrum vendidit. Hemor autem fuit filius alterius Sichem antiquioris. Confirmatur, quia non solum Abraham, Isaac, & Jacob; sed alii etiam Patriarchæ sepulti sunt in Hebron, licet prius translati fuissent in Sichem, ut notavit Josephus, lib. 2. Antiq. cap. 4. Nec contradicit Hieronym. in Epitaph. Paulæ, dum ait, duodecim Patriarcharum sepulchra adhuc sua ætate ostendi solita in Sichem, quæ hodie vocatur Neapolis. Loquitur enim de tumulis asseratis religiosè à posteris; non autem de cada veribus translatis.

Cap. 9. v. 7. [Viri autem illi, qui comirabantur cum eo, stabant stupefacti, audientes quidem vocem, neminem autem videntes.] Huic narrationi contradicit ipsemet Apostolus Paulus, qui infra asserit socios non audivisse vocem Christi: ita enim ait, cap. 22. v. 9. [Qui mecum erant, lumen quidem viderunt, vocem autem non audierunt.] Respondeo. Socii audierunt vocem Pauli,

non autem Christi; idèò subjungit: [Vocem autem non audierunt ejus, qui loquebatur mecum] ita S. Aug. in Psal. 7. Lyr. Hug. Chrysof. Var. Facilius est solutio S. Eucherii, qui docet socios audivisse vocem, scilicet, sonum inconditum; non tamen expressam verborum significacionem, & sic non intellexerunt, nec audierunt verba articulata; sed sonum vocis. Denique non audierunt, scilicet, non obediunt, sicut Paulus.

Cap. 12. v. 17. [Nunciate Jacobo, & fratribus hæc.] Quomodo poterat nunciare Jacobo jam mortuo, ut patet ex eodem cap. v. 2. [Occidit autem Jacobum fratrem Joannis gladio?] Respondeo Petrus mandat nunciare hæc Jacobo Alphæi Jerosolymorum Episcopo, non autem Jacobo Zebedæi jam vita functo.

Cap. 25. v. 13. [Agrippa Rex, & Berenice descendunt Cæsarem] Atqui Agrippa jam pridem consumptus erat vermibus, & percussus ab Angelo exspiraverat, ut vidimus supra, cap. 12. Respondeo, hic, de quo loquitur Textus, est Agrippa junior filius Agrippæ senioris, frater Drusillæ, nec erat Rex Judææ, sed Chalcididis, & Trachonitidis.

Cap. 27. v. 12. [Devenientes Phœnicem, hyemare portum Cretæ.] Sed Phœnicia est Provincia Syriæ. Item eodem cap. v. 13. [Et cum vultusissent de Afion legebant Cretam.] Sed Afion est Civitas Macedoniæ, ita Act. 20. Respondeo ad primum, Phœnix est urbs, & portus Cretæ insulæ, & distinguitur ab alia, quæ est regio. Ad secundum, eodem modo respondeo, Afion namque est portus ejusdem insulæ, ita Baron.

Ibid. v. 33. [Quartadecima die hodie expectantes jejuni permanentes nihil accipientes.] Quomodo hoc fieri poterat naturaliter: nam homo alioquin sanus ultra septem dies naturaliter absque cibo vivere non potest, ut docet Hippocrates, & alii medici? Respondeo, illud, *Nihil accipientes*, intelligitur per modum justæ refectionis, ita Hugo, Corn. à Lap. & plerique alii, qui volunt vectores carpsim subinde quædam delibasse ad vitam sustentandam. Chrysof. tamen hoc tribuit miraculo, cui aliqui consentiunt.

Cap. 28. v. 1. [Barbari verò præstabant non modicam humanitatem nobis.] Contradicit sibi met iste textus: nam quomodo vocantur barbari Melitenses, si humaniter se gesserunt erga Apostolum, ac cæteros naufragos? Respondeo. Quod viris doctis, ac linguarum peritis nulla confurgit difficultas ex supracitatis verbis; nam Barbarus non significat inhumanum, ut vulgò nunc sonat, sed agrestem, & rusticum; est enim vox Syriaca *Bar Bar*, id est, filius deserti, vel habitator deserti, & quia tales homines solent esse inurbani, idèò hæc vox tractu temporis denotare cœpit inhumanos. Confirmatur hæc expositio ex textu æthiopico, qui legit *Agrestes*, ut mihi ostendit Romæ Abbas Gregorius Sacerdos Æthiops, de nostra fide Catholica optimè meritus, ac linguæ Æthiopum literalis peritissimus. Igitur homines rustici, ac per agros vagantes

primi sese obtulerunt Paulo, ac sociis à mari in littus ejectis, eosque humaniter exceperunt; deinde fama vulgata acceperunt cives, ac ipse Publius Princeps Insulæ, ut narrat Textus.

EX EPISTOLA S. PAULI AD ROM.

Cap. 1. v. 3. [Qui factus est ei ex semine David secundum carnem.] Contrarium videtur docere Apostolus 2. Cor. cap. 5. v. 16. [Et si cognovimus secundum carnem Christum; sed nunc jam non novimus.] Ex hac apparenti contradictione colligit Faustus epistolas Pauli viriatas. Respondeo, neutrum ab altero dissonare: nam in epistola ad Corinthios loquitur de immortalitate post resurrectionem futuram, in qua negat carnem fore corruptibilem, sicut de factio Christus nunc non habet carnem passibilem, & corruptibilem: ergo nomine carnis intelligi, corruptionem.

Ibid. v. 17. [Justus ex fide vivit.] Contrà verò Jacobo 2. dicitur: [Ex operibus justificatur homo, & non ex fide tantum.] Respondeo. *Justus ex fide vivit*, scilicet, non ex cæremoniis legalibus, ut Judæi, nec ex solis virtutibus moralibus, ut Gentiles, sed ex fide, non quidem sola, quæ mortua est, sed etiam conjuncta cum bonis operibus, cæterisque virtutibus: implicat enim animam vivere per aliquid mortuum. Vel sensus est. *Justus ex fide vivit*, quia, scilicet, fides est radix vitæ spiritualis; non tamen excluduntur aliæ virtutes, sicut cum dicimus, homo ex corde vivit, nimirum, cor est initium vitæ, non idèò excluduntur aliæ partes, cerebrum, jecur &c. per quas partes homo vivit, ita Cor. à Lap. Augustinus in præf. Psal. 31. Paulum, & Jacobum conciliat, quia Paulus docuit Abraham justificatum fuisse ex fide, tamquam ex radice, & fundamento; Jacobus verò afferit eundem justificatum ex operibus, tamquam ex fructu.

Cap. 2. 13. [Factores legis justificabuntur.] Contrarius est textus infra, c. 3. [Ex operibus legis non justificatur omnis caro.] Respondeo. Factores legis justificantur, quia gratis accepta justificatione proficiunt in operibus legis, & merentur; quæ tamen merita proveniunt tamquam ex radice ab illa prima justificatione, & sic justificantes non accusati tamquam legis transgressores coram Deo. Primam verò justificationem, qua remittuntur peccata, non merentur ex operibus justitiæ, & legis; sed à Christo gratis hæc nobis datur.

Cap. 4. v. 20. [In re promissione etiam Dei non hæsitavit dissidencia.] Loquitur de Abraham, qui tamen videtur dubitasse; nam Gen. 17. dicitur: [Risit Abraham dicens in corde suo: Putasne centenario nasceretur filius?] Respondeo. Ista verba Abrahami non ex incredulitate, sed ex admiratione proveniebant.

Cap. 14. v. 23. [Omne autem, quod non est ex fide, peccatum est.] Si hoc esset verum, sequeretur Melitenses, v. g. peccasse, humaniter se gerentes erga S. Paulum ejusque socios, nam actio illa non erat ex fide. Respondeo. Apostolus hic non agit

de fide christiana: seu supernaturali; sed de fide naturali, quæ nil aliud est, quam dictamen rationis, & conscientiæ, quo quis sibi videtur rectè agere, ita Chryf. Oecum. Amb. & Theoph. Colligitur ex voce græca *πίστις*, qua fides solet appellari, & idem est, ac persuasio. Igitur quicumque non agit secundum rationis dictamen, peccat. Sunt aliæ explanationes, sed non ad mentem Apostoli.

EX PRIMA AD CORINTHIOS.

CAp. 10. v. 8. [Ceciderunt una die viginti tria millia] Loquitur Apostolus de fornicariis cum si habus Moab, secundum Chryf. Anf. & Cajet. & tamen de his dicitur Num. 25. [Occisi sunt viginti quatuor millia.] Respondeo. Numerus iste minor à S. Paulo commemoratur comprehenditur in illo majore. Potest etiam dici S. Paulum locutum in se. sè de virili cultoribus, & idololâtris, ut vult Corn. à Lap. & sic numerus concordat.

EX SECUNDA AD CORINTHIOS.

CAp. 1. v. 8. [Quoniam supra modum gravati sumus supra virtutem.] Et tamen idem Paulus 1. Cor. 10. dicitur: [Fidelis Deus, qui non patietur vos: tunc iteri supra id, quod potestis.] Respondeo. Illud *supra virtutem* significat supra vires naturæ, & corporis; & non supra animi, & gratiæ vires; nam invito animo tribulationem hanc D. Paulus pertulit.

Cap. 2. v. 5. [Si quis autem contristavit, non me contristavit.] Cur ergo tantam animi angustiam ostenderat supra, v. 4. Respondeo. *Non me contristavit*, scilicet, non me solum, sed ex parte; nam multos alios contristavit mecum; imò totam Ecclesiam, cujus ego membrum sum, & pars.

Cap. 5. v. 2. [Qui non noverat peccatum, pro nobis peccatum fecit.] Loquitur de Christo, qui tamen secundum Esaiam, c. 53. [Qui peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus.] Respondeo, Paulum nomine peccati intellexisse oblationem pro peccatis, in quo sensu dixit Oseas, c. 4. *Comedent peccata populi*, id est oblationes, quæ pro peccatis offeruntur. Vide Aug. de verb. Apost. ser. 6.

AD GALATAS.

CAp. 2. v. 7. [Credidit est mihi Evangelium præputii, sicut & Petro circumcisionis.] Atqui Petrus prædicavit Gentibus, & Paulus Judæis, ut constat ex Act. Apost. Respondeo. Apostoli partiti sunt inter se non auctoritatem, sed operas; nam, eò quòd Paulus Judæis exofus esset, Gentibus prædicavit. Petrus verò Judæis charus ipsis prædicabat præcipue. Caterùm poterant ambo prædicare tam Gentibus, quam Judæis, & de facto prædicarunt.

Cap. 4. v. 25. [Sina enim mons est in Arabia, qui conjunctus est ei, quæ nunc est Jerusalem.] Mons Sina longo intervallo, imò toto caelo distat à ci-

vitæ Jerusalem, quomodo est igitur illi conjunctus? Respondeo, est conjunctus, id est, affinis, seu potius similis; græca enim lectio vertit *συστοιχία*, id est habet affinitatem, seu similitudinem. Mons namque Sina similis est in conditione cum Jerusalem; sicut enim ibi tradita fuit lex merè ceremonialis, carnalis, & servilis; ita etiam in Jerusalem. Insuper utrobique generantur filii non liberi, sed servi, ita Theoph. Vatab. & Corn. à Lap. qui multis rationibus prosequitur in hac similitudinis probatione.

AD PHILIPPENSES.

CAp. 2. v. 7. [In similitudinem hominum factus.] Ergo non fuit verè homo, cum tamen clarè asserat S. Joan. c. 1. [Verbum caro factum est.] Respondeo, factus est in similitudinem hominum non accidentaliter, ut somniabat Faustus, sed substantialiter, sicut omnes homines dicuntur similes in specie, seu natura humana, ita S. Aug. S. Thom. & alii.

AD COLOSSENSES.

CAp. 1. v. 15. [Primogenitus omnis creaturæ.] Ergo Christus, ut filius Dei, est creatura, ut volebant Ariani. Respondeo: Primogenitus, id est, genitus ab æterno ante omnes creaturas, ita Amb. Theod. Theoph. non enim dicitur, *ἄνωθεν γεννητός*, id est, primò creatus, sed *ἄνωθεν τῆς οὐσίας*, id est, primogenitus.

Ibid. v. 24. [Adimpleo ea, quæ defunt passionum Christi.] Quid namque deesse potest Christi passionibus, cum ipsemet dicat Luc. 23. [Ea, quæ sunt de me, finem habent?] Et Joan. 17. [Opus consumavi.] Et clariùs David, Psal. 129. [Copiosa apud eum redemptio.] Respondeo, licet passio Christi fuerit copiosissima, & sufficiens satis superque toti mundo; nihilominus, ut illius valor singulis Christi membris actu applicaretur, multa adhuc faciendâ, & sufferenda superfont, ut demonitrat S. Thom. Nam oportuit Apostolos peregrinari, docere, multosque pati labores, ut Gentibus Christi passio applicaretur; ita Chryf. Amb. Theod. Oecum. Anf. & Aug.

EX PRIMA AD TIMOTHEUM.

CAp. 2. v. 12. [Docere autem mulieri non permitto.] Alio verò in loco ad Titum, c. 2. ait: [Anus benè docentes.] Respondeo. Prohibet mulieres docere publicè in Ecclesia, privatim verò permittit, ut puellas doceant; imò suadet.

AD HEBRÆOS.

CAp. 1. v. 1. [Multifariam, multisque modis olim Deus loquens Patribus in Prophetis.] Adversatur hæc propositio ei, quam pronūciavit David Ps. 61. [Semel loquutus est Deus.] Responderet S. Aug. Homini bus sæpè loquutum fuisse Deum, nul-

EX APOCALYPSI.

multisque modis manifestans Christi advenum per Prophetas; apud se verò Deus semel loquutus est, quia unicum Verbum genuit ab æterno. **Cap. 7.** Hic locus, ubi S. Paulus pronunciat legem infirmam, & inutilem fuisse, videtur pugnare cum eo, quod scribit ad Philipenses, c. 3. [Secundum justitiam, quæ in lege est, sine reprehensione conversatur.] Si in lege est justitia, quomodo erit infirma, & inutilis? Respondeo. Justitia in lege reperitur, quia cum quis operatur quæ in lege scripta sunt, acceptus est hominibus, & legis pœnam devitat. Christi autem justitia est, qua homo fide per dilectionem operante justificatur, & Deo gratus redditur. Hanc autem justitiam non est consequutus Paulus in lege, neque à lege, sed ex fide in Christum.

Cap. 9. v. 7. [In secundo autem semel in anno solus Pontifex.] Loquitur Apostolus de secundo tabernaculo, in quod solus summus sacerdos intrabat. Huic adversatur locus Exodi 30. in quo Deus justit, ut Aaron bis in die adoleret incensum manè, & ad vesperam. Respondet Theophylactus: Aaron semel in anno intrabat cum sanguine; bis verò in die cum incenso. Paulus enim non asserit simpliciter, quòd semel introibat; sed semel cum sanguine, id est cum immolatione victimæ.

Ibid. v. 27. [Statutum est omnibus hominibus semel mori] Contrarium docuit ad Thes. 4. Deinde nos, qui vivimus, qui residui sumus, simul rapiemur cum illis obviam Christo in aera] Respondeo. Eorum, qui residui erunt in novissimo die, quorum nomine loquitur Paulus, mors erit tam momentanea, ut soporem fe passuros existiment, ac propterea sese tamquam vivos obviam Domino dabunt, non percipientes tam subitam & brevem mortem.

EX PRIMA S. JOANNIS.

Cap. 4. v. 18. [Timor non est in charitate; sed perfecta charitas foras mittit timorem.] Ita conclusio contra icit multis locis Sacræ Scripturæ, præsertim Psalm. 2. v. 11. [Servite Domino in timore.] Resp. Sancti, ac perfecti viri, qui verè Deum diligunt super omnia, timent valdè esse sine Deo, & hujusmodi timor est sanctus, ac permanet in Sanctis. Alius timor est de amissione vitæ, vel bonorum, hunc excludit perfecta charitas, ita Euch.

Cap. 2. v. 18. [Et Angelo Thyatiræ Ecclesiæ scribe] Sed in Thyatira, quæ sita est ad sinistram partem Cayci fluminis in Mysia, nulla tempore Joannis fuit Ecclesia Christianorum. Quo argumento aliqui hæretici negarunt, Apocalypsim fuisse à Joanne scriptam. Resp. juxta Epiphaniï doctrinam Joannem spiritu propheticò scripsisse ad futuram ibi Ecclesiam, quæ decepta à Phrygastarum pseudopropheticis Priscilla, Maxilla, & Quintilla, erratura erat, quas sub nomine Jezabelis designavit.

Cap. 5. v. 5. [Vicit Leo de tribu Juda.] Et postea statim vers. seq. vocatur agnus. Resp. Verè Christus apparuit Joanni in specie agni, non autem Leonis. Vocatur tamen Leo per metaphoram ob ejus eximiam fortitudinem, majestatem, ac dignitatem regiam, & quia ortus erat ex tribu Juda, cujus insigne erat Leo.

Ibid. v. 12. [Dignus est agnus, qui occisus est, accipere divinitatem.] Si ab æterno erat Deus, quomodo ergo accipere poterat divinitatem? Resp. Sensus est, ut omnes creaturæ agnoscant Christi divinitatem, quam cognitionem transferant à falsis Idolis ad Christum, cui verè competit. Unde accipere divinitatem idem est, ac cognosci ab omnibus, ut Deus, ita S. Thom. Lyran. Perer. Suar. & alii.

Cap. 11. v. 2. [Civitatem Sanctam conculcabunt mensibus quadraginta duobus; nimirum, tribus annis cum dimidio durabit Antichristi monarchia, quod etiam confirmatur ex c. 7. Dan. Sed vers. seq. dicitur Elias cum socio prædicaturus diebus mille ducentis sexaginta, qui minimè conficiunt annos tres cum dimidio. Resp. menses illos esse lunares, qui constant diebus triginta, & sic numerus hic dierum conficiet menses quadraginta duos. Vel si contendis illos menses esse solares, tunc dicendum erit Antichristum superstitem futurum adhuc dies decem, & octo post mortem duorum Prophetarum, & per consequens regnabit annos tres cum dimidio.

Cap. 20. v. 11. [Fugit terra, & cælum, & locus non est inventus eis.] Quomodo fugit, si Ecl. 1. dicitur: [Terra autem in æternum stat?] Respondeo, non fugit terra, nec cælum; sed tantum facies pristina terræ, & cæli, eò quòd statum mutabunt, ac pulchriorem formam acquirent. Unde status, & locus pristinus non est inventus; sed alius longè pulchrior. Ita Amb. Beda, Aretas, Viegas, & Corn. à Lap.

F I N I S.

EPICURE

PO-B

5001

DRY. EVER (SAND)

